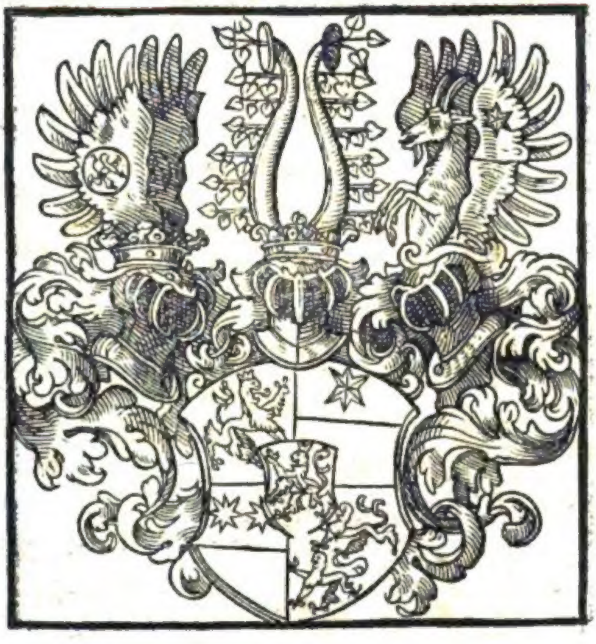
LEXICON
PHILOSOPHICVM,
QVO TANQVAM CLAVE
PHILOSOPHIÆ FORES
APERIVNTVR,

Informatum opera & ſtudio

RODOLPHI GOCLENII
SENIORIS, IN ACADEMIA MAVRITIANA,
quæ eſt MARCHIOBVRGI, Philoſophiæ Pro-
feſſoris primarij.

QVÆ SECVLO ALTERI PROSVNT,
ſere arbores.

BIBLIOTECA NAZIONALE V. EMANUELE III NA

FRANCOFVRTI,
Typis viduæ Matthiæ Beckeri, impenſis Petri Muſculi
& Ruperti Piſtorij.

M. DC. XIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO, POTENTISSIMO LITERATISSIMOQVE PRINCIPI ac Domino,

DN. MAVRITIO HASSIÆ LANDGRAVIO, COMITI IN CATTENELNBOGEN, DIETZ, ZIGENHAIN ET NIDA, &c.

εὐεργέτῃ ſuo clementiſſimo.

QVo (credat V. Celſ. mihi affirmanti) in tanta rerum & animorum exulceratione publicæ priuatæq; quietis ſui ſtudioſior; eo ingenia quadam mihi infeſta fuerunt inquietiora, quaſi conſpiratione in me facta. Experiundo hoc per annos aliquot didici, ita vt quod Cicero (rebus à Cæſare & Pompeio turbatis) de ſe, id de me recte vſurpare poſſe videar: Incidi in hominum pugnandi cupidiſſimorum inſanias: etſi mihi adhuc nihil magis fuerit curæ ac ſtudio, quam vt ſine inſectatione aliorum agerem mea, hoc eſt, vna cum collegis meis etiam pacis cupidiſſimis nauim noſtram repararem, ac de integro vnam, quod dicitur, Troiam ædificarem. Nec enim paſſus ſum me ab officio meo aduerſariorum & allatratorum meorum, quærentium quoque iure, quaque iniuria nominis ſui incrementum, & captantium theatri ſui applauſum, aculeatis ſcriptitationibus & calumniis abduci ad ſimilem maledicentiæ rabiem, qua vel impediretur veritatis neceſſaria explicatio, vel doctrinarum optimarum ſtudia, quibus pace & animorum tranquillitate opus eſt, interturbarentur. Hac in re & voluntas mea, & ſtudium ſerium, & diuturna patien-

Digitized by Google

tia ſunt & ante oculos, & V. C. vt confido, ſpectata, & ad exteros quoq; conteſtata: quorum me adeò non pœnitet, vt cur nunc etiam aliter animatus & affectus eſſe velim, cauſa appareat nulla. Memini .n. vtrunque, & me in docendi, non in altercandi cum rixatoribus κακολόγοις ſtatione præcipue collocatum eſſe, atque hic infracto præſentique animo eſſe debere, vt qui ſciam calumniarum vanitatem ſua futilitate flacceſcere, tandemque in fumos abire: & mihi omni prouiſione auertendum, quicquid nomen & decus Academiæ laudatiſſimæ imminuere poſſe videatur. Huc accedit, quod ego natura abhorrens à contentionibus cum malè feriatis hominibus, animi pacem, &, quam mihi præſtiterunt humanitatis ſtudia, placidiſſimæ vitæ tranquillitatem ſemper amaui, nec vllum odi magis ſcribendi munus, quam quod in amarulenta quoquo modo altercatione, ac diſceptatione, præſertim cum vix ſemidoctis calumniatoribus, eſt conſtitutum, quippe qui non minus referre, quàm inferre iniuriam & contumeliam nec boni viri duxerim eſſe vnquam, nec Philoſophi. Quid? quod Ill. V. C. cuius mihi merito ſemper celebranda memoria eſt, ſicut & Academiæ noſtræ, iudicio de me præclaro contentus, videor facile & odia & conuitia ἀντιμάχων negligere: nec facilè paſſus ſum ſcriptis ὑβριστικοῖς interturbari aut interrumpi meas meditationes & operas didaſcalicas, quæ non procul abſunt ab exitu, & cōfectæ, Deo volente, breui dabunt Apoteleſma in luce publica apparriturum. Ex his nunc edo Lexicon Scholaſticum & Philoſophicum partim Græcum, partim Latinum, opus ſane Philoſophiæ alumnis valde neceſſarium, cùm perſpicientia Philoſophici ſermonis plurimum etiam ad cognitionem rerum faciat. Nam, vt ait Ariſt. οἱ τῆς δυνάμεως ὀνομάτων ἄπειροι ῥαδίως παραλογίζονται, hoc eſt, qui verborum vim ignorant, facilè decipiuntur.

Cùm autem de Patrono huic meo operi tribuendo pro more & inſtituto ſcribentium deliberarem, putaui mihi faciendum, vt V. C. iſtud dedicarem & conſecrarem: tum vt ei conſtaret ratio mei otij in hac mea ætate ingraueſcente; tum vt quoquo modo gratum animum cum omni obſeruantia coniunctum teſtarer V. C. vt quæ me meoſq; liberos omnes

& ſingu-

Digitized by Google

& ſingulos immortalibus beneficiis multos annos affecerit: tum denique, quia V. C. auguſtiſſima & literatiſſima Perſona, quæ in conſpicuo Mundi vniuerſi theatro conſtituta eſt, hoc literarium munus non eſt alienum. Itaq; demiſſe peto, vt C. V. id gratum & acceptum habeat, ſuoq; clementiſſimo patrocinio aduerſus κακηγόρους *defendat. Præterea oro Deum Opt. Max. vt V. Excelſ. cum Illuſtriſſima coniuge, & ſuauiſſimis generoſiſſimiſq; liberis ſuo præſidio diutiſſimè incolumem tueatur, donis ſpiritualibus magis magisque exornet, omni denique felicitatis genere collocupletet.*

Dat. feſtinanter Marchioburgi è Muſeo Idibus
Martiis ANNO

MaVrItII æterno fLoreat aVLa Deo.

V. C. addictiſſimus Cliens

ROD. GOCLENIVS
Senior, Philoſophiæ in Academia Mauritiana Profeſſor primarius.

AD LECTOREM PHILOSOPHIÆ CANDIDATVM συγγνωμονικόν.

Suum locum inuenit illud Auſonii:

Si bene quid facias, facias cito, nam cito factum
Cum fieri properat, gratia grata magis.

ERGo contra hic cunctantius ſoluo, quod ſoluendum fuit, Germana fide, mecum perpendens iſtud, Sat cito, ſi bene ſat. At tu humaniſſime Lector, tarditatẽ meam eleganter feres pro tua ἐπιεικείᾳ, cum tibi ſint notiſſima hæc: τὸ καλὸν ὀψιτέλεστον γίνεται, &: nihil magnum à mediocri ingenio breui tempore proficiſci poteſt: Et, *Multa ſimul faciens abſoluit tardius vnum.* Hiſce ſatis purgaſſe videor moram meam, & ſuſtentationem, quam longiorem eſſe non ſiuit induſtria & egregia eruditio in vtraque lingua Dn. *Ioh. VVirtzii Tigur.* qui non ſolum magnam partem huius operis deſcripſit, ſed etiam emendauit: quo nomine habenda eſt ei gratia ſingularis à Philoſophiæ candidatis. Habes igitur tandẽ Lexicon aliquod Philoſophicum & Scholaſticum ex promiſſo debitum, cuius ſylloge quanto mihi conſtiterit labore, pro æquitate tua iudices, quam vtile futurum ſit initiatis noſtris, experiundo diſcas licet. Habes, inquam, tandem à multis expetitam qualem qualem Philoſophiæ clauem. Sicut enim, quod inprimis te ſcire velim, veteres artifices conſueuerunt etiam abſoluta opera, quæ Græcis ſunt ἀποτελέσματα, pendente titulo inſcribere, vt; Apelles faciebat, Lyſippus faciebat, Λύσιππος ἐποίει potius, quam ἐποίησεν, tanquam affecta ſemper, non perfecta; vt contra iudiciorum & cenſurarum varietates ſupereſſet artifici regreſſus ad συγγνώμην ſeu veniam velut emendaturo, quicquid deſideraretur, ſi non eſſet interceptus: (Nicol. Beraldus in explic. Angeli Politiani Syluæ, cui titulus eſt Ruſticus, & ipſe Politianus in centuria Miſcellaneorum:) Ita ego, humaniſſime

Lector,

Digitized by Google

Lector, Hoc Lexicon faciebam. Non enim obſcure præ me fero informatum vel certe affectum, non perfectum à me eſſe. Itaque diutius preſſiſſem domi meæ relictum inter mea aduerſaria, niſi veritus eſſem, ne filius mihi naſceretur poſthumus. Sed cum volens nolens immaturum nunc prodire paſſus ſim, quæ deſiderari cum mihi, tum aliis, vel recognitione aut ἀναγνωρίσει ἐπανορθωτικῇ digna eſſe, aut appendiculę alicuius indigere videbuntur, ſi vitæ vſura longior diuinitus mihi conceſſa fuerit, addam. Quod ſi quid breui de me fiet, aliquis exiſtet ex meis, qui partim ex meis collectaneis, partim ex doctorum virorum monumentis ſupplementum promat, exquiſitius quædam limet, adeoque hoc opus cumulate perfectum, hoc eſt omnibus numeris & partibus expletũ abſolutumq; conficiat. Interea hoc, quod nunc damus, gratus vtere fruere: idque per te à mendis nonnullis partim Typographi, partim miniſtrorum à manu repurga.

Digitized by Google

IN LEXICON PHILOSOPHICVM EXCELLENTISS. PHILOSOPHI D. RODOLPHI GOCLENII SENIORIS, IN ILLVST. ACADEMIA Marpurgenſi Philoſophorum anteceſſoris celeberrimi, ſui Domini & amici ſingularis, Caſpar Sturmius Theologiæ Profeſſor.

MVlta modis miris Sapientia clauſa latebat
Semper adhuc, multis non ſat aperta Sophis.
Ludebatq; animos minus extricata poteſtas
Verborum ambiguis ſignificata notis.
Illa videbantur natiuo prodita ſenſu,
Sed falſo; hæc ficto picta colore tegi.
Quæſita eſt, quæ tot vocum diſcrimina clauis
Panderet abſtruſas, & reſeraret opus.
Artis opus magnæ, nec non labor arduus, vt non
Immenſa fructus vtilitate minor.
Repperit hanc clauem canente Goclenius æuo,
Vtendam doctis propoſuitq; Scholis.
Salue clare ſenex, non hæc monumenta dediſti
Aut fruſtra, aut ſcriptis inferiora tuis.
Inuenies qui te, dicent Duce, teq; magiſtro
Hanc claram ſtudiis anteferente facem;
Quam facile eſt denſas, iſthoc Ductore tenebras
Vincere, & hac recte, quæ latuere, ſequi.
Si tamen & dubitent aliqui, modiceq; requirant
Non emendatis iſta vel iſta locis;
Excuſabit opus ſeſe, laudataq; virtus
Tanti operis quouis crimine maior erit.
Scilicet ex omni perfectum parte nihil ſit,
Et quo quidq; magis perficiatur, habet.
Cous adornatam Cithereida pinxit Apelles,
Non imitabilibus plenum opus articulis;
Non caruit cenſore tamen, ſed inania quorſum
Suſpendo hæc operi laurea ſerta tuo?
Viue ſenex memorande diis, cui Numen olympi
Proroget in multos fata quieta dies.

R A-

Digitized by Google

RAPHAELIS EGLINI ICONII, TIGVRINI, S.S. THEOLOGIÆ DOCTORIS ET PROfeſſoris Marpurgenſis.

Regia cura fuit librorum ſcrinia mille
Construere, & μνήμῃ conſuluiſſe ſacra,
Ne monumenta virum clarorum rara perirent:
Qualia Memphis habet: Græcia qualis erat.
Et ſua Romanis Auguſto Principe conſtat
Gloria, reiectis, quæ placuere minus.
Sed ſimul Auſonii cedant, cedantque Pelaſgi,
GOCLENI *in lucem quod modo prodit opus.*
Nil etenim loculis opus eſt, nil mille librorum:
Vnicus hic tota eſt Bibliotheca liber.

ALIVD.

GRammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt:
An neſcis? veterum nota querela fuit.
Philoſophi certant, & adhuc ſub iudice lis eſt:
Hactenus, an neſcis? noſtra querela fuit.
Quid? Fuit: EN LOGICVS *litem hanc vtramque diremit:*
Deſinat huic ætas qualibet ergo queri.

Iohan. Hartmannus, Med. D. & Chymiatrices Profeſſor P.

IN LEXICON MAGNI ILLIVS GOCLENII SENIORIS, CHRISTIANÆ PHILOSOPHIÆ Hyperaſpiſtæ.

INſtar miracli magni Vetuſtas iactitat,
Effertque celſa ad ſidera.
Ingens quod potuit ſolerte dextra Homericum
Includi opus putamine

)( )(

Digitized by Google

Exiguæ nucis : Et fatenda res , pulcerrimum
Factum , ſtuporeq́ omnium
Dignum. GOCLENIO *verum Vetuſtas vincitur,*
Humana velut induſtria
Progreditur, magis & magis cacumen artium
Scandens, prior cedit dies
Poſteriori. Haud eſt quod longe eas? Præſens liber
Monſtrat tibi, qui plurium
Faſcis librorum. Quicquid Plato diſertius
Diuiniusq́ tradidit;
Quicquid Ariſtoteles profundius, ſagacius
De rebus abſtruſiſſimis
Eruit è gremio Naturæ, & Orcheſtræ intulit
Mundi: hoc Volumen exhibet.
Multa Scotus, Thomas, Occam, genusq́ ceterum
Scholaſticum ſubtiliter
Vtiliterque docent, diſtinctionibus probis:
Hæc dempto amictu ſordido
Et veſtita nouo, quem Priſcianus, Tullius,
Cæſar, Maro, Salluſtius
Vnanimes puncto ſuo probent, Goclenius
Venuſta, pura, candida
Dat. Non exſulat hinc ſubtilis alæ Scaliger,
Atq́ eruditione qui
Exſeruere caput, famamq́ ſparſere altius
Præ cæteris mortalibus.
Artibus haut ſophicis tantum nitet, ſed & ſacrum
Inducit in palatium
Theioſophumq́ Scholæ, Phœbiq́ caſtelli aurei,
Et, ſalua qua res Ciuica,
Auguſtæ Themidos, ne quem furorem erroneum
Quis imbibat, ſed vndiq́
Se munire queat, quoſuis retundere impetus,
Quæuis cauere deuia.
Tot tam præclaris gazis refertum Lexicon,
In quo venuſtum, ſerium,
Vtile conſpiraſſe exiſtimes. Ergo pedem
Fer huc amore qui artium
Flagras, quis polias mentem, rubigine eximas
Inſcitiæ. Heic coniuncta ſunt,

Quæ

Digitized by Google

Quæ chartis alii vix attigere grandibus:
Et dic Decembres plurimos
GOCLENIVS *Sophiæ Titan ſuperſit aureus,*
Vt litterariæ rei
Vlterius poſſit feliciter gubernia
Tenere: ſint fruſtra quibus
Hunc moris Genium procacibus laceſſere,
Et virulentis morſibus.
En via lata patet; diſcenda proſtant aurea,
Diſcenda diſce tempore.

ANNO

2936 IMbVta Vt feLIX pLaCIDIs CVI peCtora MVSIS!
1323 LItes ILLe qVIt VT LVeM CaVere.
1613.

Ioh. Wirtzius Tig. P.

A No-

Digitized by Google

A.

1. Logic. A Nota principij eſt, hoc eſt, *vel initii ſeu extremi à quo*, ſeu termini à quo, VEL CAVSÆ. Extremi ſeu termini à quo, vt: A carceribus per medium (ſpatium, ſtadium) ad metam, vt terminum ad quem Ariſtot. 1. Ethic. Nicomach. cap. 4. Quærebat Plato, vtrum à Principiis, an ad Principia proficiſcendum eſſet, velut in ſtadio ab iis, qui præmia decernunt ad metam, id eſt, à carceribus, vbi ſunt ἀθλοθέται, id eſt, iudices, qui præmia decernunt victoribus ad metam, quæ curriculum ipſum terminant? Ita igitur opponitur ei AD.

Physic. CAVSÆ, vt Scalig. ex. 6. ſect. 11. Non eſt anima noſtra à ſemine (id eſt à vi ſeminali, vt cauſa particulari & propinqua) non à cœlo (vt cauſa vniuerſali) ſed à ſolo Deo autore & creatore.

II. A nonnunquam τῷ EX vel PER notę inſtrumenti vel medii opponitur: Ferrum hoc lucet ab igne: & ignis vehementer vrit in ferro, & per ferrum, nō à ferro. Ab igni in ferro & per ferrum vim exerente ſtuppa accendi & igneſcere poteſt. Anima noſtra à Deo eſt, non ex Deo, id eſt, non ex ſubſtantia diuina, contra Manichæos. Nonnunquam etiam A ſumitur pro EX, ſed valde raro: vt à memoria, id eſt è.

Vſus.

Diſputatur de verſione verborum Pauli ad Rom. 1. verſ. 20. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, &c. Inuiſibilia enim eius (Dei) à creatione mundi, dum ex rebus conditis intelliguntur, perſpiciuntur, ſunt qui ἀπὸ exponunt pro EX. Hos male interpretari cenſent alij moti ſequentibus rationibus.

1. Vſurpant quidem Græci interdum ἀπὸ pro ἐξ, vt ἀπὸ μνήμης εἰπεῖν, è memoriæ quaſi penu expromere, ἀπὸ μέρους, *ex parte*, ἐκ μέρους, vt loquitur Paulus 1. Epiſt. ad Corinth. 13.

Sed cum ex indiciis ſigniſque aliquid cognoſci à nobis dicitur, Gręci non adhibent particulam ἀπὸ, ſed ἐξ. Euoluantur Demoſthenes, Iſocrates, Plutarchus, Ariſtoteles, Plato, Lucianus, & hoc apparebit. Conſulantur Lexici. Vulgo dicitur: Noſcitur ex ſocio qui non eſt cognitus ex ſe, & EX cantu volucre, è tinnitu noſcitur olla. Hic neque Græci neque Latini dicunt A.

Ex his intelligitur, cum nos ſumus cognoſcentes, vſurpari ἀπὸ ſeu A, at cum ex ſignis, vt effectis alicuius, vt materia ſubiecta vel mediata cauſa efficiente cognoſci quid dicitur, vſurpari ἐξ ſeu EX.

2. Patribus Græcis (vt Baſilio) ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ γενέσεως κόσμου, & ἀπ᾽ ἀρχῆς κόσμου, ſemper ſunt ſynonyma ſeu paria. Hæc autem idem ſunt, quod A primordio mundi, A generatione ſeu creatione mundi. Ergo tantum quoq; valebit ἀπὸ κτίσεως κόσμου.

3. Æquipollent ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, Matth. 25. & Hebr. 9. & ἀπὸ κτίσεως

κόσμου, Rom. Illud autem eſt A molitione, cōſtitutione, fundatione mundi. Ergo tantundem eſt ἀπὸ κτίσεως κόσμου. Illic autem per A notatur tempus. Ergo etiam hîc.

4. Huic expoſitioni fauet redditio Syri Paraphraſtæ, quam vide in Scholiis Piſcatoris in 1. ad Rom. Fauent etiam Patres, vt Auguſtinus in Serm. 4. de reſurrectione corporum contra infideles: Si quæris, quomodo Deus manifeſtauit τὸ γνωστὸν θεοῦ, (quod de Deo cognoſci poteſt) quibus legem non dedit? Audi quomodo. Inuiſibilia enim eius à conſtitutione mundi per ea quæ facta ſunt intellectu conſpiciuntur. A conſtitutione mundi, id eſt, ex quo conſtituit mundum. Hactenus Auguſt.

Sic in his Græcorum A tempus notat ἀπ' ἐκείνου, ab illo tempore: ἀπὸ τούτου, ἀπὸ τούτων, eodem ſenſu, ἀπὸ τοῦ νῦν, ab vel ex hoc tempore.

Sed Pronunciatum eorum qui negant ἀπὸ ſeu A exponi poſſe pro Ex patitur ἔνστασιν, ex Euangeliſt. Etſi enim Lucæ capit. 7. dicitur ἕκαστον δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται. Vnaquæq; arbor ex fructu ſuo cognoſcitur, tamen pro eo Matth. 7. bis dicitur, ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, à fructibus eorum (id eſt ex f.) agnoſcetis eos.

A QVO.

III. A quo nonnunquam & Termini à quo & efficientis nota eſt, ſicut & particula VNDE, vt: Dextrum eſt à quo, ſeu vnde incoatur motus localis. Ariſtoteles lib. 2. de cœlo, cap. 2. hoc eſt: Dextrum eſt id, à quo incoatur motus, non ſolum vt à termino à quo, ſed tanquam à virtute motrice, quæ in parte dextra eſt viuidior & efficacior. *Phyſic. & Philolog.*

Vtiliſſima obſeruatio.

Non enim eſt abſonum, interdum vnam & eandem voculam ſimul duo ſignificare, vel vnum ſignificare & alterum conſignificare. Sic alter Latinis & ordinem ſignificat, & numerum conſignificat, Scalig. exerc. 6. ſect. 14. quod non ſemel diſputaui contra eos, qui mihi fuerunt infeſti.

A SE, AB SE.

Primum A ſe opponitur ei, quod eſt ab ALIO, vt: Omne ens eſt aut ab ſe, aut ab alio. Dogma hoc eſt primi Philoſophi; *A ſe ens dicitur* ἀναίτιον & independens. Hoc Deus eſt, ſubſtantia à ſe, in ſe, per ſe, ex ſe, ab æterno exiſtens, à quo cætera omnia exiſtendi vim habent. Dei proprium eſt eſſe à ſe, à Nullo eſſe, proprium prorſus ἀκοινώνητον. Et καθολικώτατος primus & immediatus effectus Dei eſt ESSE: cum omnes creaturæ habeant eſſe à Deo: Vnde entia dependentia dicuntur. AB *alio ens eſt*, quod *non habet cauſam à ſe eſſendi.* Itaque è ſui natura poteſt non eſſe, vt: quicquid eſt præter Deum, Vide Scalig. exercit. 61. ſect. 5. Canon. *Quod ab alio eſt, eſt eo, à quo eſt, ſaltem natura poſterius.* Lux eſt à Sole, riuus à fonte, at lux Sole, riuus fonte tempore poſterior non eſt: ſeu, *De ratione eius, quod ab alio eſt, ſolum eſt, vt non exiſtat, niſi vi alterius, ſiue vt ex alio natura quodam ordine conſequatur, non autem vt duratione illo poſterius ſit.* Sed hoc quandoque ex Accidenti euenit. *Philoſoph.*

Vſus diſtinctionis Entis à ſe, & Entis ab alio.

Cœlum eſt finitum, ideoque non habet poteſtatem niſi finitam. Ergo non eſt à ſe. Igitur habet principium. Itaque eſt corruptibile.

Secundo à ſe opponitur ei, quod eſt per ſe. Sic qui ex conſilio alterius agit non A ſe, ſed PER ſe agere dicitur. Filius, Ratio ſeu ſapientia Patris æterni non

Digitized by Google

non à ſe agit, ſed per ſe (non extranea virtute) vt aiunt Theologi. Non A ſe, quia operandi poteſtatem habet per generationem ſeu æternam originem à patre (qui operatur per ſapientiam ſuam, per Filium) Gregor. Nazianz. Oration. 4. de Theologia, & Ambroſ. lib. 4. de fide, capit. 5. Auguſtinus ad 11. Oroſij quæſtionem: Non loquitur à ſemetipſo filius, quia non eſt à ſemetipſo, pater enim à nullo eſt natus (à nullo vitam accepit) filius à patre eſt genitus (dedit pater filio vitam gignendo) Spiritus ſanctus à patre & filio procedens. Ideo non loquetur à ſemetipſo: quæcunque audiet loquetur. Audire enim illi eſt Eſſe, Eſſe autem à ſe non eſt, ſed à patre: ideo quæcunque audiet, loquetur. Corpus noſtrum viuit per ſe, ſed non à ſe, cum vitam accipiat ab anima. Αὐτόματα non mouentur à ſe, quia in ſe initium motionis non habent, vt animalia. Moueri tamen dici poſſunt, per ſe quodammodo, id eſt, vi ſua, ſponte ſua, & ſine ope externa aliquandiu. Vide Caſp. Peucerum in Comment. de Diuinat. titulo de incantationibus.

Tertio A SE interdum (rarius tamen) eſt idem quod IN SE, & opponitur ei AB alio, quod idem ibi eſt, quod IN alio. Ariſtoteles 8. Phyſ. cap. 6. text. 52. Aliud eſt per accidens moueri à ſe, (id eſt, in ſe) & aliud eſt moueri ab alio (idem in alio) Nam principia animalium mouentur per accidens in ſe, quia ſunt partes ipſorum, quæ per ſe mouentur. At intelligentiæ non in ſe, ſed in ſuis orbibus motum recipiunt. Iac. Zabarell.

A SE MOVERI.

A ſe moueri Phyſicis quadrifariam dicitur. Primo modo eſt libere ſeu ἀπροαιρέτως moueri, quod hominum eſt. Secundo eſt moueri ἑκουσίως, id eſt, ſponte, affectu cupiditatis aut alio ſimili. Sic animalia omnia motu quodá ſuo ſe ipſa mouere videmus. Tertio à ſe moueri eſt rem à ſe ipſa motum inchoare, etiam poſtquam naturaliter quieuit. Sic, videmus, cum animalia ſe ipſa mouere, tum ſtirpes etiã, quippe cum certo tempore à ſe ipſis frondeſcant, floreſque ac fructus emittant, aliâs vero ab iis motibus quieſcant. Hoc genus ſe mouendi eſt viuentium propriũ & peculiare. Quarto modo aliquid primo à ſe ipſo moueri, eſt primo moueri, non ita, vt pars alia aliã moueat, ſed vt totum ipſum ſe totum moueat. Ita accipitur à Philoſophis, cum quæritur in Phyſicis: An aliquid poſſit moueri à ſe ipſo?

AB ALIQVO.

Ab aliquo in Logicis opponitur interdum De aliquo: vt Affirmatio eſt Enunciatio alicuius, de aliquo. Negatio eſt enunciatio alicuius, ab aliquo, id eſt, Negatio eſt Enunciatio quâ aliquid ab aliquo disiungitur ſeu remouetur. Vnde illa κατάφασις dicitur & compoſitio ſeu σύνθεσις. Hæc contra ἀπόφασις & diuiſio ſeu διαίρεσις. Vide Ariſtotelis lib. de Interpretat. & Sauonarolę epitomam Philoſophic.

Ab aliquo interdum character ſeu Symbolum eſt principii, vt cauſæ vel Termini ſeu Extremi à quo; eique opponitur Extremum ad quod, ſeu in quod. Interiecta inter hæc eſt VIA, intermedium iter, μεταξὺ, vt ſtadium. Hic vſus frequens eſt in doctrina Phyſica de Motu; & Philoſophica de RELATIONIBUS: Calefactio eſt itio à frigore ad calorem.

Ab aliquo moueri 1. cenſetur quod à mouente eſt ſegregatum & disiunctum. Sic plauſtrum ab equis moueri dicitur. 2. Communiori loquendi modo ab aliquo id moueri dicimus,

Digitized by Google

quod intercedente aliquo mouetur: ſic artifex ab arte moueri, ignis à leuitate ſua ſurſum ferri, corpus ab anima vel impultrice animę vi moueri dicitur. Nicolaus Leonicenus in comm. de animalium motione.

AB ALIO PROCEDERE.

Quid eſt Eſſe Reale & Intentionale ſententiariis?

Ab alio procedere ſeu exprimi fit dupliciter, *vel ſecundum eſſe reale.* Id eſt, quod alicuius reuera & actu eſt: Sic filius effigies ſeu imago patris procedit à patre: *vel ſecundum eſſe Intentionale*, id eſt, quod eſt in alicuius (ut artificis) intellectu: ſic à pingendi artifice procedit imago. Eſſe enim imaginis ille habet in mente. Grego. de Valent. in Thom. explicationibus.

AB ALIQVO ESSE VEL FLVERE.

Ab aliquo vel ab alio eſſe quid dicitur, vel immediate vel mediate, vt: Omne accidens eſt à ſubſtantia, vel proxime, vel remote, id eſt, vel immediate vel mediante alio accidente: Vnde intelligitur hoc axioma: *Accidentis non eſt accidens, niſi ambo eidem accidant ſubſtātiæ, ita, vt vnum ſit immediatum & proximum, alterum mediatum & remotum.* Hinc, puto, conciliari poſſunt ſententiæ, quarum vna dicit, Extenſionem eſſe accidens quantitatis, altera, eſſe accidens ſubſtantiæ corporeæ: vna, dicit habitui, qui ſcientia eſt, accidit actio, ſcire: altera: homini vel animo accidit ſcire.

Canon Philoſophicus.

A PARTE ANTE ET A PARTE, POST.

Diſtinctio perpetui.

A parte ante & à parte poſt Barbarorum termini ſunt ſcholaſticorū, cum Perpetuum ita diſtinguunt: A parte ante perpetua illis dicitur anima ſi exiſtat & ante corpus, nec de nouo fiat, & poſt diſſolutionem à corpore maneat ſuperſtes. Perpetua verò à parte poſt, ſiquidem corpus non antecedat, ſed incipiat eſſe, ſed tamen duret poſt perpetuo à corpore ſeparata. Tam à parte ante, quam à parte poſt idem eſt, quod ab omni parte.

A PARTE REI.

I. *Idem eſt quod ſecundum Rem, ſecundum rei naturam: ſecundū ſe*, vt: quæritur à Philoſophis, vtrum res vniuerſales ſint *à parte rei*, id eſt ſecundum ſe (id eſt Entia realia) an ſolius intellectus opera? an ſint tantum obiectiue in intellectu, id eſt, an tantum obiiciantur menti. *Opponitur igitur ei, quod eſt ſecundum intellectum.*

II. Interdum dicunt, Ex *parte rei*, idq; opponunt τῷ Ex parte Dei, id eſt: Ratione Dei, reſpectu Dei: vt aliquid fieri non poteſt ex parte Dei, ſed ex parte Rei. *Cum duo virtute tantum differunt, nihil vni ex parte rei conuenit, quod repugnet alteri, ſed abſolute tribuitur rei, in qua illa duo virtute continentur:* vt vis exiccandi & calefaciendi virtute tantum differunt in luce, & vtraque tribuitur luci. Quæritur, an Natura communis à parte rei differat à ſingulari? Colleg. Conimbr. in Præfat. Porph. quæſt. 5. art. 3. ſ. 1. Thomæ Sectatores reſpondent à parte rei nihil exiſtere, quod actu diſtinguatur à ſingularibus, ſed ratione differre communem naturam à ſingulari.

Canon Philoſophicus.

Omnia ſunt ſingularia reipſa.

Exiſtentia non diſtinguitur à parte rei ab actuali eſſentia, ſed tantum modo concipiendi noſtro. Suaretz Diſp. 13. de materiali cauſa ſubſtantiæ. A parte rei, id eſt: ſi res ipſa ſpectetur.

III. *A vel ex parte alicuius ſpectari aliquid, eſt attribui aliquid alicui ſecundum quid, ineſſe in aliquo determinate, ſeu certo modo ſe habente*, vt mali culpæ proxima & immediata cauſa ſpectatur ex parte rationis & voluntatis, cum ratio à norma ſeu regula legis ſe auertit, & voluntas ad alienum ſe conuertit obiectum,

Quæ mali culpa cauſa.

Digitized by Google

obiectum, ac peccati actum complet. Remota & mediata ſpectatur ex parte τοῦ αἰσθητικοῦ, id eſt facultatis ſenſitiuæ, hoc eſt, eſt ἐν τῷ αἰσθητικῷ, quod ab alieno obiecto motum ſecum abripit tranſuerſam quaſi rationem & voluntatem.

IV. *Ex parte rei interdum opponitur noſtro modo intelligendi (qui imperfectus eſt)* Thomæ Aquinati in diuinis perſona producens non eſt prior ex parte rei perſona producta, ſed noſtro modo intelligendi. Sed Fonſecæ perſona producens & ex parte rei & modo intelligendi noſtro eſt aliquo modo prior producta.

An in Tr. pater prior filio, diſſenſio.

Ex parte rei: quia perſona producens, eſt prior ORIGINE & ORDINE naturalis enumerationis: Modo intelligendi noſtro, quia perſona producens poteſt concipi more noſtro ante productionem actiuam conceptu abſoluto, more inquam concipiendi, quo concipimus noſtratia producentia, quæ re vera abſoluta ſunt. Sed hæc maximè abſtruſa & ὑπὲρ ἡμᾶς.

AB VNO, ἀφ' ἑνός: AD VNVM, πρὸς ἕν.

AB VNO AD VNVM omnia eſt omnia ab vno ſummo independẽte Deo eſſentialiter dependere, vt ab efficiente, & ad vnum Deum referri vt ad finem vltimum ſeu τέλος σκοπιμώτατον. Deus enim eſt rerum A & Ω.

Quæ ſunt, omnia ſunt & AB VNO & IN VNO & AD VNVM. Platonicum.

Platonica Philoſophia.

AB VNO, vt à cauſa procreante ſeu producente.

IN VNO, vt cauſa mouente, conſeruante, gubernante.

AD VNVM, vt ad finem vltimum.

VEL.

Quæ ſunt omnia, ſunt & in vno & ab vno & ad vnum.

IN VNO, vt paradigmate ſeu cauſa exemplari. Rerum enim ſpecies in Deo vt in ſpeculo aut fonte totius eſſe continentur, vt omnes creaturæ ante ipſarum creationem habuerunt eſſe intelligibile in Deo.

AB VNO vt cauſa procreante & conſeruante.

AD VNVM vt finem extremum. Vt ab eo (Deo) inquit Paulus Scaliger omnia fluunt, ita in eum viciſſim omnia refluunt.

Ἀφ' ἑνὸς ſeu AB VNO Peripatetici etiam aliter accipiunt: nimirum pro inferiori quodam independente (ſuo modo) *Commune enim AB VNO iis eſt nomen ambiguum quod tribuitur diuerſis rebus, quarũ vna ab altera tanquam à principaliori, quod ad ſuam naturam attinet, dependet.* Exempli cauſa, Ens Ariſtotelis & Thomæ aſſeclis non eſt verum ſeu proprium genus, ſed commune nomen, quod tribuitur & ſubſtantiæ & accidenti, ſed inæqualiter: nempe ſubſtantiæ principaliter & priùs: accidẽti minus principaliter poſterius, & merito ſubſtantiæ ac quatenus illud ab hac dependet. Itaq; ſubſtantia ſimpliciter Ens dicitur. Accidens Ens ſecundum quid. Alij vocant genus analogum, commune analogum, vniuerſale κατ' ἀναλογίαν.

Dico diſertè Ariſtotelis aſſeclis Ens eſſe proprie dictum genus: quia Ramei & Scotiſtæ, quos ſequitur hîc D. Ioh. Piſcator, Ens negant multipliciter dici, ſed eſſe genus verum, ſeu συνώνυμον, id eſt vniuocũ. Albertus Magnus, hic eſt Ariſtotelicus. Ens enim, inquit, non eſt genus, ſed vt principium quoddam de ſummis generibus dicitur. Equidem, cum Ens duplex ſtatuatur à philoſophis, Rationis ſeu in intellectu, & naturæ ſeu extra intellectum, arbitror huic prius, illi verò poſterius Ens attribui. Sic cum ab Ariſtotele doceatur, aliud eſſe Ens potentia, aliud Ens actu, 5. Metaph. cap. 6. illud ſecunda-

Ariſtotelis 7. & 12. 1. Philoſoph.

ENS duplex ſeu διττόν.

rio, hoc verò primò Ens eſſe dico, τῆς ἀξίας & perfectionis ratione.

BONITAS commune eſt A B V N O. πρώτως conuenit Deo: Δευτέρως creaturis. Itaq; dicitur Dei attributum communicabile κατ᾽ ἀναλογίαν (ob analogum in creatis rebus effectum) Item iudica de vita. Primò enim Deo vita tribuitur, vt perenni illius fonti & ſcatebræ: vnde omnia viuentia vitam accipiunt, & quaſi precariam eam poſſident, vt ſit illius effectum & ἀπόρροιη.

ABDVCTIO ἀπαγωγή.

Logic. *ABDVCTIO, ſeu Syllogiſmus* Apogogicus, eſt imperfecta demonſtratio, cuius præmiſſa prima eſt manifeſta, aſſumptio autem dubia: ſic tamen vt æquè, aut magis probabilis ſit, quàm concluſio, aut media pauciora habeat, quàm concluſio, quibus demonſtratio perficiatur: Exempli cauſa: Omnes quos Deus abſoluit, ſunt abſoluti peccato. Omnes qui ſunt in Chriſto Ieſu, Deus abſoluit. Ergo omnes qui ſunt in Chriſto Ieſu, ſunt abſoluti peccato: Apagoge hæc eſt, quia aſſumptio non eſt immediata, ſed interiectis mediis (quale eſt: Deum condemnare in illorum natura peccatum miſſo ſuo filio) eſt approbanda. Ariſtotel. videſis lib. 2. priorum analyticorum & Claudium Albertum in Organ.

VSITATIVS dicitur DEDVCTIO (cum licet minor non liqueat; videtur tamen notior concluſione.) Sic Iohannes cognomento Grammaticus: ABDVCTIO eſt, quando maior terminus liquidò ineſt, & minor eſt occultus, 2. poſteriorum analyt. cap. 25. DICTA ABDVCTIO, quia abducit nos à concluſione in demonſtrationem occultæ & non ſignificatæ propoſitionis. Idem Ibidem.

Vſus ex 3. Demonſt. Schegk.

Abductiones ſeu Apogogæ plures ſunt: Apodixeis pauciores. Sapientia inter has principatum tenet. Scientiarum enim ſecundum perfectionem & imperfectionem gradus ſunt tres. Primus, quo vtcunq; ſcitur quippiam, & plura, quæ faciunt ad notitiam, ſunt cognita ac percepta quã incognita, quam Ariſtoteles vocat Apagogen ſeu imperfectam demonſtrationem mediatamque (Διότι) Secundus gradus eſt, quo perfecte ſcitur quippiam per ἀπόδειξιν. Tertius, quo maximè & perfectiſſimè. Quæ cognitio appellatur ſapientia, veritatis & ſcientiæ rerum tanquam cardo, & prorſus ἀνυπόθετος ἐπιστήμη, vt Plato eam vocat. *Multi vt. ditant diſcipulis apogogas pro demonſtrationibus.*

Eſt autem mediata ſeu ἔμμεσος imperfectaq; demonſtratio Διότι, cum cauſa non eſt proximè cum effectu coniuncta. Exemplum. Omne ἔμψυχον nutrimẽto vegetatur. Omne φυσικὸν eſt ἔμψυχον. (Omne vigens ſeu vegetabile eſt animatum) ergo omne φυσικὸν nutrimento vegetatur. Medium ſeu cauſa hæc imperfectè eſt deſcripta allataue, quippe cum non ſit συνεκτικὴ (continens) id eſt, cum effectui non ſit proximè coniuncta, cum effectui non cohæreat immediatè. Principalis quidem eſt anima (Græci dicunt κύριον αἴτιον) ſed non nutrit abſq; cibo & organis quibuſdam ſanitate præditis. His cauſis omnibus perfectè definitur nutritio (quæ propria eſt corporis animati, quia animatum) id quod oſtendit eruditiſſima definitio nutricationis Zabarellæ in fine lib. de nutritione & accretione.

ABDVCTIO ad impoſſibile ſeu incommodum eius, quod fieri inquit: Græc. ἀπαγωγὴ εἰς ἀδύνατον vel εἰς ἄτοπον, vt vocat Chryſoſtomus, eſt ex contradictoria alicuius concluſionis, & alia quapiam enunciatione, cuius in *Logic.*

con-

Digitized by Google

confeſſo eſt veritas, manifeſtè falſam concluſionem inferre, vt ex huius falſitate & alterius præmiſſæ veritate contradictoriæ concluſionis falſitas & ex hac tandem primæ concluſionis veritas oſtendatur. Dicitur aliâs DEMONSTRATIO per impoſſibile, & probatio per abſurdum ſeu ἄτοπον: Cui opponitur Δεικτικὴ, id eſt oſtenſiua ſeu directa.

Exempli cauſa.

Ignes διάττοντες non ſunt ſtellæ.

Probatur oſtenſiuè Traiectiones non eſſe ſtellas ſic: Stellæ ſunt perpetua corpora. Traiectiones non ſunt perpetua corpora. Ergo traiectiones non ſunt ſtellæ. Idem probatur abductione ad abſurdum. Stellæ ſunt perpetuæ. Traiectiones ſunt ſtellæ, ait aduerſarius. Ergo traiectiones ſunt perpetuæ. At hæc concluſio eſt manifeſtè falſa, quia repugnat experientiæ. Ergo & vna è præmiſſis. At non propoſitio maior. Ergo minor, quæ eſt aduerſarii.

Ex dogmate Flacii peccatum originis eſſe ſubſtantiam, non accidens, ſequitur hæc abſurda concluſio, non eſt reſurrectio. In abductione igitur ad hoc abſurdum vna è præmiſſis erit hæc, peccatum originis eſt ſubſtantia, quam ideo falſam eſſe neceſſe eſt. Rectè apteq; Daniel Tillenus in Syntag. diſputationum: Si tota hominis natura & ſubſtantia peccatum eſt, etſi peccatum reſurgere abſurdum eſt dictu, neceſſe eſt nouam produci ſubſtantiam, quæ cum non ceciderit, perperam dicetur reſurgere.

INTER *fallacias quoq; Sophiſtarum captio eſt,* quæ dicitur Abductio à Propoſitione, à quæſtione (propoſita) à ſtatu controuerſiæ. Ea ad fallaciam ALIENI pertinet. Eſtq; ſpecies ſeductionis.

ABECEDARIVM.

Abecedaria ſyllogiſmorum exempla dicuntur, quibus oſtenditur forma ſyllogiſtica, ſine certa definitaq; materia. Qualia paſſim ſunt apud Peripateticos, vt: Omne β eſt α. Omne γ eſt β. Ergo omne γ. eſt α.

In Phyſicorum ſcholis talia ſunt: neceſſariò pendet ab A (id eſt, hic effectus neceſſariò pendet à cauſis ſuis per ſe.)

Sint duæ potentiæ mouentes A & B & A habeat vim mouendi pondus, vt octo, B autem vt quatuor; ſi quæratur, quanta ſit vis motiua ipſius A? reſpondebitur, eſſe vt octo, quia poteſt mouere pondus vt octo, & hac re differre à B, quod tantùm mouere poteſt pondus vt quatuor &c. Pererius lib. 3. Phyſ. cap. vltimo.

ABLATIO.

1. *Ablationis & Detractionis* vocem Scaliger in Philoſophia accipit pró ἀφαιρέσει & χωρισμῷ, id eſt, abſtractione & ſeparatione, de qua mox: Iacobus Schegkius vocat *ſubmotionem, qua fit alicuius vel aliquorum ſecretione* lib. 7. de Demonſtr.

In verba Schegkij ſunt: Mens accidentia, quæ materię cauſa infinita ſunt, ſecretione ſubmouet ab eſſentia. Hoc ſubmouere ſecretione nimirum eſt ABSTRAHERE. *Abſtrahere autem eſt vnum apprehendere ſine alio, cum quo eſt coniunctum.* *Quid Abſtrahere.*

2. *In latina lingua.* Ablatio Scaligero eſt ſpecies Abolitionis, ſic enim ait lib. 1. de cauſis latinæ linguæ cap. 17. Abolitio eſt, cum tollitur litera. Genus hoc eſt Ablationis, Conciſionis, Abſciſſionis. Eſt autem ablatio (Græcè ἀφαίρεσις) cum litera aboletur à principio: ſicut contrà conciſio ſeu Syncope eſt, cum litera aboletur à medio: Abſciſſio ſeu Apocope, cum à fine. Vide ipſum Scaligerum, à quo conficitur hæc Tabella.

Digitized by Google

- Literæ in dictionibus.
  - Sunt: Ita patiūntur mutationem
    - In ſubſtantia.
      - Abolentur à
        - Principio. Hæc eſt Ablatio.
        - Medio. Hæc Conciſio eſt.
        - Fine. Hęc eſt Abſciſſio.
      - Transmutantur in alias. Hæc eſt *μεταβολή*.
    - In loco. Hæc eſt *μετάθεσις*, Id eſt translatio ſeu tranſpoſitio.
  - Non ſunt. Ita addunt
    - Principiis. Hæc eſt *appoſitio* ſeu *πρόσθεσις*.
    - Mediis. Hæc eſt *Epentheſis* ſeu interpoſitio.
    - Fini. Hæc eſt *παραγωγὴ*, ſeu productio.

A principio } Hæc eſt *ἀφαίρεσις* Græcis.
A medio } Hæc eſt *Syncope ſeu μεσοκοπή*.
A fine } Hæc eſt Apocope. Sed hæc vulgata ſunt & protrita.

IV. *In Matheſi ablatio* eſt minoris quantitatis à maiore deductio. In Arithmetica vocatur ſubductio vel ſubtractio (numeri minoris à maiore vel æqualis ab æquali.)

ABOLITIO.

1. Abolitio in phyſicis eſt mutatio, qua aliquid redit in nihilum. Alii vocant totalem abolitionem. Columella vocat aboleſcere. Dauid Schramus opponit ei corruptionem cap. 8. Phyſic. quæ græcis eſt *φθορά*, & aliàs dicitur interitus (ſed idem valde ineptè, niſi longè opinione mea fallor, definit motum mortuum, quo redit in nihilum ſtatus naturæ) vel eſt idem quod deſtructio (formæ ſubſtantialis vel qualitatis.)

2. In Grammaticis & poëſi Scaligero eſt Abolitio cum tollitur litera è dictione (vel etiam ſyllaba.)

3. Abolita verba dicuntur, quæ deſuetudine inumbrata, imò penitus è medio ſublata ſunt. Aliàs vſurpari deſita.

4. In politicis accipitur Abolitio ſæpè pro obliteratione ſeu abrogatione rerum politicarū; vt hæc lex eſt abolita; magiſtratum abolere. Vel pro inſtitutæ actionis peremptione, quæ eſt generalis vel ſpecialis, de quib. Iuriſconſulti conſulantur ff. de Abolit. L. Abolitio. Sed redeo ad phyſica. Scaliger pro Aboleri dicit ad nihilum interire: Exerc. 61. ſ. 5. idque de mundo, qui incendio ita conſumetur, vt prorſus nouum ſubeat. E Theologis fuerunt, qui per peccatum originis bonum naturę humanę abolitum dicerent. Quod falſiſſimum. Illud enim malum bonum naturæ vitiauit & *infecit non confecit*. Pro eodem etiam dici quandoq; exoleſcere notum eſt. Veruntamen proprie loquendo plus eſt Aboleri quàm exoleſcere.

Inter

Inter Abrogare & Derogare ad Leges & Decreta relata Politici hoc diſcrimen conſtituunt: Abrogare eſt penitus tollere, ſeu, vt loquitur Alciatus, totum penitus tollere. (Græci dicunt *νόμον λύειν*) Derogare vero diminuere aliquid. Dicitur, inquit. Alciatus in com. de verbor. ſignif. Derogatio, per quam aliquid de vi & effectu rogationis, id eſt, legis diminuitur.

Diſtinctio.

Aboleri eſt vel quod ad τὸ εἶναι, vel quod ad vſum attinet. Hoc poſterius à Phyſicis hiſtoricis etiam dicitur Abdicari. Plinij hæc ſunt: Democritus rapum in totum abdicauit in cibis, Id eſt, tollendum cenſuit, è ciborum vſu ſuſtulit.

Et vtinam poſſet è vita in totum abdicari aurum, id eſt, ex hominum vſu tolli. L. 33. Natural. hiſt. ca. 1.

ABSOLVTVM.

Abſolutum (id eſt ab alio ſolutum) modo de re, modo de nomine intelligitur.

De re intellectum interdum opponitur imperfecto, tum inchoato, tum affecto. Opus enim affectum eſt opus non abſolutum, non perfectum, ſed prope confectum. *Interdum eſt* idem quod nudum, *purum*, ſine vlla conditione: vt cum Abſolutum Dei decretum aliquod dico: *Interdum item eſt* quod *non dependens* ab alio (eiuſmodi quid non eſt res relatiua) *Atque ita abſolutum quid eſt à Subiecto, vel à Termino.*

Abſolutum à ſubiecto eſt independens à ſubiecto, hoc eſt, id quod non eſt natum recipi in alio, vt ſubſtantia. *Abſolutum à Termino* eſt quod formaliter non reſpicit ad aliud præciſe vt terminum ad quem: vt rurſum ſubſtantia: Quãtitas item & Qualitas. Sic cõtra Reſpectiuũ aliquid eſt ad aliud, *vel vt ad ſubiectum*, id eſt, eſſentialiter natum eſt recipi in alio, vt omne accidens in ſubſtantia, *vel vt ad* Terminum, id eſt, formaliter, reſpicit ad aliud præciſe, vt Terminum ad quem, vt accidens relatiuum. (Ita abſolute ineſſe & relatiue ineſſe opponuntur) Sed hæc diſtinctio etſi vera eſt, nõ tamen totum exhaurit. Subijcio igitur hanc pleniorem.

1. Abſolutum 1. eſt quod ita ex ſe eſt, vt à *Abſolutum*
nullo prorſus pendeat, neq; vt ſit, ne- *θεωρητικῶς.*
que vt conſeruetur. Hoc eſt Abſolutum ſingulari & eximio modo. Proprium ſcilicet Dei eſt, vt ex ſe ipſo ſit, ab ipſo vero cætera.

2. Dicitur Abſolutũ, quod etſi reſpicit *Abſolutum*
aliud à ſe (vt Deum) tamen non re- [illegible]
ſpicit aliquid à quo pendeat vt à *συςατικῶ* ſeu *ἔσω* conſtituente, id eſt, vt à materia vel forma. Sic quoque ſubſtantiæ (creatæ) ſunt abſolutæ: quia tametſi à Deo pendent vt procreante: non ita tamen pendent ab eo tãquam materialiter ſuſtentante.

3. Abſolutum illud eſt, quod etſi pendet ab alio, tamen non conſtituitur ex alio ſuppoſito, ſed habet in eodem ſuppoſito cauſas omnes, per quas exiſtit. Sic accidentia dicuntur eſſe res abſolutæ.

4. Abſolutum quoque dici poſſe vi- *Abſolutũ*
detur quid, quatenus habet certum *à modo*
ſuum modum, quo eſt, qui non peti- *externo.*
tur aliunde quam ex ſe. Omne enim prædicamentum habet ſuum eſſe, & ſuum quid eſt, quo diſcernitur ab alio, licet non abſoluatur à ſubſtantia. Sic Seruus etſi quid relatiuum eſt & pendet à Domino, tamen habet ſuam certam rationem, per quam ſeruus eſt, ſeu potius ſine qua ſeruus non eſt, nempe obedientiam: Seruus in Domino non habet omnes cauſas, per quas exiſtit. Niſi enim fuerit Simo Dominus, neq; etiam Dauus ſeruus eſſe poteſt: ac ſi eundem patrem & filium eſſe fingamus, non habet in ſeipſo cauſas quod ſit, ſed adhuc ex alio pendebit, vt pater, & item, vt filius, ex alio. Ac albũ & quan-

tum in eo ſunt abſolute (id eſt, qua album & qua quantum) nullo ad aliud reſpectu. Vide Caietanum in Thom. opuſc. de Ente. Tabella hæc exhibet.

Abſolutum {
- Simpliciter, Deus.
- κατά τι {
  - A cauſa interna, Materia & Forma: Νόες.
  - A ſuppoſito alieno, vnde habeat eſſe. Accidentia.
  - A modo externo: Omne ens prædicamentale.

2. Illam è Scaligero planiorem lib. 4. ca. 93. de cauſis Latinæ linguæ.

Abſolutum à {
- CAVSA omni: vt Deus.
- MATERIA, vt mentes Angelicæ, & quæ motrices orbium cœleſtium creduntur eſſe à Philoſophis veteribus, ideo dictæ ἄϋλοι.
- Subiecto (alio) ſeu PER SE STANTE: vt ſubſtantiæ omnes. Sunt enim ipſæ ſubiecta. At accidentia non ſunt libera à ſubiecto.
- Relatione (Non poſitum in σχέσει) & quæ ad aliud non referuntur.

Hæc diſtinctio etſi primario ſpectat res: tamen ad Nomen etiam accommodari poteſt. Nam Nomen *nec à cauſa abſolutum eſt*, quia habet primum ſui authorem: Habet pro materia vocem, ſcripturam aut quid ſimile: *Nec à Relatione*, quia nomina ſunt rerum ſigna ac notæ. Subtiliter Scaliger: Nomen ipſũ quatenus ſignificat eſt relatiuum: (ſignificans enim & ſignificatum [a] *mutuo naturæ nexu conſtant*) Quatenus vero abſolutam rem ſignificat, eſt abſolutum.

a Definitio Relatorũ.

Nomen abſolutum oppoſitum Relatiuo.

Abſolutum igitur de Nomine intellectũ 1. eſt quod rem abſolutã non σχετικὴν ſeu reſpectiuam notat. Nomen autem deducitur vel à voce alia, vt hodiernus ab hodie, alumnus ab alo: Vel à re aut abſoluta, aut relatiua. Itaq; ſi ſubſtantiã ſignificat ſeu indicat, inde ſumit appellationem: ſi quantitatem, inde: ſi relationem, item inde. *Oportet enim ſignum æquari rei, cuius eſt* ſignum: ſicut vox naturam debet ſequi illius vocis, vnde deducitur.

Canon de æquatione ſigni & ſignati.

2. *Eſt, quod ſignificat aliquid, non quaſi adiacens alicui*, ſed quaſi per ſe ſubſiſtens. Sic dictum, quia præter id, quod ſignificat ſeu denotat, nihil aliud notat, de quo dicatur, vt Socrates, Homo, Animal. Ei opponitur implicite ſignificans & *Connotatiuum: quod ſignificat aliquid adiacens quaſi adiacens alicui*, ſic dictum, quia præter id, quod notat, aliud etiam, de quo dicitur, notat, vt candidum, veſtitum, ſurdum, non audiens. Candidum enim ſignificat candorem, qui adiacet papyro: Veſtitum veſtem, quæ adiacet homini, ſurdum negationem auditus adiacentem animali ad audiendum nato; Non audiens negationem auditus adiacentem omnibus non audientibus, ſiue ſint, ſiue non ſint. Sic connotatiua ſunt Pater, Dominus, Præceptor. Fonſecam vide lib. 1. Inſtitut. Dialectic. c. 24. *Nomen enim relatiuum connotat ſecum rem abſolutam:* vt Filius ſubſtantiam. Scal.

Nomen abſolutum oppoſitum Connotatiuo.

ABSOLVTA ENVNCIATIO.

Abſoluta quæſtio eſt cum quæritur ſimpliciter, hoc ne ſit an illud: vt, an virtus expetenda, necne. Comparata contra: vt, An virtus magis ſit expetenda, an bona valetudo.

Canon de ſignificatione relatorum.

Abſoluta propoſitio eſt pura Enũciatio: (quæ facta eſt ſine modo vel limitatione) cui opponitur Modificata, Determinata, Limitata, vt cum quid limitatur ſecũdum partem, vt Homo eligit ſola voluntate.

Vniuerſalis propoſitio diſtributiua in ſingula generum Abſoluta dicitur, cũ res, cui nota vni-

vniuerſalitatis additur, abſolute, ideſt, ſine reſtrictione diſtribuitur, vt omnis homo eſt animal. Limitata cōtra ſeu reſtricta eſt, cū includitur limitatio ſubintelligenda: vt, Omne animal fuit in arca Noë, ſcilicet quod extra aquam degere poterat. Hoc ὑπακούεται. Excipiuntur igitur piſces.

ABSOLVTE.

Abſolute eſt ſimpliciter, per ſe, vniuerſe, ad amuſſim; exacte, non præciſe.

Abſolute vero opponitur verum πῇ ſeu κατά τι. Ariſtot. lib. 1. Priorum anal. c. 37 & Topic. l. 2. cap. 1.

Abſolute, id eſt ſimpliciter neceſſario opponitur neceſſitas ex hypotheſi huius vel alterius rei.

Abſolute impoſſibili opponitur impoſſibile ex certâ hypotheſi. Videatur tabella melioris intelligentiæ gratiâ.

- Neceſſitas ducta
  - Ex ipſa rei Natura eſt
    - *Abſoluta*, prorſus immutabilis.
    - Suppoſito ordine vniuerſi à Deo inſtituto: Deo tamē mutabilis, ſi velit. Hæc dicitur *Naturalis*.
  - Aliunde quam ex rei Natura, quæ *externa vel aduentitia* eſt hoc reſpectu.

Exhibitio abſoluta neceſſitatis.

Canon aureus. *Propenſiones Naturales* (quas quidam dicunt Modos eſſendi potentiales) vt aptitudo ad ridendum homini naturalis, quam habet humana eſſentia prius naturæ ordine, quam vlla ei inſit quantitas vel qualitas, *abſoluta neceſſitate ſubiectis propriis conueniunt, vt nulla poteſtate, ne diuina quidem auferri poſſint.*

ABSOLVTE SPECTATVM.

Abſolute ſpectatum ſeu conſideratum idem ſæpe eſt quod ſecundum ſe ſpectatum & conſideratum.

Propria accidentia Abſolute ſumi vel ſpectari eſt ea ſumi vel ſpectari quoad actualem eorum exiſtentiam, ſeu ſecundum ipſorum naturam & perfectionem. Abſolute ſumpta dicuntur vt quæ realiter actuq; inſunt. Non abſolute, vt quæ actu ineſſe poſſunt, cum ſubiectis ſunt Naturalia: vid. Fonſec. in 1. Phil. lib. 5. c. 28. quæſt. 19.

Quid Naturalitas. Breuiter: Abſolute hic eſt, quoad exiſtentiam: cui opponitur quoad Naturalitatem, ſeu conueniētiam Naturalem. Sic dicimus ab aqua poteſt remoueri vis frigefaciendi & frigus abſolute ſpectatum, ſeu quoad exiſtentiam: ſed non quoad Naturalitatem. Caliditas etſi non ſumatur à te abſolute, tamen non poteſt non eſſe naturalis igni, vt ſubiecto proprio.

ABSOLVTE VNIVERSALE.

Abſolute, id eſt, ſine adiectione ſeu per ſe Vniuerſale opponitur Vniuerſali cum adiectione: vt apud Philoſophos tribus modis potiſſimum vſurpatur *Vniuerſale: In cauſando*, vt aiunt: *in ſignificando, & in Prædicando*. Ex his ſola (inquit Fonſeca) quæ ad tertium genus pertinent (ideſt Vniuerſalia in prædicando ſeu attribuendo) abſolute & ſine adiectione Vniuerſalia ſeu res Vniuerſales dicuntur (vbi particula, Et, eſt explicatiua.) Cauſæ enim Vniuerſales particularia quædam entia ſunt, vt Deus & Sol. Signa item Vniuerſalia, vt conceptus vniuerſales & nomina vniuerſalia, velut humanę aut leoninæ naturæ, etiam ſingulare quid ſunt. At ea, quæ de pluribus prædicantur, vt Homo, vt Leo, communiter ſumpta, abſolute, id eſt, per ſe vniuerſalia appellantur, quod

nihil ſingulare, in multis numerari poſſit.

Analoga quędā non Abſolute, id eſt, ſimpliciter, (vt vera vniuerſalia) ſed quodā modo eiuſdem rationis dici poſſunt, quia nō ſunt pure homonyma, *quæ diuerſis omnino rationibus ſua ſignificant*, cuiuſmodi Æquiuoca à caſu vocantur à Schol. Vide Fonſ. in Dial. l. 1. c. 21 & 22.

Quid ſunt pure homonyma.

ABSOLVTE BONVM.

Abſolute Bonum quid.

In Ethicis abſolute Bonum Piccolhomineo idem eſt quod ſumme ſeu eminēter Bonum, vt cum quæritur? Cur bonum potius voluntatis, quam alterius facultatis ſtatuatur obiectum? Reſp. Omne appetibile præ ſe fert rationem boni; & bonum definitur, quod ſit id, quod omnia appetunt, vt dicitur ſub initio primi Moral. Nicomach. Verū hoc Bonum, quod optatur, eſt multiplex; & frequenter eſt Bonum apparēs, ad ſenſus pertinens, non vero Bonum.

Abſolute & vere Bonū eſt finis vltimus, quod ſummum eſt Hominis Bonum; ad quod humana voluntas proprie & maxime tendit & conſpirat; hinc abſolute Bonum voluntati tribuitur. Grad. 2. de Virt. princ. c. 29.

Abſoluta poteſtas.

In Politicis Abſoluta poteſtas idem valet, quod legibus ſoluta. (Vt Imperatoris, ſeu eius, qui ſummum Imperij ius habet.) Opponitur ei poteſtas reſtricta vel aliena, legibus adſtricta, ſeu imminuta. (vt Magiſtratuum.) Hinc intelligitur phraſis: Abſoluta poteſtate vti. Vid. Iohan. Bodin. de Repub.

Theologi nonnulli Omnipræſentiā Abſolutam diſtinguūt à Reſtricta: An ad χρηςομαθημοσύνην hoc pertineat, videant alij.

ABSOLVTE Κυκλικόν.

In Geometricis abſolute circulare vel globoſum opponitur ei quod dicitur κυκλοειδὲς, & σφαιροειδὲς, hoc eſt, quod prope accedit ad figuram orbis, circuli: Similiter differunt ῥόμβος & ῥομβοειδὲς. Interdū tamen σφαιροειδὲς etiam pro perfecte Sphærico vſurpatum legitur.

ABSOLVTVS NVMERVS.

Arithmeticis abſolutus numerus eſt, qui ſimpliciter nomine Arithmetico appellatur, vt 1. 3. 4. Huic opponitur figuratus, qui nomine Geometrico appellatur, vt il. 29. l. 97. l. c. 8. vnum latus, duo quadrati, latus quadrati, 7. latus cubi 8.

Abſoluti ſunt, qui abſque huiuſmodi nominibus dicuntur.

ABSOLVTVM
Grammaticorum.

In Grammatica Abſolutum eſt, quod vulgo dicitur Gradus poſitiuus ſeu thema, θετικὸν, non ſignificans comparate: Cui opponitur Comparatiuū & Superlatiuum.

Ablatiui abſolute poſiti ſunt, qui non dependent à reliqua oratione; vulgo dicuntur deſignantes conſequentiam; vt Imperante Matthia.

Hinc Canon: Participiū ſæpe cū nomine ponitur abſolute, ſeu, vt conſequentiā deſignet, idque in ablatiuo caſu. *Poni abſolute eſt à nullo alio regi.*

Conſequentiam deſignare eſt ita in oratione poni, vt nihil plenum ſeu integrum intelligatur, ſed ad perfectionem ſententiæ aliquid amplius exſpectetur.

Abſolutum verbum eſt, quod ſignificat abſolute actionem vel paſſionem; Si actionē, dicitur αὐτοενεργητικὸν, vt dormio, curro: Si paſſionem, dicitur αὐτοπαθητικὸν, vt caleo, algeo, fio, veneo, vapulo, liceo; Grammatici vocant neutropaſſiua; Quibus opponunt Paſſiua & Neutra.

Abſolutiua ſeu perfectiua coniunctiones Grammaticis antiquis ſunt cauſales; *1. QVIA, apponens efficientem. 2. VT, apponens finalem cauſam.* (Quia iubes, faciam. Tu enim moues me ad faciendū. Do, vt des: δόσεως enim meæ finis eſt tua δόσις.) 3. *Quatenus Determinatiua.* Vt

Augmen-

Augmentum eſt affectus quantitatis quatenus quantitas eſt, id eſt affectus quantitatis primò. Scalig.

ABSOLVTVM Rhetorum.

In Oratoria, Abſoluta Hypotheſis ſeu Conſtitutio, ſeu abſolutus ſtatus dicitur, qui ad Iureiudicialem pertinet. Qui (ſtatus juredicialis) & Qualitatis dicitur, idque commodius, cum contineat accuſationes aut defenſiones, in quibus diſceptatur, quale factum ſit, iuſtumne, an iniuſtum.

Abſolutus ſtatus qualitatis eſt, in quo ſimpliciter de iure directo & ſimplici diſputatur, vt ſit in facto per ſe probabili, vbi confirmationis ratio tota dependet ex iure diuino vel humano, ſiue hoc ſit ſcriptum, ſiue non ſit ſcriptū.

Opponitur ei *Aſſumptiuus* (rectius Aſſumptus) (ſicut nomen deriuatum rectius, quā deriuatiuum,) in quo aſſumptis vndecunque auxilijs quæritur æquitas & venia ſeu gratia quædam, vt fieri ſolet in facto, quod per ſe eſt improbabile. (Talibus non eſt opus in abſoluto: ibi, vt cum poeta loquar;

Non his auxiliis, non defenſoribus iſtis
Eſt opus. ———)

Abſolutum ſtatum Græci vocant ἀντίληψιν, quia in hac ſpecie eadem arma ſunt ad ſe defendendum, quibus vtitur actor.

Aſſumptus (ſeu adſcitus) dicitur πρόσληψις, id eſt, aſſumptio, quia in eo non confugimus ad eadem arma, ſed ijs deſtituti aliunde nobis acquirimus, quibus vtcunque nos defendamus: Cuiusmodi ſunt liberalis & ingenua peccati confeſſio, purgatio de προαιρέσει, Transſatio criminis, conferens culpam in imprudentiam, neceſſitatem, caſum, ebrietatem, affectum, inſidias; promiſſio emendationis, extenuatio huius delicti per comparationem cum aliis grandioribus. Commemoratio vitæ hactenus honeſte actæ, ſpes inclementia iudicis, pollicitatio gratitudinis & celebrationis, & ſimilia. Conſule τοὺς λέγοντας.

ABSTRACTIO, ABSTRAHERE, ABSTRACTVM.

Iunctio, præciſio ſeiunctio, ἀφαίρεσις, analyſis.

Philoſophum neceſſe eſt eſſe ἀφαιρετικὸν abſtractiuum & τὰ καθόλου extruere abſtrahendo à circumſtantiis loci & temporis. Ἀφαίρεσις igitur nobis eſt explicanda. Nō vno modo dicitur apud Philoſophos Abſtrahere, χωρίζειν, Abſtractum, χωριστὸν, & χωριζόμενον: ſed modo proprie, modo improprie quodammodo.

Proprie, quod reuera ineſt. Sic corpus Mathematicum eſt abſtractum à materia, cui inſtructæ forma ineſt. Sic vniuerſales naturæ ſeu τὰ καθόλου (vniuerſalia) abſtrahuntur à ſuis particularibus. Hæc à philoſophis Scholaſticis dicuntur Abſtrahi præſcindēdo, Græcis ſunt ἀφῃρημένα.

Abſtractio præciſionis.

Quodammodo improprie, quod nullo modo ineſt vel ineſſe poteſt. Sic νοῦς, id eſt, mens ſeu intelligentia eſt forma abſtracta Ariſtoteli 12. 1. Philoſ. id eſt, ſubſtantia abiuncta ſeu ſeparata (reipſa) à materia, à materiæ ſordibus ſeiuncta, ſeu ſimpliciter immaterialis. Hanc intellige, cum dicit Zabarella: Subſtantia abſtracta eſt hæc, id eſt, indiuidua, per ſe ipſam. Græce οὐσία χωριζομένη.

Angelus eſt hic per ſe ipſum.

De primo modo accipiendæ ſunt hæ definitiones ſeu deſcriptiones.

Abstractio eſt actio intellectus, quo ſeparat à phantaſmatibus ſeu viſis vniuerſale & ipſum denudat omni materiali conditione. Vide Zabarellam de mente agente cap. 6.

Deſcriptiones Mentalis abſtractionis.

Abſtractio eſt ſeparatio vniuerſalium ab omni conditione materię. Seu eſt Ablatio omnium accidentiū à ſingularibus, ideoq; ipſius ſingularitatis. Seu eſt ſeparatio vnius ab aliis, & acceptio

vnius non acceptis aliis. Seu Abſtractio eſt conſideratio alicuius abſque eo, in quo eſt. Seu eſt, cum quid concipimus mente abiunctum ab omnibus conditionibus reſtringentibus. Seu eſt conſideratio alicuius in naturę ſuę puritate. Sic poſſum⁹ intelligere ſeruum, etiam non conſiderato homine. Hoc eſt abſtrahere accidēs à ſubiecto, quia eſſentia eius eſt alia ab eſſentia ſui ſubiecti. Scholaſtici vocāt Abſtractionem præciſionis. Vide Scalig. exer. 307. ſect. 18. & 22. & exer. 342. & Ariſtotelem in Categor. Relat. & Zabarell. Tabul. Abſtrahere eſt facere de intellectis poteſtate actu intelligibilia. Auerroes. Breuiter: Eſt fabricare intelligibilia (ποιεῖν νοητά.) Et conſiderare hoc ſine illo, & conſiderare vnum non conſiderato alio, etſi ſimul ſemper ſint: vt conſiderare materiam omni prorſus denudatam forma.

An accidens poſſit & debeat abſtrahi à ſubiecto? Affirmatur.

Eſt imaginata, quæ potentia intellecta fuerint, facere actu intellecta. Beſſarion Cardinalis in Calumniatorem Platonis lib. 3. cap. 22.

Pro imaginata malo dicere imaginatione concepta ſeu phantaſia efficta.

Itaque

Abſtractio, ſeparatio, ſecretio eſt
- Mentalis, vt loquuntur, quæ fit per Intellectum ſeu rationem tantum
  - Generalis, Logica.
  - Specialis, Mathematica.
  - } Hic duo reuera coniuncta ſeparatim cōcipimus, quæ Mentalis ſeparationis definitio.
- Realis, Metaphyſica, quæ fit ὄντως & re ipſa.

Explicatio.

Mentalis] Mentalis abſtractio ſæpe dicitur Abſolute Abſtractio ſine adiectiuncula ſeu προσθήκη τοῦ Mentalis.

Logica] ſic mente ſeparatur proprium à ſubiecto, cum illud re ab hoc differat.

Metaphyſica] vt cum dicitur vniuerſale ſeparatum (à ſingulari) nihil eſt.

De Mentali intelligitur Canon Ariſtotelis 2. Phyſ. χωριζόντων οὐ γίνεται ψεῦδος, Abſtrahentium ſeu ἀφαιρέσει vtentium (*hoc eſt vnam rem ſine alia conſiderantium*) non eſt mendacium: vt cum humanitatem Chriſti ſeu τῷ λόγῳ diuino vnitam ſecūdum ſe conſidero: vnitā dico, quia reuera in perſona verbi exiſtit, ſeu reipſa extra vnionem non exiſtit, nec ſeparata vnquam eſt ab hypoſtaſi τοῦ λόγου. Vide vocem Mentalis.

Quid eſt Abſtrahere.

Nunc ſubijciemus pleniores ſubdiſtinctiones.

Abſtractio eſt ſeparatio alicuius ab aliquo. Eſtque
- πραγματώδης (*Realis*,) cum aliquid ab aliquo re ipſa ſeparamus, vt aurum à Terra. Hæc etiam Chymicorum eſt. Opponitur huic coniunctio, concretio, copulatio: qualis eſt Materiæ & Formæ rerum Phyſicarum.
- Νοητική. Hæc eſt intellectionis
  - Simplicis: dicitur præciſionis: cum è duob. coniunctis, vno apprehenſo, alterum relinquimus. Hic abſtrahitur
    - Prius à poſteriori.
    - Poſterius à priori.
    - Quod ſimul eſt cum alio: vt cū apprehendimus colorem lactis non apprehenſo eius ſapore.
  - Cōplexæ [συμπεπλεγμένης:] Dicitur negationis: cum vnum de altero negamus. Hæc eſt
    - Vera: vt cū remouemus materiam vel corpus à Deo.
    - Falſa, vt cū remouemus materiā à Cælo cum quibuſdam veteribus phyſicis.

Explicatio.

Complexæ] Alias coniunctæ.

Quod ſimul) Abſtractio eius ꝙ ſimul cū alio eſt, à Scaligero ex. 342. pręterita eſt. Itaq; tabulę adiicim⁹. Applicabim⁹ etiā diſtinctionē Abſtractionis ad ſciētias.

Vniuerſalis abſtractio à particulari eſt cuiuſuis ſcientia.

ABSTRACTIO IN SCIENTIA.

Abſtractio in ſcientia tum qualibet, tum definita fit.

Abſtractio in omni ſcientia & diſciplina eſt Vniuerſalium à particularibus. Pręcepta .n. ſunt τῶν καθόλου. Abſtractio in ſcientia particulari ſeu definita eſt *vel forma à materia ſecundum rationem*, vt

Mathematica: Hæc igitur abſtractio eſt rationalis. *Vel formæ à materia ſecundum rem:* vt Metaphyſica. Hæc igitur abſtractio eſt realis. Vide Fonſecam in Metaphyſ. Ariſtotelis lib. 5. c. 28. quæſt. 6. & infra hunc librum, vbi clarius exponuntur modi abſtractionis in ſcientiis contemplatiuis. Vide etiam Albertum Magnum 1. Phyſ. tract. 1. c. 2. Thomam Aquin. de anima. Alexandr. Alenſem 11. Metaphyſ. Quærit forte aliquis, cur poſſit abſtrahi vniuerſale à particulari. Reſpond. Quia particularia nō ſunt de ratione vniuerſalium, & priora poſſunt intelligi ſine poſterioribus. Vniuerſale autem prius eſt, particulare poſterius. Animal igitur poteſt intelligi ſine homine, & homo ſine Ariſtotele. (Non enim neceſſe eſt animal eſſe hominem, & hominē eſſe Ariſtotelem) Vide Thomam Aquin. in 2. Phyſ. 3. prælectione.

Cur vniuerſale poſſit abſtrahi præſcindēdo?

DISTINCT. ABSTRACTI EX ALENSI ET FONSECA.

Alexander de Ales in 3. 1. Phil. text. 7. duplicem facit Abſtractionem ſeu præciſionē. Vnā, in qua abſtrahitur Quidditas ab eo, cuius eſt quidditas, vt humanitas ab hoc homine, vt à Cicerone. Alteram, qua abſtrahitur forma quantitatiua ab eo, cuius eſt quantitas: vt dimenſiones à ſubſtantia. Fonſeca abſtractionem præciſionis vniuerſalium facit duplicem: vnam ἑκτικὴν (habitualem) ſi fiat per ſpecies ἑκτικῶς inhærētes ſiue impreſſas: alteram ἐνεργητικὴν (actualem) ſi fiat per apprehenſionem eius, quod repræſentatur. 5. Metaphyſic. cap. 28. quæſtion. 6. ſect. 1.

Abſtrahere propriè tranſitiue accipi ex antegreſſis patet, nēpe vt ſit, *Aliquid ab aliquo modo aliquo ſeparare.* Cæterum à Scholaſticis interdum quoq; accipitur Intranſitiue pro abſtractum, hoc eſt, ſeparatum eſſe: vt cum dicunt. Incorporea omnino abſtrahunt à ſitu.

ABSTRACT. ALIÆ DISTINCT. SCHOLASTIC. D.

Abſtractio eſt ab { Exiſtentia. / Eſſentia. } Id eſt, Abſtractio eſt vel { Poſitiua. / Priuatiua.

Duo modi Abſtractionis ſine ſecretionis.

Poſitiua, ſecundum eſſe exiſtentiæ, quæ ponit ſine vlla exiſtentia. Hæc eſt Maxima, vt ſi quis ponat res naturales abſtractas ab omni materia ſecundum exiſtentiam. Priuatiua ſecundum eſſentiam & λόγον ſeu conſiderationem, quæ non ponit hoc eſſe ſine illo, ſed eſſentiam vnius conſiderat non conſiderato altero. Hæc eſt minor & κα-θάτι. Ita igitur Abſtracte conſiderare eſt conſiderare quidpiam ſecundum ſe, pure, nō habita ratione coniunctorum. Talis conſideratio eſt ſphæricæ figuræ; cùm abſtraho eam à corpore naturali, à qua dependet ac proficiſcitur, & cui ineſt vt ſubiecto.

Digna excuſſu hic oritur quæſtio: An abſtrahi ratione, & abſtrahi definitione ſemper ſint ταὐτό. Iohan. Talentonius reſpondet negate. Huic negationi vt fides fiat, comparato rerum formas, & ſic habeto. Abſtrahi, ideſt, cogitatione ἐπινοίᾳ ſeu νοήσει ſeiungi (ſubmoueri) ſeu Abſtractio, id eſt, cogitatione ſeu ratione facta ſeparatio (non autē definitione) communius quid eſt Naturalibus & Mathematicis formis, & ſi Phyſica min⁹ ſint abſtracta Mathematicis: id eſt, formæ Phyſicæ difficilius mente auelli poſſint à materia, Ariſt. tex. 19. l. 2. de natural. audit. Sed Phyſicæ formæ nō poſſunt definiri ſine materia, quāuis re externâ & formæ aduētitiâ: Mathematicæ contra poſſunt. Latius autē patet abſtrahi ſeu ſeparari ratione, quā definitione. Siquidem quæ ſeparantur definitione, ſeparantur etiā ratione, vt euenit in formis Mathematicis: Quæ

Quid Abſtrahi, quid abſtractio.

Abſtrahi ratione & definitione differūt vt Genus & Species.

vero ſeparātur ratione, non etiā ſeparantur definitione vt patet in formis Naturalib. Ioh. Talentonius Philoſophus & Medicus Parmenſis acutiſſim' l.3.c.9. Itaq; Ariſtot. dixit formas naturales eſſe ſimiles ſimitati & Mathematicas curuitati. Simitas nō poteſt definiri ſine mentione materiæ ſeu ſubiecti, ꝙ eſt Naſus: At curuitas definitur ſine mentione ligni vel ęris, omninoq; ſēſibilis materię ſeu naturalis corporis. Abſtractio ſeu ſecretio igitur, alia eſt facilior, alia difficilior, vt: affectiones externę facilius ratione abiungi poſſe videntur à ſubiectis, quam internæ ſeu intimæ.

ABSTRACTIO MATERIÆ in ſcientijs contemplatricibus.

Abſtractionis Materiæ in ſcientijs Theoreticis tres ſunt Modi.

ὀντολογία & *philoſophia de ENTE.*

Seiunctio & Abſtractio à materia eſt à
- *Singulari ſeu ſenſili.* Signata, vt hoc vel illo corpore. Abſtractio *phyſica* hæc eſt.
- *Cum ſingulari, tum vniuerſali,* etiam ſecundum rationem tantum, vt à corpore ſimplici aut mixto. *Mathematica* hæc eſt & *ὀντολογικὴ*, ideſt, Philoſophiæ de ente ſeu Tranſcendentibus.
- *Omni tam ſecundum rem*, quam *ſecundum rationem. Transnaturalis* de Deo & Intelligentiis hæc eſt. Hæc ſeiunctio eſt, quam recentiores nonnulli vocant abſtractionem omnimodam à Materia per eſſentiam.

Hanc diſtinctionem habet Alexander Alenſis in 6. Met. text. 2.

Sunt qui Metaphyſicā Abſtractionē à materia dicant fieri ſecundū rem & rationē, illamq; faciant duplicē: Vnam per eſſentiā, qualis cernatur in Deo: Alterā per indifferentiā, quæ conueniat in prædicata trāſcendentia, Bonū, Verū, Ens, & dicantur eſſe immaterialia, ac ſecundum rem abſtracta à materia, eo ꝙ indifferenter inueniantur tā in reb. materialib. quā iis, quæ vacant materia: cui' diſtinctionis *κρίσιν* † ego aliorū judiciis relinquo. † [*iudiciū.*] Etſi huius diſtinctionis auctores erudite & ſubtiliter refutare videtur Ben. Pererius libr. 1. Phyſ. Nā ſi hęc ratio iſtius nouę appellationis valeret, propter eandē cauſam dicere aliquis poſſet, illa prædicata, Ens, Bonum, &c. eſſe phyſica & materialia, quia non ſolum in rebus materiæ expertibus, ſed etiam in his, quæ habent materiam, reperiūtur. Quod eſt indifferens ad aliqua nō magis referri dicitur ad vnū illorū, quā ad alterū. Si ens eſt indifferens ad res materiales & immateriales, nō ideo fit abſtractū ſecūdum rē à materia, ſed ab vtroq; rerum genere abſtrahi poteſt tātum ſecundū rationē: non ſecus atq; animal tantum ratione poteſt ſeparari ab homine & bruto. Itaq; merito reprehenderetur, qui affirmaret, animal vniuerſe ſumptum, quod per ſe indifferens ſit ad rationale & irrationale, eſſe poti' rationale quam irrationale. Sed magis ſubtilia hæc videntur quam vtilia. Itaq; ad *πολυμαθημοσύνην* ſane referantur.

ZIMARÆ DISTINCTIO.

Abſtractio eſt Actiua vel Paſſiua.

Abſtractio actiua conuenit potentiæ animæ *γνωστικῇ*
- Senſibus
  - Exterioribus.
  - Interioribus.
- Intellectui. Hæc eſt perfectima & puriſſima. Hinc diſtinguitur Ratio in Abſtrahentem & Fingentem.

Hęc dicitur nonnunquam à ſcholaſticis Diuiſio, vt Abſtrahere, diuidere; De quo vide in D. DIVIDERE. *Paſſiua eſt* ipſarū rerū, à quib. aliquid ſeiungitur.

Vſus huius doctrinæ,

vt *στρόφιγγος θεωρίας.*

1. Abſtractio, inquit Thomas Aquinas, in ſecundo Phyſicorū, neceſſaria eſt, quia multa ſunt coniuncta ſecundum rem, quorum vnū poteſt intelligi ſeparatim ſine alio: exēplo eſt albū & muſicū, quę coniunguntur quidē in aliquo ſubiecto, ſed albū nō eſt de ratione muſici, nec muſicū de ratione albi. *Vt autem di-*

ſtincte

Diſtincta cognitio requirit abſtractionẽ.

ſtincte ſciamus, ſincere & καθ᾽ ἰδίαν vnumquodque cognoſcendum eſt. Sic, etſi reipſa in peccato non poteſt actio à ſua deformitate & non-rectitudine ſeparari, ſeparanda tamen eſt mente & animo, ac cogitandum eſt ibi, quid boni, quidve mali ſit. Malum enim non poteſt eſſe, niſi in re bona, vt in ſubſtantia, in actione. De hac Abſtractione non fuit curę Illyrico facienti peccatum hominis οὐσίαν.

2. Deinde vſum harum diſtinctionum non eſſe exiguum, ſic oſtendo. 1. *Quæritur, an Abſtrahentium ſit mendacium?* 1. Reſp. per diſtinctionem: Abſtractio poſitiua ſemper eſt cum mendacio. Priuatiua poteſt eſſe ſine mendacio. Nam Mathematicus ſine mendacio abſtrahit hoc modo quantitates à corpore Phyſico, qua Phyſicum eſt; qua abſtractione non poſſunt abſtrahi formæ & affectiones phyſicæ. Mathematica ſunt ſecũdum eſſe in materia ſenſili, ſed ab ea abſtrahuntur ſecundum ſolam conſiderationem. Mathematicæ res pendent à materia ſenſili ſecundum exiſtentiam tantũ, non ſecundũ eſſentiam; ideoq; conſideratione ſeu per intellectum (non ſecundum rem) χωριστά ſunt, id eſt, abſtrahi poſſunt à materia priuatiue. At res naturales pendent à materia ſenſili & ſecundum exiſtentiam & ſecundum eſſentiam; ideo ne quidem ſecundum conſiderationem abſtrahi poſſunt. Vide Zabarellam in cõment. in 2. phyſicorum text. 19. Id eſt, formæ Phyſicę nec poſitiue nec priuatiue abſtrahi poſſunt. Videndum igitur, ne in abſtractione committatur ridiculus & ἀφιλόσοφος error.

Abſtrahẽtes ſunt duplices.

Proinde 2. Reſp. diſtinguendo *Abſtrahentium praue*, id eſt, *ea, quæ abſtrahi non poſſunt*, eſt ψεῦδος. *At Abſtrahentium recte non eſt mendacium.* Abſtrahentium, inquam, quatenus puras rerum οὐσίας ſeu ὅλα ſeparatim & ſeorſum ſecundum eſſentias ſuas conſiderant, & non cum alienis, (vt accidentibus) quę extra conſtitutionem ſubiecti ſunt, confundunt. Sic Abſtrahentium quantitatem à qualitatibus non eſt mendacium: quia intellectus non ſentit, hoc eſt, nõ iudicat, quantum eſſe ſine qualitatibus ſenſilibus (ita enim falſum ſentiret) ſed apprehendit & intelligit quantitatem nõ intellectis ſimul qualitatibus, & τοῦ VBI, id eſt, non intelligendo & apprehendendo, vtrum ſit in ea calor, an frigus, vtrum ſit in terra, an in cœlo.

2. Quæritur.

Poteſt apprehendi animal per intellectum ſimplicem ſine apprehenſione ſpeciei eius aliqua, vt homine vel beſtia.

Abſtrahi, hoc eſt: abſtractionis ſpecies hæc eſt. Ita põt apprehendi quantitas, miſſa qualitate. Et hoc abſtrahi eſt. Poteſt ſubiecta ſubſtãtia abſtrahi ab omnibus ſuis formis accidẽtalibus. At cur non poteſt integrũ abſtrahi à partibus ſuis? Reſpondeo. Quia partes ſunt integri συστατικαὶ (Cõſtitutiuę) nec integrum eſt, quod cogitatur eſſe ſine partibus. At ſpecies non ſunt συστατικαὶ generis, nec accidentia ſubſtantiæ. Habes rationem diſparem.

Quæſtio pulcra.
Reſponſio.

Amplius Quæſtiones huius loci ſunt nobiles.

1. An Phyſici etiam abſtrahant, ſeu ſint abſtractiui (ἀφαιρετικοί.) Reſp. profecto abſtrahunt cum præcepta eorum ſint non de hoc corpore, ſed de corpore, cum coniunctiſſima mẽtem & voluntatem ſeparatim conſiderant.
2. An verum ſit, Genera & ſpecies non eſſe entia extra mentem: eſſe res rationis à realibus rebus mente ſiue per intellectum abſtractas, ſeu auulſas ſuo modo: Non eſſe in rebus Vniuerſale, niſi per mentalem abſtractionem & præciſionem à particularibus ſeu ſuis

rio, hoc verò primò Ens eſſe dico, τῆς ἀξίας & perfectionis ratione.

Bonitas commune eſt a b v n o. πρώτως conuenit Deo: δευτέρως creaturis. Itaq; dicitur Dei attributum communicabile κατ' ἀναλογίαν (ob analogum in creatis rebus effectum) Item iudica de vita. Primò enim Deo vita tribuitur, vt perenni illius fonti & ſcatebræ: vnde omnia viuentia vitam accipiunt, & quaſi precariam eam poſſident, vt ſit illius effectum & ἀπόρροι.

ABDVCTIO ἀπαγωγή.

Logic. *ABDVCTIO, ſeu Syllogiſmus* Apogogicus, eſt imperfecta demonſtratio, cuius præmiſſa prima eſt manifeſta, aſſumptio autem dubia: ſic tamen vt æquè, aut magis probabilis ſit, quàm concluſio, aut media pauciora habeat, quàm concluſio, quibus demonſtratio perficiatur: Exempli cauſa: Omnes quos Deus abſoluit, ſunt abſoluti peccato. Omnes qui ſunt in Chriſto Ieſu, Deus abſoluit. Ergo omnes qui ſunt in Chriſto Ieſu, ſunt abſoluti peccato: Apagoge hæc eſt, quia aſſumptio non eſt immediata, ſed interiectis mediis (quale eſt: Deum condemnare in illorum natura peccatum miſſo ſuo filio) eſt approbanda. Ariſtotel. videſis lib. 2. priorum analyticorum & Claudium Albertum in Organ.

Vsitativs dicitur dedvctio (cum licet minor non liqueat; videtur tamen notior concluſione.) Sic Iohannes cognomento Grammaticus: Abdvctio eſt, quando maior terminus liquidò ineſt, & minor eſt occultus, 2. poſteriorum analyt. cap. 25. Dicta Abdvctio, quia abducit nos à concluſione in demonſtrationem occultæ & non ſignificatæ propoſitionis. Idem Ibidem.

Vſus ex 3. Demonſt. Schegk.

Abductiones ſeu Apogogæ plures ſunt: Apodixeis pauciores. Sapientia inter has principatum tenet. Scientiarum enim ſecundum perfectionem & imperfectionem gradus ſunt tres. Primus, quo vtcunq; ſcitur quippiam, & plura, quæ faciunt ad notitiam, ſunt cognita ac percepta quā incognita, quam Ariſtoteles vocat Apagogen ſeu imperfectam demonſtrationem mediatamque (Διότι) Secundus gradus eſt, quo perfecte ſcitur quippiam per ἀπόδειξιν. Tertius, quo maximè & perfectiſſimè. Quæ cognitio appellatur ſapientia, veritatis & ſcientiæ rerum tanquam cardo, & prorſus ἀνυπόθετος ἐπιστήμη, vt Plato eam vocat. *Multi vſurpant diſcipulis apogogas pro demonſtrationibus.*

Eſt autem mediata ſeu ἔμμεσος imperfectaq; demonſtratio Διότι, cum cauſa non eſt proximè cum effectu coniuncta. Exemplum. Omne ἔμψυχον nutrimēto vegetatur. Omne φυσικὸν eſt ἔμψυχον. (Omne vigens ſeu vegetabile eſt animatum) ergo omne φυσικὸν nutrimento vegetatur. Medium ſeu cauſa hæc imperfectè eſt deſcripta allataue, quippe cum non ſit συνεκτική (continens) id eſt, cum effectui non ſit proximè coniuncta, cum effectui non cohæreat immediatè. Principalis quidem eſt anima (Græci dicunt κύριον αἴτιον) ſed non nutrit abſq; cibo & organis quibuſdam ſanitate præditis. His cauſis omnibus perfectè definitur nutritio (quæ propria eſt corporis animati, quia animatum) id quod oſtendit eruditiſſima definitio nutricationis Zabarellæ in fine lib. de nutritione & accretione.

ABDVCTIO ad impoſſibile ſeu incommodum eius, quod fieri inquit: Græc. ἀπαγωγὴ εἰς ἀδύνατον vel εἰς ἄτοπον, vt vocat Chryſoſtomus, eſt ex contradictoria alicuius concluſionis, & alia quapiam enunciatione, cuius in con- Logic.

confeſſo eſt veritas, manifeſtè falſam concluſionem inferre, vt ex huius falſitate & alterius præmiſſæ veritate contradictoriæ concluſionis falſitas & ex hac tandem primæ concluſionis veritas oſtendatur. Dicitur aliàs DEMONSTRATIO per impoſſibile, & probatio per abſurdum ſeu ἀτοπον: Cui opponitur Δεικτικὴ, id eſt oſtenſiua ſeu directa.

Exempli cauſa.

Ignes διάττοντες non ſunt ſtellæ.

Probatur oſtenſiuè Traiectiones non eſſe ſtellas ſic: Stellæ ſunt perpetua corpora. Traiectiones non ſunt perpetua corpora. Ergo traiectiones non ſunt ſtellæ. Idem probatur abductione ad abſurdum. Stellæ ſunt perpetuæ. Traiectiones ſunt ſtellæ, ait aduerſarius. Ergo traiectiones ſunt perpetuæ. At hæc concluſio eſt manifeſtè falſa, quia repugnat experientiæ. Ergo & vna è præmiſſis. At non propoſitio maior. Ergo minor, quæ eſt aduerſarii.

Ex dogmate Flacii peccatum originis eſſe ſubſtantiam, non accidens, ſequitur hæc abſurda concluſio, non eſt reſurrectio. In abductione igitur ad hoc abſurdum vna è præmiſſis erit hæc, peccatum orig nis eſt ſubſtantia, quam ideo falſam eſſe neceſſe eſt. Rectè apteq; Daniel Tillenus in Syntag. diſputationum: Si tota hominis natura & ſubſtantia peccatum eſt, etſi peccatum reſurgere abſurdum eſt dictu, neceſſe eſt nouam produci ſubſtantiam, quæ cum non ceciderit, perperam dicetur reſurgere.

INTER *fallacias quoq; Sophiſtarum captio eſt*, quæ dicitur ABDUCTIO à PROPOSITIONE, à quæſtione (propoſita) à ſtatu controuerſiæ. Ea ad fallaciam ALIENI pertinet. Eſtq; ſpecies ſeductionis.

ABECEDARIVM.

Abecedaria ſyllogiſmorum exempla dicuntur, quibus oſtenditur forma ſyllogiſtica, ſine certa definitaq; materia. Qualia paſſim ſunt apud Peripateticos, vt: Omne β eſt α. Omne γ eſt β. Ergo omne γ. eſt α.

In Phyſicorum ſcholis talia ſunt: neceſſariò pendet ab A (id eſt, hic effectus neceſſariò pendet à cauſis ſuis per ſe.)

Sint duæ potentiæ mouentes A & B & A habeat vim mouendi pondus, vt octo, B autem vt quatuor; ſi quæratur, quanta ſit vis motiua ipſius A? reſpondebitur, eſſe vt octo, quia poteſt mouere pondus vt octo, & hac re differre à B, quod tantùm mouere poteſt pondus vt quatuor &c. Pererius lib. 3. Phyſ. cap. vltimo.

ABLATIO.

1. *Ablationis & Detractionis* vocem Scaliger in Philoſophia accipit pro ἀφαιρέσει & χωρισμῷ, id eſt, abſtractione & ſeparatione, de qua mox: Iacobus Schegkius vocat *ſubmotionem, quæ fit alicuius vel aliquorum ſecretione* lib. 7. de Demonſtr.

In verba Schegkij ſunt: Mens accidentia, quæ materiæ cauſa infinita ſunt, ſecretione ſubmouet ab eſſentia. Hoc ſubmouere ſecretione nimirum eſt ABSTRAHERE. *Abſtrahere autem eſt vnum apprehendere ſine alio, cum quo eſt coniunctum.* *Quid Abſtrahere.*

2. *In latina lingua.* Ablatio Scaligero eſt ſpecies Abolitionis, ſic enim ait lib. 1. de cauſis latinæ linguæ cap. 17. Abolitio eſt, cum tollitur litera. Genus hoc eſt Ablationis, Conciſionis, Abſciſſionis. Eſt autem ablatio (Græcè ἀφαίρεσις) cum litera aboletur à principio: ſicut contrà conciſio ſeu Syncope eſt, cum litera aboletur à medio: Abſciſſio ſeu Apocope, cum à fine. Vide ipſum Scaligerum, à quo conficitur hæc Tabella.

Digitized by Google

- Literæ in dictionibus.
  - Sunt: Ita patiuntur mutationem
    - In ſubſtantia.
      - Abolentur à
        - Principio. Hæc eſt Ablatio.
        - Medio. Hæc Conciſio eſt.
        - Fine. Hęc eſt Abſciſſio.
      - Tranſmutantur in alias. Hæc eſt *μεταβολὴ*.
    - In loco. Hæc eſt *μετάθεσις*, Id eſt translatio ſeu tranſpoſitio.
  - Non ſunt. Ita addunt
    - Principiis. Hæc eſt *appoſitio* ſeu *πρόσθεσις*.
    - Mediis. Hæc eſt *Epentheſis* ſeu interpoſitio.
    - Fini. Hæc eſt *παραγωγὴ*, ſeu productio.

A principio } Hæc eſt *ἀφαίρεσις* Græcis.
A medio } Hæc eſt *Syncope ſeu μεσοκοπὴ*.
A fine } Hæc eſt Apocope. Sed hæc vulgata ſunt & protrita.

IV. *In Matheſi ablatio* eſt minoris quantitatis à maiore deductio. In Arithmetica vocatur ſubductio vel ſubtractio (numeri minoris à maiore vel æqualis ab æquali.)

ABOLITIO.

1. Abolitio in phyſicis eſt mutatio, qua aliquid redit in nihilum. Alii vocant totalem abolitionem. Columella vocat aboleſcere. Dauid Schramus opponit ei corruptionem cap. 8. Phyſic. quæ græcis eſt *φθορὰ*, & aliàs dicitur interitus (ſed idem valde ineptè, niſi longè opinione mea fallor, definit motum mortuum, quo redit in nihilum ſtatus naturæ) vel eſt idem quod deſtructio (formæ ſubſtantialis vel qualitatis.)
2. In Grammaticis & poëſi Scaligero eſt Abolitio cum tollitur litera è dictione (vel etiam ſyllaba.)
3. Abolita verba dicuntur, quæ deſuetudine inumbrata, imò penitus è medio ſublata ſunt. Aliàs vſurpari deſita.
4. In politicis accipitur Abolitio ſæpè pro obliteratione ſeu abrogatione rerum politicarũ; vt hæc lex eſt abolita; magiſtratum abolere. Vel pro inſtitutæ actionis peremptione, quæ eſt generalis vel ſpecialis, de quib. Iuriſconſulti conſulantur ff. de Abolit. L. Abolitio. Sed redeo ad phyſica. Scaliger pro Aboleri dicit ad nihilum interire: Exerc. 61. ſ. 5. idque de mundo, qui incendio ita conſumetur, vt prorſus nouum ſubeat. E Theologis fuerunt, qui per peccatum originis bonum naturę humanę abolitum dicerent. Quod falſiſſimum. Illud enim malum bonum naturæ vitiauit & *infecit non confecit*. Pro eodem etiam dici quandoq; exoleſcere notum eſt. Veruntamen proprie loquendo plus eſt Aboleri quàm exoleſcere.

Inter

Digitized by Google

Inter Abrogare & Derogare ad Leges & Decreta relata Politici hoc diſcrimen conſtituunt: Abrogare eſt penitus tollere, ſeu, vt loquitur Alciatus, totum penitus tollere. (Græci dicunt νόμον λύειν) Derogare vero diminuere aliquid. Dicitur, inquit. Alciatus in com. de verbor. ſignif. Derogatio, per quam aliquid de vi & effectu rogationis, id eſt, .egis diminuitur.

Diſtinctio.

Aboleri eſt vel quod ad τὸ εἶναι, vel quod ad vſum attinet. Hoc poſterius à Phyſicis hiſtoricis etiam dicitur Abdicari. Plinij hæc ſunt: Democritus rapum in totum abdicauit in cibis, Id eſt, tı l'ondum cenſuit, è ciborum vſu ſuſtulit.

Et vtinam poſſet è vita in totum abdicari aurum, id eſt, ex hominum vſu tolli. L. 33. Natural. hiſt. ca. 1.

ABSOLVTVM.

Abſolutum (id eſt ab alio ſolutum) modo de re, modo de nomine intelligitur.

De re intellectum interdum opponitur imperfecto, tum inchoato, tum affecto. Opus enim affectum eſt opus non abſolutum, non perfectum, ſed prope confectum. *Interdum eſt* idem quod nudum, *purum*, ſine vlla conditione: vt cum Abſolutum Dei decretum aliquod dico: *Interdum idem eſt* quod *non dependens* ab alio (eiuſmodi quid non eſt res relatiua) *Atque ita abſolutum quid eſt à Subiecto, vel à Termino.*

Abſolutum à ſubiecto eſt independens à ſubiecto, hoc eſt, id quod non eſt natum recipi in alio, vt ſubſtantia. *Abſolutum à Termino* eſt quod formaliter non reſpicit ad aliud præciſe vt terminum ad quem: vt rurſum ſubſtantia: Quãtitas itẽ & Qualitas. Sic cõtra Reſpectiuũ aliquid eſt ad aliud, *vel vt ad ſubiectum*, id eſt, eſſentialiter natum eſt recipi in alio, vt omne accidens in ſubſtantia, *vel vt ad* Terminum, id eſt, formaliter, reſpicit ad aliud præciſe, vt Terminum ad quem, vt accidens relatiuum. (Ita abſolute ineſſe & relatiue ineſſe opponuntur) Sed hæc diſtinctio etſi vera eſt, nõ tamen totum exhaurit. Subijcio igitur hanc pleniorem.

1. Abſolutum 1. eſt quod ita ex ſe eſt, vt à nullo prorſus pendeat, neq; vt ſit, neque vt conſeruetur. Hoc eſt Abſolutum ſingulari & eximio modo. Proprium ſcilicet Dei eſt, vt ex ſe ipſo ſit, ab ipſo vero cætera. *Abſolutum θεωρητικῶς.*

2. Dicitur Abſolutũ, quod etſi reſpicit aliud à ſe (vt Deum) tamen non reſpicit aliquid à quo pendeat vt à συστατικῷ ſeu ἔσω conſtituente, id eſt, vt à materia vel forma. Sic quoque ſubſtantiæ (creatæ) ſunt abſolutæ: quia tametſi à Deo pendent vt procreante: non ita tamen pendent ab eo tãquam materialiter ſuſtentante. *Abſolutum κατά τι.*

3. Abſolutum illud eſt, quod etſi pendet ab alio, tamen non conſtituitur ex alio ſuppoſito, ſed habet in eodem ſuppoſito cauſas omnes, per quas exiſtit. Sic accidentia dicuntur eſſe res abſolutæ.

4. Abſolutum quoque dici poſſe videtur quid, quatenus habet certum ſuum modum, quo eſt, qui non petitur aliunde quam ex ſe. Omne enim prædicamentum habet ſuum eſſe, & ſuum quid eſt, quo diſcernitur ab alio, licet non abſoluatur à ſubſtantia. Sic Seruus etſi quid relatiuum eſt & pendet à Domino, tamen habet ſuam certam rationem, per quam ſeruus eſt, ſeu potius ſine qua ſeruus non eſt, nempe obedientiam: Seruus in Domino non habet omnes cauſas, per quas exiſtit. Niſi enim fuerit Simo Dominus, neq; etiam Dauus ſeruus eſſe poteſt: ac ſi eundem patrem & filium eſſe fingamus, non habet in ſcipſo cauſas ꝙ ſit, ſed adhuc ex alio pendebit, vt pater, & item, vt filius, ex alio. Ac albũ & quantum *Abſolutũ à modo externo.*

tum in eo ſunt abſolute (id eſt, qua album & qua quantum) nullo ad aliud reſpectu. Vide Caietanum in Thom. opuſc. de Ente. Tabella hæc exhibet.

Abſolutum
- Simpliciter, Deus.
- κατάτι
  - A cauſa interna, Materia & Forma: Νόες.
  - A ſuppoſito alieno, vnde habeat eſſe. Accidentia.
  - A modo externo: Omne ens prædicamentale.

2. Illam è Scaligero planiorem lib. 4. ca. 93. de cauſis Latinæ linguæ.

Abſolutum à
- CAVSA omni: vt Deus.
- MATERIA, vt mentes Angelicæ, & quæ motrices orbium cœleſtium creduntur eſſe à Philoſophis veteribus, ideo dictæ ἄϋλοι.
- Subiecto (alio) ſeu PER SE STANTE: vt ſubſtantiæ omnes. Sunt enim ipſæ ſubiecta. At accidentia non ſunt libera à ſubiecto.
- Relatione (Non poſitum in χέσει) & quæ ad aliud non referuntur.

Hæc diſtinctio etſi primario ſpectat res: tamen ad Nomen etiam accommodari poteſt. Nam Nomen *nec à cauſa abſolutum eſt*, quia habet primum ſui authorem: Habet pro materia vocem, ſcripturam aut quid ſimile: *Nec à Relatione*, quia nomina ſunt rerum ſigna ac notæ. Subtiliter Scaliger: Nomen ipſũ quatenus ſignificat eſt relatiuum: (ſignificans enim & ſignificatum [a] *mutuo naturæ nexu conſtant*) Quatenus vero abſolutam rem ſignificat, eſt abſolutum.

a Definitio Relatorũ.

Nomen abſolutum oppoſitum Relatiuo.

Abſolutum igitur de Nomine intellectũ 1. eſt quod rem abſolutá non χετικὴν ſeu reſpectiuam notat. Nomen autem deducitur vel à voce alia, vt hodiernus ab hodie, alumnus ab alo: Vel à re aut abſoluta, aut relatiua. Itaq; ſi ſubſtantiã ſignificat ſeu indicat, inde ſumit appellationem: ſi quantitatem, inde: ſi relationem, item inde. *Oportet enim ſignum aquari rei, cuius eſt* ſignum: ſicut vox naturam debet ſequi illius vocis, vnde deducitur.

Canon de æquatione ſigni & ſignati.

2. *Eſt, quod ſignificat aliquid, non quaſi adiacens alicui*, ſed quaſi per ſe ſubſiſtens. Sic dictum, quia præter id, quod ſignificat ſeu denotat, nihil aliud notat, de quo dicatur, vt Socrates, Homo, Animal. Ei opponitur implicite ſignificans & *Connotatiuum: quod ſignificat aliquid adiacens quaſi adiacens alicui*, ſic dictum, quia præter id, quod notat, aliud etiam, de quo dicitur, notat, vt candidum, veſtitum, ſurdum, non audiens. Candidum enim ſignificat candorem, qui adiacet papyro: Veſtitum veſtem, quæ adiacet homini, ſurdum negationem auditus adiacentem animali ad audiendum nato; Non audiens negationem auditus adiacentem omnibus non audientibus, ſiue ſint, ſiue non ſint. Sic connotatiua ſunt Pater, Dominus, Pręceptor. Fonſecam vide lib. 1. Inſtitut. Dialectic. c. 24. *Nomen enim relatiuum connotat ſecum rem abſolutam*: vt Filius ſubſtantiam. Scal.

Nomen abſolutum oppoſitum Connotatiuo.

ABSOLVTA ENVNCIATIO.

Abſoluta quæſtio eſt cum quæritur ſimpliciter, hoc ne ſit an illud: vt, an virtus expetenda, necne. Comparata contra: vt, An virtus magis ſit expetenda, an bona valetudo.

Canon de ſignificatione relatorum.

Abſoluta propoſitio eſt pura Enũciatio: (quæ facta eſt ſine modo vel limitatione) cui opponitur Modificata, Determinata, Limitata, vt cum quid limitatur ſecũdum partem, vt Homo eligit ſola voluntate.

Vniuerſalis propoſitio diſtributiua in ſingula generum Abſoluta dicitur, cũ res, cui nota vni-

vniuerſalitatis additur, abſolute, ideſt, ſine reſtrictione diſtribuitur, vt omnis homo eſt animal. Limitata cōtra ſeu reſtricta eſt, cū includitur limitatio ſubintelligenda: vt, Omne animal fuit in arca Noë, ſcilicet quod extra aquam degere poterat. Hoc ὑπακούεται. Excipiuntur igitur piſces.

ABSOLVTE.

Abſolute eſt ſimpliciter, per ſe, vniuerſe, ad amuſſim, exacte, non præciſe.

Abſolute vero opponitur verum πῇ ſeu καθόλου. Ariſtot. lib. 1. Priorum anal. c. 37 & Topic. l. 2. cap. 1.

Abſolute, id eſt ſimpliciter neceſſario opponitur neceſſitas ex hypotheſi huius vel alterius rei.

Abſolute impoſſibili opponitur impoſſibile ex certâ hypotheſi. Videatur tabella melioris intelligentiæ gratiâ.

- Neceſſitas ducta
  - Ex ipſa rei Natura eſt
    - *Abſoluta*, prorſus immutabilis.
    - Suppoſito ordine vniuerſi à Deo inſtituto: Deo tamē mutabilis, ſi velit. Hæc dicitur *Naturalis*.
  - Aliunde quam ex rei Natura, quæ *externa vel aduentitia* eſt hoc reſpectu.

Exhibitio abſolutæ neceſſitatis.

Canon aureus. *Propenſiones Naturales* (quas quidam dicunt Modos eſſendi potentiales) vt aptitudo ad ridendum homini naturalis, quam habet humana eſſentia prius naturæ ordine, quam vlla ei inſit quantitas vel qualitas, *abſoluta neceſſitate ſubiectis propriis conueniunt, vt nulla poteſtate, ne diuina quidem auferri poſſint.*

ABSOLVTE SPECTATVM.

Abſolute ſpectatum ſeu conſideratum idem ſæpe eſt quod ſecundum ſe ſpectatum & conſideratum.

Propria accidentia Abſolute ſumi vel ſpectari eſt ea ſumi vel ſpectari quoad actualem eorum exiſtentiam, ſeu ſecundum ipſorum naturam & perfectionem. Abſolute ſumpta dicuntur vt quæ realiter actuq; inſunt. Non abſolute, vt quæ actu ineſſe poſſunt, cum ſubiectis ſunt Naturalia: vid. Fonſec. in 1. Phil. lib. 5. c. 28. quæſt. 19.

Quid Naturalitas. Breuiter: Abſolute hic eſt, quoad exiſtentiam: cui opponitur quoad Naturalitatem, ſeu conueniētiam Naturalem. Sic dicimus ab aqua poteſt remoueri vis frigefaciendi & frigus abſolute ſpectatum, ſeu quoad exiſtentiam: ſed non quoad Naturalitatem. Caliditas etſi non ſumatur à te abſolute, tamen non poteſt non eſſe naturalis igni, vt ſubiecto proprio.

ABSOLVTE VNIVERSALE.

Abſolute, id eſt, ſine adiectione ſeu per ſe Vniuerſale opponitur Vniuerſali cum adiectione: vt apud Philoſophos tribus modis potiſſimum vſurpatur *Vniuerſale: In cauſando*, vt aiunt: *in ſignificando*, *& in Prædicando*. Ex his ſola (inquit Fonſeca) quæ ad tertium genus pertinent (ideſt Vniuerſalia in prædicando ſeu attribuendo) abſolute & ſine adiectione Vniuerſalia ſeu res Vniuerſales dicuntur (vbi particula, Et, eſt explicatiua.) Cauſæ enim Vniuerſales particularia quædam entia ſunt, vt Deus & Sol. Signa item Vniuerſalia, vt conceptus vniuerſales & nomina vniuerſalia, velut humanę aut leonniæ naturæ, etiam ſingulare quid ſunt. At ea, quæ de pluribus prædicantur, vt Homo, vt Leo, communiter ſumpta, abſolute, id eſt, per ſe vniuerſalia appellantur, quod

nihil ſingulare, in multis numerari poſſit.

Analoga quędã non Abſolute, id eſt, ſimpliciter, (vt vera vniuerſalia) ſed quodã modo eiuſdem rationis dici poſſunt, quia nõ ſunt pure homonyma, *quæ diuerſis omnino rationibus ſua ſignificant*, cuiuſmodi Æquiuoca à caſu vocantur à Schol. Vide Fonſ. in Dial. l. 1. c. 21 & 22.

Quid ſunt pure homonyma.

ABSOLVTE BONVM.

Abſolute Bonum quid.

In Ethicis abſolute Bonum Piccolhomineo idem eſt quod ſumme ſeu eminẽter Bonum, vt cum quæritur? Cur bonum potius voluntatis, quam alterius facultatis ſtatuatur obiectum? Reſp. Omne appetibile præ ſe fert rationem boni; & bonum definitur, quod ſit id, quod omnia appetunt, vt dicitur ſub initio primi Moral. Nicomach. Verũ hoc Bonum, quod optatur, eſt multiplex; & frequenter eſt Bonum apparẽs, ad ſenſus pertinens, non vero Bonum.

Abſolute & vere Bonũ eſt finis vltimus, quod ſummum eſt Hominis Bonum; ad quod humana voluntas proprie & maxime tendit & conſpirat; hinc abſolute Bonum voluntati tribuitur. Grad. 2. de Virt. princ. c. 29.

Abſoluta poteſtas.

In Politicis Abſoluta poteſtas idem valet, quod legibus ſoluta. (Vt Imperatoris, ſeu eius, qui ſummum Imperij ius habet.) Opponitur ei poteſtas reſtricta vel aliena, legibus adſtricta, ſeu imminuta. (vt Magiſtratuum.) Hinc intelligitur phraſis: Abſoluta poteſtate vti. Vid. Iohan. Bodin. de Repub.

Theologi nonnulli Omnipræſentiã Abſolutam diſtinguũt à Reſtricta: An ad χρηστομαθημοσύνην hoc pertineat, videant alij.

ABSOLVTE Κυκλικόν.

In Geometricis abſolute circulare vel globoſum opponitur ei quod dicitur κυκλοειδὴς, & σφαιροειδὴς, hoc eſt, quod prope accedit ad figuram orbis, circuli: Similiter differunt ῥόμβος & ῥομβοειδὴς. Interdũ tamen σφαιροειδὴς etiam pro perfecte Sphærico vſurpatum legitur.

ABSOLVTVS NVMERVS.

Arithmeticis abſolutus numerus eſt, qui ſimpliciter nomine Arithmetico appellatur, vt 1. 3. 4. Huic opponitur figuratus, qui nomine Geometrico appellatur, vt il. 29. l. 97. l. c. 8. vnum latus, duo quadrati, latus quadrati, 7. latus cubi 8.

Abſoluti ſunt, qui abſque huiuſmodi nominibus dicuntur.

ABSOLVTVM
Grammaticorum.

In Grammatica Abſolutum eſt, quod vulgo dicitur Gradus poſitiuus ſeu thema, θετικὸν, non ſignificans comparate: Cui opponitur Comparatiuũ & Superlatiuum.

Ablatiui abſolute poſiti ſunt, qui non dependent à reliqua oratione; vulgo dicuntur deſignantes conſequentiam; vt Imperante Matthia.

Hinc Canon: Participiũ ſæpe cũ nomine ponitur abſolute, ſeu, vt conſequentiã deſignet, idque in ablatiuo caſu. *Poni abſolute eſt à nullo alio regi.*

Conſequentiam deſignare eſt ita in oratione poni, vt nihil plenum ſeu integrum intelligatur, ſed ad perfectionem ſententiæ aliquid amplius exſpectetur.

Abſolutum verbum eſt, quod ſignificat abſolute actionem vel paſſionem; Si actionẽ, dicitur αὐτοενεργητικὸν, vt dormio, curro: Si paſſionem, dicitur αὐτοπαθητικὸν, vt caleo, algeo, fio, veneo, vapulo, liceo; Grammatici vocant neutropaſſiua; Quibus opponunt Paſſiua & Neutra.

Abſolutiua ſeu perfectiua coniunctiones Grammaticis antiquis ſunt cauſales; 1. *QVIA, apponens efficientem. 2. VT, apponens finalem cauſam.* (Quia iubes, faciam. Tu enim moues me ad faciendũ. Do, vti des: δόσεως enim meæ finis eſt tua δόσις.) 3. *Quatenus Determinatiua.* Vt

Augmen-

Augmentum eſt affectus quantitatis quatenus quantitas eſt, id eſt affectus quantitatis primò. Scalig.

ABSOLVTVM
Rhetorum.

In Oratoria, Abſoluta Hypotheſis ſeu Conſtitutio, ſeu abſolutus ſtatus dicitur, qui ad Iureiudicialem pertinet. Qui (ſtatus juredicialis) & Qualitatis dicitur, idque commodius, cum contineat accuſationes aut defenſiones, in quibus diſceptatur, quale factum ſit, iuſtumne, an iniuſtum.

Abſolutus ſtatus qualitatis eſt, in quo ſimpliciter de iure directo & ſimplici diſputatur, vt ſit in facto per ſe probabili, vbi confirmationis ratio tota dependet ex iure diuino vel humano, ſiue hoc ſit ſcriptum, ſiue non ſit ſcriptũ.

Opponitur ei *Aſſumptiuus* (rectius Aſſumptus) (ſicut nomen deriuatum rectius, quã deriuatiuum,) in quo aſſumptis vndecunque auxilijs quæritur æquitas & venia ſeu gratia quædam, vt fieri ſolet in facto, quod per ſe eſt improbabile. (Talibus non eſt opus in abſoluto: ibi, vt cum poeta loquar;

> Non his auxiliis, non defenſoribus iſtis
> Eſt opus. ———)

Abſolutum ſtatum Græci vocant ἀντίληψιν, quia in hac ſpecie eadem arma ſunt ad ſe defendendum, quibus vtitur actor.

Aſſumptus (ſeu adſcitus) dicitur πρόσληψις, id eſt, aſſumptio, quia in eo non confugimus ad eadem arma, ſed ijs deſtituti aliunde nobis acquirimus, quibus vtcunque nos defendamus: Cuiusmodi ſunt liberalis & ingenua peccati confeſſio, purgatio de προαιρέσει, Translatio criminis, conferens culpam in imprudentiam, neceſſitatem, caſum, ebrietatem, affectum, inſidias; promiſſio emendationis, extenuatio huius detecti per comparationem cum aliis grandioribus. Commemoratio vitæ hactenus honeſte actæ, ſpes inclementia iudicis, pollicitatio gratitudinis & celebrationis, & ſimilia. Conſule τοὺς λέγοντας.

ABSTRACTIO, ABSTRAHERE, ABSTRACTVM.

Iunctio, præciſio ſeiunctio, ἀφαίρεσις, auulſio.

Philoſophum neceſſe eſt eſſe ἀφαιρετικὸν abſtractiuum & τὰ καθόλου extruere abſtrahendo à circumſtantiis loci & temporis. Ἀφαιρέσεως igitur nobis eſt explicanda. Nõ vno modo dicitur apud Philoſophos Abſtrahere, χωρίζειν, Abſtractum, χωριστὸν, & χωριζόμενον: ſed modo proprie, modo improprie quodammodo.

Proprie, quod reuera ineſt. Sic corpus Mathematicum eſt abſtractum à materia, cui inſtructæ forma ineſt. Sic vniuerſales naturæ ſeu τὰ καθόλου (vniuerſalia) abſtrahuntur à ſuis particularibus. Hæc à philoſophis Scholaſticis dicuntur Abſtrahi præſcindẽdo, Græcis ſunt ἀφῃρημένα. *Abſtractio præciſionis.*

Quodammodo improprie, quod nullo modo ineſt vel ineſſe poteſt. Sic νοῦς, id eſt, mens ſeu intelligentia eſt forma abſtracta Ariſtoteli 12. 1. Philoſ. id eſt, ſubſtantia abiuncta ſeu ſeparata (reipſa) à materia, à materiæ ſordibus ſeiuncta, ſeu ſimpliciter immaterialis. Hanc intellige, cum dicit Zabarella: Subſtantia abſtracta eſt hæc, id eſt, indiuidua, per ſe ipſam. Græce οὐσία κεχωριζομένη. *Angelus eſt hic per ſe ipſum.*

De primo modo accipiendæ ſunt hæ definitiones ſeu deſcriptiones.

Abstractio eſt actio intellectus, quo ſeparat à phantaſmatibus ſeu viſis vniuerſale & ipſum denudat omni materiali conditione. Vide Zabarellam de mente agente cap. 6. *Deſcriptiones Mentalis abſtractionis.*

Abſtractio eſt ſeparatio vniuerſalium ab omni conditione materię. Seu eſt Ablatio omnium accidentiũ à ſingularibus, ideoq; ipſius ſingularitatis. Seu eſt ſeparatio vnius ab aliis, & acceptio

vnius non acceptis aliis. Seu Abſtractio eſt conſideratio alicuius abſque eo, in quo eſt. Seu eſt, cum quid concipimus mente abiunctum ab omnibus conditionibus reſtringentibus. Seu eſt conſideratio alicuius in naturę ſuę puritate. Sic poſſum⁹ intelligere ſeruum, etiam non conſiderato homine. Hoc eſt abſtrahere accidẽs à ſubiecto, quia eſſentia eius eſt alia ab eſſentia ſui ſubiecti. Scholaſtici vocãt Abſtractionem præciſionis. Vide Scalig. exer. 307. ſect. 18. & 22. & exer. 342. & Ariſtotelem in Categor. Relat. & Zabarell. Tabul. Abſtrahere eſt facere de intellectis poteſtate actu intelligibilia. Auerroes. Breuiter: Eſt fabricare intelligibilia (ποιεῖν νοητά.) Et conſiderare hoc ſine illo, & conſiderare vnum non conſiderato alio, etſi ſimul ſemper ſint: vt conſiderare materiam omni prorſus denudatam forma.

An accidens poſſit & debeat abſtrahi à ſubiecto? Affirmatur.

Eſt imaginata, quæ potentia intellecta fuerint, facere actu intellecta. Beſſarion Cardinalis in Calumniatorem Platonis lib. 3. cap. 22.

Pro imaginata malo dicere imaginatione concepta ſeu phantaſia effecta.

Itaque

Abſtractio, ſeparatio, ſecretio eſt
- Mentalis, vt loquuntur, quæ fit per Intellectum ſeu rationem tantum
  - Generalis, Logica.
  - Specialis, Mathematica.
  - (Hic duo reuera coniuncta ſeparatim cõcipimus, quæ Mentalis ſeparationis definitio.)
- Realis, Metaphyſica, quæ fit ὄντως & re ipſa.

Explicatio.

Mentalis] Mentalis abſtractio ſæpe dicitur Abſolute Abſtractio ſine adiectiuncula ſeu προσθήκῃ τῦ Mentalis.

Logica] ſic mente ſeparatur proprium à ſubiecto, cum illud re ab hoc differat.

Metaphyſica] vt cum dicitur vniuerſale ſeparatum (à ſingulari) nihil eſt.

De Mentali intelligitur Canon Ariſtotelis 2. Phyſ. χωριζόντων οὐ γίνεται ψεῦδος, Abſtrahentium ſeu ἀφαιρέσει vtentium (*hoc eſt vnam rem ſine alia conſiderantium*) non eſt mendacium: vt cum humanitatem Chriſti ſeu τῷ λόγῳ diuino vnitam ſecũdum ſe conſidero: vnitã dico, quia reuera in perſona verbi exiſtit, ſeu reipſa extra vnionem non exiſtit, nec ſeparata vnquam eſt ab hypoſtaſi τῦ λόγυ. Vide vocem Mentalis.

Quid eſt Abſtrahere?

Nunc ſubijciemus pleniores ſubdiſtinctiones.

Abſtractio eſt ſeparatio alicuius ab aliquo. Eſtque
- πραγματώδης (*Realis,*) cum aliquid ab aliquo re ipſa ſeparamus, vt aurum à Terra. Hæc etiam Chymicorum eſt. Opponitur huic coniunctio, concretio, copulatio: qualis eſt Materiæ & Formæ rerum Phyſicarum.
- Νοητική. Hæc eſt intellectionis
  - Simplicis: dicitur præciſionis: cum è duob coniunctis, vno apprehenſo, alterum relinquimus. Hic abſtrahitur
    - Prius à poſteriori.
    - Poſterius à priori.
    - Quod ſimul eſt cum alio: vt cũ apprehendimus colorem lactis non apprehenſo eius ſapore.
  - Cõplexæ [συμπεπλεγμένης:] Dicitur negationis: cum vnum de altero negamus. Hæc eſt
    - Vera: vt cũ remouemus materiam vel corpus à Deo.
    - Falſa, vt cũ remouemus materiã à Cælo cum quibuſdam veteribus phyſicis.

Explicatio.

Complexæ] Alias coniunctæ.

Quod ſimul) Abſtractio eius ꝙ ſimul cũ alio eſt, à Scaligero ex. 342. prępterita eſt. Itaq; tabulę adiicim⁹. Applicabim⁹ etiã diſtinctionẽ Abſtractionis ad ſciẽtias.

Vniuerſalis abſtractio à particulari eſt cuiuſuis ſcientia.

ABSTRACTIO IN SCIENTIA.

Abſtractio in ſcientia tum qualibet, tum definita fit.

Abſtractio in omni ſcientia & diſciplina eſt Vniuerſalium à particularibus. Pręcepta .n. ſunt τῶν καθόλυ. Abſtractio in ſcientia particulari ſeu definita eſt *vel forma à materia ſecundum rationem*, vt

Mathe-

Mathematica: Hæc igitur abſtractio eſt rationalis. *Vel formæ à materia ſecundum rem:* vt Metaphyſica. Hæc igitur abſtractio eſt realis. Vide Fonſecam in Metaphyſ. Ariſtotelis lib. 5. c. 28. quęſt. 6. & infra hunc librum, vbi clarius exponuntur modi abſtractionis in ſcientiis contemplatiuis. Vide etiam Albertum Magnum 1. Phyſ. tract. 1. c. 2. Thomam Aquin. de anima. Alexandr. Alenſem 11. Metaphyſ. Quærit forte aliquis, cur poſſit abſtrahi vniuerſale à particulari. Reſpond. Quia particularia nō ſunt de ratione vniuerſalium, & priora poſſunt intelligi ſine poſterioribus. Vniuerſale autem prius eſt, particulare poſterius. Animal igitur poteſt intelligi ſine homine, & homo ſine Ariſtotele. (Non enim neceſſe eſt animal eſſe hominem, & hominē eſſe Ariſtotelem) Vide Thomam Aquin. in 2. Phyſ. 3. prælectione.

Cur vniuerſale poſſit abſtrahi præſcindēdo?

DISTINCT. ABSTRACTI EX ALENSI ET FONSECA.

Alexander de Ales in 3. 1. Phil. text. 7. duplicem facit Abſtractionem ſeu pręciſionē. Vnā, in qua abſtrahitur Quidditas ab eo, cuius eſt quidditas, vt humanitas ab hoc homine, vt à Cicerone. Alteram, qua abſtrahitur forma quantitatiua ab eo, cuius eſt quantitas: vt dimenſiones à ſubſtantia. Fonſeca abſtractionem præciſionis vniuerſalium facit duplicem: vnam ἑκτικὴν (habitualem) ſi fiat per ſpecies ἑκτικὰς inhærētes ſiue impreſſas: alteram ἐνεργητικὴν (actualem) ſi fiat per apprehenſionem eius, quod repræſentatur. 5. Metaphyſic. cap. 28. quæſtion. 6. ſect. 1.

Abſtrahere proprie tranſitiue accipi ex antegreſſis patet, nēpe vt ſit, *Aliquid ab aliquo modo aliquo ſeparare.* Cæterum à Scholaſticis interdum quoq; accipitur Intranſitiue pro abſtractum, hoc eſt, ſeparatum eſſe: vt cum dicunt. Incorporea omnino abſtrahunt à ſitu.

ABSTRACT. ALIÆ DISTINCT. SCHOLASTIC. D.

Abſtractio eſt ab { Exiſtentia. / Eſſentia. } Id eſt, Abſtractio eſt vel { Poſitiua. / Priuatiua.

Duo modi Abſtractionis ſine ſecretionis.

Poſitiua, ſecundum eſſe exiſtentiæ, quæ ponit ſine vlla exiſtentia. Hæc eſt Maxima, vt ſi quis ponat res naturales abſtractas ab omni materia ſecundum exiſtentiam. Priuatiua ſecundum eſſentiam & λόγον ſeu conſiderationem, quæ non ponit hoc eſſe ſine illo, ſed eſſentiam vnius conſiderat non conſiderato altero. Hæc eſt minor & κατά τι. Ita igitur Abſtracte conſiderare eſt conſiderare quidpiam ſecundum ſe, pure, nō habita ratione coniunctorum. Talis conſideratio eſt ſphæricæ figuræ, cum abſtraho eam à corpore naturali, à qua dependet ac proficiſcitur, & cui ineſt vt ſubiecto.

Digna excuſſu hic oritur quęſtio: An abſtrahi ratione, & abſtrahi definitione ſemper ſint ἴδια. Iohan. Talentonius reſpondet negate. Huic negationi vt fides fiat, comparato rerum formas, & ſic habeto. Abſtrahi, ideſt, cogitatione ἐπινοίᾳ ſeu νοήσει ſeiungi (ſubmoueri) ſeu Abſtractio, id eſt, cogitatione ſeu ratione facta ſeparatio (non autē definitione) communius quid eſt Naturalibus & Mathematicis formis, & ſi Phyſica min⁹ ſint abſtracta Mathematic. id eſt, formæ Phyſicæ difficilius mente auelli poſſint à materia, Ariſt. tex. 19. l. 2. de natural. audit. Sed Phyſicæ formę nō poſſunt definiri ſine materia, quāuis re externâ & formę aduētitiâ: Mathematicę contra poſſunt. Latius autē patet abſtrahi ſeu ſeparari ratione, quā definitione. Siquidem quę ſeparantur definitione, ſeparantur etiā ratione, vt euenit in formis Mathęmaticis: Quæ

Quid Abſtrahi, quid abſtractio.

Abſtrahi ratione & definitione differūt vt Genus & Species.

vero

vero ſeparãtur ratione, non etiã ſeparantur definitione vt patet in formis Naturalib. Ioh. Talentonius Philoſophus & Medicus Parmenſis acutiſſim[9] l.3.c.9. Itaq; Ariſtot. dixit formas naturales eſſe ſimiles ſimitati & Mathematicas curuitati. Simitas nõ poteſt definiri ſine mentione materiæ ſeu ſubiecti, q̃ eſt Naſus: At curuitas definitur ſine mentione ligni vel ęris, omninoq; ſẽſibilis materię ſeu naturalis corporis.

Abſtractio ſeu ſecretio igitur, alia eſt facilior, alia difficilior, vt: affectiones externę facilius ratione abiungi poſſe videntur à ſubiectis, quam internæ ſeu intimæ.

ABSTRACTIO MATERIÆ in ſcientijs contemplatricibus.

Abſtractionis Materiæ in ſcientijs Theoreticis tres ſunt Modi.

ὀντολογία & philoſophia de ENTE.

Seiunctio & Abſtractio à materia eſt à
- *Singulari ſeu ſenſili.* Signata, vt hoc vel illo corpore. Abſtractio *phyſica* hæc eſt.
- *Cum ſingulari, tum vniuerſali*, etiam ſecundum rationem tantum, vt à corpore ſimplici aut mixto. *Mathematica* hæc eſt & ὀντολογικὰ, ideſt, Philoſophiæ de ente ſeu Tranſcendentibus.
- *Omni tam ſecundum rem*, quam *ſecundum rationem*. *Transnaturalis* de Deo & Intelligentiis hæc eſt. Hæc ſeiunctio eſt, quam recentiores nonnulli vocant abſtractionem omnimodam à Materia per eſſentiam.

Hanc diſtinctionem habet Alexander Alenſis in 6. Met. text. 2.

Sunt qui Metaphyſicã Abſtractionẽ à materia dicant fieri ſecundũ rem & rationẽ, illamq; faciant duplicẽ: Vnam per eſſentiã, qualis cernatur in Deo: Alterã per indifferentiã, quæ conueniat in prædicata trãſcendentia, Bonũ, Verũ, Ens, & dicantur eſſe immaterialia, ac ſecundum rem abſtracta à materia, eo q̃ indifferenter inueniantur tã in reb. materialib. quã iis, quæ vacant materia: cui[9] diſtinctionis κρίσιν † ego aliorũ iudiciis relinquo. Etſi huius diſtinctionis auctores erudite & ſubtiliter refutare videtur Ben. Pererius libr. 1. Phyſ. Nã ſi hęc ratio iſtius nouę appellationis valeret, propter eandẽ cauſam dicere aliquis poſſet, illa prædicata, Ens, Bonum, &c. eſſe phyſica & materialia, quia non ſolum in rebus materiæ expertibus, ſed etiam in his, quæ habent materiam, reperiũtur. Quod eſt indifferens ad aliqua nõ magis referri dicitur ad vnũ illorũ, quã ad alterũ. Si ens eſt indifferens ad res materiales & immateriales, nõ ideo fit abſtractũ ſecũdum rẽ à materia, ſed ab vtroq; rerum genere abſtrahi poteſt tãtum ſecundũ rationẽ: non ſecus atq; animal tantum ratione poteſt ſeparari ab homine & bruto. Itaq; merito reprehenderetur, qui affirmaret, animal vniuerſe ſumptum, quod per ſe indifferens ſit ad rationale & irrationale, eſſe poti[9] rationale quam irrationale. Sed magis ſubtilia hæc videntur quam vtilia. Itaq; ad πολυμαθημοσύνῃ ſane referantur.

† [*iudicium*]

ZIMARÆ DISTINCTIO.

Abſtractio eſt Actiua vel Paſſiua.

Abſtractio actiua conuenit potentiæ animæ γνωστικῇ
- Senſibus
  - Exterioribus.
  - Interioribus.
- Intellectui. Hæc eſt perfectima & puriſſima. Hinc diſtinguitur Ratio in Abſtrahentem & Fingentem.

Hęc dicitur nonnunquam à ſcholaſticis Diuiſio, vt Abſtrahere, diuidere; De quo vide in D. DIVIDERE. *Paſſiua eſt* ipſarũ rerũ, à quib. aliquid ſeiungitur.

Vſus huius doctrinæ,

vt ϛρόξινος θεωρίας.

1. Abſtractio, inquit Thomas Aquinas, in ſecundo Phyſicorũ, neceſſaria eſt, quia multa ſunt coniuncta ſecundum rem, quorum vnũ poteſt intelligi ſeparatim ſine alio: exẽplo eſt albũ & muſicũ, quę coniunguntur quidẽ in aliquo ſubiecto, ſed albũ nõ eſt de ratione muſici, nec muſicũ de ratione albi. *Vt autem di-*

ſtincte

Diſtincta cognitio requirit abſtractionē.

ſtincte ſciamus, ſincere & καϑ' ἰδίαν vnumquodque cognoſcendum eſt. Sic, etſi reipſa in peccato non poteſt actio à ſua deformitate & non-rectitudine ſeparari, ſeparanda tamen eſt mente & animo, ac cogitandum eſt ibi, quid boni, quidve mali ſit. Malum enim non poteſt eſſe, niſi in re bona, vt in ſubſtantia, in actione. De hac Abſtractione non fuit curę Illyrico facienti peccatum hominis οὐσίαν.

2. Deinde vſum harum diſtinctionum non eſſe exiguum, ſic oſtendo. 1. *Quaritur, an Abſtrahentium ſit mendacium?* 1. Reſp. per diſtinctionem: Abſtractio poſitiua ſemper eſt cum mendacio. Priuatiua poteſt eſſe ſine mendacio. Nam Mathematicus ſine mendacio abſtrahit hoc modo quantitates à corpore Phyſico, qua Phyſicum eſt; qua abſtractione non poſſunt abſtrahi formæ & affectiones phyſicæ. Mathematica ſunt ſecūdum eſſe in materia ſenſili, ſed ab ea abſtrahuntur ſecundum ſolam conſiderationem. Mathematicæ res pendent à materia ſenſili ſecundum exiſtentiam tantū, non ſecundū eſſentiam; ideoq; conſideratione ſeu per intellectum (non ſecundum rem) χωριστά ſunt, id eſt, abſtrahi poſſunt à materia priuatiue. At res naturales pendent à materia ſenſili & ſecundum exiſtentiam & ſecundum eſſentiam; ideo ne quidem ſecundum conſiderationem abſtrahi poſſunt. Vide Zabarellam in cōment. in 2. phyſicorum text. 19. Id eſt, formæ Phyſicę nec poſitiue nec priuatiue abſtrahi poſſunt. Videndum igitur, ne in abſtractione committatur ridiculus & ἀφιλόσοφος error.

Abſtrahētes ſunt duplices.

Proinde 2. Reſp. diſtinguendo *Abſtrahentium praue, id eſt, ea, quæ abſtrahi non poſſunt,* eſt ψεῦδος. *At Abſtrahentium recte non eſt mendacium.* Abſtrahentium, inquam, quatenus puras rerum οὐσίας ſeu ὅλα ſeparatim & ſeorſum ſecundum eſſentias ſuas conſiderant, & non cum alienis, (vt accidentibus) quę extra conſtitutionem ſubiecti ſunt, confundunt. Sic Abſtrahentium quantitatem à qualitatibus non eſt mendacium: quia intellectus non ſentit, hoc eſt, nō iudicat, quantum eſſe ſine qualitatibus ſenſilibus (ita enim falſum ſentiret) ſed apprehendit & intelligit quantitatem nō intellectis ſimul qualitatibus, & τοῦ VBI, id eſt, non intelligendo & apprehendendo, vtrum ſit in ea calor, an frigus, vtrum ſit in terra, an in cœlo.

2. Quæritur.

Poteſt apprehendi animal per intellectum ſimplicem ſine apprehenſione ſpeciei eius aliqua, vt homine vel beſtia.

Abſtrahi, hoc eſt: abſtractionis ſpecies hæc eſt. Ita pōt apprehendi quantitas, miſſa qualitate. Et hoc abſtrahi eſt. Poteſt ſubiecta ſubſtātia abſtrahi ab omnibus ſuis formis accidētalibus. At cur non poteſt integrū abſtrahi à partibus ſuis? Reſpondeo. Quia partes ſunt integri συςατικαὶ (Cōſtitutiuę) nec integrum eſt, quod cogitatur eſſe ſine partibus. At ſpecies non ſunt συςατικαὶ generis, nec accidentia ſubſtantiæ. Habes rationem diſparem. *Quæſtio pulcra. Reſponſio.*

Amplius Quæſtiones huius loci ſunt nobiles.

1. An Phyſici etiam abſtrahant, ſeu ſint abſtractiui (ἀφαιρετικοί.) Reſp. profecto abſtrahunt cum præcepta eorum ſint non de hoc corpore, ſed de corpore, cum coniunctiſſima mētem & voluntatem ſeparatim conſiderant.
2. An verum ſit, Genera & ſpecies non eſſe entia extra mentem: eſſe res rationis à realibus rebus mente ſiue per intellectum abſtractas, ſeu auulſas ſuo modo: Non eſſe in rebus Vniuerſale, niſi per mentalem abſtractionem & præciſionem à particularibus ſeu ſuis

inferioribus, quod ſignificaſſe Auerroem in 8. comment. 1. lib. de anima, cum dixit: Intellectum eſſe qui facit vniuerſitatem ſeu communitatem in rebus, ſcribit Zabarell. lib. de facultat. animæ cap. 9. A quo diſceſſionem facit Scaliger in exercit. & Monlo ius.

3. An hic homo, vt Cic., ſit concretum: Homo vero abſtractum? De quo in Colloq. Momp. inter D. Bezam & D. Iac. And.

4. Quomodo intelligendum: Incorporeorum abſtractionem (ſeu auulſionem) omnino eſſe à ſitu? Hæc explicare hic nimis lõgum foret. Sed interim de vniuerſalium à particularibus ἀφαιρέσει hoc ani. oto.

Abſtractio vniuerſalium à ſuis particularibus dicitur etiã ſimplex apprehẽſio, quia vniuerſalia apprehenduntur nõ apprehenſis vllis particularibus: vt Animal, Animalitas, Rationalitas, quo nomine (abſtracto) nõ differentia, ſed principium differentiæ ſignificatur, vt iudicat Auicenna.

ABSTRACTVM.

Huius vocis intelligentia eſt fructuoſiſſima.

1. Abſtractum modo de nomine, modo de re ipſa intelligitur: (Sic & concretiuum intellige vel nomen, vel ipſam rem, quæ formam habet) vt: accidentia de ſubiectis dicuntur in abſtracto, ſcilicet nomine. Abſtractum de nomine intellectum eſt nomen, quo nuda ſpecies ſeu forma per ſe conſiderata ſignificatur, vt albedo. Hoc eſt conſiderationis vel Grammaticæ, vel Logicæ, ac naturalis. Eſtque hoc ſubſtantiale, vt humana natura, Ignitas Scaligero forma ignis: vel accidentale, vt ſapientia.

Eodem modo Concretum diſtinguitur, Accidentale concretum importat cõpoſitum è ſubiecto & accidente, & tale ſignificat vnum per accidens. 7. Metaph. vt album: Subſtantiale concretũ importat compoſitum ex materia & forma, & tale ſignificat vnum per ſe, vt Homo. Sed magis proprie res ipſa Abſtracta ſeu abſtractum dici videtur, vel Concretum: Nomen vero, Abſtractiuum, vel Concretiuum. Auerroes Abſtracta nomina appellat principalia (vel principialia) exempla in 2. Topic. cap. 3.

Quid principalia exempla Auerroi.

2. Abſtracta de rebus ipſis intellecta dicuntur *Simplicia ſeu ſecreta*, (ſeu ſeparata) vt ſimplices ſunt numeri & quidditates, nudæq; Formæ. Græce τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως & τὰ ἐν ἀφαιρέσει.

Metaphyſ. & Arithmet.

Hinc Syllogiſmi Abſtracti dicuntur, qui ab ipſis rebus abiuncti ſunt. Alias Abecedarii & formales. Forma enim Syllogiſmi differt ἀφαιρέσει, id eſt, abſtractione à rebus ipſis, quibus applicatur, intellectis. Interdum vocantur *Detracta & Deducta.* Scalig. exerc. 307. Si intellectus agens vniuerſalia facit, neceſſario cognoſcit ſingularia, aut à quibus eximat naturam illam, aut quorũ *detractu* inhærentiis, remaneat natura illa. Peucerus in Comment. de Generibus Diuinat. Communis omnibus natura ac ſpecies mente tantum *deducta* ab indiuiduis concipitur, Pſ. 119.

Logic.

Syllog. abſtracti à rebus Abecedary.

Eximere detrahere eſt.

3. Abſtracta accidentia dicuntur ipſæ formæ accidentales, vt Albedo. His opponuntur *συνδεδυασμένα*, (aliquid in aliquo ὄν) vt album: alias concretum.

Quid ſint συνδεδυασμένα.

4. Numerus numerans dicitur Abſtractus. Eſt autem Numerus numerans quantitas diſcreta, vt binarius, ſeu duernio, ternio, quaternio: Cui opponitur numerus numeratus, qui dicitur concretus, id eſt, coniunctus rebus, applicatus rebus, vt equi tres, tres colores, tres Patres: Poteſt enim eſſe in qualibet Categoria. Zabarel. in prim. poſt. analyt. context. 58. Dicuntur & ſubiecta abſtracta vel concreta: ſecreta vel compoſita ſpecies abſtractum

quid

quid eſt ab Indiuiduo, vt Homo ab hoc Homine.

5. Abſtractum, *ἀφῃρημένον*, etiam interdum ponitur pro Abſtrahibili, *ἀφαιρέτῳ*. Voces enim interdum potentiã, non actum ſignificant. 2. Phyſ. Ariſt. Phyſica ſunt minus abſtracta Mathematicis, id eſt, minus abſtrahibilia: quod ſic enuntiat Auerroes: Abſtrahit intellectus formas mathematicas à materia imaginatione facile, naturales vero difficile, quia non poteſt eas abſtrahere phantaſia à materia; non poſſunt ſine materia animo concipi, vt ait Simplicius in 2. Phyſic. Vide Auerroem in 7. 1. Philoſoph. context. Comment. 37.

Abſtrahi Intelligentia aliquid facile vel difficile.

SCOTISTARVM DE ABSTRACtu accidentium expicatio.

Scoti, quem videtur mihi hic ſequi Scaliger, etſi barbaris Scoti vocibus non vtatur, vir lautiſſimæ linguæ, diſtinctio eſt Abſtractorum in Abſtracta *abſtractione Vltimata*, & *Non Vltimata*, mallem dicere, præciſa & minus præciſa: Vltimata, quæ in alia abſtractiora non reſoluuntur: vt Coloreitas, Albedinitas, Luciditas, id eſt, ipſa præciſa coloris communis natura ſeu eſſentia. Non vltimata, quæ in abſtractiora alia reſolui poſſunt, vt Color, Albedo, Lux. Ego ſic etiam dicerem: Abſtractum abſtractione prima eſt Color (à colorato corpore) Abſtractione ſecunda eſt Coloreitas (à colore:) Ita igitur Gradus Abſtractionis fuerint. Sed Fonſeca Scoti diſtinctionem non probat: Sicut enim animalitas non reſoluitur in aliquid abſtractius, ita nec color, aut vllum abſtractum accidens. Voce ſane dicatur Coloreitas abſtractius quid quam Color; at ſignificatione dici nequit. Idem enim prorſus eſt color, atque natura, qua color eſt color: Sicut idem eſt humanitas, atq; natura, qua ipſa eſt humanitas. Hoc iudicium eſt Fonſecæ.

Scaliger vitat τὸ βαρβαρικὸν λέξεως Scoti.

Diſtinct. Abſtract. πραγμάτων ex ALENSI.

Abſtracta, voce accepta de rebus, *alia* ſunt Alexandro Alenſi *ſecundum rem*, *alia ſecundum definitionem*. In definitione ſcilicet abſtrahuntur intelligentia, quæ ad eſſentiam rei non pertinent.

Canon ALENSIS.

Abſtracta multa ſunt ſecundum definitionem, quæ non ſunt abſtracta ſecundum eſſe. Exemplo eſſe poteſt corpus mathematicum. Hoc enim ita definitur à Mathematico, vt abſtractum ſit à corpore Phyſico ſeu materiato.

ABSTRACTIVÆ ATTRIBVTIONES.

Ab abſtractis & concretis prædicationes denominantur Abſtractiuæ vel Concretiuæ.

Hinc Canones Categorici.

1. Abſtracta non ſunt genera concretorũ: non dico Animal eſt animalitas: beſtia eſt beſtialitas: Nec abſtracta de concretis dicuntur, in rebus intellige creatis: Fonſeca addit: ſaltem (id eſt ad minimum) materiatis.

Et Specialiter.

2. *Accidentia de ſubiectis prædicantur non abſtractiue* ſimpliciter & directe: *ſed concretiue*, indirecte, oblique, Paries non dicitur eſſe albedo.
3. Metalepſi interdum abſtractiuum permutatur concreto ſeu paronymo: Quid ſit Metalepſis, vide in M. vt: Homo aſſumptus, id eſt, aſſumpta caro. Auguſtinus de Symbolo ad Catechum. l. 4. c. 7. Regnat homo iam ſuſceptus à Chriſto ad dextram Patris ſedens, id eſt, Humanitas ſuſcepta.
4. *Et propter vocis viuidiorem & efficaciorem ſignificationem* (quæ Græcis emphaſis verbi) *ſæpe concretum permutatur abſtracto*: id eſt, abſtractum ponitur pro con- *Quid Emphaſis.*

creto:vt:Vita in ligno moritur,hoc eſt, Deus,Author vitæ; Verbum caro (ἐμφατικῶς pro Homo) factum eſt:ſemen mulieris, id eſt,Meſſias genitus è ſemine,conteret caput ſerpentis.

5. *Concretum non prædicatur de ſuo abſtracto* , vt : Sanitas eſt particeps ſanitatis : Calor eſt calidus : Id eſt: *Deflexum ſeu deductum non attribuitur principio. Denominatum* (*παρώνυμον*) *non prædicatur de Denominante.* παρώνυμον enim ſeu denominatum non eſt δεκτικὸν rei (ſeu formæ.)

6. Partes *Phyſicæ & integrantes humanæ naturæ non* poſſunt prædicari Abſtractiue vnionis gratia de Dei Filio:vt, non dico : Deus eſt anima , eſt corpus , eſt caput,manus,ſanguis : ſed flexu abliquo ſeu paronymice , Deus habet ſanguinem,habet corpus & animam , per aſſumptionem,quod Barbari dicunt Aſſumptiue, non informatiue.

Quomodo λόγος, Filius Dei habeat ſanguinem.

7. *At de Deo eſſentialia* attributa rectius abſtractiue quam concretiue prædicantur, vt: Deus eſt ipſa ſua Deitas,eſt ipſa ſapientia , bonitas, potentia , ipſa vita,id eſt,eſſentialis vita prima (Dei viuere eſt eius eſſe.

Suarez.

8. *Communicatio Idiomatum* (Allæoſis,enallage nominum , Tropus ἀντιδόσεως) non eſt inter partes & abſtracta. Sicut Diuinitas non eſt Humanitas:Ita Diuinitas non dicitur eſſe paſſa.

9. *Adiectio ſeu determinatio* reducit concretum ad abſtractum τῇ διανοίᾳ vt, Deus in quantum Deus non eſt obnoxius paſſioni,non eſt mortalis. Theodoret. in Dial. Quam phraſin alumni diſciplinæ Theopaſchitarum reiiciunt. Sic enim quidam è ſuperioris ſeculi Theologis in confutatione Accuſationum. Hęc inquit impropria & nunquam ferēda phraſis in Dialog. Theodoreti aliquoties extat:In quãtũ Deus non fuit obnoxius paſſioni. Et:quatenus Deus , impatibilis eſt Chriſtus.

Hoc judicium iſtius Theologi eſt ἀθεολόγον & ἀφιλόσοφον. In quantum enim hic nihil aliud eſt , quam SECVNDVM Quod (καθ' ὅ) eique opponitur κατ' ἄλλο,Secundum aliud. Deus mortuus eſt κατ' ἄλλο, vt Filius Mariæ eſt omnipotens κατ' ἄλλο, nempe ratione diuinæ naturæ ſeu per Id quod Deus eſt,vt loquuntur latini Patres.

Determinatio autem fiat conueniente particula;vt,non recte dicitur, Deus paſſus eſt per carnem , eſt compaſſus carni. Ita minus recte dicitur, ὁ λόγος eſt Homo ſecundum Humanitatem,ſed,propter Humanitatem. Si enim Homo eſt ſecundum Humanitatē : eſt perſona ſecundum humanitatem,& ita duę erũt Perſonæ Chriſti; quod dicere & profiteri habetur pro hæretico.

10. *Abſtractiua voce vtimur,cum ſignificamus* ὑποκείμενον καθ' ὕπαρξιν, vt loquitur Ammonius:id eſt; *Subiectum inhærentiæ* ſeu Quo,vt medium recipiendi. *Concretiua,cum Subiectum Quod ſeu Denominationis.* Sic Ambroſius: Caro paſſa eſt; Diuinitas à morte immunis,pati vero corpus lege humana permiſit , id eſt, tantum caro paſſa eſt , non diuinitas: excluſiua enim non opponitur Perſonæ. Athanaſius. Quæ humana natura paſſa eſt,ea ſibi λόγος accommodauit, ſeu ad ſe retulit. Paſſus igitur eſt ὁ λόγος ſeu Filius Dei(Subiectum Denominationis ſeu Quod)quia proprium ipſius corpus (Subiectum Quo; Subiectum καθ' ὕπαρξιν Ammonio) in quo erat, patiebatur.

11. *Patres interdum concretiuam vocem ſubiiciunt,ita vt Determinationem ſignificet*,& ſenſu ſit abſtractiua. Euſtach. Homo mortuus eſt & reſuſcitatus ex mortuis, (id eſt, Chriſtus , qua Homo,ſeu Perſona verbi , qua Homo, id eſt,ratione Humanitatis)quem (id eſt,quam Humanitatem) ex Virgine Maria Verbi Diuinitas (id eſt, Verbum Deus) propter nos aſſumſit.

Auguſtinus de Symbol.ad Catechumen. l.3.c.7.

l. 3. c. 7. Quis eſt qui ſedet ad dextram Patris? Homo Chriſtus. (id eſt, Chriſtus, qua Homo) Nā *in quantum* Deus, ſemper cum Patre & ex Patre: & quando ad nos proceſſit, à patre nō receſſit.

Quidam Theologi hodie in Doctrina de Perſona Chriſti metaphyſice vocibus Abſtracti & Cōcreti vtuntur. Sic enim loquuntur: Cum dicitur, homo (Chriſtum monſtrando) eſt Deus; non Humanitatem in Abſtracto, nec Deitatem intelligimus, (Id eſt Ipſis extra vnionem:) Sed Humanitatem in concreto, hoc eſt cum verbo perſonaliter vnitam. Cum dicunt, Non habet Natura Humana Chriſti Diuinam potentiam in abſtracto, addunt hanc explicationem; id eſt, Seorſum, ſeparatim extra Perſonam τοῦ λόγου, ſed in Cōcreto (Id eſt, Ipſis vnita λόγῳ in eius Perſona.) Hoc ſenſu, inquiunt contra alii in hac diſputatione, quæ valde deturbauit eccleſiā, eruditos vix vnquā vſurpaſſe vocē Abſtracti: ſed p Abſtracta Semper intellexiſſe naturas & formas per ſe conſideratas, etiam inter ſe vnitas. Si ergo per τὸ Seorſum intelligatur καθ' αὑτὴν (Natura conſiderata Seorſum, id eſt, καθ' αὑτὴν) hoc eſt per ſe, vt tamen vnita ſit, ſeu non ſit χωρὶς ἑνώσεως, tunc recte dici, Humanitatem conſideratam ſeorſum Abſtractū eſſe.

Adſcribere his placet iudicium D. Martini Chemnitij ex epiſtola ipſius ad Hieronymum Morlinum hic non εὐθυῤῥημονία. Duplex eſt vocabuli Abſtracti & Concreti ſignificatio & vſurpatio. Prima eſt cum Philoſophi alias formas à materia abſtractas, alias cum materia concretas: cum Mathematica diſciplina dicitur verſari circa abſtracta, cum Scholaſtici aliam notitiam vocant intuitiuam, aliam abſtractiuam. Ita caro Chriſti cogitatione à perſona eius abſtrahi ſeparative poteſt. Deinde vero cum explicatur doctrina de communicatione Idiomatum, apud omnes Scholaſticos vſitatiſſima eſt regula: In Perſona Chriſti concreta vtriuſq; naturæ de ſe inuicem mutuo prædicantur, vt de ſuppoſito in duabus naturis ſubſiſtente: Abſtracta vero naturarum non prædicari de ſe inuicem. Ac concreta vocabula diuinæ naturæ in Chriſto dicunt eſſe, Deus, Filius Dei, & concreta Humanæ Naturæ eſſe Homo, Hominis Filius, vt dicatur Deus eſt Homo. Abſtracta vero vocabula eſſe cum natura aliqua in Chriſto nominatur, vt Diuinitas Chriſti, Humana natura in Chriſto. Hinc in omnes Dialecticorum Scholas noſtro tempore receptum eſt, cum de Chriſti Perſona loquimur, vt vocabula, quæ ipſam Chriſti Perſonam ſignificant, vocentur Concreta: Quę vero ipſas naturas in Perſona Chriſti vnitas denotant, vocentur Abſtracta. Ac illi termini Scholaſtici non quidem in ipſas propoſitiones inferuntur, ſed vſurpantur cum de propoſitionibus fit iudicium, vt cum dico Deus eſt paſſus, Dialecticus dicit eſſe propoſitionem in concreto, & in concreto ita recte dici: Si vero quærā, an Diuinitas Chriſti ſeu in Chriſto fuerit paſſa, Dialecticus dicit eſſe propoſitionem in Abſtracto, & in Abſtracto non recte dici ita.

Abſtractū intellectum de rebus.

Abſtractū intellectum de nominibus.

Vſus.

Abſtracta ſunt vocabula naturas denotantia.

Vos vero, vt video, contenditis, Vocabula tum demum Abſtracta dicēda, cum natura aliqua non in ipſa vnione in Chriſto, ſed extra vnionem hanc conſideratur, & hoc tantum vultis eſſe In Abſtracto loqui. Sed expoſui iam, quomodo non tantum Scholaſtici Doctores omnes, verum etiam omnes Dialecticorum Scholæ noſtri temporis de natura & perſona Chriſti per vocabula Abſtracti & Concreti loquantur: ac duplicem eſſe vocabulorum illorum vſum oſtendi. Quod ſi Eccleſia vobis conceſſerit nouam & aliam Dialecticam ſcribere, de vocabulis nolo litigare, ſalua re; quanquam libertatem Ec- ec

Antitheſis cum refutatione.

cleſiæ in eiuſmodi artium vocabulis
» non velim veſtræ ſeruituti, qui voca-
» bula illa non ſatis intelligitis, ſubiicere.
» Tu ſcribis, quãdo dico, Diuinitas Chriſti, Humanitas Chriſti, ſeu in Chriſto nõ eſſe vocabula Abſtracta, ſed concreta. Atqui ſi ante annos aliquot hæc dixiſſes, præceptor tuus nõ verbis, ſed plagis te correxiſſet. Si enim concreta vocabula ſunt, ergo licebit dicere, Humanitas in Chriſto eſt ab æterno: Diuina Natura Chriſti eſt mortua. In concreto enim ita dicitur.

Quod ad veſtras turbationes attinet, probare non poſſum, quando dicitur, caro Chriſti non tantum in concreto, verum etiam in abſtracto eſt adoranda, eſt viuifica. Ipſo enim ſono ingerit hoc pijs auribus, quaſi non tantum in perſona, verum etiam extra perſonam conſiderata per ſe & ex ſe hoc habeat, quod falſiſſimum eſt.

Hactenus D. Chemnitius: ex quo intelligitur hoc quod veriſſimum eſt.

1. Conſiderare Naturas abſtractas non eſt ſtatuere eas extra Perſonę vnionem, easque ſibi derelinquere, ſed conſiderare eas per ſe & in ſua natura, quod fit, dũ de ijs loquimur per voces Deitatis & Humanitatis.
2. Abſtractiuæ propoſitiones ſunt, quæ ſignificant ipſas naturas in Chriſto.

Reiiciamus igitur has locutiones & interpretationes, vt ἀτόπως: Humana Chriſti natura non eſt omnipotens, non eſt adoranda, quatenus in abſtracto, id eſt, extra vnionem conſideratur ſeu ſeparatur. At omnipotẽs eſt & adorãda in concreto, id eſt, quatenus Deo hypoſtatice vnita eſt.

Canones Definitiui ſeu ὁρισικοί.

1. Cum definitur proprium accidens, in Abſtracto ponitur, vt Genus id, quod eſſentia Accidentis ſibi determinat vt Genus: loco differentiæ propriũ ſubiectum, vt Simitas eſt curuitas Naſi.
2. Cum definitur accidens in concreto, definitur modo rerum compoſitarũ, in quibus genus ſumitur à Materia, differentia à forma. Subiectum igitur cum ſe habeat vt materia, ponitur loco generis: Natura accidentis cum ſe habeat vt forma, loco differentiæ: vt dicitur: Simum eſt naſus curuus: Qui concretum ex Modo ſignificandi importat totum coniunctum, ſcilicet accidens & ſubiectum.

De diſcrimine Abſtracti & Concreti accidentis.

Accidentia exiſtunt extra animum ſolummodo vt concreta, quia ſemper ſuis ſubiectis iuncta ſunt: *eademq; per mentis abſtractionem efficiuntur à nobis abſtracta.* Zabar. de Propoſ. Neceſſ.

Conſectarium ex pronunciato hoc Zabarellæ: Itaq; Abſtracta à concretis reipſa non differunt: idem ibidem, ſed modo ſignificandi. Concretum importat *ratione ſignificationis* primũ formam, & ſecundo ſubiectum, id eſt, ſubiectum non niſi ex conſequente copula, vt loquitur Caietanus: Quod *vero ad modum ſignificandi attinet*, primo ſubiectum, & ex conſequenti, ſeu vi conſequentis (conſecutiue Barbari) formam, cuius ſignum eſt, quod in definitione concreti exprimitur, primo ſubiectum tanquam genus; & forma ſecundo loco ponitur, quaſi differentia, vt ante dictum eſt, ſimum eſt naſus curuus. Abſtractum vero & ex ſignificatione, & ex modo ſignificandi primo formam importat, ſecundario autem ſubiectum; cuius ſignum eſt quod in eius definitione forma primo exprimitur, Subiectum autem ſecundo, loco differentiæ; ſimitas eſt curuitas Naſi. Hæc Thomas de Vio. Caietanus in commentario in Thomæ Aquinatis opuſculum de ente, quem ſcripſit adoleſcens.

Barbari connotatiue.

Accidens concretum, vt Ambulans, al-

bum, ait Zabar. connotat Subiectum in quo eſt.

Vſus.

Quæritur an numeri per ſe vis ſit in vtrãuis partem?

Reſp. per diſtinctionem. Ternarius, vel Septenarius, vel denarius, qua ratione eſt abſtractus, id eſt, abiunctus à rebus, nihil prorſus ad rerum perfectionem aut defectũ poteſt conferre. Qua vero concretus eſt, i.e. in ipſis rebus à natura ſignatus & quaſi impreſſus, inſculptusve, ſecundum quid & per accidens conferre ad illa poteſt. Perer. Phyſ. l. 4. de antiq. Philoſ. c. 18.

Ad extremum *Abſtractum idem eſt quod* pars reipſa ablata (ἀφαίρεμα) vt à victima: vel quicquid ex inteſtinis & intraneis, dum animal cæſum exenteratur, detrahitur. Sic accipit Athenæus alias ἐξαίρεσις (exemptio) ſeparatum quid à toto.

ABSVRDVM.

Abſurdum eſt ſimpliciter falſum. Simplic. 1. Phyſ. vt impoſſibili opponitur neceſſarium: ſic abſurdo conſentaneum. Iohan. Grammat. 1. Phyſicorum. *Abſurdum eſt manifeſte falſum.*

DISTINCTIO I.

Abſurdum {
- Logicum & Philoſophicum, manifeſte falſum, quia pugnat cum communi conſenſu, aut experientia vniuerſali.
- Theologicum, quod pugnat cum norma agendorum ex doctrina Eccleſiæ, aut articulis fidei.

Hypomnemata de abſurdis hæc ſunt apud Ph. Mel. 4. Dial.

1. In & ex dogmatibus ſiquid abſurdi ſequitur, neceſſe eſt aliquid erroris in præmiſſis eſſe. Vel: Cum bona conſequentia ſequitur abſurda ſententia ex aliquo dogmate, neceſſe eſt in præmiſſis aut hypotheſi errorem eſſe.

Itaque

2. Abſurda reiicienda ſunt, & hypotheſes, ex quibus abſurda ſequuntur, falſas eſſe neceſſe eſt: quia ex vero nil niſi verum.
3. Vitandæ abſurditatis cauſa (cum ſermonis proprietas in ſpeciem continet abſurditatem) decurrendum eſt ad tropos, & quærenda eſt concinna interpretatio, quæ abſurditatem tollat. ſeu ἡ διάνοια ſeu voluntas quæritur, cum τὸ ῥητὸν eſt abſurdum.
4. Generalia dicta vitandæ abſurditatis cauſa, reſtringenda ſunt.

Abſurdis ego ſubiicio ἀδύνατα, tum ἁπλῶ (ſimpliciter) tum κατά τι (ſecundum quid.) De his canon: *De potentia ea tantum obiecta reſpuit, quæ contradictionem includunt, ſeu ἀδύνατα* ſunt ἁπλῶς (quæ & ἀδύνατα καθ' αὑτὰ vocantur, id eſt, impoſſibilia per ſe.) Interdum abſurdum eſt τοῦ ἀδυνάτου effectum.

Hinc eſt pronuntiatum: *Poſita impoſſibili hypotheſi multa inde inepta abſurdaq; extruuntur.* Exemplum impoſſibilis hypotheſeως eſt: Si haberem Gygis annulum, qui me inuolueret caligine, ne conſpici poſſem, Der mich vnſichtbar machte. Si abſurdum antecedens, abſurdum quoque conſequens. Bodinus de Rep.

Abſurdum Logicum etiam dici poteſt, quod impingit in iudicium rationis, (ὃ ἀντὶ λόγου.)

De hoc regula: In dogmatibus & præceptis non eſt diſcedendum à verbis ſcripturarum, cum abſurditas tantum impingit in iudicium rationis. Tunc autem deſerendum eſt τὸ ῥητὸν, cum impingit abſurditas in articulũ aliquem fidei, ſeu manifeſtum & minime obſcurum ſanctæ Scripturæ locum. Recipienda tunc eſt διάνοια atq; interpretatio ex manifeſtis locis alijs collecta.

Ex abſurdo conſequenti judicium eſt falſi enunciati.

Quid ἀσύμφωνα & ἀσύστατα.

Ad abſurda pertinent inter ſe ἀσύμφωνα, quæ nulla prorſus ratione conciliari poſſunt, & ἀσύστατα multa, (quę ſe ipſa, vel alias ſententias veras euertunt. Quæ contra dicunt, conciliare nequis. Barbari ſæpe vocant incompaſſibilia.

Abſurdum etiam vocatur à Philoſophis & Theologis Græcis ἄτοπον, Latinis *inconueniens, incommodum*. Ariſt. 1. Phyſ. 2. ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τ' ἄλλα συμβαίνει, id eſt, Dato vno abſurdo ſeu inconuenienti ſequuntur & alia: Vnius abſurdi effecta ſunt multa alia abſurda Hinc Græcus ait: ἔστι τὸ ἄτοπον θηρίον πολυκέφαλον. (multiceps.)

Quæris, cur Abſurdum dicatur ἄτοπον? Reſp.

Quia locum fidei non inuenit, cum normis veritatis repugnet, vel ſeipſum, aut alias ſententias veras euertat. Dicitur etiam ἀτόπημα (vt ἀπόρημα) pro eo, quod eſt abſurde dictum.

Quæris, quo pertineat in doctrina Topica, ſeu ad quod genus argumenti referatur? Reſp. Abſurdum habet rationem cauſæ & effecti: quod vt dextre intelligatur, præcipiendum eſt: Abſurdum eſſe aliquid manifeſte falſum, quod ex alio abſurdo conſequitur & efficitur tãquam effectum ex ſua cauſa. Amand. Polanus lib. 1. Log. pag. 32. vbi dicit: Huius loci (ſcilicet effecti) eſt argumentum ab abſurdo ductum. Interim cum dicitur, hæc enunciatio eſt abſurda, enunciationis affectio eſt abſurditas ſeu ἀτοπία, vt falſitas, eiq; oppoſita veritas.

2. *DISTINCTIO.*

Abſurdum
- ἁπλῶς:
  - Contra rationem, vel Fidem, vt Deus eſt iniuſtus.
  - *Supra rationem*, vt Deus eſt Homo factus.
- Τινὶ, vt Philoſopho alicui (Ariſtoteli.)

At nulla veritas eſt CONTRA rationem. Hæc vt rectius percipiantur, videatur Tabella.

Veritas
- eſt { *Iuxta* / *Infra* / *Supra* } rationem { quæ intellectu / quæ ſenſu / quæ fide } percipitur.
- Non eſt *contra rationem*.

Supra) Tranſcendens ſeu ſuperans acumen rationis. Non eſt abſurdum præter *totius naturæ creatæ* ordinem aliquid fieri, ideſt, miracula fieri, Deum eſſe θαυματουργὸν, Dæmonas τερατουργούς.

Abſurdo ἀτόπῳ vrgeri aliquem vel aliquid eſt incommodo premi. Id fit dupliciter: Primo eo modo, qui expoſitus eſt ſupra in voce Abductio ad impoſſibile. Secundo ſyllogiſmo hypothetico ſeu connexo, vt Dico, animam eſſe totam in toto corpore, etiam ſecundum eſſentiam, & contrariam ſentẽtiam hoc incommodo premi: ſi animæ eſſentia non adeſſet cuilibet parti, non eſſet totus homo animatus. (Nam cum facultates animæ ſint accidentia, nec ſubſtantiam conſtituere, nec à forma ſubiecti, vnde emanãt, loco diſtingui poſſunt.) At totus homo eſt animatus. Ergo cuilibet parti adeſt eſſentia animæ, non tantum facultas. D. Tillen. in diſput. de Hom.

Dicitur etiam eleganter ſententiam aliquam incommodo obruere: vt, nihil periculi eſt ab incommodo, quo hanc ſententiam quidam obruere conantur

ἀνθίμα-

ἀλλήμαχοι, σπερμολόγοι. Vide vocem Ἄτοπα.

ACADEMIA.

ἀκαδημία.

Academia primum eſt διδασκαλεῖον Platonicum, locus nemoroſus Athenis diſtans paſſus 1000. Platonicum dico, quia Plato philoſophiam in eo docuit, vnde eius ſectatores dicti ACADEMICI. Scribitur autem & Ἀκαδημία, & Ἀκαδημεία. Stephan.

Deinde vſurpatur pro quauis literarũ Schola inſigniore & ampliore, & præcipue ea, quæ dicitur vulgo *Vniuerſitas*, non tam, meo iudicio, à corpore vniuerſo, quã à ſtudio vniuerſi, id eſt, omnium optimarum diſciplinarum ac rerum. Ita dicitur Academia Mauritiana. Tertio μετωνυμικῶς pro doctrina Academica ſeu quæ in Academia vſurpatur, frequẽtatur, ac celebratur, vt hoc olet Academiam.

Quarto fuit Academia villa Ciceronis, porticu & nemore inſignis, à qua nomen impoſuit quæſtionibus Academicis, quas in illa villa orator & Philoſophus conſcripſit. Vide Audomar. Talæum in præfat. comm. in fragmẽt. Academ. Cicer. Lyceum, Λύκειον vero erat Gymnaſium literarum, cui præerat Ariſtoteles. Sic Plato in initio Dialogi Lyſidis, ibant ex Academia in Lyceum recta per pomœriũ per ipſa mœnia. Itaq; Academici cum Ariſtotelicis non ſunt confundendi, quod imperitum quendam facere video. Scilicet Academia & Ariſtoteles ſunt diſparata. Picus Mirandulanus. Nam Academia partim dixit: Hoc vnum ſcimus, quod nihil certo ſcimus: partim cenſuit: optimum eſſe doctrinæ genus, per quod vtramque in partem præparamur: eo vſq; erudiendos eſſe diſcipulos, quo de quaq; re ſuſpenſam ſententiam ſuſtinere poſſint. Itaq; in partes ambas ſibi repugnantes contrariaſque diſſerebat: diſcipulis permittebat, vt quod verius videretur, eligerẽt. Sed Ariſtoteles & Peripatetici ſuarum diſputationum potiſſimum veritatem proponunt, per demonſtrationẽ quorundam ſcientiam haberi contẽdunt, & tamen etiam de nonnullis dubitanter diſputant. Academici magis opinatores in multis: Ariſtotelei etiam ſcientes & demonſtratores. Notum hoc iis, qui aliquot cum Ariſtotele deambulationes fecerunt.

Ex Academia iter in Lyceum.

Antitheſis Academiæ & Lycei.

Cæterum Academici diſtinguũtur in vere Academicos, & Pſeudacademicos. Illi vere Platonici ſunt, amant & colũt ἐξετάσεις, modeſtas Diatribas ac collationes, non temere vtuntur aſſertionibus. Hi vero omnia affirmarunt eſſe incerta & ἀκατάληπτα, quod & res ſint mutabiles, & ſenſus ac ratio fallantur; itaq; de omnibus aſſenſionem eſſe cohibẽdam: vnde Ephectici dicti ſunt. Ex horum numero fuit olim, qui à ſeruo domeſtico verberibus affectus, quod vanitatem dogmatis iſtius oſtẽſurus eſſet Domino, ſapere didicit rectius, & ἀδιαφορίαν improbare; de quo lepidum hoc carmen lectu non indignum omnino.

Inter eos, quibus eſt olim ſapientia cordi
Viſa, refers nomen Grex Academe tuum.
Omnibus in rebus certi nihil iſte profeſſus
Dixerat ambiguam ſenſibus eſſe fidem.
Tali de ſecta cuiuſdam ſeruus, vt illud
Sapiens audit, herum mente carere putat.
Deniq; dogma videns id pluribus eſſe receptum,
Stultitiam ſtulto prodere more parat.
Mandat herus mẽſam ſterni, fert ſtramina ſeruus,
Iurgat herus, credit, nil ſcio ſeruus ait.
Indignatur herus? nil ſcio? ait, hos cape pugnos,
Tribula corripiens hac cape, ſeruus ait.
Pulſat herũ, laſus clamat, quid verbero cœptas?
Cudis herum? Nec herũ iam ſcio, ſeruus ait.
Senſibus error ineſt, erras: non ſum tibi ſeruus:
Nec mihi tu Dominus, ſenſibus error ineſt.
Ludimur obiectis: nam quæ tibi dura videntur
Tribula, mollia ſunt artubus illa meis.

Dogma tuum teneo; deludit opinio mentes,
Certum res anceps nomen habere nequit.
Deſine, clamat herus: nimio tu certus es ictu:
Diminuere meum verbera certa caput.
Damno quod ante fui variabile dogma ſecutus,
Et [a] *fateor certam ſenſibus eſſe fidem.*
Hac Academicus eſt tractandus & arte docēdus,
Solus in hoc certum ne nihil orbe ſitat.

a Vel, Ante ratus dubiam ſenſibus eſſe fidem.

Qui vere & Philoſophice Academici.

E vere Academicis (*qui delectum rerum & probabilitatem rerum non tollunt, quamuis affirmationis temeritatem libenter vitent*) vnus fuit Cicero: quod ipſe profitetur, cum ſe oratorem non è Rhetorum ſcholis, ſed ex Academiæ ſpatiis extitiſſe ait. Maxime amauit Academicos propter libertatem illam in vtramque partem diſputādi, qua plurimum iudicauit augeri eloquentiam, qua nihil ille habuit antiquius. Cæterum ne à Stoicis quidem abhorruit, quod grauitatem & orationis magnificentiam in iis vehemēter admiraretur. Itaq; inſtitutiones Ethices ſeu præceptiones de officiis non ex Academia, ſed è Stoa petiuit, vt ipſe in offic. l. 1. affirmat, tanquam ἀπόγραφα (ſcripta ab aliis deſcripta.)

Quid Apographa?

ACCIDENS,
Συμβεβηκός.

E Porphyrio.

Accidens eſt quod accedit vel decedit abſq; rei corruptione. Sic: Quodcunque recipit intellectus, eſt ei accidens. Accedit enim & decedit ſine eius corruptione. Scal. ex. 307. ſ. 7. Filio Dei accedit aſſumpta Humana natura. (Sic loquitur Schegkius in comment. in 7. Topic. Ariſt. in Præfat.) tanquam ſecundæ perſonæ in Trinitate, propter quod accidens eſt humanatum ſeu incarnatum quiddam. Quicquid nihil confert ad conſtitutionem ſubiecti, ſed ad illud conſtitutum inſuper accedit, illud poteſt abeſſe vel adeſſe præter ſubiecti ipſius corruptionem. Nullum accidens confert aliquid ad ſubiecti ſeu ſubſtantiæ ipſi ſubiectæ conſtitutionē, ſed omne accedit ad illam iam conſtitutam. Ergo.

Ad perfectionem Filii Dei humanitas nō requiritur.

Ex accidentibus non conſtituitur ſubſtantia.

At enim inquis: Mors adeſſe nequit præter ſubiecti corruptionem: quædam etiam accidētia abeſſe nequeunt præter ſubiecti interitum.

Reſpon.

1. Diſtinguendum inter modum eſſendi & prædicandi, ſeu inter ſenſum Phyſicum & Logicum. Verba hæc accedere vel decedere, abeſſe vel adeſſe intelligenda ſunt Logice, nō Phyſice, vt accedere ſeu adeſſe ſit affirmari ſeu affirmate prædicari: Decedere ſeu abeſſe, negari ſeu negate prædicari. Mors igitur licet non adſit Homini præter corruptionem ſubiecti Phyſicam, Logice tamen affirmari poteſt de ſubiecto.
2. Diſtinguendum inter ſeparationem actualem & intellectualem. Multa accidentia actu inſeparabilia, τῇ ἐπινοίᾳ ſeu φαντασίᾳ, id eſt, per intellectum & imaginationem poſſunt ſeparari.

CANON.

Quod aduenit enti in actu cōpleto, nec habenti vlterius potentiam eſſentialem ad alium actum perfectiorem, id eſt, accidentarium. Bened. Perer. l. 7. de Nat. c. 22.

a Scotus.

Accidens ἀντιδιαιρεῖται, opponitur
- Subſtantiæ, id eſt, rei per ſe ſubſiſtenti.
- Eſſentiæ, id eſt, conſtitutę è materia & forma. Ita accidēs eſt, [a] quicquid eſt extra per ſe rationem alterius, id eſt, quicquid eſt extra eſſentiam rei.

Explicatio.

Accidens eſt aut prædicamentale, aut prædicabile, dicunt ſcholaſtici. Prædicamentale, quod opponitur ſubſtantiæ, quæ accidenti ſubiecta eſt, & quaſi ſubſtrata. Prædicabile eſt, quod opponitur

nitur reliquis prędicabilibus negatiue. Cum dico, menſa eſt lignea, licet lignū ſit ſubſtantia ſeu materia, menſæ tamen accidens quodammodo eſt: poteſt enim menſa eſſe lapidea. Cum dico, albedo eſt color, color eſt accidens prædicamentale, ſed non καθόλου ſeu prædicabile, verum eſt genus prædicabile.

Hic diſputatur: An hęc Propoſitio, menſa eſt lignea, ſit eſſentialis, an accidentalis, an media inter accidentalem & eſſentialem? de quo alibi explicui meam ſententiam. vid. Diſput. Ioh. Crameri, & Franciſci Tidicæi in Academia Lipſiaca.

Vſus.

Magni eſt momenti huius oppoſitionis conſideratio. Id liquet ex diſput. Ioh. Piſcatoris de diuiſione Formæ ex 1. Log. lib. 1. ad Guil. Adolph. Scribon. vbi diſtinxi, inquit Piſcator, formam in ſubſtantialem & accidentalem. Tu, Scriboni, diſtinguis in interiorem & exteriorem eodem ſenſu, & interiorem ſubſtantialem quoque nominas: vnde ex aduerſo exteriorem nominare quoque debebas accidentalem, eo quidem ſenſu, quo accidens opponitur ſubſtantiæ, non autem quatenus opponitur eſſentiæ: quippe cum omnis forma (ſpecifica) eſſentialis ſit, vt quæ dat eſſe rei, id eſt, eſſentiam rei abſoluit (quaſi exædificat.) Vnde tu non recte eſſentialem formam pro ſubſtātiali poſuiſti. *Nam forma annuli, quam tu exteriorem nominas, & eſſentiali formæ opponis, non minus eſſentialis eſt, quam forma auri ſubſtantialis, quippe annulus* (res artificioſa) *per formam illam ſuam & figuram tam eſt id quod eſt, quam aurum* (res naturalis) *per ſuam formam.*

Quid eſt dare eſſe rei.

Quæritur, an forma οὐσιώδης dici recte poſſit accidens?

Reſpon.

1. Forma non eſt accidens vnius per ſe, id eſt, compoſiti.

2. Forma accedens ad materiam ſubſtantia quidem eſt per ſe, naturaq; ſua: ſed non eſt οὐσία, eſſentia, naturaque materiæ, & eatenus dicitur materiæ accidere & adiungi. Hoc adeo verum eſt, vt etiam nobilius hoc ſenſu poſſe dicat formam vocari accidens materiæ, quia in eius eſſentia non ineſt, quomodo in Categor. de Relatis Ariſtoteles τὸ Homo, Bipes, docile dicit eſſe accidentia Domini, & 2. Phyſ. 33. animal & homo dicit eſſe ſtatuarij accidentia. Quemadmodum igitur Homo eſt vere ſubſtantia, licet accidat Domino vel ſeruo: (ſicut lapis vere eſt ſubſtantia, licet accidat limiti) ita forma eſt ſubſtantia, licet accidat materiæ. Adde, quod ſpecies dicitur accidere generi, (Vide Zabar. de Propoſ. Neceſſ.) vt homo animali, (quia non neceſſe eſt animal eſſe hominem, cum poſſit eſſe beſtia) & tamen homo eſt ſubſtantia, habens ſua accidētia partim propria, partim communia. Ita forma dici poteſt accidere materiæ, & tamen eſt ſubſtantia. Sic anima accidit corpori, qua corpus eſt. Contingens enim eſt corpus eſſe animatum, cum quoddam ſit inanime. At anima non accidit corpori, qua animatum, id eſt, qua eſt ſtirps, vel beſtia, vel homo. Anima enim eſt ſtirpis, beſtiæ, hominis eſſentia.

Accidens Rameis, vt Beurhuſio in diſput. Logic. reuera argumenti nomen vel genus nullum eſt, ſed quiddam fortuitum ſignificat, quod niſi in ſententia recte conſideratur. Sed τὸ per accidens pro efficientis modo, qui agenti per ſe opponitur, aſſumſit cum Peripateticis Ramus, quod commodius non ſuppeteret.

Sentētiam illam Beurhuſii moderari potes particula determinante quatenus: Accidens, qua oppoſitum eſt ſubſtantiæ, argumenti nomen non eſt. Si enim eſſet, ſubſtātia quoq; eſſet. At Subſtantia non eſt nomen argumenti. Ergo.

Baſilius Magnus accidens intelligit, cum ἐπιγίγνεται dicit aliquid alicui. Ἐπιγινόμενον igitur accidens vocat in oratione, quod Deus non ſit malorum cauſa, τὸ κακὸν οὐκ ἐν ἰδίᾳ ὑπάρξει ἐστὶν, ἀλλὰ τοῖς τῆς ψυχῆς πηρώμασιν ἐπιγίνεται, id eſt, Malum ſubſtantia non eſt, ſed accidit animæ vt oblæſæ eius vitium. Τυφλότης τῇ ἀπωλείᾳ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπεγένετο. Cæcitas corruptionis oculorum eſt accidens, id eſt, accidit oculo cum corrumpitur: non habet οὐσίαν ἐνυπόστατον, id eſt, eſſentiam poſitiuam, vt loquuntur Latini.

EX CAIETANO ET THOMA AQVINATE.

Omne accidens, quod ſubiectiue eſt in ente, in actu eſt
- Commune, quod non habet cum ſubiecti eſſentia cognationem.
- Proprium, quod eſſentiã inſequitur. Hoc prædicatur de ſubiecto
  - Simpliciter ſeu ſolitarie, vt γελαστικὸν de Homine.
  - Coniunctim, vt par vel impar de numero.
  - Hic duo ſimul iuncta conſtituunt proprium.

Non eſt proprium numeri ſeorſum Par acceptum, nec Impar ſeorſum acceptum, ſed ſimul vtrumq;, cum diſiunctione ſeu diſiunctiua particula ſumptum conſtituit vnum proprium Numeri, vt numerus ſit par vel impar.

Accidẽtium alia inſequuntur principaliter (non ὁλικῶς)
- Formam. Hæc
  - Materiæ communicant, Materialia.
  - Sunt ſeparata à materia.
- Materiam, ſecundum ordinem, quem habent
  - Ad formam generalem, quæ indiuiduo generis altioris cõueniunt, vt nigredo cutis huic miſto.
  - Ad formam ſpecialem, quæ indiuiduo inferioris generis vel ſpeciei conueniunt, vt Maſculinum huic Animali.

Explicatio.

Materialia] Quæ fluunt à forma dependente à materia, ita vt recipiantur ſubiectiue in compoſito, vt ſentire, viſio.

Ἄϋλα] id eſt, Immaterialia, quæ fluunt à forma independente à materia, ita vt recipiantur in ſola forma ſubiectiue, id eſt, vt in ſubiecto, vt: intelligere, velle in eſſentia Animæ.

Sentire.] Senſationis principium & receptiuum & elicitiuum (ſeu ἐνεργητικὸν) eſt compoſitum ex organo corporeo & virtute animæ.

Accidentia
- Indiuidui, quæ ſequuntur compoſitum, ratione materiæ principaliter, & quibus differunt particularia eiuſdem ſpeciei.
- Generis vel Speciei, quæ ſequuntur compoſitum ratione formæ, & communia ſunt omnibus indiuiduis, vt: Indiuidualia accidentia ſunt Maſculinum & Fœmininum. Specificum eſt γελαστικὸν, hoc eſt, ſpeciei humanæ formam comitans.

Acciden-

Accidentia producuntur ſeu fluunt ex principiis eſſentialibus ſubiecti
- Secundum actum perfectum, vt calor in igne, qui ſemper actu calidus eſt: riſibilitas; potentia, motus ignis. Hæc ſunt penitus inſeparabilia à ſubiectis.
- Secundum actum imperfectum, ſeu aptitudinem tantum, vt riſus, vt moueri ſurſum in igne ratione leuitatis, quæ aptitudo ad motum eſt, & fluit è forma ignis. Actualitas enim exiſtit ex aliquo extrinſecus concurrente vel agendo, vel non prohibendo, ſeu remouente prohibens, vt: Diaphaneitas non eſt actu in aere niſi concurrente externo illuminante. Riſus principium eſt riſibilitas, ſed proxima cauſa eſt alia. Hæc ſecundum ſe ſunt ſeparabilia, at ſecundum aptitudines ſuas ſunt inſeparabilia.

Accidens
- Abſtractum, ipſa forma.
- Concretum, quod connotat ſubiectum, in quo eſt, formatum.

CANON: *Accidentia non exiſtunt niſi concreta:* Zabarel. in poſt. Analyt.

Accidens aliquid eſſe alicuius intelligi poteſt duplici modo,
1. Vt completi principij eliciriui & receptiui. Hoc modo virtus Intellectiua eſt ſubiectiue in ſola eſſentia animæ, virtus vero ſenſitiua ſubiectiue eſt in organis.
2. Vt ſuppoſiti. Hoc ſecundo modo omne accidens eſt compoſiti. Sic Socrates intelligit per animam.

Completum elicitiuum principium ſenſationis eſt compoſitum. Intellectionis ſola virtus intellectiua. Non igitur contradicunt: Omne accidens eſt cõpoſiti, vt ſuppoſiti: &, aliquod accidens eſt ſolius formæ, vt principii perfecti, elicitiui & receptiui. Caietan.

In Accidente tum οὐσία eius, tum communitas & differentia à forma οὐσιώδεσ ſpectatur.

1. De Accidentis eſſentia eſt eſſentialis ordo ad ſubiectum, vt receptiuum, ſeu dependentia à ſubiecto, (quod eſt extra eius eſſentiam.)

2. Κοινότης, *id eſt conuenientia accidentium cum formis ſubſtantialibus eſt in tribus.*

1. *Neq; accidens neq; forma habet eſſe abſolutum à ſubiecto,* id eſt, independens à δεκτικοῦ, id eſt, receptiuo: Sed ſicut ex Forma coniuncta materiæ proficiſcitur eſſe commune vtrique: ita ex coniunctione Accidentis cum ſubiecto exiſtit eſſe commune vtriq;. Nam ex coniunctione albedinis cum cygno fit eſſe, quo & albedo eſt, & cygnus eſt albus.

2. *Neq; accidens, neq; forma habet eſſentiam perfectam*, quia eſſentia vtriuſq; eſſentialiter ad aliud refertur, vt ad δεκτικόν. Nam forma ſubſtantialis eſſentialiter eſt materiæ perfectiuæ, & accidens eſſentialiter eſt entitas ſubiecti; quantum vel quale faciens.

3. *Neq; accidens, neq; forma habet definitionem propriis terminis perfectam, ſed per Additamentum.* Vt enim in definitione accidentis ponitur ipſius ſubiectũ, quod eſt extra eius genus: ita in definitione formæ ſubſtantialis ponitur δεκτικόν, materia, quæ eſt extra genus eius proprium. Nam formæ genus eſt Actus: Materia autem, quia ens diuiditur in Actum & Potentiam, continetur ſub potentia (id eſt ente potentia) & ex conſequenti eſt extra actum. Caietan. in 7. cap. de ente & eſſentia Thomæ.

3. Differentia in quinq; conſiſtit.

1. Receptiuum formæ ſubſtantialis (materia ſubiectiua) non habet eſſe per ſe ſine eſſe Formæ: At receptiuum accidentis (ſubiectum) ſeu ſubſtantia ei

ſubiecta habet eſſe per ſe preter eſſe ſui Accidentis. Huius διαφορᾶς ratio eſt, quia receptiuum formæ ſubſtantialis eſt ens in pura potentia. Receptiuum vero formæ accidentalis habet eſſe in actu.

2. Ex coniunctione Formæ ſubſtantialis cum ſuo receptiuo emanat eſſe illud, quo res ipſa, ſubſiſtit ſeu ſimpliciter, id eſt, per ſe eſt.

Ex coniunctione vero Formæ accidentalis cum ſubiecto fluit eſſe, quo res ſecundum quid eſt.

3. Ex compoſitione Formæ ſubſtantialis cum ſuo ſubiecto fit vnum per ſe. Ex compoſitione contra accidentis cum ſubiecto fit vnum per accidens. Cum enim ſubiectum & accidens habeant duo eſſe, vnum per ſe facere non poſſunt.

4. Ex coniunctione formæ ſubſtantialis cum materia reſultat eſſentia quædam tertia, ſcilicet entitas. Ex coniunctione vero Accidentis cum ſubiecto non fit aliqua eſſentia tertia, quia, vt dixi, ex accidente & ſubiecto non fit vnum per ſe.

5. Forma ſubſtantialis eſt pars eſſentiæ perfectæ. At accidens non eſt pars eſſentiæ perfectæ. Accidens enim eſt ens imperfectum & ſecundum quid.

EX HIERONYMO SAVANAROLA.

Accidens accipitur
- Proprie de aliquo inhærente
  - Realiter, vt cum forma, (accidentalis) qualis albedo dicitur, accidens dicitur. Realiter enim albedo hæret in pariete.
  - Secundum rationem, vt cum dextrũ & ſiniſtrum in columna dicitur accidens columnæ.
- Improprie, cum de ſubſtantia dicitur: vt quod Homo accidat Domino; quod veſtis accidat Socrati, vbi veſtis improprie adiũctũ eſt.

Quæ non inſunt per ſe, ſunt accidentia. Id eſt, per accidens inhærent, ex 1. poſt. Analyt. context. 19.

Accidens
- Materiale
- Speciale, vt
  - Species ſenſiles, quæ habent eſſe diminutum.
  - Scientia, quæ in anima eſt, & pendet ab animo, vt à ſubiecto, & à re ſcita, tanquam à termino ſeu obiecto.

Accidentis ſignificatio valde impropria occurrit apud Ariſtot. lib. 1. cap. 1. Metaph. vbi dicit: *Neque enim hominem curat Medicus, niſi per accidens, ſed Calliam, aut Socratem, aut quempiam aliorum, qui ita dicuntur*, cui accidit vt Homo ſit. Quid audio hic inquiat aliquis, An non Callias homo eſt eſſentialiter?

Reſp.

Ariſtoteli hic accidere idẽ eſſe, quod cõuenire ſubiecto, ita vt aliquo modo (vt ratione) à ſubiecto diſtinguatur. Quo pacto Ideæ ſeu res vniuerſales conueniunt ſingularibus: ſingularibus accidunt, id eſt, cõueniunt res vniuerſales, vt modo aliquo ab illis diuerſæ ſint. Sic ſumitur accidentis vox ab Ariſtotele in Fall. accid. 1. Elenchor. c. 4. generaliter pro prædicato, quod aliquo modo diuerſum eſt à ſubiecto, cui conuenit vere, vt, Homo eſt animal, Homo eſt capax ſcientiæ, Homo eſt albus. Quod ſi dicas Homo eſt animal rationale, veſtis eſt indumentum: eiuſmodi enuntiatorum prædicata nõ dicentur accidentia ſubiectorum, quia non ſunt à ſubiectis diuerſa.

Accidentium vtilis diuiſio.

Accidens eſt duplex, nempe ſpeciei, & in-

diuidui.

diuidui. Speciei, vt proprium πάθος. Huc pertinet labes noſtra originaria. Indiuidui rurſum duplex eſt, quoddam acquiritur per motum & alterationem, (hoc maxime proprie accidēs eſt in natura) quoddam vero accidens eſt, cuius acquiſitione non alteratur aliquis, ſed perficitur, vt illuminatio, quæ fit, ſeu inducitur ſubito: eiuſmodi accidentia ſunt habitus perficientes animam ſecundum Intellectum vel effectū, vt dicitur 7. Phyſ. Albertus Magnus in explicatione cœleſtis Hierarchiæ Dionyſii Areopagitæ.

Vſus.

Quæritur an Angeli habeant Accidentia? Quidam negant hoc argumēto: Quia non ſunt compoſiti. Subſtantia ſimplex nulli poteſt eſſe ſubiectum. Boet. in lib. de Trinitate. Angeli ſunt ſubſtantiæ ſimplices & immateriales. Ergo non poſſunt eſſe ſubiectum alicuius accidentis.

Ad ſolutionem afferenda eſt diſtinctio data, excluditur ab Angelis accidens per motum acquiſitum & alterationē propter immaterialitatem. At interim habitus eſſe in Angelis, qui accidentia ſunt, negari nequit. Præterea meo iudicio omnimodo compoſitio de Angelis, quamuis ſpiritualibus entibus negari nequit.

ACCIDENS *Propter accidens* eſt accidēs, quod ſubſtantiæ tribuitur mediate, id eſt, propter accidens, cui primo ineſt, vt: motus quantitatibus eſt proprius, & immediatus quantitatis. Scalig. ex. 362. Competit autem ſubſtantiæ corporeæ per quantitatem. Frigus accidit primo tactui, deinde cuti. Schegkius l. Topic.

Accidens Contingentiæ.

Scholaſtici nōnulli etiam accidens quoddam vocant Contingentiæ: vt cum dicunt: Tempus eſt motus accidens non Inhæſionis, ſed Cōtingentiæ. Ego mallem dicere, Circumſtantiæ. Vide de hoc iudicium Viti Amerbachii libr. 4. Philoſ. Natur. pag. 385.

ACCIDENS PER Accidens.

Accidens per accidens non eſt συμβεβηκός. Dupliciter accipitur. Primo pro eo accidenti, quod non eſt per ſe ſeu eſſentiale. (Eſſentiale dicitur, quia proficiſcitur ex eſſentialibus ſui ſubiecti.) quia non comitatur naturam ſpecificam, vt Aptum natum eſſe ad ridendum, eſt accidens per ſe hominis, comitans Eſſentiam humanam: At nigrum eſſe eſt accidens per accidens hominis, quod contingit ei ineſſe & non ineſſe. Alias dicitur accidens commune, ſicut illud dicitur Proprium (quod à Natura rei dependet) Accidens, quod per ſe primo reſpicit naturam ſpecificam, ſecundario principia indiuiduantia. Accidens per accidens ſequitur principia indiuiduantia magis, quam naturam ſpecificam, cum non fluat ex ſubiecti Subſtantialibus, teſte Alex. de Ales 4. metaph. text. 14.

Secundo accidens per accidens idem eſt quod accidens propter accidens: Id eſt dicitur, ꝙ accidit ſubiecto propter accidens, vt Raritas eſt accidens ignis per accidens, calorē. Raritas enim manat à calore ignis, & propter calorem dicitur ignis rarus. Extenſum eſſe eſt accidens per accidens Subſtantiæ materiatæ, primo .n. accidit quantitati; deinde vero propter quantitatem Subſtantiæ, vt non ſolum quantitas, ſed & Subſtantia dicatur extenſa. Sic coloratum eſt accidens corporis propter accidens corporis ſuperficiem. Hoc ſic dicit Scholaſticus ſententiarius: Corpus mediante ſuperficie recipit album. Alex. de Ales. Hic igitur accipitur per improprie pro propter. *Extenſio accidit ſubſtātia corporea propter quantitatem.*

Vſus.

Accidentalis prædicationis ſpecies eſt,

cum accidens prædicatur de accidente per accidens, quia ambo vni accidunt, vt album de muſico, quia ambo (albedo & muſica) accidunt Homini. Ariſtoteles 4.1.Philoſ cap.2.

Accidens enim accidenti non accidit, niſi quia ambo vni & eidem accidunt. Idem ibidem. Accidens non prędicatur de accidente, niſi quia ambo prędicantur de ſubiecto, Thom. Aquin. 5. Metaphyſ. vnum accidens poteſt eſſe ſubiectum alterius, ſi dextre hoc intelligatur.

ACCIDENS INDIVIDVANS.

Vt accidens in Indiuiduis principaliter ſubſiſtit, & non indiuiduatur (παθητικῶς) niſi per Subſtant. Boet. in Porphyr. Et Albertus Magn. in prædicabilib. c. 7. Sic accidens indiuiduans dicitur actiue, quod vni indiuiduo proprium eſt, proindeq; hoc de vno ſolo prædicatur; intelllige quia vni ſoli conuenit. Tale accidens Humanæ Naturæ Chriſti prorſus ſingulare eſt Mori pro Mundi vita, cum Mori abſolute, ſine determinatione illa, commune ſit illi cum aliis hominibus.

Et non indiuiduatur) &c. Hoc Ammonius in Prædicabil. ſic dicit: Accidentia ſuum eſſe in particularibus Subſtantiis obtinent.

ACCIDENTIA COPVLATA.

Accidentia primum copulata κατὰ τὸ πρᾶγμα dicuntur duo, quæ vnius ſubiecti ſunt, ſiue ſint communia, ſiue propria, vt dulce & flauum mellis, par & impar numeri. His opponitur accidens ſimplex.

Deinde accidentia κατὰ τὸν νοῦν ſeu λόγον copulata (id eſt coniuncta) dicuntur, quibus etiam intelligitur ipſorum ſubiectum. Simplicia contra, quæ non inferunt intelligentiam ſubiecti ſui. Prioris generis ſunt Pròpria: Poſterioris Communia.

Diſtinctio hac eſt Alexand. Alenſis, cuius verba ſubicio è 7. Metaphyſ. context. 17. accidentia communia, & propria in hoc differunt, quod cōmunia nō dant intelligere aliquod ſubiectum proprium: propria vero dāt intelligere ſuum ſubiectum, vt Riſiuum Hominem. Ideo copulata dicuntur, vt illa (cōmunia) ſimplicia. Simplicia intelligetatione ſignificationis & intellectionis. De propriis huius generis Themiſtij axioma eſt in poſter. cap. 11. Accidentibus ſumptis his, quibus ſua contraria reſpondent, vt paritati imparitas, alterum contrariorum neceſſario de ſubiecto prædicatur.

ACCIDENTIA EXISTENTIA IN SVBIECTO comparate.

Accidentia, quæ exiſtunt in ſubiecto comparate dicuntur ea, quæ inſunt alicui ſubiecto κατὰ ὁμοιότητα ἢ ἀναλογίαν. id eſt, ſecundum conuenientiam vel ſimilitudinem accidentium, quæ ſunt in ſubiecto alio eſſentialiter & proprie. Exempli cauſa, Numerus per ſimilitudinem dicitur figuratus, vt quadratus cubicus, cum figura proprie conueniat Geometricis vel Phyſicis rebus. Sumptum hoc eſt ex Auerroe & doctrina Numerorum figuratorum Algebracca. Sic Auerroes 3. de Cœlo. Accidentium in ſubiecto exiſtentium alia exiſtunt in ſuo ſubiecto primo eſſentialiter, vt par & impar in numero. Alia exiſtunt per ſimilitudinem vel analogiam ad accidentia exiſtentia in ſubiecto alicuius ſcientiæ naturaliter: vt Arithmeticus de numeris ſuperficialibus & ſolidis conſiderat. 3. de cœlo, contextu commun. 1.

Acci-

Accidentia de Materiæ potentia
- Educuntur, Spiritualia
  - Animæ Hominis.
  - Lumen receptum in Luna.
- Non educuntur, quæ ſequuntur formam generabilem.

Lumen receptum) Scholaſtici vocant Accidens intentionale.

ACCIDENS ET SECVNDVM ACCIDENS.

Iohanni Grammatico 1. de anim. text. 4. Accidens & ſecundum accidens differunt ſic: Accidens eſt, quod ex oppoſito diuiſum eſt à Subſtantia, ac extrinſecus rebus adeſt, (eſt naturæ aduentitiæ, inquit Albert. M.) Secundum accidens quod ex neceſſitate ſubſtantiis adeſt, ipſaſq́; conſequitur, ex quo formantur propria, quæ primo & per ſe inſunt. Sed tenendum non ſemper ita accipi ſecundum accidens: ſæpe enim opponitur τῷ per ſe. Sic neceſſe ſecundum accidens eſt non ineſſe per ſe.

Accidentis intellectus eſt abſolutus, quamuis eius eſſe ſit dependens. Albert. M.

ACCIDENTEITAS.

Barbara ſunt Accidenteitas, Angeleitas, Spiritueitas, Subſtanteitas, quæ nolo te vſurpare, ſed potius circumſcribere. Accidenteitas autem eſt eſſentia accidentis, id eſt, id, quo accidẽs eſt quod eſt, nempe Ens ſecundarium per ſubſtantiam, à Subſtantiá, in Subſtantia. Sic Spiritueitas (πνευματότης) eſt Spiritus Eſſentia, qua ſine materia & forma Spiritus dicitur id quod eſt. Angeleitas (ἀγγελότης) eſt eſſentia Angelica ſeu intelligentiæ, ſeu dæmonis, ſeu id, per quod Angelus eſt quod eſt. Subſtanteitas eſt ſubſtantiæ eſſentia, qua ſubſtantia eſt, nempe per ſe & in ſe ſubſiſtentia. Eſſentia autem Accidentium, verbi gratia coloris, ſaporis, an conſiſtat in mera forma, an in materia & forma, licet non Phyſicis, contentio manet mihi cum nonnullis & Philoſophis & Theologis, quam hic non attingam, præſertim cum non ſit magni momenti, & diſtinctione res confici poſſe videatur. Quid mihi, inquis tu, iſta barbara? Reſpond. vt intelligas melius & facilius diſputationes Scholaſticas. Quærit Picus, quærunt alij, an in Sacramento Euchariſtiæ maneat Paneitas? At quomodo & quæſtionem intelliges, & reſpondebis de ea, ſi quid ſit Paneitas, neſcias. Eſt autem Paneitas nihil aliud his diſputatoribus, quam Natura Panis.

ACCIDERE.

1. Accidere eſt euenire, vſuuenire, cõtingere. Ariſtoteli nonnunquam eſt idem quod fieri.
2. Accidere quid alicui eſt mori ſeu decedere aliquem. Sic Cicero: Si quid pupillo accidiſſet, id eſt, ſi mortuus eſſet. Sæpe additur Humanitus, vt: ſi quid mihi humanitus accidiſſet. Eodem ſenſu dicitur: Si quid me factum eſſet. Sic Cicero de Pompeio: Si quid eo factum eſſet. Græce, εἴ τι πάθοι. Hotomannus. Vide Lexicon Ioh. Caluini.
3. Accidere ad pedes alicuius Græcis eſt προσκυνεῖν, ſupplicem fieri.

Vſus.

Hic ἐπέρχεται μοὶ, quod Ariſtotelis vetus interpres 8. Phyſic. text. 31. Magna, vt puto, impropriet ite verbi coniungit Accidere & ſemper. Verba eius ſunt: Sed Accidit & hæc ab aliquo ſemper moueri, &c. Ad quæ Zabarell. ſic commentatur: Verbum Ac-

An Accidit & ſemper inter ſe ſint conſentanea?

cidit non ſignificat hic Accidentalitatem: nõ enim diceret Ariſtoteles ſemper: vult enim potius ſignificare Neceſſitatem, & perinde eſt ac ſi dicat, Hæc quoque (grauia & leuia naturaliter mota) ſemper ab alio mouentur, cum moueri à ſe ipſis impoſſibile ſit. Quocirca verba Ariſtotelis, ἀλλὰ συμβαίνει κ̓ τοιαῦτα ὑπὸ τινὸς ἀεὶ κινεῖσθαι, melius ſic vertuntur à Iohanne Argyrophilo Byzantino: verum fit vt hæc etiam ſemper ab alio moueantur. Sic Demoſthenes: συμβαίνει δεῖσθαι, fit vt indigeat. Et Ariſtoteli ἐξ ἀνάγκης συμβαίνειν eſt neceſſario effici ſeu conſequi, 1. cap. 1. analyt. & συμβαίνειν ἄτοπα eſt ſequi abſurda & incommoda. Omninoq; Ariſtoteli συμβαίνειν (fieri) eſt vel ἀεὶ (ſemper) vel πολὺ (aliquando.) Sic 1. Analyt. cap. θ. συμβαίνει δὲ πολὺ. Fit autem nonnunquam, &c.

Συμβαίνειν duplex Ariſtoteli.

ACCIDENTARIVM.

Accidentarium ſeu accidentale aliquid eſſe alicui dicitur, ſine quo id eſſe poteſt. Zabarel. vid. l. 2. de propoſ. Neceſſ. c. 11. Dicitur alias *Contingens* etiam. Species eſt contingens ſuo generi, homo animali, quia poteſt eſſe animal ſine homine in altera ſpecie, in qua integra natura animalis ſeruaretur, etiam abolita tota humana ſpecie.

Opponitur ei eſſentiale.

Accidentaria neceſſitas eſt, quæ alicuius caſus eſt ita vt attingat eum, qui alias neceſſitate non eſt aſtrictus. Iureconſultus vocat Neceſſitatem aduentitiam (id eſt extra ordinem ſeu extraordinariam.)

Ἀπορία cum. Reſpon.

σχετικὸν Dei accidens.

Vſus huius vocis eſt, cum quæritur: An Deo aliquid ſit accidentale? D. Auguſtin. l. 5. cap. 16. de Trinit. Deus vt Dominus hominis eſſet, ex tempore accidit ei. Et paulo poſt, certe vt tuus Dominus eſſet aut meus, qui modo eſſe cœpimus, *ex tempore accidit Deo*, hoc eſt, non eſt συςατικὸν eſſentiæ diuinæ. Sed hoc σκέψεως (conſiderationis) eſt altioris.

A C C I P I.

Ad Logica Scholaſticorum hæc pertinent.

Accipi quid proprie ſit, notum eſt. Nos Translationes notemus.

1. Scholaſtici diſtinguunt inter Acceptionem Termini & appellationem Termini. Acceptio Termini eſt vſurpatio vocis ſeu notionis in enunciato.

Appellatio termini eſt ſuperacceptio, cum terminus enunciati aliquid vltra id, pro quo accipitur, importat. Alias dicitur Epitaſis, vt concretiuæ voces habẽt duplex ſignificatum; vnum pro quo accipiuntur, & illud nõ appellant; hoc vulgo ſignificatum materiale dicitur: Alterum pro quo nõ accipiuntur, ſed appellant illud, id eſt, quod non notant, ſed connotant. Id dicitur vulgo Formale ſignificatum: item Appellatum & connotatum, vt cum dico: pius eſt beatus, Subiectum pius appellat, id eſt, τὸ pius vltra hominem, pro quo accipitur, importat etiam pietatem, quam concreta vox pius connotat.

Acceptio ſeu ſuppoſitio differt à ſignificatione.

Primum poteſt aliquid accipi non ſignificatiue, id eſt, non pro re per terminum ſeu vocem ſignificata, vt cum dico: τὸ lignum eſt generis neutrius.

2. Quia etſi vox ſit polyſema, non tamen pro omnibus, quæ ſignificat, ſemper accipitur, ſed pro iis tãtum, quæ enunciati veritas patitur, vt in hoc enuntiato: Omnis homo eſt mortalis; accipitur τὸ Homo tantum pro Hominibus in Terra viuentibus: etſi alias etiam pictos & mortuos homines notet.

Acceptio termini eſt Materialis vel Formalis. Materialis, qua terminus, (ſiue

ue ſimplex ſiue complexus) accipitur tantum pro literis & ſyllabis, è quibus cōſtat, alias τεχνικὰ, vt cum dico, Deus eſt vt caſus; Homo doctus; eſt oratio imperfecta.

Formalis, qua terminus accipitur pro re ea, cui ſignificandæ eſt impoſitus. Alias ſuppoſitio pro re ipſa, id eſt ſignificatiua & φυσική. Eſtq; Relatiua ſeu Reſpectiua vel Abſoluta.

Relatiua, cum terminus eſt aliquod pronomen relatiue (non antecedenter) acceptum, vt, Qui, Is, Idem, vt Homo, qui currit, mouetur.

Abſoluta, cum terminus non eſt pronomen vllum relatiuum, Deus eſt ſpiritus. Hic ſubiectum & prædicatum ſupponunt abſolute. Verba Chriſti de calice teſtamentali limitantur ad ſanguinem, qui effuſus eſt è venis corporis.

Qui virtutem colunt, laudandi ſunt. Terminus Qui hic non accipitur relatiue, ſed antecedenter.

Acceptio abſoluta eſt propria vel impropria.

Propria, qua terminus accipitur natiua ſignificatione, alias, RIGOROSA, quia in ea tenetur verbi rigor.

Impropria, qua impropriâ, vt Tropicâ & abuſiuâ, quæ valde impropria eſt ac καταχρηστική.

Acceptio propria eſt Eſſentialis vel Accidentaria. Eſſentialis eſt acceptio termini in enuntiato, cuius copula abſoluta eſt à tempore, id eſt, quod quouis tempore verum eſt, ſiue in enunciato prædicentur partes eſſentiæ, vt: Homo eſt Animal; ſiue propria eſſentialia, vt Homo eſt capax ſcientiæ: Dicitur & Naturalis & ſuppoſitio διδασκαλικὴ, doctrinalis, quia in docendis diſciplinis inprimis locum habet.

Accidentaria eſt vſurpatio termini, vt exigit copula, certum tempus importans, vt: corpus Chriſti nunc eſt glorioſum.

Accidentaria eſt Ampliatio & Reſtrictio, id eſt, Acceptio ampla vel reſtricta.

Ampliatio eſt termini acceptio talis, qua ſignificatio eius extenditur ad plura, quam id, quod expreſſum eſt; vel ad plures perſonas, vt Petrus accepit à Chriſto claues Eccleſię. Hic extendendus Petrus etiam ad alios Apoſtolos. Quod ſurreptum eſt, eius rei æterna eſto authoritas, id eſt, Res, quæ ſurripitur, ſurripietur, & ſurrepta fuit, veri Domini ſemper manet. Bis pueri ſenes ſunt; id eſt, fuerunt pueri ætate: & ſunt nunc pueri intelligentia.

Reſtrictio eſt termini contractio, vt pro paucioribus accipiatur; vt: Doctrina mea nō eſt mea, ſcilicet quatenus homo ſum vilis in oculis veſtris. Huic ſubiecta eſt Reſtrictio Vniuerſalis, qua particula vniuerſalis ad certam & accommodatam vniuerſitatem contrahitur, vt: cœlum tegit omnia, præter ſe.

Porro Acceptio formalis eſt ſingularis vel communis.

Singularis, qua vox accipitur ſingulariter, id eſt, pro Indiuiduo, vt: Chriſtus eſt Seruator Mundi.

Communis, qua communiter, id eſt, pro communi, vt; virtus eſt laudabilis.

Acceptio Communis eſt Determinata vel confuſa.

Determinata eſt acceptio termini communis, cum voces accipiuntur determinate, pro iis, quæ ſignificant diſiunctiue, ſic vt ab eo liceat facere deſcenſum diſiunctiuum, hoc eſt, enuntiationem rerum ſingularum, termino communi comprehenſarum, vt; virtutis alicuius eſt ſuum cuique tribuere. Ergo vel prudentiæ, vel iuſtitiæ, &c.

Acceptio confuſa, qua terminus communis accipitur pro iis, quæ ſignificant copulatiue vel diſiunctiue.

Acceptio confuſa eſt confuſa tantum; vel confuſa vniuerſalis.

Confuſa tantum eſt cum terminus communis accipitur pro ſuis ſignificatis diſiunctiue ſumptis, vt cum ab ea fit deſcenſus diſiunctiuus, id eſt rerum ſingularum termino communi comprehenſarum enumeratio per conjunctionem diſiunctiuam in enuntiato vno, vt in hac enuntiatione. Omnis homo eſt animal: prædicatum animal ſumitur tantum confuſe, quia diſiunctim: Nam animal eſt rationale vel irrationale.

Acceptio confuſa vniuerſalis eſt, qua terminus communis accipitur pro ſuis ſignificatis coniunctim ſumptis. Vocatur ſuppoſitio Diſtributiua. Eſtque pro ſingulis Generum, vel pro Generibus ſingulorum.

Acceptio pro ſingulis Generum eſt, qua terminus communis accipitur pro vniuerſis & ſingulis indiuiduis ſub eo comprehenſis nullo excepto, vt: Omne vitium eſt deteſtandum.

Acceptio pro generibus ſingulorum eſt, qua terminus communis accipitur pro generibus ſeu formis omnibus ſibi ſubiectis, non autem pro ſingulis ſuis indiuiduis: vt omne animal fuit in arca Noæ, id eſt, ex omnium animalium generibus aliquot indiuidua, non autem vniuerſa & ſingula in arca Noæ fuerunt. CHRISTVS eſt Seruator omnium hominum, accipitur pro ſingulis generum, ſi ſpectetur mortis Chriſti ſufficientia, id eſt, vniuerſorum & ſingulorum Hominum Chriſtus Seruator eſt. At accipitur pro Generibus ſingulorum, ſi ſpectetur efficacia mortis Chriſti, id eſt, Chriſtus ſeruat homines omnium ordinum & conditionum (efficaciter.)

Deus vult omnes ſaluos fieri. Hic terminus Omnes accipitur pro ſingulis Generum, ſi voluntas ſigni ſeu conditionalis intelligatur, quia Deus vniuerſos & ſingulos iubet ſalutem operari, & ad eam inuitat.

At accipitur pro Generibus ſingulorum, ſi intelligatur voluntas Beneplaciti ſeu Abſoluta, quia decreuit ex omnium generum, ordinum & conditionum hominibus Deus colligere Eccleſiam, hoc eſt, eos ſeruare, quos ad ſalutem elegit.

Acceptio præciſa cum terminus nihil cõnotat, vt, cũ corpus quale mortuum, non connotat animam.

Non præciſa contra, vt: Panis Cœnæ fractus eſt corpus Domini, nempe mortuum.

Acceptio determinata, cum vox determinate aliquid ſignificat: Diſiuncta cum diſiunctim, vt indifferens ad vtrumq; , vt; cum corpus ſignificat viuum corpus tãtum: vt cum humanum corpus ſignificat vel viuum, vel mortuum.

Pro Acceptione vſurpant Barbari Suppoſitio, vt Baptiſmus ſupponit, id eſt, accipitur formaliter pro toto compoſito quod, ad quod ſignificandum eſt impoſitum.

Domus ſupponit pro toto compoſito ex fundamentis, parietibus & tecto.

Deinde accipio eſt interpretor, vel etiam approbo, vt, quod dat accipimus. Cic. Græce ἐπιδέχομαι. Accipere in optimam partem.

In Politicis Accipere conditiones frequens eſt: & Acceptio promiſſorum & obligationis, & mutua ſeu reciproca obligatio idem eſſe videntur. Qui enim accipit conditionem, ipſe etiam promittit aliquid, & qui promittit, ſemper cum conditione promittit, videlicet ſe daturum, modo accipiat, & in ipſa acceptione ſemper tacite aut expreſſe promiſſio & obligatio ineſt. Vide Gualand. hæc plenius explicantem l.7.

tem l.7.de facultate ciu.cap.6.Intellige autem Idem tantum re eſſe:nam differunt ratione.

ACCRETIO.

Accretio in genere eſt amplificatio ſeu acceſſio, vt honorum accretio, luminis accretio. Lunam accretione & diminutione luminis quaſi faſtorum notantem & ſignificantem dies. Cicer. in Tuſcul.

In Phyſicis accretio eſt motus viuentis corporis, quo id extenditur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem ex alimento in maiores conſumptis partibus, ſubſtantiæ conuerſo, vt viuens iuſtam ſeu perfectam magnitudinem conſequatur, ad omnes vitæ actiones exercendas.

Augmentabilitatis, id eſt, potentiæ patiendi motum accretionis, ratio formalis eſt anima vegetans. Quantum vero ſeu per materiam extenſum eſt materiale, ſeu conditio materialis formæ neceſſaria, & ſine qua non. Zabar. lib. de Accret.& Nutrit.c.25.

In Iuriſprudentia Accretio acceſſio quædam eſt portionis ad partem vel perſonam: vſusfructus accreſcit proprietati. Et accreſcere dicitur alicui res, cum ei, qui iam partem habet, accedit, vt cum inſula fundo accreſcere dicitur, aut cum ei, qui ſolus hæres, ſed ex parte tantum inſtitutus eſt, reliqua pars accedit. Hinc ius accreſcendi apud Iuriſconſultos celebratur; quo portio deficiens alteri, qui partem agnouit, acquiritur. l. 1.in fin. l. 3. l. 8. l. penult. de vſufructu accreſcen. Vide Lexicon iuridic. diligentiſſimi viri Iohannis Caluini W'etterani. Accretioni opponitur Deceſſio.

ACCREMENTVM.

Accrementum Scaligero idem eſt quod Augmentum, affectus quantitatis primo. Eſtque verum vel nothum. Augmentum verum etiam eſſe partium ſolidiorum poſt annos triginta, de eo vide Scal.ex.283.ſ.2.

ACCVBATIO.

Accubatio eſt poſitio compoſita ex adiacentia & ſeſſione, vt reclinatio in dorſo facta, cum tamen adhuc inferioribus ſuperiora inſideant. Albert. Magn. Qui accumbit, neque ſtat, neq; ſedet, neque ambulat, ſed medium quiddam facit. leg. 124. de Verb. ſignif.

ACCVRATIO.

Accuratio eſt cura, exquiſitio, diligentia, τὸ ἀκριβὲς, ἀκρίβεια. Accurata diſputatio eſt exquiſita. Accuratum dicendi genus eſt exquiſitum, meditatum, bene cogitatum.

ACTIO.

Actio eſt agentis, qua agens, perfectio. Aliorum deſcriptio anguſtior eſt: Applicatio agentis ad patiens, qua fit mutatio aliqua in patiente.

Lib. 2. diſt. 12.

Actio enim eſt
- Immaterialis ſeu ſpiritualis: (Huic ſubiicitur Scoti intentionalis in
  - Senſum
  - Intellectum.)
- Materialis vt alteràs. (Hęc eſt Scoti Realis in Materiã;)
  - Directa, qua in aliud recta (abſq; vlla reuerberatione) tenditur, vt, cum ignis aquam calefacit: cum corpora terrea aerem, quem intus cohibent, vltra naturæ ſuæ gradum frigefaciunt.
  - Reflexa, qua aliquid aliquo modo in ſe ipſum agit
    - Proprie dicta. Secundum qualitatem incidentem in corpus (opacum) quod non poteſt penetrare, vt, cum reciprocatur lumen à corpore opaco obiecto, & radius reflexus directum intendens ex accidente in illũ agit quatenus inuento obſtaculo tantum in ſe recurrit, quantum porrigi in lõgum debebat.
    - Improprie dicta. Per antiperiſtaſin (circum obſiſtentiam) quæ oritur ex obſeſſione & compreſſione contrarij; cum vna qualitas obſidetur à contraria (vt frigiditas aquæ à calore aeris) adeoq; in ſe quaſi reflexa ſeipſam aduerſus hoſtem vicinum corroborat ac defendit, hoc eſt auget.

Aliquo modo) Id eſt, non per ſe & ſimpliciter ac improprie.

Congruit cũ diſtinctione Ioh. Scoti, cum dicit, aliquid eſſe principium agendi vel actione reali in materiã, vel actione intẽtionali in ſenſũ vel intellectũ.

Explicatio.

Ignis aquã calefacientis eſt Actio per ſe & directe agentis: Hęc actio ignis directe tendit in aliud. At lucis minoris magis intendentis in lucem maiorẽ eſt actio agentis per reflexionem: hoc eſt, actio minoris lucis hic fit per reciprocationem ſeu reſilitionem, qua qualitas refunditur. Poteſt & ſic dici: *Actio directa eſt*, vt cum idem in ſimile ſpecie & gradu diſſimile vel inęquale agit: vt magis calidum in minus calidum. *Reflexa eſt*, vt cum eadem qualitas ſe ipſam intendit. ex. gr. cum calor fontium hyberno tempore propter circumſtãs frigus ſeipſum validiorem reddit.

Actio interdũ tam generaliter accipitur, vt complectatur & πρᾶξιν & ποίησιν, cum phyſicam, tum artificioſam, quæ ἐργασία eſt; & contemplationem ſeu θεωρίαν. Vide Audom. Talæũ in 1. Eth. Ariſt. & Platon. ſophiſtã: Vbi diſputatur an differant inter ſe ποιεῖν, πράττειν, & ἐργάζεσθαι. Vide vocẽ facio vel ποιέω.

ACTIO.

Actio igitur eſt
- Phyſica. De hac regula: Omnis actio in alterum fundatur in exceſſu & victoria agentis. Seu omnis actio eſt à proportione maioris inæqualitatis. Ariſt. in lib. de generat. & motu animal.
- Non Phyſica, vt Hyperphyſica, & Moralis (quę πρᾶξις dicitur κατ' ἐξοχὴν) vel Artificioſa.

Præterea in Phyſicis Actionis vox accipitur
- Preſſe, vt non complectatur reactionem, vt cum dicitur: Debilioris non eſt actio in validius ſeu reactio.
- Late pro
  - Impreſſione alicuius gradus Qualitatis.
  - Actione tota perfectaque, quæ eſt cum victoria agentis. De hac intellige Canonem: Actio fit à valentiore, non à debiliore. Actio non fit niſi à ſuperante, reſpectu totius pugnæ. Durante enim pugna, patiens ſecundario agit, ſed ita vt ſuccumbat.

Late

Late igitur accepta voce actionis Reactio, id eſt, retributa ſeu reciprocata actio etiam eſt actio. Inter contraria autem eſt mutua pugna, quæ eſt mutua actio & perpeſſio, ſeu actionis & paſſionis reciprocatio.

Seu Actio eſt
- Actio abſolute.
- Reactio.

Actio & Paſſio idem ſunt Materialiter, ratione Subiecti, non formaliter, ratione Eſſentiæ.

Actio eſt
- Accidentis, Effectiue.
- Subſtantię ſeu rei ſubſiſtētis (ſuppoſiti) accidenti affectæ
  1. Denominatiue: Quod eſt per ſe ſubſiſtens, denominatur agens.
  2. Suſtentatiue, id eſt, propter Dependentiam accidentis ab illa.
  3. Determinatiue ſeu modificatiue. Determinatio autem accidētis prouenit
     - Subiectiue ex ſubſtātia, in qua inhæret.
     - Finaliter ex ſubſtantia per ipſam debet pduci.

Suſtentatiue.] Quia operari ſequitur eſſe. Accidens autem habet eſſe in virtute ſubſtantiæ, quatenus ab ea dependet ac ſuſtentatur, ideoq; dici poteſt agere in virtute ſubſtantię.

Actio eſt Formæ Radicaliter: Suppoſiti ſeu compoſiti per ſe denominatiue.

Primario & fundamentaliter ſubſtantiæ (quæ accidentis fundamentum & Radix.) Accidentis ſecundario & inſtrumentaliter.

Actiones aut ſunt Proprię aut Impropriæ. Propriæ ſunt, quæ in alio exercentur ſubiecto, vt cum ignis ignem generat. Impropriæ dicuntur verius Emanationes & conſecutiones quædam naturales eorum, quæ reſultant in eo ſubiecto, cui actio tribuitur, vt cum aqua ſeſe reuocat ad natiuum frigoris ſtatum quo ad actum primum.

Huc pertinet Diſtinctio, quæ ſequitur.

Actio agentis, qua agens, perfectio
- Immanens
  - *Propriÿßime & in ſolidum:* quæ non egreditur extra principium proximum, à quo elicitur.
  - *Quodammodo ſeu Improprie & ex parte:* quæ manet in eodem ſuppoſito, etſi non recipiatur in principio, quo fiunt.
- Transiens (quæ non recipitur in principio (vt Potentia) à quo producitur)
  - Diuerſum ſuppoſitum ſeu ſubiectum diſtinctum à principio proximo, vt illuminatio in aërem tráſiens, calefactio in aquam.
  - Diſtinctam partem aut potentiam eius oppoſiti, calefactio, qua manus manum calefacit.

Explic.

Immanens manet in eo, quod agit, nec transfertur ad aliud, vt Speculatio. Tranſiens transfertur ab agente ad patiens, & à patiente recipitur, vt calefactio.

Actio immanens (immanenter operantis) maxime propria, habet vnum idemq; principium proximũ & Actiuũ & Receptiuũ. Manet in eodẽ ſuppoſito, & in eadẽ potentia, à qua elicitur, vt Cognitio & Appetitio. Huc pertinent emanationes ſeu reſultantiæ proprietatum ſpiritualium animæ, vt, Intellectus & voluntas ſunt proxime ab anima & in anima. Minus propria, quæ etſi non recipitur in potentia, qua fit, manet tamen in eodem ſuppoſito, vt: productio amoris in voluntate ab intellectu, Reſultantiæ ſeu conſecutiones habituum ex actionibus, actiones nutritiuę, augmentatiuæ, locomotiuę, emanationes proprietatum organicarum animæ. Harum immediatum quidẽ eſt principium anima, ſed ſubiectum materia quanta, vt induit formam.

Itaq; dici poteſt

Actio eſt
- Immanens (ſeu ἐνέργησις) agentis intra ſe.
- Tranſiens (ποίησις) agentis extra ſe
  - Momentanea.
  - Temporaria.
- Media inter immanentem & tranſeuntem.

Temporaria eſt ſucceſſiua, quę fit in tempore, ac dicitur motus, qui eſt influxus formæ.

Momentanea dicitur & Inſtantanea, quæ fit in inſtanti, vt productio ſpeciei in oculo à lumine. Actio quæ breui tẽporis decurſu fit, non eſt nominanda Inſtantanea aut momentanea.

Sic quoque Paſſio, actus ſeu forma patientis eſt
- Immanens, quæ manet in principio.
- Tranſiens, qua patitur
  - Vnum ſubiectum Alio.
  - Pars eiuſdem ſubiecti ab Alia.
  - Vna potentia Alia.

Canon aureus.

Formalis cauſa non edit effectum, aliquid extra ſe producendo, ſed ſe ipſum communicando.

Manet igitur effectum in Forma vt cauſa συνεκτικῆ, nec eſt ab ea ſeparatum, & recipitur in ſubiecto.

Vita naturalis immanet in anima, à qua manat & recipitur in corpore.

De Actione Phyſica.

Actio, quæ eſt in mutationibus naturalibus eductio Formæ è potentia materiæ, & actio, quæ formam inducit in materiam, coniunctæ ſunt, imo non ſunt diuerſæ reipſa; vt, quo influxu ignis educit formam ex materia ligni, eodem illam inducit in eandem. Sic in Phyſicis mutationibus eadem agendi ratio eſt, qua agens aliquid efficit, & qua agit in aliquid, vt quo influxu agit in lignum ignis, eodẽ efficit ignem ex ligno. Differunt tantum ratione ſeu ἐπινοίᾳ noſtra, quia hic influxus prius naturæ ordine terminatur ad actionem receptam in ligno, quam ad compoſitum, quod ex actione reſul-

ſultat. P. Fonſec. in 5. Metaph. Ariſt. c. 2. quæſt. 5. explicatione.

Exceptio.

In Generatione Hominis non coniungitur eductio formæ è materia, & inductio eiuſdem in materiam. Itaq; ibi influxus agentis eſt Inductio tantum, non ſimul formæ eductio & inductio. Quia anima rationalis diuinitus exiſtit, nec eſt ex traduce.

De Actionibus Phyſicis animat.

In doctrina de Anima & animato corpore, eiuſq; actionibus, accurate diſtinguitur inter actionem naturalem & animalem, ſeu ſimplicem & miſtam, vt ſimplex ſit naturalis vel animalis: miſta vero ex naturali & animali compoſita. Naturalis actio eſt, quæ cuiuſque partis facultate regitur: ita vt in eam voluntati nullum ſit imperium. Talis actio eſt veſicæ fellis attrahentis flauam bilem, ſplenis atram, renum ſerum attrahentium, talis eſt epatis ſanguificatio, Græce αἱμάτωσις, ἢ αἱματοποίησις, id eſt, cum hepar ſanguinem efficit, talis eſt cordis & cerebri πνευματοποίησις, id eſt actio, qua cor ſpiritus vitales, cerebrum animales efficit. Talis eſt cordis & arteriarum pulſatio, hæc ſcilicet non regitur noſtra voluntate. Nam ſi imperaueris cordi, vt conquieſcat, arteriis, vt pulſare deſinant, quid quæſo efficies?

Animalis actio eſt, quam pro arbitrio noſtro exercemus, aut non exercemus ſeu intermittimus, vt ambulatio, curſio, locutio; pro arbitrio inquam, niſi vis aliqua impediat. Actio miſta eſt, quæ partim voluntate, partim naturæ regitur, vt reſpiratio, alui & veſicæ exoneratio. Etſi enim naturæ in exoneranda aluo & veſica ſit obſequendum, ſuſpendere tamen ad tempus hanc actionem poſſumus. Sic etſi neceſſe habeamus reſpirare ſeu ἀναπνεῖν, modo velimus ſupereſſe, poſſumus tamen ſpiritum ad tempus cohibere, & modo tardius, modo celerius eum reddere.

Huius Diſtinctionis vſus eſt in Diſputatione de Deglutitione, quæ eſt actio animalium certorum, qua alimentum ex ore per œſophagum ſeu gulam in ventriculum demittitur. De hac quæſtio eſt, vtrum ſit naturalis, an animalis, vt loquuntur Phyſici? Deglutitio profecto perficitur muſculis faucium & lingua, quæ etiam ſuis prædita eſt muſculis, vt teſtantur Anatomici & experientia. Iam vero actio, quæ muſculis perficitur, eſt voluntaria, cum muſculus voluntarii motus inſtrumentum ſit. Deglutitio igitur erit actio voluntaria. Sed rurſus ventriculus, cuius munus eſt attrahere cibum, attractum, dum conficiatur, retinere, confectum expellere, tribus conſtat generibus fibrarum (quæ ſunt veluti filamenta quædam, quibus viſcera, quæ attrahendi, retinendi, expellendi facultate pollent, contexuntur) rectis, obliquis & tranſuerſis, quarum rectæ attractioni, obliquæ retentioni, tranſuerſæ expulſioni inſeruiunt. Iam vero attractio & expulſio, quæ beneficio fibrarum fit, eſt actio naturalis, Deglutitio igitur actio naturalis erit: quippe quæ fiat alimenti attractione & expulſione.

Verum reſpondendum videtur, deglutitionem eſſe actionem partim naturalem, partim animalem: Idque ita. Deglutitionis ſunt duæ partes, prior alimenti in gulam protruſio, poſterior alimenti in ſtomachum protruſi in ventriculum demiſſio. Prior, quia peragitur muſculis, eſt animalis: poſterior, quia fibris, eſt naturalis. Hoc eſt τὴν μέσην τέμνειν. Vide diſput. de

hoc argumento Matthiæ Martinij Freienhagenſis Waldecci, ſub præſidio Iohan. Pincieri.

Actiones { Proprie dictæ, Actiones perfectæ, quæ terminum iam habent acquiſitum.
Improprie dictæ, Motus, ἐντελέχειαι ἀτελεῖς. }

Vſus.

Cum in loco membrum continetur, vt in ſtatu, ſeſſione, & in tonicis, & ſi de voluntario & libero muſculorum motu fiant, & propterea ad κινητικὸν κατὰ τόπον pertineant, à quo hæc perficiuntur, non tamen motus ſunt, ſed actiones, id eſt, actiones perfectæ, quæ terminum iam habent acquiſitum, cum motus ſit ἐντελέχεια imperfecta. In his enim actionibus ὦσις & ἕλξις ſic fiunt, vt loci mutationem non afferant, ne ſtantem aut ſedentem loco moueri dicamus, ſed agere aliquid & muſculum occupari. Et in quibus locus mutatur, ea motus ſunt. In loco autem contineri immobiliter, actionis eſt, non motus; cumq; non omnis muſculus membrum etiam de loco moueat, ſed quodam labore ſuo etiam in loco hoc contineat, planũ fit, laborẽ vt ſine actione nunquam, ita ſine motu de loco poſſe aliquem eſſe, quomodo & muſculus laborat, qui per ſe totus loco non mouetur vnquam, ſed motum membri & corporis à ſe incitati ſequitur. Breuiter ſeſſio, ſtatio, τόνοι (tenſiones) motus proprie non ſunt, ſed tamẽ actiones & opera τῆς διὰ τόπον κινητικῆ.

Vnde & hoc intelligitur: Actionem & Actiuum aliter accipi à Grãmaticis, aliter à Phyſicis. Stare enim Grammaticis actiuum verbum non eſt.

DISTINCTIO ETHICA.

Actiones humanæ { Bonæ, prudenter agere.
Malæ, fornicari.
Mediæ ſeu neutræ, edere, ædificare. }

Principia agendi ſunt hic Cognitio, Appetitio, potentia: ſeu Tria requiruntur ad actionem humanam, ſcire, velle, poſſe. Cognitio ad intellectum refertur: Appetitio ad voluntatem: potentia ad corporis & externa bona, quibus impedimenta remouentur, & quæ ad opus neceſſaria ſunt, ſuggeruntur.

Canon: Motus vel Actio ſecundum genus bona, ſecundum rationem particularis naturæ poteſt eſſe mala, vt actio, quæ ſubiectum peccati eſt, ſecundum genus (Cicero dicit genere; alii etiã ſuo genere) bona eſt, qua eſt à Deo & qua eſt à natura communi, ſecundum vero rationem particularem ſingularis naturæ in homine vnoquoq;, vt iam corruptus eſt, non poteſt non actio eſſe ab homine corrupto corrupta & vitioſa quodãmodo. Luc. Trelcat.

Diſtinctio tranſnaturalis.

Actio Dei æterna, vel temporaria eſt. Æterna, qua Deus ab æterno intelligit & vult aliquid fieri in tempore. Hoc velle Alberto Magno in explicatione cœleſtis Hierarchiæ D. Areopagitæ eſt immutabile, ita vt Deo cauſante immobiliter ab æterno res ſecundum præfinitum tempus ex οἰκονομίᾳ ſeu ordine diuinæ ſapientiæ exeat in τὸ εἶναι ac exiſtat mutatione facta reali circa rem ipſam tantum. Eidem hæc actio Dei interior eſt, non exterior.

Temporaria eſt quæ in tempore fit.

DISTIN-

DISTINCTIO PHYSICA.

- Actiones
  - Vniuocę, cum agens producit ſibi ſimile, vt ignis, cum calefacit.
  - Æquiuocę, cum agens producit ſibi diſſimile, vt cum Sol animat fimum,
    - Continuæ ſeu continuatæ, vt illuminatio.
    - Interciſæ, vt verberatio, ædificatio, locutio, ſcriptio.

Cauſæ efficientes externæ (quæ ſunt in ſubiecto alio ab effectu) vt plurimum agunt actione intermiſſa, non continuata, vt qui loquuntur aut ſcribunt. Atqui efficientes internæ (quæ ſunt in eodem ſubiecto cum effectu) ſeu agentes per emanationem, agunt per continuatam actionem, ſic ignis producit calorem.

Marſil. Fincin. 4. gradus facit agendi in explicatione diuinorum nominum. Humana, inquit, ratio agit conſilio, ac ſequente conſilium electione: Ars quoque ſimiliter, quam diu eſt imperfecta. Conſummata vero ars ad faciendum electione non indiget: ſed ita facit habitu. Si agit natura virtute. Naturale agens naturali virtute, id eſt, bonitate facit, non eſſentia pura. Deus denique tanquam ipſum bonum (ſeu cuius natura eſt abſolutiſſima bonitas) ipſa ſua exiſtentia pura, id eſt, bonitate facit (præter hanc non eget deliberatione quadam & electione, cuius adminiculo bene faciat) ſiquidem participatione boni cætera faciunt, quicquid agunt.

DISTINCTIO ACTIONVM IN DOCTRINA *de animato corpore.*

- Actio eſt
  - Simplices
    - Naturales (cum aliquid producitur per neceſſitatem Naturę, vt Cõcoctio Alimenti.)
    - Voluntariæ (cum aliquid producitur per liberalitatem voluntatis, vt loquitur Albertus Magn.)
      - Interiores, vt excogitatio operis voluntaria eſt interior actio artificis.
      - Exteriores, vt ſaltatio, ſectio, dolatio.
  - Mixtæ, quæ per ſe naturales cum ſint, reguntur tamen voluntate: vt edere, ambulare.

Reſpirare etiam mixta videtur eſſe actio: ſed quia minimum habet voluntatis, malunt nonnulli illam ad naturalem actionem referre.

Exteriores] Exterior eſt cauſa ſocia ſeu συναίτιον interioris, ſed & Naturalis actio interior eſt, quo etiam pertinet Dei intelligere.

Quidam hanc arborem ſeu partitionem Actionum in Doctrina Categoriarum tradiderunt.

- **Actiones**
  - Dei
    - Internæ, vt Gignere, comprehendere ſe ſeu perfectè intelligere. Sed hæc non ſunt Dei accidentia.
    - Externę
      - *Generales*
        - *Creare.*
        - *Suſtentare* naturam ſeu conſeruare.
        - Deſtruere diſplicentia.
      - *Speciales*
        - Colligere Eccleſiam.
        - Sanctificare Spiritu Sancto.
        - Donare vitam æternam.
        - Has Deus efficit per
          - Studium verbi Diuini.
          - Vſum Sacramentorum.
  - Creaturarum
    - Nonviolentæ
      - *Naturales*, quæ à natura, q̄ agit ſine deliberatione, vno eodemq; modo oriuntur,
        - Generatio, Corruptio.
        - Auctio, Diminutio.
        - Alteratio.
        - Motio ſecundum locum.
      - *Logicæ*, quę à rationali anima oriuntur & reguntur immediate
        - *A mente* ſeu Intellectu
          - *Interiores*
            - Cognitio ſimplicium.
            - Compoſitio & Diuiſio.
            - Diſcurſus
              - Illatiuus.
              - Ordinatiuus.
            - Iudicium de conſequentia & ordine.
          - *Exteriores*, vt artium actiones, pingere, ſcribere, ædificare.
        - *A voluntate*
          - *Oeconomicæ*, Parentum, liberorum, Dominorum, Seruorum.
          - *Politicæ*, Magiſtratuum, Iudicum.
          - *Sacræ*
            - *Morales*, vt timere Deum, obedire Dei voluntati.
            - *Ceremoniales*, vt ſacrificia.
    - Violentæ, quæ non fiunt ſponte.

Sacra] Tu ſupplex ora:
Politica] Tu protege:
Oeconomica] Tuq; labora.

Huc referuntur & Scholaſticorum actiones.

Actio Rhetorica.

Actio Rhetorica eſt quædam corporis Eloquentia. Huic Affinis eſt actio Scenica, Comica, Tragica.

AGERE, ἐνεργεῖν.

Agere generatim eſt exercere potentiam actiuam, eamq; ad actum deducere. Hoc continet Agere in ſpecie, & Efficere. Sic Actiuum eſt actiuum in ſpecie & Effectiuum. Speciatim agere eſt mouere ſe in patiens, eiq; vim ſuam imprimere. Itaque Pati eſt recipere vim agentis.

In Dramatica ſignificat repræſentare, ὑποκρίνειν, ſeu fingere, vt Agere ſtultum ſeu morionem.

In Politicis etiam ad lites pertinet, vt agere reum, id eſt, accuſare.

AGENS.

Agens eſt, quod præditum eſt ἐνεργείᾳ, qua aliud quiddam efficitur.

Agens eſt vel ὁμοειδὴς, ſeu vniuocum, vel κατ' ἐντελέχειαν ſeu Formale.

Agens

Agens ὁμοειδὴς producit ſimile in ſpecie, vt actu calidum & frigidum agens: Itaque patientis ὁμοειδοῦς proprium eſt, vt producatur ſimile in ſpecie agenti.

Agens vero κατ' ἐντελέχειαν producit diſſimile in ſpecie, vt ſol Animal.

Explicatio.

Phyſici appellant actu calida & frigida agentia ὁμοειδῆ, quę etiam Phyſice ſunt ὁμογενῆ: Talia ſunt elementa, vt quibus ipſa qualitatibus ſunt prædita, iiſdem patientia quoq; corpora afficiantur. Sed κατ' ἐντελέχειαν calida & frigida, ſeu δυνάμει, & non ἐνεργείᾳ, id eſt, actu vocant, in quibus nō eſt eiuſdem ſpeciei qualitas, qualis eſt in patientibus, ſeu quę non habent eandem qualitatem, quam faciunt, vt cum aſtra calefacere aut frigefacere dicuntur hæc inferiora, aut cum opium aut euphorbium dicuntur refrigerare aut calefacere corpus animalis, quæ tamen aquam, vel aliud corpus inanimum his qualitatibus non afficiunt: Calor in Euphorbio actu talis non eſt, qualem facit in animali, igneus nimirum, vt qui diſſoluere temperaturam etiam ſeu κρᾶσιν animalis poſſit. Ita igitur aliæ qualitates ſunt efficaces actu, aliæ δυνάμει: & falſum eſt quod quidam ſcripſit: *Nihil eſſe in actu, hoc eſt, tactu calidum.* Schegk. 15. lib. Demonſtrationū. Porro agentia & patientia mutuo ſunt ὁμογενῆ. Agentia, quæ agunt ita, vt viciſſim non patiantur, ὁμογενῆ non ſunt.

Falſum igitur: *Omne effectum ſuæ cauſæ per omnia eſſe ſimile*, niſi reſtringatur ad effectum agentis ὁμοειδοῦς, cuiuſmodi eſt caro efficiens carnem, non autem venæ αἱματοποιητικαὶ, effectrices & conſeruatrices ſanguinis, non anima, efficiens corporis.

Vſus.

Paralogiſmus hinc ſoluitur: Quicquid calefacit calidum eſt: Sol calefacit: Sol igitur calidus. Calefacere modo actu, modo δυνάμει vſurpatur.

1. *Generata cum Generantibus omnino ὁμογενῆ eſſe oportet, cum ſubſtantia ex neceſſitate producatur à ſubſtantia*, inquit Schegk. 4. Topic. Ariſtotel. ad locum 42.
2. *Qualitas autem producitur ita, vt reſpectu eius non neceſſe ſit producens: neque ὁμοειδὴς, neque ὁμογενὴς, (neque eiuſdem ſpeciei, neque eiuſdem generis) eſſe*: vt cœleſte corpus in his ſublunaribus, & facultas πλαστικὴ (formatrix) cœleſtibus analoga, in ſemine formando corpus animatum, producit omnia accidentia corporis animati, quibus tamen nullis ipſa eſt affecta. Sic anima efficit quantitatem & adoleſcentiam, & tamen ipſa non eſt prædita quantitate & adoleſcentia. Ratione enim præexiſtentis potentiæ fiunt accidentia, non quod actu priora ſint in efficientibus, etſi ποιήσει ſeu alteratione producantur, vt ſimpliciter generatione ſeu γενέσει non niſi ſubſtantia producatur. Breuiter

Agens cum effecto comparatum
- Vniuocum
  - ὁμοειδής.
  - ὁμογενής.
- Æquiuocum.

Vniuocum eſt, quod ſimile eſt Effectui. Atque hoc ὁμοειδὴς eſt, quod eſt eiuſdem ſpeciei cum effectu, vt Homo qui gignit hominem: ignis qui efficit ignem. Ὁμογενὴς vero, quod eſt eiuſdem generis cum effectu, vt equus, qui procreat mulum.

Æquiuocum eſt, quod diſſimile eſt Ef-

fectui, vt Lumen vel Motus, qui efficit ignem.

in Actione & Paſſione *quædam ſunt pure agentia*, quæ in motu non repatiuntur aliquid, vt ignis calefaciens aquam.

Quædam ſunt pure paſſiua ὁλόπαθητικά, quę in motu non habent vim aliquam agendi, vt aqua quæ calefit.

Contra quædam ſunt ita agentia, vt repatiantur aliquid à paſſo: vt cum natura agit in pharmaca, ibi ipſa viciſſim aliquid patitur à pharmacis.

Quædam ſunt ita patientia, vt viciſſim aliquid habeant efficaciæ in agens: vt Pharmaca rurſus agunt in naturam. Ita in hominis conuerſione non dicimus Voluntatem ſe habere pure παθητικῶς, ſed viciſſim aliquid agere. Poteſt enim voluntas non tantum repugnare Deo mouenti, ſed etiam aſſentiri & obſequi ſuo ac proprio motu, quod faciens non tantum patitur, ſed etiam agit libere, ſine coactione, & ciet ſuas actiones, etſi vires aſſentiendi & obſequendi ex gratia Dei accipiat.

Voluntas proprio motu vult & eligit, etſi hic motus aliunde excitetur.

Eſt & hæc diſtinctio vtilis:

Agentia quædam ſunt συστατικὰ τῆς φύσεως, id eſt, Naturæ conſtitutiua. Hæc ſunt agentia κατὰ φύσιν. Quędam ſunt ἐκστατικὰ τῆς φύσεως, id eſt, deſtructiua naturæ, vt quæ non ratione finis agunt, ſed duntaxat ratione materiæ, quæ ſubiectum eſt corruptionis propter priuationem.

ACTVS.

Actus & Potentia ſunt duo primi Modi Entis. Alexander de Ales. Potentia eſt quædam diſpoſitio, ſeu quidam ordo ad actum.

Actus eſt potentiæ perfectio. Actus autem perficit vel puram potentiam, quam trahit ad τὸ εἶναι ſimpliciter vel aliquo modo Ens in actu. Alexander Alenſis 2. Metaphyſ. text. 8.

Græci actum vocant ἐνέργειαν: Ἐνέργεια eſt id, cuius eſſe non eſt in alius poteſtate, ſed aliud in eius poteſtate: vt viſus eſt ἐνέργεια, id eſt actus: viſio vero eſt actio. Anima eſt ἐνέργεια, ἐντελέχεια, actus, ἐνύπαρχόν τι πρὸς τὴν τελείωσιν, aliquid, quod in corpore ineſt ad perfectionem. Vide Scalig. exerc. 107. ſect. vltima.

Quid ἐνέργεια.

Aliud actus, aliud actio.

Nota interdum idem Ariſtoteli ſignificare hæc vocabula: Actus, Eſſentia, Forma, Ratio, (Rei.)

Sed actus ſignificationes omnes, quæ quidem nobis occurrunt, in præſentia videamus.

Actus 1. proprie eſt *Perfectio*, vt Forma. Huc pertinet quod modo diximus: *Actus eſt potentiæ perfectio*, ex Alexandro Alenſ. & Thoma Aquinat. *vel eſt rei quædam determinatio.* Eſtque vel *Purus, ſeparatus à materia*: vel Impurus, *qui recipitur in materia.* De hoc eſt Axioma: *Actiuorum actus ſunt in patientibus bene diſpoſitis, ſecundum poſſibilitatem recipientium* (actus illos) *& non ſecundum potentiam agentis.* Albertus Magn. in Prædicam.

2. Eſt *Eſſe*, quod oritur à forma. *Itaque eſt forma conſequens.* Auerroes, (Sed Albertus Magnus ſic: Actus duplex eſt: Primus, qui eſt Eſſe. Secundus, qui eſt actio eſſentialis ſecundum illud eſſe: vt Lux lucentis eſt eſſe & actus primus. Lucere autem eſt actus eſſentialis eius ſecundus, 1. de Anima, tract. 1. cap. 1. Atque ad actum primum eiuſdem (Alberti Magni,) pronuntiatum hoc pertinet: *Actus formæ vltimæ eſt eſſe vniuſcuiuſque.* Viuere igitur eſt eſſe animati. (Loquitur igitur Albert. in ſua diſtinctione de Actu Formæ.)

3. *Eſt operatio* ſeu agere: vt, actus ſubſtratus peccato non eſt à Deo. Scotus & alij Scholaſtici Doctores. Etſi actus, quod attinet ad notitiam noſtram, prius dicitur de operationibus, quam de Forma & eſſe, quia noſtra notitia ex operationibus peruenit ad formas. Alexander Alenſis 9. Metaphyſ. context. 7.

4. Eſt impropriè forma inchoata vel affecta ſeu imperfecta.

Explicatio Actus *puri.*

Actus Purus, qui nihil habet admiſtum potentiæ; vt æternum. Itaque eſt ſine motu. Simplicius in prædicam. Et: Impurus habet admiſtum aliquid potentiæ. Et hac ratione id cuius talis actus eſt, compoſitum dici poteſt. Seu Actũ purum eſſe eſt eſſe tale & tã perfectum ens, vt nullã habeat potentialitatẽ ad recipiendũ prҫterea aliquid aliud perfectionis. Vide Tabulam meam de Ente Actu. Propriè perfectio, Impropriè Forma imperfecta. ſic Vitus Amerbachius in lib. 3. de Philoſophia natur. In Definitione motus vocabulum Actus ponitur impropriè. Significat enim propriè perfectionem, ſicut Ariſtoteles ipſe indicat, vbi dicit motum eſſe ἐντελέχειαν ἀτελῆ, imperfectum actum. Nec mouere nos debet, quod operationes etiam, vt viſio, guſtatio, intellectio, ſerere, ſectio, fructificatio arboris, vocantur actus. Non enim vt motus conſiderãtur, ſed vt perfectiones, ſeu ea, quæ ſunt potentiis contraria. Eſt itaq; motus velut Medium inter Potentiam & Actum, ſeu, vt exponit Themiſtius, Itio ad formam. Etſi enim & hæc ipſa itio forma quædam eſt, imperfecta tamen eſt: quia poſſibile, cuius motus actus eſt, eſt imperfectum. Exemplo res fit planior. Sanabile potentia eſt. Sanitas perfectus actus eſt. Sanatio medium eſt, actus imperfectus, & velut actus potentialis, aut potentia actuoſa eſt. Hæc conſentiunt cum doctrina Scholaſticorum, quibus vt duplex eſt potentia, ſic quoque duplex actus, Alter perfectionis, id eſt *ipſa quies & operis* (quod ἀποτέλεσμα Græcis eſt, id eſt, opus perfectum) *abſolutio.* Alter imperfectionis, & cum poteſtate coniunctus, hoc eſt illa verſatio materiæ ſeu ſubiecti, adeoque ipſe motus: actus qui rem & ſubiectum, cui ineſt, in actum è poteſtate educit, actuq; eſſe facit, vt tamen poteſtate illa, è qua continenter ipſum educit, non plane liberet, ſed in ea ſimul quoque relinquat.

Duo Conſectaria.

Quid Actus perfectionis.

Quid actus imperfectus & cum potentia coniunctus.

Operatio) ſeu actio & functio. De hac intelligitur Canon: Eiuſdem eſt actus, cuius potentia. Ariſtot. lib. de ſomno & vigilia cap. 4. potentia eſt Deitatis, ergo & actio. *Functiones animæ ſunt coniuncti*; Ergo & potentiæ ſunt in ipſo coniuncto, id eſt in Toto: hoc eſt, operationes ſeu functiones non adminiſtrantur abſq; conſortio animæ & corporis. Falſum itaq; potentiam ſentiendi eſſe in ſola anima ſubiectiue.

4. Eſt impropriè forma imperfecta.) Itaque tradita eſt à Philoſophis hæc diſtinctio.

Actus eſt {
- Perfectus, vltimus, extremus, proximus, vt, quod homo, qui gignebatur, genitus eſt. Item viſio: Hic videre & vidiſſe ſunt ſimul, id eſt ſimul viſio fit, & eadem facta eſt.
- Imperfectus, qui cõiunctus eſt cum motu, qui eſt cum ſucceſſione quadam, Remotus.

Actus perfectus eſt rei, quæ omni ex parte ſimul conſiſtit.

Imperfectus rei, quæ in ſucceſſione poſita eſt, vt motus diei, ludi, quorum partes vna conſiſtere nequeunt.

Sic & poteſtas vel imperfecta eſt, quæ reſpicit actum imperfectum, vel perfecta, quæ dirigitur ad actum perfectum & permanentem. Perfecta eſt *vel abſoluta*, vt in rebus neceſſariis, in quibus manet ſemper cum actu coniuncta. Vnde dicitur, in illis idem eſſe poſſe cum eo quod eſt (Eſſentialis dicitur Gandauenſi, quod pendeat ex eſſentiæ principiis): *vel reſtricta* aliquibus conditionibus, vt puta, quia conſequatur actum ſuum per certa inſtrumenta, vt; facultas videndi per oculos color mouendi perſpicuum per Lumen.

Ἄλλως.

Actus interdum ſignificat ἐντελέχειαν, interiorem perfectionem, vt eſt forma, ac dicitur Perfectiuus & Receptibilis, ſicut Potentia ei oppoſita receptiua & perfectibilis. Interdum ſignificat operationem vel ἔργον (opus). Et eſt vel Internus, vt ſermo Internus & eſſentialis, Ratiocinatio ſeu Syllogiſmus, vel externus, vt locutio.

Internus eſt vel Poſitiuus vel Negatiuus. Deus, inquit quidam è Scholaſticis, actu interno prædeſtinationis ſuæ, præterit, deſerit, relinquit quoſdam ſibi ipſis in malum per ſe ruituros, id eſt, non eligit. Is actus Dei eſt negatiuus, nempe quod Deus non facit reprobis gratiam, quam facit ſeu confert aliis, quod gratia ſalutari reprobos deſtituit, qui à Deo relicti per ſe ruunt in malum.

Poſitiuus Dei actus eſt, quod malos per ſe malos æternæ pœnæ prædeſtinat, vt iuſtus iudex, quod ſuos prædeſtinat ad ſalutem, ſeu quod alij hominum & boni fiunt, & hæreditatem vitæ æternæ obtinent; vterque actus Dei in eo poſitiuus eſt. Quod quidam fiunt mali, actus Dei poſitiuus eſt: quod ijdem puniuntur, actus Dei poſitiuus eſt.

Actus {
- Simpliciſſimus & puriſſimus, vt Deus, ens ex ſe & primum, non compoſitum.
- Mixtus, impurus, imperfectus, qui ad miſtum habet aliquid potentiæ, vt Mentes.

Generatio Paſſiua de diuinis prædicari nequit, niſi tropice, quia res diuinæ ſunt actus primi. Itaq; nefas eſt dicere cum Gratiano, Chriſtum Filium Dei eſſe poſſe, ſi potẽtia opponatur actui, vt imperfectum perfecto. Chriſtus enim actu æterno eſt Filius, vt Deus ἐνέργεια eſt & actus ſimpliciſſimus.

Actus {
- Continuus, Permanens: Mundi adminiſtratio continua. Dei operatio, continuatum opus prouidentiæ Dei (operatur Pater vſq; adhuc, Ioh. 5.) Regeneratio.
- Deſinens, Tranſiens, Creatio, Iuſtificatio.

Officium Chriſti Sacerdotis habet partim deſinentes, partim continuos actus ſeu permanentes.

In rebus Phyſicis Generatio actiua eſt Tranſiens: In Metaphyſicis & Diuinis permanens.

Actus

- **Actus**
  - Definitus, Baptiſari, actus vnus numero: ſic Aſcenſio Chriſti in cœlum. Ea enim ſemel facta eſt.
  - Indefinitus, Doceri: actus non vnus numero. Sic Seſſio Chriſti ad dextram Patris: exaltatio ad dextram Dei vt terminum ad Quem.

Gregorij Nyſſeni de actu ſententia hæc eſt: Actus, inquit, eſt Naturalis cuiusque rei potentia & motus. Nam quoduis Eſſentiale ſuā habet efficaciam, vt, intelligentia intelligendi, ſentientia ſentiendi, volatilia volandi, generatiua generandi vim habent. In quibus ablata rurſus vi agendi, tollitur & interit ipſa rei natura. Sublato namque calore ignis extinguitur, ſublato animalis motu, animal interit. Sublata vi intelligendi animæ interit Intellectus & ratio. Sic ſublata potentia ſentiendi, interit anima ſentiens.

Canon: Sublato actu comitante eſſentiam tollitur Eſſentia.

- **Actus**
  - Primus
    - Exterior, extrinſecus afficiens corpus, vt Forma accidentalis. Sic calor eſt actus corporis.
    - Interior
      - Inchoatus, imperfectus, vt motus, forma fluens.
      - Abſolutus, qui intrinſecus cōſtituit τὸ ἐν τῷ εἶναι, vt Forma eſſētialis; Forma perfecta.
  - Secundus Actus
    - Diuiduus.
    - Indiuiduus.

Explicatio.

Calor eſt actus calidi, lumen lucidi; Anima corporis phyſici organici talis, &c. Intell. actum interiorem abſolutum.

Scientia in Deo non eſt habitus proprie dictus ſeu actus primus, ſed actus ſecundus tantum, id eſt ἐνέργεια. Deus παντεπιστήμων non tranſit ab habitu ad actum.

Conuerſio hominis ad Deum in hac vita non eſt actus perfectus & indiuiduus: Eſt perpetua ſeu continuata motio, ἐντελέχεια, continuatur vſq; ad mortem, non eſt Momentanea, etſi ſubito fieri poſſit, quod videre eſt in Saulo. Ac diſtinguendum eſt inter Initium ſeu primum momentum ac punctum & motum ac fluxum Conuerſionis. In initio voluntas [illegible] ſubiectum eſt. At in continuatione conuerſionis eſt συναίτιον, ſeu σύνεργος [illegible].

An voluntas habeat ſe in conuerſione tantū vt patiens?

Vſus.

In Diſputationib. Theologicis de Chriſti Perſona huius diſtinctionis vſus celebratus eſt. Quæritur: *An Mens Chriſti Humana in infantia ſciuerit omnia*, (nihil ignorarit) Actu ſaltem primo? Negata ſententia ſic concluditur 1. Qui reuera ignorat aliquid, ſic vt nō ſciat id, niſi diſcat, is non habet actum ſcientiæ neq; primum neq; ſecūdum. Chriſtus infans & puer reuera non ſciuit, quod ætate creſcente didicit. Ergo in infantia & pueritia non ſciuit illud actu primo.

2. Suſcepit Chriſtus omnes noſtras infirmitates & imperfectiones, excepto peccato. Ergo vere etiam ſuſcepit ignorantiam, naturæ infantis & puerulí conuenientem, actui primo & ſecundo notitiæ oppoſitam. Sicut igitur puer antequam didicit ſcribere vel canere, neque primum, neque ſecundum actum habet artis Grammaticæ

vel Muſicæ, ſed duntaxat potentiam paſſiuam, id eſt, aptitudinem naturæ ad acquirendum actum primum & ſecundum, habitum & operationem (ἕξιν & ἐνέργειαν.) poſtquam autem didicit, habet actum primum, ſeu potentiam actiuam ſcribendi vel canendi; cum vero canit vel ſcribit ex arte, habet iam actum primnm & ſecundum: Ita Chriſtus infans & puer multa neque primo, neque ſecundo actu ſciebat intellectu ſuo humano, quæ actu primo ſucceſſiue actum demum ſciebat, cum vel per ſenſus, vel per reuelationem immediatã Spiritus diuini intellectui ipſius humano innotuiſſent. Sciebat vero etiam actu ſecundo, quoties iam cognita & ſibi nota intuebatur ſeu contemplabatur & cogitabat, qui actus non eſt eſſentialis ſcientia τοῦ λόγου, ſed effectus in mente Chriſti. In Chriſto Diuinitas ſeu vis Diuini Spiritus in ipſo latens ſeſe exſeruit paulatim per ſapientiam habitualem creatam: ſeu potius per actum primum & ſecundum ſapientiæ & ſcientiæ, manifeſtans etiam puero multa ſupra aliorum hominum puerilem captum, nec tamen ſimpliciter omniſciam faciens eius mentem humanam. Itaque dici non poteſt omniſcientiam, ſeu prorſus infinitam ſcientiam τοῦ λόγου eſſentialem primo actu in intellectu humano pueri Chriſti extitiſſe.

Actus perficit
- Operantem. Creatio non perficit creantem in ſeſe.
- Opus: vt Creatio Dei perficit Mundum.

Videtur dari poſſe actus, qui & operantem, & opus perficit, vt actus honeſtus ſeu Ethicus.

Actus ex ſententia Σχολιζόντων, vt Suaretzij, hæc diſtinctio eſt:

I. Actus dicitur
- *Abſolute*, non reſpectu alterius, cum quid eſt actuale quid, non potentiale, etſi aliud non informet. Actus ſubſiſtens ſimpliciter in ſe conſummatus & perfectus.
- *Reſpectiue*, qui actus eſt alterius: quo modo Forma perficit materiam, ſeu actus materiæ perficiens ſeu Actuans, non ſubſiſtens actus.

Actuans dicunt Barbari pro Perficiens.

II. Reſpectiuus dictus Actus eſt
- Formalis, Specificus & Completus, Phyſicus: vt Forma Phyſica.
- B. Entitatiuus imperfectus, quaſi inchoatus, Metaphyſicus.
  - Is actus eſt
    - Eſſentiæ, Differentia.
    - A. Exiſtentiæ, ipſa exiſtentiaa (actualis Entitas.)

Vterque actuat, id eſt, perficit ſuo modo.

A. Componitur enim Materia ex Genere & Differentia, & ex eſſentia, & exiſtentia ſua. Itaque non eſt pura potentia huius actus ratione.

B. Motus eſt actus Entitatiuus, quẽ mauult Vit. Amerbach. eſſentialẽ vocare.

Materia quæ aliquid in ſe eſt ſeu actu eſt extra nihil, eſt δεκτικὴ (ſuſceptiua) actus completi ſeu perfecti.

Hæ duæ Diſtinctiones coniunguntur ſeu complicantur ſic:

Simpli-

III. Ens eſt Actus
- Simpliciter. Formalis
  - Formaliter, quod habet perfectionem per formam informantem.
  - Eminenter ſeu modo eminenti: quod habet per ſe perfectionem formalem eam, quæ alias tribuitur iis, quæ per compoſitionem exiſtunt: Actus in ſe actu exiſtens, res Formalis, vt Deus.
- Secundum quid, quod habet actualitatem imperfectam.

Actus ſecundum quid eſt Ens, quod habet aliquam actualitatem, quatenus actu eſt extra Nihil, nempe imperfectam, quia indiget alio actu, tum vt compleatur in genere & ratione entis ſimpliciter, tum etiam vt exiſtat.

Per τριχοτομίαν.

Actus
- Subſiſtens. Complete Subſiſtens, *Diuinus*, Formalis proprie, *Phyſicus*.
- Terminatiuus Eſſentiæ, *Actus formalis Metaphyſicus*, Actus eſſentiæ, Exiſtentia actualis.

Nam Scotiſtæ contra Thomiſtas ſic arguunt.

Si datur actus, qui neque eſt formalis proprie, neque Subſiſtens, non ſufficit Thomiſtarum diuiſio. Sed primum verum. Ergo & ſecundum. Aſſumptio probatur. Nam actus exiſtentiæ datur, qui neque eſt proprie formalis, quia non eſt forma, neq; eſt ſubſiſtens, quia in eſſentia recipitur: Id eſt, datur materiæ actus formalis Metaphyſicus, quo in ſua eſſentia conſtituitur.

Vſus in Diſputationibus.

1. Quæritur an Materia prima ſit actus, an ſit ens actu? Reſp. Non eſt actus, ſed eſt in actu, id eſt, cum recipiat formam, neceſſe eſt, vt ſit in rerum natura, & non ſit nihil. Quicquid enim vere & realiter eſt alterius δεκτικὸν in ſe, eſt aliquid. Materia prima ſeu primum ſubiectum vere receptiuum eſt alterius. Ergo eſt in ſe aliquid.

Actus tamen dici poteſt addita determinatione, *Diminuente*, ſcilicet imperfectus. Materia non eſt ens actu, id eſt ens in actu completum, ſed inchoatio quædam Entis, quæ naturaliter coniungitur Formæ, vt Totum ens perficienti. Ex duobus enim Entibus actualibus completis non fit vnum per ſe.

Canon.

Προσδιορισμὸς Diminuens falſam propoſitionem facere poteſt veram. Falſum: Materia eſt actus: Verum: Materia eſt actus Entitatiuus κατά τι.

2. Quæritur, an Materia prima ſit compoſita ex actu & potentia? Reſp. Negatur, ſi intelligitur proprius actus & potentia Phyſice. Affirmatur, ſi intelligantur Metaphyſice actus & potentia Materiæ proportionati, id eſt, Differentia & Genus.

3. Quæritur, an omnis actus ſit operationis alicuius principiũ? Reſp. Affirmatur Scotiſtis & Thomiſtis ſimul de actu formali, ſiue informet, intrinſecus det & cõſtituat: ſiue perfecte ſubſiſtat. Negatur à Scotiſtis de actu entitatiuo, qui nõ eſt act⁹ ſimpliciter, ſed ſecũdũ quid ſeu μερικὸς, i. partialis, qualis eſt Materiæ, cui⁹ entitas eſt ordinata inſtitutaque ad recipiendũ, non ad agendum ſeu efficiendum.

Thomiſtæ acquieſcentes in actu formali & ſubſiſtente, actum entitatiuum nõ agnoſcunt, & dicunt Materiam non habere propriã exiſtentiã, præter eam,

quam affert forma; ſeu aiunt, neque ex ſe, neque in ſe habere vllam exiſtentiam niſi per formã, quod *Omne eſſe ſit à Forma*, ideoq; dici puram potentiam. Sic Zabar. Materia non habet propriã Entitatẽ, id eſt, exiſtẽtiam. Materia habet aliã entitatem, quam forma, id eſt, Eſſentiam. l. 2. de rerum Mater. cap. 4. Idem: Entitas materiæ eſt ipſamet materia. Hic Entitatem quoq; accipit pro eſſentia ſeu Natura.

Axiomata ad Diſput. public. propoſita in Acad. Marpurg. à Goclenio, An. 1606. Cal. Auguſt.

1. Actus præcipua ſignificatio dicitur eſſe à Scholaſticis & Peripateticis *Actus Purus*.
2. Actus igitur puri ſunt, vel impuri.
3. Actus puri eis ſunt, qui ſunt expertes eius potentiæ, quæ ad materiam pertinet. Tales ſunt Formæ Transnaturales, quæ cum materia nihil communicant.
4. Actus impuri, qui cum materiæ potentia communicant. Tales ſunt formæ Phyſicæ. 5. *Actus* puri habent gradus puritatis. Purior enim Deus eſt, quam Cœleſtes Intelligentiæ. Vnde Deus dicitur puriſſimus actus & ſimpliciſſimus, ens neceſſario actu exiſtens, ſine vlla potentia receptiua vel obiectiua: nullam prorſus habens potentialitatem.
6. Actus (ἐντελέχεια) eſt primus, vel Secundus.
7. Actus primus, vt forma, potentia actiua, habitus.
8. Actus Secundus, vt operatio proficiſcens ex habitu.
9. Actus primus I. eſt Inchoatus, vel Abſolutus.
10. Inchoatus, vt Inchoatus habitus in hac vita virtutum.
11. Abſolutus, vt Habitus Abſolutus, ſeu perfectus in altera vita. Dicitur & Fixus, ſtabilis, μόνιμος.
12. Differt hic ab illo τελέῳ (formaliter) eo modo, quo pars ὁμοιομερὴς à Toto, cuius pars ὁμοιομερὴς eſt. Claudius Alberius in Oratione de Beatitudine. Alij dicunt Gradualiter.
13. Ad actum abſolutum pertinet Anima & vita: Ad inchoatum Motus.
14. II. Actus primus aut eſt exterior, qui extra rẽ eſt, aut interior, qui in re eſt. Ariſtot. Philoſoph. lib. 8. cap. 8.
15. Actus primus poteſt ſuſcipere ſecundum: ἕξις qualitatem, vt anima virtutem.
16. Actus ſunt vltimæ perfectiones potentiarum.
17. Actus primi ſunt principia ſecundorum.

Seu: Actus alicuius primus eſt potentia actiua ad ſecundum. Primus enim eſt facultas, ſecũdus eſt operatio, vt facultas loquendi, ſcribẽdi, eſt actus primus: locutio, ſcriptio eſt act' ſecũdus. In ſciẽte actus primus eſt rei notitia vel idea impreſſa intellectui, etiam de re illa nõ cogitanti. Secũdus eſt ipſa de re cognita cogitatio ſeu eius cõtemplatio.

18. Secundus actus ſemper eſt eius accidens, in quo eſt. Sed Primus actus eſt aliquando Subſtantialis, aliquando Accidentalis.
19. Itaque Eſſentia Diuina, eſſentialis omnipotentia, nullius rei creatæ actus eſſe poteſt neque primus, neque ſecundus: nullius rei neque accidens, nec ſubſtantia eſſe poteſt, ſed ſolius atque vnius Dei eſſentia eſt. Cauſa autem ea eſt efficiens omnium aliorum actuum: ipſa nullius rei creatæ actus exiſtens.
20. Humanæ igitur Naturæ Chriſti neq; primus proprie, neq; ſecũdus actus eſt natura diuina, ſed inhabitatrix, habitans ſcilicet in carne, tanquam templo ſingulari, & arcano modo, ὑποςατικῶς. Vnde colligitur Humanitatem Chriſti non per potẽtiam τοῦ λόγου eſſentialem, ſed per potentiam creatam & inhærentem potentem eſſe.

21. A-

21. Actus ſecundus Vnius, poteſt eſſe actus primus alterius.

22. Infans non habet actum primum Scientiæ, ſed habet actum primum rationis ſeu Intellectus, id eſt, intelligendi potentiam. Cum autem iam incipit aliquid intelligere, acquirit actum ſecundum intellectus, qui eſt actus primus Scientiæ. Sed cum quæ ſcit ἑκτικῶς, id eſt, habitualiter, etiam ſit actione intellectus, id eſt, cogitat & conſiderat, iam accedit actus ſecundus Scientiæ.

Dormientis diuerſa ratio eſt. Cum enim infans nec primum, nec ſecundum actum ſcientiæ, id eſt, nec habitum, nec contemplationem habeat: dormiens habet actum primum, id eſt, habitum Scientiæ ſine actu ſecundo, id eſt, ſine theoria ſeu cogitatione eius, quod ſcit.

23. In Chriſto, quod ad mentem Humanam attinet, & actus primus intellectus ante actum primum Scientiæ ac Sapientiæ: & actus ſecundus intellectus fuit, cum acquiſiuit actum primum, id eſt, habitum ſcientiæ & ſapientiæ, ex quo deinde ſecutus eſt actus ſecundus, tanquam operatio, ex facultate operandi, id eſt, intelligendi ſeu cogitandi, quicquid quocunque tempore voluit. Generatim: Humana ſcientia aliqua mutatione progreditur ex actu primo in ſecundum.

24. Quæritur, quo ſenſu dicatur ab Ariſtotele 2. de anim. context. 69. Lumē eſſe actus perſpicui quatenus perſpicuum. Reſpondeo. Sententia Ariſtotelis eſt hæc: Lumen eſt forma perſpicui ſeu perſpicuum conſtituens: Et actu perſpicuum neceſſe eſt, vt ſit illuminatum. Quæ igitur eſt materia perſpicui ſeu tranſparentis? Corpus ſubtile ſeu tenue, vt loquitur Zabarella. At enim inquis: Quandoque natura perſpicui eſt cum lumine; quandoq; cum tenebris. Ariſt. context. 71. Reſpondetur: Perſpicuum ſumptum & cōſideratum reſpectu viſus, cui vt medium inſeruit deferens ad eum colores, non eſt actu perſpicuum, niſi per Lumen. Sed ſecundum ſe, id eſt, propriam naturam, & abſolute conſideratum retinet naturam & tenuitatē ſuam etiam ſine lumine. Eſtq; ſimile materię primæ Ariſtoteleæ. Quemadmodum enim naturæ primæ materiæ extranea eſt tum forma, tum priuatio, licet vtramq; poſſit ſeu apta ſit recipere. Ita naturæ abſolute perſpicui extranea ſunt lumen, & oppoſitum eius Tenebræ, licet vtriuſq; ſit receptiuum.

ACTVS SIGNATVS ET Exercitus.

Gabrieli Bieli Actus ſignatus eſt ſignificatio vel potentia actiua. In prolog. ſuper prim. Potentiar. quæſt. 3. in fine. Actus exercitus eſt realis exiſtentia vel ipſum exercitium rei. Exempli cauſa. Sunt quibus videtur Auguſtinus in prima hominis peccatoris cōuerſione libertatem voluntatis neq; quoad actū ſignatum, nec quoad exercitum actū agnoſcere, id eſt, Auguſtinus poſt exortum Pelagium in ſcriptis poſterioribus liberum arbitrium in verè bono, & in prima peccatoris conuerſione, nec quoad potentiam actiuam, nec quoad exercitium agnoſcere videtur Gulielmo Perkinſo.

Sic dicit Scholaſticus: Vniuerſale finiri per actum ſignatum, id eſt, per aptitudinem, quod natum aptum ſit dici de multis (quamuis maiori ex parte ſemper habeat cōiunctum actum proprie dictum) quia vt exercet actum, & idētificatur cum ſuis inferioribus, aiunt, non eſſe vniuerſale, ſed cum accipitur præciſum, & quaſi non idem cum particularibus: quod nos in medio relinquimus. Hæc Propoſitio, Cæcitas eſt priuatio, falſa eſt, capiendo τὸ eſt: vt dicit, Actum exercitum, hoc eſt, realē exiſtentiam extremorum, id eſt: falſa

eſt hoc ſenſu: cęcitas eſt ſecundum realē exiſtentiā & poſitiuā: Cæcitas enim ſignificat Ens aliquod abeſſe, non eſſe. Vera contra eſt iſta Propoſitio, vt copula Eſt dicit actum ſignatum, vt idem valeat, Cęcitas eſt priuatio, quod cęcitas ſignificat alicuius priuationē: Voce cæcitas ſumpta materialiter, hoc eſt, pro ipſo termino, non pro re aliqua.

Eſt expreſſio actus per verbum.

Actus ſignatus eſt prolatio verbi, quo ſignificatur ſeu exprimitur act⁹, qui exercetur, vt per verbum Baptizo exprimitur ſeu ſignificatur act⁹ baptizandi.

Act⁹ exercitus eſt ipſum opus, vt Sacerdos præceptū Chriſti, Baptizate, actu exercito, id eſt, opere implet eos lauando, quos baptizat.

In actu ſignato eſt poteſtate ſeu virtute: In actu exercito, exercitatione & vſu. Zabar. principio non poteſt idē ſimul affirmari & negari, ſic reſtricto, nō poteſt mūdus ſimul vnus eſſe & nō vnus, nō ita vtitur vt exprimat actu, ſed ſolū vtitur ipſius poteſtate ac virtute li.1.poſt.analyt.cōment.cōtex.82.

Quæritur an Panis Cœnę ſit corpus Domini ſecundum actum ſignatum, an ſecundum actum exercitum: id eſt, vtrum per ſignificationem, an ſecundū rē ſeu realiter, ſeu ὑπαρξικῶς, vtrū attribuatur vel per attributionē quandam & æquiuoce, an vero proprie?

Sic dicunt vrinam eſſe ſanam ſecundum actū ſignatū, quia ſit ſignū ſanitatis. In talibus cōplicata animi notio eſt euoluēda. Vid. Gabrielē lib.1.d. 31. q. 1. Gabrielis ὑπόμνημα.

Sæpe per actū exercitum intelligitur actus ſignatus, id eſt, frequenter Eſt accipitur pro ſignificat, vt cum dicitur, Differentia eſt forma rei, id eſt, differentia ſignificat formā rei. Frequenter enim quæ ſignificatorū ſunt, attribuūtur ſignis & viciſſim lib.1.diſt. 8. qu.8.

In Doctrina de Demōſtratione diſtincto iſta à nōnullis Scholaſticis adhibetur: Principiū negatiuum: de nullo poteſt idem affirmari vel negari ſimul. Demōſtrationem ingredi, eſt ingredi vel virtualiter, vel formaliter. Virtualiter tū ingredi dicitur, cū virt⁹ eius cooperatur in Demōſtratione. Pręmiſſę enim aliquo ſaltē modo ab illa dependent. Formaliter bifariā accipi poteſt, vt notat Caietanus; vel in actu ſignato, vel in actu exercito. In actu ſignato, cū ſecūdū formā & ordinē verborū, quib. ipſū principiū cōſtat, accipitur: ſiue illa vocabula ſint tranſcendentia, vt ſi dicas: De Nullo eſt verū idē ſimul affirmare & negare; ſiue alicui ſciētia propria, vt ſi dicas, de Nullo corpore eſt verū ſimul moueri & nō moueri. In actu exercito, cū ſumitur aliqua propoſitio, in qua exercetur & cernitur vis iſtius principii, ſiue cōſtet terminis trāſcendētib. illa propoſitio; vt ſi dicas, omne ens eſt vnū, & nō eſt vnum; ſiue in terminis particularibus, vt ſi dicas; Omnis homo eſt animal & nō eſt animal. Sic igitur in actu ſignato eſt generali⁹, in exercito eſt ſpecialius: vt, Principiū negatiuū illud in actu exercito, id eſt, vſu, & expreſſione exēplari, ſeu applicatū ad particulare exēplū nō ingreditur vllā Demōſtrationē: In actu ſignato, id eſt, in ipſa theſi, vt ſonat: In actu exercito, i. in applicatione ad hypoth.

ACTVS EXERCITVS.

Opponitur Actui primo, aptitudini potētiæq; proximæ, & ACTVI SIGNATO, vt cum dicitur Accidens eſſe coniunctum ſubiecto in actu exercito, id eſt, ita vt exerceat cauſalitatem formalē, quæ eſt velut actus ſecundus, qui aliquādo ſuſpendi poteſt.

Angelus repræſentās Deū ſimpliciter loquitur. Ego ſum Deus: At conſiliū Regium loquitur maieſtate regia, induēs perſonā Regis in actu exercito (vt ita dicā) quāuis nō præmiſerit alia verba quibus in actu ſignato declarauerit ſe loqui in perſona Regis. Miniſter Dei abſoluens te à peccato dicit Abſolute: *Suarez.*

Ego

Ego te abſoluo. Hic vt miniſter Dei loquitur, non præmittens verba aliqua, quibus hoc ſignificet.

ACTVS VIRTVALIS.

Actus virtualis eſt virtus ſeu vis agendi.

Actus formalis eſt ipſa actio.

Potentia formalis eſt potentia recipiendi formam, quam non habet (ſeu eſt poteſtas aliquid recipiendi formaliter). Vinum habet actum formalem, id eſt, virtute calidum eſt, & habet vim calefactricē. Habet potentiam formalē, id eſt, cum actu frigidũ ſit pōt fieri calidũ. Graue detentum per vim in loco ſupero *non habet per ſe actum virtualem, id eſt, vim mouendi ſe actu.*

Mucro plumbeus ſagittæ per motũ aerē accēdit atterēdo, eumq; calefacit. Itaq; ſagitta mota habet actũ caloris virtualem & potentiā formalē, quia eſt apta calorem, quem non habet, recipere.

Agens per emanationem, quia agit in ſe ipſum, habet actum virtualē cum actu formali, non aũt cum potētia formali. Itaq; huius agētis effectus nō recipitur in eo, vt in ſubiecto, quas nugas blatit meus aduerſarius, in quo eſt hoc agens [illegible] hæc cauſa, à qua effect⁹ ille emanat. [illegible]tentiā audiendi nō recipit anima vt ſubiectum, ſed Auris, quia animata eſt.

Canon.

Actu humidum poteſt virtualiter eſſe exſiccatiuũ. Exempli cauſa. Acetum eſt humidum actu, ſed facultate exſiccatiuũ, quia per conſumptionē humidi alimentalis factũ eſt ſiccius, quam vinũ, neq; ita humectat, quia receſſit humiditas aquoſa. Sic Alb. Magn. de propr. Elementor. Humores, inquit, licet ſint actu Humidi, id eſt, formaliter, obtinēt tamen virtutem cuiuslibet Elementi.

DE ACTV SIGNATO ET EXercito ex aliis Scholaſticis.

Scholaſtici dicũt ſubſiſtere aliquid, habere aliquid, vēdicare ſibi aliquid in actu exercito vel ſignato. Hui⁹ phraſeos intelligentia multos fugit: in actu ſignato eſt ſecũdũ conuenientiā alicui; In actu exercito eſt ſecũdũ realē exiſtentiā ſeu actualē coniũctionē cũ aliquo: vt; ſubſtātia ſingularis cōpleta per ſubſtātiā in actu exercito eſt independēs ab alio, eā p ſe ἀμέσως & primo participat ſubſiſtētia, primo afficit Subſiſtentiā indiuiduā in actu exercito, id eſt, per realē coniunctionē ſubſtantiæ cōmuni, id eſt, generib. & ſpecieb. in actu ſignato, id eſt, ſecundum conuenientiā primo attribuitur Subſiſtentiæ & per illam, itaq; ſecũdo ſingularibus. Quātitates ſingulares, vt, hoc corpus, habēt partes extra partes in actu exercito. Quātitas vero cōmunis, vt corpus, quatenus eſt radix & principium habendi partes, prius partes extra partes ſibi vendicat.

Vſus.

Ait Ariſtoteles Subſtantiā communē per ſe non ſubſiſtere: in Metaph. 7. text. 35. Atqui hoc aduerſatur definitioni Subſtantiæ. Negat Ariſtoteles diſputās ibi cōtra ideas Platonicas, ſubſtantias cōmunes ſubſiſtere in actu exercito, à ſingularib. ſeparatas: prima. n. ſubſtantia tantum in actu exercito ſubſiſtit & omnib. ſubſtat. Ei quod per ſe ſubſiſtit, repugnat Eſſe in alio, aiunt omnes Philoſophi.

Reſp. Ei quod per ſe ſubſiſtit vt Indiuiduo, in actu exercito, repugnat eſſe in alio. At non illi, quod per ſe ſubſiſtit in actu ſignato, vt Generi & ſpeciei: Sic collegiũ Conimbric. Naturæ cōmunes non ſunt ſuppoſita ſeu ſubſiſtentia in actu exercito. Non enim exiſtũt abſq; omni prorſus dependentia & incōmunicabilitate: At in actu ſignato prius ſubſiſtunt, quam indiuidua. cap. 5. de Subſtant. quæſt. 1. art. 1.

Riſibilis quæritur an primo ſit Socrates, an Homo? Reſp. Vt ſubſiſtētia prima & in actu exercito *afficit* hoc aliquid. i. primā ſubſtantiā, vt Catonē: Secundā vero, vt hominem, aliquāto remotius & dependenter à Prima: Ita riſibilitas in actu exercito prius afficit Socratē (&

Actus Elicitus, inquiunt Scholaſtici veteres, velle ire ad Templum, eſt interne Vitioſus aut Honeſtus. Itaq; commutari non poteſt. Actus vero imperatus, vt actus vindicandi peccatum, ire ad templum, eſt extrinſecus & accidentaliter vitioſus & honeſtus denominatione externa. Hi poſſunt commutari pro diuerſitate finium: vt Actus imperatus eſt punire peccatũ, vel ſuſtinere pœnam inflictam. Is propter variationem circũſtantiarũ manens idem in ſpecie naturæ variatur ſecundum ſpeciem moris. Hæc obſcuriora ſunt quæ alibi explicui.

Quidam etiam Logici, vt Rodol. Agricola & Iodocus Willich. ACTVS inter argumenta Logica ponunt: vt cum dicunt, definiri aliquid per natiuos actus, ſeu proprios actus.

In Iuruprudẽtia præter alias ſignificationes notiores Actus ſignificat ius eundi, ambulandi hominis, agendi iumentum vel vehiculum. Vid. Inſtitut. D. Vulteij, & Diſput. ex prælect. Huberti Giphanij. Statuit autem Duarenus ius eundi & ambulandi ineſſe actui ex interpretatione tantum & præſumpta paciſcentium voluntate, non ex ipſa actus natura.

Nam qui actum concedit, multo magis etiam iter concedere videtur. Vid. lib. 1. Anniuerſ. diſp. cap. 31. Cui, quod eſt plus, conceſſum eſt, ei quoque quod minus eſt, conceſſum eſſe videtur. Sed hæc ab ambulacris noſtris alieniora.

In Poeticâ Actus pars eſt Comœdiæ vel Tragœdiæ. Hinc per Metaphoram Actus vitæ Hominis vſurpatur pro parte vitæ actæ, vt Extremus actus (vitæ) apud Ciceronem. Vide Poeticam Mauritianam.

Voluntatis actus poſitiui duo ſunt, Velle & Nolle. Velle, quo voluntas acceptat obiectum, vt conueniens ſibi vel alteri: vt Amare. *In voluntate duo actus Eliciti.*

Nolle, quo voluntas refugit obiectum, vt inconueniens, vt odiſſe. Ad actum Poſitiuum refertur actus patientiæ, velle non impedire terribilia. Hoc enim eſt nolle impedire terribilia, ſeu velle pati talia.

Actus medius ſeu neuter dicitur ſuſpenſiuus, quo voluntas nec acceptat obiectum vt bonum, nec fugit vt malũ. Suſpenſio hæc voluntatis fit vel per actum negatiuum, vel per actum poſitiuum. Per Negatiuum, cum voluntas auertit ſe à præſente obiecto; vel non *aduertendo*, vel ad aliud ſe *conuertendo*. Per poſitiuum, quia vult non eligere. Idque vel ex propria libertate, vel quia imperat intellectui, vt amplius inquirat de obiecti conuenientia ac bonitate. Hic actus ſuſpenſiuus poſterior poteſt reduci ad velle, quia eſt quoddã velle, nempe velle nõ elicere. Gabr. Biel l. 3. diſt. 27. quæſt. 1. Quidam Actus ſunt Intellectus & Voluntatis ſimul. Exempli cauſa.

Actus Adorationis eſt
- *Exterior*: Genuflexio, Capitis nudatio, ſacrificium Laudis.
- *Interior*; actus intellectus & voluntatis: vel affectus, quo feror in Deum vt ſummum bonum, actus Fidei, Charitatis & Spei. Dici poteſt Actus Compoſitus.

ACTVALE.

Actuale 1. Potentiali opponitur, vt apud Scaligerum ſubtiliter libr. 3. de Cauſis Lat. linguæ ca. 73. cum inquit: Omnis numerus ternione continetur: Vnum Numeri initium tantum eſt (Non numerus) Dualis prim⁹ numerus imperfectus (Numerus igitur) Ternio autẽ primus numerus verus (id eſt, perfectus.) Quod enim in æquales partes diuidi poteſt, Finiti habet rationem: quod non poteſt: Infiniti. Et Ternio

Potentialis eſt Numerus, qui in potentiam reſolui poteſt: Actualis, qui in Numerũ.

ipſe & Numerum continet, & Numeri principium : at Dualis non niſi in principium idq; vnum reſolui poteſt. Itaq; Potentialis potius Numerus ſit, quippe Numeri potentiam; id eſt, vnitatem bis continens. Ternio autem Actualis, qui quidem diuiſibilem fecerit indiuiſibilem. Quare Græci quoque περιττὸν nominauere, nempe quē ſi diuidas, inuenias Infiniti habere aliquam imaginem, quæ ſuperſit.

Cur Ternarius περιττός.

2. Originale: etſi interdum, vni idemque Originale & Actuale tribuuntur: vt iuſtitia hominis ante lapſum fuit Originalis, quia concreata: Actualis, quia actu eam exercebat Homo, quamdiu ſtabat.

ACTVALITAS.

Actualitas prima, qua res exiſtit, dicitur Eſſe; Paul. Scal. ita loquitur cum Barbaris, quorum hæc eſt diſtinctio.

Subiecti vel Accidentis	Potentialitas / Actualitas	Vtrumque enim (& Subiectum & accidens) vel potentia eſt, vel actu.

Actualitas Accidentis conſiſtit in actu perfecto. Potentialitas accidentis eſt ipſa eius aptitudo ſeu inchoatio, ſeu actus imperfectus. Sic Caietanus. Riſibilitas eſt inchoatio riſus, quia aptitudo (quæ & radicalis denominatur) nihil aliud eſt, quam inchoatio quædam. Inchoatio autem eſt actus incompletus. Itaque accidentia ſecundum actum imperfectum dicuntur aptitudines.

Quędam accidentia ſequuntur rei actualitatem, quædam potentialitatem. Eſſe & Bonum ſequuntur actualitatem. Ex potentialitate prouenit accidentis imperfectio. Accidens accipere ſeu conſiderare ſecundùm ſuam actualitatem eſt accipere ſecundum ſuam eſſentiam.

ACTVARE.

Actuare Barbarorum eſt pro perficere, ſeu actũ dare, ſeu formare. Ita Actuatio pro formatione. Eſtque eorum quæ non per ſe exiſtunt. Sic dicunt Barbari Actuatiue pro informatiue. Lat. per informationem: per actum.

Anima eſt in corpore informatiue, hoc eſt, viuificat corpus propter actualem coniunctionis eſſentialis nexum, ſeu mutuum vnionis vinculum.

Materia actuatur forma, cum exhibetur conſpicienda ſub certa forma.

ACTVOSVM.

Actuoſum eſt operoſum : vt virtus eſt actuoſa. Hinc Actuoſe: quod opponitur τῷ Remiſſe & Leniter à Cicerone, vt Actuoſe dicere.

ACTV ESSE:

IN ACTV ESSE.

Aliud eſt Actus, aliud actu eſſe, & in Actu eſſe. Actu & poteſtate quę ſunt, omnia ſunt naturalia, inquit Iohan. Grammaticus. Actu ſunt, quia habent aliquam formam : potentia ſunt, quia aliam formam per ſucceſſionem habere ſeu inducere poſſunt. 3. Phyſic. text. 1. Eidem actu eſſe eſt reuera & ſimpliciter eſſe ſeu in rerum natura eſſe. Ita quoque Ammonius & Albert. Magn.

Eſſe vero in actu eſt eſſe in operatione (Pulcrum ſi miles fortis moriatur in actu.)

Sed à Scholaſticis non ſemper hoc diſcrimen obſeruatur. Interdum enim dicunt exiſtere in actu, pro exiſtere actu. Sic dicitur ab interprete Auerrois, Accidẽtis ſubiectum eſt corpus compoſitum ex materia & forma, & eſt aliud exiſtens in actu : & non indiget in ſuo

Digitized by Google

ſuo eſſe (vel ad ſuum εἶναι) accidente: Id eſt, non indiget accidente vt fulcro ad ſubſiſtendum.

Accid. Subiectum eſt corpus.) Ne intelligas hoc excluſiue. Nam accidentia conueniunt compoſitis & formis, quę ſunt in ſubiecto; formis immaterialibus non conueniunt, ait Iamblicus de myſterijs: quanquam ego mentibus quoque creatis accidentia attribuere non vereor, ſcilicet ψυχικὰ & πνευματικὰ, vt ſubiectis illis conſentanea.

Νόες creati etiam habent accidentia.

Actu ineſſe diſtinguitur ab Ineſſe Virtualiter. Calefactio paſſiua Ineſt aquæ actualiter, aqua enim actionem ignis excipit; ſed calefactio actiua ineſt igni virtualiter, quia vis θερμαντικὴ ineſt in igne. Ex hac diſtinctione explicatur illud: Dici dé aliquo requirit ineſſe.

ACTIVITAS,

Maior, Minor.

Actiuitas eſt vis agendi, vt; Agēs minoris aut maioris actiuitatis. Agens maioris actiuitatis, id eſt, efficacius ſeu actuoſius. Quod vel intenſius vel celerius operatur, quod producit effectū vel maiori intenſione, vel maiore celeritate; Vt minoris Actiuitatis, quod remiſſius vel tardius operatur.

Opponitur ei Paſſiuitas, vt, ſatis vexata quæſtio eſt de paſſiuitate liberi arbitrij in hominis conuerſione, & Receptiuitas vis recipiendi.

Actiuitas finita eſt, vel infinita. Vid. Zabar. l. 8. Phyſ. Item propria (οἰκεία) vel aduentitia.

ACTIVVM.

Actiuum accipitur Generaliter & Specialiter. Generaliter, vt comprehendat & practicum, & effectiuum, & contemplatiuum, (nam contemplatio quoque quædam actio eſt) & quodlibet operatiuum. Sic Muſica tam Poetica, quam Vocalis actiua dicitur. Specialiter appropriatur Ethicis ſeu Moralibus. Adde quod actiuum proprie eſt habentis vim agendi: Improprie eſt Agens, id eſt, id quod actu agit.

In Ethicis vita Actiua diſtinguitur à contemplatiua, effectiua, voluptaria. Sic & Actiua Felicitas à contemplatiua. Vita actiua eſt prudentium & honeſte viuentium: Contemplatiua ſapientium, qui abſtruſas rerum cauſas inueſtigant. Effectiua opificum. Voluptaria turpiter otioſorum. Felicitas actiua prudentia, Contemplatiua ſapientia comparatur.

Actiuæ vitæ reſpectu homo dicitur Bonus abſolute ſeu ſimpliciter, ſed ratione Contemplatiuæ bonus ſpeculator.

In Phyſicis ποιητικαὶ, ſeu δραστικαὶ, ſeu Actiuæ Qualitates dicuntur, quæ habent vim agendi; quibus opponuntur παθητικαὶ, quæ actionem excipiunt, quas & ὑλικωτέρας vocant. Illæ ſunt Calor & Frigus: Hæ Humiditas & Siccitas. Ariſtot. 2. de Generat. & corrupt.

Alijs, præſertim recentioribus, Actiuæ qualitates dicūtur comparate, & ſunt, quæ habent maiorem vim ad agendum, & minorem ad reſiſtendum actioni, vt Calor & Frigus; Paſſiuæ, quæ habent ſe contrario modo, vt Humiditas, & Siccitas. Vide Dilucidationes Phyſicas Archang. Mercenarij.

Canon Auerrois.

Quodlibet corpus conſeruatur, quandiu qualitates paſſiuę ab actiuis reguntur: Corrumpuntur contra, quam primum paſſiuæ actiuis dominātur. Probatur hoc calore naturali vigente vel exhalante in vino.

ACVMEN, ACVTVS.

1. Acumen proprie Hebetudini oppo- *Deſcriptio*

Acuminis κατὰ θέσιν καὶ ἄρσιν.

nitur. Per Metaphoram 1. Acumen eſt ſolertia artis, qua perſpicue verum à falſo diſtinguitur. Non eſt, vt imperiti putant, quo aliquis manifeſtam veritatem aut falſis inuoluit, & implicat (non demonſtrat) rationibus, aut fallacibus detorquet & peruertit argumentis ad falſitatem, vt nimirum vera videantur falſa eſſe, & quæ falſa habeantur pro veris. Itaque acuti vere non ſunt, qui fuco quodam rationis ineruditis illudunt & venditant ſubdole falſa pro veris, quod eſt Sophiſtarum. 15. Demonſtr. Schegk. p. 438.

2. Acumen eſt ingenii perſpicuitas.

3. Dicitur etiam de voce & viſu, item de auditu & ſapore.

Acuitas pro Acumine Barbarum eſt.

Acutus, vocis ſonus in Grammaticis eſt accentus Acutus.

De angulo acuto, plano, rectilineo Geometrarũ Scholæ. Anguſtus is eſt, minor normali. Hinc, puto, dicitur Acutifolium, quod Græcis eſt oxytriphyllum, Antonio Percinio Acutrifolium.

De morbis *acutis* (vt febre acuta,) qui non ſunt diuturni, Medici.

Barbari acrem ſaporem (δριμὺν,) qualis eſt in Zinzibere, pipere, cœpis, allijs, dixere acutum. Ioach. Cureus Freiſtadienſis in libello Phyſ. de ſenſu & ſenſibilibus.

ACIES.

Acies primo telorum, vt ſecurium, gladiorum, cultrorum eſt.

Deinde transfertur ad oculos & mentem ſeu ingenium. Dicitur enim acies ingenij & mentis, acies oculorum hebes: Pupilla etiam à Cicerone videtur dici acies; Acies ipſa, qua cernimus, quæ pupula vocatur: De Natur. Deor. Idem dixit aciem forenſem, vt in aciem forenſem educere vel deducere. Accipitur enim acies etiam pro dimicatione, vt cum dicimus cum Cicerone, In aciem dimicationemque veniamus. In Inſtitutionibus iuris eſt, Filij, qui in acie amittuntur.

Vegetius accipit aciem pro inſtructo exercitu, l. 3. cap. 14. Et Cicero aciem exercitus, & aciem inſtruere dixit.

A D.

Scholaſtici Doctores nonnulli vtiliter & ſubtiliter in doctrina Relatorum A D diſtinguunt à particula P E R. Nam Th. Caietanus in prædic. inquit: Relatiua definiuntur A D Reliquum, non autem P E R Reliquum. Nam P E R particula Cauſale ſignificat: A D autem vel Terminum, vel σχέσιν ſeu habitudinem: cuiusmodi eorum eſt, quæ dicuntur τὰ πρός τι (Ad aliquid.) Itaque Quod refertur, debet eſſentiam ei, ad quod refertur. Albert. Magn. in Prędicam. Relata cum definiuntur, relationem (quæ eſt referendi ratio) pro genere ſumunt, Correlatiuum ad quod eſt, pro differentia. Dominus eſt, qui dominatur ſeruo: habet igitur ſeruũ. Seruus eſt, qui ſeruit Domino. Habet igitur Dominum.

Vtilis, at futilis distinctio.

Quid Relatio?

Forma relati eſt affectio ſeu relatio ad correlatum. Forma correlati eſt affectio ſeu relatio, ſeu σχέσις ad relatum. Correlatorum igitur mutua huius ad illud, & illius ad hoc, σχέσις ordoque forma eſt.

Hic A D & Per in vna enuntiatione coniunguntur. Pater refertur ad Filium per paternitatem, formalem vnionem.

Significatio Termini hic manifeſta eſt: Generatio terminatur per ſe primo ad compoſitum: Augmentatio terminatur ad perfectam quantitatem. Armand. tractat. 2. de prædic. Relatorum.

Præpoſitio A D importat quendam reſpectum, & quandam dependentiam.

ADDITAMENTVM,

Additio.

1. Additamentum eſt quod additur alicui

cui ad perfectionem vel amplificationem. Iohan. Grammaticus Philoponus in Comment.in l.1.de Generat.& corrupt. Quoniam generatio quædam eſt, etiam alteratio ipſa non ſimplex, neque propria generatio, *ſed cum additione aliqua Generatio*: Iccirco Ariſtoteles addidit τὸ ſimplex, dicens, generationem, quę ſimplex vocatur, &c.

2. Accidentium definitio per ſubiectum dicitur definitio facta per additamentum, id eſt per aliquod, quod eorum naturæ additum ac aduentitium eſt, per aliquid foris aſſumptum. Ita per materiam definiuntur formæ, tanquam per rem externam & aduentitiam.

Funguntur autem in propriorum accidentium definitione ſubiecta munere differentiæ, ſicut materia inſtar differentiæ eſt in definitione Formæ Phyſicæ. Genera hic ponuntur loco formæ. Alias dicitur Adiectio, acceſſio, προσθήκη. Hæc eſt vel eſſentialis, vel accidentalis. Eſſentialis, vt in definitione affectionum ſubiecti. Accidentalis, quæ abeſſe poteſt.

Additio in Grammatica eſt Elementi ad caput ſyllabæ adiectio, vt ὁμοῦ pro ἅμα (ſimul.) Oppoſita ei ablatio ἀφαίρεσις, vt κεῖνος, pro ἐκεῖνος.

In Doctrina Sphærica dies naturalis definitur ſpatium, quo integer Æquinoctialis, ſeu tota Sphæra vna cum additamento motui Solis proprio reſpondente reuoluitur. Hic additamentum eſt portio Æquinoctialis ſeu Æquatoris, quæ motui Solis ſub Ecliptica proprio reſpondet.

Cum enim Sol motu ſuo proprio annuo totum Zodiacum perambulet, progrediens quotidie vno fere gradu, neceſſe eſt ipſum poſtero quouis die in & cum alio gradu Eclipticæ ad meridianum vel horizontem redire. Quo fit, vt dies naturalis non ante abſolutus eſſe poſſit, quam vltra integram Æquatoris reuolutionem tanta portio accedat, quanta debetur ei gradui Eclipticæ, quem interea Sol confecit. Ex Abrahamo Sculteto ſic definiri poteſt: Additamentum (diurnum) eſt tanta portio, quantam Sol conficit acceſſu & receſſu ſuo ab Æquatore, tempore eo, quo Sol arcum paralleli ſui diurnum percurrit.

AD EXTRA.

Sic loquuntur D. Scholaſtici barbare, pro eo quod eſt EXTERNVM. Externus, in materia externa, vt; opera Dei ad extra, id eſt externa, creaturas vt obiecta effectave reſpicientia: vel Elliptice, pro, Actiones Dei extra tendentes, etſi non ſint extra Deum, cum à Deo proficiſcantur.

Oppon. AD INTRA, id eſt, immanentia.

Ars eſt principium Agendi ad extra, id eſt, in materie externa, vt; Ars fabrilis eſt principium motus non in eo, quo eſt, id eſt in fabro, ſed in materia externa. Natura agit ad extra, quando ignis ex ſua natura calefacit lignum.

Habitus à nobis acquiſiti, vt virtutes & vitia, ſunt principia agendi ad extra aliquid in hominum conſortio, ait Zabar. l.2. Phyſ.

Ars Medici eſt principium agendi per ſe in aliud, non in ſe ipſum. Zabar. Pro, extrinſecus vel foris barbari dicunt ab extra, quod non imitaberis. Græci dicunt ἔξωθεν.

AD EXTREMVM.

Pro omnino vel denique accipit Montecatinus, vt Horum trium vocabulorum, Dubitatio, Quæſtio, Controuerſia, ad extremum eadem vis eſt.

ADÆQVATVM.

Æquale amplitudine alteri, æque late patens, reciprocans cum altero, nec excedens aliquid, nec exceſſum ab ali-

quo, vt; Scientiæ alicuius ſubiectum adæquatum eſt, in quo neque heterogeneum præceptum vllum eſt incluſum, nec homogeneum diſciplinæ vllum excluſum. Græcis eſt ἐξισάζον: etſi hoc ſonet actiue adæquans, vt Phyſicæ ſcientiæ ſubiectum adæquatum eſt corpus Naturale. Sic Dialectici ἐξισάζοντα vocant conuertibilia, quæ inter ſe viciſſim ſubiecti & prædicati vicem obtinent, quæ reciprocantur. Eadem dicuntur ἀντιστρέφοντα (reciproca) & ἀντικατηγορούμενα à Philopono. Huic prædicatio talis dicitur Anticategoria, à Claud. Alberio in organ.

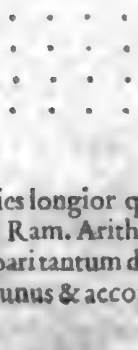
INADÆQVATE, SVBIECTIVE ESSE IN aliquo.

Scholaſticorum hæc locutio eſt, qua ſignificatur eſſe in ſubiecto nõ adæquato aliquod accidens, vt ſi dicatur potentia ſentiendi, quæ qualitas eſt, eſſe in organo corporeo. Hæc enim potẽtia eſt in coniuncto, ſeu cõpoſito, nõ eſt propria animę neq; corporis. Tho. Aq. & Ariſt. lib. de Somno & vigil. ca. 1.

Adæquata cauſa eſt (quam vulgo Scholaſt. vocant præciſam) qua poſita ponitur per ſe effectus, qua ablata, per ſe aufertur, quæ ſatisfacit quæſtioni propter quid, & in ſe omniũ cauſarum remotarum vires includit. Hęc etiam vocatur ſumma text. 38. l. 2. Phyſ. interprete Zabar. & Auerroe. Alias immediata & prima (vt homo ædificat, quia tenet artem ædificandi) quanquam vox prima ambigua eſt, quia interdum cauſa prima ſignificat remotam, quæ cauſa cauſæ eſt, non proxima effectui.

In Arithmeticis *æquata Numeratio* eſt, cui æqualitas legem præſcribit, qualis eſt Additio, aut Subductio. Ei è regione reſpondet Numeratio Proportionata, cum proportio legem præſcribit; eſtque multiplicatio, vel diuiſio, Bernhardus Salignacus l. 1. Arith. c. 3. & 4. Eccur proportionata? Quia factus eſt multiplex alterius factoris cognominis reliquo, vt 6. factus à 3. per 3. eſt ternarij duplex, binarij triplex 12. factus à 4. per 3. eſt 4. triplex. 3. quadruplex, id eſt, bis tantus, ter tantus, quater tãtus: & vt 1. eſt ad multiplicãtem: ſic multiplicandus ad factũ. 2. vt diuidendus ad diuiſorem; ſic quotus eſt ad 1. Hæc analogia, hæc multiplicitas non habet locum in Additione & ſubtractione; Alia conſideratione additio & ſubtractio ad partem Arithmeticæ ſimplicẽ (quæ conſiderat ſimplicem Numeri naturam:) Multiplicatio vero & diuiſio ad partem comparatiuam refertur, quæ explicat comparationem numerorum in quantitate & qualitate: quo Rationum & proportionum doctrina pertinet.

In Polemica acies æquata dicitur, in qua longitudinem latitudo ęquat, quę diſpoſitio dicitur acies quadrata, ſeu agmen quadratum.

Huic opponitur acies longior quam latior, quæ ideo oblonga dicitur, Vt:

Hic bini milites ordinem faciunt, & acies longior quam latior eſt octo ordinum, vide Tacticos de commut. Aciei, & Petri Ram. Arithmet. Emendat. à Schonero libr. 1. cap. 6. de numero pariter pari, id eſt, pari tantum diuiduo à pari per parem, qui numerus ad acies permutandum opportunus & accommodatus eſt. Ælian. cap. de Re Milit. Qualis eſt 16.

ADÆQVA-

ADÆQVATIO.

Adęquatio vno modo intelligitur ſecundum æqualitatem quantitatis: Altero ſecundum quandam proportionem, Thom. de animal. motu.

Adæquatio aut eſt proprie dicta, aut improprie. Proprie dicta conſiſtit in perfecta æqualitate, ideoque nullos admittit gradus, id eſt, nec magis nec minus.

Improprie dicta conſiſtit in imitatione.

Huius Diſtinctionis vſus eſt in Diſputatione quæſtionis: An veritas (Entis ꝓprietas) ſit adęquatio rei & intellectus? Hic Reſp. Res eſſe veras, vel quia priori, vel quia poſteriori modo adæquantur ſeu reſpondent diuino intellectui, id eſt, conceptui, quem Deus habet de rebus.

Eadem diſtinctio eſt ſi dicas. Adæquatio aut eſt perfecta, aut imperfecta. Quo fit, vt etiam ſimplex (nam de veritate complexa ſeu pronuntiatorum, hic non loquimur) veritas ſit perfecta vel imperfecta. Itaque res alia alia verior: Deus autē Ens veriſſimum; quia ipſe ſolus perfecte adæquatur conceptui, quem de perfecto Ente habet, Vid. Fonſec. Metaph. Ariſt. l. 2. ca. 2. p. 290.

ADSIGNIFICARE.

Adſignificare (προσσημαίνειν) eſt acceſſione ſignificare. Adſignificatio Gręcis eſt προσσημασία, vt verbalia, quæ alijs linguis temporis προσσημασίᾳ carent; Hebraiſmo ſæpe præſens tempus adſignificant, hoc eſt, pro participio temporis præſentis ponuntur, vt vice verſa; vſitata linguæ Hebręæ notione ſæpe verba eorumq; participia abſoluũtur tempore & alijs circumſtantijs, ipſam modo rē (puta qualitatem, ἐνέργειαν, ἀποτέλεσμα aliquod) ſignificantia abſque προσσημασίᾳ circumſtantiarum quarumlibet.

ebraiſmi catio.

ADSIGNIFICATIO.

Dicuntur & ſubiectum & prædicatum, vt vocabula artis ſeu Technologica ſũpta, ADSIGNIFICANTIA, reſpectu hominis & animalis, quæ ſunt SIGNIFICANTIA. Sicut in Grammatica, Numerus, Caſus, Declinatio, Perſona, Species, & ſimilia accidētia ſunt Adſignificantia reſpectu Significantium, Amo, Magiſter, Ego, quorum (vt ſignificantium) hęc attributa ſunt λεκτικά.

Adſignificationum potiſſimum eſt Grāmatica, ſignificationũ vero Lexicon. Sic dicunt Grammatici, Subiunctiuo modo dubitationem vel conditionē, vel aliquid ſimile adſignificari. Petr. Ra. li. 2. Schol. Gram. Etymologia eſt prima pars Grammaticæ, quæ vocum naturam interpretatur, non in ſignificationibus, ſed in proprietatum adſignificationibus, quales ſunt in Nomine & verbo flexiones, in illo etiam genera, comparationes, caſus: in hoc tēpora & Perſonæ.

Et l. 16. Grammaticæ propoſitum non eſt ſingularum vocum ſignificationes explicare, ſed vſum.

ADSITA.

Propter eos, qui confundunt inter ſe ex inſcitia inhærentia & extrinſecus adiuncta, recte diſtinguuntur argumenta vel adiuncta vel accidentia in inſita & adſita. Inſita ſunt, quæ ipſi rei inhærēt. Adſita (ſalua fide Latinitatis ita loqui videor) quæ extrinſecus adhęrent. Inſita argumēta, verbi gratia, ſunt quę ſumũtur à materia, vel forma. Adſita, verbi gratia, quę à circumſtantijs rei. Humiditas aquæ inſita eſt; Spógię adſita. vid. Iun. diſp. 4. de auctorit. Script.

Vſus.

Elegās quęſtio eſt, cũ charta alba ſcriptione imbuitur atramento, & ita fit nigra ſeu atra, vtrũ charta, an vero atramētũ ſit ſubiectũ ἐν ᾧ nigroris? reſp. nigrorē hũc eſſe inſitũ ſeu inhęrere atramēto, cuius eſt eſſentia; hoc eſt, quod Scal. ait ex. 325. l. 19. Nigror ſuo in ſubiecto eſt,

Digitized by Google

quippe atramenti ſubſtantia, chartæ ipſi inſitam eſſe albedinem, nigredinem vero adſitam & extraneam. Vnde Scaliger ait, Nigredinem eſſe ſuper hac charta. Non enim nigra facta eſt charta per cădoris abolitionem: nam charta, in qua atramento aliquid ſcriptum eſt, etiam nunc ſubtus alba eſt, ſed non apparet candor ex ſuperinductione atramenti, id eſt, quia tectus eſt atramento. Cum autem atramentum ita imbibitum eſt à charta, vt nihil humiditatis ſuperſit, & atramenti οὐσία exſpirauerit, tunc ſubiectum nigroris non eſt amplius atramẽtum, ſed charta, cui ille impreſſus eſt.

Albor in charta eſt detritus, non extritus, qui apparebit ibi, ſi radas cultello ſculptorio.

Adſita Phyſicis ſunt iuxta ſata.

ADSTIPVLATIVE ſe habere.

Adſtipulari in Politicis defendere eſt, vt adſtipulator defenſor.

Adſtipulatiue in Diſp. de Libero arbitrio & Hominis ad Deum conuerſione Scholaſticorum eſt, vt cum dicunt: In conuerſione vel regeneratione voluntas reſpectu præcedentis gratiæ habet ſe adſtipulatiue, quia vult, aſſentitur, & eligit. H. Godeſchalcus Prætorius de Libero Arbit. th. 16. Anno 53. Magdeburg. contra Monoloergiſtas.

Atque hoc ipſum eſt, quod Iacobus Schegk. in comment. in lib. περὶ ἑρμην. Ariſt. ait, non modo παθητικῶς ſed etiam δραστικῶς & συνεργητικῶς ſuo modo voluntatem noſtram concurrere cum Spiritu Sancto, vt iuſtitię Dei homo fiat particeps, cum ipſum velle ſimpliciter proficiſcatur à voluntate, quæ δύναμις eſt ἐνεργητικὴ (potentia actiua) per eſſentiam libera. Signate dicitur, ſimpliciter, quia Bene ac Salutariter velle ex alio principio, nempe diuino prouenit. Τὸ adſtipulatiue declaro, eaque declaratione meam ſententiam de hoc Fidei capite profiteor.

Quod attinet ad ἐνέργειαν (efficaciam & potentiam) Spiritus Sancti, qua immutatur & diſponitur animus noſter, hoc eſt, à Spiritu Sancto mens illuſtratur & voluntas mouetur; animus noſter paſſiue ſe habet; ſed ad ASSENSVM habet ſe actiue. Ipſi enim ſumus, qui & intelligimus & volumus & conſentimus, dum credimus iјs, quæ proponuntur. Non enim efficacia illa & gratia Spiritus Sancti cogit ſeu infert violentiam animis, vt inuiti velint, quod volunt, aut nolentes credant, ſed flexione tractioneve placida ac ſuaui ex nolentibus facit volentes: ſicut ait Chryſoſt. in Gal. 3. Gratia Spiritus Sancti non venit εἰς προσκρούοντα (in Repellentem,) & Auguſtinus in libro de Spiritu & litera cap. 34. Conſentire vocationi Dei (gratia ſua præuenientis) vel ab ea diſſentire, propriæ voluntatis eſt.

AD VNVM.

Ad vnum, πρὸς ἕν, ſeu commune ad vnũ, ſeu Homonymum AD vnum, eſt nomen ambiguum, quod tribuitur diuerſis rebus, quarum vna ad alterám, tanquam ad principalius quoad ſuam naturam, ordinem habet. Zabar. c. 10. de Scient. Natural. conſtitutione conſule.

De hoc genere homonymorum Philoſ. Scherbius: Communia, inquit, ad vnum primo ſpeciem quandam vnam (ſi ſpecies appellare licet, gradus potius in quibuſdam dixeris) menti proponunt: ad quam ἐφεξῆς & ordine quodam reliquæ referuntur, & ab ea dependent: vnde πρὸς ἕν & ἀφ᾽ ἑνὸς dicuntur. Sic Ammonio τὰ ἀφ᾽ ἑνὸς dicuntur ἀπὸ ποιητικοῦ τινὸς αἰτίου, τὰ δὲ πρὸς ἓν ἀπὸ τέλους, id eſt, ab vno dicuntur ab efficiente aliqua cauſa, ad vnum vero à fine. Dicuntur etiam πρὸς μίαν ἀρχὴν, & πρὸς μίαν φύσιν, ad vnum principium, ad vnam naturam, & πρὸς τὸ αὐτὸ τὸ εἶδος aliquo modo καθ᾽ ἕν, Vid.

Ariſt.

Ariſt. 4.& 12.Metaph.3.Polit.Alexander 1.Prior. vocat hæc communia ea, in quibus eſt ordo, ita vt aliud ſit primum, aliud poſterius, vnde & prædicantur καθὰ πρότερον καὶ καθ' ὕστερον. Opponuntur his & vere, id eſt, ſincere Synonyma, quæ dicuntur καθὰ μίαν φύσιν, ſecundum vnam & eandem naturam, ac ſimpliciter καθ' ἕν; *& pure homonyma*, quæ ſolum nomen commune habent. Huius generis eſt Eruca, cum enim dicitur de herba & de verme, nihil affert ſecum præter nudum nomen. Sanum commune ad vnum eſt. Dicitur quidem tum de corpore ſano, tum de cibo, tum de colore, ſed καθὰ πρότερον de corpore. Id enim formaliter, id eſt, ſecundum modum affectionis & eſt & dicitur ſanum; καθ' ὕστερον vero de reliquis. Ea enim ſana quidem dicuntur, formaliter tamen non ſunt. Sanitas enim eſt affectio rerum ſolum animatarū. Nihilominus referũtur hæc ad ſanitatem illam corporis, quatenus eam vel conſeruant, (vt cibus) vel oſtendunt (vt color.)

Diuiſio.

Quædam autem communia ad vnum propius accedunt ad naturam pure Synonymorum: quædam ad naturam vere homonymorum: quædam tanquam Media inter hęc interiecta ſunt.

Ad Synonyma prope accedunt illa, in quibus ſpecies omnes formaliter ſunt tales, quales eſſe dicũtur; vt anima nutriens, ſentiens, intelligēs; In his enim quamuis ordo ſit, & altera alterā priorem agnoſcat, primo enim viuit fœtus anima nutriente, deinde ſentiente, & omnes tamen ſua natura non tantum externa denominatione animæ ſunt. Huius generis fortaſſis eſt motus.

Cum veris homonymis magnam habēt affinitatem ea, quorum primum tantum ſignificatum formaliter & interne eſt tale, reliqua dicuntur ſolum talia externa quadam appellatione & relatione certa ad illud primum. Ex hoc Genere ſunt Ens, Sanum, ἰατρικὸν (medicum.)

Media videntur ea, in quibus primarium illud eximie, omnibuſque numeris eſt tale, cætera ſunt etiam talia, ſed imperfectius & pauciorib. numeris, vt Demonſtratio. Nam quamuis ὅτι ἐστὶ Demonſtratio ſit imperfectior & paucioribus notis prædita, quam princeps Demonſtrationis forma, quæ dicitur Διότι, eſt tamen Demonſtratio. Eodem modo Natura corpori cœleſti & ſublunaribus tribuitur: primo tamen e ſublunaribus dicitur, in quibus Natura clariſſime conſpicitur, cum omnis generis motui ſubijciantur.

At cœlum præter localem motum nullum habet. Ph. Scherb. diſput. de com. ad vnum, eorumque explicandorum ratione.

Ad hoc genus recte nomen ciuis in politicis ſeu libris de Republ. Ariſtotelis reducitur.

ADIVNCTVM.

Adiunctum Metaphyſice ſumptum Ens eſt, cui aliquid ſubijcitur, vt virtus, quę adiungitur animo. Logice vero eſt argumentum, quod vi adiuncti arguit ſubiectum. Ramei ita accipiunt generaliter pro proprio & cõmuni, quod præter eſſentiam rei accedit, ita vt non ſolum accidens, ſed & ſubſtantia adiunctum alicuius eſſe poſſit.

Alij vero pro plerumque & communiter contingente ſeu accidente; eique opponunt perpetuum accidens, quod vocant προσκείμενον, id eſt, adiacens.

Alij denique adiuncta faciunt tum interna, vt ornamenta, quæ ineſſe alicui debent, tum externa, quæ ſemper comitantur rem natura vel ordinatione aliqua, vt Recte facta comitatur Gloria, hoc eſt, comprobatio in bonis vere iudicantibus. Vmbra comitatur corpus

Digitized by Google

poſitum ad lumen. Atrocia delicta comitantur pœnæ, quæ tamen effecti rationem habere mihi videntur. Petrus Pellicanus in com. in orat. Cic. pro A. Cecinna: Quæ ita antecedunt rem aliquam, aut ſequuntur, aut cum ea cohærent, vt nulla tamen præcedendi, cohærendi, aut ſequendi intercedat neceſſitas, ea adiuncta quidam vocant. Rod. Agric. partim Cõtingentia, partim Applicita vocat. Verbi cauſa cædem *præcedere* ſolet verborum contentio (ex verbis verbera, ex verberibus cædes,) *Cohærere* vel vox eius, qui cædẽ feciſſe arguitur, vel occiſi vociferatio aut gemitus, vel aliud quippiam hiſce non vſquequaq; diſſimile: *Sequi* fuga, timor, latebræ, trepida ac inconſtans reſponſio, quorum omnium nihil eſt, quod neceſſario cum cæde iunctũ ſit.

Vltimo accipitur adiunctum vel adiuncta res pro coniuncta ſeu connexa annexaue alteri, vt hæc altera res, cui cõiuncta eſt illa, proprie non habeat rationem ſubiecti, etiamſi ita accipientibus nonnullis videatur. Sic accepit Ioh. Piſcat. in exercit. 4. Log. l. 1. ad Adolph. Scribon.

Nulla omnino generatio corruptio quędam eſt, nec item vlla corruptio generatio quædam eſt (contraria enim hæc ſunt, & qua aliquid corrumpitur, eatenus non procreatur; & dum corrumpitur ouum, non procreatur ouum,) quamuis omnis generatio corruptionem, & omnis item corruptio generationem quandam ſibi adiunctam habeat (id eſt coniunctam.) Ex. gr. Generatio gallinæ habet ſibi adiũctam corruptionem oui: quippe dum gallina generatur, ouum interea corrumpitur, & viciſſim corruptio oui adiunctam ſibi habet generationem vel gallinæ, vel Elementorum, in quæ reſoluitur. Hic adiuncta pro connexis accipiuntur, non pro adiunctis, quibus ſubiecta reſpondent. Cum enim, ſi proprie loqui, vel diſſerere poti' velimus, Generatio gallinæ non magis ſit ſubiectum corruptionis oui, quam corruptio oui eſt ſubiectum generationis gallinæ, nec corruptio oui erit adiunctum generationis gallinæ, nec generatio gallinæ erit adiunctum corruptioni oui. Adde quod dum hòc corrumpitur, aliud procreatur, & dum hoc procreatur, aliud corrumpitur. Generatio igitur ſeu procreatio & corruptio cõnexa ſunt. Vide particul. QVATENVS.

Adiunctum proprium nonnullis, vt Ioh. Piſcat. in exercit. Logic. eſt *οὐσιῶδες*, eſſentiale, vel *περιςατικὸν*, circumſtantiale.

Eſſentiale, quod ineſt ſubiecto ſuo eſſentialiter. Circumſtãtiale ſeu externum, quod adhæret & circumſtat: vt diadema regale, quod neceſſario regem eſſe arguit. Proprium adiunctum Ciceronis adoleſcentis erat, vt à pueris condiſcipulis honoris gratia medius deduceretur. Sed comitatus ille & deductio non erat eſſentialis proprietas Ciceronis.

Adiunctorum alia ante rem, alia cum re, alia poſt rem Cicero facit in Topic. ſicut ſigna probabilia Rhetoribus ſunt vel factum antecedentia, vel quæ ſunt in facto (vel cum euentu coniuncta,) vel factum ſequentia. Ante factum, vt apparatus, colloquia, conſtitutum cõuiuium. Cum re, ſtrepitus hominum, corporum vmbræ, pedum crepitus, & ſi quid eiuſmodi. Poſt rem, gladius cruentus, rubor, pallor, titubatio, & ſi qua ſunt alia ſigna conturbationis & conſcientiæ.

ADVENA,
ACCOLA.

Accola, Græce *πάροικος*, *ἔποικος*, proprie eſt, qui prope aliquem locum habitat, vt Accola templi, accola montis, Rheni: Maxime enim proprie iuxta flumina ſunt accolæ.

Aduena

Aduena vero eſt, qui aliunde aduenit, ita vt ſit ἄοικος, ſine lure ſeu domicilio. Dicitur etiam Peregrinus & Proſelytus (προσήλυτος) etſi ea voce in Actis Apoſtolorum Lucas eos intelligat, qui quamuis diuerſæ ſectæ, in ius Moſaicę legis recepti eſſent.

Incola fixit ſedem domiciliumque conſtituit, ſeu in aliquam ciuitatem ea mente habitatum venit, vt ibi perpetuo verſetur, ſummamque rerum ſuarum habeat. Abſtractus eius eſt Incolatus.

Conuenæ ſunt habitatores collectitij, ſic dicti, quod plures ex diuerſis regionibus in vnum locum conuenerunt. Vide Alciatum in com. de verborũ ſign.

Inquilinus proprie eſt qui in vrbe vel pago domum alienam conductam mercede incolit. Is etiam ciuis eſſe poteſt. Salluſt.

ADVERSARIVS.

Aduerſarius accipi & Subſtantiue & adiectiue ἀντίδικον, (non eſt dubium.) Vis iuri aduerſaria eſt, id eſt aduerſa. Hic adiect.

Nulla eſt ſine aduerſario luctatio, Iambicus Senarius è Cicerone, ohne **Widerpart**. Aduerſarius grauis vel fortis. Hic ſubſtant.

Sed cum Cicero in epiſt. dicit: Eſt enim tibi grauis aduerſaria conſtituta; hic dubium, ſitne Aduerſaria Subſtãtiuũ, an Adiectiuum? Reſp. Subſtantiuũ eſt, ſi interpreteris certamen, vt ſenſus ſit: Eſt tibi acre quoddam & difficile certamen gloriæ ſtudium, quod contentione & induſtria eſt ſuperandum. Adiectiuum eſt, ſi accipias Elliptice: Eſt tibi grauis aduerſaria, ſupple pars, **du haſt für dir ein ernſtes Widerpart.**

Porro aduerſarius adiectiue ſeu ἐπιθέτως etiam accipi argumento eſt genus neutrũ, Aduerſarium. Cic. Sua cõfirmare, aduerſaria euertere, id eſt oppoſitas rationes.

Aduerſaria aduerſariorum ſunt tabulæ rationum tumultuarie & negligenter confectæ, quæ iccirco conſcribuntur, ne res memoria excidant.

ADIECTIO, προσβολή.

1\. Adiectio eſt adiunctio vel acceſſio, vt adiectio familiæ. Cic.

2\. Interdum idem eſt Adiectio quod Metaplaſmus ille Grammaticus, quo litera ſyllabave fini adijcitur, dicier pro dici, quam nonnulli vocãt Adductionem, multi etiam Paragogen.

3\. Adiectio Syllabica Grammaticis eſt appendix dictionis extra cõpoſitionem nihil ſignificãs, in compoſitione vero addens aliquid ſignificationi dictionis (cui adiecta eſt, ſeu qui cũ cõponitur.) Tales ſunt Met, Pte, Te, Ce, Piã, vt Egomet, Meapte, Tute, Hoſce, Quiſpiã. Interdũ duæ cõiungũtur, vt Tutemet.

4\. In Politicis Adiectio nõnunquã acquiſitionẽ quandã ſignificat. In vſucapione non acquiritur Dominiũ ex Domini vero & naturali cõſenſu, ſed ex facto legis. Itaq; in definitione vſucapionis nõ ſimpliciter acquiſitio dominij, ſed adiectio appellatur, quæ vox ſignificat eam acquiſitionem, quæ ſola legis authoritate defenditur. Alc. in comm. in Codic. Iuſt. de pactis pag. 230.

Adiectio igitur dominij eſt, cum verum dominium non transfertur ex conſenſu, ſed ex authoritate legis.

5\. In Logicis Adiectio eſt, quod adijcitur ſubiecto vel prædicato ſententiæ: verbi gratia, coarctatio ſeu limitatio quædam vel extenſio.

Canon.

Verba etiam generaliſſima per adiectionem reſtringuntur: Quo vſus quoque eſt Iuriſconſultus D. Andreas Alciat. in com. de verb. ſignificat.

ÆGRITVDO.

Ægritudo vel eſt dolor corporis, vt neruorum; vel eſt Dolor Animi, Græce λύπη, cui contraria eſt lætitia. Hæc duo in affectib. extrema ſunt, in quib. natura animantis vel acquieſcit, vel

afflig itur, & reſpondent his in neruis delectatio & dolor, de quo iã meminimus. In lætitia bonum, in ægritudine malum præſens eſt, ſiue verum, ſiue opinatum. Sed hæc & malum præſens auerſatur ac refugit. Illa vero bonum præſens, quo fruitur, appetit. De priori ægritudinis genere intelligatur hoc Platonis in Phædone: Ægritudo & voluptas animum corpori affigit, & quaſi fibula innectit, & quaſi corporeu m efficit. De poſteriori, cum ait: Inter ægrotum & ſanum nihil eſt medium: Neceſſe enim eſt (inquit) omnem hominem vel ægrotare vel non ægrotare: quod poſtea ad animum accõmodat (neceſſe eſt hominẽ ægrotare animo, vel non ægrotare animo.) Socrates. Arbitrariſne hominẽ vel ſapientẽ vel inſipientem eſſe oportere? an tertiã quãdam veluti intermediam affectionem ineſſe, quæ hominem neq; ſapientem, neque inſipientem efficiat? Alc. Nequaquam.

ÆNIGMA.

Ænigma obſcura
- Oratio, rem notam, quam ſignificat, ambagibus tegens
  - Oratorium.
  - Poeticum.
- Quæſtio.
- Ratio.

Duo genera eius: Vnum verum, in quo nihil eſt proprium, & non facile intelligitur, vt Poeticum. Alterum Oratorium, proprium, obliquatũ, quod eſt tanquam vmbra in ſole, & lucem accipit fere ex hiſtoria. Quemadmodum in Sole excitata vmbra & iucunda eſt, ac intelligitur ab eruditis, etſi à plebeis ignoretur: Sic etiam in perſpicuitate grata aliquando obſcuritas. Sed hęc dicitur habere ſignificationem ingenij. Vſus eius eſt in rebus odioſis, vt periculoſis, ingratis, & obſcœnis, quas non vtile eſt ab omnibus intelligi. Aliud eſt allegoria. Nam nonnunquam tantum allegoria exit in ænigma, vt cum allegoria plane obſcura eſt, & tũc dicitur Ænigmatica (αἰνιγματώδης.)

Ænigma Buchanani.

Tempus. *Sum Genitor veri, domitor liuoris aperti,*
Index aſtrorum, filius, atque comes.
Me ſequor & fugio mea per veſtigia, nunquam;
Cum ſum, quotidie naſcor & intereo.

Græce αἰνιγμὸς ἢ αἴνιγμα eſt λόγος ἐπικαλύπτων τὸ σαφὲς ἀσαφεῖ. Generalis fere definitio propter vocis λόγου generalitatem.

Ænigmaticum hoc meũ eſt in vocibus, SIVSVI, id eſt, IVS VIS, ſi à fine incipiendo ad initium vſque legas, in honorem Iuſti Iungmanni cum Marpurgi diſputaret conſequendi Licent. in vtroque iure gratia.

Tu iuſte, re ſis iuſtus atque nomine,
Iungmanne. SIVSVI eſſe vis Reipublicæ,
Hæc ſit tibi carum: illa deteſtabilis.
Quid hoc? [a] quid illa? [b] SIVSVI retro lege. a. Ius. b. Vis.

Ænigmatiſtes eſt magiſter ſcruporum ſeu ænigmatum.

ÆQVALITAS.

1. Æqualitas eſt vnitas (rerum) in quantitate, Alex. Alenſis in 4. 1. Philoſoph. tex. 3.

Propria eſt quãtitati. Auerroes. Primum in quantitate eſt ſymptoma, ait Proclus in Euclid. *Æqualitas in quanti[tate]*

Eiuſque fundamentum eſt non tantum quantitas ſecundum rem, ſed ſecundum modum. Idem in 5. 1. Phil. tex. 20.

Adde, quod æqualitas eſt terminus & menſura inæqualitatis. Proclus.

2. Æqualitas improprie attribuitur qualitatibus. Sic improprie dicitur album albo

Digitized by

albo æquale, quia ſimile, Porphyrius in prædic. Et: Æqualitas, quę eſt ſecundum proportionem, non eſt vera æqualitas, ſed ſimilitudo. Auerr. 2. de Generat. & corrup. text. 57.

Æqualitas duobus modis dicitur, vel ſecundum continentiam, vel vt habet communem menſuram.

Vſus.

Diſtinctionis huius vſus eſt in doctrina Peripatetica de loco. Sic Albert. Mag. 4. Phyſ. Æqualitas duplex eſt, vna ſecundum continentiam, & ſic Locus & Locatum ſunt æqualia. Æqualitas loci non eſt æqualitas dimenſionis, ſed æqualitas continentis: alia quæ communi menſura menſuratur. Ita æqualia Simplicio ſunt, quæ eadem menſura æqualiter menſurantur, & Albert. Magn. Æquale eſt, quod habet quantitates menſuratas æquales. 3. Phyſ. Et Platoni in Parmenide æqualia ſunt, quæ habent eaſdem menſuras.

qualitas ſecun- m conti- tiam

Æquale interdum accipitur generaliter, vt cōplectatur Par, vt; Æquale vel inęquale eſſe neceſſe eſt, quicquid magnitudine vel multitudine cōſtat. Ariſtot.

Interdum ſpecialiter, vt æqualia ſunt, quæ conueniunt magnitudine; cum duorum neutrum excedit aut deficit. Sic Æqualia ſunt, quæ inter ſe nec maiora, nec minora ſunt. Plato in Parmenide.

In Ethicis etiam Æquale & Æquum eſt dignitate, vt in doctrina de iuſtitia & amicitia. Vid. Ariſt. 8. Ethic. Nicom. & 5. Polit. c. 1.

Æqualitas eſt vltimum in iuſtitia, & principium in amicitia. Thom. Aquin. in Ethic.

In Logicis Æquale eſt id, quod neque plus, neque minus, quodque omni ſoli conuenit ac conuertitur. Ariſtot. poſt. 2. ca. 4. Sic accipit etiam Porphyrius, cum ait: AEqualia de æqualibus, & maiora de minoribus prædicantur, non autem è conuerſo minora de maioribus. (Intellige in Naturali prædicatione.)

Æqualitas etiam fertur ad θεῖα ad S. τριάδα: dicitur enim Filius æqualis Patri. Itaque Leo. Heb. vtitur hac propoſitione Comparatiua: *Æqualitas finiti potius, quam infiniti conditio quædam eſſe videtur.*

AEqualitas Geometrica in iuſtitia diſtributiua quid ſit, colligitur ex his Marſilij Ficini in Platon. de Legib. dial. 6. AEqualitas in ciuilibus muneribus diſtribuendis ſemper ſeruanda eſt, nō Arithmetica, quæ ſępe iniuſtiſſima eſt, ſed Geometrica, per quam conſiderantur merita ſingulorum, & ea ratione ſingulis diſtribuuntur, vt quæ proportio meritorum eſt ad merita, eadē quoq; munerum ſit ad munera, neq; æqualia ſint munera muneribus, ſed munera meritis.

AEqualitas Geometrica in corporibus Phyſicis intelligitur ex his, quæ ſumpta ſunt ex Timæo Platonis. Eſt ὁμαλότην, id eſt, æquabilitas ſeu æquatio elementorum, quia in corporibus inter ſe ἀναλόγως coaleſcunt. Eius ὁμαλότητος in corporum συστάσει hæc eſt vis & poteſtas, vt in temperamentum quoddam conſpirent elementa compoſita, qua εὐκρασίᾳ corpora conſeruantur. Ioh. Serran. in Timæ. Plat. theſ. 60. & 62.

AEquabile idem eſt quod æquale vel Temperatum ſeu moderatum, vel cōſtans. AEquabile naturæ Legi vnum vni eſt contrarium, inquit Nicol. Leonic. Tomæus.

AEQVATIO.

AEquatio (ὁμαλότης) eſt 1. æqualitas, vel æquiparatio.

2. Interdum eſt complanatio. Sic dicitur pauimenti vel ſoli æquatio.

3. Per Metaphoram eſt æqualis diuiſio.

4. In Algebra æquatio eſt ſecunda pars

Digitized by Google

Algebræ, qua numeri figurati inter ſe ſecundum hypotheſin æquantur. Ea duplex eſt. Prima eſt duorum, vnde altera vnius tertij pro æquatorum differétia nominatur, & quæſiti æquatio proportione concluditur. Secunda æquatio eſt, cum trium figuratorum continuorum, quorum maximi numerus eſt vnitas,& minimus eſt numerus, duo æquantur vni. Cuius canones tres ſunt, de quibus conſulatur Algebraicus liber.

In Aſtronomia æquatio centri lunæ eſt arcus Epicycli inter illius verum & medium apogeum cadens. Centrum autem Lunæ & arcus Zodiaci inter lineam apogei Lunę,& centrum Epicycli poſitus, alias duplicata Lunæ a Sole diſtantia dicitur. Chriſtianus Vurſtiſius in Theoricis planet.

Æquatio Solis eſt arcus Zodiaci cadens inter lineas medij & veri motus Solis: vel eſt arcus, qui diſcrimen æquabilis & apparentis motus Solis monſtrat,ſic dicta, quod medium motum vero & inæquali motui æquet: inæqualibus enim ſpatijs duę lineæ veri & medij motus à ſe inuicem diſtant, propterea quod vnius motus in firmamento regularis, alterius autem ſit irregularis. Ea nunc maior, nũc minor, interdum vero nulla eſt. Quo Sol propior Apogeo vel Perigeo eſt, eo minor eſt. Tanto autem maior, quanto propior pũctus medij tranſitus fuerit, quæ cum Sol attigerit, maxima eſt. At cum in ſummo & infimo Eccentrici puncto lineæ ęqualis & apparentis motus motus vniantur, omnis illic æquatio euaneſcit. Vid. quæſtio. in Theor. Planet. Chriſt. Vurſtiſ. Baſil.

AEquans Lunæ eſt circulus concentricus, reliquos Lunæ orbes ambiens, per quem varietas latitudinis Lunæ ſaluatur. Vocatur & circulus nodorum,& deferens caput & caudam Draconis. Dicitur ęquans, quia centro eius velut æqualitatis puncto motus eccentrici, qui circum centrum ſuum irregularis deprehenditur, æquatur.

At AEquator eſt circulus maior inter vtrumque mundi polum exacte medius, quem Sol tangens æquat diem nocti. Sic dictus, quia eſt communis męſura & norma omnium orbium, quorum motus ad hunc examinantur.

In Politicis AEquatio bonorum in ciuitate eſt capitalis Ciceroni, id eſt, ad extremam perniciem ſpectans.

AEQVANIMITAS, ἐυθυμία, ἐυγνωμοσύνη.

AEquanimitas eſt animi æquabilitas, bonitatis & probitatis fundamentum. Scalig. Bonitatis certiſſimum fundamentum eſt animi æquabilitas, qua humana omnia æqui boni conſulere par eſt. Interdum accipitur pro fauore. Interdum etiam pro patientia. Interdum denique virtute eius, qui nec proſperis extollitur, neque aduerſis frangitur, quæ ad fortitudinem pertinet.

AEQVILATERVM.

AEquilaterum eſt, in quo omnia latera ſunt æqualia, vt æquilaterum triangulum. *Significatio propria Geometrica.*

AEquicrurum, in quo tantum duo latera ſunt æqualia, vt æquicrurum triangulum.

Rhetores hæc accommodant ad periodum æqualem trinembrem, vt hanc etiam diſtinguant in æquilateram & æquicruram. Sturm. l. 3. Eloc. cap. 1. & libr. de Period. cap. 7. Triangulo igitur Periodus trimembris comparatur. Et Keckerm. Syſtem. Rhet. lib. 2. Periodus (æqualis trimembris) AEquilatera ſeu Iſopleuros eſt, in qua omnia tria membra ſunt paria, vt Cicer. pro Roſc. Vereor ne aut moleſtus ſim vobis, iudices, aut ne ingeniis veſtris videar diffidere, ſi de tam perſpicuis rebus

bus diutius diſſeram. AEquicrura ſeu Iſoſcelis Periodus eſt, quæ habet duo membra paria, tertium impar, ideſt, breuius vel longius, vt; Quæ res in ciuitate duæ plurimum poſſunt, hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore: ſumma gratia, & Eloquentia. Hic tertium membrum eſt breuius prioribus.

Opponitur his Periodus inæqualis, cum nullum membrum alteri eſt æquale.

Æquilatatio duriuſcula vox Vitruuij; eſt æqualium linearum ſecundum latitudinem productio. Græce hoc dicitur mollius ὁ ἰσοπλατές.

AEQVILIBRIVM.

Æquilibrium proprie Mechanica vox eſt, qua ſignificatur exacta æqualitas, qua neutra pars libræ præpōderat; ſicut æquipondij voce ſignificatur ponderis ęqualitas. Nonnunquam & libramentum & æquamentum dicitur.

Huc reſpiciunt Geographi, cum dicunt: Singulę partes terrę, cum pariter tendunt ad medium ſeu centrum, faciunt totius terræ ἰσοῤῥοπίαν ſeu æquilibrium quieſcens, vt in aere vndique circumfuſo terra pendens tota in ſe quieſcat.

Per Metaphoram Rationum æquilibrium dicitur, cum paria ſeu æqualia earum ſunt momenta.

Æquilibre eſt æqualiter libratum ſeu ad libram æquatum.

AEQVIMANVS pro Ambidexter.

AEquimanus adiectiuum, eſt, cui vtraque manus æque operoſa eſt, vt qui vtraque manu prompte gladio vtitur. Iſidor.

AEQVITAS.

AEquitas deſcribitur μετρικῶς ſummi iuris mitigatio, cum aut per legem ſuperiorem mitigatur inferior, quæ videbatur durior, aut cum voluntas & mens legis latens magis ſpectatur, quam legis verba.

Lex corrigitur
- Allatione alius Legis, ſiue Naturalis, ſiue Poſitæ, commodius negotio præſenti congruentis vel ſuperioris.
- Prudenti inquiſitione voluntatis Legislatoris ex ratione Circumſtantiarum.

Ius enim Ciuile docet, mentem potius ſpectandam, quam verba.

Vicina ſignificatio eſt, cum AEquitas accipitur pro moderatione ex æquo & bono, vt cum de amicorum erratis iudiciũ ferimus, æquitas adhibenda eſt, id eſt, moderatio ex æquo & bono.

De AEquitate hæc habet Gualandus Epiſcopus. Paritas eorum, quę dantur & accipiuntur, ſecundum naturam & rem ipſam, æquitas dicitur.

Eſtque ius non ſcriptum, ſed ab ipſa Natura hominũ mentibus inſitũ impreſſumq;. Summũ ius omnia recta & inflexibilia exigit. AEquitas vero de rigore iuris multum remittit. Itaq; dicitur ἐπιείκεια ἀπὸ τοῦ εἴκειν, id eſt, à cedendo, quod de iure cedatur.

Et paulo poſt Iuris rigor mollitudine & norma æquitatis corrigitur. Vetat Lex mœnia ſcandi & ſcandentem iubet morte mulctari. Aſcēdens ciuis vt ea ab hoſtibus tueatur, quæritur an ſit mulctandus? Ius, quod legis verbis exprimitur, pœnam irrogat. At æquitas, quę illius ſentētia continetur, cōtrariũ ſuadet, quã ſequi præſtat propterea, q̃ rei & naturę cōſentanea eſt. Neq; enim rei natura & ratio poſcit, neq; eo condita eſt Lex, vt qui iuuandi cauſa aſcendit, pro præmio ſupplicium ferat, ſed beneficium beneficio penſare decet.

Itaque cum lege explicari omnia,& omnia συμβαίνοντα, id eſt, omnes particulares caſus comprehendi nequeant, plurimoſq; contingere veriſimile ſit, in quibus, ſi verba legum ſequamur, à legumlatorum ſententijs & æquitate diſcedimus, complura neceſſe eſt legibus iuſta contineri, quæ æqua non ſint. Nam iuſta illa dicere conuenit, quod à Republica ſanciuntur: æqua vero eſſe negare oportet, quod, ſi ex ijs iudicium fiat, non paria meritis pro re & natura referantur. Apud Ciceronem ſunt, pro æquitate contra ius dicere : & ; Fugiſti ſententiam Legis, æquitatem omnem reieciſti.

AEquitas animi Ethicis eſt animi Tranquillitas.

AEQVIPOLLENTIA.

AEquipollentia, ἰσοδυναμία

- *Simplicium*
  - *Rerum*, ratione
    - Amplitudinis.[a]
    - Naturæ.
  - *Nominum*, Signorum, vt Aliqui & Nonnulli; Logica & Dialectica.
- *Complexorum.* [b] Hæc eſt Enuntiatorum verbis diſcrepantium conuenientia in ſenſu: vt; Petra erat Chriſtus, & ; Petra adumbrabat Chriſtum.

a. Omnes ſpecies ſimul ſumptę idem ſunt quod Genus ſuum ſeu æquipollent generi ſuo κα᾽ ἄλι, id eſt, ratione amplitudinis ſeu latitudinis, non autem ratione Naturæ ſeu ἁπλῶς.

b. Ouid.

Si niſi quæ facie poterit te digna videri,
Nulla futura tua eſt, nulla futura tua eſt.

Hæc æquipollent excluſiuę Hæc tantum puella tua eſt, q̃ formoſiſſima cenſetur.

Si, niſi quæ potuit vera virtute parari,
Gloria nulla tua eſt, gloria nulla tua eſt.

Hæc æquipollet excluſiuæ affirmatæ: Sola gloria parta virtute eſt tua.

Propoſitiones etiam æquipollentes dantur, quæ mutuo ſe conſequuntur.

Exempla.

1. Poſſibile eſt / Contingens eſt } ſcandala eſſe.
   Non impoſſibile eſt / Non neceſſe eſt } ſcandala non eſſe.
2. Non poſſibile eſt / Non contingens eſt } ſcandala eſſe.
   Impoſſibile eſt / Neceſſe eſt } ſcandala non eſſe.
3. Poſſibile eſt / Contingens eſt } ſcandala non eſſe.
   Non impoſſibile eſt / Non neceſſe eſt } ſcandala eſſe.
4. Non poſſibile eſt / Non contingens eſt } ſcandala non eſſe.
   Impoſſibile eſt / Neceſſe eſt } ſcandala eſſe.

Hæc ſunt

…d pro- … poſſe.

Hæ ſunt ſyzigiæ quatuor modalium propoſitionum æquipollẽtium. Poſſibile hic intellige proprie id, quod non eſt actu, eſſe tamen poteſt.

Propoſitio indefinita (quæ habet ſubiectum vniuerſale ſine ſigno ſeu nota) in materia contingenti, ideſt, cum accidens commune, quod mutabiliter adeſt, de ſubiecto dicitur ſemper, particulari eſt ἰσοδυναμοῦντα. Vniuerſali vero æquipollet in materia neceſſaria, nempe quando ſpeciei * vel Genus, vel Differentia, vel Proprium, vel tale etiam accidens attribuitur, quod in proprium quaſi degenerauit, vt eſt mortalitas reſpectu hominis.

Hic per …ſem in- …ge etiã …ectum.

Æquipollentia etiam dicuntur Paria & conuertibilia nonnunquam, vt Homo & ratione præditum; equus & hinniens.

Æquipollens etiam dicitur Æquiualens, vt huic vocabulo φορτικὸν non poſſumus inuenire æquiualens in lingua Lat. Significat autem (quod obiter moneo) inſolens, importunum, odioſum.

Factumq; eſt nomen à grauitate ponderis, quia pondera grauant baiulantes homines φορτικώτατοι, gar beſchwerliche Leute.

Æque poſſe ali[illegible]ui.

Phraſis eſt Geometrica, qua vtuntur Geometræ in comparatione æqualitatis potentiæ duorum, vt, Radius ęque poteſt ſinibus peripheriæ & complementi. Thom. Finck. l. 5. Geomet. rotund. & 1. Prop. Regi. de ſinibus. Eſtque hæc propoſitio de ratione æqualitatis in potentiæ ſinuum & radii comparatione. Ac ſententia eſt, Sinus recti peripheriæ & complementi ſui æquantur radio. Eſt igitur *æque poſſe* idem quod æquari.

Latus quadrati inſcripti circulo poteſt duplum circularis radii: ſeu æque poteſt duobus radiis, &c. Et latus inſcripti trianguli poteſt triplum circularis radii. Hinc potentia radii dicitur, vt ſi potentia radii triplicetur, triplicatæ latus eſt latus inſcripti trianguli. Vid. l. 7. Geometr. rotund. Thom. Finck. pr. 14. pag. 160.

Quadratum inſcriptum circulo eſt dimidium circumſcripti, quia diameter, hoc eſt, latus circumſcripti æque poteſt duobus cruribus, nempe lateribus inſcripti.

ÆQVIDICI
VERSVS.

Æquidici ſeu Iſolecti verſus dicuntur, cum ſingulæ dictiones habent ſingulas dictiones ἀντιθέτους. vt; Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra legũtur. cadunt, leguntur, opponuntur. Vid. Diomed. l. 3.

ÆQVIVOCVM.

Vox vna diuerſis conceptibus ſubordinata.

Æquiuoci natura eſt & eſſentia, ſignificare. Scal. Bonus Metaphyſicus non partitur æquiuoca in ſpecies, quorum natura & eſſentia nihil aliud eſt, quàm ſignificare. Non igitur eſt Amoris diuiſio in ſpecies: Amor eſt virtutis vel inceſtus: eſt Bonus, vel Malus: purus vel impurus, ſanus vel væſanus; verus vel falſus. Non enim prędicatur æqualiter ſeu vniuoce de quouis illiuſmodi affectu amor.

Voluptas æquiuoce dicitur, quia hoc nomen conuenit cuilibet voluptati ſecundum eandẽ eſſentiam, quod commode & breuiter dicunt Philoſophi Scholaſtici, vniuocationem.

Homonyma ſeu Æquiuoca, quorum ſignificata differunt inter ſe *vel Totis ſpeciebus, κατὰ τὴν ἰδέαν*; Et hæc dicuntur Manifeſta, quod omnibus ſint conſpicua: vt, Græci appellant κλεῖδα & clauem, qua ſeræ clauduntur vel aperiuntur, & os iuguli in corpore humano,

quod ab humero ad iugulum protenſum ſterno coniungitur, & Latinis dicitur clauicula. Clauis autem ferrea & os viuum tota ſpecie differunt, quod nemini obſcurum eſt. *vel non totis ſpeciebus*, vt quæ eiuſdem ſunt quaſi ſpeciei, & analogice potius quam eſſentialiter inter ſe differunt. Hæc obſcura ſunt & à paucis animaduertuntur propter rerum affinitatem. Sic iniuſtus dicitur & is, qui legibus non paret (παράνομος) & is, qui ęquitatem negligit, ἄνισος. Vid. 5. Eth. Ariſt. ad Nicom. c. 1.

Æquiuoca { ἀπὸ τύχης. / ἀπὸ διανοίας.

Quorum non eſt communis idea, commune quid habere poſſunt vel Fortuito, vt homonyma fortuita, vt quod Taurus & bruti animalis & Philoſophi nomen eſt; Gallus populi & animantis, vel non fortuito, ſed ratione aliqua, vt κατὰ τὴν ἀναλογίαν, quæ cōmunitas non eſt eſſentialis, vt veri Generis & ſpecierum, ſed Accidentalis. Talem communitatem (ſeu analogiā) mens & viſus inter ſe habent. Sicut enim viſus inter omnes ſenſus corporeos principatum obtinet: ita etiam inter omnes animæ facultates & vires mens ipſa. Vid. 1. Top. & lib. primi Ethi. cap. 5.

Sed aliud eſt ab Homonymia καθ᾽ ἀναλογίαν Ariſtotelea Analogum, quod vulgo in ſcholis appellatur, nempe quaſi medium aliquid inter Æquiuocum & ſynonymum. Vocari enim ſolent Analoga, in quibus eſt ὕστερον καὶ πρότερον, id eſt, prius, & poſterius, ita vt res ipſa primum inſit in vno, vnde diffunditur ſeu transfunditur in alia: ita ſanitas primum omnium ineſt in corporibus animalium; primo igitur de his dicitur: hinc poſtea & vrina & pharmaca ſana dicuntur, quod hæc efficiant ſanitatem, illa vero indicet. Cum nominis hæc magis potius ſit communicatio eſſe videatur, quam rei ſeu naturæ & definitionis, ſunt qui ad homonyma hæc referant.

ÆRA. *Epocha.*

1. Numus aliquādo pro ſigno, vel cum alio ſigno apponitur noſtris tēporibus. Et olim apponebatur numerus ſeu ſumma pretij docens, quot ille minutioribus numis valeat, quē numerum pretij appoſitū in numo Priſci vocarūt *Æram*. Lucilius. Hæc eſt ratio peruerſa, æra numeri ſubducta eſt improbe. Nō nemini æta eſt ex hoc: Annus erat Augusti. 2. Æra ponitur pro Epocha. Itaq; Epochæ ſeu Æræ ſunt Eccleſiaſticę, Politicæ, Mathematicę, quę ſub Chronologia (quæ accurata quædam temporis in hiſtorię lectione notatio & animaduerſio eſt) continentur, & ſunt definitiue, certum cuiuſq; regni initium & temporis *quaſi retinaculum*, quo veluti certo fixoque ſigno hiſtoricæ narrationes continentur, ne temere & ſine meta ac carceribus vagētur, vt Epocha orbis conditi eſt 5575. imperii Germani Epocha cū Carolo M. An. Chriſti 801. cœpit. Natiuitatis Chriſti æra incidit in annum Mundi 3963. Sic dicimus annō Epochæ noſtratis 1612.

Cur dicta Epocha

ÆSTIMATIVA.

Abuſiue veteres Phyſici nonnulli, rerum quam verborum ſtudioſiores, accipiūt pro exiſtimatione, & Æſtimatiuā vim pro exiſtimatiua.

Illis æſtimatiua potentia eſt ſenſus interior, cuius peculiare officium eſt ex ſenſatis inſenſata percipere, id eſt, ex ſpeciebus, quibus ſenſibilia per ſe à phantaſia recepta ſunt, ſpecies eorum, quæ per ſe ſub ſenſum non cadunt, elicere. Nam ex ſpeciebus ſeruatis in Phantaſia deducūtur ſubito quædam inten-

intentiones non prius ſenſatæ, quibus eget animal ad quærenda vtilia, quæ ignorantur à ſenſibus externis; vt auis quęrit paleas ad ſtruendum nidum. Sic ouis figura Lupi conſpecta, illum vt inimicum fugit, & deguſtatâ herbâ noxiâ, eam vt nociuam ſeu nocituram abiicit, quod non faceret, niſi ex ſpeciebus figuræ & ſaporis conuenientis aut non conuenientis ſpecies eliceret fugæ, odij, proſecutionis. Homines etſi in primis & repentinis motibus multa intenſata ex ſenſatis naturæ inſtinctu percipiant, fere tamen ratiocinatione quadam id faciunt. Phantaſia à ſpeciebus ducitur & mouetur ad operandum; ſed Æſtimatiua ducitur citra ſenſatas ſpecies ad mouendum appetitum fugę aut proſecutionis ex apprehenſione noxii aut vtilis. Æſtimatiua in brutis dicitur in Homine cogitatiua & Ratio particularis. Hæc non eſt ratiocinandi facultas Intellectiua.

Iohan. Sturmius in l. de vniuerſa ratione elocutionis Rhetor. Æſtimationem oratoriam vocat, quod Hermogenes παραζήμησιν, qua vtimur, cum verbis, vtrum ex duobus magnis pluris ſit æſtimandum, placet indicare, nempe cum volumus rerum dignitatem diſcernere. Fit autem particulis Maxime, Potius, Magis, Cum, Tum. Ergo æſtimatio hic eſt electio oratoria ex duobus, qua alterum magis præfertur: vt Lentulum noſtrum cum cæteris artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tùm in primis imitatione tui, fac erudias. In hac cauſa locus à me pietatis potius, quam defenſionis ſuſceptus eſt. Cum omnes Philoſophiæ partes tenet; tum maxime Phyſicam. Propoſitiones ſunt comparatiuæ ex Imparibus. Sturmius figuram hic facit verborum.

ÆSTIMARE.

Æſtimatio & æſtimare proprie Politicæ voces ſunt, Schetzen German. quę differunt ſignificatione ab *Exiſtimatio & exiſtimare.* Eſt autem æſtimatio rerum, quæ conueniunt in contractum & commercium. Ita æſtimantur merces, domus. Sed transfertur etiam ad Perſonas, vt cum Scaliger ait ex. 324. Quam ſincero ſis iudicio, Cardane, vel ſolum hoc caput oſtendere poteſt, in quo non ex illorum æſtimatione, ſed ex tuo cerebro iniqua ſtatera pendis atque examines veterum ſapientum dignitatem.

Vſus.

Sigiſmundus Imperator cum in Concilio Conſtantienſi, lapſu forte linguæ, alioqui diſertus ac facundus, multarumq; linguarum peritus, à Grammaticæ regulis aberraſſet, & ſchiſma maſculino, non neutro genere (vt Grammatici docent) protuliſſet, à Placentino reprehenſus eſt Cardinali. Cui mox ex tempore dixit: Placentine, Placentine; vt omnibus placeas; minime nobis places, qui minoris nos authoritatis, quam Priſcianum Grammaticum, quem offendiſſe me aſſeris, exiſtimas. Maximo omnium, qui aderant, cachinno ſuſcepta eſt Cæſaris excuſatio. Cuſpinian. Hic pro exiſtimas non recte diceretur æſtimas, recte tamen cum Scaligero diceres minoris non æſtimas (genitiuo authoritatis omiſſo.)

Adouardi Gualandi Piſani Epiſcopi Caſenatis l. 13. de ciu. facult. de voce Æſtimatio, hoc eſt iudicium. Voce, inquit, Æſtimationis tum vtimur, cum quanti quiuis fiat, exquiritur. Nā cum cætera fere omnia, quæ homini vſui ſunt, pecuniâ æſtimentur; in homine

ipſo æſtimando Honor pretij loco ſuccedit & interdum à nobis pretium dicitur, vt à Græcis τιμὴ, quæ vox tum Æſtimationem, tum Honorem ſignificat. Idem ibid. Se pluris æſtimari cæteris deſiderat, id eſt, pluris fieri, in maiore honore haberi. Æſtimationis iuſtā lanceam impediunt Amor & Odium.

Æſtimare litem eſt tanti reum damnare, quāti intereſt. l. ſi inter. §. ſi res. ff. de pig.

ÆTAS.

Ætas accipitur modo generaliter, modo ſpecialiter: modo proprie, modo improprie. Proprie, vt cum viuētibus tribuitur: improprie, vt cum Mūdo, Cælo, Terræ, Lunæ. Ætas enim Lunæ decreſcens vel creſcens dicitur ab Aſtrologis, quod videre eſt in hoc diſticho:

Dextra cauum veteris replebit, læua recentis:
Hoc ætas Lunæ naſcitur indicio.

Generaliter accipitur à Scaligero cum inquit: eſſentiæ affectus eſt peculiaris is, quem vocāt Philoſophi durationem, id eſt, vt loquuntur, eſſendi tractus cōtinuatus, qui in communi rerum natura dicitur Ætas: hæc nihil aliud eſt quā rei exiſtētia ſub tēpore. Phyſici vero & Medici ſpecialius: Definiunt enim *ætatem vitæ ſpaciū ſeu curriculū, quo inſitum viuentis temperamentum per ſe, ſeu ſuopte nutu* (id eſt, ex ſua natura, ab inſito principio, citra extraneam cauſam, vt vulnus vel morbum) *euidentem mutationem* (hoc eſt, alterationem in primis qualitatibus & accidentibus, quæ has comitantur) *ſubit*.

Scaligero ætas eſt duratio exiſtētia.

Eſtq; eis adoleſcētia, νεότης; media vigor, ἀκμὴ; ſenectus, γῆρας. Adoleſcentia in homine eſt Infantia ad annum 4. vel 7. Pueritia ad annum 14. Pubertas ad annum 18. Adoleſcentia proprie dicta ad annum 25. Ακμὴ eſt ἀκμὴ proprie dicta Iuuētus, ætas florens & vigens. Hęc in homine ab anno 25. ad 35. vſq;. vel παρακμὴ, ætas conſiſtens & declinans. Hæc in homine ab anno 35. ad annum 49. vel 50. vſq;.

Senectus 1. eſt viridis ſeu cruda. 2. media. 3. decrepita vicina capulo.

Alb. Magn. Ætates facit 4. Puerilem ſeu incrementi vſq; ad 30. annos; ſtatus vſque ad 35. vel 40; Diminutionis vſque ad 50; & ſenilem, quæ eſt cum notabili deſtitutione vigoris & ſubſtantiæ. Vocatur hæc etiam Ingraueſcens & præcipitata. Ætatem autem proprie non habere non-viua, idem author eſt tract. 1. c. 1. de iuuent. & ſenect.

Ac pro hac ſententia poſſimus vti hoc argumento: cui proprie tribuitur ætas, ei conuenire poteſt adoleſcere. Nullum inanimum adoleſcit: quia quod adoleſcit, ex nutrimēto plus apponit, quam ſit abſumptum. At nullum inanimum ex nutrimento plus apponit, ſeu nihil quod non alterat nutrimentum in ſpeciem nutriti, adoleſcit; Nullum inanimū alterat nutrimentum in ſpeciem nutriti. Ergo nullum inanimum adoleſcit; Si non adoleſcit (ſaltem potentia) expers eſt ætatis.

Proclus Platonicus ordinatim diſtinguit ætates noſtras è ſtudiis humanis per cōparationem cum cæleſtibus. Ætatū ordo, inquit, ſequitur ordinē vniuerſi. Ætas prima ſequitur poteſtatē ſeu virtutē Lunarē: Tunc enim ſecundū nutritiuā & vegetatiuā viuimus facultatē. Secunda Mercurialē, cum literarū & ludorum ſtudia meditamur & exercemus. Tertia Venerem, quando turgent membra ſeminibus, & ad genituram incitamur: Quarta ſolarem, in qua regnat vigor: Quinta Martialem, in qua ἐξουσίας, δυναστείας & victorias affectamus: Sexta Iouialem, quæ prudentiam & practicam vitam deſiderat: Septima Saturniā, in qua naturæ cōſentaneum eſt à generatione deſiſtere, & ad vitā incorporeā ſe trāsferre ſeu traducere. In Alc. prim. Caue cōfundas Tēpus cum Ætate: Tēpus .n. ꝓprie dictū eſt extra nos; Ætas vero in nobis: Vtrūq; adiunctū q̄dē, ſed illud externū, hoc internū.

ÆTER-

ÆTERNVM.

1. Æternum eſt vel proprie & per naturam: ita ſolus Deus eſt æternus, nec aliquid extra Deum eſt æternum.
2. Vel ob ſimilitudinem & per participationem & imitationem. Sic Angelorum vita æterna eſt & immutabilis.
3. Vel per ſignificationem, ſi Auguſtinum ſequimur. Exiſtimat enim Geneſ. 17. Dabo tibi omnem terram Chanaam in poſſeſſionem æternam: Æternum intelligi poſſe; quod æternum aliquid ſignificat: Poſſeſſio ſcilicet illius terræ poſſeſſionem cœleſtis beatitudinis, quæ æterna eſt, ſignificabat. Sic dicit intelligi poſſe illud Exod. 12. Et celebrabis diem hunc ſolennem Domini cultu ſempiterno, quæſt. 43. in Exod. Gregorio de Valentia ita in his exemplis eſt figura locutionis Metonym. cùm ſigno tribuitur vocabulum rei ſignificatæ, quæſt. in Thom. An ſolus Deus ſit æternus, pag. 197.

Τὸ ὂν αἰώνιον, dupliciter dicitur
- Proprie & per ſe, & ex ipſa eſſentia, & vt cauſa; κυρίως καὶ πρώτως, καθ' ὕπαρξιν, καὶ αἰτίαν τοῦ εἶναι: vt Deus.
- Πῇ, κατά τι, quodammodo, non abſolute, ſed vel comparate, vel adhibita [a] conditione quadam, videlicet κατὰ μέθεξιν αἰωνίου ὑπάρξεως, vt Angeli & animi noſtri.

Vſus.

Mundus κυρίως & ἁπλῶς æternus non eſt. Dici tamen poteſt æternus.
1. Non ratione exiſtentiæ, ſed ideæ, ſeu decreti DEI æterni in mente ipſius.
2. Comparate ratione conſtantis durationis, ſi cum huiuſmodi rebus comparetur, quæ perpetuo fluxu varie affectæ, vltro citroq; commutantur, vt ſunt omnes res ſingulares & maxime animantes, quæ ludibrium videntur eſſe mutationum omnium.
3. Non ex ipſius natura (quicquid enim natum eſt, naturam habet fini & ſolutioni obnoxiam, vt docet Plato) ſed ex Dei conſilio & voluntate, id eſt, quamdiu Deus voluerit mundum conſiſtere.

Canon: Nihil natū ſua natura ἄλυτον eſt.

Hæc ergo æternitas eſt precaria. In Politico vocat Plato ἀθανασίαν ἐπισκευαστήν.

ÆTERNITAS.

Æternitas
- Per Eſſentiam. Ex hac proprietate & immenſitate Patres ſufficienter probant Filij & Spiritus Sancti Diuinitatem.
- Per Gratiam ſeu Participata.

Gratia eſt participata quædam ſimilitudo diuinæ naturæ. Thom. Aquinas: Ideo non poteſt manare ab alio vt principali agente, niſi ab ipſo Deo. Idem.

Dicta Æternitas videtur per Syncopam pro Æuiternitas.

Æternifoliæ Plantæ ſunt ſemper virentes. Oppoſ. Perdifoliæ (quæ folia perdunt.)

ÆTHER.

Æther eſt ab αἴθω, id eſt, ſplendeo: vnde Cœlum dicitur ætherium, quia eſt res lucida.

Plato numerat in Epinom. corpora quinque: Terram, Aquam, Aerem, Ignem, Ætherem, ſicut & Ariſtoteles inquit. Scalig. 2. de plant. Alibi agnoſcit tria tantum Elementa: *Ætherem namque*

puriſſimam putat eſſe aeris partem, (quæ omnem obtutum oculorum effugit.) Idem Scalig.

Ramus etiam & Fridericus Riſnerus Optici, tria tantum in Mundo prima corpora, Terram, Aquam, Aerem permiſta agnoſcunt, vt diſtinctio tantum fiat remiſſionis & intenſionis genere. Terram dici, quia plurimum terræ inſit, minus aquę, minimum aeris: ſic aquam, ſic aerem. Qualitates varias in ſingulis corporibus miſtas eſſe, aliaſq; aliis præcelle, indeq; res nominari lucidas, opacas, raras, denſas, graues, leues, calidas, frigidas: *Ætherem eſſe rariorem & ſubtiliorem aerem ſeu cœlum ſuperius*, contra Vitell. l. 4. de Viſion. refracta.

Æther pro puriore aere.

Nonnunquam æther accipitur pro liquida & imperturbata luce, qualis eſt in ſummo Mundi loco, vbi aſtra.

Hic nonnulli per Æthera Cœlum: alij Animam, (quod ætheriæ naturæ ſit) intelligunt.

Nullum cum victis certamen & æthere caſſis; quod dupliciter intelligitur.

1. Quies concedenda eſt oſſibus defunctorum, nec ſepulcra eorũ effodienda.
2. De mortuis male ne loquitor, τοὺς τεθνηκότας μὴ κακῶς ἀγορεύειν, Lex Solonis: Man laſſe die Todten ruhen.

Poetæ per Æthera interdum Iouem intelligunt, itaque omnipotentem vocant: Vide Herodot. l. 4. & Clement. Alexandrin. ex Æſchylo. Strom. 5. Iupiter eſt Æther, Iupiter eſt terra: Iupiter eſt cœlum: Iupiter eſt omnia. Vide Ioh. Ludouic. de Lacerda in explicat. 2. Georgic. p. 336.

Iupiter omnia animat.

Αἰθεροβατεῖν per metaphoram dicitur per æthera vagari, inania ſectari; gar zu hoch traben.

Platonici ex Timæo faciunt duplex Aeris genus: vnum εὐαγέστατον puriſſimum, quod vocant Æthera: alterum θολερώτατον, impuriſſimum, vt eſt inferior hic aer, qui nos ambit. Sic iiſdem duplex eſt ignis genus: vnum quod vrit, ardet & lucet: Alterum, quod vrit quidem, ſed non ardet, id eſt pruna, φλὸξ, φῶς, αὐγὴ.

AFFECTIO.

Affectio modo eſt affectus, modo diſpoſitio ad aliquid, modo σχέσις, modo accidens ſubiecti: modo proprium πάθος. Ad poſterior. ſignificat. pertinent hæ diſtinctiones.

1. Affectio eſt externa vel interna. Externa, quæ ſubiecto aduenit ob externã cauſam. Interna, quæ manat à ſubiecti principiis intimis.

Externæ affectionis exemplum eſt defectus luminis Solis, quæ Lunæ accidit ob terræ interiectionem inter ipſam & Solem. Hæc à ſubiectis ſuis facile poſſunt abiungi ratione.

Internæ exemplum Docilitas in homine, quæ ab anima rationis participe, quæ illius forma eſt, proficiſcitur.

Affectio ſeu paſſio propria vel eadem eſt eſſentialiter cum ſubiecto, vt πάθος trianguli: vel habet eſſentiam à ſubiecto diuerſam, vt Intellectus à forma intellectuali conſecutiue, id eſt, neceſſaria conſecutione ſequens propriũ ſubiectum. Fonſ. in Metaph. Ariſtot. l. 5. cap. 2. quæſt. 6.

Affectiones	Externæ, quæ à cauſa externa exiſtunt. Hæ à ſubiectis ſuis ratione facile abiungi poſſunt, quibus definiuntur.
	Interiores, quæ à principiis ſubiecti internis manant. Hæ difficilius à ſubiectis ſuis ratione ſeparantur, non autem poſſunt definiri ſine additione ſubiectorum.

2. Affe-

2. Affectio eſt abſoluta, vel ad aliquid.

Affectio eſt { σχετική.
ἑκτική, vt eſt patibilis qualitas, habitus inchoatus vel abſolutus.

Exempla.

Iuſtitia Chriſtianorum eſt & σχετικὴ & ἑκτική. Illa imputata: hæc inhærens impreſſaque. Labes originis eſt qualitas ἑκτικὴ in natura tenaciſſime hærens, quam naturalis ἀδυναμία inſequitur. Aer afficitur σχετικῶς, cum exorto Sole illuſtratur, rurſusq; eiuſdem ſolis occaſu & abſentia tenebricoſus exiſtit. Lux enim ipſa non eſt ita in aere, vt Lux cum aere vnum ſit. Claud. Alber. ſecutus ſententiam præceptoris ſui D. Schegkii in orat. Apodict. 3. de pace erga Deum, vbi addit hæc: Lux in aere neq; hæret (per Impreſſionem intellige) neq; permanet: neq; ita illuſtratur aer, vt in aere ſit & creetur Lux, eademq; ſemel creata in eodem ſemper foueatur.

AFFECTA.

Affecta 1. Accipiuntur pro iis, quę habent aliquam affectionem, vt omne effectum eſt affectum, id eſt, habet aliquod πάθος, aliquem affectum, aliquod accidens.

2. Pro concretis, id eſt nominibus, quæ continent ſubiectum cum ratione eius; vt iuſtus, cuius ratio nominatur iuſtitia: Ita opponuntur Abſtracta, quæ eſſentiam & rationem ſolam notant, vt iuſtitia. Vocant vulgo abſtractionē hanc Grammaticam pro λεξικῇ ſeu Nominali, ad differentiā realis abſtractionis, qualis Matheſeos à materia, & Philoſophiæ ab accidentibus.

3. Affecta inter ſe ſunt relata τὰ πρός τι, ſeu σχέσιν τινὰ ἔχοντα, quorum alterum eſt afficiturq; natura ſua ad alterum, ita vt eſſe inde incipiat, detque viciſſim. *ta vl- citroq; ſ. Græcor.*

Quod igitur à Relato afficitur, eſt Correlatum. Affectio relatorum mutua dicitur Relatio.

4. Affecta ſunt pene abſoluta, quæ tendunt ad perfectionem. Dauid Schramus opponit eis perfecta & expleta ſeu confecta: Ita Cicero etiam hac voce vtitur, & Gellius. Ita dicimus bellum eſſe affectum, non confectum.

5. Itaque Ciceroni in Topicis Argumenta quodammodo affecta ad id, de quo ambigitur, dicuntur, quæ non plene declarant naturam totam rei, de qua agitur, vt ſunt Cōiugata, Similia, Diſſimilia, Contraria, Adiuncta, Antecedentia, Conſequentia, &c. His opponit Inſita, quæ totam rem propoſitam continent & arguunt, vt Definitio, Diſtributio.

6. Affectum nonnunquam idem eſt, quod aptum vel diſpoſitum, vt oculus conturbatus non eſt probe affectus ad fungendum munus ſuum. Cic. affecta ætas eſt Senectus.

AFFICI.

Affici in Philoſ. γνωστικῶς eſt informari, diſponi, moueri, variari, impreſſionem recipere. Eſt igitur πάσχειν. Ita afficimur ſpeciebus, ſcientia, virtute, ira, amore, voluptate, dolore. Itaque bene vel male. Obiecta dicuntur nos afficere, & in nobis appetitionem motumq; ciere, vt ad ea proſequenda vel auerſanda feramur. His autem tribus modis afficimur. Vno, quando cognoſcimus; altero, cum appetimus; Tertio, cum explemur. Ita obiecta ſunt γνωστά (cognoſcibilia vocat Gualandus) ὀρεκτά (appetibilia) ἐκπληρωτικά (expletiua.) Affici autem dicimur vel ἑκτικῶς, vt vitioſis diatheſibus & habitibus,

vel χειτικῶς. Deus abſolute affici non dicitur, ſed χέσει quadam. Ita dicitur honore affici. In Hominibus etiam χέσις hæc locum habet. Dicitur enim aliquis nomine affici: cum nomen ei imponitur.

Nomine aliquid afficere eſt nomen imponere alicui.

2. Affici eſt animari. Ita affectus, id eſt animatus eſt.

3. Affici in ſpecie eſt affectu animi moueri, ſeu perturbari.

AFFECTVS.

1. Affectum ſæpe Scaliger accipit pro eo, quod eſt affectio, vt, proprius affectus, proprium πάθος ſeu accidens.

Secundo Affectus in Doctrina de corpore animato ſunt appetitus & auerſationes, ſeu motus appetitionum aut auerſationum in corde, quibus ſine neruorum opera, &, vt loquuntur, ſine contactu, fugimus & proſequimur ea, de quibus notitia iudicauit, ſiue foris à ſenſibus offerantur, ſiue intus repræſententur. Vnde à Stoicis φυγαὶ & διώξεις appellantur.

Non referuntur ad virtutem ſentiendi, quia ſenſus interiores & exteriores comitantur ſeu ſequuntur. Non ad Intelligentiam, quia ſunt etiam in Natura bruta, vt in qua etiam ſint notitiæ ex ſenſibus exterioribus & interioribus, in quibus id ineſt, quod rationis inſtar habet. Sed ad ὀρεκτικὸν ſeu δύναμιν ὀρεκτικήν. Hæc vis brutis tribui non poſſet, & nihil illa neq; perſequerentur, neq; refugerent, quod neruos non attingeret, & dolor ac delectatio in neruis tantum fieret, nunquam affectus mouerentur ſine contactu, vt loquuntur, ſi ab iis tantum exiſtèrent affectus, quæ mens agnoſcit, in brutis affectus eſſe non poſſent, in quibus νοῦς non ineſt. Itaque Homini ſunt cum brutis communes, ſed tamen in natura intelligente mens & voluntas accedunt. Nam quæ ſerio volumus, in iis ſe cor cum voluntate coniungit, & ita voluntas quoque in homine affectus commouet, ſæpe habitum ex affectibus attrahit, ac fiunt naturę intelligentis peculiares affectus, vt Ambitio, id eſt, honorum cupiditas, pudor, verecundia, zelus.

Affectiones non ſunt opiniones neque formaliter, neque omnino cauſaliter: etſi enim affectus naſcuntur ex opinione, cum notitia pręcedat affectum, & hunc ipſa moueat: tamen non ſemper exiſtunt & ſunt de opinione. Cum enim quis ſectatur ſtudium veræ laudis & gloriæ, illa cupiditas non eſt ex opinato bono, non ex opinione aut falſo iudicio, ſed ex firma κρίσει.

Stoicum Zenonem docuiſſe affectum fieri à κρίσει vel δόξῃ, id eſt, vel de conſtanti certaque animi ſententia, vel de labante & errante, author eſt Laertius.

AGGREGATVM.

Aggregatum collectionis ſignificationem habet. Aggregatione partium fit aliquid maius. Si ſumatur materia pro aggregato materiæ & priuationis, priuatio eſt pars ipſius aggregati, inquit Zabarella.

Arithmetici accipiunt pro Toto (quod Græcis ὅλον vel σύνολον) prodeunte ex additis numeris. Dicitur etiam tota ſumma. Græci vocant συναγόμενον. Alias vocatur accumulatum, ſicut aggregatio accumulatio, vt cum dicitur augmentum tertio modo fieri per accumulationem, qua vnum additur alteri: Vbi appoſitio fit per ſolum contactum (cui opponitur appoſitio per coaptationem naturalem, vt cum brachium coaptatur manui).

AGITATIO.

Agitatio Phyſicis eſt motus violentus

Dic, quis agaſo, mihi piger eſt agitator aſelli?

aſelli: Philomelæ Brettanæ eſt Genus in definitione motus. (Motus eſt agitatio, &c.) Sed aures eruditiorum hanc cantilenam auerſantur: Motus enim eſt ἐντελέχεια, id eſt perfectio, ſeu actus, non ἐνδελέχεια, id eſt, continua ſeu perennis motio, vel continuatio motus. Idem iudica de anima. Vid. eruditam diſputationē Fortunat. Crell. in l. 3. ἀκροάσ. Ariſt. p. 112. & Scalig. ex. 307. ſ. 14. 39. 12.

Agitatio etiam ad mentem traducitur. Dicitur enim agitatio mentis, quæ eſt Διάνοια. Vid. Scal. ex. 307. ſ. 5.

ALGORITHMVS *pro Arte ſupputandi.*

Algorithmos vel Algarithmos barbare vocant nunc Rationum putationes ſeu ἀριθμοὺς, corrupta voce Græca à Saracenis, qui in Græcas quondam artes derelictas & ſolas inuaſerunt, atq; ab illis ad nos manarunt magna ex parte luculentæ.

Idem autem, quod Algarithmo, etiam aliis quibuſdam accidit, vt τὸ μέγιστον, Almageſtum, & τὴν χυμείαν Alchymiam dicerent. Iohan. Schoner. Mathem. in exempla ad Georg. Volcamerum præmiſſo Algorithmo demonſtrato. Barbari vocant artem calculandi.

ALGEBRA.

Algebra eſt pars Arithmeticæ, quæ è numeris figuratos valores numerantibus numerationem propriam inſtituit. Figurati valores ſunt numeri figurati, velut latus, quadratus, cubus, biquadratus, qui interdum res numerabiles fiunt, cum eorum valores numeramus, veluti ſecundum vnitatem numeramus 1 l, 1 q, 1 c, ſecūdum multitudinis numerum 2 l, 3 q, 4 c, quemadmodum denarios, aſſes, libellas numeramus ſic, 1. d. 2. a. 6 lb. P. Ram. in Algeb. l. 1. c. 1. Eodem ſenſu dicta eſt ab Italis ars de la Coſa, ab aliis Coſſa, & ars rei ac cenſus.

Nomen Algebræ Syriacum putatur, ſignificans artem & doctrinam hominis excellentis. Nam Geber ſignificat Syris virum, idque nomen interdum eſt honoris, vt apud nos Magiſter aut Doctor. Etenim inſignis quidam Mathematicus fuiſſe fertur, qui ſuam Algebram Syriaca lingua perſcriptam ad Alexandrum M. miſerit, eamq; nominauerit Alumcabalam, hoc eſt librum de rebus occultis, cuius doctrinam Algebram dicere maluerunt. Is ab Indis dicitur Aliabra.

ALIENVM, ALIENATIO.

Alienum eſt quod eſt naturæ diuerſæ, aduentitium extrinſecus receptum, Græcis eſt ἀλλότριον: ei opponitur Eſſentiale, quod 3. de anim. dicitur παρεμφαινόμενον, quaſi iuxta-inapparens, intus apparens, id eſt, in ipſa natura recipientis inexiſtens. *Barb. dicūt ab extra receptum.*

Itaq; apparens prohibet alienum, hoc eſt, interprete Zabarella, obiectum primarium ſi in natura recipientis contineatur, impedit ſeu prohibet receptionem ſui ipſius ab externo: itaque omne recipiens debet eſſe denudatum à natura recepibili, vt ait Auerroes, Sublata enim receptione obiecti primarii adæquati, vt coloris, aufertur ſimul cuiuſcunque ſecundarii obiecti, vt magnitudinis vel motus receptio.

In Politicis Alienum eſſe ab aliquo eſt nō fauere alicui, eſſe voluntate ab aliquo alienata.

Alienatio mentis Plinio & Cornel. Celſo eſt veſania.

Alienatio Termini in Logicis eſt, cum

vox alienatur à propria ſignificatione. Quod fit nonnunquam in ſubiecto vel prædicato coniuncto, cum in eo continentur voces repugnantes, ad quas ſequitur Contradictio, vt: Homo mortuus, id eſt, cadauer humanum: Homo pictus eſt in templo, id eſt, imago hominis. Hic à coniunctis ad diuiſa non valet illatio: Socrates eſt Homo mortuus: Ergo Socrates eſt homo. Homo pictus eſt in æde: Ergo homo eſt in æde.

Eleuatio termini eſt, cum vocis ſignificatio eleuatur ſeu deminuitur propter adiectum, vt: Panis vitæ æternæ. Hic adiectum eſt terminus eleuans.

Amicus lingua, φίλος λόγῳ γλώσσῃ.

Proprietas vnius naturæ poteſt de alia natura prædicari in concreto, ſeu per verbum concretum: vt, Deus eſt paſſus, id eſt, Perſona, quæ etiam Deus eſt, paſſa eſt, non autem diuina Natura. Nam de altera natura enunciari nequit, quod alterius proprium eſt.

De Natura humana in concreto dici eſt de Homine dici.

In Politicis Alienatio eſt rei ſuæ iuriſque ſui in alium translatio. Seneca. Sic alienare eſt dominium in alium transferre, quod potiſſimum fit per traditionem.

A L I Q V I D.

Aliquid non vno modo accipitur.

Aliquid
- Tranſcendens, pro Ente, vel eo, quod non eſt nihil, vt Modus Entis.
- Non Tranſcendens, pro particulari Ente ſeu re aliqua.

Quid? quod etiam ipſum Nihil nonnunquam ſignificat Aliquid. Seuerin. Boetius cap. 1. de duabus Naturis Chriſti: Etiam ipſum Nihil ſignificat Aliquid, ſed non Naturam. Neque enim quod ſit aliquid, ſed potius non eſſe ſignificat. Omnis vero natura eſt.

Intelligo quid ſit nihil: Intelligo igitur aliquid. Hoc vnum ſcio, quod nihil ſcio. Ergo aliquid ſcio, id eſt, noui.

Cum dico, Aliquid noui habeo, Aliquid non eſt Tranſcendens, ſed ſpeciem conſignificat. Cum dicit Cicero, ne velis eſſe aliquem: Aliquem ſignificat ſpecialiter.

Fonſecæ ſpatium infinitum non eſt aliquid, id eſt, verum Ens, & eſt aliquid, id eſt, rei capacitas.

A L I Q V A L E.

Aliquid exiguum, vel aliquid ſaltem ſolent vocare Aliquale, vt Aliqualis notitia, id eſt, vel parua notitia. Aliqualiter, id eſt, aliquo modo diſcrepat à ζῷ ſimpliciter. Sic Scot. l. 4. diſt. 49. Quicunque beatus, qui habet claritatem, cum eſt approximatus paſſo, ſibi ſimpliciter vt oculo glorificato, vel paſſo aliqualiter proportionato, vt oculo non glorificato, neceſſe eſt, vt immutet oculum.

Thom. de Aquin. in l. de Diuinis nominibus Dionyſ. a Aliqualis ſimilitudo eſt creaturarum ad Deum, ex quo intelligitur maiorem eſſe hic diſſimilitudinem. a Ali… lis, qua…

Τὸ Aliqualiter contemplari Scotus opponit ei, quod eſt comprehendere, vel perfecte contemplari. Significat igitur Aliqualiter imperfectionem. Sic idem dicit, Ad aliqualiter hoc declarandum.

ALIQVOTVS NVMERVS.

Aliquotus Numerus eſt numerus aliquoties multiplicatus, ſeu aliquoties multiplex reſpectu vnitatis, quæ non ſpecies, ſed materia eſt numeri, quæ omni numero & finite & infinite multiplici accidit proprietas ſeu affectio. Schegk. 5. demonſt. Nam vt actu finitus omnis eſt, ita potentia infinitus eſt numerus. Idem ex Ariſtot. Quare etiam ratione vnitatis numerus omnis finite multiplex eſt, ſiue par fuerit, ſiue impar. Aliquotum finitum Ariſtoteles vocat *ποσὸν*, Infinitum vero aliquotum *ἄπειρον*.

ALIVD.

1. Aliud diuerſum eſt vel ratione, vel re etiam, vel modo rei, vt aliud ſunt partes, aliud Totum: aliud ſpecies, aliud genus: aliud materia, aliud forma. Pars enim eſt in Toto, & Totũ in partibus, ſed alio modo. Aliud eſt vas, aliud quod eſt in vaſe.

Alteratum neceſſe eſt fieri aliud, quam prius, & perdere priorem habitum. Plat. in Parmen.

2. Aliud accipitur ſpeciatim à Scaligero, vt ſit nota ſpecificæ differentiæ, Exercit. 6. ſect. 14. Aliud (*ἄλλο*) fit in generatione per ſubſtantiam. Et paulò antè: Qualitatum receptione non fit, *Alietas*, Græce *ἀλλότης*, in ſubiecto, ſed *ἀλλοιότης*, *Alteritas*, vbi ſubiectum manet vnum. Boet. in Porphyr. Alteratum eſſe dicitur, quicquid aliqua ratione diuerſum eſt, non tamen ſpecifica differentia. Nam tunc non alteratum, ſed aliud eſſet.

Paul. Scalig. epiſt. Cathol. l. 3. p. 188. Homo à puero creſcens in virum non eſt alius ſubſtantialiter, aut diuiſiue, imo idem eſt, vna duntaxat augmentatione differens.

Aliquid eſſe, & *τὶ ἦν εἶναι*, ſunt idem re, ſed differunt ratione. Alex. Alenſ.

ALLITERATIO.

Alliteratio idem cum paranomaſia eſt ſeu agnominatione. Alias dicitur *παράχησις*, cum literis paulùm mutatis, vel ſyllabæ quantitate, quadam ſimilitudine vocum, in contrariam vel diuerſam ſignificationem deflectimus.

Fit autem:
- Additione: Verba, Verbera.
- Variatione literarum: *Spes confiſa Deo nunquam confuſa recedit.*
- Detractione; caula, aula: hara, ara.
- Translatione; non laudator, ſed adulator.
- Mutatione quantitatis: *Oblitus eſt vino, ſed non oblitus amoris.*

Accedit & nonnunquam Echo, vt Grata, rata: Generoſa, roſa: Sacerdotium, otium.

Alia Exempla.

Tange lyram digitis, liram fac arator in agris,
Sulcus agri lira eſt, dat lyra tacta ſonum.

Sæpe ſcelus cœlum zeli velamine turbat,
Sculpendum cœlo ſed ſcelus illud erat.

Quæ { Ira / Mi ra } Dei { Patris propter peccata peremit, / Fratris facies placata redemit.

ALLVSIO.

Alludere eſt alio, quod dicis, referre.

Sic dicimus alludere ad ſententiam aliquam, & alluſio ad locum aliquem communem.

Hieronym. quadam epiſtola reprehendit interpretem Lucæ, qui alludat in verbis, frigeat in ſenſu. Dicitur & alluſio ad affectus alicuius.

Alluſio ab Alciato in Comment. de verborum ſignificationibus: Et ab Oldendorpio in Topicis Legalibus, diſtinguitur ab Etymologia, vt neq; ad ſubſtantiam rei, neque ad deriuationem omnino reſpiciat, ſed ad ſolius vocis ſimilitudinem referatur; itaque argumentum ab alluſione non ſit iuſtum, niſi ad ſimilitudinem nominis ſimilitudo quoq; rationis accedat.

Exempla alluſionis ſunt: Furtum, quaſi furuum: Teſtamentum, teſtatio mentis; Sacellum, ſacra cella. Furis enim etymologia eſt à φώρ, quæ vox eſt ἀπὸ τῦ φέρειν, id eſt auferendo; Teſtamenti à teſtatione: Sacelli à ſacro. Sic alluſio eſt: Mutuum, quod de meo fiat tuum.

Vſus.

Iuſtinianum irridet Laurent. Valla, qui Teſtamentum dixerit teſtationẽ mentis eſſe. Si hoc verum, Ornamentum & Veſtimentum, idque genus ſimilia deducerentur à mente.

Reſponſio hic Alciati eſt: Iuſtinianus nõ adducit Etymologiam, ſed Alluſionem, qualem Grammatici Paranomaſiam, Rhetores Pariſon habent, ſolumque in ea nominis conformitas ſpectatur, quod & Quintilianum non latuit, cum non ad originem vocis, ſed ad ſoni ſimilitudinem referatur, vt hoc caſu eo melior ſit alluſio, quod veritatem etiam reſpicit atque attingit. Nam in teſtamentis mens potiſſimum dominatur.

ALTERVM.

Alterum quicquid eſt in ordine Entium ab aliquo, per alteritatem neceſſe eſt eſſe alterum. Marſil. Ficin. in Platon. Parmen Idem opponit Eidem.

Alterum, θάτερον, Platoni in Sophiſta eſt ὐσίας συμβεβηκός, ſubſtantiæ accidens, quod etiam ὄντως μὴ ὄν vocat, quia non eſt rei ὐσία.

Alterum apud Latinos & ordinem ſignificat, & numerum conſignificat, mutationem vero nullam.

Sed Phyſicis mutationem innuit pertinentem ad qualitates. Scalig. exerc. 6. ſect. 14. Aqua vbi caleſit, duas intelligimus qualitates, quarum prior frigiditas abolita fuerit: ſecunda ſiue altera, quæ eſt frigiditas, alteram ipſam eſſe fecit aquam à ſe ipſa, aliam non fecit.

ALTERITAS.

Abſtractum Alterius eſt Alteritas, ἑτερότης, à qua ſæpe diſtinguitur ἀλλότης, Alietas.

Plotinus, laudante Franciſc. Georg. Veneto, libro de Harmonia Mund. cant. 2. ton. 1. cap. 11. Genitum ei qui genuit, vſque adeo cohæret, vt ſola Alteritate videatur eſſe diſcretum.

Theologi dicunt, Filius à Patre non differt eſſentia, ſed relatione reali.

In hominis animo eſt idem & alterum Platoni, ταὐτὸ καὶ θάτερον, quod videtur eſſe ænigmatodes. Ita igitur explico: In homine eſt ratio & intelligentia; hæc nomine ταὐτοῦ ſignificatur. Sunt in eadem etiam ἄλογοι, cupiditates,

ditates, varii animi motus (θατέρῃ κινήσεις) cum cupiditates illæ rationis imperio excuſſo dominantur: at cum ratio imperium obtinet, ſuo & proprio motu cupiditatibus moderatur, inde prudens & conſtans animi ſtatus exiſtit, & hoc ταὐτὸ eſt. Vide Platon. Tim.

Alteritas videtur ſignificare ipſam diuiſibilitatem ſiue duitatem (ſic audet loqui M. Ficin. in Platon. Sophiſta) differentiæ omnis & diſtinctionis originẽ, ad quam ſane perueniendum eſt, abſtractam, & ab omnibus particularibus differentibus & differentiis abſolutam, quia hæc omnis diſtinctionis formalis origo eſt. Ficin. in Platon. Sophiſt.

Idem in eodem: Alteritas ipſa in quolibet dici poteſt non ens cum ente confuſum, atque confundens tamen in oppoſito negatiuo præcipue non Ens appellatur, interim enti permixtum.

Iohann. Grammaticus Philoponus Alexandreus in Comment. in lib. 1. de generat. & corrupt.

Homerus mutationem Vlyſſis in accidentibus alterationem nominauit, dicens, Alter mihi hoſpes nunc videris, quam prius. Et paulo poſt: Generatio aliud facit, vt ex aqua aerem, alteratio vero alterum, vt ex alio nigrum.

ALTERATIO.

Scaligero alicubi Alteratio eſt qualitatis generatio, ſicut ei in augmento omni fit generatio quantitatis. Alteratio enim habet proportionem generationis (ſimpliciter dictæ, quæ proprie eſt in ſubſtantia) Scalig. 101. ſect. 14.

Alteratio proprie dicta, nonnullis variatio, Iohanni Grammatico eſt in paſſiuis qualitatibus facta mutatio manente ſubiecto ſenſili eodem. Hæc enim recipiunt magis & minus. Huic opponitur quaſi alteratio, vt in ſonis, graui & leui.

Alteratione quicquid fit
- Illius hoc primum, illud poſterius fit.
- Fit ἀθρόως, aceruatim, confertim, id eſt, totum ſeu ſimul in omnibus partibus, vt contingit in lactis & aquæ concretione.

Alteratio, quæ facit alterum
- Senſilis, Phyſica, dicta κατ' ἐξοχὴν, ſecundum qualitates, vt odoratio, coloratio, lęuigatio, exaſperatio.
- Inſenſibilis, qua acquiritur qualitas inſenſilis
  - Παθητικὴ, qua affectus variantur, vt, contriſtatio, lætificatio.
  - Γνωστικὴ, qua notitia rei acquiritur, vt ſenſio, intellectio, omniſq; inſtitutio & exercitatio, qua habitus intellectus acquiritur.
  - Ηθικὴ, qua mores alterantur, vt dehortatio, obtemperatio, omniſq; inſtitutio & exercitatio, qua habitus moralis comparatur.

Παθητικῇ homo fit ex triſti lætus. Γνωστικῇ ex ignorante ſciens, ex indocto doctus, ex inſipiente ſapiens: ἠθικῇ ex imprudente prudens, ex improbo probus.

Alterationem inferre proprium paſſionis eſt.

Ex Alex.Alenſi,3.1.Phil.

Alteratio
- Realis, via ad generationem.
- Intentionalis, cum non lucidum mutatur in lucidum.

Ex Thom.Aquin.1.de Cœl.l.7.

Alteratio
- Paſſiua; elementaris — qua ita aliquid abiicitur, vt aliud addatur: vt cum de frigido fit calidum.
- Perfectiua, cœleſtis, — qua aliquid ab alio perficitur, abſque alterius abiectione. Hæc eſt in potentia ſenſitiua, & poteſt etiam eſſe in cœleſtibus corporibus.

Ex Alb.Magn.1.de cœl.tract.1. cap.11.

Alteratio
- Motus Naturalis dicitur κατ' ἐξοχὴν
  - ad melius.
  - ad peius.
- Finis motus. Hæc fit repente ſeu ſubito per illuminationem & per lumen, quod eſt forma prima corporis luminoſi. Hæc alteratio conuenit Lunæ.

Illa proprie dicta eſt alteratio: Hæc vero impropie.

Alteratio eſt primo & principaliter in primis qualitatibus. Secundario eſt in ſecundis nempe interuentu primarum.

De Naturali Alteratione intelligatur, quod dicitur alterationem requirere quinque 1. agens extra mobile per qualitates actiuas. 2. Alterantis contactum. 3. qualitatem. 4. variationem præter eſſentialia ſecundum qualitatem. 5. contrarium actu pugnans.

De quaſi & impropria alteratione intelligantur hæc. Alteratio in mentibus puris eſt intellectuali potentia in obiectum intelligibile träsformari. Marſil. Ficin. in Platon. Parmen. Alterationis motus in anima eſt, quando affectum & vitam, & formam, & actionem ſuperiorem (vt angelicam) vel inferiorem (vt brutam) habet, quaſi facta iam altera.

Ad quaſi alterationem ſeu improprie dictam etiam referunt, cum fit mutatio priuationis vel habitus.

Alterabile igitur eſt ſecundum qualitates mutabile. Atq; vt ex antegreſſis apparet, alterabile eſt.

Alterabile alteratione
- Reali, quæ fit ad aduerſam ſeu contrariam, vel mediam qualitatem.
- Spiritali, (vt ſenſatio, tactio) quæ fit in inſtanti. Licet enim inter qualitates reales ſit vera contrarietas, earum tamen ſpecies ſpiritales nullam habent contrarietatem.

Quædam alterantur (vt & augeſcunt) ex ſe ſeu intrinſecus ſeu ab interna vi. Quædam extrinſecus ſeu ab externo, vt quæ alterantur ab aere continente. Nicol. Leonicer. in comm. in Ariſtot. libr. de motione animal.

ALTERNATIO.

Alternatio eſt per vices ſucceſſio, variatio, vel commutatio. De hac verſus:

Hæc alternanti potior ſententia viſa eſt. Eaque innuitur illo:

Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc.

Alternationis ſpecies eſt tum huius miſeræ vitæ cum meliori commutatio: tum translatio hominis ſine morte ex hac vita in vitam cœleſtem, quæ fiet ſubita Mutatione, quæ iis erit pro morte, & ſuſcitatione, qui ſuperſtites in die nouiſſimo erunt, vt docent θεολογοῦντες.

Alternatiua propoſitio recentioribus nihil aliud eſt, quam propoſitio Diſiunctiua. Alciat. in comm. de verbor. ſignificat. & Iulius Pacius in Logic. Alciatus ait: Complecti & Diſiunctiuam & ſubdiſiunctiuam. Diſiunctiua ei eſt contrariorum (quæ immediata ſunt.) Diſiunct. diuerſorum, quæ habent medium, vt ſedere & ambulare. Medium hic accumbere, ſtare.

ALTERNATIM.

Alternatim particulam τὸ per vices ſignificare notum eſt. Eam dupliciter accipiunt Geometræ. Interdum iuxta talem ſitum: Interdum iuxta talem rationum conſequentiam. Procl. in Euclid. l. 4. comm. 1.

ALTITVDO.

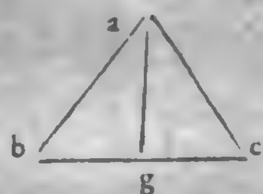
Altitudo alicuius rei eſt portio de circulo eleuationis à re eleuata ad horizontem, Iohan. Paduan. in Sphær.

Altitudo aliquando accipitur pro profunditate, altum pro profundo, vt altum mare. Sic profundum cœlum pro alto.

In columna idem re eſſe altitudinem & longitudinem, ſed differre ratione ait Scaliger: quia longitudo ſit ea dimenſio, quæ tractu maxima ſit, quocunque ſitu fuerit columna. Altitudinem vero eſſe erectam longitudinem, quippe quod erat partis tantum ac ſummi faſtigii (hoc enim erat altum) attributum eſt toti, cuius totius illud & extremum & ſupremum erat. Tres igitur cum ſint dimenſiones, longitudo, latitudo, profunditas, ſi ab imo ad ſummum erectam longitudinem contẽplere, altitudinẽ inuenies: ſi iacentis colũnæ longitudinem con-

conſideres, nulla erit ibi in longitudine altitudo: imo illius columnæ altitudo eſt eadem, quæ & profunditas. Etenim latitudo eſt tranſuerſa linea ad longitudinem: profunditas autem in perpendiculari, cuius ſumma pars alta, & erit, & dicetur: Tum quæ ſub ea maxime diſtãs, ima. Quin etiam ſubtilius omnia perpẽdenti, in erecta columna tres quidem ſunt dimenſiones, ſed minus aptis vocibus deſignatæ. Eadem namque eſt linea & altitudinis & profunditatis, quarum vtraq; longitudine continetur; cuius illa ſane ſunt extrema, alterum ad cẽtrum, alterum ad ambitum vniuerſi. Idem ſtatuit longitudinem ab altitudine differre prædicamentis, quod longitudo ad prædicamentum quantitatis, Altitudo ad prædicamentum ſitus referatur.

Altitudo cuiuſq; figuræ eſt linea perpendicularis à vertice ad baſin deducta, Euclidi; id eſt, Figura tãtam habet altitudinem, quanta eſt perpendicularis à vertice demiſſa, vt Trianguli a b c, perpendicularis a g ducta à vertice a ad baſin b c appellatur altitudo trianguli a b c

Ita perpendicularis eſt menſura altitudinis figuræ. Altitudo ſeu ἔξαρμα poli (vulgo eleuatio poli) congruit cum loci latitudine.

Eſt & altitudo ſtellarum, vt Solis ſupra horizontem, altitudo ſolis meridiana, Altitudo æquinoctialis.

Iohann. Paduanio in ſphæra alicuius rei altitudo eſt portio de circulo eleuationis à re eleuata ad horizontem; Eleuari hic eſt à ſuperficie terræ attolli.

Altitudini inueſtigãdæ inſeruit Altimenſorium. Altimenſorium eſt inſtrumentum, per quod altitudo ſolis, aliarumque ſtellarum, aut cuiuſuis rei eleuatæ elicitur. Iohan. Paduan. Veronenſ. in tract. 5. de vtilitate ſphæræ, vbi & fabricam huius inſtrumenti docet, pag. 100. Huic inſtrumẽto incumbit regula volubilis, cuius linea per medium ducta trãſit per mediũ centrum, quæ dicitur Linea fiduciæ. Barbar. Alhidada.

Etſi autem altitudo Æquatoris & altitudo ſolis meridiana differant; tamen cum ſol eſt principio Arietis, aut Libræ, ipſa altitudo ſolis meridiana per ſe eſt altitudo æquinoctialis.

Altiſſimum in meridie in horizonte noſtro eſſe vel conſpici eſt ſolem proxime ad verticem noſtrum accedere. *Aliud longe eſt ſolem in ſuo orbe eccentrico eſſe altiſſimum.* Nam altitudo illa ſolſtitialis in meridiano circulo primi mobilis cõſiderata ſolem nobis propiorẽ facit, hoc eſt, quia propius ad verticem noſtrum accedit, rectiores in Horizontem radios ſpargit, qui reflexi fortius denſati efficacius calefaciunt. Ea altitudo certarum partium terræ eſt, non vniuerſæ. Nam dum noſtro vertici Sol eſt propior, videtur Auſtralibus remotior.

Altitudo vero ſolis in Eccẽtrico ſolis corpus ab vniuerſa terra longe remouet atq; attollit, non ab vna aliqua parte, ac vires eius immodicas futuras nonnihil debilitat, quare & corpus Solis minus videtur in Apogeo (vbi diſtat altius à terra) quã in Perigeo (vbi propior eſt centro mundi ſeu terræ.) Longius autem ſol recedit à centro Mundi,

di, quando vehitur in ſignis æſtiuis (id eſt, in loco boreali ad ſummum faſtigium aſcendit,) propior vero eſt centro Mundi, cum eſt in ſignis hybernis. Aliud autem eſt Altitudo ſolis, aliud exaltatio. Illa ad ſublimitatem localem; Hæc ad ἐξοχὴν ſeu efficaciam & vim infertur. Vtramq; ſignificat vox ὕψωμα: ὕψωσις exaltationi ſæpius tribuitur.

AMBIGVVM.

Ambiguum 1. vocis eſt ſeu λέξεως (ſic Ambiguitas eſt anceps vocis poteſtas.)

2. Orationis ſeu διανοίας. Hæc ἀμφιβολία dicitur.

3. Rerum.

Ambigua corpora Phyſica ſunt, quę ſunt ambiguæ vitæ vel naturæ ancipitis, Græcis ſunt ἐπαμφοτερίζοντα σώματα φυσικά. Talia ſunt animalia, quæ dicũtur ἀμφίβια, quod partim in aqua, partim in terra degant: vel quod æque paſcantur in vdo atq; ſicco; Ἐπαμφοτερίζουσι quoq; Androgyni, id eſt, qui vtroq; ſexu participant, & noctuę, quę quatuor pedes, vt terreſtria animalia, alas vt volucres obtinent. Struthio item Africus; qui pennas habet & bipes eſt, vt auis, in palpebris autem piloſus eſt & biſulcus, vt quadrupes. Cãcros Oppianus ἀμφιβίους, quem ſequitur Cardanus. Loco ἐπαμφοτερίζουσι, id eſt, ambigua ſunt aer & aqua terræ & ignis comparatione. Ariſt. 3. Phyſ. 5. Vt enim grauitate & leuitate: ſic etiam ſupero & infero loco participant.

De amphibiis plura vide exer. 244. l. 1. Scal.

In Oratoria Ambigui ſtatus ſeu conſtitutio ex Ambiguo eſt ſedes controuerſiarum, quæ vel ex genere ſermonis, nimirum ex æquiuocatione, id eſt, alicuius vocabuli ambiguitate, aut ex generalitate integræ orationis, vel ex rerum ipſarum confuſione exiſtunt. Cicer. l. 1. ad Herenn. Ex ambiguo controuerſia naſcitur, cum ſcriptum duas ſententias aut plures ſignificat.

Exemplum illuſtre ſubiicio.

Cuncta Leonte Leon cum fratre forenſibus armis
Decertat, dubio bellaq; Marte gerit.
Belli cauſa Patris non intellecta voluntas
Ipſe ſuas vtri nempe dediſſet opes.
His etenim verbis, mea do bona cuncta Leonti,
Ante parens vſus, quam moreretur, erat.
Hinc ſibi cuncta Leon patris bona vẽdicat hæres,
Poſcit & ipſe Leon cuncta paterna bona.
Tu refer antiſtes nobis doctiſſime legum,
Vtrum ipſo maneant iure parentis opes.

Vox eſt ab Ambigo, quod videtur eſſe deriuatum ab Am & Ago, quaſi circumago. Albertus Magn. videtur deducere ab Ambio (quod non placet mihi,) cum dicit: Ambiguum dicitur, quod ambit vtramq; partem per rationes æquipollentes, & Ambiguitas eſt, quæ vnumquodq; contradictoriorum æqualibus ambit rationibus. Ethic. 7. tract. 1. c. 1.

Ambiguitas pro dubitatione ſeu ἀπορίᾳ à Platone accipitur, quæ impedimento eſt, ne progrediamur. in Cratylo.

AMBITVS, AMBITIO.

Ambitus proprie eſt circuitus, Græce περίοδος. Ita accipiunt Aſtronomi.

2. Accipitur pro limite ſeu extremo ſeu fine.

In vnaquaq; ſpecie [a] certus ambitus præſcriptus eſt quantitatis, qualitatum figurę, nũmeri, partiũ, ſitus, finium, officiorum. In longum ad viceſimũ primum ita creſcimus, vt accretionibus haud parum latitudinis reſpondeat. Inde ad viceſimum ſeptimum, vt aiũt, iuſtæ latitudinis ambitum capimus. Scal. 2. de Plant. Idem in ex. 307. l. 29. Anima ἐντελέχεια ſic intus eſt, vt etiam ſit in ambitu, perficiens, non autem extra vt Lux, &c.

[a] Pro eo etiã dicitur certus præſtitutusq; finis.

Quæq; res corpulentiæ modum nacta eſt.

M

E Schol. Mathemat. Ductę lineæ à puncto ad ambitum ipſum ad punctum angulos conficiunt, ad ambitum ſtatuunt baſin.

In Politicis Ambitus ponitur pro crimine honoris affectati largitionib. aut pollicitis. Hinc Ambitioſus dicitur qui magis quam oportet, & vnde non oportet, honorem affectat. Seu, qui nimia honoris cupiditate inflammatus eſt, honoremque, vnde non oportet, aucupatur. Græce φιλότιμος. Ariſt. lib. 4. Ethic. Nicomach. cap. 4. cui opponitur ἀφιλότιμος, honoris contemptor.

Ambitio eſt honorum & gloriæ immodica appetitio. Franciſc. Patrit. de Reg. 4. lib. Speuſippo in definitionibus Platonis eſt Habitus animæ honoris gratia omnes ſumptus admittens, præter rationis normam.

Ambitio igitur eſt vitium in exceſſu pugnans cum moderata honorum & magiſtratuum petitione vel appetitione. An ex ambitione oriantur aliquando actiones magnificentiæ & magnanimitatis, de eo quærit & diſſerit Inſtitutio Moralis. Vid. Scalig. exer. 317. ſ. 4.

Ambitio igitur cum recta ratione valde improprie dicitur.

Ambitioſa diligentia eſt diligentia nimis anxia, affectata, laudis aucupatrix. Ita Vlpianus quoq; vſus eſt.

AMBVLO.

Ambulo proprie eſt incedo pedibus, quod non fit ſine inflexione, Græce βαδίζω, vnde eſſe verbum Vado videtur. Improprie à Catone de re Ruſtica tribuitur auibus, & à Cicer. 2. de Finib. Nauibus.

Per Metaphorā interdum idem eſt quod peruagari, vt; per omnes leges ambulare.

Vltimo Ambulare abuſiue dicitur id, quod ſerpit ſuper ventrem. Alb. M. de an. tr. 1. c. 8.

In propria ſignificatione accipit Ariſtoteles in Hiſtor. Animal. vbi inquit: Ambulãtia omnes pedes pares habent. Et in problem. Ambulationes accliues laborioſiores ſunt, quam decliues. Et Alb. M. de mot. animal. 2. Ambulatio, inquit, fit in terra, vbi quies eſt animalium, ideoq; in illa oportet altero pede ſuſtentari.

Ambulacra à Scaligero accipiuntur pro Scholis Ariſtoteleis, ex. 307. ſ. vlt. Ambulacrorum noſtrorum candidatis facilis eſt reſponſio. Idque tranſlate, Ariſtoteles enim inambulans diſputabat.

Ambulatio proprie dicta aut eſt bipedum, aut quadrupedum. Bipedum fit ita, vt alter pes figatur, alter expellatur ad ſpatium accipiendum. Quadrupedum vero perficitur attollendo vnum pedem de prioribus in dextrum, & vnum de poſterioribus in ſiniſtrum, & è conuerſo, vt ait Alb. Mag. de mot. animal. 2. tract.

Ambulare etiam à corporis motu ad animam nonnunquam transfertur. Ambulatoria enim, inquit Iuriſconſultus, eſt voluntas hominis ad vitæ ſupremum exitum vſque, id eſt, mutabilis, variabilis. de fundo dotali l. erit ergo Paulus. Erit ergo Voluntas Legis ambulatoria, id eſt, mutabilis ad permittendam alienationem.

Sic Metaphorice Ambulare accipiunt 1. Pſalmo. Beatus vir, qui in conſiliis impiorum non ambulauit: id eſt, qui vitam non inſtituit iuxta conſtitutiones aut placita impiorum.

Plura non addo, quia Solem, quod aiunt, facibus illuſtrare quorſum attinet?

AMICITIA.

Amicitia eſt commune ad vnum; Itaque eius veræ ſpecies non ſunt, ſed tantum gradus.

Eſt au-

Eſt autem Amicitia virtus reciprocæ beneuolentiæ. Franciſc. Patrit. de regn. Eſt mutuus amor, ſtabili quadam, id eſt, honeſta conſuetudine confirmatus. Marſi. Ficin. Eſt ſtabilis vitæ duorum vnio, ſeu habitus ex amore diuturno contractus. Platoni & eius aſſeclis. Eſt ἀντιφίλησις οὐ λανθάνουσα, Ariſtoteli, id eſt, vtrique perſpecta & cognita.

Hæc perfecta eſt, vel imperfecta.

Perfecta ex virtute oritur. Imperfecta eſt ob vtilitatem, iucunditatem ſeu voluptatem.

Franciſc. Patrit. Amicitiæ 3. facit ſpecies: Naturalem, Ciuilem & Hoſpitalem, Etſi Hoſpitalis ſub Ciuili, voce generatim accepta, comprehendi poſſit.

Naturalem Platonici triplicem faciunt. 1. Pietatem. 2. Indulgentiam. 3. Neceſſitudinem. Sed Alb. M. Pietati nomen amicitiæ detrahit, quod minus hoc ei videatur: Amicitia, inquit, vera non eſt inter parentes & natos, ſed potius Naturalis pietas.

Dixi nomen eſſe πρὸς ἕν, principaliter igitur tribuitur amicitiæ honeſtæ, quæ eſt inter probos. Itaq; κατ' ἐξοχὴν amicitia accipitur ab Alb. M. cum dicitur, Amicitiam non fundari niſi in honeſto. Improprie accipitur pro beneuolentia. Hæc enim non eſt formaliter amicitia, ſed tantum eius principium, teſte Ariſtotele.

Amicitia
- Proprie dicta ſeu vera, Humana, inter pares ſeu inæquales.
  - Virtus,
  - Cum virtute copulata. Ita Amicitia eſt proborum Hominum mutuus, cognitus, confirmatuſque amor ex virtute ortus ad vitæ coniunctionem. Definitio αἰτιώδης.
- Quaſi
  - Diuinarum Mentium eminentiſſima, qua hæ ſe mutuo complectuntur.
  - Naturalium. Naturalis
    - Eorum, quæ ſunt ſine cognitione, quæ oritur ex natura. Sic plantia amica plantis: vlmus viti. Hæc dicitur Sympathia Phyſica.
    - Animantum. Hæc Concordia quædam & conſpiratio.
  - Hominum vel
    - Inæqualium, ſeu ſtatus & conditionis inæqualis.
    - Vtilitatem aut iucunditatem tantum ſpectantium.

Explicatio.

Naturalis) φυσικὴ ὄρεξις, naturalis appetitio. Huc pertinet Amicitia Empedoclis, cui contentio oppoſita. Empedocles Amicitias vocat qualitates inter ſe conuenientes, eamque ait cauſam eſſe generationum: Calidum procreat calida: Humidum humida. Similia enim à ſimilibus oriũtur & alũtur. *Canon. Similia ſunt capacia ſimilium.*

Contra litem vocat diſſentientes & pugnantes inter ſe qualitates, & ait eſſe cauſam corruptionum, quo pertinet Axioma: Contraria à contrariis corrumpuntur: Cum ignis gignitur ex aere, neceſſe eſt aeris formam expulſam eſſe. Verſus Empedoclis ſunt:

Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα,
Ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορεύμενα, νείκεος ἔχθει:
Τῇ μὲν γίγνονται, καὶ οὔ σφισιν ἔμπεδος αἰών,
Τῇ δὲ τάδ' ἀλλάσσονται διαμπερὲς, οὐδ' ἀμαλήγει.

Id eſt, κατὰ πόδας:

Interdum quidem per amicitiam congrediuntur in vnum omnia.
Aliâs vero iterum omnia in diuerſas partes ſeu formas feruntur per inimicitiam litis ſeu contentionis.
Illâ quidem fiunt res, & ipſis non eſt ſtabile æuum, ſeu firma ætas.
Hac vero res mutantur omnino, nec tamen ſimul ceſſant.

Latinus Poeta ſic ἑρμηνεύει:

Iungit amor quandoq; Elementa & ſemina rerum,
Diſſiliunt odiis eadem certantia rurſus.
Sic res gignit amor: ſed non durabile quicquam
Naſcitur, inq; vices mutantur cuncta ſubinde.

Melanch. l.1. de principiis. Ariſt. l. 3. prim. Philoſoph. c. 4. Ioh. Velcur. l. 4. Com. Phyſ. c. 2. Empedocles ex 4. Elementis, & ex amicitia liteque dicit compoſitam animam, ſignificans formæ cum materia conuenientiam & quietem amicitiæ vocabulo, qualis concordia animæ eſt cum ſuo corpore. Per litem vero ſignificat potentiam & habilitatem, quæ eſt in corpore ad corruptionem & ſui mutationem: qualis eſt diſcordia animæ cum corpore, quando à ſe inuicem diſſolui volunt atque diſſoluuntur.

AMICVS.

Amicus, vt φίλος, accipitur modo actiue, modo paſſiue. Actiue pro eo, cuius eſt φιλεῖν: Paſſiue pro eo, qui eſt ὁ φιλούμενος. Actiue: Amicus certus in re incerta cernitur, id eſt, qui certo nos amat. Paſſiue: Amicus Socrates, amicus Plato, ſed amicior veritas, id eſt, carior. Vtramque ſignificationem plane oſtendunt ſequentia. Plautus: Nihil homini amico eſt opportuno amicius; Amico actiue, amicius paſſiue. Nicol. Grouichius, verſor Ethicorum Ariſtot. Nobis AMICI ſunt, qui Ideas introduxerunt, ſed æquum eſt veritatis rei tenendæ cauſa, ſuo etiam decreto tollere, Philoſophos præſertim. Etſi enim vtrique chari ſint, tamen præclarum eſt plurіs æſtimare veritatem. Hic Amici & chari ſunt ſynonyma. Sic φίλα πράττειν eſt grata facere.

Amicum etiam dicitur per Metalepſin, quod eſt ab animo profectum amico, vel amicum animum oſtendit: Vt, δόσις δ' ὀλίγη τε φίλη τε γίγνεται ἡμετέρη, id eſt, donum paruum, & ab animo beneuolo profectum. Ciuitates amicæ ſunt, quæ amicitia ſunt deuinctæ.

Amicum etiam eſt amicitia dignum, vt: φίλος, φίλα ἔρδει, Amicus quæ amicitia digna ſunt facit.

In eo autem differunt Carus & Amicus, quod Carus ſemper paſſiue accipitur pro grato, accepto, ſeu eo, qui dilectus eſt; Et ſemper adiectiuum eſt. Amicus vero etiam ſubſtantiuum. Quod autem amicus dicitur & de amante & de Amato, cauſa eſt mutuum ſeu reciprocum illud, quod eſt in vera amicitia, quod ἀντιφιλεῖν eſt Græcis. Amicus ſcilicet eſt amici amicus; vt carus eſt fauenti carus, & fauens eſt caro fauens.

AMA-

AMABILE.

Amicabile & Amabile differunt: Illud eſt quod debet Amicus, vel quod pertinet ad amicitiam, Græce φίλιον: Hoc vero quod dignum eſt amari, Græce φιλητὸν, Amoris obiectū: *quod habet rationem boni.* Atque hoc obiectum eſt amoris adæquatum. At principale poteſt ſtatui Pulcrum. (de hoc intellige vetus illud, τὸ καλὸν φίλον ἐστί). Nam amantibus ſæpe ſuarum puellarum næuus, aut aliqua fœditas eſt nimiæ magnæ voluptati. Petr. Martyr in Eth. l. 1. & nonnunquam amatur res deſperata.

AMOR.

De Amore tum Phyſica tum Moralis inſtitutio eſt. Eſt autem amor appetentis facultatis affectio, qua id appetitur, quod bonum putatur, & imaginationi ſuauiter blanditur, quo frui cupiunt animantia, feruore cordis inſtigata. Deſcriptio eſt Cornel. Valer. in Inſtitut. Phyſ.

Vel eſt inclinatio appetitus inſequens approbationem facultatis iudicantis cum voluptate, ex conſenſione obiecti, vt boni, cum facultate; vel cum dolore ratione priuationis. Hæc contracta eſt ex Piccol.

Vel, Amor eſt affectus vnionis ſeu συναφείας, id eſt, copulationis.

Vel eſt affectio amantis erga rem amatam.

Intelliguntur autem hæ deſcriptiones & definitiones de Amore creato, non increato, qui Deꝰ eſt, ac caritas, vt dicitur. Is enim amor, ea caritas proprie affectio non eſt, ſed οὐσία.

Dicitur affectus vnionis; quia amans cum re amata vnum eſt, quoad licet appetit. Quocirca & hærent, & corpora cōferunt, & ſpiritꝰ duos oſculorū coniunctione, vt vnus ſit, faciunt. Id quod Amoris fundamentum cum putarent eſſe veteres Sapientes ἐμβάσιται, baſium Græca voce nominarunt, Iudice Scaligero. Βάσις enim eſt fundamentum.

Quæ duo ſunt, atque vnum eſſe queunt, propter ſimilitudinem, appetunt eſſe vnum. *In Amore eſt vnio cū aliquo.*

Amantes tales ſunt. Ergo, &c. Et per conſequens Amor eſt appetitus vnionis (ſiue ea ſit præſens, ſiue futura) ſeu affectus potius, quo appetitur Vnio.

Cur dicis potius? Quia videtur Scaligero appetitus non eſſe de eſſentia amoris: Quia poſtquam re amata, qua diu caruimus, potiri ſumus, nō manet appetitus, & tamē manet amor, & quidem aliquādo feruidior priore. Cū in Patria fruimur ſummo bono, lōge erit excellentior amor præſentis Dei, quam nunc eſt in hac appetentia, ait Scaliger. Itaque idem deſcribit Amorem affectum, quo cum re amata aut vnimur, aut vnionem perpetuamus. Deſcribit, inquam, quia vtitur Diſiunctiua Aut (Breuiter, Eſt affectus animi vnionis, vt hæc ſit vel continuetur). Poteſt tamen affectus appetitus dici hoc ſenſu, quod ſit appetentis facultatis animæ motus. Cauſa Amoris ſpecies, id eſt, repræſentatio ac forma, quæ accidit animo eiq; imprimitur, vt creet in eo diſpoſitionem vnionis. Ariſt. Amore nemo capitur, niſi prius fuerit ſpecie delectatus. 9. Eth. ad Nicom. cap. 5. Ea (Species) aut eſt vera, aut falſa, id eſt, ex opinione, aut recta, aut diſtorta ſeu deprauata. Et rurſus aut bona, aut mala. Hinc & bonus & malus amor eſt. Rurſus eſt fortis vel debilis. *Quid ſpecies ad amorem diſpoſit.*

Ordo in amicitia Ethica hic eſt. Prima eſt eſt cognitio obiecti ſeu impreſſio ſpeciei: Ab hac eſt progreſſio ad beneuolentiam: Ab hac ad amorem mutuum: Ab hoc ad Amicitiam.

Conſtantiæ Amoris cauſa eſt certum, exploratum iudicatumq; propoſitum, quo ducimur ad firmitatem quandam intenſionis illius.

Diſtinctiones quædam Scholaſticorum.

Amor:
- Amicitiæ, quo voluntas diligit obiectum conueniens.
- Concupiſcentiæ, quo aliquid amatur propter aliud.
- Complacentiæ, velle alicui bonum iam habitum, vt cui gratulamur.
- Beneficentiæ, cum vult benefacere.
- Deſiderij, quo alicui volo bonum abſens, vel quo bonum, quod abeſt, appeto.

Duplex eſt in Amore actus.

I. Deſiderium, quo ad rei amatæ vnionem rapimur.

II. Gaudium, quo in re nobis vnita acquieſcimus. Is vel eſt Intenſior, (qualis eſt in caritate, quæ à Scaligero dicitur Amor intenſus) vel remiſſior.

Sed Scaliger eſſe Amorem etiam ſine gaudio pronuntiat. Non gaudemus, inquit, ex quocunque amore, ſed modeſte ferimus ſæpe conuenientis rei coniunctionem, quæ vera & inculpata voluptas eſt. Quippe coniugio neque gaudeo, neque tiitor, ſed ſatis habeo, id eſt, acquieſco.

Alij (vt Gualand. Epiſcop. Cæſinas l. de ciuili facultate) ſic:

Vt Appetitus eſt triplex, ſic Amor eſt:
- Iraſcibilis, appetitus conſeruandi iuuantia. Odium contra perdendi, quæ perdere velles.
- Concupiſcibilis; Appetitus Venereus, odium contra eius Auerſatio.
- Rationalis: Humanitas, quæ eſt appetitio benefaciendi dignis. Odium contra appetitus nocendi perditis & indignis.

Ex Platonis Sympoſio, ſeu Dialogo de Amore [illegible]

Platoni duplex eſt Amor: vnus οὐράνιος, Cœleſtis & honeſtus, qui honeſta amat, & ad diuinas res homines impellit. Πανδήμιος, id eſt, vulgaris, & inhoneſtus Alter, qui res turpes perſequitur: quo pertinet Tartareus & portentoſus.

Ille ordinatus eſt, hic inordinatus, Græce ἀνάρμοστος.

Amoris autem vocabulo in Diſput. Platon. de Amore intelligitur appetitio, boni & præcipue beatitudinis, vt boni οἰκείου, (licet amoris appellatio vni ſpeciei attribuatur, vulgo Ioh. Serran.) cui appetitioni ſeu ὀρέξει ineſt amor, qui eſt Concordia & Humanitas, ſocietatis humanæ vinculum.

a ὄρεξις φυσική. Amor [a] naturalis eſt, vel ἐπίκτητος. Naturalis eſt ἄνευ λογισμοῦ, ſine ratiocinatione. ἐπίκτητος eſt ex ipſa ratiocinatione.

Naturalis Platoni eſt appetitio naturalis in nobis, qua res nobis bonas, & quibus indigemus, appetimus. Hic complectitur cupiditatē & ſtudium felicitatis, quod omnibus eſt ingenitum, vt bonum ſuum optent, illudq; ſibi adeſſe velint. Ita autem accipitur amor κατ᾽ ἐξοχήν. Nam omnibus animantibus hoc eſt ingenitum, vt bonum, expetant vi ὀρεκτικῇ, ſeu impetu quodam naturali. Itaque amor etiam eis conuenit. Eſt quidem in omnibus rebus naturali vi aliquod diſſidium, ſed hoc Amoris vi & efficacia ita componitur, vt inde harmonia & homologia, id eſt, concentus & conſenſus, exiſtat, quæ quidem eſt omniū rerum ſalus. Serran. ad Platon. Conuiu.

Natura-

Naturalis amoris gradus ſummus eſt vehemens & pene incredibilis στοργὴ, non modo in hominibus, ſed in omnibus etiã animantibus, parentũ in ſuos fœtus: quib. nimirum & amandis & alendis eſt imperueſtigabilis quidam amoris impetus.

Cauſam ait Plato eſſe cupiditatem immortalitatis, quam in fœtibus augendis ac propagandis, & in parentum demortuorum vicem ſubſtituendis molitur natura. Plat. in Conuiu. Ex quo intelligitur & hoc, Amorem non dici ęqualiter, de quouis illiuſmodi affectu.

Amori cognatus eſt Fauor. Sed fauor proprie amor non eſt. Nam fauor eſt ex amore, animi inclinatio ad bonum cuiuſpiam & commodum. Is tam poteſt eſſe poſt intenſum amorem, quam in ipſis initiis ſeu rudimentis amoris. Itaque non probatur Scaligero; quod Ludou. Viues dicit, Fauorem eſſe amorem inchoatum, vt quod non ſit perpetuum. Bene velle Scaliger poſterius facit amore, quia ſentit, non eſſe de Amoris, vt loquũtur, eſſentia, ſeu Amorem eſſe poſſe ſine beneuolentia. Amo Deum; ſed quid poteſt ex voluntate mea ei accedere? Hic ſciendum Scaligerum Amorem latiſſime ſumere, Ariſtotelem autem de amore humano & Ethico loqui, cum beneuolentiam facit eius principium, non de diuino.

Gradus & craſes amoris ſunt. Interdum eſt languidior, interdum exuberans, interdum æquabilis, interdum feruidior aut exuberans, qui interdum iam furor eſt. Æquabilis pŏt eſſe abſq; lętitia. Interdum miſcetur amor cum triſtitia, interdum cum lætitia.

Vltimo Amor eſt

- *Proprius magis.* *Otioſus*, actu primo, Affectiuus, παθητικὸς, Actus voluntatis elicitus, quo volo alicui bonum. Itaque Immanens.
- *Improprius.* *Efficax*, actu ſecundo cum opere, effectiuus, ποιητικὸς, Actus à voluntate imperatus, quo procuratur bonum illud, quod amato optatur, aut habitum cõſeruatur. Hic eſt effectus prioris.

AMARE.

Amare Ariſtoteli 2. Rhetor. eſt velle alicui, quæ bona arbitramur, illius, non ſui cauſa, & ea pro viribus efficere.

Plenius.

Amare aliquem eſt alicui velle bonum, vel velle alicui id, quod putes bonum eſſe, idq; pro virili præſtare, & in eius bono ſuauiter acquieſcere.

Carum habere plus eſt, quam amare. Sic Scaliger. Amor quo rem amo, quam poſſideo, cũ ſit fruitio, ex fructu amabo, ſiue fructus ſit in neceſſitate, vt vita, ſiue in vtilitate, vt deambulatio, ſiue in voluptate, vt in aſpectu viridatiorũ. At eodẽ modo fruar Indicis rebus, q̃ mihi dono datæ ſunt, atq; ſi frequentes in foro venirent. Æqualis igitur amor eſt tam in raris, quam in vulgarib. Sed Indicæ cariores, propter carendi metum, & quia non facile eſt eas λαβεῖν.

Ciceroni tamen Amare & Carum habere paria ſunt.

AMPLIATIO.

Ampliatio Scholaſticis Logicis eſt, cum dictum ſpeciale (vt quod ad certum quippiam directum eſt) generaliter interpretamur, & ad vniuerſum ſeu καθόλου accommodamus: Alias ἔκτασις, id eſt, extenſio, & dicti laxatio: cui opponitur Reſtrictio, quæ reuocat orationem à genere ad certam ſpeciem, à toto ad partem.

2. Cum vnum tempus extenditur ad plura, vt cum dico, Homo eſt Animal, intellige, eſt animal, fuit animal: erit animal: eſt hodie animal, fuit heri, erit cras. Ita intelliguntur axiomata κατὰ παντὸς. & quæ loquuntur de idea. In iis enim intelligitur non tantum vniuerſitas ſubiecti, ſed etiam temporis.

Enallage temporis.

3. Pro certa temporis Enallage ἀκύρως. Huc pertinet hoc Viti Amerbachii 4. lib. Phyſ. p. 379. Non omne oportet eſſe, quod dicitur: ſatis eſt aliquādo fuiſſe aut futurum eſſe, vt cum dicimus, Homerus eſt poeta. Dies Domini magna eſt extremum iudicium, per Enallagen, quam illi Ampliationē hic ſuo more vocant: Hæc Vitus.

Ampliatio ſeu Extenſio Iureconſult. etiam dicitur *Tractus*, cum verbo vtimur, quod non ſolum ad præſens tempus refertur, ſed futurum quoque comprehendit. Alciat. l. 4. de Verb. ſignif.

Ampliare eſt vel Amplificare, vel amplius pronunciare, cōperendinare, rem proferre, id eſt, differre, quod ſæpe fit, cum non liquet.

Ampliati rei, Græce ἀναβαλλόμενοι, ſunt, quorum damnatio differtur.

Aduerbiali voce Amplius ſæpe notatur initium noui argumenti, quod annotauit Zabar. in explic. Phyſicorum.

Principium, quod vſu *Amplum* eſt, opponitur principio *Coarctato*. *Vſu Amplū* Zabarellæ eſt in tota ſua amplitudine acceptum; (Scholaſtici pro Amplitudine dicunt etiam latitudinem.)

Coarctatum eſt reſtrictum ad proprium ſcientiæ alicuius ſubiectum. l. 1. poſt. analyt. Comment. ad context. 85. vt; oportet vel affirmationem vel negationem veram eſſe, principium eſt acceptum vniuerſaliter ſine coarctatione (ampliſſimum Zabar. vocat axioma.) Rurſus oportet vel vnum eſſe principium rerum naturalium, vel plura; principium eſt Phyſici, adſtrictum ad proprium Phyſices ſubiectum.

Vniuerſale Amplius opponitur ſtrictiori: vt, Genus eſt καθόλου amplius, ſpecies ſtrictius ſeu anguſtius.

Amplius pro plus dici quem latet? vt amplius quatuor horas, id eſt, plus quam quatuor horas. Sed ampliores pro plures barbariei notatum eſt à Scaligero in quodam Grammatico, qui ſic locutus eſt: Diuiduum eſt, quod à duobus vel amplioribus ad ſingulos habet relationem, vel ad plures in numeros pares diſtributos, vt, Vterque, Alteruter, Quiſque, Singuli, Bini, Terni. Dicendum erat pluribus pro amplioribus.

ANALOGIA.

In Doctrina de Vniuocis, & Æquiuocis, vt & prædicationibus diſtinguitur

Analogia
- Nominalis, ſecundum nominis rationem, κατὰ ὀνομαθεσίαν.
- Realis, ſecundum rem, κατὰ πρᾶγμα
  - Prima.
  - Secunda.

Analogia attributionis.

Prima, cum multa ad aliquod vnum ita ordinem habent & reſpectum, vt illud vnum de iis multis prædicetur. Ita ſanitas eſt vnum Analogicum. Ad hanc reſpectum habet corpus humanum, vel cuiuſcunquę Animalis. Eſt enim ſub-

ſubiectum ſanitatis. Ad eandem reſpectum habet Medicina ſanans, eſt enim cauſa ſanitatis. Ad eandem ſanitatem reſpicit rectus & bonus pulſus. Eſt enim indicium ſeu ſignum ſanitatis. Cibus itē bonus, eſt enim ſanitatis cauſa conſeruans. Proinde & animal dicitur ſanum, & medicina ſana, & pulſus ſanus, & cibus ſanus. Propter ordinem igitur, quem omnia iſta ad ſanitatem obtinent, nomen ſani analogice de iis prædicatur.

logia ... nuen. Secunda eſt, cum inter duas talis eſt ordo ac σχέσις, ſeu conuenientia, vt vna referatur reſpectumq; habeat ad alterā. Ita Ens prædicatur & de ſubſtantia, & de accidente, non vniuoce, non æquiuoce, ſed Analogice, quia Analogiam, hoc eſt, cōuenientiam, ſeu proportionem & ordinem habet accidens; Imo quod accidens eſt Ens, hoc habet à ſubſtantia; Accidēs enim ideo eſt Ens, quia in ſubſtantia ſubſiſtit. Alexander Alenſis ſubſtātiæ tribuit eſſe Completum, Accidenti eſſe Diminutum.

Vſus.

Prima analogiæ ſpecie non prædicantur, quæ de Deo & creaturis prædicantur, quia nihil eſt prius Deo, ad quod tanquam ad primum habeant Deus & res creatæ ordinem, ſed ſecunda analogiæ ſpecie, id eſt propter ordinem, quē res creatæ ad Deum habent, quæcunq; de Deo & Creaturis prædicantur, ea analogice prædicantur.

Porro in eiuſmodi nominibus, quæ ἀναλογικῶς de Deo & Creaturis prædicantur, duo ſunt conſideranda, & inter ſe diſtinguenda, nimirum res ipſæ, per nomina ſignificatæ: & nominum impoſitio. Ad res ipſas quod attinet, prius eæ de eo prædicantur, quæ de Creaturis. Atque hic proprie ordo eſt & conuenientia, quam habent creaturæ ad Deum, cuius ordinis cauſa dicuntur nomina analogice de Deo & de creaturis prædicari. Ονομαθεσία.

Quod vero attinet ad nominum rationem & impoſitionem, prius iis nominibus appellatæ fuerunt res creatæ, quam Deus. Quare quod dicimus analogice prædicari nomina de Deo & de creaturis, quia prius de Deo, quam de creaturis: de analogia reali ſeu ſecundum rem, non autem ſecundum Nominis rationē intelligendum eſt.

Commonefactiones vtiles.

1. *Res creatæ vt bonæ & pulcræ ſunt*, ita bonæ & pulcræ prædicantur analogice.
2. *Quod prædicatur de creaturis Bonum & Pulcrum*, illud etiam de Deo prædicatur analogice (non pure æquiuoce vel vniuoce,) id eſt, neque prorſus diuerſa ratione ſeu definitione, neq; eadem omnino.
3. Creaturæ ad Deum referuntur & ordinantur.
4. Ordo inter Deum & res creatas eſt ordo inter efficientem & effectum, ac inter finem & media ſeu ordinata ad finem.
5. Itaque *inter Deum & Creaturas ſimilitudo intercedit Perfectionum*, id eſt, creaturæ ſimiles ſunt Deo perfectionibus, vna magis, alia minus: hæc clarius; illa obſcurius.
6. *Deus immortalis eſt & bonus abſolute*, Anima immortalis & bona modo ſui generis.

Vtuntur & nonnulli hac diſtinctione hic erudita ſane.

Analogia duplex eſt, Eā enim
- Aliqua aliquid participant καθ' ὕστερον καὶ πρότερον. vt ſubſtantia prius conuenit ſingulari, poſterius ideæ ſeu vniuerſali.
- Vnum imitatur alterum, vt: animal pictum, animal verum.

N

In Doctrina Topica docetur hoc.

Analogia eſt rei vnius ad aliquid relatæ comparatio ſeu conuenientia.

Analogia
- Rei vnius ad ſe ipſam.
- Rei vnius ad alteram. Per rem etiam intellige perſonam, dictum, factum, ius, ſignum.
- Rei ad ſignum.

Rei vnius ad ſe ipſam;] vt Chriſtum in forma ſerui eſſe exinanitum: Conuenire Chriſto cum Eccleſia vt capiti cum corpore: facta dictaque ipſius ſuis principiis, mediis, aut euentis reſpondere.

Rei vnius ad alteram.] Si Moſen cum Chriſto, Vetus Teſtamentum cum Nouo comparemus, dicta Prophetarum cum Dictis Apoſtolorum, Circumciſionem cum Baptiſmo, Scripturam hanc cum illa.

Rei & ſigni.] Sic ceremoniæ habent analogiam ad res ſuas.

Eſt quædam analogia corporalis & ſpiritualis naturarum in Toto, non in Parte. Itaque vbicunque eſt anima humana, ibi & corpus, vt partes vnius Perſonæ, dum ſubſiſtit Perſona. At vbicunq; eſt diuina Natura Chriſti, ibi non eſt humana κατὰ οὐσίαν ſuam, quia hę naturę nec in Toto, nec in Parte habent inter ſe analogiam proprie dictã. Imo in Chriſto proprie non vt partes vnitæ ſunt; ſed vt principium & principiatum, vt ſuſtentificans & ſuſtentificatum: Corpus & anima ſunt naturę analogæ, quia vtraque etiam diſparata ſuo ſpatio vel loco definita eſt, quamuis hæc ſpirituali, illi corporali modo.

Infinitum autem & finitum non ſunt analoga. Itaq; vnione perſonali neque infinitum finitur, neq; finitum efficitur infinitum. *Vnio enim non mutat naturas, ſed coniungit tantum.* Sed infinitum capit Naturam finitam vbicunque ea eſt; Finita vero Natura capitur Infinito in ſuo loco, non in infinito loco. Franc. Iunius Cathol. Doctrin. de Trinitate defenſ. 1.

Vel vniuerſe, vel ex parte tantum (vel in toto, vel in parte.) Alias Proportio.

Exemplum ἀκολουθήσεως ex Analogia.

Si eſſentia ſpiritualis finita tota eſt in toto corpore, & tota in qualibet parte totaliter, propter naturã continuitatis ſpiritalis, vt quę impartibilis ſit, ſequitur eandem quoq; rationem eſſe infinitæ Eſſentiæ πνευματικῆς, qua ſpiritalis eſt. Ita igitur vbicunq; diuina Natura eſt, ibi tota eſt totaliter, & ſic eſt in corpore ſibi vnito hypoſtatice, nempe vt ſpiritus: Sed reſpectu infinitatis ſuæ, cum vbiq; ſit, tota eſt vbiq; extra ſupraq; omnem locum totaliter: Itaq; ſic etiam eſt extra corpus ſibi vnitum, nimirum tota totaliter æque atque in corpore, vt infinita eſt. Iunius in 1. Defenſ. Cathol. Doctrin. de Trinit.

Analogia vel generatim Similitudo
- Adæquata.
- Inadæquata.

Similitudo] Vt Imago quædam eſt expreſſa ad exemplar, cuius eſt imago, ita vt æquiparata ſit exemplari ſuo, ſeu archetypo & principio ſuo. Hæc perfecta eſt & eſſentialis, ſeu adæquata & perfecta eſſentialiter. Hæc importat æqualitatem. Quædam eſt adumbrata vel accidentalis. Æqualis eſt homo homini ſecundum eſſentiam Naturali neceſſitate: At imago dici proprie homini æqualis nequit.

Ex Alexandro Alenſi.

Alexandro Alenſi in 4. Metaph. duplex eſt Analogia: Vna, in qua omnia Entia prędicamentalia ſeu categorica & cauſata attributionem habent ad cauſas altiſſimas. Altera, qua nouem prædicamen-

dicamen-

dicamenta accidentium attributionem habent ad Subſtantiam, tanquam ad Ens fixum, & quaſi ad ſeipſum reflexum.

Ex Albert. Magn. de Prædicabilibus.

ſt ad um ad inem. Analogia fit tribus modis, Proportione
- Ad Vnum ſubiectum, vt Ens.
- Ad vnum [a] Efficiens actu, vt Doctor Medicus ſecundum Medicam, quæ in ipſo eſt, artem ſeu ſcientiam: & idiota Medicus per experientiam.
- Eiuſdem, vt ſanum, quod in cibo & vrina conſiſtit.

Analogiæ igitur diuerſos eſſe gradus apparet ex Auerroe 1. Ethicor. Immo tam generalis eſt vis atque poteſtas vocis Analogiæ, vt diuina quoque attingat: vt, analogia quædam eſt Dei & Angelorum. Adde ex Alberto Magn. quod analogia eſt non tantum Dei & intellectuum ſupernorum, ſed etiam Hominis πρὸς βέλτιστον κατὰ φύσιν, quod tamen quidam ex Aduerſariis meis non dubitarunt negare.

Canones.

Non habet analogum naturam diuerſam ab analogatis, ſed proxime ſignificat omnia analogata, (ſubordinata:) vnū tamen eorum principaliter, alia vero prout ſunt aliquo modo ad illud affecta, hoc eſt, σχέσιν & ordinem quendam habent ad ipſum.

Principali Analogato declarato facilis eſt cognitio & reliquorum analogatorum, & ipſius Analogi; vt Subſtantia eſt principale analogatum Entis. Peter. l. 2. Phyſ. c. 2.

In æquiuocis translatis & analogis ſemper vnum primum & princeps ſtatuitur à Philoſophis, quod ſit vel nobiliſſimum, vel notiſſimum, idemq; aliorū meta, menſura, modus, caput. Scal. de Plantis. Itaq; cum animal nobis ſit notius quam planta (nobis enim nos notiſſimi ſumus) & ſit nobilius planta, partib. noſtris indita ſunt prius nomina, quā generi plantarum. Alex. Aléſis. Analogum reducendum eſt ad primum.

ANALOGATVM.

Analogatum eſt, quod eſt ſub Analogo.

Vt habet ſe Species ad Genus, ſic habet ſe Analogatum ad analogum, id eſt, commune omnibus: æquiuocata ad æquiuocum.

Eſtq; Analogatum Principale vel minus principale. Motus eſt Analogum. Præcipuum analogatum eſt Motus localis. Minus principale Motus alterationis & augmentationis. Canis homonymum ſeu æquiuocum eſt: Canis terreſtris & canis cœleſtis ſunt æquiuocata. Sanum eſt Analogum: Sanum corpus, ſanus cibus, ſanus color, analogata. Canon cum moderatione Scherbii: Si commune πρὸς ἓν ſit γένος ὑποκείμενον, trita eſt regula: Primū analogatum ſtat pro omnibus: (analogatis) quæ regula accipienda videtur de illis, quæ non ſunt πολὺ ἀπέχουσι, id eſt, non longiſſime abſunt ab homonymis. Quæ de ſubſtantia proprietates ab Ariſtotele in Categor. Subſtantiæ afferuntur, maxime elucent in Subſtantia κυρίως ſic dicta.

Æquiuocati aliquod vocabulum, vt Iuſtitiæ, eſt fieri æquiuocum, ſeu ſignificatione multiplex. Bellum ſignificans oppoſitum paci & oppoſitum deformi, æquiuocatur, id eſt, fit multiplex. Sic dicitur æquiuocari Genus aut Differentia.

ANALOGICE.

Ἀναλόγως ſeu Analogice 1. eſt proportionaliter, vt perfectiones, quæ ſunt in creaturis, vt intelligētia, voluntas, vita, vita intelligēs, analogice de Deo affirmantur, axioma Theologi eſt.

2. Ἀναλόγως diſcrepat ab eo, quod eſt perfectè & directè. exempli cauſa. Piorum afflictio dicitur eſſe pœna ἀναλόγως, non directè; peccatum omiſſionis actuale eſt ἀναλόγως, id eſt, reductiuè, imperfectè, non directè: opponitur ei peccatum Commiſſionis, hoc actuale eſt directè. Item ab eo, quod eſt Expreſſe & manifeſte, vt, Dogma hoc continetur in Sanctis Scripturis, in Ariſtotele, in Platone, vel αὐτολεξεὶ & expreſſe: vel analogice ſeu κατὰ συνακολούθησιν. (per cōſecutionē ſeu deductionē ex bona conſequētia). Οὐσία de tribus diuinis hypoſtaſib. p̄dicatur, vt, Pater eſt Eſſentia diuina ſeu Deus; ſed Modus p̄dicandi ſingularis eſt; ipſa enim οὐσία quoque eſt indiuiduum. Itaque modus hic prædicandi adumbrari poteſt analogice tantum, vt dicatur differre perſona ſeu hypoſtaſis ab eſſentia vt anguſtius ab eo, quod patet latius: proindeque Terminos Eſſentiam & Perſonam non eſſe ἀντιστρόφους ſeu æquales.

3. Analogice etiam opponitur τῷ ἀνωμάλως. Hic vſus eſt Grammaticus.

4. Etiam τῷ eſſentialiter. Hic vſus eſt Logicus & Philoſophicus.

ANALOGIA PERMVTATA.

Analogia (ſimilitudo conſiſtens in σχέσει ſeu habitudine) permutata, (ἐναλλάξ) ſeu conuerſa eſt, cum infertur, Cum infertur, Sicut antecedens ad antecedens, ita conſequens ad conſequens (vel, ſicut conſequens ad conſequens, ita antecedens ad antecedens. Idem enim eſt conſequentiæ modus.) Vt Deus ad mūdum, ſic Princeps ad populū: Ergo vt Deus ad principem, ſic Mūdus ad populum principis.)

Modus argumentandi à permutata proportione non valet in his, quæ ſubordinata ſunt ſibi inuicem, id eſt, in his rebus, quarum vna ab altera continetur & includitur, ſicut prior à poſteriori, & inferior à ſuperiori. Sic homo ſubijcitur Animali, non-homo non-animali. Non igitur valet, ſicut ſe habet homo ad non-hominem; ſic animal ad non-animal. Ergo ſecundum permutatam proportionē: Sicut Homo ad non-animal, ita animal ad nō-hominem.

ANALOGA.

Analogum eſt proportione reſpondens, eſt conueniens, Cicer.

Poteſt ſic diſtingui.

Analoga ſunt proportione
- Propria, vt Ens, bonum, principium, cauſa, Elementum, natura, motus.
- Impropria
  - Attributione tantum, vt Sanum (ad animal & medicamentum.)
  - Translata proportione, Riſus comparatione Hominis & prati.

Prop. Propria.] De his vt de vniuerſalib. habetur ſcientia Ariſt. 4. 1. Philoſ. cap. 2. quia vna quodammodo ratione dicūtur. Itaq; vniuerſalib. ſunt affinia, media ſunt inter vniuoca & æquiuoca. Thom. Aquin. Analoga proprie dicta ſeu proportionata ſunt diuerſa genera habētia ſimilitudinē in ratione. Hic Analogia eſt In Aliquo, vel Ad Aliquid. Hæc ſæpe dicitur ſimilitudo per Synecdochen Generis pro ſpecie. Analogia enim ſimilitudinis ſpecies eſt.

Similitudinum inquiſitio in diuerſis generibus fit duobus modis. 1. Topic.

Ariſtot. in Topicis.

Ὅμοια τῇ ἀναλογίᾳ non ſunt ὁμογενῆ. ſimilia analogia non ſunt eiuſdem generis; non ſunt eadem genere.

Exem-

Exempla.

Extr. Virtus in anima.		Sanitas in corpore. Extr.
	Perfectio, Tertium	
Punctus ad lineam		Vnitas ad numerum,
	Principium. Tertium.	

Sicut in oculo eſt viſio: ſic in anima eſt intellectus: illa illius, hæc huius nobiliſſima pars eſt.

Sicut ſe habet fons ad flumum, ſic ſe habet vnitas ad numerum. Hic fons & vnitas ſunt idem analogia, ac conueniunt tertio, quod eſt principium. NOTA hic obiter, quæ idem ſunt analogia, dici nonnunquam Coniugata. Profeſſ. Veneti in expoſ. Topic. 1. cap. 13.

Translatitia proport.] Non igitur de omni analogia accipiendum hoc Alexandri de Ales. Analogia vbi eſt, ibi nõ eſt æquiuocatio.

Albertus Magnus in explicatione prædicamentorum Analoga vocat proportionaliter dicta, Græce ἀναλόγως λεγόμενα, ac dicit ea eſſe impoſita diuerſis ſecundum eſſe per reſpectum ad vnũ, cui proportionantur.

De *Analogis* proprie & principaliter dictis eſt Canon Ariſtotelicus: Analoga ſunt τοιαῦτα, non proprie ταὐτά: Itaq; nõ ſequitur: Corpus ſeu Caro Chriſti nõ diuiditur in partes integrantes vt Panis: Ergo nulla prorſus Analogia eſt inter Panem fractum & corpus Chriſti laceratum ſeu crucifixum. Si enim hoc ſequeretur, nulla quoq; analogia eſſet inter agnum victimam, quæ ſecabatur & aſſabatur, & corpus Chriſti, quod nec ſectum, nec aſſatum eſt.

ANALOGICE
prædicari ſeu dici.

1. Nomen dici de pluribus aut logice ſeu ſecundum analogiam contingit dupliciter: vel quia duo habent ordinem ad vnum, vt ſanum dicitur de Medicina & vrina, quà vtrunq; habet ordinẽ ad ſanitatem animalis, cuius ſignum eſt vrina, cauſa vero Medicina.

Vel quia vnum habet ordinem ad alterũ, vt ſanum dicitur de Medicina & animali, qua medicina eſt cauſa ſanitatis, quæ eſt in animali. Ac ita potentia dicitur de Deo & creatura analogice. Eſt enim ordo & σχέσις aliqua creaturæ ad Deum, vt principiati ad Principiũ, in quo προυπάρχουσιν excellenter omnes rerum perfectiones. In his autem, quæ dicuntur analogice, non eſt vna ratio, vt in vniuocis, nec omnino diuerſa, vt in æquiuocis, ſed nomen, ꝙ ſic πολλαχῶς dicitur, ſignificat diuerſos reſpectus πρὸς ἕν ad vnum aliquid, vt ſanum de Medicina dictum ſignificat cauſam ſanitatis animalis, at dictũ de vrina, ſignum ſanitatis. Deus nõ eſt menſura ἀνάλογος ſeu proportionata menſuratis. Itaq; nec creaturis eſt homogeneus.

Analogia qua {
aliqua participant.
Aliquid κατὰ πρότερον καὶ ὕστερον.
Vnum imitatur alterum, vt animal pictum animal verum.

Analogum tantum in vno eſt analogato ſecundum rationem propriam. Vniuocum autem eſt in quolibet. Omnia analogata neceſſario dicuntur per reſpectum ſeu σχέσιν ad vnum primum.

Quæ vnum ſunt analogice ſeu vnitate analogię, perfecta ratio inuenitur in corũ vno, in aliis vero inuenitur aliquid rõnis ad illud tertiũ ſecũdũ cõparationẽ ad aliquẽ actũ vel finẽ, vt in medico eſt pfecta ratio medicinæ: in inſtrumẽtis aũt & vetula, medicamẽta exhibẽte, eſt aliquid rõnis, ſecundũ ꝙ ordinãtur ad actũ medici. Vide vocem Ideatum.

2. Analogica prædicatio in genere dicitur attributio, quæ cum alia prædicatione habet quandam conuenientiam, vt hæc, Chriſtus Homo & Deus eſt, habet aliquam cognationem cum compoſitione partium cum Toto; vel quæ ad aliam, cui affinis eſt, reducitur: vt hæc; Filius Dei eſt paſſus, ad contingentem.

ANALOGISMVS.

Analogiſmus in doctrina Mathematica interdum accipitur pro ipſa analogia: interdum pro Syllogiſmo proportionali. 3. pro argumenti genere, quod à cauſa propinqua ducitur, ſeu pro Demonſtratione Διότι. Nam ἀναλογίζεσθαι Græcis interdum eſt firmiſſimis argumentis aliquid colligere. Ei opponitur Epilogiſmus, qui ſumitur ab effectu vel cauſa remota. Vide Apoteleſma operum meorum Logicorum.

ANALOGICVM.

Analogicum interdum idem eſt quod analogum: interdum accipitur fere pro imaginario: vt Attributa Dei vocantur à nobis partes analogicæ & imaginariæ, Franciſc. Iun. in Theſibus Theolog. de Attributis Dei, per ſynecdochen interdum ſumitur pro ſymbolico, vt hoc eſſe illud analogice, ſymbolice.

Analogica vnitas diſtinguitur ab vnitate ſpecifica. Ac hæc Diſtinctio eſt neceſſaria, vt in quæſtione; An cœlum & Inferiora habeant quaſdam proprietates eaſdem, vt ſunt denſitas, raritas, luminoſitas. Hic dicitur à Iohan. de Iandun. ex ſententia Auerrois, raritas, & denſitas non conueniunt cœlo & inferioribus vniuoce & vnitate ſpeciei ſpecialiſſimæ, ſed identitate ſeu vnitate analogiæ: Ac prius in natura cœleſti inueniuntur, poſterius vero in natura inferiorum.

Prius,] Græci dicunt κατὰ πρότερον.

Poſterius] Græci dicunt καθ᾽ ὕστερον.

ANCEPS.

1. Anceps Syllaba in Gramm. dicitur ambigua ſeu communis, quæ pro cuiuſq; arbitrio & produci & corripi poteſt, vt Imo, Quando.

2. α ι υ vocales ancipites dicuntur, non ideo, quod ad cuiuſuis arbitrium in vna eademq; dictione & corripi & produci poſſint, ſed eo modo duorum temporum ſunt (Bitemporaneas dixeris) quo omnes vocales apud Latinos, ita vt in hac dictione omnino producantur, in illa corripiantur: in quibuſdam etiam modo productæ, modo correptæ inueniantur, vbi recte & proprie ancipites dicuntur. Theoph. Golius in Græc. Gramm. parte altera. *δίχρονα φωνήεντα*

Vnde intelligitur etſi α ι υ ancipites ſunt, non tamen eas pro cuiuſuis arbitrio in omnibus vocibus produci & corripi debere. In Epitom. Proſod. Græc. Ioſeph. Langius.

Anceps etiam dicitur δίχρονον, quod eſt duorum temporum, longum & breue, vt α ι υ in quibuſdã vocabulis, vt modo dictũ eſt. Euſtath. Iliad. ε. Ἄρες ἆρες.

Collatio cum voce communis.

Ἴδιον vocalium eſt, quod quædam vocales ſunt ſemper breues, ε ο: Quædam ſemper longæ, η ω. Tres communes α ι υ. ita vt in quibuſdam vocibus ſemper ſint breues, vt neutra pluralia καλὰ, σπέρματα. In aliis ſemper longæ, vt in caſu quarto ſeu accuſatiuo plurali primæ declinationis, μύσας, In quibuſdam indifferentes, vt in φαρσαλία & σικανία.

Μύσας] Dialecto tamen Dorica vltima quarti μύσας corripitur. Exempla ſuppeditat non pauca Theocritus. Quomodo ſoluẽda ſit obiectio: Proprium rei certum eſt, non fallit, οὐσία enim, à qua proprietas fluit, certa eſt. At quantitas communium vocalium eſt incerta & variatur. Non igitur eſt vocalis ἴδιον. De eo conſule ſis vocem PROPRIVM in P. & προ- *Dialectus derogat communi Longa.*

ὁδῷ

ἰδοῦ hic nota : Hoc ipſum eſſe communium vocalium proprium variari, vt ait Scaliger acute lib. 2. de cauſ. Lat. Ling. c. 74.

A N I M A.

Anima 1. eſt forma corporis animati. 2. eſt ipſa vita. 3. eſt halitus vel ventus.

Lucretius: *Auraiumq; leuis animæ calidiq; vapores.*

5. Poetæ & interdum ſumunt pro iracundia vel ira, quæ & animorum nomine notatur.

6. Anima ὁμωνύμως dicitur ſpiritus à corpore ſecretus.

7. Pythagoræ & Platonicis Anima rationalis eſt homo: cuius inſtrumētum corpus faciunt.

De Anima, quæ Corporis Animati perfectio eſt, varie philoſophati ſunt. Sententiæ comprehenſæ ſunt ſubiecta Tabella.

4. Per Metaphoram anima & animus tribuitur ſtellis à nonnullis Philoſophis: qui quidem animum ac rationē ſideribus ineſſe dixerunt, vt euidentius declararent, quod decentiſſimo ordine & quaſi menſura ſuos motus perficiant, perinde ac ſi hominum in morem animo ac ratione prædita exiſterent. Vid. Andr. Hyperium in expl. loc. comm. Theol. Dixerunt & quidam Deum ipſum animam Mundi Translate & καταχρηστικῶς quidem, cum forma Mundi non ſit, ſed Mens agitans molem.

Anima Philoſophantibus
- Nihil prorſus: Sic Pherecrates, & Dicæarchus, teſte Ciceron. 1. Tuſcul. quæſt.
- Aliquid
  - Subſtantia, ὑφιςάμινον, ἐσία
    - σωματικῶς, ἔνυλος, ὑλώδης,
      - σῶμα αὐγοειδὲς καὶ αἰθερῶδες: ſpiritus tenuis diſperſus per omne corpus animantis.
      - Halitus igneus, euaporatio, ſanguis: Materia tali modo temperata & concinnata, id eſt, craſi affecta.
    - Ἀσώματος ἄϋλος
      - φαιρομένη in ſpiritu vitali & animali.
      - Separabilis à corpore.
  - Accidens ἀνυπόςατον, ἔμφασις,
    - ἁρμονία elemētorum, numerus harmonicus.
    - κρᾶσις cerebri vel cordis, de quatuor corporibus coagmentatum crama.
    - συγγυμνασία αἰσθήσεων, id eſt, exercitium quinq; ſenſuum ſibi conſonum.
    - Intelligētia & ſenſus interiores: qui δυνάμεις ſunt, vel ἐνέργειαι.

Ariſto-

Ariſtoteles omnes omniũ de anima ſententias tribus capitibus comprehendit, Motu, Senſu, Incorporeo. Qui motum conſiderarunt, animam dixerunt eſſe ſpiritum vitalem. Is enim eſt κινητικώτατος. Qui ſenſum, ſanguinem, vel ſuccum huic analogum: Qui Incorporeum, ſpiritum immortalem & χωριστὸν, vt Plato.

Explicatio.

Nihil prorſus] Hi corpori tribuerunt omnia, animam in homine eſſe negarunt, in homine, bruto, ſtirpibus & corpus & animam ſic coniunxerunt & colligarunt, vt non eſſent duo vel re, vel cogitatione, ſed vnum, atque ita vel nulla eſſet anima, vel corpus eſſet & anima & corpus, quod eodem recidit. Hos ſuſpicor impatientia & dolore, quod, quid eſſet anima explicare non poſſent, eo delatos fuiſſe, vt quærerent potius, quomodo dicerent animam nihil eſſe, quam quid eſſet, nemo poſſet docere.

Αὐγοειδὲς ἢ αἰθερῶδες] corpus æthereũ, tenuis ſpiritus. Sic Hippocrates. Galenus in 7. dogmat. ait ſe dubitare an anima ſit tale corpus. Halitus igneus] Sic Stoici πνεῦμα θερμὸν, πῦρ φυσικὸν, aer igneus, compoſitum quid ex aere & igni, ſpiritus vitalis in ſanguine.

Euaporatio] Ἀναθυμίασις. Sic Heraclitus, qui & docuit animam eſſe ſcintillam naturę ſtellaris, vel, vt loquitur Macrobius, ſtellaris eſſentiæ. Ἀσώματος] à corpore diuerſum aliquid. Accidens] quod vt ſit aliquid ex ſe non habet, ſed ex eo, in quo ineſt. Craſin] Sic Pythagoras, Philolaus, Ariſtoxenes. Forte locuti ſunt hi Synecdochice, vt intellexerint craſin aut harmoniam non abſolute ſeu abſtractam à materia, ſed materiam ſeu corpus tali modo temperatum & concinnatum. Crama] ſic Epicurus. συγγυμνασίαν] Sic Aſclepiades Medicus. Ἔμφασις] Emphaſis eſt imago, quæ in ſpeculo appa-

Quid Accidens?

ret, quæ è ſpeculo relucet. Hæc aliquid ἀνυπόστατον eſt.

Animas eſſe Emphaſes ſenſiſſe videntur etiam ij, qui εἴδωλα appellarunt: Et ſunt Homero apud inferos ἀΐδαο εἴδωλα καμόντων, de quibus Latini vmbrarum nomine vſi ſunt, cum neq; nihil eſſe dicere vellent, neque quid eſſent, dicere poſſent. Nam ſecundum Poetam, *Sunt aliquid manes, lethum non omnia tollit*, (finit.) De Homeri tamen ſententia poteſt quæri multipliciter, cum naturam etiam ἀσώματον animæ ille ſignificaſſe videri poſſet.

Dixi ſupra Animam cum è corpore migrauit, dici ὁμωνύμως Animam. Ecur? Quia anima proprie dicta eſt, quę animat corpus. At anima, quæ emigrauit corpore, non amplius animat, nec vllas exercere poteſt organorum actiones, ſed ſuas tantum & proprias, ad quas ei miniſterio corporis non eſt opus. Ergo anima à corpore ſoluta non eſt proprie dicta anima, ſed tantum æquiuoce. Ex his interpretemur quod quidam dixit, *Anima noſtra aliquando non eſt anima.*

Collatio Platonicorum & Ariſtotelicorum.

Mercurius Triſmegiſtus longe aliter vtitur voce Animæ & Animalis, atq; Peripatetici. Animam enim ex motu definit (vid. 2. Dial. Pimãdri) Animal aũt anima & corpore. Vide eiuſdẽ Aſclepium. Quare quicquid vim habet motricem, Triſmegiſto habet animam. Quicquid autem habet animam & corpus, animale eſt. Cœlum igitur, mundus, plantæ, & Elementa ſunt animalia. (Sic Mundum Plato vocat animal in Timæ. & animal quidem vnum aſpectabile, in quo omnia alia animalia contineantur, cuius corpus, quod in ſenſus cadit, ex elementis cõpoſitum: Animus vero analogia & ordo naturæ.)

Sed

Sed conſuetudo Ariſtotelica eſt id ſolum vocare animal quod ſit corpus animatum, ſenſu præditum: Et animam non ſolum motu definire, ſed vita, ſenſu, vltroneo motu, intellectu. Ficinus in comm. in Triſmegiſti Aſclepium. quanquam Plato Mundum animal intelligens facit.

Maxime impropriè animalis voce abutitur Plato in Timæo, quod oſtendit adiecta particula Quaſi, Græce οἷον; Pudendorum naturæ in viris inſita vis inobediens atque imperioſa, & quaſi animal non exaudiens rationem, furioſarum libidinum violentia ſibi ſubiicere cuncta conatur. Et: vulua matrixque in fœminis eadem ratione animal auidum generandi, quando procul à fœtu per ætatis florem, aut vltro diutius detinetur, ægre fert moram, ac plurimum indignatur: paſſimque per corpus oberrans, meatus ſpiritus intercludit, reſpirare non ſinit, extremis vexat anguſtiis, morbis denique omnibus premit, quouſque vtrorumque cupido amorque quaſi ex arboribus fœtum fructumve producunt: ipſum deinde decerpunt, & in matricem velut agrum inſpergunt. 2. Platonicis homo proprie eſt anima. Corpus enim eis nihil hominis eſt, niſi tanquam poſſeſſoris, velut equus aut malleus militis aut fabri. Sed Ariſtotelicis homo eſt anima per ſynecdochen: quia anima eſt eis hominis pars. Pythagoræ corpus non informatur ab anima, ſed anima vtitur corpore, vt inſtrumento. Ariſtoteli anima corpus informat, vt ἐντελέχεια, non tantum aſſiſtit corpori.

ANIMATVM.

Animatum anima:
- Perficiente (corpus ſecundum eſſe) & informante, Propr.
- Mouente, impropr.

Animatum dicitur æquiuoce de Animali & Cœlo. Primo modo dicitur animatum anima inexiſtente corpori vt ſubiecto, vbi anima proprie ſumitur. Altero animatum anima vt principio motus immediato & determinato. Sed hic anima accipitur pro forma motrice ſeu intelligentia, quæ quaſi anima eſt ei, quod ab ipſa mouetur. Iohannes de Ianduno in quæſt. An Cœlum ſit animatum.

ANIMALE.

Animale eſt idem quod animam habens, anima conſtans; vel animæ inſeruiens, vel id quod contrahitur ex anima, vel, quod ad animam pertinet. Sic dicimus Animalem ſpiritum, animalem naturam, animalem vitam: Sic calor quidam dicitur animalis, nempe qui ex anima eſt contractus. Hic dicitur alias vitalis, & à Zabarella opponitur elementari ſeu temperaturæ calido. lib. tertio de Miſti Generat & interitu. cap. nono & decimo. Si ex interitu caloris vini animalis, id eſt, quem vinum contraxit ab anima, non fit putrefactio vini, fiet mors: vinum igitur dicetur

mori, quod eſt abſurdum. Reſpondetur, Vinum poſtquam vitalem calorem amiſit, per ſimilitudinem dicitur mortuum, viuentia enim tunc dicuntur mori, cum vitali calore deſtituuntur. Item acetum genitum modo quodam ſimile eſt putrefactioni, quia calor educitur, & conſumitur humidum, non eſt tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, ſed ſolus animalis, id eſt, vitalis.

Pauli caro & ſanguis non poſſidebunt regnum Dei, ſcilicet animalis, ψυχικὸς, corruptioni obnoxius.

Animabile eſt quod poteſt ſe mouere. Cicer. de Diuinat. Aera vocat naturam animabilem. Natura ſpirabilis idem eſt. Poeta dicere poteſt: *Per cæli animabile lumen*, hoc eſt, ſpirabile, id eſt, per quod ſpiramus.

ANNIHILATIO.

Barbar. Latin. ad nihilum redactio. *Annihilabile*, Lat. in nihilum vertibile. Scaliger omne creatum vertibile eſt in nihilum, niſi manu contineatur omnipotentiæ diuinæ. *Annihilari*, Latin. in nihilum recidere, ſeu [illegible]. Eſt autem annihilatio deſtructio hyperphyſica ſubſtantiæ in nihilum. Hyperphyſica, inquam, virtute ſolius Dei facta. Propria hæc ſignificatio eſt. Sed Cl. Timplerus vocem γενικώτερον accipiens etiam Annihilationem vocat deſtructionem ſubſtantiæ Hyperphyſicam in aliquid, quam vocat Mediatam. Ac habet ſecum Scholaſticum Gabrielem Biel, qui ſcribit, Annihilationem accipi & pro oppoſito creationis, *ſeu pro reductione rei ad nihilum: & pro mutatione, qua deſtruitur forma aliqua*, ita vt nihil eius maneat. Sic forma per corruptionem annihilatur. Sicut enim ante ſui productionem fuit purum Nihil; ita & poſt erit purum nihil.

ANNVS.

Veteres magnos circos nuncuparunt annos.

Poſtea vox tranſlata eſt ad ſignificationem temporis, quod in modum circuli in ſe recurrit, ſuaque per veſtigia voluitur, vt inquit Poeta. Vnde à Græcis dicitur ἐνιαυτός, quaſi ἐν ἑαυτῷ, in ſeipſo vertatur.

Diſtinctio.

- Annus
  - Aſtronomicus ſeu Naturalis
    - Vertens ſeu Tropicus, temporis ſpatium, quo Sol reuertitur ad punctum Eclipticæ, à quo prius digreſſus fuerat.
    - Sidereus, quo Sol ſub orbe ſtellifero ad candem ſtellam fixam redit.
  - Politicus ſeu ciuilis
    - Iulianus
      - Communis, qui habet dies 365. Huc pertinet correctus annus Gregorianus.
      - Biſſextilis ſeu Intercalaris, qui habet dies 366.
    - Ægyptius.
    - Iudaicus.

Politicus.] Annuum ſpatium, quod ad Solis vel Lunæ vel vtriuſque curſum populari gentium numerationi accommodatur.

Generalius.

- Annus
  - Vſitatus
    - Solaris.
    - Lunaris.
  - Inuſitatus
    - Reliquorum Planetarum.
    - Stellarum fixarum.

Nam ſunt qui annum generalius accipiát pro tempore motu ſtellarum periodico, hoc eſt, è plurib. diurnis compoſito, numerato, vt annus non tantum ſit is, quem nunc communis omnium vſus appellat, ſed ſingulorum ſeu luminum, ſeu ſtellarum emenſo omni cœlo circuitu à certo loco in eundem locum reditus annus ſuus ſit. Macrob. cap. 11. l. 2. in Somn. Scipion.

Solaris annus eſt tempus motu Solis periodico definitum.

Lunaris eſt tempus, intra quod cœli ambitum Luna luſtrat; Vulgo Menſis, quaſi Lunę motu tempus menſum dicas. Ac comparatione anni Lunaris, quæ breuis eſt, annum Solis magnum à Virgilio eſſe vocatū author eſt Macrobius.

Planetarum reliquorum anni ſunt, Saturni Solarium triginta: Iouis Solarium duodecim; Martis dierum 687. Veneri & Mercurio eadem ferè, quæ Soli, tribuitur quantitas.

Stellarum fixarum annus eſt, quem ſtellarū omnium ad eundem reditus ſub eadē cœli totius deſcriptione cōcludit. Hic quot dierum aut annorum etiam Solarium ſit, nemo definire poteſt, quia motus octauæ Sphæræ & ſtellarum fixarū nobis nō eſt penitus notus. Vocatur hic annus perfect⁹, magnus, Platonicus. Intra eum omnia ſidera curſum ſuum abſoluūt, & ad priſtinum ſtatum redeunt.

Annus Sabbaticus Hebræis fuit ſeptimus quiſq;, nomen habens à requie, quod eo agri ceſſarent ſine ratione, vineæ ſine putatione, ne cultu perpetuo exhauſta deficerent. Remittebātur & debita eo anno iis, qui nō erant ſoluēdo, ac manumittebātur ſerui Iudæi, vnde & annus Remiſſionis appellabatur.

Annus Iubilæus agebatur Iudæis ſeptimo quoq; Sabbatico, nēpe anno ſolari ſeu vertente quinquageſimo à ſuperiore Iubilæo incluſiue, cui nomen à Iobal, quæ vox clangorem tubæ ſignificat, qua initiū Iubilæi indicari ſolebat. Eo anno, præter illa, quæ Sabbatico

fiebant, fundi quoq; ad priſtinos Dominos & familias redibant, ne aliæ immodice locupletarentur, aliæ exhauſtæ interirent.

Anni climacterici ſunt gradarij ſeu ſcalares, ſeptimus & nonus quiſque, ideoque hebdomadici & Enneatici vocantur, nemde 7. 9. 14. 18. 21. 27. 28, 35. 36. 42. 45. 49. 54. 56. 63. 70. 72. Hi mortem aut morbum, aut aliquod inſigne infortunium afferre creduntur.

Lunaris annus habet duas ſignificationes, Interdum ſignificat vnum menſem: Interdum annum duodecim menſibus conſtantem. Herman. Witekindus in libro de Sphæra Mundi.

Solaris annus Sermo dicitur Solſtitialis annus, quod poſterioribus Romanis annus à Solſtitio hyberno inchoatus eodem finiatur.

Ita annus eſt temporis ſpatium, quo Sol à bruma ad brumam redit. Et hic annus Chriſtianorum eſt.

Dicitur & Temperalis hic annus, quia quaternas annuas viciſſitudines temperat.

Anus Biſſextilis dicitur à die bis ſexto Nam eo anno ſextus Calend. Mart. geminatur, vt Februarius habeat dies 29. quia alias habet dies 28.

ANTECEDENS, CONSEQVENS.

Antecedens & Conſequens accipiuntur pro
- Propoſitionibus.
- Terminis
  - Propoſitionis; Subiecto & prædicato.
  - Inuentionis, vt cum dico: Dies Lunæ eſt antecedens Diei Martis. Exaltationem antecedit Humiliatio.

Pro Propoſitionibus] Vt Antecedens ſit Propoſitio, vel quæ præcedit notā illationis: (Ergo,) vt maior & minor, ſeu Præmiſſæ: Vel quæ particulæ conditionali ſeu hypotheticæ propior eſt, vt: Aſinus volat, cū dicitur, ſi Aſinus volat: Conſequens ſit Propoſitio, quæ vel ſequitur notā illationis, id eſt, Cōcluſio: vel quæ à particula hypothetica remotior eſt, vt: Habet pennas. Vide Profeſs. Venet. ad loc. 13. Top. 2.

Dicitur & Antecedens cauſa quædam, vt Cic. Voluntatis noſtræ non eſſe cauſas externas & antecedentes.

Anteceſſor in Politicis eſt prior Magiſtratus, cui alter ſuccedit: Tranquillo eſt Præcurſor.

Accipitur etiam pro Doctore facultatis alicuius, quod præeundo quaſi diſcipulum ducat in artis penetralia. Ηγεῖσθαι Græcis eſt antecedere.

ANTICIPATIO, Prolepſis, Præceptio. Præſumptio.

Anticipatio
- Litteraria, id eſt, Grammatica, cum præcipimus toto partes.
- Oratoria, cum Orator ante capit locum in animis iudicum, reſpondens tacitis obiectionibus.
- Poetica, cum Poeta capit ex ſua Perſona intellectionem communem auditoris.

Grammua-

Grammatica] Ciues nati ad interitum Reipublicæ: Pompeius ſuperbia, Cæſar magnanimitate.

Oratoria.] Quæ à poſteriore parte dicitur ſubiectio. Habet enim duas partes, Obiectionem & Subiectionem. Hanc Anticipationem (Oratoriam) Scaliger noue vocat Præuentionem, quod ea id præripiatur, quod ab aduerſario adduci poteſt. Vide in occupatione Rhetorica exempla.

Eſt autem hæc occupatio perfecta vel imperfecta, ſeu plena vel obliqua eſt. Illa plerumque habet Proſopopœiam.

Præterea occupatio eſt duorum modorum.

1. Occupamus alieni conſilij interrogationem, eique reſponſionem ſubijcimus.
2. Occupamus noſtram cogitationem aduerſario, ipſumque reſpondentem quaſi contra ſingimus.

Poetica.] Virgil. Portuſque require Velinos. Hic enim de ſua perſona occupat perſonam Palinuri Poetę. Neque enim tunc Velini portus dicebantur, cum Palinurus loquebatur.

Sic Lauina littora dixit. Hanc Scaliger [illegible] latius & planius explicat l. 3. Poet. his verbis: Prolepſis fit à Poeta, cum ſuæ Perſonæ circumſtantias tribuit ei Perſonæ aut loco, cui per ſe non conuenit. Circumſtantia perſonæ multiplex eſt: atque inter cæteras tempus, & ea quæ ad ſeculum cuiuſque pertinent.

Vtuntur autem ea figura duobus modis. Vnus eſt mollior, cum Poeta loquitur.

Italiam fato profugus Lauinaq; venit
Littora. —

Etenim illo quum appulit Æneas, nondum Lauina littora dicebantur. Hoc tamen tolerabile eſt.

Alter modus duriuſculus, vbi Poeta perſonæ attribuit orationem, quæ mentionem faciat cuiuſpiam rei tunc non exiſtentis, aut ſi erat, nequaquam eo nomine vocabatur, quo illam appellari facit. Exempli gratia: Palinurus Æneam rogat, vbi ſuum corpus afficiat ſepultura: Deſignat locum, inquiens:

—*Portus inquire Velinos.*

Portus quidem erant, nomen autem aliud. Eſt igitur Anticipatio, qui Virgilij tempore ſic nominabantur: Durior tamen eſt: quippe loquitur Palinurus, cui oratio è re ipſa, quæ ſuę tempeſtati conueniret, attribui neceſſe eſt. Illa vero πρόληψις, ſeu præſumptio Poetæ alicuius intolerabilis fuerit, ſi dicat oppidum tempore Æneæ bombardis expugnatum.

Vſus & Translatio ad Theol.

D. Ægid. Hunnius in hoc Apoſtoli: Petra erat Chriſtus; facit hanc Prolepſin. Ex Apoſtoli ſeculo hoc dictum vult ab Apoſtolo. Chriſtus, inquit, non qui tunc, cum petra daret aquas, fuerit, ſed tempore Apoſtoli, quo hoc ſcriberetur. *Prolepſis ſacra.*

Sic Hunnius ſibi obiicit: Atqui Paulus λόγον nondum incarnatum Chriſtum vocat, quando Iſraelitas in deſerto Chriſtum tentaſſe perhibet, & reſpondet προληπτικῶς, hoc factum ſic: Recitat Apoſtolus Hiſtoriam, quæ tempus Incarnationis anteceſſit, & proinde ad Filium Dei nondum incarnatum, ſecundum diuinam eius naturam referenda eſt: Chriſtum autem nominat, eo quod is, qui in deſerto olim tentabatur, λόγος ſcilicet, nunc quando Paulus hæc ſcribit, homo natus, & iuxta carnem vnctus, atque, vt Petrus loquitur, Chriſtus factus erat, Actor. 2. Hactenus Ægid. Hun. Eadem Socinianorum ſententia eſt.

Sed alij Theologi hanc Prolepſim repudiant, eo quod in nomine Chriſti intelligatur vngens diuinitas & vncta,

(ordinata ad officium Mediationis)
Humanitas , ex Thom. Aquin. &
Chriſti Perſona ſit Filius Dei manife-
ſtandus vel manifeſtatus in carne.(Io-
han. 8. cap. Antequam Abraham e-
rat, Ego ſum.)

Scholaſtici Oratoriam Anticipationem,
quæ etiam dicitur occupatio, vocant
obiectionis excluſionem. Dicunt e-
nim obiectionem excludere, cum ei
occurritur.

ANTINOMIA.

Ἀντινομία accipitur γενικῶς & εἰδικῶς. Γενι-
κῶς pro pugnantia ſeu contrarietate
quarumlibet ſententiarum ſeu pro-
poſitionum.

Εἰδικῶς pro pugnantia Legum inter ſe.
Vtraq; eſt vel vera, vel apparens.

Apparentis exemplum. Plato ait contra-
ria ex contrariis naſci. Huic theſi vi-
detur eſſe ἀντίνομος illa eiuſdem in
Phædone : Contraria vna eſſe non
poſſe. Sed huius ἀντινομίας hæc eſt
conciliatio : Ex contrariis naſcun-
tur contraria , vno alteri cedente,
vel pereunte.

At contraria eadem ratione eodemque
tempore eſſe non poſſunt.

Diſtinguitur etiam inter ipſum contra-
rium & δεκτικὸν contrarij , id eſt, id
quod contrarium ſuſcipere poteſt. Ex
contrariis, variis mutationum viciſſi-
tudinibus , contrarium fieri poteſt.
At ipſum contrarium , id eſt, ipſa
contrarietas (contrarij σχέσις & quaſi
forma) quatenus talis eſt , contra-
rium ſuſcipere nequit, id eſt, non po-
teſt mutari in contrariam qualitatem.
Exempli cauſa : Idem quidem corpus
modo frigidum , modo calidum per
ἑτέρωσιν, id eſt , variationem eſſe po-
teſt : Sed frigus, quatenus frigus, in ca-
lorem mutari non poteſt.

In Oratoria ſtatus ἀντινομίας eſt , qui con-
tinet controuerſias , qui exiſtit , cum
ſcripta inter ſe diſſentiunt, vt cum Lex
videtur eſſe legi contraria.

Hic conciliationum regulæ ſunt genera-
les & ſpeciales.

Generalis eſt Lex oppoſitionis Logica.

Speciales ſunt : In conciliatione locorum
pugnantium diligens fiat contextuum
collatio.

2. Multæ in ſpeciem pugnantes ſenten-
tiæ iudicantur ex phraſi , vi vocum,
natura ſermonis , cuius ignoratio ſæ-
pe monſtroſarum commentationum
cauſa eſt.
3. Interdum decurrendum eſt ad tropos.
4. Lex inferior cedit ſuperiori.
5. Lex humana cedit Diuinæ.
6. Secunda tabula cedit Primæ.
7. Lex ſpecialis derogat generali , vel
eam reſtringit.
8. Fortior eſt Lex, quæ iubet, quam quæ
liberum relinquit. Nam quod permit-
titur, voluntarium eſt, quod vi impe-
ratur, neceſſarium.
9. Leges veteres corriguntur & accom-
modantur nouis. Liu. l. 9. decad. 1.
10. Lex tantũ eos obligat, quibus lata eſt.
11. Lex lata ad tempus vſque, non retinet
autoritatem poſt illud.

In Theologia ἀντινομία quædam fanatica
eſt. Ἀντίνομοι enim dicuntur, qui vo-
lunt Legem Dei exterminatam & pro-
fligatam eſſe ex agro Eccleſiæ. Tales
fuerunt: Iohannes Agricola Eiſlebius,
& Anthonius Otho.

APPARENTIA.

Multiplex huius vocis eſt poteſtas. Nam
Apparentia quædam eſt vera, quædam
inanis, vel φανταστικὴ. Et apparentia
ſpecies rei eſt, vel interior, qualis eſt ſo-
mniantium, vel exterior.

Sic apparens eſt
- Senſui [a]
  - Exteriori.
  - Interiori.
- Intellectui.

a Scholaſtici apparens ad ſenſum vocant.

Primo

Primo. Apparentiæ in Aſtrologia ſunt Græcis φαινόμενα, tum quæ primo ſtatim ſenſus occurſu ſenſui declarant, vt quod videmus Solem quotidie oriri & occidere, dies & noctes eſſe inæquales, Lunam variari: tum τηρήσεις, id eſt, obſeruationes, & συμπαρατηρήσεις, id eſt, congruentes multorum obſeruationes, quæ ſenſu inchoantur & vſu perficiuntur, ſed ratione & animaduerſione erudita organis certis adhibitis & conuenientibus hypotheſibus notantur & explicantur. Situs Terræ in medio mundi confirmatur argumentis ἐκ τῶν φαινομένων ductis, quæ apparentiæ ex cœleſtibus obſeruationibus ſunt petitæ, nempe cóſpectuum ortus & occaſus ſtellarum, Æquinoctiorum, Solſtitiorum, incrementorum & decrementorum dierum, & noctium, Eclipſium, &c.

2. Apparentia ſeu δόκησις veritati opponitur, (ſic Perſpectiua τὸ apparenter opponit ei, quod eſt ſecundum rei veritatem. Illud Græcis eſt φαινομένως; hoc ὄντως καὶ ἀτρεκῶς) ita apparentia eſt vox detrahens τῷ vero. Quod apparentia verum dicitur, innuitur reipſa vere falſum ac ſimulatum eſſe. Petr. Martyr. 1. Part. Defenſ. ad Gardin. de Euchar.

3. Apparentia veram ſpeciem ſeu oſtenſionem ſignificat. Gabr. Biel l. 4. diſt. 1. q. 1. in Fide Chriſti nunquam eſt neganda apparentia ᵃ ſenſius naturaliter bene diſpoſiti, niſi vbi expreſſa authoritas fidei, vel efficax ratio ex his, quæ ſunt fidei, ad hoc cogant. Hæc opinio apparétiam quandam habet, ſed fundatur in falſa imaginatione (id eſt φαινομένως eſt vera, re ipſa falſa eſt, quia non habet fundamentum in re) lib. 4. diſt. 16. q. 1.

ᵃ [illegible] ad veritatem [illegible] appa-[illegible]

4. Meteorologica etiam vox eſt Apparétia, & ſignificat ἔμφασιν, & opponitur συστάσει, ſeu hypoſtaſi, quod corpus eſt, vt: Iris eſt apparentia ſeu ἔμφασις aliquid ἀνυπόστατον (vt imago in ſpeculo:) Nubes eſt σύστασις ſeu ὑπόστασις.

5. Apparentia Græcorum Epiphaniæ, τῇ ἐπιφανείᾳ reſpondet. Sed in Geometria Epiphania idem eſt, quod ſuperficies. Superficies autem eſt quaſi apparentia, non eſt ipſa apparentia & extrema facies, ſed quod ſuper faciem ipſam eſt, vt ſuperficies ædium, quæ ſuper aream eſt. Ramus.

De vi & ſenſu vocis *Apparentia* apud Scotum, diſputarunt Oxoniæ Gardinerus & Petrus Martyr occaſione hinc ſumpta, quod Scotus dicit, Scripturas in apparétia facilius & verius potuiſſe intelligi ſine Tranſſubſtantiatione: Apparentia vero modo veriſimilitudiné, vel probabilitatem: modo fucatam veri ſpeciem, modo euidentiam ſignificat. Vide prim. part. Defenſ. ad Gard. de Euchariſt. obiect. 127. p. 279.

APPARENS.

1. *Apparens* vero opponitur, vt Antichriſtus facit apparentia miracula. Multi amplectuntur bona apparentia pro veris. Apparens ſapientia in Logica eſt Sophiſtica, quæ ſeſe præſtigiis ad veritatis quidem ſpeciem ſcite adornatis, ſed alienis tamen à veritate vendicat atq; inſinuat. Hic apparentia pro veritatis ſpecie ſeu laruа (προσωπείῳ) ponitur. Talis etiam eſt Aſtrologia commentitia illa & ſuperſtitioſa Chaldæorum.

2. In Aſtronomia Apparens aliquando eſt idem quod viſum, & opponitur etiam vero, vt verus locus planetæ eſt punctum firmamenti linea à centro mundi per vmbilicum aſtri producta definitum. Hic ſitus Planetæ ad centrum Zodiaci refertur. Apparens ſeu viſus infimorum præcipue Planetarum non ad centrum, ſed ad conuexitatem terræ, cui nos inſiſtimus

Aſpectus noſter in apprehenſione verorum

ſtellarum ſituum non nihil aberrat.

refertur, & eſt is, quem radius Opticus, id eſt, linea proiecta ab oculo noſtro per centrum corporis Planetæ in Cœlo oſtentat.

Itaq; à vero loco diſſidet. In Aſtronomia nõnunquam idem eſt quod verum, vt in doctrina de die naturali additamẽta diurna inæqualia ſunt portiones æquatoris reſpondentes motui Solis proprio, vero', ſeu apparenti: vnde etiam vera ſeu apparentia dicuntur, quia reuera in cœlo tales ſunt, & ita nobis apparent & obſeruantur.

4. Rationes multum apparentes G. Bieli ſunt ſpecioſæ πιθαναὶ oratoribus & argumenta εὐπρόσωπα, ſehr ſcheinbar. lib. 3. diſtinct. 14. q. vnic.

Multo apparentior, ait Zabarella, eſt expoſitio Auerrois (id eſt, probabilior). Hæc autem quam Ianua inuenit, neq; veritatem vllam, neque apparentiam habet, id eſt, probabilitatem.

5. Apparens interdum eſt quod conſpicabile, vt Mundus hic apparens, id eſt conſpicabilis, ad illius æterni & αὐτοζώου imaginem efformatus eſt. Plat. in Tim.

6. Eſt idem quod euidẽs & quodammodo viſibile intellectui: vt cum Gabr. dicit l. 3. diſt. 23. q. 2. Euidentia non eſt fidei, ſed ſcientiæ & intellectus principiorum. Fides. n. non eſt apparentium, id eſt, non euidentium. Idẽ ex Thom. Fides habitualis firmiter aſſentiri facit intellectum non apparentibus.

Apparens ad oculum, vt loquuntur, Græcis eſt, ὀφθαλμοφανὴς, augenſcheinlich. opponitur latenti: vt Res non latentes in natura, ſed mentibus noſtris apparentes velut ex nebula aliqua, Vit. Amerbach. 4. Phyſ.

7. Apparentia num. plur. apparentium Ariſtoteli in analyt. ſunt Aſtrologia vulgaris ruſticorum & nautarum. vid. φαινόμενα.

APPARENTER.

1. Gabr. Bieli Apparenter eſt ſpecioſe, vt ſoluere apparenter, id eſt ſpecioſe ſeu probabiliter.

3. Perſpectiua ſeu Proſpectiua Communis Apparenter opponit τῷ ſecundum coloris ſpeciem. In Prop. 2. declaratione: oculus ſuper colorem à ſicta linea illuminatum fixa intuitione cõuerſus ſi ad colorem debilius illuminatum ſe deflexerit, inueniet colorem *primum apparenter ſecundo permiſceri*: Defert enim oculus ſecum coloris fortius illuminati relicta quædam veſtigia ad colores minus illuminatos: Quod argumentum certum eſt, ſeu πειθαναγκον quaſi quandam habet huius colorem illuminatum per modũ impreſſionis in viſum operari. Apparenter] id eſt, non ſecundum ſe, ſed ſecundum ſpeciem, ſeu ſecundum colorem apparẽtem & ſpiritalem.

Quædam veſtigia.] id eſt, quandam ſpeciem.

In Aſtronomia Apparenter & τῷ vero opponitur & ſignificat tantum noſtri ratione. Luna deficiens reuera mutuatitium ſuum lumen interuentu terræ amittit: ſed Sol apparenter tantum deficit & noſtri ratione (ſeu πρὸς τὴν ἡμετέρας ὄψεως) cum ſubter ipſum decurrente Luna, noſtroque obtutui in obiecta radios eius auertit, eorumq; loco propter corporis denſitatem in terram ſpargit vmbram: Sol vt lucis fons nunquam vel impeditus reuera obſcuratur niſi per miraculum.

APPARERE.

Apparere eſt videri, probabile eſſe, conſpicuum eſſe, præſto eſſe, exterius ſenſui obiici, vel animo, & ita conſpici vel cognoſci, non interius ſeu penitius, vt in hac vita, quatenus animus corporis carcere circumcluditur, nos quidem videmus, qualis nunc appareat, ſed ignoramus, qualis ſit reuera, id eſt, antiqua & germana illius natura (teſte Plat. lib. 10. de Rep.)

Qua-

Qualis nimirum erit cum ex hoc corporis ergaſtulo euolauerit: Tum demum enim nos reuera ſumus cõtemplaturi. Hic opponuntur φαίνεσθαι, id eſt, apparere; & ἰδεῖν, id eſt, peruidere, perſpicere. Hoc apparet (id eſt conſpicitur) in mixtionibus: Exempli gratia, in mulſo & aqua.

Phantaſia eſt imaginatio, qua nobis res apparent. Apparent autem animo noſtro, quales a ſenſibus ipſis percipiuntur.

Plato in Thæ.

Obſeruatio duplex.

1. Platonicum Apparet cum ad quæſtionem hoc verbo reſpondetur, probabile eſt.

2. Caſſianus l. 2. de Incarnat. Domin. cap. 4. Apparuiſſe hoc rectiſſime dicitur, quod ſubita quaſi apparitionis luce monſtratur: ſicut in Euangelijs Apparuiſſe ſtellam orientalibus Magis legimus: & in Exodo, Apparuit, inquit, Moyſi Angelus in igne flammæ rubi. In omnibus enim & his & alijs viſionibus ſacris hoc vtendum vel maxime verbo ſcriptura exiſtimauit, vt apparuiſſe hæc diceret, quæ inſolita claritate fulgerent. Ita ergo & Apoſtolus ſciens aduentum cœleſtis gratiæ, quæ ortu Sacræ Natiuitatis apparuit, verbo eam fulgidæ apparitionis expreſſit, vt apparuiſſe vtique id diceret, quod nouæ lucis ſplendore radiaret. Apparuit ergo gratia Dei Saluatoris noſtri.

APPARITIO.

Apparitio interdum accipitur pro Somnio: Cum in Somno repræſentat abſentia, Dauid Scher. in Phyſicis. Apparitio Phantaſtica eſt phantaſma, quod Ciceroni viſum, Bricot. Præterea Apparitio idē eſt quod ſui oſtenſio, (Auſſmartung.) Item officium Apparitoris ſeu ſtatoris, id eſt, eius, qui Magiſtratui apparet, id eſt, præſto eſt ad miniſterium vel obſequium, qualis eſt Scriba, Interpres, Lictor, viator, præco. Huiusmodi etiam ſunt in Academijs miniſtri publici & nomenclatores, quos pedellos vocant.

Apparitio Lunæ eſt φάσις ſeu effigies varia eius. Et generatim apparitio ſtellæ dicitur, cui opponitur diſparitio, ſeu crypſis, ἀφανισμός.

APPARITIVA verba.

Apparitiua verba Iohan. Braſſican. Tubing. Grammatico, & alijs nonnullis, vt P. Nigidio, ſunt verba terminata in Co, quę apparētiam oſtendunt, vt albico, id eſt, albus appareo. Sic nigrico. Iidem tamen hic excipiunt: fodico, vellico. Sed errant: Albico enim, nigrico, candico, vellico, fodico, proprie ſunt deriuata deminutiua, id eſt, quæ deminutionem primitiuorum ſignificant; vel frequentatiua (fodico, frequenter fodio.) Nonnunquam adhibentur pro primitiuis ſeu primarijs ipſis, vt albico pro albeo: Candico pro candidus ſum ſeu candeo. Imo Scaliger tradit verborum ſpeciem duplicem eſſe: Vnam deriuatam, in qua non mutetur modus ſignificationis, vt albico, albeo: Alterum, in qua mutetur, cuius ſpecies ſint: Incoatiua, deminutiua, frequentatiua, deſideratiua, lib. 5. de cauſ. Lat. Ling. cap. 123.

APPELLARE.

Appellare primo eſt nominare ſeu vocare: vt Armorum appellatio non tantum ſcuta, gladios, galeas ſignificat, ſed & fuſtes & lapides, ait Iureconſultus.

Secundo eſt alloqui vel compellarē. Fitque appellatio vel voce ſeu verbo, vel nutu ac ſignificatione.

Tertio eſt implorare: vt appellare Deum.

Quarto Appellare in Politicis eſt 1. à ſen-

tentia iudicis inferioris ad ſuperiorem prouocare. Cicer. cuius procurator à prætore ad Tribunos appellare auſus ſit. 2. iudicio conuenire, l. qui appellat 29. ff. de iudic.

Quinto Appellare in Politicis eſt blanda oratione alterius pudicitiam attentare.

Appellatiuum Nomen Grammaticis eſt quod commune eſt multorum. Priſcianus.

APPENDIX.

Appendix vſurpatur pro corollario, quod principali additur.

A Grammaticis nonnullis accipitur pro adiectiuncula, ad regulam obſeruatiuncula aliqua, auctarium aliquod.

Philoſophi nonnulli animi appendicem corpus dixerunt, id eſt, additamentum ſeu acceſſionem.

Accipitur in iure pro ædificio, quod alteri adiungitur.

APPETITVS, ὄρεξις, Cupiditas.

Appetitus eſt affectio eius, quo caremus, potiundi. Scal. 1. de plant. Hoc autem ſine aliquo motus genere fieri nequit, Nam quæ appetunt τὸ ποῦ, motus ijs ſecundum locus datus eſt: Quæ quantitatem Accretionis; quæ qualitatem, Alterationis: Quæ ſubſtãtiam, Transmutationis. Id quod attribuunt materiæ primæ propter imperfectionem, vt huius appetitus ſit appetitus perfectionis, quo parata eſt, & præſtolatur omnibus formis. Quare πανδεχὴς [a] materia prima à Platone appellata eſt. [a (omnium capax.)] Hi motus omnes vnum tantum reſpiciunt finem, alteram ſcilicet contradictionis partem, quippe nequit agens appetere deſcenſionem. Sic auctabile ſuapte natura non poteſt affici, quin augeatur; denique alterabile, quin alteretur: materia prima, quin per formam ſuſceptibilem perficiatur.

Ab his aliud motionis genus eſt, quod etiam contrarium reſpicit. Nam in terra motus à forma fit ad imum. At in manu ab anima fit ita, vt etiam poſſit ad contrarium. Is motus dicitur διακρίσεως, id eſt, dijudicationis & electionis. Græci vocant, ἣν κατὰ προαίρεσιν κίνησιν. Motus voluntarius, cum voluntatis ſpecies προαίρεσις ſit, ac perfecta quidem.

Ex Galeno κίνησις voluntaria ſtatuitur vna καθ᾽ ὁρμὴν, ſecundum impetum, ſeu ab inſtinctu, vt Muſculi ſunt inſtrumenta κινήσεως τῆς καθ᾽ ὁρμὴν, id eſt, vt Ariſtoteles loquitur, motus ἑκουσίου ſeu ſpontanei (qui fit ab interno principio appetente interna facultate) Galenus motum hunc ſæpe vocat animalem, vt diſtinguat eum à naturali. Altera κατὰ προαίρεσιν, id eſt, ab electione, quæ eſt eorum, qui attentius aliquid faciunt.

Diſtinctio ambiguæ verbi naturæ.

Appetitus ὁμωνύμως dicitur: In igne ad occupanda loca ſuperiora: in ferro ad ſui coniunctionem cum magnete: in planta ad humorem ſugendum: in equo ad Venerem: in homine ad beatitudinem.

Appetitus { Naturatorum.
Animatorum.

Tabu-

Tabula continens genera τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως.

Appetitus ſeu τὸ ὀρεκτικὸν eſt triplex
- Φυσικὸν, Naturalis appetitus (qui dicitur quodammodo impropriè appetitus) qualis eſt
  - In ſtirpe, quæ attrahit & appetit alimentum abſque ſenſu: Stirps non ſentit alimenti defectum, ſed tantum languet & debilitatur.
  - In Inanimis, vt magnete.
- Αἰσθητικὸν ſeu animalis appetitus, qui propius eſt animātium & comitatur ſenſus; vt quādo appetitur alimentū, quia eius defectus ſentitur. Eſtque triplex
  - Ἐπιθυμία, quæ ſpectatur in appetitu γενέσεως & τροφῆς (generationis & nutritionis.)
  - Θυμὸς, affectus: (vt ira) vis animoſa.
  - Τῶν αἰσθητικῶν id eſt, eorum, quæ ſēſibus ſunt ſubiecta, tā exterioribus, quam interioribus, vt cum animal appetit obiecta, quæ offeruntur tactui, viſui.
- Λογικὸν ſeu τῆς βουλήσεως, quę eſt tantum naturæ intelligentis & voluntariæ: quia προαίρεσις eſt in homine, qui eſt imago Dei, altior quouis animante, ad fines etiam maiores & ampliores conditus ab opifice.

Vſus.

Quæritur, qualis ſit appetitus in ventriculo? Reſp. In ventriculo eſt appetitus duplex, Naturalis & Animālis. Naturalem habet cum cęteris communiter duplicem, nempe quo ſibi cibum attrahit, & cæteris membris, ſiue id fiat è longinquo, ſiue è vicino, vel è chylo, qui admodum vicinus eſt intra parietes ventriculi, vel ex Epate à ſanguine, qui non longe diſſitus eſt. Et hic appetitus eſt etiam in ſtirpe, nec eſt à ſenſu. Hic autem non ſufficit, quia hoc ſolo non ſentiret defectum cibi & alimenti, vt cætera membra: igitur à natura inſignitus eſt etiam vi quadam alia ſeu virtute ac ſenſu animali, quo ipſe ſentit alimenti defectum ſeu famē: Non eſt autem in ventriculo motus προαιρετικός: Fames autem, vt dicam hoc obiter, non eſt ipſe appetitus ſeu ὄρεξις, ſed πάθος ſenſus ὀρέξεως.

Appetitus naturalis vnionis excitatur
- A Naturæ ſimilitudine
  - Manifeſta.
  - Occulta: ita magnes ferro, vel magneti ferrum ſeſe applicare appetit.
- Propter priuationē: Ita famelicus appetit vnionem cibi.

Διχοτομία extat etiam hæc.

Appetitus
- Naturalis
- Animalis
  - Senſitiuus. Animalis appropriate.
  - Rationalis ſeu intellectiuus ſeu voluntas.

Naturalis non requirit apprehenſionem appetiti in appetente, ſed in altero, naturam ſcilicet inſtituente. Senſitiuus præſupponit apprehenſionē appetētis

ſenſitiuam. Is natus eſt tendere in obiectum apprehenſum, aut in eo acquieſcere. Neceſſario Rationalis præſupponit iudicium intellectus. Is natus eſt actum ſuum elicere LIBERE.

In homine appetitionem naturalem Ariſtoteles vocat *ἐπιθυμίαν*: Hæc ciet τὸ κινητικὸν καθ' ὁρμὴν: Hoc per neruos oſculi ventriculi epatis & vaſorum deſtinatorum generationi, ſenſitiuum, ſeu comitantem ſenſus θυμόν. Hic ciet τὸ κινητικὸν καθ' ὁρμὴν, id eſt, eam partem, quæ mouetur ſecundum appetitionem, per neruos à cerebro ſibi inditos, perque arteriarum Spiritus vitales. Appetitionem voluntariam vocat βούλησιν: Hæc κινητικὸν illud ciet connexu conſenſuque naturali.

Appetibile, Iraſcibile.

Appetibile & concupiſcibile, & ſimilia *in bilis, le*, etſi paſſiue ſignificent quod appeti vel concupiſci poteſt, vel quod potentiæ appetenti vel concupiſcenti obiectum eſt, tamen Scholaſtici, vt Thomas, ſæpe ponunt ea loco nominum Verbalium in *TIVVS*, quæ actum dicunt, vt appetibile ſit appetitiuum, concupiſcibile ſit appetitus ſenſitiuus, qui concupiſcit, ſicut Riſibile eſt riſiuum. Ἐπιθυμητικὸν, vt concupiſcibile & appetibile, aliquo modo participant ratione, quatenus nata ſunt obedire rationi, id eſt, vterque appetitus, tam ſenſitiuus, qui iraſcens vel concupiſcens eſt, quam intellectiuus, id eſt voluntas, capax eſt & δεικτικὸς quaſi increpationis, perſuaſionis, admonitionis, vt procedat vel non procedat ad actum ſuarum executionum.

Sic ſenſibile modo eſt quod ſentiri poteſt (αἰσθητὸν) modo ſenſitiuum, (αἰσθητικόν.) Nota hic παρέμπτωτον & vel ut ὁδοῦ πάρεργον: Terminata in IVus, a, um, ſignificare vel *Vim concrete aut abſtracte: vel Actum. Vim concrete*, vt Intellectiuus, habens vim intelligendi, νοητικός: Appetitiuus, habẽs vim appetendi, ὀρεκτικός: Abſterſiuus, habens vim abſtergendi, ῥυπτικὸς, σμηκτικός. *Abſtracte*, vt motiuum τὸ κινητικὸν, ipſa vis mouendi. *Actum*: Sic Nominatiuus, ὀνομαστικὸς, Datiuus δοτικὸς, Vocatiuus, κλητικὸς; *vel ſeruitium*, aut ſubiectionem, vt motiuus, viſiuus, auditiuus neruus, qui inſeruit motui, viſui, auditui. Sic actio θρεπτικὴ, inſeruiens nutritioni. Senſitiuum, id eſt, ſenſibus ſubiectum. *Nõnunquam etiam paſſionem*, vt Motiuum (κινητικὸν) καθ' ὁρμὴν, quod appetitione cietur. Tutela Datiua, quæ datur. ICTis Filius adoptiuus dicitur Adoptatus.

APPETITVS

ἄλλως.

Appetitus eſt impulſus quidam ad rem quandam. Nicola. Leonicus in Com. de animal. motione. Eſt inclinatio voluntatis ad habendum aut faciendum. Scal. Hic accipitur vox ſpecialiter. Ita intellige hoc Ariſtotelis 1. Rhetor. & 1. Philoſoph. ἐν τῷ θαυμάζειν τὸ ἐπιθυμεῖν μαθεῖν ἐστί. Deſiderium eſt intenſus appetitus placitæ rei. Idem: Optatio eſt affectus voluntatis, quo aliquid petimus animo, quod deeſt. Scal. ex. 307 ſect. 3.

Votum proprie fit ad aram, vel in periculis, voce contentiore precando, non ſimpliciter, ſed cum ſtipulatione. Dat enim aliquid vouens, aut pollicetur, vt accipiat.

Generalius Appetitus
- Propenſio ad commoda Naturalia: Naturalis. Hic in homine eſt ante voluntatem.
- Qui eſt ſimul cum voluntate, ſed non idem cum ea.
- Intenſa voluntas, quæ dicitur à nonnullis Concupiſcentia; à nonnullis Impetus, à Græcis ὁρμὴ.

Διχοτόμως

Διχοτόμως
ex Cardano.

Appetitus
- Sine ſenſu.
- Cum ſenſu
  - Sine ratione, ἄνευ λόγου.
  - Directus ratione, vt μετὰ βουλῆς.

Animo.] Vox enim in Optatione eſt accidens, non neceſſarium.

Notetur Climax & ordo agendi.

Ex affectu, ἐκ τοῦ πάθους, è motu animi appetentis nondum exeunte, in actũ, vt è miſericordia, ὄρεξις καὶ ὁρμὴ eſt, id eſt appetitus & incitatio motusſ interni ad actionem. Ex illa πρᾶξις actio, quæ eſt ſubleuatio ſeu ſuccurſio. Ex actionis huius multiplici repetitione quaſi fabricatur & exiſtit habitus, qui eiuſdem nominis cum affectu eſt, quo rite dicar & ero miſericors (Virtuti enim & affectui idem nonnunquam nomen eſſe, tradititium eſt.) Ab habitu certe & imprępedite fluũt actiones, qui Scaligero quaſi forma eſt harum actionũ. Voluntas vero, (habitu affecta) earũ efficiens, ex. 307. ſ. 4. In Ethicis ſpecialius accepta ὄρεξις, ἐπιθυμία, concupiſcentia, libido, cupiditas, ſæpe paria ſunt, & dicitur ὄρεξις ἢ ἐπιθυμία πολυκέφαλον θηρίον (non minus quam populus, aut Abſurdum in Philoſophia contemplante) id eſt bellua multorum capitum, & recte hydræ lerneæ comparatur. Interdum voces hæ accipiuntur tropice, in ſacris etiam: Paulus Rom. 7. per ἐπιθυμίαν intelligit cupiditatem prauam ſeu appetitum, quo titillamur & ad malum ſolicitamur, ſeu prauitatem appetitus. Hæc igitur eſt Synecdoche generis pro ſpecie. Iacobus Apoſt. dicit: Cupiditas parit peccatum, id eſt, prauitas appetitus parit peccatum actuale exterius. Paulus: Peccatum effecit in me omnem cupiditatem, id eſt, prauitas appetitus genuit ſeu effecit in me peccatum actuale ipſius appetitus. Hic igitur Metonymia eſt effecti.

Appetitui opponitur Auerſatio.

APPOSITIO, Πρόσθεσις, ADDITAMENTVM, ADIECTVM.

Appoſitio eſt vel Reapſe, id eſt, ſecundum rem, κατὰ πρᾶγμα: vel ſecundum rationem (κατὰ λόγον.)

Πρόσθεσις ſecũdum rem eſt, vbi quid priori accedit, ſine quo prius quidem exiſtere poteſt, at quod accedit, non ſine illo, vt, ſi accidens ſubſtantiæ ſuperueniat; quia etſi ſubſtantia ſine accidente illo conſeruatur, ſine ſubſtantia tamen accidens non exiſtit.

Additio ſecundum rationem eſt, ſi, quod in alio ſubſiſtit, ſine illo cogitetur, in quo eſt, poſtea ad illud idem applicetur, ſine quo non exiſtit: vt; Nigror, qui eſt in pariete, non exiſtit ſine pariete, verumtamen ſine pariete cogitatur, ſi prius ſine pariete, poſt in pariete cogitetur.

Ea Appoſitio eſt ſecundum rationem. Exemplum: Geometer addit numero poſitionem ſeu θέσιν. Hæc Appoſitio ſeu Additio fit mentis ope; quia quantum ſine poſitione concipitur. Phyſicus Materiam quanto apponit Reipſa ſeu ſecundum rem, ſine qua à Mathematico conſideratur, quæ rationis Abſtractio eſt. Mathematica enim per ſe in materia ſunt, verum ſine illa cogitari poſſunt.

Ex Appoſitione Ens (ὂν ἐκ προσθέσεως, eſt res concreta materiataque, vt Phyſica.

Accidentia propria, καθ᾽ αὑτὰ συμβεβηκότα, ἀντιστρέφοντα cum ſubiectis ſuis, non

ſe ipſis, ſed deuincta aſtrictaque ſubiectis definiuntur.

Has Ariſtoteles vocat definitiones ἐκ προσθέσεως (per Additamentum) propter ſubiectorum appoſitionem & incluſionem. In definitione ſimi ponitur Naſus. In definitione claudi pes: In definitione balbi, lingua: in definitione Apoplexiæ vel phrenitidis, cerebrum. Idem de ſimilibus συνδεδυασμένοις iudica.

a *Quia non niſi loci & temporis gratia determinata ſunt.*

Contra; Ἀόριςα (Indefinita) ſuapte[a] natura accidentia, vt album, non definiuntur ἐκ προσθέσεως, id eſt, nullum ſubiectum eorum definitionibus includitur, ἀναςρέφοντα Galeno.

Canones.

1. Prius ſecundum rationem poteſt eſſe poſterius.
2. Accidentia nunquam ſeparantur actu à ſubſtantia.

Appoſitio ſeu Additio interdum ſignificat *aliquam imperfectionem* aut improprietatem: interdum aliquam *determinationem*. Cui opponitur τὸ ἁπλῶς vel κυρίως, vt: Cauum ſignificat commune quiddam ſeparatim, quod ineſſe poteſt cruribus & naſo. Sed appoſitum & additum Naſo, ſignificat determinatam quandam cauitatem, ſubinferens certum ſubiectum, vt quæ non poſſit eſſe niſi in naſo, qualis iam appelletur σιμότης. Idem dici poteſt de cauitate crurum, cuius gratia varus aut valgus quiſpiam dicitur. Schegk. 13. Demonſtr. p. 382.

Vſus.

Vſus huius vocis multus eſt, vt

1. In diſputatione, An Syllogiſmus ſit interna oratio, an externa? Hic P. Scherbius acutiſſimus Philoſophus; Syllogiſmus, inquit, externus ἁπλῶς dicitur Syllogiſmus, & propterea vt Græci dicunt, κυρίως καὶ ἀληθῶς; Alter autem ille, qui adhuc intus eſt, eſt Syllogiſmus quidem, ſed κατὰ προσθήκην, ſcilicet, Syllogiſmus Dianoeticus, (Barbaris eſt Mentalis, Latinis mente informatus.) Eiuſmodi autem προσθήκη ex iiſdem Græcis ſignificat aliquam imperfectionem; Quemadmodum puer, qui adhuc eſt in vtero, Filius quidem poteſt dici, ſed cum *quadam additione*.

At qui iam editus eſt in lucem, ſimpliciter dicitur Filius, & ſimpliciter etiam communi hominum conſuetudine Patris appellationem tibi affert. Sic Domus vel Malleus mente adhuc informatus non habet hoc nomen *ſimpliciter*, ſed verbum aliquod *addendum* eſt, vt: malleus mentalis, domus mentalis, id eſt, mente adumbrata. Proprie autem & ſine vlla προσθήκῃ ſeu additione is malleus eſt, qui ligneus eſt aut ferreus, qui in ſenſus incurrit & eſt extra mentem.

Verum an Syllogiſmus διανοητικὸς, id eſt, animo & cogitatione informatus, non ſit vere ſeu ἀληθῶς Syllogiſmus, de eo vide, ſi placet, Conciliatorem, diſputantem εἰς ἀμφότερα.

2. In diſputatione, an Logica ſit ſcientia? Sic arguunt nonnulli: Logica eſt ἐπιστήμη λόγων, ſeu ſcientia rationalis. Ergo Logica proprie eſt ſcientia. Hic reſponderi poteſt per inuerſionem: Imo, quia dicitur Logica ſcientia rationalis, κυρίως ſcientia non eſt. Adiectum enim rationalis derogat naturæ ſcientiæ. Verba Zabarellæ adiicio: Quod Latini dicunt Logicam eſſe ſcientiam, quia eſt ſcientia rationalis, ridiculum eſt; cum hoc ipſo argumento demonſtretur, eam ſcientiam non eſſe: Quemadmodum qui ex eo, quod aliquis eſt homo mortuus, colligere vellet eum eſſe hominem, is efficaci ratione illum non hominem eſſe oſtenderet. Vt enim in illo adiecto

ſto, Mortuus, contrarietas ineſt, quæ totam hominis naturam interimit, facitque vt ſolum hominis nomen æquiuocum remaneat: ita etiam de hoc adiecto rationalis dicendum eſt: quandoquidem ea, quæ vocant iſti entia rationis, ſub ſcientiam non cadunt, cum non ſint neceſſaria.

Quamobrem dicere ſcientiam rationalem, perinde eſt ac dicere, ſcientiam moralem, ſcientiam Medicam, ſcientiam ædificatoriam: & quiſquis oſtendere niteretur aliquam hoc pacto eſſe ſcientiam, is reuera non eſſe ſcientiam argumento efficaciſſimo demonſtraret. De Natur. Log. lib. 1. cap. 5.

In Phyſicis etiam è venis Appoſitio Nutrimenti, quæ ineſt inanimato propter craſin, dicitur; Eſtque συναίτιον huius effecti: Corpus animatum, quatenus ſecundum Naturam eſt affectum, conſeruari & vegetari nutrimento: cuius effecti etiam cauſæ, ſed ſuperiores ſunt Agglutinatio & Aſſimilatio.

Appoſitio conſeruat & vegetat propter agglutinationem, hæc propter aſſimilationem: Aſſimilatio vt ſuprema & perfectiſſima cauſa propter nullum aliud, vt loquitur Schegkius lib. 7. demonſtrat. p. 232. Hæc non cadunt in corpus tabidum ſeu laborans ἀτροφίᾳ.

Porro in Phyſicis quædam accidentia dicuntur admittere πρόσθεσιν & ἀφαίρεσιν. Plurima ſymptomata inſunt animatis, non quia animata, ſed quia morbis prædita: Et morbis prædita affectaque ſunt, non quia animata ſunt ſubſtantia, ſed quia animata participant his accidentibus, quæ πρόσθεσιν admittunt & ἀφαίρεσιν, id eſt, adiectionem & detractionem.

In Metaphyſicis Genus ſine additione differentiarum conſiderari poteſt, etſi ſine his reipſa ſubſiſtere nequeat.

Quod & ad Abſtractionis Locum pertinet: contrarium denominat abſq; adiectione ſubiectum, & tale contrarium dicitur ſubiecto ineſſe ſimpliciter ac perfecte. Vel, contrarium denominat ſubiectum abſque adiectione, & tale contrarium dicitur ineſſe aliqua ex parte, ſeu ſecundum quid & imperfecte. Priori modo calor ineſt igni & frigus aquæ in ſuo naturali ſtatu conſtitutæ: Ac ita non poſſunt contraria ſimul eidem ineſſe. Poſteriori modo calor & frigus ſimul inſunt aquæ omnino tepidæ, & candor Æthiopi.

Nam neque aqua omnino tepida dicitur calida aut frigida, niſi ſecundum dimidium gradum, neque Æthiops dicitur candidus, niſi dentibus aut oculis.

In Arithmetica πρόσθεσις eſt additio ſeu compoſitio, Numeratio prima, qua numerus additur numero, & habetur totus. Opponitur ei ſubductio ſeu ſubtractio.

In Grammatica πρόσθεσις eſt Metaplaſmus ſeu tropus vocis, cum litera vel ſyllaba principio vocis adijcitur, vt tetuli. Opponitur ei Aphæreſis, ablatio.

Appoſitionem etiam vocarunt cum ſubſtantiuum ſubſtantiuo eodem caſu adiungitur, vt, virgo Maria, Regina pecunia: Quæ alias dicitur epexegeſis, quia vna vox exponit alteram. Sed non recte vocatur Figura Syntactica.

In Phyſicis Appoſitio vel additamentum opponitur veræ mixtioni & Accretioni veræ, vt cum dicit Scaliger ex. 102. ſect. 2. Metalla grandeſcere per additamenta.

Lapides non aluntur intus κατὰ τὴν εἰσπιδοχὴν (per intro ſuſceptionem) ſed per Appoſitionem. Scal. 2. de Pl. p. 309.

Iuriſconſulti etiã voce adiectionis vtun-

tur, cum dictum determinant, vt Nuptiæ iniuſtæ ſeu illegitimæ (quæ non fiunt ſecundum Leges Romanas) matrimonium quidem dicuntur, ſed cum Adiectione hac, quod ſit Qualecunque. Eiuſmodi Matrimonium eſt inter eos, qui ſine Parentum, in quorum poteſtate ſunt, conſenſu matrimonium contraxerunt. Herm. Vulteius libr. 1. Iuriſprud. Rom.

Et Logici quidam Propoſitionem cum Additamento ſeu Additione (præſcriptione etiam ait Scaliger) Determinatam nominant, vt vxorem, qua adulteta eſt, repudiare licet.

Vſus.

Deficientes propoſitiones quæ Mathematicis?

Tanta autem Additionis ſeu Determinationis neceſſitas & vis eſt, vt Mathematici Problemata illa vocent *Deficientia*, (quibus opponunt excedentia) quæ aliqua Additione ſeu Determinatione indigent, vt ſi quis dicat in Geometria, Trigonum æquicrurum conſtituere, problema tale eſſet deficiens infinitum, id eſt, non Determinatum, indigens aliqua additione, ſcilicet, qualenam Trigonum æquicrurum eſſe debeat, an illud, quod habeat baſin maiorem, an vero quod minorem eam habet altero æqualium laterum: præterea an illud: quod habeat angulum ad verticem duplum, &c. quia infinitis modis hæc poſſunt variari.

Appoſitiue poni Grammatica locutio eſt, vt Fama malum, Mors omnium rerum extremum, pro, Mors extremitas. Hic ille, hic ipſe dicitur Appoſitiue, Græce ἐπιταγματικῶς.

APPREHENSIO.

Apprehenſiua ſeu ἀντιληπτικὴ vis in Phyſicis accipitur generaliter & ſpecialiter.

Generaliter, vt etiam manui tribuatur; habet enim potentiam apprehendendi manus.

Specialiter, vt Apprehenſiuæ vires ſeu potentiæ ſint Senſus & Intellectus, quibus rerum notitiam percipimus.

Apprehenſio ſenſuum externorum prima eſt: Internorum (præcipue phantaſiæ) ſecunda: Intellectus tertia. Neceſſe enim eſt 1. vt quæcunque nobis intellectu apprehenduntur, obijciantur externo ſenſui, vel per ſe & aperte, vel per aliud & inuolute; per ſe, vt figuræ hirci & cerui, quod quaſi per partes apprehenditur, cum hircus ceruusque apprehenſiuæ potentiæ repræſentatur. 2. vt ſenſu communi & phantaſia externorum ſenſuum obiecta & operationes percipiantur & diſtinguantur, ſenſilium ſpecies ſeruentur, & in eorum abſentia alia ex alijs componantur, & in alia diuidantur, poſt hæc tanquam ὑπηρετικά, intellectus vt principis apprehenſio accedit, faciens abſtractione vniuerſalia.

Apprehenſio (ἀντίληψις) eſt Intuitiua, vel Abſtractiua. Intuitiua, qua percipimus aliquid Intuitiue, id eſt, *qua percipimus præſens ſenſile, vt præſens eſt, à quocunque ſenſu externo fiat.* Intuitiue hic accipitur per Synecdochen, quæ ob vocabulorum inopiam hic neceſſaria eſt.

Hęc igitur ἀντίληψις eſt externorum ſenſuum, qui ſunt primi quaſi ianitores intellectus.

Abſtractiua eſt, qua abſentia etiam ſenſilia percipiuntur abſtractione.

Apprehenſio eſt vel ſimplex, vel compoſita ſeu coniuncta. Simplex eſt vel incomplexorum, vt obiecti ſimplicis, vt Mauritij, huius herbæ; vel vniuerſaliũ, cũ abſtrahũtur à ſuis particularibus, vt animalis. Eſtq; habitualis, vel actualis. Habitualis eſt, q̃ fit per impreſſã ſpeciẽ repręſentantẽ obiectũ. Actualis eſt cognitio, quæ fit per apprehẽdendi actũ, & expreſſam ſimilitudinem, ſi quando ea per

ea per actum apprehendendi ſeu cognoſcendi exprimitur. Hinc quoque vniuerſalium Abſtractio diſtinguitur. Vide ABSTRACTIO.

Compoſita ſeu coniuncta eſt rerum natura vel arte coniunctarũ, vt cum non fit abſtractio, ſecretio, ſeiunctio vniuerſalis à ſuis particularibus & ſingularibus, formæ à materia. Hæc dicitur impura. Apprehenduntur autem non tantum affirmationes, ſed & negationes (vt priuationes,) non ſolum Entia realia, ſed etiam rationis & ficti-tia.

Apprehenſioni ſpecialiter à Phyſicis acceptæ, ita vt ſit operatus intellectus ſimplex, opponitur intellectus operatio enuntiatiua & diſcurſiua; Sic

ἐνέργεια Intellectus
- Simplex, Apprehenſiua, Apprehenſio.
- Coniuncta
  - Enuntiatiua ſeu Enuntiatio.
  - Diſcurſiua ſeu diſcurſus.

Amplecti proprie dicitur de propoſitionibus, quibus aſſentimur, vt hoc pronuntiatum firmo vel languido aſſenſu amplector. Hic non vtor verbo apprehendendi.

APPROBATIO.

Approbatio in Logica eſt 1. Probatio, Comprobatio, Confirmatio, πίστωσις, Proſſyllogiſmus, rationis Probatio, ἐπιπίστωσις, Cicer. de Inuent. Approbatio eſt per quod id, quod breuiter expoſitum eſt, rationibus affirmatum, probabilius & apertius fit. Poſito & approbato aliquo ſæpe aliud aſſumitur.

2. eſt affirmationis vel negationis affirmatio, quę iudicium prægreditur: Approbatione enim aliquid iudicatur populari ſeu vulgi, vel eruditorum & ſapientum. Scal. ex. 307. ſect. 5.

Improbatio igitur contra eſt affirmationis vel negationis negatio ſeu contradictio. Illa aſſenſio, hæc diſſenſio aliquando dicitur. Cicer. in Acad. quæſt. Nunc de aſſenſione & approbatione, quam Græci συγκατάθεσιν vocant, pauca dicamus.

Audientium approbatio eſt effectus eloquentiæ Ciceroni.

APPROPRIARE.

Appropriare eſt peculiariter propriũ facere, vel propriũ attribuere. Sicut ratio dicit notitiam diſcurſiuam, hominibus quidem propriam, quæ ratio improprie diceretur eſſe in Deo. Ita ſimiliter dicit Dionyſius intelligere eſſe notitiam appropriatam Angelo, cauſatam ab Angelo, & intellectu angelico, & ipſum informantem ac efficientem, & tale intelligere dicit non eſſe in Deo, Picus quæſt. 12. Apolog. Ego exprimo, quod intellectus & intelligens de Deo magis propie dicantur, quam de angelo, & ratio magis proprie de homine, quam de angelo. *Ratio homini appropriata.*

APPROPRIATVM.

Appropriatum diſtinguitur quodammodo à proprio in ijs, quæ dicuntur πρός τι, vt ſignificet, quod præcipue alicui conuenit: adſtrictum ad aliquid κατ' ὑπεροχήν. Si Magia eſt idem quod Sapientia, merito hanc practicam ſcientiæ Naturalis, quæ præſupponit exactam & abſolutam cognitionem omnium rerum naturalium, quaſi apicem & faſtigium totius philoſophiæ peculiari & appropriato nomine Magiam, id eſt, ſapientiam, ſicut Romam vrbem, Virgilium Poetam, Ariſtotelem Philoſophum, dicimus, appellare voluerunt. Picus Mirand. in Apolog. Cum dixi magis improprie dicitur de Deo, quod ſit Intellectus, nihil aliud intendebam, niſi quod notitia Angelica, quæ intellectualis notitiæ nomen

ſibi appropriat magis, diſtat ab infinita Dei notitia, quæ omnia per eſſentiam cognoſcit, quam diſtet à notitia animæ rationali vel homini appropriata. Si vero ex præſenti concluſione inferatur, quod Deus impropric dicitur intelligere, ſicut Comparatiuus infert Poſitiuum, accipiatur: conſequens tantum, in hoc ſenſu Deus non ſecundum propriam vel appropriatam acceptionem huius dictionis intelligere dicitur intellectus. Idem Pic. in Apol. quæſtio. 12. Subſiſtere appropriate tribuitur ſubſtantię, ita qualitas non ſubſiſtit, ſed inhæret.

Appropriatum diſtinguitur à proprio à Scoto per particulam Aut. l. 2. diſtin. 1.

Proprium eſt, quod vere tantum competit. Appropriatum eſt, quod vere quidem commune eſt multis, ſed vni peculiari ſeu propria quadam ratione attribuitur. Ex. gr. Deitas & Creatio communis eſt Filio & Spiritui S. cum Patre, & tamen appropriatur Patri. Sic Dominatus Filio, Sanctificatio Spiritui Sancto. Sapientia vere communis tribus Perſonis, & tamen appropriata eſt λόγῳ diuino. Canon: *Vnum idemque poteſt eſſe commune multis & appropriatum vni: ſeu commune multis poteſt appropriari vni propter excellentiam.* Vnum Increatum repræſentat vnitatem appropriatam Patri, verũ veritatem appropriatam Filio, Bonum bonitatem appropriatam Spiritui S. Hæ perfectiones repræſentant abſolutas Dei perfectiones Perſonis appropriatas. Scot. l. 1. diſt. 3. Paulus Scal. epiſt. Cathol. li. 11. p. 581. Termini Ens, Vnum, Verũ, Bonum, aut proprie, aut appropriate conſiderantur. Proprie & abſolute in eſſe Increato; in Creato vero appropriate & reſpectiue. Illo modo idem ſunt: Hoc vero differunt.

APTITVDO.

Aptitudo eſt quod Barbari vocant Idoneitatem, Græci ἐπιτηδειότητα, Soncinas aptitudinem à potentia rei diſtinguit, vt aptitudo ſit non-repugnãtia, ſeu negatio repugnantiæ, Homo, inquit cæcus aptus nat⁹ eſt videre, nec tamẽ in eo eſt potentia ad viſum. Cœlum eſt aptum ſeu aptũ natum diuidi, quia ei non repugnat diuiſio ratione quantitatis, nec tamẽ in eo eſt potẽtia ad diuiſionẽ, cũ ſit incorruptibile, de ſententia Ariſt. l. 12. Metaph. quæſt. 40.

Aptitudo ſeu capedo eſt aut Actiua, vel quaſi actiua; aut paſſiua, vel quaſi paſſiua. Diſtinctio hęc eſt Fõſecę, vbi diſputat de ſpatio locali, de capedine corporum ſeu aptitudine ad corpora capienda.

Vſus.

Spatium immobile & fixum, in quo corpora ſunt, ſeu quod à corporibus occupatur, & in quo mundus ipſe eſt ſeu orbis hic, eſt aptitudo ad corpora capienda, quæ maior eſt & minor iuxta quantitatem locandorum corporũ, imo infinita, vt capere poſſit omnia corpora, ea etiam, quæ extra Mundũ à Deo produci poſſunt (potentia abſoluta,) ſeu eſt non-repugnantia quædã corporum capiendorum commenſurata corporibus locandis, de ſententia Fonſecæ. Sed contra argumentor.

Hæc capedo ſeu aptitudo ſi eſt, erit alicubi, vel in rebus lõcãdis locatiuis. Non alicubi, ſi enim alicubi, ergo in aliquo loco, & ita quæritur locus loci, quod ineptum. Nec in rebus locatis, 1. quia hoc pacto non exiſtentibus rebus locatis, non eſſent earũ capedines, quod falſum, cum capedines præcedant res ipſas, quæ capiuntur, idque ex omni æternitate. 2. quia aptitudo quaſi paſſiua vt corpora capiantur, etſi eſt in corporibus ipſis, tamen aptitudo capiendi quaſi actiua, quę propria eſt ſpatij non poteſt eſſe in capiendis corporibus. Nam corpora non capiunt corpora, ſed capiuntur à capedine ipſa ſeu ſpa-

rio ipſo. Ergo capedo ſeu aptitudo illa non eſt.

Hic reſpondetur, fallax connexum eſt. Nam capedines corporum ſeu aptitudines ſiue non repugnantiæ ad ea capienda non ſunt in corporibus locandis, neque ſunt alicubi, & tamen ſunt. Sunt enim id, vbi eſt, quicquid alicubi eſt; vt ineptum videatur eſſe quærere vbinam ſint. Nec mirum cuipiam videri debet, quod nec ſint in re aliqua, ſeu Ente aliquo, nec alicubi, cum negationes puræ non ſint priuationes, vt indigeant ſubiecto aliquo; multo minus etiam ſint corpora, vt locum occupent, imo non ſunt vera Entia, neque ſubſtantiæ, neque accidentia.

Aptitudo eſt Propinqua, vel Remota. Hanc diſtinctionem quidam colligunt ex Scoto. Declarari poteſt exemplo. Materia prima cum vna & eadem numero ſucceſſiue ſubeſſe poſſit diuerſis formis; quandocunque vni earum ſubiecta eſt, habet remotam aptitudinem, vt alijs ſubſit, idque propter diſpoſitiones repugnantes diſpoſitionibus aliarum formarum, quas diſpoſitiones neceſſe eſt expelli, vt aliæ formæ inducantur. At materia ſecunda ſeu informata habet aptitudinem propinquam, &c.

Aptitudo eſt vel *eſſendi ſeu exiſtendi, vel mutationis & motus*, id eſt, aptitudo ad patiendum ſeu recipiendum, aut agendum: *Vel cognitionis, vel ſignificationis, vel prædicationis.* Aptitudo eſſendi in pluribus conuenit rebus vniuerſalibus, & differt ab actu eſſendi.

Hic quæritur, vtrum aptitudo eſſendi in pluribus ſit potentia aliqua naturalis, an negatio repugnantiæ eſſendi in pluribus ſeu multis, an modus quidam potentialis rebus internus, qualis eſt modus eſſendi cuiuſque effectus in ſua cauſa. Vide vocem Repugnantia.

Radicalis aptitudo eſt actus imperfectus ſeu propenſio ad aliquid, ſubiecto coæua.

Vſus.

Propria Accidentia abeſſe poſſe ſaluo ſubiecto, vt, Motus ſurſum non ſemper ineſt igni; ſunt qui affirment.

Alij reſpondent ad exemplum: Motum ſurſum ſemper ineſſe igni, remotis impedimentis.

Alij de quæſtione reſpondent ſic: Moueri ſurſum non eſt perfecte proprium ignis, vt aptitudo ad calorem & calor. Nō igitur ſemper ineſt igni, ſed aptitudo ad motum ſurſum, ſcilicet Leuitas. Atque hæc eſt ab igni inſeparabilis. Ab homine cum cæcus eſt, abeſt potentia videndi, ſed non omnis. Aptitudo enim radicalis ad videndum inſeparabilis eſt. Sic igitur habetote.

Accidentia quędam producuntur à principijs eſſentialibus ſubiecti ſecundum actum perfectum, quædam ſecundum actum imperfectum ſeu aptitudinem tantum. Prioris generis (quæ ſecundum ſe ſeu actus ſuos ex principijs ſubiecti internis in ipſo emanant) & ſecundum ſuas aptitudines & ſecūdum ſe ſunt à ſubiectis ſuis inſeparabilia, vt ab igne neque aptitudo ad calorem, neque calor actualis ſeparari poteſt igni remanente. Poſterioris generis (quæ non ſecundum ſe ſeu *ἐνεργείας* ſuas, ſed ſecundum quaſdam incoationes ex principijs ſubiecti eſſentialibus profluunt) ſecundū ſe quidem ſunt ſeparabilia, ſecūdum aptitudines ſuas vero nō poſſunt ſeparari; vt, Motus ſurſum poteſt ab igne ſeparari, ſed aptitudo ad motum, Leuitas, non poteſt. Quæ diuerſitatis ratio? Quia in primi generis accidentibus Actualitas accidentis promanat à Solis principijs internis: in poſterioris vero generis accidentibus aptitudo tantum à Solis principijs exiſtit

interniſ; ipſa autem actualitas abunde prouenit ab aliquo externe concurrente vel agendo, vel non prohibendo, vt; Transparentia non eſt in aere actu, niſi concurrente ſeu interueniente externo, illuminante. Motus ſurſum non ineſt igni actu, niſi interueniente extrinſecus prohibens remouente.

Externum hic dicitur quod eſt extra rei eſſentiam, ſeu, quod non ingreditur conſtitutionem rei. Vide Thomam de ente & eſſent. opuſc. cap. 7.

Radicalis aptitudo coæua eſt ſubiecto neceſſario (propter neceſſariam connexionem inter ſubiectum & πάθος proprium) ita vt neceſſe ſit ſubiectum corrumpi corrupto accidente ſecundum talem aptitudinem (ſeu actum imperfectum inchoatumque) non autem ſecundum actum ſeu actualitatem. Potentia prima videndi eſt talis. Ergo homini neceſſario eſt coæua, ita vt, &c.

Exemplum aptitudinis actiuæ eſt facultas applicandi ſe ad gratiam in mente & voluntate, quę cœpit renaſci, παθητικῶς vero ſeu recipientis capacitas & potentia, quæ poteſt ad Deum conuerti, quæ non eſt in ſtipite ſeu trunco. In eo ſcilicet non eſt arbitrium, quod ordinata Dei diſpenſatione conuerti poſſit ad accipienda Spiritus S. dona. Vide vocem Adſtipulatiue.

Hominis voluntas retinuit aptitudinem, qua poteſt conuerti.

AQVA.

Platonici è Timæo duplex aquæ genus faciunt. Vnum humidum atque tenue, vt eſt aqua, quæ per Terras dimanat, ὑγρὸν καὶ ῥυτόν. Alterum fuſile, χυτὸν vel πηκτόν: cuiuſmodi eſt vapor è terra vi caloris ſublatus, ex quo in terræ viſceribus incluſo & terra immixta varie fiunt metalla.

Aquæ ſupra cœlos ſunt aquæ vaporales in nubibus ſupra montes ſuſpenſæ (ex aqua per euaporationem eſt aer.)

Aquæ caput illud eſt, vnde aqua naſcitur. Si naſcatur ex fonte, ipſe Fons.

Aqua pro Tempore Quintiliani eſt, vt aquam perdere, ſumpt. à clepſydris, id eſt, horologijs, quæ aqua fiebant.

Aquæ-ductus dicit Cicero, Iureconſult. Aquagium.

Aquilex eſt curator aquæ ductuum. Plin. Brunnenmeiſter / à legendis aquis.

Aquarius Aſtrologis eſt ſignum cœleſte ſeu ſidus ſeptentrionale, conſtans ſtellis 42. Stellas eius in dextra manu quatuor in figuram triquetram centrum habentem diſpoſitas vocat Proclus κάλπιν, quod eſt vrna vel ſitula. Sed oratoribus idem eſt, quod Aquarum curator.

ARGVMENTVM.

In Theorijs Planetarum Argumentum arcum quendam ſignificat, qui dicitur argumentum, quia vere & medij motus differentiam ſeu æquationem (quæ Græcis eſt προσθαφαίρεσις) arguit & patefacit. Argumentum hic vocatur à Ptolemæo ἀνωμαλία ἐκκέντρου, quæ ei vel media, vel vera eſt. Anomalia Eccentri media ſeu æqualis eſt arcus Zodiaci, à linea apogei ſecundum ſignorum ſeriem ad lineam medij motus numeratus. Anomalia Eccentri vera ſeu inæqualis eſt arcus Zodiaci à linea apogei ſecundum ſignorum ordinem ad lineam veri motus numeratus.

Æquatio eſt differentia, qua medius motus diſcrepat à vero: Græce προσθαφαίρεσις, quod in verorum motuum indagatione quandoque additur medio motui, quandoque detrahitur, vt conficiatur verus motus. Argumentum ſeu anomalia Solis eſt arcus Eclipticæ.

pticæ ſecundum ſeriem ſignorum numeratus à linea Apogei vſque ad lineam medij aut veri motus Solis. Sic dictum, quod arguat & indicet, quantum ſit inter lineas medij & veri loci Solis interuallum, quod æquationem appellant Epilogiſtæ. Vt igitur Dialectici Argumento quippiam, quod ignotum erat, concludunt: Ita Aſtronomi huius argumenti ſeu arcus beneficio ignotam Solis æquationem ex tabulis eliciunt.

Argumentum Lunæ medium eſt arcus Epicycli, comprehenſus inter augem mediam & centrum corporis Lunæ, iuxta motum eius computatus. Verum eſt arcus Epicycli ab auge vera ſecundum Lunæ motum ad medium vſque corporis eius computatus. Diſcrimen horum arcuum, ſi quod eſt, æquatio centri appellatur, id eſt, arcus Epicycli cadens inter illius apogeum verum & medium.

Argutio eſt δεῖξις, ἔνδειξις, oſtenſio.

Non autem dicitur Arguitio. Sic dicitur Redargutio (pro reprehenſione) non Redarguitio: Exacutio (hoc eſt alteratio ſenſilis, qua ex obtuſo fit acutum) non Exacuitio.

Argumentoſum, ἐλεγκτικόν.

Argumentoſum proprie eſt plenum argumentis, ſeu rationibus: vt oratio vel tractatio argumentoſa, id eſt argumentis referta. Translate tribuitur ab Alberto Magno apibus, cum dicit. Apes argumentoſæ dicuntur, propter ſolertiā conuertendi rores in ceram & mella. Operoſæ vero, quia congregatę ſuo emendant opere, & ſibi conuenientia per naturam faciunt. De anima lib. 8. tractat. 4. cap. 2.

ARGVTIÆ.

Argutię Logicorum, Oratorum, & Ethicorum vox: Tribuitur enim rationibus, orationibus, digitis, oculis, ſermonibus, poematis: Ciceronis hæc ſunt: Huius orationes multum argutiarum & vrbanitatis habebant. Nullæ argutiæ digitorum; Manus minus arguta; Quis in ſententiis argutior? Argutiæ hæ ſunt, id eſt acute & ſubtiliter dicta. Breuiter & argute diſputare, kurtz vnd gut. Argutari in malam fere accipitur partem. Sophiſticare vnnütze ding vorgeben/ nugas afferre. Sic Argutator Gellio eſt ſophiſta.

ARS.

Ars accipitur triſariam.

Ars
1. Habitus ποιητικὸς (factiuus) ſeu μηχανικὸς, ποίημα ſeu μηχάνημα aliquod poſt ſe relinquens nobile vel ignobile, vt Ædificatoria. Cicer. Ars eſt ratio faciendi. Gualand. Ars conſtat cognitione & effectione.
2. Habitus Organicus, vt Logica.
3. Effectus ſeu opus ἕξεως, habitus.

Sic accipiunt Ramus, Galenus & Lucianus, cum definiunt eſſe ſyſtema præceptorum vniuerſalium verorum, vtilium, conſentientium, ad vnum eundemque finem tendentium.

Cicero etiam generalius pro quauis doctrina certa ordinata accipit, vt cum dicit, Artium aliud eiuſmodi genus eſt, vt tantummodo animo rem cernat aliud, vt moliatur aliquid & faciat.

2. Artis nomen duobus intelligitur modis: Alias de arte perfecta, in qua res certiſſimæ & veriſſimæ traduntur: Alias de arte vulgari & mediocri, in qua res opinabiles longo vſu obſeruatæ probabilibus præceptis explicantur: qualia ſunt de Actione oratoris, Artis Gubernandi.

Talem 2. de oratore. Cum dicitur à Cicerone: Ars eſt earum rerum, quæ ſciuntur: Verum hoc de abſoluta arte.

Generaliſſime deniq; nonnunquam accipitur, vt comprehendat καλοτεχνίαν, ματαιοτεχνίαν, & κακοτεχνίαν, bonam, vanam & malam artem.

Comparatio cum Platonicis.

Platoni in Philebo Scientia & Ars ſic inter ſe differunt. Scientia ἀμεταπτώτοις θεωρίας ἀρχαῖς agit, certis principiis innititur, certas nectit cõcluſiones: Ad ſummam, in rebus certis verſatur. Ars vero opus ſuum perficit στοχασμῷ μελέτης ſeu ἐμπειρίᾳ, ſeu τριβῇ. Ac inter ipſas artes aliæ ſunt puriores (καθαραί) quæ ad veritatem ac ſcientiam magis accedunt; Aliæ impuriores & βάναυσοι, quæ omnem operam ſuam ἐν χειρουργίαις occupant. Aliæ ſunt ἡγούμεναι, vt Architectonica: Aliæ ξυνεπόμεναι, vt quæ ad Architecturam ſpectant, vel ad Muſicam.

Artes { Primariæ, quæ immediate conferunt, vt Medica Ars. / Miniſtræ, quæ primariis inſeruiunt, vt medicamentum. }

Sic Gualandus: Omnis fere ars vni pluribusue facultatibus vel artibus inſeruit, & hæ miniſtræ à nobis dicuntur, illæ primariæ, quæ ſimul vniuerſæ ciuili facultati famulantur, & ad illius finem ſuos cunctæ dirigunt fines. l. 16. de ciuil. facult. cap. 3.

Artium præſtantiſſima ciuilis facultas. Artes miniſtræ à Scholaſticis etiam dicuntur Subordinatæ. Itaque artes quædam ab alia arte pendent, vt quæ ab arte aliqua principia petunt.

ARTIFICIVM.

Artificium & in bonam & in malam partem accipitur. In bonam, vt Artificium dicendi, quod eſt Græcis τεχνολογία. Voce hac vtitur Cicero. In malam, vt artificium mentiendi, decipiendi, adulandi, furandi.

ARTIFICIALE.

Artificiale accipitur tripliciter.

1. Eſt quod fit vel factum eſt ab Arte.
2. Eſt in quo operatur Ars.
3. Eſt quod habet artem ſeu eſt artificioſum.

Forma artificialis eſt, quæ fit ab arte in materia. Materia artificialis eſt, in qua operatur ars. Zabar. l. 2. Phyſ. text. 22.

Argumenta artificialia dicuntur omnia argumenta, præter Teſtimonium extrinſecus aſſumptum.

ASCENDO.

1. Aſcendere proprie eſt verbum Mutationis loci, eſtque è loco inferiore in ſuperiorem per ſe ferri.
2. Scaliger ſecutus Ariſtotelem in l. de Plant. laxe accipit aſcendere pro eo, quod eſt in ſuperiora loca trahi.
3. Aſtronomis Aſcendere nonnunquam ſignificat tranſitiue, non naturaliter: vt cum ponitur pro attollere ἀνύρειν, vt oppoſitum eius deſcendere, pro deuehere. Lunæ extremus orbis mundo concentricus eſt deferens caput & caudam Draconis (dicitur circulus nodo-

nodorum & æquans Lunæ.) Hanc Ptolemæus magis perſpicue vocat nodũ ἀναβιβάζοντα & καταβιβάζοντα, verſor Trapezontius vocat nodum aſcẽdentem & deſcendentem. Aſcendens potius eſt attollens: Deſcendens Deuehens. Extremus enim Lunæ orbis vehit nodum ἀναβιβάζοντα & καταβιβάζοντα, qui Lunam paulatim ab Ecliptica, à qua digreditur vel Septentrionem vel Auſtrum verſus, auehit, & ad eam reuehit, vt ad noſtrum verticem iam accedat, iam à noſtro vertice remoueatur.

4. Aſcenſio eſt ortus alicuius ſigni; Occaſus Deſcenſio. Aſcendere aliquod ſignum eſt oriri partem illam æquatoris, quæ oritur cum illo ſigno oriente ſupra horizontem: Deſcendere contra, illam partem æquatoris occidere, quæ occidit cum altero ſigno occidente.

Aſcenſiones Sphæræ rectæ ſunt aſcenſiones æquatoris per Zenith capitis tranſeuntes, quas ibi cum ſignis facit.

Aſcenſiones Sphæræ obliquæ ſeu climatis ſunt aſcenſiones Æquatoris pro diuerſitate climatum.

Aliud eſt exaltatio, quam aſcenſio Planetarum, aliud deiectio, quàm humiliatio. Exaltatio enim ad dignitatem ſpectat : Aſcenſio ad poſitionem Planetarum.

Sic aliud eſt Chriſtum exaltari (ad regnum,) aliud aſcendere in cœlum.

Solem & Planetas reliquos ſurſum tolli, aſcendere, euehi, attolli, idem poſſunt: Vt autem hæc notio teneatur, adhibeo diſtinctionem modorum.

Aſcenſio ſeu Euectio Planetæ fit cum
- Ab horizõnte
- Ab vniuerſa terra

attollitur
- Verſus verticẽ, Modis
  - 1 a
  - 2 b
  - 3 c
- Verſus Firmamentũ, Modis
  - 1 d
  - 2 e

a Primo, cũ motu primi mobilis per circulos altitudinum ob ortu medium cœli verſus aſcendunt: quomodo Luna Sole interdum altior eſſe poteſt.

b Secundo, cum per aſcendentẽ Zodiaci medietatẽ, quæ eſt à primo puncto capricorni per arietem vſque ad finem Geminorum mouentur.

c Tertio, cum in Zodiaci latitudine à meridie boream verſus ſcandunt.

d Primo, cum ad Eccentricorum apogea aſcendunt.

e Secundo, cum ad ſummas Epicyclorum abſides euehuntur. Quinque igitur Modis planetæ aſcendere & deſcendere poſſunt.

A S S A.

Assa 1. Adiectiuũ fœmininũ dicitur per Ellipſin ſubſtãtiui caro (Barbare Aſſatura.) Dicitur & aſſum das Gebratens/ vt aſſum eſt caput cœnæ.

2. Subſtantiue acceptũ, eſt planta quędam fœtida, Teuffelsdreck/ q̃ in veteri rythmo dicitur Maguderis. Cõtra Maguderim debes comedere tuſſim, id eſt cõtra tuſſim debes comedere Magudérim. Vide ſic de Aſſa hac Scal. ex. 142. ſ. 5.

3. Aſſa voce canere, opponitur ei, quæ eſt in Tacito per tibias canere, ſeu Græcis ψάλλειν. M. Varro: In conuiuiis pueri modeſte vt cãtarent carmina antiqua, in quibus laudes erãt maiorum, & Assa voce et cvm tibicine. Idem μέλος in cantib. bipertitum erat; In Aſſam & Organon: vt eſt, tibia, fiſtula. Aſſa igitur vox eſt ſimplex, puraque vox vel nudus cantus (lebendige Stimm ohne Inſtrument.) Sic Ariſtoteli λέγει.

ψιλοὶ (ſermones nudi) ſunt nudi verſus rythmo & harmonia exuti: Initio libri de poetica. Qui intelligũt hic ſolutam orationem, vel colligunt inde Ariſtotelem non improbare metrum vel carmen ſoluta oratione ſcriptum, iudicãtur errare à Scipione Gentili in parergis, quem autorẽ merito hic laudo, cum ſit in hoc genere obſeruationum philolog. diligentiſſimus. Apud Platonẽm libr. 3. de Republica dicitur. Non igitur nobis opus erat ἐν ταῖς ᾠδαῖς τε καὶ μέλεσιν (id eſt in cantibus & melodiis) πολυχορδίας γε οὐδὲ παναρμονίου (harmonia, quæ multis conſtet chordis, omnibusque concentibus, vt vertit Ioãnes, Serranus. Ex hoc quoque intelligitur loco Muſicam conſtare aſſa voce, id eſt ſimplici & ἐναρμονίοις inſtrumẽtis, è quibus poſtea Plato approbat ſimpliciora, lyram, citharam, fiſtulam paſtoritiam, paſtoribus commodam.

Aſſa vox Græcis eſt ἁπλῆ καὶ ἄκρατος.

ASSECTARI.

Aſſectari & in bonam & in malam partem accipitur. Aſſectatus eſt Pompeium, id eſt, adiunxit ſe ei. Cic. Aſſectatur aliquam mulierem, qui tacitus frequenter ſequitur: à quo differt, qui attentat. Id enim facit verbis. Hoc & appellare dicitur. Appellare enim aliquam eſt ſermone pudicitiam alicuius attentare, ſic vſurpant Iuriſconſulti, vt Alciatus.

ASPECTVS.

In Phyſiologia Aſpectus 1. accipitur prò vi videndi. 2. pro actu videndi.

In Theoricis Planetarum Aſpectus, ſpecialiter & κατ᾽ ἐξοχὴν voce accepta, ſunt radij Planetarum, qui à Græcis dicuntur σχηματισμοὶ, Latin. configurationes & radiorum commixtiones.

Eſt autem aſpectus Planetarum certa in ſignifero diſtantia, per quam ſe mutuo ſenſibiliter vel adiuuant, vel impediunt. Sic dictus, quia eſt certa planetarum intuitio. Ita σύνοδος (coniunctio) non eſt aſpectus.

Vox aſpectus accepta generaliter ſignificat omnem σχέσιν ſeu habitudinem, qua ſtella alteri influentiam & virtutem largiri poteſt. Sic ſæpe Aſtrologi vſurpant, ac eam vocant συζυγίαν.

Vſus.

Coniunctio, quam vulgo denotant huiusmodi figura ☌, quæritur, an ſit aſpectus, ne ne? Reſp. Non eſt aſpectus, ſi vox aſpectus accipitur εἰδικῶς, pro certa Planetarum in ſignifero diſtantia. At eſt, ſi accipiatur γενικῶς & late.

In Opticis interdum aſpectus opponitur obtuitui, id eſt, fixiori ſeu accuratiori viſioni; vt cum dicit opticus: Viſio fit aut aſpectu, aut obtuitu. Illa fit in puncto temporis; hæc vero in tempore.

ASSENSVS.

Aſſenſus eſt quies intellectus, qua adhæreſcit concluſionibus, vt, acquieſcentia eſt quies voluntatis in aliquo, quod habetur vel habitum eſt. Ille eſt firmus vel languidus.

ASSVMPTIO.

Aſſumptio in Logica accipitur Generaliter & Specialiter.

Generaliter pro cuiusuis Syllogiſmi ſecunda enuntiatione. Specialiter pro ſecunda enuntiatione Syllogiſmi Hypothetici. Vocatur & Tranſſumptum.

In Oratoria pro ſtatu aſſumptiuo, de quo quid ſit, vide vocẽ Abſolutus.

In Arithmetica interdum primi gradus numeri à ſecundi, & primi ſecundiq; gradus numeri à tertij numeris aſſumũtur. Itaq; Aſſumptio eſt ſubſtiturio numeri minoris gradus in locũ conſignifi-

ſignificantis ſeu circuli, vt quatuordecim ſunt 10 & 4. Ergo prætermiſſo o ſic notantur, 14.

Aſſumptiua Propoſitio in Matheſi interdũ vocatur Lemma. Eſtq; propoſitio, quæ ad delineationem alterius propoſitionis aſſumitur, vt cum dicimus, Demonſtratio huius propoſitionis facta eſt ex tot & tot, ex his, & his lemmatibus. Daſyp. in Protheor. Math. Proprie autẽ Lemma apud Geometras eſt Propoſitio aliqua probatione indigens: ſic dictum, quia in cõſtructione ſeu delineatione vel demõſtratione Geometria aliquid ad aliorum comprobationem ſumit eorum, quæ ante non demonſtrauit, indigent tamen Demonſtratione. Itaq; ab Axiomate & Poſtulato differt: Hæc enim ex ſententia Mathematicorum ſunt principia ἀναπόδεικτα, per ſe ſunt manifeſta & cuiuis obuia, etſi vel aſſumantur: Lemmata vero non ſunt principia. Ariſtoteles hic diſſentit, ait Daſypodius, quia vult poſtulata demonſtrari, nec eſſe per ſe nota, in Protheor. pag. 46. ſiunt nota ſimplici, aperta & facili delineatione ſeu deſcriptione.

ASTROLOGIA.

Aſtrologia 1. accipitur à veteribus pro Aſtronomia ſeu doctrina de aſtris. Quidam vocarunt è recentioribus Scientiam ſideralem.

2. Aſtrologia eſt προῤῥητικὴ, quæ effectus cœleſtium in inferiore natura contemplatur, qui, antequam eueniant, produci poſſunt: Alias Diuinatrix & ἀποτελεσματικὴ, quæ docet prædictiones futurorũ euentuum, ex diſpoſitione & motu aſtrorũ. Eius Partes
- ἡ τῶν καθόλου προγνωστικὴ, quæ prædicit de rebus vniuerſalibus, vt: de regione, de vrbe, de aeris mutatione, de effectibus Eclipſium, Cometarum, magnarum coniunctionum & Planetarum configurationum.
- ἡ γενεθλιακὴ, quæ Geneſin ſingulorum hominum cõcernit, ex qua de præcipuis animi & corporis fortunæque bonis malisque, quantum Phyſicæ cauſæ permittunt, diuinat.

Proditx Cimbricus Henricus Ranzouius accipit pro ipſa Diuinatione ex Aſtris, cum dicit, Aſtrologia eſt ex Planetis & ſignis cœleſtibus optabilis diuinatio coniectura nitens (στοχαστικὴ.) Idem tamen etiam pro ipſa arte accipit.

ASTRONOMIA.

Κυρίως Aſtronomia dicta eſt, quæ abſolute & per ſe cœleſtia conſiderat. Eius partes duæ
- Sphærica, σφαιρικὴ, ſeu de primo cœli motu.
- Θεωρητικὴ, Planetarum, &c. id eſt, doctrina de ſecundis mobilibus.

ATTRACTIO.

Attractio
- Violenta (maxime propria)
  - Simpliciter.
  - Κατά τι & comparate.
- Naturalis
  - Minus propria, quæ fit tranſmiſſione ſeu communicatione aliqua virtutis trahentium cum iis, quæ trahuntur.
  - Metaphorica, quæ fit ſine communicatione qualitatis.

Digitized by Google

Violenta, quæ fit ab externa cauſa, vel qua attrahens trahendo etiam ipſum mouetur, vt ſi vnus homo trahat alium hominem.

Eſtque violenta abſolute, vel ſecundum quid & comparate. Exemplum violētę petitur à cucurbitulis (Badtöpfe) quæ attrahunt è corpore illud, quod eſt peſſimum. Ita aures πολυπραγμόνων & ardelionum captant & hauriunt ſermones peruerſiſſime, ſed volūtarie.

Naturalis minus propria, quæ fit ſine externis cauſis, vel qua attrahens non mouetur, ſed tranſmittit vim & qualitatem quandam, qua facit aliam rem ferri & moueri ad ſe, & ſic vnumquodque membrum corporis attrahit ad ſe alimentum. Sic ambra calefacta trahit paleas; magnes ferrum certo interuallo, per quod poſſit virtus, quæ emittitur, prouenire ad id vſque, quod attrahitur.

Metaphorica, qua dicitur vna res aliam ad ſe attrahere, quia eſt finis & perfectio illius rei, ideoque ea res naturali appetitu ad ipſam tendit. Sic fines dicuntur trahere agens. Sic bonum ad ſe trahit appetitum; Trahit ſua quemque voluptas. Peret. l. 11. de Loco. cap. 1. ex Auerr.

Vſus.

In Diſputationibus Phyſicis huius diſtinctionis magnus vſus eſt, vt, ea ſoluitur quæſtio: Cum ſemen in teſticulis generetur, quomodo attrahatur? Reſponſio eſt: Attractio alia eſt naturalis, alia violenta. Naturalis internaque eſt, quæ fit ſine externis cauſis, vt naturalis attractio, de qua hic agitur, non fit in concubitu, ſed eſt naturalis in corpore valente, quando attrahitur ſuperfluitas alimenti vltimi à partibus, quas natura huic functioni dicauit, proprietate & virtute ea, qua, exempli cauſa, veſicula fellis attrahit flauam bilem, & hac virtute à natura inſignitæ ſunt illæ partes; ac ſi hoc non ſatis eſt dicere, confugimus ad hunc portum, vt dicamus omnes partes corporis conſpirare inuicem, & ſingulas inter ſe quodam nexu deuinctas eſſe. Altera attractio, quæ ad internam naturæ attractionem accedit, comparate & reſpectu huius eſt violenta, quando ſemen non eſt in eo loco, vbi eſſe debet, & illud eſt ſanguineum, quod Ariſtoteles dicit. Non autem tunc attrahitur materia, ſed materia iam collecta & attracta eſt, cui etiam repente miniſterio ſpirituum confertur illa vis & δύναμις, vt fiat ſemen fœcundum. Prima attractio naturalis & interna præbet materiam ſeminis: hæc vero confert facultatem ſemini, vt fiat idoneum ad generationem, πνευματῶδες aliquid, atque prolificum. Et hanc comparate violentam dixi; quia etſi naturalis etiam ſit, tamen impellitur à cauſis externis plane inexplicabilibus. Itaque comparatione cum priore illa, quaſi violenta videri poteſt, & dici mixta.

Ariſt. men d lis ſup tas a alime ſangu.

Simpliciter vero proprieque violenta attractio eſt, cum ſuperfluitate vltimi humoris, quæ in ſemen conuerſa eſt, ſubtracta omnino, attrahitur ſanguis ab iis, qui vim naturæ inferunt, atque ita ſemen eorum eſt ſanguineum.

ATTRIBVI.

Attribui alicui duplicem habet poteſtatem.

1. Eſt *conuenire*, Ita eſt vox primæ impoſitionis.
2. Eſt *prædicari* de ſubiecto, κατηγορεῖσθαι, ita eſt vox ſecundæ impoſ. ſeu Logica: Aliter Attributum eſſe ſubiecti. Prioris exempl. Credentibus attribuitur Sanctitas, id eſt, conuenit, duplici modo, & Imputatione, & Inchoatione: Licet enim in vere credentibus, Chriſtumque diligentibus adhuc hæreant peccati reliquię, tamen Sanctiā Deo cenſentur, quia peccata

eis

Digitized by Google

eis non imputantur; & Sancti præterea ſunt, quatenus Sanctitati ex animo ſtudent. Poſterioris: Hęc Attributio eſt Synonymica, Paronymica, id eſt, Prædicatio.

Canon.

Modus Attributionis, id eſt, prædicationis Logicæ eſt modo conuenientiæ (id eſt Attributionis naturalis) homogeneus, german⁹, ἀδελφός, genuinus. Vtrūq; Attribui fit proprie, vel improprie, vt illuſtri Metaphora & improprie rebus brutis atq; inanimis ſenſus animuſq; attribuitur ſeu tribuitur (Nā pro Attribui ſępe etiam Tribui dicitur) vt, Creatura ſubiecta eſt vanitati non volens, ſed inuita, ἄκουσα. Rom. 8.

Per Attributionem eſſe in aliquo.

Per attributionē recipi ſeu eſſe in aliquo opponitur à Scoto & aliis τῷ ineſſe vel recipi Realiter, vt cum dicunt, Cōmune ad vnum ſeu Analogicum recipitur in vno realiter, in reliquis non niſi per attributionem ad illud, vt ſanitas, quæ conſiſtit in ęqualitate ſeu proportione humorum, realiter & formaliter eſt in animali tantum: in vrina vero non niſi per attributionem ad illam.

Sed Scotus pronuntiat hoc Effatum eſſe fallax, & dat ἔνστασιν, quod analogia ſit Creaturę ad Deum in eſſendo, & tamē ſic Eſſe primo ac principaliter Deo cōueniat, vt realiter ēt conueniat creaturæ. Idē recte dicitur de Bonitate & Sapientia. Ac huiuſmodi gradus ēt ſunt in perfectionibus ſpecierum, quæ quidem per attributionem ſe habent ad aliquam imperfectionem, & tamen nō eſt tota perfectio in vna: nec tota entitas eſt in ſubſtantia, ita vt accidens non ſit ens ſeu non habeat formalem entitatem, quamuis per attributionem habeat ſe ad ſubſtantiam. Scotus l. 2. diſtinct. 12.

Non eſt idem conceptus formalis Sanitatis, qui dicitur de animali, de vrina, de diæta. Ali aūt cōceptus (formaliter diuerſi) ordinantur ad conceptū ſanitatis, qui eſt humorum æqualitas.

ATTRIBVTVM.

Attributum 1. ponitur pro prędicato propoſitionis. 2. Pro alicuius proprio, paſſione, operatione, apoteleſmate, motu, vel re motu facta. Eſtq; internū vel externum; eſſentiale vel accidentale; abſolutum vel reſpectiuum.

Subiicitur ei vt Species generi, Appropriatū, id eſt, *proprie attributum*, hoc eſt, ita, vt alii nō conueniat. Attributales perfectiones Barbar. Scoto ſunt Dei Attributa Interna, vt Omnipotētia, Omniſapiētia, felicitas, immortalitas, fortitudo, ſanctitas, pietas, αὐτουσία ſeu prima Entitas: Quæ omnia in Deo ipſo ita ſunt, vt ſint Ipſū. Plato. Ita Deo inſunt, vt nihil antecedat, nihil ſubſequatur, nihil ſit primum, nihil ſecundum, nihil tertium: Intellige; *In ipſo Deo*. Nam *in noſtra cognitione* vnum attributum eſt primum, cætera ſequuntur. Hoc ipſum eſt, quod Scaliger ait: Ex captu & intellectione noſtra, quæ eſt per-quam vmbratilis, aliis alia attributa prius animo comprehendimus. ex. 365. Ex motu cognouimus Deum eſſe & potentem eſſe. Qui .n. motor eſt, neceſſe eſt vt ſit; & qui mouet, & eū poſſe (potentiā habere) neceſſe eſt. Hinc obtuliſſe nobis ſeu mēti noſtrę ſapiētiæ, Inde Bonitas. Niſi enim bonus eſſet, non benefaceret. Iccirco ex bonitate deducta eſt Communicabilitas. Sero tandem deprehenſum eſt, quare eſſet vnum, & τὸ πρῶτον (primum) propterea quod multi motus apparebant.

Ab his diſtinguuntur Attributa Externa, vt Creator, opifex, conſeruator, Moderator, proſpector, Largitor, Viuificator, adorari. Hæc, meo iudicio, aliud ſunt ab ipſo Deo: quia ſunt ipſo poſteriora: ſicut & inter ſe habent ordinem prioris & poſterioris.

AVCTIO.

Auctio 1. eſt Augmentatio, hoc eſt, actio

Digitized by Google

augendi. Hæc eſt vel propria, vel impropria. Propria & naturalis, ſecundum omnes dimenſiones, in animatis, quæ vim auctricem habent, per calorem naturalem. Hæc igitur à potentia auctrice proficiſcitur. Impropria eſt inanimatorum, vt cum ignis dicitur augeri appoſitis vrendis. Ad impropriam etiam refertur animalis pinguefactio, quę fit tantum in certis partibus, cum vtilis ſuperfluitas ſanguinis frigiditate membranarum condenſatur: Et Priapiſmus, auctio pudendi in longum & ſpiſſum præternaturalis, citra rei venereæ appetentiam ex caliditate quadam acquiſitam, quæ cum inflammatione quadam & dolore laterum conſiſtit. Vocatur etiam pudendi Tentigo.

Auerroes ait, auctionem 3. modis ſumi poſſe: aut ſecundum verum augmentum, vt in plantis & animatis: aut ſecundum rarefactionē, vt in aqua: aut ſecundum accumulationem, vt in corporibus conſimilium partiū compoſitis, vt in mineris. Hos 3. modos etiā tradit Alb. Mag. 1. de cœlo. Sic Phyſice & vulgo auctio accipitur.

2. In Politicis auctio eſt rerum priuatarum venditio. Magiſter auctionis eſt, quem creditores haſtæ præficiunt, qui abſentis bona ei, qui plurimo licitus eſt, mancipat, ex lege, vt is creditoribus aut omnino ſatisfaciat, aut aliqua ex parte, vt dicta lex fuit, ait Theophilus, cum iis decidat, & ſi quid ſoluto ære alieno ſuperſit, id in ærarium referat.

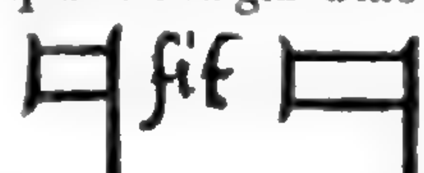
Auctio haſtæ eſt venditio publica bonorum eorum, qui damnati proſcrſpriue ſunt.

Auctio luminis in Aſtrologia eſt Planetæ accidens ſeu dignitas accidentalis. Dicitur enim auctus lumine Planeta, cum à Sole poſt coniunctionem diſcedit, ſi Sole eſt velocior Luna, Mercurius, Venus: vel vbi poſt coniunctionem diſcedit Sol à Planeta, cuius motus eſt tardior, vt Mars, Iupiter, Saturnus. Contra minutus lumine dicitur cum vel Planeta ad Solem, vel Sol ad Planetam accedit. In Theoric. Planetarum Chriſtianus Wreſtiſius, ſic deſcribit:

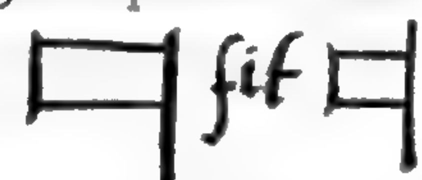
Auctus lumine Planeta dicitur, cum velut accepto ſtipendio ſuo à Sole recedit, vel, ſi motus ſit tardioris, Sol ab eo. Eo namque tempore ſplendor eius, qui ante admodum languere cœperat renouari, & maſculas quaſi vires induere videtur. Huiuſmodi luna eſt à neomenia per primam quadraturam ad plenilunium vſque.

Contra minutus lumine dicitur, cum ad Solem vel ipſe properat, vel Sol ad eum. Sic Lunæ lumen paulatim decreſcit & minuitur ab oppoſitione ad coitum vſque Veneris & Mercurii ab vtraque ſtatione, donec ſe ſub radios Solis abdiderint.

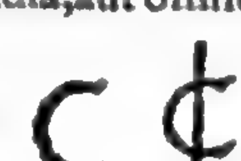
In Muſica augmentatio dicitur cum notis & pauſis maior acquiritur quantitas, quā alias ex gradu ſuo obtinent, vt cū

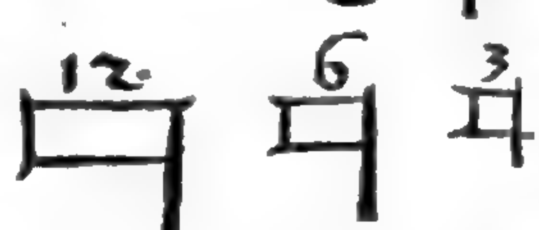
Diminutio eſt cum notarum & pauſarum ſolida ex gradu quantitas eſt imminuta, vt cum

Vide Iohan. Zangerum Oenipontan. in præcept. practicæ Muſicæ. Sic Lippius in ſua Harmon. Notæ augentur parte dimidia, aut omnes appoſito ſemicirculo

& puncto

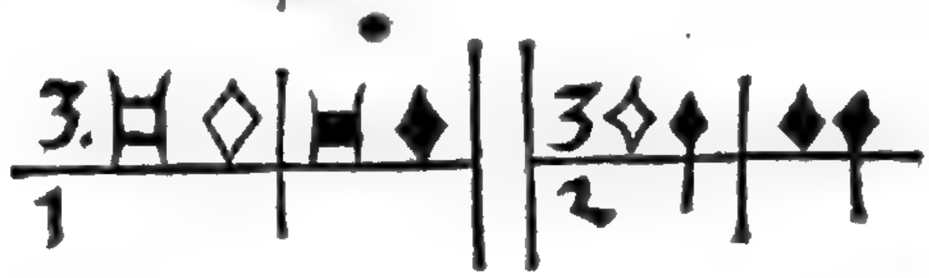
aut quędam tantū vt maxima, longā, breuis, præfixo circulo.

Dimi-

Diminuuntur tactu trochaico in certa aliqua proportione, vel tripla, vel ſeſquialtera, quarum ſigna ſunt aut numerus, aut color.

Tripla.

AVGMENTATIO, ACCRETIO.

Augmentatio primum populariter accipitur pro accumulatione, quæ προσθέσεως ſpecies eſt, vt cum per appoſitionem aliarum fabarum dicimus augeri cumulum fabarum: cum aquam ex aquæ adiunctione maiorem fieri dicimus. *Secundo* dicimus aliquid augeri per ſolam rarefactionem, & contra imminui per condenſationē ſine ſubtractione alicuius particulæ. Cum enim aer in aquam vertitur, fit minor quantitas, quia aqua eſt denſior aqua, cum vero aqua in aerem mutatur, quantitas maior fit, quia aqua eſt rarior aqua.

Tertio proprie ſumitur pro accretione viuentium corporum, quæ ſimulatque nata fuerunt, augeri incipiunt, dum ad perfectam ætatem & iuſtam quantitatem perueniunt. (Græci dicunt: αὔξησις eſt, τῦ ὑποπάρχοντος μεγέθους ἐπίδοσις incrementū quantitatis, quæ prius erat in ſubiecto.)

Hæc tertia habet eſſentiales conditiones tres. Vna eſt, vt ex aliqua extrinſecus accedente materia fiat res maior. Secunda, vt id quod augetur idem numero maneat, poſtquam eſt auctum, quod ante αὔξησιν fuit. Tertia, vt non totum maius fiat, ſed etiam quælibet eius particula augeatur. Hinc colligi poteſt non augeri ſpongiam, cum poſt compreſſionem laxata diffunditur: nihilo enim maior eſt, ſed fuſior. Pinguefactionem, quæ in aliquibus tantum corporis partibus ſecundum dimenſiones duas fit, non eſſe veram accretionem, in qua ſcilicet totum & omnes partes corporis ſecundum omnes ſimul dimenſiones extenduntur ad maiorem quantitatem.

AVGMENTVM.

Augmentum Phyſici accipiunt pro accretione corporis, quod præexiſtebat, ex adiunctione portionis aduentitiæ. Itaque Ariſtoteli eſt perfectio actionis nutrimēti, (vnde auctū, vt ab effectione res effecta) alias Incrementum, ſunt & qui crementum vocent. Proprius affectus eſt quantitatis, quatenus quātitas eſt, ait Scaliger. Ceſſare fere poſt annum triceſimum putatur.

Augmentum Gramm. Verborum & Simplicium & Compoſitorum præterito imperfecto tribuitur. Eſtque in auctione ſyllabica, vel mutatione tēporali. Itaque augmentū diſtinguitur in ſyllabicū & temporale. Syllabicum eſt, cum verbo incipienti à conſonante præponitur ε & ita augetur ſyllabe, vt λέγω ἔλεγεν. Breu. ſyllabicum fit adiectione vocalis ε.

Temporale (χρονικὸν) eſt, cum verbū augetur ſeu potius mutatur tempore ſeu quantitate incipiens à vocali aut diphthōgo immutabili, vt ἀκούω, αἴρω. Vocales mutabiles ſunt α ε ο. Hic α & ε mutantur in η, ἀκούω ἤκουον. ἐλεύθω, ἤλευθον: ο in ω, vt ὀπάζω ὤπαζον αι in ῃ, vt αἴρω ᾖρον: αυ in ηυ, vt αὐλίζω ηὔλιζον, οι in ῳ, vt οἰκίζω ᾤκιζον.

Obſeru. Attici augmentum ſyllabicum vertunt in temporale, vt ἐμέλλον. ἤμελλον.

Compoſita augentur vel ab initio, vel in medio, vel vtroqne in loco. Vide Grammaticos.

A V S T E R V S.

In Phyſicis Auſterus ſapor fit in materia mediocri, ſi calor impotens eſt. Efficitur autem is per diſſolutionẽ acerbi. Materia enim acerbi terreſtris & dẽſa, paulum incipit humeſcere, nec tamen perfecta partium ſiccarum & humidarum fit commixtio. Quod ſi materia magis humectetur, vt diffluat ex humiditate aquea & ſubtili, acidus generatur ſapor. Effectus autem auſteri eſt aſtringere, ſed moderate ex ſubſtantia ſua terreſtri. Grata ſunt auſtera ventriculo, quia corrugando & vniendo ventriculi partes appetentiam excitant, & calorem eius congregant.

Differt ab acerbo, etſi ei vicinus eſſe videtur. Nam Auſterus ſapor eſt in materia terreſtri craſſa frigida & ſicca, ſed plus habente caloris & humiditatis, quam habent acerba.

Auſteritas morum. In Ethicis αὐστηρὸς, Auſterus vituperatur, & auſteritas vitium eſt comitati & humanitati oppoſitum. Pro Auſtero homine etiam Acerbus dicitur, & Seuerus Cic.

A V T H O R.

Author eſt vel cauſa rei ſola vel principalis (dux negotii.) Opponitur ei cauſa miniſtra, vt τὸ authoritatiue apud Scholaſticos opponitur Miniſterialiter: Chriſtus habet authoritatem, hoc eſt virtutem baptizandi, Apoſtoli miniſterium. Non Apoſtoli, ſed Deus baptizat. Illi affundunt aquam, Deus mundat. Radulph. Ardentius Pictauus in Homil. in Dominic. VI. poſt Trinit.

2. *Author pro Scriptore* ſæpe accipi notum eſt: quo ſenſu Euangelium ſecundum Lucam Caſtellio dicit Euangelium authore Luca. Magis tamen proprie Troiani belli author dicitur fuiſſe Paris ἀρχέκακος. Scriptor vero huius belli Homerus, vt Salluſtius belli Iugurthini & coniurationis Catilinæ ſcriptor, non author fuit. Theodor. Beza ad defenſ. & reprehenſ. Seb. Caſtellionis.

3. Author ſignificat Deum, à quo quis authoritatem, id eſt, ius dominii in rem quampiam accepit. Sic vſurpauit Cicer. 7. Verrina.

Authoritas ſignificat ἐξουσίαν, ius ſeu poteſtatem agendi vel venerationem ac dignitatem quandam, cui credendum ſit. Duodecim tabulæ aduerſus hoſtem inquiunt, perpetua authoritas eſto. Cicer. 1. offic. id eſt, perpetua ſit facultas agendi in iudicio. Oldendorpius & Franciſc. Iammet. in Lexic. Iuris. Magna eſt iuris authoritas, id eſt, fides.

In iure etiam ponitur pro iure dominii, pro decreto & permiſſu: Vt ex authoritate iuris reſponderent. Pomponius l. ſept. menſe, ff. de ſtatu homin. id eſt, ex decreto vel permiſſu.

Cum authoritate Græcis eſt αὐθεντικῶς.

A V T, V E L.

Primo Aut proprie diſiungit Res. 2. ἀκύρως eſt Declaratiua vel diſiunctiua appellationis, 1. lib. de anim. context. 48. Finis demonſtrationis eſt ſyllogiſmus vel Concluſio, id eſt, Seu. Methodorum, quarum ſunt principia, aut cauſæ, aut Elementa, &c. l. 1. Phyſic. c. 1. Hic, inquit Zabarella, Aut non res diſiungit, ſed tantum locutionem, vt ſententia ſit: In omni methodo habẽte aliqua prima ac ſimpliciſſima, è quibus alia conſtent, ſiue ea nominentur principia, ſiue cauſæ, ſiue Elementa:

ſementa, tota cognitio fit ex eorũ primorum cognitione: Ac addit Zabarella: Non ſine ratione hoc loquendi modo vſum eſſe Philoſophum, ne aliqua oriretur lis de horum primorum appellatione. Sic 2. Phyſic. text. 51. principium mutationis, aut motus.

Hic putauit quidam Nomina mutationis & motus poni, vt æqualia, hoc eſt, vt idem ſignificantia, & diſiunctiuam Aut tantum appellationem diſiungere. Lib. 1. Phyſic. text. 6. Figura vero vel forma (ſeu ſpecie) differentia. Hic Vel ſolum locutionem, non etiam rem diſiungit, interprete Zabarella: Forma enim hic ſignificat formam accidentalem, non ſubſtantialem.

3. Magis ἀκύρως eſt coniunctiua pro Et. 1. poſt. analyt. text. 4. Antequam autem inductum eſt, aut acceptus ſyllogiſmus, &c. id eſt, antequam ſit cognita aſſumptio & illata concluſio. Concluſio enim vocatur acceptio Syllogiſmi, quia Syllogiſmus proprie ſignificat συλλογὴν, id eſt, collectionem concluſionis factam vi cogentis rationis.

AVX.

Augis Vox eſt peregrina & exotica, deſumpta ex lingua Arabum. Sic enim loquuntur: Cum Planeta eſt in Auge, plus diſtat à medio: Cum autem eſt in oppoſito Augis, propior eſt medio.

Aux in Aſtronomia 1. ſignificat punctum quoddam. 2. Arcum Solis.

Aux in prima ſignificatione eſt punctum circumferentiæ Eccentrici, maxime à mundi centro remotum, & ad στερέωμα, id eſt, fundamentum proxime accedens, quod cum centrum Solis in eo ambitu ſemper exiſtens attigerit, altiſſime à terræ conuexitate diſtat, & corporis eius ſemidiameter minima apparet, ſcilic. 15. ſcrup. 41. Huiuſmodi punctum deſignatur linea à centro mundi per centrum Eccentrici vſque ad illius Circuli ambitum educta: quæ Augis linea dicitur. Hoc punctum dicitur alias ſummum faſtigium, maxima longitudo, longior longitudo, μεγίστη ἀπόστασις, μέγιστον ἀπόστημα, ἀπόγειον ἡλιακὸν: (punctum à terra longe diſſitum.) Ptolom. Summa abſis, Plinio. Oppoſitum Augis eſt punctum circumferentiæ Eccentrici, centro terræ proximum, & procul à fundamento recedens, quod cum Sol occupat, Maxima eius ſemidiameter apparet: ſcilicet 16. minut. 55. ſecund. Quæ enim propiora ſunt, maiora apparent. Optici.

Deſignatur eadem linea augis in oppoſitam Eccentrici partem in contrarium & rectum profecta. Hoc punctum dicitur alias longitudo propior, altitudo humilior, ἐλαχίστη ἀπόστασις, ἐλάχιστον ἀπόστημα, minima diſtantia, περίγειον Ptolom. Infima abſis Plin.

Aux Solis in ſecunda ſignificatione eſt Arcus Zodiaci, à principio arietis, ſecundum ſucceſſionem ſignorum ad Augis vſque lineam computatus, oſtendens locum, in quem Apogei punctum receſſit. Vide quæſt. in Theor. Plan. Purbachian. Chriſt. Vurſtiſii pag. 55.

AXIOMA.

Primo Axioma Logicis Stoicis, Ciceroni & Rameis ſignificat Enunciatum ſeu ſententiam ſeu Propoſitionem, hoc eſt compoſitionem notionum, qua aliquid affirmatur aut negatur.

Digitized by Google

Secundo Peripateticis ſignificat πρότασιν indemonſtrabilem. In doctrina de Demonſtratione ita accepiſſe Ariſtotelē, certum eſt. Ἀξίωμα διαιρετικὸν Diuiſiuum dicitur à Græcis principium contradictionis affirmatiuum: Oportet de omni re affirmare aut negare: Quia in eo immediata & ἄφυκτος, id eſt, ineuitabilis & neceſſaria diuiſio continetur. Alexander Aphrodiſienſis teſtis eſt in Topicis Ariſtotelem Propoſitiones indigentes Demonſtrationis vocaſſe Axiomata.

Eſt & *vox oratoria.* Vocant enim oratores λόγου ἀξίωμα, orationem illuſtrem.

Vim & authoritatem rerum & verborum tum ſingulorum, tum coniunctorum. Vocatur & λόγος σεμνὸς (grauis) & λόγου μέγεθος. Vid. Hermogen. & Sturmium. Virum grauem & magnum decet oratio axioma. *Qualis vir, talis oratio*, dicebat ille, cum audiret ranam coaxantem.

Eſt & vox politica, vt cum dicimus Perſonę axioma pro dignitate & amplitudine propter virtutes aut corporis dotes; Rationis & σύμβολον & interpres eſt oratio, ſingulare donum & axioma homini peculiariter tributum.

A X I S.

1. Axis eſt lignum teres tranſuerſum in curru, circa quod vertitur rota.

2. Axis in Aſtronomia linea eſt per mundi centrum ducta, circum quam mundus perpetuo conuertitur, Cicero Axem cœli vocat.

Aſtronomi diſtinguũt inter Axem Sphæræ & circuli in hac.

Axis Sphæræ eſt recta linea per centrum Sphæræ ducta & ad circumferentiam vtrimque terminata, circum quam quieſcentem Sphæra voluitur ſeu verſatur. Seu, Eſt Diameter Sphæræ, circum quam immobilem Sphæra conuertitur. Differunt igitur Axis & Diameter vt Species & Genus.

Axis circuli in ſphæra eſt recta perpendicularis ad circulum per centrum eius ducta, & ad περιφέρειαν ſphæræ vtrinq; terminata. Breuiter eſt Diameter Sphæræ ad circulum perpendicularis.

Axis igitur eſt Realis vel Imaginarius.

A V V L S I O, Deciſio.

Auulſio ſpecies motus violenti eſt.

In Trāſplantationibus fit auulſio. Tranſplātationes enim ſunt plantarum trāſlationes vel generationes, quæ auulſione fiunt, cum ſcilicet rami à matre auulſi, id eſt, à radice ſiue ab alio corpore in bene ſubactam transferuntur terram, qui viuere ſane & augeſcere cernuntur & ex ſeſe proceras efficere arbores. Nicol. Leon. in Ariſtotelem de iuuentute & ſeneƈt. Mort. & Vit. *Trāſplātatio eſt tra[n]ſlatio pla[n]tæ auulſione.*

Triplex Modus Generationis Stirpium.
Stirpes proueniunt {
- E Seminio.
- Auulſione ſeu deciſione.
- Inſitione, cum ex alia arbore inſeruntur arbori ramuſculi { Eiuſdem / Diuerſi } Generis.

Virgilius 2. Georg. Auulſionem hanc vocat abſciſſionē. Auelli Græcis eſt παραιρεῖσθαι. (Vtitur Theophraſt.) & ἐκσπᾶσθαι (Vtitur Ariſt. 3. de Generat. c. 11.) Auellere eſt παρασπᾶν. Virgilii verba ſunt, Plantas tenero abſcindens de corpore matrum. Sic Columell. 3. c. 19. Malleolus matri abſciſſus, &c. 18. Malleolus, qui deponitur in parte, qua eſt à matre deciſus.

LIT. E.

Digitized by Google

LIT. E.

EADEM.

Eadem { Simpliciter, ταὐτὰ, ratione communis Generis, Eadem λόγῳ οὐσίας.
Analogice & ſecundum accidens, τοιαῦτα, Eadem analogica.

Tres ſunt in corpore alimenti concoctiones, quæ diuerſis fiunt organis. Prima in ventriculo, Secunda in Venis, Tertia in partibus ſolidis aſſimilantibus. In his idem aliquid eſt analogicum. Proprium animantium eſt, vt ſolidiore quadam ſubſtantia tãquam fulcris quibuſdam ſuſtineant partes molliores. Hæc fulcra vt ſunt diuerſis prædita naturis, ita diuerſas etiam habent appellationes. In piſcib. dicuntur ſpinæ, in μαλακίοις ſepia, in gradientibus oſſa. Trium horum commune; vt Genus, nihil eſt, ſed quiddam commune analogicum: ſpinas habere proprium eſt animalis, quia μαλάκιον, id eſt, animal aquatile ἔναιμον: ſepion, quia ἔνυδρον ἄναιμον ζῷον: os, quia ſpirantia ſunt ἔναιμα. Quare cum his tribus diſcrepantibus primo inſint, Idem aliquid duntaxat analogicum habent.

Ad eadem ſimpliciter refertur Canon: Eadem ſecundum ſpeciem ſeu naturam, licet numero diuerſa ſint, communicant tamen in proprijs accidentibus: vt ſi vnus homo eſt γελαστικὸς, omnes alii erunt huiuſmodi; quia accidens proprium cõſequitur naturam ſpecificam. Atq; eo magis conſequitur partes vnius indiuidui homogenei. Itaq; ſi vna ſtella eſt ſphærica, omnes erunt tales: ſi vna ſtella eſt luminoſa, vt ſol, reliquæ quoq; luminoſę ſunt, licet differãt ſecũdũ magis & minus; id eſt, vna ſtella magis ſit luminoſa, quam altera. De Luna tamen hic aliqua dubitatio. Multis enim videtur luna omne lumen recipere à Sole.

Quæ vniſcæ ſunt naturæ cōmunicant naturalibus proprijs.

Interdum eadem ſumitur preſſe, ſeu anguſte, vt ſimilibus opponatur, vt cum dicitur ὁμοίωσις non eſt αὐτότης, & αὐτότης non eſt ὁμοίωσις. Aliud eſt ὁμοίωσις τὸ ὅμοιον, aliud αὐτὸ τὸ ὄν.

Ἄλλως ex informatione Armandi.

Eadem dicuntur aut per ſe, aut per accidens.

Per ſe aut Abſolute, aut Reſpectiue.

Abſolute dicuntur eſſe eadem, quæ ſunt vnum numero, habentia idem eſſe naturale: ita Petrus Petro, id eſt, ſibi idem eſt.

Reſpectu ad aliud eadem dicuntur

1. Reſpectu ſpeciei. Ita eadem ſpecie ſunt, quæ ſub vna ſpecie continentur. vt Ariſt. & Plato ſub Homine.

Et hoc modo etiam aliqua ſunt idẽ proprio & definitione: Quæcunq; enim ſunt vnius ſpeciei, habent eandem Definitionem & idem proprium ἰδιάζει.

2. Reſpectu Generis. Ita dicuntur eadem genere, quæ continentur ſub eodem genere: Homo & Aſinus ſub Animali.

3. Reſpectu alicuius Analogi ſeu commu-

niſab vno : ita ſubſtantia & accidens ſunt idem in ente, quod de vtroque per ſe dicitur.

Per Accidẽs eadem eſſe aliqua dicuntur, ita vt dicatur accidens per ſe & ſubiectum per ſe, idq; tripliciter.

1. Cum duo accidentia dicuntur de eodem ſubiecto: vt ſi dicatur facundia & deformitas de Vlyſſe : Hæc ſunt idem per accidens.

2. Cum accidens de ſubiecto dicitur, vt facundia de Vlyſſe. Hic facundum & Vlyſſes ſunt idem per accidens. Armandus hic addit 3. modos eorundem per accidens.

1. Cum de ſubiecto ſimplici prædicatur ſimul ſubiectum & accidens: vt hic homo eſt homo facundus. Vbi nimirum dicuntur ſimul ſubiectum & accidens.

2. Cum de ſubiecto & accidente prædicatur accidens ſolum, vt Homo formoſus eſt formoſus.

3. Cum prædicatur ſubiectum & accidẽs ex parte prædicati de ſubiecto, & accidẽte ex parte ſubiecti, ita vt accipiatur totum ſimul ex parte prædicati & ſubiecti: vt: Hic homo facundus eſt homo facundus. Sed hi poſteriores Armandi modi non habent magnum vſum.

EBVLLIO.

Ebullire propriè eſt inter bullitionẽ, id eſt, bullarum emiſſionem, effundi: vt aqua in aheno valde calefacta efferueſcit, ita vt non capiendo ſe ipſam non effundi non poſſit: id quod fit propter rarefactionem.

Fit autem Bullitio, cum inflatur humidum à calido. Nam attollitur, quia intumeſcit, & fit moles amplior. In paru. Naturalib. ſeu Bullitio fit, cum calidum agit in humidum, & id reſoluit in ſpiritum, qui mouetur ad id, quod eſt exterius. Petrus de Aluer. de iuuent. ſeneċt. & c.l.18.c.81.

Per Metaphoram vſurpatur à Phyſicis de effectis impropriè dictis, quę ſunt emanationes, effluxus quaſi & conſecutiones naturales, vt proprietates ebulliunt è cõditionibus ſeu principiis rei eſſentialibus, id eſt, exiſtunt, oriuntur, proficiſcuntur, manant, deriuantur.

Ab oratoribus interdum accipitur pro oſtentare, vt ebullire ſuas ſapientias: quæ hyperbolica eſt translatio.

- **Efficiens**
  - Per ſe (ſua vi Effectũ producens)
    - Prima
      - Simpliciter: quæ nullam prorſus habet ſe priorem.
      - Secundum quid: certo reſpectu prima.
    - Secunda primæ ſubordinata
      - Mediata, quæ interuentu aliarum agit.
        - Remota, inter quam & effectũ plures cauſæ intercedunt.
        - Propinqua, inter quam & effectum vna tantum cauſa intercedit.
      - Immediata, quæ ſine interuentu aliarum proxime agit; alias Proxima.
  - Per accidens, (quæ effectum cauſat per aliud)
    - *Ex parte* cauſæ
      - *Propior*; vt ſi Phyſicus, qui accidit ædificatori, dicatur cauſa ædium factarum.
      - *Remotior.*
    - *Ex parte Effecti*
      - Remouens impedimẽtum. Hic cauſa habet neceſſarium quodammodo ordinem ad effectum.
      - *Fortuita* ſeu Fortuna & Caſus, vt loquitur Ariſtoteles. Hic cauſa ad effectũ prorſus non neceſſarium ordinem habet.

Explicatio quorundam, quia hæc non ſunt omnino ἐξαγώνια.

Immediata] Hæc ab Ariſtotele etiam Sũma dicitur, quia plene ſatisfacit quæſtioni propter Quid.

Remouens.] Columna, in qua quieſcit lapis, impedit motũ lapidis deorſum. Si igitur aliquis mouet columnam (per ſe) is dicitur mouere lapidem, in columna alioquin quieſcentem, per accidens.

Fortuita] Fodiens agrum eſt cauſa fortuita reperti theſauri. Hic effect⁹ cõtingit præter ordinem & rariſſime.

Propior, Remotior.] Id eſt alia cauſa per accidens, eſt magis per accidens, alia minus, id eſt, prout magis vel minus coniuncta eſt cum cauſa per ſe, eatenus dicitur magis vel minus accidentalis eſſe. Exempli cauſa, Statuarius eſt cauſa per ſe ſtatuæ, ſed ei coniuncta ſunt Homo, vel Polycletus & Muſicus: Inter hæc autem propinquior eſt Homo vel Polycletus ſtatuæ, quam Muſicus.

Ita igitur Homo minus accidentalis eſt, quam Muſicus, quia eſt neceſſaria conditio ſtatuarii, vt ſit Homo, ſi

debeat eſſe ſtatuarius. Muſicus vero eſt remotius quid & magis accidentale. Muſicus enim cauſa ſtatuæ per hominē, in quo eſt Muſica, & homo per artem ſtatuariam, quæ in ipſo eſt.

Sed nonnulli hodie non cauſam ſtatuæ, ſed adiunctum efficientis malunt dicere Muſicum: (Ex his ſunt Ramei) & Hominem conditionem ſine qua non.

EFFICIENS PER SE.

Efficiens per ſe
- Ordinaria, quæ agit ſecundum cōmunem naturæ ordinem.
  - Naturalis.
  - Moralis, quæ effectum cauſat moraliter ſeu Ethice.
  - Artificialis; ex præſcripto artis.
- Extraordinaria, quę in efficiendo à cōmuni cauſandi ordine recedit. Ea eſt
  - Præternaturalis, παρὰ φύσιν, (vt cum Deus præter vſitatum Naturæ ordinem agit.)
  - Supranaturalis, ὑπὲρ φύσιν, ſupra captum vireſque Naturę agens.

Efficiens per ſe
- Neceſſaria
  - Simpliciter. Abſoluta neceſſitate agens.
  - Secundum quid; Neceſſitate hypothetica ſeu conditionata agens.
- Contingēs, contingēter agens
  - Voluntaria
    - Simpliciter plena integraq; voluntate agens.
    - Remiſſa refractaque, agens voluntate ſeu appetitu triſti & ægre ſequaci.
  - Inuoluntaria, quæ agit ſine voluntate vel προαιρέσει.

Efficiens à Scholaſticis ſæpe accipitur ita ſtricte, vt excludat Meritoriam & Demeritoriam cauſam, item diſponentem, vt cum dicit Scotus, peccatum non corrumpere gratiam effectiue, id eſt, Phyſice, ſed demeritorie lib.2.diſt. 37. Scotus & deficientem: vt cum dicunt peccatum nō habet cauſam efficientem, ſed deficientem, habet volūtatē pro cauſa deficiente, non efficiente. Scotus ibidem ex Auguſtin. 12. de Ciuitat. Dei cap.7. Id eſt, voluntas eſt peccati cauſa quatenus defectibilis eſt.

Scotus tamen alicubi efficientis nomen meritoriæ etiam cauſæ tribuit, idq; recte. Eſt enim meritum efficiens impulſiua. Melanchthon in Dial. Verba Scoti ſunt, Chriſtus ſalutem nobis collatam per redemptionem effecit meritorie, vt homo. l.3.diſt.9.

Dionyſius à Rickel in Enarratione in Euang. Iohan. Aqua eſt materiale elementum corpus lauans & diſpoſitiue regenerans. Spiritus Sanct. vero intus mentem purificat & efficienter regenerat.

EFFECTVM.

Effectum accipitur γενικωτάτως.

Pro

1. Pro αἰτιατῷ, Cauſato, & Cauſatione ſeu pro effecto & effectione cuiuslibet Cauſæ, ſiue ea ſit interna, ſiue externa, vt pro formato & formatione, pro rei habentis formam facultate & actione propria; pro materiato & materiatione, pro re conſtante ex materia & forma, quæ dicitur Eſſentia, vt quæ effectum ſit materiæ & formæ.
2. Generaliter (γενικῶς) pro Effecto vel effectione efficientis, ſeu pro actione efficiente & opere ipſo, actione producto. ſeu pro ἐνέργεια, ἐνεργήσει & ἐνεργήματι ſimul, pro generatione & generato, pro motu, & re motu facta, pro alteratione & re alterata.
3. Specialiter tantum pro opere, energemate, apoteleſmate, pro generato productoue. Eius ſpecies eſt abſurdum Effectum è certo falſo.
4. Specialiſſimo pro effecto efficientis è materia: cui opponitur productum ab agente per emanationem naturalem, vt creatio eſt Entis, quod ortum habet à ſummo Ente, quod ortum non habet ex non Ente, non effectio, ſed conſtitutio.
1. Quæ illarum ſignificationum ſit propria, quæris? Reſpondetur, Effectus, ſi nomen ſpectetur, proprie ad Efficientem cauſam refertur. Quo facit, quod Cauſæ nomen κατ' ἐξοχὴν à Platone & Cicerone Efficienti ſoli tribuitur. Et Simplicii hoc eſt Efficiens proprie eſt cauſa: materia & forma ſunt concauſæ, in prædicam. cap. 85. Adde, quod primo effectum, & quod vi efficientis eſt, conuenit; ſecundario vero reliquis.

Euenti etiam & Euentus nomen modo generale eſt, modo ſpeciale. Generaliter Euenta ſunt, quæ è Cauſis eueniunt. Specialiter, quæ exiſtunt vi efficientis. Specialiſſime, quæ ſunt à Cauſa contingente.
2. Cum Effecti nomine non ſolius Efficientis αἰτιατὸν ſeu Effectum ſignificatur, ſed vel plurium, vel omnium, *Ad effectū*
quæritur de ſignificatione Effecti prin- *omnes quatuor cauſæ,*
cipali? *vel plures*
Reſp. Principaliter ita effectum pariter ad *concurrunt.*
omnes cauſas referri, & ita effectum eſt, quod ex cauſarū concurſu & quaſi conſpiratione exiſtit ſeu euenit. Minus principaliter ad Cauſas non omnes, vt verbi gratia ad duas, vt ad materiam & formam: nam in vſu docendi, diſputādi & arguendi concurſus ille non ſemper eſt abſolutus.

Omnino igitur effectum conſideratur tripliciter: *vel reſpectu ſingularū cauſarū ſeorſim ſeu ſeparatim*, (vt cū dico effectū eſt vel Efficientis, vel materiæ, vel formæ, &c.) *vel reſpectu cauſarum omnium ſimul: vel reſpectu plurium*, quod effectum dicitur Eſſentia, quæ nunquam aſſequitur perfectam Naturam Entis, antequam aſſequatur Eſſe exiſtentiæ, vt loquitur Alex. Alenſ. in 5. Metaph.

Διχοτόμως.

Effecta { Coniuncta. / Separata.

Vſus.

Ex his intelliguntur ſequentia. Hoc Platonis, efficiens & cauſa recte vnum dici poteſt. Et hoc Ficini. Effectio pertinet ad mentem, quæ per Ideam ex materia quadam efficit. Effectorum omnium primum eſt eſſe (intellige de *Eſſe creaturæ*, quod eſt *eſſe participatum.*) Idem M. Ficinus in Platon. Theolog. l. 2. Effectorum alia alicuius gratia fiunt, vt ea, quorum opifex aut natura, aut voluntas eſt: alia nullius, vt cum vellimus capillum. Themiſt. in 2. Phyſ. text. 49.

Effectus cauſæ agentis ex propoſito eſt illud, quod accidit ex intentione agentis. Vnde quicquid prouenit in effectu præter intentionem, eſt per accidens. Thom. in 2. Phyſ. text. 8. Effectus in ſuis naturis aſſimilatur cauſis proximis, non remotis. Thom. 6. Metaph. lib. 3.

Effectus artificialis aſſimilatur conceptui. Alex. de Ales in 1 Metaph. Horum pronuntiatorum quædam ita explicanda ſunt, vt accipiatur vox effecti γενικῶς, quædam, vt ἐν μέρει.

Effectum Materiale dicitur id quod habet Materiam: Alias materiatum & Phyſicum. Ad hoc effectum neceſſario quatuor cauſæ concurrant. Id ita oſtendit Alexander de Ales in 5. 1. Philoſ. text. 2. Effectus materialis de ratione ſui requirit, vt ſit deductus de potentia ad actum, & cum nihil de ſe ipſo generetur, deducitur ab aliquo agente, quod ob aliquem finem deducit, & cũ educatur de potentia paſſiua ad actum, oportet, vt & potentia paſſiua, & actus concurrat per ſe ad ipſum effectum, ac potentia paſſiua fundatur ſuper materiam, & actus ſuper formam, vel eſt idem quod forma: & ita ad effectum quatuor cauſæ concurrunt. Hæc Alenſis erudite.

Omnes 4. Cauſæ concurrunt ad effectũ materialem.

Vſus vocis.

1. *Effecti nomen* non conuenit adorandæ Trinitati, ſeu Deo in ſe cõſiderato, extra reſpectum ſeu σχέσιν ad creaturas, Nõ dicitur Filius eſſe effectum Patris: Non dicitur effectorum omnium primum. Eſt eſſe diuinum, quod eſt eſſe per Eſſentiam, quia ab alio non eſt, vt ait Alexander Alenſis in 5. 1. Philoſ. context. 12. Pater nullum habet ſuæ ὑπάρξεως, principium, nullam cauſam. Filius ad Patrem, vt ad ὑπάρξεως ſuæ principiũ, refertur. Græci tamẽ Theologi Patrem αἴτιον, Filium αἰτιατὸν dixerunt, eo quod Filius cõſideratus nõ reſpectu eſſentiæ, ſed hypoſtatice, nõ à ſe, ſed à Patre ſit, quo ſenſu nõnulli dicunt Filiũ nõ eſſe αὐτυπόστατον, etſi ſit αὐτόθεος. Sed quo prouehimur?

2. Deo, prout extra ſe, id eſt, in operibus ſuis creaturas reſpicientibus contemplandus nobis proponitur, Effecta tribuuntur. Ita proprium Dei effectũ dicitur, quod cæteris agẽtibus omnibus ſupponitur τὸ εἶναι, ſimpliciter acceptũ.

Deus Vniuerſalis Eſſendi cauſa

Differt Effectum.

1. A conſequente, vt ſpecies à genere. Omne enim Effectum eſt Conſequens. Sic Plato in Philebo: Efficiens ſemper præcedit: & quod efficitur, inſequitur. Sed nõ omne conſequens eſt Effectũ. Σύγχυσιν igitur hic eſt vitanda recte loqui volentibus, & quidem debentibus in arduis diſputationibus: Peccata non ſunt Reprobationis diuinę Effecta, (Deus enim non eſt author Peccati) ſed Conſequentia.
2. A Facto, quia factum ſolius Efficientis factum eſt.
3. Ab Opere, quia etſi opus quodcunq; non vnius cauſæ vi exiſtat, ſed vi cauſarum quatuor, tamen ad Efficientem potiſſimũ refertur, quippe opus dicitur eſſe alicuius Efficientis, non autem materiæ, nec formæ, nec finis: vt gladius dicitur eſſe opus fabri, non autem ferri, nec figurę ſuę, neq; deniq; vulnerationis, de Ioh. Piſcat. ſententia, lib. 1. Exercit. Log. Sed Apoteleſma et Materiæ & Formæ appropriatur. Sic enim loquũtur Philoſophi: Materia & Forma ſunt principia conſtitutiua: Ἀποτέλεσμα ἐξ ἀμφοῖν, id eſt, è materia & forma conſtitutum corpus, eſt compoſitum naturale. Ratio eſt, quia Phyſicæ formæ & materiæ analogia quædam eſt, & σχέσις ad duas cauſas coefficientes prolis, vt ex congreſſu viri & mulieris exiſtit proles perfecta: vnde pater & mater dicuntur. Sic ex coniunctione, συνδυασμῷ, congreſſu formæ (vt patris) & materiæ (vt matris) exiſtit compoſitum Phyſicũ vel Eſſentia ſeu Natura, (quæ eſt, *quo quiſq; conſtat*) vt apoteleſma.

Opus ... Efficien... produc... vt qu... cæteræ... cauſar... ex Ma... & For... propter... nem: ... tiſſime ... ficienti ... tribuit

Quiddi- turæ.

Effectis ſubiecta ſunt τὸ διὰ φύσιν, τὸ ἐκ προνοίας, ἢ προαιρέσεως, τὸ διὰ πάθος, τὸ ἀπὸ τύχης, τὸ βίαιον, id eſt: Profectum à natura, à cõſilio, à perturbatione ſeu repentino motu animi, à fortuna & caſu, (Fortuita vocantur & Caſualia,) à vi ſeu

à vi ſeu neceſſitate violenta ſeu cogente. (vocatur violentum.)

De Effectis Efficientis ſequentes diſtinctiones intelliguntur. Effecta ſunt duplicis generis. Alia ſunt Accidentia, quæ à formis & cauſis ſuis fluunt. Alia ipſa ſubiecta, in quibus accidentia hęrent: Ita ratio ſiue Rationalitas, tum Riſibilitatis, tum Hominis cauſa eſt. & vtrumq; Effectum illius, Fortun. Crell. in Com. in lib. 1. ἀκροάσ. Ariſt pag. 14.

Ex his accidentia ſunt ſimplicia ſubiecta, vt corpora naturalia συγκεχυμένα, id eſt, confuſa dicuntur, quia tota ſunt, quæ ex diuerſarum partium quaſi confuſione conſtant, quod in corpore animalis perſpicuum eſt.

Effecta ſunt rerum poſitiuarum, vel priuationum. Poſitiuarum, vt Iuſtitiæ, Sanguinis Chriſti, Apellis: Priuationum, vt cum dicitur Cęcitas miſeriam quandam afferre; Mors Filij triſtitiam parenti: ſurditas defectum diſciplinæ acroamaticæ.

EFFVSIO, ἔκχυσις.

Effuſio eſt propria vel impropria. Propria eſt, quæ fit per exitum in aliud cũ deſertione ſui ſubiecti. Impropria, cum quod communicatur, non migrat in aliud ſubiectum. Vel cum large copioſeque aliquid alij datur, vt iniit.

Forma naturalis non eſt, niſi in vno, ſeu habet eſſe in vno. Non igitur proprie effundi dicitur.

De forma rationis aliter ſtatuendum putat Alb. Magn. Sicut enim, inquit, coloris ſpecies defertur per lumen ad viſum: ita etiam per lumen intellectus agentis defertur ſpecies cognitionis, (quæ eſt intentio rei) ad animam, & ſimiliter etiam per lumen diuinum.

Alij dicunt: quia plures cognoſcunt rem aliquam, ideo dici in pluribus cognitionis formam eſſe effuſam, quæ in anima eſt per modum accidentis.

Duplex eſt virtus animæ: Vna, quæ eſt in ipſa, vt potentia viſiua: Altera, quæ effuſa eſt (Barbari dicunt Effluxa eſt) ab anima in corpus, quæ defertur ad ſingulas partes corporis ſpiritibus corporalibus. Albert. Magn. in cœleſti Hierarchia.

Aliud Exemplum Metaphoricæ Locutionis.

Bonitas ſeu virtus effuſa ſeu effluens à Deo in res omnes eſt vna res, non ratione generis vel ſpeciei, ſed analogia ſeu ordine ad vnum principium, vt Ens. Sed vt habet eſſe in particularibus, vt effectis, non eſt vna, ſed multitudo ei attribuitur. Albertus Magn. in Cœleſt. Hierarch. Et qua habet eſſe in particularibus, conſequitur eam multitudo: at qua accipitur per abſtractionem à particularibus, vt commune quid, conſequitur eam Vnitas.

Licet non tangatur corpus proportionaliter diſtans ab igne ſecundum ſubſtãtiam, tangitur tamen ab eo per virtutem ipſius, quam agendo in illud effundit, id eſt, emittit, eiq; imprimit. Ita enim magis proprie dicitur.

In Ethicis Effuſio ſignificat prodigalitatẽ, quæ liberalitatis imitatrix eſt, teſte Cicerone, vt Effuſus Prodigum: Metaphor. ſumpta ab aqua. Effuſores dicuntur, qui patrimonium vel peculium prodigunt, id eſt, temere expendunt.

Effuſa interpretatio alicuius eſt ampliatio ſeu extenſio alicuius, quod ad intellectum attinet. Gotofredus.

ELECTIO.

Electionem vocant Aſtrologi obſeruationem dierum vel horarum ad res gerendas vel non gerendas: vel ipſam Inuentionem temporis, in quo cœlum ita conſtitutum ſit, vt produci effectum deſideratum poſſit.

Effectus artificialis aſſimilatur conceptui. Alex. de Ales in 1 Metaph. Horum pronuntiatorum quædam ita explicanda ſunt, vt accipiatur vox effecti γενικῶς, quædam, vt ἐν μέρει.

Effectum Materiale dicitur id quod habet Materiam: Alias materiatum & Phyſicum. Ad hoc effectum neceſſario quatuor cauſæ concurrant. Id ita oſtendit Alexander de Ales in 5. 1. Philoſ. text. 2. Effectus materialis de ratione ſui requirit, vt ſit deductus de potentia ad actum, & cum nihil de ſe ipſo generetur, deducitur ab aliquo agente, quod ob aliquem finem deducit, & cũ educatur de potentia paſſiua ad actum, oportet, vt & potentia paſſiua, & actus concurrat per ſe ad ipſum effectum, ac potentia paſſiua fundatur ſuper materiam, & actus ſuper formam, vel eſt idem quod forma: & ita ad effectum quatuor cauſæ concurrunt. Hæc Alenſis erudite.

Omnes 4. Cauſæ concurrunt ad effectũ materialem.

Vſus vocis.

1. *Effecti nomen* non conuenit adorandæ Trinitati, ſeu Deo in ſe cõſiderato, extra reſpectum ſeu σχέσιν ad creaturas, Nõ dicitur Filius eſſe effectum Patris: Non dicitur effectorum omnium primum. Eſt eſſe diuinum, quod eſt eſſe per Eſſentiam, quia ab alio non eſt, vt ait Alexander Alenſis in 5. 1. Philoſ. context. 12. Pater nullum habet ſuæ ὑπάρξεως, principium, nullam cauſam. Filius ad Patrem, vt ad ὑπάρξεως ſuæ principiũ, refertur. Græci tamẽ Theologi Patrem αἴτιον, Filium αἰτιατὸν dixerunt, eo quod Filius cõſideratus nõ reſpectu eſſentiæ, ſed hypoſtatice, nõ à ſe, ſed à Patre ſit, quo ſenſu nõnulli dicunt Filiũ nõ eſſe αὐτοϋπόστατον, etſi ſit αὐτόθεος. Sed quo prouehimur?

2. Deo, prout extra ſe, id eſt, in operibus ſuis creaturas reſpicientibus contemplandus nobis proponitur, Effecta tribuuntur. Ita proprium Dei effectũ dicitur, quod cæteris agẽtibus omnibus ſupponitur τὸ εἶναι, ſimpliciter acceptũ.

Deus Vniuerſalis Eſſendi cauſa.

Differt Effectum.

1. A conſequente, vt ſpecies à genere. Omne enim Effectum eſt Conſequens. Sic Plato in Philebo: Efficiens ſemper præcedit: & quod efficitur, inſequitur. Sed nõ omne conſequens eſt Effectũ. Σύγχυσις igitur hic eſt vitanda recte loqui volentibus, & quidem debentibus in arduis diſputationibus: Peccata non ſunt Reprobationis diuinę Effecta, (Deus enim non eſt author Peccati) ſed Conſequentia.

2. A Facto, quia factum ſolius Efficientis factum eſt.

3. Ab Opere, quia etſi opus quodcunq; non vnius cauſæ vi exiſtat, ſed vi cauſarum quatuor, tamen ad Efficientem potiſſimũ refertur, quippe opus dicitur eſſe alicuius Efficientis, non autem materiæ, nec formæ, nec finis: vt gladius dicitur eſſe opus fabri, non autem ferri, nec figurę ſuę, neq; deniq; vulnerationis, de Ioh. Piſcat. ſententia, lib. 1. Exercit. Log. Sed Apoteleſma ẽt Materiæ & Formæ appropriatur. Sic enim loquũtur Philoſophi: Materia & Forma ſunt principia conſtitutiua: Ἀποτέλεσμα ἐξ ἀμφοῖν, id eſt, è materia & forma conſtitutum corpus, eſt compoſitum naturale. Ratio eſt, quia Phyſicæ formæ & materiæ analogia quædam eſt, & σχέσις ad duas cauſas coefficientes prolis, vt ex congreſſu viri & mulieris exiſtit proles perfecta: vnde pater & mater dicuntur. Sic ex coniunctione, συνδυασμῷ, congreſſu formæ (vt patris) & materiæ (vt matris) exiſtit compoſitum Phyſicũ vel Eſſentia ſeu Natura, (quæ eſt, *quo quiſq; conſtat*) vt apoteleſma.

Opus vt ab Efficiente productum, vt quoque cæterarum cauſarũ, vt ex Materia & Forma propter Finem: ita potiſſime Efficienti attribuitur.

Quid Natura.

Effectis ſubiecta ſunt τὸ διὰ φύσιν, τὸ ἐκ προνοίας, ἢ προαιρέσεως, τὸ διὰ πάθος, τὸ ἀπὸ τύχης, τὸ βίαιον, id eſt: Profectum à natura, à cõſilio, à perturbatione ſeu repentino motu animi, à fortuna & caſu, (Fortuita vocantur & Caſualia,) à vi ſeu

à vi ſeu neceſſitate violenta ſeu cogente. (vocatur violentum.)

De Effectis Efficientis ſequentes diſtinctiones intelligantur. Effecta ſunt duplicis generis. Alia ſunt Accidentia, quæ à formis & cauſis ſuis fluunt. Alia ipſa ſubiecta, in quibus accidentia hęrent: Ita ratio ſiue Rationalitas, tum Riſibilitatis, tum Hominis cauſa eſt. & vtrumq; Effectum illius, Fortun. Crell. in Com. in lib. 1. ἀκροάσ. Ariſt pag. 14.

Ex his accidentia ſunt ſimplicia ſubiecta, vt corpora naturalia συγκεχυμένα, id eſt, confuſa dicuntur, quia tota ſunt, quæ ex diuerſarum partium quaſi confuſione conſtant, quod in corpore animalis perſpicuum eſt.

Effecta ſunt rerum poſitiuarum, vel priuationum. Poſitiuarum, vt Iuſtitiæ, Sanguinis Chriſti, Apellis: Priuationum, vt cum dicitur Cęcitas miſeriam quandam afferre; Mors Filij triſtitiam parenti: ſurditas defectum diſciplinæ acroamaticæ.

EFFVSIO, ἔκχυσις.

Effuſio eſt propria vel impropria. Propria eſt, quæ fit per exitum in aliud cũ deſertione ſui ſubiecti. Impropria, cum quod communicatur, non migrat in aliud ſubiectum. Vel cum large copioſeque aliquid alij datur, vt inſit.

Forma naturalis non eſt, niſi in vno, ſeu habet eſſe in vno. Non igitur proprie effundi dicitur.

De forma rationis aliter ſtatuendum putat Alb. Magn. Sicut enim, inquit, coloris ſpecies defertur per lumen ad viſum: ita etiam per lumen intellectus agentis defertur ſpecies cognitionis, (quæ eſt intentio rei) ad animam, & ſimiliter etiam per lumen diuinum.

Alij dicunt: quia plures cognoſcunt rem aliquam, ideo dici in pluribus cognitionis formam eſſe effuſam, quæ in anima eſt per modum accidentis.

Duplex eſt virtus animæ: Vna, quæ eſt in ipſa, vt potentia viſiua: Altera, quæ effuſa eſt (Barbari dicunt Effluxa eſt) ab anima in corpus, quæ defertur ad ſingulas partes corporis ſpiritibus corporalibus. Albert. Magn. in cœleſti Hierarchia.

Aliud Exemplum Metaphoricæ Locutionis.

Bonitas ſeu virtus effuſa ſeu effluens à Deo in res omnes eſt vna res, non ratione generis vel ſpeciei, ſed analogia ſeu ordine ad vnum principium, vt Ens. Sed vt habet eſſe in particularibus, vt effectis, non eſt vna, ſed multitudo ei attribuitur. Albertus Magn. in Cœleſt. Hierarch. Et qua habet eſſe in particularibus, conſequitur eam multitudo: at qua accipitur per abſtractionem à particularibus, vt commune quid, conſequitur eam Vnitas.

Licet non tangatur corpus proportionaliter diſtans ab igne ſecundum ſubſtãtiam, tangitur tamen ab eo per virtutem ipſius, quam agendo in illud effundit, id eſt, emittit, eiq; imprimit. Ita enim magis proprie dicitur.

In Ethicis Effuſio ſignificat prodigalitatẽ, quæ liberalitatis imitatrix eſt, teſte Cicerone, vt Effuſus Prodigum: Metaphor. ſumpta ab aqua. Effuſores dicuntur, qui patrimonium vel peculium prodigunt, id eſt, temere expendunt.

Effuſa interpretatio alicuius eſt ampliatio ſeu extenſio alicuius, quod ad intellectum attinet. Gotofredus.

ELECTIO.

Electionem vocant Aſtrologi obſeruationem dierum vel horarum ad res gerendas vel non gerendas: vel ipſam Inuentionem temporis, in quo cœlum ita conſtitutum ſit, vt produci effectum deſideratum poſſit.

Eius ſpecies ſunt multæ, vt Electio ſectionis venarum, arborum cædendarum, plantationis, ſeminationis, commigrationis, peregrinationis, legationis, piſcationis, venationis, curationis certi alicuius membri affecti, balnei. Harum aliæ ſunt ſuperſtitioſæ & nullius efficaciæ: aliæ ſunt Phyſicæ, & habent efficacitatem. Vide Henr. Ranz. Diarium de Electionib. pag. 325. & Iohan. Regiomont.

Electio in Ethicis accipitur æquiuoce.

Vno modo pro actu voluntatis plenam comprehenſionem intellectus conſequente, vt cum dicitur quis peccare ex Electione, cum affectus non perturbat intellectũ, aut ignorantia eum vitiat. Altero, pro actu voluntatis antecedẽte concluſionem Syllogiſmi practici, quæ electio non eſt aliud, quam efficax obiecti volitio, ad inquirendũ medium, per quod poſſit obiectum attingi. Seu, Electio vel accipitur pro plena acceptatione perfectaq; volitione. Hæc præſupponit notitiam perfectam obiecti. Vel pro volitione efficaci Syllogiſmum practicum ſequente. Hæc non eſt niſi eius, ad cuius eſſe operatur voluntas, quantum poteſt, quia nihil vult efficaciter, niſi ad quod ordinat media, per quæ eo poteſt deduci.

Vſus.

Quæritur ab Ethicis, an Electio ſit Impoſſibilium? Reſpon. Primi modi eſt impoſſibilium, quia voluntas eſt τῶν ἀδυνάτων, non errans tantum, ſed etiam talis, quæ habet præſuppoſitam plenam apprehenſionem intellectus. Electio ſecundi modi non eſt impoſſibilium, nullus enim de impoſſibilibus ratiocinatur practice. Syllogiſmus enim Practicus ex fine concludit deſtinatum ad finem, vt iter, qua ad eum definiatur: Talis αἵρεσις non eſt de impoſſibili (nullus conſultat de impoſſibilibus, nec præcipit intellectui practico ad inquirendum media ad illud) Scot. l. 2. diſt. 6.

In Politicis Electio eſt idoneæ Perſonæ ad dignitatem vel ſocietatem ſolennis vocatio. Vide Comment. in Ius Canonicum.

ELECTRVM,

ἤλεκτρον.

Electrum 1. eſt gummi arboris, ſeu lacryma defluens ex arboribus, inprimis pino & pinaſtro, quæ deinde congelaſcens, in lapidis duritiem vertitur. De hoc Ambroſius Hexaemer. l. 2. cap. 15. Quid tibi referam, quod Electrum lacryma virgulti ſit, & in tantæ materiæ ſoliditatem lacryma dureſcat? Nec leuibus id aſſeritur teſtimoniis, quando folia & minutiſſimorum ſurculorum portiones, aut exigua quædam animantium genera in Electro ſæpe reperiantur, quæ videtur, cum adhuc gutta eſſet mollior, recepiſſe, & ſolida tenuiſſe. In ſignificatione hac vſurpauit Martialis illo verſu:

Corticibus duris ſudare electra feruntur.

Eſtq; vel Natiuum (quod eruitur è fodinis metallicis) vel Factitium. Vide Plinium l. 33. c. 4. & Seruium in 8. Æneid.

2. Electrum eſt aurum, cui admixta eſt quinta argenti portio. Sic accipiunt Iuriſconſulti. Hoc Vlpiano auri appellatione non continetur. Hinc Electrei nummi apud Lampridium, qui ſunt ex auro & argento quaſi fœderati, vt loquitur Tertullianus contra Praxeam.

3. Theophraſto eſt miſtura ſeptem Planetarum, id eſt, metallorum, facta colliquatione in vnum corpus.

ELEMENTVM.

Ariſtoteles 5. Metaph. cap. 3. declarans omnis vocis Elementi ſignificationes ait, hanc eſſe veram omnibus conditionem, quod Elementum ſit primũ & ſim-

& ſimplex & indiſſolubile in alia, & quod in ipſa re inſit. Zabar. De Ratione Elementi eſt eſſe internum & primum. (in eo genere) idem. Grammaticus non vocat dictiones elementa orationis, neq; ſyllabas elementa dictionum, ſed ſolas literas, quæ in nihil aliud reſolui poſſunt, & ſunt abſolute primæ. Has namq; elementa vocat orationis. Ita in ſcientia Naturali non poſſunt vocari elementa, niſi prima materia & forma, quæ ex nullis aliis prioribus aut ſimplicioribus conſtant, ſed ſunt ſimpliciſſimæ: at materia proxima, cũ ſit ex alia materia & aliis elementis compoſita, non poteſt Elementum vocari.

In Phyſicis igitur impropriè dictum Elementum eſt corpus ſimplex inferius & inconſtantius, ex quo reliqua corpora fiunt ſeu componuntur, & in quod reſoluuntur. Auerrois hoc iudicium eſt.

Impropriè, quia ex aliis prioribus componuntur, videlicet materia prima & forma: Sed magis impropriè à Peripateticis etiam Cœlum dicitur Elementum ſeu στοιχεῖον, quod Elemento ſit ſimile. Propriè enim Elementum eſt cauſa interna, vt materia, Cœlum vero eſt cauſa externa.

Tranſlatè etiam Elementa dicuntur principia artium & ſcientiarum, earumq; Rudimenta.

Vſus.

Quæritur, quo ſenſu Euclidea dicantur Elementa?

Reſpondetur Elementi ſignificationis diſtinctione è Scal. Elementum eſt ὁμώνυμον. 1. Id, quod confirmat & demonſtrat, eſt elementum eius, quod confirmatur & demõſtratur; vt Prima propoſitio apud Euclidem eſt elementũ Secũdæ propoſitionis, & quarta quintæ. 2. Elementum dicitur, in quod, tanquam ſimplicius diuiditur id, quod compoſitum eſt. Atq; hac ratione non quæuis propoſitio dicetur eſſe Elemẽtum, ſed omnium prima ac ſimpliciſſima eorum, quæ in rei effectæ productione ſunt conſtituta, ſicut Poſtulata & Axiomata ſunt Theorematum & Problematum elementa. Atque iuxta hanc Elementi ſignificationem conſtructa ſunt Euclidis elementa.

Sic Elementa cuiuſq; ſcientiæ dicuntur, ex quibus cętera omnia producuntur, & in quæ omnia reſoluuntur. Vt vocis literatæ ſunt pura & ſimpliciſſima principia, & quæ diuidi nequeũt, quib. nomen Elementorum imponimus, Litteræ, omniſq, ex his cõſtat dictio & oratio. Ita ſunt quædam Theoremata principia totius Geometriæ, quæ principii locum rationemq; habent ad ea, quæ conſequuntur, quæq; e diffuſa ſunt per omnia, atque multorum demonſtrationes accidentium præbent. Ea itaq; nominant Elementa.

Diſtinctio.

Elementa { Abſolute. Prima principia & remotiora.
Secundum quid, propiora principia.

Explicatio.

Materia prima & Forma ſunt abſolute Elementa, quia in nulla alia reſolui poſſunt. Simplicia corpora nõ ſunt abſolute Elemẽta, ſed ſolũ inter corpora, ideo rectius vocatur: Elementa ſecundũ quid, ſeu cum additione dictionis corporea (Elementa corpora.)

Elementa { Eſſendi
Cognitionis

Rerum
Scientiæ } Principia.

ELEVATIO.

Alia ſignificatio eſt, cum dicitur in Politicis Eleuatio fidei teſtium: & in Aſtronomicis Eleuatio poli. Illic enim eleuatio eſt extenuatio & depreſſio: hic vero ἔξαρσις, ſeu exaltatio.

In Chymia Eleuatio eſt ſubtiliatio μικροχρονική, breuioris temporis, cum partes ſpirituales à corporeis, ſubtiles à craſſis, non fixæ à fixis inſtar fumi, vi ignis eleuantur. Eſtq; ſicca vel humida. Eleuatio ſicca eſt, qua partes ſiccæ ſubtiliores eleuantur. Vulgo ſublimatio.

Eleuatio humidi eſt, partium humidarũ in halitus extenuatarum à craſſis & ſiccis ſubtiliatio. vulgo Deſtillatio.

Eleuatio per retortam eſt cum humor propellitur ex retorta, id eſt, vaſe globoſo, cuius collum paulatim à ventre procedit, ac ſenſim in oblongum canalem reflexum tranſit.

ἔλλειψις.

Ellipſis, Defectus, opponitur ὑπερβολῇ, vt in Ethica virtutum Doctrina.

In Logica, Ellipſis eſt partis vel enunciati, vel ſyllogiſmi, vel methodicę tractationis. Eſt ſpecies ciypſεως.

In Grammatica Ellipſis quoque eſt, varia. Ab hac alia eſt Apoſiopeſis, Obticẽtia, Reticentia, Interruptio, qua ſenſus interrumpitur, integra ſententia non enuntiatur, Familiaris indignantibus. Virgil.

Men' incœpto deſiſtere victam?

Exemplum Grammaticæ Ellipſeos eſt, cum illius temporis mihi in mentem venit. Vallæ enim placet ſubintelligi, Conditio, Status, Qualitas. Sed Priſciano placet eſſe Antiptoſin Genitiui pro Nominatiuo. Franciſcus Sylnius putat eſſe locutionem integram, vt verbum venit ſit impersonale. Sylnio non adſtipulor: Etſi cum dicitur, Venit mihi in mentem: vereri, ſubdubitare, impersonaliter accipi affirmẽ, *Es kompt mir.*

In Sophiſtica, τὸ ἐλλειπὲς diuiſionis, & Fallacia παρὰ τὸ ἐλλειπὲς διαιρέσεως eſt, cum diuiſio eſt mutila, cum aliquod membrum eam deficit.

EMANARE.

Emanare eſt immediate eſſentiam comitari, tamen ſine reſpectu exiſtentiæ, & ante exiſtentiam, & ſine reſpectu cauſæ externæ.

Emanatio accipitur dupliciter.

1. Proprie eſt fluere ab alio, ſeu ex principiis eſſentiæ ſubiecti exiſtere ab eſſentia alicuius indiſſolubili nexu vinculoq; proficiſci. Sic emanant Reales proprietates. Sic ex anima emanant potentiæ.
2. Eſt tantum conſequi, vt Entia rationis: externa prædicata, cognitum eſſe à Deo.

Barbari ſic loquuntur. Aſſumptum ab Angelo corpus mouetur ab eo, vt à virtute emanata vel effluxa. Tu dices, emanante vel effluente, vel, quæ emanauit, vel effluxit; quæ emanat vel effluit.

Theologi Emanationem tribuunt proceſſioni Spiritus Sæternæ.

EMINENTER.

Eminenter eſt ſupra omnem menſuram, ſupra omnes gradus. Piccolhomineus dixit, Deum eſſe omnium rerum eminenter. Oppoſitum eius, Certo modo & menſura: ité Formaliter, Perfectiones creaturarum, quas nominibus bonitatis, ſapientiæ, &c. ſignificamus, ſunt in Deo, vt illarum cauſa ac principio eminenter, vel formaliter. Multa, quæ rebus Phyſicis tribuuntur eminenter ac nobiliſſimo modo perfectiſſime: Deus mouet ſe non hoc noſtro

noſtro modo, ſed alio nobis incomperto.

Quod habet virtus inferior, habet etiam ſuperior, ait Boetius, intellige eminenter habet. Sic Angelus habet rationem eminenter.

Eminentia per metaphoram eſt excellentia, Eminere, excellere, cæteris præſtare. Eminentia, excellentia, ὑπεροχή, vt formæ eminentia, in pr. fin. Authent. de alien. & Emph. Et titulus honoris eſt apud Iuriſconſult. eminentia tua.

EMOLLIRE.

In Phyſicis Emollire eſt ex duro facere molle, vel mollius facere. Emollitio eſt alteratio ſenſilis, qua ex duro fit molle: cui opponitur Induratio, qua ex molli fit durum.

Efficiens emollitionis eſt partim calidum ſiccum, humidum abſumens: partim frigidum ſiccum, conſtringens humidum.

Per Metaphoram ad mores & animos transfertur, qui dicuntur molliri, ideſt, mitigari, inflecti.

ENS.

Ens primo modo dicitur, quod recte reſponderi poteſt ad quæſtionem quid eſt: vt, Animal, cum quæritur, quid homo? Secundo, quod poteſt reſponderi ad quæſtionem An ſit: vt, Cæcitas eſt, Homo eſt, Vide Citadinum contra Picum.

Cenſura.

Hæc diſtinctio eſt inanis & falſa. Nam quærenti quid eſt peccatum, Reſpondeo: eſt malum, & tamen malum non eſt Ens primo modo dictum. Itaq; ſic dicendum potius.

Ens primo ſignificat rei Entitatem ſeu naturam decem generum, vt Cœlum Beatorum. Secundo veritatem propoſitionis, vt Cœlum Beatorum eſt.

Vſus.

Quæritur an priuatio, vt Cæcitas, ſit numeranda in Entibus ſeu rebus? Reſp. Ens dupliciter dicitur, vno modo vt incomplexum, entitatem rei ſignificans. & ad aliquod prædicamentum pertinens. Ita nulla priuatio eſt Ens: Altero, vt ſignificans veritatem propoſitionis, quæ conſiſtit in compoſitione, cuius nota eſt, verbum Eſt: & hoc Ens eſt, quod reſpondetur ad quæſtionem, An eſt. Ita cæcitatem dicimus eſſe in oculo, & aliam quamcunq; priuationem (vt malum) eſſe in ſubiecto, eique inniti, vt bono. Atque ita malum quoq; Ens eſt.

Thom. Aquinas.

Quæritur, an Cæcitas perfectam habeat mali rationem? Reſp. Cæcitas & aliquid boni relinquit, cui innititur: & perfectã mali rationem habet, nõ quia omne bonum adimat, ſed quia totũ illud bonum, cuius priuatio dicitur (hoc eſt viſum) adimit, quod non facit ophthalmia. *Picus in Reſponſ. ad Anton. Citadinum.*

Diſtinctio è Platonicis.

Ens dupliciter accipitur. Primo Ens eſt omne id, quod eſt extra nihil. Sic vſus eſt Ariſtoteles, cum Ens vni fecit æquale. In hac ſignificatione Deus eſt Ens. Secũdo Ens eſt quod ipſum eſſe participat, ſicut Lucens dicitur, quod lucẽ participat, & videns, cui ipſum ineſt videre. Ita Platonici accipiunt: ſic Deus non eſt Ens; ſed ſupra Ens, & pura puta Entitas. Eſt enim ipſum eſſe, quod à ſe, & ex ſe eſt, & cuius participatione omnia ſunt. Et ſic Deus cuiuslibet generis limites excedit.

Vſus.

Theſis.	*Antitheſis.*
Vnum eſt prius & ſuperius Ente. Platonici.	Vnum non eſt prius & ſuperius Ente. Ariſtoteles.

Conciliatio.

Vnum, hoc eſt, Deus. Vnum ante multa, eſt prius & ſuperius ente ſecundo modo accepto, & quidem prius & ſuperius eſt Attributione indirecta ſeu obliqua, cauſali. Omne enim Ens (hoc eſt, quod habet eſſe participatum) eſt ab vno (Deo) à fontali, vt loquitur Picus, vnitate: At ens non eſt Deus.	Vnum non eſt prius & ſuperius, hoc eſt, communius Ente, primo modo accepto, & quidem non prius & ſuperius Attributione directa. Ens enim æquale eſt vni, & vnum enti. Itaque dicitur Ens eſſe vnum, & vnum eſſe Ens.

Ens { Actu, quod re, oportet, extat. / Potentia.

Totum actu vnum. Si totum diuidas in partes, partes quidem remanent, ſed Totum, quod diuiditur, ipſum non remanet, ſed deſinit eſſe *actu*, & *potentia*, tantum eſt, ſicut partes, quæ prius erant *potentia*, tunc eſſe *actu* incipiunt: quippe quæ prius cum erant in Toto, vnitatem propriam actu non habebāt, quam tum primùm ſortiuntur, cum ſeparatæ à Toto ipſo per ſe ſubſiſtunt. Picus in Apolog.

Ens { *Incompletum*, Diminutum in natura, vt Motus. / *Fixum*, in Natura, vt calor.

In Agente principe virtus actiua eſt ens completum, in inſtrumento moto ab agente principali virtus eius; ſcilicet Inſtrumenti, vt proportionatur inſtrumentum motui, eſt ens incompletum.

Entis completi appellatione excluditur nonnunquam Ens partiale, ſiue ſit pars eſſentialis, ſiue integralis. Pars integralis, dum actu componit, non eſt ens completum. At ſi actu non eſt pars integralis, cum poſſit eſſe pars, eſt ens completum, vt id, quod cras tibi ſeu tuo corpori aggeneratur per nutritionem. Pars eſſentialis nunquam eſt ens completum, ſiue actu componat, vt forma actu inhærens, & materia actu ſubſtans, ſiue actu non componat: (ſed tantum aptitudine, id eſt, inclinatione) vt anima ſeparata, & materia nuda. Eſt ergo ens completum ens, quod non eſt actu pars integralis, nec eſt actu, nec aptitudine pars eſſentialis. Biel. l. 3. diſt. 1. quæſt. 1. Sed ego animam hominis ſeparatam à corpore nolim dicere ἁπλῶς eſſe incompletum Ens: Puto improprie & κατά τι eſſe imperfectum, quatenus in Anima ſeparata manere intelligitur inclinatio ſeu ἐπιτηδειότης ad informandum ſubiectum. (ſi modo coniuncta hoc informat.)

Entis ſeu ὄντος ſignificatio Platonica.

Τὸ ὂν & αὐτὸ ὂν (Ipſum Ens) Platoni eſt Deus. Religio eſt τοῦ ὄντος γνῶσις, id eſt, Dei cognitio. Vide Platonis Eutyphronem, Phędonē, Philebūl 6. & 7.

6. & 7. de Rep. 10. de Legibus, Epimonidem, Timæum, Phædrum. Vocitur Deus ab eodem ἀυτὸ ἕκαστον, ἀυτὸ τὸ ἀγαθόν, τὸ τι, μονοειδές.

Ens ampliſſime ſumptum eſt omne id, quod eſt extra nihilum. Ita etiam principia, Materia & Forma & Modi ſunt entia.

Deinde complectitur & principium omnium, Deum; & perfectam ſubſtantiam & accidens.

Tertio ſtrictius ſumptum ſignificat ens dependens, vt cum dicitur. Omne ens habet duo momenta: omne ens per ſe eſt ἀνυπόστατον principium ſeu cauſa entis eſt, & quæ ens efficit ſeu cauſatur, principium entis eſt τοῦ εἶναι vel τοῦ γενέσθαι, principium entis conſtituendi dicitur cauſa; principium entis cognoſcendi eſt axioma, per quod ens incomplexum cognoſcitur; Quodq; eſt aut non eſt; Idem eidem ſimul ineſſe & non ineſſe eſt impoſſibile.

Entis & Æterni diſtinctio è Timæo Platonis.

Aliquid eſt, quod ſemper eſt, eodemque modo ſe habet, nec vllum habet ortum. Aliquid, quod gignitur ſeu ortum habet & initium exiſtendi, neque vnquam vere eſt, eo modo quo illud τοῦτο, τὸ δὲ τοῦ μὴ ἀεί, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, τὸ μὲν τὸ γιγνόμενον ὂν δὲ οὐδέποτε. Illud eſt ἀΐδιον αἰωνιώτατον: Hoc vero, quicquid eſt præter Deum, vt natura ſeu Mundus, qui factus eſt à Deo ex ſubſtrata materia. Τὰ γιγνόμενα autem quædam habent mutabilem, fluxam & inconſtantem ὕπαρξιν & naturam: quædam conſtantem atq; firmiorem ex opificis voluntate & virtute, atque adeo cum cæteris rebus comparata æternitatem quandam precariam conſecuta ſunt, non tamen vere ſunt æterna, cum & principio quodam extiterint, & cum voluerit opifex, deſitura ſint. Itaq; Æternũ ſeu αἰώνιον dupliciter, vere & primo, id eſt, πρώτως καὶ καθ' αὑτὸ per eſſentiam (καθ' ὕπαρξιν καὶ αἰτίαν τοῦ εἶναι) quod vni Deo proprium eſt, nec vllo modo conuenit rebus creatis; & Æternum quodammodo (αἰώνιον πῃ) id eſt per participationem (κατὰ μετοχὴν τοῦ εἶναι) ex opificis αὐτοῦ ὄντος voluntate & pietate, vt ſunt Angeli, animi hominum.

ENS ex Caietano.

Caietanus in c. 1. de ente Thom. Aquin. ens ſignificat id, quod habet eſſe: Id autem quod habet eſſe, comprehendit in ſe eſſentiam, Eſſentia vero ſignificat id, quod importat Definitio, vt dicetur, quæ non dicit eſſe vel non eſſe. ex 1. poſter. Ens ergo ita ſe habet ad eſſentiam, quod complectitur in ſe vtrunq; eſſentiam ſcilicet, & eſſe; Eſſentia vero alterum tantum, & ideo ens appellatur compoſitum reſpectu eſſentiæ.

Quatuor modi ſunt Eſſendi.

Eſſe:
- Debiliſſimum.
- Huic proximum in debilitate.
- Minus debile.
- Perfectiſſimum.

Debiliſſimũ ens eſt maxime improprium. Huiuſmodi ſunt Negatio & Priuatio, quæ remouent aliquid: Eaq; ratio concipit quaſi quædam entia. Itaque in ratione eſſe dicuntur.

Proximum in debilitate eſſe eſt, quod habet aliquid admiſtum de Priuatione & Negatione, vt Motus, (actus imperfectus) Generatio, quæ via eſt ad formã; corruptio, quæ via eſt ad non eſſe; Tẽpus. Tempus enim non eſt niſi quia tendit ad non eſſe, ait Auguſtinus, & ſemper manens non eſt tempus.

Minus debile eſt, quod habet quidem eſſe debile, ſed tamen nihil habet de non ente admiſtum, quia non per ſe, ſed in alio eſt, ſubſiſtit, vt proprietates Subſtantiæ, Quantitas, Qualitas.

Perfectiſſimum, quod habet eſſe firmum & ſtabile ac ſolidum, per ſe ſubſiſtens, quod habet eſſe in natura ſine admiſtione priuationis, vt ſubſtantiæ.

Accidentia tamen, quæ habitus ſunt, & quantitates patibiles, reſpectu fluentium & ſucceſſiuorum, ſtataria ſeu firma etiam dicuntur ac perfecta.

Et elementa, reſpectu elementatorum, quæ iis perficiuntur, dicuntur ſubſtantiæ imperfectæ à Scal. lib. de Latin. Ling. & exerc. Elementata perfectæ.

Ens {
- Abſolutum, (quaſi ab omni alio ſolutum) nullum reſpectum includens.
- Reſpectiuum, quod habet χέσιν (Relationem) ad aliud, & dependentiam ab alio.

Ens {
- Res {
  - Communis.
  - Singularis.
- Rei Notio.

Scalig.
Relatio Realis eſt Res præter notionem intellectus.

Difficultas cognitionis intellectus vel ſenſuum {
- In re propter {
  - *Exiguitatem & debilitatem*, vt Materiæ primæ & motuum quorundam, quorum minutiora ſunt momenta, illa fugit mentis noſtræ captum: hi latent ſenſus noſtros. Scal. ex. 359. ſ. 12.
  - *Immenſitatem* ſeu magnitudinis exceſſum vt, Dei.
- In Rei Notionibus, vt cum ſunt obſcuræ. (Rei notionis notio eſt nomen, quæ Notio ſpeciei ſpecies eſt, ſicut ſpecies eſt imago rei)

Quicquid eſt {
- Extra nos eſt, Res.
- In nobis, in mente; Eſt enim quaſi rerum ſpeculum intellectus noſter, cui niſi per ſenſum repræſententur Res, nihil ſcit ipſe. Rerum ſpecies, vt & quæ in ſpeculo videntur.
- A nobis, à mente, *Specierum Nota* in oratione, cuius principium materiale, vox, nota earum notionum, quæ in anima ſunt, ſi ſit rationis æquatio cum re, cuius eſt nota veritas. Vid. Scalig. de Plant. 1. pag. 6. hæc pulcre explicantem.

Res {
- Materiales, vt: ſenſiles.
- Immateriales, vt: νοητά {
  - Extra intellectum {
    - Deus
    - Mentes.
  - In intellectu. Notionis, id eſt, Rerum ſpecies mente comprehenſas. Hinc PICTVRA & SCRIPTVRA.

Hæ erutæ ſunt per ſenſilia duo *colorem* cum figura & *ſonum*, inprimis vocem animi interpretem.

Quod manus agit in materiam, hoc agit intellectus in notiones: Vt igitur faber manibus ſubiectum habet materiam aurum: ita philoſophus intellectu moderatur notiones. Notio dicitur quoq; conceptio, vt: Mentes cuiuſdam conceptionis communione videntur vnius naturæ participes. exerc. 359. ſ. 14.

Vide plura in 2. Scal. de cauſſis ling. latin. 136.

ORDO rerum & notionum hic eſt. 1. Res. 2. Imago rei, quæ notio eſt intellectui. 3. Voces, quę notionū illarū notiones ſunt. 4. Scripta, quę notionū illarū notiones ſunt, vt: 1. Equus. 2. Equi ſpecies in intellectu. 3. Equi nomen in voce. 4. Equi repoſitio in ſcriptura.

Prima duo à natura ſunt, equi quoq; ſpeciē ab equo eductā intellectus agens in intellectū poſſibilē impreſſit: Altera duo ab arte aut caſu ſunt, pag. 140.

Nota {
- Vnius ſpeciei. Dictio.
- Multarum. Oratio.

Dictio

Dictio enim nota eſt vnius ſpeciei, quæ ſit in animo indita ei rei, cuius eſt ſpecies ſecundum vocem pro arbitratu eius, qui primo indidit.

Hoc, quod dicitur ENS, aliquando verum eſt, vt: Deus: aliquãdo nõ verum: Et hoc dupliciter: Aut enim eſt Priuatio, aut Fictio. Priuatio, vt Vacuum. Fictio, vt Phœnix. Itaque ſane horum nomina non ſignificant eodem modo ipſa, quo modo Deus Deum, ſed priuationem per habitum, ſic: Quia PLENVM ſignificat locum tactum vbiq; à corpore: eius cõtrariũ Vacuũ ſignificabit, quod quãquam non eſt, tamen per illud, quod eſt, intelligitur. Ficta autẽ facilius percipiuntur; ſunt enim quaſi orationes falſæ: Idem enim eſt, Phœnix: Et oratio hæc: Auis rediuiua ſui cauſa.

Vſus.

Huius diuiſionis vſus eſt in ſublatione huius dubitationis, nomina, quæ notiones ſunt figmentorum, non eſſe dictiones. Rei enim nullius ſunt notæ. Scal. lib. 3. de cauſ. ling. latinæ.

Ens
- Reale
  - Abſolutum
  - Relatiuum
- Rationis: Notionale vel intentionale. Ariſtoteli τὸ μὴ ὄν. lib. de interp. cap. 11. ſect. vltim. Polanus. in Syſtematis logici pag. 95.
  - Negatio. Nihil negatiuum.
  - Priuatio. Nihil priuatiuum.
  - Relatio Rationis, quæ tantum cogitatur mente, vt inter ſuperius & inferius in terræ incolis.

Hinc Realitas
- Abſoluta.
- Relatiua.

Explicatio.

Negatio.) Quod impoſſibile eſt aut fictũ, a aut interit b ita, vt ſubiectũ eius non ſit amplius reliquum, vt: ſi quis cõcipiat hominẽ, quod nõ ſit animal.

Abſolutum) quaſi ab omni alio ſolutum, id eſt, nullum reſpectum includens. *Vnde dictum Abſolutum? Quid ens relatiuum?*

Relatiuum) Reſpectiuum, quod habet σχέσιν ſeu relationem ad aliud & dependentiam ab alio.

Ens
- νοητόν
  - Simplicius: diuiduum in partes
    - Nullas, vt ſunt εἴδη ſecretiſſima.
    - Pauciores, quoad magis aut minus concreta εἴδη intelliguntur.
  - Compoſitius: in plures diuiduum partes, vt: Compoſita phyſicæ ſcientiæ ſubiecta. Hæc enim diuidua ſunt, cum ſint formæ quædam cum materia concretæ.
- ὁρατόν
  - Quod vere eſt, vt: verum animal.
  - Quod vere eſt vmbra & ſimulacrum, vt: animal pictum aut fictum, aut in ſpeculo expreſſum figura duntaxat & coloribus, quæ ſpeculi ἔμφασις dicitur.

ENS ſeu QVOD EST.

πρότερον ὄν, quod prius exiſtit, ὕστερον ὄν, quod poſterius exiſtit. Quo pertinet ἐφεξῆς ὄν, quod in poſterum exiſtit. Ἅμα ὄν, quod ſimul exiſtit.

Sic Caſpar Peucerus in lib. de Diu. loco de prętagis Medicorũ: προηγούμενον αἴτιον (ante-

(antecedens & interna cauſa) à morbo, qui incipit fieri, eſt inſeparabile tanquam ἐφεξῆς ὄν: συνεκτικὸν (continens ſeu proximum) vero tanquam ἅμα ὄν.

- Ens
  - Incompletum pars entis cõpleti
    - Phyſicum
      - Materia Formaq;.
      - Partes integrantes, & vniones Subſtantiales partium.
    - Metaphyſicum
      - *Differentia*, quia concipitur vt forma adiacens generi vel ſpeciei, quam contrahit.
      - *Exiſtentia & Subſiſtentia.*
  - Completũ
    - Singulare
      - hic homo, hæc albedo.
    - Commune, quod in inferiori per ſe conſiſtit.
      - Homo
      - Albedo.

Communes naturæ egent ſingulari exiſtentia.

Ens qua ens.

Metaphyſica vt ſciẽtia vniuerſalis eſt entis qua ens, id eſt, cõſiderat ens ſub ratione communiſſima entis, & non ſub aliqua ratione contracta: At ſcientiæ ſpeciales conſiderant tantum definitum genus entium, vt: Mathematica quantitatem., Phyſica res mobiles.

Errant illi, qui ſtatuunt Logici obiectum eſſe ens qua ens. Scientia vniuerſalis eſt conſideratio entis qua ens, non ſpecialis, non organi.

- Entia
  - Realia
    - Extra intellectum: Homo aliquis: color: ſubſtantiæ & accidentia quædam, & ſpecies, quæ ſunt in medio ſenſus.
    - In intellectu vt ſubiecto, vt ſcientia. Accidentia quædam, vt ſpecies, quæ ſunt in anima.
  - Rationis quæ in re fundamẽtum
    - Habent
      - Permanens.
      - Tranſiens.
    - Non habent τὰ πλαστά, imaginaria. Hoc ſæpe dicitur reale κατ' ἐξοχὴν.

Huc pertinet ens fidei & promiſſionis.

Prima Concluſio.

Entia, quæ extra animum reuera exiſtunt, ſunt Realia, vt Mauritius Landgrauius Haſſiæ. Eorum enim eſſe non pendet ab operatione intellectus.

Id,

Id, quod habet eſſe, ſecluſa omni animi operatione, habet eſſe reale
- Materiale & formale, vt paries, color in pariete.
- Spiritale ſeu repræſentatum, vti ſpecies coloris recepta oculo, & ſpecies quæ ſunt in anima. Zab. lib. 1. de viſu. ca. 7.

2. *Concluſio.*

Ea, quæ ſunt reipſa in intellectu, vt ſubiecto, ſunt entia realia, ſiue cogites ſiue non, vt: ſpecies νοηταί; Actus intelligendi; Habitus intellectus, vt: Scientia, quæ eſt imago rei cognitæ rem repræſentans extra animam exiſtentem.

3. *Concluſio.*

Entia fictitia, quæ non habẽt fundamentum in re, ſunt entia rationis, vt: Cerberus. Non enim habent aliud εἶναι, quam quod tribuitur eis à ratione: Extra intellectum prorſus nihil ſunt.

4. *Concluſio.*

Quædam ſunt entia rationis, quæ licet obiectiue ſint in ratione, tamen habent fundamentum in re, quo ad certum conceptum mouemur: vel permanens, & ſtabile, vt: priuationes, cæcitas, ſurditas. Eorum enim fundamentum eſt potentia Optica, & Acuſtica, quæ mouet intellectum iſtas priuationes hoc & non alio modo concipiendas: vel Tranſiens, quod eſt actus alicuius facultatis apprehenſiuæ, quæ non eſt, niſi quando ipſa potentia operatur, & exercet ſuam actionem circa obiectum, vt: viſus apprehendit formam puellæ; Ex hac viſione puellæ ſequitur, puellam eſſe viſam. Hoc ens rationis eſt. Fundamentum eius eſt viſio. Dicitur autem ens rationis, quia *eſſe viſum* nec eſt aliquid in puella, quæ videtur, nec aliquid in ipſa facultate viſiua, ſed tãtum eſt ens obiectiue exiſtens in ratione ſeu intellectu, qui cognoſcit, puellam eſſe viſam ab oculo.

5. *Concluſio.*

Ens aliquod rationis habere eſſe obiectiue tantum in intellectu, eſt ens aliquod rationis nec reſpectu rei eſſe extra intellectum, nec inhærere ſeu eſſe ſubiectiue in intellectu, ſed tantum ab intellectu cognoſci. Itaq; nihil ponit in re vt in potentia cognoſcente.

6. *Concluſio.*

Entia quędam, etſi habẽt eſſe ſubiectiue, hoc eſt, ſenſui vel animo ſunt impreſſa, vt ſigillum ceræ, in ſenſu vel intellectu, tamen etiam habent in eo eſſe obiectiuum, cum ab eo cognoſcuntur, vt: Forma puellæ eſt in intellectu tuo, in ſubiectiuo recipiente, & obiicitur intellectui vt γνωστὸν, cum hic eam cognoſcit.

Aliquid poteſt eſſe
- Extra intellectum.
- Subiectum intellectui, id eſt, in intellectu vt accidens ab eo receptum, quod tamen etiam ab intellectu cognoſci poteſt.
- Obiectum tantum intellectui, vt id, in quo occupatur intellectus, quod ſolum ab intellectu cognoſci poteſt.

IPSVM ENS: αὐτὸ ὄν.

Ipſum ens Platoni in Timæo & Parmenide eſt ὄντως ὄν, primum ens, ſincerũ verumq; ens. Quod & ὅπερ ὂν (κατ' ἐξοχὴν) nominat, αὐθυπόστατον & αὐτὸ ὂν, ipſum ſemper, & ipsũ καθ' αὑτὸ & ἀρχηγὸν καὶ πρώτην ſeu ἀρχέτυπον & ἰδέαν (primã omniũ cauſsã) ὄντως ὑφισταμένην. Ei opponit τὸ ὂν συμμετοχῇ, id eſt, ens per participationẽ, cuiuſmodi eſt res à Deo creata.

Eius οὐσιώδη quaſi πάθη Plato facit 1.

Quod ſit τὸ ἓν ἄπειρον ἀσχημάτιστον, Vnum infinitum, figuræ partiumq; expers. Ideoq; non ſit multa, nec cum rebus genitis vllo modo commiſceatur; Quo reſpectu etiam τὸ Ἄλλο dicitur, 1. Quod ſit omnis motus ac mutationis expers, idem nimirum conſtanter permanens (Ἀκίνητον καὶ ταυτόν) 2. Quod non ſit μετέχον χρόνου (non eſt ætatis & temporis vllo modo particeps) neque eſt iunior, neq; ſenior. Itaq; illi omnia ſemper ſunt præſentiſſima. 3. Quod omnib. rebus ſingularibus facultatem τοῦ εἶναι, id eſt, exiſtẽdi, tribuat, & ita omnes res creatæ ſint vi & beneficio primæ cauſæ. 4. Quod ita diffundatur in omnes res, vt tamen ipſorum, multiplicitatem & pene infinitatem ſingularum rerum certis vnius cancellis finibuſq; circumſcribat; idque dupliciter, tum, quod omnium rerum eſſentia ab eſſentia eius vt primariæ cauſæ pendeat, tum, quod primaria illa cauſa creauerit certas & definitas rerum ſpecies; vt rerum natura, ad quas innumerabilis prope καθέκαστων turmæ reuocantur: ita duplici illo reſpectu ipſum ſeu vnũ, quod reuera eſt infinitum, ſit πεπερασμένον (finitum) in reb. ipſis. Deus enim infinitus in ſeſe mirabili quadam & anguſta ratione in hac naturæ ἐνταξίᾳ ſe quodammodo (quodammodo dico, quia non proprie) finitum & determinatum præbet conſpiciendum. Iohann. Serrai. nobilis familiæ Platonicæ philoſophus in Platon. Parmenidẽ videatur. In conuiuio vocatur Summum pulchrum. In Timæo δημιουργοῦσα αἰτία.

IPSVM QVOD QVID EST.

Ariſtoteli 1. Top. cap. 7. *ipſum Quid* eſt eſſentia rei, id eſt, vniuſcuiuſque rei natura, quæ non ſolum in ſubſtantia eſt, ſed etiam in accidentibus. Definitio explicat ipſum quid eſt eſſe, ſeu, ipſum quid eſt eſſe rei, ſeu, declarat, quid ſit eſſe rei, non quæ ſunt extra rei eſſentiam. Explicat ipſum quid eſt eſſe rei, definito. Hoc autem quid eſt eſſe conſtat è duobus, Materia & Forma, vel ex aliquo ꝓportionali materiæ & formæ.

Ens è Thom Aquin. lib. de Ente.

Ens per ſe dupliciter dicitur:
- *Primo modo*, vt diuiditur per 10. genera & prædicatur de rebus, quæ ſunt in decem generibus, & quidem per prius & poſterius, qua Ens perfectiori modo eſt in ſubſtantiis, quam in accidentibus. Nam & Subſtantia ſimpliciter habet eſſentiam, accidens ſecundum quid.
- *Secundo*, vt ſignificat veritatẽ propoſitionis, & prædicatur de omni eo, quod poteſt eſſe ſubiectum affirmatæ propoſitionis.

Veritas Propoſitionis eſt cõpoſitio facta in & à ſecunda operatione intellectus obiecto conformis.

Omne Ens habet Eſſentiam. Priuationes & negationes non habent eſſentiam. Ergo priuationes & negationes non poſſunt dici entia.

Reſpondet Thomas, propoſitionem maiorem veram eſſe tantum de ente primi modi, falſam de ente ſecundi modi, eo quod intellectus det priuationibus & negationibus eſſe in anima obiectiue, dum facit eam propoſitionis terminum.

Ens primi modi 1. non ſignificat diſtinctũ gradum à naturis ſpecificis & genericis, puta à Subſtantia vel homine, vt contra animal ſignificat gradum aliũ ab homine, ſed ſignificat conceptum vnũ formalẽ conuenientẽ ſubſtãtiæ & accidenti, Deo & creaturæ, in eſſe, ſeu inæqualiter repræſentantem eſſe Subſtantiæ & accidentis, Dei & creaturæ.

2. Significat immediate & per ſe ipſum

primo

primo (ſine media aliqua cōmuni natura, ſicut animal ſignificat hominem & beſtiam mediate, id eſt, interuentu naturæ ſentientis) prædicamenta. Ens ſtatim ſe ipſo eſt, ſubſtantia, & quantitas, & qualitas, &c.

Ens autem & eſſentia differunt, vt habēs & quod habetur, vt quod & quo. Ens enim id eſt, quod naturam ſeu realitatem habet: ſed eſſentia eſt id, quo aliquid eſt in quocunque genere & quauis ſpecie, ſiue genus vel ſpecies illa ſit ſubſtantia, ſiue accidens.

Itaq; vt Ens tanquam commune dicitur de Homine, ita eſſentia de humanitate.

Ens
- Per ſe
  - Extra animam
    - Subſtantia.
    - Accidens.
  - In anima, Ens verum, quod ſignificat veritatem propoſitionis, vel accidēs reale, vel in anima
    - Accidens Intētionale, vt ſpecies lapidis.
    - Propoſitio.
- Per accidens, cum dicitur
  - Accidens de ſubiecto.
  - Accidens de accidēte.
  - vel contra.

Ens eſt actu vel potentia, vel eſt ex actu & potentia compoſitum. Rude lignum eſt potentia ſtatua: viridis ſpica eſt potētia frumentū, grana tritici matura ſunt actu frumētū, imago Mauritij è ligno facta eſt actu ſtatua; Deꝰ eſt ens actu ſecundū eſſentiam & exiſtētiam.

Sæpe actus & potentia differunt vt res & res, naturalis facultas & actus.

Res actu & res potentia non faciunt multitudinem, id eſt, nō differt ens potentia ab ente actu, vt res à re, ſed vt eadē res à ſeipſa, iuxta modos eſſendi, nempe vt ante exiſtēs in cauſis ſuis à ſe poſtea exiſtente in ſe ipſa.

Eſſe actu eſt eſſe ſimpliciter, eſſe potentia ſecundum quid, ens quodammodo, quoddam ens. Ariſt. 7. Metaph. cap. 1.

Vſus.

Quæſtio eſt, An potentia & actus ſint eiuſdem generis? Apud authores inuenies & affirmatā & negatam. Reſpondendum igitur eſt: Vocem potentiæ eſſe ambiguam: Vno modo potentia eſt principium operandi, & ita diuiditur in Actiuā & Paſſiuam. 5. & 9. prim. Philoſ. Altero modo accipitur, vt diuiditur contra actum, & ita potentia & actus nō ſunt tantū eiuſdē ſpeciei, ſed etiā eiuſdē numeri, vt dicitur 9. Meta. Illud enim indiuiduū, quod nunc eſt in actu, idem fuit in potentia: Potētia aūt primo modo eſt principium tranſmutādi aliud, quatenus aliud, vel ab alio, quatenus aliud. Cum igitur dicitur, Potentiā & Actū eſſe eiuſdē generis, falſum id eſt de potentia, quæ eſt principiū Tranſmutationis: quia accidens immediate recipitur in ſubſtātia, alioquin fieret proceſſus in infinitum. Potentia igitur Actiua vel Paſſiua ſic accepta nō eſt eiuſdē generis cum ſuo actu. Hoc etiam probatur ex Ariſto. 7. Metap. in fin. vbi dicitur, ſubſtantiam non produci in eſſe, nullo quanto vel quali præſuppoſito in actu, ſed in potētia tantū. Ergo ſecundum Ariſt. Subſtātia ponitur immediate eſſe accidentis effectrix.

Ens per accidens,

Ens per accidēs 1. interdū accipitur pro ipſo accidēte, & opponitur enti per ſe, quo ſignificatur ſubſtantia. Subſtantia enim eſt ens per ſe, id eſt, cui per ſe cōuenit eſſe primo non in alio. Vnde definitur Subſtātia Ens per ſe exiſtēs. Accidens igitur non per ſe ens eſt, ſed eo, quia eſt entis, hoc eſt, Subſtātiæ. Itaq; accidens definitur ens in ſubiecto.

2. Ens per accidens dicitur, cū duo ita cōiunguntur, vt vnū alteri accidat, vt Muſicū eſſe albū, & hominē eſſe Muſicū.

Vſus huius diſtinctionis.

De priori Ente per accidens eſt ſcientia: quia accidentia propria demonſtrantur ineſſe ſubiecto proprio per mediam cauſam. De poſteriore dicitur: De Ente per accidens nō eſt ſcientia, quia talia poſſunt infinite variari. Vni enim infinita poſſunt accidere. Infinitum autem qua infinitum eſt ignotum.

ENS rationis.

Ens rationis, quod eſt in ratione ſeu cognoſcente per modum obiecti, eſtq;
- Simpliciter & proprie, quod obiectum rationi, ab earum conſideratione non habet in ſe aliud eſſe reale, præterquam obiici intellectui de eo cogitanti.
- Κατά τι & improprie, quod habet in ſe verum eſſe reale, ſecundum quod rationi obiicitur.

Ens rationis acceptum
- Valde improprie
  - Quod efficitur à ratione, vt Syllogiſmus. *(ex efficiente dictum)*
  - Quod inhæret rationi ſeu intellectui, vt Scientiæ. (ex ſubiecto)
- Proprie, quod (Ex obiecto) obiicitur rationi, quod cadit ſub rationem, à qua conſideratur. Suarez. p. 701. de hoc Canon: Ens rationis (fictum) intelligendum eſt per comparationem cum Ente reali.

Non Ens.

Non entia duplicia ſunt: Quædam ſunt non Entia omnino: quædam quadantenus. Quædam ſunt non entia, & habentur etiam ab omnibus pro non entibus. Quædam ſunt non entia, ſed ita, vt exiſtimentur à nonnullis entia. Diſtinctio hæc Iohannis Gandauenſis eſt.

Vſus.

Quæritur, an non Entium ſit Scientia, vt non Ens eſt vacuum, quæritur an de hoc recte explicet Naturalis philoſophus, vt Ariſtoteles in Phyſicis? Reſp. Non Entia primi modi non conſiderantur à Naturali. At ſecundi modi conſiderãtur ἀνασκευαστικῶς ſeu ἐλεγκτικῶς, quia refutantur.

ENTITAS.

Entitas accipitur vel pro Eſſentia & definitione rei, vel pro actuali exiſtentia extra animam, ſicut ens pro re exiſtēte.

Quæritur: An compoſitum dicat tertiam Entitatem diſtinctam ab entitate materiæ, & ab entitate formæ? Ariſtoteles dicit Animal eſſe corpus & animam. 2 de anima. videtur igitur ſignificare compoſitum non eſſe ens aliquod diſtinctum à materia & forma ſimul ſumptis, licet ab vtraque diſtinguatur ſeorſim accepta.

At Scotus contrarium ſentit, & ſimplicius accipit Ariſtotelis verba in ſenſu cauſali, non formali, animal ex corpore & anima conſtat.

Conciliatio.

Materia & Forma ſi conſiderantur ſecundum proprias eſſentias ac definitiones, diſtinguuntur à compoſito: Alia enim eſt definitio compoſiti; alia partium, quæ habent rationem principiorum: Nullus autem effectus eſt ſua principia. Ita ergo compoſitum dicit tertiam entitatem, id eſt, tertiam eſſentiam.

At ſi

At ſi Entitas ſumatur pro exiſtentia, & vt compoſitum, nihil aliud eſt quam materia exiſtens ſub forma, & forma exiſtens in materia: Non enim alio modo exiſtit materia, quam ſub forma, nec alia modo exiſtit forma, quam in materia: Hoc modo Compoſitum non dicit tertiam Entitatem ſeu tertium Ens, quia nulla noua natura iungitur materiæ & formæ. Igitur compoſitum nihil aliud eſt, quam materia exiſtens cum forma.

Fonſeca in doctrina de 3. Perſonis diſtinguit inter Entitatem & Eſſentiam: Quanquã tres Relationes diuinæ perſonales tres entitates relatiuę dici poſſunt, tres tamen eſſentias relatiuas dicere Theologiæ regulæ non permittunt. Lib. 5. prim. Philoſ. pag. 397. Hic accipit entitatem pro reali exiſtentia.

Entitas aut eſt maior, aut eſt minor, vt Abſolutum eſt maioris entitatis: Relatio eſt minoris entitatis, quã res abſoluta, eſt perfectio dans eſſe omnium infimum. Relationis realis entitas diſtincta eſt à fundamentali entitate.

ESSE.

Eſſe eſt vltima, vel potius prima rei actualitas. Suarez.

Eſſe
- Simpliciter, Eſſe exiſtentiæ receptiuum.
- Secundum quid, eſſe eſſentiæ ſeu informatiuum.

Materia confert formæ eſſe informatiuum: Forma materiæ tribuit eſſe Receptiuum, ſeu vt materia ſit hoc aliquid. Principia corporũ ſunt corpora quodammodo ſeu ſecundum quid, id eſt non formaliter, ſed virtualiter. Cauſa enim nihil põt dare effectui, quod non habet ipſa vel formaliter, vel virtualiter ſeu Eminenter.

Eſſe
- Simpliciter, indifferens ad omnia, Tranſcendens.
- Particulare
  - Permanens, vt vita proprie dicta.
  - Fluens, vt operationes vitales.

Habens ſuum eſſe in facto eſſe, vt ſunt calor, frigus; Et habens ſuum eſſe in fieri, vt ſunt motus, operatio. Illud dicitur Habens eſſe permanens: Hoc vero habens eſſe fluens.

Eſſe eſt vel reale ſeu eſſentiale, vel intentionale & cognitum. Ego qui exiſto habeo eſſe Eſſentiale; ſed eſſe intentionale eſt in intellectu.

Vſus.

Nihil extra Deum eſt æternum. Eſſentiæ, ideę, & quidditates rerum ſunt æternę. Ergo non ſunt extra Deum.

Reſp. ad Propoſ. Nihil extra Deum eſt æternum *ſecundum eſſe eſſentiale.* Ad aſſumpt. Eſſentiæ rerum ſunt ab æterno κατά τι, hoc eſt, veritas conceptus de rerum eſſentiis eſt æterna in intellectu diuino. Et hoc ſenſu quoque vera neceſſario dici ſolent Simpliciter Æterna.

ESSATVM.

Barbara vox eſt Chymicorum pro eo, quod eſt eſſentia ſeu natura præditum, affectum alterius virtute. Eſſatum vinum dicitur cum vino diſtillato adduntur herbæ, vt earum extrahat eſſentias.

Eſſatum potentiale Chymicis eſt potentia & virtus, quæ ineſt mineralibus & vegetabilibus. Rolandus in Lexicis.

ESSE ἄλλως.

Eſſe aut eſt ſimplex aut complexum: Simplex dum alias incomplexum: Eſſentiæ (ita cœcitas non exiſtit, non enim eius eſſentia eſt proprie dicta) eius gradus præcipuus eſt eſſe perſonale. Complexum eſt propoſitionis, quo ſignificatur compoſitio prædicati cum ſubiecto, ſeu propoſitionis veritas. 5. Metaphyſ. (Sic cœcitatem dico eſſe in oculo.)

Vel vt alij:

- ESSE
  - Proprie
    - Incomplexum
      - Exiſtentiæ, qua eſſe & exiſtere pro eodem accipiuntur.
      - Subſiſtentiæ eius quod ſubſiſtit ſuppoſitale, vt Perſonale.
    - Complexum. Propoſitionale Enuntiatiuum ἀξιωματικόν.
  - Improprie
    - Obiectiuum.
    - Potentionale.

His in Chriſto ſunt plura eſſe exiſtentiæ, quia plures eſſentiæ ſeu naturæ inter ſe minime confuſę, ſed vnũ eſſe ſubſiſtẽtiæ, id eſt perſonalitatis; quia vna in Chriſto perſona, non plures.

Eſſe aut eſt reale tantum & actuale, aut hypoſtaticũ. Natura humana Chriſti τὸ εἶναι, ſeu eſſe (reale) id eſt, quod eſt habet à ſeipſa, vt natura perfecta ex ſua quippe materia & forma compoſita: τὸ ὑποστατικὸν vero εἶναι, id eſt, perſonale eſſe, id eſt, quod ſubſiſtẽs quiddam eſt ſubſtantiale, hoc habet ab vnione qua fit, vt ſubſiſtit in λόγῳ. Hoc εἶναι, eſt prioris πλήρωμα & τελειότης, id eſt, cõplementum & perfectio.

Alia ei attribuuntur à proprio εἶναι, vt quod nobis eſt ὁμοούσιος, ſubſtantialis. Alia ab eſſe peculiari ſeu ſingulari hypoſtatico, vt quod perfectiſſimo affluit copia omnis ſapientiæ & gratiæ. Hoc alij ſic enunciant. Alia attribuuntur & conueniunt naturæ aſſumptę ex Actu, id eſt, perfectione naturali: Alia ex actu perſonali, id eſt, perfectione ſubſtantialis ſubſiſtentiæ. Schegk.

Etſi natura Catonis & aliorum intellectualium creaturarum ſubſiſtit ſeu exiſtat, ſeu conſiſtat hypoſtatice in ſeipſa & ex conſequenti ſit perſona, non tamen eſt formaliter perſona, id eſt perſona non eſt de ratione naturę formali. Biel. lib. 3. diſt. 5. quæſt. vn.

- ESSE
  - Perfectum, permanens.
  - Imperfectum, fieri quod maxime improprie eſt eſſe.

Actus voluntatis, qui ſunt velle & nolle, ſunt qualitates ſimplices permanẽtes: habent eſſe ſuum totũ ſimul ſine ſucceſſione partium in eſſe (ἐν τῷ γενέσθαι) permanẽti, licet habere poſſint partes ſucceſſiuas in Fieri (ἐν τῷ γενέσθαι) ſucceſſiue enim intendi poſſunt. Biel lib. 4. diſt. 16. quæſt. 1.

- ESSE
  - Completum.
  - Incompletum
    - Succeſſiuum, quod eſt in fieri vt motus & tempus.
    - Tale cui aliquid deficit requiſitum ad ſuum eſſe, id eſt, quod non eſt actualiter.

Nihil enim actualiter eſt, cui deeſt aliquid ſuum εἶναι neceſſarium, vt natura vel forma deficiente homo non eſt.

- Eſſentiæ,
  - Eſſe, id eſt, exiſtere vel ſubſiſtere, cuius ſummus gradus eſſe perſonale.
  - In eſſe perſiſtere, hoc eſt, durare & conſeruari.

Hæc

Hæc diſtinctio ſumpta eſt ex Pici Mirandulæ Apologia. Vtraque naturarum in vnione hypoſtatica ſingulari, retinet ſuum proprium eſſe Eſſentiæ. Per illapſum autem communem Deus intimus fit omni creaturę naturaliter ſeu modo congruenti naturæ ad duo, 1. ad actum naturę primum, quod eſt eſſe ſtabiliendum vt perſiſtat, 2. ad actũ naturæ ſecundũ, quod eſt operari producendum, vt exiſtat: ſine illo enim illapſu non poteſt creatura in eſſe perſiſtere, neq; propriam operationẽ edere. Quia per illapſum Deus creaturã in eſſe conſeruat, & τῷ συνεργεῖν, id eſt, cooperando & dat modum. Per περιχώρησιν vero Deus ſit intimiſſimus naturæ quam aſſumit voluntarie, ſed modo ſupernaturali ſeu excedẽte limites naturæ ſimiliter ad duo, ſcil. ad extollendum naturam ad actum primum, qui eſt eſſe ſubſiſtentiæ diuinæ ſuppoſiti & promouendum potentiã ad actum, id eſt, operationes diuinas, quibus ditatur.

Interdum diſtinguitur eſſe eſſentiæ ab eſſe exiſtentiæ, ita vt eſſe Eſſentiæ ſit ipſa eſſentia, & eſſe ſubſiſtentiæ ſit ipſa ſubſiſtentia, vt per περιχώρησιν, Deus naturam aſſumptam ad diuinum eſſe ſubſiſtentiæ, (ſeu in eſſe diuinæ ſubſiſtentiæ.) Sublimauit, id eſt ad perſonalitatem & ſubſiſtentiam Filii Dei euenit. Ita igitur eſſe eſſentiæ, & eſſe ſubſiſtentiæ vel exiſtentiæ accipiuntur intranſitiue, vt creatura ſalis, id eſt, quæ eſt ſal. Verbum Dei, id eſt, quod eſt Deus ſubſtantia materiæ manet, id eſt, ſubſtantia, quæ materia eſt ſubſtantia panis, id eſt, quæ eſt panis. Sacramentum Baptiſmi, id eſt, quod eſt Baptiſmus.

ESSE εἶναι { ἁπλῶς ſimpliciter. Eſſe naturale rerum.
τὸ εὖ bene. Eſſe aduentitium ἐπείσακτον.

Prima eſt Eſſe naturale rerum, vt homini Eſſe hominem, lapidi Eſſe lapidem, quod eſſe naturalis bonitas indiuidue ſequitur, ſeu potius comitatur. Sunt & alia Eſſe, quæ aduentitia dici poſſunt, vt homini eſſe ſapientem, eſſe pulchrum, eſſe ſanum præter primum eſſe deſiderantur à rebus creatis, alia eſſe, quia aliud eſt eſſe ſœlicem, aliud eſſe hominem. Ita præter primam bonitatem ab iis aliæ appetuntur bonitates. vt enim multiplex eſt Eſſe: ſic quoque multiplex ſeu multiformis eſt bonitas (ſcilicet primæ ſeu naturali aduentitia.)

Eſſe ſubſtantiæ eſt per ſe ſubſiſtere, eſſe accidentis eſt inhærere. Aliud eſt magnitudo ſingularis, aliud eſt eſſe magnitudinis, id eſt, quidditas communis.

ESSE TRVNCATVM.

Scoto Eſſe Truncatum alicuius eſt cum formæ operatio impeditur.

Sic Scotus ait, in mixto elementum manere formaliter, ſed cum quodam eſſe truncato, id eſt, in mixto eſſe quidem verum ignem, veram aquam, ſed formas horum eſſe truncatas, quod actionem ignis impediat aqua & viciſſim. Hoc, inquit, intelligo ſic Esse Truncatum, quod ſint ibi veræ formę, ſed operationes earum impeditæ. Vide Scotum pauperem ſeu abbreuiatum diſtinct. 15. quæſt. 1.

ESSE COGNITVM.

Scotus opponit eſſe cognitum & eſſe reale, quod quippiã habet extra. Scoti abbreuiator, diſt. 45. Deus vult alia à ſe: Hic notandum quod creaturæ habeãt duplex eſſe. Vnum qua ſunt obiecta cognita à Deo ab æterno: Aliud qua ſunt iam creaturæ cum eſſe cognito, producta. Hinc duæ concluſiones.

I. Deus neceſſario & ab æterno vult creaturas, quatenus ſunt obiecta cognita.

II. Deus vult creaturas, vt ſunt extra, contingenter tantum, & non neceſſario.

ESSE intrinſecus & externe.

Vnum & idem poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis vnius compoſiti, virtus moralis intrinſecus & eſſentialiter eſt in volũtate ſubiectiue, quia in eadem potentia eſt actus & habitus in ea genitus. In ſenſitiua & executiua potentiis, quibus voluntas poteſt imperare imperio politico vel deſpotico, eſt virtus externa denominatione. Poteſt enim voluntas imperare appetitui ſenſitiuo moderando eius affectum, perſecutionem vel fugam, ſeu inclinare appetitum ſenſitiuum, vt cum delectatione moueatur ad actum honeſtum.

Virtus moralis proprie & interne inclinat ad electionem, & eſt habitus προαιρετικὸς: Ea in voluntate eſt virtus aliquo modo, ſcilicet externa denominatione, inclinat ad ea, quæ rectæ rationi conſonant. Ea poteſt eſſe in executiua potentia, item in appetitiua.

ESSE POSSIBILE.

Eſſe poßibile eſt rei, quæ eſſe poteſt actu, nondum eſt, ac reipſa nihil aliud eſt, quam eſſe cauſæ ſeu cauſarum ipſius, Id eſt, poſſibile non habet aliud eſſe, quam in ſua cauſa. Hoc eſſe non eſt proprium eſſe, & diſtinctum ab eſſe cauſæ. Opponitur ei *eſſe exiſtentia*, & eſſentiale ſeu proprium reale, diſtinctũ à ſuis cauſis. Gabriel Biel. lib. 3. diſtinctionum, d. 22. quæſt. 1. Poſſe eſſe dicit eſſe aptitudinale vel ſecundum potentiam naturæ, vel ſimpliciter ſecundum potentiam quamcunque; ſiue diuina ſit, ſiue naturalis. Oppoſitum eſſe dicit *Eſſe Actuale*.

Poſſibilia eo modo, quo ſunt in potentia, habent veritatem. *Canon.*

Poſſibilia qua poſſibilia manent in eſſe poſſibili.

Aliquid eſt in intellectu
- Subiectiue, vt: ὑπόληψις, Scientia aut Opinio in anima.
- Obiectiue
  - In ſolis nudiſq; conceptibus. a
  - Non in ſolis conceptibus. b

a Quæ nec formaliter, ſeu, quatenus talia ſunt, exiſtere in rerum natura queunt, nec de rebus exiſtentibus in rerũ natura prædicari, vt: Styx, Cerberus.

b Quæ aut formaliter exiſtere poſſunt in rerum natura, aut de rebus in natura exiſtentibus prædicari.

Quę formaliter exiſtere poſſunt in rerum natura, ſunt primo entia realia, ſubſtantiæ & accidentia: Secundo Negationes, quæ quaſi inhærent ſubiectis, vt: Tenebræ, Cœcitas.

Quæ de rebus veris ſeu in natura exiſtentibus dici poſſunt, etſi nec poſitiue, nec negatiue exiſtant in rerum natura, ſunt eſſe prædicatum, eſſe ſubiectum & ſimilia notionalia τεχνικά.

ESSE ſeu EXISTERE ALICVBI.

ESSE ALICVBI ſumitur proprie vel improprie. Proprie pro eo, quod eſt Eſſe in loco proprie dicto ſeu finiti ſpatij termino. 1. *Siue communi*, vt: Sella eſt in hypocauſto: *Siue peculiari*, (ſingulari, proprio) vt: Aqua in puteo eſt. 2. *Siue Reali*, vt: Corpus meum in ſuperficie definita extrinſecus ambiente: *Siue imaginario*, ſicut mundus eſt in ea ſpatij dimenſione, quam occupat.

Quod eſt ſeu exiſtit in vno tantum loco proprie dicto, eſt in illo definitiue tantum aut etiam circumſcriptiue.

Vno in loco eſſe eſt ita eſſe in illo, vt extra illum non ſit.

DEFI-

DEFINITIVE IN LOCO ESSE eſt ita eſſe in loco, vt totum ſit in toto, & totum in qualibet parte, vt: Sic Angelus Gabriel erat in loco, cum eſſet præſens Mariæ.

CIRCVMSCRIPTIVE IN LOCO ESSE eſt ita eſſe in loco, vt totum ſit in toto, & pars in parte.

Circumſcriptiue in loco eſt aliquid *vel per ſe, vel per accidens. Per ſe*, quod per ſe extenſum eſt, ſeu per ſe habet partem extra partem, vt: Corpus ſeu moles corporea: per accidens, quod propter corpus totum, vt: Materiæ & formæ ſubſtantiales & accidentales, ſi ad diuiſionem molis corporeæ ſint diuiduæ.

Quanquã definitiue in loco eſſe aliquid inuenio nonnunquam apud Scholaſticos dici dupliciter: Vno modo generaliter, altero ſpecialiter. *Generali ratione dicitur, id eſſe in loco definitiue*, quod ita eſt in hoc loco, vt non ſit in alio. Sic quicquid eſt creatum, in loco eſt, ſiue exiſtat totum in toto, & pars in parte, vt: corpus: Siue totum in toto, & totum in qualibet parte, vt: intelligentia ſeparata.

Ratione vero ſpeciali in loco eſſe aliquid dicitur definitiue, quod ita eſt in loco, vt non ſit etiam circumſcriptiue, hoc eſt, vt nõ ſit, totum in toto, & pars in parte, ſed totũ in toto, & totum in quauis parte.

Improprie ſumitur ESSE ALICVBI pro eo, quod eſt eſſe in re aliqua. Ita forma eſt in materia: pars quælibet in ſuo toto; oculi in capite.

Eſſe in loco per contactum
- Molis Corporeæ vel Eſſentiæ, id eſt, per præſentiam ſubſtantiæ ſuæ.
- Virtutis & Operationis.

Διχοτόμως.

Eſſe in loco per ſeipſum præſentia
- Quantitatis molis. Per contactum molis.
- Virtutis. ἐνεργητικῇ. Per contactum virtutis.

Eſſe in loco
- Diuiſibili ſeu compoſito.
- Simplici ſeu Indiuiſibili: in quo poſſe eſſe ſubſtantias ſeparatas volunt Scholaſtici Doctores.

ESSE
- Eſſentiæ. De hoc Axioma Ariſtotelis: Eſſentia non fit. 7. Diuinor. cap. 8. id eſt, Forma ſeu Eſſentia abſtracte ſumpta proprie & ſimpliciter produci non dicitur, ſed comproduci: Habet enim cauſam efficientem, etſi alij colligant ex illo Ariſtotelis, Eſſentiam à nihilo eſſe.
- Exiſtentiæ quo quid extat
  - *Eſſentiale.* Quod ad ſolius Dei eſſentiam pertinet.
  - Accidentarium. Quod rebus creatis accidit, ſeu, vt accidens conuenit, cum Socrates gignitur, eius eſſentia à generante accipit eſſe exiſtentiæ, ſub quo incipit eſſe, cum antea non extaret.

Confert aliquid alicui eſſe.
- Simpliciter.
- Secundum quid.

Potentiæ vt formæ accidentariæ ſubiecto propriȩ & natiuæ, quæ à forma proficiſcuntur, quaſi comites eſſentiæ, ſubiecto tribuunt ſeu conferunt eſſe ſecundum quid: Forma autem ſubiecto primũ ac ſubſtantiale eſſe tribuit.

Eſſe formaliter & radicaliter opponitur. Iamblicus Platonicus: materia prima eſt multitudo ſeu dualitas, ſc. radicaliter, quia eſt radix multitudinis.

II. Deus vult creaturas, vt ſunt extra, contingenter tantum, & non neceſſario.

ESSE intrinſecus & externe.

Vnum & idem poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis vnius compoſiti, virtus moralis intrinſecus & eſſentialiter eſt in volũtate ſubiectiue, quia in eadem potentia eſt actus & habitus in ea genitus. In ſenſitiua & executiua potentiis, quibus voluntas poteſt imperare imperio politico vel deſpotico, eſt virtus externa denominatione. Poteſt enim voluntas imperare appetitui ſenſitiuo moderando eius affectum, perſecutionem vel fugam, ſeu inclinare appetitum ſenſitiuum, vt cum delectatione moueatur ad actum honeſtum.

Virtus moralis proprie & interne inclinat ad electionem, & eſt habitus προαιρετικός: Ea in voluntate eſt virtus aliquo modo, ſcilicet externa denominatione, inclinat ad ea, quæ rectæ rationi conſonant. Ea poteſt eſſe in executiua potentia, item in appetitiua.

ESSE POSSIBILE.

Eſſe poſſibile eſt rei, quæ eſſe poteſt actu, nondum eſt, ac reipſa nihil aliud eſt, quam eſſe cauſæ ſeu cauſarum ipſius, Id eſt, poſſibile non habet aliud eſſe, quam in ſua cauſa. Hoc eſſe non eſt proprium eſſe, & diſtinctum ab eſſe cauſæ. Opponitur ei *eſſe exiſtentiæ*, & eſſentiale ſeu proprium reale, diſtinctũ à ſuis cauſis. Gabriel Biel. lib. 3. diſtinctionum, d. 22. quæſt. 1. Poſſe eſſe dicit eſſe aptitudinale vel ſecundum potentiam naturæ, vel ſimpliciter ſecundum potentiam quamcunque, ſiue diuina ſit, ſiue naturalis. Oppoſitum eſſe dicit *Eſſe Actuale*.

Poſſibilia eo modo, quo ſunt in potentia, habent veritatem. *Canon.*

Poſſibilia qua poſſibilia manent in eſſe poſſibili.

Aliquid eſt in intellectu
- Subiectiue, vt: ὑπόληψις, Scientia aut Opinio in anima.
- Obiectiue
  - In ſolis nudiſq; conceptibus. a
  - Non in ſolis conceptibus. b

a Quæ nec formaliter, ſeu, quatenus talia ſunt, exiſtere in rerum natura queunt, nec de rebus exiſtentibus in rerũ natura prædicari, vt: Styx, Cerberus.

b Quæ aut formaliter exiſtere poſſunt in rerum natura, aut de rebus in natura exiſtentibus prædicari.

Quę formaliter exiſtere poſſunt in rerum natura, ſunt primo entia realia, ſubſtantiæ & accidentia: Secundo Negationes, quæ quaſi inhærent ſubiectis, vt: Tenebræ, Cœcitas.

Quæ de rebus veris ſeu in natura exiſtentibus dici poſſunt, etſi nec poſitiue, nec negatiue exiſtant in rerum natura, ſunt eſſe prædicatum, eſſe ſubiectum & ſimilia notionalia τεχνικά.

ESSE ſeu EXISTERE ALICVBI.

ESSE ALICVBI ſumitur proprie vel improprie. Proprie pro eo, quod eſt Eſſe in loco proprie dicto ſeu finiti ſpatij termino. 1. *Siue communi*, vt: Sella eſt in hypocauſto: *Siue peculiari*, (ſingulari, proprio) vt: Aqua in puteo eſt.

2. *Siue Reali*, vt: Corpus meum in ſuperficie definita extrinſecus ambiente: *Siue imaginario*, ſicut mundus eſt in ea ſpatij dimenſione, quam occupat.

Quod eſt ſeu exiſtit in vno tantum loco proprie dicto, eſt in illo definitiue tantum aut etiam circumſcriptiue.

Vno in loco eſſe eſt ita eſſe in illo, vt extra illum non ſit.

DEFI-

DEFINITIVE IN LOCO ESSE eſt ita eſſe in loco, vt totum ſit in toto, & totum in qualibet parte, vt: Sic Angelus Gabriel erat in loco, cum eſſet præſens Mariæ.

CIRCVMSCRIPTIVE IN LOCO ESSE eſt ita eſſe in loco, vt totum ſit in toto, & pars in parte.

Circumſcriptiue in loco eſt aliquid *vel per ſe, vel per accidens. Per ſe*, quod per ſe extenſum eſt, ſeu per ſe habet partem extra partem; vt: Corpus ſeu moles corporea: per accidens, quod propter corpus totum, vt: Materiæ & formæ ſubſtantiales & accidentales, ſi ad diuiſionem molis corporeæ ſint diuiduæ.

Quanquã definitiue in loco eſſe aliquid inuenio nonnunquam apud Scholaſticos dici dupliciter: Vno modo generaliter, altero ſpecialiter. *Generali ratione dicitur, id eſſe in loco definitiue,* quod ita eſt in hoc loco, vt non ſit in alio. Sic quicquid eſt creatum, in loco eſt, ſiue exiſtat totum in toto, & pars in parte, vt: corpus: Siue totum in toto, & totum in qualiber parte, vt: intelligentia ſeparata.

Ratione vero ſpeciali in loco eſſe aliquid dicitur definitiue, quod ita eſt in loco, vt non ſit etiam circumſcriptiue, hoc eſt, vt nõ ſit totum in toto, & pars in parte, ſed totũ in toto, & totum in quauis parte.

Improprie ſumitur ESSE ALICVBI pro eo, quod eſt eſſe in re aliqua. Ita forma eſt in materia: pars quælibet in ſuo toto; oculi in capite.

Eſſe in loco per contactum
- Molis Corporeæ vel Eſſentiæ, id eſt, per præſentiam ſubſtantiæ ſuæ.
- Virtutis & Operationis.

Διχοτόμως.

Eſſe in loco per ſeipſum præſentia
- Quantitatis molis. Per contactum molis.
- Virtutis. ἐνεργητικῆ. Per contactum virtutis.

Eſſe in loco
- Diuiſibili ſeu compoſito.
- Simplici ſeu Indiuiſibili: in quo poſſe eſſe ſubſtantias ſeparatas volunt Scholaſtici Doctores.

ESSE
- Eſſentiæ. De hoc Axioma Ariſtotelis: Eſſentia non fit. 7. Diuinor. cap. 8. id eſt, Forma ſeu Eſſentia abſtracte ſumpta proprie & ſimpliciter produci non dicitur, ſed comproduci: Habet enim cauſam efficientem, etſi alij colligant ex illo Ariſtotelis, Eſſentiam à nihilo eſſe.
- Exiſtentiæ quo quid extat
  - Eſſentiale. Quod ad ſolius Dei eſſentiam pertinet.
  - Accidentarium. Quod rebus creatis accidit, ſeu, vt accidens conuenit, cum Socrates gignitur, eius eſſentia à generante accipit eſſe exiſtentiæ, ſub quo incipit eſſe, cum antea non extaret.

Confert aliquid alicui eſſe.
- Simpliciter.
- Secundum quid.

Potentiæ vt formæ accidentariæ ſubiecto propriç & natiuæ, quæ à forma proficiſcuntur, quaſi comites eſſentiæ, ſubiecto tribuunt ſeu conferunt eſſe ſecundum quid: Forma autem ſubiecto primũ ac ſubſtantiale eſſe tribuit.

Eſſe formaliter & radicaliter opponũtur. Iamblicus Platonicus: materia prima eſt multitudo ſeu dualitas, ſc. radicaliter, quia eſt radix multitudinis.

X

Eſſe ſimpliciter & quodammodo opponuntur, vt anima quodammodo eſt omnia, non autem ſimpliciter.

Vſus.

Omnia ea, quę ſunt, eſt quodammodo anima. Ariſtot. l. 3. de anima. Id ſic intelligatur. Quæcunque ſunt, ſunt aut *αἰσθητὰ*, aut *νοητὰ*. Anima eſt quodammodo omnia ſenſibilia aut intelligibilia. Eſt enim in anima ſenſus & intellectus. Senſus autē eſt quodammodo ipſa ſenſibilia, & intellectus intelligibilia. Nam ſenſus eſt potentia *δεκτικὴ* omnium formarum ſenſibiliū: Intellectus eſt potentia receptiua omnium formarū intelligibilium. Anima igitur quodammodo eſt omnia.

Τῷ εἶναι, ESSENDO.

Claud. Alberius in orat. de beatitud. & extrema abſolutione.

Τῷ εἶναι *nonnullis*, *τῇ οὐσίᾳ opponitur*, & eſt idem quod Reapſe, vt in anima partes ſiue poteſtates animæ ratione quidem & Reapſe (τῷ εἶναι) diſtinguuntur: at οὐσίᾳ non differunt, id eſt, eſſentiæ ratione.

Spiritus renouationis, ſpiritus ἱκανότητος, Spiritus διαθέσεως, ex tota virtute, & habit⁹ abſoluti ſunt vnus ſpiritus οὐσίᾳ, qui quidem vnus & idem ſpiritus diſtinguitur τῷ εἶναι, id eſt ratione & reapſe, vt partes, quæ conſtituunt totum: Διάθεσις & habitus, imperfectū & perfectum, τὸ τέλειον, & τὸ ἀτελὲς, ſeu τὸ ἐκ μέρους, non differunt οὐσίᾳ. Itaque in Categor. Qualitatis vnum genus conſtituunt.

Τῷ εἶναι, (*eſſendo*) *opponitur* τῷ ἔχειν *Habendo*. Deus eſt viuens & bonus τῷ εἶναι quidditatiue. Eſt enim ipſa bonitas & vita. Creaturæ ſunt bonæ τῷ ἔχειν, habendo bonitatem: non ſunt αὐτοάγαθον, ipſum bonum.

Τῷ εἶναι ἀντιδιαιρεῖται, τῷ ὑποςατικῷ εἶναι, eo quod ſubſiſtens quoddam eſt ſubſtantiale, ſeu τῷ εἶναι ὑποςατικῶς, eo quod eſt perſonaliter ſeu ſubſiſtenter, ſeu τῇ ὑπάρξει, id eſt, ſubſiſtentia, Illo εἶναι natura à Filio Dei aſſumpta eſt natura perfecta. Hoc vero eſt ἐνυπόςατος, id eſt, in hypoſtaſi τοῦ λόγου aſſumentis exiſtit, ſeu ſubſiſtentiam perſonalem obtinet in Filio Dei, non per ſe. Illo eſt per ſe, quia eſt ſubſtantia: Hoc non eſt per ſe, quia non eſt ἰδιοσύςατος, non habet propriam perſonam, ſed ſubſiſtit in alio. Illud εἶναι habet à ſe ipſa: Hoc vero ab vnione, ἢ κατ᾽ οἰκονομίαν, ſingulariter dicta.

Τῷ εἶναι, in der That vnnd Warheit: reuera, in rei veritate. Oppon. 1. Imaginarie, ex fictione. 2. σχετικῶς, ſymbolice, Sacramentaliter, 3. vmbratiliter.

Perſona Chriſti fuit in Vet. Teſt. τῷ εἶναι, extitit enim ab æterno: Vnio Hypoſtatica, quæ facta eſt in tempore, non contulit eſſe Perſonæ Chriſti.

Panis Cœnæ eſt Subſtantia inanima τῷ εἶναι & ὑπαρκτικῶς: At eſt corpus Domini σχετικῶς & Sacramentaliter.

Vita mea eſt veniens panis potuſq́, ſuperne.

Eſt, ſcilicet τῷ εἶναι, id eſt, verè; eſt enim ſpiritualis vita: Vt caro Chriſti vere cibus eſt, à verè fidelibus verè manducatur, non tantum Sacramentotenus, quia cibus ſpiritualis eſt.

Τῷ εἶναι eſt abſolute, formaliter. Oppon. ἐνεργητικῶς & virtualiter. Caro Chriſti fuit in Patribus, non τῷ εἶναι, ſed vt in principio actiuo, ſeu vt effectus in cauſa ſua efficiente. Mors Chriſti fuit in Vet. Teſtament. non τῷ εἶναι, ſed virtute, quia profuit. Bernhard. Sic Chriſtus eſt noſtra reſurrectio, (quam Rhetores Metalepticam vocant orationem, vel Metonymicam: Logici prædicationem impropriam.)

Τῷ εἶναι, opponitur ei, quod eſt Præfinitione: Verbum Diuinum fuit ab æterno Homo, non προϋπάρξει (præexiſtentia) Humanitatis ante creationem, ſed Decreto Dei.

Τῷ

τῷ εἶναι eſt realiter, actualiter, eſſentialiter, oppon, *Obiectiue*, ratione diuinę cognitionis: Sic creatura eſt in Deo cognoſcente: vel *eminenter*: ſic creatura eſt in Deo, eo quod perfectio diuina ſit excellentior creatura.

Nonnullis τῷ εἶναι idem eſt quod τῷ λόγῳ ſeu ratione & eſſentia: & ii opponunt ei τὸ Numero & Subiecto.

Fortun. Crell. in 1. Phyſ. Ariſt. p. 53.

Principia duo ſunt & non duo, ſed tria, ſine contradictione, quia deeſt conditio illa πρὸς τὸ αὐτό, Duo ſunt Numero & Subiecto, Materia ſubiecta & Forma (Subiectum .n. cum priuatione vnum numero eſt). Tria τῷ εἶναι ſiue τῷ λόγῳ, quia alia materiæ hominis, vel æris, alia priuationis ignorantiæ Muſices eſſentia & natura eſt. Deeſt igitur conditio ὡσαύτως. Idem paulo ante. Materia prima eſt Numero vnum: Eſſentia & definitione ſeu ratione duo, quia priuationem omnium rerum perpetuo ſibi coniunctam habet. Τῷ εἶναι igitur & τῇ οὐσίᾳ hic idem ſunt. *Intellige autem quaſi numero vnum, non vere.* Quia vere numero vnum actu eſt: Materia autem prima actu non eſt, (quia in potentia ad omnes formas conſtituta eſt, nec propriam habet) nō vt τόδε τι, quia τόδε τι id demum vere dicitur, quod actu ſubſiſtit in rerum Natura.

Materia quaſi vnũ numero nõ vere, & cur?

Quid vere τὸ δέ τι.

Contra veniet fortaſſe aliquis, vnum Numero ſeu ἀριθμῷ, & vnum eſſentia ſeu οὐσίᾳ, nihil differre, ſed idem eſſe.

Reſpon. negate. Nam vnum Numero latius patet, quam vnum Eſſentia. Verbi gratia Subiectum & proprium reciprocum vnum numero, ſed non vnũ eſſentia conſtituunt. Neque enim natura hominis eadem eſt, quæ natura Riſiui (proprii Reciproci.)

IN ALIQVO ESSE.

Eſſe in aliquo vt in principio
- Materiali ſeu ſecundum materiam ſignatam, id eſt, certam. Sic materia huius carnis fuit pars animata parentis.
- Actiua, vt in parente fuerit vis aliqua generatiuæ & propagatiuæ huius carnis.

Eſſe in aliquo
- οὐσιωδῶς, eſſentialiter; ſic Subſtantia vniuerſalis ineſt ſingulari, Species & genus indiuiduis.
- ἐπουσιωδῶς, accidentaliter: Sic accidentia inſunt ſubiecto inhærentiæ.

Eſſe in aliquo { Vt abſolute / Vt reſpectiue } conſiderato.

Eſſe, Vnũ, Verũ, Bonũ, ſeu eſſẽtia, Vnitas, Veritas, Bonitas, hæc quatuor duplici ratione in Deo conſiderari poſſunt. 1. Quatenus abſolute eſt Deus, vt non ſit cauſa ſeu nullo reſpectu ad cauſam, quam non habet (Ipſe enim omnium cauſa, ἀναίτιος, id eſt, à nullo eſt).

2. Quatenus aliorum cauſa eſt. Inſunt igitur Deo tum ſimpliciter, tum vt rerum cauſa eſt, vel reſpectu ad cauſam, quam nõ habet. Itaque Deus & omnis abſolute perfectionis vniuerſitas, plenitudo ipſius eſſe, *bonum* perfectum, ſufficiens, maxime expetendum eſt. *Perfectum*, quia ei nihil deeſſe

Tres conditiones Boni Platoni in Phileb.

poteſt, qui eſt omnia. *Sufficiens*, quia hoc bonũ poſſidentib. nihil deeſt. *Maxime expetendum*, quia ab illo & in illo ſunt omnia, quæ ratione aliqua poſſunt expeti, & vt cauſa rerum, Entis, vnius, veri boni rationem habet.

Eſſe { Naturam in *Suppoſito.* / Suppoſitum *in Natura.* }

Vnum Suppoſitum in duabus Naturis eſſe, Idem ſuppoſitum ſubſiſtere in duplici natura, in Diuinis eſſe vnam Naturam in tribus Suppoſitis dicitur perſonam verbi ſubſiſtere in Humanitate.

Natura humana extra vnionẽ ſui ſiſtit in ſeipſa. Perſona verbi eſt ſeu ſubſiſtit in humana natura aſſumpta Terminatiue, vt terminet dependentiam eius; ſeu non ſeparata ab ea, vel Perſonaliter, non effectiue tantum.

Λόγος ante incarnationem ſubſiſtit in ſe ipſo ſolo. Aſſumpta natura ſubſiſtit ſeu exiſtit in Verbo Dependenter, vt imperfectum in perfecto, id eſt, dependet à verbo, ſeu innitur ei ſingulariter, hoc eſt, in Verbo perſonatur, ſeu habet eſſe perſonale.

Diuina natura eſt in λόγῳ vt eſſentia in ſingulari ſubſtantia Identice. Verbum Diuinum ſubſiſtit in vtraq; natura, vt quod in quo, vt perſona in iis, quæ eius ſunt, vt compoſitum in componentibus.

ESSENTIA.

1. Eſſentia eſt rei cuiuſque ſimplex & omnibus proprietatib. atq; accidentib. ſpoliata cõſtitutio. De ea Canõ: Cõmunis: Eſſentiæ ratio ineſt omnib. indiuiduis. De Creaturis intelligatur hæc Definitio: Eſſentia eſt illud, ꝙ per ſe omnibus indiuiduis eiuſdem ſpeciei commune eſt, quodq; totam ſingulorum eſſentialem perfectionem complectitur. Nam tres perſonæ Diuinæ, Pater, Filius & Spiritus S. Diuinam eſſentiam habent, neque tamen propterea ſunt eiuſdem ſpeciei indiuidua. Deitas enim de illis neq; vt Genus de Specie, neq; vt Species de indiuiduis, neq; vt pars de Toto enuntiatur. Auguſt. L.3. Trinit. c.6. Lombard. L.1. diſt.19.

Natura ſeu φύσει aliquid, vt ita loquar, magis compoſitum, quam οὐσία deſignat, id eſt, eſt eſſentia ſuis proprietatibus veſtita & coniuncta. Damaſc. l.3. orthod. fid. c.9. In Hypoſtaſi & perſona ἐν τῇ οὐσίᾳ ϗ ἡ φύσις θεωρεῖται. Ita in Chriſti perſona non tantum ſunt ipſæ ſimpliciter οὐσίαι, Diuina nimirum & Humana, ſed etiam φύσεις, id eſt, ipſæ eſſentiæ vna cum ſuis proprietatibus coniunctæ, eaq; in eadem Chriſti perſona manent ſaluæ & incolumes minimeq; confuſæ.

2. Sæpe tamen eſſentia & natura pro eadem ſumuntur, & inter ſe ſæpe conuertuntur, quia natura eſt principium interdum (vt loquuntur) & formale, & per principium iſtud eſſentia cuiuſque rei completur & perficitur, vt cum in Scholis dicitur; Indiuidua eiuſdem ſpeciei non differunt in quidditate, vel natura communi.

3. Eſſentia nonnunquã accipitur pro ſubſtantia, ſicut & Natura, vt cum Auguſtinus facit aliud bonum Natura ſeu eſſentia, aliud bonum participatione.

Eſſentiæ nomen in Subſtantiis (compoſitis) ſignificat illud, quod eſt ex materia & forma compoſitum. Thom. Aquin. c.2. de ente & eſſent. Sic & Auicenna. Eſſentia igitur compoſiti eſt compoſita, non ſimplex. Itaq; non eſt ſola Forma, (ſine Materia) Homo tamen diſtinctus eſt à ſua quidditate ſecundum rationem, vt habens ab habito. Caietanus.

At Commentator 6. Metaph. comm. 21. & 34. opinatur materiam non eſſe partem quidditatis naturalis. Videtur & Ariſtoteles 7. Metaph. text. com. 34. & 37. Materiam à quidditate remouere. Sed Caietanus reſpõdet, Ariſtotelẽ ibi

non

non remouere materiá à quidditate, ſed materiam particularem, & eas partes, quæ per accidens ſeſe habent ad ſpeciei intellectum, vt manus & pedes, verbi gratia, ab hominis ratione, & has carnes, & hæc oſſa.

Materiæ eſſentia Scaligero eſt receptiuitas: non igitur agit materia. Scal. ex. 61.

Aliquid finitæ eſſentiæ eſſe dicitur, quod continetur terminis ſuæ eſſentiæ.

Nihil finitæ eſſentiæ eſt extra terminos ſuæ eſſentiæ. Ergo non eſt in pluribus locis ſimul.

Eſſentia analogum alicui eſt plus quam ſimile alicui, vt pabulũ oportet eſſe ſimile, & quod amplius eſt, eſſentia analogum principiis conſtitutionis, inquit Scal. ex. 10.

Canon.

Fieri non poteſt, vt priuatio ſit eſſentia rei poſitiuæ. Hic eſſentia quidditatem ſignificat. Aſſume. Peccatum originis eſt priuatio. Et hinc conclude: Ergo peccatum non eſt eſſentia hominis. Contr. Flac. Illyr.

Chymicis eſſentia eſt ſimplex extractum è rebus tota ſua natura perfectis productum. Ac diſtinguunt eam in Succũ & Myſterium ſeu Arcanum. Lex. Mart. Ruland. Vide vocem Succus in S. & Arcan. proxime in Quint. Eſſ.

ESSENTIA QVINTA.

Quinta Eſſentia 1. accipitur à Peripateticis pro Cœlo, quia iis Cœlum neque eſt calidum, neq; frigidum, neq; humidum, neq; ſiccum: ſeu pro eſſentia ſincera & pura, vt natura ætheria: Alias cœleſtis Subſtantia; ſic dicta quia eſt aliquid præter Elementa, nec ex craſi horum ortum.

Philoſophis Chymicis quinta eſſentia eſt Subſtantia, in qua puriſſima & ſinceriſſima eſt craſis, ſeu natura, vis, virtus, ſpiritus & proprietas rerum à corpore ſuo per artem extracta. Seu Materia corporalis ex omnibus, quibus vita ineſt, ſeparata, ab omnibus impuritatibus ſubtiliſſime purgata, in qua omnis rerum potentia & medicina eſt.

Quinta eſſentia animalium eſt, quę ratione miſtionis ex partibus animalium extrahitur: Vegetabilium eſt, quæ ex vegetabilibus extrahitur: vt quinta Eſſentia vini; mineralium, quæ ex mineralibus conficitur, vt quinta eſſentia gemmarum, metallorum. Vide Lexic. Alchem. Martin. Ruland.

Diſtinguunt eam ab Arcano ſeu myſterio Specifico, quod eſt extractum naturę interioris cuiuſq; ſpeciei Subſtãtiâ referens propius, vt in illa agnoſci queat. Eſſentia quinta propter ſummam ſubtilitatem & nobilitatem videtur pene à ſua ſpecie ad claſſem ætheriorum deflexiſſe. *Sed arcanum ſpecificum miſtorum* ſubſtantiam, formamq; & differentiam ſpecificam è corpore productam exhibet proprio. *Eſtq; materiale*: extractum ſpecificum materiæ corporis vicinius: vel *Aſtrale*, quod eſt formalius.

De Eſſentia eſſe.

Præter conſuetudinem & morem Philoſophorum Iunilius Africanus Epiſcopus, qui claruit anno Chriſti 440. diſcipulus Auguſtini, in lib. de partibus diuinæ Legis, ſeptem, ait, *eſſe de Hominis eſſentia*, quæ ſi conſideraret Homo, in æternum non peccaret, materią vilis, operatio turpis, exitus flebilis, ſtatus inſtabilis, mors triſtabilis, diſſolutio miſerabilis, dãnatio deteſtabilis, & cõſideratio gloriæ ineffabilis. Ex Bernhard. de conſider. Nullum horum proprie eſt de hominis eſſentia, excepta materia. Nam quæ de eſſentia rei ſunt, ſunt de rei ratione ſeu Definitione. Quæ non ſunt de rei eſſentia, dicũtur eſſe extra rationem rei, ſæpe etiam

rei accidere.Scaliger audiatur: Quantitati accidit informari. Non enim informatum eſſe eſt de eſſentia Quantitatis. Omne quod eſt de eſſentia, eſt eſſentiale: at non omne quod eſt eſſentiale, eſt de eſſentia. Eſſentiale enim id quoq; dicitur, quod eſſentiā inſequitur. Quidā dicunt potentiā primā (primæ materiæ,) Eſſe de eſſentia materię, id eſt, eſſe rationē formalem ſeu quidditatē Materiæ: alij cōtra eſſe ei eſſentialē, id eſt, eſſe proprietatē quādā naturalem Materiæ, ex ejus manantem eſſentia. Vid. Peter. lib. 5. de Mater. c. 22. Nota hoc contra ἀφιλοσόφους iſtos, qui cum volūt dicere, peccatum originis eſſe nobis Naturale, dicunt *eſſe De Hominis eſſentia*. Bene hi ſentiunt, ſed male loquuntur.

PER ESSENTIAM TALE ESSE.

Tale eſſe per eſſentiam à Scholaſticis ſumitur duobus modis. Vel enim dicitur Tale per eſſentiam, quod Tale eſt ſecundum modum primum dicendi per ſe. Ita Homo dicitur Rationalis per eſſentiam, quia Attributum Rationale conuenit homini definitiue, ſeu ſecundum primum modum dicendi καθ' αὑτό.

Vel dicitur, Tale per eſſentiam, quia habet aliquam rationem formalem, non per participationem, ſed ſecundum vniuerſam plenitudinem perfectionis, quæ tali rationi eſt conſentanea.

"Ἄλλως, *et ſi res eodem redeat.*

Τὸ per Eſſentiam poteſt determinare ſubiectum vel prædicatum. Si determinat Subiectum, τὸ per eſſentiam diſtinguitur à quacunque re, quæ eſt extra ſubiecti Eſſentiam. Ita Homo dicitur Rationalis per Eſſentiam, quod non per aliquid extra Eſſentiam ſuam ſit Rationalis. Sic voluntas per eſſentiam dicitur à coactione libera. Si vero τὸ per Eſſentiā determinet prædicatum, tunc quod tale eſt per eſſentiā (vt creator) ab eo diſtinguitur, quod eſt tale per participationem (vt creatura.)

Vocatur autem *Participatum*, quicquid habet aliquam rationem formalem, ſed nō ſecundū abſolutiſſimā plenitudinem perfectionis, cuiuſmodi rationi formali poſſibilis. Hinc apparet, illud quod dicitur Tale per eſſentiā primo modo, ſi perpēdatur ſecūdū ſignificationem poſterioris modi, dici tale per participationē: & quia omne participatū ab imparticipato depēdet ſecūdum modum dicendi per eſſentiam, qui ſpectatur ex parte prædicati, dici poſſe cauſam primi modi, qui ſubiectum determinat. Id quod fit à Platonicis.

Quid participatum.

"Ἄλλως, *re eodem redeunte.*

Quod primo Tale à Philoſophis nominatur, ita ſolet appellari ob duplicem, vt ita dicam, Primitatem.

Id quod Tale primo, quo modis dicatur.

Eſt enim Primitas quædam in genere rerū Materialiū, ſecundum quam id dicitur primō tale, quod non eſt tale per aliud, id eſt, per aliud extremum. Ariſtot. Primo poſter. ca. 4. ſeu, vt loquitur Mazonius, quod iuxta latitudinem ſpeciei aut generis, recipit aliquod attributum, ita vt hoc extra illam non inueniatur: vt, habere tres angulos æquales duobus rectis, ita conuenit cuilibet triangulo, vt extra triangulorum ſpecies nulla alia ſit figura, quę tres angulos æquales habeat duobus rectis. Eſſe animal rationale inter ea, quæ habēt materiā; ita conuenit Homini, vt nullū aliud materiatū inueniatur, cui hoc attributū poſſimus adaptare. Secundū hanc igitur Primitatem Homo dicitur Rationalis, & triangulū habēs tres angulos æquales duobus rectis. Atq; hæc Primitas eſt *Primitas in certo genere.*

Altera Primitas non eſt in hoc vel illo genere, ſed ſimpliciter ſecundum hanc appellantur ea primo Talia, quæ non ſunt talia per aliud. Hic cum dicitur

Non per aliud, excluduntur non tantũ externa, ſed ẽt partes, proindeq; ſecũdũ hanc ſignificationẽ ꝙ eſt Tale ratione partiũ, non eſt per ſe primo tale. Quapropter hoc modo nullũ compoſitũ ex materia & forma põt eſſe primo tale. Quomodo enim, inquit Mazon. ſecundũ iſtã ſignificationẽ appellabimus Hominẽ primo Rationalẽ, qui eſt Talis propter animã? Aut quomodo dicemus triangulũ habere primo tres angulos æquales duob. rectis, cũ in eo nonnulla ſint quæ nõ ſunt anguli? Secundo hoc modo primo Tale eſt Deus in quo omnia entia ſuo modo, qui eminentiſſimus eſt, ſunt. Vid Mazon. l. 1. Philoſoph. Plat. & Ariſtotelic. cõparationis, pag. 22. qui habet in ſe vnite, q in inferioribus partita & diſſeminata ſunt. Primo modo Tali per Eſſentiã, opponitur tale per accidens, vt Volũtas hominis per Eſſentiam libera eſt, & habet *δύναμιν ἀντιφάσεως*, ſed per accidẽs determinatur & ſerua eſt, vt diſputant Theologi & Ethici. Vid Iacob. Schegk. in Comm. in lib. Ariſt. *περὶ ἑρμηνείας*.

Vſus.

Quæritur, an Deus ſit Bonus per ſuam eſſentiam, & quomodo?

Reſp. diſting. Aliquid dicitur Tale (*τοιοῦτον*) *vel* quia id, quod tale dicitur, conſequitur & quaſi profluit ex eſſentia eius. Sic Homo eſt capax riſus per ſuam eſſentiã. *vel* quia id quod Tale dicitur, ad eius eſſentiã attinet. Sic Homo eſt p eſſentiã animal. (Animalitas pertinet ad Hominis *οὐσίαν*) Iã Deus perfectione formali id eſt naturaliter & quaſi moraliter; bonus eſt per ſuam eſſentiam poſteriori Modo.

ESSENTIALE.

Eſſentiale in Philoſophia diſtinguitur contra accidentale, vt accidentale cõtinet omne accidens, ſiue ſit proprium ſiue cõmune. Quare ita eſſentiale dicitur, ꝙ per ſe includitur in eſsẽtia rei, vt in compoſito *χρήματος* (rei ſeu Reali) materia & forma dicuntur ei eſſentialia: in compoſito vero *λόγου* ſeu definito, Genus & Differentia *συςατικοὶ* dicuntur partes eſſentiales rationis ſeu rei definitæ.

Theologi in Diuinis Eſſentiale opponunt Notionali. Eſſentiale eſt id, quod eſt Eſſentiæ (& re & prædicatione perſonis commune). Notionale dicit Relationem Internam Perſonæ ad Perſonam: Ac ſic dictum eſt, quod pertineat ad notitiam diſtinctionis Perſonarũ. Scot. in Quodlib. quæſt. 1. Auguſtinus hac voce non eſt vſus, ſed AD ALIQVID. In Deo nihil ſecundum accidẽs dicitur. Nec tamẽ omne quod dicitur, ſecũdũ eſſentiam dicitur. Dicitur. n. ad aliquid, ſicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem 5. de Trinit. c. 5.

Sed ad vſum Philoſophicum redeo. Hic Eſſentiale primum eſt Eſſentiam conſtituẽs, vt vita eſſentialis eſt, quæ eſſentiam rei viuentis partiatim conſtituit. Quę opponitur & vitę accidentarię, id eſt, vitæ functionibus (vt ſenſioni, &c.) & exiſtentiæ animæ in corpore, quæ etiam vitæ nomen habent. Hoc eſſentiale Scholaſtici ſæpe dicunt de eſſentia rei. 2. Eſſentiam comitans, cohęrens cum eſſentia rei (vt capax ſcientiæ cũ natura hominis) quod à re, cuius eſt, ſeparari nequit.

Eſſentia interdum opponitur Solennitati, vt Quædam pertinent ad Eſſentiã actus, quædam ad eius ſolennitatem. Exemplo ſunt ritus in promotionib. Doctor. Scholaſtici D. quædã, inquiũt, pertinent ad eſſentiam Baptiſmi, quæ omittere nefas eſt: quędã ad ſolẽnitatẽ eius, vt quędã ceremonialia, ſine quib. etiam verum Baptiſma confertur.

E S T.

Eſt denotat aliquod eſſe ſiue reale, vt Homo eſt doctus, ſiue rationis, vt Homo eſt cæcus.

Concipi aliquid ꝙ reuera nõ eſt ad modũ formæ exiſtẽtis in ſubiecto, eſt eſſe ens

rationis, vt ſi concipias cæci quaſi naturam in oculo.

Interdum Eſt accipitur pro conſtat, vt hęc res eſt è principiis ſuis, id eſt, conſtat ex iis. Vide verbum Sunt.

Verbum Eſt duobus modis poni obſerua: nempe aut nomini ſoli ſolum adiacet, vt Cæſar eſt; ac tum ſignificatur eo rei exiſtentia in rerum natura extra animam. Aut inter duo extrema quaſi ſequeſtrũ, vt Cæſar eſt albus. Hoc modo nihil ſignificat, ſed quaſi nexus & copula eſt, qua albedo iungitur Cæſari, copulat autem cum antecedente vel ſubſtantiam, vel accidens. Vid. Zabar. de Propoſit. Neceſſar. c. 4. lib. 1. Cæſar eſt. [Scholaſtici vocāt propoſitionem de ſecundo adiacente. Hic prędicatum non eſt re diſtinctum. Cæſar eſt albus] Propoſitio de Tertio adiacente. Hic prædicatum re diuerſum ſeu diſtinctum eſt à ſubiecto.

Eſt Adiecti { Primi, τὸ eſt prædicatum. / Secundi, prædicatum adiectum ſubiecto poſt copulam Eſt. }

Eſt pro ſignificat ſeu ſonat. Sic inquit ille, πάντα μία κονὶς, Id eſt, pro quo Scaliger, Id aũt ſonat; omnia vnus puluis.

Eſt interdum idem eſt quod eſſe fingitur, vel eſſe præſumitur. Vid. Lexic. Iuridicum Caluini. Nam τὸ Eſt transcendẽs quid eſt. Modi dicendi Iuriſconſultorum ſunt; Quæſtionis eſt, Rationis eſt, Conſuetudinis eſt, Summæ æquitatis eſt.

ERGO.

Ergo, Igitur, interdum habent vim colligẽdi ex dictis. Interdum vim incipiẽdi tractationẽ vel argumentationem. Ariſt. 8. Phyſ. cont. 5. Ergo & hoc neceſſarium, aut facta, &c. Hic Ariſtot. argumentari incipit (Exempla infinita ſunt, vbi inſequitur propoſitionem vel diuiſionem propoſitam ſeu inſtitutam.) Similiter cum Ariſtoteles context. 6. dicit, ſi igitur factum eſt mobilium, &c. Dictio Igitur non ſignificat concluſionem, ſed initium Deductionis ad abſurdum.

ERROR.

1. Error eſt falſa exiſtimatio; eſt exiſtimatio, qua approbatur vt verũ, quod falſum eſt, vel vt falſum, quod verum eſt, vel vt certum, quod incertum eſt, aut contra.
2. Eſt error à via recta deflexio. Iambicus ſenarius.

Error in Politicis Facti eſt, vel Iuris. Facti, cum quod factum eſt, factum neſcitur, aut quod factum non eſt, factum putatur. *Eſtq; vel proprii, vel alieni.*

Hic error eſt vel iuſtus, vel culpabilis. Iuſtus eſt cui nulla obiici pōſt culpa, quod errãs non habuerit rem notam, ſed quia ignorauerit poſtmodum emergentia.

Culpabilis, qui reprehendi poteſt propter culpam ſeu negligentiam inquiſitionis veritatis. Prateius.

Error eſt, cum quis falſo putat ſibi quid per leges licere, quod non licet; vel non licere, quod licet. Briſſonius.

Vlpianus vſurpauit errorem pro vagatione: ſicut Errare interdum eſt idem, quod diſcurrere.

ERRO.

Erro in Phyſicis eſt Planeta, qui mobile illuminans, quod habet radiãtem naturam, eſt Dauidi Schramo: cui ab hoc opponitur ſtella fixa, mobile illuminans, habens ſcintillantem naturam.

In Politicis eſt Vagabundus, qui frequẽter ſine cauſa vagatur, diſcurritq;. Tales ſunt ſerui, nonnũquã & Scholaſtici.

ET, καὶ.

1. Primo proprie eſt copulatiua, id eſt, vi propria duas res diuerſas coniungens, & ita aliquando accipitur pro Etiam.
2. Ἀκύρως ponitur pro vel Diſiunctiua. Sic

Sic accipiũt quidã in definitione Accidẽtis. Quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionẽ. Sic pro Vel accipitur l. ſæpe. ff. de verborũ ſignificationibus. Pratetus & Calem. in Lex. Item Schardius.

Sic Ariſtoteles, δεῖ βουλόμενον καὶ μὴ βουλόμενον ἄρχειν τὸν ἄξιον, id eſt, imperio dignum velit nolit, imperare oportet.

3. Et Scholaſtici ſæpe accipiunt pro Sed Aduerſatiua. Vlyſſes erat facundus, & non formoſus, id eſt, ſed. Hebraiſmus hic eſt etiam frequẽtatus in libris Noui Teſt. Actor. 9. Saulus tentabat ſe adiungere diſcipulis, & omnes timebant eum, id eſt, ſed, cæterum. Sic 16. cap. Et non ſiuit eos ire, id eſt, ſed.

4. Ab Ariſtotele ſæpe accipitur pro Declaratiua, hoc eſt, pro, Id eſt (quod dictu idem eſt.) Ac tum Scholaſtici dicunt duo verba coniuncta eſſe intelligenda in ſenſu cõiuncto, non in ſenſu diuiſo, vt 1. Phyſic. Quoniam cognoſcere & ſcire contingit circa omnes methodos, hoc eſt cognoſcere, quod eſt ſcire. Ita amplum, hoc eſt, late patẽs & generale verbum εἰδέναι ſeu cognoſcere contrahitur ad ſpeciẽ per verbũ ſcire. Lib. 2. Phyſ. Actu exiſtẽtes & ſingulares cauſæ, τὰ ἐνεργοῦντα καὶ τὰ καθ' ἕκαστα. Sic locutus eſt Ariſtoteles non tanquam duas conditiones coniungens, ſed tanquam eandem declarans, ait Zabar. quia cum actiones ſint ſingularium, non datur cauſa operans actu niſi ſingularis. Nec poteſt Græcorum verborũ eſſe alius ſenſus. Duplicatus enim articulus indicat eſſe eiuſdẽ rei declarationem, non duarum coniunctionem. Ita Scotus quidam interpretatus eſt verba Cœnæ, Fregit & dedit, id eſt, dedit κλάσας.

Canones.

Vox communior ſępe contrahitur per alteram particulam ſequentem interueniente ET, vt Principia & Elementa. 1. Phyſ. id eſt, principia, hoc eſt, Elemẽta: Methodus & artificioſa tractatio huius rei. Hic & ponitur pro Seu, ſeu Id eſt.

Communis antepoſitum minus cõmuni affirmatiue in ſenſu diuiſo, facit nugationem, vt virtus & fortitudo: non ſic in ſenſu coniuncto, quia poſterius eſt declaratiuum prioris, vt virtus & fortitudo, id eſt, virtus, quæ eſt fortitudo. (appoſitiue virtus fortitudo, vt loquũtur Grammatici.)

Virgil.

Iudicium Paridis, ſpretaq; iniuria formæ.
Hic *que* ponitur pro *Id eſt*.

5. ET aliquando videtur ſumi partim copulatiue ſeu copulatim. Partim diſiunctim, vt in Definitione Naturæ, cum dicitur. Natura eſt principiũ motus & quietis. Sententia enim eſt (Fonſecæ hoc placet) Natura eſt principiũ aut motus tantum, aut motus & quietis. Omnis enim natura propenſa quidem eſt ad motum aliquem: ſed quædam non ſolum ad motum, ſed etiã ad quietẽ propenſa eſt.

Sic Ariſtot. 2. de anim. Anima eſt id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus primo, Id eſt, Anima eſt, id, quo primo nos viuentes aut vegetamur tantum, aut & vegetamur & ſentimus, noſq; mouemus loco, aut etiam intelligimus. Fonſ. l. 1. Phil. c. 4. qu. 2.

6. ET videtur aliquãdo antecedẽti copulare pręcipuũ. Ariſt. 8. Mor. Nicom. c. 13. Virtutis & Beneficẽtiæ præmiũ honos eſt. Indicat hic, inquit Piccolhomineus, honorẽ præcipue Beneficentiæ, id eſt, beneficiorum collatorũ in Rempub. præmium eſſe. Sed hoc rarius eſt.

Eadem per eadem.

ET accipitur
- Proprie, Eſtq; particula Copulatiua.
- Improprie. Eſtq; part.
  - ἐξηγητικὴ idest explicat, hoc eſt, ponitur pro Ideſt. Paulus Apoſt. Deum & Patrem, id eſt, Deum, qui eſt Pater.
  - Disiunctiua, ſenſu
    - Simpliciter. Sic quidā acceperūt hoc Ariſto. Natura eſt principium motus & quietis, pro motus vel quietis.
    - Cum copulatione.

Iudicio Zabarellæ, cū Ariſt. dicit, Anima eſt id, quo primo viuim⁹, ſentimus, loco mouemur & intelligimus, Et diſiūgit cū copulatione. Itaq; quatuor illæ particulæ, viuimus, ſentimus, &c non ſunt accipiēdę coniunctim, ſed diſtributiue ſeu per diſtributionē, nō ita quidē, vt ſingulæ à ſingulis diſiungātur, quaſi dicendū ſit, animā eſſe principiū, quo aut viuim⁹, aut ſentim⁹, aut loco mouemur (ꝓgreſſionis motu) aut intelligimus, ſed ita, vt diſiunctio cū copulatione ad partes antecedētes fiat, dicaturq; anima eſſe id, quo viuimus, aut etiā ſentimus, *aut praterea loco mouemur*, aut inſuper deniq; intelligimus.

ETYMOLOGIA.

Etymologia accipitur Grāmatica ſignificatione primo per Lexicologia, id eſt, integra doctrina Grāmatica dictionū, & quidē hæc rectius ac melius diceretur Lexicologia, quā Etymologia. Deinde pro vera origine ſeu deriuatione vocis ex adſignificatione Grāmatica, vt Iuſtitia eſt à iuſti, addendo tia, albedo eſt ab albus albi.

Dialectica ſignificatione Etymologia eſt nominis interpretatio, ſic alb⁹ ab albedine, vt cōcretū ab abſtracto, vt effect⁹ à cauſa, vt riuus à fōte. Hāc reſpiciētes Iurecōſulti quidā ius à Iuſtitia nomen habere volūt. Logica Etymologia à Cicerone & Ramo dicitur Notatio. Cordatiſſimo Scaligero eſt vocis ratio, i. vis qua vox à voce generatur. λόγος enim hic poti⁹ rationē, q̄ locutionē ſeu verbū ſignificat. Verā quidē Etymologiā eſſe neceſſe eſt, at rectā eſſe neceſſe nō eſt, qua rectū opponitur obliquo. Eſt igitur recta vel nō recta, i. vox ſit aut à recta, aut à cōtraria recte. Notatio recta eſt è cauſa, effecto, ſubiecto, adiūcto, vel cōparato. *Iulius à magno demiſſum nomen Iulo.* Notatio è cauſa efficiente.

Carnifex is à Latinis dict⁹ eſt, qui carnem facit ex viuēte: Notatio ex effecto. Virtus appellata eſt à viro: Notatio à ſubiecto. Cic. Bābalio ꝓpter hæſitātiam linguæ ſtuporéq; cordis, nomē ex cōtumelia traxit: Notatio ex adiūcto. Iurecōſult⁹ vocat Medicos deputatos Xenodochiis Parabolanos, quod ſint παράβολοι, id eſt, proiectę audaciæ: Ex adiūcto. Planeta dictus, quod ſimilis ſit πλάνῳ, i. erroni, quod errātē quodammodo imitetur. Ciceroni tamē placet hic notatio è diſſentaneo, quod certū cōſtantéq; ſeruās motū minime errect: Notatio è cōtrario, vulgo vocatur antiphraſis (quaſi dicas cōtraria locutio) Tales ſunt pauciſſimæ. Vulgo huc referūt notationē Parcarum, Luci, Belli. Parcæ inquiunt, dictæ ſunt, ꝙ nemini parcāt: Lucus, ꝙ minime luceat: Bellū, ꝙ nihil habeat neq; bonū, neq; bellum.

Nō alia ratione, inquit Eraſm⁹, bellū eſt bellū, quā Furiæ ſunt Eumenides. Sed mihi videtur Lucus appellatus, quod ꝑpetuis ſacrificiorū, quæ ibi nocturno fiebāt tēpore, ignibus luceat. Eſt enim dēſum nemus arboribus, nō cæduum, Deo alicui ſacrū. Bellū, quia fuit ab initio duellū à duobus & inter duos, & licet poſtea multi fuerint milites, duæ tamen & vbiq; ſunt partes diſſidentes. Alii quidem malunt à bellua deductum, quod belluarum ſit, non hominum, in mutuum exitum congredi.

Sed

Sed bellum Scaligero à bello ductum videtur, cū belluæ prius dicerentur. Eidem Parcæ (Deæ fatales) dictæ quod parcāt. Vna.n.tātū (Atropos) dicitur filū incidere, duæ vero (Clotho & Lacheſis,) altera vitā dare, altera vitæ tractū cōtinuare (quod cōtinetur veteri verſu neſcio cuius; *Clotho colū portat, Lacheſis net, at Atropos occat.*) A plurib. igitur fit nominatio: quin illa quoq; parcit. Suſtinet enim aliarū opus, quoad fatorū iuſſibus pareat. Lib 3. Poet. Libitinā etiā Deā mortis cum Grammatici deductā volūt à cōtrario, ꝙ nemini libeat: ſed ſuſpicatur Scaliger nō dictā primū Libitinā, ſed Labitinā (à λαβεῖν) ꝙ omnes mortales caperet tandē: Veſpillones aūt ſeu Libitinarios, ex ſuo officio tē durā meliore vocabulo feciſſe molliorē. Volunt & ſcholā dictā Ludū, q; non ſit ludus, ꝙ longiſſime ſit à luſu. Sed quid obſtat, quo minus dicamus, ludū dici, ꝙ pueri, qui exercētur ibi, quaſi ludendo, exerceātur & diſcāt?

Refero igitur ad Notationē è Diſſentaneis vocē Eumenides, & quidē verbis Scaligeri his: Antiphraſin verā eſſe fateri cogimur ex cognomento Furiarū, quas Græci ἐριννύας cum appellaſſent primū, poſtea bene ominata voce εὐμενίδας nominare maluerunt. Εὐμενὴς aūt Latinis beneuolus: Eumenides igitur dictæ, ꝙ ſint nō Eumenides, id eſt, minimæ beneuolæ. Furiæ enim agitāt & inſectātur impios angore conſcientiæ, & fraudis cruciatu, qui ſignificatur ardētibus earum tædis, de quib. eſt in fabulis. Ineptiſſimus eſt, qui deducit à mania. Si quis obiiciat, Etymologiam ſæpe eſſe incertā, & ſuper eadē voce alia alii videri: Ideoq; tollendam.

Ei reſpondeo, tam maxime eſſe inueſtigandam, q̄ maxime latet obſcuraq; eſt. Quid enim inquit Scaliger, occultius veritate? At inquiritur tamē & inueſtigatur. Vid. cap. 115. de c.ll. Si de duabus, aut tribus quæras, vtra vel quæ verior ſit? Reſp. præferendam vicinam ſeu propinquam remotæ; eam quę per ſe eſt, accidentali; εὐλογωτέραν minus rationabili; molliorem duriori. Calendæ potius à calare Latinæ formæ, vnde intercalare, quam à καλεῖν. Verrea (feſta Verris) potius à Verre, quam à verrendo. Mūdum potius dicimus, quod ſit mundus, quam quod ſit minime mundus. Impuritas enim inuecta eſt in eum per accidens propter peccatum: per ſe purum Dei opus eſt κόσμος.

Quantum referat habere Etymologiam propinquam, oſtendo vno exemplo. Politicus non eſt à voce πόλις, ſed à voce πολίτης. Quid ita? Quia Politicus habet antepenultimam longam, vt polites lōgam penultimam. Si πολιτικὸς fieret à πόλις, antepenultimam haberet longam.

Quædam à multis relinquuntur in medio, vt indefinita. Grammatici ſeu literati à Seneca nuncupantur Analectæ, qui lectione multa exercitati memoria ſint firmiſſima, vt quicquid collegerint, vel audierint, vere habeant ad manum & in numerato. Alij deducūt ab ἀναλέγεσθαι, quia hoc ſignificat concipere ac tenere firmiter (ἐννοεῖσθαι καὶ ἀναμφιβόλως ἔχειν) item ſparſa colligere. Alii vero ἀπὸ τῶν ἀναλέκτων (ab Analectis,) quod veluti reliquias ciborum conſeruent ea, quæ ex variis authoribus obſeruarint, quorum in cenſu & numero nobis ſunt Macrobius & Gellius: ſed quid ſi dicas & Analectas & Analecta eſſe à verbo ἀναλέγω vel ἀναλέγομαι (ſicut Magiſter & Magiſtratus ſunt à verbo Magiſtro, id eſt, moderor, teſte Feſto.)

Latro ſitne à Latendo, an à latere, dubiū. Camerarius *officium* dictum eſſe putat contracte, quaſi *operificium*: aliis officium eſt ab efficiendo, quaſi *efficium*. Alii malunt deducere à verbo officio (quod ſignificat noceo) per antiphraſin, quod non officiat, ſed

proſit, ita vt præpoſito *ob* hic non contra, ſed *circũ* ſignificet, cum officio circa id verſemur, quod nobis faciendum eſt.

Porro Notatio *eſt æqualis, vel inæqualis nomini.* Æqualis, vt cum recurrit cum nomine: Inæqualis, cum habet plus vel minus, quam nomen: quam diſtinctionem exemplis inexplicatã tranſcurro.

Excurſus ad defenſionem celeberrimæ & peruagatiſſimæ ſententiæ, quod Eumenides dictæ ſint per antiphraſin.

Vt non eſt temere ſtandum etiam communium & peruulgatarum ſententiarum præiudiciis, (Plat. in Phileb.) Sic non eſt temere plerorumq; omnium ſapientum ſententia abiicienda & deſerenda. (Ariſt.) Ex harum numero eſt Furias eſſe Eumenidas καθ' εὐφημισμὸν, id eſt, bene ominandi gratia dictas notatione è diſſentaneis. Quis enim bene doctorum Græcorum & Latinorum ἐτυμολογίαν, ſiue veteres, in quibus eſt Euſtathius, ſiue recentiores ſpectes, idq; non abs re: ſcilicet Ethnici ſuperſtitioſi Furias proprio vt odioſo nomine ſæpe appellare non audebant, ne offenſiores eas haberent, atq; iratiores ſentirent. Hoc liquido apparet ex Euripidis Electra, vbi hæc legũtur: Miſer Oreſtes proſtratus in lecto decumbit, matris vero ſanguis ipſum agitat μανίαισιν, id eſt, furoribus, ὀνομάζειν γὰρ αἰδοῦμαι θεὰς Εὐμενίδας, αἳ τόνδ' ἐξαμιλλῶνται φόβῳ, Nominare enim vereor Deas Eumenides, quæ hunc certatim territant timore. Reddit hic rationem Electra, cur non dixerit Erinnyes, cum τὸ ἐρίννυες proprium nomen ſit Furiarum, nẽpe quia id odioſius eſt. Itaq; Ariſtophanes etiam interpres mitiore nomine σεμνὰς θεὰς vocat, id eſt, ſeueras Deas & reuerendas. Σύμψηφός σοι εἰμὶ, καὶ ἐμοὶ ἀρέσκει (ſuffragor tibi & mihi placet.) Inquit ex Platone P. Antelignanus Rapiſtagnenſis in laudati modo loci explicatione. Furiæ infernales, **Die Helliſchen Plage Geiſter**/quæ Erinnyes appellantur, quamuis Oreſtem ob patratum parricidium ardentibus tædis agitarent & inſectarentur, Electra tamen ne illis offenſioribus Oreſtes vteretur, in eas grauius quicquam dicere non audet, neque ipſas Erinnyas vero quidem, ſed odioſo nomine appellat, verum eas & θεὰς & Eumenides (εὐμενίδας) nuncupat, quaſi beneuolas: εὐμενὴς enim, vnde εὐμενίδες, eſt beneuolus ab εὖ, id eſt, bene & μένος, id eſt, mens, virtus, robur. Reuera tamen Eumenides dictæ ſunt per antiphraſin, quod ſint minime beneuolæ, neque in illis bonus animus vel virtus conſpiciatur. Hactenus Antelignanus p. 439. in praxi P. G quanquam hæc in iis virtus dici poteſt, quod velut Nemeſeos (quæ Iuſtitiæ ἄγγελος ſeu nuncia apud Platonem) & Iuſtitiæ miniſtræ ſunt vindices & vltrices ſcelerum, exagitantes facinoroſorum conſcientiam.

Vnde hoc Poetę, (Ater an alb⁹ ſit ignoro) *Apulei. Apol.*

Quæ genere improbitas ſcelerum quaſi paſcitur omni,
Accerſit Furias in ſua fata graues.

Sic Hebræi ſæpe vſurpant benedicere, pro maledicere, eadem figura. Taceo nunc, quod noſtro etymo fauet literæ ἡ ταυτότης in fonte & riuo. Valeat igitur (nullo enim conuitio, nullo petulanti verbo, ex interdicto Legis Platonicæ & Chriſtianæ vtar) qui contra me diſputat ſcoptice, ideoq; Pſeudophiloſophice: Eumenidas dictas quaſi ἐμμανίδας, quod ſint furibundæ. Sed, inquis: *Quod vetus eſt, fœtet, ſunt magè grata noua.* Fruere igitur tu nouis, per me quidem licet, & patere interim me frui veteribus.. Non idem omnibus animis paſtus. A me etiam eſt Iſidorus originum l. 8. Verba eius hæc ſunt: Apuleius ait eos κατ' ἀντίφρασιν dici

dici *Manes*, hoc eſt, mites ac modeſtos, cum ſint terribiles ac immanes, vt Parcas, vt Eumenidas.

Excurſio ſecunda ad aſinum rudentem & rudientem.

De origine vocis *Ruditus* de aſino quid dicam? ſiue aſinus rudiat, ſiue rudat, mihi perinde eſt; at id mihi certum eſt, quod ruditus, qui aſini proprius eſt, κατεχρηστικῶς vero hominis & leonis, non veniat neque à nomine adiectiuo rudis, neque à verbo hoc rudire, à quo eſt rudimentum *de* longo, & erudire. Iſta enim habent primam breuem, rudere vero, quod aſini eſt, habet primã etiam longam, non tantum breuem. Perſius.

Vincor, vt Arcadiæ pecuaria rudere credas. Rudere & peruulgatum vſuq; tritum (πολυθρύλλητον) & à Lexicis, atque Grammaticis notatur. L. Apuleius Madaurenſis (qui floruit ſub Diuis fratribus M. Antonino vel Philoſopho, & L. Aurelio Vero) l. 7. Metamorphoſ. ſiue de aſino aureo, habet rudire, in exempl. quod prodiit ex officina Plantiniana Anno 1600. p. 198. Ego (aſinus) porrectis auribus proflatuq; naribus rudiui fortiter, imo tonanti clamore perſonui. Hoc imitatus eſt Caſpar Peucerus in hoc (credo) Epigrammate ſcripto ad defenſionẽ Phil. Melanchthonis:

Non ego cum Furiis vlulatu, Aſiniq́; ruditu,
Grunnitu porcis, cum canibus rabie,
Contendam; Chriſtũ ſed vera vocabo profeſſus,
Hic iuſtus index, acris & vltor erit.

Si hic non videatur tibi ſatisfactum, ſuggero tibi hoc prouerbium. Aſinus aſino, & ſus ſui pulcer.

Excurſus tertius ad Syllogiſmum.

Notatio Syllogiſmi eſt quod ſit Sylloge, teſte Zabarella: Etymologia à σὺν & λόγος, ait quidam præcox ſcriptor, eſt & ridicula, quia plus eſt in notatione, quam in ipſo nomine. At ego dico hãc rationem iſtius eſſe falſam, quia ſæpe plus vel minus eſt in ipſa notatione, q̃ nomine: & tamen notatio bona eſt, vt Geometria dicitur à dimẽſione, & tamẽ eſt ars dimetiẽdi cęlũ, ędificia: Grãmatica dicitur à primis initiis ipſius ſeu elementis, ἀπὸ τῶν γραμμάτων; & tamen hæ etymologiæ bonæ ſunt. Nõ enim neceſſe eſt ἔτυμον eſſe adæquatum nomini. Scaliger, Homo ab ὁμῶς, id eſt, ſimul deducit, quod ſit animal gregabile, & tamen ſolus homo non eſt tale animal. Actio Euchariſtica dicitur Fractio panis à parte vna actionis.

Obſeruatio.

1. *Sæpe aliquid nomen* habet à meliore nota. Exempli cauſa, ὀρεκτικὸν (potentia ſeu virtus appetẽs) appetitus & auerſiones continet. Eſt enim virtus ſeu facultas proſequens aut fugiens, quod vel ſenſus exteriores aut interiores, vel mens & intelligentia coram obiiciunt, aut intus repræſentant. Sed nomen habet à meliore nota, vt appetitus facultas nominetur, non auerſatio, aut vis auerſatrix, cum vtrunque complectatur, vt dixi, & ὀρεκτικὸν ſit potentia appetens ac auerſans.
2. *Notitia primæ originis vocis* ſæpe dubitationes & quæſtiones explicat. Quæritur, cur dicatur Doctiuſculus non Doctiorculus? Reſp. Quia Doctiuſculus, Fortiuſculus ab aduerbiis primum ducta ſunt: Doctiuſcule ſcripſit, Fortiuſcule fecit.

Quæritur, Adorare an proprie ad Deum ſpectet, & eius cauſa ad præcipuos Dei miniſtros? Affirmate reſpondent, quia deducũt Adorare ab adoreo, frumenti genere, quo in Sacris veteres vtebantur; vnde & adorea pro gloria: Ego tamen huic Etymologiæ, quæ Pri-

ſciani eſt, illam præfero, quæ deriuat ab ore, vnde Verbum Oro. Signum honoris & venerationis eſt admotio manus ad os. Quæritur an Stultitia & ſtoliditas, ſtolidus & ſtultus ſint vnũ & idem? Reſponderi põt affirmate ex eo, quod à ſtolonibus (id eſt, ſuperfluis ramis enatis è radice arboris, Außſprüßlinge) & ſtolidi & ſtulti nominati ſunt. Sic Scaliger. Stolones ſunt arborum pullulationes ab radice. A Stolonibus dicti ſunt ſtolidi & ſtulti; primorem enim & hominis & plantarum ætatem nondum ſcitam veteres indicabant; vnde ab illa prima emiſſione ſtolidos & ſtultos; ab ætate vero nondum ſatis compoſita dixerunt hebetes eos, qui tardi eſſent. Turnebus (quem authorem laudat in Lexico Ioh. Caluinus) aduerſ. l. 2. c. 23. hæc cõfirmans, Stolo, inquit, pro Stolido vſurpatur in quadam Auſonii epiſtola, & à Stolone Stolidi nomen eſſe ortum videtur: vltro etiam originem profitetur ſuam: ſed iam non potes, ô Stolo, doceri, niſi ſi quis pro veteri & antiquo & ſene poſitum putet, adiuncta tamen ſignificatione ſtoliditatis & ſtultitiæ.

Liceat nobis hic animi gratia paululum ſaltare extra chorum, ſeu exſpatiari ad Etymol. Germanicorum nominum virilium. Spero hæc collectanea nonnullis ſaltem non ingrata fore.

Nomina propria in Olff vel vlff deſinentia, ſunt Germanica.

Rodolff.

Rodolphus, Radulfus Latina terminatione Germanis eſt, Rathulff / à conſilio & auxilio quaſi conſilii adiutor ſeu ſocius, Græce σύμβουλος, Alexibulus.

Ludolff, Leuthelff.

Ludolphus eſt Luidhulff (correpte Luitholdus) ſeu Leuthulff Græce ἀλεξάνδρωπος, vel Alexander, ab ἀλεξέω, id eſt, iuuo & ἀνήρ, id eſt, Vir. Lude enim Hollandico & Weſtphalico idiomate, vel Leud. Diphthongo Sueuica, ſignificat homines in numero multitudinis.

Adolphus.

Adolphus, Adelhulff gewaltige hulff.

Landolff.

Landolphus pro Landthulff / Terrarum ſalus, regionis auxilium.

Brandolfus.

Brandolphus, Brandhulff hitzig zu helffen.

Gangolff.

Gangolfus pro Ganghulff proſperum auxilium, vel Gengehulff. Gandolphus videtur idem eſſe quod Gangolffus, vitiato G. pro D. Verſo vocabulo Gãghulff dicitur Hulffgang (vt Demonicus apud Græcos Nicodemus, Dorothea Theodora) qui perperam dicitur Wolffgang / quaſi lupum procedere dixeris: Hoc vitium exiſtit è lingua Belgica, quæ etiamnum vocales ita torquet Huolffgangus / cũ vult dicere Hulffgang / quod aures imperitæ, minusque teretes accipiunt quaſi Wolffgang. Wolff enim Lupus eſt. Quanquã videri poſſit Wolffgangus eſſe Wolgangus / Græce Eutyches, Latine Fortunatus.

Arnolff / Arnulff.

Arnolfus, Arnulfus, pro Ehrenhulff, honoris, honeſtatis, virtutis auxilium, qui iuuat & prouehit honeſtum. Sæpe enim Latini ſcribunt & pronuntiant A, vbi Germani E, vel diphthongum Æ habent, & aſpirationes omittunt (vt Arnoldus Ehrenhold / der die Ehre lieb hatt / amans honeſtatis.

Marcolphus.

Marcolfus, Marckhulff / Ampthulff / vel merckliche hulff.

Menolphus.

Menolphus, Minulfus, Meinulfus, Meinulf; meum auxilium, ſalus mea. Myn enim Saxonice meum ſignificat.

Didol-

Didolfus.

Didolfus, Dietolfus, Thietolfus, Gotthülffe.

Egenolfus, Eigenhulfus.

Egenolfus, Eigenhulfus, Eigenhülfe / vt: Egenbrodus & Aigenbrotus, Eigenbrodt: der ſeine eygene Nahrung hat.

Arnolphus, Haſtolphus.

Eſt Haſthülff / feſtinum auxilium. Haſt Saxonice feſtinum, acrem, feruentem ſignificat: qui lento, languido, torpenti, ignauo opponitur.

Ortolphus.

Id nomen fuit Duci Saxoniæ, Electori, & Dynaſtæ Lyneburgenſi, Ort oder Arthülff vel, ein hort da hülffe.

Agilulfus.

Agilolfus, qui & Eilhülff / id eſt citum, velox auxilium, idem fere quod Haſthülff. Eil enim ſignificat feſtinationẽ, celeritatem. Vel quod hodie extat in vſu, Eittelhülff / vitioſe Eittelwolff / quaſi diceres plenum & merum auxilium.

Adolphus.

Adolphus valde deprauatum: Hathülff dici debet. Sic Latini Regem Longobardorum Athulfum vocant. Eſt autem Hatto ſeu Hætto idem quod Pater. Vnde adhuc hodie in Haſſia pueri appellant patres ſuos Hatto A Italico ſeu E craſſo & diphthongato. Ita Hatthülff eſt pater auxilians ſeu ſaluans. Et credo Cattos, quos nunc Heſſos vocamus, priſco vocabulo Hattos, id eſt, Patres, & Hattiam patriam appellatam eſſe. Sic Epiſcopus ille Babenbergenſis Hatto. Et alius Otto, quod idem eſt: Nam Otto ſine dubio per Latinos, omiſſa aſpiratione (ſicut alias fere ſemper faciunt) pro Hetto ſeu Hatto deprauatum eſt. Ergo Imperatores illuſtres Ottones debẽt Hatti appellari: Hatto poſt Hatto regnauit tertius Hatto.

Nec mirum eſt linguã ab imperitis deprauari. Nam nos viciſſim, regnante barbarie, Latinam linguam egregie corrupimus. Eadem ignorantia credo corruptum eſſe ipſum capitale nomen nationis noſtræ, ſcilicet Germania. Veriſimile eſt enim Latinos Hiſtoricos falſos eſſe in litera H, & eam pro G inſpexiſſe & legiſſe, vel etiã auditu non ſatis diſcreuiſſe, cum fortis aſpiratio H propinqua ſonet literæ G. Igitur Hermanniam puto noſtrã Nationem olim dictam, ſicut & ille præſtantiſſimus Dux, qui Auguſti Legiones cæcidit, perperam Arminius ab Italis dicitur, cum ſit reuera Hermann adhuc hodie vulgatiſſimum nomen. Eſt autem Hermann vir exercitus ſeu Dux belli. Heer enim exercitus ſeu bellum eſt, vnde dicitur Heerfarth id eſt, expeditio bellica, vnde Hermanni, Hermannia, id eſt, bellicoſi, bellicoſa.

Idem vitium accidit nomini Segeſto, qui ſocer fuit Hermanni, ſcil. pro Hengſt / corrupta litera H in S. Nam adhuc durat nomen cuiuſdam Ducis Angrinorum apud Germanos, Hertzog Hengſt. Hengſt autem ſignificat caballum vel equum bellicũ, vt Hengſt idem fere ſit quod eques, vel Philippus, puta virum equeſtrem. Et Epiſcopus Colonienſis adhuc hodie ſe nominat Ducem Angrinorũ, Hertzog zu Engern / male Angruariorum ſeribunt Latini. Et Anglia quaſi Angria dicitur ab iſtis Angris ſeu Engern. Vnde & Anglia adhuc magna ex parte Saxonicam linguam habet.

Et aliis cogitandum relinquo, num & illud vocabulum Alemanni, Alemannia ſit corruptum pro Adelman / Adelmania, ſicut ego ſuſpicor.

Quibuſdam etiam non diſplicet hæc alluſio, Adolfus, Adelhülff: id eſt gewaltige Hülff.

Brandolfus.

Brandhülff, hitzig zu helffen: qui opem fert in incendio, der erreetet auß dem Brandt.

Nomina in Werd *&* Precht *ſunt Germanica.*

Wolwerd.

Eulbertus, hic eſt Wolwerd. Voluuerdus eadem emphatica compoſitione, Digne Dignus, Chare Charus.

Walpertus.

Walpertus, electione dignus, ἀξιαίρετος, Filius Wigberti, cui ſucceſſit Erpertus, Dynaſta Marggrauius Harciniæ, Anno Chriſti 881.

Ehrewerd/ Erpertus.

Aripertus Rex Longobardorũ, id eſt, Ehrewerd/ Honoratus & Charus, honore dignus, honorius.

Liebenwerd.

Liebenwerd, id eſt, lieb vnd werd: ſicut Liebhold/ Rathülff / Hathülff: compoſitione Germanica. Ἀξιέραστος, χαρίεις, Gratioſus.

Werd.

Werd, id eſt, charum. Inde ciuitatum nomina: Dunawerd & Werd.

Wolwerd.

Et in Fœminino: Wolwerd / Walprecht/ Walpurg: vitioſiſſime, Eucharia, Gratioſa, Venus, Venuſta. Walbertus Dux fuit Angriuariæ.

Wigbertus Dux olim Angriuariæ & Weſtphaliæ. Wipertus forte idem nomen eſt.

Kunewerd.

Gunibertus nomen deprauatum, ſed optimi ominis. Eſt enim Kunewerd / id eſt, audax ſeu fortis, & ſimul charus, qui foris ſit fortis, domi charus, & qui bello & pace floreat. Et componitur Kun circumflexe, & à Belgico, & Werd/ fortis & charus.

Engelbertus.

Engelbertus, Engelwert/ Engelwart.

Humbertus, Humpertus.

Humbertus, id eſt Vnwerd / non charus. Extat familia nobilis, hoc nomine, & videtur Humilitatis virtute hoc nomen eſſe quæſitum, quaſi diceret: Noli curare ſublimia, præſtat humili loco contemptum eſſe, quam Tragica gloria charum fieri velle. Et forte idem eſt Kunibertus, mutatis inuicem K. G. H. Belgico more.

Siegwerd.

Sigibertus, hoc eſt, Siegwerd: id eſt, victor cito & charus ſimul. Nam victoria inſolentes facit, ſed clementia facit Siguuerdum.

Symprecht.

Symprecht / Symphorianus, ab quam prolixis & liberis deprauationibus, cum idem ſit, quod Siegebert: M. pro G. poſito,

Al. Zimprechtus, ziemlich prächtig / ſicut Humprechtus eſt hohe pracht.

Lampertus.

Lampertus, id eſt, Lange vnd Werd: quod eſt diu charus, quia beneficia cito obliuioni traduntur. Et rarus vel nullus potius inuenitur Langevverdus, ſeu diu gratus.

Ruprechtus, Ruprecht.

Robertus, Ruprecht: vtrumque vitioſe, ſed Ratwerd dici debet, vt qui Rat vñ Werd ſit, qui conſilio valeat & charus ſit. Sicut Tugewerd facto valet & charus eſt: Quia raro chari manent boni conſiliarij, id eſt, vere Ratvverdi.

Eſt cui placet hæc alluſio: Raupertus vel Ropertus, rawpracht / ropracht / da nichts.

Tanquerdus.

Gratia dignus, niſi forte corruptum putes è Danckmayr.

Fridebertus.

Fridebertus, Friedwert Friedewarter.

Gilber-

Gilbertus.

Gilbertus, Wilfarter. Willfertig / Gratificator.

Giſelbertus.

Giſelbertus, Geiſelwarter.

Gisbertus.

Gisbertus, Gewißwarter.

Adelwerd.

Albrecht. certum eſt Adelwerd compoſitione appoſitiua, quaſi Edel vnd werd pretioſum & charum, ſicut gemmas vocamus Edelſteine/id eſt precioſos lapides. Werd eſt charum & precioſum. Et videtur iſta geminata eiuſdem ſignificationis emphaſin habere. Albrecht / Alprecht, vitia ſunt.

Sigibertus.

Sigibertus, Siegwerd / Siegward / Siegbracht. Axionicus, Nicephorus.

Heltwer.

Hildebertus, Heltwer / id eſt, Heros charus & precioſus ſeu rarus, vel Holt vnd werd. Holdvverdus, Holdſelig hodie.

Tugewerd.

Digobertus, Tugeberd. Tugen eſt in precio eſſe, valere aliquid, vtilem eſſe, inde Tugen', virtus, valor, factum honeſtum. Sic dicitur: Er thet mir alle Tugent vnnd Ehr / id eſt, exhibuit mihi omnem virtutem & officium. Dagobertus, Degenwerth oder Tagpracht.

Wigbertus.

Perfugio dignus, Dux Angriæ & Weſtphaliæ, qui vixit anno Chriſti 800.

Gutbertus.

Bonus, dignus.

Childebrecht. Childibert.

Childebertus, Geltwart / Pfenningmeiſter, vel potius Huldebert.

Adelbertus.

Adelbertus, Adelwerth, qui conuenienter ſplendori generis ſui viuit.

Eduardus.

Eduardus, Eidwerth digus iureiurando. Nomen Regis Angl.

Dietwert.

Dietvvert eſt Deo dignus vel diuini pretii Theodebertus.

Omnia Nomina in OLD *ſunt Germanica.*

Ernhold.

Arnoldus corrupt. Arionoldus, Germanice Ernhold/honeſt⁹, amans honeſtatis & virtutis. Sic hodie Cæſaris Caduceator vocatur Herold, id eſt, Ernhold/ qui virtutem & honeſtatem quærat, iuuet & ſeruet.

Leupold.

Leupold / Hoc proprie dici debet Liebhold/ nomine compoſito, ſicut Rathhilff rc. quaſi dicas, lieb vnnd hold / amabilis & dilectus, Eraſmus, ἐράσμιος, Amandus. Lieb enim eſt Amatus vel Amabilis. Huld eſt gratia, qua diligo. Inde dicitur Holder bule, id eſt, chara ſponſa vel amica. Es iſt mir nicht hold/id eſt, non diligit me.

Luitoldus.

Luitoldus, eſt Leuthold/φιλάνθρωπος.

Diepold.

Diepold. Hunc alii faciunt Theobaldum, alii Hippolytum. Sed Theobaldus nihil valet in vlla lingua; eſtq; certo figmentnm. Si Hippolytus eſt, poteſt H. in D. mutatum eſſe, & tum non eſt Germanicum, ſed Grecum, qualia valde multa ſunt in Germania. Ego puto idem eſſe, quod Liebhold & Labdariſmo aliquo vitiatum nomen, quia omnes qui laborant Labdariſmo, pronuntiãt in Syllabæ initio d. & pene n quoque, cum tamen l, in fine ſyllabæ recte pronũtient, ſicut accidit & in littera r, vt ſyllabam ab r, incipere non poſſint, & tamen bene poſſunt finale r, dicere.

Berthold.

Bertholdus (cognata mutata in cognatã) Werthulde / dignus gratia, fauore. Fuit Rex Saxonum, interemptus in bello Francico contra Dagobertum geſto, Anno Chriſti 633.

Berchtoldus.

Bartholdus ludebat quidam, vmbs Barts vñ der Männlichkeit willen geliebt.

Reinholdus.

Reinholdt/ amor ſincerus, rein holdt/ reine hulde.

Mechtildt.

Mechtildis, potens gratia, nomen fœm.

Omnia nomina in Mann/ Mundt/ Muth/ ſunt Germanica.

Hermannus, Hermann.

Hermann/ de quo ſupra, quem Itali Ariminium corrupte dicunt, ſcilicet Dux exercitus ſiue bellator. Alijs Hermannus eſt ernmann.

Karlmann.

Carlmannus à Carl priſca voce, ait Scal. exerc. 266. qua robuſti, Martij, forteſq; viri deſignabantur. Id enim eſt Carlman, quod Andreas, ἀνδρεῖος. Carolus ex Armenorum lingua eſt ſumptũ. Illis Car eſt potuit. Carol potens. Saxones dicunt Kerle: vir proceræ ſtaturæ & grandis corporis, qualem fuiſſe dicunt Carolum primum. Scribunt & Albertum, Ducem Saxoniæ, auum Auguſti Electoris excelſæ ſtaturæ proceritate & maieſtate toroſi pectoris conſpicuum fuiſſe.

Hartmann.

Hartmann/ vir fortis, Andreas, Cratander. Hart enim durum, fortem, inuictum ſignificat paſſiue, qui non cedit, ſed perdurat. Cognatũ nomen Carlmanno & Carolo, ſignificatione.

Eſt autem Mann componibile nomen, tam frequens in Germanica lingua, quam eſt vllum in Græca & Latina. Sic dicunt Haußmann / Ehemann/ Dorffmann/ Schwerdtmann: & fere quoties verbale nomen deeſt, componitur Mann cum verbo.

Segemann Sigemannus.

Segeman/ (quem Sigiſmundum dicunt longe corruptiſſime) quaſi dicas Victor, ſeu vir vincens, vir victoriæ, vt loquuntur Hebræi. Nicander Græce victorinus. Sieg enim victoria eſt, ſiegen vincere ſignificat.

Wogeman.

Bohemundus, Wogemann/ id eſt, Audax, Audentius, qui rem fortiter audet aggredi. Nam vitium ſcriptorum in Bohe certum eſt, cum Woge audierint. Bogemundus igitur rectius eſt.

Godelman.

Godelmannus, Theander.

Rugeman.

Raymundus eiſdẽ vitiis dicitur pro Rygeman/ ſeu Rugeman/ id eſt, quietus, tranquillus, vir quietis. Hebraice *Noah*, ſicut Numa Pompilius; Solomo ſine bellis, &c. Aliorũ coniectura eſt Raymundus, rein mundt verſchwiegen.

Thilemannus.

Thilemannus quaſi Theilmann: Δικαστὴς, ein Richter/ qui cuique quod ſuum eſt attribuit: der einem jeden ſein Theil ordnet/ vel, der im Krieg die Beute außtheilet.

Haſtmodus.

Haſtmodus, Haſtmuthus, haſtiges Muths.

Omnia nomina in RAT, ART, *&* HART *ſunt Germanica.*

Rat per t eſt æquiuocum. Primo ſingularis tantum numeri ſignificat conſilium: non enim pluraliter dicitur, die Rete/ conſilia. Inde Rathhauß / Ratherrn Curia, Senatores, Senaculum.

Secundo ſignificat ipſos conſiliarios: inde pluraliter, die Rete: A Italico, ſeu Æ, diphthongo.

Tertio ſucceſſum, fortunam, addita ſyllaba ge: Hinc gerahten/ vngerahten/ wolgerahten. Sed claret hoc eſſe deriuatiuum à Rat.

Eſt & nomen Rad per d: plurale Reder/ [illegible] id eſt,

tū eſt, rota, rotæ, ſed hoc nihil ad propoſitum. Sic igitur dicitur.

Gebardus, Gebhard.

Gebhard rectius Gebrat/qui potens eſt dare conſilium, dator conſilij. Alij ab Art gebe Art Milde. Bonifacius.

Volrat.

Volrat / Wolrat / bene conſulens, bona conſilia habens, bonus conſultor ſeu conſiliator: Eubulus. Qui autem volet, poteſt dicere, Wolrat / id eſt, wolgerat fortunatus, felix, proſper. Sed non placet.

Conrat.

Conrat, Künrat accentu acuto in priore ſyllaba, & u Belgico, valens conſilio, ſciens conſilium, conſultus, qui poteſt conſulere, prudens, prudentius. Hic per ſyncopē dicitur Kurt Kuntz/Kuntzlin/Kuntzel in quibus indicat litera u/ eſſe dicendum Kunrat/ per u/ non per o. Kunnen, id eſt, ſcire, ſeu ſcientia valere. Scalig. exerc. 268. Conrad, inquit, idem eſt, quod audacia conſulta, quæ quid aliud eſt quam Fortitudo?

Burgrat.

Burckardus, Burgrat/ Conſul arcis, ciuitatis. Ciuitates enim Burg dictæ ſunt. Et ciues, Burgenſes, & adhuc hodie Burger.

Aliis Burckhard' eſt Burghart/ vnbeweglich/ wie ein Burg.

Eberhart.

Eberhart / rectius Oberraht / ſupremus Conſul, Proconſul.

Reichart.

Ricardus, Ricardis, à diuitiis, quaſi diues conſuli, vel verius, Reckrat / conſul inter Gygantes, nobiles Heroes: Recke enim ſignificat proceros, magnos, Heroicos, fortes viros, Gygantes. Hunc hodie videntur appellare Kriegsrat. Aliis Richardus eſt Reichart.

Richarda fœmina.

Olrat.

Olradus, hoc per ſe patet eſſe Altrat / ſeu Saxonice Olrat/ Senior, Senator, vel Senatus, & dicitur forte contra iuueniles Senatores, qui in imperitia & ſtultitia ſua euertunt Reſpublicas. Alioqui hodie dicuntur Altrat / Newrat/ qui per annuas vices ſuccedunt in Magiſtratu.

Meinardus.

Meinardus, mein radt vel Meyenradt conſilium fœcundum, inſtar Maij. Liceat hic coniectare.

Eckart.

Eckhardus. Eckart / ſed mea imagine Hegerat ab Hegen/ vt ſupra, ſeruans, cuſtodiens, prudenter & conſulte. Et ille Odoacer ab Italis dictus, eſt Hetheger: Quia Ott ſeu Od, vt diximus, eſt Hatto, Hetto. Sic Hetheger eſt pater cuſtodiens, ſeruans, tuens. Hinc Eck/ Wolffs Eck / rectius Hege / Hegio, Hulffshege / cuſtodia ſalutis, ſalus cuſtodiæ. Vel ſi à fortuna, Rat dici voles, erit Hegerat / ſeruans parta, quia Rat & Vnrat Germanice dicitur, quando res bene & male curantur, quaſi per hoc bene vel male rei familiari conſulatur. Sed prior Etymologia melior eſt.

Margrat.

Marquardus, craſſe nimis, pro Margrat/ ſeu Marckrat/ conſul Prouincię. Marck ſignificat limites: ergo certæ Regioni limitibus ſuis deputatæ hic Margratus præeſt.

Fraſtrada.

Fraſtrada vxor Caroli Magni, eſt Beſt Rat/ optimum conſilium, Ariſtobula Græce.

Tancredus.

Tancredus eſt Danckrat.

Sieghart.

Hart ſignificat robur, feſt/ ſtarck. Sighardus igitur eſt victoriæ robur. Dux

Saxonum fuit & Angriuariæ, felix Bellator Henetorum, qui occuparunt ditionem, vbi nunc eſt Marchia Brandeburgenſis.

Eberhardus.

Ex coniectura cuiuſdam kühn wie ein wilder Eber.

Eckhardus.

Ex coniectura aliquorum, hart wie ein Eckſtein.

Volckhart.

Volckhart/ robur, columen, ſuſtentator populi. Demoſthenes, vel: Vnvberwindtlich ain Volck.

Leenhart.

Leenhart/robur Leoninum, Lewenhart viriliter agens & impauide. Sic dictus eſt Leo Henricus Brunſuicenſis.

Engelhart.

Engelhardus, Angeloſthenes, Angelocrates. Aliud eſt Angelocrator, nempe qui poteſtatem & imperium tenet in Angelos, vt Deus.

Bernhart.

Bernhart/ robur vrſi: vel Werderart. Axiogenes: Sic Bertha, quaſi Werdta.

Edelhard.

Edelhardus Angriæ, Oſnaburgæ & Iburgi Dux: Rex Saxonum, bellator infœlix, poſt plurima regno Francico illata damna victus à Carolomanno, Anno Chriſti 744.

Ehrhart Erhardus.

Ehrhart/ robur honoris ſeu honeſtum robur, qui viriliter honeſta tuetur, Ehrnhart. Corrupt. Ariouardus, Ehrnveſt/ Marchio Saxoniæ & Thuringiæ, interfectus à Lothario, Duce Saxoniç, hoc nomen habuit: ſicut & Schnepfius, olim Theologus Academiæ Marpurgenſis & Ienenſis. Alijs placet Erardus, Ehrnart/ honorati generis, honeſtæ indolis.

Degenhart.

Degenhart/ robur virtutis, ſcilicet qui cōſtans & firmus eſt in virtute, nec flectitur nec corrumpitur.

Degen enim eſt à Dugen vel Dogen/ valere, validū eſſe, vt Saxonice dicitur: He is ein doge nicht: homo nauci eſt: Er thet mir alle Ehr vnnd Dugent/ id eſt, omni genere virtutis & officiorū me affecit, Inde enim Dugent y Græco (Tugent alias) virtutes. Et eſt illud καθῆκον, quod Cicero officium vocat Latine.

Medardus.

Medardus, Mietart/ Taglöhner/ mercenarius.

Alardus.

Alardus, Olardus, allhart.

Gotthart Getardus, Gothardus.

Gotthart/ Gödert robur Dei, Gabriel: vel conſtans ſeu fortis in Deo: Niſi hoc velis ab art ducere, quod eſt ingenium ſeu natura: vt Gotthart ſit Gutart/ bono ingenio: Eugenius; Guter Natur/ from/ vel Gotts art/ vel per metatheſin hart pro rath gutrath Ariſtobulus.

Sicut & Reinart poſſit dici puro & pudico ingenio, Catharus, Catharinus.

Gerhard.

Gerhard gar hart.

Meinhard.

Meinhardus, Manhardus Hartmannus.

Hort.

Hort ſubſtantiue dicitur ab hart adiectiuo, firmitas. Sic Deum appellamus vnſer Hort: vbi Hebræi Petram eum vocant. Inde hortig/ hurtig/ bonæ & firmæ valetudinis, ſanus, vegetus, vel alacer, expeditus, impiger, accinctus.

Nomina in Mair *ſunt Germanica.*

Hermeier.

Herimerus præfectus exercitus.

Marcomirus præfectus limitibus.

Leudemeier.

Clodomirus corrupte Leudemehrer.

Tangmarus.

Danckmarus, Aliâs Tammo.

Veromerus, Nomen affine nomini Acromerus, Ackermehrer.

Caſy-

Caſymirus.

Caſymirus, Kaſtmayer/Auffheber der Renten/ein Schatzmeiſter/ Keſemeyer. Keſtmeyer/ Proviandtmeiſter.

Cattomarus, Catumerus, Princeps fuit Cattorum.

Almarus.

Almair. Ita etiam Marchio quidã Montis ferrati nominatus eſt.

Audomarus.

Ademarus, Audomarus, Altmeyer/ der reich iſt oder hat Meyer.

Waldemair.

Waldemarus, Woldemarus, præfectus ſyluis.

Britomarus.

Friedmayer oder Friedenmehrer: pacem augens, paci præfectus: Breytmeyer/ weyt vnd breyt regierendt.

Volmarus.

Volmarus, Vollmeyer/oder Wolmeyer.

Viridomarus, Fridomarus.

Viridomarus, Fridomarus, Friedtmeier/ der Frieden handthabt.

Freymeier.

Veromarus corrupte Principis Cattorum nomen.

Richumer eſt Reichmeier.

Vadomarius.

Vadomarius, Vadomarus, Badomarus, Bottmayer/ Bottenmeiſter/ præfectus Tabellarius.

Dietmar.

Dietmarus, Ditmarus, Gottesmayer/Gottes Haußhalter.

Nomina in FRID *ſunt Germanica.*

Irmenfrid.

Irmenfridus eſt Hermanfridus, Rex Thuringorum, cõtra quem pugnauit Hatvigatus Dux Saxonum, Anno Chriſti 520.

Manfredus.

Manfredus, vir pacis, Manfrid.

Meinfridus, Marchio Brandeburgenſis ſub Ottone II. Imperatore.

Siffridus.

Siffridus, vel Sifridus eſt Siegfrid g, mutato in f, vel abiecto, facilioris pronuntiationis gratia, à victoria & pace, qui victoria pacem reſtituit. Fuit Rex Saxonum, victor Regis Daniæ, Anno Mundi 2960. Idem eſt Sivvartus, (vulgo Sibert pro Sigfred) per antiſtœchon & metatheſin litterarum, niſi forte malis pro eo Siegswerd: dignus victoria.

Nomina in HULD *ſunt Teutonica.*

Mechtilda & Mechtildis.

Quaſi Mechthuldus, mächtige Hulde/ vxor ſecunda Henrici Aucupis Imperatoris. Abbatiſſa etiam Quedlinburgenſis.

Reinhulda.

Reinhildis, Reine Hulde.

Gunhildis.

Gunhildis ſeu Chunhilda, corrupte, gute Hulde/ vel gunne Hulde. Chariſia, Eucharia, εὔχαρις.

Nomina in TRAVT *ſunt Germanica.*

Gertrudis.

Gar vel gern Traut/ tota lib[illegible]ſve fidelis. corrupt. Gariotruda, voce dimid. Treuta à Trew/ fides. Hinc Druydę (quaſi πιςοὶ) peregrinantes & vagabundi Scholaſtici, quod eis tanquam ſacerdotibus & ſapientibus fides vulgo haberetur.

Himmeltraudis vxor quondam Ducis Sueuiæ & Bauariæ Othonis.

Et in GANG.

Wolfgangus eſt Wolgangus, εὐτυχὴς. Wolauffgang/ Wolff/ contractum, wolauff.

Omnia Nomina habentia Brenn vel Bryn ſunt Germanica. vt:

Brenno vel Brynno.

Brenno vel Brynno Dux Gallorum contra Rom. (Meminit eius Liuius in hiſt. Rom.) Et hodie frequentiſſimi vſus Brenno, ſeu verius Bryn y Pythagorico, vel u Hollandico. Vnde Brunſwig ſeu Brynſwig, id eſt, arx Brenni (vt loquũtur.) Fortaſſis à Brẽno eſt **Bruno**, vt ſint hæc vnum nomen.

Item Brennburg quod hodie per omnes aulas profertur corrupte Brandenburg. Nam ipſi ciues eius vrbis in Marchia adhuc hodie appellant eam ciuitatem Brennburg id eſt, caſtellum Brenni, non Brandenburg.

Eſt autẽ Brynn ſeu Brenn (vt antiqua carmina Heroum indicant) galea, præſertim criſtata ſeu cornuta. Ergo Brenno eſt Galeatus. Et Brennburg / vel Ducis Brenni caſtellum, vel Brennorum præſidium ſeu Galeatorum & armatorum ad tutandam regionem.

Apud Georg. Sabinum in hodœporico periphraſis Brẽnburg eſt, A Duce quę Brenno condita nomẽ habet. Ad hũc verſum Crato Mylius ſic. Vulgus, inquit, pro Brenniburgo pronunciat Brandeburgum. Burgum vero ſignificat propugnaculum ἀπὸ τοῦ πύργου. Et Brenuus idem eſt nomẽ apud Germanos quod Galeatus, vt veteres illæ cantiones teſtantur, quæ in Theodoricum Regẽ Gothorum extant. Significat igitur Brenniburgum ſeu Brennipyrgum equitũ ſeu Galeatorũ vrbem.

Hiltebrand.

Hiltebrand pro Heltbrenn / id eſt, Gigas & Heros Brennorum, ceu caput & Dux eorum. Hodie Hauptmann vber den Reiſigen zeug. Helt enim Heroem, vel vt Achillem vel Hectorem ſignificat, Erat, qui diceret, Hildbrand quaſi Heldbrand / entzündet mit einem dapferen gemüth.

Luitbrand.

Luitbrand / Rex Longobardiæ pro Luetbrenn, id eſt, hominum galea, qui homines armis tutatur. Diximus enim Lutt / Lyt / ſeu Sueuice Leut ſignificare homines numero plurali.

Aisbrand.

Aisbrand Rex Longobardorũ pro Hußbrenn / id eſt, domus tutor, ſeu qui armis domum & familiam tuetur. Huſʒ / ſeu Huß accentu circumflexo Saxonice domum ſignificat.

Fuchsbrand.

Fuchsbrand, id eſt, Fußbrenn / pedeſter miles, tamen Galeatus. Et videtur dici Relatiue ad Heltbrenn / quaſi hic eques Galeatus. Hodie Hauptman vber das Fußvolck vel Weibel Ille pedes Galeatus ſit. Fuß enim circũflexe pedem ſignificat. Vides ergo Brenn bellicam & militarem vocem eſſe.

Widebrand.

VVidebrandus, Wittebrenn cum ratione ſeu cordate prudenterq; galeatus.

Omnia Nomina in RJCH ſunt Germanica.

Baderich.

Badericus eſt Baltreich Regis nomen, cuius mentio fit in Chronicis Haſſiæ à VV. D.

Friderich / Fridericus; VVeſtphal.

Fredericus.

Friderich / Pacificus, Salomo, Irenęus, Cæſaris Viridorix, Epidorix, quod per Lõgobardos iam Italicum factum eſt, ſiquidem & Itali Ric vocant diuitem. Eſt autem Rick ſeu Rich Sueuice Reich / diues. Sic dicitur flumen piſcoſum Fiſchreich / Terra fertilis Kornreich: pecunioſus, Geltreich.

Ericus., Ehrrich.

Arrigis Rex Longobardorum, Ehrrich / ſatis frequens nomen, id eſt, diues honoris, qui in magnis honoribus eſt. Ehrnreich / Honorius, ἀξιοτίμητος.

Heinrichus.

Heinrichus eſt Hendereich / Heldenreich / à veteri Hein / quo ſignificabatur bonus bellator: quo explicatur etiam no-

men

men Henningus, ein Heiner. Herricus, Henricus. Ericus, vnum nomen eſt. Anſericus fuit dux Saxonum.

Athanaricus (Vox quæ coaluit ex duab.) Otto Henricus Thuringorum & Heſſorum Rex. In Chronic. Heſſ. Ollich.

Olrich ſeu Vlrich.

Alricus Rex Longobard. quem nunc Olrich ſeu Vlrich dicimus; ſed verius Allrich/ id eſt omnibus abundans, pantoplutios. Huldrich eſt aliud nomen vel fictũ potius de nouo. Et corrupte dicitur Childericus, Reich von Hulden.

Hattallrich.

Attalricus, Rex, &c. pro Hattallrich/ ideſt, Pater per omnia diues.

Genſerich/ Genſericus gantz reich.

Emmericus, Jmmerich.

Emmerich, id eſt, Jmmerich, ſemper diues, nunquam deficiens. Iul. Cæſ. vocat Vercingetorix. Sed ſcriptorum vitio confuſis, tranſpoſitis, & corruptis litteris. Voluit enim Saxonicum illud Hertoge Hinric ſcribere, id eſt, Dux Henricus. Et poſtea Scriptores mutarunt H in V, & tranſpoſuerunt toge; Hinc & geto fecerunt. Sed vox hodie celeberrima, ſatis conuincit codicum mendas. Saxonice enim dicitur Hertoge Hinric: Sueuice Hertzog Heinrich. Hertog ſeu Hertzog eſt idem quod Dux, ab Heer/ id eſt, exercitu, & zog ſeu ziher/ id eſt, ducere ſeu proficiſci in bellum. Significat autem Heinricid quod intus ſeu domi diues, ſeu familiarum diues, multorum pater & gubernator, velut ſi Abraham Hebraica æmulatione velis dicere, Patrem multarum ſc. familiarum.

Dietrichus, Dietrich.

Dietrich / Græcogermanice Theoderichus; Godtreich dicitur à Deud ſeu Dud. y Pythagorico, vel u Hollandico, quo nomine dicuntur Germani Deum nominaſſe. Et Hiſtorici per T ſcribunt Teut / verum ipſa pronuntiatio adhuc durans teſtatur Deud ſeu Dud eſſe dicendum: Licet & ipſe Cæſar ſemper T ſcribat, vbi D pronuntiatum audiuit ex ore Germanorum, vt infra dicetur. A hoc Deud dicimur nos Germani Deudſch, id eſt Deudici. Sed Saxonica Dialecto Dydich y Pythagorico ſeu u Belgico. Nam in talib. omnibus vocabulis ſpectanda dialectus Saxonica, qua olim tota Germania eſt vſa. Ita Germani à Deo ſuo nomẽ ſumpſerunt, quem Deud ſeu Dud appellauere, quemadmodum poſteri eorum ſeſe Gottos dixerunt à Gott id eſt, Deo quem Gutt vocant etiam hodie illi ipſi Gothi, nempe Dani, Suedi &c. Sed tota Germania Gott. Nam Gotti fuerunt Germani. Sed quia tam Gott quã Gut / accentu circumflexo pronuntiatur, factum eſt vt eoſdem & Gætas per Diphthongum Hiſtorici appellent. Gut vero ſignificat, Bonus, bonum.

Et apparet hoc nomen Dud manaſſe ex Hebræo Dôd, quod ſignificat auunculum, amicum, amorem. Ita antiqui & primi patres Germanorum Deum voluerunt nominare Dôd, Amicũ, Amorem, Auunculũ, quemadmodũ Iſraelitæ eum Baal, id eſt, Herum, Sponſum ſeu Maritum vocabant, ſed nec ipſum Græcum θεὸς longum diſſonat à voce Deud ſeu Dudiſch, ſi pronunties Teud ſeu Teudiſch; Neq; dubium eſt Deus Latinum à θεὸς Græco venire, ſiue voluerint th per d Rapheſſare ſiue Daggeſſare. Nam alii T Rapheſſant per th alii per d: Ita eſt magnus ſymboliſmus inter iſtas literas tenues, aſpiratas, & medias. Inde nomen Diminutiuum Dödle/ quem Itali Totila vocant, ſed Germanis vſitatiſſimum Detzel/ Ditzel/ Dötzel/ quia tz mutant Itali in tt, vt Haſſia. Hattia Hatti, Heſſi ſeu Chati. Non eſt dubium, quin Rex Detzel vulgata lingua dictꝰ ſit ille Tottila. Nã Itali nõ ſcribunt Detzel/ ſed Dottel ſeu Tottila. Et ſicut ille dixit, facete quidẽ, ſed vere: Itali & Galli aliter ſcribũt, ꝗ̃ loquũtur,

& aliter loquuntur, quam ſentiunt: Ita hic ore pronuntiant Dötzel / & tamen ſcribunt Tottila; pronuntiant Etzel / & ſcribunt Attila, pronuntiant Atzio, & ſcribunt actio: Pronuntiant leſere, aſere, diſere & ſcribunt legere, agere, dicere. Sed & Franci noſtri adhuc hodie vocant Död Patrimum ſeu Patrem ſpiritualem, qui puerum è Baptiſmo ſuſceperit.

Hinc eſt ille Dldrich ſeu Dudrich / Gottes reich / diues in Deo, diuus, diuinus; Et Θεῖος Græce ſeu Euſebius, pius. Theodoricus Rex Gothorum in Italia ſub Imperatore Zenone magnæ auctoritatis viros Symmachum, & Boetium generum eius è medio ſuſtulit.

Sigrich.

Sigricus quaſi victoria & triumphis diues, Rex Saxonum circiter annum 1310.

Ginſericus.

Ginſericus, Gunſtreich.

Dummerich.

Dummerichius eſt Thumreich / vel Dominus Ericus.

Helffreich.

Hulpericus Hulffreich, Helfricus, Chilpericus.

Almenrichus.

Almenrichus, Almehr reich / Immer vnnd Tag von Tag reicher.

Helmerich:

Helmerich, quaſi Helmreich.
VVertrichus corrupte Berthorites.

Nomina in WICK / WIG *&* ICH *ſunt Germanica, vt:*

Vitigis Rex Longob. Sed recte Wittich. Hunc Cæſar Diuitiacum vocat, Witte autem Saxonice eſt, prudentia ſeu peritia. Inde Wittich prudens, peritus, cordatus.

Eileke, Helicha vel Eilicha. Hoc nomen habuit filia Magni Electoris Ducis Saxoniæ & Luneburg. Al. Helena.

Hettowig / Hedwigis,
Ludewig.

Hettewigis, per apocopen Hetta, Regina, rectius Hettowig, Patris refugium. Wick / enim Saxonibus refugium ſignificat. Inde Brunſwig ſeu Brunſwig / vt ſupra, Ita Oſtwig, Ceſtwig / Herdwig. Ludouicus, ſed male, Ludewig / Saxonice, ſeu Leutewig Sueuice, Id eſt populi ſeu hominum refugium & ſolatium. Hunc Cæſar Lytauicum appellat, volens Saxonicum imitari, & A Italicum pro E craſſo, & y pro v Hollandico vſurpauit. Hunc Galli craſſiſſime vocant Clodoueum, inflata per guttur littera L, & Wick in veus mutato.

Heilwigis.

Heilwigis, ſalutare perfugium.

Hartwig, Hartwicus.

Hartwigius, Durum perfugium ſeu propugnaculum.

Merouæus & Merwig fuit Heſſorum & Thuringiæ Rex Anno 450.

Willichius. (Sic & Ehlichius.)

Weſtphal. VVilcke VVeſtphalis, willig / promptus, paratusq;. Iodocus VVillichius Reſellanus, ſuperioris ſeculi lumen, fuit recht willig / promptus & facilis ad ſtudiorum ſuorum liberalium cum diſcentibus communicationem. In Genealogic. Hieron. Heming. 2. parte.

VVilcke vel VVilckinus Princeps Saxonum poſt natum Chriſtum anno 8. ad annum vſque 30, quo tempore Saxonũ Ductor fuit Harminius Cheruſcus, qui anno Chriſti 12. Quarum vicit.

Omnia Nomina in WALT *ſunt Germanica.*

Oſtwalt.

Oſtwalt / rectius Hußwalt / gubernator domus, præfectus, œconomus', qui nunc in aula vocatur Hofemeiſter. Walt enim ſignificat poteſtatem, Magiſtratum,

rum, vel gubernandi facultatem. Inde vox auſpicantium aliquid, Daß Gott walt/ Deus gubernet hoc.

Bernwalt.

Bernthobaldus fuit Dominus Harciniæ, Aſcaniæ & Ballenſtedii, Dux militiæ contra Francos. Forte eſt Bernhard. Theobaldus.

Ehewalt.

Ehewalt ſyncopatum Ebald. Sed dicendum Hegewalt/ qui poteſtatē vel officium cuſtodiendi & ſeruandi habet, Hegen enim ſignificat cuſtodire, Inde nomen Heger quem nunc Hoyer/ vitioſe dicunt, id eſt, ſeruator, cuſtos, ſeruarius Latine, in aula Kemerer. Rentmeiſter. Sic agrum, pratum, lignetum ſepibus circumſcriptum vocatur ge=hegt/ ſcilicet quod ab vſu publico ſeparatum & cuſtoditum eſt. Et Cōſiſtorium, Tribunal ſeu ſacer circulus (vt Homerus loquitur) vocatur B hegte Banck Behegt gericht ꝛc. Fortaſſe ſimplicius eſt dicere Eywalt/ quaſi in coniugio felix.

Sebald.

Sebald Sebald⁹, hoc eſt, Seewalt; accētu circūflexo in prima, eſt relatiue cōtrariū Hegwalt: vt Sewalt ſit ille œconomus, qui foras exportat, ſeminat, plantat, arat, colit terram, rus, hortum & alia: Hegewalt, qui collecta, demeſſa, decerpta recipit, domum vehit, condit ac cuſtodit. Illum agricolam, (Græce Georgium) hunc promum dixeris.

Sigewaldus.

Sigewaldus, poteſtas victoriæ. Fuit Dynaſta Angriuariæ, Idem eſt Siboldus, per ſyncopen & antiſtœchon.

Helmboldus, Helmwaldus.

Helmboldus, Helmwalt/ Galearū potēs.

Wilibald.

Wilibald/ Bilibald rectius Vilewald/ id eſt, multis præfectus, multa gubernās, quaſi ſupremus, vel maior gubernator, ſuper cæteros, Veel enim accentu circumflexo Saxonice multum ſignificat. Aut à bonitate Wollwalt/ bene gubernans, velut ominis boni gratia (vt plurimum ſolent Germani) ſic vocatus.

Tipold.

Tipold/ Theobaldus, ſed Diewalt (per Græcum) Die (vt ſupra) dominium, poſſeſſionem ſignificat. Dietwald præfectus dominij, vel Deutwald/ Dudwalt/ Dei poteſtas, vt ſupra in Dietrich.

Gottwald.

Gotboldus, vel eſt Dei poteſtas, vel Dei annurus, ſeu volūtas, ſeu numē, Quod vult Deus, quidam olim dictus eſt, qui Carthaginienſi Eccleſiæ præfuit, eo tempore, quo Genſericus Vandalorum Rex Carthaginem expugnauit. Huius Quod vult Dei ſucceſſor fuit Deo gratias, presbyter, Auguſtino familiaris. Vide Th.2.

Grimwalt.

Grimoaldus Rex Longobardorū, Grimwalt/ iræ poteſtas. Videtur Antiquis fuiſſe nomen iudiciariꝰ poteſtatis, quę exerceat irā in facinoroſos, ſicut nunc eſt iudex, qui tradit tortori puniēdum. Nam quod hodie Richten. Richter dicitur, nouū eſſe apparet, cum Richten proprie in bonum, non in pœnam ſonet, velut impedita & perplexa expedire & explicare. Eſtq; operatio propria intellectus; inde Recht/ Richtig/ ſicut lineam rectam, viam rectam, contra curuam dicimus. Richten igitur rectificare eſt. Inde Berichten dicimus hominem docere, informare, inſtruere, ex errore ducere. Lieber berichte mich deß/ &c. Eſt igitur Grymwalt/ iræ poteſtas. Et Itali ua in o mutant, ſono verborum capti.

Hettwalt.

Adoaldus Rex Longobardorum ab Otto ſeu Hatto Hettwalt/ patris poteſtas, vice patris, tutor, patronus. Et hodie caundicis in vſu reliquum eſt Anwalt/ quod an corruptæ n pro tt ſcriptum

Aa

& lectum ſit, vt Anwalt pro Hattwalt nunc dicant, non ſatis ſcio.

Ratwalt.

Rodoaldus Rex Longobardorum. Hoc vel à Rat (ſicut ſupra Rodolphus) Ratwalt conſilii poteſtas, conſulendi poteſtas, Conſul: vel à Retten / id eſt, ſaluare liberare, Rottwalt / redemptor, liberator, ereptor, ſicut alius Rex Lõgobardorũ Rotharis dicitur, qui abſq; dubio eſt Retter id eſt, liberator, ſaluator.

Gerwalt.

Garibaldus Garnwalt (hodie volmacht) niſi forte hic ϛοχαϛμὸς fallit.

Omnia Nomina in W J N *ſunt Germanica.*

Richwin.

Ricuinus, victorioſus.

Volckwin.

Volckwin / Volgewin victor populorum, Nicolaus, Nicodemus.

Erwinus.

Erwinus, ehrnſein / ehrlich vnnd ſein ehrngewinner.

Eberwinus.

Ebervvinus eſt Obervvinus, Victorius. Victorinus.

Balduinus, Baldwin.

Baldwin / Balduinus, cito vincens, eilends Siegend. Eſ. 8. cito prædare. Vel Waltwin.

Allewin.

Albuinus, Alguinus, Alcuvvinus, Alboinus, Allewin / Allegewin, omnia vincẽs. Rex Longobardorum.

Handwinn.

Andoinus, ſi Italico more n pro l ſcriptũ eſt, idem quod Alboinus eſt. Illi enim ſcribunt Bononia cum dicunt Bolonga. Alioqui erit Handwin / ideſt, victrix manus, & inuicta bello dextera.

Goßwin.

Goßwin videtur eſſe Hußwin / victor domorum, vitiata littera H per G. vt frequentiſſime fit.

Sed melius Joßquin / quod nomen inſignis Muſicus in Belgio celebre fecit. Eſt autem Joſquin diminutiuum à Jeſt ſeu iuſto. Sic enim illi loquuntur blandiendo pueris, Juſtkin / id eſt, Iuſtulus, Iuſtinulus. Nam quod Jobſt quidam dicunt, eſt craſſities ſuperioris Germaniæ, qui etiam. Sanct. Jos vocant idolum & figmentum illud Anglicanum.

Veſt.

Arioniſtus (ſic Cæſar alij Ariouiſtus eſt Ehrenueſt & eſt per ſyncopen Ehrnſt. Ehrenueſt autem hodie eſt titulus nobilitatis præſertim equitum auratorum, quod ſint vel certe eſſe debeant honeſtatis tenaces & obſeruantes.

Godſchalcus.

Gotſchalcus quaſi Gottesſchall (qui Deũ laudat ſeu canit) vel Gutſchalck.

Marſchallus.

Marſchallus eſt Mehrer Stallherr. Mehrer eſt maior, ſuperior. Si non fuiſſet corrupta illa vox, non eſſet opus nunc addere Archi, Ertzmarſchalck / ſed Mehrſtallherr dediſſet id, quod Ertz vel Archi, cum ſignificet ſummum magiſtrum equitum, qui hodie titulus eſt Ducis Electoris Saxoniæ.

Wacker.

Hadvvackerus quaſi Hatto vel Otto, alacer, vigilans, gnauus. Alias odoacer vel Audachairus, Dux Saxonũ in Germania. Vixit Anno (480. Normanorum & Cenomanorum littora infeſtauit, Alemanos in Sueuis domuit.

Rodtgerus.

Rotgerus, radt gern / ἔυβυλος, vel radtgier / cupidus conſilii.

Bruno.

Sunt quibus placeat Bruno à colore fuſco in facie. Sic Schvvittzelius à ſubnigricante colore.

Hugo.

Hugo, Hoch eſſe videtur.

Hai-

Haimo.

Haimo, Der ſtets daheim. Henno eſt à voce Iohannes.

Hartingus.

Hartingus, Hart geſundt.

Cuno.

Chuno, hertzhafft. Sic Cunzo khun zu/der vngeſchrocken angreiffet.

Amalaſvitta.

Amalaſvitta eſt Himmelſwitte/ Himmelswitte/ pro Wiße enim Saxones dicunt Witte; Græce Vrania, Theodidacta: Latin. Diuinitus erudita cœleſtis ſapientiæ. Quod ſi à Cœli albedine deducas, erit Serena. Nam Witte etiam eſt albedo, candor.

Helm.

Anshelmus, Manshelm / mennlicher Schutz/ vnſer helm/ vnſer Schutz Fürſt. Guilielmus, Wilhelmus, à multitudine galearum, vel volens galeas, quaſi Galeatus.

Franck.

Francus, Fräciſcus, Liber, Liborius, Liberius, ἐλεύθερος, per ſyncopen ſeu ſynalœphen à fry & Anck, quaſi frynanck. Saxon. frey diphthongo Sueuica eſt liber adiectiue. Ancke eſt adoleſcés iuuenis. Et Enckel Enckle diminutiue dicitur adhuc iuuenis arator, ſeu aratrum gubernans, vt appareat Francos fuiſſe pubem ſeu iuuentutem, quæ ſe forte ſeruili bello per ſeditionem in libertaté aſſeruerit. Die Freyen knaben / Freyen geſellen/die Freyen Bawren. Franciſcus Græca imitatone Diminutiuum eſt, Frenckel / Frencklin / Frenckle / Frenzle/ Germ. Das Freybüblin freyknäblin. Et Galli adhuc Vrancum ſeu Francum arbitrium freyen willen liberum arbitrium dicunt.

A Græco enim παῖς eſt Pædiſcus, παιδίσκος, παιδίσκη, adoleſcentulus, puella.

Beroaldus.

Beroaldus, quaſi Bernhart/der ſtarcke helt wie ein Beer.

Rabanus.

Rabanus ein Raubhan vel Coruinus Ramanorum.

Vod, Bodo.

Vogt Voitus, Satrapa, præfectus rebus alicuius, Toparcha, tutor, curator.

Ratbodus.

Ratbodus, Ratbotus, Rex Phryſiæ, Radtvod. Fuit eiuſdem nominis etiam Dominus ad Viſurgim & Albim.

Marobodus.

Marobodus, Marbodus, Marobaudes, ſic Latini; ſed Germani: Mehrer Vod, per ſyncopen Mehr Vod/ circumflexo accentu, licet craſſilingues Germaniæ ſuperioris deprauent in Vogt. Eſt aũt Mehr maior. Vnde adhuc S. Iacobum Maiorẽ appellant S. Jacob den Mehrern. Et Morauiam nos Mehrern dicimus hodie, ſortitam ſcilicet hoc nomẽ ab ipſo Marobodo, id eſt, Mehrervod. Vod vero venit à Vöden, quod eſt fouere, alere, enutrire, ſicut Parentes alunt liberos & animalia ſuos fœtus. Marabodus igitur eſt Alumnus maior, ſuperior, eminentior, qui reliquis Vodis inferioribus præeſt, der Mehrervod. Sic Principes debent eſſe Vodi, Herti, Döde/Hettlin/Dözlin / alumni, Patres paſtores, Dii populorum.

Hinc & quædam regio dicitur Vodland: nunc corrupte Veytland/ſeu Vogtland quod ea fuerit forte prouincia per vnum Vodum adminiſtranda.

Porro à Vöden Ph. M. deducit feudum, ſeu vt ſcribit Bonauentura in ſermonibus ſuis, Feodum. Extat & nomen proprium Bodo, quod eſt ipſum Vod, Fodor paſtor, altor, educator.

V N S.

Alphonſus, Alfonſus, Valde prope eſt, ſi non ipſum eſt Helffvns / adiutorium noſtrum, quia Itali adſpirationes omittunt, & A ex E faciunt. Sic Anshelmus, vns helm.

Kind.

Widekindus, à Witte Saxonũ, quod eſt

prudentia,peritia, Miſnice Witze.Fuit Rex Saxonum & Dux Angriuariæ,qui Witebergam condidiſſe exiſtimatur.

Theudelma,&c.

Theudelma,Dudelma, Dudlin, Dydelma,à Deud Dud/ Död/ſcilicet paruula Dea,ſicut Totilla ſeuDœdle,paru' Deus. Eadē eſt Detzelina,Ditzeline, Euſebiola (vt ita dicam) piuſcula,diuula, diuinula. Tottilla eſt Dötzel ſiue Detzel à voce Död per diphthong. œ. Sic enim Franci dicunt Mein Död / Död autem vel Deud eſt nomen Dei. Ergo Totilla eſt Dodla,Dötzel quaſi Deũculus, paruus Deus, minor Deus,qui eſt ſub vero Deo, Gottlin, mutatione tt in duplex ſſ vel z ſeu Hebraicũ Thau. Hiſtorici hunc vocant Taxillo vel Thaſſillo,ſatis craſſo gutture.

Idem factum eſt nomini Attila, quod Hettila ſeu Hettle potius dici debet,& per Thau fit Hötzle/ Hötzel.Eſt.n.Diminutiuum ab Hatto vel Hetto & Hota, qui amiſſa aſpiratione Otto. Oettle diminutiuum eſt, vrbs regia in Hungaria Buda ſeu Ouen,Germanice dicitur Hetzelburg,arx Attilę ſeu Hettilo,quia Hettila Rex Hunnorum ibi regnauit. Eſt autem Hattila paterculus, paruus, Pater, Vätterlein,

Heidis.

Adelheidis,nobilitas,εὐγένεια, Eugenia, ab Italis dicitur Aloiſia.

Lutgarda.

Lutgarda vel Luidgarta,vxor Ludouici 4. Imperatoris,item abbatiſſa olim Gandersheimenſis.

Dummorius.

Dummorius, Dum ohr / das jhme nichts ſagen leſt.

Adolarius.

Adolarius,Adelarr.

H E R.

Luther.

Lotharius.

Cæſar hunc Lutherium vocat. Eſt Luther freqnens adhuc hodie nomen in Germania, præſertim in Saxonia. Significat autem herum ſeu dominatorem hominum, Cyriandrum. Lude enim Saxonice homines ſignificat, herr herum ſeu dominum. Sed Cæſar D in T ſolet mutare, forte propter frequentes aſpirationes,vel alias cauſas. Quare & hic eſt V Hollandicum ſeu Y Pythagoricum. Deinde th eſt D. tenue & molle. Deniq; Saxones in hunc vſque diem vocant Lotharium optimum illum Imperatorem Keiſer Lydherr, ſeu Ludherr: quod ſi Sueuus audiret pronuntiari,faceret ex ipſo Lidher. Nam ipſi ex y Græco faciunt nonnunquam i Latinum.Cæſar autem volens per aſpiratam reddere proprie Ludherum, occaſionem dedit, vt poſtea facerent Lotharium craſſilingues.Hodie faciũt Lutter / Lotter / &c. Hinc Lotharingia, Lutheringen / id eſt, Ludheri manſio à nepote Caroli Magni ab Hiſtoricis Lothario dicto, nunc dicunt Lottringē. Eſt cui Lotharius eſt Leu hart, humanus, Sutſam/ Lauther/der ſich hören leſſet.

Gunther.

Guntherus,Gunther/eſt Gunſther.

Wernher.

VVernherus,VVernerus.

VVelterus.

VVeltherus Weldtehr. Sic' VValterus, Waltehr oder Waldherr: Vel Gualtherus,Gewaltiger Herr.

VVerder, VVerter.

VVertherus,Werterher Al. VVartherus. Fuit Rex in Franconia.

VVeiterus.

VVeiterus,Weitehr, Weitherr/εὐρυμέδων. Poet.

Vlfar

Vlſar.

Pro Hylſerus vel Hulſarus, eſt Hulffer ſeu Helffer/Soſpitator, ſalutifer, auxiliator, Soter, Alexis, Alexius, Ioſua, Ieſus, Eſdras.

Langerus, Langer.

Langerus, Lang ehr.

Rotger.

Rotgerus, radtgern.

Gelder.

Gelderus vel Geltherus, Rex Saxonum, anno Mundi 3300.

Iring, Yringus.

Iringus, Ehr ring/der nach Ehren ringet.

Pipin.

Pipinus à pipen/quod eſt oſculari, oſculũ ſeu ſuauium dare. Poppo.

Ericus.

Ericus nonnullis videtur eſſe Henricus propter faciliorem pronunciationem, omiſſo N; qui & Herricus N mutato in R, εὐφωνίας ἕνεκα (ſicut pro Conradus dicitur Corradus.) Dictus quaſi Hendreich. Notatio hæc inde quoq; euadit probabilis, quod quidam Rex Saxonum cum ducere vellet deſponſatam Danorum Regin. in ſacris nuptialibus ab eodem interfectus A. M. 2920. ab aliis Henricus, ab aliis Herricus, vel Ericus vocatus eſt.

Ambiorix.

Ambiorix, Amptreich/ein Ober Amptman.

Childericus.

Childericus eſt Heldericus & contracte Bleich Reich von Hulde.

Burg.

Adelburga, vxor Walperti ducis Angriæ. Ingelburga, Engelburga, Angelopyrga. Hatheburga.

Gerburga, vxor Giſelberti Ducis Lotharingiæ.

Lach.

Gerlach Gerlacus, Gerlachius, garlach oder gernlach/frölich.

Gaſt.

Arbogaſtus, Erbgaſt/zukömling/aduena, der ein Gaſt iſt ins erbe.

Ding. Dingus.

Hundingus eſt Chundingus, Küner ding/ Cunerdingus, audax vel potens ſeu valens rebus, abſorpto C. Fuit Dux Saxonum victus circa Stadã à Rege Danorũ & interfectus in monomachia A. M. 3130. Rothingus, conſilium in rebus.

Lauff.

Aiſtalaphus, Haſtlauff/ Schwinderlauff.

Leb.

Gottslebius/& Gottlebus, Θεόφιλος, Theophilus, vel Θεόχαρις, vel Deo Charus. Eſt & nomen mulieris Gotslebia.

Pharemundus, Waremundus Rex Franciæ ſepultus Frãcobergæ Anno C. 426.

De finitis in tz.

In tz ſunt contracta vel apocopen paſſa. Heintz & Ritz pro Henricus vel Ericus, Dietz pro Diderich/ Gutritz / Euritius, nomẽ hoc Cordo Poetę Haſſo. Cuntz pro Cunradus; Fritz pro Fridericus: Lotz pro Ludouicus: ſed & peregrina contrahuntur. Nam Jan/ Hans/ Matz/ Bartel/ſunt Iohannes, Matthæus, Bartholomæus. Sic Moritz Frantz à Franciſcus & Mauritius. Sic Apocopen paſſum eſt Truchſeß pro Trugſeſſen.

Guaſtaldus.

Guaſtaldus officii nomen eſt in iure feudali: de quo vide Lexicon Ioh. Caluin. Vito Amerbachio ſignificat procuratorem domus & reĩ familiaris: ac putat is factum nomen à Guaſt, id eſt, hoſpes, vel hoſpitium, veteri Germanica & Gallica lingua, & halten, id eſt, tenere.

E X.

Ex propriè Loci vel Materiæ nota eſt, vt; Mulier eſt ex viro, vir è limo. Cic.de vniuerſ. Animum ex ſua mente & diuinitate genuit Deus.

Abuſiue ponitur pro A, & notat Dependentiã. Sic ἐξ ἀρχῆς & ἀπ' ἀρχῆς ſunt Synonyma, id eſt, à principio. Auguſt.l.2. de anim. & eius origine ad Petrum Presbyter. Omnis natura vel Deus eſt, qui nullum habet authorem; vel ex Deo eſt, quia ipſum habet authorem. Sed quæ habet authorem Deum, ex quo eſt, aliqua facta eſt, aliqua facta non eſt: quę facta non eſt, & tamen ex ipſo eſt, aut genita eſt ab illo, aut procedit ab illo. Quæ genita eſt, Filius eſt vnicus. Quæ procedit, Spiritus Sanct⁹. Et hæc Trinitas vnius eſt eiuſdemque naturæ. Nam hæc tria vnum ſunt, & ſingulum quodque Deus, & ſimul omnia vnus Deus immutabilis, ſempiternus, ſine vllo temporis initio, ſine termino. At vero illa natura, quæ facta eſt, creatura nuncupatur, creator autem Deus. Creatura igitur ita eſſe dicitur ex Deo, vt non ex eius natura facta ſit: Ex illo enim propterea dicitur, quia ipſum authorem habet vt ſit, non ita vt ab illo nata ſit, vel proceſſerit, ſed ab illo creata, condita, facta ſit. Idem Auguſtin. de vera Relig. lib. Nulla vita eſt, quæ non ſit ex Deo, quia Deus vtiq; ſumma vita eſt, & ipſe fons vitæ.

Auguſt. de Natura Boni aduerſ. Manich. l. vno c. 28. Non ex Deo ſunt peccata, quæ naturam non ſeruant, ſed vitiant: quæ peccata ex voluntate eſſe peccantium, Sancta Scriptura teſtatur. Et cap. 27. Id eſt à Deo, à voluntate, Eod. l. c. 26. Auguſtinus pro eo, quod nos dicere ſolemus EX NIHILO, dicit DE NIHILO, & diſtinguit inter Ex Aliquo & de Aliquo, vt inter Genus & ſpeciem. Verba Auguſtini hæc ſunt. Quia Deus omnia, quæ de ſe non genuit, ſed per verbum ſuum fecit, non de his rebus, quæ iam erant, ſed de his, quæ omnino non erant, h.e. de nihilo fecit. Ita dicit Apoſtolus; Qui vocat ea quæ nõ ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Apertius in lib. Machabæorum ſcriptum eſt: Oro te, fili, reſpice ad cœlum & ad terram, & omnia, quæ in eis ſunt, vide & ſcito, quia non erant ex quibus nos fecit Dominus. Et illud quod in Pſalmis ſcriptum eſt: Ipſe dixit, & facta ſunt: Manifeſtiſſimum eſt, quod non de ſe iſta genuerit, ſed in verbo & imperio fecerit. Quod autem non de ſe, vtique de Nihilo. Non enim erat aliquid, vnde faceret; De quo apertiſſime Apoſtolus dicit. Quoniã ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ex ipſo autem non hic ſignificat, quod De ipſo; Quod enim de ipſo eſt, poteſt dici ex ipſo. Non autem omne quod ex ipſo eſt, recte dicitur de ipſo. Ex ipſo enim cœlum & Terra, quia ipſe fecit illa, (ex ipſo, id eſt, ab ipſo) Non autem de ipſo, quia non de Subſtantia ſua ſicut aliquis homo ſi gignat Filium, & faciat domum, ex ipſo Filius, ex ipſo domus (ex ipſo, id eſt, ab ipſo Filius, ab ipſo Domus), Sed Filius De ipſo, domus de terra & ligno. Sed hoc, quia homo eſt, qui non poteſt aliquid de nihilo facere. Deus autem ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quæ naturaliter ſunt, non opus habebat aliqua materia, quam ipſe non fecerat, adiuuari omnipotentiam ſuam. Idem Auguſt. cap. 1. de natura Boni. Summum bonum Deus eſt. Cætera omnia bona non niſi ab illo ſunt, ſed non de illo (id eſt, eius Subſtantia.) De illo enim quod eſt, hoc eſt quod ipſe eſt: ab illo autem quę facta ſunt, non ſunt, quod ipſe. Et paulo poſt: Tam omnipotens Deus eſt, vt poſſit etiam de nihilo, id eſt, ex eo, quod omnino non

Ex ipſo generalius quam de ipſo.

non eſt, bona facere. Hic De & Ex non ſunt notæ materiæ, ſed ordinis.

Accipitur etiam Ex pro eo, quod merito vel propter, vt: hoc attribuitur Enti ex ſubſtantia, id eſt, merito & beneficio ſubſtantiæ, vel propter ſubſtantiam.

Ex ſtricte etiam accipiunt pro SECVNDVM, & opponunt ei contra, vt virtus eſt ex natura (pura rectaque) quia congruit naturæ non corruptæ prauitate: At vitium eſt contra naturam, quia nocet naturæ. Auguſt. lib. 11. de ciuit. Dei, cap. 17. & Lud. Viu. in commentar.

Ex in Compoſitione interdum habet ſignificationem Perfectionis, interdum ἡττώσεως ſeu imminutionis. Sic expleri interdum eſt exinaniri (Donatus putat apud Terentium explere pro exinanire poſitum eſſe,) quod vſitatius dicimus cum Columella, Depleri, *lehr gemacht werden*. Sæpius etiam expleri eſt penitus impleri, quæ ſignificatio priori eſt contraria. Sic Cicer. Explere auaritiam pecunia. Hic dubites, cum Ouidius dicit:

Expletur lacrymis, egeritur q; dolor.

An expletur ſit depletur, an impletur.

Sic eleuare eſt modo extenuare, ἐκφαυλίζειν, modo attollere, μετεωρίζειν.

EX SE.

Ex ſe ſæpe idem eſt, quod A ſe, Græce ἀφ' ἑαυτοῦ. Ei opponitur καθ' αὑτὸ Per ſe. Huic ἀντίκειται per Aliud. Chriſtus per ſe ipſum, non per alium, locutus eſt, per ſeipſum venit: Neq; tamē à à ſe ipſo locutus eſt, neque venit à ſe ipſo. Auguſt. 12. Confeſſ. Materia eſt ex ſe informis, & immutabilis, id eſt, ſecundum ſe, non tam ex ſe, quam ex commutatione eorum, quæ in ea verſantur, apta cognoſci à nobis, id eſt, per ſe ipſam. Porphyr. l. de occaſionibus, cap. 11. Materia prima ex ſe incorporea eſt. Perer. l. 5. de mater. cap. 11. Ex ſe nullam habet formam. Materia ex ſe non habet quantitatem determinatam.

Malum ex ſe nihil eſt, & non habet eſſe niſi fundetur in aliquo bono. Ipſum enim eſſe, ſine quo malum conſtare nequit, bonum eſt.

Ex ſe interdum apud Auerroem ſignificat A ſe. Hoc mouetur ex ſe, id eſt, à ſe ipſo, à motore interno.

Vnum Ex alio (præcedente:) Fit ſeu fieri dicitur
- Proprie Ex aliquo modo remanente in eo, quod fit
  - Vt ex eo, quod perficitur, vt ſcyphus ex auro, vir ex puero.
  - Vt ex eo, quod diſſoluitur, nec remanet in eo, quod fit, niſi materialiter, id eſt, ratione materiæ. Sic aer fit ex aqua; ex materia ea, quæ non homo eſt, homo.
- Improprie Ex prorſus pereunte. Hoc proprie poſt illud fieri, ſeu potius ei ſuccedere dicitur vel intelligitur: Vt ex Olympiis ludis fiunt Iſthmii, id eſt, hi illis ſuccedunt, ſeu poſt illos fiunt.

Vſus.

Quæritur, an communia Principia, vt ſunt duo Principia Contradictionis primæ Philoſophiæ, affirmatiuum & negatiuum, reuera ingrediantur Demonſtrationem? Non eſſe autem partem aliquam Demonſtrationis negatur à Zabar. lib. 1. Anal. poſter.

Sed videtur ei Ariſtoteles aduerſari context. 84. vbi dicit: Communia autem principia dico, vt ex his demonſtrantes. Hic reſpondetur: Dictionem Ex non ita ſumendam eſſe, vt ſignificet materiam, ex qua demonſtratio conſtet: Solam enim *Pendentiam* Demonſtrationis hic τὸ Ex notat ab huiuſcemodi principiis, quæ extrinſecus adhibentur, vt inſeruiant Demonſtrationi, eam corroborando, & ita perficiendo.

EX aliquo produci.

Vt aliquid ex ſeu de aliquo producatur, ad hoc tria ſunt neceſſaria.

1. Vt id, de quo eſſe alterum dicitur, aliquo modo cooperetur ad alterius productionem.
2. Vt id etiam ſit aliunde, quam per productionem eius, quod dicitur de illo produci, atque eatenus ad productionem cooperetur. Ob huius conditionis defectum non dicimus: Res, quæ à Deo, ſecundum materiam & formam fuerunt conditæ, fuiſſe creatas de materia: ſiquidem quoque materia fuit ſimul producta per earum productionem. Iam ſi aliquid producitur, ſimul cum productione alterius, non videtur id συνεργεῖν ad eam ipſam productionem.
3. Vt ſit ei, quod producitur, ὁμοούσιον, (conſubſtantiale) ſeu internum; alioqui non recte diceretur de ipſo illud produci. Non dicimus domum fieri ex ædificatore, quia ædificator non eſt internum domus principium. At mixtum dicitur fieri de vel ex materia, quia eſt illi interna, & ſupponitur ſeu ſubſternitur eius productioni. Filius dicitur fieri ex ſemine Patris, quod varie transmutatum pertinet etiam ad ſubſtantiam filij. Thom. 1. part. quæſt. 41. art. 3. Auguſt. l. de nat. boni, cap. 26. & 27. & Gregor. de Valent. punct. 3. de actib. notional. quæſt. 15. cuius axioma eſt: Si aliquid producitur ſecundum ſe totum, non poteſt dici id produci Ex vel De aliquo.

EX SE, DE SE, SECVNDVM SE.

Ex ſe poteſt accipi, 1. Poſitiue, & ita dicit habitudinem cauſæ. Ex ſe, id eſt, ratione ſui, ſeu qua tale, vt ſuapte natura ſic.

2. Negatiue, & ita dicit ſolitudinem ſeu negationem coniunctionis cum alio. Ex ſe, id eſt, non cum alio, ſolitarie, vt: Natura eſt communis ex ſe. Cajetanus in 4. cap. Thom. de Ente.

Sic & Natura abſolute, & natura ſecundum ſe, id eſt, ſolitarie intellecta, abſque determinatione ad hoc vel illud. Res abſtracta à conditionibus indiuiduantibus, vt ſic, apta nata eſt prædicari de pluribus.

EX PARTE.

1. Ex parte opponitur τῷ ὁλικῶς, & omnino. Græci dicunt, ἀπὸ μέρους, ex parte, id eſt, aliquantulum. ἐκ enim & ἀπὸ interdũ idem ſibi volunt. Contr. ἐκ παντὸς τρόπου, omni ratione, & ſimpliciter, ἐκ παντὸς.
2. Scholaſtici ſæpe dicunt, Ex PARTE REI, Ex PARTE DEI, pro reſpectu ſeu conditione Rei, &c. Sic dicunt: *Deus aliquid non poteſt, vel ex parte Rei, ſeu obiecti, vel ex parte Dei.* *Ex parte obiecti* dicitur aliquid ἀδύνατον κατ᾽ αὐτὸ, quod manifeſtam habet ἀντίφασιν, (vt oppoſitum in oppoſito) & Entis rationem tollit. *Ex parte* DEI, *aut voluntatis, aut potentiæ ipſius reſpectu.* Voluntatis reſpectu Deus quædam non poſſe dicitur, quæ neq; velle poteſt, vt quæcunque bonitati & veritati diuinæ aduerſantur, vt mentiri. Reſpectu potentiæ ea non poſſe dicitur, quæ infirmitatem potius & ἀδυναμίαν innuunt, quam δύναμιν, vt: poſſe ambulare, poſſe mori.

Scholaſtici etiam quidam dicunt. Hæc tria Intellectus, voluntas, potentia ex parte Dei non differunt. Tu potius dices: Non Dei, ſed noſtri reſpectu inter ſe diſtinguuntur. Iſti: δύναμις & Deus ex parte rei ipſius non differunt: Tu dices: δύναμις & Deus non re, ſed κατ᾽ ἐπίνοιαν tantum differunt.

EX QVO.

Ex quo, formula Concluſiua, collectiua, coniectarij eſt; ſeu peculiariter accipitur pro Quocirca. Cic. pro Marcell. Ex quo nemo cui &c. id eſt, Quocirca. Alias idem eſt quod, qua ex re, vt ex quo intelligatur, ex eo euenit, vt &c.

EX ADVERSO, EX DIRECTO.

1. In contrarium eſt, crebro dicunt Scholaſtici in diſputationibus & ſententiarum contentionibus ac colliſionibus, pro quo Scaliger, ex aduerſo eſt.
2. In diſputatione de ſenſibus Cardanus accipere videtur Scaligero impropriè è directo pro ex aduerſo. Verba Scaligeri ſunt. Tam olfactus & auditus, quam viſus excipiunt, vt loqueris, è directo. Ex aduerſo voluiſti dicere: quippe è directo vnicuique ſenſui fit impreſſio ſpeciei. Etenim planum ſenſibilis ſpeciei tangit planum inſtrumento, quod ſenſorium appellant.

Τῷ ex directo ſeu directè propriè opponitur ex obliquo, lateraliter, vt loquûtur, vel indirectè Scal. ex. 297. ſ. 1. Quod è directo ſpecies recipiatur, etiam in auditu patet. Si cuſpis extrema deuoluti aeris defertur cochleatim, regreditur *recta*, facitque angulos æquales. Alioqui præter radendo nulla, aut *ex obliquo* ſenſio fieret obſcurior. *Quin ad latera* quoque viſus accommodatur. Niſi obijceretur naſus, vnico obtutu deferentur ad oculos, quæcunq; ab aurium mearum linea proſtant. Et Cardan in lib. Subtil. Ea quæ non tanguntur, occurrunt autem, vt fugere poſſimus, cum *directe obuiant*, viſu præuidentur: cum autem *ex obliquo*, acrem mouere coguntur, atque ſtrepitum facere, cui auditus præficitur.

EXASPERARE.

Exaſperare 1. eſt ex leui facere aſperum. Sic accipiunt Phyſici, definientes exaſperationem, alterationem ſenſilem, qua ex leui fit aſperum: cui opponitur Læuigatio.

2. Eſt aſperius facere.

Efficiens exaſperationis eſt agens, quod ſuperficiem corporis inæqualem facit { Exſiccando. / Corrugando. / Corrodendo.

3. In Politicis per Translationem dicitur pœnas nonnunquam eſſe exaſperandas.

EXALTARE.

Exaltare 1. eſt altius facere κατὰ τόπον.
2. *Eſt prouehere* κατ᾽ ἀξίαν, ad honores producere vel perducere, vt; eum ſua fortuna exaltauit, non genus, pro quo Cicero: prouexit, extulit.

Sic Exaltatio 1. eſt in ſuperiore loco conſtitutio. Hæc dicitur in Aſtronomia ὕψωμα, id eſt, Altitudo, Eleuatio & Sublimitas: vt Altitudo ſeu Sublimitas poli ſeu Eleuatio (quæ loci altitudini æqualis eſt) & Æquatoris: quæ eſt arcus meridiani inter horizontem & æquatorem interceptus.
2. Eſt ad ἐξουσίαν ſeu honores, ſeu dignitates prouectio, ad ſummum per gradus vectio ſeu Eleuatio, quam Scholaſtici Doctores & ſententiarij Monachi etiam ſublimiationem dicunt in doctrina de perſona Chriſti. In hac ſi-

gnificatione dicitur Planeta aliquis exaltatus, vt alibi dixi.

In Chymicis Exaltatio eſt ſubtiliatio longioris temporis res ſenſim diſſoluendo in puriorem ac maiorem virtutis ſuæ gradum traducens. Vel, eſt operatio, qua res affectionibus mutata ad altiorem ſubſtantiæ & virtutis dignitatem perducitur. *Eſtque* vel *Gradatio* (ſic dicta quod gradatim fiat) *vel maturatio*. Sic ſublimare modo eſt euehere, modo melius & dignius facere.

Vſus & collatio cum Sacris.

Intelligitur hinc in Philoſophia Exaltationem modo eſſe localem, modo virtualem, ideoque neceſſario & vtiliter hos modos diſtingui.

Sic in Theologia quoque Exaltatio (*ἀνύψωσις*) Chriſti in regno eſt partim *τοπικὴ*, partim *ἀξιωματικὴ ἢ ἐξουσιαστικὴ* (poteſtatiua) id eſt, partim collocatio eius in throno maieſtatis in excelſis. Heb. 1. partim euectio in ſummum illum honoris gradum, vt *λόγος* incarnatus palam in cœleſti gloria coram Angelis & beatis hominibus ſe regem & caput omnium Electorum in ſumma luce demonſtret, & transfuſa inde ad nos ſua virtute maiore efficacia, quam cum corpore ſuo in terra præſens eſſet, electos ſeu vere credentes ſibi in regno gratię vniat, cognitionemque ſui in ijs per verbum & Spiritum operetur, confirmet, & obſignet, per quam & pacem æternam ijs conferat, & ad regnum gloriæ eos inſtauret & conſeruet.

EXCEDERE.

Excedere omnem factam ſeu creatam virtutem nos dicimus. Barbari pro eo dicunt, ſuperexcellere.

Exceditne accidens ſubiectum? Reſp. Non excedunt accidentia ſubiectum *ἐν τῷ εἶναι*, id eſt, ita vt poſſint eſſe extra ipſum: Sed excedere poſſunt *ἐν τῷ ἐνεργεῖν*, quod fit, quum altiores eliciunt producuntve actus, quam ſubiectum per ſe producere potuiſſet.

Poteſtne Homo excedere ſe ipſum? Reſp. Homo ſecundum virtutem gratuitorum donorum excedit ſemetipſum ſecundum virtutem naturæ ipſius ſpectatum. Alb. Magn. in cœleſt. Hierad eſt, fit diuinus.

Scholaſtici & Canoniſtæ etiam exceſſum accipiunt in malam partem, pro vitio, errato.

EXCEDENS.

In vitio ponitur & virtute. In vitio, cum quis peccat in exceſſu. In virtute, cum heroi tribuitur, cuius virtus excedit captum communem, aut cum aliquis dicitur excedere, id eſt, ſuperare eloquentia.

Cauſæ ſecundum exceſſum ſeu Excedentes Ariſtoteli ſunt cauſæ remotæ, id eſt ab effectibus recedentes, ſua amplitudine effectum excedentes 1. Poſt. analyt. Ijs opponuntur effectis æquales, quæ alibi Ariſtoteles dicit *αἴτια* per Synecdoch. *κατ' ἐξοχὴν*, quibus poſitis ponuntur effecta, ſubmotis, ſubmouentur.

EXCLVSIVA.

Excluſiua Enuntiatio conſtat ſigno excluſiuo, vt Solum, Tantum. Huiusmodi ſigna aliquando à ſubiecto alia prædicata, aliquando alia ſubiecta à participatione eiuſdem, prædicatione excludunt.

Exemplum prioris. Prædicamenta tantum ſunt decem. Homo eſt tantum animal rationis particeps. Exemplum poſterioris. Solum animal eſt ſenſus capax. Solus homo ſermone vtitur. Itaque Excluſiua eſt vel excluſi prædicati, vel excluſi ſubiecti. In priore genere ſignum excludit aliquod prædicatum.

catum. In poſteriore aliquod ſubiectum Quomodo exponendæ ſint, de eo vide Fonſecæ inſtitutiones, ſi placet.

Exclusiua { ἁπλῶς, vt & meriti & præſentiæ alicuius.
{ κατά τι, vt Meriti & dignitatis non præſentiæ.

Excluſiua Sola, cum dicitur, Sola fide nos iuſtificari, fiduciam Miſericordiæ Mediatoris opponit noſtræ dignitati & merito, non excludit vel contritionẽ, vel bona Opera, ne adſint aut ſequantur, ſed dignitatem & meritum tantũ noſtrum à cauſa reconciliationis.

Excludere eſt ſeparare, vel excipere, auß-ſchlieſſen vel repellere.

Excludere gallinæ vel aues dicuntur, cum incubando pullos emittunt.

Excludi tempore eſt prohiberi ſeu impediri, ne quid agatur, temporis breuitate, ſeu temporis anguſtijs, vt loquitur Cicero.

Exceptionibus excludi actiones dicuntur à Iuriſconſultis & oratoribus.

EXCRETIO.

1. Ἔκκρισις, excretio ab Ariſtotele in Meteorologia intelligitur Exhalatio propter modum congeſtionis & præparationis materiæ. Fit excretio reſoluta Terra cum humore à calore ſubterraneo in halitum.

2. Significat etiam deiectionem, egeſtionem, egeſtum, vt cum excrementa deijciuntur. Excrementa ſunt ſuperfluitates quædam animatorum corporũ. In corpore humano ſunt ſecundum naturam, vel præter naturam, vt Chyli excrementa κατὰ φύσιν ſunt 1. Ἀτμίδες ſeu vapores exhalantes. Coctio enim ventriculi eſt ἕψησις, id eſt, Elixatio, vt ſine vaporibus ea fieri non poſſit. 2. pituita in ventriculo & inteſtinis adhærens. 3. feces alui, Chymi primi qui in Epate fit, excrementa ſunt 1. Vapores. 2. bilis vtraq; , flaua in veſica fellis, & atra in liene. Tertia ὀῤῥὸς, quæ eſt vrinæ materia, & ἰχῶρες Chymorum, qui in venas effundũtur, ſecum vehit. Remanet tamen aliquid in ſanguine ὀῤῥῶδες, quod in ſanguine, qui vena inciſa emittitur, apparet quando coagulatur. Chymorum ſecundorũ excrementa ſunt. 1. lateris per poros exhalatio. 2. Sordes in corpore adhęreſcẽtes. 3. Sudores naturales. 4. Sputum. 5. mucus narium. 6. Sordes aurium. Huc etiam lac & ſemen referri poſſunt.

Ex his excrementis, quæ κατὰ φύσιν ſeu naturalia ſunt, alia habent vſum aliquem, alia nullum: Vtilia excrementa ſunt. 1. vapores in Chyloſi & Chymoſi. Sunt enim materia & ſomni in primis, quæ in χυλώσει fiunt, & pilorum, vt aliqui cenſent, etſi veriſimilius eſt & pilos & vngues eſſe partium Solidarum excrementa, vt fiant ex excrementis ſecundorum Chymorum. 2. phlegma in inteſtinis & ventriculo, quod lubricitatem illis partibus neceſſariam conciliat: aliqui ali hoc illas partes exiſtimant. Sed ex inteſtinis hoc phlegma bilis abſtergit, in vẽtriculo ſemper manet aliquid, vt ſit vtile excrementum ibi, ſi non corrumpitur. 3. Bilis flaua ad irritandam expulſionem in inteſtinis, & eluendum mucorẽ horum in vſum hominis. 4. & atra in ventriculum influens, quæ acore ſuo appetitionem in hoc auget & retentionem confirmat. 5. Ad extremum ſaliua rigans linguam, vt aptior ſit ad formanda verba, & dijudicandos ſapores. Cætera excrementa, vt ſudor, vrina, mucus narium, ſordes aurium, feces alui inutilia ſunt excremẽta.

Παρὰ φύσιν excrementa dicuntur, cum

Chylus vel Chymi, ſiue ſint primi, ſiue ſecundi, corrumpuntur, vel per ſe, vel admixtione humorum aliorum. Per ſe primi Chymi corrumpuntur, cum calor naturalis vel remiſſior fit, vel intentior, quam eſſe dicitur. Admixtione corrumpuntur tribus de cauſis: *vel alimenti, vel epatis vitio, vel partium earum*, in quas fit ſeparatio extremẽtorum in χυμώσει. *Alimentum* quale eſt, tales & Chymi ſunt, & ſuperat is, qui temperamento huius plurimus gignitur, qui deinde permixtus reliquis eos vitiat. *Epatis vitio* tũ corrumpuntur humores, cum non abſoluitur coctio, aut non fit ſeparatio imbecillitate caloris, aut aduruntur Chymi à calore nimio: *Partium* vero, cum non attrahuntur à partibus ijs, quas natura conſtituit vt attrahant ea & recipiant, vt cum veſicula fellis obſtructa, aut læſa, flaua bilis in Epar redundans & in venas dimiſſa maſſam ſanguinis vitiat, & icterum facit: aut cum liene obſtructo vel ex atonia laborante atra bile completur epar & venæ: quæ affectio cum ad veſiculæ fellis obſtructionem accedit, vtraque bilis flaua & atra in venas redundat, & fit is, qui Icterus niger appellatur. Quod ſi renũm vitio ὀῤῥὸς (ſerum) non attrahitur, complentur ichoribus venæ, & fit hydropi ſimilis affectio. De ſecundis Chymis idem eſt iudicium. Nam ſimiliter hi à calore deficiente aut redundante in paruis ſeu capillaribus venis corrumpuntur. Ac nimius quidem calor ſanguinem ſimiliter vertit in bilem rubram & Chymum atrum, & ſi magis intenditur, partibus ſolidis alimentum præconſumit, vt in febrì hectica. Deficiens vero calor gignit ibi eam, quæ λίμνη eſt medicis. Sanguis vero extra venas delatus ſemper & putreſcit, & cõcreſcit, & pro eo vt cæteri humores cum hoc concurrunt & commiſcentur, diuerſi generis humores fiunt & apoſtemata.

Excrementum dictum { Exquiſite. / Non exquiſite, ſeu populariter. }

Semen eſt vtilis ſuperfluitas vltimi alimenti, non eſt περίττωμα inutile. Alimenti illam ſuperfluitatem excrementum quidam nominant, non exquiſite, quia non tranſit in ſubſtantiam, ſed ſecernitur in hunc vſum, vt fiat ſemen κατὰ φύσιν (naturæ ordine.)

EXEMPLAR.

Exemplar duplex eſt, Creatum & Increatum. Plat. in Timæo. Exemplar Increatum eſt idea in mente diuina. Exemplar creatum eſt ſpecies vniuerſalis à re cauſata. Scotus diſtinct. 3. lib. 1.

Ita duplex eſt conformitas, & duplex veritas: Vna conformitas ad exemplar Creatum, altera ad Increatum.

Canon.

Veritas dicit reſpectum ad exemplar.

EXIRE A SE.

Metaphoricum eſt cum dicitur, Amans exit à ſe per amorem, qui vis eſt transformatiua & conuerſiua amantis in amatum: amans incipit exire à ſe, & eſſe illud quod amat: quia amans quieſcit in amato. Amans exit à ſe, quia quod ſuum eſt paruipendit in comparatione amati, & magis appetit ſui deſtructionem, quam amati, ſi amor eſt ardentiſſimus. Hugo & Scotus lib. 4. diſt. 49. Auguſtinus lib. 14. de ciuitate Dei cap. vlt.

EXISTENTIA.

Exiſtentia rei creatæ eſt [a] Modus rei, quo res

[a] Pars propria

res dicitur eſſe extrà nihilum, & à ſuis cauſis producta.

1. Extra nihilum eſſe eſt actu eſſe in rerum natura. Exiſtentiæ accidentis opponitur ſubſiſtentia, id eſt, exiſtentia ſubſtantiæ. Coll. Conimbr. 4. de Gener. & Corr. Ariſt.

Exiſtentia ſubſtantiæ non eſt exiſtentia accidentis, id eſt, accidens non poteſt exiſtere exiſtentia ſubſtantiæ.

An exiſtere poſſit ſubſtantia per exiſtentiam accidentis? Neg.

3. Purus modus vnius rei proprius & inſitus non poteſt alteri communicari. Exiſtentia accidentis, quæ eſt inhærentia, eſt purus modus, illi proprius. Ergo *exiſtentia accidentis* non poteſt communicari ſubſtantiæ, non poteſt modificare ſubſtantiam. (Hæc enim modificatio inuolueret *ἀντίφασιν*, quia eſſet & non eſſet ſubſtantia) id eſt, ſubſtantia non poteſt inhærere ſeu eſſe per modum inhæſionis.

2. Quod implicat repugnantiam Contradictionis, eius res non eſt capax. Modum (purum) exiſtendi ipſius accidentis, id eſt, inhærentiam, modificare ſubſtantiam, id eſt, ſubſtantiam inhærere in ſubiecto, non exiſtere per ſe, implicat contradictionem, hoc eſt, rei repugnat. Ergo illius ſubſtantia capax non eſt.

Exiſtentia {
- Subſtantiæ ſeu Naturæ. — Hæc dicitur ſubſiſtentia à Colleg. Conim.
- Accidentis.
}

Accidens nunquam amittit Exiſtentiam accidentis, & acquirit ſubſiſtentiam, id eſt, exiſtentiam ſubſtantiæ, contra Alenſem. Id eſt, *Accidens non poteſt exiſtere exiſtentia ſubſtantiæ.*

Exiſtentia eſt rei eſſe extra ſuas cauſas. Exiſtere eſt rem eſſe extra ſuas cauſas. Differunt vt Abſtractum & Concretum. Singularium eſt exiſtentia. Modus intrinſecus & proprius, hoc eſt, eſſentialis, non poteſt ſeparari à re, cuius eſt modus. Exiſtentia eſt modus ſubſtantiæ ſingularis. E. Exiſtentia non poteſt ſeparari à ſubſtantia ſingulari.

Exiſtentia τῇ φύσει poſterior eſt quam eſſentia. In ſubſtantia conſiderantur eſſentia & exiſtentia. Omnia accidentia ſunt re diſiuncta à ſubſtantia in eſſentia, coniuncta tamen ſubſtantiæ in exiſtentia.

Effatum ſtellula notandum.

Exiſtentia accidentis extra ſubiectum nulla prorſus eſt. Communia accidentia non fluunt à ſubiecti eſſentia, ſeu eſſentialibus principijs (vt propria) ſed ab exiſtentia potius, quæ eſt ſingularium.

Exiſtentia Græce interdum dicitur *ἐνουσία* & *ὕπαρξις*. Lippius deſcribit affectionem entis ſimplicem, qua radicante ens ingreditur ſecundum eſſendi momentum.

Radicante dicit metaphorice, quod quaſi radix ſit affectionum entis, vt Durationis, qua entis confirmatur exiſtentia, per præteritum, præſens, & futurum, fuit, eſt, erit, extitit, exiſtit, exiſtet: & vbietatis, qua id quod exiſtit, durat alicubi (hic, illic, iſtic.) *Quid duratio?* *Quid vbietas.*

Exiſtentiale.

Barbara voce quidam formam externam, quæ accidentalis eſt, vocant exiſtentialem & affectionalem, ad differentiam internæ, quæ rem conſtituit. Sic differentia, dicunt, alia eſt eſſentialis, vt ſpecifica; alia exiſtentialis, ſeu affectionalis, vt qualitas.

Vſus.

In definitione lineæ dicitur, quod ſit longitudo ſine latitudine. Sed talis linea in rerum natura non datur, non inuenitur, quia omnis longitudo eſt cum latitudine. Ergo definitio lineæ illa falſa eſt. Reſp. per diſtinctionem. Non eſt dare longitudinem ſine latitudine, hoc poteſt intelligi dupliciter: Vno modo ſecundum exiſtentiam in natura, & ita linea non eſt alicubi ſine latitudine. Altero ſecundum eſſentiam lineæ, & ita eſt ſine latitudine, quia in eſſentia lineæ non includitur latitudo. Iohan. de Ianduno in quæſtio. in lib. de Cœlo & Mund.

Scriptum legi (quod non eſt ὁμολογουμένως: ſeu ἀναμφισβητήτως verum.

Exiſtere ſignificat factum eſſe, ex materia emergere, educi, procedere ex re quapiam. Itaque non recte dici, Humanam naturam exiſtere in Verbo.

Non hoc, inquam, eſt generatim verum. Exiſtere enim generaliorem habet ſignificationem, vt cum dico, Mundus extitit è nihilo, & dicitur Deus proprie Exiſtere, qui tamen ex nullo materiæ ſeminio prouenit ſeu emerſit.

Exiſtere igitur generaliter loquendo eſt actu exſtare, actu eſſe.

Ens ponitur in primo naturæ momento per principia ſeu cauſas. In ſecundo per affectiones.

Interdum diſtinguitur ab eſſe: vt cum dicitur; Ens, qua principijs, præſertim internis, cauſatur, dicitur eſſe, & ita ponitur in primo momento.

Qua vero illico per illa principia affectionibus quibuſdam afficitur & perficitur, dicitur Exiſtere: ac ita ponitur in ſecundo momento.

Hinc Cicero accipit Exiſtere pro Apparere vel exoriri, vt, cuius ego fautor & adiutor extiti: &: huius ex ſermonibus vberrimis extiterunt doctiſſimi viri, id eſt, exorti ſunt. Ex victoria Tyrannis exiſtit. Dentes & pubertas natura exiſtunt.

EXISTERE SEV ESSE ALICVBI.

Eſſe alicubi ſumitur proprie vel improprie. Proprie pro eo, quod eſt eſſe in loco proprie dicto ſeu finiti ſpatij termino.

1. *Siue communi*, vt ſella eſt in hypocauſto, *ſiue peculiari* (ſingulari, proprio) vt aqua in puteo eſt.
2. *Siue Reali*, vt corpus meum in ſuperficie definita extrinſecus ambiente: *ſiue imaginario*, ſicut mundus eſt in ea ſpatij dimenſione, quam occupat.

Quod eſt ſeu exiſtit in vno tantum loco proprie dicto, eſt in illo definitiue tantum, aut etiam circumſcriptiue.

Vno in loco eſſe eſt ita eſſe in illo, vt extra illum non ſit. *Definitiue* in loco eſſe eſt ita eſſe in loco, vt totum ſit in toto, & totum in qualibet parte: ſic Angelus Gabriel erat in loco, cum eſſet præſens Mariæ.

Circumſcriptiue in loco eſt aliquid per ſe, vel per accidens. Per ſe, quod per ſe extenſum eſt, ſeu per ſe habet partem extra partem, vt corpus ſeu moles corporea. Per accidẽs, quod propter corpus totum: vt Materia & Formæ ſubſtantiales & accidentales, ſi ad diuiſionem molis corporeæ ſint diuiduæ.

Quanquam Definitiue in loco eſſe aliquid, inuenio nõnunquã apud Scholaſticos dici dupliciter. Vno modo generaliter, altero ſpecialiter. Generali ratione dicitur id eſſe in loco definitiue, quod ita eſt in hoc loco, vt non ſit in alio: ſic, quicquid eſt creatum, in loco eſt, ſiue exiſtat totũ in toto, & pars in parte, vt corpus, ſiue totum in toto, & totũ in qualibet parte, vt intelligẽtia ſeparata. Ratione vero ſpeciali in loco eſſe aliquid definitiue dicitur, quod ita eſt in loco, vt non ſit etiam circumſcriptiue, hoc eſt, vt non ſit totum in toto, & pars in parte, ſed totum in toto, & totum in quauis parte.

Impropric

Improprie ſumitur eſſe alicubi pro eo, quod eſt eſſe in re aliqua; ita forma eſt in materia, pars quælibet in ſuo toto, oculi in capite.

Eſſe in loco per contactum
- Molis corporeæ vel eſſentiæ, id eſt per præſentiam ſubſtantiæ ſuæ.
- Virtutis & operationis.

Διχῶς ὁμῶς.

Eſſe in loco Per ſe ipſum præſentia
- Quantitatis.
- Molis.

Eſſe in loco
- Diuiſibili ſeu compoſito.
- Simplici ſeu indiuiſibili, in quo poſſe eſſe ſubſtantias ſeparatas, volunt Scholaſtici D.

Eſſe in alio per Realem
- *Inhærentiam: vere in ſubiecto.*
- *Coniunctionem*, ſeu externa m adiacentiam aut circumſtantiam, *Quaſi in ſubiecto.*

Sicut Terminus motus interdum eſt in patiente per realem inhærentiam, vt quantitas & qualitas:interdum tãtum per realem coniunctionem, vt Locus: ſic Paſſio eſt in patiente vel per realem Inhærentiam (id eſt vere, in ſubiecto) vt accretiones & alterationes, vel tantum per realem cõiunctionem; vt locales motus. Sic vincula dicuntur pati ſerui, cum ligantur, & arma milites, cum induuntur, & vaſa argẽtea aurũ, cum inaurantur; & tamen iſthæc non inhærent rebus denominatis à ſubiectis, ſed extrinſecus adiacent.

Accommodari hoc poteſt ad Filium Dei: Paſſio in eo ipſo fuit non per realem inhærentiã, ſed per realẽ coniũctionẽ.

Mens eſt in Ratione, ſicut ἀρχὴ καὶ ἄρχων, id eſt, rationis principium eſt mens & princeps eam dirigens ad inuentionẽ & iudicium. Eandem proportionem habet ὁ λόγος ἐν τῇ ψυχῇ. Eſt enim poteſtas ad motum, qui ducit ad cõcluſionem tam ſpeculatiuam, quæ eſt ſcientia, quam Practicam, quæ eſt Electio boni. Anima vero eſt in corpore alio modo, quippe dans ei hoc, quod appellatur eſſe: Spiritus autem in corpore tanquam eius pars præſens; Sanguis autem tanquam ſedes atq; etiam metallum Spirituũ Scal. ex. 307. ſ. 38.

EXPOLITIO.

Expolitio Græce ἐξεργασία I. eſt operis vltima perfectio.

2. Oratoribus eſt plenior Tractatio; vel. Synonyma pluribus explicata verbis, figuris, ſententijsque, idem ſignificantibus & in rebus cognatis finitimisq; prolixa commoratio. Artifex hic eſt Cicero. Verſat is eadem ſæpe diuerſis modis: in vna re hæret: in eadem commoratur ſententia, ita tamen vt aliud atque aliud dicere videatur.

Huc pertinet Repetitio eiuſdẽ probationis ἐκ περιουσίας (ex abundanti) quæ etiam Commoratio ſeu ἐπιμονὴ dicitur.

Contraria ei συντομία (breuitas,) id eſt, conciſa & preſſa oratio & perſtrictio.

Expolitio eſt vel Synonymiæ ſeu per Synonymiam & æquipollentiam, quam & interpretationem vocant ſeu ἑρμηνείαν, vel Rerum. Illa eſt, *cum eandem rem* diuerſe & commutate dicimus: Hæc vero, *cum de eadem re* commutate dicimus.

Prior ſpecies fit trifariam. Primo cõmutatis verbis per Synonymiam vocabu-

lorum vel coniunctionis. Exemplum eſt 13. Metamorphoſ. in querela Hecubæ:

Nata iaces, videoque meum tua vulnera pectus,
Et ne perdiderim quenquam ſine cade meorum,
Tu quoque vulnus habes.

Et poſtea:

—— Cecidiſti & fœmina ferro.
Poſtque tot amiſſos tu nunc quoque ſola leuabas
Maternos luctus, hoſtilia buſta piaſti &c.

(namq; dolor facit eſſe loquaces.)

Secundo fit commutatio geſtu & pronunciatione variata.

Tertio mutata tractatione per figuras, ſi eandem ſententiam primo proprijs verbis, deinde tropis & figuris quaſi mutatam efferamus, & ijs præſertim, quæ auditorem vel dicentem expergefaciant, vt ſunt communicatio, interrogatio, cum ſubiectione, apoſtrophe, &c. Vſus huius in paraphraſi liberiore.

Expolitio rerũ nihil fere aliud eſt quam expolita probatio vel argumentatio copioſe explicata. Hæc non ſolum eſt in verbis Synonymis, ſed in rebus quoque cognatis & finitimis commoratur. In hoc genere expolitionis fuit felix Eraſmus.

Vitanda in ea 1. ταυτολογία. faſtidioſa ingeminatio, tædioſaque repetitio eiuſdem rei vel ſententiæ, nulla commutatione verborum, nullaque orationis varietate culta.

2. περιεργία, id eſt operoſa expolitio in re tenui, ſuperuacanea opera & nimis curioſa ac immodica loquacitas.

Ἐπεξεργασία tantum gradu & perfectione differt ab ἐξεργασία.

Quidam vocant commorationem, cum in argumento vel loco firmiore aut illuſtriore, quo tota cauſa continetur & ſplendet, manemus diutius, & eodem ſæpius redimus, vt ſit tanquam ſanguis diffuſus per totum corpus, quod placet Gallioni. Sed Velcurio ſtatuit idem eſſe expolitionem & cõmorationem. Gallio ſentit expolitionem eſſe ſpeciem commorationis.

Scaliger expolitionem Locutionis faciem ac cutem quandam eſſe dicit, ac commorationis ſpeciem eſſe negat, ac definit *Commorationem: cum eandem materiam aut alia facie oſtendimus, aut per partes diſcurrimus*. Libr. 3. Poet. cap. 46.

In Phyſicis & Mechanicis etiam rudis materiæ quædam informatio & expolitio eſt.

EXPRESSIO.

Expreſſio eſt extractio per prælũ, quo coacta res ſubſtantiam forma liquida effundit. Eſt igitur motus violentus. Ab oratoribus accipitur interdum pro imitatione: per Metaph. expreſſum eſt extortum, vt cum dicitur confeſſio expreſſa vi.

EXQVISITVM.

Exquiſitum eſt diligentia quæſitum, accuratum, exactum, vt verba exquiſitiſſima. Exquiſita argumẽta; Exquiſitius colligere rationes. Cic. Epulæ exquiſitæ, id eſt, lautæ, apud Plinium. Exquiſitæ pœnæ, exquiſita ſupplicia apud Iuriſconſultos. Exquiſitus ſenſus apud Phyſicos.

Exquiſitum autem ſenſum duobus modis intelligere licet. Etenim aut ſummam celeremque vim ad recipiendam rei ſenſilis impreſſionem; aut facultatem in medio conſtitutam ad omnium ſenſibilium differentias. In prima intellectione bruta comprehenduntur: quibus efficaciſſimam poteſtatem natura inſinuauit ad ea ſentiendum, quæ ſenſibus quatuor percipiuntur. Ita quam acutiſſime quam remotiſſima cernit aquila, ſoliſque patitur radios abſq; detrimento. Vultur quam maxime diſtantia capit odoratu: Auditum

ditum talpæ ac vulpi tribuunt excellentiſſimum: Guſtum nos gallinis, multiſque alijs auibus. Tactus homini certiſſimus & exploratiſſimus.

Altera ſignificatio ad exquiſiti iudicij perfectionem penes hominem eſt. Is enim cum ad beatitudinē creatus ſit, ad eam vias illi muniuit natura. Iccirco mediocriter omnia hæc. Tactum vero dedit perfectiſſimum, quia nudum & imparatum maxime & dignoſcere oportuit & cauere. Exercit. 286. Scal.

Pueros exquiſite ſentire falſum eſt. Nimio namque humore hebetantur. Idem ibid.

EXTENSIO.

Extenſio proprie quanti eſt. Sic Philoſophi & Phyſici accipiunt, cum dicunt Ens extenſum.

Vnde Grammaticis Extenſio eſt figura, qua breuis ſyllaba producitur. Græce ἔκτασις.

In Logicis extenſio eſt Ampliatio, Extendere Ampliare, laxare, vt Extendere legem, id eſt, producere ad non expreſſa, cui opponitur Aſtringere.

Canon.

In Fauorabilibus extenſionem fieri oportet, ſi aſſit idonea ratio. Vide Caluin. Lexic.

Extenſio conueniens corpori ratione Quantitatis,
- Ratione partium in ſe, vel Entitatiua dicitur, inter ſe.
- In Loco ſeu in ordine ad locum. Hæc ſupponit neceſſario extenſionem rei in ſe, quam habet per internam ſuam Entitatem materialis ſubſtantia, teſte Suaretz, vt à quantitate extenſionem in loco.

Sic Diſtantia partium
- Quantitatiua, quæ ſequitur ex interna extenſione, quam in ſe habet quantitas.
- Situalis ſeu localis, qua partes actu occupant partes ſpatij inter ſe diſtantes.

Extenſio in ordine ad ſe eſt Effectus formalis quantitatis.

Extenſio Entitatiua materiæ non eſt modus quantitatis, ſed modus ſubſtantialis.

EXTERNVM.

Externum primū accipitur pro eo, quod extra eſſentiam rei eſt. Deinde pro eo, quod non eſt in eodem ſubiecto vel loco. Exempli cauſa, Efficiens omnis cauſa externa eſt, quia extra eſſentiam effecti poſita eſt. Efficiēs maxime proprie dicta (vt quæ agit per transmutationem, & dicitur Transmutatiua) eſt cauſa externa, non tantum quia extra eſſentiam effecti eſt, ſed etiam quia nō in eodem eſt ſubiecto, in quo eſt effectus, vt liquet ex interpoſitione terræ, & Eclipſi Lunæ: à Terra enim Eclipſis ſubiecto & loco disiuncta eſt.

Externum ratione
- Eſſentiæ.
- Loci vel Subiecti.

Sic quoque Internum.

Rationalitas eſt cauſa τοῦ γελαστικοῦ Emanatiua, id eſt agens per emanationem ſeu effluxum, & externa & interna.

Externa reſpectu Eſſentiæ effecti. Interna reſpectu ſubiecti, quia in eodem eſt ſubiecto. At iugulator vtroq; modo externum efficiens eſt. Nam & extra eſſentiam effectus eſt, & ſubiecto quoque loco ab eo diuulſus.

EXTRANEVM.

Extrarium (Feſto) Barbaris.
Extrinſecum.

Extraneum ſeu Externum dicitur id, quod non eſt intus. Ita opponitur Interno.

Interdum idem eſt quod Accidentale, id eſt, non neceſſarium. Opponitur enim *Neceſſario.*

Interdum idem eſt, quod non conſtituēs rem, etſi non ſit rei accidentale, vt, Finis eſt efficiens. Hæc enim ad rem, cuius ſunt cauſæ, habent eſſentialem reſpectum, & de illa prędicantur quarto modo dicendi per ſe. Ita opponitur *Interno.*

Non igitur omne externum, eſt rei, cui externum dicitur, accidentale. Zabar. l. de motu ignis in orbem cap. 9. Chriſti carni donum ſplendoris in mōte fuit extraneum, id eſt, præter naturā & eſſentiam eius aduentitium: Sed non à cauſa extranea, id eſt, à cauſa extra Perſonæ Chriſti rationē exiſtente in Chriſto fuit. Deductio ad abſurdum.

Splendor, qui in Chriſti transfigurati facie fulſit, fuit vel participatus, id eſt, ad ipſam carnem & faciem Chriſti præter eius eſſentiam aduentitius: vel illi eſſentialis. Per aduerſarios non fuit participata qualitas, id eſt, aduentitia præter ipſam eſſentiam. E. fuit illi eſſentialis. Ex quo ſit, vt quandoquidem is ſplendor non ſemper in facie & carne Chriſti fuit, caro ſeu facies Chriſti non ſemper ſuam eſſentiam retinuerit. Quod eſt ἐκ τῶν ἀδυνάτων. Hæc Danæus contra eos, qui ſtatuunt in Chriſto ſplendorem illum non fuiſſe creatum, & qualitatem extraneam, id eſt, donum aduentitium ad humanam eius naturam, ſed fuiſſe ipſius eſſentialis Dei Lucis veram partem carni Chriſti realiter communicatam.

Extraneum Græcis dicitur ἐπίκτητον; Ariſtoteli πάθος ἐπίκτητον eſt affectio acquiſita, aduentitia, extranea, ſuperueniens, quæ non pertinet ad conſtitutionem animantis, & ſine qua animās gigni, cōſtitui, & viuere poteſt, vt morbus qui vel in vtero contractus eſt, vel in lucem edito poſtea euenit.

Internum:
- Quod intus eſt.
- Quod naturam rei conſtituit.
- Quod rem neceſſario conſequitur. Alias inſitum.

Ἔσωθεν eſt ab interna cauſa: ἔξωθεν ab externa cauſa. Accidit productiones vocalium augeri ἔξωθεν; id eſt, extrinſecus, per conſonantium concurſum, quam poſitionem appellarunt.

Lex Homogeneias non admittit in ſcientia Extraria ſeu Extranea, ſeu aliena, id eſt, nec ſubiectum nec finem ſcientiæ attingentia documenta. *Eſt inſtar parietis berciſcentis familias,* vt Iuriſconſultorum phraſi vtar.

In Politicis Extraneus, ſeu ἀλλότριος, ſeu exterus hæres eſt, qui teſtatoris iuri ſubiectus non eſt. §. cæteri. Inſtitut. de hæred. qual.

EXTRA.

Extra 1. quid propriè ſignificet, notum eſt, nempe excluſionem vel ſeparationem, vt anima rationalis mortuo homine eſt extra corpus. Extra rationem alicuius eſt non includi definitionem alterius (vt ſubiecti.) Extra eſſe eſt non tantum in animo eſſe, vt ſingularia, quæ immediate exiſtunt, extra eſſe dicuntur. Vniuerſale, qua vniuerſale eſt, in animo ſolum eſt, non extra, inquit Fort. Crell. de Categor.

Omne peccatum externum dicitur eſſe extra corpus præter ſcortationem: *Extra corpus, intellige Obiectiue:* id eſt, pecca-

peccatum abutitur obiecto aliquo extra corpus poſito, vt peccatum ebrioſi vino.

2. Extra interdum non tantum à Ciceroне & Iureconſultis pro præter (quod annotarunt Syluius, Spieg. & Schardius) ſed etiam à Phyſicis. Sicut enim Iureconſultis dicuntur fieri extra ordinem, quæ legitimo & vſitato ordine non obſeruato ſeu præter ordinem fiunt, & feriæ extra ordinē indictæ ſunt, quæ præter conſuetudinem exiſtunt: Ita phyſici ea, quæ fiunt præter naturam ſeu naturæ ordinem dicunt ſæpe fieri extra naturæ legem & ordinem. Extraordinarium tamen dicimus, præterordinarium non dicimus.

Ἄλλως.

Extra primo extrinſecus eſt, vt, ſenſu, quæ extra ſunt, percipimus: Nihil eſt extra vniuerſum. Opponitur ei intra & intrinſecus.

Interdum idē eſt, quod Vltra, cui opponitur Citra. Sic Fonſeca. Terminus id eſt, extra ſiue vltra, quod nihil eſt rei terminatæ, & intra ſeu citra quod omnia illius continentur.

Nonnunquam idem eſt quod præter, vt vox extra modum abſona, id eſt, præter modum. Cicer. extra Deum, id eſt, præter Deum.

Ad extra Scholaſticis eſt reſpiciens extera ſeu externa, vt Actiones Dei ad extra, quibus opponuntad intra.

Extra quam, formula exceptionis eſt, vt Cic. poſtulat is, quicum agitur, à prætore exceptionem, extra quā in reum capitis iudicium fiat. Sic Iuriſconſulti: Extra quam ſi quid ita factum ſit, *vt lege* l. 1. §. Labeo. ff. de fluminibus.

In diſputatione an Extra Cœlum ſit, Vacuū Scholaſtici dicunt ℞ Extra dupliciter conſiderari, vno modo poſitiue, vt ſi quid circumſcriptiue ſeu contentiue ſit extra Cœlum: Altero: negatiue, quod extra Cœlum nihil ſit aliud, nec circumſcriptiue, nec incluſiue. Primo modo Extra ſignificat differentiam loci, eique opponitur Intra: At ſecundo modo non, quia intelligitur negatiue, quod nihil ſit contentum à loco, ſicut materia prima dicitur vna numero, quia non habet multitudinem formarum, nec includit aliquam. 12. Metaphyſ. Vide Iohan. de Iand. in quæſt. in Ariſt. de Cœl. & Mundo.

Actiones ad Extra tendentes ſunt actiones, quibus agens agit in aliquid externum, ſeu actiones circa obiecta extranea verſantes: vt actiones Dei quaſi προαιρετικαί, liberæ & contingentes, quæ creaturas reſpiciunt, etſi in Deo ſunt quadantenus ſeu ſuo modo, immanentes tamen.

Ad extra tendunt, id eſt, verſantur circa obiecta Deo extranea.

EXTRAHERE.

Extrahere in Phyſicis ſpeciem motus localis violēti notat, vt extrahere telum è corpore. Transfertur ad ea, quæ animorum ſunt, vt ex animo aſſenſionem extrahere.

Extrahere radicem quadratam in Arithmeticis eſt inuenire latus quadrati per eius analyſin.

2. *Extrahere eſt ſegregare* à corpore eſſentiam ſeu ſubtiliores partes relictis fecibus. Quod è corporea concretione relicta craſſitie elementi extrahitur, Extractum dicitur quaſi medulla & pars nobiliſſima ſubſtantiæ totius. At diſtrahere eſt diuellere diuerſa ante cohęrentia, aut vnita. Vide Lexic. M. Rolandi, Eſtq; ſeparare (ſcheiden) vel calcinare, id eſt, res coagulatas in calcem igne ſoluere (Dicunt etiam hoc cinificare) Calx autem in ſignificatione Chymica non eſt tantum calx propriè humiditatis in partes tenuiſſimas, & quaſi impalpabiles comminutas.

E vepreculis extracta eſt nitedula (muris

genus) (quod Ciceronianum eſt) vt prouerbium vſurpatur.

EXTREMVM.

Primo Ariſtoteles Topic. 6. loco 45. videtur extremum accipere pro fine ſeu eo, cuius gratia.

2. Non tamen idem eſt extremum & id, cuius gratia. Non enim omne extremum dicitur eſſe cuius gratia (οὗ ἕνεκα) ſed id quod eſt optimum. Quare licet mors ſit extremum omnium rerum, non tamen eſt id cuius gratia: quia non eſt ἄριστον.

In extremo laborare eſt in extrema parte laborare.

In extremis laborare eſt in extremo mortis tempore eſſe conſtitutum. Baldus.

EXVPERANTIA, EXVPERATIO.

Exuperantia modo in malam partem accipitur, vt cum vitium excedens dicitur Exuperantia ſeu hyperbole, cui opponitur vitium deficiens: modo in bonam pro excellentia, vt cum virtutis exuperantia dicitur pro virtute eximia, excellente, heroicave, vt cum Muretus ait, ingratos ſemper eos exiſtimari, non eos modo, qui prouocati beneficiis gratiam ſtuderent referre nullam, quod mihi ferarum ſuperare immanitatem videtur: Sed omnes omnino, qui quibus in viris aliquam virtutis exuperantiam animaduertiſſent, non eos omni obſeruantia colere, omnibus modis ornare, omni denique genere prædicationis celeberrimos efficere contenderent. Sic Cicero, populus omnem exuperantiam virtutis odit. 2. Tuſcul.

Per exuperationem ſignificatio fit, ait Cicer. ad Heren. cum plus dictum eſt, quam patitur veritas, augendæ ſuſpicionis gratia. Græce ὑπερβολή.

EVENTVS, EVENTA, ἐκβάντα, συμβαίνοντα.

Euentus 1. accipitur pro effecto generatim ſumpto, vt cum dicit Cicer. cauſarum cognitio cognitionem euentorum facit. 2. pro effecto efficientis. 3. pro effecto per accidens, vt caſu: ſeu caſu fortuito, vnde ex euentu & per accidens à philoſophis nonnullis, vt Piccolhomineo, pro eodem vſurpantur plerumque. 4. Pro exitu alicuius negotij. Sic ſæpe oratores, Hiſtorici & Politici; Cic. in Rhet.

Euentum committe Deo, & fac congrua recto.

Conſiliorum & rerum geſtarum Euentus effecta ſunt, nempe præmia aut calamitates, vitæ exitus talis vel talis, miſer vel felix.

Euentus autem primo ſunt aut per ſe, aut per accidens, vt ſunt fortuiti. 2. aut ſunt Regulares & ordinati, aut Irregulares. Regulares congruunt cum Regula ſeu ordine diuinitus vel humanitus conſtituto. Irregulares ſunt extraordinarij, vel confuſi ac inordinati. Honeſtæ cauſæ ornantur à Deo ſecundis euentibus, quia Deus illas comprobat, & ſecundi illi euentus ſunt ſigna comprobationis diuinæ. Euenta nonnunquam opponuntur factis; vt, non euentis, ſed factis (vt conſilijs) cuiusque fortunam ponderari.

Per accidens] Nempe effecta, quæ præter naturam vel conſilium eueniunt. Huc igitur pertinent euentus conſiliorum non ſperati, non exſpectati, vt quando male ceciderunt bona conſilia. Nam exſpectati & intenti pertinent ad effectum per ſe à conſilio ortum.

Canon.

Cauſis per accidens non eſt neceſſe reſpondere ἐκβάντα, id eſt, Euentus. Itaque deſcribitur cauſa per accidens Agens, quod habet euentum alium præter intentum aut ordinatum, cum tamen

men euentum illum ſecundum non neceſſe ſit accedere: Foſſio eſt cauſa per accidens inuenti theſauri, quia voluntas vinitoris erat fodere, vt vites plantaret. Hunc finem & effectum comitatur inuentio theſauri, quem euentum (hoc eſt caſum fortuitum) nec fodiens cogitauerat, nec accedere neceſſe fuit.

Tales Euentus dicuntur *Raro contingentes.* Barbari dicunt extra ſemper & frequenter. Græce vocant *ἀπὸ τύχης συμβαίνοντα.*

Vſus.

1. Cicero iniurias, potiſſimum eas vocat in officiis, quæ fiunt conſulto, ſeu de induſtria & cogitato (*ἐκ τῆς προαιρέσεως*) aut perturbatione aliqua, ſeu repentino aliquo animi motu (*διὰ πάθος*) (vt quæ proficiſcuntur à metu, vt cum is, qui alteri nocere cogitat, timet, ne, niſi id fecerit, ipſe aliquo afficiatur incommodo) quæ medium quendam locum inter *τὸ ἑκούσιον* & *ἀκούσιον* habere videtur. *Τὰ δὲ ἐκ τύχης συμβαίνοντα* (quę fiunt caſu, ſeu fortuito) inter iniurias non numerat, vt cum Cephalus Procini vxorem vepre latentem, feram eſſe ratus, iaculo confixit. Nam imprudentiæ facta ad *τὰ κατὰ τύχην* referuntur recte.
2. In eodem euentu poteſt eſſe confuſio & ordo, diuerſa ratione. Nihilque in mundo adeo *ἄτακτον* eſt vel geritur, in quo non etiam ordo diuinæ ſapientiæ & iuſtitię aliquo modo eluceat. In parricidio Iudæorum crucifigentium Filium Dei, in ſeditione Abſoloni horribilis fuit *ἀταξία*, quoad volũtates & actiones humanas, ſed ordo fuit quoad conſilium & voluntatem, ac finem ſeu ſcopum Dei tradentis Filium in mortem propter peccata noſtra, & punientis Dauidem ac Abſolonem.

Euenire, *ἐκβαίνειν, τυγχάνειν*, Latini efferunt etiam per cedere, vt Hoc tibi cedit ad mortem: *ἐκβαίνει, τυγχάνει.* Euentus mortalitatis eſt Vlpiano caſus mortis, ſeu naturalis fati.

EVENTVALITER.

Diſtinctio veterum eſt vtilis & neceſſaria, qua dicitur aliquid accipiendum eſſe *Euentualiter*, id eſt, ſignificatione euentus ſeu exitus (*ἐκβατικῶς* dicunt Græci Theophylactus & Baſilius) *non autem cauſæ ſeu efficacis operationis.* Aliquid exponendum eſſe *εἰδικῶς*, non *τελικῶς*. Explicationem denique hic eſſe *τοῦ ὅτι*: non eſſe autem diſputationem *τοῦ διότι*, id eſt, non agi de quæſtione, quare ſit.

Vſus.

In grauiſſimis Diſputationibus Theologorum vtilitas huius diſtinctionis manifeſta eſt. 1. Ionæ 3. ad Ionam dictũ eſt de euerſione Niniues. *Adhuc intra quadraginta dies Niniue ſubuertetur.* Hæc tacitam in ſe conditionem continent, nempe ſi ita pergerent viuere, cladem & ruinam vrbis euenturam intra tempus aſſignatum. Omnes enim comminationes diuinæ conditionem pœnitentiæ includunt. Euentualiter igitur non de cauſa per ſe efficiente impietatem Niniuitarum accipiatur, quaſi ea in Deo reſideat.

2. Dicit Deus ad Moſen Exod. 33. Prædicabo in ſeu corã te, quod idem eſt, in nomine Domini, miſerebor cuius miſerebor, & clemẽs ero, cui ero clemẽs. Hoc à Theologis aliter atq; aliter explicatur. Quorundã expoſitio fit ſenſu excluſiuo eiuſmodi ſeu tali: vt Deus dicat, ſe certis modo quibuſdam miſericordem & clementem eſſe, certis contra iuſto iudicio gratiam & miſericordiam denegare. Alij homines à me ad ſalutem deſtinantur gratia mea indebita, alij ad perniciem addicuntur iuſta meæ gratiæ denegatione. Interpretatio hæc Auguſtini & Caluini eſt. Alii vero ita interpretantur: Clemens ero, cui ero clemens Euentualiter, non

efficacia excluſiua tali, qua aliquibus modo velit Deus placabilis eſſe, aliquibus vero nolit. Itaque hoc volunt Iehouam dicere: In populo Iſrael prædicabo doctrinam de Miſericordia Dei gratuita: in hoc populo eam doctrinam reuelabo & quaſi deponam, qua vna via munitur ad gratiam & miſericordiam meam conſequendam, vt quiſquis me propitio vtitur atq; vtetur, per hanc vnam viam, quæ hic munitur & munita eſt, illud conſequetur.

Ad propoſitiones ſeu enuntiationes ἐκβατικὰς (euentuales) ſunt referendæ ἐπαγγελτικαὶ (denuntiatiuæ) eius quod eſt euenturum. Deus prædicit Pharaoni euentum futurum, poſuite, inquit, &c. Loquitur ἐπαγγελτικῶς ſeu denuntiatiue, declaratione eius, quod ſecuturum erat Pharaonis contumaciam ſeu impiam pertinaciam, cuius author non fuit Deus, niſi forte per accidens & indirecte, vt loquitur Dionyſius Carthuſianus.

Deuter. 29. hoc pronuntiato, Non dedit vobis Dominus cor intelligens; nihil aliud dicitur, quam hoc quod eſt: Omnib. his beneficiis, prodigijs & portentis non profecit apud vos DEVS tantum, vt ipſum timeretis. Τοῦ ὅτι hic ἑρμηνεία eſt, non diſputatio διότι.

Iactatiſſimum illud ſedecies fere repetitū in hiſtoria; Ego indurabo cor Pharaonis; hoc vult, quod eſt: Tam multis miraculis apud ipſum edendis tantum induraturus ſum eum, nihilque hæc omnia aliud apud ipſum ſunt profectura, quam vt ex hac aduerſatione (ſua quidem ipſius culpa) efficiatur inſanior, contraque me & meum populum bacchetur ac ſæuiat petulantius. Hæc de eſſentia huius dicti annotauit M. Bergius.

Diſputatio quoque eſt de vaſis iræ Rom. 9. dicāturne iſta ratione efficientiæ diuinæ, an Euentualiter? Quidā volunt DEVM ipſum σκεύη ὀργῆς finxiſſe, ſeu condidiſſe. Alij contra dicunt, iſta ita dici ἐκβαὶικῶς non ratione diuinæ effectionis ſeu ποιήσεως, quod, inquam, iſta non ipſe quidem Deus εἰς ἀπώλειαν καλύψεως (in interitum apparauit) cum ipſorum perditionem non velit, ſed vel tum etiam, cum propoſitum ipſi eſt ob repudiatam illius bonitatem, peſſimis modis ea perdere, tamen admirabili patientia diu differt pœnas; quibus digni ſunt perire præcipitesque viæ vindictam admirabili patientia ſuſtentat. Theologis hæc ſobrie diſputanda relinquo.

EVIDENS,
ἐναργής.

Euidens Ciceroni idem eſt, quod perſpicuum. Nec omnino idē eſt quod certum. Quædam enim Fidei noſtræ capita non ſunt euidētia: omnia interim certa ſunt, & firma eſſe dicuntur in nobis. Certitudo reſpicit πίστεως (crediti) obiecti infallibilitatem: Ita certum eſt, cui ſi aſſentiare, non falleris. Firmitas intellectus adhæſionem ſeu aſſenſionem conſtantem, quæ excludit omnem formidinem & dubitationem. Euidentia manifeſtationis modum, quo veritas ſic manifeſta redditur, vt intellectus non poſſit non aſſentiri. Hæc Manifeſtatio fit aut per cognitionem ἐμπειρικὴν (experimentalem) aut per complexionem notam ex terminis, aut per demonſtrationē. Differunt igitur Euidens & certum, vt ſpecies & genus.

Euidentia dicitur quaſi clara ſeu expreſſa viſio. Al. perſpicuitas ad ſenſum. Certitudini, euidentiæ & demonſtrationi opponitur probabile, πιθανόν (præſumptio.)

Euidēs cauſa dicitur αἴτιον προκαταρκτικόν, (cauſa procatarctica ſeu laceſſens, ſeu irritatrix) à Cornelio Celſo; cauſa extrinſecus accidens, Galeno ἔξωθεν προσπίπτουσα αἰτία, vt calor, frigus, fames,

mes, ſatietas, ebrietas, caſus externi, vt plaga, affectus animi, vt mœror, amor, qui ſunt extra corporis ſubſtantiam atq; habitum, id eſt, ſubiectum, morbi. Opponitur huic cauſa interna, irritata, προηγουμένη. Sed Paulus Ægineta hic interdum improprie loquitur, nec differentiam hanc vbique obſeruat: quod improbant Galenici. Euidens temporaria eſt προηγουμένη ſeu antecedens eſt ſtata, manens, diuturna.

Sic dicitur Euidens probatio in politicis (vt cũ Euidentia facti, vt cũ quid ſenſu corporeo coram percipitur) euidens voluntas Teſtatoris, euidens calumnia, euidens vtilitas.

Euidentiam facti & Notorium exæquãt Canoniſtæ.

Quod manifeſtum, apertum & euidens eſt, nulla poteſt tergiuerſatione celari: dicunt Iureconſulti.

EVIGILATIO,

ἐξέγερσις, ἐγρήγορσις.

Euigilatio primo eſt propria Phyſica, ſenſuum. Eſtque ἐγρήγορσις ὕπνου λύσις, id eſt, euigilatio eſt ſomni ſolutio. Seu, vt Somnus eſt ſenſuum δεσμὸς ſeu vinculum: ſic Euigilatio eſt horum ἄνεσις remiſſio ſeu λύσις. Itaque vt Somnus eſt in Categoria Paſſionis, ſic Euigilatio in Categoria Actionis.

2 Eſt Impropria quidem, ſed κατ᾽ ἐξοχὴν vera, ἡ θεία & ſpiritualis mentis ac cõſcientiæ à vitiorum veterno. Ἐγερσίθυμον eſt vim animi incitans. Ἐγερσιμανίας eſt in furorem concitans, inſaniam prouocans. Ἐγερσίνοον apud Nonnum eſt mentem excitans, quæ omnes ſunt Metaphoricæ locutiones. Sic ἐγερτὸς quoque, cuius ſignificatio eſt paſſiua, & proprie & Metaphorice accipitur. Metaphorice, vt cum ſumitur pro prompto & alacri. Sic Latini dicunt Excitatum ingenium. Proprie, vt cum Philoſophus dicit: Omnis Somnus eſt ἐγερτός. Nam Somnus eſt πάθος partis ſenſitiuæ (μορίου αἰσθητικοῦ) ſeu in ſomno affectum eſt primum αἰσθητήριον. Quicquid igitur dormit, habet facultatem ſentiendi, præditum eſt ſenſu. Sed in ſomno κυρίως proprieque & ſimpliciter nihil ſentitur (ego malo dicere, nihil perfecte ſentitur.) Neque enim ſimul agere & quieſcere poteſt vna & eadem facultas. Ergo πᾶς ὕπνος ἐγερτός. Hoc ſcilicet argumento Philoſophus Euigilationem (Phyſicam) eſſe neceſſariam. *Ea autem eſt vel ſpontanea, vel violenta. Illa fit ſponte, hæc vi.*

Explicatio φυσικῶν ἐγρ.

Euigilatio fit vbi cor ſe recollegit. Tunc enim minore copia & caloris & ſpiritus, neque quiete amplius cerebri & exteriorum partium opus eſt. Itaque plus iam à ſe emittere incipit, etiam non poſcente neque attrahente cerebro, quo fit vt cerebrum rurſum incaleſcat, & poteſt hoc modo etiam non prorſus perfecta coctione, & halitibus adhuc exhalantibus, euigilatio accidere. Si tamen hæc etiam confecta eſt, halituũ etiam nihil eſt, & quaſi materia ſomno præciditur, etſi hæc cauſa minus principalis videtur, cum durãte etiam exhalatione, ſicut interdiu, coctio ſine ſomno fieri poſſit, ſi cerebrum non refrigeretur aut humectetur. Itaque etiam inanes à cibo & non crudi dormire poſſunt. Qui tamen ex ſomno in fame euigilant, ijs humor cerebri deficiens euigilationem potiſſimum adfert, etſi ſub finẽ coctionis, id eſt, hac maxima ex parte abſoluta & minus halituum eſt, & qui ſunt tenuiores, vt minus ex his liquoris fieri poſſit, atque ita etiam à corde & ab halitibus euigilationis cauſæ in cerebro concurrant, etiamſi in corde vi-

dentur eſſe præcipua. Cum autem alij aliter temperatum cerebrum habeāt, aliorum etiā cerebrum tardius, aliorū citius incaleſcit, & liquoris etiam plus aut minus, & tenuiorem aut craſſiorē efficit, vt hoc etiam modo aliorum ſera ſit, aliorum celerior euigilatio. Quorū tenues aut pauci halitus ſunt, aut cerebrū calidius eſt, vt in tenuem liquorem halitus condenſet, facillime euigilant, cum neruorum & ſenſuum organa tenuiter obſtruantur, & permultum in his ſpiritibus animalibus loci ſeu ſpatij concedatur. Poteſt enim à corde & huius temperamento cauſa accedere. In valde defatigatis cordi plus opus eſt temporis ad ſe recolligēdum, & cerebri & nerui vehementius ſunt excitati. Itaque in his etiam ſomnus lōgus & ſerior euigilatio. Fortaſſis etiam Lux diurna nonnihil confert ad euigilationem, quod ſpiritus quaſi euocet. Quæ omnia euigilationem, eam potiſſimum explicant, quæ ſponte fit, cumque humectatio & refrigeratio cerebri ſomnum efficiant, nimirum cum hæc deficiunt, euigilationis cauſæ præſto ſunt. In violenta autem euigilatione quies cerebri turbatur externarum partium commotione, & ſenſuum organis obiecto oblato tanto, quo ſenſus fiat, &, quod conſequens eſt, cerebrum ſimul cum ſenſu occupari incipit.

LITERA
I.
IDEA.

1. SIGNIFICAT ſpeciem ſeu formam, ſeu rationem rei externam (quæ extra rem eſt) ex Aug. l. 83. qq. quæſt. 46. Itaque à re ipſa diſtincta. Nec eſt forma rei, ſed vna ex quatuor cauſis.

Eius deſcriptio eſt generalis vel ſpecialis. Generatim idea eſt forma ſeu exemplar rei, ad quod reſpiciens opifex, efficit id, quod animo deſtinarat. Seneca Epiſt. 66. vt pictor habet imaginis eius, quam poteſt, vel vult pingere, in mente exemplar.

Speciatim, ſeu peculiariter eſt forma, ſeu ratio rei, in mēte diuina, æterna & immutabilis, quam intuens ſimile quid efficit. Hæc ſoli Deo conuenit.

Vel eſt eſſentia diuina ipſamet vt à Deo cognita, tanquam id, ad cuius ſimilitudinem, ſeu imitationem quandam res ipſa producitur, & in quo etiam res, tanquam in ſuo exemplari eminenti cognoſcitur à Deo. Eſſentia enim Dei propter perfectionem ipſius eſt & principium & obiectum cognitionis.

Principium eſt obiectiuum cognitionis rei, id eſt, in quo res cognoſcūtur tanquam in ſui ſimili. Oportet enim inter ideam & rem eſſe aliquam ſimilitudinem, quæ modo eſt vniuoca, modo eſt analogica, qualis eſt inter eſſentiam diuinā & perfectiones creatas. Vniuoca, quæ conſiſtit ex conuenientia eſſentiali.

Analo-

Analogica, quæ conſiſtit in eo, vt talis fiat vt qualis fuit ab artifice cognita.

Non itaque idea proprie eſt ſpecies intelligibilis, vt quæ ſit principium cognitionis quaſi formale. 2. ſignificat rei faciendæ cognitionem ipſam quatenus eſt rei faciendæ conformis, & quodam modo ſimilis.

1\. Corollar. Idea igitur principium eſt operationis per modum exemplaris, quia ad eius ſimilitudinem res effici debet. Vid. in Cõciliatore de IDEA.

2\. Corollar. Et idea eſt in intellectu Diuino vel creato.

De poſterioribus dici non poteſt (quod Ariſtoteles tribuit Platonicis 1. & 3. Philoſophiæ: quod ſint formæ ſpecificæ (id eſt quarum ex participatione, & velut impreſſione res ſingulares in vnaquaque ſpecie fiunt) expertes ortus, & interitus à rebus ſingularibus ſeparatæ & extra intellectum exiſtentes.

Nulla enim res extra Deum eſt æterna. Et omnis res quę exiſtit hoc ipſo, quod in ſe indiſtincta eſt & diſtinguitur, à qualibet re aliâ ſingularis eſt:, illud Theologicum, hoc Philoſophicum principium.

Logico idea eſt ſpecies.

Oratori idea orationis eſt genus dicendi.

Eſſe ideale, vt loquũtur Barbari Scholaſtici, eſt eſſe alicuius in mente ſecundum ſpeciem, in qua, vt obiectiuo principio, res cognoſcitur.

Opponitur ei eſſe reale, ſeu eſſe formaliter, vt cum quidam falſo dicunt, creaturas, ſecundum eſſe reale (id eſt, ſecundum ſuam exiſtentiam, ſeu, ſecundum proprium & particulare ipſarum eſſe) ab æterno ea extitiſſe Deo. Hoc contra verum: Omnes res Deus habet in ſua natura diuina, vt primo principio Eminenter (Eminenter eſſe creaturarum eſt eſſe Diuinum, quatenus omnes creaturæ ſunt Eminenter in Deo) & ſecundum eſſe cognitum. Sic Electi antequam eſſent, fuerunt apud Deum, id eſt cogniti ab eo fuerunt.

IDEA.

Quid IDEA. 1. Idea eſt ratio architectatrix (id eſt ſecundum quã fit fabricatio) in mente artificis.

Eſt igitur Ens reſpectiuum, id eſt eſſentia ideę dicitur cõſiſtere in relatione ad aliud, ſeu referri ad aliud, hoc eſt eſſe exemplar alterius, ſeu archetypũ. Vocatur & idea prima & exemplar primum & ἀρχέτυπον exemplar.

2\. Idea prima, vt & exemplar primum, interdum accipitur pro re per ſe ſubſiſtente, vt cum idea Mundi dicitur ſempiterna, vbi Dei ſapientia ratioque ſempiterna, ác incommutabilis, qua Deus mundum fecit, intelligitur, id eſt ipſe Deus. Platonici vocant Mundum νοητὸν id eſt, intelligibilem, à noſtris oculis remotiſſimum: cui opponunt ſenſibilem, quem nos incolimus.

Mundus duplex Platonicis
- Exemplaris, idealis, Spiritualis.
- Pro exemplaris imagine, Typicus, corporeus.

Platoni Idea Mundi huius eſt quiddam εἰκώδες. Nam ipſe eſt Deus qui rerum omniũ, quæ ſunt in hoc ſenſibili mundo formas eminenter in ſe continet, Philo. Iudæus inquit, primitiua Idea. Idearum omnium eſt Dei λόγος, Idea mundi non eſt abſtractum quid, vt accidens in mente diuina. Non enim Deus abſtrahit rerum obiectarum formas & imagines, cum cogitat & intelligit, non ex vno ad aliud progreditur: cum operatur non ad ſpeciem prius efformatam, in animo opus ſuum cõſiderat & examinat, ne erret, ſicut homines opifices ſolent, qui nihil niſi ex obiecto exemplari ſibi ſingere poſſunt, & in agendo, conficiendoque ἔργα ſua vtuntur διανοίᾳ, id eſt tranſit

ab vno ad aliud. Itaque mundus idealis vt diuerſimode intelligitur, ita probatur & improbatur à ſapientibus.

2. Ideæ ſumuntur nonnunquam pro conceptionibus ſeu notionibus animi communibus.

Vitus Amerbachius in comment. de Philoſoph. naturali, lib. 2. pag. 79. ait: Ariſtotelem facere differentiam inter εἶδος & ἰδέαν, ita vt hanc velit eſſe quiddam, ſi eſt, ſingulare: Illud vero generale, ac tantum notionem, ſeu rationem communem indiuiduis, nec ſubſtantiam abſolute.

Ariſtoteles in lib. de prim. Philoſoph. 8. ſcribit, ἰδέαν τῶν καθ' ἕκαστον eſſe, & χωριστήν. Hoc de communi animi notione accipi non poteſt.

Ex Gabriele Biel lib. 1. diſtinct. 15. quæſt. 5. Idea eſt ratio cognoſcendi rem, vel Exemplar producendi, id eſt, ad quod reſpiciens artifex efficit id, quod in animo deſtinant, (ſic loquitur Liuius) vt *a* Idea iuris: idea domus *b*.

Ex Auguſtino de ſententia Platonicorũ Ideæ ſunt principales quædam formæ, ſeu rationes ſtabiles, & immutabiles, quæ ipſæ formatæ non ſunt, ideoque æternæ, (quæ non poſſunt neque oriri neque accidere) & ſemper eodem ſe habentes modo, quæ diuina intelligentia continentur.

E Gabriele Biel.

Singula propriis creata ſunt rationibus, quæ ſunt in ipſa mente creatoris. Rationes hæ ſunt Græcis Ideæ εἴδη, λόγος.

Ex Iohannis Serrani argumento in Parmenidem Platonis.

Sed antequam de re ipſa dico, ἰδέας vocabulum prius eſt mihi explicandum, ne fallat ὁμωνυμία. Non ita hic ſumitur, vt quum dicimus ἀγαθὸς ἰδέαν, pro eo, qui eſt bona forma, id eſt, formoſo. vel ἰδέα λόγου, pro genere dicendi, vel ἰδέα σώματος, pro eo, quod Latini dicunt ſpeciem oris: nec vt illud Thucydideum, πᾶσαν ἰδέαν τετράφθαι, pro ad omnes artes ſe conuertere, nec vt illa ἰδέα κακοτροπίας, χυλῶν, & cætera id genus. Quæ quidam alioqui Grammatica obiter noto, vt verus iſtius vocabuli apud hunc authorem, & in hoc quidem argumento, vſus intelligatur. Diogenes Laertius, non ignobilis rerum Philoſophicarum rapſodus, ait apud Platonem ἰδέαν, γένος, παράδειγμα, ἀρχὴν καὶ αἴτιον, eſſe ſynonyma. Et recte: Ille enim eſt harum rerum genuinus vſus apud hunc Philoſophum. Et ne omnia colligam, illuſtres quoſdam locos tantum commonſtrabo, ex quibus appareat ἰδέαν & αἴτιον, apud Platon. idem ſignificare. In Phædone, quod εἶδος & ἰδέαν vocauerat, αἴτιον ſæpiſſime vocat: pag. 97. 98. 99. In Philebo, τὴν τἀγαθοῦ ἰδέαν, de qua copioſe diſputat, αἰτίαν δημιουργοῦσαν vocat, & ſeipſum exponens, τὸ δὲ ποιοῦν, inquit, καὶ αἴτιον ὀρθῶς ἂν εἴη λεγόμενον, pag. 26. Et vi. de Repub. poſtquam de illa τἀγαθοῦ ἰδέα, in cuius cognitione maximam verſari dicebat diſciplinam, ſæpius egiſſet, addit tandem: Τοῦτο τοίνυν, τὸ τὴν ἀλήθειαν, παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις, καὶ τῷ γιγνώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι, αἰτίαν δὲ ἐπιστήμης οὖσαν καὶ ἀληθείας. Et ibidem ait: τὸ εἶναί τε καὶ τὴν οὐσίαν, [illegible] rebus ipſis, πρὸσ εἶναι: Sicuti iam annotauimus. In Timæo pag. 28. Πᾶν δὲ αὖ τὸ γιγνόμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς ἐξ ἀνάγκης γίγνεσθαι· παντὶ γὰρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν σχεῖν. Tum addit: Τοιούτῳ τινὶ προσχρώμενος παραδείγματι τὴν ἰδέαν, καὶ δύναμιν ἀπεργάζεται, & ὁ δὴ ἄριστος τῶν αἰτίων, loquens: περὶ τῆς ἰδέας δημιουργοῦσης: ibidem quod ἰδέαν, δύναμιν, αἴτιον, vocarat ἀρχὴν vocat. Et in eodem διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, καὶ

προνοίας

φρονήσεως; γίγνεσθαι θεῶν, & διανοίᾳ αἰτιωτάτῃ & λεκτέα τὰ τῶν αἰτίων γένη. In ſumma ne in re perſpicua immorer, illud conſtat ἰδέαν & αἴτιον apud Platonem eſſe συνώνυμα: ita vt quum legimus inſcriptionem de Idea, norimus agi de cauſis: ne (vt nonnulli iocantur in re ſeria, ad hanc doctrinam eludendam) Chimæras quaſdam ſiue Tragelaphos, Idearum nomine intelligi arbitremur. Hoc addo ἐκ προσθήκης, Platonem non ex ſe inueniſſe hoc vocabulum, ſed illud ab antiquis Philoſophis ſumpſiſſe; quo nimirum cauſarum vis atq; efficacitas à fortuna, & rerum fortuitarũ temeritate diſcriminata, ἐμφυτικώτατα repræſentatur. ἰδέα enim eſt παρὰ τὸ ἰδεῖν. Vt ergo opifex, artis & induſtriæ auſpiciis aliquid acturus, opus futurum habet in animo ita delineatum, vt illud quaſi præſens conſpicetur, antequam reuera extet: ita & certa ſunt cauſarum veluti ἐκμαγεῖα, in quibus rerum opifex futuras res veluti præſentes contemplatur. Contra, cæca eſt & improuida fortuna, mentis nimirũ perſpicuitate deſtituta. τὸ γὰρ τυχηρὸν ἢ προςτυχὸν, ἅπαντα τῆς φρονήσεως δημιουργεῖν, vt ait noſter Philoſophus (Plato) Deus ergo vel natura, veluti periti artifices, certa cauſarum prouidentia agunt, ac proinde certa eſt in ipſis rerum ἰδέα, atque repræſentatio. Addo ἰδέας vocabulum ſumi etiam pro communi illa notione, quæ dicitur de pluribus numero differentibus: ſicuti apud Ariſtotelem. Sic ſatis deſignata eſt vocis vis & poteſtas.

IDEATVM.

Ideatum eſt vi Ideæ productum, ſeu eſt Ideæ effectum. Sic Gabriel Biel. lib. 2. diſt. vlti. quæſt. vlt. Idea eſt exemplar, ad quod agens per Intellectum reſpiciens producit Ideatum. Albertus Magnus, radius diuinus eſt Idea diuina repræſentans ſe in ideatis, vnde ideata ſimpliciter quidem plura ſunt re, ſed vnumq; in quadam ratione analogiæ ad ideam, quæ ſimpliciter vna eſt ſubiecto & re, licet ſit ibi aliqua pluralitas rationis, reſpectu diuerſorum ideatorum, quorum quodlibet habet rationem ipſi propriam, quæ tamen non ſimpliciter pluralitas eſt in Idea prima. Hic ideatum idem eſt, quod productum eſt ab Idea. Albertus Magnus in expoſitione cœleſtis Hierarchiæ.

IDEM numero, vnum numero,
ἓν κατ᾽ ἀριθμὸν.

Numero idem eſt; 1. quod penitus eſt ſecretum ab omni alio, & plane eſt indiuiduum, vt quiuis eſt numerus, qui ab omni alio ſua ſpecie eſt ſeparatus, nec addi ei quicquam, vel detrahi poteſt, tota ipſius mutetur ſpecies: ita eſſentia quælibet, tota eſt, & indiuidua quicquid eſt.

2. Numero vnum dicitur, tempore & loco circumſcriptum, ὃ τῷ καθόλου εἴδει ſeu vniuerſali diſtinctum.

Quæritur, an corpus viuum & mortuum ſit vnum numero?

Corpus viuum & mortuum vnum numero
- Eſt
  - Suppoſiti
  - Materiæ } ratione
  - Quantitatis
- Non eſt ratione formæ.

IDENTITAS.

Identitas eſt affinis vnitati: vt diuerſitas multitudini, ſed non eſt cum illa eadem. Nam identitas eſt χίον vnius

eiuſdem ad alterum idem: vt è contrario diuerſitas eſt σχέσις vnius diuerſi ad alterum diuerſum; Vnum vero & diuerſa ſunt entia abſoluta. Identitas vt definit Timplerus, eſt conuenientia vnius entis cum alio orta ex vnitate alicuius tertii (quã fundamentum vocant Scholaſt.) quod vtriq; conuenit.

Eſt a. ταυτότης, vel Realis, vel Rationis. Realis; qua vnum ens cum alio reſpectu alicuius tertii, realiter, vere, vel *Tanquã* idem eſt. Rationis idẽtitas eſt, qua vnũ ens cum alio tanq̃, alio ratione eſt idẽ. Ratione idẽ eſſe, eſt ſecundũ mentis noſtræ conceptũ idem eſſe. Talis eſt idẽtitas eiuſdẽ ad ſeipſum, quia hic extrema nõ ſunt re ipſa diuerſa, ſed ea tãtũ ratione diſtinguuntur, Intellectus enim eodẽ vtitur, vt duob. vt hic homo eſt ſibi ipſi amicus. Identitas igitur non eſt vnitas formaliter, ſed in ſenſu cauſali, hoc eſt, fundatur in vnitate. Secundo identitas, κατ' ἐξοχὴν dicta, fundatur in vnitate ſubſtantię, ſeu eſſentiæ. Ita ſimilitudo non dicitur identitas: idem iudica de qualitate.

IDENTICA.

- Identica eſt prædicatio eiuſdẽ de eodẽ: eſtq; identica
  - Simpliciter per ſe & naturalis
    - Eiuſdem voce etiam gladius eſt gladius.
    - Eiuſdem aliter nominati: vt Enſis eſt gladius σκάζοντες, ſunt iambi claudi: Hoc eſt corpus meum, id eſt Thomę Aquinati hoc quod continetur, ſeu latet ſub ſpecie panis eſt corpus meum. Hoc eſt corpus meum, id eſt Lutheranis, hoc quod latet ſeu continetur ſub ſubſtantia panis eſt corpus meum.
  - Ὁπωσοῦν, quodammodo per accidens & non naturalis, vt ſubiecti de accidente: vt albũ eſt lignũ, hæc prædicatio ſignificat illud cui accidit eſſe albo eſſe lignũ. Non igitur ipſum albũ, ſed id, quod eſt ſubiectum albo dicit eſſe lignum. Zabarella & Auerroes.
  - Ab hac differt ἀδολεσχία, inutilis repetitio, cum ſæpius de re quadam prædicatur idẽ eadẽ ſignificatione, quæ eſt vel explicata, vt eſt homo, homo albus, vel implicata, vt Dialectica eſt ars & via docendi. Ariſt. lib. 6. Top. Scheck. in organo περὶ ἑρμηνείας, pag. 134.

- Identica prædicatio eſt
  - Omnino in qua idem prorſus eſt ſubiectum cum prædicato.
    - Thomas eſt Thomas. Sic Scotus.
    - Ego ipſe ſum: ait Chriſtus.
  - Fere quodammodo cum aliqua intercedit identitas inter ſubſtantiam & prędicatum
    - Hic homo eſt Deus: ſic Bonauentura.
    - Ieſus eſt homo. Idẽticæ hæ ſunt, qua vnũ vere affirmatur eſſe alterũ. Sic Greg. de Valent.

- In prędicationibus veris propriiſq; affirmatis identitas ſignificatur.
  - Secundum formam
    - Vtriuſq; : Homo eſt animal rationale.
    - Alterius: Secundũ eſſentiã.
  - Secundũ vtriuſq; ſuppoſitum ſeu ſubiectum tantum.
    - Homo eſt albus.
    - Hic homo eſt Deus verbũ.

Explica-

Explicatio per Exempla Valentiniana.

Cum de homine vel de corpore affirmo, quod ſit album, nõ ſecundum formæ vtriuſque vnum de altero affirmo, ſed ſolum ſecundum ſubiectum ſeu ſuppoſitum vtriq; commune. Senſus eſt enim, hominem, vel corpus eſſe id, quod habet ſibi adhærentem albedinem. Id enim ſignificat proprie albũ, nempe habens albedinem. Hoc autem modo, & ſenſu identitatem etiam corporis & albi ſimiliter ſecundum ſuppoſitum ſiue ſubiectum ſignifico. Illud enim ipſum ſuppoſitum, ſeu ſubiectum, quod eſt corpus identice eſt eſt habens, ſeu eſt id, quod habet albedinem inhærentem, quod ſignificatur proprie per nomen album. Cum autem dico, homo ſecũdum ſuam eſſentiam eſt animal rationale: quia non modo ſecundum ſuppoſitum, ſed etiam ſecundum formam vtriuſque, alterum de altero affirmo ſimiliter identitatem ſecundum formam eius, quod ſignificat vox homo, & eius, quod ſignificat vox animal rationale denoto.

Vſus.

In omni effato, quo vnum de altero vere proprieq; affirmatur, aliqua identitas vtriuſque ſignificatur pro modo ipſo & ratione affirmationis, vnius de altero, vt ſi ſecundum formam affirmatur, identitas ſignificatur ſecundum formam. Si ſecundũ ſuppoſitum ſeu ſubiectum tantum, itidem neceſſe eſt vt ſignificetur identitas ſecundum ſuppoſitum ſeu ſubiectum. Sed inter hominem Chriſtum ſecũdum proprium ſuæ humanitatis ſuppoſitum naturáq; diuinam, & id quod proprie ſignificat nomen Deus, verbum, omnipotens &c. vere poteſt ſignificari identitas, non autem inter Chriſti humanitatẽ, ſeu Chriſtum ſecũdum humanitatem & id quod itidem eiuſmodi nominibus, nempe verbum, Deus, omnipotens, &c. ſignificatur.

Ergo homo Chriſtus ſecundum ſuam naturam diuinam ac humanitatis ſuæ propriam hypoſtaſin vere & proprie affirmatur eſſe Verbum. Deus Omnipotens, non autem etiam ipſa Chriſti humanitas ſeu Chriſtus ſecundum humanitatem. Aſſ. probatur. Quia nomina illa Verbum Deus Omnipotens ſignificãt id, quod per eſſentiam ſuam internam habent, id eſt habens ſubſiſtentiam verbi, habens diuinitatem, habens omnipotentiam. Homo autem Chriſtus ſecundum perſonam quidem humanitatis ſuæ, & ſuam naturam diuinam, non autem ſecundum humanitatem, identice eſt id, quod per ſuam eſſentiam habet ſubſiſtentiam verbi Diuinitatem & Omnipotentiam. Ita fit vt inter hominem Chriſtum ſecundum ſuum proprium ὑφιςάμενον ſuamq; naturam diuinam & ſignificatam illorũ nominum, verbum Deus omnipotens vere poſſumus ſignificare identitatem, nõ autem inter ſignificatum eiuſmodi nominũ & Humanitatem Chriſti ſeu Chriſtum ſecundum ipſam etiam humanitatem. Et cum hæc fuerit Syllogiſmi propoſiti aſſumptio, recte etiam ſequitur cõcluſio. Vere proprieq; affirmari non poſſe Humanitatem Chriſti eſſe verbum Deum omnipotentem, Gregor. de Valent. contra πρόμαχον πανταχουσίας. Ἀδύνατον eſt prorſus vt Homo ſit ſecundum formam ſeu eſſentiam hominis idem cum Deo. Induceretur enim identitas Formarum, quæ gignit ἀντίφασιν. At δυνατὸν eſt ſecundũ ſuppoſitum poſtquam caro diuino ſuppoſito eſt vnita perſonaliter, vbi identitas aliqua ſignificatur, ibi ceſſat diſparatio. Cum aliquid de altero proprie affirmatur & vere, vt hic homo eſt Deus, eiuſmodi affirmatione aliqua identitas ſignificatur. Ergo ibi ceſſat

diſparatio,id eſt,etſi naturę ipſæ diſparatæ ſint,tamē Hic homo & Deus diſparatorū hic rationē nō ſuſtinēt: identitas intra hunc hominē & Deū,quę eſt in ſuppoſito,non patitur diſparationē.

Syllog. Quæ vnum ſunt ſecundum ſuppoſitum (non ſecundū naturam ſeu formā)non habent rationem diſparatorum. Homo Chriſtus & Deus ſunt vnū ſecūdū ſuppoſitū: vnde recte dicitur perſona filii hominis eſt perſona filii Dei. Perſona humana eſt eadē diuina.Ergo nō habēt rationē diſparatorū.

Diſparata de ſe mutuo affirmari nequeunt, ſi in vllo vno vel ſubiecto vel ſuppoſito conueniant.

In vera enim affirmata neceſſe eſt vt ꝑdicatū in aliquo ſit idē cum ſubiecto.

Atquę in inuſitatis huius myſterij enūtiatis diſparata de ſe mutuo enunciantur, ea ſecundum commune vtriuſq; ſuppoſitum vocabulis cōcretis.(Deus & homo) ſignificatum enunciantur. Ergo proprie diſparata non manent. At hic humanitas eſt Deus, Deitas eſt paſſa, mortua ,nulla ſignificatur cōmunio in ſuppoſito. Ergo proprie enunciantur diſparata,& falſę ſunt hę enūciationes.

IDIOTISMVS.

Idiotiſmus accipitur dupliciter. 1. pro proprietate linguæ alicuius, vt idiotiſmus Hebraicus,id eſt Hebraiſmus. Idiotiſmus Attic⁹,id eſt Atticiſm⁹. 2. pro vulgari dicendi modo,quem facit Scaliger electæ orationis vitiū lib. 4. poetic. pag. 1.

IGNIS.

Ignis ſignificatus
- Proprius
  - Elementaris,ſimplex & purus εἰλικρινὴς. Hic verū colorem nō habet ſincer⁹ & à fece terrena liber eſt in ꝓpria regione.
  - Viſualis διακονικὸς noſtras : Mixtus,vt Ignis in Alembico. Eum perfundit flauus color ab opaci terræ admiſtione.
- Tranſſumptus,ſic calor febrilis,& Eryſipelas,dicitur ignis,item ſcortū.

Itē incēdia in aere,meteora ignita,ſeu ignes meteori ὑπεκκαύματα Ariſtoteli (Alio ſignificatu Hippocrates 1. Aphoriſmorum alimēta vocat ὑπεκκαύματα, nēpe quia calorem naturalem fouent.)

In hiſtoriis Africanis ſcriptum eſt, ait Scaliger ignem in Lybia pro Deo habitū quē Veſtaliū ritu perpetuū ſeruarēt.

Ignē pro cœlo accipere alienū eſt à Philoſopho:etſi cū in prouerbio dicitur, Miſcere terrā πυρὶ πῦρ videatur dictū,pro cœlo ſeu æthere. Ignis Phyſicus ſeu naturalis πῦρ φυσικὸν Ariſtoteli eſt calor naturalis,in quo poſita eſt vita, cuius caloris extinctio mors.

IGNORANTIA. ἄγνοια.

Ignorantia Ariſtoteli eſt
- Puræ negationis: Mera & abſoluta ſcientiæ negatio κατ' ἀπόφασιν. Cum tota penitus abeſt cognitio.
- Prauæ diſpoſitionis(κατ' διάθεσιν)notitia falſi,oppoſita notitię veritatis, vt cum quis prauam cogitationē animo fouet, qua ſe ipſum & alios decipit.Hoc omnimodo peccatum eſt. Vel quaſi incoatæ formæ.

Vſus. Ignoratio à qua incipit diſcurſus Philoſophicus, eſt ignoratio , quaſi incoatæ formæ, non puræ negationis.

Purę negationis eſt
- Iuris.Hæc eſt vitioſa,cum eſt affectata.
- Facti.Hæc nō ſemper eſt peccatum.

Ignorantia Platoni eſt
- Philoſophica(κατ' ἀπόφασιν Ariſtoteli)eorum qui nihil ſciunt,diſcere tamen cupiunt.
- Sophiſtica,(κατὰ διάθεσιν Ariſtoteli)eorum qui peruicaces & obſtinati diſcere nolunt.

Recipiēs rē alienā bona fide, ſiue per donationē,ſiue per emptionē,aut cōmutationē neſciēs nec credēs eā male acquiſitā,nō tenetur eam reſtituere, ſi ignorantia nō fuerit craſſa. Hoſtienſis.

Si re-

Si recipiens rem alienam, ſcit probabiliter eam eſſe raptam, & tamen neſcit à iure ciuili prohibitum eſſe eam emere, eius ignorantia non excuſat, quia illa prohibetur, à iure naturali traxit originē. Hic habet locum axioma: Ignorantia facti, non iuris excuſat.

Craſſa ignorantia dicitur, cum non diligenter inquiritur de re.

Ignorantia eſt vel quæ agnoſcitur ἀναμάρτητος vtilis, cum ea ignoramus, quæ ſtatiñ nocitura. Plat. 2. Alcibiade, vel cum putat aliquid quis ſcire, quod ignorat ἰσοειδιςος, cum ea ignoramus, quæ noſſe debemus.

Ignorantiæ conſcientia eſt commoda ad dicendum παρασκευὴν.

Ignorantia prauæ diſpoſitionis eſt, cum cognitionis quædam ineſt facies, ſed neutiquam ſuis picta coloribus. Idq; duobus euenire modis poteſt: Vno quod ſit falſa concluſio; non ſolum̃ è falſis, ſed etiam è veris: veluti ſi dicas, Quadratura circuli non eſt in natura. Falſa eſt hæc, omne enim ſpatium definitum, alicui definito æquale eſſe oportet: adde rationē: Quia noſcitur ab hominibus. Hæc ratio vera eſt, quæ tamen ex ſe ipſa falſam peperit ſcietiam: Altero modo cum vera ſit, aut è falſis, aut non neceſſariis. Non enim eſt ſciētia, ſed opinio: Neq; ille qui eo habitu præditus ſit dicere queat: ſcio. ſed ita mihi videtur. Scaliger poetic. lib. 3. c. 1.

Ignorantia ἀποφατικὴ, eorum eſt, qui cum nihil ſciāt, tales quippe vulgo videtur eſſe, vt vulgus, rude & indoctū. [illegible] eorum, qui ne id quidem ſciunt, quod nihil ſciant, ſed falſo ſibi & aliis perſuadent ſe ſapientes eſſe, tales ſunt ſophiſtæ δοξόσοφοι, eruditionis famam & opinionem affectantes. Theodorus Zwingerus in Theatro vitæ Hum. vol. 3. pag. 203.

I L L A B I.

Illabi eſt intime eſſe præſens alicui ſecundum ſubſtantiam & præſidentiā, Gab. Biel. lib. 2. diſt. 8. quæſt. 2. Illapſus eſt talis præſentia, ſeu eſt ingreſſio ſecūdum ſubſtantiam & regimen, ſeu dominationem plenam, & opponitur ingreſſui ac influxui, ſecundum effectum gratiæ, vel malitiæ. Ita Deus dicitur illabi animæ. Scoto præſentia Dei per illapſum frequens eſt, ὁ λόγος dicitur humanam naturam ſibi ita appropriare, & quaſi ad ſe attrahere, vt illapſu, ſeu influxu ſuæ perſonalitatis eam ſingulariter ſuſtentet & geſtet. Sed generalius etiam ab aliis accipitur pro influere etiam ſecundum operationem, & ita illapſus etiam eſt operatio, ſeu ingreſſus ſecundum effectum, ſeu virtutis alicuius exertio. Sic Dei in Paulum Apoſtolum illapſus ſeu influxus dicitur, pro gratioſa quadam in eum operatione. Vid. Lombard. lib. 3. diſt. 6. Thom. part. 3. quæſt. 2. artic. 1. Gregor. de Valen. Tomo 4. quæſt. 1. punct. 1. Zanchium de incarnatione pag. 200.

Illapſus ſanctificatus Spiritus Dei dicitur, cum datur in donis Spiritus Sanctus, illapſu ſuo ſanctificatiuo hominem per gratiam inhabitat.

Illapſus { Generalis
Specialis in vnione perſonali.

I M A G O.

1. Imago eſt homonymū, vt & exēplum. Nam imago aut eſt id, ad quod vel ad cuius exemplum, aliud fit vel eſt: aut eſt id, quod ad aliud ſeu ſecūdū aliud fit. Priori ſignificatione Imago dicitur ἀρχέτυπος, & πρωτότυπος, vt Deus, poſteriori imago eſt ἔκτυπος expreſſum quid ad illā priorē, vel eā adumbrans, ſeu quaſi lineamentis quibuſdam repræſentans, vt homo. Sic accipiūt Platonici, & ex horum dogmate illud in Geneſi, Faciamus hominem ad imaginē noſtrā, interpretātur nonnulli de Idea, quaſi pformata in Deo ab ęterno. Sed hæc nō ſatis cōuenit veritati hiſtoriæ. Vid. prælectiones F. Iunij in 1. cap. Geneſ. & Cyrillum lib. 2. cont. Iulian.

2. Ima-

2. Imagines
- σωματικαὶ
  - Naturales, Meteoricæ, aliæ phyſicæ.
  - Artificiales, vt Imago Cęſaris in numiſmate
    - Sculptiles
    - Fuſiles
    - Pictæ
    - (Sculptiles, Fuſiles, Pictæ:) Statuæ.
- πνευματικαὶ, vt ſpecies immateriales & intelligibiles.

Pictæ) Muta imago, Ciceroni eſt pictura.

πνευματικαὶ) Huc refer imagines, quibus animi pulſantur, imagines memoriaq;: item quæ multis phyſicis, fluere à corporibus ſolidis dicuntur.

3. In oratoria imago eſt oratio demonſtrationis corporum aut naturarum ſimilitudine. Et imago eſt formæ cum forma, cum quadam ſimilitudine collatio. Cice. de inuent. & ad Herenn.

Theologorum hæc eſt diſtinctio.

4. Imago hæc eſt increata, & eſſentialis & immutabilis: vel creata accidentalis & mutabilis. Chriſtus eſt imago Dei patris, ſed non res creata, neq; tenuiter adumbrans, ſed plene exprimentis patris ὑπόϛασιν. Homo eſt imago & ſimilitudo Dei vt ἀρχετύπου creata, maieſtatem & perfectionem Dei adumbrans, eſt μέτοχος Dei κατὰ μετάδοσιν.

Porro in nomine Theologi imaginem dupliciter conſiderant: primum ſecundum creationis legem, ſeu in natura & conditione hominis, vt primum à Deo extitit. Ita *quæ* in homine eſt imago Dei, cōſiſtit in tribus. 1. *In Eſſentia*, nempe anima ſpirituali, immortali, intelligente, volente, quæ poſt lapſum manſit? 2. *In Rectitudine*, quia in mēte hominis fulgebat lux recte agnoſcens Deū, in voluntate, corde, appetitionibus eſt cōformitas cū Deo. 3. *In ſtatu*, quia homo imperium tenebat in creaturas, cum omnium bonorum affluentia, & felicitate. Hæ duæ partes imaginis ex peccato ſunt amiſſæ. Deinde ſecundum legē inſtaurationis, vel gratiam Dei, prout in Chriſto indies renouetur, & perfectionem ſummam olim adeptura eſt. Ioachimus Camerarius vocem Imago, deducit ab antiquato accuſatiuo Im, ab Is, pro. eum, vt ſit eum referens.

I M A G O.

Imago vox relatiua eſt, cui reſpōdet πρωτότυπον, & eſt ſimilitudinum ſpecies.

Imago rei
- Non communicans in natura, cum eo, cuius eſt imago, ſic ſtatua ænea eſt imago hominis.
- Eandem habens naturam cum re, cuius eſt imago, vt filius Regis, in quo imago patris apparet, & eſt eiuſdem naturæ cum ipſo: ſic verbum Dei, non ſolum eſt imago, ſed & filius. Verbum in intellectu conceptum eſt imago, vel exemplar, ſubſtantiæ rei intellectæ.

Imago opticis eſt forma viſibilis à polita ſuperficie reflexa. Albazen⁹ in procem. lib. 5. c. 1. prop. 1. ſeu eſt, forma in Speculo comprehenſa. Vitello def. 13. lib. 5.

Imago aut eſt rei veræ, aut rei falſæ. Rei veræ ſeu extantis, imago eſt vel eſſentialis, vel accidentalis. Eſſentialis in diuinis eſt character hypoſtaſeos Dei, Filius vocatur etiam φυσικὴ. Accidētalis eſt in creaturis μιμητικὴ, eſtq; vel mundus, vel rationalis creatura, vt quod dignitatem cauſalitatis, Deus etiam cum creaturis, cōmunicauit pro ipſa-

ipſarum modo. Mundus ideo ab Euſtathio magnum Dei idolum dicitur. Sæpe enim idolum accipitur pro imagine ſiue ea parua ſit, ſiue magna, Rationalis creatura, vt Angelus vel homo, qui (Homo) imago dicitur κατ' ἐξοχὴν propter imperium in res omnes inferiores, & rurſus ex hominibus vir κατ' ἐξοχὴν imago & gloria Dei appellatur 1. ad Cor. 11. quia poteſtatem etiam habet in vxorem, quam nõ habet hæc in illum. Imago rei falſæ, per ſynecdochen dicitur Idolum. Dico per ſynecdochen, quia interdum etiam per idolum imago rei veræ intelligitur, vt effigies veri hominis Sapient. 14. Gen. 21. *Variæ imagines nominãtur idola. Cic.*

Differt imago à ſimili, vt ſpecies à genere. Non enim omne ſimile habet rationem imaginis.

Imago
- ſit
  - Expreſſa è re, cuius eſt imago. Sic filius eſt Imago patris. Tui vultus imago, quæ eſt in ſpeculo, ex tuo vultu expreſſa eſt.
  - Efformata ad exemplar, ſeu formam rei. Sic princeps pictus eſt imago viuentis principis.
- Referat ſpecificam rei cuius eſt imago
  - Eſſentiam, vel figuram (aliamve qualitatem)
  - Vtrumq;.

Itaq; ouum non eſt imago oui, etſi ſimile ſit ei.

Vſus.

Quæſitum eſt, qualis imago Dei attribuẽda ſit animæ noſtræ. R. anima noſtra habet imaginem diuinitatis κτιστὴν & μιμητικὴν, non φυσικὴν, quæ filio Dei tribuitur, vt qui φύσει εἰκὼν (expreſſiſſima) Imago ſit τοῦ θεοῦ ἀοράτου, creaturis etiam alijs, quam homini attribuitur imago Dei. Plato enim diſſerit Mundum eſſe effigiem Dei (quo fit vt dicant Scholaſtici, creaturas eſſe creatoris explicationem) ſed non κατ' ἐξοχήν.

IMAGINARIVM.

Imaginarium accipitur paſſiue (ſicut aliquando Nuncius pro ipſa re nunciata) pro eo quod Barbari dicunt imaginatum. Latini imaginatione conceptum, effictum, phantaſia adumbratum, cogitatione informatum.

In iure dicuntur imaginaria (vt venditiones, quæ non vere, ſed ſimulate dicis cauſa fiunt; noſtri dicunt **zum ſchein vnd** pro forma.

IMITATIO.

1. Generaliter. Eſt alicuius ex aliquo expreſſio, ſeu eſt exempli ab aliquo tráſlatio: Eſt vere expreſſio: Imitari enim eſt aliquid ex aliquo exprimere, exemplum ab aliquo transferre. Cicero ait: In omne re vincit mutationem veritas.

2. Specialiter Imitatio in oratoria eſt, qua impellimur cum diligenti ratione, vt aliquorum in dicendo ſimiles eſſe velimus, vt ait ad Herenn. Cicero.

Imitatio
- Recta, temeraria, vitioſa.
- Deprauata, temeraria, inconſiderata.

Æmulatio plus eſt quam imitatio, vt cum dicitur: Fiunt parodiæ, non ſolum per imitationem, ſed etiam per æmulationem. Talis modus eſt, qui non ſolum imaginem aliunde ſumptam, artificioſe ſuis numeris abſoluit, ſed etiam eam multo ampliorem & ſplendidiorem efficit. In hac re Virgilius magnus artifex inuentus eſt, cum 4. Æneid. Catullum non ſolum imitatus eſt, ſed etiam æmulatus in Didone ſua: Barthol. Ricčius in lib. 2. de imitatione poetica. Ciceroni tamen aliquando ſunt paria, vt cum dicit: Ille æmulus & imitator ſtudiorum meorum.

3. Imitari pro aſſimilare vel effingere in

malam partem accipitur à politicis: vt imitari chirographum, id eſt adulterare, quod capitale crimen eſt. Sic Imitator pro effectore, Imitatio pro adulteratione, effictione. vide l. quid ſit falſum. ff. ad legem Corneliam de falſis. Cæſar Maximilianus ſymboli ſui imitatorem Erardum, à ſylua, poſt amputatam dextram vltore gladio puniuit ſequẽti curia apud Laureacũ.

IMMEDIATVM.

Quod eſt, vel fit ſine medio, vel logico, vel phyſico, vel artificioſo, vt Mediata Manducatio, quæ fit per medium ſeu in alio obiecto. Immediata, quæ fit ſine medio.

1. Propoſitio { Mediata | Immediata ſecundum { Rem: ſeu ratione rei. | Cognitionem, id eſt ratione ipſius cognitionis. } } Eſt & propoſitio, non ſolum ſecundũ cognitionem, ſed & ſecundum rem immediata vt principium demonſtrationis.

2. Propoſitio immediata in materia eſt neceſſaria vel cõtingente. Ratione cognitionis animę datur immediata propoſitio etiam in materia contingente & probabili, cum enim propter magnam rei probabilitatem opinamur aliquid per ſe ipſum, non ductu aliquo medio, hæc dicitur opinio mediatæ propoſitionis ab Ariſtotele. Si res ipſa ſpectetur datur propoſitio immediata in ſola materia neceſſaria. Vid. Zabarell. in 1. poſt. analyt. text 165.

Quælibet immediata propoſitio poteſt à poſteriori, Id eſt, per effectũ poſteriorem demonſtrari, vt hic homo eſt λογικὸς per medium γελαστικόν. Et tamen dicitur immediata, quia nullum habet medium prius, quod ſit cauſa, non ſolum cognitionis, ſed etiam rei.

Immediata Ariſtoteli etiam indiuidua { Affirmatiua, quæ medium non habet, quod ſit cauſa inhærentiæ, prædicati in ſubiecto. | Negata, cuius & ſubiectum & prædicatum, eſt genus ſummum, vt nulla ſubſtantia eſt qualitas. }

Immediate prædicari Ariſtoteli lib. 1. poſter. analyt. contexi. 104. eſt indiuidue prædicari; Hoc eſt, cum nulla cauſa media interpoſita eſt, per quam ſubiectum de prædicato affirmetur vel negetur, hinc dicitur indiuidue prædicari propterea, quod propoſitio per medij interiectionem diuiditur in duas, per quas demonſtratur.

Immediatius ſe habere ad aliquid Scoto eſt, eſſe propius, eſſentialius, magis intimum alicui, q̃ magis habent rationẽ perfectionis, vt illud, quo ſuppoſitum conſtituitur formaliter, immediatius ſe habet ad naturã, quam proprietas aliqua. Dicitur immediatius aliquid dupliciter vel poſitiue, vel negatiue. Poſitiue ita vt nullum ſit mediũ inter primum & vltimum. Negatiue ita, vt excludatur medium inter extrema.

Immediatius poſitiue eſt, ꝙ tanquã medium inter extrema includitur. Immediatius negatiue dicitur, vbi aliquid tãquam mediũ magis excluditur ex gratia. Superficies eſt immediatioꝛ ſubſtãtiæ quam color, ita vt habeat rationẽ medii poſitiue inter illa, ſcilicet colorẽ & ſubſtantiam. Sed potentia ridendi eſt immediatior homini, quã color negatiue. Non enim mediat inter extrema illa poſitiue, ſc. hominem & colorẽ, ſed magis excluditur mediũ inter hominẽ & potentiã ridẽdi, quã inter hominẽ & colorẽ. Scot. in Quodl. queſt. 1.

IMMORTALIS, ἀθάνατος.

In diſputationibus vtilis eſt diſtinctio.

IM-

Immortalis dupliciter accipitur. 1. pro eo quod eſt Non poſſe mori, quod vnius Dei eſt. 2. Pro eo quod eſt poſſe nō mori, quod hominis eſt. Adam⁹ enim potuiſſet nō mori, ſi nō peccaſſet.

Vſus huius diſtinctionis eſt in diſceptatione quæſtionis, An primus homo ſit creat⁹ immortalis, ſeu an fuerit ab ipſa creatione protoplaſti ἀθάνατος, & an verum ſit, mortem σωματικὴν primorum noſtrorum parentum fuiſſe pœnam peccati, quæ quidā negant. Idem iudica de voce ἀναμάρτητος.

Ἀναμάρτητος eſt, vel qui poteſt non peccare, vt homo ita conditus eſt, vt potuiſſet nō peccare, ſi voluiſſet: vel qui non poteſt peccare; quod proprie ſolius Dei immutabilis prorſus eſt. Scholaſtici vocant Impeccabilem. Vide Ludouici Lucii diſcep. ſchol. in qua diſtinctiones hæ aduocantur contra Socinianum Gittichiū. Nō tamen debeo diſſimulare τὸ ἀναμάρτητος proprie ſignificare negatiue eum, qui non peccat & eū qui peccare non poteſt: Et item τὸ ἀθάνατος eum, cuius eſſe non deſinit, ſeu deſinet ὁ μὴ στερησόμενος τοῦ εἶναι, ſicut loquitur Nazianzenus.

IMMORTALITAS.

Immortalitas quatuor modis ſumitur.

1. *Pro impotentia, ſeu potius impoſsibilitate moriendi abſoluta* & natura, ita ſol⁹ Deus immortalitatem habet, vel potius eſt ipſa immortalitas.
2. *Pro impotentia moriendi ex gratia creationis*, ita angelis & animæ humanæ conuenit immortalitas.
3. *Pro impotentia moriendi ex gratia doni*, ſeu ex Dei pietate: ſic corpora beatorum incorruptibilitatem, & immortalitatem habebunt.
4. Pro potentia non moriendi, ſeu negatione actus moriendi, ex aliqua hypotheſi; licet id cui hæc negatio conuenit in ſe ſit mortale. Secūdum hunc modum, homo primus creatus eſt immortalis. Etenim homo ante peccatum immortalis erat corpore ex hypotheſi vnionis cum anima originaliter perfecta immortali. Corpus licet in ſe compoſitum materiatum, corruptibile tamen vi animæ perpetuam humorum, ſpirituum harmoniam erat conſeruaturum, ab omni morborum intemperie, lue, morte immune, ſi non interueniſſet peccatum. Dauid Paræus in lib. de grat. homin. prim.

Homo potuiſſet non mori, ſi non peccaſſet.

Obiectio. Hominis natura fuit ex elemētis & humoribus contrariis conflatā, vnde interna manat potentia corruptionis, fuit generabilis, cibo & potu indiget. Ergo etiam mortalis fuit & corruptibilis. Soluitur diſtinctione potentiæ & actus. Corpus in ſe fuit mortale. Potentia licet nunquam moriturum eſſet ante peccatum, ſicut caro mea nunc eſt vulnerabilis, licet etiam nunquam vulneretur. Nota hic obiter aliud eſſe potentiam non moriendi & aliud impotentiam moriendi.

Homo mortalis fuit, id eſt, mori potuit conditione corporis.

IMMVTABILITAS.

Immutabilitas eſt, quo quid mutari nequit.

Ea eſt
- Dei relata ad
  - Eſſentiam, ſimpliciter inuariabilis, id eſt abſolute ad vnum oppoſitorum ſemper determinata.
  - Actionē externā: ad cōtraria indifferēs: ad oppoſita vertibilis.
- Naturæ, cuius etiam gradus ſunt.

Aliquid eſt vel *immutabile* abſolute, vt pēdēs ex ſimplici, naturæq; diuinæ neceſſitate, vel *ex hypotheſi* diuinę *ordinationis ſeu cōſtitutionis*, vt ſaluatio hominū per θεάνθρωπον Chriſtū. In ſpecie immutabilitas ſeu ἀμεταλλαξία in phyſicis Ariſtotelis eſt mutationis vacuitas. Hæc proportione reſpōdēs quieti, opponitur mutationi. 5. Phyſic. Ariſtotelis cōtextu 55. Sicut enim ad motum ſe habet ſtatus ſeu quies, ſic ἀμεταλλαξία ad mutationem.

IMMVTATIO.

Immutatio Phyſica eſt vel φθαρτικὴ, id eſt corruptiua (vt dolorifica) vel eſt τελειωτικὴ, hoc eſt, perfectiua, quæ à Barbaris vocatur ſaluatiua, vt cũ Scotus ait lib.3.diſt.15.prima radix doloris eſt immutatio offenſiua, vel corruptiua διαθέσεως, conuenientis naturæ, contra prima radix delectationis eſt, immutatio ſaluatiua, diſpoſitionis conuenientis naturæ.

IMPERFECTIO.

Imperfectio in rebus (creatis) duplex eſt, ſeu quicquid imperfecti rationem habet, in his quæ ſunt, duplici definiuntur capite: Alterum eſt, cum quid in re eſt, quod in genere illius rei minus perfectum eſt. Alterum cum perfectum ſuo quidem in genere eſt, ſed ideo non ſimpliciter perfectum, quia vnius tantum generis perfectionem habet, non multorum aliorum, nimirum extra ipſa genera, quæ ſuas perfectiones habent. Exemplum primi. Cognitio ſenſitiua, non ideo ſolum imperfecta eſt, quia cognitio tantum eſt, & non appetitio, ſed quia imperfecta cognitio eſt, cũ quia organo eget bruto, & corporali, tum quia extrema tantum attingit, verum ad intima, id eſt, ad ſubſtantiam non peruadit. Cognitio hominis rationalis imperfecta eſt, quia incerta & laborioſa vita, quæ eſt in plantis, imo, quę eſt in omni corpore, nõ ſolum ideo imperfecta eſt, quia vita eſt tantum, & non cognitio. Sed quia non pura vita, ſed potius viuificatio quædam, ab anima in corpus deriuata ſemper fluens, ſemper admiſtum habet aliquid mortis. Sed nec perfecta vita Angelorũ eſt, quam niſi perenniter viuificus radius diuinę lucis foueret, in nihilum tota dilaberetur.

Picus de Ente & vno. Exemplum ſecundi: Concipe voluntatẽ Angelorum bonorum perfectiſſimã, vitam eorum item talem: Huic vitæ & voluntati aliquid imperfectionis admiſſum eſt: ita vt non poſſit dici ſimpliciſſima, quia non eſt Dei vita & voluntas. *Partien... imperfecti creatura, Dei vniuerſalis Auguſtin.*

Sapientia Dei non plus eſt ſapientia, quã iuſtitia, & viciſſim, Vita Dei non plus eſt in eo vita, quam cognitio, & viciſſim, ſed ſapientia creaturæ, & iuſtitia in ea non ſunt vnum.

Scotus in Quodlib.lib 1.diſtinct. 8. Imperfectum negatiue vocat, quod non eſt capax alicuius perfectionis, corpus animale eſt ſubiectum imperfectũ negatiue, id eſt, non capax perfectionis corporis ſpiritualis ſeu glorioſi. In creaturis igitur imperfectio cum perfectione miſta eſt. Exempli cauſa: In generationibus ſucceſſiuorum, hoc eſt perfectionis in eis, quod dum fiunt, ſunt. Hoc vero imperfectionis in eis, quod nõ manent, ſed habent eſſe tantum in fluxu partis poſt partem, exemplo eſt motus Phyſicus, vt alteratio. In generatione permanentium, hoc eſt perfectionis, quod manent, illud vero eſt imperfectionis, quod non ſunt, dũ fiunt, quia hoc ponit imperfectionem in faciente. Faciens enim non eſt perfectum. Exemplo eſt calor in aquam ab igne inductus. Scotus in Quodlib. lib.1.diſtinct. 9. Auguſtinus 15.de Trin.cap.15.

Hoc imperfectionis eſt in noſtro verbo, quod eſt formabile, antequam formetur (cogitatione) at formatum perfectum eſt. Omnino forma in creaturis habet aliquid imperfectionis, & aliquid perfectionis. Imperfectionis, quia eſt forma informans aliquid & pars compoſiti non potis exiſtere extra illud quod informat. Perfectionis, quia eſt id, quo aliquid eſt tale, ſeu eſt ratio eſſentialis alicuius creaturæ. Sapientia in nobis eſt accidens, hoc eſt, imperfectionis, ſed quod ſapientia eſt, id quo aliquid eſt ſapiens, hoc non eſt imperfectionis, ſed eſſentialis rationis ſa- *Verbum noſtrum in fieri.*

nis ſapientiæ. Sapientia enim eſt forma ſapientis.

Imperfecto negatiue opponitur imperfectum priuatiue. Imperfectum priuatiue eſt, quod caret perfectione aliqua, ſeu quod capax eſt alicuius perfectionis, quam non habet, ſic homo imperfectus eſt priuatiue, qui eſt monoculus, vel mancus.

Quæritur, an infans parentis Chriſtiani, iam in lucem editus ſit infidelis? Reſp. eſt infidelis hoc eſt, non credit; Imperfectio hęc eſt negationis, ſeu negatiua. Non eſt infidelis, hoc eſt, non caret fide, hæc eſt imperfectio priuationis, ſeu priuatiua: nam carere fide, eſt imperfectio priuationis, qui capax fidei non eſt, non poteſt dici carere fide, ſed tantum non habere fidem. Infans ergo talis hic ſubiectum eſt imperfectũ negatiue, non priuatiue.

Nota, cum hic dicitur imperfectio negationis, vel priuationis, id accipiendum eſſe intranſitiue, non tranſitiue. Senſus enim eſt imperfectio, quæ eſt priuatio. Imperfectio, quæ eſt negatio.

IMPOSSIBILITAS.

Impoſſibilitas potentiæ:
- Ex parte Dei.
- Ex parte Rei, vt infiniti impoſſibilitas; Itaque hoc non poteſt fieri.

Impoſſibile aliquid:
- Secundum legem Dei ordinariam, iſt eſt, vt nunc ſunt res à Deo conſtitutæ, & ordinatæ, vt: non poteſt ignis humectare ſecundum potentiam Dei ordinariam, impoſſibile eſt ſedentem ambulare actus ratione. Sic cauſæ naturales non habent potentiam, vt nulli præexiſtente ſubiecto agant.
- Secundum potentiam Dei abſolutam id ſimpliciter impoſſibile, vt creaturam producere non ex non ente. Creatio enim è nihilo ita proprie Deo conuenit, vt nulli rei alij conuenire, nulli creaturæ communicari poſſit. Deum fabricare non ens: obiectum enim diuinæ potentiæ tantum eſt ens. An Deus in id, quod omnino non eſt, agere poſſit: quæſtionem mouet Scaliger exerc. vlt. ſect. 9.

Impoſſibilitas recipiendi in ſubiecto pręexiſtente eſt, vel ex parte agentis, vel ex parte paſſi.

Ex parte paſſi 1. vel quia ſimpliciter, id eſt, ex natura ſua repugnat, vt lapidem eſſe ſapientem.

2. Vel quia ſubiecto, quod habet vnum contrarium, repugnat, ſimul habere, & alterum, ita mortalitas ſere repugnat beatitudini perfectæ. Anima enim beatitatis ſuſceptrix, non poteſt eſſe perfecta beata corpori mortali coniuncta: Scotus lib. 4. diſtin. 49. Dicitur Ferè, quia miraculum fuit, quod in Chriſto ad mortem vſque ſimul fuerunt beatitudo & mortalitas propter repugnantiam effectuum. Vide ibid. Scotum de Repugnantia formali, & virtuali. Impoſſibile effatum Logicis eſt, quod ſemper, neceſſarioque falſum eſt, vt homo eſt lapis. Impoſſibilitatis effatum eſt, Scaligero effatum modale, ſeu modificatum, modo, qui impoſſibile dicitur, vt homo nullus poteſt eſſe Deus, vel lapis.

IMPLICAT. INVOLVIT.

Implicat Scholaſtica Ellipſis eſt vſurpatiſſima. Hoc implicat intellige contradictionem: Implicat autem contradictionem, quod per ſe conſecutionem eam importat, ſeu infert, vt non eſſe & miſerum eſſe, creaturam eſſe, & infinitum eſſe. Implicare contradictionē dicuntur duæ propoſitiones, è quarū altera ſequitur contradictoria alterius, vt hic, Mortui ſunt miſeri & mortui non ſunt.

Hic ex priore enunciato ſequitur contradictoria poſterioris, nempe Mortui ſunt. Itemque ex poſteriori ſequitur contradictoria prioris, nempe Mortui non ſunt miſeri. Nam ſi mortui ſunt miſeri, certe mortui ſunt, & viciſſim, ſi mortui nō ſunt, nec miſeri ſunt. Abeſt (vt olim loquebantur) tertius adiacētis, adeſt ſecundi adiacentis)

Sunt autem paria

Implicare contradictionem.

Inuoluere cōtradictionē, repugnantiam,

Ἀσύςατον eſſe, deſtruere ſeipſum.

Σιδηρόξυλον eſſe ein hültzern ſchüreiſen/ eine ſeinen Duchſcher Genſewein. Repugnantia in attributo, pugnantia in adiecto id eſt, cum conſequens repugnat naturæ antecedentis: cum attributum ſeu oppoſitum (ἐπίθετον) repugnat naturæ ſuppoſiti, ſeu ſubiecti, vt Deus peccati cauſa. Deus enim eſt αἴτιος κακῦ, nec Deus eſſe poteſt, ſi autor peccati ſit, Latini dicunt. Hæc ſe ipſa perimunt: Hæc ſe mutuo deſtruunt, ſecum ipſa non conueniunt. Inuolui ἀσυςάτῳ eſt ſibi non conſtare: ſibi cōtradicere, ſecū ipſum nō conuenire: ii quoque linguam barbarie infuſcant, quos nos ſequi dicunt. Hęc ſunt incompatibilia. Hæc non ſunt compaſſibilia.

Canon. Implicatio contradictionis ſemper includit non Ens. Eſt enim contradictio inter Ens & non ens.

A nulla potentia fieri poſſunt, quæ implicant contradictionem.

Exemplum pugnantiæ in adiecto ſeu oppoſito implicat adiecto ſpatium, ſine fine locali.

Implicat adiecto nō menſurabile tēpus.

Implicatio ex parte
- Dei (agentis) vt ipſe faciat.
- Obiect. vt cum in obiecto eſt repugnantia aperta, ſeu contradictio: non poteſt fieri, vt Adam, qui reuera peccauit, non peccauerit.

IMPRESSIO,

ἐκτύπωσις, ἐπιχάραγμα.

Impreſſio eſt ſuperficies ſecundum partem in profundum tranſitus, pulſione aut percuſſione, in totū autem tactū. Ariſtotel. 4. meteoror. corporeæ impreſſionis eſt hæc deſcriptio. Hinc alia impreſſibilia bene vel male dicuntur, vt æs & cera, alia non impreſſibilia, vt Aqua. Ariſtotel. ibid. Sed generaliter loquendo eſt res in rem intima quaſi inſinuatio (quaſi infixio) Alias intima receptio.

Specialiter à Meteorologicis accipitur pro Meteoro: id enim imprimitur in aere potiſſimum, vt cum ait Albertus Magnus. Generationis impreſſionis loca ſunt 4. ſuperior regio valde calida, Media frigida, inferior pars aeris, habens aliquid caloris, & aliquid frigoris, & venter terræ. Thomas Aquinas, Impreſſionis materia eſt humiditas non fluens, ſed permiſta cum ſicco terreſtri in 4. Meteoror. ex digreſſione de coloribus.

Accipitur nonnunquam Impreſſio de influxu cœleſti, quem tamen Ariſtoteles non admittit. Zabarella. Interdum pro efficiente: Cicer. de oratore. Numeroſum id quod habet quaſdam impreſſiones. Interdū pro informatione notarū vel ſpecierū, vt cum dicuntur animis noſtris impreſſæ notiones incoata: viſa in animos imprimi à Cicerone

Colori- iam ſio tri- tur.

cerone. Informationes notarum dicũtur etiam ſignaturæ.

Sæpe in Politicis pro impetu & vi, vt euertere aliquem non iudicio, ſed impreſſione.

A Scholaſticis & hodie nonnullis Theologis frequentata eſt hæc vox, pro infuſione πνευματικῇ: ſic enim hodie quidam loquuntur: Homo fit diuinę naturæ κοινωνὸς, impreſſa nouitate, ſeu infuſione plenitudinis gratiæ, vt in cœlos vacuos. Flac. & Enthus.

Hinc Diſtinctiones ſunt:

- Impreſſio
  - Corporea
  - Spiritualis

- Impreſſio
  - Realis
  - Intentionalis
    - Speciei in
      - Senſu.
      - Intellectu.
    - Luminis in perſpicuo.

- Impreſſio
  - Elementaris
    - In aere, aqua & terra.
    - In metallis & lapidibus.
  - Animalis
    - In ſtirpibus.
    - Brutis
    - Hominibus
      - vt phantaſtica, ſpiritualis.

- Impreſſio
  - Diuina à Deo.
  - Naturalis: quæ à cœlo cœleſtis.
  - Artificialis, quæ ab arte, leuis vel conſtans.

- Impreſſum
  - Extrinſecus.
  - Naturaliter inſitum, & quaſi infixum.

Impreſſio ſpeciei, ſeu imaginis, ſiue in ſenſu, ſiue in intellectu per Metaphoram conuenienter, & inſignite dicitur imbibitio. hoc eſt, intima vnio cũ ſenſu, vel intellectu. Vide Zabarel. c.5. de ſpeciebus intelligibilibus.

IMPROPORTIONATVM.

Improportionata quædam ſunt vel proportione Geometrica, vel proportione operationis, cognitionis, potentiæ ad obiectum. Scotus lib. 4. diſt. 49. exempli cauſa: Eſſentia diuina improportionaliter excedit potentiam intelligendi, non eſt obiectum intelligibile proportionatũ intellectui creato proportione Geometrica. De hac vtrum eſt, quod dicitur, nulla eſt proportio finiti ad infinitum, quia finitum quotieſcunq; ſumptum, nunquã reddit infinitum, eodem modo entitas creata eſt improportionata vnitati increatæ.

IMPVLSIVVM.

Impulſiuũ eſt, quod habet vim impellendi. Impulſio fit vel vi, vel ſuaſione aut hortatione. In Logicis, & oratoria cauſæ impulſiuę, ſeu impulſtricis duo ſunt genera. Vnũ eſt ὀρεκτικὸν: Alterũ λογικὸν: ὀρεκτικὸν impulſionem nominant, quæ eſt cæcus & temerarius impetus vel repentinus animi motus, quæ ſine vlla conſideratione, commodi aut incommodi hominẽ ceu ventus rapit, vt ſunt ira, odium inueteratum, vlciſcendi ſtudiũ, iniuriarũ dolor, cupiditas honorũ, glorię, imperij, pecuniarũ.

Λογικὸν eſt, quod ratio & conſiliũ gubernat, vbi finis cõſideratur, hoc eſt, quęritur aliqua vtilitas. Collocata ſiue in ſpe comparandorum bonorum, & adeptione alicuius cõmodi, vt opum, honorum, ſiue in malorum metu; & vitatione alicuius incommodi, vt egeſtas, infamiæ ignominiarum.

IN *& ſecundum differunt.*

Etſi In & ſecundum, determinatiuæ particulæ differunt: tamen interdum vni conueniunt, modo eodem, modo diuerſo ſenſu. Differentię exemplum affert Scotus in Quodlib. lib. 4. diſt. 48. Aliud eſt dicere, Chriſtus in forma humana iudicabit: aliud: Chriſtus ſecundum humanitatem iudicabit. Vera enim eſt iſta. Chriſtus in forma humana creat animas, ſed non hæc Chriſtus ſecundum humanitatem creat. Imo quicquid fecit verbum incarnatum, hoc fecit in humana natura. Ne aſtringas hoc, quod eſt in natura, ad intellectum eius, quod dicitur ſecundum naturam, vbi notatur non tantum coniunctio naturæ humanæ ad actionem, ſed cauſalitas huius naturæ. In humana natura iudicare eſt non deponere, ſeu exuere, humanam naturam, cum iudicabit. Secundum diſpenſationem humanitatis, vt loquitur Auguſtinus, iudicare eſt ita iudicare, vt humana natura habeat poteſtatem, ſeu ἐξουσίαν iudiciariam ſeu iudicandi ſeu ſententię ferendæ vicariam, quam Scotus vocat commiſſariam, ac dicit eſſe Summam excellentiam, quæ poteſt creaturæ conuenire. Hæc autem conueniunt Chriſto in forma, & ſecundum formam glorioſam apparebit & videbitur.

I N.

In eſt analogum ad nouem genera accidentium ſicut ens & ad omnia genera.

Vſus.

Si inhærētia aptitudinis eſſet de eſſentia accidentis, quātitas & qualitas non eſſent genera generaliſſima. Eſſe enim In eſſet hiis ſuperius. R. Hoc ſequeretur ſi eſſe IN, non eſſet diuerſarū rationum in prædicamentis.

Sicut Eſſe Ad conſtituit accidens relationum: ita eſſe In conſtituit accidens, vniuerſale. Contrahitur enim Ens per eſſe In ad nouem genera accidentium: itaq; ſicut Ad eſt de eſſentia Relationis (vnde Appellatio ad aliquid, & τὰ πρός τι) ita IN eſt de accidentis eſſentia. Hinc Simplicius in com. in categoriis. Eſſe in nullum conſtituit genus, ſed omne accidens comprehendit.

Thomas de Vic. in prædicam.

Relatiua definiuntur ad Reliquum (id eſt ad alterum) non autem per reliquum. Nam particula PER ſignificat Cauſale. Ad vero habitudinem (relationem, rationem referendi).

Attamen citatur à Io. Baptiſta Bernhardo in Seminario Alberti M. ſententia in prædic. Relatiuū vnum quandoq; per reliquum definitur. Sed idem Albertus M. in topic. Relatiuū cū ponitur in definitione alterius, non ponitur vt definiens, ſed vt terminans. Rurſus idem in prædic. Relatiua ſi definiuntur παρωνύμως, ſeruus eſt qui ſeruit, domino relationē pro genere ſumūt, & correlatiuum ad quod eſt pro differētia.

Subſtantię primę per ſe ſubſiſtunt, & ſunt in ſecundis, vt *Partes Materiales*, quemadmodum vnus lapis eſt pars congeriei lapidum.

Secundæ ſubſtantiæ ſunt & ſubſiſtunt in primis, vt *Partes formales*, id eſt, vt partes eſſentię ac definitionis primarū: ſic humana natura eſt in ſingulis hominibus.

Brachium in ſuo corpore eſt pars in corpore vt toto ſubſiſtens ὡς ἐν ὅλῳ: itaque ſubſtantia ἐνυπόστατος.

Humana natura Chriſti eſt ſubſtantia, ἐνυπόστατος: nam ſubſiſtit in hypoſtaſi τοῦ λόγου, quaſi pars, non enim vere pars eſt, ſed coniunctum inſtrumentum perſonæ τοῦ λόγου, qui λόγος, velut principium eſt, in quo natura aſſumpta hypoſtatice

poſtatice geſtatur: adiunctum inhærens eſſentiale τῷ λόγῳ non dico τὸ ἐν. nota eſt ſæpe *ſubiecti Inhæſionis*, quod dicitur ſubiectum ᾧ cuius & in quo, cum aliquid inhæret, vt ignorantia eſt in mente ſæpe *ſubiectum adhæſionis* ſubiecti ᾧ cui, cui quippiam adhæret. Oraculum Sybillæ, ὦ ξύλον μακάριστον ἐν ᾧ θεὸς ἐξετανύσθη, ô lignũ fœlix, in quo Deus ipſe pependit. Huc referri poteſt circumſtantia loci, vt corpus Domini eſt in cœlo, non in terra. Neutro modo panis Euchariſticus eſt ſubiectum corporis Domini. Sæpe *Subiecti occupantis*, id eſt obiecti. Modo *interni*, vt Arithmetica verſatur in numero, logica in ratione dirigenda. Modo *externo*, vt, Arithmetica verſatur in re numerabili, logica exercetur in quouis themate diſſerendo.

Interdum περιστάσεως χρόνου id eſt circumſtantiæ adiuncti temporis, vt agitamus nunc in menſe Martio.

Materia eſt in toto vt pars componens non vt forma inhærens. Forma in materia tanquam in Subiecto informationis. Natura in ſuppoſito, id eſt, ſecunda ſubſtantia in prima, ſubſtantiæ communes in ſingularibus, vt in ſubiecto prædicationis.

Natura & perſonalitas eſt in toto ſuppoſito, vt partes illud conſtituentes. Perſonalitas enim eſt naturarum modus: & ſubſiſtentia ſine naturarum ſeu ſubſtantiæ conſortio exiſtere non poteſt.

Accidens eſt in ſubiecto inhæſionis, vt innitens ſuſtentatum, & dependens in ſuſtinente.

At habitus & locus & actio tranſiens, proprie non inhærent, ſed extrinſecus afficiendo denominant. Sic humiditas inhæret ſeu ineſt intrinſecus aquæ, ſed poculum extrinſecus afficit, idq; inde denominat IN pro ſub. Species in genere eſt, id eſt, ſub genere, quia pars generis ſubiecta eſt.

2. IN pro ſub. In ſigno eſſe cœleſti eſt eſſe, ſub aliqua partium duodecimarum Eclipticæ eſſe: ita ſtellæ, quæ ſunt ſub ecliptica, inprimis vero Sol, qui ſub ea perpetuo decurrit, in ſignis ſunt.

2. Quia ſignifer habet latitudinem ſtellæ, aut plantæ, quæ extra eclipticam quidem, ſed tamen Sub ſignifero ſunt in ſigno aliquo eſſe dicuntur.

In aliquando ſignificat inſtrumentum, & τὸ μηχανικόν, vt præualuit Dauid contra Philiſtæum in funda & lapide, id eſt, cum.

IN *præpoſitum actui.*

IN ipſo adulterio, auff friſcher that ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ.

IN *præpoſitum efficienti.*

Vita eſt in anima, id eſt, anima viuificat corpus: motus eſt in mouente, id eſt, à mouente. Non eſt in medico ſemper releuetur vt æger. ὁ λόγος eſt in aſſumpta carne, vt perficiens in perfectibili, vt habitator in ſingulari templo, vt ſingulariter geſtans ſuſtentansq; in geſtato ac ſuſtentato.

IN *præpoſitum materiali principio.*

Planta eſt in ſemine.

IN *præpoſitum formato effecto.*

Anima eſt in corpore animato; vita in corpore viuente.

IN *præpoſitum obiecto.*

Prima Philoſophia verſatur in Ente qua Ens.

IN *præpoſitum formæ.*

Corpus animatum eſt in anima, id eſt, anima corpus animatum continet, vt forma formatum.

IN *præpoſitum conſeruanti cauſa.*

IN manu Dei eſſe.

IN *Prapoſitum ablatiuo ſignificante certum vbi.*

Auguſtinus Pſalmo 90. Caput in cœlo eſt, corpus in terra. Cum autem pedes eius flagellarentur, calcarentur à Saulo, clamauit caput: Saule, Saule, quid me perſequeris? ſed ne putemus ſeparatum eſſe caput à corpore, diſcretum eſt enim locis, ſed iunctum eſt effectu.

IN *in vna oratione primo loco præpoſitum ablatiuo obiecti, ſecundo ablatiuo ſubiecti.*

Hoc accipite in pane, am Brodt (myſtice) quod appendit in cruce, phyſice. Obiectũ enim manducationis, quod ore extremo fit, eſt vnicum, nempe panis fractus, qui eſt corpus Domini, pro nobis paſſum & mortuum, hoc eſt, corporis Domini pro nobis fracti in cruce Sacramentum; ſeu corpus Chriſti Sacramentale, ſeu corpus Chriſti in pane verbo ſanctificato: non autem geminum corpus Chriſti cum pane.

IN Hebraice Beth pro per. Qui conculcant ſanguinem, in quo ſunt ſanctificatus, id eſt, per quem. Hebr. 10. capit.

Nouum Teſtamentum in ſanguine meo, hoc eſt, quod ſancio & paciſcor ſanguine ſeu per ſanguinem, Epheſ. 2. cap. iuſtificati in ipſius ſanguine, Philip. 4. omnia poſſum in Chriſto. Ita IN ſignificat modum, rationem, συναίτιον, Inſtrumentum rei.

I N.

Naturæ duæ ſubſiſtunt in vna hypoſtaſi, vt partes in toto. Hypoſtaſis ſubſiſtit in natura vtraque ad modum totius in partibus, quia perſona Chriſti conſtat ex vtraq; natura. Auguſtin.

Humana natura ſubſiſtit in verbo, in æterna verbi perſona, non in propria ſuæ naturæ perſona, per ſingularem dependentiam, ordinem, & relationem, quam habet ad verbum per ſingularem geſtationem, quæ eſt perſonalis.

Filius in carne ſubſiſtit. Cyrill. ad Oriental. contra Neſtorium, propter carnis aſſumptionem.

Deus eſt paſſus in carne, vt ſubiecto inhæſionis, pependit in cruce, vt ſubiecto adhæſionis, ſeu recipiente ad ſe corpus Chriſti, editur in pane Sacramentali vt obiecto, perſona verbi habet eſſe ab æterno in Deitate. In perſona verbi eſt natura humana, vt in ſuppoſito ſingulariter geſtante & ſuſtentate, vt in quaſi ſubiecto adhæſionis.

Adhæret perſonæ verbi adhæſione ſingulari per aſſumptionem, ad perſonæ ſubſiſtentiam talem. In perſona verbi ineſt natura diuina per modum identitatis, Filius Dei eſt in piis gratioſe per influxum capitis in membra, in humanitate per vnionem hypoſtaticam.

Corpus Chriſti in cœlo localiter, in verbo perſonaliter, in Euchariſtia Sacramentaliter.

Omni… in De… eſt, vt … diuin… ſiſtunt

Chriſtus eſt in nobis per influxum capitis in membra, non per localem coniunctionem, à membris ſuis eſt indiuiſus.

I N V I A.

In via infieri & imperfectum ſæpe Scholaſticis, vt & Zabarellæ idem ſunt. Opponitur his in termino, perfectum & in facto eſſe.

Conceptus in vtero eſt ſpecies ſpecialiſſima non quidem perfecta, ſed imperfecta, & (vt aiunt) in fieri, non in facto eſſe. Conceptus enim humanus, quando accipit animam vegetantem vel ſentientem, eſt homo in fieri, & in via. Zabar. lib. de facultate animæ, cap. 8.

Κίνησις ἐν τῷ γίνεσθαι μόνον τὸ εἶναι ἔχει, id eſt, motus in fieri tantum eſſe habet. Alibi diximus, alias res eſſe, quæ conſtent,

ſtent, alias quæ fiant: Vide Scal. l 5. de cauſis l. l. c. 110.

Scholaſticis Doctoribus etiam In via eſt in hac vita: Vnde nos dicunt viatores, Opp. In patria, vbi Eccleſia triumphās, vt contra hic militans.

INVISIBILE, ἀόρατον.

Inuiſibile accipitur tripliciter in Philoſophia. 1. Pro eo quod nullo modo videtur. 2. Pro eo, quod φαύλως ſeu male & difficulter videtur propter luminis abundantiam. 3. Pro eo quod difficulter videtur, vt parum habens luminis.

Vſus.

Quæritur, an corpus glorificatum ſit inuiſibile oculo non clarificato. Reſp. Eſt inuiſibile ei, hoc eſt difficulter & non bene viſibile propter exceſſum luminis: at non eſt inuiſibile primo modo: ſecundum hęc intelligatur hoc Auguſtini, &c. ad Oroſium: Clarificata carne: vtique reſurrexit Chriſtus, ſed noluit in ea clarificatione diſcipulis ſuis apparere, quia non poſſent oculis ſuis talem claritatem perſpicere. Si enim antequam moreretur pro nobis & reſurgeret, quando transfiguratus eſt in monte, diſcipuli ſui eum videre non potuerunt, ſed præ timore in terram ceciderunt, quanto magis clarificata carne domini eam videre nō potuerunt, videre intellige fixe, nō enim potuerunt ὀξέως, & intuitu ſuſtinere illam claritatem.

De modis variis ESSE IN, vel FIERI IN.

IN diſputationibus de grauiſſimis rebus particula IN, quæ multipliciter accipitur, non recte explicata, & modi ineſſendi ignorati vel cōfuſi ſæpe magnos errores pariunt, vt cū quæritur: Quomodo vita, & potentię vitales inſint animæ? Quomodo corpus ſit in anima, & anima in corpore? Quomodo (vel an etiā) vtrūq; verū ſit, caro Chriſti in verbi perſona ſuā ſubſiſtentiā habet, & in vtraq; natura indiſſolubili fœdere copulata ſubſiſtit perſona θεάνθρωπος. Verus Deus orat in carne, & vera caro in Deo verbo. Athan. ſerm. 4. cont. Arr. Quomodo ferrū in igni poſitum luceat, & ignis in ferro? Quomodo nos ſimus in tempore, & tempus in nobis? Cum dicitur ab Auguſtino: Hoc accipite *in pane*, quod pependit *in cruce*, an eodem modo intelligendū ſit τὸ in pane, quo intelligitur τὸ in cruce? & id genus alia. Non igitur videmur actum agere de particula IN & τρόποις Fiendi, & Eſſendi IN pro re nata explicantes.

ESSE in ſubiecto, eſt perſiſtere in aliquo ſubſiſtente.

Totum eſt in partibus per modū conſtitutionis & dependentię, id eſt conſtituitur à partibus, & conſeruatur, item per modū perfectionis, pars integrans eſt in toto per modum exiſtentiæ, vt conſtituens in conſtituto: effectus eſt in cauſa vniuoca, ſecundū ſimilitudinem ſpeciei. Effectus eſt in cauſa non vniuoca, vt res generata in Sole, hoc eſt, ſecundum aliquam formam propriam, & permanentem proportionatamq; ad effectum talem.

Materia prima eſt in corporibus, vt principium, nō vt ſpecies entis, vt radix & fundamentū paſſionis. Indiuidua ſunt in ſpecie, vt Cicero in homine, vt ἐν τῷ καθόλου. Species eſt in indiuiduo, vt homo in Cicerone, & Paulo, vt ἐν τοῖς καθ᾽ ἕκαστα.

Aliter mens eſt in ratione, nempe vt principiū & princeps dirigens eā ad inuentionem & iudicium, aliter anima in corpore, nempe vt forma in formato: aliter ſpiritus in corpore, nempe tanquam eius pars præſens, inquit Scalig. vel vt aliis placet, vt corporis adiunctum, exer. 307. ſect. 38.

Vniuerſale eſt in ſingulari, non per inhærentiam, ſed identitatem non reciprocā. Species eſt in genere cū poteſtate.

Cauſæ internæ ſunt in effecto, vt principium in principiato, effecta ſunt in cauſis per dependentiam: Effecta ſunt in fine, vt opus architecti, color floridus in ſanitate. Omnia ſunt in Deo, id eſt, Dei virtute ſubſiſtunt, viuimus in Deo, id eſt per Deum: Sic cum dicimur in manu Dei eſſe, notatur cauſa conſeruans: nos ſumus in Deo, vt ſuſtentante, ſeu per modum dependentiæ. Deus eſt in nobis per efficaciam, & gratiam, per verbum, Sacramenta, Spiritum, caro Christi eſt in λόγῳ per ſubſiſtentiam. Deus eſt in ſanctis per aſſiſtentiam ſpecialem. Λόγος eſt in carne Chriſti, vt habitator in ſuo templo. Surculus eſt in trunco, per inſitionem ac dependentiam, Anima eſt in loco per accidens, quia corpus quod informat in loco eſt. Locus vt terminus, ſeu extremitas in aliquo eſt, non vt in loco, ſed vt ſubiecto corpore continente aliud corpus. Locus non eſt in aliquo vt ſubiectum in adiuncto. Lumē cuius traiectio momentanea eſt in aere, vt medio, Lux & color ſunt in loco deſignationis ſpatij. Itaque lux duplex, triplex, centuplex, denique in vno eſſe poteſt loco, neque tamen locum ſibi occupat, quia alia lux in eodem loco, vel millies maior eſſe poteſt.

Deus in loco cœleſti præeminentia maieſtatis, ſeu gloriæ, non occupatiui loci occupatione. Magnitudines & corpora ſunt in loco, loci occupatione & complexione, ita vt locum occupent, & compleant. Anima eſt in corpore, & in corporis partibus, vt informās ſit in informato, improprie dicitur, contineri ſub corporis qualibet parte, Gregor. de Valentia. Species ſubiecti materialis eſt in oculo vt organo, in aere vt medio. Lumen in oculo, vt viſio fiat, vt organo in perſpicuo, vt medio in colore, vt obiecto materiali, Zabarel. de viſu pag. 795.

Anima eſt in ſanguine, tanquam in propria diſpoſitione corporis neceſſaria. Anima enim eſt actus corporis viuentis. Viuere autem eſt per calidum & humidum, quæ in anima per ſanguinem conſeruantur. Thom. Aquinas materia tertia de creatione.

Sanguis eſt in corpore, vt pars in toto. Chriſtus eſt in animis noſtris præſentia gratię, Corpus Chriſti eſt in animis noſtris præſentia ſpirituali, ſeu κατὰ εἶδος eius. Res ſignata eſt in ſigno per repræſentationem: myſteria, arcanum, inuiſibilemque theſaurum, ſub externa viſibilique ſpecie latentem continent, ſed ita latentem, ſicut res ſignata latet in ſigno, hoc eſt, per ſimilitudinem repræſentatur & intelligitur. Non autem latentem ſicut contentum in continente, ſeu latibulo corporali, & locali, ſicut fingunt corpus Chriſti latere ſub accidentibus.

Filius eſt in patre, vt ortum à principio, eſt in principio, vt productum immanens eſt in producente per emanationem. Pater eſt in Filio, vt producens, per emanationem, non eſt extra productum, vt ſol non eſt extra lucem, anima non eſt extra intellectum. Tempus eſt in nobis, vt adiunctum internum (duratio) in ſubiecto re exiſtente, nos ſumus in tempore, vt ſubiectum in adiuncto externo ſeu circumſtantia. Nos ſumus in loco ſubſtantiæ, quibus accedit locus, vel vt adiuncta recepta, in ſubiecto, ad ſe recipiente.

Deus præibat filios Iſrael die in columna nubis, nocte in columna ignis in ſpecie humana ambulauit, in horto locutus eſt cū Adamo ſecundum ſuam diſpenſationem. Ipſa natura, ſeu ſubſtantia Dei corporaliter videri nequit. At per ſubiectam creaturam, eandemque corpoream, non per ſuam ſubſtantiam Deus oculis apparuit mor-

ruit mortalium. Ipſa Dei eſſentia per ſemetipſam viſibilis eſſe nullo modo poteſt. Deus corporali ſpecie ſeu ſimilitudine mortalibus ſenſibus ſignificationem ſui dare potuit, lib. 2. Trinit.cap.10.14.18.l.3.cap.11. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔστι ταῦτα, atque hæc eiuſmodi ſunt.

INÆQVALIA.

Inæqualia in Geometr. proprie ſunt, quę magnitudinibus diſcrepant, vt quorum alterum maius, alterum minus eſt.

In Logicis etiam Imparia inæqualia dicuntur.

Contra Æqualia dicuntur, quorum magnitudo eadem eſt.

Æqualitas eſt vel Poſitiua, vel Priuatiua.

Poſitiua eſt inter quanta finita, quorum initia & fines adæquantur, ita vt neutrum ab altera excedatur.

Priuatiua eſt eorum, quæ in terminorum negatione conueniunt.

Vſus.

Infinitum infinito æquale dicitur æqualitate priuatiua: Hic enim termini non adæquantur, qui nulli ſunt. Ratio dicitur eſſe inter æqualia vera & poſitiua æqualitate. Eſt enim certa σχέσις, (habitudo) quæ finitam vtriuſque quantitatem ſupponit.

INCIRCVMSCRIPTVM.

Incircumſcriptum, ἀπερίγραπτον, primo accipitur late, vt non ſolum Deo, ſed etiam Angelis conueniat. Neque enim Deus, neque Angeli dicuntur eſſe in loco circumſcripte, περιγραπτῶς. Sic accepit Vitus Amerbachius lib. 4. Phyſic. cum ait: Definitiue ſeu incircumſcriptiue in loco eſſe dicitur, quod ita eſt in loco, vt cum hic ſit eſſentia, non ſit alibi, ſine partium exaggeratione, ſine extenſione, ſine dimenſionibus, adeoque non vt alia pars eius ſit in alia parte loci, hoc eſt, ſuperficiei corporis continentis, ſed ita vt totum ſit in corpore aut loco, vt punctum, in quo eſt: Sic anima eſt in corpore, ſic Angelus & ſimiles eſſentiæ, quæ quantitatem non habent, & hoc ideo, quia hæ ſubſtantiæ ſunt ſimplices & indiuiſibiles. Quare improprie quoque ſunt in loco ſeu ὁμωνύμως.

Sic dicunt Scholaſtici, Corpus Chriſti in Sacramento altaris non eſſe circumſcriptiue, ſed definitiue, hoc eſt, ita vt anima in corpore, idque per miraculum, aut ſingularem Dei, non ipſius corporis, potentiam. Huic opponunt eſſe in loco circumſcriptiue, id eſt, ſecundum quantitatem ſeu dimenſiones, & ita vt pars eius, quod eſt in loco, ſit extra partem. Id dici poteſt etiam eſſe in loco extenſiue.

Secundo ἀπερίγραπτον ſtricte ſumitur, vt ſoli Deo conueniat, vt qui maxime incorporeus ſit & ſimpliciſſimus.

INCLINATIO,

ἔγκλισις.

Inclinatio accipitur ſtricte & laxe.

Stricte inclinari eſt habere ſe in potentia naturali ad aliquid reſpectu cuius habet actiuitatem: ita habitus inclinat potentiam ad agendum.

Laxe eſt eſſe in potentia ad aliud ſine omni actiuitate ad contrarium. Hæc inclinatio tribuitur materiæ ad formam. Reſpectu enim formæ materia nullam habet actiuitatem.

Inclinatio eſt actus in voluntate vel natura. Itaque voluntaria eſt, vel naturalis. Synonyma fere ſunt: Inclinatio, connaturalitas, amor ſeu appetitus naturalis, Naturale deſiderium, virtus inſita (quæ proprietas eſt naturalis formam conſequens, vt ſunt *Inclinare eſt actum aliquo modo cauſare.*

grauitas, leuitas, quibus res ad ſua loca naturalia, quibus eæ conſeruantur, tendunt, & aliæ qualitates, quibus vel conſeruantur ἐν τῷ εἶναι, vel corrumpentibus reſiſtunt.) ἐπιτηδειότης, habilitas, Vid. Biel. l. 3. diſt. 27. quæſt. vnic. & Boet. 4. de Conſol. metro 6. & 3. de Conſol. proſ. vbi ait: Dedit creatis à ſe rebus Deus hanc vel maxime manendi cauſam, vt quoad poſſint, naturaliter manere, hoc eſt, durare; deſiderent.

In Doctrina Aſtronomica & Geographica Cœli partes vocantur ſegmenta & inclinationes. Segmẽta ſunt Græcorũ paralleli, id eſt, præſcriptiones æquales inter ſe factæ à circulis æque diſtantibus, quorum punctum medium eſt in vtroque vertice, quem Græci dicunt polum. πολεῖν enim vertere eſt.

Inclinationes ſunt Græcorum κλίματα, Climata, id eſt, ſegmentorum ſeu parallelorum certi tractus à vertice ad medium circulum.

Ita appellatæ, quia medio circulo ſubiecti populi rectum cœlum ſupra ſe habere dicuntur: (id eſt, æquatori ſeu æquinoctiali orbi ſubiecti habent ſphæram rectam) propterea quod linea ab eo circulo ad axis medium punctum demiſſa rectum vtrumque angulum conſtituit. Axis eſt à vertice ad verticem ducta linea. Vitruuius vocat Inclinationes Cœli l. 1. c. 1. Pontanus in Poemate Cliuos. Clima eſt à κλίνω, quod quælibet plaga duobus intercepta parallelis certo ſpatio (in quo dimidiatæ horæ percipitur varietas) inclinet ad polũ, vel declinet ab æquatore.

Vſus.

Quæritur, vtrum Exiguus Regulus, vel Troglodyta, vel Tyrannus ſit à forma, an à noſtratis Cœli ſegmentis ſeu inclinationibus? Prius affirmat Scal. poſterius Cardanus intendere videtur Scaligero, qui interim non negat à ſoli fœcunditate, vi Cœli, quæ ſunt alicubi minora, eſſe alibi magnitudine potiore.

An pa[...] tas cer[...] rum ſp[...] rimi à [...] mare [...] ſtituta [...] in Nat[...]

INCOMPOSSIBILIA.

Incompoſſibilia & Incompaſſibilia Barbarorum ſunt, Die ſich nicht bey einander leiden mögen/ ἀσύςατα, ἀσυνδύνατα.

Contraria in gradibus intenſis pugnãt inter ſe formaliter, & ſe formaliter exigunt ſeu extrudunt è ſubiecto, quia ad poſitionem vnius conſequitur defitio alterius ob Incompoſſibilitatem ipſorum inter ſe terminorum, vt caloris & frigoris.

Incompoſſibilitas:
- Phyſica, per Naturam tantum, vt Virginem eſſe & parere.
- Abſoluta, qua duo non poſſunt eſſe ſimul nec per diuinam potentiam.

INCONVENIT.

Non inconuenit barbarum; Latine, Non eſt incommodum, vt: Non eſt incommodum idem agere & pati interdum.

Agere) id eſt, fundere ex ſe actiue.

Pati) id eſt, in ſe recipere; vt anima intelligens fundit ex ſe vt fonte potentiam intelligentem, & eandem in ſe recipit.

Inconuenit idem agere ac pati, hoc eſt, non conuenit.

Agere) Actione coniuncta cum motu, quæ maxime propria ſeu phyſica eſt.

INCORPORATVM.

Incorporatum eſt vox Phyſica, Optica, Aſtronomica.

Anima

Anima enim dicitur Incorporata propter vnionem cum corpore. Humidum miſtorum manans ab Alberto M. dicitur incorporatum commiſcibile & cõtinuatum eſſe.

Planeta dicitur Incorporatus Soli cum minus 16. ſcrupulis abfuerit à Sole ante vel poſt.

Eodem ſenſu planeta dicitur eſſe in CORDE ſolis. At ſi plus 16. ſcrup. minus tamen mediate ſeu orbis diſtat à Sole, combuſtus dicitur. Liber vero à combuſtione, ſi diſtantia eius à Sole maior eſt 15. gradibus.

Optici dicunt lucem eſſe incorporatam colori. Hæc incorporatio metaphorica eſt.

INCORPORATIO.

Huius vocis vſus duplex eſt, alter Philoſophicus, alter Theologicus. Philoſophicus in Phyſica, ἑνσώτωσις, vnde per analogiam etiam ad Politicam ſeu Iuriſprudentiam tradncta eſt. Exemplum Opticum eſt Lux ſui & aliorum manifeſtatiua colorum per ſui incorporationem in ſuperficie humidi perſpicui effectiua, ita loquitur Auguſtin. Bartholom. Anglicus l. 8. Vitellon. Alhacc. in commentat.

In Theologia Incorporatio, ſeu ἐνσωμάτωσις, primum ſignificat ἐνσάρκωσιν Filii Dei: Deinde κοινωνίαν noſtram ſpiritualem cum Chriſto.

INCREPATIO, GRÆCE ἐπιτίμησις.

Ethica vox eſt Increpatio; & nihil aliud eſt quam ob deſertum officium reprehenſio & increpatio. Aliud eſt *cohortatio*, quæ eſt ad officium (id eſt rectam ſeu ἠθικὴν actionem) incitatio, *Admonitio* vero eſt proprii officii oſtenſio. Gualt. md. de ciuil. facult. lib. 4. cap. 12. Græce νουθεσία, quaſi mentis in ſuum locum repoſitio, ſic dicta.

INDICTIO.

Indictio eſt numerus annorum quindecim oſtendens annum, quo Romanis tributa ferri ſolebant, & quotus ſit annus poſt tributorum ſolutionem indicat: Hæc appellatio eſt metonymica, proprie enim indictio vel denunciatio, impoſitio, vel imperatio, ipſum tributum, ſeu ipſa exactio, quæ à principibus populo indicitur. ab indicendo, id eſt imperando. Indicere forum dicitur Magiſtratus in prouinciis, cum & locum & tempus deſignat, quo cauſæ in conuentu agantur. Eſt & indictio, indicatio, vel ſignificatio, ſeu indicitum: vt indicatio criminis: vel eſt precii rei vendendæ conſtitutio, ſeu æſtimatio venditoris eſt, vt liceri & mercari emptoris. Indicare pro æſtimare, hoc eſt pretium rei venalis ſtatuere, Græcis eſt ἀξιοῦν. Eſt & indicare interdum idem quod deferre ſeu accuſare, vt index eſt, qui crimen indicat ſeu defert. Vide Buceum in Genealog. & Aſt. Pædianum. Indicatiuus verbi modus in Grammaticis eſt ſimpliciter enunciatiuus.

INDISCIPLINATVS.

Indiſciplinatum Barbari Philoſophi & Logici ἀπαιδεύτους vocãt, id eſt, eum, qui non nouit τρόπον παιδείας.

Ignis calefacit, cur? Quia habet calorem. Cur autem calor calefacit? Alia ratio non eſt, quã quod calor eſt calor. (ideſt, talis eius natura eſt) Indiſciplinati autem eſt quærere cauſam, vbi non eſt cauſa. Gabr. Biel. lib. 1. diſt. 41. Vt quærere cauſam voluntatis Diuinæ, quæ eſt ſui ipſius regula: eius cauſa ſi quæritur, non inuenitur, ait Auguſtin. de ciuitate Dei.

2. Barbari Ethici ita vocant hominem excutientem diſciplinam, ungezogen.

INDIVIDVA.

Per indiuidua interdum intelliguntur ſin-

ſingularia, quæ numero inter ſe ſunt diſtincta, vt ſunt Cicero, Petrus: interdum ſpecies indiuiduæ ſeu vltimæ, ad quas vſque progrediendum eſt diuidendo, & ibi conſiſtendum. Singularia vero vt infinita propter nunquam deficientem eorum ſucceſſionem relinquenda. Sic accipit Ariſt. l. 2. Top. loc. 2.

Indiuiduatum.

Indiuiduatum eſt, quod eſt in ſingulari ſeu contractum ad ſingulare. Thom. Aquin. quæſt. 1. de anima. Vniuerſalia no habent eſſe in rerum natura vt vniuerſalia ſunt, ſed ſolum quatenus ſunt indiuiduata. Idem, Formæ indiuiduantur ex propria materia. Idem: ſi anima eſt hoc aliquid, oportet vt ſit aliquid indiuiduatum.

Indiuiduari.

Indiuiduari dicitur cum forma, quæ per ſe non ſubſiſtebat, per materiã in ſubiecto producto eſſe realiter & ſubſiſtere incipit. Principium indiuiduationis eſt id, per quod forma alicuius, quæ per ſe non ſubſiſtebat, incipit ſubſiſtere in hoc vel illo.

Quod eſt principium indiuiduationis alicuius rei, id non poteſt alteri rei, quæ ſuppoſito ab ea re diſtinguitur, ineſſe, vt: Id quo ego ſubſiſto, & ſum indiuiduum quoddam ſeu ſingulare, non eſt in re aut in alio homine, alioquin tu eſſes ego.

Indiuiduatio eſt principium indiuiduæ naturæ formale. Scalig. ex. 307. ſect. 17.

INDIVISIBILE.

Indiuiſibile
- Formæ quædam, vt Deus, Angelus, anima noſtra.
- Terminus continui in
  - Permanentibus, punctus.
  - *Succeſſiuis*, Momentum.

M. Aquarius in Dilucid. pag. 171.

Quædam.] Sunt enim teſte Auerroe 2. de anima, aliquæ formæ diuiſibiles, quæ ſi diuidantur, quælibet illarum pars exercet vitæ opera, vt eſt pars plantarum, quæ ſi replantetur, adhuc producit arborem, qualis etiam eſt pars deciſa animalis annuloſi, quæ habet ſenſum & motum ſecundum locum conſtrictionis & dilatationis.

Flaminius Nobilius in Ariſt. de Generat. & corr. commentar. l. 1. pag. 9 . & 96. quamuis, inquit, Species multæ rerum ſeſe habeant vt numeri; non tamen omnes. Ac in mixtis videtur potius fieri nouus numerus, id eſt, noua eſſentia ex pluribus numeris ſimul coniunctis, quam ex vnitate addita priori numero, cuius diuerſitatis illud in cauſa eſſe poteſt, quod formæ Elementorum intenduntur & remittuntur (quod tamen Soncinas negat l. 12. quæſt. 68.) icircoq; mixtæ ſine alia vnitate nouam ſpeciem promere potuerunt.

Actus etiam quidam ſunt diuiſibiles. Poteſt portio aliqua Cœnæ Sacræ auferri, (vt fractio panis) nec tamen neceſſe eſt totam Cœnam tolli euertiq;, vt euertitur ſublata manducatione & bibitione. Sicut, teſte Philopono; conſtat temperamentum quadam latitudine, cuius ſi portio aliqua auferatur, non continuo totum temperamentum euertitur, ſed perſtare poteſt, quãuis requirat iuſtam quandam latitudinem, cuius nimia portione dempta totum euerteretur.

IN-

Digitized by Google

INESSE.

Ineſſe eſt vel *per veram inhærentiam*; ſic ineſt albedo parieti; ſic vulnus ineſt corpori: ſic actio tranſiens in patiente: *vel per Denominationem*, ſic actio tranſiens eſt in agente. Dicitur enim, Ignis calefacit.

Ineſſe ſeu attribui πρώτως:
- Sine medio Cauſæ. Schegk. Riſibilitas (πρῶτον καθόλου, quod cum ſubiecto ſuo eſt ἀντίστροφον) ineſt homini vt πρώτῳ ſeu primo ſubiecto, ſed non πρώτως, id eſt, primo.
- Non alii ſubiecto priori vel prius. Zabar. Homo eſt proprium ſubiectum, cui primo riſibilitas attribuenda. Compoſitum eſt proprium ſubiectum, cui primo eſt accretio attribuenda. l. de Accret. c. 24.

Ineſſe dicitur alicui vel actu, vel imputatione, vt ineſſe in aliquo peccatum eſt ineſſe actu ſeu realiter, vel imputatione ſeu reatu.

Peccatum ceſſante ipſius actu eſt in eo, qui peccauit, reatu. Mag. ſentent.

Coroll. Itaq; denominatur aliquis peccator ex reatu, quamdiu is durat. Reatus autem eſt obligatio vel damnatio ad pœnam.

INEXISTENS.

ἐνυπάρχον Ariſtoteli l. 5. Top. loc. 24. ſignificat id, quod actu alicui ineſt, nullo addito modo Neceſſarij, contingentis aut poſſibilis.

Ineſſe.

Ineſſe aliquid rei negatur dupliciter.

Nam quædam rei cuipiam ineſſe negamus, aut quia illa non habet, vt cum dicimus nigrum non eſſe album, aut quia excellentiori nota & perfectiore ratione habet, quá nos eam ex tali locutione ſignificamus, vt cum negamus albedinem eſſe albam, non quia nigra ſit, ſed quia non ſolum, ideo nec eſt nigra, quia eſt alba, hoc eſt, quia habet albedinem, ſed quia ipſa albedo eſt. Vid. Picum Mirand. De Ente & Vno.

Duo dicuntur ineſſe aliquando vt vnum & vt plura, exempli cauſa: Sapientia, Bonitas, & alia Dei attributa inſunt Deo vt plura, nō ſecundum rem (ſunt enim vna ſimplex diuina eſſentia) ſed ſecundum denominationem diſtincta, dicuntur autem plura propter nominum pluralitatem, vnam diuinam perfectionem ſimpliciſſimam nihilominus ſignificantium. Inſunt autem non per inhæſionem vel adiacentiām (vt mihi, vel tibi aliquid inhæret vel adiacet) ſed per identitatem.

INENS.

Nouatum à Scaligero, quod opponit *ambienti* 2. lib. de plant. Neq; ambiens, vt ambiēs eſt temperatum, quæ attingit, neq; (vt ad monſtrum monſtroſo vtar telo) inens vlla cauſa eſt temperamenti noſtri. Intromiſſus enim ſpiritus per guttur ad cor, atq; per totum corpus (vt hoc donemus falſum) diſperſus non continet temperaturam, ſed moderabitur calori, ne exſuperet cœtum illum.

In ſe ipſo eſſe.

Totum ineſt in ſuis partibus ſimpliciter. In ſe ipſo eſt κατά τι. Totum autem in ſe ipſo eſſe dicitur reſpectu partium ſuarum, quæ ſunt & id in quo eſt aliud, & id quod eſt in illo. Nam & ea quę parti conueniūnt, tribuuntur toti, vt ſciens dicitur aliquis, quod pars animæ λογιστικὴ ſeu διανοητικὴ ſit talis. Hoc dicūt veteres ſic: Aliquid in ſe

eſſe per ſynecdochen, vt ſi dolium cum vino habeatur pro toto, id in ſe erit, quatenus pars, hoc eſt vinum ſit in parte, vt vaſe. Vt nihil ſit aliud ſic totum eſſe in ſeipſo, quam totum ex partibus conſtare, quarum altera inſit alteri. Vit. Amerbachius.

INEXPLICABILE, INSOLVBILE.

Inexplicabilia ſunt, quæ neſcio quas anſas & vncos perplexitatis Dialecticæ ſecum inſerunt, vt pro cognitione veritatis ad neutram partem videaris propendere poſſe.

Talia fuiſſe mentientes ſeu ψευδομένους paralogiſmos, teſtatur Cicer. 2. Acad. his verbis: Quid igitur? hæc vera, an falſa ſunt? Si te mentiri dicis: idq; verum dicis: mentiri verum dicis. Hæc ſcilicet inexplicabilia eſſe dicitis, quod eſt odioſius, quam illa, quę nos incomprehenſa & nō percepta (ἀκατάληπτα) dicimus. Sed hæc omitto. Illud quæro; ſi iſta explicari nequeunt, nec eorum vllum iudicium inuenitur, vt reſpondere poſſitis, vera ne an falſa ſint, vbi eſt illa definitio, effatum eſſe id, quod aut verū, aut falſum ſit? Et paulo poſt: Vide ergo hanc concluſionem probaturuſne ſis: *Si dicis te mentiri, verumq; dicis, mentiris; dicis autē te mentiri, verumq; dicis, Mentiris igitur?* Ex quibus talem poſſimus deducere Syllogiſmum, vt Stoici dicebant, Inexplicabilem:

Syllogiſmus Inexplicabilis Stoicis.

Si mentiri te dicis, verumq; dicis, mentiri te, verum dicis.
Sed mentiri te dicis, verumq; dicis.
Ergo mentiri te verum dicis.

Sed interpretes Græci mentientē ſeu ψευδόμενον ita explicant, vt ſcribit Lilius in Hiſtoria Poetarum & in Dialogiſmis: Epimenides ait Cretenſes eſſe mendaces, & ipſe eſt Cretenſis. Ergo & ipſe mendax. Igitur non eſt credendum ei. Sunt ergo Cretenſes veraces, & illis credendum. Et hic Cretenſis. Ergo & ei credendum. Aiuntq; Philetæ mortem obtigiſſe, quod hoc tortuoſum diſſerendi genus ſoluere nequiuerit. Declarat hoc eius Epitaphium, cuius meminit Athenæus:

Hoſpes ego hic ſum Pſeudomenes, me ſermo Philetam
Perdidit, & curæ noctibus Heſperiæ.

Inexplicabil. hoc exemplum eſt: ſomniauit quidam ne ſomniis crederet. Si enim crediderit, tum ſequitur credendum non eſſe. Ita ſi nihil ſciri poteſt, neceſſe eſt idipſum ſciri, quod nihil ſciatur. Si autem ſcitur, poſſe nihil ſciri: falſum eſt ergo quod dicitur, nihil poſſe ſciri. Sic inducitur dogma ſibi ipſi repugnās, ſeque diſſoluēs. Αὐτο-

Simile quoq; exemplum hoc eſt; verum eſt effatum; Nulla datur veritas. Ergo ſequitur veritatem eſſe. Hæc & ſimilia ſunt Inexplicabilia illa, ex quibus ſe Stoici profitebantur colligere, exceptiones quaſdam primi principii: Omne effatum aut eſt verum, aut eſt falſum. Propterea aliquis doctrina eorum imbutus dicere poſſet, eſſe quaſdam enuntiationes, in quibus verum à non vero diſtingui non poſſit, ideoq; ex iſta propoſitione, Nulla veritas datur, non minus poſſe hauſiri verum, quam non verum.

Sed quia non videtur ferendum Philoſopho Peripatetico & Platonicō primum principium exceptionem pati, iccirco omnis mouēdus eſt lapis, vt ex iſtis inexplicabilibus laqueis & pedicis nos omnino expediamus & explicemus. Iacob. Mazon. ſect. 3. l. 1. cōparationis Philoſophiæ Plat. & Ariſt. Dicimus igitur cū Talentonio, quē Mazon. hic laudat, in hæc abſurda Stoicos incidiſſe ob Ignorationem Elenchi. Eſt autem ignoratio Elenchi, cum aliqua quinq; conditionum omittitur earū, quæ ad conſtituendam contradictionem requiruntur. Contradictio enim fit cū loquimur de eodē, ad idē, ſecundū idem, ſimiliter, & in eodē tempore, ad quod poſtremū etiā conditio eiuſdem loci referri debet. Vna itaque ha-

harum conditionum deficiente, non eſt contradictio. In ante dictis autem Stoicorum Inſolubilibus, quæ videntur, contradictio non eſt ſecundum idem. 1. Mendaces enim dicebantur Cretenſes in Pſeudomeno, dum referuntur ad hanc vel illam rem, de qua loquebantur. Verax autem erat Epimenides, quia referebatur non ad hãc vel ad illam rem, de qua loquebantur Cretenſes, ſed ad ſuam orationẽ, qua dicebat Cretenſes eſſe mendaces. Vel vt melius explicem, dicebantur mendaces eſſe Cretenſes apud Ethnicos, quia paſſim iactabant Iouem apud ſe eſſe mortuum & ſepultum. Sic Callimachus: Dicti fuerunt Cretenſes ſemper mendaces, quod ſint Iouis ſepulcrum fabricati, cum nunquam ille obierit, perpetuoq; ſit. Quod ad factum reſpiciens Epimenides, quem Paulus Apoſt. adducit, dixit: κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, id eſt, Cretenſes ſemper mendaces, quia mentirentur Iouem Opt. Max. & immortalem apud ſe mortuum. Erant ergo mendaces ratione huius inſignis mendacii, quod agnoſcens Epimenides & deteſtans verax dicebatur.

2. Eodem modo ſomnium, quod vt verum proponitur, ad ſomnia referebatur, ita vt eſſet ſomnium ſomniorum. Somnia vero, quæ falſa videbantur, erant illa, quæ non ad ſomnium, ſed ad phantaſmata referebantur in ſomnio alicui occurrentia. 3. Pari ratione, qui dicit nullam eſſe veritatem, negat entium, ita vt ſunt, comprehẽſionem, ideoque propoſitio ad hanc entium incomprehenſionem relata, omnẽ tollit veritatẽ. At ſi ad ſuimet cõprehenſionem referatur, aliquam veritatẽ ponit. Ex quibus patet eas propoſitiones, vt ad diuerſa referuntur, modo vniuerſalium, modo particulariũ induere naturam: vt quando ad res, quas ſignificant, referuntur, vniuerſales ſint, quãdo autem ad orationem vel ad ſomniũ, quod de illis eſt, particulares nominentur. Nec eſt, quod dicas, vniuerſales proprio ambitu particulares etiam comprehẽdere, quia ſicut cœlum ſe ipſum tegere non dicitur, etiamſi omnia circumplectatur: ita vniuerſales illæ propoſitiones res quidem omnes poſſunt continere, quas ſignificant, non tamen ſe ipſas. Vide etiam, ſi placet, Dialecticam Sueſſoni cap. de Inſolubilibus, & in hoc Lexico vocem *ſignificatio formalis & materialis.*

INFERI.

Inferi & ᾅδης opponuntur modo iis, qui in cœlo ſunt, modo iis, qui adhuc in terris viuunt, qui vocantur à Luciano οἱ ἄνω id eſt ſuperi. Inferi igitur ſunt mortui & ſepulti. Exemplis hoc pateſcit è Luciano ſumptis.

Relinque tropæum in terra: ἐν ᾅδῃ γὰρ εἰρήνη: apud inferos enim pax eſt. Idem: Ille quidẽ ad Deos aduolauit immortales, tu vero vmbra (εἴδωλον ὤν) ad inferos (εἰς ᾅδου) aduenisti. In dialogo Herculis & Diogenis. Idem quid prohibet animum ipſum eſſe in cœlo (ἐν οὐρανῷ) me vero mortalem veniſſe ad inferos (παρὰ τοῖς νεκροῖς.) Idem Diog. periculum eſt te triplicem iam feciſſe Herculem. Her. Quonam modo triplicem: Diog. Hoc quidem modo: nam ſi vnus in cœlo exiſtit: tu vero apud nos (inferos) imago, corpus autem in Oeta, iam in puluerem verſum, hæc tria iam ſunt, &c.

In doctrina Sphærica inferi dicuntur, qui verſantur in inferiori Hemiſphærio, ſuperi qui in ſuperiori, quæ diſtinctio rationis eſt, nõ realis. Ἐν παρόδῳ addo, quod Eraſmus Roterodamus cenſet non eſſe ſatis latinum infernus pro loco inferorum, vt dicendum ſit deſcendere ad inferna ſeu ad inferos, non ad infernum.

Infernus enim adiectiuum eſt pro inferus. *Improbitate ignes infernos improbus intrat.* Ill. M. Landt.

Aſt inferna accipitur ſubſtãtiue: vt in Arat. Subiens inferna leonis, id eſt, infernas ſeu inferiores partes.

INFINITVM.

Infinitum in Grammaticis idem eſt, quod incertum ſeu indefinitum. Sicut contra finitum eſt certum: ſic Scaliger lib. 4. de cauſis Lat. ling. c. 78. proprium eſt ſingularis numeri, finitum eſſe, id eſt, certum, quia ſcimus quantum ſit hominum, cum dicimus Homo. At pluralis infinitus eſt, non quod fine careat, nihil enim in natura ἄπειρον infinitũ. ſed quia ſit ἀόριςος incertus. Si enim dicas Homines, quot ſint, neſcias: itaq; additur aliquid præſcribẽs, vt decem, viginti.

Verbum finitum eſt, quod numerũ certo flexionis fine definitum adſignificat. Infinitum, quod vna terminatione quemuis numerum adſignificat, vt amare, amauiſſe. Improprie enim modus, qui dicitur infinitiuus, videtur dici eſſe ſine numeris & perſonis Matthiæ Bergio.

In Grammatica Mauritiana nomen infinitum eſt, quod nullo caſu flexum eſt, vt nequam, quatuor. Sic dictum, quia finis eius non mutatur ſeu flectitur. Finitum contra.

In Logicis nomina infinita ἀόριςα ſunt, quibus omnes res poſſint nominari, exceptis iis, quæ nominantur ſeu affirmantur finitis nominibus. Quibus opponuntur finita, quibus vna res ſignificatur.

In Phyſicis cauſæ ſunt finitæ, id eſt, certæ numero vel infinitæ, id eſt numero indefinitæ, incertæ.

Quibus per ſe fit quippiam, cauſæ finitæ ſunt: at quibus ſecundum accidens infinitæ ἀόριςοι, vt morietur ille, quia venenum ſumpſit, per ſe cauſa mortis eſt venenum. Ac vt ſumere venenum, infinitæ per accidens præceſſerũt cauſæ, vt quia iratus ei aliquis erat, & vt iraſceretur in cauſa fuit fractum poculum.

De infinito axiomata ſunt.

Infinitorum nulla eſt comprehenſio.

In infinitis nihil primum, nihil medium, nihil vltimum. Ergo ſi erunt cauſæ infinitæ, neque prima, neque media, neque vltima erit. Schegk. in explicatione Ariſtotelis de interpretatione pag. 143.

In Phyſicis quidam materiam primã corpus infinitum vocant, hoc ſenſu, quod non ex ſeipſo finitum ſit, ſeu quod ſecundum propriam naturam, nullos ſibi certos terminos præſcribat. Sic Zabarella. Iohannes Grammaticus materiam ait eſſe corpus infinitum, non quidem infinitum actu (tale enim nõ datur. Et materia prima ſemper eſt actu ſub terminis & finita) ſed infinitum Mentis tantum abſtractione à finibus ſeu terminis.

Infinitum
- Simpliciter Deus
- In certo genere κατά τι
  - Prima materia conſiderata
    - In ſe ſimpliciter
    - In quoquo compoſito.
  - Corpus naturale.

Explicatio tabulæ.

κατά τι Materia prima] Ea enim etſi ſemper ſub aliqua eſt forma, dicitur tamen δυνάμει infinita, quatenus eſt in potentia ad omnes formas.

Corpus naturale] Hoc enim etſi eſt ſimpliciter finitum propter formam ſubſtãtialem, dicitur tamẽ infinitum ſecundum quid, id eſt ſecundum potẽtiam materiæ ſuæ, quatenus propter materiam

riam capax eſt infinitarum formarum accidentalium: Sic ignis ſuapte natura poteſt (paſſiua potentia) in infinitum augeri.

Infinitum
- Per ſe, ac ſuapte natura. Sic Deus infinitus, ſua eſſentia & actu puriſſimo.
- Per accidens & per aliud. Sic quidam dicunt humanam in Chriſto naturam infinitæ eſſe virtutis, ex accidenti & per aliud (non tamen formaliter) hoc eſt propter Deitatem, cui hypoſtatice eſt vnita. Hac virtute factum eſt, vt peccata mundi ſint expiata.

Infinitum
- Eſſentia, natura, potentia actiua, Duratione.
- Potentia paſſiua: Extenſione: Intenſione, vt linea infinite extenſa. Albedo infinite intenſa.

Finitudo & infinitas etiam formæ tribuitur à nonnullis Scholaſticis, vt Thomæ ſectatoribus.

Forma finita eis eſt, quæ finitur materia, eſt igitur talis ex vnione cum materia.

Infinita dicitur, quæ non finitur, id eſt, non coarctatur per materiam, cum ſit forma abſolute & ſimpliciter, id eſt, non coniuncta alicui materiæ.

Infinitum in arte, & infinitum in natura, Auerroes diſtinguit ita vt dicat: Colores eſſe infinitos in natura, licet in arte ſint finiti. Non incommode hoc dictum videtur.

Immenſum ſeu infinitum, quod dimenſionem ſeu finem non habet.
- Syncategorematice: Potentia, mentali abſtractione, vt Zabarella loquitur. Ab infinito in potentia, ad infinitum actu nulla eſt conſecutio.
- Categorematice: Actu. Hæc immenſitas non poteſt communicari vlli creaturæ.

Canon. Ab infinito Syncategorematice ad infinitum categorematice nulla eſt conſecutio, id eſt: Ab infinito in potentia ad infinitum actu.

Infinitum
- Negatiue ſeu ἁπλῶς, quod ſimpliciter nec habet, nec habere poteſt finem vllum: vt negatiue, immortale, id eſt ſuapte natura eſt, quod nulla ratione poteſt mori, ita Deus eſt infinitus, & immortalis.
- Priuatiue, quod finem quidem non habet, ſed potuit tamen, aut etiam num poteſt habere, vt cœcus priuatiue dicitur non videns: Etſi enim non videat, tamen eius naturæ non repugnat, potuiſſe, aut poſſe videre.

Infinitum.

Quæſtio eſt, an alicuius creaturæ actio poſſit eſſe infinita? Reſpondent Theologi, peccatum eſſe infinitum: Peccatum autem materialiter actio eſt, quædam igitur actio creaturæ infinita eſt. Reſpondet ſubtiliſſimus Scotus lib. 4. diſtinct. vlt. circa finem. Peccatum dicitur infinitum, non formaliter, ſed cauſaliter, cuius diſtinctionis hæc eſt ſententia: Peccatum dicitur infinitum, quia ſeparat à ho-

no infinito, ſicut contra bonitas & integritas coniungit nos cum infinito: at malitia formaliter infinita non eſt.

Infinitum in Deo non dicitur per extenſionem, ſicut in quantitate continua, ſed per negationem: quia non finitur, ſeu determinatur aliquo.

Quomodo virtus Dei dicatur infinita?

Primum virtus Dei dicitur infinita ratione effecti, quia non contrahitur ad aliquos effectus, cum omnem virtutem producat.

2. Comparatione cum alijs, quia eſt ſuper omnē virtutē, ita vt hoc ipſum, quod nomine virtutis cōmune intelligitur, non adæquet diuinam virtutem, ſed ea minus ſit. Hoc Scholaſtici dicunt non terminari per commenſurationem alicuius virtutis.

Quid ſit virtutem non terminari commenſuratione virtutis alicuius.

3. Ratione actionum ad effectus terminatarum, quia non terminatur per ea, quæ ſunt, cum poſſit infinitis modis & virtutes alias infinitas producere, præter eas, quæ ſunt, vt tamen propterea non hebetetur aut debilitetur eius actio omnis virtutis effectrix.

4. Dicitur Infinita: quia non terminatur intellectu, id eſt, diuina virtus cuncta excedens ineffabilis eſt, nec ſatis comprehendi poteſt. Thom. Aquinas in Dionyſium. Virtus autem Deo tribuitur, ſicut à ſapientia & vita. Primo, quia omnium rerum virtutes in ipſo primordialiter & ſupereminenter exiſtūt. Secundo cauſaliter, h. e. quatenus eſt cauſa omnis virtutis. 3. ratione actus, quatenus ipſe operatur, producendo omnia autem ſecundum virtutem immutabilem & indefatigabilem.

INFINITE.

Simpliciter, ſine modo, ſine adiunctione ſeu determinatione, vt; Infinita quæſtio eſt, cū quæritur prædicatū de ſubiecto ἁπλῶς, ſine adiūctione modi, vt; an Cœlum ſit æternū? *Definite* ex modo & adiunctione. Hinc quæſtiones dicuntur definitæ, quo pertinent Modales.

Scaliger Infinite & proportialiter ἀντιτίθεσι ex. 307. ſ. 18. Nonnulli Deum ipſum voluerunt intellectum agentem (de quo Ariſt. l. 3. de anima) temere admodum. Æqualiter enim in omnibus reciperetur & eluceret. Non enim debet aut poteſt Deus impediri à materia. Neque agit proportionaliter, ſed Infinite cauſa prima. Oportet igitur Intellectum hunc eſſe aliquid cauſarum ſecundarum.

At ego puto aliquando poſſe τὸ proportionaliter τῷ Infinite ſupponi, non opponi. Etſi enim Deum infinite agere non negem, tamen etiam conuenienter rei naturæ agit. Dat animam non materiæ ligneæ vel lapideæ, ſed ſubiecto δεκτικῷ & idoneo. Sic illuminat quidē hominum mentes, ſed mentē hominis recte adfectum eſſe oportet, vt diuini luminis ſit aptū & idoneum ſubiectum, phantaſiæ organon oportet eſſe bene informatum. Sic ſolis lux aerem & vitrum penetrat, vt quæ tranſparentia corpora ſint, ſed non lignum aut ſaxum, quæ corpora ſunt opaca. Rationis expers, ſtipes aut fungus non eſt capax diuinorum myſteriorum.

Natura[l] Gratia ſu[p]poſita & ſubſtrata ſunt.

INFLVERE.

Influere proprie liquidorum eſt, vt aqua, vinum influunt. Metaphorice eſt immittere, quaſi influxu ſeu influendo dare ſeu communicare, ſeu per influxum cauſare, effectiue ſeſe impertiri. Scot. l. 4. anima non poteſt animare partem remotiorem à corde, nec dare ipſi vitam non organice (immediate) niſi det cordi vitā, quo mediante, influat vitam in cæteras partes organicas diſtan-

diſtantes,ſicut patet ex Philoſ.in lib.de animal:quia cor eſt magis diſpoſitum ad ſuſceptionem vitæ, quam alia pars, id eſt,non poteſt anima cauſare vitam in parte remotiori, niſi prius cauſet in parte propinquiore. Vſurpatur dupliciter.1.abſolute, vt cauſa prima plus influit,quam ſecunda. 2. Tranſitiue, Spiritus Sanctus efficaciter regenerat gratiam influendo. Deus indurat non influendo malitiam, [illegible] non conferendo ſubſidium, ſeu non adhibendo gratiam duritiem cordis emollientem. Sol per ſuam elongationem eſt cauſa congelationis non impertiendo frigiditatem, ſed non influendo calorem. Dicitur & caput influere in membra.

Alberti Mag. hoc Barbarum eſt : Lumen influitur extremitati perſpicui, 2. de anim.tract.3.cap.7.

INFORMATIO.

[illegible]

Informatio materiæ
- Per inhæſionem. Potentiæ & actus, ſeu operationes animæ materiam informant ipſi inhærendo. Vt viſiua facultas, & viſus informant materiam oculi,ita vt ei inhæreant.
- Per περιχώρησιν, id eſt,intimam inſinuationẽ. Anima informat materiam, eique ſuum eſſe ſubſtantiale impertit, ſeu communicat, per omnes eius partes ſe intime inſinuando,caſq; animando.

Anima intellectu ſimplex & immaterialis poteſt materiæ ſuum eſſe οὐσιῶδες communicare per modum περιχωρήσεως (immeationis & immanſionis) ſed nequit materiæ communicare immateriales ſuas potencias,& eas operationes, quæ ab his eliciuntur, ita vt materia eis informetur. (Quanquam intellectio aliquo modo communis animę &corpori dari poteſt,quatenus intellectio non fit abſque conſortio animæ & corporis,ac intellectio animę in corpore pendet à ſpeciebus, quæ ſenſuum comparantur miniſterio, & quatenus oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata. Colleg.Conimb. 2.de anima,c.1.quæſt,7.art.2. Anima intellectiua in hoc vitę ſtatu, omnem cognitionem haurit à ſenſibus, & quoad vſum etiam ſpecierum ſaltem maiori ex parte dependet à corpore, quatenus oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata.

Informatum interdum opponitur prorſus conformato ac perfecto. Sic Scaliger. Finis dicitur informare actionem,quia dat actioni nomen, vt bona ſit actio,cuius finis bonus, mala contra,cuius malus.

Informatiue idem eſt,quod per informationem.

INFORMARE.

Philoſophis informare primum eſt, ſe vt formam dare: quod eſt formæ. 2.eſt dare formam,quod eſt efficientis cauſæ,vt naturæ, vel Dei. 3. eſt formam eſſe. Exempli cauſa ; Anima informat corpus quoddam, ſcilicet idoneum ad receptionem, non animatum, vt ſimulatque animatum fuerit, ſit animati forma.

Efficiens autem, cauſa informat quoddam corpus non animatũ,quod formã recipiens fit animatũ, & ita anima eſt forma animato. Hic ſoluitur argumentum: Si anima informat corpus, informat aut animatum, aut non animatum. Non animatum, quia quod animatum eſt, iam informatum eſt,

non inanimatum, ſum quia eſſet forma non animati, vt lapidis. 4. Informare Scaligero & oratoribus eſt principium operi quodammodo informe & impolitum dare. Eſt hoc arte agentis. Exempli cauſa. Hæc breuiter vt potui informaui. De hac re orationem informaui. Hæc eſt informata cogitatio. Cic. ad Atticum. Ab iis artibus quibus ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet. Cic. pro Archia. Hæc ſunt quæ de colorum natura, omnium in Philoſophia difficillima, à paucis vix dum informata commentabar. Scaliger exerc. 325. Sect. vltim. id eſt, inchoata, nõ omnino perfecta, affecta potius. In hac 4. ſignificatione non accipit Scaliger, cum dicit: ſi vna forma mundus informaretur, aut reliquæ formæ omnes illius formæ partes eſſent, aut ab illa eſſent informatæ, quorum vtrumque perabſurdum eſſet. exerc. 6. ſect. 2.

INFORTVNA, Δυϛυχία.

Barbara vox eſt Aſtrologorũ in Genethliac. Iis eſt alia infortuna maior vt ♄ alia minor vt ♂ vterque planeta eſt malus, infortunatus, maleficus, Sed Saturnus infert mala cum tarditate & diu durantia. Mars vero ſubito, & cito tranſeuntia. At ♃ & ♀ boni, fortunati, benefici, dicuntur; Hic fortuna minor, Ille fortuna maior ☉ ☿ & ☽ naturam inter bonos & malos mediam obtinere cenſentur. Quo fit vt à nonnullis mediocres dicantur & medii.

Diſtinctio ab effectis.

Iuppiter eſt homini velut, & Venus alma benignus,
Qui ſatur eſt annis contra cum Marte malignus
Mercurius Medius cum lumine vtroque putatur.

INFRIGIDATIO.

Infrigidatio Barbariuſculum pro frigefactione, Cicero dicit refrigeratio ἔμψυξις Græce, alterationis ſpecies eſt. Eſt enim non frigidi in frigidũ mutatio, quæ fit modo naturaliter, modo violenter. Exempli cauſa, Somnus fit infrigidatione cerebri, quæ ex calore eſt ſubducto, vt in omni coctione, ea quę dicitur elixatio ſeu ἕψησις. neceſſe eſt eſſe ἀτμίδας, id eſt vapores, qui exhalent: ita cum coctio in ventriculo inchoata eſt, ἀναθυμιάσεις (euaporationes) ex ventriculo aſcendunt in faſtigium cerebri, & quia cerebri calor à corde ſubtractus eſt, frigeſcit cerebrũ, & ad huius infrigidationem illæ ἀναθυμιάσεις ibi condenſantur in liquorem ad modũ pluuiæ, perinde ac ſi vapor in calido hypocauſto illius, orbibus vitreis frigidiuſculis condenſatur, & in guttulas colliqueſcit: ille liquor hinc inde fluens ſuauiter afficit & humectat cerebrum, ac decidens tandem obſtruit meatus, & orificia neruorum. Hæc infrigidatio cerebri duplex eſt, Altera κατὰ φύσιν: Altera παρὰ φύσιν. coacta ſeu violenta. Infrigidatio κατὰ φύσιν fit, quando calor & ſpiritus ſub noctẽ introrſum ad vitalia reuocantur. Nam cum ſubter occaſum ſe abſcondit, natura nonnihil ſentit ſe langueſieri, igitur cor tum ad ſe reficiendum copioſius pabulum attrahit, caloremq; exterioribus membris ſuffuratur, vnde vires exhauſtas interdiu recolligit: cũ enim membra, quæ ſunt in perpetuo motu, vt cor & cerebrum, nec quiete poſſunt refici, natura ordinauit, vt aliquo modo priſtinus vigor illis reſtitueretur, nempe cordi attractione caloris, cerebro vero quod diurnis contentionibus exiccatur, rigatione & humectatione. Et hæc infrigidatio eſt cauſa ſomni naturalis.

Cauſ... ni ...

Violentia cerebri infrigidatio non fit ex reuocatione caloris & Spiritus ad ſuum principium, qui tum magis foris ſunt

ſunt, ſed aliunde & ex cauſa alia, ſiue pharmacis ſoporiferis (ſomni conciliatoribus) ſiue ex vino halituoſo, crapula, vel cibo & potu halituoſioribus, & illi habitus conciliant etiam ſomnum hoc modo de die, cum fumi iuſto copioſiores, vt in ebrio, aſcendunt ad ſuum faſtigium, cerebrum, etſi tum maxime caleſcit, agitatione & contentionibus diuerſis, tamen non habet calorem ἀνάλογον, id eſt, calor eſt imbecillior, quam vt fumos illos diſcutere, & conſumere poſſit, propter copiam eius. Proinde fumi ibidem denſati ſua copia, & quantitate premunt cerebrum, & calorem eius, & tandem prorſus obruunt, & extinguunt, ex quo fit, vt cerebrum infrigidetur παρὰ φύσιν, vel βιαίως, & ita ſomnus oboritur, qui quantum naturam reficiat, ſub ſenſum cadit.

INGENIVM.

Ingenium (quaſi ingenitum & connatum) accipitur vel generaliter vel ſpecialiter.

Generaliter pro inſita vi & natura cuiuſque rei, ita etiam conuenit inanimis.

Specialiter accipitur proprie, vel improprie.

Proprie, ſi continet vim feliciter ac facile inueniendi ac fingendi in hominibus, & vim memoriæ, teſte Cicer. Improprie ſi accipitur analogice in brutis quibuſdam, vt in pſittaco, Elephante, vel metonymice, pro artibus, quæ ingenij beneficio diſcuntur, vel inueniuntur, vt Ouidius:

Ingenium quondam fuerat precioſius auro.

Ingenium maxime proprie dictum, eſt facultatis rationalis animi conſtitutio, ad intelligendum aliquid, ſiue inueniendo, ſiue diſcendo. Seu ingenium eſt naturalis aptitudo ſeu facultas, qua nos diſcimus, & per nos ipſos cogitamus, ſeu inuenimus aliquid. Ingenij genus eſt εὐφυΐα, Latius enim patet hæc illo, nā (generatim eſt natiua animi corporisve bonitas) ſpeciatim eſt bona animi conſtitutio per naturam, tū ad verum, tum ad bonum, nec tantum eſt εὐφυΐα ingenij, ſed etiam iudicij naturalis. Aſſentitur Scheckius Topic. loco 39. hæc eſt reuera εὐφυΐα poſſe recte eligere verum & fugere falſum. Sed Ariſtoteli ingenij pars eſt naturalis facilitas ad aliquid diiudicandum.

Ingenij pars eſt εὐμάθεια, id eſt, recta conſtitutio ad diſciplinas apprehendendas. Eſt & pars ingenij ſolertia, Græce ἀγχίνοια, hoc eſt, celeris inuentio medij termini. Ariſtotel. in fine libri 1. poſt ſeu eſt celeritas in inueniendа cauſa rei.

Σύνεσις id eſt perſpicientia veri, non eſt idem cum ingenio, etſi ei affinis ſit. Verſatur ἐν πρακτοῖς, id eſt, perſpicit, & iudicat res prudentiæ ſubiectas.

Eſtque politica, vel πνευματικὴ (ſpiritualis, Theologica. At ingenium eſſe poteſt ſine iudicio. Memoriam quoque cum Cicerone de finibus ingenio comprehendi, exiſtimamus. Sic Cicero, Docilitas, memoria, quæ fere vno appellantur ingenii nomine, eas virtutes qui habent, ingenioſi putantur.

Iudicium qui ingenio ſubiiciunt, cum iis non facit Scalig. nam iudicium ſi de actione loquaris, ſeu eſt, probatio, ſeu improbatio ratione ſententiæ, ſeu eſt actus mentis, opus effectum cognoſcentis, & perpendentis, ſeu eſt reflexio mentis ſuper priorem notionem vel eſt ingenioſe inuentorum perpenſio, hoc eſt, (vt ita dicam) manſionum veluti ruminatio, ad coquenda conſilia, vt ait Scaliger.

Si loquaris de poteſtate ſeu vi intellectus, eſt ratio reflexa, expoſita enim, quæ

inuenit aut accipit, accuratius recenſet, ac quædam admittit, notas aliis inurit. Huc illud Scaliger. Inuenta perpendimus, reuocamus ad reflexionem rationis, tanquam Lydium lapidē, incudem, ſeu ignem, id vocat iudiciū: Ingenium ergo ad inuentionem neceſſarium eſt, & ad eam requirit dexteritatem ac aciem, ad doctrinam etiā expoſcit docilitatem & iudicium: iudiciū verò ad inuentorum perpenſionē, & rectam inuentorum approbationē.

Doctiſſimus Petrus Molinæus diſc imen hoc agnoſcit, cum ait: Philoſophia eſt lima iudicij, & ingeniorum cos. A iudicio abeſſe poteſt memoria, & viciſſim, quia ſæpe fit, vt qui valeat memoria, à iudicio ſit inops. Multi memoriā fatigant, ſed non habent iudicium.

Varietas ingenii pendet tum ex temperamento corporis, tum ex varia diſpoſitione mentis, & conſtitutione organorū, & facultatum adminiſtrarum, vt φανταστικῆς, (imaginatricis.)

Diſtinctiones ingenii variæ ſunt. Ingenium enim ſubtile eſt, vel craſſiuſculum, acutum vel hebes. Perſpicax vel minus perſpicax, velox vel tardum, acre vel minus acre (quanquā acrimonia etiam iudicio tribuatur.) Acrimoniam & perſpicuitatem eſſe tantum ſpiritus, qui illuſtre & viuum reddunt ingenium, author eſt Piccolhim. grad. 2. cap. 4.

Ab ingenio ſolerti ſubtilia producuntur effecta, & contra hebetis vulgares ſunt operationes.

Subtilitas eſt vis intellectus, qua difficilia cognitu facile comprehenduntur.

INHÆRERE.

Inhærere eſt exiſtere in aliquo, vt in ſubiecto, à quo habet actualem dependentiam inhæſiuā. Eſtque Accidentis, cui ſubſternitur propria ſubſtantia.

Scholaſticis Inhærentia eſt
- *Aptitudinalis*: Aptitudo, vt accidens in ſubiecto exſtat. Hæc aptitudo eſt, non repugnantia nexu prorſus indiſſolubili naturam accidentis conſequens. Dicitur & POTENTIALIS, eſt propenſio ad inhærendum. Actus inhærendi.
- *Actualis*, conditio ſeu modus exiſtentiæ, quo actu accidens ineſt ſubiecto.

Volunt autem Scholaſtici ſecundum naturæ ordinē ſeu ordinario naturæ curſu legeque, ſeu Dei potentia ordinaria accidens actu inhærere ſubiecto: Abſoluta autem Dei potentia poſſe extra ſubiectum exiſtere & manere incolume: vt tueantur Tranſſubſtantiationē. Ita ergo *dependentia* quoque accidentis à ſubſtantia fuerit vel Potentialis vel Actualis. Eodem modo VNIO Accidentis cum ſubſtantia, potentia & actu diſtinguitur. Etiam dicitur in materia inhærere forma. Anima eſt forma immaterialis materiæ tamen inhærens, id eſt, in materia tamen exiſtens ſeu immerſa in materia. Zabar. de Aur. & materia, cap. 15.

Inhærere primo accipitur laxe, vt inhęrentia non tantum conueniat in accidentia, ſed etiam in naturam, in animam, atq; ita ponitur pro inexiſtere, ſeu receptum eſſe in aliquo, ſeu ſubiectiue INESSE. Sic Zabar. lib. de nat. cap. vlt. Cum ſumimus Eſſe in ſubiecto, prout competit etiā formæ ſubſtantiali & ſignificat inhærere in materia & illā informare. Sic omnis forma naturalis eſt in ſubiecto. Itaque ſi anima in materia inhæret, & eam informat, & dat eſſe corpori animato, abſque dubio anima eſt in ſubiecto, & eſt talis corporis natura. Ita ergo inhæret quid per informationē vel οὐσιωδῶς, vt natura animato corpori, in quo recepta eſt, vel acciden-

Tam ... ralte... in Ph... accep... verſu...

dentaliter, vt virtus animæ. *Deinde accipitur ab Ariſtotele preßius*, vt tantum accidentib. & affectionibus tribuatur internis, vt cum dicitur Accidens, qua ſaluum eſt, ſemper inhæret.

Nullum enim accidens eſt SEPARABILE, id eſt, nullũ accidens per ſe exiſtit (extra ſubiectum) exiſtit. Axioma hoc nullam patitur ἔνςασιν, nullam admittit exceptionem. *Et ſeparari accidens à ſubiecto eſt accidens penitus interire.*

Inhærere eſt vel Poſitiue, vel Negatiue. Poſitiue inhærere eſt habere inhærentiam, vt Modum vnionis cum ſubiecto. Hoc proprie eſt inhærere. Ita inhæret qualitas corpori. Ita inhærent diſpoſitiones materiales, hoc eſt, infixę in ipſa materia.

Inhærere negatiue eſt non eſſe ſeiunctum à ſubiecto. Hoc proprie eſt inniti, ſuſtineri, ſuſtẽtari, vt circumſcriptio ſubſtantiæ à prima dependentis.

Priori modo infima in ſubiecto omnia accidentia realiter ab eo diſtincta: vt qualitates.

Secundo ea, quæ formaliter tantum vel modaliter à ſubiecto differunt, vt relationes (vt paternitas) & alii modi accidentarij. Horum maior eſt vnitas cum ſubiecto, quam per poſitiuam inhærentiam. Itaque & Inhærentia dicitur vel Poſitiua vel Negatiua, propria, vel minus propria, vere vel quaſi. Dicitur hinc ſubiectum Inhæſionis, vt cum nonnulli docent ſubiectũ Inhæſionis, omnium accidentium eſſe totum compoſitum.

Vſus.

Hæc vocis explicatio vſum habet in quęſtionib. 1. An anima inhæreat materię, & omnino: An Forma inhæreat materiæ. Sic loquitur Phyſiologus quidam doctiſſimus: Generatio terminatur ad formam ſubſtantialem, non quidem ſeparatam à materia, ſed & inhærentem intimeque coniunctam. 2. An Inhærentia ſit modus exiſtentiæ accidentium duntaxat, an omnium: poſterius negandum. Quia tempus quod tanquam menſura ſuo menſurato externe adhibetur, non inhæret illi.

Pro Inhærere interdum dicitur ſubſiſtere ſeu exiſtere in alio, eſſe ἐνυπόστατον, non eſſe ἀνυπόστατον. Porro Inhærere aliquid dicunt Scholaſtici, vel actu vel inclinatione.

Inhærere eſt accidens eſſe in ſubiecto per intimam præſentiam: Accidens inhęrere ſubiecto addit dependentiam à ſubiecto, & hæc dependentia ſeparari non poteſt ab accidente, quia non diſtinguitur ab accidente. Nihil enim aliud eſt, quam talis natura, quæ naturaliter nequit ſeparari à ſubiecto, Biel 3. libr. diſt. 1. quæſt. 1. opponitur aſſiſtere.

Vnum de Deo prædicatur non per modũ inhærentis, vel adiacentis, ſed ſtantis, vel per ſe ſtantis, id eſt ſubſtantiæ.

Pro Inhærere etiam Metaphorice vſurpatur ſedere. Inſidere & infixum eſſe, vt corrupto corpore facultates corporeis organis inſidentes non magis ſuperſunt, quam accidentia ſublato ſubiecto. *Facultates animæ organicæ pereunt vna cum corpore.*

Quæ vero organis non inſident (ſeu vt alii loquuntur, quæ organis affixæ non ſunt) id eſt, quarum proprium ſubiectum eſt anima, non magis intereunt, quam proprium à ſuo ſubiecto re ipſa remouetur. *Facultates non organicæ non intereunt.*

Intellectus materialis non eſt virtus inſidens in corpore.

Cardano affectus ſedem in voluntate, in quod Scaliger animaduertit.

Interdum ineſſe vel inhærere in aliquo ſeu alicui, eſt in aliquo ſeſe, ſeu vim ſuam exercere. Peccatum inhabitat, ſeu ineſt in membris corporis noſtri, id eſt in membris vires ſuas exerit. *Paulus Rom 7.*

Modus accidẽtis quoad ἐῖναι. Inhærentia & Adiacentia differunt. Inhærentia maxime proprie eſt accidentis: ſed Adiacentia etiam eſt ſubſtantiæ, vt veſtimentum, galea corpori adiecit, non inhæret. Habitus vltimum prædicamentum, eſt adiacentia, id eſt, applicatio rei per ſe exiſtentis (ſubſtantiæ) ad aliam rem. Verum alia quoq; eſt adiacentia cum conuenit inhærentiæ, vt Figura eſt corporis adiacens ex ſententia Alberti Magni, & inhæret tamen corpori figurato.

INNITENTIA.

Innitentia eſt quo quid innititur alteri. Natura humana innitur ſuppoſito verbi per ſpecialem gratiã, qua innitentia (verbi) ſublata natura humana eſſet ſuppoſitum, Gab. Biel. lib. 1. diſt 30. q. 4. Idem vocat communicabilitatem, & inniti, communicari.

Subſtantia eſt, quod nulli innititur, ſed eſt per ſe Antonius Fauentinus contra Picum.

Aliquid alteri innititur
- Vt forma ſubiecto
- Pars toti.
- Conſtituens conſtituto.
- Natura ſuppoſitanti, id eſt perſonanti, vt anima & corpus dicuntur in τῷ λόγῳ.

Alteri nõ inniti, idem eſt interdum, quod in ſe ſubſiſtere, vt ſuppoſitum perſonę.

Perſona verbi quodammodo terminat innitentiam humanæ naturę.

INSISTERE.

Inſiſtere Barbarum eſt, pro ἐνυπάρχειν (inexiſtere) ſeu ineſſe, opponitur ei aſſiſtere: Sic virtus inſiſtens aſſiſtenti, vt proprium extraneo. Gab. Biel. lib. 4. diſt. 5. quæſt. vnic. Ex Scoto. In corpore naturali, eſt operatio naturalis, qua vnum membrum per virtutem ſibi inſiſtentem & propriã operatur in aliud: non ita in corpore myſtico, quod eſt eccleſia, vbi operatio miniſtri diſpenſantis Sacramenta non eſt naturalis, ſed ex voluntaria ordinatione, nec miniſter agit ad effectum gratiæ virtute propria, ſed miniſterium tantum exhibet (eſt cauſa ὑπηρετικὴ, id eſt inſeruiens Chriſto) & Chriſtus Sacramentorum inſtitutor ſuo ſigno aſſiſtit, ad producendum eius effectum (eſt cauſa ὑπηρετοῦσα) vtens ſacerdotis miniſterio. Sed Picus Mirand. loquens pro Inſiſtens adhibet Inhærens, vt verbo aſſiſtit gratia non inhæret. Idem Biel. lib 4. diſt. 11. quæſt. 1. Sacramenta efficiunt, quod ſignant, non per aliquam virtutem inſiſtentem, ſed aſſiſtentem. Talis erat virtus S. Spiritus virginem Mariam obumbrantis.

INSITIO.

Inſitio accipitur proprie & phyſice, & improprie & politice.

Phyſice vt cum dicitur ſurculus arbori eſſe inſitus, id eſt implantatus.

In Theologia dicitur per aſſumptionem perſonalem, naturam humanam filio Dei, tanquam partem quandam (extraneam) hoc eſt naturaliter & per ſe non pertinẽtem ad hypoſtaſin illam) perſonæ mediatoris inſitam & veluti implantatam eſſe.

Hinc pars dicitur inſititia, quę eſt aduen-

tītia

titia ſeu extranea, talis eſt ſurculus in arbore, vt toto, cui per ſingulare artificium eſt implantatus.

Pohtice pro contractu, quo vſus vel dominium vtile fundi à domino transfertur ad colonum vt eum colat, & domino ſit obligatus, ad præſtationem alicuius ſeruitutis, Erbbeſtändtnuß. Græce Emphyteuſis; quæ pertinet ad iuſtitiam commutatiuam.

INSTANS.

Inſtans phyſicis eſt idem, quod non tempus, ſeu extremum temporis, quod impropriè dicitur tempus momentaneum, & indiuiſibile, ſeu indiuiduũ. Quidam inſtans appellarunt, quod Grammatici vocant præſens, eo quod inſtet cedenti præterito, de quo vid. Scalig. de cauſis Lat. ling. c. 113. Scotus inſtans naturæ dicit, quod Scaliger vocat momentum naturæ, ac facit id duplex primum & ſecundum. Verba Scoti ſunt lib. 2. diſt. 16. imaginandum eſt, quod anima quaſi in primo inſtanti naturæ, ſit natura talis. in 2. inſtanti ſit operatiua (ſeu potens operari) & potentiæ, quæ ſunt principia operationum, contineatur vniſiue in eſſentia. Sic Scalig. ex. 5. ſect. 6. propria etſi ſunt natura ſubſtantiis ſuis poſteriora, non tamen re, ſed ſunt aut ipſamet res in ſecundo momento naturæ, vt vult Scotus, aut ſaltem omnino inſeparabilia.

Inſtantanee eſt in inſtanti, hoc eſt puncto, ſeu momento temporis, cui opponitur, cum mora, lente, tarde, Græce ἀχρόνως.

Pro eodem etiam dicitur in oculi nictu vel in oculi ictu. Vid. prouerb. Gilberti 435. Baldo etiam Inſtantaneum eſt, quod eſt valde modicæ durationis.

INSTANTIA, ἔνστασις.

Inſtantia Ariſtoteli & Ioanni Grammatico in 2. prio. cap. 26. eſt propoſitio contraria propoſitioni propoſitæ, ſed differt à propoſitione, quia inſtantia vel contrarium vniuerſale introducit, vel particulare. Ammonio in prædicamẽtis etiam inſtantia eſt cum quæſtioni non credimus, ſed etiam ſubuertimus. Alberto Magno in prior. Inſtãtia duobus dicitur modis. Primo propoſitio inſtans abſolute, ſecundo ipſa ratio, per quam huiuſmodi propoſitio probatur. Eidem Inſtantiæ ſyllogiſmus vniuerſalis pertinet ad demonſtrationem. Ad Dialecticum tam vniuerſalis, quam particularis.

Oratoribus inſtantia etiam eſt intentionis depulſio ſeu ἀντιλογία, ſeu ἀντίστασις.

Inſtans eſt obſiſtens, reclamans ἐνστάτης & ἐνστατικὸς, repugnans, non cedens, aduerſarius in iudicio, ἐν enim hic ἀντὶ ſignificat.

INSTAVRATIO.

Inſtaurare eſt renouare, verbũ eſt ab Inſtar. Eſt igitur quaſi ad inſtar & ſimilitudinem prioris aliquid reficere, eſt in priſtinum ſtatum reducere.

In nutritione Inſtauratio triplex eſt, prima eſt ante ἀκμὴν, cum plus accedit ad corpus, quam deceſſit. Ac iſtud quod plus accedit, fit nutrimentum, quo corpus creſcit & augeſcit. Secunda fit tempore τῆς ἀκμῆς (vigoris) atque hic accedit tantum, quantum deceſſit, & non tantum quantum in antegreſſa inſtauratione.

Tertia eſt, in paracme ſeu παρακμῇ (id eſt remiſſione vigoris), vbi fit minus, quã deficit natura: igitur non ſemper agit ſimiliter in alimentum. Calor enim innatus humorem ita carpit, vt tandẽ eum depaſcatur, & ita his deſtruatur.

Reſtaurationis vocem pro inſtaurat. Scalig. improbat exer. 195. vbi ait Medico.

rum libri ἐβαρβάρωσαν (Barbarum fecerunt)te Cardane, qui non ſemel infelici verbo Reſtaurare vteris. Hoc alii quoque politioris eruditionis ſtudioſi ante eum annotarunt.

Sed tamen Tacitus & Iuſtinus hiſtorici etiam verbo Reſtauro vſi ſunt.

INSTRVMENTVM.

Inſtrumentum non mouet niſi moueatur, agit ex virtute principalis agentis. Thom. Aquin. vt Humanitas Chriſti quodammodo diuinitatis Inſtrumentum agit in virtute eius.

Quæ Chriſtus in humanitate ſua fecit vel paſſus eſt, ex virtute Deitatis opus ſunt nobis ſalutaria.

Reſurrectio Chriſti eſt cauſa efficiens reſurrectionis noſtræ virtute diuina, cuius proprium eſt mortuos viuificare.

Inſtrumentum { Coniunctum. | Separatum, quod mouetur per coniunctum. }

Virtus Inſtrumenti { Inchoatiua cum inſtruitur. | Completiua cum mouetur à principali agente. }

Omnes actiones & paſſiones Chriſti operabantur inſtrumentaliter, in virtute diuinitatis ad ſalutem humanam, Thom. 3.q.4.& 6.capp.

Ab efficiente. Inſtrumenta ſunt naturalia vel artificialia. Naturale, vt lapis Indicus, quo expoliuntur ſagittæ. Artificiale, vt malleus. Inſtrumenta ſunt aut ad agendum, vt fiſtula, nauis, currus; aut ad faciendum, vt malleus, incus.

Inſtrumenta ſunt vel ad perfectionem comparata, vt acus, malleus, aliqua ad deſtruendum, vt tela. Faciunt tamen aliquid hæc quoq; pauca ex homine cadauer. Inſtrumẽta ſunt vere vel quaſi. Quaſi, vt ſeruus apud Ariſtot. in politicis, & equus.

Inſtrumenta ruſtica ὄργανα γεωργικὰ ſunt Varroni lib. 1. Rei ruſticæ cap. 17. { Vocalia, vt ſerui. | Semiuocalia, vt boues. | Muta, vt aratra, plauſtra, trahæ. }

Vnum & idem poteſt eſſe δεκτικὸν receptiuum huius & inſtrumentum alterius. Quo fit vt σκεῦος ſignificet & vas & inſtrumentum. Vas, qua receptaculum eius quod recipit, ac complectitur. Inſtrumentum, qua vtenſile eſt Domini.

Cum Paulus Apoſtolus dicitur σκεῦος electum, intelligitur organon, ſeu inſtrumentum electum.

At quid hoc, quod Scaliger dicit Poetices lib. 3. inſtrumentum inter cauſas numerat Plato, cuius ſententiam non temere ſequi debemus? Reſpondetur, ſi quis ita inſtrumẽtum numeret inter cauſas, vt ſub efficiente id nõ comprehendat, aut non contineri dicat, is errat.

Quæritur, vtrum voluntas dum conuertitur à Deo, habeat ſe pure paſſiue tantum, an etiam actiue?

Vſus in Theologia. Hominis mens & volun-

lutas eſt δεκτικὸν,ſeu ſubiectum qualitatum & inclinationum nouarum, à Spiritu Dei per verbum, in conuerſione excitatarum, ſeu donatarũ. At inſtrumenti ſeu efficientis ſecundarii rationem habet actionum Spiritus Sanctus. Agimus enim à Spiritu Dei acti.

Vis apprehendendi Domini eſt; apprehẽſio noſtra eſt: à Spiritu acti non coacti credimus. Quis dicat meræ paſſiuitatis eſſe apprehenſionem, ſeu actum [illegible].

INTEGRVM.

1. Integrum proprie denotat ſolas partes materiales. Scalig. in lib. de plantis primo, vt arbor integra dicitur, quæ partibus ad germinandum apparatis prędita fuerit.

Completum ſeu perfectum (cui nihil addi poteſt) plus eſt, quam integrum, eidem Scaligero. illud enim complectitur etiam poteſtates, poteſtatumque tempeſtiua momenta.

2. Integrum interdum accipitur pro abſoluto, vt cum forma aliqua dicitur integra, aut eſſentia hominis integra à Pererio lib. 7. c. 21. phyſi. hoc eſt tota. Ita integrari eſt conſtitui. Entitas totius dupliciter cõſiderari põt, vel in ſe formaliter, & per ſe, vt eſt quędã res diſtincta à ſuis partibus, & ſic ſe tota differt ab omnib. ſuis partib. Vel cõſtitutiue & integratiue, vt dicit relationẽ ad partes, ex quib. cõponitur, & ſic nõ differt aut ſe tota aut ſecũdũ aliquid, ſui à partibus ſuis, lib. 7. phyſ. cap. 22. Perer.

Integrum
- Eiuſdem rationis, cum omnibus partibus.
- Diuerſæ rationis, ſeu diſſimile.

Ita partes Integrales dicuntur
- Vnius rationis ſeu ſimiles; ita quælibet pars materiæ eſt materia.
- Diuerſæ rationis. Talia ſunt membra humana.

Vſus explicationis ſignificationum harũ non eſt nullus.

Quærit Scaliger. An arbor integra dicetur, quæ putata eſt, ac reſpondet: Integra quidem, ſi vitam ſpectes: at non integra μαθηματικῶς, quando, quæ aderant, abſunt.

INTELLECTVS.

Intricatum & plenum obſcuritatis negocium eſt, intellectus naturã perſcrutari. Itaq; ſignificationes & diſtinctiones varias videam⁹. Intellect⁹ primo accipitur pro potẽtia intelligente (vt in lib. de anima) vel pro principio intelligendi.

Secundo pro habitu cognitionis indemonſtrabilium & formarum immaterialium in Eth. & philoſ. ſumitur.

Tertio pro actu intelligendi, vt cum dicitur

Intellectus eſt
- Rectus, cum homo alias res extra ſe cognoſcit.
- Reflexus, cum homo ſeipſum intelligit, id eſt, intellectio. Sic Scaliger exerc. 307. ſ. 2. intellectus (id eſt principium & vis intelligendi) noſter non intelligit ſe per ſpeciem, ſicut cætera Entia materialia, ſed per reflexionem. Hoc autem in immaterialibus & facilè & ſemper fit, ſunt enim eius duæ actiones. Vna recta, altera reflexa. Prima quidem cognoſcit aliquid, ſecunda cognoſcit ſe, & cognoſcere & cognoſcendi habere poteſtatem. Qua reflexione ſeipſum tametſi non diſiungit, tamen geminatur. Et exerc. 307. ſ. 9. Intelligitur res intellectione recta veritas reflexa. Neque enim qui vera dicit, ſcit ſe vera dicere, niſi cum re comparet orationem. Et paulo ante. In compoſito, quod complexum vocant, veritas non intelligitur niſi per reflexionem. Reflexa intellectio cur dicatur, percipitur ex hac alias deſcriptione. Intellectio re-

flexa eſt, cum animus alia intelligens, ad ſe reuertendo, & reflectendo ſeſe intelligit & intelligere ſe agnoſcit. Piccolhominei hoc eſt, niſi forte memoria labor.

Et intellectus alius eſt ſpeculatiuus, alius practicus (non differunt ſubiecto, ſed fine & obiecto.)

Speculatiuus eſt, qui ex principiis theoricis elicit, ἐπιϛητὰ, id eſt concluſiones ad ſciendum: & quidem etiam bonum contemplatur, qua eſt verum.

Practicus, qui ex principiis practicis colligit πρακτὰ, id eſt, quæ ſunt agenda. Quorum principiorum in mente conſeruatio dicitur συντήρησις: vnde oritur conſcientia. Hic intellectus (practicus) ante ſe requirit mentis cognitionem ſeu intellectum ſpeculatiuum, vt ὑπηρέτην & miniſtrum. Nam

In Intellectu practico ſpectantur:
- Apprehenſio.
- Approbatio vel Improbatio.
- Proſecutio vel auerſatio, quæ voluntatis etiam actio eſt.

} REI.

Et intellectus, id eſt intellectio per phantaſmata id eſt, quæ fit ope Phantaſmatum, eſt operatio immanens itaq; ſubiectiue remanet in anima, à qua producitur, non ſuſcipi poteſt in corpore. Id eſt ipſum intelligere, ſubiectiue tantum ineſt in anima rationali. Sola anima exerit hanc operationem, quæ eſt intellectio. Ergo ſola anima eſt proprium huius operationis ſubiectum. Proprium enim operationis ſubiectum eſt, quod eam exerere poteſt. Cum intellectu, vt actione mentis nihil communicat actio corporalis. Ariſtotel. tertio de anima, Intellectus non eſt commixtus corpori, vt ſubiecto. Etſi intellectus, id eſt, intellectio, propria animæ rationalis operatio, obiectiue dependeat à corpore, id eſt à phantaſmatibus, & anima rationalis non intelligat pura & ſimplici cognitione dum eſt in corpore. Et intellectus extrinſecus accedit, id eſt intellectio ſeu ἐνέργεια intellectus dependet ab externo intelligibili, quod verum eſt, ſed non probo, quod Portius illud Ariſtotelis, Mens extrinſecus aduenit, interpretatur de mente, quod attinet ad actum ſecundum, id eſt, operationem intellectus. Nã dubitatio ab Ariſtotele propoſita, non fuit de operatione intellectus, ſeu intellectione, an educatur è ſemine nec ne, ſed de ſubſtantia partium animæ. Philoſopho igitur Mens ſignificat Subſtantiam animæ intellectiue. Archang. Mercen. In dilucidationibus. Et Intellectus, id eſt intellectio, eſt paſſio vel actio.

Anima intellectiua primo producit intellectionem & eandem recipit.

Quid proprium ἐνεργείας ſubiectum.

Non omnis intellectio paſſio eſt, ſc. perficiens, ſed ſola apprehenſio prima notionum, quas ille intellectus, cum agitat, diuidit, componit, deducit: alius eſt intelligendi modus, qui διάνοια appellatur. Scalig. exercitat. 307. ſectione 22.

Int… non… pa… ri…

Intel-

Intellectio
- Apprehenſio ſimplicium obiecti, eſt paſſio. Receptio ſpeciei.
- Διάνοια ſeu notionum agitatio.
  - Simplex
    - Compoſitio.
    - Diuiſio.
  - Compoſita. Commutatio ſeu deductio
    - Syllogiſtica.
    - Methodica ſeu Ordinatiua.

Principium intelligendi, dicitur intellectus poſſibilis, ſeu patiens, ſeu materialis, ſeu primus. Non eſt hic, ait Archang. Mercen. potentia de ſecunda ſpecie qualitatis, quia non eſt facilitas ad intelligendum, ſed principium intellectionis, quod perfici poteſt ab obiecto intelligibili, vt materia à forma. Dicitur autem intellectus poſſibilis potentia, non quidem ad eſſe, quia actu eſt, ſed quia poteſt omnia fieri, vt contra intellectus agens omnia poteſt facere τὸ δυνάμει νοητὸν efficit νοητὸν ἐνεργείᾳ.

Et intellectus eſt manifeſtus vel abditus: id eſt,

Intelligere eſt
- manifeſtum: obliquum, quod non fit ſine phantaſmate, vel adminiculo ſenſus & phantaſiæ.
- Abditum: Directum, per hoc anima intelligit ſe ipſa: Hoc non eſt commune animæ & corpori.

Concluſio Pici 45.

Anima per intelligere abditum, quod eſt directum & permanens, ſine adminiculo ſenſus, aut Phantaſiæ, ſeipſa tantum actu & diſtincte intelligit.

Et intellectus eſt
- Verus, cum homo intelligit rem prout eſt, aut prout non eſt.
- Falſus, ab adiuncta veritate & falſitate. Id eſt intellectio eſt vera, vel falſa.

Obiectio. Ac Auguſtinus Falſum ait, non eſt intelligibile, id eſt, intellectus non poteſt intelligere falſum, ſed tantum verum. Armand. tractatu 2. de tranſcend. cap. 11. Intellectus non poteſt agere in contradictoria. Verum & falſum ſunt contradictoria vt Ens & non Ens. Ergo non poteſt intellectus agere in verum & falſum. R. Dictum Auguſtini κατά τι accipiendum, cum enim intelligere ſit vnum ex ijs quæ dicuntur κατὰ πρότερον καὶ ὕστερον, primo conuenit vero, ſecundario falſo.

Intellectus autem poſſibilis & agens non ſunt partes aut ſpecies animæ intellectiuæ, ſed modi & gradus eius ſecundum rationem differentes. Anima enim intellectiua, vt caret intelligibilibus, & potentia eſt ad illa, dicitur poſſibilis: & habet ſe vt materia. Cum vero ſingula facta eſt, habet alium modum ſeu gradum perfectiorem, & dicitur in actu primo ſeu habitu; Habet & alium gradum perfectiorem, vt agens quatenus abſtrahit. Ac vt lumen facit potentia colores actu colores: ita intellectus agens facit potentia intelligibile actu intellectum, ideoque ſubſtantia actu dicitur. Hic Mercenarius ſic analogiſmo argumentatur. Sicut lumen facit potentia, qui ſunt colores actu: ita intellectus agens omnia facit. Iam vero lumen non facit colores ſecundum eſſe reale, quia colores in te-

Barbari præexiſtũt.

nebris deliteſcentes ſunt iam actu colores, & exiſtunt, ſeu extant ante illuminationem ſed facit actu colores, quo ad actum videndi, quatenus facit vt ſint κατὰ φανέρωσιν, ſeu qua eos ponit in eſſe quodam conſpicuo, vt videantur, cum antea in tenebris deliteſcentes non viderentur. Itaque intellectus non facit omnia ſimpliciter, & ſecundum eſſe reale, ſed facit omnia, vt ſint potentia intelligibilia, actu intellecta, quatenus ponit obiecta in eſſe quodam manifeſto (quod eſt τὸ εἶναι) ita vt intelligantur, cum iam pridem conditionibus materialibus inuoluta perinde ac tenebris non intelligerentur & perſpicerentur. Intellectus igitur agentis officium eſt, illuſtrare phantaſmata.

Cur dicitur agens intellectus? Ac agens dicitur intellectus, cum de poteſtate in actum exit, ſed alijs philoſophis & Theologis agens intellectus non eſt aliquid cauſarum ſecundarum, ſed eſt mens illa prima & æterna, pater ille luminum Deus, qui luce ſua humanas mentes colluſtrat, vt ſemper fieri poſſit intellectio, modo habitus ſit in mente noſtra acquiſitus, & phantaſiæ organon recte comparatum atque affectum. Is illuſtrat phantaſmate mentem humanam, ad contemplandum mouet, quo modo lux colores poteſtate aſpectabiles, actu tales efficit. Sic Alexandro mẽs extrinſecus adueniens eſt Deus in libro de intellectu, quod Zabarellæ non diſplicet. Quid multa? Dicunt mentem humanam & recipere ſpecies à phantaſia, diuina luce illuſtrata impreſſas, & de receptis iudicare, idque vel recte, vel ſecus, prout vel cohærentes, & homogeneas (congeneres) apte connectit, vel imperite diſturbat, alienasque annectit. Ac diuinam illam lucem vocant, ſeu aiunt eſſe mentem agẽtem. Hanc ſententiam inuenies in Zabarell. libr. de mente agente. Et approbat eam Tilenus diſp. de facultatibus animæ rationalis, è cuius argumentis hoc vnum eſt, in omni rerum genere, in quo eſt aliquid primum & per ſe tale, item que aliqua ſecundario talia, certum eſt iſta ab illo habere, vt ſint talia. Quocirca cum mens agens efficiat potentia τοιὸν actu τοιὸν non poteſt alia eſſe, quam mẽs illa prima, & æternus fons omnis luminis. Verum mihi non fit veriſimile Ariſtotelem Naturæ genium in doctrina phyſica de mente hominis ad Dei εἰσροὴν καὶ ἐμφωτισμὸν (influxum ſeu illapſum, & irradiationem) ſeu Deum hominem illuminantem ſeu lucem inſinuantem aſpiraſſe atque aſcendiſſe, quo opinor Plato diuinus philoſophus prouectus eſt. Ariſtoteli vnus intellectus, quatenus enudat ſpecies agens eſt, quatenus earum ſubiectum eſt, materialis eſt iudicio Scaligeri, & omnino eſt poteſtate cognoſcendi, & vatis inſtar ſpirituales ſpecies recipiendi.

Alij vt Melanchthon exiſtimarũt intellectum agentem autorem eſſe omnium inuentionum, exempli gratia horologij, machinarũ, nauigationis, & aliarũ artium eſſe caput, & parentem omniũ cõſiliorũ. Materialẽ vero intellectum eſſe quaſi vſufructuarium & beneficiarum illius. Cæterum ſi ita eſſet inquit Scalig. ex. 307. ſect. 18. omnis diſcurſus & omnis ratiocinatio ab intellectu agente proficiſci videretur, nihil igitur opus eſſet intellectu materiali.

Auerroes denique in paraphraſi Metaphyſices dixit eſſe vltimum motorem cœleſtium. Quæ ſententia eſt temere prolata, nec vlla apud me viget ratio, quæ mihi eam perſuadeat.

Intellectio à Grãmaticis dicitur cum aliquid nõ expreſſum tacite intelligitur. Ennius: Quis tu es mulier qui me inſueto nuncupaſti nomine? Græce ὅσις. Refertur enim tacite ad hominem

quis

quis (homo) τιοσ. vid. Scip. Gent. in parerg.

Intellectiuum rationale.

Intellectiuum primo eſt, quod habet vim intelligendi. Secundo quod intelligit. Tertio quod intellectū vel iudicium rationis ſequitur, quod eſt in parte animæ intellectiua. 4. intellectiuus ſeu rationalis dicitur appetitus quidam nempe voluntarius, non quod intelligat, ſed quod ſit in parte intelligente & ſequatur intellectum, vt illud appetat, quod intelligens cognoſcit. Non enim diligimus niſi cognita, ait Auguſtinus.

INTELLIGIBILE.

Intelligibile in philoſophia dupliciter accipitur. Primo pro eo quod eſt, quod ipſum intelligi poteſt, vt in l. 3. de anima Ariſtoteles. Deinde pro eo quod intelligendi vim habet, vt intellectus agens agit, vt intelligibilis, nō quod ipſe intelligatur, ſed ꝙ per ipſum alia intelligantur, & ita ſit ratio intelligibilitatis aliorū, id eſt actus & perfectio, qua cætera reddantur intelligibilia, Zabar. de mente agente lib. c. 4. Phantaſma illuminatū dicitur actu intelligibile, quia poteſt producere in intellectu poſſibili ſpeciem intelligibilem, quæ eſt intelligibilis formaliter, quia ipſamet recipitur in intellectu. Secundo intelligibile formaliter eſt ſpecies, qua in intellectu, vt coloris ſpecies ſpiritalis in oculo recepta dicitur viſibilis formaliter.

Intelligibile obiectiue: vt phantaſma, ꝙ in phantaſia eſt illuminatum, dicitur actu intelligibile obiectiue tantum, quia ipſummet nō eſt in intellectu: vt color realis in pariete, illuminatus dicitur viſibilis obiectiue tantum, cum nō ſit in oculo, ſed extra intellectuale, in phyſicis Zabarella vſurpat ſemel paſſiue pro νοητὸς, cum ait principia vniuerſaliora in cauſando ſunt à ſenſibus remotiora, & magis intellectualia, & abſtracta à materia, ideo ſunt notiora, ſecundum naturam, & ſecundum rationem. Nolim te hoc imitari.

INTENDI PER SE.

Tripliciter accipitur. 1. dicitur aliquid intendi per ſe, quia non intenditur propter aliud quippiam aſſequendum. Sic ſanitas dicitur intēdi per ſe ab ægroto, non autem deambulatio, quia hæc quæritur gratia alicuius, nempe ſanitatis, illa vero non item. At ſic per ſe à nullo agente intenditur corruptio. Secundo dicitur quid per ſe intēdi, quia in ſeſe eſt obiectum terminans actum intentionis appetitionisue alicuius, ſiue ad aliud quid vlterius referatur, ſiue non. Sic deambulatio dicitur per ſe intēdi, quia in ſe eſt obiectum electionis ægroti, licet ægrotus deambulationem ad obtinendam valetudinem deſtinet. Tertio dicitur intendi per ſe, quicquid neceſſario exigitur, ad obtinendum finem, licet in ſe malum ſit. Sic corruptio (quæ nullam bonitatem participat) intenditur per ſe ſecundaria intentione, ſeu minus præcipua. Suſcipere magis & minus latius patet, quam intendi & remitti ſuo ambitu comprehendit, non ſolum intendi cum remitti, ſed etiam extendi, & contra, quorum illud qualitatis, hoc quantitatis eſt. Formam intendi nihil aliud eſt, quam nouam perfectionem ſibi intimam acquirere (quę graduum intenſione, & detractione, augeſcit, & minuitur.) *Non ſunt æqualis ambitus.*

Formā remitti nihil aliud eſt, quam aliquid intimæ perfectionis amittere.

Fonſeca lib. 8. Metaphyſic. cap. 3. quæſt. 1. ſect. 2 pag. 47.

Intendere eſt tendere in aliud	Ex ſe (mouente ſe in illud.) Hoc principaliter eſt potentiæ liberæ.
	Ab alio motum ſeu ductum. Hoc eſt potentiæ naturalis.

Intentio igitur eſt actus liberi arbitrij, & naturæ, ſed æquiuoce.

Intellectus dicitur intendere aliquid ſeu tendere in aliquid, id eſt aciem ſuam conuertere ad obiectum aliquod.

- Tendere in aliud
  - Finem
  - obiectum
    - Præſens.
    - Diſtans ſeu abſens.

Scotus in Quod. lib. 2. diſtinct. 38.

INTENDO.

Intendere veterum phyſicorum phraſi denotantionem ſcopi & finis habet. Natura inquiunt phyſici non intendit monſtrum, id eſt monſtra non fiunt ex inſtituto naturæ.

Hac enim metalepſi, hoc eſt mutatione obſcurioris in facilius cum terſioribus phyſicis libenter vtor.

Intentio eſt idem quod propoſitum, & inſtitutum, vt conſilium, quod interuenit (Barbari dicunt mediat) inter cauſam efficientem & ſcopum, hoc eſt finem illum, quem ſibi attingendum proponit, qui actionem aliquam dirigit. Eſt enim intentio appetitio, qua agens expetit aſſecutionem ſcopi, vt intentio piſcatoris eſt, piſces capere, capiendi piſces ſunt proximus ſcopus piſcatoris.

Sæpe tamen intentio pro ſcopi eo fine accipitur. Intentio eſt principalis, vel minus principalis.

Vſus.

Huius diſtinctionis vſus eſt in phyſicis & politicis.

Quæritur an natura intendat ſomnum?

Reſponſio eſt, Somnus quidem eſt quiddam φυσικὸν, ſeu κατὰ φύσιν & naturæ vtile, ſed κυρίως loquendo, nõ eſt tale, quod natura intendat. Vt enim natura nec χύλωσιν, nec χύμωσιν intendit, ſed hoc principaliter, vt alimentum quod aſſumimus in ſubſtantiam corporis noſtri conuertatur, hoc antequam fiat, neceſſe eſt, fieri multas alterationes & præcedere χύλωσιν, & χύμωσιν, ſic etiam natura non principaliter Somnum intendit (is enim non habet rationem finis principis) ſed refectionem corporis, cordis, & cerebri, vt vires horum interdiu laboribus & contentionibus nonnihil exhauſtæ, recolligantur, & corpori ſuus vigor priſtinus redeat, atq; hoc facit per ſuas coctiones, & dum hoc agit, interea accidit hoc πάθος naturæ, quod eſt Somnus.

At enim inquis Somnus quies eſt. Ergo finis princeps eſt. R. Hoc ſequeretur, ſi Somnus eſſet quies vniuerſalis, at non eſt quies vniuerſæ naturæ, qualis eſt in lapide delato ad locum naturalem ſeu ad centrum, ſed tantum quarundam partium. Nam dormientes ſe verſant, dentibus ſtrident, loquuntur, nonnihil etiam ſentiunt, aliqui etiam inexplicabili quodam modo obambulant, & caute etiam in periculoſis locis, cuius rei & Galenus & Ariſtoteles mentionẽ faciunt. Quid multa? nulli functioni, quæ vitæ neceſſaria eſt, natura in ſomno quietem concedere poteſt. Cerebrum nẽ in ſomno quidem ſibi in ijs, quæ ſuſtentationi ipſius neceſſaria ſunt, abeſſe poteſt, nec Somnus eiuſmodi infert obſtructionem, quę impedire muſculi actionem liberam poſſit.

INTEN-

INTENTIO.

1. Intentio
   - Proprie dicta; actus mentis, quo tendit in obiectum, intentio formalis.
   - Improprie dicta; obiectum in quod.

Actus mentis fertur, vt intentio auari eſt pecunia. Intentio obiectum. Vtraque eſt prima vel ſecunda.

Prima intentio formalis eſt actus intellectus directus, id eſt, quo obiectum ſuum percipit directè. Secũda intẽtio formalis eſt actus intellectus reflexus, id eſt quo aliquid per reflexionem cognoſcimus.

Prima intentio obiectiua eſt omne id, quod per actum directum cognoſcitur. Secunda intentio obiectiua eſt omne id, quod per actum reflexum intellectus cognoſcitur, ſiue ſit ipſa actio intellectus, ſiue potentia, ſiue ea, quæ conueniunt rebus, prout ſunt in ſubiecto obiectiue.

Exempla.

Cognoſco per actum intellectus directum hominem. Cognitio hæc, qua hominem percipio, eſt intentio formalis prima. Sed quia ad hanc cognitionem intellectus (qua cognoui hominem) ſequitur quidam reſpectus ſeu Ens rationis, fit vt intellectus reflectat ſe in ipſum, & cognoſcat hoc quoq; ens rationis. Et hæc intellectio ſeu actus, mentis reflexus, quo cognoſcit hoc Ens rationis, vocatur intentio formalis ſecunda.

Potentiæ
- Nobiliores, reflectunt ſe in ſeſe
  - Imperfecte, Senſitiuæ: aduertunt enim tantum ſe operari dum operantur.
  - Perfecte, Intellectiua
    - Aduertit ſe operari.
    - Conuertit ſe ad ſuam operationem, id eſt, cognoſcit eius naturam & proprietatem cognoſcit, quemadmodum & ſua principia, & proportionem ſuam cum obiecto & omnia, quæ obiecto conuenire poſſunt, *[illegible]*.
- Ignobiliores, non reflectunt ſe in ſeſe, vt quæ non ſentiunt.

2. Intentio eſt vel Intellectus, vel Naturæ, ſeu naturalis inclinationis. Natura igitur rectè dicitur finem intendere.

3. Intentio dupliciter dicitur. Vno modo motus mẽtis deſtinantis opus ad finẽ. Altero modo ipſe finis intentus, id eſt, ad quam mens actiones ſuas deſtinat.

Vſus.

Quæritur, An intentio faciat opus bonum vel malum, ſeu vt loquuntur, an imprimat ſpeciem operi? Reſpondetur ex hac diſtinctione: Si loquamur de intentione primi modi, ex ea iudicantur opera vel bona, vel mala. Nam motus ille mentis, qui ordinat opus ad finem, nunquam eſt bonus, niſi ſit rectus ordo; non eſt autem ordo rectus, niſi ordinentur extrema.

Si ſecundo modo de intentione loquamur, non omnia opera ex intentione iudicantur, ſed illa tantum, quæ per ſe bona ſunt, vel indifferẽtia ſeu [illegible]; quædam vero ſunt per ſe vitio[illegible]

mala. quæ ex intentione bona ſeu fine bono bonitatem non nanciſcuntur, vt ſi quis adulterium cõmittat, vt depletus ſeu exoneratus & à cõcupiſcẽtię moleſtia releuatus quietius ſpiritualibus vacet. Alij dicunt duplicem eſſe finem ſeu intentionem: vnum intendẽtis; Alterum rei ſeu operis. Finis intendentis eſt, quẽ agens ſibi prę́ſtituit, quamuis media non ſint ἀνάλογα, id eſt, proportionata ad eiuſmodi finem. Idcirco bonitas talis finis non ſemper ſufficit ad bonitatem moralem operationis. Alter vero finis dicitur finis operibus ſeu medijs ad finẽ ordinatis ἀνάλογος & cõgruens. Idcirco à tali fine operatio dicitur bona & mala.

In doctrina de ſenſu Scholaſticis Intentio aut eſt id, in quod intendit ſenſus: ita ipſum obiectum eſt Intentio: aut id per quod tãquam per principium formale in obiectum tendit ſenſus, hoc eſt, eſt ſpecies, quæ pertinet ad tertium genus qualitatis. Scotus l. 2. diſt. 13. Sic lumen dicitur intentio, hoc eſt ſpecies ſenſibilis ipſius lucis.

Dicitur intentio, quia eſt ſemper in [illegible] potẽ, ſe ſeſe tendere.

Intentio { Primaria. Secundum hanc non vult Deus malum vel Naturæ, vel pœnæ. | Secundaria. }

Ἄλλως.

Intentio non accipitur μονοτρόπως (vno modo.) Primo ſignificat actum intendendi ſeu liberæ potentiæ, quo fertur hæc in aliquid (ſiue moueatur à ſe, ſiue ab alio) vel tanquam in obiectum, vel tanquam in terminum ſeu finem, remotum vel propinquum. Sic volitio finis ſeu velle finem eſt intẽtio. Sic intentio quædam eſt recta, quædam obliqua, quædam ſincera, quædam non. Quædam eſt actualis, quædam eſt habitualis in eo, qui habitu inclinante ad eiuſmodi actum præditus eſt: Quædã virtualis in eo, qui quidem non habet actum volendi finem, ſed vult tamen actu media ad finem τῇ ἐνεργείᾳ (actualiter) intentum.

Secundo ſumitur pro potentia ipſa intendente. Ita intentio dicitur oculus voluntatis à Scholaſticis, quia per intentionem diſcernitur operatio voluntatis bona à mala ſeu ſiniſtra.

Tertio pro habitu dirigente. Sic dicitur intentio Lumen, quia intendenti manifeſta eſt.

Græci dicunt ἀπὸ τοῦ σκοποῦ, extra inſtitutũ, præter propoſitum, conſilium, ſententiam.

Quarto pro fine ſeu ſcopo. Barbari vocant Intentum. Biel. l. 2. diſt. 39 & l. 4. diſt. 4. quæſt. 2. d. 6. quæſt. 1. Scotus in 2. diſt. 38. Hinc dicitur aliquis facere, ad quod actus per ſe ordinatus eſt.

Quinto pro ſententia animi, vt, nec finẽ, nec media intendit, id eſt cogitat.

Exempla.

Intentio eſt vel directa, vel Interpretatiua, id eſt, voluntas; requiritur intentio ſeu voluntas ſuſcipiendi Baptiſmum directa ſeu propria in adulto, & Interpretatiua, hoc eſt, vicaria; in paruulo. Sola autem voluntas parentum eſt voluntas paruulorum interpretatiua; antequam rationis vſum habeant. Itaq; ſi contra voluntatem parentum baptizarentur, non eſſet ibi voluntas, nec directa (εὐθεῖα) nec Interpretatiua ſeu obliqua & vicaria. Biel in quæſt. An infantes infidelium inuitis parentibus ſint baptizandi, & adulti ad Baptiſmum compellendi.

An in verbis præceptoris contineatur mens eius.

In ſermone diſciplinæ audibili proprie non continetur intentio animæ. Intẽtio enim animæ eſt cognitio ſeu cogitatio, quæ inhæret potentiæ cognitiuæ, quam perficit, non alteri rei exteriori. Biel. l. 4. diſt. 1. quæſtio. 1. Gregor. lib. 26. Moral. Non debet aliquis verba conſiderare, ſed voluntatem & intentionem. Quia non debet intẽtio verbis

verbis ſeruire, ſed verba intẽtioni. Occam. In verbis ambiguis & multiplicibus non eſt recurrendũ ad cõmunem intelligentiã, ſed potius ad intentionẽ loquentiũ. Et Gloſſa ſuper tex. Hilarij, (Intelligentia dictorum ex cauſis aſſumẽda eſt dicendi, quia nõ ſermoni res, ſed rei ſermo eſt ſubiect⁹.) Nõ ſemper intelligere debemus vt verba prima facie (id eſt exteri⁹ ſeu ſuperficietenus) ſonare videntur, maxime vbi ambigua ſunt, ſed debemus recurrere ad intentionem loquentis. Et iurecõſulti præcipiunt; Extenſiones, diſtinctiones, reſtrictiones, exceptiones ad diſpoſitionem legis & intentionem loci referantur. Vid. etiam Ethic. Piccolhom.

Hic intentio pro propoſito vel mente vel ſcopo dicentis accipitur.

In Opticis intentio eſt ſpecies viſibilis repræſentans ens reale, colorẽ. Intentiones minutæ non videntur in luce debili. Ἀδύνατον eſt viſu vnam intentionum viſibilium per ſe ſolam comprehendere. Alhazen. 63. n. 2. & Vitell. li. 4. theo. 1. Omnes formæ corporales ſunt compoſitæ ex multis intentionibus (id eſt, formis) particularibus. Ibidem in declaratione Theorematis.

Intẽtiones illæ ſunt Generales ſeu ſpeciales, id eſt, particulares vel indiuiduales. Vid. Vitell. Opt. 4. propoſ. 71. Hinc intentio nihil aliud eſt quam imago, hoc eſt, ſpecies rei. De hac quæritur à philoſophis: An ſit res quædam ſuapte natura exiſtens? (ſic eleganter Scaliger vocat Ens reale) necne? Reſp. Non eſt Ens reale, ſed eius εἴδωλον. Sic color in herba viridis eſt res quædã ſuapte natura exiſtens ſeu Ens reale: ſed viriditas in ſpeculo ex vero herbæ colore manans, non eſt tale Ens. Sic lumen imago quædam eſt corporis lucentis, ſiue rectum illud ſit, ſiue ἀνακεκλασμένον, id eſt, reflexum.

Scholaſticis Intentio etiã eſt idem quod impoſitio, nam illis voces primę intẽtionis nihil aliud ſunt, quam voces primario impoſitę ad rerum ſignificationem, hoc eſt, ſunt voces primæ impoſitionis, quibus opponuntur Intentiones ſecundæ.

In Oratoria Intentio eſt aduerſans vel adfirmatio, vel negatio. Cui opponitur Depulſio defenſoris. Hinc conflictus oritur. Exemplum Iacobi Omphalij, Pro L. Manilia Intentio ſuadentis Ciceronis eſt; Pompeius, in quo ſumma ſunt omnia, bello Aſiatico eſt præficiendus. Depulſio: Summa omnia in Pompeio licet ſint, non tamen ideo huic bello præficiendus. Αἴτιαι ſeu rationes depulſionis.

1. Non oportet ad vnum Pompeium omnia deferri. 2. Periculoſum eſt huic regio bello præponi Pompeium, cuius virtute vniuerſæ Reip. ſalus nititur, ne illius ruina, ſi quid humanitus accidat, totius ſpes ciuitatis ſimul concidat. 3. Nihil eſt noui & contra veterum inſtituta faciendum.

Συνέχον, id eſt, firmamentum ad labefactandas rationes.

1. Debent ad vnum Pompeium omnia deferri, qui omnem oram 40. diebus piratis & furioſis latronibus liberauerit.
2. Quo minus certa eſt, & minus diuturna vita hominis, eo magis in publica libertate propugnanda Pompeij virtute eſt fruendum.
3. Multa ſunt noua ab ipſo Catulo ante in Pompeio contra veterum exempla conſtituta.

Ex hac αἰτιῶν & συνέχων conflictione naſcitur ſtatus coniecturalis, ſitne Aſiatico & regio bello præficiendus Pompeius? In hoc enim deliberatio vertitur.

Exempl. Valent. Erythræi.

Status Orationis Pro Archia Poeta naſcitur ex *ἀποφάσει, Intentione, & καταφάσει, depulſione.*

Intentio aduerſarij ſeu Accuſatoris: Archias non eſt ciuis.

Depulſio ſeu inficiatio Defenſoris: Archias eſt ciuis.

Status ſeu quæſtio, ſeu conſtitutio cauſæ; vtrum Archias ciuis Romanus factus ſit, necne?

Αἴτιον, id eſt, Ratio defenſoris: Archias eſt fœderatis ciuitatibus adſcriptus, & habuit in Italia domiciliũ tum, cũ lex ferretur à Syllano & Carbone, & 60. diebus apud prætorem populi Romani profeſſus eſt. Singula autem probantur.

Firmamentum (συνέχον) Accuſatoris, quod opponitur rationibus defenſoris: Archias non eſt Heracleæ adſcriptus, nec habuit domicilium, &c. nec profeſſus eſt apud prætorem, nec eſt cenſus. Singula probantur.

Κρινόμενον (de quo iudicium eſt) ſeu diſceptatio, quæ oritur ex rationum & firmamentorum coniunctione.

An cum Archias Heracleæ, & in alijs ſocijs ciuitatibus adſcriptus ſit, cum tamen Heracli enſium publicæ tabulæ, in quibus nomen illius ſcriptum ſit, deſiderentur, & ſedem omnium ſuarum rerum multis annis Romę collocarit, ſitque profeſſus apud prætorem populi Rom. quod dubium eſt, & cum teſtamentum fecerit Romanis legibus, & adierit hæreditates populi Romani, & ad ærarium in beneficijs delatus ſit, cum tamen non ſit cenſus; idcirco in numero ciuium habendus ſit, necne?

Etſi enim tot ſunt κρινόμενα (iudicationes) quot rationes & firmamenta: tamen ex his vna coniuncta & compoſita fieri iſto modo poteſt.

INTENTIONALE.

Scholaſtici Ens Intentionale appellant Ens, quod ſola intellectus conceptione & conſideratione ineſt; ſeu Ens quod eſt intra animam per notiones, vt ait Mazonius; cui opponitur Reale, quod reperitur extra animę notiones. Sic dicunt quidam: Genus eſt intentionale, vniuerſale eſt reale, philoſophia quædam eſt intentionalis, id eſt rationalis (propædia) Logica; quædam eſt realis, vt Phyſica, Metaphyſica, ſcientiarum realium radix vniuerſaliſſima.

Intentionales dicuntur ſpecies ſenſiles, quia obiecta materialia ſenſui repræſentant.

Intentionalis forma Scholaſticis eſt ſenſilis vel intelligibilis.

INTENTVM.

Intentum eſt ſpectatum ſeu propoſitum. Intentum ſeu ſpectatum *per ſe primo eſt vel in Totum ſeu in ſolidum, vel ex parte.* Primus modus eſt, cum id bonum reſpicitur, quod in ſe omnia ad ipſum directa, qualiacunque ſint, & quomodocunque ſumantur, terminat: Id eſt, *quod tam ipſum, quam omnia ad ipſum vtcunque deſtinata, intenduntur.*

Secundus modus eſt, cum aliquid in ſe quidem eſt bonum, ideoque ſpectatum, ſed tamen per occaſionem quandam naſcitur ex alia re non intenta. Huc pertinet iuſtitia punitiua. Ea enim ſui ortus occaſionem ſumit ex patratis peccatis. Ita paſſio Chriſti per ſe intenta fuit à Deo, cum in ea ſalus noſtra conſiſtat, & tamen ex malo culpæ tam ſalutare & appetibile bonum occaſionem nactum eſt. Iac. Mazonius p. 34. 1. ſect.

INTENSIO.

Intenſio ſeu intenſiua augmentatio eſt additio gradus ad gradum, quæ ſunt partes formæ in parte eadem ſubiecti ſimul & penetratiue exiſtentes; per quam forma ipſa fit perfectior, non extenſiue maior. Gabr. Biel. l. 3. in Magiſtr. diſtinct. 13. quæſt. vnica.

Augmentatio qualitatum, quę recipiunt magis & minus, quam intenſionem dicimus, fit per additionem gradus ad gra-

gradum in eadem ſubiecti parte ſe penetrantium, numero tantũ (nõ ſpecie) differentium, per quam fit totum maius perfectiue, id eſt, non quantitate molis, ſed virtutis & perfectionis. Intenſio enim fit etiam in non habentibus extenſiuã quantitatem, vt in qualitatibus animæ, & ſimiliter in habentibus quantitatem extenſiuam, ſine tamen maiori partium ἐκτάσει, vt in augmento caliditatis, aut nigredinis.

Ex Biel. Animæ intenſiue Formarum naturalium in infinitum poſſe? Naturaliter formarum intenſio eſt limitata.

Quacunque forma intenſibili data, ipſa conſtituitur ex pluribus indiuiduis ſcilicet gradibus eiuſdẽ rationis. Biel. ibid. Naturaliter in formarum intenſione eſt ponere ſtatum & terminum ſeu limitem, vltra quem procedi nequit. Agens in φυσικὴν vltra gradum proprium virtute ſua non agit, & δεκτικὸν eſt definitum ad certum gradum, vltra quem non recipit (alium perfectiorem) ſalua natura talis ſubiecti. Ad inductionem enim maioris gradus ſequeretur illico ſubiecti corruptio. Ratio nulla alia eſt, quia hæc natura eſt hæc natura, non alia. In cauſarum enim redditione ſeu ætiologijs non poteſt procedi in infinitum.

Terminus viuentium eſt certa latitudine.

Augmentatio autem hęc ab extenſiua diſtinguenda eſt, de qua hoc: Viuentia ſecundum naturam nequeunt quantumlibet augeri. Determinant enim ſibi certam magnitudinem, quam excedere nequeũt, quia requirunt debitam organizationem & figurationem, vt loquuntur, partim quæ naturaliter eſſe nequit in quauis quantitate. Vide vocem Terminus.

Nullus augmentationis termino.

Ex Occamo & Biele l. 3. diſt. 13. quæſt. vnic. Qualibet forma intenſibilis poteſt augeri à Deo in infinitum & ſine termino. Quia quacunque forma intenſibili data poteſt ei Deus gradum aliquem denuo productum vnire, & ſic etiam maiorem facere. Quodcunque enim indiuiduis datis ſpeciei habentis plura indiuidua Deus poteſt creare aliud indiuiduum eiuſdem rationis cum eis. Hoc enim ſi non eſſet, ex eo eſſet, quod vel aliud indiuiduum non eſſet ποιητόν, vel quod Deus non poſſit aliud producere, vel quod producendum prioribus repugnaret. Non primum: quia cuiuslibet ſpeciei habentis plura indiuidua eiuſdem rationis infinita ſunt δυνατά fieri ſucceſſiue. Nam ex ſententia Ariſtotelis poſita mundi æternitate, cuiuslibet ſpeciei generabilium infinita indiuidua ſunt futura. Ideo quocunq; certo numero indiuiduorum dato, adhuc eſt aliquod indiuiduum eiuſdem rationis ποιητόν. Non (*creabile*) ſecundum: Quia Deus eſt infinitæ potentiæ, cui obſiſti nequit. Poteſt igitur omne ποιητόν (factibile) facere. Non tertiũ: quia indiuidua eiuſdem rationis non habent formalem inter ſe repugnantiam. Dato igitur & admiſſo, quod Deus non poſſit facere tot indiuidua eiuſdem rationis, quia poſſit facere plura, non tamen idcirco poteſt facere indiuidua infinita categorematice, id eſt, in actu. Nam ſi ponatur πορεία, ideſt, proceſſus eiuſmodi in infinitum, ſemper illud quod ponetur in actu eſt finitum, & ita ſemper faciendo plura finita, nunquam faceret infinita. *Quia finitum additum finito, ſemper facit finitum, nũquam infinitum.* Quo fit, vt ſicut in infinitũ augeri poteſt numerus, (quia dari non poteſt maximus) nunquã tamen datur numerus infinitus: Ita ſi in infinitũ augeatur Dei Gratia in homine aliquo ſancto, non ſequatur dari poſſe Gratiã infinitam. Quia in iſta αὐξήσει ſeu προσθήκῃ ſemper finitum additur finito. Imo ſi in tali proceſſu deueniretur ad infinitum, iam non procederetur in infinitum, quia in illo infinito finiretur proceſſus, cũ vltra infinitum non ſit progreſſio. „ *Ea propter ex in finito ſyncategorematice non infertur infinitũ categorematice.* Cum igitur dicitur fieri poſſe progreſſum ſeu „

Digitized by Google

abitionem in infinitum, Infinitum accipitur Syncategorematice, id eſt, non poteſt procedi ad tot vel tanta, quin poſſit procedi ad plura vel maiora. Inde autem non ſequitur poſſe procedi ad aliquod ἄπειρον ſeu infinitum categorematice, id eſt, ad aliquod interminatũ in multitudine vel magnitudine.

Corollaria.

Licet infinities poſſit procedi, nunquam tamen proceditur (actu) infinities; quia proceſſus ſemper eſt finitus, id eſt, certo numero comprehenſus. Licet infinities poteſt finitum produci, nunquam tamen infinities producitur finitum.

Infinitum aliud eſt intenſione, aliud duratione.

Intenſio & remiſſio fit dupliciter.

1. Sine mutatione ſpeciei. Et hoc dicitur proprie recipere magis & minus. Ita igitur remiſſio conſtituit mediũ, quod nõ differt ſpecie ab altero extremorũ.

2. Cum mutatione ſpeciei. Ita remiſſio conſtituit medium, quod ſpecie differt ab extremo vtroque.

1. Subſtantia, quę eſt ſecundum formam, non poteſt recipere magis & minus, id eſt, non poteſt intendi aut remitti abſque mutatione ſpeciei, quia cuiusque ſubſtantiæ eſſentia eſt indiuidua.

2. Forma ignis poteſt remitti, & amittere aliquem gradum, ſed ea remiſſio mutat neceſſario ſpeciem. Zabar. de Miſtione l. c. 7.

3. Qualitas intendi & remitti poteſt abſque mutatione ſpeciei.

INTERCALARIS.

Intercalaris menſis dicitur Februarius, cum dies ei vnus interſeritur. At dies ipſe inſititius dicitur intercalaris, Græcis eſt ἐμβόλιμος. Ipſa intercalatio ſeu interſertio dicitur ἐμβολισμός.

Intercalares verſus dicuntur qui ſaluo ſenſu tolli poſſunt: At qui interdum ſæpius repetuntur, dicuntur παρεμβεβλημένοι, interpoſiti. Talis eſt apud Catullum. Concubinæ nucis da ei Hymen ó Hymenæe, Hymen ades ó Hymenæe. Huc refert etiam Scaliger Epiphonemata & προσφωνήματα.

INTERESSE.

Intereſſe alicuius Scaligero eſt pertinere ad aliquem, vt indiuiduæ naturæ principia perſcrutari videtur intereſſe philoſophi, id eſt pertinere ad philoſophum, ad officium philoſophi ſpectare. Hanc ſignificationem etiam inuenio apud Iureconſultos: Publice intereſt, quod expedit in commune, priuatim vero, quod ad ſingulorum ſpectat vtilitatem.

INTERMINATA Quantitas.

Quantitas interminata eſt triplex dimenſio quantitatis in ſe ſpectata abſq; vlla certa figura & termino, non quod ea ſic actu exiſtat, ſed quia non niſi merito formarum hanc aut illam figuram ſeu terminum vendicet, ſicut materia ex ſe informis dicitur, quia natura ſua non magis ad hanc, quam ad illam formam pręfinita eſt, licet re ipſa nunquam forma careat. Synonyma ſunt Quantitas interminata, Dimenſio ſimplex, Dimenſio in potentia, Non circumſcripta certis limitibus. Adde quod Quantitas terminata & interminata re idem ſunt, ac ratione & modo tantum differunt, teſte Zabar.

Interminatum eſt, cuius quantitatem accipientibus quantamcunque, ſemper reſtat aliquid accipiendum. Alias Infinitum.

INTERROGATIO.

Interrogatio natura ſua Rhetorica figura non eſt, ſed vſu.

1. Quædam enim recta oratione quæ dici ſolent, ſi flectantur ad interrogationem,

nem, ſiguram committent. Sic oratio hæc: Ego te vidi Damonis peſſime caprum excipere; addita particula Nonne efficitur interrogatio oratoria ſeu figurata. Semper autem exercetur affectibus: *admiratione*, vt,

Nonne fuit ſatius triſtes Amaryllidis iras,
Atque ſuperba pati faſtidia?

Indignatione, vt

—— Et quiſquam numen Iunonis adoret?

Deſperatione,

Sed quid ego hæc autem necquicquam ingrata reuoluo?

Græcis eſt ἐρώτησις, Percunctatio autem Græcis eſt ἐξέτασις. Vid. Scal. 4. Poet. c. 42.

2. In diſſertationibus duorum ſeu Dialogis Interrogatio dicitur πρωτολογία. Sic Plato 1. de Regibus πρωτολογία eſt facilior, quam δευτερολογίν, id eſt, facilius eſt interrogare, quam reſpondere.

3. In organo Ariſtotelis Interrogatio accipitur Synecdochice. Interrogare enim ei eſt petere propoſitiones ex ore reſpondentis. l. 1. poſt. Analyt. contex. 85. Ad quem Zabarell. ita commentatur: Sumitur hic interrogatio pro illa, qua Dialecticus vtitur, qui petit ab aduerſario propoſitiones, ex quibus argumentetur, & paratus eſt accipere vtramlibet partem contradictionis & ex ea argumentari, quæ Interrogatio nullo pacto conuenit Demonſtranti, qui ſcientiam parere vult per certa principia, non per illorum oppoſita, id eſt, Demonſtrator non poteſt interrogãdo dare aduerſario optionem reſpondendi vtram partem voluerit, ſed ipſe ſumit certa quædam ac ſtatuta principia demonſtrationis ſuæ, quam molitur, vnde intelligis Interrogationem Dialecticam eſſe petitoriam.

4. Sed eſt & Interrogatio Demonſtratiua, quæ dicitur ſcientialis, (id eſt ex principijs, ſeu quia fit propter cognitionem veritatis, non propter victoriam) quia Demonſtrator interrogat alteram partem cõtradictionis determinate, eamq; ſolam vult reſponderi, non partem oppoſitam, idque facit vt cõceſſis principijs à diſcipulo ſcienti ī concluſionis firmiorem in eius pariat animo, vt ſi demonſtrandũ ſit hominẽ eſſe γελαστικόν, inquit: Nonne omnis homo eſt rationis particeps? Annuente illo, mox interrogat: Nonne omne rationis particeps eſt γελαστικόν; Adhuc illo annuente, iam infert ſine interrogatione: Omnis igitur homo eſt γελαστικός. Vid. Comment. Zab. in cap. 11. lib. 1. Poſter.

INTERIECTIO.

Interiectio in Grammaticis dicitur, quod interrumpat orationem interjaciaturque, Aug. libr. de Grammatica cap. extremo: qui hoc confirmat verſu Virgilij. Spem gregis, Ah, ſilice in nuda connixa relinquit.

Interdum etiam accipitur pro parētheſi.

INTIMARE.

Intimare 1. eſt Intimum fieri per περιχώρησιν, Deus intimatur ſoli naturæ, quã voluntarie aſſumit, id eſt, intimus fit naturæ aſſumptæ. Sic intimatio περιχωρήσεως eſt intima vnitio. Picus in Apol.

2. Eſt inſinuare, ſignificare, intimis ſenſibus ſubijcere. Sic accipit Auguſtinus. Vnde eſt Intimatio pro tali ſubiectione, ſiue ea ſit priuata, ſiue publica, cuiuſmodi eſt ſcriptum ſignificationis voluntatis Moderatoris ciuitatis vel Senatus de aliquo; quod interdum πρόγραμμα dicitur, edictum, interdictum.

INTRANEITAS.

Hoc Barbarum eſt Armandi & Gabrielis Biel. l. 1. diſtin. 38. qu. vnica, pro interna perfectione, cõſtitutione, eſſẽtialitate,

vel eſſentia. Non omnis proprietas per ſe eſt conſtitutiua illius per ſe, cuius eſt proprietas. Nã aliqua proprietas non eſt de Intraneitate, id eſt, eſſentia eius, cuius eſt proprietas per ſe (vt riſibilitas nõ eſt de hominis eſſentia.) Omne autem conſtitutiuum eſt eſſentiale conſtituto.

Armand. tractat. 2. de nominibus ſecundarum intentionum. Concretum ſubſtantiale Denominatiuum ſignificat aliquid, quod pertinet ad intraneitatem ſuppoſiti, id eſt, ad ἐντελέχειαν ſeu interiorem perfectionem, vt animatum.

Ad adoptionem requiritur Extraneitas, id eſt, ad hoc vt aliquis ſit alicuius Filius adoptiuus, requiritur vt ſit ei extraneus, id eſt, non ſit eius naturalis filius, cui ex conditione naturalis generationis conueniat ius ſucceſſionis in hæreditate adoptantis.

Sic barbarum quoque eſt *Intrinſecitas* Iohan. de Iandun. pro ἐνυπάρξει vel inhærentia, ab adiectiuo barbaro Intrinſecus, a, um, pro quo Latine dices Inteſtinus, a, um.

INTRANSITIVE.

Intranſitiue, Græce ἀμεταβάτως, opponitur τῷ μεταβατικῶς, ſeu Tranſitiue, atq; accipitur vel Philoſophice, vel Grammatice.

Philoſophice, vt cum dicitur ſubiecti huius accidens communicari alij intrãſitiue, hoc eſt, ita vt non tranſeat ſeu transmigret è ſubiecto in ſubiectum. Sic dicimus in Theologia κοινωνίας fieri verbi diuini & aſſumptæ Humanitatis intranſitiue, hoc eſt, proprietate alterius naturæ in alteram non tranſeunte. Propria enim non egrediuntur ſua ſubiecta, quæ veterum regula eſt. Et Sacramẽtum Cœnæ dictum eſt intranſitiue, pro eo, quod eſt Sacramentum, quod eſt Cœna. Ita conſtructio hæc eſt intranſitiua. Verbum intranſitiuum eſt, cuius actio non tranſit in aliud, vt ſto, ſedeo: cui opponitur μεταβατικόν, vt amo.

Grammatice accipitur, cum diſtinguitur inter conſtructionem Tranſitiuam & Intranſitiuam. ex. gr. Dico, Manus eſt pars corporis, hæc eſt conſtructio tranſitiua, ex regula, ſubſtantiuum cũ ſubſtantiuo, &c. Atque hæc Syntaxis eſt regularis. At cum Iohannes Euangeliſta dicit; Ieſus autem dicebat de templo corporis ſui; conſtructio hæc de ἀνάγκῃ eſt intranſitiua, in ea enim eſt anomalia caſus, cum genitiuus pro nominatiuo ſit poſitus; De templo corporis ſui, hoc eſt, de Templo corpore ipſius, hoc eſt, de corpore & proprio, quod fuit templum diuinitatis. Sic ad Coloſſ. dicit Apoſtolus: In expoliatione corporis carnis, hoc eſt, corporis, quod eſt caro. Sic dicunt Phyſici: Terra & Aqua cõmunicant in ſymbolo frigoris, hoc eſt in ſymbolo, quod eſt frigus. Vid. Dionyſ. Carthuſ. in enarrat. in Ioan. Sic Rom. 4. dicitur de Abrahamo: Et ſignum accepit circumciſionis, id eſt, ipſam Circumciſionem, Deo iubente, pro ſigno diſtinctiuo inter ipſum & poſteros fideles, ac infideles; & etiã pro ſigno fidei ſuæ, quam habuit ante Circumciſionem. Idem Dionyſ. in explan. 4. cap. Porro verba Tranſitiua in Grammaticis ſunt illa, quæ quibuſdam dicuntur Actiua, cuiuſmodi ſunt, quæ adſciſcunt duos accuſatiuos, alterum perſonæ, alterum rei, vt doceo te Grammaticam.

INTRINSECVS,

ἔσω.

Idem eſt quod ſua natura & formaliter. Opponimus ei extrinſecus ἔξω, & externa quadam appellatione ſeu denominatione.

Sani primum tantum ſignificatum, quo tribuitur corpori, intrinſecus & formaliter eſt tale. Reliqua quæ ad ſanitatem corporis referuntur, vt color, cibus, formaliter ſana non ſunt, etſi ſana dicantur.

dicantur. Talia autem dicuntur externa quadam appellatione & relatione certa ad illud primum. Itaque hæc, corpus hoc animatum eſt ſanum, propria prædicatio eſt: Sanitas enim propria affectio eſt rerum animatarum: Cibus enim dicitur ſanus non in ſe & per ſe, ſed quia ſanitatem conſeruat. Iſta vero, Cibus eſt ſanus, color eſt ſanus, dicitur Externa; Color ſanus dicitur, quia oſtendit eam.

Spongia dicitur humida externa prædicatione. A qua enim ipſa per ſe & proprie humida eſt. ἔσω καὶ ἔξω cum præponitur eis articulus ὁ, ſignificat nominaliter, vt ὁ ἔσω λόγος (interna oratio) ὁ ἔξω λόγος externa oratio, qui dicitur προφορικός.

Cum enim Filij Dei caro patiebatur, ipſa non erat extra corpus, id eſt, non erat ſeorſum à ſua carne, non deſerebat carnem. Athanaſ. 4. Sermon. cont. Arrian. p. 245.

Sic principia Phyſicæ rei ſunt, quæ neq; ex ſeſe, neq; ex alijs, ſed ex quibus ipſa per ſe conſtat aut gignitur. Et principium non eſt id, quod non ex alio, ſed ex quo ipſo aliquid eſt.

INIVRIA.

Iniuria primum capitur generice pro omni, quod nō iure fit, vt etiam βλάβην ſeu damnum (id eſt iniuriam culpa datam ab eo etiam qui nocere voluit, l. 5. §. 1. ff. ad l. Aquil. Hot.) quę Gręcis eſt παράλογος, & contumeliā cōplectatur.

Specialiter pro contumelia, vt damnum excludat, ita iniuria fieri dicitur conſulto & malitioſe vel ex animi affectione: damnum vero ex culpa.

Etſi nonnullis iniuria ſit minus quā contumelia, ſic enim Nonius Paccuuius: patior facile iniuriā ſi eſt vacua à contumelia (quæ Græcis ὕβρις id eſt iniuria cum contumelia iniuncta ſeu contumelioſa, ideoq; atrox. Talis eſt attētatio pudicitiæ alicuius: ſordida concuſſio ſeu calumnia ſpecialiſſime pro iniuria facta cum deliberatione.

Autor ad Heren. Iniurię ſunt, quę aut pulſatione corpus (hæ ſunt reales, id eſt fiunt re) aut conuitio aures, aut aliqua turpitudine vitam cuiuſpiam violant, (hæ ſunt verbales, item verbis fiunt.) *Diſtinctio.*

Ariſtoteli iniuria conſideratur vel ex actione, vel ex habitu, à quo denominatur agens l. 5. Ethi. c. 14.

Vſus.

Quæritur, an ex iniuria illata ſtatim ſit quis iniuſtus? Reſpondet Ariſtoteles agentem cum deliberatione ex iniuſte factis ἄδικον, id eſt, iniuſtum dici debere: ad hæc diſtinguit ſic.

Homines ſciētes & volentes peccant:
- Sine deliberatione, vt qui quouis tandem affectu impulſi iniuriam alteri inferunt, iniuſte igitur iſti agunt & eorum peccata ἀδικήματα, ſiue iniuſta facta ſunt: ipſi tamen nondum iniuſti poſſunt appellari, aut improbi. Non enim malitioſe & conſulto damnum intulere, ſed ex affectus impotentia.
- Cum deliberatione & conſulto, non affectu, ſed ratione peruerſa inducti. Hi igitur iniuriam inferunt, & iniuſte agunt: eorumque peccata ἀδικήματα: denique ipſi propter iſta peccata conſulto commiſſa improbi & iniuſti proprie appellandi erunt.

Secundo quæritur de hoc, Iniuria ex affectu fit, damnum ex culpa, l. qui ſeruū ff. de act. & oblig. Prat. Reſpondeo iniuria hic accipitur ſpecialiter (non generaliter de omni eo, quod nō fit iure, vt furtum, adulterium, rapina, detrimentum ſeu damnū) ſed vox affectus accipiēda eſt παρατατικῶς id eſt per extenſionem, vt ea non ſignificetur tantū impotentia animi, perturbatio animi vel ratio peruerſa, ſed etiā cōſiliū, deliberatio, malitia, προαίρεσις malitioſa.

INVESTIGARE.

Inueſtigare 1. eſt per veſtigia alicuius euntis per viam ad viæ terminum deduci.

2. Trăſlate eſt ignotum aliquid quaſi indagare. Inueſtigare Deitatem eſt per documenta quædam eam inquirere. Via autem naturalis inueſtigationis Dei per creaturas eſt triplex.

1. Eminentiæ ſeu Attributionis per eminentiam *in Deo*. 2. Cauſalitatis ſeu effectionis *in creatura*. 3. Remotionis *à Deo*, qua nimirũ remouemus à Deo, quicquid imperfectionis eſt in creatura.

Via cauſalitatis ſic progredimur. Omne quod eſt ex nihilo, neceſſe eſt vt ſit ab aliquo, à quo ipſius eſſe fluxerit. Sed omnes Creaturæ habent eſſe ex nihilo. Ergo neceſſe eſt, vt ſint ab aliquo primo increato, quod eſt Deus.

Via remotionis ſic: Vltra imperfectum oportet eſſe aliquid perfectum, cui nulla imperfectio admiſceatur. Omne corpus eſt quid imperfectum, quia ſuis dimenſionibus eſt finitum. E. vltra corpus neceſſe eſt vt ponatur aliquid, quod non ſit corpus, quem Spiritum dicimus. Sed Spiritus ſua natura eſt mutabilis. Itaque non poteſt eſſe niſi ab eo, qui incommutabiliter & ſimpliciter eſt. Is Deus eſt.

Via eminentiæ ſic proceditur. Bonum & melius dicuntur comparate ad optimum. Sed in creaturis corpus inuenitur Bonum, Spiritus melius, quæ tamen bonitatem non habent à ſemet ipſis. Neceſſe eſt igitur dari aliquod optimum, à quo bonitas vtriuſque, nempe DEVM. Vid. Auguſt. l. 6. de ciuit. Dei.

IPSE.

Ipſe, quod paucis, credo, notum, interdum habet vim reduplicationis, ſeu pro nota reduplicatiua ponitur; Vt animal ipſum ſentit, id eſt animal qua animal. Sic Patres ſæpe. Deus ipſe non eſt paſſus: id eſt qua Deus. Interim recte dicitur Deum eſſe paſſum improprie, id eſt κατ᾽ ἄλλο & ſecundario, quia caro Dei paſſa eſt abſolute & primo, vt cui paſſio inhæreat. Deo autem incarnato paſſio adiungitur, ſeu adhæret quaſi corpus Chriſti ipſum, id eſt, qua hoc corpus in ſe & per ſe cōſideratur, non frangitur, non atteritur dentibus, non manducatur, ſed integrũ manet.

IPSE PRO INTEREST.

Ipſe pro intereſt οἱ πάλαι Cicero ad Atticum lib. 5. Epiſt. 21. Triginta dies erant ipſi cum has dabam literas, per quos nullas à vobis acceperam.

Ipſum Ens αὐτὸ ὂν Platoni eſſe Deum alibi dixi.

IRA.

Iracundia & Iracundus naturalem facilitatem ſignificant, vt Leo iracundus à natura factus eſt.

Ira vero eſt animi perturbatio, cuius varij modi videantur apud Scalig. libr. 3. Poet. c. 2.

Veteres Iram dixerunt appetitum vltionis, Scaliger mauult depulſionis.

Ira eſt concitatio animi vehemens, qua appetitur depulſio vel vltio: non enim ſemper iraſcimur, vt vlciſcamur, aut malam gratiam reponamus. Ariſtoteli eſt comes fortitudinis: Scaligero audaciæ. Ex ſententia eiuſdem ira forti producit lacertos, imbelli linguam, inſtrumento muſculorum & ſpirituum, qui exeunt.

Indignatio eſt commotio animi, ſeu, ira ex indignitate id eſt, ex facto aut dicto contra rei vel perſonæ meritum. Vid. Scalig. ex. 313.

Vehemens ira appellatur à Cunrado Pellicano in 18. Pſalmi paraphraſi Exæſtuatio, Metaphorice.

IRRATIONALE.

In Phyſicis Irrationale eſt expers rationis. Interdum dicitur Brutum.

In Matheſi Irrationale eſt quod non habet λόγον certum.

Irratio-

Digitized by Google

Irrationales magnitudines ſunt, quæ nec actu, nec potentia ſunt commenſurabiles, ſeu nõ poſſunt definite quodam numero exprimi, ἄλογα μεγέθη.

Quantiates ſunt compatibiles
- Determinate: vt numerus ad numerum: numerus ad vnum, vnum ad vnum.
- Generatim & indefinite: quæ nulla ſpecie proportionis numerorum poſſunt explicari.

IVVS, VT Meditatiuus.

Quæ per Iuũ finiunt, fere faciendi potẽtiam (vt motiuus) quæ per Ilis (vt flexilis) potentiam patiendi ſignificant. His apud Græcos in κτὸν vel τὸν finientia: illis finientia in ικὸν reſpondent. Quare Ariſtoteles vocabulis ποιητικῶ (factiui) & παθητικῶ, vocabulum δυνάμει impropric addidit in doctrina de motu, iudice Vito Amerbachio.

Διδακτικὸν, quod habet potentiam docendi, διδακτὸν, quod ſub doctrinam cadit, vt μαθητὸν, quod poteſt diſcendo percipi, & ἐπιστητὸν, quod poteſt ſcientia comprehẽdi, & ποιητὸν, quod ſub effectionem cadit; πρακτὸν, quod ſub actionem; πρακτικὸν ad agendũ idoneũ, ποιητὸς ad efficiendum valens: συγγνωμικὸν ad ignoſcendum promptum ac propenſum. Verſor Eth. Ariſt. M. Bergius, qui ita τὸ βαρβαρικὸν τῆς λέξεως Agibilis vitare ſtuduit.

IACENS.

SPHÆRA iacẽs cuius vterq; polus incumbit horizonti: Opponitur ſtanti & ſedenti. Hęreditas iacens Iurecõſultis dicitur, quæ nondũ eſt adita. Canon. Hæreditas iacens, id eſt antequã adita fuerit non eſt in patrimonio.

IOCVS.

Iocus interdum ſpecialiater accipitur: interdum ita vt ludum etiã complectatur. Sic ludus etiam interdum pro ioco capitur. Quidam volunt vocem ioculator pro feſtiuo vel iocoſo, qua vtuntur Canoniſtę, minus probam eſſe: Sed reperitur in epiſtola ad Atticum ſemel & alibi. Ioculatoria diſputatio pro nõ graui, non ſeria, quæ etiam iocularis; Affinis huic ludicra.

Qui ludo & ioco magnopere deditus eſt Græcis eſt παιδιώδης, id eſt ludio. 7. Ethic. Ariſt. c. 7.

IVDICIVM.

1. Iudicium eſt ſententia de re iudicata concepta prolatave: Vel eſt eorum quæ ingenij ſunt per reflexionem perpẽſio & recognitio (quaſi ruminatio quædam.) Eſt reflexio mentis ſuper priorem notionem, examinatrix.

Iudicium eſt Dianoias cenſura extrema, quod eſt examen in libra, id eſt, in mente iudicium, ſicut enim illud iudex æqualitatis & inæqualitatis, ita hoc eſt approbatio, vel improbatio, qua vtitur ratio in contemplatione ſui diſcurſus.

Examinat autem iudicium cenſoria autoritate non tantum verum & falſum, ſed etiam bonum & malum.

Iudicatio eſt examinatio rei intellectæ à libero hominis pendens arbitrio. Si fiat ſecundum veritatem & falſitatem, dicitur Theorica: Si ſecundum bonitatem & malitiam, dicitur Practica.

2. Iudiciũ eſt animi optima pars, ſeu vis, qua valemus aliquid cenſere.

3. Iudicium eſt animi pars ſeu vis, vel actio, qua ingenioſe inuenta perpendimus. Hæc deſcriptio generalis eſt, (ad δύναμιν & ἐνέργειαν.)

Digitized by Google

Iudicium hic pendere dicitur, cum vel ſententia nōdum dicta eſt, vel affirmatio vel negatio dubia eſt; vt in rebus vel vtrinque probabilibus, vel perplexis.

Iudicium in Logica tropice accipitur, pro parte Dialecticæ iudicarice, qua ſimplicia componuntur (id eſt iunguntur vel diſiunguntur) & diſponuntur, indeque iudicantur.

A medicis, phyſicis iudicium ſeu Criſis in σημειωτικῇ ſumitur, pro ſubita & præcipiti in morbo mutatione, qua 1. aut confeſtim liberantur à morbis ęgri. 2. aut magnam in melius mutationem obtinent. 3. aut ſtatim moriuntur. 4. aut multo deteriores euadunt. Harum primam vocant criſin ſimpliciter. Secundam ἐλλειπῆ (deficiētem) Tertiam κακὴν ἢ πονηρὰν (malam) quartam ἀτελῆ (imperfectam:) quo fit vt illæ mutationes, quæ paulatim fiunt, vel ſcilicet debilitata virtute vel in morbo, vel criſes, ſed ſimpliciter λύσεις, id eſt ſolutiones nuncupentur. Vid. Paul. Scal. Epiſt. Cathol. lib. 1.

I V S.

Ius,
- Paritas ſeu ęqualitas dati & accepti, vel bonorum & commodorum, quæ inter aliquos aut commutata, aut diuiſa, & diſtributa aut adiudicata fuerint.
  - Diſtributiuum. } quo bona { Diſtribuentes vtuntur
  - Cōmmutatiuum } quo bona { Cōmutantes vtuntur.
- Poteſtas verſandi circa bona ciuilia, à ſocietate moderate conceſſa, ad ipſius conſeruationem,
  - Ius contrahendi, vt vendendi, locandi.
  - Ius in re, in bonis
    - Proprijs,
      - Meus
      - Tuus
      - *Ius abſolute.*
    - Communibus
      - Plurium
      - Omnium
      - *Ius cum alio.*
  - Ius par ſeu æquale, Ius plenum vel certis limitibus circumſcriptum, *Ius melius vel optimum.*

Ius par ſeu æquale interdum accipitur pro æqua iuris redditione & iudicis dictione.

Explicatio Gualandi.

Abſolute dicimur ius habere in bonis, ſi ſoli legitime poſſideamus. Sic enim propria cuiusq; dicuntur. Nā in bonis cōmunibus ius habemus vna cū alijs. Illud vero bonū, in quo ego ius habeo & poteſtatem, meū dicitur, in quo tu, tuū: in quo plures vel omnes, cōmune. Atq; eius, quod meū eſt & propriū, ego Dominus dicor, tu tui. Cōmunis vero plures ſimul ſocij vel tota ſocietas, quę cū ſalus publica poſcit, omniū quoq; quæ ad ſingulos pertinent, domina eſt. Dominiū enim ius vocatur, quo bona ipſa noſtra ſunt. Par ius eſt par poteſtas in bonis, ſeu paritas poteſtatis, ſeu eiuſdem permiſſus par, vbi ſcilicet mihi meū æque poſſidere permittitur, eoq; frui, ac tibi tuo. Plenū ius dicitur integra perfectave in bonis poteſtas. Alius enim liberā cōpletāq; habet poteſtatē agendi in, de & cū bonis, quod ſibi cōmodū videtur omni alienæ poteſtatis in ijs obligatione excluſa: Alius certis limitib. & legib. circūſcriptā, vt is, qui vel proprietatē rei tantū, tum vel vſum habet. Melius vero vel optimū ius & in bonis poteſtas dicitur, quę meliori aut optima cauſa, & vt Iuriſconſultorum voce vtamur, titulo nititur, quæ fere cōtrouerſiarū de iure origo eſt. Nā ſępe quis hęreditario iure bona poſſidet, quę alius contendit emptionis aut donationis nomine ad ſe ſpectare.

Etſi ius eſt poteſtas quædam, non tamen eſt libertas, licet pro eodem ſumantur, ſui iuris eſſe, & liberum eſſe.

Ius

Digitized by Google

Ius autem & libertatem differre 1. patet argumēto à ſigno ſeu poſteriori. Cum quiſpiam prohibetur eo, quod vult, aut cogitur, quod mallet non facere, quiritatur ſibi ademptam eſſe libertatem: At cum bona ei eripiuntur ſuum ſibi ius auferri, ſeq; iniuria affici queritur. Et qui libertate priuatus eſt, ſeruus; qui iure, pauper dicitur. 2. ab obiectis. Ius reſpicit bona: libertas hominis appetitum ſeu voluntatem, locomotricem, & naturalia organa agendi.

Impropriè etiam ius accipitur pro lege. Remo cum fratre Quirinus iura dabat, id eſt leges. Nam Lex aliquando eſt ius, vel præceptum ad ius, & commune commodum conducens.

Leges autem ſunt præcepta communia, ſecundum quæ omnes particulares actiones ciuium ſunt dirigendæ, vel: *Lex eſt ſocietatis voluntas commune ſociorum commodum definiens, vel officii ſingulorum & iuris, ſeu communis commodi declaratiua.* Nam à quocunque rite feratur Lex, ſiue à principe, ſiue à Senatu, ab ipſa ſocietate authoritatem habet, & communi illius conſenſu ferri videtur: alioquin vere Lex non eſſet, inquit Gualandus Epiſcopus lib. 9. facult. ciuilis capit. 5. qui & allata à ſe de Notione iuris ſic concludit. Ius eſt nomen ad vnum tanquam ad caput. Præcipua & prima ſignificatione eſt bonorum & commodorum paritas inter ſocios. Paritas eſt ſecundum rem, vel ſecundum hominum voluntatem.

Paritas ſecundum rem proprie & ſimpliciter paritas eſt & exacta. Hæc igitur *ſimpliciter* ius eſt. Sed hæc (paritas) quia *diuerſis* de cauſis non facile percipitur, ſumitur eius loco paritas ſecūdum voluntatem commutantium & contrahentium.

Hæc ergo ſecundario paritas eſt, & τινὶ ac πῆ, & non exacta, qua ciuiles homines contrahentes vtuntur ſine dolo, & ita vt nullum in ſocietate incommodum ex ea ſequatur. Ac vt verè ſalubriora ſunt, quæ ſanos homines reddūt: quę autem à Medicis ſalubria dicuntur, ſeu exiſtimātur, aliquādo quidē ſunt, aliquādo vero nequaquā. Ita etiam iuſta ſunt vere paria, quæ autem contrahentibus videntur, aliquando ſunt, aliquando non ſunt huiuſmodi. Deinde & poſteriore loco ius eorum omnium æqualitas eſt, quæ ad eam quomodolibet referuntur aut conferunt.

Nam vt Ens primo de ſubſtantia prędicatur, ſecundo ipſius reſpectu de accidentibus, ita iūs primo de bonorum commodorumq; paritate dicitur. Deinde ſeu ſecundario ipſius reſpectu de paritate, amoris, fidei, honoris, cæterorumq; omnium, quæ aliquo modo conferunt ad bonorum æqualitatem. Hinc enim videmus ſocios ſe inuicem incuſare, quod non æque redament, atq; amantur, vel quod parem fidem non habeant, atq; illis habetur, & queri, quod non faciant æquum.

De verborum quoq; & ſignorū inæqualitate queruntur, ſeq; affici iniuria putant, ſi verba vel ſigna exteriora ſuis verbis & ſignis non æque reſpondent: vt ſi quis ſalutantem non pariter reſalutet, aut caput aperienti non viciſſim certa ratione modoq; aperiat. Sunt enim hæc voluntatum indicia, ex quibus facile conici poteſt, ſe non tanti ab altero fieri, quanti illum facit, quod prorſus haud æquum ducit. Omnino autem vt in medicina ſalubria omnia referūtur ad ſanitatem, & æqualitatem humorum & partium: ita in iure omnia iuſta ad æqualitatem vtilitatis & commoditatis. Nam paritas amoris, ſignorum & operationum nullam aliam ob cauſam, quam bonorum & commodorum expetitur.

Alia autem ſignificatione ius eſt facultas,

tum ad poſſidenda bona, ſeu ad fruendum bonis, tum ad omnia circa bona agenda, quæ ad fruitionem pertinent.

DIVISIO.

- Ius
  - κοινὸν commune omnibus
    - Naturale — Immutabile, eius efficiens eſt animi vis
      - θυμοειδὴς, in corde reſidens, variis affectibus obnoxia.
      - ἐπιθυμητικὴ in hepate & teſtibus.
    - Gētium.
  - ἴδιον locale variabile (vt ciuile) Alibi enim fures duplum redhibent, alibi ſupplicio̧ afficiuntur capitis.

- Ius poſitum θέσει conſtans
  - ἄγραφον
    - Naturale
      - *Rationis*, νοητικὸν: *Naturale in ſpecie*, proficiſcens à natura hominis communi cum brutis.
      - *Ratiocinationis*, proficiſcens à *natura*, hominis, qua homo, propria.
    - Conſuetudo, vſu populi, vtilitate ſuadente introducta, non voluntate legislatoris.
  - ἔγγραφον ciuile cōſtat
    - Lege, Plebiſcito,
    - Senatuſconſulto,
    - Principis Placito,
    - Prætoris Edicto,
    - Reſponſo prudentum.

Illa iuris naturalis ſunt, Amor benefactorum, odium malefactorum, vis vi repulſio. Ab hac indiuidui conſeruatio per alimenta, & ſpeciei humanæ per generationem ſui ſimilis, & generati tutelam.

Ius Gentium, in quo omnes gentes, non barbari, id eſt, recta ratione præditæ conſentiunt.

Ciuilis interpretatio, vel correctio eſt ἐπιεικὲς quodammodo ius. ἐπιεικὲς etiam referri poteſt ad ἄγραφον. ἐπιεικὲς enim illud eſt, ius explicatum non ſcripto, ſed arbitrio boni viri.

- Ius gentium
  - Diſtributiuum
  - Correctiuum

Exempla vide in Tabul. Zwingeri pag. 179.

Hoc

Hoc alicubi circumſcribitur & explicatur à Iure Ciuili & naturali primo, vt domino in ſeruos ius vitæ & necis poteſtas eſt, ait ius gentium: Ius ciuile addit: ſecundum rectam rationem, non ex libidine tyrannica.

DE IVSTITIA.

- Iuſtitia
  - Ἀρχέτυπος Eſſentialis, αὐθυπόστατος Increata. Plato Αὐτοδίκαιον.
  - Ἔκτυπος ex illa expreſſa
    - Angelica
    - Humana
      - Perſonæ. Iuſtitia
        - Qualitatis ſeu inhærentiæ
          - Habitualis p modũ alterationis
            - Originalis.
            - Acquiſita.
              - Imperfecta
              - Perfecta.
                - Increata in ſtatu gratiæ.
                - In ſtatu gloriæ.
        - Relationis ſeu imputationis, quæ in perſona eſt gratioſa, id eſt per gratiam imputationis, vt iuſtitia Chriſti: Hanc nos habemus, ita vt, Chriſtus habet peccatum noſtrum, per modum donationis.
      - Cauſæ

- Origin. Connata ſeu naturalis
  - Cauſaliter, quia à natura.
  - Subiectiue, quia in natura.
  - Traductiue ſeu tranſitiue, quia per traducem ſeu naturali propagatione communicanda fuiſſet poſteris, ſi Adamus manſiſſet integer, ſicut nunc tranſmittitur peccatum in poſteros per modum generationis, & per modum culpæ.

Ethica & Legalis conſideratio.

- Iuſtitia
  - Publica
  - Priuata
    - Vniuerſalis erga leges. Vnde iniuſtus παράνομος, ἄνομος, & ἄδικος dicitur legem non ſeruans.
    - Particularis æqualitatis ſeruatrix
      - Religioſa erga Deum
      - Profana quæ homini cum homine extra religionẽ intercedit
        - Diſtributiua.
        - Cõmutatiua.
          - Proprie erga alios, quib. cũ viuitur, vbi fit
            - Diſtributio eorũ, quæ debẽtur
              - Ex pacto & cõuentione aliqua expreſſa, vt in contractu empt. vend. locat.
              - abſq; pacto & cõuentione aliqua fide tamen tacita interueniente propter honeſtatem præcipientem, vel propter beneficium, vt in gratitudine, vt in honore debito virtuti.
          - Improprie erga ſeipſum

Δικαιοῦσθαι (iuſtificari) & δίκαιον πάχειν, vt cum fur punitur.

Diſtributiua, quæ rerum & perſonarum æqualitatem, ſecundum proportionẽ Geometricam ſequitur, vt perſonæ quæ æquales ſunt, æquales quoq; res obtineant.

Commutatiua, res & perſonas inæquales, ſecundum proportionem Arithmeticam adæquet.

Vni voci interdum duæ ſignificationes oppoſitæ, ſunt impoſitæ, vt δικαιοῦν iuſtificare, conficere, prodere. Iuſtificare duas habet ſignificationes contrarias, 1. publico iudicio aliquem iuſtum cenſere, & pronunciare, itaque à condemnatione liberare. 2. cauſa diiudicata & ſententia pronũciata ex iudiciali proceſſu aliquem ſupplicio afficere, **einem ſein recht thun.**

IVSTA IVDICIS SENTENTIA.

Iuſta iudicis ſententia duobus modis dicitur, lib. 1. Topicorumo. Alter cum iudex neceſſariis argumentis ductus iudicat: quod ſimpliciter eſt iuſte iudicare, καὶ τῷ ὡς δεῖ, vt oportet. Altero cũ veriſimilibus tantum & probabilibus: quod idem vocat κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην κρίνειν, hoc eſt iudicare ſecundum animi ſui ſententiam. Illa ſcientia, hæc ſentẽtia eſt, ait Scipio Gentilis, iniuſta & iniqua ſententia prætoris, vocatur etiam nomine iniuriæ & ἀδικίας. Iuſtinia.

IVXTA *Naturam eſſe.*

Iuxta Naturam eſſe eſt κατὰ φύσιν, id eſt, ſecundum naturam eſſe; & opponitur ei præter, vel ſupra, vel contra: vt Rectitudo, Iuſtitia, ſapientia, felicitas homini primo fuerunt iuxta naturam, id eſt, naturalia, quia hominis naturæ fuerunt concreata.

Canon.

Quorum contraria inſunt præter naturam, vel ita inſunt, vt Naturæ aduerſentur, ea iuxta naturam inſunt, id eſt, inſunt ſecundum naturam, ſeu ſunt naturalia.

LITE-

LITERA O.

OBIECTVM.

SCHOLASTICI Doctores diligenter diſtinguunt & vtiliter inter Obiectum vt Quod, & vt Quo.

Differētia Indiuidualis, qua natura communis contrahitur ad eſſe hoc ſeu eſſe ſingulare, quod accidentia quædam comitantur, vt figura, locus, tempus, ſentitur vt Conditio ſine qua non: Natura communis ſeu per ſe indifferens ad hoc vel illud ſentitur vt Quæ, ſeu vt Ratio formalis obiectiua. Totū ſingulare ſentitur vt obiectum Quod, ſcilicet ſenſionem terminat. Mouet igitur potentiam ſenſitiuam natura, nō ſingularitas, quáuis ſine ſingularitate natura ſenſu percipi nequeat: quemadmodum colorem ſine Quantitate viſus non percipit, quamuis quantitas nō ſit Ratio formalis & primo mouens viſionis. In Margarit. Philoſoph. l. 10. de potētiis animæ intel. c. 8. Georg. Reiſch.

Barbari vocant Hæcceitatem.

Obiectum
- Adæquatum & præciſum, & primum, vt Ens intellectus noſtri.
- Principale.

Obiectum
- Vnitum operanti in actione Immanente.
- Separatum ab agente in actione Tranſeunte.

Scotus.

Obiectum vt vnitum operanti eſt ratio formalis operationis immanentis; vt ſpecies viſionis in oculo.

Obiectum eſt Quod ſe obiicit & præſentat potentiæ operanti, vel circa quod operatio verſatur, vel in quod fertur potentia quocunque modo.

Obiectum actionis
- Quod, Res, quæ datur aut offertur, vt; Munus ſacrificium laudis.
- Cui, Aliis ſubiectum, vt Homo vel Deus, cui datur vel offertur vltimus terminus, in quem tendit actio.

Obiectum
- Immediatum, principale, in quo vltimo acquieſcitur, vt non tendatur vlterius in aliud: Barbaris *Vltimatum.*
- Mediatum, per quod aliquid tendit in vltimum.

Obiectum actus intelligendi ἀμέσως. id eſt, immediate & principaliter (Barbari dicunt Vltimate) eum terminans eſt Res: Mediatum eſt conceptus, id eſt, Medium, quo intellectus tendit in obiectum princeps. Vid. Gabrielem, ſi placet, l. 1. diſt. 2. quæſt. 8.

Itaque obiectum eſt vel Mouens, vel Terminans.

OBIECTIVE.

Per modum obiecti; Subiectiue, vt in ſubiecto; ſeu per modum, quo quid eſt in ſubiecto, vt Habitus eſt in intellectu

Subiectiue, id eſt, vt in Subiecto inhærentiæ adiunctum & perfectio aliqua.

Ens rationis (fictum) in nulla re eſt ſubiectiue, id eſt, vt in ſubiecto, ſed tantũ obiectiue eſt in intellectu, id eſt, obiectũ eſt intellectus, vt intellect⁹ ſit adiũctum occupatum in ente illo; Habet eſſe obiectiuum (non reale) in intellectu.

Omnipotentia non ineſt Carni Chriſti Subiectiue, id eſt, vt in Subiecto δεκτικῶ, non formaliter, id eſt, non vt forma in ſubiecto, non habitualiter, id eſt, non vt habitus in animo.

Opponitur Finaliter, vt iuſtitia poſſum male vti non Finaliter, ſed obiectiue.

OBLIGATIO.

Obligatio 1. Politica vox eſt. Eſtq; fere idem re cũ promiſſione, & obligari idẽ quod promittere, ſed ratione differũt. Nam obligatio reſpicit voluntatis religationem ſeu deuinctionem, promiſſio autem rem, ad cuius traditionem quis obligatur. Hæc Gualand. Episc.

Mihi ſunt coniũcta, ſeu connexa, ſeu comitantia, vel differunt vt cauſa antecedens & conſequens effectum, vt promiſſio obligationem antecedat, ita vt, qui promittit, ſe ſuaque ſtatim alii obliget, quantum in ipſo eſt, vt non poſſit non velle.

Obligatio aut 1. ſimplex eſt, vel ſtipulationibus pactiſve firmata. 2. Eſt naturalis, (vt parentum erga filios pietas) vel ciuilis, quæ interdum ſunt coniunctæ. Nam qui aliena bona accipit, non ciuiliter tantum, ſed etiam naturaliter obligatur, vnde arctior ligatio.

Geminum vinculum arctius ligat.

Metaphorica autem hæc ſignificatio eſt, vt qui obligatus eſt pro portione, reſpondeat iis, quæ extrinſecus alligantur; Vt corporea ligata loco moueri non poſſunt: Ita eorum, qui ſe obſtrinxerunt (qui ſecundum voluntates & appetitiones mouentur) non poſſunt moueri ita, vt aliud velint.

In Logica Rami Obligatio, quæ ſcripto vel verbis fit, argumentum eſt, pertinens ad Teſtimonium humanum.

In Logica Scholaſticorum quorundam docetur, Defendentis eſſe caute theſin defendere, & ſuppoſitis principiis cõſentanee diſputare.

Hæc ratio diſſerendi vocata à Scholaſticis eſt *Obligatio*, vt monerent pactis quaſi conuentis ſtandum, nihilq; temere eſſe affirmandum aut negandum, quod quidem cum propoſitione ipſa pugnet.

Præcepti igitur Dialecticorum obligationis ea vis eſt, vt nihil repugnans propoſitioni in progreſſu & curſu diſputationis admiſceatur, ſeu, obligatio Dialecticorum poſtulat, vt quæ dicuntur inter ſe conſentiant, & cauet ne quid cum poſitis & conceſſis dicatur aut admittatur pugnans: clamat, obligatus es ad ſententiæ vel diſciplinæ tuæ caput fundamentumue ſemel poſitum tuendum.

Canon.

Ad poſſibile à te conceſſum cum iam ſis obligatus, concedendum etiam tibi eſt quod inde ſequitur. Vide plura de hac obligatione 3. part. mearum controverſ. Logic. in fine pag. 470. Ex eodem loco require exempla.

OBLIVIO.

Eſt diſiunctio actus intellectus à ſpeciebus memoria comprehenſis.

Obliuio omnimoda eſt abolitio ſpecierum *μνημονευτῶν*.

OBSTRVCTIO,
Aliq. oppilatio.

Obſtructio impeditionis & cauſæ impedientis ac officientis ſpecies eſt.

Eſtque

Eſtque Naturalis, vel Violenta, Totalis, (ὁλικὴ) vel Partialis (μερικὴ.)

Diſtinctionis huius vſus eſt in doctrina Somni & Morborum.

Quod ad Somnum attinet, coctione incepta fumi ſubuehuntur (ſurſum vehuntur) à nutrimento ad cerebrum, quod ex calore ſubducto modo frigeſcere cœpit, & hoc frigiditate ſua condenſat ibidem vapores ſublatos, reſoluitq; in guttulas liquidas, quæ deſcendẽtes obſtruunt meatus ſenſuũ, & neruorum motiuorum. Non fit autem obſtructio ὁλικὴ, id eſt, eiuſmodi, vt nihil omnino ſentiri poſſit, cum cubans in loco fœtido etiam dormiens fœtorem percipiat. Nec motus localis ita ſiſtitur, vt ſaxi deuoluti ad centrum ſeu locum naturalem lapſus ſeu curſus inhibetur, ſed manent reliquiæ vt ſenſuum interiorum, ſic exteriorũ. Nam nerui illum liquorem defluentem imbibunt inſtar ſpongiæ, nec ita hauriũt, vt ſpiritus vitalis & aliquid virtutis ſenſitiuæ non poſſit ſimul illabi & tranſmitti in neruos. Patet aliquis locus, & quidem externis ſpiritibus ſenſitiuis, quia humor influens intercipit aliquid capacitatis, ſed non omnem, vt aliquis locus ſit capax adhuc ſpiritus ſenſitiui: ſicut videmus magna αἰσθητὰ, quę ſenſus feriunt, acrius percellere etiam dormientes, adeo vt ſomno excutiantur. Cum ergo ſimul cum alio liquefacto humore influat aliquid ſpiritus ſenſitiui, ſequitur fieri obſtructionem non totalem, vt in apoplecticis, vbi viſcoſitas & lentor humoris non patitur aliquid Spiritus ſenſitiui ex cerebro in neruos ingredi.

Sic Scal. exer. 289.

In corde primarium principium eſt τὸ ζωτικὸν: Secundum illud τὸ κινητικὸν. Hæc neq; unquam ceſſant, neq; ſomno impediuntur, aut intercipiuntur. Ceſſant autem in ſomno facultates aliæ operoſiores τὸ αἰσθητικὸν, τὸ νοητικὸν, τὸ γεννητικόν. Intellige autem τὸ γεννητικὸν prorſus ceſſare, αἰσθητικὸν & νοητικὸν ἐπὶ πλέον, ne locus hic ſit captioſæ argumentatiunculæ.

OCCASIO, καιρὸς, εὐκαιρία, ἀφορμή.

Opportunitas temporis vel loci caſu proueniens.

Non videtur eſſe hoc generale. Occaſio enim multis ſtudio quæſita eſt: etſi I. Piſcatori ita videtur definienda, *Agendi* tempeſtiuitas ſeu opportunitas caſu oblata. Itaque ei Occaſio eſt cauſa per accidens, quod occaſioni accidat, vt agens ea vtatur, ita vt neque illa hanc per ſe aut neceſſitatè aliqua ad agendum impellat, ſed tantum moneat & alliciat (& quaſi aurem vellicet) argumento commoditatis agendi tãquam diuinitus oblatæ. Exempli cauſa. Furandi occaſio, id eſt tempus ad furandum idoneum, cũ quis ſcilicet ſolus & maxime in tenebris opes alienas ſibi expoſitas habet, vt nemine ſentiente auferre eas, alioq; transferre poſſit; tale inquam, ſeu ita modificatum tempus ad furandum ſæpe impellit, ſed per accidens, quia huiuſmodi tempori accidit, vt quis eo ad furandum abutatur. Nam ſi per ſe impelleret, quemuis impelleret & ſemper, id quod non fit. Nam ſemel atque iterum oblata fuit Dauidi occaſio interficiendi Saulis (vt cum in ſpelunca alam pallii eius abſcinderet, cum in caſtris dormienti haſtam & phialam eriperet) at tamen timore Dei retentus inhibitusq; occaſione ea non eſt vſus.

Aliis occaſio eſt in numero earum cauſarum, ſine quibus res commode perfici non poteſt; quod idem

quoq; Piſcator affirmat 2. exerc. Log. lib.1. de Occaſione.

Melanchthon in Dialect. l. 4. Occaſio ſeu ἀφορμὴ eſt cauſa minus principalis, vel aliqua leuis προκαταρκτικὴ, vel circumſtantia temporis & loci, quæ agentibus facultatem præbet.

Frederico Beurhuſio in Compar. Logic. pag. 530. Occaſio eſt argumenti fructus, quod ea poſſit eſſe è Cauſis, Effectis, Subiectis, Adiunctis, & è cæteris etiam argumentis. Quod equidem non probo. Nam ſæpe arguimus aliquid ex occaſione: Itaque argumentum eſt.

Iulius Scalig. exerc. 464. occaſionem facit tempeſtiuitatem, quæ cauſam circumſtat, vt Milo habet cauſam, qua Clodium interficiat. Eam niſi fulciant commoditates, fruſtra erit. Sunt enim multæ περιστάσεις, quæ ſeſe ingerunt ad perficiendam occaſionem, perſona, opes, ætas, & alia. Nam ſi Brutus abeſt, tempus non adeſt interficiendi Cæſarem. Fortunam vides in opibus: Sine exercitu non erit occaſio, neque à loco, neque à tempore, neque à perſona Imperatoris expugnandi hoſtes. Ætas autem eſt perſonæ περίστασις, quemadmodum & ſexus. Itaque Scaligero OCCASIO eſt *Conditio ſine qua non efficientiæ*, non eſt ei cauſa, non principium, ſed commoditas, quæ ſeſe offert in tempore & loco & aliis, quæ his adiunguntur. Si enim locus non reſpondeat, tempus per ſe aptum, ineptum fiet, atque è contrario, velut ſi Clodius in Senatu dormiat, non occidetur à Milone. Tempus intempeſtiuum factum eſt ex incommoditate loci. E contrario, ſi in ſolitudinibus Aſiæ ſit bene armatus, bene ſtipatus. Hinc perſpicitur, quid iudicandum ſit de definitione occaſionis. Euſtrat. lib. 1. Ethic. cap. 31. Tempus vnicuique negotio opportunum: & de deſcriptione Speuſippi: & de definit. Platon. Flos ipſe temporis rebus agendis conferens, tempus bonum quandam ferens opem.

Occaſio nõ reſpicit ſolũ tempus, aut ſolum locum.

Eidem idem occaſio eſt quod σύμπτωμα, vt quæ accidant cauſis eæ acceſſiones occaſionis appellatione deſignentur. Sed hoc κατὰ τὸ μέρος accipiendum, quia σύμπτωμα longe generalius quid eſt, quam occaſio.

Καιρὸς & εὐκαιρία, forte idem ſunt, præſertim Philoſopho. Nam ſi non eſt bona occaſio, ne occaſio quidem eſt, vt Scaliger iudicat. Sunt tamen καιρῶ ſeu occaſionis gradus, vt vna ſit altera commodior, & opportunior.

Nec puto ego eſſe piaculum diſtinguere occaſionem in opportunam & minus opportunam.

(Sic Occaſio quædam eſt felix, quædam infelix:) & Scaliger ipſe ſemel occaſionis voci addidit Epitheton opportuna. Et Poetæ diſtichon hoc eſt:

Conſilium ſapiens, occaſio commoda, felix
Exitus, vnius ſunt tria dona Dei.

Franciſco Patritio lib. 6. c. 10. de Regno, Occaſio eſt id, quod negotia omnia recte perficit. Sed hæc eſt impropria deſcriptio. Proprie enim ipſa occaſio nihil perficit. *Occaſionĩ eſt conſi. .. Quod.*

Amando Polano lib. 1. Logic. Occaſio eſt cauſa per accidens, quæ præter naturam ſuam aliquid cauſat, cum non ſit ſua natura deſtinata, nec feratur ad hunc effectum producendum: vt commoditas nocturni temporis, quæ occaſio quædam eſt, cauſa adulterii eſt, ſed præter naturam ſuam. Nam per ſe cauſa eſt voluntas adulteri, qui commoditate nocturni temporis ad committendum facinus hoc abutitur: Hoc ad voluntatem eius accedit, & quaſi via eſt agenti. Paul. Roman. 7. verſic. 8. & 11. Peccatum occaſione per illud mandatum: (Ne concupiſcito) effecit in me omnem cupidi-

cupiditatem, ſeduxit me & per illud occidit; id eſt, per Legem exiſtunt peccatorum affectiones & cupiditates per accidens, quia prauitas ſeu vitioſitas naturæ noſtræ occaſione Legis mala prohibentis irritatur, vt mala illa committat, & ita quod per ſe bonum eſt, nempe Lex, fit nobis morriferum (θανατηφόρον) quod Barbaris inſcite vocatur mortale. Huic ſententiæ ego magis faueo, ſicut & Hieronym. Zanchius, qui in doctrina de Priuatione Phyſici occaſionem diſerte ſignareq; dicit eſſe cauſam per accidens, & Melanch. in Phyſ. l. 2.

Petro Martyri, cui in 1. Ethic. Ariſtotel. Comment. Occaſio eſt pars & momentum temporis, quod ad rem faciendam ſeu facile expediteque producendam ad finem magnam præbet commoditatē, annumeratur Cauſis adiuuantibus, quod in bello interdū plus adiuuet occaſio, quam virtus.

Petrus Ramus occaſionem ſeu ἀφορμὴν refert ad cauſam per ſe adiuuantem efficientem. Talis ei cauſa eſt locorū opportunitas ad glorioſam victoriam Cæſaris, vt ad Effectum: Quia cauſam per accidens anguſtius preſſiuſque accipit, quam ἀναπατωτεν, nempe pro cauſa effectuum ſeu euentuum, vel ex propoſitis conſiliis, aut alioqui ſimplicibus animi motibus: vel ex coactione ſeu vi externa (quia per ſe agens impeditur.)

Πρόφασις *ſeu prætextus longe aliud eſt quam* ἀφορμὴ *ſeu occaſio. Eſt enim falſa, ſed ſpecioſa cauſa, quæ prauæ cupiditati & inhoneſto facto patrocinari ſtudet, aut iniuſto negotio prætexitur.*

Thucydides vocat σχῆμα πολιτικὸν λόγου, Ego malim vocare σχῆμα σοφικὸν λόγου. Cauſæ bellorum plerunque ſunt Ambitio & Auaritia, praui & vituperandi affectus. Sed hi diſſimulantur, uſque prætexitur vel defenſio pacis, vel vltio iniuriarum. Cicero in Officiis quoſdam ait ignauiæ ſuæ prætexere deſpicientiam rerum externarum. Lucanus Poeta interficitur à Nerone accuſatus, quod hoſtibus ipſius ſe coniunxiſſet. Sed fuit longe alia cauſa odij & huius ſæuitiæ, nempe quod vinci ſe Nero in certamine Poetico noluit.

Id docent nonnulli Logici congruere ad fallaciam ſecundum non cauſam vt cauſam. Alij vocant falſam ſeu Sophiſticam Tranſlationem.

Occaſio eſt cauſa imperfecta modo per ſe, modo per accidens. Sufficiens cauſa peccati eſt propria voluntas. Scandalum ſeu dicta vel facta alicuius hominis ſunt Occaſio peccati ſeu ruinę.

OCCVLTVM, OCCVLTATIO.

Occultum eſt abditum ſeu latens, vel ſenſui, vel intellectui, vel vtrique. Opponitur ei apparens, & apertum, vt cum dicunt Scholaſtici: Hoc apparet ad ſenſum. Vitus Amerbach. Conſidera, inquit, quanta ſit rerum, non quidem latentium in natura, ſed apparentium noſtris mentibus, veluti ex aliqua denſiſſima nebula non ſolum obſcuritas, ſed immenſa fere varietas, ne dicam turbatio & confuſio.

Occultatio ſeu Crypſis *Logica* eſt, cum aliqua pars enunciati, ſyllogiſmi vel ordinis occultatur. Sic Oratoria cum artificium. *Occultatio Aſtronomica* eſt ſtellarum, quæ dicitur occaſus Heliacus, deſcenſus ſtellæ ſub horizontem poſt Solis obitum, ita vt cū pridie viſa ſit occidere ἀκρονυχῶς, tunc diſpareat, ob Solis vicinitatem, radiis eam ſuis inuoluentis. Ei opponitur Ortus Heliacus, φάσις, apparentia, emerſus.

Politica occultatio eſt cum veritas celatur ſeu diſſimulatur. Occultator latronum nonnullis proprie eſt homo: locus vero eſt eorum receptator. Sed diſcrimen hoc non obſeruatur. Nam doctiſſimi quiq; etiam Receptatores,

dicunt eos, qui latrones eaque, quæ rapuerunt, recipiunt, occultantq;, Martian. in l. 1. de Receptat.

OFFICIVM.

Huius vocis πολυσημίας ἀπαρίθμησις hæc eſt.

1. Actus congruus cuiuſq; Perſonæ hac voce ſignificatur: Hic ſignificatus generalis eſt.

2. In Ethicis accipitur ſpecialiter pro Honeſto ſeu Decoro, pro ἐνεργείᾳ κατ' ἀρετὴν, ſeu actione virium humanarum mediocritate librata, quomodo Schramus ipſam virtutem definit, ſed nō bene; ſeu pro eo quod fieri dicitur.

3. Interdum declarat non id, quod debet, ſed quod ſolet fieri: Ita non eſt vox δέοντος, ſed πράγματος ſeu γινομένου σημαντική. Ita officium calumniatoris eſſe dicitur verba & literas ſequi. Huc pertinet quod ait Scaliger: In comœdia officium non parum diſtat ab officio Philoſophorum, id eſt, Ethicorum. Nam illi officium ab honeſto, quod Scaligero eſt ciuilis beatitudinis incoatio, non diſiungunt: In Comœdia ſuum ſe officium facere clamat Leno cum iuuentutem perdit. Ad eundem modum ſcriptum eſt ab authore Rhethoricorum ad Herennium, Canes fungi officio luporum. Eſt igitur hic officium ius actionis ad quemcunque ſtatum pertinens, vel actus congruens cuiq; perſonæ. Accipitur igitur μέσως (in bonam & malam partem.)

4. Interdum officium accipitur pro ὑπουργίᾳ, obſequio vel gratificatione. Vnde illa ſunt: Officia vel merita potius, officio ſibi aliquē deuincire, homo officioſus, homo plenus officii, qui libenter ſeruit aliorum commodis.

5. Interdum pro ἀρχῇ, Magiſtratu, vnde alicui muneri atque officio præeſſe. Commune officium cenſuræ communi animo defendere: Sic & Iureconſulti accipiunt.

Vulgo officium auferre alicui dicitur, pro quo elegantius, Magiſtratum abrogare; Imperium abrogare, ſucceſſorem dare.

Cicero & Auguſtinus Officium & Finem ſic diſcernūt; Officium eſt, quod eſt faciendum; Finis, propter quod eſt faciendum.

Officium eſt, quod facere dicitur orator: Finis, cuius cauſa facere dicitur. Cicero de Inuent.

1. [a] Officium (Ethicum) de quo Cicer. in lib. de Officiis: Eſt actio conſentanea rectæ rationi, πρᾶξις, ἀκόλουθος ὀρθῷ λόγῳ. (Cicero & Diogenes ita definiunt: Perfectum officium, ſed meo iudicio tantū κατ' ἐξοχὴν conuenit huic & primo. Sic H. Wolfius in comment. Si recta ratio, quam etiam medio officio ſeu τοῦ καθήκοντι communem arbitror, κατ' ὑπερβολὴν intelligatur Rectum, hoc eſt Perfectum; iudicium nuſquam exorbitans, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram declinans, ſed recta ad verum ſcopum tendens, cui neceſſario etiam voluntas nulla prauæ cupiditatis labe contaminata reſpondeat, hæc definitio: Actio conſentanea rectæ rationi eſt perfecti ſeu recti officij.)

[a] ἐνέργεια καὶ ἀρετῆς & εὐπραξία Ariſtotelis.

2. Eſtque perfectum (τέλειον) vel Medium. Illud dicitur κατόρθωμα, pauciſſimorum: Hoc vero incoatum ſeu commune.

3. Perfectum eſt, quod ita rectum eſt, vt nihil ei deſit, neq; ſuperſit, quod ne in minimo quidem exorbitat. Tale requirit Lex Dei.

4. Medium eſt, quod cur factum ſit, ratio probabilis reddi poteſt. Cicer. Ratio hæc à bono aliquo petitur. Zeno ait: καθῆκον μέσον εἶναι, ὃ πραχθὲν εὔλογον ἴσχει τὴν ἀπολογισμόν, factum quod habet rationes probabiles. Tale requirunt Leges humanæ.

Facto

Facto autem etiam conſilium & dictum comprehenditur.

Seu, καθήκοντα ſunt, quæ eſſe facienda ipſa ratio homines conuincit, ὅσα λόγος αἱρεῖ ποιεῖν: vt καθήκοντα ſunt, Honore afficere parentes, ſuum cuique tribuere.

5. His opponuntur ſuſcepta παρὰ τὸ καθῆκον, id eſt, contra officium ὅσα λόγος ἀπαγορεύει, quæ ratio vetat, ſeu quæ cum iudicio ipſius naturæ pugnant, vt occidere innocentem, violare bene meritum; & Adiaphora ſeu οὐδέτερα, id eſt, Indifferentia ſeu neutra, nempe ſuſcepta μήτε καθήκοντα, μήτε παρὰ τὸ καθῆκον, hoc eſt, neq; ex officio, neque contra officium, quæ ratio neque iubet, neque vetat, cuiuſmodi ſunt ſtantem, aut ſedentem, aut ambulantem: legere vel docere.

6. Aliud officium eſt Abſolute ſeu ſimpliciter, ἁπλῶς, quod dici poteſt ἀπερίστατον, id eſt, non adſtrictum circumſtantiis certis, quod ſine vlla exceptione ſemper faciendum, vt curare valetudinem animi & corporis. Aliud Determinate ſeu κατὰ περίστασιν, quod pro cõditione circumſtantiæ (loci, temporis, rerum, perſonarum) recte fit vel ſecus, vt præcidendum dare aliquod corporis membrũ. Vide Wolfii Commentar. in Off. Cicer.

Critic.

Notent hic Latinitatis ſtudioſi, quod Cicero dicit Officium conſulis, aut iudicis, forte non eſſe τὴν ἀρχὴν, id eſt, ipſum conſulatum, ſeu præturam, ſed τὸ ἔργον ſeu καθῆκον, id eſt, munus, quod à Conſule vel iudice poſtulatur, quod & Græcis eſt τὸ τὰ δέοντα ποιεῖν. Demoſthenes.

OMNIA, OMNES.

Omnia interdum eſt particula diſtributiua, vt Omnes Planetæ ſunt Stellæ; Tunc dicitur Signum Vniuerſalitatis. Interdum eſt collectiua, vt Omnes Planetæ ſunt ſeptem: Tunc poteſt eſſe pars medii termini in ratiocinatione; vt Omnes Apoſtoli ſunt duodecim. Petrus, Iacobus, &c. ſunt omnes Apoſtoli. Ergo Petrus, Iacobus, &c. ſunt 12.

Interdum idem eſt, quod Vnumquodq;, vt cum Ariſtoteles ait; Omnia ex ipſis (principiis) ſunt: ſententia eſt, Vnumquodq; ex ſuis principiis eſt. Bonum eſt id, quod omnia appetũt, id eſt, Bonum cuiuſq; eſt id, quod vnaquęq; res appetit.

Canon.

Nota Omnis Collectiua, vt & Diſtributiua in genera ſingulorum (cum prædicatum non in ſingula indiuidua: ſed in indiuiduorum ordines certos & ſtatus diſtribuitur) imperfecte & ſecundario propoſitionem vniuerſalem faciunt.

Differunt Omnia & Vniuerſa, non poſſunt idem. Vere enim dicitur, omnia folia huic arbori decident, Vniuerſa decident, falſo: Vniuerſi enim omnes ſimul collectos ſignificat.

Aut nullam, aut vniuerſam pecuniam volo, id eſt, omnem ſimul. Terent. Id illa nunc abripiet vniuerſum.

Interdum Omnis eſt Totus, vt Omnis populus, Omne reddes.

Vſus.

Omnes Apoſtoli ſunt duodecim. Petrus & Iacobus ſunt Apoſtoli. Ergo Petrus & Iacobus ſunt duodecim. Paralogiſmus eſt, quia hic Omnes medii pars non ſubſumitur. Poteſt hæc Fallacia dici Diuiſionis & imperfectæ ſubſumptionis termini.

OMNINO.

Omnino 1. ponitur pro Prorſus, vt Omnino receſſit, id eſt, receſſit animo non redeundi, ſed permutandi domiciliũ. Iureconſulti.

2. Pro Simpliciter & primo. Ita opponitur ei ſecundo & ratione alterius; vt, Solæ primæ ſubſtantiæ exiſtunt omnino per ſe; Secundæ exiſtunt per ſe ſecundo & ratione primarum. Quidam dicunt; Vniuerſalia non exiſtere per ſe, ſed habere exiſtentiam in ſingulari, quod per ſe exiſtat.

Fonſeca: Chriſti Humana Natura eſt res ſingularis, verum non per ſe omnino exiſtẽs, ſed exiſtens in verbo Diuino, à quo ſuſtinetur.

OMNIVOCVS.

Verſus Omniuocus dicitur, qui ex omnibus, quas vocant, partibus orationis conſtat, vt:

Væ tibi ridenti, quia mox poſt gaudia flebis. ὠρὲς δέ μετὸν δύσνιον ἐπιςρέοντ' ἰδ ἕκοον.

OPACVM.

Opacum opponitur Transparenti. Eſtq; ꝙ radios non trãſmittit, qualis eſt terra. Scal. ex. 80. ſ. 1. ſic. Eſt Opacum, quod in vmbra eſt, aut vmbra ipſa apud Ciceronem, & illud, quod radios non tranſmittit.

Opacorum aliud Lucidum, vt ſtellæ omnes excepta Luna; Aliud non, vt Luna, Scalig. ex. 138.

OPERARI.

Operari in aliquo proprie eſt agere in eo, cui agens coniunctum eſt. Ita ergo ſignificatur Vnio, non Communicatio. Sic mens agit, id eſt, intelligit in corpore (cui eſt vnita) at non propterea facultatem ſuam intelligendi mens corpori communicare dicitur.

Cum aliquo operari proprie eſt cum aliquo ſuam operationem cum alterius opera coniungere. Sic nonnulli interpretantur hoc Leonis, Vtraque forma (id eſt Natura in Chriſto) agit cum alterius communione; id eſt λόγος operatur cum carne, & Caro cum λόγῳ.

Operari per aliquid tanquam per organon proprie eſt eo vti tanquam inſtrumento ad opera ſeu apoteleſmata ſua, non autem eſt communicare illi ſuam eandem numero facultatem operandi; vt operatur χεὶρ τέχνης ſeu artifex per ſerram: & ſerra facultatis operandi, quæ ineſt in artifice, non eſt particeps, id eſt, non habet ſibi facultatem fabri propriam communicatam. Hic ſi quis Inſtrumentum νοῦς αὐτὸ dicat doctum, vel ſapiens, vel intelligens, pro docti, ſapientis, intelligentis, ille loquitur populariter, impropriè, καταχρηστικῶς.

OPVS.

Scholaſtici Opus operatum ab Opere operante diſtinguunt. Illud, quod ex ſe aliquid efficit: Hoc, quod efficit vi agentis. Biel ex Scoto & Alexandro Signum Sacramentale conferre gratiam, dupliciter poteſt intelligi: Vno modo ex opere operato, id eſt, ex ipſo ſigno, id eſt, eo ipſo, quod opus illud, puta ſignum, exhibetur, etiam ſine bono motu interiore (qui gratiã mereatur) ſuſcipientis, modo is non ponat obicem peccati mortiferi: Sic Baptiſmus confert gratiam ei, qui non habet vſum rationis perfectum. Altero, ex opere operante id eſt, per modum meriti, cum Sacramentum foris exhibitum non ſufficit ad gratiæ collationẽ, ſed præterea requiritur bonus motus ſeu interior deuotio ſuſcipientis Sacramentum.

OPPOSITIO.

Oppoſita accipiuntur Stricte & Large. Stricte ſumendo Diſparata non ſunt oppoſita. Faciunt enim Peripatetici quidam; vt Zabarella, oppoſita quadruplicia: Contraria, Relata, Priuantia,

ria, Contradicentia, excluſis Diſparatis. Large vero, vt complectantur etiam Diſparata: Sic accipiunt Ramus & Keckermannus. Itaque dicunt Virginitatem & Maternitatem opponi. Hæc annotatio vtilis eſt, propter Logomachias, quibus interdum ingenia turbantur.

Gabr. Biel. 3. dist. 6. quæſt. 2. Virginitas & Maternitas non opponuntur. Quia Virginitas non dicit niſi integritatem corporis & mentis, ſi eſt virtus moralis: Maternitas vero dicit actionem cauſæ inferioris ſubordinatę cauſæ ſuperiori ad conſtitutionem prolis, ſiue illa ſuperior agat modo naturæ, ſiue ſupernaturaliter: illa autem non repugnant.

Iohannes Scotus l. 3. diſtin. 4. quærit, an Virgo Maria ſit vere mater Dei & Hominis: Ac primum negate reſpondet ex eo, quod oppoſita contraria non poſſint ineſſe ſimul eidem etiam per potentiam Diuinam: Virginitas autem & Maternitas ſint oppoſita contraria. Sed hoc argumētum poſtea ſic ſoluit; Virgo & Mater non opponuntur aliqua oppoſitione formali, nec vt priuatiua, nec vt contraria. Virginitas enim tantum priuat actionem cauſæ ſuperioris naturalis, non autem virtutem actiuam matris. Maternitas autem nō neceſſario ponit actionem cauſæ ſuperioris, ſed tantum illam communitet comitatur illa actio: ſed ſi alius ſuppleat actionem cauſæ naturalis, poteſt eſſe maternitas ſecūdum ſuam rationem, & tamē cum priuatione cauſæ naturalis ſuperioris. Ita etiam ſe res habet cum virginitate. Sic obiectum creatum natum eſt cōmunicare cum intellectu meo intellectionem. Intellectum igitur cōcipere notitiam ordinarie requirit obiectum creatum mouens intellectum: ſed non requirit hoc ex ratione ſua ſeu per ſe. Si enim Deus ſuppleat actionem obiecti mouendo intellectum, poteſt intellectus concipere eandem notitiam, quam perciperet mouente obiecto; & ita ſi in intellectu concipiente non moueri ab obiecto creato deſignaretur per nomen Virginitatis vel incorruptibilitatis, non repugnaret aliquo modo formaliter intellectum concipere & virginem eſſe. Hactenus Scotus.

Ego ſoleo dicere, hanc propoſitionem, Virgo eſt mater, & Mater eſt Virgo, eſſe compoſitionem Diſparatorum, & naturæ ordine eſſe impoſſibilem: In hac vero, Hæc Virgo ſeu Maria eſt Mater, & hæc mater eſt Virgo, eſſe ſynthesin conſentaneorum extraordinariam ſeu miraculoſam. Nam etſi recte dicatur Maria Mater Christi naturalis, miraculoſe tamen eum genuit, non naturaliter.

Maria Mater Domini
- *Naturalis*, ratione potentiæ actiuæ, qua naturaliter erat fœcunda & conferebat materiam, & potuiſſet concipere à Patre naturali, nec non ad productionem prolis cooperari Phyſice.
- *Miraculoſa*, Ratione deductionis potentiæ naturalis Mariæ in actum, qualis deductio ac perfectio non fit naturaliter, niſi à cauſa actiua definita naturali, id eſt, vt actiua patris naturalis, quæ hic non fuit, vt ait Scotus, & Anshelm. de concept. Virgin. c. 11.

Ad potentiam autem Naturalem, quam habuit Maria, acceſſit potentia obedientialis Mariæ, vt eſſet Mater Domini.

OPTIME TERMINO ALIENO TERMINARI.

Eſt facillime ſuſcipere cuiuſcunque continentis figuram, vt: Si in rotundo vaſe ſit, accipere rotundam: ſi in quadrato, quadratam figuram. Proprium hoc eſt humidi ſeu humidi corporis, vt aquæ.

ORATIO.

Oratio aut eſt ἐνδιάθετος (ὁ ἔνδον) id eſt interna, aut eſt προφορικὴ, id eſt, externa. Illa Græcis eſt etiam ὁ ἔσω λόγος. Hic intelligitur cum Iſocrates dicit, ἐν ἑαυτῷ vel πρὸς ἑαυτὸν διαλέγεσθαι περὶ τῶν πραγμάτων, quod nihil aliud eſt, quam conſultare, deliberare, conſilium capere, Græce βουλεύεσθαι, & Cicer. in officiis ſecum loqui, & Matt. Euangeliſta de Hæmorrheuſa, ἔλεγεν ἐν ἑαυτῇ.

Barbari dicunt, conſiliare.

Oratio externa (ὁ ἔξω λόγος) interdum accipitur Generaliter, vt complectatur & ſermonem Grammaticum, & Propoſitionem Dialecticam, & ſententiam ornatam, qualis eſt Rhetoris. Impropriè definitur geminata vocum ſucceſſio: nam ex continuatarum vocum ſucceſſione ſeu conſecutione conſurgit. Rectius eſt è vocibus conflata ſententia. Hæc nunc vnico verſu, nunc pluribus conſtat, de quibus vide vocem Verſus.

Interdum ſpecialiter, vt cum dicitur Elocutio eſſe exornatio orationis.

Ita Oratio eſt ſimplex, vel ornata. Ornata eſt vel ἄμετρος ſeu Libera, nullo metro adſtricta, etſi certis locis admittat numeros, & ita euadat εὔρυθμος ſeu εὐρυθμισμένη: (numeroſa) vel ἔμμετρος, non libera, ſed certis metri legibus adſtricta.

Oratio vna {
- Natura, Cæſar amat Lucinam, Hæc vnum de vno dicit.
- Coniunctione, Syndeſmo, colligatione, vt loquitur Sextus Pompeius; Cæſar amat & pugnat. Hæc ſecatur in plures.

Cæſar amat, Cæſar pugnat, ſunt duæ orationes ſeparatæ, quæ coniunctione in vnum coaleſcunt.

Coniunctiones aut ſenſum coniungunt ac verba ſimul; aut verba tantum coniungunt, ſenſum autem disiungunt, aut ſenſum coniungunt, nomina disiungunt.

Si ſenſum coniungunt, aut non neceſſario, aut neceſſario.

Si non neceſſario, tunc fiunt copulatiuę, vt Cæſar doctus fuit & pugnax. Hæ enim res non neceſſario cohærent; quare etiam poteſt fieri disiunctio appoſita negatione.

Si neceſſario coniungunt, fiunt Ætiologicæ, id eſt, Cauſatiuæ, Rationales, collectiuæ, præſtituentes cauſam, aut ſubdentes. Suntq; ex hypotheſi, vel Abſolutæ. Exempla ſunt. Si ſtertit, dormit. Alias dicta conditionalis & Hypothetica, & Ramo connexa. Si dies eſt, Lux eſt. Si nox eſt, Sol ſub terra nobis eſt. Quia iubes, faciam: Do vt des; pugnaui, quia læſus fui.

Vinum lætos facit, qua ſeu quatenus bonum. Quas particulas antiqui Abſolutiuas & Perfectiuas, quæ ad doctrinam Reduplicationis in Logicis pertinent.

Si ſenſum disiungunt, neceſſario non cõiungunt: ac tunc fiunt orationes Disiunctiuæ. Et ſunt primum in contrariis, aut poſitiue, vt Aut ſanus eſt, aut æger; aut Priuatiue, aut dies, aut nox eſt, aut Relatiue: Aut Pater eſt, aut Filius. Deinde in Diuerſis ſeu occupatiuis, ſeu Aduerſatiuis. *Non formoſus erat, ſed erat facundus Vlyſſes.* Quanquam Vlyſſes erat facundus: tamen non erat formoſus. Tertio in Diſparatis, vt, ſiue homo ſit, ſiue equus, ſiue lapis, neceſſe

eſt

eſt vt corpore ſit prædictus. Vicina hæc conditionali.

Siue ſeu *ſeu* ἐξηγητικὴ interdum declaratiua eſt coniunctio, diuerſitatem tãtum appellationis deſignans, vt Alexander ſeu Paris. Antiſtrophe ſiue reciprocatio. Hic igitur coniungit ſenſum & diſiungit quodammodo voces diuerſas. Scaliger refert ad Diſiunctiuas. Sed non ſunt re Diſiunctiuæ, ſed tantum φαινομένως, & verbotenus.

Ad Dubitatiuas propius accedunt, ſeu cum iis ineũt ſocietatem, Dubitatiuæ, vtrum hoc an illud, & comparatiuæ illæ, quæ dicuntur Electiuæ, Malo Cæſarem quam Catonem : & diminutiuæ, ſaltem ne interfice, ſi liberare non vis, id eſt, Aut libera me, aut interfice. Saltem enim non eſt particula Excluſiua, ſed ἐλαττωτική.

Completiuas malo referre ad Aduerbia, vt Equidem, quidem.

Coniunctio fit ſecundum
- Senſum tantum.
- Verba tantum.
- Vtrumq;.

Coniunctio ſenſum
- Neceſſario
- Non neceſſario
- Neceſſario non

coniungit
- Conditionalis.
- Copulatiua.
- Diſiunctiua.

Res enim
- Neceſſario
- Non neceſſario
- Neceſſario non

cohærent.

ORDINARIVM.

Ordinarium duobus modis intelligitur, aut enim ſignificat
- Id, quod legitimum ordinem ſequitur & ab eo pendet.
- Id, quod in more poſitum eſt & vſu ſeu conſuetudine nititur.

Ita ordo accipitur pro vulgato more & vſu.

ORDO.

Ordo eſt vnum ex iis, quæ non vno modo dicuntur.

Primo eſt σχέσις prioris ad poſterius; Variorum diſpoſitio ſua cuique loca tribuens.

1. Vbicunque igitur datur ordo, ibi datur prioritas
2. Ordo ſupponit diſtinctionẽ aliquam ordinatorum, id eſt, vbicunque datur ordo, ibi datur diſtinctio aliqua; at nõ viciſſim.
3. Eiuſdem ad ſeipſum nullus eſt ordo.

Secundo Ordo eſt modus viuendi religioſorum, vt ordo Auguſtinian. Carthuſian.

Ordo primi modi varie diſtinguitur.

1. Ordo accipitur ita, vt plura reſpiciat, vt tẽporis, naturæ, loci. 2. ita vt adſtringatur ad enumerationem paſſiuam. (primi, ſecundi, tertii) (Eodem modo priora ordine diſtinguuntur. Sunt enim alia priora ordine loci, temporis, naturalis originis : & alia ſunt priora ordine ſolius enumerationis ſeu enumerabilitatis; qui eſt vel Naturalis enumerabilitatis (id eſt, eius, quæ congruit ordini inuento in rebus) vel Arbitrariæ ordo. Natural. vt ſi filios tuos numerem ordine incipiendo à natu maximo, & deſinendo in natu minimo, ordo hic tẽporis eſt. Arbitrar. vt ſi incipiã à medio, Numera ita perſonas Diuinas, Pater, Filius, Spiritus ſanctus, & hæc enumeratio erit ſecundum ordinẽ originis inuariabilẽ : Et hic ordo eſt Naturalis enumerationis. Numera ita, Filius, Pater, S.S. & hac enumeratiõe tan-

tantum numerum perſonarum colligis pro arbitrio tuo.)

3. Ordo eſt Eſſentialis, vel Accidentarius.

Eſſentialis, vt eorum, quæ neceſſario & eſſentialiter ordinantur ad cauſandum. Accident. contra.

Axioma.

Eſſentialis ordo non eſt Indiuiduorum eiuſdem ſpeciei, vt ſunt Iohannes, Petrus, Paulus. Indiuidua enim eiuſdem ſpeciei non ſunt ad ſe inuicem ordinata. Vid. Auicennam l.6. Metaph.

Exempl. ὅτι τριῶν δεῖ παιδεία, φύσεως, μαθήσεως, ἀσκήσεως, teſte Philoſopho:

Naturæ primas in agente, Artique ſecundas,
Exercitationi aſſigno Tertias.

Temporis hic ordo eſt, ſed ſi ſpectetur honoris
Potentiaq;, prima exercitatio eſt.

Ordo eſt
- Et realis & formalis, Inter quodlibet productum & producens.
- Realis, ſed non formalis, Inter partes eiuſdem quantitatis continuæ.
- Nec realis nec formalis, ſed virtualis, virtute Intellectus] Huc pertinẽt quæ noſtra tantum conſideratione diſtinguuntur.
  - Rei, inter Attributa Diuina (vt ſunt Bonitas, veritas) & inter quædam etiam creata.
  - Intellectus. Qui ordo Ratio Ratiocinãtis dicitur, inter concretum commune & abſtractũ cõmune, vt inter Leonitatem communem ſeu καθόλου & leonem communem.

De Ordine Logico, ſeu τάξει Partium Doctrinæ.

Ordo Doctrinæ eſt inſtrumentum Dianoeticum bene ordinandi res diuerſas & varias ſecundum prius & poſterius, commodioris & facilioris traditionis & perceptionis gratia. Alias etiam Methodus dicitur.

Ordo
- Artificioſus & perfectus. Eius
  - Leges
    - Panarmonias ſeu conſenſionis.
    - Connexionis ſeu συνεχείας.
    - Homogeneίας.
  - Diſtinctio in
    - Vniuerſalem, qui Totum ſyſtema artis reſpicit
      - Syntheticum.
      - Analyticum.
    - Particularem, qui reſpicit partem aliquam diſciplinæ. Ac verſatur circa
      - Themata
        - Simplicia.
        - Coniuncta.
      - Argumenta, quibus themata tractantur.
      - Vtraq; ſimul.
- Inartificialis quodammodo & Imperfectus, qui ab artis norma quodammodo deflectit, & pro prudẽtia arbitrioq; docentis inſtituitur. Dicitur & Crypticus, quia occultat aliquid, & arbitrarius.

Syn-

Syntheticus eſt, quo Diſciplinæ partes ita diſponuntur, vt à ſubiecto vniuerſali ad particularia, adeoque à ſimplicibus ad compoſita progreſſus fiat.

Analyticus eſt, quo diſciplinæ partes ita diſponuntur, vt à notione Finis fiat progreſſus ad notitiam principiorum ſeu mediorum, per quæ finis obtinetur, ſeu in ſubiectum ſuum introducitur.

Zabarella ſtatuit illum tãtum locum habere in diſciplinis Contemplatricibus; Hunc in Operatricibus. Sed alii, vt Piccolhomineus & Zuingerus, putant Diſciplinas Practicas & Operatrices etiam doceri poſſe Synthetice.

Lex ſeu Canon παναρμονίας, & συναληθείας eſt: ſingulæ partes doctrinæ inter ſe amice conſpirent, ne vna alteram per analogiam tollat.

Lex connexionis & cohæſionis eſt: Antecedentium & conſequentium cõnexio in tractationis capitibus per tranſitionum vincula & formulas oſtenditur.

Lex homogeneas eſt: partes methodi omnes ſint homogeneæ, id eſt naturæ aliqua cognatione inter ſe coniunctæ, ob ſubiecti & finis illius, ad quem reſpiciunt, Identitatem.

ORDINATVM.

Ordinatum 1. eſt quod ordine conſtat ſeu ordinem habet.

2. Idem eſt quod ordinarium, cui opponitur extraordinarium, & id quod præter ordinem eſt.

3. Idem eſt quod deſtinatum, vt Herbæ & ſimules res ordinatæ ſunt tum ad vſum hominum, tum ad ſimilitudinem Dei participandam, qua eis eſt δυνατὸν in perpetuitate: quo fit vt ſeruent ſemen in folliculis, vt maneat virtus propagatiua, Scholiaſt. in Athenienſium Antiſtitem & Galliarũ Apoſtolum.

4. Eſt coniunctum alii cognatione quadam vel inclinatione mutua.

Duo vel plura inter ſe, ordinata eſſe inter ſeſe, nihil aliud eſt, quam vnum eſſe prius altero, ſiue loco, ſiue tempore, ſiue natura, &c. ſiue enumeratione paſſiua tantum. Poſteriore ratione primum dicitur eſſe prius reſpectu ſecundi & ſecundum reſpectu tertii, & ſic deinceps. *Inter O: nata vnum pri: eſt altero.*

Quæcunque inuicem referuntur, inuicem ordinata ſunt: ait Thomas. Hoc ſic interpretatur Fonſeca: Quæcunq; inuicem referuntur, id eſt, extrema, quæ denominantur relatiua, ſeu extrema, quæ mutua relatione referuntur, ſunt cognata inter ſe, aut communicatione alicuius formæ communis, vt duo ſimilia (vnum in albedine,) aut mutua ad ſe inuicem propenſione, vt agentia & patientia creata.

Multa ſunt diſtincta, quæ non ſunt inter ſe ordinata, ſed confuſa, Id eſt, in quibus vnum non eſt prius altero, vt in turba hominum circumfuſa tumultuarie, & in duobus quibuslibet relatiuis æqualis comparationis, ſiue eiuſdem appellationis, vt in duobus perfecte æqualibus vel ſimilibus. Itaq;

Non vbicunq, datur diſtinctio, datur ordo.

ORGANICVM.

Eſt idem quod inſtrumentariũ ſeu inſtrumentale: vel habens organon, vtens organo, vt partes organicæ, quæ Zabarellæ alicubi veniunt nomine Materiæ; & Ariſtoteli nomine corporum ipſorum. 2. de anima text. 37.

Omnia naturalia corpora animæ inſtrumenta ſunt, id eſt, omnes partes corporeæ organicæ.

Intellectus dicitur Inorganicus, quia non habet proprium organon, quo vtatur. Poteſt tamen Intellectus dici organicus, quia ei inſeruiunt & miniſtrant omnia organa potentiarum organicarum. Remote igitur, id eſt, per potẽtias inferiores vtitur organis omnibus. A-

Nn

uer.comm.ſ. tert. lib.ait, quod totum hominis corpus inſtrumentum ſit ipſius Intellectus, cum ipſe hominis omnibus partibus & facultatibus, & hominis toti corpori imperet, & ita inſtrumentis vtatur, non per ſeipſum, ſed per potentias inferiores.

Eatenus enim eſt inorganicus.

Dialectica dicitur Doctrina organica, quia eſt inſtrumentum Philoſophiæ.

ORIGO.

Origo proprie initium eſt, ſiue ſit generationis, ſiue creationis: ciuitatis origo eſt, ex qua quis eſt oriundus.

Hinc originale eſt ex origine acceptum contractumve, Exemplum originale dicunt iuriſcõſulti, quod vulgo appellatur Vidimus. Improprie & metonymice primũ pro materia originis accipitur, vt pro ſemine. Exempla ſunt paſſim obuia: Deinde pro originis qualitate: cuiuſmodi eſt eminẽtia, quæ origini interdum adhæret, vt nobilitas: vt cum dicitur multi gloriantur de ſua origine, ſic accipitur etiã in Theologia: vt boni angeli retinuerunt ſuam originem, id eſt ſuam originalem, hoc eſt concreatam ipſis perfectionem.

OSTENTVM, OMEN.

Doctrinę gratia nonnulli χαρίεντες è Philoſophorum choro τέρας Genus faciũt Oſtenti & Monſtri, vt duarum ſpecierum. Τέρατα iis (vt Caſp. Peucero) ſunt non tantum errata naturæ, ſed quæcunque vel nouata ſpecie & ab vſitatis rerum formis aliena offeruntur, vel vniuerſim omninoq; à communi & τεταγμένῃ, id eſt conſtituta diuinitus rerum πορείᾳ (progreſſione) ac curſu deuiant, ſiue in mundi æthera regione, ſiue in hoc elementari domicilio, adeoque vel ipſis Elementis, vel procreatis inde rebus.

Ex his Monſtra dicuntur, quæ ex animantibus naſcuntur non ſui generis ſpecie, ſed aliena & diſſimili, nimirum quæ vel diuerſarum rerum formis varie cõſutis, vel natiua rei facie diſtorta, confracta, aliove modo defœdata conſtant, aut mutila ſunt & truncata, aut plurium non neceſſariarum partium, integrorumve corporum adhæſu coaliuque naturæ modum prætergreſſa.

Oſtenta ſunt non ſolum in vicino aere ceu picturis expreſſæ imagines confligentium exercituum crepitus & fragores concuſſorum armorum ac ſimilium, ſed etiam quæcunq; in ſublimiore illo ſiderum cœlo Dei iuſſu inſolenter accidunt: de quorum genere ſunt ſignum retroactæ vmbræ, ſtella Chriſto nato à Magis notata. Vtrique generi nomen Prodigii conuenit & Portenti. Vid. de Teratoſcopia Caſp. Peucerum.

Prodigium & Portentum vt ſigna conſiderata reſpectu tantum differre videntur. Nam ſi terminum à quo ſpectes, hoc eſt, Deum à quo immittitur, vt nobis voluntatem ſuam prodat, prodigium eſt. Sin vero Terminũ ad quem, Homines videlicet, ad quos impendentia quæ præſignificantur attinent, portenta nuncupantur à portendẽdo.

Theodorus Zwingerus inclinat in hanc ſentẽtiam, quod oſtentum ſit φάσμα, quod vel nihil reipſa ſit, at noſtris ſenſibus obiectum aliquid eſſe videatur; vel ſi aliquid eſt, aliud tamen ſit, quam eſſe videtur, ſiue naturalis alicuius rei ſpeciem præ ſe ferat, vt lactis, ſanguinis, armorum, animalium; ſiue non naturalis & diuinæ, vt Dei, dæmonis. Differt igitur Zwingero Oſtentum à Prodigio & Portento, quod oſtentum nihil ſit, vel certe non ſit id, quod videtur eſſe, neq; à natura fiat, ſed à cauſa aliqua diuiniore: Prodigium vero ſit id, quod eſſe videtur, & à natura proueniat, quamuis præter morem ſuum agente. Sic in cœlo varia

ria nonnunquam ſpectra conſpiciuntur, quæ vel nihil ſunt, vel ſi quis νοῦν ſeu Angelum ſubeſſe contendat, fateatur neceſſe eſt, aliud eſſe, aliud apparere. Quando autem montes concurrunt, terra tremit & mugit, varia monſtra brutorum & hominū eduntur. mula parit mulum, quæ natura ſua ſterilis eſt, feræ miteſcunt, animalia cicura efferantur; ſiunt quidem iſta omnia à natura, non tamen conſueto more ordineq; agente, & ſubeunt nomenclaturam prodigii.

Omina aliud ſunt à Prodigiis, Monſtris, & Oſtentis. Sunt enim tum facta & πάθη σημαντικὰ (quaſi præſaga) modo proſperarum, modo aduerſarum rerum: Tum nomina à primo ortu hominibus impoſita, & Voces ſeu Dicta. Facta quædam facta ominoſa ſunt tot generum, quot actiones humanæ, πάθη ſeu paſſiones ſunt, verbi gratia, ſternutamenta, offenſiones pedum, palpitationes oculorum, Tinnitus aurium, (vnde prouerbium: *Mihi dextra tinniit auris*:) Dicta ominoſa ſunt diuerſa à Præſagiis proprie dictis. Nam qui præſagiunt certo id quod dicunt, enuntiant: Qui vero ominantur, fortuito tantum & παθητικῶς magis quam λογικῶς vocē, in qua omen eſt, proferunt.

Omninoque Omina differunt à prodigiis & monſtris: Hæc enim homini præter conſuetum morem eueniūt, vt ſi homo naſcatur biceps, ſi Leo pariat agnum: Omina vero homini contingunt naturaliter & conſueto more, neq; per ſe & abſolute nouitatis aliquid habere videntur, ſed per accidens tantum & κατά τι, ratione circumſtantiarum tēporis, loci, modi, perſonarum, vt quamuis fortuito accidant, paulo poſt tamen vel eorum authoribus, vel iis, qui ea notarunt, præſagii loco fuiſſe videantur. Itaque OMINVM Genus non eſt τέρας, ſed σημεῖον, id eſt, ſignum diuinatorium.

Diſtinctio Ominis.

Omen eſt vel dextrum, vel ſiniſtrum, id eſt, fauſtum, vel infauſtum, bonum vel triſte, quod & deteſtabile & minax dicitur & terrificum. Apud Liuium eſt Omen magni terroris.

Ominoſum tamen ſæpius in malam partem accipitur.

Ominis vox interdum ad ſignificationem Voti ſeu optationis traducitur, vt cum dicitur καλῶς ἔςω, Bene ſit, Ominis vox apud veteres fuit, cum quis rem quampiam nouam & arduam auſpicaretur. Sic Latini rebus agendis præfabantur, Quod bonum, fauſtum, felix, fortunatumque ſit. Sternutantes ſic precabantur, Ζεῦ σῶσον, Iupiter ſerua: Pii mortuis, Sit tibi terra leuis.

Generaliore acceptione aliquando ab authoribus Ominis vox etiam brutis tribuitur, vt cum dicitur migratio ciconiarum, à faſtigio templi, celebris cuiuſdam oppidi, in tectum carnificis, nido ibi extructo, ominoſa.

O V V M.

Ouum proprie & primo accipitur de ouis genitabilibus, vnde prouerbiale: *Ouo prognatus eodem*, vbi vox Oui tranſlate ſumitur.

Secundario de iis, quæ ante tempus ſunt edita nondum abſoluto putamine & teſta.

3. De ſubuentaneis & Zephyriis, quæ citra coitum eduntur ex imaginatione, quæ ſunt inefficacia. Græci vocant ὑπηνέμια.

Ad primam ſignificationem pertinent Oua eſui præparata, quæ dura ſunt, vel mollia. Ex horum genere ſunt,

I. ῥοφητὰ, id eſt, *Sorbilia*, quæ vix bene calefacta ſunt, & in quibus albumen ita modice coiuit, vt vix animaduerti poſſit.

II. Τρομητὰ vel *Tremula*, quorum candidum euidentius nonnihil coactum eſt, vt ſumma parte conſiſtere poſſit, ne diffluat amoto putamine, ſed tremit tamen adhuc & palpitat ob teneram mollitiem & nutritioni aptiſſimam.

III. ἑφθὰ, id eſt, *Cocta*, in quibus album totum conſiſtit & coagmentatum eſt, ſed citra tamen magnam duritiem, luteo quoq; oui (ſeu vitello) permanente molli & fluido. Hæc etſi non improba ſunt ſuperioribus, tamen non ſunt paria.

Quædam etiam in aqua molliter coquſitur, amoto putamine: parantur quoque ita, vt in vaſe aliquo paruo, & puro ſale, butyro & aceto, aut vino aſpergantur, & deinde in ahenum aquæ feruentis plenum demittantur vna cum vaſe, in quo continentur, & lento igni ſubiecto molliter coquantur. Vtraq; probantur Brun. Seidel. in explic. rerum non naturalium, quæ non extat.

Dura ſunt talia vel Elixatione, vel Aſſatione ſub cineribus; vel frixione. Hæc prioribus deteriora cenſentur.

Inter dura & mollia media ſunt *agitata*, **gerühret** / cum oua prius contuſa in ſartagine munda ſemper agitantur ſupra ignem lentum, donec moderate craſſeſcant.

LITERA
V.
V B I.

GEneraliter acceptum VBI eſt exiſtentia in loco vel ſpatio, ſpecialiter eſt circumſcriptio corporis, ex loci circumſcriptione proueniens. G. Porretanus, vtrumq; externum eſt. Ἀκύρως & τῇ καταχρήσει quoddam VBI etiam à nonnullis Inhærens ſeu Internum dicitur.

VBI
- Internum, connaturale rei finitæ, vt corpori quanto. Sine hoc VBI nulla creatura omnino eſſe poteſt. Itaque ſi Angelus eſſet creatus ante mundum, habiturus fuiſſet ſuum VBI Internum.
- Externum ſeu ambiens, cum quid eſt alicubi per modum locati extrinſecus circumdati.

VBI
- Circumſcriptiuum, circumſcriptibile, Corporeum, vt Phyſicum. Huius modus eſt ſitus.
- Definitiuum, Spirituale, vt Angelicum, dicitur.

1. Eſſe alicubi eſt rem habere Vbi extra quod eſſe non poteſt; ita Angelus & Homo ſunt alicubi ſimul.
2. Eſſe alicubi circumſcriptiue res dicitur, quæ ita alicubi eſt, vt tota ſit in toto, & pars in parte ſpatij, quod occupat repletque. Talis eſt res materialis. Ea non eſt alicubi ſine quantitate.

3. Eſſe

3. Eſſe alicubi definitiue dicitur res, quę licet non habeat in loco extenſionem partium, intra certos tamen limites ſeu definitum ſpatium exiſtit & cohibetur.

Eſſe definitiue interdum ſumitur generice, vt comprehendat eſſe circumſcriptiue, & opponatur τῷ eſſe vbiq;. Exempli cauſa: Definitiue eſſe alicubi dicitur, quod ita eſt alicubi, vt intra definitum (ſeu limitatum) ſpatium contineatur, nec ſimul poſſit extra illud: Homo & quælibet ſubſtātia materiata eſt ita alicubi, vt intra definitũ ſpatiũ contineatur, nec ſimul poſſit eſſe extra illud. Ergo Homo dicitur eſſe alicubi definitiue: ſeu eſſe in loco definite eſt contineri intra ambitũ alicuius ſpatij determinati ſeu definiti. Terra continetur intra ambitũ ſpatij definiti. Ergo terra eſt definitiue in loco. Definitum vnius Vbi eſt extra Vbi alterius. Damaſcenus verbo circumſcribendi vtitur generaliter l.1.de fid.Orth. c.17. & l.2.c.3.vt complectatur etiam Scholaſticorum τὸ Definitiue. Ita Angeli quoque dicuntur eſſe circumſcriptiue alicubi. Sed tamen addit Damaſcenus verbum Circumſcribendi eſſe ambiguum, ſeu non habere eandem vim in rebus ſpiritualibus, & in corporalibus. Subſtantia materialis eſt in loco ratione quantitatis & interuentu quantitatis: Vnde vbi quantitatiuum dicitur, (id eſt, propriũ quantitatis) quod alias dicitur circumſcriptiuum. Quantitas non habet proprium Vbi diſtinctum reipſâ à ſubſtantiæ Vbi.

Tertia Diſtinctio.

Vbi eſt vel Adæquatum Subſtantiæ, vel non Adæquatum ſubſtantiæ.

Vſus.

Corpus affectum definita quantitate neceſſario habet Vbi Adæquatũ ſuæ ſubſtantiæ, & occupat ſpatium adæquatũ ſuæ Quantitati. Angelus vero nõ ſemper habet adæquatũ Vbi ſuæ ſubſtantiæ. Etſi enim ex dignitate & perfectione ſuæ naturæ definitum ſibi certum ſpatium habeat, cui ſuâ præſentiâ οὐσιωδῶς exhibere poteſt, non tamen ſemper ex neceſſitate toti illi adeſt ſeu præſens eſt, ſed poteſt eſſe in minori & maiori. Verum dicitur hoc tantũ probabiliter. Itaq; alij diſſentiunt ſtatuentes Angelũ neceſſario habere ſemper adæquatum vbi, ſeu adæquatam præſentiam ſuæ ſubſtantiæ. Vt vt ſit (id eſt, ſiue Angeli ita finiti ſint natura, vt in aliqua certa extenſione ſuam præſentiam exhibeant, ſiue non) hoc non dubito falſum eſſe, quod ait Suaretz: Etiã in puncto ſubſtantiam Angelicam eſſe poſſe. Statuo enim eam ſemper eſſe in ſpatio aliquo. Punctũ autem ſpatium non eſt, quia extenſum nõ eſt, cum ſit indiuiduum. Quicquid hic alij dicant contra, ego in lucro pono.

Vſus.

Quæſtio eſt: An habeant Angeli Vbi? Reſp. Habẽt & Vbi propriũ ſeu Internum, quod modus eſt ſubſtantiæ finitæ, eius capaces ſunt Angeli, quamuis nulla ſint corpora. At neceſſitas talis Vbi in illis oritur ex Angelicæ naturæ limitatione ſeu circumſcriptione. Sed habẽt quoq; Vbi externũ, nempe cœleſte: Hominis Vbi internum eſt ex poſitu proprio ordinatoq; partium.

Quibus conuenit externum Vbi, in eos cadit Imperfectio. In Angelos & corpora glorioſa non cadit imperfectio. Ergo Angelis & corporibus glorioſis non conuenit externũ Vbi, ſed ſufficit eis Internum. Nego aſſumptionẽ cum viro acerrimi iudicij Scoto. Nam ſolus Deus eſt bonũ ſumme perfectũ, αὐταρκὴς, ſufficiens, excludens omnem defectum, imperfectionem, indigentiam. Angeli igitur & corpora glorioſa, cum ſint Entia circumſcripta, ita perfecta entia ſunt, vt tamen habeant aliquid imperfectionis, & vlteriorẽ aliquam perfectionem recipere poſſint.

Ens eſt
- Perfectum ita, vt vlteriorem perfectionem non recipiat: Solus Deus.
- Imperfectum ita, vt non poſſit recipere perfectionem, vt Reſpectus.
- Medium, quod cum perfectione ſua eſt in potentia ad perfectionem aliam vt ad terminum motum, vel vbi quo caret. Eiuſmodi ſunt Entia abſoluta omnia præter Deum.

Differunt Vbi & Poſitio Simoni Simonio lib. 1. Antichegk. Vbi connotat σχέσιν, id eſt, reſpectum & ordinem circumſcriptionis totius locati ad locum totum nulla ratione partium habita. Poſitio vero partium locati ordinem & reſpectum ad loci partes (vt enim totus locus toti locato, ſic ſingulæ partes loci ſingulis locati partibus reſpondent) ſiue natura, ſiue voluntate, ſiue accidente talis τάξις ſit conſtituta.

Vbietas eſt affectio Entis creati, qua id exiſtens durat alicubi. Eius radix eſt exiſtentia.

VBICATIO.

Ab Vbi Scholaſtici Barbar. pro Extenſione in loco ſeu actuali loci occupatione ſeu repletione. Huic ſubeſt corpus Quantum. Itaque dicitur ſucceſſiue habere varias Vbicationes. Suaretz in Thom. de Sacr. p. 662.

ALICVBI.

Alicubi eſſe accipitur Proprie & Improprie. Proprie cum ſumitur pro eo, quod eſt eſſe in loco, proprie dicto, idque incircumſcriptiue vel definitiue, de ſententia Fonſecæ. Improprie pro eo, quod eſt eſſe in aliqua re, quæ ἀκύρως dicitur locus, quomodo digiti dicuntur eſſe in manu, oculi in capite.

Alicubi eſſe eſt eſſe
- In loco proprie dicto
  - Peculiari, vt aqua in puteo eſt,
  - Communi, vt ſella in domo eſt.
  - (vtroque) Reali, vt in ſuperficie extrinſecus circumdante.
  - Imaginario, vt vocari ſolet, id eſt, in ſpatio aliquo, quo modo mundus eſt in ea ſpatij dimenſione, quam occupauit & etiamnum occupat. Sed hoc ſpatium verum & neceſſarium eſt Fonſecæ, non fictitium.
- In re aliqua, quæ improprie dicitur Locus, vt
  - Pars quælibet integrans in ſuo toto ſeu συνόλῳ.
  - Forma in materia.

Definitio Fonſecæ.

Quicquid eſt, alicubi eſt, ſaltem in ſpatio aliquo aut ſpatii alicuius termino. Hanc definitionem P. Fonſeca etiam extendit ad Deum, quia ſentit Deum ab omni æternitate ὄντως, & reuera fuiſſe ſine vlla ſui extenſione in eo ſpatio, in quo mundum condidit, & quidem totum in qualibet eius parte, lib. 5. Metaph. c. 15. quæſt. 19. prim. aſſert. ſect. 4. Ita igitur Alicubi quid eſt vel extenſiue (vt corpus,) vel ſine extenſione.

VBIQVE.

Vbique eſſe accipitur à nonnullis pro eo, quod eſt eſſe & in cœlo & in terra ſimul. Idq; Deo tribuunt, qui dicatur implere cœlum & terram præſente potentia, non abſente natura.

Anon-

A nonnullis pro eo, quod eſt non ſolum in mundo, ſed etiam in infinito ſpatio, quod eſt extra mundum, eſſe illi; priores, volût Deum non eſſe niſi in mundo, ſeu Deum determinate ſeu definite eſſe in ſpatio hoc, quod mundus occupat. Hi vero ſeu poſteriores Indeterminatè, vt cœli cœlorum eũ capere nequeant. Ex horum numero ſunt Auguſtinus (cuius videſis lib. 11. de ciuit Dei. & cap. 5. lib. 7. confeſſionum, vbi dicitur, omnia creata in Deo eſſe, quaſi ſpongiam in medio mari aqua plenam, & negatur Deum abſentem eſſe à locorũ extra mundum ſpatiis.) Bernhardus, Salignacus, Fonſeca, Fr. Picus Mirand. Poſteriorum axiomata ſunt.

Ante Mundi creationem Deus in nulla re vera fuit, quam in ſe ipſo ſpatiũ extenſiuum, in quo fuit, non eſt res vera, ſed rei capacitas. P. Fonſeca.

Deus nuſquam comprehenſus eſt, nõ eſt circumſcriptus terminis localibus.

Omnia Entia, pręter Deum, finita ſunt, id eſt, certis terminis contenta. Franciſc. Picus Mirand. Iohan. Pici nepos.

Deus eſt amplitudo quantitate carens, quam non capit animus tuus, quæ nec magnitudine concluditur, nec figura coercetur, nec potentia cõtinetur, nec temporibus comprehẽditur, nec finibus cohibetur. Gregor. Nyſſenus orat. 1. in Faciamus Hominem.

Quærat forte aliquis, quomodo hæc cõgruant, Deus vbiq; eſt, & Deus nuſquã eſt, quod ait Elias Cretenſis Epiſcopus? Reſp. Dicitur nuſquam eſſe κατά τι, id eſt, ſecundum ſuo ſano, nempe hoc, quod ſecũdum eſſentiam & virtutem ſuam nullo loco concludi aliarum rerum more patiſr. Ita enim fere Antiſtes dictum a ſe explicat.

Præterea τὸ Vbique quoddam Philoſophicũ eſt, quo vniuerſale ab Ariſtotele dicitur vbiq; eſſe, quod ſic intelligatur: Vniuerſale ſimul eſt cũ ſingularibus, in quibus eſt ac cõſiſtit naturali actu. Singularia aũt ſunt vbi iis locorũ. Ergo vniuerſale vbiq; diffuſum eſt & diſpertitũ per ſua ſingularia. Vide cõment. Zabar. in Analyt. Ariſt.

VLTIMATVS, pro prorſus Vltimus & Completus.

Vltimatum, vltra quod nihil requiritur. Barbari Scholaſtici ita loquuntur. Sed par eſt nos ab ea voce abhorrere, cum Latinæ præſto ſint Adæquatus & Perfectus. Gregor. de Valent. puncto 1. de Dei perfectione, quæſt. 4. Perfectionẽ in Deo reſpondentẽ perfectioni creaturæ eodẽ conceptu formali concipimus, & eodem nomine ſignificamus, quo perfectionẽ Creaturę: Eodem, inquam, conceptu non quidem proprio & vltimato, (nam ſic infinite diſtat eſſe perfectionis diuinæ à ratione cuiuſq; perfectionis creatæ) ſed communi aliquo, quæ etiam per notionẽ talis perfectionis ſoleat ſignificari.

Principia Theologica ſunt ipſæ ſacri Canonis veritates. Ad ſacri Canonis veritates fit vltimata Reſolutio Theologici diſcurſus, & ex iis primo ſingulæ Concluſiones deducuntur. Petrus de Alliac. 1. lib. ſent. quæſt. 1. art. 3.

Barbara quadantenus verba, ſed prorſus Nectarea ſentẽtia, quę dicit: Canonicas literas eſſe πρῶτον ſeu principium αὐτόπιστον, adeoque per externum aliquod, principium ἀναπόδεικτον.

Vltimate { Immediate per ſe, non mediante aliquo. / Finaliter. }

Exempla.

Significans vltimate, id eſt, non mediante alio; Vltimate terminans, id eſt, immediate & per ſe. Hæc ſunt apud Gabrielem Bielem.

Vltimata ad formam diſpoſitio eſt, ad quam aliquid vltra non requiritur: Latine pro vltimata diceres; Omnibus numeris abſoluta. Itaq; ea poſita ſtatim ſequitur effectus.

Cauſa prima, id eſt, ſimpliciter independens, & finis vltimus terminat dependentiam cauſalem efficientis cauſæ & finalis alterius vltimatæ, id eſt, finaliter.

Scotus l.4.d.49. Licet in ſubſtantiis perfectio prima (qua nihil deeſt ad primum eſſe rei pertinens) ſit ſimpliciter nobilior quacunq; perfectione ſecunda interna (qua nihil deficit pertinens ad eſſe ſecundum) tamen non eſt perfectio vltimata, quia ipſa habita adhuc exſpectatur, & appetitur vlterior perfectio.

Hæc ætiologia eſt definitiua, id eſt, hac ratione Scotus vltimatam perfectionem definit ſeu deſcribit. Idem paulo poſt: Vltimate & complete non perficitur aliquid niſi externo perfectiuo: Aliquid, inquam, quod natum eſt ſic perfici. Eiuſmodi quaſi externum perficiens eſt Deus.

V L T I M V M

Potentia Rei.

Definitio. Vltimum ſeu extremum potentiæ rei eſt totus conatus & contentio virtutis rei.

Canon Scoti.

Can. Scot. *Naturale agens non impeditum ſemper agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ*; Id eſt, toto conatu niſuque & contentione virtutis ſuæ agit. *Declaratio è contrario.* Cum contra voluntarium agens tantam vim ad agendum conferat, quantam vult, non quantam poteſt. Exemplo eſt Spiritus S. qui operatur in nobis imperfecte & inæqualiter pro εὐδοκίᾳ ſua.

Scot. l.3.d.5. Spiritus S. agit libere. Ergo non neceſſario agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ.

Itaq; poteſt ad aliquid ſe extendere cauſa ſecunda cooperante. Ita in Generatione Chriſti Spiritus S. & Maria fuerunt συναίτια, ita vt Spiritus S. ſuppleuerit vicem patris Naturalis.

VLTRO CITROQVE.

Vltro citroque eſt 1. hinc illinc ἔνθεν καὶ ἔνθεν, vtrinq;, viciſſim, ex vtraq; parte, huc atq; illuc, ſurſum & deorſum, ἄνω καὶ κάτω; vt multis verbis vltro citroq; habitis (id eſt vtrinque) ille dies nobis conſumptus eſt. Curſare vltro & citro, id eſt ſurſum & deorſum.

Beneficia vltro citroq; lata & accepta, id eſt viciſſim. Cic. ὁδοῦ παρέργως, illud annoto hic, quod de quantitate primæ in citro dubitatur. Nam apud Buchananum, quem imitatur Ioh. Pincierus lib. 2. hæc ſunt.

Impetus & tardo flexu qua citima fulgent
Sidera.

Et

Sed quo citerior quiſq; eſt, minus impetus ille, &c. At, H. Smetius hæc contra annotauit. Phaleuc. Sidonii, Vincens aſpiciet citraque carnis.

Fulgent. Qua citrinus limes diſpeſcit turbida puris.

V M B R A.

Vmbra 1. Opticis eſt affectus aeris luce priuati terræ opacæ obiectu contingens, definitore Scaligero. Vnde vmbracula in comœdiis pro caſis & locis actorum excitatis, quæ Græci vocant ſcenas, accipit Scaliger, cum dicit: Nulla ſub ſole, nulla ſuper ipſum vmbra eſt, ille ipſe ſcilicet in medio lucis ſuæ agitat. l.6. Poet. p. 800.

2. Vmbræ ſunt ſimulacra inferorum, de quibus Virg. Georg. 4.

Erebi de ſedibus imis
Vmbræ ibant tenues, ſimulacraq; luce carentum.

3. Per Metaphoram etiam accipitur pro re non ſolida. Sic virtutis vmbram dicimus, & ſcientiæ vmbram. Etenim

Vmbra quod in ſole eſt, hoc tota Scientia noſtra eſt.

Sed ad vmbram Phyſicam ſeu opticam redeamus. Vmbra hæc nobis eſt lucis imminutio, ſeu impeditio in aere, terræ opacæ obiectu contingens. Definitio

rio hæc eſt analytica. Nam genus eſt imminutio, loco formæ. Subiectum eſt aer: terræ opacæ obiectu eſt cauſa propria. Vmbra igitur eſt aeris affectus luce quodammodo priuati. Non ergo Analyticus Doctor eos audit, qui dicunt vmbram eſſe aerem luce carentem; Subiectum enim non eſt Genus.

Vmbra igitur non eſt σωματικόν τι. Itaq; prehendi nequit. Nil niſi corpus poteſt prehendi: Vmbræ non ſunt corpora: non ergo poſſunt prehendi. Recte igitur Poeta: Prenſantem necquicquam vmbras.

Ex Definitione effloreſcit quęſtio, an aliqua ſit ſub Sole vmbra? Vulgus ita loquitur. Sed Philoſophus ait nullam eſſe ſub ſole, nec ſupra ipſum, ſed ipſum in medio lucis ſuæ agitare. Vide Scal. l.6. Poet. pag. 800.

Vmbrarum adiunctum commune eſt nigror. Sed quid ita? cum vmbra ſit πάθος aeris non omnino luce priuati. Reſpondemus, omnia, à quibus nullum prorſus lumen fertur ad oculos, nigra nobis apparent, Ramus in opticis. Ab vmbris nullum prorſus apparet lumen. Ergo vmbræ ſunt prorſus nigræ.

Adiunctum proprium eſt proiici in oppoſitam partem, vt qui habitant citra tropicum 69. meridiem verſus, iis vmbræ cadunt in partem oppoſitam verſus ἄρκτον. Huc ſpectant verſus pulcerrimi:

In ſphæra ſemper noctes æquante diebus
Quando ſuos Sol lætus equos deduxit in auſtrum,
Dextrorſum vmbra cadens boreis ſpatiatur in hortis,
At dexter geminas pendentia ſidera in vrſas,
Cum terra auſtralis tegit vmbra ſiniſtra colonos.

Vmbræ aut ſunt maximæ, aut mediæ, aut minimæ.

Maximæ ſunt horis diei vel nocti proximis.

Mediæ ſunt, quæ poſt ortum ante meridiem & poſt meridiem ante occaſum ſparguntur.

Minimæ ſeu breuiſſimæ ſunt in meridie. De vmbris quæ exiſtunt aduentante nocte verſus eſt Virgilii:

Et Sol diſcedens creſcentes duplicat vmbras.

Quo pertinet illud:

Maioresq; cadunt altis de montibus vmbræ.

Creſcere quidem commune eſt vmbris, quæ iaciuntur horis diei ſiue nocti proximis. Sed rurſum diſcrimen eſt in iis, horis enim proximis meridiei creſcunt lentius, horis vero nocti proximis ita feſtinãter, vt exiguo tẽporis ſpatio videantur duplicari. De vmbris arctiſſime conſtrictis eſt verſus Ouidii:

Fecerat exiguas dum Sol altiſſimus vmbras,

Ideſt, erat meridies: Et Buchanani loquẽtis de Sole in meridie conſtituto:

Cum medius rerũ minimas Sol efficit vmbras.

Vmbra die medio quibuſdam oppidis nulla iaci dicitur. Itaq; talia loca dicuntur ἄσκια, ſed verius fortaſſis, illis locis Sol quotannis in ipſo vertice verſans iacit vmbram in meridie perpendicularem, id eſt, de corpore opaco recta deorſum miſſam. Cum itaq; dicitur in Syene oppido, ſub tropico 69. ſito ſolſtitii die medio nullam vmbram iaci, intelliges vmbram perpendicularem iaci. Nam ſi corpus opacum parte ſui ſuperiore habet πλάτος vt arbor ramoſa, ſub arbore illa erit vmbra aliqua.

Errant qui Solem & Lunam tantũ parere vmbras volunt. Interdum enim cernũtur radii Iouis, Veneris & Sirii in conclauis pauimento refulgere, & ſi infigatur gnomõ aut digit⁹, in inferiori parte vmbram gignere obſeruantur, quãdo per patentes feneſtras illabuntur.

Vmbram eſſe hoſtem ſegetum, vt Virgilius Eclog. 6.

——*Nocent & frugibus vmbræ.*

Non eſt κατὰ παντός. Diſiunctiua enim Plinii l.17. c.12. certa eſt, quibusq; ſatis vmbra aut nutrix, aut nouerca eſt.

Ex vmbrarum conſideratione inuenta ſunt multa præclara, inter quæ hæc quæ ſequuntur, vltimum non habent locum.

1. *Quæſtio eſt, cur Luna deficiens modo appareat nigra, modo ſubfuſca, modo plus, modo minus habeat lucis.* Hic ratio ex vmbræ & radiorum diuerſitate reddenda eſt. Primo ergo vmbra eſt profundior, vel minus profunda: Secundo Radius eſt Primus, vel Secundus. Primus eſt ſpecies & imago lucis, itaque fortior. Secundus eſt ſpecies illius ſpeciei, itaque debilior, In primis Radiis corpus eſt illuſtre in ſecundis ſubluſtre. His poſitis. Luna in vmbra terræ conſtituta eſt in, ſecundis radiis Solis, non in primis, teſte Scaligero, & Alexandro Picollhomineo in Sphær. Luna in primis radiis Solis eſt illuſtris, in ſecundis ſubluſtris. Nigreſcit Luna deficiens cum à primis Solis radiis longiſſime abeſt: Nigerrima apparet, cum in perigeo orbis ſui in vmbram terræ profundiſſime incurrit; ſubfuſca fit, cum paulo poſt & propior radiis Solis. Fuſca apparet, cum in medio ſpatio vmbram minus profunde ingreditur: fit & apparet ſubruſa, quando vmbram tenuiſſimam in apogeo percurrit.
2. *Terra ſitus in medio mundi probatur ex ratione vmbrarum.* Vmbræ igitur ſunt æquinoctiales, vel ſolſtitiales. Æquinoctiales, quæ æquinoctialia puncta Sole tenente, excipiuntur. Solſtitialia, quæ excipiuntur diebus Solſtitialibus. Iam manifeſtum eſt primum vmbras æquinoctiales & matutinas & veſpertinas ἐπὶ μίαν εὐθεῖαν congruere, hoc eſt, vmbram Solis Orientis in die Æquinoctiali congruere ſecundum rectiſſimam ſeu breuiſſimam lineam cum vmbra Solis Occidentis eodem die. Secundo experiundo didicimus, vmbras Solſtitiales, matutinas & veſpertinas congruere, id eſt, omnibus terræ locis, ſiue rectæ ſint, ſiue obliquæ ſphæræ, vmbram Solis Orientis die Solſtitiali congruere ſecundum rectiſſimam ſeu breuiſſimam lineam cum vmbra Solis Occidentis die brumali, vmbram Solis Orientis die brumali conſtituere omnino rectam lineam cum vmbra Solis Occidentis die Solſtitiali. Hæc profecto non poſſunt fieri, ſi terra è medio mundo exempta alterutri polorum vicinior poneretur. Iohann. Andreę F. Tauſanus Danus in poſitionibus ſuis Miſcell.

V N D E.

Vnde ſignificat nonnunquam Terminum à quo, vt rediit, vnde venit. *Vnde πόθεν.*

Interdum efficientem, vt Superum eſt, vnde eſt motus. Supra eſt, vnde incipit accrementum, quod videlicet ore vel radice excipitur & præparatur. 2. de Cœl. c. 2. Ariſtot. Vnde ortus eſt Mundus, id eſt, à quo effectore. *Vnde C… ſale.*

Interdum Materiam: Vnde extitit Mundus? id eſt, ex qua materia.

Valde impropriè accipitur VNDE à Scoto l. 2. diſt. 37. pro Quâ, vt quæritur: Sitne bonum cauſa per accidens mali? Hoc intelligi poteſt dupliciter, nêpe quod accidentale vel ex parte cauſæ, vt cum dicitur: Polycletus eſſe cauſa ſtatuæ per accidens, 2. Phyſic. & 5. Philoſoph. prim. Ex parte effectus, vt quod caſus & fortuna in Phyſicis dicuntur eſſe cauſſa per accidens, vbi non eſt aliquid accidentaliter coniunctum cauſæ per ſe, quod vocetur cauſa per accidens, ſed effectui per ſe, quod effectus per accidens eiuſdem cauſæ, cuius effectus per ſe eſt, intentus dicitur. Primo modo dicitur voluntas non quidem vnde voluntas, (id eſt, qua voluntas) ſed vnde defectibilis (id eſt, qua defectibilis) eſſe peccati cauſa.

Linconienſis in Scholiis in Myſticam Dionyſii

Dionyſij : Corpus vnde corpus eſt quantum; id eſt, quatenus eſt corpus.

Vnde (ὅθεν,) interdum latiſſime accipitur ab Ariſtotel. vt complectatur Poſt quod, A quo, Ex quo, Per quod, & propter quod, vt cum dicit Ariſtotel. 5. Metaphyſ. c. 1. Principium eſt primum id, vnde aliquid aut eſt, aut fit, aut cognoſcitur.

Hic Vnde ſignificat & terminum à quo, & cauſam agentem, & materiam, & formam, & finem ſeu finale principium.

VNGVIS.

1. Vngues Græce ὄνυχες, in digitis manuum ac pedum ſunt duriores & quaſi cornei è ſuperfluitatibus neruorum facti ad fortius apprehendendum, ad radendum, vellicandum, ſcalpendum, & vſus alios.

Extremæ partes eorum, quæ reſecantur Reduuiæ dicuntur: (Alias Præſegmina:) quanquam hoc etiam Morbi nomen eſt. Inferior ſemicirculus lacteus in vngue dicitur ἠώς, id eſt, aurora.

2. Vnguis ſeu Vngula oculi eſt affectus oculi. 1. Cum albicans membranula & duriuſcula ex angulo oculi & coniunctiua tunica c[illegible]ſcitur, & pupillam ſenſim obtegit. 2. Fit etiam cum poſt ſuppurationem aliquam non effluxit omne pus extra oculum, ſed intus adhuc continetur, atq; efficit quoddam ſimile vngui condito.

3. Vnguis eſt gemma candida, gemma vnguis humani, Græc. ὄνυξ.

4. Eſt pars inferior folij roſæ. Plin.

5. Palmes primum enatus, ein Rebenſchößlein.

6. Inſtrumentum vindemiatorum acutum, ne diſtringant vuas. Columella.

Ad vnguem pro exquiſitione ſeu ἀκριβείᾳ vſurpatur. Et *velut vnguis in vlcere regnat*; Et, vnguem in vlcere exiſtere (id eſt, dolorem mouere moleſtiſſimum, einemein Schweren grüblẽ/ein vnreiffen Schweren auffſtechen.) Prouerbialia ſunt. Vide Fabri Theſaur. Et Chil. Eraſmi.

VNIO.

Vnio ſeu συνδυασμὸς realis non infert neceſſario communitatem realem in vnitis. Anima intelligens corpori humano vnita eſt. Itaque eſt in corpore anima intelligens, ſeu, Anima & intellectus, vnione, quæ hominem facit intelligentem. Non autem *reali communione*, quæ corpus pariter & hominem faciat intelligentem. Nulla enim pars corporis intelligit. Caro Chriſti habet Deitatem omnipotentem, ſeu Deitatem & Omnipotentiam, ſeu, particeps eſt facta omnipotentiæ *Vnione Hypoſtatica*, quæ hominem facit Deum & Omnipotentem. Itaq; nec habet in ſemet ipſa vt in Subiecto (Non enim Deitatis etiam Naturam habet in ſe tanquam partem ſuæ ſubſtantiæ) ſed *In Perſona τοῦ λόγου*, in cuius vnitatem vere & realiter aſſumpta eſt. Non autẽ *reali κοινωνίᾳ*, quæ carnem pariter & λόγον faciat Deum & omnipotentem.

Proprie igitur Perſona τοῦ λόγου, ſeu Filius Hominis eſt omnipotens *Proprietate Diuinæ ſuæ Naturæ*.

Hominis enim Filius habet in Subſtantia Perſonæ vt Naturam Diuinam, ſic Proprietates omnes Diuinæ Naturæ.

- Vnio plurium rerũ Coniunctio (ἕνωσις)
  - Communis
    - Naturalis
      - *Eſſentialis*; Materię & Formæ, Animæ & corporis, quatenus ex iis conſtat natura Humana.
      - *Perſonalis* (καθ' ὑπόστασιν) animæ & corporis, quatenus ex vtroq; conſtat vnus Homo.
      - *Carnalis, Socialis*, vt: Viri & Vxoris. Et κατὰ παράστασιν, id eſt, per aſſiſtentiam, vel χάριν aut χρείαν, id eſt, gratiam aut affectum: qualis eſt ſpiritualis (qui adhæret Deo: Vnus Spiritus fit cum eo) aut ἀξίαν & ὁμοτιμίαν, id eſt, dignitatem & eundem honorem.
    - Artificialis, vt aquę & vini mixtio
      - Conſperſio (φυρμὸς) cum ex farina & aqua fit tertium, Panis.
      - Confuſio (σύγχυσις) cum ex contuſis cinamomo, gingibere & pipere fit tertium, genus aromatum.
      - Commixtio, cum ex aqua & melle fit mulſum (σύγκρασις.)
  - Singularis
    - Eſſentialis in Triade Myſtica, vbi tres Perſonæ propter vnitatem eſſentiæ, qua ſunt vnitæ, ſunt tantum vnus Deus.
    - Perſonalis in Chriſto τοῦ λόγου, & carnis aſſumptæ.

Conſperſio] Ex humidis & ſiccis mixtio.

Confuſio] Ex ſolis ſiccis.

Commixtio] Ex ſolis humidis mixtio.

Ad Vnionem per Aſſiſtentiam Pontificij nonnulli referunt coniunctionem ſeu connexionem ſpecierum ſacramentaliũ & corporis & ſanguinis Chriſti. Altiſiod. l. 4. tract. 5. c. 4. Species tantũ aſſiſtunt corpori, & velant ipſum.

Suaretzio quodammodo comparantur species ad corpus & ſanguinẽ, ſicut amictus ad rem veſtitã, vt quemadmodũ dicimus tangere hominẽ tangẽdo eius veſtẽ, ita quodammodo dicamur tangere Chriſtum tangendo ſpecies.

Alia diſtinctio Vnionis.

Vnio ſeu connexio aut eſt propria: realis, formalis (vt accidentalis quędam) perfecta, interna. Aut eſt impropria, σχετικὴ, accidentalis quædam (nõ omnis) imperfecta, externa, vt localis continẽtia, ſeu vnio per modũ continentiæ & præſentię, vel ſaltẽ per effectionem, quæ dicitur vnio effectiua, qualis eſt inter baculum & manũ, inter angelũ & corpus aſſumptum, inter corpus & ſanguinẽ in animali ἐναίμῳ nõ intercedit realis vnio, ſed tantũ localis continentia, quia ſanguis eſt in corpore tanquã in vaſe: Præterea naturalis dependentia mutua eſt inter viuũ corpus & ſanguinẽ, cuius ratione poſtulant, vt ſint inter ſe connexa & commiſta, quia neq; corpus incolume manere ſeu naturali ſuo ſtatu poteſt conſeruari ſine ſanguine, neque ſanguis extra corpus conſeruari incorruptus, vnde mutuo ſe fouent.

In Philoſophia neceſſaria eſt diſtinctio inter Vnionẽ & Vnitatẽ: Hæc ex illa reſultat. Materiæ & formæ eſt ἕνωσις, Hinc eſt compoſiti (quod eſt ἐξ ἀμφοῖν ἀποτέλεσμα ἑνότης.) Vnde vnũ eſſentiale ab vtroque principio dicitur.

Sic

Sic τοῦ λόγου & Humanæ naturæ vnio eſt in Chriſto: ſed perſonæ vnitas eſt: Vnde vnum perſonale dicitur ab hypoſtaſi, vt Termino ad Quem.

1. Vnio ſeu Coniunctio aut eſt ſubſtantiarum, aut ſubſtantiæ cum accidentibus, vel accidentis cum accidente.
2. Subſtantiarum eſt realis, vel rationalis.
3. Realis eſt ordinaria vel extraordinaria.
4. Ordinaria eſt corporalis vel ſpiritualis.
5. Corporalis eſt Phyſica, vel Artificialis.
6. Phyſica ſimpliciter talis, vel quodammodo.

Proprie & ſimpliciter talis eſt eſſentialis per immeationē, Materiæ & Formę ad conſtituendū compoſitū: Corporis & animæ ad conſtituendū Hominē: Vel eſt miſtio partium, vel vnio carnalis: vel coniunctio Palinuri cum naui.

Mixtio partium ſiue perfecta, ſiue imperfecta eſt vnio mixtilium (Elementorum) ad mixtum corpus componēdum, quorum nullū in mixto corpore retinet propriam formam.

Improprie & quodammodo naturalis eſt Vnio σαρκική, vt ſexus cū ſexu: Æneas cum Didone συνουσία: & vnio gubernatoris cum naui eſt per aſſiſtentiam.

Artificialis eſt per compoſitionem, vel appoſitionem, vel per confuſionē. Per compoſitionem, vt cum partes realiter vniuntur ad vnius compoſitionē, ita vt & quæq; pars maneat integra, & poſſit ab aliis ſeparari, qualis eſt vnio parietum, tecti & fundamenti ad conſtituendam domum.

Spiritualis, vt vnio Dei cum Sanctis per aſſiſtentiam, vnio Chriſti cum ſuis membris; Vnio amantis ſponſi cum ſponſa amata. Hæc ēt abſentiū loco eſſe pōt.

Extraordinaria eſt ſubſtantialis, vel accidentalis.

Subſtantialis eſt Eſſentialis, vel Hypoſtatica. Eſſentialis vnio Patris, Filii & Spiritus ſancti. Hypoſtatica vnio eſt λόγου & Carnis vnio in vnam perſonam inſeparabilis.

Accidentalis, vt vnio ſerpentis & Diaboli: ſeparabilis.

Rationalis, vt σχετική, vt cum partes re ipſa quidē ſeparatę à toto manent, ſed ordine tamen quodam & legibus ſunt in vnum coniunctæ, vt ex multis hominibus fœdere aliquo & nexu legum iunctis fit vna ciuitas, vna Academia, vna ſocietas, vnus exercitus. Huc pertinet vnio dextræ & fidei vnio Sacramentalis.

Vnio ſubſtantiæ cum accidentibus eſt, vt animæ cum ſcientia, ferri cum calore ignis, accidentis cum accidente, vt dulcedinis & flauedinis in melle, dulcedinis & albedinis in lacte vel ſaccharo.

Vnionis Spiritualis & Hypoſtaticæ tanta vis eſt, vt quod capitis eſt, tribuatur membris, vel quod membrorum eſt, capiti; & quod vnius Naturæ eſt, tribuatur Toti. Exēpl. 1. Nos dicimur ſedere in cœleſtibus nō reipſa *in nobis*, ſed *in Chriſto capite*, cui ſumus coniuncti.

2. Exempl. Chriſtus ſedens ad dextram Dei ſui glorioſe regnat in cœlo, pati tamen dicitur in ſuis membris, in Eccleſia, in Iohanne Baptiſta, in Apoſtolis, Saule quid me perſequeris? Sic Imperii princeps Cæſar, Rex violari dicitur in legato ſuo cum violatur. Exempl. 3. Filius Dei eſt paſſus nō in ſua Deitate, ſeu non in ſe ipſo, qua Deus, ſed in carne. Hic Homo eſt omnipotens ſeu omnipræſens, nō realiter in ipſa Humanitate ſeu ſecūdum eā, ſed in λόγῳ, & ſecundū λόγον, quicum ὑποστατικῶς coniuncta eſt Humanitas.

Alia diſt.

Vnio eſt proprie dicta, vel improprie dicta. Proprie dicta, vt Phyſica συστατική ſeu Eſſentialis, quæ fit per Immeationem, vt Materiæ & Formæ ad conſtituendum compoſitum, vt corporis & animæ ad conſtituendū hominē. Et vnio mixtilium (Elementorū) ad corpus componendū, quorum nullum in

mixto corpore retinet propriam formam. Hæc vnio fit per partium mixtionem perfectam vel imperfectam.

Et vnio, quæ fit per compoſitionem, vt cum partes realiter vniuntur ad vnius compoſitionem & quaſi exædificationem, ita vt quæq; pars maneat integra, & poſſit ab aliis ſeparari, qualis eſt vnio parietum, & tecti & fundamenti ad conſtituendam domum. Et μυστηριώδης ὑποστατικὴ, nempe vnio carnis & Verbi diuini in vnam perſonam inſeparabilis.

Impropriè dicta eſt tum duorum in vnū commixtio & confuſio, tum ea, quæ dicitur παραστατικὴ, vt vnio Dei cum ſanctis per παράστασιν, id eſt, aſſiſtentiam, vnio ſerpentis & diaboli, vnio gubernatoris cum naui, cui aſſiſtit ſine informatione.

- Vnio
  - Diuina Tranſcendens naturam.
  - Mundana
    - Phyſica, vt Eſſentialis.
    - Artificialis, vt per appoſitionem, vel confuſionem.
    - Ciuilis, vt per confœderationem, vel commune legum vinculum.

Vnio eſt Realis, vel Rationalis, qualis Politica, vt cum partes reipſa quidem ſeparatæ à toto manent, ſed ordine tamen quodam & legibus ſunt in vnum coniunctæ, vt ex multis hominibus fœdere aliquo & nexu legum iunctis fit vna ciuitas, vna Academia, vna ſocietas, vnus exercitus. Rationali ſubiacet σχετικὴ (reſpectiua) qualis eſt vnio dextræ datæ & fidei hominis veracis: quæ dicitur Symbolica.

Vnio eſt Corporalis σωματικὴ, vel Spiritalis ſeu Spiritualis, quæ abſentium etiam loco eſt, & interuentu fit ſpirituali animo.

Corporalis, vt carnalis vnio duorum coniugū. Spiritalis Vulgaris eſt, vel Peculiaris, Vulgaris, vt amantis ſponſi cū ſponſa. Hęc fit per ſpeciem.

Peculiaris & planè arcana: vt Chriſti capitis cum ſuis membris.

Vnio eſt vel Subſtantiæ cum Subſtantia, vt ferri cum igne, vel Subſtantiæ cum accidentibus, vt ferri cum calore ignis, vel accidentis cum accidēte, vt dulcedinis cum flauedine in melle.

- Vnio
  - Ordinaria Subſtantialis.
  - Extraordinaria
    - Eſſentialis, Patris, Filii & Spiritus Sancti.
    - Hypoſtatica ſeu Perſonalis, Filii Dei & Carnis.

Alia diſtinctio.

- Vnio Entitatis aſſecla, vt loquitur Scaliger,
  - Realis Vera, vt quæ fit per tranſmutationem in rebus Phyſicis.
  - Formalis, qua fit vnum formale. Eſt hoc vnū fieri conuentu & concilio, vt loquitur Lucretius: nempe id quod ſub vna forma vnum propter eam eſt.
  - Per compoſitionem vel appoſitionem.
  - Per applicationem.
  - Per ſpeciē in nobis Intellectus eſt rei, quæ intelligitur per præſentiā intellectionis in intelligentiis, quæ non eget motu locali aut impreſſione ſpeciei. Itaq; Intelligentiis opus eſt mutua irradiatione, cum ſuperiores cognoſcunt inferiores.

Dicitur & vnio per coagulationem, vt cū coagulo coeunt lactis partes & denſantur ignea vi, de ſententia Galeni; & cōdenſationem, vt cum lateres condenſantur, in quibus humor ſoluitur in ignes, vt in lacte ſerum exigitur.

Realis]

Realis]Huc pertinet cum quid alitur an-tus per intoreceptionē, κατὰ τὴν ἐπιδοχὴν, non per appoſitionem, qua lapides dicuntur augeri.

Vnio ſecundum
- Gratiam.
- Operationem.
- Dignitatem.
- Honoris æqualitatem.
- Relationem, σχετικήν.
- Affectum.
- Virtutem.
- Compoſitionem, id eſt, ſubſiſtentiam (verbi ad carnem.)

Vnio κατὰ περιχώρησιν, κατ' ἀντιμβολὴν, κατ' ἀντίμβασιν, mutuam vnius naturæ in alterā penetrationem, immeationem & ingreſſum, qualis in iis rebus fit, quæ mutuo quodam contemperamento coaleſcunt, vt ex vtroq; ſic coeunte tertia quædam natura vel actio ex vtriſq; miſta naſcatur, velut in humoribus confuſis. Vide Danæum contra Chemnitium pag. 33. Ἄλλως.

Vnio eſt duorum vel plurium coniunctio ſeu σύζευξις. Ea interdum dicitur communio & coniugatio, vt coniugatio eſt rerum exiſtentium. Thom. Aquin. artic. 2. Vtrum in Sacramento maneat ſubſtantia panis.

Hæc varie diſtinguitur.

1. In propriam vel perfectam, & impropriam vel imperfectam. Perfecta magis vera eſt, quæ imperfectionem excludit. Duorum in vnum commixtio & confuſio impropriè vnio eſt.

2. Aut eſt formalis ſeu interna, aut extranea, vt effectiua, id eſt, nexus ſeu vnio per effectionem.

Formalis ſeu interna eſt, in qua duo extrema componentia ita cōiunguntur, vt propriè & realiter vnum componant (vt cum potentia actui vnitur; quę compoſitio ſemper requirit in vtroq; vel altero extremo internum & reālē modū vnionis eſſentialiter depēdentem ab altero extremo, cū quo fit compoſitio, vel à toto cōpoſito, quatenus ipſo deſtructo non poteſt ille modus conſeruari, ſicut e cōuerſo poſito illo modo vnionis, neceſſe eſt vt compoſitum reſultet. Talis non eſt coniunctio inter Panē Euchariſtiæ, & corpus Domini.

Effectiua eſt, cum duo ita ſunt ſibi intime præſentia, vt ex operatione vnius in alterum non poſſint ſeparari, vt ferrum eſt cōiunctum magneti & propinquitate locali & vnione effectiua, quia magnes effectiue illud trahit & continet, ne à ſe ſeparetur.

Formalis ſeu internæ ſpecies eſt Phyſica *tum eſſentialis*: vt ex qua reſultat vnum Phyſicū cōpoſitū (ſic dicta, quia duo coniungūtur naturaliter:) *tum accidētalis* ex ſubſtantia & accidente: nam quæ tantum eſt per contactum aut externā habitudinē, vt eſt inter veſtem & rem veſtitam, locum & locatum, calamum & manū, valde impropriè eſt vnio: tātum inter hæc eſt propinquitas & σχέσις quædam.

Cum autem accidens ſubiecto interno vnitur, dicitur vnio inhærentiæ.

Vnioni internæ ſubijcitur Hypoſtatica, id eſt vnio in ſubſiſtētia. Hic etiā vnū eſt alterius aliquo modo actus, vt ὁ λόγος Carnis: Talē nōnulli olim cōſtituerūt inter panē cœnæ & corpus Domini: ſed non eſt horum vnio Hypoſtatica, ſed Sacramentalis per modū ἱερατικοῦ ordinis ſigni diuini & rei ſignatæ, nō per modū realis cōiunctiæ. hinc viſo, tacto, fracto, moto pane (propriè) corpus Domini dicitur videri, tāgi, frangi, moueri, per accidens quæ quædam communicatio idiomatum eſt.

Sunt qui præter dictos vnionis modos faciant etiam vnionē quandā cauſalem,

qualis eſt inter cauſam principem & inſtrumentum coniunctum : ſed ea ſub Effectiua comprehendi poteſt.

Tertio vnio eſt
- Adæquata, cum vnum reſpicit aliud, vt adæquatum terminum ſuæ χέσεως, & viciſſim: vel quia aliquo modo habent inter ſe mutuam dependentiam. Sic corpus organicum adæquate vnitur animæ.
- Non adæquata, ſic vnitur anima capiti vel parti capitis, Humanitas verbo, quia licet ab hoc dependeat, non tamen viciſſim.

Adæquata interdum etiam dicitur Totalis, vt vnio animæ ad ſingulas partes, id eſt, ad hanc vel illam partem non eſt totalis. Vbicunque enim eſt Humanitas, ibi eſt verbum; non tamen vbicunque eſt verbum, ibi eſt Humanitas. Vbi eſt caput, ibi eſt anima, licet non è conuerſo.

Vſus.

Obiect. Vbicunque eſt Verbum, ibi eſt Humanitas ipſi vnita. Verbum eſt vbiq;. Ergo Humanitas eius quoq; vbique eſt.

Reſpon.

Par huic argumentatio eſt : Vbicunq; eſt anima, ibi eſt manus ei vnita.

Anima eſt & in capite, & in corde, & in pede, &c. Ergo in capite, &c. eſt man⁹.

Nego maiorem, & diſtinguo inter vnionem adæquatam & non adæquatam. Vnio adæquata eſt, cum vnum reſpicit alterum vt adæquatum terminum ſuæ habitudinis, & viciſſim, vel quia aliquo modo habent inter ſe mutuam dependentiam : ita corpus animatum adæquate vnitur animæ.

Vnio non adæquata eſt, cum anima vnitur capiti vel pedi, Humanitas verbo, quia licet pendeat ab ipſo, non tamen viciſſim.

Anima igitur licet habeat vnionē ad corpus & ad ſingulas eius partes, tamen quia illa vnio reſpectu ſingularū partium non eſt totalis, idcirco non vbicunque eſt anima, ibi eſt caput vel pes, etſi vbi eſt pes, ibi ſit anima. Ita non vbicunque eſt verbum, ibi eſt Humanitas, etſi vbicunque eſt humanitas, ibi vt verbum ſit neceſſe eſt. Hæc nihilominus vnio exiſtentiam vnius naturæ in altera requirit.

De VNO commentatio.

Non dubito omni aſſeueratione confirmare, doctrinam de VNO cum Philoſophiæ, tum Theologiæ ſtudioſo tam eſſe vtilem, quam quæ maxime. Itaque de ea θετικῶς diſſeram.

1. Vnum dicuntur, quæ ſunt ἀδιαίρετα (indiuiſibilia in multa) Ariſt. 10. 1. Phil.
2. Vnum eſt ἁπλῶς, vel κατά τι.

Ἁπλῶς (ſimpliciter) per vnitatem. κατά τι (ſecundum quid) per vnionem.

3. Vnum per vnitatem eſt, quod ſimpliciter ſeu abſolute in plura indiuiſibile eſt, vt res ſimpliciter ſimplex, DEVS, in quo non eſt multitudo aliquorum eſſentialiter inter ſe differentium, ac diſtinctorū. Neq; enim Perſona Diuina à Perſona, neq; Attributum Dei internum ab attributo eiuſdem interno οὐσιωδῶς differt.
4. Vnum per vnionem eſt, quod eſt vnum in, cum vel ex multis vnitis. Seu quod eſt indiuiſibile in aliqua non eodem modo ſe habentia, vt eſſe vnum ſpecie vel genere eſt eſſe indiuiſibile in quæpiā ſpecie vel genere diſtincta, vt Homo & Beſtia, Plato & Ariſtoteles. Vnū in quātitate eſt eſſe quantū indiuiſibile in partes deiūctas ſeu diſterminatas, vt os dentium συνεχὲς in Pyrrho.
5. In vno ex multis ſeruantur integræ naturæ, aut immutantur.
6. Cum ſeruantur naturæ aut fit Tertium,

aut

aut vnum dependet ab altero. (Quod Gabr. Biel. dicit vnum eſſe de altero.)

7. Prioris exemplum eſt compoſitum ſubſtantiale. Hoc enim eſt ex materia & forma manentibus principiis eius συστατικοῖς, internis, vt ſubſtantia viuens, Animal. Poſterius eſt vel Naturale, vel ſingulare.

Naturalis exemplum eſt, cum inſeritur ramuſculus Pyri in pomum. Ibi enim etſi fit coalitus, ſeruatur tamen natura vtriuſq;, nec Pyrum fit Pomum, nec vicisſim, nec ex ambobus conſtituitur nouum τὸ εἶδος (noua ſpecies) id eſt, vna arbor tertia, ſed manet eadem arbor, habēs duas ὄντας ſeu naturas, pomi ſilueſtris vnam, pyri alteram, re differentes atq; diſtinctas, in ipſa ſubſiſtentes. Hic ἐπικρατοῦν (dominatū tenens) trahit ad ſe alterum, non vt ſit ipſum, ſed vt de ipſo dependeat vegetatione, id eſt, nutrimenti ſeu ſucci & vigoris vitæ ſumptione.

Singularis prorſusq; Extraordinarii exēplum eſt, quod ὁ λόγος attrahit carnem ad vnitatem ſuæ perſonæ, vt vna ſit hypoſtaſis vtriuſq;, ac caro ab illo vt vnitate dependeat ac geſtetur.

Cum natura eſt mutata, mutatio facta eſt in vnitorū vtroq; vel altero. In vtroque æqualis vel inæqualis. Æqualis, cū neutrū prædominatur, vt in vnione aquæ & mellis.

Inæqualis, cum alterum principatū tenet, altero refracto retuſoq;: vt cū plus argenti vel auri eſt, quam æris vel cupri.

In altero tantum, vt cum modica aqua miſcetur multo vino: hic vinum vt ſuperans attrahit aquam ad ſui vnitatem & naturam, & aqua quaſi abſorbetur.

2. Vnum per vnionem eſt per ſe, vel per accidens.

Vnum per ſe eſt concretum è materia & forma οὐσιώδη.

Vnum per accidens eſt vnum per alterius adiunctionem vel ordinem, aut rationem ad alterum.

Aut eorum vnum *accipit ab altero vel Attributa*, itaq; denominationem, vt ſubiectum, ab accidente inhærēte, quod neceſſario ab illo dependet. Sic paries eſt & dicitur albus ab albedine, ac albedo viſibilis eſt, & propter eam paries quoque eſt viſibilis. Si cum pomū aliquis habet coniunctum manui, manus participat pomi odorem, fit & dicitur odorata: *vel denominationem tantum*, vt cū quis dicitur tunicatus vel ocreatus ab adhærēte tunica vel ocrea, ei ocreæ vel tunicæ accidētia nō cōueniunt. *Vel neutrum*, vt cū lapis appoſitus vel coaptatus eſt lapidi (durum duro). Huc vnum pertinet, quod per aggregationē & collectionem dicitur.

Aut conueniunt in vno tertio, ac hac dicuntur vnum analogia, vt genus & materia. Sicut enim materia vna diuerſis formis informatur: ita vnum genus per differentias contrahitur ſeu determinatur, quibus cū cōſtituit vnā definitionem.

Sic vnum analogia ſunt ſeu multitudine proportionali ſigna & res ſignatæ. Propter hanc ſimilitudinē nonnunquam nomina rerum tribuuntur ſignis quaſi metaphorice. Gab. Biel. lib. 4. diſt. 8. q. 2.

Tertio (hæc diuiſio longius & in altiora genera patet) per vnionē vnum eſt *vel ordinarium ſeu Regulare*, idq; κατὰ φύσιν, cōmune; vel κατὰ τάξιν ἱερατικὴν, id eſt, ordinē (nouū) Sacri Miniſterii: *vel Extraordinarium*.

In ordinato ſecundum naturam ſeu ordinē naturalē alterū vnitorum alteri præſens eſt *præſentia vel indiſtantia, σωματικῶς, vel virtutis*: Præſentia illa, vt ſint ſimul contactu proprio Phyſico ſeu Mathematico localiter ſeu in loco adæquato, vt corpus (animatum) & anima. Ferrum (ignitum) & ignis. Panis & caro in eo, quod dicitur artocreas, amphora vini: Hac vero vt ſimul ſint contactu improprio ſeu Metaphorico & ſpiritali, vt cœleſte lumen à luce profectum, & aer: Habitus in anima,

Obiectum præſens intellectus in eſſe cognito. Diligens cohæret dilecto affectuoſe. Gabriel.

& animã: Intellectus & intellectum: Animus fidelis & creditum: amans & amatum. Hoc eſt quod Phyſici aiunt, obiectum γνωστὸν eſſe in potentia cognoſcente per præſentiam cognitionis cum actu cognoſcitur, licet ab eo realiter diſtet, ſeu καθ' ὕπαρξιν. Amat quis puellam, ea cordi ineſt non materialiter ſeu κατ' ὕλην (hanc enim cor affectum præſens facere non poteſt) ſed κατ' εἴδωλον, ſecundum ſpeciem: Barbari dicunt Intentionaliter.

Huc, ſi placet, refer Deum & creaturas, quibus ille adeſt vniuerſis & ſingulis κατὰ παράστασιν (ſecundum aſſiſtētiã) cõmunẽ, ſeu præſentia vniuerſali efficaciæ eas ſuſtetãdo ſeu cõſeruando & gubernãdo: Scholaſtici, in eas influẽdo ita tamẽ vt Deꝰ nõ cõmiſceat vlli creaturæ ſuã eſſentiã, neq; vllius fiat pars, neque ab vlla inquinetur. Vnum hoc magis impropriè dictum.

Ordinatũ ſecundũ ordinẽ diuinitus ſancitum in Eccleſia ſeu eius miniſterio eſt Sacramẽtale in primis, & ſpirituale. Vtrumq; Myſticũ ſeu μυστηριώδης eſt.

Vnum Sacramentale eſt 1 Elementum & Verbũ, 2. Signũ & res ſignata, ſacramẽti & Sacramentati. Vnio hic relatiua eſt, nõ συνουσία, id eſt, conſubſtãtiatio ſeu commixtio vel annexio corporea. Panis enim nõ eſt corpus Chriſti ſubſtãtia, ſed relatiue ſeu reſpectu ad ipſũ ex ordine inſtitutionis & relatorũ natura: nec adeſt aut vnitur ei corpus Domini præter adhæſum & annexũ corporalẽ, nec homini per cõtactũ, manſum, paſtũ, actũ, effectũ & coalitũ materialem, ſiue ſit cogiteturve Phyſicus, ſiue hyperphyſicus.

Spirituale vnũ ſunt Deus & Eccleſia, corpus Chriſti & Pii, vi ſpiritus, Membra corporis Myſtici. Hoc παράστασις, id eſt, aſſiſtẽtia ſeu præſentia Dei ſpecialis facit: qua Deus adeſt & cõmunicat ſe Eccleſiæ viuificãdo ſanctificandoq; eam: ſeu qua facit manſionem apud viua membra Eccleſiæ.

2. Qua in manducatione cœleſti ac Spirituali corpus Chriſti agit ſecundum promiſſionem in pios homines virtute ſpirituali Deitatis & vnius eiuſdemq; Spiritus, qui & in ipſo Chriſto eſt, & quo eide tanquã viti viuæ credẽtes vniuntur, cõmittũtur, coaptãtur & agglutinãtur inſitione efficaci & viua, ac cohærent & coaleſcunt illi cohæſu ac coalitu vero & viuo, vt palmites, vel vt ſurculi, trahẽtes & haurientes ex eo fide, ſuccũ ſpiritualis nutricationis, quo aluntur, proficiunt & creſcunt in vita ſpirituali ex Deitate vt κυρίῳ αἰτίᾳ ac fonte per corpus tanquã organum ſeu mediũ & canalẽ, virtute ſpiritus, applicatione non phyſica ſeu materiali, ſed ſpirituali, & ita manẽt in Chriſto, & ipſe in eis. Ioh. 6. Fiunt vere pii vnus cũ Chriſto ſpiritus, non vnum corpus cum ipſius corpore, ſed veri viuique corporis palmites & ſurculi, caro de carne eius, & os ex oſſibꝰ ipſius, ſicut ipſe naturaliter eſt os ex oſſibus noſtris.)

3. Qua fiunt pii & ſpirituales homines vnũ inter ſe corpus myſticũ, & illius corporis inter ſe membra, cuius Chriſtus caput eſt. Vnitas igitur & vnio, ſocietas ac κοινωνία hic ſpiritualis eſt καθ' ἕνωσιν etiã & σύμφυσιν arcanã, ita vt non fiat hic commixtio, (σύμμιξις) ſeu vt Deus fiat pars mixti.

Vnũ extraordinariũ eſt præter vel ſupra ordinem: παρὰ vel ὑπὲρ τάξιν κοινήν, vt Mõſtrũ; Angelus & res inferior, vt Gabriel & corpus aſſumptũ; Satan & corpus obſeſſum: Deꝰ & creatura Spiritus S. & colũbæ forma, vel linguæ igniteæ, & καθ' ὑπεροχὴν extraordinariũ, perſonaliter ſeu Hypoſtatice vnum. Homo Deus ſeu Deus-Homo, θεάνθρωπος (vnum Monadicum, μοναδικόν.)

Vel Diſtinctius ſic.

Præter rerũ ordinẽ: Monſtroſum, difforme, cõfuſum, σύμμικτον, vt Minotaurꝰ, ſemiuir, bos & vir ſemibos, Androgynos.

Supra

Supra rerum curſum & ordinem · Miraculoſum (Ἰ hæc vnio eſt Diſpenſatiua) Idq; accidentale ſeu paraſtaticum: vbi vnio eſt Accidentalis & ſeparabilis, vt Angelus & corpus aſſumptum vel occupatum, Deus & creaturæ alicuius forma: vel Hypoſtaticum ἑνώσει τῇ κατ' ὑπόστασιν ἢ λόγῳ: vbi vnio ſingulariter eſt perſonalis & inſeparabilis λόγῳ aſſumente carnem in vnitatem ſuppoſiti. Hoc quia non eſt vnum ſimpliciter per ſe, vt Socrates, nec ſimpliciter vnum per accidens, vt paries dealbatus, vel etiam ferrum ignitum, ideo Schegkio videtur dicendum vnum quaſi per accidẽs, quod qui impugnent nõ deſunt. Alex. de Ales part. 3. q. 2. memb. 4. Cuiuſmodi ſit hæc Communicatio, qua natura humana cõmunicatur verbo, non eſt hominis definire, vbi cõmunicari pro vniri accipitur. Hoc tantum ſcimus, quod intima hæc præſentia eſt & virtutis ſingularis exſertio Ineffabili gratiæ largitate verbum & caro connexa ſunt. Auguſt. l. 5. de Trinit. c. 19.

Προσθήκη.

1. Nullum vnitorum de altero prædicatur voce abſtractiua, vt anima non eſt corpus, dolium vel amphora non eſt vinum, & vinum non eſt dolium vel amphora Ariſt. ἀκροάσ. Phyſ. l. 4. c. 3.
2. Propter dependentem σχέσιν & vnionem ſingularem concreta naturæ aſſumptæ & aſſumentis verbi de ſe inuicem prædicantur, vt vere dicantur & ſit Deus Homo, & Homo Deus.
3. Propter vnionem & cohæſionem rerum & ſignorum, quæ relatio eſt alloeoſi ſatis vſitata, nomina ſignorũ imponuntur ipſis rebus ſignificatis, vt panis cœnæ honoratur nomine corporis Chriſti propter reſpectum & ordinem ad ipſum; & viciſſim nomina rerum ſignatarum imponuntur ipſis ſignis, vt arca fœderis inſignitur titulo auguſto Iehouæ, quia ſymbolum erat gratioſæ Dei præſentiæ.
4. Eadem ἀλλοιώσει proprietates etiam nonnunquam ſignorum tribuuntur ſeu appropriantur rebus ſignificatis, vt corpus Chriſti iacet in menſa ſacra, ingreditur in os cœnantium. Spiritus S. viſibiliter mitti dicitur vi ſigni alicuius viſibilis (quod inuiſibilem miſſionem Spiritus ſancti repræſentat) ſenſibili oſtentione, licet in ſua natura nullatenus oculo corporali videatur. Gabr. Biel. l. 1. diſtinct. 16. quæſt. vnica, c. 3. Ita corpus Chriſti ore manducari dicitur in Panis manducabilis (qui ἀπαθὲς nũc corpus Chriſti repræſentat) ſumptione licet in ſua natura & eſſentia ore corporeo non edatur.
5. Eadem ἀλλοιώσει quod proprie eſt efficientis primarii, tribuitur organo. Sic ſerpens dicitur decepiſſe Euam, cum κύριον αἴτιον deceptionis ſit Diabolus.
6. De vno per vnionem ſeu ſocietatem vel συνδυασμὸν aliquando prædicantur partes Improprie. Hæc impropria prædicatio extat apud Athanaſiũ nuper à me obſeruata, καυτήριον (cauterium, ein Brandeyſen,) ignis ſimul & ferrum eſt.

Vnum
- Ex cauſa per ſe
  - φύσει, Natura ſeu ordine Naturæ.
  - θέσει inſtituto
    - Voluntatis ſeu βουλήσει Arbitrii.
    - Artis τέχνῃ.
- Ex cauſa per accidens, τύχῃ vel caſu.

Vel, Vnum
- Ordinatione
  - Naturæ,
  - Voluntatis.
  - Artis.
- Præter ordinem, concurſu fortuito.

- Vnum
  - Per ſe ſeu ſolitarium, vt Deus, corpus Phyſicum, figura Mathematica, ciuitas, Eccleſia, Poema Muſicum, oratio Rhetorica, ſpecies & Definitio Logica, Domus, Grex.
  - Cum alio
    - Subſtantia
    - Accidente
      - Altero extremorum, vt Paries & album.
      - Tertio, vt hoc ouum & illud albedine, mel & ſaccharum dulcedine.
    - Effecto.
    - Subiecto.
    - Adiuncto.

Vnum per ſe] Cum vnum dicitur vnum ratione quadam.

Cum alio] Cum duo dicuntur vnum.

Vnde intelligitur vnum eſſe Tranſcendens, tranſnaturale, Phyſicum, Mathematicum, Practicum, Logicum, Poeticum, artificioſum ſeu muſicum, arbitrariũ, fortuitum. Tranſcendens, quod eſt ὀντολογίας, Tranſnaturale, quod eſt θεολογίας, Phyſicum, quod eſt Phyſices, &c.

Ἄλλως.

Quodcunq; eſt, vnum eſt. Quod eſt, aut eſt vnum ſubſtãtia, vt Homo & equus: Aut Accidente, vt Homo & album.

Aut ſubiecto, vt flauum & dulcor in melle: aut vnitate vel vnione ſeu nexu partium vel cauſarum ſiue aliquarum, ſiue omnium, vt corpus Phyſicum, vt figura, mathematica, vnum factum ex multis lateribus, vt corpus politicum, Ciuitas: vel eorum, quæ ſunt ſymbola cauſarũ, vt ſpecies & Definitio Logica.

Aut Miſtione, vt Poſca vel aliud crama.

Aut aggregatione ſeu collectione, vel cõprehẽſione, vt aceruus, popul⁹, vinetũ.

Aut Mathematica continuitate, vt ramus, cuius pars etiamnum viuens pars arida eſt, vnum corpus eſt eadem quãtitate, non eadem natura, non vnum formaliter, ſed materialiter tantum.

Nexu.] Huc pertinet, cum glutinãtes delibutas ferruminatione particulas cõponunt, vt vnum faciant, cum duo aſſeres fiunt vnum coagmentatione.

Definitio.] Conſtat enim ex Genere & Differentia.

Species.] Conſtat enim ex iiſdem à definitione deſignatis.

Populus] Populus rem vnam è multis conſtãtem notat; Ideo nomen collectiuum vocant: vinetum vnam rẽ multas comprehendentem. Ideo nomen comprehenſiuum vocant.

Paulus Iureconſ.

Grege legato vna res legata eſt. Eſt autem Grex vnum Aggregatione.

Vnũ eſt idem quod indiuiſum l. 5. Meta. cap. 6.

Vnum eſt vel per ſe, vel per accidens.

Per ſe vel ſimpliciter, vel quodammodo.

Simpliciter, quod habet ſimpliciter ſeu abſolute vnam eſſentiã: vel quo dicũtur idẽ eſſe ſingulare & τὸ τί εἶναι: vt ſunt 1. naturæ vniuocæ. 2. αὐτὸ ἕκαστον (ipſum ſingulare) & ipſius eſſe. Expl. Deus αὐτὸ ἕκαστον (ipſum τὸ δ' ἐστι εἶναι, ſeu ὅπερ αὐτὸ) & ipſius eſſe ſunt idem ſimpliciſſime.

Schegkio Subſtantiæ ſingulares idẽ ſunt ipſæ, & eſſe ipſarum. Socrates & eius eſſe idẽ ſunt. Cõcretũ enim & eſſe, id eſt, definitio concreti ſunt idem. Et tamen aliud concretum ipſum, aliud eſſe ipſius ſincerum eſſe iudicatur.

Quodãmodo ſeu ſecundũ quid, vt ſunt analoga.

Vnitas per ſe ſeu Eſſentialis, quæ reddit ſubiectum eiuſdẽ eſſentiæ, eſt ſimplex vel miſta.

Simplex eſt Formalis, vel Numeralis.

Formalis rei communis in ſe ipſa, id eſt, in Natura ſua. (per hanc Homo & Beſtia dicuntur vnum in animali.)

Eſtq;

Eſtque Generica vel Specifica.

Intellige genus, vt vniuerſale cohibere in ſe inferiora. Et cum genere & differentia vnum εἴδει ſeu νοίᾳ conſtitui: & vnum genere aut ſpecie definiri μετοχῇ καθόλου prædicatorum eſſentialium.

Numeralis ſeu Indiuidualis. hoc eſt, propria indiuiduorum eſt indiuiſio rei ſingularis in ſeipſa, per hanc dicitur idem ſecum & ſeſtia.

Mixta, præciſiones ; Negatio diuiſionis in plura eiuſdem nominis & rationis coniuncta cum aptitudine ad diuiſionem in plura inferiora, ſeu indiuiſio rei communis in ſua inferiora. Hæc præcipue eſt rei vniuerſalis, quatenus vniuerſalis, ſic dicta, quia non cadit in naturam, niſi vt præſcinditur & veluti liberatur à ſuis inferioribus, non admittit actualem communicationem. Itaq; conuenit in ſtatu abſtractionis.

Vniuerſale eſt vnum præciſe aptum ad eſſendum in multis. Nam præſcindimus intellectu Naturam à contrahentibus differentiis, vnde in ea reſultat capacitas eſſendi in multis.

Vnitas ſingularis negat omnem ſui multiplicationem ſecundum nomen & rationem.

Vniuerſale eſt diuiſum in inferioribus. Fit vnum cum ab illis ſeparatur.

Vnum vere, id eſt, τῇ οὐσίᾳ ἀδιαίρετον. Sic accipit Schegkius.

Vnum { Vnum per ſe tantum, vt Homo.
Etiam per identitatem, vt tres Perſonæ ſunt Vnum & per ſe, & per identitatem. }

Ad vnum per accidens pertinent vnum ſubiecto, ſeu τῷ πάθει & τῷ συμβεβηκότι. τῷ πάθει vnum ſunt propria cum ſubiectis compoſita, vt homo γελαστικός. τῷ συμβεβηκότι, vnum ſunt ſubiecta cum accidentibus concreta, vt hoc album. Etſi autem ſubiectum & accidens, item duo accidentia & ſubiectum dicuntur eſſe aliquid idē ſubiecto, tamen diſcrepant τῷ εἶναι. & definitionibus: aliud enim eſt eſſe hominis; aliud eſſe albedinis.

Vnum ſeu Vnitas propriiſſime INDIVISIBILITATIS. Sic nullum diuiſibile eſt vnum, ſed tantum ἀδιαίρετα, Deus, Angeli.

Proprie Compoſitionis: Sic Homo eſt Vnum. Impropric Aggregationis, vt populus.

Vnum ἁπλῶς opponunt non enti ἁπλῶς, Vnum συνθέσει oppoſitum ſibi habet falſum.

Vnum { Abſolute, quod ſimpliciter ponit remotionem omnis diuiſionis: Ens indiuiſum. Itaque hoc cum ente conuertitur. Quodque enim tamdiu conſeruat ſuum eſſe, quamdiu conſeruat vnitatem ſuam. Hic modus maxime proprie tribuitur Deo.
Relatiue, quod eſt principium Numeri. Illud multitudini opponitur per modum negationis: Hoc per modum προσθέσεως, adiectiuis, quæ eſt numerus ipſe. Numerus autem eſt multitudo per vnitatem menſurata. }

Quæ in natura dicuntur Vnum, alio modo dicuntur multa, vt: Quod totum vnum eſt, ſecundum partes in multa diuiditur. Quæ vnum ſunt ſpecie, differunt Numero.

Zabar. l. 1. cap. 6. de natur. Logicæ.

Res Vna ſeu Vnum
- Coniunctione & applicatione. Sic res ſpiritales inter ſe vnum & idem fieri ſolent, vt colligitur ex Ariſtotel. 3. libr. de anim. vbi dicitur mentem intelligentem fieri rem, quæ intelligitur.
- Accidente, Lac album. Homo & album.
- Subiecto, Album & Dulce in lacte. Sic vnum ſubiecto momentum eſt. Vide Crell. in Phyſ. p. 207.
- Mixtione, Poſca.
- Cumulo, aceruus, cumulus, turma, populus, grex. Sic grege legato vna res legata eſt, vt ait Paulus.
- Subſtantia, vt Homo & Equus.
- Mathematicum, vt quadrantalis figura vnum eſt ex multis lateribus.
- Metaphyſicum ſeu Dialecticum, vt Definitio, quæ conſtat ex genere & differentia, & ſpecies quæ conſtat ex iiſdem deſignatis à definitione. Scaliger etiam vocat vnum forma.

Vnum vnitate
- Ipſius rei.
- Significationis, vt multa ordinata ad vnum ſignificandum.
- Continentiæ, ſic dicuntur, quæ vnum continent.
- Effectus, ſic vnum dicuntur, quæ vnum efficiunt.
- Ordinis & finis, ſic vnum dicuntur, quæ ad idem ordinantur tanquam ad finem. Amor vnit naturaliter amantem cum amato per concordiam voluntatum. Omnia præcepta ſunt vnum in radice charitatis. Gregor.

Vnum corpus eſt, cuius partium omnium extrema vnum ſunt inter ſe.

Omne quod eſt, vnum eſt, non ſolum propter continuationem & priuationem puræ contiguitatis, ſed propter actum quoque: cuius vi fit, vt illæ partes vnum fiant. Actum voco formam, per quam fit vt partes, quæ natura ſua, atq; aptitudine coire poterant ad vnionem, vnum actu ſint.

Crama, id eſt, aqua dilutum vinum non eſt vnum forma, ſed continuatione ſola, cuius corporis partes tot ſunt ſimul, quot erant in ſuis totis prius quam miſcerentur, vnaquæque ſcilicet ſub priſtina ſua forma, vt aquæ pars aqua ſit, vini vinum.

VNA.

Vna eſt idem quod ſimul, vt vna agunt id eſt, ſimul.

Intelligitur nunc quoad tempus idem, nunc quoad locum eundẽ; nunc quoad idem ſubiectum: nunc quoad coordinationem ſine reſpectu identitatis loci aut temporis, vt cum duo vna aliquid agere dicuntur in diuerſis Heſſiæ locis diuerſo tempore.

Ait quidam, Euchariſtiam vocari res viſibiles & inuiſibiles vna præſentes. Particulam *vna* ſi de tempore præſentiæ intelligit, verum dicit. Sin de modo & loco præſentiæ, falſum. Conſtituuntur enim Sacramenta rebus terrenis & cœleſtibus, & ſimul vtraque accipiuntur, ſimulque præſentes ſunt, etiamſi modus acceptionis & pſentiæ eſt

diuerſiſſi-

diuerſiſſimus. Res terrenæ, terreno & corporali; cœleſtes cœleſti & Spirituali modo accipiuntur, proindeq; ſic etiam ſunt præſentes terrenæ corpori noſtro per *συνάφειαν* ſeu contactum corporalem; Cœleſtes Fidei & ſpiritui noſtro, ſunt etiam nobis totis per *συνάφειαν* ſeu contactum ſpiritualem.

Vna cum pane & vino Cœnæ eſt Caro & ſanguis Domini non ratione eiuſdem ſubiecti aut eiuſdem loci, ficta enim eſt Conſubſtantiatio & coexiſtentia quorundam Sophiſtarum: ſed ex Relatione diuina Myſticaq; & ordinatione Chriſti ratione eiuſdem temporis in vero ſymbolorum ſanctificatorum vſu. Vid. Claud. Alberium in 6. Top. l. 19.

VNITAS.

Alia eſt vnitas Indiuidui, alia Speciei vel Generis. Vnitas indiuidui eſt rei ſingularis. Vnitas ſpeciei vel generis eſt rei communis. illa etiam Vnitas *κατ' ἀριθμὸν* dicitur. Exempli cauſa. Si omnibus accipientibus vel vtentibus Sacra Cœna ſufficit vnus Panis dicitur adhiberi vnus numero Panis. Hæc vnitas eſt indiuidui. Nihilominus ſi propter multitudinem celebrantium Sacram Cœnam plures adhibeantur panes, de vno tamen pane conuiuæ dicuntur participare, intelligendo vnitatem generis. Sic Paulus Corinthiorum vnum panem nominat, intelligens vnum genere, id eſt, communi ſignificatione & vſu; quotquot enim panes adhibentur ad Cœnæ adminiſtrationem, omnes vnum & eundem ſcopum habēt, vt nimirum Corpus Domini nobis repræſentent. Mea & tua Fides de Chriſto eſt vna, non vnitate indiuidui (ſumus enim duo indiuidua) ſed genere, quia vterq; credimus ſalutem eſſe ex Chriſto. Ita vnus Baptiſmus eſt non numero, ſed genere.

Et eſt alia vnitas, Myſtica ſcil. Sic Eccleſia eſt vna partim per vnitatem ſui capitis, quod eſt Chriſtus: partim per vnitatem fidei & dilectionis.

Fide enim adhærent Chriſto ſingula Eccleſiæ membra; Dilectione vero tum Chriſto, tum ipſis inter ſe mutuo.

Vnitas ſeu conuenientia {
- Specifica, quæ pluribus indiuiduis continetur multarum eſſentiarum ſingularitate diſtinctis. Sic Deus non eſt vnus ratione ſpecifica, quæ plures Deos complectitur.
- Singularis ſeu indiuidua; Sic Deus eſt vnus ſingulari vnitate ſeu ratione indiuidua, vnitate ſimplicitatis perfectiſſimæ (non tres Dii numero diſtincti.)

Sol tum ſpecie, tum numero vnicus eſt & ſingularis. Vnitas ſpecifica humanæ naturę conſtat ex pluribus humanis indiuiduis diſtinctis, quæ conſtituunt vnum.

Deus eſt vnus numero Negatiue, id eſt, ratione Vnitatis indiuiduæ numerum vnitatis conſtruentis. Deus non eſt vnus numero, id eſt collectione vnitatum. vt tres homines ſingulares ſunt vnus homo ſpecie.

Vnum quodque eo ipſo eſt vnum, quod eſt Ens indiuiſum.

Vnitas per excellentiam accepta appropriatur Deo, vt cum Platonici dicunt, Angelus non eſt ipſa vnitas. Non enim eſt Deus, nec plures ſunt Dii. Angelus igitur eſt numerus (impropria prædicat.) Ergo vna multitudo. Vide Picum Mirand. de Ente.

VNVS.

1. Opponitur Multis. Sic Philoſophi.
2. Eſt excluſiua, pro Solus. Sic Cicero.
3. Eſt Num. Ordinal. pro Primus. Sic Hebræi.

bræi. Sic Marci 16. dicitur Christus reſurrexiſſe vna ſabbatorum, id eſt, prima die Hebdomadæ, quæ eſt Dominica, ad diuinum cultum & humanam quietem deputata, vocata ab antiquis, Iuſtino, Tertulliano, Cypriano, Dies Solis.

Definitio.

Vnus poteſt eſſe in potentia plures ſeu multi. Vnum poteſt eſſe in potentia multa. Albus color videtur eſſe in potentia colores omnes, quia omnes colores recipit. Vid. Scal. ex. 325. ſ. 9.

V N I F I C V M.

Verſori cœleſtis Hierarchiæ Dionyſii Vnificum eſt colligens diſperſos in vnū, vnificare eſt multos in vnum colligere vel coniungere.

Vnum eſt vnum vel vnitate, id eſt, ſimplici vnitate, vel vnificatione. Sic loquitur etiam Hugo: Eius verba ſunt in expoſitione cœleſtis Hierarchię: vna illuminatio omnium eſt, vna eſt ſimilitudo, & vna forma, in qua vnum ſunt omnes ex illa, qui illuminantur ab illa, & vnum cum illa : quoniam illuminata ſunt lumina, ſicut ipſe eſt lumen. Illi tamen, qui ex ipſa vnum ſunt, vnificatione vnum ſunt, nō vnitate, quia vnum ſunt ex multis, vnū ſunt in vno. Ipſi enim multi ſunt, & propterea vnum ſunt, non ſunt in eo, quæ ſunt : ſed quia multi in vnō ſunt, ex vno multi vnū ſunt, & vnificatione vnum ſunt, non vnitate. Ipſe vero non vnificatione, ſed vnitate vnus eſt. Quia vnus eſt ex eo quod eſt, quod vnum eſt. Et propterea ſimplicem dixit vnitatem, quia ex vno vnus eſt, & idem vnum à quo eſt ipſe eſt. Idcirco vnitas in vno ſimplex eſt: vnificatio vero multiplex in vno, quia illic ex vno vnum, & vnum in vno, hic autem ex multis vnum, quia multi in vno, & multum in vnis.

Ego dicerem, vnum aut eſt natura, aut compoſitione. Ea quæ ſunt à Deo, nō ſunt vnum cum ipſo ſecundum formam dantem eſſe, ſed ſunt vnum ſicut exemplar cū exemplato : Exemplar autem licet ſit vnum in Subſtantia, eſt tamen plurium exemplar ſecundum rationes plures.

V N I V E R S A L E.

Vniuerſale ſeu commune latiſſima ſignificatione eſt vnum quid ad multa pertinens. Fonſeca.

Vniuerſale ſeu commune
- Cauſalitate; Sic cauſa vniuerſalis reſpectu
  - Omnium, Deus.
  - Generabilium, Sol.
- Abſtractione; vnde τὸ καθόλου prædicatione
  - Amplius, Genus.
  - Strictius, Species.

Abſtractio dicitur reſpectu materię; Quædam autem ſunt abſtracta ab ea ſecundum eſſe. Ac quamuis quædam ex his ſint particularia, quædam ſingularia, dicuntur nihilominus vniuerſalia per Abſtractionem à materia ſecundum eſſe.

Quædam ſunt vniuerſalia per abſtractionem à materia ſecundum cogitationē tantum. Hoc autem poteſt fieri tripliciter.

Vno modo vt quippiam intelligibile cōſideratur abſque hac, Signatam vocant Scholaſtici, ſenſibili materia : Etſi cum materia ſenſibili in communi, vt cum Homo conſideratur, non conſiderato hoc homine Socrate. Talis abſtractio dicitur Phyſica, quia eſt ſcientiæ Naturalis, quæ nō excludit materiam ſenſilem cōmunem, quia intelligit hominem cum oſſibus, neruis, & omnibus in communi, nec tamen cōſide-

ſiderat cum Platonis vel Socratis carnibus,neruis, oſſibus in particulari.

Secũdo modo fit hæc abſtractio,vt intellectio cõſiderat quid tantũ cũ materia intelligibili (ſine materia ſenſili, & ſine hac materia ſenſili) Ita poteſt conſiderari circulus ſine ferro, ſine ligno, vt materia, ſed non intelligit eum intellectus ſine materia intelligibili. Talis abſtractio dicitur Mathematica, quia eſt huius diſciplinæ.

Tertio poteſt aliquis conſiderare quippiam ſine quauis materia, & ſenſili & intelligibili. Hæc abſtractio (non eſt realis ſeparatio,ſicut culter ſeparat carnes ab oſſibus,ſed)eſt conſideratio ſeu apprehẽſio vnius, nempe communis, ſine altero,ſeu ſine apprehenſione cõiunctorum,cum ea intellectus ex phãtaſmatibus abſtrahit. Ita conſideratis abſtractis, quia conuenit vt dicantur de multis, ſicut ſunt in multis, idcirco abſtractio, quæ hanc conſequitur,eſt per prædicationem. Ita Homo eſt abſtractum communitate prædicationis, quia prædicatur de Socrate & Platone. (Homo eſt forma abſtracta mente ab indiuiduis, & tamen etiam eſt concretiuum vocabulum, quia conſtat Homo corpore & anima rationali;ſic Humanitas eſt forma ſeu ſpecies abſtracta τῇ ἐπινοίᾳ ab Humanitate hac ſeu Humanitate ἐν ἀτόμῳ) Atq; hoc eſt Vniuerſale Logicum, quod eſt aptum natum de pluribus prædicari. Quidam hoc conſtituunt triplex.1. Animal eſt vniuerſale maxime proprium, quod habet actu plura ſuppoſita, vt Homo habet Socratem & Platonem.2. Quod actu non habet plura ſuppoſita ſeu ſingularia, ſed ſucceſſiue, vt Phœnix.
3. Quod non habet plura ſingularia nec actu, nec ſucceſſiue, vt Sol & Luna, quę conſiderari poſſunt ſine conditionib. indiuiduificis, ſine Hoc, ſine Hic, ſine Nunc: & hac ratione dici poſſunt τὰ καθόλου. Ita ſentit Armandus de Bello Viſu.

Vniuerſali cauſæ opponitur Particularis, quæ habet virtutem ad certi effectus particularis productionem, vt Socrates non habet virtutem niſi reſpectu Platonis. Vide Titulũ de Abſtractione & Separatione.

Vniuerſalia nonnunquam non pro rebus, ſed pro Speciebus rerum accipiuntur.

Τὰ καθόλου ſeu vniuerſalia ſunt πῶς (non ὅλως καὶ ἁπλῶς) id eſt quodammodo in anima. Ariſtot. hoc eſt, Res vniuerſales non ſunt in anima, non hærent in intellectu, ſed rerum ſpecies.

Vniuerſale nonnunquam vſurpatur pro Notione connata animalibus. Sic Vniuerſalis Species in animali Scaligero eſt, qua Singularia omnia referuntur. Verba eius ſunt Exerc.307. ſ. 22. Haud alia ratione pullus miluum metuit, nec metuit ardeam: niſi qui connatam ſecum habet milui ſpeciem vniuerſalem, qua ſingulares milui omnes referuntur. Hæc ſpecies non à ſenſu deprompta, ſed innata eſt. Eius ſedes eſt in bruto anim.u, ſumma bruti animæ poteſtas: quam minus apta ad rem voce vocarunt Exiſtimatiuam, vel Æſtimatiuam.

Vniuerſalia ſunt in
- Cauſando, principia, communes rerum cauſæ.
- Eſſendo, res ſeu naturæ communes in multis inferioribus exiſtentes.
- Significando & repræſentando, voces & conceptus multa indicantes in ſingularibus multiplicata.
- Prædicando, quæ enuntiatur de multis. Alii tribus modis contenti vniuerſale in eſſendo & prædicando coniungunt.

Digitized by Google

Deus dicitur eſſe Vniuerſale in cauſando: Imo & Sol, ſed κατά τι.

Vniuerſale
- Independens, Vniuerſaliſſimum, Deus, omnium rerum cauſa prima.
- Dependens, vt Virtus Cœleſtis, Calor Naturalis in animali.

Vtrique opponitur Particulare.

Vniuerſale eſt, quod per ſe & totum facit, & vim ſuam exercet in id, quod patitur aut fit, non tamen in vnũ aliquod. Nam virtus cœleſtis, calor naturalis in animali ſuo quodam modo multa faciũt eiuſdem generis, & diuerſarum ſpecierum. Sic Deus author multorum heterogeneorum, Sol totus facit hominem, & inſuper alias animantes: vt Plantas.

Particulare eſt, quod ſimiliter & totũ facit, quod fit: non tamen & alia diuerſarum ſpecierum eiuſdem generis. Sic Leo non facit aliud quam Leonem.

Vniuerſalia in Eſſendo eſſe res per ſe cohærentes extra ſingularia: ſeu naturas communes ſubſtantiarum, præſertim ſpecificas exiſtere per ſe ſeparatas à ſingularibus, Plato meo quidem iudicio, non ſenſit, etſi Ariſtotelis ei hanc ſententiam tribuat. Per ideas enim intelligit exemplaria in diuina mente exiſtentia.

Huc pertinet hæc Diſtinctio.

Vniuerſale accipi poteſt
- Materialiter pro re, quæ denominatur Vniuerſalis, vt Homo.
- Formaliter pro
  - Aptitudine ſeu potentia in pluribus eſſendi.
  - Relatione ad particularia.

Sic cauſa accipitur 1. Pro re ipſa, quæ cauſandi vim habet, vt pro Deo. 2. Pro ratione cauſandi, pro agendi efficacia, ſeu pro re actu exercente cauſalitatem. 3. Pro cauſandi relatione.

Explicatio fuſior è Fonſeca.

Vniuerſalium triplex eſt conſideratio. Primo modo ſpectantur τὰ καθόλου, quoad eſſe rerum, quæ denominantur Vniuerſales, vt Subſtantia, quæ ſummum genus dicitur, quatenus ſubſtantia eſt, & animal, quod genus eſt ſubalternum, quoad ipſum animalis eſſe. Altero, *quoad relationem* vniuerſalis ad Particulare, quæ ſupponit vnitatem rei, & aptitudinem eſſendi in multis.

Tertio, quoad ipſam rationem vniuerſalitatis, quæ conſideratio vniuerſalis eſt, quatenus vniuerſale eſt.

Primo modo vniuerſalia dicuntur perpetua, quę per ſe ipſa nec gignantur, nec intereant.

Secunda ratione Vniuerſale & Particulare ſunt ſimul Natura & cognitione, id eſt, alterum ſine altero nec eſſe, nec intelligi poteſt. Tertio modo ſumpto Vniuerſalis nomine quærunt Philoſophi, cohæreantne vniuerſalia in rerum natura, an vero in mente ſolum? Quæſtio, inquam, hæc non de rebus ipſis, quæ vniuerſales dicuntur ſeu cognominantur, abſolute ſumptis intelligitur, eæ enim in rerum natura conſiſtunt, non item de iis, quatenus mutuo referuntur relationibus Vniuerſalitatis & Particularitatis, cum

non

Digitized by Google

non excitetur illa quæſtio de eſſe illo rerum vniuerſalium, quo ſimul natura ſunt cum ſuis particularibus, ſed de eo, quo illis ſunt priores aut poſteriores ex huius aut illius ſententia. Quidam enim creduntur exiſtimaſſe, dari res vniuerſales ante particularia in rerum natura, ad nullum particulare addictas, vt Hominem communem qui nullus ſit ex ſingulis ſeu ſingularibus, ſed omnes ex æquo reſpiciat, ſeparatus à ſingulis. Alii vero iudicāt, quicquid vniuerſale eſt, qua huiuſmodi, poſterius eſſe ſuis particularibus nec eſſe aliquid à ſingularibus ſeiunctum niſi intellectus operatione, cuius officium eſt, vt quæ in rebus coniuncta ſunt, ipſe ſeiunget. Atq; hoc vniuerſale dicunt eſſe aptum quid, vt in pluribus inſit per modum identitatis, & proinde de pluribus dicatur.

Vniuerſalia dicta
- Vere, proprie & ſimpliciter, quæ abſolute vnius rationis ſunt, vt Vniuoca. Hic vnitas eſt Nominis, Rei, Rationis.
- Improprie, analogice & καθ' ὁμοιότητα, quæ pure vniuoca non ſunt, vel quorum nomina naturam vere vnam non ſignificant quæ quodammodo tantum vnius rationis eſſe dici poſſunt.

Analogis deeſt vera vnitas: etſi apta ſint (ſuo modo) vt in multis inſint. Itaque Entia per accidens, vt ſunt Reſpub. & nauis, Fonſeca ad analoga refert.

Ad improprie dicta Vniuerſalia refer Nomina communia. Ea enim poſſunt modificate appellari vniuerſalia, quod ſint ſigna vniuerſalium, id eſt, eorum, quæ pluribus inſunt, & de iis prædicātur. (quo pacto Cæſaris ſtatua appellatur Cæſar) Nam quia res, inquit Ariſtoteles lib. 1. Elench. in diſputationem afferre non poſſumus, nominibus pro rebus vt ſignis vtimur, quemadmodum ii, qui calculis rationes ſubducūt. Dicuntur igitur Nomina communia nonnunquam vniuerſalia ratione prędicationis ſeu attributionis, quia illa ſunt media, quibus hæc de particularibus prædicantur.

Ariſt. in Categor. Secundæ Subſtantiæ (quæ ſunt καθόλου) ſignificant quale quid, id eſt, Nomina Secundarū Subſtantiarum, per Metonymiam ſignati pro ſigno.

Diuina eſſentia non eſt res vere vniuerſalis, quia deeſt hic aptitudo, vt ſit in multis, in quibus ſit multiplicata.

Diſtinctio alia Scholaſtica.

Vniuerſale ſecundum
- Rem & rationem
  - In actu.
  - In potentia.
- Rationem tantum.

Explicatio.

Eſt vniuerſale 1. & ſecundum rem & ſecundum rationem in actu, quia res illa realiter eſt in pluribus, non autem tantum vt obiecta eſt intellectui, vt hæc multa, Iohannes, Petrus &c. ſunt actu in rerum natura. 2. & ſecundum rem & ſecundum rationem in potentia, vt domus ſeptangula obiecta intellectui eſt vniuerſale

reſpectu plurium ſeptangularum, quæ non ſunt, eſſe tamen poſſunt. 3. Vniuerſale ſecundum rationẽ tantum; qua res illa non inuenitur re ipſa in pluribus, ſed tantum obiecta intellectui. Sic Luna obiecta intellectui non eſt vniuerſale reſpectu plurium, quæ nec ſunt, nec aliquando erunt. Idem iudica de Sole.

Alia vocis Diſtinctio & Explicatio.

Vniuerſale
- Formaliter: Ipſa Vniuerſalitas.
- Obiectiue In
  - Actu, Res vna apta nata eſſe in pluribus.
  - Potentia; Res ipſa vna formaliter ſine adiunctione aptitudinis ad eſſendum in pluribus.

Vniuerſale in Repræſentando eſt, quod rem repræſentat, non repræſentatis conditionibus eius indiuiduantibus.

Vniuerſale in Prædicando, quod prædicatur de multis. Quod alias eſt multis Attribui. Hoc vniuerſale eſſe in actu, vel in potentia, iam ante dictum eſt.

VNIVERSVM.

Vniuerſum ſeu Vniuerſitas, Græce πᾶν, Philoſophis eſt Mundus.

Scholæ Vniuerſi ſunt Academiæ, quas dicunt *Vniuerſitates*.

Vniuerſa ætas Phyſicis eſt Naturalis vitæ animalis periodus certo tempore circumſcriptæ.

Vniuerſum interdum Philoſophis idem eſt, quod Vniuerſale, vt: Videamus quidnam Vniuerſum illud bonum, id eſt, Vniuerſale, generale, commune, quod animo & intelligentia concipitur, & quæramus, an vna aliqua communis idea & ſpecies ſeparata eſſe poſſit, ad quam omnia bona referantur. Paraphraſes 6. cap. 1. Ethic. Ariſtotel.

VNIVERSE.

Vniuerſe idem eſt quod generaliter, generatim, & ſine circumſtantiis: vt: quærere vniuerſe aliquid, vt: An bellum ſit ſuſcipiendum? Opponitur ei, ſtrictius, ſpecialiter, ſigillatim, cum circumſtantiis: vt: An bellum ſit ſuſcipiendum hoc tempore. Item Indefinite.

Vſus.

Quæritur: An *Vniuerſe* intelligendum, quod Ariſtotel. 1. Metaph. c. 1. artificibus tribuit cognitionem cauſarum? Reſpon. Non eſt intelligendum Vniuerſe, ſed Indefinite, vt verum ſit in iis, qui ſunt architecti, ſeu quaſi principes in quaque arte, non in χειροτέχναις, quales ſunt fabri cæmentarij. Hi enim ex arte quidem operantur, ſed neſciunt cauſas ſuorum effectorum.

VNIVOCA.

Vniuocæ
- Voces ſeu Nomina, quæ pluribus rebus tribuuntur eadem ratione, vt: Homo, Animal, Socrati & Platoni. — Scholaſtici vocant Vniuoca Vniuocantia.
- Res diuerſæ eodem nomine ſignificatæ eadem ratione, vt Socrates & Plato nomine Hominis. Scholaſtici vocant Vniuoca Vniuocata.

Sic

Sic contra Æquiuoca ſunt voces, quæ pluribus rebus tribuuntur diuerſa ratione: vt Cancer, Animal. Cancer enim ſignificat & ſidus, & piſcem, & morbum. Animal dicitur & quod viuit, & cadauer animalis, & quod pictum eſt. Vel Res diuerſæ eodem nomine ſignificatæ diuerſa ratione. Scholaſtici illa vocant Æquiuoca æquiuocantia. Hæc æquiuoca æquiuocata.

Vniuoca Res.

Id eſt, Vniuoca ſunt, quæ & nomen commune habent, & definitionem eiuſdem nominis eandem, vt Homo, equus, bos habent & nomen & definitionē animalis: Socrates & Plato definitionem Hominis. Vniuocatio eſt Nominis & definitionis conuenientia.

Æquiuoca res) Id eſt, æquiuoca ſunt ea, quibus nomen aliquod commune eſt, definitio autem illius nominis diuerſa, vt animal, ſidus, morbus: His enim commune eſt nomen cancer, ſed definitio nominis cancer non eſt eadem.

Media inter Vniuoca & Æquiuoca dicũtur Ad Vnum & Ab Vno, cum non prorſus eadem ratione ſeu non ex æquo, ſed vni primo, alteri ſecundo tribuitur, vt Caro. Dicuntur & aliquãdo, *Fere Vniuoca*. Vide Ariſt. l. 1. poſt. Analyt. context. 100.

VNIVOCA CAVSA.

1. Vniuocum eſt, quod eſt eiuſdem Eſſentiæ cum principio ſuo.
2. Cauſa Vniuoca producit effectum omnino ſibi ſimilem, niſi quid impediat.

Agens Vniuocum eſt, quod conuenit cũ ſuis effectibus nomine, & definitione, vt Homo: Æquiuocum contra, vt Sol. Hic enim cauſa eſt calidi, cum tamen ipſe eſſentialiter calidus non ſit.

Hoc eſt cauſa totius ſpeciei, vt Sol omnium hominum: Vnde Vniuerſalis dicitur: Illud vero tantum certi indiuidui, vnde Particularis dicitur.

Vt Sol] Sic Deus non eſt homogeneus creaturis, & quidem Deus menſura omnium rerum, ſed nõ ἀνάλογον, (proportionata) menſuratis; alioqui menſura eſt homogenea menſurato, vt dicitur 10. prim. Philoſoph.

Ex Gabriele Biel.

Vniuocum qua diſcernitur ab Æquiuoco, vt ſignũ eſt vox vni cõceptui ſubordinata. Æquiuocum vox vna diuerſis conceptibus ſubordinata. 2. Conceptus vnius, vel vno modo ſignificatibus. Conceptus Vniuocus accipitur interdum vt diſtinctum quid contra conceptũ propriũ ſeu ſingularē, & ita conceptus communis pluribus tantum eſt vniuocus. *Omnis terminus prædicabilis de aliquibus, ſecundum eandem rationem prædicatur de illis vniuoce.*

Vniuocata ſunt res ſignificatæ. Gab. Biel. lib. 1. diſt. 2. q. 9. ὁμωνυμία & anceps ſignificatio ſunt vocabula paria.

Canon.

Quod attribuitur termino vt ſigno, non neceſſe eſt attribui Rei vt ſignato: vt dico eſſe homonymiam ſeu ancipitem ſignificationē vocabuli Dei: Ergo dico τὸ Deus eſſe terminũ ambiguũ, ſed inde nõ ſequitur, me credere in Deũ ambiguũ, ſeu homonymũ, in Deũ tropicũ, in Deum metaphoricũ. Vniuocũ vt diſtinguitur à denominatione eſt, quod de aliquibus prædicatur eſſentialiter, non importans aliquid extra rationem ſubiecti, de quo prędicatur.

Vnum per ſe, cuius partes componentes non ſunt in actu, ſed in potentia, quia ex iis vnitis reſultat aliquid aliud, quod eſt in actu, (ideoque per ſe vnum.) In eo, quod eſt vnum per accidens, quælibet pars eſt in actu, quia habet eſſe ſibi proprium. Homo albus eſt vnũ per accidens, in eo aliud eſt eſſe albedinis, & aliud eſſe Hominis.

Vnum accipitur pro eo, quod eſt aliquid certa diſtinctaque notione apprehenſum. Nemo intelligit, niſi Vnum, id

Digitized by Google

eſt aliquid certa notione apprehenſum, & ab aliis diſtinctum: Concipiens in anima Helenam, non omnia ſimul concipio.

Fere Vniuoca diſciplinę dicuntur, quæ conueniunt in vna ſubiecti natura, etſi ſcopo diſſideant, vt Aſtrologia ſcientia, & Aſtrologia Nautica, quia vtraque verſatur quidem in eadem re, ſed non vtraq; ſciendi gratia: ſiquidem inferior (Nautica) cum ſit ars (operatrix) dirigit eam cognitionem ad aliquem humanum finem ſeu vſum vitæ.

Zabarella ad Locum Ariſt. Fere autem vniuoca ſunt harum ſcientiarū nonnullæ, pag. 90.

Sumitur hic ab Ariſtotele Vniuocum pro eo, quod in nomine conuenit. Quamuis enim Vniuoca dicantur illa, quæ & nominis, & definitionis conuenientiam habent: Tamen Ariſtoteles hic nomen potius reſpicit, quam rem ac definitionem. Etenim de illis loquitur, quarum vtraque communi vocabulo vocatur Aſtrologia: Maluit autem Vniuocas vocare, quam æquiuocas, quia hæc nominis conuenientia non eſt omnino ſine conuenientia rei & rationis (id eſt, definitionis) quod hic ſignificauit Themiſtius dicens, Vniuocæ ſunt hæ ſcientiæ, quæ nomen idem habent, ſed & ratio non valde diuerſa eſt. (Notetur hoc contra ἀπαίδευτον quendam, negantem Ariſtotelem agnoſcere Mediū inter pure Vniuocum & Æquiuocum.)

Aſtrologia, quæ Mathematica eſt, & quæ Nautica eſt, ſunt fere Vniuoca: Illa habet cognitionē cauſa, ſeu per cauſas demonſtrat: Hæc non.

V T.

Vt ponitur modo Relatiue, vt cum dicitur, Attributa non diſtinguuntur re, vt dicit Thomas, id eſt, quod, ſcil. attributa diſtingui: Modo determinatiue & ſpecificatiue, & æquipollet huic λέξει, Eo modo Quo, vt ſi diceretur, attributa hæc non diſtinguuntur re, eo modo quo dicit Thomas, Picus in Apol. Subſtantia non eſt in ſubiecto, vt accidens dicitur eſſe in ſubiecto, id eſt, quod de accidente dicitur in ſenſu, vel eo modo, quo accidens in ſenſu.

VT IN PLVRIBVS.

Quod nos ſolemus dicere plerunque vel Regulariter, vel ſemper, fere: Hoc Iohannes Duns conſueuit efferre ſua quadam phraſi, *Vt in pluribus*, ſecutus, credo, Græcos, qui dicunt ὡς ἐπὶ πολύ. Sic etiam Albert. Mag. loquitur: Contingens tribus dicitur Modis, vel vt in Pluribus, in quibus affirmatio magis vera eſt, quam negatio: vel ex æquo, vt in iis, quæ in nobis conſiſtunt eligentibus hoc vel illud, vt ſunt ambulare, non ambulare: diſputare, non diſputare: vel vt in paucis, in quibus eſt Fortuna & Caſus.

Scotus l. 4. diſt. 49. *Repugnat vt in pluribus* mortalitas beatitudini nō formaliter, ſed virtualiter, id eſt, quia effectus vnius repugnat effectui alterius, & per conſequens cauſa illius effectus. Hic ego pro *vt in pluribus*, dicerem regulariter ſeu lege communi, qua excluduntur miraculoſa. Nam naturaliter repugnat mortalitati Beatitudo, ratione repugnantiæ effectuum naturaliter conſequentiū: Repugnantiā alicuius eſſe diſſenſionem ab oppoſito alicuius effectus. Hoc certū neceſſariumq; eſt, *vt in pluribus*, id eſt, eſt regulare, eſt fere vniuerſale, ſeu κατὰ παντὸς, porquā frequenter. Græci dicunt ἐπίπαν, μάλιστα ἐπίπαν plus eſt, quam ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὡς ἐπίπαν eſt ferme *in vniuerſum*, fere ex toto. Scot.

VT LIBET.

Vt libet in Ethicis nota eſt τοῦ αὐτεξουσίου, ſeu arbitrij liberi.

In Geometria eſt idē quod ὡς ἔτυχεν, & ſignificat æqualiter, vel inæqualiter, vt, Seca lineā rectā vtlibet, id eſt, in duo ſegmenta æqualia, vel inæqualia.

VTENS.

Vtens pro eo, quod eſt in vſu poſitum. Sic Logica Vtens dicitur, quæ eſt in vſu poſita, id eſt, quæ eſt applicata rebus, (Phyſi-

Digitized by Google

(Phyſicis, Mathematicis, Ethicis.) vel reſtricta ad aliquam ſcientiam.

Opponitur ei Docens. Sed hoc ἐπὶ καιρῷ, (ex tempore.)

VERITAS.

Veritas:
- Magis propria: Actiua, quæ ſequitur iudicium intellectus, & eſt cum intellectus iudicat rem talem eſſe, qualis vere eſt, vt ſi quis iudicat hominem eſſe animal rationale, operatio vera eſt, ceu conformitas ipſius iudicii cum ipſa re, Dicitur veritas Actiua.
- Minus propria: Paſſiua, conformitas rei vt intellectæ cum re exiſtente extra intellectum: obiicitur mihi Homo, & ego concipio ſeu apprehendo animal rationale, iſta mea apprehenſio eſt vera veritate Paſſiua, quia homo exiſtens ex parte rei, quæ mihi obiicitur, eſt ſimilis ſibi ipſi, vt à me intelligitur: (ſeu ſimilitudo hominis à me concepti cum homine exiſtente à parte rei dicitur Veritas Paſſiua.)

Contra Falſitas:
- Actiua, cum intellectus iudicat rem aliter eſſe quam ſit à parte rei, vt ſi quis iudicat hominem non eſſe rationalem, hæc operatio falſa eſt, & diſſimilitudo iſtius iudicii à re dicitur Falſitas Actiua.
- Paſſiua, cum res apprehenſa eſt diſſimilis ſibiipſi exiſtenti à parte rei, vt ſi obiecto homine ego apprehẽdam animal irrationale: Hic hoc quod ego apprehendo, nõ eſt ſimile illi, quod mihi obiicitur.

Veritas & Falſitas Paſſiua in prima etiam operatione intellectus repetitur, Quia noſtra apprehenſio poteſt eſſe ſimilis rei, quã apprehendit, & poteſt eſſe diſſimilis. Imo etiam in ſenſu (Ariſto. 3. de anim.) quia etiam ſenſus apprehendit ſuum obiectum, & illa apprehenſio poteſt eſſe ſimilis & diſſimilis obiecto. Nec Actiua, quia ſimplex apprehenſio non fert iudicium de re.

In Secunda & Tertia operatione reperitur veritas aut falſitas Actiua. Dicitur Actiua Veritas, quia eã nõ patitur Intellectus, ſed facit rẽ eſſe talẽ vel talem. Paſſiua, quia res obiecta ſpeciem ſui imprimit internã & ſenſus in intellectum.

Eſtq; plana, vel obſcura, ſeu perfecta vel imperfecta. Plana, vt diſtincta; obſcura, vt confuſa (vt ſi ruſticus; apprehendat hominem non diſtinguendo partes, Animal & Rationale.) Apprehenſio enim fit interdum per proprios cõceptus, interdum per analogicos.

Veritas:
- Incomplexa, ſeu Paſſiua conformitas rei cum ſuis principiis, vt talis ſit res, qualis vt ſit principia eius requirũt: ſic diciemus bonum aurum, quod eſt tale, quale eſſe debet ſecundum naturam ſuam.
- Cõplexa, cõformitas intellectus, cõponẽtis vel diuidẽtis; hæc eſt affirmãtis vel negantis cum rebus cõpoſitis vel diuiſis, hoc eſt affirmatis vel negatis.

Hæc reſpicit res vt cauſam: Ex eo enim, quod res eſt aut non ẽſt, intellectus dicitur verus aut falſus: Intellectum vt ſubiectum, cum conformitas intellectus cũ re intellectui inſit, vel certe ad eius operationes reſultet voces tanquã notas & ſigna indicãtia conformitatem intellectus cum re ſignificata.

Veritas complexa in:
- Rebus, vt cauſa; tanquam formali.
- Intellectu, vt in ſubiecto.
- Vocibus ſeu oratione, vt ſignis, quæ ſignificant ſeu repræſentãt:
  - Conceptus immediate & primo.
  - Res extra Intellectum.

Digitized by Google

Veritas orationis
- Determinata. Determinatam veram propoſitionẽ eſſe, eſt propoſitionem, cum ea vera, ita eſſe veram, vt impoſſibile ſit eſſe falſam: Similiter Determinat, eſſe falſam, ita eſſe falſam, vt non poſſit eſſe vera.
- Indeterminata.

Veritas pro λόγῳ, notione, ratione, ſeu ratione formali, vt alia eſt veritas corporis ψυχικοῦ, alia πνευματικοῦ.

Veræ ſunt res & compoſitio ac diuiſio rerum, vt conſiderantur extra mentis cóceptum, Natura, obiectiue, per modum obiecti. Veri conceptus mentis cum illa compoſitione & diuiſione congruentes. Conformatiue per modum conformitatis. Oratio vel Scriptura congruens cum veris conceptibus vera eſt ſignatiue.

Veritas
- Logica.
- Realis.

Species prædicatur de indiuiduo veritate Logica ſeu canonice, vt res communis de propria: Homo prædicatur de Catone veritate reali & Phyſica, ſeu exemplariter. Vid. dictionem Vox.

Veritas
- Metaphyſica: Conformitas rei cum mente diuina, & ſua natura.
- Logica, conformitas λόγου (interni & externi) cum re ipſa (extra mentem & linguam poſita.)
- Ethica, Virtus, qua ita loqui ſtudemus, vt ſentimus.

De Metaphyſica veritate.

1. In prima Philoſophia & Theologia κατ' ἐξοχὴν Veritas vni Deo tribuitur. Abbas Vercellenſ. in Extract. diuin. Nominum Dionyſ. Cum Deus veritas ſit, negatio Dei, ſeu Deum negare ſe ipſum, caſus eſt à veritate: Veritas autem exiſtens eſt; Vnde caſus à veritate eſt caſus ab exiſtente. Si ergo Deus exiſtens veritas negat ſe ipſum, cadit ab exiſtente, quod eſt manifeſte impoſſibile. Hoc igitur eſt dicere Deum non poſſe ſe negare, quod eſt dicere, non poſſe ſe ipſum cadere ab eſſe vel à poſſe, vel à ſcire. Contra Elimam Magum.
2. Veritas Metaphyſica dicitur eſſe Dei & eorum, quæ ab eo ſunt, realis exiſtentia. Hæc fundamentum eſt ſcientiæ.
3. Veritas Metaphyſica dicitur eſſe rerum à Deo creatarum, vera exiſtentia ſeu ὕπαρξις. Tilenus.

Veritas eſt In
1. Intellectu ſeu ſcientia Dei.
2. Rebus actu exiſtentibus ſeu creatis.
3. Intellectu Angelico & Humano.
4. Verbis ſiue diuinis, ſiue humanis. (quæ verba reſpondent ſcientiæ quæ eſt in intellectu.

Climax & ordo veritatis.

In rebus.] Quia ex eo quod res eſt, vel nó eſt, conceptus verus, vel falſus dicitur.

In intellectu.] Seu animo. Quia dicitur veritas æquatio rei cum intellectu.

In oratione] vt ſigno. Quia oratio eſt ſignum conceptus.

Principium ab ipſa natura conditum.

Nulla veritas eſt contra rationem.

Itaq; quæ conſtituta ſunt à Catholica Eccleſia inter cardines, ſuper quibus verſantur præcepta Religionis Chriſtianę, quos articulos fidei vocát, breuiter Chriſtianę fidei fundaméta nó eſſe cótra rationẽ dicimus, etſi fateamur ea nó congruere cũ ratione diſtorta & corrupta.

Veritas pro re, pro *vera ſubſtantia*. In veritate pro realiter. Bernhard. in ſerm. de feſto S. Martini: Apponitur mihi veritas, ſed in ſacramento, id eſt, vera ſubſtantia carnis ſacramẽtaliter, non realiter. Realiter autem & Sacramentaliter non ita diſtinguũtur, vt hoc verum deſi-

deſignet, illud falſum, ſed vt vero vtroque manente, veritatis interim diuerſa ſit ratio.

Opponitur veritas à Patribus Typo.

Opponitur ſimilitudini, pignori, repræſentationi, quatenus repræſentare idē eſt quod ſignificare ſignis, figuris, vmbris, imaginibus, notis. Interdum dicitur etiam Res & corpus, vt cum quæritur, an corpus Domini ſit in pane Euchariſtico ſecundum veritatem, quod etiam dicitur Realiter & corporaliter. Tertullian. de reſurrect. carnis, cap. 20. Non omnia imagines ſunt, ſed & veritas: non omnia vmbræ, ſed & corpora. Nam ſi omnia figura, quid illud erit, cuius eſt figura? Ambroſ. li. 6. de ſacr. cap. 1. Forte dices, quomodo vera? quia ſimilitudinem video, non video ſanguinis veritatem. Idem libr. 1. offic. cap. 48. Hic offertur Chriſtus in imagine, in cœlo in veritate.

Veritas igitur interdum ponitur pro Archetypo, in veritate opponitur ficte & ſpecietenus.

VERVM.

Vera
- Res, cum æquatur ſuæ ideæ, quemadmodum par eſt, exprimit.
- Ratio ſeu mens, cum à rerum natura intelligendo non recedit, ſed vt eſt, concipit & æſtimat.
- Oratio, cum à mentis intelligentia non diſcrepat.

Verum ſeu ἐπιστητὸν θεωρητὸν triplex cōſideratur
- ὂν ἐκ προσθέσεως. Hoc Phyſ. concretum cum materia.
- ὂν ἐξ ἀφαιρέσεως. Hoc Mathemat.
- ὂν ἁπλῶς. Hoc primæ Philoſ. In hoc genere ſecretiſſimum & maxime ſincerum Ens DEVS.

Verum opinabile
- Proptēr incertum accidentium ſenſum, verum: Hoc nomen habet coniecturæ artificioſæ in artibus, prudentiæ in Politicis.
- Scientiæ ſpecie ſe venditans, verum dubitabile, quod rationibus inſtruitur in diſputando veriſimilibus, ſed non proprijs & vernaculis.

Verum
- ἐπιστητὸν, neceſſarium.
- δοξαστὸν probabile.

Verum
- Per ſe
- Per accidens.

Verum
- In vniuerſum, ἁπλῶς, abſolute, certo.
- Aliquo modo κατά τι ἐν μέρει.
- Pro re nata ὅπως ἔτυχεν: ex hypotheſi, indefinite.

Veritas
- ὑπόθετος.
- ἀνυπόθετος.

Veritas
- Neceſſaria, καθόλου immutabilis.
- Accidentalis, Mutabilis. Huc pertinet verum. Nunc, id eſt, temporis cauſa.

Veritas
- Simplicium.
- Διανοίας ſeu complexorum.
- Hæc eſt intelligentiæ noſtræ & rei intellectæ quædam ταυτότης & ἁρμονία, vt contra Falſitas eſt, cum diſcrepant inter ſe & res & conceptus rei, vt ſi cõponuntur non cõponenda, & diuiduntur nõ diuidenda, cũ ipſum dicitur aliud eſſe, & aliud dicitur ipſum eſſe, res enim extra intellectũ poſitæ ſunt menſura veritatis & falſitatis, affirmationis & negationis noſtrę: veræ & falſæ dicuntur res ſe ipſis, non autem propter noſtram notitiam, non propter noſtram affirmationem vel negationem.

Canones.

1. Noſtra notitia non eſt menſura rerum, ſed contra res notitiæ.
2. A vero κατά τι ad verum ἁπλῶς non ſẽper valet cõſecutio. Scheg. in org. 135.
3. Contradictio in præteritis & præſentibus verum & falſum certo diuidit, non autem determinate in futuris contingẽtibus quoad nos. ἐν μέρει verum, καθόλου vſurpatum eſt falſum.

Verum in argumentando triplex
- ἁπλῶς, vt Apodicticum.
- ἔνδοξον. Schegk. 349.
- φαινόμενον, Sophiſticum.

Ἀληθὲς
- ἁπλῶς.
- πῶς
  - ἔνδοξον.
  - φαινόμενον.

Verum, pro recto & iuſto.

Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede verum eſt, id eſt, rectum, verum pretium pro iuſto, vera cauſa pro iuſta apud iureconſ. vide Duarenum in com. in titul. 1. de in integ. reſtit. cap. 4.

VERE.

Idem quod ſeſe. Ei opponitur in alijs, vnum, quod vere eſt ἄπειρον, infinitum, omnium partium expers, fit πεπερασμένον in rebus ipſis. Deus enim infinitus in ſeſe (id ante erat vere) mirabili quadã & auguſta ratione, in hac naturæ ἰδιαξίᾳ, id eſt, in ipſis creaturis, quæ aliud ſunt ab ipſo, ſe quodammodo finitum & determinatum præbet conſpiciendũ. In Platonis Parmen.

Verum
- Anypotheton, quod ſe ipſo verum eſſe cognoſcitur.
- Hypotheton, quod diſcitur, & cuius ratio quædam eſt, vt verum eſſe videatur.

Verum Hypotheton (quod non ſe ipſo, ſed per aliud apprehẽdi poteſt) eſt tale
- Simpliciter, quod alioqui indemonſtrabile.
- Auditoris gratia, quod alias demonſtrari poteſt.

Vere interdum idem eſt, quod proprie, vt Maria virgo eſt vere Mater Domini, id eſt, proprie.

Vere pro Eſſentialiter. Bertramus. Si corpus Chriſti eſt, & hoc dicitur vere, quia corpus Chriſti eſt, in veritate corpus Chriſti eſt: & ſi in veritate corpus Chriſti eſt, corpus Chriſti impaſſibile eſt. Vere, id eſt, eſſentialiter & eſſentiali prædicatione. Vere apud Picum idem eſt quod Realiter. Pro Vere interdum vſurpant Scholaſtici & Patres veraciter, cum proprie veraciter Ethicæ virtutis veracitatis, coniugatum ſit.

Vere pro eximie, ſolide, ſpiritualiter. Extra Chriſtum non eſt vera ſapientia, id eſt, diuina, ſolida, ſalutaris. Philoſophia non eſt vera ſapientia, id eſt, eximia illa & ſpiritualis (quæ Euãgelica eſt) ſapiẽtia, quæ eſt potentia Dei ad ſalutem.

Vere pro efficaciter ſeu τῇ ἐνεργείᾳ.

Vere viuifica eſt Chriſti caro ceſa, ſed eſa,

Inſertos

Inſertos vino nos tibi Chriſte tegis:
id eſt,& nobis viuifica eſt actu ſecũdo.

Vere ſeu proprie cauſæ opponuntur & conditionib.ſine quibus non,& cauſis per accidens ,& ſignis cauſarum.Vera cauſa eſt, quæ ſua quadã vi facit,quod facit. Cõditiones ſine quibus nõ ſunt, ſine quorum præſentia non ſequitur effectus : vt ſunt principũ & Rerump. ſigna pro euehẽdis & importãdis mercibus.Per accidens ſeu ex euentu cauſa eſt, quæ aliena vi facit. Signum cauſæ eſt, quod ſignificat cauſam non coniũctam ipſi cauſalitate aliqua. Gabriel Biel putat eſſe probabile ſẽtire omnes cauſas naturales eſſe conditiones ſine quibus non, quæ & ἀκύρως cauſæ ſine quibus non dicuntur,id eſt,agere tantum ex Dei volũtate, velut ſigna quædã,vel potius Deum pro ſola ſua voluntate huc ſe alligante quaſi per ipſas agere, per ſe prorſus inefficaces , aut nihil proprie ſeu vere faciẽtes.Sed hęc opinio vt merum nugamentum merito reprehenſa eſt. Non enim creaturæ ſunt tantum ſigna voluntatis diuinæ, ſed vim etiã agendi habent,quanquã à Deo acceptam:vt ſi quid princeps agit per ſuum legatum vel præfectum , nõ ita agit vt pręfectus nihil faciat,quemadmodum fit cum per vexillum in bello aliquid facit. Vid.Auguſtini libel.de ſpiritu & litera , in quo inuenies c. 34. hãc ſententiã, cõſentire vocationi,vel diſſentire ab ea,proprie volũtatis eſſe.

Quantitas non eſt numeranda in formis proprie agentibus, ſed conditio tantũ neceſſaria, ſine qua nihil vt quantum agere poteſt. Vt enim aliquid maiorẽ efficiat quantitatem,quantũ ſit neceſſe eſt. Si quantum non eſſet, maiorem quantitatem efficere non poſſet. Vid. Fortunat.Crel.in 3.Phyſ.Ariſt.

Verum compacte.

Interpres Dionyſii habet compacte & incompacte verum. Tam Barbarum eſt hoc, quam inſolens; quis hoc intelligat ? Iure igitur hic dixeris: οὐ μανθάνω. Compacte verum eſt , quod ſic eſt verum,vt ſignificant verba.Incompacte contra. Affirmationes in diuinis ſunt incompacte verę.Negationes compacte,inquit ille ; Tu dices pro cõpacte, ſimpliciter : Pro Incompacte, ratione ſenſus ſeu ἐπινοίας. Vide Albert. in l.de cœleſt. Hierarch. Sed ἐάσωμεν ταῦτα (miſſa hæc faciamus.)

VERO.

In initio ſententiæ peſſime vero audies. Scalig.ex. 101.ſ.3.Vnum ſane vero erit Olbida. Nec vero Cic. Sane vero actu eſt intus forma Scal. ex. 6.ſ.10. Anima in toto animali eſt,non autem in corde tantum Scal.ex.6.ſ.10. Barbare non vero in corde tantum.

Peſſime audies apud philoſophiæ tyrones,qui dixeris vini formã eſſe vbique, materiam vero non : Barbare non vero materiam.

Quædam metalla liqueſcunt , vt aurum, quædã v. non, ſed molleſcunt tantum Scal.ex.101.ſ.3. Quod vero non etiam aquæ forma,non autem vini forma in tua illa ſit craſi,&c. exc.101.ſect.3.

VERSVS.

Verſus accipitur generaliter & ſpecialiter. Γενικῶς pro compoſitione tot vocum, quot in charta vna recta linea capere poteſt.

Speciatim (ein ziel) vel pro breui ſententia vt reſponſionem totam conficiam vno verſu vel vno verſiculo. Dicitur autem verſus metaphora ſumpta ab agricolis , quod vt illic ſulco per longitudinem vel latitudinem agri ducto verſus fit, ſubinde alius atq; alius ſuſpenſo verſoq; aratro : Ita hic, id eſt,in ſcribendo , abſoluta linea verſio quædã fiat ſeu τροπὴ & reditus ad illud caput,à quo characteres exarare cœperamus.

VERTIBILIA vtrolibet.

Vertibilia vtrolibet, Vitus Amerb. vo- *Contingentia.*

Digitized by Google

cat ἐνδεχόμενα, id eſt quæ aliter poſſunt euenire, quorum aliud eſt ποιητὸν, id eſt, quod ſub effectionem venit, aliud πρακτὸν, id eſt, quod ſub actionem venit. Ariſt. l. 6. Ethic. Nicom. κατὰ πόδα enim hæc interpretari non placet.

VESTIGIVM.

Veſtigium accipitur proprie & improprie. Proprie eſt ſignum pedis. Metaphorice aliqua ſimilitudo eſt impreſſa in aliud.

Eſt autem vox relata, quia veſtigium eſt ſimilitudo, veſtigiatio.

Differt ab imagine.

1. Veſtigium enim eſt impreſſio, relicta ex tranſitu alicuius ſuper aliquid ipſum imperfecte repræſentans, hoc eſt, confuſe & ſub ratione ſpeciei. Exempli cauſa. Per veſtigium diſtinguitur equus à boue, & cognoſcitur tráſeuntem equum non eſſe bouem, non autem diſtinguitur hic equus vt Bucephalus ab illo: Sed imago diſtinguit ſub ratione ſingularis, quia imago Iouis non repræſentat Cæſarem. Quia igitur veſtigium & imago habent diſtinctas rationes repræſentandi, non conueniunt eidem.

Secundo veſtigium eſt repræſentatiuum partis: at imago eſt repræſentatiuum totius. Exempli cauſa, ſi totum corpus eſſet impreſſum pulueri, vt pes impreſſus eſt, quod inde relinquitur, eſſet imago totius: Sed ad imaginem præterea requiritur ſimilitudo imitationis. Nam etiam ſi oua duo ſint ſimillima, tamen vnum non eſt alterius imago, quia non eſt aptum natum illud imitari teſte Auguſt. Ad imaginem igitur duo requirũtur, teſte Scoto, (Conformitas expreſſiua & imitatio, id eſt, imaginis eſt imitari πρωτότυπον, id eſt, id cuius eſt imago, & exprimere idipſum.

Repræſentatio fit per rationem ſimilitudinis, vel per rationem proportionalitatis.

Per rationem ſimilitudinis, vt cum filius dicitur repræſentare patrem.

Per rationem proportionalitatis, vt cum potentia Angeli dicitur repræſentare potentiam Dei, ſicut ait Scotus lib. 1. diſt. 3. *Limitationem producti repræſentare potentiam illimitatam producentis*: Et menſuram ſeu modum repræſentare aliquid ſub ratione analogiæ. Proportionaliter autem repræſentare dicitur, cum ratio repræſentantis non eſt formaliter in repræſentato, (v. gr. in Deo) ſed aliquid illi rationi proportionale.

Vſus.

Queritur, an creatura repręſentet Deum ſub ratione ſimilitudinis ſeu veſtigij? Reſp. Affirmate in creaturis eſt vnitas, ſpecies, ordo: Hæc tria repræſentant ſub ratione ſimilitudinis, tria quę ipſis reſpōdent in Deo. Vnitas, vt quæ eſt in natura corporum reſpicit ſummam vnitatem primi principij, à quo eſt. Species, vt qualitates corporum & virtutes animæ, ſummam pulcritudinem. Ordo & operatio in creatura repræſentat operationem perfectiſſimam in Deo. In creatura ſunt vnum, verum, bonum. Hæc tanquam ſimilia in diuinis aliqua appropriata Perſonis. Vnum in creatura repræſentat vnitatem appropriatam PATRI. Verum veritatem appropriatam Filio: Bonum Bonitatem Spiritui Sancto. Rationem veſtigij creaturæ ad Deum tres reſpectus integrare videntur. *Perfectiones ſubſtātiæ creatæ repræſentant abſolutas Dei perfectiones perſonis appropriatas.*

Creatura refertur ad Deum relatione fundata in vno, id eſt relatione ſimilitudinis: ita Deus eſt cauſa exemplaris, creatura eius effectum, vt imago. Secundo refertur ad Deum relatione fundata in potentia: Ita Deus eſt producens cauſa: Creatura productum. Tertio refertur ad Deum relatione menſurati ad menſuram: ita ordinata eſt ad Deum ſicut ad cauſam finalem. In his igitur conſiſtit ratio veſtigij in creatura.

Digitized by Google

creatura. Ratio enim veſtigij non eſt in reſpectu præciſe ſeu ſolo, ſed in aliquo abſoluto, in quo fundatur ſimilitudinis ratio. Vid. Scot. lib. 1. diſt. 3.

V T.

Solœcum eſt τῷ vt præcedente adeo, in tantum, vel ſimili particula intendendi aduerbiali vel nominali, ſubiungere indicatiuum vel infinitiuum, quem vocant modum. Itaque obſeruanda non imitanda ſunt, quæ ſunt in iure Iuſtinianeo.

Inſtit. lib. 2. Titul. 16. de pupillari Subſtitut.

Pupillare teſtamentum pars & ſequela eſt paterni teſtamenti: adeo vt ſi patris teſtamentum non valeat, nec filij valebit, (pro valiturū ſit, vel valere poſſit: Græcus diceret ὅπως vel ὥςε.)

Lib. 1. de excuſatione Tutor. tit. 25.

Qui tutelam alicuius geſſit inuitus tutor eius fieri non compellitur: in tantum, vt licet paterfamilias, qui teſtamento tutorem dedit, adiecerit, ſe eundem curatorem dare: tamen inuitum curam ſuſcipere, non cogendum, diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt, (pro reſcripſerint.)

Excuſari hæc poſſunt per Atticiſmum: Attici enim ὥςε & ὅπως cum indicatiuo conſtruunt. Eiuſmodi eſt quod vt cauſali ſubiungitur infinitum verbum in leg. 62. ad legem Falcidiam. In lege Falcidia hoc eſſe ſeruandum Iulianus ait, vt ſi duo rei promittendi *fuerint vel* duo rei ſtipulandi, ſiquidem *ſoli ſunt*, in ea re diuidi inter eos: debere obligationem (pro debeat obligatio.) Solœcophanes hoc excuſetur per Græciſmum ὡς διαφορεῖσθαι, vt hoc Horatij: Non Babylonios tentaris numeros, vt melius quicquid erit pati (ὥςε φέρειν, id eſt vt melius patiaris quicquid erit) vel ſi forte hoc tibi placeat, expungatur Vt, & conſtructio omnino conſtabit. Genuinū his illud Vlpiani: Hodieq; obtinuit, in vt differenter Quæſtores creari (pro Vt indifferenter creentur) l. vnic. de offic. quæſt. Tmeſis ſeu διακοπὴ hic & Helleniſmus eſt, vel Vt tollendum eſt, vt redundans. Vide 1. parerg. Gentilis.

V I A.

1. Via ὁδὸς, pro Methodo ſeu λόγῳ ſeu ratione argumentandi & diſputandi; pro proceſſu illatiuo vnius ex alio, cum probatur aliquid Syllogiſmo vel Inductione.
2. Pro ordine comparandi cognitionem diſciplinamue, vel docendi diſtincte.
3. Pro arte.

Explicatio primæ ſignificat. ex Ethicis Ariſtotelis.

Ariſtoteles voce λόγων & ὁδοῦ vtitur 1. Ethi. cap. 4. Duo ſunt diſtincta λόγων ſeu Diſputationum genera, vnum quod à principijs progreditur ad ea, quæ hinc deducuntur: Alterum, quod conuerſo itinere ab his ad principia retrocedit. Itaq; Plato de hoc quærere & dubitare ſolebat, vtra via incederetur, Eane, quæ à principijs eſſet, an altera, quę ad principia duceret? Quemadmodum & in ſtadio, cum ſpatia decurruntur, duplex curſus eſſe poteſt. Aut enim ab eo loco, vbi magiſtri certaminis præſident (ἀθλοθέται) initium curſus fit, & quo terminus poſitus eſt, decurritur: Vel contrario modo à calce ad carceres, id eſt, à termino ad magiſtros curſus fit.

Hæc duplex differendi via inde eſt, quod in omni doctrina initium capitur ab ijs rebus, quæ notæ ſunt. Nam aut nobis aliquid notum eſt, aut ſimpliciter & per ſe ſeu natura notum. Atque ſecundum hæc doctrinæ etiam omnis hæc ratio duplex eſt, vt vel de cauſis,

vel de ijs quorum ſunt cauſæ deducatur. Aut enim de cognitis per ſe, quid effici poſſit, & ſequi ſoleat, demonſtratur; aut quod effectum eſt, ſumitur, & de hoc cauſa effectionis conſideratur via quodammodo diuerſa. In opera igitur (Politica) cōſtituta cū de his etiā vijs cōſtituendū ſit, vera vtamur, haud ſcio, an hoc nobis faciendum ſit, vt ab ijs rebus, quæ nobis notæ ſunt, doctrinæ huius initium faciamus, neque à primis illis ordiamur, ſed ab actionib. in vita communi, quibus virtutis nomen tribuitur, & quæ felicitatis cauſa ſuſcipiuntur, docendo progrediamur. Quod cum ita fiat & faciendū videatur, nimirum vt res flagitat, vt qui de rectis & prauis, iuſtis & iniuſtis, atque omnino de ciuili ratione quæ traduntur, vtiliter auditurus eſt, atque ἱκανῶς, id eſt, ita, ne quid in ipſo requiri poſſit: Hic igitur vt minime ſit imperitus vitæ aut morum communium, ſed præclare potius hac in parte inſtitutus, & ad officij curam aſſuefactus & in honeſtis actionibus exercitatus. Initium, enim doctrinæ in arte ciuili ex eo ducitur, quod ita ſeſe, aut aliter habere aliquid ſtatuitur, ex quo genere actiones ſunt vitæ communis, in quibus ex obſeruatione honeſtatis & vſus communis prudentia ſtatuit aliquid fortiter, aut moderate, aut iuſte, aut aliqua cum virtute fieri, easque perſequitur. Hæc Ariſtoteles (ſed περιφραςικῶς.) Hoc loco per ὁδὸν ſeu viam Ariſtoteles intelligit rationem tractationis Politicorum ſeu Ethicorum per argumenta ſeu demonſtrationes conformandæ, non ordinem totius doctrinæ proprie dictum. Sed hunc tibi intelligit Fortun. Crellius.

P. Martyr, Talæus, Tempellus.

Explicatio primæ ſignif. è Zabar. Phyſ.

Via doctrinæ eſt proceſſus à noto ad ignotum per diſcurſum Syllogiſt
Dicitur & Methodus doctrinæ.
principalis vel ſecūdaria. Princi
ſeu primariam primo intendit a
Secundariam ſecundo; eamq; d
ad primariam vt ad finem. Illa e
monſtratio propter quid ſeu A P
Hæc vero quia, ſeu A Poſterior
progreditur à cauſis ad effecta;
ex effectis inuenit cauſas. Ordo
doctrinæ eſt omnium partium
plinæ legitima diſpoſitio.

Explicat. 3. ſignificat.

Diſciplinæ & artes vocantur Viæ ſe
thodi, quia Methodo aliqua (a
barella; ego addo) & ordine in d
do vtuntur.

Materia via naturæ ſine formis eſt
quit. Via naturæ accidens non
ſiſt extra ſubiectum. Georg. Rei

Via pro ſecta, ſeu diſciplina, ſeu h
(q̄ & familia dicitur) familiare S
laſticis. Ita enim loquuntur: Hoc
tenet, non procedit in via Thom
via Scoti. Videtur autē eſſe Heb
mus, quo etiam vſus eſt Apoſ
Act. 9. v. 2. Si quos Saulus inue
τῆς ὁδοῦ, ſcilicet ταύτης, huius Viæ,
huius Sectæ, nimirum Relig
Chriſtianæ.

VIDETVR,

ἔοικε, φαίνεται.

VIDENTVR apud Ariſtotelem 1. i
dum ſignificat opinationem m
ſeu probabilitatem ſententiæ.

2. Interdum euidentiam ſenſuum
ſenſitiuam, quæ excludere ſole
ſtantias ſeu ἐνςάσεις contra aſſe
nem Ariſtotelis l. 2. Phyſic. text.
mnia quæ dicta ſunt, videntur di
ab illis, quæ natura conſtant. H
ductionem vniuerſalem facit, &
bum VIDENTVR ſignificat ἐναρ
euidentiam ſenſitiuam, inter
Zabarella.

Prior ſignificatio ſæpe occurrit in diſciplina Practica.

Fonſeca 8. Metaph. 4. 88.

Omnis ſubſtantia videtur hoc aliquid ſignificare, id eſt indiuiduũ. Videtur, inquit, quia cum manifeſtum ſit ſingularem, τὸ δ᾽ ἕν, id eſt, vnum numero, ſeu ἓν ἁπλῶς, vnum ſimpliciter, quod eſt incommunicabile. ſignificare. Secundo etiam Animal, Homo, videntur vnum numero ſignificare; ſed reuera multum ſignificant, ſeu vnum, quod ineſt pluribus, quia ſunt multis communia. Auer. in 1. de Anim. tex. 19. vtitur Ariſtoteles loco certitudinis voce Videtur, in quibus eſt certitudo famoſa. Vide ἔοικε.

ὥς γέ μοι δοκεῖν, vt mihi videtur, vt mihi placebat.

3. *Videtur vtitur aliquando etiam Ariſtoteles cum loquitur craſſiuſcule.* Vt 3. Topic. τὸ κάλλος τῶν μελῶν τὶς συμμετρία δοκεῖ εἶναι, pulchritudo partium quædam ſymmetria eſſe videtur. Pulcritudo enim non eſt ſymmetria, (formaliter, eſt enim tantum ſymmetria in ſenſu cauſali & improprie ſeu impropria attributione) ſymmetria enim eſt in prædicamento Relationis, pulcritudo vero eſt qualitas, & quidem compoſita.

Theologi Latini τὸ videri ſæpe accipiunt pro conſpici. Ambr. Tom. 5. Baſil. pag. 554. Quia prima præcepta quatuor ad Deum pertinent, hæc in prima Tabula contineri ſubintelliguntur: Cætera ad hominem, vt honoret parentes, non occidat, non fornicetur, non furetur, non falſum teſtimonium dicat, *neque quicquam proximi ſui concupiſcat.* Hæc ſex mandata in *ſecunda Tabula videntur* (id eſt, conſpiciuntur) *ſcripta:* quorum primum eſt, Honora Patrem & Matrem. Hac cauſa ergo dixit, Quod eſt mandatum primum in promiſſione, vt diſcerneret inter mandata, quæ ad Deum, & inter ea, quæ ad hominem pertinent. Sic quoque Auguſtinus ſæpe accipit verbũ Videntur.

[illegible]

VINDICTA.

Vindicta Politica vox eſt.

1. Significat prætoris virgulam, qua ſeruis ſe donare libertatem ſignificabat, cum ea caput ſerui tangebat. Sic vindicta liber factus eſt in Ciceronis Topicis.

2. Metonymice ſignificat ipſam libertatem. (Signum pro ſignato.)

3. Vindicationem, qua vis & iniuria, & omnino quod ob futurũ eſt, defendẽdo aut vlciſcendo à nobis propulſatur.

Diſtinguitur in Humanam & Diuinam. Humana in publicam & Priuatam. Publica eſt Extraordinaria, vt Heroica, quæ fit præter legem communem, & zelo diuino accenſa punit hoſtes Dei: Hæc fuit in Chriſto, Iuditha, Heliſęo, Elia, Samſone: & ordinata & legitima: Hæc eſt officij, vt Magiſtratus Politic. Priuata eſt coacta, vt oum vim aliquis repellit vi ἐν αὐλοφόρῳ: Hæc licita: vel Temeraria, Hæc non licita. Diuina ſupra omnem legem eſt, cum immediate, id eſt, per ſe Deus vindex ſeu vltor eſt.

VIOLENTVM.

Violentum accipitur ab Ariſtotele late & ſtricte. Late pro omni habente principium extra ſeu externum. Sic libr. 3. Ethic. Nicom.

Violentum quid ſit à principio externo ſine ope naturæ recipientis.

Stricte pro eo, quod eſt contrarium naturali & naturæ eius rei, cui dicitur violentum. De hoc eſt axioma: Nullum violentum per ſe eſt perpetuum ſeu perpetuo durans. Seu; Violentum vt contrarium & inimicum naturæ non perpetuatur. Hoc enim diſtrahit rem à naturali ſua conſtitutione & ad interitum ducit. Vide libr. Zabarellæ de Motu ignis in orbem. Si igitur prima ſignificatio ſpectetur, latius patet Violentum, quam contra Naturam.

Digitized by Google

Violentum aduerſum
- Naturæ, quod fit contra naturalem inclinationem. 2.Phyſ.
- Voluntati, inuoluntarium.8.Eth.

PaſſioChriſti fuit voluntaria κατὰ συγχώρησιν, permittendo, & pro modo violenta, quia ἀντιφάσεως.

Violenta expoſitio eſt coacta.

Violentare & violentari Barbari, pro vim inferre, & vim inferri.

Simpliciter violentum eſt, quod opponitur perfectiori naturali. Exempli cauſa, aquam eſſe ſurſum vt ſaluetur plenum in vniuerſo, id eſt, vt excludatur vacuum, non eſt ſimpliciter violentum: Imo ſi tum deſcenderet relicto vacuo ſuperius eſt violentum: Et ſecundum quid naturale, quia natura totus vniuerſi magis eſt principium naturalitatis, quam natura iſta particularis, ac magis naturale eſt, quod eiuſmodi toti conuenit, quam quod proprie huic parti, corpus autem humanum perfectius quiddam eſt naturale, quam quoduis elementum, ideo quod illi eſt naturale, hoc ei magis naturale eſt, vt conſeruari, quam violenter diſſolui. Scot. libr. 4. diſt. 49. ad rationes principales; poſitio, Nullum violentum per[...] um, non eſt neceſſaria Theolog[...] loquamur de violento contra [...] ram particularem huius vel illius [...] Deus poteſt conſeruare aliquod [...] ticulare perpetuo ſub oppoſito [...] ad quod naturaliter inclinatur. S[...] pud Ariſtotelem eſt vera, quia po[...] omnipotentiæ paſſiue in tota σ[...] χία cauſarum agentium reſpond[...] liquam cauſam, quæ aliquando n[...] ſario deducat eam in actum: na[...] lis igitur potentia aliquando ad a[...] reducetur, & ita violentum ipſi o[...] ſitum corrumpetur.

Violentum βίαιον, interdũ opponitu[...] turali & eſt, τὸ παρὰ φύσιν.

Interdum Naturale complectitur [...] cum à nonnullis Spiratio βιαί[...] violenta diuiditur in Naturale[m ...] Non Naturalem, qualis eſt in [...] bis, aſthmate, apoplexia, paraly[...] bribus.

V I R, Ἀνήρ.

Nomen viri
- Proprie, ætatis τέλειος τὴν ἡλικίαν.
- Improprie
  - 1. Relationis pro marito συζευχθεὶς γυναικί.
  - 2. Sexus pro maſculo ἄῤῥην, Vir gregis ipſe caper.
  - 3. Virtutis ἀνδρεῖος
    - Fortis, animoſus, robuſtus.
    - Non euiratus, non impotens, v[...] nuchus.

Vſus.

Cum Tullia Ciceronis filia concitatius incederet quam deceret fœminam: Contra Piſo gener lentius quam deceret virum, ambos eodem dicto taxauit Cicero, filiæ præſente genero dicens: Ambula vt vir: Quæritur, quomodo hic vox viri accipienda ſi[...] Illic, cum dicitur, lentius quam vi[...] intelligendus eſt homo virilis æ[...] Hic vero cum dicitur, Ambula v[...] maritus Tulliæ.

Hic ſignificatur ætatis virilis homo.

Quæritur quomodo hoc Virgilia[...] E[...] 7. intelligendũ: Vir gregis ipſe c[...]

Reſp. Caper eſt Capellarum vir, hoc eſt maritus.

Vir Ceruinus ſeu cerui cor habens, eſt vir timidus. Prouerb. Vir non vir Eunuchus, quaſi ὀξύμωρον.

VIRILITAS.

Virilitas 1. accipitur in Phyſicis pro virili ætate, cui opponitur pueritia, iuuenta, ætatis flos, ſenectus. 2. Pro virilibus ſeu verendis, vt Aſiani cum pueros exectos fœminis cuſtodes adhibuiſſent, eoſque adultos poſtea, cum illis in adulterio deprehendiſſent, flagitium illud à quibuſdam commiſſum in illis quidem mortis ſupplicio vlti ſunt, in alijs toti⁹ virilitatis amputatione. Scalig. ex. 175. ſect. 2. Senes defecti calore non arrigunt, Elliptica locutio, intellige virilitatẽ, quod facetus poeta dicit. Non attollit ſiculam. Virile ἀνδρεῖον virum decens eſt, quod viri eſt, vt forte ἁρμόδιον ſeu congruum viro.

Virilis appellatio in iure interdum ad ſingulas earumq; ęquales partes refertur, pro numero perſonarum, id eſt, viriles portiones ſunt partes æquæ, quæ numerum conſtituunt pro numero perſonarum & in capita, non in ſtirpes, vt tot fiant, quot ſunt perſonæ. Virilis pars pro viri viribus, Ciceronianum eſt, vt pro virili mea parte & plus quam pars virilis poſtulat, oneris ſuſcepi.

VIRGA.

Virga quid proprie ſit, notum eſt. Ouid.

Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.

Translate accipiunt Phyſici pro membro viri genitali. Sic Albert. Magn. de anima l. 15. tract. 1. ca. 4. Homines qui habent virgam *enormiter longam*, infœcundi ſunt, quia ſperma euaporat in curſu & infrigidatur, quia longe diſtat à principio ſuo; Et qui habent *nimis curtam*, non proijciunt ſperma, vnde ipſa matrix ſugere poſſit; ideo carent effectu generationis. Qui *mediocrem* habent virgam, vt plurimum generant. *Diſtinctio virgarum.*

Idem virgam deſcribit membrum inſtrumentale ad coitum paratum ex membris, quæ ſingulariter ſunt ligamentalia, neruoſa & arteriata. Tres habet in ſe meatus. Vnus eſt per collum veſicæ, quod eſt pars virgæ: Secundus eſt ſpermatis per expulſoria ſpermatis: Tertius eſt meatus humoris, qui medius eſt inter ſperma & aquam.

Proprietas & Translatio hoc diſticho coniuncta ſunt:

Virgo viro virga eſt, infeſta eſt virginitati
Virga viri: caſtum virgo tuere decus.

VIRTVALITER.

Aliquid continere aliud virtualiter, dupliciter intelligi poteſt.

Vno modo, ſicut cauſa virtute ſua continet effectum. *Caietani hæ ſunt.*

Altero, ſicut effectus continet virtutem cauſæ hanc participando. Sic effectus quilibet continet DEVM. *Is magis proprius eſt.*

Sed ab alijs continere virtualiter non tribuitur effectui, ſed cauſæ tantum. Itaque Caietanus ſubiungit hanc diſtinctionem. *Hic improprius fere.*

Triplex modus eſt continendi { Eſſentialiter. / Virtualiter. / Participatiue (vt effectus in ſe cauſam continet.) }

Caietani Effatum.

Nullus conceptus poteſt produci in intellectu noſtro, qui non contineatur eſſentialiter vel virtualiter in obiecto relucente in phantaſmate.

VIS.

Vis Inſita eſt, vel Violenta. Inſita, vt naturalis poteſtas. Prouidentia in Deo vis eſt & poteſtas omnia videndi, ſciendi, gubernandi. Stoici quidam voluntati *Finitio prouidentiæ Lipſiana.*

Digitized by Google

intulerunt vim violentam. Peccas neceſſario, inquit Lipſius, per voluntatem tuam, non per vim violentam, id eſt, coactionem. Auguſtinus; Voluntas cogi non poteſt, vt velit quod non vult: non enim vellemus, ſi nollemus. Vis prima illa notione eſt vel vniuerſa, indiuiſa, ſtipata, vniter iuncta, vt loquitur Lucretius. Hæc intelligitur in definitione Prouidentiæ: Vel partita; qualis eſt in rebus creatis. De hac intelligatur ſententia ſequens Lipſiana, ſicut ſupremum Cœlum inferiores omnes orbes ſecum ducit, vt proprium eorum motum non abrũpat aut ſiſtat; Sic Deus Fati impetu humana omnia trahit (leniter intellige) ſed peculiarem cuiusque vim aut motionem non tollit. De coactione vero hæ: Arbores & fruges voluit creſcere? Creſcunt ſine vlla vi per naturam. Homines deliberare, eligere Deus voluit? Deliberant ſine vlla vi & eligunt per voluntatem ſeu libere: & tamen hoc ipſum, quod electuri fuerunt, vidit ipſe ab æterno, ſed vidit, non coegit: ſciuit, non ſanxit, prædixit, non præſcripſit. Fatum motum inſitum & naturam à rebus non tollit, ſed leniter & ſine vi agit, v… que rei à Deo impreſſa ſigna p… lant & notæ: In cauſis neceſſarij… ceſſario, in contingentibus co… genter, in naturalibus naturaliter… voluntarijs voluntarie. Itaque F… rerum reſpectu vim nullam affe… coactionem, ſed vt quidque n… eſt facere aut pati, ita dirigit ſing… flectit, (leni quaſi quodam fren…

Vis nomini ſubiecta.

Eleganter ita dicitur Notatio ſeu N… nis explicatio. Dicitur aſotus a… σώζειν: Qui cum ſua bona non ſ… ſed diſſipet, eat ſe perditum, & ſe… non poſſit, quales ſunt luxu… Hæc vis huic nomini ſubiecta e… quit Lambinus. Latinis etiam e… ditus, deploratus.

VISVS.

Viſus accipitur

1. Pro facultate videndi, ſeu viſu p… tiali.
2. Pro viſu actuali ſeu viſione.
3. Pro viſorijs ſpiritibus, vt Nigr… ſum, id eſt, opticos Spiritus cong… qui ad pupillam à cerebro conf… Sic Albor eſt color viſum diſgre…

Videre aliquid oculo
- Corporali
  - In ſe
    - Per ſe ratione ſuæ eſſentiæ.
    - Per accidens.
  - In alio
    - Specialiter coniuncto cum viſo.
    - σχέσιν ſpecialem habente ad id quod per ſe videtur.
- Fidei.

Explic.

Per ſe.] Id eſt quod immediate tantum, per aliud viſibile ab ipſo diſtinctum videtur, vt Lux & color.

Per accidens.] Quod accidenti per ſe viſibili ſubijcitur, vt corpus coloratum, vel lucidum.

Specialiter cõiuncto ſeu vnico.] Sic Dei Filius viſus eſt in terris, viſa eius Humanitas, cui Hypoſtatica vnion… ta eſt Deitas.

σχέσιν habente.] Sic corpus Domin… tur in Pane ſanctificato. Vid. G… el. lib. 4. diſt. 11. quæſt. 1.

Fidei.] Hoc eſt credere aliquid. A… videtur ſecundum Angelorum… priam naturam, ſed in corpore a… pto Paſſibile eſt, quod poteſt pa…

ſecundum ſe, vel ſecundum naturam, in qua ſubſiſtit.

Viſio Dei Comprehenſiua Scholaſticis eſt viſio tã perfecta, quam eſt illa cognitio, qua Deus videt ſeipſum, id eſt, infinite perfecta. Ea non cadit in intellectum creatum. Deus à nobis videbitur & percipietur pro modo creaturæ.

Deus ſeſe nobis puræ mentis intelligentia contemplandum inenarrabili cum lætitia præbiturus eſt, quatenus in re creata comprehendi poteſt. Cognitio recipitur in cognoſcente ſecundum modum eius. Vid. Gregor. de Valen. in Com. Theolog. pag. 258. Et Scal. Id quod Deus eſt, recipitur quãtum poteſt recipi à recipiente, non autem quantum ipſum eſt. Ex. 359. ſect. 8.

Viſio eſt cognitio intuitiua rei in ſe, Scotus l. 4. diſt. 49. vbi agit de Viſione Dei.

VITA.

- Vita
  - Tranſcendens & Independens.
  - Dependens
    - Spirituum creatorum
      - Angelorum
      - Mentis humanæ
      - → Intellectiua.
    - Animatorum
      - Stirpis, minus proprie, Vegetatiua tantum.
      - Animalium, magis proprie
        - Brutorum, ſenſitiua.
        - Hominum, rationalis ſimul.

- Vita corporis Animati
  - In Genere conſiderati, vita Vegetatiua. Anima enim vegetalis primo conuenit animato corpori, non eſt propria plantarum forma, ſed propria viuentis, quod commune eſt genus animalis & plantæ, nec per eam diſtinguitur planta ab animali. Ideo æque ab animali, atque à planta eſt participata illa anima. Zabar. l. de Natural. Scient. conſtitut. cap. 40.
  - In Specie conſiderati
    - Plantæ.
    - Animalis, Vita ſentiens.

Hic diſſentiunt Docti. Zabarella ſtatuit vitam vt Vniuocum æque competere ſtirpi atque animalibus. Sed Zanchius adducto loco ex Ariſtotele ſentit Vitam eſſe commune ab vno (ſeu analogum analogia attributionis vnius ad alterum) & præcipue conuenire animalibus.

Sic vitam pro actu primo dici proprie plurimi ſcribunt.

Sed Zabarellæ vita pro operatione proprie dicta eſt.

Digitized by Google

- Vita accipitur
  - Physice
    - Proprie pro eo quod eſt viuentibus eſſe.
    - Improprie pro
      - Ipſa anima, Metaleptice.
      - Operationibus vitalibus.
  - Politice, pro ratione viuendi, vt Vita Politica ſeu Practica.
  - Theologice, vt viuit homo qua credit, ex pane cæleſti.

Ordo hic eſt : Anima, (Actus primus) Vita, Functiones & operationes.

Vita accipitur interdum pro animi Tranquillitate, vt contra Mors pro perturbatione. Sic Rom. c. 7. Re eſt illud mādatum, quod ad vita tum erat, mihi cedere ad mort

Ex Ethic. Nicomach.

- Vita Hominis Practica (ad actionem apta) διττῶς dicitur
  - 1. κατὰ δύναμιν, cum poteſt homo operari,
    - *Remotam*, quæ cum habitus neg eſt aptitudo eundem conſeque quod puer aliquando poteſt r nari.
    - *Proximam*, vt cum vir bonus pecu ſtitutus liberalitatem exercere cum habens habitum iuſtitiæ i no ceſſat à iuſtitiæ operatione, turus cum primum euigilarit.
  - 2. Κατ' ἐνέργειαν, cum actu operatur
    - Καθ' ἕξιν, cum ab habitu perfecto ſummato operatio proficiſci Beatitudo, πρακτικὴ ἐνέργεια.
    - Κατὰ διάθεσιν, cum à diſpoſitione tantum facile mutabili actiones proficiſcuntur, cuius generis ſunt
      - ἐγκράτεια.
      - Καρτερία.

- Vita
  - Practica ſeu facultas agendi
    - Otioſa eſt & feriata.
    - Actuoſa eſt, munere ſuo fungitur.
  - Naturalis
    - θρεπτικὴ & αὐξητικὴ, alendi & augendi vi ac facultate prædita, quæ homini cum ſtirpibus communis. Huc etiam pertinet γεννητική.
    - αἰσθητικὴ, quæ homini communis eſt cum beſtijs. Sub hac comprehenditur κινητικὴ κατὰ τόπον.

- Vita rerum
  - Corpore conſtantium quadrupliciter accipitur
    1. Pro anima ipſa, quæ dicitur vita eſſentialis, quæ eſſentiam rei viuentis partiatim conſtituit. Sic enim lib. de motu Cordis Ariſt. Vita eſt principium actus animæ.
    2. Pro exiſtentia animæ in corpore, quod ab anima (vegetatrice) informatur. Itaque Scalig. alicubi vitam & exiſtentiam coniungit in Exerc.
    3. Pro δυνάμει ζωτικῇ ſeu facultate vitali, quæ naturalis potentia eſt corporis animati, orta ab anima vegetante vt à principio.
    4. Pro motibus vitalibus ſeu vitæ functionibus.
  - Incorporearum.

- Vita
  - Eſſentialis, Anima.
  - Accidentaria
    - Prima, facultas, δύναμις.
    - Secunda, Motus, ἐνέργεια.

Scaliger facultatem à vita diſtinguit, cum dicit in Exerc. 102. ſect. 5. Conſeruantur facultates in inſtrumentis per vitam, quæ eſt actus animæ in corpore, id eſt, vis eius per vnioné vtriuſque. Schegk. l. 12. Demonſtr. Vita perfecta eſt naturalis periodus vitæ certo tempore circumſcriptæ.

- Vita
  - Eſſentialis.
  - Accidentaria, vt ſenſus, qui recipiuntur in materiam eſſentiali vitæ vnitam, & ab eſſentiali vita perpetua emanatione pendent.

Digitized by Google

Vita multiplicem habet ſignificationem. Nam eſt
- Actus ſeu ἐντελέχεια, ſic viuere eſt eſſe animati.
- Actio vitalis, ſic viuere eſt agere ſeu operari.
- Ratio, modus, genus agendi ſeu viuendi.
- Non enim omnes viuẽdo ſequuntur idem inſtitutum.

Sic vita eſt Ariſtoteli in Ethicis
- Pecuina ſeu voluptaria
- Ciuilis.
- Contemplans.

Explic.

Actus.] Intellige τὸ εἶναι, actum primum, id eſt, formam, vegetantem, ſentientem, vel intelligentem.

Actio.] Sic accipit Ariſt. in lib. de anima cum dicit: Anima eſt entelechia prima corporis organici potentia vitam habentis. Ita igitur vita eſt animæ effectus. Zanchius, Vita, inquit, corpóris eſt perpetua quædam animę in corpore agitatio (ἐντελέχεια) qua corpus per ſe alitur & augetur. De hac ſcriptura: Vita eſt in ſanguine; quia ſanguis, qui calidus & humidus eſt, materia eſt vitæ. Vid. lib. 2. cap. 3. de partibus & potentijs animæ Zanch.

Ratio.] Sic accipit Ariſt. 1. Ethic. c. 8. cum ait: Conſonat rationi felicem bene viuere ac bene agere. Nam ferme bona quædam vita & actio recta dicitur.

Bona Vita
- Felix vita. Sic εὖ ζῆν eſt frui rebus ſecundis.
- Recta actio, πρᾶξις ἐπαινετὴ, laudabilis, εὐπραξία.
- Sic εὖ ζῆν eſt honeſte, probe, iuſteque agere, εὖ πράττειν.

Colleg. Conimbr.

Vita
- Principium actus animæ, Ariſtot. libr. de motu: id eſt vita eſſentialis eſt origo & fons vitalium functionum.
- Exiſtentia animæ in corpore, ſeu permanſio animæ vegetatricis cum calore (in corpore) Ariſtot. lib. de Reſpirat.
- Vitæ functiones, vt nutritio, accretio, ſenſio, motus internus.

Viuens
- Vita ſubſtantiali, quæ eſt ipſa anima, ſic tria ſunt genera viuentium à triplici anima, Vegetatrice, Senſitiua, Intellectiua.
- Vita accidentali, id eſt, potentia ad operationem vitalem, vel operatione vitali. Sic 4. ſunt genera viuentium à quadruplici operatione, Veget. Senſ. Motiu. Intell.

Vita nonnullis eſt eſſentia animæ abſolute ſumpta, à quo proprie anima viuificatur, ſeu principium internum motionis. Simplic. 2. de anima.

Nonnullis eſt anima in actu primo, id eſt, animæ ſubſtantia, prout & actus primus, ſeu, prout abſtrahit ab omni operatione, hoc eſt, eſt eſſentia animæ non operantis. Theophil. Zimara in comment. de anim.

Aliis

Digitized by Google

Aliis vita eſt functio animæ ſeu anima in actu ſecundo, hoc eſt, anima operans. Card. vel actio immediate profluens ab anima in corpus ſibi ſubiectum, Platonici.

Aliis eſt actus internus, ſeu eſſentialis perfectio immediate ac iugiter prodiens ab anima in corpus: vt lumen eſt perfectio corporis perſpicui proxime profluens à luce Solis præſentis in corpus diaphanum, ſeu vt à Sole præſente prodit immediate lumen in corpus transparens. Albertus Magnus.

Aliis vita eſt aut animæ facultas, aut facultatis operatio. Galen.

Aliis vita eſt actio facultatis vitalis à corde aſſidue influentis per arterias in totum corpus. Multi Medic.

Aliis vita eſt nutritio. Monachus Turiſan. quem Licetus plus quam com mentatorem vocat, ex eo, quod edidit plus quam commentum ad artem Medicam Galeni.

Aliis eſt quaſi cumulus ſeu communitas omnium actionum animæ: ſeu prima ſupremaque totius animæ operatio. Pernum. in Phyſic. ſua, cap. 2. l. 4. & Botſonnius.

Aliis [a] participatio prima in calido naturali, & permanentia animæ primo participata. Buccaferreus in lib. de longit. & breuitate vitæ.

a Sed hæc potius eſt generatio ſeu conſtitutio viuentis ſeu animati. Ariſt. de reſpir. ca. 2.

Aliis exiſtentia animæ in corpore, vel manſio ſeu permanentia partis animæ nutritiuæ cum calido ſibi proportionato. Thom. Aquin. de vit. & morte, & Nobilis Genebita.

Aliis mora ſeu permanſio animæ vegetantis cum calore. Ariſtot. vel ipſum eſſe viuentibus (hoc eſt, viuentium eſſentia, cuius anima eſt altera pars.) Ariſt.

Aliis vita eſt quid commune analogum ad animæ eſſentiam, ad eius operationes & ad animam operantem ſeu in actu. Achillinus. Omnis actus viuentis, qua viuens, ſiue primus ſiue ſecundus, vita eſt. Idem.

Aliis vita eſt aptitudo corporis perfectæ ad operationes animatorum proprias, ſeu ad operandum, vnde prodeunt actiones animatorum. Auicenna. Ita vita quodammodo eſt paſſio. (Perfectiua.) Poſito autem, quod talis paſſio vita ſit, neque animæ, neque corporis paſſio eſt, ſed coniuncti, ſed corporis potius, quam animæ. Omnis enim Paſſio, qua paſſio eſt, dicitur eſſe paſſio patientis, & omnino eius, in quo eſt, tanquam in ſubiecto, ſiue eius, quod ab illa ſumit denominationem magis, quam agentis, id eſt, eius à quo eſt tanquã ab efficiẽte, ſeu illius, quod ab ea non denominatur. Corpus eſt principium paſſiuum: Anima eſt actiuum: Vita enim perficit corpus potius, quam animam, hæc enim poſt mortem à corpore ſeparata perfectior eſt, quam in vita corpori adiuncta, 12. Metapyſ. t. 51. 2. de anima text. 49. & vita eſt in corpore tanquam in ſubiecto; non ita in anima, ſed potius ab anima, tanquam à ſua cauſa efficiente, & corpus animæ coniunctum & aſſociatum proprie ab ea denominatur viuens; anima vero neque corpori addicta, neque ab eo ſeiuncta (niſi multum eminenter) dicitur eſſe viuens. Ergo vita potius eſt paſſio corporis, quã animæ. Pro Auicenna. Sed vita proprie pertinet ad coordinationem ſubſtantiæ.

Lib. 1. de Vita Fortunius Licet. Genuenſ. in Academ. Piſan. Phil. ac M. D.

Anima à corpore ſeparata eſt ſine vita ea, quæ dicitur Paſſio coniuncti ex anima & corpore.

Aliis conſeruatio inſtrumentorum animę, id eſt, quibus anima vtitur ad operandum. Ludou. Viu. Sed valde improprie. Nam anima corpori adiuncta protinus in eo vitam excitat, deinde inſtrumenta format, fabrefacta demum conſeruat.

Aliis conſeruatio omnium facultatum & operationum animati. Fernel.

Aliis vnio animæ cum corpore, Priſcian.

Lydus in Theoph. de ſenſu. Phantaſ. & Intell. Scalig. Vbi intelligi poteſt vnio vel prima, vel continuata, quæ nihil aliud eſt, quam animæ & corporis coexiſtentia.

Alijs ἐντελέχεια, id eſt, actus eſſentialis ſeu primus animæ. Scal. in corpore inſtrumentali naturali.

Alijs modus eſſendi rerum animatarum cauſatus ab animæ præſentia ſiue eſſentia, ſubſiſtentia & permanentia earundem. Argenterius.

Alijs eſt ipſummet eſſe rerum animam in ſe habentium. Ioſeph. Licet.

Alijs naturalis coexiſtẽtia ſeu conſortiũ (commercium) naturale animæ & corporis ex ſe ad talem animam propenſionem habentis ſeu naturalis adæquataque (non prima) animæ participatio in corpore Phyſico organico, ſeu Phyſica permanſio animæ cum corpore ſecundum ſe ad animam propenſo. Fortun. Licet. in libr. de vita.

Platonici accipiunt vitam valde generaliter & impropric. Sic Marſil. Ficin. in commentar. de diuin. nominibus Dionyſ. Platonica ſententia eſt, Mundum totum eſſe viuum per vitam quandam vbique vigentem generantemque omnia cum ſolari virtute vſque quaque diffuſa quaſi ſpiritu. In hac itaque corporis vniuerſi vita per eiuſmodi Spiritum omnia vegetante Platonici rationes omnium ſeminales effectricesque virtutes eſſe putant.

Vita {
- Prima, Eſſentia viuentis. Hæc eſt quid ex anima & corpore conſurgens ſeu conſtitutum. Fortunius Licetus negat Eſſentiam viuentis eſſe quid ab anima in corpus prodiens; & animam eſſe totam eſſentiam viuentis. Ariſtoteles ait, vitam eſſe viuentibus eſſe.
- Secunda, Operatio viuentis, non operatio animæ in corpus.

Hæc in accidentis, illa in ſubſtantiæ Categoria eſt. 1. Id enim quo ſubſtantia vna differt Subſtantialiter ab alia, eſt ſubſtantia. Vita eſt id, quo differt animatum ab inanimato. Ergo eſt ſubſtantia. 2. Accidens à ſubiecto, cui ineſt, vel re ipſa, vel intellectu tolli poteſt præter ſubiecti corruptionem.

Vita proprie primoque dicta eſt ſubſtãtia.

At Vita nullo modo abeſſe poteſt ab animato ſine interitu ſubiecti. Ergo accidens non eſt.

Veruntamen ſi vita primo ſeu proprie dicta dicatur eſſe aptitudo perfecta corporis organici ad operationes animati proprias, etiam eſt accidens, non ſubſtantia.

Vita ſublimaris ſeu ſublimarium triplex eſt, ac quælibet morti obnoxia. Itaque & Hominis. Vita vegetalis eſt naturalis inexiſtentia animæ vegetantis in corpore, quod informat.

Vita brutalis eſt naturalis inexiſtentia animæ ſentientis in corpore bruti.

Vita humana eſt naturalis inexiſtentia humanæ animæ in corpore noſtro mediante calore naturali.

In corpore Humano vita eſt vna omnium partium, quæ participatur ab eis ordine quodam, quia primo in corde, ſecundo in aliis ſecundum quod propinquius ſe habent ad principium illud vitæ, ideoque per vnam partem non poteſt vita deriuari ad aliam, niſi pars illa deriuans prius viuat eadem vita.

Scotus quaſt. 1. diſt. 5. lib. 4.

Sic Barba propreut.

Non ſic eſt in corpore Myſtico, quod eſt eſt Eccleſia, quia non eſt in membris Eccleſiæ vna vita numero.

VIVERE

VIVERE.

Viuere eſt actus & perfectio vitæ, ſicut actus eſt eſſe perfectioq; Eſſentiæ. Marſil. Ficin. in l. de diuin. Nominib. Dionyſ.

VIVIFICARE.

Viuificare { Primam vitam facere, id eſt eſſe vitale.
Vitam ſecundam, id eſt, operationes vitales facere, ſic videre, audire eſt viuere. Schegk. 1. Top. corpus ratione actus primi animatur, ſecundi ratione viuificatur.

VIGORARI.

Barbarum, quo vtitur Zabarell. in comment. in 3. de anim. pro vegetius reddi ſeu perfici. Intellectus autem vehementi ac excellenti intelligibili non modo non læditur, ſed etiam vigoratur.

VOLVNTAS.

Voluntas eſt appetitus animæ Rationalis, Zabarell. lib. de facult. animæ. Vel eſt inclinatio, per quam ſolet id perfici, quod eſt ab intellectu conceptum ac cognitum. Greg. de Val. ſeu Formaliter loquendo eſt propenſio quædam ad bonum intellectum, hoc eſt, quod intellectu cōceptum eſt, proſequēdum, & malum fugiendum.

Cicero ſpecialius accipit voluntatē cum Stoicis in Tuſcul. Si ſimul obiecta ſpecies cuiuſpiam eſt, quod bonum videatur, ad id adipiſcendum impellit ipſa natura: id cum conſtāter prudenterque fit, eiuſmodi appetitionē Stoici βούλησιν appellant, nos appellamus voluntatem, quam illi putant in ſolo ſapiente eſſe, quam ſic definiunt: Voluntas eſt, quæ quid cum ratione deſiderat. Ab ea differt Libido. Nam voluntas, quæ aduerſus rationem incitata eſt vehementius, ea libido eſt, vel cupiditas effrenata. *Quid βούλησις.*

Vſus.

Vitia ſunt non ſpontanea, ſed ſunt inuoluntaria. Iacobus Mazonius & Plat.	*Vitia ſunt voluntaria & ſpontanea. Ariſtoteles. Plato 9. de Legibus & in Hippia maiori.*

Conciliat.

Ratione voluntatis, quæ quid cum recta ratione deſiderat, & quæ in libero arbitrio κατ' ἰδέαν ſpectato requiritur.	*Ratione voluntatis, quæ aduerſus rationem fertur, nec intellectui recte dictanti & dirigenti obtemperat, quæq; in nobis plerumq; reperitur.*

Vide in voce Simpliciter, de Libero arbitrio ſimpliciter & ex Nobis, ex Mazonio.

Volitio.

Volitio hominis eſt appetitio rationalis boni cogniti, orta ab illius approbatione.

Nolitio eſt auerſio rationalis mali cogniti orta ab illius improbatione.

Volitio alia eſt conditionalis, alia abſoluta; Alia Deliberata, alia Temeraria; Alia plena & integra, alia remiſſa & fracta.

Velle.

Velle eſt ſemiplenum in eo, qui vult, non

vult. Plenum velle eſt abſolutum vel conditionatum.

Velleitas, Barbarum.

Optatiua voluntas, voluntas, qua quis optat & ſerio vult.

Voluntabile.

Quod quis velle poteſt aut debet: Quod voluntas appetit, βυλητος Ariſtoteli 3. Eth.c.6.

Voluntas 1. pro potentia volendi, vis animæ, qua volumus τὸ θελητικόν.

2. Pro ipſo actu facultatis ſeu volendi. Barbar. Volitio, ἡ θέλησις.

3. Pro eo, quod eſt θελημα, θελητὸν, βύλημα,

ipſum obiectum:
- Primarium, Finis vltimus.
- Secundarium, media ad finem.

4. Valdè impropriè accipitur, cum tribuitur appetitui brutorum: propriè enim voluntas eſt ἐν τῷ λογικῷ, in brutis non eſt; propriè bruta non dicuntur velle, ſed inſtigari. Scal. ex. 307. ſ. 4.

In prima ſignificatione vſurpatur, cum dicitur, Appetitus cietur aut à ſenſu, aut à cogitatione, aut à memoria: à quo deinde mouetur voluntas, id eſt, vis volendi. Appetitus autem ſunt propenſiones ad commoda naturalia. Scal. ibid. Græcis eſt ὄρεξις, vel ὁρμή.

In ſecunda ſignificatione accipit Scaliger, cum dicit, Eſt appetitus quidam ante voluntatem, id eſt, ante actum ipſum quo volumus. Is appetitus non ſemper educitur in actum, ſed ſiſtitur aliquando.

Voluntas quædam naturaliter vult primo vt finem vltimum: Quædam in ordine ad finem vltimum: Ad illum ferri voluntatem naturaliter: Ad hæc liberè, diſputauit Tilenus.

Voluntas dicitur dupliciter, Vno modo vt Libera naturaliter inclinata eſt, & tendit in propria tantum obiecta: Altero modo vt inclinata eſt ad obiecta alterius appetitus & συμπαθεῖ appetitui ſenſitiuo, vt natura & appetitus intellectiuus propter connexionem naturalem appetitus ſuperioris ad inferiorem. Scotus lib. 3. diſt 15.

Voluntas:
- Actualis abſoluta.
- Habitualis conditionata.

Volun- vt na- commu- eſt ap- tus fr- uo pa- Scotum

Habitualis, in cuius actu Voluntas prona eſt procedere, niſi quid obſtet. Nolle liberum eſt abſolutum vel conditionatum. Nolle conditionatum eſt cum quis nollet aliquid quantum in ipſo eſt, quod tamen certò caſu vult. Nolitio cõditionata effertur per NOLLEM, ſi poſſem aliud.

Volitum:
- Simpliciter, quod quis vult, quantum in ipſo eſt.
- Secundum quid, quod quis vult propter neceſſitatem præſentem. Hoc voluntarium mixtum eſt cum inuoluntario. Scotus l. 3. diſt. 16.

Voluntas & Intellectus vna res eſſe ſtatuitur ab Ariſtotele in 3. de anima; diuerſa vero ſola ratione, id eſt, modo ſuo, vt loquitur Scaliger exerc. 307. ſect. 4. Hinc fit vt definiatur ſeu deſcribatur potius à Scaligero, Voluntas eſt intellectus extenſus ſeu promotus ad habendum aut faciendum quod cognoſcit.

Gradus Voluntatis.

1. Eſt Remiſſa ſeu refracta Voluntas, vt Permiſſio & Diſſuaſio, non cogens cum poſſis cogere. 2. Intenſa, quam veteres dixerũt Appetitum, alii Concupiſcentiam. Sic Scalig. Tertio modo accipi-

accipi appetitum animaduerterunt acutiores in vſu veterum pro intenſa voluntate, quam nonnulli Concupiſcentiæ (ſeu ἐπιθυμίας) nomine declarant. Hæc voluntas maxime eſt ἐνεργητική, plena, integris viribus.

Voluntas { Immutabilis, Dei. Creantem Deum voluntas noua non ſubiit, ſed nouum tantum opus externum ab æterna eius voluntate & actione interna prodiit. Nulla igitur, vbi creauit, mutatio ei accidit.
Mutabilis, Angelorum & Hominum, Alias vertibilis. }

VOLVPTAS.

Voluptas eſt conuenientiæ perceptio. Scal. ex. 307. ſ. 2.

Voluptas eſt motio, qua reſtituitur incitatius ex non naturali in naturalem affectionem animal. Definitio hæc improbatur Schegkio 6. Demonſtrat. Proprie enim voluptas non eſt motio, ſed animali, quatenus motu participat, ineſt: οὐσία autem rei in ſubiecto non ineſt.

Ariſtoteli *Voluptas* (ἡδονὴ) eſt actio non quidem naturæ perficiendæ, ſed iam impletæ, & perfectæ: ſeu Actio habitus naturæ affluentis non impedita (dolore aut moleſtia.)

Aliis Voluptas eſt Qualitas ſuauiter afficiens ob aliquod bonum cum natura congruens: Qualitas igitur eſt tertiæ ſpeciei, quæ dicitur παθητικὴ (patibilis.) Vel, eſt Affectio ſuauis ex actione, quæ proficiſcitur à natura bene conſtituta vel habitu ſecundum naturam abſque impedimento: ut Gaudium eſt voluptas faciens effuſis ſpiritibus animum ſeſe efferentem.

Plato accipit nomen Voluptatis ſpecialius, & ſtatuit Voluptate tantum ſenſus perfundi. Itaque definit eam motionem ſuauem, quę ſenſus titillat. Cicero πλατωνίζει. Omnes enim, inquit, iucundum motum, quo ſenſus hilaretur, Græce ἡδονὴν, Latine voluptatem vocant. Iucunditatem autem animi, quæ copulata beatitudini & à côtemplatione aut virtutis actione fluit, Plato vocat χαρὰν, Gaudium. Sed videtur hæc, Voluptas eſt motus vel ἐνέργεια, prædicatio eſſe impropria & irregularis, veraq; eſſe in ſenſu cauſali, non formali. Voluptas enim motui adhæreſcit & ex motu congrua oritur ſeu reſultat, actionis denique perfectio eſt.

Diſtinctiones Volupt.

Voluptas eſt σωματικὴ, ſenſuum, vt Voluptas ex vini ſuauitate: vel ψυχικὴ, Animi.

Voluptas ſenſuum eſt affectio iuuãs ſenſum, in ſuo naturali ſtatu conſtitutum. Dolor igitur ei contrarius ex eo fit, quod ſenſus ex æquabili conſtitutione dimouetur.

Oritur ſenſuum Voluptas vel ex naturali indigentia, vel à praua natura, aut vitioſo peruerſoque habitu improba conſuetudine inducto.

Voluptas animi eſt affectio iuuans animũ recte affectum: Hæc eſt abſoluta & κατ' ἐξοχὴν vera.

Voluptas eſt ſimpliciter ſeu ἁπλῶς ἡδονὴ, vel κατά τι ſeu quodammodo: Seu, eſt pura ſinceraque, vel mixta ſeu impura craſſaque.

Voluptas ſimpliciter ſeu pura eſt ἄλυπος, id eſt, quæ non habet admiſtum aliquid dolens: vel quæ oritur ex actionibus, quæ ſunt circa obiecta magis à materia ſecreta.

Mixta & ſecundum quid eſt, cui coniunctus eſt aliquis dolor, vel aliquod faſtidium; vel quæ oritur ex actio-

nibus, quarum obiecta ſunt magis cum materia coniuncta. Hæc naturã fathiſcentem ſeu deficientem & exhauſtam reficit inſtauratque. Ceſſat igitur naturali indigentia (ἐνδεία) expleta. Huius generis Voluptas eſt, quæ fit à Medicis ad leniendos dolores ægrotorum.

De mixta ſeu impura Voluptate locus inſignis eſt apud Lucianum in Dialog. Menippi & Chironis.

Menip. Equidem inaudiui, Chiron, te, Deus cum eſſes, tamen optaſſe mortem. Ch. Vera iſta audiſti, ô Menippe, planeque mortuus ſum, ſicuti vides, cum mihi liceret immortali eſſe. Menip. At quænam te mortis cupido tenebat, rei videlicet, quam vulgus hominum horreat? Ch. Dicam. Iam mihi deſierat eſſe iucundum, immortalitate frui. Me. Quid? an iniucundum erat te viuere, lucemque intueri? Ch. erat inquam Menippe. Nam quod iucundum (ἡδὺ) vocant, id ego neutiquam ſimplex (ἁπλοῦν) ſed varium quiddam (ποικίλον τι) eſſe, arbitror. Verum cum ego ſemper viuerem, atque iiſdem perpetuo rebus vterer, Sole, luce, cibo, tum horæ eædem recurrerent, reliqua item omnia, quæcunq; fiunt in vita, reciproco quodam ordine redirent, atque aliis alia per vices ſuccederent, ſatietas videlicet eorum me cœpit. Neque enim voluptas in eo eſt ſita, ſi perpetuo fruaris iiſdem, ſed omnino in permutando (ἐν τῷ μεταχεῖν) poſita eſt. ταὐτὸ parit tandem προσκορὲς ſeu faſtidium.

In quo ſit τερπνόν.

Voluptas eſt per ſe, vel per accidens, Id eſt, Quædam ſunt τερπνὰ & ſuauia abſolute, Natura ſua, & per ſe ipſa: Quædam Alicui vel per accidens, vt ex vitio eius, qui capitur illis.

Voluptas aut eſt hominum propria, aut hominibus cum brutis communis.

Voluptas humana eſt tum ex actionibus virtutum & contemplatione: tum ex ſenſibus quibuſdam, vt odoratu, auditu.

Communes ſunt voluptates craſſæ, quæ guſtu & tactu percipiuntur. Maxima; inquit Scaliger, delectatio eſt in re Venerea, proxima in guſtu.

Voluptates quædam ſunt Bonæ; Quædã Malæ, vt obſcœnæ, & quæ nocent, ac propter quas turpia committimus. Quædam mediæ, quibus poſſunt homines & recte vti, & abuti, vt quæ ſunt ex cibo & Venere. Natura tamen ſeu genere ſi æſtimentur, potius bonæ ſunt. Bonæ & prauæ ſunt tales vel per ſe, vel alicui.

Voluptates ſunt Moderatæ, vel Modum excedentes, itaq; prauæ.

Voluptates ſunt neceſſariæ, vel non neceſſariæ. Neceſſariæ, vt corporeæ intra certum modum conſtitutæ, vt è cibo & potu.

Non neceſſariæ, vt corporeæ, quæ modũ excedunt.

Voluptates ſunt Naturales, vel præter naturam expetitæ. Hę ex morbo, conſuetudine, aut deprauata vitioſaq; natura expetuntur. His ſubiacent Alienæ, non propriæ.

Voluptas eſt momentanea, vel Durabilis, quæ in tempore fit.

Quod apud Ouid. eſt 7. Metamor. hyperbolicum eſt, niſi adſtringatur ad ſpeciem certam voluptatis:

——— *Vſq; adeo nulla eſt ſincera Voluptas,*
Sollicitumq; aliquid latis interuenit? ———

VOSSITATOR.

Eraſmi Roterodami in Comm. de conſcribẽdis epiſtolis vox eſt Cenſoria noua: ſicut & Voſſitatio, & Vobiſſatio, ineptæ rei ineptiora vocabula, in quibus & inſolentiſſimis titulis elogiiſq; oratio non ſecus atque in ſalebris quibuſdam abhęreſcens omnem fere gratiam ſummo cum faſtidio amittit. Quo minus virtutis & ſapientiæ eſt hoc ſeculo, eo plus ambitioſorum atq; inanium

inanium titulorũ extitit, qui ludibria potius, ſi cũ re conferantur & veritate, q̃ honorificæ appellationes videri queant: Eſt ea ſeruitus ingenuis animis & puri ſermonis ſtudioſis grauiſſima & moleſtiſſima: ſed tamen his motibus τοῖς φιλαύτοις & ἀλαζόσιν ἄφυκτος, id eſt ineuitabilis, vt ſi ſecus loquare vel ſcribas, aut ruſticus & inurbanus, licet nomen tibi etiam ſit Vrbano, aut contumelioſus habearis. Dominationes veſtras remitto ad Priſcianum vapulãtem Fritſchlini.

V O X.

Vocum aliæ ſunt Vniſonæ, aliæ Conſonæ, aliæ ἐμμελεῖς (concinnæ). Vniſonæ ſeu æquiſonæ ſunt, quæ ſimul pulſæ vel cantatæ rũ vnũ ex duobus ſonum efficiunt, ſeu quando duæ vel plures voces mouentur in vna claue, vt Diapaſon & Diſdiapaſon.

Conſonæ ſunt, quæ compoſitum & conſonantẽ ſonum reddunt, vt ſunt Diapente, & Diapente cum Diapaſon, item Diſdiapaſon cum Diapente.

Emmeles ſunt, quæ cum conſonæ non ſint, conſonis tamen proxime aſſiſtũt, vt ſunt tertiæ, ſextæ, & reliquæ imperfectæ conſonantiæ.

Vox eſt aut non modulata, aut modulata. Non modulatam veteres dixerunt aſſãm: talis eſt hiſtrionum Comicorũ & Tragicorum, quorum illi ſocco, hi vero cothurno pedes tecti in Scenam prodibant. *In Dramatibus.*

Modulata eſt naturalis, vt ipſius Chori in Dramatibus; vel Artificialis, vt eorum, qui modos faciebant tibiis. Zuingerus Volum. 2. l. 3.

Vox animi conceptibus declarandis eſt inſtituta.

Vox eſt:
- Significans
  - Significans appropriate, vt Scribit.
  - Conſignificans, vt Bene.
- Adſignificans, προσσημαίνουσα, id eſt ſecunda quadam ratione ſignificans, vt Nomen, Verbum, Deus viuit, compoſitio eſt duarum vocum Nominis & Verbi.

Etymologia eſt prior pars Grammaticæ de ſingulis vocibus, non de τῷ Homo & Amo, ſed de τῷ Nomen & Verbum. ex. gr. &c. A ſingulis proprius ſuarum vocũ vſus diſcendus.

Non vox Homo de voce Socrates prædicatur, ſed ſpecies de indiuiduo, quia humanitas eſt in eo (vt res in re) Scal. ex. 307. l. 22.

Sic partes definitionis non ſunt animal & rationale, ſed Genus & Differentia. Vide vocem VERITAS.

Vocum notitia conſiſtit in
- Significatione.
- Notione.
- Definitione.

Voce, qua vſurus es, legitima ſignificatio petitur ex eius Linguæ peritis, qui talem vocem conſtituerunt, vt è Græcis, Latinis, Arabibus, Chaldæis, Aſſyriis, &c.

Notio eſt communis animi conceptus, quem omnes homines habent non tãtum de ſignificatione vocis, ſed etiam de rei per vocem ſignificatæ natura, vt de ſanitate hanc omnes habent notionem, quod omnes tunc ſe ſanos appellant, cum ſolitis funguntur actionibus; De morbo, quod partem, quæ munus ſuum obire nequit, ægrotam eſſe putant. De medico, quod eum medicum eſſe arbitrantur, qui nouit arte hominum morbos propulſare: Notiones niſi ſint æquales rebus, falſum creant. Scal. lib. 1. de plantis, & Schegk. 1. Top.

Definitio eſt rei per vocem ſignificatio, declaratio perſpicue & breuiter per

proximas rei conſtitutrices cauſas facta, vt morbus eſt affectus præter naturam, actionem lædens primo & per ſe. Differt à notione: hæc enim in cuiusq; plebei animo verſatur, ſed Definitio à ſolis eruditis conſtitui poteſt, quippe qui proprium definiendi rei genus & propriam formam norunt. Intellige igitur hic definitionem eſſentialem, quæ & abſolute definitio dicitur, non deſcriptionem.

In Muſica voces ſunt fictæ ſyllabæ, quib. cantus effertur. Ex his ſunt ſuperiores tres, inferiores totidem.

VVLGVS.

Non eſt hoc notum in vulgus, quod vulgi appellatione non modo fex hominum, ſeu plebs, ſed ſæpe Magnates cõtinentur, ſi nihil ſupra vulgum aut carnem ſapiant. Ita accipitur in hoc diſticho Benedicti Ariæ Montani in Dauide ſuo:

In tenebris iaceat vulgo non agnita virtus,
Extabit tandem vindice fulta Dei.

Et cum dicitur ſapientum documenta contemnit, non ſequitur aut obſeruat vulgus, groß Hanns vnd klein Hanns. Matth. Bergius in explicat. 3. opinio vulgaris & vulgi eſt πολλῶν δόξα, hoc eſt, non tantum ignobilis multitudinis, ſed etiam claro illuſtriq; genere natorum virorum, ſed non accurate philoſophantium, ſeu res non penitus expendentium. Itaque vulgus opponitur Sapientibus, vt; De commodis & incõmodis naturæ aliter longe iudicat vulgus, id eſt, rudes homines; aliter ſapientes (*quibus melior ſententia cordi eſt.*) Sententia quo eſt à vulgo remotior, eo calumniæ propior, Scaliger.

VVLT.

Ab Ariſtotele ſæpe accipitur pro ſolet vel Debet. Lib. 3. de moribus. τὸ δ' ἀκούσιον βούλεται λέγεσθαι. l. 2. Phyſ. βούλεται γὰρ οὐ πᾶν εἶναι τὸ ἔσχατον, ἀλλὰ τὸ βέλτιστον τέλος. Non. n. omne extremũ finis dici debet, ſed id demũ, quod eſt optimũ. Rhet. 2. βούλεται ὁ κατήγορος βελτίων εἶναι τοῦ φεύγοντος, Accuſator videtur debere eſſe melior reo. Lib. 5. Eth. de numo, βούλεται μένειν μᾶλλον, Manere firmus & ſtabilis magis ſolet natura. Et, ὁ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον ἔμψυχόν τι δίκαιον, Nihil aliud videtur eſſe iudex quam ius quoddam animatum. Top. 6. τὸ δὲ γένος βούλεται τὸ τί ἐστι σημαίνειν, Genus autem videtur (vel debet) quid res ſit ſignificare. Lib. 8. Eth. πατρικὴ ἀρχὴ βούλεται ἡ βασιλεία εἶναι, .i. ad patriam poteſtatẽ videtur proxime accedere regnum. Dionyſ. Lambin. in Annot. in 5. Eth. Ariſt.

Scaliger Vult & Recuſat aliquando tribuit inanimis per translationem. Ad vnius conflationem haud recuſſant coire, coexiſtere qualitates. Ex. 12. ſ. 4. Et: Nullus gradus frigiditatis cum vllo gradu calidi ſocietatem inire vult in miſtis fortuitis. Ab anima motus eſſe vult, in ea eſſe nõ vult. Scal. ex. 307. ſ. 5.

Gaudet pro vult Græciſmus eſt, vt;
Decipier mundus duciq; per auia gaudet,
Die Welt will betrogen ſein.

LITERA B.

BALSAMVS.

Balſamum in βοτανολογίᾳ eſt arbuſcula odoratiſſima in Iudęa ſola naſcẽs, Plin. l. 12. c. 15. Opobalſamũ idem vocat ſuccum balſami.

Balſamus Chymicis generaliter eſt 1. quicquid corpus vel viuum vel mortuum à putredine conſeruat.

2. Quoduis oleum diſtillatum & exaltatum, id eſt, ad ſummum puritatis gradum adductum.

3. Omne illud quod celeriter ſanat.

Specialiter eſt tẽperatiſſima quædã Subſtantia, ſalis interioris liquor ὀροφυ-

λαχῆινὸς, id eſt, tuto & potenter à putrefactione præſeruans: Alias, Naturæ corporis gluten temperatiſſimum.

Balſamus naturæ à Chymicis appellatur ſulphur vnum ex tribus illis omnium rerum primis, oleoſum illud, quod ardet, principium formatiuum partim aereum, partim igneum & æthereæ naturæ particeps, per quod virtus rebus ineſt. Paracelſus etiam ſal & liquorem Mercurialem vocat balſamum.

Balſamus igitur eſt Externus, vel Internus. Externus habetur in ſignific. general. Internus in ſpeciali.

BARBARVS.

Omnes qui craſſè loquuntur, Barbari vocantur, quales olim habitæ fuerunt omnes nationes præter Græcos. Itaque hi quoque Barbari dicti ſunt, qui non perfecte Græca pronuntiabant, vt Cares populi, quos Homerus vocat βαρβαροφώνους. Vide Strabon. l. 14.

Romani etiam Barbaros vocabant alias à ſe gentes, è quibus nemo recipiebatur in ciuitatem Romanam.

BASIS, βάσις.

Baſis eſt ſolum, quod aliquid ſuſtinet. Sic Cicero vtitur. Sic enim inquit: Statua ablata, baſim tamen in foro manere voluerunt.

In Geometria Baſis Trianguli dicitur Latus, cui crura innituntur.

Baſis Græcis oratoribus eſt concluſio, & tanquam ἐπίλογος μεθοδικὸς exordii. Valent. Erythræus.

In Muſicis Baſis Symphoniæ dicitur vox infima.

BEATITVDO.

Beatitudo eſt commune πρὸς ἕν.

Principaliter Beatitudo eſt bonum ſufficiens, hoc eſt excludens defectum vel indigentiam: eſt bonum completum, id eſt, excludens imperfectionem ſeu diminutionem, eſt bonum vltimum. Excludens itionem & πορείαν, id eſt, deſtinationem ad aliud. *Vltimatū, Tendentiū ordinabilitatè Barb.*

Deinde Beatitudo idem eſt quod felicitas priori ſubordinata, qualis eſt externa, vt εὐτυχία, cui opponitur δυςυχία. *Perfectio naturæ intelligentis, qua fruitur ſummo bono.*

Beatitudo interdum accipitur pro coniunctione cum obiecto perfectiuo externo, vt eſt Deus, vel pro fundamento proximo huius coniunctionis.

Diſtingui etiam poteſt Beatitudo in beatitudiné ſimpliciter & ſecundū quid.

Beatitudo ſimpliciter eſt perfectio ſecunda immediate coniungēs obiecto perfectiuo nobiliſſimo. Secundum quid, eſt perfectio ſecunda coniungens obiecto minus nobili perficienti.

Perfectio ſecunda, dico, ad differentiam primæ. Exprimitur autem ſecunda per hoc, quod eſt bene eſſe: Bene auté eſſe præſupponit bonitatem primam alicuius, cui bene ſit.

Deniq; Beatitudo vel dicit bonum ſolitarium, vel *a* aggregationem omnium bonorum ad beatificabile pertinentium. Sic Boet. 3. de conſolat. Beatitudinem dicit eſſe ſtatum omnium bonorum aggregatione perfectum. *a Complexionem dicit Cicero.*

Priori modo dicitur proprie in Theologia & Ethica, vbi docetur beatitudiné conſiſtere in operatione vel in coniūctione immediata ad ſummum bonū ſeu ſupremum appetibile beatitudiné conſiſtere completiue, in ipſa autem operatione proxime fundamentaliter, id eſt, tanquam in proximo fundamento.

BEATVS.

Beatum eſſe eſt ſumme ſibi bene eſſe. Scotus L. 4. diſt. 49.

Beatitudo (finis ſatians appetitū)
- Obiectiua, Increata, DEVS, obiectum beatum faciens, ad quod percipiendum anima noſtra ordinata eſt.
- Formalis, vt informans, creata, optima hominis operatio
  - Cognitio ſeu viſio DEI.
  - Delectatio ex viſione DEI.

E Scalig. exercit. 307. ſect. 26.

Beatitudo { In ſubiecto, quæ ſubiectum facit beatum, Participata.
Quæ neq; eſt in ſubiecto, neq; ſubiectum vllum. }

Beatus & Felix Ariſtoteli differunt. Nam Sapiens, qui vere eſt beatus, quod rerum cauſas cognoſcat, poteſt eſſe in aliis rebus infelix. Contra, Tyrannus qui felix eſt opibus, non eſt beatus. Ariſtoteli Beatus eſt, εὐδαίμων, Felix εὐτυχὴς, εὐδαιμονία Beatitudo, εὐτυχία, Felicitas.

Sed Platoni etiam Felices opibus aliiſque rebus beati dicuntur. 3. de legib. Filios Regum Perſarum vocat εὐδαίμονας καὶ μακαρίους, id eſt beatos, & addit rationem, quia nullius indigeāt, ἐπιδεεῖς ὄντας οὐδενός. Contra l. 2. de legib. ita ait: Felix ille eſt, εὐτυχὴς, cui contigit in ſenectute, vt ſapientiam aſſequatur veraſq; opiniones. Dat igitur Plato commutatione quadam vocum εὐτυχίαν ſapientiæ, & εὐδαιμονίαν Felicitati. Herodotus quoq; de Corintho florente opibus dixit, l. 3. Κορίνθου τῆς εὐδαίμονος βασιλεύς. Recte igitur Virg.

Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Prudētius accedit his 2. cōtra Symmach.

O felix nimium ſapiens, & ruſticus idem.

Non enim, vt inquit Libauius, exigua pars ſapientiæ pertinet ad agriculturam.

BELLVM.

Bellum eſt à Duello, quod inter duos ſit.

Sic Bis à duis, vel Græco δίς. Sunque hæc Synonyma.

Per duos autem intellige tum duas perſonas, (hęc autem eſt monomachia) tum duas partes.

Ab Hiſtoricis & Politicis pro prælio vel pugna ſeu impugnatione violenta, quę fit gladio & armis, vel pro toto militiæ tempore accipitur.

Improprie pro lucta, certamine & pugna vel reali, quæ eſt inter rationem & affectus ſeu appetitum ſenſitiuum, de qua Ethic. lib. 7. inter carnem & Spiritum, de qua Theolog. ex Epiſt. ad Rom. 7.

(*Bellum cum vitiis, pax cum mortalibus eſto:*
Der Sachen Feindt/deß Manns Freundt.)

Vel inter aliquos diſſidentes ſententiis, πραγματομαχία, vel verbalis, quæ fit verbis, λογομαχία, Picus in l. de Ente: Hic Auicennæ cum Auerroe magna bella pugnata: ſed parua in re diſcordia, Sic dicitur Bellum Theologicum, & Gigantomachia inter Theologos, & inter quæ pugna contradictoria eſt, ea dicuntur diſſidere inter ſe πολέμῳ ἀσπόνδῳ, id eſt, pugna irreconciliabili, quale diſſidium imperiti tribuunt Theologiæ & Philoſophiæ. Bellum dicitur eſſe inter mentem & manum, cum quis aliter ſcribit, quam ſentit, de quo hoc, ἄλλο χείρ, ἄλλο νοῦς. Ex Matthæo Slado.

Proprie ergo pugna ſeu certamen, μάχη, & Bellum, πόλεμος, differunt vt Genus & Species.

Bellum Politice acceptum eſt Iuſtum vel Iniuſtum. Bellum Iuſtum depoſcit authoritatem, legitimam cauſam, intentionem rectam, iuſtum moderamen.

Authoritas eſt Iuris vel Iudicis.

Iuris authoritas interuenit, dum bellare cōcedit ius humanum, naturale, diuinum.

Authoritas iudicis interuenit dum bellum geritur de mandato Principis vel Eccleſiæ.

Princeps intelligatur, qui non habet ſuperiorem, vt Rex, Imperator.

Cauſæ iuſtæ ſunt Defenſio, Correctio, Recuperatio.

Defenſio eſt legum humanarum ac diuinarum, patriæ ac hominum.

Correctio eſt coerctio maleſactorum & iniuriarum, vel eorum, qui hanc negligunt aut iniuſte impediunt. (Ita bellum iuſta pœna eſt.)

Recuperatio eſt iniuſte ablatorum & detentorum.

Intentio recta ex amore procedit DEI, proximi, virtutis, pacis, iuſtitiæ, nō vt moueatur bellū ex ἀτάκτῳ πάθει. Abſit nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, implacatus animus, feritas rebellandi, libido dominandi, Auguſt. l. 22. contra Fauſtum.

Iuſtum moderamen in eo eſt, ne aut innocentes lædantur, aut nocentes plus iuſto; vt etiā promiſſa hoſti ſeruentur.

Bellum (iuſtum) diuiditur in defenſiuū & vindicatiuū. Diſtributiò eſt ex cauſis impulſiuis, nō è finalibus. Nam impulſiua cauſa belli ſuſcipiendi eſt vel defenſio, vel vindicatio neceſſaria & legitima. Sed finis eius eſt pacis publicæ conſeruatio, vel amiſſæ recuperatio. Itaque hæc diſtributio eſſet è Finibus: Bellum eſt pacis Conſeruatiuum (συντηρητικὸν) vel Recuperatiuum, (ἀνακτητικόν.)

BIFORME, Δίμορφον.

Biforme in Phyſicis eſt quod habet duas formas, vt miſtum genus corporum ſeu corporatarum rerum, quod παρὰ φύσιν eſt. Sic Satyri & Panes dicuntur biformes, & ſimilia monſtra.

Bifrons eſt biformis Græcis etiam.

Oratio etiam, tam ſoluta, quam ligata, aliquando biformis dicitur, quod duplex habeat εἶδος.

In Grammatica Mauritiana Biforme Verbum dicitur, quod in vtraq; forma ſeu diatheſi flectitur, vt amo amor, flecto flector. Vniforme ei opponitur, nempe quod in altera tantum flectitur; vt volo, ſedeo, curro, prandeo, loquor.

BILIS *Terminatio.*

In Philoſophia in BILIS ſignificant
- Actiue, impeccabilis, Riſibilis, Spirabilis.
- Paſſiue, Inſolubilis, Viſile apud Scalig. pro viſibile.
- Vtroque modo; vt intelligibilis, ſenſibilis, rationabilis, penetrabilis.

Riſibile Philoſophis Latinis eſt vi ridendi præditum, Græce γελαστικὸν, γελαστὸν vero & γελοῖον ſunt ridiculum, riſum mouens ſeu concitans, & riſu dignum.

Intelligibile, quod habet vim intelligendi, νοητικόν: Quod intelligi poteſt, νοητόν. Sed poſterior ſignificatio eſt frequentior.

Senſile 1. quod habet vim ſentiendi. 2. quod ſenſum mouet, αἰσθητικόν. 3. quod ſub ſenſum cadit, vel quod ex iis, quæ ſentiuntur, hauritur, αἰσθητόν.

Nulla creatura per naturam poteſt eſſe impeccabilis (ἀναμάρτητος) niſi ſit aſſumpta à Suppoſito diuino. Scot.

Rationabile animal pro rationali, & Rationabile pro eo, quod eſt, ratione oſtendi poteſt. Laurentius Valla Latinitatis ſeueriſſim⁹ cenſor cap. 26. l. 6. docet pro eodem accipi Rationabile, Rationale; Exitiabile, exitiale, ſenſile & ſenſibile, hocq; confirmat verſu Lucretii:

Ex inſenſibili ne credas ſenſile gigni.

Et addit, eiuſmodi nomina etiamſi nonnunquam ad actionē referantur, paſſiuę tamen potius ſignificationis eſſe, adeo vt ſenſibile vel ſenſile Lucretii dictū exiſtimet eadem licentia poetica, qua illud Vergilianum, Penetrabile frigus adurens, pro penetrante. Vide defenſionem Iacob. Carpentar. cont. Talæum.

Senſibile actiue acceptum vocant etiam ſenſuale, eiq; opponunt intellectuale. Sic animam ſenſualem & intellectualem dicunt.

B I S dicere.

Bis dicere, & Bis prædicari differunt. Nõ eſt inanis repetitio, ſi idem bis dicitur, ſed ſi idem ſæpius prædicatur. Tum demum eorundem repetitio vituperãda eſt, cum eundem in finem & eodẽ modo aliquid repetitur. Cum autem diuerſum in finem & alio modo idem dicitur, vituperari non poteſt. Verbi gratia, ſi dicam in Topicis ex omnibus cauſarum generibus poſſunt confici probabiles ratiocinationes; & in Sophiſticis ex omnibus quatuor cauſarũ generibus exiſtere fallaces concluſiunculas, non eſt inanis repetitio. Hauenreut. in prolegom. organ.

In diſciplinis tamen per præcepta docendis præſtiterit & artificioſius fuerit generalia generaliter & tantum ſemel docere, poſtea vero in ſpeciebus intelligi. Rami in Lege Reciprocationis.

De ... ribus ... Deli... ſuffici...

B O N V M,

ἀγαθὸν, καλόν.

1. Accipitur Bonum vel Bonitas pro eo, quod cuiq; conueniens eſt, ideoque eſt appetibile. 2. Pro perfecto (vel perfectione) id eſt, eo, cui nihil deeſt, ſiue ſimpliciter, ſiue in certo aliquo genere.

3. Bonum {
- Incommutabile per ſe & ſua natura & eſſentialiter. Summum ſeu primum, quod ex ſe bonum eſt.
- Participatione incõmutabile. Particulare, quædã ſummi boni participatio. Plotin. Enn. 6. l. 7. c. 19. Ἀγαθοειδὲς, imago ſummi boni.

Seu ἀγαθὸν eſt Ipsũ τὸ δέ τι εἶναι, ſeu ὅπερ αὐτὸ αὐτοαγαθόν, vt DEVS eſt ipſum bonum κεχωρισμένον (ſeparatum) ἀνενδεὲς (nõ indigẽs) & prorſus ſimpliciter Bonum, nõ aliquid in aliquo bonum, nõ τόδε ἐν τῷδε.

1. Hoc ab alio non habet rationem Bonitatis, ſed alia propter ipſum dicuntur bona.
2. Hoc nullo alio adiuncto per ſe bono fit melius.

Vel eſt participatum, vt εὐδαιμονία, ἀρετὴ & τάξις, Beatitudo, virtus & ordo ſunt bona hominis.

Baſilius M. προηγούμενον ἀγαθὸν vocat bonum originale, vt iuſtitia originalis & conuerſatio ac copulatio hominis cũ DEO, cui ex aduerſo reſpondet ἐπίκτητον.

Platonici per mentem ἀγαθοειδῆ, imaginem ſummi Boni intelligunt Filium DEI, Diuinitatis ſpeculum; quia qui videt hanc mentem, inquit Paul. Scalig. l. 4. ad amuſſim videt ipſum patrem ac Bonum.

Generalia bona in rebus à Deo factis ſunt {
- Modus.
- Species. c. 1. De Natura mali.
- Ordo.

Bonum {
- Simpliciter, Purus actus ſine admixtione potentiæ; Cuiuſmodi eſt Deus.
- Compoſite, Compoſitum ex ſubiecto & perfectione, vt Homo virtute præditus.

In primo nullo modo malum eſſe poteſt. Secundum mali capax eſt, ſubiecti ratione.

Bonum id quodcunque conueniens eſt {
- Vniuerſale ſeu ſummum, ſeu primum, quod ex ſe bonum eſt.
- Particulare, quædam ſummi Boni participatio. Plotin. Enn. 6. l. 7. c. 19.

Hoc formaliter Bonum eſt. Appetibilitas eſt eius propria affectio.

Bo-

Bonum tripliciter dicitur. 1. Eſt ipſa rei perfectio. Sic acumen viſus eſt bonũ oculi, quia eſt oculi τελειοτης. 2. Res ipſa habens ſuam perfectionem, vt homo humanitate præditus vel ſcientia. 3. Ipſum ſubiectum ἐν ᾧ, quatenus eſt in potentia ad perfectionem, vt anima ad ſcientiam, κόρα oculi ad acumen viſus. Iohan. Scharpius l. 1. de peccato, c. 1. Bonum primo modo ſumptum priuatur per malum. Ideo in tali bono malum eſſe nequit. In ſecũdo malum eſſe poteſt, tolli enim poteſt perfectio, vt viſus tollitur cæcitate.

Bonum eſt cauſa mali ex accidente, non ex ſe, id eſt, omne malum fit à bono per accidens & præter naturæ intentionem. Malum culpæ eſt à libera voluntate Angeli & Hominis. Malum pœnæ à DEO.

Scholiaſtes Epiſtolar. Dionyſ. Areopag. Interdum bonitas non dicitur abſolute, ſed contracte atque participate. Ita Deus eſt ſuper Bonitatem: Interdum intelligitur bonitas incontracta, imparticipata, cum dicitur, Nemo bonus niſi vnus DEVS.

Bonum dicitur in duplici ratione, aut prout terminat motum & deſiderium agentis: ita finis rationem habet: aut prout agentem inclinat ad agendum: Ita competit proceſſui rerum à principio. Albert. Magn. in expoſ. cœleſtis Hierarch.

Bona
- Generalia in rebus à Deo factis
  - Modus
  - Species
  - Ordo
- Specialia, vt Lux, Tenebræ.

1. cap. de natur. Mali Auguſt.

Daniel. 3. in hymno trium puerorum: Etiam lux & tenebræ laudant DEVM, id eſt, eius laudem in bene conſiderantium cordibus pariunt, cap. 16. de Natura Boni aduerſus Manichæos, Auguſt.

Bono opponitur Malum, *quod eſt deſtructio vel ordinis diuini, vel naturæ diuinitus conditæ.* Illud malum culpæ, Hoc malum pœnæ dicitur. Illud malũ turpe, hoc malum inutile vel moleſtum ac inſuaue nocenſq; dicitur.

Turpe.] quod diſcrepat à norma in mentẽ diuina, vel non congruit cum recto iudicio rationis.

Definitio.

Mala (vt nocentia) poſſunt eſſe materialiter bona; quia materia à Deo creata eſt, ideoque res bona. Sic cicuta bona eſt, etſi poſt lapſum noceat homini: quæ tamen & ſacro igni medetur. Idem de aliis venenis iudica.

Bonum quod
- Priuatur per malum.
- Subſternitur malo.
- Agit
  - Per ſe.
  - Per accidens.

Vſus.

Neq; actus, neq; potentia eſt cauſa mali. Bonum eſt actus & potentia. Ergo nullum bonum eſt cauſa mali. (Intellige malum culpæ:) Hæc obiectio eſt apud Thomam Aquinatem contra ſententiam, Quod bonum ſit cauſa mali, quatenus deficiens bonum eſt & agens per accidens. Ea vt ſoluatur, diſtinguendum eſt inter bonũ, quod priuatur, quod ſubſternitur, & quod agit. Cauſa per accidẽs mali nec eſt bonũ, quod priuatur per malum: nec bonũ, quod ſubſternitur malo, de quibus

obiectio: Sed bonum, quod eſt agẽs, hoc nimirum dum introducit vnam formam, priuat aliam. Hoc bonũ deficiens eſt, quatenus in voluntate ſpectatur defectus ante Electionem deficientẽ, qua eligit ſecundum quid bonum, quod eſt ſimpliciter malũ. Dico autem deficiens, quia boni ad deficiendum aptitudo, vt ita dicam (Barbari dicunt, Boni defectibilitas) non eſt ſufficiens cauſa, vt malum ſit in actu, ſed bonum defectum habens in actu.

Bona humana Oratores in Doctrina generis demonſtratiui faciunt Externa, & Interna.

Externa vocant fortunæ, quibus ſubiiciuntur honeſta patria, nobilitas generis, honeſta educatio, honeſtum genus vitæ, diuitiæ, amplitudo & gloria, Honor, gratia, authoritas, amicorũ multitudo & præſtantium copia, liberorũ felicitas & multitudo, felix coniugiũ, libertas, placidus ex hac vita exitus, caſus, qui poſt mortem ſequuntur, & ſimilia.

Interna bona nominant Bona Naturæ, quæ ſunt partim corporis, partim animi.

Corporis bona ſunt bona valetudo, formę dignitas, vires corporis & robur, vigor in ſingulis ætatibus, vegeta ſenectus, multi ætatis anni, ſexus ratio, agilitas membrorum, induſtria in equitando, currendo, luctando, & ſimilibus corporis exercitiis.

Animi vero bona partim ſunt *διανοητικά*, partim *προαιρετικά*, partim *παθητικά*.

Διανοητικὰ ſunt, quæ in mente ſunt collocata, vt præſtantia ingenij, rectitudo iudicij, firmitas memoriæ, doctrina, prudentia, ſapientia.

Προαιρετικὰ ſunt virtutes, quarum enumeratio & catalogus commodiſſime ex Decalogo ſumitur.

Παθητικὰ ſunt affectus heroici; vt vis miſericordiæ, *φιλοστοργία* erga coniugẽ, liberos, parentes & propinquos, zelus.

Eodem prorſus modo mala, ex quibus vituperatio ſȷumitur, diſcerni poſſunt: Contrariorum enim eadem eſt ratio.

Bona cum gradibus ipſorum conſiderantur 1. Singula, vel Vniuerſa. 2. In ſe vel comparate.

Vſus diſtinctionis.

Res poſſunt dupliciter conſiderari. Aut *ἁπλῶς*, vt ſunt in ſua natura: 2. Aut *συγκριτικῶς* per comparationem ad finem vniuerſi. Si priori modo conſideretur, ita quidem bona eſt à bono, vt tamen poſſit eſſe melior. Sin ſecundo modo, id eſt, collatione ad finem, *τῦ παντὸς*, quod eſt bonum (vt in exercitu) non æqualiter ab omnibus participatum nõ potuit quid melius fieri: Sicut ſonus mediocris ſeu acutus eſt quidem melior; quam grauis, ſed tamen harmoniam faciunt ſi coniungantur hi ſoni: in qua ſi vnus grauior vel acutior efficeretur, fieret diſſonantia. Similiter ſi res inferior in Vniuerſo fieret æqualis ſuperiori, licet ea in ſeſe melior eſſet, fieret tamen diſſonantia in toto ſyſtemate ſeu vniuerſo, & quia vt dicitur à Philoſopho in Ethicis bonum Vniuerſitatis, Collegij, vel gentis melius eſt bono hominis, vt vniuerſum eſſet optimum, ſecundum regulam menſuramque ſui finis, fecit Deus res quaſdam, quæ aliis bonitate eſſent inferiores. Vnde Auguſtinus: *Bona* ſunt, quæ condidit Deus, etiam *ſingula, ſimul autem vniuerſa valde* bona. [illegible]ed obiectionem refundẽdam vtilia hęc ſunt ſequentem. Deus aut meliora facere nequiit his, quę fecit, & ita eſt Impotens ſeu potius non omnipotens: Aut neſciuit, & ita ignorantia in eum quædam cadit: Aut noluit, & ita inuidus eſt. Hæc autem omnia ſunt à Deo remotiſſima. Ergo vnumquodq; fecit optimum.

Non eſt [illegible] uidia, ſi [illegible] us non [illegible] rebus [illegible] quorum [illegible] tentia [illegible] ratione [illegible] capax.

Reſp.

Reſp. Optimi non eſt optima facere ſingula, ſed vniuerſa ſimul meliora, cum bonum omniũ vnum ſit melius quam vnius.

Vnumquodque tamen facit bonum, vt poteſt fieri pro capacitate materiæ vel potentiæ, quæ iniacet in opere Dei, licet non præiaceat (vt loquitur Albert. M.) ſicut dicit Philoſophus, optimum coriarium eſſe, qui facit ex quolibet dato corio meliorẽ calceum, qui quidem poteſt fieri. Sed diuerſa diſpoſitio materiæ eſt ab ipſo vt ab agente omne bonum vniuerſi. Solutio hæc eſt Alberti. Obiicitur etiam: Melior fuiſſet natura hominis, ſi talem fecisset Deus, quæ nec mori, nec peccare potuiſſet, Auguſt. Reſpondet hic Albertus Auguſtinum intellexiſſe meliorem futuram fuiſſe hominis naturam in ſe quidem, ſed non quoad finem vniuerſi.

Bonum & Malum cadunt ſub Actionem & cognitionem, ſed alia atq; alia ratione. Sub actionem [a] prout re ipſa ſunt, & ea ratione bonum & malum proprie appellantur. Sub cognitionem, [b] quatenus animo concipiuntur. Zabar. l. 1. de Natur. Log. c. 13.

[a] *Secũdum eſſe reale.*

[b] *Secũdum eſſe cognitum.*

Bonum
- Naturale
  - Ἀρχέτυπον, DEVS, omnis boni fons.
  - ἔκτυπον
    - Vtile, quod iuuat conſeruationem naturæ.
    - Suaue, quod cõgruit cum aliqua naturali appetitione, vt cum bibens in ſiti delectatur potu.
- Morale
  - Ἀρχέτυπον, ſeu Diuinum, vt DEVS, ſapientia æterna & immota in DEO, ordinans recta & ſanciens diſcrimen inter recta & non recta, & voluntas Dei ſemper volens recta.
  - ἔκτυπον, vt humanum, actio, motus, habitus congruẽs cum æterna & immota Dei ſapientia, patefacta in lege Diuina, quæ & in creatione indita eſt mentibus hominum, & poſtea voce diuina promulgata; ſeu congruens cum recto iudicio rationis. Hoc enim congruit cum norma in mente diuina.

Sic Lex ἀρχέτυπος & prima ſeu πρῶτον νόμιμον Empedoclis eſt ipſe DEVS, ordinans omnia in hominum mentibus & in tota natura.

BONITAS.

Bonitas aut οὐσία eſt, aut accidens. οὐσία vt DEVS, αὐτοάγαθον, Bonum ſimpliciſſime ipſum. Accidens, vt Qualitas. Bonitas creaturis data eſt qualitas, quę admittit ἄνεσιν καὶ ἐπίτασιν, id eſt, magis & minus, non autem οὐσία, quæ magis & minus reſpuit.

Bonitas, quæ eſt eſſentia ſeu bonum entitatis, nõ eſt in aliquo aliquid, nec eſt vllius particeps contrarii.

Bonitas, quæ eſt qualitas, eſt in aliquo vt Bono, & cõtrarium habet malum. Priuatio boni fundatur in aliquo bono.

Sic Scaliger: Bonum Entitatis non habet contrarium: eſt enim eadem cum ipſa entitate: omne igitur Ens Bonum eſt, quatenus Ens.

Bonũ tranſcendẽs ſeu Entitatiuum.

Bonitas eſt Independens, DEVS, vel Dependens, participata. Illa perfecte

& ſimpliciter bonum dicitur; Cuius proprium eſt etiam malis dextre beneque vti, omniaque in orbem & τάξιν perfectæ iuſtitiæ redigere.

Bonum independens eſt αὐταρκὴς, id eſt, aliud extra ſe bonum non quærens, ſed in ſe ipſo acquieſcēs perfectiſſime.

De Bono Dependente eſt illud: Creatum Bonū eſt permutabile malo, quod (malum) ſine bono ſubſiſtere nequit.

Bonitas etiam accipitur à Philoſophis pro perfectione, Bonum pro perfecto, id eſt, eo cui nihil deeſt, ſiue ſimpliciter, ſiue in certo aliquo genere.

Bonitas actus boni quatenus bonum,
- Vera, qua Ens reuera bonū eſt, vt videtur,
  - Abſoluta, per quam Ens in ſe eſt bonum ſine reſpectu ad aliud
    - Increata, indefinite perfecta, conuenientia Dei indeterminata cum ſua natura.
    - Creata
      - Naturalis.
      - Moralis
        - Habitualis.
        - Actualis.
      - Artificialis.
  - Reſpectiua
    - Honeſtas.
    - Vtilitas.
    - Iucunditas.
- Apparens, qualitas imaginaria, qua Ens videtur bonum, quod reuera bonum non eſt.

Creata] Conuenientia limitata creaturæ cum Deo: ſeu imago Bonitatis Diuinæ per participationem creaturæ impreſſa.

Naturalis] Conueniētia Entis cum regula creationis & naturæ generantis: Alio nomine Bonitas eſſendi, integritas naturalis, vt Sanitas, Bonitas ingenii, pulcritudo.

Moralis] Conuenientia Entis cum lege Morali.

Habitualis] Virtus moralis.

Actualis] quæ eſt in proba actione.

Artificialis] Conuenientia Entis cum regula artis.

Reſpectiua] Per quam Ens extra ſe bonum eſt.

Honeſtas] Bonitas Moralis, per quam Ens apud alios honorem & laudem meretur ſibi vel aliis.

Vtilitas] Bonitas, per quam Ens ad aliud eſt vtile ſeu commodum ſibi vel aliis.

Iucunditas] Bonitas, per quam Ens voluptatem parit ſibi vel aliis.

Bonitas
- Prima, Naturalis, nulli innitens, οὐσιώδης.
- Secunda, Acceſſoria, quæ ſine illo ſtare nequit.

Bonitas alia eſt rei, quam habet cum primum eſt, Naturalis hæc bonitas, quæ eſſe indiuidue inſequitur, & eſt fundamentum ac baſis reliquarum bonitatum: de hac eſt Axioma: Vnumquodque quod eſt, eatenus eſt bonum, quatenus eſt. Alia huic adueniens, quæ eam perficit & exornat. Aliud bonum eſt Humanitas, qua homo eſt homo: aliud bonum eſt ſapien-

tia, qua non iam homo eſt, & qua non fit homo, ſed qua homo ſapiens euadit, ſicut & hæc aliud & illa aliud ens eſt & dicitur.

Sicut ergo omnia appetunt eſſe, ſic etiam omnia appetunt bonum, & viciſſim: & primo quidem appetunt eam bonitatem, quæ eſſe naturale conſequitur; deinde alias ἐπιγινομένας, quia prima illa eis non ſufficit, cum requiratur ad bene eſſe.

BONVM ET ÆQVVM.

Bonum & æquum ab antiquis Politicis ſimul vſurpantur ſeu coniunguntur, vel κατὰ συνωνυμίαν ſeu ἐκ παραλλήλων, vel vt differant, ita vt bonum nos, æquum ſpectet alios, (quod non placet)

Eſt autem Bonum & Æquum ius oppoſitum vel duriori, vel iniquitati, quod patet ex hoc Terentii in Adelph. Num ipſe durus es præter æquum & bonum. Ius non illud quidem lege comprehenſum ſeu legitimum, vt vocat Ariſtoteles, ſed legitimi iuris quædam emendatio, ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου, mitigatio quædam iuris, in eius qui iudicat conſcientia & prudentia poſita. Siquidem cum Lex poſita ſit in vniuerſum, ſint autem quædam, de quibus vniuerſim caueri non poteſt: Lex tamen nihiloſecius καθόλου loquitur neceſſario, tametſi id prorſus recte fieri non queat. Sed videlicet Lex id, quod plerumque verum eſt, amplectitur, errati ipſa ſui conſcia: quanquam id non legis, aut legislatoris, ſed reiipſius peccatum eſt. Sic enim natura comparatum eſt, vt omnia quæ aguntur, legis preſcripto conſtitui non poſſint. Hanc iuris ſcripti emendationem bonum & æquũ, & ἐπιεικὲς δίκαιον vocatur (Ariſt. 5 Ethic.) ius autem ſcriptum ἀκριβοδίκαιον, h. e. ſummum, exactius, rigidius.

Bonum & æquum non ex vi verborum, ſed ex interpretatione & voluntate ſcriptorum eſt.

Verbi tamen etiam nonnunquam *laqueo capitur æquitas*, nempe cum aucupamur eam non ex ſcriptoris ſententia, ſed ex verbis ſcripti. Ioh. Tislin. in commen. pro A. Cecinna.

Æquitas in 1. Agraria animi moderationem & ſimplicem apertamque bonitatem ſignificat. Petr. Ramus.

Cum veteres dicebant, Cui Bono, Vtile intelligebant.

BONVS DOLVS.

Dolus bonus in Politicis ſolertia quædam eſt laudabilis, qua hoſtes maxime decipiuntur, & amici plurimum iuuantur. Strategemata hæc ſunt. Scaliger vocat verſutias, id eſt, calliditates imperatorias. Alii vocant calida & callida conſilia, ac referuntur ad Prudentiam obliquam. Vid. Lipſ. l. 5. Pol. c. 17. Petr. Mart. Claſſ. 4. Loc. Comm. c. 16. Zuinger. vol. 7. Theatr. l. 3.

In Medicina bonus dolus eſt, cum Medicus reluctantem ægrum & inuitum, nihilque tale cogitantem vel ſecat, vel vrit, vel purgat, vel quid aliud agit. In Theſibus Politico-Medic. Frid. Pierii.

Opponitur dolo bono dolus malus, quo pertinet adulteratio mercium, & crimen ſtellionatus, de quo Lex eſt Plat. l. 11. de Leg. manans ex fonte naturalis iuris, qui eſt ſine dolo bene agier & ſine fraudatione, &c. Lex longiuſcula videatur in Platone.

Dolus malus ē malitia cum ſimulatione pronitatis & boni viri.

BENE.

Bene accipitur Generaliter & Specialiter. Generaliter, vt bene habere dicatur, qui honeſtus eſt, qui pulcer eſt, qui bene valet. Specialiter, vt ſit idem, quod Beate, vt, O quã bene habet ille, id eſt, quam beatus eſt. Conrad. Pellican. in Paraphraſ. Pſalter. Bene pro valde, vt bene longa oratio ex aliis notum eſt. εὖ ἔχειν καλῶς ἔχειν.

Bene viuere interdum eſt Beate viuere,

honeſte ſeu cum virtute viuere. In Plat 1. Alcib. ἐυδαίμονες dicuntur ἒυ πράττοντες. & 4. Pol. μακάριος & εὐδαίμων dicitur εὖ ζῶν. Interdum eſt luxurioſe voluptarieue viuere, & ita opponitur beatæ vitæ. Sic accepit Cic. 1. de fin. cum ait: Hos aſotos bene quidem viuere, at beate nunquam dixerim. Sic Franciſc. Syluius in comm. pro Rege Deiot. Bene viuere eſt *honeſte viuere*, iucunde & feliciter.

BREVE.

Breue aut eſt ſimpliciter, aut comparate.

Simpliciter, vt cum dico, aliorum animantium vita breuis eſt, aliorum longa.

Comparate, vt cum ait Hieronymus l. 2. in Ierem. Laudante Trithemio: *Nihil longum, quod finem habet; æternitati comparatum omne tempus breue eſt.*

In Geometria Linea breuis etiam longitudo eſt, & dicitur à Ramo in Geom. magnitudo longa.

Alias breue reſpectum habet ad longum, teſte etiam Scaligero.

In Oratione ſpectat modo verba, modo res.

BVXEVM.

Buxeum (πυξινὸν) eſt ex buxo factum, vt frumentaceum, quod ex frumento factum eſt, aliud eſt frumentarium.

Buxeus (πυξοειδὴς) color eſt, qui imitatur colorem buxi. Eſtq; dilutior luteo, qui eſt auroræ, & oui vitelli. Naſo:

Pallidus buxo corpus amantis erat,

(Quia à pallido buxi color non multum abeſt.) Scaliger eum ponit inter colores, qui poſt flauum ad fuſcedinem vertunt. Ex. 325. ſ. 12.

LITERA C.

CABALA.

IN ſpecie ſignificat antiquam quandam traditionem ſeu doctrinam Hebræorum per ſucceſſionem propagatam & receptam, continentem abditum ſenſum elogiorum Dei, doctrinam ſecretiorum DEI, legis diuinæ myſteriorum.

Generatim ſignificat quamq; ſcientiam ſecretã ſeu rei ſecretæ & myſticæ, qualis eſt ea, quæ de virtutibus rerum ſuperiorum, quæ ſunt ſupra Lunam, quę eſt pars Magiæ Naturalis ſuprema. Itaque quodq; ἐπιςητὸν, ꝙ occulta via alicunde habetur, dicitur haberi per Cabalam. Origenes author eſt Moyſi ſpeciatim (huiuſq; ſimilibus Prophetis) & ab eo 70. ſapientibus cõſiliariis, ſeu ſenioribus à Moſe electis ex præcepto Domini reuelatam & intimatam, quos vocant Hebræi Sanedrim. Eſdræ tempore Synagogæ fuerunt myſteria Cabalæ in 70. libros redacta.

Cabaliſtæ dicuntur ab Hieronymo Magiſtri, per excellentiam. Explicant Biblia analogice, Legem non litteraliter, ſed myſtice. Sic Picus in Apolog. Sciendum duplicem accepiſſe legem Moyſen in monte, Litteralem & Spiritualem: illam ſcripſiſſe, & ex præcepto Dei populo communicaſſe. De hac

vero

vero ei mandatum ne ſcriberet ipſam, ſed ſapientibus ſolum, qui erant 70. communicaret, quos idem Moyſes ex præcepto Dei elegerat ad cuſtodiendam Legem; eiſque itidem præciperet ne eam ſcriberent, ſed ſucceſſoribus ſuis viua voce reuelarent: tum & illi aliis, & ſic ordine perpetuo. Ex quo modo tradendi iſtam ſcientiam, per ſucceſſiuam ſcilicet receptionem vnius ab altero, dicta eſt ipſa ſcientia, ſcientia Cabalæ, hoc eſt, Scientia receptionis, quia idem ſignificat Cabala apud Hebræos, quod apud nos receptio. Fuerunt aũt poſtea hæc myſteria literis mandata. Idem in Orat. Cabala Hebræorum Latinis eſt receptio, quod illam doctrinam nõ per literarum monumenta, ſed ordinariis reuelationum ſucceſſionibus alter ab altero quaſi hęreditario iure reciperet. Verum poſtquam Hebræi à Babylonica captiuitate reſtituti per Cyrum, & ſub Zorobabel inſtaurato templo ad reparandam Legem animum appulerunt; Eſdras tunc Eccleſiæ præfectus poſt emendatum Moyſeos librum cum plane cognoſceret per exſilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Iſraeliticæ, inſtitutũ a maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ ſeruari non poſſe, futurumq; vt ſibi diuinitus inducta cœleſtis doctrinæ arcana perirent; quorum commentariis non intercedentibus durare diu memoria non poterat, conſtituit, vt conuocatis, qui tunc ſupererant, ſapientibus, afferret vnuſquiſque in medium, quæ de Myſteriis Legis memoriter tenebat, adhibitiſq; notariis in 70. volumina (tot enim ferè in ſynedrio ſapientes) redigerentur. Hactenus Picus.

Iudæi ſecretiores & acroamaticas diſciplinas, quas Cabaliſticas vocant, gentibus non circumciſis manifeſtari nefas eſſe ducebant.

CADERE.

Cadere 1. proprie dicimus moueri deorſum naturaliter ſecundum graue, corpora naturalia cadunt, vt Lapis cadit, vt qui feratur motu grauitatis naturali.

2. Hoc verbum tranſlatum eſt ad res corpore carentes, ac id vſurpatur, quoties aliquid aliter aut eſſet, aut eueniret, quam aut prius erat, aut ſperabatur, vt cadere ſpe, excidere memoria, cadere cauſa. Verba excidere ab ore dicuntur apud Homerum. Sic à mente quoque cadere dici poſſunt. Scal. l. 4. de cauſ. Lat. ling. cap. 8.

Apud Virgilium in Bucol. duas ſimul habet ſignificationes; *Alba liguſtra cadunt*, id eſt, cadunt, & neglecta pereunt. Nicod. Friſchlin.

Aliquando Grammaticis cadere in aliquod eſt terminari in aliquid; vt hæc dictio cadit in vocalem longam, id eſt, terminatur vocali longa.

Cadere ſub aliquid Philoſophis nonnunquam eſt obiici vel ſubiici alicui. Hoc non cadit ſub Scientiam, ſub ſenſum, id eſt, non ſubiicitur ſeu obiicitur ſenſui.

CASVS,

Πτῶσις.

Caſus duo ſignificat.

1. Effectum caſualem, hoc eſt eum, qui raro contingit & per accidens, & præter opinionem vel intentionem. Coniungitur effectui per ſe alicuius cauſæ, vt quod fodiens terram inuenit theſaurum.

Caſus fortuitus eſſe dicitur, quod prætereunte Petro lapis cadit, quia fuit præter intentionem & lapidis cadentis, & hominis prætereuntis, & cauſæ generantis lapidem, quæ hunc ad centrum mouebat.

Sic Scaliger, Caſus voce largius cum recto quoque communicatâ videamus, quot & qui ſint.

Logici etiam Caſus eſt τῇ σχέσει. Itaque Scaliger Caſum (in Grammatica arte) appelles ait illam Terminatam mutationem exemplo Ariſtotelis (in organica doctrina) τῇ πτώσει διαφέρειν τὰ παρώνυμα τῶν πρωτοτύπων, caſu differre paronyma ſeu denominata à primis (denominantibus). Sed ſic Perionius l. 2. Dial. Ariſtoteles Coniugatis Caſus ſubiicit. Caſus autem vocat ſola illa, quæ Grammatici Aduerbia nominant; vt fortiter, prudenter, & quæ generis ſunt eiuſdem. Ita fit, vt Caſus inter ſe coniugata non ſint, quod non eodem iugo quaſi coerceantur: coniuncta autem cum aliis coniugata eſunt. Nam & Fortiter Fortitudini coniunctũ eſt, & prudenter prudẽtiæ. Hæc Perionius.

Verum Cicero vno Coniugatorum loco & ipſa, & Caſus complectitur, id quod ipſius in coniugatis exempla declarât, vt Sapiens, Sapienter, Sapientia. Nam cum aduerbia numeret in Coniugatis, in caſibus autem Ariſtoteles ſola aduerbia ducat, efficitur vt à Cicerone hi duo loci in vnum concludantur. Cœlius Secund. in Comment. pag. 204.

Vltimo obſeruatione dignum ab Ariſtotele non ſolum Aduerbia, vt Sapienter, ſapientius, ſapientiſſime, caſus vocari, ſed etiam eos, quos caſus nominum in libro de Interpretatione vocat, vt Sapientis, Sapienti, Sapientem, Sapiente. Id. Cœlius Secund. loco eodem. Vid. Ariſtot. Top. 5. cap. 4.

Coniugata
- Nomina, Iuſta, iuſtus, iuſtitia.
- Caſus, id eſt, aduerbia cum nominibus, & caſus nominum
  - Iuſte cum Iuſtitia.
  - Iuſte Iuſtus.
  - Iuſti, iuſto, iuſtum.

Caſus
- *Grammatice* pro variatione terminationis nominis, vt Sapiens & Sapientiæ. Sic & Subſtantiuum nomen & adiectiuum variant caſu.
- *Logice* pro variatione nominis & ſignificationis ſimul ſeu nominis, quæ ſignificationem nonnihil variat. Sic caſu differunt Somnus & dormiens; virtus & honeſtus; Sapiens & ſapientia.
- *Phyſice* pro
  - Cauſa per accidens.
  - Euentu Caſuali.
- *Mathematice* pro Specie ſeu modo expoſitionis vel delineationis ſeu conſtructionis, qui varius eſt.
- Politice pro ſpecie facti.

Sic C.Daſypod. in Protheor.Matth. Caſus oſtendit varios modos delineationis & diuerſitatem poſitionis, quando aut puncta, aut lineæ, aut ſuperficies, aut corpora alio atq; alio modo tranſponuntur. Idem. Omnis varietas caſus maxime conſpicitur in delineationibus. Vocatur caſus quaſi dicas delineationis varia poſitio.

Ramus in Schol.Matth.vocat Speciem.

C A D V C V M.

In Phyſicis Res Caducæ ſunt res fluxæ & corruptioni obnoxiæ, cuiuſmodi ſunt fere ſublunares, vt Flos caducus. Et Morbus Herculeus caducus dicitur: (qui alias Epilepſia) ſic dictus, quia correpti hoc Morbo concidunt & torquentur læſis atque interceptis ſenſibus.

In Ethicis Bona caduca diſſeparantur à perpetuis.

In Politicis caducæ hæreditates dicebantur, cum nemo erat, qui iure eas adire poſſet, & vel ad ærarium, vel ad fiſcum deuoluebantur, aut à potentioribus occupabantur. Caducæ forte dictæ, quia cadebant à certo hærede. Vide Franciſc. Matuantium in 10. Philip. Cicer.

Caducæ hæreditates quæ tam adeuntur cum, non eſt, qui eas adeat.

C A L O R.

Calor:
- Proprie dictus; Actualis qualitas prima tactilis, per quam corpus eſt calidum, aliaque calefacit. Platoni interdum dicitur Ignis.
- Improprie dictus, Virtualis vis ſeu potentia naturalis producendi calorem. Hic tactu per ſe deprehendi nequit.

De vtro intelligendum ſit, quod Platonicus dicit (M.Ficin.) Caloris in Planetis vbi plus eſt, ibi lumen eſt efficacius & oculis manifeſtius: vbi humor abundat, ibi lumen eſt minus efficax, & albedinis inſtar ſpargit, & oculis minus ſe offert, inter Philoſophos diſputatur.

In viuente calor eſt duplex. 1. Elementaris, qui eſt calor Temperaturæ ſeu Miſtionis. 2. Vitalis, qui inſequitur animam. Hoc Struthiocameli ventriculus deuoratum metallum concoquere & in nutrimentum conuertere ſcribitur. Hic calor ſeminibus inditus habet vim generandi animal. Sic Ariſt. diſtinguit inter Calorem Animalem, quem & cœleſtem & prolificum vocat; & elementarem, quem appellat igneum, & facit deſtructiuum in 2. de ortu animal. cap. 3.

Zabarella ſtatuit in viuente vnum eſſe numero calorem (Elementarem & vitalem) ex duobus conflatum, & à duobus principiis pendentem, nempe ab elemento calido, & anima ſeu virtute vitali (quæ cœlo proportione reſpondet) Lib. de cœleſti calore c. 11.

Iohanni Grammatico Calor in miſtis eſt qualitas: in igne Subſtantia. Sed alii philoſophi non concedunt poſſe eandem rem in hoc eſſe accidens, in illo ſubſtantiam. *Quod*, inquiunt, *ſecundum propriam naturam eſt accidens, id non poteſt non eandem conditionem eundemq; modum Eſſendi ſeruare.* Vide Zabar. l. 2. de rer. materia prima. cap. 20. *Axioma Philoſophicum.*

Calefactiuum & *Calefaciens* differunt. Illud virtutis eſt, hoc actus: id eſt, calefactiuũ eſt quod poteſt calefacere, quod habet potentiam (actiuam) calefaciendi. Calefaciens, quod calidum facit; itaq; ad calefactum refertur.

Calefaciens:
- Virtuale, Sol.
- Potentiale, Piper.
- Actuale, Ignis.

Mercal. l. 3. de febrium cauſis.

CALIDVM.

Veteres cum Medici, tum Philoſophi de *Calido innato*, alias tanquam de ſubſtantia, alias tanquam de qualitate loquuntur: Sæpe tantum ipſum intelligunt calorem, ipſam θερμότητα, quia ſubſtantia corporea nihil agit ſine inſtrumento vt dixit Ariſtoteles. Ignis agit non qua ignis, ſed qua calidus. Interdum ſubiectum in quo inhæret cõplectuntur. Ita Fernelius calidum natiuum dicit eſſe corpus ætheriũ (quod non puto verum eſſe ἁπλῶς intellectum.) Hæret autem calor ille in corpore quodam vaporoſo, tenui, aerio, quem *Spiritum* appellant. Materia igitur eſt ſpiritus. Qualitas ſeu forma eſt calor inhærens. Elicitur hic vapor ex ſucco quodam aerio & ſubpingui, verũ alias puriori, alias impuriori. Ioach. Curæus l. 2. de ſenſu & ſenſibilib. ca. 31. Calori fomentum pſtat ſeu ſuppeditat pabulũ humidũ primigenium. Ex eo enim elicitur quidam viſcidus & viuidus vapor, cui calor, vitæ dux & omniũ functionum, quaſi primus opifex, inhæret. Quem calorem barbari vocant complexionalẽ. Is non corrumpit, nõ comburit, ſed maturat & concoquit. Ideo Ariſtoteles negat eum eſſe igneũ, aut eſſe quid ab igne effluens vel propagatum, ſed vult eum ad calorẽ cœleſtẽ blandum, ſalutarem & ſuauẽ eſſe (vt reuera eſt,) & habere analogiã, hoc eſt, ſimilẽ eſſe calori, qui in puriſſimo & luci diſſimo aere in regione & tempore anni temperatus à motu & lumine accenditur: Etſi interim ſit Elemẽtaris. Puto enim falſum eſſe prorſus nullã habere cognationẽ cum Elemẽtis. Vide 2. Curę. de ſenſib. cap. 29.

Θερμότης { ἔμφυτος, γόνιμος, οἰκεῖα, Galen. Ariſt. Theophraſt. / ἐπίκτητος.

Id eſt, Calor eſt Naturalis vel aduentitius. Simplic. in prædic. quæſt. 62. Aduentitius etiam vocatur extraneus ab Auer. Meteorol. 4. Calor extraneus naturalem poteſt corrumpere.

Ariſtoteles ait calida quæ ſunt, aut calorẽ externũ continent, aut propriũ, de partib. animal. l. 1. c. 2. Id. cap. 1. ait: Calidũ aliud eſſe per ſe, aliud per accidẽs: aliud potentia, aliud actu: & aliud tale, vt tactum amplius calefaciat, aliud quod flammam excitet atq; igniat.

Parmenides cum facit duo rerum principia, calidum & frigidum: hæc ὑποθετικῶς intelligere videtur, id eſt, per calidum ignem, per frigidum terram.

Calidum { Simpliciter. / Κατά τι ſeu moderate. Sic dicitur à nonnullis ouorum eſſe calida natura, cum oua temperata potius ſint: ſeu ad frigiditatem nonnihil declinent.

CALX.

Calx generali eoq; Chymico ſignificatu eſt puluis quilibet per ablationem ſuperuacuę humiditatis in partes tenuiſſimas & quaſi impalpabiles comminutus.

Comprehendit igitur ſub ſe calcem proprie dictam.

CAMBIVM.

Cambium eſt humor, in quem verſus eſt ſanguis, partim ad alendum corpus, partim ad faciendum ſemen. A verbo κάμπτω, id eſt, flecto, vel à Latino Cãbio, id eſt, permuto.

Explicatio.

Vſitate numerantur tres Coctiones. Prima incoatur in ore, exercetur in ventriculo, abſoluitur in inteſtinis, quando Chylus emittitur ex ventriculo in inteſtina. Secunda incoatur in venis

Læſo numine quo memora cauſas mihi Muſa,

Lege retro,& habebis Virg. 8. verſ. 1. Æn.

Muſa mihi cauſas memora, quo numine læſo.

Secundo fiunt Sothadea in ſenſu vel eodem, vel diuerſo. Eodem, vt:

Atlas Chriſtus ego cœli hoſtes exſuperaui.

Item:

Ieſus Chriſtus ego en Dux hoſtes exſuperaui.

Diuerſo:

Donet munere mel nō fel pax candida nobis.

Verte, habebis contrarium ſenſum:

Nobis candida pax fel nō mel munere donet.

Ex hac diſtinctione fit Cancrinorum diſpoſitio.

1. Idem carmē hexametrum retro menſuratur,& fit rurſus Hexamet. vt:

Damna tibi ſatan fabricās eſt peßimus hoſtis:

Verte:

Hoſtis peßimus eſt fabricans ſatan tibi damna.

2. Directum Hexametrum conficitur, quod relegendo fit pentametrum. Sic Rabanus:

Es placida ſuperis crux, huic es nauita mundo,

Verte, habebis pentametrum:

Mundo nauita es huic, crux ſuperis placida es.

Adam primus homo crux omni poſteritati:

Verte:

Poſteritati omni crux homo primus Adam.

Talis verſus & hic eſt, qui in turri Vltraiectenſi deſcriptus eſt à lateribus Caini & Abeli, marmore inciſi. Abel ſic loquitur,

Sacrum pingue dabo, nec macrum ſacrificabo.

Cain vero retro legit inuertens ordinem, vt nequam:

Sacrificabo macrum, nec dabo pingue ſacrum.

Sothadeum elegiacum hexaſtichon.

Metra ſcripta duo nunc vno concelebrabo

Patrem noſtro mihi, non Papam vituperabo,

Retro ſcripta lego, quod labris diſsimulabo.

Habes melos hexaſtichon

Hic lector in metris tribus,

Dimenſus hæc ſolum retro

Carebis vnico pede,

Senſusq; fit contrarius.

Sed redeo ad Hexametrum. Eius exemplum hoc quoque:

Aprilis ſatq; [illegible] Aprilis,

Aprilis lumen tibi det, te ditet Aprilis.

3. Elegiacum metrum conficitur ita, vt ex Pentametro fiat Hexametrum, & contra, vt:

Præcipiti modo quod decurrit tramite flumen,

Tempore conſumptum iam cito deficiet.

Verte:

Deficiet cito iam conſumptū tempore flumē,

Tramite decurrit quod modo præcipiti.

Pentaſtichon Cancrinum:

Cuncti potens tibi dat diuinum credito corpus,

Pectore purgato tu modo ſuſcipias.

Magnificet tua Mens bis Nati munera tanta,

Carmine Phœbeo laus pia proueniat.

Aſſociat cibus hic mortales (enthea narrant

Biblia) delectis pol puro Cælicolis.

Deficias male ne ſpectatis vtere ferclis,

Pectora confirmo Daps ſacra lætitiæ.

Diuitias tibi non maiores Dædala mundi

Machina præbebit, me rogo ſuſcipias.

Et hoc:

Notitiam bene ſi mundi vis huius habere,

Tempus Muſarum da breue carminibus.

4. Si vis, vt cum dimenſione retrograda fiat contrarius ſenſus (quod magnum artificium eſt) neceſſe eſt, vt negationes appoſite adhibeas. Exempli cauſa:

Sunt ſacra, non mala ſunt Doctoris dogmata noſtri,

Dilige, ne ſpernas, eſt bonus, haut malus eſt.

Tales ſunt hi Poetæ Laureati Henrici Bebelij, qui floruit ſuperiore ſeculo:

Lex bona, non mala vis, ſapiens, non ſtultus abundans

Anteferēdus erit, hoc meritū, haut fauor eſt.

Retrogredere ſic:

Eſt fauor, haut meritum hoc, erit anteferendus abundans

Stultus, non ſapiens, vis mala, non bona lex.

Eiuſmodi eſt hoc epigramma de libero quodam ἐυλικῷ, quem vocarunt:

Eximii liber eſt fructus, nec formula pacis

Publica durabit tempus in exiguum.

CAPACITAS,
Aptitudo.

Capacitas eſt potentia recipiendi aliquid, vt capacitas materiæ, reſpectu huius quantitatis, eſt potentia δεκτικὴ, id eſt receptiua huius quantitatis, ita vt illius: Vnde Liberum arbitrium dicitur capax gratiæ. Oppoſ. Ineptitudo & Incapacitas Scholaſticorum. Non capax idem ineptum eſt.

Capacitas vel potentia obedientialis ad aliquos actus vel effectus, vel receptionem alicuius naturali capacitati ſæpe opponitur, vt: cum recipimus aliquid ſupernaturaliter, ponitur capacitas obedientialis. Itaque capacitas vel potentia creaturæ eſt vel naturalis ad proprias operationes vel motus. Actiua, vel Paſſiua, vel Obedientia ad ea, quæ à Deo recipit.

Capacitas
- Abſoluta, ἐπιτηδειότης τῆς ἐνεργείας, eſſentialis agendi, vt in homine potentia ſeu principium internum volendi. Remota.
- Determinata & accidentalis, vt bene vel male agendi. Propinqua.
- Obedientialis, non reſiſtens (Barb. non Reſiſtitiua) παθητικὴ magis.

Capacitas Mundi eſt Fonſecæ, quod aliis ſpatium extenſiuum.

Axiomata Biel lib. 4. diſt 5. quæſt. vn.

Capacitas ſequitur naturam ſpecificam. Eadem igitur eſt capacitas omnium humanarum naturarum, cum ſint eiuſdem ſpeciei.

Nihil poteſt communicari naturæ, niſi cuius ipſa capax ſit.

Virtutis ſpiritualis non eſt capax ſubiectum materiale. Id eſt, virtus ſpiritualis non poteſt recipi in ſubiecto materiali. Excipere ſolent corpus humanum, quod informatur anima intellectiua, quę eſt ſpiritualis, ita vt virtutem eius recipiat; quod ipſum intellectu difficile eſt. Biel. l. 4. diſt. 6. quæſt. 3.

Vſus in Theologicis.

De Capacitate & Aptitudine grauis erat concertatio inter Ienenſes, & Wittembergenſes ac Lipſenſes Theologos (legantur ſcripta Vict. Strig. Chriſtophori Laſij, von der Klotzbuſe, Stoſſelij, Flaccij, & aliorum:) An reliqua ſit Capacitas ſeu Aptitudo aliqua Liberi Arbitrij humani in conuerſione ad Deum? An Deus in conuerſione agat cum homine, ſicut faber cum trunco in conficienda ſtatua?

Hoc verum eſt: Voluntatem noſtram in conuerſione & motibus ſpiritualibus non habere ſe vt ſtatuā ſeu truncum.

1. quia in trunco non eſt arbitriū, quod cōuerti poſſit ad accipienda dona Spiritus ſancti. Hominis vero voluntas retinuit aptitudinem, qua per Spiritū S. cōuerti poteſt. Hæc eſt capacitas δεκτικὴ, & Remota.
2. Voluntas humana poteſt reſiſtere & repugnare motui conuerſionis, & opponere contrariū actum, vt loquuntur Scholaſtici. Id truncus non poteſt.
3. Voluntas nō renata aliquo modo poteſt præſtare externam diſciplinam, & illa eſt quaſi pædagogia, vt homines poſſint doceri Verbo, per quod deinde Spiritus S. eſt efficax: non enim cōuerſio eſt immediata.
4. Cum Spiritus S. flectit voluntatem ad aſſenſionē, ſtatim oritur lucta Carnis & Spiritus, quæ in trunco non eſt.
5. Voluntas mota & adiuta à Spiritu S. non recipit impreſſionem, ſicut truncus aut lapis, nec ignorans, aut coacta conuertitur: imo incipit velle & operari ita, vt poſſit dona Spiritus ſancti effundere. Itaque conuerſio non eſt prorſus inſenſibilis.

C A P V T.

Caput accipitur
- Proprie pro ſumma parte corporis animantis, vt ceruicibus caput abſcidit, idq; fixum geſtari iuſſit in pilo. Cic. contra Rullum.
- Improprie pro
  1. Superiore vel principali parte vel ſumma rei, pro loco principali in aliquo libro vel oratione, Articulo, ſorte principali, vt vulgo loquuntur.
  2. Initio, Origine.
  3. Indiuiduo ſeu ſingulari: Nomine, Perſona, Homine: & generatim pro eo, quod in recenſione numerum efficit.
  4. Virili patrono.
  5. Iure perſonæ.
  6. Vita.

Explicatio.

Principali) Hæc prima ac propria ſignificatio eſt, quia caput eſt principale Hominis membrum & ſedes rationis.

Superiore) Caput montis.

Genitale caput (in virilibus.)

A capite arceſſere, id eſt à præcipuo vel à fonte.

Caput prouinciæ pro præcipua & honorabiliore eius parte. Bartholus.

Caput Teſtamenti vulg. articulus.

Liuius: Vix exſoluis vſuram: caput debes, id eſt, ſortem. Caput enim vſuris oppoſitum ſortem principalem ſignificat. Vid. Ioh. Caluin. in Lex. Iurid.

Caput anni pro initio. A capite ducere, id eſt, ab origine vel fonte; caput riuuli eſt vnde is manat.

Caput rei eſt, quod præcipuum eſt in re, vel per quod in rem ingredimur. Alias Arx cauſæ.

Capita codicum accepti & expenſi, id eſt, nomina quæ ſcripta ſunt in illis codicibus.

In armentis & gregibus quot beſtiæ ſunt, tot capita numerantur.

Capite & fortunis cauere eſt obligare ſe, & corpus ſuum & bona ſua.

Diuiſio in capita eſt diuiſio ſecundum numerum Perſonarum ſeu in portiones viriles, cui opponitur ea, quæ in ſtirpes dicitur. Viriles portiones ſunt æquales, quæ in capita, id eſt, pro numero Perſonarum conſtituuntur, vt tot fiant, quot ſunt perſonæ.

In caput alicuius teſtimonium dicere, id eſt, Perſonam.

Caput liberũ, id eſt, homo liber, vt tutela eſt vis ac poteſtas in capite libero. Sic & Gellius accepit l. 5. c. 19. Noxa caput ſequitur, id eſt, perſonam, l. 2. ff. ſi ex noxali cauſ. agat. Quodnam κεφάλαιον (caput) ex inferis deduxiſti. Lucianus.

Qui ciuitate priuatur velut per aquæ & ignis interdictionem, capite, id eſt, iure ciuitatis deminutus dicitur.

Capite deminutus dicitur qui ex illo loco & ordine mouetur, in quo caput ſeu numerum obtinebat, & ita ius illius amittit.

Iudicium capitis. De capite illius agitur, id eſt, de vita & ſalute.

C A R B O.

Carbo dicitur nõ tantum cum pruna extincta eſt, Græc. ἄνθραξ, ſed ẽt cum eſt ignitus. Cic. in offic. Dionyſi⁹ candẽte carbone ſibi adimebat capillum. Carbonibus defoſſis quidam olim populi diſtinguebant agrorum fines.

Per catachreſin ſtellas quidam vocarunt carbones Cœli.

Carbones cruſtoſi, lapidei, Steinkolen.

De Carbone Vid. D. Gœddæum ad l. 67. de Verb. ſignif.

Car-

Carbunculus 1. eſt vlcus peſtilens, idem ferè quod anthrax, niſi quod hic eſt crudelior, è craſſo atroq; ſanguine celeriter eſcharan faciens.

2. Eſt Gemma dicta à ſimilitudine ignis Pyropus, cuius ſpecies eſt Carchedonius.

CARO, Σάρξ.

Caro 1. Philologis proprie dicitur mortuorum, quod careat anima. Hinc carnifex, carnem facit, id eſt, qui crudeli ſupplicio necat homines, Donatus & Aſcon. Pedian. Et carnariũ ein Fleiſchgabel oder Fleiſchkamer.

2. Generaliter accipitur, vt non ſolum animalibus, ſed etiam piſcibus tribuatur.

3. Imo & pomorum caro dicitur.

4. Specialius pro ea, quæ ex ſanguine effecta atq; expreſſa eſt, ſeu quæ ſanguine, venis, oſſibus, neruisq; conſtringitur. Sed Medici etiã σπλάγχνα, viſcera, quibus tribuunt nomen παρεγχύματος, in genere carnium habent. Ea etſi ſint partes σπερματικαὶ, (quæ omnes albæ ſunt, & originis ſuæ colorẽ repræſentant,) tamen ſanguinei aliquid coloris habẽt modo carnis, quod autem habent αἱματικὸν, id aſſumſere ex ſanguine materno, quo aluntur ſemina. Caro igitur animantis varia eſt, vt ſimpliciter dicta, muſculorum, (quæ pars ſanguinea eſt) viſcerum, inteſtinorum.

Sed Phyſici diſſentiũt. Iis enim caro proprie eſt & primo materialis pars influens per nutrimentum, & effluens, per conuenientem calorem, organon ſenſus. Itaq; viua. Δευτέρως vero tum quæ eſui præparanda vel præparata eſt, vt elixa, aſſa; tum quod carni proportione reſpondet. Alb. Magn. de anim. l. 3. tract. 1. c. 5.

Viua.] quæ Platoni ex ſanguine fit concreto, qui fibris ſecretis concreſcit.

Tranſlatio aliqua eſt valde vſitata, cum dicitur, carnis illecebras, veluti Circes pocula, homines in bruta transformare.

Carniformes partes corporis opponuntur ſpermaticis.

C A V S A.

Cauſa accipitur proprie & improprie. Proprie, vt cum principium producens, Materiale, &c. ſignificat. Huc pertinet definitio Occami: Cauſę ſunt quibus poſitis ſequitur effectus, & quibus non poſitis non ſequitur effectus. & Viti Amerbachii: Cauſa eſt id quod facit pro ſua portione, vt quod fit aut eſt, fiat, 2. Phyſ. pag. 122.

Improprie, vt cum accipitur vel pro conditione ſine qua non, ita priuatio formæ introducendæ nonnunquam cauſa dicitur (l. 2. prim. Phil. c. 2) vel pro Ratione, vt cum dicitur ab Auguſtino 7. de Trinit. Quod eſt cauſa illi vt ſit, eſt cauſa vt ſapiens ſit, id eſt, ratio: vel accipiatur negatiue, vt ſit ſenſus: quẽadmodum non habet cauſam vt ſit, ita neque vt ſapiens ſit.

Spectatur autem cauſa tripliciter.

1. Quoad εἶναι, id eſt, Eſſe rei, quæ cauſa dicitur ſeu denominatur.

2. Quoad σχέσιν, id eſt, relationem ad effectum.

3. Qua ſeu vt cauſa eſt idem quod attinet ad ipſam Rationem cauſandi.

Primo modo Sol, quatenus Sol, & Homo qua Homo cauſa dicitur. Sic dicimus Cauſam efficientem ἑτεροειδῆ, æquiuocam eſſe nobiliorẽ ſuo effecto.

Secundo dicimus Cauſam & effectum eſſe ἅμα φύσει, hoc eſt, ſe mutuo ponere ac tollere.

Tertio modo dicimus, Omnem cauſam eſſe priorem natura ſuo effecto: & Effectum pendere à ſua Cauſa. Vide vocem *Vniuerſale*, qua hæc declarantur.

In Logica vbi de argumentis agitur, Cauſa proprie eſt inſtrumentũ Logicũ arguẽs effectum, Seu eſt argumentum,

quo arguitur, id eſt, oſtenditur, effectum. Qua cum definitione non debet confundi illa, *Cuius vires eſt*; Hæc enim eſt definitio Cauſæ vt Rei Metaphyſicæ ſeu primæ philoſophiæ.

De Prima Cauſa, αἰτίῳ πρώτῳ.

Cauſa
- Prima ratione
  - Secundarum, quæ DEVS eſt.
  - Sui effecti, id eſt, ſimpliciter proxima effecto.
- Primæ, quæ in ſcientia aliqua prima ſunt principia, quibus nihil prius ſcientia illa habet. Alias *Remotiſsima, Communiſsima, Altiſsima.*

Canones.

1. Vniuſcuiusq; Rei vnica duntaxat prima ſeu ſimpliciter proxima cauſa eſt; ſicut vnica duntaxat cuiuſque rei eſt definitio. In poſterioribus Analyticis *Ακροτάτη* etiam dicta Ariſtoteli, ſemper debet quæri *αἴτιον ἀκρότατον* (extremum) id eſt, proxima, maxime propria cauſa. Ariſt. in Phyſic.
2. Remotiſſimæ autem plures eſſe poſſunt.
3. In cauſa proxima includuntur omnes remotæ. Proxima cauſa à remotis pendet, Itaq; eas ſupponit. Zabar. l. 1. Phyſ.

Summa Cauſa,
Vltima Cauſa.

Summa cauſa Ariſtotele teſte, & interprete Zabarella 2. Phyſ. text. 38. eſt, quæ prima immediata ac proxima eſt effectui, quæ plane ſatisfacit quæſtioni propter quid eſt. Thomas Aquin. accipit Summam cauſam pro Remotiſſima, ſeu prima, quæ cauſa, cauſa cauſarum eſt.

Oportet, inquit Ariſtoteles, ſemper vniuscuiusq; cauſam ſummam quærere, id eſt, interprete Auerroe, cauſam vltimam in quæſtione, non vltimam in eſſe. *Vltima in quæſtione cauſa eſt* proxima & adæquata ſeu propria, quod ea adducta quæſtio propter quid ceſſat. Multi Scholaſtici eam vocant *Præciſam.* Vltima in eſſe eſt cauſa remota, quæ eatenus vltima dicitur & eſt, quatenus maxime diſtat ab effectu.

Cauſa Vniuerſalis
&
Particularis.

Particularis cauſa ad certũ effectum determinata eſt: Vniuerſalis contra.

Vniuerſalis cauſa duplex eſt; Vna Prima & ſimpliciter vniuerſalis, DEVS. Altera eſt vniuerſalis reſpectu inferiorum rerum, vt Cœlum. Eſt autem agens vniuerſale æquiuocum, quia non eſt eiuſdem ſpeciei & naturæ, cuius eſt effectus ab eo productus, & concurrit ad multos diuerſoſq; effectus producendos. Particularis cauſa efficiens dici ſolet vniuoca, quia eſt eiuſdem ſpeciei cum ſuo effecto.

Cauſa vniuerſalior eſt, quæ eſt cauſa plurium effectuum. Minus vniuerſalis, quæ pauciorum. Sic principia magis vniuerſalia ſunt, quæ plurium principia ſunt; Minus vniuerſalia, quæ pauciorum. Hæc quomodo ab illis contineantur, vide vocem CONTINERI.

Cauſa Principalis
&
Inſtrumentalis.

Principalis cauſa dicitur primo improprie per excluſionem cauſæ ſuperioris agentis, & ita agere principaliter eſt agere indepẽdenter: ſic ſola cauſa prima ª eſt principalis & omnis cauſa ſecunda Inſtrumentalis. Ita accipit Plato. *Scotus*

ª Hanc vocant Totalem, præciſam.

Secundo proprie dicitur Totum Suppoſitum agens per aliquam ſui partem: Ita pars, per quam Totum agit, dicitur inſtru-

inſtrumentalis:ſic Homo totus dicitur cauſa principalis viſionis, oculus vero inſtrumentalis.

Tertio dicitur Cauſa attingens effectum principalem ſecundum aliquam præuiam diſpoſitionem, vt Ignis reſpectu caloris, per quē generatur alius ignis: (vbi calor dicitur cauſa inſtrumentalis reſpectu ignis) ſuppoſito, quod non attingat formam ignis, ſed tantum calorem. Hoc eſt argutum & Stoicum.

Quarto dicitur cauſa principalis, quæ agit per formam propriam internam, ſiue ſit agendo ſit ſubordinata agenti ſuperiori, ſiue non. Ita cauſa inſtrumentalis eſt, quæ non agit per ipſam formam, ſed tantū per motionem alterius mouentis, vt ſerra vel ſecuris artificis. Atq; hoc modo diſpoſitio ad formam neceſſaria, quæ non eſt ratio receptiua, poteſt dici cauſa inſtrumentalis actiua quodammodo. Agens principale agit ita, vt actiua virtus in ipſo ſit aliqua forma vel qualitas habens eſſe perfectum in natura. Inſtrumento autem licet conueniat duplex actio, Vna, quam habet ex propria natura; Altera, quam habet vt motum à principali agente, tamen virtus, eius vt inſtrumentum proportionatum motui, quia agit vt motum à primo agente, itaque virtus illa fere eſt ens imperfectum non fixū in natura.

Humanitas Chriſti quodámodo inſtrumentum Diuinitatis agit in virtute eius. Quæ Chriſtus in ſua Humanitate fecit, vel paſſus eſt, ex virtute Diuinitatis eius ſunt nobis ſalutaria.

Quæritur, An virtus artis ſit in inſtrumentis motis ab artifice? Reſp. Gabriel Biel. In Inſtrumento Artis non eſſe impreſſam ab artifice virtutem aliquā præter motum.

Cauſa Directe.

Thomas Aquinas per Cauſam directe intelligit Cauſam per ſe. Per Cauſam Indirecte cauſam per accidens, vel eam, quæ non impedit effectum, cum poſſit.

Sic cauſa ei conſeruatiua eſt vel Directe, vt præſidiarius miles caſtelli, vel indirecte, vt quod remouet vel impedit actionem corrumpentis.

Chriſtus fuit cauſa ſuæ mortis Indirecte, quia non impediit eam, cum impedire potuerit, nō repreſſit hoſtes ſuos, quia voluntarie mortuus eſt, ipſe poſuit animam ſuam, nec repulit à corpore ſuo nocumentum. Perſecutores autem fuerunt cauſa Directe. Deus etiam tradidit Chriſtum paſſioni tum eam præordinando, tum perſequētibus Chriſtum exponendo.

Τὸ Directe etiam opponitur τῷ Reductiue ſeu per Reductionem.

Directe eſt principaliter, Indirecte ſecundario, Thom. Aquin. 3. quæſt. 32.

Aliquid cadit ſub fidem dupliciter, Directe, id eſt, principaliter tradita nobis diuinitus: & Indirecte, id eſt, ea, ex quibus negatis ſequitur aliquid contrarium fidei.

Ab aliquo dicitur quid eſſe dupliciter. Vno modo Directe, ꝙ exiſtit ab aliquo, qua agens eſt, vt calefactio à calore. Altero Indirecte eo ipſo, quod non agit ſeu ſubtrahit actionem. Ita ſubmerſio nauis dicitur eſſe à gubernatore, quatenus à gubernatione deſiſtit. Thom. Aquin. 2. quæſt. 6. art. 3. concluſ.

Cauſa Vniuoca.
&
Æquiuoca.

Quod eſt in effectu, inuenitur in cauſa eſſe.
- Modo eodem; Si cauſa ſit vniuoca.
- Modo altiori; Si cauſa ſit æquiuoca.

Cauſa Æquiuoca eſt cauſa totius ſpeciei; Ideo vniuerſalis vniuoca tantum indiuidui: Ideo particularis.

Effectus eſt in cauſa vniuoca ſecundum ſimilitudinem formæ eiuſdem ſpeciei. At eſt in cauſa æquiuoca ſecundum ſimilitudinem formæ excellentioris.

1. Effectus *praexiſtit* (*προϋπάρχει*) in cauſa agente *virtute*.

2. Quicquid eſt perfectionis in effectu, id inuenitur in cauſa agente ſeu efficiente vel ſecūdum eandem rationem, ſi agens ſit vniuocum, vt homo generat hominem, vel eminentiori modo, ſi ſit æquiuocum, ſicut in Sole eſt ſimilitudo eorum, quæ generantur per eius virtutem.

Omnium rerum perfectiones præexiſtunt in Deo ſecundum modum eminentiorem.

Cauſa Adductiua.

Scholaſtici Doctores diſputantes de cauſa Tranſſubſtantiationis ſeu conuerſionis panis in corpus Domini, hanc cauſam adducunt, quod nempe *ποιητικὴ* cauſa hic agat per motum adductionis.

Græcis eſt *αἴτιον προσαγωγικὸν*, id eſt, vim habens adducendi.

In Iuſtificatione ex Fide eſt cauſa *διότι προσαγωγικὴ*, id eſt, vim habens adducendi in gratiam eam, per quam ſtent & glorietur ſub ſpe gloriæ Dei. Claud. Apod. Orat. 3. de pace erga Deum 152.

Cauſa per accidens.

Cauſa per accidens dupliciter dicitur, Tum quod accidit cauſæ per ſe, Tum quod accidit effectui per ſe.

Canon.

Idem effectus poteſt eſſe ab infinitis cauſis per accidens.

Ad cauſam per accidens Scholaſtici referunt etiam Remouentem impedimentum.

Cauſa ſine qua non.

Cauſa ſine qua non 1. accipitur proprie pro vere cauſa, ſine qua aliæ agere non poſſunt, Tale *αἴτιον* eſt *ὑπηρετικὸν*, id eſt, inſeruiens.

2. Improprie pro conditione ſine qua non, quæ nec eſt principium conſtituens effectum, nec aliquid agit in efficiendo eo quod fit, (ſua vi non agit aliquid vt fiat effectus) ſed ita adeſt, vt ſine eo effectus non fieret. Galenus ſic definit in 3. l. de differentiis Symptomatum: Quæ nihil conferunt, non poſſunt autem ſeparari à conferentibus, habent rationē cauſæ, quæ dicitur *ὧν οὐκ ἄνευ*. In curatione vulneris cauſa ſine qua non eſt remotio puris. Niſi enim remoueretur pus, non eſſet efficax remedium. Cognitio morbi eſt cauſa ſine qua non medicationis. Medium in viſione eſt cauſa ſine qua nō; nihil enim agit: Sed tamen interuallum eſſe oportet inter oculum & rem viſam, vt ſpecies ſparſa in medio lucido ad oculos perferri poſſit.

Recentiores dixerunt, Cauſa ſine qua nō eſt, qua poſita aliud ſequitur, ſed aliūde. Poſita remotione puris ſequitur ſanitas, ſed aliunde. Itaque nec rei pars eſt, nec vi agit propria.

Vſus ne putetur hoc eſſe Buttu-bata.

Quæritur, Apertio valuarum an ſit vere cauſa lucis in Muſeo? R. Negate. Non enim affert lucē proprie, ſed eſt cauſa ſine qua non, id eſt conditio ſine qua non ſpargitur lux in Muſeum vel cubiculum. Sol enim, qui vere cauſa eſt, non ſpargit lumen per opacum corpus.

Quæritur, An confectio ſeu peragratio prioris ſpatii ſit Cauſa ſine qua non perueniretur ad metam? R. affirmate. Sed perge. Eſtne cauſa ſine qua non proprie an improprie dicta? R. Sunt Phyſici qui ſcribant eſſe cauſam ſine qua non improprie dictam. Ego iis non

non aſſentior, cum putem eſſe vere cauſam. Motus enim vere eſt cauſa termini, qui introducitur, vt Calefactio, caloris; frequens agitatio, butyri.

Quæſitum eſt olim: An bona opera ſint cauſa ſine qua non ſalutis?

Reſponſ. Si bona opera ad ſalutem nihil conferunt, ſunt ex iis, quæ dicuntur ὧν ἄνευ οὐκ. Sed bona opera ad ſalutem nihil conferre minime omnium ego dixerim. Habeo igitur ea in vere cauſis.

Quæritur. Temperantia quomodo habeat ſe ad precationem? Diſciplina externa ad iuſtitiam cordis?

Reſp. Vtraq; eſt cauſa ſine qua non proprie dicta. Nam temperantia cum proſit ad tuendam incolumitatem, & tranquillitatem cerebri, quæ neceſſaria eſt ad cogitationis intentionem, ὑπηρετικὸν αἴτιον eſt precationi. Sic Diſciplina inſeruit ſeu ὑπηρετικὸν eſt iuſtitiæ cordis, quia hæc exſtinguitur, cum homo ruit in peccata contra conſcientiam.

Cauſa poſitiua.

Cauſa poſitiua dicitur, quæ cauſat poſitione & præſentia formæ, vt qualitatis priuatiuæ, quæ cauſat priuatione, vt putrefactionis cauſa poſitiua eſt calor præternaturalis corrumpentis natiuũ.

Priuatiua eſt, quod humidum deſtituitur gubernatione caloris natiui. Itaque humidi fit reſolutio, & paulatim reliquæ partes craſſiores & magis terreſtres fiunt ſimiles cœno.

Hippocrates dicit nos conſtare ex calido, frigido, humido & ſicco. Hæ cauſæ omnes ſunt poſitiuæ, ſiue ipſa corpora, ſiue qualitates intelligantur. Sed Hippocrates hic ipſa, & recte quidem, corpora intelligit, id eſt, quatuor rerum naturas, non tantum qualitates corporibus inhæreſcentes.

CAVSARI.

Errant qui cauſari dicunt pro cauſare ſeu cauſam eſſe. Sic loquuntur, vinũ cauſatur ebrietatem. Dicendum erat, efficit, procreat, cauſat, cauſa eſt.

Cauſari deponens verbum eſt pretexere cauſas & excuſationes. Virg. eclog. 9.

Cauſando noſtros in longum ducis amores,

id eſt: Tu cauſas excuſationeſq; afferendo incendis producisq; ſtudium & deſiderium tui audiendi. Lucret. lib. I.

Quapropter quamuis cauſando multa moreris.

Horat.

Stultus vterque locum immeritum cauſatur inique.

Cauſari paſſiuum (quod à Barbaris Philoſophis profectum eſt) eſt fieri vel exiſtere, vt dies cauſatur à Sole, id eſt, efficitur.

Adſcribo verba Doleti & Chriſtoph. Hegendorf. vt qui, quod primo loco dixi, firment, ex annotat. in lib. Æneid. ad verbum cauſari. Cauſari vel cauſificari eſt cauſam afferre, vel id, quod impedimento fuit, aut quod in cauſa fuit vt peccaremus, afferre in excuſationem: vel eſt cauſam dicere, vel defendere, vel eſt renuere, aut detrectare. Æneid. 4.

CENTAVRINVM.

Centaurus Poeticus dicitur Poema ex diuerſis generibus carminum compoſitum. Interdum habet formam poculi. Sic dictum à monſtro, quod eſt homo ſine pedibus, & equus ſine capite.

Quidam in eo verſus ſunt ſimplices, quidã compoſiti. Incoatur à longis metris, & deſinit in breuia: vel contra: vel permutantur breuia cũ longis, & viciſſim.

Diuerſus Claris vatibus eſt furor.
Flaccus inſignis Lyricus pererrat
Pollice chordas.
Sed Naſoni Elegi (regnat in hiſce) placent.
Virgilium rapiunt heroica metra canentem.
Acuta quæ ſunt, Martiali amantur.
Mordax eſt Iuuenalis. (th[illegible]
Prudẽterq; doces ſcriptis venerande i[illegible]
Tu Seneca es grauis atq; Tragœdi[illegible]

CENTO.

Poetis cento eſt carmen ex pluribus verſibus, vel vnius vel plurium Poetarum congeſtum: Vnius, *vt* Virgilio cento; plurium, vt cum factum eſt ex Iuuenali, Ouidio, Virgilio, Propertio, Horatio ſimul. Verbi gratia; ſi ſemiſſis ſit ſumptus ex Ouidio, ſemiſſis ex Virgilio: Exempli cauſa, Hoc diſtichon ex pluribus Poetis petitum eſt:

Dum ſtudioſa cohors, & fratres forcipe tonſi
Ingrediuntur iter, concipit ira aquas.

Hoc genus Carminis dicitur etiam Harmoniacum, quia è diuerſis locis Poetarum Harmonia ſententiarum facta eſt. Poeta hic nonnunquam aliquid addit de ſuo: magno autem iudicio opus eſt ei, qui plurium Poetarum verſus vult commiſcere, videndum ei eſt, ne ſtylus ſit nimis inæquabilis.

Henricus Bebelius Poet. laureat. exemplum ex Feſcennino Auſonii de fœmina noua ſponſa reluctante:

Illa manu moriens telum trahit, oſſa ſed inter
Altius ad viuum perſedit vulnere mucro.

CENTRVM.

Centrum generatim acceptum eſt punctum in figura medium. Sic Ramus accipit. Speciatim eſt punctum in ſphæra, vel circulo medium, à quo lineæ rectæ ad περιφέρειαν ductæ ſunt inter ſe æquales. Sic Simplicius, Centrū eſt circuli principium medium & finis. Pſellus: Centrum in circulari motu aſſumit ſibi motus principium, medium & finem.

Centrum grauitatis eſt punctum in magnitudine, à quo ipſa ſuſpenſa manet in æquilibrio. Hoc vt inueniatur, docet Archimedes in lib. de æquipond.

Centrum duplex eſt, Mathematicum & Naturale.

De hoc axiomata: Centrum terræ idem eſt cum centro mundi. Auerroes. Centrum, quod eſt terræ locus, eſt mundi centrum, ad quod ſecundum naturam terra mouetur. Albertus Magn. Et centrum Terræ & centrum mundi licet ſubiecto ſint idem, non tamen vt eſt medium terræ, eſt medium mundi. Idem de Nat. Locorum diſtinct. 5. c. 3. Et, Centrum idem eſt mundi & corporis grauitatem habentis. Alex. Aphrodiſ. in prim. meteoror. cap. 4. Et, Centri natura grauia trahit & ea ſiſtit. Marc. Ficin. in Platon. Conuiu.

Terra eſt centrum Terræ, collata ad orbis ſtelliferi vel ad Sphæræ Solis capacitatem. Ita enim puncti tantum inſtar ſeu rationem habet, nec magnitudo ei ineſt eiuſmodi, quæ ſenſu percipi poſſit.

Terra eſt circa centrum mundi, quod intra ſe habet, & conſiderata abſolute ſeu in ſe, & collata cum Lunæ Sphæra & corpore. Ita enim magnitudo eius eſt notabilis. Mœſtelin. in Epit. Aſtron. & Hermannus Witekind. in lib. de Sphæra mundi.

Terrar[...] ſpectu [...] centri [...] obtinet.

Quidam vnius corporis Sphærici ex tota terræ & aquæ ſubſtantia conſtituti duplex conſtituerunt centrum, Grauitatis nimirum, & Magnitudinis.

Magnitudinis centrum aiunt diuidere axem totius Sphæræ ex aqua & terra. Centrum vero grauitatis extra illud conſiſtere in diametro terræ, quæ neceſſario maior eſt, quam Semidiameter ſphæræ ex aqua & terra compoſitæ. De hac centrorum diuerſitate vide Georg. Reiſch. l. 7. tract. 1. de princip. Aſtron. cap. 41.

Centrum horizontis eſt centrum terræ, vel potius oculus noſter in terræ ſuperficie definiens partem Mundi apparentem. Horizon ſenſibilis eſt centrum horizontis rationalis, ſicut tota terra cœli centrum eſt.

A Centro eſt Concentratio, *quæ eſt in centro concurſus vel coniunctio.* Sic dicitur radiorum concentratio.

Concentrari eſt vniri quaſi in puncto. Opticorum

eorum vox eſt. In conſpicillis ob vitri ca.uitatem vnitur & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita vnitum ac validius effectum oculos lucidiores reddit ac penetrat, eoſque facit aptos ad colores rectius recipiendos. Et Phyſicorum: Hyemis tempore frigus externum calefacit interiora animalium per antiperiſtaſin, non per ſe, ſed per accidens, quia mediate, ſeu per mediam frigefactionem, vt ait Zabarella: Frigefaciens enim per ſe & immediate exteriora animalis facit, vt calor ipſum fugiens interiora animalis petat & *concentretur*, ac ita maior fiat. A circumferentia ad centrũ agere Scholaſticorum Phyſicorum phraſis eſt, pro eo, quod eſt actionem ſuam connectere ad id, quod eſt interius, vt calor internus σύμμετρος & ἀνάλογος rei mutandæ ſeu afficiendæ intus in corpus actiones ſuas per ſe & præcipue conuertit, non extra hoc, calor inquam talis vnit & compingit.

CERTITVDO.

Certitudo eſt firmitas & immutabilitas quædam veritatis.

Eſtque *Obiecti*, id eſt rei cognitæ, quæ aliter ſe habere nequit; vel *Subiecti*, id eſt, Hominis cognoſcentis, hoc eſt, aſſenſus noſtri ad rem, quæ cognoſcenda proponitur.

Vtraque requiritur in Scientia. Si vtraque vel alterutra defuerit, Opinio dicitur.

Alexandro Alenſi Certitudo duplex eſt: Alia oritur ex natura rei: Alia ex parte noſtra, in 1. Metaphyſic. cap. 8. Certitudo rei eſt immutabilitas eius. Ibid.

Diſtinguunt etiam Scholaſtici inter Certum, perſpicuum, & obſcurum ſeu ineuidens.

Certiorare.

Certiorare pro certum vel certiorem reddere, & certiorari paſſiu. oratores reſpuunt. Scholaſtici & Iureconſul. Vlpianus de eo qui pro tut. l. 1. & l. 1. ff. de act. empt. & vendit. vtuntur.

CINGVLVM.

Cingulum proprie zona, id eſt, cinctorium hominis eſt.

Quæ ſequuntur, ſunt Metaphorica.

Orionis (ſideris ſub Tauro & Geminis illuſtris) *Cingulum* conſtat ex tribus ſtellis ſecundæ magnitudinis paribus interuallis in directum diſtantibus: à quibus aliæ totidem, ſed minores quaſi defluentes repræſentant Enſem. Vulgo dicitur Baculus S. Iacobi.

Cingulum Mundi quidam appellant montes Ryphæos, quod verſus orã Oceani tanta ſint altitudine, & tot producti continentibus iugis, vt cingere quaſi mundum videantur: Vnde etiam *Catena Mundi* à nonnullis vocantur.

Cingulum primi motus à nonnullis vocatur Æquator, ſeu Æquinoctialis circulus, quod primum mobile, inſtar zonę humanum corpus, medium cingat.

Cingula Terræ ſunt zonæ terreſtres, quibus quaſi redimitur Terra. Cic.

CIRCVLVS.

Circulus primo eſt paruus Circus.

2. Mathematicis eſt figura plana, vna tanum linea comprehenſa, in cuius medio pũctus eſt, à quo omnes αἱ ἐκ τ͂ κέντρου lineę ad περιφέρειαν ductæ, ſunt inter ſe æquales. Deſcriptio eſt perfecti circuli. Nam & imperfectus circulus eſt, qui dicitur Ἔλλειψις, quæ vno circumductu propemodum circulari ambitur, vt Oualis.

3. Circuli in Sphæra impropie dicuntur (Æquator eſt circulus, id eſt, eſt circuli circumferentia ſeu circularis linea) Circulares enim tantum ſunt ambitus, qui non ſunt figuræ, ſed lineæ

Digitized by Google

hemiſphæria ſectionesve ſphęræ limitantes, niſi globo illis ſecto planam ſuperficiem ſic effectam continenter euadant in circulos & Sphæræ ſectores, aut niſi imaginemur eas quaſi defluentes intro ad centrum vel axem globi gignere ſuperficiem: ſicut fingendum eſt de circulis cœleſtibus in Doctrina Sphærica.

4. Improprie etiam Circuli appellatio tribuitur Zonæ & Zodiaco, id eſt, ſuperficiei duabus circularibus lineis comprehenſæ.

Circulus in Phyſicis.

Circulus in Naturalibus eſt Generationis viciſſitudo vnius ex altero. De hoc Scoti ſententia eſt: In cauſis eiuſdem ordinis non eſt circulus. In quibuſdam rebus naſcentibus circulus eſt, nempe in quibus generatione vltimum eſt cauſa eius, quod generatione primum eſt: In quibuſdam non eſt.

Ἀνάκαμψις.

Cauſæ igitur ſunt Reciprocæ vel non reciprocæ.

Reciprocatio ea fit in Efficiente, vel materia.

In Efficiente, vt bona Coctio efficit *εὐχυμίαν, εὐχυμία εὐεξίαν* (bonum habitum corporis.) *εὐεξία* rurſus *εὐπεψίαν. εὐεξία* eſt cauſa valentium virium.

Hæ cauſæ ſunt crebrarum exercitationum; hæ rurſus ſunt in cauſa vt corroboretur *εὐεξία*.

In Materia. Ex irrigata aquis terra vapores, è vaporibus pluuiæ: Hæ rurſus ſunt cauſæ irrigatæ terræ. Vt ex ſano poteſt fieri ægrotus, ſic viciſſim ex ægroto ſanus.

Non reciprocatio etiam fit in efficiente & materia.

In efficiente ſeu procreante: Non vt à Sole calor, ſic Sol à calore.

In Materia: Non vt ex aqua aer fit, & ex aere aqua, ita ex vino acetum fit, & ex aceto vinum renaſcitur.

Similiter, non ex adoleſcente vir poteſt fieri, ſic viciſſim ex viro poteſt fieri adoleſcens.

Vſus.

Quæritur, an hominum generatio ſit circularis? Reſp. Negatur. Negatio ſic oſtenditur: Si omnes homines ſunt generati, ſeu proſeminati, neceſſe eſt hominum circularem eſſe generationē, quomodo in circulari catena quilibet annulus ab alio annulo contiguo continetur. Fieri autem nullo modo poteſt, vt homines primi cum poſtremis coniungantur: ac certum eſt hominibus genitis homines, qui genuerunt, fuiſſe priores. Cum vero generati ſint omnes, neceſſe eſt priuſquam generarentur, alios fuiſſe homines, ex quibus ſunt proſeminati, atque ita neceſſe erit ante omnes natos homines prius homines fuiſſe. Hęc cum ita ſint, neceſſe eſt primos homines aliquot fuiſſe ſeu extitiſſe ſine ſeminio & ante ſeminium, id eſt, qui non ſint ex hominibus ſati. Quocirca curſus quidem Generationum hominum eſt, ſed circulatio non eſt.

Cũ om. homin. alio ſati ſint, ne eſt alio non ex omnibu ſed aliu prodi.ſ. Vid T. rell. de r rum & p. 3.

Ad hæc melius intelligendum, teneatur ſequens diſtinctio generationum.

Generationes aliæ ſunt Corrumpentes, quibus contrarium fit è contrario: Aliæ ſunt Perficientes, quibus fit ex imperfecto perfectum; cum id, quod in ſubiecto fit prius, non corrumpitur, ſed perficitur poſteriore.

Priorum exemplum eſt, cum è limo putrefacto fit ranunculus per corruptionem, Scal. exer. 6. ſ. 2. Cum Aceti forma corrumpitur forma vini. Cum cadaueris *οὐσία* forma aboletur animalis. Hic poſteriore forma corrumpitur prior.

Ἀνακάμπτειν ἐπανακάμπτειν ...λει.

Materia autem vini, non vinum corruptionis

ptionis huius ſubiectum eſt, qua fit acetum. Hæc mutatio non ἀνακάμπτει, non eſt viciſſitudinaria: non enim viciſſim fit ex aceto vinum.

Poſteriorum exemplum: Si ex puero fiat vir. Ita ſubtiliter Scaliger fieri ait canem ex ſemine canino non per corruptionem, ſed per perfectionem eius, ſed vulgus hoc non dicit.

De æterna Elementorum inter ſe Circulatione eſt apud Ariſt. in 1. Meteor. Ibi enim ait ex terra madefacta generari vaporem, ex vapore pluuiam, ex pluuia iterum madefieri terram, ex hac iterum fieri vaporem in infinitum.

Æterna eſſe κατά τι hæc in Elementis viciſſitudo ac circularis generatur, quia omnibus temporibus perſeuerat, tanquam fluuius ad ſuperna cõtinue currens, atq; recurrens.

1. Plato 10. de Rep. (vbi agit de neceſſitate) circulorum inuicem implexorum multiplicitatem videtur accipere de cauſarum ἀλληλουχία connexaque ſerie: cuius motus omnes & quaſi flexus Deus, vt princeps & primaria cauſa, efficaciter moderetur: ſicut enim Deus eſt φυτουργὸς ſeu φύσεως δημιουργὸς ſic etiam eſt eius οἰκόνομος (Diſpenſator) & κυβερνήτης, natura interim ex ſuis cauſis potenter agente, & hominum induſtria, ſuo quoq; modo.

2. Eſt & Circulus in Politicis. Iniuria efficit inimicitias: Inimicitiæ bellum: Bellum rurſus eſt cauſa iniuriarum.

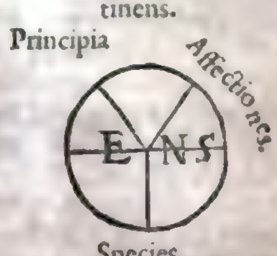
Exemplum circuli Ethici ſeu practici hoc quoque eſt. Inter Moralia Ariſtotelis primum locum habent Ethica, Secundum Oeconomica, poſtremum Politica. In quo ordine Circulus animaduertitur. Primum enim per Ethicam euadunt boni probique ſingillatim, qui eius ſtudioſi fuerunt. Hi bonas reddunt familias. Familiæ recte inſtitutæ bonas efficiunt Reſpublicas. In rebuspublicis rurſus leges & Magiſtratus hoc ſpectant, vt boni fiant ſinguli ciues, & ex virtute viuant. P. Martyr. in Comm. in Eth. Ariſt.

Eſt & in Logicis ἀντιστροφὴ Sunt enim reciprocæ demonſtrationes licet paucæ, id eſt, reciprocantur aliquando in Syllogiſmo Demonſtratiuo Cauſæ cum concluſis.

3. Circulus, Circularis Scientia, ſeu orbis doctrinarum eſt encyclopædia, id eſt, abſoluta cognitio omnium ſcientiarum: Diſciplinæ Cyclicæ, vt loquitur Martianus Capella.

4. Circulus ſeu orbis cum trigono Philoſophicus eſt σχῆμα, tria Scientię capita, ſeu ſcalam Entis ſubiecti, principiorum, affectionum & ſpecierum continens.

Sic Lippius.

Circularis Definitio.

Circularis Definitio eſt vitioſa, quia ſi reciperetur, idem eſſet eodem notius & ignotius, quod fieri nequit.

Vnum definitur & intelligitur multitudine, & viciſſim multitudo definitur vno. Ergo cõmittitur hic circulus, quod vitioſum. Antecedẽs probatur: Vnum definit multitudinem, cũ dicitur, Multitudo eſt aggregatio vnitatũ, & multitudo definit vnũ, cũ dicitur, vnũ ẽ ens indiuiſũ.

Reſp. ad probationem antecedentis: Non eodẽ modo definit multitudo vnũ, & vnũ multitudinẽ, vt ex allatis definitionib. dilucet. Itaq; circulus non cõmittitur hic.

Sic Matth. Aquarius. In multitudine duo conſideranda veniunt, Alterum ipſa multitudo: ita multitudo definitur per vnum: Alterum diuiſio, ita vnum definitur per multitudinem.

Auerroes. Circulus qua circulus eſt ineptus ad demonſtrandum 1. Poſter. c. 3.

Circularis ſeu in orbem ducta *Demonſtratio* nō quidem per ſe plenam facit fidem, quod in ſe quodammodo commeet & reciprocetur, (hinc enim dicta κυκλικὴ) ſed nonnihil tamen ad ſuadendum valet. Exemplum eius eſt: Efficiens & patiens ſunt contraria. Ergo genere eadem ſunt & ſpecie diſſimilia. Rurſus: Efficiens & patiens ſunt ſimilia genere, ſpecie diſſimilia. Ergo ſunt contraria. Quid ex hoc circulo adipiſcimur, & ſimilibus? Reſp. Illud primum, quod terminos inter ſe pares, id eſt, reciprocabiles, ſeque mutuo conſequi intelligimus. Ab Ariſtotele ſc. adhibito circulo cognoſcimus, quæ ſint efficientia, patientia; quæ ſunt ſimilia genere, ac diſſimilia ſpecie, quæ ſunt contraria, pares terminos eſſe, i.e. viciſſim reciprocari. Circulus enim nō niſi in paribus terminis locum inuenit. Ita cum, ex eo, quod Homo docilis eſt, demonſtraui eſſe rationis compotem, & rurſus ex eo, quod eſt rationis compos, demonſtraui eſſe docilem; ſtatim intelligitur docilitatem, rationem & Hominē eam inter ſe coiiſſe ſocietatem, vt vnum ab altero nūquā diuelli queat: quem ſeu nexū ſeu connexū Philoſophi vocāt eſſentialē.

2. Illud quoq; commodi affert Circulus, ꝙ conuerſione iſta terminos excutiētes, cognoſcimus, quis ex illis propriā cauſam, quis effectū ſignificet. Quare ſæpe cum effecto demōſtrauimus cauſam, paulo poſt rationē conuertentes, ac ita naturā imitantes, ex cauſa demōſtrauimus effectum. Etſi igitur Circulꝰ per ſe non demonſtret, idoneus tamē eſt ad rerum vim naturamq; ac mutuā ἀπόδειξιν cognoſcendam. Vid. Nob. Flam. l. 1. de Gen. & inter. p. 73.

Alex. Aphrod.

Quidam circulū à probatione διὰ κύκλου diſtinguunt; vt, inquiunt, hic circulus eſt diſtās à probatione διὰ κύκλου: Veritas eſt fundamentū Petri: Petrus fundamentum Eccleſiæ; Eccleſia fundamentum Veritatis.

Circulus antiquorum, qui fuerunt ante Ariſtotelē, quid fuerit, de eo vide Vocem Regreſſus, & cape hic de illo exemplū Scaligeri hoc: Si ex Aqua maris fit arena, propterea ꝙ aqua ſalſa eſt, & arena fit ſalſugo: profecto erit circulo demōſtrare, quod tamē fieri nequit. Si .n. hic circulus eſſet in natura, cauſa haberet cauſatū ꝓ cauſa, ꝙ abſurdū ſeu ἄτοπον.

Circuli interdum accipiūtur pro cœtibus hominum in orbem quaſi collectorū, pro ſynodis, h.e. congreſſionibus, cum amici vel publice, vel priuatim cōgreſſi corona facta vel tædii fallendi cauſa confabulātur, quales apud Græcos fuerunt λέσχαι, quales & hodie fere ſunt in foris aut locis publicis, vbi ēt de priuatis negotiis ſermones habētur, vt Francofurti am Römer. Sic vſurpauit Cic. in off. Sermo in circulis, diſputationibus, cōgreſſib. familiarium verſetur, perſequatur ēt conuiuia; ſed contentio diſceptationibus tribuatur iudiciorum; concionū, Senatus. Tacitus: Nō ignoro in conuiuiis & circulis incuſari iſta.

CIRCVMDVCTIO, *Flexus.*

Circumductio ſeu Peribole 1. eſt circuitus aut flexus.

2. In Oratoria eſt Oratio flexuoſa, ſinuoſa & prolixior, Conſtans fere plurib. mēbris, quam vulgata periodus. Velcurio vocat Circuitum orationis hiſtoricæ. Differt à Periodo. Nam hæc eſt circuitus orationis oratoriæ, in hac tam rerum, quam orationis conſequentia & cohærentia requiritur bene coagmentata: Sed περιβολὴ longioris conſtructionis eſt: Illa oratoria eſt; Hæc Hiſtorica. Vitandum in ea Hyperbaton, impeditior & obſcurior conſtructio propter vocum traiectiones remotiores.

Oratio

Oratio
- Simplex
  - Commatica.
  - Membroſa.
- Duplex
  - Periodica.
  - Flexuoſa.

} Vide 1. Eraſm. de copia c. 30.

Vide vocem περιολὴ.

CIRCVMLOCVTIO, & CIRCVITIO.

Circumlocutio dicitur, cum pluribus verbis id, quod vno, aut certe paucioribus dici poteſt, explicatur. Græce περίφρασις. Hinc Expoſitio περιφραστικὴ ſententiæ alicuius dicitur. Numerant quidam inter Elocutionis Tropos: Alij inter figuras orationis. Ramus refert ad argumẽtum deſcriptionis. Exemplum: Quod idem eſt dictu: Sic circumloquitur Picus Mirandulanus SEV, particulam Declaratiuam ſeu Synonymicam. Albedo eſt alba, quod idem dictu eſt, non habet albedinem: quia eſt ipſa albedo. Vide Picum de Ente & Vno.

Metaphraſis aliud eſt, quam Circuitio ſeu Periphraſis. Nihil enim aliud eſt quã interpretatio, conuerſio ſeu translatio ſermonis in aliam linguam.

Circuitus etiam *Orationis* aliud eſt quam Circuitio. Significat enim oratoriam Periodum.

Circumloquutio
- Obſcœnum ſeu Turpe dictu vitat.
- Ornat.
- Obſcurius & mir us ſignificanter dictum illuſtrat. Itaque ἀντιπεριΐσταται ſeu circumſiſtit: ſic circumloquor: Aduerſa vi obſidet.

CIRCVMSCRIBERE, CIRCVMSCRIBI, Circumſcripto.

Circumſcribi primum eſt *Definiri*, vt ad conſuetudinem introducendam requiritur probabilis ratio, actuum frequentia, diuturnitas temporis, quæ decem annis circumſcribitur, inquit Iureconſultus.

Secundo accipitur pro excludi ſeu ſecludi, circumſcripto pro ſecluſo. Circumſcribere pro excludere, eximere, ſecludere. Sic obſcuriuſculum eſt, nec facile à quouis intelligitur, quod nõnulli Doctores Scholaſtici vtuntur circumſcripto pro excluſo, ſeu præterquam, vt: quædam prædicantur concreta de aliquo omni alio circũſcripto (id eſt, excluſo, hoc eſt, de aliquo ſolo, ſeu primo & immediate:) & de nullo illo circumſcripto (id eſt, præterquam vel extra quam, de illo, ſeu illo ſecluſo:) vt inhęrere, informare, de forma tantum.

Alia prędicãtur de aliquo ratione alicuius diſtincti & externi, quo circumſcripto (id eſt, ſemoto) de illo non prædicarẽtur, id eſt, prædicantur mediate, ſeu de iis, quibus mediate conueniunt, vt album de pariete prædicatur, cui albedo inhæret accidentaliter. Alia ſunt cõcreta, quæ prædicantur mediate vel immediate, vt cum dicitur Ignis eſt calefactiuus, (vt quod) & calor eſt calefactiuus (vt quo) calefactiuum dicitur & de calore, & de igne.

Cauſa ſufficiens eſt, quæ alia circumſcripta (id eſt, ſecluſa, ſeu remota, non coniuncta) adhuc cauſaret. Gabr. Biel in punctis lib. 3. de Incarnatione: Seu: qua poſita ponitur effectus alia circũſcripta, id eſt, quæ cauſare ſufficit, etiamſi alia non concurrat. Cauſa totalis eſt, qua poſita, omni alia circumſcripta (id eſt, excluſa, non exiſten-

te, nõ vna cauſante, vt cauſa ſocia) poteſt effectus ſufficienter produci.

Et hoc modo cauſa totalis dicitur cauſa ſufficiens. Sic Hoc, omni alio circumſcripto, id eſt, hoc præciſe ipſum cauſat. Vnde Scholaſtici etiam cauſam ſufficienté vocant præciſam. Vide Gabr. lib. 3. diſt. 1. quæſt. 1. Vide & Occam. quæſt. 1. prim. quodlibet. Sine hac explicatione ὅρυ nemo intelligit Bielem. Res ex eo præciſe dicitur quanta & extenſa, quod habet partem extra parté localiter, hoc enim exiſtente ſeu poſito, omnib. aliis circumſcriptis (id eſt, hoc ſolo) res eſt quanta, & omnibus aliis poſitis, illo circumſcripto (id eſt excluſo ſeu ſemoto) res non eſt quanta. Ita ergo circumſcriptio ſolitudinem ſeu præciſionem & excluſionem ſignificat.

Scotus lib. 2. d. 14. Circumſcripto omni libero arbitrio, omnia euenirent neceſſario, nihil contingenter: id eſt, abſque libero arbitrio eſſet.

Mutatio phraſeos. Pro vnũ omni alio circumſcripto efficere, tu dices: Efficere vt cauſam ſolá, ſolitariá ſeu ὁλοτελῆ. (Barbari ẽt vt cauſans ſine concauſato dicũt.) Huic cauſa ſocia opponitur, & cauſæ συμπεπλεγμένας, id eſt coniunctæ ac connexæ. Sed plura locutionis propoſitæ exempla videamus. Scot. in additionib. prologi cupientes aliquid: Illud præciſa cauſa alterius eſt, quo poſito, circũſcripto vel variato quocunq; alio, ſequitur effectus. Multiplex perfectio generi humano ad verbi humanationem collata eſt etiam circumſcripto lapſu, id eſt, ſine reſpectu lapſus, ſeu extra conſiderationem lapſu poſito.

Scot. in Quodlib. lib. 1. diſt. 44. Nihil eſt ſimpliciter impoſſibile, niſi cui ſimpliciter repugnat eſſe. Cui autẽ repugnat eſſe, ei repugnat, ex ſe primo, & nõ propter reſpectũ aliquẽ affirmatiuũ vel negatiuũ ipſius ad aliquid aliud. Repugnantia enim quæcunq; extremorũ eſt ex ratione ſua formali & p ſe eſſ[...] *circumſcripto quocunque alio reſp[...]* triuſq; extremi poſitiuo vel ne[...] ad quodcunq; aliud. Sicuti al[...] nigrum per ſe ex rationibus ſ[...] malibus contraria ſunt, ſeu hab[...] pugnantiam formalem *circum[...]* *do* per impoſſibile *omnem reſpe[...]* quodcunque aliud. Illud ig[...] ſimpliciter impoſſibile, cui pe[...] pugnat eſſe, & quod ex ſe prim[...] le, vt ipſi omnino repugnet eſſe[...] pro circumſcribendo reſpectu[...] diceremus: Non propter aliq[...] ſpectum ad aliud (vt ad DEVM[...]

Itaq; τῷ circumſcribendo Scotus [...] nit Includendo l. 3. diſt. 15. Vn[...] accipitur voluntas, vt naturali[...] dit in obiecta propria, circumſ[...] do alia, (id eſt excludendo a[...] propria.) Altero vt natura In[...] do ordinem ad quæuis, id eſt, [...] nata etiam ad obiecta alterius [...] tus, cui coniungitur interuent[...] nationis illius. Eſt enim natura[...] nexio voluntatis cum appetitu [...] uo τῷ ὀρεκτικῷ, id eſt appetibili[...] tati per intellectum repræſenta[...]

Petrus Martyr autor grauis & ſa[...] in Comm. in 1. Ethic. Ariſt. [...] Nos circumſcriptis reiectiſq; [...] ab altercantibus vltro citroq; [...] tur, diſtinctiones quaſdam [...] expeditas faciemus: Id eſt, [...] miſſis, præteritis, reſectis.

Iohannes de Ianduno ſeu Gan[...] in quæſt. in lib. 1. de cœlo & [...] Cœlum circumſcripto mot[...] eſt animatum.

Eſſe circumſcripto, id eſt, ſecluſo [...] tellectus eſt eſſe extra anima[...] rationis eſt quid per ſe nihil [...] cumſcripto omni actu Inte[...] id eſt extra animam, id e[...] tum eſt aliquid in anima & a[...] Thom. Aquin. in Logic tract[...] Zabarell. lib. 8. Phyſ. text. 35.

Ariſt. quod mouere ſe ipſo ſit mouere cum excluſione auxilii. Hic Scholaſticus dixiſſet cum circumſcriptione.

Aliud autem eſt Circumſcripto, id eſt, ſecluſo, aliud excepto, τὸ excepto reſtringit vniuerſale: τὸ ſecluſo remouet συναίτιον ſeu ſocietatem.

3. *Sed circumſcriptum* quoq; ſæpe opponitur Vago, & ei, quod ad plura pluresve attinet, eſtq; cui quaſi ſepta ſunt circundata. Quod igitur vagum eſt, ſæpe aliquo circumſcribitur, & fit ἀφωρισμένον. Tuo vnius ſtudio cū dicitur, circumſcribitur ſtudium & exemplum multis, attribuitur vni: Tuo ſtudio, ſecluſa opera aliorū, Vide Scal. de cauſ. Lat. ling. 6. cap. 129.

4. Circumſcriptus etiam dicitur à Cicerone, qui eſt deceptus, oppreſſus: & circumſcriptor, qui eſt deceptor. Videtur Metaphora à feris, quæ indagine circumueniūtur & circumſcribuntur. Ramus in 2. Catil. Item qui poteſtate eſt prohibitus & vi repulſus. Sic Cicer. accepit in 2. Philip. interprete Bartholomæo Latomo, qui ad eum locū ait circumſcribere eſſe verbum iuris, & circumſcriptionem quaſi iuris diminutionem: circumſcribere eſt circumuenire, & quaſi ſepta circumdare. Circumſcriptores, inquit Seneca, dici ſolent, qui aliquid ſuſtulerunt. Hinc patet Scholaſticorum illud Circumſcriptum, quod tot exemplis oſtenſum eſt, ſapere Ciceronianiſmum.

Quærunt Scholaſtici: An Vnio Hypoſtatica ſit realis Relatio? Reſpondetur à Gabriele & aliis Affirmate: quia per vnionem humana natura realiter dicitur aſſumpta, & verbum realiter incarnatū, circumſcripta, (id eſt, ſecluſa) quacunq; collatione intellectus, quia non per intellectus noſtri conſiderationem, ſed per realem aſſumptionem verbum eſt caro factum. lib. 3. diſtinct. 1. quæſt. 1. Sed hi volunt relationem realem eſſe tantum in natura humana, vt in altero extremorum: In λόγῳ eſſe rationis tantum: quod mihi non probatur, ſed addo relationem hanc realem reſpectu τοῦ λόγου eſſe ſine reali mutatione ſeu alteratione.

An Vnio ſit realis in vtroque extremorū.

Quæritur? An incarnatio facta fuiſſet, ſi homo nō fuiſſet lapſus? Alij affirmant, alij negant. Hoc Scholaſtici ſic efferunt. Sunt qui etiā circumſcripto lapſu ponant Incarnationis conuenientiam (id eſt, non exiſtente lapſu, non præſuppoſito lapſu, etſi non eſſet lapſus, nulla habita ratione lapſus.) Alij contra volunt peccato non exiſtente potuiſſe Deum incarnari.

Quærunt: An Natura intelligens ſit Perſona: ac reſpondent: Natura intelligens perfecta non communicata alteri ſeipſa, omni alio circumſcripto, (id eſt, præciſe) eſt Perſona.

Circumſcriptio huius generis fit
- *Reipſa & facto*, (Barbari dicunt de facto,) ſeu *Natura* (φύσει) vel voluntate, συνθήκῃ.
- Per imaginationem, ſeu τῇ ἐπινοίᾳ.

CIRCVMSCRIPTIO.

1. Generaliter loquendo eſt vox notans Modificationem, Determinationem, Præſcriptionem.

2. Specialiter circumſcriptionem Scaliger 1. accipit in Poetica pro Moderatione, Modo, Attemperatione, quæ fit cum ei, q̄ dictum eſt, modus ſtatuitur. Dicitur circumſcriptio, quia apponitur ſententiæ linea ac meta, aut ex perſona introducta, aut ex perſona Poetę, (l. 3. c. 36.) & accedit, ſi ſpectes collocationē ad vim Parētheſis. Sic Palinurus, cū ſententiā ſuā delinearet: nec littora longe fida fraterna Erycis interpoſuit, reor. Sic Iupiter in primo Fatebor.

Digitized by Google

Venus in eodem, Haut credo: & Dido, credo equidem, nec vana fides.

Ex perſona Poetæ: vt perhibent, & fama eſt: &, mirabile viſu: &, ſi credere dignum eſt. Transferimus etiam in narrationes, eiſque miſcemus: veluti fecit Poeta de cœculo,

Vulcano genitum pecorum inter agreſtia Regem
Inuentumq́, focis, omnis quem credidit atas.

2. Circumſcriptio vſurpatur à Scaligero & Viotto pro ratione formali. A Piccolhom. in Ethicis pro Deſcriptione. Scaligeri locus eſt exerc. 357. Motus Totius Naturalis comprehenſionis (id eſt, Doctrinæ) fundamentum & Circumſcriptio, quam formalem rationem vocant ſubtiliores, primum omnium rerum cognitarum fuit. Sententia memorabilis. Nec tamen prorſus idem ſunt: Differunt enim vt Genus & Species. Nam omnis circumſcriptio rei eſt ratio formalis, ſed non omnis ratio formalis eſt circumſcriptio rei.

Bartholom. Viottus lib. 5. de Demonſtratione. Cum ſubiectum in ſuo generali ſignificato ſumitur, tum ab vno genere Diſciplinæ in aliud transferri poteſt, illique quibuſdam arctatũ proprietatibus accommodari: qua circumſcriptione addita, tunc adeo fit vni arti peculiare, vt alteri nulla ratione ſubiici queat. Atq; hoc additũ eſt, ratio illa formalis, vt aiunt, ſeu, eſt forma illa, per quam illius diſciplinæ ſubiectum conſtituitur. v. gr. Humanum corpus non eſt ſubiectum Medicinæ, (ſed eſt partiale ſubiectum Phyſicæ) ſed ſi illud vt morbis obnoxium conſideraueris, tum fit Medicinę ſubiectum. Circumſcriptio igitur, poſſe ægrotare & ſanari, eſt ratio illa ſeu forma, per quã fit Medicinæ ſubiectum.

3. Pro terminatione corporis, quæ eſt vel Interna, vel Externa: ſeu, vel Quantitas, vel Localis.

4. Pro Secluſione ſeu excluſion[e] ceptione ſeu determinatione ua. Sic Scotus, Gab. Biel, An[...] Sic Zabar. l. 1. poſt. Analyt. Co[...] c. 24. Effectus naturales ad ne[...] rediguntur. Dum enim cum ſcriptione (id eſt, exceptione) menti conſiderátur, ſunt nece[...] propoſitiones ſunt neceſſarię, tur exceptio impedimenti, N[...] diatur: niſi quid impediat. pag[...]

5. *Circumſcriptio etiam eſt periodus* vt verba concluduntur circu[...] one, intermiſſione (qua curſu[...] nis intermittitur, & cum me[...] dicimus) & Conciſione ſeu I[...] commate, quod ſæpe fit ſing[...] bis, vt docetur in Oratoria.

CIRCVMSCRIPTI[...]

Hæc vox in Phyſicis dicit natura[...] minationem loci ad locum, cumſcribitur. De ratione ei[...] circumſcribitur, eſt, vt nõ ſit e[...] minos circumſcribentis. C[...] clauditur intra terminos lo[...] quem occupat, vt extra illo[...] Hoc eſt eſſe in loco adæquato[...]

Eſſe in loco circumſcriptiue, per cir[...] ptionem, κατὰ περιγραφὴν, & q[...] tem, idem ſunt.

Opponitur & τῷ Definitiue, & τ[...] ſe. Vt Deus non eſt in Loco n[...] cumſcriptiue, neq; Definitiue menſe: Id eſt, præſens rebus o[...] Immenſitas eius terminis ſe[...] bus non clauditur vllis.

Corpus Chriſti nunc eſt in cœlo[...] tiue, quia ex vi illius præſentia teſt naturaliter eſſe alicubi.

Circumſcribi tamen & Definiri [...] quã pro eodẽ accipiuntur, vt ſcribi loco & definiri loco ita [...] ferant, vt quod loco proprie d[...] (id eſt circumſcribitur) ita [...] terminis illius loci, vt iuxta [...] ram extra illos eſſe non poſſi[...]

CIRCVMSPECTIO.

Περιβλεψία, excubatrix ſpectatrixq; negotiorum, quæ circumſtant. Cautio, rerum obſtantium depulſio vel auerſio.

Piccolhom. refert ad affectiones prudentiæ: Prudentiam, inquit, iam formatã tãquam propriæ affectiones comitantur Circumſpectio, Vigilantia, Prouidentia, Cautio.

Omnia circumquaq; vide retro Argus & Ante,
Corrige præteritũ, præſens rege, cerne futurũ.

CIRCVMSTANTIA.

Circumſtantia eſt quod circumſtat rem (vt tempus) perſonam vel actum, Græce περιςατικὸν & περίςασις.

Armandus in declaratione difficilium terminorum; Quicquid non pertinet ad Subſtantiam actus, vt eſt in Specie naturæ, & tamen aliquo modo attingit ipſum actum, dicitur circumſtantia eius.

Nullæ circumſtantiæ ſunt actui internæ, quod attinet ad eſſentiam actus, nec mutant eius ſpeciem, quoad eſſe naturæ; ſed quædam ſunt actui internæ, quod ad bonitatem vel malitiam moralem attinet: Et hanc poſſunt mutare, vel nouam addere, priore non mutata. Armandus.

CIRCVMSTANTIONATVM, περιςατόν.

Barbarum Scoti & Bielis l. 4. diſt. 3. pro eo quod habet adiunctas annexaſue circumſtantias, vel quod circumſtantiis perficitur, vt; Sacramentum eſt actio circumſtantionata verbis & intentione, vel eſt aggregatum ex his. Id.

Ἀπερίςατον Barbari dicunt Incircumſtantionatum, vt officium aut eſt incircũſtantionatum, aut circumſtantionatũ; pro his barbaris tu dices: Aliud officiũ eſt ἁπλῶς ſiue ἀπερίςατον, quod ſuapte natura ſemper ſine vlla exceptione faciendum eſt, cuiuſmodi eſt cura honeſti vel valetudinis: Aliud κατὰ περίςασιν, quod pro conditione temporis, loci, rerum & perſonarum, ſimiliumq; circumſtantiarum recte fit, aut ſecus, cuiuſmodi eſt præcidendum præbere aliquod membrum corporis, aut abiicere pecuniam.

Sic loquuntur Barbari: Iuramentum debite circumſtantionatum, item iuratio recte circumſtantionata eſt actio virtutis, quæ latria nuncupatur; pro hoc tu dices: Iuſtis circumſtantiis definita ſeu moderata.

CITRA.

1. Citra opponitur Vltra; Ita illud minus, hoc plus ſignificat, vt;

Eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines,
Quos vltra citraq; nequit conſiſtere verum.

2. Eſt particula Separatiua, ſignificans Seorſum, ſine, vt: Filius DEI citra carnem non ſubſiſtit, id eſt, diſtractus ſeu ſeparatus à carne ſemel aſſumpta.

Carnem Chriſti ab vnitate Perſonæ, à qua ſemel citra commixionem aut confuſionem aſſumpta eſt, diſtractam cogitare nefas eſt, id eſt, ſine commixtione.

3. Eſt μόριον ἐκκλειςικὸν (id eſt part. exceptiua.) Omnis contemplatio citra Philoſophiam primam eſt aut cum motu, aut citra motũ, aut de iis, quæ ad motum ſpectant, id eſt, excepta Philoſophia,

Scotus l. 4. diſt. 49. Aliquid eſt ita perfectum, vt propter ſui perfectionem nõ recipiat vlteriorem perfectionem, vt DEVS. Aliqua ſunt ita imperfecta, vt propter ſui imperfectionem non ſint capacia perfectionis, vt reſpectus ſeu relationes: Alia ſunt entia media inter hæc, quæ ita perfecta ſunt, vt poſſint aliam recipere perfectionem: eiuſmodi ſunt omnia entia abſoluta citra DEVM. id eſt, præter DEVM, ſeu excepto DEO, ſeu, vt loquitur Cicero, ſi à DEO diſceſſero, ſeu præterquam DEVS.

Boet. in lib. de Trinit. In omnibus, quæ ſunt citra primum, quod vere eſt V-

num, in quo nullus eſt numerus, eſt hic & hoc.

Alb. M. in expoſ. cœleſt. Hierarch. Dionyſ. hic aſſumit: Angeli ſunt citra primum. Et concludit: Ergo in Angelis erit aliqua compoſitio.

Scalig. exerc. 6. ſ. 14. Creatio fit citra omne temporis momentum. Barbari dicunt INSTANTANEE.

COACTIO:

Cogere eſt vi pellere, obtorto quaſi collo, vt eleganter loquitur Jureconſultus, trahere.

Coactio eſt impulſio agentis ad aliquid, à principio externo facta, contra agentis naturalem propenſionem ſeu appetitionem. Seu coactio eſt violẽta torſio, violentus impulſus (qui interdum etiã dicitur neceſſitas, modo ſimpliciter: modo cũ adiectione violenta) vt cum dico, voluntas habet libertatem à coactione: Quæ libertas ei *δύναμις* naturalis eſt. Opponitur ei ſuauis Inflexio: Differt ab Impulſione: Nam nõ omnis impulſio eſt coactio. Occaſio impellit (aliquẽ) ad producendũ effectũ, & ad rem aggrediendã, ſed nõ impellit vlla coactione ſeu neceſſitate, verum tantũ monendo & ſuadendo. Et hoc ſenſu occaſio, id eſt, tempus ad furandũ cõmodum ac idoneũ furẽ facere dicitur. Multi impulſi fecerunt ita vt impellẽti potuerint reſiſtere: ii nulla neceſſitate ſeu coactione impulſi fecerunt, ſed vi quadam voluntatis impellenti, cui reſiſtere poterat, vltro cedentis. Itaque horum factum eſt voluntarium, non neceſſarium ſeu coactum.

Cogere igitur eſt vim afferre, violenter impellere, nolentem adigere. Volens autem nemo cogi poteſt, vt & nemo qui volens nolẽs agit. Agere enim nolens volẽs (*ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ*) dicitur is, qui agere quidẽ vult, ſed nõ plena & prorſus acquieſcente voluntate, ſed refracta remiſſaq;, & cũ noluntate,
vt barbare quidem, ſed ſcite loquũt
Philoſophi, mixta. Nota hic obiter: R
miſſam voluntatem, eſſe voluntate
cum noluntate mixtam.

Coactum eſt, quod motus ſui *ἀρχὴν*, id e
principium & cauſam tantum exte
nam, non etiam internam habet, qu
ipſum ſeſe moueat ad hoc vel alio m
do agendum, Græce *τὸ βίαιον*.

Huic & Inuoluntario opponitur Liber
Aliud ab eo eſt Neceſſariũ, *ἀναγκαῖον*. N
Deus & ſancti Angeli ſunt boni *ἀνα*
γκαίως, id eſt neceſſario, ſed nõ coacte
ἀκουσίως, ſed libere. Omne quidẽ co
ctum eſt neceſſarium, ſed non cont
omne neceſſarium eſt coactum. Ita
differunt hæc duo, vt genus & ſpecie
& alia eſt neceſſitas immutabilitatis,
lia coactionis: Illa cum voluntario,
τῷ ἐφ' ἡμῖν conſiſtere poteſt: ha
non poteſt.

Aliud etiam quid eſt Coactio à Fato P
...reticorum, quod hi agnoſcunt
rebus tantum naturalibus, quæ nece
ſariam habent conſecutionem, &
cauſam per ſe, quæ naturalis dicitu
referunt. Sic fatale eſt hominem
homine oriri, & à Prouidentia D
Ab ea enim conſtitutæ ſunt cauſæ
cundę in natura neceſſarię, in volunt
te inclinantes, non cogentes, vt loqu
cum Scalig. exerc. 307. ſect. 25. A Pr
uidentiæ igitur ratione aliena rem
taq; eſt cogens neceſſitas.

Coactionis Modos M. Flacc. Illyric. fa
quatuor aduerſ. Victor. Strigel.

Prima eſt Locomotiua, vt cum lictor ad c
cerẽ, aut carnifex ad patibulũ ſonte
trahit rapitque obtorto collo. S
Deus non trahit nos in templum
audiendum verbum, tametſi mult
fures & latrones ab omni religione
lienos attrahit inuitos, & vt tandem
carcere audiant verbũ. Ita multos
roces iuuenes, milites, & ſcorta mag
malis & ærumnis domat; & ad ve
auditionem & lectionem trahit,

M

Manaſſen, vt tandē dicant; Bonum eſt mihi quod humiliaſti me, vt diſcerem tua δικαιώματα.

Secunda eſt Raptus, cum Satan vel obſeſſa corpora; permittente Deo in ignem vel aquam præcipitat, vel Pythiam mulierem, & alios furentes impiorum vates & ἐνθουσιαστὰς agitat. Sic nos Spiritus Dei non cogit.

Tertia eſt Coactio, quæ fit per minas & terrores ingentium malorum. Sic Deus nos compellit intrare, vt Dominus de à ſe mutatis mandat. Sed hęc Coactio ſeu compulſio impropriè Coactio dicitur. Eſt enim tantum *Impulſio*.

Hæc Flacci [illegible] der Klotz-büchſe.

Quarta Coactio eſt, vbi nobis natura à Deo ad errores ac peccata auerſis lumen aliquod & initium bonę voluntatis potenter donatur ac implantatur, cum vetus Adamus mortificatur, & nos oleaſtri ex noſtra ſylueſtri prauitate ad bonam oleæ naturam trahimur & immutamur. Hoc certe modo nos Deus trahit, excindens potenter lapideum cor & dans nouum, & contra Satan & vetus Adā magna vi reluctatur, noſque ad priſtinas ſordes retrahit.

Hæc quarta Coactio eſt efficax motio cordis. Talis Coactio ſeu potens actio nullo modo negari poteſt aut debet.

Hic quartus modus eſt falſiſſimus, quia tollit & euertit prorſus Modum agendi proprium voluntati, ipſi à Deo inditum nec lapſu ſublatū. Itaq; hoc quoque falſum, quod ait Illyr. etiam aliquatenus impios prauis motibus reluctari, reſpectu communis honeſtatis aut legum, & non plane ex animo, ſed quodam hypocritico & inſincero cordis motu & prorſus *actione imperata, vel potius coacta*. Nec efficax cordis motio eſt propriè coactio, ſed eſt flexio.

Huic errori de Raptu Violento hominis ad conuerſionem, & coactis ſeu vi extortis actionibus etiam non Renatorum oppoſitus eſt hic Syllogiſmus: Proprietas Naturæ rationalis, qua ſublata tollitur ipſa Natura rationalis, & quæ diſcernit naturam rationalem à bruta, etiam poſt lapſum manſit. Libertas voluntatis à Coactione eſt talis proprietas. Ergo hæc Libertas etiam poſt lapſum remanſit. Et hæc ſententia: Voluntas coacta non eſt Voluntas, ſed potius Noluntas. Sed ἀσύστατον, eſſe prorſus hunc 4. modum Coactionis, planius ſic oſtenditur. Ait Illyricus, Tyranni potius corpus cogunt, quam voluntatem ac mentem. Sed Satanæ maior eſt potentia, vt qui non tantum corpus, ſed etiam ipſam voluntatē cogere poſſit, ita vt impius non tantum corpore & externo opere ei obſequatur, ſed etiam plena Voluntatis promptitudine. Non enim ille, vt Tyranni tantum corporis aut externi operis obſequio contentus eſt, ſed etiam ipſum cor hominis habere, ac pro ſuo arbitrio regere vult, in eoq; maxime imperitat, & magis quidem, quam in locomotiua & externis actionibus. Hæc Illyricus. Sed benè habet. Si enim plena Voluntatis promptitudine, ſi plenis voluntatis quaſi velis impii Satanæ obſequūtur, ſi proni præcipitesque feruntur ad id, quod Satan vult iubetq;, profecto propriè voluntatem cogere non poteſt.

Vinci quidem poteſt voluntas incitationibus & impulſionibus, exempli cauſa, affectuum, at cogi non poteſt. Ratio ſeu Mens ſæpe cogetur credere & ſtatuere, q̄ minime vellet. Quia formaliter & ſecundū eſſentiā libera non eſt vt Voluntas, ſed tantum originarie, id eſt, ſecundum radicem & cauſam. Pro Illyrico obiici pōt εὐπροσώπως, quod Eraſ Roterodam. in diſp. de Lib. arbitr. ait: Voluntatem ſeu liberum arbitriū citra gratiam amiſſa libertate cogi ſeruire peccato.

Etiam corruptiſſimū peccati mā cipium è duobus ma lis poteſt [illegible]

Reſponſ. Impropriæ locutiones ſunt diſcernendæ à propriis. In ſeruitute peccati Voluntas propriè non cogitur.

modo magis, modo minus, Reſpectu Interni principii.

Homo enim procliuis eſt ad peccatū & omnis generis prauas ἐπιθυμίας. Subiicitur quidem peccato & prauæ naturæ ſuæ tanquam tyranno obedire cogitur contra legē Dei, ſed ita vt quāuis mens videat probetq; meliora: voluntas tamen propter vehementiores affectus conſentiat tandē in deteriora, eaq; ſequatur. Inuitū trahi, hoc eſt hominē, non proprie voluntatem cogi.

Axiomata.

1. Libertas à neceſſitate coactionis agendi, quæ voluntati eſſentialis eſt, manet homini integra. D.Bernhard & Victor. Negatiua fuit Illyrici.
2. Donec omnino repugnat voluntas, nulla poteſt fieri conuerſio.
3. Inclinare, efficaciter mouere vel incitare ad praua proprie non eſt cogere.
4. Efficaci motione voluntas flectitur.
5. Qui libenter quid facit, proprie non cogitur, nec à ſe, nec à ſatana, nec à Deo.
6. Tollitur coactio voluntatis proprie dicta, quando ſponte aliquis & libenter obtemperat. Impij volētes obtemperant Satanæ ſine coactione.
7. Incitandi vim habet Diabolus, nō cogendi, Macar. hom. 17. & impedimēta affectuum ac Satanæ non inferunt coactionem voluntatis.
8. Voluntas quantumuis tracta & incitata à Spiritu S. & Verbo, tamen non coacta aſſentitur, volens obtemperat.
9. Diſtinguendi ſunt furioſi à ſanis. Homo non omnino furioſus poteſt regere externa membra, nam abſtinet à ſceleribus atrocibus, etiamſi nō poſſit illico incendium in corde extinguere: vt Tarquinius Superbus non fuit coactus ad ſtuprum Lucretiæ, ſed potuiſſet ſe cohibere. Sed ſemel illecebris diaboli admiſſis, difficilimum eſt ei repugnare.

Indoctorum ſermo eſt: Sol lucere cogitur: Bona arbor cogitur bonos fructus proferre: Ignis vrere idoneam naturam cogitur: Boni Angeli mandata Dei coguntur exſequi. Omnia enim naturalia, omnes naturales vires agunt *neceſſario*, & tamen non coacte, ſed *ſponte.* Itaque ſic dicendum: Bona arbor non poteſt aliter agere, quam vt neceſſario producat bonos fructus, ſicut contra mala malos. Et Angeli ſumma cum voluntate & voluptate operantur. Itaque dicendum: Non poſſunt non exſequi mandata.

Illyricus Motum voluntatis liberum eſſe, dum voluntas in actu eſt, Actionē liberam eſſe, ſed potentiam liberam à coactione eſſe negat. Sed recte reſpondetur ei: Libera actio eſt, è libera cauſa. Motus liber eſt actio (volitio) libera, eſt agens liberū coactione. Ergo ſimiliter libera eſt potentia, vnde actio, ſeu quæ eſt fons actionis. Victorinus erudite reſpondet ex axiomate: Impoſſibile eſt cauſam toto genere deteriorem eſſe effectu ſuo: Effectum toto genere antecellere ſuæ cauſæ. Sed voluntas eſt cauſa actionis, quæ vocatur velle. Hanc autē, fateris Illyrice cogi non poſſe. Impoſſibile igitur eſt ipſam potentiā, quæ vocatur voluntas, eſſe effectu deteriorem, & hanc proprietatem adimi ſeu detrahi ipſi cauſæ, id eſt voluntati. In diſp. de Lib. Arbit. Vinarienſ. pag. 196.

Fons non poteſt eſſe deterior riuulo. Sol non poteſt eſſe radiis, quos ſpargit in terram, obſcurior. Addit hoc quoq; argumentum Victorinus ex peruulgato illo: Propter quod vnumquodq; tale eſt, illud magis tale eſt. Actio voluntatis eſt à coactione libera, idipſum fatente Illyrico ἀντιδιαστιθεμένῳ. Ergo multo magis potentia libertate à coactione, qua violentus externi principii impulſus, & aduerſantia voluntati impedimenta remouentur, prædita eſt. Videns quomodo inſeruiat Philoſophia & Logica Diſputationibus Theologicis.

Coacte ergo opponitur τῷ Sponte, &

τῷ ἐx

τὸ ἐκ προαιρέσεως, quorum illud brutis etiam & naturalibus, hoc vero hominum tantum conuenit.

COAGVLATIO.

Coagulatio ſpecies coniunctionis, coitionis & concretionis Phyſicæ eſt, qualis eſt lactis vel ſeminis, coactio. Hinc Coagulum Melanchthoni eſt alteratio, in qua humore conglutinantur & copulantur partes ſiccæ, quod fit alias à circumſtante frigido, cum multa aquea humiditas comprimitur: alias à circumſtante calido, aſſante partes, & educente ac conſumente humidum.

Explicatio.

A frigido cum multa aquea] vt cum lapides in terra generantur. Sed alii hoc vocant lapidificationem.

Aſſante partes] vt cum ſal ex aqua ſegregatur, & igni coquitur, quo partes aſſatæ coguntur, id eſt coagulantur. Ita duo modi ſunt coagulationis, qui aliis eſt vnus. Alia à coagulatione eſt cōgelatio, quæ fit cum frigore fluidæ partes comprimuntur & dureſcunt, quia frigoris natura eſt conſtringere, vt fit in glacie. Sic Albert. Magn. in 4. Meteor. tract. 2. cap. 5.

Congelatio eſt quædam aquæ mutatio: & congelatum dupliciter, ſolubiliter in aere, inſolubiliter in terra. Alb. Magn. in 1. Meteor. tract. 1. cap. 4. char. 78. col. 4.

Congelatum differt à coagulato, quia coagulatum eſt, cuius partes conſtant per frigidum comprimentes, ita vt partes terreſtres non apprehendant aqueas, & contra. Coagulatio autem fit ex calido & frigido, quia in lacte per calidum, in metallis per frigidum fit.

In Grammaticis Coagulatio eſt Species Metaplaſmi, ita dicta per metaphoram. Aliter, Coitio, vt Ingenī. pro Ingenii.

Per Metaphoram etiam catachreſticam in Moralibus pro vnione ponitur hominum, puta tum amicorum. Auguſt. l. 19. contr. Fauſtum. In nullum nomen Religionis poſſunt homines coagulari, niſi aliquorum ſignorum, velut Sacramentorum viſibilium conſortio colligantur. Mitius pro Coagulari dicerentur coaleſcere.

In Phyſicis ea quæ coagulari poſſunt ſunt duplicia: Quædam ſunt ſimpliciter aqueæ naturæ (quæ ſunt naturæ cereæ, non coagulantur, ſed denſantur, ſuſtinent *πάχυνσιν*.) Quædam ſunt compoſita ex aqua & terra, ſed habent plus terræ, quam aquæ. In his accedit primum exſiccatio ab aere.

Coagulatorum ſolutio dicitur Liquefactio. Melanch. Sed videtur Liquefactionis vox eſſe generalior, id eſt, liquefactio eſt ſolutio eius, quod concreuit.

COCTIO.

Πέψις Græce, Latine Coctio, *ἀλλοίωσις*, id eſt alteratio, quæ *τελειοῖ* ſeu perfectionem affert ei, quod coquitur.

Sunt autem Coctiones *caloris* opus, vt principii effectum; qui eſt *vel inſitus rei*, quæ coquitur, aut coquit: (Dicitur is Naturalis) vel *externus* ſeu *accerſitus*. Hac cōſideratione primum omnium, coctiones oportet vt faciamus *vnam veram atque naturalem*, & quæ proprie coctio appelletur, & *alterā qua per ſimilitudinē & metaphorice* coctio fit, quod ad exemplum fiat veræ illius.

Vera autem, propria & naturalis eſt Ariſtoteli tantum ea, quæ fit alimenti perficiendi cauſa à calore naturali & inſito, qui vel foris, id, ꝙ coquēdum eſt, ambit, vt in partibus animalium & ſtirpium calor is, qui alimentum coquit, quo ipſæ ſuſtententur, vel in iis ineſt, quæ coquuntur, vt in partibus ſtirpiū, quæ matureſcunt, & animantibus veſcentibus, atq; ita aliis, non ſibi, alimētum idoneum ſuppeditāt. Hæ coctiones cum ſint caloris ſolius & naturalis quidē huius atq; inſiti opera, adiuuantes tamen cauſas habent in coctione

alimenti in animantibus inter alias etiam has, balnea; ſomnium, quietem, medicamenta augentia & confirmantia calorem internum, tempeſtates, ciborum naturam ad coctionem idoneam, exercitia: In ſtirpibus vero Soli & Cœli calorem & fomenta alia, & temporis longinquitatem, vt quæ ætatem ferentia ita matureſcunt, & culturam agrariam & hortenſem vniuerſam. Per ſimilitudinem autem & metaphorice coctiones appellantur reliquæ omnes, quæ de exemplo verarum omnium a natura aut arte fiunt. Hæ igitur ſimiliter fiũt à calore, ſed partim inſito & naturali, vt in morbis & excrementis, quæ vtraq; & ipſa coqui dicuntur, ſed metaphorice, cum alimentum non præſtent, partim à calore externo fiunt, vt artificioſæ, ſed culinariæ omnes, quæ ab igne fiũt, & quæ calore cœli, Solis & ſoli, neq; alimentum efficiunt aut producunt, vt cum carnes, olera, aut cum ligna coqui dicuntur. Omnibus ita coctionibus & cauſis harum his duobus generibus comprehẽſis, teneatur amplius, τέλος ſeu finem, ad quem tendit τελείωσις coctionum omnium eſſe triplicẽ. Primus eſt φύσις, quando concoctione εἶδος & οὐσία cõſtituitur. Hoc fit tantum in veris & proprie dictis coctionibus iis, quibus tam in ſtirpibus, quam animalibus alimentum oblatum in ſubſtantiam corporis ipſorum à calore naturali & inſito conuertitur, tum enim forma & ſpecies alimenti mutatur, & fit ea, quam Græci πρόσφυσιν & ὁμοίωσιν vocãt, quæ eſt partialis quædam γένεσις, & ſic, γένεσις & φθορὰ in coctionem incidunt, cum tamẽ ab Ariſtotele alimenti mutatio hæc inter coctiones, atq; ita inter ἀλλοιώσεις referatur.

Secundus finis eſt, cum non forma aut [illegible], quæ proprie forma eſt, coctione [illegible] mutatur, ſed tantum quantitas aut qualitates eius, quod coquitur ad vſum certum in vita: hæc fit vel per naturalem & inſitum calorem, vel per externum. Naturali & inſito calore qualitas & quantitas mutatur eius, quod coquitur in fructuũ maturatione, quæ eſt vera & proprie πέπανσις ſeu matureſcentia, qua forma horum non mutatur, ſed perficitur: eſt autem tũc perfecta in his maturitas, cum ſemen γόνιμον eſt, & fructus ἐδώδιμος, vt populariter loquuntur (id eſt, eſculentus ſeu eſui aptus.) Item excrementorum & morborum maturatione qualitas & quantitas materiæ mutatur, in quibus eſt πέπανσις metaphorica: etsi tranſlate vniuſcuiuſq; etiam coctionis perfectio πέπανσις eſt, qua translatione vocabuli & Ariſtoteles, & interpres huius vtuntur, & dicitur apud Alexandrũ πέπανσις de iuſta aſſatione. Externo vero calore qualitatis aut quantitatis mutatio per coctionem accidit dupliciter. Nam calor coquens aut per humidum interiectum illam mutationẽ perficit, & hæc eſt elixatio artificialis & culinaria, Græce ἕψησις: Aut fit hæc mutatio calore ſicco, quæ aſſatio eſt Græcis ὄπτησις. In quibuſdam tamen, quæ externi caloris coctione qualitatem & quantitatem mutant, hoc etiam fit, vt ſimul in aliam ſpeciem tranſeant, vt Ariſtoteles loquitur, vt muſtum elixum liquor eſſe definit; & fit quod ἕψημα vocant κατ' ἐξοχήν: Lac etiam coquendo coagulatur, proprie tamen εἶδος οὐσιῶδες in his non videtur mutari ita, vt in alimento, cum pars fit corporis eius quod alitur, Ideo ſub hoc genus recte collocari poſſunt. Ita tres ſunt coctionum ſpecies Ariſtoteli, πέπανσις, ἕψησις, ὄπτησις, quarum prior iam eſt explicata.

Duarum autem reliquarum ſecundum fundamenta doctrinæ Ariſtotelicæ partitio talis eſſe poteſt.

ἕψησις, elixatio fit per humorem ambientem id, quod à calore, qui in humido

mido eſt, coquitur. Sed hic humoralitas eſt naturaliter tantus in eo, quod elixatur, ſicut in liquidis, quæ ἑψητὰ ſunt, muſto, lacte, & ſimilibus aliis, aliis extrinſecus affundi oportet, vt elixatio non poſſit.

Eſt autem elixatio duplex, Vna externa ſeu artificialis, quæ propriè ἕψησις appellatur, & fit tantum à calore externo, non naturali ſeu inſito agente per humidum ambiens, ſiue intus ſit ille humor rei elixandæ, ſiue circumfuſus, vt dixi.

Et eſt artificialis hæc Elixatio rurſus bipartita. Nam aut propriè elixatio eſt & dicitur: vt cum carnes aut olera elixantur affuſa aqua, per quam calor agit: quales ſunt culinariæ omnes: Aut Metaphorica eſt Elixatio, vt cum metalla aut ligna elixari dicimus, quæ non ſunt ἑψητά, aut cum Sol agit in res liquidas, in quibus elixationis inſtar fit, aut cum putredo fit à calore externo rerum liquidarum, quas externas potius, quam artificiales elixationes appellabimus; cum non ſint culinariæ aut foci; & cum liquida elixantur, vt lac, muſtum, mel, & ſimilia, quæ elixando minuuntur, denſantur, & graueſcunt. Hæ ſunt duæ ſpecies artificialium ſeu externarum Elixationum.

Alterum genus elixationis naturale, ſeu in natura fit, quæ nomen peculiare non habet, cum vera ſit & propria coctio, ſed à culinaria nomen mutuatur.

Fit autem *vel à calore naturali & inſito ſoris ambiente id*, quod elixatur, atque ſimilitudinem habet cum culinariis, *ὁμοίως καὶ αἱ ζυμώσεις*. Hæc enim liquida ſunt: & in conuerſione alimenti, quæ fit in partibus humidioribus, & in putredine, quæ fit intus in corporibus, & ſimiliter in humidioribus partibus: *vel à calore fit naturali* hæc elixatio, qui non foris ambit, ſed intus in eo ineſt, quod elixatur, vt in ſeminibus, ouorum incubatione, multi fer-

uore naturali; & omnibus quæ liquida ſunt, & in his quidem tantum: externa vero fomenta in his omnibus præſtant tantum cauſam adiuuantem.

Aſſatio ſeu ὄπτησις ſimiliter eſt nomen proprium artificialis coctionis, & fit à calore ſicco. Eſt autem aſſatio etiam, vt elixatio, duplex, *vna externa*; quæ *vel artificialis* eſt, quæ fit à calore non inſito rei, & foris ambiente, vt culinario, & omnes quæ ad ignẽ fiunt, quæ ſunt propriæ ὀπτήσεις: *vel metaphorica*, quales ſunt, quæ à Sole fiũt in rebus ſiccis, i.e. non liquidis; & cum ligna ad focũ ſiccantur, & ſimiles aliæ.

Altera eſt naturalis aſſatio, quæ ſine nomine eſt, & fit à calore inſito in alimenti conuerſione in partibus ſiccioribus, vt oſſibus & cartilaginibus. Hæc enim coctio aſſationi, quam elixationi ſimilior videtur ſicut contra in humidis & liquidis elixationem refert.

Cum autem proprium nomen non habeat alimenti coctio & conuerſio culinarias & artificiales has eis neceſſario applicari oportet. Ad aſſationem autem refertur ab Ariſtotele etiam τήγανισις, id eſt, Frixio (τηγανιστὰ ὠά, oua in ſartagine frixa; τηγανίζω eſt coquo in ſartagine (ἐν τηγάνῳ) frigo, torreo) quod videatur illi quam elixationi ſimilior. Nam etſi quæ friguntur, humorem habent, qui in coctione circumfluit, hic tamen humor ipſa non coquit, neque humorem internum in his ſuperat (κρατεῖ) aut educit, quod Elixationis proprium eſt: ſed humorem potius illum pinguem ea, quæ friguntur, ab igne calefacta ad ſe attrahunt, atque ita conſumunt, vt magis humor ab iis afficiatur, quam ipſa ab humore, atque ita calore ignis, qui ſiccus eſt, non humoris coctio horum perficitur. Ex his cogitetur quæ in natura aſſationes ſitationibus ſimiles ſint, cum hoc etiam ταῦτα ex Ariſtotelis argumento in natura eſſe oporteat, quod fit in arte.

Aliis τήγανσις, id eſt, coctio eorum, quæ in oleo, aut butyro in ſartagine friguntur, videtur eſſe Media inter Elixationem & Aſſationem. Hæc ſubiecta Tabula habet συνοπτικῶς.

- Πέψις, Coctio, cui opponitur ἀπεψία,
  - Πέπανσις, Maturatio
    - Proprie fructuum. Oppoſita ei ὠμότης.
    - Tranſlate & per ſimilitudinem
      - Morborum.
      - Excrementorum.
  - ἕψησις, Elixatio
    - Naturalis.
    - Artificialis
      - Propria & vera, vt cum carnes aut olera in foco ad ignem elixantur in vaſculis aqua circumfuſa. Oppoſita ei μόλυνσις.
      - Metaphorica, vt cum aurum & alia metalla & ligna elixari dicimus, quę proprie non ſunt ἑψητά.
  - ὄπτησις, aſſatio
    - Naturalis.
    - Externa
      - Propria, Artificialis culinaria. Oppoſ. στάτευσις, vel σταθευσις.
      - Impropria: cum ligna ad ignem ſiccantur quaſi aſſando.
  - Τήγανσις, Frixio, Media fere inter aſſationem & elixationem.

Ὠμότης in fructuū ſuccis tenuibus, quos calor non ſubegit, non terminauit, Cruditas eſt.

Μόλυνσις eſt leuis elixatio ſeu conatus quidam Elixationis. Vox Græca proprie ſignificat inquinationem, contaminationem, fœdationem. Quidam in doctrina coctionum vertunt *Flacciditatem*.

Στάτευσις eſt conatus quidam & vix inceptio aſſationis. σ‍τατεύειν enim, vt Grammatici docent, eſt ad leuem & lentum ignem aliquid fouere, vel etiam calefacere potius, quam aſſare, vel leniter condenſare. Sunt qui Vſtulare interpretentur. Aliqui etiam Toſtionem in Latina lingua Aſſationi opponunt, & στάτευσιν illam videri volunt: cum tamen Aſſationis & Toſtionis vocabulo promiſcue fere vſi videantur Latini. Porro nimia aſſatio proprie ἔγκαυμα eſt; aduſtio, ὑπερβολή, id eſt, exceſſus aſſationis.)

COCTIONI *oppoſita* ἀπεψία.

Ἀπεψία duas habet ſignificationes.

1. Significat priuationem ſeu vacuitatem coctionis, quæ ſimpliciter ἀπεψία eſt.
2. Significat δυσπεψίαν, difficilem coctionem, vel valde imperfectam. Hæc κατά τι ἀπεψία eſt. Hæc intelligitur potiſſimum in hac Diſputatione de coctionibus.

Ἀπεψία eſt caloris Deficientis, ſeu in ea eſt ἀσυμμετρία caloris καθ' ἔλλειψιν. Cum calor eſt ἀσύμμετρος καθ' ὑπερβολὴν, proprie non eſt ἀπεψία, ſed vitioſa coctio (propter exceſſum caloris: vnde res corrumpitur) quæ dicitur ἔγκαυμα.

Ασυμ-

Ἀσυμμετρία κατ' ἔλλειψιν, CITRA	Συμμετρία μέσον.	Ἀσυμμετρία καθ' ὑπερβολὴν, VLTRA

Exempli cauſa.

In Phyſ. in omnibus generibus ἀπεψίας (Incoctionis) calor eſt ἀσύμμετρος ſecundum defectum. Quod ſi ἀσυμμετρία fuerit caloris ſecundum exceſſum, non eſt proprie ἀπεψία, ſed tantum coctio vitioſa (propter exceſſum) in qua non fit ἀπόλαυσις, *neque citra perfectionem conſiſtitur, ſed vltra hanc abeundo res corrumpitur.*

Ἀπεψίας ἢ δυσπεψίας
diſtinctio.

Cum triplex ſit coctio, ſingulæ etiam ſuas habent ἀπεψίας ſeu vitioſam coctionem, hoc quodam modo.

Sicut Coctio, ſic ἀπεψία alia eſt Vera & Propria; alia eſt ſimilitudinis & Metaphorica, & fit ſic vtraque propter ἀσυμμετρίαν caloris deficientis ad humorem coquendum, ita ἀτέλεια relinquitur eius, quod coctione perficiendum fuerat. Deficit autem vel Naturalis calor & inſitus; vel Externus & accerſitus. Caloris inſiti defectus in Coctione & matureſcentia fructuum proprie eſt ὠμότης, quæ eſt qualitatis & quantitatis iuſtæ ἀτέλεια. Translate autem ὠμότης eſt ἀπεψία in omnibus reliquis, & tum alimenti ἀτέλεια fit, ſiue κατὰ πέψιν, ſiue καθ' ὅπτησιν, quæ eſt θύσιω: & ἑψήσεως ἀτέλεια & ὠμότης translate, vt diximus.

Elixationis autem culinariæ & omnis quæ ab externo calore in hoc genere fit ἀπεψία proprie eſt μώλυνσις: & in aſſationibus talibus, quæ à calore externo fiunt ἀπεψία nomen proprium habet σταίτωσιν. Τήγανισις etiam huc referatur, nimirum huius quoque eſt σταίτωσις.

Ad quas vero coctiones Elixationis nomen propter ſimilitudinem aliquam transfertur, earum ἀπεψίαι μωλύνσεις & σταθεύσεις appellantur metaphorice. Hæc omnia genera ἀπεψίας caloris ſunt deficientis, vt in his ἀσυμμετρία ſit caloris κατ' ἔλλειψιν: ſed cum calor ἀσύμμετρος eſt καθ' ὑπερβολὴν, proprie non eſt ἀπεψία, ſed vitioſa tãtum coctio propter exceſſum quendam huius in qua, & non fit ἀτέλεια neque citra perfectionem rei conſiſtit, ſed vltra hanc abeundo res corrumpitur. Itaq; ὑπέρα hæc eſt potius, vel plane etiam habet commune nomen ἔκκαυμα. Nam & elixa & aſſa nimis, nõ cruda, aut imperfecta, ſed adusta dicimus, quæ eſt nimia coctio, & non caloris deficientis atque ita frigoris, ſed caloris nimij & redundantis opus.

In genere tamen eorum, quorum proprie eſt πέπανσις, vt fructuum, in his igitur nimia coctio interdum efficit aliquid putredinis. Communis tamen definitio & γενικὴ atque popularis omnis generis coctionum eſſe poteſt talis quædam, vt dicatur, coctionem eſſe actionem caloris naturalis inſiti, vel externi aut accerſiti, qua res, quæ coquitur, vel in aliam naturam coquendo conuertitur, vel qualitatem & ſimul quantitatem aliam, ſed qualitatem tamen præcipue nouam acquirit, cum proprie & per ſe ἀλλοίωσις ſit coctio, non γένεσις, neque αὔξησις. *Quid Coctio in Genere?*

COELVM.

Cœlum eſt pars mundi ſuperior ætherea lucida ab elementari parte mundi diſtincta. Alias ſphæra cœleſtis. Eius partiales ſphæræ ſunt vel inaſpectabiles, ἄναστροι decima & nona, Alphonſin. vel aſpectabiles, (quas nobis oculi

monſtrant) ſtellisq; ornatæ ac inſignitę octo (Platoni & Ariſtoteli.) Decima mouetur vnico motu ab oriēte in occidentem ſuper polos mūdi & Æquatorem, & ſpatio 24. horarū ab eodem puncto in idem reuoluitur & ſecū inferiores ſphæras omnes rapit eadē gyratione. Hic circūactus, hęc conuerſio incitatiſſima dicitur etiā *Mūdana*. Nona habet duos motus, externū vnum decimæ, alterum proprium ab occaſu ad ortum ſuper Eclipticam lineam & polos Zodiaci, contra motum primi mobilis. Hinc excuſatur in octaua ſphæra progreſſio ſtellarum fixarum (quæ 100. annis eſt vnius gradus Timochari) quæ fiunt ſubinde propiores pūctis ęquinoctialib. & ſolſtitialib.

Octaua ſphæra ſtellarū fixarū eſt, eiq; triplex tribuitur motus, primus diurnus, quo ſemel ſingulis diebus tota ſuper polis mundi circūagitur ab oriente in occidentem. Hæc vocatur etiam *στερέωμα*, id eſt, Firmamentum. Secūdus Tardus, quo tanquā à nono orbe trahitur ab occidente in orientē, qui motus ex ſtellarum fixarum progreſſione deprehenſus eſt. Hoc ſcilicet motu apogea viſibilia, quæ in ſphæra octaua collocātur, mutantur & longius proferuntur. Tertius nondum omnino perueſtigatus, eſt motus, quem vocant Titubationis ſeu Trepidationis (in latum) qui etiam dicitur Motus Acceſſus & Receſſus. Sub octauo orbe ſunt ſeptem ſphæræ, quarum ſingulæ vehunt vnam è ſtellis, quæ vocantur Errantes, Errones, Planetæ.

Secundo Cœlum nonnunquam accipitur pro aere ſeu orbe aerio.

Tertio Platonici nonnulli per Cœlū etiā intelligūt Deum, quem vocant Mundum Archetypum & Cœli Ideam. Vide vocem MVNDVS.

Cœlum Empyræum Scholaſticis eſt Cœlum Beatorum, quietum, lucidiſſimū & puriſſimū, quod alij faciunt natura vere corporeum, alij incorporeum.

Cœlum Terreſtre Pythagoricis & Platonicis eſt Luna. Eandem etiam vocant Terram cœleſtē & ætheream. Sic Scal. ex. 62. Quidam è Platonicis Mundum quaſi aſſem diuiſere in tres trientes, vt primus triens caperet quatuor elemēta. Secundus quatuor priores orbes, quorum primus cum ſit Luna, terram ætherea auſi ſunt nominare: Terti⁹ reliquos poſtremos & ſuperiores orbes.

DE COELO.

Michael Seruetus.

Cœlum tripliciter accipitur. Primo pro aerio. 2. pro aqueo. 3. pro luce Dei inacceſſa. Seu, duplex eſt cœlum creatum, Aerium & Aqueū. Tertium vltra hæc eſt Increatum cœlum, diuinitatis Lux inacceſſa, quā Pater inhabitat, quod dicitur cœlū cœlorū. Hoc luminoſum & igneū cœlū (Scholaſtici Empyræū vocāt) eſt verbi fulgor, rerū exemplar vniuerſale, Deitas ipſa per Chriſtum facta acceſſibilis, ſicut inuiſibilis in ſe Deus eſt, per Chriſtum factus viſibilis etiam Angelis. 1. Tim. 3. Hoc cœlū non habet peculiarem locum, ſed intra nos eſt. & inſtar ignis omnia penetrat. Lib. 4. de Trinit. p. 158. & 159. Huius tertij cœli Moſes non meminit. Ibid. In hoc tertium cœlum raptus eſt Paulus. Hoc inhabitat Chriſtus. Sed Serueto non aſſentimur. Duos enim cœlos creatos, aerium firmamentum ſeu aeriam expanſionem & aquarum regionem etſi Serueto damus: Tertium tamen illud increatum ei dare Veritas prohibet. Scriptura enim docet eſſe habitaculū ſeu domicilium Dei & beatorum Angelorum glorioſum ac ſanctū, in quo Deus proprio quodam modo, vt loquitur Bernhardus Serm. 6. de dedicatione Eccleſ. hoc eſt, *ἀμέσως* & palā ſe patefacit & communicat, conſtructū à Deo; Patriam cœleſtem Sanctorum, Ieroſolymam cœleſtem, Pſalm. 68. 2. Chron.

Digitized by Google

Chron. 30. Iohan. 14. Apocal. 13. & 21. Hebr. 11. & 13. Auguſtinus vocat Locum Beatitudinis, de fide & Symbolo ca. 6. Baſilius in Hexam. hom. 2. vocat ſupercæleſtem & ſupermundanam lucem. Beda Cœlum creatum, à volubilitate Mundi ſecretum, hoc eſt, quod eſt extra & ſupra hanc Mundi aſpectabilis machinam, & diſtinctum à ſpatio vniuerſi. In hoc Enoch, Elias, Chriſtus aſcenderunt. Somnium igitur delirantis eſt hoc cœlum tertium, in quod Paulus raptus 2. Cor. 12. eſſe intra nos, & eſſe Deum ipſum: Enochum aſcendiſſe in cœlum eſſe idem, quod aſcendiſſe in Deum: Verum contra, eſſe creaturam. Nihil creatum eſt Deus ipſe: Hoc cœlum creatum eſt. Hebr. 13. & Beda. Ergo non eſt Deus.

Quod ſupra cœlos viſibiles eſt, non eſt intra nos. Hoc cœlum eſt ſupra cœlos viſibiles. Ezech. 1. Matth. 3. Luc. 3. act. 7. & 10. Ergo hoc cœlum non eſt intra nos. Sanctuarium ab ipſo Deo factum non eſt ipſe Deus. Hoc cœlum eſt ſanctuarium tale. Ergo. εὔλογον autem eſt conditum eſſe primo die, & à Moyſe intelligi hic: In principio creauit Deus Cœlum & Terram: Reliqui cœli poſt Terram & Aquam creati ſunt.

Cœlum interim Luc. 15. verſ. 18. pro Deo, ſed per Metonymiam ſubiecti, accipi non inficiamur: Pater peccaui in cœlū.

Cœlum accipiunt Chymici & ſubſtantiam cœleſtem & Naturam cœleſtem pro materia prima, quam & microcoſmum vocant, vel pro quinta eſſentia, in qua puriſſima & ſinceriſſima hæret craſis & radix ſubſtantialis, myſterium ad ætheriæ naturæ puritatem viresque præſtantiſſimas exaltatum. Ea eſt vegetabilium, animalium, mineralium.

Naturæ cœleſtis appellatione interdum etiam à Philoſophis intelligitur anima. Sic Scaliger ex. 307. ſect. 20. Anima eſt natura cœleſtis, nempe quinta eſſentia, alia à quatuor elementorum natura. Et paulo poſt: Si anima, eſt quinta natura ex Ariſtotele, nihil aliud eſt quam res cœleſtis. Vide 2. de Generat. animal. Ariſtot. vbi animam adeo diuinam agnoſcit rem, vt nefas putarit ſine medio coniungi poſſe corpori corruptibili.

COGERE.

Cogere proprie eſt vim inferre, vt cum dicitur voluntas non poteſt cogi. Improprie eſt vehementer inſtare. Sic etiam accipitur Geneſ. 32. Coegit eum, Er lag jm heffttig an / oder er hielt jm hart an. Sic compellere etiam ſchematiſmo Hebraico eſt inſtare diligentius Barthol. VVeſthemer. in collectan. Trop. Sacræ ſcript.

Cogere in Hiſtoria & Politicis eſſe idem quod colligere vel congregare, in vulgus notum eſt.

COGITATIO;

Διάνοια Platoni.

Cogitatio generaliter eſt ſupremæ facultatis animę agitatio. Specialiter eſt mētis agitatio: Eſt diſcurſus rationis actio, Simplicio 3. de anim. Iohanni Grammatico eſt via quædam à propoſitionibus ad concluſiones. 1. de anima. Eſt operatio intellectus, phantaſiæ applicatus & coniunctus. N. Leonic.

Cogitatio
- Recta ſeu Emanans, cum anima cogitat de rebus extra ſe poſitis, vt de cœlo.
- Reflexa, cum anima de ſe ipſa cogitat, vt de definitione aut ortu ſuo.

Metaphora à facie noſtra, quæ per imaginem ſpeculi reflectitur in ſe ipſam.

Interdum Cogitatio ponitur pro phantaſia.

Cogitationis ſpecies eſt Reputatio, qua voce vulgus abutitur pro æſtimatione, vt rectè monuit Franciſc. Sylvius. Eſt enim reputare (non [illegible]) repetere & reponere animo. Hæc reputans, id eſt, dies noctéque cogitans.

Cogitatiua facultas eſt potentia ſenſitiua primaria, quæ & Ratio particularis dicitur. Hac deducuntur ſingulares concluſiones.

Auerroes apud Ariſtotelem eſſe ait virtutem diſtinctiuam indiuidualem, id eſt, quæ diſtinguat indiuidualiter, non vniuerſaliter. Idem ait, Ariſtotel. in Cogitatiuam vim appellaſſe Intellectum paſſibilem.

Collatio cum Platonicis.

Plato cogitationem vocat diſcurſum & ratiocinationem animi ad ſe ipſum. Alcin. cap. 4.

Cogitatio eſt animi ad ſe ipſum Diſputatio Plato in Sophiſta. Eſt ſermo interior, id eſt, quem anima ad ſe ipſam dicit de ijs, quæ conſiderat. Plat. in Theæt. Hic Serranus vertit, quam anima ipſa apud ſe ipſam cogitando perſequitur. Sed vitioſe, cogitando enim redundat in cogitationis definitione. Cogitatio fit, cum vel particulatim ſpecies concipiuntur, vel ſimul ſpecies & genera. I. Franciſc. Picus Mirand. in exam. Doct. van. gentium cap. 18. l. 2. Virtute miniſterio phantaſiæ. Marſil. Ficin. in Plotin. En. 1. libr. cap. 9. Cum Platonicis congruit ſermo diuinus, vbi ſæpe occurrit dicere in corde pro cogitare.

Nota hic in tranſcurſu: Cum Serranus verba Platonis in Theæt. *διανοεῖσθαι*, &c. cogitans autem nihil aliud facit, quam vt ipſa diſſerat cum ſe ipſa, & interogans ſeipſam, & ſibi ipſi reſpondens, affirmans & negans: Videri mihi cum non ſatis recte loqui pro cum ſe ipſa, placet ſecum ipſa. Cogitatio, Meditatio & Oratio differunt. Meditatio plus eſt quam cogitatio: complectitur interdum exercitationem. Cogitatio διάνοια eſt ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς αὑτὴν διάλογος ἄνευ φωνῆς γιγνόμενος, interior illa anima ſecum ipſa, quæ fit ſine expreſſa voce (Rurſus hic vertit Serranus cum ſe ipſa, quod non imitabimus.) Oratio vero λόγος eſt ῥεῦμα φωνῆς, id eſt, fluxus vocis, quæ ab ore cum ſono egreditur ἰὸν μετὰ φθόγγου.

COGNATA.

Cognata Græcis ſunt συγγενῆ.

Plato diſtinguit inter propria & cognata, inter οἰκεῖα & συγγενῆ. Οἰκεῖα dicit, quæ ad rem conſtituendam proprie pertinent: Συγγενῆ, quæ cum re ſunt coniuncta. Ad οἰκεῖα pertinent partes Reipublicæ Politicę Νομοθετικὴ, Βουλευτικὴ, καὶ Δικαστικὴ. Eloquentiam Plato facit Politicæ συγγενῆ ſeu cognatam, ſicut & militarem diſciplinam. Sed hæc mihi pertinet ad Politices σύςασιν, cum eius pars ſit.

Per Cognata ſæpe intelliguntur Analoga. Ita Cognata ſunt cerebrum & cœlum. Quemadmodum è cœlo infunduntur in mundum inferiorem res quam plurimæ eæque optimæ: Ita à cerebro communicantur multæ præſtantesque virtutes inferiori corpori, quod cum ipſo cohæret. In cœlo enim eſt primum vis illuſtrandi per lucem: Deinde eſt calor ſeu vis calorifica: Tertio vis peculiaris quædam viuificandi, ſeu vitam præbens omnibus rebus: Ita cerebrum quoque 1. irradiat quaſi neruos & fulgorem neruis opticis præbet. 2. adminiſtrat corporis ſenſus. 3. præbet etiam motum.

In Politicis ſpecialiter Cognati dicuntur, qui per fœminas coniuncti ſunt.

Generaliter dicuntur perſonæ quæ natura, vel legis fictione inter ſe ſunt coniunctæ. Itaque

Cogna-

Digitized by Google

- **Cognatio**
  - Simplex
    - Naturalis: communio ſanguinis, orta ex natura.
    - Ciuilis, quæ per adoptionem contrahitur; Iuris eiuſdem communio.
  - Coniuncta, vbi ius ciuile & naturale copulatur, ſeu vbi cognatio ciuilis naturali coniungitur. Vid. Modeſt. in l. non facile §. cognationis ff. de gradibus.

Agnatio tantum per virilis ſexus perſonas contingit.

COGNITIO.

Cognitio proprie eſt actus cognoſcendi. Ac ita eſt ἐνέργεια; vel *Qualitas ſpiritalis in animo impreſſa, repræſentans obiectum* γνωστόν. Res enim ſunt in Intellectu per repræſentationem non ſecundum ſuum eſſe Formale.

Improprie ſeu Metonymice eſt Doctrina, quæ acquiritur per cognitionem.

- Cognitio ſeu Intellectio hominis
  - Theorica (θεωρητικὴ) Hæc eſt à ſcientia. — à Fine.
  - Practica, πρακτικὴ (eorum, quæ aguntur.) Hæc manat à Prudentia.

- **Cognitio**
  - Euidens, quæ cernitur in cognitione
    - Intelligibilium
      - Primorum principiorum.
      - Concluſionum inde extructarum.
    - Per ſe ſub ſenſum cadentium.
  - Obſcura, vt rerum, quas credimus veras propter
    - Authoritatem ſolam.
    - Coniecturas & ſigna probabilia.

Cognitio eſt Abſoluta vel Reſpectiua. Abſoluta, cum res conſideratur ſimpliciter ſine reſpectu aut comparatione ad aliud. Reſpectiua contra quæ ad aliud refertur. Illa in ordine Didaſcalico præcedere ſolet. Numeratio ſimplex in Arithmetica prior eſt comparata.

- **Cognitio rerum**
  - Simplicium, ἁπλῶν
  - Coniunctarum. Scal. exer. 307. ſ. 2. Hæc etiam complexa vocatur.
  - vtraque
    - Recta — Confuſa.
    - Reflexa — Diſtincta.
- Eſtque vel
  - Certa tum
    - Subiecti in quo, vt Mentis.
    - Obiecti, vt rei quæ cognoſci poteſt.
  - Incerta, & dicitur Opinio.

Cognitio rei ſimplicis confuſa eſt, qua cognoſcimus quidem rem ipſam eſſe, ſed quid ſit, ignoramus. *Diſtincta* eſt, qua cognoſcimus etiam quid ſit res.

Cognitio rei complexi confuſa eſt, qua, ignorata cauſa, cognoſcitur tantum ὅτι, quod: Sed *Diſtincta* eſt, qua cognoſcitur διότι, propter quid.

Cognitio noſtra, præſertim confuſa eſt *Potentialis*, vel *Actualis*. *Potentialis nihil aliud* eſt, quam aptitudo ſeu habilitas intellectus ad comparandam cognitionem actualem. *Actualis eſt*, cum Logica potentia ad actum deducitur, phantaſmate Intellectum mouente, ſeu eſt cognitio exercita. Eſtq; *Originalis*, vel *Habitualis*. *Originalis eſt prima rei ante incognitæ* apprehenſio. Hæc prima conceptuum impreſſio non tantum in pueritia ſit, etſi tum maxime fiat, ſed etiam ætate adulta, vt cum mihi offertur aliqua res, aliquod animal, quod ante nunquam cognoui Tunc confuſus eius conceptus primum in meo animo imprimitur. Habitualis eſt, quæ fit ex habitu iam pridem acquiſito, vt cum lupum actu intelligo, cuius notitiam iam pridem in pueritia mihi comparaui. Sic Zabarella; qui hac in parte diſſentit à Scoto. Scotus enim actualem accepit vt ab habituali diſtinctam; Zabarella vero vt communem Originali & Habituali, & improprietatem ſignificationis vocis Habitualis pro Potentiali in Scoto notat.

Vſus.

Diſputationes hæ habent vſum in diſp. de primo cognito. De hac vide Zabarel. acutiſs. libr. de ordine Intelligendi cap. 12. 13. 14.

Porſec æ *Totius cognitio diſtincta* eſt, qua totum cognoſcitur per cognitionem partium, id eſt, perſpectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur: vt cum cognoſcimus totum ædificium luſtratis omnibus eius partibus tum interioribus, tum exterioribus.

Confuſa vero, qua cognoſcitur Totum ſine cognitione partium, non perſpectis omnibus, quæ in eo continentur, vt ſi ædificium eminus videamus. Conſentit Zabarella c. 12. l. de conſtit. Natural. ſcient. *Vtraque eſt Totius eſſentialis, vel Totius vniuerſalis*. *Cognitio diſtincta ſeu* determinata totius eſſentialis (quod alias Totum perfectionis & integritatis dicitur) eſt, cum omnia, quæ ad eſſentiam illius pertinent particulatim perſpiciuntur, id eſt, cum ſpecies intelligitur cognito genere illius ſummo & omnibus differentijs, quibus conſtat.

Confuſa, cum ſpecies ſecundum ſe apprehenditur, ſed genus aut differentia eius ignoratur.

Cognitio diſtincta Totius vniuerſalis eſt, cum eius communitas & amplitudo per omnia eius inferiora cognoſcitur, vt cum quis intelligit communitatem animalis per omnes illius ſpecies & indiuidua.

Confuſa Cognitio totius vniuerſalis eſt, cum illud quidem in ſe concipitur, ſed tamen eius inferiora ignorantur, vt ſi quis colorem cognoſcat, & ſpecies colorum ignoret, pingui Minerua hæc cognitio fieri dicitur. Vſus diſtinctionum harum apparet in quæſtione, ſintne notiora magis vniuerſalia minus vniuerſalibus, necne?

H. Glarean.

Digitized by Google

H. Glarean in Cæſarij Dial.

Cognitio
- Αἰσθητικὴ Senſitiua
  - *Exterior*, & fit ſine præexiſtente cognitione, quia ſenſus exteriores mouentur à ſuis obiectis. Acquiritur hæc ἀθρόως, id eſt, ſubito.
  - *Interior*: & hæc fit à cognitione ſenſitiua exteriore, per quam interioribus præſentantur ſua obiecta propria.
- Νοητικὴ, Intellectiua. Eſtque notitia Intellectus de obiecto Intelligibili. Eſtque
  - Incomplexa: & eſt cognitio terminorum, & acquiritur ex præcedente cognitione ſenſitiua. Habetur autem ſolum per primam Intellectus operationem, quæ dicitur Apprehenſio ſimplicium. Acquiritur hæc ſine vllo diſcurſu.
  - Complexa, συμπεπλεγμένη ſeu κατὰ συμπλοκήν, qua aliqua componuntur & diuidůtur. Ea eſt
    - *Principiorum*: & ea acquiritur ex cognitione Intellectiua terminorum, per viam ſenſus, memoriæ, experientiæ, & eſt per ſecundam Intellectus operationem, quæ dicitur compoſitio & diuiſio.
    - Concluſionum: & ea fit præexiſtente cognitione intellectiua principiorum, in quibus præſciuntur concluſiones in vniuerſali. Eſt autem tertia Intellectus operatio, quæ dicitur Dianoea.

Cognitio
- Intuitiua, rei actu exiſtentis præſentis.
- Abſtractiua, rei actu exiſtentis vel non exiſtentis, ſed abſentis.

Cognitio eſt vel in abſtracto, id eſt, ipſa operato; Hæc proprie dicta: vel in concreto, id eſt, ipſa obiecta cognita.

De modo Cognoſcendi.

Trifariam aliquid cognoſcitur.

Aut per Eſſentiæ ſuæ præſentiam In cognoſcente, vt Lux in oculo, à quo non per abſtractam ſpeciem, ſed per Eſſentiam cernitur.

Aut per ſimilitudinis ſuæ præſentiam in cognoſcente, qualis eſt in oculo intuente hominem.

Aut per ſimilitudinem rei cognitæ, non immediate ab ipſa re, ſed ab alia quapiam, in qua illa effulget, acceptam, vt cum hominem non in facie, ſed in ſpeculo intuemur. Vſum huius diſtinctionis oſtendit Tilenus in diſput. de Angelis.

Vſitata etiam eſt hæc diſtinctio.

Res quæ cognoſcitur, percipitur vel in ſe ipſa, vt cum homo proprio conceptu apprehenditur: *vel in alio*, in quo aliquo modo continetur, vt cum cauſa cognoſcitur in effectu, effectum in cauſa, genus in ſpecie, ſpecies in genere: Illa diſtincta, hæc vero Confuſa notitia eſt. Fonſ. l. 1. Metap. c. 2. q. 2. Et illa: *Cognoſcitur res aut per ſe, aut per ſpeciem ſui*: vt cum dicitur à Phyſicis intellectionem noſtram fieri non poſſe ſine ſpeciei impreſſione. Vide Zabar. l. de mente humana cap. 11.

Cognitio Creaturarum in Angelis
- Matutina, beatifica, qua cognoſcunt creaturas in Deo ſecundum eſſe eminens (id eſt, quatenus eminenter ſunt in Deo) & increatum.
- Veſpertina, Naturalis, qua cognoſcunt creaturas extra Deum, ſecundum proprium eſſe, quod habent in ſe, id eſt, quatenus ſunt formaliter in ſe ipſis. Thom. Aquin. & Vaſquez & Auguſtin. l. 4. de Geneſ. ad literam cap. 23.

Cognitio
- Perfecta. Hæc dicitur comprehenſio: comprehendere enim rem aliquam eſt cognoſcere eam tam perfecte, quam γνωστή eſt. Thom. Seu ita rem cognoſcere, vt nihil ipſius lateat cognoſcentem.
- Imperfecta ſeu Non adæquata rei, vt noſtra Dei.

Cognitio perfecta ſeu comprehenſio alicuius obiecti
- Eminens, quæ excedit rem cognitam.
- Adæquata, quæ exæquat rem cognitam. Eſtque adæquata adæquatione Entitatis vel proportionis. Scal. ex. 369. ſ. 8.

Canon.

Nullus effectus in perfectam cognitionem cauſæ ducere poteſt, niſi totam virtutem cauſæ coæquet. Deus autem naturaliter non niſi per effecta cognoſcitur. Ergo Deus à nobis perfecte ſeu definitiue cognoſci nequit.

Cognitio noſtra
- Poſitiua, cum cognoſcimus hoc eſſe.
- Priuatiua, cum cognoſcimus hoc non eſſe. Hoc enim eſt eſſe illius, quia non eſt.

Vſus.

Quæritur, in Deo an ſit Cognitio eminens, an adæquata? Reſp. Eſt eminens reſpectu creaturarum. Eſt adæquata reſpectu ſui ipſius: perfecte enim cognoſcit ſe vt eſt.

2. An Angelus comprehendat ſe adæquate: & An potuerit præuidere futurum ſuum lapſum? Sequens diſtinctio affinis eſt priori, alia tamen ab ea Cognitio quædã eſt per poſitionem, qua aliquid ei, quod cognoſcẽdum eſt, attribuitur, quædam per remotionem, qua aliqua à re, quæ cognoſcitur, remouentur. Vide verbum Inueſtigo.

Cogni-

Digitized by Google

Cognitiones ſunt Conſentaneæ, vel Contrariæ.

Illæ poſſunt ſimul eſſe in eodem de eodem: Hæ non poſſunt ſimul in animo inhærere, vt non poteſt aliquis opinari eandem rem eodem tempore eſſe albam & nigram ſecundum eandem partem: Spiritum hominis eſſe mortalem ſimul & immortalem. At contrariorum cognitio in eodem intellectu eſſe poteſt, vt intellectus, qui cognoſcit frigidum, cognoſcit etiam calidũ. Contraria enim ſecundum eſſe ſpeciale (id eſt, ſpecies repræſentatiuæ rerum contrariarum calidi & frigidi) poſſunt eſſe in eodem. Vid. Zabarel. lib. de Mente Human. cap. 11. vbi diſputat quæſtionem, An intellectus patiens poſſit recipere ſimul contrarias opiniones. *Aliud Cognitio contraria, quã contrariorum.*

Cognitio Contrariorum
- Vnius per alterum: priuationes per habitum.
- Alterius per alterum ſeu alterutrum. Sic cognoſcuntur fere aduerſa.
- Alterius cum altero. Sic relatiue oppoſita cognoſcuntur.

Cognitio Directa eſt, vel Indirecta. Directa vt cum obiectum eſt Directum. Indirecta contra. Senſus per ſe & directe cognoſcit ſingulare, quia per ſe habet obiectum ſingulare.

COGNOSCERE.

Cognoſcere ſeu εἰδέναι accipitur
- Ample pro cognitione tam perfecta & diſtincta (quæ fit per proprias rationes ſeu definitiones & proprias cauſas:) quam imperfecta leuique (quæ fit per communia vel remotiora.)
- Stricte pro cognitione perfecta (quæ eſt Demonſtratiuæ Concluſionis) id eſt pro Scientia, quæ eſt per cauſam, pro ἐπίστασθαι. Ita accipitur ab Ariſt. in Proœm. Phyſic. context. 1. Cum cognoſcere & ſcire, &c. Vbi particula Et declaratiua, Zabarella interprete, id eſt, accipitur pro Id est.

Cognoſcitur à nobis ſecundum & per Cognitionem
- Senſitiuam, Singulare.
- Intellectiuam ſimplicem
  - Diſtinctam & perfectam maxime Vniuerſale.
  - Rudem, craſſam, confuſam; Singulare. Græci dicunt γινώσκειν παχυμερῶς.

Cognoſcere per organon proprium eſt percipere aliquid per certam corporis partem, recipientem ſpecies cognoſcendorum obiectorum. Ita viſus cognoſcit per oculum, auditus per aures, olfactus per nares; At Ariſtoteli ita anima rationalis non intelligit, quia hæc ſine organo ſpecies recipit.

Cognoſcere per lineam reflexam nonnullorum Scholaſticorum phraſis eſt translata ex opticis, pro qua nos dicimus, *Cognoſcere per ſe & directe.* Dicunt indirecte & per lineam reflexam Intellectus cognoſcit particulare, per ſe

& directe Vniuerſale, Armand. tract. 2.de poſter.& prior.cap.235. ex 3. de anim.Ariſt.

Intellectus directe cognoſcit ſeu apprehendit Vniuerſalia.3.de Anim. Senſus ſingularia.

COGNOMEN,

ἐπώνυμον, ἐπωνυμία, παρωνύμιον.

Cognomina rectiſſime dicas, inquit Scaliger, vir extra omnem ingenii aleam poſitus, l. 3. de cauſis Lat. linguæ c. 91. Græcorum συνώνυμα, ita ab iis prudétiſſime dicta, quod cum nomine res coniuncta ſit, vt ſunt Homo, Leo.

Cognomina ſunt, quæ nominibus coniunguntur ſeu adduntur (vt nomina agnationum) Auguſtino & Gothefredo teſtibus ſunt(a) agnomina, παρώνυμα ſiue ex ignominia (ἀπὸ ψόγου) ſiue ex decore,(ἀπ' ἐπαίνου) tracta ſunt, ſiue ex neutro. Alias Cognomenta: vt Heraclitus cognomento σκοτεινὸς; Virgilius Parthenias à verecundia virg. Suffragatur Scaliger cum dicit, Agnomen ab antiquis etiam cognomé dictū fuit.

a) Hac voce vtitur Cic.2.Rhetor.

Sed idem Agnomen à cognomine diſtinguit etiam. Sic enim inquit: Aucta Rep.numeroq; ciuium [illegible] voces, quibus Romana [illegible] cenſebantur, fuere hæ, Prænomen, Nomen, Cognomen, Agnomen. Et paulo inferius: Nomen eſt familiæ nota; prænomen proprium cuiuſque, quod puerulis imponebatur circiter diem ſeptimum, cū luſtrarentur: vnde nomen luſtricum & luſtratum dicitur: Cognomen, quod ex accidenti illis aduenit: Agnomen, quod euentus acceſſionem notat: vt Scipio cognomen eſt ab opera, quam patri ſeniori præſtitit: Africanus Agnomē eſt à domita Africa, quod Cic.in 6.de Rep. Cognomen vocat: Cognomen ἐπώνυμον Græci, Agnomen autem παρώνυμον appellarunt.

Græci prænomine carent, ſed poſito nomine vno apponunt Patris nomen, Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου. Idem faciunt Arabes, ſed etiam authoris nomē ſubticent, & Patris tantum ponunt: Auen, Rois, Auen, Pace, Auen, Zoar, id eſt, filius Rois, filius Pace, filius Zoar: Græci vero interdum etiam cognomine vſi ſunt, vt ἱεροπάτωρ, φιλάδελφος, &c. Subiicere his εἰ δοκεῖ (placet) regulam Scaligeri: Prænomina vere nō poſſunt flecti numero plurali: cætera omnia queunt; ſunt enim generis, non viri (propria, niſi ſit Cognomē aut Agnomen eius, cui primum eſt attributum. (eius enim ſolius tunc eſt.) Hic παραδειγμα neceſſario addédus fuit. Hinc intelligitur, quod infra aut carere plurali prænomina, & agnomina Patra. Itaq; ſic loquimur: Marcus & Quintus Tullii Cicerones, Vid.c.92.l.4.d.c.l.7.

Sed redeo ad ſignificationes Agnom. & cognom. diſtinctas.

In Theatro Vit.Zuing. Sæpe quatuor nomina prænomen, cognomen, agnomē & nomen Romani mares ferebant. Raro mulieres prænominibus vtebātur mares vero frequentiſſime [illegible] mq; cognomen & agnomen mulieri non dabatur. [illegible] homo, per nonum diei poteſt in eum, qui generoſus & ingenuus videri cupiat. Inde natum, quod olim ingenui tribus literis in literis aut inſignitis, prænomen, nomen, & agnomen notare conſueuerint, vt pro Quinto Valerio Maximo, Q.V.M.

Sed animi gratia libet exempla nōnulla, eaq; illuſtria Cognominā, quibus præſtantes virtute & doctrina, aut contra, ſalutantur, adiicere.

Olim ſtudioſi iuriſprudētiæ primo anno dicebantur Dupondii, friuolo ſeu ludicro cognomine, quaſi tu dicas, Diobolares, *heller wertige.* Quarto anno Lytæ: quinto Prolytæ, quod emenſi iam ſcientiæ anfractus, tantum non ex difficultatibus ſe abſoluiſſent. Cæl. l.4.c.-.Antiq.Lect.

N.N. Cognominatur Batalarius. Hoc voca-

vocabulũ, inquit Viues, vetere lingua Gallica vſurpatum in tyrocinio militiæ de iis, qui iam prœlio interfuiſſent.

N N. cognoment. Mellodidaſculus ſeu Prodoctor, ſeu Licentiatus, quod ei facta ſit copia, quandocunque libeat, Magiſterii honores & inſignia conſequendi.

N N. cognom. Doctor codicillaris, qui Pontificis aut principis Diplomate honorarios titulos conſecutus eſt.

Lucerna Iuris olim cognomentum fuit *Iruerii* profeſſoris Iuriſprudentiæ in Bononienſi Academia.

Fons legum cognomen Azonis Iureconſulti Bononienſis.

Coryphæus Iuriſconſultorum Iul. Paulus Iureconſultus Patauin. qui floruit ſub Alexand. Seuero Imperatore anno Chriſti 230.

Gloſſator I. L. cognom. Accurſ. Florentini.

Speculator Durandus cognominatus eſt.

E Septem Græciæ ſapientibus Speculator ſeu Philoſophus Contemplatiuus, *Thales*; Doctor Ioniæ, Anaximander; Philoſophorum parens *Pythagoras*, Dictus etiam fuit Doctor Italicus, quia relicta Samo patria in Italia ſapientiam profeſſus eſt.

Sectarum Philoſophicarũ Pater *Socrates*.

Diuin⁹ Philoſoph⁹; Iunior Socrates, *Plato*.

Genius Naturę, Anagnoſtes, id eſt lector, *Ariſtoteles*, ſic dictus à Platone ex nobiliſſima multiiugæ lectionis cura.

Mimicus ſapiens, *Diogenes Cynicus*.

Stoicorum Pater, *Zeno Zitteus*.

Euphraſtus & Theophraſtus ob diuinã dictionem *Tyrtamus*, Ariſtotelis ſucceſſor, qui habuit diſcipulos plus minus 4470.

Phyſicus, *Strato Lampſacenus*, Theophraſti Diſcipulus. Sophia & Gelaſinus, id eſt, ſapiẽtia & Riſor Democritus, quia inania hominum ſtudia riſit. Dictus ẽt ab Anaxagora πένταθλος, quod in omni genere Philoſophiæ eſſet exercitatus.

Canis regius *Ariſtippus*.

Βήματα, gradus, alter Plato, minor Plato, πένταθλος, Quinquertio ſimilis, exercẽti in ludo quinq; artes Gymnaſticas, quia in omni doctrinæ genere ſummas ferebat: *Eratoſthenes Cyreneus*, natus Olympiade CXXVI.

Νοῦς *Anaxagoras Clazomenius*, ob mirandã Phyſicæ ſcientiam, vel quod Mentem ἄκρατον principiis rerum adiiceret.

Phacas, quia lentigine eius facies deformabatur; *Dioſcorides* Amzarbæus, qui vixit ſub Cleopatra & Antonio, teſte Suida, ῥιζοτόμος ſeu Herbarius inſignis, ſi hiſtoriam ſeu τὸ ὅτι ſpectes. Nã Plantarũ cauſas Ariſtoteles & Theophraſtus luculentius expoſuerunt.

Grammaticus, *Ioannes Philoponus* Alexandrin⁹, quia pręter philoſophica & Theologica etiam multa Grammatica ſcripſit. Dicitur fuiſſe Tritheites.

Στοιχειώτης *Euclides*.

Medicorum cos, Naturæ miraculum, *Galenus* Pergamus, inter medicos eloquẽtiſſimus, inter eloquentes medicus acutiſſimus, inter vtroſq; diligentiſſimus, qui vixit Romæ temporib. Marci Commodi & Pertinacis Imperatorum. Auerroes hũc Medicis omnib. pręfert.

Arabum Cicero & Galenus, Auicenna Perſa. Is proprium nomen habuit, Haſer, ſeu cum articulo Alhaſer, vix attigit annum ætatis 18. cum audiret Philoſophus.

Commentator à diligenti Ariſtotelis explanatione, ſeu quia plurimum ſcripſit in monumenta Ariſtotelis, *Auerroes* ſeu *Auenrois* Cordubẽſis. Quidam vocarũt eum Abyſſum ſapientiæ, ſtimulum & cotem Medicorũ: quia acutiſſime totam fere Medicinam complexus eſt libro, qui dicitur Colliget. Auicennæ Medici æmulus & inimicus. Floruit anno Domini 1150.

Experimentator, *Raſis* Afer.

Sapiens, *Auenzoar* Cantuarẽſis Auicennę coæuus Pharmacopæorum Euãgeliſta.

& tantum non Deus, *Iohannes Meſuæ* filius, genus ſuum referens ad Abdelam Regem Damaſci.

Simia Galeni, Paulus Æginèta.

Latinus Hippocrates, *Cornelius Celſus.*

Ægineta Germanus ſeu Germanicus, *Leonhardus Fuchſius.* Parens & reſtitutor rei anatomicæ (è cuius fontibus cæteri ſuos riuulos deduxerunt) *Andreas Veſalius* Bruxellenſis, iudicio Gabrielis Fallopij Mutinenſis Chirurgiæ Profeſſoris in Patauino Gymnaſio.

Διαδόχος Proclus Syriaci Alexandrini Platonici diſcipulus, ſic dictus ſeu cognominatus, quia ſucceſſit Syriano in Athenienſi Schola.

Porphyrius Malchus (id eſt, Rex, Phœnicum lingua) ſeu Baſilius, Tyrius, diſcipulus Longini Caſſij Rhetoris, & Romæ Origenis, & Aquilini condiſcipulus, Iamblici præceptor. Vixit ſub Aureliano ad Diocletianum vſque: Dictus Porphyrius à Purpura, regio inſigni. Fuit Antichriſtianus.

Quid Enneades. *Σκοτεινὸς Plotinus*, Ammonij diſcipulus Lycopolita, ab obſcuritate, Porphyrius eius quaſi interpres habebatur. Vixit ſub Galieno. Compoſuit libros 54. qui in nouenos diuiſi dicuntur Enneades.

Saccas *Ammonius* Philoſophus Alexandrinus, profanus è Chriſtiano factus. Eius diſcipulus Porphyrius, cuius Iſagoge præmiſſa eſt Organo Ariſtot.

Alter Plato *Philon* Iudæus Alexandrinus. Tanta fuit *ἀδελφία*, & ſimilitudo ingenij & dictionis cũ Platonica, vt diceretur aut Plato Philoniſſat, aut Philon Platoniſſat. Diſſeruit cũ Petro Apoſt.

Magiſter ſententiarum, omnium lumen, Theologus epitomicus ſeu Epitomator, vt loquuti ſunt barbare: *Petrus Lũbardus* Epiſcopus Parienſis, quia rudi illo ſeculo ſacros libros commentariis illuſtrauit, ac locos communes ſacros expoſuit è Patribus. Floruit circa annũ Chriſti 1160. Qui eũ ſunt ſecuti, vel in eũ commentati ſunt, poſtea dicti ſunt ſententiarij pleriq; Monachi.

Comeſtor *Petrus* Petri Lombardi frater ſed nothus Trecenſis presbyter, ſic dictus quod ſcripturę authoritatē in ſuis ſcriptis & concionibus tam crebro adduceret, quaſi eas in ventriculum memoriæ demiſiſſet atq; manducaſſet.

Lima Veritatis & Doctor ſubtilis *Iohannes Duns* Scotus.

Germanorum Varro *Albertus Magnus*, ordinis prædicatorũ Sueuus, præceptor Thomæ Aquinatis, qui docuit Pariſiis anno Chriſti 1275. Fuit etiam poſtea Lector Colonienſis Cœnobij apud Dominicanos. Ingeniorum veterum ſubuerſor *Guilelmus Occã*, Anglus, qui floruit ſub Ludouico IV. Cæſare, anno ſalutis 1320. Summam Pontificis poteſtatē diſceptauit multis in vtrãq; partē argumẽtis expoſitis, ſed pro Magiſtratu ciuili plerumq; pronuntiauit.

Conciliator *Petrus Aponenſis*, ſeu de Apono Patauinus, qui docuit Bononiæ Philoſophus & Medicus inſignis ac felix. Eius tempore vixerunt & claruerunt Arnoldus de Noua Villa Narbonenſis natus ann. Chriſti 1300. & Raymundus Lullius, Inquiſitores hæreticæ prauitatis eius effigiem in medio foro combuſſerunt.

Magiſter contradictionis, quod acerbius interdum pro Platone in Ariſtotelem inueheretur, & Lux Mundi, *Weſſelus Gansfortius* Friſius, Græcis dictus Baſilius, qui obiit anno Chriſti 1490. teſte Gerardo Nouiomago in eius vita. Fuit Philoſophus, trium Linguarũ peritus, Medicus, Theologus, Iuriſprudentiæ non rudis. Commentator Bononienſis *Philippus Beroaldus.* Calculator *Iohannes Suiſſet*, qui Scaligero exceſſit humani ingenij modum.

Auctor Sectæ Nominaliũ *Ricelinus Friſo*, qui claruit circiter annum Chriſti 1137.

Πεντάγλωττος, vir ſupra humanum faſtigium magnitudine ingenij præditus, *Iohannes Picus Mirandulanus* extinctus

anno

anno ætatis 32. Bartholom. Blanch. in vita Beroaldi.

Cancellarius Pariſienſis, *Iohannes Gerſon*.

Subtiliſſimum Doctor ſeu Magiſter, *Iulius Scaliger*.

Philoſophorum Romanorum eruditiſſimus *Anitius Seuerus Boetius*, Conſul Romanus.

Epitomicus Liuij *Lucius Florus*, vixit tempore Quintiliani.

Epitomicus Romanæ hiſtoriæ, (ſeu Cæſarum ad Iouianum vſque) Eutropius presbyter Afer.

Epitomicus geſtorũ Romanorum *Sextus Rufus*. Saxonum, Danorum, & Suecorum Hiſtoriographus *Albert. Crantzius*.

Scriptor rerum Indicarum noui orbis *Gonzalus Fernandus*.

Trogi Pompeij Epitomicus, *Iuſtinus*.

Apoſtolicus abbreuiator *Bap. Platina* Cremonenſis, quia Pontificum hiſtorias contraxit.

Iuris Canonici Epitomicus *Gratianus*.

Tragicorum princeps *Euripedes*.

Scriptor virorum Illuſtrium Græcorum & Romanorum *Plutarchus*.

Muſa Attica & Apis Attica *Xenophon* ob Eloquentiæ ſuauitatem.

Romanus ſapiens, *Seneca*, Iuſto Lipſio in Polit.

Fabulator Phryx, *Æſopus*.

Codrus agnominatus eſt Antonius Vrceus Brixienſis, Grãmaticus & Orator, Præceptor Philippi Beroaldi iunioris. Cũ eſſet Foroliuij, accidit vt princeps Foroliuienſium Pinus huic ſe commodaret in via forte ſibi obuiã facto. Cui Vrceus ſubridẽs, Dij boni, inquit, quã bene ſe res habeat videtis, Iupiter Codro ſe commẽdat (id eſt, pauperrimo.) Hinc eum omnes mutato nomine Codrum appellarunt. Barthol. Bononienſ. in vita Codri.

Germaniæ Phœnix olim *Eraſ. Roterodam.*

Author Margaritæ Philoſophicæ *Georg. Reiſch* Carthuſianus.

Ἀγέλαστος *M. Cato Cenſorius*, & eius auus, *M. Craſſus*, quem dicunt tantum ſemel in omni vita riſiſſe, nempe cum aſinũ vidiſſet comedentem carduos. Vnde prouerbium: ſimiles habent labra lactucas.

Πάνσοφος, *Palamedes*, quod in Theoria ſimul & praxi eſſet excellentiſſimus. Vide in Theod. Zuinger. Theat. tit. Doctorum Principum.

Triſmegiſtus, *Mercurius Ægyptius*, quod maximus Rex, maximus ſacerdos, maximus Philoſophus eſſet, ita appellatus honorificentiſſime. Suidas ob Trinitatis myſterium ab ipſo primo inter Ethnicos reuelatum hoc cognomen eum accepiſſe aſſerit.

Regum ſapientiſſimus, *Salomon*.

Gregorius Nazianzen. cognomento Theologus. Gregorius Magnus cognomento θαυματουργὸς, ob miraculorum frequentiam.

Origenes dictus eſt ſyntacticus, id eſt, Cõpoſitor, quod multos feciſſet libros.

Pierius Presbyter Alexandrinus ſub Caio & Dioclet. Origenes iunior vocatus eſt.

Auguſtinum Sal terræ, & Lucernam ſuper Candelabrũ Eccleſiæ poſitã Paulinus Nolanus diſcipulus eius appellauit.

Ioannes Patriarcha Conſtantinopolitan. ob doctrinę magnitudinẽ & ſingularẽ eloquentiam Græcis Chryſoſtomus cognominatus eſt, quod os aureum ſignificat.

Lactantius à lacteo Tullianæ Eloquentię flumine, in quo præceptorẽ ſuum Arnobiũ vicit, dictus videtur, Hieron.

Agnominis exemplum inſigne habemus in Thoma Aquinate. Is cum taciturnus eſſet inter æquales pueros ſeu commilitones, à pleriſq; vocabatur Bos. Sed Magiſter cognito illius ingenio, Bos, inquit, iſte mutus talem mox edet mugitum, vt vocẽ eius vniuerſus admiraturus ſit mundus. Marul. l. 4. c. 6.

Archilochus Iambographus τέττιξ, id eſt, cicada a ſe ipſo dictus, quod loquax & vocalis eſſet.

Antigonus Macedoniæ Rex ob clementiam Euergetæ nomen meruit.

Ludou.I. Carol.Mag.Filius Imper.à Clementia Pij nomen conſecutus eſt.

M.Antonino Imp. etiam cognomen Pij datum eſt à populo acclamante.

Titus Veſpaſianus humani generis deliciæ ob popularitatem, manſuetudinem & humanitatem appellatus eſt.

Conſtantinus, quod Italiam, Aphricam, & poſt Licinij bellum ciuile, Orientẽ poſſideret, Magnus dictus eſt, & Reſtitutor generis humani.

Otho III. Imperator Germanicus, qui Collegium Electorū conſtituiſſe ſcribitur, propter ſapientiam cognominatus eſt *Mirabilia Mundi*, Paul.Ebetus in Calend. Alij miraculum Mundi, propter magnitudinem rerum geſtarum.

Alphonſus II. Legionis Hiſpanienſis Rex, Caſtus ideo cognominatus eſt, quod in ipſo matrimonio cū legitima vxore perpetuam virginitatem ſeruauerit.

Q.Fabius Maximus, quia cunctando reſtituit rem, dictus eſt Cunctator.

Philippus Landgrauius Haſſiæ Mauritij noſtri auus à Philippo Melanchthone in Epiſtolis dictus eſt Macedo.

Artaxerxi Perſarū Regi Memnonis cognomen datum, quod valeret memoria.

Septem Græci Poetæ, Theocritus, Nicander, Callimachus, Apollonius, Homerus Tragicus, Aratus, & Lycophon dicti fuerunt Pleiades à numero ſtellarum Pleiadum.

Plato Ariſtocles Primo dictus eſt. Plato autem cognominatus eſt ob amplitudinem orationis, vel vt alij volunt, ob latitudinem pectoris vel frontis.

Apud Gallos Philoſ. Druades dicti ſunt ἀπὸ τῶν δρυῶν, à querceetis inhabitatis.

Scythæ Philoſophos præſtantiores olim Pileatos appellabant.

Conſtantinus V. Imp. infans ſacrū fontẽ aluii excrementis conſpurcauit, vnde Copronymi cognomentum meruit, (Κόπρος enim fimum vel ſtercus ſignificat) Zonaras Diac.lib.21. Idem fecit Ethelredus Rex Angliæ, & Venceslaus Romanorum Rex teſte Cuſpiniano.

A carminis dulcedine Sophocles dictus eſt μέλιττα apis, & νέα σειρὴν, noua Siren.

Patronus Dianę Sueuicæ Iac. Andreæ.

Scipio Romanus cognominatus eſt Aphricanus: quid ita? Strigelius cauſam affert in carmine præfixo Calendar. Eberi:

Damna ſuæ immeritus ſuſtentat Scipio laudis,
Qui domuit Lybica regna ſuperba plaga.

Littera aurigarum eſt O.

Guilhel.Occam Scoti auditor cognomen *Venerabilis inceptoris* eſt conſecutus à Nominalibus, quod Nouam Philoſophandi viam primus inuenerit, & fuerit inſtaurator opinionis Nominalium pene iam ſepultæ. Eundem Scaliger vocat ſubtiliſſimum omnium mortalium. exerc. 65. ſect. 4.

Epicurei cognominantur ab Ariſtotel. in 1. Ethic. Nic. ἀνδραποδώδεις (Mancipia, mancipiorum ſimiles, homines inutiles & nihili, Græcis ſunt ἀνδράποδα. Sunt enim tanquam pedes Dominorum, qui capitis rationem habẽt) quia ſunt affectuum mancipia: vt ſerui ſunt in dominorum ſuorum poteſtate, & ita ſunt ſimiles pecudibus.

Huc etiam pertinent Elogia Ariſtotelis Scaligeriana.

Summus Doctor ſapientiæ.
Veritatis Hercules.
Summus omnium Philoſophorum Imperator.
Numen Philoſophiæ.
Vir omni laude maior, omnique calumnia potior.
Tribunal veritatis.
Diuinus præceptor.
Nunquam ſatis laudatus ille Dictator.

Sapien-

Sapientiæ noſtræ Dux.
Præceptor veritatis.
Princeps veritatis.
Homo de vniuerſa humana ſapientia præter ſupraque cæteros omnes mortales bene meritus.
Sectatores Platonis, vt eum Diuinum, ſic Ariſtotelem vocarunt Dæmonium (δαιμόνιον) quaſi medij cuiuſdam ingenij inter diuinum & humanum. Ciceroni Ariſtoteles eſt vir ſingulari ingenio dicendi copia & ſuauitate incredibili, quo mihi acutius fuit, nihil neruoſius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius.
Philopono Ariſtoteles in Philoſophia humanum captum excellit. Auerrois elogium eſt hyperbolicũ, ſeu modum excedit: Vnum eſſe Ariſtotelem, qui credi debeat Regula & exemplar à Natura exhibitũ, in quo ſumma perfectio, quæ hominum in naturali vita degenti contingere poteſt, eluceat ac demonſtretur, tantã ingenij vim miraculum quoddam eſſe, eumque qui hac mentis facultate præditus eſt, diuinum magis, quam humanũ appellandum.
Philippus Melanchthon dictus eſt Philomela Brettana, & affectus fuit cognomine cõmunis Pręceptoris Germanię.
Κυνικὴ ſeu Cynica ſecta dicta eſt compendiaria virtutis via propter paucitatem præceptorum vitæ.
Thomas Aquinas vſurpatur ſeu laudatur Doctor communis.
Europa cognominatur à Plinio genitrix Domitorũ Orbis. Nec ab re hoc Elogiũ Europæ tributum eſt. Nam Græcia & Italia partes ſunt Europæ inſignes. In Græcorum autem Monarchia Alexander M. in Italico Imperio Romani vniuerſum orbẽ ipſis quidẽ cognitum domuerunt, ac ſibi ſubiugarunt. Adde, quod noſtro etiam æuo Europę quidam principes Americam, & Aſiæ ac Africæ magnam partem ſuę poteſtati ſubiecerunt.

Aquila litterariæ laudis & ſapientiæ.
Maximus omnium conſenſu litterarum Dictator.
Diuinus atque incomparabilis Heros.
Humanæ ſapientiæ pater.

Medici ægrorum in Noſocomiis & Xenodochiis, dicti fuerunt Parabolani, Parabolarij, paraboli, παράβολοι, quod audacter ſe omnibus periculis obiicerent, nec vllius quantumuis peſtiferi morbi contagionem timerent. Παράβολα enim Græcis ſunt proiecta, magnis periculis obiecta, & παράβολος proiectæ audaciæ hominem ſignificat. Sic accipiunt hanc vocem Plutarchus, Polybius, & Plin. in Epiſt. *Cognomines* dicuntur, qui ſunt eiuſdem nominis.

COHÆRENTIA.

συνέχεια, cohæſio.

Etſi συνεχὴς vtrunq; ſignificat & continuum & cohærens, tamen Latinis, Cohęrentia proprie nõ eſt continuitas, multo minus eſt concretio, ſeu σύμφυσις, licet quæ coniunctiſſime cohærent, quodammodo fiant vnum. Ex contiguis fieri poteſt continuum naturali concretione, quæ dicitur σύμφυσις. Ea, quæ artis ope iunguntur, proprie continua non ſunt, vt ſunt ea, quæ clauis vel glutine, quæ Græcis dicuntur γόμφοι & κόλλα, compinguntur & vniuntur. Nam in his non eſt potentia κόλλησις
ſeu facultas ἕνωσιν quæ ex cõtactu facit duo corpora cõcreſcere, ſed vis ex- *Conglutinatio.*
terna, ideo in eis cohærentia magis eſt, γόμφωσις
quã continuitas. Manent enim duæ *commiſſura, contabulatio.*
ſuperficies, & interdum etiam duę ſpecies, vt cum os cum ligno glutinatur, aut compingitur. In reſtitutione oſſium fractorum per artem Chirurgicã non fit glutinatio tantum, & cohærentia, ſed continuatio, quia δύναμις φυτικὴ in fractis partibus adhuc reliqua eſt, vt concreſcere poſſint.

In Metaphyſ. Connexa ſunt Entia coniuncta.

In Logica argumentorum doctrina Cohærentia dicuntur, quorum vnum arguit alterum vi connexionis ſolius.

In Logicis etiam Cohærentia eſt extremorum, vel Propoſitionum, vel partium Methodi connexio, quæ modo legitima eſt, modo vitioſa. Et cum mēbra in ratiocinatione non cohærent, nec vlla ratio eſt cur concluſio lemmatibus ſeu præcedentibus propoſitionibus attexatur, ἀσυλλόγιστον hæc dicitur; & ſcopæ diſſolutæ, id eſt, talis connexio, in qua nullum vinculum eſt, quod membra coniungat. Hic dici ſolet; Non magis cohærent hæc, quam aqua & ignis, præſertim cum afferuntur contraria.

In Oratoria, Hiſtorica & Politica eſt Cohæſio ſeu Cohærentia cauſarum ad faciendam fidem & Cohærentia inter ſe dicere, vt loquitur Cicero. Vnde intelligitur Cohærentiam eſſe non repugnantiam.

In Tranſnaturali Philoſophia dicuntur Mentes à materiæ cohæſione ſeparatæ: id eſt, non coniunctæ cum materia.

In Phyſicis cohærentia, id eſt, ſocietas & connexio eſt naturalis intellectus & phantaſiæ, ſeu cum phantaſia, dum animus verſatur in corpore.

Cum intellectus contemplatur Vniuerſalia, ſimul etiam phantaſia quaſi obiter & per accidens attendit ad aliqua ſingularia, ſaltem indefinite Ariſt. 3. de anim. cum contemplatur Intellectus, neceſſe eſt vna cum phātaſmate contempletur, ἀνάγκη ἅμα φαντάσματι θεωρεῖν. Cum vero Intellectus concipit ſingularia, per ſe opus eſt concurſu phātaſmatum. Cum enim ſpecies αὗται nullum ſingulare definite repræſentent, neceſſe eſt, vt ſingularium repræſentatio ſuppleatur adminiculo phantaſmatum, vt conceptuum formarum externarum, ſeu exemplariū. Vid. Fonſec. in Metaph. Ariſt. l. 1. cap. 2. quæſt. 3. ſect. 6. p. 147.

Cohærentibus opponuntur diſſita, laxamentis diſſita.

COLLIGO, COLLECTIO.

Colligere 1. eſt aliquo modo vnum ex multis facere. Scal. lib. de cauſ. l. l.

2. Eſt multa ad vnum aliquid cogere.

3. Eſt diſſipata in ſuum locum congerere.

4. Eſt concludere, ratiocinari, inferre, deducere, vt, Hinc colligo: Apertiſſime colligo: Acute colligere.

Ad ſecundam ſignificationem pertinent hi modi Collectionis, qui traditi ſunt ab Alberto Magno in Prædicam.

Colliguntur aliqua quinq; modis,

1. In vnum locum continentem, ſed non vnientem, vt aceruus lapidum.
2. Ad vnum mouens; & ad vnum finem, vt exercitus.
3. In vnam quantitatis perfectæ figuram, vt fundamentum parietis.
4. In vnionem partium ſine perfecta ſingularum poteſtate. Talis collectio eſt forma Regni. Hic enim forma colligit partes, & tamen non addit cuilibet totam poteſtatem.
5. In vnionem partium perfectam. Sic forma Generis, ſpeciei & cæterorum Vniuerſalium vnit partes, ita vt ſingulas colligat.

Colle-

Collectio rationum, ἡ συλλογὴ τῶν λόγων & Logica, & Oratoria, & Arithmetica eſt. Arithmeticis idem eſt, quod ἀρίθμησις, numeratio.

Platoni duæ ſunt Methodi, quibus omnis rerum cognitio continetur, Diuiſiua & Collectiua. In Sophiſt. & Phædr. *Collectionis* methodus eſt, cuius ſtudioſiſſimus Socrates, qua artes & definitiones inueniuntur. Ea progreditur à minus communibus ad cõmuniora. Platonicam hanc in definiendo collectionem Ariſtoteles vocat ſimilium conſiderationem ſeu inſpectionem; cum enim inueſtiganda eſt definitio ſpeciei, aliquorũ indiuiduorum ſimilitudinem inſpici vult Plato. Diuiſio, quæ etiam ſternit viam ad definitionẽ, ita debet περιαιρεῖσθαι, vt communib. omnibus Rei, quæ diuiditur, reſectis, propria & peculiaris illius natura relinquatur. Plato in Sophiſt.

Collectiones Plinio naturalis hiſtoriæ ſcriptori & Medicis ſunt tumores παρὰ φύσιν ex humoribus in partem aliquam corporis defluentibus collecti.

Collectiua ſigna in Log. ſunt Omnis, Vterq; Ambo. Species & Genus dicuntur eſſe Collectiua multorum. Thomas de Vio in Prædicam. Species magis colligit *Intenſiue*, quia magis vnit adunata. Genus magis colligit *extenſiue*, quia plura ſub ipſum cadunt.

Collectiua nomina in Grammatica ſunt, quæ multitudinem ſignificant in ſingulari numero, vt Plebs, populus, vulgus, grex, turma, theſaurus, cumulus. Hæc rem vnam è multis conſtantem notant. Hinc extitit vt & Græci & Latini iis pluralia apponerent, vt Turba ruunt, ὁ λαὸς ἀνυβέρτις. In Actis Apoſtol. cap. 19.

Adunatio à Collectione differt λόγῳ *ſeu ratione, non* οὐσίᾳ. Collectio enim incipit à multis, & terminatur ad vnum. At Adunatio incipit ab vno, & terminatur ad multa, quæ in vno vniuntur.

COLLIQVATIO.

Colliquatio 1. in genere eſt colliquefactio, qualis eſt rerum metallicarum σύντηξις.

2. In ſpecie eſt, cum aliquid excernitur per ventum, quod prodit ab humoribus ex corpore in ventrem defluentibus, & aſſimilatur ei, quæ tũ per vomitum reiicitur, tum inferne procedit, flauæ bili, Aetius ſerm. 9. c. 19.

Colliquamẽtum eſt, quod ex incremento ſecernitur reſolutione præter naturam. Ariſt. de gener. Anim.

COLLVM, COLLVS veteribus.

Collũ proprie eſt pars corporis inter pectus & faciem, caput ſuſtentans, quod componitur ex ſeptem vertebris. Eius pars poſterior dicitur Ceruix: prior Guttur. Ariſtoteles dicit vocabulum αὐχὴν ſignificare collum.

Improprie collum accipitur pro eo, quod eſt collo proportionale. Collum proprie dictũ ſerpens non habet, ſed proportionale colli habere videri poteſt. Ariſt. de partib. animal. Abuſiue etiam colla accipiuntur pro illis montium partibus, quę apparent infra ſummum verticẽ, & ſupra medium montis. Sic colla Parnaſſi dixit Statius.

Explicatio.

Vertebris 7.] Itaque eſt flexile. Excipitur Lupi & Leonis collum: Lupi & Leonis collum perpetuo oſſe riget.

Collum habet duos canales. Primum in parte anteriori, quæ dicitur Fiſtula ſeu Canna vocis. Secundum in poſteriori, quæ os Stomachi ſeu Oeſophagus. Albert. Mag. de animal. l. 1.

COLOR.

Color primum eſt vox Phyſica, ſecundo Rhethorica, tertio Muſica.

Phyſicis color eſt qualitas ex elementorũ qualitate & luce conflata, quatenus lux eſt. Eſtq; Realis ſeu Primus, vel Apparens, ſeu Secundus. Realis ſeu

permanens, qui pendet à principio interno, nec mutatur in corpore ſubiecto ſibi, niſi per alterius colorati admiſtionem, vt color vini ſpiritalis: ſeu ſpiritalis & tranſiens, qui pendet à principio externo, & ad eius mutationem mutatur, vt eſt color nubium & panni lintei à colore in vitro exiſtentis per repræſentationem expreſſus.

Nobiliores colores ſunt Albus, Flauus, Ruber, Purpureus, Viridis, Cæruleus, Niger: Ad quos omnes tanquam ad capita ſunt redigendi, ait Scaliger.

Διχοτόμως. Color eſt Simplex, vel Compoſitus. Simplex, extremus, qui ſuæ eſt originis, vt Albus & Niger. Hic oritur ab exſuperantia opaci commixti perſpicuo; ille ab exſuperantia perſpicui mixti cum perexiguo opaco. Compoſitus, intermedius, qui ex commixtione aliorum colorum reſultat, vel qui exiſtit ex luce, perſpicuitate & opacitate varie mixtis inuicem, certaque quadam ratione temperatis.

Compoſitio Mediorum colorũ refertur vel ad extremos, vel ad eorum cauſas.

Compoſiti ſunt
- Flauedo
  - Luteus, cere⁹, croceus, aure⁹, melle⁹, citrinus, fuluus — E Dominatu albi mixti cum nigro.
- Rubedo
  - Puniceus, Flammeus, Sanguineus — E Prædominio nigri miſti cum albo.
- Purpureus color
  - Violaceus, Giluus — E Dominio rubri mixti cũ nigro.
- Viriditas
  - Praſinus, herbaceus. Æruginoſus. Porraceus. — E Dominio mixti nigri cum rubro.
- Color cæruleus
  - Glaucus, Cœſius, Liuidus, Cinericius, pallidus — E Dominio viridis mixti cum nigro.

Colores
- Inſititii.
- Aſcititii, vt fucatæ faciei, vel cum alius color alii ſuperinducitur priore ſeruato, vt cum albedo chartæ integitur.

Colores
- Veri, qui habent eſſe fixum, ſemper manent, dum non mutatur qualitatum temperies, vnde ortum ducunt.
- Apparentes, qui non diu hærẽt, & plerumq; varie mutantur ex diuerſitate luminis medii, ſitus & viſus ad lucem & veros colores. Proueniunt autem ex mediatione luminis, ſeu oriuntur fere ex vario oppoſitu variorum colorum ad lumen.

Apparentes ſunt in corpore
- Terminato, opaco.
- Interminato, Perſpicuo.

Inter-

Interdum concurrunt corpus vnum diaphanum interminatum, & aliud opacum, vt cum radii vitrum viride permeant, & in parietem incidentes ad ipſum quaſi herbeſcentem viriditatem refundunt.

Color verus dicitur Color abſolute (id eſt nullo adiecto.) Color apparens ſeu ſecundum apparentiam, ſeu per repræſentationem dicitur Coloris Imago. Sic Scaliger: In ſpeculo non eſt meus color, ſed coloris imago ſeu ſpecies.

Exempla colorum apparentium.

A ſuperficie polita fit reflexio, vnde coloris imago exiſtit.

In Pyropo perfectæ & ſaturæ rubedinis videmus noſtra lineamenta, ſicut in ſcypho vino pleno. Apud Turcas habetur in pretio gemma, nomine Almandina, ait Scaliger, longe viuidiore luce atq; fulgore quam Granata. Ab ea redditur imago, velut à ſpeculo.

Colores ſunt & mutantur *A Natura*, vel *Arte*, Idque vel *Reuera*, vel per *Repræſentationem*. Reuera, vt nigredo ſuper hac charta, & cum quis caneſcit: cum ſeges flaueſcit, cum cera albeſcit, quæ ante fuit rubra.

Hic mutantur cum
- Abolentur
  - Toti.
  - Ex parte.
- Miſcentur.
- Teguntur ſuperinductione.

Per repræſentationem, non reuera, vt cum color alicuius dicitur eſſe in ſpeculo.

Hic colores apparentes mutantur
- Ad mutationem Verorum.
- Per mutationem actus, non per ſubiectum vllum, vt immoto pauonis collo, ſi lumen transferatur aliorſum.

Explicat.

Abolentur] In argento viuo cum excoquitur, reuera aboletur totus color. In cera cum albeſcit, reuera aboletur pars coloris. Sic in fronde cum rubeſcit, in cancris cum vruntur.

Miſcentur,] vt in Tyriamethyſtino.

Teguntur] vt nunc albedo chartæ ab atramento illito, non enim charta nigra facta eſt per candoris abolitionem, cum ipſa ſubtus etiam nunc alba ſit, (quod pateſcit ſi radas ſcriptorio cultello) & candor atramento tectus non appareat, teſte Scaligero exerc. 325. ſect. 19.

Colores ſunt in Elementis, vel in Miſtis ex Elementis atq; compoſitis.

Albus eſt in ſicco, cuius ſubiectum primũ terra, id quod ex cineribus & ſaxis, & arenis igni aut Sole exuſtis palam eſt. Viridis eſt in humido craſſo, cuius matricem videmus eſſe aquã. Craſſeſcens enim virideſcit. Cœruleus in humido eſt tenui, qui fit in aere. Flauꝰ in calido. Ignẽ nãq; condenſatũ ſtatim ſequitur flauedo. Denſitas.n. colorẽ facit in actu videri, qui erat in poteſtate principiorũ ineptus vt videretur. Sic & cœruleo & viridi porro inſpiſſatis nigror fit. Manifeſtum hoc eſt in nube, & in aquarum ſtantiũ ſuperficie. Sic Scalig. Sed Theophraſtus igni aſſignat flauum, Terræ, aquæ, aeri, album, Zabarella Terræ nigrum, reliquis album & perſpicuum. Color in ſuperficie eſt vel expolita, vel non expolita.

Color eſt aut cum multa luce, aut non cum multa. Scal. Fulgor & nitor vidẽtur mihi eſſe affectiones coloris. Fulgor & nitor aliud eſt quam color, inquit Scaliger ex. 325. ſ. 17. Color non mutat ſpeciẽ addito ſplendore. Idem.

Colores viſum {
Diſſipant, διακριτικὰ, album.
Congregant, viſibilia συγκριτικὰ, nigrum.
Confundunt & perturbant, συγχυτικὰ, candidum.
Partim congregant, partim diſgregant ac temperate afficiunt, vnde purpureum cœruleum.
}

An & quomodo colores medii ſint compoſiti ex extremis? An color vnus poſſit eſſe principiũ aliorum?

An colores Medii dicantur Medii ex eo, quod habeant affinitatem, ſimilitudinem & conuenientiam cum extremis, & ita ſpecie differant ab extremis; an vero ex eo, quod conflati, mixti & temperati ſint ex extremis coloribus, qui ipſis inſint non actu, ſed imperfecte: ſicut quod tepidum eſt, mixtum eſt & concretum ex calore & frigore; & ſic ſecundum magis & minus tantum differant ab extremis, albo & nigro, intricatiſſima diſputatio eſt. Seu, vtrum Colores Medii dicantur componi ex extremis, eo quod per ſe actu & formaliter medius in ſe habeat extremos: exempli cauſa, viridis aliquid nigredinis & aliquid albedinis, aut tantum eo, quod medii habent conuenientiam cum extremis, valde dubium eſt. Prior ſententia eſt Auerrois, poſterior eſt communior. De vtraque vide Pererium l. 13. de Natura Mot. quæſt. 8. Pullum medium eſt miſtum ex atro & rubro, inquit Scalig. ex. 35. vbi agitur de colore terræ, & negatur terra eſſe pulla contra Cardanum, etſi quidã dicant terram colore carere. Et vt quæſtionem hanc melius percipias, vide vocem *Medium*, Fuſcus componitur ex albo & nigro. Idem Scal. ex. 300. ſ. 7.

Conſideratur color à Priori & Abſolute, vel à Poſteriori & Reſpectiue. Abſolute per ſe vt Color eſt. Reſpectiue viſus ratione. Priori modo conſiderat & definit eum Scal. ex. 325. ſ. 5. Poſteriori, id eſt, vt viſum reſpicit & viſibilis dicitur, diſſert de eo ſect. 4. cum ait, Color eſt qualitas in toto ſuo corpore ſubiecto, ſua ſpecie, quæ educitur à luce, pingẽs aerem ad viſionem faciendam. Hic vides Differentiam, vt loquuntur, à poſteriori. Sed ſect. 5. Lux cum elementi qualitate totam explet definitionem: idq; vt loquuntur à poſteriori. Itaque poſteriori modo, id eſt, *Relate* ſi conſideretur Color, idem ſubiecto eſt cum viſibili, & differt tantum ab hoc ratione. Ariſt. 3. Phyſ. Nomen enim coloris notat naturam quandam abſolutam, cui aduenit hic ad viſum reſpectus, vt dicatur viſibilis. Viſibilitas autem eſt accidens coloris proprium.

Vſus.

Q. An ſit de ratione & natura coloris eſſe Motiuum viſus? Reſp. Motiuum viſus perſpicui actu talis, hoc eſt illuminati, vel viſus conuenit colori, non quatenus abſolute color eſt, ſed quatenus viſibilis. Hoc igitur natura coloris non exprimitur, ſed tantum proprietas.

Quær. An Color ſit dicendus is, qui eſt in profunditate? Reſp. Color abſolute ſumptus, ſeu ſecundum ſe conſideratus non minus eſt in profunditate, quã in ſuperficie: albedo non minus eſt in profundo ſubſtantiæ lactis, quam in eius extremitate. Sed tantum ſuperficie color eſt viſibilis: & color, qui in profundo eſt, tum demum aſpectabilis eſt, cum ſit ſuperficialis.

Eadem quoque eſt ſententia Scalig. ex. 325. ſ. 4. vbi pronuntiat in medio corpore

pore caſtaneæ, non tantum in ſuperficie eius eſſe colorem, quod manifeſta experientia comprobat. Pro nobis etiam eſt Philoſophus lib. de ſenſu: τὴν αὐτὴν φύσιν δεῖ νομίζειν ἥπερ καὶ ἔξω χρωματίζεται, ταύτην καὶ ἐντός. Hic intus etiam Colorem ſtatuit.

Quæritur: An Color rectè dicatur eſſe extremitas corporis perſpicui in terminato: Reſp. Valde impropria hæc prædicatio eſt. Propriè enim color eſt qualitas viſibilis in extremitate corporis opaci terminata, quæ perſpicuũ tangit, & beneficio luminis videtur. Vid.cap. 6.Comm.Phyſ.Iohan.Velcur.pag.331. vel Color eſt qualitas viſibilis, per quã corpus eſt coloratum: vel eſt actus colorati, quatenus eſt coloratum. Sic vitioſa eſt Definitio Coloris iſta: Lumen in ſuperficie corporis terminatum. Nã Specierum diſparatarum vna per alteram definiri nequit.

Coloratum propriè eſt, quod colore eſt præditum. Hoc eſt vel opacũ, vel perſpicuum, vt candidum aliquod eſt opacum, (quod non penetrant radii) aliquod eſt perſpicuum ſeu tranſparẽs, vt cryſtallus (quem lapidem radii penetrant).

Eſſe coloratum Zabarellæ eſt ſua ſuperficie viſum poſſe terminare. lib. 1. de viſ. cap. 2.

Apud Hippocratẽ Color ſignificat cutim.

In oratione Color per Metaphoram ſignificat nitorem verborum ſeu orationis ornamenta (χρώματα.) Colores ſunt prætextus quidam, quibus res conficitur veriſimilis ſeu probabilis: Iuuenalis: Dic Quintiliane colorem. Quintil. Dandus eſt deformibus color, id eſt, ſpecioſa cauſa facti quærenda eſt. χρῶμα λόγου, facti eſt probabilis ratio Hermogeni.

In Muſica cantus coloratus, χρωματικὸς, ſimplici opponitur.

Genera Modulationum	
	Ἁρμονία, modulatio artificioſa grauis & egregia.
	Χρῶμα (color) ſuauius delectans, ſubtili ſolertia ac crebritate modulorum.
	Διάτονον, ſimplicior & facilior.

Fictæ cauſæ dicuntur χρώματα ſeu colores, quia ſaltem veriſimiles ſunt, non veræ, inquit Michael Toxch. (Rectius forte pro ſaltem dixiſſet Tantum) Sicut colores non res ipſæ ſunt, ſed rerũ habent ſimilitudinem & ſpeciem.

Color Alberto M. 2. de anim. tract. 3. duplex habet eſſe, Materiale & Formale. Materiale coloris eſt, quod fit per qualitates tranſeuntes materiam, vt ſunt, calidum, frigidum, humidum, ſiccum. Hæc. n. diuerſimode variantia ſuperficiem corporis terminati, diuerſos inducunt colores, licet nihil horum ſit de eſſentia coloris; & ſecundum hoc Eſſe colores actu ſunt in tenebris, etſi non mouent diaphanum.

Formale autem eſſe habet à Lumine, quia Lumen eſt colorum hypoſtaſis, quod in extremitatem perſpicui influit. Huc pertinet illud Simplicii in 2. de Anim. color eſt illud, quod mouet diaphanum illi proximum.

Idem Albertus M. in 3. Meteorol. tract. 4. c. 9. Eſſentia inquit formalis coloris eſt ex luce, Materialis ex qualitatibus (paſſibilibus) ſubiecti, in quo eſt.

Ex his percipi aliquo modo poteſt, quod Auerroes ſcripſit, colores in obſcuro eſſe in potentia, & lucem facere vt ſunt in actu.

Auerroi item 2. de anim. duplex habet eſſe, Corporale in corpore colorato, & Eſſe ſpeciale in Tranſparente.

COMBVSTIO.

Combuſtio eſt corporis per ignem corruptio.

Hypo. Incineratio, Calcinatio, vel Vitrificatio.

Incineratio eſt ignitio corpora vehementer ignita in cineres conuertens.

Calcinatio eſt ignitio coagulatarum materiarum igne in calcem reductio.

Incinerantur animalia & vegetabilia. Mineralia calcinantur, id eſt, in calcem rediguntur.

Vitrificatio eſt combuſtio calces & cineres in tranſparens vitrum conuertens.

COMITARI.

Generaliter eſt iunctum eſſe cum aliquo, vel ſequi aliquid, imo & antecedere ſeu progredi: non eſſe diſiunctum ab aliquo.

Specialiter loquendo Aliud eſt comitari rem, aliud ſequi rem.

Comitari eſt inſequi ſeu confeſtim ſequi, tempore ſimul eſſe cum alio: alicui coniunctum ſeu connexum eſſe, vt proprietates eſſentiales comitantur formam, naturam colorum comitatur viſibilitas: Formæ vnitionem Totius (compoſiti naturalis) reſultantia comitatur, id eſt, abſque noua actione confeſtim ſequitur. Calorem ignis comitatur ſubtilitas, id eſt, hæc cum illo coniuncta connexaque eſt inſeparabiliter. Sic Societas Conimb. Quoties aptitudo aliqua comitatur rei naturam, actus qui tali aptitudini reſpondet eamque neceſſario conſequitur, etiam rei naturam ſequi dicitur. Conſtat autem corruptibilitatem eſſe aptitudinem, quæ res comitatur caducas, & corruptionem eſſe actum ſeu quaſi actum, qui eam neceſſario ſequitur. Vnde intelligitur differre etiam Conſequentia à Comitantibus. Bonam arborem cõſequuntur boni fructus. Naturam hominis comitatur poteſtas riſus.

Nonnunquam tamen conſequi pro comitari vſurpatur, vt indiſſolubili nexu ſeu perpetuo conſequitur hoc naturam illam rei.

Barbari dicunt *per Concomitantiam*, quod Latinis eſt *per Neceſſariam connexionem*, per Naturalem cõſecutionem: vt Priuatio eſt forma non eſſentialiter, ſed per concomitantiam, id eſt, quatenus neceſſario aliam formã coniunctam habet. Generatio vnius eſt corruptio alterius per concomitantiam, id eſt, coniunctum habet interitum rei alterius: ſeu Generationem vnius rei comitatur corruptio alterius rei ſeu; Generatio & Corruptio mutuo connexa ac complicata ſunt: Tametſi hanc interpretationem Zabarella reprehendat l.de Gener. & Interit.c.5.

Generatio vnius eſt corruptio alterius,
- Falſum in ſenſu indicante Identitatem. Generatio enim non eſt reipſa idem, quod Corruptio.
- Verum fere in ſenſu ſignificante
  - Nexum, quia hæc duo ita copulata ſunt, vt alterum ſine altero non detur.
  - Cauſam, vt cum dicitur, Putrefactio eſt interitus caloris, id eſt, fit interitu: quia corruptio diſpoſitiue cauſat generationem, & generatio quodammodo efficit corruptionem ſeu occaſium.

Turpe eſt mulieri tonderi: Ergo & ordinem recipere, quia tonſura concomitatur

Digitized by Google

mitatur ordinem aliquem, vt ſignum ſignatum. Scot. lib. 4. diſt. 25.

Voluptas & Dolor quemadmodum antecedunt & ſequuntur, ita comitantur ſemper perturbationes. Nulla enim eſt perturbatio, quæ dolorē aut voluptatem aliquā iunctam non habeat. Piccolhom. 16. cap. grad. 1. Phil. Moral. quo pertinet iſtud: Voluptas & Dolor ſunt fontes, fomites, pediſſequę, aſſeclæ perturbationum. Ex eodem.

Sic Theologi: *Gratia præcedit, comitatur tracta voluntas.*

Vſus.

Vis vocabuli huius expendenda eſt in quæſtione de Vmbra. Dicitur Vmbra corpus comitari. Ergo inquiat aliquis, ſemper ſequitur vmbram, ſicut vulgo dicitur. Honor ſequitur virtutem, ſicut vmbra corpus. Reſpondeo, conſequens nō ſequi ex antecedente. Comitari enim, & ſequi non ſunt idem. Comitari latius vocabulum, quam ſequi. Dico igitur, Vmbram quidem corpus comitari, ſed non ſemper eodē gradu & modo. Interdum enim antecedit: interdum iungitur à latere atq; incedit vna tanquam ſtipator: Interdū vero pone ſequitur. Sic aliquorū hominum virtus ſub ipſis eius initiis habetúr in honore, aliorum non ſuſpicitur, niſi cum aucta eſt & perfecta: deniq; videas aliquos non prius honoratos, quam eſſe deſierint. Petrus Martyr in comment. in 1. lib. Ethic. Ariſtot. Itaque rectius dicitur: Honor eſt virtutis comes ſeu comitatur virtutem, quam ſequitur.

Gloria virtutis comes eſt, vt corporis vmbra.

Comitari { ANTE, Intellige prioritatem Loci. / SIMVL, PONE } Sic veram Fidem vere bona opera comitantur.

Temperatura comes eſt & inſtrumentum quaſi quoddam ad viuendum. Scaliger.

Quæritur, an recte dicatur, Formam ſeminis canini eſſe priuationem formę caninæ? Reſpon. Non forma ſeminis canini, ſecundum ſe & quatenus eſt forma, eſt formæ caninæ priuatio, ſed per quandam neceſſariam *comitantiam* & annexionem, quia neceſſario habet comitantem abſentiam formæ caninæ cum potentia ad eam proxima.

COMMENTARII.

Commentarij ſunt cōmentationis quaſi fœtus & effectus externi. Commentatio enim eſt occulta (id eſt, interna) mentis agitatio.

Gellius vocat ὑπομνημονεύματα, quia inſeruiunt memoriæ. Ammonius vocat ὑπομνημονεύματα, eaq; opponit συνταγματικοῖς, quæ dicuntur ab ordine & methodo. Sed ſcripta ſyntagmatica, quia etiā & quidē inprimis memoriæ ſeruiunt, quid obſtat, quo minus ad Commentarios etiam ὑπομνημονευμάτων referri poſſint? Alij aduerſariorum libros, & per translationē Locos communes, quod quaſi promi condi litterarij penum conſtituant. Xenophon dicta & facta Socratis edidit primus nomine ὑπομνημονευμάτων.

Sunt autem 1. Commētarij Organici, vel Philoſophici. Organici, vt Logici & Poetici. Philoſophici vel ſunt Simpliciter, vel Reſpectiue ſeu Organice facti. Illi ſunt Theorici vel Hiſtorici. Theorici Vniuerſalia præcepta continent: Hiſtorici ſingularia exempla. Hi vero enim ſuis organis ſunt complicati, quibus Philoſophus vtitur vt ſubſidio.

2. Cōmentarij ſunt Exquiſitiores & accuratiores: vel minus exquiſiti ſeu

Cõmētarii λόγων ἐγκυκλίων.

Exoterici; quo pertinent, qui non certæ alicuius Philoſophiæ proprii ſunt, ſed *ὡς ἐν κύκλῳ* organorum communium præcepta exemplis ex omni diſciplinarum genere petitis congeſtisq́; illuſtrata continent.

Quid Acroaſes facere?

Commentarii Syntagmatici quia ſcripto fiunt, Acroalibus, quæ fiunt, opponuntur. *Acroaſes enim facere*, eſt viua voce coram auditoribus vel præcepta tradere (quod eſt Docere) vel exempla edere diſputando cum antagoniſta, vel declamando.

Quid Apophthegma?

Nota, ἀπομνημόνευμα non ſemper ſignificare Commentarium, ſed nonnunquam etiam Apophthegma, id eſt, ſententiam illuſtrem alicuius viri, breuiter, ſcite & acute dictam, vitæ vtilem. Euſtathius & Eraſmus Roterodamus.

Obſerua hoc quoque, Commentarios libros, quos ſtudioſi ſibi ex authorum lectione in memoriæ ſubſidium conficiunt, dici à Græcis Hypomnemata.

COMMISSVRA.

Commiſſuræ ſunt iuncturæ, quales ſunt tabularum ἐφαρμογαί.

Commiſſura in cantu fit, cum propter vicinitatem conſonantiæ delabimur ad diſſonantiam proximam, & ab hac denuo ad conſonantiam. Sic dicta, quia diſſonantia cum conſonantia pugnans committitur, vt propter vicinum conſonantem excuſetur diſcordans.

Eſtque duplex, Directa & Cedens.

Directa eſt, cum Diſſonans minima, vel interdum etiam ſemibreuis conſiſtit initio tactus poſt conſonantiam. Et hæc in clauſulis tantum locum habet & Syncopatio. Nam ſyncopari Nota dicitur, cum pars Notæ, quæ in depreſſionem tactus cadit, diſſona eſt, ſequente mox minoris ſpeciei nota in ſpatio vel linea proxime deſcendente.

Cedens dicitur, quãdo initio tactus Nota conſona eſt, & mox eiuſdem quantitatis ſequẽs nota delabitur in locum proximum ad diſſonantiam, indeque rurſus ad conſonantem.

Commiſſuræ in Anatomicis ſunt compages quaſi ſerratæ, die in einander geſchunet ſeindt / in modum duarum ſerrarum iunctarum, ſunt ſex capitis oſſa (non tantum quatuor, vt vult Ariſtoteles.)

COMMISTIO.

Commiſtio eſt miſtorum vnio quædam. Interdum etiam dicitur Miſtio. Sic Fernelius. Temperamentum non eſt ipſa miſtio, ſed concentus quidam quatuor principium qualitatum ex omnium Elementorum commiſtione.

COMMVNICATIO.

Communicare ſignificat quod eſt vni proprium, alteri facere commune. Hoc autem fieri poteſt *aut nomine tantũ & imputatione*, ſed tamen vere, ſineque vllo mendacio, *aut reipſa*, ita vt non minus illius rei communicatæ particeps realiter fiat, cui communicatur, quam ille, qui communicat, eam in ſe habet ac poſſidet. Hieronym. Zanch. in lib. de Incarnatione.

Communicatio nominetenus quidem fit, cum nomen rei prædicatæ ſubiecto vere conuenit, propter illud, de quo realiter prædicatur: res autem non ita.

Exemplum. Propter Electorem, cui vere & realiter hoc nomen conuenit, ipſius Vxor, quia vna caro eſt cum illo, Electrix quoque vocatur, licet reipſa non ſit, cum eligendi Imperatorem non habeat authoritatem. Nec tamen id fit per luſum & vane: Cedit enim hoc ei in honorẽ: Et dum hæc ita vocatur, virum eius reapſe Electorem eſſe declara-

claratur. Quin & ipſa ex hoc nomine vero coniugii vinculo Electori copulata eſſe intelligitur. Ita non eſt res de nihilo hæc nominis communicatio: præſertim cum rem ipſam quoque habeat, ſi non in ſeipſa, ſaltem in viro, vt in altera ſui parte: Sunt enim ambo vna caro. Et ſic 1. Cor. 12. Eccleſia vocatur Chriſtus, quia eius corpus eſt, cum tamen reipſa non ſit Chriſti perſona. Sic cum dicitur, Homo Chriſtus æternus & vbique eſt: propoſitio vera eſt & realis, ſpectato ſubiecto ſeu Perſona: ſed de Natura ipſa Humana falſiſſima eſt realiter, & verbotenus tantummodo ei congruit, quo nimirum modo eidem etiam Humanæ Naturæ hic honos communicatur, vt DEVS vocetur, in concreto quidem ſemper à Spiritu ſancto in Scripturis, vt Hic Homo eſt DEVS, & remittit peccata. Sic enim denotatur Perſona, non nuda natura. In Abſtracto autem nonnunquam apud Patres, vt Gregor. Nazianz. Auguſtin. & Athanaſ.

Auguſtinus contr. Arian. ſermon. cap. 8. de Trinitate & Vnitate DEI cap. 6. Diuinitas Chriſti Humanitatis *nomen accepit*, & Humanitas Chriſti Diuinitatis *nomen accepit*. Et: Quamuis in terra factus ſit Filius Hominis: Diuinitatem tamen ſuam, quam in cœlo manens deſcendit ad Terram, non indignam cenſuit Nomine Filii Hominis: Sicut Carnem ſuam dignatus eſt nomine Filii DEI, ne quaſi duo Chriſti acciperentur, alter DEVS, alter Homo, ſed vt vnus idemque ſit DEVS & Homo.

Fulgentius lib. de Incarn. c. 10. & ad Tra. l. 3. Verbum dignatum eſt Caro fieri, vt poſſet *Caro* Verbi, hoc eſt, DEI *nomine* nuncupari.

Item. Quomodo homo ille habere potuit DEI nomen, niſi quoniam à DEO ſuſceptus vnam cum eo poſſedit *nominis dignitatem*?

Item. Ex eo, quod DEVS author vitæ Hominem in vnitatem perſonæ ſuſcepit, ille Homo *nomen* vitæ authoris obtinuit.

Athanaſius contra Apollinarium de Natura aſſumpta: Caro Verbi cum ipſo ſimul Deus (ὁμόθεος) *appellata* eſt: (Appellata, inquit: non enim realiter ſeu κατ' πρᾶγμα eſt Deus, ſed Appellatione tantum.)

Similiter Greg. Nazianz. qui citatur à Damaſceno l. 3. c. 17.

Vigilius lib. 2. Verbum propter Carnem ſuam Homo eſt: & Caro propter Verbum DEVS eſt.

Realiter autem fit alicuius rei communicatio bifariam, nempe aut ex parte, aut in Totum.

Ex parte itidem dupliciter, nempe aut quoad effecta & per effectorum communicationem: aut quoad ipſius rei Subſtantiam, & effectorum illorum efficientem cauſam. Exemplum primi: Vt ſi fructus tui fundi alteri communices, fundo tibi reſeruato, tum dicetur fundus alteri realiter communicatus eſſe, non quoad Subſtantiam fundi, ſed quoad fructus & ꝓpter fructuum communicationem. Sic entia omnia, omniaque bona communicatione primi Entis, & primi Boni participatione dicuntur eſſe Entia, & Bona. Sic nos dicimur à Petro facti participes diuinæ Naturæ, nempe participatione effectorũ eius: quomodo Plato & loquitur in Phæd. Animus DEO eſt συγγενὴς, θείας κοινωνὸς φύσεως, id eſt, mens cum Dei mente communicat: ratio in Homine eſt Diuinæ ſapiẽtiæ cognata. Similes autem DEO dicimur, qua infiniti Boni ad nos dimanant riuuli. Commentat. Ioh. Serran. Genus ſeu progenies DEI ſumus. Paulus ex Arato, id eſt, Genus, ex quo originem deducimus, eſt Mens Diuina vt omnium cauſa. Vid. Platon. in Phileb. vbi dicitur Mens γένους τ̄ πάντων αἰτίου

Sumus participes Diuinæ naturæ Platonis etiam.

λιχθέντος, id eſt, eadem generis *communitate* ei cauſæ adhærens, quæ omnium cauſa dicitur. Participationis effectorum, D E I (quæ gradus habet) exemplum eſt Regeneratio noſtra (Spiritualis παλιγγενεσία. Et Electrix reali participatione magnæ authoritatis, potentiæ, &c. ab Electore propter vnionem Matrimonialem realiter acceptæ particeps Electoralis dignitatis & potentiæ vere eſſe dicitur. Sic effecta Maieſtatis & Omnipotentiæ carni Chriſti realiter communicata ſunt.

Exemplum Secundi; Vt, ſi diuidas fundum, & vna parte tibi ſeruata, alteram partem alteri communices. Et quemadmodum Imperium Conſtantini Magni in tres partes diuiſum, tribus eius Filiis diſtributum & communicatum fuit: Hoc ſane modo Maieſtas Diuina communicari non potuit, nec poteſt cuipiam; quia impartibilis eſt. Quare ſi communicatur, tota ſimul communicetur neceſſe eſt.

In totum porro aliquid realiter communicari dicitur, cum tota eius Subſtantia ſeu res ipſa tota alteri fit reuera communis: Vt ſi totum fundum alteri in ſolidum tecum facias communem: vel ſi ad regni ius, poſſeſſionem communionemque alium tibi in ſolidum adiungas, veluti cum: Dauid regnum ſuum Salomoni ita realiter communicauit, vt non minus Filius quam Pater Rex eſſet totius Iſraelis. Sic quoque Pater Filio in huius generatione ſuam totam, communicat eſſentiam & naturam, vt non minus hic, quam ille, ſit vel D E V S, vel Homo.

Hi ſunt modi, quibus aliqua res ab vno alteri communicari poſſe dicitur, ſiue in rebus diuinis, ſiue in humanis. Nam Modum illum, qui dicitur communicare ad vſum; vt ſi communices equum ad equitandum, aut bouem ad arandum: facile ad communicationem per effecta reduco. Communicatur enim equi, aut bouis opera & vſuſfructus, vt vocant.

Præterea nonnullis verbum communicandi ſignificat agere cum & per aliud, vt per organon, vt cum ignis validius vrit per ferrum.

Ad extremum ſignificat communicare nonnunquam Generaliter συνεργεῖν, adiutorem eſſe, cooperari. Demoſtheni enim κεκοινωνηκότες τῶν πόνων ſunt qui vna ſubietunt labores, Vocantur vulgo collaboratores. Sic κοινωνία accipitur pro cooperatione, & κοινωνὸς pro adiutore ſeu cauſa ſocia. Videatur Tabella.

Digitized by Google

Cõmunicatio, cum quod vni propriũ eſt, alteri fit commune

- Vera
  - Verbalis (ὀνομάτων) & χιτικὴ, quæ tantum fit nomine & imputatione, vt cum propter Electorem, cui vere & realiter hoc nomen conuenit, ipſius coniux, quia vna eſt cum illo caro, Electrix vocatur, licet ipſa re ipſa non ſit, cum Eligendi Imperatorem non habeat authoritatem.
  - Realis (πραγμάτων) quæ fit alicuius rei participatione ſeu collatione
    - Propria. Hæc Cõmunicatio eſt
      - Ex parte vel aliquo modo,
        - Quoad effecta vel vſum rei.
        - Quoad ſubſtãtiam rei: vt in generatione viuentis. Hæc eſt prima participatio animæ nutritiuæ cum calore naturali.
      - In totum vel ſimpliciter. Huc pertinet communicatio ἐξουσίας ſeu Iuris Regni, ad quod ex aſſe alium admittit Rex.
    - Impropria, fere & quodã modo, cum idẽ ſignificat quod vnitio ſeu vnio.
- Fictitia, vt ſi dicatur Naturæ Humanæ Chriſti in ſe conſideratæ communicatas realiter eſſe eſſentiales λόγου proprietates, vt dici poſſit, Caro Chriſti eſt in ſeſe facta omnipotens, vt DEVS.

Explicatio.

Ex parte] vt cum quid Luminis, quod eſt effectum lucis, particeps eſt.

Quoad effecta] Sic dona & effecta, diuinarum proprietatum ſimilia, Naturæ Humanæ realiter cõmunicata ſunt, vt potentia creata & aliæ qualitates.

Quoad vſum] Sic communico tibi equũ ad equitandum, vel vehendum.

In Totum] Sic totum fundum alteri in ſolidum mecum facio communem. Sic in æterna generatione Filii à Patre ei communicatæ ſunt eſſentiales Proprietates cũ tota eſſentia. Sic Filii Perſona communis facta ſeu communicata eſt aſſumptæ Naturæ, quatenus illa facta eſt huius Hypoſtaſis, & hæc in illius vnitatem aſſumpta eſt. Ita quoq; Eſſentiales Filii DEI proprietates carni communicatas eſſe aliqui ſcribunt. Vt enim ſubſiſtit caro τῷ λόγῳ vnita, non in ſe ipſa, ſed in τῷ λόγῳ ſeu Filio DEI: Sic quoq; facta eſt particeps omnium proprietatũ eius non ἐν ἑαυτῇ, ſeu in ſe ipſa, ſed in Perſona τοῦ λόγου.

Hinc eſt Diſtinctio: Aliquid communicatur alicui, vt habeat in ſe ipſo, vt in ſubiecto recipiente, vel in Alio, vt ſubiecto: Paſſio Humanitatis communicatur Diuinæ Naturæ, non vt Hæc ſuſtineat Paſſionem in ſe ipſa, ſed Diuinæ Naturæ vnionis gratia ſeu propter Perſonæ vnitatem, idque concretiuo nomine expreſſæ. Sic nom Corporis Chriſti communicatur Pani Euchariſtiæ. Theodoretus Dial. 1. Chriſtus ſymbola corporis & ſanguinis ſui appellatione honorauit, non quidem naturam ipſam tranſmutans, ſed Naturæ adiiciens

gratiam. Hæc communicatio ſit nomine tantum. Vnde & Transnominatio à quibuſdam dicta fuit, vt à Pet. Martyre, parte 1. de Eucharist. pag. 421.

Phyſici ſæpe diſtinguunt inter Communicari ἁπλῶς, Materialiter ſeu realiter: & κατά τι, Repræſentatiue: vt, *Quæritur, an obiecta, γνωστὰ, vt ſenſilia, ſe communicent, & Quomodo?*

Reſpon. Ineſt obiectis aliquid κοινωνητὸν, ſeu obiecta aliquid ſui communicant. Cum igitur dicitur, Color ſe aliis communicat, intelligatur κατά τι, hoc eſt, Color producit ſpeciem ſui, & ita Repræſentatiue ſe communicat ſenſui, ac ſic eum perficit. Si color aut vox non haberet vllam vim communicãdi, nec eſſet vnum è ſenſilibus. At non poteſt ſe communicare ὑλικῶς, nec organo vniri. Itaque hoc à natura tributum eſt eis, vt ex ſe poſſint ſpecies producere, quibus vniuntur, & ſimiles euadant potentiis.

Fit hæc Communicatio Diffuſione & Multiplicatione.

Hæc θεωρία valde vtilis eſt, & pertinet ad ſolutionem ἀπορίας: *An vnus idemque numero ſit ſonus huius, edentis eum, & illius recipientis?*

Hic reſpondetur, omnis ſenſilis Qualitas hoc habet proprium, vt multiplicet ſpeciem ſuam in medio. Itaque ſonus realiter productus, repræſentatiue, id eſt, per ſpecies ſimiles in medio multiplicatur, & ad auditum vel diſtantem iuſto tamen interuallo diffunditur. (Hæc Communicatio quædam eſt.) Succeſſiua autem fit ſpecierum multiplicatio & diffuſio. Vox igitur, quæ à me editur, & quæ eſt in aure tua, non eſt eadem numero.

Species eſt ſimilitudo rei exterſa per mediũ.

COMMVNICATIO IDIOMATVM.

1. Prædicatio, quæ *Communicatio Idiomatum* dicta eſt, à veteribus dicitur ἐναλλαγὴ ὀνομάτων, permutatio nominum, ἐπίζευξις ὀνομάτων, ἀντίδοσις, ἀλληλουχίας, id eſt, Reciprocatio & alternatio nominum.

Ab hac diſtinguitur κοινωνία πραγμάτων (rerum) qua quod vnius naturæ proprium eſt, attribuitur Perſonæ ab altera natura denominatæ.

Allæoſis eſt nominum permutatio ſeu alternatio, ſeu mutua variatio.

Auguſt. ſerm. contr. Arian. c. 8 Talis eſt vnitas Perſonę Chriſti conſtãs ex vtraq; natura, vt vtralibet earum vocabulum alteri impertiat & Diuina Humanę, & Humana Diuinæ. Prædicatio hæc realis dicitur & Perſonalis hoc ſenſu, quod id, quod proprium eſt naturæ vnius, tribuatur re ipſa Perſonæ ab altera natura denominatæ. De hac egregia eſt ſentẽtia Theol. P. M. Locutiones hæ, Verbum Diuinum loquitur, eſt viſibile, Filius Hominis cum eſſet in terris, erat in cœlis: Devs in vtero eſt complaſmatus; Chriſto, quatenus vnus eſt, ſunt propriæ: & eędẽ non viciſſim non ſunt propriæ illi naturæ, quæ verbis exprimitur. Et: Cum dicimus: Devs eſt crucifixus; etſi affigi cruci de Chriſto Deo, qua Devs eſt, dici non poteſt. Et in cœlo eſſe, cum eſſet in terris, de Chriſto propriè dicitur: ac idem de Filio Hominis, qua erat Filius Hominis, non propriè dicitur.

2. Κατὰ ἀναλογίαν hæc alternatio etiam dicitur eſſe inter Partes Sacramẽti propter vnionem Sacramentalem: vt corpus Domini iacet in menſa. Hic quod conuenit ſymbolo, tribuitur Rei ſignificatæ, panis Euchariſtiæ eſt ſalutaris: Hic quod rei eſt, transfertur ad ſymbolum.

3. Sunt qui has quoque Propoſitiones ad κοινωνίαν Idiomatũ referant: Deus eſt Homo, (Igitur creatura) Filius Mariæ eſt Deus, vt κοινωνία etiam Idiomatum ſit, cum concretum vnius naturę prędicatur de cõcreto alterius Naturę. Sed hoc ἀκύρως dicitur. Nam nec Dei, nec Filii Mariæ nomen eſt σημαντικὸν Idiomatis

Non pro[prie] pric dici[tur] Homo [eſt] Deus p[...]

Idiomatum communicationem, ca per Gratiam vnionis.

Idiomatis ſeu ἰδίας. Tam late autem accepit Gabr.Biel in 3.punct.de Incarnat. Sic enim definit: Idiomatum cõmunicatio in Chriſto eſt mutua prædicatio concretorum vtriuſque Naturæ de ſe inuicem & de nomine Suppoſiti in his ſubſiſtentis.

Sunt & qui idiomatum Communicationem dicant, cum quæ vtriuſq; naturæ propria ſunt, tribuuntur concreto, vel Humanæ Naturæ, vt: Homo Chriſtus Mediator eſt Dominus, Rex noſter, Iudex: vel Diuinæ, vt Deus redemit Eccleſiam. Sed hoc quoq; ἄκυρον. Nulla enim hic eſt communicatio proprietatum, ſed ſynecdochice tota perſona duntaxat vnius Naturæ nomine ſignificatur, & Dominum eſſe, Redimere Eccleſiã, ſunt *Axiomata θεανδρικὰ* (non ἰδιότητες aut operationes vnius naturæ.) Iidem faciunt Tertium quoque Genus Communicationis Idiomatum, cum aſſumptæ Carni attribuuntur ſumma dona, ſeu χαρίσματα, quibus in ſe eſt exornata, qualis eſt Seſſio ad dextram Patris, ſumma & inenarrabilis potentia, ſcientia, ſapientia.

Hoc ambiguum eſt, & explicationis indiget. Hæc enim ſunt *Diuiniſſima Attributa* (quæ etiam ſingularia idiomata vocare licet) aſſumptæ Carnis: (non ſunt Idiomata Deitatis ſeu θεότητος eſſentialia & vere Characteriſtica) *Gratias Habituales excellentiſſimas* vocãt Scholaſtici, quæ nõ conueniunt Carni Chriſti κατ' ἄλλο, id eſt, ſecundum aliud.

Adeatur Tribunal Criticum.

Syllog. 1. In communicatione Idiomatum non prædicatur actus perſonalis de ſubiecto.

Redimere Eccleſiam eſt actus perſonalis.

Ergo cum dicitur, Filius Dei redemit Eccleſiam, non eſt exemplum Communicationis Idiomatum.

2. Vbi non eſt κατ' ἄλλο, ibi non eſt Idiomatum communicatio: ſeu, vbi eſt κοινωνία Idiomatum, ibi locum habet κατ' ἄλλο.

At hic, DEVS redimit nos, Anima Chriſti eſt ſumme ſapiens, non habet locum κατ' ἄλλο (ſecundum Naturam Humanam.)

Ergo hæ propoſitiones non exhibent exempla Cõmunicationis Idiomatum.

Vltimo quidam etiam extenderũt phraſin Communicationis Idiomatum ad propoſitionem hanc: Maria Virgo fuit vera Mater a Filii Dei (ſcilicet ſecundũ Naturam Humanã.) Sed hæc proprie κοινωνία ἰδιωμάτων non eſt. Imo propria locutio eſt, quamuis ſecundum alteram tantum Naturam mater Chriſti eſſe intelligatur Maria: ſicut hæc propria eſt: Homo eſt mortalis; nullaque hic Idiomatum communicatio, quamuis ſecundum animam rationalem homo mortalis non ſit.

a Vnde accepit Filius Dei eſſe Humanum.

COMMVNE.

Commune primum eſt late patens.

Eſtq; commune vel omnium, vel aliquorum. Opponitur ei peculiare, propriũ, ſingulare, ſeparatum. Ita à Cicerone dicitur: Neq; communium literarum & politioris humanitatis expers.

In Phyſicis dicitur ſenſus communis, qui eſt omnium.

In Logicis terminus communis, vt homo, qui non eſt proprius, vt Cato. Modus Syllogiſ. communis (cuius termini ſunt communes) non proprius aut expoſitorius. In Philoſoph. Communis opinio doctorum. In Philolog. cõmunis conſuetudo loquẽdi, communis meſſis, communis vindemia, quæ accidit omnibus eodem fere tempore. Sic dicitur commune prouerbium.

2. Eſt contritum, vulgatum, vulgare, non egregium, vt commune Ingenium.

3. Eſt Reſpublica, vt Commune Siciliæ.

Communiter eſt 1. Promiſcue vel vniuerſe. Ei opponitur peculiariter, ſeparatim & proprie. Hæc pericula his terris

communiter, & peculiariter huic loco & tractui ſtruunt. Promiſcue & communiter omnibus hoc datum eſt: ſeparatim autem, &c.

2. Eſt de communi ſententia; vt Edictum communiter compoſitum ſeu conſtitutum.

3. Scholaſticis Doctoribus (Ciceroniani enim ita non loquuntur) eſt Plerumque vel Regulariter. Sic dicunt: Communiter accidentia, quę plerumque ſeu vt plurimum, ſeu regulariter accidunt, non ſemper, gemeiniglich.

Vſus.

Cicero ait de Finibus: Nos ita eſſe natos, vt communiter ad virtutes apti ſimus. Hic quæritur, quomodo τὸ communiter ſit accipiendum? Reſp. Non pro pleraumque, vt cum Logici Scholaſtici dicũt communiter accidentia, ſed pro promiſcue, einer mit dem andern.

Ex Boetio, Porphyrio, Ammonio, & Simplicio in Prædicam.

Commune dicitur 1. quod in partes ſectum à pluribus poſſidetur, vt Panis, prandium.

Vſu commune. 2. Quod citra diuiſionem poſſidetur, ſeu quod etſi diuidi nequit, in vſum tamẽ à multis ſumitur, vt equus, ſeruus.

3. Quod præoccupatione alicuius fit, & poſt vſum redit ad communitatem, & fit locus iterũ commune in atrio, theatrum, forum: aut manet proprium, vt ſpolia hoſtium militibus.

4. Quod ſimul participib. ex æquo capitur, ſeu quod totũ ſimul in vſum multorum cedit ſeu vertitur abſq; vlla diuiſione, vt vox præconis. Quarto modo accipitur in doctrina Prædicabiliũ.

Alex. de Ales.

Commune per ſe, contractum, effici poteſt proprium.

Ex Politicis Voc. COMMVNIS *explicatio.*

Commune in Politicis eſt illud, quod aptum eſt poſſideri ab omnibus vel multis, vel paucis; ſeu quod ita debet diſtribui, vt omnes vel aliqui eo fruantur.

Eſtque Commune ſimpliciter, vel aliquo modo.

Explicatio.

Cum ſine diuiſione omnes, vel certi aliqui homines in Repub. communi bono fruuntur, æqualiter ab iis poſſidetur. Et ſic commune & æqualiter poſſeſſum idem eſt. Cum vero diſtribuitur, æqualiter diſtribuitur: & ſic pariter diſtributum idem eſt atq; commune: ac omnino paritas fruitionis vel diſtributionis eadem eſt cum bonorũ communitate. Cum non eſt ex æquo diuidendum vel poſſidendum, apparet non eſſe *ſimpliciter commune, ſed aliquo modo*: & ita eſt PARITAS ſecundum ANALOGIAM, iudice Gualand. l. 6. de Polit.

Ἄλλως.

1. Commune (Κοινὸν) ſignificat id, in quo multa conueniunt.

2. Quod cum alio quocunque modo eſt coniunctum ac copulatum, & opponitur *διῃρημένῳ, ἰδιάζοντι, ἢ ἀπεσχισμένῳ*, teſte Baſilio, Homil. 8. in Hex.

3. Interdum eſt idem, quod vulgare vel promiſcuum.

4. Significat Pollutum, & opponitur Puro, *καθαρῷ*. Actor. 10. verſ. 15. Sic Weſthem. in collectan. trop. SS. Iudæi quod ſanctum purumq; non eſt, commune vocant, quod Latini profanum, impurũ, aut impollutum. Opponitur ei Sanctum & Deo dicatum.

HINC

Primo eſt *Communio, Κοινωνία*, cuius vocis præcipuæ ſignificationes ſunt duæ.

Prima Tranſitiua ſeu Actiua: Altera Paſſiua ſeu Abſoluta.

Actiue ſignificat rerum inter ſe coniungendarũ, coadunandarum ſeu cõmunicãdarũ actũ, quæ nominatur vnitio, Græce

Græce [illegible], copulandi actus. Ita κοινωνία Spiritus Sancti Paulo 2. Cor. 13. v. 13. eſt actio, qua ſæpe nobis communicat ſe Spiritus [illegible].

Paſſiua ſignificatio eſt duplex: aut pro [illegible] vel pro [illegible] ipſarum rerum [illegible] coniunctione iam facta: vel pro [illegible] coniunctionis & copulationis effecto & fructu.

Diſtinguendi cauſa ipſe actus [illegible] appellari poteſt [illegible], conſociatio ſeu copulatio facta [illegible]. Cōmunio, ipſe fructus, μετοχὴ ſeu μέθεξις, communicatio ſeu participatio.

Ita κοινωνία etiam ſumitur pro [illegible] te vel Largitione beneficiorum [illegible] Liberalis eſt. Item pro Dono ipſo ſeu re & Beneficio collato. [illegible] cōmunionis pro Vnione crebra ſunt apud Patres.

Athanaſius ad Epictetum vocat [illegible] ad Carnem [illegible].

Fulgentius ad Donat. In vna, inquit, Perſona Chriſti eſt Diuinæ & Humanæ Naturæ communio, id eſt nexus.

In Chalcedonenſi Concilio dictum eſt, Vnam naturam in Chriſto agere cum communione alterius, id eſt, vnā Naturam agere cum vnione alterius, ſeu, manentē vnitā cum altera eiuſde Chriſti Natura non ſeorſum ſubſiſtentem, ne propter diuerſitatē propriarum operationū diuerſitas quoq; Suppoſitorum colligeretur: non autē participantē alteri⁹ eſſentialē proprietatē. Hinc & cōmunicari interdū pro vniri accipitur.

Donum & Effectum, quod ex vnione & Cōmunione rerum oritur, eſt duplex: Propter iſtam communionem fit cōmunicatio aliqua inter res coniunctas, vel *Rei*, vel *Nominis*.

Rei Communicatio ſeu Reale Effectum & Donum eſt, cum qualitas aliqua ex vna re in alterā ſibi coniunctā & vnitam defluit ſeu deriuatur (ita vt inhæreat) vt cū vigor ex anima in corpus ipſum [illegible] defluit. Huc pertinet carnis Chriſti [illegible] & [illegible] ſeu donorum realis & habitualis.

Nominis eſt, cū duntaxat appellatio, quæ [illegible] propter eā vnionē tribuitur, vt cū [illegible] Senatorii [illegible] aut Senatoris, quæ tamen nullo [illegible] aut Conſiliis [illegible] parte tanguntur.

Honoris [illegible] Communicatio [illegible].

Sic Baſilius in Homil. de 40. Martyribus ſcribit, eos, etſi diuerſis regionibus orti eſſent [illegible] propter communem paſſionem, quam propter Chriſtū ſemel perpeſſi ſunt [illegible] & patres & matres, quæ contulerat, Honoris [illegible] Communicatione.

Sic Gregorius M. epiſt. 201. Quia quid ego de vobis boni audio, hoc mihi imputo. [illegible] communicatio Honoris etiam intelligitur.

Primam autem illam [illegible], id eſt, communicationis ſpeciem, quæ eſt rei participatio, nominant quidam μετοχὴν ſeu μέθεξιν, diſtinctionis gratia, quia qualitas hinc aliqua rei communicata ab altera datur: Illam autem alteram, quæ eſt Honoris & Nominis, μετάδοσιν, communicationem, Appropriationē appellationis.

Appellationis ſeu [illegible] hæc Appropriatio [illegible] appellatur ἀντίδοσις (interdum etiam [illegible] ἐναλλαγὴ ὀνομάτων, ἐπίζευξις ὀνομάτων, vel [illegible]) ſeu nominū, quę ſignificant idiomata, ſeu ἰδιώματα, hoc eſt, proprietates, Reciproca Attributio, Alternatio, permutatio nominum, cōmunicatio proprietatum. Dicitur & τὸ ἀνάπαλιν, i. reciprocatio & ἀλλοίωσις, id eſt Attributio κατ' ἄλλο, vt Filius Dei eſt paſſus, Fili⁹ Hominis eſt abſolute omnipotēs, Creator Cœli & Terrę. Hæc reſpectu Naturarū, Deitatis & Hu-

& Humanitatis dicuntur & ſunt nonnullis Verbales, (id eſt, ex eo, quod dicitur, Filius Mariæ eſt conditor Cœli & Terræ, ipſi Humanæ naturæ in Chriſto nulla realis acceſſit κοινωνία) ſed reſpectu Perſonæ dicuntur & ſunt Reales attributiones.

Secundo à κοινὸν & ποιέω eſt κοινοποιήσεως ſeu κοινοποιΐα. id eſt, vel *Operatio coniunctorum* ad Apoteleſma, id eſt, ad vnum opus ſeu effectum vtriuſq; commune, id eſt, quod opus ex actionibus coniunctorum communiter emergit: ſic Viuificatio, Sanctificatio eſt opus Totius Perſonæ Mediatoris: vel κοινωνία operationum.

In Theologia Chriſtus dicitur redemiſſe Eccleſiam ſuam. Hoc κοινοποιΐας ſeu κοινοποιήσεως exemplum eſt (non κοινωνίας ἰδιωμάτων) quia effectum commune ſeu conueniens vtrique naturæ, tribuitur Perſonæ communi nomine, ſeu prædicatur de concreto vtriuſque naturæ. Redemit nos Tota perſona coniunctis, ſed diſtinctis ſingularum naturarum operationibus.

COMMVNITAS, COMMVNIO.

Κοινότητες, communitates ſeu conuenientiæ in Porphyrii Iſagoge opponuntur διαφοραῖς, id eſt, Differentiis.

Prædicabilia in quibuſdam conueniunt, in quibuſdam differunt.

In Rhetorica κοινότης eſt Figura ſententiæ, cum ab vno verbo omnes ſententiæ incipiunt, & in vno nouiſſime acquieſcunt. Rutil. Lup.

COMMVNIO.

Κοινωνίας vox interdum ſignificat vnionem ipſam; Sic vnio animę & corporis interdum dicitur communio: Interdum Communicationem ex vnione reſultantem: Interdum Societatem, collationem, συνεισφοράν: Interdum eſt μεταβατικὴ, id eſt, quæ fit tranſitione, effuſione, transfuſione: Interdum eſt μεταδοτικὴ, id eſt, participatiua ſeu per effectū. Ita creatura eſt κοινωνὸς θεοῦ.

Non igitur Deitatis idiomatum, ſed effectorum. Itaq; eſt abſoluta, vel ſecundum quid.

Vſus harum Diſtinct. in Sacris.

Communio Græce κοινωνία in lib. Nou. Teſtamenti ſæpe ſignificat Societatem, quam ideo Apoſtoli inſtituerunt, vt quiſque in commune conferret, quod ſanctis Hieroſolymis mitteretur. Sic Rom. c. 15. & 2. Cor. 8. collationem hanc, quę per Eccleſias fiebat pro ſanctis Hieroſolymis agentibus, κοινωνίαν vocat, hoc eſt Societatem, quod in commune, vti in qualibet Societate fieri ſolet, contulerint, quod Sanctis mitterent. Sic enim ad Rom. ſcribit: Placuit Macedoniæ & Achaiæ κοινωνίαν quandam facere in pauperes Sanctos, qui ſunt Hieroſolymis. Hic non quadrat legere Diſtributionem, conuenerant ſiquidem, vt in commune conferrent, non vt diſtribuerent: Hieroſolymis ea diſtribuebantur, in Macedonia & Achaia colligebantur. Sic ad Corinth. obſecrarunt vos, vt beneficium κοινωνίας miniſterii in Sanctis ſuſciperemus. Gal. 2. ſcribit Paulus Petrum, Iacobum & Iohannem dediſſe ſibi & Barnabæ dexteras κοινωνίας, Societatis. Sic & 1. Ioh. 1. cogentibus circumſtantiis aliud nihil eſt, quam communio, familiaritas, amicitia & ſocietas. Vide Barthol. Weſtemerū pag. 114.

Apud Paulum cum dicitur Panis fractio eſſe κοινωνία corporis Domini, κοινωνία tria ſignificat. 1. cōmunē oblationē. 2. communem vnionem (cum corpore Chriſti vt victima) 3. cōmunia effecta, quæ illa priora conſequuntur.

Prima pars κοινωνίας cum corpore & ſanguine Chriſti eſt, quod donatione Dei gratuita corporis & ſanguinis Chriſti victima cōmuniter pro omnibus,

bus,qui infidelitate eam non reiiciũt, eſt oblata, ideoque communiter ad nos pertinet.

2. Vnio cum illa victima communis omnibus membris per communem omnibus datum ſpiritũ, vt ſub vno capite in idem corpus coaleſcant. Vnus panis,inquit Apoſtolus,vnum corpus multi ſumus, quia omnes vnius panis participes ſumus. Mandato enim cõmuniter edendi de vno pane, & de vno poculo bibendi, vnius huius promiſſio incluſa eſt.

3. Communia effecta, quæ ex vnica oblatione communiter pro omnibus facta, & communi erga omnes fideles victimæ illius applicatione,ſeu vnione per communẽ ſpiritum neceſſario ſequuntur, qualia ſunt: Iuſtificatio omnium membrorum & glorificatio. Rom.8.v.29.30.Gaſp.Oleuian. lib. de ſubſt.fœderis.

15.cap.Rom.& 2.Cor.8.& 13.Hebr.ſignificat collectionem beneficam ſeu liberalem,vel eleemoſynam.

Communio Analogica ea dicitur, cum quid multis communiter tribuitur propter ſimilitudinẽ. Ita nomen Dei eſt commune Deo & hominibus iis,qui in ſacris literis ob iudicãdi munus aut gratiam, qua Deo ſimiles ſunt, vocantur Dij. Ita nomen Ciceronis communicatur Eloquentibus, Iobi patientibus. Dicitur & *Conuenientia Analogica*. Eſtque ſecundum quid conuenientia.

De ea Canon hic eſt: Propria quæ vni inhærent ſubiecto per ſe, aptantur ſeu accõmodantur alij ſubiecto per ſimilitudinem ſeu proportionẽ quandã,vt magnitudines propriæ ſunt quadratorum: At Arithmeticus vocat numeros vel quadratos,vel altera parte longiores, Analogice.

Opponitur ei Communio ſeu Conuenientia Vniuoca,quæ ſimpliciter conuenientia eſt:& Æquiuoca,(intell.pure ſeu mere æquiuoc.)

Communio Vniuoca eſt Communio Eſſentiæ,ſeu ſecundum eſſentiam: ideo Eſſentialis dicitur. Talis intercedit inter Hominem & animal Brutum. Inter Iohannem & Petrum conuenientia eſt in ſpecifica eſſentiæ ratione.

Communio pure æquiuoca eſt tantũ nominis conuenientia, ac dici poteſt fortuita, qualis eſt inter Gallum populũ, & gallum animal. Hæc Æquiuocatio Omnimoda & Pura dicitur.

Scholaſticorum Diſtinctio hæc eſt.

Communitas eſt vel alicuius abſtracti ſecundum rationem; vel per identitatẽ eius,quod eſt commune,& eorũ, quibus eſt commune. Prior eſt ordinaria: poſterior eſt extraordinaria & ſingularis,ac prorſus μονογενής.

Communitas illa, quę eſt in Naturalibus, eſt communitas alicuius abſtracti κατὰ λόγον,vt Humanitas, Humanitatis Petri & Humanitatis Iacobi.

Sed communitas, quæ eſt in Diuinis,eſt communitas per identitatẽ eius,quod eſt commune(id eſt Eſſentiæ) & eorũ, quibus eſt commune (id eſt perſonarum.)Itaque non oportet nos quęrere in diuinis ſingularitatem rei cõmunis, quaſi abſtractam ab ipſis Perſonis, ſeu vt loquitur Barbariuſcule Scholaſticus,ſingularitatem in illo cõmuni abſtrahendo ab his perſonis identificatis in illo.Georg. de Valentia contra Caietanum Cardinalem.

Præter has Communiones ſeu Communitates eſt CIVILIS ſeu Politica inſignis & ſalutaris illa,quæ SOCIETATI affinis eſt.

Affinis,inquam, quia ſi termini accipiantur proprie & exquiſite Societas à cõmunitate & communione differt. Nã communitas eſt aptitudo ſeu principium, quo prædita ſunt apta, vt ab omnibus vel multis poſſideantur: Quia commune eſt,quod aptũ eſt poſſideri ab omnibus vel multis (ab Vniuerſitate, à collegio, à domo.) *Eſt igitur* *1 Sig.* *Abſtractũ definitur concreto.*

communitas vnio vel vnitas bonorum poſſidendorum, quæ vni ſocietati deſeruiunt. ***Societas autem eſt vnio eorum, qui poſſident*** (non bonorum eſt, ſed poſſidentium vnio.) ***Communio eſt actus*** ſeu motus, quo bona communia efficiuntur. Actus vero, quo ſocij ſunt, non eſt circa bona, ſed circa voluntates.

2. Sed accidit vt communitas pro ſocietate ponatur, ac ſocietas pro communitate bonorum propter mutuam relationem: quanquam hæc propriè ad actiua tantum principia refertur, eorumq; vnio eſſe videtur: Communitas vero quorumcunq; vnitorum vnitas videri poteſt: & idem fortaſſe de communione dicendum. Societas quoque vt dicitur vnio, ita etiam poteſt dici Communio. Propriè autem cum dicimus, nos in re aliqua poſſidenda habere ſocium, (*κοινωνὸς* Græc.) ipſum inter nos affirmamus eſſe communem (*κοινὸν*,) cum ſocius idem ac æque poſſeſſor eſſe videatur. Adouard. Gualand. lib. 6. de facultat. Ciuil. cap. 6. Cicero ſane communionem, communitatem & ſocietatem in vna eademque ſignificatione ſæpe accipit. Require exempla ex Nizolio.

Communis vita, communis conuictus.

Vita conuictuſq; communis, vt loquitur Cicero in Ethicis ſuis, hoc eſt, officiis, Græcis eſt *συμβίωσις*, quæ vox duo *συμβίωσις* ſignificat. 1. Habitationem in iiſdem *quod* ædibus & menſæ communitatem. Ita dicitur: ſuit meus quondam conuictor. 2. familiaritatem & crebros cũgreſſus. Sic Hieronym. Wolfius potius intelligendum vult locum Cicer. Vita victuſq; communis, conſilia, ſermones in amicitia vigent maxime.

COMMVNICARI.

Communicari poteſt alteri aliquid
- Superius (ſeu communius Natura) ſic: Perſona ſeu ratio Perſonæ eſt communis perſonis ſingularibus.
- Subiectum formæ.
- Suppoſita multa communicant ſe formis accidentalibus.
- Subſiſtens *ἀνυποστάτῳ*.
  - } Ita ſuppoſitum non eſt Incommunicabile.
- Forma ſubiecto.
- Pars Toti
  - } Sic ſuppoſitum eſt Incommunicabile.
- Independens dependenti, Radians Opaco, vt Ignis communicat ſuum fulgorem terræ.

Hinc apparet interdum eſſe mutuã communicationem. Quo etiam factum, vt doctiſſimi quique diuidant communicationem in mutuam, & non mutuam.

His modis continetur etiam Communicatio Potentiæ & actus: de qua axioma eſt: *Potentiæ* (quæ ſunt propietates orientes per modum cuiuſdam naturalis conſecutionis ab ipſis naturis) ***communicãtur indiuiduis per naturas communes***, (quæ generantur in ſuis indiuiduis, in quibus includũtur) Actus autẽ naturis communibus per indiuidua.

Declaratio partis Tabell. de ſubſiſtente.

Scholaſticorum, qui inter exiſtentiam & ſubſiſtentiam Naturę diſtinguunt, hęc ſunt axiomata.

Subſiſtentia diuina poteſt alteri communicari, vt per eam aliena Natura ſubſiſtat,.

…ſiſtat, vt λόγῳ ſubſiſtentia Carni, quæ aſſumitur, communicatur.

Subſiſtentia Creata non poteſt alienæ naturæ communicari, ita vt ſuppoſitetur, id eſt, vt per eam ſubſiſtat. Thom. Aquin. 3. part. quæſt. 3. art. 1.

Exiſtentia vnius rei nō poteſt alteri communicari, quia eſt purus modus illi proprius & inteſtinus ſeu internus.

Quæritur: potius ne partes Toti, an Totū partibus exiſtentiam communicet? Reſp. Prius affirmo, quia partes ſunt cauſæ totius.

De Differentia inter Communicationem & Communionem.

Quidam inter hæc diſtinguunt ita εὐλόγως, vt communicatio actionem aliquam aut motum ſignificet. Communio autem id, quod poſt actionem illam aut motum relinquitur; vt communicatio ſit, qua quiſpiam ſua facit alteri communia. Communio autem ſit χέσις ſeu reſpectus quidam rerum earum, quæ eædem iam in pluribus communiter inſint.

Nonnunquam tamen Communio pro Communicatione à doctiſſimis quibuſq; Philoſophis vſurpatur, vt Generatio (viuentium) eſt prima alicuius animæ cum calore communio (ex Ariſtot. l. de Spiratione, Nico. Leonicenus) id eſt, participatio ſeu communicatio, vt interpretati ſunt Leonicenus & Zabarella, quia Generans communicat aliquid de ſua anima nutritiua, quatenus exhibet ſemen animatum, hoc eſt, præditum vitali facultate, quæ eadem in generāte erat; ſed ſimul largitur & communicat aliquid de ſua materia, ſeu portionem ſuæ materiæ, quia forma non poteſt migrare de materia in materiam.

In Generatione viuentis eſt [illegible]

Modi Communicationis animæ.

Anima communicat ſe corpori. 1. Per vnionem, id eſt, vniens ſe corpori, non autem corpus efficiens animam.

2. Per informationem, id eſt, corpus faciēs animatum, vigens, ſentiens, quia horum ratione ineſt corpori tanquam forma ſubiecto: ſed non faciens corpus intelligens & volens, quia hiſce potentiis nullam corporis partem informat.

3. Per operationem, id eſt, agens per corpus, quæ corpori conueniunt, & quorum inſtrumentum idoneum eſt corpus. Nam quæ non apta ſunt, vt fiant per inſtrumentum corporeum, vt intelligere & velle, in corpore quidem ſunt; ſed ea non efficit per corpus. Sic Thom. quæſt. 11. de anima. Anima humana quia excedit corporis capacitatem, remanet ei virtus ad operandum quædam ſine communicatione corporis; vt velle & intelligere. Hi enim non ſunt actus alicuius organi corporei. (quam ſententiam qui lancinant, parum mihi videntur eſſe ſobrii.)

Filius Dei communicat ſe carni

1. Per vnionem, vniens ſe carni, ita vt Dei caro ſit; at non per informationem, quia non eſt forma Humanitatis, ſed informatrix: Ideo non facit carnem Deum omnipotentem.

2. Per operationem & vnctionem 1. agēs vna cum Deitate, quę ipſi propria ſunt, per aſſumptam carnem, quæ carni cōueniunt, vt organo: quæ autem per carnem fieri nequeunt, operans tantum cum & in carne.

2. Ornans carnem donis perfectionis ſingularibus, ac diuiniſſimis, quæ in ea ſunt re ipſa, vt in Subiecto.

Communicatio ſumitur

- *Actiue* ſeu Tranſitiue reſpectu exhibitionis ſeu Largitionis ipſius communicantis, quia quid alteri ſubiecto tribuitur: Dicitur hæc μετοχὴ; ſic nihil poteſt alteri communicari, quin ingrediatur ſuum ſubiectum & fiat commune.
- *Intranſitiue*, & ſignificat Copulationem cum altero, quæ appellatur συνδύασις. Sic propria dicuntur communicari.
- *Effectiue*, id eſt, effecta ab ipſis propriis producta & alteri communicata.

Quod alteri ſubiectiue communicatur, ſeu per μετοχὴν, fit commune.

COMMVNICATI
Natura in Politicis.

Cuiuſque proprium poteſt communicari: ſed communicatum amplius proprium non eſt, ſed proprium ſuit, Lib. 2. de Rerum Diuiſ. tit. 1. de commixtione. Quod ſi frumentum Titii frumento tuo miſtum fuerit, ſiquidem voluntate veſtra commune eſt, quia ſingula corpora, id eſt, ſingula grana quæcunque propria FVERVNT, conſenſu veſtro *communicata* ſunt, id eſt, Communia *facta*.

COMMVNICABILE,
Incommunicabile.

Communicabile è Relatis eſt, id eſt, reſpectu alterius dicitur communicabile, vt Materia reſpectu Formæ, & Genus ratione differentię. Ita & contrarium Incommunicabile.

Proprium principiorum eſt, vt ſint καθόλου & communicabilia, vt intellectus gratia dicantur eſſe.

Incommunicabile (vnum) ex communicabilibus (multis) conſtituitur. Sic vna Species Incommunicabilis ex partibus Definitionis communicabilibus conflatur ſeu conſtituitur. Sic Schegkius 6. Topic. loc. 12. Vno Definiti vocabulo vna & incommunicabilis eſſentia ſignificatur, ſed partibus Definitionis omnibus res communicabiles ſignificantibus & ſpeciem vnam incommunicabilem conſtituẽtibus tota completur & perficitur Definitio.

Communicabiles definitionis partes dicuntur, & quia earum communicatione cõſtituitur incommunicabilis quædam ſpecies, & quia vt vniuerſalia quędam prædicari poſſunt de multis numero & ſpecie differentibus.

Singularia ſunt ἀκοινώνητα, id eſt, incommunicabilia. Sic Schegk. eod. loc. Duntaxat quæ extra intellectum ſunt, & ſingularia ſunt, & incommunicabilia, id eſt, alii nulli communicari poſſunt.

I. Schegkio incommunicabile eſt à ſe dependens, non accipiens ab alio. Cõmunicabile contra. In libello de Perſona Chriſti: pag. 26. Natura Diuina in Chriſto terminat dependentiam naturæ humanæ, qua eſt Hypoſtaticum quiddam & incommunicabile ſe ipſo exiſtens, nõ ab alio accipiens, quo fiat Hypoſtaſis & Perſona, quemadmodum natura alio quodam determinatur, & non ſeipſa eſt Hypoſtaſis, cuiuſmodi in Diuinis eſt proprietas ſeu differentia Perſonalis. Itaque Differentia Hypoſtatica Verbi eſt ratio terminandi dependentiam hypoſtaticam Naturæ Humanæ, & non eſſentia Diuinitatis.

Et paulo poſt: Perſona Verbi terminat Hypoſtaticum eſſe naturæ Humanæ aſſumptæ, quæ Humanitas ſuapte natura communicabilis eſt, quia ſcilicet eſt

eſt pars quodam modo incommunicabilis Perſonæ Chriſti.

Communicabile etiam Scholaſtici diſtinguunt in communicabile cum Diuiſione, & communicabile ſine Diuiſione ſeu indiuiſibile. Sic dicunt Naturam diuinam eſſe communicabilem ſine diuiſione. Scot. l. 1. diſt. 11.

Iidem communicabile faciunt vel per Identitatem, vel per Informationem. Communicabile dicitur aliquid *per Identitatem* ſeu ταυτότητα, ita vt illud, cui communicatur, ſit Ipſum: *per Informationem* vero, ita vt illud, cui communicatur, ſit Ipſo, non Ipſum.

Exemplum & Vſus.

Primo modo communicatur Vniuerſale Singulari. Secundo modo Forma Materiæ. Natura quælibet καθ' ἑαυτὴν eſt communicabilis vtroque modo, nempe primum pluribus ſuppoſitis, quorum quodlibet ſit Ipſum. Secundo vt Quo, tanquam forma, qua Singulare vel Suppoſitum ſit Ens quidditatiue, vel habens Naturam, vt ait Scotus ibidem.

Iam procedendo à Genere ad ſpeciem, Natura quælibet eſt communicabilis pluribus per Identitatem: Ergo & Natura diuina. Sed hæc non eſt diuiſibilis. Ergo communicabilis eſt ſine diuiſione. Poſſunt igitur ſimul conſiſtere, VNITAS Diuinæ Eſſentiæ, & PLVRALITAS Perſonarum. *Natura Diuina eſt perfectio pluribus communicabilis.*

Communicatiuum.

Communicatiuum & Diffuſiuum ſui Bonum } ſub Genere *cauſæ* {

- *Finalis*; quatenus allicit appetitum motione tralatitia.
- *Efficientis*; quatenus aliud quippiam efficit, vt Lux lucem.
- *Formalis*, vt ſeſe alteri tribuit ſeu communicat ipſum perficiendo (actuando dicunt Barbari) quomodo forma ſe materiæ cõmunicat. *Huic modo affinis eſt*, & ad eum reducitur ea communicatio, qua in myſterio Incarnationis Perſonalitas Filii Humanitati aſſumptæ diuinitus tributa eſt.
- *Materialis* vel ſubiectiuæ, prout ſe alteri dat fouendo & ſuſtinendo illud: Quæ Cauſalitas eſt propria materiæ reſpectu Formæ, & ſubiecti reſpectu accidentium, quæ recipit.

Huic modo affinis] Ergo ſub Genere cauſæ formalis Vere vel Quaſi, id eſt, induentis aliquam formæ ſeu actus ſpeciem.

Itaque Sapientum finis Sapientia Communicatio, Et: Hominem voluit Deus optimus participem facere ſuæ Sapientiæ & ſimilem ſui. Et hoc iuſſit æui Dominus Optimus, vt ſui iſti vicarii Cœli præ ſe ferrent ipſius æternitatis imaginem.

Non communicatum eſſe cum corpore.

Proprium Animæ eſſe & Incommunicatum eſſe cum corpore, ſeu non commune eſſe corpori cum anima, idem ſunt, vel hoc ex illo ſequitur.

Proprium eſt Animæ, Ergo non eſt com-

municatum cum corpore, non eſt cõmune corpori cum anima. Sic Zabarell. ad locum Ariſt. 1. de anima context. 5. Accidentium circa animam alia propriæ paſſiones videntur, alia autem communes, & animalibus propter illam ineſſe.

Hic Græci Interpretes, Latini & Auerroes dicunt duo genera operationum animæ ſignificari, & alias quidem eſſe proprias animæ, id eſt, non communicatas cũm corpore, quia fiunt ſine vllo corporis interuentu, cuiuſmodi eſt operatio Intellectus: Alias vero communes, id eſt, cum corpore communicatas, nec ſine ipſo editas, cuiuſmodi ſunt omnes operationes animæ vegetalis & ſentibilis. Hæ namque produci non poſſunt ſine corporis vſu.

Communicari cum corpore Zabarellæ eſt non eſſe propriam animæ. Communicatur, inquit, cum corpore ſenſio; Senſio eſt communis operatio; Igitur non eſt propria animæ.

Zabarellæ idem poſſunt, Operationes animæ communes eſſe, cum corpore fieri, communicari cum corpore, pendere à corpore, vt materia ſenſili, ſeu à corporis organis (ſiue propriis, ſiue alienis, id eſt, aliarum facultatum & partium animæ.)

Idem Zabar. Modus conſiderandi cuiuſque ſcientiæ proprius eſt, nec poteſt cum alia communicari. 1. poſt. analyt.

INCOMMVNICABILITAS.

Incommunicabilitas eſt negatio potentiæ communicationis. Non poteſt intelligi materia propria indiuidui incommunicabilis, ait Caietanus in 2. Thom. de Ente.

Incommunicabilitas autem vel opponitur communicationi Formæ; aut opponitur communicationi Reali. Κοινωνία illa Formæ primo conuenit Materiæ. At communicatio Realis alii compoſito non conuenit. Vide Caietan. in 2. c. de Ente. Thom. Aquin.

Huc pertinet ἀκοινώνητος κοινωνία illa plane ἀμίγης ἀταξίας, quę generis humani ſocietatem confundit, communitas Vxorum & Liberorum in Repub. Ea eſt vt ἀσύμφωνος συμφωνία. De ea habes apud Platonem 5. de Rep. & apud Ariſt. in Polit. qui eam reprehendit vt ἀσύστατον cum veris principiis: ait enim non eſſe συμβαίνουσαν ἐκ τῶν λόγων.

Nomen communicabile
- Proprie, quod ſecundum totam ſignificationem nominis eſt multis communicabile, vt nomen Leo omnibus, in quibus Leonitas inuenitur.
- Per ſimilitudinem, quod eſt communicabile ſecundum aliquid eorum, quæ includuntur in nominis ſignificatione, vt nomen Leo iis, quæ participant quid Leoninum, vt fortitudinem.

Natura communicabilis
- Secundum rem & rationem.
- Secundum rationem tantum, ſecundum opinionem, ſecundum ſimilitudinis participationem.

Natura Diuina non eſt communicabilis multis, ſecundum rem & naturam, ſed ſecundum ὑπόληψιν eorum, qui ponunt multos Deos, & ſimilitudinis participationem.

Natura Humana eſt communis multis ſecun-

ſecundum rem & rationem. Natura ſolis ſecundum rem tantum.

COMMVTATIO,
συμμεταβολή.

Commutari interdum eſt idem, quod mutari, & commutare eſt mutare, vt vitam cum morte commutare. Interdum idem quod conuerti & tranſire in aliud, vt alimentum mutatur ſeu cõmutatur, id eſt, conuertitur in alitum, nec manet illud alimentum in ſua natura.

Recentiores Ciceroniani pro alteratione ſeu *ἀλλοιώσει* dicunt Cõmutationem, vt cum ex frigido fit calidum, ſed vt cenſet recte Scaliger, multæ dari poſſunt commutationes, quæ non fiunt *ἀλλοιώσεις* Nam& in adoleſcente magnitudinis eſt commutatio, & in ſedibus, locis, poſſeſſionibus, dominiis.

Commutatio fit
- *Τῇ φύσει.*
- *Τῇ θέσει*, Inſtituto hominum
  - Rerum cum rebus, vt vini cum oleo. Hæc ſimpliciter naturalis & legitima.
  - Rerum pro pecunia. Hæc conſideratur
    - Inchoatiue. Ita naturalis eſt.
    - Perfectiue. Ita artificialis eſt ſeu Politica.
  - Pecuniarum cum pecunia. Hæc Ariſtoteli in ciuitate eſt intolerabilis.

COMOEDIA.

Comœdia deducitur à *κῶμος* & *ᾠδή*, id eſt, à comeſſatione & cantu: Quia primum inter conuiuia actiones Comicæ vſurpari cœperunt, ideoq; hilaritatis cauſa inſtitutæ ac ſuſceptæ. Comœdia eſt drama priuatarum & publicarum Perſonarum mores, actiones & Fortunam ſine triſti fine comprehendens.

Triplex eſt ex diſtinctione Græcorum: Vetus, media & noua.

Vetus primum ad riſum captandum fuit compoſita: poſtea ſic inſtituta fuit, vt nauaret operam diſciplinæ publicæ, & quaſi flagellum publicum fieret, quo improbi cæderentur. Nam qui male ſe gerebant, vel in publicis muneribus adminiſtrandis, vel in priuata vita & moribus gubernandis, eos Poetæ Comici publicè verſibus ſuis inſectabantur in proſcenio, idque nominibus etiam expreſſis, & perſonis ſeu laruis effictis, quæ Græcis ſunt *προσωπεῖα* & *προσώπια*, quibus facies eius, qui introducebatur, ita repræſentata fuit, quaſi ipſe coram adeſſet; ſtatim ſcilicet de larua agnoſcebatur à Theatro, quẽ Comicus introduceret, antequam hiſtrio vllum verbum faceret.

Media huic ſucceſſit. Etſi enim populus Athenienſis Comœdos tales libertate iſta vtentes & abutentes non tantum tulit, ſed & defendit, quamdiu *Status popularis.* *δημοκρατία* ſalua fuit: Tamen cum paulatim populi potentia minui cœpit, & *δημοκρατία* labefactari, ad paucorum dominatum res redigi, quæ eſt *ὀλιγαρχία*, & intolerabili iam in inſectando licentia Poetæ vterentur, ſine illis etiam iocorum veluti condimentis, aut alluſionum inuolucris, ſed apertiſſime & nudo veluti capite (ſicut eſt in prouerbio Græco) in eos, quos exagitabant, incurrerent, imo multis innocentibus iniuriam facerent: *Vt Socrati.* Tum igitur factum, hoc eſt, vt ad

iudices accuſare Poetas inciperent ii, qui ab his in Comœdiis infamabãtur. Quare decreta facta fuere, vt pauperes tantum & ex vulgo homines exagitare Comicis liceret, poſtea aliorum Tragicorum & Comicorũ, imo quorumlibet Poetarum veterum & recentiorũ elaborationes & fabulas ad exagitandum ſibi ſumpſerunt. Hæc inſectatio fuit minus odioſa, cum quiſq; mallet Poetas ipſos inter ſe committi, & eos, qui non amplius in viuis eſſent, rideri, quam in ſe Comicorum dicacitatem exerceri.

Noua ſub Alexandro florere cœpit, cuius ætas Oligarchiam ſubſecuta eſt. Ea fuit adſtrictior certis legibus, tam ad argumenta, quã ad dictionem. Non enim ridicula in ea dramata, vt ex qualibet materia vſum captaret, nõ fabricabat vocabula noua ad riſum aut cauillum. Erat apud Græcos populari ſermone, de medio ſumpto propior, nec excurrebat ad alios verſus, ſolis Iambicis aut Trochaicis contenta. In vetere multas carminum ſpecies videmus. Scal. l. 1. Poetic. cap. 7. Exempla vide apud Zuingerum in Theatr. vol. 2. l. 3. pag. 173.

Vſus, finis, itemque effectus.

Comœdia eſt ſpeculum humanæ vitæ, eiuſque magiſtra. Itaque Ethicæ doctrinæ inſeruit. Proponunt enim Comici exempla bona & mala: illa, vt alliciant ad virtutem capeſſendam; hæc, vt à vitiis deterreant. Hunc finem Terentius indicat in Adelphis, vbi Demea commemorat, qua ratione educet ſuum filium, & iubet inſpicere aliorum vitas, ſuamque peractam ex aliorum erratis corrigere.

Effectus igitur morum eſt conformatio, & vitæ emendatio.

COMPACTIO.

Compactio proprie ſignificat cõiunctionem plurium partium per ligamentum aliquod. Eſtque Naturalis, de qua in Anatomicis & Meteorologicis: vel Artificioſa, vt quæ fit per clauos.

Compactio etiam eſt humorum ſeu ὑγρῶν quorundam coniunctio: Sic Plato in Timæo. Aqua quædam fluida eſt (ῥυτὸν ὕδωρ) quædam congelata (πακτὸν) vt Nix, Grando, Glacies. Humor autem alius eſt Humidus (ὑγρόν τι τὸ μὲν ῥυτὸν) vt mel, oleum: alius compactus, (τὸ δὲ πακτὸν) vt pix, cera. Compacti vero ſpecies alia fuſilis (χυτὸν) vt aurum, argentum, æs, ſtannum, plumbum, ferri defecati genus, quod ςαγὼν vocatur: Alia fragilis (θραυστὸν) vt ſulphur, bitumen, nitrum, ſal, alumen, & lapides eiuſdem generis.

Accipitur & Metaphorice pro Adunatione alicuius agminis in vno affectu conquieſcente in Deo; vt in Dionyſ. Cœleſtis Hierarchiæ verſione.

COMPARATIO.

1. Accipitur generaliter pro aliquorum inter ſe collatione. Cicero vocat contentionem. Ita fit non tantum quantitatis, ſed & qualitatis ratione.
2. Specialiter, vt ſit Æqualis, vel Inæqualis, id eſt, Maior vel Minor, vt ſi parium, vel imparium. Comparatio maior eſt, cum ei, quod minus eſt, id quod maius eſt, comparatur. Boet. Minor, cum minora maioribus comparantur.

Comparatio parium eſt, cum paria inter ſe comparantur. Boet. in Top. Huc pertinent Regulæ: comparabilia dicũtur eſſe vniuoca in eo, in quo cõparãtur. Comparatio fit inter ea, quæ ſunt eiuſ-

eiuſdem ſpeciei. Simplicius. Comparationē non habent inter ſe, quæ non communicant in eadem natura. Auerroes.

Comparare in Geometria eſt applicare, Græce παραβάλλειν. Cum datum ſpatium toti rectæ datæ applicatur, tum ſpatium illud dicitur comparari. At ſi ſpatium data recta minus ſit, tum dicitur deficere, (ἐλλείπειν) ſi maius ſit, excedere (ὑπερβάλλειν) dicitur. Sic παραβολὴ, ὑπερβολὴ, ἔλλειψις veteribus Geometris ſunt nomina planorum datæ rectæ æqualiter vel inæqualiter (hoc dicunt velibet) applicatorum & comparatorum. Vid. Ram. Geometr. & quæſt. Geometr. Thom. Freigij, & Proclum inprimis.

In Politicis Comparabilia dicuntur eſſe debere omnia, ex quibus fit permutatio, vt minus.

Comparatiua Problemata dicuntur problemata dubia vel ambigua, quæ fiunt per comparationem, & opponuntur quæſtionibus ſimplicibus: vt, vtrum inſomnia eſt ex cerebri ſiccitate ſeu calore nimio, an ex cruditate in ventriculo non edente halitus ſomno vtiles?

COMPARATA,

Collata.

Comparata generali ſignificatione dicuntur, quæ inter ſe comparantur. P. Ram. Si de Argumentis Logic. intelligas, ſunt, quæ arguunt vi comparationis.

Quæ inter ſe conferuntur ſeu comparantur, ſunt

- Paria, ὁμοίως ὑπάρχοντα; Ariſtoteli, quæ æque inſunt vel ſunt. Hæc ſunt quibuſdam comparata in ſpecie dicta.
- Imparia, ἀνομοίως ὑπάρχοντα, quæ non æque.
- Similia
  - ὡσαύτως ἔχοντα, quæ eodem modo ſe habent. Ariſtoteli ſimpliciter ſimilia.
  - ὁμοίως ἔχοντα, ſimiliter ſe habentia, Ariſtoteli Analoga ſeu proportionalia.
- Diſſimilia, diuerſo modo, vel diſſimiliter ſe habentia.

Æque ſunt] Æque canis eſt animal atque homo. Eſſentia non recipit magis & minus: non ſuſcipit ἐπίδοσιν. Et ſpecies eiuſdem generis non differunt quoad eſſentiam.

Æque inſunt] Æque virtus laudem, atque vitium vituperationem merentur.

Non æque] efficere ſanitatem & morbum, non æque conueniunt Medico: ſed illud magis, hoc minus. Imparia ſuſcipiunt ἐπίδοσιν, ſeu magis & minus.

ὡσαύτως] Cum duo cōuenire dicimus in vno tertio, vel vnum ſe ſimiliter habere ad duo alia.

ὁμοίως ἔχοντα] Inter quæ eſt proportio: cum duo duobus conferuntur in aliquo: vt ſicut ſe habet Sol ad mundum; ſic cor ad animale: vt ſe habet Nauta ad nauim, ſic princeps ad Rempublicam: vt ſe habet ſanitas ad corpus, ſic virtus ad animum. At ſanitas eſt corporis perfectio. Ergo virtus eſt perfectio animi. *Analogiſmus.*

Peripatetici Logici Comparata anguſtius accipiunt, vt ijs ſubijciant tantum Paria & Imparia.

COMPATI, συμπάσχειν, CONDOLERE.

Compati Barbarorum Philoſophorum eſt ſimul pati, ſeu affici, participem eſſe vel fieri doloris. Fulgentius: Deus non eſt compaſſus Homini, id eſt, non perſenſit paſſionem cum carne diuinitas, ὁ λόγος non eſt ſimul paſſus cum humana natura, vt paſſio etiam attigerit eius Deitatem, quia tum vna eſſet Deitatis & Humanitatis Natura, nempe patibilis. Sicut ſi anima commoreretur corpori, id eſt, moreretur cum corpore, vna eſſet natura animæ & corporis in homine.

Græco συμπαθεῖν opponitur ἀντιπαθεῖν, quo diſſidium ſignificatur.

Συμπαθεῖν eſt vel ex cohærentia ſeu coniunctione, vel ex neceſſitudine aut amicitia.

Συμπάσχειν ſeu compati, vt Barbari loquuntur, eſt vel ſine ſenſu, vt videre eſt in Herculeo lapide & ferro: vel cum ſenſu, vt in animante. Nam πάθος affectum omnem ſignificat, ſine ſenſu etiam. Eleganter & vere Græci dicunt, ἀσυμπαθὲς θηριῶδες, quod non afficitur commiſeratione, vel ſenſu alterius mali, eſt ferinum.

Latinis autem Condolere & Condoleſcere idem ſunt quod dolore affici. Non dicunt condolere alicui, ſed affici alicuius caſu, ſenſu infirmitatis alicuius, communem cum aliquo capere dolorem, miſericordia alicuius commoueri: Et pro Barbarorum Compatientia, dicunt; Societas ægritudinis.

Diſtinctio.

Compatitur aliquid ſecundum ſe ipſum: vel referendo ad ſe ipſum, & ſuum faciendo. Gelaſ. Epiſcop. in libr. de duabus Naturis in Chriſto. Apoſtolus dixit; Carne paſſum, non Deitate, cum tamen ipſa Deitas totum ſuum faciat, quicquid Caro perpeſſa eſt: ſicut & Filius hominis ſuum habet Totum, quicquid eſt Dei, & ſub vna Perſona merito vnus atque idem dicitur pati, quicquid vt Deus Homo patitur, non infirmitate & conditione paſſibili, ſed dignatione ſuam faciens paſſionis iniuriam adunatione particeps, ſed ſine paſſibilitate compatiens, ſicut vnus idemque virtutes operatur, quicquid vt Homo Deus operatur.

Miſericordia in homine rationis vel humanitatis affectus eſt laudabilis: Cum in aduerſis bono opem ferre non poteſt, eius miſeriæ & calamitatis fit *quaſi particeps*. Hoc eſt συμπάσχειν.

COMPILARE.

Compilare accipitur in bonam & malam partem. In malam, vt: compilare prouinciam, oppidum, publica ſacra, Rempublicam, fana, ſcientiam aliorum. Sic expilare ſocios, regem, armarium, alienam hæreditatem, id eſt, atrociter ſeu improbe ſpoliare. Et compilare, id eſt, furari aliorum ſcripta inuentaque; nomina vel teſtimonia bonorum autorum inducere.

In bonam, vt Compilare Leges & iura, id eſt, in vnum volumen cogere ſeu redigere.

Vox autem eſt non à pilus i breui: ſed à pilum (telum intelligo) prima longa. Compilatores ſunt improbi ſpoliatores, ne pilum quidem relinquentes in ſpoliatorum corpore. Vid. Lexic. Iur. Calu.

Oppilare Phyſicis eſt obſtruere, vt oppilatio Epatis, id eſt, obſtructio.

COMPLICENTIA.

Complicentia Scholaſticorum Barb. vox eſt pro approbatione quadam. Quibuſdam definita eſt, Quies voluntatis in re volita: vt diſplicentia motus cordis auerſantis aliquid cum dolore aliquo.

In habentibus cognitionem neceſſitatis, violentiæ

violentiæ,& coactionis eſt cum diſplicentia. Armand. tract. 2. de neceſſitate & conting. c. 248.

Complacentiæ amor dicitur à Scholaſt. cum amans vult amato bonum præſens & habitum. Bonum cum abſens eſt & non habitum, ab ijs dicitur Amor deſiderij & optationis.

Vterque autem Amor (& Complac. & deſiderij) eſt amor Beneuolentiæ, quem diſtinguunt ab Amore concupiſcentiæ, quo res amatur non ratione rei amatæ, ſed ratione amantis, & qua eſt ipſi vtilis vel iucunda. Sic amo vinum, equum benefactorē. Hic amatur res non propter ſeſe, ſed propter amantem. Armand. tract. 2. d. 1. ſpec. qualit. cap. 84.

COMPLEMENTVM.

Complementum, συμπλήρωμα, id quo aliquid perficitur.

Eſtque Eſſentiale, vel Accidentale. Eſſentiale, quod ad eſſentiæ, qua eſſentia, perfectionem attinet, vt Forma ſubſtantialis.

Accidentale eſt accidens rei inhærens, quo res exornatur & perficitur, vt ſcientia & Gratia intelligentis naturæ ſunt complement. accident.

Accidentale eſt Naturale, vel Supernaturale.

Vſus.

Bonauentura Lucem ait accipi dupliciter: Vno modo pro forma ſubſtantiali, quæ det eſſe corpori lucido, à quo luminoſum corpus præcipue ſit actiuum. Ita Lux complementum eſt ſubſtantiale.

Altero modo pro fulgore, qui fit circa corpus luminoſum, & conſequitur exiſtentiam lucis in tali materia, quod ſit obiectum ſenſus & operationis inſtrumentum: Ita Lux eſt complementum Accidentale.

Ariſtoteles πλήρωμα in Politic. 3. libr. accipit pro iuſto numero ſeu iuſta plenitudine, vt πλήρωμα παραχεῖσθαι πόλεως, id eſt, implere iuſtum numerum ciuitatis. 2. Polit. accipit pro ſupplemento, vt πλήρωμα τῆς πόλεως παρέχονται, id eſt, in ciues aſſumuntur ad ciuitatis ſupplementum.

Oratores vocant Rythmorū πληρώματα, quæ orationis numeros cōplent. Cic. de Orat. Inculcata reperias, inaniaq; verba, quaſi complementa numerorū.

Πλήρωμα interdum etiam ſignificat ſupplementum. Erraueris enim, ſi putes ſupplementum & complementum idem. Paulus Epheſ. 1. dicit Chriſtum eſſe πλήρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου, complementum eius, qui omnia in omnibus implet. Hic certe ſupplementum inepte dixeris. Eſt autem ſupplementum id, quod complet, quod idem dictu eſt additamentum, quo quid ſuppletur vt perfectam quātitatem iuſtumve numerum habeat. Sic ſupplementi rationem obtinent remiges & milites claſſearij in nauibus: Et milites Centuriati ad explendum numerum in legionibus. Opponitur ei ἔνδειμα.

Dubium, an ad Rom. cap. 11. τὸ πλήρωμα ἐθνῶν vertendum ſit ſupplementum, an complementum, ſeu plenitudo Gentium, hoc eſt, totum veluti corpus gentium, ita vt nulla gens omittatur, quæ non Euangelium ſaltem ad tempus amplectatur.

In Geometria complementum eſt particulare parallelogrammum, à conterminis diagonalium lateribus comprehenſum. Dicitur Complementum, quia cum Diagonalibus totum Parallelogrammum complet, Græce παραπλήρωμα.

Diagonale eſt partiale Parallelogrammū communis anguli & diagonij cum toto parallelogrammo. *Duo complementa duo Diagonalia.*

Parallelogrammum æquatur ſuis diagonalibus & complementis.

Cōplere locū figuræ dicuntur, quæ circa idē punctum quolibet modo colloca-

tæ nihil inane relinquunt: vt in planis triangulum quadratum, oblongum, ſexangulum, in ſolidis pyramis cubus octoedrum.

Figuræ in plano efficientes quatuor rectos complent locum. Rectangula 4. efficiunt in plano quatuor rectos. Complent igitur locum.

COMPLEXIO.

1. Complexio in ſignif. generali eſt compoſitio vel comprehenſio.
2. In ſpecie Complexio (oratoria) eſt periodus, vt cum Cicero ait, Longiſſima eſt complexio verborum, quæ volui vno poteſt ſpiritu.
3. Complexio interdum eſt confuſio, implicatio, vt Cic. Mira verborum complexio. In ver. Sic, Complexæ res & Perplexæ res pro perturbatis, implicitis, dubijs, Sturmius & Mich. Toxites.
4. Interdum eſt Rationum ſumma & σύλλογος, vel Argumentationis Concluſio: ſic dicta, quod colligat vel complectatur partes quæſtionis.
5. Ciceroni ad Herenn. eſt Exornatio, quæ complectitur Conuerſionem & Repetitionem. Conuerſio eſt exornatio, per quam non vt ante primum repetimus verbum, ſed ad poſtremum continenter reuertimur. Cic. de orat. Tum in extremum eiuſdem verbi crebra conuerſio.
6. Ciceroni etiam idem eſt quod DILEMMA, argumentum quoddam e diſſentaneis (Frid. Beurhuſ.) vel argumentatio, in qua verum conceſſeris, reprehenditur: vt, ſi improbus es, cur vteris? Si probus, cur accuſas? Alias dicitur Syllogiſmus Cornutus, vtrinque feriens, & Crocodilinus, quia captioſus inſtar Crocodili. Vid. Log. Keckerm. p. 467.

Dicitur Complexio, quia quocunque ſe verterit aduerſarius, tenetur.

7. In Phyſicis 1. Complexio eſt Craſis ſeu qualitas ex actione & paſſione mutua ac temperatione proportionali primarum qualitatum cognatarum & contrariarum proueniens: Quam faciunt ad pondus, vel ad iuſtitiam. 2. κατ᾽ ἐξοχὴν eſt Temperamentum corporis animati & præcipue humani.

COMPLEXIONALIS.

E Barbarorum Schola profectum à voce abſtractiua Complexio, quæ ſignificat Temperamentum.

Primus autem & verus calor naturalis vulgo Complexionalis vocatur, cuiusque ſpiritus proprie Naturalis eſt. Ab hoc alius calor eſt, qui vſitate dicitur *Influens*, qui per totum corpus propagatur, & Complexionalem illum in qualibet parte per ſe quaſi torpentem excitat, cum eo vnitur, & ita demum is calor ita conflatus proximum partis efficitur inſtrumentum. Ad huius Caloris conſeruationem proſunt non ſolum externa, veſtes in homine, in brutis coma & pelles, ſed & Ambiens Calor vndique noſtris corporibus ſe immiſcens. Is calorem noſtrum fouet, ſpiritus recreat, fuligines excipit. (Omnia enim in corpore perſpirabilia dixit Hippocrates, & tamen maxime laudabiles fieri coctiones in corporibus præcipue vero aer calorem ſuauiter fouet, vbi aut in gradu ipſi pene eſt ſimilis, vt in Vere, aut per antiperiſtaſin, ne calor foras euocetur & diſſipetur, prohibet, vt in Hyeme. Ideo Vere & Hyeme ventres natura eſſe calidiſſimos pronuntiauit Hippocrates.

Calidum & Humidũ { Primigenium ſeminale, id eſt, vna cum ſemine propagatum, quod ſuo inſiſtit ſpiritui, qui dici poteſt Naturalis, fixus.
Alimentarium, quod ex alimento eſt, quod ex alimento corpori quotidie accedit. }

Sic

Sic Spiritus:
- Naturalis, fixus.
- Naturalis fluens, qui vna cum nutrimento ab epate fluit. Hic prioris eſt conſeruator,

Inter hos eſt analogia.

Complexio corporis animati:
- Sanguinea aeria, calida & humida.
- Phlegmatica aquea, frigida & humida.
- Cholerica ignea, calida & ſicca.
- Melancholica terrea, frigida & ſicca.

Quid complexio ad pondus?

Sunt hæ in corpore ex qualitatibus primis temperatis & miſtis ſecundum proportionem non quidem Arithmeticam, ſed Geometricam, id eſt, non ſecundum æqualitatem *ad pondus, ita vt vna qualitas alteram nullo gradu ſuperet, ſed plane æquali quantitate inſint in corporibus*; ſed iſtæ qualitates temperatæ ſunt ſecundum proportionem Geometricam, id eſt, ſecundum ęqualitatem & temperamentum ad iuſtitiam, *ita vt vna quidem aliqua ſuperet qualitas alias, ſed proportione ſua naturali*: alioquin immodice ſuperans ſeu ſuperabundans qualitas corrumpit corpora.

Quid complexio ad iuſtitiam?

COMPLICATIVE.

Scholaſticorum vox pro Complexe.

In Deo omnia ſunt vnum complicatiue, & creatura eſt creatoris explicatio.

Complicatum pro coniuncto, vt perturbationes primo & proprie ſignificant motiones pertinentes ad ſentiendi appetitum *complicatas* cum quadam corporis alteratione. Piccol. grad. 1. cap. 9. Idem grad. 9 cap. 6. Summum bonum eſt duplex: Vel abſolute ſumptum, qua intelligitur omni ex parte perfectum: vel conſideratum cum contractione, quatenus menti cum re mortali *complicata* conuenire poteſt, id eſt, vnitæ, ſeu coniunctæ.

Summum [?] bonum duobus modis conſideratur.

COMPOSITIO.

Compoſitio omnium eſt Doctrinarum & Artium, ac modo ſimilium, modo diſſimilium, modo cognatarum, modo pugnantium.

Eſt compoſitio quædam Grammatica tum vocum ſingularum, tum vocum coniunctarum. Illa in Etymologia, hæc in Syntaxi ſpectatur. Eſt Oratoria ſeu Rhetorica orationis; Eſt Poetica Metri & carminis.

Eſt compoſitio Logica tũ Noetica & Axiomatica in ſpecie, vt definiti & definitionis, omninoque ſubiecti & prædicati: tum etiam Dianoetica in Syllogiſtica & Methodica.

Eſt compoſitio Phyſica, quæ conſtitutio & γένεσις quædam eſt voce generatim accepta, vt corporis è materia & forma, vt actio intellectus ſimplices notiones conſentaneas coniungens: cui opponitur diuiſio ſeu remotio, qua negatur.

Eſt compoſitio medicamentorum ſimplicium.

Eſt compoſitio Muſica, quæ dicitur Melopœia.

Eſt compoſitio ſtellarum Aſtronomica, quæ & configuratio.

Eſt compoſitio Arithmetica, quæ numeratio quædam ſeu ſpecies numerationis eſt, cui opponitur Reſolutio ſeu diuiſio. Compoſitio Arithmetica infinite componit. Reſolutio infinite reſoluit, & vtraque ſita eſt in duorum vel differentia vel ratione inæqualitatis. Compoſitio & Reſolutio differen-

Numeratio datis duobus numeris tertium [illegible] eſtque compoſitio vel reſolutio. Differentia in quo numerus differt à numero.

tiæ ſeu differens eſt Additio & Subductio. Compoſitio & Reſolutio rationalis ſeu rationis eſt Multiplicatio & diuiſio. Compoſitus binarius fit cum vnum componitur cum vno. Accipitur etiam pro collatione vel conciliatione, vt cum dicimur quædam inter ſe componere.

De Compoſitione Enuntiatiua ſeu Axiomatica.

Hæc opponitur Intellectioni indiuiſibilium, id eſt, operationi intellectus ſimplici, qua res ipſas apprehendimus. Eſt igitur compoſitio conceptuum intellectus, cum ipſas res componimus mente faciendo propoſitionem. Eſt argumenti cum argumento ad formandam affirmationem, veluti amica quædam coniunctio: Contra diuiſio eſt cum quis in diſponendis argumentis alterum ab altero diuidit (id eſt, remouet) vt negationem enuntiati conſtituat. Guil. Tempell.

Inter has operationes duplex eſt diſcrimen: Alterum eſt, quod in prima operatione non eſt vlla falſitas: At in ſecunda eſt Verum, vel Falſum. Alterum eſt: quod illa operatio hac κατὰ φύσιν prior eſt. Quod enim ſimplex eſt, id prius & antiquius eſt eo, quod è ſimplicibus conflatum eſt. Tolet. & Ariſt. c.3.l.3. de anima.

Interdum etiam Compoſitio Generaliter ponitur (vt diuiſionem complectatur) pro σύνθεσιν cuiuslibet enuntiati (quod è duobus terminis componitur.)

De Compoſitione Grammatica.

Vt coniunctione certarum partium corpora coaleſcunt: ita notarum notionumve compoſitione voces componuntur. Sed dubitatur, ſi nomen eſt nota rei, an nomen compoſitum ſemper ſit nota rei compoſitæ? Reſpondet Scaliger, duplicem eſſe compoſitionem, vnam veram, alteram non veram: & Priorem eſſe huius poſterioris regulam. Connecti enim interdum res duas, vt Animus & Magnitudo: Itaque nomen compoſitum coniuncta illa tanquam vnum ſignificare. Alterum modum eſſe in iis, quæ ſunt ſicut Indoctus; ſignificare enim compoſitionem priuationis & poſitionis, quæ in re non ſunt: Intellectum autem eas non poſſe apprehendere, niſi aliquo componat modo.

Eſt & alia compoſitio Grammatica, quæ dicitur a veteribus Græce Synalæpha cum extis literis aliquibus vicinæ coniunguntur. Vox Metaphorica eſt translatione ſumpta à glutinantibus, cum delibutas ferruminatione particulas componunt, vt vnum faciant. Latini hunc affectum ſeu πάθος vocant *Colliſionem*.

Aliud eſt cōiunctio duarum dictionum; quæ compoſitione, nulla facta partium mutatione, ita cohærent, vt propter ſeruatam integritatem non cohęrere etiam videantur, vt ante-volás, ante-malorū, vt ſcribit Scaliger, Neceſſe eſt, quod nec-eſſe aliter poteſt, ſemper-florentis, ſemper-virgo, vt ſcribunt alij.

Ei contraria eſt diſiunctio, quæ quas voces poſſes temere componere diſtanti pronuntiatione iubet pronuntiari, vt in exemplo Virgilij,

—*In littore conſpicitur, ſus*; ne vrſus legatur.

Compoſi-

Compoſitio
- Generalis quæ Entibus creatis competit: ex
  - Ente & Eſſentia.
  - Subiecto & accidente. Sic in anima noſtra compoſitio eſt accidentis & ſubiecti: eſt enim mutabilis de ſcientia in ignorantiam, de luce in tenebras, vt loquitur Auguſtin. 6. de Trinit. & 11. de ciuit. Dei.
  - Actu & potentia.
- Specialis
  - Per ſe, è partibus proprie dictis
    - Eſſentiam conſtituentibus
      - Materia & & Forma.
      - Genere & differentia ſpecifica.
    - Integrantibus quantis, membris.
    - Subordinatis Toti vniuerſali ſeu Generi, ſpeciebus.
  - Per accidens è partibus improprie dictis
    - Cauſis Cauſati.
    - Cauſatis cauſæ.
    - Adiunctis diuerſis ratione ſubiecti.
    - Subiectis adiuncti.

Opponitur Compoſitioni Simplicitas, quæ eſt vel Abſoluta, excludens omnem ex diuerſis rebus compoſitionem ſeu σύνθεσιν: vel Comparata, quæ facta collatione cum alio magis compoſito Simplicitas dicitur.

Compoſitio eſt Phyſica vel Metaphyſica. Hac diſtinctione vtitur Georg. Reiſch. in Margarita, cum ait: Eſſentiam ſimplicem eſſe animam per excluſionem compoſitionis Phyſicæ: Compoſitam vero compoſitione Metaphyſica.

Compoſitio Phyſica dicitur, quæ eſt ex Materia & Forma naturali. Anima igitur nec ex materia naturali, nec ſpirituali compoſita eſt. (Vide Mag. ſententiar. l. 2. diſt. 17.)

Metaphyſica vero eſt, quæ eſt ex re & re, quarum vna ſe habet in potentia vt quod, altera in actu vt quo: Ab illa Genus, ab hac differentia ſumitur. Syllog.

In omni, quod eſt citra primum, (id eſt Deum) eſt quod eſt & quo eſt (Boet. dicit & hoc & hoc libr. de Trinit.) Anima eſt aliquid citra primum. Ergo in anima eſt quod eſt, & quo eſt.

Canon.

Omnis Creatura eſt compoſita ex τὸ quod & quo: ſeu omnis creatura eſt hoc hoc: eſt ens eſſentia.

Quicquid eſt citra primum, eſt hoc & hoc. Boet. Angeli ſunt citra primum. Ergo ſunt hoc & hoc. Compoſiti igitur.

Compoſitio eſſentialis in Angelis eſt ex eſſe, & quod eſt. Cum enim ſint ſubſtantiæ non commixtæ corpori, & tamen hoc aliquid, neceſſe eſt in eis ſit aliquid, quod eſt principium communicabilitatis: hæc eſt eſſentia, qua habent eſſe, & aliquid, per quod ſibi tantum individuentur. Ita in eis eſt quod eſt. Habet igitur aliquid per quod natura eorum ad ſingularitatem trahitur. (Hoc inſtar materię eſt.)

Principium Individuationis.

Eſt & compoſito in Angelis ex ſubiecto & accidente. At enim, inquis, Forma ſimplex nō poteſt eſſe ſubiectum. Reſp. Hoc non eſt ἀεὶ verum & ἁπλῶς, ſed tantum reſpectu accidentium, quę ſunt individui (accidentia.) Accidentium aut ſpeciei, quæ manant ab Eſſentialibus ſpeciei, & Accidentium, quæ ſunt intentiones intellectus (non res naturæ) poteſt eſſe ſimplex ſubiectum: ſicut vnitas ſuarum paſſionum. Albert. Magn. in expoſ. Cœl. Hierarch. Dionyſ.

Non ſunt hæc ἐξαγώνια (extra controverſiam.)

Compoſitio in ſpecie eſt affirmatio Ariſtoteli. Generalius ſecunda Intellectus operatio, complectens etiam diviſionem, hoc eſt, negationem. Generaliſſime convenit etiam tertiæ mentis operationi, Ratiocinationi.

Compoſitio { Enuntiatiua. / Argumentatiua.

Ita accipit Flamin. Nobilius in Commentar. in librum primum Ariſtotelis de Generation. & interit. cum inquit:

Compoſitio { *Ex his*: Hic fit vnum tertium. / *Cum his*, Hic non fit vnum tertium.

Ex his] Talis eſt compoſitio Phyſica: Phyſicum enim corpus conſtat ex materia & forma.

Cum his] Talis eſt compoſitio in Chriſto τοῦ λόγου & Naturæ aſſumptæ.

Compoſitio diſpoſitione prior eſt, cum ait Scaliger: Numerus eſt concinnus ſententiæ ſonus ex compoſitione & diſpoſitione partium. Compoſitionem appello verborum ex elementis & ſyllabis, ac membrorū ex verbis. Diſpoſitionē rationem modumq; compoſitionis. Oportet enim verba & eſſe talia, & tali ordine collocata.

COMPOSITVM.

Compoſitū duobus modis intelligimus { Ex aliquibus. / Simul poſitum ad aliquid cum alio conficiendum.

Vſus.

Vſus.

Quæritur an in Figura Grammatica ſit aliqua mutatio? Reſponſio Grammaticorum eſt affirmata, E ſimplicibus enim Nominibus cum fiant compoſita, mutari neceſſe eſt figuram. Sed Scaliger diſtinguens, compoſitum, inquit, non vno modo intelligimus; Nam & faſcem dicimus e virgis compoſitum, ſicut Andriã & Perinthiam comœdias ijſdem fere compoſitas orationibus: Is modus loquendi eſt vulgatior. Alter verior, cum dicimus virgas eſſe compoſitas ad conficiendos faſces. Virgæ namque ſunt ſimul poſitæ. Non-ſcriptum, Nec-manifeſtum, ſemper-virgo, Ante-volans, Ante malorum ſunt dictiones duæ compoſitæ, id eſt, coniunctæ, connexæ, ſimul poſitæ. Primo igitur modo non fit mutatio in figuris. Nunquam enim quod ſimplex eſt, fit compoſitum: neque enim ſimplices partes nomini ſunt. Sed altero modo, vt Magnum & animum dicemus compoſita in Magnanimo, ita vt è ſimplicibus facta ſint compoſita. Nam quanquam Magnanimum compoſitum dicimus, tamen non eſt ita mutata vox, vt prius ipſa fuerit ſimplex at ipſa ſimplicia ex ſimplicibus mutata ſunt, vt fierent compoſita, id eſt, ſimul iuncta. lib. 4. de c. l. l. c. 105.

Compoſitus Politice dicitur, cuius imperium ijs, quibuscum degit, non eſt durum.

Compoſitum pro mixto Scaliger accipit in libr. de c. l. l. vt compoſitæ ſeu mixtæ ſunt ſubſtantiæ, vnde compoſitum nomen Tragelaphus, Vulpanſer: vel ſubſtantia & accidens: vnde compoſitum nomen Equiferus.

Simul poſitum.] Sic componere eſt multas res apta quadam cohærentia & velut harmonia ſimul ponere ſeu coniungere. Sic dicuntur componi orationes. Hinc per metaphoram componere lites dicimur.

Compoſitum
- Eſſentia, natura, conſtans ex materia & forma, quæ ſeu per quam ſuppoſitum eſt Ens.
- Suppoſitum, ſæpe voce ſumpta preſſius compoſitum, — Quod ex materia & forma conſtat.

Ab Eſſentia pendet indiuidue Exiſtentia, quæ actus eſt Eſſentiæ, per quem eſſentia re ipſa ſubſiſtit.

Diſtinctio hæc eſt Scoti in quodlib. qu. 1. Compoſitum eſt Reale, vel rationis. Verba Scoti ſunt. In compoſito reali Materia & Forma dicuntur ipſi eſſentialia: In compoſito rationis, vel in ipſo definito Genus & differentia dicuntur partes eſſentiales rationis ſiue rei definitæ (ὅρος enim & res definita ſunt vnum numero.)

COMPOSSIBILITAS.

Hoc termino, in vulgus fere Scholaſticorum frequentato non veteris, ſed pro eo, Non-repugnantia, dices. Ita pro Compoſſibilia dices συνδυαστὰ, quæ ſimul eſſe vel fieri poſſunt.

Sicut repugnantia repugnant ex ſuis proprijs rationibus. Ita non-repugnantia eſt ex proprijs rationibus non repugnantium. Hic Barbarus Scholaſticus dicit, Compoſſibilitas & Compoſſibilium.

COMPREHENSIO.

Comprehendere 1. in Genere eſt multa continere. 2. in ſpecie eſt cognoſcere perfecte. Ita comprehenſio Dei Scho-

laſticis eſt Cognitio perfecta omnium effectuum ipſius poſſibilium. Ita beati in altera vita dicuntur cognoſcere Deum non ratione comprehenſionis, ſed excellentiſſimæ & clariſſimæ notitiæ, quæ quidem in creaturam cadere poteſt. Plus igitur eſt comprehendere, quam clare videre.

Ita *Comprehenſiue* eſt adæquate, & perfecte, liquidiſſimeque, vt; Deum non cognoſcimus comprehenſiue & adæquate, & clariſſime.

Modum igitur cognoſcendi ſignificat: Beati omnia, quæ in Deo ſunt, formaliter clare vident, non tamen comprehendunt.

In Geometria περιέχεσθαι duas habet ſignificationes: Primum comprehendi ſignificat, vndiq; terminari, & definitur alias περιλαμβάνεσθαι. Sic accipitur in definitione figuræ 14. def. 1 Euclid. Sic Perimeter eſt terminus comprehēdēs ſeu circū circa cōprehendēs, eſt figuræ comprehēſio ſeu περίληψις.

Secundo Cōprehenſio tantum ſita eſt in aliqua parte, nempe penes baſin & altitudinem, qui duo termini nihilominus dicūtur totam figurā comprehendere, cum dicitur: Figura rationalis eſt quæ cōprehenditur a baſi & altitudine rationalibus inter ſe. Per hos enim terminos cognoſcitur figuræ quantitas, vt trianguli quāta ſit area, cognoſcitur ex eius baſi & altitudine. Sic ſolidorum quanta ſit ſoliditas, vt pyramidis, cubi, coni, cylindri cognoſcitur, cognita menſura & magnitudine baſis atq; altitudinis. De hac περιοχῇ ſeu comprehenſione Ramus, Geometrica, inquit, Comprehenſio eſt interdum velut in numeris Multiplicatio. Itaq; ſi dederis baſin & altitudinem rationales, tū numeris laterum multiplicatis explicabitur magnitudo figuræ. Tales enim numeri ſignificant figuras rationales numero explicabiles: & numeri multiplicati inter ſe facientes numeros latera numeri figurati dicuntur. Figura igitur rationalis fit duobus rationalibus lateribus inter ſe multiplicatis, & tales figuræ ſunt in planis parallelogrammum, rectangulum, in ſolidis rectis priſma & cylindrus: vnde figurarum reliquarum omnium ratio & menſura capitur. Id l. 11. de Rectangulo. Cōprehenſio Geometrica in rectangulis Arithmeticæ multiplicationis ſimilis eſt, & ſic fieri numerus è numeris inter ſe multiplicatis dicitur: Quo rectāgulum è duabus rectis comprehendi (vt è duobus numeris inter ſe multiplicatis fit numerus: ſic è duobus lateribus inter ſe ductis trectangulum.) In hac ſignificatione accipitur περιέχεσθαι ſeu comprehendi in hoc conſectario. Rectangulum comprehenditur à duobus rectis angulum rectum comprehendentibus.

1 1 1 1 16 Area Quadrat.
1 1 1 1
1 1 1 1 4. Latus radicale.
1 1 1 1

Sic Cōparatio Geometrica interdū ſimilis eſt diuiſioni: nēpe cum comparari eſt applicari, vt ſi ad rectam datā applicetur area datæ æqualis. Hæc inquam Applicatio eſt ſimilis diuiſioni Arithmeticæ. Atq; hinc etiam Applicationis nomen à Mathematicis quibuſdam ad diuiſionē eſt translatū (ſed obſcurius hoc eſt) quæ frequentius à Græcis dicitur Parabole, cum παραβάλλειν ſit figuram ad datam lineam applicare.

Comprehenſio literarū in Grāmaticis eſt Syllaba maxime proprie dicta, ſi Syllabæ nomen ſpectes: At Syllabæ nomen falſum eſſe iudicat Scaliger, cum monogrammatæ vocales ſint veræ ſyllabæ, & numerus elementorum ſeu literarum ſit Syllabæ accidens, non eſſentia (Non neceſſe eſt Syllabam ex literis eſſe concretam.) Itaque Scaliger definit Syllabam Elementum ſub accentu. Vna Syllaba non eſt magis

Syllaba

Syllaba, quam alia, & ſic non recipit intentionem aut remiſſionem, at maior eſſe poteſt, vt Stirps maior ſyllaba quam Ab. In Deo eſt pars materialis accidens ipſi E. Opponi poteſt Scaligero, etiam non neceſſe eſſe Syllabam eſſe vnius elementi. Itaque definio partem dictionis cum accentu, vel cum Ramo [illegible] in voce integrum, & facio eam vel vnius vocalis, vel duarum vocalium, vt æ, vel è vocali & cõſonante mixtam, vt as, ars, Mars.

Comprehenſus autem in vnam ſyllabam duarum vocaliũ dicitur Diphthongus.

[illegible] ad Comprehenſionem Scholaſticam.

Comprehenſio Scholaſticis eſt ſpecies Apprehenſionis. Nam comprehendere eſt apprehendere adæquate, id eſt, attingere rem ſecundum omnem modum & omnem rationem, qua γνωστὸν eſt.

Duo ſunt de ratione Comprehenſionis.

1. Continere fines r. i.

2. Nihil eius eſſe EXTRA.

Axiomata.

Deus comprehendit ſe ipſum. Nullus intellectus creatus comprehendere, id eſt, perfectiſſime videre poteſt Dei eſſentiam. Sunt, vt Fernelius, qui Comprehenſionem nonnunquam accipiant pro phantaſia vel cogitatione, vt Qui fit vt infans effigie neq; patrem, neq; matrẽ repræſentet? Reſp. Fernel. cauſa eſt vehemens Comprehenſio & firma grauidæ cogitatio, qua vis ea, quæ fœtum format, gubernatur. Vehemens hic cõprehenſio eſt vehemens phantaſia ſeu imaginatio.

COMPTVM.

Compta Oratio eſt oratio, quæ alienum & aſcititium cultum habet atque ornatum, vt mulieres ceruſſatæ.

Politum vero orationis genus eſt, quod proprium quidem & natiuum habet ornatum, ſed tamen nitidiorem, vt arma exterſa & polita.

COMPVTVS ECCLESIASTICVS.

Computi vox Barbara eſt.

Computus autem Eccleſiaſticus Calendarij pars dicitur ea, quæ potiſſimum canones & regulas feſtorum dierum in Eccleſia celebrandorũ continet. Verſatur potiſſimum in duobus: in Cyclis quibuſdam (qui ſunt Lunaris, Solaris, indictionis) & feſtis diebus, eorumq; aliquot interuallis. ſeu; Eſt ea aſtronomiæ pars quæ anni rationem tradit, & de natura, partibus & cauſis temporis diſputat. Eſt artificioſa temporis & partium eius diſtinctio, deſcriptio & numeratio ex motibus cœleſtium corporum, inprimis Solis ac Lunæ deducta & deriuata, vt hiſtoriæ Eccleſiæ atque Imperiorum annotari, & ad poſteritatem propagari poſſent, & in ſocietate humana certus ordo atq; cõcinnitas eſſet actionum & negotiorũ. *Duplex vſus.*

Quidam Computum hunc à Calendario ſic diſtinguunt: Computus enim ex fontibus Aſtronomicis ſeu motuum legibus deducit & exſtruit in genere temporum diſtinctionem ac motus: Hoc vero & faſti ſunt, tabellæ ſingulis annis accommodatæ, in quibus totius anni dies ſinguli apte in 12. menſes diſtributi adſcripta exhibent vera loca & configurationes Planetarum, Eclipſes & inſignium ſtellarum ortus atq; occaſus, quibus addunt nonnulli prædictiones quaſdam Aſtrologicas.

CONCEPTVS.

Non dicitur μονοφώνως à Scholaſticis. Vno modo Conceptus impropriè eſt actus concipiendi ſeu cognoſcendi. Altero propriè eſt res concepta (vt obiectum) cum actu cognoſcendi, vt illud ſignificetur, hoc vero connotetur, vt, φάντασμα ſignificat principaliter rem ipſam ſingulariter viſam & connotat actum imaginandi. Recentiores nonnulli, vt annotat Gabriel. l. 2. diſtinct. 3. qu. 2.

Conceptus
- Formalis eſt conceptus, quem de aliqua re per intellectum apprehenſa formamus.
- Obiectiuus eſt res, quæ concipitur qua obiectum eſt noſtri Conceptus Formalis.

Pro Conceptu interdum etiam Conceptio dicitur eodem ſenſu: vt, Conceptio eſt vel clara, vel obſcura.
Hanc diſtinctionem adhibent Scholaſtici, cum agunt de conceptione Dei. Abſtractiuam enim dicunt obſcuram: ea autem eſt quæ fit per ſpecies rerum creatarum, ſeu eſt vt relucet in rebus creatis: Intuitiuam vero aiunt eſſe claram, quæ eſt ſicut in ſe eſt.

Scoti diſtinctio l. 1 diſt. 3.

Conceptus
- Simpliciter ſimplex: qui non eſt reſolubilis in plures (conceptus:) vt Entis vel vltimæ differentiæ.
- Simplex, qui poteſt reſolui in plures ſeorſum conceptibiles, licet poſſit concipi ab intellectu ſimplici intelligentia, vt conceptus ſpeciei ſeu definiti.

Conceptus
- Simplex.
- Complexus
  - Apprehenſiuus, Antilepticus.
  - Iudicatiuus, Criticus.

Simplex ſimplicis rei ſeu obiecti, vt Leonis. Hic eſt primæ operationis intellectus.
Complexus, Propoſitionis. Hic eſt ſecundæ operationis intellectus.
Apprehenſiuus eſt, qui producitur ab intellectu, cum aliquid enuntiatiue apprehendimus.
Iudicatiuus, cum de eo, quod ita apprehendimus, iudicium ferimus. Is dicit verum vel falſum: Etſi Fonſeca putet apprehenſiuum enuntiatiuum eſſe eandem omnino cum iudicatiuo. 4. Metaphyſ. cap. 2. quæſtion. 6. pagin. 611.
In Doctrina Phyſica de Formatione fœtus, *cum ſemina calore vteri ſic foueantur, vt vim ſuam exercere & agere incipiant, conceptio facta proprie dicitur*: & tunc ſemina in actum produci & formari fœtus incipit. Intellige calorem vteri ſeminum vim fouere & excitare, tanquam ſolum ſua ſemina. Neque enim δυνάμεις in ἐντελέχειαν [illegible] à ſe & per ſe producitur, ſine accedente externa cauſa alia.

Conceptus
- Mentalis, ἔννοια.
- Materialis.

Conceptus pro materia fœtus ſeu Embryone. Ariſtoteles 2. de Gener. anim. cap. 3. Conceptus animalium viuunt.
Conceptus, νόημα à veteri Scholæ intentiones, Latin. ſenſa animi. Notiones.
Quæque res vt eſt, ita cognoſcitur quoque, & ex eo quod res eſt, vel non eſt, Conceptus dicitur Verus & Falſus.

Conceptus

Conceptus
- Verus, qui congruit cum re ipſa.
- Falſus, qui diſcrepat à re: & aliud eſt res ipſa, & aliud intelligitur eſſe.

Vt ſi concipiam hominem eſſe lapidem, aut hominem non eſſe animal; dico, falſos eſſe huiuſmodi conceptus, id eſt rebus ipſis non conſentaneos & congruentes.

Falſitas Conceptus permutabilis eſt vero, ſi erronea opinio corrigitur.

Conceptus falſus, fallens opinantem quadam ſimilitudine veri, dicitur falſa opinio.

Conceptus
- Primi, qui ſunt ipſarum per ſe ἐπιστητῶν rerum.
- Secundi, qui primis accedunt cauſa noſtræ intelligentiæ, ſeu rebus, non quidem per ſe, ſed quatenus veniunt ſub mentis notitiam.

Conceptus
- Proprius mentis.
- Species impreſſæ
  - Intellectus.
  - Senſus.
- Expreſſa phantaſmata, phantaſiæ.

Conceptus
- Medius, Vocis, quæ profertur. Hanc præit imaginatio. Ariſtoteles 2. de anima.
- Vltimus, Res per vocem ſignificatæ.

De eadem re ſunt diuerſis hominib. conceptus
- Diuerſi.
- Oppoſiti. Sic hypolepſes de vno enuntiato habent contrarias.

Conceptus
- Formalis, Alias Intentio ſeu Conceptus, Theologis Verbum.
- Obiectiuus Entis, id quod repræſentatur per conceptum eius formalem.

Conceptus formalis Leonis eſt, imago illa ſeu idolum illud, quod intellectus format de quidditate Leonina, cum vult eam intelligere.

Conceptus obiectiuus eiuſdem eſt natura ipſa Leonina repræſentata, & intellecta. Conceptus enim obiectiuus eſt res per conceptum formalem repræſentata in illo actum intelligendi terminans.

Leonis nomen ſignificat conceptum vtrunque diuerſimode. Eſt enim ſignum conceptus formalis, vt medij ſeu quo; & ſignum conceptus obiectiui vt vltimi ſeu quod.

Ens ſignificat vnum conceptum forma-

lem communem in repræſentando, ſubſtantia & accidenti, Deo & creaturis: Aſſimilantur autem in eſſe. Hæc ſimilitudo eſt analogica. Thomas de Vio, Caietanus.

Idem: Conceptus Entis formalis eſt vnus inæqualiter repræſentans eſſe ſubſtantiæ & Accidentis, Dei & creaturæ.

Regula.

Conceptus formalis nequit eſſe verus niſi in ipſa re reſpondeat ei obiectiuus.

CONCEPTIO.

Conceptio
- Propria, quæ fit corpore, vt eius, quod exit à generante ad eſſe lateris. Hæc dicitur impropriè Natiuitas in vtero, cum propriè Natiuitas ſit ex vtero.
- Impropria, quæ fit animo, vt verbi mentalis, quod cum pronuntiatur, dicitur quaſi naſci. Sic dicimus conceptus verbis loqui, conceptis ſcil. animo. Cic.

Explicat.

Propria] Concipere enim eſt ſimul capere, quod συναλικῶς fit. Vt eius quod exit] Phyſica hæc Conceptio dicitur: quæ eſt ſeminis genitalis ad faciẽdum fœtum apprehenſio (vel, ſi mauis, comprehenſio.)

Conceptio transfertur ad hominem, vt cum dicimus in prædeſtinatione licet concipere actus certos diuinos. Eſtq; hic concipere, cogitatione complecti.

Conceptio Intellectus humani tripliciter ſe habet ad rẽ, quæ eſt extra animã, 1. Aliquando enim conceptio intellectus eſt ſimilitudo rei extra animam exiſtentis. Huius fundamentum immediatum eſt in re. Talis eſt hæc conceptio, quam Intellectus habet de re ſignificata nomine homo. 2. Aliquãdo autem ipſa conceptio non eſt ſimilitudo rei exiſtentis extra animam, ſed eſt aliquid conſequens ex modo intelligendi rem, quæ eſt extra animã. Tales ſunt intentiones λογικαί, vt Genus, Species. Huius proximum fundamentum eſt in intellectu, remotum in re. 3. Aliquando Conceptio de ſignificato per nomen neque proximum, neque remotum in re fundamentum habet. Talis eſt cõceptio Chimæræ, quia nec eſt ſimilitudo rei extra animam, neque conſequitur ex modo intelligẽdi rem aliquam. Itaq; conceptio iſta eſt falſa.

Conceptio à Scholaſticis Deo tribuitur per quãdam ἀνθρωποπάθειαν, vt cum dicunt, prædeſtinatio eſt conceptio donorum gratiæ in Deo, quibus præuidet hominem vel angelum perducendi ad vitam æternam cum propoſito & voluntate conferendi ea dona.

In Grammatica Conceptio ſeu ſyllepſis eſt duorũ vno verbo vel adiectiuo in numero plurali comprehenſio, vt, furor iraque mentem præcipitant.

CONCOMITANS.

Quod ſimul cum aliquo eſt, Barbari dicunt concomitans. Itaq; diſtinguunt diſpoſitionem in præuiam & concomitantiam.

Concomitantia Latinum non eſt, pro eo malo te dicere συναπακολούθησις.

Scholaſtici eam faciunt triplicem alicubi. Immediatam, Mediatam & Remotam ſeu vltimã. Vbi eſt realiter corpus viuum, ibi eſt ſanguis ex immediata cõcomitantia: anima enim non viuificat corpus ſine ſanguine; & anima etiam ibi eſt ex concomitantia mediata, quia præſupponit ſanguinẽ in corpore. Sic Franciſc. de Maronis Scholaſticus putat ſub ſacramento per concomitantiam remotam eſſe Deitatẽ, quia corpori, quod nunquam relinquit, vnita

hæc

hæc eſt hypoſtatice. In calice ei ordo eſt alius. Primo enim ei eſt ſub ſpecie vini ſanguis Chriſti corpori vnitus per ſe. Secundo corpus Chriſti ex immediata concomitantia, quia corpus Chriſti immediate continet ſeu recipit in ſe ſanguinem. Tertio anima Chriſti eſt ibi ex concomitantia propinqua, cum ibi non ſit corpus exſangue & mortuum. Quarto eſt ibi Deitas συναπτικῶς ἐν θέσει remota, quia etſi pertineat ad perſonam eandem cum anima & corpore, cui ineſt ſanguis: non tamen pertinet ad eandem naturã cum illis.

2. Concomitantia eſt vel realis, vel rationalis.

CONCORDANTIA,

συμφώνησις, συμφωνία.

Concordantia ſeu conſonantia in Muſicis eſt diſſimilium inter ſe vocum in vnum reducta cõcordia: quarum duodecim in vſu apud Muſicos Poeticos ſeruantur 1.3.5.6.8.10.12.13.15.17.19.20. Harum aliæ ſunt perfectæ, Vniſonus. Quinta octaua 12.15.19. Aliæ imperfectæ 3.6.10.13.17.20.

Apud antiquos conſonantiæ erant tres, Dianoetica, Chromatica, Harmonica.

Diſcordantia contra eſt duorum pluriumve ſonorum aſpera & iniucunda mixtura, quarum nouem ſunt, 2.4.7.9.11.14.16.18.21.

Macrobius vocat concinentiã, vbi plures toni coaleſcunt in vnã harmoniã.

Extremorum ſonorum temperaturam vocat Simplicius. Marſilius Ficinus conſonantiam definit, ſoni grauis & acuti mixturam conformiter & ſuauiter ad aures peruenientem. In Platon. Tim.

Conſonantia etiam trãsfertur ad ἠθικὴν, vt cũ M. Ficinus inquit, conſonantiã nullam magis delectare ſeu demulcere, quam quę in ſapiente fit ex ipſa animi & ſermonis concordia, & contra nulla diſſonantia.

Imo ad alia quoque extenditur. Itaque Conſonantiæ & Diſſonantiæ nouem gradus conſtituuntur à M. Ficino.

I. in ratione. II. in Imaginatione. III. in Affectu. IV. in ſermone. V. in Cantu. VI. in ſono μιμητικῷ. VII. in ſaltu. VIII. in quadam compoſitione membrorum & totius corporis. IX. in artificioſis cuiuſuis artis operibus, muſica quadam proportione compoſitis.

Explicatio.

In ratione.] Hæc conſonantia eſt rei cum veritate conſentiens, cuius contraria opinio falſa à veritate diſſentiens.

In Imaginatione.] Imaginationis Conſonantia eſt conſecutio rationis: diſſonantia proſecutio externorum.

In Affectu] vel temperate rationem ſequente, vel intemperate imaginationem.

In ſermone] vel decoro, vel indecoro, quatenus vel rectam rationem, vel imaginationem tumultuariam ſeu temerariam ſequitur.

In cantu] cuius conſonantia eſt decorum imitari ſermonem, diſſonantia indecorum.

In ſono] cantum aliter atque aliter imitante.

In Saltu] concinno vel inconcinno ad Choream pertinente.

In quadam compoſ. membror.] tam ſpectaculo grata, quam exercitio gymnaſio prompta.

Hi nouem gradus, inquit Ficinus, referant ſeu repræſentent tibi Nouem Muſas. Harum quarta ſic vnit:

„ *Ardua res ratione animi compeſcere motus,*
„ *Quam ſæpe hic pauſam Muſa iubet facere.*

CONCORS.

Concordes dicuntur 1. qui conueniunt in opinione, vt qui eadem ſentiunt de cœlo. 2. qui conueniunt in electione eorum, quæ ſunt agenda. *Concordia in hypotheſi (ϑετικῶς.)*

3. Concordes ſunt, quorum vterque vult quæ placent non ſibi, ſed alteri. *Cõcordia in προαιρέσει (προαιρετικῶς.)*

Concordes ſunt vel ſimpliciter, vel πῇ. Sic hoſtes concordant ſeu conueniunt, qua conſerere manus volunt, quo loco, quo tempore, ſeu aliquo modo concordes dicuntur, cum ſibi inuicem pugnandi copiam faciunt, licet ſimpliciter diſcrepent ſeu diſſideant.

In Phyſicis Concordia tralatitia eſt cum dicitur: Quæ natura conſtant internis principiis, eorum concordia & coaleſcit & perdurat.

ÇONCORDANTES verſus.

Verſus Concordantes ſeu Symphoni, σύμφωνοι, dicũtur, qui & habent communes quaſdam dictiones & ſyllabas, ac conueniunt dictionum & ſyllabarum numero, etſi ſint antithetici.

Et	Canis	in ſyluis	venatur	& omnia	ſeruat
	Lupus		nutritur		vaſtat.

Nunc	bonus	in mundo	triſtatur	at aſtra	meretur.
	malus		lætatur		relinquit.

Qu	os	anguis	di	rus	triſti	mulce	dine	pauit.
Id		ſanguis	mi		Chriſti	dulce		lauit.

Qui ca	pit	ambroſia	m Chriſti	ca	pit	ille ſalutem.
	ret		Chriſti		ret	

Polyptoton ſeu Traductionem fere habent vel paranomaſiam, vel vtramque.

CONCORPORO, συσσωματόω.

Concorporo 1. eſt in vnum corpus redigo, quod fit vel phyſice, vel artificioſe, cum duæ pluresve res miſtæ vnum quid efficiunt. Plinius: Mulſum ex vetere vino facillimeque cum melle concorporatur.

2. Per metaphoram eſt variorum præceptorum coniunctio in vnum Syſtema.

In Theologia Concorporari Deum eſt vniri ſeu connecti, vt loquitur etiam Caſſianus l.6. de Incarnatione Domini, Deum corpori ſuo. Idem, Symbolum incorporat Dei & hominis filium & vnit hominem ac Deum.

CONCRETVM.

1. In Logicis Concretum
- Accidentale
  - Primum.
  - Secundum.
- Subſtantiale
  - συνώνυμον, non Denominatiuum; Homo, animal.
  - παρώνυμον, Denominatiuum, id eſt, Denominatum, vt animatum.

Explicatio.

Explicatio.

Concretum accidens connotat ſubiectũ: Adiectiuum enim ſignificat formam adiacentẽ ſubiecto ab eoq; dependẽtẽ. Formale igitur eius ſignificatum eſt accidentarium. Dicitur à concernendo, quia conuenit, hoc eſt, connotat ſubiectum.

Concreta:
- Subſtantiua ſignificant ſuum ſignificatum per modum formæ ſubſiſtentis: Itaque non modificantur a ſubiecto.
- Adiectiua ſignificant formam vt adiacentem ſubiecto, & ab eo dependentem. Itaque modificantur ad modum ſubiecti.

Homo albus dicitur *συνδυαστικόν*.

Concretum ſeu nomen Concretiuum Logici veteres vocant παρώνυμον, quod compoſitum habet ſignificandi modum. Significat enim & formam, quæ ineſt alicui rei, & rem, cui ineſt hæc forma, ſeu, vt alij loquuntur, ſubiectum habẽs formam ſubſtantialem vel accidentalem, vt homo, doctus, album. Nam homo idem eſt quod habens humanitatem: doctus, quod habens doctrinam.

Abſtractũ ſeu nomen abſtractiuum vero eſt, quod eſt à compoſitione liberum, & ſimplicem habet modũ ſignificãdi, ſeu, omne id ſiue ſubſtantia ſit, ſiue accidens, quod aut mẽte, aut re ipſa abſtrahitur ab eo, cui coniunctum eſt, & per ſe in proprietate ſuæ naturæ conſideratur, vt: humanitas. doctrina; hæc Humanitas, hæc doctrina. Nam humanitas ſignificat vel humanam naturam, vel comitatem & affabilitatem quaſi per ſe cohærentem & doctrina ſolam doctrinam quaſi per ſe exiſtentem, licet reuera & humanitas & doctrina ſit in ſubiecto. Humanitas igitur Chriſti ſecundum ſe conſiderata eſt abſtractum, licet illa reuera ſit in verbi Perſona. *Abſtrahentium enim* hoc eſt, vnam rem ſine alia conſiderantium, *non eſt mendacium*, ait Philoſophus.

Concretum accid. eſt primum, vel ſecundum. Illud quidem ex ſola inexiſtentia formę in ſubiecto exiſtit, vt album, calidum: hæc dicunt ſolas qualitates albedinem & calorẽ in ſubiecto: Hoc vero ab illo deductum eſt, & propter formã in ſubiecto dicit mutationem ſubiecti ſecundum formam illam: vt dealbatũ, calefactũ, Toletus Phyſ. c. 3.

II. De re loquendo interdum accipitur abſtractum pro re abſtracta, concretum de re concreta, vt; homo & humanitas, ſpecies ſeu imago abſtracta ab indiuiduis. Hic homo, hæc humanitas, ſingulares concreteque res ſunt.

Formæ Abſtractæ ſunt formæ a materia abiunctæ.

Formæ Concretæ ſunt formæ materiæ annexæ, cum materia complicatæ ſeu coniunctæ. Ita vox eſt ſecundæ impoſitionis. Inſolens vero & nouum eſt in Scholis Logicorum, quod quidam in certamine de Perſona Chriſti per abſtractum intelligit naturam de Perſona ſeparatam: per concretum vero Naturam in Perſona exiſtentem, vel ipſam vnionem. Sic enim loquuntur: Chriſtus homo, vel qua homo eſt, non in abſtracto, id eſt, extra vnionem, ſed in Concreto, id eſt, in vnione cũ Deo Verbo vere & realiter eſt diciturq; omnibus rebus præſens. Homo in concreto eſt humanitas vnita Verbo, homo in abſtracto eſt humanitas non vnita Verbo.

Concretum in Phyſicis corpus vocant, quod præter materiã & formã plures duab. habet qualitates. Ei opponitur ſimplex, quod duabus tantum qualitatibus conſtat, vt Elementum.

Cõcreta porro faciunt vel perfectæ concretionis, vel imperfectæ: Vulgo miſta perfecte, vel imperfecte.

Perfecta, quæ naturæ ſuæ partibus omnibus abſoluta ſunt, vt animalia, ſtirpes, metalla, lapides: Imperfecta, quæ ex paucioribus conſtant, vt meteora.

Seu corpus concretum, ſeu miſtum imperfectum eſt, quod ex omnibus conſtat miſcibilibus, ita vt vera eorum ſit vnio, id eſt ex pluribus naturis natura vna, ex pluribus formis vna forma facta eſt. Corpus concretum ſeu miſtum imperfectum eſt 1. quod ex pluribus tantum conſtat elementis. 2. vel in quo naturæ miſcibilium diſtinctæ ſeruantur, nec prorſus in vnam naturam verſæ ſunt. 3. Vapor, vnde pluuia, & halitus ſiccus, vnde venti, dici poſſũt miſta imperfecta, non quod ex pluribus cõſtent elementis, ſiquidẽ vterq; ex vno tantum Elemento genitus eſt, ſed quia duorum elementorum conditionibus participat. Eſt enim medium quoddam, quod oritur in tranſitu ex vno elemento ad alterum, ſimplicem habẽs naturam & formam vnam, ſed minus durabilẽ. Explicationem horum vide lib de conſtit. Phyſic. Zab. pag. 63. c 24.

Ab his alia ſunt concreta Artificioſa.

CONCRETIO.

Concretio Naturalis eſt, vel Artificialis. Naturalis eſt coagmentatio quædam è quatuor elementorum qualitatibus rectè præparatis: Alias mixtio. Huic contraria eſt elementorum diſſipatio, cum ſingulæ elemẽtorũ particulæ diſſoluto ſubiecto in ſuã redeũt materiá.

Interdum pro coniunctione vel cohæſione Concretio ponitur, vt cum dicunt, Phyſica res ex materiæ & formæ cõcretione coagmẽtatas ſibi vendicat.

CONCRETVM Accidentis.

Quæritur à Philoſophis, quid primo ſignificet Concretũ Accidentis ſeu Paronymum: mittimus nunc ſubſtãtiale.

Auicẽna ſtatuit ſignificari vocabulo hoc primo (id eſt, eſſentialiter) Subſtantiam, vt perfectius quippiam.

At Auerroes eum reprehendit, quia ſi hæc Auicennæ ſententia obtinet, nugatio fuerit, cũ dicitur, Naſus eſt ſimꝰ.

Alij igitur dicunt ſignificari vocab. Concret. ſeu paronymo primo Formã, ſeu ipſum ſynonymum, cuius paronymum eſſe dicitur, non aliud quiddam, ſed ſubiectum conſignificari. Itaq; cõſignificantem terminum non reddere propoſitionem πλεονάζουσαν & nugacem. Exempli gratia, ſimum talem facere propoſitionem, ſi primo & eſſentialiter ſignificaret ſubiectum (vt accidit, cum dicimus homo animal, Nã homo ſignificat animal eſſentialiter, non autem connotatiue, quapropter ſignificatum eſſentialiter reddit propoſitionem nugacem, non connotatum ſeu conſignificatum) non autem curuitatẽ ipſam ſignificaret. Poſteriori ſententiæ vt ſummorum philoſophorum calculo approbatę accedit Simon Simoniꝰ. Hinc deducitur hoc ἀξίωμα.

1. (Si concretum vocabulum accidentis ſeu Paronymum primo & eſſentialiter formam ſeu Synonymum ſignificat:) Ergo Paronymũ etiam primo denominat id, cui ſynonymũ primo ineſt.

2. (Si Paronymũ connotat id ipſum ſubiectum, cui primo ineſt ſynonymum primo & eſſentialiter ſignificatum:) Ergo Paronymũ quoq; ſubiectum, cui primo ineſt Synonymum eſſentialiter ſignificatũ primo denominat. Quod igitur Ariſtoteles ait, Albũ ſignificare qualitatem, ſicut albedo ſignificat, id intelliges quoad ſignificationẽ cõcreti vocabuli, nõ quoad modũ ſignificãdi. Ideo in definitione cõcreti primo exprimitur ſubiectum, deinde forma. At abſtractũ vocabulũ, tũ ex ſignificatione, tũ ex ſignificãdi modo primo formam deſignat, deinde ſubiectũ, ideo alio ordine definitio eius conficitur. Diſcriminis ratio eſt, quia concreta vocabula ad ſignificanda compoſita ſunt impoſita.

Com-

Compoſitio autem à ſubiecto oritur, vt à fundamento, & natura ſeu origine priori, vt paronymia ſua vocabulum ſignificet χέσιν & ordinem, prout à ſubiecto incipit & deſinit in formam. Cōtra abſtractum ſimplicibus deſignandis imponitur, vt χέσιν inter formam & ſubiectum à forma in ſubiectum deſinentem dicat.

CONDITIO.

Hæc vox Philoſophis eſt celebrata. I. Enim accipitur pro moderatione, circūſcriptione ſeu determinatione. Exempli cauſa; cum dico, quantitatē abſolute nec Geometer, nec Arithmeticus cōſiderat, ſed cū cōditione, id eſt, quātitatē continuā Geometria, diſiunctā ſeparatiue Arithmetica. A Phyſico nō corpus per ſe, vt corpus, ſed corpus cū conditione quadam, nempe mobile conſideratur, id eſt, vt generari, corrūpi, augeri, imminui, alterari, & quocūque alio motus genere mutari poteſt. Ita igitur opponitur τῷ Abſolute ac Simpliciter. Sic Medicus conſiderat humanum corpus hac conditione, id eſt, circumſcriptione addita, quatenus ægrotare & ſanari poteſt. Talis conditio ſubiecto addita vocatur ratio formalis, per quam alicuius diſciplinæ ſubiectum adæquatum cōſtitui ſolet. In hac ſignificatione accipit ſępe Claudius Albertus Triuncurianus.

Canon.

Subiectum commune multis diſciplinis conditione aliqua coarctatū, vni diſciplinæ proprium & peculiare fieri poteſt. Vid. Bart. Viottum l. 5. de demonſtrat. pene in fine.

Commonefactio Analytica ſeu ὑπόμνημα pertinens ad Apodeixin.

Certa neceſſariaq; conditio adhibita, qua attributum cum ſubiecto iungitur, eſt diſtinguenda ab ipſa cauſa Διότι ſeu Medio. Ἀπαίδευτοι cauſam cum conditione confundunt. Cauſa διότι (vt Paſci Carne Chriſti θεανθρώπου) eſt in præmiſſis ἀποδείξεως, non in complexione. At Conditio adhibita (Qui ſunt in Chriſto) complexionem, cuius ſubiectum eſt compoſitum, id eſt, conditione, quam limitationem vocant, inſtructū, ingreditur ſic: Omnes illi, qui Carne θεανθρώπου paſcuntur, vita æterna donantur. Omnes illi, qui ſunt in Ieſu Chriſto, Carne θεανθρώπου paſcuntur. Ergo omnes illi, qui ſunt in Ieſu Chriſto, vita æterna donantur.

II. Conditio eſt qualitas ea, qua aliquid condi, id eſt, fieri aptum eſt. Ita quoque Iureconſulti accipiunt.

III. Conditio neceſſaria ſine qua non Zabarellæ eſt cauſa συναίτιον, ſine qua res eſſe non poteſt. Eidem, quod eodem fere recidit, Conditio eſt rei differentia Eſſentialis, oppoſita accidentali. De ſpeciebus demonſtrat. lib. c. 24. E conditionibus eſſentialibus, id eſt, quæ eſſentiam & definitionem rei conſtituunt, emanant proprietates. Idem ibid.

IV. Conditiones inter & proprietates illud intereſt, quod cōditiones propriè dicuntur differentiæ eſſentiales. Iureconſulti interdum vocant requiſita ſubſtantialia (quæ ad rei conſtitutionē neceſſariæ ſunt (inter quas præcipua eſt differentia vltima): vt ſi dicamus conditiones neceſſarias ad hominis conſtitutionem eſſe, vt ſit corpus & animatum, & ſentiens, & rationis particeps; proprietates vero ſunt accidētia propria, conditiones inſequētia ſeu comitantia. Vid. Zab. in præfat. in l. poſter. Anal p. 2. Idem de Medio demonſtrationis l. 1. cap. 20. Conditiones neceſſariæ ſunt, ſine quibus quidditas aliqua eſſe nequit. Et alibi: Omnis enuntiationis eſſentialis conditio eſt, vt ſit vera, vel falſa. Id Exemplum è Zabarell. libr. de Accretion. cap. 5. & 24.

Barb. vocant augmentabilitatem.

Aptitudo recipiendi Accretionem, vel ipſa Accretio rei viuentis requirit tres conditiones. 1. vt ex acceſſione materiæ, id eſt, alimenti introrſum recepti, fiat. 2. Vt idē numero maneat id quod augetur. 3. Vt nō ſolum totum, ſed etiam omnes partes ſecundum omnes dimenſiones incrementum recipiant. Ex hiſce conditionibus ratio formalis eſt anima vegetans, quantitas vero eſt conditio materialis formæ neceſſaria, & ſine qua non, quia anima hoc non præſtat, vt corpora ſint augmentabilia, niſi iuncta materiæ quantæ & per eam extenſa.

Ad ſcientiam proprie dictam, vt accipitur 1. poſt. ab Ariſtotele, requiruntur quatuor cōditiones teſte Scoto l. 3. d. 24. 1. vt ſit certa excluſa omni dubitatione & deceptione. 2. Vt ſit cogniti neceſſarij ſeu rei neceſſariæ. 3. vt ſit per cauſam in Intellectu euidentē. 4. Vt ſit per cauſam neceſſariam applicatam ad concluſionem per diſcurſum Syllogiſticum. Propterea dicit Philoſophus 1. Poſter. tum ſcire opinamur vnumquodque ſimpliciter & non ſophiſtico modo, quod eſt ſecundum accidens. per hoc excludendo omnem dubitationem & incertudinem, cum cauſam arbitramur cognoſcere, ſcilicet cauſam neceſſariam, & quæ illius eſt cauſa per applicationem principiorum ad concluſionem: & hoc modo ſubiungit demonſtratiuam ſcientiam procedere ex primis, & veris, & notioribus, cauſisque concluſionis.

Id. Zab. de conſtitut. Natural. ſcient. c. 24. Miſtum perfectum dicitur, ſi duæ adſint conditiones: vna ad materiam attinens, altera ad formam. Quod ad materiam attinet, debet ex omnibus conſtare miſcibilibus: quod vero ad formam, debet eſſe facta vera eorum vnio. Hic conditio ad rei perfectionem requiritur ac pertinet. Si enim abſit, imperfecta res eſſe dicitur. De Mater. 1. l. 1. cap. 13. Potentia eſt conditio neceſſaria materiæ, vt ſit materia. Id eſt, eſt ratio conſtituens principium materiale. Vides hic conditionem neceſſariam poni pro *ratione Formali*.

Sic qui ad exquiſitiorem normā loquuntur, diſtinguunt inter relatorum proprietates & conditiones, inter definitionis conditiones & proprietates, vt inter eſſentiale à priori, & eſſentiale à poſteriori.

V. Conditio Contradictionis eſt Claudio Alberio *δύναμις ἀντιφάσεως*, id eſt, potentia contradictionis, ſeu potētia habens conditionem mutabilitatis, cuius conditionis ſi homo (qui potuit peccatum inducere, & non-inducere) fuiſſet expers, neceſſario fuiſſet Deus æternus, & immutabilis. Hæc *δύναμις* prior malo eſt natura, ortu, tempore, (oratione apodictica 3. de pace ergi Deum) & bona erat, cum nondum mali *ſpeciem* induceret.

VI. Conditio idem eſt quod Hypotheſis. (Hypotheſis autem dicitur conditio, quia conditio præſupponitur, vt, ſi ſecundum carnem vixeritis, moriemini) Hypothetica enim & conditionata neceſſitas idem ſunt, propoſitio conditionalis & Hypothetica prop. idem ſunt Logicis. Cōditio eſt neceſſaria vel cōtingens, poſſibilis, vel impoſſibilis.

Canones.

1. *Conditionalis habens annexam conditionem impoſſibilem, æquipollet ſimplici neganti;* vt dabo tibi meam filiam vxorem, ſi cœlum digito tetigeris, id eſt, non dabo tibi Vid. Schneidevvin. in Inſt. tit. de Nuptijs. Lexic. Schardij, & Logicam Keckermanni.

2. *Conditionalis nihil ponit in eſſe, ſed tantum ſuſpendit ſententiam ſeu ſenſum mentis, niſi ponatur conditio, quam continet antecedens propoſitionis.*

3. *Si connexio eſt bona, tota propoſitio Conditionalis vera eſt, etſi partes extra conditionem ſumpta*

ſcriptæ ſint falſæ, vt, ſi aſinus volat, habet pennas.

Sic ICti conditionale dicũt, cui conditio adiecta eſt, cuique opponunt purum, vt conditionalis ſtipulatio, conditionale legatum, l. 2. 44. D. de verbor. obligat. & L. 41. §. 1. ff. de legat. Sic conditionaliter dicunt, pro, ſub conditione; conditionem pendentem pro ea, quę nondum exſtitit, licet euenire poſſit.

VII. Conditio interdum accipitur pro Circumſtantia aliqua, à qua tantum differt vt Genus à ſpecie.

VIII. In Politicis Conditio etiam nonnunquam ſtatum ſeu fortunam; nonnunquam *συνθήκην* id eſt, pactionem & conuentionem; nonnunquam denique optionem ſeu electionem ſignificat. Sic dicimus conditionem ſeruorum pro Statu. Sic Cicer. in Top. Si quæratur, à natura ne ſit ius, an ab alia quaſi conditione & pactione hominum. Sic Oppius de bello Africo: Quibus cum conditionem ferrent, vt oppido excederent, idque ſibi vacuum traderent, conditionemque repudiaſſent. Hic ſignificatur optio ſeu electio ſicut ICtis conditionem deferre, eſt optionem deferre, Einem die Wahl geben. L. 1. §. ſi quis in fraud. ff. ſi quis in fraudem creditor. Accelegans etiam eſt, quod annotauit etiam Scotus, & Fridianus Cardinalis: Pace conditionibus (Datiuo caſu) die vertrãge halten / cuius oppoſitum, à conditionibus fugere. Vid. Lexic. Simon. Scharđij.

Conditio Perſonarum eſt vel Vrbana, vel Ruſtica, vel Militaris, id eſt, ſtatus, Scalig. 3. Poet. cap. 1. ex veterum diuiſione.

Obſeruatio Grammatic.

Grammatici particulam conditionalem à particula demonſtratiua ac relatiua recte differentiunt, multum enim à demonſtratione conditio differt; exempli cauſa: Qui propriè particula demonſtratiua eſt, & relatiua antecedentis: Si vero Hypothetica eſt ſeu conditionalis.

Particula tamen Qui interdum cõditionate ſumitur per Catachreſin quandã, vt pro quatenus ſeu qua ratione, vt, corpus quod naturale eſt ſubijcitur Phyſico, id eſt, qua naturale. Vid. particul. Quod, vbi inuenies pulcra exempla. Propter hanc Catachreſin non fruſtra quæritur in l. 6. ff. de leg. 1. Vtrũ hæc verba, Stichum, *qui meus erit*, cum moriar; demonſtrationem, an conditionem faciant? id eſt, an Particula Qui poſita ſit pro Si? Labeo pro demonſtratione accipit: Trebatius contra pro conditione, nec putat quicquam intereſſe, legetur ita; qui meus erit; an ſi meus erit.

Quæſtio eſt, cur rei eſſentialia, item ſtatus cuiusque vocetur conditio? Reſp. Quia condere Latinis eſt conſtituere & quaſi fabricare, auffbawen, quod patet ex illo;

Tanta molis erat Romanam condere gentem.

Ex eo quoque, quod condere accipitur pro creare: vt conditor Mundi, id eſt, Creator. Hanc rationem innuit Scaliger cum ait: Conditionem appello ſtatum cuiusque fortunæ, quia eſt quaſi quædam fabrica: Faber autem fortuna: ſeruus, libertus, liber, Pater, aut filiusfamilias, virgo, cœlebs, maritus. *Puto legendum eſſe Fortunæ.*

Conditio ponitur interdum pro quaſi natura, quia malum ſemper alteri cuidam inhærere putatur: Inhærere vero à ſubſtantia eſt alienum, ideo malum fertur habere conditionem quãdam à ſubſtantia diuerſam. Marſil. Ficin. in l. de diuin. Nomin. Areopagitæ.

Singulare eſt, quod in Hiſtoria Heliogabali Conditio accipitur à Lampridio pro ipſis Verendis: Romæ denique nihil aliud egit, quam vt emiſſarios haberet, qui & bene naſatos perquire-

rent, eosque ad aulam perducerent, vt eorum Conditionibus frui poſſent. Sic Italum quendam memini dicere de aliquo neſcio quo; Erat bene conditionatus, cum intelligeret bene mentulatum. Philoſophi ita non loquuntur.

Conditio ſine qua non, non eſt vera cauſa.

Conditio ſine qua non eſt id, ſine quo quid fieri nequit, ita tamen vt non habeat rationem veræ cauſæ. Si proprie loqui velimus, aliud ab ea eſt Cauſa ſine qua non (cuiuſmodi eſt materia & aliæ cauſæ ſecundariæ) exemplum conditionis ſine qua non eſt: In motu cœli non eſt virtus, quæ ſit principium effectiuum effectus in inferioribus, ſed per motum cœli fit applicatio partium cœleſtium, quæ efficiunt aliquid in inferioribus. Literæ Immunitatis ſunt Conditio ſine qua non tranſeundi vrbes ſine vectigali: Ita igitur hæ litteræ adſunt & requiruntur, vt ſine ijs non fiat tranſitus, vt effectus. Gaudēt priuilegijs Academicis Scholaſtici, ſi tamen veſtiti ſint more Scholaſtico, non ſecus illi.

Eſt iuc cum voluntariarum, tum naturalium rerum.

CONDITIONALITER.

Conditionaliter Philoſophorum & Iureconſultorum eſt: ſub conditione Ciceronis.

CONFICIENS CAVSA.

1. Conficiens Cauſa Latinis veteribus eſt cauſa efficiens vel perficiens, vt conficere eſt efficere vel perficere.
2. Eſt quidem e recentioribus Logicis, qui conficientem cauſam accipit pro Socia ſeu concauſa, eamque definit: Quæ cum alijs coniuncta ſimul efficit cum illis. Sed nullo Latinorum, puto, exemplo. Cicero Latinitatis princeps in Partit. oratorijs Conficientes Cauſas pro efficientibus nominat, cum inquit: Cauſarum genera ſunt plura. Nam ſunt aliæ, quæ ipſæ conficiunt, aliæ, quę vim aliquam ad conficiēdum afferunt. Itaq; illæ ſuperiores conficientes vocentur, hæ reliquæ ponantur in eo genere, vt ſine his confici non poſſit; id eſt effici. Conficiens autem cauſa alia eſt Abſoluta & perfecta per ſe: alia aliquid adiuuans & efficiendi Socia quædā. Hæc Cicero: Vnde perſpicitur, conficientem ab eo nominari, quæ alias dicitur efficiens: Abſolutam vero, quæ alias ſolitaria, eique adiuuantem & ſociam opponi. *Adolph. Scrib.*

Conficit aliquid rem quampiam per Modum Formæ:
- Extrinſecus Efficientis. Ita conficiens eſt extra rei eſſentiam.
- Informantis & conſtituentis intrinſecus. Ita conficiens eſt de rei eſſentia.

Sic facit:
- Effectiue pictor parietem.
- Formaliter Albedo album.

CONFORMITAS.

Conformitas vel Conformatio accipitur pro congruentia cum alio. Græce dicitur συμμόρφωσις, vt piarum voluntatum cum diuina eſt συμμόρφωσις in fine & efficiente potiſſimum. In fine, cum quemadmodum Deus gloriæ ſuæ cauſa rem vult, ideo eādem etiam velit pius. In efficiente, cum id velit pius, quod Deus eum velle vult voluntate patefacta. Voluntatum tam impiarum, quam piarum συμμόρφωσις cum

cum voluntate diuina, voluntatis voce accepta de actione, eſſe poteſt, ſi ſpectatur in obiecto, quia eandem rem poteſt velle Deus & homo.

Distinctiones.

Conformitas eſt inter menſuram & menſuratum: inter res & intellectum: inter res & conceptus: inter res & compoſitionem, ac diuiſionem earundem.

CONFVSA,

συγκεχυμένα.

1. Confuſa ſunt ἄτακτα vel indiſtincta.
2. Per Confuſa Ariſtoteles 1. Phyſ. in proœm. intelligit *Compoſita, Tota, indefinibilia, ſubiecta*, vt corpora naturalia, ea notiora nobis ſunt principijs & elementis, è quibus conſtant. Sic Zabarella: Confuſum hic videtur ſignificare Totum aliquid, quod ex multis partibus conſtat, quæ cum ſimul iuncta & confuſa quaſi ſint, Totum illud vocatur confuſum. Syllogiſmus Ariſtotelis eſt:

A Notioribus nobis eſt procedendum ad cognoſcendum principia nobis ignota & natura nota. Sed magis confuſa ſunt Notiora nobis. Ergo à magis confuſis eſt procedendum ad cognitionem principiorum.

Axiom.

1. E confuſis & nobis notioribus principia corũ nobis innoteſcunt, ſi de ſubiectis cauſæ nobis ignotæ per effecta & accidentia nota demonſtrentur.
2. E naturalis corporis cognitione, quod materia & forma nobis notius eſt, in horum (principiorum) cognitionem peruenitur, ſi in ea diuidatur.

Poteſt Confuſum cognoſci à nobis tam Confuſe, quam diſtincte. Si enim hominem cognoſcimus per cognitionem partium eſſentialium, confuſum cognoſcimus diſtincte. Homo enim res confuſa & compoſita eſt. Quod ſi hominem cognoſcamus per ſolum nomen ſeu definitum ſine cognitione partium eſſentialium, id eſt, definientium, rem confuſam confuſe cognoſcimus.

E Zabarella.

Zabarella triplex facit Confuſum, hoc eſt, Totum, quod ex multis partibus conſtat.

1. Compoſitum ex ſpeciebus, quæ in toto (genere) poteſtate continentur. Vnde totum potentiale dicitur.
2. Ex partibus eſſentialibus, qua ratione ſpecies eſt totum, genus vero & differentia ſunt eius partes: & dicitur Totum definibile.
3. Ex partibus ſecundum quantitatem, quæ vocari ſolent partes integrantes, vt cum dicimus hominem totum conſtare ex capite, brachijs pectore, ventre, cruribus, &c. Ac dicitur Totum Integratum.

Confuſum etiam accipitur à Scholaſticis nonnunquam pro Vago, & opponitur ei ſignatum & determinatum, in doctrina Fonſecę de ſuppoſitionibus. Pueri prius cognoſcunt Confuſa, vt Particularia vaga, poſtea ſignata: Prius enim cognoſcunt patrem vel matrem ſolum vt aliquem hominem, in quo non differt ab alijs hominibus, ſed cũ ijs conuenit; poſtea vero vt hunc ſignatum, id eſt, patrem & matrem ab alijs hominibus diſcernunt. Ita quoque accepit Iohan. Grammaticus in 1. Phyſ.

Confuſum
- Indiſtinctum, Totum ex partibus ſuis conflatum, vt Totum vniuerſale, Totum eſſentiale.
- Inordinatum, Chaos præceptorum non digeſtum.

Confuſe.

Confuſum concipitur vel intelligitur cum concipitur vel intelligitur aliquid indiſtinctum vel [illegible].

Confuſe ᵃ dicitur aliquid concipi, cum concipitur, ſicut exprimitur per nomen: diſtincte vero cum concipitur ſicut exprimitur per definitionem. Scotus lib. 1. diſt. 3. Sic Zab. 1. Phyſ. ad tex. 5.

a Id eſt indiſtincte.

1. Nomen ſignificat rem confuſe, id eſt, vt totum confuſum; definitio vero ſignificat eandem vt diſtinctam in ſuas eſſentiales partes. 2. Totum definibile, quod per nomē ſignificatur confuſe, eſt nobis notius, quam partes, quæ in definitione exprimuntur.

Non eſt idem confuſe & confuſum. Confuſum dicitur ex confuſione, & compoſitione, quæ eſt in re. Confuſe vero ſignificat confuſionem ex parte cognitionis noſtræ. Poteſt enim res confuſa cognoſci à nobis tam diſtincte, quam confuſe. Si enim hominem cognoſcamus per cognitionem partium eſſentialium, tum rem confuſam cognoſcimus diſtincte. Homo enim eſt res compoſita & confuſa. Quod ſi hominem cognoſcamus per ſolum nomen ſine cognitione partium eſſentialium (id eſt generis & differentiæ) rem confuſam cognoſcimus confuſe. Zab. 1. Phyſ. 1. Confuſum accipit pro Compoſito ſuis accidentibus inſignito, ideoque ſenſato.

CONGLVTINARE.

Conglutinare eſt per glutinum componere ſeu coniungere, manēte conglutinatorum natura. Itaque poſt conglutinationem poteſt fieri reſtitutio in integrum.

Glutinum eſt quod viſciditate tenaci coniungit alterum alteri, aut etiam coercet.

Traducitur ad incorporea, vt vitia, concordiam, voluntates, amicitias.

CONGRVITAS,

congruere.

Congruum & congruens per Philoſophiam fuſum eſt. Tribuitur enim legibus Logicis, motibus Phyſicis & artificioſis, moribus, magnitudinibus Mathematicis, actionibus Hyperphyſicis.

Congruere aliquando ſicut & Commodius eſſe, & magis ἐνδεχομένως eſſe, opponitur ei, quod eſt Neceſſe eſſe (εἶναι ἀναγκαῖον) & includit aliquid contingentiæ, ſeu coniunctum eſt cum aliqua contingentia.

Petrus Abaelhardus heret.

Quæ neceſſitas, aut quæ ratio, aut quid opus fuit, cum ſola iuſſione ſua diuina miſeratio liberare hominem à peccato poſſet, propter redemptionem noſtram Filium Dei carne ſuſcepta tot & tantas inedias, opprobria, flagella, ſputa, denique ipſam crucis ignominioſam & aſperrimam mortem ſuſtinere, vt cum iniquis patibulum ſuſtineret.

Reſponſio *D. Bernhardi* in epiſt. cxc. ad Innocentium Papam ad ſinguli quæſt. membra.

Neceſſitas noſtra fuit, & neceſſitas dura ſedentium in tenebris & vmbra mortis. Opus æque noſtrum & Dei ipſius, & ſanctorum Angelorum. Noſtrum; Vt auferret iugum captiuitatis noſtræ: ſuum, (Dei) vt adimpleretur propoſitum voluntatis eius. Angelorum, vt numerus impleretur eorum. Porro ratio huius facti fuit dignatio facientis. Quis negat omnipotenti ad manum fuiſſe alios & alios modos noſtræ redemptionis, iuſtificationis, liberationis? Verum hoc non præiudicat huius, quem è multis elegit, efficaciæ, & fortaſſe is præſtat, per quem in terra obliuionis, grauedinis lapſus noſtri, tot & tantis grauaminibus reparatoris fortius & viuacius admoneremur. Alias autem nemo hominū no-

uit,

uit, nec noſcere plene poteſt quid boni ad gratiam, *quid congruentiæ* ad ſapientiam, *quid decoris* ad gloriam, *quid commodi* ad ſalutem penes ſe ipſam contineat huius venerandi myſterij altitudo, quam Propheta conſiderans expauit, non penetrauit: & Præcurſor Domini indignum ſe iudicauit qui penetraret. Cæterum ſi non licet perſcrutari diuinæ Sacramentum voluntatis, licet tamen ſentire effectum operis, fructum vtilitatis percipere, & quod licet ſcire, non licet tacere.

Auguſtin. Sermon. 3. de Annunciat. Domini.

Sic *voluit* Deus ruinam fragilis vaſis reformare, vt nec peccatum hominis dimitteret impunitum, quia iuſtus eſt: nec inſanabile, quia miſericors eſt. *Potuit aliter fieri*: quantum *ad Potentiam Medici*, (intellige poteſtatem abſolutã.) *Sed non potuit commodius* (id eſt congruentius) aut doctius (id eſt ſapientius) præparari, vt eſſet medicina ægroti & quantum ad iuſtitiam Dei. Laudat hæc loca Ludouicus Lucius Baſil. contra Gittichium.

CONIECTVRA.

Coniectamus ea, quorum rationes certas ignoramus. Bona coniectura Græce εὐστοχία eſt veræ concluſionis inuentio abſque medio (ſiue id ſit res, ſiue rationis, vt placet Zuingero.)

CONIVGATIO.

Coniugatio in Grammaticis eſt verbi flexio, quæ & dicitur declinatio, quæ multa tempora vni themati quaſi iugo ſubiugat.

Coniugatio Logica eſt συζυγία coniugatorum.

Coniugatio Naturalis varia eſt 1. vt cum materia & forma coniunguntur ad conſtitutionem compoſiti, vbi materia inſtar fœminæ eſt, forma ſe habet vt mas.

2. Cum coniunguntur qualitates elementorum ad conſtitutionem corporum proportionaliter ſeu ἀναλόγως, vel ipſa corpora cœleſtia. Sunt autem coniugationes quatuor, quas alij vocant combinationes, Græ. συζυγίας.

3. Cum aues συνδυάζωσι ad gignendum.

Coniugatio in Ethicis & Politicis quid ſit notum eſt, nempe certorum hominum coniunctio, vnio, Homonia, ſocietas. Quæ ſi non eſt legitima, à Græcis pulcre dicitur κοινωνία ἀκοινώνητος, vt Communio vxorum, de qua diſputat Plato in l. 5. de Rep.

CONIVNCTVM.

1. Quod cum aliquo ſimul eſt, agit vel fit.
2. Quod eſt cum aliquo ſiue præcedat, ſiue ſequatur etiam, vt quædam voluptates ſunt coniunctæ cum dolore, ſiue is præcedat, ſiue ſequatur. Vid. Tab. Eth. Zuinger. p. 313.
3. Idem eſt quod Commune. Cicero. Scelera, quæ tibi cum eo coniuncta atque communia ſunt.

Ἄλλως.

Coniunctum quod eſt alicui, aut ſimpliciter eſt ſimul cum eo ſeu connexum ei & ſociatum; vel pariter cum eo ineſt alij (ſic coniuncta ſæpe ſunt mentiri & furari vel meretricari:) aut eſt eius (cui coniunctum eſt) Eſſentia: aut ei ineſt vt forma aliqua ſubiecto, (Hæc enim naturaliter coordinata ſeu copulata ſunt) aut eſſentiæ proprietas aliqua; aut attingit id vel vt naturalis cauſa tranſmutans id, quod tranſmutatur, vt mouens id quod mouetur, (Mouens enim & motum dicuntur eſſe ſimul à Phyſicis) vel vt ars ſibi ſubiectam materiam; vel pars eſt alterius, vel effectus. Si eſt pars, aut indiuidua eſt à toto, vt Sol & ſtellæ à firmamento, aut ſeparabilis, vt aqua à ſuo elemento (toto.) Si effectus; aut ſeminaria ratione inteſtina pullulat, vt plantæ à terra, ipſi tamen ſuæ parenti

inſixæ : aut ex ſuis principijs conflatur & conſtat, vt ex aquis & terta animalium corpora, aut cauſam habent externam, vt efficientem, quo exemplar refertur, & Finem: Aut denique idem eſt, quod cognatum aliqua ratione.

Explicatio.

Aut eſt ſimul cum eo.] Sic cauſa ſecundaria coniuncta eſt primariæ, cui obedit, finis ſecundarius annexus eſt principali.

Cognatum] Homo homini eſt coniunctus, id eſt, cognatus. Politica hæc eſt ſignificatio.

Coniuncta quæſtio eſt Logicis compoſita. Coniunctum thema compoſitum. Coniuncta Enuntiatio compoſita, cuius forma eſt coniunctio, id eſt compoſitio. Extremum coniunctum eſt compoſitum. Alias terminus coniunctus, vt Deus ſapiens, cui opponitur ſimplex; vt Deus.

Obſeruatio Logica.

Multa ſunt coniuncta, quorum neutrum alteri cauſa eſt, vel ſubiectum, & illa in Topicis arguunt, vi ſolius coniunctionis, vt Dulce & flauum in melle. Dulcedo enim non eſt cauſa flauedinis, nec flauedo cauſa dulcedinis.

Aliquid ſimul eſt Locale & Temporale, ſed Temporale non eſt effectum localis, nec locale effectum eſt temporalis, nec locale ſubiectum eſt temporalis, nec hoc illius.

Coniunctio, Coniugatio.

Coniunctio Copulatio quædam eſt. Hæc eſt Politica, Phyſica, Logica, Artificioſa.

De Politica Ciceronis in officijs hoc eſt: Optime Societas hominum coniunctioque ſeruabitur, ſi vt quisque erit coniunctiſſimus, ita in eum plurimum benignitatis conferatur.

Huius coniunctionis ſeu ſocietatis gradus ſunt: Summus, Medii, Remotiſſimus; Principes, Minus principes. Alia etiam eſt naturalis (omnium hominum) alia Ciuilis (certorum hominum) Conſule Iuriſconſult. Graduum exempla ſunt. 1. Patria & Parentes. 2. Vxor, liberi, totaque domus. 3. bene conuenientes propinqui. 4. Amici bene meriti. 5. Ciues. 6. Qui ſunt eiuſdem nationis & gentis. 7. Omnes homines : Remotiſſima hæc ſocietas, cuius vinculum Ratio & oratio.

Politicæ affinis eſt coniunctio gregalium animalium, qualis eſt gruum, quæ diſcedentes autumno ſequentes ducem inter volandum ordine ac ſerie Græcum X vel Y exprimunt.

Contrariorum Coniugatio eſt eorum Conuinctio: de qua eſt Canon Platonicus : Contraria colligantur intermedio ſeu vinculo quodam. Sic Plat. in Tim. Fieri non poteſt vt duo cohæreant ſine tertio, ac proinde & tertium aliquod requirunt, & quaſi nodum vinculumque deſiderant, quod inter duo illa intermedium concinne & iungat atque conciliet; ſed vinculum id eſt aptiſſimum atque pulcerrimum, quod ex ſe atque de his, quæ adſtringit, quam maxime vnum efficit. Id optima ſequitur ἀναλογία.

Duo pr... cipia co... traria ... ſe coni... vt nea p... ſunt.

Canon.

Contraria componi inter ſe non poſſunt ſine alterius interitu, niſi intercedat aliquod vinculum, cuius beneficio commode deuinciantur.

Sic Iohan. Serran. ad Plat. Tim. Mundus 4. contrariis conſtat qualitatibus, quę vt vna conſpirent atque conueniant,

inter-

intermedio vinculo quodam debent deuinciri, proindeque illarum coniugationes fieri, vt inde oriatur ἀναλογία tanquam anima eius.

A Poetis Hymen dicitur boni amoris ξυναγωγεὺς, id eſt, Coniugator & Conciliator.

Coniunctio Planetarum eſt Planetarum ſub eodem Zodiaci gradu vel eodem, vel loco poſitus, (Græce σύνοδος) Coitus nota eius ☌.

Apud Ptolemæum cum coniunctiones Abſolute dicuntur (id eſt ſine adiectione nominis) intelliguntur de Lunæ & Solis coniunctionibus (κατ' ἐξοχὴν Synecdoch.) Cum autem de aliis Planetis, additur illius ſtellæ nomen, vt Coniunctio Veneris, & Saturni; Coniunctio Iouis & Saturni in cancro; quam quidam Aſtrologi dixerunt fuiſſe cauſam vniuerſalis inundationis.

Coniunctiones Luminarium ſunt maximæ, mediæ, minimæ. Ptolem. Maximæ ei ſunt Defectus Luminarium. Mediæ, quæ fiunt in ſign. Tropic. Arietis, Cancri, Libræ, Capricorni. Minimæ, quæ ſingulis quoque menſibus fiunt. Iohan. Picus Mirand. in Aſtrol. l.5.c.5.

Simplicius & Boetius de Grammaticis coniunctionibus loquuntur, cum dicunt, Coniunctiones per ſe ipſas nihil ſignificant, principaliter non ſignificant, ſed conſignificant, vt Et, Sed. Itaque nec ſubiectum, neque prędicatum ἑρμηνείας faciunt. *Grammat. coniunctio.*

Phyſicæ Coniunctionis ſpecies eſt συνδύασις cũ duo copulantur, συνδυασμὸς, combinatio, congreſſus ſeu coitus Venereus, συνδυάζεσθαι eſt duos ſeu par coniungi ſeu copulari.

Coniunctio Logica eſt vinculum enuntiali compoſiti.

Coniungi.

Coniunguntur ſeu adunantur quæpiam
- Aggregatione
  - Ordine, vt Homines in exercitu. Hic totum forma eſt.
  - Confuſe, vt cum iuſcula confunduntur.
- Contactu, adhæſu, colligatione, vt parietes domus. Hic forma eſt compoſitio.
- Alteratione componentium, vt mel & aqua in mixtione. Hic forma eſt mixtio.
- Procreatione, vt Materia & Forma.

CONNEXVM.

Eraſm. Piorum Mors eſt tranſitus ad immortalitatem.

Connexum ſignificat

1. Coniunctum cum alio. Sic in Topicis connexa dicuntur, cum duo inter ſe cohærent ſeu coniuncta ſunt. In Lacte dulcedo & albedo connexa ſunt, id eſt, perpetuo coniuncta. Sanctorum Mors & dies eorum natalis connexa ſeu coniuncta eſſe dicuntur. Hinc exiſtit Impropria Prædicatio: Sanctorum obitus ſunt eorum natalitia. Sunt enim eorum natalitia non proprie ſeu formaliter, ſed propter coniunctionem cum principio ſempiternæ ipſorum vitæ. Sancti & pij cum denaſcuntur, naſcuntur. Ita Impropria reuocatur ſeu reducitur ad propriam, Irregularis ad regularem. Hinc ſoluitur illud: Cum Mors ſit πέρας ſeu extremum, quod eſt terminus finiens, quomodo dici poteſt principium. Reſp. Dicitur tantum principium per accidens. Nunquam eſt ſine intellectione Voluntas Scal. Hæc igitur connexa, ſeu coniuncta, ſeu cohærentia inter ſe dicuntur.
2. Enuntiatum, cuius nota Coniunctio connexiua. Dicitur conditionale.
3. Conſequens antecedentis in Syllog. Enthymematico, vt: Primæ ſocietates, domus & vicus, ſunt naturales: E. & ipſa ciuitas: Hic primæ ſocietates, &c. eſt Aſſumptum: Ergo, &c. eſt connexum.

In Loc Dial. Melanchthon. Connexa accipiuntur ſpecialiter pro loco & tempore. Connexa, inquit, ſunt circumſtantiæ, ſine quibus res eſſe non poſſunt, vt ſunt Locus, Tempus, quia nunquam diuelluntur à rebus.

Connexiuæ, quas vocat Gellius libr. 10. Coniunctiones, vt Et, Quæ, Ac, ſunt Copulatiuæ noſtris Grammaticis.

Diſtinctio Connex. in prima ſignificatione.

Cōnexa vt ordinata, ita quoq; diſtincta ſunt
- Formaliter.
- Virtualiter, id eſt, virtute tantum.

Diuina attributa ordinata & diſtincta ſunt à parte rei virtute ſolum, id eſt, ratione effectorum. Fonſec. 5. Metaph. Itaque in diuinis attributis datur Prioritas tantum virtute. Idem ibid.

In ſole duplex eſt vis: Vna calefactiua, altera exſiccatiua. Sed neque ſunt hæ δυνάμεις ordinatæ, neque diſtinctæ formaliter à parte rei: Vna enim eſt tantum qualitas, Lux ipſa. Sunt autem ordinatæ & diſtinctę virtualiter, quod ita ſe habeant in calefaciendo & exſiccando, ac ſi vis calefactiua eſſet prorſus alia ab exſiccatiua, eamque naturæ ordine antecederet.

Connexa quæpiam ſeu ſimul eſſe varie poſſunt, vt natura, loco, tempore, ſubiecto, cognatione, &c. Quædam etiam tempore, natura & cognatione ſimul, vt relatiue oppoſita.

Connexiones rerum.

1. Connexiones rerum nihil aliud ſunt, quam

quam identitates quædam ſubiectorum cum prædicatis, antecedentium cū conſequentibus. Intellige Identitates fundamētales, quæ nihil aliud ſunt, quam negationes quędam diuerſitatis ſubiectorū à prædicatis: Ad differentiam Formaliū identitatum, quæ ſunt relationes rationis, & ipſis connexionibus, in quibus fundantur poſteriores. Exempli cauſa, identitas hominis cum animali eſt negatio diuerſitatis ab illo ſecundum ſubiectum. Hæ negationes diuerſitatis ſunt priuatiuæ, vel pure negatiuæ: priuatiuæ ſine ſubiectis non exiſtunt, ait Fonſeca, pure negatiuæ exiſtunt, id eſt, per ſolam non exiſtentiam eorum, quæ negant, ait idem Fonſeca. id eſt, negationes purę dicuntur, quæ vt ſuo modo exiſtant, non indigent exiſtentia ſubiectorum. Definitio connexionis rerum intelligitur ex hoc, *quod omnis vera prædicatio fundatur in identitate aliqua ſubiecti cum attributo.* Hinc verarum prædicationum *aliæ ſunt eſſentiales*, quia ſubiectum eſt idem ſecundum eſſentiam cum prædicato: *Aliæ ſunt Accidentales*, quia ſubiectum eſt cum Prædicato idem ſubiecto. Hæc Fonſeca.

Connexiones rerum ſunt neceſſariæ vel contingentes, ſunt per ſe, vel per accidens.

Neceſſarię ſunt connexiones rerum, quæ pertinent ad primum & ſecundū modum dicēdi per ſe, vt homo eſt animal, homo eſt diſciplinæ capax. Huc pertinet Connexus definitiuus, id eſt definiti & definitionis.

Contingentes connexiones ſunt variabiles, vt: Pamphilus ſi id facit, hodie poſtremum me videt. Itaq; interdum dicuntur vitioſæ, vt ex malis moribus ortæ ſunt bonæ leges. Hic vitioſa connexio eſt, quia mali mores non ſunt per ſe cauſa bonarum legum, ſed mens bonorum gubernatorum.

Qui bene bibit, bene dormit.
Qui bene dormit non peccat.
Qui non peccat, erit beatus.
Ergo qui bene bibit, erit beatus.

Hic prima & ſecūda connexiones habēt vitioſas. Nam Ebrij non mox dormiunt, nec ſemper dormiunt. Nec dormire cauſa eſt ſemper prohibens delicta, &c. Melanch. in doctrin. Sorit.

At neceſſaria & non vitioſa eſt connexio generum & ſpecierum continui ordinis: ſicut & cauſarum per ſe ac propriarum, & propriorum effectorum.

Non neceſſaria autem eſt ad connexionum veritatem exiſtētia, vel cōſtantia ſubiectorum, vt multi grauiſſimi authores ſtatuunt; & ex exiſtentia connexionum huiuſmodi non neceſſario colligitur exiſtentia rerum, quas illæ cōnectunt. Septem & tria ſunt decem, nec vnquam non fuerunt decem, etiam cum nulla decem exiſterent. Aug. 2. de libero arbitrio. c. 8.

Connexiones ſunt ſimplices & categoricæ; vel compoſitæ & hypotheticæ. Illæ ſunt in ſimplicibus & categoricis enuntiatis: Hæ in compoſitis & hypotheticis ſeu conditionalibus.

2. Connexio membrorum ſeu omnium partium in ratiocinatione non diſcrepans à præceptis ſeu regulis ratiocinandi eſt Melanchthoni bona conſequentia. Contra connexio diſcrepans à norma, ideoque vitioſa dicitur mala conſequentia. Vide Fallaciam conſequentis.

3. Connexio à Scholaſticis nonnunquam accipitur pro vnione, vt cum quærunt an connexio Naturæ humanæ ſit cōtingens, necne? id eſt, an ſit neceſſaria.

4. Connexio quædam eſt ordo anteceſſionis & ſucceſſionis. Talis eſt cōnexio & dependentia inter diem & noctem: hæc illi ſuccedit, neutraq; eſt alterius cauſa vel effectus, aut alterius ſubiectum, vel adiunctum. Dies fit ex nocte, id eſt, dies ſuccedit nocti: tranſitus à die eſt ad noctem.

CONNOTANS,

CONNOTATIVVM.

Connotans eſt vna cum alio notans, vt cum dicitur aliquid connotare ſubiectum.

Opponitur formaliter primoque ſignificanti, vt cõnotatum opponitur formaliter & primo ſignificato.

Connotans igitur eſt ſignificans ſecundum, Connotatũ ſignificatum ſecundum. Sic dico hoc ſignificat ſeu notat ſolam naturam, connotat autem modum.

Interdum Connotatiuum complectitur vtrumq; & principale, & minus principale ſignificatiuum. Amo ſignificat formaliter amorem: Quod importat tempus, pertinet ad Connotatum.

Quidam actus ſunt Poſitiui, quibus annexa eſt deformitas & malitia, vt furtum, fornicatio, adulterium, ſimulatque hæc ſunt nominata, conuoluta ſunt malitia, nimirum quia nomina illa connotant deformitatem ſeu ἀταξίαν, ſeu rectitudinis priuationem, quę formale, quo aliquis fit peccator, ſeu forma quaſi peccati dicitur. Ariſtot. 3. Ethic.

Nomina] Ipſi Bono Naturæ (quod Entitas Poſitiua eſt Scholaſticis) eſſentialiter deformitas & malitia non eſt annexa.

Vocis Significatum	Formale, immediatum & primum.
	Connotatum.

Denotare Coll. Conimbr. vſurpat ita, vt opponat ei, quod eſt formaliter ſignificare, vt cum dicit: Signum eſt nomen connotatiuum formaliter indicans vim ſignificandi & denotans rem ſignificantem.

An Calor & Calere; Lucere & Lux, Albere & Albedo prorſus idem ſint? R. ſp. Negate. Nam Lux, albedo, calor ſimplices formas per modum permanentiæ ſignificant ſine connotatione ſubiecti. Sed lucere, calere, albere ſignificant formas per modum fluentis ſeu motus; ſeu formas notant, vt placet Armando, ſubiecta connotando. Itaque Armandus de Bello viſu lucere, albere, &c. dicit eſſe concreta verbalia. Sed lucere, calere, albere motus non ſunt, ſed albefactio & calefactio, &c. Lucere enim eſt lucem habere, in actu lucis eſſe: Albere eſt habere actum albedinis, actu habere albedinem, eſſe in actu albedinis: Hæc ſcilicet omnia paria ſunt.

Concr. verbal.] Intell. Lucens eſt habens, Lux eſt id quod habetur.

CONNOTATVM.

Occam. ſæpe ſumit Connotatum pro relato, & Abſolutum pro non relato.

Connotatum eſt ſignificatum principale termini connotatiui, vt ars fabrilis Fabri. Tales (termini connotatiui) enim ſunt adiectiua determinantia ſua ſubſtantiua, vt bonus, malus determinãt Fabrum. Ex ſententia durandi & Pal. Dicitur potius eſt bonus ſimpliciter, id eſt, moraliter ſeu bonitate morũ, & Petrus eſt bonus ſecundũ quid, nempe bonus artifex ſeu faber. Poſteriore locutione bonus eſt terminus cõnotatiuus, quia adiectiuũ determinat ſuum ſubſtantiuũ, ac dicit ſuã bonitatẽ adiacere principali ſignificato (arti fabrili) ſeu determinabilis (fabri.) Id enim eſt ſignificatum principale termini connotatiui, (fabri) vnde cum dicitur Bonus faber, denotatur bonitas artis fabrilis. Per Bonum Dominum intelligitur bonitas ἐξουσίας ſeu poteſtatis dominandi. Vid. Gabr. Biel. in quæſt. Vtrum peccet, qui ſciens accipit Baptiſmum à malo miniſtro.

Digitized by Google

CONSCIENTIA.

Conſcientia:
- Vis Conſcientiæ Mentis.
- Notitia mentis, cum iudicio, approbante factum cum ſuauitate, vel improbante cum triſtitia.
- Habitus concluſionum Practicarum, συντήρησις.
- Syllogiſmus Practicus, cuius Maior eſt Lex Dei vniuerſalis: Aſſumptio & concluſ. ſunt ſpeciales, applicationes Maioris.
- Actus Concluſionum Practicarum.

Nemo non conuincitur vi conſcientiæ φυσικῶς omnes homines natos eſſe & conditos ad cultum Dei & iuſtitiam, ad ſummum bonum.

Speuſipp. de Platon. defin. Conſcientia eſt cogitatio triſtis abſque ratiocinatione. Hic accipitur ſpecialius.

Generalius eſt Notitia arcana de factis præteritis ab homine concepta, recte factorum bona, male factorum mala: Illam Lætitia, hanc dolor ſequitur.

Conſcientia eſt ſenſus iudicij diuini de factis ſuis, quorũ notitiæ tanquã teſtis adiunctus eſt: Vnde συνείδησις dicitur.

Conſcientia bona eſt cordis noſtri teſtimonium coram Deo de ſua (nempe cordis) integritate. Ioh. Piſcat. loc. 14. de Libertat. Chriſtian. p. 111.

Partes Conſcientiæ ſunt Teſtatio facti; Excuſatio vel accuſatio bene vel ſecus facti: Impulſio ad agendum; vel ab agendo reuocatio (Impulſio illa proprie non eſt violenta torſio.) Conſcientia igitur partim ad mẽtem, partim ad voluntatem pertinet. Liceat hoc παρέργως adiicere.

„ *Vel ſolo ſtrepitũ ſibi non bene conſcius horret.*

Cum ſumitur Conſcientia pro Concluſionum practicarũ actu, diſtinguitur à συντήρησις (ſic dicta, quod principia in mente ſeruet) vt aſſumptio à Propoſitione. Propoſitioni enim, quam dat Synterelis, conſcientia ſubijcit aſſumptionem, vt Propoſitio ſit Theſis, aſſumptio Hypotheſis. *συντηρεῖν eſt cõſeruo.*

CONSECTARIA.

ἐπακολουθήματα.

Conſectaria ſunt Propoſitiones, quæ ex elementis vt definitionibus, diuiſionibus, lemmatibus (ſumptis declarationis indigentibus) concluſionibus conſequuntur. Hinc dicuntur elementorum, definitionum, &c. conſectaria & appendices. Scaliger vocat conſequentia, alij Corollaria. Scalig. Euclidearum propoſitionum paucæ quædam ſunt pro principijs, aliæ pro concluſionibus, plurimæ pro cõſequentibus, quæ vocant Corollaria; nonnullæ conuerſæ. exerc. 319. Hæc eſt reductio Euclidearum propoſitionum ad pauciores. *Reductio.*

Scientia conſtat:
- Principijs ſeu elementis. Propoſitionibus tanquam fundamentis.
- Concluſionibus.
- Conſectarijs.

Sunt & qui vocent CONSECTANEA.

Conſectaria ſunt non tantum verorum, ſed & falſorum. Nam ex abſurdo vno dogmate interdum coloniæ mirificarum & abſurdarum opinionum deducuntur: vt dicitur: Dato vno inconuenіente plura ſuccedunt.

Concluſio vel Theorema & conſectariũ eius faciũt Enthymema, vnde ſyllogiſmus integer fieri poteſt. Exẽpli cauſa. Definitio Diametri eſt recta figuræ inſcripta per centrum. Ex hac definitione exiſtũt tria cõſectaria. Definitio eſt Enthymematis antecedens; Conſectarium eſt conſequens. Diameter eſt recta, &c. Ergo Diametri ſunt infinitæ, &c. Ergo centrum figuræ, &c.

Hinc Syllogiſ. plane

1. *Rectæ per centrum ſunt infinitæ.*
Diametri ſunt rectæ per centrum.
Ergo Diametri ſunt infinitæ.

2. *Medium figuræ punctum eſt in diametro.*
Centrum eſt medium figuræ punctum.
Ergo centrum eſt in Diametro.

3. *Commune punctum diametrorum eſt in earum concurſu.*
Centrum eſt commune punctum Diametrorum.
Ergo centrum eſt in concurſu diametrorum.

Conſectarium ſæpe vocatur ab eruditis ἐπακολούθημα, *&* ἐπακολούθησις. Valde autem, quod in Tranſcurſu moneo, vtilis eſt ratio diſſerendi, ſi primo afferatur Poſtulatum vel Hypotheſis tanquam diſputationis fundamentum. Deinde propoſitio ſeu Theſis ſeu Aphoriſmus: Tertio Concluſio & ἐπακολούθημα, vt:

Sit Hypotheſis.

Palpabilitas & viſibilitas ſunt ἰδιότητες ſubſtantiæ corporeæ ſolidæ, non infirmitatis, ſed perfectionis, non accidentariæ, ſed naturales & ἀχώριστοι.

Aphoriſmus ſeu Theſis.

Corpus humanum per ſe & in ſe eſt palpabile & viſibile.

Symperaſma.

Corpus ergo Chriſti ſemper tale, ſiue humiliationis, ſiue exaltationis ſtatum ſpectes.

ἐπακολούθημα.

Falſum itaque: Sola externa apparitione diſceſſit a nobis Chriſtus ad diem iudicij vſque non videndus. Seruetus de myſteriis Eccleſiæ.

CONSEQVENS.

In Log. primo ſignificat partem poſteriorem enunciati.

2. Concluſionem argumentationis, vel quod infertur ex antecedente.

3. Scalig. in ex. conſequentia accipit pro Corollariis, quæ è concluſionibus deducuntur, vbi ait, in Matheſi 1. eſſe Propoſitiones. 2. Concluſiones. 3. Conſequentia, quæ & conſectaria dicuntur, & Græcis ἐπακολουθήματα.

Conſequens interdum eſt Philoſophis idem quod conueniens ſeu congruẽs. L. 2. Tit. 7. de Donation. Inſt. Iur. Nos conſequentia nomina rebus eſſe ſtudentes conſtituimus, &c. id eſt congruentia. Ratio λέξεως huius eſt: quia nomina ſunt rebus poſteriora.

Conſequentia.

Conſequentia in Logica eſt, cum ex eo quod ſumptum eſt, conſequitur aliquid.

Conſequentia ſeu Conſecutio ſeu ἀκολούθησις à Peripateticis & Scholaſticis diſtinguitur à Syllogiſmo.

Conſequentia è contradictoriis:

- *E conuerſo* eſt, cum accipimus oppoſitum eius, quod eſt in poſita poſitione prædicatum, & de eo prædicamus oppoſitum ſubiecti: Sic dicta, quia ordinem commutamus, ex ſubiecto prædicatum efficientes, & ex prædicato ſubiectum. Species hæc eſt reciprocæ conſequentiæ: Honeſtum eſt delectabile: Ergo non delectabile non eſt honeſtum. Iuniores vocant cõuerſionem per [a] contrapoſitionem, Græc. ἀναστροφὴν κατ᾽ ἀντίθεσιν.
- *Ab oppoſito* (ſcilicet prædicato ad oppoſitum ſubiecti) cum ex oppoſito conſequentis infertur oppoſitum antecedentis, vt: Bonum eſt eligibile: Ergo non bonum non eſt eligibile. Sed ſæpe fallit. Illa igitur illatio fit ordine commutato. Hæc eodem. Vid. 5. Topic. loc. 24.

[a] *Conſequentia procedens ex oppoſito ſubiecti ad oppoſitum prædicati.*

Conſe-

Conſequentia ex Aduerſis

- *Ad idem*, ἐπὶ τὰ αὐτά: Hæc fit ordine eodem, vt: Virtus eſt eligenda: Ergo vitium eſt aſpernandum.
- *E conuerſo*: Hæc fit ordine commutato, vt: Felix eſt virtute præditus: Ergo vitioſus eſt miſer. Qui bonum habet habitum, ſanus eſt: Ergo æger eſt in malo habitu. Vid. loc. 25. Top. 5.

Id eſt, Ad alterum aduerſum conſequitur aduerſum alterum, vel eodem ordine, vel commutato.

In Priuantibus & Relatiuis nunquam fit conſecutio ordine commutato, ſed tantum ordine eodem: vt: Princeps regit: Ergo ſubditi reguntur.

Conſecutio ἀκολούθησις

- Directa: Si ad triplum ſequitur multiplex; ad ſubtriplum ſequitur ſubmultiplex eſſe.
- Indirecta, ἀνάπαλιν, quæ fit indirecte ſeu conuerſe: Electi ſunt vocati: Ergo qui non ſunt vocati, non ſunt electi, ſed reprobi.

Directa, in qua ad oppoſitum antecedentis ſequitur oppoſitum conſequentis.

Indirecta, in qua ad oppoſitum conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis.

Direct.] vt Boni ſunt felices: Ergo mali ſunt miſeri: ἐπὶ τὰ αὐτά, id eſt, directe oppoſita hæc ſunt.

Indirect.] Omnis εὐεξία, (id eſt bonus habitus corporis) eſt ſanitas. Ergo omnis morbus eſt καχεξία. Omnis pius eſt religioſus: Ergo omnis ſuperſtitioſus eſt impius.

Canon:

Contraria ſunt contrariorum conſequentia.

Explicatio ſpecialis.

In Aduerſis Conſecutio eſt Directa fere. Dico fere, Quia in paucis Indirecta eſt.

Directa, vt: Si Electi ſaluantur: Reprobi damnantur. Si ad beatitudinem ſequitur Voluptas animi: tum ad miſeriam ſequitur dolor animi. Hic vides contraria conſequentia ſequi ad contraria antecedentia.

Indirecta: Omnis bonus corporis habitus, id eſt, εὐεξία, eſt ſanitas. Ergo (ἀνάπαλιν) omnis morbus eſt malus habitus corporis, id eſt, καχεξία.

In Priuantibus & Relatis omnes Conſecutiones ſunt Directæ: In priuant. vt, Viſus eſt potentia: Ergo cæcitas eſt impotentia. In Relat. vt, ſi Scientia eſt quædam hypolepſis, ſequitur ἐπιστητὸν eſſe aliquid ὑποληπτόν: Si viſio eſt ſenſio, viſibile erit ſenſile aliquod.

In Cõtradicentib. Indirecta perpetuo eſt Conſecutio (qua ex oppoſito conſequentis concluditur oppoſitum antecedentis.)

Si Homo animal eſt; Ergo ſi animal non ſit, Homo non eſt. Si animali non exiſtente homo non ſit: ſequitur vt ſi homo ſit, animal quoque ſit. Hic enim (id eſt, in oppoſitione Contradicentium) proceditur vel à negatione Conſequentis ad negationem antecedentis: vel ab affirmatione antecedentis ad affirmationem Conſequentis.

Quærat aliquis, Cur ἀκολούθησις in Relatis perpetuo ſit Directa? Reſpon. Quia genera relata prædicantur in his de Speciebus, quæ & ipſæ ſunt relate oppoſitæ. Si triplum eſt multiplex: Subtriplum eſt ſubmultiplex. Nam vt antecedens refertur ad an-

tecedens relate ; ita conſequens ad conſequens.

Cur in Prædicabilis perpetuo [illegible] Conſecutio ? Quia Habitus & Priuatio non ſunt eiuſdem ſpeciei , cum nullo genere contineantur vno , ſed [illegible] grauior eſt, [illegible] eſt [illegible] dam, Miſeria mors quædam erit. Spiritus [illegible].

Cur non ſequitur: [illegible] eſt [illegible]. Vel: Videns eſt viuus: Ergo mortuus eſt cæcus?

Reſp. Quia priuatio non [illegible] & vno ſubiecto, quod poteſt capax eſſe habitus.

At [illegible] eſſe cæcum. [illegible] Habitus & Priuationis [illegible] eſt ſubiectum Animal [illegible]. Vid. Schegk. in 2. Top. p. 268.

Conſecutio Grammatica. Conſequens Grammaticum & Oratorium.

Conſecutio in Grammatica eſt Orationis, vt ita dicam , congruitas, quam Cicero [illegible] , vt ſcilicet non [illegible] generibus, numeris, temporibus, perſonis, caſibus.

Orator niſi conſideraturus vt commiſta verba ſint conſequentia , facile prolabetur in vitium , quod vocatur Solœciſmus, vt ſi non conſideraret vt verba ſingula ſint Latina , labitur in Barbariſmum . Benedictus de Benedictis.

Conſequentia & Inconſequentia Rhetorica.

In Allegoriis vitanda eſt inconſequentia.

In Allegoria tenendum eſt illud , vt quo ex genere rerum cœperis, eodem deſinas. Secus inconſequentia fœdiſſima fuerit , ait Quintilianus.

Conſequens Mathematicum & Aſtronomicum

Conſequentes termini & Conſequens rationis, & conſequentes rationes dicuntur [illegible] antecedentium terminorum, antecedentis rationis, & antecedentium rationum .

Conſequentia ſunt Poriſmata, quæ Hypotheſes, Definitiones, Concluſiones ſequuntur.

In Conſequentia motus in Aſtronomia eſt, qui fit ſecundum ſignorum ſeriem. In Præcedentia contra. Ille Directionis eſt : Hic Retrogradationis.

Conſequi & Comitari non ſunt idem.

Hoc enim ſignificat coniunctionem & [illegible] , & in eo habet locum [illegible] tempore. Illud reſpicit præcedens [illegible] eſt ſimul tempore, ſed prius & poſterius.

Generationem vnius rei comitatur interitus alterius rei, id eſt , generatio vnius rei coniunctam habet alterius rei generationem : vt interitus Generationem tempore non præcedat , ſed ſimul cum ea fit. Sic enim quidam interpretantur dictum Ariſtotelis, Generatio vnius eſt corruptio alterius, & viciſſim. Vid. Zabar. l. de Generat. & Interit. c. 5.

C O N S E C V T I V E.

Conſecutiue ex aduerſo reſpondet interdum Antecedenter, interdum effectiue vel cauſaliter. Sic enim loquuntur Scholaſtici , Generatio vnius eſt corruptio alterius non quidem effectiue, ſed conſecutiue: Id eſt cum materia via naturæ ſine formis eſſe non poſſit , neceſſe eſt vt corruptionem vnius

Digitized by Google

nius generatio alterius inſequatur. Vocarunt hanc circulationem, id eſt, circularem ſeu viciſſitudinariam generationem & corruptionem, qua mundus perpetuari videtur Peripateticis.

CONSENSVS

In Polit.

1. Conſenſus eſt aliquorum in vnum ſenſus: Alias Conſenſio, vt: Voluntatis ſeu mentis: & ſermonis ſit conſenſio & quaſi concentus, id eſt, conuenientia.
2. Traducitur ad Naturalia. Nam naturæ conſenſio eſt naturæ conuenientia. Cic. Dicunt etiam *συμπάθειαν*: vt cum dicunt Medici, Epilepſiam interdum pati cerebrum per *συμπάθειαν* ſeu conſenſum cum aliis partibus, nempe cum, verbi gratia, ab orificio ventriculi aſcendit vel vapor cerebro infeſtus prorſus, vel qualitas tantum moleſta, quæ dum ſubſtantiam cerebri infeſtat, hæc motu pugnante & *παρὰ φύσιν* concitatur.

In Logica Conſentaneorum argumentorum forma eſt conſenſus, qui ex affirmatione intelligitur.

In Grammatica Subſtantiui & Adiectiui conſenſus eſt Concordantia ſeu conuenientia. Hic eſt conſenſus vocis Syntacticus.

In Pathologia conſenſio opponitur Eſſentiæ. Alius enim eſt morbus per Eſſentiam primarius, qui alterius cauſa eſt: Alius per conſenſum Secundarius, quem cauſat primarius.

Conſenſus hic fit per
- Defectũ alicuius efficaciæ ſeu Spiritus, quo in altero membro actiones fiunt.
- Tranſmiſſionem rei extraneæ.
- Viciniam partis primo affectæ.
- Communitatem partis alicuius cum primo affectæ.
- *συμπάθειαν*, Barb. Condolentiam.

CONSENTANEVM.

Conſentanea idem ſunt, quod Conſentientia vel concordantia. Hęc ſibi ſunt conſentanea, id eſt, inter ſe concordãt, congruunt. *εἰσὶ σύμφωνα αὐτοῖς*, Plat.

In Logicis Conſentaneum argumentum eſt, quod cum re ſeu themate conſentit, ſiue illud arguat probabiliter, ſiue neceſſario, ſiue abſolute, ſiue quodam modo; vt Formatum cum Forma, Materiatum cum materia, propria affectio cum ſubiecto.

In Phyſicis Conſentanea (id eſt conuenientia) formis rerum, quibus inſunt, temperamenta dicuntur, qualia ſunt, cum res recte habent, Diſſentanea cum male.

Deinde in Logicis & Philoſophia Cõſentanea accipiuntur ſpeciatim præſſimq; pro veriſimilibus & probabilibus, quę Græcis ſunt *τὰ εἰκότα* (ab *ἔοικε*, id eſt, videtur) & *ἔνδοξα*, & *τὰ δοκοῦντα*, & veritati analoga. Plato in Timæo *λόγον τὸν εἰκότα* dicit, intelligens rationem probabilem: & *εἰκότως* vſurpat pro veriſimiliter & conſentaneo modo. Huic conſentaneo opponitur *τεκμήριον* neceſſarium, ſignum neceſſarium minimeque fallens. Sunt ergo parta, conſentaneis probari, *δι' εἰκότων*, & *δι' ἐνδόξων* probari: Interdum etiam Logica ſeu Dialectica ratione confirmari. *Melanch. in Dia.* *Ariſt. in Phyſ. & lib. de anima.*

Tertio conſentaneũ dicitur pro eo, quod eſt [illegible], vt vnicuique tribuere quod [illegible] eſt, id eſt, quod decet. Hæc ſignificatio Ethica eſt.

[illegible]

Accipitur & Conſentaneum pro Natura-[illegible] illud tempus, quo in vtero materno [illegible] neum eſt in lucem produci, ab illoque [illegible]

N[illegible] Thomas Aq. Animæ a corpore ſeparatio [illegible] naturalis [illegible] Coll. Con. [illegible]

Affectiones oppoſitæ, præſertim priuati-[illegible] & conſen-[illegible]

CONSERVATIO.

Suarez. Tò Pr[illegible] ad terminum A Quo [illegible] tio ſeu [illegible] ſimpliciter [illegible] minum ad Quem, quia prod[illegible] adduci de non eſſe ſimpliciter ad Eſſe.

Suarez. *Conſeruatio eſt [illegible], quod [illegible] tea erat.*

Idem. Conſeruatio eadem actio eſt cum productione quatenus [illegible] & durat, influẽdo idem eſſe, quod in primo inſtanti produxit, vt [illegible] Thom. 1. part. quæſt. 104. [illegible] ad 4.

Sed tamen fieri poteſt vt res conſeruetur per diſtinctam actionem, à productione, ceſſante priori actione poteſt per nouam actionem [illegible], quod per alteram actionem fuerat productum, vt ſi lumen productum ab vna lucerna conſeruetur [illegible] altera.

Conſeruari eſt dependere ab alio in eſſe, Gabr. lib. 3. diſtinct. [illegible] vt lumen à lucerna.

Cauſa conſeruans aut eſt Directe & per ſe conſeruans, vt Gubernator nauis præſens: vel indirecte & per accidens, vt quod remouet vel impedit actionem [illegible]. Si enim non impedit cum poteſt, eſt indirecte cauſa [illegible]

CONSILIVM.

Conſilium vox [illegible] eſt in Polit.

1\. Significat [illegible], id eſt, rationem quandam rei agendæ vel non agendæ ab aliquo excogitatam & alteri datam, nondum deciſam tamen, neque [illegible]

Vſurpatur etiam à Medicis & Theol. [illegible] Conſilium Medicorum, [illegible] Theologorum.

2\. [illegible] conuentum, vt cum [illegible] Sapiens Conſilium ſena-[illegible] conſilium.

3\. [illegible] rationem rei agendæ vel non agendæ explicatam, fixam, defi-[illegible] Eſt autem Proæreſis pluribus [illegible], (id eſt, rebus, quę [illegible] cadunt) propoſitis vnius, quod [illegible] & ſequamur, cum [illegible] deliberauerimus, electio. [illegible] eſſe illorum [illegible] pertinent. Eth. 3.

Tertiæ ſignificationis exempla. Salluſt. de bello Iugurth. [illegible] in auido ingenio prauum conſilium. Cic. in Verr. Ego meum conſilium tum iudicibus, tum populo probaui. 1. epiſt. ad Attic. Scribam alias ad te de meis conſiliis capeſſendæ Reipub. plura. *Propoſitum* eſt aliud, quam [illegible]. Propoſitum enim vel Finis eſt, vel de fine dicitur.

4\. Significat Suaſionem. Dionyſ. Lambin.

Conſilium capere ſeu ſuſcipere non eſt, vt multi putant, *Conſultare*, ſed eſt [illegible], id eſt, ex duobus vel pluribus conſiliis vnum quod ſequaris ſumere.

Digitized by Google

ſumere. Differunt igitur conſilium capere & conſultare, vt poſterius & prius. Liuius l.34. Tũ vero deſperatio Gorgobam quoque coegit id conſilij, quod in altera morte vindicauerat, capere. Terent. in Heaut. Hoc conſilium, quod cepi, rectum eſſe, & tutum ſcito. Cæſar l.7. poſtero die conſilium ceperunt ex oppido profugere. Eodẽ Vercingetorix priuſquã munitiones à Romanis perficiantur conſilium capit, à ſe equitatum dimittere. Lib. 5. *Interficiendi Tulgelii conſilium* fuiſſe capturos. Cic. Verr.4. *Capit conſilium* de amicorum ſententia, *non adeſſe* ad iudicium. Ad Atticum 7. Subito *conſilium* cepi, vt antequam luceret, *exirem*. Offic.3. Cum autem *hoc conſilium* principes *cepiſſent*, cognationem ſuperbi, nomenq; Tarquiniorum & memoriam regni *eſſe tollendam*. Cæſaris Legati conſultant, vtrum præſtet magna Gallorum multitudine aduentante caſtra defendere, neque iniuſſu Cæſaris ex hybernis diſcedere: an priuſquam hoſtes veniant ſaluti fuga conſulere? Illi igitur diſputatione ad multam noctem producta conſentiunt tandem & pronuntiari iubent, prima luce ituros: Hoc eſt conſiliũ capere. Vide 5. lib. Cæſaris.

Ex his intelligitur conſilium capere eſſe conſultantes vnum aliquid, quod agamus ſumere, ſeu vnum conſiliũ cæteris anteferre, non autem conſultare ſeu βουλεύεσθαι.

Conſilium non eſt Scientia, (vt dicunt Stoici) ſed eſt excogitatio aliquid agendi vel non agendi.

Conſilium eſt deliberatio de re agendi vel non agendi. Ioh. Checus Cantabrig. c.4. de conſ. bell. è Græco lib. de apparatu bellico.

Conſilium μελετηματικῶς eſt decretum ſeu ſententia de re aliqua pro conſultatione concluſa.

- Conſilium accipitur
  - Late pro
    - Mentis humanæ operatione, qua quæritur & inueſtigatur rei determinatæ
      - Explicatio.
      - Probatio.
    - Ipſa determinatione rei iam inuenta, vt, Do tibi hoc conſilij.
    - Ita acceptum conuenit
      - Arti coniecturali, vt conſilium Nauticum, Medicum.
      - Prudentiæ.
  - Stricte & magis proprie pro Ratiocinatione animæ de iis, quæ agenda ſunt. l. 2. Ethic. c.3. & l.6. c.9. Ita conuenit Prudentiç ſeu diſciplinis Practicis, ac Practicum conſilium dicitur.

Damaſcen. Conſilium eſt appetitus Inquiſitiuus de rebus vtilibus.

Thom. Aquin. Eſt inquiſitio eorum, quæ pertinent ad finem πρακτικῶν, id eſt, rerum agendarum à nobis non inuentarum nec determinatarum.

Alius: Pars reginimis prior, qua ad Reip. ſalutem pertinentia cognoſcuntur & determinantur. Seu, ad ſalutem Reipubl. attinentium cognitio ac determinatio: Intellige alteram partem eſſe cognitorum ac determinatorum adminiſtrationem & exſecutionem.

Beſſarion: Conſilium eſt inquiſitio eorum, quæ ſunt in noſtra poteſtate, contingenteſq; & dubiæ.

Conſilium
- Mere Naturale.
- Prudentiæ præceptis gubernatum, βουλὴ κατ' ἐξοχήν. Huic opponitur conſilium Temerarium, quod potius eſt Ἀβουλία, quam βουλή.

Conſilium
- Simplex, quo inquiritur & determinatur quid ſit agendum, & quo modo.
- Comparatiuum ſeu Syllogiſticum, quo inquiritur vel determinatur
  - An ſit Agendum, An hoc potius ſit agendum, quam illud.
  - Quo ordine aliquid ſit agendum, quo proceſſu aliquod negotiũ ſit tractandum.

Conſilium practicum eſt prudentiæ
- Primæ
  - Generalioris, Ethicum.
  - Specialioris
    - Oeconomicum.
    - Politicum.
- Ortæ, id eſt, Iuriſprudentiæ, Iuridicum.

Conſilium Deo tribuitur per ἀνθρωποπάθειαν. Itaque Beſſarion Cardinalis in Trapezunt. duplex facit conſilium: Vnum Humanum, cui res dubiæ ſubiiciuntur: Alterum Diuinum, cuius certum ſubiectum eſt.

Ὑπόμνημα.

In perpetuis, quia neceſſaria ſunt, propriè Conſilium non eſt.

Conſilio ſecundo aliquis vti dicitur, vt vti nauigatione ſecunda, cum primam tenere nequeas.

CONSILIANS Cauſa Scholaſticis eſt cauſa conſulens. Hæc poteſt principali agenti dare finem & formam agendi.

CONSVLTATIO.

Platonicis Conſultatio eſt conſideratio futurorum, quonam pacto conferant.

Peripateticis eſt inquiſitio hominis mediorum (vt ſunt inſtrumenta & vſus eorum) ad finem propoſitum conſequendum idoneorum actionis gratia.

Sic Ariſtot. Conſultatio non eſt de fine extremo: ſed de his, id eſt, tendunt ad finem, & hæc ſunt, quæ in actionibus vtilia ſunt. Ie Rhetor.

Et: Nullum animal conſultat præter hominem.

Conſultatio eſt de iis, quæ vt plurimum fiunt, incerta tamen ſunt quomodo eueniant, non de fortuitis. Conſilium non eſt de iis, quæ aliter ſe habere non poſſunt. Conſultamus de iis, quæ in noſtra ſunt poteſtate; vnuſquiſque de iis, quæ per ſe ipſum vel ſuos agi poſſunt.

Conſultatio bona eſt vel mala. Illa rectitudo quædam eſt, non ſine ratione & prudentia.

Conſultor bonus eſt, qui quod optimum homini eſt ἐκ τῶν πρακτῶν, *id eſt, ex rebus agendis coniectura* (quæ iudicium quoddam rei latentis eſt per ſigna quædam Speuſippo) *aſſequi* poteſt. Ariſt. 6. Ethic. Nicom. c. 7.

Alias Scholaſt. Conſiliator bonus. Conſultatio enim non eſt ſcientia, contra Stoicos nonnullos.

Conſul-

Digitized by Google

Conſultationis obiectum eſt Actio, Intellige generaliter, vt Actio amplectatur etiam Effectionem. Nam non tantum Politicus conſultat, ſed etiam Medicus (de remediis adhibendis, de ſectione venæ:) Veriùs tamen dicitur conſultatio in πράξει (ἠθικῇ) vt in Principali, non vt in adæquato,

Gubernator claſſis, Dux exercitus etiam conſultatione vtitur. Plato in Alcibiad. primo.

Hæc faciunt ad ſolutionem quæſtionis: An Conſultatio habeat locum in artibus nonnullis? Vbi Reſponſio eſt Affirmata. Imperitus enim artifex ob ſuam imperitiam conſultatione in ſua arte eget. Conſultationem non fieri de fine intelligendum eſt κατά τι, nempe de vltimo fine vt ſummo bono, hoc enim omnes ita volunt, vt nemo ſanus poſſit id nolle. Nam de fine non-vltimo conſultamus ſæpe Sed inquit Piccolomineus, tamen non vt finis eſt, ſed vt mediũ ad alium finem.

Canon. *Finis enim non-vltimus relatus ad vltimum obtinet rationem Medii.*

Conſultare de mediis eſt conſultare propter finem, ſeu finis gratia, hoc eſt ad adeptionem Finis.

Conſultatio, quæ & Deliberatio dicitur, ſi accipiatur latius, etiam in ſcientiis reperitur. Idq; duobus modis. 1. Quia ſæpe eadem concluſio poteſt inferri per varia media: Poſſumus igitur conſultare quodnam eorum ſit efficacius. 2. Quia cum ſcientia coniunctæ ſunt variæ opiniones, quæ nobis iniiciunt ſcrupulũ, cũ ſint rationes in promptu pro omni parte, poſſumus diſpicere per comparationẽ quandam de eo, quẽnã illarum ſit optima. Sed hęc minus proprie dicta conſultatio eſt.

Quidam conſultationem confundunt cum Proæreſi, id eſt, quibuſdam idem ſunt. Sed differunt vt antecedens & conſequens, Piccol. & Pet. Mart. Conſultatio enim eſt inueſtigatio mutuaque comparatio mediorum, ac de illis ratiocinatio. Sed προαίρεσις ſeu Prælectio eſt amplexus rei iam deciſæ ac conſultatione cæteris prælatæ, quæ Gręcis eſt προαιρετόν, id eſt, prę cæteris optabile. Conſultatio eſt Directrix: προαίρεσις eſt Executrix. Conſultatio eſt actus facultatis cognoſcentis, proæreſis appetentis. Melanchthon alicubi: Conſultatio & Proæreſis differunt vt pars & totum, vt cum inquit in Ethic. προαίρεσις duo complectitur, Deliberationem & Libertatem Voluntatis in agendo.

CONSISTENTIA.

Phyſicorum vox eſt & Medicorum, oppoſita fluxui, Græcis eſt στάσις. Scholaſtici interdum ponunt pro Exiſtentia vel Subſiſtentia, vel duratione, vt ex vniformi motu cœleſtium corporum & ſtabili conſiſtentia (id eſt, exiſtentia & duratione) mundi atque gubernatione inferiorum à ſuperioribus, Philoſophi conceſſerunt eſſe in Vniuerſo vnum quendam ſummum Prouiſorem, Dominatorẽ ac Principem. Dionyſ. C. in Epiſt. ad Rom. 1.

Non conſiſtere idem eſt, quod non ſubſiſtere, ſeu cauſa ſua cadere. Ioh. Cambenſis in Paraphraſ. Pſalm. 1. Cui opponitur cauſam approbare, in iudicio ſtare. Conſiſtere eſt & interdum perſeuerare.

Conſiſtentiæ, quæ concretæ ſunt in frigido, aquæ ſunt, vt glacies, grando, pruina: quæ à calido, terræ, vt fictile, caſeus, nitrum, ſales: quæ ab ambobus, amborum. Ariſtotel. Meteorol. 4.

CONSONANTIA.

Conſonantia in Muſicis eſt [illegible] uerſorum ſimul edendorum iucu[illegible]du[illegible]s concentus.

Eſtq; Perfecta, vel Imperfect[illegible]

Perfectæ ſunt, quæ cantus initia & clauſulas plurimum ornant, & in uno concordantiarum gradu reliquas voces dirigunt.

Imperfectæ ſunt, quæ cum duriuſcule cōſonent, ſuauitatem, quæ deeſt, à perfectis mutuantur, vel conſonandi aſperitatem in tactus eleuatione mitigant.

CONSTANTIA.

1. In Ethicis conſtantia tribuitur Habitui cuilibet, vt Iuſtitiæ, Scientiæ.
2. In Specie eſt recta & immota animi firmitudo, bonis externis aut fortuitis nec elati, nec depreſſi. Medium hęc inter Elationem & abiectionem tenet, idque recta Ratione duce & directrice. Vel eſt in propoſito ſuſceptoq; conſilio permanſio: Vel perſeuerantia in dictis conuentiſq;, ſeu conſtans veritas.
3. Stoicis Conſtantia eſt perpetua ratio vitæ, ęquabilitas in omni vita, idem ſemper vultus, eademq; frons, vt loquitur Cicero, abſque perturbatione animi. Modo igitur ad iuſtitiam, modo ad prudentiam, modo ad fortitudinē pertinet.

Sæpe opponitur ei Pertinacia (propterea conſtantia in bonis rebus eſt) vt virtuti vitium in exceſſu; leuitas & mobilitas in defectu.

Abuſiue & improprie accipitur pro Peruicatia. Proprie enim Peruicatia in vitio ponitur, ſicut Pertinacia: Quæ obſtinati animi robur eſt, cui origo ſuperbia, & nimium ſui pretium, ideoq; opinione: Cui verum Iudicium ac ſenſus opponitur. Atq; hæc ſunt ἤθικα.

Conſtantia Orationis in Oratoria eſt, cū oratio æqualiter ingreditur. Cic. de orat.

In Aſtronomia motibus ſeu conuerſionibus cœleſtibus tribuitur. Stellarum dicitur conſtans conuerſio & Lunæ motus ſeu curſus conſtantiſſimus, id eſt, certiſſimus & perpetuus.

Chymici conſtantiam ſumunt pro Conſiſtentia, vt Magiſterium fixorum eſt, cum corpora volatilia & ſpirituoſa figuntur ad conſtantiam, id eſt, conſiſtentiam. Aliud autem eſt Conſiſtentia, aliud Eſſentia. Nam Magiſterium Conſiſtentiæ vocant, cum ſeruata eſſentia Conſiſtentia melior facta eſt.

CONSTIPATIO.

Conſtipatio ſeu ſtipatio eſt ſpecies obſtructionis, cum vox obſtructio accipitur Generaliter. Eſtq; Anguſtia meatuum, cum pori redduntur anguſtiores inter ſe contractis & compreſſis foraminibus.

Obſtructio {
- Conſtipatio.
- Obſtructio peculiariter ſic dicta, ſeu Infartio, id eſt, plenitudo pori ab aliquo infarciente vel replente eius cauitatem.

CONSTITVO.

Conſtituere in doctrina Principiorum & Cauſarum eſt intrinſecus vel extrinſecus.

Eſſentia ſeu materia & Forma ens conſtituitur intrinſecus, ac quidem forma principaliter. Quo fit, vt dici ſoleat, Forma dat rei eſſe (ſcilicet excellenter) Efficiens vero conſtituit rem extrinſecus. Inde hoc Pronuntiatum: Efficiens copulando Materiæ formam, & ita cōſtituendo extrinſecus eſſentiam, cauſat Effectum. Et: Nulla cauſa externa ens ingreditur ſecundum eſſentiæ cōſtitutionem internam.

Strictius tamen & καθ' ἐξοχὴν Conſtitutio cauſis internis tribuitur. Materia enim & Forma ſæpiſſime & ſignificantiſſime dicuntur principia conſtitutiua

(ἀρχαὶ

(ἀρχαὶ συςατικαὶ) & cauſæ conſtituentes: Et differentia ſpecifica (εἰδοποιὸς) συςατικὴ, id eſt, Conſtitutiua, ac συμπληρωτικὴ, id eſt, completiua.

In Politicis conſtituere definire eſt: Et ius Ciuile conſtituere & conſtitutum dicitur, vulgo poſitiuum.

In Oratoria conſtitutio eſt ſtatus cauſæ ſeu prima conflictio cauſarum ex depulſione intentionis profecta ſic: Feciſti: non feci, aut iure feci. Cicer. de inuent.

In Phyſicis vſurpatur pro corporis Habitudine temperationeque, vt corporis firma vel infirma conſtitutio.

CONTACTVS.

Contactus quid ſit, ex diſtinctione cognoſcitur. Vt quantitas duplex eſt: Vna molis: Altera virtutis: ſic & contactus.

Contactus:
- Molis, dimenſionis, cum aliquid per ſuam ipſius ſubſtantiam operatur in aliud. Proprius.
- Virtutis, Operatio Potentiæ agentis in aliud. Metaphoricus.

Ex Alphonſ. Epiſcop. Toletan. in quæſtionibus de Anima.

Contactus:
- Mathematicus, vt ſuperficiarius. Talis non eſt inter res naturales: nec ad talem ſequitur actio aliqua.
- Eſſentialis, vt formæ informantis materiam. Hæc enim forma neceſſe eſt, vt eſſentialiter aliqua tangat.
- Naturalis, qui non eſt ſine qualitatibus actiuis & paſſiuis, vt cum ignis tangit lignum.

[Hic ad naturalem ... ...]

Canones.

1. Inter Agens & Patiens dicitur eſſe contactus.
2. In actione Vniuoca naturali contactus Phyſicus requiritur: In Æquiuoca, virtutis. Æquiuoca actio eſt, qua alia forma in ſpecie à forma generantis inducitur. Vniuoca contra.

Dictus Mathematicus, quia in eo duæ pluresve magnitudines ſe tangũt ſine actione & paſſione naturali. Sic linea contingit ſuperficiem, circulus circulum, ſphæra ſphæram.

Poteſt & ſic dici: Contactus eſt proprius, vel Improprius: Proprius Corporalis: Improprius virtutis.

Contactus Corporalis in Scholis dicitur cum duorum corporum extremæ ſuperficies ſimul ſunt in vno loco, & per conſequens, cum nihil inter has interiectum eſt. Hic alias nominatur contactus ſuperficierum, quas oportet eſſe contiguas. Melanchthon vocat Mathematicum, ob hanc fortaſſis ſolam rationem, quod hic contactus proprius ſit ſuperficierum, quas Mathematicus alias conſiderat, alioquin Phyſicus cõtactûs Mathematicus proprie ſeu abſolute dici non poteſt. Nã Phyſicus eſt corporum naturalium: Mathematicus immaterialium. Mathematicus etiam contactus fit in puncto, vt cum globus globũ attingit, quod in Phyſico corporali contactu locum non habet, qui fit, vt certus effectus producatur, quod in puncto fieri nequit.

Contactus Virtualis dicitur, cum virtute ſimul eſt mouens cum corpore moto: ſeu cum non ſuperficies duorum

Perfectæ ſunt, quæ cantus initia & clauſulas plurimum ornant, & in imo concordantiarum gradu reliquas voces dirigunt.

Imperfectæ ſunt, quæ cum duriuſcule cõſonent, ſuauitatem, quæ deeſt, à perfectis mutuantur, vel conſonandi aſperitatem in tactus eleuatione mitigant.

CONSTANTIA.

1. In Ethicis conſtantia tribuitur Habitui cuilibet, vt Iuſtitiæ, Scientiæ.
2. In Specie eſt recta & immota animi firmitudo, bonis externis aut fortuitis nec elati, nec depreſſi. Medium hęc inter Elationem & abiectionem tenet, idque recta Ratione duce & directrice. Vel eſt in propoſito ſuſceptoq; conſilio permanſio: Vel perſeuerantia in dictis conuentiſq;, ſeu conſtans veritas.
3. Stoicis Conſtantia eſt perpetua ratio vitæ, ęquabilitas in omni vita, idem ſemper vultus, eademq; frons, vt loquitur Cicero, abſque perturbatione animi. Modo igitur ad iuſtitiam, modo ad prudentiam, modo ad fotitudinẽ pertinet.

Sæpe opponitur ei Pertinacia (proprie.n. conſtantia in bonis rebus eſt) vt virtuti vitium in exceſſu; leuitas & mobilitas in defectu.

Abuſiue & improprie accipitur pro Peruicatia. Proprie enim Peruicatia in vitio ponitur, ſicut Pertinacia: Quæ obſtinati animi robur eſt, cui origo ſuperbia, & nimium ſui pretium, ideoq; opinione: Cui verum Iudicium ac ſenſus opponitur. Atq; hæc ſunt ἠθικά.

Conſtantia Orationis in Oratoria eſt, cũ oratio æqualiter ingreditur. Cic. de orat.

In Aſtronomia motibus ſeu conuerſionibus cœleſtibus tribuitur. Stellarum dicitur conſtans conuerſio & Lunæ motus ſeu curſus conſtantiſſimus, id eſt, certiſſimus & perpetuus.

Chymici conſtantiam ſumunt pro Conſiſtentia, vt Magiſterium fixorum eſt, cum corpora volatilia & ſpirituoſa figuntur ad conſtantiam, id eſt, conſiſtentiam. Aliud autem eſt Conſiſtentia, aliud Eſſentia. Nam Magiſterium Conſiſtentiæ vocant, cum ſeruata eſſentia Conſiſtentia melior facta eſt.

CONSTIPATIO.

Conſtipatio ſeu ſtipatio eſt ſpecies obſtructionis, cum vox obſtructio accipitur Generaliter. Eſtq; Anguſtia meatuum, cum pori redduntur anguſtiores inter ſe contractis & compreſſis foraminibus.

Obſtructio {
- Conſtipatio.
- Obſtructio peculiariter ſic dicta, ſeu Infartio, id eſt, plenitudo pori ab aliquo infarciente vel replente eius cauitatem.

CONSTITVO.

Conſtituere in doctrina Principiorum & Cauſarum eſt intrinſecus vel extrinſecus.

Eſſentia ſeu materia & Forma ens conſtituitur intrinſecus, ac quidem forma principaliter. Quo fit, vt dici ſoleat, Forma dat rei eſſe (ſcilicet excellenter) Efficiens vero conſtituit rem extrinſecus. Inde hoc Pronuntiatum: Efficiens copulando Materiæ formam, & ita cõſtituendo extrinſecus eſſentiam, cauſat Effectum. Et: Nulla cauſa externa ens ingreditur ſecundum eſſentiæ cõſtitutionem internam.

Strictius tamen & κατ' ἐξοχὴν Conſtitutio cauſis internis tribuitur. Materia enim & Forma ſæpiſſime & ſignificantiſſime dicuntur principia conſtitutiua

(ἀρχαὶ

(ἀρχαὶ συστατικαί) & cauſæ conſtituentes: Et differentia ſpecifica (εἰδοποιὸς) συστατικὴ, id eſt, Conſtitutiua, ac συμπληρωτικὴ, id eſt, completiua.

In Politicis conſtituere definire eſt: Et ius Ciuile conſtituere & conſtitutum dicitur, vulgo poſitiuum.

In Oratoria conſtitutio eſt ſtatus cauſæ ſeu prima conflictio cauſarum ex depulſione intentionis profecta ſic: Feciſti: non feci, aut iure feci. Cicer. de inuent.

In Phyſicis vſurpatur pro corporis Habitudine temperationeque, vt corporis firma vel infirma conſtitutio.

CONTACTVS.

Contactus quid ſit, ex diſtinctione cognoſcitur. Vt quantitas duplex eſt: Vna molis: Altera virtutis: ſic & contactus.

Contactus:
- Molis, dimenſionis, cum aliquid per ſuam ipſius ſubſtantiam operatur in aliud. Proprius.
- Virtutis, Operatio Potentiæ agentis in aliud. Metaphoricus.

Ex Alphonſ. Epiſcop. Toletan. in quæſtionibus de Anima.

Contactus:
- Mathematicus, vt ſuperficiarius. Talis non eſt inter res naturales: nec ad talem ſequitur actio aliqua.
- a Eſſentialis, vt formæ informantis materiam. Hæc enim forma neceſſe eſt, vt eſſentialiter aliqua tangat.
- Naturalis, qui non eſt ſine qualitatibus actiuis & paſſiuis, vt cum ignis tangit lignum.

a Hic ad naturalem reuocari poteſt.

Canones.

1. Inter Agens & Patiens dicitur eſſe contactus.
2. In actione Vniuoca naturali contactus Phyſicus requiritur: In Æquiuoca, virtutis. Æquiuoca actio eſt, qua alia forma in ſpecie à forma generantis inducitur. Vniuoca contra.

Dictus Mathematicus, quia in eo duæ pluresve magnitudines ſe tangũt ſine actione & paſſione naturali. Sic linea contingit ſuperficiem, circulus circulum, ſphæra ſphæram.

Poteſt & ſic dici: Contactus eſt proprius, vel Improprius: Proprius Corporalis: Improprius virtutis.

Contactus Corporalis in Scholis dicitur cum duorum corporum extremæ ſuperficies ſimul ſunt in vno loco, & per conſequens, cum nihil inter has interiectum eſt. Hic alias nominatur contactus ſuperficierum, quas oportet eſſe contiguas. Melanchthon vocat Mathematicum, ob hanc fortaſſis ſolam rationem, quod hic contactus proprius ſit ſuperficierum, quas Mathematicus alias conſiderat, alioquin Phyſicus cõtactus Mathematicus proprie ſeu abſolute dici non poteſt. Nã Phyſicus eſt corporum naturalium: Mathematicus immaterialium. Mathematicus etiam contactus fit in puncto, vt cum globus globũ attingit, quod in Phyſico corporali contactu locum non habet, qui fit, vt certus effectus producatur, quod in puncto fieri nequit.

Contactus Virtualis dicitur, cum virtute ſimul eſt mouens cum corpore moto: ſeu cum non ſuperficies duorum

corporum ſunt contiguæ, ſed virtus [illegible] peruenit ad ſuperficiē alterius, qui tamen proprie contactus dici nequit.

1. Quia corpora ſunt loco diſſita. 2. quia interiectum eſt inter hæc aliquid. 3. quia hæc virtus, quam ex interuallo fundunt hæc corpora, eſt qualitas expers corporis, quæ vero corpus non habent, in iis non poteſt eſſe contactus, cum non ſit in iis ſuperficies.

Exempla contactus Virtualis ſunt Primo Corpora cœleſtia. Sidera enim cum corporibus noſtris & globo Elementorum non ſunt contigua, & tamen in Elementa, & alia corpora ſubiecta virtutem ſuam exercent 1. Manifeſto lumine & Motu, qui lumen aduehit. 2. Occulta virtute, quæ vocatur vulgo Influentia. Lumen & radios manifeſte virtutem ſuam exercere videmus in corporibus ſubiectis, quæ ad radios exponuntur: vt qui ſine impedimento ſub radiis Lunę dormiunt, iis ſomnus periculoſus eſſe traditur, præſertim ſi corpora habeant humida, aut plethorica, aut cerebrum male affectum. Occulte vero in iis, quæ non ſunt lumini ſiderum expoſita, vt cum in intimis terræ viſceribus metallorum generationem adiuuant: quo etiam referri poſſunt, quæ in hominū naturis occulta ſua efficacia ſpecialiter producere creduntur ab Aſtrologis, vnde iudicia de naturalibus ſumunt.

Hinc oritur diſtinctio, quod virtus corporum cœleſtium alia auerti & arceri poſſit, alia non item. Sic virtus Solis vitalis arceri nō poteſt: æſtus eius poteſt, vt fit in cellis ſubterraneis, quibus calefactio & radius ſolaris à vaſis vinariis arcetur, etiamſi virtus vitalis & occulta Solis in vino efficacia arceri nequeat. Sic dormientes, qui teguntur contra radios Lunæ parietib. vel feneſtris poſſūt à ſe arcere periculū, etiamſi virtus illa, qua luna vel æſtus marinos, vel humores in corporibus ciet, arceri non poteſt. Nam per nubes & aerem purum, & cum nubilo, quam ſereno cœlo hanc ſuam vim exercet, ſicut neq; terræ denſitas & opacitas occultæ virtuti ſiderum in generatione Metallorum officere aut reſiſtere poteſt.

Porro ſidera in quibuſdam corporibus per ſe ſunt efficacia, ſeu *immediate*, vt cum Luna ciet fluxus & refluxus maris: *In quibuſdam vero mediate*, vel per aerem interiectum, vel per aliud corpus, quod afficitur; vt cum aer calefit, qui calefactus poſtea calefacit corpora, cum Eclipſes aerem veneno, vt putant, inficiunt, qui poſtea inficit corpora. *Aſtra alia mediate, alia immediate.*

Secundo contactus hic virtualis eſt in omnibus corporibus, in quibus eſt Sympathia & Antipathia, vt cum Magnes ex interuallo trahit ferrum. Ad quod Genus etiam referri poſſunt contagia: Vua vbi liquorem conſpecta ducit ab vua.

Ad extremum ignis exercet ſuam virtutem vtroque modo, & contactu corporali, & virtute ſeu virtuali. Cum aqua calefit, corporalem contactū nominare non poſſum, cum aqua non ſit contigua igni, ſed lebeti, & lebes igni ſit contiguus. Præterea aqua ab igni contactu corporali calefieri non poteſt, ita vt ſalua maneat aquæ ſubſtantia. Calefit igitur lebes contactu corporali: Aqua vero virtuali. Sic quidam ſenſus ſunt efficaces contactu corporali, vt guſtus, tactus: quidam virtuali, vt viſus, auditus.

Vſus.

Quæritur, an ignis percipi poſſit tactu?

Qui-

Quidam affirmant (vt Phil. Melancht. in Phyſic.) quidam negant.

Reſp. Diſtingue inter Contactum corporalem & virtualem. Qui vult ignē percipi tactu, non intelligit corporalē contactum, qui ſubiectum deſtruit ſeu conſumit, ſed virtualem, vt cum corpus remotum ab igni calefit per aerem. Vult igitur ſignificare aerem calefieri ab igni per contactum σωματικὸν, ſed corpus tertium, quod per aerē calefactum incaleſcit, ex cōtactu ignis virtuali incaleſcere.

ὑπόμνημα.

Inter Agens & Patiens ſi medium intercedat, hoc tale eſſe oportet, vt virtutē agentis impedire, intercipere aut anteuertere nequeat. Aliud Medium inter Agens & Patiens eſt conferens, aliud Impediens. *Diſtinctio medii.*

Ex Zabarell. in 8. Phyſic.

Contactus
- Proprius ſeu verus Corporum tantum. Anima igitur non eſt contigua corpori, quia non quanta, ſed ſimul eſt cum corpore.
- Large acceptus, etiam Incorporeorum.

Explicatio.

Si cōtactus largiter ſumatur pro eo, quod eſt ſimul eſſe, dici poteſt anima eſſe contigua corpori & forma materiæ, cui inhæret.

Contangere pro contingere Zabarellæ eſt, quod obſeruabis, at non imitaberis. Latini enim dicunt contingere metam, non contangere.

CONTAGIVM.

Contagium & Contagio à verbo Tago, vnde & tagax pro furunculo, μίσα ſunt Agellio, etſi nunc fere in malam partem accipiuntur, vt virus, venenum, vt cum dicuntur contagia morborum, vitiorum. Virgil. *Nec mala*, id eſt, noxia, *vicini pecoris contagia lædent.*

Cicero interdum accipit, pro ſocietate, qua aliquid attrahitur, vt cum dicit: Animus ſeuocatus à ſocietate & contagione corporis: Et: quibus eſſet minima cum corpore contagio. Tuſcul. 1. Et: Ad quos conſcientiæ contagio pertinebat, hoc eſt, qui eius conſcij erant.

In Doctrina de morbis corporis accipitur proprie & improprie.

Proprie pro affectione certorum morborum, qua ſe poſſunt ab vno corpore ad aliud propagare. Ita igitur contagio eſt Qualitas.

Improprie 1. pro ſeminario contagionis, quod in aere ſparſum volitat, vel veſtibus, aliiſque rebus adhæreſcit. Ita eſt ſubſtantia euolans è morbido corpore.

2. Pro ipſa morbi κοινωνία, id eſt, communicatione ſeu tranſitione, ſeu diffuſione ab vno corpore ad aliud. Ita eſt ſub genere Motus.

3. Pro morbo contagioſo, id eſt, qui ex contactu ſeu contagio contrahitur. Hæc ſignificatio maxime impropria eſt. Vide Goclenij iunioris libel. 1. de peſte. Th. Eraſt. item, & L. Septalium in Problem. Ariſt.

Contagio ex
- Contiguitate. Vuaque contacta liuorem ducit ab vua.
- Interuallo. Cicero. Quæ poteſt contagio ex infinito pene interuallo pertinere ad Lunam, vel potius ad terram. Idem: Nemo inuentus eſt, qui non contagionem aſpectus illius fugeret.

CONTINERI.

Continetur aliquid, ſeu continere dicitur aliquid aliud
- Simpliciter, formaliter, id eſt, ita vt quod continet, ſit ſubiectum.
- Quodammodo vel virtualiter (Ratione effectuum) ſicut cauſa ſuum effectum, vel per ſignificationem.

Is magis propriùs. Aliquid continere aliud virtualiter dupliciter intelligi poteſt, ait Caietan. Vno modo ſicut cauſa virtute ſua continet effectum.

Hic impropriùs fere. Altero, ſicut Effectus continet virtutem cauſæ hanc participando. Sic effectus quilibet continet DEVM. Sed ab aliis continere virtualiter non tribuitur Effectui, ſed cauſæ tantum. Itaque Caietanus ſubiungit hanc diſtinctionem.

Alij ſic: Modus Continendi
- Eſſentialiter: Hoc etiam Scotus dicit Vnitiue.
- Virtualiter, vel participatiue. (vt effectus in ſe cauſam continet.)
- Ratione prædicationis.

Axiomata.

Prædicata maxime vniuerſalia ambitu ſuæ prædicationis continent omnia particularia.

Cauſæ maxime Vniuerſales ambitu ſuæ virtutis continent omnia effecta.

Caietani effatum.

Nullus conceptus poteſt produci in Intellectu noſtro, qui non contineatur eſſentialiter vel virtualiter in obiecto relucente in phantaſmate.

Quærunt Scholaſtici: An Sacramenta contineant gratiam formaliter, an virtualiter? An in ſermone diſciplinæ audibili contineatur intentio animi? Reſpondent, Ineſſe quodammodo, id eſt, cauſaliter. Cur non formaliter? Quia intentio animi eſt cognitio ſeu ſententia inhærens potentiæ γνωςικῇ, (cognoſcenti) quam perficit. At ſermo eſt res extranea. Ergo ſubiectum nequit eſſe intentionis.

An Formę & Qualitates Inferiorum contineantur à ſuperioribus? Reſp. Formæ inferiorum corporum in virtute cœleſtium corporum continentur. Pic. in l. 3. aduerſus Aſtrologos. Si ſubſtantia cœli vt prima corporis omne corpus perfectione & virtute continet, neceſſario eius propria qualitas omnem corpoream qualitatem virtute & perfectione continebit. Idem. *Cælo cæleſtis cum cauſis proximis omnes corporũ qualitates ig- & aqu-*

Continetur aliquid in vel ſub aliquo
- Realiter, vt Corpus Chriſti in Cœlo, ſede Diuina Maieſtatis. Tul.
- Repræſentatiue, vt ſignatum in ſigno, vt Corpus Domini in Sacramento.

Tul. Huc pertinet quod contineri ſub aliquo dicitur eſſe, habere locum ſub aliquo: Vt Corpus Chriſti incipit habere nonum locum ſub hoſtia, nec tamen cœlum deſerit, de Bielis ſententia.

Contineri à parte aliqua ſpatij eſt aut referri relatione contenti ad continens: aut quodammodo ſeu extrinſecus affici & quaſi informari hac aut illa ſpatij capedine.

Conti-

Digitized by Google

Continere aliquid per
- Vnitionem & dominatum.
- Receptionem.

Quæritur, vtrum Anima corpus contineat, An contra? Reſp. Anima continet corpus vniendo & imperando: facit enim corpus ſibi obediēs: At corpus continet animam, ſcilicet recipiendo.

Continentia Vnitiua non eſt eorum, quæ omnino ſunt idem, nec eſt eorum, quæ manent diſtincta ea diſtinctione, qua fuerunt diſtincta ante vnionem: Sed eſt eorum, quæ ſunt vnum realiter, ſeu idem identitate reali, diſtincta tamen formaliter.

Huiuſmodi contenta ſunt in duplici differentia.

Quædam ſunt de natura continentis, vt quæ hoc ſuperiora ſunt. Sic de huius albedinis eſſentia ſunt albedo, color, qualitas ſenſibilis. Quædam ſunt quaſi paſſiones continentis, nec aliæ res ſunt ab hoc. Sic Ens cōtinet quædam πάθη, quæ non ſunt res aliæ ab ipſo, id eſt, Ens continet vnitiue rationes, Vnius, Veri, Boni, ita vt diſtinguatur tamen à ſe inuicem formaliter Vnum, Verum, Bonum, & ab his eodem modo. Sic Scoto Anima continet Potentias, Intellectum & Voluntatem, Vnitiue, etſi formaliter ſeu formalitate reali & quidditatiue ſint diſtinctæ. Vid. Dionyſ. de Diuin. nom. 5. cap. & Scot. l. 2. d. 15.

Potentiæ, quæ ſunt principia operationum, continentur vnitiue in eſſentia. Auguſt. Mens meminit ſui, quia meminit eius, quod idem eſt cum ipſa, non tamen formaliter.

Contineri ſub aliquo
- Natura & Eſſentia. Sic continetur Socrates ſub Homine.
- Prædicatione tantum. Sic Diuinæ Perſonæ continentur ſub Deo. Non enim habent Naturas & Eſſentias particulares ſub eſſentia diuina contentas.

In bona Conſequentia non poteſt eſſe antecedens verum, & conſequens falſum: quia ſicut ex poſſibili non ſequitur impoſſibile, ita nec ex vero falſum. Ratio: Quia conſequens virtute continetur in antecedente. Impoſſibile autem eſt, vt poſſibile virtute contineat impoſſibile, cum poſſibile reſpiciat actum, & non poſſit reſpicere impoſſibilem actum, quia ad impoſſibile non eſt potentia: & eadem ratione illud non eſſet verum, cum de ratione veri ſit, vt nihil falſum contineat. Suarez in Metaph. indic. locupl.

Diſtinct. Zabarell. 1. Phyſ.

Continere & Contineri dicuntur proprie vel improprie. Proprie de illis, quæ ſunt coordinata, & quorum vnum de altero prædicatur, vt Genus de Specie, Species de Indiuiduo. Genus enim proprie Speciem continet, & Species Indiuiduum, vt amplius continet arctius.

Improprie etiam de iis, quæ coordinata non ſunt, & quorum alterum de altero non prædicatur: vnde poſſunt conuenire rebus contentis ſub diuerſis Categoriis, cum volumus ſignificare vnam rem ad plura extendi ſeu pluribus conuenire, quam alteram. Sic dicimus Color continet animam, quia in pluribus eſt color, quam anima. Cum enim ita loquimur, non conſi-

deramus colorem & animam abſolute ſeu ſecundum ſe, ſed reſpicimus ea, in quibus ſunt, nempe vtrunque concretum, coloratum & animatum. Id enim cui conuenit color continet ſub ſe illud, cui conuenit anima, & prædicatur de eo. Nam omne animatum eſt coloratum, at non omne coloratum eſt animatũ. Ita impar & par continent calidum & frigidũ, quamuis non ſint in eadẽ coordinatione, ſed in diuerſis Syzygiis ſeu Prædicamentis. Reſpicimus enim res, quibus hæc conueniũt. Impar & par conueniunt enti & corruptibili & incorruptibili, calidum & frigidum tantum corruptibili ſeu alterabili.

Zabarel.

Quid principia magis Principia Vniuerſaliora (quæ plurium principia ſunt) in cauſando continent alia principia minus vniuerſalia (quæ pauciorum principia ſunt) quia effectus illorum continent effectum iſtorum: vt vniu[erſa]le in prædicando continet minus vniuerſale (animal hominem.) *& minus vniuerſalia.*

Omnis res, quæ cognoſcitur per aliam, in ea continetur *vel Formaliter*, id eſt quoad conceptum aliquem vtrique communem, *vel virtute & eminenter*, *vel participatiue*. Tertio modo Deus continetur in Creaturis. Ergo DEVS cognoſcitur per Creaturas. Primo modo continetur Angelus in ſubſtantia corporea, nempe quod attinet ad conceptum Subſtantiæ vt Generis ſummi. Ergo cognoſcitur etiam per corpoream ſubſtantiam. Secundo continentur vitales operationes in anima, vt in principio ſeu eo, à quo oriri poſſunt. Ergo illæ per animam cognoſcuntur.

CONTINGENS,

ἐνδεχόμενον.

1. Propria Significatio.
   - Contingens, quod poteſt fieri & poteſt non fieri. Itaq; non neceſſariũ eſt
     - Πεφυκὸς vel πεφυκότως, habile propter materiam vel formam, ſeu ὡρισμένον φύσει, id eſt, determinatũ natura ſeu naturali potentia
       - Eſtq; vel
         - Κατὰ φύσιν, ſecundũ naturã, plerũq; ἐπὶ τὸ πολὺ, vt: cõtingit fœtũ in caput naſci. — Hoc eſt vtile Demonſtrationi. Ioh.G. Et reducũtur huc quæ fiunt κατὰ τέχνην ſecũdum artem.
         - Παρὰ φύσιν, præter naturã. Raro ſeu infrequẽter σπανίως κατὰ τύχην, vt: cõtingit fœtũ in caput nõ naſci, aut bicipitẽ naſci. — Hoc nulli vſui eſt Demonſtrationi. Ioh.G.
     - Ἀόριστον φύσει, indefinitum natura; non determinatum cauſis naturalib. incertum: Non aſtrictum aliqua cauſæ neceſſitate. — Nec hoc ad Demonſtrationẽ quicquam.
     - Pro re nata, ex æquo, ὁπότερ' ἔτυχεν, indifferens ad vtrũq; oppoſitorum: Quod non magis hac, quam non hac euenit cauſa, vt: Contingens eſt, vt Philoſophus ſit gratioſus vel non apud principes.

Con

- Contingentia Entis
  - Incomplexi
    - Interior, ab agente libero.
    - Exterior ab impedimentis externis profecta.
  - Complexi, id eſt propoſitionis.

- Contingentia
  - ἐπιςητὰ, quæ cadunt ſub Scientiam, ª πεφυκότα, quæ vt plurimum cauſis iiſdem eueniunt.
  - Aliena à ſcientia, Indefinita, quæ pro re nata eueniunt, quorum cauſæ ſunt per accidens, vel fortuitæ. Vid. Schegk. l. 1. prior. Analyt. p. 184.

a Sic dicta quia eis principium eſt Natura propter quod contrario poteſt permutari.

- Contingentia
  - Præſentia, Præterita: Simpliciter & Definite vera.
  - Futura, μέλλοντα, quæ incerta ſunt, vera aut falſa indefinite, quorum euentus poteſt impediri.

Hæc ſi plerumque fiunt, eorum Scientia eſt Secundaria, vt: Petrus morietur morte violenta.

Futura ἐσόμενα ad Neceſſaria reuoco. Impropie enim dicuntur Contingentia.

Canon:

Τῶν ἐσομένων Definita Veritas eſt, *τῶν μελλόντων* contra non eſt. *τῶν ἐσομένων*, vt cras Cœlum mouebitur: *τῶν μελλόντων*, vt cras pluet. Nam quæ nullam habent Determinationem in ſua cauſa, ea non poſſunt enuntiari fore aut non fore, per propoſitionem definite veram, aut definite falſam.

Futura contingentia nullam habent determinationem in ſua cauſa. Ergo non poſſunt, &c.

At illa, quæ habent cauſam determinatam, poſſunt affirmari fore, quia iam habent aliquod Eſſe in cauſa. Cœlum ſua natura, vt Cauſa eſt determinatum, vt cras moueatur. Ergo vere affirmo, craſtino die fore motum cœli. Antequam habet res eſſe in ſe, non poteſt dici fore, niſi ratione alicuius Eſſe, quod habet in ſua cauſa.

Quæ fiunt ſemper iiſdem cauſis, etſi tardius fiant, non ſunt dicendi effectus contingentes & fortuiti, ſed neceſſarii, vt Eclipſes.

Atque hoc eſt Contingens oppoſitum Neceſſario, id eſt, includens Negationem Neceſſarii.

Secunda ſignificatio quodam modo Impropria eſt: Cum quicquid ex neceſſitate eſt, dicitur id ipſum contingere etiam eſſe. Ita contingens neceſſarium eſt, quod Conſequens eſt neceſſarii, id eſt, ad Neceſſarium conſequitur. Schegk. in prior. anal. c. 3. *2. Significatio.*

In Logicis argumentum eſt Contingens, vel Propoſitio.

Argumentum Contingens Scholaſticis eſt, quod cõtingit verum eſſe ſeu probare. Ariſtoteles vocat *ἐνδεχόμενον πιθανὸν*, quod cõtingit eſſe idoneum ad faciendam fidem. Vtendum enim nobis hic περιφράσει. Rhet. c. 2. ἔςω δ' ἡ

ῥητορικὴ δύναμις περὶ ἑκάστου τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν, Id eſt, ſit autem oratoria facultas in quaq; re videndi, quod contingit eſſe idoneum ad faciendam fidem.

Propoſitio contingens eſt, quæ contingenter vera eſt & mutabiliter. Itaq; dubiæ veritatis, vt Fortes creantur fortibus.

Modi, quo Contingens aliquid dicitur, tres ſunt: Vnus, quo dicitur quid euenire plerunque ſeu vt plurimum: Alter, quo pro re nata: (ὁπότερ' ἔτυχεν) Tertius, quo raro, vt fortuita. Primi Modi contingentia per ſe cauſas habent, & ſunt ἐπιστητά, cum ſint eorum rationes vniuerſales, vt neceſſariorum, quibus ſunt vicina. Secundi & Tertii modi contingentia non habent cauſas neceſſarias, ſed accidentarias. Itaq; non ſunt ἐπιστητά. Horum (ſecundi & tertii modi) cauſæ dicuntur indefinitæ, quia effecta poſſunt efficere, vel non efficere, ita vt incerta ſint. Ac Aliæ ſunt liberæ; aliæ fortuitæ & caſuales.

Ex his decidi poteſt quæſtio: An Aſtrologia ſit Scientia? Si plerumque ſaltem eſſent vera, quæ prædicunt Aſtrologi, dicerem Aſtrologiam Scientiam. Si ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, id eſt, plerumque ſunt falſa: aut ſi ſunt ὡς ὁπότερ' ἔτυχεν, id eſt, pro re nata falſa, quę prędicunt, Scientia non eſt. Quod plerunque Sole verſante in Leone ſint magni calores, eius Scientia eſt. (etſi Veritas hic non ſit ἀκριβεστάτη, vt in rebus abiunctis à materia) Sed quod hic vel ille dies ſit futurus ſerenus aut pluuius, id non cadit ſub Scientiam, cum ſit è numero contingentium ὁποτέρως τυχόντων, id eſt, indefinitorum.

Dicitur τὸ ὁπότερ' ἔτυχεν, & τὸ ὁπότερον ἔτυχεν, & τὸ ὁποτέρως ἔτυχεν, quod æque fieri ac non fieri poteſt.

Hic quæritur, An omnia raro ſeu infrequenter contingentia ſint fortuita vel caſualia?

Reſp. Negatur. Nam Eclipſes raro fiunt, nec tamen ſunt fortuitæ, fiunt enim à naturalibus per ſe cauſis. Τὸ Raro igitur in Tertio modo contingentium non ad tempus, ſed ad Cauſas, quibus fiunt, referendum, vt monet Schegk. in lib. Peri hermen.

2. An Præſentia & Præterita poſſint eſſe contingentia? R. Sunt contingentia, quia non ſunt abſolute neceſſaria. Sunt etiam neceſſaria, quia omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt ipſum eſſe. Et quod factum eſt, non poteſt fieri infectum: Ita contingens effectum dicendum fuerit, quod antequam fiat, fieri poteſt & non fieri eſſe, & non eſſe, quia à cauſa ſimpliciter neceſſaria non eſt. Altæ harum ſententiarum ſtirpes ſunt in multorum animis.

CONTINVVM, συνεχὲς, CONTINENS, *Contiguum, Contingentia, Continuitas.*

Continui, & eorum, quæ huic cognata ſunt, explicatio, & Philoſophiæ, inprimiſque Phyſicæ ac Matheſeως & Theologiæ Iuriſprudentiæque ſtudioſo vtilis eſt. Philoſophica igitur conſideratio princeps eſto.

Con-

Digitized by Google

- **Continuum**
  - Propriè & ἁπλῶς
    - Naturale, τὸ συμφύεσ, id eſt per concretionem.
    - Artificiale τὸ κολλητὸν, id eſt, glutine.
  - [a] Impropriè, popularitèr τῇ συναφείᾳ ſeu contiguitate
    - Corporali (cum ſuperficies corporum ſe contingunt)
      - Simplici.
      - Cum inclutione.
    - Virtuali, cum virtus vnius corporis peruenit ad ſuperficiem alterius.

a Hæc dicitur contiguum.

Quæ συνέχῆ. *Continuū quatenus continuum, eſt vnum.*

Continuitas eſt q. affectio immediatè vnitatem conſequens. Scal. ex. 5. ſ. 7.

Hinc neceſſario concluditur contra **Polytopiſtas: Quod continuum eſt, non poteſt eſſe in** pluribus Vbi. Vnum Cor**pus eſt continuum.** Ergo vnum corpus **idemque non** poteſt eſſe in pluribus **Vbi. Continuum** eſt, quorum vltima **ſunt ſimul. Ariſt.** Ac eſt interea eorum, **quorum natura** talis eſt, vt ſi ſe con**iungant, vnum** fieri poſſint.

Opponitur Separatum.

Itaque Continuum fieri ex contactu recte dici videtur.

Continuantur non ſolum corpora, ſed & **accidentia**, vt vnum fiant, cum in vno **puncto extrema** contingunt. Id eſt, **continuum** vnit corpora & Magnitu**dines.** ***Non enim*** *poſſunt eſſe duo corpora in* ***vno loco, niſi coaleſcant & vnum fiant***, id **eſt, deſinant** eſſe duo. Ita Symphyſis **(concretio)** facit συνεχὲς (continuum **fieri, cum term**ini, quibus ſe duo cor**pora contingunt**, id eſt, ſuperficies cō**tiguæ horum**, vnum fiunt, vt ramus in**ſitus trunco** arboris fit συνεχὲς per **Symphyſin**, & vnum corpus cum trū**co, qui ante** hanc concretionem tan**tum fuit contiguus** vel diſſitus.

Axioma.

Itaque continuum tollit dualitatem, *συνεχὲς αἱρεῖ δυάδα.*

Superficies & accidentia duo poſſunt eſſe in vno loco.

Contingua ſunt, *ὧν τὰ ἄκρα ἅμα*, **non** ea, **quorum extrema**, id eſt, vltimæ ſuper**ficies non ſunt vnum, ſed ſimul tantū, id eſt, vno in loco.** Itaque hic manent **duo corpora**, vt cum tabulæ impon**itur tabula, fiunt** contiguæ ſuperficies **illæ, quibus iunguntur**, ſed vt ſuperficies ſuæ manent, ſic etiam duo corpora. Poſſunt enim vere corporum ſuperficies iungi ſic, vt nihil ſit medium, quia natura non fecit dimenſionum penetrationem, & vacuum ab vniuerſo excluditur.

Porro quod contiguum eſt, tantum vna parte ſuperficiei eſt contiguum. Ariſtoteli τὸ πᾶν (ſeu hic mundi globus, ſeu rerum vniuerſitas) eſt συνεχές. Sed hic vocabulo continui vtitur populariter & ἀκυροτέρως pro Contiguo, cum Sphæræ cœleſtes illi diuerſæ ſint, & motus etiam diuerſos habeant; corpora etiam Elementorum ſint peculiaria. Diuerſa autem corpora contactu iunguntur, quandiu numero diuerſa manent, non continuatione, quæ vnitionis eſt efficiens. Itaque Philoſophus non ſimpliciter, ſed a [a] πᾶν συνεχὲς τὸ πᾶν (quod Plinius Omne naturæ vocat) eſſe ſcribit. Ariſtotelem mihi videtur imitatus eſſe ICtus. Nam l. 21 ff. de ſerv. ruſt. præd. continua prædia dicuntur, quæ ſunt contigua & vicina, id eſt, quæ ſe inuicem contingunt.

a [illegible] impropriè ſeparatur

Contiguis opponuntur ſeparata ſeu ſeiuncta & diſſita.

Corollaria.

Corpus igitur corpori contiguum eſt: At continuum ſeu continens eſſe nequit. Cum totæ ſuperficies ſeſe contingunt, incluſio ea eſt, & continet vnum alterum, neque eſt contactus ſimplex.

Continuitas naturæ eſt, vel artis. Continuũ quod fit naturaliter per σύμφυσιν, id eſt, concretionem, eſt continuum magis proprie dictum.

In cæteris, quæ non per concretionem vniuntur, vt fiant continua, ſed per artem, cohærentia potius eſſe videtur, quam quæ proprie continuitas appellatur. Artis autem ope, quæ externa eſt, continua ſunt ſeu cohærent, quæ compage aut glutinatione iunguntur & aptantur vt cohæreant. Atque hoc modo continuari vtrique poſſunt, quæ non ſunt natura talia, vt vnum fieri poſſint, neq; habent δύναμιν φυτικὴν mutuam: vt os cum ligno iunctum glutinatione fit numero vnum corpus ſeu συνεχὲς per artem, ſed manent ſpecie diuerſa corpora. In contiguitate manent duæ ſuperficies, neq; fiunt vnum aut concreſcunt, ſuperficierum quaſi interſtitio confluente, neque concreſcere omnino poſſunt, ſed in concretione duæ ſuperficies coeunt in vnum.

Vſus.

Ex his conciliantur Ariſtoteles & Scaliger, qui exer. 9. Mundi (inquit) partes non *continuitate*, *ſed coaptatione* vnum ſunt. Sed paulo poſt aliam etiam diſtinctionem ſeu temperationem affert, nempe hanc: Inferiora hæc cum Superioribus (elementaria cum cœleſtibus) continuata ſunt non propter formæ *vnitatem*, non propter quantitatis *vnionem*, ſed propter ſuperiorum efficientiam, & inferiorum receptionem.

Itaque Continuatorum alia ſunt continuata ἁπλῶς, alia κατά τι.

Contingentia Barbarum interdum accipitur pro contactu.

In Matheſi Angulus Contingentiæ eſt Angulus Contactus, cui opponitur angulus ſectionis: vt angulus contingentiæ, ait Geometra, infinitis angulis contingentiæ maior eſt.

Quædam agunt ſeu efficaciam ſuam exercent
- Contactu, ſine medio, non per medium.
- Virtute ex interuallo,
  - 1. Stellæ, vi luminis & radii manifeſta; vel abſtruſa ſeu occulta.
  - 2. Senſus & ſenſilia.
  - 3. Corpora, in quibus eſt συμπάθεια & ἀντιπάθεια.
  - 4. Quædam contagiones.
- Vtroque, Ignis.

Explicatio per exempla.

Terra fouet & educit ſemina, aqua humectat τῇ συναφείᾳ. Magnes trahit ferrum ex interuallo, ſuccinum allicit paleas, cum frictione calorem concipit; virtute ſeu (vt loquuntur) virtuali contactu. In certo genere lippitudinis afficiuntur oculi eorum, qui lippum intuentur, & in febribus peſtilentibus & phthiſi ii, qui in iiſdẽ habitant conclauibus. Ignis calefacit & virtute ex interuallo, (ſine contactu proprie dicto) & contactu ſeu συναφείᾳ. Nam ignis in lebete & lebetem & per hunc aquam calefacit. Sunt enim contigua, ignis lebeti, & lebes aquæ, & ſuperficies, qua ſe contingunt, ſimul ſunt, id

Digitized by Google

eſt vno in loco; ſed non etiam ignis & aqua ſe cõtingunt ſeu ſimul ſunt ſuperficieb. ſuis, neq; corporali contactu ignis aquam calefacere poteſt, vt corpus ſeu ſubſtantia ignis maneat: Etſi aliqui ſic loquuntur, vt aquam in lebete igni dicant tangi per intermedium, improprie ſaltem, ſi non abſurde. Si enim contactus eſt corporum, nihil eſt medium: vt contactus per medium appellatio contrarium habeat in adiecto, ſicut Dialecticus nominat. Neque forte diſtinctionem talem facere licet: Contactum corporalem alium fieri ſine medio; alium cum medio: cum, qui ſine medio non fit, corporalis eſſe deſinat, & virtualis ſit atq; appelletur. Aeris ab igne calefacto eſt ex contactu corporali, ſed corpus tertiũ, quod ex aere per ignem calefacto incaleſcit, calefit ex contactu ignis virtuali.

Senſuum organa percipiunt res obiectas ex interuallo, vt exerceant actionem ſuam ſenſus inter ſe, & quæ his percipiuntur, virtute (non contactu ſeu συναφείᾳ, ſed contactu virtuali.) Itaque

Τὸ κινοῦν (mouens) & τὸ κινούμενον (motum) oportet eſſe ἅμα (ſimul,) vt vel
- Superficies ſe contingant.
- Vnius virtus ad ſuperficiem alterius, atque ita in corpus alterius perueniat manifeſte vel occulte.

Contactus Mathematicus accipitur dupliciter, ꝓprie, & improprie. Proprie, vt ſit ἄϋλον, materiæ & corporis ſit expertium & fiat ẽt in puncto, ſicut globus, attingit globum. Improprie, vt ſit idẽ quod corporalis, qui non eſt virtualis ſeu virtutis, ſeu qualitatis efficacis. Sic accipit Melanch. in Phyſ. l. 2. quia corpora contingunt ſe per ſuperficies, & duorum corporum extremæ ſuperficies ſimul ſunt in vno loco (qui etiam Mathematicis rebus tribuitur, nõ tantum Phyſicis.)

Ab his longo interuallo diſcernenda eſt Spiritualis coniunctio & quaſi incorporatio & *Inſitio*, qua vi Spiritus S. Chriſto agglutinamur, per quam ei inſiti quaſi ſucci vniꝰ participes ſumus, & inter nos, qui mẽbra Chriſti vt capitis ſumus, vnius corporis myſtici membra reddimur. Hic non fit Perſonarum mixtio.

Continens ponitur pro Continuus, vt febris continens, id eſt, quæ eſt ſine remiſſione, apud Medicos: Continens oratio apud Cicer. 1. Tuſc. pro continuata: Continens Terra apud Geographos, quæ nullo mari aut fluuio circumluitur. Ex continenti, & ex Interuallo, item in continenti & poſt interuallum opponuntur. l. 31. §. cum igitur. ff. de vi. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. Quar. rer. act.

Quædam mediæ naturæ eſſe videntur, vt neq; ſimpliciter contigua, neq; ſimpliciter continua ſint. Talem de ſententia Roald. Columb. l. 1. de oſſib. compoſitionem oſſa poſtularunt, vt neq; omnino diſiuncta ac diſſoluta, neque prorſus continua eſſent modo venarum, vt male Ariſtoteles putauit 3. de natur. animal. cap. 7. contigua igitur oſſa coniunctaque eſſe oportuit, vt ſuper aliquo quieſcente moueri poſſent, tametſi oſſium vnio, quæ ob motum præcipue facta eſt, ob tranſpirationem etiam tranſitumq; corporum facta fuerit, vt futuræ in caluaria, ac demum ob partium diuerſitatem, vbi dura mollibus committuntur. Idem paulo inferius. Si diligentius ſtructuram oſſium conſideremus, alia profecto videbimus ita coaleſcere, vt connata prorſus videantur (hæc eſt σύμφυσις) alia coniuncta & colligata rectius appellari.

Google

Oſſa humani corporis inuicem
- Componuntur per
  - ἄρθρον ſeu articulum, hoc eſt, oſſium compoſitionem cum motu
    - *Διάρθρωσιν* ſeu dearticulationem ad motum manifeſtum deſtinatam, vt femoris cum coxendice.
    - *Synarthroſin*, ſeu coarticulationem cum motu obſcuro, vt, tarſi oſſa inter ſe.
  - Symphyſin, id eſt, oſſium inter ſe coniunctionē ſine motu
    - *Suturam*, (ῥαφὴν) quæ in capite eſt inſtar ſerræ,
      - Coronalem.
      - Lamdoidem.
      - Sagittalem.
    - *γόμφωσιν*, qua inſtar claui os oſſi infigitur. exempl. grat. dentes in maxillis.
    - *Harmoniam*, id eſt, oſſium ſtructuram per lineam ſimplicem, vt ſunt commiſſuræ maxillæ ſuperioris.
- Committuntur
  - *Συγχονδρώσει*
  - *Συσσαρκώσει*
  - *Συνδεσμώσει*
  - *Συννευρώσει*
  - id eſt, oſſium cōiunctione facta per
    - Cartilaginem in oſſe pubis.
    - Appoſitionem carnis inter dentes & maxillas.
    - Ligamentum in articulis.
    - Neruum.

Continuum etiam ab Ariſtotele ponitur pro perſeuerante. Phyſ. 8. t. 47. Continua mutatio, id eſt, perpetua.

Continuans primo eſt perpetuans, non interrumpens, non intermittens, vt continuans ſtudia, opus, potationem.

Secundo eſt à quo fit partium coniunctio, ſeu quod coniungit partes alias diſiunctas. Ita in Phyſicis dicitur, in miſtis corporibus eſſe, præter aqueum humidum ſimile nutrienti, humidum continuans ſimile oleo. Continuans ita corporis partes coniungit, vt ſi abſque eo eſſent, & ita penitus eſſent ſiccæ, omnes eſſent diſiunctæ. De hoc eſt axioma Zabar. Nullum corpus ita durum & exſiccatum eſt, vt non habeat aliquid humidi, (quod coniungat partes inter ſe.) Hoc Alb. Magno vocatur Humidum continuatiuū. de an. l. 20. t. 1. c. 9. vbi ſic ait diſtinguēs: Humidum continuatiuum eſt corporis vt recipiat quantitatem & figuram. Humidum Mollificatiuum eſt corporis, vt eſt receptiuum formarum ſenſibilium, quę ſine hoc non recipiuntur. Humidum nutritiuum eſt animati, vt eſt animatū; quia eſt ad nutrimentum, augmentū & inſtaurationem deperditi, quæ ſunt primæ operationes animati corporis: & omnia hæc tria humida continuantur ad vnum, quod eſt Cor.

Conti-

Continuatio igitur hic nihil aliud eſt, quam partium coniunctio.

Continuitas vera eſt & abſoluta, vel impropria. Vera per partium coniunctionem & compactionem. Vnde continuum verum, συμφυής, conſitum & compactum dicitur. Impropria per ſolum contactum fit.

De vera Continuitate axioma eſt Zabarellæ: Continuitas coporum conſiſtit in continuatione partium ſecundum quantitatem: harum enim coniunctio in communi termino eſt ratio continuitatis, non autem continuatio formæ cum materia, quæ partes eſſentiales ſunt. l. 8. Phyſic. text. 30.

Continuitas συνέχεια:
- Spiritualis, ſpiritalis, Impartibilis. Ariſt. l. 2. de Anim. Hæc conuenit Naturæ ſpirituali, vt animæ noſtræ: animæ continuitas eſt impartibilis.
- Corporalis: Hæc conuenit corpori noſtro.

Spiritalis noſtra natura continuitate ſpiritali & impartibili ibi eſt, vbi eſt totum corpus, & ſingulæ eius partes.

Corporalis eodē loco eſt tota: Partes vero illius non ſecundum totum ſuum, ſed ſecundum θέσιν ipſarum, vt Modus eſt corporum.

Continuitati opponitur Diſcontinuitas, hoc eſt, diſiunctio continui, quæ dolorem facit. Exempli cauſa: Forte acetum, id eſt, valde acre mordicationem facit (vnde acetum mordax dicitur) tanquam internam, vt ſit dolorifica. Hic fit ſolutio continuitatis.

CONTRA NATVRAM.

Primo quod contra Naturam eſt, accipitur pro eo quod eſt, vel oppugnat & lædit, vel deſtruit & expugnat naturam: quod inimicum & contrarium eſt naturæ: quod diſtrahit rem à naturali conſtitutione & ad interitum ducit, quod eſt naturæ ſeu φύσεως ἐκστατικὸν ἢ φθαρτικόν. Ac pro eo Ariſtoteles ſæpe vſurpat, παρὰ φύσιν, præter naturam.

Opponitur ei interdum & ſecundum naturam, & ſupra Naturam: Interdum ſecundum Naturam tantum.

Eſtq; ἀντὶ φύσεως ſeu Antiphyſicum ex parte, vel omnino abſoluteque.

Zabar. l. de motu ignis in orb. c. 5. Contra naturam dicitur, quod eſt inimicū naturæ, proindeque eſt cum repugnantia patientis. Ariſt. l. 2. de Cœl. Quod eſt præter naturam, eſt poſterius naturali, & eſt quidam exitus & remotio à ſtatu naturali, id eſt, contra naturam. Nihil præter naturam eſt perpetuum, id eſt, contrarium naturali, vt Violentum.

Contra naturam eſſe dicitur quod oppugnat & lædit naturam:
- Extreme
- Mediocriter

vt Violentum.

Locus aeris eſt igni præter ſeu contra naturam Mediocriter.

Vitium eſt contra naturam Virtutis, id eſt, aduerſum virtuti. Vacuum eſt contra naturam, id eſt, refugit vel horret natura vacuum, inane repugnat Naturæ.

Penetratio Dimenſionum corporis eſt contra naturā, id eſt, natura abhorret à penetratione, pugnat cū Naturę ordine viſitato. Contra naturam corporis eſt κατ' οὐσίαν eſſe in multis locis, id eſt, repugnat naturæ corporis.

Nulla natura eſt contra naturam Dei, id eſt, Dei naturæ contraria, qua natura, ſed vitium: quia quod malum eſt,

contrarium eſt bono: quis autem neget Deum eſſe ſummè bonum? Vitium igitur contrarium eſt Deo tanquam malum Bono. Aug. Tom. 8. & 5. 12. l. de ciuit. Dei. c. 3.

Reſuſcitatio mortuorum non eſt contra naturam, ſed ſupra naturam, ſeu ſupra facultatem ac conditionem naturæ. Non eſt contra Naturam, vt reſurgat corpus. Auguſt. Tom. 4. l. vn. 21. ſententiarum ſententia 6.

Miraculum voco, quicquid arduum aut inſolitum ſupra ſpem vel facultatem mirantis apparet. Aug. Tom. 6. lib. vno de vtilit. credendi ad Honorat.

Non eſt contra naturam corporis grauis ex graui fieri leue, id eſt, non oppugnat naturam corporis ſeu naturam corporis non tollit ſeu mutat.

Non eſt contra naturam corporis aliena virtute aut propria ſuſtentari & moueri ſuper aquas, id eſt, non repugnat naturæ corporis, non adimit naturam corpori.

Contra naturã corporis Chriſti eſt, id eſt, eſt ἐκςατικὸν φύσεως: ſeu deſtruit naturam corporis Chriſti, hoc etiam in vnione cum λόγῳ & in Gloria ſua retinere localitatem ſuam, & tamen id ſimul multis locis eſſe Subſtantialiter præſens.

Multiplicatio panum & conuerſio aquæ in vinum miraculoſa Chriſti, non eſt contra Naturam, ſed ſupra facultatem ſeu vim naturæ, non facit naturam deteriorem, ſed perficit.

Secundo Auguſtino illud eſt contra Naturam, quod Deus facere non poteſt, & quod rationalis Creatura agit vitioſe: quia eſt contra Bonum, cuiuſmodi natura per ſe eſt. Diſtinguitq; inter contra Naturam eſſe vel facere, Ratione Dei, & Ratione noſtræ notitiæ ſeu noſtri captus: & inter legem ſeu rationem inferioris & ſummæ naturæ. Lib. 26. cont. Fauſt. Manich. contra (ſeu παρά) naturam eſſe dicitur humano more, quod eſt contra vſum naturæ mortalibus notum. Ad Rom. 11. Si tu ex naturali exciſus es oleaſtro & contra naturam (in Græco eſt παρὰ φύσιν) inſertus es in bonam oliuam, ait Apoſt. dicens Id eſſe contra Naturam, quod eſt contra conſuetudinem naturæ, qua notitia humana comprehendit, vt oleaſter inſitus in olea non oleaſtri baccas, ſed oliuæ pinguedinem ferat: Deus autem creator & conditor omnium naturarũ nihil contra naturam facit. Id enim erit cuiq; naturale, quod ille fecerit (proprie) à quo omnis modus, numerus, ordo naturæ. Sed nec ipſe homo contra naturam quicquam facit, niſi cum peccat, qui tamen ſupplicio redigitur ad naturam. (Id eſt, ad naturæ ordinem.) Ad naturalem quippe iuſtitiæ ordinem pertinet, vt aut peccata non fiant, aut impunita eſſe non valeant. Vtrumlibet horum ſit, naturalis ordo ſeruatur, ſi non ab anima, certe à Deo. Et paulo poſt: contra Naturam non incongrue dicimus aliquid Deum facere, quod facit contra id, quod nouimus in natura. Hanc enim etiam appellamus naturam cognitum nobis curſum ſolitum naturæ, contra quem Deus cum aliquid facit, magnalia & mirabilia nominantur. Contra illam vero ſummam naturæ legem à notitia remotam, ſiue impiorum, ſiue adhuc infirmorum, tam Deus nullo modo facit, quam contra ſe ipſum non facit. Sententia 283, ex Auguſt. (Tom. 4.) ſic habet: Naturarum conditor Deus nihil in miraculis contra Naturam facit. Nobis videntur contra naturam inſolita (nobis, inquam,) quibus aliter naturæ curſus innotuit, non autem Deo, cum hoc eſt natura, quod fecerit.

Iureconſ. etiam Monſtroſum (inſigniter) vocat Naturam, cum dicit non eſſe Filium, qui contra formam humani Generis naſcatur, leg. non ſunt Liberi. ff. de ſtat. hom.

Aliud

Aliud eſt agere Contra Voluntatem, aliud præter Voluntatem: vt Effrenati impetus & refractariæ voluntates nõ agunt *præter voluntatem* Dei, etiam cum maxime feruntur *contra eam*, ſed *intra προνοίας* ſeu prouidentiæ determinationem, ſepta & cancellos, quãuis minime animaduerſos omnino ſubſiſtunt, *extra* eos non egrediuntur.

CONTRADICTIO, ἀντίφασις.

In Philoſophia & Logica Ariſtotelis vox Ἀντίφασις, ſeu contradictio dupliciter accipitur. 1. Generaliter, vt contradictio nihil aliud ſit, quam pugna, ſeu oppoſitio, ſeu repugnantia enuntiatorum, quorum alia affirmata, alia negata. Ita vſurpant Angelus Politianus, Zachar. Vrſinus, Iacobus Bucherau Pariſinus, Ioach. Perionius, Iohan. Piſcat. Politiani verba in argumento in lib. de Interpret. Nulla omnino eſt affirmatio, cui non aliqua aduerſetur negatio, quod totum contradictio dicitur. Vrſini in quæſt. Organ. Quid eſt oppoſitio ſeu Contradictio? Duæ oppoſitæ, affirmatiua & negatiua, habentes eadem extrema ſine ambiguitate intellecta: vt, Omnis Homo eſt peccator: Nullus Homo eſt peccator. Reliquorum teſtimonia videſis in problem. meorum Logic. parte 2. probl. 22.

2. Altera Vocis Contradict. ſignificatio eſt ſpecialis. Significat enim ſæpe oppoſitionem vniuerſalis affirmatiuæ & particularis negatiuæ: item Vniuerſalis Negatiuæ, & Particularis affirmatiuæ: item duarum ſingularium, quarum vna affirmatiua, altera negatiua, vt: Nulla creatura eſt æterna: Quædam creatura eſt æterna. Cœlum Beatorum eſt ſurſum: Cœlum Beatorum non eſt ſurſum. Hæc ſignificatio, qua vſus eſt D. Dauid Pareus, & Melanchth: & Keckerman. in Logic. eſt in Organ. l. 1. c. 2. de Demonſtrat. Ἀντίφασις δ᾽ ἡ ἀντίθεσις, ἧς οὐκ ἔστι μεταξὺ καθ᾽ αὑτὴν, contradictio eſt oppoſitio, vt qua nihil quod vere medium ſit reperiri poteſt. & c. 5. de Interp. μία κατάφασις μιᾷ ἀποφάσει ἀντίκειται ἀντιφατικῶς, id eſt, vna affirmatio vni negationi opponitur contradictorie. Generalis vero illa eſt in Organ. 4. de Interpret. ἀντίφασις eſt κατάφασις καὶ ἀπόφασις αἱ ἀντικείμεναι, id eſt, contradictio eſt affirmatio & negatio oppoſitæ ſeu contrariæ, vt vertit Perionius.

Huius ſignificatus vſum Scholæ Rameæ celebrauerunt: quanquam Ramus etiam vſus fuit ſpecialiter, cum inquit, Tanta eſt contradictionis firmitas, vt ne Deo quidem conceſſum ſit vtramque partem veram ſimul efficere. Hic ſpecialem & propriam contradictionem, quæ conſtat ex altera parte generali, ex altera particulari: vel cuius pars vtraque proprium enuntiatum eſt, intelligit.

Vſus.

P. Ramus in Logic. l. 2. ait: Contradictio non ſemper diuidit verum & falſum. Vtraque enim falſa eſt: Omnis in vrbe locus Baiis prælucet amœnis, &: Nullus in vrbe locus, &c. Omne animal eſt rationale, & nullum animal eſt rationale.

At alij Logici contradicunt. Contradictio ſemper diuidit verum à falſo: vt ſol eſt ſtella, ſol non eſt ſtella.

Quidam ita argumentatus eſt: Duorum Vniuerſalium ἀντίθεσις ſeu oppoſitio non ſemper diuidit verum à falſo: aliquando efficit vtramque partem falſam.

Duorum Vniuerſalium ἀντίθεσις ſeu oppoſitio eſt contradictio Logica. Ergo quædam contradictio Logica non ſemper diuidit verum à falſo.

Alius contra: Enuntiata, quæ per ſe medio carent, ſimul vera vel falſa eſſe non poſſunt, ſed alterum eorum verum, alterum falſum ut neceſſe eſt. Omnia Enuntiata contradicentia per ſe medio carent. Ergo nulla contradicentia Enuntiata ſimul vera vel falſa eſſe poſſunt, ſed vt alterum eorum verum, alterum falſum ſit, neceſſe eſt. Et: quæ ſunt ἐναντίως ἀντικείμενα, non ſunt ἀντιφατικῶς ἀντικείμενα ſeu ἀντιφατικά. Duo Enuntiata vniuerſalia oppoſita ſunt ἐναντίως ἀντικείμενα, id eſt, contraria Ariſtoteli. Ergo non ſunt ἀποφατικῶς ἀντικείμενα, id eſt, contradicentia ſeu contradictione oppoſita.

Ab vtra parte hic ſtandum? Reſp. Facilis hic eſt conciliatio. Cum enim vocis *Contradictio* vſus ſit duplex: priores eam acceperunt in ſignificatu generali; poſteriores in ſpeciali, & καθ' ἐξοχήν. De re nihil eſt diſſidii inter illos.

Prætetea Contradictio nonnunquam γενικωτάτως, id eſt, generaliſſime accipitur, vt etiam in verbo ſit ſingulari. Itaque faciunt *Contradictionem* aliam in verbo, quæ dicitur *Simplicium*, vt bonum non-bonum: aliam in Enuntiatione ſeu in *orationis complexo*. Vid. 1. edition. Dial. Ram. vbi inquit: Verba ſæpe ſola quaſi affirmantur & negantur, vt artificioſum, minime artificioſum. Quæ contradictio dici poteſt Topica ſeu localis, & Ariſtoteli eſt κατάφασις & ἀπόφασις, tanquam affirmatio & negatio.

Quid contradictio in Enuntiatis generalibus P. Ramo?

Vt magis appareat huius explicationis vtilitas, videamus diſputationem Piſcat. & Scribon. Ramus tradit Contradictionem in Enuntiatis generalibus (hoc eſt, qua quod vniuerſaliter fuit affirmatum, id ipſum vniuerſaliter negatur; aut contra.) non ſemper diuidere verum & falſum: quippe quod vtraque pars falſa eſſe poſſit. Scribonius hoc reprehendit, & reſtringit Contradictionem vniuerſalis ſeu Generalis Enuntiati ad particulare, quod vſus diſſerendi aliam rationem contradicendi in Enuntiatis generalibus non admittat.

Ioh. Piſcator ei contradicit, cum ei Contradictio cum Ramo communis & generalis Enuntiatorum affectio ſit eiuſdem rei de eadem affirmatio pariter & negatio, & aſſerat poſſint ſatis illuſtria exempla Contradictionis, qua vniuerſali Enuntiato contradicitur vniuerſaliter. Inſigniter bona hæc ſunt. Iudæi docebant vniuerſaliter. Omnis Caro, quæ iuſtificatur, iuſtificatur ex Legis operibus. Paulus his contradicit. Nulla caro iuſtificabitur ex operibus legis.

Pelagiani vniuerſaliter negabant, Infantes habere peccatum originis. Iis vniuerſaliter contradicens Auguſtinus ait, omnes infantes (carnaliter concepti & nati) peccato originis infecti ſunt.

CONTRADICENTIA TOPICA.

1. Contradicentia, Græce ἀντιφατικά, ſic dicta ex altera parte, ſunt oppoſita quibus velut affirmatur & negatur idem vbique, vt: Deus non-Deus: viuere, non viuere; Neceſſario non neceſſario. Dico Velut. Quia non eſt hic vere proprieque affirmatio & negatio, quæ eſt oratio affirmatiua & negatiua, ſed quaſi.

Inter ... lum eſt ... termin... medi... Non e... dum ... En. & ... En.

Sunt igitur Contradicentia Oppoſita vt Affirmatio & Negatio. Et affirmatio negatioque alia eſt λόγου, id eſt, orationis; quæ ad doctrinam Enuntiati pertinet, eſtque ſolius Enuntiati affectio: alia eſt πράγματος, id eſt, rei ſeu ſimplicium notionum, quæ ad inuentionem attinet, eiuſque vnius eſt.

2. Affirmationis hic ſymbolum dicitur No-

Nomen vel verbum finitum, ὁριςὸν: Negationis vero nomen vel verbum infinitum, ἀόριςον.

3. Finitum igitur eſt, quod ſine præpoſita negatione profertur, & definitum ac certum quid ſignificat, vt: Homo, loquitur.

4. Infinitum, quod cum negatione profertur, & aliquid indefinitum ſignificat, vt: Non homo, non loquitur.

5. Contradictio eſt directa ſeu explicita, vel obliqua ſeu implicita.

6 Directa, vbi affirmatur & negatur idem aperte, vt Eſſe, non eſſe.

Obliqua, vbi affirmatur & negatur idem implicite, vt: Non eſſe & miſerum eſſe, Si enim quid miſerũ eſt: hoc certe eſt, cum non Entis non poſſit eſſe paſſio vlla. Hęc vocatur contradictio in Appoſito vel Adiecto, vt σιδηρόξυλον. Per appoſitum enim ſeu Adiectum fit alterius euerſio.

Vſus.

Ex omnibus argumentis nullum fortius & vehementius eſt, quo magis ſi non accurate doceri atque inſtitui, certe teneri conſtringiq; poſſunt. Aduerſarii, quam ſi ad affirmationis & negationem cogantur, vel in ἀσύςατον deducantur, vt: Mortui ſunt, aut non ſunt. Si non ſunt, eſſe qui poſſunt, qui nõ ſunt? Si mortui non ſunt, eſſe miſeri qui poſſunt, qui non ſunt?

A Scholaſticis Contradictio dicitur Totaliter Remouens, & nihil poſt ſe relinquens. Atque hoc ſenſu dicitur Contradictio fortiſſima eſſe: & nihil ea tamen infirmius eſt. Fortiſſima eſt reſpectu reliquarum oppoſitionum, vt Relatiuæ, Aduerſæ, &c. caret enim ſubiecti, quod vocant, medio, cum ſit inter Ens & Non ens. Sed nihil ea eſt infirmius, quia nihil infirmius per ſe eſt mendacio ſeu falſo: Contradictio autem eſt mendacium ſeu falſum quid. Vide Chryſoſt. in Iohan. Homil. 28. Itaque DEI potentia non eſt ad ἀντίφασιν. Inquis fortaſſe, poſſet ſi vellet ἀντιφάσκειν. Reſp. Imo non poteſt velle: cuius ratio ex Theologiæ adytis ſeſe oſtendit nobis: de qua alibi.

CONTRADISTINCTVM.

Contradiſtincta ſunt, quæ ex eodem genere ſecundum eandem diuiſionem mutuo ſeparantur.

Contradiſtinctæ ſpecies dicuntur, quæ ab oppoſitis differentiis conſtituuntur, εἴδη ἀντιδιῃρημένα, vt homo & equus.

Dicuntur etiam partes contradiſtinctæ & propria contradiſtincta, Greſſibile & Volatile. Differentiæ contradiſtinctæ, vt Senſitiuum & Intellectiuæ, (animalis.)

CONTRAPVNCTVS.

Contrapunctus eſt compoſitio Muſica, ſeu harmonica melodia, ſeu ratio flectendi cantabilis ſonos proportionali dimenſione & certa temporis menſura. Sic dictus, quaſi contra poſitis vocibus concors concentus arte probatus.

Eſt Simplex, Floridus, vel Coloratus.

Simplex eſt, cum ſingulæ notæ in quacunque cantilinæ parte eiuſdem ſunt quantitatis, vt, cum choralis, quẽ vulgo vocant, contra choralẽ, breuis contra breuem ſimpliciter ponitur.

Floridus eſt, cum ad notulas plani cantus diuerſarum figurarum diuerſæ quantitatis canuntur: Dicitur alio nomine fractus à fracto ſonitu.

Coloratus eſt cum cantilena ex diuerſis figuris & notarum quantitatibus conſtituitur.

CONTRARIA.

Vox contrarij primum vſurpatur generaliter pro iis omnibus, quorum alterũ

ſit ex altero, aut illi poſt effectionem alicuius rei ſuccedit. Ita contrariorum quædam ſunt poſitiue oppoſita, vt ſunt calor & frigus, forma hominis & forma embryonis: quædam priuatiue, vt calor & priuatio caloris, forma hominis & priuatio humanæ formæ.

S.c Contraria ſunt
- Per ſe
  - Primo: Se Totis contraria: ſeu *Ratione ſui Totius.*
  - Secundario: *Ratione ſuæ partis contraria*, non ſe Totis.
- Per accidens: quæ neque ratione ſui, neque ratione ſuarum partium contraria ſunt.

Explicatio.

Contraria per ſe ſunt, quorum vtrumq; vel ratione ſui totius, vel ratione partis ſuæ contrarium eſt alteri.

Contraria per accidens, quorum vtrumque vel alterū per aliquid ſibi adiunctum eſt contrarium.

Exempla.

Ratione ſui totius per ſe contraria, vt calor & frigus: forma hominis & priuatio formæ hominis: Ratione ſuæ partis, & ita *δευτέρως* contraria, calidum & frigidum, ipſe homo, & non homo priuatiue ſumptus. Sumimus enim hæc, inquit Fonſeca, quatenus ſunt compoſita ex ſubiecto & forma vel formæ priuatione.

Contrar. per accid. vt ignis & aqua ratione caloris & frigoris, forma hominis & embryonis, ipſe homo & embryo, ratione priuationis alterius.

Propenſio corporis ad bonum ſenſibile per ſenſum & appetitum, & propenſio Spiritus ad bonum intelligibile per intelligentiam & voluntatem per ſe & diſparatæ ſunt: ex accidenti autem & euentu factę ſunt contrarię per peccatum. David Paræus.

Eorum, quæ contraria ſunt ſe totis, poteſt alterum totum expellere, ex eodem ſubiecto.

Eorum, quæ non ſunt contraria ſe totis, non poteſt alterum totum alterum è ſubiecto vllo expellere, quia ipſa ſubiectū includunt, nec in ſubiecto ſunt.

Contraria ſunt vel Inſita vel Extranea.

Axioma.

Vbi vnum Contrariorum eſſe poteſt, ibi etiam alterum. Reſtringendum hoc ad *ἐπίκτητα* ſeu extranea; non intelligendum etiam de *συμφύτοις*.

CONVERSIO,

μεταβολή.

Doctrina Conuerſionum latiſſime patet, hoc eſt, diffuſa eſt pene per omnes diſciplinas. Itaq; diſtinctiones cum definitionibus ac deſcriptionibus, vbi illæ haberi non poſſunt, ſtudioſe ſunt conſiderandæ.

1. Conuerſio eſt Actiua vel Paſſiua: illa ab agente eſt, hæc in patiente.
2. Vtraque *vel Naturalis eſt*, quæ habet cauſas naturales, ſiue ſit *κατὰ φύσιν*, ſiue *παρὰ φύσιν*, *vel non naturalis*, nempe Tranſnaturalis ſeu miraculoſa, ſeu *ὑπὲρ φύσιν*, vel ſpiritualis.
3. Conuerſio Paſſiua eſt vnius in aliud tranſitio, *μετάστασις*. creatæ naturæ *πάθος*.
4. Partes eius Formales ſunt Deſitio vnius & ſucceſſio alterius.

5. Suc-

Digitized by Google

5. Succedere eſt ad deſitionem alicuius vel eſſe incipere, vel in eſſe ſuo conſeruari.

6. Conuerſio igitur eſt deſitio alicuius entitatis poſitiuæ mutabilis, quam inſequitur inceptio vel conſeruatio alicuius rei alias non producendæ aut conſeruandæ,

7. Itaque 1. Conuerti hoc in illud, non ex hoc fieri illud: conuerſa aqua in vinum, a qua non fit vinum, ſed aqua eſſe deſinit, & vinum ſuccedit. Aqua hic tantum eſſe deſinit actu, non etiam potentia. Reduci enim ad eſſentiam priorem ſub priſtina forma poteſt vi diuina. Ita τὸ εἶναι non interit, ſed οὐσία ſeu natura vertitur in aliam.

8. 2. Simpliciter neceſſarium, vt DEVS conuerti nequit.

9. 3. Conuerti non eſt annihilari, ſeu in nihilum recidere, ſeu omni modo deſtrui, quia hic nulla eſt ſucceſſio, neque ſubſtantiæ, neque accidentis. Diſceptator ſit ſyllogiſmus: Annihilatio eſt omnimoda ſeu puta pura rei ſeu eſſentiæ deſtructio. Conuerſio neque naturalis, neque miraculoſa eſt omnimoda rei deſtructio, ex vno enim poſitiuo fit aliud. Ergo nulla conuerſio eſt annihilatio. Argumentum declaro: Cum formæ mutantur ſuperſtite materia, nō fit omnimoda eſſentię deſtructio. vt cum aqua ſimplex miraculoſa conuerſione abit in compoſitum perfectum eadē quantitate & menſura, id eſt, cum aqua motu ſubito vel momentaneo tranſit in vinum vel ſanguinem, vel fit vel fieri poteſt ſaltem (ſicut ſanguis redibit ad priorem formam aquarum, nimirum Ægyptiacarum) potentia diuina reditus vtriuſque & vini & ſanguinis ad priorem formam, & ita aquis adempta forma, diuinitus reſtituta eſt, quod argumento eſt, quod etſi mutatur vnum in alterum, & alterum actu interit, non redigatur tamen in nihilum, ſed in altero ſemper maneat potentia diuinæ poteſtatis [illegible] reſpectu, etſi non ſemper de potentia in actum priorem reducatur, & ita potentia ſit tantum Obedientialis.

10. Conuerſio eſt vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, fit ſecundum totum, vel ſecundum partem.

Conuerſio, vt denominatur à termino ad quem, eſt ſubſtantialis, vel Accidentalis.

11. Subſtantialis eſt cum terminus ad quem eſt ſubſtantia, id eſt, cum ad [illegible], vel incipit eſſe ſubſtantia, quæ prius non fuit, vel priſtina conſeruatur.

12. Conuerſio Subſtantialis propriè μεταβολὴ, quæ fit ſecundum partes eius quod conuertitur, & eius in quod conuertitur, fit in generatione ſubſtātiali ſeu contingit in iis, quæ habent communem materiam. Cum generatur ignis ex aere, aer conuertitur in ignem non ſecundum ſe totum. Aer enim non deſinit ſecundum materiā, hæc eadem numero manet in aere & igni, conuerſio tantum fit ſecundum formas.

13. Conuerſio Subſtantialis, quæ fit ſecundum totum eſt, cum id quod conuertitur ſecundum ſe, & quodlibet ſui eſſe deſinit, & terminus ad quem ſecundum, & quodlibet ſui recipit eſſe nouum, vel conſeruatur in eſſe ante ante habito, vt cum conuertitur panis in Corpus Chriſti, quod aliena ſpecie occultatū ſumitur, & ita inuiſibiliter, ex ſententia Gab. Bielis, & aliorum D. Scholaſticorum. Hic enim panis ſecundum ſe totum deſinit, nihil panis manet, nec materia, nec forma, ſed tantum accidentia. Hæc μεταβολὴ ſeu tranſmutatio dicitur tranſſubſtantiatio, μετουσίωσις, (quam deſcribit

Petr. de Aliaco, immediata ſucceſſione ſubſtantiæ ad aliquid poſitiuum deſinens eſſe ſecundum ſe & quodlibet ſui ſub iiſdem accidentibus, vel loco eius quod deſinit eſſe.) Hæc non eſt annihilatio: quia annihilatio eſt deſitio rei ſecundum ſe totam, cui nihil poſitiuũ ſuccedit. At in tranſſubſtantiatione ſuccedit corpus Chriſti. Si tamen Annihilatio dicatur deſitio rei ſecundum ſe totam, ita vt nihil quod fuit de eius eſſentia maneat, ita panis in hac conuerſione annihilabitur. Ac ſi etiam forma ſubſtantialis corrupta annihilatur, ſed non compoſitum, quia in corruptione compoſiti manet aliquid vt dixi, nempe ſymbolum, ſic loquitur Scaliger, materiæ communis corrupto & generato. Gabr. Biel. l. 4. diſt. 11. q. 1. Huc refert Bodinus Nebucadnezaris conuerſionem in beſtiam, & Nerorum in lupos.

14. Accidentalis, cum terminus ad quem mutationis eſt accidens, id eſt, cum ad deſitionem alicuius incipit, aut conſeruatur aliquod accidens: In calefactione aquæ ad deſitionem frigiditatis aquæ incipit eſſe calor in aqua, & ita conuertitur frigiditas in calorem. Similiter frigida in aquam calidã conuertitur. Sed frigiditas conuertitur ſimpliciter in calorem, quia ſimpliciter frigiditas deſinit, & ſuccedit calor. Sed frigidum conuertitur in calidũ ſecundum quid, quia frigidum non deſinit ſimpliciter, id eſt, res quæ eſt frigida (aqua) non deſinit ſimpliciter, nec aqua calida hic incipit ſimpliciter, ſed tantum ſecundum denominationem accidentalem, cum deſinat eſſe frigida, & incipiat eſſe calida. Hæc alteratio eſt, qua qualitates mutantur illæſa ſubſtantia.

Quid alteratio.

15. Huc pertinet Regeneratio Ioh. 3. (ea enim non eſt eſſentiæ, ſed accidentis mutatio) πνευματικὴ, ſeu conuerſio Hominis ad DEVM complectens terminum à quo & ad quem. Partes enim eius ſunt Mortificatio veteris hominis & Viuificatio noui. Et, ex ſententia Theodoreti mutatio Panis μυστικὴ, id eſt, Sacramentalis in corpus Chriſti, qua manente natura ſeu eſſentia abſoluta Panis incipit nouam eſſentiam σχετικὴν ſeu reſpectiuam. Et Metamorphoſis ſeu transfiguratio Corporis Chriſti in Morte. Huc etiam refero Mutationem Nebuchadnezaris in beſtiam. Daniel. 4. Huic analoga eſt Conuerſio Affectuoſa amantis in amatum. De qua Dionyſius: Amor eſt virtus transformatiua & conuerſiua amantis in amatum: & Hugo, Amor vnum te facere vult cum amato. Dilectio ingerit ſe, vt, ſi fieri poſſit, hoc ipſum ſit, quod ipſe, quem amat, & ſit vnio quodam modo per vim amoris, vt expelli incipiat & exire à ſe, & incipiat eſſe quod amat. Metaphorica & Hyperbolica hæc eſt transformatio. Vide Scot. 4. d. 49.

Nihil moueat te, quod τὸ παρὰ φύσιν etiam attribui Naturali. Nulla re ipſa διάστασις hic eſt. Nam in coctionibus, verbi cauſa, cum calor acrior eſt vel vrgentior iuſto, alteratio naturalis etiam dici poteſt, quia habet cauſas naturales, nec eſt ὑπὲρ φύσιν, ſed eſt interim non naturalis, qua præter naturam fit.

Τὸ παρὰ φύσιν naturale eſt, qua habet cauſas Phyſicas, quæ naturam non excedunt, non ſunt ὑπὲρ φύσιν. Non eſt naturale, qua alienum eſt à natura, ei ve aduerſum, nec eſt ſecundum naturam. Vide Peucerum p. 518. Itaque Conuerſio poteſt etiam diuidi in Naturalem, & non naturalem. Non naturalis in παραφυσικὴν & ὑπερφυσικὴν, quod notetur ad ſecundam Theſin.

Conuer-

Conuerſio etiam ſumitur in Phyſica ſæpe ſpeciatim, vt opponatur Alterationi ſeu ἀλλοιώσει, vt cum dicitur: Omnis mutatio, quę accidit humoribus, eſt vel Alteratio, vel Conuerſio. Illa Speciatim mutat accidentalem, id eſt, qualitates illæſa ſubſtantia: Hæc eſſentialem, id eſt, Subſtantiam & qualitates ſimul mutat.

Conuerſionibus Phyſicis analogæ ſunt Politicæ & Medicæ: Illæ Imperiorum, Hæ morborum. Subitæ Conuerſiones morborum aut ægros oppreſſos perimunt, aut ſolutos morbos profligant. Peucer. in lib. de Diuin. de Aſtrologia.

Imperiorum mutationes ſpectantur tum in interitu, ſeu euerſione: tum in labefactatione aut eneruatione eorum. Eius mutationis exponunt cauſas erudite Peucer. lib. de Generib. Diuinat. p. 38. & Scriptores Politici. Quærunt hi etiam, an eorum ſint præſcriptæ ac definitæ periodi.

Chymicorum μεταλλαγαὶ ſeu μετουσιώσεις, ſintne Accidentales an ſubſtantiales, ἀπόρημα (ſeu quæſtio anceps) eſt, id eſt, quæritur valde ἀμφιλόγως, an poſſint beneficio artis & ignis diuerſas inter ſe ſpecies tranſmutare, ex ære aurum tranſmutatione conficere, vel perfectione, vt alii malunt loqui: eo quod putent aurum ſolum in genere metallorum perfectionē ſpeciei propriam obtinuiſſe.

Eſt & Conuerſio Rhetorica, ἐπιστροφή; Dramatica καταστροφή (id eſt, extrema pars fabulæ) Lyrica στροφή, Grammatica ἀναστροφή. Relatorum & propoſitionum στρέψις, id eſt, στροφή (fraus) Sophiſtica: ludus ingeniorum noſtratium & Gallorum μεταγραμματισμὸς ſeu ἀναγραμματισμὸς (hoc eſt litterarum inuerſio) cum aliquis tranſnominatur, vt loquitur Suetonius, hoc eſt, nomen eius inuertitur.

Quidam etiā Oratores Græci ἀντιστροφὴν vocant, cum aduerſarii Propoſitionem in noſtram partem conuertimus.

In Aſtronomica doctrina Conuerſio Solis eſt τροπική, quæ Græcis τροπή.

Conuerſionum conditiones.

Conuerſio eſt mutatio, qua aliquid in aliud conuertitur. Eſtque Naturalis vel Supernaturalis, vt Elementi in Elementum, elementorum in miſtum, miſti in aliud miſtum.

Eius ſunt 3. conditiones.

Prima, In Conuerſione Phyſica, Naturalis Subſtantiæ in Subſtantiam aliam, accidentia ſenſilia eorum, quæ conuertuntur in alia, aut ἀεί, aut ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, id eſt, aut ſemper aut prope ſemper corrumpuntur, vel ad gradus refractos reducuntur, vel omnia, vel aliqua.

Secunda, ea, quæ conuertuntur in alia, deſinunt eſſe quod erant, & contra ea, in quæ alia conuertuntur, incipiunt eſſe, quod non erant, vt cum aqua conuertitur in aerem, aqua quæ conuertitur, deſinit eſſe aqua, aer vero, in quem conuertitur, incipit eſſe aer.

Tertia, Subſtantia, quæ conuertitur in aliam, nunquam deſinit eſſe tota, & Subſtantia in quam alia conuertitur, nunquam incipit eſſe tota, ſeu ſecundum ſe totam, manet enim ſemper eadem materia, quæ eſt ἀγέννητος & ἄφθαρτος per creatam virtutem.

Supernaturalis nullam harum conditionum habet. Talem Patres Scholaſtici ſtatuunt conuerſionem in Cœna S. 1. enim manent in ea accidentia ſenſilia panis & vini. 2. quia in ea (conuerſione) corpus & ſanguis Chriſti non incipiunt eſſe quod non erant. 3. quia tota ſubſtantia panis & vini eſſe deſinit, & quoad formam & quoad materiam, totaque Subſtantia corporis & ſanguinis Chriſti ibi eſſe incipit forma & materia. Eſt itaque hæc con-

uerſio non formalis, qua diuerſæ formæ ſibi in eodem ſubiecto ſuccedunt, ſed Totalis & Subſtantialis omnino. Quare Tranſſubſtantiationem vocát, (id eſt, tranſitionem ὅλην Subſtantiæ in Subſtantiam; Caſp. Caſalius Luſit. in l. de Cœna.

Diſparatur Conuerſio ab Annihilatione & Creatione. In hac enim Subſtantia incipit eſſe tota, in illa deſinit eſſe tota.

Conuerti vnum in aliud non eſt vnum fieri aliud, ſed eſt vni ſuccedere aliud. Formale Conuerſionis eſt Deſitio vnius, & Succeſſio alterius. Itaque conuerti aerem in ignem (ſeu (a) forma aeris in formam ignis, vt quidam loquuntur) eſt nihil aliud, quam formam aeris corrumpi, & produci in eadem materia formam ignis.

a Impropriè naturaliter aliquid ex aere non fit ignis, nec forma aeris fit forma ignis.

Impropria prædicatio eſt, Conuerſio eſt ſucceſſio entitatis poſitiuæ ad entitatem poſitiuam deſinentem. Propria vero eſt, Conuerſio eſt mutatio in qua deſinenti entitati poſitiuæ ſuccedit entitas poſitiua.

Conuerſio tam actiua, quam paſſiua.

Conuerſio:
- Naturalis, quæ fit ſucceſſiue.
- Supernaturalis, quæ fit ſubito & immediate, id eſt, ſine alteratione præuia. Differt à naturali in modo, vt cum Deus mutat fœminam in ſtatuam ſalis.

Conuerſio tranſitus vnius rei in aliã:
- Subſtantialis, vt Tranſſubſtantiatio, id eſt, conuerſio ſeu tranſitus Subſtantiæ in Totius ſubſtantiam.
- Accidentalis, cum ex calido fit frigidum.

Opponitur ſimplici productioni, vt creationi; & Annihilationi, id eſt, deſitioni totius Entis ſecundum ſe (vt omnino non ſit) Totali & omnimodæ deſitioni, Tranſitui in nihilum.

Conuerſio ſubſtantialis:
- Formalis, quæ fit per ſucceſſionem diuerſarum formarum in eodem ſubiecto, id eſt, manente materia communi vtrique formæ.
- Materialis ſi ſub eadem forma vna materia alteri ſuccedit, ſi vnum compoſitum mutetur ſeu conuertatur in aliud ex parte ſubiecti ſeu materiæ manente eadem forma. Hæc proprie non eſt Tranſſubſtantiatio.

Neutra proprie eſt inter res ſimplices, ſed inter compoſita (ex ſubiecto & forma) ad quę per ſe primo terminatur actio vel corruptio.

Conuerſionis conditiones.

1. Inter duas res eſt poſitiuas, quarum altera habet rationem termini à quo, altera ad quem.
2. Vnus terminus, ex quo fit conuerſio, aliquo modo deſinit eſſe, & alter, ad quem fit conuerſio, aliquo modo fit ſeu incipit eſſe.

Conuerſio per Contrapoſitionem.

Conuerſio per Contrapoſitionem ſeu ἀντίθεσιν eſt Conſecutio à deſtructione conſequentis ad deſtructionem antece-

Digitized by Google

antecedentis. Vbi natura eſt, ibi eſt ordo: Ergo vbi non eſt ordo, ibi non eſt natura.

CONVERTENS.

Peculiare, hoc eſt, quod à Scholaſticis accipitur Conuertens per Conuerſionem recipiens, ſeu ἀντιστροφὴν patiens, ſeu Conuertendum, vt Hæc eſt Conuertens, (animo conuerſa) Nullus Philoſophus eſt eloquens: Conuerſa eſt, Nemo eloquens eſt Philoſophus.

Canon.

A conuertente ad conuerſam valet conſequentia. Sic Reſoluens pro reſoluendum vel reſolutionem patiens, nõ reſolutum: vt, Hoc non eſt cauſa, Ergo non cauſat: Valet conſequentia à reſoluente ad reſolutum: συναλήθευσις hic eſt, id eſt, veritatis Propoſitionum conſpiratio.

CONVERSOR,

σύνειμι, conuerſari, συζῆν.

Conuerſari Ciceroni eſt verſari. Conuerſatio eſt conſuetudo & vſus apud Quintil. Conuerſari cum optimis, verſari cum optimis, Lucian. ἐν ὑπερῷ σύνεστι τοῖς θεοῖς, cum Diis immortalibus conuerſatur, vt vertit Eraſmus: συζῆν quod ἐν παρόδῳ, eſt Latin. vitæ ſocietate coniungi. Lambin. 8. Ethic. Cicero, conuiuere non dicit. Apud Quintilianum ſemel me legere memini pro ſimul viuere, ſeu conuictores vel conuiuas eſſe.

COPIA.

1. In Dialectica Copia ſeu abundantia Propoſitionum εὐπορία προτάσεων eſt multitudo mediorum ad eiuſdem concluſionis illationem. De hac in Doctrina de inuentione medii. Ibi enim docetur quomodo eadem concluſio inferatur & probetur ex multis mediis, id eſt, rationibus & præmiſſis.

2. Copia in Oratoria 1. eſt facultas eiuſdem ſententiæ vel rei variandæ multipliciter, alia atque alia rationis forma, aliis atq; aliis argumentis. 2. eſt ipſa Locupletatio. Eſtque Verborum, vel Rerum. Copia Verborum eſt artificioſa facultas habitusve aliis verbis, alia atq; alia rationis forma. Verborum Locupletatio ſeu Copia fit ſine figura, vel cũ figura. Sine figura vel per Synonymiam verborum aut orationis; vel per Enallagen dictionis aut accidentis eius. Cũ figura aut cum Metaplaſmo, qui eſt Orthographię vel Proſodię, vel cum Tropo, vel cum Schemate. Copia Rerum eſt artificioſa facultas cuiuslibet naturæ, argumenti vel rei explicandæ, & augendæ variandæque.

Vicina eſt huic Copiæ Propoſitionum multiplicatio ſeu Denſitas, quæ eſt digeſtio & diductio ſtatus & cauſæ in ſua capita & membra, id eſt, in ſuas principales & minus principales propoſitiones & harum probationes certas aut credibiles. Digeſtione intellige ordinem iuſtum, ne fiat propoſitionum confuſio, & vere ſit propoſitionum Turba. Hæc Eraſmo l. 2. de Rerum copia eſt decima ratio dilatandi. Et fere eadem eſt cum Logica εὐπορίᾳ προτάσεων, teſte Velcurione. Eraſmo, inquit Velcurio, propoſitionum, multiplicatio eſt copioſa & expedita inuentio atque bene digeſta diſpoſitaq; denſitas præmiſſarum Cõcluſionum, antecedentium & conſequentium in forma Enthymematis, exempli, inductionis: quamuis interdum etiam propoſitio iuſta ſine formis argumentorum explicatur. Diſpoſitionem hanc præſcribit vel natura cauſæ, vel prudentia Scriptoris, vel ratio artis.

CORNV.

Cornu in Doctrina Phyſica (ſicut & Cor-

Cornutum [illegible] dicitur vel propriè, vel per Translationem. Id cum ex aliis, tum [illegible] colligitur de [illegible] Cornuta [illegible] quadrupeda [illegible] per translationem [illegible] lib. Magn. Cornuta, quæ tenera cornua ſunt, datum à natura animalibus in arma. Sunt [illegible] quam, ac data [illegible] animalibus [illegible] [illegible] arma, [illegible] [illegible] ſe naturæ purgamenta, quam arma, [illegible].

Cornua propriè dicta [illegible] ſuperfluitate alimenti terreſtris, & habent nonnunquam [illegible] [illegible] habuerit 22. annos.

Impropriè dicta cornua ſunt [illegible] [illegible] Ita [illegible] cornuta dicitur, ſerpens ordinis primi ſatis longus, in cuius capite duæ eminentiæ, tanquam duo cornua.

In Geographia cornua fluminum ſunt flexus & brachia quaſi.

In Polemica cornua exercitus ſunt duo, dextrum & ſiniſtrum.

In Logica Diſputationis [illegible] inſignitur nomine cornuum, vt hæc diſputationis noſtræ cornua, hoc eſt, argumenta ſtabiliſſima. Sic dicimus: Sed nunc mihi [illegible] ſunt Diſputationis cornua.

In Aſtrologia nobilitata ſunt Cornua Lunæ. Et quidam [illegible] dixit. *Hoc conſtat, conſtat nihil* [illegible] *cornua Lunæ.* Sic Aſtronomi: Luna à coniunctione creſcens [illegible] poſt occaſum Solis lucet, & vertit cornua verſus ortum à Sole, ac videtur veſperi, ſequiturque Solem. Luna poſt Oppoſitionem decreſcens continue lucet vſque ad exortum Solis computatis partibus ab ortu [illegible] lius, ac vertit cornua à Sole occaſum verſus, videturque mane, ac antecedit Solem. Hæc axiomata ſunt perpetuo vera.

Quid autem ſunt Cornua Lunæ? Reſp. Sunt partes corporis Lunaris, quæ illuminatæ à Sole, videntur. Hinc Luna dicitur Corniculata, cum tenuiſſimum eius lumen in cornua quaſi curuatum apparet inſtar falcis (vnde & falcata dicitur, id quod ſingulis menſibus accidit, primum naſcenti ☽, die ſecundo, tertio, quartove, poſt ☌. Rurſus vero ſeneſcenti, paulo ante nouilunium, cum ſubitura Solis radios ſe ex noſtro aſpectu iterum ſubducit.

Cornua matricis dicuntur [illegible] id eſt, quod ſurſum [illegible] litera vterus ad matricem ex[illegible] membranæ viſcerum ligamenta, ex quibus muſculi deducuntur, quibus vterus ſurſum mouetur, quæ eſt cauſa ſuffocationis matricis, quæ fiunt [illegible]: Ita cornua ſunt extra vterum, non pars huius. 2. Sed Veſalius etſi fatetur ſe hæc aliquando pro cornibus habuiſſe, tamen docet idem vera eſſe cornua vteri in ſupremo vtero ad dextrum & ſiniſtrum latus extuberantias extremas, quæ obtuſi anguli flexum referant: & hæc etiam Lunæ cornibus non incommodiſſime aſſimilari poſſunt. Hæc ſunt nimirum non extra vterum, ſed dextra & ſiniſtra pars ſeu angulus fundi huius.

COROLLARIVM,

Poriſma.

Corollarium generaliter acceptum idem eſt quod [illegible], Zugabe. Specialiter acceptum dupliciter. 1. Eſt omne [illegible] quod ex propoſitione aliqua (vt conclusione) conſequitur. 2. Dicitur [illegible], quæ demonſtrata ſunt, aliud quoddam pronuntiatum, ſiue theorema ſit, ſiue problema, ſimul apparet

apparet quod propoſitum non erat, tanquam lucrum quoddam accedens demonſtrationi ſecundum Scientiam factæ. Breuiter, quod protinus è facta demonſtratione tanquam lucrum aliquod accipitur. Itaque Græcis eſt πόρισμα, Barbaris & Græcæ linguę indoctis Corellarium & Correlarium, cum ſit à Corolla. Eiuſmodi ſunt ad 4. propoſ. 2. & 1. p. 3. Euclid.

CORPVS.

Corpus accipitur dupliciter; Vno modo vt eſt in Categoria Subſtantiæ; Altero, vt eſt ex genere quantitatum. Corpus, quod eſt Subſtantia, eſt Subiectum triplicis dimenſionis, longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Eſtq; nihil aliud, quam vel Subſtantia corporea, ac tunc Genus eſt: vel Materialis pars ſubſtantiæ corporatæ, vt cum opponitur animæ, vel ſignificat carnem oppoſitam ſanguini.

Corpus, quod eſt quantitas, eſt tres dimenſiones. Itaq; non poteſt intelligi & definiri ſine his. Sed Subſtantia corporea poteſt intelligi ſimplici apprehenſione abſq; tribus dimenſionibus.

Atque hęc corporis ęquiuocatio eſt ſumpta è diſputationibus Peripateticorũ.

Nunc progredimur ad rationem loquendi Platonicorum.

Et noſtri, & alii, inquit Michael Pſell. de Dæmonibus, ſolent corpora quidem craſſiora corporea nominare; Corpora vero tenuiora, & quæ aſpectum tactumque effugiunt incorporea frequenter cognominare. Et hoc ſenſu dæmones ſunt incorporei. Hactenus Pſellus: Cui dæmonum corpora ſunt ſimplicia, ductu flexuque facilia & ad omnẽ figuram naturaliter ſeu ſuapte natura apta, modo in breuiorem molem contracta, modo rurſus in longiora extenſa.

In Politicis Corpus interdum pro perſona accipitur: vt, Error in corpore eſt, ſi fundus alius pro alio, ſi hæres alius pro alio ſcribatur, qui error perſonæ eſt.

Pomponius in ff. de vſuc. l. rerum mixtura, tria corpora fecit. 1. Quod vno ſpiritu continetur, vt homo, lapis, lignum, vnum per ſe. 2. Quod nexu quodam conſtat, quo partes mutuo ſe tangũt, vt domus, nauis, armarium. 3. Quod habet partes diſtantes, quæ tamen vno vocabulo & communione ordinis iunguntur, vt populus, grex, legio. Hoc tertio genere comprehenditur Eccleſia, quę Societas eorum eſt, qui loco inter ſeſe diſtant.

Corpus
- Senſibile
  - Phyſicum.
  - Artificioſum.
- Intelligibile, Mathematicum, quod quidam dicunt corporeitatem. Cui quidam addunt Metaphyſicum.

Vid. Peret. l. 2. de Phil. Natur. c. 3. p. 71.

De corpore noſtro *Animali* & *Spirituali*, vt & de *Myſtico corpore*, quod eſt *Eccleſia*, agit Theologia Chriſtiana.

Senſibile.] De hoc intelligatur Definitio hæc: Eſſentia tribus dimenſionibus, longitudine nimirum, latitudine & profunditate comprehenſa. Itaque Finita.

Corpus & eſt Subſtãtia & Accidens, non quidem κατὰ τὸ πρᾶγμα, ſed κατὰ τὸ ὄνομα, ſeu, pro vario ſignificatu. Eatenus igitur corpus dici poteſt eſſe Ens trium dimenſionum. Ἀντίφρα. σκ.

Vſus explicationis ſignificatorum Corporum.

1. Quæritur cum dicitur: Hoc eſt corpus meum, intelligaturne de corpore quod Genus eſt, an de Corpore quod pars eſt?

Reſpondetur ex Pico in Apologia. Genus non prædicatur poſſeſſiue de ſuo inferiori ſicut pars de toto: cum enim dicam, Humanitas mea, & manus mea; non tamen dico, Homo meus, de me ipſo. Intelligitur igitur in Verbis Cœnæ, Corpus Chriſti, quod eſt pars, hoc eſt, Caro Chriſti, cui opponitur ſanguis, non quod eſt Genus.

Pic. in apol. corpus compoſitũ quid ex materia & forma, vt per animam homo, non ſolum eſſe corporeum, ſed ſenſum & rationem, ſumitur vt totum.

2. Quæritur, An ſint eadem corpora Sanctorum, viua & mortua?

Reſp. Thom. Bricot. in expl. 1. l. de generat. & corrupt. Si accipiatur corpus pro altera parte, nempe pro materia organis prædita: vel etiam pro Quantitate corporatę Subſtantię, eadem ſunt corpora Sanctorum prius viua, & poſtea mortua, licet mortua habeant aliam formam, ſubſtantialem, quã viua, h. e. habeant formã, quæ dicitur vita. Sed ſi corpus accipiatur pro ſpecie Subſtãtiæ perfectæ ex duabus partibus ſeu principiis eſſentialibus, quorum vna materia, altera forma, tunc non ſunt eadem corpora.

3. Cur materia eorum, quæ non ſunt animalia, non dicatur corpus, vt materia animalium?

Reſp. Thom. Bricot. in expl. l. 1. de Generat. & corrupt. Ex eo dicuntur animalia componi ex corpore, non alię Subſtantiæ, quia animalia habent materiam organis inſtructam, & diuerſimode figuratam in diuerſis partibus, cum forma animalis animæ diuerſis organis ad exercitium diuerſarum actionum indigeat. Formæ autem aliarum Subſtantiarum non requirunt eiuſmodi materiam, ideo earum materia non dicitur corpus.

Corpus interdum accipitur impropriè & quidem analogice pro eo, quod eſt quaſi corpus, vel quaſi res per ſe ſubſiſtens. Sic quidam exponunt illud Pauli ad Rom. 7. Quis me eripiet ex iſto corpore mortis, id eſt, ex hac morte, quæ velut corpus quoddam ſeu res per ſe ſubſiſtens in me ſuas vires exſerit, meque miſere diuexat. Ioh. Piſc. Sic & corporari.

Corpus { Homogeneum eiuſdem rationis. / Heterogeneum.

Huius diſtinctionis magna eſt vtilitas in Phyſicis & Anatomicis inprimis, imo & in Theologia. Corpora noſtra ſunt heterogenea & talia manebunt etiam in altera vita: (ſicut in Chriſti transfiguratione manſit eius facies diſtincta à pedibus & cæteris membris.) Etſi nõ defuerint, qui cenſuerunt ea fore homogenea ita vt totum tuum & meum corpus ſit viſurum, totum auditurum, totum ingreſſurum. Tribuitur hic error Adamant. Origeni. Veritas eſt, Habiturum eſſe corpus glorioſum, oculos, aures, pedes, à ſe inuicem diſtinctos, itaque oculis viſurum, auribus auditurum, pedibus ingreſſurum. Falſum itaque eſt, quod quidam ſcripſit è recẽtioribus Theologis, corpus glorioſum totum videt, totum audit, totum ambulat, totum agit. *B.R. p.*

CORPOREITAS.

Corporeitas ſignificat vel ſolam quantitatem ſeu magnitudinem, qua corpus ſignificat Subſtantiam quantitate prędítam vel quidditatem ſeu Eſſentiam corporis. Zabar. c. 20. de Natur. l.

Idem quod Soliditas. Alhaz. l. 2. Opt. p. 46. hoc eſt Extenſio ſecundum trinam dimen-

dimenſionē. Hæc in quibuſdam corporibus comprehenditur à viſu per ſe, in quibuſdam auxilio virtutis iudicatiuæ. Alhart. 31. in 2. & Vitell. l. 4. p. 63. Dicitur & corpulentia.

CORPORATVRA.

Pro Corporea, hoc eſt, trium dimenſionum figura. Scal. 2. l. de plant. Sane triquetra corporatura æquilatera eſt omnium firmiſſima. Nam pondus ad perpendiculum, à cuius cuſpide introrſum ad baſin ducta pendens linea rectum efficit angulum vtrumque, id quod cum pyramide habet cōmune.

CORPORALE.

Corporale nonnunquam dicitur, quod percipi ſine corpore nequit, quod in corpore ſentitur. Ita odor & ſimiles Qualitates dicuntur corporales. Sic accipere ſe ait Auguſt. lib. vno de Magiſtro. Et eod. lib. Fateor ſonum, odorem, ſaporem, grauitatem, colorem & alia, quæ ad cæteros ſenſus pertinent, quanquam ſentiri ſine corporibus nequeant, & propterea ſint corporalia, non tamen digito poſſe monſtrari.

CORPVLENTVM.

Tenui Subſtantiæ opponitur interdum corpulenta. Odor cum qualitas ſit, corpulentus eſſe nequit. Subiectum autem odoris eſt quædam exhalatio, quæ Subſtantia tenuiſſima eſt. Itaque odor non poteſt dici corpulentus ratione ſubiecti. Lud. Septal. in comm. in Problem. Ariſt.

Græci dicunt σωματώδης, σωματοδέστερος, vt Melancholicus humor eſt Chymus σωματοδέστερος, quam reliqui frigidior & ſiccior. Itaque calorem conceptum diutiſſime retinet.

CORPORARI.

Apud Opticos & Pictores Metaphoricam etiam habet ſignificationem, vt dicitur homo Monogrammus à ſimilitudine, pictura nimirum, quæ priuſquam coloribus corporetur, fingitur lineis. Opponitur igitur ei, quod eſt tantum delineari.

CORRELATIVVM.

Vſus eius eſt Proprius & Improprius.

Proprius, cum ſignificat id, quod eſt reſpondens (ex altera parte) relatiuo, ſiue ſit tale ἁπλῶς, ſiue κατά τι (quodammodo.)

Improprius vſus eſt, cum tribuitur antithetis, vt cum quidam vertius Correlatiuos vocant etiam, vbi antitheſeωs extrema opponuntur extremis theſeωs.

Henric. Bebelius Poeta Laureat. Tub. Acad. olim profeſſ.

Correlatiuum habet correlationes vel ex repugnantiis, vt:

Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur. vel ex conuenientiis; vt

Anguis, aper, iuuenis, pereunt vi, vulnere, morſu,
Hic fremit, ille gemit, ſibilat hic moriens.

CORRVPTIO, GENERATIO, CONVERSIO, TRANSMVTATIO.

Multiplicem hæc nomina habent poteſtatem.

Primum Corruptio vel Generatio eſt vel ſecundum Totum, vel ſecundum partem, hoc ſenſu. vt illa ſit Totalis (totius Subſtantię) hęc vero Partialis. (partis Subſtantiæ.)

Deinde eſt vel ſimpliciter, vel ſecundum partē, hoc ſenſu, vt illa ſit ſecundum Subſtantiam, hæc vero ſecundum Accidentia, (hæc enim ſunt veluti aliqua pars totius) qualis eſt Alteratio ſeu Variatio, vt Barbarorum Deterioratio & Melioratio. Vtrum[illegible] Diſput. Zab[illegible]

Ad priorem ſenſum congruit M. Flaccii Illyrici diſtinctio, qua vtitur aduerſus Victorinum Strigelium in Diſput. Vinarienſi de peccato originis & Libero Arbitrio. *Duplex eſt corruptio Eſſentiæ:* *Conſentit Zab.* *Alia quidem, quæ eſt totalis* ſeu vltimus interitus indiuidui alicuius, vt cum animal aut aliud corpus Phyſicum prorſus in Elementa reſolutum eſt, deleta penitus priori forma. *Totalis corr.* *Alia vero corruptio eſt*, cum optima tantum Subſtantia, quæ plerunque valde ſolet eſſe ignea aut aeria, euanuit aut interiit. Vt in vino bono videmus alias totalé illam corruptionem, cum vel prorſus exſiccatum eſt, vel prorſus computruit, vt nihil ſit niſi lutulentus & ſordidus quidam liquor vix vllum vini veſtigium retinens; Alias cum aceſcit, aut nimis vetus eſt, tantum optima illa Subſtantia exhalauit & interiit. *Partial. corr.* Idem in omnibus rebus ad interitum tendentibus eſt cernere. Alia enim eſt corruptio corporis humani, cum prorſus computruit, aut à vermibus conſumptum eſt, vel mutatum in aquam terramque: Alia, quam omnibus horis fere experimur, deperitio ſeu conſumptio partis Subſtantiæ ſeu materiæ corporis noſtri humidi nimirum fluentis, quæ cibo denuo inſtauranda ac reſtituēda eſt, tametſi deterior ſemper reponatur: Vnde tandem morbos & mortem conſequi neceſſe eſt. In hac igitur poſteriore non plane abolitum eſt Subiectum, ſed adhuc ſuperſtes eſt. Ad hanc refert hanc, cum ex vero flore ac vigore iuuentutis factus homo eſt decrepitus capularis ſenex, *Senectus ὁδὸς ad totalem corruptionem.* cum emortuum eſt corpus adhuc viuentis Saræ: cum temperamentum phlegmaticum tranſmutatum eſt in melancholicum.

Hanc tribuit, ſed falſo, Homini lapſo. Vult enim hominem poſt lapſum non manſiſſe integrum quoad eſſentiam, qualis prius fuit, ipſum corpus & corporales ignobiliores potentias eſſe eſſentialiter corruptas, manere quidem aliquid de anima, ſed pretioſiſſimam & optimam eius eſſentiam in parte rationali eſſe amiſſam, ſeu in peſſimam eſſe mutatam, ſed non plane abolitum eſſe ſubiectum hominis; manere tantum quaſi ſemicadauer miſerum, & vmbram hominis in ignobilioribus ſuis potentiis.

Ad poſteriorem ſenſum congruit hæc Ariſtotelicorum, vt P. Georgii Reiſch.

Duplex eſt Generatio, Alia ſimpliciter, (ἁπλῶς) Alia ſecundum quid (κατά τι.)

Generatio ſimpliciter eſt Generatio Subſtantiæ.

Per hanc nimirum vel ſimpliciter eſſe aliquid incipit, vel Forma Subſtantialis acquiritur, à qua res ſimpliciter & ſine aliquo addito denominatur.

Simpliciter enim dicitur, quod ſine addito aliquo dicitur, vt cum ex aere generatur ignis. Corruptio autem Simpliciter eſt mutatio, per quam eiuſmodi eſſe ſeu forma Subſtantialis deperditur, vt cum ignis in aerem mutatur ſeu tranſit.

Generatio ſecundum quid eſt generatio accidentis; quod ſubiecto quod generatur dat eſſe, non quidem ſimpliciter, ſed tale, & ipſum cum addito denominat, vt calor via Alterationis introductus in aquam dat aquæ non eſſe aqueum, ſed calidum; nec dicitur aqua generata ſimpliciter, ſed calefacta. Accidens *Diſtinq. inter ſubiect. & accid.* autem, quod hac Generatione producitur, Eſſe ſimpliciter accipit, quia quod non erat, generatur: Habet enim eſſe diſtinctum ab eſſe ſubiecti ſui. Sed via naturæ extra ipſum nec generatur, nec conſiſtit: ideo non Eſſe, ſed ineſſe dicitur.

Generatio ſimpliciter dicta rurſum duplex eſt.

Quædam enim eſt, per quam in materiam primam forma Subſtantialis ſtatum

ſtatim introducitur. Corruptio ſimpliciter contra. Illam Ariſtoteles definit mutationem huius totius in hoc totú, nullo ſenſibili manéte eodem, vt ſubiecto: vt cum ex aere fit ignis, totus aer in totum ignem tranſmutatur. Manet equidem eadem materia prima; quæ prius erat ſub forma aeris, nunc eſt ſub forma ignis. Sed hæc (materia) non eſt ſenſibilis. Quædam vero Generatio ſimpliciter eſt, qua forma ſubſtantialis nō ſtatim in materiam primam inducitur, ſed in compoſitum Subſtantiale ex materia prima & forma, Subſtantiali communione, id eſt, Vnione ſeu nexu, vt cum anima corpori Phyſico & organico vnitur. Similiter corruptio huius non ſtatim ad materiam primam vſq; protenditur. Diſcipulus hic obiicit: Si per Generationem non ſtatim forma ſubſtantialis in compoſitum inducitur, eadem res duo eſſe Subſtantialia & duas formas habebit. Ad hanc obiectionem reſpondet Magiſter diſtinctione formarum Subſtantialium, quarum alia generica, alia ſpecifica: quam vide in Litt. F, vbi de FORMIS Subſtantial.

Communitas miſta pro unione.

Vſus.

Cum corpus ſanum mutatur in ægrotum inprimiſque leproſum, quæritur an ſit quædam Generatio? Reſp. Eſt. Sed eſtne Generatio ſimpliciter abſoluteq; dicta? An κατά τι, id eſt, Alteratio? Prius contendit Fl. Illyricus in diſput. de peccato orig. poſterius defendit Victorinus Strigelius, ſtatuens eſſe Generationem partialem, cui Phyſici aſſentiuntur, & multi Theologi Phyſiologiæ doctiores.

CORRVPTIO,

Interitus, φθορά.

1. Corruptio in Genere eſt Eſſentiæ (ſiue eſſentia Subſtantiæ ſit, ſiue accidentis) interitus.

2. Corruptio Phyſicis eſt deſtructio ſubſtantiæ virtute ſecundæ cauſæ facta. Itaq; eſt Phyſica, & opponitur Annihilationi, quæ eſt deſtructio Hyperphyſica, quia fit virtute Dei. Fit autem corruptio per deſitionem vnionis ſeu coniunctionis cum materia, vel ſeparationem formæ à materia.

3. Corruptio accipitur impropriè pro mutatione accidentis alicuius, & vocatur κατά τι corruptio. Sic & Philoſophi & Theologi ſæpe accipiunt pro Deprauatione, vitiatione, quæ alteratio eſt. Vitus Amerbach. l. 2. Phyſ. pag. 142. liberum arbitrium in Homine originali peccato corruptum, hoc eſt, deprauatum eſt, non extinctum etiam, quod ad fidei negotium attinet. Suaretz duplicem rei deſitionem ſeu corruptionem facit ſic. Primo poteſt res aliqua corrumpi ſeu deſinere eſſe, quia non eſſe vnius rei conſequitur ἐκ τοῦ εἶναι alterius. Secundo, quia res abſolute priuatur ſuo eſſe quaſi immediate & abſq; conſecutione ex alio Eſſe. Priori modo corrumpitur lignum, cum ex eo generatur ignis, quia eſſe ligni non poteſt ſimul eſſe in eodem cum eſſe ignis. Poſteriori modo corrumpitur lumen in aere per abſentiam Solis. Nullum enim eſſe introducitur in aere repugnans cum eſſe lucidi, ſed ſimpliciter perit illa forma, recedente cauſa conſeruante, nimirum Sole.

Corrumpitur ſeu deſtruitur aliquid
- Immediate, id eſt, abſque alterius termini ſeu rei productione.
- Conſequenter, tantum ad aliud Eſſe.

Corruptio
- ἁπλῶς, ſubſtātialis, 1. quę fit ſubſtantialiter
  - Totalis (Toti⁹.)
  - Partialis (partis.)
  - 2. Naturalis / Artificialis — qua corpus — Naturale / Artificiale — corrumpitur.
- κατά τι, Accidentalis, quæ fit accidentaliter, & in accidentibus.

Explicatio.

Naturalis & Artificialis.] A ſubiecto. Nam ſi ſpectetur cauſa, corruptio eſt Naturalis vel Violenta: & huic Artificialis ſubiici poteſt.

Corruptio Naturalis eſt, quæ fit ſecundū leges ſeu decreta naturæ Vniuerſalis, quæ ſtatuit Omne genitum eſſe aliquando interiturum: Hæc alias dicitur FATALIS, id eſt, fato definita, eodem ſenſu. Nam Fatum Ariſtoteli nihil aliud eſt, quam Lex à Natura Vniuerſali conſtituta de modo, quo quælibet res generetur & intereat, Zab l. 2. de miſti generat. & inter. c. 4. (Vniuerſalis Natura ἀντιδιαιρεῖται particulari ſeu propriæ.) Tres autem ſunt modi vniuerſales, quibus natura ſtatuit res interire ac corrumpi. Primus eſt ſimplicium corporum, Secundus miſtorum inanimatorum: Tertius miſtorum animatorum.

Fatalis corruptio
- Simplicium.
- Miſtorum
  - Inanimorum, Putrefactio.
  - Animatorum, Mors Naturalis.

Simplicium Corruptio fit tum per mutuam actionem & paſſionem inter ſe formalem: tum per actionem corporum cœleſtium virtualem.

Inanimata miſta intereunt per putredinem, Id eſt, diſſolutionem in Elementa.

Animatorum interitus fatalis fit per humidi naturalis reſolutionem ac conſumptionem factam à proprio naturali calore, qui ſcilicet abſumpto à ſe humido tandem extinguitur.

Violenta eſt, quæ fit præter Naturæ Vniuerſalis Legem, vt combuſtio & Mors, quæ infertur vi ſeu neceſſitate coactionis.

Combuſtio, cum ex ignis actione violenta elementa vertuntur in ignem.

Combuſtio interim ea ratione Naturalis dicitur, qua eſt rei corruptibilis, ac fit à cauſa Phyſice agente.

Mors violenta eſt, quæ fit ante ſtatutum naturæ tempus, præter naturam, externa nimirum vi, vt morbis, gladio, combuſtione, ſubmerſione,

Hæc

Hæc vis ſæpe *Præoccupat*, vt loquitur Zab. id eſt, anteuertit miſti interitum naturalem: id eſt, ea, quæ non attingunt ad naturalem ſuæ Durationis terminum (qui eis eſt à natura vniuerſali conſtitutus) non corrumpuntur putredine.

Vid. Ariſtot. lib. 1. de ortu & interitu.

Non igitur omnia miſta intereunt (actu) per putredinem: ſed omnia poſſunt putreſcere, ſunt putreſcibilia, ait Zabar.

Inter Corruptum Eſſentialiter & corruptum Accidentaliter diſtinctio valde neceſſaria eſt, quæ non obſeruata parit magnos & pudendos errores non ſolum in Philoſophia, ſed etiã in Theologia, quod docuerunt certamina ſuperioris ſeculi. Illyricus contra Tapper. Louanienſem diſputat, Hominem Lepra eſſe Eſſentialiter corruptum ſeu Lepram hominis temperamentum & eſſentiam omnino corrumpere & immutare, ita vt licet idem homo ſupereſſe videatur, non tamen eadem ſit ſubſtantia, ſed plane diuerſa. Craſſiſſimus hic error eſt. Nam idem numero & οὐσία eſt Titus iam non leproſus, & poſt annum leproſus, licet non ſit idẽ accidente.

Diſputat contra eundem, & Strigelium, Angelos eſſe corruptos eſſentialiter, & Angelos malos eſſe tranſmutatos ſeu mutatos plane in aliam ſpeciem à Bonis, ita vt iam Bonus & Malus ipſa ſpecie differant. Mutationem corporis huius terreni ac animalis in Reſurrectione in Spirituale & Cœleſte fore Eſſentialem: poſt lapſum non plane manere hominem, vt fuit, etiam ſecundum eſſentiam ipſum etiam corpus & organicas potentias eſſentialiter eſſe corruptas & perditas: Tranſmutationem hominis per peccatum originis ſecundum optimam & primariam eius eſſentiam, non tantum ſecundum accidentia factam eſſe: præſtantiſſimam animæ aut hominis partem peccato amiſſam ſublatamq; denuo condi.

Corrumpere.

Corrumpere interdum eſt ſubſtantiam *deſtruere*, vt cum Zanchius dicit: Corruptio omnis fit per ſeparationem formę à materia (vbi ſeparatio laxe & ex parte improprie accipitur) de Operib. Dei. l. 2. c. 8.

Interdum eſt *Deprauare* & opponitur Eſſentiæ perẽptioni, vt cum Iac. Schegk. in Comm. doctiſſ. Peri Hermen. Ariſt. ait: Peccatum originis corrupit voluntatem noſtram, non eſſentiam eius peremit. Serua quidem eſt Voluntas noſtra, ſed per accidens, quia accidens οὐσίαν potentiæ non perimit, vt quibuſdam inepte videtur; non igitur etiam tollit ἐνέργειαν ſeu actum, id eſt, propriam voluntatis actionem, Ipſum *Generaliter Velle*, & ipſum *Nolle*; quod cum conuertimur ad Deum, modificatur. *In Conuerſione Voluntas noſtra non eſt otioſa.*

Corrumpi.

Corrumpitur aliquid *vel Interitu Subiecti*, vt corrupto igni corrumpitur calor; *vel conflictu contrarii*, vt Lucente Sole fugantur tenebræ: *vel principatu*, Sic maior flamma minorem, ſic intenſior voluptas remiſſiorem extinguit. Ioh. Caſ. in Sp. Mor. q. q. c. 5.

CRASIS.

CRAMA.

Craſis mixtura eſt, eaque vel Artificioſa, qualis frequentatur in officinis pharmacopœorum; vel Naturalis, quæ ad Phyſicam Scientiam pertinet. Ea ſcilicet docet omnes res mixtas ex quatuor Elementorum congreſſu ac compoſitione exiſtere. Atq; ex eo congreſſu, ſi debet aliquod indiuiduum conſtitui & naſci, & neceſſe eſt vt ſub-

certa proportione etiã & conuenientia Elementa, & eorum qualitates primæ inſerantur & vniantur. Eam igitur commixtionem & harmoniam, quaſi quatuor qualitatum (calidi, frigidi, humidi, ſicci) congenitam in re qualibet, Philoſophi craſin vocant ſeu Temperamentum & Temperaturam.

Ac iidem ſæpe diſtinguunt etiam *craſin in temperatam*, quam Græci vocant εὐκρασίαν, *& non temperatam*, quam vocãt δυσκρασίαν & intemperiem.

Temperata craſis dicitur, in qua contrariarum qualitatum eſt μεσότης ſeu συμμετρία, id eſt, mediocritas bona & moderata, conueniens cuiuſque animantis naturæ, ſecundum quam optime habere & commode valere poteſt: id quod intelligitur & iudicatur ex bonitate functionum. Et hæc vſitate vocatur Temperatura ad Iuſtitiam, eo quod ſeruet æqualitaté vtilem & conuenientem: qualis ſeruatur in Iuſtitia Ethica. Altera enim, quæ Temperatura ſeu æqualitas ad pondus dicitur, in qua par Elementorum ſit moles, & par omnium qualitatum gradus in ſtatu hominis poſt lapſum imaginaria eſt, credo, & nuſquam reperitur.

Contra Intemperies ſeu Diſtemperata Craſis eſt cum exceſſu aliquo. Atq; hęc habet ſpecies octo: *Quatuor ſimplices*, vbi excedit vna tantum qualitas: nempe aut calidam (vbi ſolus calor excedit) aut humidam, aut frigidam, aut ſiccam: Et quatuor compoſitas, vbi excedunt duæ qualitates ſimul, nempe aut calidam & humidam, aut calidam & ſiccam, aut frigidam & humidam, quas compoſitas craſes vſitatum nunc eſt denominare à qualitatibus ſimilibus humorum, ita vt calida & humida natura dicatur ſanguinea, propterea quod ſanguis etiam calidus & humidus eſt. Ac idem de cæteris intelligendum. In illa ſignificatione Temperamentum accipitur à Galenicis, cum dicunt, Temperamẽta, hoc eſt, variam humorum mixturam etiam varietatem efficere in inclinationibus animorum, moribus, & actionibus vitæ: quod commode intelligatur, vt de cauſa quam vocant, partiali & remota: morum enim proxima cauſa eſt aſſuefactio. Ariſtot. Ethic. 2. Adiuuans eſt inclinatio ſeu aptitudo ſeu capacitas naturalis: ad hanc poteſt non parum momenti & virium afferre humorum ac temperamentorum ratio ac diuerſitas.

Mores … *ſequi* … *peramentu* …

Syncraſis commixtio eſt, qualis eſt in vino diluto.

Craſis differt à proprie dicta generatione. 1. In hac enim corruptio locum habet: in illa non, vt Aqua, ex qua fit vinum, in vua formam amittit ſuam, & fit vinum: Hæc generatio eſt. Quæ vero vino admiſcetur aqua, eius forma non corrumpitur in ſimplici miſtione illa. Quod autem forma æquę, non autem ſola vini forma ſit in craſi, patet Chymicorũ experimento, quorum opera vinum ab aqua ſeparatur.

2. Per craſin eſt vnum aggregatione liquidorum, ſicut aceruus cumulo ſiccorum: ſed in liquidis nihil intercedit, at in ſiccis aer (intercedit) ſed per generationem eſt vnum per ſe, non per accidens.

Ita differunt Crama & Generatum.

1. Crama, vt aqua dilutum vinum eſt vnum per accidens, non eſt vnum forma, ſed continuatione ſola, cuius corporis partes tot ſunt ſimul, quot erant in ſuis totis prius quam miſcerentur, vnaquæque ſcilicet ſub priſtina forma ſua, vt aquæ pars aqua ſit, vini vinum. Crama igitur eſt tot entia, quot ſunt intus & extra partes. Seu, Crama eſt ens non vere vnum, ſed aliquo modo, per ſolam nimirum continuationem, & aliquo modo entia, quia multas cõtinet

tinet formas. Scalig. exerc. 101. ſed generatum eſt vnũ formaliter, non multa entia, & in corpore generati, vt muris, nihil eſt entis eius quod erat, præter materiam primam.

2. Crama reſolui poteſt in ſuas partes. Generatũ corpus non poteſt ſine corruptione. Sic Scalig. Muris forma vna eſt, non ex formis compoſita, neq; in formas ſolubilis. At crama habet formam è formis non corruptis compoſitam, & in eas, quæ reſolui poſſit.

Sed Crama interdum etiam accipitur per Synecdoch. pro vino diluto aqua. Hoc eſt quod Scaliger ait, Crama veteres nihil aliud, quam vinum cum aqua, peculiari voce attributa, vt è Dioſcoride, Plutarcho & aliis alibi à nobis proditum eſt. Per Synecdochen dico, quia Emplaſtrum, ἔμπλαστρον etiam hoc habet nominis quia formatum ex diuerſis rebus vnguentum.

Craſis in Grammatica dicitur, cum duæ ſyllabæ commiſcentur in vnam, vt κἀγὼ pro καὶ ἐγώ: craſis Attica eſt: τείχεος τείχους. Sed Synæreſis proprie eſt vocabulum ſeruatarum in diphthongum contractio; nullo ſublato elemento, vt τείχεϊ, contractè τείχει.

CREATIO.

Creare extra doctrinã Phyſicam eſt producere vel gignere, quod etiam dicitur procreare, vt in Logicis cauſa procreans. Et in Ethicis actiones dicuntur creare habitum. Et Poeta: Fortes, inquit, creantur fortibus. Sic & Græci verbum κτίζω pro fabrico vel inſtituo vſurpant. κτίζειν τέχνην eſt in Epiſt. Phaland. quod Cicero dicit artem inſtituere.

In Politicis creare eſt ordinare, eligere, conſtituere. Dicuntur creari magiſtratus, conſules, dux gerendo bello.

In Theologia vſum huius verbi ſic habe. Creare eſt communne ab vno: Eſt enim vel proprie dicta, vel analogice. Itaq; modis gradibuſve potius, quam ſpeciebus diſtinguitur.

Primo eſt vel immediata, qua fit quippiã ex nihilo, vt terra: vel mediata, qua fit quippiam, ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος, vt Adam ex terra, Eua ex coſta viri. Huic analoga eſt creatio fidei in cordibus noſtris, quæ fit medio ſeu interuentu prædicati & auditi verbi.

Secundo Creatio eſt vel prima, quæ ποίησις & γένεσις ὑπερφυσική: vel ſecunda, quæ παλιγγενεσία dicitur. Παλιγγενεσία, id eſt, regeneratio eſt vel corporalis, vel ſpiritualis. Illa eſt reſtitutio corporum per nouam creationẽ, de qua Matth. 19. Amen dico vobis, quod vos, qui ſecuti eſtis me, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, id eſt, in regeneratione, cum ſederit Filius Hominis in ſede Maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos. Hæc eſt renouatio Spiritus noſtri. Quo pertinet hoc Pſalmi: Deus crea in me cor nouum, &c. Authoritate Auguſtini etiam hæc fulciuntur, qui primã creationem Faciendi, ſecundã Reparandi verbo expreſſit. De verb. Apoſt. Sermon. 34. Nemo de reſurrectione deſperet, in qua Chriſtianorum tota ſpes conſiſtit: Plus enim eſt facere, quod nunquam fuit, quam Reparare quod fuit. Et l. 2. c. 6. de ciuit. Dei. Duæ ſunt Regenerationes, vna ſecundum Fidem, quæ fit per Baptiſmum: Altera ſecundum carnem, quæ futura eſt in incorruptione & immortalitate per iudiciũ magnum & nouiſſimum.

Tertio creatio eſt ſubſtantiæ vel Accidẽtis. Illa eſt Hyperphyſica geneſis vel productio Entis per ſe ſubſiſtentis, vt corporis humani: Hæc entis in alio inhærentis, vt qualitatis, quæ Hyperphyſica eſt alteratio & quidem commutatio in melius Auguſtino, Græce βελτίωσις, vt cum anima renouatur & corpus dotibus glorificationis induitur.

An opus Reſuſcitationis mortuorum ſit opus creationis? Hic Doctores noſtri Theologi, quorum præconio quaſi quodam rore ſuauiter rigatur Eccleſia noſtra, quærunt, an reproductio & inſtauratio corporum noſtrorum ſit dicenda creatio? Reſpon. Eſſe veram creationem, & quidem eam ἀνάκτισιν, ſeu ἀναποίησιν, hoc eſt, recreationem ſeu refectionem; vt verbis vtar Bernhardi. Ac addo πίστιν.

1. Vt Geneſis eſt Creatio prima, cum dicitur Liber Geneſeos Moſis. Ita παλιγγενεσία eſt creatio ſecunda ſeu noua. Matth. 19.

Παλιγγενεσία autem ibi præcipue eſt reſtitutio ſeu reparatio corporum noſtrorum, eſt ſecunda, id eſt, noua creatio, quæ Græcis eſt ἀνάκτισις, qua voce vtitur Nazianzenus.

2. E Græcis Patribus Baſilius, è Latinis Auguſtinus Creationem hic agnoſcunt. Baſil. in Epiſt. ſeu Apologia ad Cæſarienſes: Tres creationis modos nouimus in ſcriptura: Vnum, quo quid fit ex nihilo. Secundum, quo quid in meliorem ſtatum reſtituitur. Tertiũ, quo mortui diuinitus recepta vita reſuſcitantur. τρεῖς κτίσεις εὑρήκαμεν ὀνομαζομένας ἐν τῇ γραφῇ. μίαν μὲν καὶ πρώτην τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγήν· δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν· τρίτην δὲ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν.

Prior creationis modus ſimpliciter eſt immediatus, reliqui duo mediati, & ad poſteriorem pertinet reſuſcitatio carneæ noſtræ maſſæ in extremo die. Auguſt. cap. 88. Encheirid. ad Laurent. Non perit Deo terrena materies, de qua mortaliũ creatur caro: ſed in quemlibet puluerem cineremue ſoluatur, in quoslibet halitus auraſque diffugiat, in quamcunq; aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcunq; animalium, etiam hominum cibũ cedat, carnemq; mutetur, illi animæ humanæ *puncto temporis* redit, quæ illam primitus vt homo fieret, creſceret, viueret, animauit.

Id. in Expoſit. Pſalm. 79. Omnia, quæ diſcerpuntur, & in fauillas quaſdam putreſcunt, *integra* Deo *ſunt*. In illa enim elementa mundi eunt, vnde primo venerunt. Quando facti ſumus, non illa videmus: ſed tamen Devs vnde ſcit *producet illa*, quia & antequam eſſemus vnde ſciebat, *nos produxit*. Productio hæc alia eſſe nequit, quam creatiua.

Idem agnoſcit eſſe creationẽ, cum c. 89. Encheir. ad Laurent. ait reſtitutionem carnis futuram eſſe *Mirabili & ineffabili celeritate à* Deo.

Idem l. de Ciu. Dei 22. c. 21. Reſtituetur ergo & quicquid de corporibus viuis vel poſt mortẽ de cadaueribus periit, & ſimul cum eo, quod in ſepulcris remanſit, in ſpiritalis corporis nouitatem ex animali corporis vetuſtate mutatum reſurget incorruptione atq; immortalitate veſtitum. Sed etſi vel aliquo caſu grauı vel inimicorum immanitate totum penitus conteratur in puluerem atque in auras, vel in aquas diſperſum, quantum fieri poteſt, nuſquam eſſe ſinatur: tamen omnino nullo modo ſubtrahi poterit *omnipotentia creatoris*, ſed capillus in eo capitis non peribit.

CRESCERE.

Creſcere accipitur magis proprie & improprie. Magis proprie eſt prouehi à minori quantitate ad maiorem, quod fit primo per Extenſionem: Secundo per Intenſionem. Vel, Generaliter eſt maiora incrementa capere, ſiue hoc fiat Phyſice, ſiue Hyperphyſice, ſiue Ethice. Specialiter eſt augeri quaqua verſum.

verſum (in omnes dimenſiones) Tranſlate eſt magis magiſq; ſeſe exerere τῇ ἐνεργείᾳ.

Itaq; creſcere eſt { Extenſione vel Intenſione. Diſtenſione per effectus, ſeu exertione.

Pro Creſcere etiam increſcere dicitur. Scalig. exerc. 40. Quod creſcit præter ordinariam naturam, facile decreſcit ad naturam ſuam. Nulla enim violentia diuturna eſt. Hic intellige creſcere in ſignificatione prima : ſicut & cum dicitur : *creſcere eſt auctum extendi*, vel fieri maius per extenſionem (qua aliqua fit additio)

Proprie creſcere non eſt ſeſe exerere, ſed incrementa quantitatis vel graduum capere. Exerere vero eſt ſe per ſigna & affectus oſtendere ſeu manifeſtare. Itaq; id quod exerit ſeſe, neceſſe eſt, vt iam antea inſit & lateat. Si igitur proprie hoc exponendum eſt, Ieſus creſcebat ſapientia : non eſt ſententia : Sapientia humanæ mentis in Ieſu ſeſe exſeruit ; ſed : in Ieſu reuera, non ſimulate aucta eſt & maior facta ſapientia. Omniſcientia mentis diuinæ ſeſe exerebat per magnam, admirabilé & inuſitatis progreſſibus creſcentem ſapientiam intellectus humani in Chriſto : vt intelligas non tantum foris apparentes patefactiones, ſed etiam Vere profeciſſe Chriſtum, ſeu interius latentem ſapientiam & χάριτας ac dona Spiritus ſancti in Chriſto creuiſſe.

Quod pro-[illegible] non cre-ſcit, id exe-rere non po-teſt. [illegible]

In Grammaticis creſcere eſt numero ſyllabarum augeri, vt ſeges ſegetis.

CRITERIVM,

κριτήριον.

Κριτήριος adiect. eſt Iudicatorius.

Κριτήριον ſignificat locum iudicandi, vt δικαστήριον.

Secundo Normam ſeu Regulam ſeu inſtrumentum iudicij ſeu iudicandi, quod vel ad actionem adhibetur, vel ad ſolam cognitionem. Ad actionem, cum per id diſcernimus, quid agendum, quid fugiendum ſit. Quod in homine ad cognitionem refertur, vel in ſolo ſenſu conſiſtit, vel in imaginatione, quæ ſenſum ſequitur, vel in vtroque. Hocque aut nobis cum alijs animantibus eſt commune, aut per ipſam rationem proprium efficitur. Criterium Rationale, quod ad rerum cognitionem adhibetur, trifariam dici poteſt : A quo, Per quod, Secundum quod.

Criterium à Quo Homo eſt : per Quod eſt ſenſus aut intellectus : Secundum Quod eſt applicatio phantaſiæ, ſecundum quam aggreditur Homo diiudicare adiutus vno ex iam dictis per cogitationis diſcurſum. *Homo eſt abſolute qui iudicat.*

Iudicium eſt actus iudicantis : (vel eius qui iudicare poteſt) *circa id quod iudicatur.* (vel iudicari poteſt) *omnis enim muneris functio conſiſtit in quadam accommodatione agentis ad ipſum obiectum circa, quod functio exercetur* : qui Canon eſt Carpentarii repertus ex naturæ genio Ariſtotele.

Mazonius diſtinguit inter Criterium in Habitu & in Actu.

Intellectus Practicus ſyntereſi paratum eſt Criterion in Habitu Boni & Mali. Eundem lege informatum naturali, eſſe boni & mali criterium in actu. Criterium in actu eſt menſura, per quam agenda ſunt metienda. Criterium veri & falſi eſt Ratio iuncta cum ſenſu, ex ſententia Thomæ, Caietani & Mazonij.

Criteria interpretationis ſeu ἑρμηνείας Propoſitionum obſcurarum ſunt normæ, ſecundum quas interpretatio recte eſt diiudicanda, & à praua diſcernenda, vt ſunt Perſpicuitas (σαφήνεια) & congruentia ſeu harmonia illius cum mente Authoris.

Ἔκθεσις ſeu ἑρμηνεία Obſcuræ propoſitionis facienda eſt Ex
- Doctrinæ, ad quam pertinet, Principiis, & analogia ſermonisque.
- Dicentis primaria intentione & ſcopo.
- Συνέχεια ſeu οἰκονομία ſerieq; contextus.
- Συγκρίσει, collatione locorum Similium ſeu cognatorum.
- Ὁμοδοξία & ὁμονοία, ſeu conſideratione conſentientium Interpretationum, ab aliis probatis & χαριστάτοις authoribus traditarum.
- Magis Perſpicuis, ſeu per Clariora.

CRITICVS.

Criticus dies eſt dies iudicans, in quo morbi iudicium fit ſeu crisis.

Criſis eſt ſubita morbi mutatio: ſicut in foro atrox pugna eſt inter actorem & reum, tandemq; alter vincit, alter vincitur: ſic in criſi ſiue die critico acerrime natura cum morbo, vel morbus cum natura conflictatur, vt ſubinde quaſi ſententia ægrotanti de morte vel vita ſit exſpectanda.

Critica eſt pars Dialecticæ de Iudicio, quaſi Iudiciaria.

CRYPSIS, OCCVLTATIO.

Crypſis Grammatica eſt quędam Ellipſis, vt cum vtimur prima & ſecunda perſona diſſimulatis pronominibus, ſcribo, ſcil. ego: ſcribis ſcil. tu.

Crypſis Ethica eſt Veritatis occultatio vel diſſimulatio.

Crypſis Logica eſt, cum aliquid in compoſitione vel diſpoſitione occultatur.

Eſt autem Crypſis hæc in defectu, cum aliqua pars deeſt: in Redundantia, cũ quid præter eſſentiales partes acceſſit: In Tranſpoſitione cum partium ordo inuertitur. In ſyllogiſmo ex defectu dicitur Enthymema. Ex Redundantia Syllogiſmus Proſyllogiſmis inuolutus ſeu complicatus. Ex Tranſpoſitione ſeu Traiectione ſyllogiſmus inuerſus.

Crypſis Methodica eſt receſſus Methodi ſeu ordinis à norma artis certo aliquo fine conſilioq; inſtitutus a docente vel dicẽte, pertinet ad Methodum minus artificialem ſeu prudentiæ.

CVLPA.

Ethici & Politici, quiá diſtinguunt inter Malum Pœnæ & Malum Culpæ, Inter id quod fit culpa, & quod fit caſu fortuito, Vox *Culpa* explicanda eſt.

Culpa accipitur 1. Latiſſime. 2. Late. 3. Stricte.

Latiſſime pro peccato, crimine & noxa.

Late, vt comprehendat omnem fraudem, verſutiam ſeu malitiam, imperitiam, imprudentiam, negligentiam. Sic Iureconſ.

Stricte ſeu in ſpecie, vt ſignificet Culpam imprudentię, De qua Ouidius:

Cur imprudenti cognita culpa mihi eſt? Sic etiam Iureconſ. Definit eam Delrio Imprudentiam, qua Homines circa res negligunt id, quod fieri oportet, vel faciunt quod fieri non debet (ſeu nefas eſt.) Sed proprie loquendo culpa non eſt negligentia, vel imprudentia, ſed potius huius conſequens ſeu effectum. Itaque μετωνυμικῶς ita appellatur.

Eſtq; Omiſſionis, vel Commiſſionis, id eſt, Culpa conſiſtit non ſolum in committendo, ſed etiam in omittendo.

Specialiſſime ſine adiectione (κατ' ἐξοχὴν) culpa dicitur Leuis culpa, quæ quis non eam, quam ſecundum communem hominum naturam prudentes ac diligentes patresfamilias ſuis rebus ſolent, adhibet diligentiam. in leg. 72. D. pro ſoc. §. final.

Culpa

- **Culpa**
  - in Genere eſt
    - Malitiæ ſeu malitioſa, Delictum malitioſum & Dolus, id eſt, machinatio ad alium decipiendum adhibita.
    - Imprudentiæ; Delictum Ignorantiæ.
  - In Specie eſt Culpa (id eſt, prætermiſſio debitæ diligentiæ)
    - Lata ſeu latior.
    - Leuis.
    - Leuiſſima.

Hi culpæ gradus ſunt ex comparatione diligentiæ & negligentiæ.

Lata culpa eſt ſumma & diſſoluta negligentia atque ignoratio, cum quis non intelligit, quod intelligunt omnes ſani iudicii homines. Hæc interdum Dolus appellatur, non quod formaliter & proprie dolus ſit, ſed quod ad dolum accedat ſeu ſit dolus comparatè vel præſumptiuè, quia tam craſſa eſt & ſupina illius culpæ negligentia, vt nemo ſanæ mentis adeo oſcitanter in rebus gerendis verſari præſumatur, niſi malitioſe id faciat.

Leuis ante deſcripta eſt.

Leuiſſima eſt prætermiſſio exactiſſimæ diligentiæ, quam diligentiſſimus quiſque Paterfamilias rebus ſuis adhiberet.

Etſi autem in Propriarum rerum adminiſtratione Culpa non præſtetur, ſed in alienarum: tamen dicitur etiam in Propriis culpa committi, ſi quis in nimium rei ſuæ abuſum abeat, vel illicitum aliquid & contra bonos mores tentet; vnde etiam repagulis quibuſdam extra ordinem coercetur, vt aſſeritur in Diſput. Daniel. Rumpleri ex l. contract. 23. D. de R. I. deſumpta: quam moderabatur Cl. Vir Ioh. Goddæus in Acad. Marpurg. M. Iun. Anno 1612.

Culpæ opponitur Caſus fortuitus, qui præuideri nequit, aut cui præuiſo reſiſti non poteſt: quamobrem & vis maior, θεῦ βία, & damnum fatale vocatur, l. 13. p. vlt. D. de pignor. act. l. 25. vis maior. 6. D. locat. l. cum duobus 52. §. damna. 3. D. pro ſoc.

Itaque à nemine præſtatur, Scholaſtici, quos Melanch. in Ethic. ſequitur, Malum culpæ vocant defectum, actionem, habitum pugnantem cum lege Dei: quod Malum, inquit Melanch. vocamus vitium & peccatum. Itaque latiſſimam ſeu generaliſſimam ſignificationem vſurpant, atque diſcriminant à Malo pœnæ, quod eſt deſtructio naturæ, ſequens culpam, vt ſunt Mors, morbi, bellum.

Eadem ſignificatio apparet in hoc verſiculo;

Non Deus eſt author culpæ, ſed criminis vltor.

Vide ſis 1. Ethic. Melanch. & Enarrat. 5. Ethicor. Ariſtot. cap. 8. de tribus gradibus delictorum, de dolo, culpa, & caſu fortuito.

CVLTVS.

1. Cultus
   - Sui ipſius
     - Corporis
       - Muliebris
       - Virilis

       } καλλώπισμα, comæ ſtudioſus dicitur καλλωπιστής.
     - Animi.
   - Alius
     - Politicus; eorum qui Dei loco ſunt, Potentes, Dynaſtæ. σέβασμα.
     - Religioſus; Vnius Dei, λατρεία θεῷ μόνῳ πρέπουσα, ſeu θεοπρεπής.

Hic Cultus Ethicus eſt.

2. Cultus Phyſicus (cum arte coniunctus) eſt ἐργασία τῆς γῆς, i.e. cult° terræ, qui & κατεργασία terræ dicitur; in qua ars quod ſuum eſt confert.

3. Cultus Rhetoricus ſeu oratorius eſt tū in Elocutione ſeu Verbis & ſententiis, tum in Actione, id eſt, voce & geſtu corporis.

4. Cultus Muſicus requiratur ex Melopœia, mirificus & multifarius.

Diſtinguitur & Cultus in Verum & Adulterinum.

Quid Nomina Ad vnum

Ex his patet Cultum eſſe ex iis nominibus, quæ Ad vnum dicuntur, id eſt, *quæ primum de vno quopiam prædicantur; deinde ipſius cauſa de aliis multis.*

C V M.

Cum accipitur dupliciter. 1. adiunctiue, aſſociatiue, connexe, comitatiue. 2. Copulatiue. Exemplum prioris eſt Ferrū cum igni, id eſt, ferrum ignitum. ap. Damaſcen. l. de orthodox. Fid c. 53. Chriſtus De° perfect° & Homo perfectus, quē adoramus cū Patre & Spiritu ſancto, vna adoratione, cum incontaminabili carne eius; Hic ſenſus eſt interprete Scoto, Adoraram° Verbū cum carne, id eſt, habens carnem ſibi vnitam, vt non ſit propoſitio Copulatiua. Rex cum purpura adoratur, id eſt, Rex purpuratus, indutus purpura. Exemplum poſterioris eſt; Romulus cum Remo condiderunt Vrbem, id eſt, Romulus & Remus. Cum dicitur, Venit ad me cum telo, non eſt ſententia copulatiua: ſenſus enim non eſt; Venit ad me, & telum venit ad me, Cicero. Et tu cum gladio cruento comprehenſus es: Hæc ſententia ſimplex eſt ſeu categorica, determinata quaſi comitatu. Nō enim dicitur hoc quod eſt: Tu comprehenſus es, & gladius comprehenſus eſt. Fortunas ſuas cum capite in alienam familiam transferre, Iureconſ.

Vſus.

In Phyſicis & Theologia hæc annotatio vſum habet magnum. Corpora conſtant ex materia cum forma, id eſt, & forma. Materia cum forma exiſtit, id eſt, coniuncta formæ ſeu informata, non ἄμορφος. Videtur color cum lumine: Hic ſententia eſt; videtur color habens lumen; non autem, color & lumen. Tangere ignem cum ligno timeo, id eſt, immixtum ligno, non autem ignem & lignum.

Aliud eſt fides cum caritate iuſtificat, id eſt, fides & caritas. Aliud Fides cum caritate, id eſt, fides ornata ſeu affecta caritate iuſtificat. Aliud eſt λόγον cū & in carne adoro, i.e. Verbū carnē factū:

Aliud

Aliud λόγον cum carne, id eſt, Chriſti ſimul vtramque naturam adoro: etſi vtrunque verum eſt. Illic cum carne eſt obiecti adorationis determinatio: Hic vero pars: Eſt enim caro Chriſti obiectum partiale Adorationis, θεάνθρωπος ſeu Deus-Homo, ſeu Homo-Deus, Mediator Dei & Hominum, proprium & totale ſeu adæquatum. Sic Athanaſius, Deus ἐνανθρωπήσας (id eſt, qui naturam Humanam aſſumit) adoratur (προσκυνεῖται.) Sic Acta Concilii Epheſ. primi aduerſus Paulum Samoſatenum, Confitemur Dominum noſtrum Chriſtum totum adorantem, etiam cum Diuinitate, ſed non ſecundum Diuinitatem adorantem. Hic CVM accipitur Aſſociatiue, vt loquitur Scotus, ſeu Vnitiue tantum, non copulatiue etiam. Falſum enim eſt Dominum noſtrum & Deitatem ipſius adorare Patrem. Ita dicitur Totus Chriſtus Increatus etiam cum corpore, id eſt, concorporatus ſeu incorporatus, ſed non ſecundum corpus. In Act. eiuſdem Synodi.

Corpus cum anima reſurget, id eſt, corpus & anima reſurgent, falſum: Anima enim rationalis cum nõ ceciderit, reſurgere nequit. Corpus cũ anima reſurget, id eſt, corpus animatum ac viuum, non cadauer reſurget, verum.

In Iure etiam Cum copulam Et ſignificat. l. 142. ff. de verb. ſign Si quis Titio cum Seio ſe legare dixerit, vtrique legaſſe intelligitur, ſicut vtrunque legatur, cùm fundus cum domo legatur. Leg. 112. §. ita legat. Digeſt. de leg. lib. 1. Vid. Lex. Ioh. Caluin.

Sic venter cum fœtu; Germani die Kuh mit dem Kalb.

CVMVLATIO.

Cumulare eſt augere vel perficere.

Cumulatio Rationum ſeu mediorum in Logic. eſt cum ad vnam Concluſionẽ inferendam vna ſumuntur multæ rationes ſeu argumenta, Argumẽtorum q. conglobatio.

In Rhetor. Cumulatio luminum & ornamentorum orationis eſt troporum & figurarum in vnum locum, congeries; ſeu, Cumulatio ornamentorum Elocutionis eſt plurium troporum & ſchematum concurſus, quo plenior ornatus orationis efficitur.

In Iuriſp. Cumulatio eſt ius perſequendi multis actionibus in vno atque eodem iudicio editis minuendarum litium gratia permiſſa. l. Si idem cum eodem. in prin. ff. de iuriſdict. l. 1. C. de annal. except. Seu cumulatio actionis eſt vnius ad aliã coaceruatio. Giphan. & Bartolus in leg. 3. C. de edendo. Vt cumulus æris alieni eſt coadunatio plurium ſummarum. Ita cumulus actionum eſt editio plurium actionum.

CYCLVS *Lunaris.*

Cyclus Lunaris ſeu Decemnouenalis (in Calendario) eſt ſpatium temporis cõplectens 19. annos, quos vocant Aureos Numeros, quod aureis literis à veteribus inſcripti ſint Calendariis. vid. *Aureus Numerus.* Natus eſt autem Chriſtus primo anno Cycli Decemnouenalis.

Cyclus Solaris.

Cyclus Solaris eſt Circulus 28. annorum. Natus eſt autem Chriſtus anno nono Cycli Solaris.

LITE-

LITERA

D.

DARE.

VERBVM Logicũ eſt pro Concedere; eſt & Mathematicum pro ponere, cum dicunt Geometræ, datum, vt ſit data linea a——b recta.

Philoſophis interdum eſt idem, quod Creare (per Synecdochen generis) vt cum dicunt, Formarum datrices eſſe Intelligentias, Angelos eſſe datores Formarum, id eſt, Creatores, quod falſum eſt: Solus enim Deus creat, niſi forte dicere placeat eſſe formarum aliquarum cauſas per miniſterium.

DEVS Dator Luminum, id eſt, creator Luminum Theologis.

Dare pro Efficere accipio cum dicitur à Scal. cœleſte corpus dat formas; habet enim poteſtatem efficiendi; Cœleſtes poteſtates dant formas & quæ formas conſequuntur. An autem verum ſit nec ne, Omnes Formas è nihilo procreari ſeu originem ſuam ſortiri, & ita procreatas in rerum ſingularum corpora immigrare, quod placet Bodino, Ramo, Timplero, Tempello, de eo hic non diſcepto.

Dare cum effectu & accipere ſunt correlata. Scal. ex. 307. ſ. 27. Materia & Forma ſunt cauſæ internæ mutua coordinatione inter ſe vltro citroque dantes atq; accipientes ſuo vtraq; modo aliquam perfectionem. Forma enim id agit, vt materia ſit hoc aliquid & exiſtat: Materia cauſat Formæ exiſtentiam.

Pro Demus adhibetur etiam Eſto; vt Eſto, aliquam cognitionem rerum eſſe Oratori neceſſariam, & quidem ad eius perfectionem attinere: debet tamen eſſe certa, non interminata, vt eſt omnium rerum notitia, non abſtruſa, non recondita, ſed communis & ad communem ſenſum accommodata. Sed hoc potius in Verbo Eſto monendum erat.

DE.

DE ſumitur in Logica
- Proprie pro ſola affirmatione apud Ariſt. 1. poſt. Anal. text. 13. Tunc opponitur τῷ A B ſignificante negationem, hoc eſt ſeparationem prædicati à Subiecto, vt Homo non eſt Angelus.
- Late, ita vt etiam negationem complectatur. Ita accipit Ariſtot. in deſcriptione propoſitionis, cum dicit, Vnum de vno.

Explicat.

Late, Ita vt ẽt negatio.] Quia etiam in negatione aliquid de aliquo prædicamus negate. Hoc autẽ reuera eſt aliquid ab aliquo remouere. Itaq; hæc licet accipere ἐκ παραλλήλου.

Pro-

Particula De interdum habet ſignificationem Intentionis, interdum Imminutionis, id eſt, Græce interdum eſt μέρον αὐξητικὸν, interdum μειωτικὸν ſeu στερητικόν. Hanc obſeruationem ſuppeditauit mihi Alexand. ab Ales ICtus Megalopol. genial. dier. c. 24. in explicat. Verbi Deprecari. Primum enim deprecari eſt vehementi ſtudio & annixe precari vt fiat, & tunc præpoſitio De auget: exemplum huius ſignificationis ſuppeditat nobis Suetonius: Senatum literis deprecatus eſt, id eſt, valde precatus eſt. & Cic. 1. Verrin. Deprecor ne iraſcatur. 2. Eſt precibus eniti & rogare, ne quid fiat ſeu eueniat tale, quod nolles euenire, & futurum deteſtaris, & tunc præpoſitio De minuendi potius vim habet: ſic Ouid.

Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem. Sic Cic. in Tuſcul. quæſt. Nullum genus ſupplicii deprecatus eſt, neque recuſauit.

DE SE.

De ſe Barbaris Philoſophis eſt per naturam ſuam ſeu ſuapte natura. Eſſe formale de ſe non habet materia, nec per formam, ſed per vim agentis. Alexand. de Ales 7. 1. Phil. text. 7. De ſe materia eſt indeterminata, id eſt, ſua natura nõ habet certam figuram.

De ſe conſtat, id eſt, per ſe conſtat. Locutione illa abſtinebis.

DE FORMALI.

Barbarorum Scholaſticorum eſt pro formaliter ſeu formali eſſentia, vt loquitur Scal. vt *Sacramentum de formali dicit* ſignificationem, ſed ita, vt connotet ſeu requirat, vt talis ſignificatio in tali fundetur materia; ſicut Scriptura eandem poteſt habere ſignificationem, quam vox, & tamen dicit illam in tali materia.

Barbaram Phraſin ſic muta. Significatio myſtica & ſacratiſſima eſt veluti vltima ratio formalis conſtitutiua Sacramenti; formaliter conſtituit rationem Sacramenti.

Peccatum de formali dicit deformitatẽ & obliquitatẽ repugnantẽ rectitudini in actu. Tu dices: Formaliter eſt Deformitas, &c. Sic pœna formaliter eſt carentia boni conuenientis voluntati vel naturæ intelligenti.

De formali Cœna Euchariſtica dicit actionẽ. Tu dices Cœnę ſeu ſacramẽti cauſa formalis eſt tota actio. Cũ .n. de actionibus loquimur, ipſa actio forma eſt, vt ait Melanch. in Eth. Ita actionis virtutis ſeu ſtudioſæ eſt motus voluntatis & cordis obtemperans recto iudicio, vt ipſa moderatio iracundiæ in Dauide parcente Sauli, ſeu abſtinente manum ab eo, eſt forma.

DE VIRTVTE SERMONIS; DE VI *ſeu proprietate verborum; Phraſis Scholaſticorum veterum.*

Paria ſunt, de virtute Sermonis, proprie ſecundum ſermonis ſeu verborum vel termini proprietatem; ex rigore ſermonis, κυρίως, ſecundum vim ſermonis, vi ſermonis, κατὰ τὸ ῥητόν. Gabr. Biel. l. 1. diſt. 32. q. 2. vbi Sermonis proprietati opponit Appropriationem. Ei (Sermon. Propr.) opponitur etiam Tranſſumptio ſeu modus loquendi improprius, vt proprie potentia & Sapientia communes ſunt Patri & Filio, ſed potentia Patri, & Sapientia Filio appropriatur. Caritas, Amor, Dilectio De Virtute ſermonis, id eſt, loquendo proprie ſunt termini eſſentiales, ſed appropriate ſumuntur quandoque à Doctoribus vel Sanctis Perſonaliter ſeu notionaliter. Deus ſæpe capitur Perſonaliter, vt Deus genuit Chriſtum, id eſt, Pater, Deus Filium in

mundum mittit, id eſt, Pater. Hoc non eſt ſecundum ſermonis proprietatem, ſed ſecundum quandam appropriationem. Græc. κατ' ἐξοχὴν ſeu excellentiam ſeu ὑπεροχὴν, & peculiari ratione proprie. Huius eminentiæ ſeu prærogatiuæ cauſa præcipua eſt, quod Pater fons eſt & origo totius Diuinitatis, ſolus eſt ingenitus & ſimpliciter ἄναρχος, & tamen proprie, non Tranſſumptiue Filius etiam Deus eſt.

Barb. Sch. vocat principium originatiuum.

Τὸ Vbicunque eſt Verbum Diuinum ſeu τοῦ λόγου non dicitur ſatis proprie. Hoc enim De Virtute ſermonis infert præſentiam τοῦ λόγου in locis per partes. Ant. Sadael. de Verit. Human. Naturæ. p. 135.

DECEPTIO.

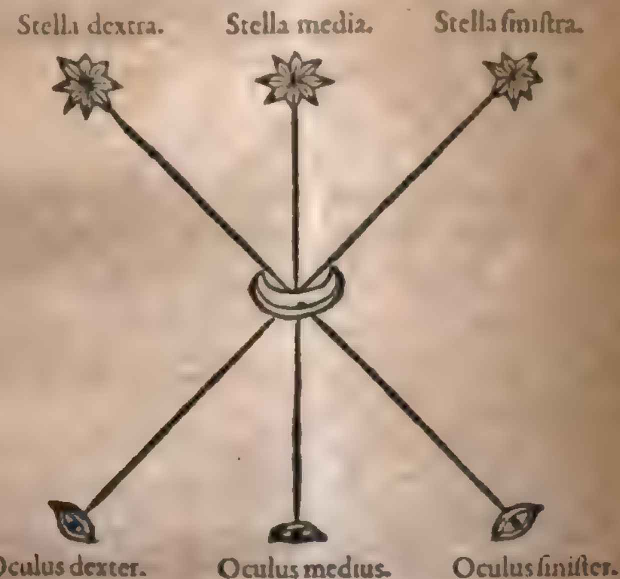
Deceptio Logica eſt, Sophiſtica, Politica & Optica.

Logica deceptio ſeu ἀπάτη eſt cum veriſimilis tantum Syllogiſmus venditatur pro demonſtratione, qui Apatæticus dicitur.

Sophiſtica eſt captio Sophiſtæ alicuius.

Politica eſt fraudatio, circumſcriptio vel circumuentio pugnans cum fide & veritate.

Optica eſt error & hallucinatio aſpectus.

De Optica fallacia, id eſt, viſus deceptione, hæc certo experimento deprehenditur, cum Luna cũ quibuſdam Stellis Firmamenti comparatur, & ſub qua potiſſimum ſit ſtella, è regione perpenditur. Sint, verbi cauſa, tres in eadem ſigni facie continenter poſitæ ſtellæ apparentes, id eſt, noſtris oculis manifeſtæ, & in longitudinis quodam poſitæ ordine, ita vt quæ illarum eſt media, alteram quidem à dextris, alteram vero à ſiniſtris habere videatur, Luna autem ad perpendiculum ſit ſub media ſtella, Tres inſuper videntium ponantur oculi, qui longe inter ſe diſtantes illam Lunæ coniunctionem de ſuperficie terræ ſuſpiciant. Hic oculus quidem qui recta ad diametrum, ſuper caput videlicet ſuum, è regione poſitam ſuſpicit Lunam, eam ſub media eſſe ſtella ſane iudicat. Qui vero ex obliquo Lunam conſpexerit

ſpexerit oculus, ad ſiniſtram quidem poſitus illa ſub ſtella intuebitur quæ ad dextrũ mediç lucet ſtellæ;contra ad dextrã cõſtitutus ocul' contuitu cernit ſuo lunam ſub Stella ſine illa, quæ mediæ ſtellæ eſt ſiniſtra. Verba hæc fere ſunt Nicol. Leonic. in comm. in Ariſt. de ſenſu & ſenſili p.32.

DECLINATIO.

Declinatio duo ſignificat in Grammaticis.

1.Suo ſignificatu actum inflectendi: Motum enim ſignificant eiuſmodi Verbalia, vt Ambulatio: 2. Significat caput quoddam, ad quod reducuntur eiuſdem flexionis nomina, vt primam, ſecundam, & alias dicimus Declinationes, quanquam interdum etiam Declinatio pro Coniugatione ſumitur.

In Sphæra Declinatio eſt arcus circuli declinationis ſcilicet horizontis recti ſeu meridiani, interceptus inter Æquatorem & centrum ſtellæ, vel quodlibet datum punctum: Vel eſt diſtantia dati puncti ab æquinoctiali verſus alterutrum polum breuiſſima.

Galeno in l.1.de Critib.c.3. Declinati morbi eſt omnis illa pars, quæ ἀκμὴν, id eſt, vigorem ſubſequitur vſque ad principium ſecundæ acceſſionis.

In Hiſtoricis Declinatio periculi, ictus pro vitatione ſæpe occurrunt.

DECREMENTVM.

Decrementum 1. Eſt Quantitatis Diminutio, cui augmentum opponitur.

2. Vigoris deceſſio, quæ παρακμὴ eſt poſt æqualem tenorem & ætatis ingraueſcentis, quæ limen Senectæ dicitur. Homo ſenſim decreſcit ad interitum & ſolutionem.

Auerroes definit Decrementum mutationem corporis à menſura maiori ad minorem.

DEDVCTIO.

Deductio plurimis conuenit. Grammatica, Logica, Mathematica, Hiſtorica, Politica quædam eſt. Ac ſæpe vocatur Deriuatio. Deriuatio autem proprie eſt Riuorum à fonte Deductio. Itaque Deriuatio & Deductio differunt proprie loquendo, vt Genus & ſpecies.

In Grammaticis Scaligero Deductio eſt creatio nomi verbi ex prioris Elementis. Sic ex Tego, Tegula, eſt tugurium: ex ſpecio ſpecula; ex pignus pignoror; ex Decus decor; ex Pœna punio; ex ſimus ſimia; ex vinum villum pro vinulum, ex ſtolo ſtultus. Vid. l. 1. de cauſ. L.L.c.29.30.31.&c. Huc refer τὸ Fortitudo ex τοῦ Fortis.

Deductio Logica eſt Concreti ab abſtractio, caſuum à themate. Sic fortis à fortitudine, Domini à Dominus. Logica etiam eſt rationis alicuius Deductio.

Oratoris eſt volũtatẽ impellere quo velis, vnde aũt velis deducere, deducere perterritos à timore, vt loquitur Cicero.

In Arithmetica deductio eſt Subtractio, ſeu Subductio, oppoſita Additioni. Cic. in offic. vt Boni ratiocinatores officiorum eſſe poſſimus, & addendo deducendoque videre quid reliqui ſumma fiat. Deducendo, id eſt, detrahendo.

Deductio Coloniarum (in agros) Politica eſt.

In Ethicis Deductio accipitur pro Deductione, quæ honoris cauſa fit. Sicut Deductor dicitur, qui honoris cauſa aliquem deducit. Synecdoche eſt hæc generis pro Specie præcipua. Sic dicitur Officium Deductionis, officium deductoris.

Genealogiæ denique Deductionem generis alicuius continent.

Diſtinctio.

- Deductio
  - Rerum à Rebus vel è Rebus.
  - Notionum
    - Vocum Ab
      - Aliis vocibus.
      - Aliis rebus (quarum naturā retinent)
        - Abſolutis
          - Subſtantia.
          - Quantitate.
          - Qualitate.
        - Relatiuis.
    - Propoſitionum ex aliis.

Explicatiuncula.

A rebus] Sic riuus deductus eſt ex fonte.

Voc.à voc.] Sic hodiernus ab aduerbio Hodie.

Vocum ab aliis reb.] Nomen ſi Subſtantiam indicabit, aut Quantitatem, aut alia, inde ſumet appellationem. Exemplo ſunt Enſis, Corpus, Facies. Hæc Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem ſignificant. Seruus, libertinus, hæc relatiua ſunt.

Propoſit.] Vt Conſectarii è Concluſione, Concluſionis è præmiſſis, theorematis è theoremate, De his Doctrina Syllogiſmi & Ordinis.

DEFINITIO.

Definitio primo accipitur pro Actu definiendi, qui eſt Intellectus noſtri.

2. Pro re Definitione inuenta.

Sic Gualand. l. 5. de ciuil. facultat. cap. 5. Definitionem & Demonſtrationem vocamus non ſolum motum definientis & demonſtrantis, ſed etiam finem ac rem eo motu cognitam.

Definitionem, vt à Logicis vſurpatur, eſſe Commune ab Vno, ἀφ' ἑνός, ex eo conuici poteſt, quod Themiſt. in 2. Poſter. cap. 11. Definitionem nominis ſtatuit vix dignam eſſe Definitionis nomine, & Alex. cum Euſtr. impropriè definitionem appellari.

Definitio autem in Logica eſt expreſſio definibilis. Alex. Ale[illegible].7.1.Phil. Largitur enim Definitio diſtincte id, quod nomen confuſe. Auerr. in quæ[illegible]. Logic.

Ammonio Definitio eſt λόγος circumſcriptus.

Definitio eſt actus animæ concludens ſeu terminans rem intra fines eſſentiæ ſuæ, ex Alex. Alenſ. 7.1. Phil.

Definire eſt naturam rei terminare & finire per eſſentialia eius. Id. De Definitione propriè dicta hæc intelligantur.

Definitio in Logica eſt Iohanni Grammatico πραγματώδης, Rei, quæ naturam rei explicat: vel [illegible] nominis, quæ interpretatur nomen.

Declarat πραγματώδης Definitio vel id quod eſt, vel eſſe eius quod eſt. Ac duobus modis conſideratur, vel in ſe, & ſic nec verum, nec falſum ſignificat: vel vt eſt huius Definitio, & ſic vel vera vel falſa eſt, & Enuntiatio. Thom. de Vio in poſter.

Πραγματώδης eſt vel principium Demonſtrationis, (indemonſtrabile & immediatum) vel Concluſio demonſtra-

ſtrationis, vel Demonſtratio ſola poſitione differens, ſeu Definitio differens à Demonſtratione ſola θέσει ſeu Hexu. Ariſt. poſter. l. 1. c. 2.

Reales Definitiones reuera inueniuntur in compoſitis, quæ habent Eſſentiam perfectam, non in rebus ſimplicibus & relatiuis. Auerr.

Alexander & Euſtrat. eas diſtinguunt in Proprias & Improprias. Propriæ illis ſunt Categoricæ, quæ fiunt per affirmationem: Impropriæ Negatiuæ, quæ fiunt per negationem. Inueniuntur Definitiones in ſubſtantiis ſimpliciter: In Accidentibus ſecundum quid: ſi Auerroi in 7. 1. Phil. credimus.

Ad improprias referuntur Definitiones ab Enumeratione, vt vocat Boetius. Eſt autem Definitio ab Enumeratione, cum Totum loco generis ſumitur, & partes loco ſpeciei. Et opponit Boet. Definitionem à Toto, vt eſt ſubſtantialis.

Definitio ὀνοματικὴ, ſeu ὀνοματώδης,
- Nominis tantum, quaſi veſtibulum & ianua notionis rei.
- Rei rudior: ſeu nominis ita, vt etiam aliquid habeat naturæ rei. Opponitur ei accuratiſſima & abſolutiſſima, vt in qua adhibentur omnes cauſæ κατ' αὐτὸ, ſeu immutabili neceſſitudine cohærentes cum definita re.

Vocatur interdum Notio. Cic. Tuſc. nulla alia *huic verbo* (cum beatū dicimus) *ſubiecta notio eſt, niſi ſecretis malis omnibus cumulata* bonorum complexio. Id eſt, Beatus eſt, qui eſt liber malis, & omnibus affluit bonis, ita vt nil præterea appetat.

Definitio interdum idem eſt, quod Determinatio, vt hæc eſt Eccleſiæ Definitio, id eſt, determinatio. M. Sententiar. ita quoque vſurpauit. Definitio ſecundum Rationem (κατὰ λόγον) rei Boetio eſt, vt ſi dies eſt, ſol eſt ſuper terram.

Definitio, Veluti eſt, quæ alias dicitur Exemplaris, cum per exemplum quid res ſit declaratur. Boet.

De Logica Definitione proprie & ſimpliciter dicta intelligantur Canones.

1. Definiuntur ſpecies, communia quæ in ſingularibus ſunt. Non ſingularia, Non ſuperiora genera. Species, quia habent ſupra ſe genera. Singularia, quia ſpecificis differentiis carent. Suprema genera, quia eorum non eſt genus. Boet. & Albert. Magn. Thom. Aquin. dicit, Definitionem non eſſe ſingularium corruptibilium, quæ ſunt in hiſce inferioribus. Sed Auerroes loquitur indefinite, & inquit: Definire qui vult Solem & Lunam, & talia indiuidua ſingularia, peccat.
2. Definibile omne compoſitum eſt, & definientia ipſius Quidditatis termini ſunt. Albert. Magn. de cauſa & proceſſ. Vniuerſ.
3. Definitur proprie ſola ſubſtantiæ ſpecies. Thom. Aquin. 7. Metaphyſ. lect. 4. l. 4.
4. Definitio non eſt non entium. Thomas de Vio.
5. Definitiones duas nihil habere poteſt. Auerr. in Analyt.

De Definitione generaliter & large dicta accipiatur hoc Alenſis: Definitio dicit eſſe, & Propoſitio dicit eſſe. Definitio dicit eſſe Expoſitiue, quia exponit & declarat eſſe eſſentiæ rei. Propoſitio dicit eſſe copulatiue (per nexum) quia copulat prædicatum cum ſubiecto. In 5. Metaphyſ. text. 34.

a Hic intelligitur Definitio propriè dicta

Differunt Definitio Subſtantiæ & Definitio Accidentis. In Definit. *a* Subſtantiæ nihil ponitur, quod ſit extra ſubſtantiam Definiti: In Definitione Accidentis ponitur aliquid, quod eſt extra eſſentiam Definiti, vt Subiectũ. Thom.Aq.2.de Anima.

Definitio nulla eſt ex additione, id eſt, quæ habet aliquid, quod eſt extra eſſentiam rei, quæ definitur; verum eſt de Definitione, vt inuenitur in Subſtãtus. Thom.Aq.7. Metaph. lect.4.t.17.

Definitio à nonnullis etiam Philoſophis accipitur pro Scholaſticorum concluſionibus vel ſententiis Definitiuis.

Iuriſconſultis Definitiua ſententia eſt ſententia, quæ principalem cauſam definit atq; terminat, cui opponitur Interlocutiua, quæ inter principium & finem cauſæ ſuper aliquo incidente vel emergente profertur. Quæ aut ſimplex eſt, aut habens vim definitiuæ. Vid. Othon. Melandr. IC.ᵗⁱ in comment. Camer. part 1.p.3.de ſupplicat.

Definitiones ſunt in numero
- Singulari, vt Cœlum eſt corpus, quod ſuapte natura voluitur circa terram.
- Plurali
  - Diſtributiue tantum, vt Cœli ſunt corpora, quæ ſuapte natura, &c.
  - Non tantum Diſtributiue, ſed etiam collectiue, vt coniuges ſunt, qui inter ſe indiſſolubili ſocietate coniuncti ſunt generationis cauſa, &c.

DEFINITIVE.

Definitiue eſſe in loco ſeu alicubi quibuſdam Scholaſticis eſt per fines eſſentiæ eſſe hic, vt non ſit alibi, at circumſcribi loco ſeu eſſe in loco circumſcriptiue eſt commenſurari partibus loci. Albert.M.

Nec dicitur hoc Definitiue, id eſt, determinatiue, id eſt, aſſertiue ſeu aſſeueratiue, ſed tantum hiſtorice, narratiue, vel πειραστικῶς (tentatiue, explicatiue.)

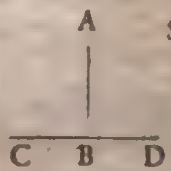
DEFORMATIO.

Deformatio 1. Propriè corporis eſt decoloratio. 2. Deinde transfertur ad animum; vt cum quis dicitur deformatus vitiis.

2. In Poetica Scaligero Deformatio idem eſt quod διατύπωσις & ὑποτύπωσις (τύπος enim faciem & formulam quãdam ſignificat, & id quod Architecti modulum dicunt, ad cuius lineaturas & dimenſiones totius operis ratio dirigitur. Scal. & Quintil. ita hac voce vtuntur. Eſt autem perſonæ vel rei deſcriptio. Vid. Eraſm. in copia.

DEINCEPS, ἐφεξῆς.

Anguli Deinceps dicuntur, quos eadem linea protracta prope idem punctum efficit. Euclid. l.1.X. Cum recta linea ſuper rectam conſiſtens lineam eos qui ſunt deinceps angulos æquales inter ſe fecerit, rectus eſt vterq; æqualiũ angulorum, & quæ inſiſtit linea recta perpendicularis vocatur eius, cui inſiſtit.

Si recta linea AB rectæ DC inſiſtẽs efficiat duos angulos prope punctũ B (qui quidem ideo dicũtur eſſe deinceps, quod eos eadem linea CD protracta prope idem punctum B efficiat) inter ſe æquales, quod tum demum fiet, cum recta AB non magis in C, quam in D inclinabit, ſed æquabiliter recte CD inſiſtet, vocabitur vterq; angulus B rectus & recta AB perpendicularis.

Sca-

Grammat. Scaliger in Deriuatis facit duos ordines, vt quædam primo ſint, quædam deinceps, vt à Iulus, Iulius & hinc Iulianus eſt. Quod Scaliger vocat deinceps, quidam è veteribus vocarunt decompoſitum, id eſt, vox à compoſito deriuata. Figura, inquiunt, Decompoſita eſt, quæ à compoſita deducitur. Hæc ſi eſt, inquit Scaliger, erit ſane vltra ſpeciem Deriuatiuam alia ſpecies, cui nomen non poſuere. Vide l.4. de cauſ. l. l. c.86. Hoc certum, quod decompoſitum in Grammaticis redundet.

÷ DELIQVIVM.

Deliquium animi in Phyſ. eſt animi defectio. Alex. Aphrod. λειποθυμία.

In Aſtronom. Deliquiũ luminaris propr. eſt defectus Lunæ, ἔκλειψις. Impropr. defectus Solis, ἔκλειψις σεληνιακὴ, ἡλιακὴ, Quintil. Obſcuratio.

Deliquiũ in Chymicis eſt deſcenſio frigida cum corpora coagulata frigido & humido loco (vt cella, puteo) ſuper marmore, tabula vitrea, expoſita in liquorem reſoluuntur, & in ſubiectum vas defluunt. Sic reſoluuntur pulueres calcinati & ſalia. Faciunt aliud vaporoſum, aliud ἐμβατικόν. De quibus vide Lex. Rol.

DEMONSTRATIO.

Primo accipitur proprie pro Syllogiſmo Demonſtratiuo.

Secundo accipitur impropriè pro medio Demonſtrationis, vt cum inquit Ariſt. Si demonſtratio transferenda eſt. 1. Anal. poſt. t.59. Translatio Demonſtrationis ſignificat Translationem medij de vna ſcientia in aliam diuerſam. Quia Demonſtratio nominatur à medio κατ' ἐξοχὴν accipitur pro primaria Demonſtratione, vt cum Scal. Demonſtrationem ab effecto ſeu ſigno ſeu nota rei vocat probationem per conuerſionem Demonſtrationis. l.6. de cauſ. l. l. c.140. & ibidem dicit primum modum probandi eſſe per Demonſtrationem. Ita Demonſtratio Grammatica eſt: Omnis ſermo egens variatione habet dictiones flexibiles. Sermo Grammaticus eſt talis. Ergo Sermo Grammaticus habet dictiones flexibiles, id eſt, declinabiles & coniugabiles.

Laxe pro qualibet eaq; vel ſimpliciter vna, vel multis conſtante Syllogiſmis, qui in vnum non poſſunt coaleſcere, niſi concluſa omnium in vnam aggregentur definitionem. Schegk. 3. Demonſtr. p.49.

Syll. Apodeicticus {
- Forma Collectionis, quæ tribus conficitur propoſitionibus neceſſariis.
- Ratiocinatio conflata ex multis concluſis per Apagogicos.

Mathematicis Demonſtratio directa eſt cum ex principiis & ante demonſtratis id, quod in quæſtione erat, oſtenditur. Indirecta vero cum ad principia, & prius demonſtrata procedimus, falſaque facta hypotheſi euertere conamur. Ac dicitur ἀπαγωγὴ ad Impoſſibile. Sumens enim id, quod pugnat cum quæſito, & illud ſic eſſe ponens progreditur, donec in manifeſtum abſurdũ incurrat, & per illud aduerſarii hypotheſin falſam tollens, confirmat id verum eſſe, quod ab initio in quæſtione erat propoſitũ. Itaq; finis huius demonſtrationis eſt Verum. Neceſſariæ, vt in Arithmetica Regulæ Falſi ſeu falſarũ hypotheſeon finis eſt Verum, quod ex iis eliciendum.

Itaque Demonſtrationes fiunt à principiis vel ad principia. Porphyr.

Demonſtratio formata vel non formata.

Demonſtratio etiam non tantum formaliter, ſed & materialiter accipitur. Formaliter cum forma comprehena eſt ea, quæ in organo docetur. Materialiter, cum materia præſto eſt in Enunciatis, vt: Variatur ſermo, quia dictiones ſunt declinabiles. Hic cauſa probatur per effectum. Tales Demonſtrationes inuenies multas in exerc. Scal.

Ἀπόδειξις, Demonſtratio ab Ariſtotelis Interpretibus Sectatoribus interdum ponitur ita generaliter, vt etiam conueniat Oſtenſioni δεικτικῇ. *Duplex eſt Demonſtratio, Senſus altera, & altera rationis* eſt: Hæc in Scientiis eſt; illa vero Scientias præcedit. Senſilis itaque Demonſtratio & progreſſus à ſingularibus ſenſilibus ad confuſe nota vniuerſalia non eſt in Scientiis quęrendus. Quæ ſenſus demonſtrat, illa ſunt in Scientiis ἀναπόδεικτα. Senſu cognita in Scientiis loco axiomatum ſunt. N. Taurell. l. 1. q. 1. contr. Cæſalp.

Vidit enim Pater, &c. apud Ciceron. in Oration. pro Cn. Planc. ἀπόδειξις hæc παραδειγματικὴ dicitur à Michael. Toxit.

Demonſtrare Circulo eſt idem per idem oſtendere, quod non ſolum non eſt demonſtrare, ſed ne ſimpliciter quidē probare, cū omnis probatio debeat eſſe e notioribus. Fōſ. 4. Met. c. 4. explanat. Ariſtoteli Demonſtrare ἐλεγκτικῶς eſt probare ad reuincēdum hominem 4. 1. Phil. c. 4. Id improprie demonſtrare eſt. Ita probari poteſt principium ſimpliciter, nempe Fieri nequit vt idem ſit ſimul, & non ſit.

Cap. 2. poſt. Anal. t. 16. Ariſtoteles late & improprie accipit nomen Demonſtrationis pro quacunq; declaratione ſeu δηλώσει, ita vt etiam definitionem amplectatur, cum dicit: *Alterius autem altera demonſtratio.* Ad quem locum ita commentatur Zab. Dum Ariſtoteles loquitur de Demonſtratione & de Definitione, vtitur etiam communiter verbo monſtrare, pro eo quod eſt declarare, explicare, quia probaliter argumentatur dubitandi tantum gratia. Sed quando ſeorſum de ſola Definitione loquitur dogmatice, eo verbo amplius non vtitur, nec dicit Definitionem monſtrare quid eſt. Definitio namq; reuera notificandi vim non habet, ſed ſolum ſignificat quid eſt.

In eodem cap. paulo ante ſic quoque Ariſtot. *Aliud eſt quid ſit, aliud quod ſit res oſtendere,* ἕτερον τὸ τί ἐστι, καὶ τὸ ὅτι ἔστι δεῖξαι. Hic etiam oſtendere ſeu δεῖξαι laxe vſurpatur. Relatum ad τὸ τί ἐστι eſt ſignificare. Ad τὸ ὅτι ἔστι eſt proprie monſtrare ſeu fidem facere. Admonitio: Sępe fit vt vnum Verbum relatum ad diuerſa orationis membra duas habeat ſignificationes. Sic Ariſtot. alicubi Simpliciter ſignificat ſimul Solitarie & vniuerſe, ἁπλῶς πρώτως. 2. poſt. Analyt. c. 1. t. 5. Zab.

An Monſtrare & Demonſtrare ſint ταὐτό;

Philoſophus ἀποδεικνύειν & δεικνύειν 2. poſter. c. 6. coniungit, ita vt illud demonſtrare, hoc vero oſtendere ſignificet. Ait enim Definitionem nihil neque demonſtrare, neque monſtrare, hoc eſt, oſtendere; Sic Zabarella: Definitio non oſtendit ipſum Quid eſt. Non enim recte reddidit ibi interpres δεικνύειν per Declarare, cum Definitio ſit λόγος declarans Eſſentiam, δηλωτικὸς τῆς οὐσίας.

Differunt autem Monſtrare & Demonſtrare vt Genus & Species. Illud enim competit omni Syllogiſmo (omnis Syllogiſmus monſtrat, id eſt, facit fidem:) Hoc vero Syllogiſmo Scientifico ſeu Apodeictico. Zabarella τὸ Mōſtrare vocat Notificare per aliud, nempe

nempe per inductionem vel Syllogiſmum. Nullus, inquit, datur alius notificandi (id eſt, faciendi fidem) modus, præter duos, vnum demonſtrationis ſeu Syllogiſmi proprium, alterum vero Inductionis, quorum neuter definitioni attribui poteſt. ad c. 6.

Eſt & Monſtratio quædam ſeu oſtenſio, quæ ad ſenſum pertinet & intellectũ: vt ſi aliquod ſingulare monſtretur digito. Alia igitur διανοίας ſeu diſcurſus eſt, alia ſenſuum.

Denominatio, παρωνυμία.

Denominatio ſignificat vel actum denominandi, vel nomen ab alio deductum, ac vſurpatur vel ſimpliciter, vel cum adiectione vocis concretiuæ eodem ſenſu. Simpliciter, vt cum dicimus Ciceronis denominatio eſt Orator, Vergilij Poeta. Cum adiectione; vt cum dicitur, abſtractum principaliter ſignificat id, quo aliqua denominatio concretiua rei conuenit, vt corporeitas dicitur id, quo aliquid dicitur corpus: Albedo dicitur id, quo aliqua res dicitur alba: cœcitas, quo aliquid dicitur cœcum: corruptibilitas, quo aliquid dicitur corruptibile.

Denominatio enim fit vel ſubſtantiue, hoc eſt, ſubſtantiuo nomine; vel adiectiue: ſicut denominata ſunt vel ſubſtantiua, vt animal, quorum denominantia ſeu abſtracta συνωνύμως idem cum ijs ſignificant, vt animalitas idem ſignificat cum animali: vel accidentalia: vt ſapiens, fortis.

Res denominatur ſeu rei attribuitur denominatio à
- Poſitiuo ſeu exiſtente
  - Subſtantia
    - Tota, Ignis, Perſona, homo, animal, lapis.
    - Parte
      - Eſſentiali, rationalis, materialis, formalis.
      - Integrali, capitatus.
  - Accidente
    - Abſoluto
      - Interno
        - Quantitate, Longus.
        - Qualitate vel ἐνεργείᾳ mobilis, lucidus.
      - Externo, vt loco, tempore, effectione in alio, amictu, Localis, calefactiuus, tunicatus.
    - Relatiuo, vnitus.
- Non exiſtente ſeu negatiuo,
  - Simpliciter, Non homo.
  - Definite, quod priuatiuum dicitur: cœcus, qui dicit viſus priuationẽ in ſubiecto apto nato.

Ignis, homo, animal.) Hęc denominationes ſunt à rei eſſentia, ignis, vt denominati denominans, ſeu abſtractum eſt igneitas; ſed ignis quoque denominans eſt igniti. Panis abſtr. è Pico Mirãdula. paneitas in Euchariſtia. Parte.) A parte totum ſortitur aliquam denominationem.

Parte eſſentiali) vt animatum, formatum ab anima & forma.

Qualitate, vt habitu & patibili qualitate. Ex Fide dicitur aliquis Fidelis; ex ſcientia ſciens; A ſtabilibus enim πάθεσι potiſſimũ denominamur, quia afficiũt nos. Relat. vnitus) Aliquid dicitur alteri vnitum ab vnione, ſicut aliquid denominatur album ab albedine. Imo propter vnionem albedinis cum ſubiecto ſubiectum dicitur album.

Ἐνεργείᾳ) id eſt actione interna; ſic ab in-

tellectione dicit intelligẽs. Effectione in alio) Id eſt actione externa, ſeu motu: ſic à procreatione aliquis dicitur Procreatiu⁹, ab alteratione alteratiu⁹.

Mahumetes Turcorum Imperator ex magnitudine rerum geſtarũ magnus cognomento dictus eſt.

Quod ineſt denominatiue, denominatur neceſſitate abſoluta, vt Filiatio Chriſto ita ineſt: Ergo dico Chriſtus eſt Filius. Scientia ineſt Petro; Petrus inde dicitur ſciens.

Quædam inſunt vel ineſſe dicuntur, ſed non denominantur proprie, τὸ γελαστικὸν dicitur ineſſe formæ humanæ, ſed hæc non dicitur γελαστική, ſed homo. Filiatio non denominat humanitatem Chriſti, humanitas enim non eſt Filius, licet inſit humanitati. ſi ponitur relatio ſeu reſpectus diſtinctus ab abſolutis, Filiatio denominat ſuppoſitũ, ſequens axioma videtur diſſentire. Omne exiſtens vel vnitum alicui cum eius informante ſufficit ipſum denominare cui ineſt. Hinc homo aliquis dicitur diuinus. Limita inexiſtens vnitumue per informationẽ aliquã, alioquin ἀναλογία, non ὁμολογία fuerit.

Biel. lib. 3. diſt. 11. qu. vlt. à Scoto.

Denominatio opponitur nonnunquam connotationi, vt Filius, Pater, mater, filia denominant ſuppoſitũ, & connotant generationem actiuam vel paſſiuam cum diſcretione ſexus.

Denominatio interdum improprie ponitur pro nominatione ſeu nominis impoſitione, ſeu appellatione: quædã denominationes ex tempore Deo conueniunt ſecundum accidens, id eſt prædicata quędam ex tempore dicuntur de Deo per accidens ſeu contingenter, vt Creator, Dominus, Perfugium; quæ attributa externa (non interna) ſunt reſpicientia Creaturam, Magiſter ſententiarum videri hic poteſt diſtinct. 30. primi libri; & Gabriel Biel. lib. 3. diſt. 7. quæſt. 11.

A principali fit denominatio, hoc poteſt habere duplicem ſenſum. 1. A principali vel proprie fit παρωνυμία; vt candidatus à candidus potius, quam à candor deducitur. 2. A principali rei nomen imponitur vel tribuitur, vt Geometriæ à terræ dimẽſione; Theologiæ à Deo; Foro boario (einem Viehmarck) à bobus. Qui titulo & Magiſtri & Doctoris ornatus eſt, is ſalutatur Doctor. Sed contingens hoc eſt, non Catholicum. Nam Grammatica dicta eſt à primis minimiſque elementis artis literis; plerumq; tamen verum.

Diſtinctiones Denominationis.

Denominatio eſt Propria, vel Impropria. Propria, vt vere Formalis, vt cum ignis dicitur calidus. Huc pertinet illud Gabrielis Biel. vnio eſt illud, quo extrema, id eſt, Natura humana & Verbum formaliter & denominatiue dicuntur vnita. Sicut enim aliquid formaliter denominatur album ab albedine: ita aliquid dicitur alteri vnitum ab vnione. Impropria, vt quaſi formalis, vel formalis pro cauſali, vt cum piper dicitur calidum (virtualiter) κατὰ μετάληψιν. Denominatio eſt interna (ſic denominat humanitas hominem, quia eſt eius eſſentia vel accidens internum; albedo album, quia eſt eius eſſentia) vel externa (ſic color dicitur eſſe illuminat⁹, ſed lumẽ nõ inhæret colori) Neceſſaria eſt vel contingens. E.g. Actus honeſtus (quem Barbari dicunt virtuoſum) eſt duplex, quidam eſt talis intrinſecus, ſeu denominatione interna, ſeu ex ſe, ſeu eſſentialiter, ſeu formaliter, vt alij dicunt. Diuerſi enim Auctores ſæpe diuerſo modo loquuntur, & terminis quandoq; vtuntur ad placitum, vt ait Gabriel Biel. lib. 3. diſt. 23. q. 1. Quidam vero eſt talis intrinſecus, ſeu denominatione externa ſeu contingenter, vel vt alij loquuntur, materialiter. Ille manens idem numero non poteſt fieri vitioſus, vt omnis actus voluntatis elicitus prorſus conformiter

formiter rectæ rationi. Hic vero contra idem numero poteſt fieri in honeſtus, vt ſunt actus imperati à voluntate. Ille primo honeſtus eſt; hic vero per alium actum ex ſe honeſtum, cui conformatur. Gabriel Biel. ibidem. 2. Eccleſia iuſta eſt non tantũ iuſtitia externa ſeu aliena Chriſti imputata, ſed etiam interna, propria, inchoata, in nobis effecta Deoque accepta gratioſaque.

Sanum dicitur ſolum animal Formaliter. Sanitas enim, quæ eſt forma ſignificata nomine ſani in vno animali ineſt. Vrina, potio, aer dicũtur ſane externa denominatione: in ijs enim ſanitas non inexiſtit.

Canon.

Cum Denominatio conuenit pluribus per vnam candemq; rationem formalem, illis immediate conuenit, quibus ineſt ratio illa formalis: cæteris vero mediate propter coniunctionem vel habitudinem, ſeu ordinem ad id, cui ineſt talis ratio, vt beatum fieri immediate & proprie conuenit animæ; corpori mediante anima. Gab. 3. lib. diſtin. 7. quæſt. 1.

Sic Verbum diuinum aſſumpſit animam intelligentem immediate, carnem mediante illa.

Impoſſibile eſt formam informare ſubiectum, & non communicare ei denominationem formalẽ; vt ſi anima informat oculum, neceſſe eſt vt oculo cõmunicet formale παρώνυμον, quod eſt animatum.

Non omnes Denominationes inferunt inhæſionem, id eſt, denominatiue ineſſe & inhæſiue ſæpe numero differũt, vt Ieſu Chriſti Filiatio denominat tãtum ſuppoſitum, (homo ille dicitur virginis Filius, non humana natura dicitur Filia virginis.) licet inhæreat humanitati, ſeu fundetur. Gabr. Biel. Sed generari & naſci denominant productum per generationem aut natiuitatem ſiue ſit ſuppoſitum, id eſt, hypoſtaſis, ſiue ſit natura, ſiue pars ſuppoſiti, vt Ieſus Nazarenus generatus natus eſt, caro eius generata nata eſt. Primo naſcitur infantis caput; Materia tamen proprie non generatur licet incipiat habere nouam formam. Caro Chriſti dicitur adorabilis, licet adorabilitas ei non inhæreat, non habeat in ea fundamentum.

Denominatio eſt κατὰ λέξιν, vt à ſapientia dicitur ſubiectum ſapiens: ab anima animatum: vel κατὰ πρᾶγμα, vt ab anima denominatur totum compoſitum homo: Itaque à forma inhærente vel adhærente ſubiectum ſortitur denominationem ſecundum nomen vel ſecundum rem.

In Arithmetica ad eandem denominationem fractionum, Reductio eſt reductio diuerſi nominis partium ad idem, ſeu commune nomen, ſeu ad cognomen, vt $\frac{3}{4}$ & $\frac{5}{6}$ ad $\frac{9}{12}$ & $\frac{10}{12}$.

Gabriel Biel ſecundum Denominationem (intellige externam & realiter ſeu reipſa ἀντιθέτως vſurpat lib. 3. diſt. 1. quæſt. 1. cum ait, Relatio illa non eſt mutua ſeu communis realiter, licet ſit communis ſecundum Denominationem. Dicimus etiam nos: Hic eſt Doctor ſecundum Denominationem, id eſt, titulo tenus, nomine tenus, non reipſa, Græce κατὰ τὸ λέγεσθαι, non κατὰ τὸ εἶναι, vbi externa denominatio intelligitur, adhibito genere pro ſpecie per ſynecdochen. Communem paſſionem diuinitatis & carnis, vnitas perſonæ in Chriſto fecit, inquit Fulgentius. Caro autem paſſa eſt proprie, id eſt, ex aſſe & in ſolidum paſſio eſt corporis & animæ, vt ait Athanaſius.

Diuinitas vero denominatiue, non autem per eſſentiam, inhærentiam in diuina natura, vt in ſubiecto, id eſt, ὁ λόγος paſſionem carnis ipſius

per ſubſiſtentiam propriæ ad ſe referebat. Vnde ὁ λόγος dicitur paſſus eſſe imputatiue, & paſſiones carnis dicuntur eſſe τοῦ λόγου diſpenſatiua appropriatione, Euſebius & Emiſſenus ac Cyrillus; Et tamen ὁ λόγος paſſus eſt in carne ſua realiter, id eſt, vere & non imaginarie. Itaque hæc prædicatio, Deus fudit ſanguinem ſuum pro Eccleſia, non tantum eſt verbalis, ſed etiam Realis, & ſuo modo neceſſaria.

Quod partis proprium eſt, commune fit cum eo toti, ſed id communicatur cum toto ſeu concreto. Realiter, non tantum per externam denominationem, vt homo eſt intelligens reipſa; Chriſtus filius Dei viuentis & Mariæ eſt reipſa mortuus poſito Chriſtum eſſe totum habens partem.

Res denominantur magis à cauſa proxima, quam à remota. Sic dicuntur effectus rerum contingentes potius propter cauſam proximam contingentem, quam neceſſarij propter cauſam primam & remotam.

Res denominantur ex eo quod in ſe ſunt, non ex eo quod ſunt in mente. Itaque lapis etſi immaterialiter in animo ſeu mente ſit, tamen non vocatur immaterialis.

Denominatio fit
- Sæpius à parte
  - Maxima.
  - Principe.
- Rarius à parte minus principali.

Cum plenitudine Gentium in Eccleſiam ingreſſa, plenitudo etiam Iudæorum fuerit ingreſſa, πᾶς, id eſt, ὅλος, omnis, id eſt, totus Iſrael ſeruabitur per Euangelij prædicationem: Non id (Totus) ad ſingulos extendendum, ſed reſtringendum eſt, id eſt, intelligendum de maxima parte, à qua conſueuit fieri denominatio. Ioh. Piſc. in Schol. in 11. c. ad Rom.

Ἄλλως.

Denominatio eſt Laxe vel Proprie dicta. Hinc prædicatio Denominatiua eſt vel Eſſentialis, vt formæ denominantis materiam, vt homo eſt animatus: vel Accidentalis, accidentis denominantis ſubiectum, vt homo eſt γελαστικὸς, lignum eſt album. Materia prædicatur de omnibus denominatiue, vt arca eſt lignea, non lignum, forma de Materia, vt materia eſt informata. Vid. 7. 1. Phil.

Loquor autem de denominatione vera rectaque, ſeu congrua, id eſt, congruente ad artem Logicam, non de vitioſa, non de ridicula, qualis eſt hæc; ſtultitia eſt ſtulta, Albedo eſt alba. *Nam Abſtractum à concreto denominari nequit.*

Quæſtio non eſt præter inſtitutum; Cur non poteſt abſtractum ἐπωνυμίαν accipere (denominari) à Concreto, verbi cauſa, cur Candor non dicitur Candidus, albedo alba, calor calidus?

Reſp. philoſophica eſt, *Quia nihil ſe ipſum participat: Neque eadem conditio eidem rei & à ſe & alterius participatione ineſſe poteſt*: Pic. Mirand. de Ente. Abſtractum autem à ſe tale eſt; Concretum alicuius beneficio tale eſt, ac dicit aliquid quaſi participatum, vt Luceus luce lucet.

Denominatiuum ſeu Paronymum non prædicatur de principio, vnde fit Denominatio, vt albedo non dicitur alba, ſed res quę albedine effecta eſt; Vinum non dicitur vinoſum (id eſt, vini plenum) ſed homo, vt vinum non dicitur ebrioſum, ſed homo. Obiect. At enim inquias, Medici diſtinguunt inter vinum.

num ὀλιγοφόρον, auſterum & vinoſum, Reſp. Hic vinoſum idem eſt quod vini ſapore abundat, & ita non vinum, ſed vinoſus ſeu vini generoſus & bene coctus ſapor eſt abſtractum Vinoſi. Itaque dicere licet Vinum vinoſum generoſum, forte, odoratum cor & vires recreat quidem, ſed caput facilime vaporibus replet & tentat.

Denominatiue.

Sæpe opponitur τῷ Eſſentialiter, vt Chriſtus vt homo eſt creatus; Denominatiue enim hic prędicatur creatum eſſe. Chriſtus vt Deus eſt æternus, hic æternum eſſe per ſe & eſſentialiter prædicatur. Scot. l. 3. d. 13.

DEPENDENTIA,

Pendentia à.

- Dependens ab aliquo
  - Eſſentialiter
    - Abſolute à Deo in Eſſendo & Cauſando.
    - Secundum quid, A principio vel cauſa creata. Ita dependet ab ea quod ab ea naturaliter fit & conſeruatur, vt homo à ſole, horologium ab artifice, accidens à ſubſtãtia
      - Quoad eſſentiam
      - Quoad exiſtẽtiam
  - Accidentaliter.
    - Huc referri poteſt dependentia correlatorum.

Diſtinguitur Dependentia Cauſalis à ſubiectiua & Relatiua. Subiectiua eſt formæ à ſubiecto quoad ὕπαρξιν. Dicitur & à Scholaſticis ſuppoſitalis. Relatiua eſt relati à relato, & contra. Cauſali ſubijcitur Eſſentialis.

- Et cauſalis eſt
  - Cauſæ à cauſa, vt ſecundæ à prima.
  - Cauſati à cauſa, conſeruati à conſeruante.
  - Cauſati poſterioris à cauſato priore.

2. Inter Cauſalem & ſubiectiuam media quaſi eſt (per participationem) Perſonalis dependentia, quæ eſt Naturæ à ſuppoſito alieno dependentis, hoc eſt, non ſubſiſtentis in proprio ſuppoſito. Quare Scholaſtici ſuppoſitalem vocant per excellentiam & ſingulariter. Axiomatis hæc explicãtur. Omnis dependentia ſuppoſitalis in generabilib. & corruptibilibus terminatur materia prima mediate, id eſt, per compoſitum. Vna Perſona diuina non poteſt ſine alia terminare dependentiam Carnis Chriſti cauſalem, id eſt, tota Trinitas incarnat Verbum diuinum, ſeu vnit naturam humanam Verbo.

At poteſt ſola ſine alia determinare Perſonalem dependentiam, ſeu vniri naturæ humanæ, id eſt, poteſt incarnari ſeu aſſumere [a] verbum ſola. Gabr. B. l. 3. d. 2. q. vn.

[a] *Hoc vocat ſuppoſitans.*

- Dependentia
  - Non mutua
    - Cauſalis.
    - Subiectiua.
  - Mutua correlatorum.

3. In Organi explicatione huiuſmodi diſtinctio neceſſaria eſt generalior prioribus.

Pendentia ſeu dependentia eſt
- Ab ſe Tertio modo dicendi per ſe.
- Ab alio
  - Contingentium, quæ tempore ſimul nō ſunt, vt
    - Accidentium communium.
    - Effectuum à cauſa ſeparabilium.
  - Eſſentialium, quę tempore ſimul ſunt
    - Effecti à cauſa adæquata
      - Externa (Quarti modi dicendi per ſe.)
      - Interna: (Primi Modi dicendi per ſe.)
    - Proprij accidētis à ſubiecto propria. (Secund. mod. dicendi per ſe.)
      - 1. Vt à cauſa effectrice quodam modo, à qua producitur. In ſubiecto enim eſt, ſeu, implicata reconditaque cauſa, quæ eſt vel *propria forma*, vel *aliud accidens* compoſiti proprium, hæc pendentia eſt occulta & virtute.
      - 2. Vt ab externa materia, in qua illud accidens recipitur. Hæc dependentia eſt expreſſa (*ἐναργῶς*) & actu.

Vid. Zabar. lib. 2. de propoſ. neceſſ. cap. 13.

Cum eſſentia Diuina (cum attributis eius) in Perſona Patris conſideratur ἀνάρχως & ἀναιτίως, id eſt, abſque principio originis & cauſæ; in Perſona vero Filij & Spiritus ſancti αἰτιατῶς, non ἀναιτίως, id eſt, non abſque principio originis & quaſi cauſæ, ſeu cum Deus ſit commune quaſi πρὸς ἓν (ad vnum principium ſeu fontem) & primo ſeu ἐξόχως tribuatur Patri, vt qui à ſeipſo exiſtat agatque, & in Trinitate reliquarum Perſonarum ſit πηγὴ quaſi ſeu ῥίζα, principium & origo, ideoque prima, vt Filius ſecunda Perſona dicatur, quæritur non ab re, an dicendum *Perſonam Filij dependere à Perſona Patris?*

Reſpon-

Reſpondeo, Filij ad Patrem & Patris ad Filium, primi ad ſecundum, & ſecundi ad primum dependentia eſt(mutua) vt relatorum ad correlata, Pater ita dependet à Filio & Filius à Patre, primus à ſecundo, & ſecundus à primo. Sed non dico Perſonam Filij Dei dependere à Deo patre (etſi ordinem Perſonarum in exiſtendo confitear) ſed ab eo vt principio exſtere & productum eſſe, ab hoc fonte quaſi emanaſſe Spiritum Sanctum. Dependentiæ enim notio ſonat quandam imperfectionem.

An Θαυμάτουργία Dei communicetur hominibus?

Præcipiendo & imperando, vt poteſtatem habẽs propriam, non aliunde acceptam Chriſtus fecit miracula. Hoc proprium Dei eſt: independenter ſcilicet & non aliena virtute agere: qui modus agendi creaturæ communicari non poteſt. Ioh. Pic. Mirand. qu. de Mirac. Chriſti 11.

An Intelligentia pendeat à voluntate?

Actus Intellectus dependet à voluntate quoad exercitium, non quoad ſpecificationem: Id eſt, per ſolum imperium voluntatis nõ poteſt intellectus determinari ad ſpecificationem actus, actus qui eſt aſſentiri propoſitioni alicui, & actus qui eſt diſſentire, ſunt actus habẽtes rationes ſpecificas oppoſitas. Ergo ad aſſenſum vel non aſſenſum non poteſt intellectus determinari per imperiũ volũtatis. Ergo quod credat aliquis Propoſitionẽ aliquã eſſe verã vel nõ credat, id nõ eſt ex eo præciſe, quia ſic vult vel non vult credere, ſed ex aliquo habente rationem actus primi intellectum ad actum talem credendi vel non credendi determinante; vt ex ratione Syllogiſtica, ex auctoritate, &c. Intellectus enim eſt potentia mere neutra & indifferens ad ſpecificationem actus alicuius ſui ſecundi.

Non poteſt aliquis credere ex libero arbitrio (id eſt mero imperio voluntatis ſeu rationis perſuaſione.) Picus: Nullus credit ſic eſſe verum præciſe, quia vult ſic credere. q. 8.

Exempla Dependentium.

Actus viſionis dependet ab obiecto. *Dependentia obiectiua.*

Vis demonſtrationis dependet à Medio, vt à cauſa.

Entia rationis pendent ab operatione intellectus vt à cauſa.

Spatium inane etſi non eſt verum ens, tamen dici poteſt aliquid reale, id eſt, haud pendens ab operatione intellectus; & ſuo modo neceſſarium ſimpliciter in rerum natura. Fonſec.

Calor ab igne dependet vt à ſubiecto & vt à cauſa. Idem iudica de alijs quoque accidentibus, poteſt igitur aliquid ab alio pluribus modis pendere.

Aeris corporiſque diſpoſitio in qualitatibus primis à cœlo dependet. *Aſtrologi.*

Relatio dependet à ſubiecto, Fundamento & Termino, adeo debile quid eſt.

Res ſublunares pendent à materia. De his Canon eſt: Omnibus commune eſt rebus noſtratibus hiſce, quæ pendent à materia (Ita enim Scalig. eleganter circumloquitur res, quæ ſunt ſub Luna) vt agendo patiantur. exerc. 109. Id. exerc. 6. ſect. 5. Pendent noſtratia hæc è ſuperioribus propter æquiuocam connexionem, propter vniuocam effectionum communionem. Sunt enim ſuperiora quaſi formæ conſeruatrices inferiorum.

Deus à nullo pendet, id eſt, Neceſſitas non eſt eius imperatrix. Scal exer. 112. Quid magis à Pietate alienum eſt, quam Deo attribuere neceſſitatem? At enim, inquis, Deus eſt ens neceſſarium & neceſſario bonus & verax eſt. Reſp. Quis neget? Cum enim dicitur à Scalig. & Auguſtin. non eſſe attribuendam Deo ἀνάγκην, intelligunt neceſſitatem Imperantem & cogentem (non Immutabilitatis.)

Pendere vel dependere Græcis, vt Ariſtoteli eſt ἀρτιάεσθαι. Cum enim ſine ἐμφύτου θερμοῦ, id eſt, inſiti caloris ex corde manantis beneficio neque Epar, neque Ventriculus ſuum munus exſequi poſſint, ideo Ariſtoteles vitalem & naturalem ſeu ζωτικὸν & φυτικὸν calorem non ſeparat, & ex corde tantum τοῦ αἰσθητικοῦ & λογικοῦ (id eſt potentiæ ſentientis & Logicæ) cauſam efficientem primam deducit, vt à corde ei ſint omnia, à quo vt calorem naturalem & vitalem, ſic etiam animam *ἀρτιάεσθαι, hoc eſt dependere ac ſuſpenſam eſſe* ſcribit, quod Medicorum Scholæ impugnare ſolent.

Scaliger erudite etiam diſtinguit inter pendentiam per ſpeciem & per potentiam: Hæc principalis eſt; illa minus principalis: vtraque tamen neceſſaria.

Quæritur, vtrum anima pendeat à corpore, an corpus ab Anima? Reſponſ. Pendentia hic eſt mutua, ſed Modus eſt differens. Corpus pendet ab anima, vt delatores à principe per potentiam. Sed Anima pendet à corpore, vt Princeps pendet à delatoribus per ſpeciem (quia delatores ſpecies factorum deferunt ad principem) voluntas pendet à phantaſmatibus. Itaque vtrumque Ariſtotelis enunciatum eſt: &, ἕπονται τοῖς σώμασιν αἱ διάνοιαι, & ; τοῖς τῆς ψυχῆς παθήμασι τὸ σῶμα συμπάσχει.

Dependentia Intellectus dum eſt in mortali corpore, eſt à phantaſia: Quia ordinarie intellectus non intelligit niſi operante Phantaſia.

1. Dependentia eſt
- Neceſſaria
  - Proprie & per ſe.
  - Ob connexionem aliquorum, vt intellectus cum potentia ſenſitiua.
- Contingens & mutabilis: vt poſterioris à priori.

2. Dependentia
- Inhæſiua. Hac accidens ineſt ſeu inhæret in ſubſtantia vt in ſubiecto, quod ſuſtentaculum & fulcrum accidentis eſt.
- Obiectiua, ſic Ens reale eſt, cuius eſſe non pendet ab operatione Intellectus.
- Effectiua, Hæc eſt à ſubſtantia vt à cauſa mouente ac producente, vel eſſentiali: Producente, vt ſi quid dicitur pendere à cœlo; eſſentiali, vt ſi quid dicitur pendere à materia.

Hac diſtinctio cõgruit cum ſuperiore prima.

3. Dependentia igitur hæc
- Interna. Eſſentialis, formalis.
- Externa in
  - Effectione.
  - Conſeruatione.

Canon: A quo dependet rei exiſtentia, ab eodem pendet etiam eſſentia rei. Exiſtentia accidentis, vt caloris, pendet à ſubſtantia. Ergo, &c.

4. Dependens
- Quoad eſſe. Sic pendet accidens à ſubſtantia: Spiritus noſter immortalis intelligens ſubſtantia eſt independens à corpore.
- Quoad operationem: Sic Intellectio animæ dum eſt in corpore pendet à phantaſmatibus.

5. De-

5. Dependentia
- Actualis, qua quid dependet τῇ ἐνεργείᾳ, id eſt, actu.
- Aptitudinalis, qua quid dependere aptum natum eſt: qua quid dependet φύσει.

Sic Sotus ait: per ſe eſſe modo negare aptitudinem ad inhærendum, & eſſe in alio affirmare aptitudinem talē: Modo per ſe eſſe negare actum inhærendi & eſſe in alio affirmare actum inhæſionis.

Definitiones.

1. Naturam aliquam aſſumi eſt ipſam actualiter dependere ab aſſumente.
2. Perſonalitas creata dicit negationem dependentiæ actualis ſaltem ad naturæ ſu[illegible] poſitum. Saltem dico, quia Scotus addit, Et Aptitudinalis.
3. Anima à corpore ſemper dependet quod ad naturalem aptitudinem attinet.

6. Dependentia rei ab aliquo ſecundum
- Initium Eſſendi.
- Deſitionem ſui.
- Initium eſſendi & deſitionem ſimul.

Poteſt enim aliquid ab alio dependere ſecundum mutuum ſuum τὸ εἶναι, etſi non dependeat ab eo ſecundum ſui deſitionem. Alb. Mag. de natura & orig. animæ. tract. 2. c. 3.

Pendere ab alio in ratione eſſendi, aliud eſt quam pendere ab alio in ratione principiandi. Fonſ. Exempli cauſa: Materia principium pendet à forma principio in ratione eſſendi, ſed non in ratione principiandi. Materia enim non habet ſuum modum cauſandi à modo cauſationis Formæ, proindeque nec principiandi, licet modo illo ad cauſandum & principiandum ei ſit opus.

Aliud eſt pendere ab aliquo, & aliud ſupponere aliquid, nam principium omne poteſt dici ſupponi ab eo, cuius eſt principium, non omne tamen ab eo pendere. Res genita ſupponit priuationem ſuæ formæ præcedentem in materia, nec tamē ab eiuſmodi priuatione pendet. Fonſeca non dubitat hoc ad diuinum myſterium accommodare. Filius ſupponit Patrem, ſed diuinæ hæ Perſonæ per ſe ipſæ ſunt independentes, vt loquitur Fonſec.

Dependere in eſſe ab alio eſt conſeruari. Gab. Biel. *Dependenter agere* eſt virtute aliunde accepta agere. Sic creata natura agit independenter propria.

DEPOSITIO.

1. *Depoſitio in Poetica*, quæ Græcis eſt ἀπόθεσις & κατάληξις Generaliter eſt deſinentia verſus, qua alius in perfectum pedē deſinit, alius plus minusve quam pedis ratio, à quo nominatur, poſtulat, ſyllabarum habet. Huius formæ ſunt 4. Acatalectica, Catalectica, Brachycatalectica, & Hypercatalectica, vnde verſus denominantur. Acatalectici verſus ſunt, qui vltimum pedem, à quo metrum nominatur, habent integrum, vt ſi dactylicum fuerit metrum, Dactylum: ſi Iambicum Iambum. Catalectici ſunt, quibus in fine ſyllaba vna deeſt ad perfectionem eius pedis, à quo metrum nomen habet. Tales ſunt omnes Heroici. Nam cum Dactylus proprius eius generis pes ſit, ipſe verſus in Trochæum vel ſpondæū deſinit pedem diſſyllabum, cum Dactylus ſit Triſſyllabus. Tales ſunt apud Terentium Iambici ſeptenarij. Brachycatalectici vocantur, qui toto ſimplici pede breuiores ſunt, quam ipſa metri quantitas requirit. Talis pro exemplo à Seruio adducitur hic Diameter: *Venia optima Calliope*, ∪∪-∪∪-∪∪-

(menſuratione facta per dipodiam) Hypercatalectici dicuntur, qui ſyllabam vnã aut etiam duas ſupra legitimum pedem metri in fine habent, vt,

Amant venena parricidæ,

υ - υ - | υ - υ - | -

2. *Depoſitio Perſonæ in Rhetoricis* opponitur ſuſceptioni Perſonæ, quæ tamen vt ipſe fit in ſchemate Proſopopœias, à dicecore & ſuſcipitur & ad extremum deponitur perſona, & ad eam deponendam interdum breuis reuocatio ponitur, vt, quid ego (iudices) ita grauem perſonam induxi? vt & verear ne ſe idem Appius repente conuertat, & Cœlium incipiat accuſare illa ſua grauitate cenſoria.

3. *Depoſitio in Politica* eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ ſeu contractus, quo nec vſus nec dominium, ſed tantũ cuſtodia rei alicuius fidei cõmittitur. Alias depoſitum; ſed hæc vox propriè ſignificat ipſam rem depoſitam. Hinc Depoſitio fidei pupillaris in fidem publicam eſt apud Ciceronem vertrawliche niderlage vnmündiger Kinder oder armer Waiſen Gelts bey einem Rate. Et depoſitio imperij, officij, muneris, magiſtratus, prouinciæ apud Liuium & alios eſt abdicare illa, quæ reſignatio dici ſolet, Ablegung Auffgebung Vbergebung.

4. Ad extremum *depoſitio*, quæ hodie vocatur Scholaſtica, ritus eſt quo initiantur, qui primum in congregationes Scholaſticorũ Vniuerſitatũ adueniũt, quas Academias vocare ſolemus, è quibus tamen plurimæ ſunt, quæ doctrinam celebratã in Academia à Platone minime olent. Res ipſa profluxit ab Atheniẽſibus. Sed modus aliqua ex parte eſt recentior, qui è proxime ſuperiorum ſeculorum Academijs ad nos peruenit. Patet enim ex Gregorio Nazianzeno cognomento Theologo in oratione funebri, quã ſcripſit Baſilio Magno qui mos fuerit, quo illa ætate ante annos 1250. accepti fuerint Athenis Scholaſtici noui, qui primum ad Magiſtros & Doctores ſuos adducerentur. Inter alia Gregorius modo laudatus commemorat, quod tum cæterorum omnium ludibrijs atque exagitationibus inſtar ſordidatorum expoſiti fuerint. ἐρεσχελεῖται, inquit, ὅτῳ προσῇ δὲ ἀθρόως παντὸς, id eſt, ſcoptice impetitur nouitius à quolibet. Et hoc directum fuiſſe interpretatur πρὸς ἴσως ἐλλείτ' ἂν τῶν νεηλύδων τὸ φρόνημα, id eſt, vt reprimeretur in nouitijs illis Spiritus & animi elatio, & vt ſtatim ab initio ad omnem conſuetudinem ac ſubiectionem tractabiliores redderẽtur, cum ab aliquibus quidem Humaniter, ſed à nonnullis etiam durius, ab vniuerſis autem nequaquam honorifice acciperentur. Quæ ludibria poſtquam pertulerat nouus aduena, deinceps per forum ad publicum balneum cum pompa deductus fuit à Scholaſticis, & ante fores huius aliquantiſper ἀτοπώτερον, id eſt, indecenter detentus, tandem intromiſſus, ibiq; finis initiationi illi impoſitus eſt. Nam ex balneo egredientem vt puriorem ſeu mundatum inter ſuos habere cœperunt, & loci ac ordinis æqualem honorem ei tribuerunt. Huic mori germanæ ſunt noſtræ, quæ dicuntur depoſitiones: etſi noſtrates ἐρεσχελίαι καὶ φλυαρίαι ſic inſtituuntur, vt ſimul deformata ſpecie eius, qui initiandus eſt, quaſi perſona quædam introducatur ruditatis & inhumanitatis, eaque cornuta, à qua liberant eruditio & doctrina, qua præcoluntur & excoluntur animi & mores, atque vt verſus habet Poetæ, *Pectora molleſcunt aſperitasque fugit.* Præterea que noſtrorum temporum conſuetudo ab Attica recedit in hoc, quod non permittuntur illæ nugæ & ludificationes omnibus, ſed vnus aliquis vel duo publici adminiſtri (cornutorum monſtrorum domitores) has adminiſtrant. His adde, quod examinationes

Diſſimilitudo.

ſeriæ

Digitized by Google

ſcriæ & admonitiones atque vota, quæ tum fiunt apud nos ad nouos Scholaſticos, cum abſoluuntur, vel iam abſoluti ſunt à reatu ſuo, oſtendūt, quam ſint noſtra veteribus illis cultiora & feſtiuiora. Datur enim illis Sal ſapientiæ, & vinum lætitiæ, quod manauit è Baptiſmo Romanæ Eccleſiæ: In eo enim Hierophanta dat Sal, dicens, accipe Sal ſapientiæ ad diſcretionem in Spiritu ſapientiæ boni & mali, ne per Diabolum conculceris: Dat etiam infanti oleum lætitiæ in pectore & dorſo, dicens, Lætare Iohannes, vt ſis in perpetua Dei miſericordia, &c. Ita ergo ſolenniter ſtudijs velut conſecrantur Scholaſtici & abſoluuntur à reatu Barbariæ (Beaniſmum vulgo vocant) perfuſione vini, quæ balneum Atticum & oleum Roman. repræſentāt. Vid. 7. tomū ſcriptorū publice propoſitorum à gubernatoribus ſtudiorum in Acade. VViteberg. p.21. Typum depoſitionis Scholaſticæ deſcripſit lepido & graui nec non erudito ſatis carmine (vno dicam verbo, ἐπεξειργασμένῳ, elaborato) Frid. VVidebram. Poetarum Chriſtianorum non poſtremus.

In eumque Th. Mūtzeru baptizauit anno 1524. Aſſeri.

DERIVO.

Proprie deriuo eſt è riuo deduco. Deriuare aquam vicini l.2. Cod. de leg. Aquil. Deriuare crimen tranſlate eſt deflectere ab eo, ad quem pertinet ad eum ad quem non pertinet. Schard.

Deriuata in Logica vocantur quæ alias coniugata quaſi more riuulorum ab vno fonte deducta. Old. Deriuata in Grāmaticis ſunt à primitiuis deducta.

Hypomnema de deriuatione Grammatica & Logica.

Ad praxin Grammaticā vera rectaq; deriuatio pertinet. In qua cum videam ſæpe errari: Eſt enim qui & ſeruitus & ſeruitium à ſeruitum, ſeruire deducat: Eſt, qui & miles à milito, cuſtos à cuſtodio deriuet, adimo à demo, cum tamen ab emo: Ideirco de ea vtiles commonefactiones cum meis obſeruationibus proponam.

Prima commonefactio.

Polyſyllaba deriuātur ab oligoſyllabis, vt, amentatus ab amentū. præfoco & ſuffoco à faucis, ſcabies à ſcabo, cordatus à cor, ceruical à ceruix, quieſco, vel quieo à quies, mortuus à mors, audacia ab audax, ſoſpito à ſoſpes, ouile ab ouis, annona ab annus, ineptio ab ineptus, iraſcor ab ira, ferculum à fers, partior à pars, partis, ſortior à ſors, ſortis, ruſticus à rus, iuſtitia à iuſti, crucio à crux, craſtinus à cras, oſcito ab os, geſtio à geſtꝰ, fulguro à fulgor, cōcionor à cōcio, odoror ab odor, libero à liber, vigilo à vigil, ab æſtus æſtuo. à fluctus fluctuo, a tumultus tumultuor, à ſinus inſinuo, vacuus à vacuo, ſemino à ſemē, optio ab opto, bullire à bulla, cæcutire à cæci, laſciuio à laſciui, ſupbio à ſupbi, ſingultio à ſingultus, ſeruio à ſerui, balbutio à balbus, ſitio ſitis, ſepio à ſepes, à maceries macerior, à ſpes ſpei; ſpero, à glis gliſco, calleo, caueo, floreo, luceo. à callis, caui, floris, lucis. Sic cenſeo, à cenſus, pudibundus à pudor, iumentum à iuuo, megiſtanes à μεγιστᾶν inuſitato, quod eſt à μέγιστος.

Excipe.

Præcox à præcoquo, Suada (ſuaſionis Dea) à ſuadeo, horror ab horreo, pauor, à paueo, tumor à tumeo, fulgor à fulgeo, quanquā poteſt etiam deduci à fulgo, is, ere, metus à metuo, inuidus ab inuideo, leno à lenio, latro à lateo, nequam à nequeo, fracos à fracco potius, aduena ab aduenio.

II.

Verbis nomina quædam priora ſunt, nempe in quibus naturaliter ſubſtantia nominis antecedit actum verbi, vt vnda prius quam inundo, lux quam luceo, pax prius quam paco, limen quam elimino, fumus quam

fumo, humus quam humo. Hic actus, qui ſpectatur in verbis poſterior eſt, & verba à nominibus hiſce deſcendunt.

Exceptio.

Attamen pecten à pecto, vnguen ab vngo, &c.

III. ὑπόμνημα.

Verbum primæ coniugationis in Bo eſt à genitiuo nominis, ſi verbi thema reſpódet ſyllabis genitiui: Vt à miſeri, miſeror, aſpero ab aſper, aſperi, magiſtro pro moderor, à magiſter, magiſtri, fundo fundas à fundum (πυθμήν) grego à gregis, à miles militis, milito, à ſemen, ſeminis, ſemino, à vagus, vagi, vagor, à nudi, nudo, à ſani ſano, à purus i, purgo, à vulgus, i, vulgo, à iugum iugo, ab eſca, ineſco, à bacchа bacchor, à turba, turbo, à probo, probus, ab exul, exulo, à vindex vindicis, vindico, à laus laudis, laudo, à fraus fraudis, fraudo. Sic obliquo eſt ab obliquus, æquo ab æquus, laxo, à laxus.

IV.

A verbis 1. coniugationis in Am ſunt nomina cóſul, merges (quaſi flumen) rupes, cædes, parcus, tremor, clangor, plãgor, angor, flumen, tegmen, gradus, pandus, cocus, ludus, currus, viuus, teges, lues, ſtrues, fidus, bibulus, occidu⁹, tribus, perſpicuus, aſſecla (quaſi aſſecula) profugus, perfuga, ſcriba, mola, fundus: à conſulo, mergo, rupi, cædo, parco, tremo, clango, plango, coquo, ludo, curro, viuo, tego, hio, ſtruo, fido, bibo, occido, tribuo, pſpicio, à ſequor, profugio, perfugio, ſcribo, molo, fundo, is, ſere, quia fundit fructus. Et forte ſpecies à ſpecio, vt facies à facio, acies ab acuo, progenies ab antiquo progeno, id eſt, progigno.

V.

A verbis ſecundæ in Bo & vtriusq; in Am ſunt, Torpedo, lubido, libido, ſedes, ſepes, cópago, cupido, intercapedo, ſcaturigo, origo, aduena, népe à torpeo, lubet, libet, ſedeo, ſepio, cópages, cupis intercapis, ſcaturis, oriris, aduenis. Sic ambigu⁹, ab ambigis, riguus à rigo.

Exceptio.

Verba, formido, palpo & occaligo, propago, indagor, epulor, verbero, lurcor, 1. cóiug. in Bo primitiua ſunt, quia numero non reſpondent ſyllabis genitiui nominum. Deriuãtur, igitur ab eis nomina: Formido, inis, palpo, onis, caligo, inis, propago, indago, inis, epulo, verbero onis.

VI.

Quædam primitiua ſunt fœcunda, id eſt multas voces ex ſe pariunt, vt ab aptus apto, 1. coniug. in Bo & ineptio 2. in Am, interuentu inepti: à durus, duritiеs, duro & dureo: à ſanus ſano & inſanio, interueniente inſania: à lac, lacto & lacteo: ab albus, albo, albas & albeo, es, à ſeruus, ſeruo & ſeruio: à mũdus, mundities & mundo: à mutus, mutitas, muteo & mutire, à meta metor 1. cóiug. in Bor & metior, ſecũdæ in Am.

VII.

Quædam deriuata de ſe alia pariunt, vt ab æger, ægreo, ab ægreo, ægreſco: à conijcio eſt coniecto, à coniecto coniectura, coniecturo, ab hoc coniecturalis: à creber, crebreo obſoletum, à crebreo percrebreſco, increbreſco, per crebui, increbui (2 abiecta vt nonnullis placet euphoniæ cauſa) à tonſor, tóſtrix, tóſtrina: à dux ducis, & à ducis, educo, à ſono, ſonor, à ſonor ſonorus: à ſuauis, ſuauium, à ſuauium ſuauior, à luxus, luxuria, à luxuria, luxurior: à do dos, à dos doto, à do dato, as, are, vt à dato datatũ von einem zum andern eſſe frequentatiuũ dato priſcũ ſit, à mutus, muteo, à muteo, muteſco, hinc ob muteſco: à flatu flabrum, à flabro flabellum: ab vdus, vdo, ab vdo, ſudo pro ſubudo, à ſudo ſudor.

VIII.

Quædam Latina Græca ſunt origine, vt ſeps σὴψ à σήπω, id eſt, putrefacio.

IX Vi-

I X.

Videndum, ne deriuatio ſit falſa vanaq; vt ebrius quaſi eſobrius. Nam ſobrius eſt à ſe & ebrius, vt ſocors à ſe & cor. Calepino ſedimentum eſt à ſedo, as, are, ſed reuera eſt à ſedes, ſedis. Nego à non & ago, vel quaſi necago. Falſum vtrumque: Emendo à mando vt commendo, ineptum & ridiculum: cum ſit à nomine menda vel mendum. Mando quaſi manui do Eutychi. Sed ſi deductio hæc vera eſſet, dicendum eſſet mandare.

Vacillo nonnullis eſt à vaco, alijs à vacillum, quod nullibi reperio & prorſus vanũ eſt. Donato eſt ſine origine, quod probo; Reor à res, vanum. Cogito nō eſt à con & agito, ſed à cogis, vt agito ab agis: & cogo à con & ago.

Incentiuum pro ſtimulo ſeu irritamento veterum latinorum Theologorum, Plinii item 1. panegyr. & Eraſmi in Encheiridio militis Chriſtian. Nō autem eſt hæc vox ab incendo, ſed à ſupino incentum verbi incino: hinc tibia incētiua apud Varronem die da anbleſet hinc reſpondens eſt ſuccētiua wel der nach bleſet. Carmina obſcœna libidinum incentiua ſunt & quaſi Sirenes. Eraſm. in Encheir. primum remedium contra incentiuum libidinis eſt omnium occaſionum cauſa & diligens fuga, Germ. Anreitzung.

X.

Proxima & immediata origo vocis quęrenda eſt ſeu exigenda. Ea enim vlteriori ſeu remotiori, vt mater auiæ præfertur. Sic dico iumētum eſſe à iutum, non à iuuo, mobilis à motum, non à moueo, notatio à noto, non à nota, numen à nutu, non à nuo, fomentum à fotu, non à foueo, acumē ab acutum, non ab acuo, inuolucrum & inuolucre ab inuolutum, vt nomen à notum, momen à motum. Viuidus proxime deriuatur à viuus, non à viuo, ſicut vuidus eſt ab vua, euanidus eſt ab euaneo. Albidus ſiue ab albeo ſiue ab albus deduxeris, parum inter eſt. Sic pallidus à pallor, vel palleo: At luridus, morbidus, & vapidus non poſſunt exiſtere aliunde, quã à luror, morbus & vapor. Crebreſco eſt à crebreo, non à creber Rubeſo à rubeo non à ruber, ſiticuloſus eſt à ſitis, non à ſitio. Valdius, (quod ponitur pro vehementer) ſiue à valde ſiue à valide deriues, mihi perinde eſt. Nutrix eſt à nutritor, pro nutritrix, quod in vſu non eſt.

Verũ obijci poteſt, vt palleſco à pallore, puteo à putore, feteo à fetore, candeo, à candore, caleo à calore eſt. Sic rubeſco, vnde fit erubeſco non à rubeo, ſed à rubore formantur. Reſpondet Manutius, argumentum componi è diſſimilibus: Nam illa puteo à putore, feteo à fetore, candeo à candore ſimilia ſunt & recte dicuntur: At palleſco à pallore non eodem modo recte dicitur. Fit enim palleſco à palleo, palles, & palleo à pallore, itidemq; rubeſco à rubeo, rubes, & rubeo à rubore. Hæc proxima origo eſt.

X I.

Nimium longe quęſita deriuatio improbabilis eſt ideoq; reijcienda. Vt lepus quaſi leuipes. Nam ſi à Græco πῦς eſſet, lepodis, ſi à latino pes, lepedis eſſet genitiuus, Sic hæres, vt ſcribunt, deriuant multi ab hæreo, quod bonis hæreat. ſed ſcribēdum eſt heres, quia eſt à voce herus, pro herede n. ſe gerere eſt pro domino ſe gerere, & veteribus heredes erant ijdem qui domini, vt teſtatur Iuſtinianus Imperator. Neq; vero quicquam obſtat, quod herus habet primam breuem, cum etiam alia à primis breuibus deducta producantur.

XII.

Diuerſa ſcriptura deriuationem variat. Qui Syluā ſcribunt deducũt à Græco ὕλη Spiritus enim aſper à latinis nonnunquam in s mutatur, vt ſus ab ὗς

Qui ſcribũt ſilua, iis à ſileo eſt: ſic poeta, lucosq; ſilẽtes. Sed Scaliger ridiculã hanc deductionẽ putat, quod nuſquã minus quã in ſiluis ſilẽtiũ ei eſſe videatur, cũ minima aura maximi ſtrepitus excitentur 3. Poet. c. 100 Qui lacrimæ ſcribunt, volunt lacrimas dictas à lacerãdo quaſi lacerimas, ꝙ oriantur ex animi laceratione, Qui vero lacrymę deducunt à græco δάκρυον, d. in l. mutato. His ego συμφωνῶ & aſſentior, præſertim cum inueniam veteres dixiſſe dacrymas ſeruato D. D. a. nonnunquã mutari in L argumento eſt, quod græcum ὀδυσσεὺς latine efferunt Vlyſſes, & quod Latini pro ſedela vel ſedla dicunt ſella. Itaque iudico nimis longe petitam arceſſitamue eſſe deriuationem lacrim, à lacerando, proindeq; repudiandam.

De Bombarda quæ Gallica vox eſt conijcit Nicolaus Beraldus (in interpretatione Angeli Politiani ſylua, cuius ἐπιγραφὴ ruſticus) eam ductã eſſe à Bombo & ardeo: ſunt qui Boardã vocent à boatu, vt videre eſt in carmine Iohannis Mariæ Catanei, quo graphice deſcribitur.

Quid non audebunt mortalia pectora quando
Fulmina terribiles tonitrus imitantur, & ignes.
Namque reperta fero muralis machina bello
Seu Meroe ſolers fortis ſeu Rheticus omnes
Ingens vires effudit, cum tonat, ignem
Fulmineum montis ſpeculatus vertice ab alto
Excuſſit trunco teretem, medioque cauatam
Magna parte ſui, totamque ex ære coactam
Sphæraque de ferro penitus caua viſcera complet,
Siue ſuper curru vehitur, ſeu celſa tuetur
Caſtra loco, infuſo nitrato puluere rimam
Pertennem ſonus exurgit, mox impete vaſto
Excutitur magno ſonitu, magnoque tremore
Terrea maſſa volans, non dura repagula contra
Non ſolida turres, nec mœnia lata nec agger
Ferre valet, quocunque ruit, concuſſa reſcindit
Oppida, proſternitque ſolo tabulata, trabesque,
Cardinibusque fores firmis, pontesque reſoluis
Vno etiam totas deiecit vulnere pugnas,
Multiplici conſuta modo lorica, nec enſis,
Lancea, nec clypeus, nec thorax pro fuit æneus,
Omnia conuoluit, pedites, equitesque, feroſque.
Membraque corporibus diuulſa per æra iactat,
Deſuetus bello eſt aries, baliſta molares
Effundens, tremebundo extincta Phalarica fumo,
Abſtulit hæc tormenta noua virtute boarda,
Siue placet bombarda magis, quod dicta boatu,
Seu bombo procul exiſtens mortalia corda
Territat horrendo ſtrepitu, longoque fragore.
Non ſatis illud erat, quod vibrat ab æthere telum
Iupiter? excindi ſimili niſi lampade terras?
Tanquam nulla forent noſtræ compendia viſa.

XIII.

Vera ſcriptura deriuati fontẽ ſæpe monſtrat. Vt, ſcribatur infitias, & fons huius

ius vocis habebitur, infiteor id eſt diffiteor. Cogita hic de vocabulo conuicium, conuitium.

XIV.

Vnius vocis pro diuerſa eius ſignificatione duplex origo eſſe poteſt: Vt, inuolo eſt à volo, as, are, pro einfliegen/intro volare: & à vola manus vel pedis cauo pro volam inijcere, vt inuolare alicui in capillum. Inuolucre pro non volucre à volo as, inuolucre ab inuolutum.

XV.

Origo interdum eſt dubia & anceps, dubites, vtrum itero ſit ab iterum, an ab iter, an rapa ſit à rapio, an à Græco ῥάφυ vel ῥάφυς, quæ vox napi quoddam genus ſignificat rapis ſimilimũ Sitibũdus eſt ne à ſititum, an à nomine ſitis, prius mihi probatur quia reliqua huius terminationis omnia ſunt à verbis. Sepimentum eſt ne à ſepitum, an à ſepes, prius placet, itaque pi producendum. Dubium alicui eſſe poſſit, ſitne mors à morior, an contra, cernuus à cernuo, as, potius quam à cerno. Graſſor forte eſt à greſſum, verbi gradior, frequentatiuum. Lanio a. eſſe à nomine lanius, non contra, mihi pro certo & probato eſt. Dubitant nonnulli, ſitne anceps à capio, quod ab vtraq; parte caput habeat. Sed mihi dubium non eſt, eſſe ab Am & caput, quia genitiuus eſt ancipitis. Auceps & princeps ſunt à capio, quia genitiui ſunt aucupis, principis. Dubiũ an nemo ſit à ne & homo, & ſi de ſolis hominib. dicatur cum dicatur nemo hominum, hominem neminem, & nemo homo, nemo vir (pro nullus, οὐδεὶς homo) nec dicatur nemines: fragor aliis eſt à frango: mihi eſt à frageo antiquo, vnde & fragilis. Lumen ambiguum, ortumne ſit à lumen, an à luo. Scaliger lumen dictum vult quaſi lucimen, per Syncopen, alij arceſſunt eius originẽ à ſupino lutum verbi luo, quod lumine omnia abluantur, id eſt purgentur à tenebris. Hic elige, vtri dicas, tu mihi ſponſa places: Cuique enim ſponſam ſuam, mihi meam. Nefarius poteſt deriuari à ne & farre, quod indignum ſit paſtu farris, vel quod ſacra polluat pio farre ſolita celebrari, vel à fari, quod nefarium ſit ita ſceleratum & perditum, vt nefari, id eſt nominare quidem debeamus. Vnde etiam nefas & nefandus originem trahunt.

XVI.

Rebus ἀνωνύμοις (quæ nondum habent nomina) ſæpe à verbis imponuntur nomina. Hic igitur nomina ſunt à verbis deducta. Sic radula eſt à rado, ein Baßſchabe oder reibe. Traha genus vehiculi ſine rotis, ein Schlitte/ à traho: vehes/ein Wagefahrt à veho. Verba hic fuerunt priora (εὑρέσει, inuentione) nominibus. Huc refero etiam arx ab arceo, vadum à vado.

XVII.

Nomina à ſupinis deſcendunt non contra, vt: Septum à ſeptum ſupino, ſtrages à ſtratum, intertrigo ab intertritum, detrimentum à detritum, armatura ab armatum, à clauſula clauſum, conſuetudo à conſuetum, clauſtrum à clauſum, conflatile à conflatum, flabrum à flatu.

XVIII.

Subſtantiua nomina in TAS & TIA ſunt ab adiectiuis: Sanctitas, iuſtitia, inſcitia à ſancti, iuſti, inſciti. At ſatias & ſatietas à ſatio.

XIX.

Nomina in Orium & Oria deriuantur à nominibus vel verbis, vt interro-

& humanus ab humanitate. Iuriſconſultis ius deſcendit à iuſtitia rem ipſam ſpectantibus: nõ autem Grammaticis, qui verborum rationem ſpectant.

DESCENSVS.

Deſcenſio in Phyſ. motus eſt corporis à loco ſuperiore ad inferiorem.

In Sphæra Deſcenſus ſignorum eſt portio Æquatoris, quæ vna cum ſignis ſub Horizontem demergitur; Aſcenſus contra ea Æquatoris pars, quæ vna cum ipſis ſignis oritur. Quæ ſi triginta gradibus maior exſtiterit, rectus: ſi minor, obliquus aſcenſus deſcenſuſq; vocatur. Eodem ſenſu dicitur occaſus ſignorum, cui oppon. ortus ſignorum. Ac rectè oriri ſignum dicitur, cũ quo Æquatoris maior quam triginta graduum portio aſcendit. Contra oriri ſignum oblique dicitur, cum quo minus quam triginta gradus Æquatoris aſcendunt. Ea oriuntur recte, in quorum aſcenſione plus quam duæ horæ inſumuntur: Oblique, quæ minoris temporis ſpatio ſupra horizontem aſcendunt. Nam de Æquatore ſingulis horis 15. gradibus oriuntur ſupra Finitorem, vt 24. horis totus aſcendat.

In Chymia Deſcenſio accipitur dupliciter. 1. cum partes ſubtiliores deſcendunt, vt deſcenſio frigida eſt cũ liquor diſſolutus in frigido deſcendit. Eſtq; Deliquium vel Filtratio. Vide F.

2. Cum res (vt metallum) fit minor, id eſt, minoris dignitatis, quam fuit ante (vt cum Sol fit Mercurius.)

DESTILLARE, DISTILLARE.

Deſtillare eſt guttatim defluere. Diſtillare eſt paulatim ſtillare. Virgil. 3. Georg. *Lentum diſtillat ab inguine virus Hippomanes.* Sententia eſt, virus diſtillans ſeu diſtillatum ab inguine furioſarũ equarum, quæ conceperunt, dictum eſt vere ab inſania equina Hippomanes. Eo nouercæ, quæ maleficæ ſunt, vtuntur, vt vna cum herbis verbiſq; incantatoriis mortales dementent. Vide Ariſt. l. 6. hiſt. animal. c. 18.

Tibul. l. 2. Eleg. 4. *Hippomanes cupida ſtillat ab inguine equa.* Varro tamen, Plinius & Columella verum hic partum agnoſcunt, & pullum natum, non tantum virus: & aiunt pullos hoſce triennio tantum viuere. Silius tribuit eis longiſſimam ætatem ſeptem annos. Albert. Mag. de mutatione tract. 2. c. 2. Semen per corporis ſpongioſitatem diſtillatur, & ex teſticulis attrahitur.

Chymicis deſtillatio eſt eleuatio partium humidarum ſubtiliorum, in qua frigidis alembici cameris illæ adhærentes condenſantur in humorem, ac per eiuſdem canalem guttatim in oppoſitum vas defluunt. Diſtillare eſt exprimere: Diſtillatum eſt expreſſum. Deſtillatio eſt electatio, qua eſſentia extrahitur forma liquoris, & coagulata defertur per ſtillicidium, tranſlata à vaſe materiæ in excipulum deorſum locatum. E Lex. Roland.

Deſtillatio per aſcenſum eſt cum antequã extractum deſtillet, ſublimatur ſpecie aeria. Per deſcenſum fit ſine eleuatione per inclinationem, eſt quæ fit per receptaculum ſeu vaſe continente materiam in latus inclinato topho deorſum vergente.

Huc pertinet deſtillatio per retortam, id eſt, per vas globoſum, cuius collum paulatim à ventre procedit, ac ſenſim in oblongum canalem reflexum tranſit.

DESTINATIO.

Deſtinatio pro intentione apud Phyſicos & Politicos reperitur.

Fortuna eſt cauſa per accidens eorum,

quæ fiunt alicuius gratia in iis, quæ agunt ex propoſito ſeu conſulto, ſeu ex intellectus quadam deſtinatione, quam Græci προαίρεσιν vocant, & Ariſtoteles hanc vocem exponens ὄρεξιν διανοητικήν.

Deſtinatio ſeu Intentio 1. { Intellectus, / Naturę (inclinationis naturalis. } 2 { Primaria. / Secundaria.

Deſtinatio Intellectus ad finem & intentio Intellectus: Deſtinatio naturæ ad finem, & intentio naturæ ſunt ſynonyma. Sed priora ſunt elegantiora.

Error { Deſtinatus aliquo modo, hoc eſt, habens cauſam per ſe antegredientem. / Fortuitus. Imo effectus quoque in Deſtinatum & Fortuitum diſtinguitur. }

Vſus.

Figulus inſtituit facere amphoram, & currente rota exit vrceus, inquit Horatius; vel quia cogitationes turbatæ ſunt, vel aliquis adſtans impulit manus: Hic error ſi referatur ad artē, fortuitus eſt: ſi ad cogitationum turbationem aut impulſionem illam, eſt aliquo modo deſtinatus.

Deſtinatio pro θέσει, ſeu poſitione, aſſignatione, ſeu conſtitutione & arbitrio opponitur τῇ φύσει.

Quæritur à Philoſopho nomina θέσει, an φύσει conſtent? Iureconſ. Pomponius idem ſic quæreret: Deſtinatione noſtra an natura conſtent ſeu conſtituta ſint? Nam L. quod in rerū p. 2. de leg. 1. ait, Noſtra deſtinatione fundorū nomina & domus, non natura conſtitui.

DESTINATVM.

Deſtinatum aliter ab Oratoribus & Politicis: aliter à Logicis accipitur. Ab illis pro deſignato, conſtituto, vt Deſponſam iam & deſtinatam laudem alicui præripere. Alter præſto fuit ad horam mortis deſtinatam, id eſt, decretam. Qui certis quibuſdam deſtinatiſq; ſententiis quaſi addicti & conſecrati ſunt: quæ omnia ſunt apud Ciceronem. Sic alii: Deſtinata malitia agere quippiam.

A Logicis vero Deſtinatum dicitur, quod ad Finem ordinatur vel ſpectat: Quod & dicitur Finitum, quia Fine determinatur, vel vi finis fit. Græcis Deſtinata ſunt τὰ πρὸς τὸ τέλος, id eſt, ea quæ ad finem ferunt & deducunt.

De iis regula: τὰ πρὸς τὸ τέλος ὁμογενῆ, *Axiom.* id eſt, ea, quæ ad finē ſpectant, cognata ſunt naturæ finis, ſeu cognatione reſpondent naturæ finis: Id eſt: Si finis eſt optimus, etiam ea, quæ ſpectant ad finem, ſunt optima. Vt finis is, quem ſibi proponit DEVS, eſt optimus. Ita etiam ea, quibus adhibitis ad finem contendit Deus optimum, optima eſſe neceſſe eſt. Exempli cauſa, in Pharaonis negotio etiam antequam Pharao natus eſſet, conſilium DEI fuit, oſtendere in Pharaone potentiam ſuā, vt annuntiaretur nomen ipſius in tota terra. Omnis autē προαίρεσις eſt ipſius finis (Ariſtoteles) Et finis, nempe DEI gloria, eſt optimus. Itaq; τὰ πρὸς τὸ τέλος, id eſt, induratio, quam adhibet DEVS, vt perueniat ad finem illum, ratione DEI eſt optima. Contra ſi finis malus eſt, vt impiorum, mala etiam ſunt τὰ πρὸς

τὰ πρὸς τὸ τέλος. Pharaonis conſilium eſt malum, quippe eſt προαίρεσις mali finis. Sic etiam Calliditas, quam Pharao adhibet in iis, quæ ſpectant ad finem, eſt mala, neque prudentia dici poteſt, cum prudentia ſit bona & laudabilis, ac proinde τὰ πρὸς τὸ τέλος, id eſt, deſtinata, ſeu quæ adhibet Pharao vt ad optatum finem perueniat, ſunt mala, quippe germana & cognata ſini illi, quem Pharao per ſuam improbitatem ſeu κακίαν ſibi propoſuit.

Obiiciet hic forte aliquis: Malum non poſſe eſſe Finem..

Reſp. concedo, ſi limites ita: *Malum non poteſt eſſe finis extremus.*

Fractio Panis In Cœna Sacra habet rationem Deſtinati, id eſt, Chriſtus fractionem Panis deſtinauit ad mortem ſuā repræſentandam.

DETERMINATIO,

προσδιορισμός, LIMITATIO.

Determinatio alia eſt διακριτικὴ, id eſt, Diſcriminans vel diſtinguens, vox adiecta parti Enuntiati διακρίσεως ἕνεκα, diſcretionis, hoc eſt, diſcriminis vel diſtinctionis cauſa. Roma non fuit ſedes Imperii, nempe Orientalis. Hic eſt Chriſtianus κατὰ τὸ λέγεσθαι, non κατὰ τὸ εἶναι. *Diminuens* μειωτικὴ vox adiecta alicui parti, vt oſtendat accipiendam ſecundum quid ſeu diminute, vt Homo mortuus nihil ſentit. Logica eſt ἐπιστήμη λόγων. Panis Euchariſtiæ eſt corpus Domini Sacramentale, hoc eſt, eſt corpus Domini non Subſtantia ſeu eſſentia (Auguſtinus vocat ipſam rei veritatem) ſed ſignificante myſterio. Itaque hoc modo in Pane editur ore.

Determinatio Alienans ſeu Diſtrahens eſt Epitheton, quod prorſus euertit propriam vocis ſignificationem, vt Hoc eſt Argentum falſum, Canis pictus nō mordet.

Determinatio Emphatica, vox ſignificans emphaſin vel excellentiam, Ego ſum paſtor ille bonus, qui animam ponit pro ouibus ſuis. Hic eſt Filius ille meus dilectus, &c. *Quæ ſimul eſt διακριτικὴ ſeu Diſcriminans.*

Determinatio Reſtringens, vt cum ad deſcriptionem Philoſophiæ, Rerum humanarum & diuinarum ſcientia, adiicitur, Quoad humanæ mentis anguſtiæ capiant.

Ad Determinationes pertinent *Cautelæ* Iuriſconſultorum, cum monent aliquid dici vel verum eſſe, vel definitū eſſe cum cautela hac vel illa, cum cautelis ſeu cautionibus his vel illis, quæ fere ſunt exceptiuæ.

Reſtrictionis ſæpe Crypſis eſt, quæ Doctori interpreti eſt addenda. Sic Ariſtot. in Phyſ. l. 3. Quot Entis ſpecies, tot ſpecies motus. Verum ſic loquens Philoſophus non ſignificat omne Ens abſolute, non. n. in omnibus generibus Entis eſt motus, ſed ſumit eum reſtrictum ad illud, in quo eſt motus, vt ſententia ſit, Tot ſunt ſpecies (id eſt, quaſi ſpecies) motus, quot ſunt Entis, in quo eſt motus.

Determinationes Diſtrahentes, διασπαστικαί, διαλυτικαί.

Determinationes diſtrahētes ſunt adiecta, quæ terminum diſtrahunt à natiua ſeu ſua ſignificatione, *vel extendunt eam extra propriam ſignificationem.* Itaque faciunt modos loquendi improprios. Tales ſunt reſpectu Hominis mortuus, combuſtus, corruptus, generādus, producēdus: & reſpectu τοῦ Eſſe, in potentia, potentialiter; obiectiuum, obiectiue. *Quid Determinatio Diſtrahens.*

E Gabr. Biel. hoc declaratur ſic: Idem ſūt eſſe & actu aliter eſſe. Et dicitur Eſſe quicquid habet aliquam realitatem extra ſuam cauſam & intellectum: vel magis proprie loquendo, Eſſe eſt Realitas extra ſuam cauſam & in- *Eſſe quid?*

Detractio bonis alienis detrahit,& ad vitium in Defectu pertinet. Vtraque autem ſub Calumnia tanquam ſub Genere comprehendi poteſt. Calumnia autem Græcis eſt ſpecies conuitii, falſum nimirum conuitium. Omne enim conuitium eſt verum vel falſum. De 4. Generibus Conuitiorum vide in Littera G.Genus.

DETRECTATIO.

Detrectatio figura nonnullis eſt loquendi,cum ademptum curamus nobis aliquid incommodi aut inhoneſti, aut inutile;vt,

Ne mihi tum libeat ſub dio carpere ſomnos.

Vid.Scal.lib.3.Poet.c.61.vbi nota non dici Latine Aliquid inutilis.

DEVS.

Quicquid in Deo eſt,vel de Deo dicitur, aut eſt Eſſentia,aut eſt Notio, aut Perſona. Eſſentia vna eſt communis perſonis, alias Natura dicitur. Hæc non poteſt cognoſci poſitiue, niſi per effectum ſuorum operum, quamuis priuatiue & per negationem multiformiter in ſcripturis deriuetur & denominetur.

Notiones ſunt quinque Paternitas, Innaſcibilitas, Innatio, Proceſſio,communis ſpiratio. Notiones dicuntur, quia notificant perſonas, dicuntur & diſtinctiones, ſeu Characteres diſtinctiui,quia perſonas diſtinguunt.

Dicuntur & Relationes, quia per ipſas perſonæ ad ſe inuicem referuntur. Dicuntur etiam proprietates, quia perſonis propriè inſunt. Ex quinque iſtis notionibus tres dicuntur Perſonales proprietates, eo quod Perſonas faciant, ſcilicet Paternitas, Filiatio, Proceſſio. Innaſcibilitas, Paternitas, & communis ſpiratio ſunt Patris, Filiatio, & communis ſpiratio ſunt Filii, Proceſſio eſt Spiritus Sancti.

Canon.

Nulla notio de alia prædicatur.

Nulla notio ineſt Diuinæ Eſſentiæ, ſed tantum perſonæ, quia eſſentiā nec diſtinguit, ſed diſtinguitur, ſed ſolæ Perſonæ a ſe inuicem diſtinguuntur.

Perſonæ tres ſunt. Pater à nullo: Filius à Patre,Spiritus S. à Patre per Filium.

Omne igitur nomen dictum de Deo aut declarat Eſſentiam,aut notionem, aut Perſonam. Quæ ſignificant Eſſentiam, dicuntur Eſſentialia: Quæ Perſonas Perſonalia: Quæ notiones,notionalia.

Nomen eſſentiale prædicatur in Quod. Perſonale prædicatur in Quem. Notionale prædicatur in Quam.

Nomen eſſentiale aut eſt ſubſtantiuum, aut adiectiuum. Si ſubſtantiuum aut eſt abſtractum, aut concretum, aut medium. Abſtracta abſolute diuinam eſſentiam ſignificant, vt diuinitas, eſſentia,bonitas. Hæc ſumpta cum præpoſitionibus,verbis, Nominibus, participiis perſonalibus vel notionalibus faciunt propoſitiones falſas,in quibus ponuntur. Quare hæc eſt falſa: Eſſentia generat vel generatur. Eſſentia eſt de Eſſentia: Vel Eſſentia eſt apud Eſſentiam.

Omne nomen pure Eſſentiale prædicatur de qualibet Perſona per ſe, & de omnibus ſimul ſingulariter (non numero plurali;vt Pater eſt Diuinitas,Filius eſt Deitas, & Spiritus S. eſt Deitas, & ſimul ſunt vna Diuinitas, & non Deitates.

Nomina concreta ſunt, quæ ad modum concretorum ſignificant formas in ſuppoſito, vel ſignificant quaſi formam in ſubiecto, vt Deus creator, quæ generaliter ſignificant diuinam

Eſſen-

eſſentiam, ſed interdum etiam appropriantur Perſonæ.

Nomina media dicuntur, quæ habent materiam & formam ad ſignificationem abſtractorum, ſed vſum ac officium concretorum, vt lumen, ſapientia. Hæc enim licet abſtractiua ſint, aliquando ſupponunt pro perſonis, vt cum dicitur, lumen de lumine, ſapientia de ſapientia, principium de principio. Hæc nomina abſtracta prædicantur de qualibet perſona per ſe & de omnibus ſimul non pluraliter, ſed ſingulariter.

Nominum adiectiuorum alia ſignificant pure diuinam eſſentiam, hoc eſt ita, vt nihil connotent, vt Ens, bonus; alia connotant aliquid poſitiue, alia aliquid negatiue, vt æternus, immenſus, immortalis, æternus enim principaliter ſignificat diuinam eſſentiam & ſecundario connotat negationem principii & finis, itaque cum dicitur æternus, ſenſus ſeu ſententia eſt, Deus eſt nec habet principium & finem. Immenſus ſignificat principaliter diuinam eſſentiam & connotat negationem menſuræ localis.

Hæc nomina prædicantur de omnibus perſonis ſimul & diuiſim ſingulariter non pluraliter, vt Pater eſt æternus incircumſcriptus, Filius æternus incircumſcriptus: Spiritus ſanctus æternus eſt incircumſcriptus; & hi tres ſunt vnus æternus, vnus incircumſcriptus. Adiectiuorum, quæ aliquid connotant poſitiue quædam connotant effectum in creaturam, quædam reſpectum. Eorum quæ connotant effectum, quædam connotant in ἕξει, id eſt, habitu, vt iuſtus, miſericors; quædam in ἐνεργείᾳ, id eſt, actu, vt iuſtificans, miſerator.

Quæ connotant effectum, in actu prædicantur de Deo ex tempore: Vnde Deus incepit eſſe miſerator cum incepit miſereri. Sed ea, quæ connotant in habitu, prædicantur de Deo ab æterno, vt Deus ab æterno fuit iuſtus, & miſericors.

Nominum, quæ connotant reſpectum, quædam connotant reſpectum creatoris ad creaturas, vt Deus eſt refugium meum: quædam connotant reſpectum Perſonæ ad Perſonam, vt ſimilis, æqualis. Similis enim principaliter ſignificat diuinam eſſentiam. Secundario vero connotat diſtinctionem perſonalem.

Talia nomina licet eſſentiam ſignificent, tamen ratione connotati prædicantur de perſonis ſimul ſumptis pluraliter & non ſingulariter: vnde non dicitur, Pater & Filius ſunt ſimilis, vel pater & filius eſt ſimilis, ſed dicitur, ſunt ſimiles.

Adiectiuorum etiam nominum quædam ſunt partitiua, vt aliquis, alius; quædam vero ſunt numeralia, vt vnus, duo, tres. Hæc in neutro genere Subſtantiua ſignificant diuinam eſſentiam, & prædicantur de perſonis omnibus ſingulariter & non pluraliter, Vt pater & Filius ſunt vnum: In genere maſculino & Fœminino ſunt Perſonalia: Vnde hæc eſt vera: Pater & Filius ſunt duo, ſi duo ſit Generis maſculini, ſed ſi ſit generis neutrius, falſa eſt.

Huiuſmodi autem nomina adiectiue retenta ſequuntur naturam Subſtantiuorum ſuorum, vnde ſi ſubſtantiua ſunt Eſſentialia & ipſa adiectiua ſimiliter.

Et ſi ſint perſonalia, ſimiliter & ipſa adiectiua. Vnde hæc eſt falſa: Pater & Filius ſunt vnus, ſed hæc eſt vera: ſunt vnus Deus.

Nominum Perſonalium quidam prædicantur de vna Perſona tantum, vt Pater, Filius, Spiritus ſanctus. Quædã de dua-

duabus, vel ita, vt de vtraque, vt Principium. Nam Pater eſt principium Spiritus S. & Filius eſt principium Spiritus S. Vnde cum dicitur Pater & Filius ſunt principium Spiritus ſancti, principium ſupponit pro duabus Perſonis, ſed ſignificat vnam notionem, ſcilicet conſpirationem, id eſt, communem ſpirationem: vel ita, vt de neutra per ſe; vt Pater & Filius ſunt duo; ita vt hic duo ſit maſculini generis, & non neutrius. Quædam prædicantur de tribus, ita vt de nulla per ſe, vt Trinitas. Trinitas enim appellata eſt teſte Iſidoro lib. 6. Etymol. Ex eo appellata eſt, quod fiat totum vnum ex tribus quaſi fiat trium vnitas, Pater ergo & Filius & Spiritus S. ſunt Trinitas & vnitas, Trinitas propter perſonarum diſtinctas proprietates: vnitas propter maieſtatis communionem. Quædam denique nomina prædicantur de ſingulis Perſonis, ita vt non de omnibus, vel pluribus ſingulariter, ſed tantum pluraliter, vt ὑπόστασις ſeu perſona, Pater enim & Filius & Spiritus S. ſunt tres ὑποστάσεις ſeu Perſonæ, & non vna.

Nominum notionalium quædam ſunt abſtractiua vt Paternitas, Natiuitas, Spirabilitas, Proceſſibilitas. Quædam concretiua & adiectiua, vt innaſcibilis, generans, naſcens, ſpirans, conſpirans, procedens.

Alia abſtractiua prædicantur de Eſſentia, vt Eſſentia eſt Paternitas. Eſſentia eſt innaſcibilitas, & viciſſim Paternitas eſt Eſſentia. Innaſcibilitas eſt Eſſentia. Concretiua vero nunquam de Eſſentia prædicantur: Falſæ enim hæ ſunt, Eſſentia generat, Eſſentia generatur, Eſſentia eſt generans, Eſſentia eſt generata.

Nominum notionalium quædam prædicantur de vna Perſona tantum, vt Generans de Patre, Genitus vel naſcens de Filio, procedens de Spiritu S. Quædam de vtraque, vt Spirans de Patre & Filio. Quædam de qualibet vt diſtinctus. Pater enim eſt diſtinctus ab aliis perſonis. Similiter Filius & Spiritus S.

Proprietates diuinæ, quæ conueniunt diuinæ Eſſentiæ, habes collectas apud Iohannem Damaſc. lib. 3. c. 7.

Nomina quæ notificant Deum in ſuis operibus, ſunt vel appropriata, vel tranſſumpta & translata.

Appropriata, vt EL ſeu ἡγεμὼν, Zebaoth, id eſt, princeps exercituum. Adonai, id eſt, Dominus, Iehoua, &c.

Nomina tranſſumpta à creaturis ſunt paſtor, medicus & digitus Dei. vid. Bart. Anglicum de genuinis rerum cœleſtium & terreſtrium & interarum proprietatibus lib. 1.

DEXTRVM.

Proprie dextrum eſt, à quo incipit motus localis ſeu viget.

Dextrum vnicuiq; eſt, vnde principium eſt eius, qui ſecundum locum fit motus. Ariſt. 2. de Cœl.

Dextera enim parte omnia animalia ſuapte natura ſunt efficaciora. Ariſtot. de part. animal. c. 4.

Dextrum autem initium eſſe motus, indicium eſt, quod qui pondus ferunt in ſiniſtris ferunt, cum abſolutū ſit ipſum mouens. Ideoque qui ſubſultim vno mouentur pede, facilius id in ſiniſtro faciunt: Mouere enim natum eſt dextrum, moueri autem ſiniſtrum. Ariſt. de animal. inceſſu c. 4.

Dexter pes præponitur, ſiniſter poſtponitur. Ratio petitur è potentia.

2. Dextrum & ſiniſtrum in cœlo accipiuntur ſecundum eſſe partium Cœli per comparationem cœli ad plagæ mundi ſitum, & ita quod eſt dextrum ſecundum eſſe, non poteſt eſſe ſiniſtrum ſecundum eſſe, ſed per comparationem ad plagam & mundi ſi-

tum. Albert. Magn. 2. de cœl. tract. 1. cap. 5.

Dextrum in Cœlo eſt pars Orientalis: Occidentalis ſiniſtrum. Simplic. 2. de Cœl.

Dextrum & ſiniſtrum in Cœlo propter ſtabilitatem polorum determinatum eſt non ſecundum hanc vel illam regionem, ſed per comparationem ad polos cœli. Itaque dextra aut eſt κατὰ σχῆμα, aut κατὰ λόγον.

Nunquam in animali pars dextra eſt ſiniſtra, quia in animali ſunt diſtinctæ virtutes, ex quibus ratio ſiniſtri & dextri reſultat ſeu conſurgit. At dextrum poteſt eſſe ſiniſtrum, vt eadem columna nunc dextra, nunc ſiniſtra dicitur prout animal ex diuerſo ſitu ei comparatur.

Dextera pars in homine facilius ſanatur quam ſiniſtra propter ampliorem exercitationem, hæc reddit illam ſanitati opportuniorem, teſte Alexand. Aphr. 2. Problem.

D I C O.

Dicere generali ſignificatione quid ſit, notum eſt, vt dicere mendacium. Speciatim aliquando eſt affirmare, aliquando reſpondere vel pronunciare, aliquando eleganter & facunde dicere: Atque hoc eſt Rhetorum ſeu Oratorum. Is genus dicendi aut ſua ſponte fuſum eſt, aut arte laboratum.

Sponte ſua fuſum eſt, in quo verborum ordo eſt naturalis, itaque naturale dici poteſt; vt Deus reſiſtit ſuperbis, fortis perſpicitur ex periculis.

Arte laboratum, quod negligit ſimplicem verborum ordinem, & ſitum eſt in commutatione verborum cum ſingulorum, tum coniunctorum, itaque mutatum ſeu τετραμμένον, hoc eſt verſum dicitur, vt fortem & conſtantem virum oſtendunt ipſa pericula. Trahit ſua quemque voluptas.

Hoc multiplex & varium eſt.

Verborum tum Simplicium, tum Coniunctorum communia ſunt, dilucidum, probabile, illuſtre, ſuaue, breue, longum: Vnde oratio talis dicitur & ex his ei dignitas conficitur.

Oratio dilucida ſeu clara comparata eſt ad intelligentiam, itaq; requirit verba vſitata & propria, plena, recte ordinata.

Opponitur ei obſcura, quæ fit cum adhibentur verba ἄκυρα, à conſuetudine loquendi remota, ab vſu abhorrentia, allegorica, hyperbata, perturbatoria ac confuſiora, id eſt, cum verba confuſa permixtaq; longius traiiciuntur (quales traiectiones etiam boni poetæ vitant) crebræ ellipſes, βαττολογίαι & μακρολογίαι, id eſt, ſermones longiores quam oporteat, periodi nimis protractæ aut contractæ, barbara, peregrina, vt perla pro vnione, Auiſo pro admoneo: exoleta, vt Gallulo pro pubeo, Gallulaſco pro pubeſco, quod pubeſcentes vocem grandiorem inſtar galli gallinacei edant: Cum denique partes ſententiarum non recte interpunctionibus ſunt diſtinctæ.

Probabilis oratio comparata eſt ad fidem faciendam; talis fit cum non eſt nimis compta, cum authoritas & pondus eſt in verbis, cum ſententiæ graues & δόξαι adhibentur: plerunque autem ῥητορικὴ δύναμις circa ἐνδεχόμενον πιθανὸν verſatur, vt Ariſtoteles in Rhetoricis loquitur.

Illuſtris ad motum accommodata eſt, qua res ita exprimitur, vt prope videri videatur. Hæc requirit verba ab ipſa actione & imitatione non abhorrētia, grauitate delecta, translata, epitheta, duplicata, cognominata (Græci vocant συνώνυμα, id eſt, quæ habent eandem ſignificationem) quæ in amplificatione ſæpe conglobātur, vt Cic. pro Plancio: Quid mea ſpectas? quid me promiſſa repetis? quid meā fidē imploras?

fumo, humus quam humo. Hic actus, qui ſpectatur in verbis poſterior eſt, & verba à nominibus hiſce deſcendunt.

Exceptio.

Attamen pecten à pecto, vnguen ab vngo, &c.

III. ὑπόμνημα.

Verbum primæ coniugationis in Bo eſt à genitiuo nominis, ſi verbi thema reſpōdet ſyllabis genitiui: Vt à miſeri, miſeror, aſpero ab aſper, aſperi, magiſtro pro moderor, à magiſter, magiſtri, fundo fundas à fundum (πυθμήν) grego à gregis, à miles militis, milito, à ſemen, ſeminis, ſemino, à vagus, vagi, vagor, à nudi, nudo, à ſani ſano, à purus i, purgo, à vulgus, i, vulgo, à iugum iugo, ab eſca, ineſco, à baccha bacchor, à turba, turbo, à probo, probus, ab exul, exulo, à vindex vindicis, vindico, à laus laudis, laudo, à fraus fraudis, fraudo. Sic obliquo eſt ab obliquus, æquo ab æquus, laxo, à laxus.

IV.

A verbis 1. coniugationis in Am ſunt nomina cōſul, merges (quaſi flumen) rupes, cædes, parcus, tremor, clangor, plā gor, angor, flumen, tegmen, gradus, pandus, cocus, ludus, currus, viuus, teges, lues, ſtrues, fidus, bibulus, occidu⁹, tribus, perſpicuus, aſſecla (quaſi aſſecula) profugus, perfuga, ſcriba, mola, fundus: à conſulo, mergo, rupi, cædo, parco, tremo, clango, plango, coquo, ludo, curro, viuo, tego, hio, ſtruo, fido, bibo, occido, tribuo, pſpicio, à ſequor, profugio, perfugio, ſcribo, molo, fundo, is, ſere, quia fundit fructus. Et forte ſpecies à ſpecio, vt facies à facio, acies ab acuo, progenies ab antiquo progeno, id eſt, progigno.

V.

A verbis ſecundæ in Bo & vtriusq; in Am ſunt, Torpedo, lubido, libido, ſedes, ſepes, cōpago, cupido, intercapedo, ſcaturigo, origo, aduena, nēpe à torpeo, lubet, libet, ſedeo, ſepio, cōpages, cupis intercapis, ſcaturis, oriris, aduenis. Sic ambigu⁹, ab ambigis, riguus à rigo.

Exceptio.

Verba, formido, palpo & occaligo, propago, indagor, epulor, verbero, lurcor, 1. cōiug. in Bo primitiua ſunt, quia numero non reſpondent ſyllabis genitiui nominum. Deriuātur igitur ab eis nomina: Formido, inis, palpo, onis, caligo, inis, propago, indago, inis, epulo, verbero onis.

VI.

Quædam primitiua ſunt fœcunda, id eſt multas voces ex ſe pariunt, vt ab aptus apto, 1. coniug. in Bo & ineptio 2. in Am, interuentu inepti: à durus, durities, duro & dureo: à ſanus ſano & inſanio, interueniente inſania: à lac, lacto & lacteo: ab albus, albo, albas & albeo, es, à ſeruus, ſeruo & ſeruio: à mūdus, mundities & mundo: à mutus, mutitas, muteo & mutire, à meta metor 1. cōiug. in Bor & metior, ſecūdæ in Am.

VII.

Quædam deriuata de ſe alia pariunt, vt ab æger, ægreo, ab ægreo, ægreſco: à conjcio eſt coniecto, à coniecto coniectura, coniecturo, ab hoc coniecturalis: à creber, crebreo obſoletum, à crebreo percrebreſco, increbreſco, per crebui, increbui (r. abiecta vt nonnullis placet euphoniæ cauſa) à tonſor, tōſtrix, tōſtrina: à dux ducis, & à ducis, educo, à ſono, ſonor, à ſonor ſonorus: à ſuauis, ſuauium, à ſuauium ſuauior, à luxus, luxuria, à luxuria, luxurior: à do dos, à dos doto, à do dato, as, are, vt à dato datatū von einem zum andern eſſe frequentatiuū dato priſcū ſit, à mutus, muteo, à muteo, muteſco, hinc obmuteſco: à flatu flabrum, à flabro flabellum: ab vdus, vdo, ab vdo, ſudo pro ſubudo, à ſudo ſudor.

VIII.

Quædam Latina Græca ſunt origine, vt ſeps σὴψ à σήπω, id eſt, putrefacio.

IX. Vi-

IX.

Videndum, ne deriuatio ſit falſa vanaq; vt ebrius quaſi eſobrius. Nam ſobrius eſt à ſe & ebrius, vt ſocors à ſe & cor. Calepino ſedimentum eſt à ſedo, as, are, ſed reuera eſt à ſedes, ſedis. Nego à non & ago, vel quaſi necago. Falſum vtrumque: Emendo à mando vt commendo, ineptum & ridiculum: cum ſit à nomine menda vel mendum. Mando quaſi manni do Eutychi. Sed ſi deductio hæc vera eſſet, dicendum eſſet mandare.

Vacillo nonnullis eſt à vaco, alijs à vacillum, quod nullibi reperio & prorſus vanũ eſt. Donato eſt ſine origine, quod probo; Reor à res, vanum. Cogito nõ eſt à con & agito, ſed à cogis, vt agito ab agis: & cogo à con & ago.

Incentiuum pro ſtimulo ſeu irritamento veterum latinorum Theologorum, Plinii item 1. panegyr. & Eraſmi in Encheiridio militis Chriſtian. Nõ autem eſt hæc vox ab incendo, ſed a ſupino incentum verbi incino: hinc tibia incẽtiua apud Varronem die da anbleſet hinc reſpondens eſt ſuccẽtiua vel her nach bleſet. Carmina obſcœna libidinum incentiua ſunt & quaſi Sirenes. Eraſm. in Encheir. primum remedium contra incentiuum libidinis eſt omnium occaſionum cauſa & diligens fuga, Germ. Anreitzung.

X.

Proxima & immediata origo vocis quęrenda eſt ſeu exigenda. Ea enim vlteriori ſeu remotiori, vt mater auiæ præfertur. Sic dico iumẽtum eſſe à iutum, non à iuuo, mobilis à motum, non à moueo, notatio à noto, non à nota, numen à nutu, non à nuo, fomentum à fotu, non à foueo, acumẽ ab acutum, non ab acuo, inuolucrum & inuolucre ab inuolutum, vt nomen à notum, momen à motum. Viuidus proxime deriuatur à viuus, non à viuo, ſicut vuidus eſt ab vua, euanidus eſt ab euaneo. Albidus ſiue ab albeo ſiue ab albus deduxeris, parum inter eſt. Sic pallidus à pallor, vel palleo: At luridus, morbidus, & vapidus non poſſunt exiſtere aliunde, quã à luror, morbus & vapor. Crebreſco eſt à crebreo, non à creber Rubeſo à rubeo non à ruber, ſiticuloſus eſt à ſitis, non à ſitio. Valdius, (quod ponitur pro vehementer) ſiue à valde ſiue à valide deriues, mihi perinde eſt. Nutrix eſt à nutritor, pro nutritrix, quod in vſu non eſt.

Verũ obijci poteſt, vt palleſco à pallore, puteo à putore, feteo à fetore, candeo, à candore, caleo à calore eſt. Sic rubeſco, vnde fit erubeſco non à rubeo, ſed a rubore formantur. Reſpondet Manutius, argumentum componi è diſſimilibus: Nam illa puteo à putore, feteo à fetore, candeo à candore ſimilia ſunt & recte dicuntur: At palleſco à pallore non eodem modo recte dicitur. Fit enim palleſco à palleo. palles, & palleo à pallore, itidemq; rubeſco à rubeo, rubes & rubeo à rubore. Hæc proxima origo eſt.

XI.

Nimium longe quęſita deriuatio improbabilis eſt ideoq; reijcienda. Vt lepus quaſi leuipes. Nam ſi à Græco ποῦς eſſet, lepodis, ſi à latino pes, lepedis eſſet genitiuus, hæres, vt ſcribunt, deriuant multi ab hæreo, quod bonis hæreat, ſed ſcribẽdum eſt heres, quia eſt à voce herus, pro herede n. ſe gerere eſt pro domino ſe gerere, & veteribus heredes erant ijdem qui domini, vt teſtatur Iuſtinianus Imperator. Neq; vero quicquam obſtat, quod herus habet primam breuem, cum etiam alia à primis breuibus deducta producantur.

XII.

Diuerſa ſcriptura deriuationem variat. Qui Sylua ſcribunt deducũt à Græco ὕλη Spiritus enim aſper à latinis nonnunquam in s mutatur, vt ſus ab ὗς

Qui ſcribūt ſilua, in ea ſilco eſt ſic por-ta, lucosq; ſilētes. Sed Scaliger ridiculā hanc deductionē putat, quod nihil minus quā in ſiluis ſilētiū eſſe videa-tur, cū minima aura maximi ſtrepitus excitentur. Porro [illegible] Qui lacrimæ ſcribunt, volunt lacrimas dictas à lace-rādo quaſi lacerimas, quod oriantur ex a-nimi laceratione. Qui vero lacrymæ de-ducunt à græco δάκρυμα, d. in l. muta-to. His ego συμψηφῶ & aſſentior, præ-ſertim cum inueniam veteres dixiſſe dacrymas ſeruato D. D. autem in l. mutari in L argumento eſt, quod græ-cum Ὀδυσσεὺς latine efferunt Vlyſſes, & quod Latini pro ſedela vel ſedla di-cunt ſella. Itaque iudico nimis longe petitam arceſſitamque eſſe deriuatio-nem lacrim, à lacerando, proindeq; repudiandam.

De Bombarda quæ Gallica vox eſt conij-cit Nicolaus Beraldus (in interpreta-tione Angeli Politiani ſylua, cuius ἐπι-γραφὴ ruſticus) eam ductā eſſe à Bom-bo & ardeo: ſunt qui Boardā vocent à boatu, vt videre eſt in carmine Iohan-nis Mariæ Catanei, quo graphice de-ſcribitur.

Quid non audebunt mortalia pectora quando
Fulmina terribiles tonitrus imitantur, & ignes.
Namque reperta fero muralis machina bello
Seu Meroe ſolers fortis ſeu Rheticus omnes
Ingenii vires effudit, cum tonat, ignem
Fulmineum montis ſpeculatus vertice ab alto
Excuſſit trunco teretem, medioque cauatam
Magna parte ſui, totamque ex ære coactam
Sphæraque de ferro penitus caua viſcera complet,
Siue ſuper curru vehitur, ſeu celſa tuetur
Caſtra loco, infuſo nitrato puluere [illegible]
[illegible] ſe in exungit, mox impete vaſto
Excutitur magno ſonitu, magnoque tremore
Ferrea maſſa volans, non dura repagula contra
Non ſolidæ turres, nec mœnia lata nec agger
Ferre valet, quocunque ruit, concuſſa re[illegible]
Oppida, proſternitque ſolo tabulata, trabesque.
Cardinibusque fores ſummis, pontesque reſoluit
Vno etiam totas deiecit vulnere pugnas,
Multiplici conſuta modo lorica, nec enſis,
Lancea, nec clypeus, nec thorax profuit æneus,
Omnia conuoluit, pedites, equitesque, feroſque.
Membraque corporibus diuulſa per aëra iactat,
Deſuetus bello eſt aries, baliſta molares
Effundens, tremebundo extincta Phalarica fumo,
Abſtulit hæc tormenta noua virtute boarda,
Siue placet bombarda magis, quod dicta boatu,
Seu bombo procul exiſtens mortalia corda
Territat horrendo ſtrepitu, longoque fragore.
Non ſatis illud erat, quod vibrat ab æthere telum
Iupiter? excindi ſimili niſi lampade terras?
Tanquam nulla forent noſtræ compendia vitæ.

XIII.

Vera ſcriptura deriuati fontē ſæpe mon-ſtrat. Vt, ſcribatur inſitias, & fons hu-ius

Digitized by Google

ius vocis habebitur, infiteor id eſt diffiteor. Cogita hic de vocabulo conuicium, conuitium.

XIV.

Vnius vocis pro diuerſa eius ſignificatione duplex origo eſſe poteſt: Vt, inuolo eſt à volo, as, are, pro ein fliegen/intro volare: & à vola manus vel pedis cauo pro volam injicere, vt inuolare alicui in capillum. Inuolucre pro non volucre à volo as, inuolucre ab inuolutum.

XV.

Origo interdum eſt dubia & anceps, dubites, vtrum itero ſit ab iterum, an ab iter, an rapa ſit à rapio, an à Græco ῥάφυ vel ῥάφυς, quæ vox napi quoddam genus ſignificat rapis ſimilimũ Sitibũdus eſt ne à ſititum, an à nomine ſitis, prius mihi probatur quia reliqua huius terminationis omnia ſunt à verbis. Sepimentum eſt ne à ſepitum, an à ſepes, prius placet, itaque pi producendum. Dubium alicui eſſe poſſit, ſitne mors à morior, an contra, cernuus à cernuo, as, potius quam à cerno. Graſſor fortè eſt à greſſum, verbi gradior, frequentatiuum. Lanio a. eſſe à nomine lanius, non contra, mihi pro certo & probato eſt. Dubitant nonnulli, ſitne anceps à capio, quod ab vtraq; parte caput habeat. Sed mihi dubium non eſt, eſſe ab Am & caput, quia genitiuus eſt ancipitis. Auceps & princeps ſunt à capio, quia genitiui ſunt aucupis, principis. Dubiũ, an nemo ſit à ne & homo, & ſi de ſolis hominib. dicatur cum dicatur nemo hominum, hominem neminem, & nemo homo, nemo vir (pro nullus, οὐδεὶς homo) nec dicatur nemines: fragor aliis eſt à frango: mihi eſt à frageo antiquo, vnde & fragilis. Lumen ambiguum, ortumne ſit à lumen, an à luo. Scaliger lumen dictum vult quaſi lucimen, per Syncopen, alij arceſſunt eius originẽ à ſupino lutum verbi luo, quod lumine omnia abluantur, id eſt purgentur à tenebris. Hic elige, vtri dicas, tu mihi ſponſa places: Cuique enim ſponſam ſuam, mihi meam. Nefarius poteſt deriuari à ne & farre, quod indignum ſit paſtu farris, vel quod ſacra polluat pio farre ſolita celebrari, vel à fari, quod nefarium ſit ita ſceleratum & perditum, vt nefari, id eſt nominare quidem debeamus. Vnde etiam nefas & nefandus originem trahunt.

XVI.

Rebus ἀνωνύμοις (quæ nondum habent nomina) ſæpe à verbis imponuntur nomina. Hic igitur nomina ſunt à verbis deducta. Sic radula eſt à rado, ein Waſſchabe oder reibe. Traha genus vehiculi ſine rotis, ein Schlitte/ à traho: vehes ein Wagefahrt à veho. Verba hic fuerunt priora (φύσει, inuentione) nominibus. Huc refero etiam arx ab arceo, vadum à vado.

XVII.

Nomina à ſupinis deſcendunt non contra, vt: Septum à ſeptum ſupino, ſtrages à ſtratum, intertrigo ab intertritum, detrimentum à detritum, armatura ab armatum, à clauſula clauſum, conſuetudo à conſuetum, clauſtrum à clauſum, conflatile à conflatum, flabrum à flatu.

XVIII.

Subſtantiua nomina in TAS & TIA ſunt ab adiectiuis: Sanctitas, iuſtitia, inſcitia à ſancti, iuſti, inſciti. At ſatias & ſatietas à ſatio.

XIX.

Nomina in Orium & Oria deriuantur à nominibus vel verbis, vt interro-

& humanus ab humanitate. Iuriſconſultis ius deſcendit a iuſtitia rem ipſam ſpectantibus: nō autem Grammaticis, qui verborum rationem ſpectant.

DESCENSVS.

Deſcenſio in Phyſ. motus eſt corporis à loco ſuperiore ad inferiorem.

In Sphæra Deſcenſus ſignorum eſt portio Æquatoris, quæ vna cum ſignis ſub Horizontem demergitur; Aſcenſus contra ea Æquatoris pars, quæ vna cum ipſis ſignis oritur. Quæ ſi triginta gradibus maior exſtiterit, rectus: ſi minor, obliquus aſcenſus deſcenſuſq; vocatur. Eodem ſenſu dicitur occaſus ſignorum, cui oppon. ortus ſignorum. At recte oriri ſignum dicitur, cū quo Æquatoris maior quam triginta graduum portio aſcendit. Contra oriri ſignum oblique dicitur, cum quo minus quam triginta gradus Æquatoris aſcendunt. Ea oriuntur recte, in quorum aſcenſione plus quam duæ horæ inſumuntur: Oblique, quæ minoris temporis ſpatio ſupra horizontem aſcendunt. Nam de Æquatore ſingulis horis 15. gradibus oriuntur ſupra Finitorem, vt 24. horis totus aſcendat.

In Chymia Deſcenſio accipitur dupliciter. 1. cum partes ſubtiliores deſcendunt, vt deſcenſio frigida eſt cū liquor diſſolutus in frigido deſcendit. Eſtq; Deliquium vel Filtratio. Vide F.

2. Cum res (vt metallum) fit minor, id eſt, minoris dignitatis, quam fuit ante (vt cum Sol fit Mercurius.)

DESTILLARE, DISTILLARE.

Deſtillare eſt guttatim defluere. Diſtillare eſt paulatim ſtillare. Virgil. 3. Georg. *Lentum diſtillat ab inguine virus Hippomanes.* Sententia eſt, virus diſtillans ſeu diſtillatum ab inguine furioſarū equarum, quæ conceperunt, dictum eſt vere ab inſania equina Hippomanes. Eo nouercæ, quæ maleficæ ſunt, vtuntur, vt vna cum herbis verbiſq; incantatoriis mortales dementent. Vide Ariſt. l. 6. hiſt. animal. c. 18.

Tibul. l. 2. Eleg. 4. *Hippomanes cupidæ ſtillat ab inguine equa.* Varro tamen, Plinius & Columella verum hic partum agnoſcunt, & pullum natum, non tantum virus: & aiunt pullos hoſce triennio tantum viuere. Silius tribuit eis longiſſimam ætatem ſeptem annos. Albert. Mag. de mutatione tract. 2. c. 2. Semen per corporis ſpongioſitatem diſtillatur, & ex teſticulis attrahitur.

Chymicis deſtillatio eſt eleuatio partium humidarum ſubtiliorum, in qua frigidis alembici cameris illæ adhærentes condenſantur in humorem, ac per eiuſdem canalem guttatim in oppoſitum vas defluunt. Diſtillare eſt exprimere: Diſtillatum eſt expreſſum. Deſtillatio eſt electatio, qua eſſentia extrahitur forma liquoris, & coagulata defertur per ſtillicidium, tranſlata à vaſe materiæ in excipulum deorſum locatum. E Lex. Roland.

Deſtillatio per aſcenſum eſt cum antequā extractum deſtillet, ſublimatur ſpecie aeria. Per deſcenſum fit ſine eleuatione per inclinationem, eſt quæ fit per receptaculum ſeu vaſe continente materiam in latus inclinato topho deorſum vergente.

Huc pertinet deſtillatio per retortam, id eſt, per vas globoſum, cuius collum paulatim à ventre procedit, ac ſenſim in oblongum canalem reflexum tranſit.

DESTINATIO.

Deſtinatio pro intentione apud Phyſicos & Politicos reperitur.

Fortuna eſt cauſa per accidens eorum,

quæ fiunt alicuius gratia in iis, quæ agunt ex propoſito ſeu conſulto, ſeu ex intellectus quadam deſtinatione, quam Græci προαίρεσιν vocant, & Ariſtoteles hanc vocem exponens ὄρεξιν διανοητικήν.

Deſtinatio ſeu Intentio 1. { Intellectus, Naturę (inclinationis naturalis. } 2 { Primaria. Secundaria. }

Deſtinatio Intellectus ad finem & intentio Intellectus: Deſtinatio naturæ ad finem, & intentio naturæ ſunt ſynonyma. Sed priora ſunt elegantiora.

Error { Deſtinatus aliquo modo, hoc eſt, habens cauſam per ſe antegredientem. Fortuitus. Imo effectus quoque in Deſtinatum & Fortuitum diſtinguitur. }

Vſus.

Figulus inſtituit facere amphoram, & currente rota exit vrceus, inquit Horatius; vel quia cogitationes turbatæ ſunt, vel aliquis adſtans impulit manus: Hic error ſi referatur ad artẽ, fortuitus eſt: ſi ad cogitationum turbationem aut impulſionem illam, eſt aliquo modo deſtinatus.

Deſtinatio pro θέσει, ſeu poſitione, aſſignatione, ſeu conſtitutione & arbitrio opponitur τῇ φύσει.

Quæritur à Philoſopho nomina θέσει, an φύσει conſtent? Iureconſ. Pomponius idem ſic quæreret: Deſtinatione noſtra an natura conſtent ſeu conſtituta ſint? Nam L. quod in rerũ p.2. de leg. 1. ait, Noſtra deſtinatione fundorũ nomina & domus, non natura conſtitui.

DESTINATVM.

Deſtinatum aliter ab Oratoribus & Politicis: aliter à Logicis accipitur. Ab illis pro deſignato, conſtituto, vt Deſponſam iam & deſtinatam laudem alicui præripere. Alter præſto fuit ad horam mortis deſtinatam, id eſt, decretam. Qui certis quibuſdam deſtinatisq; ſententiis quaſi addicti & conſecrati ſunt: quæ omnia ſunt apud Ciceronem. Sic alii: Deſtinata malitia agere quippiam.

A Logicis vero Deſtinatum dicitur, quod ad Finem ordinatur vel ſpectat: Quod & dicitur Finitum, quia Fine determinatur, vel vi finis fit. Græcis Deſtinata ſunt τὰ πρὸς τὸ τέλος, id eſt, ea quæ ad finem ferunt & deducunt.

De iis regula: τὰ πρὸς τὸ τέλος ὁμογενῆ, *Axiom.* id eſt, ea, quæ ad finẽ ſpectant, cognata ſunt naturæ finis, ſeu cognatione reſpondent naturæ finis: Id eſt: Si finis eſt optimus, etiam ea, quæ ſpectant ad finem, ſunt optima. Vt finis is, quem ſibi proponit DEVS, eſt optimus. Ita etiam ea, quibus adhibitis ad finem contendit Deus optimum, optima eſſe neceſſe eſt. Exempli cauſa, in Pharaonis negotio etiam antequam Pharao natus eſſet, conſilium DEI fuit, oſtendere in Pharaone potentiam ſuã, vt annunciaretur nomen ipſius in tota terra. Omnis autẽ προαίρεσις eſt ipſius finis (Ariſtoteles) Et finis, nempe DEI gloria, eſt optimus. Itaq; τὰ πρὸς τὸ τέλος, id eſt, induratio, quam adhibet DEVS, vt perueniat ad finem illum, ratione DEI eſt optima. Contra ſi finis malus eſt, vt impiorum, mala etiam ſunt

τὰ πρὸς

τὰ πρὸς τὸ τέλος. Pharaonis conſilium eſt malum, quippe eſt προαίρεσις mali finis. Sic etiam Calliditas, quam Pharao adhibet in iis, quæ ſpectant ad finem, eſt mala, neque prudentia dici poteſt, cum prudentia ſit bona & laudabilis, ac proinde τὰ πρὸς τὸ τέλος, id eſt, deſtinata, ſeu quæ adhibet Pharao vt ad optatum finem perueniat, ſunt mala, quippe germana & cognata fini illi, quem Pharao per ſuam improbitatem ſeu κακίαν ſibi propoſuit.

Obiiciat hic forte aliquis: Malum non poſſe eſſe Finem.

Reſp. concedo, ſi limites ita: *Malum non poteſt eſſe finis extremus.*

Fractio Panis In Cœna Sacra habet rationem Deſtinati, id eſt, Chriſtus fractionem Panis deſtinauit ad mortem ſuã repræſentandam.

DETERMINATIO,
προσδιορισμός, LIMITATIO.

Determinatio alia eſt διακριτικὴ, id eſt, Diſcriminans vel diſtinguens, vox adiecta parti Enuntiati διακρίσεως ἕνεκα, diſcretionis, hoc eſt, diſcriminis vel diſtinctionis cauſa. Roma non fuit ſedes Imperii, nempe Orientalis. Hic eſt Chriſtianus κατὰ τὸ λέγεσθαι, non κατὰ τὸ εἶναι. *Diminuens* μειωτικὴ vox adiecta alicui parti, vt oſtendat accipiendam ſecundum quid ſeu diminute, vt Homo mortuus nihil ſentit. Logica eſt ἐπιστήμη λόγων. Panis Euchariſtiæ eſt corpus Domini Sacramentale, hoc eſt, eſt corpus Domini non Subſtantia ſeu eſſentia (Auguſtinus vocat ipſam rei veritatem) ſed ſignificante myſterio. Itaque hoc modo in Pane editur ore.

Determinatio Alienans ſeu Diſtrahens eſt Epitheton, quod prorſus euertit propriam vocis ſignificationem, vt Hoc eſt Argentum falſum, Canis pictus nõ mordet.

Determinatio Emphatica, vox ſignificans emphaſin vel excellentiam, Ego ſum paſtor ille bonus, qui animam ponit pro ouibus ſuis. Hic eſt Filius ille meus dilectus, &c. *Quæ ſimul eſt διακριτικὴ ſeu Diſcriminans.*

Determinatio Reſtringens, vt cum ad deſcriptionem Philoſophiæ, Rerum humanarum & diuinarum ſcientia, adiicitur, Quoad humanæ mentis anguſtiæ capiant.

Ad Determinationes pertinent *Cautelæ* Iuriſconſultorum, cum monent aliquid dici vel verum eſſe, vel definitũ eſſe cum cautela hac vel illa, cum cautelis ſeu cautionibus his vel illis, quæ fere ſunt exceptiuæ.

Reſtrictionis ſæpe Crypſis eſt, quæ Doctori interpreti eſt addenda. Sic Ariſtot. in Phyſ. l. 3. Quot Entis ſpecies, tot ſpecies motus. Verum ſic loquens Philoſophus non ſignificat omne Ens abſolute, non. n. in omnibus generibus Entis eſt motus, ſed ſumit eum reſtrictum ad illud, in quo eſt motus, vt ſententia ſit, Tot ſunt ſpecies (id eſt, quaſi ſpecies) motus, quot ſunt Entis, in quo eſt motus.

Determinationes Diſtrahentes, διασπαστικαὶ, διαλεκτικαί.

Determinationes diſtrahẽtes ſunt adiecta, quæ terminum diſtrahunt à natiua ſeu ſua ſignificatione, *vel extendunt eam extra propriam ſignificationem.* Itaque faciunt modos loquendi improprios. Tales ſunt reſpectu Hominis mortuus, combuſtus, corruptus, generãdus, producẽdus: & reſpectu τοῦ Eſſe, in potentia, potentialiter; obiectiuum, obiectiue. E Gabr. Biel. hoc declaratur ſic: Idem ſũt eſſe & actu aliter eſſe. Et dicitur Eſſe quicquid habet aliquam realitatem extra ſuam cauſam & intellectum: vel magis proprie loquendo, Eſſe eſt Realitas extra ſuam cauſam & in- *Quid Determinatio Diſtrahens.* *Eſſe quid.*

tellectum. Dicitur extra ſuam cauſam, propter eſſe in potentia, ſeu eſſe potentiale:

Quid eſſe obiectiuũ?

Extra intellectum dicitur propter Eſſe obiectiuũ, id eſt, quod obiicitur intellectui, non quod eſſe in potentia vel eſſe obiectiuum ſit eſſe ſimpliciter loquendo. Nã quod eſt in potentia tantũ, ſimpliciter non eſt, ſed poteſt eſſe; & quod eſt obiectiue tantum, ſimpliciter non eſt, ſed cognoſcitur. Vnde Antichriſtus eſt in potentia tantum, quia poteſt eſſe, & eſt obiectiue, quia poteſt cognoſci ſeu intelligi (eſt νοητόν τι) & tamen falſum eſt dicere, quod nunc ſit Antichriſtus.

Axioma.

Nihil enim eſt ante ſui productionem: & nihil eſt poſt ſui corruptionem, cum

Quid Ortus, quid Interitus?

generatio & productio ſit progreſſio rei de non eſſe ad eſſe, & corruptio ſeu interitus ſit progreſſio rei de eſſe ad non eſſe. Sed additum eſt propter modum loquendi quorundam improprium ſeu ἄκυρον, quo dicunt Effectum eſſe in ſuæ cauſæ potentia virtualiter, & obiectum intelligibile eſſe in intellectu obiectiue l.3.diſt.6.q.2.

Dicitur Virgo corrupta eſt puella, quæ Virginitatem exſuit, quippe conſtuprata. Cum ephœbum deuirginatum eſſe dicimus, volumus ſignificare eum ex ephœbis exceſſiſſe. Georg. Symler. in Ioh. Reuchlini Porthenſis L.L. Doctoris SERGII commentatio.

Comœdiã ſuam ita inſcripſit. Fuit autem Sergius Hæreſiarcha, qui hæreſin acephalorum inſtaurauit.

Hic igitur Corrupta & deuirginatus ſunt ὅροι diſtrahentes, cum deſtructionem ſignificent. Virgo vero & Ephœbus ſunt termini poſitiuum aliquid ſignificantes ſeu affirmatum. Huc pertinet hæc propoſitio impropria: Acetum vinum corruptum eſt, id eſt, acetum generatum quid eſt ex vino per huius corruptionem. Corruptũ alienat Terminũ Vini. Chriſtus non eſt Panis ſimpliciter, ſed cum addito ſignificationem eleuante, nempe Panis vitę, qui de Cœlo deſcendit. Ioh. 6.

DETERMINATIO AD VNVM.

Eſt Limitatio ſeu reſtrictio vel addictio ad vnum vt ad particulare vel ſingulare. Indeterminatio ad vnum eſt negatio limitationis ad vnum ſingulare vel particulare. Al. Illimitatio.

Hæc conuenit vnitati præciſionis & aptitudini ad eſſendũ in multis, ideoq; *Rei vniuerſali.* Vid. Coll. Conimb. in præf. Porphyr. q.3. art.3. Vniuerſalia dicuntur Indeterminata ſeu Illimitata, quatenus indifferenter ſe habent ad quemuis locum & tempus, ſeu indifferentia ſunt ad multa loca, Id eſt, non ſunt definita per ſe certo loco & tempore, vt ſingularia.

Determinatio ſeu Specificatio, vt loquũtur Scholaſtici, in Politica doctrina eſt applicatio quædam & accommodatio, vt ius poſitiuum determinat & applicat leges naturales ad humana negotia.

Determinatio & Exercitium à Scholaſticis ſæpe antithetice adhibentur, vt actus exercitium & actus determinatio Sic enim loquuntur. Intellectus, vt potentia rationalis, non naturalis, poteſt ſeu valet ad oppoſitum quod attinet ad exercitium actus, quia poteſt conſiderare vel non conſiderare, & vt generatim dicam, agere & non agere, quod non poteſt lapis, is enim non poteſt non deſcendere, ſeu ferri ſurſum, ceſſante impedimento. Poteſt etiam Intellectus ad oppoſitum quod attinet ad actus determinationem, quia poteſt conſiderare nigredinem vel albedinem, quæ ſunt oppoſita cõtraria ſeu aduerſa, ſed lapis non poteſt moueri ſurſum vel deorſum.

DETERMINARE.

Eſt attemperare, modificare ſpeciem rei. Frigus ita concurrit ad actiones vitæ, vt calorem modificet, id eſt, eius vim

ius vim attemperet. Illud dicitur Determinare aliud, quod eſt alterius forma vel quaſi forma. Differentia determinat genus (At Genus non determinat ſpeciem, ſed continetur eſſentialiter in ſpecie, vt Animal in homine) & accidens ſubiectum.

Determinare eſt limitare, modificare. Actus ſunt Generales, καθόλου, vel Determinati: ac hi determinationes actuum (intellige generaliũ) dicuntur à Scholaſticis & Schegkio, quæ fiunt ab aliqua cauſa, vt Actus ſeu propria actio voluntatis eſt Velle, Nolle. Sed hæc actio determinatur cauſa antecedente habitu vel obiecto, quæ inclinant aut mouent voluntatem vel ad Bonum, vel ad Malum.

Canon.

Indeterminatum enim agens, niſi determinetur ab aliquo, non eſt ἐνεργητικὸν (nullam habet vim ad agendum) non eſt actuoſum: quemadmodum nec patiens ad patiendum.

Voluntas καθόλου cauſa eſt τῆς ἐνεργείας, ſeu actionis, ſed Determinans eſt cauſa mouens κυρίως ſeu efficaciter impellens ad agendum bene vel male, quæ determinationes ſunt.

Determinate veram eſſe Enuntiationem, nihil aliud eſt quàm Propoſitionem, cum eſt vera, ita eſſe veram, vt impoſſibile ſit (vel ſimpliciter, vel ex hypotheſi eſſe falſam. Contra Determinate eſſe falſam ita eſſe falſam, vt non poſſit eſſe vera.

Determinare eſt appropriare: Sic accipitur in hoc Canone Philoſophico: cum aliquid determinat ſibi vnum oppoſitum, alterum oppoſitorum non poteſt ipſi ineſſe nec per ſe, nec per accidens. Vt ſi ignis tantum calidus eſt, nec per ſe nec per accidens poteſt eſſe frigidus. Si ſaxum eſt graue, non eſt capax leuitatis. Vid. lib. 4. Diſt. 49.

Determinare & definire interdum ſunt decidere, decernere, vel concludere diſtinctè. Sic dico, Hæc Hiſtorice, non Definitiue diſputaui.

Determinare de natura rei, de principio alicuius rei, & determinare principium rei, naturam rei, ſicut dicitur explicare rem & de re, Albert. Magn. in Dion.

Accipi Determinate opponitur τῷ Accipi Confuſe.

Definitum, determinatum eſt, ὡρισμένον Græce.

Indeterminate ſeu indefinite à Marſil. Ficin. in l. de diuin. nomin. opponit τῷ Diſtinctè. Habet Deus in ſe omnia ſimpliciter inquam atque vnite: Quoniam quæ in rebus formæ ſunt multæ, in Deo Forma ſunt vna, Sicut Lux, calor, ſiccitas, leuitas in igne quidem qualitates multæ ſunt, ſed in Cœlo vna ſunt qualitas, lumen vnum. Dixi Indefinite, quoniam vita, ſapientia, iuſtitia, cæteræque virtutes, quæ in anima atque mente inter ſe formaliter diſtinctæ ſunt, ſpeciebuſque propriis definitæ, in Deo ſunt vna virtus abſoluta, prorſus ipſe Deus immenſus: Quemadmodum innumerabiles radii inter ſe diſcretiè Solis globo proſiliunt, in conum paſſim terminati, Sed in ipſo Sole ſunt Lux vnica Solis, nondum diſcreta conis, ſed orbem ſibi retinens naturalem.

DETRACTIO.

Detractio Phyſica eſt diminutio ſeu deminutio, qualis eſt in ἀτροφίᾳ.

Litteraria eſt Litteræ vel Syllabæ.

Ethica eſt auarorum, qui aliena commoda ad ſe rapiunt; vel ambitioſorum & ſuperborum; itemque mendacium & reprehenſorum.

Differt ab obtrectatione. Obtrectatio malis alienis addit, & ad vitium reprehendendi in exceſſu referri poteſt:

Detractio bonis alienis detrahit, & ad vitium in Defectu pertinet. Vtraque autem ſub Calumnia tanquam ſub Genere comprehendi poteſt. Calumnia autem Græcis eſt ſpecies conuitii, falſum nimirum conuitium. Omne enim conuitium eſt verum vel falſum. De 4. Generibus Conuitiorum vide in Littera G. Genus.

DETRECTATIO.

Detrectatio figura nonnullis eſt loquendi, cum ademptum curamus nobis aliquid incommodi aut inhoneſti, aut inutile; vt,

Ne mihi tum libeat ſub dio carpere ſomnos.

Vid. Scal. lib. 3. Poet. c. 61. vbi nota non dici Latine Aliquid inutilis.

DEVS.

Quicquid in Deo eſt, vel de Deo dicitur, aut eſt Eſſentia, aut eſt Notio, aut Perſona. Eſſentia vna eſt communis perſonis, alias Natura dicitur. Hæc non poteſt cognoſci poſitiue, niſi per effectum ſuorum operum, quamuis priuatiue & per negationem multiformiter in ſcripturis deriuetur & denominetur.

Notiones ſunt quinque Paternitas, Innaſcibilitas, Innatio, Proceſſio, communis ſpiratio. Notiones dicuntur, quia notificant perſonas, dicuntur & diſtinctiones, ſeu Characteres diſtinctiui, quia perſonas diſtinguunt.

Dicuntur & Relationes, quia per ipſas perſonæ ad ſe inuicem referuntur. Dicuntur etiam proprietates, quia perſonis proprie inſunt. Ex quinque iſtis notionibus tres dicuntur Perſonales proprietates, eo quod Perſonas faciant, ſcilicet Paternitas, Filiatio, Proceſſio. Innaſcibilitas, Paternitas, & communis ſpiratio ſunt Patris, Filiatio, & communis ſpiratio ſunt Filii, Proceſſio eſt Spiritus Sancti.

Canon.

Nulla notio de alia prædicatur.

Nulla notio ineſt Diuinæ Eſſentiæ, ſed tantum perſonæ, quia eſſentia nec diſtinguit, ſed diſtinguitur, ſed ſolæ Perſonæ à ſe inuicem diſtinguuntur.

Perſonæ tres ſunt. Pater à nullo: Filius à Patre, Spiritus S. à Patre per Filium.

Omne igitur nomen dictum de Deo aut declarat Eſſentiam, aut notionem, aut Perſonam. Quæ ſignificant Eſſentiam, dicuntur Eſſentialia: Quæ Perſonas Perſonalia: Quæ notiones, notionalia.

Nomen eſſentiale prædicatur in Quod. Perſonale prædicatur in Quem. Notionale prædicatur in Quam.

Nomen eſſentiale aut eſt ſubſtantiuum, aut adiectiuum. Si ſubſtantiuum aut eſt abſtractum, aut concretum, aut medium. Abſtracta abſolute diuinam eſſentiam ſignificant, vt diuinitas, eſſentia, bonitas. Hæc ſumpta cum præpoſitionibus, verbis, Nominibus, participiis perſonalibus vel notionalibus faciunt propoſitiones falſas, in quibus ponuntur. Quare hæc eſt falſa: Eſſentia generat vel generatur. Eſſentia eſt de Eſſentia: Vel Eſſentia eſt apud Eſſentiam.

Omne nomen pure Eſſentiale prædicatur de qualibet Perſona per ſe, & de omnibus ſimul ſingulariter (non numero plurali) vt Pater eſt Diuinitas, Filius eſt Deitas, & Spiritus S. eſt Deitas, & ſimul ſunt vna Diuinitas, & non Deitates.

Nomina concreta ſunt, quæ ad modum concretorum ſignificant formas in ſuppoſito, vel ſignificant quaſi formam in ſubiecto, vt Deus creator, quæ generaliter ſignificant diuinam eſſen-

eſſentiam, ſed interdum etiam appropriantur Perſonæ.

Nomina media dicuntur, quæ habent materiam & formam ad ſignificationem abſtractorum, ſed vſum ac officium concretorum, vt lumen, ſapientia. Hæc enim licet abſtractiua ſint, aliquando ſupponunt pro perſonis, vt cum dicitur, lumen de lumine, ſapientia de ſapientia, principium de principio. Hæc nomina abſtracta prædicantur de quolibet perſona per ſe & de omnibus ſimul non pluraliter, ſed ſingulariter.

Nominum adiectiuorum alia ſignificant pure diuinam eſſentiam, hoc eſt ita, vt nihil connotent, vt Ens, bonus; alia connotant aliquid poſitiue, alia aliquid negatiue, vt æternus, immenſus, immortalis, æternus enim principaliter ſignificat diuinam eſſentiam & ſecundario connotat negationem principii & finis, itaque cum dicitur æternus, ſenſus ſeu ſententia eſt, Deus eſt nec habet principium & finem. Immenſus ſignificat principaliter diuinam eſſentiam & connotat negationem menſuræ localis.

Hæc nomina prædicantur de omnibus perſonis ſimul & diuiſim ſingulariter non pluraliter, vt Pater eſt æternus incircumſcriptus, Filius æternus incircumſcriptus: Spiritus ſanctus æternus eſt incircumſcriptus; & hi tres ſunt vnus æternus, vnus incircumſcriptus. Adiectiuorum, quæ aliquid connotant poſitiue quædam connotant effectum in creaturam, quædam reſpectum. Eorum quæ connotant effectum, quædam connotant in ἕξει, id eſt, habitu, vt iuſtus, miſericors; quædam in ἐνεργείᾳ, id eſt, actu, vt iuſtificans, miſerator.

Quæ connotant effectum, in actu prædicantur de Deo ex tempore: Vnde Deus incepit eſſe miſerator cum incepit miſereri. Sed ea, quæ connotant in habitu, prædicantur de Deo ab æterno, vt Deus ab æterno fuit iuſtus, & miſericors.

Nominum, quæ connotant reſpectum, quædam connotant reſpectum creatoris ad creaturas, vt Deus eſt refugium meum: quædam connotant reſpectum Perſonæ ad Perſonam, vt ſimilis, æqualis. Similis enim principaliter ſignificat diuinam eſſentiam. Secundario vero connotat diſtinctionem perſonalem.

Talia nomina licet eſſentiam ſignificent, tamen ratione connotati prædicantur de perſonis ſimul ſumptis pluraliter & non ſingulariter: vnde non dicitur, Pater & Filius ſunt ſimilis, vel pater & filius eſt ſimilis, ſed dicitur, ſunt ſimiles.

Adiectiuorum etiam nominum quædam ſunt partitiua, vt aliquis, alius: quædam vero ſunt numeralia, vt vnus, duo, tres. Hæc in neutro genere Subſtantiua ſignificant diuinam eſſentiam, & prædicantur de perſonis omnibus ſingulariter & non pluraliter, Vt pater & Filius ſunt vnum: In genere maſculino & Fœminino ſunt Perſonalia: Vnde hæc eſt vera: Pater & Filius ſunt duo, ſi duo ſit Generis maſculini, ſed ſi ſit generis neutrius, falſa eſt.

Huiuſmodi autem nomina adiectiue retenta ſequuntur naturam Subſtantiuorum ſuorum, vnde ſi ſubſtantiua ſunt Eſſentialia & ipſa adiectiua ſimiliter.

Et ſi ſint perſonalia, ſimiliter & ipſa adiectiua. Vnde hæc eſt falſa: Pater & Filius ſunt vnus, ſed hæc eſt vera: ſunt vnus Deus.

Nominum Perſonalium quidam prædicantur de vna Perſona tantum, vt Pater, Filius, Spiritus ſanctus. Quædã de dua-

duabus, vel ita, vt de vtraque, vt Principium. Nam Pater eſt principium Spiritus S. & Filius eſt principium Spiritus S. Vnde cum dicitur Pater & Filius ſunt principium Spiritus ſancti, principium ſupponit pro duabus Perſonis, ſed ſignificat vnam notionem, ſcilicet conſpirationem, id eſt, communem ſpirationem: vel ita, vt de neutra per ſe; vt Pater & Filius ſunt duo, ita vt hic duo ſit maſculini generis, & non neutrius. Quædam prædicantur de tribus, ita vt de nulla per ſe, vt Trinitas. Trinitas enim appellata eſt teſte Iſidoro lib. 6. Etymol. Ex eo appellata eſt, quod fiat totum vnum ex tribus quaſi fiat trium vnitas, Pater ergo & Filius & Spiritus S. ſunt Trinitas & vnitas, Trinitas propter perſonarum diſtinctas proprietates: vnitas propter maieſtatis communionem. Quædam denique nomina prædicantur de ſingulis Perſonis, ita vt non de omnibus, vel pluribus ſingulariter, ſed tantum pluraliter, vt ὑπόστασις ſeu perſona, Pater enim & Filius & Spiritus S. ſunt tres ὑποστάσεις ſeu Perſonæ, & non vna.

Nominum notionalium quædam ſunt abſtractiua vt Paternitas, Natiuitas, Spirabilitas, Proceſſibilitas. Quædam concretiua & adiectiua, vt innaſcibilis, generans, naſcens, ſpirans, conſpirans, procedens.

Alia abſtractiua prædicantur de Eſſentia, vt Eſſentia eſt Paternitas. Eſſentia eſt innaſcibilitas, & viciſſim Paternitas eſt Eſſentia. Innaſcibilitas eſt Eſſentia. Concretiua vero nunquam de Eſſentia prædicantur: Falſæ enim hæ ſunt, Eſſentia generat, Eſſentia generatur, Eſſentia eſt generans, Eſſentia eſt generata.

Nominum notionalium quædam prædicantur de vna Perſona tantum, vt Generans de Patre, Genitus vel naſcens de Filio, procedens de Spiritu S. Quædam de vtraque, vt Spiritus de Patre & Filio. Quædam de qualibet vt diſtinctus. Pater enim eſt diſtinctus ab aliis perſonis. Similiter Filius & Spiritus S.

Proprietates diuinæ, quæ conueniunt diuinæ Eſſentiæ, habes collectas apud Iohannem Damaſc. lib. 3. c. 7.

Nomina quæ notificant Deum in ſuis operibus, ſunt vel appropriata, vel tranſſumpta & translata.

Appropriata, vt El. ſeu ἰσχυρός, Zebaoth, id eſt, princeps exercituum. Adonai, id eſt, Dominus, Iehoua, &c.

Nomina tranſſumpta à creaturis ſunt paſtor, medicus & digitus Dei. vid. Bart. Anglicum de genuinis rerum cœleſtium & terreſtrium & inferarum proprietatibus lib. 1.

DEXTRVM.

Proprie dextrum eſt, à quo incipit motus localis ſeu viget.

Dextrum vnicuiq; eſt, vnde principium eſt eius, qui ſecundum locum fit motus. Ariſt. 2. de Cœl.

Dextera enim parte omnia animalia ſuapte natura ſunt efficaciora. Ariſtot. de part. animal. c. 4.

Dextrum autem initium eſſe motus, indicium eſt, quod qui pondus ferunt in ſiniſtris ferunt, cum abſolutũ ſit ipſum mouens. Ideoque qui ſubſultim vno mouentur pede, facilius id in ſiniſtro faciunt: Mouere enim natum eſt dextrum, moueri autem ſiniſtrum. Ariſt. de animal. inceſſu c. 4.

Dexter pes præponitur, ſiniſter poſtponitur. Ratio petitur è potentia.

2. Dextrum & ſiniſtrum in cœlo accipiuntur ſecundum eſſe partium Cœli per comparationem cœli ad plagæ mundi ſitum, & ita quod eſt dextrum ſecundum eſſe, non poteſt eſſe ſiniſtrum ſecundum eſſe, ſed per comparationem ad plagam & mundi ſitum.

tum. Albert. Magn. 2. de cœl. tract. 1. cap. 5.

Dextrum in Cœlo eſt pars Orientalis: Occidentalis ſiniſtrum. Simplic. 2. de Cœl.

Dextrum & ſiniſtrum in Cœlo propter ſtabilitatem polorum determinatum eſt non ſecundum hanc vel illam regionem, ſed per comparationem ad polos cœli. Itaque dextra aut eſt κατὰ πρᾶγμα, aut κατὰ λόγον.

Nunquam in animali pars dextra eſt ſiniſtra, quia in animali ſunt diſtinctæ virtutes, ex quibus ratio ſiniſtri & dextri reſultat ſeu conſurgit. At dextrum poteſt eſſe ſiniſtrum, vt eadem columna nunc dextra, nunc ſiniſtra dicitur prout animal ex diuerſo ſitu ei comparatur.

Dextera pars in homine facilius ſanatur quam ſiniſtra propter ampliorem exercitationem, hæc reddit illam ſanitati opportuniorem, teſte Alexand. Aphr. 2. Problem.

DICO.

Dicere generali ſignificatione quid ſit, notum eſt, vt dicere mendacium. Spectatim aliquando eſt affirmare, aliquãdo reſpondere vel pronunciare, aliquando eleganter & facunde dicere: Atque hoc eſt Rhetorum ſeu Oratorum. Iis genus dicendi aut ſua ſponte fuſum eſt, aut arte laboratum.

Sponte ſua fuſum eſt, in quo verborum ordo eſt naturalis, itaque naturale dici poteſt; vt Deus reſiſtit ſuperbis, fortis perſpicitur ex periculis.

Arte laboratum, quod negligit ſimplicem verborum ordinem, & ſitum eſt in commutatione verborum cum ſingulorum, tum coniunctorum, itaque mutatum ſeu τετραμμένον, hoc eſt verſum dicitur, vt fortem & conſtantem virum oſtendunt ipſa pericula. Trahit ſua quemque voluptas.

Hoc multiplex & varium eſt.

Verborum tum Simplicium, tum Coniunctorum communia ſunt, dilucidum, probabile, illuſtre, ſuaue, breue, longum: Vnde oratio talis dicitur & ex his ei dignitas conficitur.

Oratio dilucida ſeu clara comparata eſt ad intelligentiam, itaq; requirit verba vſitata & propria, plena, recte ordinata.

Opponitur ei obſcura, quæ fit cum adhibentur verba ἄκυρα, à conſuetudine loquendi remota, ab vſu abhorrentia, allegorica, hyperbata, perturbatoria ac confuſiora, id eſt, cum verba confuſa permixtaq; longius traiiciuntur (quales traiectiones etiam boni poetæ vitant) crebræ ellipſes, βαττολογίαι & μακρολογίαι, id eſt, ſermones longiores quam oporteat, periodi nimis protractæ aut contractæ, barbara, peregrina, vt perla pro vnione, Auiſo pro admoneo: exoleta, vt Gallulo ꝓ pubeo, Gallulaſco pro pubeſco, quod pubeſcentes vocem grandiorem inſtar galli gallinacei edant: Cum denique partes ſententiarum non recte interpunctionibus ſunt diſtinctæ.

Probabilis oratio comparata eſt ad fidem faciendam, talis fit cum non eſt nimis compta, cum authoritas & pondus eſt in verbis, cum ſententiæ graues & δόξαι adhibentur: plerunque autem ῥητορικὴ δύναμις circa ἐνδεχόμενον πιθανὸν verſatur, vt Ariſtoteles in Rhetoricis loquitur.

Illuſtris ad motum accommodata eſt, qua res ita exprimitur, vt prope videri videatur. Hæc requirit verba ab ipſa actione & imitatione non abhorrẽtia, grauitate delecta, translata, epitheta, duplicata, cognominata (Græci vocant συνώνυμα, id eſt, quæ habent eandem ſignificationem) quæ in amplificatione ſæpe conglobãtur, vt Cic. pro Plancio: Quid mea ſpectas? quid me promiſſa repetis? quid meã fidẽ implores?

Suauis ſeu iucunda minuſque moleſta ſpectat ad delectationem, conſiſtitq; in elegantia & compoſitione.

Elegantia eſt in verborum ſingulorum delectu & phraſeωs.

Deligenda ſunt nunc grandiora vel plena, nunc grauiora, modo leniora, modo nitidiora obſeruato decoro & natura rerum. Verba enim ſimilia vel æqualia ſunto Rebus, de quibus agitur: Grandia grandibus: Humilia humilibus: Grandia humilibus magnifica abiectis non ſunt miſcenda. Herculis infanti non fas aptare coturnos.

Vitioſa igitur ταπείνωσις, qua rei magnitudo vel dignitas imminuitur, vt ſi quis parricidam vocet hominem nequam.

Conſonantiora ſeu grandiora ſunt: pertimeſcere conſceleratiſſimus quam timere ſceleratiſſimus & cruciare.

Sonantiora ſunt: polluerat ſtupris ſanctiſſimas religionis. Senatus grauiſſima decreta perfregerat: Charitas & pietas grauiora ſunt, quam amor & beneuolentia, nefarius grauius eſt q̃ improbus.

Leniora ſunt: Tu & Tullia lux noſtra; Vos animæ meæ corcula mea, vos mea ſuauiſſima & optatiſſima Terētia & Tulliola.

Reiicienda igitur κακόζηλα, barbara, ruſtica.

In compoſitione ſeruanda ſunt tum conſtructio Grammatica ſeu conſecutio Syntactica & compoſitio periodica, tum concinnitas atque exornatio rhethorica in numeris & figuris.

Conſecutio Syntactica ſeruat præcepta conuenientiæ & rectionis, cauet ſolœciſmos qui fiunt è genere, numero, caſibus, temporibus, perſonis, detractione, abiectione.

Solœcophane ſeu τὰ σολοικοφανῆ σχήματα; vt loquitur Euſtatius, non reſpuit, id eſt, quę faciem ſolœciſmi habent, at ſolœciſmi tamen non ſunt, vt hellenſmi, enallage, σύλληψις (ſolœciſmus vitium eſt ab ignorantia profectū ſolœcophanes eſt, q̄ poeta aut orator ſciēs prudēs contra grammaticorū leges committit.)

Compoſitio ſeu verborum continuatio periodica ſequitur, hæc iucunda eſt, ſi fiat non longo anfractu, ſi facile oculis perluſtrari poſſit, (Ariſt.) ſed ad ſpiritū vocis apto, nec deſtituatur numero ſeu rhythmo. Huius membra ſunt nunc duo, nunc tria, nunc quatuor, rarius plura, interdū & integra ſententia vno membro clauditur, vt: Nullum officiū referēda gratia magis neceſſarium eſt. Multi magiſtri diſcipuli magis boni, Amicus aqua & igni magis neceſſarius eſt, eſt res difficillima τὸν μνησικακεῖν (id eſt, ἀμνηστία) id eſt, obliuiſci ſeu immemorem eſſe iniuriarum.

In periodo ſeu verborū comprehenſione partibus conſtāte ſunt inciſa & mēbra.

Inciſa diſtinguuntur ſeu notātur virgula, membra vel duobus punctis vel vnico puncto & commate; periodi confectę nota eſt punctulum. Membrum & abſoluta periodus ſi cum interrogatione proferuntur, notantur ſic ? ſi cum admiratione, ſic! Quem percunctler: quā inſiſtam viam?

Numeroſa compoſitio cernitur in concurſu literarum conſonantium & vocalium & pedibus.

Euſdem literæ ne ſit nimia aſſiduitas, vt quidquam, quiſquam, cuiquam, quod conueniat neget?

Concurſus conſonantium ſit mollis ſeu lenis, non aſper, nō deformis, hinc ipſa oratio dicitur aſpera. Aſpere concurrit, s vltima cum x proxima, vt: Exercitus Xerxis; durior etiam fit concurſus, ſi vtraq; conſonans ſe ipſam ſequatur, vt ars ſtudiorum, rex Xerxes.

Aſperæ ſententiæ exemplum. Rex Perſarum Xerxes pontum pedibus pertranſiuit. Mōtes ſtratos claſſibus nauigauit.

Commutetur in ſuauem interiectis alijs verbis, ſic: Xerxes ille ditiſſimus Perſarum rex cū in Græciam venire decreuiſſet ſuper Helleſpontem fabricato ponte, pedibus ipſum mare pertranſiuit.

uit; & Acho monte perforato per eum armatam claſſem facile traduxit.

Vocaliũ inter ſe cõcurſus ne ſit creber, inde.n. fit oratio hiãs & vaſta, vitioſa a. oratio talis, i.e. q̃ habet diſiũctos & hiantes cõcurſus, vt: Ego amica animi affectione ac animi officio, &c. Viro optimo obtẽperaui olim. Huius generis eſt verſus hic dictionũ viginti vnius pentameter. Sũ vt tu ego, id ô iã age, habe, actu hic, me ama, vt hem, & te ego amo hic. Vitanda igitur ſunt hic χασμῳδία.

Pedes numeri ſpectantur in initio & fine periodorum. Initium eſt liberius, finis circumſcriptior. Vide Rhetoricam Audom. Talæi. Figurata ſeu ἐσχηματισμένη & colorata compoſitio, ſpectatur præcipue in reſponſu ſeu concinnitate contrariorum, pariũ, caſuum, relatorum ad idem verbũ, omninoque in Schematis repetitionis ſeu iterationis.

Concinnitas ſeu reſponſus contrariorum eſt, cum opponuntur contraria, vt mihi res eſt, non cum virtute, ſed cum voluptate, non cum induſtria, ſed cum deſidia, hæc antitheſis cum crebro fit, dicitur frequentatio vel congeries.

Concinnitas pariũ eſt, cum paria paribus reſpondẽt, vt pro P. Seſtio. Qui autoritate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi conſilus audaciũ reſtiterunt, ii graues, ii principes, ii duces, ii auctores huius dignitatis, atque imperii ſemper habiti ſunt. Dicitur iſocolon ſeu cõpar. quia membra proferũtur pari numero ſyllabarũ, vt extrema hyeme apparuit, incũte vere ſuſcepit, media æſtate confecit.

Reſponſus caſuum eſt, cum caſus in exitu ſunt ſimiles, dicitur homœopteton ſimiliter cadẽs. Vt in Piſonẽ. An oppidorũ turpis amiſſio? an ſociorũ direptio? an agrorum depopulatio. Quoties itaque hæc in oratione adhibentur ſua ſponte numeroſa fit oratio. Sed modus hic ſit.

Cõcinnitatis relatorũ ad idẽ verbũ exemplũ eſto: Vicit pudorẽ libido, timorem audacia, rationem amentia, Ad repetitiones pertinent duplicationes primo verbi vnius: vt: occidi, occidi: ſecundo verborũ duorũ, vt: forſan erit; erit forſan, cũ Veneta Reſpublica ſcriptis meis lucẽ afferat. Tertio, ſententiarũ, vt: In horum ẽt conſpectũ venire audes proditor patrię: proditor inq̃ patriæ venire audes in horũ conſpectũ: Primũ exemplum ἐπιζεύξεως: Reliqua ἐπαναδιπλώσεως ſunt. Breuis oratio cõparata eſt ad excludendum tædiũ. ita aũt neceſſarium eſt, vt nihil neceſſarium prætermittat.

Longa ad pleniorẽ cauſæ tractationẽ requirit lumina amplificationũ, vt deſcriptiones, contentiones, ſimilitudines & diſſimilitudines: Incremẽta (vbi à minoribus ad maiora proceditur) συναθροισμοὺς περιφράσεις, id eſt, circũlocutiones, epitheta. Breuis eſt & nuda ſententia. Cicero patriã liberauit. Amplificata & tanquam veſtita eſt. Incredibilis ac pene diuina Ciceronis prudẽtia Rẽpublicam Romanã à perditiſſimorum ciuiũ nefariis conatibus & molitionib. eripuit. Breu. Bruti prudentia Tarquinium expulit. Long. Singularis Iunii Bruti prudentia ſuperbiſſimũ ac crudeliſſimum Regem Tarquinium ab vrbe Romana dominatu regio priuatũ expulit. Antitheſes in exaggeratione regnant vt philoſophia non magiſtra ſed miniſtra & θεράπαινα, non dux, ſed comes eſt Theolog. ſeu non duces, ſed ſuccenturiati perſonã ſuſtinet. Philoſophiæ ſubſidio, nõ præſidio defendit ſinceram Religionem Theologus.

D I C I, λέγεσθαι.

Dici, prædicari, λέγεσθαι ab Ariſtotele dicitur πρὸς μίαν τινὰ φύσιν, ad vnã quandam naturã ſeu ad vnũ, quæ alii vocãt analoga ex dependẽtia. πρώτως.n. conuenit prędicatis rectis, i.e. recto caſu, ſeu vt Ariſt. loquitur, iis, q̃ prædicãtur ſine caſu δευτέρως prædicatis obliquis. Sic Schegk. in 1. prior. Anal. Ariſt. cõm. p. 275. Ab Ariſtotele λέγεσθαι (de aliquo) dicĩtur, quæ prædicãtur directe. Quare oblique non λέγεσθαι ſimpliciter

dicuntur, quæ prædicantur directe, Sed cum modo, id eſt, oblique λέγεσθαι.

Canon. In Analogis enim huius generis vnum eſt nobilius & præſtantius, cui proprie ſeu eximie nomen aliquod conuenit, reliquis vero vt ignobilioribus ſecundario aut cum adiunctione aliqua, vt Demonſtratio à cauſa immediata dicitur Demonſtratio: Reliquæ Demonſtratio à ſigno, ab effecto, &c. Sic prius & poſterius vſurpantur ſimpliciter, reſpectu temporis; Si vſurpentur alio modo addito quodam determinantur, vt loco, vt natura.

DIES.

Dies aliter dicuntur Naturales, aliter inſtituti. Naturalium author eſt natura, inſtitutorum inſtitutio ſeu ordinatio diuina vel humana.

Dies inſtituti aut ſunt Feſti aut profeſti.

Feſti propter iunctas ferias dicuntur Feriati. In iis, quæ ad diuinum cultum pertinent, curantur, vt ſunt Hebræorum Paſcha, Pentecoſte, Scenopœia, id eſt, feſtum tabernaculorum, & Encænia, id eſt, feſti dies initiales, hoc eſt, dedicationis templi.

Feriæ aut ſunt certæ, vel incertæ. Certæ dicuntur ſtatiuæ ſeu ſtatæ, ac ſunt aut communes totius populi certorum temporum, vt Agonalia, Carmentalia, Lupercalia; aut propriæ magiſtratuũ, quæ dicuntur conceptiuæ ſeu conceptæ, quia quotannis à magiſtratibus vel Sacerdotibus concipiuntur in dies certos, vel incertos vt ſunt Paganalia, Sementina, Compitalia. Incertæ ſunt, quas Conſules vel prætores pro arbitrio poteſtatis indicunt, ac hæ imperatiuæ ſeu imperatæ dicuntur.

Profeſti dicuntur quaſi procul à feſto, in quibus ea, quę ad Rempub. pertinent, tractantur.

Porro ex actione Forenſi dies alii ſunt Faſti, alii Nefaſti. Faſti, quibus in foro Iuriſdictionem exercere & lege agere coram prætore licet, dicti à fando, ut ſcil. ſententiam cum conſilio iudicum Prætor ferre poteſt vltimo iudicii die, & fari tria verba, Do, Dico, Addico, Nefaſti ſunt, quibus prætori fari non licebat, neque etiam cum populo agere, licet Senatum habere liceret. Nefaſtis diebus non licebat in foro lege agere, id eſt, in foro ſententiam dicere, nec cum populo agere, in comitio, hoc eſt, populum ad conſilium ſeu comitia ſuffragiorũ cauſa vocare, quod comitiali die fiebat. Vid. Theat. Zuing. Volum. 13. lib. 2.

DIFFERENS.

Differens dupliciter accipitur. 1. Late; & ita idem eſt quod Diuerſum. Ita dicuntur diuerſa & differentia, quæ in nullo conueniunt, nec aliquo modo differunt in ſe ipſis. 2. Anguſte: ita dicuntur aliqua differre, quæ in aliquo vno cõmunicant, ſiue illud vnum ſit vnũ numero, vt Plato ſedens differt à Platone non ſedente, ſiue vnũ ſpecie, vt Ariſtoteles & Plato, ſiue vnum genere, ſicut Homo & Aſinus differunt ſub animali. Et ita accipiendo Differens, Omne Differens eſt diuerſum; ſed non omne diuerſum eſt differens: quia Differens addit Diuerſo aliquo modo differre. Vid. F. Armand. tract. 2. de poſtprædic. c. 207.

DIFFERENTIA.

Differentiæ ſunt Eſſentiales, vel Accidentales, ſiue ſint propriæ, vt par impar Numeri; ſiue communes. De illis accipienda eſt ſequens tabella.

Diffe-

Differentia
- Specie
  - Per ſe.
  - Quoad rem ipſam tantum, vt naturam.
  - Ex accidenti.
- Tota ſpecie, quoad rem & modum ſimul.

Canones.

Differentiæ formæ quoddam inſtar obtinent. l. 13. Demon. Schegh. Quia cum genere conſtituunt ſpeciem.

Nonnunquam autem cótingit ex diuerſis generibus ſeu prædicamentis corrogari partes differentiæ. Sch. 13. Demon. vt cum definitur Natura Subſtantia, quæ eſt principium rei naturalis & cauſa motus, &c. principium, etſi ſeparatim & abſolute vſurpatũ eſt relatio, tamen vt cum aliis compoſitũ ſeu pars definitionis eſt pars differẽtiæ. Idẽ Nonnunquã diuerſorũ generum voculæ aliis additæ differentiam conſtituunt, nec compoſitæ omnino idẽ quod ſeparatum ſignificant. Ergo non eſt ἄλογον dicere, Formas nonnunquam componi.

Differentia (quæ cum Genere conſtituit ſpeciem) vnius poteſt eſſe accidens alterius, vt diuiduum in duas partes inæquales eſt accidens continui quanti: Differentia vero eſt Numeri, conſtituens cum numero, vt genere ſpeciem, quæ eſt impar numerus.

Propriè Differentiæ accidunt generibus, non ſpeciebus, cum communitas generis differentia in quandam ſpeciem contrahatur.

Differentium ſpecie ſunt differentes perfectiones, ſcilicet eſſentiales. Limitatio Alberti: Perfectio, quia eſt actus perficientis & perfecti, poteſt habere differentiam & ex parte agentis, & ex parte recipientis. Ex parte agentis, vt alia perfectio inducitur actione frigidi, alia calidi. Ex parte recipientis, vt ex igne inducitur perfectio in lignis viridibus ſecundum fumum, & in ſiccis ſecundum flammam. Itaque differentium agentium neceſſe eſt differentes eſſe perfectiones. Sed diuerſorum patientium poteſt eſſe eadẽ perfectio, quod attinet ad actum agentis, quamuis recipiat diuerſum modũ ex parte recipientium.

Explicatio.

Chriſti ſecundum humanitatem generatio differt quidem à generatione noſtrorum Filiorum ſpecie, id eſt, modo generationis (miraculoſa enim eſt & ὑπὲρ φύσιν.) ſed non tota ſpecie, id eſt, non natura ſeu eſſentia & modo ſimul. Nam Chriſtus ſecundum Humanam naturam eſt nobis ὁμοούσιος, ſeu habet fratres eiuſdem naturæ, particeps factus carnis & ſanguinis. Hebr. 2. 14.

Hinc ſoluitur quæſtio: An Natiuitas & Conceptio Chriſti eodem modo differant à noſtra? Reſp. Chriſti cóceptio in vtero virginis plane miraculoſa fuit. Itaque differt à noſtra tota fere ſpecie. Eius Natiuitas non diuerſa à noſtra ſpecie, quia vere naturalis fuit, quatenus aliorum hominum more proprie natus & in lucem editus eſt. Fere dico, quia ex ſanguine vel ſemine Virginis naturali formatus eſt Chriſtus.

Actus voluntatis eliciti (vt velle hoc vel aliud) habentes diuerſos fines (vt euitationem pœnæ & conſecutionẽ gloriæ vel amorem Dei) & diuerſa obiecta differunt ſpecie per ſe, vt velle ire in templum propter ſacrilegium, & poſt ea propter confeſſionem vel auditionem verbi, ſunt duo actus ſecundum eſſentiam ſpecie differentes.

Actuum ſpecie diſtinctorum diuerſi ſunt habitus ſpecie, ſeu nunquam poteſt idem eſſe habitus ſecundum ſpeciem.

Diſtinctio enim habituum ſequitur diſtinctionem actuum ex quibus procreantur, variata circumſtantia, ſicut actus electus, ſecundum ſpeciem variatur: Ita etiam habitus variantur ſpecie. Exempli cauſa, Alius eſt habitus inclinans ad fugam & odium peccati formidine pœnæ ſeu propter æternam damnationem. Alius eſt ſecundum ſpeciem inclinans ad fugam peccati virtutis amore; vel propter Dei amorem Ita actus, ad quos inclinant, ſpecie differunt.

Differentia inter ſe ſpecie { Naturæ φυσική. Moris ἠθική.

Sunt actus, qui inter ſe ſpecie differunt non naturæ, ſed moris. Actus voluntatis Imperatus, vt ire in templum vel Scholaſterium manens idem in ſpecie naturæ propter variationem circumſtantiarum variatur ſecundum ſpeciẽ moris. Quæ enim actio piarectaque eſt ob finem audiendi concionem, ea fit vitioſa ob intentionem furandi aliquid: per accidẽs igitur & extrinſecus.

Diſtinctio aliquorum, quæ fiunt ἐκ τοῦ ἧττον καὶ τοῦ μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ πλεονάζοντος, id eſt, ex eo quod vel plus vel minus apparet atq; eminet.

Quæ gradibus (ἐπιτάσει vel ἀνέσει) differunt inter ſe, proprie ſpecie non differunt. Quantumcunq; qualitas intendatur vel remittatur, ſemper manet in eadem ſpecie, ideoque per intentionẽ (ἐπίτασιν) aut remiſſionẽ (ἄνεσιν) qualitas non mutat ſpeciem. Eadem ſpecie opinio vel fides eſt firma & languida, at gradibus diuerſa. Non eſſe diuerſa genera iuſtitiæ inchoatæ & iuſtitiæ abſolutæ Ariſtot. infirmat l. 7. c. 1. de morib. ad Nicom. ex Claud. Alber. oratione apodict. 2. de beatitudine. Diſparitas efficientium non facit diſtinctionem ſpecificam. Diſparitas ortus non facit diſtinctionem naturæ. Ambroſ. de Incarnat. Adam igitur & nos non differimus ſpecie, etſi ille ſit Homo creatus & nos homines geniti.

Quæ differunt modo, non differunt eatenus ſpecie: non differunt vt aliud & aliud (ἄλλο, καὶ ἄλλο,) vt alia & alia res, ſed vt differt idem à ſeipſo, alia ratione ſe habens. Vna eſt & eadem trium Perſonarum Eſſentia ac Omnipotentia Numero, ſed non eodem ſubſiſtendi & habendi modo. Itaque aliter in hypoſtaſi Filij ſpectatur, ſeu modo ſicut in Patre, modo ſicut in Filio, modo ſicut in Spiritu S. ὑπάρξει, propter diuerſas [illegible] rationes: conſideratur, nempe in Patre ἀναιτίως, in Filio vero & Spiritu S. αἰτιατῶς. Itaq; ſic loquendũ non eſt cũ nonnullis. Alia eſt omnipotentia gignẽs: Alia genita, alia procedens ab vtraq;, id eſt, alia Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti.

Aliud { Improprie.

Notiones tres numero ſeu notionales gignere & gigni & procedere non inferunt tres numero omnipotentias. Vnam eandemq; numero rẽ duo ſimul habere poſſunt, vt communẽ alio atq; alio modo habendi, vt vnus à ſe, alter aliunde, quam à ſe. [illegible]

Non neceſſe eſt ſpecie differre quæ differunt τρόπῳ ὑπολήψεως, modo exiſtimationis propoſitionis eiuſdẽ numero etiam poteſt eſſe diuerſus modus hypolepſeos meæ, nẽpe ſcientia vel opinio. Memini quidẽ Francofurti multiſcij ingenij hominem ad me dicere: Animũ hominis immortalẽ eſſe, primum in animo meo fuit [illegible], aliquot annis poſt [illegible], poſtea vero tantũ [illegible] Nunc eſt ψευδές. Differentia ſuppoſito quæ non ſunt idem ſeu vnum ſuppoſito. Indiſtincta ſuppoſito, vt carbo & ignis.

Differentia locutionum vel opinionum { In reipſa, Barb. in quod Nominis Termini. In diuerſa terminorum acceptione cum interim res ſit certa.

Canon.

Opiniones quæ re ſunt eædem, & acceptione termini differunt, non ſunt aduerſæ, vel diuerſæ.

Vſus.

Sic argumentatur Victor. Strigel. contra Illyric. contendentem Originaria ruina ipſam naturam & ἐνέρ. rationis penitus (in ſpiritualibus rebus) deſtructā eſſe. Non poteſt fieri corruptio ſubſtantiæ citra ſpeciei abolitionem. Sed homo non eſt abolitus. Ergo Homo non eſt ſubſtantialiter corruptus. Reſpondet Illyricus ad minorem, Homo eſt abolitus, ſcilic. quod ad ſummum gradum attinet, nempe cultores DEI ſunt aboliti, & per horrendam metamorphoſin contraria inde ſpecies facta eſt, nempe cultores Satanæ. At tu reſpondebis contra Illyrico, Hanc reſponſionem non ſatisfacere obiectioni, quia Homo Cultor Dei, & Homo Cultor Satanæ non differunt ſpecie.

Lepra idem inquit Illyricus Temperamentū & eſſentiam hominis omnino corrumpit & immutat, vt licet idē homo ſupereſſe videatur, nō tamen eadē ſit ſubſtantia, ſed plane diuerſa. Reſp. Non quidem eſt eadem accidente; at eſt eadem numero & ſpecie.

Differentiæ:
- Formales, Differentiæ ſpecierum, id eſt, quæ ſpecies conſtituunt, neque variantur, vt ſpirare, ſentire, moueri, intelligere: Sicut par & impar in numero.
- Materiales, quæ in principiis ſpeciei poſitæ non conſiſtunt in iis, ſed partim in alterutram, vt membra generationis, partim in alteram præciſe partem demittunt ſe, nec quærunt alteram, vt cornua ceruorum, leonum iubæ.

Cornua non debentur ceruinæ ſpeciei, vt ceruí ſpecies eſt, ſed ſpeciei in mare tantum: ſicut mammæ, matrix in fœmina tantum: Omnino vero membra ſeminaque genitalia altera in alterutro.

Formales differentiæ inter ſe diſſident ita, vt nunquam concurrat vna cum altera. Sic Scalig. ad Cardan. cum vtrique (lætitiæ & audaciæ) hanc ab illa diſtinguēs communem faceres formā ſpem, quibus diſſepſiſti differentiis? Vbi inuueniſti tu ſub eodem genere formales differentias Mediocritatem & iucunditatem? Nonne eſt iucunditas parua cum parum iuuamur, magna cū multum: mediocris cum mediocriter? &c. Vbi nota elegantem phraſin, Duo formalibus differentiis diſſepire, diſſepta eſſe.

Differentia in Arithmetica eſt, quo numerus differt à numero. Ideoque eſt inæqualium, è quibus maior exceſſu à minore, minor contra eodem defectu à maiore differt: Vbi differentię numeratio eſt additio vel ſubductio. Additio numerum addit numero, vnde exiſtit Totus. Subductione numerus ſubtrahitur è numero, vnde qui manet Reliquus dicitur.

DIGAMMA.

Digamma eſt geminum Gamma. De hoc ſententia Scaliger. eſt de c. l. l. l. c. 7. hæc: A Græcis V Æolicum elementum appellatum eſt, & Vau; habuitq; figuram hanc ɟ à Claudio inuentam, inuerſa Γ, atque duplicata. Calepinus auctus habet de eo hæc. Digamma, & Æolicum Digamma dictum eſt F litera, quod duplicis Γ figuram referre videatur, Cic. ad Attic. Fundum ſuum Formianum vocat digamma, quod nomen eius ab F litera initium ſumeret. Sed Nizolius locum corruptum putat, & legit pro Digamma Digrammma, quod ei codex eſt, in quem conſueuerit Atticus & fructus agrorum & impenſas referre.

Bodinus. l. 1. de Republ. Ex Æolico digamma fit SERVOS: vt DaFom, OFom, ÆFom, veteres dixerunt pro Dauum, Ouum, Æuum.

DIGERO,

ἀναδίδωμι.

Digerere eſt diſtribuere generali ſignificatione, Logica etiam.

In Phyſicis Digerere aliud eſt quam concoquere, Digeſtio aliud quam coctio. Digeſtio eſt ἀνάδοσις, Coctio eſt πέψις.

Venæ, Inteſtina ſeruiũt potius digeſtioni quã coctioni, vel alterationi in ventriculo. In vẽtriculo proprie fit alteratio, in inteſtinis digeſtio, ideo tunicæ inteſtinorum minus ſunt carnoſæ, quam ventriculi. Digeſtio, ἀνάδοσις eſt σιτίων, quæ fit per membra. Alexand. Aphrodiſ. Eſt cibi concocti diſtractio ſeu diffuſio à natiuo calore in totum corpus. Differunt igitur Concoctio & Digeſtio vt prius & poſterius, etſi cauſa aliqua efficiente conueniant.

Dormiturus latus dextrũ preme, mane ſiniſtrũ,
Ingeſtum ratio digerit iſta cibum.

Tu dices, concoquit. Sed hæc differentia ab iis, qui non ſtudent eſſe ἀκυρολογοῦντες non ſemper obſeruatur.

DIGITVS.

1. Digitus in Phyſicis & proprie eſt pars manus vel pedis.
2. In Arithmeticis per Metaph. eſt omnis denario minor numerus, vt 1. 2. 3. ſic dictus, quod tanquam per ſe apprehendat, Græce μοναδικός. Cui opponitur tum articulus numerus in 10. æquales partes diuiduus, vt 10. 30. & reliqui omnes dextimo circulo notato, ſic forte dicti, quod velut digitos moueant, per quos apprehendant, Græce δεκαδικοί: Tum compoſitus numerus conſtitutus ex digito & articulo, vt 12. ex 2. digito & 10. articulo, & omnis numerus inter duos articulos proximos. Hinc iocus: Arithmeticus habet homine digitos pauciores, plures vero articulos.
3. In Aſtronomia Digiti Ecliptici ſunt vnciæ ſeu duodecimæ partes corporis luminis defectum patientis. Ptolom. l. 6. c. 7.

Vulgo in Calendariis & Ephemeridibus appellant puncta, forte quia hæ partes punctis diſtinguuntur. In tot autem æquales portiones Aſtronomi diuidunt diametrum corporis tam Solis, quam Lunæ: quia apparens vtriuſque luminis diameter tres circiter palmos, quorũ ſinguli quatuor digitis conſtãt, æquare videtur eo fine, vt de futuræ Eclipſis quantitate pronuntiare poſſint, quanta luminis pars damnum ſit acceptura. Porro Luna aliquando pluribus quam 12. digitis deficit, nõ quod Lunæ corpus plures quam 12. recipiat, ſed quod illa interdum, vt cum in nodis vel prope eos fuerit, vmbræ circulũ adeo profunde ingrediatur, vt ſi 14. 15. 18. vel 20. & talium digitorum foret, qualium eſt 12. nulla tam particula illuſtris ſit permanſura, quod in Eclipſibus ſolis fieri nequit, ſed in totalibus & cum mora lunaribus.

Eclipſes enim *aliæ ſunt Totales, aliæ Partiales. Totales* ſeu perfectæ ſeu conſummatæ, cum lumen 12. digitorum corporis Lunę obfuſcatur vel Solis abſcõditur. *Partiales*, in quibus pauciores digiti quam 12. obſcurantur vel impediuntur, id eſt, cum de corpore Lunæ pars quædam obtenebratur ſeu vmbra terræ inuoluitur, vel etiam portio ſolum luminis Solis ab aſpectu noſtro repellitur.

Deliquia Lunæ perfecta fiunt, *vel ſine mora*, cum totum quidem corpus eius vmbræ terrenæ immergitur, ſed ex ea nulla temporis mora interiecta eluctatur: *vel cum mora*, cum non ſolum vniuerſum corpus Lunæ vmbra inuoluitur, ſed diu etiam in ea commoratur, priuſquam lumine iterum repleri inci-

ſi incipiat, vnde ea plures quam 12. digitos continet.

Hinc noſter αἰνιγμὸς:

Pluribus ac bis ſex digitis quandoq; laboro,
Cui bis ſex digiti ſunt modo: dic quis ego?

DIGNITAS.

Dignitas vox Politica eſt & Aſtrologica.

In Politicis ſignificat amplitudinem, authoritatem, exiſtimationem.

Eſtque vel perſonæ, vel rei, vel facti, Græce ἀξία. Sic dicimus: Qui vere bonus eſt, omnes fortunę caſus decenter, & ex perſonæ ſuæ dignitate fert: quod Ariſtot. 1. Eth. eſt τὰς τύχας εὐσχημόνως φέρειν.

In Aſtrologia Dignitates Planetarũ ſunt certa cœli loca, in quibus & viriũ plus ſortiri & euidentius vires ſuas depromere, actu exercere exiſtimantur, propter aliquam cum loco conuenientiã. His opponuntur debilitates, loca, vnde obſcurius & remiſſius Planetæ ſuas vires exercent.

Dignitates hæ ſimul & Debilitates ſunt duplices: Eſſentiales & Accidentales. Eſſentiales dicuntur, quæ perpetuo Planetarũ corpora comitantur, ac numerãtur quinque: Domus (Intell. Planetã in domo ꝓpria inuentũ fortiorẽ & potentiorẽ cęteri, quã alioquin extra domũ poſitum) Exaltatio, Triplicitas, Terminus, & Facies ſeu Decuria. Debilitates eſſentiales tres ſunt: Peregrinitas, Detrimentũ & caſus. Peregrini dicuntur Planetæ, cum nullam prorſus habent dignitatem eſſentialẽ, vt Luna in toto Ariete.

In detrimento dicitur eſſe Planeta, cum eſt in ſigno oppoſito ſigno Domus ipſius. In caſu eſſe dicitur, cũ eſt in ſigno oppoſito ſigno exaltationis.

Accidentales dignitates vel debilitates dicuntur, quæ Planetis, vel ad Solem, vel inter ſe collatis accidunt: Planetis ratione Solis accidit Orientalitas, Occidẽtalitas, combuſtio, oppreſſio, Exiſtentia ſub radiis: Libertas à combuſtione, auctio luminis, diminutio luminis. Planetis collatis inter ſe accidunt Coniunctio (alias coitus, congreſſus, ſynodus, vnio Planetarum) & Aſpectus mutuus.

DIMENSIO, DIMENSVS, TRINVS.

Primum accipitur pro actu dimetiendi, vt cum dicitur dimenſio agri.

2. Pro quantitate continua vel regula ſiue ratione dimetiendi. Sic accipiunt Geometræ & Geographi, vt globus eſt protenſus trib. dimẽſionibus, hoc eſt, in longitudinẽ, latitudinem & profunditatẽ. Picus Mir. *Trinũ Dimenſum* vocat. Verba eius ſunt hæc fere (nõnulla enim à me, vt expoſitore ſunt adiecta, vt facilius & plenius intelligerentur.) Materia prima (principium corporis naturalis) eſt rudis formarumque expers, idonea quidem omnibus formis ſuſcipiendis, ſua tamen natura omnibus priuata, trino dimenſu in longitudinẽ, latitudinem & altitudinẽ protenſa Auerroi, ne res corporeæ de incorporeo ſubiecto fieri dicantur, de cuius, ſed affectę & præparatæ ab efficiente congruis qualitatibus, gremio ſinuve forma proximus agentis finis educitur ſeu eruitur, & ita quod eſt potentia, à tranſmutante cauſa fit actu, ſicut mollis cera figuræ expers manus tractatu tandem figurã aliquã accipit. Quod ad Trinum Dimenſum attinet, multi ſunt, inquit Fonſeca, qui putãt idem eſſe trinam dimenſionem atq; longitudinẽ, latitudinẽ & profunditatẽ, & cum linea dicatur eſſe vnius dimenſionis, ſuperficies vero duarũ, corpus autem trium, exiſtimant ſuperficiem includere formaliter longitudinem & latitudinem, corpus vero hæc duo & profunditatem, præſertim cum à magnis etiam authoribus aliquando definiatur linea longitudo ſine latitu-

Digitized by Google

dine & profunditate: ſuperficies longitudo & latitudo ſine profunditate; corpus longitudo, latitudo & profunditas. Sed nõ ita res habet, neq; graues vnquã auctores, ſi quando has definitiones vſurpant, propriè & formaliter loquũtur: *Dimenſio enim aliud nihil eſt quam ratio menſurandi, aut diuidendi magnitudinem*: ſeu potius, extenſio eius ab vna loci poſitione ad oppoſitam. Vnde cũ ſint ſex loci poſitiones, ante, retro, ſiniſtra, dextra, ſupra, infra, tres erunt dimenſiones ſe mutuò ſecantes ad angulos rectos, quarum vna tantum reperitur in longitudine, quam vocamus lineam, duæ tantum in latitudine, quam dicimus ſuperficiem; omnes vero tres in profunditate, quam appellamus corpus. Potius igitur rationes formales lineæ ſuperficiei & corporis per proprium genus & proprias differentias numero dimenſionum ſignificatas explicandæ ſunt ſic. Linea eſt magnitudo vnius dimenſionis: Superficies duarum: corpus trium, quomodo hæc ab Ariſtotele definiuntur in 1. Philoſ. & lib. de Cœl. alioqui cum linea dicitur longitudo eſſe ſine latitudine & profunditate, idem per idem definitur: cum vero ſuperficies dicitur longitudo & latitudo ſine profunditate, & corpus longitudo, latitudo & profunditas, non ſolum definitur idẽ per idem, ſed etiam aſſirmatur vna ſpecies oppoſita de altera. Superficies & longitudo ſunt oppoſitæ ſpecies, & ſimiliter corpus & latitudo. Quare cum corpus dicitur longum, latum & profundũ, ſeu quãtitas continua longa, lata & profunda, aut vulgari & non philoſophica, (hoc eſt, minus exquiſita) ratione id accipiendum eſt, aut ſic intelligendum, vt longum, latum & profundum vſurpentur pro eo, quod eſt Trinarum dimenſium ſeu habens trinam dimenſionem. Hoc iudicium Fonſecæ eſt in Comm. in 5. 1. Phil. c. 13. Dimenſiones aut ſunt inæquales, aut æquales.

Quid Dimenſio?

Dimenſio inter locum ſuperum & inferum quatenus
- Surſum tendit (vt in columna) Altitudo.
- Deorſum tendit (vt in puteo) Profunditas.
- In trãsuerſum procedit (vt in vtroq;) craſſities ſeu corpulentia.

dicitur.

Si dimenſiones ſint æquales, arbitraria erit earum appellatio. Vnam etenim & eandem licebit vocare longitudinem, aut latitudinem, aut profunditatem, vt in globo & in corpore omni ex parte quadrato.

Poetæ hanc diſtinctionem non obſeruant. Dicunt enim Alta foſſa pro profunda, Cœlum profundum pro alto, & In altum Vela dabant læti. Flumen altum, Euphrates altus, Fundamenta alta. Enniana hæc ſunt & Virgiliana, Valerii, Flacci & Prudentii. Sed & reciprocus horum vſus reperitur apud Oratores & hiſtoricos. Nam & Cæſar dixit altiſſimum fluuium, & Cicero altas ſtirpes, & de virtute defixam eſſe altiſſimis radicibus. Eadẽ ratione Virgilius dixit Faſtigium tam de ſummo, tam de ima. Profundum igitur & altũ re idem ſunt: Diſcrimen inter ea rationis eſt, quod profundũ ima reſpiciat, altum ſumma, Vid. Ioh. Ludouic. de La cerda Toletan. in notis in 4. Georg. circa fin.

Quod de æqualibus dimenſionibus pronuntiari comprobat Ambroſius Epiſcopus in Epiſt. ad Epheſ. c. 3. & pia comparatione accommodat ad Deũ, Sicut in Sphæra tanta longitudo eſt, quanta latitudo, & tãta altitudo quãtũ & profundum: Ita & in Deo omnia

æqualia

æqualia ſunt immenſitate infinitatis. Sphæra .n. definito modo includitur, Deus aūt nō ſolum implet omnia, ſed & excedit. Vid. vocem Hermes.

DIMINVTIO.

Diminutio eſt affectus conſequens diuiſionem. Omne enim diuiſum ita minuitur, vt eadem quantitas minor dicatur, quoniam partes ſeparentur. Diminutio igitur eſt motus, quo detrahitur quantitati. Barbari vocant Magnitudinis minoramentum ſeu minorationem.

Accipitur vox Laxe & Preſſe. Laxe vt attribuatur etiam non viuis, vt cum minor ſit quantitas pecuniæ. Preſſe, vt cum Ariſt. 1. de generat. & corrupt. docet, Diminutionem fieri, cum viuentis natura ſeu forma augmentabilitatis non poteſt tranſmutare omnes partes ſibi in ſuam ſubſtantiam, & eſſe motum viuentis corporis, quo totum & omnes partes ſecundum omnes ſimul dimenſiones contrahunt ad minorem quantitatem forma eadem manente. Vt enim accretionis, ſic etiam Imminutionis natura pendet à quantitate, tanquam à termino, ad quē tendit & in quo deſinit (non ad ſubſtantiam, ſed ad quantitatem eſt, Poteſt ſic quoque hic motus deſcribi, re ferè redeunte eodem: Diminutio ſeu Imminutio phyſica eſt motus animati à maiore quantitate ad minorem ex materiæ ſubtractione. Cui opponitur Accretio.

In Grammaticis Diminutio ſeu potius Deminutio eſt ſpecies Deriuatiuorū. Et vocabulum Diminutiuum, ſeu potius, vt nonnullis placet, deminutiuum eſt, quod ſignificat minus quam primitiuum, vt Regulus. Vide Scaliger. de cauſ. Lat. l. lib. 4. c. 95. vbi acute omnem etiam imitationē indicare dicit deminutionem diſputans de vi vocis Paraſitaſter, Philoſophaſter & ſimilium.

Diminutio in Oratoria dicitur alias extenuatio & eleuatio contraria amplificationi, Græce μείωσις, cum extenuamus & abiicimus rē venuſtatis & modeſtię gratia, vel propter ſignificationē contemptus rei extenuatæ.

Eſtq; verbi aut orationis vel rerum. Ad diminutionem verbi pertinent diminutiua vocabula, contemptum aut vilitatem ſignificantia, aut probrum ingerentia. Sic Virg. Semiuirum comitatum dixit. Catullus percacatas chartas. Et hæc diminutio interdum ſapit hyperbolen, vt vix oſſibus hæret Breuior Pygmæo. Minus habet, quam nihil. Hyperbole hic eſt extenuatio incredibilis. Diminutio igitur non ſemper fit vocibus Diminutiuis. Diminutio orationis vitium eſt, cum de re magna eſt iuſto tenuior, & ſimplicior oratio, quā res ea ferat, vt ſi quis materiam grandem & ſplendidam ſermone quotidiano gregario & iacente ſeruiliue proferat.

Diminutio rerum eſt perſonæ vel rei iuſta ſententia & oratione facta extenuatio. Eius variæ formæ ſunt.

Prima eſt per Decrementum, quo maioribus ante extenuatis minora deinde facilius extenuantur. Sic Hannibal. in 1. de bello Pun. concione ſua extenuat difficultatem alpium, quæ tamen erat longe maxima, vt alios quoq; labores itineris præ illa paruos eſſe oſtenderet & perſuaderet.

Secunda eſt Comparatio diſparium, vt ſi optimū aliquid malo compares, nobile ignobili, pulcrum ſordido; ingens paruo, honeſtum turpi, vtile pernitioſo. Sic enim rei meliori ac maiori inuritur nota tam vili abiectaque collatione, vt ſi dicas monetam eſſe tam bonam, quam ſi plumbea eſſet: Si extenues Logicam.

Tertia, cum contemptum afferimus rei ex aliquo ſigno vel circumſtantia minori leuiore, vt ſi dicam: Tanti te facio, vt ne obolo quidem redimerem vitam bonaque tua. Adeo fortis miles eſt Thraſo, vt crepitum foliorum & vmbram ſuam metuat.

Quarta eſt συναθροισμὸς ſeu coacervatio & congeries, cum multa coaceruantur vilitatem ſignificantia; vt conuitia, probra, contumelias, ſicut Menedemus inquit apud Terentium, In me quiduis horum conuenit, caudex, ſtipes, &c. Tales confertæ congeſtiones multæ inueniuntur in ſcriptis ματαιολόγων.

Diſſimulatoria verecundaq; Diminutio locum maxime habet in Exordiis, in litteris officioſis, in gratiarum actionibus.

In Probroſa Diminutione acerbitas nimia & libido conuitiandi, immodicaque amarulentia, qua nihil eſt apud honeſtos viros odioſius ac deteſtabilius, ca[illegible]da.

Efficacior & gratioſior eſt diminutio & oſtentio falſa, ironica, veteratoria diſſimulatrixq; extenuatio & irriſio, quã aperta nimis atq; irata illa inſectatio & tragicorum conuitiorum euomitio.

Diminutioni λέξεως & πράγματος (rei) cognata eſt Humilitas ſeu ταπείνωσις illa vitioſa, cum inepte vocabulum ſordidum, vel iacens ſeruilisq; ſententia tribuitur rei honeſtæ & graui, vt ſi quis principi humilem ſordidumue titulum tribuat, appellans eum, verbi gratia, paſtorem ſuarum ouium.

DIRECTVM.

1. Directe attribui eſt prædicari συνωνύμως ſeu vniuoce, vulgo ꝑdicari in abſtracto, vt Hoc quod vides eſt albedo. Opponitur ei, Attribui oblique, id eſt, κατηγορεῖσθαι παρωνύμως (denominate) vulgo in concreto, vt Hoc eſt albũ. Homo non directe albedo dicitur, ſed præditus albedine: Sic arca non dicitur lignum, ſed lignea. Directiſſime prædicantur pertinentia ad οὐσίαν. Diſtinctio hæc eſt ex coniugatione. Vtitur hac Ioh. Piſcat. in exercitat. Log.

2. Directe prædicari eſt prædicari in caſu recto. Oblique in caſu obliquo. Propoſitio eſt vel recta vel caſu quodam deflexa. Hæc diſtinctio eſt è caſibus Grammaticis ſeu conſtructione. Vtitur hac Lac. Schegk. in l. prior. Analyt. Ariſt p. 274. Quæ, inquit, prædicantur aut ſubiiciuntur, aut ſimpliciter & directe prædicari ſolent, vel ſubiici; aut oblique. Quæ directe, ea aut συνωνύμως, aut παρωνύμως prædicantur aut ſubiiciuntur.

In Poetica Directa metra opponuntur Cancrinis Sotadeis.

DIRECTE.

Directe Scoto idem eſt quod per ſe: Indirecte per accidens, vt cum ait: Cauſa externa mortis duplex eſt, vel ex diſpoſitione cõtraria cõtinẽtis, vel ex violentia illata ab aliquo extraneo. Rurſus prior modus duplex eſt, Vno continens directe corrumpit contentum, vt ignis corpus quod continet: Altero, non directe corrumpit, ſed prohibet illud, quod neceſſarium eſt ad vitam, cuiuſmodi eſt aqua prohibens inſpirationem & reſpirationem, & ſimiliter terra. l. 2. d. 19.

Sic Dionyſio A Rickel Carthuſiano in Enarrat. Epiſt. Pauli ad Rom. Directa indurationis cauſa nihil aliud eſt, quã effectiua per ſe, cui opponit cauſam per accidens, non remouentem prohibens. Verba eius ſunt. Deus non eſt Directa & effectiua cauſa indurationis, ſicut eſt directa & effectiua cauſa Iuſtificationis: Conuenit autem Deo induratio per accidens, ſcil. quia non remouet prohibens. Hoc declarat

Dionyſ.

Dionyſillo ſimili: Sicut nauta per ſuam abſentiam eſt cauſa ſubmerſionis nauigantium, & Sol per ſuam elongationem eſt cauſa congelationis non impertiendo frigiditatem, ſed non influendo calorem: Sic Deus indurat non adhibendo gratiam cordis duritiem mollificantem.

Vt mors eſt ex arbore: ſic ex arbore vita eſt,
Quod mihi dic, arbos vtraque nomen habet?

Explicatio. Sicut ex arbore ſcientiæ boni & mali peccatum & mors: ſic contra ex arbore crucis iuſtitia & vita profluxit, dum in ligno vita, hoc eſt, Deus ipſe morti pro nobis voluit. Hæ arbores illæ ſunt Effectorum cauſæ indirectæ: Vita autem Deus ipſe incarnatus effecti alterius cauſa directa eſt.

DIRIGO.

Dirigere ſeu deducere Aſtrologis eſt arcum Æquatoris inter ſignificatorem & promiſſorem interceptum, inq; tempus, vt annos, menſes ad dies conuertendum, artificioſe inquirere, vt hinc quando accidens à natura Significatoris monſtratum determinetur per promiſſorem, ſuumq; conſequatur effectum, innoteſcat. Significator aūt eſt locus Cœli vel planeta, qui ad aliū cœli locum vel planetam, aut eius radium dirigitur: promiſſor vero eſt Planetæ vel corpus, vel radius, aut ſtella fixa, aliusue figuræ cœleſtis locus notabilis, ad quem cum ſignificator peruenerit, ſignificatio effectum ſuum editurus creditur.

Dirigere nihil aliud eſt, quam mouere Sphæram, donec locus ſecundus traducitur ad ſitum primum. Id autem tunc accidit Ptolemæo, cum locus ſecundus producitur ad circulum, in quo iacuit locus primus; aut contra locus primus transfertur ad circulum, in quo ponebatur ſecundus. Circulum dico coincidentem Meridiano & Horizonti in vtraque eorum communi ſectione, quem circulum poſitionis vocat Regiomontanus. Circulum, inquit, poſitionis appello eum, qui per duas communes ſectiones Meridiani & Horizontis aut per centrum ſtellæ, aut punctum cœli ſignatum incedit, qui etiam Horizon ſtellæ vocari poteſt.

Locus primus plerumque ſolet vocari Significator, quod repræſentet alicuius rei habitudinem in Cœlo. *Quid ſignificator Genituræ cuiuſlibet?*

Locus ſecundus recte appellatur Promiſſor quid futurum aliquod ſymptoma ſeu accidens ſiue bonum, ſiue malum portendit.

Significator igitur tenet vicem Subiecti patientis recepturi aliquid à promiſſore in certo tempore, cuius quidem tēporis quantitatem *Directio* metiri ſolet, quemadmodum iudicibus placet.

1. Directio autem eſt motus primi mobilis, quo ſignificatur traducitor ad ſitum promiſſoris, vel contra.

2. Vt plurimum tamen ſolet accipi Directio pro arcu Æquatoris, qui vna aſcendit vel vna deſcendit interuallo, quod eſt inter Significatorem & promiſſorem reſpectu circuli poſitionis, in quo alter eorum iacet: vnde & *dirigere* tunc dicimur, quando huiuſmodi arcum docte numeramus.

Duplex autem Directio eſt: vna Directa: altera cōuerſa. Directa, in qua locus ſecundus, id eſt, promiſſor intelligitur transferri ad ſitum primi, id eſt, ſignificatoris. Dicitur etiam Directio ſecundum ſucceſſionem ſignorum.

Conuerſa, ſeu contra ſucceſſionem ſeu conſequentiam ſignorum, in qua locus primus intelligitur transferri ad locum ſecundum. Hac ſecunda Directione vtuntur iudices pro parte fortunæ, &c. & pro planetis retrogradis.

Google

DISCERNERE
verum à falſo.

Διακρίνειν ſeu diſcernere verū à falſo Peripateticis non eſt compoſitionis, vt quidam putant, ſed Διανοίας. Eſt vero nihil aliud, quam veram ſententiam certis argumentis demonſtrare, quo in genere regnat ἀπόδειξις, & falſam refellere, qui eſt Elenchus.

Diuidere verum à falſo.

Phraſis hæc Logica eſt, perfecte ſeu ἀντιῤῥήτως, oppoſitæ ſeu contradictoriæ propoſitiones ſemper diuidunt verum à falſo; id eſt, vna omnino vera ſemper, altera eſt prorſus falſa, nec poſſunt ſimul ſtare. Itaque non poſſunt compingi, conciliari, contemperari, ad συμφωνίαν reduci.

DISCIPLINA.

Diſciplina eſt Scientia acquiſita in diſcente.

Is diſcit tanquam
- Per inſtrumentum, per auditum.
- Per notas, per voces.

Diſcere eſt ignotum per indicia quædam animo percipere.

Diſcimus
- Per ſenſus ſine medio humano. Hæc ſcientia dicitur αὐτοδίδαξις. Rerum enim notiones à rebus in mentem primum per ſenſus profectæ ſunt.
- Per medium humanum, cum rerum notiones à notionibus, quæ ſunt in docentis intellectu prodeunt in ſenſus.
  - Auditum per locutionem.
  - Viſum per Scripturam
  - Vnde poſtea inſinuantur in intellectum.

In Ethicis, vbi agitur de cauſis actionum virtutis, Diſciplina eſt doctrinæ cogitatio & gubernatio locomotiuæ ſeu externorum membrorum, ne ruant in ſcelera contra conſcientiam, & eſt mediocris diligentia vitandi illecebras & occaſiones. In epitom. Philoſophiæ Moral. Melanch.

Sadolet. Diſciplinæ eſt ex alienæ virtutis præſcripto viuere: Virtutis vero, ſuæ.

E Platon.

1. Diſciplina Platoni de Legibus Dialog. 2. eſt inſtitutio ſeu conformatio affectuum præſertim voluptatis & doloris. Dicta παιδεία à pueris, qui primum ea ſunt formandi.
2. Sexto de Legibus Diſciplinæ nomine. Lex ſignificat Exercitationem & doctrinarum rationem & ordinem.
3. Diſciplina in Ethic. Phil. Melanch. eſt rectio locomotricis facultatis, & externorum membrorum. Hæc etiam aliquando cadit in bruta, quæ aſſuefieri & domari poſſunt.
4. Petro Mart. eſt facultas, quæ hominum actiones & electiones accommodat ad rationem, idque doctrina, correctionibus, monitionibus & pœnis efficit cum opus fuerit. in Comm. in 1. Ethic. Ariſt.

Diſciplina interdum accipitur pro arte vel

vel ſcientia. Interdum ſpecialiter pro Arithmetica & Geometria, &c. quæ Græcis *μαθήσεις*. Aliquando pro facultatis locomotricis & membrorum retione & aſſuetactione.

Vſus.

Hinc poteſt conciliari, quod dicitur à Philoſophis proprium hominis eſſe capacem diſciplinæ eſſe, & ab Ariſt. quædam animalia bruta (vt ſunt Elephas, canis & ſimilia animalia perfecta) eſſe diſciplinæ capacia, ſeu doceri poſſe. 1. Metaph. 1.

DISCONVENIENTIA, pro diſſenſione.

Barbarorum vox eſt, ſed Philoſophis trita pro repugnantia, oppoſita conuenientiæ. Dicunt enim morbum eſſe naturæ quandam diſconuenientiam ſeu habituatam (hoc eſt factam & aliquamdiu permanentem) quandam diſpoſitionem, quæ naturæ diſconuenit ſeu *ἀσύμμετρος* eſt, Id eſt, non conuenit, (Dicunt enim diſproportionata eſt) ſeu diſſentanea eſt.

Diſconuenientia autem eſt vel *Poſitiua*, vel *Priuatiua*.

Poſitiua conſideratur per modum Contrarietatis alicuius formæ, quæ non conuenit ei inire, cui eſt aduerſa. Talis diſconuenientia eſt morbus, teſte L. Mercato l. 3. de Morbis. Non igitur morbus eſt ſimplex priuatio.

Diſconuenientia priuatiua, præſertim quæ per ſe mala eſt, dicit priuationem formæ conuenientis in cauſa aut inſtrumento ob defectum alicuius perfectionis, quæ cum abſint, priuatio & malum transfertur in actionem aut in effectum.

DISCORS CONCORDIA.

Phyſicis diſcors concordia eſt rerum ſeu qualitatum, quæ cum inter ſe diuerſæ ſeu pugnantes ſint, commixtæ tamen vnum quoddam corpus conficiunt, dum vna alterius vires temperat & coercet, *ἀξύμφωνος ξυμφωνία*.

Ouid. l. 1. Metamorph.

Quippe vbi temperiem ſumpſere humorque calorq;,
Concipiunt & ab his oriuntur cuncta duobus;
Cumq; ſit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat, & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

In hiſtoria Lucanus Diſcordem concordiam vocat amicitiam ſimulatam ſeu fictam, cum eum videmur amare, quẽ tamen tacito odio proſequimur:

Temporis exigui manſit concordia diſcors,
(ſcilicet inter Cæſarẽ & Pompeium.)
Paxq; fuit non ſponte Ducum. ———

Elementa inter ſe plane contraria ratione qualitatum, vt quidem eis tertio quodam *ξυναγωγῷ* opus ſit vinculo, quod eſt diſcors concordia, & concors diſcordia *συμμετρίας*, quam Deus in ipſis rebus inſeuit. Ioh. Serran. ex Tim. Platon. theſ. 54. *Mundus rō cordi diſcordia conſtat.*

DISCRETIO.

Diſcretio eſt diſcriminatio ſeu diſtinctio quædam vnius ab alio. Eſtque Negatiua vel Poſitiua. Negatiua remouet. Eius nota eſt: Hoc non eſt illud. Poſitiua affirmat. Eius nota: Hoc diſtinguitur ab illo.

Diſcretum tempus Scholaſticis eſt, quod diſcretos & diſtinctos actus, ſed ſimplices ſeu indiuiſibiles menſurat. Armand. tract. 2. de prædicam. Quantitatis c. 61.

Diſcreta Quantitas eſt cuius partes ita inter ſe habent, vt ad vnum communem terminum non ſint copulatæ, vt Numerus. Thom. Aquin. in Logic.

DISCVRSVS.

Diſcurſus eſt mentis facultas, qua conſequens & inconſequens, ordinem & confuſionem iudicat.

2. Eſt ipſe actus diſcurrendi: Seu, Diſcurſus eſt deductio vnius propoſitionis ex alia, vt conſequentis ex antecedente, poſterioris à priori.

- Diſcurſus continet
  - Materiam, res, vt apprehenſæ & enunciatæ
    - E quibus aliquid infertur
    - &
    - Quæ inferuntur
      - Propoſitiones, Antecedens, Inferens.
      - Illatum, Illatio, conſequens.
  - Formam, iudicium animæ inferens vnum ex alio.

- Diſcurſus
  - Illatiuus, Syllogiſticus
    - Materialis, cum illatio fit ob euidentem materiæ connexionem.
    - Formalis, cum illatio fit propter diſpoſitionem terminorum factam formaliter.
  - Ordinatiuus.

Sæpius tamen ab Ariſtotelicis Diſcurſus ſeu διάνοια ponitur tantum pro λογισμός.

- Ad hunc requiritur diſpoſitio quoad
  - Connexionem Extremorum cum medio; *Figura*.
  - Qualitatem & Quantitatem propoſitionum; *Modus*. Ac ſæpe Figura & Modus dicitur forma Syllogiſmi.

Græcis Diſcurſus eſt διάνοια, quam Talæus vertit rationis ſeu animi percurſionem & peragrationem, ſed hanc logodædalian nihili facit Philoſophus.

Dianoias tamen vox generalior eſſe videtur quam Diſcurſus. Interdum enim accipitur pro ipſa cogitatione, (quæ vel phantaſiæ, id eſt, imaginatricis facultatis vel mentis eſt agitatio) interdum pro cogitationis diſcurſu, cui opponitur ſimplex mentis intelligentia; quæ ſine diſcurſu.

Ramei νόησιν & διάνοιαν opponunt in Doctrina Logica.

Quod cognoſcitur intellectu, νοητὸν nominatur: Quod ratiocinatione vel diſpoſitione, διανοητὸν. Iudicium νοητικὸν Intelligentiæ eſt ſeu νοήσεως, quod Ramei vocant Axiomaticum. Διανοητικὸν vero Ratiocinationis & ordinis, quod in Dialecticis deſcribitur.

Νόησις ſeu intelligentia ſeu νοῦς eſt mentis facultas (quæ eſt in animo, vt viſus in oculo) qua communes notiones & principia collecta explorataque ſenſu experientia intelligimus & iudicamus, verumque à falſo, & neceſſarium, vnde Scientia, à contingenti, vnde opinio concipitur, diſtinguimus. Al. Notitia principiorum, & Rameis Notitia Sententiarum per ſe manifeſtarum

feſtarum vndecunque ortæ ſint.

Sed νόησις quoque interdum pro ipſo habitu vel actu accipitur, ſeu cognitione actuali aut habituali, non pro ingenita cognoſcendi facultate.

Vtraque ſignificatio ex hac antithetica propoſitione ſeu theſi & antitheſi perſpicitur.

A natura habemus principiorum συμφύτους δυνάμεις, id eſt, congenitas facultates cognoſcendi, quia intellectus eſt id in animo, quod ὄψις ἐν ὀφθαλμῷ, id eſt, aſpectus in oculo, qui colores non circumſcit inſitos. Habitus autem & γνῶσις cognitio, & informatio ſeu comprehenſa notio principiorum per ſenſum, inductionem, memoriam, ratiocinationem & experientiam comparatur. Principia nihil aliud ſunt, quam primæ & vniuerſales rerum notiones. *Quid ſint principia?*

In 18. cap. 2. poſter. Analyt. Διανοίας Verbum Generale & Commune eſt ad opinionem, ratiocinationem, intellectum & ſcientiam. *Sectio 26. c. 2. poſter.*

Vires Animæ	Διάνοια, Mens recte iudicans.		Conſentientes inter ſe virum perfectum efficiunt.
	Ἐπιθυμία, vis concupiſcens, naturæ idonea aſciſcens.		
	Θυμὸς animus ſeu animi ardor exſequens ea, quæ ratio præſcribit		

In 5. Metaphyſ. Ariſt. c. 1. vbi explicat Terminum Principii, vocabulo διανοίας intelligit intellectum practicum.

DISCVSSIO.

Diſcuſſio accipitur.

1. Pro diſpulſione vel diſſolutione, vt diſcutere periculum, caliginem.

Diſcutere captiones. Cic.

Diſcutere matrimonium, id eſt, diſſoluere ſeu diſtrahere, apud Iur. Paul. l. 2. de donat. inter vir. & vx.

2. Pro diligenti rimatione vel tractatione & dubiorum expenſione. Sic accepit Franciſc. Patrit. & in Politicis Clem. Timpler. cum inquit, Iuriſdictionis Ciuilis partes ſunt legitima cauſarum cognitio, & cognitarum deciſio. Cognitio illa perficitur Auditione & Diſcuſſione accurata & æqua. Diſcuti litem eſt in ff. & C.

3. In Politicis etiam Diſcuſſio interdum eſt bonorum debitoris ad peram vſque facta diligens inquiſitio & detectio. Iacob. de Anna, & Benedictus de Barcis. Eodem ſenſu dicta Excuſſio: cuius plenior Definitio hæc eſt: Bonorum atque rerum principalis debitoris ad vngulam vſque ad ſaccum & peram per iudicem facta inquiſitio & detectio.

Interdum eſt idem quod Ratiocinium. Briſſon.

Diſcuſſor eſt qui rebus venalibus pretia ſtatuit, vel qui eſt Cognitor & Diſceptator rationum fiſcalium ab aliis tractatarum, λογοθέτης.

DISGREGARE

Viſum.

Diſgregare viſum eſt Diſſipare ſpiritus viſorios, qui ad pupillam à cerebro confluunt. Id præſtat potiſſimum Lux interuentu coloris, cuius parens eſt. Idemque ſuo modo candor, qui ad lucem prope accedit. Colleg. Conimbrican 2. de anima. Itaque definitur l. 10. Met. c. 10. Color diſgregans viſum.

Digitized by Google

Diſpenſatio. œconomia.

1. Vox eſt Oeconomica, diſpenſo enim Græcis eſt *οἰκονομῶ* & œconomus dicitur diſpenſator.
2. Eſt Vox Ethica & Oeconomica a qua denominatur iuſtitia conſiſtens in *διανομῇ* ad. diſtributione. Diſpenſo enim Græcis *διανέμω* eſt. Et Oeconomica definitur a Frid. Beurhuſ. & alijs Rameis ars bene diſpenſandi: vt Ethica bene viuendi, & Politica, bene gubernandi.
3. Politica & legalis eſt. Iuris enim ſeu legis relaxatio quædam diſpenſatio dicitur Gabriel Biel. Diſpenſatio eſt indulgens conceſſio Senecæ lib. 1. de beneficiis. Libertas diſpenſata eſt ex indulgentia conceſſa, Erlaubte Freyheit. Cum peterem gradum primum Philoſophicum Liphordiæ, memini mihi prætandum eſſe ſpectabilis D. Decane, peto vt T. Sp. cum Dominis examinatoribus velit ſuper defectibus meis diſpenſare. Hic Philologi diſcant pro eo, quod ſemidoctum vulgus dicere ſolet, mecum diſpenſa, dicendum eſſe, indulgenter hoc mihi concede, vel cum Liuio: habe me hic indulgenter: vel cum Scaligero: Hanc mihi fac gratiam.

Diſpenſatio
- Diuina.
- Humana
  - Canonica.
  - Ciuilis.

Sunt etiam *θεραπευταί* diſpenſatores, die die præmia außtheylen.

4. Eſt Medica. Eſt enim eorum qui in pharmacis occupantur, *διάθεσις καὶ διαχείρισις*. Hinc Valerii Cordi Diſpenſatorium.
5. Eſt Oratoria & Logica pro recta diſpoſitione, ſic vſurpat Scaliger in exercit. 307. ſect. 9. Et maxima ſubtilitatis pars in libris ſapientum, eſt Oeconomia. Ei opponitur confuſio.

Vltima eſt Theologica. Accipitur autem à Theologis modo latius, modo ſtrictius, quod oſtendunt exempla. Eccleſiaſtæ. Parochi & Hierophanæ ſunt *οἰκονόμοι* ſeu diſpenſatores. Deus, cum agitur de prouidentia, dicitur omnia libere diſpenſare. Oeconomiæ creationis rerum artifex dicitur prouidentia, & prouidentia ſtrictius ſumpta ad ſolam rerum creatarum refertur Oeconomiam dicitur à Franciſco Iunio diſputatione de prouidentia. Miracula dicuntur fieri *οἰκονομικῶς* ſeu diſpenſatione, vt quæ extra ordinem Deus faciat. In diſputationibus de perſona Chriſti frequens eſt Patrib. phraſis appropriationibus diſpẽſatione è veteribus Patribus Græcis, & adhibetur diſtinctio inter *λόγον* Theologias & Oeconomias, id eſt, Filiũ Dei abſolute in diuina *οὐσίᾳ* ſpectatum, vt Iehouam; & Filium Dei incarnatum ceu in duabus naturis reipſa exiſtentem ſeu Angelum & legatum Iehouæ ordinatum ad officium Mediatoris.

Chriſtus quod comedit poſt reſurrectionẽ, fecit ex voluntaria οἰκονομίᾳ non neceſſitate, natura vlla.

Diſpen-

Diſpenſatio Dei
- Ordinata (τεταγμένη)
  - Κοινοτέρα, Extra Eccleſiam etiam, Regnorum Gubernatio vel conuerſio.
  - Εἰδικωτέρα, ἱερατικὴ, In Eccleſia Miniſterii fieri διάταξις.
- ἐκτάκτως ſeu ἔξω τάξεως, extra ordinem ſeu extraordinaria & miraculoſa, quæ ſit
  - In ipſo Deo
    - Apparitiones, quibus Deus oſtendit ſe hominibus.
    - Incarnatio Filii.
  - In Creaturis, Cœleſtibus & Elementaribus, Hominibus profanis & ſanctis, viuis & mortuis, vt ſunt Sanctorum Liberationes, & conuerſio Pauli miraculoſa, viuificatio cadaueris ad contactum oſſium Heliſſæi.

Chryſoſtomus in acta hom. 33. mira diſpenſatione facta eſt contradictio (id eſt, pugna inter Chriſtianos) vt poſt contradictionem firmius ſit dogma.

Vſus.

Scripſi ego corpus glorificatum eſſe in ſe viſibile & palpabile, & ſi non videatur palpeturve præſens, id fieri per diſpenſationem. Hic obiicitur mihi ab aduerſario nullum poſſe proferri locum, vbi patres profitentur, non videri corpus Chriſti glorificatum per diſpenſationem, vſurpaſſe eos tantum hanc vocem de manifeſtatione Dei in carne ſeu ἐνανθρωπήσει Filii Dei. Hic aduerſarium errare oſtendo.

Quicquid ſit extraordinarie ſeu miraculoſe, id dicunt Theologi Græci fieri per οἰκονομίαν, Latine per diſpenſationem, id eſt, per extraordinariam actionem.

Quod corpus glorificatum non videtur & tangitur obiectum ſanis ſenſoriis, ſit extraordinarie ſeu ὑπὲρ φύσιν, per ſe vnum, ſeu καθ' ἑαυτὸ & viſibile & palpabile, cum viſibilitas & impalpabilitas non numerentur inter dotes ſeu prærogatiuas glorioſi corporis.

Ergo Theologi hoc dicunt fieri per οἰκονομίαν ſeu diſpenſationem. A Genere ad ſpeciem: Qui ponit Genus vniuerſe, ponit etiam quamlibet ſpeciem.

Maiorem oſtendo. Oeconomia apud Græcos Patres (vt apud Latinos Diſpenſatio) eſt vox ſeu Notio communis, vt non tantum ſignificet vel denominet eis vnionem perſonalem, incarnationem & aſſumptionem humanitatis (vt cum dicitur à Cyrillo, propriam ſibi fecit carnem Verbum Deus per œconomiã, & ab aliis ἕνωσις hypoſtatica ἡ κατ' οἰκονομίαν ſic proprie dicta Eccleſiæ eſt indiſſolubilis, & à Damaſceno lib. 13. c. 16. Caro deificata

eſſe dicitur ſecundum diſpenſationem vnionis) ſed extra etiam & præter hanc complectitur alia omnia quæ fiunt extra ordinem vſitatum & naturalem, vel etiam inſtitutum à Deo in Eccleſia, eiuſque ſancto miniſterio, quo de genere ſunt miracula.

Hæc igitur etiam œconomiæ diuinæ Patres Græci tribuunt, & οἰκονομικῶς fieri dicunt, ac diſtinguunt ita, vt dicant, Opera Dei quædam effici κατ' εὐδοκίαν, vt ordinata & vſitata: Quædam κατ' οἰκονομίαν ſeu ὁμιλίαν, vt extraordinaria & inuſitata. Quo fit vt œconomiæ ſubiiciant, cum ferrum natat, cum Ionas non ſuffocatur in ventre piſcis, cum ignis non vrit pueros in camino Babylonico. Neceſſe igitur eſt ex pari ratione: vt dicant Oeconomiam eſſe, cum Chriſtus fit ἄφαντος ἀπὸ τῶν μαθητῶν, id eſt, quaſi euaneſcit ex oculis diſcipulorum, quos detinebat, ne ſe agnoſcerent, cum idem elabitur è medio & ex manibus prehenſantium.

Sic Auguſtinus Dei θεοφανείας, id eſt, apparitiones (quæ in θαυμάτων cenſu numeroque habentur) quibus ſe oſtendit hominibus, vocat Diſpenſationes. Vnum tantum produco locum ex cap. 11. de Trinitat. quem laudauit ante me Gabriel Bielius in M. ſententiar. Illa omnia, quæ Patribus viſa ſunt, cum Deus illis per diſpenſationem ſuam temporibus congruam præſentaretur, per creaturam facta eſſe manifeſtum eſt. Etſi nos latet quomodo ea miniſtris angelis fecerit: per Angelos tamen eſſe facta non ex noſtro ſenſu didicimus, &c.

Atque hæc de vi vocis Oeconomias & Diſpenſationis pro me ſatis.

Deus omnia regit & diſpenſat liberrime ſecundum
- εὐδοκίαν ἐνεργητικήν, ſecundum voluntatis & arbitrii ſui vim efficacem, per ordinatam cauſarum ſeriem.
- Oeconomiam (diſpenſationem ſeu diſpoſitionem) ἐνεργητικήν.
- Συγχώρησιν, permiſſionemq; & determinationem, qua decernit, quantum ac quouſque ſit impiis indulturus.

Hic Oeconomia ſeu diſpenſatio eſt præter ordinem & curſum cauſarum alicuius operis à Deo molitio.

Διχοτόμως Deus omnia gubernat vel ἐνεργητικῶς, id eſt, effectus productione, vel συγχωρητικῶς, id eſt, permiſſione ac determinatione, hoc eſt, definitione ac conſtitutione metarum (vt mala culpæ.) ἐνεργητικῶς, vel ſecundum εὐδοκίαν, id eſt, beneplacitum voluntatis ſuæ, vel ſecundum οἰκονομίαν, id eſt, diſpenſationem. οἰκονομία eſt ſeu Oeconomia, cum Deus Angelus ſiue ad naturæ opera, ſiue ad Gratiæ myſteria, vel etiam ad ſingularia quædam iudicia extra ordinem ſupraque naturam exſequenda mittit.

Ac Boni Angeli diuinæ erga Eccleſiam beneficentiæ adminiſtri & diſpenſatores dicuntur.

Operationes ſeu actiones, per quas perſonæ diuinæ nobis diſtinguuntur, dicuntur œconomicæ. Per œconomicas intelligantur, quæ nec meræ perſonales nec meræ eſſentiales ſunt, ſed medii generis, quæ quidem in terminum communem, i.e. creaturam deferũtur,

& in

&in quibus principium actus eſt virtus diuina communiter ſe ad omnes perſonas habens: ſed tamen principalis per quem foras prodeunt, eſt Perſona: Ita Patrem Creatorem, Chriſtum Seruatorem, Spiritum ſanctificatorem dicimus. Communis eſt omnium Perſonarum in creandis rebus operatio, & tamen DEVS pater perſonaliter creator dicitur, reſpectu ſingularis termini, à quo principium eſt creationis & rerum omnium, Lucas Trelcatius. Communitas operis non tollit ſingularem Oeconomiam ſeu diſpoſitioné Perſonarum inter ſe, ad ſingularem Oeconomiæ diuinæ terminum in vnaquaque licet communi operatione.

Sed Baſilius M. vocem œconomiæ diuinæ quoq; accipit pro actione Dei externa voluntaria, non proprie miraculoſa, & opponit caſui, vt in Oratione, quod Deus non ſit auctor peccati, *εἰδέναι ὅτι οἰκονομίᾳ τινὶ παραδίδωσιν ἡμᾶς ταῖς θλίψεσι, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐνυπαρχούσης ἑκάστῳ πίστεως τὸ μέτρον ἐπάγων βασανιστηρίων*, Quibus verbis ſubiecta hæc vis eſt: Statuentes diuina quadam diſpenſatione crucē nobis imponi, (id eſt, nos non caſtigari caſu, ſed benigna Dei voluntate) & pro modo cuiuſque fidei tentationes quoque immitti, id eſt, in imponenda cruce ſeruare æqualitatem Geometricam, inſtar iuſti & æqui diſpenſatoris, qui ſcit, quid quæq; ferat pſona, quidque recuſet. Vide Matth. Dreller. in annotat. in hanc orationem.

DISSONANTIA.

Diſſonantia proprie in Muſicis eſt confragoſa ſonorum colliſio. Itaq; concentus per ſe inſuauis. Itaq; vult vel Vitari, vel emolliri.

Emollitio diſſonātiarum fit vel in tactus depreſſione, vel eleuatione: vel in notarum celeritate: vel in notarū mutatione. In depreſſione tactus fit deſcēdendo, cum nota maior per minorē antecedentē ita ſecatur, vt maior pars altera ad priorem tactum complendū, altera ad poſteriorem incoandum pertineat. Vocant Syncopationem. In Eleuatione tactus fit in notis minimis gradatim deſcendentibus. In celeritate notarum fit, quando plures notæ vno tactu concinendæ gradatim celerius prætervolant. Ex ſemiminimis potiſſimum ſecunda & tertia eiuſdem tactus teguntur. In ſonorum mutatione, quando ♭ pro ♮ vel ♯, vel contra ponitur, vt ſibi reſpondeant, vel geminum Mi Mi, vel Fa Fa, Vide vocem conſonantiæ & rationem diſſonantiæ melius intelliges.

Impropriè dicta diſſonantia in Logicis eſt propoſitionum oppoſitio ſeu ἀντίθεσις.

In Rhetorica diſſonantia Orationis eſt cum Oratio violat legem rhythmi, vel non conuenit cum re in pronuntiatione.

DISSVLTO.

Diſſulto Pici durius eſt pro Reſultare, emergere, exiſtere, prodire, pro quibus etiam adhibetur Metaphorice ebullire, emanare. Picus in Heptaplo, ex potentiæ actuiq; natura ſubſtantia tertia, quod compoſitum dicimus, diſſultat, id eſt, reſultat ſeu proficiſcitur.

DISTANTIA,
διάστασις.

Diſtantia proprie accipitur pro intercapedine ſpatij, vt cum dico longe diſtare cœlum à terra.

Deinde pro differentia vel diſſimilitudine, vt cum dico Aſinum longius diſtare à Deo, id eſt minus ad Deum appropinquare gradu perfectionis. Qui volunt Ariſtotelem nō ſtatuiſſe DEVM

eſſe vbique,locum eius 2. de cœl.c.12. & de gener. & corrup. poti, quæ longe à Deo diſceſſerunt, turbulento motu agi & eſſe obnoxia corruptioni, interpretantur de diſtantia ſpatii. At qui cõtra ſentiunt Ariſtotelem ſenſiſſe Deum toti mundo ſingulisque eius partibus præſentem eſſe, dictum locum accipiunt de Naturæ diſſimilitudine.

Diſtare à ſe mutuo res dicuntur diſtantia
- Materiali; vt mas & fœmina; vel Dimenſiua.
- Formali, vt oppoſita contraria, quæ ſub eodem genere poſita maxime diſtant à ſe, vt calor & frigus.

Diſtantia eſt Finita vel Infinita. Contradictoria diſtant in infinitum, diſtantia non dimenſiua, ſed formali.

Diſtantia Infinita eſt infinita ſimpliciter, vel ſecundum quid. Illa eſt ex parte vtriusq; extremi, hęc vero ex parte vnius extremi.

Ex parte Dei Deus diſtat infinite à creaturis; ſed creaturæ ita ſe habent, vt vna ſit propior Deo ſeu Diuinæ perfectioni, quam altera. Ita igitur ex parte creaturæ ad ipſum Deum diſtantia finitur. Barbari Scholaſtici etiam fecerunt quadruplicem Subſtantiam. 1. Naturalem. 2. Suppoſitalem. 3. Situalem. 4. Virtualem. Ergo & quadruplex fuerit contra coniunctio.

Diſtantia Naturalis ſeu in natura eſt, quæ eſt inter diſſimiles naturas. Hac diſtantia Deus diſtat à creaturis: Quia Deus ſuperat omnia per ſuæ naturæ excellentiam & eminentiam.

Diſtantia ſuppoſitalis eſt ſuppoſitorum, qua inter duo ſuppoſita, vt Petrum & Paulum, interueniunt alia, vt Iohannes & Iacobus.

Pii diſtant à ſupernis τόπῳ non περιγραφ-ειῶ, & ſunt in ſupernis (ἄνω) non quoad locū, ſed quoad ſtudium. Baſilius M.

Diſtantia Situalis, qua aliqua (vt agens & patiens) diuerſe ſita ſunt: vt ignis calefaciens & aqua calefacta. Sic ſitus ratione diſtant corpus Domini & Panis Cœnæ. Dicitur & Diſtantia loci & diſtantia localis.

Diſtantia Virtualis, qua agens diſtat à Patiente: quia inter hæc intercedunt aliæ virtutes, quemodo dicitur, Solẽ agere in inferiora interuentu luminis.

Coniunctio igitur Naturalis eſt, cum duę Naturæ conueniunt in eadem ſpecie: vt ſunt omnia indiuidua eiuſdem ſpeciei, vt Iohannes & Petrus.

Coniunctio Suppoſitalis eſt, cum inter ſuppoſitum & effectum productum ab eo nullum aliud ſuppoſitum interuenit, vt inter Chriſtum ſeu Θεάνθρωπον & Viuificationem Lazari.

Coniunctio Situalis, cum duo corpora eodem modo ſita ſunt.

Coniunctio Virtualis, cum agens ſecundum virtutem ſine alia media ſeu interueniente virtute operatur in patiens.

Addo ego diſtantiis illis diſtantiam gratioſam, qua res dicuntur diſtare per diſſimilitudinem Gratiæ diuinæ ſiue à Deo, ſiue ab aliis rebus.

Coniunctionibus addo coniunctionem Spiritualem & Myſticam; de qua concionatur Euangelium.

Scoto multum diſtantia ſunt, quę habent multas Differentias, quibus diſſident, l.4.d.49.

In Aſtrologia Diſtantia ab Elongatione diſtinguitur aliquando. Dico aliquando, Quia Elongatio & Diſtantia à Meridiano plerunque ſumuntur promiſcue.

Regiomontanus & conuenientiã & diſcrimen aliquod monſtrat in Doctrina Directionum. In hoc, inquit, conueniunt, quod vtraq; eſt arcus æquatoris con-

concluſus inter meridianum regionis ad circulum per polos mundi & centrum ſtellæ tranſeuntem. Sed in iſto diſcrepant. Elongatio ſemper à ſtella Meridianum verſus ſecundum ſignorum conſequentiam accipitur. Diſtantia autem nonnunquam contra ſignorum ſequelam in Æquatore perpenditur. Diſtantia denique ſemper aut tota eſt ſupra horizontem, aut tota infra eum: Elongationis vero pars altera ſupra Horizonté nonnunquã exiſtit, altera autem pars ſub horizonte.

DISTINCTIO.

Diſtinctio interdum accipitur latè, vt oppoſitionem includat. Oppoſita enim etiam inter ſe diſtincta dicimus. Sic diſtingui in genere eſt hoc non eſſe illud, ſiue hoc & illud, in aliquo conueniant, ſiue non.

2. Stricte & oppoſitioni ἀντιδιῃρημένως, (id eſt, cõtradiuiſe) ac opponitur identitati excludendo repugnantiam. Ita definitur Diſtinctio diuerſitas rerum ſine pugna. Barthol. Keckerman Logic. l. 1. c. 5. qui his ſubiungit εἰδικώτε-ρως ſequentes quatuor acceptiones. 1. Diſtinctio ſumitur pro vocis ambiguæ euolutione & diuerſarum ſignificationũ enumeratione, cuius formula: Hæc vox alter atq; alter accipitur, interdum hoc, interdũ illo modo: Modo hoc, modo illud ſignificat. Terminus hic eſt διττὸ. Hoc πολλαχῶς λέγεται. 2. Pro diuiſione rei, cuius formula: Hæc res diſtinguitur in hanc & illam, vt cũ genus in ſpecies diuiditur, cum totum tribuitur in partes aliquot. 3. Pro limitatione prædicati vel ſubiecti, cuius formula: Diſtinguo inter ré qua talis, & qua non talis: Item, ſecundum hanc vel illam partem vel rationem. 4. Pro indicatione diuerſitatis inter ré & rem alias non pugnantes inter ſe, cuius formula eſt Hæc res ab illa differt ita, diſtinguitur ita. Diſtinguitur hoc ab illo, vt perfectum ab imperfecto, vt affectum à perfecto. Pro diſtinguitur etiã dicitur diſcernitur, vt hac ratione potius diſcreta ſunt, quam re. Hęc inter ſe diſcreta ſunt, vt incoatum & abſolutũ.

Diſtinctio
- Communiter ſumpta, Diuerſitas aliquorum, ſiue in aliquo conueniant, ſiue non
- Peculiaris. Differentia ſeu diuerſitas aliquorum, quorum vnum ita non eſt aliud, vt tamen in aliquo conueniant.

Diſtinctiones.

Diſtinctorum quædam recipiunt oppoſitionem ſeu repugnantiam; vt aduerſa: quædam non, vt ſubordinata (ſubſtantia & animal, homo & animal)

Diſtinctio
- Realis, vt diſparatarum ſpecierum & contrariorum.
- Formalis
  - Ex natura rei.
  - Per operationem intellectus rationis.

Diſtinctio
- Ex natura rei, quæ eſt citra operationem intellectus
  - Realis, qua vnum differt ab alio, vt res à re ſecundum formalem rationem ſeu definitionem.
  - Formalis.
- Rationis quæ fit per operationem intellectus.

Quę relatiue opponuntur, realiter diſtinguuntur. Filius & Pater relatiue opponuntur. Ergo Filius & Pater ſunt idem cum eſſentia, ſed non ſunt de eſſentia.

Ex natura rei { actu ſeu formaliter. / Virtute ſeu eminenter.

In Deo eſt naturalis diſtinctio attributorum, vt ſapientia & iuſtitia diſtinguũtur ex natura rei actu in homine, in Deo virtute, (formaliter vult Scotus) Anima rationalis ſenſitiua, vegetatiua in homine vno diſtinguuntur virtute ex natura rei, In equo ſenſitiua & in Homine rationalis actu ex natura rei. In anima rationali hi 3. gradus, eſſe intellectiuum, eſſe ſenſitiuum, & eſſe vegetatiuum diſtinguuntur virtute, eminenter ex natura rei; non actu.

Eſſentia & tres Perſonæ non diſtinguuntur formaliter ex natura rei: Non eſt inter eſſentiam diuinam & Perſonas actualis, ſed virtualis diſtinctio ob infinitam ſui perfectionem. Relatio Paternitatis & Eſſentia in Patre diſtinguuntur virtualiter.

Diſtinctio alia eſt inter ſpecies ἀντιδιῃρημένας, alia inter τὸ ἀτελὲς καὶ τὸ τέλειον, id eſt, imperfectum (quod etiam τὸ ἐκ μέρους dicitur) & perfectum, vt cognitionem ex toto & cognitionem ex parte. Quædam igitur diſtincta & differentia recipiunt veram oppoſitionem (vt calor & frigus.)

DISTRIBVI, Complete, Diſtributiue.

Eſt accipi vniuerſaliter. Animal eſt lupus. Equus eſt animal. Ergo equus eſt lupus. Animal nec in maiore nec in minore complete diſtribuitur, non ponitur pro omni animali, ſed pro diuerſis. Itaque nulla eſt conſequentia. Vocant fallaciam ex varia ſuppoſitione Medii. Cum dicitur, Hæc eſſentia diuina eſt Filius, terminus eſſentia non diſtribuitur complete. Falſum enim eſſet omne quod eſt eſſentia diuina, eſt Filius.

Differunt Diſtributiue & Collectiue.

Definitiones interdum traduntur non tantum Diſtributiue, ſed etiam collectiue, vt coniuges ſunt, quia inter ſe generationis cauſa indiſſolubili ſocietate coniuncti ſunt. Hic enim cernitur collectione ſimul cum Diſtributione, quatenus nomen coniugum ſumitur, pro quibuslibet duobus matrimonio copulatis. At coniux, abiecta particula vocis coniuges ſeu ſyllaba es, ſignificante collectionem definitur is, qui alicui cōiunctus eſt indiſſolubili ſocietate generationis cauſa. Exemplum etiam dant collega & ſocia cauſa. Diſtributiue igitur & collectiue interdum concurrunt, vt non excludant ſe mutuo.

Πᾶς, id eſt, omnis interdum accipitur Collectiue, vt omnis homo mendax: Interdum Diſtributiue pro Quiuis, vt dicit Deus: Ex Spiritu meo effundam in Omnem carnem, id eſt, in quamuis carnem, vt hac vocula notentur varia genera, non autem ſingula indiuidua. Sed alii Collectiue illud vocant Diſtributiue, & Diſtributiue Indefinite. Vide particulam Omnia.

Sic Melanch. Diſtributiua, inquit, vocant Vniuerſaliter poſita, vt ſpargi in omnia inferiora poſſint nullo excluſo.

Matt. 3. Sic decet nos implere omnem iuſtitiam, intelligitur diſtributiue, id eſt, te tuam, me meam, id eſt, te decet parere tuæ vocationi, me meæ, non hoc vult, Meus Baptiſmus eſt omnis iuſtitia.

Cum Apoſtolus dicit, Credebant quotquot erant ordinati ad vitam æternam. Vox Quotquot poteſt Diſtributiue *Quotquot Diſtributiue accip[...]*

tiue

tiue accipi, nō pro ſingulis ſimpliciter, ſed de omnibus citra diſcrimen, cuiuſcunq; fuerint conditionis aut nationis, nimirum vt non ſolū Iudæi, ſed & Gentes crederent, & ad vitam æternā ordinarentur. Etenim de his Apoſtolus ibidem propriè agit. Gell. Succan. Friſl. de prædeſtinat.

Diſtributiua acceptio eſt cum terminus diſtributiue ſumitur.

Eſtq; ſimpliciter vel ſecundum quid diſtributiua.

Simpliciter ſeu complete, cum terminus ſumitur pro ſingulis generum, id eſt, omnibus indiuiduis ſub ipſo comprehenſis.

Fonſeca. Suppoſitio diſtributiua pro ſingulis generum eſt, quæ explicatur deſcenſu copulatiue enumerante omnia indiuidua, pro quibus nomē accipitur.

Diſtributiua acceptio ſecundum quid, cū terminus ſumitur pro generibus ſingulorum: id eſt, pro ſingulis ſpeciebus & ordinibus, non autem pro omnib. indiuiduis. Omnia in Rep. communia ſunto, id eſt, omnium rerū aliquę, quæ ſcil. ſunt communicabiles.

Fonſec. Diſtriſtutiua pro generibus ſingulorum eſt, quæ explicatur deſcenſu copulatiuo enumerando omnes ſpecies, pro quibus nomen accipitur.

Diſtributiuæ opponitur Collectiua acceptio, qua terminus Collectiue ſine Diſtributione (id eſt, vt prædicatum in inferiora diſtribui non poſſit) ſumitur. Fonſeca vocat ſuppoſitionem copulatam, haud ſcio, an quod multa numero ſeparata copulantur, id eſt, ſimul colliguntur, vt omnes ſenſus exteriores ſunt quinque. Vide Vocem Omnis.

DIVERSA.

Diuerſa in triplici ſunt Differentia.

1. Sunt Diuerſa, quorum vnumquodq; eſt vera res, eorumq; diuerſitas eſt realis. Ita diuerſa ſunt quantitas & ſubſtantia, Lapis & Aſinus.
2. Quorum nullū eſt vera res, eorumq; diuerſitas non eſt realis, vt genus & ſpecies, duo rationis entia.
3. Sunt diuerſa, quæ inter hæc habēt medium, quæ nimirum ſic ſunt diuerſa, vt vnumquodque quidem eorum ſit res vera ſeu dicat aliquid reale, ſed differant ratione, vt homo & animal. Sic ſapientia & iuſtitia in Deo res vera eſt, ſed hæc ab illa differt ratione tantum. Armand. de Bello viſu.

Diuerſa
- Per ſe
  - Numero, vt duo indiuidua eiuſdem ſpeciei.
  - Specie
    - Quæ ſunt eiuſdem generis
      - Diſparatę
        - Homo, Equus ſub animali.
        - Bipes, quadrupes.
        - Scientia, albedo.
      - Oppoſitæ, Albedo, & Nigredo.
    - Aliqua accidentia in eodē ſubiecto: ἀδύνατον enim eſt plura accidentia vnius ſpeciei eſſe in eodem ſubiecto.
  - Genere, vt Subſtantia & Quantitas.
  - Analogia, cum aliqua continentur ſub diuerſis analogis.
- Per accidens.

Si Differens large ſumatur, à Diuerſo nihil differt.

DIVERSITAS.

Diuerſitas generaliter voce accepta eſt inconuenientia vnius entis cum alio orta ex tertij alicuius pluralitate. Hæc eſt Diſtinctio, vel Oppoſitio. Diſtinctio eſt rerum diuerſitas ſine pugna. Memineris autem hîc Diſtinctionem ſpecialiter & ſtrictè accipi.

Diſtinctio eſt Realis, vel Rationis. Realis, quæ citra mentis cogitationem reuera eſt in iis, quæ diſtinguuntur. Eſt duorum re à ſe inuicem diſcretorum, vt ſunt Deus & Homo, materia & forma, anima & ſcientia in ea. Ariſtotelici huc referunt Diſparata. (Diſparata vocant Diuerſa, quæ Ramei annumerant oppoſitis.) Rationis, quæ fit τῇ διανοίᾳ, ſeu mentis conceptu (ſecundum noſtrum modum concipiendi.) Hæc Thomæ Aquinati vel eſt pura, vel Eminens. Pura eſt, cum ſolus intellectus diſtinctionem ſibi format, nempe cum nec in re, nec in virtutibus rei ineſt diſtinctio.

Eminens eſt, cum in rebus aliquid eſt fundamenti. Hæc eſt vel virtualis, vel Formalis, vel Modalis. Virtualis fit ratione virtutis & effectuum. Formalis Diſtinctio propriè eſt ſubordinatorum, Generis & Speciei, ſpeciei & indiuiduorum. Modalis eſt vel modorum entium, vel entium per ſuos modos, vel modorum ab entibus.

Oppoſitio eſt Diuerſitas cum pugna ſine repugnantia inter res diuerſas. Hæc eſt cum dependentia, vel ſine: & fit tantum ratione remotionis. Illa eſt relatiua. Remotio eſt Totalis aut Partialis: vel remouet oppoſitum & relinquit ſubiectum: Hæc eſt Priuatiua: vel remouet oppoſitum, & relinquit ſubiectum & genus: Hæc eſt contraria.

DIVERSIVOCA.

Diuerſiuoca ſunt, quorum neq; eſt eadem Definitio, nec idem nomen. Boet. in Topic. Cicer. quando diuerſa nomina diuerſis attribuuntur, ait Alb. M. in prædicam. ἑτερώνυμα

Diuerſiuoca ſunt diuerſa nomina vnius & eiuſdem rei ſecundum ſubſtantiam, eo quod inſtituens nomina illa inſtituerit diuerſis rei proprietatibus affectus. Alb. M. de Prædicam.

Diuerſiuoca ſunt, quæ neque nominis, neque rationis participationem vllam habent. Porphyr.

Diuerſiuoca ſunt res, quæ circa vnum & idem ſubiectum conſiderantur, nomen tamẽ habent diuerſum, vt aſcenſus & deſcenſus. Ammon. in Prædic.

DIVIDVVM.

Diuiduum, alias diuiſibile. 1. Eſt quod in ſuas poteſt diuidi partes, vt quantitas continua vel diſcreta, & alia quoq; ad ſimilitudinem quantitatis. Sic tempus & motus vocantur Diuidua.

2. Eſt quod eſt diſcontinuum, & cuius partes ſunt diſcontinuæ, ſeu à ſe inuicem ſeiunctæ, ac aliquo medio diſtantes, vt corpus laceratum, ac diſcerptũ. Sic neq; motus vnus, neq; tempus ſunt diuidua, ſed continua.

Ita Indiuiduum (ſeu Indiuiſibile eſt 1. quod reuera nequit in minorem quãtitatem, aut aliquas partes ſecari, vt in quantitate continua punctum, in tempore momentum, in numero vnitas, & ſic motus non eſt indiuiduus, quia in ſuas partes continuas principium, medium & finem diuiditur, vt loquitur Velcur. 1. Phyſ.

2. Indiuiduum vocatur, quod in plura media diuidi nequit ad diuerſos fines tendentia. Sic continuum eſt indiuiduum. Sic forma, ſic motus, ſic quies, ſic tempus, ſic corpus, ſunt indiuidua & continua. Nam ſi diuiderentur, non

tur, non cohærerent amplius, neq; vnum, ſed plura fierent.

Natura Indiuidua dicitur natura ſingularis ſeu ἄτομον, vt Cicero. Item ſingulare, quod Scaligero eſt Vniuerſale Vltimis proprijs conditionibus circumſcriptum.

DIVIDERE.

Diuidere 1. eſt generaliter diſtribuere vel diſtinguere: Vt cum dicitur diuiſio per affirmationem & negationem eſt immediata, qualis eſt Pico Diuiſio Entis in ſubſtantiam & accidens: Subſtantia accepta pro eo, quod per ſe eſt, , quia inter hæc non eſt medium. Anton. Citadin. Philoſoph. Medicus. Et prius diuiditur in quatuor ſignificata, non vt Genus in ſpecies, ſed diuiſione multipliciter dicta, hoc eſt, analogice, ac ſi diceretur analogi in analogata. Alb. Mag. in Prædic.

2. Magis proprie eſt Genus in Species tribuere.

3. Scholaſticis nonnunquam eſt idem, quod abſtrahere. Caietan. Cardinal. S. Sixt. in c. 8. de Ente & Eſſent. Thom. Aq. Intellectus natus eſt ea quæ ſunt ſimt adunata in re diuidere.

4. Eſt Reſoluere 1. Phyſ. c. 1. Diuidere confuſa, id eſt, Reſoluere confuſa ſeu compoſita in ſuas partes Eſſentiales componentes, cauſatum in cauſam vel cauſas, & ita vti demonſtratione à poſteriori, quæ eſt Reſolutio à noſtro intellectu facta. 1. Phyſ.

5. In Doctrina περὶ ἑρμηνείας, eſt Negare ſeu remouere.

DIVISIBILITAS.
PARTIBILITAS.

Diuiſibilitas eſt aptitudo ad diuiſionem. Diuiſibile eſt aptum natum diuidi, Barbar. dicit potentiam ad diuidi.

Diuiſibile bifariam ſumitur. 1. Pro potentia, cui opponitur actus diuiſionis, 2. Pro principio, vnde fluit, vel apta nata eſt fluere hæc potentia, ſed aptitudo ad diuiſionem. Hoc Barbari dicunt principium aptitudinale. Sic rationale poteſt ſumi pro potentia ad ratiocinandum, & pro principio, vnde manat hæc potentia. Vide Aquarium 5. Metaph. dilucid. 11.

Diuiſibilitatem alij volunt eſſe quantitatis proprium πάθος, alij quidditatem ſeu eſſentiam, ſeu rationem formalem quantitatis, vt Aquarius.

Partibile ſeu diuiſibile in partes { Rationis eiuſdem. / Rationis alterius.

Numerus eſt diuiſibilis per ſe in partes eiuſdem rationis, vt in Vnitates. Numerus eſt diuiſibilis per accidens in partes alterius rationis, vt quinarius in binarium & ternarium.

Continuum diuiduum in partes eſt eiuſdem rationis, id eſt, quarum quælibet eſt continua.

Diuiſio fit ſecundum { Partes quantitatis: Hæc diuiſio inuenitur in terminis augmentationis & motus localis. / Gradus perfectionis: Hæc inuenitur in qualitate.

Termini igitur motus non acquiruntur vel deperduntur toti ſimul, ſed ſucceſſiue per partem poſt partem.

Leges DIVISIONIS, ſeu Diſtributionis.

Quæ diuidunt aliquid commune, non ſunt vna in omnibus, de quibus

Intell. de diuiſione Generis in ſpecies.

commune illud dicitur, ſed in hoc vnum, in illo alterum, vt rationale & irrationale diuidunt animal. Itaq; non ſunt ſimul in omnib. animalibus, ſed rationale in homine, irrationale in beſtia.

Diuidentia non debent excedere diuiſum.

Nō igitur debent eſſe in omnibus rebus, ſed in certo rerum genere.

Quicquid eſt in genere, communicat genus eadem ratione cum ſpeciebus.

Diuidentia debent ſe habere eadem ratione ad diuiſum.

Diſtributio rei infinitæ eſt prætermittenda. Rei infinitę, id eſt, cuius tot ſpecies dari non poſſunt, quia plures inueniri poſſint.

In ſenſu Diuiſo & Compoſito.

Poteſt à Deo fieri, vt præteritum contingens ſimpliciter, & in ſenſu Diuiſo non fuerit, id eſt, verbi gratia, vt nunquam Adam fuerit. Nam Adamum ſimpliciter non fuiſſe, abſolute poſſibile eſt, cū fuerit cōtingenter. Eū autem non fuiſſe, poſito quod fuerit, implicat Contradictionem.

Atque hac ratione poſſunt conciliari duę ſententiæ, quæ videntur contrariæ. Vna, Non poſſe fieri, vt præteritum non fuerit; Altera, Poſſe fieri, vt præteritum non fuerit.

Prima loquitur de Præterito in ſenſu Cō- poſito: ſecunda de Præterito in ſenſu Diuiſo.

Omnia interdum in ſenſu Compoſito ſeu Collectiue accipitur, interdum in ſenſu Diuiſo ſeu Diuiſiue, vt ſignificet idem quod Vnumquodque.

Bonum eſt, quod omnia appetunt, ait Philoſophus. Huius Propoſitionis ſenſus eſt dubius. Sententia eſſe poteſt hæc: Quicquid ab alio expetitur, illud eſt bonum: Acceptio hæc eſt diuiſiua. Poteſt & hæc eſſe ſententia, Nihil eſt bonum, niſi quod ab omnibus rebus appetitur, ſeu illud, quod omnia appetunt, eſt bonum. (DEVS) Hæc acceptio eſt Collectiua. Vide Gregor. de Valent. in Thom. de bonitat. Dei. p. 145.

DIVINVM,

θεῖον.

Diuinum eſt 1. Quod DEO participat, vt quæ non ſunt obnoxia interitui. *Zabar.* Forma ſecundum ſe conſiderata eſt diuinum aliquid, quia omnes rerum perfectiones à Deo quodam modo prodeunt, & quicquid habet actū, participat diuina perfectione. Ita θεῖον etiam non tantum mens Ariſtoteli diuina dicitur & Scaligero.

2. Quod maxime eſt appetibile, vt ſummum bonum.

Diuinum
- Simpliciter, quod abiunctum eſt à materia.
- Reſpectiue
  - Subſtantia Hominis, comparatione reliquorum corporum ſublunarium.
  - Forma, reſpectu materiæ, à qua appetitur.
  - Animæ facultas, reſpectu Elementorum.
  - Cœlum reſpectu eorum, quæ corrumpuntur. Hic naturali non opponitur, ſed eſt eius adiunctum.

Theologi Corpus Chriſti humanum (cognatum noſtris) vocant diuinum ex perfectionibus, quæ ei acceſſerunt per gratiam Vnionis.

Diuini-

Diuinitus.

Diuinitus ſignificat
- Modum, diuinitus loqui, id eſt, diuine.
- Cauſam; Diuinitus accidit, id eſt, à Deo, diuino numine.
- Vtrunque, Cicer. pro domo ſua: Diuinitus inuenta & inſtituta.

Ad hunc locum ita commentatus eſt Michael Toxites.

Diuinitus vocabulum eſt ambiguum. Significat enim primo id, quod à Deo offertur. Deinde id, quod eſt mirabile. Quanquam autem tradunt ſcriptores ambigua vitanda eſſe: tamen Oratores illis vtuntur tum, cum vtramque ſignificationem adferunt propter vim maiorem. Ita hoc in loco vſurpauit Orator.

An vna vox vno simul significet.

Nota contra eos, qui aduerſus me negare auſi ſunt, Vnum & idem Verbum in vna ſententia non poſſe ſimul habere duplicem poteſtatem ſeu ſignificationem, quos alibi multis egregiis exemplis refutaui.

DOCILITAS.

Velox ad ſcientias capeſſendas aptitudo.

DOGMATISTÆ,

Dogmatici.

Dogmatici & Dogmatiſtæ modo opponuntur Ephecticis ſeu Scepticis, modo Empiricis.

Primo enim Philoſophi Dogmatici dicuntur, qui de rebus diſſerunt quaſi comprehendi & intelligi certo poſſint ab homine.

Ephectici (ἐφεκτικοὶ) qui de rebus diſſerunt, quaſi incomprehenſibilibus, qui ἀκαταληψίαν rerum introduxerunt. Differunt igitur modo philoſophandi ab illis.

Deinde Medici Dogmatici dicti fuerunt, qui cũ experientia diſtinctam (qua indagantur abditę cauſæ) rationem coniungebant ad inueniendum præſidia ipſis rebus congruentia. Hi etiam dicebantur Rationales: quia vniuerſalium præcepta methodo rationali tradebant.

Ἐμπειρικοὶ vero, qui vtebantur ſola experientia particulari, quales quidam ſunt ἐγχειρηστικοὶ hodie, olim talis erat Theſſalus.

Nititur autem Medicus verus duobus cruribus (dextro vno, ſiniſtro altero) Ratione & Experiẽtia. Galenus etiam Dogmaticis opponit Methodicos (vt illi tertiam Medicorum ſectam conſtituant) qui vtebantur ratione confuſa nimiumque communi, vt ad intima propriaque rei non peruenirent, ac parum tribuerent experimentis, reducebant tamen omnes particulares affectus ad generales duos, Aſtrictum & Laxum, vniuerſasque curationes ad aſtrictionem eorum, quæ laxa eſſent, & ad relaxationem eorum, quæ aſtricta.

Nauus emperricus, inquit ille, mihi eſt melior, quam otioſus & iners Dogmaticus.

Interdum Dogmatici alii ſunt à Dogmatiſtis. Significat enim Dogmaticus nõ tantum eum, qui dogmata (ſeu ſentẽtias) cudit, qui præſcribit decreta aliis, vt eorum auctor & defenſor: Sed etiã eum, qui ad præcipiendũ eſt idoneus, & dogmata arte rationeq; tractat, ſiue id faciat perfecte, ſiue imperfecte.

DOLOR.

Dolor vox eſt æquiuoca.

1. Dolor proprie dictus à Triſtitia diſtinguitur. Dico diſerte ꝓprie dictus: Quia Auguſt. 14. de ciu. Dei. c. 15. facit alium

dolorem carnis, alium animi. Dolor carnis, inquit, tantum eſt offenſio animæ ex carne, & quædã ab eius paſſione diſſenſio. Animi dolor, qui Triſtitia nũcupatur, eſt eius diſſenſio ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidũt.

Dolor ergo proprie dictus ineſt animæ ex carne ſecundum partem ſenſitiuam. Definit eam Damaſc. Motum appetitiuæ virtutis ſenſibilis in imaginatione boni & mali. Ad quam Definitionem dicit Scotus, ſenſibilis poni pro perceptibilis, quod ſenſibilis non perceptibilis non dicatur proprie paſſio animalis; & Imaginationem, hoc eſt, ſenſationem in ſenſu communi eſſe quaſi approximationem agentis ad patiens, & cum hac coniunctam eſſe Impreſſionem paſſionis, quę ſit dolor.

Triſtitia proprie dicta ineſt animæ per ſe & primo ſecundũ voluntatem ſeu appetitum rationalem.

Radix Doloris duplex eſt, Prima Immutatio φθαρτική, id eſt, Corruptiua vel Afflictiua ſeu Offenſiua affectionis conuenientis naturæ. Contra Radix Delectationis eſt Immutatio Saluatiua affectionis naturæ conuenientis. Proxima radix eſt huius immutationis Apprehenſio. Hæc differt à perceptione. Apprehenſionis enim ſenſitiuę obiectum eſt ſenſile, vt color, ſenſus: Perceptio vero huic annexa habet pro obiecto Noxium, cuius intentio habet rationem mouentis ad πάθος; Illa eſt cauſa ſine qua non; Hęc vero propter quam.

Fuit autem in Chriſto verus Dolor in parte ſenſitiua, quia obiectum approximatum tactui & appetitui ſenſitiuo non conueniebat illi ſenſui, qui perfecte percipere poterat, quia Chriſti corpus fuit temperatiſſimæ conſtitutionis. Hæc è Scoto.

2\. Scaligero Dolor eſt ſenſio (id eſt, impreſſio in ſenſum delatæ ſpeciei) rei incommodæ cum læſione, vel perceptio ſpeciei naturæ aduerſariæ. Contra Voluptas eſt rei conuenientis perceptio ſeu ſpeciei naturæ conuenietis.

Dolor eſt impactio ſpeciei naturam lædentis & ipſa læſio; Vel Dolor eſt triſtis ſenſus rei incommodæ, vt fames indigentiæ. Voluptas contra eſt ſenſus iucundus rei commodæ.

Dolor eſt ſymptoma proprie & per ſe Tactus: Reliquorum etiam ſenſuum per Accidens, Vel propter κοινωνίαν, id eſt, quatenus tactus ſunt participes, vel propter Obiecta eorum, quæ ſi naturæ mediocritatem excedant, cauſam aliquam proximam doloris procreant.

Quod Dolor non ſit in contactu ſolo videtur etiam affirmare Scal. Idque ante eum ſenſit quoque Galenus l. 2. de cauſ. Symptomatum, vbi dicit Dolores fieri ex eo, quod ſenſus à ſua conſtitutione, id eſt, ſtatu naturali dimoueantur, ac hoc oſtendit ἐπαγωγῇ. Tactus dimouetur à ſuo ſtatu, ſi nimii calores aut nimia frigora incidant: vel ſi ea incurrat, quæ contendunt, arrodunt, rumpunt, &c. Hinc illi dolores oriuntur. Guſtus his iiſdem dolet qua cum tactu communicat: vt vero guſtus eſt, ſaporibus nimis acidis, acerbis, acribus & amaris dolet. Nam his naturalis eius conſtitutio turbatur, & ſoluitur continuum. Olfactus turbatur ex diſſolutione vaporum nimis acrium. Nam illis continuum ſoluitur. Et Auditus deiicitur à ſuo ſtatu voce aſpera, graui, maxima & celerrima, nec non quouis ſtrepitu violento. Viſus denique cum incurrit in ſplendidiſſima lumina & colores. Nam iſta vim eius diſgregant & diſpergunt. Iſtis omnibus ſenſus dolent, quod per illa diſcedunt ab æquabili & quieto ſtatu ſuo. Viciſſim delectantur & voluptatem capiunt, quando ad ſuum proprium naturalemque ſtatum reducuntur. Quod viſus experitur quando ſe conuertit ad fuſcum colorem, quo vis eius

eius congregatur, in vnumque magis cogitur, vel cum intuetur blandos colores, vt viridem, aureum & cæruleum ſeu cœleſtem. Auditus leni & tarda voce. Olfactus cum vapores in reſoluuntur, qui ſuauitate quadam roborant & confirmant organa olfaciendi. Guſtui ſunt voluptati pingues & dulces ſapores; Oblectatur etiamſi nonnihil ægrotemus, ſubacidis & aliquantiſper acerbis. Tactum iuuant qualitates temperatæ, lenes, tepidæ. Sic delectantur ſenſus & voluptatem capiunt, cum reducuntur ad naturalem propriamque conſtitutionem. Sed ſciendum illos etiam voluptatem capere, licet offenſi prius non fuerint, aut remoti à naturali ſtatu. Nam ſi offerat ſe blandus color, aut iucunda vox, delectatur viſus & auditus, licet prius à ſua conſtitutione dimotus non fuerit.

Doloris Definitio quorundam Medicorum Solutio continui impropria eſt, ſicut hæc quoque Auicenn. 8. 1. Phil. Delectationis coniunctio virtutis cognitiuæ & appetitiuæ cum conuenienti, impropria eſt & cauſaliter intelligenda, vt prior illa (Doloris) connexiue. Nam in omni Dolore ſoluitur continuum, etſi non omnis dolor ſit ex ſolutione continui vt cauſa, ſed quidam etiam ex ſubita intemperie. Ioh. Pincier. Med. Magis propria eſt hæc. Operatio corpus contra naturam afficiens. Itaque dolor ad id, quod eſt contra naturam declinandum impellit. Loquor enim hic de Dolore propriè dicto, qui corporis eſt, non animi.

Doloris duæ ſunt cauſæ; Alteratio præter naturam, naturam deſtruens, violenta, & ſolutio continui. Primum igitur quod ad alterationem attinet, (quæ fit in qualitate) dolorem excitant qualitates vel primæ, vel ſecundæ. Actiuæ Calor & Frigus maxime & efficaciſſimæ; Paſſiuæ Humiditas & ſiccitas. Naſcitur dolor ex harum Poſitione vel Priuatione. In ſiti parit dolorem qualitas poſitiua ſiccitas, non abſentia humidi. Ex humiditate dolor naſcitur, cum immodica ſui copia partem aliquam occupauit, vt vrina veſicam, nimius potus ventriculum, ſerum in aſcite crura. Siccitas dolorifica eſt ſi copioſi flatus partem aliquam impleant παρὰ φύσιν, vt in colica paſſione inteſtinum colum.

Continui ſolutio, hoc eſt, partium diuiſio generat dolorem vulnerando, erodendo, tendendo, premendo, conuellendo.

Eſtque manifeſta ac ſenſilis; vel occulta ac intelligibilis ſeu ratione perceptibilis. Manifeſta fit exulcerando erodendoque, vulnerando & rumpendo. Occulta fit, cum pars aliqua diſtenditur aut comprimitur, vel etiam ſupra modum calefit aut refrigeratur citra tamen exulcerationem.

Calor nimius ſoluit continuum ſegregando; frigus, conſtringendo & repellendo. Manifeſte ſoluit continuum calor exuberans & frigus tale: vt cum ex aquæ feruidæ affuſione puſtulæ in corporis ſuperficie excitantur, vel cutis ex frigore ſcabreſcit. Siccitas manifeſte ſoluit illud in linguæ rimis, occulte ex nimia repletione, vt in colica paſſione. Humiditas occulte diſtendendo immodica ſui copia, quamdiu ſenſus nihil ruptum iudicat. Manifeſte vero, ſi vaſa rumpantur. Vid. I. Ænigmat. D. Pincieri.

DOMINVS.

Dominus in Ethicis & Politicis eſt generaliter, qui habet ius vel in perſonam, vel in rem: Specialiter, qui habet imperium in ſeruos (qui ita alieno Dominio ſubiiciuntur) in quo Reipublicæ ſumma authoritas conſiſtit, qui habet iuriſdictionem.

Tri-

Tribuitur etiam Voluntati, vt cum dicitur eſſe Domina ſuarum actionum, vel inferiorum potentiarum.

In Aſtrologia Dignitatis & ἐξουσίας ſimul nomen eſt, Dominus enim ſigni eſſe dicitur, qui validior eſt in virtutibus eſſentialibus. Sic Cornel Schylander Medicus in Medicina Aſtrolog. Non omnis Planeta qualemcunque dignitatem in gradu & ſigno orientis habẽs Dominus eius ſigni eſt nuncupandus, ſed ille, qui fortior extiterit ibi in virtutibus eſſentialibus: Quemadmodum Sol vndeuigeſimo gradu Arietis tempore diurno aſcendens, ratione domus ſuæ quinque dignitates habet, & minoris eſt efficaciæ. Contra ſi nocte vigeſimus quintus gradus eiuſdem ſigni ſupra horizontem emergat, huius Mars ratione domus ſuæ & termini Dominus dicitur. Sol enim, quia aſcenſio nocturna & tertia facies Arietis, in partibus illis ſolam exaltationem habet: ſin nocte ſecunda facies ſupra hemiſphærium attollatur, ambo æquales ſunt in facultate eſſentiali: Vterque enim quinque dignitates poſſidet: Mars ratione Domus, Sol exaltationis & termini. Non tamen ambo Domini ſunt cenſendi, ſed horum loca bene conſideranda ſunt. Hic obſerua aliud eſſe Planetæ altitudinem, aliud exaltationem. Altitudo enim locum & ſitum reſpicit; exaltatio vero virtutem, ἐνέργειαν & ἐξουσίαν. Vid. etiam vocab. *Altitudo.*

Dominus interdum etiam titulotenus eſt, non re: Sic honoris ergo aliquis dicitur Dominus. Re Dominus non eſt δουλοκρατούμενος, id eſt, ſeruis ſeruiens.

DVBITATIO.

Dubitatio eſt, cum hæremus ob contrariarum rationum æqualitatem, quia ſunt paria rationum momenta; ſeu, vt dicam ſignatius, ſuſpenſio ſeu cohibitio aſſenſionis propter æquilibrium contrariarũ rationum (propter ἰσότητα τῶν ἐναντίων λογισμῶν, Ariſt. 1. Top. & 6.

Dubitatio eſt prohibitio progreſſionis ad intelligendum, cum motu diſquiſitionis. Hæret igitur circa id, quod occurrit, nec tranſmittit, ſed ita hæret, vt circumuerſetur quærítque aliquando veritatem, aliquando cauſas intellectionis. Duplex igitur Diſquiſitionis Obiectum: *Suſpenſus* eſt, ibi & quaſi μετέωρος animus in re propoſita; *Deprenſus* in quæſtione. Ar. in 6. Eudem. aliquatenus definiuit dubitationem, ſeu ad eius definitionem alluſit, cum inquit: γίνεται ἀπορία, δέδεται (ligatur, vincitur) γὰρ ἡ διάνοια.

Dubitatio igitur eſt retentio ratiocinationis ex obiec. Ideirco in 3. 1. Phil. ait Ariſt. Qui dubitat, vincto ſimilis eſt. Vid. Scal. exer. 312.

Ab ἀπορία eſt εὐπορία.

Dubitatio eſt hominis πάθος ex æqualitate contrariarum rationum (Æqualitas hæc videtur eſſe nunc pręciſa, nunc ἐν πλάτει) Alex. Aphrod. 5. Top.

Dubitatio large ſumendo eſt motus rationis interminatus ſuper vtramque contradictionis partem: Minus large eſt motus rationis interminatus ſuper partes contradictionis ſine ratiocinatione. conſenſu inclinante. Alb. Mag. 3. 1. Phil. tract. 1. c. 1.

Dubitatio eſt quaſi ligamentum, & reſponſio quaſi ſolutio. Auerr. 2. de cœl. Dubitationis ſolutio nihil aliud eſt, quam inuentio. Auſtot. 7. Ethic. Nic. cap. 2.

Dubium eſt poſſibile, cuius contrarium poſſibile eſt. Et Dubiorum alia frequentia ſunt, alia peræque frequentia, alia raro. Chalc. in Timæ. Plat.

2. Dubitatio Metonymice eſt id, de quo dubitatur ſeu quæſtio dubia, Græce ἀπόρημα.

3. In Rhetorica Dubitatio ſeu Addubitatio

bitatio (ἀπορία) eſt figura ſententiæ, cũ dubitare & neſcire nos aliquid ſignificamus. Exemplo eſt in exordio apud Cicer. de perfecto Oratore. Et hoc miror, quomodo tibi in ſuſpicionem venerim. Cognatũ huic eſt παράδοξον, ſeu inopinatum, vt, Nunquam credidi fore, iudices, vt reo Scauro, ne quid in eius iudicio gratia valeret.

Dubitatio non eſt idem cum Admiratione, etſi interdum coniuncta ſint, & hęc illi vicina. Nam admiratio eſt interdum cauſa ignota, id eſt, exiſtit è cauſa nobis ignota, & tunc eſt coniuncta cum dubitatione. Interdum eſt cognita perſpectaque cauſa, nempe cum admiramur coniunctionem cauſæ cum effecto; tuncque eſt ſine dubitatione, & eſt iudicium ſubtilis cuiuſpiam intellectionis. Scal. exer. 312.

DVPLEX, *Multiplex Aliud.*

Duplex, Multiplex aliud,
- Re, Subſtantia.
- σχέσει ſeu conſideratione, vt ſtatu, conditione, qualitate, Modo; vt hæc vox habet multiplicem poteſtatem.

D. Hieron.

Alia eſt Caro, quæ viſura eſt Salutare Dei, (nempe immortalis, Theologæ) alia quæ regnum Dei non poſſidebit, nempe mortalis. Hic eadẽ re caro propter alium ſeu duplicem ſtatum, mortalem & immortalem, dicitur alia ſeu duplex. Id. in 1. ad Epheſ.

Dupliciter ſanguis & caro Chriſti intelligitur, *vel ſpiritualis illa, & diuina*, de qua dixit dixit ipſe, Caro mea eſt vere cibus; *vel caro quæ crucifixa eſt*. Hic vnius re carnis σχέσις ſeu conſideratio facta eſt. Dicitur Caro Chriſti duplex ſtatu, non re. Vnum re Subſtantiave poteſt fieri duplex, ſtatu, modo, qualitate, vt corpus meum & animale & ſpirituale. *Canon.*

DVRATIO.

Duratio non diſtinguitur re ab exiſtentia, ſed tantum ratione formali, quæ eſt Rei in ſuo Eſſe ſeu in exiſtentia ſua perſiſtentia. (permanſio.)

Duratio
- Infinita & æterna, propriè, Dei.
- Finita rerum
  - Spiritualium ſeu incorruptibilium & diuinarum, quibus conuenit participata æternitas ſeu æuum.
  - Corporearum & Corruptibilium.

Seu Duratio eſt vel Permanentium, vt Mentium, Hominum, vel Succeſſiuorum Entium, vt motus.

Duratio Succeſſiua eſt eius rei quæ exiſtit cum ſucceſſione quadam, vt motus; actio Cœnæ Sacræ.

Duratio Permanẽs & tota ſimul eius rei eſt, quæ ſine vlla ſucceſſione & termino ex ſe ipſa exiſtit.

Durationis vt formæ internæ effectus formalis eſt in Eſſe permanere.

Dicitur Æternitas Duratio Dei infinita: Itaq; non habens prius, nec poſterius.

Duratio, id eſt, Continuatio exiſtentiæ, non eſt noua generatio.

Poetæ Durationem pro induratione accipiunt, quæ eſt Species motus, nempe alteratio ſenſilis, qua ex molli fit durum, cui opponitur Emollitio, alteratio ſenſilis, qua ex duro fit molle: De cauſis harum alterationum vide ſis Phyſicos.

Duratio eſt
- Æternitas (*αἰών*)
  - Maxime propria. Æternitas *κατ' ἐξοχὴν* ſeu abſolute.
  - Participata, Æuum.
- Tempus, quod Tertullianus vocat arbitrum & metatorem initii & finis.

Duratio
- Independens, Æternitas.
- Dependens
  - Æuum.
  - Tempus
    - Continuum, de quo Phyſici.
    - Diſcretum, de quo Scholaſtici Theologi.

Inſtans igitur Temporis ſeu temporarium non eſt Duratio.

Definitio cum moderatione.

Nihil momentaneum proprie durare dicitur, ſcilicet Tranſiens. Continuo tempore menſurantur motus. Diſcreto tempore mentium menſurantur operationes ſibi inuicem ſuccedentes, quæ fiunt ſine motu. Cur non continuo? Quia eiuſmodi operationes ſeu actiones ἢ *ἐνέργειαι* non continuantur inter ſeſe, vt faciant aliquam per ſe extenſionem, ſed ſuccedunt ſibi inuicem abſque continuatione, teſte Fonſeca 5. 1. Philoſoph.

Duratio
- Permanens
  - Independens.
  - Dependens, Defectibilis
    - Per potentiam in alio, id eſt, quæ naturaliter deficere non poteſt, ſed vi primi principii, Æuum.
    - Ex ſe naturaliter. Inſtans ſeu momentum permanens. (a) Thomæ Aquin. Hoc tempus diſcretum conſtare ait Fonſ. 1. Phil. p. 471.
- Succeſſiuum, Tempus.

LITE-

Google

LITERA

F.

FACERE.

FAcere primum Generaliter, deinde ſpecialiter accipitur. Generaliter, vt etiam creatori conueniat.

Specialiter, vt Entibus creatis. Ita facere aliquid ſumitur ad modum formæ, vel ad modum efficientis: Adde, quod ſæpe etiam accipitur pro fingere, interdum pro ponere, vt facito eſſe, quod Barbaris eſt, pone, vt eueniat, pone hoc euenire. Latini etiam dicunt, eſto, ſit ita. Scotus Facere interpretatur alicubi per oſtendere. Sic intelligit verba Boetii, 1. de Trinitate, Differentiam in numero, ſeu numeralem; accidentium varietas facit, id eſt, nobis oſtendit, ſeu facit nobis innoteſcere; lib. 4. diſt. 49.

Ad modum formæ) Forma humana adueniens materiæ facit hominem ad modum formæ, quia facit de homine potentia hominem actu. Homo vero generans alterum hominem dicitur facere hominem, tanquam agens, ſeu efficiens, Zabarella lib. de mente agente pag. 914. cap. 3.

ποιῆσαι, ποιεῖν, facere. Sunt magni nominis & eruditiſſimi viri qui proprie facere idem ſignificare ſtatuant, quod Græcis ſignificat ποιέω. Dicitur autem proprie ποιεῖν is, qui aliquid, cum prius non extaret, effecit, vt exiſteret, id vero, quod effectum fuerit, ποιῆσαι, Plato in ſophiſta, vbi & differre dicuntur ποιεῖν (facere) πράττειν (agere) & ἐργάζεσθαι (operari.)

Cicero Facere nonnunquã accipit pro inducere: vt Plato facit Socratem diſputantem, id eſt, inducit Plato, facit Socratem laudari à Socrate.

Facere, libare, operari ῥέζειν, ποιεῖν agna, thure, vino, eſt ſacrificare, opfern.

Veritati facere ſeu ſacrificare, ſic Græc. θεῷ ῥέζειν facere Deo. Pindarus. ὑπὲρ τοῦ δήμου ποιεῖσθαι facere, i. e. ſacrificare pro populo. Varro de re ruſtica: Dii facientes adiuuant, id eſt, operantes ſacris, vt explicat Ant. Muretus. Videtur aũt locutio eſſe elliptica, hoc eſt in ea deeſſe Rem Sacram ſeu diuinam aut quid ſimile. Sic n. Liuius lib. 23. Omnibus diuis rem diuinam thure ac vino feciſſe. Ammianus lib. 22. Cum Ioui faceret rẽ diuinam. Plautinum quoq; eſt Rei diuinæ operam dare in Curcul. Ioui fieri (Ellipsi accuſatiui Sacrum, qui ẽt ſæpe additur, id eſt, ſacrificari. Liuius: Aliis prodigiis procreandis prope tota ciuitas operata fuit. Facere vitula eſt in Virg. Bucolicis. Sed rem ipſam qua fit Sacrũ Plautus in Aulul. poſuit in accuſatiuo: Multi congialem plenã tibi faciam fideliam. Plautum igitur imitaretur qui diceret Facere vitulam. Cereri non libabatur vino eſt apud Macrobiũ lib. 13. c. 11. Sic quidã è Romanenſibus hoc Chriſti, Hoc facite in meã ἀνάμνησιν interpretari, Hoc ſacrificate, vel in vulgꝰ notũ eſt. Facere alicui benigne ẽ εὖ ποιεῖν, pertinet ad beneficia, vt Bene agere εὖ πράττειν, ad actiones: q̃ ẽt eſt εὖ ζῆν, & κατ᾽ ἀρετὴν ζῆν, eſt virtute viuere.

Facere diſcipulos vel diſcipulas Græcis eſt μαθητεύειν, qua voce vtitur Matth. Apoſt. & Euang. c. 18. Euntes μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. Hic monuerũt quidam eruditi verbum μαθη-

trib. de cauſis nõ aſſimilatur agenti in forma. (vulg. non eſt VNIVOCVM.) Primo, quia factũ nõ primo & per ſe reſpõdet agenti, ſed per accidens & poſterius. Secundo, quia agens agit inſtrumentaliter. Tertio, quia materia patientis non eſt proportionata ad recipiendam formam agentis, propter eius excellentiã, ſed recipit aliquid minus.

In Ethicis (Ariſtot. vide 5. Eth. cap. 10. & Lambini Schol.) factum iniuſtè Græcis eſt ἀδίκημα. Iniuſta verò eſt ἄδικον (quod iniuſtum eſt) quanquam iniuſtè factum nonnunquam etiam iniuſta dicitur. Factum iuſtè eſt iuſtum officium τὸ δικαίωμα.

FACIES.

Facies anatomicis proprie eſt ea pars in homine, quæ caluæ ſubiecta eſt: valde improprie & niſi fallor ἀφιλοσόφως bruto tribuitur.

Traducitur à Phyſ. ad Ethic. & Polit. vt formam & tanquam faciem honeſti vides. Cicer. Fateantur & Meandri perſona expreſſam eſſe faciem ciuitatis. Idem.

Transfertur etiam ad ſermonem. Nam Quintilianus dixit ſermonis ſimplicem faciem, (non fucatam:) Græcis eſt πρόσωπον & πρόσωπα. Et ad artificiala, vt facies ædificii: apud Iureconſultos pro forma.

Facies & Vultus Lunæ eſt eius figura varia veteribus & Philologis noſtris: Facies eſt tota corporis habitudo: Quaſi dicas, Factura corporis. Plautus in Poen. Earum nutrix, qua ſit facie, mihi expedi, ſtatura non magna, corpore aquilo ipſa eſt. Pacuuius in Nyt. Ætate integra, feroci ingenio, facie procera virum. Sall. in hiſtor. Sardinia in Aſſirico mari facie veſtigii humani in occidentem, quam in orientem latior. Virgil. 4. Georg. vt binæ Regum facies, ita corpora gentis. Approbat Ludou. de Lacerta Toletanus.

FACVLTAS.

Facultas proprie eſt qualitas, qua idoneũ quid dicitur, vt afficiatur.

Facultas autem & potentia non ſunt ἰσοδυναμοῦντα. Facultas enim actiua vis eſt, ſeu virtus, ſeu poteſtas. Potentia vero eſt vel actiua vel paſſiua. Illa eſt habilitas ad agendum: Hæc eſt habilitas ad patiendum. Adeſt pro hac aſſertione Mercatus, qui lib. 1. part. 5. de anima & eius potent. claſſ. 2. quæſt. 132. Facultas, inquit, ſolum ad actionẽ ſeu effectionem habet reſpectum, ac deſignat cauſam efficientem: eſtque principium immediatum effectiuum actionis, quod è Galeno colligitur 1. de facult. natur. c. 4. & libro quod animi mores, &c. cap. 6. At potentia extendit ſe ad paſſionem, materialitatẽ, apparatum ſeu diſpoſitionem recipiendi, quod ab efficiente efficitur. Eſt enim quod habet ſe ex parte materiæ, quæ magis proprie eſt mera potentia: ſicut facultas ex parte formæ, quia ab ipſa & facultatibus omnis actus prodit. *Facultas à potentia differt.*

Theodorus tamen Zuingerus in Phyſiologia Medica, cap. 43. Facultates παθητικὰς paſſiuas, ſeu patiendi ponit. Verba eius ſunt: Actiuæ facultates euidentia ſua in eam venerunt dignitatẽ, vt ſolo fere vulgo pro facultatibus habeantur. At paſſiuæ interim minime negligendæ ſunt, cum propter has ipſas corpus humanum medico ſubiici videatur, neq; à cauſis, neq; à Medico quicquam pati poſſit, niſi potentiam habeat patiendi.

Facultates (δυνάμεις) dicuntur ab Ariſtot. artes: vt Oratoria, Logica, Medica: quia in potentia ſunt ad oppoſita: vt, Dialecticus poteſt probare vera, & refellere falſa. Orator poteſt ſuadere & diſſuadere: nonnunquam perſuadet, & quandoque id non efficit. Medicus & ſanare poteſt, & ſanitatem corrumpere.

Theod. Zuing. ad locum Ethicor. Ariſt. cap.1. Facultas ſeu poteſtas eadem cõtrariorum eſſe videtur, habitus autem contrariorum non eſt. Facultates intelligo Inſtrumenta ſcientiarum Grãmaticam, Rhetoricam & Logicam: Adde etiam ſi placet Poeticã. Quid multa? Ars dicitur δύναμις ſeu facultas, quia verſatur circa aliquid, quod in noſtra poteſtate eſt poſitum, vt fiat vel non fiat.

Facultas diſſerendi & dicendi cum gratia oratoribus, eſt facundia proprie dicta, ſeu eloquentia. Ab hac aliena eſt Canina facundia, quæ forenſium rabularum eſt.

Facultates in Mechanica dicũtur, vectis, Trochlea, Cuneus, Cochlea, &c. quod iis magna pondera & onera moueri tollique poſſint.

In Iuriſprudentia Facultas eſt libera poteſtas rerum gerendarum, vel poteſtas facilis, vel cum facilitate coniuncta. leg. Si quis poſthumus. ff. de lib. & poſthum.

Facultatem dare eſt quod vulgo dicitur, Licentiam dare.

In Theologia quæritur, An Liberũ Arbitrivm ſit facultas, hoc eſt δύναμις actiua hominis applicandi ſe ad gratiã.

In Poetica & Oratoria celebratur facultas αὐτοσχεδιαστικὴ, eiq; opponitur ἐξεργαστικὴ καὶ ἀκριβής.

Facultas αὐτοσχεδιαστικὴ, id eſt, extemporanea faciendi aliquid, arguit ingeniũ εὐφυῆ. At ἐξεργαστικὴ, id eſt, diligenter & accurate elaborandi, στάσιμον.

Plato in Euthyphrone, περὶ παιδείας, Pædia eſt δύναμις θεραπευτικὴ ψύχης, id eſt, facultas ſeu vis medicatrix, ſeu curatrix animæ. Boetius & Daniel Bar. Facultatis eiuſdem eſt, noſſe ſimilitudines & differentias, verum & veriſimile perpendere.

Ariſt lib.1. Topic. cap.2. Et cæteris huiuſmodi facultatibus, id eſt, artibus. Artes autem Philoſophus dicit facultates μεταληπτικῶς, quia omnis ars potentem efficit artificem ad operandum, ſiue ſint coniecturales, ſiue non coniecturales. Sic dicitur Dialectica vel Oratoria facultas, Dialectica virtus pro arte, quæ & Methodus dicitur Ariſtoteleis. Vide nouã explanationem Topic. Ariſtot. quam ediderunt Profeſſores Logicæ Doctrinæ in Academ. Venet. pag.6. *Cur ars dicatur facultas*

Ποιητικὴ, Platoni in Sophiſta, eſt facultas effectrix, ſeu effectiua. Πιθανουργικὴ eſt facultas perſuadendi, quæ in rebus forenſibus, & concionibus & colloquiis factitandis verſatur. Ea adhibet πίστιν, id eſt, probationem, & ἐπίστωσιν, id eſt, probationis confirmationẽ, quæ dicitur approbatio.

Facultas differt à parte. Facultas animæ per totum ſubiectum permeat, pars eſt eſt in portione ſubſtantiæ. Ioh. Gram.

FALSITAS.

Falſitas accipitur ſtricte vel laxe.

Stricte, vt cum Schegkius ait, Falſum non niſi in συνθέσει, id eſt, compoſitione, hoc eſt, propoſitione eſſe poteſt, & alij: Falſitas non eſt in terminis ſeu ſimplicibus νοήμασι.

Laxe vero, & tranſcendenter, cum dicitur eſſe incongruentia entis cum Archetypo. Atq; hæc eſt vel rei, vel ſigni incomplexa (ſimplicũ) vel Complexa (Orationis) neceſſaria, vel contingens, ſeu Falſitas ſimpliciter, vel pro re nata.

Ex hac vocis explicatione reſponderi poteſt ad illud Ariſt. in Metaphyſ. 2. Non eſt verum vel falſum, ἐν τοῖς πράγμασιν (in rebus) ſed ἐν τῇ διανοίᾳ, & ad hoc Schegkius: Verum & Falſum non diuidunt vniuerſum Ens, ſed duntaxat διάνοιαν, affirmationis & negationis cauſa oppoſitum.

Alberto Magno Falſitas eſt inæqualitas rerum & mentis.

Falſitas in opinionibus eſt, cum imaginatio rem capit non ex ſubiecto, aut

res non

res non ita ſubiicitur intellectui, vt eſt Boet. in lib. de Interpret.

Falſitas eſſe poteſt, vbi non eſt mendaciū. Nam poteſt imago non reſpondere exemplari, tametſi id contra mentis ſententiam non proferatur. Iohann. Franciſc. Picus Mirandul. in exam. Genethl.

F A L S V M.

Falſum
- Simpliciter: vt quod ſecum pugnat: quod ſecum diſſidet ipſum.
- Ex opinione: vt, cum bonum cenſetur Malum, vel non bonum. OPINABILE.

Falſum
- Extreme, cum ipſum negatur eſſe ipſum: vt, homo non eſt homo Schegk. in Org. 534.
- Gradu inferiore, qua affirmatur ipſum eſſe ſuum contrarium: vt, bonum eſt malum.

Falſum diſcrepās à rei idea.
- Abſolute ſeu omnino, quod nulli ideæ reſpondet, quod contradictionem includit, quod ſibi ipſi non cohæret, vt hominem eſſe ceruum: Chymeram eſſe: vt me ſedere, dum ſto.
- Cum reſtrictione, quod ita falſum eſt, vt verum eſſe poſſit: vt ego ſum Regulus.

Hæc diſtinctio ſumpta eſt ex Ioanne Pico Mirandulano ad Antonium Fauentenum, de Ente & Vno.

Falſum vocamus, quod non eſt, id quod eſſe videtur: vt, falſus nummus: falſum aurum. Quanquā autem falſum aurū non ſolum non ſit aurum, ſed & aliud ſit quam aurum: et tamen, quatenus falſum eſt, accidit eſſe aliud quippiam, præter aurum, ſed ideo falſum eſt, quia non eſt aurum, quod tamen eſſe videtur. Itaq; apparens aurum aliquando dicitur, aurū igitur falſum eſt, quia ideæ auri non quadrat. Sed quia ideæ æris vel argenti non quadrat: ideo non omnino falſum, ſed falſum duntaxat aurum eſt: ſic vt neque omnino eſt nō Ens, quia licet nō ſit hoc, quod eſt, aurum tamen aliud quidpiam eſt, æs puta vel argentum. Quod autem nulli ideæ reſpondet, id omnino & abſolute falſum eſt, vt etiam non omnino eſt non ens, quod Chymeram vocamus. Et paulo poſt: Aurum falſum ideo falſum eſt, quia non eſt aurum. Quantū vero ad falſi rationem attinet, accidit eſt, videri aut eſſe aliquid præter aurū.

Videri alicui ambiguum eſt, interdum enim ſignificat aſpectionem oculorum interdum opinationem mentis. *Quid videri alicui.*

Gabriel Biel 4. lib. diſt. 15. quæſt. 9. Res falſa aliqua dicitur denominatione externa, vt falſum aurū, quod eſt permixtum viliore metallo. Falſum vinum, quod eſt aqua permixtum, quia talia apprehenduntur, quam ſunt; apprehenduntur enim, vt pura, cum ſint permixta. Hæc falſitas contingere poteſt quadrupliciter: *in mente, in verbo, in ſcripto, in re & operatione.* Falſitas in mente, ſeu intellectu, cum mens rē apprehendendo, errat, quia aliter apprehendit rem quam ſe habet, ſeu cum intellectus rem aliter vel apprehendit, vel iudicat, quam eſt in ſe ipſa. In voce aut ſcripto, cum res aliter ſignificatur, quam ſe habet. In re, vt in ſubſtantia rei: in menſura, in pondere, in numero. In operatione: vt, Phariſaica ſimulatione, dum aliquid ſimulatur, quod tamen non inuenitur in operatione aut effecto.

Falſum eſt:
- In RE: cauſatiue.
- In conceptu: ſubiectiue. *Alex. Alenſ. in 5. 1. Phil. contex* 34.
- In Propoſitione, ſignificatiue.

Falſum in mente ad Ens relatum eſt non Ens. Albert. Magn. in 6. 1. Phil. tract. 1. cap. 1.

Falſo ſuppoſito, falſum ſequi neceſſe eſt. Alex. Aphrod. 1. prior. cap. 9.

Falſum:
- Poſſibile, quod poteſt recipere: verum: hoc dicitur etiam contingens.
- Impoſſibile, quod non poteſt: Auerroes 9. 1. Phil. text. 8.

Pico Mirandulano Falſum in vniuerſum eſt, quod vero aduerſatur. Falſum particulare id eſt, quod ideę rei, cui reſpondere dicitur, non conuenit.

Falſa captiuncula eſt, ſyllogiſmus captioſus. Alex. Aphrodiſ. in Elench.

Falſa eſt tota propoſitio, cuius contraria tota eſt vera. Ariſtot. prior. analyt. lib. 2. cap. 2.

Falſum crimen accipitur dupliciter. *Primum pro crimine quod ſpeciatim eſt & dicitur falſum*, vt falſum ſit ſubſtantiuū: quod & Antiptoſi eleganti mutatur in Concretum. Dicunt enim Iuriſconſulti crimen falſi.

Secundo pro crimine, quo aliquis falſo notatur, vt falſum ſit adiectiuum. Sic Cicero: Falſum crimen, quaſi venenatum aliquod telum iacere, id eſt fictum.

FAMES.

1. Fames naturalis maxime proprie eſt deſiderium reſtitutionis alimenti deperditi à ſuctionis ſenſu exortum. Iordan. M. Ariſtotel. 2. de anima, & Simplicius in 2. de anima.

2. Cum corpus ſubſtantiæ fluori perpetuo expoſitum ſit, exinanitæ partes ſolidæ ab exilibus primum tum amplioribus venis alimoniam expoſcūt, quæ parte illis conceſſa fœnore eandē à iecore tanquam communi corporis promptuario repoſcunt: Hoc meſaraicis venis ieiuno inteſtino inſertis, portę vero venis ventriculo inſitis chylū, ſi fuerit, attrahit, ne annona ſufficiente deſtituatur. Si vero abſuerit, ſuctione numeroſarum venarum corrugatur ventriculus, præſertim iuxta orificium ſuperius, quod ratione neruorū ſentiens moleſtam corrugationem inſtigat animal ad quærendos cibos, expedientes reſtitutioni rei abſumptæ. Et hæc corrugatio vel potius hic corrugationis ſenſus fames naturalis dicitur Thom. Iordan. Med. de peſt. Phænom. tract. 2.

Sic Fernelius lib. 6. de functionib. & humoribus. Fames & appetētia animalis totius eſt ventriculi præſertimq; oris eius, tum temporis potiſſimū excitata, cum ſupra modum exinanita ventriculi capacitate eius latera collapſa in ſeſe concidūt, conuelluntur grauiter, vicina ſibi præcordia, & cum interiores receſſus, & quaſi rugæ proprio humore exhauſto maruerunt. Langius Famem dicit ſenſum ſuctionis viſcerū alimēti à ventriculo in orificio eius. Loquitur magis cauſaliter, quam formaliter.

Platoni Dial. 9. de Rep. Fames & ſitis ſunt corporis habitus euacuationes.

Fames

- **Fames dicta**
  - Proprie
    - Phyſica
      - Naturalis
      - Animalis
    - Præter-natura-lis
      - Grandis *βούλιμος*.
      - Canina *κυνική*.
  - Tranſlate
    - Politica: Auri ſacra fames.
    - Spiritualis: Cibus Spiritualis
      - Verbi Dei.
      - Carnis Chriſti.

Explicatio Terneliana.

Famem dico inquit Fernelius animalem **appetentiam**: Naturalem quippe vna **duntaxat** ſanguinis ſubſtantia per vē**triculi corpus & molem** effuſa ſatiare **poteſt, dum** in eius naturam conuerti**tur, cæterum** animalem nō modo ſan**guis, ſed &** quicquid qualitatis cuiuſ**dam ſuauitate** præditum in ventrem **demittitur**, competit.

Præternaturalis fames eſt inſaturabile e**dacis ſtomachi** alimenti deſiderium: De**ſcriptio eſt I. Langij.**

Bulimus ſeu grandis eſuritio accidit, teſte **Suida, exiſtente niue, &** in ea **laboran**tibus pecoribus hominibuſq; ſiue ob **calorē cute** frigore condenſata, intus **omnem coarctatum**, nutrimentū cor**poris affatim depaſcentem: ſiue quod** **acris à niue** & ſubtilis exhalatio pene**tret, ac diſſecet corpus, & corrumpat** **calidū rurſus** foras reddītū [illegible] *διαδιδόμενον*. Vide Galen. lib. 2. aph. 21

Canina eſuritio fit ab humore frigido & **acido, quē** oſculum ventriculi à ſplene **intus abſorptit**, qui adſtrictione alimē**ta in vētriculi fundū** protrudit faméq; **ſedari cōtumacem**, acerbitate humo**rum, indeſinenter** accerſit: Diſſoluere **eam vini meri** potationem, (quæ Græ**cis eſt** *ἀκρατοποσία*) autor eſt Hippoc.

Pro Medic. Fameſcere Ciceroniani di**cunt eſurire.**

FAMILIARITAS.

Familiaritas 1. in Ethicis virtus moralis eſt *[illegible]* facilitas (apud Græcos [illegible]) & opponitur in defectu moroſitati vel pertinacia. In exceſſu nimium placendi ſtudium, Blanditiæ, adulatio (vide Tab. Ethic. Zuingeri) qualis eſt *ἀρεσκεία*, qui non dicuntur ab *ἀρετῇ*, id eſt, virtute, ſed ab *ἀρεστῶ*, id eſt, gratus, placens. Adrian. Turneb. *Areſtoge: vulgo Placentini*

Familiaritas accipitur ſæpe pro communi**catione**, neceſſitudine, conuenientia, cognatione, beneuolentia, amicitia, *συμπάθεια*: & opponitur *τῇ ἀντιπαθείᾳ*, diſſidio, diſſimilitudini, vt cum Thomas Iordanus ait: Lemnij ſigilli eſſe familiaritatem cum corde, Familiaritatem & diſſidium è naturalibus non eſſe excludenda, quorundā morborum familiaritatem & diſſidium eſſe inter ſe, id eſt, conuenientiam & diſcrepantiam.

Familiaris eſt familiaritate coniunctus, domeſticus, ad familiam pertinens. Opponitur alienus.

Endemij ſeu vernaculi morbi familiares ſuos inuadunt, vt Scorbutus Septentrionales. Familiariter mihi hic auctor notus, id eſt, [illegible].

Familiaris diſciplina ſeu doctrina, Œconomica, œconomica, ſeu de familia e[illegible]iuſq; ratione explicans. [illegible] vocē hanc eſſe à familia, id eſt, domo, notum eſt. Hic p[illegible] familiam ducere pro excellere, vel ſectatores habere, in aliqua ſummum eſſe.

Cicero & alii huius hærentes veſtigiis ita loquuntur: *Hæc ſententia* non paruam familiam ducit, id eſt, multos habet approbatores.

Ille familiam ducit, pro eo, quod eſt, ſectatores habet, excellit 4. de finib. & 5. Philippica ſumptum ab œconomicis, vbi Dominus ſpectator eſt, ſi habet familiam non aſpernandam.

Accedit etiam, quod familiam ducit eius in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia. Cic. epiſt. 7. ep. 5. id eſt, quod his amplius eſt, vt loquitur alibi Cicero, ſeu, quod in eo ſummū eſt, quod rei caput eſt, quod reliquorum caput eſt. Manutius intelligit, reliqua decora Trebatii eſſe vt familiam: memoriā vero & ſcientiam eſſe velut Duces. Duces autē præſtantiores ſunt & maioris authoritatis, quam qui eum ſequuntur, ſeu ei adhærent.

FASCINATIO.

Faſcinatio ſpecies perditionis eſt ſeu corruptionis, qua ſc. per faſcinum & per noxiam qualitatem noxa infertur.

Eius genus duplex eſt: Ex amore alterum, cum is, qui amat, eliquat & perdit amantē intuitu, ſiue lumen ſit, ſiue fluor, quod ex oculo emanat: Alterum in inuidia & odio.

Faſcinatio autem ſic fit. Hic aer nobis circumfuſus per oculos, nares, halitus aliosq; meatus ad profunda penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eo ſecū inferens, qualis influxerit, talem etiam his, qui excipitur, halitum ingerit. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulcras intuetur, circumſtantem aerem malefica qualitate replet, ac proprium Spiritum acerbitatis plenum in proximum quenque contorquet. Spiritus autem, vtpote ſubtilis ad Spiritum vſque & medullas ipſas peruadit, ac pleriſque morbus fit inuidia, & proprium accipit nomen faſcinationis. Heliodorus lib. 3. Hiſtor. Æthiop. Faſcini porro vis maior eſt in tenera atq; imbecilla, quia quæ talia natura ſunt, facilius affici poſſunt, vt ſunt infantes & pueri, cum horum infirmitate & humiditate facile corpus a conuertatur in deterius. Vid. Alex. Aphrod problem. Vide etiam Agellium lib. 9. c. 4. a *Barbari dicunt deterioretur.*

Ab Inſtrumentali cauſa faſcinationis oculus dicitur faſcinans, *βάσκανος & βασκαντικὸς & φθαρτικὸς*, corruptionis efficiens.

Eſt & faſcinatio quædam ex nimiis (vltra placitum & meritum) laudibus: Berufung. Catull. Nec mala faſcinare lingua.

Plinius lib. 7. cap. 2. In Africa familias quaſdam effaſcinantium eſſe tradunt, quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. In tranſcurſu, ſeu *ἐν παρόδῳ*, hic repeto illud *Αἰλιανοῦ*: Qui alium laudabant, addebant *ἀβασκάντως*, (id eſt, ſine faſcino,) vel præfiſcini, vel præfiſcine, quo teſtabantur ſe laudare alios non faſcinando, ſeu cum liuore, ſed candide & ſincere. Sic Langius: Inoleuit conſuetudo, vt quippiam laudaturi bene ominantes, ne verba noſtra obſint, præfemur: vt Deus id conſeruet.

Titinius in Setina adducit quendam dicentem; Paula mea, amabo Hic ſubdit alius: pol tuo ad laudem addito præfiſcini, ne puella faſcinetur. Hoc eſt, abſit verbo inuidia. Ignoſcat mihi Nemeſis. Vide Lud. de la Cerda in 7. Ecl. Virg.

Vide de faſcin. Franciſcum Picum Mirandulanū de prænotion. lib. 7. cap. 6. Vbi ait, Faſcinationē ex iraſcibili potentia non ſequi in materiā duram, quæ non cedit ad recipiendas corporeorum ſpirituū impreſſiones. Albertus Mag. deſcribit Faſcinationem ſic: Eſt cum anima vnius per viſum, vel aliam appropinquationem imaginationis impedit operationē alteri, In 4. r. ph. tract. 3.

De cauſa Faſcinationis Marſilius Ficinus in Platonis conuiuium hæc habet. Faſcina-

ſcinatio in pueris ab aſpectu ſenis & mulieris menſtrua patientis fit: quia virulentus aculeus ex oculis illorum exiens, cum à corde percutientis mittatur, hominis perculſi præcordia, quaſi regionem propriam repetit, cor vulnerat, & in eius duriori dorſo hebeſcit, & redit in ſanguinem. Peregrinus hic ſanguis è ſaucii hominis natura quodammodo alienus, ſanguinem eius proprium inficit, & ſanguis infectus ægrotat, &c. Hæc diſputare hic nõ eſt.

Porro cum inuidi felici aliorum ſucceſſu contriſtati marceſcunt ſeu tabeſcentes corrumpuntur. Inuidiæ hoc faſcinum quoddã eſt, Inuidia hæc, audita vel viſa aliorũ proſpera fortuna, per aures & oculos, feneſtras vitiorũ, in corda prorepit ex cuius maleuolẽtia Spiritus noxii in corde turgẽt & per aſpectus torquos emicãt ac vt ignis è ſilice proſiliũt.

Effaſcinare eſt idem quod faſcinare, vt effaſcinare intuitu, lingua, voce.

Transfertur ad animũ, γνώμην Iudicium, voluntatẽ. Paulus ad Galatas: Qui vos ἐβάσκανε, faſcinauit? id eſt, qua quaſi incantatione corruptum eſt iudicium, & deprauata voluntas veſtra? quis vos inuidit? ſecundum veterem poetam. *Βασκαίνειν* ſuperſtitioſæ vocis aut diri aſpectus efficaciam notat, ait Ioach. Camerarius in notationibus figurarum orationis, in Apoſtolicis ſcriptis.

FASTIGIVM.

Faſtigium 1. Proprie eſt tecti vel ædificii ſummitas. Dicitur interdum ẽt *Coronis & Colophon*. Columen aliud eſt.

2. Per metaph, accipitur pro fine, vt Imponemus huic operi incoato, informato, affecto faſtigium: vel pro ſummo aliarum ẽt rerum aut excellentia, vt Faſtigiũ inter Iuriſconſultos tenere, Phraſi Pliniana, id eſt, excellere. (Interdum pro eo ẽt apex dicitur. Sic ad faſtigium honoris euehi dicitur. Similem Phraſin habes in Lexic. Iur. Ioh. Caluini Quære, ſi placet, in eo Faſtigium attollere, **den Standt erhöhen**.

Faſtigium galeæ eſt ſummũ galeæ, ſupra quod criſtæ (**der Federbuſch**) ſunt. Alias Conus.

In Matheſi in doctrina de vmbris & eclipſibus Faſtigium Pyramidis eſt eius extremitas (in quam definit.) Hinc figura faſtigiata dicitur, à verbo faſtigiari, pro quo reperitur etiam faſtigari. Exemplum è Silio Italico in Alberti Molnar Lexico & aliis habes.

Faſtigium de re una etiam dici reciproca Metaphora non eſt notum in vulgus. Virg. in Georg. 2. *Forſitan & ſcrobibus quæ ſint faſtigia quæris.* Loquitur de ſcrobibus vitium & arborum. Hi debent in vitibus eſſe exigui, in arborib. profundiores.

FATVM, *εἱμαρμένη.*

Fatum à fando dictum eſt, iuſſum, dictũ, decretum quoddam. 1. Ariſtoteli Fatũ nihil aliud eſt, quam Natura vel Lex (ſeu decretum) a natura vniuerſali cõſtituta de modo, quo quælibet res generetur & intereat. Genetius Sepulueda lib. 1. de fato. Zabarell. lib. 2. de mixti generatione, cap. 4. Fato equus generat equum, i. e. ſecundum conſuetũ curſum naturæ fit ex equo equus. Alexand. Aphrodiſæus. 2. Nonnullis Stoicis, vt & Theologis, Fatum eſt Decretum diuinum: Dei prouidentiæ ſanctio & velut vox Diuinæ mentis: cauſa prima ordinatim agens per ſecundas, vt per naturam & voluntatẽ: vide Auguſt. l. 5. de ciuitate Dei c. 9. & Iuſtũ Lipſium in polit. de conſtant. Sic Fato dicuntur imperia conſtitui & mutari. Fato dicitur deleri Pharaonis exercitus. Pœnæ dicuntur fato immitti & eſſe fatales, id eſt, à Deo ordinatæ & definitæ 3. Aliis Stoicis eſt connexio cauſæ primæ cum ſecundis naturalibus & voluntariis, talis, vt nec prima cauſa aliter ciere poſſe exiſtimetur, quã vt ſecundæ feruntur, nec voluntas

aliter agere poſſe exiſtimetur, quam vt impellitur à præcedentibus naturalibus cauſis, inclinationibus, & vitiis, id eſt, imaginatione obiectorum. Hoc fatum prorſus reiicitur, quia tollit contingentiam & αὐτεξούσιον. Multis Aſtrologis: vt Melanchthoni Fatum eſt ſeries cauſarum naturalium, id eſt, copulatio ſtellarum cum temperamentis & inclinationibus; non inferens tamen ſimplicem neceſſitatem, aut tollens libertatem voluntatis: etſi aliquam omnino propenſionem afferat; Ac vocant Fatum Phyſicum. Summa rei eſt.

Fatum
- Verum
  - Diuinum, Immutabile.
  - Phyſicum, vel Regulare & variabile fere, quo Melanchthon refert Aſtrologiam.
- Ementitum, quod Melanchth. vocat Fatum Stoicum: vim neceſſitatis afficiens.

Regulare] vt regulare eſt imbecilles & nō durabiles naturas eſſe, quæ eduntur in coniunctione Solis & Lunæ, præſertim cum Luna accedit ad ſolem. Ortus Pleiadum & Styadum regulariter affert pluuias; Leo & canicula regulariter augent æſtum & ſiccitatem, Septimus dies Medicis eſt criticus, id eſt, Iudicatorius. Fit in eo inſignis mutatio in corpore ægrotante vel ad ſalutem, vel ad mortem, vt ſunt ſudores, ſanguinis eruptiones, alui deiectio, puſtulæ exorientes: Seu ſeptimo die regulariter inſignes in morbis fiunt mutationes, ac motus humorum, ſeu vt malum fiat leuius, ſeu vt fiat grauius. Fato Phyſico fit, vt cum in vna vrbe multæ ſunt puellæ, incendatur aliquis vnius alicuius, quæ interdum etiam nō eſt venuſta, vel næuos habet, amore, cæteris neglectis.

Natura fit pleruinq; vt congruant temperamenta, inclinationes, actiones & euentus.

Vſus.

Quæritur de quo Fato intelligendum: Homo ſerpentem gignit pręter fatum. Reſp. de fato Phyſico Ariſtotelico: Monſtra enim Ariſtoteli fiunt præter naturam ſeu ordinem naturaliū cauſarū. Quæritur, an Ægyſthus fato abduxerit à patruele viuo coniugē: an Paris fato rapuerit Helenā. Reſp. ſcelera neque diuino, neq; Phyſico, ſeu Aſtrologico fato fiūt: fiunt ὑπὲρ μόρον, inquit, Homer⁹ (rectiꝰ παρὰ μόρον) pręter fatū, Odyſſ. 1. de Ægyſtho. Neq; enim à natura, neq; à Deo ordinata ſunt, neque neceſſaria ſunt & immutabilia prorſus, ſed illorum pœnæ ſunt, &c. voluntariæ, quia acceſſunt ſibi exitium ſuis factis malis, & neceſſariæ ac fatales, quia diuino ordine comitatur eos. Ἀδράστεια ſeu NEMESIS, id eſt, vindicta diuina: non ſunt fortuitæ: ſub fato tamen ſunt peccata: fato quodammodo ſeu ordinationi Dei ſubſunt: ſine Dei prouidentia non ſunt: hæc illa ad bonum aliquod reuocat ſeu redigit. Aliud eſt fato fieri, aliud fato contineri: ſicut aliud eſt lege fieri & lege contineri. Nō omnia lege fiunt, quæ lege continentur. Sic non omnia fato fiunt, quæ fato continentur.

Quæritur de quo fato accipiēdum, quod ait quid Pindarus, Græc. Lyricus P. Fatum nec ignis nec ferreus murus arcere poteſt: Reſp. De Diuino, vt, quia erat decretum Dei ἀμετάβλητον, Carthaginenſes non poterant impedire, quo minus imperio potiretur vrbs Romana.

Quæ-

Quæritur de quo Fato hoc Ciceronis accipiendum: prædicere, quo fato natus ſit, id eſt, quid cuique ſit euenturum. Reſp. De fato Aſtrologico ſeu Genethliacorum. Quæritur de quo fato accipiendum hoc Iocaſtæ in Oedipo L. Ann. Senecæ: Fato iſta culpa eſt: nemo ſit Fato nocens? Reſpond. De Fato Stoico.

Sed nonnullorum quinta Fati ſignificatio eſt, nempe eorum, qui Fatum ponunt in virtute corporum cœleſtium in hæc inferiora influente, & in Aſtrorum poſitu, & quorum in natiuitatib. ratio habetur, vario concurſu atq; aſpectu, vel etiam oppoſitione, non tantum corpora noſtra afficiente, ſed animorum etiam motibus neceſſitatem afferente. Itaque notetur ſequens diſtinctio.

Fatum
- Verum
  - Diuinum: Dei prouidentia & præſcientia: Theologicũ fatum.
  - Phyſicum.
- Ementitum
  - Stoicorum nonnullorum
  - Aſtrologorũ nonnullorũ
  - vocatur & Chaldaicum

  animorum motibus neceſſitatem afferens.

Poetæ etiam quidam Stoicos nonnullos ſequuti Fatum appellarunt Concilii totius Deorum quaſi decretum, cui ne ipſi quidem ſinguli Dii obſiſtere poſſint. Sic enim apud illos Thetis nõ poteſt impedire fata Achillis, neq; Iuno Æneæ. Videatur etiã hic Plato lib. 7. de legib.

Cicero etiam fatum accipit pro fortuna, conditione, caſu, infortunio. Et fata pro vaticiniis: vt fata Sybillina.

Fatale ſæpe opponitur naturali, vt Cicero ſecunda Philippica videtur Fatum & naturam opponere, cum inquit, multa poſſunt contingere præter naturam, præterq; Fatum.

Naturale eſt, quod pendet ab ordinatis vniuerſæ communiſq; naturæ principiis. Fatale quod præter vel ſupra communes naturæ cauſas diuina voluntate contingit.

Ariſtoteli Fatale eſt, quod fit ſecundum naturam teſte Beſſarione Cardinali c. 9. lib. 2. contra Trapezũtium: vt quod moritur homo ab internis & ſine aliena vi cauſis.

Eidem tempora anni ſunt fatalia 1. Meteororum, Eidem præter fatum eſt vel fit, quod fit præter naturam: vt quod homo interit, vel gladio, vel igni.

Fatale deniq; ſæpe opponitur volũtario.

Fatalis diſpoſitionis immobilitatem, quã Stoicus conſtituit, canit Chorus in Oedipo L. An. Senecæ dimetris his anapæſticis:

Fatis agimur: cedite fatis. *Fatum ineuitabile.*
Non ſollicitæ poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi,
Quicquid patimur mortale genus,
Quicquid facimus venit ex alto.
Seruatq; ſuæ decreta colus
Lacheſis dum reuoluta manu
Omnia certo tramite vadunt
Primuſq; dies dedit extremum. *Fatum Deo potentius.*
Non illa Deo vertiſſe licet,
Quæ nexa ſuis currunt cauſis. *Fatum inexorabile.*
It cuiq; ratus prece non vlla
Mobilis ordo: multis ipſum *a Hic Seneca accipit Fatum pro caſu.*
Timuiſſe nocet: multi ad a Fatum
Venere ſuum, dum fata timent.

Homerus Iliad. θ fingit Iouem Deorum ſupremum reliquos Deos & Deas de catena ſua aurea ſuſpenſos habere, vt eos per ſe habere poſſit, non tamen ab iis detrahatur, ipſe pro eorum arbitrio è cœlo in terram, quod ſit ſupra Deos & Homines. Eodem modo Iehoua, vt prima cauſa gubernat omnes cauſas ſecundas catena quadam quaſi connexas & inter ſe aptas, non tamen contra

ipſe,prima cauſa,gubernatur à Secundis Illo enim figmento poeta non patrocinatur fato Stoico, ſed proponit imaginem Monarchæ, à cuius nutu & arbitrio omnes inferiores pendent.

Quæritur nunc porro, quid formaliter Fatum ſignificet. Reſpond. videtur ſignificare formaliter relationem quandam: quod Scaliger ex ſententia aliorũ definiat lib.3. Poetices, cap. 31. ſeriem quandam & connexionem cauſarum, quibus tum res, tum actiones initiũ & exitum (qui euenitus à veterib. nominatur) ſortiuntur: ſeries autem ſeu ordo, ſeu diſpoſitio relationem importat. Sed opponit Suarez, Fatum non poſſe eſſe relationem, quia ſola relatio nihil ad efficiendum valeat, itaq; eſſe applicationem diſpoſitarum cauſarũ, vt talis effectus ſequi poſſit, & hanc applicationem non eſſe relationem, licet relationis ſit fundamentũ, vel per modum relationis à nobis declaretur. Ita applicatio hæc habuerit rationem ACTIONIS. Non abſurde mihi videtur dici, Fatum pertinere ad prædicamentum actionis, ita; vt huic actioni adhæreat aliqua relatio, ſeu reſpectus alicuius.

Fatum aliquid efficit: quæritur ergo an ſit vna cauſa efficiens? Reſp. Fatum non eſt vna aliqua cauſa, ſed comprehendit cauſas efficientes & materiales ordinatas, vt quarum ſit collectio. Magis tamen reducitur ad efficientem cauſam, quia hęc eſt, quę per ſe inducit effectum, ſuppoſita materia tali, & aliis conditionibus ad agendum requiſitis. Vide Suarez: & Ioannis Veltkirchii, ſeu Velcurionis phyſicam. Veruntamẽ Melanchthon in Dialecticis Fatum, inquit, ſignificat cauſam, id eſt, aut ordinationem diuinam, aut vim luminis ſtellarum, id vocat Ptolomæus Fatum phyſicum: Cum dicimus Fato adepti ſunt Romani Monarchiam, hic fatum ſignificat cauſam. Et fundamẽtum eſt Deus ordinans hanc rem, & mouens Romanos. Terminus eſt ipſe euentus. Sed Melanchthon principem cauſam mouentem nominans non excludit ſubordinatas motas ſecundas, ſed cõiunctas has illi intelligit; Dicit enim mouens Romanos: itaque non eſt reuera hic nobis aduerſus.

Fatatum, Barbarorum vox eſt (ex Græco expreſſum) pro eo dices, Fataliter definitum, ſeu conſtitutum, fatale: conſilio Dei prouiſum, prouidentia diuina conſtitutum. Non, vt letari pro leto ſeu morte affici dicitur, vt in hoc verſ. M.L. XI. Letantur lepores, lætantur laude lepores; Sic quoq; fatari. Scholaſtici quoque dicunt Fato determinatum.

Alia Fati diſtinctio.

Fatum
- Abſolutum: vt quod dicitur mentis prouidentia ex indiſſolubili cauſarum Cohærentia conſtituta.
- Conditionale, ex ſuppoſitione ex hypotheſi neceſſaria, quod non ex ſua natura ita conſtitutum eſt, ſed ex alio quodam vt verè ſuppoſitum.

Eodem modo Prædictio DIVINA eſt duplex. Vna ex abſoluta & efficaci Dei Voluntate profecta. Hæc omnino impletur & Effectum ſuum conſequitur. Theolog. Scholaſtici vocant propheſiam prædeſtinationis. ALTERA eſt Cõditionalis, quæ pertinet ad Dei promiſſiones & comminationes intelligendas vtrique cum Adiunctione ſeu Conditione quadã: Quæ ſi aduertit, prædicta euenient: Sin aberit, nõ euenient. Hoc prædictionis genus vocatur à Schol. prophet. Comminationis κατ᾽ συνεκδοχὴν, quia etiam ad promiſſiones præmiorum pertinet, vt dictum eſt.

FERE

FERE, *ferme.*

FERE particula eſt modeſtiæ & cautionis philoſophicæ. Vtimur ea in diſtributionibus & in enunciatis, non vſquequaque accuratis. Sic fortaſſe etiam σχεδὸν, ἴσως, ἂν, ἔοικεν, & ſimiles voces vſurpat Ariſtoteles: quia magno cum periculo propoſitio vniuerſalis enunciatur. Minima.n. quaque obiectione deſtrui poteſt, & facile patitur ἔνστασιν. Ariſtot. lib. 1. Eth. cap. 4. Atque de nomine illius conſenſio σχεδὸν (id eſt, ferme) eſt, inter pleroſque philoſophos, vel, vt alius quidam vertit, inter omnes, etſi in Græco ſit ὑπὸ τῶν πλείστων. Sic & alii Græci σχεδὸν pro magna ex parte dicunt. Vide Euſtatium, Cic. Ferme ſemper; Fere nunquam eſt rariſſime ſeu vix vnquam.

FICTVM.

Omnia falſa ſunt ficta, ſed non omnia ficta ſunt falſa. Comœdiæ Terentii fictę ſunt, non autem falſæ. Nam ſæpe ea fiunt, quæ ita finguntur. Differunt igitur Fictum & Falſum. Ita Genus & ſpecies interdum ſunt ſynonyma; vt cum dicitur per exegeſin, fictam falſamque.

Fictus dicitur cantus, cum propter textū ad Emphaſin ſignandam delabimur ex toni alicuius debito poſitu ad peregrinas voces, in clauibus, vt: cum Fa aut Mi canimus in iis locis, in quibus vel natura ſua non inſunt, vel, in quibus ratione toni illius haberi non poſſunt.

Fictio interdum accipitur pro actione plantæ, ſic ſæpe accipiunt Latini phytiei. Sic & effictio. Eſt & vox Ethica; vt, cum quæritur in doctrina de veritate, an omnis fictio mendacii rationem habeat: vbi Reſpondetur negate.

Fictum idem eſt, quod ſimulatum, vel commentitium, & opponitur vero. ita dicuntur ficta non eſſe in prædicamētis, ſed tantum vera Entia. Ita fictæ formæ non ſunt veræ & reales formæ. De his Albertus Magn. in expoſitione cœleſtis hierarchiæ: licet quandoque appareant Angeli in aſſumptis corporibus: poſſunt tamen quandoque apparere fictis formis in phantaſia; talis fictio, an ſit deceptio, quęritur? Negatur, quia eſt ordinata ad inſtructionem veritatis. Sic Dominus finxit ſe longius ire ἄνευ ἀπάτης, ſine deceptione.

Fictioſus barbarum eſt, pro quo tu dices multum habens ingenii ad fingendū.

FIDES *Bona.*

Bona fides interdum opponitur calliditati, fraudi, dolo. Sic dicimus cum ICtis, bonam fidē præſtare. Negotium bona fide contractum, Rem bona fide venditam. In omni negotio contrahendo bona fides eſt neceſſaria Cod. de act. id eſt, ab omni contractu dolus malus abeſſe debet. Interdum idem eſt, quod χρηστὸν, ἐπιείκεια, id eſt, æquitas, ſeu æquum & bonum, eique opponitur ſtrictum, vt: Hoc alterum alteri ex bona fide præſtare oportet. Iudicia bonæ fidei appellata ſunt, in quibus iudex liberam poteſtatem ſeu facultatem iudicádi habet quod ſibi æquum viſum fuerit. Bona fide aliquid facere eſt ἐν πίστει, ἐπιεικῶς, ex ęquo & bono facere. Quint. in 10. Neq; enim bona fide ſeſe in multa intendere poteſt animus, id eſt, candide, auffrichtig & ἐν πεποιθότως. Fide accepta à Legatis apud Liuium: vulgo ſalvo conductu, ſicher Geleyd. Salluſtius fidem publicam vocat.

FIENS. *factum.*

Fiens eſt, quod nondum peruenit ad terminum, quod adhuc eſt in fieri. Factum contra, quod eſt in eſſe perfecto: vt, morbus fiens eſt, qui eſt inchoatus, ſeu qui nondum peruenit ad ſtatum,

qui habet ſuũ eſſe ἐν τῷ γίνεσθαι, in fieri & produci, ſicut motus qui dependet à cauſa, quod ad ortum & conſeruationem attinet. Factus morbus eſt 1. Diſpoſitio præter naturam, à qua primo læduntur actiones. 2. Vel qui peruenit ad perfectionem ſuam, & eſt fixus, vt cum cauſa antecedens vniuerſa abit inconiunctam, Ludouicus Mercatus lib. 5. de Febrium Hecticarum eſſentia & curatione: ſic eidem intemperamentum aliud fiens dicitur, nempe cum ita à cauſà oritur, vt ablata cauſa confeſtim ceſſet: Aliud factum, quod partem ipſam informe: more naturalis temperamenti: Aliud medium inter fiens & Factum, quod adhuc eſt in motu (cuius eſſentia in ſucceſſione conſiſtere vulgo dicitur) necdum ad terminum perductum, licet aliquid habeat ſimul quod factum ſit: id eſt, medium habet partem fientem, factam, & inſuper futuram. Sic calor alius eſt fiens, alius factus: ille naturalem intemperiem partis, cui ineſt, nondum deſtruxit, ſed adhuc deſtruit: Hic vero deſtruxit, ſeu peremit.

FIERI.

Fieri proprie dicitur, cum acquiritur forma aliqua inhærens ei, quod mutatur. Zab. lib. de Natur. conſtitut.

Quæ autem fiunt, fiunt ſecundũ vel ſubſtantiam, vel Quantitatem, vel Qualitatem. Hæ ſunt res abſolutæ, quæ poſſunt nominari formæ.

Quæ informantur fiunt informatione materiæ.

Quæ augentur, acceſſione: quæ minuuntur, detractione: quæ cõponuntur, cõpoſitione, quæ conuertuntur, fiunt commutatione.

In Dialogis Luciani eſt τὸ σῶμα κόνις γενόμενον, corpus puluis factum eſt, id eſt, in puluerem verſum eſt, interprete Eraſmo. Hic alia acquiſita eſt eſſentia. Vide Ariſtotelem lib. cap. 5. Phyſ.

Scamnum fit ex ligno, ſtatua ex ære, per informationem. Partim Naturales hi modi, partim Artificioſi. Supernaturale eſt, fieri per vnionem hypoſtaticam, ſeu per aſſumptionem in perſonam: vt cum dicitur: Verbum caro factum eſt.

Ex Scaligero & Alberto M.

Fieri ex aliquo per
- a Corruptionem; vt in putrefactione.
- b Perfectionem; Mutatione ordinis prioris ad poſterius.

a Sic fit ex limo putrefacto Rana.

b Sic fit Iuuenis ex adoleſcente, vir ex Iuuene: Scaligero & P. Seuerino ex ſemine animal. Hic poſterius eſt perfectio prioris.

Ex Acciaiolo in lib. 2. Ethicor. c. 1. Fieri aliquid bifariam conſiderari poteſt: Aut vt totum & omnino, aut aliqua ex parte. Ex operationibus fiunt virtutes, ſed non tantum ab illis. Vnde operationes illæ non ſunt cauſa totalis & integra, ſed recta ratio, imperans appetitui, & ad mediocritatem redigens, cum operationibus totalis eſt cauſa productionis virtutum.

Ex operationibus autem fieri, eſt ab operationibus proficiſci.

E Scholaſticis.

Fieri aliquid dicitur
- Terminatiue: per ſe.
- Conſecutiue: per accidens. Barbari dicunt concomitatiue.

Conſecutiue] id eſt, vt aliquid conſequẽs ſeu comitans terminum motus: vt, Accidentia.

Terminatiue] id eſt, fit aliquid, vt terminus mutationis, ſeu motus, vt compoſitum.

Ex Alexandro Aphrodiſ. in 1. Metaph. & Alberto Magno de Anima.

Fit aliquid
- Propriè
  - ex imperfecto perfectum.
  - ex partibus totum.
- Impropriè
  - E contrariis contraria, vt aliquid poſt aliud: ex *ἀμύσφ μυσινὸν*, id eſt, poſt *ἄμυσον*.
  - Ex efficiente.
  - Ex ſigno.

Primum & tertium modum ponit Alexander Alenſ. in 2. Metaph. his verbis. Fit aliquid aliter ex potentia materiæ: aliter ex contrario ſeu priuatione.

Fieri aliquid ex potentia materiæ, eſt fieri per ſe.

E contrario ſeu priuatione fieri, eſt contrarium per priuationem corrumpi.

Zabarella. Id quod loco mouetur, non ſolemus dicere generari aut fieri, niſi maximè impropriè. Locus enim eſt res externa, quæ non poteſt forma motæ rei vocari, à qua poſſit vocari Generatio vel τὸ fieri.

De vltimo modo ſic Albertus Magnus de anima lib. 15. tract. 2. cap. 4. Ex ſigno aliquid fieri impropriè dicitur, cum ob id cognoſcimus aliquid fieri, quo cognito nos aliud facimus.

FIGO.

Figere damas, ceruos, aues, *βάλλειν* Græcis eſt: Figere tabulam, figere Leges & refigere Politicorum locutiones ſunt. Fixæ leges ſunt in Æs miſſæ & prouulgatæ. Refixæ ſunt abrogatæ poſt fixionem.

Figere eſt Chymicis ad conſiſtentiam redigere. Hinc oleum tale dicitur fixum. Eſt è diluta & tenui *συςάσει* aquoſitate ſeparata, vel digeſta oleoſum vel ſtabilem producere.

Flos (ſpirituoſa rei ſubſtantia per ſublimationem extracta) per ſe volaticus & fugitiuus poteſt figi.

FIGVRA.

Primo Figura Phyſicis ſunt, quæ extrema quantitatis eiuſdem ſubiiciuntur aliter, atque aliter oculis, quatenus extrema ſunt. Additur conduplicatio, quatenus extrema ſunt, quæ colores aliter atq; aliter obiiciunt oculis quantitatem, & quanquam etiam tactu comprehenditur figura: tamen primarium obiectum eſt oculorum. Scal. lib. 4. de cauſis Latinæ Linguæ. c. 87.

2. In Matheſi figura eſt termini vel terminorum diſpoſitio. Scal. ex. 61. Non eſt proba definitio hæc: Schema eſt, quod terminis clauditur. Non enim

figura eſt linea punctis terminata. Figura non eſt extremitas corporis, vt veteres dixerunt, ſed diſpoſitio extremitatis. Nēpe ſi illa eſſet definitio, non eſſet, niſi vna figura. Extremitas enim, quatenus extremitas non niſi vna eſt. Fit autem varia, propter varias diſpoſitiones, quibus figuræ conſtituuntur. Scal.exer.359.ſ.4.

In Geometria, Ramo figura eſt lineatum vndique terminatum.

Euclidi eſt, quod aliquo vel aliquibus terminis comprehenditur, (vulgo, Figura, aiunt, eſt quæ: vitioſe; Quæ muta in Quod.) Deſcriptio eſt: quæ aliquo modo etiam videatur conuenire Figurato, vt dicatur, Figuratum eſſe, quod clauditur termino vel terminis; de quo infra diſputabitur.

Figura propria & aliena. Hinc figurari id eſt figuram recipere, idq; vel propriam vel alienam. Vide Zabarel.lib.1.de element.qualitatib.c.4.

Ita accipiunt etiam Logici, in 4. ſpecie qualitatis. Eis enim figura eſt nihil aliud, quam quidam partium quant. inter ſe concentus, & harmonia, vt cum Zabarella loquar è lib.2. de materia cap.9.

DECRETVM
Philoſophicum.

FIGVRA non poteſt à figurato ſeparari, ſi ſeparetur, figuratum amittit rationem figurati.

Scholaſtici otioſi quæſiuerunt, An Deus poſſit figurā à figurato ſeparare. Cum Deus mutat Naturam, hæc amittit rationem naturæ.

In Grammaticis figura tranſlate dicitur à figuris phyſicis. Sicut enim corpora coaleſcunt coniunctione certarum partium: ita notarum notionumve coniunctione voces componuntur, ita, vt alterius modi fiat alia vox ex magno & animo, Magnanimus: quare Magnū ſimplicis figuræ dixerunt, item Animum: at vtrumque iunctum compoſitæ. Compoſitio hic eſt vel rerum poſitiuarum, vt cum dico, Magnanimus. Animus enim & magnitudo ſunt duæ res. Hanc Scal.lib.4.de cauſis Latinæ Linguę cap.87. vocat compoſitionem verā. Vel eſt priuationis & poſitionis, vt cū dico, Indoctus. Hanc vocat Scal. non veram, ratione ὑπάρξεως phyſicæ, quia priuatio & poſitio in re non ſunt; ſed intellectus non poteſt ea apprehendere, niſi aliquo modo componat. Nam vtraque compoſitio vera eſt Grammatice. Idem Scaliger deducit Figurę vocem a Fingo, quod eſt veram rem imitatione exprimo. Sed hoc fere ἔξω τοῦ σχήματος. *Quid ſit figura.*

In Grammaticis etiā Metaplaſmi ſeu Tropi & Enallagæ, & anomaliæ quædam ſyntacticæ, ſeu orationis dicuntur ſæpe figuræ: vnde à nonnullis ſyntaxis in ſimplicem ſeu rectam, ſeu regularem, & figuratam diuiditur.

In Logicis Figura vox etiam metaphorica eſt, cum dicitur Syllogiſmi ſimplicis tres eſſe figuras. Hæc figura ſcilicet eſt ſyllogiſmi conformatio, ſecundum certum medii termini ſitum, certoſq; qualitatis & quantitatis modos. Definitore Alexandro Aphrodiſæo eſt κοινωνία δύο προτάσεων κατὰ τοῦ μέσου ὅρου. Scaligero Figuræ ſunt diſpoſitiones medii termini. Fortunato Crellio Figura eſt legitima trium terminorum, maioris, minoris & medii diſpoſitio, quo medius ſemel cum minore coniungitur, atque ita duas propoſitiones conſtituit, ex quibus neceſſario tertia ab illis duabus diuerſa concluditur.

In Poetica à Scaligero laxa notione deſcribitur Figura, varietas in re aut oratione à communi vſu deflexa, vel notionum, quæ in mente ſunt, inoffenſa, proba, tolerabilis delineatio alia ab vſu communi. Suntque aliæ figuræ verborum, aliæ rerum. Ex his quædam aliis tantum Argumenta & argumentationes ſunt, non figurę. Sciendū a. eſt

Scali-

Scaligerum hic in quibuſdam eſſe ſuū & vocē figuræ ſumere laxius. Vide lib. 3. poetices.

In libro de vniuerſa elocutionis Rhetoricæ ratione Ioannes Sturmius, ét vocē figuræ valde ample accipit. Nā figuras dicit & σχήματα λέξεως (verborū) & σχήματα τῆς διανοίας (exornationes ſeu ornamēta ſententiarū,) & Schemata argumētoſa, directa ad probandū, & amplificandū, vt ſunt ſimilitudo & exemplū: & σχήματα actionis, cuiuſmodi eſt, ꝙ pertinet ad motū corporis, vt quod fit protenſa manu, & à Græcis vocatur δεικτικόν, quia fit per nomina demonſtratiua. Vide lib. 2. c. 14. pag. 352. vt: exemplū eſt in Ciceronis Verrina 4. videtis illum ſub criſpo capillo nigrum, qui eo vultu nos intuetur, vt ſibi ipſi peracutus eſſe videatur, qui tabulas tenet, qui ſcribit, qui proximus eſt: Is eſt Caius Clodius.

Ramus & Talæus in Rhetoricis agnoſcūt tantū figuras dictionis & ſententiæ, & figuras, quę aliis ſunt, Amplificationis, ad Logicā remittunt: illaſque accurate diſcernunt à tropis, ſeu verbis τετραμμένοις, ꝙ modificatio conſiſtat in verborum poteſtate, id eſt, ſignificatione.

Dionyſi⁹ Halicarnaſſe⁹ Figuras ſeu Schemata nominat tria orationis Iudicialis genera, vnū rectum (εὐπρόσωπον, quaſi liberalē habens faciem) cū dicimus id ꝙ ſentim⁹. Alterū obliquū; vbi dicim⁹ aliter, quā ſentimus: tertiū contrarium, quo contra dicimus quam ſentiamus. Vocantur nonnunquam Colores.

Figuræ nomine in oratoria & poetica appellātur ét Characteres, ideæ formæ dicēdi ſeu φράσεως. I. Vber, magniloqua, magnifica, altiloqua, magna, plena, grādis, generoſa. II. Infima, Gracilis, Tenuis. III. Media, quam Scaliger eleganter vocat Æquabilem.

Aliquando vox Figuræ impropriè & analogice accipitur non inelegāter, nēpe cum mutis & ſaltantib. tribuitur. Huc pertinet illud Scaligeri: etiā figurate exprimūt muti intellectiones ſuas ſine vllis verbis. Quid ipſę ſaltationes, quas ſine verbis vllis ſaltāt Hiſpani? adeo n. figuris ſcatent, vt poetam, vel hiſtoricū loqui putes. lib. 3. poetices cap. 31. *Saltationes Hiſpanorū, figuratæ.*

Nonnunquā tam à recentioribus, quam à veterib. Figura accipitur pro tropo, vel impropria locutione, & figuratum pro tropico ſeu modificato.

Magiſter Thomas Bricot in comm. lib. 1. de Generatione & corruptione: Homo nō ęſt per ſe primo extenſus, cum neq; quælibet pars eius eſſentialis ſit extēſa, ſed ſolū materia, & ſic homo dicitur extēſus ſecundum figuratiuā locutionē, puta, ſynecdochicā, ita vt illa, homo eſt extēſus, valeat iſtā, pars hominis eſt extēſa, vel homo habet partē extenſā, ratione cuius denominatur extēſus. Hacten⁹ Bricot. Sed ego in hac, Homo eſt extēſus, nullū prorſus tropū agnoſco: ſed dico eſſe enunciationē Logicā indeterminatā, quæ cum reſtrictione ad partē intelligenda, ideoq; ſimilis tantū ſit ſentētiæ, ſeu orationi ſynecdochicę: de qua Rhetores. Eodem recidit, quod alii dicunt (Schegkiani) eſſe Synecdochen Logicā, quæ in prædicatione eſt, non in voce. Ita intelligatur hoc Viti Amerbachii in l. de Philoſophia Naturali. Sæpe tribuitur per ſynecdochē totū, ꝙ in parte fit. (Tribui dicit, vt intelligas, eſſe hanc Synecdochē non Rhetoricā, ſed Logicā: ſeu Attributionē, ſeu p̄dicationē Dialecticā.) In his omnibus locutionib⁹: Homo eſt alb⁹: Lapis eſt cęrule⁹. Virgili⁹ eſt Poeta, vere eſt Synecdoche: (id eſt, ꝓ partē tribuitur aliqd toti.) Nā ſicut in illis totū dicitur coloratū qa pars aut inhærēs, i. e. ſuperficies eſt alba. Ita Virgili⁹ eſt poeta ſecūdū partē, hoc eſt animā, non ſecundū totū, ꝙ eſt corpus cū anima. Hactenus Amerbach. p. 265. Horum imitatione Theologi veteres & recētiores nonnulli, & quidē magno numero, ac χαριέντως ſcri-

bunt ac dicunt ; Filius Dei eſt paſſus, eſſe ſynecdochen , & locutionem ſynecdochicam. Hoc itaque dextre accipiendum eſt ſine calumnia.

FIGVRA *Dictionis, ſeu ſimilis figura appellationis in doctrina de Fallaciis*, Ariſtot. Organ eſt quædam ſpecies ὁμωνυμίας, quæ dicitur Græce ὁμοιοσχημοσύνη, & ὅμοιον σχῆμα λέξεως, *cum duo, quæ natura diſtincta ſunt, vt quæ generibus diſſident, ſimili nomine nuncupantur , ſeu ſimilibus vocabulis exprimuntur*, vt , cum finis ille, quem ſibi proponit Deus, & iſte finis, quem ſibi proponũt impii, aut illa, quæ Deus adhibet, vt ad finem perueniat, & iſta , q̃ impii adhibent, vt ad finẽ perueniant, ſimili nomine nuncupantur , ὁμωνυμία & ὁμοιοσχημοσύνη. Verbi gratia : Induratio Pharaonis vna eſt, qua Deus Pharaonem indurat, altera qua Pharao ſe indurat: & quamuis vna induratio ab altera nimium quantum differat : tamen vtraque induratio ſimili ſpecie nominis nuncupatur. Sed interim actio Dei ad finem Deo propoſitum tendens cum actione impii Pharaonis ad finem impio propoſitum tendens non confunditur : ὁμοιοσχημοσύνη autem interdum vti cogimur, quia non ſingulæ res habent ſingulas voces, ſeu plures ſunt res quam vocabula. Sed in vſu eius natura à natura diſtinguẽda eſt. Vide Claud. Alberium in oratione Apodictica, de vera & legitima ſucceſſione. pag. 302.

Actiones Dei & impiorum, ad finem ſpectantes ſimili ſpecie & figura verborum deſignantur.

Fallacia Figurę dictionis ſpecies quædam eſt, quæ ex mala interpretatione (quæ Gręcis eſt ψευδερμηνεία) phraſeos. Verus igitur hic phraſeos ſenſus in ſolutione eſt aperiendus , & ita captio detegenda.

FIGVRA *pro ſigno*, eſt è Relatorum genere, id eſt, ex eo genere rerum, quæ ad aliud referuntur , neque ſine eo , ad quod referuntur, intelligi poſſunt.

Ita accipitur in Canone. 1. *Figura habet ſimilitudinem* cum re ſignificata ; vt fractio panis cum paſſione & morte Chriſti. 2. Et : *Tanta interdum eſt ſimilitudo* rei ſignificatæ & figuræ , vt figuræ ipſæ rerum ſignificatarum nominibus appellentur. Figura Principis Mauritii , quæ ſpectatur in Auro, non diceretur eius figura, niſi cum aliquo modo ſaltem , ſi non ad viuum expreſſum, referret. Manna eſt figura ſeu typus , ſeu imago corporis Chriſti: vt manna de cœlo datum eſt , ita corpus Chriſti eſt de cœlo, id eſt, de Spiritu S. in ventre Virginis effictum eſt. Vt manna mirabiliter nutriebat Iſraelitas ; Ita caro Chriſti data pro nobis in mortem , nobis verus eſt cibus in vitam æternam .

Ambigua figura . C… re figura & effe… etiam

3. Et, FIGVRA *reuocatur*, ſeu refertur ad eſſentiam eius rei , quæ ipſa ſignificatur. Relatiua enim id ipſum , quod ſunt, aliorum ſunt.

Sic FIGVRA ſicut & vmbra opponitur quodammodo VERITATI. Dico quodammodo : quia inter hæc etiam conſenſio quædam eſt , cum ſint correlata.

Figura cœleſtis Natiuitatis, Aſtrologis eſt conſtitutio 12. cœli domiciliorum , & ſtellarum in eis, tempore eo, quo quis in lucem editur. Vide Tractatum Aſtrologicum de Genethliacorum thematum iudiciis Henrici Ranzouii Producis Cimbrici.

OBSERVATIONES.

1. Quidam è Sophiſtis Scholaſticis valde improprie in diſputationibus ſuis accipiunt Figuræ vocẽ pro accidente quodam figurę externo & violento, vt curuitate, quã flexione accipit, quos notat Vitus Amerbachius lib. 2. de philoſophia naturali, his verbis : Virga cum agitatur non accipit aliquam figuram, ſi accipiatur proprie & Mathematice, ſed flectitur & reflectitur in cauum & cõuexum, nec idem eſt rectũ aut flexum eſſe, quod eſt figura: id eſt, virga motu curuata non facit rem nouam.

2. Al-

2. Alteratio olim fuit de abſtracto & concreto, Figura & Figurato. Sic fuerunt ratiocinati. Figuratum eſt, quod clauditur termino, vel terminis. Figura eſt, quod clauditur termino vel terminis: Ergo Figura eſt Figuratum. Reſp. Ex puris affirmatis in ſecunda figura nihil ſequitur.

…prima. Quicquid terminis vel termino clauditur eſt figura. Figuratum clauditur termino, vel terminis: Ergo figuratum eſt figura. Vel:

…tertia. Quod clauditur termino, vel terminis eſt figura. Quod clauditur terminis vel termino eſt figuratum. Ergo figuratum eſt figura. Reſpond. N.C. propter æquiuocationem, & confuſionē dicti ſecundū quid, & ſimpliciter: quia quod clauditur terminis vel termino propriè ſeu per ſe eſt figura. Quod vero clauditur terminis vel termino per aliud eſt figuratum. Hoc eſt, quod ait Vitus Amerbach. Non corpus quod habet figuram, propriè clauditur termino vel terminis, id eſt, lineis: ſed figura CVI INEST. Loco modo adducto. Sic hac ipſa diſtinctione vtrumq; verum eſt. Quantitas eſt terminata & Quantum eſt terminatum: Vide Zabarel. in Phyſ. & Fonſec.

FIGVRATVM.

Figuratum in Phyſicis dicitur, 1. quod habet figuram. Ita omnia corpora dicuntur figurata, quæ termino vel terminis clauſa ſunt.

2. In Matheſi, quod ſignificat figuram, vel ſimile eſt figuræ; vt numeri quidā. Sic Multiplicatio numerorum figurata dicitur: quia eſt ſimilis conſtitutioni rectilineorum planorum. Vt autē numeris multiplicatione factis, figurarum nomina dantur (nam numerus ab aliquo factus per ſe Quadratus dicitur: Numerus factus ab aliquo per ſuum quadratum dicitur Cubus) Ita numeris, vnde facti ſeu procreati ſunt, id eſt, factoribus: nomen datur laterum, factoribus inquam numeris, baſi & altitudini. Ducta enim baſi in altitudinem vel contra, creatur ipſa figura. (Baſis & altitudo dicuntur latera figurati. Numeri, vnde fit figuratus, ſunt baſis & altitudo. Ergo numeri, vnde fit figuratus, dicuntur latera figurati:) Intellige Nomina figuratorum, quadrata, cubi, modificata eſſe in Arithmetica, neceſſitatis cauſa adhibita, vt ſermonis perſpicua eſſet breuitas. quam non patiebatur vſus propriatium vocum.

3. Figuratum dicitur, quod ſignificatur figura, vt Cæſar ipſius ſtatua. Ita correlatum eſt è genere [illegible].

4. In Rhetoricis Sturmius accipit Figuratum, ita vt opponat & conuerſis τετραμμένοις ſeu modificatis, & natiuis, id eſt, & propriis & impropriis verbis: vt oratio figurata ἐσχηματισμένη, hoc eſt, exornata figuris, colorata quaſi ſchematibus. Sic etiā Ram. & Talæus.

5. A Scholaſticis ſæpe Figuratum accipitur pro tropico, ſeu eo, quod tropo affectum eſt, pro analogico.

Sic T. Bricot. Synecdochica locutio eſt figurata in lib. 1. de generat. & corrupt. Tyrannus eſt Lupus: prædicatio eſt figurata, id eſt, analogica, metaphorica. Phil. Melanchth.

Scholaſticos ſecuti ſunt etiam recentiores Theologi. Iudas appellatus eſt Diabolus non propria, ſed figurata locutione. Vt enim pij vocantur Dij participatione: ſic impij, Diaboli. P. Mart. diſp. de Euchariſtia pag. 576. Sed idem eandem etiam vocat tropicam & analogicam.

FIGVRALITER & figurate ꝓ tropice ſeu modificate & impropriè. Sic accipit Vit. Amerbach. 4. lib. Phyſ. p. 376.

Theologi etiam pro ſpiritualiter, vt: Hoc intelligendum figurate ſeu figuraliter, id eſt, ſpiritualiter, & myſtice.

Figuralis & figuratus cantus opponitur, vt loquuntur, Chorali ſeu Gregoriano.

F I L I V S.

Filius & pater ſunt communia nomina, quæ vni conueniunt prius: aliis poſterius. Primo conueniunt hominibus: homo producens alium hominé per viam naturæ dicitur pater, productus, dicitur filius. Hoc eſt quod Armandus ait: pater & filius nomina *tracta ſunt* ad producẽs, & productum intra naturam intellectualem, A P P R O P R I A T I O N E *quadam*. Secundario brutis communicantibus ſimilem naturam ſecundum ſpeciem attribuũtur. Hinc cani Scaliger tribuit nomen patris & filii. Tertio maxime improprie plantis fœcundis.

In Iuriſp. filius extenditur nonnunquã ad nepotem, & in feudis filiorum appellatione veniunt vſq; in infinitum omnes deſcendentes. Hęc eſt ampliatio. Nam ex proprietate ſermonis nepos filii appellatione non continetur, ſed ex interpretatione. Filiorũ etiam nomine filiæ aliquando continentur, l. 16. ff. de teſt tutel. l. 122. de verb. ſign. ſed non è contrario. Porro in Politicis filiorum alij dicuntur Naturales & legitimi ſimul: vt qui naſcuntur per legitimum torum: Alij legitimi tantum, vt adoptiui, qui ſanguine & natura nõ ſunt mei, ſed adoptione facti. Alij naturales tantum, vt nati ex concubina in domo, indubitato affectu vero coniuncta, quæ in matrimonium duci poteſt. Alij neque naturales neq; legitimi, vt qui ex damnato coitu nati ſunt. Hi tamen ſunt non naturales κατά τι, nempe quia congreſſus, vnde extiterunt, fuerũt præter naturalem rationis legem ac regulam.

Filius
- Vniuoce: Generatione Vniuoca. Natura: γνήσιος, quanquam etiam filij adoptione à Græcis γνήσιοι dicuntur.
- Æquiuoce
  - Generatione æquiuoca: Ita Mundus Platonicis eſt filius Diuini intellectus, eius quaſi partus & fœtus.
  - Lege, θέσει: C V R A. Aſcititius: Ita Seruator noſter fuit filius Ioſeph.

Diſtinctionis huius eſt vſus magnus etiã in Theologic. diſput. Seruator noſter eſt & Dei & Mariæ filius Vniuoce: & Seruator noſter filius etiam Dei eſt ſecundum humanam naturam æquiuoce, quia virtute Spiritus Sancti conceptus eſt.

Θέσει) dicitur filios ποιητὸς à Græcis, cui ſubiicitur filius καθ' υἱοθεσίαν (per adoptionem:) Filij (παῖδες ἰατρῶν) Medicorum per Helleniſmum ſunt Medici. Sic Filij Philoſophorum Philoſophi: vt filius hominis eſt homo in ſacris literis: Vide Lucianum & Budæum in Pandectis.

Filij filiorum ſunt poſteri, παῖδες παίδων Græc. Plato etiam in libr. de Republ. diſtinguit inter filium Germanum ſeu proprium, & ſuppoſititium ſeu ſubditium, qui alias adulterinus dicitur.

F I L E I T A S.

υἱότης.

F I L E I T A S, quæ & improprie Filiatio dicitur, barbara vox eſt, qua ſignificatur Modus ſeu ratio, qua aliquis eſt filius: vel filii proprietas, cui opponitur paternitas.

F I L T R A T I O.

Filtratio eſt liquoris infuſi colatura, ſeu percolatio, ſeu ſubductio per filtrum.

Filtrum eſt colum Chymicum (vt manica, pannus laneus, villoſus, in ſacci formam conſutus, lineus, charta emporetica ſeu bibula, conuoluta vel complicata.) Fit filtratio potiſſimum in humidis, è quibus aquoſitas tenuis tranſit, reſiſtentibus ſpiſſis, vnctuoſis,

ſis, oleoſis. Reinigung durch ein Filtz auch wüllen Tuche. Operatio hic dicitur Deſtillatio per filtrum: in hoc relinquuntur feces.

Scaliger exer. 46. Separatur ab aqua vinũ per tranſmiſſionem eius panni, quod Filtrum vocant, vt nunc de Ederæ ligno nihil dicam.

FINIS.

Finis I. eſt terminans rem: ita limes finis agri eſt, punctum finis lineæ. Hinc finitor agrorum menſor dicitur. Et orbis Finitor, qui terminat viſum noſtrũ: Alias Horizon in Doct. Sphær.

II. Eſt interitus, vel finis conſumens, ſeu conſumptionis, id eſt, vltima pars rei pene abſumptæ. Ita mors eſt animantis finis ſeu extremum. Ita finis candelæ eſt, cum fere nihil amplius de ea reliquum eſt.

III. Finis idem eſt, quod perfectio rei. Alex. de Ales.

IIII. Eſt finis intentionis, ad quem efficiens ordinatur, & qui mouet efficientem ad agendum. Zab. Finis cuiuſque partis eſt operatio propria, & proprium munus. De hoc loquuntur Albertus Magnus, cum ait: Finis eſt, cuius cauſa fit omne, quod fit: & Thomas cum ait: Finis non eſt principiũ, niſi vt eſt in intentione mouentis: & Simplicius: cum ait: Finis eſt cauſa formæ, vbi forma diſtincta eſt à fine: & Iohan. Grammaticus: Finis maxime naturalis eſt, quem ſibi tanquam ſcopum proponit natura, vt aliud faciat, quale ipſum eſt: & Alexand. Alenſ. Finis ratio poſtulat, vt terminet actionem, & intentionem agentis.

V. Finis κατ᾽ ἐξοχὴν, dicitur, in quem reliqui fines deſtinantur. Ita finis κατ᾽ ἐξοχὴν, eſt finis actionis medici, ſi cum fine cognitionis conferatur.

Zuingerus inter Scopum & Finem diſtinguit in annotationibus Ethic. Ariſtotelis ſic: Conſilium ſeu voluntas agendi, ſeu προαίρεσις, propter finem aliquem eſt, qui finis proprie ſcopus dicitur, & in mente artificis, vt Medici, oratoris reperitur. Scopo enim propoſito, ea quæ ad ſcopum hunc conſequendum opportuna ſunt, adhibere cogitat. Proinde bonus Medicus, bonus item orator, ſemper ſcopum ſuum aſſequitur. Ille quidem ea, quę ad ſanitatem recuperandã facere poſſunt, afferendo, hic vero ea, quæ ad per ſuadendum valent, adhibendo. At finem non ſemper, cum hic extra mentem artificis poſitus ſit. Idem facit alium finem πράξεως, alium cognitionis, ita tamen, vt ille cum hoc coincidat: Exempli cauſa: cum Medicus ægro Rhabarbarum propinat, non tam vt curet, quam vt Rhabarbari vires exploret: finis idem eſt & theoriæ & praxeos. At cum curandi tantum cauſa, finis praxeos eſt ſanitas extra medicum in ſubiecto ægro, iſque diuerſus à fine theoriæ, qui erat veritas, qua perficiebatur intellectus, medici cognoſcentis.

His adde ex Zabarella: Finem quandoque ſumi, vt cauſam, quandoque vt effectum, propter cognationẽ quandam efficiens dum ſumitur, vt cauſa eſt prior natura ipſo fine, ſumpto vt effectu, accipiendo prius natura ſecundũ ordinem generationis. At dum ipſum eundẽ effectũ non, vt effectum ſumimus, ſed vt cauſam finalem reſpectu illius eiuſdem efficientis, eſt natura prior ipſo efficiente, ſumendo prius natura ſecundum ordinem intentionis. Idem Zabar. diſcrimen facit inter Finem & cauſam finalem, cui applaudit Fort. Crell. Finis dicitur reſpectu agentis primarij, ſeu principalis, quia mouet illud vt expetibilis & optabilis. At nõ eſt eius cauſa finalis. Agentium autem ſecundariorũ nõ eſt finis, quia non mouet illa, ſed eſt cauſa finalis, cuius gratia facta vel mota ſunt

ab agente primario. Hinc axiomata: Omne efficiens agit (aliquid efficit) propter finem. Non omnis effectus habet cauſam finalem. Ille enim qui alterius gratia efficitur habet cauſam finalem, ſed non ille, qui propter ſe: vt contemplatio habet cauſam effectricē animam, at cauſam finalem nullam ſi ipſa per ſe expetitur, niſi forte dicas ipſam ſui cauſam finalem eſſe, quia ad ſui effectionem animam mouet. Sed hæc non eſt ſatis propria locutio: Exemplū. Sanitas medici quidem finis eſt quem propoſitum habet, ſed nō eſt eius cauſa finalis, propter quod medicus ſanitatis effectum non recte dicatur. Sanitas aūt medicamentorum efficient. ſecund. i.e. medicorū cauſa finalis recte dicitur, quia ſcilicet hæc propter illam parentur.

Aliis videtur finis appellari, quatenus in eo actio & appetitus efficientis terminatur, finis enim omnis eſt terminus ſeu terminirationē habet: Finalis vero cauſa, quatenus efficiens ad efficiēdum & parandum inde mouetur.

Aliis Finis eſt ipſe vſus rei vt calcei munire pedē: Cauſa vero finalis cogitatio de fine ſeu vſu, quo mouetur & regitur agens in opere inſtituendo. Ph. Mel. in Dial. libr. 4.

Ad extremum Finis interdum ſupplet locum formæ, nempe in iis, quorum eſſentialis perfectio eſt in ἐνεργείᾳ.

In accurata diſputatione. Finis ab effecto diſcernatur neceſſe eſt, vt Finis peccati non eſt condemnatio, ſed effectus. Finis autem, quem homines ſpectant, forte eſt prauatum cupiditatum expletio.

Finis à Iuriſconſultis interdum pro modo ponitur, quod Duarenus notauit lib. 1. anniuerſ. diſp. Modus .n. eſt determinatio quædam. Finem rei quærere interdum nihil aliud eſt, quam quid ſit illud, ꝙ in controuerſiam venit, quęre D. Ioh. Gœdd. ad l. 223. de verb. ſign.

Diſtinctiones.

Finis eſt alius primarius, alius ſecūdarius: Alius architectonicꝰ, alius ſubordinatus. Finis ordine intentionis primarius eſt, qui poſtremus acquiritur. Idem ſecūdarius eſt ordine generationis, quia poſtremo loco generatur. Zabar. de Med. Dem. lib. 2.

Finium alii ſunt perfecti, alii imperfecti, diſt. Ariſtot. 1. Ethicorum & Zuing.

2. Finis eſt duplex, alius cuius, alius cui. Ariſtot. de anima.

Finis duplex, Alius ſcopus, vt Sanitas, quē Medicus intendit: Alius in quo, hoc eſt, cui aduenit, vt Sanus. Simplicius 2. Phyſ.

Finis cuius cauſa aliquid agitur dupliciter dicitur, vno modo directe (vt Medicus agit Sanitatis cauſa) Altero, ſicut Quo, Is finis eſt ſubiectum corpus.

Scaligero Finis οὗ (quo) eſt ſcopus, id eſt, opera, ſeu officium quo ad alium peruenitur. Itaq; Finis medius Finis δι' οὗ (per quē) eſt opus ipſum, quod primo mouet artificem ad operam, & eſt perfectio operæ: Itaque eſt finis vltimus, propter quem omnia ſunt, quæ ante ipſum ſunt.

Sic Medici Finis οὗ ſeu ſcopus eſt medicari. Finis vero vltimus primum mouens Sanitas.

Scopus ſeu Finis Medius Ariſtot. in Politicis eſt Reipublicæ conſtitutio per præceptiones (ſicut eius in Phyſica ſcopus, eſt, Naturæ cōſideratio:) Reſpublica eſt eiuſdem Ariſtotelis finis. Poſtea alius eſt finis Reipublicæ, vt ciuilis beatitudo, ſeu beneviuere, quod ad illam vltimam ſempiternitatis finitionem iter eſt. Platonis ſcopus in Dialogo, qui inſcribitur Phœdo, Scopus eſt Naturæ animæ declaratio aduerſus animæ carnifices. Finis eſt anima. Sed animæ alius eſt finis.

Sco-

Scopus Chymici eſt rerum ſuarum præſertim transmutabilium ἐργασία: Finis eſt corporum naturalium transmutatio.

Alexandro libr. 2. de anima cap. 4. Finis duplex: Quod, vt felicitas: Cui, vt nobis. Voluptas eſt primum hominis appetibile Quod: vitæ vero conſeruatio cui: id eſt, voluptas tanquam primum appetibile diligitur amore concupiſcentiæ, propter bonum vitæ, ſeu conſeruationis, quod amatur amore amicitiæ.

Mazonius in comparatione philoſophiæ Platonicæ & Ariſtot. voluptas eſt Finis qui; ἐνέργεια vero Finis cui. Et finis cui habet ſe ad finem qui, vt cauſa & effectum. At enim inquit, voluptas eſt ἐντελέχεια perfectio, inquit Ariſt. Reſp. eſt perfectio non quoad εἶναι, ſed quoad τῷ εἶναι: eſt perfectio accidentalis ſeu ἐπιγιγνόμενον nobis actionem reddens gratiorem & cariorem (ſuperaddita acceſſio) non eſſentialis, informans potentiam.

Finis cuius, ſeu quo eſt ad quem directo pergitur.

Finis cui eſt, cui res comparatur.

Perpetuitas ſeu perennitas eſt finis, quo viuentium, id eſt, quem vnumquodq; viuens contendit aſſequi per generationem. Finis cui eſt viuens ipſum. *Distinctione 2. de anima c. 4.*

Scotus ait finem ſumi multipliciter libr. 4. diſtinct. 49. Primum accipitur pro cauſa finali. 2. pro perfectione vltima ad quam res ordinatur. 3. Pro e ptimo. 4. Pro vltimo. 1. modo Deus eſt cauſa finalium omnium, omnia enim producit propter ſe ipſum, Deus autem non eſt beatitudo formaliter, licet eam det propter ſe. Idem Scotus; Deus eſt finis, quatenus terminat operationes creaturæ * beatitudinis capacis. Non omne vltimum, ſed optimum eſt finis 2. phyſ. hic finis accipitur ſpecialiter. *Deus omnium finis im medi. tus.* ** Scotus barb. dicit beatificabilis.*

Finis vno modo eſt perficiens: ita beatitudo in intellectu vel voluntate alicuius eſt eius finis internus: ac hic finis eſt ſimpliciter finis. Altero modo finis dicitur vltimum, ex perfectione rei conſequens: hic finis dici poteſt externus, Scotus lib. 4. diſt. 48. Obiectum finis perficientis idẽ dicitur finis externus.

Finis {
- Eſſentiæ & virtutis: ſic dicitur Angelus finitus hoc reſpectu.
- Definitio ὅρος Græce & ὁρισμός, ſic in l. 223. de verb. ſign.
- Dimenſionis: ſic dicitur locus finitus, ſecundum tres quantitatis dimenſiones. Picus in Aſtrologia.

FINITAS.

Finitas ſeu finitudo eſt perfectio finiti, quatenus finitum eſt: Ac intendit tam potentiam paſſiuã limitationis, quam actum terminationis ſeu finitionis & dimenſionis.

Clemens Simplicius ſtatuit modos dici noutem.

1. Finitum eſt, quod aliquem habet extenſionis ſuæ terminum, ſic magnitudo finita eſt.
2. Quod perfectum (non affectum) eſt, & ad finem perductum: ſic finita eſt γένεσις cœli & terræ.
3. Quod terminis alterius corporis ambientis circumſcribitur: ſic cœlum extremum finitum non eſt.
4. Quod ad aliquid certum eſt determinatum. Sic Rhetoribus quæſtio finita eſt, quæ circumſtantijs eſt definita.
5. Quod habet cauſam aliquam finalem.
6. Quod ab aliquo & aliquando eſt definitum.
7. Quod & initium & finem habet: vt, mundus.

Digitized by Google

8. Quod ſuæ ſubſtantiæ terminis continetur & terminatur, vt angelus Domini.

9. Finitum in quantitate perfectionis eſt, quod habet perfectionem limitatam: vt omnis creatura.

Vnde intelligis 1. Fines vel exteriores, vel interiores rei.

Fines ſeu limites:
- Eſſentiæ, ſeu naturæ, molis, exiſtentiæ.
- Quantitatis.
- Loci.
- Temporis.
- Virtutis, efficaciæ, vigoris.
- Actionis; vt actiones Dei externæ ſunt finitæ.

Hinc oppoſiti infiniti etiam ſignificationes intelliguntur.

FINITIVVM.

Scotus finem ſeu cauſam finalem vocat Finitiuum.

1. Aliquid finitiuum eſt ſimpliciter primum, id eſt, non ordinabile ad aliud, nec in virtute alterius, finire alia. 2. Primum finitiuum eſt incauſabile, quia eſt [a] infinibile (alias nõ eſſet primum.) Itaque & ineffectibile, quia omne per ſe agens agit propter finem 2. phyſ. 3. Primum finitiuum eſt actu exiſtens: & illa primitas neceſſario actui exiſtenti conuenit.

[a] Natura commentiſſima eſt infinita.

FINITVM.

In doctrina Mathematica finita eſſe dicuntur, 1. quæ ſuis ſunt circumſcripta limitibus. 2. qua ex certo & finito principio oriũtur, vt Geometria à puncto, quod in partes diuidi nequit, tãquam finito principio orditur: Arithmetica ab vnitate. Finiũ eſt hic poteſtate infinitũ, cuius ſcilicet quantitas nũquam terminatur, cum ei ſemper aliquid addi vel auferri poſſit, vt numerus additione vnitatis in infinitum vſque augetur. Magnitudinum diuiſio in infinitum progreditur, cum tamen numeri dati ſint finiti, & magnitudines diuiſæ etiam ſint finitæ. Cum Geometræ in ſuis delineationibus poſtulant lineam infinitam, non actu infinitam poſtulant, ſed ſatis longam, ſeu quæ ſenſibus quidem eſt finita, ſed noſtro arbitrio poteſt protrahi & fieri longior.

Finitum eſt vel per ſe, vel per accidens: vt, Dei potentia finita eſt per accidens, reſpectu ſcilicet impoſſibilium, cõtradictionemue inuoluentium. Nam per ſe infinita eſt, hoc eſt, Dei potentia omnium rerum eſt, quæ eſſe fierique poſſunt.

Finitum quid eſt vel abſolute, vel cognoſcenti.

Quicquid enim ſcientia comprehenditur, cognoſcẽtis reſpectu finitum eſt, id eſt, reſpectu eius ſe habet ac ſi eſſet finitum, eo, quod non excedit vim cognoſcendi intelligentis, ſed ibi eſt cognoſcentis & cogniti adæquatio.

Auguſtinus.

Quicquid comprehenditur ſcientia, ſcientis cognitione finitur.

Finita quaſi decẽpeda intellectus noſtri non poſſumus metiri infinitam Dei maieſtatem.

FISTVLA.

Fiſtula 1. eſt, per quod aqua fuſa educitur.

2. Inſtrumentum muſicum, vnde Fiſtulator dicitur.

3. In Anatomica doctrina eſt fiſtula ſpiritalis.

4. In pathologia, Fiſtula eſt vel arctus oblongusque & calloſus ſinus aliquatenus indolens: vel eſt cauum profundum ſinoſumque vlcus callo obductum, & anguſto foramine patens. Hinc dicuntur fiſtuloſa & cauernoſa vlcera: & fiſtulare, per fiſtulas agere, Löcher gewinnen. Vide Ludouic. Mercatum de vteri fiſtulis, libr. 2. capite 25.

Columellæ caſeus fiſtuloſus eſt, qui eſt plenus foraminum. Verſificator vetus Argum vocat per metaphoram der viel Augen hat.

Fixum.

In Grammatica eſt ſubſtantiuum, quod etiam dicitur immobile.

In Aſtronomia, fixa ſigna dicuntur Taurus, Leo, Scorpius, Aquarius, ſic dicta, quod in his flatus temporis ſtant ſummi & vehementiores, & quod corpora hominum iamdudum eam qualitatem in mobili ſigno (ariete, cancro, libra, capric.) experta ob ipſam morã Solis in ſigno fixo eandem quaſi firmiorẽ ſentiant. Sic enim ſole in Leone exiſtente, æſtatem & calorem, magis ſentimus, quam in Cancro. Aut, vt ſimili ratione ſole in Tauro conſtituto veris naturam maxime omnium ſentimus. Ita in Aquario ſole conſtituto frigus hyemale magis experitur, quam in capricorno aut piſcibus.

Cœlum etiam quietum dicitur fixum & fixum manens, quod nullo motu participat.

In Phyſicis quædam ſingularia ſunt caduca ſeu fluxa, vt ſublunaria: quædam fixa, id eſt ſtabilia & perpetua. Stabilis per ſe & conſtantis naturæ, vt Sol, Luna.

In Chymia fixum opponitur inconſtanti & volatili, vtrumque æſtimatur ad ignem, cuius vim quod ſuſtinet fixum eſt, quod non volat, volatile quidem ex eo fugit, & veluti Spiritus aut fauilla euolat. Vide Chymicos de magiſterio fixorum & volatilium. Dicunt hi: Magiſterium volatilium eſſe, cum è fixo fit volatile.

Fixatio ſeu fixio eſt rei ignem fugientis vt cum amplius non fugiat (ſed permaneat in eo) per ignem aſſuefactio.

FLOS.

Hæc vox modo propriè, modo impropriè accipitur: Propriè cum phyſici dicunt, FLOREM naſci de natura humoris ſubtilis aquei, bene tamen terreſtri commiſti. Flores eſſe fructuum indicia & ſeminum; Flores in temporibus & locis calidioribus eſſe odoratiores.

Impropriè vero, quicquid præcipuum & optimum eſt in re, Flos rei dicitur. Sic Phyſicis flos vini dicitur, licet & Medicis. Galenus enim in libr. 4. de ſimplicibus Medicamentis, vinum ait, habere 4. partes: 1. Fecem terream, quæ petit fundum. 2. Florem, qui primum quidem ſupernatat, ſed deinde etiam in fundum tendit. 3. Partem aquoſam, quæ toti vino eſt commixta. 4. τὸ ἄριστον. ipſam vini ſubſtantiam, hoc eſt, vinoſam portionem. Addit Galenus vino efferueſcẽti aqueam partem, præcipue ferueſcere & florem ſupernatare, ſed hunc ipſum quoq; deſinente efferueſcẽtia fundum petere, vbi fex ſubſidit. In Phyſica etiam diſſertatione de ætatibus flos ætatis: & in oratoria flos orationis, flos eloquentiæ: & in politicis, flos & robur ciuium, Flos bonorum, Flos Iuſtitiæ; in Ethicis flos æui noſtri Philoſophorum nominantur, Plinius in panegyr.

Digitized by Google

Traiani, circumfuſus vndique nunc ſenatus noſter equeſtris ordinis flore.
Aetate florere eſt, Iuuenem eſſe.

Quæritur cum de Iuuẽtute dicatur flos? RIL. de la cerda, fortaſſe quia Lanugo, quæ in barba promicat, eſt inſtar floris.

Chymicis Flos eſt bolus per ſublimationem extractus, ſpirituoſa rei ſubſtantia. Das Extract.

Bolus hic eſt coagulum ſpecificum, eſſentia quædam liberata ab impuris & alienis, per coagulationem, quam antecedit ſolutio.

- Flos
  - Proprie eſt vegetabilium.
  - Tranſit ad
    - Animalia
    - Mineralia, vt flos æris.

FLVORES.

Lapides ex fodinis ſimiles gemmis, ſed minus duros metallici vocant fluores, quia ignis calore, vt glacies ſolis, liqueſcunt & fluunt, ſeu defluunt, ſunt rudimenta gemmarum. Fluores candidi coloris videntur Cryſtalli.

FOECVNDVS.

Fœcunda dictio dicitur, quæ in ſe continet multas dictiones, eaſq; velut ex ſe parit, vt Generoſa: in hac dictione eſt Gea, id eſt, terra. Nero, Gena. Valla enim lib. 4. cap. 52. hoc ſingulare ponit, cum vſitatius ſit plurale genæ, Augenlieder; membranæ ſeu tunicæ qua oculi integuntur & conniuent. Hinc Ænigma pulcrum.

Fert, regnat, floret, flet GENEROSA *parit.*
Gea Nero Roſa Gena.

Hic & voces ex voce Generoſa, vt partes è toto, collectæ, & ipſum totum Generoſa, vt ſuppoſita, habent ſua appoſita.

Tales voces ſunt SPVRCO & CORPVS: habẽt enim in ſe nomina: os, cos, pus, rus, cor, (vt, pro igne) porus, corus, porcus, orcus, opus, procus: verba ſuo, ſpuo, ruo, curo, vro.

In Politicis quæſtuoſa & formas penſitans pecunia, ſeu fœnore occupata dicitur Fœcunda. Græce ἐνεργὴς non otioſa, cui opponitur ſterilis otioſa, Græce ἀργὰ χρήματα.

FORMA.

Forma proprie dicitur, quod formet & poliat ruditatem & informitatem materiæ: dico proprie, quia etiam nõ formantibus tribuitur. Sit igitur prima Diſtinctio.

- 1. Formæ
  - Reales
    - Aſſiſtentes, ſecretæ ſeu ſeparatæ reipſa à materia.
    - Informantes
      - Naturales
        - Subſtãtiales, dantes eſſe
          - Separabiles à materia, vt anima rationalis.
          - Inſeparabiles
            - Cœleſtes
            - Sublunares
              - Elementorum
              - Mixtorum
                - Inanimorum
                - Animatorum
        - Accidentales, dãtes tale eſſe
      - Artificioſæ.
  - Mentales
    - Mathematicæ: abſtractæ τῇ ἐπινοίᾳ (ſecundum rationem) à materia & motu ſenſili.
    - Logicæ
      - Proprie, vt, forma animalis, anima ſentiens. Dominus non eſt forma ſerui.
      - Analogice: vt proprietates ſeu facultates formales, vice formarum ignotarum.

Logi-

Logicæ] Intellige, qua Forma non conſideratur vt ens naturæ, ſed vt Argumentum & notio organica.

1. Formę informãtes etiam interdum dicuntur habitus. Ariſt. lib. 1. de generatione, præſentibus habitibus ceſſat motus.

Diſtinct. è Platone.

2. Plato Duo genera habet Formarum; vnum expers materiæ & particeps intelligentiæ: quod vocat exemplar, Ideam, per ſe ens: Alterum cõiunctum cum materia, quod vocat imaginem.

3. *Diſt.*

3. Forma
- Pars compoſiti altera. Talis eſt naturalis.
  De hac ἐπόμενα hoc eſt: Nulla forma naturalis eſt quid completum in ſpecie. Complementum enim ſpeciei conuenit ſubſtantiæ compoſitæ. Forma igitur naturalis definitur per ſubiectum, vt per aliquid, quod eſt extra eius eſſentiam.
- Rei, ex materia & forma non conſtantis eſſentia. Talis eſt res mere formalis, vt ſpecies intelligibilis & ſenſilis.

Nulla ſubiecti cauſa medium demõſtrationis eſſe poteſt, niſi propria eius forma. Hic Zabarella nomine formæ intelligit [illegible]. De medio demõſtrationis li. 1. ca. 20.

Seu

Forma
- Immerſa materiæ.
- Per ſe ſubſiſtens
  - Subſiſtentia completa, (vt angelus) quæ eſt τόδε τι, hoc eſt, aliquid completum in ſpecie, habens propriam operationem ſine corpore.
  - Subſiſtentia incompleta, vt anima noſtra, forma dependens à corpore.

Improprie forma accipitur pro dimenſione. Caietanus in 7. cap. Thomæ Aquinatis de ente in obiectione Auerrois cõparat formas corporales cum formis ſubſtantialibus. Inquit enim: Formæ corporales ſuccedunt ſibi inuicem in ſubiecto vt ſibi inuicem ſuccedunt formæ ſubſtantiales in eadem materia. Per formas autem corporales intelligit dimenſiones. pag. 31.

Interdum forma accipitur pro vniuerſali 1. de cœlo text. 92. Qui dicit cœlum, dicit εἶδος, id eſt formam: qui dicit hoc cœlum, dicit formam in materia.

In incantationibus verba certa ſunt Forma, hoc eſt, complementum earum Virgil. 8. Ecl. VENERIS, Dic, vincula necto. Ex his verbis Veneris vincula necto, veneficiũ habet formã ſeu cõplementũ, ſic idẽ Vir. aqua vitta verbenis thure adductis dicit deeſſe adhuc carmina, vt ſine quibus inania omnia ſint, & eadem Ecl. 8. cum lauri accenduntur adduntur verba Daphnis me malus vrit. &c. Ratio inquit ad hæc loca I. L. de lacerda perſpicua, quia verba ſunt tãquã forma materialis rebus ad peragenda veneficia.

FORMA.

Forma alicuius rei aut prorſus ſimplex eſt, aut habet partes, vel partibus quaſi integratur. Simplex, vt forma arboris; habens partes, vt forma peccati originalis eſt ἀνομία, ſeu inordinata diſpo-

Digitized by Google

ſitio, cuius partes duæ ſunt: Ordinaria ἀποστέρησις, ſeu carentia & priuatio iuſtitiæ illius, quæ debet ineſſe, ſiue auerſio à bono: & ἕξις, id eſt, habitus contrarii, ſeu conuerſio ad malum. Peccatum enim originale non ſolum iuſtitię originalis priuatiuum eſt, ſed etiam diſpoſitionis, & habitus cuiuſdam ad fructus iuſtitiæ contrarios poſitiuum. Franciſc. Iunius diſput. 19. de peccato originis ex Scholaſticis.

Forma partibus quaſi integrata eſt forma Eccleſiæ veræ: nempe 1. pura & ſyncera verbi prædicatio & legitima ſacramentorum adminiſtratio. Luc. Trelcatius diſput. de Eccleſia. Contra eos talia exēpla militant qui diſputarunt, formas nunquam μερικῶς perfici.

Ex differentia Entium hæc eſt diſtinctio, qua vtitur Gabriel Biel. lib. 4. diſtinct. 9. quæſt. 3.

Formæ ſunt eorum,
- Quæ fiunt, quæ requiruntur ad fieri rei.
- Quæ ſunt (quæ habent eſſe permanens) quæ requiritur ad eſſe rei.

Ad fieri) Accedat ad Elementū verbum, & fit Sacramentum Euchariſtiæ (quæ habet eſſe permanens) nulla verba aſſignari poſſunt pro forma, quia etſi ſint quædam verba requiſita ad Fieri Euchariſtiæ, id eſt, ad hoc vt ſpecies incipiant eſſe Euchariſtia: tamen nulla verba requiruntur ad eius eſſe, quia ſine verbis manet Euchariſtia, verba autem quæ requiruntur ad eius fieri, ſunt formæ conſecrationis, non ſacramenti Euchariſtiæ, ait Gabriel Biel. Canon. Impoſſibile eſt formam informare ſubiectum & non communicare denominationem.

Forma eſt
- Simplex, per ſe ſubſiſtens. Hæc indiuiduatur per ſe ipſam.
- In ſuppoſito ſingulari exiſtens. Hæc indiuiduatur per ſuppoſitum.

Non ſolum in Philoſophia, ſed etiam in Theologia forma interdum accipitur pro externa repræſentatione ſeu ſpecie ac ſimilitudine. Bartho. Weſthemerus in collectaneis Theolo. Sacræ. S. Paul. Philippen. 2. Qui cum eſſet in forma Dei, non loquitur de ſubſtantia Dei, & ſerui, ſed magis de exhibitione, ac externa in vita ac moribus diuinæ & ſeruilis naturæ ſeu ſubſtantiæ repræſentatione. Forma Dei eſt, cum quis ſe gerit vt Deus, Deum ſe exhibet, diuinitatem præ ſe ferens & demonſtrans, id nemo apud ſe ſolum faciet. Exhibere enim ſe, ac gerere, & vitæ actibus aliquid præ ſe ferre, erga alios fit, qui id videre & agnoſcere poſſunt, quod ille præ ſe fert, vitæque ratione exhibet, atq; demonſtrat. Vnde eſſe in forma Dei, interpretabimur, gerere ſe atque exhibere vt Deum, diuinitatem præ ſe ferre, hoc eſt, ita loqui atque agere, vt deceat, atque vt Deum repræſentet. Sic hic recte dicitur, in forma ſerui eſſe, aut ſerui formam geſtare, qui ſe ſeruum vitæ ratione exhibet, talem-

talemque demonſtrat. Sed aliis perplacet μορφὴν Dei intelligi Dei eſſentiam cum magnificentia θεοπρεπῆ, id eſt Deo dignam, & per formam ſerui, carnem noſtram omnibus infirmitatibus obnoxiam. Vide Baſil. Mag. Eraſmum in Annotat. in nouum teſtamentum,& Zanchii libr. poſthumum de incarnatione. Schegkius ex hoc loco facit vocem DEIFORMIS θεομορφὴς, qui eſt in forma, in ſimilitudine, Dei.

Occurrunt & hæ diſtinctiones apud φιλοσοφοῦντας.

- Formæ
  - Reales
    - Separatæ gubernant corpus, non informant, vt νόες mouere dicuntur orbes cœleſtes. Alias Aſſiſtentes, κεχωρισμέναι ſeparatæ, id eſt ſeiunctæ à materia. Hæ formæ dicuntur νοεραὶ δυνάμεις, poteſtates intelligentes, & νοεραὶ φύσεις, intellectuales naturæ, apud Dionyſ. Areopag.& Nazianzenum.
    - Coniunctæ
      - Informant tantum materiam, vt quæ ſunt infra animum.
      - Et informant materiam & regunt ac mouent: vt anima animalis corpus.
  - Ratione ſeu φαντασίᾳ conceptæ abſtractæque Mathematicæ ἀφῃρημέναι, mente abiunctæ à materia ſenſili; quæ ſunt Quantitates.

- Forma quæ recipitur, eſt
  - Materialis: quæ recipitur in materia.
  - Spiritualis εἶδος ἄνευ ὕλης forma abiuncta à materia, non immixta materiæ.
    - Species cognoſcibilis
      - Senſilis: quæ recipitur organo animato ſenſus
        - Externo.
        - Interno.
      - Intelligibilis: quæ recipitur intellectu ſeu animo.
    - Phantaſma: viſum latin. quę recipitur in Phantaſia.

Materiales formas omnes recipere poteſt materia prima.

Elementa quatenus ſunt materiæ ſecundæ ſunt δεκτικὰ formarum materialium miſtorum. Intellectus noſter receptiuus eſt omnium νοητῶν & omnium rerum γνωστικός, ſingulus ſenſus quarundum tantũ: vt viſus ὁρατῶν.

Forma ſeu ſpecies cognoſcibilis
- Vniuerſalis, vt quæ νοητὴ eſt, ideſt, ſub intellectum cadens.
- Singularis, vt quæ αἰσθητικὴ, id eſt, ſenſibilis eſt.

Ariſtot. poſt. text. 100. ait Mathematicum verſari circa formas, quæ ſpecies immateriales ſunt. Ita ſpecies ſenſiles etiam tertio de anima Formæ dicuntur, ſunt enim ſine materia.

Formarum materialium, ſeu materiæ commixtarum, ſeu à materia pendentium (Alias virtutum materialia ſecũdum eſſe) aliæ pendent à materia
- Secundum ſolam exiſtentiam, quia ſine materiali exiſtere non poſſunt. Hæ ſunt Mathematicæ: hæ ſecundum eſſentiam à nulla materia ſenſili pendent. Itaque ſine materia definiuntur.
- Secundum & exiſtentiam, & eſſentiam.
  - Non organicæ.
  - Organicæ (addictæ organis)
  - Hæ per materiam definiuntur.

Forma materialis (quæ informat materiam) diuiditur ad diuiſionem ſubiecti & materiæ, ita vt in parte materiæ ſit pars formæ.

Forma
- Non operans (ſeu otioſa) actus primus, ſeu perfectio prima.
- Operans, actuoſa, actus primus cum ſecundo. Vide Arch. Mercen. in Dilucidat.

Forma
- Subſiſtens per modum ſubſtantis, ſic genus ſeu natura generica eſt forma ſpeciei, qua totum eſt forma ſuarum partium. Hæc prædicatur in quid.
- Adiacens ſeu accidentaria per modum adiacentis. Hæc prædicatur in Quale.

Ad accidentarias formas referuntur formæ artificiales.

Forma formarum Ariſtot. eſt forma recipiens omnium rerum formas. Sic vocat intellectum, qui poteſt recipere omnia obiecta intelligibilia; quo ſenſu ab Ariſtotele dicitur ſpecierum locus. Sic manus eſt inſtrumentorum inſtrumentum recipiens alia externa inſtrumenta. Alio ſenſu Finis cauſa cauſarum dicitur. Vide Zabar.

Diſtinctio Scoti.

Forma { Partis (intellige intranſitiue) quæ eſt altera pars totius compoſiti.
Totius, quæ reſultat ex vnione partis cum forma. Ex Scoto Dominicus de Flandria, lib. 2. de anima, tract. 1. }

Forma interdum eſt idē, quod σκιαγραφία adumbratio, & rudis delineatio, viuis coloribus nondum adhibitis. Græce τύπος. Cicero in offic. Formam quidem ipſam & tanquam faciem honeſti vides, quę ſi oculis cerneretur, mirabiles amores, vt ait, Plato, excitaret ſui, id eſt, πολιτικὴν ideam.

Explicatio.

Formam quidem ipſam] mutilam ſane (ſi vere iudices) orbatamque oculis & humi depreſſam, imo potius φλάσμα, καὶ μυδρὸν ἄνθρακ᾽ ον, tanquam faciem) præcipuam quidem totius corporis partem, quæ tamen ad ſui perfectionem cætera membra requirit.

Hinc Ph aſis: Formam rei adumbrare τύπῳ περιλαβεῖν. τύπος rudis forma eſt ſeu rudis imago. 1. Eth. Ariſt.

Petrus Georg. Reiſch in Margarita.

Formarum ſubſtantialium quædam generica eſt, quam *corporeitatis* dicunt, dans eſſe ſubſtantiale corporeum genericum & incompletum, per quam res nullius ſpecici ſpecialiſſimæ indiuiduum conſtituitur, vt corpus organicum, ante animæ aduentum ſubſtantia corporea eſt (& vt quibuſdam placet, ſenſitiua & ſic animal: ſed nec homo, nec aſinus, nec Leo, &c.

Alia eſt forma ſubſtantialis ſpecifica, dans eſſe ſubſtantiale ſpecificum completum, per quam res certæ ſpeciei ſpecialiſſimæ adſcribitur, vt anima rationalis adueniens corpori organico, ipſum humanæ ſpeciei ſubiicit.

Vnius ergo compoſiti plures ſunt formæ ſubſtantiales, à quarum vltima tantum eſſe perfectum ſpecificum & ab aliis diſtinctum accipit. Forma autem illa generica partiales formas partium, puta, ſanguinis, oſſis, carnis & ſimilium complecti videtur, & in ſolo compoſito animato repetitur. Eam aſſerere, rationi conſentaneum videtur, quia idem corpus animalis, quod erat viuo, etiam poſt animæ diſceſſum video, magis autem ταυτότητα (identitatem) ex accidentibus iiſdem, quæ viuo inerant, & porrò manent, deprehendo, vt cicatricem eandem, nec illa materiæ primæ immediate inhærere crediderim, (quam πίςιν alibi ego ſtabiliui.)

Hactenus Reiſchius, qui cum confer Zabarellam, qui de poſteriore huius opinionis parte diſſeruit plenius, ingenioſius, ſubtilius. Idem G R. Formam diſtinguit vtiliter in ſubſtantialem & accidentalem.

Forma, inquit, cadaueris, quæ à receſſu animæ in corpore reperitur, non eſſentialis, ſed accidentalis eſt, ſub qua corpus in vlteriorem incinerationem cōtinuo tendit. Hoc ego non capio, niſi de externa forma accipiam Nam forma ἰδιοποιὸς cadaueris, vt mixti in animali, ei eſt eſſentialis. Vide Zabarell. Scaliger aliquando formam præmunit voce quaſi, quæ improprietatis eſt vel analogiæ, vt nihil ex animo in orationem exire poteſt, quod ipſius mētis prius non extiterit forma quaſi quædam, tametſi accidentalis. 3. poetices. c. 118.

FORMALITAS.

Formalitas eſt ratio formalis, id per quod quidpiam formale eſt.

Zabarella Formalitatem opponit Realitati, Elementa in miſtione amittere

ſuas formalitates, eſt ei non remanere ſecundum ſuum eſſe formale, ſeu amittere eſſe ſuum ſpecificum. Mutari formalitatem eſt fieri aliam ſpeciem. Elementa ſeruare ſuas realitates eſt ei non prorſus interiiſſe elementa. Numero ternario dempta vnitate manent aliæ vnitates realiter, ſed mutata eſt formalitas, & facta eſt alia ſpecies numeri, nempe duernio ſeu binio, Mutata enim formalitate, mutatur ſeu alia fit ſpecies, vide libr. de miſtione cap. 8. 9. & 10.

Different. Formal. & Realitat.

Cuiuſque corporis naturalis formalitas eſt indiuidua, nec poteſt intendi & remitti abſque interitu.

Realitas vero diuidua eſt in varios gradus. Ac licet realitas formarum elementarium ſit in gradus diuidua: in ſingulis tamen gradibus conſiſtunt nouæ formalitates, quæ ſingulæ vt dictum, ſunt indiuiſibiles, & acquirunt ſubito poſt antegreſſam alterationem in tempore factam. Non niſi ſubtilitatum magiſtri hæc capiunt, cuiuſmodi quoque hoc eſt, quod Zabella putat, cum Ariſtoteles ait, vires elementorum manere in miſto, intelligere cum realitates, hoc eſt, gradus formarum elementarium, remanentes ac ſeruatas ſub alia formalitate. cap. 13. de miſtione libro.

FORMALE.

Formale modo eſt habẽs formam modo conſtituens ſeu præſtans rei eſſentiam, modo forma ipſa, modo pertinens ad formam, modo rite conſtitutum.

Iureconſultis Formale pretium eſt pretium formatum & præſcriptum à contrahentibus vel forma cenſuali definitum, in qua exactiſſima rerum inibatur æſtimatio. Vide Briſſ. Prat. & Iulium Scaligerum in Exercitat.

Diſtinctio hæc eſt Specialis.

Formale dictum:
- Proprie: cum materia conſtituens compoſitum.
- ἀναλόγως πῶς, vt omnis ordo qui ſubſtantiæ vel accidentibus ineſt.

Materiale temporis eſt motus cœleſtis; Formale σχέσις ſeu ordo menſurationis, quem habet ad reliquos motus inferiores, Formale Syllogiſmi eſt ordo connexionis tantum enunciatorũ quæ ſunt eius materiale. Formale diſciplinarum eſt præceptorum diſpoſitio ſeu εὐταξία.

Virginitas deperdita quoad ſuum materiale non poteſt reparari. At quo ad ſuum formale poteſt reparari per pœnitentiã, inquiunt Schol. D. Materiale virginitatis eſt incorruptio ſignaculi virginalis vel irreſolutio ſeminis propter delectationem. Formale eſt habitus, quo proponit ſibi quipiam vel quæpiam ſeruare integritatem animi & corporis.

Formalis res eſt vel Forma: vel res habẽs formam. Formalis diſtinctio eſt diſtinctio ex natura rei, (id eſt quæ eſt citra operationem intellectus,) qua vnum differt ab alio ſecundum formalem rationem ſeu definitionem. Rationis diſtinctio quæ fit per operationem intellectus, poteſt dici Formalis κατά τι, id eſt, non ex natura rei, ſed per operationem intellectus, vtraque opponitur Reali, qua vnum differt ab ab alio, vt res à re.

Ratio formalis ſapientiæ Dei non eſt ratio formalis potentiæ Dei. Scotus.

Scotiſtę diſtinctionem faciunt attributorum Dei Formalem: Alii virtualem & eminentem, id eſt, docent perfectiones Dei non actu ex natura rei, ſed virtute ſeu eminenter inter ſe diſtinctas eſſe. Sic lux ſolaris, quæ vna eſt eſt ſimplex qualitas, eminenter in ſe continet calorem, ſiccitatem, &c.

FOR-

Digitized by Google

FORMALITER.

Formaliter idẽ eſt ſeu ἰσοδυνάμως ſequentibus vt ἐνυπάρχον τὶ (vt aliquid quod reipſa ineſt) ſubiecto. Vt forma in modum formæ ἑκτικῶς habitualiter κατ' ἀντιλήψιν καθ' ἕξιν inhæſiue, intrinſecus, radicaliter actu primo actualiter, reſpectu formæ. Realiter reipſa τῷ εἶναι ſimpliciter proprie per eſſentiam in ſe ipſo, eſſentialiter. Ei opponuntur quaſi figurate improprie (vt Metaphorice vel metaleptice) τῇ ἐνεργείᾳ, id eſt, actu ſecundo ſeu operatione cauſaliter effectiue virtualiter δυνάμει radicaliter eminenter, obiectiue identice, materialiter per accidens participatiue ſeorſum à materia σχετικῶς imputatione externe denominatiue tãtum.

Metaphyſ. Exempla. Creaturam in Deo relucere nõ eſt creaturam aut ſpeciem eius eſſe formaliter a (id eſt per modum formæ) in Deo (vt in ſubiecto.) Hic enim modus ineſſendi repugnat Dei ſimplicitati ſummæ, ſed obiectiue ratione γνώσεως ſeu cognitionis, id eſt, cognoſci à Deo ſeu eſſe obiectum diuinæ cognitionis ſeu creaturã relucere in Deo ceu ſpeculo, vt in cauſa cognitionis eius productrice. Sic Gabriel Biel lib. 3. diſtin. 14. q̃ſt. vn. Deum repræſentare creaturam nihil aliud eſt q̃ Deum producere cognitionem eius in aliquo intellectu ipſum vidente. Sed Scholaſtici dicunt animã Chriſti in verbo diuino omnia cognoſcere ſeu ſcire q̃ vult.

a Hic dicunt etiam ſubiectiue, id eſt, vt in ſubiecto, & realiter & eſſentialiter & proprie.

2. Per calorem vt qualitatẽ phyſ ſenſilem ignis calefacit formaliter, id eſt, actu, quia calor inhæret in igne formaliter, id eſt, vt forma quædam. At piper, vrtica, Sol virtualiter non per externo ſenſu perceptibilem qualitatem.

3. Qualitatibus eiuſdem ſpeciei ſubiecta dicuntur formaliter ſimilia.

pie.

4. Impropria κατηγορία ſeu prędicatio eſt cum enunciandũ cauſaliter enunciatur formaliter (id eſt eſſentialiter) vel idẽtice: Vt Fides vera eſt vita hominis Chriſtiani eiuſdemq; iuſtitia & ſalus. Hic effecta directe attribuuntur cauſæ improprie, ſeu irregulariter, id eſt, impropria attributione.

5. Infertur hoc ſeu concluditur formaliter, id eſt, vi formæ, non materialiter, id eſt vi materiæ.

6. Diſputare formaliter eſt diſputare Syllogiſtice, id eſt, ratione ſeu forma ſyllogiſtica, cui illigatur certa materia (quod Scholaſtici etiam dicunt diſputare illatiue, & materiam figurare & modificare,) vel abſtracte à materia: vt A eſt b. c. eſt A. ergo c. eſt b. Tractare formaliter eſt ordinate tractare.

7. Effectus amoris quandoq; dilectio appellatur: quia nomen cauſæ frequenter transfertur ad effectiuum: Sicut & Propheta dicit Dominum ſuam patientiam, ſpem, virtutẽ, quia Dominus in eo efficit patientiam, ſpem & virtutẽ. Quapropter locutiones eiuſmodi non debent intelligi ſimpliciter vt ſonãt, a ſeu formaliter, ſeu κατὰ τὸ ῥητὸν, ſed cauſaliter, id eſt, in ſenſu cauſali. Locutiones hæ ſolẽt vocari Metaleptice.

a Barbari dicunt ſicut iacent.

8. Deus eſt formaliter (id eſt eſſentialiter) bonus, creatura per participationem.

9. Compoſitum phyſicum (animal) formaliter continet eſſentiam (animalitatem.) Sic eſſentialis prædicatio, quę & directa dicitur, ſuperioris de inferiori nõnunquã formalis dicitur, quia genus quoq; forma eſt, ſed communis. Zabarella.

10. Sic intellectus dicitur formaliter rationalis, id eſt principaliter, in ſe ipſo, per eſſentiam, non participatiue. At vis animæ appetens eſt rationalis per participationem, quia obedit rationi vt patri filius.

11. In renouatione quæ fit per Chriſti Spiritum nouis qualitatibus afficimur formaliter, id eſt, nobis inhærentibus non σχετικῶς, (id eſt, externa habitudine licet realiter) eo modo quo aerem exorto ſole illuſtrari rurſuſque eiuſdem ſolis occaſu & Theolog.

abſentia tenebrarum ſolum exiſtere videmus, σκότος dico, quia aer non illuſtratur ita vt in aere ipſo ſit & creetur lux, eademq; ſemel creata in eodem ſemper foueatur.

Metaphyſ. 12. Angeli ſunt aliquid tantum formaliter, id eſt, nuda forma & ſocietate materiæ non indigentes.

Theol. 13. Eſſentia diuina & perſona identice non formaliter. Interdum diſcernitur Formaliter ab Accidentaliter, vt nonnulla cognoſcuntur & definiuntur formaliter, id eſt, per formam, nõnulla accidentaliter, id eſt, per accidentia. Sic & qualitates rei formales vere characteriſticæ, ſeu eſſentiales, vt potentia videndi opponitur quaſi qualitas accidentalis, vt peccatum.

Interdum formaliter diſcernitur à τῷ Realiter ſeu τῷ εἶναι, vt Homo & animal differunt non realiter, vt res, & res, ſed formaliter eſſentia Dei, non eſt formaliter perſona. Eſſentia ſeu natura animalis non eſt formaliter animal.

Quandoq; formaliter diſtinguitur contra τὸ Antecedenter ſeu diſpoſitiue vel principiorum vel inclinationis reſpectu: vt virtutes vere perfecteque morales (quales vix in hac naturæ infirmitate reperiuntur) inter ſe in nullo gradu formaliter ſunt connexæ. Sed ſunt connexæ vel principaliter ſeu προκαταρκτικῶς, id eſt, quod attinet ad quædam vniuerſalia principia, virtutum actus antecedentia, iiſque vt loquuntur Scholaſtici præſuppoſita, vt dictatum à recta ratione eſt faciendum, vel inclinatiue ἐγκλιτικῶς, id eſt, quod attinet ad inclinationem ſeu propenſionem, hoc eſt ita, vt quis habeat aliquem actum in voluntate, per quem concurrente prudentia ſeu recta ratione inclinetur ad primum actum virtutis alicuius: vt ſi qua habens caſtitatem minis mortis vel verberibus ad coitum adigatur, in ea caſtitas inclinat ipſam eo, vt velit fortiter ſuſtinere flagra, ſupplicium, ne perdat integritatem ſuam, quod velle eſt primus fortitudinis actus, ſed talis virgo (prædita caſtitate vt vera virtute) non habet virtutem fortitudinis, id eſt, non eſt formaliter ſeu habitualiter fortis, Gab. Biel. lib. 3. diſt. 36. quæſt. vnic.

Vſus.

Verus & ſolidus intellectus huius & ſimilium vocum vtiliſſimus, & maxime neceſſarius, Theologicis controuerſiis, quæ hodie vigent. Quæritur enim. An iuſtitia noſtra, qua coram Deo iuſtificamur, ſit tantum σχετικὴ. An iuſtitia noſtra ſit id, quo formaliter ſumus iuſti, & ſi hoc affirmetur, iuſtitiane hæc ſit legalis tantum, an etiam Euangelica. An verum ſit, Euangelicam iuſtitiam non eſſe formaliter in nobis, ſicut ſapientia eſt in anima aut albedo in pariete. Sed eſſe extra nos in Chriſto: fieri autem noſtram, vt non ſit ſimpliciter aliena, imputatione, & applicatione per fidem. Vtrum ſatisfactio ſeu Meritum Chriſti ſit formaliter noſtra iuſtitia, an meritorie; id eſt, vtrum ſit cauſa formalis an vero cauſa impulſiua & meritoria noſtræ iuſtitiæ ſeu iuſtificationis.) An deniq; vtroq; modo, id eſt an ſit & forma & meritoria cauſa diuerſa ratione ac conſideratione. An ἀσύστατον ſit dicere Hominem formaliter iuſtificari & iuſtum eſſe, per iuſtitiam extra ſe exiſtentem ſeu alienam.

In diſp. de perſon. Chriſti. Vtrum quæ propria ſunt carnis, vt paſſio & mors, ſint Filii Dei Formaliter, an imputate, quod filius illa ad ſe referat. Poſterius ſane ἄνευ περιπλοκῶν & ſine omni hæſitatione affirmandum eſt iis, qui verè veritatem præ ſe ferunt, cum Cyrillo, Ambroſio, Euſebio, Emiſſeno, Athanaſio.

Vſus.

Digitized by Google

Vſus.

In Aſtron. doctrina quæritur, Vtrum Luna ſit pulcra, ſeu luceat formaliter, ſeu ἑκτικῶς, an tantum σχέσει ſeu habitudine reali ad ſolem irradiantem, an vtroque modo, id eſt, vtrum ſit pulcra, ſeu luceat qualitate permanente, & vi quadam ſtabili in ipſa inhærente, ſeu lumine congenito proprioque, an mutuatitio ſeu aſcito & alieno ſolis tantum; an ſimul vtroque problema hoc neutrum eſt. Interdum tamen formaliter & ἐνεργείᾳ pro eodem accipiuntur, vt perſpicuũ eſt, vel ἐνεργείᾳ reipſa, id eſt, formaliter, vt Lucidum, vel δυνάμει, id eſt, facultate, vtriq; opacum opponitur, vt terra. Materia non exiſtit ἐνεργείᾳ, id eſt, reipſa, ſed δυνάμει, id eſt, facultate. Nomen enim energeia, eſt ambiguum, ſeu polyſemum. Vide Peuceri aureum prorſus librum de diuinat. pag. 559.

Phyſic.

Vſus.

Quæritur, an Ætherea ſint διαφανῆ, ſeu pellucida formaliter. Reſpondetur affirmatè. Ineſt enim eis lux puriſſima, quæ ipſorum ἐντελέχεια, ſeu forma, ſeu perfectio eſt. Itaque ſunt pellucida ἐνεργείᾳ, id eſt, reipſa, non δυνάμει, vt ex elementaribus, ignis, aer & aqua.

Quomodo ...alum ne...tio?

Quærit Anto. Citadinus. Si malũ eſt priuatio boni, quomodo poteſt eſſe boni negatio? Alia enim eſt oppoſitio priuationis & habitus, alia verò negationis & affirmationis. Reſpondet Picus concordiæ comes. Malum eatenus priuatio eſt, quatenus priuatio formaliter negatio eſt.

Quidnam ... for...alis pecca... actualis?

De eo quod formaliter rei conuenit, ſeu quod rei forma eſt, ſæpè ſententiarum diuortium eſt. Scotus vult peccatum mortiferum dicere formaliter priuationem, puta carentiam rectitudinis, quæ debet ineſſe actioni.

Occam. contra, actum elicitum vel omiſſum contra præceptum.

Theolog.

Quæritur, Vtrum Deus formaliter ſit iratus & offenſus, an modificatè ſeu tropicè, & per ἀνθρωποπάθειαν. Reſp. Scholaſticus Biel lib. 4. diſt. 14 quæſt. 1. Licet Deus dicatur figuratè iratus ſeu offenſus, tamen ſi accipias iraſci pro velle vindicare, excluſo aſpectu ſeu πάθει comitante hoc velle, Deus eſt formaliter iratus ſeu offenſus, quia formaliter eſt volens vindicare admiſſum contra legem ſuam. Equidem ſuppoſito hoc Thomæ, quod ira triſtitiam ſupponat, & ratio formalis iræ conſiſtat in appetitu vindictæ, affectum iræ in Deo propriè, & ſecundum propriam rationem formalem non eſſe aſſumo. Appetitus autem vindictæ eſt appetitus doloris viciſſim aduerſario inferendi, vt definiunt Becanus.

Quid offen... dicatur in ... in Deo?

Quæritur, voluntaſne an intellectus ſit liber dicendus?

Reſp. Voluntas eſt libera formaliter, hoc eſt, completè intellectus radicaliter, id eſt, eſt radix libertatis, nulla neceſſitate aſtrictæ. Itaque videtur liberum arbitrium eſſe communis facultas intellectus & voluntatis. Libertas tamen potiſſimum voluntati attribuitur, iudicium mentis ſponte ſequenti, quo fit etiam, vt liberum arbitrium à nonnullis definiatur voluntatis placitum, quo à mente diiudicata ſponte eligere vel reiicere poteſt, vel vtrumque ſuſpendere. Quæritur. Vtrum Morbus ſit habitus, ſeu poſitiuum quid, an PRIVATIO? Reſp. Morbus eſt qualitas poſitiua Materialiter: Eſt impotentia ad agendum formaliter.

Quæritur, vtrum morbus ſit habitus, ſeu poſitiuum quid, an Priuatio? Reſp. Morbus eſt qualitas poſitiua Materialiter: Eſt in potentia ad agendum Formaliter.

FORTASSIS.

Vox vel dubitationis, vel moderationis

ſeu modeſtiæ & caſtigationis: vt χεδὸν. Sic Scaliger exercit. 295. Mutili inq; Cardane, omnes improbi, Modeſtius princeps Aboali, fortaſſe, id eſt, vt ex Arabibus interpretatum Aliquando. Ariſtot. ἐν ταῖς εσωτερικοῖς, φαίνεται, ὡς τύπῳ, ὡς ὁμολογουμένως τῶν ἀπορίων. Adiicienda tuę ſententię vox aliqua, vnde temeritati illi, id eſt, temerariæ aſſertioni frenum iniicitur. Scal. ibidem.

Fortaſſe omnis natura materiam habet, in perpetuis ſubſtantiis naturalibus fortaſſe non eſt materia, aut non talis, qualis eſt in rebus caducis, inquit Ariſtoteles lib. 2. 1. phil. cap. 3. non quia dubitet de pronunciato, ſed aut modeſtiæ cauſa, aut quia eo loco non agit ex inſtituto de re propoſita. Fonſeca. Nam aliis in locis apertè fatetur in cœlo eſſe naturam, & in omni re, quæ mouetur, neceſſariò intelligēdam eſſe materiam. Vide prim. phil. lib. 2. cap. 2.

Cum dicitur fortaſſe anima humana eſt ex traduce; Fortaſſe propriè fit, vel educitur de potentia materiæ in re incerta, hæc particula adhibetur, & habet ſignificationem dubitationis. Cum dicitur, Fortaſſe viſio fit recipiendo ſpeciem; fortaſſe forma eſt αὐτοφυὴς, τὸ Fortaſſe adhibitum eſſe poteſt modeſtiæ cauſa, quando nimirum ex profeſſo, ſeu inſtituto res non diſputatur. Ita φαίνεται, apparet, interdum idem eſt, quod videtur: interdum idem, quod euidens eſt, & conſpicitur, ſicut quodam in loco, in politicorum libro 2. Ariſtotelis accipitur.

FORTIS.

Fortis quis eſt, vel verè, vel φαινόμενος.

Fortis verè eſt, qui præditus eſt virtute ſeruante mediocritatem in iis, quæ metum aut fiduciam in periculis pietatis vel honeſtatis cauſa, vel adeundis, vel perferendis adferre poſſunt. φαινόμενος (apparēter) fortis eſt audax.

Fortis aliquando ſumitur generaliter, aliquando ſpecialiter & propriè. Generaliter pro eo qui ſuſcipit, & pro nihilo putat quæcunq; pericula, ita vt in audacem (cuius nimia fiducia eſt in periculis ſubeundis) quoq; conueniat. Impropriè verò accipitur pro eo, qui veram habet fortitudinem: quæ tum eſt bellica, tum togata. *Impropriè fortis etiam idem eſt, quod intenſus.* Sic optici ſæpe accipiunt.

Diſtinctio optica.

Fortis lux { ſine exceſſu, ſeu σύμμετρος. | cum exceſſu, ſeu iuſtam συμμετρίαν excedens ἀσύμμετρος. }

Vſus.

Nona propoſitio perſpectiuæ com. eſt: Lux fortis oriens ſuper quædā viſibilia, ea oculo abſcōdit, quę ipſo (oculo) loco lucis temperatę exiſtenti apparerent. Decima eſt: Lux fortis multa viſibilia oſtēdit, q̄ debilis occultat. Nona probatur. Quia luce forti oriente ſuper corpus artificioſè & ſubtiliter ſculptū, ſculpturæ non videntur, quia exceſſus ſplendoris viſum occupat. Similiter multa ſunt, q̄ in tenebris quidem poſita videntur lucētia, ſicut patet in ſquamis piſciū, ligno veteri, cute quorundam animalium, & igne mediocri. Decima quoq; probatur, ſeu oſtenditur. Quia quæ in luce mediocri non apparent ab intenſiori & fortiori luce deteguntur, ſed propoſitio hæc videtur pręcedenti eſſe contraria. Quomodo enim lux fortis aſpectabilia quædā oſtendit, & eadem abſcondit, vt iuſtitia & pietas fortes ſunt principis arces, (dici etiam poteſt, validæ ſunt principis arces) Nulla Tyrannorum vis diuturna fuit.

Maximè impropriè & minus philoſophicè for-

Digitized by Google

cè fortis dicitur, qui eſt αὐτόχειρ, id eſt, qui violentam ſibi manum infert. Reuera enim eſt imbecilli animo.

FORTITVDO.

Fortitudo eſt vera vel apparens.

Scaligero Fortitudo vera eſt animi conſtantia in aduerſis
- Contemnendo & durando, DVRATE.
- Obuiam eundo & expugnando. *Superanda omnis fortuna ferendo eſt.*

Ariſtoteli Fortitudo apparens eſt vel ciuilis, (qua leges à ciue exiguntur in propugnanda patriæ ſalute, propoſitis præmiis & pœnis) vel Militaris (quæ militem animat ob experimentum & ſpem prædæ in adeundis & ſuſtinendis periculis) vel iracaundia (quam excitat ira & odium ad vindictam ſine certo cõſilio) vel Fiduciarum. (quam externa præſidia in periculis præuiſis, propter ſpem certam animo conceptam excitant, ſeu quæ animoſam ſe oſtentat propter certam victoriæ ſpem) vel Inſcia (quæ ex ignorantia periculi orta, eo vſque progreditur, donec ſe imparem aduerſis viribus in pedes ſe cõiicit.) Impropriè etiam fortitudo pro corporis robore & viribus ponitur. Ariſtot. dicit 1. Eth. Nicomachic. cap. 3. Ἀνδρείαν, id eſt, fortitudinem multis fuiſſe exitio. Hîc quęrunt interpretes, vtrum ſumpſerit fortitudinem pro virtute, an pro robore corporis, quod græcis eſt ἰσχύς? Ego puto, vtrumque intelligi poſſe, quia & robur corporis, & virtus animi illa, quæ mediocritas eſt inter audaciam & timorem exitum nonnunquam affert homini, idque per accidens. Commodius tamen accipitur pro vera fortitudine, quæ aduerſa periculaq; rectè nõ ſolum ſubit, ſed etiam obit: quemadmodum id fiat, Ethica docet.

FORTVNA.

Fortuna vulgari modo dicitur felicitas quædam in rebus agendis, non ab hominis induſtria & acumine iudicioque dependens, ſed à cauſa alia occulta, vna cum hominis actione concurrente, eaq́ue bona, & ad bonum tendente. Ariſtot. 2. phyſ. aliter accipit Fortunam, quam in Ethicis ad Eudemum: In phyſicis, phyſicè & verè de fortuna loquitur in 7. moral. lib. cap. 18. Moraliter, id eſt, populariter. Hîc enim affirmat Fortunam eſſe cauſam quandam diuinam, à qua incitentur homines ad bona, & retrahantur à malis, & ab ea dari homini initium intelligendi, volendi, & proſperè agendi. Illic verò ait: Fortunam eſſe cauſam per accidens, & indeterminatam. Vide Pererium lib. 9. cap. 8. & 9. de Fortuna & caſu.

Ita fortuna accepta nonnunquam diſtinguitur contra caſum: caſus enim non eſt determinata cauſa, ſed cauſa per accidens in iis, quæ operantur ob finem, ſed ſine electione, ſeu proæreſi, idque in rarò contingentibus. Fortuna eſt intellectus agens præter rationem & intentionem. Thom. Aquin. 5. Eth.

Fortuitum igitur in hoc vno differt à caſu, quod ſit in iis quę habent electionem. Nonnunquam Fortuna complectitur caſum. Fortuna, inquit Daniel. Bar. in brutis animantibus eſſe poteſt, caſus eſſe non poteſt, ſed & caſus interdum pro ipſo euentu accipitur: vt cum dicitur à Schol. Nullus caſus ſeu euentus eſt, quem ab æterno Deus non prouiderit.

Commune vtrique eſt, quod omnium, quæ caſu vel fortuito accidunt, cauſa eſt incerta, quippe quæ poſſunt fieri à pluribus cauſis. Vide Ariſt. 2. phyſ. c. 5.

FOR-

FORTVITVM.

Fortuitus effectus
- verè
- noſtra opinione.

1. Effectus fortuitus verè, eſt inuentio theſauri, cuius per accidens partim eſt homo fodiens terram, partim is, qui repoſuit theſaurum in illo loco.
2. Quidam effectus in nobis ſunt, quos putamus fortuitos, eo quod illorum cauſam ignoramus, cum tamen non ſint effectus, qui per accidens à nobis eueniant, ſed per ſe in nobis fiant ab aliqua cauſa ſuperiore: vt, quod aliquis profecturus per hanc viam quaſi rapitur deſiderio & voluntate incedendi alia via, & ita effugit hoſtium inſidias, id appellatur ab hominibus fortuna: & tamen habet ille effectus cauſam per ſe, quæ intendit illum, nempe Deum vel Angelum bonum. Ideoque dixit Auguſtinus, Academicos vulgo appellare fortunam, quæ occulto ordine regitur, & rationem ſeu cauſam ſecretam habet, de quo etiam attigit Philoſophus lib. de bona fortuna cap. 7. Suarez.

Fortuita generatio, fortuita (quæ & tralatitia) origo opponitur viuuocæ, vt ei quæ eſt ex mutuo coitu.

Sic Scaliger: Ariſtoteli quædam animalia, tum ex aliis, tum fortuita origine, quædam ex mutuo tantum coitu naſcuntur, vt homo. Ita fortuita hominis generatio fuerit, ſi ſiderum conuentu fieret aliquando forma, quæ in materia ita imponeretur, vt homo tandem enaſceretur.

Fortuita ſunt, quæ homini præter rationem & expectationem accidunt cum ratione tamen agenti.
Hæc ſunt Ratione
- Qualitatis
  - Bona εὐτυχήματα, ἀπ' εὐτυχίας, quæ externorum bonorum eſt.
  - Mala δυστυχήματα, ἀπὸ δυστυχίας. Vide lib. 1. Eth. Ariſtotelis cap. 12. & 2. phyſ.
- Quantitatis
  - Magna: μεγάλα.
  - Parua: μικρά.

In Eth. Ariſtoteles εὐτυχήματα diuiſit in parua & magna, ſed non eſt accurata hæc diuiſio, quia etiam δυστυχήματα talia ſunt, quod oſtendit tabella.

FORVM.

Forum primò ſignificat locum nundinationis & negotiationis. Hinc forum boarium, piſcarium.

Hinc circumforanei, circuitores, agyrtæ, Landtſtreicher/præſtigiatores, circulatores: ſic dicti, quia currũt ab vno foro in aliud. Græcè περιοδευταί. Horum gemini fere ſunt, vagantes ſeu vagabundi ſcholaſtici, die fahrende Schüler. Vtrique alii ſunt à parabolanis. Hi enim erant Medici proiectæ audaciæ, παράβολοι, deſtinati cum vitæ ſuæ periculo noſocomiis, vel xenodochiis.

2. Forum ſignificat, in quo iudicia publica exercentur, & conciones habentur, Quint.

Forum agere ſeu conuentum dicitur prouinciæ præſes, cum ciuitates vocat, & de

de controuerſiis earum cognoſcit. Ita accipit Cicero: Indicere forum eſt tempus & locum agendorum negotiorũ deſignare. Seru. ad verba Virg. Indicitque forum.

Forum per Metonymiam pro forenſibus actionibus, oratorium eſt: vt meditari forum.

FRACTIO.

Fractio propriè & in rigore ſignificat diuiſionem, & diſcontinuationem partium præſertim magnarum. Ariſtot. 4. meteor. Formaliter ſignificat ſeparationem vnius partis ab alia. Ad eam neceſſarium eſt, vt corpus (vt cultellus) quo fit diuiſio, expellat aliquam partem alterius corporis à ſuo loco.

Fractio ſeu fractura fit partis à parte ſeparatione, ſublatione mutuę cohæſionis partium.
- Verè, corporum quorundam
  - ſolidorum, vt craſſorum, vt oſſium, coxę, glebę.
  - Rarorum & ſubtilium, naturalium & artificialium.
- Quaſi
  - Animi, ſententiæ, ceruicum, vndæ, aeris.
  - Lineæ, radii.
  - Qualitatum & motionum.

Linea recta à ſe fracta diſcrepat.

Fractio verè
- Perfecta κλάσις, panis.
- Imperfecta aliqua σύγκλασις σκελοκοπία, zermalmung / zerknirſchung / oſſium latronum, quæ fiebat clauis & malleis, mit kůlen: ἐν κεφαλῇ κατάγματα ſunt capitis fracta oſſa, à κατάγνυμαι.

Refractio eſt remiſſio de actu. Scalig.

Fractio propriè dicta, & phyſica fit
- Diſcerpendo manibus, ſecando, ſcindendo.
- Diffindendo.
- Collidendo.
- Conterendo.

In Arithmetica Fractio, quæ aliâs pars & minutio, quid ſit, notum eſt.

Fractio
- Propria ſeu verè Minor integro.
- Impropria ſeu quaſi
  - Æqualis integro
  - Maior integro.

Frangibilia ſunt, quæ diuiduntur in partes magnas, ob pororum diſtantiam. Auerroes Meteor. 4.

FRAGILE.

Fragile quid ſit, non eſt ἄδηλον vt 1. propriè fragile eſt vitrum, olla, vrceus, ouum: id quod in omniũ oculis & conſpectu eſt. 2. Fragile eſt cum fragore & crepitu ſonans. Sic lauri dicuntur fragiles. Sic Adrianus Turnebus. Fragiles lauri apud Virgilium 8. Eclog. di-

cuntur, quia inter vrendum fragorem & crepitum edunt. Sic Lucretius: Et fragiles ſonitus chartarum commeditatur. Fragor propriè ſonus eſt rei fractæ. 3. per Metaphoram fragile eſt caducum, non firmum: vt Forma bonum fragile eſt: corpus hominis eſt fragile. Fragile conſilium, id eſt, non ſtabile. l. 1. de minorib.

Vſus.

Quid illud Tibulli ſibi vult, Laurus vbi bona ſigna dedit, gaudete coloni. Reſpon. Sententia eſt, Gaudete coloni, vbi *in mediis crepuit laurus aduſta focis.* In ſacris (magicis etiam) putabant, ſi laurus crepitantius ſeu ſonantius vreretur, bonum omen portendi: ſecus ſi tacita vreretur.

FRATERNVZO.

Barbarum, Fraternuzat hæc quæſtio cum illa, id eſt, hæc quæſtio eſt illi par, cognata, germana, gemina.

FRVSTRA, μάτην.

Propriè idem quod ſine cauſa, ab re, & inaniter, & refertur ad finem agendi, ſicut temerè εἰκῇ, id eſt, ſine ratione, ſolet referri ad modum agendi, Dicitur interdum Gratis.

Sic Ariſtoteles. Fruſtra eſt cum non fit, quod propter aliud eſt illius gratia. 2. phyſ. cap. 2.

Sic Thomas 2. 1. phil. Lection. 1. text. 1. Fruſtra eſt, quod non ſequitur finem.

Sic Alex. Aphrod. Fruſtra dicitur eſſe aut fieri, quod rationem finis non ducit. In 2. poſt. Analyt. Ambulatio à me fit ob ventris purgationem. Hæc autem cum non ſequitur, fruſtra me ambulaſſe dico. Vide Simplicium in 2. phyſ.

Qui fruſtra agit, id eſt, non potitur fine ſuo, infortunatus dicitur, Themiſt. in 2. phyſic.

FVGA.

Fuga fugientium eſt, vt cum dicitur in fugam ſe conijcere ſeu dare, ſeu conferre, & fugam dare, & in fugam vertere, & Fugere præter caſam prouerbialiter.

Non fugiendum præter caſam, ita expreſſit Iohannes Glandorpius Monaſterienſis, olim Profeſſ. in Academ. Marpurg.

Dum fugis & tetro vis te ſubducere nimbo
Sic fuge, ne tutam præter agare caſam.

quod aiunt, verlauff dich nicht zu weit. Apud Terentium in Phormione verbi Ellipſis eſt. Ita fugias, ne præter caſam, ſcilicet ſerare, Græci dicunt παραρρεῖν, id eſt, præterire, quod non eſt cõtemnendum, ſich verlauffen: Hoc eſt, ne calore Fugiendi etiam prætercurre ſeu præteri, vbi commodè queas quieſcere. verlauff deine eigene Herberge nicht/ oder dein Glück. Caſa enim cuique ſua tutiſſimum eſt, vel certè eſſe debet, receptaculum.

Eſt & fuga operarum & laborum, quæ arguit deſidiam. Impropriè fuga accipitur pro Effugio, quod propriè eſt locus vel via fugæ, vt patet Effugium.

Fuga ſophiſtica eſt κρησφύγετον, ſeu Euaſio. Alias ſubterfugium. Vnde Sophiſtæ dicuntur Fugitiui.

In Muſica Fuga eſt, cum voci præcinenti voces poſt tactus alias plures, alias pauciores ſimili ſono ſuccinunt. Seu

Fuga eſt eiuſdem clauſulæ poſt certa interualla, ſiue in omnibus, ſiue in aliquibus vocib. repetitio. Ideò fugæ duplices conſtituuntur, Vniuerſales & Particulares. Vniuerſales dicũtur, cum in omnibus vocibus initia ſe ſequuntur interuallis paribus, & ſibi reſpondentibus, donec tandem ad communem aliquam clauſulam deueniant, Particularis, quando vna vox aliam præcedentem ſequitur in certa diſtantia notarum, ad certum interuallum, etſi non omnes reliqui in tali ordine ſequantur.

Fuga in
- Vniſono
- Epidiateſſeron, oben in der quart.
- Subdiateſſeron, vnden in der quart.
- Epidiapente, oben in der quint.
- Subdiapente, vnden in der quint.
- Epidiapaſon, oben in der octaua.
- Subdiapaſon, vnden in der octaua,

FVLCRVM, SVSTENTACVLVM.

Fulcrum eſt, quo quid fulcitur & ſuſtentatur.

Fulcrum per modum
- Cauſæ Materialis ſeu ſubiectiuæ, ſic ſubſtantia fulcit & ſuſtinet accidentia: materia formam.
- Cauſæ efficientis. Sic Deus fulcit res concurſu actionis diuinæ.

Fultus ſeu ſuſtentatio (actiua)
- Omnis imperfectionis expers
  - *Vniuerſalis*, qua Deus ſuſtentat res omnes.
  - *Singularis*, quæ fit per terminationem dependentiæ à perſona. Ita ſuſtentat Filius Dei aſſumptam carnem. Hæc eſt SVSTENTATIO & geſtatio per ſubſiſtentiam diuinam, id eſt, caro & anima Chriſti ſubſiſtunt ſubſiſtentia diuina verbi diuini.
- Aliquam habens imperfectionem, ſuſtentatio nimirum
  - *Subiecti*: qua ſubiectum recipiendo ſuſtinet accidentia.
  - *Materiæ*: qua materia ſuſtinet formam, & ab ipſa dependentes, quæ materiales dici ſolent.

Suſtentatio (paſſiua) qua quid ſuſtentatur.
- Perfectiſſima
  - Humanitatis Chriſti in λόγῳ. Hæc ſcilicet in verbo diuino propria caret ſubſiſtentia & ſubſiſtentia diuina ei communicata eſt.
  - Rerum naturæ.
- Aliquo modo
  - Accidentium ſeu formarum accidentariarum.
  - Formarum, ſeu formarum ſubſtantialium.

COROLLARIVM.

Itaquè ſuſtentate ſeu ſuſtentatio actiua fit
- Abſque receptione, vt vniuerſalis illa & ſingularis.
- Cum receptione: vt ſubiecti illa & Materiæ.

Apud veteres vnuſquiſq; eo, ſuper quod iacebat, fultus dicebatur. Sic dicebant puluino, ſericis puluinis fultum eſſe aliquem. Fulturæ natiuæ metallicis ſunt Bergveſtinen.

FVLMEN.

Fulmen phyſicis eſt meteorum ignitum & ardens, expreſſum nubium cõflictu. Græcè κεραυνός. Virgilius. Flagrans telum.

Fulmen extinguit animal

- Solo afflatu, cum nulla ictus veſtigia apparent, vſtione, afflictatione.
- Ictu & traiectione. Bubulco in Taurinis fulmen aurem perforauit ſeu perfudit, tenuiſſima traiectione, ita vt maneret ſuperſtes: amens tamen & attonitus nunquam rectè aut ſapere, aut loqui poſtea valuit. Scal. exerc. 13. ſ. 1.

κεραυνός

- σκηπτὸς, καταιβάτης, maximè violentum, vi magna in terram compactum, ſeu illiſum fulmen.
- ψολόεις, ictu perimens. Ariſtot. de Mundo.
- ἀργής, afflans, infuſcans.

Benedicto Pererio Valentino.

Fulmen

- Flammeum, Subtile. — Terebrans, Perforans.
- Conglobatum, procelloſum, ob coactum ſpiritum. — Diſcutiens, Diſſipans, Rumpens.
- Igneum
  - Fuſcans. De colorando ſeu reddendo corpus
    - Pallidum.
    - Cæruleum.
    - Nigrum.
  - Vrens
    - Afflans.
    - Comburens.
    - Accendens.

Igneum] Etſi nullũ fulmẽ eſt ſine igne, vt ait Al. M. tamen hoc magis igneum eſt.

In eodem ſubiecto diuerſa eſt vis fulminis. Aridiſſimum in arbore vrit: Solidiſſimum & duriſſimum in ea terebrat frangitque: Summos cortices diſſipat, interiores libros in parte interioris arboris rumpit & ſcindit; folia perfundit ac ſtringit.

Fulmen *valentiora* vehementius diſſipat, quia reſiſtũt *Cedentia* nonnunquã ſine noxa, ſeu læſione tranſit *cum duriſſimis quibusque*, vt lapide & ferro, luctatur adeoq; confligit, quia neceſſe eſt, vt per illa impetu quærat, & vi faciat viam, qua effugiat. Huc pertinet illud: Fit via vi. *Teneris & rarioribus* parcit, licet flammis accommodata opportunaque videantur, quia tranſitu patente minus ferit. Eapropter loculis integris pecunia, quæ in his erat, conflata reperitur, igne tenuiſſimo per occulta foramina tranſcurrente. Vide Plinium lib. 2. cap. 51. 54. 55.

Fulgur aliud eſt, à fulmine. Seneca in lib. 2. naturalium quæſt. Fulguratio ignem oſtendit. Fulminatio emittit. Illa, vt ita dicam, comminatio eſt, commotio ſine ictu. Hæc iaculatio cum ictu. Illa eſt fulmen, non in terras vſque perlatum. Hæc eſt fulgur, vſque in terram perductum.

Chymici

Chymici poſtquam abſumpſerunt & ſegregarunt τὰ ἀλλότρια, aliena ab argento, nubecula quædam ſulphurea, in ſuperficie vndique apparet, vnde poſtea elucet ſplendor: Hunc vocant Fulgur, Fulmen, & Florem.

Fulminatio igitur in chymia eſt gradatio metallica, cum ex coctione ad purum in cineritio, cuius perfectio, velut effulgente ſplendore indicatur. Species hæc eſt Repurgationis. Sed chymicos cum bona gratia, vt æquum eſt, dimittentes, tranſeamus ad Hiſtoricos.

In hiſtor. & orat. per metaphoram hyperbolicam Fulmen ſuperiorum dicitur, Fulmen imperii, id eſt, potens Tyrannus: Fulmina fortunæ: Fulmina verborum, id eſt vis, impetus, vehementia. Cicero, cum duo fulmina noſtri imperii ſubito in Hiſpania, Cn. & P. Scipiones extincti cecidiſſent. Per metaphoram etiam fulmineus enſis dicitur. Acerrimi pugnatores belli fulmina dicuntur. Ioan. Friſ. Tig. in 4. Georg. ad verba fulminat Euphratem.

FVNDAMENTVM.

1. Fundamentum { Proximum: primum: directe. / Remotum: ſecundum: per conſecutionem.

2. Fundamentum { Solum. / cum alio coniunctum.

Ratio ſeu conceptio Chymeræ non habet fundamentum in re, neque proximum, neque remotum. Non illud, quia non eſt ſimilitudo alicuius rei extra animam. Non hoc, quia non ſequitur ex modo intelligendi rem aliquam naturæ. Itaque conceptio illa eſt falſa.

1. De ratione Fundamenti eſt eſſe primum ſuſtentare, & eſſe aliis partibus ædificii connexum. Non enim eſſet Fundamentum, niſi & aliæ partes operis cohærerent. Thom. 2. 2. part. quæſt. 4.

[…]er fun-[…]mentum, […]bmor e-[…]ua.

Scalig. exercitat. 300. ſect. 1. Proportio (in rebus) eſt comparationis fundamentum, haud quidem ſolum, neque primũ, (ſed ſecundum.) Quippe identitas & diuerſitas, ſimilitudo & diſſimilitudo æqualitas & inæqualitas, abſolutum & relatiuum, ſunt fundamenta cõparationis, intellige prima. Hoc loco autem ne erres, comparationem accipit Scaliger pro actione intellectus comparantis ſeu conferentis quippiam inter ſe.

2. Per tranſlationem fundamentum dicitur omne id, ſine quo res non poſſunt conſiſtere.

Fundamentum autem eſt à fundo, qui Græcis baſis.

3. Scotus, quem Scaliger ſequitur, accepit Fundamentum pro ſubiecto vel materia. Sic etiam antiqua tranſlatio in ſecundo Metaphyſ. In fundamento naturæ nihil eſt diſtinctum: id eſt, materia prima nullam facit diſtinctionem. Quod non eſt ſecundum ſe diſtinctum, non eſt ratio diſtinctionis primæ. Materia igitur prima non poteſt eſſe ratio diſtinctionis in indiuiduo. Scotus in quæſtione: An indiuiduatio fiat per materiam.

4. Scaliger ſubiectum propriæ affectionis vocat huius affectionis fundamentum, & ait, hoc cum illa aliquo modo vnum eſſe.

In doctrina Relatorum Scholaſticis Fundamentum eſt Ratio referendi, ſeu id, vnde oritur relatio.

Explicatio.

In omni relatione ſunt 1. Fundamentum, id eſt, ratio referendi.

2. Termini relationis: Res ſubiectæ relationem deferentes, vt, Ottho ſi Mauritii filius eſt: tria hæc apparebunt. Nam ratio qua Ottho ad Mauritium, vt filius, & Mauritius ad Otthonem, vt pater, eſt vis illa procreandi tum actiua, tum paſſiua. Terminus relationis filii eſt Ottho: patris eſt Mauritius. Vide Scalig. de cauſis Latinæ ling. lib. cap. 93.

Fundamentum à Scholaſticis diſtinguitur in fund. vere & quaſi. Dicunt enim ex Damaſceno diuinam eſſentiam eſſe *quaſi fundamentum, & quaſi radicem*, attributorum Dei internorum, eaque ab illa quaſi emanare. Vide Scotum lib. 1. diſt. 8.

Primæ ſubſtantiæ, quæ vocantur indiuidua, ſunt fundamenta ſecundarum, quod hæ in illis conquieſcant, inquit Michael Toxites in comm. in orat pro Plancio.

Fundare eſt fundamentum iacere, & differt à conſtituere. Illud initii eſt, hoc ordinis.

Fundare bene (per metaphoarm à ſubſtructionibus) eſt bene collocare. Conſtituere bene, eſt, diſponere & ordinare bene.

FVNDARI

Fundari aliquid ſuper aliquid interdum accipitur proprie, interdum improprie & quodammodo, vel κατά τι.

Exemplis hoc poteſt declarari.

Deus fundauit terram ſuper ſtabilitatem ſuam ſeu ſuper baſes ſuas, tanquam columnas, id eſt, ſuper ipſius (terræ) vim & naturam grauiſſimo corpori conuenienitẽ, vt interpretatur Pierius cum ſuopte nutu & pondere medium & infimum locum mundi petat, inq; eo fixa hæreat ſemper immobilis. Et Iob ca. 26. Qui appendit, ſeu ſuſpẽdit terrã ſuper nihilum, id eſt ſuper nullum fundamentum, quo libretur, fulciatur ac ſuſtentetur, Deus quare ſuſpenſam ſuper nihilo tenet terram. In pſalmo igitur 135. cum Dauid ait: Qui fundauit terram ſuper aquas, intelligendus eſt ἐπιεικῶς & κατά τι: vt ſententia ſit: Qui ſtatuit terram ita, vt depulſis in ſuos alueos maribus & fluentis ſupra extet ad commodam noſtram habitationem. Quamobrem Pſalmo 104. vbi dicitur; Fundauit terram ſuper baſes eius, ne dimoueretur, aquas baſes terrę vocari ac velut ſtatumina, qb. latera eius circũquaq; fulciãtur, aiunt Franciſcus Iunius, & Immanuel Tremell. in Scholiis in Pſalmũ 24. Baſes igitur hi aliter accipiunt quam Peterius.

Eodem redit hæc interpretatio: Qui fundauit, &c.

Qui terræ magnam partem ſupra aquas extulit, qui terram, animantibus habitabilem, elatiorem & ſupereminentem aquis effecit. Fundatam enim eſſe terram à Deo ſuper aquis tanquam illis ſupernatantem, falſum eſſe, cui obſcurum eſſe poteſt? 1. enim cum terra ſit grauior & ponderoſior aqua, qui ſuſtentetur ab aqua. 2. ſub qualibet aqua inuenitur terra quaſi naturale quoddam aquæ ſolum & fundamentum. 3. partes terræ in aquam deiectæ non ſupernatant, ſed merſæ non prius ferri deorſum deſiſtunt, quàm ad terram, quæ in imo ſub aquis eſt, deueniant.

Pro verbo fundandi Patres etiam & Philoſophi vtuntur τῷ Inniti vt rei conſtanti & ſtabili. Sic Fernelius, Granum cui tanquam baſi (ſeu fundamento) reli-

reliqua innituntur pondera ratum conſtanſq; eſſe docet lib. 4. Meth. medendi cap. 6.

FVTVRITIO.

Sic barbari & optici propter defectum vocis latinæ minus caſtigate & religioſe pro futura ὑπάρξει, vel futuro euentu. Futuritio Chriſti inquiunt, id eſt futura exiſtentia. Hanc ſciebat Chriſtus antequam naſceretur ex virgine, cum eſſe cauſæ & potentiale ei tribui poſſet; Gregor. de Valent.

FVTVRVM.

FVTVRVM (ΜΈΛΛΟΝ) & quod erit (ἐσόμενον) Ariſtoteli περὶ τῆς καθ᾽ ὕπνον μαντικῆς differunt.

Quod futurum eſt poteſt etiam omnino non fieri; ſed quod erit, id non poteſt tum cauſam ſuam tanquam effectus neceſſarius conſequi. Ὅλως γὰρ, οὐ γίνεται πᾶν τὸ μελλῆσαν, οὐδ᾽ ἐστὶ τὸ αὐτὸ, τὸ ἐσόμενον καὶ τὸ μέλλον. Effectus naturalis neceſſarios & quorum ſunt cauſæ continentes ſeu immediatæ, Ariſtoteles vocat ἐσόμενα: ſed contingentes & qui poſſunt impediri, nominat μέλλοντα.

Futurum { Neceſſarium ἐσόμενον. / Contingens.

Quorum indefinitæ prorſus cauſæ ſunt & καθόλου cognitum nullum, dicuntur fortuita, vt Petrum aut Calliam in Sardinia moriturum. Horum nec coniectura (quæ medium locum inter perfectam ſcientiam & perfectam ignorantiam Galeno obtinet) nec ſcientia eſt aut præſcientia, cum ſuapte natura ſint incerta.

Futurus morbus dicitur, qui neque fiens, neque factus eſt. Vide L. Mercatum lib. 5. de h. ecticarum febrium eſſentia.

Futurum eſſe contingenter duo dicit, nempe Futurum eſſe & poſſe non eſſe, M. Becanus capit. 10. de ſcientia Dei.

Futura contingentia { Abſolute ſeu determinate. (Futura abſoluta, id eſt determinata.) / Sub conditione (futura conditionata) vel ſecundum curſum cauſarum naturalium.

Præſcientia & præuiſio, quam habet Deus de futuris tam ſub conditione quam abſolute eſt certa & falli nequit. συνδυάζεται vt loquar cum Ariſtot. ἢ συνδυάζεται, hoc eſt, vna conſiſtere ac cohærere poſſunt, effectum aliquem eſſe contingentem & tamen definite futurum, contingens enim dicitur propter indifferentiam cauſæ & virtutis eius ad operandum & non operãdum determinate vero futurus: quia cauſa, quæ poteſt agere & non agere, reipſa aget: actionis igitur tantum indifferentiam excludit.

Non implicat, futurum aliquod contingens eſſe abſolute. Quia hic abſolute idem eſt quod determinate.

Canones.

1. Futura, quæ ex prædictione Dei abſolute euentura ſunt, abſolute etiam eueniunt, vt reſurrectio hominum in extremo iudicio.
2. Quæ ſub conditione, ea tunc eueniunt cum ponitur conditio, non eueniunt cum hæc remouetur. Ita prædixit Deus ſubuerſum iri Niniuen niſi reſipuerint. Reſipuerunt autem. Igitur non eſt euerſa Niniue, Ionæ 3.

3. Quæ ſecundum curſum ſecundarum ſeu phyſicarum cauſarum, ea eueniunt ſecundum eundem curſum, niſi diuinitus impediantur. Sic prædixit Deus Ezechiam Regem moriturum, qui quidem ſecundum curſum naturalem erat moriturus, niſi à Deo fuiſſet præſeruatus, 4. Regum 20.

GEMINI.

Gemini, primum ſunt eodem partu editi.

2. Cognati, vel ſimiles, qui & Græcis ἀδελφοί. Sic Cicero geminum in ſcelere par dicit de Doalbella & Antonio. Phil. 1. & Verr. 5. Conſorti quidem in furtis & lucris gemino & ſimillimo nequitiæ.

Item pro Quint. Simillima & maximè gemina ſocietas: & in Piſ. Illud vero geminum conſilii Catilinæ & Lentuli. Hippocrates ſecundum Græcæ linguæ proprietatem in hac ſignificatione ἀδελφά, ſcribit, eſſe lac & menſtrua: γάλα ἐπιμήνιον ἀδελφά, id eſt, ſimilia, vel cognata. Sed cur lac menſtruis ἀδελφόν eſt, id eſt cognatum, ſimile? (non enim recte verterunt, fraternum) Reſp.

Quia ex eadem fit materia. Quod enim non attrahit natura mulieris ad fœtus alimoniam, id in mamillas regurgitat, & ibi fit lac. Itaque in venis matricis ſi fit obſtructio, lac etiam in virginibus fieri poteſt. Et hac de cauſa ei, quæ neque grauida ſit, neque peperit, ſi lac habet, menſtrua deficere pronunciat Hippoc. aph. 39. ſect. 5. Quare non eſt argumentum omnino neceſſarium; lac habet, ergo eſt prægnans, ergo peperit.

3. Gemini ſunt teſticuli, (qui & maris & fœminæ ſunt duo. Fœminæ teſtes lateribus vuluæ adiacent ad fundum, magnitudine multo inferiores, atque imperfectiores, quàm maſculi, vide Realdum Columbum lib. 11. de viſcerib. & Ludouic. Vaſſæum in tabulis in Anatomen corporis humani) Græcis Didymi, qui attrahunt naturali ſeu innata vi ſua, tanquam alimentum propriũ ὑπόλειμμα ſeu reliquias vtilis alimenti per vaſa ſeminaria (ſicut etiam atram bilem, lien, & flauam fellis veſicula,) & attractam in ſemen conuertunt, quo & ipſi aluntur, & reliquum colligunt, & conſeruant, quod ad procreationem emittatur.

4. Sunt ſignum cœleſte, Caſtor & Pollux, de quo videatur Heginus.

Geminatum interdum idem eſt, quod iteratum, vt Geminati verſus, ſeu iterati dicuntur in poetica, cum reperitur, quod ante fuit poſitum. Exempli cauſa:

Abſtineas auidas, mors, precor, atra, manus.
Abſtineas mors atra, precor.

Elegans hoc in pathetico & lugubri carmine vel deprecatorio.

GENE-

GENERATIO.

- **Generatio accipitur**
  - Fuſe: Pro Generatione & ſubſtantiali & accidentali, ſeu progreſſione à non eſſe, ſeu à termino negatiuo ad affirmatiuum, ſiue is ſit ſubſtantia ſiue accidens, vt à non homine ad hominem, à non calido ad calidum. Ariſtot. lib. 11. Metaph. cap. 10. & de generatione & corruptione cap. 3.
  - Stricte: Pro productione viuentium. Ariſtot. lib. de vita, & morte cap. 1. Hæc accipitur
    - Ample à quocunque, vt:
      - Equi ab alio equo generante. Hęc VNIVOCA dicitur.
      - Muris, qui fit ex putri materia à ſole. Hæc dicitur ÆQVIVOCA.
    - Preſſe tantum, ab alio viuente, vt equi ab equo, arboris ab arbore. Hæc eſt
      - Secundum naturam.
      - Pręter naturam, vt muli ex equa & aſino.
  - Medio modo pro omni ſolaque generatione ſubſtantiali.
    - Nuda, hoc eſt pro productione, ſeu introductione formæ per ſe (Ariſtotel. lib. 5. phyſ. cap. 1.) ſeu vnione formæ cum materia.
    - Vna cum præuia (id eſt, introductionem formæ præcedente) alteratione. Sic accipit generationem Ariſtoteles, cum eam dicit eſſe motum, lib. 3. phyſ. cap. 2.

Quid præuia Alteratio Scholaſticis?

- **Generatio eſt**
  - Totalis: vt totius hominis, ὁλικὴ γέν.
  - Partialis: Nutritio, quæ dicitur aggeneratio, quæ eſt continuatio ad partialem ſubſtantiam. μερικὴ γένεσις.

Humana Generatio eſt

- Ordinaria ſeu communis: Ex mare & fœmina.
- Extraordinaria
  - Abſque Mare & Fœmina. Productio Adami.
  - Abſque fœmina, ſed interueniente mare. Productio Euæ.
  - Abſq; mare, ſed concurrente fœmina, Generatio Chriſti ex virgine.
  - Ad primam extraordinariam refero παλιγγενεσίαν, id eſt, regenerationem, cum reſurget caro noſtra. Eſt ſcilicet hæc quædam creatio, ἀνάκτισις.

Generatio

- Actiua. Generantis.
- Paſſiua. Generati.

Generatio, γένεσις in Matheſi & Logica, eſt compoſitio ſeu conſtitutio (σύνθεσις) alicuius, & opponitur Analyſi, id eſt, reſolutioni.

Productio generalius quid eſt, quàm generatio.

Nam 1. aues, quæ incubatu ſuo ex alienis ouis fœtus educunt, producunt fœtus, ſed proprie non generant, nec ſunt progenitrices & parentes: quia pullorum corporibus formandis ouo non præbent materiam, non generant ouum, nec eis ſeminariam vim imprimunt.

2. Et productio quædam etiam eſt per creatorem.

Progreſſus Generationis

- Rectus: Ita non mutua eſt Generatio: vt cum ex Sophroniſco Socrates generatur. Ariſtoteli eſt Generatio εἰς εὐθὺ, in rectum, cum formæ, quæ in materiam inferuntur, ſemper inter ſe ſpecie differunt, vt: cum ex aqua fit aer: ex aere ignis.
- Circularis ſeu reciprocus (κυκλικὸς) cum quædam ex ſe mutuo oriuntur, vt cum ex vaporibus pluuia, & è pluuia vapores oriuntur. Hæc generatio in orbem dicitur: nempe cum fit regreſſus à forma ad formam eiuſdem ſpeciei: vt, cum ex Aqua fit Aer, ex Aere Ignis, ex Igni Terra, ex Terra Aqua, ex Aqua rurſus Aer.

Cum

Cum ſuperiori diſtinct. hæc congruunt.

Generatio:
- Hyperphyſica, diuina, progreſſio ſeu potius emanatio alicuius viuentis, ab aliquo viuente coniuncto, ſecundum rationem Identitatis in οὐσίᾳ. Hæc in Deo inuenitur, quia in creaturis gignens & genitum differunt, ſecundum eſſe, non autem in diuinis.
- Naturalis progreſſio:
  - à non eſſe ad eſſe.
  - Viuentis alicuius ab aliquo viuente ſecundum rationem ſimilitudinis in ſpecie. Hęc eſt in animatis: Hæc enim vita participant vegetabili, & dicitur Natiuitas, Dominicus de Flandria 2. de anima.

Sequens ſumpta eſt ex diſputationibus Ethicis.

Γένεσις Generatio accipatur:
- Proprie, ſeu pro operatione naturæ.
- Impropric, 6. Eth. cap. 4. *pro opere*, cui forma plena introducitur, vel transmutando partes naturæ, vel addendo huic aliq̃d, vel detrahēdo, *vel pro operatione. aut artis naturam imitantis*: vt, cū dicitur γένεσις Syllogiſmi: aut voluntatis: vt cū 3. Eth. ca. 3. Philoſopho γένεσις eſt rerum ad conſequendum ſuum finem pertinentium molitio, ſuſceptio, effectio, adminiſtratio: ſeu eſt rei deliberatæ executio. Cui opponitur ἀνάλυσις (reſolutio,) quæ eſt propoſito fine inſtituta de rebus ad finem ſpectantibus deliberatio. Tempell. de vnica methodo p. 88. Ariſtotel. ibidem: id eſt primum in generatione, quod vltimum eſt in reſolutione. Ethica analyſis primo finem proponit, deinde cogitat, & perpendit ea, quæ ad finem referuntur. In geneſi ſeu rerum ſuſceptione ad opus primo res per analyſin cogitatas obimus, deinde ea obeundo finem conſequimur.

(Id in geneſει primum eſt, quod in analyſει eſt poſtremum. Id eſt, quod analyſεως ſubſidio inuentu poſtremo eſt, id primo per geneſin contexitur.)

Tempellus his notat aduerſarium, qui ex hoc loco duplicem methodum conſtituit. Verba Tempelii ſunt. Excitate igitur illam diuinam animi veſtri ſententiam, & de Methodo duplici verum philoſophetur Ethicus ille, diligenter expendite. Ego nomine analyſeos non Methodum à generalibus, ſed fine ſuppoſito, hominis politici *deliberationem*, nomine Geneſeos non aliquam à ſpecialiſſimis primo collocandis viam (id eſt ordinem,) ſed rei deliberatæ *executionem* comprehendi & notari contendo.

Ab hac Ethica γένεσις eſt alia γένεσις Geometrica, vt quæ eſt in ſyllogiſtica (id eſt in ſyllogiſmo occupata, ſiue ad ſyllogiſmum refertur) ſicut & analyſis; illi oppoſita. Geneſis enim Geometrica in concluſione à generalibus principiis deducenda conſumitur: Analyſis vero in artificio concluſæ quæſtionis retexendo, ad principia explicanda vel euoluenda.

Geometris { Geneſis, generalium principiorum lumine concluſorum demonſtrat.
Analyſis, inuerſo ordine factæ concluſionis demonſtrationem retexit. }

Generatio, græce γενεὰ, interdum accipitur pro ætate matura & idonea generandæ proli, quæ fere ſolet eſſe 20. annorum, certe minor quatuordecim annis vix vnquam eſt, ſeu, vt ait Pererius, aut nunquam eſt, aut rariſſime. Sic Auguſtinus explicans Pſalmum 104. ſcribit, generationem eſſe ætatem, qua quis potens eſt generare alium: hanc autem minimum eſſe quindecim annorum.

Ætas hominis ordinaria. Sæpe etiam ab hiſtoricis ſumitur pro ætate, quam poſſunt homines viuendo attingere, quæ definita eſt à Dauide Pſalmo 90. ſeptuaginta vel octoginta annis: in libro autem Eccleſiaſtici extenditur ad centum annos vſque.

Sic accepit Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 1. Romanarum antiquitatum, cum ſcripſit, Medorum imperium ſtetiſſe prope quatuor γενεὰς ſeu generationes, hoc eſt ad quadringentos annos.

Nonnulli videntur generationem accepiſſe pro ſeptem annis. Nam Medici dicunt puero incidi venam ante duas generationes, & apud Suidam dicitur Orpheus vixiſſe nouem vel vndecim generationes.

Apud Euſebium nomen generationis ponitur pro ſpatio viginti annorum. Scribit enim à rege Inacho vſque ad bellum Troianum tranſiiſſe viginti generationes, hoc eſt annos quadringentos: lib. 10. de præparat. Euangelica cap. vltimo.

Diodorus Siculus lib. 3. capit. 13. Generationem facit triginta annorum, ſiquidem triginta generationes ſexcentis annis definiuit Plutarchus in libro, qui inſcribitur, cur oracula defecerunt, & Cenſorinus in libro de die Natali Romanorum ad eundem modum de generatione loquitur: quomodo videtur intelligendum quod Homerus dixit, Neſtorem vixiſſe tres ætates, videlicet nonaginta annos.

Pro ſeculo centenario, hoc eſt, centum annis videtur Pererio, Generatio-

rationis vox accepta eſſe lib. Geneſ. cap. 15. Ita cum dixiſſet Deus Abrahamo, fore ſemen eius peregrinum quadringentis annis, mox ſubiecit: Quarta autem generatione reuertetur in terram hanc, ſed Tremell. & Fr. Iun. hic ordinariam hominis ætatem, quæ fermè annis ſeptuaginta circumſcripta eſt, malunt, eo quod in Ægypto commorati ſint annos 210. quibus tres ætates contineantur, poſt verò anno demum 40. ætate quarta deſertum emenſi ſint, pedemque poſuerint in terræ promiſſæ poſſeſſionem. Vide Annotationes in 15. cap. Geneſ.

GENERATVRIO.

Cupio generare, vt parturio, cupio parere: Sic Scalig. Malè à philoſophis pronunciatum, qui naturę propoſitum dicerent ſemper marem generaturire, quod ad opus perficiendum cum impediatur, quod eſſet reliquum, fœminam quaſi hoſtiam ſuccidaneam ſupponere. Maioris tamen operæ eſſe marem, quàm fœminam non negamus. In 2. de plantis.

GENITIVVS.

Genitiuus in phyſicis eſt, qui habet vim gignendi, formandi, vt ſpiritus Genitiuus (qui continet in ſe virtualiter omnium membrorum indiuidui, à quo decidit, proprietates & conditiones) Calor Genitiuus (cui formatiua facultas in eſt:) ſemen genitiuum, id eſt, genitale, vt philoſophi etiam loquuntur. Semina ſunt genitiua & genitalia, id eſt, σπερματικοὶ in ſeminib. vis ineſt earum rerum, quæ ex his progignuntur. Teſtes etiam dicuntur principium genitiuum, vt partes ſemen prębentes, & robur ac virilitatem vniuerſo corpori largientes.

In Grāmaticis Genitiuū vnū eſſe è caſib. qui alias dicitur caſus poſſeſſorius ſeu poſſeſſionis, notū eſt. Appellatus autē eſt à parte notationis, quia Genitiuus interdum etiam notat ſubiectum totum, ſpeciem, finem, cum dicit Paulus ad Romanos 4. cap. verſ 11. σημεῖον περιτομῆς, ſignum conuerſionis, genitiuus ſpeciei eſt, id eſt, notans ſpeciem. Sententia enim eſt: Accepit circumciſionē, vt ſignum fœderis. Cum dicitur honoris tui cauſa, hic finis ſignificatur.

GENITVRA eſt fœtus rudimentum Genitum ſeptimo die habet, quæ habere debet. Hippoc.

GENIVS.

Genius apud authores profanus eſt Græcorum δαίμων, & Latinorum ſpiritus familiaris, cuiuſmodi vetuſtas παρέδρους, id eſt, aſſeſſores, ſeu conſiliarios vocauit.

Putarunt autem Ethnici Genios hominibus ſimul atq; nati eſſent, adiūgi, eoſq; præſentes eſſe eis toto vitæ curſu, & animas cum ex corporibus euolaſſent εἰς ᾅδου, id eſt, in orcum, ſeu inferna deferre, ibique pro ratione actæ vitæ in certas ſedes, tranquillas, aut ſuppliciis deſtinatas collocare. Credebant ex his bonum eſſe vnum ſeu beneficum, alterum malum. Bona ſeu ἀγαθοῦ τοῦ quicquid proſperè veniſſet, adſcribebant, à malo triſtitia, noxiaq; exiſtere & infligi cenſebant. Bonum procurare quæ ex re noſtra eſſent, ac defendere quem in fidem ac patrocinium ſuum accepiſſet, arcere pericula, & aduerſari alteri, nempe malo, quantum poſſet, hortatoremq; eſſe, & impulſorem ad honeſta & ſalutaria conſilia, ſtudia ac actiones. Vnde δαίμονα ἀλεξίκακον, καὶ λύσιον τὰς ἀράς, id eſt, genium depulſorem & auerruncatorem dirarum vo-

cabant: Malum contra inuertere, elidere, & euertere res bonas, calamitates verò & ærumnas incurrere, tum ſi impenderent maturare, omninoque ad ſcelera propellere, indeque in periculum adducere, vel in ſubitum præcipitare exitium. Vnde ἀλιτήριον ἀλάστορα ϗ κυροῦντα τὰς ἀρὰς δαίμονα, id eſt, noxium, & ratas facientem diras Geniū nuncupabant. Huc ſpectant Græci verſiculi:

Mystagogus ſeu initiator vitæ Dæmon.

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ
Ἅπαντι ἐστι μυσταγωγὸς τοῦ βίου.
Suus cuique Genius eſt mortalium
Vitæ vniuerſæ rector hic & arbiter.

Lares fuerunt duo Genii, quos opinio erat priuatarum rerum, triuiorum, & vrbis curam agere, vnde & præſtites vocabantur.

Magorum aliqui ſuos Genios, id eſt, ſpiritus familiares circumferunt annulis, thecis & cryſtallis incluſos, vt iactitant, nonnullis verbis, & ritibus conceptis euocant, ita vt aſcititiâ ſeſe & conſpicuâ imagine oſtendant.

Deinde Genius accipitur pro gratia. Seneca. Nemo vir bonus eſt ſine Genio diuino, id eſt, gratia diuina. Victurus genium debet habere liber, id eſt, gratiam & leporem.

Tertiò pro Natura. Nam Genius eſt ab antiquo Geno, quod eſt gigno. Dicitur Genius, quod naſcatur nobiſcum, vt in prima ſignificatione dicitur, quod genitos nos ſuſcipiat, & tueatur. Defraudare ſuum Genium, eſt naturæ denegare id quod appetit, cui opponitur, indulgere Genio. Sic dicimus, Genius meus ab hoc abhorret, id eſt, natura mea.

Terra, aqua, ignis, Sol, Luna dicti ſunt Dii Geniales, quod rerum gignendarum vim habere crederentur, quamobrem iis ſuo natali die quiſque ſacrum faciebat, quod erat Latinis dare Natalitia.

Quartò, Regionis Genius Scaligero eſt cœli facies, cui illa terrarum pars ſubiecta. exerc. 266.

Genius Socratis, deductus eſt in controuerſiam Quæritur enim de Genio Socratis, quid quiſue fuerit, qui ſolitus eſt ei agenda, vel non agenda ſignificare, quemadmodum ipſe in Theage apud Platonem, & alibi refert.

Quorundam ſententia eſt, fuiſſe Dæmonem malum. Solet enim Diabolus interdum magnam ſanctitatem & pietatem ſimulare, vt doctis dolis facetiisq; ſubtilicis glaucomam hominum oculis obiiciat, & quaſi noctem animis eorū effundat, ideoque cum lumine verbi diuini deſtitutus fuerit hic præſtantiſſimus Philoſophus, non ambigendum eſſe, quin eius ſanctitas, quia à verbo Dei aberrat, Diaboli, qui ſe in Angelum lucis transformat, & adorari in, & à mundo expetit, luſus extiterit.

Eraſmi Roterodami de Genio Socratis ſententia eſt, eam eſſe inſitam naturæ vim. Alii denique cenſent, fuiſſe bonū Dæmonem, perſuaſi eius verbis, quæ in eius libris extant: quo etiam non parum facit, quod ſuggeſtiones ſpiritus illius non fuerunt malę: Quæ ſententia eſt εὔλογος. Vide poſitiones Diſputationis eruditæ Ioannis Andreæ F. Tauſani Dani, in collegio Philoſophorum Marpurgi publicè habitæ, Anno DeVs noblsCVM.

Cœleſtis Genius Scaligero ſignificat Naturam. Nonne quotidiana fœtura cœleſtis Genii, quæ natura eſt, potentiam declarant plantæ, nullis ortæ ſeminibus exer. 323. Sebaſtianus Caſtellio in Verſione Bibliorum accipit *pro Angelo, quod aliis diſplicet.*

A Genio eſt Genialis, quæ vox 1. ſignificat voluptarium. 2. per ſynecdoch. nuptialē, vt lectus genialis, dies genialis. Hyems genialis dicitur potius quàm æſtas vel ver: eccur vero? Scilicet quia hyberno tempore ruſtici vt annuis laboribus defuncti genialiter agitant, ſicut Maro primo Georg. canit.

Frige-

Frigoribus parto agricolæ plerunque fruuntur,
Mutuaque inter ſe læti conuiuia curant,
Inuitat genialis hyems, curasque reſoluit,
Ceu preſſa cum iam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.

Et eleganter Angelus Politianus in Ruſtico:

Poſtquam acris ſucceſſit hyems & pendula tectis
Diriguit glacies, larga ſtrue tollitur altè
Colluceтque focus, coeunt vicinia ſimplex,
Vna omnes iuueneſque probi materque ſeuera
Coniuge cum duro & pueris & virgine grandi
Conuigilantque hilares, & prima tempora noctis
Decerpunt, molli curas abigente lyæo:
Mutuaque inter ſe ludunt: tum tibia folle
Laſciuum ſonat inflato: tum carmina cantant.
Carmina certatim cantant, tum tenta recuſſa
Tympana ſupplodunt baculo & cava cymbala pulſant,
Et læti ſaltant & tendunt artibus ara.
It graue conſpirat cornu tuba flexilis vnco,
Conclamantque altum vnanimes, tolluntque cachinnos.

Hæc omnia ſunt genialia.

GENVS.

Genus aliud eſt Grammaticum, aliud politicum & hiſtoricum, aliud Logicum, & Metaphyſicum.

Genus in Grammaticis eſt nota ſexus. Eſtque certum vel incertum. Certum Maſculinum, Fœmininum, Neutrum. Diſcrimen autem generum conſtituunt Grammatici per notam pronominis. Sed tunc à poſteriori accipiunt cognitionem. Neque enim Cæſar eſt generis maſculini, quia ei præponitur hic, ſed cognoſcitur ita eſſe, quia ita præponitur: præponitur autem quia eſt. Hic ἀρχὴ eſt cognitionis à poſteriori, diceret Schol.

Politicis & hiſtoriographis Genus eſt, vel *Collectio multorum hominum*, inter quos cognatio quædam intercedit, & qui ab vno aliquo originem trahunt, ſeu Tota familia, ac ſtirps: Quomodo Genus Heraclidarum & Romanorum dicimus, collectionem illorum omnium, qui originem ducunt ab Hercule, Romulo, ſignificantes: *vel ipſa origo*: idque bifariam: *vel parentum*, ex quibus, *vel patriæ & loci*, ex & in quo quis oriundus eſt, ratione habita. Sic dicimus, Dominus Ieſus genus habet à Dauide ſeu Iuda, id eſt, originem ab illo ducit. Sic Plato genere eſt Athenienſis, id eſt, originem ducit ex vrbe Athen politicum hoc genus ratione multitudinis, quam continet, & principii, vnde illa eſt, Logico eſt ἀνάλογον.

Origo habetur ex parentibus vel patria.

Logicum enim genus eſt, quod multas ſpecies complectitur, & earum eſt principium.

Vicina ſignificatio Politico & Logico eſt, cum Genus accipitur pro collectione indiuiduorum vnius ſpeciei: quomodo dicimus Genus humanum, & libr. 5. Metaphyſ. cap. 28. Ariſtot. dicit: Genus dicitur generatio continua, (non interrupta) eorum, quorum ſpecies eadem.

Philoſophicæ & Logicæ acceptiones hæ ſunt.

Primò ſumitur Genus pro confuſo, indiſtincto, vago: vt in genere hoc cognoſcitur, id eſt, confuſè, indiſtinctè. 2. Pro ſubiecto cuiuſque ſcientiæ, quod ſæpè dicitur Genus ſubiectum, 1. poſt. cap 7.

Tertiò

3. imò etiam pro materia phyſica, & ſic dicitur Genus phyſicum 1. de Generatione & corruptione, cap. 6. 4. Ab Ariſtotele accipitur pro γένος prædicabili ſeu vniuerſali omni, alteri communi, atq; adeò pro ſpecie infima, quę proxima eſt indiuiduis: vt 2. Metaph. c. 2. Cùm dicit vltima genera: γένη ἔσχατα, Genera prima & vltima. Sic etiam vulgò dicuntur eſſe varia hominū genera. 5. Sumitur pro toto partib. eſſential. quod eſt apud Cicero. 2. de inuentione: vel pro notione, quę repręſentat rem vniuerſaliorem, ſub qua minus vniuerſalis continetur, ſeu cui ſpecies ſubiacent. Eſtq; ἀνάλογον materiæ.

Genus in Logica aut eſt proprium, aut impropriè dictum: aut verè aut quaſi. Propriè dictum eſt συνώνυμον, quod omnibus partibus ſubiectis, ex æquo conuenit. De hoc intelligitur hoc Arnobii, lib. 7. diſput. aduerſus gentes. Quod vnum genere eſt, nō poteſt ſuis eſſe in partibus minus aut plus, qualitatis propriæ vniformitate ſeruata.

Impropriè dictum Genus eſt, quod ſpeciebus ſuis communicatur æqualiter. Alii dicunt, ſic: Genus eſt perfectum vel imperfectum, re eodem recidente. Perfectum ſeu τέλειον, quod à ſpecieb. ſuis ęqualiter participatur. Itaq; totum id, quod eſt in hoc genere, communicatur ita, vt nihil de genere dici poſſit, quin idem de quauis dici ſpecie ſit neceſſe, & hoc genus habet naturam omninò diſtinctam ab omnib. ſuis ſpeciebus. Alii vocant Genus vniuocum, ſeu ſynonymum. Imperfectū eſt, quod ſpecierum alteri magis, alteri minus communicatur. Huc pertinet genus Analogum, quod ſi non placet Genus vocare, voces ſanè COMMVNE ANALOGVM. Itaque Genus imperfectum 1. vni ſpeciei ſoli communicatur ἀμέσως καὶ πρώτως, id eſt, immediatè, propriè, per ſe: alteri verò ἐμμέσως καὶ δευτέρως, id eſt, mediatè & ſecundariò, in σχέσει ſeu ordine ad primariam ſpeciē. 2. Nec obtinet naturam quandam omninò diſtinctam à ſuis ſpecieb. Hoc genus etiam aliquando vocatur Genus quodammodo, & ſecundum quid, & καθ᾽ ὁμοιότητα, non abſolutè. PRIMARIAM ſpeciem huius generis Scholaſtici vocant Significatum famoſius, & PRINCIPALE ANALOGATVM (analogo generi ſubiectū) vt: principali analogato (id eſt, primaria ſpecie) declarato, facilior eſt cognitio generis analogi. Primaria ſpecies eſt, cui huius generis debetur ἐξοχὴν, id eſt, prærogatiua. Huc pertinet hæc quoque generis ſignificatio, qua ponitur pro gradu, ſeu ordine vel modo: vt, quatuor ſunt genera viuentium. Quædam enim vegetantur, quædam ſentiunt, quædam loco mouentur, quædam intelligunt. Intelliguntur hic progreſſiones, diuerſi gradus, ſiue ordines viuentium, ſiue vera ſint genera, ſiue non vera. Hæc ſignificatio eſt etiam Iuriſconſultorum.

VSVS DISTINCTIONVM oſtenditur.

1. In Demonſtratione mediū & affectio ſunt ſumenda ex eodem genere, id eſt, ex eadem ſubiecta materia. Sic enim ὁμογενῆ, id eſt, eiuſdem generis & eiuſdem naturæ eſſe dicuntur & eſſentialiter connexa, ſeu inter ſe eſſentialiter colligata. *Quæ dicantur Homogenea*
2. Corruptibile & incorruptibile differantne genere, quæritur, nec ne: Reſpondent, differre genere ſubiecto. At idem eſſe genere prædicabili, genere ſumpto pro eo, quod refertur ad ſpecies.
3. Colores & ſapores, quæritur, an diuerſa ſint genere: Reſp. Sunt idē genere prędicabili, Qualitate. At ſunt diuerſa genere ſubiecto, quia eorū ſubiecta, neq; in ſeſe, neq; in aliquod tertium genus ſubiectum reſolui poſſunt. Subiectum enim colorum eſt ſuperficies: ſubiectum autem saporum eſt humor.

4. An

4. An proprie dictum ſit à Paulo Apoſtolo, Actorum 17. ex Arati phænomenis Dei genus ſumus? Reſpon. Fonſeca improprie dictum eſſe, cuiuſmodi etiam fuerit, ſi diceretur, Deum eſſe genus noſtrum, cum Deus non ſit noſtræ ſpeciei. Vide eum in c. 27. libr. 5. 1. philoſoph. explicatione. Sententia autem eſt, cum dicitur, Dei genus ſumus à Deo, vt prima cauſa & patre, conditi ſumus ad eius imaginem. Progenies Dei ſumus; habet vna verſio: Ex Deo eſt noſtra cognatio: habet alia verſio: Ex vna cognatione ſeu origine ſumus, habet interpres.

5. Iſtud generaliter verum, quod ait Scaliger lib. 5. de cauſis lat. linguæ. Omnis ſpecies totam generis naturam continet. Reſpon. eſt de genere perfecto & accurato intellectum. Διαθέσεις etiam verborum (vt cum dicitur διάθεσις activ. διάθεσις paſſ.) dicuntur à veteribus Grammaticis genera vt actiuum, (ſignificãs actionem) Paſſiuum, Neutrum, Deponẽs Quidam maluerunt ſignificationem appellare. Sed ſignificatio omnium dictionum forma eſt: vt ait Scalig lib 5. de cauſis l. l. c. 110.

6. Quæritur an fieri & generari ſeu gigni ſint perfecta genera? Reſpondeo Negate, primo enim ſignificatu pertinẽt ad ſubſtantias. Generatio enim primo dicitur de ſubſtantia: ſecundo loco de accidentibus; dico enim, fit pater, fit albus.

7. Ariſt. dicit 3. & 4. 1. Phil. Ens & vnum eſſe maxime vniuerſalia. & 3. Phyſic. tot eſſe motus ſpecies, quot Entis ſpecies ſunt. At idem quoque ſcribit 4. 1. ph. cap. 2. text. 6. & Ethic. 1 cap. 6. Ens, vnum bonum non eſſe vniuerſalia. Quomodo hæc conciliantur? Reſpondent interpretes, non laborare hæc inteſtina diſcordia inter ſe: Ariſtotelẽ enim priorib. locis vniuerſale & genus tã late ſumere vt Analoga, præſertim propria propoſitione (quæ veris vniuerſalibus ſunt ſimilia) etiam cõplectatur: vt ſunt Ens principiũ, cauſa, elemẽtum, natura, motus & ſimilia, quæ ad naturam veram vniuerſalium propius accedunt. Poſterioribus vero ita preſſe, vt ſola vniuoca comprehendat, quę ſimpliciter abſoluteque eiuſdem rationis ſunt; (non quodammodo, vt analoga.)

8. Naues, Reſp. & ſimilia Entia per accidens, in quibus aliquis per ſe ordo cernitur, ſunt ne vera genera? Reſp. Etſi nonnulli negent: ego tamen affirmo, ex eo, quod rationes eorum æque participẽtur ab ijs, de quibus dicuntur, vt ratio nauis ab hac & ab illa. Videſis cõmentatores in Ethic. & politica Ariſt. qui in his Rempublicam facit Genus multarũ ſpecierum. Dicere quoq; ſic poſſe videor nauis, Reſpu. Eccleſia nõ ſunt genera exquiſita, ſed Logica vt loquitur in organ. Claud. Alb. ſuum cuique hic liberum ſit iudicium.

Quomodo interpretanda hæc Iuliani Iuriſc. l. ſeruus. pro Emp. Genere quodã venditio inter ſeruum & dominũ contracta eſt? Reſp. Modo quodã. Cuiacius. Quomodo hæc Pauli, ſi is, qui primus ceſſit vel defunctus ſit, vel alio genere partem ſuam alienauerit? Reſp. Alio modo. Quomodo hoc Arnobij l. 3. diſp. Quid ergo, inquiet aliquis, non audit Deus: non loquitur, non ante ſe res poſitas videt? nõ intuetur? Suo forſitan genere, nõ noſtro. Reſp. ſuo modo ac more, non noſtro. Vide 2. parerg. Scip. Gẽtilis c. 15. Cur dicitur, quatuor ſunt cauſarum genera? Quia cauſa nõ eſt vniuocũ genus, ſed commune analogum, vt loquitur & ſentit Zabarella, ꝙ nõ habet proprie dictas ſpecies, ſed tantũ ſecundũ ſimilitudinẽ (etſi Ariſt. l. 2. phyſ. tex. 3. dicat: cauſę igitur tales & tot ſunt ſpecie) idcirco ſolet dici: Quatuor ſũt genera cauſarum, id eſt, nomẽ cauſæ diſtinguitur in 4. genera. Sic Prædicamenta, ſubſtantia & accidens non

ſunt proprie ſpecies entis, ſed ſunt genera entis, id eſt, ſunt genera in quæ diuitur nomen entis. Ens diuiditur in genera, non quidem entis, ſed rerum ipſis ſubiectarũ. Zab. 2. phyſ. ad tex. 31.

Quomodo diuerſis conuitijs tribuatur vox Genus, cum diuiditur cõuitium?

Conuitiorum à Græcis conſtituuntur quatuor genera. Hic genera pro ſpeciebus ponuntur. ψόγος, cum oratione longa & aperte crimina narrantur, lat. vituperium.

Διαβολὴ, calumnia, cum clam.

Λοιδορία, cum breui & aperte exprobrãtur & obijciũtur; vt oblitus ne es, quia ſalſamẽta vẽdebas σκῶμμα, (dicteriũ) cum breui, ſed tacita, ſeu obliqua, vt meminimus, quando brachio te emungebas. Macrob. li. 7. Saturnal. c. 3.

An TRIA ſunt animæ genera? Platoni tria ſunt γένη τῆς ψυχῆς, id eſt, ſpecies ſeu εἴδη. Et Ariſt. mentem ſeu νοῦν ψυχῆς γένος (id eſt, animæ genus, hoc eſt animæ ſpeciem) ἕτερον (id eſt, diuerſum à vegetante & ſentiente) & χωριστὸν ſeparabile, & θύραθεν ἐπεισιέναι (foris intrare) dicit.

Explicatio.

Plato docet non contemnendis argumẽtis, tres eſſe οὐσίας ſeu eſſentias diſtinctas: animam λογικὴν, ſeu λογιστικὴν rationalẽ, immortalem, & animas duas brutas, ἐπιθυμητικὴν concupiſcentem & θυμοειδῆ, mortales & caducas.

Alij docent ἐπιθυμητικὴν iraſcibilem, & θυμοειδῆ eſſe vnius animæ, nempe Intelligentis, ſeu Spiritus ſeparabilis à copore, diuerſas δυνάμεις ſeu potẽtias. Galenus ἐπιθυμητικὴν & θυμοειδὲς ſentit eſſe craſin (ſeu temperationem) epatis & cordis: & animam intelligentem, ſeu mentem eſſe craſin cerebri, quod poſterius falſum eſt, & à doctrina Eccleſiæ alienum prorſus: etſi interim hoc veriſſimum ſtatuo, naturam illam expertem corporis mentem dico, cerebri temperamento & ſpiritu ad actiones ſuas dum eſt in corpore, vti, cum experientia doceat, ſi ſpiritus & κρᾶσις cerebri turbatur, rationem & intelligentiam impediri: & certiſſimus CANON ſit: Organis affectis anima actiones ſuas organicas in corpore exercere nequit. Sed hæc ἐν παρεκδρομῆς.

Tres in homine animæ.

Genere, vt Cicero loquitur in officijs & genere ſuo (vt alij) idem ſunt, quod per ſe. Opponitur ei per accidens: vt alia peccata ſunt genere ſuo (id eſt per ſe) peccata, alia per accidens. Bona opera genere, id eſt natura ſua & per ſe non ſunt noxia ad ſalutem.

GEODESIA.

Geodeſia ſignificat vel ipſam terræ dimenſionem vel rationem dimetiendi, quæ γεωδαιστικὴ eſt.

Geographia terræ cognitæ deſcriptionem, quæ conſiſtũt in Chorographia, & Topographia.

Chorographia eſt regionis vel prouinciæ alicuius deſcriptio.

Topographia eſt peculiaris alicuius loci pictura. Topotheſia poetica eſt: (eſt enim ficti loci deſcriptio.)

Geometria vero ſignificat artẽ dimetiendi quiduis: alias μετρικὴ (ſc. ἐπιστήμη.)

Ramus Geodeſiam facit partem Geometriæ, vt ſit illa huius quædã praxis. Sed veteres Geodeſiam cum Muſica & Optica ad Mathematicas ſcientias retulerunt eas, quæ circa res ſenſiles verſentur, & ſi fateantur Geodeſiam ex Geometria promanare.

Secant Geometriam in duas partes: in Geometriam proprie ſic dictam, quæ continet planorum doctrinam, ac poteſt dici Epipedometria. Et Stereometriam, quæ tractat ſolida corpora.

Geodeſiæ partes ſunt tres. 1. Euthymetrica, quę docet ſolius longitudinis menſurationem. 2. Eubadometrica, quæ docet metiri longitudinem & latitudinem. 3. Stereometria, quæ latitudinem & profunditatẽ ſeu altitudinem.

GER-

GERMANVS.

Germana Theoremata vel media in doctrina demonſtratiua dicuntur propria & homogenea, non externa & aliena.

Medici morbos cognatos inter ſe germanos nonnunquam dicunt.

In politicis Germanitas (à germine) eſt in ſpecie fraterni ſanguinis coniunctio, Bruderſchafft / quaſi ex eodem germine. In genere ſanguinis communio, conſanguinitas. Hinc potiſſimum exiſtit Neceſſitudo. Hæc ſignificatio magis propria eſt, prior illa eſt translata.

GERMANISMVS.

Germaniſmus eſt idiotiſmus Teutonic', ſeu formula loquendi Germanorum.

Formæ loquendi Latinorum & Germanorum valde quam multæ eædem ſunt; vt non potui diutius me tenere (Ich hab mich nicht länger halten können) quin aliquod obſeruantiæ ſignum ad te mitterem. Aldus Manut. de liga Romanorum ad imitat. Cic. Ad ſuum peruenire, zu dem ſeinen kommen. Cicer. in epiſt. famil. lib. 13. ep. 26. Commendationem obſerva nimb die Commendation in acht / id eſt, fac quæ peto in commendatione. Cic. libr. 13. epiſt. fam. ep. 27. Proficiſci cogito, id eſt, conſtitui. Ich gedenck da hinauß. Faciles aditus habere ad aliquem. Cic. in epiſt.

Habe bonum animum. Plautus. Res literaria nunc ſtat in ſummo, mit den Künſten iſts auffs höchſte / oder ſehr hoch kommen. Scaliger in oratione de verbo INEPTI.

In ſe recipere (id eſt, promittere cum periculo præſtandi damnum) ἐφ᾽ ἑαυτῷ ἀναδέχεσθαι, auff ſich nehmen.

In oculis diligens ſeruus (ſic Ciceroniani loquuntur) Germanis ein Augendiener. Græcis ὀφθαλμοδοῦλος: gnauus in Domini vel aliorũ præſentia, at ignauus, remotis arbitris.

GLANS

Balanus.

Glans 1. eſt Quercus nux, vel fagi, vel ilicis vel æſculi vel roboris. Hinc glans fagina Buchecker.

2. Glandis nomine omnes arborum fructus eſculenti dicti ſunt olim. Ioan. Lang.

3. In anatomica doctrina alia ſignificatio eſt huius vocis. Ad penis ſcilicet extremitatem eſt glans mollis & carnoſa in acutum vergens, quam tegit rugoſa cutis, quæ dicitur præputiũ glandi alligatum vinculo, quod frenum dicitur.

De myrobalana ſeu glande vnguentaria vide medicos. Ioan. Langium in epiſt. med. lib. 1.

Glandulæ ſunt carunculæ ſpongioſæ, friabiles, venarum fulcra. Hippoc. in princip. lib. 1.

Glans pituitaria ſpongiæ inſtar, pituitam ebibit, ac per os cribriforme paulatim in palatum inſtillat.

Glans plumbea eſt, globulus qui mittitur ex Bombarda.

Glandium eſt in apro, in qua ſunt glandulæ. Plinius & Plaut.

GLORIA.

1. Gloria Alberto Magno eſt clara cum laude (virtutis cauſa) notitia in topic. Gloria eſt illuſtris & peruagata recte factorum & magnorum vel in ſuos ciues, vel in Rempublicam vel in omne genus hominum meritorũ fama. Boetius de definit. Gloria eſt conſentiens laus bonorum. Quintiliannus. Gloria eſt iudicium hominum bene de hominibus opinantium Auguſtinus. Hominum intellige prudentium, & qui nos bene cognorint. Petrus Martyr in 1. Ethi. Ariſt. Plus igitur ſignificat quam honos, id quod patet ex diſtinctione verb. honore afficere & glorificare, quæ paulo poſt ſequetur.

2. Interdum tamen Honor & Gloria vſurpatur pro eodem. 3. Nonnunquam communius accipitur Gloria, vt etiam laudi non prouenienti à ſano iudicio attribuatur.

Itaque Gloria vel iuſte habetur, vel iniuſte. Si iuſte, tum officijs, tum exiſtimantium æquitate comparata eſt: ſi iniuſte, ex honorantium iniuſtitia comparata eſt. Plotinus En. 2. libr. 3. cap. 1.

Eſt debita ſeu merita, vel indebita. (Plat. ad Dionyſ. Gloriam debitam conſequi iuſtum eſt æquos viros,) ſicut honos eſt vel ſolidus & conſtans, vel adumbratus, infirmus, vitreus ſeu leuis, vt qui exiſtat tantum ex rumore populari.

Scholaſtici D. diſtinguunt inter Gloriam huius vitæ & Gloriam alterius vitæ, vt inter vitam gratiæ & gloriæ. Gloria præſentis vitæ eſt, qua Deus afficit homines iuſtos. Gloria futuræ vitæ eſt, quæ in clara Dei viſione conſiſtit. Sic glorificatio eſt conſecutio vitæ æternæ, ſeu intuitiuæ Dei cognitionis ac viſionis.

Quid Gloria Lumen. Scholaſtici etiam Doct. in Theologia lumen Gloriæ vocant lumen altioris ordinis quam ſit lumen fidei. Lumē gloriç eis eſt donum ſeu auxilium ſupernaturale ad viſionem Dei beatificam.

Honorare eſt exhibere reuerentiam in teſtimonium.

Glorificare eſt laudes honorati longe lateq; quaſi ebuccinare. Scholaſtici non nunquam pro hoc vſurpant Magnificare. Laudare eſt honoratum alijs cōmendare.

Glorioſus μέσον eſt ſeu ſitum in confinio virtutis & vitij. Nam Ariſtoteles ait 4. Eth. c. 3. Glorioſe ſe ſe gerere inter eos qui in dignitate præclara fortuna vtātur, nō eſt à generoſo animo alienum, inter humiles vero inuidioſum: & idem Magnorum moralium libr. 1. c. 30. ait Glorioſus eſt, qui plura quá adſint ſibi arrogat aut ſcire ſe fingit quæ non nouerit, & ad Nic. Eth. cap. 13. lib. 4. Glorioſus ſeu arrogans res ſibi glorioſas videtur vendicare ſolere, quæ non inſunt, quæque ſunt ijs, quæ inſunt, maiores. Græce ἀλαζών oſtentator iactabundus & faſtuoſus (Faſtuoſus dicunt poetę, non autem oratores, quod ἐν παραδρομῇ, id eſt in tranſcurſu notatur.)

GRADVS.

Rerum quarundam eſt gradualis intenſio vel remiſſio, vt actuū & habituum.

Gradus rerum ſunt differentiæ accidentales, quibus res diſtinguūtur in prius & poſterius, in intenſum & remiſſum, perfectum & imperfectum.

Spectatur igitur in ijs ordo vel intenſio, & remiſſio magis & minus.

Graduum latitudo eſt, quæ numero definitur, vt 8. incluſiue.

Certus eorū terminus videatur apud Fonſec. in phyſ. pag. 400. & 403.

Latitudo gradualis { Maior. / Minor.

Gradus { Imperfectus. / Perfectus.

Gradus { Inferior / Summus.

Vt qualitates aduerſæ ſimul ſunt in gradu imperfectio.

In Phyſicis & Medic. gradus conſtituuntur temperamentorum in plantis & hominibus: gradus putredinis in peſtilentibus ceteriſque putridis febribus non idem. Fernelius Graduum partes tres conſtituit, initium, medium & finem.

In Arithmeticis Gradus eſt locus, vnde notæ valor æſtimatur, primus eſt ſimpli, ſequentes multipli, vt ſecundus decupli, Tertius centupli.

Graduum comprehenſio dicitur periodus.

Simpli) id eſt, in quo nota valet idem, quod per ſe.

Gradus in politicis eſt, modo cõditio ſuperior, media vel inferior perſonæ; modo eſt determinata propinquitas perſonæ ad perſonam ſecundum conſanguinitatem (quæ eſt vinculum perſonarum ab eadem perſona, tanquam ſtipite, carnali propagatione deſcendentium) vt in linea recta tot ſunt gradus, quot ſunt perſonæ, vna dempta. Tot enim ſunt gradus, quot propagationes. Sed tot ſunt ꝓpagationes, quot ſunt perſonæ, vna excepta. Oportet enim vnam ponere, quæ non ſit propagata. Hic eſt tanquam Epoche. Et efficacior eſt gradus in linea recta deſcẽdẽte quã tranſuerſali, quia plus coniungitur proles parenti, quã frater fratri.

Quid conſanguinitas.

Epocha in arbore conſang.

GRAMMATICVS.

Grammatice agere accipitur dupliciter, vel proprie vel improprie. Proprie & Grammatice ſcribit, aut loquitur, qui ex arte id ipſum recte præſtat. Improprie, qui non ex arte, ſed vel caſu vel alio ſuggerente grammatice loquitur.

Ergo qui Grammaticorum munere funguntur, Grammatici abſolute nõ ſunt dicendi, ſed ii tantum qui ex habitu ſeu arte id præſtant. Ariſt. 2., Eth. cap. 3. ſic qui iuſte agit non illico iuſtus eſt, id eſt, non illico ex perfecto iuſtitiæ habitu agit.

GRATIA.

Gratia primo ſignificat animi grati memoriam. 2. beneuolentiam & beneficium: ſic dict. quod gratis detur. Gratia tua id eſt beneficio tuo. Gratia vnionis, id eſt beneficio vnionis. Huic ſignificationi vicinum eſt cum dicitur, oratio caret omni gratia, id eſt, ornatu & iucunditate ſeu venuſtate. 4. Ablatiuus Gratia poſtpoſitus ſignificat propter, vt tua gratia huc veni, non gratia tua, ſic tua cauſa id eſt propter te, non cauſa tua. Vnionis hypoſtaticæ gratia, id eſt propter vnionem hypoſtaticam, non aũt gratia vnionis. Decipiendi gratia id eſt, cauſa, nõ autem gratia decipiendi. Metri gratia, nõ gratia metri. Sic donatio mortis cauſa. Quinto accipitur pro remiſſione. Vulgus canonicorũ vocat diſpenſationem: vt gratiam canonis, gratiã legis facere. Diſpenſieren mit einem, ſoluere aliquem lege. Gratiã facere edicti apud Suetonium in Domitiano. Gratiam facere decreti in l. 1. §. ſi quis vltro ff. de quæſtion. Gratiam iuriſiurãdi facere. Den Eydt nachlaſſen/ ſoluere neceſſitate iuriſiurandi, ſoluere religione iuriſiurandi, eleganter l. 6. & 32. 41. ff. de iureiurando. Sic dicimus gratiam facere peccati, id eſt, veniam dare. In hac ſignificatione etiam accipit Scaliger.

Gratia { Bona, vt bona cum gratia eum dimittamus.
Mala. Mala cum gratia, mit Vngunſt, mit Vnwillen.

Obſeruatio.

Philoſophi & Logici loquuntur licenter, ſicut & Medici & Iuriſcõſulti ac Theologi cum dicunt, Donatio cauſa mortis, Gratia, cuius, Gratia noſtri, Cauſa noſtri, cauſa peccatorum mortuus eſt Chriſtus. Non ſic Cicero.

Gratia ſinem ſignificans genitiuum vel ablatiuum præit.

MERE gratis dictum eſt, phraſis eſt Scholaſticorum, pro qua tamen dices: Nihil, prorſus virium ſeu momenti ha-

bet eſt dictum ſine ratione, ſine cauſa & authoritate.

GRAVE.

Graue proprie dictum opponitur leui: Eſtq; quod deorſum fertur. Eius motus ad Medium dicitur. Eſtque aliud Graue magis, aliud minus, & Grauiſſimum eſt quod omnib. ſubſtat. Trãsfertur ad mores, vt cum dicitur ab Ariſtotelicis grauitas eſſe magnanimi propria, & ad ſonos, ac odores, vt cum dicitur graueolens & tonus grauis. Interdum idem eſt quod moleſtum, auſterum, difficile. Iratum grauis eſt res habuiſſe Deum (patrẽ.) Ad propriam ſignificationẽ accedit Graue pro grauido, pręgnante, quod vicinum ei fœtum. Sunt, qui aſſerant Graues oues eſſe Græcis ἐγκύους, oues prægnantes, id eſt, quæ geſtant fœtum in vtero, quia ingraueſco apud Lucretiũ eſt in vtero geſtare incipio; fœtas eſſe quæ iam pepererunt, quæ partu ſunt leuatæ. Hinc veteres Bos fœtauit, Die Kuh hat gekalbet. Hæc ſententia confirmatur exemplis poetarum Virg. 1. Æneid. Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem. & inde equo Durateo, Armatum peditẽ grauis attulit aluo. Eclog. 1. Non inſueta graues tentabunt pabula fœtas; Nec mala vicum pecoris contagia lædant: etſi vulgata lectio fœtas graues cõiungit ſic: Non inſueta graues tentabunt pabula fœtas, vt ſententia ſit, Inſueta pabulũ nõ tentabunt oues fœcundas, quę grauidæ ſunt. Virg. 6. Æneid. Fecerat & viridi fœtum Mauortis in antro. Procubuiſſe Lupam geminos huic vbera natos. Lucan. lib. 6. loquens de equabus, quæ edito partu à fronte auellunt carunculam filiorum: Aut cum turgentia ſucco Frontis amaturę ſubducunt pignora fœtæ. Verũ hoc diſcrimẽ nõ eſt perpetuũ. Nã interdũ fœtę dicitur, de illis q̃ habẽt fœtũ in vtero i. accipitur pro grauidis ſeu prægnãtib. Nã Virg. 1. Ænei. dixit loca fœta auſtris. & 2. Machina (equi Troiani) fœta armis, i. plena & grauis. Et quidã è Scholaſticis D. vt Epiſc. Roffenſis, dixerũt, Fides bonis operib fœta, pro fide, quę bona opera vel peperit, vel paritura eſt. Der mit guten Wercken gleichſam Schwanger geht, quæ actnoſa eſt. Vide I. Lud. de la cerda & Fl. Illyricũ in clauo ſcripturę. Grauitas 1. proprie eſt qualitas actus primus, propẽſio ad inferũ locũ. 2. improprie Grauitas & leuitas ſumitur pro formis elemẽtorũ. 3. Grauitas accipitur pro grauitatione actu ſecũdo, h. e. pro exceſſu virtutis motricis ſupra reſiſtẽtiã medii, vnde fit deſcẽſus & preſſio ſubſtãtis corporis reſiſtẽtis. Ita accipitur cũ dicitur, Graue in ſuo loco non eſt graue i. nõ grauitat hoc eſt nõ premit deorſũ Quarto in Ethic. σεμνότης ſeu ſeueritatem ſignificat ἠθικὴν ſeu moralẽ. (Hinc vir pietate grauis) vel auſteritatem. αὐστηρόν. n. eſt. Quinto difficultatẽ & moleſtiã, vt grauitas huius cœli, loci. morbi ſentẽtiarũ & verborũ grauitas. Cic. eſt eorũ pond⁹ grauidatũ eſt idẽ q̃ grauidũ factũ vel ꝓprie vel trãslate, à Cic. terra dicitur grauidata, ſeminib. omnia parere & ex ſe fũdere.

An graue ſeu grauidũ & fœtum differant ſignificatione.

Grauedo aliud eſt quam grauitas: eſt enim Coryza, quæ parum differt teſte Cornelio Celſo à deſtillatione capitis. Fernel. etiã quãdã grauedinẽ anheloſam dicit li. 2. de abditis rerũ cauſis pa. 214.

GRIPHVS.

Griphus græcũ eſt. 1. rete vel ſagena.
2. Eſt ſermo intricatus ſeu ęnigma vel inſolubile, quę olim in conuiuiis proponebantur teſte Agellio. Hinc γριφώδης. intricatum & logogriphus.

Gryphus vero eſt animal monſtroſum. quadrupes, pennatum, omni ex parte Leo, alias & ſuperiore corporis figura aquilis ſimile, equis infeſtum. Ideo Virg. dixit iungãtur iã Gryphes equis.

GYRATIVA.

Gyratiua linea dicitur à gyro, quæ vox ſignifi-

ſignificat circulũ, vel ambitũ. Dicitur alias ἕλιξ ἑλικοειδὴς, Latine ſpira, & eſt linea, quæ incipit alio puncto & in aliud deſinit, ſiue in plano deſcribatur ſiue animo cõcipiatur, ſiue in aliquo corpore longo, vt ſunt columnæ, pali & arbores, quib. ita circũuoluũtur ſeu circũdãtur hederæ; quæ nomen inde ſumit etiam apud Græcos Vitus Amerb. li. 3. Philoſ. naturalis. De tali linea quæritur, an ſit infinita, quod ad partes proportionales attinet. Reſpõdẽdum autẽ eſſe videtur, Eſſe gyratiuã lineã infinitã potentia, ſeu ſecũdũ cõſiderationẽ Mathematicã, nõ actu ſeu ſecũdã exiſtẽtiã naturalẽ. Vide vocẽ REPLICATIO. Quorum enim attinet me hic plura addere, cũ tota res deſinito ſit veluti defatigatio humani ingenii, & in multis qddã inexplicabile. Primitiuũ Gyrus eſt ꝑ ambitu ſeu orbe ſiue magnus ille ſit, ſiue exiguus.

Per Metaphoram pulchram Gyrus etiã Rationes quaſi cãcellis & ſeptis tribuitur. Sic Ethici, Effrenatos homines in gyrũ doctrinæ, affectus in gyrũ rationis duci debere, dicũt & docent.

Theophraſto Gyrus etiam ſcrobs eſt.

LITERA H.

HABITVS.

Habitus *primum* ſumitur Categorice pro Qualitatis prima ſpecie, id eſt, pro qualitate, qua quis habilis eſt ad operationes, quas per naturam ſolam edere *facile* & conſtanter nequit. Alias Diſpoſitio, elaboratio.

Secundo latiſſime Topice pro omni forma accidẽtali, quæ quocũq; modo ſubiectũ facit habile, (Scholaſtici dicunt habilitat) & ita opponitur priuationi.

Tertio pro quauis potentia in genere, vnde aliquis aptus dicitur & idoneus; & quidem tria genera qualitatis, nempe primum, ſecundum, tertium; præſertimq; primum & tertium communi nomine habitus interdum notari auctor eſt Claudius Albert. Triuncur. in Orat. de Pace.

Quarto vſurpatur pro corporis conſtitutione. Hæc ſignificatio Medicis frequens eſt.

Quinto pro veſtitu ſeu habitudine corporis ad ambiens ipſum. Hic Habitus Auerroi eſt vel naturalis, vt cortex arboris; vel artificialis, vt indumentum. Hęc ſignificatio intelligatur hoc Alb. M. Habitus eſt corporum, & eorum, quæ circa corpus ſunt, adiacentia, ſecundum quam alia dicuntur habere, alia haberi. Sic accipit Ariſtot. l. Categor. cap. 9. Atque hæc de Nominis communitate.

Habitus in
- Anima
  - Intellectu
    - Speculatiuus, ſcientia.
    - Operatiuus.
      - Practicus, vt prudentia.
      - Poeticus ſeu Factiuus, vt Ar·.
  - Voluntate, Phil. Mel. vel ſenſitiuo appetitu, Piccol. Virtus Moralis. Sed hæc etiam Practicus habitus dicitur.
- Corpore, vt ſanitas, Morbus, Febris hectica, id eſt habitualis.

In anima Albert. Mag. vocat animalem. In Corpore Alb. Mag. vocat corporalem.

Hypolepſes, id eſt, apprehenſiones rerum in intellectu ſunt certæ vel incertæ. Itaq; Habitus intellectus eſt

- Certo apprehenſorum, ſeu quo certius quid cognoſcimus
  - Simplex
    - Νοητικὸς. Hoc cognoſcimus certius verum ἀμέσως. Ac dicitur νοῦς, id eſt, intellectus ſeu notitia principiorum ſcientiæ & demonſtrationis.
    - Διανοητικὸς Hoc cognoſcimus per medium
      - Neceſſarium.
      - Cõtingens ſeu probabile. Eo cognoſcimus
        - πρακτὰ agenda. Horum notitia Prudentia.
        - ποιητὰ, efficienda. Horũ notitia Ars.
  - Compoſitus ex intellectu principiorũ & notitia concluſionum, *Sapientia.*
- Incerto apprehenſorum ſeu cognitorum, *Opinio, coniectura, præſumptio.*

Explicatio.

Habitus ſimplex νοητικὸς eſt qui intelligit res ſimplici nudaq; apprehenſione, id eſt, ſine medio ſeu diſcurſu & demonſtratione. Principia enim ſunt ἀναπόδεικτα, etſi epagoge (id eſt inductione in particularibus) examinantur & oſtenduntur. Hic Habitus verſatur circa neceſſaria.

Διανοητικὸς eſt, qui res intelligit cum diſcurſu & ratiocinatione. Res inquam vel Neceſſarias, τὰ ἀναγκαῖα vel contingentes (τὰ ἐνδεχόμενα, quæ contingit ἄλλως ἔχειν aliter etiam habere.) Cum neceſſarias, dicitur ſcientia (ἡ τῶν ἐπιστητῶν.) Cum contingentes, dicitur vel Ars, ἡ τῶν ποιητῶν, vel Prudentia, ἡ τῶν πρακτῶν.

Intelligentia eſt habitus intellectus, quo principia cognoſcimus. Principia ſunt primæ propoſitiones neceſſariæ & immotæ, ſeu axiomata ἀναπόδεικτα, id eſt, quibus per ſe fidem habemus. Horum notitia eſt veriſſima & certiſſima, quia demonſtrationes ſuam veritatem & certitudinem habent à principiis; propter quod autem vnumquodque tale eſt, illud magis tale eſt. Etſi principia declarentur ſenſu, inductione, experientia, vt vniuerſalia ſingularibus. *Complex Aſſump. Prop.*

Scientia eſt habitus intellectus apodicticus (qui comparatur per Demonſtrationem) quo percipimus neceſſarias concluſiones è neceſſariis propoſitionibus. Itaq; ſcire eſt aliquid definite demonſtratiueque intelligere, & cauſas noſſe proprias. Et Demonſtratio Inſtrumentum Scientificum dicitur. Comparatur autem ſcientia primum quidem προγινωσκομένοις, id eſt, anteceptis animo informationibus (vt enim diſcens comparet ſibi doctrinam neceſſe eſt eum afferre aliquam πρόγνωσιν, id eſt, incoatam cognitionem eius

eius, quod vult diſcere, quo intelligat quid à docẽte dicatur) Deinde & proxime ſyllogiſmo Apodictico.

Conditio ſine qua non ſcientię ſunt ſenſus & ſenſilia. Etſi enim αἰσθητὰ non poſſint ſcientia cõprehendi, tamẽ ſcientia extruitur è ſenſu perceptis ſingularib. veriſſimuſq; eſt Sorites, ſublato ſeu deficiẽte ſenſu, tollitur ſeu deficit cognitio ſenſiliũ; His demptis deficit Inductio; Inductione deficiente tollitur vniuerſale; ſublato vniuerſali tollitur Demõſtratio; Dẽpta Demonſtratione ceſſat omnis Scientia. Ergo ſublato ſenſu ceſſat ſeu nulla eſt ſcientia.

Scientia eſt ἀμετάπτωτος & rei & animi, qui non patitur ſibi perſuaderi aliud ratione.

Ars eſt Habitus cum recta ratione ποιητικός (Factiuus.)

Prudentia eſt habitus cum recta ratione πρακτικός (Actiuus.) Hæc ſemper cõiuncta eſt cum virtute Ethica.

Habitus cõpoſitus ex Intelligẽtia Principiorũ & ſciẽtia, dicitur ſapientia. Hoc reſpectu Principiorum. Intelligentia reſpectu concluſionum ex illis factarum ſcientia dici poteſt.

Habitus incerto apprehenſorum dicitur Δόξα opinio (& interdum generis nomine ὑπόληψις) quæ modo eſt ἠρεμαία (quieta, infirma, imbecilla) modo ἰσχυρὰ (firma) Talis erat opinatio Heraclit. Omnia tãtũ opinione conſtare nullius rei eſſe ſcientiã. Nam huic opinioni tanta pertinacia adhærebat, vt nullis rationibus ab ea poſſet auelli.

Scholaſtici D. in Diſput. de Angelico Intell. diſtinguunt inter habitum DIVINÆ VISIONIS ſpecierum concretarum; & ſpecierum à ſingularibus noſtratibus acceptarum & impreſſarum.

Angelorũ Intellectio eſt melior & acutior, quam humana.

Quod Angeli cognoſcant potiore modo & maiore perſpicacia, quam nos, certum eſt. Purior ſimpliciorq; eorũ cognitio eſt, quam noſtra. Quomodo aũt ſpeciatim cognoſcãt, dubiũ & ἀμφίδοξον eſt. Thomæ Aquinati. Angeli intelligunt & cognoſcũt ſingularia noſtratia per habitũ ſpecierũ ipſis concreatarũ. Alijs Angeli intelligunt habitu ſpecierum à ſingularib. noſtratibus acceptarũ & impreſſarum. Sic Scaligero Angeli neque accipiunt à ſingularibus, id eſt, neq; cognoſcunt hæc ſingularia per ſpecies hinc acceptas impreſſaſque, nec cognoſcũt à ſe, ſed à ſpeculo ſuperiore, in quo ſunt omnia, ſeu habitu diuinæ viſionis, quæ eis eſt perpetua, in qua eis omnia ſunt præſentia, quæ Deus vult ab illis cognoſci.

HABITVATVS

Barbarum.

Habituata materia eſt materia affecta & præparata congruis qualitatibus (aliter, diſpoſita & bene diſpoſita, interdum etiam ſubacta) De talis materiæ ſinu forma educi à multis Phyſicis dicitur. Dicitur & pro eo certo modo ſe habens. Anima humana non perficit corpus quocunque modo ſe habens, id eſt, quocunq; modo affectũ ſeu diſpoſitum. Si enim corpus hominis ita denſum eſſet vt aurum, nõ eſſet perfectibile ab anima, ait Scotus.

Habere.

Habere præter vulgatam ſignificationẽ qua dicitur aliquis habere ſcientiam, ſignificat continere, & quod amplius eſt, regere. 5. Met. & Plato in Cratyl. Forma cum habet materiã, tum continet vt ſit vnum, & pręterea etiam regit. Subſtantia accidentia habet & cõtinet.

Iohann. Grammat. de Generat. animal. l. 1. c. 1. Forma & finis in naturalibus idem habet id eſt, forma rei eſt finis actionis efficientis.

Habentes ſunt diuites & beati, Græciſmus eſt, ἔχειν eſſe diuitem, ἔχοντες habentes, id eſt, diuites & beati, τὸ ἔχειν, Habentia, diuitiæ.

Caſſius, Hemina, Habentia animos eorum inflauerat, id eſt, diuitiæ.

Habuit mulierem modeſta phraſis eſt latinorum veterum, qua innuitur aliquid impudicum. Tales & eiuſdē ſenſus sūt hę: Fuit cū muliere, cōſueuit cū illa, i. cōcubuit, vitiauit, violauit. Græci etiā modeſti sūt, cū dicūt φοιτᾶν, συνεῖναι, συγγίνεσθαι, συγκοιάζειν.

HÆCCEITAS.

Barbari vt Perſeitas à per ſe, ſic & Hæcceitas, dicunt ab Hæc pro differentia indiuiduante. Sic Ipſeitas Paul. Scalig. ab ipſe. Ipſeitas, vniuſcuiuſque rei maxime ipſa eſt, cum in ipſa ita ſunt omnia, vt in ipſa omnia ſunt ipſa. Th. 165. è concluſionibus de mundo intellectuali. *Ipſeitas igitur DEI maxime ipſa eſt, quia in ipſa omnia attributa eſſentialia ſunt ita, vt in ipſa ſint omnia.*

Zuinger. in ſchol. in l. 1. c. 1. Ethic. Ariſto. Scotus Eccеitatem appellauit eam eſſentiam, quæ eſt indiuiduorum propria, cuius merito *Ecce ipſum* de omnibus dici poteſt. Manibus Tullii illæſis nomina fingere ſibi fas eſſe putant Scholaſtici. Idem ſtatuit inprimiſq; ſumit ſibi in Medica arte Thomas Iordanus. Dicit enim: Alterans viſoſſiconda (pro oſſium conditrix) cartilagicrea (id eſt, procreatrix cartilaginis) neruifica, in Reſponſ. ad Laurent. Ioubertum Med. Montiſp. Zabarella interdum hic quoq; αὐθέκαστος, ſeu ſuus eſt.

HIRCVS.

Hircus proprie animal eſt, de quo Phyſic. Improprie habitus, qui in homine ab alis expirat, caper & hircus dicitur. Horatius Epod. 12. Aut grauis hirſutis cubet hircus in alis. Catull. in Rufum: Tibi fertur valle ſub alarum trux habitare caper. Hircus etiā ſeu τράγος improprie pro libidine accipitur vel homine ſalace. Plautus Caſin. Flagitium maximū feci miſer propter operā illius hirci improbi & edentuli: & in Mercat. Iam plenus ætatis animaque fœtida ſenex hircoſus. Mantuanus 6. Ecloga in Bucolicis.

Multiplicatis

Connubiis fraudata fides ſine cornibus hirci
Facti & Zelotypo coniunx ſuſpecta marito.
Nam quæ quiſque facit, fieri ſibi furta veretur.

Hic eleganter adulteri vocantur ſine cornib. hirci. ſine cornib. aūt periphraſis eſt adiectiui priuationem ſignificantis.

Aliud ſunt Hirqui, nempe ipſæ oculorū anguſtiæ. Virg. Buco. Trāſuerſa tuentibus hirquis. etſi alii legāt hic hircis.

HISTORIA.

Hiſtoria ſignificat ſingulorū notitiam, vel expoſitionem ſeu deſcriptionem τοῦ ὅτι rei, quod eſt. vt ait Gaza; vt Hiſtoria animaliū, id eſt, deſcriptio eorum ſimplex ſine demonſtratione. Hiſtoria partium corporis humani.

Zuingerus in Theat. Cognitio veri duobus κριτηρίοις tanquam cruribus firmata nixaq; ſenſuum præſidio, inter quos viſus principatum obtinet, Hiſtoriam, id eſt, ſingulorum notitiam perſequitur: Rationis adminiculo Theoriam ſeu vniuerſalium naturam contemplatur. Hæc præceptorum, illa exemplorum nomen obtinet. Hiſtoria particularis cognitio eſt: Theoria vniuerſalis; Illa αἰσθητικὴ: Hæc νοητική.

Hiſtoria Ciceroni κατ᾽ ἐξοχὴν eſt animalium confectio, ſyntagma ſeu corpus hiſtoricum, vt non vnā ſignificet narrationē tantum: vel Antiquitatis ipſa commemoratio, vt Hiſtoria Gentis Turcicæ, hiſtoria conſulatus Ciceronis. Hiſtorici ſunt, qui rei vt eſt vel fuit, veritatem enarrant.

Quarto accipitur à Philoſophis, vt Galeno, pro obſeruatione, pro cognitione ab experientia propria ſeu fide ex ſenſib. progreſſu tēporis collecta. Cicero. Notatio naturæ & animaduerſio peperit artem: Alias ἱστορία.

Hiſto-

Hiſtorica obſeruatio eſt { αὐτοψίας / ἀκροάσεως / ἀναγνώσεως } à { Viſu / Auditu. / Lectione.

Quod ſecūdam ſignificationem, vt eo redeamus, attinet, duo ſunt Genera hiſtoriæ; Vnum ſacrum ſeu Eccleſiaſticum: alterū Ethnicū ſeu profanum.

Hiſtoriæ ſunt {
- Vniuerſales, quæ complectuntur res Eccleſiæ & Monarchiarum {
  - Eccleſiaſticæ, quæ præcipue tractāt res Eccleſiaſticas.
  - Politicæ, quæ imperiorum initia, conſtitutiones, gubernationes & mutationes exponunt.
- Particulares quæ particularia recitant diuerſorum regnorum & rerumpublicarum.

HISTORICI.

Qui continua oratione res aliorum geſtas perſecuti ſunt, per excellentiam vocantur Hiſtorici. Qui vero exempla velut emblemata & floſculos quoſdam è medio ſumpſerunt, Rhapſodi Hiſtorici appellantur.

Hiſtorica Grammatica eſt ἐξηγητικὴ facultas, quæ enarrat ſeu explanat omnis generis autores. Quintil. & Politian. in Lamia. Opponitur ei Methodica, quæ ipſa ars eſt bene loquēdi.

Hiſtoricum opponitur nonunquam diſparate Scientiali, vt cum Zabarella ait, Tractationem hiſtoricam diſtinctam eſſe à Scientiali; Hiſtoricam fieri ſine conſideratione cauſarum; ſcientialem per cauſarum traditionē: Ariſtotelis libros Phyſicos alios eſſe hiſtoricos, in quibus ſolum quod ita ſit declaratur, alios ſcientiales ſeu demonſtratiuos, in quibus declaratur propter quid; alios hiſtoricos & exquiſitos ſimul.

HOC ALIQVID.

Hoc aliquid ſignificat Completum in eſſe & ſpecie, quod ſoli ſubſtantiæ in rebus naturalibus conuenit. Thom. in 2. de anim. lect. 1 text. 2.

Forma facit ſeu conſtituit hoc aliquid (determinat ac diſtinguit) id eſt, per formam res exiſtunt actu.

Apud Ariſtot. ſemper ſignificat ſubſtantiam, & Tale qualitatem. Alexand. Aphrod. in 10. 2. Phil.

Hoc aliquid { Ariſtotelicum / Platonicum } Intelligitur de { Indiuiduo. / Vniuerſali ſeu idea. Ammon. in prædic.

Interdum Ariſtoteles vocat Formam Hoc aliquid, Quia eſt præcipua ratio, ob quam compoſitum eſt hoc aliquid: præcipua inquam; quia forma non poteſt conſtituere hoc aliquid ſine adminiculo materiæ. Sed cum habeat rationem perficientis & actus (id eſt, cum forma det rei actum, hoc eſt, tum eſſentiam, tum exiſtentiam) abſolute & magis proprie natura dicitur, quā Materia. Zab. de conſtit. Indiuid. c. 5. & Ariſt. 2. contex. 1. de anim.

Armandus: Aliquando dicitur Hoc aliquid ἁπλῶς, vel κατά τι: Α᾽πλῶς à duplici proprietate; vna, habere eſſe per ſe ſubſiſtens; altera, habere eſſe completum per motum totius in aliquo genere vel ſpecie ſubſtantiæ: vt a Indiuiduum Ariſtotel. κατά τι ab vna tantum proprietate, quæ eſt habere eſſe per ſe ſubſiſtens. Ita anima à corpore ſeparata dicitur Hoc aliquid. Ita pes ſeparatus à toto per ſectionem à toto eſt hoc aliquid.

a Scholaſtici vocant ſubſtãtiam ſignatã, id eſt, demonſtrabilem.

Accidentia igitur & Anima in corpore non dicuntur Hoc aliquid.

Hoc ſeu iſtiud fieri ex illo.

Hoc ex illo fieri tribus modis dicitur. 1. Cum ex imperfecto a fit perfectum, vt ex puero vir. 2. Cum vnum fit b poſt aliud, vt ex Iſthymiis Olympia, è Die Mercurii dies Iouis. 3. cum corrupto c vno fit aliud, vt ex aqua aer. Ariſtot. 2. 1. Phil. c. 2.

a Hoc eſt fieri per perfectionem
b Hoc eſt fieri per ſucceſſionem
c Hoc eſt fieri per corruptionem

Scaliger hic eſt ſubtilis. Ex eo collegi quod ſequitur.

Ex {
Infanti puer, adoleſcente iuuenis, ex iuuene vir, diluculo dies.
Animali animal.
Ouo pullus.
Naualibus quiſquiliis putrefactis mus, è limo putrefacto rana.
}

Ex ouo pullus fit, inquit Scaliger, per perfectionem. Fracto namque putamine corruptum ſicut in putrefactione nihil intus inuenitur, ſed perfectum, vulgo tamen, quia deſinit ouum eſſe, corrumpi dicitur. E limo putrefacto fit rana per corruptionem.

HODIE.

Hodie modo ex hoc die, modo hac tempeſtate. Sic hodierni ſcriptores ſunt recentes (qui ſunt Barbaris moderni, à modo.) Hodieq; idem eſt, quod hodie quoq; vt: Qui hodieque mos retinetur. Sic habet antiqua inſcriptio, quæ hodieque Patauii viſitur in pariete, **noch auff den heutigen Tag**. Aldus Manut. pro eo etiam dicitur, Etiamnunc.

Latini nonnunquam aduerbio Hodie præponunt nomen dies. Cic. in Anton. per Idus Quintileis, qui dies hodie eſt. Sic dicimus, Hodierno die ſine tautologia, vt Græci ἡ τήμερον ἡμέρα, id eſt, dies qui hodie eſt.

HONOR.

Honor accipitur Late & proprie. *Late* vt etiam ſub ſe cõtineat laudẽ, gloriam, monumenta, encomia, famam, dilectionem, reuerentiam. In hac ſignificatione accepit Plat. in Legib. l. 5. d. 3. Primo honoranda animi bona: Secundo corporis: tertio externa. *Proprie*, vt contra diſtinguitur à laude. Ac tunc ſignificat *vel merita*, per quæ homo abſolute vir honoratus dicitur: vel *externum ſignum* & teſtimonium meritorum, *vel opinionem ſeu indicium* de virtute vel actione virtutis alicuius.

Etymon Honoris videtur eſſe τίειν, quod eſt perſoluere, quod honor quaſi pretium virtutis ſit. Dico quaſi, Quia virtus, vt caput liberum, (inter ſeruos) non recipit æſtimationem. In primo Rhetoricorum Ariſtoteli eſt σημεῖον εὐεργετικῆς δόξης, id eſt, opinionis benefaciendi ſignum; ſed etiam ob alias virtutes homo ſit honore dignus.

Quidam dixerunt eſſe teſtificationẽ virtutis. Sed non poteſt hæc eſſe definitio, cum ſola etiam narratio teſtimonium afferre poſſit virtuti.

Honor

Honor igitur Scaligero eſt officium debitum virtuti, eius meritum repræſentans; vel, Honor eſt factũ aut dictum, quod defertur virtuti ex bonorum opinione. Eſt autem (eidem Scal.) prærogatiua opinionis primum, deinde officij, Vid. exer. 307. ſ. 3.

Piccol. Cauſaliter definiuit ſic: Præmium virtutis tributum à congruente eius iudice viro probo, vt virtus eius refulgeat, cæterique eius exemplo ad virtutem inuitentur. Definitio hæc conſtat forma, fundamento & ſubiecto, duplici cauſa efficiente & cauſa finali gemina.

Vſus.

Quæritur Honor ſitne in honorante, an in honorato?

Sunt qui exiſtiment honorem eſſe formaliter in honorato, vt albedo eſt eſſentialiter in pariete. Reſp. 1. Si honor ſignum ſeu indicium eſt, in eo quod ſignificat, non in eo quod ſignificatur, ſignum eſſe oportet. Si enim hedera ſuſpenſa vinum in domo vendi ſignificat, hedera quidem in pariete eſt, vinum vero in apotheca ſeu cella vinaria. Sic ſi honor virtutis (externum) ſignum eſt, virtutem ſatis eſt eſſe in honorato. Nec magis honorato ineſt honor, quam qui de eo ſermo habetur honorificus. 2. Si honor eſt de virtute vel dignitate aliena opinio, in honorante eſt. Opinio enim de nobis vel alijs in hoc ipſo eſt 3. Quid multa? In honorantis poteſtate eſt honorem deferre. Ita non eſt honorati honos.

Honorem tamen aliquo modo eſſe in honorato dici poteſt, nempe quo effectus eſt in ſua cauſa.

Honor eſt in
- Honorante vt
  - Signum in ſignificante.
  - Sermo in loquente.
  - Amor in amante.
- Honorato vt effectus in ſua cauſa efficiente & impellente, cum ab honorati virtute & dignitate proficiſcatur & honorati virtus, & dignitas honorantem ad eum honorandum inuitet.

Honor eſt honorati, id eſt, ab honorato velut à principio pendet, quod opinionem honoranti ingerit, à qua ad honorati virtutem ſignificandam impellitur.

Obijcitur: Dicitur, Quilibet amat ſuum honorem, nemo ſuum honorem vult amittere. Ergo honor proprie eſt honorantis.

Non vero id ſequitur. Nam proprius honos dicitur, quia eſt noſtrum bonum & nobis vtile, etſi de nobis in alijs ſit bona opinio.

Honor non eſt eius, qui eo afficitur, inhæſiue; at eſt eius ipſius obiectiue ſeu terminatiue.

Honor non eſt laudi eſſentialis. Multa laudo, quæ non honoro. Laus autem eſt boni in qualibet re ſignificatio verbis expreſſa. Ariſtotelis definitio, oratio magnitudinem virtutis oſtendens, videtur peccare anguſtia, vel laudi principaliter dictæ tantum conuenire. Laus enim eſt nomen (commune) Ab vno; ſicut & Honor, vt qui conueniat primo Deo & Beatitati, vnde θεῖον ἀγαθὸν ἡ τιμὴ apud Ciceronem.

Antequam ab Honore abeam, de ſententia hac Ciceronis aliquid dicam. Honos eſt præminum virtutis iudicio ſtudioque ciuium delatus ad aliquem. Deſcriptio eſt, inquiunt. At inquam ego; Si deſcriptio eſt, vitioſa eſt. Nam neque in definitionem Definitum, neque in deſcriptionem deſcriptum ingreditur Logicis: quod autem hoc hic fiat, attento obſcurum eſſe non poteſt, Delatus, ſcilicet honos. Dicen-

Digitized by Google

dum igitur Delatum; ſcilicet præmiū, vel Honos eſt præmium virtutis ſtudio iudicioq; ciuium tributum alicui.

Honores interdum vſurpantur pro Magiſtratibus. vt Cicer. ampliſſimis honoribus perfunctus. Nicol. Agricol.

HVMIDITAS.

Humiditas proprie eſt qualitas. Ita in aqua qualitas eſt humiditas, vt frigiditas. Improprie eſt ſubſtantia. id eſt, humor. Sic Albert. Magn. de animal. lib. 3. Humiditates corporis aliæ ſunt primæ, aliæ ſecundæ, id eſt, humores.

Humidum eſt, quod non ſuis, ſed alienis terminis ſtatuitur, ſeu quod ſuis terminis cohiberi non poteſt. Quæ poſterior definitio non conſiſtit, ſi cohiberi accipiatur pro contineri. Omne enim finitum, non tantum humidum, ſuis terminis continetur, auctore Scal. in exc.

Ariſtoteles quadruplex humidum ſtatuit l. 2. de Generat. & Corr.

Primum Genus humidi facit, quod humiditatem in ſuperficie & in profundo propriam ſeruat. Ita aqua eſt humida.

Alterum; quod alienam: Ita in ſpongia eſt humiditas, ac ſpongia dicitur humida, externa denominatione.

Tertium, quod in ſuperficie tantum: hoc dicitur διερὸν, hoc eſt, Vuidum, ab Ariſtotele, ab Auerr. vero irroratum.

Quartum genus humidi eſt, quod in profundo continet ὑγρότητα, id eſt, humiditatem quæ vera eſt humidi ſpecies. Ariſtoteles appellat ὑγρόν. Differunt igitur Vuidum & Humidum vt Genus & ſpecies, id eſt, vuidum eſt ſpecies humidi.

Baptiſt. Porta cenſet humidum eſſe, quod habet humiditatem extrinſecus. Vuidum vero; quod habet intrinſecus. Sed hoc non eſt ad palatum Ariſtotelis, ac carpit hoc Franc. Luſinus Vrinenſ. l. 2. παρεργῶν.

Poetis ſua licentia eſt, qui alterum pro altero adhibent. Lucr. l. 1. verſus ſunt:

Denique fluctifrago ſuſpenſa in littore veſtes
Vueſcunt, eædem candenti ſole ſereſcunt.

(id eſt, ſereneſcunt.) Vueſcunt, id eſt, madeſcunt, humidæ fiunt. Scaliger vſu potius quam ratione diſtingui ait humidum à liquido. Humidum tam eſt aeris, quam aquæ. Sed liquidū Cardano ſolius aquæ inter omnia elementa proprium eſt. Poetæ tamen cœlum, id eſt, aerem liquidum vocant.

Humidi caloris viuifici animalis
- Radicale
  - Seminale, quod conſtituitur ex tribus humoribus
    - Seminis
      - Maris & Fœminæ } inteſtinalis.
    - Sanguinis menſtui.
  - Vitale in corde.
- Nutrimentale aſſimilatum
  - Plene.
  - Non plene, quod ad membra tractum inſtauratiuum eſt & αὐξητικὸν radicalis humidi. Alb. M. de morte & vita tract. 2. c. 10.

Alb. M. humido radicali, id eſt, Radicitus infixo partibus, plenum Reſtaurum, vt loquitur, detrahit: pro quo Latini dicunt Inſtaurationem plenam ſeu reparationem perfectam. Sic enim ait de mort. & vit. Humidum Radicale nunquam accipit Reſtaurum per omnia ſimile, & maxime in ſenibus.

Humidum aerium etſi ſit ſimplex in ſubſtantia, triplex eſt tamen in virtute.

Commi-

Digitized by Google

Commiſcetur enim aliquando vel cum humido aqueo, vel cum ſicco terreo, vel cum vtroque. Aliquando enim ſequitur motum & formam aeris trahens ſecum humidum, aqueum & ſiccum terreum: Et tunc eſt multum vaporoſum & ſubtile, & corporis partes rarefaciendo poroſas facit, vt in ligno leui: Interdum ſpiſſatur aerium in aqueum fluens, cum quo eſt ſiccum terreum permiſtum. Aliquando facit pinguedinem in illo humido, & ſpumat. Aliquando fit craſſius non aqueo, ſed terreſtri craſſo & quaſi ſpiſſo, & miſcendo bene partes terreſtres, facit lignum ſolidum, vt hebenum. Albertum vide ſis Magn. in 4. Meteor. tract. 2. c. 17.

Humidum in mixtis eſt vel Euaporatiuum, vel Continuatiuum. Euaporatiuum, cuius partes attolluntur, vt poſſit effluere ſeu exire.

Continuans, quod ſubſtantiæ partes cõiungit. Hoc magis intimum eſt.

Hoc Albertus Magnus, humidum inquã continuans corpora miſtorũ (quod & Manans vocat) triplex facit. Nam, inquit, aliud eſt imbibitum mixtis elementis, quod præſtat continuationem: Aliud eſt fluens per ipſa, & præſtat mollificationem: Et tertium eſt, quod eis continue aſſimilatur; & hoc præſtat nutrimentum. Primum eſt in corporum ſubſtantia: Secundum diffunditur in partium ſpongioſitate & poris: Tertium diſcurrit per vias, quæ tranſeunt per corpora, & influit partibus, & vnitur eis.

Et vltimo ſubtracto reſtat ſecundum & primum: ſecundo ſubducto, reſtat per aliquantulum tempus tertium: Tertio remoto, non reſtat niſi cinis. De animal. libr. 20. tract. 1. cap. 9.

Exemplum Euaporantis humidi cernitur in vino vetere. In eo ſcilicet continue euaporat humidum aquoſum ex calore tum ambientis, tum proprio. Vnde indies magis magiſque exſiccatur, donec fiat acetum ſeu aceſcat vinum, quod fit quando cum humido aquoſo exhalatur etiam calor vitalis. Vid. vocem ſpirans. *Per euaporationem humidi aquoſi res exſiccatur.*

HVMOR.

Humor proprie ſubſtantia eſt, Humiditas qualitas tertiæ ſpeciei. Et primo, Humor capitur γενικῶς, vt & vini ſit & olei & aquæ, & tã natiuus, quam aſcititius. Scal. ex. 6. Spiritus innatus habet calorem, habet & humorẽ: calor humorem carpit atque depaſcitur. Secundo: Humor vſurpatur pro eo, qui fit in corpore ex alimentis, ſeu ille ſit primus ſeu ſit ſecundus, ſiue κατὰ φύσιν, ſiue παρὰ φύσιν factus, ſiue ſit εἰλικρινὴς (ſyncerus) ſiue impurus. Tertio. per Συνεκδοχὴν καὶ ἐξοχὴν, id eſt excellenti appellatione humorum nomine ſignificantur primi, qui ex hepate gignuntur, ſangnis, Pituita & Bilis duplex. *Spiritus aquei in humores diffuſi in omnes partes.*

TABVLA.

Humor in corpore
- Ἔμφυτος, σύμφυτος, Elementaris origine.
- Ex alimẽtis ortus
  - κατὰ φύσιν
    - Chylus, qui fit in ventriculo & à meſeraicis in hepar per venam portæ ex inteſtinis aduehitur. Cicero ſuccum interpretatur. Medici vocant cremorem.
    - Chymus, qui ex chylo fit: dictus forte a fũdẽdo, quia in corpore fũditur. Hi ſunt
      - Primi, qui in Epate gignuntur & perficiuntur
        - Sanguis
        - Phlegma,
        - Bilis flaua
        - Bilis atra.
      - Secũdarij, qui ex ſanguine, qui in venis vehitur, gignũtur, quando partes ſolidæ ſui alendi cauſa hunc inde attrahunt, vt in naturam ſuam eum conuertant. Itaque dicuntur ſolidorum humores ſecundarij.
        - Ros, Gluten ſeu Cambiũ
        - Humor innominatus.
  - παρὰ φύσιν, cum ε mutatur
    - d Per ſe
    - Adminiſtratione alterius

χεῦμι & χύω fundo ſignificant.

2. Primi quatuor Chymi conſiderantur dupliciter.
- Primo vt fiunt in Epate, & ſeparantur, & quales ſunt extra venas, atque ita quidem re & ἐνεργείᾳ actu diuerſi ſunt.
- Secundo vt in venis ſunt coniuncti, de quorum quadruplici natura ſanguis ille conſtituitur: Et tunc nõ ſunt actu flaua vel atra bilis, aut aquea & mucoſa referens pituitam, ſed tantum his aliquid ἀνάλογον ac reſ[illegible]ndens, quod poſt vtriusque bilis ſeparationem in Epate factam, in Maſſa ſanguinis neceſſario remanet & ſanguinis ruborem communem habet, ſed qualitatibus differentem, vt alius ſit lucidior, alius dilutior, alius denſior & nigricans rubor, & aliæ partes alijs etiam craſſiores & [b] tenuiores.

3. Ex primis Chymis qui extra venas ſunt naturales,
- Abſolute, veriusque ſanguis in venis purus, ac ſyncerus, (qui quartus Chymus eſt) & humores illi, qui cum hoc gignuntur, & qualitate his Chymus, qui extra eas ſunt, reſpondent.
- Sed perittomaticus (excrementitius) qui in eo loco continetur, in quem natura cum ſeparat, pituita in ventriculo & inteſtinis, bilis flaua in veſicula fellis, atra in liene: ὀῤῥὸς (ſerum) in veſica.

DECLARATIO quorundam.

[a] DIVERSI.) Sanguis enim qui in venis continetur à pituita, quæ in ventriculo & inteſtinis eſt & à flaua bile in veſicula fellis & atra bile in ſplene, & hi inter ſeſe etiam re ipſa differunt. Ac bilis vtraque à Chymo in epate ſeparatur. Pituita Chyli quoddam excrementum eſt, & ab eo de quo in epate pituitoſus Chymus fit in ventriculo & inteſtinis ſeparatur.

[b] TENVIORES.) Sanguinis enim eius, quem venæ continent, tenuiſſimæ & ſubtiliſſimæ partes flauæ bili reſpondent, frigidæ & ſiccæ atræ bili.

Crudior pars quæ eſt ἡμίπεπτος τροφὴ (ſemicoctus ſanguis) pituitæ qualitates refert, inter quæ Sanguis eſt temperatæ qualitatis & ſubſtantiæ. Hæ bilis atræ & flauæ & pituitæ nominibus appellari poſſunt, cum in recte valenti corpore & ſanguinis colorē omnes referant, & non ſint actu & reipſa bilis alterutra aut pituita, ſed Chymus bilioſus aut ater dilucidior & temperatus atque aerius.

Ita nimirum qui in venis Chymi ſunt Chymi magis proprie dicti ſunt, ſed & qualitatibus inter ſe diſtinguuntur & ab illis perittomaticis ſeu excrementoſis, qui extra has ſunt, reipſa diuerſi ſunt, & forte ſpecie ab his differunt.

Nam quod ex his vnus in alium conuerti poteſt & dici Chymus in venis eiuſmodi fieri, quales ſunt perittomatici illi, hoc etiam elementis accidit, vt nimirum ex vno fiat alterum, quæ ſpecie tamen differre nemo negat. Bilis vero flaua in nullum alium humorem conuerti poteſt. Neque enim quod ſemel aduſtum eſt illam ὑπερβολὴν exuere & ad mediocritatem reduci poteſt.

[c] MVTATVR.) vt cum bilioſus Chymus in venis in bilem flauam vertitur, aut ater Chymus in Melancholiam, aut Pituitæ reſpondens in Pituitam Mucoſam aut aqueam.

[d] Per ſe) vt humores κατὰ φύσιν gignuntur à calore naturali: ſic humores παρὰ φύσιν, primum tam fiunt, quando calor naturalis vel remiſſior, vel intenſior eſt, quam eſſe debet: deinde ex admiſtione corrumpuntur: Aut cum humor aliquis naturalis locum ſuum non ſeruat, eoque influens, quo non debet, cum naturali miſcetur: Aut cum non naturalis humor in alios non naturales influit: & fiunt hæ corruptiones vel in venis vel extra venas.

Sanguis, qui παρὰ φύσιν eſſe dicitur, vel cum calore maiore, quam eſſe debet, vtitur, temperamentum ſuum prorſus exuit, & in alium Chymum tranſit, ſeu in Bilem rubram & Chylum atrum excoquitur, itaq; corruptus eſt: vel nonnihil à ſuo temperamento receſſit, ſed in alium humorem nondum eſt mutatus (adhuc enim ſanguis appellatur.)

Chymi in epate corrumpuntur dupliciter, Chyli vitio (vitia enim primæ coctionis non tolluntur in ſecunda) vel in δυσκρασίᾳ Epatis. Admixtione corrumpuntur humores præcipue tribus

de cauſis vel alimenti: vel Epatis vitio: vel partium earũ, in quas fit ſeparatio excrementorum in χυμώσει. Chymi ſecundi mutantur vel corrumpuntur à calore deficiente aut redundante in paruis venis, quas capillares dicunt, ac nimius calor ſanguinem vertit in bilem rubram & Chymum atrum: Et ſi magis intenditur partibus ſolidis alimentum vt ita dicam, præconſumit, vt in febri hectica. Deficiens autem calor gignit ibi eam, quæ medicis eſt λοίμη ſeu pernicies & alia mala. Sanguis vero extra venas delatus ſemper & putreſcit & concreſcit, ita vt pro eo, vt ceteri humores cum hoc concurrunt, diuerſi generis tumores fiant & Apoſtemata.

Phlegma παρὰ φύσιν eſt vel minus crudum vel aduſtum, &, quod ad ſyſtaſin huius attinet, quadruplex: Tenue ſeu aqueum, mucoſum, vitreum, gypſeum ſeu lapideum.

Quod vero ad ſaporem attinet, duplex; acidum & ſalſum. Nam naturale dulce eſt vel potius inſipidum. Bilis flaua præter naturam fit aduſtione, & primum cum rubra in venis in flauam aduritur.

Deinde flaua tam ea, quæ παρὰ φύσιν in venis, quam quæ κατὰ φύσιν in veſicula fellis eſt, corrumpitur quinque modis. 1. fit λεκιθοειδής. 2. πρασοειδὴς id eſt porri ſimilis ſeu porracea. 3. ἰώδης (æruginoſa) 4. ἰσατώδης, cœrulea. 5. atra bilis παρὰ φύσιν. Rubra autem παρὰ φύσιν eſt, quæ ex ſanguinis tenuioribus partibus aduritur. Ita hic Chymus ſeptem modis corrumpitur:

Atra bilis præter naturam eſt vel cruda nimis, vel aduſta.

Aduritur autem iſta & fit cinerea vel ex bile rubra aduſta in cæruleam, vel ex ſanguinis partibus craſſioribus.

Conſenentaneum eſt etiam ex ſalſa pituita atram bilem παρὰ φύσιν naſci, poſſe aliquam, ita quinque generum eſt atra bilis non naturalis. Hi omnes παρὰ φύσιν χυμοὶ & per ſe tales fiunt & magis corrumpuntur συμμίξει, id eſt, admixtione horum inter ſe, vel cum bonis Chymis, putredini autem obnoxij ſunt vniuerſi.

EX ALBERTO

Magno.

Humor corporis animalis eſt vel bonus vel malus. Bonus, qui per ſe ipſum ſolum vel cum aliquo coniunctus, in ſubſtantiam nutritur conuertitur ad corporis quantitatem augendam, aut deperditi [a] reſtitutionem faciendam, aut ad vtrunque.

[a] Radicale vocant Reſtaurum, vt Ali M. cum dicit, Humidum radicale non accipere reſtaurum per omnia ſimile.

Humor malus contra, ex quo neque augeri corpus neque deperditum reſtitui poteſt.

Operatione enim Caloris naturalis ipſum terminantis, potius corrumpitur, quam vt reducatur ad ſimilitudinem corporis nutriti.

Humor bonus eſt primus vel ſecundus. Primus eſt, qui loco & tempore primo fit per calorem concoctiuum, id eſt, qui generatur in gibba parte Epatis à calore, qui à corde ad Epar eſt demandatus, vt ſunt ſanguis, Phlegma, bilis atra & flaua.

Secundus eſt, qui in particularia membra exudat à virtute ad membrorum ſubſtantiam nutriendam: ſeu eſt illud humidum, quod à principali cibi vel ſpermatis diſpoſitione conuerſum eſt, ſed nondum operatione alicuius membri actu pars membri effectum. Huius ſunt quatuor modi.

Primus eſt, qui tam ab extremitatibus venarum incipit reſudare, ita vt parum abſit, quin imbibatur membris.

bris, ſed membri virtus in id nondum agat.

Secundus, qui iam in extremitatibus venarum reſudauit, ac membris eſt infuſus, humectans ea, ſed nondum aſſimilatus eſt perfecte à virtute membri.

Tertius eſt, qui iam cœpit inſpiſſari & coagulari, ſed nondum perfecte ad ſpeciem membri deductus eſt.

Quartus potius eſt humidi radicalis quam nutrimentalis: Quod ex ſemine generationis membri infuſum eſt ad ipſorum continuationem, in quo etiam humidum nutrimentale digeritur & aſſimilatur. Albertus Magnus d. an C. 3. tractatu ſecundo capite tertio.

Idem alibi hos adtres modos reducit. Alia, inquit, humiditas eſt diſperſa per membra, vt ros quidam membris imbibitus propter duas vtilitates, prima eſt, vt influat in membra cum patiuntur diſſolutionem aliquam.

Secunda, vt humectet membra, quando ex aliquo modo forti deſiccatio inducitur in membro.

Alia eſt humiditas propinqua coagulationi, & eſt cibus alteratus, ad membra ſecundum ſpeciem temperaturæ membri, ſed adhuc non peruenit ad complementum.

Tertia humiditas eſt intrans membra à principio excrementi, cuius principium eſt à materia ſeminis in Embryone, vt principium Embryonis fuit ex humoribus.

ZABARELLA de miſti generatione & interitu libro tertio facit humidum miſtorum aliud contiuuans, aliud aquicum.

Continuans eſt craſſum inſtar olei (quod Chymici ex corpore aridiſſimo etiam educunt) ideo à quibuſdam vocatur humidum oleaginoſum & vnctuoſum ex aerio & humido aqueo conſtans.

Hoc non facile reſoluitur, quia eſt craſſius & viſcoſum, & cum ſicco efficaciſſime commixtum.

Dicitur continuans, quia coniungit partes. Aqueum ſeu aquoſum humidum eſt, quod ineſt miſto præter partium continuationem ac facile reſoluitur (cum ſit aqueum) Hæc ſumpſit Zabarella ex Alberto Magno, qui humidum aquoſum vocat quaſi nutriens ſeu alimentale, quia in animali viuente diſperſum eſt per ſubſtantiam Carnis ex alimentis genitum, quo ſubſtantia Carnis nutriatur quaſi vocat, quia ſimile eſt humido alimentali in viuentibus, quod eſt vere nutriens.

Humidum vere nutriens in carnibus animalium iam viuentium: In aliis quaſi nutriens eſt.

Vſus huius diſtinctionis.

In vino ſubſtantia vinoſa habet humidum continuans, id eſt quo fit coniunctio partium, habet & humidum aquoſum, quod ex alimento contractum eſt.

Dum enim vua viti erat coniuncta, ad eum confluebat humor aqueus quo nutriretur. Separata ergo vua à vite retinet adhuc humorem illum aqueum qui nondum in vini ſubſtantiam conuerſus erat, neque amplius conuertitur, quia vinum non eſt amplius animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in vino remanet eſt illud, quod in coctione vini conſumitur, & quando vinum feruet, & quando igne coquitur, abſumitur humidum illud aquoſum, & remanet ſolum alterum humidum, quod ipſi vini ſubſtantiæ intimius eſt: & inde fit vt totum vinum dulcius reddatur, quia conſumpto

humido aqueo, remanet ſola vini ſubſtantia, & eius humidum vere naturale, quod cum per coctionem ſit in ſubſtantiam couuerſum, dulcedinem facit: quia omne concoctum, vt inquit Ariſtoteles, dulce eſt.

Albertus M. in 4. Meteor. tract. 1. ca. 1. etiam hac vſus eſt diſtinctione: Humiditas omnis vel eſt Spiritualis, quæ eſt aeria; vel corporalis, quæ eſt aquea, vel ex vtraque mixta, vt tamen vna prædominetur. Et l. 3. de animal. Humiditatum in corporibus animantium quædam pertinent ad permanentiam ſpeciei: vt ſperma (quod humidum genituræ vocat) lac. quædam ad ſalutem indiuidui: vt humidum in corde (quod vocat Humidum vitale.)

Medici etiam diſtinguunt inter Humida ſubſtantifica, & excrementitia. Subſtantifica dicunt, quæ benigno & ſubſtantiam faciente humido abundant: Excrementitia, quibus plus ineſt excrementorum, quæ minus membra nutriunt. Thom. Iordan. de peſt. Phænom. Illa requiruntur in peſte, non hæc. Sunt autem alimenta humida vel actu vel poteſtate.

Humor Cryſtallinus eſt oculi humor aqueus perſpicuus, ſolidus & colores recipiens: Itaque organon videndi. Poſt hunc collocatus eſt humor vitreus, qui radiorum per Cryſtallinum tranſeuntium congreſſum recipit. Vid. Zab. l. 2. de viſ. c. 8.

Humor 1. accipitur generaliter, vt etiam plantis & ſtirpibus conueniat. Ita eſt corpus fluidum.

2. Humor eſt corpus liquidum in corpore organico animalis contentum
- Inſitus, aerius, pinguis, oleum referens à naturæ primordijs ex ſemine ortus, per organicas partes diffuſus, vt ſit fundamentum & pabulum calidi vitalis. Vulgo humidum primigenium & radicale.
- Aduentiti᷒, qui poſt primam conformationem corporis accedit
  - Naturalis ex alimentis, ſecundum naturæ ordinem genitus
    - Chylus, humor albus, cremori ptiſanę aut pulti ſimilis ex alimentis ingeſtis in ventriculo virtute caloris vitalis genitus.
    - Ex Chylo ortus
      - Chymus, humor rube᷒ ex Chylo in epate virtute caloris vitalis genitus.
      - Chylo permiſt᷒
        - vtilis
          - Primarius
            - Sanguis
            - Bilis flaua.
            - Pituita.
            - Melancholia.
          - ſecundarius
            - vniuerſalis.
              - Ros.
              - Gluten.
            - particularis
              - Serum.
              - Menſtruū
              - Lac.
        - inutilis ſeu excrementitius
          - Ichor.
          - Sudor
          - Lacryma.
          - Muc
          - Sput
          - Vrin
  - Præternaturalis, cuius ſpecies tot quot naturalis.

HYBRI-

HYBRIDÆ.

Hybridæ dicuntur proprie animalia ex cicuris & feri miſtura, Plinius l. 8. vel ex diuerſo aut impari genere nata.

Per translationem hybridæ dicũtur nati ex cicure & peregrina, ex patritio & plebeia, ex libero & ſerua, ex cœlibe & maritum habẽte vel vxorem, ex profana & initiato ſacris, ex ſorore vel fratria vel nuru vel amita vel priuigna, & ſimiles, quos gignunt adulteria & inceſtus. Quoniã & Hybridæ vocabula cõpoſita ex barbaro ſeu opico & latino, ex græco & latino, vt monoculus, prauidoxus, commaſtico: Talia ſunt vitanda.

LITERA
L.
LABYRINTHVS.

LAbyrinthus eſt carmen admirabile, tanquam quod Labyrintheis ambagibus intricatũ eſt, cuius exempla nobis ſuppeditat Rabanus de Sancta cruce. Labyrinthus autem eſt portentoſiſſimũ humani ingenii opus, quod in ſe cõtinet mille itinerũ ambages, occurſus & recurſus inexplicabiles, crebris forib. inditis ad fallendum occurſus, redeũdumque in errores eoſdem.

De hoc eſt illud Iohan. Stigelii.

Fama fidẽ fecit, Minoidos atria Cretę
Irremeabilibus plena fuiſſe dolis.
Sępe qs ambages intrans fraudeſq; viarũ,
Nequaquam fallax inde relegit iter,
Solus at Ægides comitantia fila ſequutus
Dicitur ambiguas iſſe rediſſe vias.

Ad horum imitationem hodie viſuntur quidam paradyſi ſeu horti principũ, quos Germani vocãt Irrgarten, qualem Caſſellis olim ingenioſe faciẽdum curauit laudatiſſimus princeps Wilhelmus Dædalus ingenio, fabræ celeberrimus artis, vt cũ Ouidio loquar.

Accipitur etiam Labyrinthus pro perplexitate, inexplicabili fere ſophiſmate, ſeu nodo, ac inuoluto vel perplexo argumento, quod quocunq; diuertas, intricat te inſtar Labyrinthi, qui ducit in errorem variarum ambage viarum, vt item cum Naſone loquar. 8. Metam. De Labyrinthis vide ſi placet Polyd. lib. 3. cap. 10. de re. Inu. De locutione Hyperbolica. Labyrinthis negotiorum in diuerſa diſtrahi, phraſſologus.

LACRYMÆ.

Lacrymæ proprie ſunt hominum, de quibus & riſu extat quidam libellus meus.

Amaſis cũ eſſet ſpectator necis filiorum multas emiſit Lacrymas, ſed ſtetit velut attonitus (in extrema triſtitia, cum cerneret mendicare vnicum, vt ſcribit Ariſt. vel vt alii memoriæ prodiderunt, rapi ad ſupplicium ſenem quendam, qui cum familiariter vixiſſet, largo humectauit flumine vultum. Rhetoric. 2.

Improprie accipitur, pro humore lipporum. facete ſedeo, inquit Auguſtus, inter ſuſpiria & lacrymas, cum ſedens inter Virgilium, qui ſuſpirabundus vbiq; inuẽtus eſt, & obſeruatus, & Horatium, qui laborauit oculorum lippitudine rogaretur, quid ageret. Sabell. lib. 7. cap. 4.

Improprie [illegible] dicuntur lacrymæ [illegible] arboribus. Vide Scalig. in exercit. [illegible] vbi et gummi in omne lacryma definita eſt.

Ceruæ lacrymæ deſcriptio.

Huc pertinet Ceruæ lacryma, quæ poſt centeſimum ceruæ annum accedit ad oculi canthum [illegible] atq; in os protuberans cõcreſcit ea duritia, qua cornua ſuperet. Qua parte prominet rotunda eſt, inſignis nitore coloris fului non ſine veſtigiis [illegible] venularum, tanta [illegible] vt [illegible] pene effugiat. Ita enim ſeſe ſubtrahit, vt propemodum [illegible] te [illegible] videatur. Aduerſus venena remedium præſtantiſſimum. Peſte correptis datur cum [illegible] momento. Scalig. exercit. 112.

Et lacrymæ ſancti Iob, quibus quoddam ſemen oblongum [illegible] intelligitur. Scal. exerc. [illegible]

Lacrymabile & flebile Scholaſtici vt & Mercatus Medicus [illegible] accipiunt actiue pro eo, quod eſt præditum vi flendi ſeu lacrymandi. Sic loquitur Mercatus, eſſe flebile eſt paſſio in compoſito humano reſultans ex vi vnionis animæ cum corpore, & quidem oriens ex anima, vt intellectiua. Ego vt ſequare nolim tibi author eſſe.

LACTEATIO.

Cum facta eſt conceptio, duo ſemina viri & mulieris ſex ſeptemue diebus otioſa non ſunt, ſed ſanguinem trahunt, & in ſui naturam commutant & velut aluntur. Hoc opus Barbari vocant lacteationem li. 3. de ſteriliũ & prægnantium affectionibus Lud. Mercati Medici: Lactatio aliud eſt. Nam lacteo lac ſugo eſt: lacto, lac præbeo natis.

LATILIS.

Vox hæc noua eſt: licet enim docẽdi cauſa, ait Vitus Amerbachius, noua fingere. Sic Feribilis pro eodem Latio eſt feribilis ſeu latilis actus, quatenus tale: Diminutio eſt diminutilis actus, quatenus tale. Vitus Amerbachius Augmẽtatio eſt actus augmẽtabilis quatenus tale: Alteratio act⁹ alterabilis, quatenus tale, [illegible] act⁹ medicabilis quatenus tale. Generatio eſt actus generabilis, qua tale, corruptio actus corruptibilis, qua tale.

LATINE & Grammatice loqui.

Grammatice loqui eſt bene, quod latinis eſt latine loqui ex vſu: quod Scaligeri iudicium [illegible] Exẽpla igitur grammaticis præceptis ſubiecta probata & auctoritate bonorũ ſcriptorum ſuffulta ſunto. Vſus enim nõ permittit vt quælibet vox iungatur cuilibet voci vt [illegible] præponatur aut poſtponatur. Colloquẽdi gratia vel cauſa dicitur Beſtiæ hominũ gratia generatæ ſunt, dicitur: At cauſa gratiaue colloquendi: & gratia hominum vel cauſa tua, non dicitur ab antiquis oratorib. Cauſa enim & Gratia ablatiui, pro Ob ſeu propter accepti, poſtponũtur genitiuo ſubſtantiui & ablatiuo adiectiui: vt Dolorũ effugiendorum gratia apud Ciceron. Sic ea re pro eam ob rem. At cauſa tua impeditus ſum, pro negotio tuo impeditus ſum, recte dicitur. Cepit me obliuio dicitur pro authoritate latinorũ; ac non obliuione captus ſum. Pro ſuo poſſe quomodo nonnulli locuti ſunt, latinũ non eſt, ita vt pro ſuis viribus. Fecisti mihi ægre pro eo quod eſt, dolorẽ mihi intuliſti, latinũ nõ eſt, at omnium quæ feciſti gratiam tibi facio Latinũ eſt ich vergebe euch der maſſen ex iure ſtrictiore aliquid remitto. Nulli virtute bellica inferior, pro nullo, latine dicitur. Eſt enim Salluſtianũ, & ex anomalia Grammatica, quæ Antiptoſis dici ſolet: ex canone aũt diceretur: Nulli virtute bellica cedens.

[illegible] vocis [illegible]

Grammatica igitur oratio ſeu Grammaticus ſermo fit ſecundum præſcripta Regularum & exceptionũ Grammaticarum ὑποθέτως, hoc eſt ſi compoſitio vocum in ipſis exemplis probata ſpectataq; ſit authoritate. (Confer Quintil. lib. 1. ca. 6. & P. Rami ſcholas Grãm.) vt poto te recte dicitur, ſi poto eſt

Digitized by Google

eſt verbũ tranſitiuũ, vt poto te ſit Græcorũ πεπίζω σι ich trincke dich. At veteres latini poto vſurpãt abſolute pro bibo, ac vt dicunt aliquãdo Bibo vinum: ſic quoq; poto vinũ. Vita vti pro frui apud recentiorum quẽdã inuenio, ſed proſus nullo exẽplo veterũ. Cõmodis aũt vti probũ eſt. In mentẽ venit mihi illius narrationis. Ciceronianũ eſt: In memoriã venit promiſſionis meæ (Gemm. Friſ. in doctrina Regulæ falſæ) non item.

Corollarium.

Gammaticæ igitur Regulæ non debent eſſe vſui aduerſariæ. Is autem nominibus propriis pluralem etiam numerum tribuit: Quem quidem nos imitari quis prohibeat?

Sic Antonius Maioragus oratione 2. Recentiores iuriſconſulti, vt Azones, Bartoli, Baldi ſunt incorrupti. Idem Catones omnes atq; Ariſtides longo interuallo. Orat. 2. Sic minime mirandum, ſi nulli Platones, nulli Ariſtoteles, nulli Euclides hoc tempore reperiuntur.

LATITVDO.

Latitudo accipitur Geometrice, Phyſice, Ethice & Logice.

In Geometria & doctrina Sphærica ſeu Aſtronomica latitudo eſt magnitudo oppoſita Longitudini & profunditati.

In Phyſicis & Ethicis opponitur medio exacto & præciſo. Mediũ in virtute accipiẽdũ eſt cum latitudine, i. ita vt etiã aliquatulũ à medio recedi intelligatur.

Sanitas duobus modis accipitur; vno vt eſt in medio exquiſito conſtituta. Eius nullæ ſunt ſpecies, ſed infima ipſa eſt & indiuidua. Altero habet latitudinẽ. Sub hac ſanitate conſideramus eius ſubiecta, ſimplices particulas organicas & earum vnitatem. Ita ſanitas dicitur eſſe multiplex. Illa eſt ſanitas in ſe, & ſimpliciter: Hæc vero certo quodam modo. Vna eſt ſanitatis ratio, poteſtas ad corporis operationes obeundas: ac modi ſubiectorum, cauſarum & reliquorũ, quæ ipsã cõſtituũt, varii.

In Logicis Latitudo Generis vel definitionis vel ſignificati, dicitur, cui anguſtia ſpeciei vel definitionis vel ſignificati opponitur.

Cauſa cum latitudine eſt, &c. id eſt cauſa ampliore ſignificato.

Τὸ cum latitudine opponitur etiam τῷ Rigoroſe & rigoroſa loquendi ratione.

LAVS ἔπαινος.

1. Laus eſt oratio magnitudinem virtutis oſtendens. Ariſt. 1. Rhetor. Hic ponitur Laus κατ' ἐξοχὴν, per ſynecdo. dicitur, alioquin definitio peccat anguſtia. Nam non ſolum virtus laudatur: ſed alia etiã bona, vt pulcritudo. Quælibet ars, inquit Gualandus, Piſan. pro modo & ratione boni, quod in ea eſt vel cuius ea eſt particeps, laudatur & ornatur, idque aut abſolute vel ſecundũ quid. Adde quod Laus non tantum ad hominem, ſed etiam ad bruta, atq; adeo etiam ad inanima pertinet. Laudamus enim equos, canes, plantas, aurũ & ſimilia.

2. Igitur Laus, voce ἐπαινεῖν non ἐνδεικνύειν accepta eſt *ſignificatio expreſſa boni, quod eſt in re qualibet.* Hæc laudis definitio eſſentialis eſt. Differt igitur ab Honore; adhibetur ſeu exhibetur actibus quibuſdam exterioribus ſeu ſignis, cum Laus bonitatis rerum pretium & æſtimationem verbis indicit. Laus eſt ἁπλῶς vel κατά τι: hęc diſtinctio vtilis eſt ad ſoluẽdã obiectionẽ cõtra definitionẽ: Nonnunquam etiam mala laudantur, vt febris quartana, peſtilentia. Scribit quidam ſe vidiſſe aliquando Venetiis editum libellum, qui contineat laudem venerearum libidinum earum, propter quas Sodoma & Gomorrha cœleſti igni conflagrarunt, ſicut ipſe vidi impreſſum neſcio quorum opera librum, qui omnium flagitioſarum libidinium viuas εἰκόνας & imagines continet.

Quam am plaſezes & materies laudis.

Laudantur ſeu laudibus ornantur

- Ἔνδοξα Nobilia & clara per ſe; Hæc oratori conueniunt.
- Ἄδοξα ſuapte natura ignobilia: itaque ab arte prędicationis cultũ difficulter poſſunt accipere.
  - ἄγονα, vilia, vt ſi laudes ſtercus, ructum, crepitum ventris.
  - Ἄπορα
    - Ἀσύστατα & ἀπερίπλεκτα inexplicabilia & inextricabilia: quæ parum conſiſtunt.
    - Ἄπορα in ſpecie, quæ nulla ſubminiſtrant argumẽta propter inopiam, Alias ſterilia, vt ſi laudes parricidium.
- Ἀμφίδοξα quæ dubitationem & diſceptationem capiunt, vt laudatio monarchiæ: Nauigationis.
- παράδοξα pręter vulgi opinionem, vt ſi quis laudet mortem, aut paupertatem præferat tyrannidi.

His addi poſſunt ἔνδοξα, παράδοξα, quorum exempla pulcra extant.

Inexplicabilis] Exemp. ſeptem iudices de homicidio cognoſcant. Rata ſententia eſto, quæ à pluribus. Duo cenſent pecunia, duo exilio mulctandum: Tres morte afficiendum homicidam. Difficultas eſt, quia accuſator dicet, tres Iudices ſimul hic eſſe: in aliis ſententiis binos. Reus contra, quatuor à morte abſoluere: Tres tantum mortis damnare. Reſp. igitur ad Obi. Mala etiã laudari ratione quorundam bonorum, quæ inde aliquo modo proficiſci videntur.

Præterea ſunt, quæ & laudãtur per vſum, & vituperantur propter abuſum. Ea, dicunt ἐπαμφοτερίζοντα, vt ſunt facultates: eæ enim nonnunquam proſunt, nonnunquam nocẽt (Vide Eth. Nicomachicorum c. 10.) Et balnea, vina, Venus corrumpunt corpora noſtra, reſtituũt eadem balnea, vina, Venus

Nouiſſime laudãtur perſonæ, res, facta, per facta intellige tum actiones ſeu actionum fluxus, vt ſunt curſus, fabricatio & ſcriptio, ſed etiam fines ipſarum, id eſt, opera, vt ſunt ſtatua, pictura, enſis, currus.

LEONINVM.

Leonini verſus dicuntur, quorum vel fines vel medium & finis conſonant, ſic dicta ab authore Leone. Dicuntur alias æquiuoci ab æquo, id eſt, ſimili vocum ſono. vt:

Hunc Dominus ditat, qui ſedulus otia vitat.
Vt vetus eſt verbum, ſine coſta viuere acerbum:
Mingere cũ bombis, eſt res ſaluberrima lumbis:

Vitioſus eſt verſus, ſalubris enim mediã ſemper producit.

Quando male ſcribis, poſt ſtimam ruſticus ibis.
O Nimium craſſum qui ſolus deuorat aſſum.
Vt mens ſe videat poſita caligine fumi. *Raimundus.*
Quis vetat appoſito lumen de lumine ſumi?
Quod ſi perfecte nequeo res edere cunctas,
Vt deſint vires tamen eſt laudanda voluntas.

In Dirythmicis in medio & fine ſeruatur conſtantia.

Temporibus veris modicum prandere iuberis; *Regula ſcholæ Salernitanæ*
Sed calor æſtatis dapibus nocet immoderatis.
Autumno caueas fructus, ne ſint tibi luctus.
De menſa ſume quantumuis tempore bruma.

Epitaphium κακόλογον apud Paul. Scalig.

Hic iacet Egmundus telluris inutile pondus,
Dilexit rabiem, non habeat requiem.

Exẽplũ pulcrum parallelorũ, vide in ratione parall. vos quos includit Monoſyll. ibidem O pie Grex, &c. Vide etiam vocem Ἀκρόστιχον.

LEVE.

LEVE.

1. Leue in Phyſicis eſt planum, quod æquali in ſuperficie & nulla in parte ſub ſultante iacet: Iacob. Faber Stapolenſis in Scholiis de nominibus diuinis in Dionyſium.

2. Leue eſt, quod ferri natum eſt à medio, quod ſurſum fertur natura. Ariſtot. 1. de cœlo & Phyſ. 4. c. 8.

Leue eſt ſimpliciter vel reſpectiue.

Leue ſimpliciter eſt Leuiſſimum, id eſt, quod omnibus ſupereminet, quæ ſurſum feruntur: Quo ἀδύνατον eſt inueniri Leuius, quod ſurſum fertur ad extremum. Ariſt. 1. & 4. de cœlo.

De Leui poſteriori axiomata ſunt. Leui extra locum ſuum exiſtenti accidentale eſt non aſcendere.

Leue in ſuo loco non leuitat: vt graue in ſuo loco non grauitat: hoc eſt, neq; mouetur neq; mouet: mouentur enim & mouent ſolum tunc, cum ſunt extra propria loca.

Leuia autem ſunt non tantum eleméta, ſed ét miſta, tam animata, quam inanimata. Zab. lib. 1. cap. 1. de motu grauium & leuium.

In Ethicis transfertur ad animum & mores: vt ad hominem garrulum & mendacem.

Leuius interdum accipitur pro eo, quod apparet in ſuperficie, quod in ſummo fluctuat, quod alte non hæret, quod non agit radices profundas. Græce ἐπιπολαιότερον. Qua voce vtitur Ariſtot. 1. Eth. per tranſlationem, cum inquit, videtur ἐπιπολαιότερον eſſe bono eo, quod quærimus, Græcum. Hic P. Martyr conuertit voce Leuius.

Leue prima longa eſt glabrum, nitidum, politum, vnde Leuare & leuigare verba, pro glabrare, radere, æquare, vt leuigare cutem, Leuigare verba. Leues lupę ſunt glabrę, depiles, vulſæ, vt poeta loquitur, meretrices pumice ſcabra aſperantur, leuantur & poliuntur.

LEX.

1. Lex ſecundum ſe ſpectata eſt regula quædam & menſura humanorum actuum, ſuppoſita obligatione ad eam ſeruandam. Sebaſt. Clemens theſ. 18.

Lex omnis obligat ad obedientiam vel ad pœnam, non exigit ſimul vtrumque.

Per Metaphoram accipitur pro præſcripto ſeu præcepto cuiuslibet artis, & ſcientiæ.

2. Speciatim ſumpta voce, Lex tantum recta eſt & iuſta: ita accipit Thomas, cum ait, Lex non proportionata ad virtutem, non eſt Lex. 2. Polit. & Euſtrat. cum inquit, Lex æqualitatem in ciuitate conſeruat.

LEGES THEANDRICÆ.

Leges Theandricæ ſunt, quæ de rationib. cognoſcendi Deum per diuinorum nomina.

Hymni Thearchici ſunt diuini, in quibus Deus laudatur ex nominibus ſuis.

LEGE AGERE.

Lege agere eſt ius experiri, in iudicio contendere, iure iudicioue experiri & experiri (ſine caſu.)

LEGITIMVM,

νόμιμον.

Legitimum 1. eſt legibus congruens, ex lege manans, iuſtum. 2. Regulare: Ei opponitur illegitimum, id eſt, à Lege diſcrepans vel ſpurium vel extraordinarium (à Cicerone) irregulare. Sic Medicis Lienteria (id eſt, Leuitas inteſtinorum) eſt vel legitima vel illegitima ſeu ſpuria. In Phyſicis Tempus legitimum eſt, motus legitimus, ſeu ordinarius eſt, vel contra. Sic Grammaticis conſtructio eſt legitima, vel contra. In Logicis propoſitio ſeu prædicatio

legitima ſeu canonica vel contra, ſyllogiſmi modi legitime ſeu directe cõcludentes. In Iuriſprudentia legitima vxor eſt, quę rite ex præſcripto legum in matrimonium conuenit: legitima ætas dicitur, quæ lege aliqua pręſtituta eſt, vt in maribus annorum 14. in fœminis 12. nuptiarum cauſa, peculiare eſt, quod alicubi legitima ætas in iure dicitur, quæ maior eſt annis 30. naturalis vero, quæ minor eſt 20. annis: Non quod natura maiorem 30. annis non agnoſcat (omnis enim ætas naturalis eſt:) ſed quod specialiter lex ætatis, quę annos 30. excedat, meminerit. Ideo dicitur hæc eſſe legitima. Vide Theoph. Inſtit. de libert. Liberorum legitima eſt certa hæreditatis paternæ pars, iure naturali liberis debita.

Legitimo verbum Nouatum eſt (veteres Iuriſconſulti eo non ſunt vſi) ab ad. legitimi, vt à limiti ſubſtant. eſt limito, & ab adiect. intimi, intimo aſſare. Eſt autem legitimatio actus legis, quo liberi naturales efficiuntur legitimi. Itaque ſubiiciuntur patriæ poteſtati.

Ei qui fit legitimus opponitur, qui naſcitur legitimus. Sic Dominus Vulteius: Ex nuptiis natus, eo ipſo momento, quo naſcitur, ipſo iure, ſine vllo hominis facto legitimus naſcitur. At per legimationem nemo naſcitur, ſed fit legitimus.

Legale dicitur, quod eſt à Legibus, vt de obiecto, vt legalis ſcientia, id eſt, ſcientia de elegibus ſeu legum. Sic in Oratoria ſtatus legalis dicitur, cum contentio eſt de lege vna vel pluribus, & proprie quidem, quod ad ſenſum attinet. Capita eius ſunt definitio, contrariæ leges, ſcriptum & ſententia, Ambiguum, Ratiocinatio, Translatio. Ph. M. in Rhet. lib 1. Alij vocant ſtatum legitimum.

Auerroes vocat interdum Theologos legales, quod leges Prophetarũ ſequantur, non autem rationes Philoſophorum. Auguſt. Niph. Sueſſanus in expoſitione deſtructionum Auerrois.

LIBERTAS, LIBER.

Liber dicitur, qui alieno iuri ſubiectus nõ eſt, eius abſtractum Libertas.

Libertas
- Propria, vt voluntatis. Reſpirare libere apud Ciceronem eſt, pro quo vulgus dicit, Recipere ſpiritum ſeu anhelitum ad voluntatem.
- Impropria pro indeterminatione & indifferentia, vel pro cauſali libertate, vel pro quodam modo participata.

Explicatio.

Pro indetermin.) Vt indeterminatio eſſentialis eſt ipſi materiæ, ad omnes formas libera. Zabar. 2. de natura cœli, cap. 5.

Pro cauſali) Vt artes & ſcientiæ poſſunt dici potentiæ ſeu facultates liberæ & rationales, lib. 9. Ariſtotelis ſapientiæ cap. 3. non formaliter, vt voluntas à qua actus imperantur, ſed quod pendeant & determinentur ab electione & liberos actus producant, ſeu quod nos poſſimus earum actus producere, quando volumus, & item ceſſemus per eas operari, quando volumus. Ita intelligitur Canon: potentia rationalis, id eſt, artes & ſcientiæ ſunt ad oppoſita.

Pro q. participata) vt cum dicitur ab Ariſtotele appetitus μετέχειν τοῦ λόγου quia obedit rationi.

Libertas { Proprie Intelligentium, vt hominum. Huius ſpecies eſt inſignis, Libertas ſuis legibus viuendi, quæ Græcis *αὐτονομία*.
Impropríe Brutorum quorundam, ferarũ, auium. Huc pertinet Licentia. }

Hominum) Hæc definitur poteſtas viuẽdi vt velis Cic. vel naturalis facultas eius, quod cuiq; facere libet, niſi ſi quid vi aut iure prohibeatur l. 4. ff. de ſtatu hom. Brutorum) Libertas etiam auibus & feris, quæ cuſtodia humana non coercentur, tribuitur. Naturalem enim libertatem aues feræq; accipere intelliguntur, cũ in ſuam naturalem laxitatem peruenerunt vel oculos noſtros effugerũt, vel ita ſunt in conſpectu noſtro, vt difficilis ſit earum perſecutio. In iuriſprudentia etiam nonnunquã ponitur ſpecialiter pro ingenuitate ſeu conditione eius, qui ſtatim, vt natus eſt, liber eſt.

LIBERVM arbitrium.

...modi ...tatis ar... ...timo...

1. Liberũ arbitrium eſt voluntas, vt feratur ſine coactione in aliqua re. Georg. de Valét. ita volũtas poteſt aliquid velle, vel non velle.

2. A Stoicis aliter accipitur voluntatis libertas, cum dicunt, ſolos ſapientes eſſe liberos, malos autem & ſtultos eſſe ſeruos, nec miſeriorem eſſe ſeruitutem quam obnoxium vitiis viuere. Hæc voluntatis libertas eſt, qua tantum bonum velle dicitur & mancipata malo non eſt. Vere liber eſt, qui tantum poteſt bonum velle.

Per ſe & ratione eſſentiæ ſuæ potentia voluntatis libera eſt. *Per accidens & alterius facultatis reſpectu determinata eſt ad vnam quandam energiam* (cum ſimul actu nõ poſſit operari oppoſita) ad bonum, vel ad malum, *vel eſt vincta, mancipata*, ſerua quaſi captiua.

Facultati) Naturæ deprauationis, habitus, conſuetudinis, Spiritus Dei, Satanæ. Scaliger exerc. 307. ſect. 27. Actionis bonitas partim ex intentione finis, partim ab habitu interno eſt. Paulus Apoſtolus: Deus operatur in nobis velle, τὸ velle bonum, ſeu bene velle, intellige.

Libertatis voluntatis in Deo alia ratio eſt, vt qui ſit & liber & nõ liber. *Volũtas diuina reſpectu eſſentiæ ſuæ* & intra Deum ad ipſum conſiderata non eſt libera, ſed neceſſaria: non poteſt enim non velle ſe ipſum eſſe. *Sed reſpectu eorum quæ ſunt extra ipſius Eſſentiam*, eſt liberrima, cum nulla neceſſitate ſint coniuncta cum Deo, quæ ſunt extra Ipſum. Vt omnia, quæ extra Deum ſunt, ſuapte natura potuerunt non eſſe. Ita potuit Deus ea non voluiſſe, vt eſſent: qua ratione etiam dicũtur omnia, quæ extra Deum ſunt contingentia (Voluntas enim diuina liberum principiũ eſt reſpectu eorum, quæ extra Deum ſunt.) Solus autem Deus eſt ſimpliciter Neceſſarium, ſui ipſius reſpectu.

ἄλλως.

Liberum arbitrium primum ponitur pro voluntate libera, & ita eſt ſubſtantia & proprietas ſeu potentia ſeu modus agendi ſimul, ſeu eſt ipſa ſubſtantia intellectus & voluntatis coniuncta cum proprietate, quæ non poteſt ſeparari à natura rationali. Itaque complexum eſt, quod non eſt in vno aliquo prædicamento.

Secundo ponitur pro liberæ voluntatis Iudicio, de eo, quod velis, aut nolis. Ita habet locum in prædicamento Actionis.

Modus agendi voluntatis eſt modus agendi libere à coactione. Non enim poteſt voluntas cogi, neq; ad bonum neque ad malum. Ita intelligatur

hoc Victorini Strigelij aduerſus coactionem Flacij: *Voluntas eſt voluntas & retinet modum ſuum agendi, etiamſi vel impediatur intus & foris*, (intus à prauitate nobiſcum nata, foris à Diabolo & eius organis) *vel incitetur.* Neque enim impeditio, neque incitatio eſt Coactio.

Vſus.

Conſideratio ſignificationis harum vocum vtiliſſima eſt & maxime neceſſaria ad diſſenſionem ὑποῤῥήματος grauiſſimi.

Quæſtio. An Liberum Arbitrium ſit tantum deprauatum lapſu primorum parentũ ſeu peccato originali; an vero prorſus ſit & omni ex parte deletum, ac ab hominum natura ablatum? Reſp. poſito approbatoque hoc, quod Liberũ arbitrium eſt ipſe intellectus, ſeu ipſa ſubſtantia intellectus cum voluntate, ſeruata cuiuſque proprietate ac modo agendi, aſſumitur recte, nõ eſſe prorſus ablatum ab homine, licet ſit adeo deprauatum, vt hæc deprauatio nullius aut eloquentia ſatis exponi, aut quantumuis effuſis lacrymis præ magnitudine deplorari poſſit. A lapſu enim οὐσία voluntatis, & vis eius νοητικὴ moduſque agendi libere à coactione remanſit: etſi et ἀδυναμία & ἀταξία, quæ ad ſecundam qualitatis ſpeciẽ reducitur ſeu reuocatur, acceſſerit, ſeu peccatum originis.

Aliter agit voluntas quam bruta natura.

Hoc enim nõ eſt proprietas εἰδοποιητικὴ, id eſt, diſcernens ſpeciem, ſed accidentalis qualitas ſecundæ ſpeciei, cui relatio annexa eſt, vt ita relatiuum quoq; ſeu Ad aliquid ſit ſecundum dici, ſicut loquuntur Scholaſtici. Sic modus agendi, Intellectus, id eſt cognoſcendi intelligibile obiectum naturaliter & actu ſimplici, vel reflexo à lapſu manſit, ita vt capax ſit diuinæ illuminationis, cuius capax non eſt truncus, & aliter Deus intellectum illuminet, quam Luna lucem à Sole accipit: aliter Deus verbum in mentes hominum ſpargat, quam ſol radios ſpargit in dolium: Non eſt nouus aliuſve intellectus homini lapſo infuſus, non extincta eſt in illo νοητικὴ vis ſeu poteſtas cogitandi, ſed hæc excitata, in actum ſeu ἐνέργειαν deducta & exercitata aſſidua magiſtrorum inſtitutione, miniſterio ſenſuum exteriorum in rebus humanis incipit lucere, à Spiritu vero miniſterio verbi in ſpiritualibus ac diuinis rebus illuſtrari, etſi ſalutariter cogitandi hæc in illo (intellectu) non ſuperſit δύναμις. *Sublata enim vi νοητικῇ ſeu poteſtate & modo agendi in intellectu, tollitur hominis natura, & fit confuſio cum brutis naturis.* Explanatius de his alibi. Hic placet illud Plauinum: Quod ſatis eſt, ſatis eſt.

Vis cogi- di vere Dei huma- na mente non est a- dempta.

LIBERA SCIENTIA.

Vt hominem liberum dicimus, qui ſui ipſius, & non alterius gratia eſt, id eſt, qui ſui iuris eſt: Ita ſcientia eſt ἐλευθέρα libera, quæ αὑτῆς ἕνεκεν (ſui gratia eſt) quæ non refertur ad opus, aut ſi mauis, ait Fonſeca, ad aliam ſuperiorem, vt prima Philoſophia. Aliæ ſcientiæ non ſunt omnino liberæ. 1. quia fines earum ſubiiciuntur fini primæ Philoſophiæ; qui eſt cognitio ſummi boni, in qua felicitas conſiſtit humana.

2. Quia principia cæterarum diſciplinarum primæ Philoſophiæ principiis firmantur.

LIBIDO.

Libido 1. ſignificat voluntatem temerariã, cum ratione pugnantẽ, inconſultã,

vt gerit rem non ratione,ſed libidine. 2. Incontinentiam, quæ intemperantiæ ſpecies eſt, vt dedere ſe libidinibus .Hinc libidinari apud Suetonium Vnzucht treiben. & Libidinoſus: vt ex actionibus libidinoſis habitus intemperantiæ contrahitur.

Libidinoſe viuere de pueris non dicitur: In hanc ætatem non cadit libido in ſecūda ſignificatione, ſed ἐπιθυμία. Delectantur quidem rebus iucundis, ſed libidinoſi dici non ſolēt, vt adoleſcentes. Puerilibus enim rebus gaudēt, non turpibus & flagitioſis, ex quibus libidinoſa vita nominatur. Cic. Libidinoſa & intemperans adoleſcentia effœtum corpus tradit ſenectuti. Eff. id eſt, non idoneum amplius fœtui procreando, exhauſtum, eneruatum.

L I B R A.

Libra ponderum eſt,& menſurarum, alia igitur eſt ponderalis, alia menſuralis.

Libræ ſcapus ſeu librile, quod & libræ iugum dicitur, eſt diameter. Spartum eſt centrum libræ, vnde brachia ſcapi paribus interuallis velut in peripheriam radii (duæ) expenduntur. Agina qua ſuſpenditur eſt radius tertius, intra quem examen libramenti ſeu æquilibrii, iugo perpendiculare, facit iudicium. Atque tunc iugum eſt horizontis plano parallelum.

Libra eſt trutina vel ſtatera.

Libram etiam ſignum cœleſte eſſe, notum ſatis.

Libris paruis nonnulla pondera inſenſibilia ſunt, quæ magnis ſunt manifeſta.

Libræ extremum ab eodem pondere citius mouetur, quo plus à ſparto diſtat.

Libratio tribuitur etiam hominibus, Ariſtot. in quart. Meth. vt ſunt Libratores aquæ.

L I M I T A R E.

Limitare primum eſt limitibus diſtinguere, limitibus certis continere. Hæc verbi vis prima ac propria: hinc ager dicitur limitatus. 2. contrahere, vt ſi de tua prolixa beneficaque natura limitabit aliquid poſterior annus. Cicero lib. 3. familiar. ep. ad Appium. 3. Limitare in doctrina diſtinctionis & Determinationis, Scholaſticis eſt ſententiam reſtringere, certis conditionibus adſtringere; Exempli cauſa Homer.

——μῦθος δ᾽ ἄνδρεσι μελήσει
πᾶσι, μάλιστα δ᾽ ἐμοὶ, τοῦ γὰρ κράτος
ἔστ᾽ ἐνὶ οἴκῳ.

Hic μάλιστα δ᾽ &c. Maxime ſeu præcipue vere mihi Formula limitationis eſt, qua potiores partes gerendæ mihi reſeruantur.

Limitatio igitur eſt moderatio ſeu determinatio reſtringens.

CANON de hac eſt.

Expoſitio Generis per ſpeciem non eſt confundenda cum limitatione totius per partem, ſed ab hac diſtinguenda. Paulus 1. Timoth. 2. v. 5. Vnus eſt Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Hic cum dicit Apoſtolus, Homo Chriſtus nomen generale exponit per ſpeciale. Cum dicitur, Homo Chriſtus Ieſus eſt omnipræſens, quidam ita interpretatur, tanquam illis verbis, quæ propoſitionis ſubiectum conſtituunt, non ſignificaretur expoſitio generis per ſpeciem, ſed limitatio totius per partem, proindeque idem diceretur, ac ſi diceretur, Chriſtus quatenus homo ſeu ſecundum humanam naturam eſt omnipræſens. Hic expoſitio generis per ſpeciem, Homo ille, qui eſt Chriſtus (hæc enim ſententia eſt horum, Homo Chriſtus) ſophiſtice confunditur cum limitatione partiali ſeu reſtrictione ad partem.

Limitata potentia eſt certis limitibus circumſcripta: opponitur vniuerſali & abſolutæ: Limitatiſſima, vniuerſaliſſimæ, & mediæ.

Digitized by Google

Dei potentia eſt καθολικωτάτη, habet enim pro obiecto adæquato omne δυνατόν. Potentia ignis particularis eſt & limitatiſſima adæquata productioni ignis. Potentia Solis eſt quaſi media, extenditur enim ad plura, quam ignis, & ad pauciora, quam Dei δύναμις.

Limitate eruditus Scholaſticis eſt eruditus ſeu πεπαιδευμένος in hoc vel illo genere. Huic opponitur ſimpliciter & a perfecte eruditus, qui de omnibus habet aliquam notitiam & experientiam ſeu vſum. Vide Ariſtot. Eth. 3. c. lib. 1. De vna quauis re recte iudicabit, qui in vna quauis eſt bene eruditus. (καθ' ἕκαστα πεπαιδευμένος) Abſolute vero & vniuerſe, qui eſt in omni doctrinæ genere (περὶ πᾶν) bene eruditus.

a Barbari dicunt In omni ſcibili.

LITERA.

Litera, proprie eſt prima nota vocis. Tráſlate eſt ſcriptura.

Auguſtinus ait, ſe non legiſſe de Dauide ſecundum literam, quod ſe geſtauerit. Ergo verum eſt de Chriſto illum geſtaſſe ſe in manib. ſuis, non ſacramentũ corporis ſui. Reſpondeo, Auguſtinus literam hic appellat hiſtoriam, ſecundum quam non legimus Dauidem ſe geſtaſſe manibus ſuis vllo modo, neq; ſimpliciter, quod fieri non poterat, neque in Sacramento.

LITERÆ.

Literæ 1. ſunt tanquam ſenſibiles quædá notæ inſenſibilium cóceptuum. Græci vocant γράμματα quod ſcribantur, & χαρακτῆρες quod exſculpantur: per metaphoram etiam elementa. In duplici ſunt differentia. Aut enim notæ ſunt conceptuum, & quodammodo impropriè literæ dicuntur, aut ſunt notæ vocum, quæ conceptuũ ſimulacra ſunt, hæ ſcil. literæ propriè dicuntur cóceptuum notæ ſunt literæ Ægyptiorum Hieroglyphicæ, Philoſophis tantum Ægyptiis olim ſacerdotibus cognitæ. Vocum notæ ſunt, quibus variæ ſonorum differentiæ tam ſimplices, quam compoſitæ exprimuntur.

2. Literæ vt & Græcum γράμματα ſunt pædeia & doctrina ſcripta, vt literarum rudis: ita literatus dicitur bene doctus, vel Grammaticus. Vide Suetonium.

Literator eſt ludi literarii magiſter, vel mediocriter doctus, literis imbutus. Sacræ Literæ ſunt Sacra doctrina, ſeu Sacra ſcripta.

Literatus eſt liberaliter eruditus. Literatura huius abſtractum eſt pro varia eruditione.

LOCALIS.

Localitas Entis creati attributum eſt. Nam eſt qualitas, per quam Ens creatum, cum aptum eſt locari, tum actu in vno loco aliquo exiſtit.

Ei opponitur illocabilitas, quæ conuenit Enti increato: id enim non indiget loco aliquo reali, in quo exiſtat, cum ſit αὐταρκέστατον, id eſt, ſibi per omnia ſufficiens. Timpl. in Metaph. Ipſe igitur ſibi loc⁹ eſt, Deus, vt ait Damaſcenus.

Interdum Locale ſeu localitas diſtinguitur à locabili ſeu locabilitate, vt actus à potentia, vel vt id, quod actu eſt, ab eo quod eſt potétia: vt locale ſit, quod in loco actu eſt: Locabile vero quod eſt in loco potentia, id eſt, quod in loco eſſe poteſt, vt extremum quod núc cœlum eſt, etſi non ſit actu in loco Ariſtotelico, poteſt tamen eſſe in loco, ſi (ex hypotheſi loquor) ſit, vel detur cœlum vltra illud.

Locale interdum eſt idem, quod ad locum pertinens.

Loca-

Localis memoria eſt artificioſa, quæ locis vtitur certis.

LOCVS.

Locus eſt duplex Alberto Magno in expoſitione cœleſtis hierarchiæ: 1. corporalis ſeu Phyſicus, qui eſt ſuperficies corporis continentis, vel etiam ipſum corpus continens, vel ſpiritualis qui metaphorice dicitur locus, & ita Deus dicitur ſpiritualis locus Angelorum à virtute continente angelos: vnde ait Beda, Angelos, quocunque mittantur, intra Deum currere. Etſi autem Angeli, quatenus Deum contemplantur, dicantur eſſe in loco ſpirituali: tamen etiam recte dicuntur eſſe in loco corporali; quatenus circum nos operantur. Huic Alberti ſententiæ multi annuunt, qui ita argumentantur: Quod per ſe eſt in loco, eius fines cõmenſurantur finibus loci, vt corpus. At ſpiritualis naturæ fines non commenſurantur finibus loci. Ergo ſpiritualis natura per ſe non eſt in loco: Erit igitur in loco per accidens.

Scholaſtici diſtinguunt locum Beatorum & Damnatorum à loco mundano, qualis iis eſt Viatorum. Ioan. Trith. in Comment. in Prolog. Reg. B. Sicut eſt locus beatorum in amœnitate æterna; ita locus, qui dicitur infimus, eſt, V B I Impii cruciantur damnatione perpetua, ſiue ſit ſuper terram, ſiue ſub terra: conſtat eſſe infernum, vbi eſt carentia omnis boni, & abundantia omnis mali, in quem qui ſemel deſcenderit, nequaquam inde aſcendet vſque in æternum.

Locus Phyſicus vim habet attractricem, à qua quicque trahitur ad proprium locum. Attrahit autem locus, vt finis, non vt efficiens. Explicat hoc Zabarella lib. de motu leuium & grauium cap. 2. De hoc loco Axioma Simplicii eſt in 4. Phyſ.

Loca eiuſdem duo ſimul eſſe primo & per ſe impoſſibile eſt.

Surſum, Deorſum, Ante, Poſt.

Loci differentiæ vt ſurſum & deorſum ſunt {
τῇ φύσει, itaque non mutantur.
τῇ θέσει, Poſitione, Reſpectu noſtri, itaque variantur.

Surſum & deorſum loca naturalia ſunt contraria, ac manent fixa, ac poſitione ſeu ordine ad nos ſunt σχετικὰ ſeu relata: dicuntur enim ſurſum reſpectu capitis noſtri, deorſum reſpectu pedum.

In triangulo Mathematico poſſumus notare angulum ſurſum, & angulum deorſum, angulum qui ſit ad dextrum, & angulum, qui ſit ad ſiniſtrum poſitione & θέσει, & τάξει ad nos.

ΤΟΠΟΣ, LOCVS.

Ariſtoteli locus eſt propoſitio vniuerſalis manifeſta & nota. Recentiores vocant Maximam, quia minorum propoſitionum copiam intra ſuum ambitum continet, ſeu quia ſub ea multæ aliæ propoſitiones potentia comprehenduntur indefinita: vt, locus eſt, ſi alicui contrario aliquod ineſt contrarium, reliquo quoque contrario reliquum contrarium inerit. Hinc inferimus: ſi malum obeſt; ergo bonum prodeſt. Sic locus eſt; ſi id quod magis ineſſe videtur alicui, non ineſt tamen; neque id, quod minus videtur ineſſe, inerit ipſi. Ex hoc loco argumentabimur; ſi velimus probare diuitias non eſſe bonas; Sic: ſi ſanitas, quæ minus videtur bona, quam diuitiæ, bona

tamen non eſt, Ergo neq; diuitiæ bonæ ſunt. Hi loci ſeu propoſitiones interdum argumentationem ingrediuntur, interdum extra poſitæ vim ei tribuunt. Dicitur & locus Canon, principium & elementum vniuerſale, in quo ſingularia indefinite (non hoc aut illud expreſſe) comprehenduntur. Alexander definit locum principium ἐπιχειρήματος, id eſt, dialectici Syllogiſmi, itaq; ex loco hic Syllogiſmus probabilitatem conſequitur. Dicitur etiam præceptum. Locus Ciceroni eſt Terminus, vnde maximæ propoſitiones deſumuntur; vt, ex Toto, ex partibus, ex genere. Termini enim, in quos maximæ conuenienti ratione reſoluuntur, illas continere quodam modo videtur. A Boetio Termini hi vocãtur Differentiæ, eo, quod maximę propoſitiones per eos diuidantur, ſicut Genus per differentias.

Theophraſto Locus & præceptum differunt. Sicut enim Locus eſt principiũ Dialectici argumenti, ita præceptum ei eſt principium Loci. Præceptum enim eſt communius quiddam, ſimplicius & vniuerſalius, quam Locus, & è præcepto locus inuenitur. Exempli gratia: Præceptum eſt, ſi dicatur: ita argumentari oportet à Contrariis, vel à coniugatis. Sed Locus eſt propoſitio, quæ à præcepto ortum habet: vt ſi vni contrario vnum ineſt contrarium, alteri quoque contrario ineſt alterum contrarium. Et ſicut ſe habet vnum coniugatorum, ita ſe habent & reliqua.

LOCALITER.

1. Localiter in loco eſſe nihil aliud eſt, quam eſſe in loco ſibi æquali. Ratio cur aliquid ſit localiter in loco, eſt modus quantitatiuus. Qui an à corpore tolli poſſit, Scholaſtici diſputant. Vide Scotum lib. 4. diſt. 49.

2. Localiter ſeu Topice idem eſt, quod per capita vel per Locos eſt communes.

LOCATIO.

Locatio eſt *vbi*, ſeu reſpectus quidam loci ad locatum, vt locatum acquirit locationem.

In politicis locatio opponitur cõductioni: vt locatio domus, locatio operis eſt Verdingung des Wercks.

Non Loco pro Intempeſtiue.

Cum locus & tempus connexa fere ſint, quadam καταχρήσει, ſed elegante, locus pro tempore vſurpatur. Cic. in epiſt. 16. lib. 11. famil. Epiſtolæ offendũt non loco redditæ, id eſt, alieno tempore, ſeu intẽpeſtiue redditę, moleſtę ſũt ſeind nicht angenehm (Nota hic infinitum non loco. Ita Enunciationem infinitam vſurpat ex. 25. Inteſtinum nobis malum eſt nõ mediocre: quod obſeruandum obiter contra eos, qui enunciationes infinitas reiiciunt & ἀτέχνους faciunt) Interpretationem hanc eſſe veram, oſtendit epiſtolæ initium: Permagni intereſt, quo tibi hæc tempore epiſtola reddita ſit. Et quod paulo poſt ſequitur: Vt tempus obſeruaret epiſtolæ tibi reddendæ. Ita Aldus hoc, Deſipere in loco ſapientia eſt, interpretatur: Deſipere in tempore ſeu commodo tempore. Hinc intelligatur, Locum interdum poni pro occaſione, quæ eſt cauſa procreans per accidens.

LOCI COMMVNES.

1. Rhetores in genere Locos Communes vocant locos λόγων, qui pariter ab autore & reo vſurpari ſolent, id eſt, ex quibus argumenta depromuntur, quæcunque pars ad cauſam ſuam accommodare poteſt: vt Locus ſignorum communis eſt, non peculiaris, aut

aut Reo, aut Actori tantum, ſed ad accuſationem & defenſionẽ idoneus.

2. Eſt & apud Oratores alius vſus appellationis huius, cum Locum communem vocant generalem ſententiam ſeu theſin, quanquam improprie, cui opponitur Hypotheſis.

Nam theſin ſeu Locum communem vocant Quæſtionem ſeu propoſitionem, quæ complexam circumſtantiam non habet. Cicero conſultationem vocat, alii quæſtionem infinitam, quia de genere agit, cuius tractatio ampla eſt, & vaga & late patens. Hypotheſis eſt quæſtio complectens circumſtantias, Perſonarum, Locorum, Temporum, quam Cicero controuerſiam ſingularem, alii finitam quæſtionem nominant, quia de ſpecie atque adeo etiam de Indiuiduo agit.

Tractant de hoc vſu vocabuli Locorum communium Rhetores cum præceptum iſtud tradunt, quod maximam vim habet in omni diſputatione, videlicet, vt Hypotheſin transferamus ad theſin, ſeu locum communé. De quo Cicero in 1. de Oratore: Ornatiſſimæ & copioſiſſimæ ſunt Orationes hæ, quæ latiſſime vagantur, & à priuata, & ſingulari controuerſia ſe ad vniuerſi generis vim explicandam conuertit: Quod qua prudentia fieri debet, non eſt huius loci oſtendere, cū ea res ad præcepta Inuentionis, & amplificationis, quæ in Oratoriis libris traduntur, pertineat.

Ita Æqualia hæc ſunt; Hypotheſis referri debet ad ſuam theſin. Cauſa quælibet & caſus, vt loquuntur Iureconſulti, factique ſpecies ſeu propoſitio ſingularis, vt loquuntur Dialectici, referri debet ad ſuum locum communem, ad caput generale: Indiuidua ad ſuam ſpeciem, & deinde ſpecies ipſæ ad ſuum genus ſunt exigendæ. Res igitur Subſtantiis alligatæ ab iis ſunt auellendæ interdum.

3. Sed proprie Locus communis & Theſis non ſunt prorſus idem. Locus communis enim proprie eſt Thema incomplexum, id eſt, pars theſeως, nempe propoſitionis, commune ſeu vniuerſale ſubiectum & prædicatum, vt felicitas & virtus ſunt duo loci communes; ex quibus tanquam partibus componitur, vt propoſitio ex ſubiecto communi & prædicato, hæc theſis, Felicitas eſt in virtute. Iam ſi de felicitate ſeorſum, & de virtute ſeorſum diſſeratur, id vocatur tractatio duorum locorum Communium, ſcilicet Felicitatis & Virtutis.

Neſcia mens hominum Fati ſortiſque futuræ,
Et ſeruare modum rebus ſublata ſecundis.

In hac theſi copulata continentur ſex loci communes: 1. Moderatio: 2. Mens humana, 3. Fatum, 4. Fortuna, 5. Modus. 6. Superbia.

4. Rurſus alia ſignificatio eſt Locorum communium, cum præcipua Cap ſingularum artium ſic nominantur, in quorum explicatione ſumma cuiuſque artis ſeu doctrinæ continetur: vt alii ſunt loci communes Theologici, alii Forenſes ſeu Iuris ciuilis, alii Iuris Canonici, alii Medicinæ, alii Philoſophiæ naturalis, alii Ethicæ. Denique alii aliarum artium Loci ſunt, ſeu capita Primaria, quæ in vna qualibet arte verſaturis cognitu ſunt neceſſaria. Oportet enim vnumquemque ſuæ artis præcipuos Locos tenere, & quaſi Σωματοποιίαν, id eſt, corpus integrum cuiusque artis diſtinctum ſuis quibuſdam locis animo incluſum habere.

Singularum profeſſionum præcipua ſunt loci communes, tanquam primaria capita.

Ex his Forenſis Locus communis incertus locus à Cicerone dicitur in 1. Rhetor. eo quod ambigue ſoleat in vtramque partem tractari in foro & Iudicio, ciuiliſque cauſa, vt cum in foro dicunt pro teſtibus, & contra teſtes, pro tabulis, & contra tabulas, vt, apud Ci-

ceronem pro Flacco, pro fama & contra famam; vt pro Cœlio, item pro Iudice & contra Iudicem, pro patrono & contra patronum: qualia plurima incerta & in vtramque partem ambigua diſputantur à Iureconſultis in exceptionib. dilatoriis & declinatoriis.

Veleurio communem locum Rhetoricum vocat, qui ſpectat ad ſtudia humanitatis, nempe ad Profeſſionem Oratoriam, Poeticam, Philoſophiam moralem.

5. Porro Loci communes certa quadam ratione diſponi ſolent.

Itaque Loci communes appellantur etiam Tituli ſeu claſſes, certa ſerie diſtributæ, quæ ſunt velut indices generales, ſeu receptacula, in quibus nonnunquam priuata diligentia & quidem tumultuarie à ſingulis annotantur, quæ memoria digna quotidie ſe offerunt in lectione bonorum authorum, præſertim in ſtudio Theologico, & Philoſophico, & Hiſtorico, ſiue ſententiæ ſint, ſiue exempla, quibus doctrina fidei, virtutum & vitiorum, & rerum aliarũ, quæ his συγγενῆ & cognata ſunt, illuſtratur & ſuppeditatur materia ad futuram neceſſitatem ſcribendi ac dicendi de fidei capitibus, vitiis ac virtutibus & rebus ſimilibus.

Equidem nonnulli reprehendere mihi videntur hanc diligentiam ita colligendi eiuſmodi Locos communes, ſed non ſimpliciter, neque in vniuerſum, ſed ſecundum quid, vt Dialectici loquuntur, reprehendunt hoc ſtudium.

Hoc enim monent: non ſufficere ad eruditionem comparandam collectionem & coaceruationem ſententiarum, ſed vt ſit ſolida eruditio, oportere ſingulorum capitum artis vniuſcuiuſque cognitionem præcedere, imo & in Philoſophicis tractationem Methodicam ſingulorum Locorum communium adiungendam eſſe.

Damnant igitur inanem perſuaſionem eruditionis, qua multi ſe oſtentant, iactationem farraginum talium, in quas dicta authorum ſine iudicio cumularunt, quaſi in his ſumma laus eruditionis ſita ſit, cum negligentes prætereà ſint in artibus integre addiſcendis.

REPLERE LOCVM

ſeu angulu.

In Geometria Replere locum quid ſit docet Chriſtophorus Clauius his verbis: inter omnes figuras æquilateras & æquangulas ſolum triangulum, quadratum & hexagonum locum replent, id eſt, aliquot triangula vel quadrata, vel hexagona ita in plano poſſunt inter ſe aptari, vt inter eorum angulos nihil ſit vacui, ſed planam ſuperficiem conſtituunt. Nam ſex anguli in triangulo æquilatero, & quatuor in quadrato & tres in hexagono æquilatero & æquangulo æquales ſunt quatuor rectis, quantum nimirum eſt ſpatium circa punctum quodlibet in plano. Proprietas hæc non conuenit aliis figuris planis æquilateris & æquangulis. Tria aut quatuor pentagona locũ replere nõ poſſunt, quod oſtẽdit clare Clauius in lib. 4. Geom. et. Eucl. p. 195.

LOCVTIO.

Locutio
- Proprie, Exterior, vt cum λόγος eſt προφορικὸς.
- Improprie Interior, interna ſermocinatio.

Vterque λόγος eſt hominum.

Verbũ
- Intus latens. Itaque mentale, conceptum, immanens, Qualitas mentis, in ea genita, ſimilis eſt rei, cuius eſt expreſſiua. Eſto igitur tanquam proles mẽtis, quæ eſt eius & ſubiectum & efficiens.
- Tranſiens, foris ſignans, prolatum, externum, ſignum verbi intus latentis. Eſt igitur tanquam proles prolis.

Loquens vnuſquiſque vel affirmat vel negat: qui affirmat, quædam ligat in vnum (id eſt) connectit, qui negat vnum ab altero ſeparat. Marſil. Ficin. in Phil. Plat. Hic loqui ponitur pro enunciare.

Auguſtinus lib. 15. de trinitate, cap. 9.

Si verbum non ſonat in corde, dicit vtique, quæ cogitat; Quicquid cogitatur, verbum mentis eſt.

Idem Auguſt. Formata cognitio eius rei, quam ſcimus verbum eſt, quod in corde dicimus, quod neque Græcum eſt, neque Latinum, nec Lingua alterius aliena. Auguſtin. in lib. 85. In nomine Verbi nõ ſolum ſignificatur reſpectus ad patrem, ſed ad illa, quæ per Verbũ facta ſunt, operatur potentia. Hic loquitur Auguſt. de verbo immanente hypoſtatico & æterno. Io. Trithem. in com. in proleg. R. B. Nonnulli in labiis habent veritatem, & in corde non habent; tanquam ſi aliquis doloſe oſtendat viam ſciens, in ea eſſe latrones, & dicat, ſi hac ieris, eris tutus à latronibus, & contingat, vt vere ibi non inueniantur latrones, verum ille locutus eſt, ſed non in corde ſuo. Aliud enim putabat, & NESCIENS verum dixit.

Locutio aut eſt propria, aut impropria.

Propria eſt vocis per linguam explanatio. Ariſt. de hiſtoria animalium, & Boetius articulatam vocant.

Ad Locutionem propriam 3. concurrunt.

1. Simplex conceptio. 2. Ordo ad prolationem eius, quod concepimus. 3. Ad inſtrumenta corporea, quibus formetur vox, vt deferatur ad audientis aures. Impropria conuenit Angelis qui creduntur non tantum intuitione, per præſentiam, ſed etiam quaſi nutibus & ſignis, (tanquam ſpeciebus intelligibilibus ad innoteſcendum alteri ordinatis) ſibi loqui ſine prolato ſermone. Vide Albertum Magnum in cœl. Hierarch.

Dico quaſi nutibus, quia non ſunt nutus corporei.

Locutio eſt vel vulgi, vel ſapientum, è Scal. ex. 6. ſect. 2.

Locutio eſt accurata vel craſſior. Illa ſæpe dicitur Philoſophica: hæc παχυτέρα. Exempli cauſa: Craſſius (παχυλῶς) aliqui dicunt: Vulnus eſt dilacerata pars in corpore, cum accurate loquendo ſit dilaceratio partis, ſimilis rimæ in olla rimoſa. Sic vitium actionis in Caino eſt ipſa vitioſa & aberrãs actio, dicitur παχυμερέστερον, cum proprie ſit vitiũ & aberratio actionis; peccatum originis eſt praua hominis natura, dicitur pingui ſeu rudiore Minerua, pro, eſt prauitas vel vitioſitas naturę hominis. *De priuatione enim vel malo ſubiectum propria attributione nõ prædicatur ſubiectũ* συνωνύμως. Nõ recte de deſtructione figuræ domus collapſæ prædicantur Rudera, cum collapſa domo deſtructio ſeu confuſio prioris figuræ ſit priuatio domus: Rudera vero ſint ſubiectum reliquum. Ita ſomniauit Illyricus, ruinam factam eſſe hominis eſſentiæ, corruptã eſſe οὐσιωδῶς hominis optimam formam, ita vt remanſerint prioris ædificii rudera tantum ſeu ἐρείπια, ideoque dixit proprie dici peccatum originis eſſe ſubſtantiam hominis corruptam & mutatam, & mutationem hanc comparauit cum mutatione argenti in ſcorias; vuarum in labruſcas, vini in aquam. Caue.

Locutionis Auerroi lib. 1. Rhetorici tract. 2. cap. 2. duæ ſunt ſpecies: Communis ſermo & nutus. Propria igitur aliquando vox locutio eſt, interdum tropo modificata.

Thomæ Aquinati Locutionis elementa ſunt literę, non ſyllabæ, in primo Phyſ. lect. 1. text. 1.

Impropie & per ἀνθρωποπάθειαν quidem Angelis, vt incorporeis entibus,

locutio tribuitur. Eorum enim locutio non habet λόγον προφορικόν. Hoc ſcilicet incorporeis ſpiritibus nihil eſt opus. Hi ſcilicet ſine oratione (externa) cogitationes ſuas & voluntates ſuas, νοήματα & βουλεύματα ſua communicant.

Locutio oratoris dicitur *Oratio* κατ' ἐξοχήν.

κοινωνία angelorum eſt ſpiritualis.

Locutio
- Ex toto aufertur
  - ἀφωνία, cum vox ex toto amittitur.
  - ἀναυδία ſeu κώφωσις mutitas, cum ſalua voce ſermo amittitur.
- Difficulter fit μογιλαλία, loquendi impedimentum.
- Deprauate fit, Balbuties,
  - Titubantia ſeu hæſitantia Linguę, cũ non poteſt ſtatim oratio proferri. Itaq; repetitur prima vel alia aliqua ſyllaba cum labore. ψελλότης, blęſitas, cum aliqua ſyllaba omittitur, eo quod totum verbum exprimi nequeat, vel cum ob torturam orationis verba male torquentur & flectuntur.
  - Τραυλότης, cum R. mutatur in L. vel C. in T. Vide H. Mercurialem lib. 6. de morbis puerorum c. 6.

LOQVI.

Loqui eſt formare ſeu producere Verbum cogitati ſeu cogniti expreſſiuum. Ergo Dicere
- πρὸς ἑαυτὸν, ad ſe; Cum tibi ipſi quæ cogitas vel noſti manifeſta facis, gignendo in mente notitiam, ſimillimam rei cognitæ.
- Ad alterum, πρὸς ἕτερον, cum alteri ſigno exteriori exprimis ſeu declaras manifeſtumq; facis, quod mente concepiſti.

Loqui quod in ſolum venit, pro temere, vel fortuito loqui.

Loqui quod in ſolum, vt dicitur, venit, prouerbiale eſt pro eo, quod eſt loqui quicquid occurrit, quicquid caſus fert. Cicero de Natura Deorum: Quodcunque in ſolum venit, vt dicitur effingis atque efficis, id eſt temere & arbitratu plane tuo. Varro Romanorum humaniſſimus, apud Nonium. Quoniam omnia non memini, quod in ſolum mihi venerit ponam, was mir für kompt.

LOQVACITAS.

Loquacitas eſt reſoluta loquendi ſine ratione intemperantia, Speuſipp. in defin. Platon.

LOGICVM.

Logicum 1. eſt vere ſeu proprie, vt Homo eſt ποίημα θεοῦ λογικὸν κατ' εἰκόνα μεμορφωμένον τοῦ κτίσαντος αὐτόν: Sic Baſilius deſcribit hominem.

2. Quaſi ſeu ἀναλόγως, vt cum beſtiis à veteribus Philoſophis, Ariſtot. & Anaxagora, & Democrito tribuitur λόγος μὲν vel non prorſus dicuntur ἄλογα.

Logicum vere dicitur, vel à Ratione, vel ab oratione, item actu primo, vel ſecundo.

Vſus.

Vtilis & neceſſaria eſt hæc explicatio. Quæritur enim de hoc, an νοῦς & λόγος ſit in brutis, & ſi ſit, quomodo? Vtrum ab oratione, an à ratione appelletur animal λογικὸν & ἄλογον; de quo extat Plutarchi diſputatio. Eſſe non prorſus ἄλογα animalia omnia, homine excepto, non tantum ex mirificis horum actionibus & operibus indicatur, ſed etiã ex eo, quod cõmunicare inter ſe animi ſui cogitationes & voluntatẽ poſſe exiſtimentur, ſono vocis & geſtibus. Vbi autẽ eſt Διάνοια, ibi & λογικὸν eſſe oportet. Sed ſimile potius Rationis eſſe in his videtur aliquid, quam Ratio: aut ſi aliqua ratio eſt in beſtiis, ea ab hominis ratione ſeparanda eſt longiſſime. Hominis enim λογικὸν, eſt imaginis Diuinæ.

Φυσικὴ in beſtiis δύναμις, aliquid, λόγῳ ἀνάλογον eſt.

Sic ἄλογον (brutum) eſt proprie, vel analogice: actu primo non habendo λόγον, vel ſecundo non vtendo τῷ λόγῳ: ἁπλῶς vel κατά τι.

Vſus.

Quæritur an ſit brutum aliquod loquens? Reſpond. Mente capti, & qui naſcuntur Fatui locutionis vſum non amittunt. Hi igitur ſunt Brvtvm Loqvens (κατά τι.)

Logicvm etiam interdũ idem, quod à mente fabricatum, quaſi vel mente conceptum, vt Logicum Ens, id eſt, Rationis Ens: Mentale Barbari vocant: vt oratio mentalis, id eſt, mente concepta, ὁ ἔσω λόγος, Mentalis ſeu Logica abſtractio, ſecretio, ſubmotio, eſt, cum quid concipimus mente abiunctum ab omnibus conditionibus teſtringentibus.

Abſtrahere mente (Barbari dicunt mentaliter) eſt vnum apprehendere ſine alio, cum quo eſt coniunctum. Sic mens accidentia, quæ materiæ cauſa infinita ſunt, abſtrahit, hoc eſt, ſecretione ſubmouet ab eſſentia.

LONGITVDO.

Longitudo in Grammatica ſyllabæ eſt: In Geometria Lineæ, in Geographia loci eſt. Eſtque ſegmentum æquatoris inter meridianum alicuius loci, & meridianum extremarum inſularum Occidentalium interceptum, cui opponitur latitudo, ſegmentum eiuſdem meridiani circuli inter verticem loci & æquatorem interceptum. Nominis ratio eſt, quia in cœlo Planetæ longius ab occaſu verſus ortum progrediuntur; quam ad alterutrum mũdi latus digrediantur. In terra autem habitationes ſe magis & vlterius ab occaſu Ortum verſus extendunt, quam hinc inde ad terræ latera & polos. Longitudo cognitæ terræ eſt grad. 340. Latitudo terræ Septentrionalis 71. grad.

LONGAON.

Barbara vox eſt, pro inteſtino recto, quod nonnullis intortum gyris in os ſacrum recta ad podicem deuoluitur: Cuius inferior pars à muſculis in orbem circumfuſis, Sphyncter, id eſt conſtrictor dicta, (qua prohibetur ne ante iuſſum rationis & voluntatis imperium excrementa prolabantur) in anum terminatur.

LVCTA.

Lucta Phyſica eſt 1. pugna elementorum vel qualitatum elementarium inter ſe: vt ignis cum aqua, quæ nihil aliud eſt, quam mutuus conatus vtriuſque ad corrumpendum alterum, & mutua reſiſtentia vtriuſq; alteri, Ignis poſt aliquam pugnam, quæ prouenit à reſiſtentia aquæ patientis, inducit a-

liquem gradum caloris, deinde perſeuerante pugna & ſuperante igne reſiſtentiam aquæ inducit alium gradum caloris, reiiciendo plus frigoris contrarii, donec totum frigus repulerit & totum calorem induxerit. Secundo eſt Pugna naturæ & morbi.

Lucta politica eſt genus certaminis Græci, quo alius alium in terram proſternere nititur. Græce πάλη.

Plato 7. de Leg. Duo Gymnaſticæ artis ſunt genera, Saltatio & Lucta.

Lucta Ethica eſt in CONTINENTIA, & Tolerantia. In continente enim & tolerante pugna eſt inter affectus & rationem rectam, ſed hæc præualet. (vt cōtra in Temperante & forti pugna ſenſuum & rationis ſedata eſt, at in incontinentia ſuccumbit ratio.) Continentia enim eſt proba affectio ſequens rectam rationem, qua homo abſtinet ſe voluptatibus, repugnante cupiditate, ſeu appetitu cupiendi. Tolerantia vero eſt affectio proba rationem rectam ſequens, qua homo perfert dolores, repugnante, iraſcendi appetitu.

In Theologia celebratur huius gemina lucta. Spiritualis militis Chriſtiani inter carnem & Spiritum, inter legem membrorum & legem mentis, de qua Paulus ad Rom. 7.

L V X.

Græcum φάος ſeu φῶς complectitur & lucem & lumen.

Lux accipitur interdum generaliter, vt complectatur etiam lumen, quod eſt participatio lucis effecta in diaphano; vt cum ait Antonius Rampegolus de Ianua in dictionario pauperum c. 63. Lux eſt, quę illuminat omnia, ſine qua nec bene miniſtratur in domo, nec bene ambulatur in via, nec bene fit negotiatio in foro: & paulo poſt, Triplex eſt lux in mundo quæ mundum illuminat vniuerſum, quædam infundens & non infuſa, vt in ſole, quædam infundens, & infuſa, vt in luna quædam nō infundens, ſed infuſa, vt in aere. Deinde accipitur Specialiter vt differens à lumine Barthol. Anglicus de proprietatibus mundi cap. 42. Lumen differt à luce ſicut ſpecies à genere. Omne enim lumē lux eſt, ſed non è conuerſo omnis lux eſt lumen. Nam lumen eſt defluxus quidam à luce in aere aliove diaphano corpore receptus & vndiq; circumfuſus, ſeu eſt irradiatio defluens à ſubſtantia lucis, eſtq; triplex: directum, reflexum, fractum. Directum eſt, quod non repellitur, ſed tranſit libere, cum non inueniat obiectum aliquo modo inobediens. Reflexum eſt quod receptum à ſpeculo, & aliis politicis corporibus reiicitur. Fractum, quod propter diuerſitatem medii non tenet rectum inceſſum, ſed ab eo deflectit, ſeu obliquat motum ſuum.

Lux vero eſt ipſa fundalis Subſtātia cui lumen immittitur corporeū. (Etſi Ariſt. corpus eſſe neget: Et Damaſcenus dicat propriam ὑπόστασιν, id eſt, ſubſtantiam non habere) Auguſtinus ſuper geneſin ad literam. Lux eſt Subſtantia corporea ſumme ſimplex in generatione corporum: ſumme multiplex in efficacia: Summe mobilis & abſolutæ penetrationis, & minimæ reſiſtentiæ, ſumme diſparia & contraria generans, ac concilians, ſumme conuertibilis, omnis naturalis motionis principium & origo, ſumme perfecta: ſumme iucunda, ſumme communicabilis. (cæterum, ſi lumen eſt corpus, difficile intellectu eſt, quomodo

lumen ſit in aere, vel cum aliquo corpore diaphano, vt in cryſtallo, cũ duo corpora ſimul non poſſint eſſe in eodem loco: non eſt tamen inconueniens, lumen ſimul eſſe cum aliquo corpore, lumen eſſe ſubſtantiam corpoream. Videmus enim aquam & cinerem pariter iungi & miſceri, Salua vtriuſque corporeitate & localitate, vtriuſque partes intra corporis ſuperficiem continente, quantumcunque enim ſimul commiſceantur cinis & aqua: permanet tamen aqua in ſua corporeitate, per partium ſuarum cohærentiam ac continuitatem, & cinis item in ſua, nec propter iſtam vnionem vel commixtionem ſimul ſunt duo corpora in vno loco, ſed aqua habet ſuum locum proprium, & cinis ſuum. Sic lumen poteſt eſſe in aere, vel in quocunque alio corpore, ſalua vtriuſque corporeitate & ſuarum partium ſubſtantialium continuitate, vnde & Lux ſubintrans ad interiora aeris vel cryſtalli habet ſuum locum ipſius ſuperficiem ambientem, & à ſubſtantia adiuncti ſibi corporis diſtinguentem, quamuis non poſſit propter ſimplicitatem ſuæ ſubſtantiæ recte percipi, ſeu videri in re. Imo quod mirabilius, eſt multa lumina concurrentia ſunt intermixta, & tamen vnita coniunguntur ſalua cuiuslibet ſubſtantiali forma, qua ab alio differt. Sicut docet Dionyſ. in libr. de diuinis nominibus, cuius hæc ſunt verba: Lumina lampadum, cum ſint in domo vna, tota inuicem totis communia, diligentem tamẽ habent à ſe inuicem diſcretionem: Vnita diſcretione & vnitate diſcreta. Videmus enim multis ad vnum lumen accenſis lampadibus, iuxta omnium lumina vnam claritatem, & indiſcrete relucentem, nec poterit quis, vt arbitror, alicuius eorum, ab aliis ex aere continente: cætera dum ſimul ſunt ibi ſequeſtrare, aut alterum ſine altero cernere, totis inconfuſe inuicem contemperatis; ſubducta autem vna proprium etiam lumen recedit nihil ſecum cæterorum luminum auferens, aut de ſuo aliquid eis relinquens. 3. accipiuntur lux & lumen Metaphorice, vt cum dicit Antonius Ramdegol. Ordinis Sancti Auguſtini. Triplex lux eſt ſpiritualis infundens, & non infuſa: vt in Deo, quædam infundens & infuſa, vt in Doctoribus: quædam non infundens, ſed infuſa, vt in ſimplicibus hominibus.

LVCIDVM.

Lucidum eſt, quod lucem vel lumen habet. Lumen proprie participatio eſt ſeu effectus lucis in diaphano.

Lucidorum triplex gradus eſt Thomæ Aquinati de ſenſu & ſenſili, libro 6. cap. 7.

Primus eſt, cum id, quod lucis δεκτικὸν eſt, ita eſt repletum luce, quaſi perfecte in actum redactum, vt nullum corpus aliud. Hic conuenit Soli. *Summe lucidum.*

Secundus eſt eorum corporum, quæ per ſe non ſunt lucida actu, ſed luminis ſuſceptiua per totum, quæ ſunt perſpicua ſeu diaphana.

Tertius eſt terræ, quæ non eſt nata in ſe recipere lumen, ſed tantum in ſuperficie ſeu ἐπιπολαίως. Nam ἐπιπόλαια Græcis ſunt ſpeciatim, quæ ſunt in ſumma terræ, vel aquæ extremitate: generatim quæ extant, quę eminent.

Digitized by Google

Axioma M. Ficini in Epiſt.

Lucidum omne à ſumme lucido Sole efficitur & ſeruatur.

Lucida, quæ habent lumen ſpiſſatū Albertus M. vocat calcata, vt ignis & ſtellæ ſunt.

LVCIDIÆ.

Alberto Magno Lucidiæ ſunt aues pennas habentes noctilucas, iis porrectis vias demonſtrantes.

LVMINARE.

Luminare eſt corpus quod in ſe vt formā habet lucem, vt Sol, Luna, Stellæ. Eſtque magnum vel minus. Lux dicitur forma luminis in luminari. Lumen quod receptum eſt in alio corpore illuminato. Splendor eſt diuaricatio luminis ſuper corpus politum & terſum, Albert. Magn. in 2. de anima tract. 3. cap. 2.

Idem: Luminare dicitur quod in profundo ſui, recipit, & continet lumen ſecundum plenam ſui capacitatem. In Ethic.

Luminoſum eſt luminis plenum vel lumine præditum.
- Simplex
  - Cœleſte
  - Igneum
- Compoſitum, Marſilius Ficinus.

Lumen, inquit Zabarella, accipi poteſt duobus modis, vel enim vt communiter amplectitur tam lucem, quam lumen, hoc eſt, vt eſt viſibile, ſeu vt Quod ſeu vt quo vel ſolum, vt viſibile, vt quo & ratio viſibilitatis à colore diſtincta priori modo eſt lumen neceſſarium in viſione & Medio & colori, quia color non poteſt mouere perſpicuū, niſi luceat vel luce propria, vel lumine accepto ab alio, vt quando lumen Solis in pariete receptum fit viſibile & vt quod & vt quo, cum & ipſum per ſe viſum moueat, & faciat, vt color moueat. Secundo autē modo acceptum lumē ſole medio neceſſarium eſt. Tale namq; lumen, quod non ſit viſibile niſi vt quo, non datur niſi in ſolo perſpicuo interminato.

LITERA M.

MAGIA.

MAGIÆ nomen amphibolon eſt. Accipitur primo generaliter : Deinde ſpecialiter. Generaliter & in bonã & in malam partem. Specialiter in alterutram, magis tamen in malam.

Diſtinctiones & Explicationes.

1. Magia
- Naturalis, licita. Naturalis Philoſophorum conſummatio ſeu perfectio.
- Superſtitioſa, præſtigioſa & Diabolica, Infamis, immundorum ſpirituum incantationibus concinnata.
- Hæc dicitur etiam à nonnullis Theurgia & γοητεία.

Magia naturalis eſt ſecretior Philoſophia & Diabolica, docens facere opera admirabilia interuenientibus virtutibus naturalibus per applicationem earum ad ſe inuicem & patientia naturalia. De hac accipe hoc Ioh. Pici in Apol. Mirabilia artis Magiæ non ſunt niſi per vnionem & actuationem, (id eſt, formationem & perfectionem) eorum, quæ formaliter & ſeparatim ſunt in natura.

Sic qui apud Ægyptios fuerunt ſacerdotes, apud Indos Gymnoſophiſtæ, apud Græcos Philoſophi vel ſapientes, apud Gallos Druydes, apud Hebræos Prophetæ, ij apud Perſas fuerunt Magi. Picus in Apol.

Itaque Magia ſæpe per ſynecdochen accipitur. Eſt doctrina ſeu cognitio Practica, ſeu potius ποιητικὴ, ſcientia naturalis appropriate ſeu peculiari & appropriato nomine magia, id eſt, ſapientia ſæpe dicitur, vt Roma vrbs κατ' ἐξοχὴν. Huic oppoſita eſt magia illa, quæ dicitur Necromantiæ, quę fit per pacta & fœdera cum Dæmonibus. De vtraque Magia, Picus in Apol. ſic Magi illi, (qui venerunt ab Oriente in Iudæam, de quibus Euangelica hiſtoria) non erant Necromantici & cum Dæmonibus confœderati, qui hoſtem dæmonum imo Dominum, & de iis paulo poſt triumphaturum venerunt adoratum, ſed erant ſapientes viri, cœleſtium rerum & terrenarum ſcientiam edocti, qui ipſiſſimam Patris Sapientiam in humano corpore factam viſibilem coluerunt & venerati ſunt. Vide Epiſt. ad Paulin. Hieron.

Iohan. Baptiſta Porta Neapolit. de Natural. lib. 1. c. 1. hæc habet : Magia naturalis abditis ſcatet myſteriis, ac deliteſcentium rerum contemplationem, qualitatem, proprietatem, ac totius naturæ cognitionem elargitur, docetque rerum adminiculo & earum mutua & opportuna applicatione opera efficere, quæ vulgus putat miracula, omnem admirationem humanumque captum excedentia. Opera naturalis Magiæ ſunt naturę opera : At

autem illius miniſtra eſt, ac naturæ ſedulò famulatur. Vnde Plotinus Magnū naturæ miniſtrum non artificem vocat. Vtitur hæc Magia in Aſtrologicis, Opticis, Catoptricis Chymicis, Medicis rebus. Exempla pete è Porta l.4.

Breuis typus differentiarum Magiæ.

2\. Imò generalior hæc ſequens diſtinctio. Magia eſt Naturalis, vel Non-naturalis. Naturalis eſt naturæ ſecretis miranda operans vel producens, quorum cauſæ vulgo ſunt incognitæ & abſtruſæ. Eſtque vel δραςικὴ (operatrix) vel μαντικὴ (Diuinatrix)

Coniunctæ hæ quoq; ſunt interdum. Talis Magiæ docti fuerunt Abrahami ex concubinis poſteri, Brachmanes dicti. Vid. Theatrum vitæ Zuinger. vol.3. lib.4.

Magiæ Naturalis exempla exhibuerunt rudi populo, qui primo ſuccino paleas, magnete ferrum attraxere, teſte Plinio l.3. Hiſt. Nat.

Non-Naturalis eſt ſupra naturam. Eſtque Reuelationis Dei, Bonarumve mentium; vel malarum ſeu Cacodæmonum: Illa Pia, hæc Impia: Illa Diuina, hæc Dæmoniaca: Illa fuit in Prophetis & Doctoribus Eccleſiaſticis; hæc eſt in impiis Magis.

Hi ſunt vel *Malefici, vel Benefici*, *Malefici* mala faciunt, vel ſola ipſorum imaginatione, vel reipſa. *Sola imaginatione* nempe cum nihil mali reipſa faciunt: attamen à Dæmone ita vis φανταςικὴ illorum conturbatur & peruertitur, vt ſe mala quæuis patrare ſibi perſuadeant, adeoque in tormentis conſtanter id aſſeuerant, quod Experientia docuit in Lamiis & Strigibus ſeu ſagis. *Reipſa* vero, cum variis malis homines afficiunt, vel *ſolis characteribus & carminibus*, permittente id Deo, ſine pharmaco: Atque hæc ſpecies dicitur γοήτεια ἀπὸ τῶν γόων, id eſt, à funeralibus ſeu Exſequialibus carminibus, quibus ad ſepulcra mortuorum vtuntur, vel in genere à triſti murmure & & querulis vocibus: *Vel cum pharmacis.* Atque hæc ſpecies dicitur φαρμακεία, Latine Veneficium: Et quæ hac vtitur, dicitur Pharmaceutria. *Benefici* benigne conuerſantur cum Spiritu παρέδρῳ ſeu familiari, & quibuſdam τελεταῖς, id eſt, conſecrationibus eū ſuſcipiunt. Hanc ſpeciem non erubeſcunt vocare θεουργίαν.

3\. Specialiter accipitur Magia in malam partem, vt nunc à multis fit. Quo pertinet quod Theodor. Zuinger. ait: Magię vocabulum, vt & Sophiſticæ (ſic & Mathematicorum) honorificum olim fuit, cum ſummam ſapientiæ humanæ perfectionem ſignificaret. Poſtea vero improborum hominum cupiditatibus plane odioſum eſſe cœpit, qui non contenti bonorum Angelorum commercio, malos voluptatum inſuper ſuarum miniſtros eſſe voluerunt, & hac ratione pro illis Cacodæmones ductores & παρέδρους ſortiti, relicto ſummo bono fonte Deo. His ſacra ſæpe facere non erubuerūt. Hodie etiam Veneficorum nomen deteſtabile eſt, cum olim φαρμακεῖς & Venefici appellarentur Medici Aſclepiadæi. Vide Caſpar. Peucer. de diuinat. Iohan. Weier. de præſtig. dæmonum, & Cœlium l.9.c.23. antiquarum lectionum.

Venefici olim Medici.

Ad non-Naturalem Magiam pertinet etiam Magia Metaphyſica illa ſecretior, quæ agit de ſeparatis ſubſtantiis. Non deſunt, inquit Fonſeca, qui putent veriſimile eſſe libros quatuordecim, qui de Secretiore, parte diuinæ Sapientiæ ſecundum Ægyptios inſcripti ſunt, & ex Græco in Arabicum ſermonem primo conuerſi tempore Leonis X. in Bibliotheca Damaſcena inuenti referuntur, Ariſtoteli eſſe adſcribendos. Sed hæc Cabalæ etiam pars quædam ſtatui poteſt.

Magia translata eſt ... diuinæ ſapientia.

MA-

MAGIS & MINVS.

1. Magis & Minus comparationem ſignificant inter ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt inter duo alba. Itaque participatio eiuſdem ſecundum magis & minus non variat ſpeciem. Scholaſtici dicunt Diuerſificat. Hic Canon Scholaſticorum reſtringendus eſt. *Magis & minus, quod oritur ex vigore vel debilitate eiuſdem naturæ, non diuerſificant ſpeciem*, vt hic homo eſt magis contemplatiuus, quam ille, & tamen vterq; homo eſt (ſub genere Animalis.) *Sed cum oritur ex diuerſis naturis, diuerſificant ſpeciem, vel genus*, vt intellectus eſt magis cognoſcens, quam ſenſus, & differunt tamen eſſentialiter, cum non ſint ex eadem cauſa.

Accidens poteſt intendi & remitti.

Diſtinctio interdum fit alicuius ſecundũ magis & minus, vel κατὰ μεῖζον καὶ ἧττον, vel κατὰ πλέον καὶ ἧττον, Cui opponitur κατὰ γένος. Diſtinctio Fidei in Firmã & Languidam non eſt κατὰ γένος, ſed κατὰ πλέον καὶ ἧττον. Perſonalis Vnio Deitatis τοῦ λόγου cũ Carne in Chriſto differt ab inhabitatione Dei in Sanctis non κατὰ πλέον, ſed κατὰ γένος. Qui contra κατὰ πλέον volunt, illi dicunt diſcrimen Inhabitationis Dei in ſanctis ab inhabitatione in carne aſſumpta in eo conſiſtere, quod Sanctis diſtribuat dona ſua dimenſa, Carni autem Chriſti οὐ κατὰ μέτρον, id eſt, immenſa.

Vſus.

Quidam docuerunt Animam iungi corpori, vt motor iungitur mobili: Animam eſſe ἐντελέχειαν, & formam hominis, vt nauta eſt forma nauis, nõ dans ei τὸ εἶναι, id eſt, vt ſit nauis, ſed tantum actum nauigandi. Hoc ſi verum eſt, non minus falſo dicetur, Homo intelligentia præditus, quam nauis dici poteſt homo, cum gubernatur ab homine. Adde quod iſtud commentum abolet differentiam ſpecificam, qua Homo à beſtiis diſtinguitur. Nam φανταστικὴ (Imaginatiua) cuius has partes eſſe volunt Auerrois ſequaces, etiam in brutis reperitur, ideoque non eſt hominis propria. Sed obiiciunt οἱ ἀντιδιατιθέμενοι, Phantaſiam hominis perfectiorem eſſe quam bruti. Reſpondeo: Vanum eſſe hoc κρησφύγετον, quia τὸ μᾶλλον, καὶ τὸ ἧττον ſpeciem non variant, etſi cum non operetur anima rationalis, niſi operante phantaſia, recte dicatur fieri intellectio, vbi fit imaginatio. D. Tilenus Diſp. de homine.

Magis & Minus prædicantur de ſpeciebus Analogis, vt ſubſtantia eſt magis Ens, Accidens minus, ſeu ſubſtantia Entis primaria ſpecies eſt, Accidens ſecundaria. Lipp. in Circul. 1. Phil. Eſſentia ſubſtantiæ dici poteſt ſubſtanteitas, qua ſubſtantia eſt id quod eſt, nempe per & in ſe ſubſiſtentia. Materia ex qua eſt, qua ſubſtantia, magis eſt, Forma per quam eſt, qua ſubſtãtia, minus eſt principium materiale eſt ἧττον φύσει, minus natura, Formale μᾶλλον φύσει. Genus ſignificat ſeu denotat eſſentiam & quidditatem rei incomplete & minus: Differentia etiam incomplete, ſed magis.

2. Magis & Minus ampla ſignificatione idem poſſunt quod Intendi & Remitti. Zabar. l. de Miſt. c. 7.

Magis & minus dupliciter accipiuntur: Vno modo ſecundum diuerſum modum ſeu gradum participationis vnius & eiuſdem formæ, vt album dicitur magis clarum, quam minus album. Secundo modo dicitur magis & minus ſecundum gradus diuerſarum formarum, vt album dicitur magis clarum, quam viride aut rubrum.

Digitized by Google

Primo modo Magis & minus nõ faciunt diuerſam ſpeciem: Secundo vero modo faciunt, id eſt, Remiſſio conſtituit medium, quod ſpecie differt ab vtroq; extremo.

Recipere magis & minus Subiectũ dicitur, in quo forma paulatim fit intẽſior, vel remiſſior, maior vel minor. Qualitas recipit magis & min⁹ per ſe ratione exiſtentiæ in hoc vel illo ſubiecto ita atq; ita diſpoſito; Id eſt, qualia qualib. magis & min⁹ ſunt qualia, vt iuſtus eſt iuſto iuſtior. Proprietas hæc valet tantum in concreto, non in abſtracto. Actio & paſſio recipiunt contrarietatem & magis & minus per ſuas qualitates.

Differentia conſtituens nec eſt intenſibilis, nec remiſſibilis.

Nec Subſtantia, nec Quantitas, nec Qualitas recipit magis & minus; Quia eſſentia rei non recipit magis & minus, id eſt, eſt indiuidua, eſt conſtituta in ἄτομα, (indiuiſibili) Limitatione opus eſt huic effato, Nec Subſtantia, Nec Quantitas, ſcilicet vna & eadem, ſeu q̃ eſt eiuſdẽ ordinis, vt Abrahamus ſe ipſo non fuit magis homo neq; iuuenis neq; ſenex, non fuit etiã magis homo quam Iſaacus Filius, homo de vno ſingulari non magis dicitur quã de alio, neque hoc tempore magis, quam illo. Interim prima Subſtantia, vt Abrahamus magis ſubſtantia eſt quam ſecunda, vt Homo. Linea vna non eſt magis linea altera; numerus vnus non eſt magis numerus altero. Interim linea videtur eſſe magis Quantitas quã oratio, vt quæ non ſit ipſa longitudo, vt linea. Eruditio vel iuſtitia, hæc non eſt magis eruditio aut iuſtitia quam illa, etſi maior eſſe poſſit. Sic morbus maior quidem fit & minor, ſed magis & minus non recipit, id eſt, non intẽditur aut remittitur cum variatione ſpeciei: Etſi ægrotus iam magis, iam minus ægrotet. Qualitas enim intendi & remitti põt abſq; mutatione ſeu variatione ſpeciei; Qualitatum gradus ſunt manente eadem ſpecie, Aer quandoq; eſt magis, quandoq; minus calidus, & tamen tam intenſior, quam remiſſior calor vocatur calor aerius, & eſt eiuſdem ſpeciei. Sed ita qualitas gradũs recipit, vt ſit in latitudine quadam certis quibuſdam terminis concluſa.

Magis accipitur
- Proprie, comparatiue, συγκριτικῶς.
- Improprie
  - Electiue pro potius.
  - θετικῶς, poſitiue, nõ comparate. Vid. §. is quoque. Inſtit. quib. mod. re contrahitur obligat.

MAGISTER.

Magiſter dicitur qui alicui præeſt, cui rei alicuius præcipua magiſue quam alii incumbit cura; vt Magiſter Salis, nauis, fabrum, Sympoſii, cenſus, pagorum, curiæ, ſocietatis, Scriniorum, officiorum, memoriæ, epiſtolarum, ceremoniarum, equitum, Græce Hipparchus, populi, qui alias Dictator conſiliorum, magiſter eſt conſiliorum moderator, qui Plinio Secundo eſt Conſiliator.

Ab hac voce eſt Magiſtro Verbum antiquatum (pro moderor.)

Alcia-

Alciatus igitur ſentit Magiſtri nomine, vt Generico contineri Baccalaureos, Licentiatos (qui μελλοδιδάσκαλοι) Doctores. Sane Magiſtri legum appellantur in Prœmio Pandectarum, qui hodie Doctores nuncupantur.

• In Specie ἐξαιρέτως ſeu κατ' ἐξοχὴν Synecdoch.

Magiſter eſt artium Humanitatis, qui creatur in Academiis, quem Barbari vocant Humaniſtam.

Tranſit hæc vox à Perſonis ad res, vt: Motus fuit pene omnis noſtræ magiſter (als ein Lehrmeiſter) cognitionis in Phyſicis. Etymol. huius vocis à magis & ter quo in cenſu habes? In nullo.

Ab hac voce eſt Magiſterium, Magiſteria poteſtas, dignitas, Militare Magiſterium in Doctrina Polit. & apud Chymicos Magiſterium, quo res exaltatur & præſtantior fit; vt Magiſterium qualitatis (occultæ vel manifeſtæ) Magiſterium eſſentiæ, Magiſterium coloris, odoris, ſaporis, ſoni, fixorum volatilium ſeu volaticorum.

MAGNIFICATIO ſine augmento.

Scaligero in lib. 2. de Plant. Magnificatio ſine augmento eſt, *cum Quantitas* Subſtantialis manet eadem, *localis non eadem.* Ita igitur res maior fit κατά τι, id eſt, non quidem Phyſica, ſed Mathematica mutatione. Exemplum poteſt capi à manu & ſpongia. Dilatatio hæc quædam eſt, non augmentum illud, non auctio illa, quæ ſignato nomine crementum dicitur. Ac locus ibi mutatur, ſed non totus. Sic Scalig. lib. 1. de Plant. Non enim compreſſa (manu) ſpongia ſi dimiſſa dilatetur creſcet. Maiorem quidem illa occupat locum diffuſo ambitu exteriore, at id quod recipitur intro, neque pars eius eſt, puta aer, aut aqua, neque cum partes non ſint eæ, queunt vniri. Vnum fortaſſe Mathematicum eſt; Vnum Naturale non eſt.

An aqua & ſpongia ſint vnum?

Quantitas { Subſtantialis. / Localis.

- Magnitudo
  - Absoluta, qua aliquid dicitur magnum in ſe,
    - Extenſiua, ſecundum quam aliquid eſt extenſum & menſurabile; Quantitas Molis dicitur
      - Simplex, quæ vna Dimenſione cõſtat
        - Longitudo, ſecundum quam aliquid eſt longum.
        - Latitudo, ſecundum quam aliquid eſt latum.
        - Profunditas ſeu altitudo.
      - Compoſita
        - Superficies magnitudo ex longitudine & latitudine.
        - Corpus ex longitudine, latitudine & profunditate. Dicitur Trina Dimenſio & moles.
    - Intenſiua, ſecundum quam aliquid in ſe recipit gradus perfectionis. Dicitur Quantitas perfectionis; Gradualis, Virtualis.
  - Comparata, qua aliquid dicitur magnum comparatione ad aliud
    - Magnitudo, paruitas.
    - Longitudo, Breuitas.
    - Latitudo vel amplitudo, Anguſtia.
    - Altitudo, Humilitas.

MALITIA, κ[illegible]

1. Malitia in prima Philoſophia eſt defectus Bonitatis, à quo Ens denominatur Malum.

- Malitia
  - Vera
    - Abſoluta
      - *Naturalis.*
      - *Moralis ſeu Ethica,*
        - *Habitualis*, quæ eſt habitus vitioſus.
        - *Actualis*, conſiſtens in actione.
      - *Artificialis.*
    - Reſpectiua (χιτικὴ)
      - Turpitudo, τὸ αἰσχρὸν.
      - Inutilitas, τὸ ἀξύμφορον, incommodatio.
      - Iniucunditas, moleſtia, τὸ λυπηρόν.
  - Apparens (φαινομένη) qua id videtur malum, quod reuera bonum eſt.

Abſo-

Abſoluta] qua res in ſe mala eſt. Reſpect.],qua ens alteri ſeu reſpectu ad aliud vere malum eſt.

Naturalis] Diſcrepantia rei à regula creationis vel naturę Generantis. Huc pertinet Monſtrum.

Moralis] Diſcrepantia rei à lege.

Artificialis] Diſcrepantia à norma ſeu regula artis.

2. Specialiter in Ethicis Malitia ſignificat Calliditatem, verſutam & fallacẽ nocendi rationem. Cic. 2. de Nat. Deor. Actio de dolo malo eſt euerriculum omnium malitiarum. Idem alibi. Malitiam figura corporis clamitare videtur, id eſt, calliditatem. Malitia in nonnullis puellis ſupplet ætatem, id eſt, dolus & impius affectus. Iuriſconſ. Danæus. Hinc Malitioſus pro verſuto, verſipelli. Malitia igitur hic non eſt improbitas, ſed certi vitii nomen. Cic. Tuſc. q. 4. Deſeri à conſiliis malitiæ eſt non ſatis callidum eſſe ad cogitandum & fingendum. in orat. pro Cluent.

Malum eſt defectus boni eius, quod ex natura ſua enti alicui conuenire debet. Iacob. Mazon. l. 1. comparat. Phil. Plat. & Ariſt.

Malum παρὰ τὰ πράγματα, vt loquitur Ariſtoteles, id eſt, ſeparatum à rebus nullum eſt. Non vt eſt αὐτοαγαθὸν, ita quoque eſt αὐτοκακὸν, id eſt, non vt bonum eſt ſe ipſo, ſic quoque malum ſubſiſtit ſe ipſo. Itaque Bonitas quidem naturalis poteſt diuidi in Eſſentialem, quæ inſeparabilis eſt, & Accidentalem, quæ eſt ſeparabilis, At non malitia. *Malum non eſſe ſubſiſtens.*

Malum eſt τὸ δὲ ἐν τῷδε, Id eſt, Malum fundatur in bono, hoc eſt, in Ente Eſſentialiter Bono.

Malus Scholaſticis eſt vel ex actu proprio, vel ex radice. Abbreuiator Scoti diſt. 31. & 32. q. 2.

Malum eſt malum abſolute, vel maiori ex parte, vel Malũ eſt vel in ſe ſeu ſimpliciter, vel alteri. Illud à ſola priuatione Malum dici poteſt, (Hoc ſenſu Scholaſtici ſtatuunt Malum formaliter & præciſe in ſola priuatione conſiſtere.) Hoc vero nõ conſtit in mera priuatione, ſed etiam in forma Poſitiua, quæ non conuenit alicui ſubiecto. Sicut contra Bonum ſub ratione conuenientis alteri nihil aliud dicit, quam perfectionem vnius rei conditione, quæ ipſi debetur ſeu congruit talis perfectio. (Morbus non conſiſtit in ſola priuatione, ſed in habituali qualitate lædente ſubiectum.) *Malitia poſitiua.*

Tres ſunt mali differentiæ, iuxta triplex Bonum, quo priuat. Quoddam enim Bonum eſt vt forma ſeu habitus, quod omnino per ſuum oppoſitum tollitur, vt lumen per tenebras. Aliud eſt Bonum vt Subiectum, quod per malum nec tollitur, nec minuitur, vt Subſtantia aeris, quæ non minuitur per tenebras. Tertium eſt Bonum vt habilitas ſubiecti ad actum, quod per malum diminuitur, ſed non omnino auffertur. Nam huiuſmodi Diminutio ſolum intelligitur per ἄνεσιν, id eſt, remiſſionẽ in qualitatibus, quibus materia præparatur ad actum.

Ex quibus elicitur duplicem eſſe priuationem, ex qua malum oritur. Quædam enim eſt pura & ſimplex, quæ cõſiſtit quaſi in corrupto Eſſe, vt Mors, quæ eſt vitæ priuatio, & Tenebræ, quæ Lucis. Hæc nõ recipit magis & minus, quia nihil reliquum eſt de habitu oppoſito. Altera eſt, quæ non eſt ſimpliciter priuatio, quia aliquid retinet de bono oppoſito, & magis conſiſtit in eo, quod eſt corrũpi, quam in eo, quod corruptum eſſe. Talis eſt morbus. Thom. Aq. 1. part. & L. Mercat. lib. 3. de morb. In Lexico enim Me ſæpe alienæ mercis inſtitorem eſſe vt neceſſe eſt, ſic etiam profiteor.

MALIGNVS, MALIGNITAS.

In Ethicis Malignitas eſt 1. Inuidia. Valerius Maxim. Nulla tam modeſta felicitas eſt, quæ malignitatis dentes vitare poſſit, id eſt, inuidiæ.

2. Eſt tenacitas, parcitas indecora, difficultas. Liuius Malignitas conferendi ex priuato. Sic Malignus eſt parum memor in referenda gratia, eſt parcus indecore; minus liberalis, & opponitur liberali & benigno ratione ἐνδείας. Laudatores malignos dicimus, qui intra modum & frigide laudant, adeo vt præ inuidia ex meritis laudibus aliquid detrahere videantur. Hic vtraq; dictarũ modo ſignificationum concurrere videtur. Talibus laudatoribus opponuntur Effuſi in laudando ratione ὑπερβολῆς. Malignus ager dicitur, qui parum liberaliter refundit, & ita ingratum quodammodo ſe præbet cultori.

3. Eſt prauitas, vt malignitas animi κακοθυμία, prauus animus, maleuolentia. Sic malignus qui prauo animo eſt κακόθυμος, malitioſus. Sic Malignitas aeris, malignitas putredinis peſtilentis, à Phyſicis dicitur pro noxia prauitate eorum. Malignitas κακοήθεια Galeno, in morbo dicit conditionũ, quæ cuiuis morbo addita ipſum reddit pernicioſum & cacoethicũ (mali moris) non tamen mutata morbi ſpecie neq; nomine euariato. Accidens igitur quoddam eſt morbi. Non omnis morbi malignitas ſua natura cõtagioſa eſt aut peſtilens. Morbus malignus eſt morbus periculoſus, & difficilis curatu, ſed non deſperatus, ſpem ſalutis non adimẽs: eſt qui omnibus recte factis, manet tamen qui cũ primis qualitatibus plurimũ mutatis occultũ, & ex tertiis qualitatibus aliquid habet: vt febres quædã: Generant eum humores prauæ cõditionis, vlcera tendonum, neruorũ & arteriarũ, vteri, ani: humores, qui diutius obſederunt partẽ, ſucci putrefacti, contagioſa rei alicuius conditio, calor innatus omni ex parte vitiatus. Vide Galen. 1. criſ. c. 16. & Mercatum de morb. lib. 3. part. 1. pag. 128.

Morbo maligno, qui Græcis κακοήθης νόσος, opponitur mitis, benignus, nõ contumax ſeu pertinax. Malignũ et interdum pro virulento ponitur per Synecdochen. Vitus enim malignum eſt Στομακακία ſeu στομακάκη (malũ in ore conſiſtẽs) Scorbutus alias, eſt morbus quo dentes excidũt, gargareon & fauces malignis, id eſt virulentis vlceribus tabeſcunt. In Iuriſconſultorum doctrina Malignus interdum eſt, qui Iuris ſui paulo eſt retentior ſeu tenacior ſeu ſeruantior. Connanus. Sicut benignus cõtra, qui de iure ſuo aliquid vel multum remittit, qui ἐκ τῶν ἄλλων fere ἐπιεικὴς eſt vel facilis: Malignantis naturæ aliquid eſſe Opicum, quod nõ imitaberis. Eodem cenſu mihi eſt Eccleſia, quæ dicitur, malignantium.

MANDVCARE.

Manducare à Phyſicis accipitur dupliciter. Interdum generaliter idem eſt, quod edere: ſiue hoc fiat mandendo, (quod Barbaris eſt maſticando) ſimul & traiiciendo in Oeſophagum, ſiue poſteriore hac ratione tantum, vt bucceam manducare, ein Biſſen Brots eſſen. Interdum idem eſt quod mandere, hoc eſt, dentibus conficere, extenuare & mollire cibum, käuwen. Metaphorica ſignificatio nota eſt, vt manducare Biblia, Manducare carnẽ Chriſti (quæ manducatio inſenſibilis eſt, vera tamen) Ioh. 6.

Quod ad primam ſignificationem attinet, quæritur de Manducationis quidditate ſeu οὐσίᾳ.

Manducantes, verbi cauſa, Panẽ, immittunt eum ori, dentibus frangunt & atterunt, qua fractione & attritione fit vt par-

vt partes eius ante continuæ poſtea diſtent actuque diſiunctæ ſint, ac panis diuiſus, demittunt per guttur in ventriculum, concoquunt, conſumunt, in ſubſtantiam conuertunt corporis & digerunt. Sed ingrediunturne hæc omnia propriam Definitionem Manducationis? Reſpondet Gabr. Biel cum præceptore ſuo M. Eggelingo Braunſwicenſi, Vera manducatio cibi eſt eius ſumptio in os, & traiectio in ſtomachum. De ratione autem huius Manducationis nec eſt (a) manſio, id eſt, fractio & diuiſio cibi, quia multa quę comeduntur, integra glutiuntur, nec coctio nec conuerſio in ſubſtantiam ſum entis digeſtioque, quia nonnulla, quæ manducantur, ſtomachus reiicit per vomitum, itaque nec coquuntur, nec digeruntur, vt Chriſtus vere comedit poſt Reſurrectionem, ſed nihil concoxit, nihil in Subſtantiam aliti corporis conuertit. Hæc vera ſunt. Itaque ego pronuncio Rationem Manducationis proprie nō conſiſtere *in cibi per os in ſtomachum traiectione.*

a ... ſit non ... diuiſ... tus, ſed ... Bla... tis, vt lo... tur cum ...

Vſus.

Ex his Gab. Biel concludit contra Nicol. Pap. Vere quidem & realiter corpus Chriſti ſumi in os, & tranſmitti ad ſtomachum: hoc enim non eſt manducari: ſed in Sacramento ſeu ſigno tantum fieri fractionem & partitionem ſeu diuiſionem, vt quæ non ſunt de Manducationis ſeu comeſtionis ratione. Fractio, inquit, & partitio non fit in Subſtantia corporis Chriſti, quia incorruptibile eſt. Et Diſcipuli nequaquam corpus Chriſti dentibus diuiſerunt aut fregerunt, licet manducarint vere, ſed ex iiſdem, qui hic à Scholaſtico D. diſſident, ſic inferunt: Non eſt de veræ oralis manducationis ratione, quod editur, dentibus frangere, ſeu atterere, ſed vere deglutire, per os & guttur traiicere in ſtomachū (in mēbra recipere.) Cum igitur corpus Chriſti per modum cibi organis oris & gutturis vere non traiiciatur in ſtomachū, in interiora viſcera nō recipiatur, vere ore manducari dici non poteſt.

Quod in ſemetipſo ore editur, ſenſualiter editur, ſeu id edi ſenſu percipitur.
Corpus Domini non editur αἰσθητῶς.
Ergo in ſemetipſo non editur ore, ſed in Sacramento, id eſt, externo ſigno.
Auguſtinus enim τὸ ſemetipſo τῷ Sacramento opponit.

Conſiderantur Manducationis
- Antecedentia
  - Labiis tangi, in os inſeri.
  - Dentibus premi ſeu atteri.
  - Hæc via & ſeries naturalis eſt.
- Actio ſeu forma ipſa. Deglutitio, einſchlingen, receptio in viſcera.
- Conſequentia
  - Coctio.
  - Conuerſio in nutrimentum.

Nota etiam vere Manducare accipi 1. Pro re ipſa. 2. Pro indubitanter. 3. Pro perfecte, pro efficaciter manducare, hoc eſt, refici cibo.

Quærit G. Biel, An Angelus manducet vere?

R. Non conuenit hoc ei, neque ſecundum naturam propriam, neque in

aſſumpto corpore. Manducare enim, præſertim abſolute efficaciterque eſt actio corporis organici & animæ θρεπτικῆς (vegetatricis,) quam Angelus exercere nequit.

Manducatio completa eſt, quando cibus deſcendit in ſtomachum. At Angelus aſſumptione verum ſtomachum non habet. Anima enim informatus non eſt.

Vtilis eſt accuratæ definitionis Corporalis & Phyſicæ manducationis cognitio, ad cognitionem accuratæ definitionis ſpiritualis manducationis, de qua inter doctores aliqua δυσφωνία eſſe videtur: Aliis vnionem cum Chriſto, inque Chriſto manſionem ſtatuentibus comeſtionis ſpiritualis carnis Chriſti conſequens, adeoque inter comeſtionem & vnionem manſionemque tanquam inter cauſam & effectum diſtinguentibus: Aliis vero vnionem illam ac manſionem partem comeſtionis eſſe docentibus; Aliis denique eſum hunc (πνευματικὸν) per vnionem manſionemque ſeu habitationem duntaxat definientibus. In ſumma quærentibus, quid ſit Chriſti carnem edere, reſpondent alii, vt Hul. Zwinglius, & Piſcator, Iohan. 6. credere aliquem carnem Chriſti pro ſe crucifixum iri, vel crucifixam eſſe: Sic ſanguinem bibere, credere ſanguinem Chriſti pro ſe effuſum iri vel eſſe. Alii duntaxat vniri Chriſto inque hoc ipſo manere, vt Auguſtinus, Ioh. Caluinus: Alii denique & credere in Chriſtum crucifixum; & Chriſto vniri ac in eo manere, vt Zachar. Vrſinus: Imo nonnulli hic variant, vt Martin. Lutherus. Nam is edere ſpiritualiter exponit per credere in crucifixum & mortuum Chriſtum, Tomo 5. Ienenſi Germanico & tom. 2. Wittenberg. Germanico in epiſt. ad Alb. Marchionem Brandeburgicum, In Poſtill. Eccleſ. in Euang. feſt. corpor. Chriſti, in epiſt. Dominica ſeptuageſima. Sed idem explicat eſſe, Chriſto per fidem incorporari eiuſque paſſionibus communicare Tomo 2. Ienenſ. Lat. in expoſitione Pſ. 4. fol. 34. mentionem faciens 6. cap. Ioh. Quid hic dicemus? Analogum certe oportet eſſe eſum ſpiritualē eſui corporali, qui eſus eſt & intelligitur, vel formaliter, vel efficaciter, ſeu cum ἐνεργείᾳ, vt naturaliter ſeu corporaliter edere, formaliter eſt gula complecti cibū, efficaciter vero eſt refici nutrimēto: Ita ſpiritualiter edere formaliter eſt animo fideli complecti carnem Chriſti crucifixam: efficaciter vero edere eſt refici carne Chriſti, eique per ſpiritum vniri, ac in ea manere; Sic homo viuit formaliter τῷ ἔχειν, i.e. habēdo, & efficaciter τῷ ἐνεργεῖν, i.e. operando, & facultates habituſque exercendo, vt τῷ αἰσθεῖν ſentiendo, ſe mouendo, appetendo, intelligendo, τῷ θεωρεῖν ſpeculando, τῷ πράττειν agendo, τῷ ποιεῖν faciendo. Scholaſtici dicunt formaliter, actu primo: Efficaciter actu ſecundo: Formaliter eſt imperfecte quodammodo, efficaciter perfectius: Sicut perfecta virtus in Ethic. dicitur ea, quę habitum immobilem acquiſiuit, & in actum prodit, ac operatur: Imperfecta, quæ eſt mutabilis & otioſa, Th. Zuing. in l. 1. Ethic. Ariſt. c. 11. Schol.

Manduco ſæpe idem eſt, quod mando, hoc eſt, dentibus conficio, quod Barbaris eſt maſtico à Græco μαστάζω vel μαστάζομαι, Cicero dentibus manditur, extenuatur & mollitur cibus, Sueton. duas buccas manducare zween Biſſen Brodts.

Præmādere eſt ante, vel pro aliquo mandere, qui non poteſt vorkäwen infanti præmanſum in os inſeritur.

MANVCODIATA.

1. In Ornithographia ex Indicis Apodibus eſt Manucodiata auis viridi colore Gansvogel. Eius deſcriptionem pro-

prolixam vide apud Scalig. in exercit. 228. ſectio. 2. ne texere hiſtoriam videamur.

2. In Coſmographia ſeu Aſtronomia Manucodiata eſt ſidus meridionale, non procul ſitum à polo arctico ſeu Septentrionali.

Breuis explicatio primæ ſignificationis.

Sub Æquatore ſunt Moluccæ inſulæ aromatum prouentu vberrimo celebres. In his inuenitur Manucodiata ſeu auis Paradiſi magnitudine exæquans picam. Hæc victitare aere creditur. Nos eam ex puro aere Spiritum ducere non dicimus, cum is propter ſuam tenuitatem ad alimonium ſit ineptus. Quocirca Cardanus rore eam ali arbitratur. Vid. Ænigm. D. Iohan. Pincieri.

MANVS.

Manus primum accipitur proprie, Deinde impropriè. Nam Phyſicis manus ſignificat Tum totum in tres partes diſtinctum Brachium ſeu humerum, cubitum & extremam manum: Tum partem hanc vltimam, quæ abſolute manus dici conſueuit, nempe quæ vbi cubitus deſinit iniens ad extremum vſque digitorum protenditur. Ac duas rurſus habet diſtinctas partes. Earum prima eſt καρπὸς Brachiale; Secunda παλάμη palma, cuius pars eſt μετακάρπιον poſtbrachiale. Carpus octo oſſiculis duplici diſpoſitis ordine & cartilaginum ac ligamentorum interuentu arctiſſime connexis coarticulatur cubito. Palma eſt reliquum omne à brachiali ſeu carpo ad finem vſque explicatæ manus. Poſtbrachiale ſeu μετακάρπιον eſt palmæ ea pars, quæ quinque oſſibus brachiali coagmentata ad radicis digitorum vſque pertingit & cui prima digitorum internodia committuntur.

Tranſlate Logica χείρ, id eſt, manus Philoſophiæ dicitur: & Manus pro experientia per manum, vt organon nonnunquam accipitur. Sic quidam interpretantur illud Anaxagoræ: Manus eſt cauſa Sapientiæ.

A MANV
pulcræ formulæ.

Mala, quæ ante oculos interque manus ſunt, id eſt, imminentia.

Interim quod in manibus eſt, hoc ipſum agamus. P. Manut. de Legib. Rom. Für der Hand.

Breui manu hoc faciam, Græc. ἐκ χειρὸς, id eſt, ſtrictim.

Facere aliquid ſub manu, Suetonii eſt, pro prompte & expedite, κατὰ χειρός.

Sermo, qui habetur ad manum, vſurpandus eſt, id eſt, familiaris & vſitatus, conſueto & vſitato dicendi genere vtendum eſt, ἀνὰ χεῖρα λόγος, qui in promptu eſt ſermo, ſit Epiſtolicus, id eſt, Epiſtola dicitur conſuetudinem fere quotidiani ſermonis imitari. Nam ſi, quod inter longe remotos nequaquã vox & lingua præſtare non poteſt, id bono literarum conſequimur, vt iis de rebus, quæ vel noſtra, vel amicorum interſint, communicemus: profecto nihil aliud quam imago quædam ſermonis videtur epiſtola. Ald. Manut. Paul. F.

In manus ſumere & in manũ ſumere aliquid eſt aggredi. Cicer. Aliquid in manu, in manibus habere, ἐν χερσὶ & μετὰ χεῖρας ἔχειν eſt tenere, tractare, verſare aliquid, vt librum, fabulam, ſpem, nuptias.

Hæc congeſſi vt ad manum venerunt, ὑπὸ τὴν χεῖρα, id eſt, fortuito, vt vnumquodque ſe obtulit. Additur & forte: Hæc congeſſi vt forte ad manum venerunt.

Aliquem in manibus habere amoris eſt, Einen auff den Handen tragen / aliquem amplexari, Cicer. in Epiſtol.

Digitized by Google

ad Lent. in Verr. ad Attic. Græce διὰ χειρὸς ἔχειν.

In manu & tutela aliquem habere defenſionis eſt, Beſchützen.

Id oculis & manu teneo, Ich ſehe vnnd greiffe es, hanc vrbem Dei inuicta manu ſartam tectam ab omni periculo conſeruari.

Iniicere in aliquem manum, Plautinum eſt, ἐπιβάλλειν χεῖρα.

Ei ius eſt in manibus, χειροδίκης eſt, id eſt, violentus, Er hat das Fauſtrecht.

Manibus æquis abſcedere Taciti eſt, id eſt, ſine vi, ſine pulſatione.

Communes per manus traditum eſt, quod communi omnium ſentētia ſeu opinione receptum eſt.

In manum viri conuenire Ciceroni in Topic. eſt vxorem eſſe in mancipio viri.

De manu in manum tradere prouerbial. locut. apud Cic.

Tollere manus modo eſt ſuo ſuffragio (quod fiebat extenſione) comprobare, modo precari, modo admirari, modo gaudere, vel gaudium ſublatione manus teſtari. Cicer. 7. l. epiſt. Suſtulimus manus.

Porrigere manum, ἀναφέρειν τὴν χεῖρα eſt cōſentire vel ſuffragari (χειροτονεῖν) vel data ſublatave manu ſe victum fateri, vel auxiliari.

Exempla habes in Orat. pro Flacco, & in Aureliano Vopiſci.

Dare manum puero eſt opitulari puero apud Quint. Porrigere alicui dextram apud Cic. vt ſymbolum fidei ac patrocinii ſeu tutelæ.

Pedibus manibusque in ſententiam ire.

Dare manus veritati, nachgeben.

Tendere dextram, Græcia tendit dextram Italiæ, ſuumque ei præſidium pollicetur. Cic.

Tendere dextram etiam hortantis eſt. Imperator dexteram tendens milites hortabatur. Cic.

Tangere dextram. Virg. *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni;* Hic ſignum attribuitur ſignato.

Manibus pugnare, id eſt, cominus, für die Fauſt / non eminus, conſertis manibus rem gerere.

Irruere in Philoſophiam, *illotis manibus,* vt dicitur, id eſt, *male præparatos.*

Iniicere manum in alicuius bona vel in aliquem, In Verbott legen / zuſchlagen die Güter oder Perſon / Arreſtiren oder verbieten laſſen. Barb. dicunt Arreſtum pro iniectione manus cum impedimento vel vi coniuncta.

Terere manum labore eſt attenuare. Atteruiſſe manus legitur in Tib. Vitioſe. Non enim dicitur atterui, ſed etiam attriui. Tu leges: Attenuaſſe manus.

M A S C V L I N V M.

Maſculinum accipitur Proprie & Tranſlate.

Proprie Maſculinum eſt, quod ex ſuo ſemine in alio ſuæ ſpeciei generat indiuiduum.

Maris enim ratio eſt, vt in alio ſuæ ſpeciei ex proprio ſemine generet conceptum formando. Vid. Ariſt. de Generat. animal. 1. c. 2. & Albert. Magn. de anim. l. 5.

Abſtractum eius eſt maſculinitas, cuius varias cauſas exponit Alexander Alenſ. in 10. Metaph.

In Doctrina de Plantis & Thematum Genethliacorum Iudicus accipitur improprie, cum ſtirpes quædam dicūtur maſculinæ, quædam fœmininæ, cum dicuntur Planetarum alii maſculini, alii fœminini, alii promiſcui.

Maſculinos Planetas vocant, qui plus caloris habent, quam humiditatis, vt ♄ ♃ ♂ ☉. Fœmininos, in quibus humiditas excedit ſeu dominatum tenet ♀ & ☽. Promiſcui generis dicitur eſſe ☿. Is enim cum maſculino maſculinus eſt, cum fœminino fœmininus. *Planetarū distinctio quasi sex[illegible]*

In

In Plantas ſimiliter proprie ſexus non cadit. Calidior igitur vel efficacior natura in plantis vocatur maſculus, imbecillior effectu fœmina. Plinio Maſculæ vites dicuntur, l. 17. c. 32. quæ non ſubiguntur, vt palmites alios emittant, ſed ſinuntur in altum creſcere, ſeſe extendere.

Corollarium.

Maſculinitas igitur non eſt, niſi in animali vel iis, quæ animalis naturam imitantur, quod Scaliger ſic dicit generalius, Sexus non niſi in animali, aut in iis, quæ animalis naturam imitantur, vt arbores.

In Grammaticis Nomen maſculinum marem vel quaſi marem notat. Eius ſignum ſeu nota eſt pronomen Hic. Neque enim Cæſar eſt generis maſculini, quia ei præponitur Hic, ſed cognoſcitur ita eſſe, quia ita præponitur. Præponitur autē quia eſt. Cognitio igitur hæc eſt à poſteriori. Scalig. de C. l. l. l. 4. c. 79. Nec pluribus liber hic Grammaticari.

MATERIA.

Materia proprie (intellige materiam ex qua) eſt cauſa interna, ex qua Ens producitur: Quod inde dicitur Materiatum.

Analogice Materia eſt Genus Logicum, id eſt, Genus reſpondet Materiæ *ἀναλόγως*.

Materia etiam in qua, id eſt, ſubiectum, & circa quam, id eſt, Obiectum *ὁμωνύμως*, & improprie dicuntur Materia.

Materiæ proprie dictæ cum maxime pati ſit, materia & potentia paſſiua ſæpe vſurpantur pro eodem vulgariter, quia materia per potentiam paſſiuam à poſteriori innotuit: ſicut forma per actum.

Sed Philoſophice differunt vt Principiū & affectio. Lipp. & Zabar. Itaq; proprie dicitur, Materia habet potentiam paſſiuam: vt forma actum.

Scholaſtici diuidunt in Metaphyſicam & Phyſicam, vt cum quærunt, an Accidens habeat materiam? Reſpond. 1. Habet materiam externam (intelligētes ſubiectum) non internam.

2. Non habet materiam ex qua Phyſicā, ſed Metaphyſicam. Eſt enim accidentis cauſa externa ſeu eſſentia quædam. Eſſentia autem *ἧττον* eſt materia. Eſſentia *μάλλον* eſt forma.

MATERIA Signata.

Materia Signata eſt materia ſub certis Dimenſionibus, Materia proprij indiuidui (dicit in recto materiam, in obliquo Quantitatem) materia capax huius quantitatis vni appropriata determinatave ab agente particulari. Proportio igitur potentiæ ad proprium actum.

Huic materiæ primo repugnat Communicabilitas, & conuenit communicabilitas ſeu communicari pluribus per modum, quo communicatur vniuerſale particulari, ſuperius inferiori. Caietan in 2. Thom. de Ente. Hæc materia à Thoma conſtituitur interdū indiuiduationis principium, quo primo natura ſpecifica redditur incommunicabilis. Opponitur ei non ſignata, quę ponitur à Thoma pars Eſſentiæ ſpecificæ, & adhibetur in Definitione Vniuerſalium. Et Materia quanta ſeu aggregata, ex materia & quantitate. Quidam tamen è Thomiſtis per Materiam Signatam aggregatam ex materia & quantitate intelligunt, teſte Caietano.

MATERIA Propria.

Propria Materia eſt materia diſpoſita, id eſt, præparata & adepta potentiā particularem ad hanc formam, non ad aliā, aut alias. Alias Definita, vt propria hominis materia eſt ſemen humanum, non aliud, vt Caninum: Ædium materies ex qua non eſt quælibet, ſed determinata ad apoteleſma exſtruendum.

Remotum pro diſiuncto.

In *Logicis ex materia* remota conſtituta proportio dicitur, cum inter ſubiectum & prædicatum nulla affinitas, nulla cõnexio inuenitur, nec vnquam inueniri poteſt, vt homo eſt lapis, animal eſt color, lignum eſt febris. Hic diſparata enuntiantur nullo inter ſe cognationis vinculo connnexa; ſeu ſubiectum & prædicatum adeo inter ſe diſiuncta & remota ſunt, vt nunquam ſimul ſtare poſſint.

Ex Materia Neceſſaria compoſita dicitur propoſitio, quæ enuntiat ea, quæ nunquam aliter ſe habere poſſunt, vt cum in ſubiecti conſtitutione prædicatum, vel in prædicati conſtitutione ſubiectum ineſt. Huius igitur generis ſunt per ſe primo & ſecundo modo: vt homo eſt animal.

Ex materia contingenti; in qua attributum ſubiecto tribuitur contingenter ſeu mutabiliter, & ex accidenti, vt Cretenſes ſunt mendaces.

MATERIALITER.

Materialiter vulgus dicit, quod Græcis eſt ὀρικῶς, vt 5. epiſt. l. 7. epiſtolar. Famil. Cic. quod citatur ex Epiſtola Cæſaris, ponitur ὀρικῶς.

Scaliger de cauſ. l. l. lib. 4. c. 930. vtitur hac compoſitione: Eſſe Pater, Contendebat hic aliquando domi meæ quidam legendum eſſe, Eſſe patrem, vt ſphalma ſit Typographicum. Sed repugnat quod paulo poſt eodem loci ſequitur eſſe pars. Dico igitur eſſe pars & eſſe pater dicta eſſe materialiter. Adſcribo locum. Apud Philoſophos ita excogitatum eſt; Alia eſſe; Ad Aliquid; alia non eſſe, ſed dici, vt hoc ipſum quod eſt, *Eſſe pater*, habet naturalem reciprocam coniunctionem cũ hoc *quod eſt eſſe Filius*; etiamſi nulla extet oratio, quæ hoc dicat: hoc autem quod eſt, *Eſſe caput*, non habet ex ſe ipſo reciprocam coniunctionem cum corpore, ſed ex eo, quod eſt, *Eſſe pars* ad totum. Itaque hoc dixere, Dici ad aliquid, non autem Eſſe. Hæc pertinent ad verbum Accipi.

In Phyſica Agere materialiter eſt in patiente materia aliud numero producere. Sic Calor agere dicitur materialiter, cum calefacit.

MATERIALITAS.

Scotus opponit Materialitatem Formalitati, vt per Materialitatem peccati intelligit Actum ſubſtratum, quem etiam dicit peccati Materiale, (in quo Formale peccati fundatur) per formalitatem corruptionem rectitudinis ſeu actus Difformitatem, vt ipſe loquitur diſt. 34. q. 2. Pro quo ego dico, Actus deformitatem.

MATERIALE,

Immateriale.

Materiale *Primum* accipitur à Philoſophis pro eo, quod eſt, Conſtans ex materia, Materiam habens, petitum è materia; Alias materiatum. Id extra animam eſt. *Secundo* eſt, quod certo modo pendet à materia, vel quod de potentia materiæ extitit ſeu eductum eſt. *Tertio*, quod materiæ analogum eſt vel vicinum. *Quarto*, quod ὑλικόν, ſeu eſt in materia ἔνυλον. *Quinto* eſt quod Materiam comitatur. Opponitur ei *Formale*.

Sexto, quod in iis, quæ Materiam ſapiunt, occupatum eſt. *Septimo* impropriè ſatis pro Fundamento ſeu ſubſtrato.

Exempla.

1. Corpus in Categoria ſubſtantiæ eſt materiale ſeu Materialis ſubſtantia, id eſt, materiata. Materiale agendo etiam patitur id eſt, quodcunque cum alio habet materiam primam communem agendo patitur. Scalig. interprete. ex. 344. ſ. 2. *Exempl. 1.*

2. In-

2. Intellectus dicitur eſſe Materialis, quia aliquo modo pendet à materia. Scalig. ex.359.ſ.14.

3. Intellectus materialis, qui & primus dicitur, non ob id materialis dicitur, quod ſubiectum quoddam ſit vt materia, ſed vt materia hoc proprium habet, vt omnia ſuſcipere poſſit: Ita & intellectus, qui nondum intelligit, intelligere tamen poteſt, materialis vocatur, qui actu nihil ex entibus exiſtit, ſed omnia fieri poteſt. Alex. Aphrod. in 2. de anim. c.13. Eſt facultas (ex ſententia eiuſdem in 1. de anim. c.20.) ad formas excipiendas tabellæ, cui nōdum inſcriptum quicquam eſt, perſimilis.

Scibile ſpiritale (quod in anima eſt) & Scientia idem ſunt, non autem ſcibile materiale, quod extra animam eſt.

Eſt materialis, quia omnia patitur & aliunde perfectionem recipit. Simplic. 3. de an.

Materialis igitur eſt analogicè. Diſtinguitur autem à materia prima dupliciter, primo quia intellectus eſt in potentia ad omnes conceptus formarum vniuerſalium materialium. At materia prima eſt in potentia ad omnes has formas ſenſibiles. Secundo quia intellectus materialis dignoſcit, iudicat, diſtinguit phantaſiæ formas, quas recipit. Sed materia prima nihil apprehendit, nihil cognoſcit. Ratio eſt, quia materia formas diuerſas ſingulares ſeu indiuiduas: Intellectus vero vniuerſales recipit. Auer. 3. de an. contex. 4.

Exemplum 3. Mens non eſt Materialis, Id eſt, non eſt è ſemine traducta; vt animæ altrix & ſenſitrix, ſi intellectus eſſet materialis, id eſt, eductus de potentia & ſinu materiæ, eſſet qualis, vt calidus, frigidus. *Omnis enim forma materialis* educta de potentia ſeu gremio materiæ) *qualitatibus corporeis afficitur, & temperamentum quaſitatem ſequitur:* At Intellectus non eſt qualis, nec frigidus, nec calidus eſt. Ergo non eſt eductus è potentia materiæ.

Si Intellectus eſſet materialis, id eſt, corpori mixtus ſeu commixtus, haberet organon, nec omnia intelligeret (Connexi probatio: quia ab excellenti intelligibili læderetur, nec perficeretur, vt contra ſenſus læditur ab excellenti ſenſili, non perficitur) At non conſequens: Nec igitur antecedens. *Exemplum 4.* *Intellectus noſter expers eſt paſſionis corrumpentis.*

Quantitas eſt accidens materiale ſubſtantiæ, id eſt, quod materiam comitatur: Qualitatis formale. Quicquid eſt Immateriale (ἄυλον) id eſt materia vacat, materiam non habet, vt ſunt νοητὰ (intelligibilia) non eſt diuiſibile, ſed partibus vacat. Alex. Aphr. in 11. 1. Phil. vel. 12. comm. 39. *Exempl. 5.*

Materiales Phyſici Scaligero ſunt qui omnia ducunt à qualitatibus Elementorum cum Alexandro. *Exempl. 6.*

Materiale Gratiæ Viuificantis, Id eſt, ſubiectum δεκτικὸν eſt δύναμις Creaturæ Rationalis, Intelligentia & Voluntas, quæ manſit integra poſt lapſum, & in actum à DEO educitur, nec eſt lapidis aut arboris. Neceſſe enim eſt Gratiæ diuinæ ſubſterni naturam idoneam, vt ὑποκείμενον eius. *Exempl. 7.*

Materiale peccati, id eſt, ſubiectum in quo, quod materiæ inſtar habet, ſunt voluntas, ratio, affectus. Alii dicunt eſt ipſe morbus. Formale eſt deformitas ipſa ſeu ἀταξία, obligatio ad pœnam ſeu reatus (quem quidam, vt Melanch. formale ſeu formam peccati dicunt) eſt effectum proprium adæquatum & ἀντίστροφον peccati. Hoc Effectum remittitur, Hic reatus tollitur cum recipitur perſona, & peccatum non imputatur. Materiale peccati, id eſt, ipſe morbus, ait Melanch. manet.

Funda-

Digitized by Google

Exemp. 7. Fundamentum, ait Melanchth. vocatur materiale relationum, vt materiale ſeu fundamentum limitis eſt lapis, ſæpe autem manent abſoluta & materialia ſeu fundaméta, extinctis relationibus:

Canon. Vt Lapis poteſt relinqui in agro, etiamſi non amplius, vt antea fungatur limitis officio.

Cæterum ἀκριβολογοῦντες, inter Materiale ſeu ſubiectum Relationis & Fundamentum diſtinguunt, quia fundamétum propriè cauſa ſeu ratio eſt relationis, vt δύναμις & ἐνέργεια generandi paternitatis.

Definitiones Materiales ſunt definitiones datæ per materiam ſeu ſumptæ è

Exempl. 1. materia, vt Formales datæ per formá ſeu ſumptæ è forma. Definitio autem propriè eſt ex materiali & formali cauſa compoſita. Iohan. Grammat. 2. poſt. text. 8.

Obiectum vt à Scholaſticis interdũ materia, ſic & materiale impropriè dicitur, vt obiectum ſeu Materia (circa quam) ſeu materiale peccati eſt, quod ἀτάκτως & deformiter apprehenditur mente vel ſenſu.

Obſeruatio.

Poteſt aliquid habere & rationem Materialis & Efficientis: vt eadem Voluntas poteſt eſſe materia, id eſt, ſubiectum peccati & efficiens.

Poteſt:] Scilicet cum actio efficientis immanet, vertitur in ſe ipſam. Non poteſt cum efficientis actio tranſit in materiam externam.

Chymici diſtinguunt inter arcanum ſpecificum & materiale, & intelligunt per materiale materiæ corporis vicinius.

Medicis alij morbi ſunt materiales, alij immateriales. Materiales vt fiunt ab humoribus, ita ab iiſdem fouentur & conſeruantur, & tamdiu dicuntur materiales, quamdiu humores ſibi habẽt adiunctos, qui ſi conſortium humorũ à ſe abiiciunt, protenus immateriales efficiuntur. Exemplum Materialis Morbi eſt febris putrida. Fit enim humorum vitio. Itaque curari non poteſt, niſi humores prius correcti vel euacuati fuerint.

De materia plura non affero, ne fors audiam illud Ficini: *Omnia qui ſequitur, nihil aſſequitur.*

MATHEMATICÆ Artes.

MATHEMATA.

Mathemata accipiuntur tripliciter, primũ generaliter pro diſciplinis, doctrinis, præceptionibus, vt ἀμελέτητος τῶν καλλίστων μαθημάτων apud Lucianum, optimarum & politioris humanitatis rudis, Prouerb. παθήματα, μαθήματα, quæ nocent, docent. 2. Specialiter pro Geometria & Arithmetica, quia pueri ab hiſce tanquam primis gradibus diſciplinarũ auſpicabantur. Apud Græcos enim & Latinos pueri ſimul cum materno lacte imbibebãt linguas proindeq; ſexto etiam vel ſeptimo anno Mathematis operam dare poterãt: Nos vero cũ prius linguas diſcere cogamur, Græcã ſimul & Latinã Grammaticã, loco Mathematum pueris præſcribimus. 3. Non ſolũ pro Arithmetica & Geometr. ſed etiã pro Aſtronomia, Optica, Muſica, Mechanica, &c. accipitur, vt videre eſt in ſequente tabula: è qua ſi obiicias collocata Mechanica in doctrinis Philoſophicis, Philoſophum fore Mechanicũ opificẽ; reſponderi poteſt, hoc non conſequi: Philoſophũ enim operas relinquere Mechanico opifici, nec, exempli cauſa, prenſare & verſare tenaci forcipe ferrum. Mechanicarũ vero rerũ ſeu operum, vt horologij & motus eius certi cauſas indagare, perſpicere, contemplari & eatenus Mechanicã ad eum attinere, Ideoq; Ariſtotelem problemata Mechanica ſcripſiſſe. Sũt igitur ſi tertia ſignificatio ſpectetur Mathemata vel pura, vt Arith. & Geom. vel impura, ſeu mixta & φυσικώτερα, vt reliqua. Illa maxime abſtractorum: Hæc concretorũ:

Ex-

Exempli cauſa: Geometria in quantitate continua per ſe abſtractaq; verſatur. Geodeſia vero, quæ ſeiungi ſolet à Geometria, ac a Ramo refertur ad Geometriam, res quantas metitur, quales ſunt materialium rerum aceruі, putei, agri: quod non aſſequitur rectis lineis intelligibilibus, vt Geometria, ſed ſenſilibus.

Mathematum rationem habere dicimur tum cum præceptorum ſeu θεωρημάτων Mathematicorũ cauſas animo & intelligentia comprehenſas habemus. Lambin. in Scholiis in Ethic. 1. cap 14.

Mathematicum ſæpe ponitur pro ſoluto à materia, etſi non ſolum Mathematica, ſed etiam tranſnaturalia ſint à materia ſegregata ac libera: Phyſicoque & ſenſili opponitur.

Interdum ſumitur pro imaginario, vt cœna Mathematica apud quendam è recentioribus Poetis.

Tabula artium, quæ communi nomine Mathematica dicuntur.

Artes Mathematicæ ſunt quantitatis vel

- Per ſe & abſtractæ
  - Arithmetica numeri.
  - Geometria magnitudinis.
- Quæ certi eſt in rerum natura ſubiecti, in quo conſiderãtur vel
  - circumſtantia ſenſibilis ſubiecta ſenſui vel
    - Vni tantũ
      - Audibile in quo ſonus diſcretus, de quo Muſica
      - Viſibile, cuius propria radiatura, quam docet optica, quæ eſt radiaturæ
        - Simplicis
        - Geminatæ
    - Pluribus, vt eſt localis motus, qui ſi violentus ſit contra naturam cogitur,
      - Leue deorſum.
      - Graue ſurſum, huius pars eſt Iſotropica.
  - Symmetria partium totius ſtructuræ, vt eſt:
    - Coſmographia mundi
      - Superioris
        - Superioris mundi Aſtronomia
          - Primi mobilis
          - Secundorũ mobilium.
      - Inferioris
        - Inferioris mũdi Geographia,
          - Continentis terræ, cui adiuncta flumina
          - Liquẽtis oceani cui adiunguntur inſulæ.
    - Architectura ædificij artificioſi. Huius profeſſio ex omniũ artium ſcientia conſtat.

ed by Google

MEDITATIO pro exercitatione & tractatione ab inſolentia vindicatur.

Meditari non tantum eſt, vt vulgus putat, attente cogitare & commentari, vt qui cauſam acturus eſt, ſecum ipſe mediteturneceſſe eſt: Sed etiam interdum accipitur ab Oratoribus, Hiſtoricis, Politicis, Poetis, pro eo, quod eſt Exercere, vel exercitatione prædiſcere, vt loquitur etiam Cicero. Sic Meditatio modo cogitatio, modo exercitatio & vſus (Græce μελέτη vel μελέτημα) eſt.

Cicer. de Cl.

Nullam patior eſſe diem, quin aut in foro dicam, aut mediter extra forum.

In Tuſcul. Tantum exercitatio, meditatio, conſuetudo valet.

Veget. c. 9. l. 1.

Primis meditationum auſpiciis tyrones militarem edocendi ſunt gradū. Græci vocant progymnaſmata: quaſi proexercitamenta.

Ca. 19.

Nihil eſt quod non aſſidua meditatio facillimum reddat, id eſt, tractatio.

Et cap. 24. l. 2. Miles Sacramento lectus ab exercitiis armorũ, & præſertim cum antiqua ſit prudensque ſententia, omnes artes in meditatione conſiſtere.

Et 17. Hæc aſſidua meditatione faciebant, ſcilicet vt ſine tumultu prælij, ſine mora aſcenderẽt, qui tam ſtudioſe exercebantur in pace. Virg.

Syluestrem tenui Muſam meditaris auena,
id eſt, exerces fiſtula carmina.

Val. Max. c. 3. l. 1.

Armorum tractandorum meditatio à Pub. Rutilio conſule militibus eſt tradita, id eſt, præexercitatio.

Arnob. l. 1. loquens de inuentis artib.

Cum proceſſu temporum paulatim meditationes conflatæ.

Itaq; hic verſus 1. Georg.

Et varias vſus meditando extunderet artes,
& ad animi cogitationem, & exercitationem referri poteſt.

Cæterum, quod ἐν προσθήκης μέρει ſit tibi, Meditatio, quæ cogitatio eſt, etiam quædam exercitatio eſt, nempe mentis ſeu animi.

MEDIVM.

Medij vox varie accipitur. Primum Medium eſt quiddam conflatum ex extremis.

2. Medium eſt, quod interiacet inter extrema, quæ ad illud habent reſpectũ, quæ coniungit vel diſiungit (δεσμὸς ξυνάψεως extremorum) vt copula ſeu vinculum in Logica propoſitione: vel cuius interuentu aliquid agit, vel patitur, vel id per quod hoc illi ineſt, vt per animal homini tribuitur ſentire, ſeu cuius interuentu aliquid alicui tribuitur. Id autem cuius medium eſt, cum eo aut coniunctum, aut ab eo diſiunctum, eſt et præſens, aut abſens ab eo, vt pillulas inuolutas oblata deuoro, hic oblata ſunt medium coniunctum & præſens. Traditione clauis transfero ad alium Domum: hic à medio eſt diſiuncta domus. Sic Theologi dicunt ore accipi Corpus Domini, non per ſe, ſed in Pane, vt medio viſibiliter, & ſenſibiliter, & hoc alias dicunt edere corpus ſacramentaliter, non inſenſibiliter. Opponitur enim medio τὸ per ſe.

Ex Iohanne Gandauenſi in quæſt. de cœlo & mundo.

Digitized by Google

Medium
- Magnitudinis, quod æqualiter diſtat ab extremo magnitudinis. Tale eſt medium Mundi, quia diſtat æqualiter ab omni parte περιφερείας Mundi.
- Rei ſeu Influentiæ, quod æqualiter influit in omnes partes per influxus æquidiſtantiam; Vt cœlum, quia locus eius eſt medium influentiæ, quia influit virtutem & operationem in omnia pro capacitate naturæ cuiuslibet rei κατὰ ἧττον καὶ πλέον.

Vſus.

Eſtne vmbilicus Medium magnitudinis, an rei? Reſp. Eſt Magnitudinis, quia tantum diſtat à pedibus, quantum à capite. At cor eſt Mediũ rei, quia in omnes partes influit, prout exigit cuiuslibet membri ratio & natura; non Magnitudinis, quia plus vergit ſurſum, quam deorſum, plus ad ſiniſtram, quã dextram, & ita inæqualiter diſtat ab extremis.

Medium inter extrema interdum ſortitur nomen vtriuſq; extremi. Hanc Commonefactionem exemplo declaro: Reatus ſeu offenſa Medium quid inter culpam & pœnam accipit nomen vtriuſq; extremi. Reatus igitur & offenſa & macula aliquando dicuntur peccatum. A peccatis ſolui eſt liberari à pœna vel reatu pœnæ. Ita quoq; intelligunt hoc: peccata tua Eleemoſynis redime: Ibi enim non ſignificatur actus commiſſionis vel omiſſionis. Vid. Thom. in 2. Mag. ſentent. & Picum in Apolog. quæſt. 2. *Peccatum tranſeunte [illegible] aliquo eſt reatu ſeu imputatione.*

2. Itaq; ex reatu durante denominatur aliquis peccator iam ceſſante actu peccati. Idem ibid.

Medium
- Mathematicum, quod nihil extremorum eſt.
- Morale, cuius neque partem capiunt extrema, neq; partibus extrema capiuntur.
- Naturale, mobilium
  - A quo, vt Leuis.
  - Ad quod, vt grauis.
  - Circa quod, vt cœli.
- Eiuſdem generis cum extremis, Tepidum.
- Perfectionis, quod gradibus deſignatur, vt inter cœlum & plantam animal ſtatuitur eſſe medium, vel inter animal & lapidem media datur planta.

Mathematicum] quale punctum æque diſtans ab ambitu circularis lineæ.

Morale] Finitimum eſt Mathematico.

Me-

Medium
- Congruentiæ, *Nextus*, ſine quo poteſt quidem, ſed nō decet quid fieri: vel ratione cuius congrue extrema producuntur ad vnionem, vt mulier fit per nobilitatem Sponſa Regis.
- Colligentiæ, vt glutinum.
- Ex Abnegatione vtriuſque extremi, vt Virtus.
- Quod continet Extrema virtualiter, vt Spiritus corpus & animam.
- Participatione formali vtriuſque extremi, vt tepidum.
- Per quod aliquid producitur, vt Creatura.
- Neceſſitatis, ſine quo omnino quid fieri nequit.

Medium
- Internum, vt Pars rei.
- Externum, vt Diſpoſitio aliqua.

Medium
- *Quod.* Anima eſt medium receptionis in vitam æternam. Non enim acceptaretur corpus ad vitam, niſi anima eſſet accepta.
- *Quo.* Lumen Gloriæ eſt medium Deum videndi & eo fruendi. l. 3. diſt. 2. q. 1. Gabr.

Medium, quod eſt cui prius vnitur & per illud alteri, vt per animam beatur corpus.

Medium, Quo eſt diſpoſitio præparans ad aliquid, etſi ipſi non conueniat, vt Lumen Gloriæ eſt medium videndi DEVM.

Medium inter Contraria
- *Negatiuum*, per abnegationem extremorum, vt nec Præceptor nec Diſcipulus, medium inter præceptorem & diſcipulum. Nec videns, nec cæcus.
- *Poſitiuum*, quod eſt forma Poſitiua,
  - *Formale*, per participationem extremorum, vt Tepiditas inter calorem & frigus media.
  - *Virtuale*, vt calores medii inter album & nigrum.
  - *Per receſſum*, ab vtroque extremo, vt Virtus inter duo vitia.

Explic.

Negatiuum.] Hoc nullo modo conſtat ex extremis.

Formale.] Hoc vere conſtat ex extremis. Formale eſt, quod formaliter continet extrema refracta. Dici poteſt

Digitized by Google

medium per formalem miſtionem contrariorum in gradibus remiſſis.

Virtuale.] Hoc quandatenus conſtat ex extremis. Hoc virtualiter continet ſeu participat extremum. Dici poteſt medium per virtualem continentiam ſeu participationem extremorum.

Medium inter habitum perfectum & priuationem perfectam, vt luſcus, priuatus quodammodo viſu dicitur mediũ Diminutionis.

Vtrumq; quod eſt, neutrum eſt; vtrumq; quod eſt per miſtionem neutrum eſt, ſcil. ſolide. Scal. ex. 317. Dicitur & Mixtum, vt Falſigraphum compoſitũ è Latino & Græco, pro ψευδογράφῳ. Sic prauidoxum apud Scal.

Medium Nomen, Media vox.

Quod in vtramq; partem ſumitur, modo in bonam, modo in malam, vt pharmacum, venenum. Alias Nomen Anceps, & quod in confinio virtutis vitiique eſt ſitum.

Paraſiti (παρασίτοι) nomen hodie medium non eſt, ſed apud veteres erat σεμνὸν καὶ ἱερόν. Accipiebatur enim, teſte Athenæo, de iis, qui epulis adhibebãtur Sacris (non erant n. κόλακες.) Nunc infame nomẽ eſt de eo, qui cibi cauſa aliis adulatur.

Baro interdum eſt ſtupidus, ſtolidus & bardus, à βάρος, id eſt, grauitas, pondus. Interdum eſt nobilis vir aliis opibus antecellens, quaſi vir valde grauis & ſtrenuus. Grauitas ſcil. etiã media vox eſt. Ita in Græca lingua τὸ ςάσιμον (ſtabilitas, perſeuerantia) eſt vbi laudi, eſt etiam vbi vitio vertitur.

Mediare pro interuenire, Medians, Mediator Philoſophorum & Theologorum voces ſunt, ſic n. loquuntur. Hoc mediante pro interuentu huius. In cœna Analogum inter homonymum & ſynonymum mediat, pro medium eſt. Chriſtus eſt mediator D. & H. Nullus diſſidentium poteſt eſſe mediator quatenus offenſam retinet implacabiliter. Apuleius etiam lib. 9. voce Mediator vſus eſt; ſed Spigelius in lex. Iur. ait, Mediator & Mediare, quib. vtitur vulgus cauſidicorum, barbara eſſe vocabula. Interuentor & ſequeſter Iuriſconſultorum ſunt, vtuntur etiam voce Interceſſoris, pro deprecatore, quia Græce dicitur μεσίτης, vt interceſſor ſit inter duos velut medius quidam & ſequeſter. Curacius.

Barb. in Arithmedica Mediare eſt per duo diuidere. Intercedere plures habet ſignificatus quã Mediare. Nã generaliter ſignificat interuenire vel interponi. At ſpecialiter eſt contradicere, impedire, inhibere, & interceſſio eſt oppoſitio. Intercedere legi, quod erat tribunorũ, eſt opponere ſe legi. Sic dicimus huic ſententiæ intercedit Philoſophus pro contradicit, & intercedere pro aliquo eſt fidem ſuam interponere, ſpondere, obligari, & interceſſio eſt, fideiuſſio interceſſor eſt fideiuſſor, expromiſſor. Hæ ſignificationes ſunt politicæ hominum χαριέντων. Sebaſtianus Caſtellio Mediator Dei & hominũ in Theologia repudiat pro eo dicens elegãter Sequeſter Dei & hominum cum Tertulliano, ſed ego Theolog. vocem Mediatoris de genere expreſſam non ademerim.

Naturam in ſeminali Spiritu nihil aliud eſſe ferunt Academici, quam animam vegetatiuam ab anima mundi mediãte calore ſolis & ſtellarum rationibus ſeminalib. dotata & illuſtrata, ſecũdũ quas ex Spermate pro idea vniuſcuiuſque ſpeciei ſobolem effingit & format.

Ceterũ cauſa eſt inter quã & morbũ nulla alia mediat, id eſt, cauſa media eſt.

MEDIATVM.

Mediatum dicitur, quod habet medium; vel non eſt alii, quod reſpicit, coniunctum.

Sic

Sic Mediata Cauſa dicitur, quæ non tangit effectum, vt ignis efficit calorem in aqua ἐμμέσως, nempe per lebetem calefactum. Sic Sol illuſtrat locum, in quem proiicit radios, & eum, qui à loco illuſtrato ſine medio lumen accipit, quod ſecundarium vocant, aut vmbram, & inſuper alium per hunc. Immediata contra, quæ effectum tangit, vt Aqua frigida infuſa in ſtomachum infrigidat eum tangendo. Hac poſita ſine impedimento ſequitur effectus.

Prædicata Mediata ſunt, quæ mediate prædicantur de alio. Mediate, id eſt, propter aliud, vt Deus ambulauit in terra. Immediata contra, vt Deus eſt omnipotens.

Prædicata, quæ immediate prædicantur de natura humana, non poſſunt etiã prædicari de Verbo, vt ſunt Aſſumi & Perſonari. Falſa enim ſunt hæc: Verbum eſt aſſumptum, Verbum eſt Perſonatum. Sed prædicata immediata, quæ enuntiantur de hypoſtaſi diuina ſeu Verbo, prædicari etiam mediate de Nomine poſſunt & eius concretis Idiomatibus; At non de Natura Humana. Itaque dico: Genitus ex Maria Virgine Homo eſt Deus, eſt Creator. Huius locutionis fundamentum eſt; Quia Filius Dei & Filius Mariæ idem numero eſt: Verbum vere & humana natura re differunt.

MELANCHOLIA.

Melancholia in bonam & malam partem accipitur. In bonam, vt cum dicitur, In hoc eſt Melancholia generoſa. In malam, cum dicitur Melancholia eſt balneum Diaboli; & accipitur pro vitioſa melancholia & morbo inſaniæ, orto ex atra bile corrupta, ſicut μελαγχολᾶν, Græcis ſignificat inſanire.

Melancholicus ſuccus
- Elementaris ſeu Primigenius, quem natura ſeu Craſis hepatis & venarum ab initio corpori conciliat.
- Ἐπίκτητος (acquiſitus) ex alimento melancholico
  - Integer & temperatus.
  - Corruptus, in quo non eſt temperatus mediocriſve qualitatum commenſus: Vitiatus; male temperatus: Humor παρὰ φύσιν.

Vſus Diſtinctionis & explicatio Tabulæ φυσικωτέρα.

Diſtinctionis huius vſus eſt magnus: Nam interdum melancholici ſeu atrabilarii dicuntur Deliri: interdum Ingenioſi. Ariſtoteles quidem Melancholicos indicat eſſe ingenioſos, quod ſiue iocatus, ſiue ſerio exagitare videtur Cicero ita, vt tardiorem ſe eſſe malit, quam ingenioſum, ne ſit melancholicus. Apparet igitur Ciceronem in diſputatione Ariſtotelicum nomen Melancholici interpretatum eſſe de eo, in quo hic humor vitiatus eſt, aut male temperatus, & Melancholiam de ea, quæ aduri iam & ita corrumpi incipit. Quæ ψευδοφρενίᾳ eſt. Iſtud enim cum fit, & corpus & animus male afficitur, tantum abeſt, vt tum ingenii motus excitentur præſtantes. Ergo dices, Ingeniũ Ariſtoteles tribuit humori melancholico, qui è nutrimento exiſtit bono? Reſpondeo, minime vero. Nam Philoſophus ingenium & vita effectiones præſtantes, neque ei melancholiæ tribuit, quæ ex alimento

melancholico gignitur, neq; ei, quæ nimis parum aut multum caloris accipit; ſed ei, quam natura ſeu Temperamentum epatis & venarum conciliat ſeu gignit. Hęc in vtero, cum fœtus materno ſanguine alitur, primum fit: nam tum in epate χύμωσις fieri incipit, & cum epar & venæ ſint membra σπερματικά, craſin ſuam ex ſanguine, habent: Sed materia tamen ſanguinis quod primum alimentum eſt hominis, qui in vtero eſt, qualitatem multũ etiam ad Chymorum temperamentũ facere neceſſe eſt. Sicut in adultis corporibus victus & educatio ad temperamẽtum horum confirmandum aut mutandum plurimum poſſunt. Ideoque, ex Platonis ſententia, in Ingenijs prauitatis parentes potius, quam nati, & nutritij magis, quam alumni autores ſunt exiſtimandi. Pro conſtitutione autem corporum ingenia etiam temperari ſolent, quod & Galenus teſtatur. Sic igitur Ariſtoteles ex temperamento, ſeu συστάσει, id eſt, conſtitutione corporis, ingeniorum præſtantiam deducit, eamq; eſſe melancholicam (id eſt, declinare ad melancholium) hoc etiam argumento oſtendit, quod illorum ingenioſorum hominum corpora morbis ferme melancholicis corripi ſoleãt. Efficitur autem hæc præſtantia ſecundum rationes ipſius, ſi incaleſcat mediocriter ille humor à calore naturali moderato. Cum enim ſit hic χυμὸς σωματωδέστερος (corpulentior) quam reliqui, & frigidior ac ſiccior, calorem conceptum diutiſſime retinet, & cum in hunc agit moderatus calor, habitus ex hoc perpetuos adducit. Neque enim coquendo hunc abſumere aut adurere, neque in alium chymum conuertere poteſt; vnde Chymum & κρᾶσιν melancholiæ πνευματικὴν eſſe ſcribit Ariſtoteles. Ita igitur ſi calor temperatus eſt, & melancholia, quæ eſt κατὰ φύσιν, id eſt, Chymus ater copioſior, tum pro huius natura continui halitus in corpore ſunt, quos calor velut promit & eruit, quo perficiuntur omnia. Qui halitus menti etiam aptiores ſunt, quam phlegmatici ſeu aquei illi, aut tenuiores halitus, qui de reliquis Chymis effumant. Nam hi aut diſſipantur, aut reſoluuntur celerius, vt tanto cum vigore, tamq; continente, vel nunquam potius intermittente menti adeſſe illi nequeant. Itaque etiam huc referri poſſe exiſtimatur, quod ille dixit; ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη, Sicca anima eſt ſapientiſſima.

Cum igitur temperata craſis ſemper ad aliam craſin tendat, propterea quod natura nunquam otioſa eſt; atque ita in Chymos etiam ſemper agit, plurimum tribuit Ariſtoteles, quod ad ingenia attinet, ei conſtitutioni, in qua nigri Chymi plus ſit, vel quæ declinat ad melancholiam. Ad talis autem melancholiæ conſtitutionem requiritur ἰδιοσυγκρασία, quam aſtrorum etiam virtus temperat, & quod temperatum quidem ſit, ſed ad frigiditatem potius decliner, quam ad calorem.

MEMORIA.

Memoria tribus modis ſumi poteſt.

1. Pro actu memorandi ſeu actione recogitandi.
2. Pro facultate retinendi ea, quæ percepta ſunt.
3. Pro doctrina ſeu habitudo bene memorandi, & ita accepta eſt pars Eloquentiæ.

Memoria duplex eſt, Altera Naturalis, vis nimirum quædam animantibus

tibus certis à natura tributa, qua præteritorũ recordantur: Altera Acquiſita ſeu Artificioſa. De illa meminit Cicero, cum dixit, Virtutes quaſdam nobis ingenerari, vt eſt docilitas & memoria, per quam animus repetit, quæ fuêre; (id eſt, præterita) & Plato, cum Memoriam & εὐμάθειαν, ſeu ὀξυμάθειαν, id eſt, diſcendi celeritatem naturæ tribuit, quæ ferè omnia vno ingenii nomine deſignantur, & has virtutes qui habent ingenioſi. De altera verò, cùm de Simonide loquens dixit, Quem primum ferunt artem memoriæ prodidiſſe. 2. de Orat.

Memoria non eſt idem quod Reminiſcentia. Nam Reminiſcentia propriè loquendo eſt eorum, quorum obliti ſumus, quorum non ſtatim recordamur, cum ea cogitare volumus, vt ſunt illa, quorum ſpecies non ſtatim occurrunt. Eſt igitur Reminiſcentia quaſi rediuiua memoria, ſeu memoriæ collapſæ innouatio. Memoria verò eſt earum rerum, quas prius cognoſcimus, & nos cognouiſſe animaduertimus, quarum ſpecies ſunt in promptu, & ſine mora vlla vim memorandi excitant. Seu eſt Rei ante cognitæ, vt cognita eſt, repetita cognitio.

Ad actum Memoriæ requiritur, ſeu neceſſarium eſt, vt aliquid rei iam præteritæ, aut etiam corruptæ, in eo qui recordatur, remaneat. Id autem quod remanet, ſunt ſimilitudines ſeu ſpecies rerum iam perceptarum: quarum ſedes ſunt ſpiritus in cerebro reſidentes, in quibus illæ figuræ ſunt impreſſæ, ſicut picturæ in picta tabula, ac, vt nõnullis placet, in cerebri etiã ſubſtantia.

Naturalis Memoriæ perfectio conſiſtit 1. in facili apprehẽſione. 2. in firma retentione. 3. in rerum repetitarum expedita redditione.

Qui igitur facilè apprehendunt, firmiter retinent, & expeditè promunt, bona ſunt memoria præditi.

Artificioſa memoria eſt ars, qua res citò comprehenduntur, firmiter retinentur, facilè promuntur, ſeu eſt memorandi facultas arte & exercitatione acquiſita.

MENDACIVM.

Mendacium id quod eſt non vt eſt, id quod non eſt, non vt non eſt, profert.

Mendacium eſt ſecundum Negationem, (κατ' ἀπόφασιν) vel ſecundum ſcientiam (καθ' ἕξιν ſeu διάθεσιν.)

Illud ex mera ſeu pura ignorantia eius quod eſt, proficiſcitur, non ex malo habitu, non ex peruerſione rationis, ſeu potius ex rationis defectu.

Hoc verò cum ratione coniunctum eſt bona maláue.

Illud abſque fictione eſt, abſque ſimulatione, aut diſſimulatione; Hoc verò coniunctam habet fictionẽ, per quam id, quod habere ſe aliter aliquis ſcit, aliter enunciat ſiue ſimulet, nõ ens eſſe ens, aut ens eſſe non ens, ſiue diſſimulet ens eſſe ens, non ens, eſſe non ens.

Illud non eſt Ethicum; Hoc verò eſt Ethicum, ſeu Practicum.

Illud etſi malum eſt, tamen venia dignũ Malum, quia non eſt conformitas intellectus & rei; Venia dignum, quia nõ ꝓuenit ex malo habitu. Hoc verò & malum, nec venia dignum, niſi propter finem verè bonum ſuſcipiatur.

Mendacium ſecundum negationem ſpecies quædam imprudentiæ videtur.

Mentitur qui contra mentem dicit, qui ſciens fallit. Adſunt pro hac definitione Ethices Magiſtri. *Mentiri quid?*

M E N S.

Mens 1. Tribuitur & Deo & Angelis. Deinde Hominibus quoque ineſſe dicitur, animam hominis intelligentem, vel partem animæ puriſſimam & ἡγεμονικὴν δύναμιν (quę in anima dominatur) qua homo intelligit, iudicat, iuſta agit, virtutem exercet, in qua ineſt imago Dei, ſignificans. Etiam aliquando pro ſententia accipitur, vt hæc eſt

Digitized by Google

Mens philoſophi. Tertiò ſumitur καταχρηστικῶς Mens pro eo, quod eſt Menti ἀνάλογον, vt φρόνησις & λόγος, ab Ariſtotele & Democrito mens nominatur, etiam in brutis, cum neget idem διάνοιαν, λογισμὸν, νόησιν ineſſe vlli, ſed phantaſiam.

Anaxagoras etiam νοῦν ὑπάρχειν ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις, id eſt, mentem ineſſe in omnibus animantibus tradidit, cui νοῦς eſt ψυχὴ, id eſt, anima, vel φαντασία etiam.

Menſurnus, vt à Noctu nocturnus: à die diurnus: ſic à menſe menſurnus. Scalig. ex. 268. Nec cuiuis animali menſurno curſu fluit ſanguis. Cicero hac voce emolliuit vocem vulgatam Mēſtruus, duram ſanè, iudice Scaligero.

MENSVRA, *μέτρον.*

Menſura eſt, quo quantum quidq; ſit cognoſcitur. Durationis menſura eſt Infinita, vel Finita. Infinita Æternitas, (Duratio DEI permanens, carens initio & fine.) Finita, æuum, & tempus, vel abſolutè permanens duratio eſt, vel propriè immenſurabilis, ἀμέτρητος, vt Æternitatis; vel menſurabilis (vt Temporis) quæ longa vel breuis.

Menſura { Id, ex cuius cognitione ducimur in cognitionem alterius, quod menſuratum dicitur 10. Metaph. c. 2. & 3.
Id, quod nos ducit in quantitatis rei cognitionem. }

Sæpè pro Menſura dicimus regulam, vt, Intellectus diuinus eſt regula omnis Veritatis.

In Poetica μέτρον modo eſt ipſe verſus, modo Dimenſio, vnde verſus dicitur Monometer, habens vnam dimenſionem, vt Anapæſticus, *Calidum iubar eſt:* Dimeter, habens duas: *Veni Redemptor Gentium.* Trimeter, *Beatus il | le, qui procul | negotiis.* Tetrameter: *Verberibus ca | ſum te in priſti | nū Daue de | dam vſque ad necem.* Pentameter (habens quinque) Hexameter. Metimur autem vel διποδίᾳ, id eſt, coniunctis duobus pedibus, vt metra Iambica, Trochaica, Anapæſtica; vel μονοποδίᾳ, id eſt, ſimplici pede, vt reliqua.

Dipodia vel eſt ταυτοποδία, cum idem pes geminatur, vt Diiambus, Ditrochæus: vel συζυγία, cum duo contrarii coniūguntur, vt Choriambus, Antipæſtus, Ionici. Sed diſcrimen hoc non ſemper obſeruatur. Interdum enim etiam ſyzygia dipodia dicitur voce dipodias generaliter & propriè accepta ſine tropo ſynecdoches.

MERCVRIVS.

Mercurius eſt argentum viuum, hydrargyrum. Mercurius eſt principium materiale vaporoſum naturæ aqueæ; vitta mobilis & ſpirituoſa ſpecies. quæ in habitum poteſt attenuari, eſt Mercurius: ſicca, terminans, & conſeruans, & acuens eſt ſal; vrens cal. da, & puriſſima, vim habens formatricem, eſt ſulphur. Mercurius crudus dicitur, qui nōdum eſt ſeparatus à ſua matrice, in qua generatur.

MERITO, *beneficio alicuius, ſeu per aliquod.*

Philoſophi, imprimis Zabarella, Zuingerus, & Schegkius, vtuntur hoc Ablatiuo pro PER, vt, Nihil eſt diuiſibile, niſi vel Quantum, vel Merito Quanti, id eſt, per Quantum. Quātum per ſe diuiduum eſt, cętera per quantum l. 2. de Rer. Mater. c. 9. Zab. Schegkius etiam vtitur eodem ſignificatu Ablatiuo GRATIA.

Modus quantitatiuus (ignoſcite Metaphyſico manes Ciceroniani) hoc eſt, præſcriptio finiū quantitatis, eſt ſolius quantitatis, & aliorum per illam. Scal. ex. 101. ſ. 15. Hic alii dicūt, Meritò illius, vel beneficio illius. Qua voce ipſe paulò

In augmento fit promotio præſcriptionis quantitatis ſeu corporeitatis ad vbi alterum.

paulò poſt etiã Scal. vtitur. Augmentũ non eſt niſi promotio præſcriptionis ad vlterius vbi. Hoc autem neq; fit in Forma, neq; aduenit Formæ, ſed materiæ quantæ, Beneficio ipſius quanti, paſſiuè; ipſius autem formæ actiuè.

Mendacium *formæ Merito* Veritati opponitur. Veritas enim id quod eſt, vt eſt, id quod nõ eſt, vt nõ eſt, dicto factoue enunciat. Mendacium verò id quod eſt, non vt eſt ; id quod non eſt, non vt non eſt, profert Theodor. Zuinger. Theatr. vitæ hum. vol. II. l. I.

Vt inconſultè & inconſulto: ſic meritiſſimè & meritiſſimo pro optimo iure latini dicunt.

Merito Scholaſtici Doctores opponunt Demeritum.

METHODVS.

Methodus accipitur communiter & propriè; modificate etiam. Per Methodum communiter intelligitur omnis docẽdi ratio atq; via, qualiſcunq; illa ſit, ſiue ordo totius artis, ſiue inſtrumentũ, quo partes artis explicantur (quæ methodus propriè dicitur) ſiue ὁδὸς atque ꝓgreſſus. Ac cum quæuis διδασκαλία, Methodus habeat materiã quã docet, & modum per quem docet, qui formę ſimilis eſt, nõ ineptè ab hac veluti forma rei, quatenus docetur, ars ipſa denominari conſueuit, vt Methodus appelletur. Th. Zuing. in I. Ethic. Ariſtotelis ſcholiis.

Methodus accipitur pro
- 1. Proceſſu Illatiuo; ſeu via Intellectuali à notis ad ignota
  - Demonſtratiua ſeu primaria, à cauſa ad Effectum.
  - Analytica ſeu ſecundaria, Ab Effecto ad cauſam.
- 2. Methodicè tradita diſciplina
  - Contemplante, id eſt, ſcientia, cuius finis eſt ſcire. Sic accipit Ariſt. in Proœm. phyſ. cont. I. Cum cognitio & ſcientia in omnibus Methodis, &c.
  - Qualibet, vt Arte etiam.
- 3. Via illa illatiua & ordine Didaſcalico ſimul.
- 4. Ordine Didaſcalico. τῇ συνεχείᾳ, οἰκονομίᾳ, τάξει, continuatione, œconomia, ordine in præceptorum antecedentium & conſequentium collocatione.
- 5. Ordine εὑρετικῷ, id eſt via Inuentionis ſcientiæ.

Vid. l. I. phyſ. Zabar. p. A. 5.

Explicatio.

ἀπόδειξις πλαγίως dicitur.

1. Proceſſu] Sic Mathematici per Methodum intelligunt viam ſeu proceſſum ſyllogiſticum, vt cum dicunt eſſe Methodum quandam (indirectam) quæ fiat per Reductionem ad impoſſibile. Ea non demonſtrat id, quod per ſe erat demonſtrandum, ſed coarguit eius oppoſitum, & per accidens verum inuenit. Similis regulæ Falſi.

2. Pro via & ordine.] Methodus eſt inſtrumentum Logicum ad rerum cognitionem aſſequẽdam comparatum. Eſtq; Ordo, vel Methodus propriè dicta. Ordo eſt inſtrumentum, quo res in diſciplinis tractãdas ante vel poſt collocamus ob meliorem & faciliorẽ cognitionem ſeu perceptionem Methodus ſpeciatim accepta eſt inſtrumentum, quo illa probamus, quæ ordine diſpoſita ſunt, vt perfectam cognitionem rerum aſſequamur. Cęterum tam ordo, quam Methodus duplex eſt, Cõponens & Reſoluens. Vide ſequens Diagramma, ꝙ plenius eſt. Nam ordinẽ non tantũ tradendis, ſed etiã inueniendis artib. accommodatũ oſtendit.

3. Pro ordine, &c.] Seu Diſpoſitione Doctrinæ apud Ariſt. I. cap. Poſter. Analyt. I. Top. c. 2. & 3. I. Eth. c. 4.

Digitized by Google

Methodus eſt

- εὑρέσεως inuentionis, inueſtigationis, adeptionis ſcientiæ. Inuentio fit
  - Aſcendendo à contractioribus ad magis communia, à ſingularibus, quæ in ſenſus incurrunt, ad Generalia.
  - Ab effectis exemplis experientia ſeu ἐμπειρία. Inductione ad cauſas & vniuerſalia, à Definitione Nominis ad Definitionem Rei, à Toto ad Partes.
    - Hinc γνῶσις ſeu notitia minus exquiſita, confuſa & indiſtincta dicitur. Eſtque hæc αἰσθητικὴ (ſenſitiua) & ἐμπειρικὴ etiam dicitur ab experientia, & ἱστορικὴ ab obſeruatione.
- Διδάξεως, Doctrinę cognitorũ, Qua
  - Tota ars diſponitur, & partes eius omnes collocantur ordine.
    - Hinc γνῶσις dicitur Diſtincta, propria, perfecta, τάξεως ἐχομένη ſeu ἔντεχνος. Atque hæc γνῶσις eſt διανοητική.
  - Fit autem Diſpoſitio DESCENDENDO à communioribus & iis, quæ latius patẽt, ad minus communia, idque Definiendo, Partiendo, Diuidendo.
    - Eſtque
      - Synthetica, (componens ordo)
      - Analytica (Reſoluens ordo)
      - qua progredimur A
        - Primis rei principiis ad ſecũda.
        - Fine ſeu vltimo, id eſt, notione Finis ad principia ſeu media.
  - Pars artis explicatur, diſputaturq; : ſeu diſpoſita quædã probantur
    - Syllogiſmo
    - Inductione
      - Seu Demóſtratione εὐθεῖα Directa
        - Synthetica, διότι, propter quid. Hinc γνῶσις dicitur μεθοδικὴ. Vid. Zab. de Methodis.
        - Analytica
          - Ab effectu.
          - Epagogica, Inductiua, id eſt, Inductione.

Εὐθεῖα] Addo hæc: Quia in Confutatione falſorum adhibetur etiam Demonſtratio obliqua (ἀπόδειξις εἰς ἀδύνατον.)

Declaratio

Declaratio Methodi ſeu via ex Ethica.

Quatenus Politica ſeu Ethica.
- Habet Γνῶσιν per præcepta διότι, ita docet, & ex cauſis effecta declarat, & à notioribus natura procedit ad notiora nobis ſecundum ſenſum.
- Πρᾶξιν efflagitat vt finem obſeruationes, τὸ ὅτι colligit ex effectis, cauſas oſtendit ab iis, quæ nobis nota ſunt, nempe à ſingularibus actionibus initium ſumit.

Declaratio Ordinis Analytici.

Imo, inquiat aliquis, omnis ordo exorditur à principiis, teſte Ariſtotele in 7. Metaph. & Eth. 6. & 7. Reſpon. Principium duplex eſt, Aliud Cognitionis, aliud Operationis. Ordo Analyticus progreditur à Principio Cognitionis, nempe fine ſeu definitione finis ad media ſeu principia operationis vel operis, quæ ſunt finis cognitionis.

Dicitur Analyticus, quia finis in ſua principia, quibus ad finem peruenitur, & à quibus ars operans incipit, co reſoluitur. De arte ædificandi præcepturo, primo omnium de Domo vt fine cogitandum, eaque prænoſcenda eſt & quod ſit, & quod fieri poſſit. Deinde ad inſtrumenta & principia, ad parietes, tecta, hinc ad lapides, lateres, ligna, cæmenta, quæ remotiſſima & prima illius artis Elementa ſunt, tranſeundum: in quibus ars docens deſinit, & operans incipit.

Ex Zuingero.

Methodus eſt Vniuerſalis, vel Particularis. Vniuerſalis, τάξις διδασκαλική, quæ à cauſis vel externis vel internis ad effecta, à principiis ad principiata progreditur. Ab Externis, Ordo Reſolutiuus. Ab internis, Ordo Compoſitiuus.

Particularis vel Diſpoſitio, vel Declaratio eſt probatiove. Declaratio eſt vel Rudis & in Genere, ὑποτύπωσις, Delineatio ſeu adumbratio quædam: vel Exacta & in ſpecie, ἀναγραφή.

Particularis Methodus eſt Reſolutiua, Diuiſiua, Definitiua, Syllogiſtica.

Reſolutiua aliquid inueſtigat, ex cauſis deducit, Syllogiſmo declarat vel ſtabilit.

Diuiſiua diuiſione aliquid deducit, oſtendit, ſtabilit, illuſtrat. Diuiſione, inquam, vel nominis in ſignificata, vel totius in partes, vel generis in ſpecies, vel ſubiecti in accidentia.

Definitiua vel definitionibus naturam alicuius inueſtigat aut declarat, vel definitionem totius rei propoſitam diſſoluit, vt ex partium διαλύσει res cognoſcatur.

Syllogiſtica aliquid Syllogiſmo deducit, confirmat, declarat.

Omnium horum exempla Zuingerus in Tabulis oſtendit ex Ethicis Ariſtot. p. 40.

Definitiua Exemplum.

Philoſophia eſt habitus intellectus ἐπιστητῶν & πρακτῶν in homine inſtru-

ſto è lumine naturali ortum, vel propter θεωρίαν, vel propter operationem. Definitio Cauſalis eſt. Singula eius membra ordine ſic euoluuntur.

Habitus Genus eſt, quod dicit naturam adhuc naturam indeterminatam. Non enim eſt potentia, non affectio, &c.

Intellectus eſt Differentia quædam è ſubiecto petita, habitum contrahens. Differentia enim ſignificat naturam determinatam.

Scibilium & Agibilium indicant Obiectum. Obiectum autem dicitur, quod obiicitur potentiæ & habitui, ideoque vbi ſunt diuerſi modi obiiciendi, ibi eſt diuerſa ratio obiecti. Primæ vero rationes diſtinguentes obiecta Philoſophiæ ſunt Scibile & Agibile.

Homo bene affectus & inſtructus pædia quadam eſt ſubiectum determinatum, in quo eſt & exercetur Philoſophia.

Lumen Naturale eſt cauſa efficiens, quo diſtinguitur Philoſophia à Theologia, quæ oritur ex Lumine ſupernaturali ſeu Gratiæ, quod non eſt contra Lumen Naturæ.

Inſpectio veri & operatio Boni ſunt Fines, vnde Philoſophia Theorica eſt vel practica.

Talis ergo eſt Natura Philoſophiæ, cui coniungitur vt penitiſſima quædam proprietas, puriſſima voluptas, quæ mentes noſtras incomparabili quadam dulcedine perfundit, quibus verbis nectareis primum librum Comparationis Platonis & Ariſtotelis Iacobus Mazonius concludit.

MEVM IPSIVS.

Meum ipſius oppoſitum eſt alieno, meum vnius oppoſitum eſt communi. Sic dicimus mea ipſius culpa hoc euenit, non aliena, & mea vnius culpa hoc euenit, non communi. Sed pro vnius quoque adhibetur proprium, quod oſtendit locus Cicer. epiſt. lib. 4. ad Terent. epiſt. 3.

Ipſa calamitas communis eſt, (id eſt, miſeria vtriuſque noſtrum eſt,) ſed culpa mea propria eſt, id eſt, mea vnius culpa eſt.

MIRARI.

Re aliqua tanquam mira obſtupefieri.

Mirationem facit raritas, aut ignoratio.

Admirabile non eſt, quod aut multis contingit, aut multum.

MIRACVLVM.

Miraculum primo magiſque proprie accipitur pro actione miraculoſa, ſeu opere excedente gradum & terminum eorum, quæ poſſunt fieri per agentia naturalia, vt conuerſio Aquæ in vinum eſt miraculum Chriſti. *Pro. in Apo* *Miracula Chriſti ex[illegible] à Mago.*

Deinde minus proprie pro re admiratione digna, vt in hoc Mercurii: Magnum, ô Æſculapi, miraculum eſt Homo, id eſt, Homo eſt dignum omni admiratione animal. Vel μετωνυμικῶς pro Obiecto aut Effecto miraculoſæ Dei actionis, vt Hic vir eſt miraculum Dei miſericordiæ, id eſt, obiectum, in quo Deus miraculoſe oſtendit ſuam miſericordiam. Hoc vinum eſt Dei miraculum, id eſt, miraculi diuini res facta Dei actione extraordinaria, ſeu effectum miraculoſum. Impropria illa eſt prædicatio: Directa enim eſt pro obliqua: Enunciatum eſt in Recto improprie, quod proprie enuntiatur in obliquo.

Ἄλλως.

Miraculum eſt Effectum Diuinæ omnipoten-

potentiæ excedens Leges Naturæ, ſiue fiat extraordinarie, ſiue ex aliqua ordinaria poteſtate ſupernaturali hominibus data.

Miraculum accipitur
- Proprie pro immediato & extraordinario, inuſitato, raroque Dei opere.
- Improprie pro Abſtruſa aliqua, & ineffabili re, nobis admirabili.

* Miracula ſunt opera Dei extraordinaria, quæ fiunt præter & extra vſitatum agendi modum & ordinem ſine viribus ſecundarum cauſarum, aut contra earum vires, ſed abſque naturæ & ordinis deſtructione: Hæc eſt definitio proprie dictorum miraculorum à genere, efficiente propria & fine.

Scotus: quod miraculoſe fit, non fit de Lege communi. Opera diuina perpetua non ſunt miraculoſa. Scot.

Hæc fiunt in ipſo Deo, vel in Creaturis ὑπὲρ φύσιν (τάξιν) vel ordinem miniſterii, modo immediate, modo mediate.

In creaturis [illegible], id eſt, diuina a-[illegible], interprete [illegible] Sta-[illegible].

τὰ ὑπὲρ φύσιν ſunt, quæ inuſitata quidem ſunt, ſed naturam & ordinem eius non deſtruunt, ſuntque βελτιώσεις, ἐπανορθώσεις, vel ἐλαττώσεις, quæ aliquid de meliore ſtatu deturbant.

τὰ παρὰ φύσιν ſunt, quæ naturam ſubuertunt, eaque, quæ ſunt ſecundum naturam corrumpunt. Hæc, ſicut & ἐλαττώσεις, dicuntur ἀναιρετικά.

Ad τὰ ὑπὲρ φύσιν refertur ſuſpenſio potentiæ Phyſicæ à ſua actione & effecto. Hinc Scotus, Suſpenſio Potentiæ Naturalis ab effectu ſuo naturali eſt miraculoſa.

Miraculoſæ mutationes ſunt poſitiuæ, vel priuatiuæ.

Poſitiuæ ſunt vel τοῦ κατὰ φύσιν, (τάξιν) ſeu poſitiui in aliud vel ſubſtantiale, vel accidentale: vel τοῦ παρὰ φύσιν, ſeu priuatiui in poſitiuum.

Mutatio in Aliud Subſtantialis aut eſt Cōuerſio, vt aquę in Vinū in nuptiis Can. aut eſt multiplicatio per adauctam procreationem, at cum Chriſtus paſceret aliquot millia hominum paucis panibus.

Accidentalis eſt μεταμόρφωσις, vel Meliorans, vel Deteriorans, vt loquuntur Scholaſt.

Priuatiui in poſitiuum ſeu τὸ κατὰ φύσιν, cum reſtituuntur naturæ deſtructa corruptione. Eſtque Subſtantialis vel Accidentalis. Subſtantialis, vt viuificatio cadaueris. Accidentalis, vt fœcundatio ſterilium.

Priuatiuæ mutationes ſunt Poſitiui ſeu τοῦ κατὰ φύσιν, in Priuatiuum ſeu τὸ παρὰ φύσιν vt hominis integri in monſtrum vel debilem.

Miracula
- Immediata.
- Mediata.

In exuſcitandis mortuis non ſolum modo verbo & imperio Chriſtus vt Deus vtebatur. (Hoc Miraculum Immediatum) ſed etiam carnem ſuam quaſi cooperatricem nonnunquā adhibebat, Cyrill. l. 4. in Iohan. c. 14. Falſum igitur, quod omnia Miracula per carnem fecerit.

MISE-

Digitized by Google

MISERATIO.

Vitium animi puſilli, minuſque ad ſpeciem alieni mali collabentis. Lipſ. l. 4. de Conſtant. Vel eſt actus Miſericordiæ, id eſt, inclinationis ad alienam inopiam aut luctum ſubleuandum.

MISERICORDIA.

Alienæ miſeriæ in corde noſtro συμπάθεια, qua vtique, ſi poſſumus, ſubuenire compellimur.

Eſt triſtitia in alienis malis. Damaſc.

Eſt ægritudo animi ob alienarum miſeriarum ſenſum. Inclinatio animi ad alienam inopiam aut luctum ſubleuandum. Lipſ. Eſt liberans & parcens.

MIXTIO.

Mixtio { Κατ' ἀκριβολογίαν dicta. / Proprie dicta κρᾶσις { Naturalis. / Artificioſa. }

Mixtio { Inexquiſita, καθολικωτέρα ſeu κοινοτέρα, Imperfecta. / Exquiſita, εἰδικωτέρα, perfecta. }

Ad inexquiſitam & improprie dictam referuntur σύνθεσις & σύγχυσις, id eſt, compoſitio & confuſio.

Συνθέσει ſubiicio συμπλοκὴν complicationem, & implicationem, παράθεσιν, καὶ πρόσθεσιν, συναθροισμὸν, coaceruationem ſeu accumulationem, quæ eſt vel diuerſi generis, vel vnius generis rerum. Diuerſi generis, vt cum fabæ cum tritico coaceruantur. Vnius generis, vt cum triticum tritico additur. Confuſio etiam eſt in ſenſum effugientibus partibus, vt cum fabæ & triticum in farinam commiſcentur comminuta. παράθεσις eſt cum pars ad partem apponitur vtraque ſuperficie integra conſeruata. Eſt & σύνθεσις in iis, quæ in vnam ſuperficiem confluunt, vt cum ſimile ſimili, vt oleum oleo, aqua aquæ, vinum vino additur. Quæ cum reuera αὔξησις ſit, vulgo tamen mixtio appellari ſolet & ipſa.

Dicimus etiam verum falſo, & accidentia in genere omnia miſceri. Hic vulgaris ſermonis vſus eſt.

Improprie etiam mixtio accipitur pro Generatione à nonnullis (vt corpus mixtum pro corpore generato.) Item pro vnione, vt miſceri pro vniri.

Ἰδικωτέρα mixtio eſt μικτῶν ἀλλοιωθέντων ἕνωσις, id eſt, eorum quæ miſceri poſſunt, & de qualitatibus ſuis aliquid amiſerunt, coniunctio talis, qua vnum fiat.

E Scaligero.

Miſtio
- *Liquidorum*, non tamen omnium: Magis propria. Eorum quorum extrema cum aliorum extremis vnum fieri poſſunt. Eiuſmodi ſunt liquida.
- *Siccorum*, vt milii & fabarum, quorum ex conuentu atque coactione non fit vnum, niſi laxa ſignificatione.
- *Metaphorica*, vt cum Sclauorum genus ex Italo atque Germano miſtum eſſe dicam.

Διχοτόμως.

Miſtio
- Propria
  - Liquidorum, Maximè propria, in qua fit vnum continuatione terminorum. Liquidorum enim ratio cum ſit alieno finiri termino, facile eueniet, vt ſi duo liquida contingere ſeſe incipiant, vnum tandem fiant, propterea quod ſuis terminis coarctari nequeunt.
  - Siccorum, Propria quadantenus. Vnumquodque enim ſibi ipſi totum quoddam eſt & manet, neque cum alio continuatur ad vnum corpus efficiendum.
- Metaphorica.

Liquidorum maxime propria.] Hæc definitur à Scaligero motus corporum minimorum ad mutuum contactum vt fiat vnio, ideoque continuum corpus atque vnum fiat.

Modi, Gradus, Species, Miſtionis Tres. Primus eorum, quæ ibi coiere, rurſus diſſolui poſſunt ac eſſe diſſita. Cuiuſmodi eſt craſis aquæ & vini. Sunt enim hæc χωριστά.

Secundus eſt in corporibus naturalibus iis, quæ mixta imperfecta nominari ſolent. Horum ſunt duo gradus: Alter debilior, vt Meteororum, Nubis, pluuiæ, venti, grandinis, niuis, roris, pruinæ: Sunt enim exhalationes miſtæ ex pluribus Elementis, quæ haud magna cum re, (id eſt, facile) diſſolui poſſunt: cohærent tamen arctius quam primo illo miſtionis modo ſeu gradu: Alter gradus eſt validior, id eſt, firmiori nexu compoſitus, velut in glebis & lapidibus: Horum enim partes à partibus non temere ſeparantur. Miſta tamen vocant potius, quàm alia nobiliore appellatione, quoniam videntur illis entia incoata.

Tertia miſtio reliquorum eſt, quæ nonnulli arbitratu ſuo compoſita, priuatim nominarunt: qualia ſunt corpora quæ vegetantur & ſentiunt. Hæc Scal. ex. 101.

Miſtio (μίξις) *in Muſicis* eſt melopœiæ

pars, per quam aut phthongos aut vocis locos ſibi inuicem arcte coagmentamus, aut etiam genera melodiæ & troporum conſtitutiones legitime temperamus.

MISCIBILIA, MISTA, μικτά.

- Μικτὰ
  - Communiter.
  - Proprie
    - Corpora Compoſita
      - Elementa
      - Elementata.
    - παθητικὰ & ποιητικά.
    - ἀντιπάσχοντα & proportionalia quãtitate.
    - ὁμόϋλα.
    - ἐυδιαίρετα & ἐυδιόριστα.
    - ὁμοειδῆ.
    - (Hæ ſunt conditiones proprie mixtorum.)

Sic Mixta *Communiter* ſunt παράθετα, confuſa, accumulata, vel generata etiam, vel concreta: aliquando etiam vnita, vt cum dicitur anima eſſe mixta corpori, id eſt, coniuncta ſeu vnita corpori. Sic Accidentia quoque mixta eſſe dicuntur. Ita miſcibilia dicuntur, quæ poſſunt confundi, concreſcere, quæ ſunt vnibilia.

Proprie vero ſunt & Phyſice corpora Phyſica, ita inter ſe alterata & temperata, vt ex pluribus vnum fiat. Talia ſc. μικτὰ corpora oportet eſſe. 1. παθητικὰ & ποιητικά, id eſt, contrarias qualitates habere. Nam inter hæc fit actio & paſſio tantum. 2. Ἀντιπάσχοντα igitur etiam eſſe oportet. 3. ὁμόϋλα, id eſt, eiuſmodi, quæ commune ſubiectum habeant, ſicut vinum & aqua ſunt ὁμόϋλα, & in humido conuenientia, ita miſceri ambo poſſunt. Ἀντιπάσχοντα autem eſſe oportet ideo, quia ſi vnum tantum agat, alterum tantum patiatur, mixtio fieri non poteſt, aut iuſta ſaltem miſtio, vt de aere & plumbo albo, ſeu ſtanno ſcribit Ariſtoteles, neque calcis & farinæ mixtio eſt, ſed farina à calce conſumitur.

Sic corpus ignis, & alimentum eius ligna, etſi habent qualitates contrarias, neque tamen ὁμόϋλα ſunt, neque ἀντιπάσχοντα, cum ignis tantum agat, lignum patiatur. In his igitur actio fit & paſſio, non mixtio, & ignis alitur, ligna intereunt, neque ars medica in

ea in corpus agens ei miſcetur, cum neque οὐσία ſit, neque ὁμόφυλα ei Quare omnia quæ agunt & ſunt ἀπαθῆ, non ſunt miſcibilia.

4. Inter hanc agendi & patiendi vim, mutuam in corporibus λόγον, ſeu rationem etiam quandam corporum eſſe oportet, vt habeant ποσὸν σύμμετρον (ſeu ſint quantitate ſymmetra) & ſint virtute etiam ſeu efficacia non prorſus, ſed pene paria. Nam ex virtute τὸ ποσὸν æſtimatur; niſi vero rationem habeat, non fit mixtio, ſed actio tantum & πάθος, nempe incrementum. Ideo quando ex genere miſcibilium multa paucis, & parua magnis adduntur, non fit mixtio, ſed αὔξησις, & cum gutta vini in vas aquæ infunditur, non fit mixtio, ſed vinum ab aqua corrumpitur, ac fit aqua, & ita aquam auget, quippe cum gutta illa in tantam copiam nihil agere poſſit, ſed afficiatur tantum.

5. Non miſcentur niſi εὐδιαίρετα (quæ facile poſſunt diuidi) ſeu εὐόριστα, qualia ſunt humida inprimis, & pene ſola. Nam humida maxime inter ſe vniuntur, quando inter ſe iuncta ſunt, neque ſuperficies ſuas conſeruant, & quæ in ſiccis fit mixtio, non videtur ſine humore fieri: Quæ tamen ex ſiccis conditiones cæteras habent τῶν μικτῶν, tunc videntur mixtionem admittere, quando humori coniuncta ſunt. Sic enim fiunt etiam aliquo modo εὐόριστα, & humore tantum accedente inprimis fit mixtio, & abſque humore nulla Aphrodiſæo, vt ad mixtionem hic ſit vel maxime, vel ſolus etiam idoneus. Nec tamen omnia humida ſunt μικτά, vt quæ γλισχρά ſunt, ſeu lenta. Talia enim molem tantum augent ſine mixtione, Ideo quod non ſunt εὐόριστα, neque oleum aquæ miſcetur, neque pix & oleum.

6. Ex his hoc etiam concluditur μικτὰ oportere eſſe ὁμοειδῆ ſeu mixtionem non fieri inter ὁμοειδῆ, ſed inter diuerſas ſpecies. Neque enim ſimile in ſimile agit. Itaque cum aquæ aqua additur, triticum tritico, incrementum fit priſtinæ ſubſtantiæ, & cumulus augeſcit, non fit mixtio; ſed triticum & fabæ, vinum & aqua mixtionem præſtant: Illa quidem communem, quæ παράθεσις eſt, hæc vero eam, quæ proprie mixtio eſt in Phyſicis. Talia igitur μικτὰ quando primum iuncta ſunt per Parathesin ſeu Compoſitionem, poſtea agendo & patiendo quaſi retaliatione quadam viciſſim inter ſe afficiuntur, tum fit ea, quæ in Phyſicis Alloeoſis vocatur. Introducitur enim qualitas noua, & ſeruatur δύναμις mixtorum, perit ἐνέργεια, neque amittunt τὰ τέλεια εἴδη, ſed tantum τὸ εἰλικρινὲς, id eſt, purum & ſincerum. Manet enim δύναμις, quæ fuit ante mixtionem, ſed κεκολασμένη, vt Græci dicunt, id eſt, læſa nonnihil & afflicta, & quod ex his conſtituitur, δυνάμει vtrumque eſt eorum, quæ commiſta ſunt ἐνεργείᾳ neutrum. Cum enim ferme ſint exæquatæ virtutes eorum, quæ iuſta ratione miſcentur, in qua ſola etiam fit mixtio, neutrum poteſt alterum in ſuam ſubſtantiam conuertere, neque vnum tranſit in naturam alterius, & mixta non ſunt alterutra natura mixti.

Hæc enim eſt generatio vnius, & alterum corrumperetur, ſeu interiret, neque fieret alteratio: Sed miſcentur in craſi ſeu mixtione vera diuerſæ naturæ ſic, vt non alterutra ex his fiat natura, ſed aliquid μέσον & κοινὸν, id eſt, medium & commune vtriſque vel pluribus, quæ miſcentur, afflictis tantum qua-

Digitized by Google

[illegible] per altera-tionem, non [illegible] prorſus aut cor-ruptis: Vt vinum aquæ mixtum non eſt neque vinum, neque aqua, ſi eſt vera & iuſta ratione facta Mixtio, vt ſit veram Craſin, ſed commune ali-quid, cum vtrumque agat in alterum in tali mixtione, & moderate quidem vtrumque (ne dici poſſit in cratere mero Thetys eſt coniuncta Lyæo. Eſt Dea iuncta Deo, ſed Dea maior eo) quæ cauſa eſt, vt neutrum ab altero prorſus oppreſſum naturam & quali-tates ſuas, atque ita formam priſti-nam penitus exuere cogatur, ſed pe-nè æqualiter detrahunt & frangunt inter ſe eas qualitates, quas extra mix-tionem integras plenaſque poſſident, vt non formam priſtinam amittant, ſed de viribus ſuis in agendo & pati-endo deſinant, nonnihil remittant, & in vnam aliquam mediam qualita-tem deficiant & conſpirent propter naturam communem colliqueſcen-tem. Non enim duæ formæ poſ-ſunt in vna materia eſſe integræ, ſed afflictæ, & ne quidem vt neutra ὑπε-ροχὴν ſuam retineat, ſed δύναμιν tan-tum, & hanc etiam non integerri-mam, ſed talem, qualis in agendo & perpetiendo remanere poteſt. Ita-que corpora mixta ea mixtione, quæ propriè in Phyſicis mixtio appellatur, cum non prorſus amiſerint priſtinam naturam ſuam, tamen ad integri-tatem ſuam reduci in aliquibus poſſunt, ſicut arte quadam vinum ab aqua ſeparatur. Sed cum & ὑπεροχὰ amiſſa, & δύναμις horum afflicta ſit, ad hanc reductionem in ſtatum priſtinum opus eſt quadam veluti ge-neratione, quam ἐπιπόλαιον vocant, hoc eſt, leuem, imperfectam & ſu-perficiariam, vt ita dicam, id eſt, le-uiore mutatione factam. Nam ſi prorſus reipſa tum ſtatum eſſent, quod fuerunt, non fuiſſet facta ἀλλοίωσις, quam mixtio requirit, & ſic ne mix-tio quidem, ſed παράθεσις, ſicut ex Doctrina propoſita intelligi po-teſt.

Corollarium.

Mixtio igitur vera eſt inter Generatio-nem & Corruptionem medium quiddam, cum in vera mixtione ne-que maneat prorſus priſtinus ſtatus mixtorum, neque prorſus tollatur (non enim fit reſolutio ad materiam vſque primam.)

Obiectio.

At Ariſtoteles vocat Mixta Compoſita ex Elementis Corpora.

Reſp. Hoc facit non quod Mixtionem Generationem haberi velit ſentiatve, cum hæc accurate diſtinguat, ſed quod mixtio ſeu craſis generationem præcedat, & in iis, quæ perfectè mix-ta dicuntur, omnium quatuor Ele-mentorum δυνάμεις concurrant κατὰ μῖξιν, & de tali mixtione poſtea fiat γένεσις, neque maneat μῖξις. Vulgaris autem doctrina, vt Me-lanchthonis in Phyſicis, mixtorum nomine, vt dixi, abutitur pro Gene-ratis, & mixtione pro Generatio-ne.

Ex vulgari igitur doctrina (quam multi ſequuntur) facere poſſumus talem diſtinctionem.

Gene-

Digitized by Google

Generatio { Perfecta.
Imperfecta { Mixtio, craſis, medium quid inter Generationem & corruptionem. Itaque catachreſtiκῶς dicta Generatio.
Qualis fit in meteoris, ἐν παραθέσει tantum conſiſtens & συμπλοκῇ, id eſt, in appoſitione & connexione.

MIXTA Perfectè & Imperfectè.

In Scholis vſus obtinuit, vt meteora appellentur Imperfectè mixta. Sed neque veteres Græci ſic appellant, quod ſciam, ait Eraſmus Roterodam. & imperfecta mixtio eſt ea tantum, quam Ariſtoteles vocat διαψελλίζουσαν (balbutientem) qualis eſt æris & plumbi albi ſeu ſtanni, quæ quidem imperfectæ mixtiones appellantur, ſed propriè non ſunt, ſed αὐξήσεις & μεταβολαί, & φθίσεις imperfectæ. Hoc igitur ſenſu meteora imperfectè mixta dicere poſſumus, quod non ſunt ex quatuor Elementis, ſed Elementa horum fermè parum mutata, & πάθη horum, vel ſi abutamur mixtionis voce de Generatione, ſic etiam meteora erunt imperfectè mixta, id eſt, quæ generata ſic ſunt, vt neque corruptio præceſſerit, neque alteratio magna, & ex Elementis duobus immediatè, & nullo fermè de ſemine fiant propter tenuitatem mixtionis, quæ eſt in vapore & exhalatione, ideò habent naturam & ſtatum non durabilem, ſed facilè in id, quod fuerunt, reſoluuntur, atque hoc modo ea Generatio mixtioni ſit, quam generationi, ſimilior. Lapides autem & metalla, quæ in terra gignuntur, etiamſi quaſi ſemina prima habent exhalationes & vapores, omnia tamen Elementa in his concurrunt, vt in perfectè mixtis habeantur, atque etiam, cum in ſublimi generantur portentosè, perfectè mixta eſſe non deſinant.

Explicatio Propriæ ſignificationis.

In Meteoris neque fit 4. Elementorum, ſed duorum tantum mixtio, vt aeriç & aqueæ materiæ in vapore. & aeriæ, & igneæ in exhalatione, quæ ſunt omniũ meteororum communis materia, & neque κρᾶσις quidem ſeu mixtio Phyca, ſed παράθεσις tantum, quam ſequitur actio & paſſio, non mixtio, neque vapor & exhalatio miſcentur, ſed aſcendunt connexa, συμπεπλεγμένα, vt Ariſtoteles ſcribit: συμπλοκὴ autem non eſt craſis, ſed in vapore & exhalatione, ita tenuis eſt duarum naturarum mixtio, vt ſimplicia videri poſſint. Et ſunt μετέωρα, quæ in ſublimi ferunt πάθη potius Elementorum, quam ex elementis nouorum corporũ, γενέσεις & (a) παχύνσεις & (b) μανώσεις pleraque efficiunt, quas non volunt eſſe ἀλλοιώσεις, ſed motus ſecundum locum. Fit autem, verbi cauſa, in pluuia ex vapore, qui eſt δυνάμει aqua, per condenſationem actu aqua, & per rarefactionem actu aer, qui antea erat δυνάμει. Idem de igne & aere fit in exhalatione, & manet ſubſtantia priſtina leuiter tantum alterata, vt loquuntur, vel condenſata etiam aut rarefacta, quæ non eſt mixtio, ſed actio & paſſio ἐν παραθέσει, & μεταβολὴ potius vel γένεσις etiam, vt ſic loquamur, imperfecta.

a Condenſatio.
b rarefactio.

Mixta Minus operoſa ſunt, quorũ ſoluto ipſo toto, partes exſtant priſtinæ ſine vlla ſubſtantiæ mutatione, nihil enim corrumpitur, niſi ſitus earum. Scalig.

Digitized by Google

exerc.16 ſ.1. In his fieri poteſt circularis Generatio. Idem.

Idem Scal. Haud diu conſtantia corpora vocat, verba eius ſunt: Grando, pruina & ſimilia, haud diu conſtant, ſed mutatis extimis accidentibus faticſcunt, quia habent extra ſe effectores ſuos, ſolem puta & gelu. Exer.307.ſ.21.

Mixta vox eſt eſt compoſita, verbi gratia, è Latina & Græca, vt Inclytus à Græco κλυτὸς, & Latino In. Idem autem eſt quod κλυτὸς, niſi quod In hîc augere, ſeu αὐξητικὴ particula eſſe videtur. (Sic Incanus pro Canus, Ineuectus apud Virg. pro altè euectus.) Archigubernus pro principe Gubernatore, qui grecis eſt ἀρχικυβερνήτης, vſus eſt Iabolenus. l.46. D. ad S.C. Trebell comp. è Græco & Latino: Latini enim non dicunt Archi, nec Græci dicunt γυβερνὸς, ſed κυβερνήτης.

Mixta vocabula (quibus opponuntur ἄκρατα puta) per Metaphoram dicuntur etiam Hybrides, qua voce propriè ſignificatur ſemiferi, vel porci ſemiferi, id eſt, ex verre ſiluestri, & ſue domeſtica. Talia ſunt pultiphagus pro pultivorus, Epilogium, antelogium.

Mixtum τέχνημα eſt, verbi gratia, Hermathena, ſtatua ex Mercurio & Minerua conſtituta: Hermeraclę ſunt ſtatuæ ex Mercurii & Herculis formis compactæ. Hermerotę, ſtatuę ex Mercurii & Cupidinis ſeu Amoris formis comparatæ apud Cic.

MODVS.

In vniuerſo, vt ſit Perfectio, ſunt diuerſi gradus & modi rerum, ipſis à Deo tributi. Præterea ab artificibus & ſcientibus Modi Doctrinæ & actionis gratia varii excogitati ſunt. *Διορισμὸς, ὅρος, διάταγμα, præſcriptio, circumſcriptio.*

Modus autem rei quædam determinatio eſt.

Modus in rebus eſt limitatio diuinæ potentiæ efficientis.

Nimis anguſta deſcriptio eſt: Circumſtantia quippiam circumſcribēs. Sunt enim quidam Modi intimiores rei, quam circumſtantia aliqua.

Modus
- Ratio formalis, qua quid eſt quod eſt.
- Præſcriptio, inſequens rem conſtitutam.

Ratio
- Formalis, vt ratio, qua quantitas eſt quantitas.
- Præſcriptiua, vt præſcriptio corporeitatis in categoria quantitatis, modus (a) commenſionis: terminabilitas: quæ nulli rei competit, niſi per quantitatem. Itaque Scal. proprium eſſe ait, proprio modo dictum.

a) Vocant Barb. Quantitationum, id eſt, dimēſina quantitatis.

Canones.

1. Omnis Rei Modus aliquis eſt, nulla ſine modo eſſe poteſt.

Pulcra Gradatio. Auguſt quæſt. 6. de Malo. Omne quod eſt, ſine aliqua ſpecie non eſt ſenſili vel intelligibili. Vbi autem aliqua ſpecies, neceſſario eſt aliquis Modus, & Modus eſt aliquid Boni. Summum ergo malum nullum modum habet. Caret autem omni bono. Non eſt igitur.

Analyſis.

Principal. ſyllogiſmus. Quicquid eſt, habet aliquem modum. Summum malum nullum habet modum. Ergo ſummum malum non eſt.

1. Propoſitionis probatio.

Vbi aliqua eſt ſpecies, ibi neceſſariò eſt aliquis modus. *Proſyllogiſmus.*

Omne quod eſt, habet aliquem ſpeciem.

Ergo omne quod eſt, habet aliquem modum.

2. Aſſumptionis probatio.

Modus eſt aliquid Boni. Summum malum non eſt bonum. Ergo ſummum malum non habet modum.

2. Can.

2. *Can.*

Vnius rei ſæpè ſunt plures modi, quorum vnus non euertit alterum. Sicut Eſſentia Reſpectiua abſolutam non tollit, ſed potius ante ſe expoſcit atque requirit: Ita ſacramentalis eſſendi modus non tollit eſſentialem veri corporis modum, ſed potius neceſſariò ante exigit. Errant igitur, qui in Sacramento Cœnæ à corpore Chriſti ſeparant proprietates, vt quantitatis (partium & Totius) & formæ dimenſionem. *Non eſt ibi abſolutus corporis modus, vbi nulla membrorum diſtinctio, nullus ſitus, vt totum qualibet ſua parte maius.*

Eadem eſt Veritas Platonicæ & Paulinæ ſententiæ, Deus eſt iuſtus. Sed Determinationis, vt Modi & Gradus Veritatis, Identitas non eſt.

Denominatiuè & Eſſentialiter opponuntur.

Forma incorporea & immaterialis eſt in ſeſe. Eſt Materialis & Corporea, non *Eſſentialiter, ſed denominatiuè* tantum, qua eſt in corpore & materia. Lipp. in Iſag. 1. phil.

3. *Can.*

Protſus negato eo, cuius eſt modus. Exiſtere abſolutè loquendo, ſi nulli rei creatæ per ſe cõuenit: Ergo nec exiſtere cũ determinatione, id eſt, in aliquo.

4. *Can. aureus.*

Modus rei eſſe nequit, niſi res ipſa maneat: Alioqui modus erit rei exterminandæ, non determinandæ.

Πόρισμα.

Modus qualis ſit ἁρμοζυγιός, id eſt, conciliator.

Προσθήκη igitur Modi explicabit, non implicabit; (implicatum animum expediet) euoluet, non inuoluet; expediet, non impediet; declarabit, non obſcurabit; lucem, non tenebras offundet.

Interdum Diſputatorum Modi inuoluunt abſolutam repugnantiam (id eſt, contradictionem.)

5. *Can.*

Modi interuentu res aliter atque aliter ſe habet. Modus non facit, vt quippiam ſit aliud, ſed vt ſit aliter affectum (vt aliter ſe habeat) ſicut, teſte Scaligero, ſubſtantia accidentis aduentu, aut interuentu, aut inhærentia non ſit aliud; ſed alio modo ſe habens, ac remanet nihilominus eadem: ſic Intellectus, & cum ſimplex eſt, & cum compoſitus eſt, vnus eſt. exer. 307. ſ. 27. Accidens enim non eſt cauſa Entitatis *ſimpliciter, ſed Talis Entitatis. Ac tale non tollit rem, ſed variat.* Singula hæc ſunt, velut oracula.

Quæ Modis tantum differunt, non ſunt eſſentiæ diuerſæ, vt calor intenſus, & calor remiſſus.

Quodlibet eſt vel Tale eſt, (verbi gratia potens eſt) aut operatur quippiam

- PER ſe
  - Per ſuam Eſſentiam. Scalig. dicit, SINE MEDIO 7. poeticæ, cap. 2. — Sic homo ratione præditus eſt, & ratiocinatur.
  - Per ſuam qualitatem aut MOTVM CVM MEDIO ait Scaliger, ſic ignis eſt calidus, & calefacit.
- PER Accidens
  - *Propriè & naturaliter per aliud* participatione, ſeu communicatione (non natura ſua) ſeu per alienam virtutem quam habet reipſa communicatam, *vt vel inhæreat*, ſic aqua calida eſt vi ignis, *vel adhæreat*, ſic vitrum repletum aqua eſt humidum.
  - *Impropriè & καταχρηστικῶς*, ſeu metaleptice, non formaliter, non in ſe realiter. Idq; propter cõiunctionem cum eo, quod per ſe & propriè tale eſt, vel agit. Sic ſerpẽs dicitur aſtutiſſimus propter coniunctionem cum diabolo, qui propriè eſt in ſe aſtutus.

Explicatio.

Explicatio.

Tale eſt. Sic ſe habet, κατ᾽ οὐσίαν, ſic affectum eſt Pater ſuam eſſentiam ſeu naturam.

Sic ὁ λόγος αὐθυπόστατος. Ratio patris eſt Deus omnipotēs viuificat deitate ſua, ita ſeipſo (καθ᾽ ἑαυτόν) per aliud ſeu participatione (δι᾽ ἄλλου.)

Sic ferrum ita eſt aqua, & vitr. ab igni calefacta ſummè. Ita ſingularibus donis ornata, & locupletata eſt Chriſti humanitas. At ita Manus vel humanitas Chriſti non eſt omnipotens. Sic ſerpens qui decepiſſe Euam dicitur, non fuit prudentiſſimus. Sic vitrea laterna, in qua lucerna eſt, non lucet. Non enim accepit potentiam lucendi laterna à luce. Lumen in lucerna lucet, ſed nō transfundit in laternam eſſentialem qualitatem.

Ferrum ſummè calidum eſt caliditate ignis.

Spongia humida eſt humiditate aquæ, quæ aquæ inhæret. *Inhæret vel adhæret.* Per Modum Inhæſionis vel Adhæſionis: hosque *vel penetratiuo*, vt in ſpongia, in qua eſt aqua: *vel non*: vt in vitro pleno aqua, quæ ſuperficiei eius adiuncta eſt.

Impropriè, &c. propter coniunctionem cum eo quod non eſt ita cum alio.

Sic hominis caput dicitur prudens & ſciens, quia ei accidit, vt habeat coniunctionem ſeu copulationem cum mente, cui per ſe ineſt prudentia ac ſcientia, & quæ in capite prudentiæ ac ſcientiæ opera præſtat. Sic ſerpens dictus eſt prudentiſſimus: Ita manus Chriſti omnipotens dici poteſt per & propter diuinam naturam, cui hypoſtaticè vnita eſt, nempe quia eſt omnipotentis ſeu omnipotentiæ manus, & in ea maieſtas diuina, & omnipotentia τοῦ λόγου habitat & relucet, & per eam λόγος omnipotentiam exerit. Sic laterna dicitur lucere, cum propriè lux, quæ in laterna eſt, per eam ſuum diffundat lumen in aerem circumfuſum.

Auguſtinus cap. 29. lib. 2. de Geneſi ad liter. Prudentiſſimus omnium beſtiarum, hoc eſt aſtutiſſimus, ita dictus eſt ſerpens, propter aſtutiam Diaboli, qui in illo & illo agebat dolum quidam: dicitur lingua prudens vel aſtuta, quam prudens ſeu acutus mouet ad aliquid prudenter aſtuteque perſuadendum. Non enim eſt hæc vis ſeu virtus membri corporalis, quod vocatur lingua, ſed vtique mentis, quæ vtitur illa; ita omnipotens poteſt dici caro Chriſti, ἐν λόγοις ἐνυποστάτοις, & impropriè non in ſeipſa propter omnipotentiam τοῦ λόγου, qui in illa eſt & operatur. Si enim caro Chriſti propriè abſoluteque eſt omnipotens & viuifica, vna eademque ad numerum omnipotentia & viuificatione, quæ τοῦ λόγου eſt, erit talis, vel per ſe, vel per accidens. Non per ſe, quia non per formam aut qualitatem ſuam. Non ex accidenti, & per aliud, quia non eſt ex accidenti, & per aliud propriè diuina eſſentia ſeu Deus. Ἀδύνατον ſcilicet eſt, propriè alicui conuenire eſſentialem alicuius proprietatem, non communicata ſimul eſſentia, cuius proprietas illa eſt (calor qui ipſiuſmet ignis eſt, non poteſt communicari ferro ſine igni) cum inſeparabiliter connexa ſint eſſentia & eſſentialis proprietas. Per accidens igitur impropriè & ἐπιπολαιότερον omnipotens & viuifica dicitur caro Chriſti, vna eademque numero τῷ λόγῳ potentia ac operatione.

Sunt & contriti Scholaſticis D. Modi his Terminis aduerbialibus inſigniti: MATERIALITER, FORMALITER, Cauſaliter, Eminenter, Radicaliter, Completè, Incompletè, Eſſentialiter, Participatiuè, Realiter, Abſolutè, Inſinuatiuè, Connotatiuè.

Eminen-

Digitized by Google

Eminenter eſt altius & excellentius, quam Formaliter, id eſt, per Modum formæ, per modum Inexiſtentiæ vel Inhærentiæ. Prima cauſa eſt omnia non formaliter, Deus enim in nullius compoſitionem, vel eſſentialem, vel accidentalem veniri poteſt, vt forma, nec prædicatur de omnibus, ſed eminenter. Proprietates Dei eſſentiales in humanam naturam Chriſti conferri non poſſunt, vt formaliter eius fiant, per quę illas operetur, per ſuam enim quiſque formam & qualitates operatur.

Virtus felicitas eſt politica, non formaliter, ſed cauſaliter.

Formaliter, i. e. abſolutè oppoſitè τῷ inſinuatiuè.

Vis volendi eſt libera formaliter: Intelligendi, radicaliter.

Phyſica priuatio formaliter ſignificat quandam negationem, (nimirum remotionem habitus à ſubiecto huius capaci.) Itaque eſt non ens, Materialiter autem ſeu cónotatiuè ſeu inſinuatiuè (Scholaſticorum hi termini) propenſionem & ἐπιτηδειότητα ad formam ſeu habitum. Itaque ens quodammodo eſt. Interdum Formaliter Eminenter & participatiuè ſimul diſtinguuntur, vt ſubſtantia incorporea, vt talis eſt, nec continetur *Formaliter* in eſſentia ſubſtantiarum corporearum, cum de illis non prædicetur eſſentialiter: nec item *Eminenter*: quo pacto effectu continentur in ſuis cauſis efficientib. æquiuocis ſiue ſuperioris ordinis, cum ſubſtantiæ corporatæ non ſunt ſuperiores & perfectiores incorporeis: nec denique *participatiuè*, participatione adæquata, quo pacto continetur cauſa in effecto adæquato (id eſt, effecto, qui totam cauſæ virtutem quaſi exhaurit) quippe cum effecta ſubſtantiarum incorporearum non reperiantur adæquatè in rebus corporeis, multa enim agere poſſunt incorporeæ ſubſtantiæ extra res corporeas ſenſiles. Hinc efficitur ſubſtantiam incorporeã, vt incorporea eſt, à nobis nõ poſſe cognoſci *Quidditatiuè ſeu eſſentialiter*. P. Fonſec. in 2. Metaph. Ariſt. c. 1. quæſt. 2.

Modi τρόποι
- Intentionales, Notionales
  - Interni, *Conſiderandi* & apprehendendi.
  - Externi
    - *Significandi* & accipiendi.
    - *Loquendi*
      - Nouè
      - Antiquè.
    - Enunciandi ſeu connectendi terminos, ſeu prædicandi
      - Propriè
      - Impropriè
- Pragmatici
  - *Eſſendi.*
  - *Poſſendi*; liceat mihi nunc ita loqui propter canonem, quem quidam vſurpant: Modum Eſſendi & Poſſendi ſequitur Modus operandi.
  - *Ineſſendi.*
  - *Sic ſe habendi*, vel aliter; *Agendi ſeu operandi, Patiendi, Recipiendi.*

Digitized by Google

Exempla.

Homo in Ethicis, & homo in Phyſicis differunt modo conſiderandi.

Cum dico, Homo eſt animal, Homo ſignificat formaliter, id eſt, pro re, quam ſignificat, ſiue vera ſit, ſiue ficta.

Cum dico, Homo eſt nomen, Homo pro ſe ſignificat, id eſt, materialiter.

Ex modo diuerſo enim acceptionis vocis pro aliquo Scholaſtici faciunt ſuppoſitionem duplicem, Formalem & Materialem, Formalem dicunt acceptionem nominis pro re hoc ſignificata: Materialem, vt nomen pro ſe ſignificat, vt Cæſar eſt diſſylabum.

Eſſe, & eſſe ens, differũt Modo Loquẽdi.

Concretum & Abſtractum differunt modo ſignificandi: Hoc ſimplicem, Illud compoſitum ſignificandi modum habet.

Canon.

Quæ differunt tantum ratione loquendi, res eadem ſunt, vt Eſſe, & Eſſe ens: Conſeruatio & continuatio ipſius Eſſe, (τοῦ εἶναι.)

Quidam locutores ſunt ſuperficiarii, ἐπιπολαιότεροι, quidam accurati, ἀκριβέστεροι, ſapiens ἐν θεῷ ἡμῶν ἐστι.

ὑπόμνησις.

Sæpè conciliantur ſententiæ ex eo, quod magis in modo loquendi, quam reipſa differunt. (Sæpè dico, Quia quæ inteſtina laborant diſcordia, conciliari nequeunt.) Itaque poteſt à nobis iudicari minus accurata dicendi ratio, licet res ipſa non damnetur. Vid. Scal. 2. de plant.

Sola, inquit Cic. 4. de Fin. Verborum Nouitate differunt Stoici ab Academicis & Peripateticis.

Vſus.

Petra ſignificabat Chriſtum. Ergo non erat Chriſtus. Reſp. 1. Imò ſi ſignificabat ſeu adumbrabat, aliquo modo erat. Nam & ſignificare Modus Eſſendi eſt. *Eſt enim ſignificare Eſſe per ſignificationem.* 2. Reſp. Si ſignificabat, non erat ſubſtantialiter. Sed *negato vno eſſendi vel ineſſendi Modo, non illicò negantur reliqui*, qui Canon diligenter eſt obſeruandus.

Al. Canon.

Quod recipitur, non per modum recepti, ſed per modum recipientis recipitur. Quod in aliquo recipitur, eſt in eo per modum recipientis, non dantis. Limitatione opus eſt huic Canoni: Nam ſi agens ſit vniuocum, erit in eo & per dantis modum, & per recipientis, quod attinet ad ea, quæ ad eſſe ſpeciei pertinent: licet poſſint eſſe ſecundum meliores conditiones in vno, quam in altero. Patet hoc in natura humana Patris & Filii; & lumine (ſimilitudine lucis primæ) quod acceptum in aere habet aliquid, quà eſt huiuſmodi, & habet etiam naturam lucis, quà eſt à corpore primo, per quã mouet colores omnes, & nõ ſolum in hac materia, in quę recipitur.

Canon. *Generales de* MODO *conſiderandi.*

1. *Eadem res poteſt ſubiici diuerſis ſcientiis, ſed Modus conſiderandi ſingulis ſcientiis eſt proprius.* Verbi gratia: Hominem contemplatur Phyſiologns, vt mouetur, (actu vel potentia) Geometra, quatenus eum debet metiri: Medicus, vt quem à morbis vindicet aut tueatur.

2. *Philoſophia inferior ſcientia non dat Theologiæ ſapientiæ omnium ſupremæ modum.*

Itaque modus Generationis Diuinæ, eiuſque conſiderationis non eſt petendus è phyſica. Secus ſi fiat, tranſitur vno ex genere ſcientię in alterum, quod fieri vetat τρόπος ſeu *Modus* ἐπιστήμης καὶ παιδείας (ſcientiæ & Inſtitutionis.)

Moli entis dicuntur, quæcunque in Entibus ſunt, & citra ea, vt non ſint ſubſtantiæ, vel accidentia propriè & ſtrictè

dicta,

dicta, vt Eſſentia rei ; Exiſtentia rei, Gradus in Qualitatibus, exempli cauſa, calore aut frigore. Scaligero χηματισμοὶ ſunt modi corporis.

Exiſtentia eſt modus eſſentiæ. Cauſalitas materiæ eſt modus Materiæ, quæ res eſt. Formæ cauſalitas eſt modus Formæ quæ res eſt.

Modus rei
- Purus, qui ſimpliciter rei inſitus eſt, vt Exiſtentia. Nam & ſubſtantiam & accidens neceſſe.
- Importans ordinem ad aliud externum, vt ad ſubiectum, vt Inhærentia. Hæc enim tantum propria eſt accidenti, vt quod ſolum ſubiecto inhæreat.

Modi Rerum
- Puri
  - Eſſendi.
  - Se habendi
    - Abſoluti.
    - Relatiui.
- Entitatiui.

Vel:

Modi Rerum
- Puri
  - Eſſendi in ſeipſis.
  - Habendi ſe ad alias res.
- Entitatiui.

Vel:

Modi ſe habendi
- Puri
  - Abſoluti. Hi dicuntur Modi Eſſendi. Quibus res hoc vel illo modo ſe habent in ſeipſis.
  - Reſpectiui. Quibus res hoc vel illo modo ſe habet ad alias, vt actualis dependentia.
- Entitatiui.

Puri ſunt omnis Entitatis expertes, non addunt rebus Entitatem. Sunt idem re cum entibus, dicitur eſſe eadem natura cum Ente (non eſt vnum Entis accidens. Oporteret enim, vt à differentia flueret, qua ipſum Ens conſtitueretur. Ergo ens eſſet Genus, & haberet ſe Ente prius Ens.) Sic Bonitas tranſcendens eadem re eſt cum entitate.

Abſoluti modi ſunt, vt Eſſe actu in rerum natura, eſſe potentia, eſſe neceſſarium, eſſe contingens, id eſt, incorruptibile & corruptibile in creatura, eſſe completum, eſſe non completum, eſſe finitum, eſſe infinitum.

Relatiui, vt eſſe contrarium, diuerſum, differens, vnitum, ſeparatum, propinquum, remotum.

Entitatiui ſunt, qui ſunt formaliter illa ipſa Entia, quorum modi dicuntur, cuius generis ſunt, quibus ens ad prima quatuor prædicamentorum genera contrahi ſolet, & inter ſe diſtingui. Exiſtentia non eſt formaliter ens, ſed purus quidam & ſincerus Eſſendi modus, εἰλικρινὴς τρόπος τοῦ εἶναι.

- **Modus rei**
  - Internus, Immediatus & Naturalis, qui eſt in ipſa re, qui ex parte rei ineſt: Qui conuenit rei non per aliam realitatem ſeu entitatem, quales ſunt modi, quibus diſtinguuntur inter ſe ſumma genera, vt per ſe ſubſiſtere & inhærere, & modus, quo intenſio trina diſtinguitur ab albedine, cuius eſt intenſio.
  - Externus, Mediatus ſeu Aduentitius, qui conuenit rei per aliam entitatem, vt habitus & figura ſunt modi ſubſtantiæ externi, quia conueniunt ſubſtantiæ per aliam entitatem ab entitate ſubſtantiæ, nempe per entitatem qualitatis. Externum modum quidam volunt, non eſſe verum accidens, quod relinquo nunc in medio.
    - Adueniens per ſolum intellectum.
    - Extrinſecus tantum denominans.

- **Modus**
  - Subſtantiæ.
  - Accidentis.

Vnio Animæ cum corpore ſumpta pro fundamento relationis, coniunctionis inter ipſa: quod eſt cauſalitas formæ & materiæ (id eſt, dare ſe materiæ ipſam perficiendo, viciſſimque ſubijci materiam formæ, excipiendo & fouendo eam, ita vt ex hoc mutuo complexum totum emergat) eſt modus ſubſtantiæ. Neque igitur eſt ſubſtantia, neque accidens ſimpliciter.

Modalis Diſtinctio eſt, qua non tam Entia diſtinguuntur inter ſe, quam modi Entium; vel Entia per ſuos modos: vel denique Modi ab Entibus.

Eſtque Simplex, vel Comparatiua.

Simplex, qua Entium modi ſimpliciter diſtinguuntur; ita differunt Eſſentia & Exiſtentia.

Comparatiua, qua eadem res ſecundum magis & minus diſtinguitur. Ita differunt tepor & calor; Bonum præſtans, & Bonum minus præſtans; velox curſus, & tardus curſus. Sic Petrus puer à Petro viro diſtinguitur Modaliter, id eſt, gradibus Quantitatis.

Canon:

Comparata ſecundum magis & minus, ſunt eiuſdem ſpeciei: Magis enim & Minus nunquam variant ſpeciem.

- **Modi habendi, τοῦ ἔχειν, aliquid ſunt**
  - Habere ab alio.
  - Habere à ſeipſo.

Hic diſtinguuntur poſſeſſores (habentes) habendi modo. Res interim quæ habetur, non eſt duplex ſeu alia & alia.

- **Modus**
  - Poſitiuus
    - Actualis.
    - Potentialis.
  - Negatiuus purè vel non purè.

Vſus.

Diſtinctionis huius vſus eſt in explicatione naturæ Aptitudinis vniuerſalium tam difficili, quam quæ maximè. Notum eſt illud: De Vniuerſalibus & Modalibus nil guſtabit aſinus. Aptitudo igitur vniuerſalium, qua dicuntur πεφυκότα, id eſt, apta eſſe nata

nata pluribus ineſſe, nec eſt Pura Negatio Repugnantiæ eſſendi in pluribus, nec potentia quædam naturalis ſeu qualitas ipſis rebus, quæ vniuerſales appellantur, addita, ſed modus quidam poſitiuus, & quidem Potentialis, per quem natura apta eſt ac idonea, vt in pluribus ſit, in quo nimirum illa repugnantiæ negatio quaſi fundatur & innititur.

Modus
- τοῦ εἶναι
  - Eſſentiæ, qua quicque eſt.
  - Exiſtentiæ: quæ proprie coniuncta eſt cum rei ſingularitate. Pererio eſt modus rei, quo hæc dicitur eſſe.
    1. Extra nihilum.
    2. A ſuis cauſis producta.
    3. Actu eſſe. Aliis vltima rei actualitas.
- Actionis vel Paſſionis.
- Cognitionis.

Canon.

Modus exiſtentiæ & Actionis ſeu Operationis ſequitur modum Eſſentiæ, vt ſi aliquid eſt Subſtantia perfecta, eiuſdem quoque exiſtentia dicitur perfecta. Accidentium eſſentia eſt incompleta. Itaque exiſtentia eorum quoq; talis eſt, quo fit vt dicantur inexiſtere & inhærere.

Modus τοῦ εἶναι, id eſt, exiſtendi in loco dicitur ſitus. Angelus eſt in loco ſui ad certum locum applicatione, non ſitu & commenſu, vt corpus, ſed definitiue, vt extra iſtos fines alibi non ſit.

Modus opponitur ſpeciei, vt per accidens cauſa non eſt ſpecies cauſæ, ſed Modus. (Dicitur etiam, non eſt Genus cauſæ. Sed tunc Genus pro ſpecie accipitur.) Itaque Fortuna & Caſus ſunt efficientia ab aliis efficientibus per ſe nihil reipſa differentia, ſed ſolum Modo. Vitus Amerbach. 2. Phyſ. p. 156. Idem. Diuiſi cauſarum in per ſe & per accidens non continet Genera ſeu ſpecies cauſarum, ſed modos quoſdam. Idem Ramus quoque monuit.

Modus opponitur ſæpe Generi, vt cum dicitur, *Non differunt toto genere, quæ ſolo modo, ſolo gradu, ſola quantitate menſura differunt*: vt Potentia & Sapientia Humanitatis Chriſti habitualis non differt toto genere à ſapientia & potentia Angelorum & Hominum.

Interdum diſparatur ab ordine, vt Malum eſt corruptio vel modi, vel ſpeciei, vel ordinis naturalis.

Interdum Modus pro more accipitur. Exempla ſunt in Cicerone.

In Rhetorica Modus Orationis eſt Tropus. Vnde oratio Modificata.

Modus etiam Vox Muſica eſt. Boet. l. 1. Muſic. Tarditate Modorum & grauitate cantus illorum furentem petulantiam reſediſſe. Sic numerum ad ſaltationis modum, ad cantilenas

pertinere vt L. de la cerda. & Cic. l. 1. œcon quod fragmentum eſt in Columell. l. 12. c. 2. Vbi Chorus canentium non certis modis, neque numeris præeuntis magiſtri conſenſit, diſſonum quiddam ac tumultuoſum audientibus canere videtur. Vbi Modis & Diſſonum ſibi ex aduerſo reſpondent: ſic vt Numeris & Tumultuoſum. E Muſica petitum videtur, quod Cicero ait: Vox extra modum abſona.

Mureto in Modum dicere (quo vtitur Catullus) eſt ἐῤῥύθμως, id eſt, concinne & numeroſe dicere.

Modus partium in pulcritudine eſt nihil aliud quàm debita quantitas. Eſt autem pulcritudo totius ſpecies excitata ex partium modo, figura, ſitu, numero, colore.

Diſtinctio ex diuerſis gradibus viuẽtium, non ex diuerſis generibus operationum animæ.

Modus viuendi eſt ſecundum quem ſumitur aliquis gradus viuentium. Dominic. de Flandria l. 2. de anim. Tractat. 1. Quatuor igitur ſunt modi viuentium: vnus per intellectum: alius per ſenſum: alius per motum localem perfectum: alius denique per motum alimenti, augmenti, decrementi: Quia 4. ſunt gradus viuentium. Vbicunque ſenſus, ibi eſt appetitus. Appetitiuum igitur non facit aliquam diuerſitatem in gradibus viuentium, ſeu non conſtituit modum diuerſum ab aliis.

Modus agendi, &c.

Modus agendi, agentis & actionis, imò & effecti determinatio eſt vel proprietas, id eſt, & agens & actio & effectum dicitur tale vel tale.

Modus agendi & patiendi pro diuerſitate cauſarum varius eſt. Quædam cauſæ agunt contingenter, libere & voluntarie: quædam naturaliter, neceſſario & immutabiliter, aut violenter. Modus igitur agendi alius contingens, alius neceſſarius, alius liber, alius naturalis, aut violentus.

Voluntas hominis non agit coacte, eſt libera à coactione, non cogitur violenter, & ante & poſt lapſum. Itaque non imprimitur. Fides à Deo voluntati, ſicut imago Sigilli imprimitur ceræ, vbi cera habet ſe pure paſſiue, & non poteſt excutere imaginem Sigilli. Non in δόσει Fidei Deus creat nouam ſubſtantiam voluntatis, aut nouum Modum agendi. Proſper ait, manet liberum arbitrium, ſed mutatur qualitas: & qui dicit quod liberum arbitrium in homine nihil ſit, non eſt Catholicus. Aſſenſus igitur in Conuerſione non exprimitur vi, non cogitur aut trahitur natura intelligens ſeu homo ſicut truncus. Res & vires naturales agunt naturaliter ac neceſſario: & tamen non coacte, ſed ſponte. Terra neſciens quid agat, agit naturaliter ſicut eſt condita, gignet fruges, ignorans quomodo eas producat. Intellectus ſuo modo agit, habet actum reflexum. Aliter Deus Intellectum illuminat, aliter lucem à Sole aer accipit: aliter ſpargit Sol radios in dolium, aliter Deus ſemen verbi in mentem hominis ſpargit.

Deus ita a- git in Gu- bernatione mundi, ... diſpenſa- tum ... dum ... dere ... ſecundu ... ſeruet.

Volũtas imperat Locomotiuæ δεσποτικῶς, id eſt, herili imperio ſeu coactione, cordi imperat πολιτικῶς, id eſt, perſuadendo, quia cor non poteſt cogi vt ſubito deponat inflammationes irarum, ſed poteſt flecti & paulatim demulceri perſuadendo.

Sublata proprietate inſeparabili, tollitur ſubſtantia & mutatur in aliam ſpeciem.

Sublato modo agendi proprio & inſeparabili (vt proprietate) in voluntate & intellectu, tollitur hominis natura.

Itaque

Itaque ſic argumentor: Quicquid eſt proprium alicuius naturæ quarto modo, id non poteſt ei detrahi, niſi tota ſpecie mutata aut deleta: vt ſi quis homini adimeret facultatem numerandi & ratiocinandi, is eadem opera deſtrueret Hominem. Sed libertas à Coactione eſt proprietas naturæ intelligentis. Ergo hac ſublata tollitur ac deletur natura rationalis ſeu ſpecies humana: Itaque etiam voluntas, vt nihil ſit hæc niſi inane nomen: nullumque relinquitur diſcrimen inter hominem & beſtiam vel ſaxum. Hoc argumento vſus eſt in Diſput. Vinarienſ. Victorin. Strig. aduerſus M. Flaccium Illyricum, detrahentem homini poſt lapſum libertatem à coactione, quæ libertas Victorino proprietas eſt diſcernens naturam humanam à bruta.

In Peccando Hominis Modus agendi mixtus eſt, vt hominis peccare poſſit dici medium quiddam inter voluntatium & naturale ac neceſſarium. Bernhard. ſuper Cantica Serm. 81. Neſcio quo prauo & miro modo ipſa ſibi voluntas in deterius mutata neceſſitatem facit, vt nec neceſſitas cum voluntaria ſit, excuſare valeat voluntatem, nec voluntas, cum ſit illecta, excludere poſſit neceſſitatem. Eſt enim neceſſitas hæc quodammodo voluntaria & fauorabilis quædam vis premendo blandiens, & blandiendo premens. Eandem neceſſitatem hic agnoſcit Auguſtinus in lib. de perfecta iuſtitia.

Modus agendi in re qualibet ſequitur modum Exiſtendi.

Si ergo modus, quo exiſtit & viuit anima extra corpus, diuerſus eſt ab eo, quem habet in corpore: diuerſum quoque agendi modum extra corpus habebit, id eſt, non intelliget conuerſione ad Phantaſmata, quæ in corpore mens intuetur, vt oculus colores.

Ex Modo Agendi Agens dicitur Finitum vel Infinitum. Finitum requirit aliquod ſubiectum, in quod agat, ſiue agens hoc ſit certæ ſpeciei terminis arctatum, vt vniuocum: ſiue nô, vt æquiuocum. At Infinitum Agens eſt, cui nihil, in quod agat, præſupponitur, & quod nunquam tam efficaciter agit, quin intenſiue & efficacius agere poſſit. Itaque quidam non verentur dicere Creaturas potuiſſe fieri à Deo meliores, ſcil. bonitate accidentaria (non Eſſentiali.)

Pro Modo cognoſcendi Scholaſtici etiam dicunt viam cognoſcendi.

DE MODIS COGNOſcendi Deum ex de diuinis nominibus Dionyſii & comm. Thom. Aquin.

Nos cognoſcimus Deum non per naturam ipſius, quaſi ipſam eſſentiam eius videntes: Eius enim ſcientia eſt ignota creaturæ, & excedit non ſolum ſenſum, ſed etiam omnem rationem humanam, & etiam omnem mentem angelicam, quantum ad naturalem virtutem rationis & mentis, vnde non poteſt aliter conuenire alicui niſi ex dono gratiæ. Non ergo cognoſcimus Deum eſſentiam eius videntes, ſed cognoſcimus ipſam ex ordine totius vniuerſi.

Ipſa enim vniuerſitas creaturarum eſt nobis propoſita à Deo, vt per eam cognoſcamus Deum in quantum vniuerſum ordinatum habet quaſdam imagines & aſſimilationes imperfectas diui-

diuinorum, quæ comparantur ad ipſa ſicut principalia extra ordinem. Aſcendimus per intellectum ſecundum noſtram virtutem ad Deum, qui eſt ſuper omnia: Et hoc tribus modis. Primo quidem & principaliter in omnium ablatione, in quantum ſecundum nihil horum, quæ in creaturarum ordine conſpicimus Deum æſtimamus, aut Deo conuenientem, ſecundario vero per exceſſum. Non enim creaturarum perfectiones, vt vitam, ſapientiam, & homini Deo auferimus propter aliquem defectum Dei, ſed propter hoc, quod omnem creaturæ perfectionem excedit. Propterea remouemus ab eo ſapientiam, quia omnem ſapientiam excedit. Tertio ſecundum cauſalitatem omnium: dum conſideramus, quod quidquid eſt in creaturis à Deo procedit ſicut à cauſa. Sic ergo noſtra cognitio contrario modo ſeſe habet cognitioni Dei. Nam Deus quidem creaturas per ſuam naturam cognoſcit, nos autem Deum per creaturas. Et paulo poſt: Deus eſt omnia in omnibus Cauſaliter, cum tamen nihil ſit eorum, quæ ſunt in rebus eſſentialiter, & ideo quidquid in rebus exiſtens cognoſcatur vel intellectu, vel ſenſu, vel quocumque prędictorum modorum, in omnibus illis cognitis quodammodo cognoſcitur Deus, ſicut cauſa: cum tamen ex nullo cognoſcatur, ſicut eſt. *Creaturæ non ſunt ſe ipſis, ſed in rè ſunt.*

Cognitio prædicatorum Dei per viam
- Negationis. Sic cognoſcimus negatiua prædicata, vt Immutabile remouentes omnes imperfectiones creaturarum à creatore.
- Cauſalitatis. Sic cognoſcimus prædicata relatiua vt eſſe cauſam primam.
- Eminentiæ. Sic cognoſcimus prædicata abſoluta & poſitiua vt ſapientiam, bonitatem.

De Modis ineſſendi vel adeſſendi Dei.

Deus dicitur eſſe
- In rebus vniuerſis, id eſt, omnibus & ſingulis: Dando ipſis
  - ὕπαρξιν, exiſtentiam, eſſe ſuum, per eſſentiam.
  - Δύναμιν potentiam. Hoc eſt ad eſſe per potentiam.
  - ἐνέργειαν operationem per præſentiam.
- In Sanctis per Gratiam.
- In Chriſto per vnionem hypoſtaticam.

Optic. Diuiſio

Viſionis ex Modo.

Modi Ratione viſio eſt Directa, vel Non-directa. Diſtinctio eſt è cōtradicentib⁹.

Viſio Directa fit cum radii, antequam in viſibile incidunt, ſine flexione ſecundum perpetuam rectitudinem in ſuperficiem illius extenduntur.

Eſtq;

Eſtque accuratiſſima.

Non-directa viſio fit in terminorum concurſu, vbi radiatura debilitatur. Itaque aliquid patitur radius. Idque vel reſiſtēdo, vel pertranſeundo. Itaq; radiatura non-directa eſt Catoptrica vel Meſoptica.

Catoptrica fit cum radij à denſi corporis ſuperficie eam partem verſus vnde veniunt reflectuntur.

Meſoptica fit cum in medio diuerſo radius rectus recta tranſit ſeu irrefractus penetrat, obliquus frangitur. Medium diuerſum eſt, quod differt raritate & denſitate. Conſule Alhazen. Opt. lib. 7.

Muſic. Modi Melodiæ.

Modus eſt ratio numeroſa melodiæ intra certos fines ad affectum inflectendum. Græce τρόποι & τόνοι.

I. Modus ſpectatur in Monodia, vel Symphonia.

In Monodia, cum aliæ melodiæ non coniunguntur. In Symphonia ſeu concentu fit, cum plurium vocum acumine & grauitate differentium eſt congruens conſonantia.

II. Modus eſt Naturalis, Durus, vel Mollis.

Naturalis habet Vt in C. nec attingit B. Durus habet: Vt in G; & Mi in b fa b mi.

Mollis habet: Vt in Fa, & Fa in b fa b mi.

In duro & molli fere eſt mutatio. Ea fit aſcendendo per Re, deſcendendo per La.

III. Modus ſeu Tonus eſt perfectus vel Imperfectus. Imperfectus eſt quarta vel quinta. Perfectus eſt ſpecies διαπασῶν ex diateſſaron & diapente conflata, &c.

Grammatic. Modi verborum.

1. Modi Verborum quaſi facies vel flexus improprie definiti ſunt ἐγκλίσεις id eſt, inclinationes animi. Sunt enim notæ inclinationum ſeu propenſionum. Vid. Scal. 3. l. de cauſ. l. l. c. 73. & 5. c. 114.

2. *Indicatiuus* Modus perfectiſſimus rectius & γενικώτερον diceretur Definitiuus, hoc eſt, Conſtitutiuus ſeu Poſitiuus, θετικὸς, ponens & ſtatuens rem. Græci ſane primam vocem huius modi; vt λέγω, dico; vocant Thema, quia prima eſt poſita.

3. Sed Modorum verbalium doctrinam P. Ramus, & qui eum ſectantur, non ſine rationibus probabilibus è Grammaticis tollunt.

Modus Syllab.

Accentus ſunt Modus ſeu menſuræ Syllabæ. Græcis ſunt τόνοι, tranſlata ratione à fidibus, vt placet Scaligero, quarum intentione aut remiſſione acutior grauiorue redditur vox.

Modus Syntacticus.

Modus Syntaxeωs eſt Regularis, vel Anomalus.

Anomali exempla ſunt Sacramentum Cœnæ, pro, Sacramentum Cœna: Signum Circumciſionis, pro Signum Circumciſio: Templum corporis ſui, pro Templum corpus ſuum Enallage caſus.

PRO MODO.

Pro modo cuiusque, pro captu cuiusque, quemadmodum naturæ cuiusq; conuenit, pro natura cuiusq; conditione, ſecundum capacitatem rei, Synonyma ſunt, vt prouidentia ſingula pro modo cuiusq; regit. prouidentia diuina ita regit mouetq; ſingula, ſua cuiq; diſpenſat, vt naturæ cuiusq; conuenit. Marſilius Ficinus in lib. de diuinis nominibus.

Opponitur ei ſupra modum vel cōditionem, vt Angeli tanquam intelligentiæ ſupra mundanam conditionem intelligunt, Dionyſius in lib. de diuinis nominibus.

Quidam è ſcholaſticis ſcripſerunt beatos in altera vita eſſentiā Dei non viſuros ὁλικῶς (ὁλικῶς dico, ne cogar dicere to-

taliter.) His obſtrepit Rana quædam. Sic imminuuntur nobis æternæ vitæ gaudia. At vero, inquam ego, nihil minus. Volunt enim illi nihil aliud quam Deum à nobis viſum & perceptum iri pro modo creaturæ: id eſt Deum ſeſe nobis iam ſpiritualibus factis, & glorificatis puræ mentis intelligentia contemplandum inenarrabili cum lætitia præbiturũ eſſe, quatenus à re creata comprehendi poteſt. Quid hic deſideras obſtrepera.

Cautio.

Obiectum intellectus eſt res per ſpeciem. At ſpecies modus eſt intelligendi.

Caue confundas modum cum obiecto. Species non eſt obiectum intellectus, ſed intelligendi Modus. Non enim eſt ſicut repræſentatio in ſpeculo ad ſenſum, qui non diſcurrit. At intellectus recepta ſpecie ex ſinuat ſeipſum, atque ipſam ſpeciem cognoſcit eſſe rei notionem, non autem rem. Scal. ex. 107.

MODIFICATVM.

Modificatum eſt modo affectum ſeu tẽperatũ. Modus varius eſt: Rhetoricus vnde oratio modificata: Logicus vnde propoſitio modificata, ſeu modalis. Ethic⁹ vnde actio modificata, res modificata, cui moderatio aliqua adiecta eſt. Muſicus, vnde cãtus modificatus.

Modificata propoſitio opponitur abſolutę, quia illa ſignificatur modus, quo aliquid alicui ineſt vel nõ ineſt, vt modales ſunt: Socrates contingenter eſt Grammaticus: Socratem eſſe Grammaticum eſt contingens, & ſic in reliquis: At hæ ſunt abſolutæ: Enunciatio, Socrates eſt Grammaticus, eſt contingens: Hoc enunciatum, homo eſt animal, eſt neceſſariũ. Eccur non ſunt modales, quæris? Reſpondeo quia in modali modus afficit copulã enunciationis. At cum dico hæc enunciatio, Socrates eſt Grammaticus, eſt contingẽs vel contingenter vera. Cõtingens prædicatur. Vide Fonſeca l. 3. Dialect. c. 9. vbi hanc Enunciatio. Socrates eſt Grammaticus, eſt contingens, vocat enunciationem in actu ſignato. Illam vero, Socratẽ eſſe Grammaticum, eſt contingens, enunciationem in actu exercito, quod eſt obſcurum.

MOMENTVM.

Momentum dicitur à celeritate motus, ita nimirum vt vix animaduerti poſſit. Sæpe accipitur pro pondere vel vi.

Aliud eſt eſſe ſimpliciter, aliud eſt eſſe bene. Illud Scholaſtici notant momento primo: hoc momento ſecundo. Marſ. Ficin. in l. de diuin. nominibus. In omni re poſt primum aliud quidem eſt eſſentia, aliud bonitas, aliud eſſe ſimpliciter: aliud autem bene eſſe: alioquin in ipſo primo puroque eſſendi momento penitus conquieſcerẽt, nec ad aliud aliquid niterentur intrinſecus vel extrinſecus acquirendum, ſed in quolibet reuera eſt aliquid quaſi adhuc informe imperfectumque ad formam abſolutam natura contendens. Hoc ſecundum momentum eſſendi intelligitur. Dicit poſt primum; quia in ſolo Deo vnum reuera momentum eſt, id eſt, idem eſt eſſe ſimpliciter, atque bene eſſe.

Momenta
- Naturæ
  - Primum.
  - Secundum.
- Temporum.
- Cauſæ, id eſt rei.
- Rationum & Teſtimoniorum, aliqua, nulla, grauia, leuia, magna, parua.
- Officiorum. Ita Cic. pro Mur. vocat etiam minima officia. I. Camerar.
- Sortis.

Momen-

Momentum oculi, ῥιπὴ ὀφθαλμοῦ Græcis & D. Paulo Apoſt.

Axiomata ὀντολογικά.

Ens in duobus ponitur momentis. 1. Per principia. 2. Per affectionem ſuam. Per principia igitur in primo, per affectionem in ſecundo momento.

Omne Ens, qua tale, poſt primum eſſendi momentum eſt in ſecundo.

Exiſtentia eſt affectio Entis ſimplex, qua radicante Ens ingreditur ſecundum eſſendi momentum. Affectio enim perficit ens κατὰ τὴν ἐπουσίαν, non κατ' οὐσίαν, quoad ſecundum, non quoad primum eſſendi momentum.

Compoſitio eſt vel primi momenti ex materia & forma; vel ſecundi ex ſubiecto & adiuncto.

Differentiæ dicuntur indiuiduantes. Vnius Numero ſeu indiuidui vna quoque propria eſt numerica eſſentia & exiſtentia, qua eſt quod eſt vtroque momento, & differt ab alijs. Itaque Petrus à Paulo differt eſſentialiter non tantum affectionibus. Iohan. Cramer. & Lipp.

Accidens (commune pluribus ſubiectis) poſterius eſt in ſecundo momento eſſendi: proprium prius.

Differentia οὐσιώδης ſpeciem cum primis conſtituit in primo eſſendi momento. At forma ſeu differentia accidentalis (quæ Barbare vocatur exiſtentialis & affectionalis) id eſt, proprietas & accidens in ſecundo naturæ momento.

Nulla ſubſtantia, qua talis ſubſtantia, in ſecundo naturæ momento caret accidente.

Eſſentia Ens id eſſe dicitur, quod eſt ſcilicet intrinſecus, & quoad primum eſſendi momentum.

Compoſitio Entis eſt
- Primi momenti; è materia & forma.
- Secundi momenti: è ſubiecto & accidente.

Momentum in Phyſica diſtinguitur in Momentum *præciſe*; quod eſt præſens indiuiduum & vere punctum temporis: & *laxius*, (τὸ ἐγγύτατα,) quod ei propinquum eſt; vt cum dicimus, nunc vel iam veniet, vel nunc venit (in præterito) ſi quis aut veniat aut venit hodie, hoc eſt, paulo poſt, vel paulo ante. Vitus Amerbach l. 4. phyſ. p. 365. Vocatur nonnunquam Tempus inſenſibile propter exiguitatem, quod etiam notatur vocibus repente & ſubito.

MONAS.

Μονὰς eſt Tranſcendens vel Inferior. Trãſcendẽs Deus rerum principiũ Pythagoricis, & vnitas Metaphyſica.

Inferior vt Mathematica, Ethica, Logica.

Mathematica vt Arithmetica, radix numeri.

Monas Logica eſt ſimplex terminus; Dyas propoſitio, quæ ex duobus terminis tanquam duabus monadibus coaleſcit: Trias Syllogiſmus. Hinc Numerus μοναδικὸς, qui cõſtat ex monadibus. S. elementum conſonantem vocarunt *quidam Grammatici* μοναδικὸν, quod neque ſit liquidum neque ſemiuocale, ſed ſingulare & ſuæ quaſi poteſtatis.

MONOLEMMATA,

μονολήμματα, συλλογισμοί.

Μονολήμματα Antipatri Sectatorum ſunt

Enthymemata ſeu argumentationes deficientes (ἐνδεεῖς.) Sic dicta, quia vno poſito ſeu ſumpto aliquid cõcludunt, ſeu vnam tantum habent præmiſſam.

Λήμματα ſunt apud Ariſtotelem præmiſſa ſeu propoſitiones Syllogiſmorum. Ad verb. Sumpta. [illegible] λαμβάνω est. ἀναπνεῖς. [illegible] Reſpiras. Viuis igitur.

MONSTRVM.

Monſtrum proprie eſt corpus naturale, quod habet erratum naturæ, vt cum deeſt iuſtus ſitus membrorum aut conſueta naturæ partium proportio. Velcur. l. 1. Comment. Phyſic. vel eſt παρέκβασις ſeu ἀμάρτημα naturæ in corpore naturali. Eſt igitur præter naturam ſeu eius opera.

Per metaphoram ponitur pro opinione admodum mirifica & noua monſtri ſimili, quæ & monſtroſa ſententia dicitur. Sic Scaliger. Ockam in commentario de Euchariſtia ſcripſit, punctum eſſe lineam, lineam ſuperficiei, ſuperficiem corporis priuationem, vnū hoc eſt ex monſtris Nominalium. Exerc. 65. ſect. 4. Sic monſtroſum dicitur.

Ἀνέρω etiam vſurpatur à Cardano, cum ait, Mare eſſe monſtrorum patrem. Et Homero rariora Meteora ſunt τέρατα ſeu prodigia.

Sed redeamus ad ſignificationem propriam.

Ariſtoteles Monſtri vocem accipit Specialius & anguſtius, quam alij Philoſophi. Varij huius vocis vſus cognitio valde neceſſaria eſt, vt ab eo in ipſius rei perceptionem facilius prouehi poſſimus.

I. Ariſtoteles 1. negat in corporibus cœleſtibus fieri monſtra, cum ei ibi omnia fiant κατ' ἀνάγκην ſimplicem. 2. Meteora etiam illa, quæ minus crebro accidant, & ſunt inuſitata, dicit fieri κατὰ φύσιν ἀτακτοτέραν τοῦ πρώτου στοιχείου τῶν σωμάτων, id eſt, ſecundum naturam minus ordinatam primi elementi corporum.

3. Ea, quæ prorſus nullas cauſas habent in natura, ne inquirit quidem, cum ſint ſupra humanum captum, & ſtultum ſit Phyſicum inquirere ea, quorum cauſa in natura non eſt.

Relinquit igitur inter monſtra tantum ea, quæ fiunt in animatis animantibus & ſtirpibus, & hæc dicit eſſe à natura per accidens, eſſe ex materia per ſe, cuius magna ſit fluxibilitas, in qua materia ſit στέρησις ruens ſubinde ad alias & alias formas, & in qua dominetur Forma & caſus: in materia agere naturam vt aſſequatur ſuum finem, ſed impediri à materiæ fluxibilitate, ideoque agere quantum poſſit.

Exempli cauſa: Natura hoc agit Ariſtoteli, vt ex ſemine homo naſcatur; ſed quia materiæ eſt magna inconſtantia & ἀταξία ſeu confuſio; item quia in materia dominatur caſus & fortuna, vt cum imaginatio aliqua, cupiditas, formido, vel perterrefactio offertur grauidæ, ideo natura impeditur; ac virtus φυσικὴ & διαπλαστικὴ conturbatur, & tamen agit, quantum poteſt.

Producit igitur corpus viuū, ſed diuerſum ab illa forma, quam intenderat, & habens illam formam, ad quam materia propter fluxibilitatem & caſum ac fortunam ruebat.

II. Alij Phil. monſtra non tantum vocant, quæ ex animantibus naſcuntur noua, aliena ac diſſimili ſpecie, ſed etiam oſtenta, quæ ſunt in aere, vt imagines & effigies exercitiuū, fragores armorū; non tātum quæ naturalia ſunt, id eſt, quæ habēt cauſas ſecundas inferiores, ſed etiā quæ habent cauſas cœleſtes & ſpirituales, vt ſunt deprauationes

nationes rerum à Deo creatarum, factæ mirifica Diaboli potentia, quam in naturam exercere poteſt, vt monſtroſi aliqui fœtus oſtendunt. Itaque faciunt Monſtrorum duo genera; Vnum genus, quod eſt præter communem curſum naturæ, cuius cauſæ ſecundæ aliquo modo apparẽt tam cœleſtes, quam materiales (de quibus proprie quærit Phyſicus) quia etſi natura hoc non agit, vt ea producat, habent tamen aliquid Phyſicum. Alterum Genus eorum, quæ fiunt contra naturam vniuerſam, & ſine vllis cauſis ſecundis, quæ humana ratio perſpicere non poteſt.

Ex his Philoſophis ſunt, qui ſynonyma pariaq; fere faciant cum Antiquis, vt Cicerone, Monſtra, τέρατα, portenta, oſtenta, prodigia, quæ omnia nomen habent à cauſa finali, quod aliquid monſtrent, oſtentent, porro intendant, vel quę porro ſunt quaſi intentent, quod prodant vel porro dicant. Aliud ab his eſt *Omen. Signum* eſt generalius.

Theologi cum Scriptura voce τέρας (quod monſtrum ſignificat & oſtentum & portentum Philoſophis) & de Operibus Deo propriis, ſingularibus, nouis, inuſitatis & extraordinariis quę non ſunt παρὰ φύσιν, ſed ὑπὲρ φύσιν, nec ſunt ab vllo naturę errore, à nullo defectu vel exceſſu cauſarum, ſed ab omnipotentia diuina ſingulari, quæ dicuntur Miracula; & de Pręſtigiis diabolicis operum diuinorum κακοζηλίᾳ peruerſa imitatione æmulis, quouſque Deus permittit, ſeu faſcino ſeu effecto vtuntur.

τέρατα ſunt duum generum:
- Quæ fiunt & naſcuntur pręter communem & vſitatum curſum ordinemq; naturæ.
- Quæ omnino naturaliter fieri aut naſci non poſſunt, ſed ſunt contra naturam.

Sed & Philoſophi & Theologi Miracula Dei propria à monſtris Latinorum diſcernunt: non enim monſtrum aut mõſtroſam actionem, ſed miraculum vocant mutationem Chriſti aquæ in vinum.

Monſtra παρὰ φύσιν τινα ſunt miracula ὑπὲρ φύσιν πᾶσαν. Quædam interim prodigia eſſe miracula non nego. Vocem enim Monſtri facere malo anguſtiorem, quam prodigii.

Diſtinctiones.

1. Prodigia ſunt vel ὅλως, ἁπλῶς, vel πῶς, per accidens.

2. Diſtinctio τεράτων è ſubiectis.

- Τέρατα, prodigia, monſtra, oſtenta ſunt in
  - Corporibus cœleſtibus; vt ſignum retroactæ vmbræ; Stella exorta Chriſto nato: & à ſapientibus Arabum viſa & notata Eclipſis patiente Chriſto conſpecta; quæ & miraculoſa denominatur.
  - Elementis
    - Igne.
    - Aere.
    - Aqua.
    - Terra.
  - Mixtis ex Elementis
    - Imperfecte vt Meteoris
      - Igneis
      - Aeriis
      - Aqueis
      - } Cum naturæ captum excedunt.
    - Perfecte mixtis. Hæc ſunt
      - Ἀνυπόστατα, vt φάσματα, id eſt, ſpecies inanes, quæ ſunt
        - Corporũ Naturaliũ
          - Simplicium.
          - Mixtorum
            - Animatorum.
            - Inanimatorum.
        - Arte factorum.
        - Figuræ abnormes.
      - ἐνυπόστατα, quæ natura aliquid ſunt in
        - Animatis
          - Animalibus
            - Hominibus.
            - Brutis.
          - Plantis.
        - Inanimatis quę fiunt & elaborãtur,
          - Natura
            - Species abhorrẽtes ab ipſorum natura.
            - Actiones & paſſiones recedentes à cõmuni captu naturæ, vt enormes ſeu inſignes furores, θε-φόρας, Heroica virtus. Sed hæc monſtri nomẽ nõ admittit, Sed τέρατος vel prodigii quaſi & miraculi quodammodo.
          - Arte.

In cœleſtibus corporibus prodigiũ nonnulli habere & portendere aliquid volunt Eclipſes Solis & Lunæ, quod & raro fiant, & luminum conſtitutam diuinitus ordinatamq; actionem impediant. Ac quidam Theologi ſunt in ea ſententia, Eclipſes nõ fuiſſe futuras, ſi natura mãſiſſet integra, quod omnis Eclipſis cũ impediat actioné luminũ cœleſtium in inferiorib. noceat, & ſit pœna addita generi humano. Sed mihi hoc cõmẽtum (ſit dicto venia) non placet. Huc igitur ego refero, quæ à Deo ſine cauſis ſecundis facta ſunt in cor-

corporibus cœleſtibus: vt cum ſol cõſtitit in pugna Ioſuæ, cũ regreditur in morbo Ezechiæ; Et ſigna quædã quæ à Chriſto dicuntur anteceſſura vltimũ iudicium.

In Elementis prodigia ſunt, cum actiones & virtutes ſuas Elementa nõ præſtant, aut aſſumunt virtutes & actiones alienas, aut cum loca aliena obtinent.

Primo in igne prodigia ſunt, cum, Deo ita perficiente ignis non conſumit cõiectos in fornacem Babylonicam; cum caput Tarquinii aut Aſcanii ignis non conſumit; cũ ad certorũ locorũ conflagrationem, ad incendenda ſacrificia cœlitus demittitur. Quidam his annumerant Ignes fatuos Irrwiſche, qui noctu in terra apparent, & viatores ſæpe ſeducunt ſeu faciunt vt à via aberrent. Sed hi naturalia ſunt meteora, & quidẽ humiliori loco aeris cõſpiciuntur, quam vbi ſedes ignis eſt. Itaq; eos mitto vt huc nõ pertinentes, niſi quid Diabolicæ ſeu Satanicę operę accedat.

In aere portẽta ſunt. 1. Alienæ ſpecies apparentes, vt gladiorum, animalium, virgarum, quę partim quaſi picturæ quædam in aere exprimuntur, partim reuera exiſtunt & decidunt. Talis fuit Lapis, qui de cœlo decidiſſe olim ſcribitur in vrbem quandã, Græciæ fuiſſe puto, cuius nomen nunc nõ memini; quem tamẽ alii à monte auulſum vi vẽtorum, & in illam vrbem delatũ fuiſſe ſcribunt.

Huc referes pluuias lapidum, ſanguinis, lactis, frumentorum, piſciũ, ranarum, niſi fortaſſe haſce ad mirifica meteora referre malis. Itẽ armorũ ſonitus, qui in aere audiuntur; aut lugubres eiulatus, item tenebras præternaturales, quales fuerunt Ægyptiacæ, palpabiles nimirum.

In aqua ſunt murmura ſępe mirifica, & portentoſa, inundationes, eluuiones nunc magnæ & magis monſtroſę, quæ fiunt ſine imbribus ex diuinis prodigiis: ſunt in hoc genere Scaturigo aquæ è petra ſterili, & maxilla aſini, aquæ maris & fluminis cedentes trãſitũ Iſraelitis, & aqua geſtãs incedẽtem Petrũ & Chriſtũ: & aquæ verſæ in ſanguinẽ Ægyptiis. Hęc θαυμάσια ſunt.

In Imperfecte mixtis ſunt Meteora, inprimis rara, prodigia vel ἁπλῶς vel πῶς ſeu κατά τι, vt quæ vel ſpecie inuſitata & noua, vel loco, motu, qualitate, quãtitate, tẽpore, duratione cõmunia ſuperant; pluuiæ ſcil. & venti, tẽpeſtates fluminum & tonitruum, irides, quando fiunt contra vſitatum naturę modum & regionũ ſeu locorũ & temporis captum, vt ſic dicam, prodigia eſſe incipiunt. Nam quæ per ſe Phyſica ſunt, ea captum naturæ ſecundum indicatas περιουσίας excedentia monſtroſa fiunt, etiamſi nihil aliud accedat: vt pluuię in Ægypto, & apud nos nõſtræ modũ excedentes: aut ſi nix in terris caderet in Solſtitio: item venti nimii, de quib. vulgus etiã ominari ſolet, quod portẽdant ſeu ſignificent aliquid mali, aut ſi in æſtate aut hyeme acri vehementes exiſtunt, cũ in vere & autumno inualeſcere & tumultuari illi ſoleant; Item Irides, qui cingunt ſolem, cum naturaliter hæ ei opponãtur, mirifica ſunt. Cometæ autem cum per ſe ſint prodigia vel oſtenta potius, magis fiunt (de multorum ſententia) ſi in motu, magnitudine, duratione, ſpecie habẽt aliquid ſingulare & nouũ, vt ille, qui integro anno apparuiſſe legitur ante πανωλεθρίαν ſeu excidium Hieroſolymitanũ. Tales ſunt & grandines referentes ſpeciem artis operum. Ad φαινόμενα τῶν μετεώρων, quę non contra vniuerſam naturam fiunt, & tamẽ habent nonnihil τέρατος, referuntur parelia & Paraſelenæ. Nã etiamſi cauſæ & ſignificationes horum Phyſicæ deprehendũtur: plerunq; tamẽ aliquid amplius, quã tẽpeſtatẽ futurã ſignificãt, & accidunt, cum his neq; halones,

neque irides communes; parelia autem magis frequentia ſunt, quam Paraſelenæ, id eſt, duæ vel tres lunæ (κατ' ἔμφασιν.)

In Perfecte Mixtis ex Elementis corporibus prodigia primo ſunt φάσματα, hoc eſt ſpecies inanes, quæ reuera id non ſunt, quod repræſentant. Hæc ſunt duplicia, Diuina & Diabolica. I. Cum Deus & boni Angeli, qui ſunt ſpiritus corporum expertes, induunt ſpeciem hominis aut animantis alicuius. Talia ſunt, cum Spiritus ſanctus apparet in forma columbæ, cum tres viri apparent Abrahamo (18. Geneſ.) inter quos Filium Dei fuiſſe volunt nonnulli Theologi, cum nato Chriſto apparent Angeli cum ſpecie viſibili, & canunt voce, quæ exaudiri poteſt: cum Angelus hominis ſpecie luctatur cum Iacobo Iſacide: Neque enim ex ſpiritibus vllus humanam naturam vere & ſolide induit ſeu ὄντως aſſumſit, præter Filium DEI. Sed & DEVS, & Angeli cũ ſe exhibuerunt hominibus oportuit hoc eos facere cũ ea ſpecie, quæ in ſenſus incurreret, & à nobis percipi poſſet, q. ſemper eſt mirificum. II Diabolorum ludibria infinita ſunt, quibus & animatorum & inanimatorum, vel etiam abhorrentes quædam ſpecies actiones & virtutes multipliciter repræſentantur. Tales ſunt homines ignei, qui apparuerunt obuerſantes, antequam Cæſar interficeretur: Ignis, qui ante pugnam Pharſalicam ſuper caſtra Cæſaris apparuit, & poſtea decidit in vallum Pompeii. Item Mali Genii, qualis apparuit Bruto poſtridie prælium inituro cum Auguſto. Nihil enim in his rei eſt & veritatis. Itaque ſpectra hæc nominantur & εἴδωλα. Talia ſunt mortuorum aut abſentium corpora repræſentata. (εἴδη tantum hæc ſunt à præſtigiis Diabolicis profecta.) De talibus ſpectris Epicureorum ſententia eſt, nullas eſſe tales ſpecies φασμάτων, quæ externis ſenſibus repræſententur, ſed errorem offerri animo ab interna cauſa, quo concepto animus hanc ſpeciẽ & effigiem ſibi poſtea fingat, quę nuſquam ſit, neq; re ipſa ſenſibus offeratur, ſed in perturbatione quadam & metu ab vnoquoq; informetur; vnde fiat vt alii ſpectra ſe cernere putent, alii eadem non cernant, in quibus animus ęger non eſt, nec errat. Itaq; Plutarchus introducit Caſſium diſputantem cum Bruto ex doctrina Epicurea, Spectra nihil eſſe, vt Brutum confirmaret, cui ſpectrum apparuerat. Sed & Sacræ & Profanę hiſtoriæ, & experientia noſtrorum temporum conuincit eſſe talia phaſmata, quæ non ab animi errantis & perturbati conformatione ſeu φαντασία ſeu γνώμῃ laborante exiſtant, ſed reuera offerantur hominibus, cum diabolus vel aerem condenſatum ita informat, vel alias res, vt lapides, ligna, hominibus per aerem informatum obtrudit, vnde tangentes & percutientes ſpectra vel aerem tantum diſſipant, vel reſultante & diabolicis præſtigiis refracto ictu ſe ipſos vulnerant. Huc pertinent quoque illa, Cum puella mortua rurſus tanquam viua obambulat propter faſcinum. Vid. Andr. Hyperii locos comm. Theolog. cum cadauera punitorum obambulare & comedere videntur, Interdum etiam ignes fatui noctu errantes, qui etſi ſunt q. meteora, quia ex terra emicant, & vt plurimum in locis, vbi metalla ſunt, conſpiciuntur: tamen quando homines ſeducunt, vel cautiſſimos; phaſmata diabolica eſſe videntur. Et hic quidem primus gradus eſt prodigiorum in perfecte mixtis, quę præterquam quod dicũtur phaſmata (ſpecies apparentes quidem, ſed non reuera exiſtentes quod repræſentant) dicuntur etiam ἀνυπόστατα, id eſt, ſpecies inanes, veram hypoſtaſin

An phaſmata ſint animi informatione tantum ſeu αὐτῶς exiſtant.

φάσματα διαβολικά.

ſin

ſin ſeu ſubſtantiam nō habentes; itaq; nunquā perfecte ſolideq; aſpectabiles.

In perfecte mixtis ſeu concretis ſecundus Gradus eſt eorum, quæ reuera ſic ſunt & ἐνυπόςατα dicūtur (Sunt enim corpora.) Præter vel contra naturæ ordinē communem, vt Primo in animatis (animantibus & plantis) fœtus mōſtroſi, Figuræ eorum monſtroſę & abhorrentes à genere ſuo, infans biceps.

Præterea accidunt multa corporibus per ſe non monſtroſis mirifice, quæ & ipſa huc pertinent: vt ſunt παθήματα & actiones virtuteſq; alienæ à captu, id eſt, genere & natura cōmuni plantæ vel animantis. Talia ſunt corpus & ſtatura nimis magna, parua, diſtorta (quæ monſtroſa corpora appellamus) aut cum aſina aut bos loquitur, aut Triton claſſicum canit, ſi ſeruus ille Triton habetur, & non phaſma. Item cum puella viuit multis menſibus ſine cibo & potu. Huc refero furores mirificos, non vulgares in genere animantium vniuerſo, & ſcelera hominum ea, quæ non ſunt imbecillitatis humanæ delicta; ſed Diabolorum impellētium in hominibus mancipiorum inſtar obtemperantibus ipſis actiones, quæ eſt Θηριότης Ariſtotelica, qualia ſunt Thyeſtea illa facinora, de quibus Tragicus.

Huc etiam pertinet beſtiarum quarundam præſtantia eximia, heroica in homine aliquo perfectio, & præſtantia in aliqua re vel facultate naturali, communem captum ſuperante, vt formæ Helenæ & Abſolonis, robur Samſonis, ſapientia Salomonis: vocant Naturæ hæc Miracula. Item pertinet huc deformitas in partibus corporis beſtię aut hominis, vt ſpecies Therſitica, quæ eſt hominis quidem, ſed mirifice deformis. Huius generis ſunt, vt dixi, actiones, opera & virtutes animantium aut ſtirpium, quæ habent animam φυτικὴν, alienæ à ſexu, conditione & ſtatu horum, aut tempore, ætate, loco alieno vſurpatę, vt cum muti, aut infantes loquuntur, cum Zoroaſter vix dum in lucem editus ridet, aut in Pyrrhi ſacrificio boum capita reciſa linguas emittunt cum gemitu, & Cæſare ſacrificante in boue cor non apparet, aut mortui loquuntur, aut obuerſantur, aut galli canunt mox excluſi, cum in cunis Platonis, aut in aggere caſtrorum Bruti mellificant, vbi mellis factio non eſt prodigium, ſed quod fit in alieno loco, prodigii nomen acquirit.

Vltimo in inanimatis ſiue à natura productis, ſiue arte factis corporibus prodigium fit, ſi animantium paſſiones (παθήματα) vel actiones referunt. Qualia ſunt ſtatuæ loquentes & ſudantes, ſanguis manans è pane diſſecto, aut ſtirpe euulſa. *In hiſt. Alex. M ſcribitur ſudaſſe ſtatua Orphei.* Item cum alia cis accidunt mirifice *præter naturam vel vniuerſam, vel propriam, id eſt, eam cum qua ſunt condita*, & cum ſine vlla cauſa aut vi externa mutantur, corruunt, euertuntur, vt Cæſaris ſtatua in Meſopotamia conuertens ſe in ortum ab occaſu, aut oſtia munita cum pateſiūt vltro ſine hominis opera. Item cum natura artis aut animantium operibus ſimilia efficit vel producit, vt cum ex olea mel fluxit, aut effodiuntur à metallicis quaſi cælaturæ naturales; aut cruces nigellę in veſtibus hominum extiterunt; quaſi deſluētes, vel ex aere ambiente formatæ ante annos plus centum. *Accidit hoc anno 1501.* Sunt & mirifica, cum ars naturę opera repræſentat. Quo pertinēt Artificum opera captum humanum ſuperantia quocunq; in genere. Atq; hæc fuit διαγράμματος explicatio, ex qua apparet ἐν τῷ θεάτρῳ multa eſſe θαύματα, id eſt, miracula.

Digitized by Google

Diſtinctio Prodigiorum è cauſis efficientibus.

Prodigia
- E cauſis Phyſicis cœleſtibus & materialibus tota, quorũ cauſa eſt imbecillitas naturæ. — Hoc genus fit præter naturam communem & vſitatam.
- Sine vllis cauſis Phyſicis, quæ ſunt Tota A
  - Dei omnipotentia aut angelorum huius virtute & miniſterio.
  - Diabolorum præſtigiis.
  - — Hoc Genus ſimpliciter fit præter naturam vniuerſam.
- Cõcurrẽtib. cauſis Phyſicis & externis, nempe Deo & bonis Angelis. — Hoc genus mixtum eſt partim contra naturam vſitatam, partim contra vniuerſam naturam.

Διχοτόμως.

a

Fiunt prodigia
- Ex debilitate naturæ propter maledictionem diuinam. Talia ſunt monſtroſi fœtus ac τῆς φυτικῆς potentiæ errata ac impedimenta pleraq;.
- Vi externa, nempe à Deo, Bonis & malis Angelis,
  - Immediate ſine cauſis naturalibus.
  - Mediate, aſſumẽtibus nimirum alias res & cauſas in natura. Talia ſunt diabolica omnia, quæ non ſunt præſtigiæ.

a De hac debilitate ſeu defectu naturæ, vt loquitur Scalig. ex. 295. An mutili ſint improbabiliter prætor caſum Ariſtotelis & αὐτόματον illud, ad quod non accedit vis aliqua externa. Nam fortuiti motus & mutationes pœnæ videntur eſſe peccati in natura afflicta atq; debilitata, cum abſq; hoc fortuna & caſus aut non habuiſſent locum in natura, aut in προαιρετικοῖς tantum & voluntatis actionibus notari potuiſſent, neq; irrepſiſſent in naturæ opera ἀπροαίρετα: *in quibus temere aliquid fieri dicere non videtur eſſe conſentaneum œconomiæ diuinæ.*

Fertur fœmina nata eſſe ſine brachiis quæ pedibus ad nendum & ſuendum loco manuum uſa eſt.

In Hominum Genere Ludouicus Mercatus notauit quinq; Monſtrorũ genera.

Primum comprehendit eos homines, qui defectu aliquo inſigniuntur. Ferũt enim quoſdã vnico in media frõte oculo inſignes eſſe, alios in humeris oculos habere, quippe quibus ceruix non ſit. Reperiuntur & ſciapodes, id eſt, qui ſe vmbra pedibus facta tegũt; Qui geminas in ſingulis oculis pupillas habẽt, ac aſpectu interimunt eos, quos irati intuentur.

Secundum Genus Monſtrorũ ex his eſt, quorũ corpora magnitudine aut paruitate à natiua hominum ſυμμετρίᾳ ſeu commoderatione deficiunt, vt gigantes vel pumiliones.

Tertium continet ea corpora, quibus aliquod membrum redundat, quod ſane complectitur hermaphroditos, vel ea corpora, quę plures digitos manuũ vel pedum, vel plura brachia vel genua habent.

Quar-

Quartum ea complectitur monſtra, quæ partim humano ſint, partim bruti alicuius ſpeciē referente corpore.

Quintum eorū eſt corporum, quæ bruti alicuius animalis ex toto, vel plurium mixtim ſpeciem ac figuram repræſentant.

Monſtroſi verſus ſunt Errore vel Arte; Arte, vt cum Monſtrum deſcribitur. Exemplo ſit hic Hexameter:

Monſtrum inimicum, auidum, imo alitum,
Orco, Hecate, atque Erebo ortum.

De Monſtro Ethico.

Translate etiam Monſtrum quoddam in practica Philoſophia dicitur. Nam & Cicero dicit, In hominis figura immanitatem gerere beſtiæ; & Scalig. in l. de Poet. 3. Monaſticum genus monſtroſum eſſe iudicat. Verba eius ſunt pag. 207. Iſta noſtra monſtra, quæ Monaſticum genus addiderunt Politico & œconomico, non intelligunt hominem eſſe animal ſociale: Solitarium vero, quem Ariſtoteles ἀπόλιτιν vocat & ἄστοργον, aut Deum, aut beſtiam. Idem Scalig. Mentem monſtroſam vocat Mentem ſtrumam (pro ſtrumoſam.) Monſtroſum plus eſt quam Ineptum aut περιττὸν. Non quicquid eſt ineptū & περιττὸν (excedens) illico monſtroſum eſt.

MONOSYLLABOCATALECTICVM & *Climacticum.*

Metra μονοσυλλαβοκατάληκτα ſunt, quæ quæ monoſyllaba voce vel [illegible] finiuntur, vel & incipiunt & finiuntur; & interdum ſunt *ſimul climactica* & concatenata.

Exemplum primi. Auſonius:

Indicat in pueris ſeptennia prima nouus dens,
Pubentes annos robuſtior anticipat vox,
Et durum nerui cum viſcere conſociant os, &c.

Exemplum Secundi, Auſon.

Res hominum fragiles alit & regit & perimit ſors,
Sors dubia æternumq́ labans, quæ blanda fouet ſpes,
Spes nulla fine fine ſuo cui terminus eſt mors,
Mors tamen hic nulla eſt, verum eſt ictus & nihil res.

MORA.

Mora in genere eſt dilatio vel ceſſatio alicuius in ſpecie. Mora eſt exſpectati Boni dilatio.

Dicitur autem moram facere, cōmittere, purgare, id eſt, contractā ex mora culpam ita eluere, vt eius pœna vitetur.

MORBVS.

Morbus proprie eſt affectus corporis animalis præter naturam ſenſibiliter impediens lædenſue actiones, & quidem immediate.

Seu Morbus eſt conſtitutio, ſeu diatheſis, ſeu qualitas præter naturam corporis viuentis, à qua id redditur impotens ad agendum: vel eſt corporis aut partis impotentia ab materia proficiſcens.

Definitio eſt perfecta (totam demonſtrationem complectens) per formam, per materiam in qua, & cauſa inhærentiæ. Accidentium forma nihil aliud eſt, quam notiſſima accidentis ſignificatio.

Aliis Morbus eſt priuatio ſanitatis à cōſtitutione præter naturam dependens.

Per Metaphoram. Animo morbus tribuitur. Stoici enim affectus crebros & inueteratos vocant animi morbos. Aliis etiam vitia virtutibus oppoſita animi morbi ſunt.

Quidam etiam [illegible] ſubſtantias vitioſas morbos vocarunt, vt lapidem in veſica, humorem, vt Paracelſ. Confuſio hæc eſt accidentis & ſubſtantiæ.

Nec morbi nomen recte tribuitur Symptomati, quod eſt accidens præter naturam, quod vel morbum ſequitur tāquā vmbra corpus, vel cauſam morbi.

MOROSITAS.

Moroſitas eſt quædam animi diſplicentia, cum iugi & ſubruſtica aſperitate commouetur, quando non ita ad vnguem & ex animi ſententia actum eſt, quod poſtulabatur.

MORS.

- Mors dicta
  - Proprie. Interitus caloris vitalis cum animæ
    - Interitu.
    - Receſſu à corpore.
  - Improprie ſeu per ſimilitudinem
    - 1. Interitus ſeu amiſſio caloris vitalis. Hæc quaſi Mors vino tribuitur cum fit acetum: tunc enim interit calor vitalis, remanente Elementari & humidum continuante.
    - 2. Corporis variatio & cõtinuus defluxus de eo.

Sic Nicol. Leonicenus Thomæus in Cõmen. in lib. Ariſt. de ſpiratione, Latentiori etiã quodam mortis vocabulo omnes ſunt corporis mutationes variationeſq;, non ſolum eas, quę annorum decurſu per conſcêſſos ætatis gradus, ſed eas etiam, quæ per quotidiana fiunt temporis mométa, antiquorum pleriq; appellauere. Quapropter non immerito dicere ſolebat Socrates, ridicule admodum homines timere mortem, cum quotidie moriantur: & ſi recte perpendant, multos ſe functos fuiſſe mortibus meminiſſe poſſint. Ita mors eſt, cum ex infante fit puer, & ex puero adoleſcens, ex adoleſcente iuuenis, ex iuuene vir, ex adulto viro ſenex: hoc eſt, ex infante fieri puerum, antiquis nonnullis fuit mori (ἀκύρως.)

Impropria etiam ac Metaphorica Mors eſt *Academica* (id eſt, de qua Schola Academicorum diſſerit) Animorum, cum corporum labe illorumque affectionibus animorum nitida inquinatur & velut interit eſſentia, ſordeſcitq; deinceps, & quaſi mortua, dignationis excellentiæque priſtinæ obliuionis profunda caligine tenetur. Idem Leonicen. De propria morte idem ſic ex ſchola Academica: Corporis mors eſt priuatio vitæ, quę in corpore vt in ſubiecto eſſe cenſetur. Animalis mors eſt corporis & animæ diſiunctio.

- Mors
  - Naturalis (vitæ priuatio, quæ fit per ſeparationem animæ à corpore) à principio
    - Interno ex
      - Actione corruptiua.
      - Defectu.
    - Externo, vt vi.
  - Philoſophica (ſeuocatio animæ à corporis affectionibus) Alias PLATONICA.

Naturalis à Lapſu mortis cauſę ſunt duæ in genere: Vna Interna; Altera Externa. Prima eſt duplex; quia corruptio fit ab interno principio vel per actionem mutuam contrariorum inter ſe: vel propter actionem intenſam vnius in alterum: vel fit propter defectum alterius, qui contingit ex ſubtractione nutrimenti. Primo modo accidit corruptio naturalis in animatis propter actionẽ vnius partis organicæ in aliã partẽ, ipſam corrũpẽdo, vt corpus fiat inhabile ad animæ cõplexũ. Actio hæc eſt caloris in humidum radicale, quod cor-

corrumpitur ac conſumitur ab illo. Ad hanc corruptionem & conſumptionem ſequitur etiã interitus caloris, & per conſequens animalis, quod patet in igne & oleo: nam pars ſecundum ſpeciẽ habet certam periodum, in qua poteſt conuertere in ſe partem nutrimenti, & in qua non: illud autem poteſt, quandiu poteſt agere ſufficienter in nutrimentum. Ac quia omne agens Phyſicum agendo repatitur, ac agendo debilitatur, ita & repatiendo debilitatur tandem, ita vt non poſſit amplius reſiſtere corrumpenti, eiuſmodi pars ſecundum ſpeciem incipit eſſe ſecundum materiam, & fluere in partem ſecundum materiam, deſinendo eſſe ſecundum ſpeciem, vt loquitur Scotus. Deperditio igitur, quæ fit paulatim, partium, quæ inſtaurari non poſſunt amplius, eſt cauſa corruptionis. Vid. Scot. l. 2. diſt. 19.

Externa duplex eſt, vel propter diſpoſitionem contrariam continentis, vel propter violentiam illatam ab aliquo extraneo. Primus modus duplex eſt, vnus enim continens [a] proprie corrumpit contentum, vt ignis corpus, quod continet. Secundus, cum continens [b] prohibet illud, quod eſt neceſſarium ad vitam, cuiuſmodi eſt aqua, quæ prohibet inſpirationem, & reſpirationem, & hæc cito corrumpit. Eſt etiam quod continens corrumpit, ſed non ita ſubito, vt aer regionis intemperatæ.

Externa cauſa corruptiua duplex.

a Hoc Scoto eſt directe corrumpere.

b Hoc Scot. eſt indirecte corrumpere.

Mors {
- *Κατὰ φύσιν*, Naturalis, vt ſenum.
- *Παρὰ φύσιν*, violenta, vt adoleſcentum, quæ fit aduerſante & repugnante natura.

Cic. de ſenectute. Vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas.

Cic. Adoleſcentes mihi mori videntur, vt cum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: Senes autem ſicut ſua ſponte, nulla adhibita vi, conſumptus ignis extinguitur.

Sicut ignis perit dupliciter: vel ſua ſponte, quæ eſt *μάρανσις* ſeu tabeſcentia quædam, vt ſic dicam; vel à contrariis, quæ *σβέσις* eſt ſeu extinctio: Ita calor etiam ille vitæ in ſenibus tabeſcit deficiente pabulo humoris, vt appellant, radicalis, qui eſt *ὑγρὸν σύμφυτον* & *ἰκμὰς* ſingularum partium, vt mutuo ſeſe conſumant, per accidens quidem, ſed *κατὰ φύσιν*, vt Ariſtoteles iudicat: vel à contrariis internis, vel externis ipſi extinguitur, quæ eſt violentia. Sæpe etiam *μάρανσις* & *σβέσις* concurrũnt.

Sed quia Mors in Naturam conditam inuecta eſt, & pœna eſt peccati, omnis mors etiam *παρὰ φύσιν* dici poteſt.

Theologis Triplex Hominis Mors eſt, 1. *Animæ per amiſſionem gratiæ.* 2. *Corporis* per amiſſionem animæ. Hæc fit quatuor modis: vel enim Homo vi externa opprimitur: vel fame ac ſiti deficit; vel morbo extinguitur; vel ſenio contabeſcit. 3. *Totius hominis* per amiſſionem gloriæ, quæ erit nouiſſima (id eſt, vltima) & æterna. Bellarminus.

MORTICINVS.

MORTICINVS (à morte) dicitur ſyllaba, quę proxime vltimam eſt, longa. Morticina caro in vlcere dicitur, quæ corrupta eſt & ſanguinis expers. Morticina etiam caro dicitur animalium eorum, quæ non ſunt vi mactata, ſed per ſe mortua ſeu vita priuata. Præterea morbus morticinus dicitur, qui corpus ad mortem ducit: Græc. *θανατοφόρος*. Dicuntur denique claui pedum morticini die Liechdorner an den füſſen/eo quod veluti morticina caro ſint.

Athanaſius de humanitate verbi, eiuſque corporali aduentu (verſore Petr. Nannio Alcmariano.)

Agere non eſt proprium mortui, ſed potius ſine actu pro. ſus exanimem iacere, quod peculiariter quadrat in dæmones & idola, vtpote in res morticinas.

Morticinum ante penultima breui (à mors & cano) pro Epitaphio ſeu carmine de morte alicuius, Nouatorum eſt, quos nolim te imitari.

Mortis commentatio.

Mortis Commentatio pro duplici morte duplex eſt: Quædam eſt commentatio mortis, quæ omnibus hominibus, præcipueque Chriſtianis communis eſt. De ea *Iacobus* Sereniſſimus iuxta ac doctiſſimus Rex Scotiæ, &c. ad Filium: *Singulæ vitæ dies nihil aliud tibi ſint quam mortis quædam commentatio: Vno quoque die viuendum ita, quaſi in eodem moriendum.* Ex illo Horat. *Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.*

Quotidie moriare memento.

Alia eſt Commentatio Mortis, de qua loquuntur Philoſophi. Mors hic eſt ſeparatio animæ non à corpore, ſed à penſo corporis, ait Scal. omnibus voluptatum illecebris tanquam Sirenũ cantibus aures noſtræ ſunt occludendæ; hoc eſt mori Philoſophice. Vid. Scal. in l. Poet. 5. p. 226. Sic Cic. 1. Tuſcul. Tota Philoſophorum vita commentatio mortis eſt. Nam quid aliud agimus cum à voluptate, id eſt, à corpore, cum à re familiari, quæ eſt miniſtra & familia corporis, cum à Rep. cũ à negotio omni animum ſeuocamus, quid inquam, tum agimus, niſi animũ ad ſe ipſum aduocamus; ſecum eſſe cogimus, maximeque à corpore abducimus? Secernere autem à corpore animum nihil aliud eſt quam Emori diſcere.

Cum ſe ipſo dicunt Barb.

Scipio Gentilis in Parerg. ad Pandect. c. 4. Cardanus non alia fere ratione dolores podagræ depellere ſolebat, quam ſi in ſtudia Philoſophiæ penetrans omnem ſenſum corporis amiſiſſet. Hæc mors eſt Philoſophica.

MORTIFICATIO,

νέκρωσις.

Mortificatio, *νέκρωσις* (vox Theologis vſitatiſſima) Platonicis Philoſophis eſt prauarum affectionum & appetitionum, *παθῶν καὶ ὀρέξεων* quaſi extinctio, quam *κλῆσις θανατοῦντος ἡ φιλοσοφία* expoſtulat in primis.

In Phyſica & Medica arte partis alicuius in corpore extinctio eſt, quam Barbarus vocat Cadauerationem, vt *νεκροῦσθαι* cadauerari: vt Mortificatio vteri eſt extinctio fere caloris naturalis vteri, qua fit genitale aruum, vt cum Poeta loquar, ad fœturam inhabile, ac *μήτρα* effœta dicitur.

Hæc νέκρωσις eſt imperfecta, vel perfecta.

Imperfecta eſt, quæ adhuc fit. Gangræna, cum ſenſus adhuc aliquis ineſt, neque calor eſt prorſus extinctus, cuius ſigna color partis liuidus, & ſenſus doloris hebes. Hæc veluti via eſt & *διάθεσις* ad Sphacelum.

Perfecta ſeu conſummata eſt, cum pars affecta penitus ſenſum amiſit emortuaque eſt. Color niger eſt eius ſignũ. Scaliger definiuit ablationem, vel extinctionem, vel corruptionem caloris natiui alicuius partis (vt brachij, cruris.) Antegreditur hanc inflammatio partis, quæ dicitur Phlegmone, id eſt, tumor ſanguineus. Cum enim phlegmones materia neque per cutem digeri, neque in pus conuerti poteſt, iugulatio quaſi calore partis degenerat primum in Gangrænam, poſtea in ſphacelum ſeu *σφακελισμόν*, qui nullam aliam curationem admittit, quam emortuæ partis amputationem. [illegible]

Sphaceliſmus ab animante transfertur etiam ad plantam. Sed Planta etiam tota hanc affectionem patitur, non tantum pars.

Et in planta, vt arbore, Sphaceliſmus eſt arefactio (*αὔανσις*.) At in crure animantis

mantis eſt computrefactio. Dicitur Sphacelitmus etiam *Sideratio*, Græce ἀστροβολισμὸς, ab aſtro : Sed proprie conuenit plantis, & transfertur ad animantia. Dicitur autem Sideratio, quia quandoque arbores tanguntur & ita pereunt ſub Caniculæ ſidere.

Eſt & Mortificatio Chymica: de qua conſule Chymicos.

Platonicæ ſignificationi, quæ Metaphorica eſt, germaniſſima eſt Theologica, qua Mortificatio veteris hominis ſeu carnis eſt abnegatio & abolitio prauitatis naturæ, cui opponitur viuificatio noui hominis.

Vtraque in primis fit & exercetur in refrenatione ἐπιθυμίας concupiſcentia, & θυμοῦ, motuum, impetuum & incendiorum ſeu flammarum cordis, quæ ſæpe mouent voluntatem ad turpia, cum quidem cor etiam afficiatur iucundis & delectetur ſuauibus motibus.

MORTVVM.

Proprie eſt vita priuatum: Improprie ſimile mortuo; vt mortuum mare, quod ſine vento & motu eſt: Fides ſine operibus mortua. Sic viuum improprie eſt perenne, vt viua aqua, id eſt, perennis.

Proprie mortuum eius eſt, quod habet animam. Per ſimilitudinem mortuum dicitur, quod amiſit calorem vitalem. Tunc enim viuentia dicuntur mori, cum vitali calore deſtituuntur. Sic Galenus acetum dicit eſſe vinum mortuum, improprie.

M O T V S.

Motus eſt Actus
- Imperfecti, exiſtentis in potentia, vt motus localis omnium animalium; motus augmenti & decrementi.
- Perfecti, vt Actio
  - Senſus, Sentire.
  - Mentis
    - Intelligere.
    - Velle.

Ex vtroque motu, quo ſe ipſa mouent animalia, tanquam ex effecto, agnoſcuntur eſſe viuentia.

Motus
- Verus, vt in corporibus, Phyſicus.
  - Generaliter acceptus.
  - Specialiter pro motu Locali, qui eſt
    - Imperfectus, Dilatationis aut conſtrictionis.
    - Perfectus, is inuenitur in animalibus perfectis, & conſtituunt gradum ſeu modum viuendi diſtinctum ab alijs. Dominic. de Flandr. l. 2. de anima. tract. 1.
- Analogicus ſeu Metaphoricus, vt cum dicimus quempiam mente motum. Scal. l. 8. de cauſ. l. L. c. 153.

Localem motum intellige, cum Ariſtoteles motum in animali dicit confieri ἐξ ὤσεως & ἕλξεως, id eſt, animalia moueri impulſu & tractu, quæ ſunt ſummæ differentiæ motus. Vid. l. 1. Poet. cap. 18.

Generali ſignificatione etiam animæ motus tribuitur aliquando. Hinc non abſurde quidam dicunt: Mouetur per ſe & ſponte anima, cum volumus; per accidens, cum localiter mouetur corpus. Sicut enim videmus à cardine moueri aliquid per magnum ſpatium loci, & tamen ipſum cardinem non moueri loco: ita animæ imperio voluntatis corpus ſuum localiter mouet, at ea tamen ipſa τοπικῶς non mouetur. Auguſt. qu. 8. l. de diuerſis qu. & Scotus oſtendit animam ſeparatam habere potentiam mouendi ſe ipſam ad aliud & aliud vbi.

Finis dicitur vulgo mouere Metaphoric.

Diſtinctionis propoſitæ vſus eſt nonnullis, quia quærunt Doctores: An obiectum appetibile moueat voluntatem ſeu appetitum, ſicut Finis, an Effectiue vt cauſa quædam partialis.

Motus eſt Interior vel Exterior. Exterior, vt ſenſilis: Interior, vt inſenſilis, ad quem referunt Scholaſtici opus operantis, quod diſcernunt ab opere operato, vt ipſi loquuntur.

Motus ἐν τῷ γίνεσθαι μόνον τὸ εἶναι ἔχει, id eſt, Motus eſſe eſt in fieri, vt ita dicam. Pronuntiatum notum ijs, qui vel vnam deambulatiunculam cum Ariſtotele fecerunt; de Phyſico motu intelligatur.

Is eſt ex eo rerum genere, quæ tamdiu fiunt, quandiu ſunt, & tamdiu ſunt, quamdiu fiunt, vt Eclipſis, pulſus. Eclipſis enim eſt eo tempore tantum quo fit. At calor motu introductus eſt res facta in ſuo ſubiecto perſiſtens.

Motus
- Actiuus, actus mouentis, qua mouens.
- Paſſiuus, actus moti, qua motum.

Timplerus.

An hæc motus diſtinctio in Actiuum & Paſſiuum ſit Realis, an Rationis, hic nunc non diſputo, id eſt, verum ſit diuiſio generis in ſpecies, an illa membra ratione tantum inter ſe diſſentiant, vt vnus ſit & idem motus actus agentis & patientis, qui quidem reſpectu agentis dicatur actio, reſpectu patientis paſſio.

Vſus.

Vis calefaciendi eſt in mouente. Calefactio actiua eſt à mouente; Calefactio paſſiua & calor in patiente.

Motus Phyſicus
- Simplex
  - Subſtantialis
    - Generatio.
    - Corruptio.
  - Accidentalis
    - Augmentatio.
    - Diminutio.
    - Alteratio.
    - Motus localis.
- *Compoſitus*, qui è ſimplicibus duobus conſtat, quorum vno deſinit res, mutāda ἁπλῶς vel κατά τι. Altero incipit eſſe res, in quam alia mutatur: eius ſpecies princeps mutatio naturalis
  - Subſtantialis, *μεταβολή*, conuerſio vnius ſubſtantiæ in aliam, conſtans ex vnius corruptione, & alterius generatione.
  - Accidentalis, cum mutatur corpus ſecundum accidens χωριστὸν, id eſt, ſeparabile.

Motus

Motus { Ἀπροαίρετος.
 | προαιρετικὸς ἢ καθ' ὁρμὴν { Manifeſtior.
 | | Obſcurior.

Explicatio.

Phyſicus motus cerebri ἀπροαίρετος non poteſt quieſcere, ne vllo quidem tempore: Ergo nec in ſomno. Sed motus προαιρετικὸς quieſcit. ψυχικὴ virtus animalis, quæ ſuppeditat ſenſum & motum corpori, quieſcit in ſomno, afficitur primo ſenſus communis, deinde Satellites huius ſenſus exteriores. Sed manent tamen aliquę reliquiæ, vt non vniuerſa animantis natura quieſcat, quia non fit in dormientibus totalis obſtructio, vt in Apoplecticis.

...tus προ- ...ικὸς & ...τις ... καθ' ὁρ- ... in ſom- ...eſc- ...nt.

Motus in animantibus Naturalis { Vniuerſalis, ἐντελεχὴς, continuus.
 | Particularis, Interuallatus.

Ille nunquam ceſſabilis eſt: Vbicunque enim vita eſt, ibi motus ſit neceſſe eſt: Hic habet interualla, nonnunquam ceſſat, vt inſtauratio. Ex hac diſtinctione poteſt ſolui obiectio: Vita quæ eſt motus expers non eſt vita, imo ſi natura noſtra haberet interualla motus, concideret, & corpus fieret cadauer. Ergo non recte dicitur facta eſſe motuum interualla in animantibus.

...ſit ... ...alla ... ...uum in ...manti- ...

De motuum generibus aliter Galenus, aliter Ariſtoteles loquitur. Galenus enim ſpirationum, quæ motus ſunt, diuerſa genera ſic explicat, vt faciat quandam violentam, quæ ſit tamen κατὰ φύσιν, id eſt, naturalis, ſicut in vocis contentione & aurium affectionibus. Sed Ariſtoteli βίαιον omne eſt παρὰ φύσιν, neque is motus ita diſtinguit vt nominet in his naturalem, qui diuerſus ſit à voluntario, cum voluntarius motus minime ſit παρὰ φύσιν, ſed tam Naturalis, quam ille eſt, qui peculiariter in Scholis Naturalis appellatur. (Naturale enim interdum Philoſophis Voluntarium ſub ſe comprehendit, nempe cum generaliter; interdum Voluntario opponitur, nempe cum ſpecialiter ſumitur.) Eſtque Ariſtoteli Motus alius ἑκούσιος (voluntarius) ἢ προαιρετικὸς: alius ἀκούσιος, (inuoluntarius) alius οὐχ ἑκούσιος (id eſt, miſtus ſeu compoſitus ex voluntario & inuoluntario) vt vitet appellationes violenti & Naturalis, ne (ὥς ἐμοὶ δοκεῖ) in natura Violentum aliquid fiat, aut quod voluntarium eſt, non naturale eſſe exiſtimetur.

Motus mixti exemplum eſt 1. Spiratio, quæ diaphragmatis eſt opus primum & pręcipuum. In ea autem, quam βίαιον, id eſt, violentam nominat Galenus, etiam aliæ corporis partes allaborant. Iam Reſpirationis motum habere aliquid voluntarium hoc docet, quod & muſculus & diaphragma differri & reprimi poteſt à volentibus. In dormientibus autē etſi afficitur motus προαιρετικὸς in cerebro, non tamen deficit prorſus; neque ſic obſtruuntur nerui, vt nihil virtutis huius in corpore tum eſſe aut vſurpari poſſit.

Muſculus organum motus voluntarii.

Ad hoc accedit naturalis attractio & expulſio cordis, quæ eſt ἀκούσιος, quæ etſi ſola non poſſint thoracem mouere, ad hoc tamen conferunt aliquid; & quantum conferant ea, attractio demonſtrat, quæ fit in apoplecticis morientibus. Ita concurrunt in Reſpiratione tam vigilantium, quam dormi-

entium motus ἑκούσιος ſeu voluntarius, & ἀκούσιος ſeu inuoluntarius, quem motũ mixtum appellant, & qui Ariſtoteli οὐχ ἑκούσιος eſſe videtur, qui ſomnũ, euigilationem & reſpirationẽ inter οὐχ ἑκούσια recenſet. 2. Ita muſculi σφιγκτῆρες, in inteſtino recto & orificio veſicæ voluntarius motus eſt. Dum enim virtus integra eſt, cohiberi poteſt vtraque deiectio. Itaque quod natura ἀκουσίως, id eſt, motu naturali, & non προαιρετικῶς expellit, hoc motu voluntario illorum muſculorum emittitur. Et hoc modo etiam in illis deiectionibus duo motus conueniunt, vt fiat mixtus ſeu οὐχ ἑκούσιον, niſi obruantur muſculi illi copia, aut expulſionis vehementia, aut impediantur morbo, quæ ſunt vere violenta & παρὰ φύσιν vtraque, non naturalia, neque οὐχ ἑκούσια ſeu motus mixti: Nam voluntariæ retentioni vis affertur interna, & effringuntur quaſi fores huius.

Dicam clarius, ſi poſſum. Excrementorum emiſſio voluntaria eſt, quod ad inteſtini recti & veſicæ ſphincteres, muſculos attinet.

His enim hæc vaſa aperiũtur & clauduntur. Quia tamen hæc moles excrementorum copia & pondere ſuo renitentibus aperit, motum illum mixtum nominare poſſe videmur, nempe in quo & voluntaria muſculi opera, & naturalis expulſio concurrant, qui ſecundum Ariſtotelem eſſet οὐχ

Obi. ἑκούσιος. De quo tamen rurſus quæri poteſtan, quæ fruſtra renitente muſculo fit apertio, non poſſit violenta dici, cum muſculus per ſe non aliter, quam voluntarie moueatur; in iſto autem caſu vis ei nonn minus afferatur, quam ſi externa vi deduceretur.

Sol. Sed cum Voluntarium hoc ſit Ariſtoteli lib. 3. Ethic. quod à ſe eſt, & in ſe motus principium habet, & hic in deiectionibus motus ab expulſione naturali quaſi exſtimuletur, non poteſt ſimpliciter ſeu abſolute liber ſeu voluntarius dici, qui alijs naturæ in corpore affectionibus & effectionibus ita ſubiectus eſt, vt ab ipſis perfici poſſit contra voluntatem animantis & muſculi retentionem.

Sed ad ſpirationem redeo. Ad hanc per diaphragma opus etiam eſt motu muſculorum in Epigaſtrio & collo, demiſſis muſculis, vt Galenus dicit, præſertim ad ἐκπνοήν; Et cum in ſomno ſit pectus propter calorem retractum calidius, aliquando etiam copioſiore aere opus eſt, quam vſitata ſpiratio ſuppeditat, vt ex intercoſtabilibus muſculis aliqui etiam tum ſeſe occupent.

Ita igitur qui tum ſit motus horum muſculorum, qui ſpirationi inſeruiunt, quæritur? Sed reſponſio ex ijſdem fundamentis petenda eſt. Non enim in ſomno ita obturantur nerui, vt nihil in his ſenſus aut motus eſſe poſſit, quippe qui afficiuntur tantum, non perduntur, & rigantur magis quam obturantur. Itaque ſic ceſſat motus horum, vt tamen agere poſſint. Nam & verſant ſe dormiẽtes, & loquuntur, & non etiam nihil ſentiunt, aliqui etiam obuerſantur. Eos autem neruos, qui ad pectus pertinent, præ cæteris tum vigere oportet, etiam propterea, quod vitalis calor, de quo cæteris ſubducitur, hos circumdat copioſior.

Ita igitur motus προαιρετικῶς, id eſt, liberi aliquid habet, aliquid tamen muſculi illi poſſunt, & hoc modo cientur aliqua ex parte motu voluntario. Sed concurrit etiam motus naturalis ſeu ἀκούσιος, quo natura cordis agit ad attrahendum aerem vtilem, & expulſionem inutilis aeris, vt fiat hoc modo motus mixtus ſeu οὐχ ἑκούσιος. Hic tamen cordis muſculos non impelleret, ſi eſſet abſque illis tanquam reliquijs

motus

motus neruorum in dormientibus proæretici, id eſt, liberi. Et ſi à ſolo cordis motu in ſomno eſſet aut eſſe poſſet Spiratio muſculorum thoracis & ipſius etiam diaphragmatis motus, tunc eſſet neque voluntarius, neque naturalis, neque mixtus, ſed violentus, & παρὰ φύσιν ſimpliciter; & ſequeretur hoc etiam, muſculos non tantum ſeruire motui voluntario, cum à natura ſeu naturaliter etiam in inuitis mouerentur, ſed cum exquiſite loquendo diaphragma & muſculus tantum thoracem moueant, & per ſe non attrabant aerem, quod cor & pulmones faciunt, inſpirationis appellatione vtrumque intelligitur, & thoracis conſtrictio & dilatatio, & aeris attractio & expulſio, ex quibus hæc eſt ἀκούσιος & naturalis, illa eſt ἑκούσιος & voluntaria: E quorum concurſu fit τὸ οὐχ ἑκούσιον, ſeu motus mixtus, etſi ab attractione illa muſculi non impelluntur, vt diximus.

Et hoc modo dominatur in diurna & nocturna ſpiratione τὸ ἑκούσιον, id eſt, muſculorum motus, cum tantiſper à volentibus reprimi poſſit, dum cor ſuffocetur, vt Cato apud Plutarchum dixit, ſe animam continendo mori poſſe.

Neque cordis attractio contra voluntatem noſtram hoc perficere poſſet, quod excrementorum ortus & expulſio. Ita igitur thorax mouetur in dormientibus tactus à diaphragmate & reliquis muſculis, quorum ope & opera Spiratio carere poteſt, in quibus eſt motus Voluntarius. Tum aliquis & hunc voluntarium adiuuat nonnihil motus naturalis cordis, magis tamen in dormiente. Nam in vigilante cum motus proæreticus integer ſit, & non vt in ſomno propter cerebrum affectum impeditus, thoraci minus eſt opus illo adminiculo.

Oſſa autem thoracis & pectoris crates, vt cæteri muſculi in hoc, quibus ad violentam ſpirationem opus eſt, hæc, inquam, mouentur omnia motu tali, quo Muſculi, inteſtinum rectum & veſicam claudentes & aperientes, mouentur, cum vel oneri, vel copiæ, vel expulſionis vehementiæ ſuccumbentes aut morbo debilitati in inuitis emittunt excrementa, id eſt, motu ſimpliciter violento, non minus quam ſi externa vi membrum trahitur. Tum enim ab interna cauſa affertur vis muſculis, quod ſequuntur motum, quem vicini muſculi ἑκουσίως ſeu voluntarie & cordis attractione, in thorace ἀκουσίως, id eſt, naturaliter commouent.

3. Ita Ariſtoteli ſomnus etiam eſt οὐχ ἑκούσιος ſimpliciter, etiamſi aliquantiſper repellere poſſumus: Tandem enim inuitos & renitentes corripit: Neque ἀκούσιος ſimpliciter, cum in naturali ſomno oporteat cõcedi quietẽ προαιρετικὴν corpori, qua & nonnunquam prouocatur: & ita concurrunt, προαιρετικὴ & ἀκούσιος ſeu naturalis quies, de quibus conſtituitur τὸ οὐχ ἑκούσιον, qui eſt motus, vt dixi, compoſitus ex voluntario & inuoluntario.

Superat tamen viribus in ſomno τὸ ἀκούσιον, id eſt, naturale, quæ quod tandem nihil poteſt τὸ ἑκούσιον, & coacta quies externorum, tamen fit non voluntaria: ſicut in deiectionibus excrementorum, veſicæ & alui, naturale ſeu ἀκούσιον plus poteſt, quam τὸ ἑκούσιον in muſculo, in ſpiratione autem plus poteſt τὸ ἑκούσιον, vt diximus.

Hic quæritur etiam de motu Ambulantium in ſomno, ſi in eo motus localis ſiſtitur, quomodo verum eſt κοιμώμενος ſeu dormientes βαδίζειν & περιπατεῖν?

Galenus dicit illud non eſſe quiddam προαιρετικὸν, ſed inſtar ſomnio-

rum, quia virtus προαιρετικὴ & κίνησις καθ' ὁρμὴν in ſummo quieſcant, nec reuera ſunt ſomnia illa; quia iſti, quod ante paucos dies Marpurgi factum ſe meminimus, conſcendunt faſtigia tectorum, nihilque meminerunt; ſed ſomniorum eſt aliqua memoria.

De motu Matricis hæc adijcio, vt omnia melius intelligantur.

Ex membranis, quę vtero vaſa adducunt, quæ ad latera fundi huius adhærent, & carneis fibris intertextis, duo muſculi formantur, qui Peritonæo vterum ad latus connectunt. Ita latera tantum fundi huius (vteri) alligantur, & laxe quidem ſupremum fundi huius, & anterior & poſterior fundi regio ſunt liberæ, nullisque partibus, quas attingunt, annaſcuntur. Ceruix ad Peritonæum ſimiliter, ſed laxius alligatur. Illi igitur muſculi motu voluntario nonnihil matricem ſurſum mouent, ſed parum & obſcure, cum ilia contrahuntur. Alio motu voluntario moueri non poteſt matrix. Neque enim muſculi ad hanc pertinent vlli, aut in hac inſunt, ſed fibras tantum habet, quæ cauſæ ſunt motus eius, qui naturalis ſolet appellari, non autem voluntarij, cuius organa muſculi ſoli ſunt. Muſculus igitur cum ad matricem vtrinque vnus ſit, etiam hanc aliquo modo ἑκουσίως cieri oportet. Reliqui motus, qui matrici accidunt παρὰ φύσιν καὶ κατὰ φύσιν, ſunt à neruis & fibris.

MOVERI.

Moueri:
- Obiectiue tantum.
- Prorſus Efficaciter ſeu ſufficienter.

Voluntas noſtra mouetur vtroque modo. *Obiectiue voluntatem moueri eſt allici à bono obiecto.* Hoc non eſt cogi. Barbari dicunt Neceſſitari. Sufficienter eſt ita moueri obiecto, vt voluntas velit.

1. Quicquid mouetur, mouetur vel per ſe, vel per partem, vel per accidens.

2. Moueri per ſe eſt totius vt corporis. Itaque hoc per ſe mobile dicitur.

3. Quod mouetur per ſe, mouetur I. vel à ſe ipſo, vel ab alio. II. vel ſecundum vel preter naturam. Animalia mouentur à ſe ipſis per ſe & ſecundum naturam. Graue deſcendens & leue aſcendens mouetur ab alio ſecundum naturam. Graue aſcendens & leue deſcendens mouentur ab alio præter naturam, id eſt, violenter.

4. Moueri ab alio accipitur duobus modis. Vno, vt ſignificet motorem loco & ſubiecto ſeparatum à moto. Altero, vt ſignificet diſtinctionem tantum realem inter motorem & rem motam, etiamſi loco disiuncta non ſint: Ita ab alio aliquid moueri eſt in motione diſtingui reipſa.

Vſus.

5. Quæritur an Animalia moueantur à ſe ipſis? Reſp. Mouentur à ſe ipſis, & non mouentur à ſe ipſis, ſed ab alio. Mouentur à ſe ipſis, quia habent internum motorem, non disiunctum loco à moto. *Animalia à ſe naturaliter mouentur.*

Mouentur ab alio, quia motor in eis realiter diſtinctus eſt à moto, nempe animus à corpore. *Animal mouetur ab alio.*

Quicquid mouetur, ab alio mouetur, ſcilicet ſecundo modo; quia diſtinguitur re motor à moto. *Ariſt.*

6. Moueri per partem aliquid dicitur, cũ motum partis attribuimus toti, vt cum dico hominem moueri manu eius ſola mota.

7. Moueri

Accidentia & formæ nō ſunt mobilia per ſe.

7. Moueri per accidens eſt rerum incorporearum, accidentium & formarum. Eatenus enim hæc mouentur, quatenus inſunt in corpore, quod per ſe mouetur, è lib. 5. Phyſ.

8. Itaq; Moueri per partem eſt, quodam modo, medium inter per ſe & pure per accidens.

Obiectio.

Ergo mutila erit Diuiſio: Quicquid mouetur, mouetur per ſe, vel per accidēs. l. 8. phyſ. text. 27. Reſp. Non eſt: hic enim per accidens Philoſophus largius accipit, vt etiā complectatur id, quod quinto Phyſicorū dicitur per partem, iudice Zabarella.

MVLIER.

Mulier I. eſt vox generalis, εἰδικωτέρα tamen quam fœmina. Sic Tertull. in lib. de virginibus velandis: Naturale vocabulum eſt fœmina. Naturalis vocabuli generale Mulier, Generalis etiā ſpeciale virgo, puella impotens, nupta, vidua, &c. Fœminam naturale vocabulum appellat, quod omnibus animantibus ſit commune; Mulierem generale, quod hominum generi proprium ſit.

II. Mulier accipitur pro corrupta ſeu deflorata, & fere opponitur virgini. Sic accepit Cicero, cum obiurgatus, quod virginem ſenex duxiſſet, cras, inquit, mulier erit; & Theocritus cū apud eum dicitur à puella; Huc virgo adueni, mulierque domum ecce redibo, Παρθένος ἔνθα βέβηκα, γυνὴ δ' εἰς οἶκον ἀφέρψω: eiq; Satyriſcus reſpondet: At mulier mater, puerum altrix, deſita virgo, ἀλλὰ γυνὴ μήτηρ, τεκέων τροφὸς, οὐκέτι κούρα. Virgo ſignata hęc dicitur, ſi eſt plena ſeu grauida, ſeu cuius venter eſt conſignatus, obſignatus, zugeſchloſſen. Eleganter Vlpianus leg. quæritur §. 3. de ædi. ed. vtranque ſignificationem adhibuit ſeu coniunxit, Mulierem ita artam, vt mulier fieri nō poſſit, ſanam non videri conſtat.

III. Iuriſconſult. interdum per κατάχρησιν vel Græciſmum vtitur pro vxore, vt: Semproniæ mulieri meæ reddi iubeo ab hæredibus. Scæuola.

Mas-mulier & Mas-fœmina eſt ἀνδρόγυνος, in quo miſtio ſexus. De quo feci hunc verſum ταυτόγραμμα, in L. Monachum quendam hermaphroditum.

Mas-mulier Monachus Mundi mirabile monſtrum.

Hinc Mulierculárius pro eo, qui alienas mulieres, id eſt, vxores aſſectatur. Cōſtant. Imper.

De Muliere ſignata vide in SIGNO lectu non iniucunda.

MVLTIPLICITAS.

Multiplicitas eſt oppoſita vnitati & ſimplicitati; & tribuitur enti cum eſt multiplex. Multiplicitas enim eſt actus ſeu perfectio multiplicis, qua multiplex eſt. Eſtq; Realis, vel Rationis.

Realis, per quam Ens eſt Multiplex (ſeu multa) realiter ſiue eſſentia ſiue cauſa, ſiue effecto, ſiue ſubiecto, ſiue adiūcto, ſiue partibus, ſiue alio quodam modo.

Rationis multiplicitas eſt, per quam ens ratione multiplex eſt.

Vnitas autem eſt mēſura Multiplicitatis, verum non eſſentialiter, id eſt, accidit ei hoc, non eſt eius eſſentia, ſed inter relationes hoc eſt poſitum.

Interdum ponitur pro varietate, vt Entiū multiplicitas eſt via ad perfectionem vniuerſi, id eſt, varietas, vt loquitur Scaliger.

Ens diuerſo reſpectu poteſt eſſe vnum & multiplex. Quod vnum eſt ſimpliciter, poteſt eſſe multiplex ſecundum quid, & viciſſim.

Thom. Aquin.

Quod vno modo ſeu ſub vna ratione

eſt indiuiſum , id eſt, vnum ; alio modo poteſt eſſe diuiſum, id eſt, multiplex ſeu Multa

Iac. Schegk.

Vnum ὑεἰσῶσις eſt multa κατὰ συμβεβηκός.

M V M I A.

1. Mumia Philoſophis eſt non tantum Caro humana balſamo condita (Barbari dicunt Balſamita) ſed & alia quæque non mortua, ſed occiſa, ὑγιαστικὴ, id eſt, vim ſanandi habens.
2. Serapio aliter accepit, quod patet ex Scaligeri his verbis ex. 104. ſectione 9. Piſſaſphal tamen in multis in locis è montibus deuolutum fluitat in oſtiis fluuiorum. Id Mumia eſt Serapionis.
3. Mumia Sepulcrorum apud Arabes, Syros & Ægyptios eſt ex Myrrha & Aloe, & illorum materia corporum, quę illis ſunt condita: Longe precioſior & vtilior res illa. Nam ruptis & contuſis mirifice prodeſſe compertum eſt.

Quæ vero ad nos defertur Mumia ex Ægypto, non ex Aloe & Myrrha condimentum eſt corporum, ſed ex Aſphalto.

4. Chymici etiam vtuntur voce Mumiæ pro balſamo ſeu ſeminali humore, cum dicunt Mumia Elementorum. Petrus Seuerinus in Idea Philoſophica : Generatur ſeminalis animalium materia in balſamo animali, in vitali ſulphure, in ſpiritu vitæ, in Mumia, in radicali & prima materia animalium. pag. 102.

M V N D V S.

1. Mundus eſt ſyſtema vniuerſi, id eſt, cœlum materiale & terra.
2. Mundus accipitur pro mole quatuor elementorum ſpatium replentibus ſublunare. Sic accipit Ariſt. cum dicit; Mundi omnem virtutem à ſuperiori corpore gubernari. Senećtua enim eſt, omnem virtutem inferiorem cœlitus gubernari. Lib 3. aduerſus Aſtrologos Picus : Corpora perfectiora expertia vitæ, qualia ſunt gemmæ & metalla, ſicut ex materia inferiori coaleſcunt, ita radioſi caloris vi digeruntur & formantur.
3. Accipitur pro Cælo per ſynechdochen ἐξοχῆς ratione.
4. Pro vniuerſitate hominum per Metonymiam continentis.

Tres Mundos figurat antiquitas: Supremum omniū, vltramundanum, quem Theologi Angelicum, Philoſophi autem intellectualem (quia à noſtris oculis eſt remotiſſimus) vocant, quem à nemine ſatis pro dignitate decantatum Plato inquit in Phæd. Proximum huic Cœleſtem: Poſtremum omnium ſublunarē hunc, quem nos incolimus. *Mundi [illegible] ſtructu[illegible] culo [illegible] torum.*

Hi tres mundi vnus ſunt mundus, tum quod ab vno principio & ad vnum eundemq; finem omnes referātur; tum quia iuſtis numeris tēperati & harmonica quadam naturarum cognatione atq; ordinaria graduum ſerie colligātur, tum quia quicquid in omnibus ſimul eſt mundis, id & in ſingulis continetur, neq; eſt aliquis vnus ex iis, in quo non ſint omnia, quę ſunt in ſingulis. Verum quę in mundo ſunt inferiore, in ſuperioribus ſunt meliore nota: quæ itidem ſunt in ſuperioribus, in poſtremis etiam viſuntur, ſed degenere conditione & adulterata, vt ſic dixerim, natura. Eſt apud nos calor qualitas Elementaris, & in Cœleſtib. virtus excalefactoria, eſt in Angelicis Mentibus idea caloris. Dicā aliquid expreſſius: Eſt apud nos ignis, quod eſt Elementum. Sol ignis in cœlo eſt : Eſt in regione vltramundana ignis ſeraphicus intellectus. Sed vide quid differāt: Elementaris vrit: Cœleſtis viuificat: Supercœleſtis amat. Ioh. Pic. in Heptapl. ex ſententia Platonicorum.

Eſt præter tres hoſce & quartus, in quo & iam omnia inueniuntur, quæ ſunt in

in reliquis. Hic ipſe Homo eſt, qui & propterea, vt Catholici dicunt Doctores, in Euangelio omnis creaturæ appellatione cenſetur, cum prædicandū Euangelium omni creaturæ (non tamen brutis & Angelis) à Chriſto demandatur. Tritum in ſcholis verbum eſt; Hominem eſſe minorē Mundum, in quo mixtum ex Elementis corpus, & Cœleſtis ſpiritus, & plantarum anima vegetalis, & brutorum ſenſus & ratio & angelica mens, & Dei ſimilitudo cōſpicitur. Atq; hæc ſtrictim ac curſim de 4. Mundis.

Mundus in Theologia interdum accipitur pro impia hominum turba, vt: Mundus me non cognouit. Interdum pro Electis. Ioh. 3. & Dat vitam *mundo*, id eſt, Electis, vbicunque gentiū agant, & Chriſtus Mundi Saluator prædicatur, hoc eſt Eccleſię Catholicæ. Barth. Weſthemer. in Collectaneis Troporum Scripturæ.

Ex Alcinoi Platonici cap. 10.

Mundus
- Intelligibilis ſeu Exemplaris, vt exemplar. — Ipſa Dei ſapientia, qua creaturas fecis.
- Senſibilis, vt imago quædam illius.

Explicatio.

Auguſtin. cap. 3. l. Retractat. Piget me, inquit, dixiſſe duos eſſe Mundos, Senſilem & Intelligibilem: non quin hoc verum ſit, ſed quia hoc dixi tanquam ex me, cum tamen à Philoſophis dictū ſit, & quia iſte modus loqnendi nō eſt conſuetus in Sacra Scriptura. Idē eodē loco. Plato quidē, inquit, in hoc nō errauit, quod Mundū dixit eſſe intelligibilem, ſi non vocabulum, quod Eccleſiaſticæ conſuetudinis in re illa non eſt vſitatum, ſed ipſam rem attendere velimus. Mundum quippe intelligibilem nūcupauit ipſam rationem ſempiternā atq; incommutabilem, qua fecit Deus Mundum. Quam qui eſſe negat, ſequitur vt dicat irrationabiliter Deū feciſſe quod fecit, aut antequam faceret, neſciſſe quid faceret, ſi apud eū ratio faciendi nō erat. Si vero erat, ſicut erat, ipſam videtur Plato vocaſſe Intelligibilem Mundum.

Eadē eſt explicatio Philonis Iudęi, quam refert Euſeb. cap. 12. l. 11. de Euangelica præparatione. Si quis voluerit ſignificatiorib. vti verbis, inquit, nihil aliud dicet eſſe Mundū, quā Dei iam creantis Verbū. Et paulo poſt: *Vniuerſus* per ſe Mundus ſenſibilis ad exemplar diuinæ imaginis factus eſt. Primitiuum ſigillum, quod intellectualē Mundum appellamus, ipſum Exemplare. Primitiua Idea idearum omnium eſt Dei Verbum. Vid. Ioh. Carpent. in comm. in Alcin. Plat.

Paulus princeps de La Scala & Hun, Marchio Veronę &c. l. 14. Epiſtemonis Catholici Mundum facit ſextuplicē ſeu ſex generum potius: 1. Archetypum (Deum.) 2. Intellectualē (Intelligentias, ſubſtantias intelligibiles à mole craſſa corporis liberas.) 3. Cœleſtem (Cœlos.) 4. Elementalem (Elemēta & ex his concreta.) 5. Minorem (Hominem.) 6. Infernalem (Diabolos.) Sed Ἀκυρολογία magna eſt, ne quid dicam acrius, Deum Mundum dicere.

Paulo Scal. Mundus
- Diuinus, increatus, omnium idea, ἀρχέτυπος κόσμος.
- Angelicus. / Cœleſtis / Elementaris / Humanus, / Infernus — Creatus: Ideatus, vt loquuntur.

Mundus paruus Chymicis eſt Materia prima, quod in hac ſint omnia Mundi.

MVSICA.

- Muſica
  - Vera
    - Propria, quæ inſtrumentis conficitur, ars ſeu ratio canendi.
      - Naturalibus (quibus vox humana ſuaui quadam harmonia regitur
        - Pulmonibus.
        - Gutture.
        - Lingua.
        - Palato.
        - Dentibus.
        - Labris.
      - Artificialibus, quæ modulatum & artificioſum concẽtum efficiunt.
        - Tactu
        - Pulſu.
        - Flatu.

      Dicitur à nonnullis *Harmonica*, quę vocem regit, numerum habet, & certam ſoni per tempora dimenſionem.
    - Impropria
      - Metrica, alias Poetica: quæ certa pedum ratione conficitur & metris conſtat.
      - Humana, qua tum animæ partes inter ſe bene conueniunt & ſummæ rationi parent: tum ipſi corpori anima copulatur: tum denique Elementorum diuerſæ qualitates in humano corpore connectuntur & bene ſociantur. *Hæc partim Ethica, partim Naturalis eſt.*
  - Ficta: Mundana illa, quę ex cœli conuerſione Elementorum compage & temporum varietate colligitur. Pythagoræ ſeu potius Pſeudo-Pythagoricis in omnibus Mundi partibus conuenientia & Proportio Muſica eſt, quæ dum cœleſtes globi mouentur, ſuauiſſimos ſonos efficit. Sed hanc opinionem Ariſtoteles habet pro figmento.

Aliter è Maioragio.

- Muſica
  - Propria, Harmonica, huic vicina atq; finitima Muſica.
    - Rhythmica.
    - Metrica.
  - Metaphorica
    - Mundana, hæc vere Pythagorica eſt.
    - Humana, vt Ethica: Nihil enim rectum, nihil honeſtum & laudabile Platonicis eſt, niſi quod arti Muſicæ congruens & conſentaneum ſit.

Muſi-

Muſices vocabulum ſignificat.

1. Artem bene canendi, qua nouimus canentes regere in choris, vt loquitur Plato in Theag. Quæ primum habet ſuam Θεωρίαν, deinde Πρᾶξιν, tum Ποίησιν, vnde Theorica, Practica & Poetica dicitur. Practica, verbi gratia, canit cithara, teſtudine. Poetica componit συμφωνίας.
2. Eam harmoniam cumque concentum vitæ, qui eſt bene & honeſte viuendi regula.
3. Rationem verſuum ſonore condendorum. Sic 2. ſignificatione videtur accipere Plato in Phæd. cum ait: Philoſophia eſt maxima & præſtantiſſima Muſica.
3. Cyclopædiam, orbem concentumque Doctrinarum.

Muſica eſt θεωρητικὴ vel πρακτική.

Muſica Theoretica habet tres partes. 1. eſt Harmonica, quæ verſatur circa harmonias & cantiones ſeu modulationes. Hæc ἰδίως Muſica eſt. 2. Rhythmica, quæ circa Rhythmos, numeros & modulos certa ratione & proportione conſtantes eſt occupata. 3. Metrica, quæ metra & carmina tractat.

Practicæ habet duo membra: Vnum eſt τὸ χρηστικὸν μέρος, quod modo enumeratis partibus vtitur, eaſque ad vſum Muſicum accommodat: Cuius partes ſunt; μελοποιία, id eſt, facultas efficiendi harmonias & cantus, ῥυθμοποιία, δύναμις ποιητικὴ ῥυθμῶν, facultas efficiendi rhythmos; Ποίησις, facultas condendi carmina: Alterum eſt τὸ ἐξαγγελτικὸν μέρος, quo ea, quæ effecta ſunt, enunciamus aut proclamamus, quod quidem triplex eſt. Vnum organicum ſeu inſtrumentale, ſi quando id fiat per inſtrumenta Muſica: Alterum ᾠδικὸν, quando id fit per odas ſeu cantiones & ſymphonias: Tertium ὑποκριτικὸν hiſtrionum, ſi in actionibus Tragicis & Comicis adhibetur, vt inflammandis & mouendis animis ſpectatorum inſeruiat.

Muſicæ ſtudioſi { Harmoniaci. / Canonici.

Canonici dicuntur, qui rationis perſequuntur examen in cantu. Tales fuerunt fere Pythagorici. Harmoniaci, qui auribus tribuunt plus authoritatis, quam rationi. Tales fuerunt ſectatores Ariſtoxenis.

Quidam ſunt Medii, id eſt, partim Canonici, partim Harmonici, vt Ptolemęus: Hic mediam quandam rationem inſecutus eſt. Tantum enim ſenſorio attribuit, quantum Ariſtoxenii, rurſumque rationi, quantum Pythagorei. Etenim tum demum enaſci iudicium putat ſincerum veraxque, vbi ſenſus & ratio conſpiratu nituntur conſono. Cœl. l. 5. c. 11.

MVTATIO.

Mutatio eſt, cum quid incipit vel deſinit eſſe, vel habere ſe aliquo modo poſterius, quo ſe non habuit prius.

Mutari eſt rem aliter ſe habere quam ante, ſiue id fiat Tranſeundo in inſtanti ab vno ſtatu in alterum, ſiue ſucceſſiue. (Itaque Mutationes aut ſunt momentaneæ vel ſubitaneæ, aut ſucceſſiuæ.) At moueri eſt mutari ſucceſſiue.

Mutationes aliæ ſunt Grammaticæ, & Lexicæ, aliæ Logicæ, aliæ Oratoriæ & Poeticæ, aliæ Phyſicæ, Muſicæ, Ethicæ.

Grammaticæ ſpectantur in adſignificationibus, metaplaſmis & enallagis potiſſimum. Lexicæ in variatione ſignificationis: Oratoriæ in Tropis & Figuris: Poeticæ in affectionibus metrorum: Muſicæ in vocibus (clauium tranſpoſitio eſt) & tonis.

Mutatio in Muſica eſt vocum in eadem clave vniſona variatio.

Mutatio Voluntatis duplex eſt: primo dicitur alicuius voluntas mutari, cum quod nondum voluerat, *velle incipit*. Secundo cum quod ante voluerat, *velle deſinit*.

De Mutatione in Phyſicu & Metaphyſicu.

Mutatio accipitur tribus modis. 1. Communiſſime: ita mutatio comprehendit Alteratem & Alteritatem, ἀλλοιγὴ ἱτορεν, & eſt genus *motus & converſionis*; ac mutari eſt rem incipere vel deſinere eſſe, aut habere aliter poſterius quam prius. Idque vel *inſtantanee vel ſucceſsiue*. Ita ad motum & converſionem, vt & ad creationem, annihilationem & alterationem habet ſe, vt genus ad ſpecies. Motus enim dicit ſucceſſionem: Converſio deſitionem converſi, quæ non cohibet in ſe mutatio in ſpecie: Alteratio vero, annihilatio quod important in ſpecie, Mutatio importat in genere.

2. Sumitur ſtricte vel pro *receptione* formæ ſubſtantialis, vel accidentalis: vel pro *dimiſsione*, ſeu abiectione talis formæ, quæ ante fuit habita. Ita materia prima ſi fuiſſet creata ſub forma, ſeu ſimul cum forma, in inſtanti ſuæ creationis fuiſſet mutata, quia in inſtanti recepiſſet formam, quam antea non habuiſſet.

3. Strictiſſime, & ita Mutari eſt Subiectum προυπάρχον (præſuppoſitum) recipere formam, vel quaſi formam, (id eſt, locum) quam prius non habuit, vel talem dependere in momento vel tempore. Sic 8. Phyſ. Quod his duobus vltimis mutatur, non deſinit; quod primo, interdum deſinit, quia quod convertitur, eſſe deſinit.

Mutatio quædam eſt naturalis, quædam hyperphyſica. Phyſica eſt, quæ fit à principiis naturæ, & quidem ita vt maneat ſaltem materia communis. Ea enim eſt ingenerabilis, & incorruptibilis per creatam potentiam.

Talis eſt mutatio aquæ in aerem, quæ converſio eſt elementi in elementum. In hac converſione eadem materia, quæ fuit ſub forma aquæ, manet ſub forma ignis. Ei ſubiicitur igitur converſio illa, quam Formalem dicunt Scholaſtici, quia nullum Agens Naturale ſeu creatum poteſt agere, niſi ad immutationem Formæ. Ideoque omnis converſio, quæ fit ad Naturæ Leges, eſt Formalis (in qua tamen forma mutatur, non tota Subſtantia:). Hyperphyſica eſt, quæ fit actione divina Speciali præter naturæ ordinem ſeu rerum leges. Talem quidam ſtatuunt mutationem Subſtantiæ Panis in Subſtantiam corporis Domini vi conſecrationis, quæ ita fuerit converſionis Hyperphyſicæ etiam ſpecies, vt & Tranſſubſtantiationis. Tranſſubſtantiatio enim eſt converſio totius Subſtantiæ in Subſtantiam non habentem communem materiam cum priore. Scholaſtici igitur nonnulli vt Biel & Caſſalius Epiſcopus, faciunt Tranſmutationem aliam Formalem, aliam Subſtantialem ſimpliciter. Formalem vocant, quæ fit naturaliter, abiectione ſolius formæ. Subſtantialem ſimpliciter, quæ fit divine, ſecundum totam Subſtantiam: eamque vocant Tranſſubſtantiationem, hoc eſt, tranſitionem totalem Subſtantiæ in Subſtantiam. Totalis hæc dici poteſt, quia eſt totius Naturæ Entis. Formalem, inquit Mag. Sentent. Converſionem hic non agnoſco, quia ſpecies rerum, quæ ante fuerunt, remanent, & ſapor & pondus.

Muta-

Mutatio
- Phyſica: Hæc eſt Formalis, quæ fit tantum ſecundum Formam
  - Subſtantialis, quæ fit ſecundum formam Subſtantialem.
  - Accidentalis, quæ fit ſecundum accidens.
- Hyperphyſica, quæ etiam fieri poteſt ſecundum totum, ſecundum formam Subſtantialem, ſecundum formam accidentalem, ſecundum materiam.

Formalis.]

Reſpicit enim omnis naturalis tranſmutatio Agens naturale, quod cum ſit virtutis finitæ, & agat non ſe toto, ſed ſecundum formam ſuam, qua eſt in actu, & ὂν ἐν τῇ ἐνεργείᾳ, nec inſtituat propriè deſtructionem & corruptionem, ſed generationem & compoſitionem, ſicut non poteſt producere niſi formam aliquam, ita non poteſt corrumpere niſi formam. Limitata igitur hæc eſt tranſmutatio. Itaque ea quodlibet in quodlibet tranſmutari nequit.

1. Mutatio aut eſt ſimpliciter, aut ſecundum quid: Ad illam pertinet Mutatio contradictoria, qualis eſt Creatio, quę eſt non entis ſimpliciter in ens ſimpliciter: Non enim mutatio omnis eſt affectio ſubſiſtentis, ſed tantum mutatio Phyſica. Huius igitur Diſtinctionis vſus eſt magnus in Theologia, cum tractatur de creatione immediata & primaria ſeu προϋπάρχοντος.

2. Mutatio
- Acquiſitiua: Qua acquiritur, quod ante non eſt habitum, vt nouum vbi, locus nouus.
- Deperditiua, Vere vel Quaſi, qua habitum deperditur ſeu amittitur.

Vſus.

Hac etiam diſtinctione vtuntur vtiliter Theologi, cum dicunt Collationem Gratiæ eſſe acquiſitiuam; Remiſſionem culpæ & pœnæ ſublationem Deperditiuam.

3. Mutatio eſt vel ex potentia in actum, vt, cum ex ignorante fit ſciens; vel ex habitu in actum, vt cum ex Sciente fit vel contemplatiuus (θεωρητικὸς) vel conſiderans ſeu contemplans (θεωρῶν.) Contemplatiuum enim & contemplans differre inter ſe, vt potentia ſeu habitus & actus differunt; alibi expoſitum à nobis eſt. Qui habet Scientiæ habitum, qua habet, Contemplatiuus eſt: qui ex habitu operatur, hoc eſt, actu conſiderat, Contemplans propriè eſt.

4. Mutatio
- Realis; cui ſubiicio Formalem.
- Modalis.

Digitized by Google

Interdum vtraque fit ſimul ſeu concurrit.

Realis.] Huc pertinet Mutatio, quoad τὸ εἶ, hoc eſt, Eſſe ſiue totale, ſiue partiale, vel quoad τὸ ποῦ, id eſt, Vbi ſeu alicubi. Quoad eſſe, vt cum aliquid incipit eſſe, quod non erat. Quoad Vbi, vt cum aliquid incipit eſſe, Vbi ante non erat.

Modalis.] Huc pertinet mutatio modi eſſendi & operandi. Vtuntur hac diſtinctione Scholaſtici Theologi in diſputationibus & Definitionibus, hoc eſt determinationibus (memineris me ſcribere Lexicon) de Sacramento Cœnæ Dominicæ. In Sacramento, inquiunt, Euchariſtico Corpus & Sanguis Domini non creantur, non incipiunt eſſe, quod non erant, ſed & incipiunt eſſe, vbi ante non erant (accipiunt nouum vbi, quod non eſt de Eſſentia corporeæ ſubſtantiæ) & incipiunt eſſe modo nouo, ſeu eo, quo non erant ante, nempe Sacramentali; conſeruato interim in Cœlo modo eſſendi, quem ibi habebant, nempe locali & circumſcriptiuo vel definitiuo. Secundum hæc ſoluunt obiectionem; Nempe, Vnum & idem numero Corpus per potentiam etiam diuinam eſſe id, quod virtute Spiritus ſancti creatum eſt in vtero Mariæ, & id, quod vi conſecrationis in Sacramento iterata creatione producitur. Dant enim totum, & creationem hic negant. (Dicunt tantum confici à Sacerdotibus.) Noua vox [illegible]

5. Mutatio rei
- Secundum ſe ipſam.
- Qua eſt γνωστόν τι.

Hoc eſt, quod Scaliger ait; Mutatio aut eſt rei, aut cognitionis, in re, qua nimirum cognoſcitur eſſe id, quod non fuerat. Exercitat. 6. ſectio. 13. Mutatio hæc eſt iudicii vel opinionis.

Mutatio, quę alicui Scientiæ accidit, eſt A
- Facultate intelligente. Hoc tribus modis contingit:
  1. Cum rei ignotæ Scientia comparatur, vel notæ obliuio inducitur.
  2. Cum quod habitu tenebatur, actu conſideratur.
  3. Cum quod obſcure & confuſe cognoſcebatur, dilucide & diſtincte intelligitur.
- Re intellecta ſeu Obiecto, ſiue ſit Vniuerſale, ſiue ſingulare.

Talis Scientia ſeu Scientiæ viciſſitudo in hominem, non in Deum cadit.

Mutatio Phyſica.

Μεταβολὴ eſt, cum quid aliter ſe habet quam prius, tranſitione nimirum ab vno ſtatu in alterum.

Intellige, Rem, quæ μεταβολὴν patitur, tranſire ab vno ſtatu in alterum, quos Philoſophi vocant terminos, alterum A Quo, alterum Ad Quem. Exiſtit igitur prius ſub termino à Quo, poſterius ſub termino ad Quem. Μεταβολὴ autē *eſt momentanea, vel temporanea.* Momentanea poteſt eſſe. 1. Inter terminos Poſitiuos. 2. In alterum Poſitiuum,

tiuum, alterum Negatiuum: quomodo materia in generatione aeris tranſit à forma aquæ ad formam aeris, ad priuationem formæ aquæ: In corruptione autem generationi contraria ad formam aquæ & priuationem formæ aeris. At motus eſt mutatio ſucceſſiua ſeu temporaria, & fit ſeu exercetur tantum inter terminos Poſitiuos, vt quorum vno partim mobile eſt dum mouetur, partim ſub altero. Ex nigro in album tranſitur ſucceſſiue ſeu in tempore per fuſcum; ex frigido in calidum per tepidum. Sic ex quantitate minore tranſitur in maiorem per mediam, ex loco vno in alium. Sed tranſitus à priuatiuo ad poſitiuum (in generatione) aut à poſitiuo ad priuatiuum (in corruptione) non poteſt fieri in tempore, cum forma eius priuatio ſit immediata in eodem ſubiecto, nec poſſit ſubiectum ſucceſſiue ſeu decurſu temporis breui vel longo, vnum deſerere & alterum acquirere.

Mutatio qualibet eſt aut Simplex aut Complexa. His duobus modis poſſe accipi μεταβολὴν ſeu mutationem, docuit Fonſ. in 5. Metaph. Ariſt. c. 13.

Simplex dicitur, quæ fit aut ſola abiectione termini à quo; aut ſola acquiſitione termini ad quem.

Complexa, quæ fit vtraque ſimul. Hæc Fonſecæ videtur ſignificantius dici μεταβολὴ ſeu tranſmutatio, quam Motus aut Mutatio, eo quod tranſmutationis nomen magis declaret atque exprimat vtrunque terminum, & eum ad quem acceditur, & eum, à quo receditur; *idemque vnum poſt alterum, ſeu vnum alteri ſuccedere ſignificet.* *Quid tranſmutari?*

Intellige cum Generatio momentanea mutatio hic dicitur, Generationem accipi pro ſola introductione & abiectione formæ ſubſtantialis: non autem pro diſpoſitione, qua paulatim ſubjectum præparatur ad formæ introductionem vel expulſionem. *Dupliciter accipitur Generationis vox.*

E Scalig. de cauſ. l. l.

Mutatio alicuius fit Amiſſione
- Subſtantiæ, vt cum è terra fit herba.
- Accidentis, quæ fit
  - In
    - Quanto, vnde Augmentum.
    - Quali, quod dicunt Græci ἀλλοίωσιν.
  - Secundum locum, qui dicitur Motus.

Sic igitur euenit ei, quod mutatur; *Aut ipſum fit*, quod non erat; cum mutatur ſubſtantia: *Aut in ipſo fit, quod non erat*, in cremento ſeu augmento & alteratione: *Aut ipſum fit* in quo non erat, ſcilicet in loco. Quanquam ſunt etiam Mutationes in aliis prædicamentis: nam mutatur etiam aliquid, non propter ſuam, ſed ob alterius etiam rei mutationem, vt mortuo Catoni vnico filio deſinit ille pater eſſe, & Equus, qui ad dextram Principis eſt conſtitutus, ſi ad læuam transmoueatur, ipſe princeps, qui ſiniſter equo erat, fit dexter. Ergo quod mutatur, mutatur aut abſolute, aut σχετικῶς.

Abſolutè, cum aut ipſum fit, aut in i-
pſo, &c. σχετικῶς, cum ob μεταβολὴν alterius vel comparatum alij mutatur.

An primitiua poſſint fieri deriuatiua, & quo modo ſi fiant?

Mutatio ſpeciei in Nomine Grammaticorum relatiua eſt, non abſoluta. Ex primitiuo abſoluto, vt Amor, fit primitiuum relatiuum, Amator deriuatiuum ab Amo eſt: primitiuum autem eſt ad Amatorium.

Mutatio ſegetum vel fructuum agri pro Traductione ſeu translatione magica eorũ. quæ alias dicitur Frugum excantatio. Excantare enim fruges præſertim in legibus non eſt ſimpliciter incantare, ſed è loco in locum carminibus traducere, Ioſeph Scalig. vt excantare ſit foras elicere, Ouidij illud ſpectat huc. Nec ſeges ex alijs alios trãſibit in agros. Mutatio oratoria ſeu ſententiarum eſt earum variatio manente eodem ſenſu. Dicitur & Commutatio ſententiarum.

DE Variatione Sententiarum ἐπιφώνημα.

Latinæ linguæ ſtudioſis preſertim iu*wopl-*
as amantib. exercitium variandi ſententiam ſimplicem in tropicam & ſignatam commendatum eſſe dicitur: eius exẽplũ vnũ atq; alterũ propono.

I. SENTENTIA:

Patria ſua cuique egregie cara eſt.

Variatio huius ſententiæ 1. per metaphoram.

Patriæ ſolum cum omnibus eſt carum, tum vero dulce & iucundum. 2. Per ſynecdochicam vel metonymicam extenuationem.

Amplificatio à maiori.

Amplificatio proleptica & traductio theſeos ad hypotheſin id eſt exemplum.

Non parua eſt Ichaci ſapientia: ſed tamen optat
Fumum de patriis poſſe videre focis.

3. per Metonymiam efficient. conſeruantis pro effectu.

Nil iucundius quam eſſe cum dijs patriis & penatibus.

4. Per Ironiam.

Inſitum ſcilicet eſt cuique patriæ odium & facilis eius obliuio.

5. Per exclamationem admirationis.

Deum immortalem quam charam habet quiſque (ſeu quanta charitate cõplectitur) ſuam patriam.

6. Per addubitationem.

Haud ſcio an ſit quid homini charius patria?

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit & immemores non ſinit eſſe ſui.

7. Per Interrogationem & ſubiectionem.

Quid charius eſt patria terra? Nihil.

8. Per anaphoram & Polyptoton.

Chari ſunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares, ſed omnes omnium charitates patria vna complexa eſt, Liebe deß Vatterlands gehet vor alle Liebe.

Auctarium.

Dulce quidem patria eſt: Verum mihi dulcius eſto
Pro Chriſto patrios deſeruiſſe Lares. (Deos.)

II. Germani ſunt bibuli.

Variatio 1. per metonymiam.

Germania eſt bibax: eſt multibiba. Germaniæ nobilitata eſt bibacitas. Germania perdita Baccho eſt.

2. Per ſynecdochen.

Germani ſunt vinoſi,
Sunt crapula (malum) Germani nobiles.

Per metonym. effect. pro cauſa.

Crapula enim eſt dolor & noxa capitis ex ebrietate.

Per metaphoram.

Germani immergunt ſe in potum: Vino ſe ingurgitant.

Per catachreſin hyperbol.

Germanus fortis potandi ſtrenuitate vir eſt.

Per exclamationem optationis.

Germani poſſunt cunctos tolerare labores
O vtinam poſſent tam bene ferre ſitim.

Per

Per paranomaſiam.

Perdidit haud temere priſcas Germania laudes, cui nihil eſt aliud viuere, quam bibere.

III. RARA FIDES.

Per metaphoram.

Fluxa fides hominum: lubrica facta fides.

Per metonymiam adiuncti ſigni.

Dant dexteram multi ſed pauci liberant.

Per Metonymiam hyperbolic. & emphaticam ſeu ἐπαρχ̃.

Heu quam raro intrat limen mortale: fere omnin

Exulat orbe fides: nomen inane fides.

Per catachreſin.

Fides vbiq; punica: nullibi cõuentorum dictorumq; conſtantia, & veritas.

Per Ironiam.

Homines vbiq; tuentur (ſeruant) fidem: ſcilicet religione punica.

Per polyptoton.

Nunc vbi priſca fides?

Iura, fides vbi nunc commiſſaque dextera dextræ?

Per paranomaſiam.

Cara fides, quia rara fides. Rara fides: Ergo fide videq; cui.

Per exclamationem accuſantis.

Heus vbi pacta fides.

Per exclamationem conquerentis.

Me miſerum, quid credas iam aut cui credas?

Nullane in re eſſe homini fidem?

Per epizeuxin, & exclam.

Ah ah noſtra ætas quam parum fidei gerit?

Per interrogat. & ſubiectionem.

Nunc vbi certa fides regnat? in Vtopia.

Per proſopopœiam introducatur querela Fidei profligatæ ſeu exulis contra perfidiæ regnum.

Emblemata, ἀπεσθῆκαι.

Conſtat in hoc neruo ſapientia: credere nulli.

Aut ſi vis vlli credere crede parum.

Nunquam tuta fides: hæc coruo eſt rarior albo.

IV. Fortuna inconſtans & mutabilis.

Per metonymiam.

Fors tantum eſt conſtans in leuitate ſua.

Per metaph. & hyperb. & allegoriam.

Preſſa tene manu Fortunam: lubrica eſt. Lamb.

Fortuna Vitrea eſt qua cũ ſplendet frangitur.

Fors manet in nullo certa tenaxq; loco.

Varia eſt vita commutabiliſq; ratio vaga volubiliſq;. Cic.

Fortuna, volucris eſt. Alea fortunæ eſt varia.

Paſſibus ambiguis Fortuna volubilis errat.

Nunc mihi nunc alii ridet fortuna benigna.

Per antinomaſium poeticam

Mortales cernit vario Rhamnuſia vultu.

Per catachreſin ſeu ἀκυρολεγίαν poeticam & paranomoſiam.

Area Fortunæ eſt Varia.

Per hyperbolen.

Nunc ſerenitas, nunc fulmina fortunæ apparent.

Fortuna æſtuantis more fertur Euripi.

Per ſymplocen.

Eſt caſuũ varietas: eſt ſortis mutabilitas.

Per anaphoram.

Sors cæca eſt, ſors bruta eſt, ſors incerta vagatur.

Fertq; refertque vices, & habent mortalia caſum.

Nunc bona mortali nũc venit hora mala.

Per exclamationẽ, conqueſtionis & admirationis.

O fallacem hominum ſpem, fragilemq; fortunam.

O volucrẽ Fortunam, quam cito omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lachrymas recidunt.

Per paranomaſiam.

Omnia ſors verſat: dubios ſors mutat honores.

Per rhythmum.

Luſu Fortunæ variatur imagine Lunæ,
Creſcit decreſcit, conſtans perſiſtere neſcit.

Πρὸσ θήκη.

Ipſa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca eſt.
Nũc pluit, aut claro nũc Iupiter æquore ridet.

Logice variatur & amplificatur hæc ſententia E locis ſimil. pari. Maior. Definitionis & periphraſeos, effectis, contrar. Variatio etiam per æquipollentia ſeu per ſynonyma hic locum habet.

2. Ἐναύτημα.

Diſcenda eſt & exercenda commutatio ſententiarum Philoſophicarum in clariores & nitidiores.

Sententia Phyſica.

Quicquid compoſitum eſt tãdem diſſoluitur ipſum.

Ciceron.

Quicquid ex partibus aliquando coiit & concretum eſt, id eaſdem in partes aliquando dilabatur ac diſſipetur neceſſe eſt. Paul. Manutius.

Phyſ.

Hæc eſt conditio materiæ naturalis vt appetat perpetuo aliam formam.

Ciceron.

Habet hoc materia illa vnde res oẽs conſtant, vt formæ mutationem quærat: idq;, quod ſequitur, aſſecuta migret in alias naturas, quaſi quod appetiit, eo nunquã eſſe contenta videatur. Idem.

Sententia Politica.

Lege naturæ vim vi repellere fas eſt, & quiſq; ſibi proximus eſt.

Ciceronian.

Hoc æterna naturæ lege, vnde humanæ leges, tanquam ex archetypo, deſcribuntur, ſancitum eſſe videtur, vt vim vi liceat repellere, & ſua cuiq; incolumitas prima ſit.

Sententia Theologica.

Verbum caro factum eſt (incarnatum Scholaſtici.)

Latinius.

Filius Dei in vnam nobiſcum carnẽ coaluit.

Sententia Philoſoph.

Verus Philoſophus non eſt mancipium alienæ ſententiæ vel libidinis.

Paraphraſtice.

Verus Philoſophus eſt libero iudicio, nulla eiuſmodi aſtrictus neceſſitate, vt ipſi, velit, nolit, ſit certa quædam (ſeu alicuius) tuenda ſententia: ſicut loquitur Cicero de Natur. deorum.

Sententia Philoſophica.

Multa ſunt opinabilia, è quibus quædam propter eſſentiæ eminentiam, quædam propter paruam ſeu tenuem entitatem obſcura ſunt & minus ἐντα. Illorum exemplum ſuppeditant ſubſtantiæ immateriales. Horum vero materia prima, quæ vt nulla qualitate affecta eſt: ita nondum plene cognita.

Terſe, luculenter, nitide & copioſe Scaliger.

Multa verſantur in opinione hominum, quorum partim obſcura ſunt propter excellentiam nobilitatis, cuius fulgori comparatus intellectus pene tenebroſus eſt: Alia contra latent nos propter exiguitatem naturæ ſuæ, quæ nullam pene ſui ſpeciem creare poſſunt in animis noſtris: Illorum exemplum capiendum eſt ab iis ſubſtantiis, quæ nullis commixtæ materiis longe quæ ſunt à ſenſibus humanis: Idea vero materiarum primarum nullis æque pictæ accidentibus à mortalium cognitione tam longe ſita eſt, vix vt olim cognita vnius Ariſtotelis cultu ſera ceperit incrementa, quæ haud ſcio an etiam nũc adepta ſint vltimam perfectionem.

Mutationis breuis vulgariſque ſententia in elegantem & copioſam exemplum aliud.

Typographus notum eſſe vult omnib. ſe ab authore accepiſſe de certi generis ſcriptis ſuis priuilegium Regium ad annos quinque, &c.

Peri-

Periphraſtice & eleganter hæc ſententia elata.

Qui hoſce de Philoſophia libros hoc tēpore cura & ſtudio ſuo expreſſit certiores reddi cupit vniuerſos ſibi ab authore copiam factam beneficii maieſtatis regiæ, quo ipſi ad editionem certi generis ſcriptorum ſuorum benigne permiſſum conceſſumque fuit, vt cuicunq; illa dediſſet imprimenda, & annos quinque ab edito hoc libello et ad diſtractionem exemplariū adiungere poſſet: Quibus vetitum interdictumq; eſſet omnibus contra voluntatem autoris denuo euulgare, & quæ ipſe emiſiſſet graui mulcta irrogata iis, qui interdicto audientes non fuiſſent. Ioachimus Camerarius.

MVTABILITAS.

Mutabilitas à Mutatione diſtinguēda eſt vt potentia ab ἐνεργείᾳ, vt corruptibilitas à corruptione, variabilitas à variatione, flexibilitas à flexione. Non enim quicquid mutabile eſt, mutatur. Mutabilis aūt eſt res omnis creata, vel ab Externo, vel ab Interno principio. Ab Externo principio, vt Deo, quia ſingulæ pendent ab eius virtute & conſeruatione, qua ſubtracta concidèrent & in nihilū abirēt. Ita Angeli ſunt mutabiles. Internum mutationis principium eſt vel in Subiecti Eſſentia, i.e. materia & forma, aut vno ſaltē horum: vel Accidentibus qualitatibus, vel in loci aut voluntatis electioniſq; mutatione. Ita Homines etiam ſunt mutabiles. *Deus* cōtra neutro horum principio mutabilis eſt.

MVTILVM, MVTILATVM. πεπηρωμένον.

Ariſtoteles per mutilata 2. de anim. tex. 34. Zabarellæ intelligere videtur, quæ ſunt orbata membro aliquo ad generationem neceſſario.

Item quæ carēt qualitate vel tēperatura debita ſiue toti⁹ corporis, ſiue alicuius partis, ſine qua nō pōt fieri generatio, vel etiam debita quantitate membri. Sic igitur multi mutilati eſſe dici poſſunt: Pueri, qua nondum generare poſſunt, quia imperfectæ ſunt ætatis & quantitatis, non dicuntur mutilati, ſed imperfecti: Homines tam mares, quam fœminæ ſteriles propter temperaturam ſteriles.

Horatius Mutilum vocat eum improprie, cui cornu videbatur ob cicatricē à fronte auulſum. Improprie, inquam, quia cornu hoc erat in capite παρὰ φύσιν.

Πεπηρωμένοι πρὸς ἀρετὴν Ariſtot. 1. Eth. c. 11. ſunt inepti ad virtutem quaſi manci & debiles ſeu debilitati.

Per translationem ita nominat eos, quib. ita vel natura vel fortuna inimica eſt vt virtutem adipiſci non poſſint: debiles proprie ſunt quibus aliquod membrum fractum, imminutum vel corruptum eſt, quos etiā Græci dicunt ἀναπήρους.

MYSTERIVM.

Myſterium tribuitur Diſciplinæ Pythagoricorum de numeris, Magię naturali, Chymiæ, omninoque Doctrinæ de abſconditis rerum cauſis. Eſtq; occultum quid ſenſui.

In Chymia Myſterium eſt eſſentia ſubtilis latens in intimis materiæ corporeæ receſſibus. In eadem prima omnium rerum materia vocatur magnum Myſterium.

MYSTICVM.

Myſtica Theologia eſt Theologia ſecreta, in qua mens tranſcendit omnes

creaturas & ſeipſam, ac oriatur ab actibus omnium virium apprehenſiuarum cuiuſque creati in deſiderio videndi & tenendi ipſum, qui eſt ſuper omnia, nempe DEUM; dicitur Myſtica quaſi occulta & clauſa, quia cum iuxta eam per ablationem ſeu detractionem eorum, quæ in creaturis reperiuntur, ad DEI cognitionem aſcenditur, tandem quid ſit DEUS, clauſum tamen & occultum relinquitur. Lincolnienſ. & Ioh. Saracen. in prolog. de Myſtica Theol. Diuinitas enim, incomprehenſibile ſapientiæ pelagus ignota nobis manet, vt Faber ait, in Schol. in cœleſt. Hier. Dionyſii, quem volucrum cœli vocat Chryſoſtomus, referente eodem Fabro.

Huic opponitur Theologia ſymbolica, id eſt, ſignificatiua, vt vertit Faber Stapul. in quo exprimuntur nomina, quę Symbolice & tranſlate de DEO dicuntur, vt ſunt Leo, Lapis, Ignis.

LITERA N.

NARRATIO.

NArratio Græcis eſt ἔκθεσις vel διήγησις. 1. Eſt ea vel προσωπική personarum, vel πραγματική, rerum aut præſentium, τῶν πραττομένων, & dicitur δήλωσις: aut futurarum τῶν πραχθησομένων, quam Ariſtoteles vocat πρόῤῥησιν, id eſt prædictionem; aut præteritarum, τῶν πραχθέντων, quam nominat ἀπαγγελίαν (renuntiationem.)

2. Eſt Rhetorica ſeu oratoria ſeu hiſtorica rerum vere geſtarum, vel Poetica, rerum perinde vt geſtarum, ὡς γεγονότων, cuiuſmodi ſunt mythi, apologi & dramata. Græcis ſunt διηγήματα πεπλασμένα (narrationes fictæ.)

Narratio Oratoria προκατασκευὴ dicitur ea, in qua latent argumentorum ſemina, quæ in confirmatione copioſius exponuntur & tractantur. Dicta προκατασκευὴ, quia ſedem & fundamentum fidei ponit (quaſi præcedens κατασκευὴν ſeu πίστιν, id eſt Confirmationem.)

ἄλλως.

- Narratio
  - Vera
    - Diuina Theologorum.
    - Phyſica Phyſicorum. Huc pertinet Hiſtoria Plinii Naturalis.
    - Humana Politicorum. Hiſtoria
      - Vniuerſalis.
      - Particularis.
  - Non-vera.

Diuina] Hæc continet Hiſtoriam diuinam, id eſt, Sacroſanctam Theologiã.

Phyſica] Hæc hiſtoriam Naturæ amplectitur.

Huma-

Humana] Hæc actiones factaq; hominũ & populorum explicat.

Vniuerſalis] Hæc commemorat res vniuerſas tam Eccleſiaſticas, quam Politicas.

Particularis] Hæc vnius hominis aut populi dicta factaque ἀξιομνημόνευτα complectitur.

NATVM.

Pro aptum natum, Græce πεφυκὸς, vt cõtingentia nata, ἐνδεχόμενα πεφυκότα, id eſt, quæ apta nata ſunt ſic fieri, quæ plerumque eueniunt, quæ plerumq; eodem modo ſe habent. Alias Definita. Opponuntur autem *& indefinitis*, hoc eſt iis, quæ non ſunt apta nata magis hoc quam contrario modo fieri, id eſt, iis, quæ æque poſſunt ſic vel non ſic euenire, (ſuntq; vel ad vtrumlibet indifferenter ſe habentia; vel rara; Illa æque ſæpe fieri & non fieri ſolent, vt quæ ex voluntatis arbitrio ſunt; Hæc vero ſæpius non fieri, quam fieri ſolẽt; vt Fortuita) *& Neceſſariis*, id eſt, iis, quę ſemper eodem modo ſe habent.

Indefiniti contingentis exemplum eſt: Contingit animal ambulare. Definiti exempla: Contingit aliquo ambulante fieri terræmotum; Contingit hominem caneſcere. Neceſſarii: Cœlum continue mouetur.

NATVRA.

Natura eſt
- Cuiuſque Entis Eſſentia, ſiue ſit illud ſubſtantia, ſiue accidens, vt Definitio explicat naturam Definiti.
- Subſtantia; vt Plin. Natura eſt opifex rerum.
- Tum ſubſtantia rei, tum qualitates, affectiones, operationes naturæ.
- Mundus ſeu πᾶν, id eſt, vniuerſitas rerum, è quibus mundus conſtat. In Natura nihil eſt otioſum & ἄτακτον.
- Cauſæ efficient. natural. Natura nihil facit fruſtra. Cauſæ internæ, naturam corporis conſtituentes, vt corpus naturale habet naturam, id eſt, materiam & formam.
- Materia vel forma corporis naturalis ſeorſum, vt cum ab Ariſt. Forma dicitur magis Natura, quam materia.
- Forma tantum corporis naturalis inanimati, vt cum natura opponitur animæ, & ab ea diſtinguitur.
- Ordo rerum naturalium à Deo ſancitus, vt cum dicitur aliquid fieri ſecundum Naturam.
- Naturalis corporis qualitas & affectio, vt cum magnetis natura dicitur eſſe trahere ferrum, aqua recedere à natura, id eſt, à ſuis naturalibus qualitatibus: nutricis natura cum lacte ſugitur.
- Status hominis non renati oppoſitus ſtatui gratiæ.

Natura multa ſignificat. 1. Bieli in 3. ſentent. d. 1. q. 1. Natura eſt res aliqua poſitiua, habens eſſe reale. Auguſtino contra Manichæum in lib. de morib. Cathol. Omne quod in ſuo genere eſt aliquid. 1. *Vim eſſentialem* conſcientiæ & cognitionis. Hæc ſuſcipit axiomata paruaſque notitias rerum maximarum, quæ natura habere dicimur: Vis enim iſta in nobis poſt lapſum remanſit. 2. *Naturales qualitates*, 1. Tum *ἱκανότητα, id eſt, habilitatem* naturalem ad aliquid 2. *Tum puritatem ac integritatem* naturalem, qualis fuit in primis illis parentib. antequã peccaſſent: quæ nobis natura (qua ſumus poſt peccatum illorum) non ineſt.

Theſis.	Antitheſis.
Græcis, quæ Legis ſunt natura *a* faciunt. *b* Rom.1.cap.	*Gentes naturale c principium agendi ex virtute d ſeu iuſtitia non habent. Ariſt.*

Conciliatio.

Quod *a* ad principia eſſentialia conſcientiæ attinet.

Quod *b* ad vnam atq; alteram actionem ex particularis alicuius (huius vel illius) virtutis ſimulacro exiſtentem attinet. Natura ineſſe poſſunt virtutes, ſeu potius virtutum ſimulacra. Ariſtot.l.6.de morib.c.13.

Vis ἐνδεικτικὴ Conſcientiæ, quæ teſtimoniũ reddit Legi Dei, ipſumque hominem conuincit, redditq; ἀναπολόγητον, ineſt nobis natura.

Quod c ad habilitatem naturalem attinet.

Virtute d, *ſcilicet tota abſolutaque, Iuſtitia ſcilicet tota & perfecta, ſeu caritate habitus totius virtutis perfectus & abſolutus, non niſi per reſurrectionem carnis in toto homine abſolui poteſt, in hac vita obtineri nequit, propter ἀδυναμίαν Phyſicã è labe originis, (quæ patibilis qualitas eſt à primo ad omnes homines propagata) exiſtentem. Itaq; eſt* θιωδ.τ.ς

Natura
- Vniuerſalis. Hæc intelligitur
  - Logice.
  - Phyſice
    - Aſtronomice.
    - Phyſiologice.
- Particularis, Phyſica, ἡ ἑκάστου φύσις, ſingulorum natura, quæ eſt vnicuiq; cauſa ſui motus.

Qui Naturam etiam Deo tribuunt, naturam vniuerſalem diſtinguunt in Infinitam & Finitam. Infinita, Devs: Finita Logic. vel Phyſic.

Vniuerſalis natura Logica eſt natura generis communis omnibus ſpeciebus, & ſpeciei communis omnibus indiuiduis.

Vniuerſal. Natura Aſtronom. eſt virtus diffuſa in ſubſtantias cœlorum communiter, & vis cœlitus immiſſa his inferioribus, quæ mouet, regit & continet omnem naturam particularem, id eſt, ſingula corpora naturalia, quæ cœleſtis influentia attingit, iuxta proportionem non Arithmeticam æqualiter, ſed Geometricam æquabiliter.

Vniuerſalis Natura Phyſica eſt principium motus & quietis à Deo rebus naturalibus communiter inditum, quas excitet, foueat, & ad motus mutationisque & operationum viciſſitudines ſubigat. Hæc vniuerſalis natura eſt cum ſecundis ſubſtantiis ſpeciei aut generi tribuitur cauſa & effectus naturalis, vt cum dico, ſpecies exiſtit ex ſua ſpecie, hordeum ex hordeo, ceraſum ex ceraſo; homo generat hominem, bos bouem. Effectus ſcilicet, vni-

uerſalis naſcitur & propagatur ordinariè ex cauſa ſua & natura vniuerſali.

Natura Particularis eſt, quæ in rebus ſingularibus, id eſt, indiuiduis (quæ Græcis ſunt τὰ καθ' ἕκαστον) ſubſtantiæ corporeæ ineſt, ſecundum quam ſeu ex qua natura nomen cauſæ vel eff. ctus tribuitur indiuiduo, vt cum dicitur: Ex hoc ouo naſcitur hic pullus. *Hac natura corrupta, neceſſe eſt compoſitum quoque ex eadem natura corrumpi & interire.* Quia hæc natura eſt corporis & naturalis eſſentia.

Vſus Cognitionis ſignificationum vocis Natura.

Quæritur: An propriæ ſeu Eſſentiales Rei, verbi gratia, Hominis, qualitates Naturam conſtituant, ſeu ſint τῆς φύσεως συστατικά?

Reſp. Diſt. vocis, Si Natura hominis accipitur pro οὐσία ipſa tantum, potentiæ ſeu facultates & actus natiui naturam hominis non conſtituunt, ſed conſtitutionem Naturæ inſequuntur. Si vero natura Hominis intelligitur eſſe tum ſubſtantia hominis, tum qualitates eius & aff. ctiones natiuæ, qualitates & affectiones hæ recte dicuntur cum materia & forma homini naturam conſtituere, vt vt materia & forma hominis συστατικὰ ſint πρῶτας, qualitates illæ δευτέρας. Eadem ὁμωνυμία eſt in voce NATVRALITAS. Nam Zabarella cum ait, Calor miſti naturalis dum amittit naturalitatem (qua continet humidum cum ſicco) ob defectum alicuius principii conſeruantis miſtum, tum ſuſcipit proprietatem ignei, quæ eſt diſſoluere & edicere humidum illius miſti, cuius antea erat calor naturalis: *hic Naturalitatem accipit pro proprietate caloris naturalis*. l. 2. de Gen. & Inter. miſt. c. 3.

Cum Diſtinctione Naturæ Vniuerſalis & particularis congruit hæc: Natura eſt abſolute, vel in ſpecie, vt Miſti: vt putrefactio eſt ſecundum Naturam abſolute, id eſt, ſecundum leges naturæ vniuerſalis, quæ ſtatuit omne genitum eſſe aliquando interiturum. Non eſt ſecundum miſti naturam: Non enim miſtum, qua miſtum eſt, dirigitur à propria natura ad putrefactionem, ſeu propenſionem habet ad ſui conſeruationem quoad eius fieri poteſt. Combuſtio eſt violenta: quia eſt præter vniuerſalis naturæ legem & curſum. Vid. Zab ibid. c. 4. Naturam autem vniuerſalem definit Zabarella omnium cauſarum diſpoſitionem certam cum pendentia ab vno principio, vnde ſingulis rebus conſtitutæ ſunt leges propriæ quædam, quæ præteriri non poſſunt.

Natura Vniuerſa nihil aliud eſt quam totus Mundus.

Natura facta hac eſt natura aſtricta conditionibus ſingularibus.

Sic Zabarella in poſter. Analyt. 2. contex. 164. Vniuerſitas ſeu Communitas, quam mens noſtra facit, non exiſtit per ſe, cum natura Vniuerſalis iam ſit ligata conditionibus ſingularibus, & facta hæc, ſed ope Intellectus abſtrahentis redditur Vniuerſalis.

Digitized by Google

- Natura ſeu Eſſentia ſubſtantię compoſitæ ſignificata
  - Per Modum Totius, *Secundum*
    - *Se*, καθ' ἑαυτὴν ſeu ſecundum rationem propriam: Seu, Abſolute accepta.
    - *Eſſe*, quod habet in Singularibus.
    - *Eſſe*, quod habet in intellectu, vt cum dicitur, Homo eſt Species: Hic τὸ Species nihil reale adiicit ad hominem, ſed ſolam Rationis relationem, quæ reſpicit ſuum Genus.
  - Per Modum Partis.
  - Vt per ſe exiſtens à Singularibus ſeparata.

Caiet in 4. cap. de ent. Thom.

Explicatio.

Natura Abſolute ſeu ſecundum ſe, id eſt, ſecundum naturam ſeu rationem propriam eſt natura conſiderata ſecundum eas conditiones ſiue ea prædicata, quę in ipſam conueniunt ex ſua definitione ſeu in primo modo dicendi per ſe, quę prędicata dicuntur quidditatiua: Sic Homo eſt animal rationale; Socrates eſt homo.

Natura ſecundum eſſe in Singularibus eſt natura conſiderata ſecundum eas conditiones, ſeu ſecundum ea prædicata, quæ conueniunt ipſi ex eo, quod in ſingularibus habet, vt, Homo eſt albus: Hic album addit ſeu ponit ſupra hominem, nempe albedinem ſeu naturam albedinis, quæ eſt Ens reale.

Natura ſecundum eſſe in intellectu eſt natura ſpectata ſecundum eas conditiones ſeu ea attributa, quæ conueniunt ipſi ex eo, quod habet eſſe in intellectu, vt Homo à relatione Vniuerſalitatis aut Speciei denominatur Vniuerſale aut Species. Hæc relatiua denominatio nihil ponit reale vltra naturam ipſam.

Natura abſolute ſumpta nec eſt vna numero, nec plures numero. Si enim eſſet vna numero, non poſſet inueniri in pluribus numero; (vt in Socrate & Platone Humanitas.) quia non poſſet habere vnitatem numeralem, ex quo ſibi vendicat ſecundum ſe diſtinctionem numeralem (quia hæc illi eſt oppoſita.)

Natura ſecundum eſſe in ſingularibus vnitatem & diſtinctionem numeralem adipiſcitur. Ideo enim homo eſt vnus numero, quia Socrates eſt vnus numero. Ideo homo eſt diſtinctus numero in pluribus, quia Socrates & Plato ſunt diſtincti numero.

Canon.

Ἀδιάφορον eſt alicui conuenire oppoſitum eius, quod conuenit ei abſolute. Ita cũ conueniat circumſcriptio creaturæ, non poteſt ei attribui τὸ ἀπερίγραπτον.

Thom. Quod vult natura abſolute, eſt de eius definitione: quę ſunt prædicata eſſentialia.

Nihil inuenitur extra id, quod eſt de eius ratione: Vt incircumſcriptum non inuenitur extra Deum (in Creatura) eſt enim de ratione Dei.

Si Naturæ καθ' ἑαυτὴν ſumptæ conueniũt tantum prædicata quidditatiua, tranſcendentia ponentur in illius definitione: Sunt enim prædicata quidditatiua. At non ponuntur in definitione illius. Ergo.

Reſponſ.

Reſponſ.

Prædicata eſſentialia (non eodem modo)
- Explicantia alium gradum eſſentialem definiti. Talia adhibentur in definitione.
- Non ſignificantia alium gradum ſeu aliam naturam à gradibus ſeu naturis eorum, quibus opponuntur. Talia non ponuntur in Definitione. Hæc ſunt tranſcendentia.

Nam cum dico, Ens homo, vnus homo, res homo, aliquid homo; nullum alium gradum ab humanitate ſignifico, ſed ipſam humanitatem diuerſis modis. Tὸ enim Ens ſignificat humanitatem, vt habet eſſe: τὸ Vnus illam, vt non eſt diuiſa formaliter: τὸ res illam, vt non eſt fabricata ab intellectu: τὸ Bonum illam, vt eſt perfectiua appetitus: τὸ Verum illam, vt eſt perfectiua intellectus; τὸ aliquid illam, vt aliud quid eſt ab aliis. Caiet.

An negationes naturarum diſparatarum conueniant naturæ abſolute?

Negationes formaliter acceptæ in his, Leo non eſt homo, planta non eſt animal, nõ conueniunt naturæ abſolute. Ita n. eſſent eſſentialia prædicata. Itaq; Negatio eſſet de definitione ſubſtantiæ: quod eſt abſurdum. Nec eſſent negationes entia rationis. At per opus intellectus naturæ attribuuntur. Sunt igitur Entia rationis. Caietanus ergo dicit eſſe prædicata Quidditatiua ex accidenti ſeu fundamenti ratione, quia fundamentum negationum naturarum diſparatarum de homine nihil eſt aliud, quam Natura hominis. Ex eo enim, quod Homo eſt animal rationale, homo nõ eſt Leo. Itaque Logicus hanc ad neceſſario veras Enunciationes refert.

E-ramus Natura Filii iræ, ait Paulus. Hic Eraſmo Roterodamo idem valet, quod Reipſa ſeu vere: Aliis, quod Ab initio conceptionis.

NATVRALITAS.

Naturalitas vis ſeu facultas naturalis eſt.

Naturalitas Illationis eſt vis illatrix. In Logic. diſtinguitur inter Naturalitatẽ Materiæ & Formæ (quæ diſtinctio è Phyſicis ſumpta eſt:) inter Naturalitatẽ prædicationis & rei: inter Prædicationem Naturalem & illationem naturalem. Prędicatio naturalis eſt, cũ quod alteri reuera ſubeſt, ſubiicitur: & ꝙ ineſt, prædicatur: cũ, verbi gratia, Genus vel Differẽtia de ſpecie, vel accidens de Subiecto prædicatur.

Illatio Naturalis eſt, cum id prædicatur in Concluſione, quod fuit prædicatum in Propoſitionibus, & in concluſione ſubiicitur, quod fuit in propoſitionibus Subiectum. In Naturalitate materiæ ſeu ſecundum materiam attenditur conuenientia propoſitionis cum re: vt homo eſt animal: non; animal eſt homo. In Naturalitate Formæ attenditur conuenientia concluſionis cum propoſitionibus, vt: omne animal eſt corpus: Omnis homo eſt animal: Ergo omnis homo eſt corpus. Conclude huius conuerſa: Ergo aliquod corpus eſt homo, & illatio fuerit non naturalis.

Verſor Auerrois: Diminutus naturalitate eſt, qui non eſt ſatis ſanæ mentis, der nicht halb weiſe iſt/ vt qui negat motum eſſe.

NATVRALE.

Naturale
- Quod ſecundum naturam eſt. Oppoſ. quod eſt præter, ſupra, contra naturam.
- Innatum, Congenitum: Opp. aduentitio, vt cùm qualitas alia dicitur naturalis, alia aduentitia.
- Spontaneum: Opp. Violento, vt cum mors alia dicitur voluntaria, alia naturalis.
- Neceſſarium, ſeu non-voluntarium: Opp. Voluntario, vt cum motus pulmonis dicitur naturalis non voluntarius.
- Non Morale vel Artificiale, vt cum Bonitas alia dicitur Naturalis, alia Moralis, alia Artificialis.
- Naturaliter cauſans aliquid, vt cum ſemen dicitur materia naturalis Filii: anima forma naturalis hominis.
- Quod fit vi naturalis cauſæ, quod vel ab efficiente naturali producitur, vel ex materia & forma naturali conſtat.

Naturalia alia ſunt naturæ integræ & corruptæ communia, alia vtriuſque propria.

Communia ſunt omnia Eſſentialia, Facultates, affectiones, ἐνέργειαι, quæ in homine primo fuerunt per Creationem: in poſteris ſunt per Generationem.

Propria Naturæ integræ erant dotes, perfectiones animæ, Sapientia mentis, iuſtitia Voluntatis, puritas cordis, Sanctitas appetitus, rectitudo motus, immortalitas corporis, felicitas totius hominis.

Propria naturæ corruptæ adiacentia ſunt defectus, & imperfectiones animæ corporis, ignorantia mentis in diuinis, prauitas Voluntatis, impuritas Cordis, ἀταξία appetitus, rebellio cordis, languores, morbi, mors corporis.

Naturale
- Quod Naturæ primæ inſtitutionem & ordinem ſequitur.
- Quod naturæ corruptæ modum conſequitur, vt peccatum Originarium, quod neminem naturæ ordine procreatum è ſuo contagio excipit.

De *Naturali* in prima ſignificatione accipienda ſunt Pronunciata.

Thom. de Malo. 1. Malum non eſt in ſubiecto ſicut accidens Naturale: eſt enim aliquid inhærens, vt priuatio, quæ quidem eſt defectus eius quod natum eſſe ineſſe: at non ineſt: Itaque ineſt præter naturam.

Thom. Aq. 2. Si aliquis defectus eſt alicui rei naturalis, non poteſt dici quod ſit malum eius.

Robertus Bellarminus hos fere modos tradit.

I. Naturale eſt, quod ab ortu, id eſt, natiuitate vel creatione, quæ vicem tenet natiuitatis, habetur ſeu trahitur. Ita primo Homini Rectitudo fuit naturalis: Creatio enim ei fuit Natiuitas, &

tas, & Rectitudo originalis fuit Bonum Naturæ.

II. Quod Naturæ eſt conſentaneum, quodque eam non deſtruit, ſed iuuat, ornat, perficit; vt Gentibus naturale eſt facere, quæ ſunt Legis. Rom. 1.

III. Quod eſt Pars naturæ, quod naturam rei conſtituit, vt anima corpus.

IV. Quod fluit a principiis naturæ conſtitutæ, vt ſunt facultates & operationes vtriuſque propriæ.

Alii addunt his.

V. Quicquid principiis Naturæ ad eius perfectionem per ſe adiacet, vt Vbietas, dotes concreatæ, vel natiuæ.

Alii.

VI. Vt naturale ſit idem, quod ordinarium.

Opponitur Naturali Externum & Supernaturale; quod naturam ſuperat (vt ſunt Miracula & dona gratiæ, quæ Græcis ſunt χαρίσματα) & Præternaturale, & ἄτοπον. Bellarminus facit aliud per ſe, aliud per accidens. Per ſe, quod ex genere ſuo non eſt aptum fluere ex principiis naturæ, vt Robur Samſonis. Per accidens quod interdum obtinetur diuino miraculo, licet alioqui ex naturæ principiis fluere ſoleat, vt viſio in cæco. Iohan. 9.

Vſus.

Quæritur: An poſt lapſum primi parentis aliquid Naturale homini deſit? (Ab hac alia quæſtio eſt: An Naturalia in homine ſint integra, id eſt, illæſa: Aliud enim eſt Integra, aliud Omnia; Aliud Integritas, aliud Vniuerſitas.) Reſpondetur diſtinctione Naturalis vel Eſſentialis. 1. Nihil Naturale naturæ hominis nunc deeſt, ſi intelligas Naturale de Naturæ eſſentialibus. Nulla enim vel Pars, vel δύναμις, vel ἐνέργεια naturæ humanę propria nunc deeſt. Itaque non etiam Liberum arbitrium, qua id eſt naturæ intelligentis & volentis facultas vel actus proprius. Homo enim etiam nunc habet facultatem libere volendi, nolendi, eligendi, repudiandi obiectum à ratione monſtratum.

2. Aliquid naturale deeſt nunc hominis Naturæ, ſi intelligas Naturale, quod Naturæ conſtitutæ, ex creatione per ſe adiacebat, vt dotes natiuæ, perfectiones animæ, corporis, potentiarum, motuum, actuum rectitudo. D. Pareus.

Conſentiunt hiſce, quæ de Naturali tradidit Ludouicus Cœl. Rhodig. lib. 11. Lection. antiquar. cap. 38. his verbis: Non vno tantum modo dicitur Naturale. Nam 1. *Quandoque vt artificiali oppoſitum*, intelligi neceſſe eſt, cuiuſmodi eſt materia & forma, quæ naturæ dicuntur, coaptatum corpus, quod in ſe habet motus & ſtatus principia, ſicut legitur in 2. de auſcult. Phyſic. 2. Alia item ratione nuncupatur Naturale, vt Aduentitio (ſeu Extraneo) obiectum ſiue poſt generationem comparato, quod Moralium 2. innuit Ariſtot. cum ait: Nullum eorum, quæ naturaliter exiſtunt, aliter inſueſcere.

3. Modo dicitur Naturale, quod rei neceſſarium eſt, cui Naturale traditur, ad eamque materialis, formalis, aut finalis cauſæ habitudinem poſſidet: qua ratione medicorum peritiſſimi res naturales ſeptem prodidere.

Quarto modo Naturale aliquid intelligimus, quod cuipiam congruit, vt ſit, vel vt conſeruetur. Sic enim naturalem equis auenam pronuntiamus & locum locato.

Poſtremo naturale eſt, quod neceſſario rei naturam conſequitur, cuius eſt, ita vt in ea exiſtentiæ ſuæ principium habeat. Huic vero Naturali violentum ex aduerſo conſtituitur. Secundum hoc poſtremum ſignificatum Mors,

quæ per naturam ſenectutem extincto calore innato ſuperuenit, Naturalis & ſecundum naturam eſſe dicitur à Platone, Ariſtot. Galeno, quæ tamen alio reſpectu Naturæ contraria & contra naturam eſſe dicitur. Ioh. Pinc. & inimica, ideoque terribilis.

Mors non eſt amica & benigna naturæ.

De Naturali ſecundum ſignificatum ſecundum intelligatur hoc Axioma: Calor excedens, (qui à mediocritate recedit) diſſoluit humidum naturale. Petr. de Aluer. de iuuent. Seneƈt. & Reſpir. Et calor naturalis fugit cibum, vt ignis oleum in lampade. Alb. M. in 2. de anim. tract. 2. l. 8.

Naturale ſeu Phyſicum Fatum eſt Ordo cauſarum naturalium, quæ niſi impediantur vi & natura ſua, certum eundemque producunt effectum. Lipſ. Fatum Naturale proprium eſt ἡ ἑκάστου φύσις, id eſt, vniuſcuiuſque natura. Theophraſt.

Pro Naturali etiam ſæpe dicitur CONNATURALE, συμφυὲς, vt Caliditas igni eſt connaturalis. Alb. M. & Caliditas & frigiditas quibuſdam Elementis eſt naturalis. Id. de propr. Element. l. 1.

Vſus.

Definitio à genere ſubiecto & cauſa.

Caluitium an ſit Naturale, quæritur? Reſp. Naturale eſt, quia accidit capiti ſponte ſua ex ſuis cauſis. Eſt enim caluitium leuitas (id eſt, nuditas à pilis) anterioris partis capitis (: Hæc enim mollis & laxa hominis maſculini ſexus, quatenus inops eſt ab humore calido pingui, ein kale glaze. At raſura eſt non naturalis, qua acceſſitur petulanter magna cum læſione capitis propter cranium tenuius, & commiſſuras in eo molles & ſubtiles.

Pueri, mulieres, ſpadones, qui nunquam coierunt, non calueſcunt. Ariſt. de hiſtor. & generation. animal.

Humiditates poſterius generatæ in corporibus animalium, ſperma & lac, naturales ſunt. Ecquomodo? Reſp. vt pertinentes non ad ſalutem indiuidui, ſed ad permanentiam ſpeciei. Albert. M. de animal. l. 3. tractat. 2. cap. 7.

Inter Naturale & Aduentitium ſeu extraneum medium eſt quod neque penitus extraneum, ſeu externum, neque penitus naturale. Exempli cauſa. In muſto humidum aqueum, quod Alb. M. quaſi nutriens vocat. (diſparatum ab humido continuante) aliqua ex parte aſſimilatum eſt naturali, at non penitus aſſimilatum: itaque medium quodammodo eſt inter extraneum ſeu aduentitium & naturale, iudice Zab. l. 3. de muti generat. & inter. c. 7.

Naturaliter.

Propr. naturaliter eſt naturali ratione, 2. per naturam. 3. ex naturali cauſa. 4. Realiter, corporaliter, tacto ipſo, corporeo contactu. Naturaliter poſſidere vel apprehendere eſt corpore & actu. Naturaliter acquiri eſt acquiri corporali apprehenſione. Pecunia numerata creditori dicitur ſoluta naturaliter in l. 49. ff. de ſolut.

Naturaliſſimum.

φυσικώτατον.

Naturaliſſimum ſignificat vel maxime naturale, quod fluit à principio interno, & à natura ipſa rei: vel principaliſſime à natura interna, vt naturaliſſimum eſt viuenti omni generare alterum, quale ipſum. Ariſt. 2. de anim. tex. 34.

Naturare.

Naturare barbarum eſt pro naturam dare,

re, impartire ac conſeruare & tueri.

Natura naturans dicitur Deus, quia naturam dat, naturale eſſe præbet & conſeruat omnibus aliis à ſe. Barthol. Arnold. Vſingenſ. in Epitom. Phyſicor.

Natura monſtrifica compoſitio.

Naturæ monſtrifica compoſitio Baptiſtæ Neapol. eſt initio (qualis eſt agricolis emplaſtratio) vnius vegetabilis in alterum, vt diuerſorum complexu indiſſolubili vnum fiat, vt cum ficus inſeritur platano vel moro; morum caſtaneæ, caſtanea nuci vel quercui. Metaphorice hoc vocant Adulterium & non ordinarium coitum. Huc pertinet cum è Perſico & nuce Perſica componitur malum, cum mala inſeruntur cotoneis.

Non-Naturale.

Non-Naturale primum eſt, quod à natura diſcrepat, quod naturæ limites excedit; Et opponitur modo Naturali, id eſt, ei, quod eſt ſecundum naturam. Deinde eſt externum aliquid, quod ad conſtitutæ rei conſeruationem opus eſt. Et opponitur ei, quod in naturalis rei conſtitutionem venit, vt ſunt humores, partes, ſpiritus.

In prima ſignificatione accipit Fernelius, cum l. 1. de Morbor. differentiis cap. 2. hac vtitur διαφέρει.

Corporis conſtitutio & affectus eſt
- Naturalis.
- Non-naturalis
  - Præter naturam, qui tametſi ex naturæ Lege ſeu præſcripto non eſt, ei tamen vim nullam facit.
  - Contra naturam, qui ita exceſſit naturæ limites, vt vim ei inferat, eiuſque vires manifeſte interturbet
    - Proxime ſeu immediate.
    - Mediate ſeu alterius interuentu.

Præter Naturam) vt fœdus color Ictericorum, & qui Solis ardore contrahitur, faciei lentigo; omnis denique leuior affectus.

Theologia τοῖς παρὰ φύσιν (Paraphyſicis) & τοῖς ἀντὶ φύσεως (antiphyſicis) addit τὰ ὑπὲρ φύσιν (hyperphyſica) id eſt, quę ſupra naturam ſunt.

In ſecunda ſignificatione Res non-naturales dicuntur eæ, quæ ſunt cauſæ ſanitatis conſeruatrices, vt aer, cibus, & potus, ſomnus & vigilia, Retentio & Euacuatio, Motus & quies, Animi affectus. Mercat. lib. 2. de Sanit. Sic dictę, quia corporis noſtri nullam conſtituunt partem, ſed ſolum extrinſecus (neceſſario tamen) accedunt. Hæ pro modo vel non modo qualitatis & quantitatis ſunt ſalubres vel non ſalubres. Itaque modo ſanitatis, modo morborum ſunt materies.

NECESSITAS.

- Neceſſitas
  - Independens, quę non habet cauſam niſi primam cauſam, vt ortus Solis.
  - Dependens (ex alio pendens) quę pendet ex antecedente quocunq; in ſe immutabiliter, vt
    - Patre.
    - Specie.
    - Efficiente.

Def. huius Neceſſ. Vt: Cor eſt; Ergo neceſſe eſt eſſe animal. Homo eſt, Ergo neceſſe eſt, vt ſit animal. Calor fit: Ergo neceſſe eſt vt ſit calefaciens. Eſtque connexio immutabilis cauſæ & effectus. Scal. ex. 307. ſect. 25.

Neceſſitas hæc interdum Præciſa dicitur.

Quædam neceſſitas eſt à Deo ſtatim, ſeu eius prouidentia, ſeu τὴν: vt cum abſumetur incendio mundus: Alia à fato, vt calere æſtate: Aliqua à Natura; vt Hominem eſſe γελαςικὸν, Idem.

- Neceſſitas
  - Rerum.
  - Coniunctionis & connexionis earum
    - Prædicationis.
    - Conſecutionis.

Neceſſitas Rerum oritur aut ex natura rerum ipſarũ, (id eſt, à principiis internis,) aut à cauſa externa (ordinatione decretove Dei immutabili,) aut ab interna & externa cauſa ſimul. Exẽpl. 1. Sol calefacit & efficit diem ſua luce. Eempl. 2. Electi neceſſario ſeruantur. Exempl. 3. Facinoroſus adiudicatus morti à Magiſtratu & lethali morbo laborans neceſſario morietur. A tot ergo principiis cauſæ ſunt ὡρισμένα ſeu determinatæ.

Quæritur, An Neceſſitas pugnet cum voluntate, cui eſſentiale eſt libere ferri in obiectum ſuum?

Reſp. Hic opus eſt diſtinctione. Nō quælibet neceſſitas euertit naturam voluntatis, ſed tantum ea, quæ vis dicitur.

- Neceſſitas eſt è principiis
  - Internis.
  - Externis
    - Fine, Hypothetica.
    - Agente vim adhibente. COGENS.

Secundum Naturalem neceſſitatem voluntas neceſſario appetit bonum & ſibi conueniens. Hæc igitur non pugnat cum voluntate. Nec neceſſitas ex fine, quæ cauſa externa eſt, quia eum voluntas non niſi vna ratione conſequi poteſt. Nec neceſſitas, quæ eſt ex quolibet agente, ſed ab eo tantũ quod cogit. Id eſt, neceſſitas illa, quæ dicitur Coactio.

De Neceſſitate prædicationis vide vocem Ἀνάγκη.

Adol-

Adolphus Scribonius quandam Neceſſitatem dicit eſſe Coactam. Sed nemo Eruditorum vnquam hac φράσει neq; vſus eſt, neq; vtetur. Coacta enim Neceſſitas tam conuenienter dicitur, quã ſi dicatur *Ratio Rationalis*. Ratio eſt: Quia *Concretum* ἀλόγως *prædicatur de Abſtracto*: Non dicitur albedo alba, ſed paries (Subiectum) albus.

Ita non dicitur; Coactio ſeu Neceſſitas coacta, ſed efficiens, quod neceſſitate egit, coactum rectè dicitur; & contra incoactum, quod abſque neceſſitate, id eſt, liberè.

Diſt. ex Iohan. de Ianduno.

Neceſſitas
- Continua, qua aliquid in quolibet tempore & ſeculo eſt, vt Deus.
- Interciſa, qua aliquid eſſe habet in determinata parte temporis. Hæc eſt Determinata
  - Quoad nos, & quoad naturam. Hæc neceſſitas conuenit Eclipſi Solis, quæ & naturalis eſt, & nota intellectui Aſtronomi.
  - Quoad nos tantum: vel quoad naturam tantum.

In Iuriſprud. diſtinguitur Neceſſitas *Ordinaria, quæ perpetua certaque* eſt, ab *Aduentitia, quæ extraordinaria*. Sic Alciatus: Ego Aduentitiam Neceſſitatem intelligo, cum repente aliquid aduenit peragendum, quod ad publicam vtilitatem ſpectet. Quapropter & Clerici pro cuſtodia murorum aduerſus communes hoſtes excubabunt, & vrgente neceſſitate hoſpites recipient, nec hoc caſu ab angarijs excuſabuntur.

NECESSARIVM.

Neceſſaria
- Gradu ſuperiore propriè immutabilia, quibus mutatis ſequitur naturæ diſtinctio vt principia. Neminem lædas, qui nulli nocuit. Hoc principio mutato ſequeretur naturæ corruptio.
- Gradu inferiore mutabilia, quibus mutatis non ſtatim ſequitur naturæ corruptio aut inſignis deprauatio, vt manuum agilior & vtibilior eſt dextera, natura magis vtimur dextra; & tamen fieri poteſt vt aliquis melius vtatur ſiniſtra.

Neceſſarium
- Sine violentia, ſeu expers coactionis: Quale eſt neceſſarium Neceſſitate immutabili
  - Ἁπλῶς, quod non poteſt non eſſe, vt Neceſſe eſt Deum eſſe: Neceſſe eſt Deum eſſe bonum.
  - Ex hypotheſi, vt ſine quibus finis & bonum ſiue perfectum eſſe nequit, vt ſine potu & cibo animal viuere nequit.
- Violentum, ſeu ex coactione, μετὰ βίας, vt cum confeſſio extorquetur tormentis.

Digitized by Google

Neceſſitas Coactionis mouet externo tantum principio: Neceſſitas immutabilitatis mouet ſecundum naturam agentis interno principio mouente & moto, ſicut moueri aptum natum eſt.

Neceſſarium ἁπλῶς, id eſt ſimpliciter, vocatur etiam Neceſſarium natura ſua, vt, quod Sol lucet, quod homo moritur, vel præditus eſt ἐνεργείᾳ. Hoc neceſſariũ excludit δύναμιν ἀντιφάσεως, i.e. potentiã contradictionis. Neceſſario homo moritur, quia corpus eius è contrariis concretum tandem ἐξ ἀνάγκης diſſoluitur. Cauſa itaq; neceſſaria eſt, quæ non poteſt non facere quod agit *ſiue natura ſua.* (Natura enim ἀρχὴ conſtans eſt:) *ſiue ex ſuppoſitione.* Quicquid enim agit, neceſſario agit, dum agit, quia non poteſt aliquid non agere, dum agit: ſiue ex coactione. Porro cauſæ neceſſariæ ex natura ſua vel è ſuppoſitione dicuntur Definitæ.

Effectum neceſſarium eſt, quod non poteſt non eſſe ſiue natura ſua, quia eſt à cauſa per ſe neceſſaria, ſiue ex ſuppoſitione, quia eſt. Omne enim quod eſt, dum eſt, neceſſarium eſt, ſiue ex coactione.

Neceſſarium ad aliquid, vt

- Cauſa ad effectum.
- Deſtinatum ad finem, vt omnia ad terminum, motus ad ἀποτέλεσμα aliquod, Militia Chriſtiana, Pietas, bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem & regnum cœleſte.
- Pars ad Totum: partes enim totum conſtituunt.
- Genus & Differentia ad ſpeciem.
- Subiectum ad accidens. Hoc enim ſine illo eſſe non poteſt.
- Antecedens ad conſequens, terminus à quo ad terminum ad quem.

Pars ad Totum] Ita Fractio in cœna Euchariſtica neceſſaria eſt. Atq; hoc eſt quod dicit Scholaſticus: *Fractio eſt de neceſſitate ſigni*, id eſt, ſi omittatur, non eſt perfecta ſignificatio omnium, ad quæ ſignificanda eſt Sacramentum, id eſt, inſtitutum ſignum. Rom. 10. Deprecatio fit ad Deum pro Iſraele ad ſalutem, εἰς σωτηρίαν, id eſt, vt ſalui fiant. His igitur verbis non notatur effectus deprecationis, ſed finis.

Diſtinctio ex Iuret. Lexic.

Neceſſitas eſt Abſoluta vel Reſpectiua. Abſoluta eſt, qua quid non eſt ſimpliciter aſtrictum. Zaſius vocat eam primigeniam.

De hac intelligatur l. Sicut. C. de action. qua nemo aſtringitur ad mutuandum. Reſpectiua ſeu conſecutiua eſt, qua, verbi gratia, ad pacta libere inita complendum aſtringimur.

NECESSITARI
pro VRGERI.

Barbarum eſt ſicut habilitari; accipitur autem dupliciter. 1. eſt impelli vel quaſi cogi, vt intellectus neceſſitatur ad aſſenſum principiorum (poſita clara terminorum cognitione) & concluſionum (demonſtratarum) id eſt, non poteſt non aſſentiri. 2. Vim inferri ſeipſa. Pro *Neceſſitatum* Barbarorum dices ἀναγκαστόν, coactum. Pro Barbarorum perſuaſio Neceſſitata, Cic. perſuaſio cũ neceſſitate coniuncta: Græce pulchre dicitur πειθανάγκη, i.e. πειθὼ μετ᾽ ἀνάγκης, ad Attic. 9. lib. Scot. l. 3. diſt. 15. Volun-

luntas non neceſſitatur ſimpliciter ab obiecto, ſed inter ipſam & obiectū eſt aliqua neceſſitas conſequentiæ. Pro hoc: Illud argumentum ſeu teſtimonium non neceſſitans, dicẽs non habens vim cogẽdi, nihil habens ἀναγκαστικόν.

Vſus.

Quæſtio eſt, An mortalitas & Mors conueniat homini neceſſario? A Scholaſticis hæc theſis abducitur ad hypotheſin, cū quęrunt: An Chriſtus ſecundū humanitatem à peccato immunẽ neceſſario mortuus fuerit? Ad quæſtionis diſcuſſionem diſtinctione opus eſt neceſſitatis. Neceſſitas eſt vel abſoluta, cuius oppoſitū includit contradictionẽ, vt Deus eſt verax neceſſitate abſoluta, cuius cõtradictoriū eſt falſum ſimpliciter, Deus non eſt verax. Vel cõditionata, cuiuſmodi eſt neceſſitas conſequentię & finis. Ita opera neceſſaria ſunt ad ſalutẽ vt ad finẽ via (ſine qua ad finem perueniri nequit) aut violentiæ; ſic neceſſe eſt lignum in ignem poſitū corrumpi ab igne. Porro neceſſitas omnis, quæ non eſt abſoluta, eſt vel naturalis, vel aduentitia.

Moriendi igitur neceſſitas ineſt homini Ex
- Lege Naturæ inſtituta
  - Propter conſumptionem humidi radicalis
    - Ex debilitate potentiæ altricis.
    - Ex impuritate nutrimenti.
  - Ex paſſione violenta.
- Peccato: peccatum hominis introduxit in Mundum neceſſitatem moriendi corporaliter. Serm. 8. M. Michael de Hungaria.

Quæritur, cum Matthæus dicit oportet Chriſtum ire Hieroſolymā, de qua neceſſitate intelligendum ſit. Reſpondet Dionyſ. Carthuſ. oportuit non neceſſitate coactionis, ſed vt impleretur pręordinatio Dei, qui per Chriſti Paſſionẽ propoſuit mundum redimere: oportuit ergo neceſſitate Conditionata tū conſequentiæ, tum Finis.

Quæritur ab Anshelmo & aliis Scholaſt. à recentioribus etiam, vt ab And. Oſiandro, an Redemptio Generis humani per paſſionẽ & mortẽ Filii fuerit neceſſaria necne? Hanc quæſtionẽ Dionyſ. a Rickel Carthuſ. præfatione in Paſſionem diſtinctione Termini Neceſſarii ita explicat, motus authoritate Auguſt. 13. de Trin.

Neceſſariū dupliciter dicitur. 1. Sine quo aliud eſſe non poteſt, vt homo non ſine anima, & ſic Deum incarnari ad redimendum genus humanum, non fuiſſe neceſſe, quia & aliis modis potuit Deus hoc facere, cui nõ eſt impoſſibile, imo neque difficile omne verbum, prout Gabriel Angelus & Propheta Hieremias teſtantur. 2. Dicitur neceſſarium, ſine quo non conuenienter, ſeu tam apte eſſe nõ valet, ſicq; ad redimendum Genus humanum fuit neceſſe Dei Filium incarnari (vt 13. de Trin. Auguſt. loquitur) Sanandæ noſtræ miſeriæ nullus fuit alius cõuenientior ſeu magis decens modus.

NEFAS.

Nefas 1. ſcelus eſt. 2. quod contingere nequit, vt: Ne illud fas quidem vnquam fuerit, id eſt, fieri poterit. Calorem ſolutum eſſe, id eſt, ſegregatum à materia. Forte nefas eſt, id eſt, fieri non poteſt. Nobilius Flaminius.

Digitized by Google

NEGATIO.

Negatio primum eſt omnimodo ſeu abſoluta, qualis eſt contradictoria; vel determinata, qualis eſt priuatiua.

Negatio aut eſt incomplexa, aut complexa: Incomplexa Termini: Complexa orationis, id eſt, propoſitio Negatiua. Hæc eſt de aliquo vel quoad exiſtentiam, vel quoad conuenientiam. e. c. Frigus de aqua negari poteſt quoad exiſtentiam, non quoad conuenientiam: De aqua enim vel calidiſſima παρὰ φύσιν, verum eſt quod ſit frigida ſecundum conuenientiam & κατὰ φύσιν.

Interdum etiam non ſimpliciter; ſed comparate intelligenda eſt. Cic. In Philoſophia res ſpectatur, non verba penduntur: Id eſt, Potius ſeu magis res ſpectantur, quam verba, ſeu, ſpectantur maxime res.

In Diſputatione de perſonalitate propria Scotus diſtinguit inter Negationem *ſolam, & cum alio*, quæ eſt *vel cum repugnantia*, vel *cum inclinatione*.

Negatio incommunicabilitatis ſeu dependentiæ intelligi poteſt triplex (ſicut poſſumus intelligere Dependentiam κατ' ἐνέργειαν, actualem, κατὰ δύναμιν, potentialem; & apitudinalem, ſeu κατ' ἐπιτηδειότητα.) Negatio actus dependendi. 2. neg. poſſibilitatis. 3. negatio aptitudinis ad dependendum. Prima negatio eſt nuda, ſeu ſola: ſecunda eſt cum repugnantia ad actum: Tertia eſt cum inclinatione oppoſita ſeu aptitudine contraria.

Primo modo ſuperficies ſi eſſet ſine colore, omnino eſſet non alba, quia haberet, vt ita dicā, tantum negationem albedinis. Secundo modo Angelus eſt non albus, quia ei prorſus repugnat albedo, cum ſit ἀσώματος. Tertio modo lapis vel ſtirpes eſt non ſurſum, quia in lapide eſt negatio aptitudinis ad ἄνω, ſurſum, cum inclinatione ad non ſurſum vt ad ſuum oppoſitum.

NEGOTIARI de *negationibus & priuationibus.*

Rationem Negotiari de negationibus eſt concipere ſeu apprehendere eas. Sic Thom. Aq. in l. 4. Metaph. Ratio negotiatur de negationibus & priuationibus quaſi de quibuſdam entibus, dum de eis affirmat vel negat aliquid. Negationi aliquo modo eſſe competit, quod inde dilucet, quod dicimus: Non ens eſt non ens: Non ens non eſt ens, hoc eſt non ens.

Cum nos dicimus verſari ſeu occupari in aliqua re; Scholaſtici dicunt negotiari circa rem.

NEXVS.

Nexus accipitur Logicè vel Politice.

Logice accipitur 1. pro copula ſeu vinculo, vt eſt nexus ſubiecti & prædicati.

2. Nexus eſſentialis, vel definitiuus, vel accidentalis inter aliqua eſt conſenſio, connexio, coniunctio, συνέχεια. Cauſa cauſæ nexa rem ex ſe gignit, inquit Cic. Verum autem hoc eſt de connexu eſſentiali. 3. Nexus accipitur etiam pro tranſitione, quæ eſt ſuperioris doctrinæ cum ſequente nexus, ſeu copulatio, vt; diximus de Forma, nunc de fine agendum.

Politica ſignificatio, cum dicitur nexu mancipioque alicuius eſſe, vide Ictor. Lexica.

In Theologia nexus ſæpe accipitur pro vnione duorum vel plurium, abſoluta vel σχετική. Eccleſiæ membrorum inter ſeſe & cum capite ſuo nexus eſt, cum quo coniuncta eſt communio.

NIGER.

Niger & ater proprie tribuuntur colori, per metaphoram ſunt idem, quod malus, vt candidus pro bono. Sic Scaliger

Scaliger ex. 325. Candidus transfertur ad animi liquiditatem, vbi neq; maligna nubes neq; liuoris macula: ipſe æquabilis, inoffenſus, illuſtris, ſine vlla vel vmbra vel receſſu: deniq; nec aulicus, nec forenſis: Ea luce qui carent, nigri & atri dicti ſunt ab antiquis, vt eſt apud Catullum & Horatium.

NIHIL, NIHILVM, Non Ens.

1. Nihilum volentes exprimere antiqui Græci dixere οὐδέν, id eſt, ne vnum quidem. Marſil. Ficin. in Platon. Parmen. Latinis Nihilum dicitur quaſi ne hilum quidem. Eodem ſenſu dicitur μηδὲν, τὸ μὴ ὄν, opp. Aliquid: Quanquã Plato etiam Accidens τὸ μὴ ὂν dicit, vt cum ait, Sophiſtam διατρίβειν περὶ τὸ μὴ ὄν (verſari ſeu occupari in non ente.) Accidens autem proprie non eſt nihil, ſed aliquid.

Non ens primo eſt Abſolute, vel κατά τι. *Abſolute*, quod prorſus nihil eſt. De hoc intellige axioma aureum: *Modus ſinere, cuius eſt modus*, à quo pendet eſſentialiter, *eſt nihil*, id eſt, eſſe non poteſt.

Κατά τι, quod ratione alterius, hoc eſt, Comparate vel relate aut ex parte nihil eſt, vt omnes res, inprimis ſenſiles, collatæ cum Deo ſunt velut non entia. Auguſtin. 7. Confeſſion. cap. 11. *Inſpexi, Deus, cætera infra te, & vidi nec omnino eſſe, nec omnino non eſſe: eſſe quidem, quia abs te ſunt: Non eſſe autem, quoniam id quod tu es, non ſunt. Id enim vere eſt, quod incommutabiliter manet.* Baſil. in 1. cap. Geneſ. Si reſpicias ad id, quod ſum, ſit Deus, quid eſt homo? Sin autem cogitatione te conuerteris ad eum, qui finxit, magnum quiddam eſt homo, ὥςε καὶ τὸ μηδὲν διὰ τὴν ὕλην, καὶ μέγα διὰ τὴν τιμήν. Itaque & nihil eſt propter materiam, & magnus propter honorem.

2. Eſt τὸ μὴ ὄν, *Non Ens*, vel καθ᾽ αὑτὸ (*per ſe*) vel κατὰ συμβεβηκὸς (*per accidens.*) *Non ens per ſe ſeu ſimpliciter* dicitur à Scholaſticis *Nihil Negatiuum.* De hoc principium Phyſicum: Ex nihilo nihil fit, id eſt, ex nihilo ſeu eo, quod penitus nihil eſt, non fit aliquid, ſed ex aliquo. Sicut & Ariſtoteli ἐκ τοῦ ὄντος ἐνεργείᾳ (ex ente actu, ſeu ex eo, quod reuera eſt) nihil gignitur, ſed ἐκ τοῦ ὄντος δυνάμει, id eſt, ex eo, quod poteſtate eſt, ſeu ex eo, quod eſt ἐγγὺς ἢ πῶς οὐσία. (prope & aliquo modo ſubſtantia,) qualem ponit eſſe materiam primam: quod nunc ἀδιόριστον in medio relinquimus.

Produci igitur vel emergere vel exiſtere rem ex Nihilo intelligitur *Negatiue*, id eſt, non ex aliquo, nullo præſuppoſito, nullo præiacente, οὐδενὸς προϋπάρχοντος. Ex enim non denotat hic σχέσιν *cauſalitatis* (vt cum dicitur ex ſemine fit animal) ſed *Ordinis*, qua intelligitur Non eſſe rei ante eſſe rei. Dico ſignate, Qua ſeu Quatenus intelligitur: Quia non eſt imaginandum Realem eſſe ordinem inter nihil & Rem, inter non ens & Mundum, cum inter hæc tantum ſit ordo ſecundum noſtrum modum intelligendi & apprehendendi, quo concipimus ipſum Nihil vt terminum à quo productionis Rei, quæ creatur; vnde recte dicitur hoc: Per operationem intellectus ipſum Nihil apprehendimus perinde ac ſi eſſet Ens rationis. Ex his, meo quidem iudicio, recte conciliantur hæc effata Scaligeri.

Creatio eſt conſtitutio Subſtantiæ ex nihilo, vt eſt Terminus. a exerc. 6. ſ. 13.

In Creatione b *terminus à quo nullus eſt. Ex. 365. ſect. 9.*

Conciliatio.

a Rationalis, qui Barbaris Mentalis.

b *Realis, id eſt, praexiſtens aliquod. Eſt enim Creatio mutatio Contradictoria, id eſt, non entis ſimpliciter in ens ſimpliciter.*

Ab hoc NIHILO dicitur ANNIHILATIO, quæ vel Totalis eſt vel partialis alicuius ſeu Entis in nihilum redactio: in nihilum occaſus ſeu interitus, dicit Cicero.

Non Ens per accidens dicitur à Scholaſticis Nihil priuatiuum; defectus formæ in materia: Priuationes enim non habent veram, vt ita dicam, formalitatem, & quæ aliquid in rebus ponat, ſed pro eſſentia & formalitate ipſam defectus & informitatis rationem. Sic Malum non eſt negatio pura abſolutaque, ſed formaliter eſt priuatio ſeu Nihil στερητικῶς, priuatiue. De hoc non Ente præcipue intelligo iſtud: Non ens abſque Ente intelligentia percipi nequit, vt malum abſque bono, falſum ſine vero.

Priuationes non eſſe nihil apparet ex eo, quod earum aliqua eſt effectio. Hæc licet quidam negent, ego ἀδιάστατα affirmo.

Vſus.

Argumentatur ita Anaxagoras: Nullum Nihilum ſubiicitur Generationi rerum naſcentium. Quicquid actu ſuo caret, id nihil eſt. Ergo nullum actu ſuo carens ſubiicitur generationi.

Reſpondet Ariſtoteles.

Maior eſt falſa: Non enim nullum Nihilum ſubiicitur Generationi, ſed quoddam, nempe quod ratione actus non eſſe ſeu nihil eſſe dicitur. Cæterum quod actu ſuo caret, ſpecies nihili eſt (non eſt omne ſeu Totum Nihil) quę ſpecies dicitur actu nihil, cui opponitur quod dicitur non modo actu, ſed etiam potentia eſſe nihil penitus; quæ altera Nihili ſpecies eſt. Ariſtoteles igitur Anaxagoræ pronuntiato opponit hoc ſuum: Quicquid generatur ex eo, quod Actu Nihilum eſt, generatur.

Nihil { ἁπλῶς ſeu penitus non modo actu, ſed etiam potentia.
Nihil { κατά τι (οὐ πάντως) Nihil actu, vt Ens potentia, Aliquo modo non Ens, ſed nihil eſt inter entia, nempe ens in potentia.

Axiomata.

1. *Nihilum eſt extra omnes fines Entitatis*; quia non eſt aliquid.

Bonitatis DEI primum obiectum ad extra eſt Nihilum. In Creatione enim DEI Terminus à quo nullus eſt, quia ſubiectum ſubeſt nullum, quod reapſe ſe habeat aliter nunc, quàm prius. Videtur igitur ſiue Omnipotentia ſiue Bonitas Dei (qui & prouidet cognitionis anticipatione ea quæ non ſunt) agere primum in Non ens, quando facit vt ſit ens. Vid. Scal. ex. 356. ſ. 9. & Proclum de prouid.

2. Nihil interdum accipitur pro Κενῷ, id eſt inani, vel inefficaci: vt nõ eſt hoc de nihilo. *Κενὸν ſeu inane eſt, quod cum videatur* aliquid eſſe, nihil tamẽ eſt. Idolũ eſt nihil, id eſt nõ habet vim Numinis: eſt nihil efficaciter.

Ido-

Idolum eſt ratione { Subſtantiæ, Aliquid. / Significationis ſeu rei repræſentatæ, NIHIL, quia dii per idola repræſentati nihil ſunt.

3. Nihil interdum eſt Syncategorema, ſeu ſignum vniuerſale inuoluens terminum, vt Nihil omni ex parte Beatum, id eſt, nulla res.

4. Accipitur & materialiter, vt cum dicitur à Cl. Timplero, cognitio Nihili eſt fons omnium virtutum; & ab alio.

Noſſe nihil debet, qui quærit culmē honorum.

Neſcit a nihil Parens omnis Scientiæ (id eſt Deus.) Et: Falſum eſt, Nihil eſſe intelligibile.

Neſcit b Nihil Magiſter ignorantiæ; Et: Nihil eſt aliquo modo νοητόν.

Conciliat.

Formal. a, id eſt, nullam rem.

Material. b *τὸ Nihil.*

5. Homo Nihili eſt homo nullius pretii, nequam, teſte Cicer. in Tuſc. Homo nullius numeri, nullo de numero.

6. Nihil Ziphra ſeu Circulus o in Arithmetica eſt nota nihil per ſe ſignificans, ſed valens ad alias notas amplificandum ad dexteram poſita. Lege feſtiuam M. Æmilii Porti Franciſci Porti Cretenſis F. de Nihili antiquitate & multiplici poteſtate tractatiunculam, quæ Caſſell. è typographia Mauritiana prodiit anno 1609. in qua præter cætera lepidiſſima hæc habes: Quod mirabile eſt, ſed tamen veriſſimum: Nihil in eodem ſtatu ſemper manet & quadratam figuram refert, quæ ſemper eſt ſui ſimilis, in quâcunque parte euoluatur. Addas Nihilo nihil: quid inde reſultabit? Nihil. Ex nihilo nihil ſubducas, Quid remanebit? Nihil. Ad extremum Nihilum interdum eſt idem, quod nullum fundamentum.

Vid. Diſputat. M. Cornelii Gotz ſiue Iconii Caſtellani de Nihilo Marpur. auditorum frequentia celebratam ſub meo præſidio.

Nihili ſeu nil album in officinis eſt pompholix. Vnde Adagium: Nichts iſt in die Augen gut. Album dicitur, quia pompholix hæc eſt candida (ſummæ leuitatis) quaſi bulla ſeu ampulla; quæ fit aut in aere perficiendo detrita cadmia cumulatius inſperſa de induſtria, aut ex ipſa cadmia follibus proflata. Vid Lexic. Roland.

NIHIL eſt, ſed fit.

Non puto ἐπιπλεῖον (ſuperfluēs) eſſe notare conciſam latinorum locutionem, Nihil eſt, ſed fit: pro eo quod eſt: Nihil vere exiſtit, ſed omnia ſunt variis motus formis varie commutata. Plato in Theæteto videatur.

NISI,

ἐὰν, μή.

Niſi particula inſeruit Adiunctioni, vt loquitur Cicero, id eſt, hypotheſi, conditioni, limitationi, exceptioni. De Inuent. Cic. Quædam cum adiunctione neceſſitudines, quædam ſimplices & & abſolutæ ſunt, &c. Illic in ſuperiore adiunctio eſt hæc, NISI noluit fame perire.

Interdum particula eſt aduerſatiua pro Sed apud oratores, Hiſtoricos & ſcriptores rei ruſticæ, vt Gellium, Catonem, Salluſtium, Cic. De re nihil poſſum iudicare, niſi illud mihi certe perſuadeo te nihil temere feciſſe. Cato: Eodem modo auferem alito, niſi prius dato bibere. c. 89.

Niſi dictio exceptiua ſententiæ poſita interdum refertur ad omnia præcedentia, interdum ad aliquam eorum partem.

Vſus in Theologia.

Sed verſum pro Niſi. Ad Gal. 2. Scientes hominem non legis operibus iuſtum fieri, ſed tantum fiducia in Ieſu Chriſto collocanda, vt habet verſio Caſtellionis.

N O L O.

Nolle verbum eſt Æquiuocum non ſolum in Philoſophia, ſed etiam in Theologia. Nam interdum ſignificat ſimpliciter nolle; interdum κατά τι nolle. Alias ſignificat Improbare & inhibere ſimul, alias ſignificat improbare tantum, & non inhibere, ſed permittere, & determinare. Priore ratione Deo nolente eſt ἀδύνατον aliquid fieri, alioqui Deus nõ eſſet omnipotẽs. Poſteriore modo fiunt peccata Deo nolente, id eſt, improbante quidem, ſed non impediente tamen, quin fiant.

Definitio.

Deus nec probat, nec efficit, nec iuuat, nec intendit peccatum.

Nolens volens facio, id eſt, inuitus ſeu coacta voluntate, quæ ſtricta iuris ratione eſt voluntas, L. ſi mulier §. penult. quod met. cauſ. vulgo cogor facere volẽs nolẽs: quod nolim re imitari. *Venia caret sciens qui peccat volens.* Sicut dicitur. Hic ſciens volens peccat: caret venia qui ſciens volens peccat: Ita dicitur, hoc volens nolens facio. Vtimur autem hac loquendi forma in actionib. mixtis, vbi voluntas non eſt plenis velis libera.

N O M E N.

1. Nomen rei nota eſt, eſt rei ab animo ficta nota. Scal. ex. 266. Eſt ſignum alicuius rei cognitæ. Caietan. Dictum à Noſco, quia eſt imago rei, per quam ea noſcitur. Eodem ſenſu à Scaligero dicitur appellatio. *Nomen à cognoscendo rei cognitione*

Nomen eſt nota earum paſſionum, quæ ſunt obiectiue in animo. Caiet. Dicitur & Vox.

Nomen, ὄνομα, Ariſtoteles 5. Top. loc. 9. appellat ſubiectum proprii, quia prædicatum proprium quod declarat ſubiectum, eſt tanquam Definitio & λόγος ſubiecti tanquam non definiti: vt Lunam oppoſitam ex diametro ſoli declaramus & diſtinguimus ab omni alia Luna, id eſt, aliter ſe habente, quod videlicet ſic habens Eclipſi obſcuretur.

In lib. Ariſt. περὶ ἑρμηνείας Nomen eſt vox ſimplex rei certæ & abſolutæ ſine tempore ſignificatrix inſtituto diuino vel humano.

Vocis forma conſiſtit in ſignificando.

Materialiter ſignificat vox, per accidens, nempe cum pro ſe ipſa, vt Homo eſt nomen, das Wörtlein Homo, Barbari dicunt hic vocem Homo pro ſe ipſa (non pro re quapiam) ſupponere.

Nomen hic eſt vel primario & proprie, vt Nomen caſus recti; vel ſecundario, vt caſus obliquus. Hic vel eſt Recti caſus determinatio, vt Filius DEI eſt paſſus, vel ad rectum in analyſi enunciati reuocatur, id eſt, reducitur ſeu per rectum exponitur, vt Adoleſcentum eſt maiores natu reuereri, id eſt, Adoleſcentes debent maiores reuereri.

Nomen

Nomen Grammaticum à Nomine Logico diſtinguitur. Grammaticus conſiderat Nomen Materialiter ratione Etymologiæ ſeu Lexeologiæ & Adſignificationum, cum σχέσιν ad ſermonem congruum ſeu emendatum. Logicus vero formaliter cum σχέσιν ad mentis notionem ſeu cõceptum menti repræſentandum, & compoſitione facta enuntiandum.

Didiciſſe Logico nomen eſſe poteſt: Sed Grammatico non poteſt. Quilibet Ramo Grammatico nomen eſt: Logico nomen non eſt, ſed ſignum Syncategorematicum (quod in enuntiato non rem aliquam certam, ſed rei tantum modum ſignificat.)

Cæterum quia quædam nomina dicuntur eſſe ἀόριστα (infinita,) & ſolet diuidi Nomen in Finitum, vt homo; & Infinitum, vt non Homo, iccirco dici poteſt generalius: Nomen eſt vox ſimplex rem aliquam ſine tempore ſignificans.

Diſtinctio.

Nomen eſt *vel vnum vnitate ſignificationis*, vt non ambiguum; vel *voces multa*, id eſt vox multiplicis ſignificationis, ſeu Ambigua, vt Cancer.

In Rationibus Nomen dicitur pro eo, quod appellant Articulum, vel quod vulgus dicit Ein Item/ Vnum Item. Cic. pro S. Roſc. Hoc nomen, id eſt, hic articulus Ioh. Saxon.

Nomen interdum vſurpatur pro prænomine, quod ſingulorum proprium eſt. P. Cornelius Scipio Africanus. P. hic nomen eſt viri proprium, id eſt, prænomen. Cornelius eſt nomen voce ſpeciatim accepta, id eſt, eſt nomen συγγενικόν. (familiæ, gentilium, totius gentis commune.) Scipio etiam familiæ à Caſu, quod patrem ſuum oculis captum loco baculi regeret. Africanus denique à victa Africa.

NOMINA PROPRIA.

Nomina propria in Grammaticis opponuntur Appellatiuis, quæ vocant, hoc eſt, communibus. Multorum opinio eſt iam vſque à ſuperioribus ducta temporibus, Nomina propria deſtitui plurali numero, ſed quid fiet hiſce Ciceronis & aliorum politorum virorum; Multa de variis Herculibus: &; plures Hercules tradunt nobis ii, qui interiores ſcrutantur literas, De Natura Deorum.

NOMINALES.

Nominales ſunt Philoſophi, qui Scientias non de rebus Vniuerſalibus, ſed de Rerum Communibus vocabulis haberi exiſtimant. Tollunt hi de medio omnem rerum inter ſe communionem, & dicunt nullam rem cum alia in natura vlla communi, ſed in ſolis ipſarum communibus vocabulis conuenire: de iudicio Fonſecæ. *Nominales omnes Sciſtias retulerunt ad cõmunia nomina, docuerũt nullam omnino rem vniuerſalẽ eſſe.*

His opponuntur REALES, qui contendunt Vniuerſalia non tantum eſſe nomina communia, ſed præcipue Res Naturasque communes, (vt Animal) quæ primo nominibus communibus ſignificantur, &, verbi gratia, dicunt Animal ſignificat Naturam aliquam, in qua Homo & Beſtia conueniunt. Non igitur ſolum Animalis nomen eſt Vniuerſale, ſed & Natura animalis.

Nominales ſunt Gulielmus Ockam, Scoti auditor, & eius Sectatores. Reales Albertus Magn. & eius diſcipulus Thomas Aquinas, & Ioſephus Scaliger.

Nominalibus vicini ſunt, meliores ta-

men, *Conceptuales*, qui vniuerſalia docent eſſe meros conceptus, id eſt, extra hominis cogitationem nihil eſſe in rerum vniuerſitate Vniuerſale, rebuſque inter ſe commune, quos refutat MONLORIVS, & ſtatuit reuera eſſe res vniuerſales in natura, eaſque habere per ſe οὐσίαν, etſi ὕπαρξιν ſeu ſubſiſtentiam per ſe non habeant, ſed in rebus ſingularibus, & per eas.

Nominales ſunt Logici, qui ſolas voces prædicamentis contineri docent, Voces ſunt ſigna conceptuum.

Conceptuales, qui ſolas notiones ſeu νοήματα, ſeu conceptus animi ad prædicamenta pertinere docent. Conceptus Animi ſunt imagines Rerum.

Medii inter hos ſunt, qui neque ſolas ſeu nudas voces, neque ſolas notiones tractari hic volunt, ſed voces, quibus res per medias notiones ſignificantur, vel res vocibus per medias notiones ſignificatas, & ita quoque prædicabilia non eſſe nuda nomina, ſed eaſdem illas res prædicamentales aliter conſideratas. In Prædicamentis enim res continentur, qua ſunt, & qua primo eſſe intelliguntur: In prædicabilibus vero, qua ſecundo iam cognoſcuntur, & qua aliæ de aliis prædicantur. Oſtendunt ſcilicet Prædicabilia Rerum Gradus, id eſt, quæ res quibus ſint ſuperiores aut inferiores, communiores aut anguſtiores ad prædicationem. Hac ratione prædicabilia à Scholis vocantur ſecundæ Intentiones, id eſt, ſecundæ Notiones. Ex horum numero ſunt Zabarella, F. Crellius, & alii Reales, Monlorius, Keckermannus. Dicti Reales, quia in Prædicamentis diſponunt Res ipſas extra animum conſtitutas cognoſcendas interuentu conceptuum & verborum, quæ repræſentatione & ſignificatione ad res referuntur.

Voces ſunt rerum ſignificatrices per medios conceptus.

Ex Realibus ſeu de Realiur
Scaliger. Sic enim in Exer
22. Non vox Homo de
res prædicatur, ſed ſpeci
duo, quia Humanitas eſt
Vniuerſalia ſunt res extra i
&, in natura ſunt res vni
ribus communicabiles:
natura eſt, vt poſſint de m
cari: Et: Vniuerſalia co
ſunt in anima: at re ipſa ex
gularibus. Genus enim
tra ſpecies. Et: Vniuerſali
definiuntur. Definitio
eſt rerum extra animam.
tur ſcientia de Cæſare, & C
quatenus hoc, hic, nunc
quatenus vnum quiddam
vnum neceſſario cognitu
non extrinſecus allatum
ctu. Et, qui præter opus In
hil eſſe Vniuerſale aiunt, al
359. ſect. 10.

Idem Scaliger. Nominalium
ingenia cogitur admirari a
laudare, vt acuta, fugere, v
ta. ex. 16. ſect. 4.

Politici etiam Nominales voc
præ ſe gerunt Titulum ſin
ſine penu & pecunia, dici
Bartolus ſuper feud. Sin
non dicitur proprie Come
ſiue, ſicut ſunt Comites I
qui creant tabelliones, d
& alia faciunt, quæ in illor
gis continentur. l. 1. ff. de t
dat. ab his. Iacob. Aluarot.
titul. de his qui feud. dar.
modi Comites ſiquidem à
à nulla prouincia dicuntur
nales tantum ſunt: vtiq
non poſſunt de Comitatu.
namque eſt aut territorii
ctus. Quare Comites illi
cuntur, qui ius alicuius t
diſtrictus habent ex dona

commiſſione. Vid. Paul. Principem de la Scala & Hun. l. 9. Epiſtem. Cathol. p. 492.

NON-CVRANTIA.

Non-curantia pro incuria Ciceronianum eſt. Dici igitur poteſt, Rerum non-curantia Deo tribuenda non eſt, non cadit in Deum. Inanimaduertentia autem Zabarellæ barbarum eſt.

NON ITA, NON VT.

His particulis coniunctis interdum omnimoda negatio: interdum Comparatio diſparium ſignificatur. Prioris exemplum: Non ita generis Maſculini eſt Muſa, vt Poeta. Poſterioris: Non ita corpus viuit, vt anima. Viuit enim & anima & corpus; ſed non eadem ratione.

Μέσον ... ματικόν

Vſus.

Auguſtinus: Non eſt conſequens, vt quod in Deo eſt, ſit vbique vt Deus. Hic quidam videntur mihi committere fallaciam pſeudohermeneias, id eſt, falſæ expoſitionis τὸ Non, ita enim interpretantur τῷ aliter: vt ſententia ſit: Aliter eſſe vbique diuinam naturam in Chriſto, propria nimirum virtute & potentia; aliter vero humanam naturam, non quidem ſua, ſed communicata realiter Verbi virtute, & ita iſtud ab Auguſtino nō plane per Negationē, ſed vt per comparationem dictum debere intelligi. Sic Hunnius: Non conſequitur, vt quod in Deo eſt, ſit vbique vt Deus, id eſt, eo plane modo ex infinitate eſſentiæ, ſicut Deus, vt VT ſit μόριον συγκριτικόν. Violenta hic eſt hæc interpretatio.

Non poſſe non.

Non poſſe non, φράσις in modificatis ſignificationem Neceſſitatis habet, non autem Neceſſario Coactionis. Non poteſt non iuſtus eſſe & verax Deus, ſed nullus hic violentus raptus, nulla coactio.

In Diſputationibus de Libero & Seruo Captiuoque arbitrio de neceſſitate hoc diligenter eſt animaduertendum contra Flaccium ex τῷ Non poſſe non, inferente Voluntatis coactionem. Voluntas, inquit, ita factum eſt mancipium peccati, vt coacte peccet: ἀφελοσόφως & ἀδιαλέκτως ita loquitur. Hæc autem ſententia ſuſtineri poteſt, quæ ſequitur: Homo à Deo puriſſimo & animo & corpore factus, vt eſſet θεοειδὴς, ſe ſua culpa corrupit, & cum αὐτεξούσιον & liberam à Deo bene agendi voluntatem accepiſſet, cum tamen meliori relicta in deteriorem partem inclinaſſet volens, in eam abyſſum ſe præcipitauit, vt nunc ſit *peccati mancipium, non quidem coacte peccans, ſed voluntate ita peccato mancipata, vt ex ſeſe non poſſit non peccare, id eſt, neceſſario in præſens malum ruat.* Non coactionis, ſed immutabilitatis noſtri ratione hæc neceſſitas eſt. *Hoc eſt contracta inconſtantiaq; labe.*

Digitized by Google

NORMA.

Norma:
- Proprie, quam veteres κάνονα dixere, quæ γνώμονα conſti[…] ctum angulum. Vid. voc. CANON.
- Per Metaphoram ſignificat exquiſitionem, accuratio[…] tem.

Normam Geometræ & Architectones vocant Inſtrumentum Lineæ rectæ, hoc eſt, organon Geometricum & Architectonicum comparatum ad lineam rectam recte erigendam in eodem plano ſuper rectam, atque inde ſuperficiem & corpus ſuper ſuperficiem vel corpus.

Per Metaphoram accipitur cum dicitur à Politicis, Ius eſt bene viuendi norma; & à Phyſicis: Homo eſt norma quædam cæterorum animalium, & compendium quaſi quoddam. Metaphoræ notæ ſunt Quaſi, Quoddam.

Rerum duplex norma eſt Ariſtoteli.

Altera eſt inflexibiliter recta, quæ ne hilum quidem à ſua rectitudine dimoueri poteſt: Altera eſt Lesbia ſeu plumbea flexilis, quod Lesbii ſoli cæmentarii & fabri normam haberent pro arbitratu ſuo flexibilem & ſubinde variabilem, ita vt illi ad normam ſuam ſtructuram ita exigerent, vt interdum ſi lapidis natura non facile ad ſtructuram æquabilis videretur, normam ad ſtructuram inflecterent, & ſtructuræ normam, non normæ ſtructuram accommodarent, quo ſcilicet opus ipſorum poſſet conſummari.

Thomas Aquinas duplicem amuſſim pari ratione adhibuiſſe videtur in explicatione naturæ Liberi arbitrii: Altera eſt à bono inflexibilis; Altera flexibilis ad bonum & malum. Prior Liberum arbitrium facit in Deo & Beatis Angelis: Poſterior in nobis. Vid. 3. Ethicor. Ariſtot. cap. 3. vbi dicitur Vir

bonus eſſe menſura & no[…]
mali.

Ad certam rationis normam exi[…]
re, Translatio eſt inſigni[…]
na, Prouerbiale ſignum, v[…]
complectens, quali & […]
lent, vt Plutarchus & A[…]
gnificantes maximam c[…]
quiſitionem.

Normę certitudinis in diſcip[…]
dicuntur πείρη καὶ λόγος.

Norma coniugis vir eſt, qu[…]
ſi legibus ille obtempere[…]

NOTA.

Nota accipitur Generaliter, […]
ter.

Generaliter, qua cuiuslibe[…]
σημεῖον. Hinc notæ ſunt […]
notato inſeparabiles; vel […]
quæ ſeparari poſſunt à no[…]
Neceſſariæ vel continge[…]
gna ſunt τεκμήρια vel εἰκ[…]
cipales, vel minus princip[…]
ræ vel obſcuræ; ſunt vera[…]
titiæ ſeu adulterinæ. e.g. E[…]
Eſſentialis eſt Puritas Mi[…]
id eſt, puri verbi præconi[…]
ma Sacramentorum adm[…]

Eſt & nota notæ, ſignum ſig[…]
partis interdum eſt) vt p[…]
tionis verbi diuini, quæ n[…]
ſiæ princeps & propria, n[…]
plina Eccleſiaſtica ſeu ob[…]
bi ſecundum εὐταξίαν ſeu[…]
cleſiaſticam, quę Eccleſia[…]
ordinata, neceſſaria ad E[…]
& conſeruationem.

Digitized by Google

Nota Muſicæ ſunt characteres, ſecundum quos mora vocis in cantu formanda eſt, vt maxima valens octo tactibus, Longa quatuor: Breuis duobus: Semibreuis vno: Minima quarum duæ tactum complent: Semiminima quarum quatuor tactum complent: Fuſa quarum octo, Semifuſa quarum ſedecim.

A Nota eſt Ars Notoria, vana & ſuperſtitioſa, impiaque, quæ habet quaſdam, ad quamlibet ſcientiam comparandam, figuras, characteres, & ignota portentoſaque nomina, quæ cum diſcipulus ſeſe, ieiuniis macerans certis cum ritibus & inuocato Spiritu dixerit, ſumma attentione aſpexerit, deſideratam ſine labore alio ſcientiam ſe acquiſiturum pro credulitate ſua putat. Hanc artem eſſe illicitam & ineſficacem probat Thom. ſecunda ſecundæ q. 96. artic. 1. Vid. Margarit. Phil. lib. 7. tract. ſecund. de Aſtrolog. c. vlt.

NOTATIO.

Notatio vox eſt πολύσημος.

I. In Logicis Notatio eſt nominis ex origine ſua interpretatio, qua oſtenditur, vnde nomen ſit deriuatum, vt è cauſa, effecto, ſubiecto, adiuncto, diſſentaneo, comparato. Eius Correlatum eſt Nomen-notatum, nomen alicui certa ratione impoſitum, ideoque eius ortus oſtendi poteſt.

valde ... ni De- ... o No- ... & ... rio.

Notationem alii vocant Etymologiam; Sunt qui per Notationem etiam intelligant Definitionem vocis. Sed vocis Definitio eſt generalius quid. Eſt enim vocis interpretatio ſeu explicatio, etiamſi non ſit ex origine. Sed Eraſmus Roterodamus Notationem ab Etymologia diſtinguit, vt infra dicam.

Notatio autem eſt vera vel ficta. Veræ autem hæc appellatio conuenit πρώτως, proprie magis vel κατ' ἐξοχὴν. Ficta ſæpe ad iocandum vel conuitiandum comparata. Vere, inquit Eſau de Iacobo fratre, vocatus eſt Iacobus, quia iam bis me ſupplantauit. Hæc notatio nominis Iacob falſa eſt, ad conuitiandum enim fratri conficta eſt. Nam Iacobus à planta nomen accepit, non quod ſupplantator futurus eſſet, ſed quod in partu plantam Eſaui egredientis tenuiſſet. Geneſ. 25.

Vox Notationis eſt à Noto, quod eſt à Nota, qua voce ad argumenti indiciique ſignificatum paſſim vtimur cum Cicerone.

II. M. Gallio accepit Notationem pro διατυπώσει accurata & luculenta perſonæ. Διατύπωσις autem in genere eſt tractatio, qua quid, vt perſonam, rem, ſub oculis ponimus luculente, perſpicue & accurate. Alias ἀκρίβεια, id eſt, exactior & expreſſior λόγος vel tractatio, quam alii etiam Demonſtrationem ſeu ἀπόδειξιν vocarunt: Sed non eſt hæc Ariſtotelea illa ὑποτύπωσις (huic cognata) eſt minutior, dilutior, ſimplicior, non ita ἀκριβὴς: ſonat autem Subdelineationem. Vide Scaliger. Poet. l. 3. cap. 33. eamque nonnulli effictionem vocant, non quod ſit ficta, id eſt falſa, ſed quaſi effigiatiotionem. Vtraque autem & διατύπωσις & ὑποτύπωσις ad Locum Deſcriptionis in Logica reuocatur.

III. Notatio nonnunquam in deteriorem partem, ſicut & Nota. (Vnde Notæ Criticorum pro animaduerſionibus, & Notæ Cenſoriæ) vt, Notati

Digitized by Google

ciues dicuntur, De Ariſtarcho Auſon. Quique notas verſus ſpuriis appoſuit.

I V. Notatione Grammatica éxquiritur, ſitne vox primigenia, an Deriuata; Simplex, an compoſita, Ramus.

V. In Arithmeticis Notatio eſt notarum Arithmeticarum explicatio, ſeu numerorum expreſſio, quæ fit ſcribendo & efferendo, (partes enim eius duæ ſunt, Scriptio ſeu ſignatio, & pronuntiatio.) vt valor cognoſcatur. Alii vocarunt Numerationem. Sed doctrinæ cauſa nunc à notatione Numeratio diſtinguitur, vt hæc ſit ipſa ſylloge, ſeu ipſe λογισμὸς, & dicatur è duobus oblatis & iam notatis Numerorum terminis tertium inuenire; idque comparando vel reſoluendo.

V I. Hic Notatio etiam ſæpe ἐν μέρει accipitur pro ipſa ſcriptione, & Notare pro ſcribere: vt Numeri in abaco notandi, id eſt, ſcribendi, hæ decem notæ (quæ Indicæ ſunt origine) nobis ſunt, quarum nouem ſignificantes 1, 2, 3. &c. vltima o per ſe nihil ſignificat, ſed ad dextram poſitus valet ad alias notas amplificandum (ex quo circulus etiam conſignificans ab aliquibus dicitur nota.)

Numeri ſic notantur, id eſt, his notis ſcribuntur, I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. &c. L C D. CIↃ.

Græcorum notatio, id eſt, per notas ſcriptionis hæc eſt ratio. Alphabetum diſtribuunt in tres octonarios (tanquam claſſes.) Primus eſt τῶν ἑναδικῶν, id eſt, vnitatum (Digiti ſeu ſimplices hi numeri vocantur) vt α β γ δ ε. Hic inſerunt characterem, qui litera non eſt, ſed aliquo modo reſpondet complicatis duabus literis ϛ ac ſignificat ſex (σ τ in vnam coeunt ſic ϛ) Inde procedunt ad reliquas literas, ζ η ϑ. Primus igitur ordo eſt μοναδικῶν.

α β γ δ ε ϛ ζ
1 2 3 4 5 6 7

Secundus octonarium, qui
(denominatorum à de
ab ι hoc modo pr
ι κ λ μ ν ξ ο π Hic iteru
vnum characterem, qu
ma ſeu elementum, ſe
ϟ & 90 ſignificat, qua
numerus τῶν δεκαδ

ι κ λ μ ν ξ
10. 20. 30. 40. 50. 60. 7

Poſtremo ſequitur tertius
terarum, qui ſignificat
τονταδικὰς, id eſt, de
centum, vt ρ σ τ υ φ χ ψ
ſus adiecerunt literis tal
rem ϡ qui ſignificat 90

ρ σ τ υ
100. 200. 300. 400. 5

ψ ω ϡ
700. 800. 900

Sed millenarium ſeu myri
riorum notant per α cum
poſita ſimili ei, quæ eſt n
ti ά. Reliquos χιλιαδ
millenarios ſimiliter n
ſequentibus, ſcilicet
ά β' γ' vſque ac
1000. 2000. 3000. lia, qu
cis ſunt μυρία, & vel per
ci puncto (ά) vel per ic
to tono ſcribunt (ί). Vi
quæ ſunt duæ myriades (
β cum puncto gemino (
cum acuto (κ') Trigint
γ cum duplici puncto (
λ cum acuto (λ') Cen
(quæ ſunt δέκα μύρια)
ι cum duobus punctis (
placet per ρ cum acuto (

millia, quæ ſunt εἴκοσιν μυρίαι, id eſt, viginti myriades per σ cum duobus punctis (σ″) Millena millia, ſeu decies centena millia (idem enim hæc ſignificant) ſeu centum myriades ſcribuntur per ρ cum duabus virgulis (ρ″) aut cum à duplici puncto notato (ά″) Exempli gratia, Numeri anni à nato Chriſto 1 6 1 2. Græci ſic notant ά χ ι β. (Latini vtuntur Indicis & Saracenicis characteribus, 1 6 1 2. Romani ſic, C I Ɔ D C X I I.

Iidem Græci, vt Latini C, M, I, V, X, vtuntur (C pro centum, M pro mille, &c.) ſic vſurpant in deſignandis numeris literis alphabeti Ι Π Δ Η Χ Μ. Iota μόναδα, id eſt, vnitatem ſignificat. Π πέντε, id eſt, quinque. Δ δέκα, id eſt, decem. Η ἑκατὸν, id eſt, centum. Χ χίλια, id eſt, mille. Μ μυρία, id eſt, decies mille. Hæ, excepto Π ad quaternarium incluſiue, ſiue per ſe, ſiue aliis adiunctæ, multiplicantur ſeu continuantur.

Δ	Δ Δ	Δ Δ Δ	Δ Δ Δ Δ.
10	20	30	40
Η	Η Η	Η Η Η	Η Η Η Η
100	200	300	400.
Χ	Χ Χ	Χ Χ Χ	Χ Χ Χ Χ
1000	2000	3000	4000.
Μ	Μ Μ	Μ Μ Μ	Μ Μ Μ Μ
10000	20000	30000	40000.

Decadum vero Centuriarum & Chiliadum & Myriadum quinarios hæc Elementa, Δ Η Χ Μ literæ Π incluſa ſignificant; vt Δ incluſum Π efficit 50. Η incluſum Π 500. Χ incluſum Π 5000. Μ incluſum Π 50000. Horum numerorum additione omnes reliqui gignuntur. In quorum compoſitione ſemper maior numerus minori præponitur.

Porro vt Scriptio conſuetudinem Hebræorum imitatur, & conſideratur à dextra ſiniſtram verſus, vt primus locus ſit extremus, verſus dextram vltimus, qui claudit reliquos ad ſiniſtram: Sic contra prolatio incipit à læua & procedit ad dextram.

Latini autem priſci alia efferendi ratione vſi ſunt, alia Recentiores Logiſtæ, alia item Græci.

Recentiores quarto cuique loco punctum imponunt deſignans millenarium, vt inter bina proxima puncta locatæ figuræ duæ punctis careant. (vel poſt tres notas, quæ periodum abſoluunt vnam, faciunt virgulam ſic, 1 | 4 3 2.) Quartus igitur locus, ſeptimus, decimus, decimustertius, & ſic deinceps punctis inſigniuntur ſeu notantur ſignificantibus millenarium. Ad quem Germanis vſitatum eſt grandiores ſummas enuntiando referre, ita vt incipientes ab vltimo membro ſiniſtram verſus progrediantur dextram verſus ad primum vſque: hoc obſeruato, vt cuiuslibet membri vltima figura ſeorſum efferatur, reliqui ordine coniunctè: Numeri autem poſt primos ſex conſtituti aduerbialiter, (per aduerbia,) priores vero ſex per nomina cuiuſque poſitum ſeu locum ſignificantia enuntientur; vt hanc numerorum ſeriem

1   1   1
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0. ſic noſtri efferunt, millies millena millia | ducenties millena millia | tricies quater millena millia | quingenta millia | ſexaginta ſeptem millia | octingenta nonaginta. Ein Tauſent mal Tauſent / zweyhundert Tauſent mal Tauſent vier vnnd dreiſſig Tauſent mal Tauſent / fünffhundert mal Tauſent ſiben vnnd ſechtzig Tauſent / acht hundert vnd neuntzig.

Vulgares Logiſtæ toties repetũt millenarios, quot pũcta ſunt notata in numeris.

Ita vulgares Logiſtæ tantum reſpiciunt ad millenarium.

Sed apud veteres Romanos cum maximus numerus fuerit centenorum millium, quicquid hunc exceſſit ſeu ſuperauit, id ad hunc velut ad vnitatem illi retulerunt. Vt igitur Latinius efferantur maiores ſummæ, quarto à dextro loco punctum imponatur: Sexto, nono, duodecimo, decimoquinto id ſubſcribatur. Primo puncto, quod ſubſcribitur, tribuatur appellatio centenorum millium: Secundo millies, adiuncta appellatione puncti præcedentis: Tertio iterum millies, adiunctis iterum appellationibus antegreſſorum punctorum. Characteres, qui excedunt ſextum locum, per aduerbia numerandi proferantur, vt ante. Itaq; hanc ſummam ſic enuntiabis Latinius

Th. Linacr. l. 3.

4000000 quadragies centena millia (vulgo quater millena millia) 6000000, Sexagies cētena millia, vulgo Sexies millena millia.

2. 1234567890 duodecies millies centena millia, trecenties centena millia, quadragies quinquies centena millia, ſexaginta ſeptem millia, octingenta & nonaginta. Breuius (κατ' ἔλλειψιν centenorum millium) duodecies millies trecenties quadragies quinquies centena millia, &c.

a, Nota quod 56 coniunctim efferri debeant.

3. 3456 54321. Ter millies (ſubaudi centena millia) quadringenties (ſubintellige centena millia) quinquagies ſexies centena millia, quinquaginta quatuor millia, trecenta viginti vnum.

4. 23486023 Bis millies (abſolute dicunt Latini, & intelligunt centena millia,) trecenties (intell. centena millia) quadragies octies centena millia, ſexaginta millia & viginti tria.

Hæc enuntiandi ratio obſeruanda eſt

vel eo, quod in ſeſtertii
Latini, vitandæ prolixita
runque vſi ſunt aduerbi
rent ellipſin harum voc
millia, quarum repetitio
leſtaque futura fuiſſet.
bant, Decies ſeſtertium
centena millia ſeſtertiu
ſtimatum eſt caput Cic
tum dediſſe narratur A
lio ſicario, qui perſec
nem ei amputauit cap

1000000. Clodius
ſeſtertium centies & c
cties (intell. cente

14800000, id eſt, co
teri valore æſtimatis 37
tribus tonnis auri & 7. c

Centies Seſtertium, pro
tena millia ſeſtertium

10000000. Exempla
pud Hiſtoricos, Pliniun
& alios, quæ ſi reducere
monetæ valorem, nu
riorum diuide per mille
le ſeſtertii efficiunt vnu
cuius valor eſt 25. coron
olim coronati æſtimaba
multiplicetur per 25, &
eiuſdem numeri in coro
tius IIS vel I—IS e
ſemiſſis, fere 9 numuli
ſtertii faciūt denarium
denarii vnum coronat
ſuperioris ſæculi valore
aſſes. Denarius eſt decem
ſeſtertii ſunt ſeſtertium,
nat. Iam ex Regula A
rii dant vnum coronat
narii 1000? Quotus, f
ne eſt 100. Hic diuida
4. ſeſtertii efficiunt
tium: & quotus erit

Suetonius in Cæſare Iulio: Ante alias dilexit Marci Bruti matrem Seruiliam, cui ſexagies HS (ſeſtertium) margaritam eſt mercatus. Sexagies, ſupple, centies millibus ſeſtertiorum, 6000000 ſunt centum quinquaginta millia coronatorum, anderthalb Thonnen Gelds. Idem in Tiberio: Parrhaſii (nobilis pictoris) tabula æſtimata eſt decies ſeſtertium, id eſt, 25000. viginti quinque millibus coronatorum. Idem in Caligula: Immenſes opes, totumque illud Tiberii Cæſaris vicies ſepties millies ſeſtertium toto vertente anno abſumpſit. 2700000000. Hæc ſumma facit ſexcenties ſeptuagies quinquies centena millia coronatorum, 67500000. Siebendhalb hundert Tonnen Gelds.

Græcorum numeratio à Latina differt, quia apud illos maximus numerus eſt μυριὰς, id eſt, decem millium (τὰ μυρία ſunt decem millia, τὰ μύρια ſunt innumera) Ad quem velut Romani ad centena millia, & noſtri Logiſtæ ad millenarium, omnes maiores numeros referunt, ita vt numerus, qui myriadem ſuperat, per myriadas ſimplices vſque ad millies centena millia, & hoc numero maior per duplices aut triplices etiam myriadas proferatur. Signatur igitur facilitatis cauſa apud Græcos quintus locus puncto, quia decem millia quintam ſedem occupant. Ab hoc coacervant Græci plures myriadas, donec ipſarum etiam myriadum myriadem conſtituant. Quæ ſumma eſt millies centena millia, Græce μύριαι μυριάδες: Latine millies tantum per ellipſin, pro millies centena millia. πέντε μυριάδες 50000. Latinis quinquaginta millia, δέκα μυριάδες 100000 Latinis centum millia μυριάδες ἑκατὸν, centum myriades 1000000. Latinis decies centena millia, vulgo mille millia, ſeu ſemel millena millia, & Gallice Millio. Διακόσιαι μυριάδες, ducentæ myriades, quæ Latinis ſunt vicies centena millia 2000000 (Myrias eſt 10000, id eſt, decies millenarii: Ergo

10000
  200
———
2000000)

(10000
 10000
———
100000000) 100000000 myrias myradum

900000000. nouem myria myriadum, nongenties millena millia. 2700000000, ducenta & ſeptuaginta myria myriadum, id eſt, bis millies ſeptingenties millena millia, & vicies ſepties centena millia. Alia exempla. 1000000000, decem myriades duplices, id eſt, decies millies centenæ millia, vel millies millena millia, Græc. Xerxes narratur habuiſſe è pedeſtribus copiis myriadas CLXX ſeu 1700000, id eſt, decies ſepties centena millia, Siebenzehen mal hundert tauſent. Ex equeſtribus decem myriadas, id eſt, centum millia, hunderttauſent. Capacitas globi Terreni continet ſtadia 48406364469497. Hic numerus per myriadas ſic effertur: Globus terræ continet nonaginta octo myriades triplices ſtadiorũ: Sex mille quadringẽtas quadraginta ſimplices myriades, nouẽ millia quadringẽta & nonaginta ſeptem. Stadia multiplicentur per 125, & inde procreabuntur paſſus 12300 79555868 7125, id eſt, Capacitas globi terreni (in paſſibus) eſt vna myrias quadruplex bis mille paſſuum; trecentæ myriades triplices, ſepties millies nongentæ, quinquaginta quinque myriades duplices, quinquies mille octingentæ ſexaginta octo myriades ſimplices, & paſſus ſeptem mille centum viginti quinque. Horum milliaria Germanica inueniuntur Diuiſione per 32,

Sing. locus ſignatur puncto, qui ſignificat numerum decies millium.

26629110 65, id eſt, viginti ſex myriades duplices milliarum, ſexies mille ducentæ nonaginta vna myrias ſimplex; & prætereà mille ſexaginta quinque.

Synonyma ſunt millena millia , Millio (millionis) & centum myriades, vt 34 | 567 | 890. Hic , internodiis huius numeri ſiniſtrorum virgis deſignatis , ad primam Periodum dices, tricies quater millena millia ; vel quod idem eſt, triginta quatuor millionum millia : (ad intermediam quinquaginta ſexaginta ſeptem millia; ad tertiam octingenta nonaginta.)

Antequam hinc abeamus, duo hic nota.

1. Etiam apud Ciceronem inueniri vulgarem rationem efferendi , vt 3. Verr. Dedi cohorti prætoriæ mille ſexcenta triginta quinque millia quadringentos ſeptendecim numos , 1635417, alias ; ſedecies centena triginta quinque,&c. vel decies ſexies centena triginta quinque,&c.

2. Nonnunquam Latinos vti μετα-θέσει, id eſt Traiectione ſeu Translatione gradus ſeu ordinis , & paria apud eos eſſe atque æquipollentia XICCM , Vndecies ducenta millia, XXIICM, vicies bis centena millia, 2200000 ; Idem eſſe XLCM, Quadragies centena millia, vicies ducenta millia , quater millena millia , decies quadringenta millia (ſic ſunt paria centies quadraginta ducenties viginti millies quatuor, & quadringenties decem.)

100	200	1000	400
40	20	4	10
4000	4000	4000	4000

Sed recolligamus nos.
ca Bernhardo Salignac
tioribus Notatio eſt ſ
rorum explicatio: Ein
ſunt; Prima Notarum
cat : Altera numer
& ſpecies. Sed veterior
Friſius, hanc Notation
merationem. Ait enim
rare eſt cuiuſuis pr
valorem exprimere ,
(quod videtur prius di
tuiſſe) quemcunque
rum ſuis characteribus
dicere Notationem ,
runt eſſe nouum
Sed hi aliqua ex parte
luntur. Nam ante I
nes Nouiomagus libr
de numeris , in quor
6. cuius inſcriptio eſt, I
Computandi , quam
tionem vocant N o n
ſcribit . Tum Num
mam faciunt eamque c
cuiuſcunque numeri
propoſiti per figuras
vocant) aſſignationem
hæ notulæ. 1 2 3 4: *in q*
peccant & ratione. N
non eſt tantum , du
quempiam , vt mille I
tulis deſcribo, 1000. Na
nes partes ſuperius (c
complectitur. Eſtq
nomen, non partis.
ctius mihi videtur *No*
illi competiturum, &
Nouimag. Ad quem t
vocabulum *Numeratio*
neraliter, vt cum dicitu
eſt ars bene numeran
numerare eſt omnem
ac vſum explanare & e
cialiter : vt cum dicitu
occupta eſſe partim i

partim in Numeratione , quæ datis duobus numeris legitime tertium inuenit,& eſt numerorum ſeu numerãdorum *vel eiuſdem generis*: vt integrorum,vel partium, *vel diuerſi*, vt mixtorum, id eſt, partium & integrorum ſimul.

Commonefactio ex Magno illo Deſid. Eraſ. Rot.

Quid Nota Eraſ. *ad Ety- quat* Ad Logicam Notationem redeo. Eraſmus Roterodamus eam ab Etymologia diſtinguit l. 1. de Cop. Verb. & Rer. ita vt Notationem ad Deſcriptionem referat. Nam Etymologia eſt, inquit,cum nominis rationem explicamus , vt ſi quis Hæredipetam dicat, qui hæreditates alienas appetat & captet; aut pro Philoſopho hominem ſapientiæ ſtudioſum, aut pro locuplete , qui plurima poſſideat loca, aut pro Imperatore , qui ſummum teneat imperium. Notatio vero eſt, cum notis quibuſdam accidentium rem quampiam deſcribimus, vt ſi quis Iram intelligens dicat animi aut bilis efferueſcentiam , quæ pallorem vultu, ardorem oculis , tumorem membris inducat, aut ſi dicas, cubito ſe emungit,indicans ſalſamentarium; qui conficit Salſamenta. Habet gypſatiſſimas manus, indicans furacem, quem olim etiam tagacem dicebant à verbo Tago.

NOTIO.

Notio interdum accipitur pro ſpecie apprehenſa,non pro actu apprehendendi: Interdum pro apprehenſione rei per ſpeciem. Ac definitur ἐνέργεια mentis aliquid cognoſcentis. Græce νόημα. Itaque eſt effectum νοήσεως, vt cogitatum cogitationis, Scriptura ſcriptionis.

Eſtque Prima vel Secunda.

Prima eſt , quæ ἀμέσως ſeu primo in re, (quæ extra intellectum eſt) fundatur: ſiue res ſit vniuerſalis, vt ſtella; ſiue ſingularis, vt Luna.

Eaque eſt, ſimplex, vel complexa. Simplex eſt rei ſimplicis , vt conceptus Lunæ. Complexa eſt rerum compoſitarum ſeu ſententiæ, ſiue vnius, ſiue plurium, vt Luna eſt ſtella; item ſtella lucet ; Luna eſt ſtella : Ergo Luna lucet. Hæc ſententia etſi non eſt vſpiam niſi in ſentiente,id eſt , enuntiante & iudicante , fundatur tamen πρώτως in re.

Secunda eſt , quæ fundatur ſeu fulcitur in re ἐμμέσως, id eſt , interuentu notionis primæ. Talis eſt Genus reſpectu Lunæ & Solis. Primo autem & proprie fundatur in mente , & opus eſt mentis, & nuſquam eſt niſi in mente (vt Logicum inſtrumentum,id eſt, actiones mentis dirigens) Eſt igitur mentis Subiectiue & Effectiue, hoc eſt, eſt accidens mentis & effectum mentis.

Eſtque ſimplex vel complexa.

Simplex reſpondet primæ ſimplici , vt ſpecies, Adiunctum : Complexa Primæ Complexæ, vt Definitio eſt argumentum,Genus non eſt ſpecies.

Ad Notiones Primas refertur ſignum. Falſum igitur eſt , cum res explicatur per τὸ ſignum rei , tunc τὸ ſignum eſſe notionem Logicam. Cauſa & Effectum , Totum & Partes primo ſunt notiones primæ. Sunt enim differentiæ quædam Entis: Secundario ſunt argumenta Logica. Idem iudica de *ſimili*.

Cum τὸ Vulpes explico per τὸ. Similis vulpi, notio prima eſt, non τεχνολόγημα; & in hac Enuntiatione, Iſte

Iſte ſimilis eſt vulpi, τὸ ſimilis eſt nota ſimilium & compoſitionis Logicæ ſimilis cum ſimili.

In Iuriſprudentia Notio & cognitio differunt ſic: Notionis verbũ eſt generale. Eſt enim notio quælibet cauſæ cognitio, ſiue ea iure magiſtratus expediatur, ſiue abſque iuriſdictione, hoc eſt ſine magiſtratus iure. Cognitionis vero vox ſpecialis eſt: cognitio enim eſt tantum earum cauſarum notio, quæ iure magiſtratus & vi iurisdictionis exercetur. Omnes igitur qui habẽt cognitionem, habent etiam notionem, ſed nõ cõtra, D. Ioh. Gœddeus ad l. 99. de verb. ſignific. Notionalis definitio opponitur Eſſentiali.

NOTIONALE.

1. Eſt Notionale in Logica.

Notionalis ſyllogiſmus eſt, cuius concluſio & præmiſſæ habent aliquam notionem ſecundam ſeu Terminum Logicum; (vt ſunt Genus, ſpecies) Kecker. Auerroes vocat Intentionalem, eique opponit Realem, qui conſtat è meris notionibus primis. Exemplum ſyllogiſmi Notionalis eſt, Nullum ſubiectum eſt Genus eius, cuius eſt ſubiectum, 4. Top. 6. Actio eſt ſubiectum cui ineſt peccatum. Ergo Actio non eſt Genus peccati. Nam in ſyllogiſmo Notionali Propoſitio maior eſt Canon Logicus vel Philoſophicus.

2. Eſt Notionale in Theologia.

Proprietates vel operationes Characteriſticæ (non communes) dicuntur Notionales κατ᾽ ἐξοχὴν in Theologia Scholaſtica, à Notione, quia afferunt
Triados ſanctæ notitia
propriæ perſonarum f
Characteres à Baſilio.
productio Filii Dei,
ceſſio ſpiritus ſancti
ſeu operatio (immanen
nalis, quia affert no
Perſonarum notitiam.
Diuinis diſtinguitur E
tra Relatiuum, quoc
nem Perſonæ ad perſ
catur Notionale, qu
diſtinctam notitiam P

Dicitur & Generatio (f
latio Paternitatis) No
illa ratio propria perſ
noteſcit. *Notio enim*
ratio, per quam innoteſcit
Itaque Notio perſona
προσωπικὴ, vt Inna
γεννησία (eius qui à null
tas, Filiatio, Spiratio
quibus Innaſcibilitas n
niſi per Reductionem.

Eſt enim potius quædam
ab aliquo priore. R
Relationes; Prop.i
Perſonales ſeu προσω
nes ſunt tres tantum,
gni, Procedere, ſe
tas, Filiatio & Proce
ratio ſit communis
lio.

Si conſideretur ordo & re
Tota Trinitas, vt eſt vi
bet ad Creaturas, N
pii dicitur in diuinis eſſ
eſt commune omnil
Notionaliter autem
dum ordinem origin
ſe Perſonæ conſidera
quidem reſpectu Fili
um Patris: Reſpectu
cti eſt commune Patri
men principii non acc

naliter reſpectu Eſſentiæ ſeu Diuinitatis: Ea enim non habet ordinem originis ad vllam Perſonam, Improprie igitur dicitur à Patribus, Perſonam Patris eſſe originem, principium, fontem Diuinitatis, pro, omnium Perſonarum (quibus Diuinitas quaſi continetur.)

- **Notitia**
  - Extraordinaria ſeu Miraculoſa Infuſa à Deo: Diuinæ virtutis, ſupernaturalis.
  - Ordinaria
    - Naturalis, Radius Diuinæ ſapientiæ ſparſus in noſtras mentes, ſeu lumen inſitum à Deo mentibus, quo agnoſcimus numeros, ordinem, proportionem, conſequentiam in Syllogiſmo, principia Theoretica & Practica.
    - Habitualis impreſſa imago cerebello (certæ parti cerebri) ac retenta, (vt in cera retinentur imagines factæ ſigillis.)
    - Actualis, impreſſio vel formatio imaginum
      - Intuitiua, Rei præſentis, vt præſens eſt, cognitio, id eſt, cognitio, qua ita rem attingimus, vt per eam & vi eius cernatur præſens obiectum in ſeſe. Alias Notitia Viſionis.
      - Abſtractiua, Cognitio rei abſentis vel inuiſibilis; vt notitia qua cogito de Socrate. Alias Notitia ſimplicis Intelligentiæ.

Διχοτόμως.

- **Ordinaria Notit.**
  - Naturalis, nobis ingenita à Natura.
  - Per nos Acquiſita.
    - Habitualis
    - Actualis
      - Simplex
        - Intuitiua.
        - Abſtractiua.
      - Cópoſita
        - Enuntiatiua.
        - Diſcurſiua.

Digitized by Google

Explicatio.

Notitia Intuitiua eſt clara & certa rei non tantum ſecundum aliquam eius rationem vniuerſalem, ſed vt actu exiſtit in particulari, & quoad omnia, quæ ei conueniunt.

Notitia Intuitiua Dei eſt quidditatiua cognitio, & clara omnium perfectionum Dei, ſeu ipſius Dei, ſicut ille eſt in ſe. Hæc Beatum conſtituit, nec cadit in viatorem.

Beatæ mentes Intuitiue cognoſcunt res, quas nos ſine diſcurſu non cognoſcimus, qui procedimus ab vno ad aliud, vt à noto ad ignotum per ratiocinationem. Profeſſ. Dial. in Schol. Venet. in Top. Ar. p. 4.

In ſe] *Cognitionem Intui*
Immediatam, Ita nimi
percipiatur in alio cog
cognoſcitur in ſua ſta
d xit: *Notitia Intuitiu*
nitio, id eſt, deſcriptio
perſpicua dari nequit,
lis cernis colorem & fi
lingua ſaporem.

Notitia Dei poſt hanc vitam
hac vita eſt abſtractiua.

Abſtractiua] Hæc form
eſt, quæ fit Spiriti
(velut ſigillum impr
bro) & motu cerebri
mante ſermonem.)

Qui negant nobiſcum r
quas, ſic diſtinguunt :

Notitia
- Supernaturalis.
- Naturalis; id eſt, quæ viribus naturæ haberi poteſt
  - Habitualis.
  - Actualis
    - Se
    - In

Notitia
- Apprehenſiua
  - Simplex, quę fit citr nem & diuiſione affirmatione & n cum equus videt
  - Complexa, qua a ſignificatum alic tionis, aut pharm eſſe.

Iudicatrix, qua intellectus
- Rem apprehenſam eſſe bonam aut malam iudicat.
- Rem, quam præcedente iudicio, bonam vel malam eſſe decretat, eſſe amplectendam vel declinandam tum cenſet tum concludit (diſcurſu practico.)

Notitia
- Actualis, cum actu cognoſcimus.
- σύμφυτος vel potentialis, cum poteſt cognoſci, Imperfecta, in ſuis principiis.

ʒab. l. 1. oſt.

.cap. 1. A. nal. prior. Dum principia actu cognoſcimus, poteſtate concluſionem cognoſcimus. Concluſio eſt in principiis (id eſt, præmiſſis) ſuis poteſtate & vniuerſaliter cognita. Secundum ſe autem & actuali perfectaque cognitione non cognita, ſed ignorata.

Vſus.

Facultas cognoſcendi principia tanquam lumen legitima in mente eſt naturalis (δύναμις σύμφυτος.) Ita potentialis principiorum notitia dici poteſt in infante. Sed habitus & comprehenſa notio à ſenſibus per inductionem ſingularium proficiſcitur. Hæc eſt notitia vere actualis.

In Notitia incipierũ ſensibus oſtris ſint ɩgeneratæ?

Sed in mentibus ingeneratæ eſſe videntur, non à ſenſibus acceptæ notitiæ nonnullæ Logicæ, Arithmeticæ, & Geometricæ? Reſp. Ramus, ſi conſideres acutius, reperies etiam à ſenſibus ſaltem occaſionem aliquam oblatam eſſe menti, vnde vniuerſales illæ Logicæ, Arithmeticæ, Geometricæ ſententiæ conſtituerentur. 1. poſt. 14. 2. 18.

1. Quæ ſub ſenſum non cadunt, eorum cognitio à ſenſibus oriri non poteſt. Multa ſub ſenſum non cadunt. Ergo multorum cognitio à ſenſibus oriri nequit, & per conſequens in mente communes principiorum & artium notitiæ ſunt ingeneratæ.

Probatur propoſitio. Nam Dei aliqua eſt cognitio, eſt & animæ, & Mathematicorum à corpore & ſenſibus abſtractorum & ad intelligentiam translatorum.

Reſp. & ad hæc recondita & ſimplicis eſſentiæ ὅτι ſenſibus eſt aditus patefactus ad mentem. Anima enim quid qualiſque ſit, ex eius actionibus, quæ ſub ſenſum veniunt, animaduertitur. Mathematica etſi ἀφηρημένα, abſtracta ſint à corporibus, tamen in ipſis corporibus ſenſu animaduertuntur. Itaque veteres Mathematicam ſcientiam etiam circa Naturam verſari dixerunt. Sic virtutes per ſe & abſtracte in ſenſu non ſunt, ſed in hominibus quaſi cerni poſſunt iuſtis, fortibus, temperantibus,

prudentibus. Itaque Mens per ſenſus viam ſibi munit ad naturam rerum

cognoſcendam. Vid.
mium Compar. Log. 8

Ioh. Sturmius.

Senſus primus hominum magiſter.

NOTVM.

Notum:
- Diſtincte, διωρισμένως.
- Confuſe, συγκεχυμένως.

Notiora:
- Nobis, vt ſunt ſimpliciora & minus compoſita ratio & Demonſtrationis.
- φύσει.

NOVATVM.

Nouata verba trifariam accipi poſſunt. 1. Vel quæ finguntur noua. 2. Vel quæ in alium ſenſum deflectuntur. 3. Vel quæ compoſitione aut deriuatione nouantur.

Primi generis exemplum eſt, quod Nero dixit Morari prima longa, pro morum (μωρὸν) hoc eſt, ſtultum eſſe.

Secundi, quod Salluſtius ductare exercitum dixit, cum ductare apud Terentium alioſque veteres ſenſum habeat obſcœnum, vt, meam ductes gratis, vmbher fahren/ſich ſchleppen mit meiner. Item patrare bellum, pro gerere, cum patrare prius diceretur, qui daret operam creandis liberis.

Tertii, Bubſequa pro bubulco, Vitilitigator à vitio litigandi, pro plenus rixarum, rixoſus, qui nectit rixas: Incuruiceruicum pecus apud Nonium. Amorabunculus, pro plenus amore. Sic nupturire, vituperones: qualibus vocibus gaudent præcipue Apuleius, Martianus Capella, Sidonius Apollinaris, & qui ad horum exemplum ſeſe compoſuerunt. Habent & hæc gratiam, ſi modo in loco modiceque adſpergantur. Nam vt eleganter dictum eſt à Quintil. In cibis interim acor ipſe iucundus eſt. Eraſ. l. 1. de verb. cop.

Butenbatta pro homi
tore, homine nulliu
antiquatum eſt. Neu
cens eo vſus Ioh. Reu
uio.

Aſtronomis Noua Luna
Nouilunium.

Nouiſſima cauſa Philoſ
ma ſeu vltima, quæ
xima. Sic 10. famil. ep
uiſſime eſt pro ad extr

Nouare etiam verbum P
hil habui quod putar
in Legibus, id eſt, imm
nouare veteres leges e

Ad Nouata

Si quis diceret ſuffragium
nalogia & imitatione
fingeret is nouum voc
nim, inquis, vetus
Nam apud Ouidium
tur: *Quid niſi ſuffragium*
bus eſſem? Hic reſpon
vix probare ſignificat
nec credere Ouidium
ego reſpondeo γνώμη
habere non ſuffragium
pro perfugio, atque i
ſenſum.

Digitized by Google

[…]cent in […]ertuum […]r verbum […]uum.

Sext. Nero in Claudii ſtultitiam ſubinde iocabatur productione ſyllabæ, cum diceret: poſteaquam deſiit inter viuos morari, prima ſyllaba producta: μωρὸς enim Græc. fatuum ſonat. Inde finxit morari pro ſtultum agere. Eraſ. in Apophthegm. l. 6.

Huc pertinent iſta vulg. Epiſcopalis, Phyſicalis, Grammaticalis, Logicalis, Muſicalis, Eccleſiola, Hiſtoriola, vbi voces quidem origine Græcæ ſunt, ſed terminatio eſt Latina.

NOXA.

Noxa ſignificat 1. ipſum delictum vel damnum. 2. pœnam delicti, vel obligationem ex noxa contractam. 3. corpus, quod nocuit, noxæque dedendum eſt, per metonymiam. Heroum filii noxæ: vetuſtate tritum Prouerb.

Noxa caput ſequitur, id eſt, obligatio ex noxa cōtracta facti autorem ſequitur, Iuriſconſ.

Vnius ob noxam multi periere minores, inquit Chriſtianus poeta, id eſt, peccatum. Noxæ, id eſt, culpæ, pœna par eſto apud Ciceronem. Noxæ eſſe apud Liuium ſchädlich ſein.

NVMERVS.

Numerus (*ἀριθμὸς*) eſt & Arithmeticus, & Grammaticus, & Oratorius, & Poeticus, & Phyſicus, & Muſicus, Aſtronomicus, &c.

In Arithmetica numerus propriè eſt Multitudo: Impropriè Vnitas. Numerus propriè dictus eſt multitudo ex vnitatibus compoſita. Euclid. Etſi autem multitudo ſit, eſt tamen vnum, non quidem τῇ φύσει, ſed προσθέσει, id eſt, appoſitione, ſeu aggregatione. Ternarius eſt tres vnitates, quæ ſua natura nō ſunt ſimul & vnum, ſed cumulatione. Quo reſpectu Scaliger definit numerum, *quantitatem, quæ per ſeipſam diuiſa accumulata, vltimo termino, ab aliis diſtinguitur.* De cauſ. l. l. lib. 4. c. 78. Cumulata dicit *ſignatè.* Sed quærat fortaſſe hic aliquis: cur dicat Cumulata, cum neceſſe ſit quantitatem eſſe auctam vel minutam vnitate vna vel pluribus; vt videre eſt in ternario & ſenario? Reſpondeo, huius locutionis hanc fuiſſe cauſam Scaligero, quod τὸ Minuta binario non conuenit. Binarius enim minutus vnitate amittit nomen veri propriíque numeri, & redit in principium numeri. Numerus igitur impropriè dictus eſt Vnitas, Numeri ἀρχὴ & architectatrix, perfectio & finis ſeu Terminus, in quo (definit, ſeu ſuſtinetur numerus.) Hinc, id eſt, à fine exiſtit numerorum differentia ἀπειοδής. Cum enim omnis numeri initium ſit vnitas, non differunt numeri, vt 8. & 9. inter ſe hoc termino & extremo, vnde quaſi fluunt, ſed eo, in quo ſiſtuntur & finiuntur. Hoc igitur octonarius à nouenario, quaternio à ternario diſtat, vnitate ſcilicet vltimo loco appoſita. Scal. vide ſis 4. de cauſ. l. l. & exerc. 365. Omnis, inquit, numerus, vt inchoatur, ita & terminatur ab vnitate. Et, vnitas addita Numero variat ſpeciem & affectionem ſpeciei, par impar. Vnitas igitur Numeri eſt perfectio. At ſicut materia potentia corpus eſt, non corpus, (actu) ſic vnitas potentia numeri eſt, vt loquitur Scaliger, non numerus. Hoc reſpectu idem Binarium vocat Numerum *Potentialem*, quod Numeri potentiam, hoc eſt, vnitatem his contineat, vt non habeat etiam medium, (ſicut ternarius) alioqui (ſimplici conſideratione) binarius actu numerus eſt, & quidem primus. Compone enim vnum cum vno, compoſitus efficitur binarius, qui ambarum vnitatum totus eſt. Etſi occupatum eſt conſuetudine, vt vnitas etiam Numerus dicatur, quod vel ex eo perſpicitur,

[…]merus […] quanti[…] diſcreta.

Numerus quinis addita vnitate acquirit rationem pluris.

Quomodo Binarius, qui actu & verè numerus eſt, ſit potentialis & Ternarius actualis?

Binarius eſt compoſitus, quia duarum vnitatū additarum Totus eſt.

quod iamdiu Grammatici alium ſingularem numerum dixerunt, alium pluralem, Philoſophi Numero vnum, & Theologi Deum numero vnum. Sed ἀκριβῶς loquendo vnitas numerus non eſt, quia non eſt quantitas diſcreta. Diuidi enim per ſe non poteſt, vt nec punctum magnitudinis: ſed κοινὸν μέτρον eſt, id eſt, communis menſura omnium numerorum, vt minimũ quid, & eſt numerus τῇ δυνάμει, id eſt, potentia, vt dixi.

Ramei tamen laxè voce numeri & numerandi accepta numerum, vel vera integra faciunt vnitatis & multitudinis, adeò vt etiam partes vnitatis veri numeri ſint Bernhardo Salignaco Rami diſcipulo: Itaq; vnitas eis eſt numerus ſeipſo numerabilis: ac ita argumentantur. Vnitas eſt quantitas diſcreta. Ergo eſt Numerus. Antecedens probant, quia ei æqualitas & inæqualitas tribuitur, id eſt, vnitas poteſt diuidi in partes æquales & inæquales, vt

$\frac{1}{2}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{1}{3}$

Sed reſpondent alii; Vnitatem, quæ ſenſilis non eſt, ſed ſola mente percipitur, eſſe indiuiduam, ſeu vnitatem per ſe ſuaque natura eſſe inſectilem, licet ſi ad rem ſubiectam ceu magnitudinem referatur, ſectionem admittat. Ita vnitates numeri ex hac ſectione prouenientis non ex vera monade, ſed ex magnitudinis ſectione oriuntur, hoc eſt, non ex abſtracta, ſed concreta (quæ rerum phyſicarum & artificioſarum eſt) vnitate. Vide Chriſtian. Vrſtiſ. Arithm. part. *7*. Breuiter: Vnitas, qua ſecatur, non conſideratur, vt monas, ſed vt μέγεθος. Addit tamen Chriſt. Vrſtiſ. Vnitas in Arithmeticis numerationibus pro numero, & quidem minimo ſumi ſolet. Eidemq; numeri ſunt *μονόστοιχοι*, vel *πολύστοιχοι*.

Monoſtœchi ſunt, qui ſu
rie & acie deſcripti. Nu
mini, vt integra vno t
buntur.

Polyſtœchi ſunt numeri
norum vel homogene
tes; vel heterogeneorum
meri, qui ſunt integra
Partes notantur duob
nea interiecta diuiſis,
rior partes numerat, in
Non igitur ſunt vna
Idem de Notatione m
gitur. Sed hi in rebus G
numeris non habentur
menſura rei miſto tant
primi poteſt, ἄρρητος
quaſi inexplicabilis ver
que hinc Numeri *Surd*

Itaque alius Numerus e
ſcilicet 5.8. Alius ἄρρητος

In Scholis diuiſerunt Nu
tum, Articulum & Co
diſtinguendam natura
rum conſecutionem.
ſimplices notę nouem
dicuntur Metaphoricè
inde excipit Denarius
dii, qui dicitur Articulu
tur Coniuncti, quos v
ſitos, quorum prim
notam aliquam mono
poſita ſcriptura ſic dict
Digitus.

Circulus (o) quæ nota e
ri, nihil per ſe ſignific
tamen poſitus valet ad
plificandum. Ex eius
Numeri *continui* dicun
ter vno circulo eſt auct
ſunt continui, quia
auctior eſt, & proximo
Sic 10. & 200. ſunt co
circulo maior 200. qua
200. 30. 4. ſunt qua

*…ulgò di-
…untur cū
…lio coinci-
…ere.*

quoniam proximè maior ſemper minorem vno gradu excedit. Diſiuncti contra ſunt, cum alterius nota in alterius notam congruit, vt 10. & 20. vt 100. & 200. vt 3000. & 2000. quod etiam fit notis collectis numeris, vt 10. & 11. vt 12. & 108. vt 252. & 1584.

Numeri ſunt Abſoluti vel Modificati, ſeu Geometrici.

Abſoluti ſeu puri non habent reſpectum ad Geometricas magnitudines & figuras. Quaſi Geometrici has contra reſpiciunt, ſeu ſunt compoſiti ſecundum Dimenſiones Geometricas. Hinc numeris figurarum nomina dantur; vnde Figurati dicuntur. Ramus, Schonerus, Vrſtiſius, Salignacus.

Sed veteribus ſunt Lineares vel Figurati.

Linealis Numerus à duobus incipiens, adiecta vno ductu continuatur, vt I I. I I I. I I I I. v. Paucioribus quam duab. vnitatibus linealis (*γραμματικὴ*) numerus conſtare nequit. Simplex igitur.

Figuratus (*ἐσχηματισμένος*) figuram aliquam repræſentat. Compoſitus igitur. Eſtq́; ſuperficialis, vel ſolidus.

Superficialis ſeu Planus eſt numerus duobus lateribus contentus, longitudinis ſcilicet & latitudinis. Hic à tribus inchoatur, vt enim in Geometricis paucioribus tribus lineis nulla angularis ſuperficies clauditur: ita & in numeris minimus ſuperficialis, non niſi tribus vnitatibus conſtituitur, vt ∴.

Tales ſunt Triangulares, Quadrangulares, Pentagoni.

Triangularis numerus eſt, qui in latitudinem ſecundum vnitates deſcriptus tribus angulis continetur lateribus æqualiter diſpoſitis, vt ſunt 3. 6. 10. 15. 21. 28.

vt

Numerus Quadrangularis eſt quadratus, vel altera parte longior. Ille in latitudinem ſecundum vnitatem deſcriptus angulis quatuor, lateribus æquali dimenſione diſpoſitis continetur, vt ſunt 4. 9. 16. Hic verò duo tantum habet latera æqualia.

Quadr. Oblong.

Pentagonus eſt, qui in latitudinem ſecundum vnitates deſcriptus, quinque angulis lateribus æqualiter diſpoſitis continetur. Simili definitione declarantur hexagoni, heptagoni, vt,

12	22	35	51	71	Pentagoni.
15	28	45	66	91	Hexagoni.
18	34	55	81	112	Heptagoni.

Solidus Numerus (alias corporalis) eſt, qui tribus lateribus continetur, ſcilicet longitudinis, latitudinis & profunditatis, ſeu qui corporis figuram repræſentat, quia diſpoſitus eſt ſecundum ſuas vnitates in longum, latum, & profundum.

Solidi ſunt Pyramidales, Laterculi, Aſſeres, Cuneoli, Parallelopedi, Cubici, Sphærici.

Pyramidalis numerus eſt in ſuis vnitatibus per modum Pyramidis conſtitutus, vt ſcilicet incipiat à baſi lata, & in aſcendendo decreſcat, donec ad vnitatem perueniat. Hæc vnitas Pyramidis conus eſt. Exemplum trilateræ pyramidis eſt

Latercu-

Laterculi ſunt , qui ex ductu æqualium æqualiter fiunt in minus, vt tria ter bis 18. conſtituunt, quæ ſi ſecundum dimenſiones tres diſponantur, longitudo latitudini æquabitur, quia vbique tria : Altitudo verò minor, quia duorũ tantum reperitur.

Ter terna ſunt noue, bis nouena ſunt 18.

Aſſeres dicuntur, qui ex ductu æqualium æqualiter fiunt in maius , vt quater quatuor (ſeu quaterna) nouies 144. faciunt, quæ ſi ordinaueris ad figuram ſolidam, latitudo longitudini erit æqualis, quia vbiq; 4. altitudo verò cum 9. habeat, erit diſſimilis.

Cuncoli (numeri) ſunt, qui ex inæqualibus inæqualiter per inæqualia fiunt, vt ter quater nouies 108. efficiunt, quos ſi in corporis formam diſponas, latitudinem tria, longitudinem 4. & altitudinem 9. habentem reperies, & ſic omnes dimenſiones inæquales.

Parallelopedi numeri ſunt, qui ex ductu æqualium inæqualiter per æqualia fiunt, vt bis tria bis, 12. faciunt, quæ ſi ad corporis figuram reuocaueris, latitudinem altitudini æquam (quia vtrobique duorum) longitudinem verò inæqualium inuenies (quia trium.)

Cubi ſunt , qui ex æqualibus per æqualia producti ſunt, vt ter tria ter 27. procreant, quæ ſi in formam redigas corporis, latitudinem , longitudinem & profunditatem æquales reperies : Vnde ſi numeri ab vnitate continuè proportionales fuerint, quartus ab vnitate cubus eſt, ac deinceps duobus ſemper intermiſſis ſemper quadratus cubicus ſequitur.

Numeri Cyclici ſeu ſpha
qui ex ductu cuborum
tur, vt à quo numero cu
tis latus inceperit, in eu
nis extremitas terminet
quies quina faciũt 25. q
quies accepero, numeru
tione produco 125. cu
eundem numerum t
quo latus eius primò in
in 5.) Sic cum dico ſena
quę ſi rurſus per 6. multi
creantur 216. Quæ in 6
nantur, à quo & latus
Ideoque dicuntur num
ſphærici, quia ad princi
uertuntur.

Georg. Reiſch. in

Sicut ex vna reuerſione
punctum circulus perf
vna multiplicatione nu
clici numeri, qui plani
tur , vt quinquies q
ſicut ex ſecunda , ne
circumductione circa
ſphæra deſcribitur: Ita
meri per ſuum principi
tione numerus ſphæri
vt viginti quina quinq

Collatio cum Recent

Recentiores numeros Li
nos, pentagonos, &c.
conſtituti ſunt, negligu
docent eos, qui ſunt fa
catione ſic:

Figuratus { Planus ἐπίπεδος / Solidus, ςερεός } factus ex { Duobus { æqualibus Q / inæqualibus. O } / Tribus { æqualibus C / inæqualibus Ob } }

Quadratus Numerus fit ex numero in ſeipſum multiplicato, vt quater quaterna ſunt 16. Quadrati latus eſt integro numero explicabile. Si latus integris exprimi nequit, vt cum integris adhærent partes, ſeu cum numerus lateris eſt ἄῤῥητος ſeu ſurdus, hoc eſt, vero numero inexplicabilis, oblongus eſt.

Cubus fit multiplicatione radicis ſeu lateris in ſuum quadratum, vnde cubicè multiplicare eſt factum à numero in ſeipſum, eodem denuò multiplicare, vt quater quaterna quater ſunt 64. Agnitio cubi eſt ex inuentione ſui lateris ſeu radicis integro numero explicabilis.

Hi ergo ſunt numeri figurati analogicè dicti, rei Geometricæ analogia, quod vnitates per interuallum diſpoſitæ, figuram aliquam referant.

E numero Arithmetico petitum puto, quod Numerus accipitur à Poeta pro otioſo, quia per ſe numerorum nulla eſt effectio; etſi ſeptenario magnam vim tribuant Pythagorei.

Numerus par vel eſt Redundans, ὑπερτελὴς; vel eſt diminutus ἐλλειπὴς; vel eſt perfectus, τέλειος, inter hos medius. Vt in Ethicis ſunt duo extrema, ἔλλειψις & ὑπερβολὴ ſeu πλέον & ἔλαττον, quæ habent rationem vitii, Vnum, Medium, Virtus.

Redundans eſt, cuius partes collectæ totum ſuperant, ſeu qui omnibus ſuis partibus minor eſt; vt 12. eſt redundans, quia eius partes ſunt 6. ſemiſſis 4. triens 3. quadrans 2. ſuperans ipſum totum quaternatio.

Diminutus ſeu Deficiens eſt (alias imperfectus) cuius vniuerſæ collectæ partes ſunt minores ipſo toto, ſeu qui maior eſt omnibus ſuis partibus, vt 16. eſt diminutus, quia eius partes 8. 4. 2. 1. non æquant ipſum totum; cum tantum ſint 15. Huius generis ſunt omnes numeri pariter pares & primi. *[margin: ...ficit ter... ...tius.]*

Perfectus eſt, qui ſuis ipſius partibus eſt æqualis; vt 6. eſt perfectus, quia eius partes ſunt 3. 2. 1. quæ omnes collectæ æquant ipſum totum. Sunt etiam alii perfecti, ſed pauciſſimi, & in ſingulis ferè ſinguli tantum, neque in omnibus numerorum claſſibus. Nam in prima claſſe, quæ eſt τῶν μονάδων, reperitur numerus 6. in 2. claſſe τῶν δεκάδων, denariorum, eſt 28. in 3. centenariorum tantum 496. in quarta, τῶν χιλιάδων 8128. quorum omnium natura eſt, vt vel in ſenarium vel octonarium deſinant. Nam vt in omnibus aliis reb. τὰ καλὰ ἐστι σπάνια καὶ εὐαρίθμητα, bona ſunt rara & numeratu facilia, contra fit in malis; ſic in Numeris quoq; ſe habet res.

[margin: 28. Totum. 14. Semiſſis. 7. Quadrãs 4. Septimæ partes. 2. Decima quarta pars. 1. Viceſimi octaua pars. Summa partium 28 æqualis toti.]

496.	Totum. Huius partes ſunt:
248.	Semiſſis.
124.	Quadrans.
62.	Octaua pars.
31.	Decima ſexta.
16.	Trigeſima prima.
8.	Sexageſima octaua.
4.	Centeſima viceſima.
2.	Ducenteſima quadrageſima octaua.
1.	Quadringenteſima nonageſima octaua.

[margin: Vt inuenire virum Tetragonum, eſt difficile: ſic numeri perfecti inuentio eſt difficilis.]

Alia ratione dicitur perfectus Ternarius & Denarius. Ternarius quidem, quia primus habet initium, medium & finem. Denarius primò propter Religionem: Nam Pythagorei ſub Denario fidem tanquam iuſtitiæ fundamentum complexi ſunt. Quam ob cauſam veteres dextras iungere inſtituerunt tanquam fidei ſymbolum; quia nimirum in ambabus dextris denarius eſſet numerus digitorũ. 2. Quia Denarius omnes numerorum formas & naturas comprehendit, cum conſtet ex 1. 2. 3. 4. 3. Quia homines ad 10. tantum numerant.

[margin: Et ita Denarius eſt imperfectus]

In Grammatica Numerus facit vocum Differentiam. Eſt enim vox cum numero, (quæ adſignificat numerum) aut ſine numero. Eſtque ſingularis Numerus vel pluralis. Dualis Ionum etiam pluralis eſt, quia inter vnum & plura nullum eſt medium. Singularis numerus dicitur Finitus, id eſt, certus, pluralis infinitus, quia eſt incertus. Si enim dicas homines, neſcias quot, ita additur aliquid præſcribens, id eſt, determinans, vt decem. bus autem quædam ſ Numeri, quædam ſem vt Sol : quædam ſemp Gemini. Alia ſingular ra ſignificant, alia plura gula.

Quod ad Verbum attinet mine dependet, Nu dubius eſt. Nam aut vnu plures, & aut de vno, au

Numeri Grammaticè, vel Lexicè conſiderati
- Nominales
  - *Cardinales*, μονὰς, vnitas, δυὰς, binariu πεμπτὰς, quinarius. Sic ἑξὰς, ἑπτὰ ἑκατοντὰς, centuria; χιλιὰς, millena cies millenarius, ἑκατὸν, centum, μ
  - *Ordinales*, primus, ſecundus, decimus, leſimus; ſic, multeſimus.
  - *Diſtributiui*, ſinguli, bini, terni.
  - *Multiplicantes*, ſimplex, duplex, triplex τετραπλοῦς. Item, Bipartitus, tripartit μερὴς: ſic πεντεμερὴς.
  - *Rationales*, proportionales, indicante plus, duplus, triplus, διπλάσιος, τ multiplus.
  - *Notationem habentes temporis*, χρονικοὶ, ennis, quadrimus, decennis, διετ τριετὴς, δεκαετής. Hic ἀδελφὰ ſun mus, trimus, ἑνιαῖος, δίετος, τρίετος. trimeſtris, δίμηνος, τρίμηνος.
- Aduerbiales, ſemel, bis, ter, centies, millies, ἅπαξ, δίς, κις, χιλιάκις. Sic ποσάκις, ſæpè, quoties, toties.

Nomen numerale
- Diuiduum, Alteruter, Vtercunque.
- Indiuiduum
  - Diſtribuens: Singulus.
  - Non diſtribuens, vt vnus.

Vide Scal. lib. 4. de cauſ. l. l. cap. 93.

Num. orat. &c.

Numerus eſt concinnitas orationis apta rei, quę ſignificatur. Nobis, inquit Scalig. liceat canorem appellare: eſt enim numerus in oratione dam. Vel, eſt conuenie nus ex compoſitione partium.

Numerus Poeticus eſt Rhythmꝰ aut metrũ.

Rhythmꝰ eſt numerꝰ Poeticꝰ certũ ſyllabarũ numerũ certa clauſula terminatũ continens. Tales Rhythmi naturales ſunt in omni natione & gẽte, & quidẽ ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων, id eſt, è naturali & ſpõte fuſa cõpoſitione, nulla lõgarum & breuium ſyllabarum dimenſione obſeruata. Poeticæ hæc dimenſionis infantia fuit. Eaq; in vernaculis linguis vbique apparet. Vide vocem Rhythmus.

Metrum eſt Numerus Poeticus, certos pedes, certis locis collocatos cõtinens.

Numerus orationis eſt numerus quidem non incertus, ſed tamen liberior ſolutiorque poetico, & ſibi ipſi perpetuò diſſimilis. Natus hic eſt ex Poetico. Ferè ἄῤῥυθμος eſt, id eſt, nihil admodum habet rhythmi, niſi fortè in quadam repetitione. Vid. Taleum in Rhet.

Poeticus eſt aſtrictus certis legibus, itaq; ſeruilis; ſed ſeruitus hæc eſt liberalis & oblectans. Orationis eſt ſolutus, ſed nõ eſt diſſolutus: ſicut Illuſtriſſ. noſter *Mauritius* dicebat: Volo Academiam quidem meam eſſe ſolutam, id eſt, liberam, ſed non diſſolutam.

Sed tamen oratorius etiam numerus generaliter Rhythmus dicitur: Vnde oratio εὔρυθμος, id eſt, bene numeroſa; Sturmius & Erythræus in de Vniuerſ. Ratione Elocut. Rhet.

Numeroſa oratio ea dicitur oratoris, quæ neq; claudicãs eſt, id eſt, impedita curſu & interrupta, neq; fluctuans, id eſt, lubrica vt fluctus, ſed quæ cõſtanter ac æquabiliter ingreditur: non igitur immoderata eſſe debet, neq; anguſta, neque diſſoluta oratio. Eryth. ſic: Oratio oratoris non debet eſſe diſſoluta, neq; nimis concinnata; ne aucupium appareat: variis numeris debet eſſe temperata, ſed non tota numeroſa, ait Sturmius, ne videatur eſſe reipſa poema.

Numerus hic denominatur à pede frequentato, id eſt, qui pes apparet crebrior, is dat nomen numero. Si enim Spondæus repetitur, dicitur ῥυθμὸς ſpondaicus: ſi Pæon ſuperat, Pęonicus; ſi Dichoræus magis regnat & delectat Dichoraicus. Sic Sturmius: Numerus ab eo pede maximè nomen habet, qui in ambitu & clauſulis principiiſq; ambitus repetitur crebrius. Itaque dicitur Dactylicus, Iambicus, &c. Pedes qui conueniunt clauſulis (quę maximè exſpectantur) dicuntur ἀναπαυςτικοί. Clauſulę enim Gręcis ſunt ἀναπαύσεις.

Phyſicus ſeu Phyſicorum, vel etiam Ethicus numerus eſt numerus numeratus, cõſideratus materialiter, quatenus ſc. à materia ſeu cõcretis reb. non abſtrahitur, ſed cum iiſdem intelligitur, vt ſeptem Planetæ, octo orbes, duæ actiones iuſtæ vel iniuſtæ. Hic enim nihil aliud eſt quam res numerata, opponitur ei Numerus numeratus formaliter, quatenus ſc. à materia abſtrahitur abſtractione mathematica, & ille ex ſententia Platonis eſt aggregatio vnitatũ, de quo iam ante. Sed tamen Arithmeticus etiam cõcretũ numerũ interdũ aſſumit. Itaq; habet præcepta quædã de numeris nõ abſtractis ad inuẽtionis quarti ꝓportionalis vſum, vt: ſi ꝓportio diſiuncta eſt, vulgò datis trib. terminis quartus quæritur; è trib. autẽ datis duo inter ſe homogenei ſunt. Et, ſi ſecundus homogeneus maior terminũ minorẽ, aut minor maiorẽ requirit, ꝓportio reciproca eſt, & ſecundus terminus q̃ſtionem ingreditur. Et: ſi datis homogeneis æquales numeri ſimiliter adiungantur, neglectis æqualib. ꝓportio fiet. Neq; enim termini homogenei abſtracti numeri ſunt. Vt autẽ inuentionis quarti ꝓportionalis vſus cõmodè abſq; homogeneis explicari nequit: ſic etiam doctrina Alligationis ſine numeris concretis doceri nequit: Itaq; nõ omnia Arithmeticæ præcepta poſſunt aut debent eſſe de numeris abſtractis.

Porrò in numero conſiderato materialiter vt Phyſico, ſi ſenſum ſpectes, prius conſiſtit analogia, quam in abſtracto, id eſt, prius conſiſtit in re, quam in numero, vt in quo reperiatur primò & per ſe. Sed res numerata, ſeu numerus concretè conſideratus propriè dictus numerus non eſt. Itaq; diſtinguitur etiam Numerus in Numerum Propriè & Quaſi. Atq; ad Numerum Quaſi refertur Intellectus Numerator, qui vocatur Numerus numerans, vt anima noſtra, quam Plato ex varia numerorum proportione conſtitutam in Timæo diſputat. Vide Tab. Zuinger. in 5. Eth. Ar. p. 132. Sed Numerus numerans etiam aliter accipitur, & quidem propriè, vt numerans ſit binarius, ternarius, quo numeramus: duo verò equi ſint numerus numeratus.

Numerus Muſicus (numerus relatus ad ſonos & tonos) analogicè numerus eſt: ſignificat enim quantitatum mutuum reſpectum ex proportione; imò omnes φθόγγοι ſeu ſoni in numerorum ratione cenſentur. Arithmetica agit de numero ſecundum ſe inquirendo, & accuratè explicando omnes numerorum proprietates & πάθη. Muſica verò tractat eundem numerum, ſed comparatum cum alio, quatenus nimirum ſonorum concentus & harmoniam reſpicit: vnde harmonica dicitur ars, per quam conſideramus rationes conſonantiarum, quas numeris explicamus. Vt igitur numerorum alii ſunt in ratione multiplici, alii in ſuperparticulari, alii in ſuperpartiente: ſic ſoni ſeu conſonantiæ etiam rationes eiuſmodi inter ſe habebunt. In dupla conſiſtit octaua ſeu διαπασῶν: tripla Diapaſon cum diapente: In quadrupla Diſdiapaſon: In ſeſquialtera Quinta ſeu Diapente: In ſeſquitertia quarta ſeu Diateſſaron. Nicomachus.

In Muſica interualla interuallis reſpondent ἀναλόγως.

Numeris ſiue Muſicis, ſi[...]
animum noſtrum con[...]
velle Platonem in Tim[...]
rem obſcuram pro mo[...]
cendi Pythagoreorum[...]
ſymbolis ſeu imaginib[...]
cis docere, & harmo[...]
centu animi virium co[...]
dicare. Vt harmonia[...]
uallum ſeu maior prop[...]
rem comparata efficit[...]
quoq; ex animi præſt[...]
bus, vt mentis, intellige[...]
ac minoribus, vt ſenſitr[...]
cis connexio quædam[...]
vnam conſtituit an[...]
vari. rum vocum ſonu[...]
Vt ex diſſimilib. ſonis [...]
Muſica: eſt enim conſo[...]
phonia diſſimilium inte[...]
vnum redacta concord[...]
dam animi harmonia, n[...]
ra componatur animus[...]
uerſorum motuum ἐν[...]
ſta planè partium conſ[...]
ſcant.

In Numerum brachia tollere, [...]
vices non ſine ordine to[...]
cit de Cyclopibus 8. Æn[...]

Illi inter ſeſe magna vi[...]

In numerum, interprete[...]
Ego interpretor, In Num[...]
tium ritu. Nam Num[...]
tionibus ſæpè dicitur à P[...]

In numerumq́; exſultan[...]
Atq; extra numerum pr[...]
mouentes
Duriter. & [...]
Simulacra moueri, brac[...]
rum iactare.
In numerum procedere [...]
Cernimus in ſomnis.[...]

Perſius Satyr. 5.

Ad numeros Satyri mou[...]

Manil. l. 5.

Ad numeros etiā ille ciet [...]
Corpora, q́ valido ſaliūt c[...]

Virg. Ecl. 6. *Tum vero in numerum Faunoſq; ferasq; videres Ludere*: id eſt, ſaltare, interprete etiam I. Ludou. de La cerda Toletan. è Societate Ieſu, qui ad eum locum pronuntiare non dubitat Numerum & ſaltationes proprie pertinere, modum ad cantilenas proprie.

Ait Poeta, inquit Ludouicus, ſimul incipit ipſe, En modus. Tum vero in numerum, &c. En ſaltationes. Itaque numeri Faunorum ſequebantur modos Sileni.

Sed Manilius etiam Numeros ad vocem retulit l. 1. In numerum Phœbo modulante referri: & cum dicit Poeta 9. Eclog. Numeros memini, ſi verba tenerem: Videtur per numeros intelligere modos.

Horatius ſæpè diſcriminat Numeros & modos, vt hic: Acceſſit numeriſque modiſque licentia maior. Et: Numeroſque modoſque ediſcere vitæ: Et: Quamuis nil extra numerum feciſſe modumque curas.

Numerale metrum.

Numerale metrum Græcis Eteoſtichon eſt, in quo continetur alicuius rei annus, menſis, dies, habita ratione quarundam litterarum, quæ numerorum ſunt indices: vnde numerales, id eſt, numerantes dicuntur. Sixtus Senenſis in Bibliotheca Sancta ſcribit Hebræorum literas ſignificare ſingulas numerum aliquem. Nam Aleph ſignificat vnum, Beth duo, Gimel tria, & ſic deinceps ſingula Elementa Alphabeti Hebraici aliquem numerum indicant, Græcis quoque α vnum repræſentat, β duo, γ tria, δ quatuor, &c. Apud Latinos vero ſeptem ſunt literæ numerorum indices I V X L D C M ſeu CIↃ. quarum I vnitatem ſignificat, quia eſt omnium literarum in *γενέσει* principium, cum ſit inſtar apicis: V ſignificat 5. quia eſt vocalium quinta: X 10. quia eſt duplex V. vnum rectum, alterum inuerſum, ſi ſitum ſpectes: C 100. quia vox centum incipit à C. M ſeu CIↃ mille à litera principiali: D quingenta ſeu ſemiſſem millenarii, quia D eſt dimidiatum M. L quinquaginta, quia eſt dimidiatum C. ſic enim ſcribebatur olim.

Compoſito igitur carmine à Latinis fit computatio ſeu collectio literarum, donec numerus optatus ex eo proueniat.

Componuntur vſitatius monoſticha vel diſticha, quæ interdum comprehendunt annum, menſem & diem ſimul, interdum, annum tantum: interdum diem menſis tantum.

Monaſtichon Numerale, cum Matthias coronaretur continens annum:

Matthiæ Donant VIrtVs & fata Coronas.

Inuenitur apud antiquos talis modus numeralis diſtichi, quale hoc eſt in Chronologia cuiuſdam de fundatione cœnobii cuiuſdam:

Poſt M C poſt bina X. binos ſimul annos,
Virginis à partu tale reſurgit opus.

Et:

C quater & ſemel M. duo iungito ad octoginta.

Numerare.

Numerare eſt vel recenſere vnum poſt aliud, ſeu replicare numerũ maiorem ſupra minorem aut nouam vnitatem minori numero addere, & ſic ſeriem numeralem per incrementa amplificare: Ita numerare ſolius hominis eſt: vel duntaxat percipere plura diſcreta, quæ numerum faciunt, vt tres pullos vel lapides inter ſe diſtinctos: Sic Numerare eſt tam brutorum, quàm hominum. Homines numerant & quatuor equos & quaternionem: Bruta numerant quatuor equos, non qua-

ternionem, numerum materialem & phyſicum, non abſtractum & formalem.

Vides explicationem huius vocis vtilem eſſe ad ſolutionem dubii: An brutæ animantes numerent? quod Ariſtot. negat in problem. ſ. 30. q. 5.

Numerans eſt Quod & Q
Numerans Quod; Nu
rius, eſt numerans qu
rante igitur Quo, num
numerus, intellige hui
primum membrum.

Numerus
- Actiuus, Numerans, binarius per ſe ſimpliciter & ab
  Numerus quatenus numerus.
- Paſſiuus, Numeratus, duo homines, res à numeris denor
  ri denominati.

N V N C.

Nunc accipitur modo aduerbialiter, pro ἐπὶ τοῦ παρόντος ſeu ἐν τῷ παρόντι, in præſentia: modo Nominaliter pro Inſtans, vt Nunc ſtans, nunc fluens, quæ quid ſint, ex ſequentibus Franciſci Georgii Veneti Minoritæ familiæ de Harmonia Mundi Cantic. 1. Tomi 1. c. 15. verbis patet; Sapienti ioco reſpondet Auguſtinus vulgaribus, dum interrogant, quid faciebat Deus ante Mundi fabricam: In ſaltu, inquit erat, ligna incidens, vt temerarios & curioſos combureret, qui, quod heri fecerunt, non recordantur, & quid Deus fecerit ante mundi genituram inquirere præſumunt. Sed vt cum ſapientibus loquar, dicant quæſo: Quid intelligunt per illud ANTE, de quo interrogant? Si Fluxum temporis imaginantur, errant, cum tempus ſimul cum mundo principium ſumſerit. Si vero per illud Ante aliquid in Æternitate opinantur, cum æternitas ſit tota poſſeſſio ſimul, ſucceſſionem nō habens, in illa non eſt ANTE vel POST: vnde quæſtio nulla conuincitur. Fuit tamen ante eius opus impartibilis atque tota ſimul æternitas, in qua & coæternum ſibi opus ſemper exercuit, ſuam videlicet continue producendo Intelligentiam & prolem ſuumque Amorem: Sicut ſemper produxiſſet Sol,

vt inquit Auguſtinus,
dorem igniuomum, ſ
Nec terminat ſuum o
virtus, quæ habens ob
infinita producit gern
æternitate ab omni ſuc
ne ſeiuncta. Ideo quæ
æterna eſſe non poſſun
Philoſophi.

Nunc enim ſtans æternitate
Nunc fluens tempus conſt
Boet. Philoſophus & i
mus. Non ergo tempu
æternitate, nec æternu
Nec æternum ſucceſſ
Vnde fatua quæſtio eſt
pus temporaneum mu
fecerit; quaſi ſit aliqu
ratio, antequā ſucceſſi
enim tempus fuit ante
Aliud probat Ariſtotel
di æternitatem demon
decernit vir grauiſſimi
tus, niſi quod nunqua
abſq; mundo, nec mu
pore: Quod cum loc
bulare dicunt ſapiente
tra locum nihil eſt ad l
ſic extra tempus nihi
ſpectans. Hinc ad eos,
cur poſterius opifex ſ
non fecerit, loquor:

quæſo ſuum A n t e & P o s t ,ſecluſa mundi machina;& ego aſſignabo cauſam,cur Deus in illo Ante vel Poſt mũdum non fecerit. Pudeat igitur quærere,cur Ante & Poſt Deus non fabricauerit, quaſi abſq; Mundi ſucceſſu fuerit Ante & Poſt: niſi forte,vt aliqui dicunt,fuerit Ante imaginatione conceptum. Nec profecto neceſſarium erat, aut conueniens Deum fabricaſſe mundum in illo Ante,quod tu nunc imaginatis. Quam optime igitur Trinæus Locrus huiuſmodi verba, Fuit, Erit, Ante & Poſt, quæ ſunt temporis conditiones, iudicat imprudenter transferri ad diuinam ſubſtantiam.

rb. imanatum.

Dicitur etiam ἐν τῷ νῦν,pro in Temporis puncto,vel in præſentia. Nunc Fluens dicitur à Phyſicis Inſtans, & Momentum terminus partes præteriti & futuri temporis copularis.

NVTRIMENTVM.

Nutrimentum ſeu alimentum viuentis
- Proprie
  - Poteſtate, quod per os, vel per id, quod vice oris fungitur, idoneam ad alendum corpus præparationem ſubiturum hauritur, vt Panis.
  - Actu, quod iam rite decoctum eſt, vt in rei viuentis ſubſtantiam concedat.
- Metaphorice, vt cum odores dicuntur eſſe nutrimentum, qui proprie ſpiritus reficiunt.

Poteſtate
- Principale, Cibus.
- Minus principale, Potus.

Nutrimentum
- Remotum ſeu Mediatum.
  - Elementa, non pura, ſed mutuo commiſta.
  - Conſtituta ex Elementis, vt fructus arborum.
- Propinquum, Immediatum, vt ſanguis animalium ſanguine præditorum.

Coll. Conimb. l. 1. de Gener. cap. 5. q. An potus nutriat, pronuntiatum eſt: potus non nutrit, niſi idem ſit potus & cibus, vt vinum.

Collat. cum Hippoc.

Hippocrates nutrimentum diſtinguit in hoc quod nutrit, quod velut nutrimentum eſt, quod nutrimentum futurum eſt.

Nutriri proprie dicitur id, quod in ſe ipſo aliquid recipit ad ſuam ipſius conſeruationem corporalem: Thom. Aquin.

Nutriri debitum dicitur per metaphoram cum non ſoluuntur vſuræ.

Nutriens proprie accipitur & improprie, id eſt, Nutriens eſt vel vere, vel quaſi. Sic Zab. l. 3. de gener. Miſti: In carnibus animalium iam viuentium humidum aqueum (quod diſtinguitur ab altero, quo fit partium coniunctio inter ſe) vere dicitur nutriens: Sed carnibus animalium mortuorum non eſt amplius nutriens: Sic neque in aliis miſtis animatis, in qu bus præter humidum coniungens ſit etiam humidum aqueum extraneum: Ideo hoc ab Alberto vocatum eſt non abſolute nutriens, ſed quaſi nutriens, hoc eſt, ſimile humido alimentali in viuentibus. Cum dicitur ignis combuſtibili ali

ſeu nutriri, adhibetur impropria vocis ſignificatio. At cum dicuntur ſola animalia nutriri, ſicut & augeri, propria. Vid. Zab. l. de fac. an. c. 11.

NVTVS.

Nutus accipitur proprie vel improprie.

Proprie cum hominis menti tribuitur: eſtque ſignum capitis vel oculi, quo voluntas oſtenditur.

Sunt & qui manibus Nutum fieri dicant.

Improprie ſumpta voce Nutus eſt vis corporis, qua in loco ſuo naturali quieſcit, & nolentem ab eo diſpellere nititur: Extra vero locum ad eum per breuiſſimam viam mouetur.

Eſtq; ſimplex, vel miſtus.

Simplex eſt Naturalis, vel non naturalis.

Naturalis eſt is, quo res quælibet natura ſua mouetur, aut mouenti reſiſtit, habita ratione loci ſui naturalis & ſitus ſuarum partiũ. Eſt vniuſmodi tantum à loco non naturali ad naturalem.

Eſtque voluntarius, ve
rius,

Voluntarii modi multi ſu
malium.

Non voluntarius eſt vio
tuitus, vt ventorum.

Miſtus particeps eſt vtri
quodque corpus rem
in quo naturaliter qui
eum magis conatur.
tioris eſt maior nutus.

Metaphorica item locut
tur: Dei nutu omnia
nutus per Metonym
pathicam ſignificat v
iuſſum ac imperium.

Multum eſt verbo efficer
plus eſt idem efficere
tu.

Vt nutus dicitur, cùm qu
nutus dicitur, cum qu
Ego ſimul nutu ac ren
voto tuo poſſum.

Cui ſummam potentia
eius nutu ac renutu o
mus.

LITERA P.

PAGINA, PALINXESTVS.

PAgina modo pro vtraque, modo pro altera folii parte accipitur. Vox eſt ab antiquo Pago.

Hoc vtramq; facit ſeu complet paginam.

Elegans loquendi modus pro eo, **das machts gar**/ quod eſt vulgo, **das iſt das** Fac totum. Plinius vtitur de fortuna lib. 2. cap. 7. Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium ſola vtramq; paginam facit, **dem Glück wirdt alles ſchuldt gegeben/ gutes vnd böſes**/ pro eo etiam dicitur, Fortuna humanorum prora & puppis eſſe putatur. Traducta hæc phraſis ab Opiſthographis, hoc eſt, à tergo ſcriptis, quæ Cicero vocat Aduerſaria, quia aduerſantur, hoc eſt opponuntur chartæ nouæ, vel quia ſolent poni ob oculos & ante manum. Cic. pro Quint. Roſc. Suarum præſcriptionum & liturarum aduerſaria proferre, hoc eſt, non perſcripta, non exacte abſoluteq; ſcripta, non digeſta in charta noua, coniecta, non in ordinem redacta, ſed tumultuarie congeſta tantum in deletitia. Foliorum enim ſingulorum rationarii pagina vna dicebatur charta noua, altera vero deletitia, quæ ita dicebatur, quia ſpongia deletili ſolebant inducere ac obobliterare, quæ præſcripſerant, hoc eſt ante ſcripſerant, poſtquam retuliſſent in codicem & nominam iuſtas confeciſſent cum diligentia tabulas. Olim igitur ſcribebant ex vtraq; parte chartarum aduerſa & auerſa. Id patet ex Plin. hiſtor. lib. 13. cap. de generibus chartarũ. Folii Pagella vna in Logiſtarum, hoc eſt, in ratiocinatorum codicibus rationẽ continebat expenſi. Altera ex aduerſo ſequentis, accepti, vt vno fere intuitu rationes aduerſarias vtrobique ſpectando ratiocinium facillimum foret vel cuiuis, nedũ perito rationario. Auſonius, quod παρέργως addo, Opiſthographa ſeu libros opiſthographos & aduerſaria vocat Liturarios, intellige, libros, à litura, **Bücher oder Regiſter auff beide ſeyten deß Papiers beſchrieben/ darinn allerley durch einander ohn Ordnung verzeichnet vnd entworffen.** Palinxeſtus nõ erat charta deletitia, ſed mẽbrana raſilis, ſeu quæ iterum raditur, **ein Eſelshaut.** πάλιν enim eſt iterum, & ξέω rado, vel frico.

PANIS.

Panis (partim res naturalis, partim artificioſa) vel verus eſt, vel quaſi panis. Verus igni aſſus ſeu coctus.

Quaſi Panis oleo aut butyro frixus, aqua lixus, vt placenta, laganũ, pultes. Plin. l. 18. c. 8. Romani multo tempore vſi ſunt pulte, & non pane. Pulmentarium igitur non [illegible] vere Panis: Panis ſupplementum (ſicut loquitur Scal. in ex.) dicere poſſe videmur.

Quaſi Pani ſubiicimus etiam Panem illum, Metaphorice dictum, de quo Ioh. 6 nempe panem illum Cæleſtem, qui eſt Chriſtus edendus nobis per fi-

dem. Hunc Barbara voce quidam ſubſtantialem vocarunt, ita vertentes vocem ἐπιούσιος Matth. quæ verſio nobis non placet.

Secundo laborandum nobis eſt de aliqua Panis definitione: poſtremum diſpiciendum eſt de diſtinctionibus.

Panis eſt cibus ex farina & aqua confectus, ſeu, eſt cibus ex farina aqua ſubacta igni coctus, familiariſſime paſcens. Hinc eſt depſere, id eſt, ſubigere, ein Teig machen. Hunc [illegible] dicas laborare vitio: Finis enim nõ poteſt eſſe genus: Cibus eſt finis: Nõ igitur eſt genus.

Reſp. Imo cibus eſt genus, ſed implicitum habens finem. Sic inſtrumentum vel ſignum poteſt eſſe alicuius genus, vt nihilominus finis ei ſit inuolutus. Nec eſt quod dicas: aqua non eſt de eſſentia vini: Ergo etiam aqua non eſt de eſſentia Panis. Diſpar hic ratio eſt & natura, cum enim vini forma introducta eſt, aqua fuit. Adde quod vinum eſt magis res naturalis quam panis, quo fit vt dicatur vinum naſci, Panis vero fieri per concoctionem ignis.

Panis hic eſt corpori humano maxime cognatus, ita vt in ſuccum ei conuenientem ſtatim conuertatur, quo quidẽ fit, vt aſſiduus eius vſus non afferat faſtidium homini ſano, vt omnes alii cibi, quæ & inter alias Chriſto cauſa fuiſſe videtur, cur panem adhibuerit ad epulum Euchariſticum, ſicut vinum adhibuit, quod maxime confirmat corpus. Vtrumque & experiundo, & ex Philoſopho diſcimus. Vinum, inquit Alexand. Aphrod. & panis ex proprietate quadam plus virium habent, quam cæteri cibi ad alendum firmandumq́ue corpus humanum. Et Ariſt. in probl. ſ. 21. n. 13. Vino & pane ex triticea farina multum temporis ſine faſtidio vti toties poſſumus, quia ſecundũ naturam homini ꝓ cibo deputata ſunt. Facile ſatietas nos capit panis dulciarii, q̃a non habet dulce ſa-

miliare & moderatum.
ciũ de pane, croco & ou
Panis igitur in Cœna con
is quem domi homin
menſam, qui Græcis eſ
6. antiquitus fuit. Ex e
Heſychius, conficitur
hoc eſt, corporis Chr
Panis aut eſt primarius, a
Primarius è frumento
dici poteſt frumentace
us, non frumentaceus,
dicibus, (qualis apud
tur) & leguminibus,
voces etiam aliter acc
nis, primarium enim
ſeu ſimilaceum: ſecun
cibarium, qui deſtinat
rum & ancillarum.) S
in Cicero. off. Secund.
quam Panis & ipſe dici
tos furfures habet adm
purgatus eſt eo, qui e
tur. Indocti enim ſun
um negant eſſe verum
nim, inquis, qui ſit veru
habet pro materia fru
Reſp. Diſce docendus ad
nim hæc vel illa pani
non neceſſe eſt eum e
hordeaceum. Forma v
di per ſe ei conuenit.
frumentaceum velis e
ſimpliciter, ex fructib
dictũ ſecundũ quid, nõ
Non interim imus inficias
qua panis fit, oportere
affectam, riteq́; præpar
endam formam panis.
citur φύραμα, id eſt, mi
quæ fit, cum aqua fari
ſubigitur in paſtam.
Hic diſputatur, An Panis e
& panis ex granis horde
leguminibus confectus
ciei? Adeſt pro affirmat
ut ſanguis idem genera

Digitized by Google

cibis, ita panis ex quocunq; tandẽ grano cõfectus ſit, eſt eiuſdem ſpeciei. At nos tuemur negantẽ. Nam & materia panis hui⁹ & panis illius, nẽpe grana & farina, diuerſæ ſunt ſpeciei, & ſola granorũ contuſio nõ ſufficit, vt farina hæc & illa ſit eiuſdẽ ſpecies. At cur ſanguis genitus ex granis hordei, & genitus ex leguminibus &c. eiuſdem eſt ſpeciei & rationis, panis vero ex granis, & panis ex leguminibus, vel panis ex tritico, & panis ex hordeo cõfectus diuerſæ ſunt ſpeciei? Reſp. à Franc. Suarez, quia ſanguinis principium per ſe & proximum eiuſdem rationis eſt cum viuẽte, à quo generatur, & ab eodem materia cibi, quæcunq; tandẽ illa ſit, præparatur ad talẽ formam interuentu aliarum μετα-βολῶν. Sed farina reſultat ex granis cõtuſis per modum eiuſdem mixtionis. Itaq; hęc diuerſum quid eſt ab illa κατὰ ποιότητα μικτῶν, ſecundum qualitatem miſcibilium.

Panis aut eſt purus ſeu ſimplex, vt communis, vſualis, alimentarius, vt vocat Caſtellio, Græce συγκομιστός: aut compoſitus vt conditus ex farina & aqua roſacea, ſaccarites, maſſa panis, quæ vulgo Marci panis.

Hic exiſtit quæſtio, Purus an ſpecie differat à condito? Reſponſio eſt Negatiua, quia aqua per concoctionẽ fere conſumitur, ac licet aliquid maneat, potiſſima tamen huius miſti pars eſt farina, quę manet eiuſdem rationis, & illũ humorẽ (aqueũ) in ſuam naturã attrahit.

Panis aut Fermentatus, aut non Fermentatus. Fermentatus, cui admiſtũ eſt fermentũ. Non fermentatus, Græcis eſt ἄζυμος, expers fermenti, quo vſus eſt Chriſtus in Cœna propter feſtum.

Diſtinctio hæc eſt ex accidenti, quia fermentari non eſt de ratione Panis. Itaq; hic ab illo nõ differt ſpecie & ὁμοειδῶς.

Hic quæritur: An fermentũ corrumpat totã maſſam, quod videtur docere Paulus, reclamantibus Phyſicis? Reſp. Fermentum mediocriter admiſtũ non corrumpit ꝓprie, hoc eſt, ſubſtantialiter totã maſſam, ſed alterat tantum, & diſponit vt tali modo fiat. Dico mediocriter miſtũ, quia nimia miſtio fermenti, qua fit vt panis non ſit veſcus, corrumpere ex parte totam maſſam videtur.

Hic quærunt etiam Theologi, & olim à Patribus eſt quæſitum, An in Cœna Dominica adhibendus ſit ἄζυμος panis, necne? (vnde ſchiſma exſtitit.) Adiaphoron agnoſcimus.

Porro Panis eſt vel ſalſus, vel non ſalſus. Panes ſalſi an ponderoſiores ſint non ſalſis, quæritur à Naturæ conſultis? videtur dicendũ, Panes ſalſos eſſe põderoſiores q̃a ſal eſt grauior aqua. Sed nihilominus reſpondeo, Nõ ſalſos plus habere ponderis, quàm ſalſos, modo cęteta pari ſint menſura, quia ſal exſiccare poteſt, ex quo incorrupta integraq́ue ſeruantur, quę confecta ſale reponimus. Abſumitur à ſale & reſiccatur humor, qui ex calore putreſcit, ideoq́; panes pridie facti leuiores ſunt, quam calidi, vtpote frigidiores: Contra eos, qui ſale deſtituuntur, largior humor inſidens efficit grauiores. Vid. Probl. Ariſt. ſ. 21. num. 5.

Diſtinguuntur etiam Panes à forma accidentaria ſeu figura. Quidã enim ῥομβοειδεῖς, quidam στρογγυλοειδεῖς, qualib⁹ in Cœna vſi ſunt tempore Epiphanii, qui fuerunt lati & teretes. Alii ſunt coronæ (placentæ rotundæ latiores) quibus azymis etiã olim in Cœna vſi ſunt.

Panis σιλιγνίτης, Semmelbrot id eſt, ſiligineus eſt ex ſiligine ſeu puriore tritici farina confectus. De hoc Langius l. 1. Epiſt. Med. ep. 56. hæc habet: Veteres ſiliginẽ non modo alteram tritici ſpeciem, in quam triticum in vliginoſo loco ſatum tertio anno degenerat, ſed eſſe quoq; à furfuribus depuratiſſimũ ex tritico generoſo farinã putarunt, quã Plinius tritici delicias appellat, q & ait, ex ſiligine lautiſſimus panis eſt piſtrinorũ

opera laudatiſſima. Summa enim laus panis ſiliginis bonitate & cribri tenuitate conſtat. Similago, inquit, ex tritico fit laudatiſſima, quæ Græcis σεμίδαλις dicitur, vnde Galenus ad Glauconem ait, quoddam triticum plurimam habet σεμίδαλιν, quod generoſum appellant. Ex hac exquiſite à furfure depurata panis piſtus ſiligneus, qui vero parum ab illius puritate defecerat, ſemidalites dicebatur, id eſt, ſimila, Semmel.

Idem Lang. hæc de pane ἀζύμῳ ſeu infermentato. Panis abſque fermento Dulciarius eſt de genere placentarum ex farina tritici, caſeo & melle in clibano ſub teſtaceo operculo coctus inter τίμματα, id eſt, bellaria Græcorum cenſebatur. Alias Libum.

PARABOLA.

Parabola eſt linea circumiens aream coni.

Eraſmo Parabola eſt ſimilitudo ſumpta ab his, quæ fiunt, aut quæ natura caſuue rebus ſunt adiuncta, Seu, eſt collatio rei mutæ, vel inanimatæ, vel incorporeæ ad noſtram cauſam & inſtitutum accommodata propter ſimile aut diſſimile aliquid.

Sicut, inquit Velcurio, Exemplum à Perſona hominis factoque ſeu re geſta petitur: Sic comparatio ſeu parabola à qualibet re præter hominem & præter hominis factum ſumitur, etſi Quintilianus admonet non ſuperſtitioſe debere ſeparari Parabolam ſeu comparationem ab exemplo. Sed ego puto non eſſe confundenda. Attilius ad hoſtes reuerſus exemplum eſt ſeruandæ religionis. Nauis vero pro Ventorum ratione velum tollens aut contrahens in hoc aut illud latus, παραβολὴν habet, quæ docet ſapientem cedere oportere tempori & rebus præſentibus ſeſe accommodare.

Vicina eſt εἰκὼν (id eſt, ima
ficta, quæ cum deſcrip
oculis ſubiicitur, & im
latæ quaſi viuam exprim
quit Eraſmus, ſi dixeris
leonis aut draconis in
Achillem ignis inſtar
niſſe in prælium.

PARS.

1. Pars accipitur du

Vno modo Generaliter
mino primæ intention
dupliciter: pro eo, ex
tuitur, vel quod ad r
nem vel naturalem o
quiritur: & hoc modo
ſunt in corpore human
ſunt partes hominis, &
mæ, animæ partes; & n
virtutes adiunctæ pri
cuntur à Thoma earum
tiales, quia habent ord
ad eas.

2. Altero modo accipitur
pro eo, ex quo res con
conſtat.

3. Hæ partes ſunt vnius ſim
nius per aggregationem

4. Vere ſeu ſimpliciter vn
rei ſimplicis ſunt Eſſen
grales.

5. Eſſentiales, quæ haben
potentia, & ſunt Ma
compoſiti ſubſtantialis
principia ευςατικὰ, con

6. Integrales ſunt, ex quib
gratur, ſuntq; eiuſdem r
to, vt ſunt membra an
graduales qualitatis ſim
mæ intentionem recipi
nim qualitas habet part
tionis gradus ſcilicet q
tur) & partes quantitati

7. Partes vnius per aggrega
tur partes aggregatiua

Digitized by Google

e ſubiecto & acciden- te ſit vnum aggregati- uè, id eſt, complexè.

vnius aggregati. Sic quilibet Lapis de cumulo dicitur pars cumuli. Et hæc de partibus realibus.

8. Pars accepta pro termino ſecundæ impoſitionis dicitur ſubiectiua: ſic Terminus inferior & anguſtior dicitur pars ſui ſuperioris & communioris, ſpecies generis, indiuiduum ſpeciei. Hæ igitur partes dicuntur intentionales. Horum nominum homo, bos, leo, intentiones ſeu conceptus ſunt partes ſubiectiuæ, id eſt, ſpecies conceptus ſeu vocis Animal.

9. Nonnunquam *Partis* pars eſt, quæ dicitur *Particula*.

Vſus.

Sic ἀντίμαχοι noſtri nobis Fractionem panis Euchariſticæ actionis partem facientibus ſunt obratiocinati.

Fractio ſi eſt pars Cœnæ Euchariſticæ, eſt vel eſſentialis, vel integralis. Eſſentialis non eſt, quia neque materia, neque forma Cœnæ. Nec eſt Integralis, quia integrales partes ſunt poſteriores eſſentialibus. At fractionem illis poſteriorem eſſe nemo dicit. Ergo fractio non eſt pars Cœnæ Euchariſticæ.

In fractio nis ſit rs Cœnæ Dominicæ, & cuiuſmodi?

Reſp. Concedo totum. Non enim dico fractionem eſſe Cœnæ partem, ſed partis partem, id eſt, dico eſſe particulam, ſeu, dico eſſe cœnæ partem formalem (tranſitiuè) hoc eſt, partem formæ: Vel diſtinguo, dicendo, eſſe partem cœnę mediatè, non immediatè, id eſt, eſſe partem cœnæ, quia eſt pars formæ cœnæ: Quæ forma, quia componitur, & quaſi integratur ex diſtinctis numero actionibus fractionem panis Euchariſtici feci Cœnæ Dominicæ quaſi integralem (ex analogia verè integrantis partis) quam cum Scholaſticis, vt Gabriele Biele, rectè vocauerim *aggregatiuam*, quod Sacramentum cœnæ ſit vnum aggregatiuè, non vnum ἁπλῶς, quæ pars ἁρμόδιον ac proportionale quid eſt, & conueniens parti integrali. Gabriel Biel lib. 4 d. 16. q. 1. ſunt quæ ſequuntur. Si pœnitentia accipitur ita, vt ſit vnum aggregatum, confeſſio pars eſt nec eſſentialis, nec propriè integralis, ſed aggregatiua (ſeu pars huius aggregati.) Et paulò ante; Accipiendo pœnitentiam, contritio, confeſſio, ſatisfactio ſunt pars huius aggregati. Si quæris, quales ſint partes pœnitentiæ, Eſſentialeſne, an integrales? Reſpondeo quod neutræ ſint. Hæ enim partes ſunt partes alicuius verè ſeu ſimpliciter vnius: pœnitentia autem ita, vt dixi, accepta non eſt vnum ſimpliciter. Ergo ſunt partes aggregatiuæ.

Pars
- Realis
  - Impropriè & generaliter requiſita ad rei perfectionem In
    - Eſſendo.
    - Operando.
    - Conſeruando.
  - Propriè
    - Vnius ſimpliciter
      - Eſſentialis.
      - Integralis.
    - Vnius per aggregationem, aggregatiua, collectiua, Totius ſyſtematici ſeu accumulati.
- Intentionalis, vt ſpecies Generis.

In qualitatibus recipientibus intenſionem (vbi progreſſio eſt ab imperfecto ad perfectum) imperfectum eſt pars perfecti. Exempli cauſa: intendatur calor, vt duo, & fiat vt quatuor, hic calor duorum graduum manet in calore quatuor graduum. Biel. lib. 4. diſt. 16. quæſt. 1.

An partes graduales ſint ſimul?

Vſus diſtinctionis Partium.

Sunt qui plantas omnes à dominatu qualitatis terreas eſſe doceant: at alii ſcribunt quaſdam plantas eſſe calidas & humidas: at neutra harum qualitatum terræ conuenit. Apparens hæc naturæ conſultorum iudicio eſt analogia: at veram non eſſe, diſtinctio partium oſtendet. In plantis ſi conſideres partes integrantes, illas terreſtres à principatu deprehendes: at ſi partes virtuales & qualitatum gradus, alias calidas & ſiccas, alias calidas & humidas, alias humidas & frigidas, etiam frigidas & ſiccas nonnullas, & quidem dem primo, ſecundo, tertio, quarto, inuenies.

E Poet. Scal. lib. 1. cap. 9.

1. Pars non vno modo intelligitur. Eſt enim Eſſentialis, eſt Vniuerſalis, eſt Quantitatis.
2. Eſſentialis eſt aut in Re, aut in Intellectu, ἐν τῷ χρήματι, aut ἐν τῷ νόῳ.
3. In Re, Materia & Forma: Quæ coniuncta rei Naturalis ſunt principia.
4. In & ab Intellectu Genus & Differentia: Illud Materiam referens: Hæc Formam in Definitione.
5. Partes Vniuerſales ſunt ſpecies generis: Genus enim in ſe ſuas ſpecies tanquam partes continet.
6. Quantitatis verè ac propriè, vel quaſi ac impropriè. Nihil enim diuiſibile niſi quantum.

7. Pars verè quantitatis
pars nimirum tricubiti.
8. Quaſi quantitatis pars
mus igneitatem, quæ i
ſtit, partem eſſe eius,
flamma fit. Non enim
ſibilis, ſed ratione illi
quæ ei ſubſtat.
9. Partes quantitatis alias
grantes, eæque nunc i
quibuſdam denominan
nunc Materiales.
10. Partes Formales ſun
grantes abſolutè ſpect
communem eſſentiæ ra
teriales ſunt partes inte
dem) quoad conditio
les. Cum igitur Ariſt. ſe
Generat. & Corr. cap.
nutritur, manere eand
tes formales, non auten
riales, nihil aliud volu
verbi gratia, Socratis car
uare ſemper eandem co
turam & eſſentiam carn
riæ (quę perpetuò reſolu
Ariſtoteles enim nonn
men Formæ & Speciei
eſſentia; nomen mat
lari natura vſurpat, vt l
cap 9.

Explicatio.

Alii partes integrales abſ
ſecundum communen
tionem dici Formales,
conſideratas quoad con
uiduales dici materiale
quod Ariſt. conſueuerit
& ſpeciei pro commu
eſſentia, nomen materia
natura vſurpare, vt in l.
Alii formales partes à m
ὅλαι ſeu re diſtinguunt,
Top. Ariſt. Aliis formali
αὐτὸ σημαίνει, & ma
materia ſunt.

Διχοτόμως.

Pars eſt
- Quantitatiua; alias Integralis (Materia non eſt talis pars eſſentiæ rerum naturalium.)
  - Propria. A
  - Analogica.
- Quidditatiua, alias Eſſentialis: Ita Materia & Forma ſunt partes ſubſtantiæ compoſitæ. Hæc Pars eſt
  - Secundum rationem κατ' λόγον, quæ etſi ſignificat totam eſſentiam, non tamē ὁλικῶς, id eſt, nō totaliter. Æ.
  - Realis, formæ totius, id eſt formę, quę totum eſt. B.

Explicatio.

A. Propria] vt corpus hominis.

Analogica] ſeu proportionalis, vt fractio panis in actione Leiturgica.

Æ. Ita Logicè Genus, Animal, & Differentia. Rationale dicitur pars Eſſentiæ hominis, vel ſaltem definitionis.

B. Talis pars eſt materia & forma partis, id eſt, forma quæ pars eſt, vt corpus & anima rationalis in homine. Forma igitur totius (id eſt, quæ totum eſt) includit ſeu cohibet in ſe materiam partis (id eſt, quæ pars eſt) cuiuſmodi forma eſt humanitas. Ita placet Scoto.

Pars integralis dicitur etiam Integrans, quia totum integrat.

Exemplum Analogicæ proponit Scholiaſtes Damaſceni, ſuper eo quod Chriſti hypoſtaſin vocat σύνθετον, id eſt, compoſitam: Quum dicit confitendum eſſe Filium Dei incarnatum ſecundum compoſitionem, & in ipſo duas naturas inter ſe vnitas in vna cōpoſita hypoſtaſi, cōpoſitionis vox non habet vulgatam & tritam acceptionē, vt ſit alicuius totius ex partib. ſuis conſtitutio. Nec enim in Chriſto fuit eiuſmodi compaginatio ex Diuinitate & Humanitate, quum illæ duæ Naturæ minimè ſint ipſius Chriſti partes, (propriè loquendo.) Non enim poteſt ſimpliciſſima Diuinitas cum alio quopiam ſubire compoſitionem & conſtitutionem, quoniam id ſummæ ſimplicitati derogaret: ſed paulò differentem à priore rationem habet hęc compoſitio, deſignans duarum naturarum in vna hypoſtaſi ſimpliciſſima vnionem citra totius conſtitutionē ex partibus ordinariis. Hæc autem vnio cum noſtræ mentis captum longè excedat, non niſi domeſticis, & ex noſtra fragilitate petitis rerum nominibus, veluti quibuſdam adminiculis inſinuari nobis poteſt, idcircò nuncupatione compoſitionis plerumq; exprimitur, & per totius ex duabus diuerſæ naturæ partibus conſtitutionem TANQVAM PROPORTIONALE quiddam declaratur, quum Catholica piè confiteatur Eccleſia, quod ſicut anima Rationalis, & caro vnus eſt homo, ita DEVS & Homo vnus eſt CHRISTVS.

Pars
- Eſſentialis, Compoſiti realis.
- Integralis, ſeu quanta, ſeu quantitatiua, compoſiti realis.
- Subiectiua, ſeu Subiecta, compoſiti rationis, ſeu rei definitæ.
- Virtualis, ſeu Poteſtatiua; Hæc Analogica eſt.

Pars Integralis cur non prædicatur de Toto, Eſſentialis contra?

Pars Integralis non prædicatur de Toto, quia prout pars materiæ vicem gerit, materia autem nõ eſt quod res eſt. Itaque non dicitur: Homo eſt caput. Eſſentialis verò pars prædicatur de Toto, quia vt forma, vel communis, vel ſpecialis, & materiam connotans accipitur, forma verò ſic accepta accipitur, prout eſt, &, vt Scotus ait, per medium totius; quapropter de toto verè propriéque prædicatur, etſi non ſit ipſum totum; Sic ſecundæ ſubſtantiæ de primis prædicantur in quid.

Corpus de toto cur prædicari nequit? 4. Top. Ariſt. & tamen in Arbore Porphyriana ſubſtantiæ de Animali corpus prædicatur?

Corpus ſi accipiatur pro altera parte, quæ eſt materia compoſiti Animalis, de toto prædicari non poteſt.

Si accipitur pro forma connotante materiam, de toto prædicari poteſt.

Cur accidentium, imò & Differentiarum ſubſtantialium abſtracta vocabula de ſubiecto non prædicantur?

Ratio eſt, quia pars de ſuo toto non prædicatur directè: vnde albedo, quia partem ſignificat hominis albi, non prædicatur de homine. Album verò, quia ſignificat totum confusè, quod eſt in homine, prædicatur de ſubiecto Homine. Sic eſſentia ſeu forma ſubſtantię compoſitæ, cum vt totum quoddam ſeu compoſitum, ſeu vt forma in ſuo deferente profertur, de ſuo ſubiecto prædicatur. Sic enim prædicatur, prout eſt, vt Homo eſt rationalis. Cum verò vt pars effertur, id eſt, in abſtracto, non prædicatur prout eſt.

Cur ſubſtantia propriè ſimplicis eſſentia & quidditas prædicatur de illa? Quia Quidditas propriè ſimplicis eſt ipſum ſimplex; eſt abſoluta quidditas, cum aliæ mentes habere quidditatem dicantur.

Sic de Deo prædicatur
terna, quia Dei οὐσία
ſtens intelligere. Deus
τῷ εἶναι. At mens An
planè ſua intellectio, it
ſit eius οὐσία & eius Eſſe
æquè ſimplex ac prin
Mens Devs. Mens Ang
habendo (τῷ ἔχειν) &
Omninoque omnis En
diſtat ab eius ſubſtanti
eſt prædicatio: Ange
&: Actio Angeli eſt An
bilitur fortiſſimo arg
diſtat actio rei à ſubſta
ipſum eſſe eius. At nul
ſuum eſſe eſt ſua ſubſta
vni conuenit creatori.
minus vllius creati en
ſub[illegible]ncia.

Diſtinct. ex diſput. Go
an. 80.

1. Partes ſunt Quantita
2. Ad partes ex quãtitat
tes ex mẽſura (ſeu part
Linea, & vnumquo
dicitur habere partes
rum, vel alius cuiuſda
ſuræ.
3. Eſſentia eſt ſimplicis r
ſitæ.
4. Simplex res eſt vel in
primæ notiones, vel ex
ſunt ſubſtantiæ ſepara
ma noſtra, mentes diu
5. Vtrobique dici poſſu
ctionis & ἐνεργείας. S
ctius dicuntur in
ratione tantum, no
tia.
6. Res compoſita eſt vel
mente, vt vniuerſalia
exteriori.
7. Hocque aut à mente,

8. A mente, vt compoſita artificialia & ciuilia, aurum, domus.

9. A natura, vt compoſita naturalia.

10. Porrò partes eſſentiæ rei compoſitæ ſunt ſimplices vel compoſitæ.

11. Simplices ſunt Materiales & Formales : & quidem vel verè, vel quaſi.

12. Si res eſſentiaque compoſita in materia exteriori fuerit, ſiue à mente, ſiue à natura, habebit planè illa materiam & formam, è quibus verè & propriè compoſita erit. Sic auri, ſic domus, vici, materia & forma eſt.

Partes analogica oppoſita veris ſeu propriis.

13. Sin in mente & à mente ſimul, habebit aliquid ſimile formæ & aliquid ſimile materiæ, è quibus dicetur compoſita, vt animal καθόλυ habet ſenſitiuum (τὸ αἰσθητικὸν) quod eſt inſtar formæ : habet ſpecies (hominem & beſtiam) quæ in eo comprehenduntur poteſtate & inſtar materiæ ſunt.

14. Materiales partes, ſeu partes Materiæ voco ipſam materiam & gradus materiæ, vt ad compoſitum referuntur, & quicquid materiæ naturam redolet, vt partes materiales hominis ſunt materia prima & quatuor Elementa.

15. Formales ſeu formæ partes dico ipſam formam, & ea, quibus forma ipſa continetur, vt partes compoſiti ſunt, vt hominis & eſſentiæ eius partes formales anima rationis compos, & quæcunque ab ea ſumuntur ac nominantur, nempe diſciplinæ capax, animatum, αἰσθητικὸν, &c. & reliqua hominis definitionem ingrediuntur vel reipſa, vel virtute : Ideoque aliquando appellantur partes Rationis ſeu definitionis.

16. Partes Compoſitæ ſunt mediæ inter formales & materiales: Dicunturque eæ, quæ ex materia & forma conſtant, in quas compoſitum ſtatim diuidi poteſt. Quæ à plurimis vocantur *Integrales*, vt in homine os, caput.

17. Hæ ſunt ſimiles vel diſſimiles.

18. Similes Totorum ſimilarium. Tales ſunt in Elementis, metallis. Talis eſt in animante caro.

19. Diſſimiles totorum diſſimilarium. Ad quas referuntur Inſtrumentariæ ſeu Officiales partes, quæ corporum ſunt organicorum, vt in animante pes, oculus.

20. Species Generi, vt eſt Animal, ſubiectæ, qua actu Genus in eas diuiditur, partes cenſentur Generis compoſitæ.

His adiicio Canonem Scholaſticum: In compoſito è partibus materialibus & formalibus partes formales dant Eſſe partibus materialibus, & in eis exiſtunt.

Partes ſunt vel *propriè* dictæ, vt ſunt membra ſuo toti cohærentia, ſeu quæ in toto ſunt, ac tunc ſuo munere funguntur, vel fungi poſſunt : vel *Abuſiue* dictæ : vt membrum auulſum ac ſeparatum, vt pes à corpore ſeparatus dicitur pars abuſione & communione vocabuli, quæ ὁμωνυμία dicitur. Vide in l. Polit. Ariſt.

Digitized by Google

- Partes dictæ
  - Propriè
    - Eſſentiales.
    - Integrales
      - Phyſicæ
        - Similares, quæ cum
          men & definitione
        - Diſſimilares,quæ non
          tione à toto diſcrep
      - Non phyſicæ,quæ voluntate conſtitutæ ſunt, Rerum
        - Sa
        - P
    - Subiectæ Generi,ſeu communiori.
  - Impropriè,ſeu Analogicè; vt,Nullum Ens creatum eſt,cui r ſæ,vel diuerſa adiuncta attribui poſſint , quæ quaſi pa entis.

Similares,Græcè ὁμογενεῖς, & ὁμοιομερεῖς, quidam vocant cognatas partes, quæ ex eodem quaſi genere ortæ, retinent nomẽ totius,vt Lapidis partes omnes, fundi partes omnes, lapis, fundus dicuntur.L.planè 304.§. vlt. D.de legat. in l. planè 34.§.vlt.D.de legat.

Diſſimilares ſeu ἑτερογενεῖς, & ἀνομοιομερεῖς vocãt extraneas quaſi alienigenas, quæ vel ex eodem capite deductæ, vel ei cohærentes,tamen quaſi alienigenæ variis nominibus appellantur,vt arboris partes nullæ nomen totius retinent, non magis quam domus aut nauis,aut corpus humanum. Vide Hottom.l.1. Dial. Area,quam ICti potiſſimam domus partem appellant , non vocatur domus.

ICti ſubiiciunt corporales, quæ pondere noſtro & menſura fiunt: tales enim oculis cerni tangiq; poſſunt.

Ad non Phyſicas referunt νοητὰς, id eſt, Intellectus, quæ animo tantum cerni poſſunt & intelligi. Seruus communis ſic omnium eſt,non quaſi ſingulorum totus,ſed pro partibus vtiq; indiuiſis, vt intellectu magis pa corpore.Vlpian. L.5. Huc igitur etiam refe maticas. Cæterum cu cis orbis diuiditur in uam & conuexam,exe partium Analogicaru

Quæritur,quo partes Ar dæ ſint?

Reſp. Si per Phyſicas in les ſeu corporales,Ar ſicas ſunt referendæ: cæ interim ſunt, quat tum intelligitur non eſt,non natura conſta manu,ſolertia & arte quod eſt Totum Arti uis,currus, ſtatua.

Quæritur, an in Diuinis nomen Partis,cum à v recentioribus nonnul

Reſp.Non niſi καταχρηστι quærit Scotus,quomo tio veſtigii in Diuinis non ſit pars? Reſpon eſt quaſi quoddam to

Digitized by Google

ſaltem in conceptu intellectus noſtri. Perſona ibi eſt quaſi pars totius huius: ita etiam appropriatum perſonæ quatenus appropriatum, eſt ibi quaſi pars eiuſdem, quia accipitur pro illo, cui appropriatur, &c. Vide l. 1. diſt. 3. ad 2. artic.

Anatomici quidam partes corporis diuidunt in continentes & contentas. Itaque ſic loquuntur: Partes quædam continent alias partes vel ſuperfluitates, quæ dicuntur contentæ, vt venæ ſanguinem.

Continentes Græcis ſunt *μέρη συνέχοντα*; contentæ, *συνεχόμενα*.

Partes Animæ:
- Partiales, vt viſus & auditus, Tales diſtinguuntur loco & ſubiecto.
- Totales, vt vegetatiua, ſenſitiuum, motiuum, appetitiuum. Tales non ſunt ſeparabiles loco & ſubiecto, quia reperiuntur in eadem parte corporis.

Hinc ſoluitur argumentum: Viſus & auditus ſunt partes animæ, & tamē ſunt ſeparatæ loco & ſubiecto. Ergo partes animæ ſunt ſeparabiles ſubiecto, quod tamen negat Ariſt. l. 2 de anima. Vide Dominicum de Flandria l. 2. de anima.

Latinis Pars impropriè locum aliquem ſignificat. Sic Terent. ait: vt hæream in aliqua parte apud Thaidem, id eſt, ſim aliquo numero ſeu loco apud Thaidem.

A Philoſophis etiam interdum populariter accipitur. Cardano ſpiritus eſt ſeminis pars, ſemen enim eſt *πνευματῶδες*. Sed Scaliger ſentit aliter. Non, inquit, ſpiritus eſt pars corporis, quæ formatur, tametſi eſt in vna maſſa, velut coagulum in lacte. Eſt igitur in corpore ſeminis, ſicut agens in patiente (ac ſi diceret, non vt pars in Toto) non ſeparatus loco, qui ſenſu percipiatur, ſed intellectione. Ex. 6.

In Matheſi diſtinguuntur *Partes Quotæ ſeu Aliquotæ, à Quantis, ſeu Aliquantis.* Partes Quotæ ſeu Proportionales ſunt, quæ quotæ ſint, dici poſſunt, vt dimidia, tertia, quarta. Hæ intelliguntur, cum perfectus numerus definitur ſuis partibus æqualis. Dimida pars ſenarii eſt ternarius, pars tertia ſenarii eſt binarius, pars ſexta eſt vnitas. Has partes (3. 2. 1.) adde, & Totus eſt ſenarius, num. perfect. Dimidia pars de 28. eſt 14. Quarta pars eſt 7. ſeptima pars 4. decima quarta 2. viceſima octaua, vnitas. Iam adde 14. 7. 4. 2. 1. inde exiſtit ſumma 28. num. perfect. Partes ergo quotæ ſunt proportionales: Quantæ autem partes ſunt partes integrales. Seu vt dicam planius.

Aliquota Pars Math. eſt, quæ metitur ſuum totum, ita vt aliquoties repetita totum ſuum conſtituat, qualis eſt numerus 4. cum 8. 12. 16. 20. collatus.

Aliquanta eſt, quæ non metitur ſuum totum (ſed aliquoties ſumpta ipſum vel excedit, vel ab eo deficit) cuiuſmodi pars eſt numerus 4. collatus cum 6. 7. 9. 10. 18. 38.

Pars Aliquota in numeris ab Euclide dicitur Pars: Pars aliquanta ab eo dicitur partes. l. 7. Element quia numerus, verbi gratia, 4. non eſt pars huius numeri 6. ſed duæ partes tertiæ, quales ſunt duo binarii. lib. 5. Element. def. 1. cum dicit Euclides, pars eſt magnitudo magnitudinis, minor maioris, cum minor metitur maiorem; definit partem aliquotam: hæc enim (perfectè) metitur ſuum totum, non aliquando.

Itaque errat Peletarius contendens ibi partem definiri quatenus complectitur omnem partem, tam aliquantam, quam aliquotam, vt rectè iudicat Christoph. Clauius. Peletarius refutari poteſt (deductione ad abſurdum) ex defin. ſecunda, quæ eſt: Multiplex eſt maior minoris, cum minor metitur maiorem. Si igitur ſex diceretur ſeptem, vt Peletarius vult, eſſet 7. multiplex ipſius 6. quod eſt abſurdum. Pars enim ad multiplex refertur, & multiplex ad partem, ita vt minor quantitas menſurans maiorem dicatur pars maioris: maior verò menſurata à minori dicatur minoris multiplex.

Partes Orationis veteres Grammatici accipiunt pro Differentiis vocum ſeu ſpeciebus vocum, vt, 8. ſunt partes orationis, id eſt, octo ſunt vocum differentiæ, Nomen, Verbum, &c. Hæc oratio, Bacchus bibit benè, conſtat tribus partibus, id eſt, tribus ſpeciebus dictionum ſeu vocum, Nomine & Verbo & Aduerbio, vocibus cum numero, Nomine & Verbo; & voce ſine numero, Aduerbio.

Alanus Monachus Germ. Iohannis Scoti Philoſopho Theologi ſubtilis σύγχρονος in parabolis, quas ſuperiore anno edendas curauit ampliſſimus & elegantiſſimus Vir Ioh. Booſius Schmalcald. Q. partes accipit pro Grammatica Donati, cuius initium eſt, Partes orationis quot ſunt? hoc eſt, pro Grammatica arte, quemcunque tandem autorem habeat:

> *Qui neſcit partes, in vanum tendit ad artes,*
> *Artes poſt partes veteres didicêre Poetæ.*
> *Hinc adeò magnum promeruêre decus:*
> *Partibus imbutos ſapientia ducit Athenas.*

id eſt, partibus Grammaticis, de partibus orationis, quas voca
vocum ſeu dictionum ſp

Pars pro λόγῳ ſeu proportione,
etiam Græciſmum ſapit
pro rata parte, ἑκάστῳ ...
σαι, id eſt, κατὰ λόγον, p
ne. Ariſtotel. in Oecon

Pars abuſiuè & valdè impr
pro conditione neceſſar
non poteſt eſſe quiddita
motiores differentię ex
rundam, qui negant e
quidditatis.

Partes interdum pro ſ
mus.

Pars virilis Iureconſult. eſt par
perſonarum conſtituta
quo.

Pars occulta numerorum e
Almucabala.

Ex parte alicuius

Phraſis eſt Scholaſticorum
in qua pars accipitur pr
vel Ratione, vel pertin
nentia (quod attinet ad
vt cum dicunt, *Ex parte R*
Eſt autem meo quidem i
cis ſumpta. Sic enim dic
ἐπ' αὐτὸν ἧκεν μέρος, q
attinet, τὸ μὲν ταύτης
tum ad hanc pertinet,
ſthenem.

Exempla.

Ex parte ſubiecti, id eſt, quod a
attinet.

Circumciſio promittebat
gratiam propter ventur
& obligabat *ex parte noſ*
ad obſeruationem Legi
Theologi.

Digitized by Google

Partiale.

Partiale eſt quod ex parte ſeu vna facit.

Efficiens
- Totale
  - Simpliciter, quod ſine aliis efficit: Deus creans, agens prorſus independenter.
  - Secundum quid ſeu aliquo modo, (creatura) quod totum agit ſine aliis creaturis: vt Solis lumen & Voluntas hominis.
- Partiale, quod non ſufficit ſine aliis, Deus cum facit aliquid non ſine creaturæ medio.

Totale] Scholaſtici Theologi eodem ſenſu faciunt duplicem cauſam totalem: Præciſam vnam, ſufficientem alteram: Illa Deus, cum creat: Hæc poteſt eſſe creatura.

l. Gabr. li. q.3. Partiale] Partiale hic accipies non ita, vt ſignificet vim tantum efficiendæ partis, cum hac ratione Deus nunquam eſſet cauſa huius generis, id eſt, Partialis (quod nihil prorſus nec ſecundum partem, nec ſecundum totum fiat aut mutetur, niſi accedat motus diuinus:) ſed ita vt *συνδρομὴν* ſeu concurſum, ſeu adiunctionem alterius in efficiendo ſignificet, vtque vel duo, vel tria, vel plura coeuntia tota ſimul agant in tota, aut in omnes partes eius, quod mutuatur pro ſuo quodlibet portione ac velut coniunctis viribus, & niſi eſſent coniuncta, non ſecuturo effectu ſaltem perfecte: Puer enim duorum annorum etſi lapidem ponderis duorum aut trium librarum non poſſit tollere aut geſtare, mouere tamen forte loco aut impellere nonnihil poteſt. Ac ſunt omnino vt in patiente gradus quidam, ita etiam in agente.

eodem Dine natura sendo rās? At de modo, quo concurrit Deus cum cauſis ſecundis in agendo, grauiſſima quæſtio eſt. *Aliis* placet Deum concurrere, vt cauſam illas ita impellentem, vt habeant ſe pariter paſſiue prorſus: Hæc ſententia eſt falſiſſima: *Aliis*, vt Manich. mouentem: Sed ita vt aliter moueat lapidem, aliter hominis arbitrium, quod homo ſit eſſentia prædicta ratione; Lapis vero ſenſu etiam deſtitutus ſit; quod de ſpecialibus Dei actionibus in Iuſtificatione & Conuerſione hominis nullum habet dubium, quas à generalibus diſcerni neceſſe eſt.

Aliis contra videtur in generalibus actionibus diuinis Deum aut Permiſſiue, aut Conſeruatiue, aut initiatiue magis in faciendo, quàm effectiue; Creatas contra res magis effectiue, quam conſeruatiue cócurrere ad effectű, hoc eſt, Deű vires eorum, quæ condidit, ſuſtẽtare potius, q̃ mouere, & condita mouere potius ſe, quam ipſa ſe ſuſtentare. In poſteriore ſententia eſt Vit. Amerbach. l. 2. Phil. natur. p. 240. Quanquam, inquit hic, Deus omnibus rebus conditis adeſt. (In ipſo enim viuimus & mouemur, inquit Paulus) non tamen ita, vt opinor, mouet, vt faber ſerram aut ſecurim; ſed aut conſeruat in ſua eſſentia, viribus & ſtatu, omnipotenti ſua vi & occulta mirabilique & incomprehenſibili ratione ac modo, vt ſi quis Claudus circumgeſtetur ab alio, & interficiat alium puerum poſt alium, proprie facit cædes has, non is qui geſtat, quanquam &

Digitized by Google

hic quodammodo eſt cauſa, & quidem vt faciens recte puniretur æque ac ille, qui mouet manum & infligit gladium: aut quemadmodum qui ſtans in turri aut alio ædificio volantes ibi per aerem auiculas capit, facit hoc quidem proprie, ſed idem facit etiam quodammodo faber, qui turrim aut ædificium conſtruxit, ideo quod ſine horum operum alterutro aut ſimili nõ poſſet ibi verſari homo; niſi quod Deus non recedit à rebus, vt artifices faciunt, ac propterea prius exemplum commodius eſt hoc poſteriore. Hæc Vitus Amerbach. hac quidem in re Opinator.

Prima ſententia falſa eſt: Duæ ſequentes ſunt λογικαὶ, de quibus alibi iudicium meum expoſui. Multi hic ſunt multæ doctrinæ, præſertim contentioſioris illius & velut theatricæ Philoſophi, quos, ſi placet, conſules.

Secundo, vt Cauſale interdum ſignificat quod continet cauſas, ſeu conflatum eſt è cauſis: Sic Partiale accipitur interdum pro eo, quod è partibus collectũ eſt ſeu conſtitutum, vt Definitio ſeu Deſcriptio Partialis, id eſt, conflata è partibus. Sic Accidentalis eſt, quæ cõſtat ex accidentibus. Ego Definitionem è partibus collectam, quam illi vocant Partialem, libenter voco Epagogicam, præſertim ſi multas partes contineat ſufficientes. ἐπαγωγὴ enim eſt enumeratio ſeu Inductio partium, quæ eſt vel perfecta, vel imperfecta.

Particularis.

Particulare interdum opponitur ſingulari & vniuerſali, vt cum in Logica dicitur alia eſt Propoſitio Vniuerſalis, alia Particularis, alia Singularis.

Interdum Particulare accipitur pro Singulari, quia Indiuiduum vna pars cenſetur.

Interdum pro ſe & ſingulari ſimul, vt cum dicitur in Modo[...]
eſt Particularis, id eſt, [...]
laris, vel ſingularis.

Particularis Philoſophia [...]
ſubiectum certum d[...]
adſtricta accommoda[...]
principia alterius ſcie[...]
atq; exercentur, vel [...]
iecta eſt.

Phyſica eſt particularis [...]
ſpectu Metaphyſicæ, [...]
in corpore naturali; h[...]
qua Ens. At Medicin[...]
Philoſophia naturali [...]
arte generalia Phyſic[...]
firmantur & exercen[...]
rectè Medicinam ad [...]
cunt. Vbi definit [...]
turalis, ibi incipit eleg[...]
riſtot. in paru. Natur[...]
in Theatro vitæ; Ars [...]
ex media Philoſophia [...]
tes ſuos petit, *quæ de[...]*
Medicinæ præceptis illu[...]
mantur. Quare Med[...]
eſt, *quam Particularis q[...]*
obiecta Phyſica. Phyſi[...]
omnia naturalia cor[...]
etiam humanum co[...]
ςήμης ſeu γνώσεως ἐ[...]
ro circa ſolum fere c[...]
non tantum vt ſciat e[...]
tenus proprie phyſic[...]
vt ex phyſica ratione [...]
corpus appplicandi d[...]

Partilis

A Barbarorum lingua h[...]
Aſtrologi vocem, p[...]
tus, ſeu omnibus nu[...]
partiles aſpectus dic[...]
vel ſtella ad aliud ſi[...]
præciſe tot numeran[...]
configurationem ſe[...]
conſtituunt, vt ad ſex[...]
dratum 90. gradus r[...]

Digitized by Google

enim partes ſingularum configurationum latera conſtituunt. Partiles igitur idem ſunt quod partibus abſoluti. Quibus opponuntur platici (*οἱ ἐν πλάτει*) cum ſigna aſpiciunt ſe aſpectus alicuius genere, ſed non perfecto ſeu præciſo numero graduum, qui ad aſpectum quemlibet requiritur, ſed vel deficiente, vel redundante.

PARTICEPS.

Particeps interdum idem eſt quod præditum, compos, vt homo eſt animal rationis particeps. Ariſt. *τὰ μετέχοντα ταύτης τῆς ἀρχῆς*, quæ res compotes ſunt huius principii, nempe mentis.

Interdum participem fieri idem eſt quod vniri. Natura humana fit particeps omnipotentiæ, ſcilicet per vnionem.

Interdum eſt accipere per informationem, non tantum per vnionem. Corpus noſtrum fit particeps animæ, dum anima reddit hoc animatum, viuum, ſentiens: horum enim ratione ineſt corpori, vt forma ſubiecto (ſed non facit corpus noſtrum intelligens & volens, quia his potentiis proprie nullam partem corporis informat.) Ita Caro Christi non fit particeps λόγου. Diuinitas enim ſeu λόγος cum non ſit humanitatis aſſumpta forma, ſed tantum inhabitatrix, non facit humanitatem proprie Deificatam, omnipotentem, incircumſcriptam. Proprie inquam: Interdum enim Patres dicunt carnem Deificatam, ſed intelligunt Deitati vnitam ſeu Dei propriam carnem, vel carnem diuinis donis vnctam. *Itaque falſum eſt quod hodie nonnulli docent* λόγον communicare ſe & ſua carni, ſicut anima corpori ſe & ſua communicat.

Particeps facta eſſe dicitur humana natura Christi Omnipotentiæ, & diuinæ naturæ quoad donorum acceſſionem. Magnus quidam vir recte ſic ſcripſit: Quod Baſilius ait; Carnem factam eſſe participem deitatis, ita intelligendum: Caro à Deitate realiter glorificata eſt, id eſt, donorum excellentia, proprietatibus eſſentialibus Dei conformata, non exæquata.

Participatio.

Participatio eſt portionis communicatio. Sic accipiunt Ariſtoteles & Zabarella. Generatio viuentis eſt prima participatio animæ nutritiuæ cum calore naturali. Ariſt. l. de vit. & morte. Generans enim exhibet aliquid de ſua materia, & aliquid de ſua forma, hoc eſt, generans communicat aliquid de ſua anima nutritiua, quatenus exhibet ſemen vitali facultate præditum, quæ eadem erat in generante, ſed ſimul communicatur aliquid de ſua materia, quia forma non poteſt migrare de materia in materiam. Generatio igitur viuentis eſt actio, qua viuens generans exhibet portionem ſuæ materiæ vna cum portione animæ nutriuæ & caloris ſui naturalis. Atq; hæc eſt Participatio. Zabarella lib de facult. animæ. c. 11.

Participatio dicitur reſpectu vel Partis, vel Similitudinis ſeu Effecti, vel facultatis ſimilis. Exempla hoc oſtendunt.

Creaturæ participant Bonitatem Dei ſecundum ſimilitudinem & mutationẽ, non ſecundum partem. Deus enim eſt ἀμέριστος.

Appetitus ſenſitiuus, ſicut & vis locomotrix, particeps eſt rationis, qua nimirũ aliquo modo ſupremæ potentiæ intelligenti nexu copulatus neceſſario adeſt & paret tanquam ὑπηρέτης, (miniſter) ſeu qua ſubiicit ſe & obedit rationi ſeu menti intelligenti & voluntati ſupremæ actionum liberarum & appetitionum dominæ, mentis decreta iuſſaque & imperia voluntatis exequendo. Itaq; eſt præditus ratione πῶς. *Quomodo potentiæ quædam animæ ſint rationis participes.*

Nihil eſt in rerum natura, quod participata Deitate ſit Deus. Picus Mirand.

Axioma.

Quicquid eſt tale per participationem, exiſtit ab eo, quod tale eſt per eſſentiam. Hoc igitur illo eſt prius & antiquius: ſeu, omne participans (vt creatura) & omne participatum (vt Bonitas) eſt poſterius eo, quod eſt illud per eſſentiam ſeu de ἑαυτοῦ, (ex ſe ipſo.) Itaque & creatura & Bonitas eius Deo poſterior eſt. Sic Scotus, credo.

Recipe, quæſo, me vel hac lege in participatum diſciplinæ, vt te ego in noſtræ, ſi qua erit, gloriolæ participatum admittam. Anima ſenſitiua in brutis dicitur pars potentialis animæ intellectiuæ, quia aliquid perfectionis animę intellectiuæ, ſcilicet vitam cognitiuam participat, ſed non intellectiuam. Biel. l. 3. d. 33. q. vn.

Participatum.

Participatum eſt quodammodo communicatum. Opponitur ei, quod eſt per naturam ſeu eſſentiam ſuam. Eſſe noſtrum, vita noſtra eſt participata: Bonitas noſtra eſt bonitas participata, id eſt, creata.

Thom. Aquinas in Logica ſua. Licet proprium vni ſpeciei conueniat: tamen nihil prohibet proprium vnius ſpeciei Participatione multis aliis ſpeciebus conuenire. Sicut proprium eſt igni eſſe cal dum, & tamen multis aliis ſpeciebus hoc conuenit, quatenus hoc participant ab igne.

Participatum eſt aduentitium ad rem præter eius eſſentiam, & opponitur Eſſentiali.

Splendor, qui eluxit in facie Chriſti transfigurati Matth. 17. non fuit illi eſſentialis (contra quam quidam volunt) ſed participatus, id eſt, participata ſeu aduentitia præter ipſam eſſentiam qualitas; Quia is ſplendor & inhæſit,

& non ſemper in fac
ſti fuit. Maieſtas ha
fuit donum, creatu
ille fuit ipſius eſſentia
vera carni Chriſti te
cata, ſed, vt dixi, ad
naturam aduentitia.
re Moſis Exod. 24.
ille ἔσωθεν exſtitit.
cie.

Participa

Participare eſt idem, qu
re, ita vt duplicem re
& partis ad totum, &
ptū. Prima eſt realis;
tur ibi pars proprie p
liquod rei, ſed intenſ
minus dicitur pars m
vero relatio eſt ration
inter dans & datum
men pars capitur: au
vt totum captum ſit p
ut ſpecies participat
ad partes eſſentiales g
iectiuas: aut ſic, vt
capientis: aut tertio
çapti ſit ipſum totun
duobus modis relatio
pti poſſit concedi e
modo non. Cenſur
ſententia Taurelli p.
Participem fieri eſt p
participare eſt parte
Piccol. ei reſponder
ambiguitate ſeu mu
tione, non eſſe iſt
Hinc participatiuum
An Caro hominis &
ſpeciei & naturæ? R.
M. negate eo, quoc
in hominis corpore ſe
naturæ intelligentis,
uum. Eth. 9 tract. 2. c.
Participare non ſolum Ac
iungit, ſed & cum Ab
tur à Gabr. Biel. &

Omnia corpora lucem participant ſecundum μᾶλλον ϗ ἧττον (magis & minus) itaque vix vllum eſt corpus ita opacum, quin per multam terſionem & politionem fieri poſſit luminoſum quodammodo, vt patet cum de cinere fit vitrum, & è terra carbunculus. Biel. l.2.d.13.quæſt.vn. Nihil eſt, quod Deum non participet aliquo modo. Abbas Vercellenſis in extract. diuinor. nomin. Dionyſ. Angelus dicitur animal à Platónicis, non vt participans naturam animalis, ſed prout virtutes eius ſunt in ipſo eminēter. Albertus Magnus in expoſ. cœleſt. Hierarch. Manus participat odorem: vnde odorata dicitur. Irrationale participans ratione eſt rationale per participationem. Voluntas eſt irrationalis per eſſentiam ſeu ſecundum ſe, rationalis per participationem (Biel. l.3. diſt.13.q.1.) non abſolute & natura ſua.

In homine eſt τὸ
- λογικὸν, rationale
  - Principaliter & in ſe ipſo per eſſentiam, Intellectus & ratio.
  - Per participationem, quod rationi obedit, vt filius Patri.
- Ἄλογον, irrationale
  - Simpliciter, potentia θρεπτικὴ, nutrix.
  - Participans ratione, vt appetitus ſenſitiuus.

Ariſtot. in Ethic.

Sic dicunt participare furto, re furtiua, re ſpoliata, pro quo dicunt etiam communicare in furto.

Schegk. Natura participat contrarijs: vt in voluptate iuncta quies & motus ſimul eſſe poſſunt: poſſumus enim ſtomacho ridere, id eſt, ridere cum iracundia. Cic. l.2.ep 17.

Omnia participant vno, probatur id per numerum, qui quodam modo opponitur vni, ſicut diuiſum indiuiſo. Omnis enim numerus participat vno, & ita omnia tota & omnium partes. Per id igitur, quod eſt vnum, omnia exiſtentia habent eſſe, ſicut participantia per participatum. Scholaſt. in expoſ. diuinorum Nominum.

Non puto eſſe ſuperuacaneum aliquid de hoc annotare. *Participo accipitur & actiue & paſſiue.* Significat enim & participem facere, ſeu communicare, & participem fieri ſeu partem capere. *Paſſiue*; Alius ab alio participat, id eſt, partem capit Per Fidem pretioſum Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus in cœna participamus, id eſt, participes ſimus corporis.

Qui alteri exitium parat, eum oportet ferre ſibi paratam peſtem, vt participet parem. Cicer. in Tuſcul. *Actiue.* Participare cum aliquo ſuas laudes, Liuius; id eſt, communicare. Ciceroniana ſunt; Equitatus noſtri particeps factus eſt, hoc eſt, partem accepit, partem nactus eſt, vulg. participauit. Me aliqua ex parte in ſocietatem gloriæ tuæ venire patiare.

Participare Ariſtoteli Topic. 4. eſt *ſuſcipere rationem & definitionem.* Species participat genus, id eſt, ſuſcipit definitionem ſui generis. Vid. loc. 5.

Participare Rationem in Peripatetica Schola eſt *Moueri à ratione*, vt ibi obediat, *vel operari ex imperio rationis, & ita ei*

ſubiici (ὑποτάττεσθαι.) Tribuitur id potentiæ ſentienti, quæ quatenus operatur inſtinctu naturæ, ordinata & determinata eſt ad vnum vt natura: quatenus vero obedit & ſubijcit ſe rationis dominatui, ad diuerſa tendit, nec ad vnum determiuata eſt, etſi in oppoſita non poſſit ſimpliciter & ex natura ſua: Quadrat in illam verſus:

Ad Domina natus obſequioſa ſua.

PASSIO.

Paſſio accipitur. 1. Generaliſſime vt eſt genus generaliſſimum. 2. Generaliter pro acquiſitione vel deperditione alicuius formæ, aut inceptione vel deſitione alicuius rei. Sic quodlibet ſubiectum acquirendo formam vel perdendo acquiſitam, & omne quod generatur aut corrumpitur, dicitur Pati. 3. Aliquantulum preſſius pro quacunque inclinatione rei ad aliquid acquirendum vel conſeruandum:

4. Ex mente Philoſophi accipitur vt diſtinguitur contra potentiam & habitum, pro forma aliqua in potentia appetitiua nata dirigi recta ratione, & ita accipitur tripliciter.

1. Generaliter pro qualibet huiuſmodi forma potentiæ appetitiuæ, ſiue ſit actus elicitus, ſiue qualitas actum elicitum conſequens, vt delectatio, vel iuſtitia, ſiue etiam appetitus ſit ſenſitiuus, ſiue intellectiuus. 2. Strictius, pro huiuſmodi forma appetitus ſenſitiui, & ita excluduntur partis intellectiuæ πάθη.

3. Strictiſſime pro ſolo actu elicito appetitus ſenſitiui, & ita excluditur qualitas ſequens huiuſmodi actus. Et ita videtur accipere 2. Eth. 5. cum dicit delectationem & Iuſtitiam ſequi paſſiones. Quidam addunt magis vocabulum reſtringentes, accipi etiam pro actu elicito intenſo vehementer ad actum exteriorem impel[...] vt diuerſo modo defin[...]gitur.

1. Eſt forma ſeu qualitas c[...] gnitione, quæ ſubiectiu[...] tiua potentia, & requiri[...] actualem ad ſuum eſſe[...] perium conuenit pa[...] quandam denominat[...] nam, nempe per mode[...] tutis (igitur laudatur n[...] citer, ſed taliter iraſcitu[...] interne, eſſentialiter &[...]

2. Eſt motus appetitiuæ vi[...] in imaginatione boni [...]

Eſt motus appetitus ſenſi[...] ſia boni & mali, id eſt, i[...] lis, qua appetitus actu[...] num proſequendum, [...] giendum, aut in adept[...] eſcendum.

3. Eſt actus elicitus appeti[...] quirens præuiam cog[...] exiſtentiam.

Ἄλλως.

Paſſio 1. accipitur pro ſp[...] actione diſtincta. Sic ve[...] eſt, id eſt, receptio actio[...] recipere. Sunt qui [...] ptionem formæ in pati[...]

2. Pro affectione, hoc eſt, [...] iecti. Sic dicuntur paſſ[...] rum. Hæc paſſio eſt ve[...] Paſſiones entis, id eſt, [...] Viſibilitas eſt πάθος ([...] tem eſt Propria vel Co[...]

3. Pro qualitate ſenſili n[...] nente orta ex pertur[...] vt eſt rubor in facie [...] re.

4. Pro morbo corporis [...]

Viuat in æternum, qui dat [...] num,

Qui mihi dat villum, mala[...] lum.

Paſſio pro receptione eſt
- Perfectiua, vt cum afficitur viſus bene ſymmetro obiecto: cum Luna recipit lumen Solis.
- Corruptiua, (Dolorifica) cum læditur aſpectus forti lumine.

Vtilis igitur hæc diſtinctio eſt in explicatione quæſtionis; Viſio ſitne Paſſio perfectiua, an Corruptiua? An viſio ſit ex eorum numero, quę dolorem faciunt?

Sic paſſibile eſt paſſione
- Perficiente, qua aliquid recipitur in patiente. Sic patitur qui reducitur de potentia ad actum ſcientiæ ſuſcipiendo ſcientiam. *Saluatiuam* vocant Barbari.
- Corrumpente, per quam aliquid remouetur à patiente.

Vtilis hæc διάκρισις ad quæſtionem: An corpus Beati hominis recte dicatur paſſibile? Reſpondetur Beatorum ſeu glorificatorum corpora dicuntur patibilia paſſione perfectiua, quia recipiunt qualitates perficientes, vt claritatem, lucem, agilitatem & perfectiſſimam ac indiſſolubilem humorum temperationem, ex qua proficiſcitur æterna nec vnquam interrupta corporum ſanitas. Quare dicuntur & Impatibilia, ἀπαθῆ, paſſione corruptrice, quia ſunt incorruptibilia.

Paſſio pro accidente ſubiecti eſt propria, ἴδιον πάθος, καθ' ἑαυτὸ, συμβεβηκὸς vel communis.

Πάθος in morbis Medici vocant Symptoma, hoc eſt, affectionem, quæ proprie & immediate morbum inſequitur.

Ex Ariſt. 1. Phil. 4.

Πάθος ſignificat
- Qualitatem, cuius cauſa res eſt alterabilis, vt eſt albedo, dulcedo.
- Qualitates, in ſenſu ἐνέργειαν, aut in ſubiecto alterationem.
- Alterationem ſecundum qualitates, quibus res deterius habet quam ante. Sic morbus dicitur πάθος.
- Quicquid nocet, quicquid nos cruciat. Vid. Schegk. in Prædicam. p. 475.

πάθος
- κατὰ φύσιν, vt frigus in aqua.
- παρὰ φύσιν, vt calor in aqua, quæ vt actu calida ſit, tamen ſemper eſt δυνάμει ſeu τῇ φύσει frigida.

Digitized by Google

CANON.

Πάθος κατὰ φύσιν ſalua ſubiecti natura

permutari poteſt π…
παρὰ φύσιν, vt ſalua …
per mutabile eſt cum…

Paſſio
- Propria, Ab alio: Neque enim à ſeipſa quicqua… E Scalig.l.5.de cauſ.l.l.
- Impropria, ab ſe ipſo: ſeu agentis ab ſeſe patien… enim quod mutatur, mutatur ab alio. Hic q… manifeſte differunt, vt ego ferueo ab igni.

Paſſio
- Extra prodiens.
- Intus manens, ἐμμένουσα.

Paſſio
- Certa ſpecies motus, oppoſita actioni.
- Res, quam quis patitur, vt Calamitas & dolor.
- Quodlibet accidens ita proprium accidens dic… ἴδιον πάθος.
- Certa ſpecies qualitatis ſenſilis, quæ ex affectu … batione interna animi exiſtit, ita vt non diu … vt rubor in facie ortus ex pudore, pallor ort…

Paſſio pro receptione cuiusque rei
- Siue per eam patiens aliquid abijciat, ſiue non. … aer cum Solis luce colluſtratur. Sic Luna, cum … men Solis.
- Cum abiectione alterius, ſiue id, quod abijcitu… niens rei naturæ, ſiue repugnans; quomodo … tur, cum refrigeratur aut calefit.
- Cum expulſione eius, quod naturæ patientis ac… tum erat. Hæc acceptio propria magis & ger… enim proprie pati dicitur, quod à diſpoſiti… dum naturam ad eam, quæ ſecundum natur… perducitur. Colleg. Conimbr. in Ethic. diſ… paſſio intelligitur.

Motus Appetitus ſenſitiui, qui affectus dicitur. Hic enim fit cum mutatione non naturali corporis, nempe quia eo diſtrahitur cor à motu ſibi naturali, etſi inter paſſiones aliæ motionem afferant minus, aliæ magis à natura alienam. Græci… omnem ſine ſenſu e… Scal. ex. 344. ſect. 2.

Hinc Sympathiam di… nem affectionem d… bus rebus.

Πάθος (PASSIO, AFFECTIO) ſignificat propriam rei affectionem & immutabilem, quę cum ſubiecto reciprocatur, vt proprium πάθος creaturæ eſt.

Deinde accipitur pro accidēte mutabili, qualitate patibili, quæ intēdi & remitti poteſt, pro affectu. Sic dictum; Quod eius cauſſa ſubiectum patibile & mutabile ſit. Sic 6. Topic. loco 37. accipit Ariſtoteles.

Dolor proprium ſenſionis πάθος eſt, id eſt, dolor proprie ineſt ſenſioni.

Ἀπορία eſt πάθος animi, intelligentis ſe propter paria vtrinque rationum momentis ligatum eſſe.

Paſſiones quædam ſunt, quæ inſunt cum mutatione & alteratione partis ſenſitiuæ, & non fiunt ſine immutatione organi. Hæ ſunt totius coniuncti, aliæ ſunt paſſiones tantum ſpirituales. Eæ poſſunt ſine omni mutatione, quę in organo ſit, fieri, ac tales ſunt animæ. Scotus libr. quarto diſtinctio. 49.

Perpeſſio & Paſſio differunt. Paſſio enim poteſt eſſe & grauis & leuis: ſed perpeſſio non eſt leuis paſſio, & leuis paſſio non poteſt dici perpeſſio. Et ſane multa patimur, quæ non perpetimur. Ridiculi igitur, qui Paſſionis vocabulum Romana tribu amouerunt, cenſore Marco Tullio Cicerone, perpeſſionem in locum eius ſuccent...iuerunt (iudice Scaligero exer. 344. ...)

PATRIA.

Patria 1. pro loco natali ſumitur ſeu genitali ſolo.

2. Pro vno aliquo ſtatu & communi, velut i naui ſub vno Rege aut ſub vna lege; de qua dicitur; Dulce & decorum eſt pro patria mori.

PATROCINARI.

Patrocinari, pro aliquo adeſſe, minus eſt, quam Applaudere, συνευδοκεῖν. Verbo enim Applaudendi συνευδοκία, id eſt, comprobatio magis notatur, quam verbo patrocinandi; cum fieri poſſit, vt aliquis alteri patrocinetur, cuius tamen rationes infirmæ ſint, vel cuius cauſam non approbet. Iohan. P. in Sch. cap. 1. ad Roman.

PAVSA.

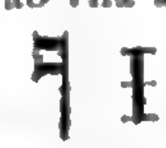
Pauſa eſt à verbo παύω. Generatim accipiendo requies eſt ſeu intermiſſio otiumque abs re aliqua. Græçe παῦσις.

In Muſica eſt Elementum ſilentii in cantu coniuncto, quem vulgo Figuralem dicunt, hoc eſt, qui diuerſis modulationibus iucunde conſonantibus plurimum inæqualiter canitur.

Sunt Pauſæ maiores vel minores. Maiores ſunt Breuis, Semibreuis, Longa.

Pauſa Breuis eſt virgula ab vna linea ad alteram deducta

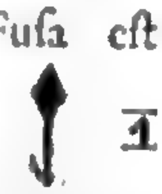
Semibreuis eſt virgula à linea ad mediū proxime dependens

Longa eſt virgula ab vna ad tertiam lineam deducta

Minores ſunt Minima, Semiminima, Fuſa.

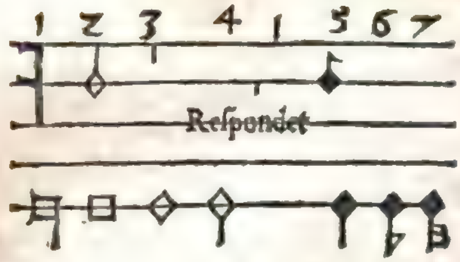
Minima eſt virgula à linea ad medium proxime aſſurgens

Seminima eſt virgula pauſæ minimæ ſemel inflexa

Fuſa eſt Pauſa minimæ bis inflexa

Pauſæ in Muſicis ſunt & characteres ſilentii moram menſurantes. Suntque ſeptem.

Quarum

P A X.

In Philoſophia Ariſtotelis quomodo accipiatur nomẽ pacis, notum eſt, nempe Politice.

Sed à Platonicis etiam accipi & intelligi de concordia ac conſenſione interiorum hominis virium vel
te animi, ii norùnt, qui P
runt. Et Apoſtolicæ Li
pacem nobis intimant &

E Scholaſt. igitur deſcripti
ctiones petimus. Auguſt
Dei c.13. deſcriptiuncula
tranquillitas ordinis. Bre
indiget ἐξηγήσεως. Hoc
liud eſt dictum, quam Pa
ſuauis concordia iuſtum
uans.

Primo vt commune ἀφ' ἑνὸ
cis conuenit paci Bonoru
malorum. Nam & inte
eſt licet peruerſus. I

1. Pax Hominis vel eſt ad D
ipſum, vel ad proximum.

Pax Hominis { Ad ſe. | Ad alium, { Deum. | Proximum. } }

Pax hominis ad Deum eſt ordinata hominis ad Deum in Fide ſub æterna lege obedientia. Quamdiu enim in hac vita peregrinamur à Domino, per fidem ambulamus; non per ſpeciem.

Pax hominis ad ſe ipſum eſt ordinata cognitionis & actionis conſenſio; vt quod recta ratio dictat, voluntas efficaciter imperet. εἰρήνη Platonica.

Pax hominis ad proximũ eſt cum omni homine ordinata concordia, qua nemini nocet, & cum poteſt, prodeſt.

2. Pax eſt vel ſpiritualis ac interna, ſpiritus, ſeu pectoris, ſeu conſciẽtiæ: vel externa corporis, & terrena, temporis: vel ſuperna & cœleſtis, æternitatis.

Pax temporis ſeu Tẽporalis requirit pacem cum proximo.

Pax interna, ſpiritualis ſeu Pectoris exigit pacem hominis ſecum ipſius.

Pax cœleſtis ac æternitatis complectitur pacem perfectam cum Deo.

Hæc pax eſt cõcordiſſima ſ
di Deo. Finis hominis
vita æterna; vel vita æter

3. Pax mala & periculoſa eſ
Diabolo, vel cum carne
cum Mundo & peccato
tio. Vid. Gab. Bielem Sp
81. in expoſ. Miſſæ.

Pacatæ gentes dicuntur, à qu
bellum metuitur, cum c
inita. Pacatiſſimæ gentes
ſua Cicero; Vel quę bello
in pace ſunt, vt ſic pacat
uitas dicitur. Et pacatus h
eſt hoſtis. F. Syluius in co
L. Manilia.

PEIERATI

Peieratio, Deterioratio, Me
barorum ſunt pro muta
ius, in deterius, in melius.

In doctrina Criſium vtraq; eſt vel ſubita vel paulatiua. (quæ fit paulatim.)

PELLEX.

Pellicem deriuant nonnulli, ſecuti credo A. Gellium à Græco παλλακὶς, vel παλλακή. Hi errant. Pellex enim eſt à Latino Pellicio, q; eſt à per & Lacio. Et pallaca ſeu pallace παλλακὶς ſeu παλλακὴ eſt concubina, id eſt, ea quæ conſueuit ſeu corpus miſcet cum cœlibe. Ariſtophan. ἕξω σε παλλακὴν, habebo te concubinam, συνοικέσω μετὰ σε, Jch will mit dir Hauſieren. Sic Th. Beza in libr. de Repud. & Diuort. Concubinas vocabant Romani mulieres cœlibis vnius conſuetudine contentas, minime id tamen coniugali affectu, quoniam nec vlla erat facultatum communicatio, neque in familiam eius tranſibant, ideoq; liberi ex concubina ſuſcepti legitimi non cenſebantur. p. 285.

Pellex vero eſt, quæ conſueuit cum eo, qui habet vxorem, ſeu quę vna cum iuſta vxore habetur. Itaq; vitioſe diceretur, Hæc eſt pellex mea, cum dicendum ſit, Hæc eſt pellex vxoris meæ; vt & recte dicitur; Hæc eſt mea Pallace, Hęc eſt Pallace Veſpaſiani, id eſt concubina. Sic Maſur. Iurec.

PENDEO.

De vſu huius verbi vide Dependeo.

Cognitio eius neceſſaria eſt, quia interdum accipitur obiectiue, interdum effectiue in Definitionibus. Non obſeruatum hoc errorem parere poteſt. Exempli cauſa. Ens reale eſt, cuius eſſe non pēdet ab operatione intellectus, cuiuſmodi ſunt homo, angelus, domus, calceus, id eſt, quod exiſtit etiamſi non ſit obiectum intellectui. Poteſt interim pendere effectiue ab operatione Intellectus diuini vel artificis. Ens rationis eſt, cuius eſſe pendet ab operatione intellectus, cuiuſmodi ſunt Prædicati, ſubiecti, generis, ſpeciei notiones, id eſt, quod tantum exiſtit eo, quod intellectui obiiciatur: ſeu quod non alia ratione exiſtit, quam obiectiue in intellectu. Atq; hoc eſt Coroll. Ens rationis pendere obiectiue à ratione. Itaq; ſi Ens rationis eſt, non eſt Ens ſenſibile. Nec igitur exiſtentiam poteſt habere realem, nec obiectiuam in ſenſu.

Ens aliquod pendet obiectiue ab operatione Intellectus	Vt nihilominus de Entibus realibus dici poſſit, vt Genus & ſimiles notiones Logicæ.	Ens rationis ꝓprie ſumptum habens fundamētum in Re.
	Vt de nullo Ente reali dici poſſit, vt Chimæra.	Ens fictum ſeu cōmentitium, non habens verum fundamētum in Re.

Pendere dicitur anima à corpore	Vt medio Inſtrumento.
	Vt adminiſtrante ſpecies.

PENETRATIVVM.

Aliquid poteſt dici Penetratiuum tripliciter, vel quia habet figuram acutā ad

penetrandum: vel propter materiæ paruitatem, vt ſunt corpora rara: vel per aliquam virtutem actiuam, & ſic ſubtilitas eſt in corpore glorioſo, vt Scotus. Corpus autem ſubtile eſt, quod habet pauciores partes materiæ ſub eadem vel maiori quantitate, vt ait Scotus l.4.d.49.& l.de generat. A Philoſopho dicitur ſubtile eſſe, quod ſit repletiuum partium. Scotus ibidem. Sunt qui ſentiant corpora eatenus eſſe penetrabilia, quatenus virtus dina diuidit corpus quicum eſt.

PER.

Per *nota cauſæ ſociæ* vel miniſtræ: ſicut mulier de viro, ita & vir per mulierem. 1.Cor. quę videlicet ſit ortus virilis miniſtra, vt ait Athanaſius.

Per Nota Medii: Hæretici quidam dixerunt Chriſtum tranſiſſe vterum virginis tanquam per canalem. Athanaſ.in explic.1. Cor. Quemadmodum corpus Chriſto perunitum eſt, ſic nos illi per panem fractum copulamur, ſeu coniungimur. Anima videt per oculum: Ignis vrit per ferrum vt inſtrumentum. Oculus videt per animam, ferrum vrit per ignem, vt per Principem cauſam. Athanaſ.in 1. Corinth. ſuper verba, Ne forte ipſe reprobus fiam: Quo pacto ipſi per ſolam fidem aſſequi ſalutem potentes, qui tot iſtis peccatis deuincti.

Per te, id eſt, apud Te, ex tua ſententia. Per Te Scholaſticis nota eſt Diſcurſus ſeu ſyllogiſmi deducētis ad abſurdum. Nam concluſionem ponit falſam aduerſarjæ partis. *Sic & per Aduerſarium.*

Exemplum hoc eſt apud Caietanum in cap.2.lib. de Ente & Eſſ. Thomę Aquin.

Nullum vniuocatum in ratione ſui Vniuoci habet aliquid plus quam reliquũ vniuocatum.

Subſtantia & accidens ſu
Ente per Te.

Ergo ſubſtantia nou hab
ratione ſui vniuoci, ſc
Subſtantia.

Diſcurſus bonus, Conc
Ergo altera præmiſſa
ior, quia illa habetur e
mentis: Ergo mino
cluſio aduerſę partis.

Per vniuocum intelligit
Ens.

Per vniuocata, huic ſubi
ra, Subſtantia & Accid

A Scholaſticis interdun
ce diſtinguitur ab A
nos aliqua in Deo eſſe
creaturas, aliqua vero
creaturas in Deo cogn
non ſunt in creaturis,
citas & Immutabilitas
Deo cognoſcimus ea,
turis. Hæc autem aut
creaturæ, vt eſt Subſta
cognoſcimus eſſe ὀσία
fectiones quædam acc
tię adiunctæ, vt ſunt
& ita cognoſcimus in
eſſe ſapientiam, boni
&c. Armand. de Be
chus.

Per *& propter* nonnunqu
tur, vt διὰ cum Geni
Accuſatiuo, fide ſeu p
ςει, & διὰ τὴν πίςι
non propter fidem, δ
nota Medii, propter n

PER S

1. Per ſe, καθ' ἀυτὸ inter
ex accidenti ſeu τῷ κα
contingenter, idemq
ſentialiter ſeu ſecundu
tiam, ſe ipſo: Sic homi
tio, & γελαςικὸν per ſe

2. Interdum opponitu
vel ab alio, vt cum

eſt per ſe vnum,quia ſtatim id eſt quod eſt.

Compoſitum vero eſt vnum per alia.Scalig.ex.307.ſect.27. Subſtãtia eſt per ſe, accidens eſt per aliud. Subſtantia per ſe ipſam dicitur ens, quia proprium habet eſſe, nec eſt in alio : Accidentia per ſeipſa non dicuntur Entia, ſed ordine λόγῳ καὶ σχέσει,id eſt,habitudine & reſpectu quodam ad Subſtantiam,à qua ſuſtentatur. DEVS per ſe Ens eſt, non ab alio.

3. Interdum idem eſt,quod ſeorſim, & opponitur ei Cum alio, σὺν ἄλλῳ, vt: Forma nulla naturalis per ſe ſubſiſtit præter animam intelligentem. Materia nunquam ſubſiſtit per ſe, id eſt, ſeparata à forma, nunquam eſt nuda à forma,imo cum deſerit *a* formã hanc, induit aliam. Forma non generatur per ſe,id eſt,ſeorſim ſeu ſeparatim à materia; Generatur in materia, id eſt, generatur ipſum compoſitum. Compoſitum vero nihil aliud eſt re quam materia & forma ſimul & naturaliter iuncta.Perer.l.6.de Forma c.3. Argumenta ſunt rationes ſingulæ per ſe conõderatæ,id eſt,ſolæ, extra complexionem,non complicatæ.

Improprie an ſeparetur à forma.

4. Interdum ponitur *pro Secundum ſe*, & opponitur ei κατ᾽ ἄλλο.

5. Ponitur pro *Abſolute vel Proprie*, & opponitur ei modo Limitate, modo Reſpectiue ſeu σχετικῶς:modo τὸ Propter aliquam circumſtantiam: modo Analogice,vt Quod per ſe eſt & eſſe quoddam habet, intelligitur ac definitur abſque reſpectu ad aliud,dicitur abſolutum,vt Homo. Quod per ſe non eſt, eius eſſe totum in reſpectu ad aliud, conſiſtit, & non collatum cum alio neq;intelligitur,neq;definitur,dicitur τὸ πρός τι,ſeu Relatum, quod ad aliud refertur,vt Dominus ad ſeruum.

Subſtantia per ſe ipſam dicitur Ens, quia proprium eſſe habet, nec eſt in alio: Accidentia per ſe ipſa non dicuntur Entia,ſed ordine σχέσει & reſpectu ad ſubſtantiam,à qua ſuſtentantur.

Materia (quæ ſubiecta eſt formæ) non poteſt intelligi & cognoſci per ſe & ſecũdum ſe,id eſt,proprio & præciſo cõceptu, ſed per analogiam ſeu comparationem: Sicut enim ſe habet æs ad ſtatuam, ita materia ad ſubſtantiam actu exiſtentem. Contingentia reiiciuntur à ſcientiis;effatum verum eſt limitate ſeu determinate, nempe quæ pro re nata eueniunt vel ſunt fortuita.

Quædam per ſe vitioſa ſunt propter circumſtantias aliquas neceſſaria. Ex Cicer.officiis.

6. Per ſe interdum idem eſt qua *ſua vi*,vt, ſponte,naturaliter, vel voluntariæ: Ipſum per ſe oritur,id eſt, à ſe, id eſt ſua ſponte naſcitur. Per ſe aliquid facere, id eſt, à ſe, vt loquitur Cicero. Ei opponitur *Vi alius*, Per accidens, fortuito vel coacte,non naturaliter & παρὰ φύσιν,vt; Ignis vrit per ſe; Cerebrum per ſe ſentit, id eſt principium ſenſus inſtrumentale.

7. Per ſe interdum opponitur *A ſe*,vt,ἀψύχματα non mouentur à ſe, vt à Principio interno,quia in ſe principium motionis non habent,vt animantia: Mouentur tamen per ſe, id eſt, ſponte ſua, ſine ope externa.

Nota,quod Philoſophi dicunt per ſe,Cicero dicit Genere.In offic. Tota ratio largitionum talium *genere* (id eſt, per ſe) vitioſa eſt.

Per ſe exiſtere ſubſtantiam eſt Subſtãtiam non habere extra ſe cauſam ſuæ exiſtentiæ,ſed ipſam ſibi exiſtẽdi ſeu propriȩ exiſtẽtiæ cauſam,vel ſaltẽ cauſam, quȩ exiſtit, in ſua eſſentia habere, non extra eſſentiam. Accidentia non per ſe exiſtere eſt ea ſibi non ſufficere ad exiſtendũ, neq; cauſas eſſe ſuæ exiſtentiȩ, ſed extra ſe causã habere,qua exiſtant. Per ſubſtantiam enim ſubiectam exiſtunt.

Per ſe, id eſt, naturali compoſitione prædicatio eſt, in qua ſuperiora prædicâtur de inferioribus, communiora de anguſtioribus: vel in qua prædicata ſunt velut formę ſubiectorum, vt, Lac eſt album.

Per accidens prædicatio, in qua vel inferiora de ſuperioribus, anguſtiora de communioribus prædicantur, vel nec id quod prædicatur eſt veluti forma eius quod ſubiicitur, nec id quod ſubiicitur eſt veluti forma eius quod prædicatur. Sed ambo vnius cuiuſdam alterius, vt: Hoc album eſt lac: Album eſt dulce, Dulce eſt album. Neutrum ſiquidem eſt quaſi forma alterius, ſed ambo ſunt velut formæ lactis aut ſaccari. Alii ita loquuntur: Album non ſubiicitur per ſe dulci, ſed ſignificat aliud quiddam tertium, quod vtrique ſubiicitur, vt Lac. Vid. Zab. l.1. Poſt. anal. c.18. cont. 148. Et Fonſec. in Inſt. Log. l.2. c.1.

Per ſe ſubſiſtens dicitur dupliciter, Vno modo ſubſiſtentia abſoluta, tanquam τό δέτι, id eſt, hoc aliquid ſeu completum in ſpecie. Ita anima non eſt per ſe ſubſiſtens. Altero dicitur aliquid per ſe ſubſiſtens ſubſiſtentia incompleta, & hoc modo anima eſt per ſe ſubſiſtēs.

Vſus huius diſtinctionis.

Vtilis eſt hęc diſtinctio ad ſolutionem argumenti. Illud quod eſt per ſe ſubſiſtens eſt hoc aliquid. Anima non eſt hoc aliquid, ſed eſt id quo aliquid eſt. Ergo non eſt per ſe ſubſiſtens. Dominic. de Fland. l.2. de anim. tract.1.

Per ſe fieri id dicitur, quod ſecūdum eſſentiam incipit eſſe, cum prius nō fuerit. Hoc primo conuenit compoſito ſeu Formato: Secundo formæ (non materiæ: hæc enim ſubiicitur alicui, quod per ſe fiat.) Vid. Zab. l.1. Phyſ. Ar. ſuper text. 82.

Contra per ſe corrumpi eſt ſecundum ſe deſi-

nere eſſe, cum prius fu
buit etiam priuationi
Materia dicitur Fieri ve
accidēs, quia ſubiicitu
corrumpitur per ſe.
maxime im proprium

Vſus.

Vſurpatur hæc explicati
An materia καθ᾽ ἑαυ
bilis, nec ne? Reſpon

Per ſe, & ſecundum

Interdum per ſe & ſecū
differunt ita, vt habe
& ſuperius, vt anguſti
Omne enim ſecund
conuenit τῷ per ſe, ſ
vt γελαςικὸν per ſe c
at non primo, ſeu ne
ipſum. Dicitur igitu
cundum quod ipſum
ſecundum eius propr
rationem, qua ab
fert: & eſt idem qu
niens.
Interdum prædicatum
ipſum accipitur pro
nit alicui ex aliqua
eſſentia ſubiecta, lic
ratio ſubiecto adæqu
cūdum quod ipſum
primo, ſed conuerti
prædicatum per ſe d
bet cauſam in ſubiec
totalis ratio ſubiecti
mo quatenus eſt an
lib. Ariſt. poſt Thom
nem Simonium li.1

Per ſe ipſ

Duo ſignificat. 1. Sine a
non exiſtit materia,
ſine forma. 2. Non i
vt Materia per ſeipſ
nō inhæret in alio. S

cius cont. 52. l. 1. Phyſ. & Auerr. in cap. de ſubſtantia orbis. Conciliatori hæc explicatio ſeruit.

Per accidens.

Aliqua res dicitur eſſe vel facere aliquid, vel communicata eſſe per accidens bifariam: Aut Proprie, Aut καταχρηστικῶς ſeu improprie. 1. Proprie, vt quæ per aliud quidem, non autem per ſe ſuaq; natura talis aut tale quippiam agere dicatur; ſed ita tamen per aliud, vt vere proprieq; talis eſſe & operari dicatur, quia ſcilicet alienam virtutem & qualitatem ſibi vere & τῷ εἶναι, id eſt, realiter communicatam habet. Sic aqua calefacta ab igni calida quidē eſt & calefacit non per ſe & natura ſua, ſed ex accidenti & per aliud, ſed ita tamen per aliud & ex accidenti, vt vere proprieq; calida ſit ac calefaciat, nempe quia vere ac realiter ignis calorem communicatum habet. Ita vis comburendi igni per accidens attribuitur, cum dicitur comburere, quia miſtus eſt materiæ. Scal. ex. 10. Hic modus per accidens immediate opponitur Modo Per ſe, eo quo aliquid dicitur aut eſſe tale aut facere quippiam per ſe, quod tale eſt aut agit quippiam per ſuam propriam formam, vel qualitatem, vt homo per ſe præditus eſt ratione, quia hoc habet à principio interno, quod eſt anima rationalis propria hominis forma. Dicitur Homo per ſe ridere, quia hoc eſt illi proprium: Ignis per ſe calefacere, quia hoc habet à ſua forma & propria qualitate.

2. Catachreſtice & improprie aliquid eſſe vel facere quippiam vel communicatum eſſe dicitur, cum res, quę re ipſa talis non eſt, nec per ſe, καθ' ἑαυτὸ, nec per aliud κατ' ἄλλο, ſed ideo tantum talis eſſe vel tale quid agere dicitur; quia coniuncta eſt cum illo, quod per ſe & proprie tale eſt & tale quid agit; vt ſi humanum caput alicui appelles prudens, aut prudenter aliquid agere, quia illi accidit, vt coniunctionem habeat cum tali mente, cui per ſe ineſt prudentia, & quę per caput opera prudentiæ præſtat. Sic Lingua vel manus dicitur docta. Sic Caro Chriſti poteſt dici omnipotens (improprie) & abſolute ſimpliciterq; omnipræſens, quia eſt omnipotentis & omnipræſentis caro. Caro enim Chriſti ſeipſa, in ſeipſa ſeu ſua ſubſtantia omnipotens aut omnipręſens non eſt. Apoſtolus Eccleſiam vocat Chriſtum 1. Cor. 12. non quod reuera cœtus fidelium ſit ipſe Chriſtus, ſed quia Eccleſię accidit, vt per ſpiritum Chriſti coniuncta ſit cum Chriſto. Contra Chriſtus ſe nomine eorū, quos perſequebatur Saulus, id eſt, Eccleſię intelligi voluit, cum dixit: Saule, Saule, quid me perſequeris? (Me, id eſt, Eccleſiam meam) Panis Cœnę Dominicæ vocatur corpus Chriſti, honoratur nomine corporis Chriſti propter Sacram & myſticam Relationē, quam habet ad corpus Chriſti. Itaq; non eſt corpus Chriſti in ſe ſe. Nos dicimur in Chriſto ſurrexiſſe iam & ſedere in cœleſtibus, ſed καταχρηστικῶς. Non enim fideles re ipſa & proprie ipſi ſuis iam corporibus ſedent in cœleſtibus, ſed in Chriſto tantum (vt capite ſuo) ſeſſuri re ipſa ipſimet poſt reſurrectionem. Vid. l. 2. Hier. Zanch. de Natura Dei.

Vſus.

Magnum hæc diſtinctio vſum habet in doctrina de communicatione Adiunctorum & Affectionum. Ideo adiicio hanc diſtinctionem.

Communicatur aliquid alteri
- Proprie per impreſſionem, informationem, conformationem.
  - Per ſe: Ita o… præditus eſt…
  - Per acciden… igne calefa…
- Improprie, Imputatę propter coniunctionem cum alio & Relationem ad aliud. Itaque per accidẽs quoque.
  - Ita caro Chirſti dicitu… quia eſt Dei caro, cui per… uenit omnipræſentia. F… ſię eſt perſecutio Chriſt… nem. Sic patiente Ioha… titur Deus.

Sic vere Chriſtianus eſt iuſtus, non in ſe formaliter, id eſt, κατ' ὀσίαν aut ποιότητα (ſecundum eſſentiam aut qualitatem:) ſed Imputatę, in Chriſto nimirum.

Prædicatione Dialectica, id eſt, κατ' ἄλλο communicatur virtus & operatio animæ, quę colores obiectos & apprehenſos diſcernit ac diiudicat, vt videlicet oculus dicatur colores diſcernere, quia nimirum oculus eſt animæ ſeu

ſenſus communis ce… niſterio apprehenſo… duntaxat inſtrumen… nim oculus διακρίσε… νὸς, id eſt, diſcretion… nis ſocius & particep… ad ſenſum commune… diſceptatorem defert…

Ἐνέργημα ſeu Apoteleſn… ὄψις: eam conficiun… ctæ:

Organi virtus & operatio propria: Receptio & comprehenſio colorum.

Animæ propria & eſſentiali… apprehenſorum diſcretio…

Falſum, hic vim & operationem animæ & corporis animæ vniti eſſe vnicam, quod ſcriptitant hyperaſpiſtæ nouorum dogmatum.

Ignis Elementaris per ſe habet viuificum calorem generationis & conſeruationis in corporibus mixtis per ſe cauſa eſt. Eſt enim mitis & tepidus, rarus, purus: At noſter ignis vſtionis autor per ſe eſt, vrit, conſumit, colliquat, corrumpit per ſe vt compoſitum quid & cum materia patiente commiſtum. Ignis igitur Elementaris, qua impurus, vrit per accidens.

Omnes formæ materiales ſunt extenſæ & diuiſibiles per accidens, nempe ratione ſubiecti in quo ſunt. Perer. l. 6. Phyſ. c. 3. Anima ratio… recipit materiæ ma… nec ipſius quantitati… tenſionem & diuiſic… teria non pendet. M… eſt diuiſibilis, ſed ha… quantitate. Attamen… uiſibilis.

In Agẽte per intellectu… quod fit ſecundum i… dicitur fieri per ſe. … intentionem (παρὰ … tur fieri per Acciden…

Inuentio Theſauri per a… nec eius, qui recõdi… tentio fuit eum reper… nec eius, qui fodit ter… inuenire Theſaurum…

Ant. Sadel de verit. Humanæ Naturæ.

Vt oppoſita nube ſol dicitur obſcurari non in ſe, ſed relate, videlicet propter nubem: Ita ὁ λόγος dicitur exinanitus propter Humanam naturam. Et quemadmodum nemo recte dixerit ipſam nubem obſcurari: Ita exinanitio, de qua Paulus loquitur, tribuenda non eſt carni Chriſti, licet propter carnis aſſumptinem & ἐνανθρώπησιν ὁ λόγος dicatur exinanitus. Hoc relate, hoc propter illud; Scholæ dicunt ſæpe per accidens.

PERCVLSIO.

In Phyſicis Perculſio eſt pauor. (Percuſſio animi.) Eius latitudo eſt, id eſt, gradus ſunt ſummum faſtigium & quaſi perfectio eſt exanimatio. Sic Scal. ex. 312. Pauor eſt idem quod perculſio: Græca origine παίειν, vnde pauire. Sic percellere quoq; eſt percutere. Græca item vox vetus κέλλειν; cum animus quaſi verberatur imminētis mali opinione. Huius ſummum faſtigiū eſſet *conſternatio*: quoties ex perculſione cōcidimus, & ſpe & conſilijs abiectis: nihil atrocior eſſet exanimatio. Hoc enim eſt quod ex veteri poeta recitat M. Tullius: Mihi omnem ſapiētiam ex animo expectorat, id eſt, vim animi adimit. Topicorum 4. dicitur ἔκπληξις. Hic quæritur an ſit hæc idem quod percuſſio? (κατάπληξις.) Reſp. Scal. Perculſionē proſternere animum, aut ſaltē vt ait Tullius, verberare: ἔκπληξιν autē eſſe θαυμασιότητα ὑπερβάλλουσαν, id eſt, admirabilitatem immodicam ſeu modum excedentem. Ego gradibus differre exiſtimo.

In Oratoria Perculſio ſeu κατάπληξις eſt grauis comminatio. Sic Cicero iudicibus comminatur, cum ait in ſermone populi rumorem verſari de iudiciorum corruptione, & percellit Catilinam: Iamdudum iuſſum oportuit te in carcerem duci. Huius Figuræ exempla Poetica ſunt Virg.

Aduenict iuſtum pugnæ, ne acceſſite, tempus,
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum, atque alpes immittet apertas.

Idem:

Quæcunque eſt fortuna hodie, quam quiſque ſecat ſpem,
Tros Rutiluſue ſuat, nullo diſcrimine habebo.

Idem in primo:

Quos ego: &
Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo.

Ἀπόπληξις longe aliud eſt quam κατάπληξις. Cum enim propter obſtructionem cerebri meatuum totalem, repente priuantur homines motu, ſenſu, & omnibus animalibus functionibus, vt tanquam attoniti (als wenn ſie das Wetter ſchlage) concidant, dicuntur apoplectici, & affectio ipſa dicitur Apoplexia. (Celſus vocat morbum attonitum) Quæ tamen interdum non eſt adeo ſæua, vt cito hominem iugulet, ſed debilior nonnihil: I que ſolet deſinere in Paralyſin, ſeu reſolutionem, quæ eſt quaſi apoplexia particularis, nempe in lingua, (& tunc fiunt homines muti) in brachio, in crure, in pede, in muſculis laryngis aut veſicæ, aut alia quapiam parte, quæ ſenſu ac motu torpeat, aut in altero latere corporis vniuerſo, & tunc ἡμιπληγία dicitur.

PEREO.

Perire non tantum ſubſtantiæ, ſed & accidentia, nec tantum ſecundum ſubſtātiam, ſed etiam ſecundum accidentia, vt qualitates, aliquid perire dicitur. De accidentibus exemplum eſt in verſione Marſil. Ficin. Alteratum neceſſe eſt fieri aliud, quam prius, & perire ex priori habitu, & quod non alteratur, nec fit, nec perit.

In Parmen. Platon. Non igitur neceſſaria eſt conſecutio: Cœlum dicitur perire: Ergo κατ' οὐσίαν.

PERFECTIO.

Perfectio conſtitutio entis in ſummo integritatis & bonitatis ſibi conuenientis gradu.

- Infinita, quæ conuenit Deo. Perfectio maxime co[…] principio, quia eſt cauſa vniuerſi. Auer. in Epit.
- Finita, quæ Naturæ competit,
  - Simplex, quæ vnicuique enti in ſuo genere ex Dei munere & naturæ capacitate conuenit,
  - Comparata, per quam Ens cu[…] certo genere collato vel m[…] minus perfectum dicitur.

¦Perfectio omnis entis, quæ modo quodam participato & limitato eſt in creaturis, ſubliiniori modo eſt in primo ente, quod eſt ipſum eſſe per eſſentiá. Alexand. de Ales in 5. Metaphyſ. text. 20.

Perfectiones ſecundariorum ſunt in primo, vt exemplata in exemplari. Idem Alenſ.

Perfectio eſt ſubſtantialis, vt in eſſendo; vel accidentalis, vt in operando. Humana Natura à Filio Dei aſſumpta eſt ad ſummum eſſe ſubſtantiale ipſi communicabile, præterea conſecuta eſt ex vnione & vnctione ſummam perfectionem accidentalem.

Perfectius perfectibile eſt ſuſceptiuum maioris perfectionis, ſcilicet accidentalis. Vid. Biel. l 3. d 13. q. vn.

Potentia ſenſitiua in ſpecie ſuperiore eſt perfectior eſſentialiter, quam in ſpecie inferiore, poſito quod in eodem compoſito non ſit niſi vna forma ſubſtantialis, & potentia reapſe ab anima non differat: Sic enim potentia ſenſitiua hominis eſt perfectior eſſentialiter potentia ſenſitiua canis vel felis. vid. Biel. ibid.

Perfectio Accidentalis dicitur nonnunquam Eſſentialis certa ratione; vt cœli poſſeſſio ac Beatitudo, quæ eſt hæreditas æterna dicitur, hominis accidentalis perfectio eſt, &[…]
mune bonum omnibu[…]
tiale præmium à Scho[…]
reſpectu gloriæ inæqual[…]
ſi.) Sic Biel: Stephanus[…]
gnus fuit aurea, id eſt,[…]
tiali, ſed etiam aureola[…]

Perfectio habituum atte[…]
fectione obiectorum[…]
quos inclinant, aut ca[…]
bus producuntur, aut[…]
graduali, quæ non m[…]
qualitates enim inter[…]
ſunt eiuſdem ſpeciei.

Vſus in Doctrin[…]
Politica.

Famili[…] [..]incipum & p[…]
eſt Ariſtoteli. At pot[…]
maior Republica. Do[…]
rientia, & atteſtat[…]
nus.

Ergo principium & el[…]
maius eſt orto è pri[…]
maior toto, quod a[…]
re axioma ſeu princ[…]
phicum.

Hic nodus ſoluitur diſ[…]
ctionis. Reſpond. i g[…]
ptionem. 1. poteſt da[…]
Republica accident[…]
perfectione; At perfe[…]

non poteſt. 2. Poteſt dari familia maior Republica ſcilicet aliqua, non omni. Itaque familiam maiorem eſſe Republica eſt accidentale & contingens: Interdū fit, vt familia ſit maior quam Reſpublica.

3. Nulla familia maior eſt Republica, cuius pars eſt. Salua igitur hic quoque manet κοινὸν. Pars minor eſt toto.

Scholaſtici diſtinguunt vtiliter inter perfectionem Naturæ & Moris & Gratiæ. Vid. Biel. l. 3. d. 27. q. vn. Prima Naturalis, ſecunda Ethica, Tertia Diuina ſeu cœleſtis dici poteſt.

- Perfectio
  - Subſtantialis
    - Naturalis ſeu eſſentilalis.
    - Perſonalis.
  - Accidentalis, vt ἐνεργητικὴ.

Explicatio.

Naturalis ſeu eſſ.] Sic Forma perficit Materiam.

Perſonalis.] Sic λόγος carnem perficit ſecundum ſubſiſtentiam. Verbum naturam terminat, complet & perficit non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum quendam eſſentiæ modum, quem vocamus ſubſiſtentiam.

Forma ſe materiæ communicat eam perficiendo, & vt Barbari loquuntur, actuando. Ad hunc modum communicationis reducitur ea, qua in myſterio Incarnationis perſonalitas Filij Dei Humanitati aſſumptæ diuinitus tributa eſt. Vid. Colleg. Conimb. in diſput. in Ethic. Ariſtot. Et Perer. in Daniel. libr. 4. cuius hæc verba: Filius ſuam perſonalem ſubſiſtentiam cum natura humana à ſe aſſumpta communicare voluit: ita vt perſona Verbi, quæ fuerat ex æternitate ſubſiſtens in natura diuina, ex tempore ſubſiſteret etiam in natura humana, tanta duarum naturarum; Diuinæ & Humanæ, in vna Verbi perſona coniunctione, vt idem eſſet verus Deus, & verus homo, vt quæ propria Dei ſunt, vere tribuerentur homini, & quæ hominis ſunt, licet ab ipſa Deitate ſint per ſe remotiſſima, vere tamen de Deo dicerentur.

Accidentalis.] Sic actus ſecundus ſeu operatio rem perficit.

Ad perfectionem accidentalem pertinent verſus perfecti vocum differentijs, quas vulgo vocant partes orationis, id eſt, in quibus nulla prorſus vel fere deſideratur; vt;

Ad quem tum Iuno ſupplex his vocibus vſa eſt.

In hoc verſu deſunt Coniunctio tantum & Interiectio.

Væ tibi ridenti, quia mox poſt gaudia flebis. Homer.

Ἀσσειὼν κλισίην δὲ τὸ σὸν γέρας ἐς ἐὺ εἶδῦς. Pertinet huc etiam ſequens poſterior, qui habet omnes voces Muſicas:

Cur adhibes triſti numeros cantumque labori?

Seu: *Cur melicos numeros & Muſica carmina diſcis?*

VT REleuet MIſerum FAtum SOLitosque LAbores.

- Perfectio
  - Per Informationem vel Conſtitutionem. Eſſentialis. Hæc perfectio eſt ad eſſe.
  - Per Declarationem. Accidentalis. Hæc perfectio eſt ad bene eſſe.

PERFECTIO.

Perfectio conſtitutio entis in ſummo integritatis & bonitatis ſibi conuenientis gradu.

- Infinita, quæ conuenit Deo. Perfectio maxime conuenit primo principio, quia eſt cauſa vniuerſi. Auer. in Epit. Metaph.
- Finita, quæ Naturæ competit,
  - Simplex, quæ vnicuique enti in ſuo genere ex Dei munere & naturæ capacitate conuenit,
    - Naturalis.
    - Moralis.
    - Artificialis.
  - Comparata, per quam Ens cum alio in certo genere collato vel magis vel minus perfectum dicitur.

Perfectio omnis entis, quæ modo quodam participato & limitato eſt in creaturis, ſublimiori modo eſt in primo ente, quod eſt ipſum eſſe per eſſentiã. Alexand. de Ales in 5. Metaphyſ. text. 20.

Perfectiones ſecundariorum ſunt in primo, vt exemplata in exemplari. Idem Alenſ.

Perfectio eſt ſubſtantialis, vt in eſſendo; vel accidentalis, vt in operando. Humana Natura à Filio Dei aſſumpta eſt ad ſummum eſſe ſubſtantiale ipſi communicabile, præterea conſecuta eſt ex vnione & vnctione ſummam perfectionem accidentalem.

Perfectius perfectibile eſt ſuſceptiuum maioris perfectionis, ſcilicet accidentalis. Vid. Biel. l. 3. d. 13. q. vn.

Potentia ſenſitiua in ſpecie ſuperiore eſt perfectior eſſentialiter, quam in ſpecie inferiore, poſito quod in eodem compoſito non ſit niſi vna forma ſubſtantialis, & potentia reapſe ab anima non differat: Sic enim potentia ſenſitiua hominis eſt perfectior eſſentialiter potentia ſenſitiua canis vel felis. vid. Biel. ibid.

Perfectio Accidentalis dicitur nonnunquam Eſſentialis certa ratione; vt cœli poſſeſſio ac Beatitudo, quæ eſt hæreditas æterna dicitur, hominis accidentalis perfectio eſt, & tamẽ vt commune bonum omnibus beatis, eſſentiale præmium à Scholaſticis dicitur reſpectu glorię inęqualis (ex hypotheſi.) Sic Biel: Stephanus non ſolum dignus fuit aurea, id eſt, præmio eſſentiali, ſed etiam aureola, quia Martyr.

Perfectio habituum attenditur ex perfectione obiectorum aut actuum, ad quos inclinant, aut cauſarũ, à quibus producuntur, aut ex intenſione graduali, quæ non mutat ſpeciem; qualitates enim intenſæ & remiſſæ ſunt eiuſdem ſpeciei. *In omnibus gradibus qualitatis ſalvatur ratio ſpeciei. Qui habet gradus albedinis eſt albus.*

Vſus in Doctrina Politica.

Obiect. Familia Principium & pars Reipublicæ eſt Ariſtoteli. At poteſt familia dari maior Republica. Docuit hoc experientia, & atteſtatur Montecatinus.

Ergo principium & elementum mole maius eſt orto è principio, & pars maior toto, quod aſſerere eſt tollere axioma ſeu principium philoſophicum.

Solut. Hic nodus ſoluitur diſtinctione perfectionis. Reſpond. igitur ad aſſumptionem. 1. poteſt dari familia maior Republica accidentali conſiderata perfectione; At perfectione eſſentiali non

Digitized by Google

non poteſt. 2. Poteſt dari familia maior Republica ſcilicet aliqua, non omni. Itaque familiam maiorem eſſe Republica eſt accidentale & contingens: Interdũ fit, vt familia ſit maior quam Reſpublica.

3. Nulla familia maior eſt Republica, cuius pars eſt. Salua igitur hic quoque manet ἀρχή. Pars minor eſt toto.

Scholaſtici diſtinguunt vtiliter inter perfectionem Naturæ & Moris & Gratiæ. Vid. Biel. l. 3. d. 27. q. vn. Prima Naturalis, ſecunda Ethica, Tertia Diuina ſeu cœleſtis dici poteſt.

- Perfectio
  - Subſtantialis
    - Naturalis ſeu eſſentilalis.
    - Perſonalis.
  - Accidentalis, vt ἐνεργητική.

Explicatio.

Naturalis ſeu eſſ.] Sic Forma perficit Materiam.

Perſonalis.] Sic λόγος carnem perficit ſecundum ſubſiſtentiam. Verbum naturam terminat, complet & perficit non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum quendam eſſentiæ modum, quem vocamus ſubſiſtentiam.

Forma ſe materiæ communicat eam perficiendo, & vt Barbari loquuntur, actuando. Ad hunc modum communicationis reducitur ea, qua in myſterio Incarnationis perſonalitas Filij Dei Humanitati aſſumptæ diuiniſsime tributa eſt. Vid. Colleg. Conimb. in diſput. in Ethic. Ariſtot. Et Perer. in Daniel. libr. 4. cuius hæc verba: Filius ſuam perſonalem ſubſiſtentiam cum natura humana à ſe aſſumpta communicare voluit: ita vt perſona Verbi, quæ fuerat ex æternitate ſubſiſtens in natura diuina, ex tempore ſubſiſteret etiam in natura humana, tanta duarum naturarum; Diuinæ & Humanæ, in vna Verbi perſona coniunctione, vt idem eſſet verus Deus, & verus homo, vt quæ propria Dei ſunt, vere tribuerentur homini, & quæ hominis ſunt, licet ab ipſa Deitate ſint per ſe remotiſſima, vere tamen de Deo dicerentur.

Accidentalis.] Sic actus ſecundus ſeu operatio rem perficit.

Ad perfectionem accidentalem pertinent verſus perfecti vocum differentijs, quas vulgo vocant partes orationis, id eſt, in quibus nulla prorſus vel fere deſideratur; vt;

Ad quem tum Iuno ſupplex his vocibus vſa eſt.

In hoc verſu deſunt Coniunctio tantum & Interiectio.

Væ tibi ridenti, quia mox poſt gaudia flebis. Homer.

Αὐτὸς ἰὼν κλισίην δὲ τὸ σὸν γέρας ὄφρ' ἐῢ εἰδῇς. Pertinet huc etiam ſequens poſterior, qui habet omnes voces Muſicas:

Cur adhibes triſti numeros cantumque labori?

Seu: *Cur melicos numeros & Muſica carmina diſcis?*

VT REleuet MIſerum FAtum SOLitoſque LAbores.

- Perfectio
  - Per Informationem vel Conſtitutionem. Eſſentialis. Hæc perfectio eſt ad eſſe.
  - Per Declarationem. Accidentalis. Hæc perfectio eſt ad bene eſſe.

Digitized by Google

Fides perficitur Bonis operibus, qua cognoſcitur & declaratur vera & non ficta, viua & non mortua Fides. Vt per Spiritûs præſentiam & actum Spiritus ſeu ἐνεργείας corpus non mortuum eſſe deprehenditur: ita bonis operibus prodit ſe viua fides. Vt ſine energijs ſpiritus videtur corpus mortuum; Ita ſine ἐνεργεία bonorum operum fides nulla, otioſa & inanis eſſe cenſetur.

Pater cœleſtis ſe perfectum præſtat accidentaliter, improbis e[…] endo, id eſt, hac ben[…] ctum ſe eſſe declarat: I[…] vt perfectos præſtemu[…] cipit.

Habitus eſt, propter que[…] am dicitur per ſe: Na[…] liquid boni poſſunt […] non ſunt habitus, qu[…] quentata habitum, v[…] tur ab habitu. Ergo […] non dicimur iuſti per ſ[…]

Perfectio
- [a] συςαλικὴ, prima, qua res conſtituitur in ſuo eſſe[…]
- [b] Ενεργητικὴ, ſecunda, qua res potens eſt proxim[…] ctas operationes.
- [c] Τελικὴ, vltima, qua res coniungitur ſuo fini.

a. Res eſt perfecta ſingulariter ex vltima perfectione.

b. Sic perfectio hominis eſt eſſe ipſius ſubſtantiale: ſic vires animæ & habitus eas informantes ſunt perfectiones hominis. Iis enim exire po[…] perfectam.

c. Sic Speculatio eſt hom[…] qua vnitur Deo.

Perfectio Scoto eſt
- Interna, abſoluta, vt hominis ſecundum ſuam ſ[…] naturaliter conuenit perfectio.
- Externa, reſpectiua: ſic agere pertinet ad perfec[…] externam, vt cœleſtium, quæ mouentur.

Cœleſtia non mouentur propter ſui perfectionem internam, id eſt, eiuſmodi, qua ipſa perficiantur, acquirendo aliquid per motum: ſed propter perfectionem præſenais ſtatus vniuerſi.

Perfectio & Integritas eſt abſoluta vel Relatiua. Abſoluta, vt quæ in eo, cui tribuitur, eſt ſubiectiue; ſic Chriſtus perfectus eſt: Relatiua, vt imputatiua; quæ exiſtit in alio. Sic renati perfecti ſunt in Chriſto.

Perfectio eſt partium, vel graduum, vel veritatis.

In entibus eſt aliqua Perfectio Prima, aliqua Secunda.

Perfectio Prima eſt, cu[…] pertinens ad primum […] eſſentiale, ſecunda eſt […] deficit pertinens ad eſ[…]

Hæc vel eſt ita Interna, […] gat cum perfectiuo ex[…] Interna, vt in eo perf[…] iungit perfectiuo exte[…] ro mirum eſt aliquid p[…] no, quia attingendo e[…] ſertim ſi ſit perfectius […] teriorem perfectione[…] ignobiliora perficiunt[…] bus, non eſſendo illa r[…] bendo illa formaliter i[…] attingendo, & ita habe[…]

poſſibili. Scot. in quodl. lib. 4. d. 49.

Perfectio eſt Extenſiua, vel Intenſiua. Perfectionis extenſiuæ exemplum eſt ſtatus hominis perfecti omnibus bonis re ipſa coniunctis.

Exemplum vero perfectionis ſeu totalitatis intenſiuæ eſt ſtatus perfectus aggregatione omnium bonorum in vno bono eminenter & vnitiue continente. Scot. l. 4. d. 49.

Perfectio { Formalis, vt habitus. / Finalis, cum propius attingit obiectum. }

Perfectio eſt Immediata ſeu propria, aut eſt Mediata, quæ fit alio interueniente. Itaque quodammodo per accidens eſt. Propria, vt ſi anima immediate, id eſt, ſe ipſa operetur.

Illa non eſt perfectio alicuius propria, quæ non recipitur in eo, niſi recipiatur prius in alio realiter differente ab eo, in quo etiam reciperetur, ſi eſſet ab eo ſeparatum, vt color non eſt propria perfectio ſubſtantiæ corporeæ, quia non recipitur in ea niſi interuentu ſuperficiei, quæ realiter ab ea diſtinguitur, & reciperetur in ipſa ſi eſſet ſeparata ab ipſa, & maneret: Ideo ſubſtantia eſt colorata per accidens. Sed viſio vel intellectio Dei non recipitur in anima, niſi quia recipitur in intellectu, qui eſt potentia realiter, ex ſententia quorundam, diſtincta ab anima, & reciperetur in ipſo etiamſi eſſet ſeparatus. Igitur anima non eſſet beata niſi per accidens, & intellectus per ſe.

Perfectio eſt ſimpliciter vel κατά τι.

Simpliciter, quæ dicit perfectionem in ſuo formali, hoc eſt, proprio conceptu, vt ſapientia, bonitas, Perfectio pura.

Secundum quid: vt in aliquo (in hoc vel illo) quæ dicit in proprio conceptu perfectionem miſtam imperfectioni, vt Humanitas.

Perfectio in aliquo eſt Formaliter vel Virtualiter.

Eſſe formaliter in aliquo eſt eſſe in eo vt forma eſt in habente eam. Sic Humanitas, color in homine ſunt. Quæ ita inſunt ſuppoſitum tale denominant, vt homo eſt coloratus, Sol eſt lucidus.

Perfectiones in aliquo eſſe Formaliter contingit dupliciter: Vno modo eſſe in ſuis naturis re ipſa diſtinctas & limitatas. Sic in homine eſt eſſe intelligere, & velle. Item ſapientia, potentia, iuſtitia. Alio modo eſſe eas formaliter in aliquo ſuperioris ordinis vnitas & illimitatas. Sic in Solis luce ſunt Virtus Calefactiua & Exſiccatiua.

Deus non habet perfectiones omnes ſeu omnium generum in ſe ipſis, id eſt, diſtinctas à ſe inuicem in proprijs naturis, ſicut homo (in quem cadit compoſitio) habet ſapientiam, iuſtitiam, potentiam: Sed habet eas Deus indiſtincte ſeu indiuiſe vnitas in ſuo eſſe ſimpliciſſimo.

Eſſe virtualiter eſt eſſe in eo vt effectus eſt in ſua cauſa effectrice. Sic calor Ariſtoteli eſt in Sole. Quæ ſic inſunt, non denominant Suppoſitum tale; vt Sol non dicitur calidus.

Perfectio vel imperfectio rei eſt { Secundum eſſe. / Secundum Rationem propriæ ſpeciei. }

Hæc diſtinctio non caret vtilitate in Philoſophia. Mazonius ex ſententia Pla-

tonis Menſuram boni dicit eſſe legem naturalem.

At videtur illa menſura eſſe. Mens enim ſubſtantia eſt. At Lex Naturalis, quæ in mente eſt impreſſa, accidens eſt, quod non poteſt eſſe quid dignius, perfectius & nobilius ſubſtantia.

Reſpondetur diſtinctione. 1. Rei perfectio eſt vel ad eſſe ſolum, vel ad bene eſſe. Illa eſt perfectio informans potentiam: Hæc eſt ſuperaddita acceſſio (ἐπιγινομένη ἐπίδοσις) quæ reddit rem cariorem.

Res ſunt ob ſuam formam, atque ita ſubſtantiæ perfectio ſubſtantia dicitur. Vt bene ſit ſubſtantia, non habet à ſubſtantia.

Neque enim ſubſtantia alteram complet ſubſtantiam (loquor autem, ait Mazonius, de vera ſubſtantia, quæ compoſita eſt) ſed hoc habet ab accidentibus, quibus inſtructa perfectaque dicitur.

2. Nonnulla accidentia ſunt, vt ait Cardinalis Contarenus in Metaphyſ. verbis prorſus lacteis, *quæ quamuis ſecundum eſſe imperfectiora ſint ſubſtantia, cui inhærent, & eius quaſi ope ſubſidiaria inter ea, quæ ſunt, numerentur: Tamen ratione propria ſpeciei perfectiora ſunt ſubſtantia*, qua tanquam fulcro innituntur.

Accidens Ens ope ſubſtantia.

Huiuſmodi ſunt operationes & habitus Perfectiui ſubſtantiarum, vt ſcientia & intelligere, vt Synterеſis, quæ quia accidentia ſunt, *vtique etiam imperfectius* eſſe habent, quam ſubſtantia, quæ per ſe exiſtat. Attamen ſecundum rationem propriæ ſpeciei ſunt perfectiora ſubſtantia, quia ſunt quædam participationes naturæ ſubſtantiæque longe ſuperioris ac ratione noſtra potioris, in qua natura accidentaria ſubſtantiæ ſunt.

PERFECTVM.

Perfectum 1. quod qua tale eſt abſolutum in ſua natura, qu
vel actu: Seu eſt, cui nih
turæ ſuæ complementu
ſimpliciter vel in ſuo ge
dus ſunt perfectionis.
ctus eſt. 2. Lux creata.
perfectum dicitur, qui
τέλειον dicitur: Imperf
eſt quod eſt δυνάμει
ria.

Huius perfectionis ſpecies
vnde αὐτάρκης dicitur it
nulla re egeat, quæ om
tiam excludit.

2. Quod ſemel incoatum
tandem abſolutum &
ductum eſt. Sic perfec
Terra dicuntur. Gen. 2.

3. Sincerum, purgatum, de
nihil habet admiſtum
rum purum.

1. In quouis genere 1. tant
que perfectius eſſe cog
to eſt ſincerius & puri
ra & melius poteſt in il
ſtare.

2. Formæ abſtractæ ſi ſu
fectiſſimæ ſunt. Qua
tur ipſa Lux, ipſa vit
tia.

3. Quicquid perfectum in
attribuendum eſt, ſec
perfectionibus defeca
tum.

Diſtinctio eſt perfectio: T
ἀταξία & confuſio.

Diuiſio & compoſitio in
ſignificat. Eſt enim à n
um igitur non cadit di

Paſſiua Potentia ſumm
ctio.

Omnes perfectiones ſun
per modum compoſi
modum ſimplicis eſſe
Et multæ variæque
creaturis in Deo ſunt
cam vnius ſimplici

Digitized by Google

Dei virtutem: Multas eſſe pugnat cum perfectiſſima Dei ſimplicitate.

Perfectum { Infinite.
Finite.

Perfectum dicitur de omni eo, quod nobile eſt in ſuo genere. Auerr. in Epit. Met.

Perfecta cæcitas nec eſt ſubſtantia oculi nec accidens: Eſt enim mors & corruptio oculi: ſi accidens eſſet oculi, morbus eſſet, & ita via tantum ad corruptionem. Ergo medium eſt inter ſubſtantiam & accidens. In Materia priuatio & habitus ſeu forma, generatione & corruptione permutantur. Perfecta igitur cæcitas eſt accidens materiæ oculi. Scientia abſolute perfecta eſt, quæ habetur per ſe, id eſt, non per cognitionem cauſæ. Scientia perfecta in genere eſt, quæ habetur per cauſam ſeu demonſtrationem, id eſt, in genere corũ, quę cauſã habẽt. perfectior eſt ſcientia, quę habeẽ per notitiã cauſæ, quã quæ ſine cauſæ cognitione.

Perfecta vel imperfecta cognitio eſt ex parte {
Potentiæ, quæ adæquatur vel non adæquatur virtuti potentiæ, id eſt, in qua potentia explicat vel non explicat totam virtutem ſuam.
Obiecti, qua cognoſcitur vel non cognoſcitur obiectum quantum γνωςὸν eſt.

PERICVLVM.

Periculum ſunt quibus placeat ductum eſſe è pereo. Forte aliquid eo facere dixerint iſtud Terentij in Hecyr. Si periculum vllum in te eſt, perijſſe me vna haud dubium eſt. Et hoc ſapientis, qui amat periculum, peribit in illo. Sed ex Paranomaſia non ducitur certum argumentum. Quid? quod ſi periculum vox eſſet à pereo antepenultima corriperetur: At producitur. Itaque arbitror illos falli: & mihi eſt periculũ à verbo obſoleto Perior, vnde experior, quod eſt periculum facio ſeu periclitor.

Periculum autem 1. & proprie eſt exercitatio πειραςικὴ: vt exercitatio Scholaſtica. Ter. Fac periculum in palęſtrica; in literis. Cic. de legib. 1. ex veteri ſcriptura: Faciunt imperite qui in iſto periculo non vt à Poeta, ſed vt à teſte veritatem exigant. Intelligunt enim, vt recte Ioſ. Scal. ait, Poema ſuum de Mario, quod edidit periclitandi ingenij gratia: Vt exercitationes bellicæ; vt ludicrus ἀγών: quo de genere ſunt ludicræ naumachiæ; (id eſt pugnæ nauales,) & pericula gymnaſtica, quæ dicuntur, alia.

2. Periculum eſt diſcrimen, dubium, damnum.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Periculum fortunæ facere elegans eſt, Sehen wollen was das Glück gibt.

Specimen alicuius dare plus eſt quam periculum facere alicuius: Hoc prius, illud poſterius eſſe ſolet.

Digitized by Google

Tabula ſpecialius explicans dictas ſignificationes.

Periculum
- πεῖρα, experimentum. Scholaſt. Tentamentum.
- Diſcrimen, Gefahr
  - In genere ſeu quodlibet: In periculo tuo eſt res propter culpam, vel dolum.
  - Salutis: quod & Periculum Mortis dicitur à Iureconſ.
- Damnum
  - Quodlibet.
  - Fatale, quod humana prouidentia caueri & præuideri nequit. Vocatur etiam caſus fortuitus, vt Periculum regulariter à nemine præſcitur (id eſt, caſus fortuitus ſeu fatale damnum) ſed ad rei dominum ſpectat, l. 5. C. de pig. act.

PERIODVS, κόμματα, κῶλα.

1. Periodus eſt oratio complectens antecedens & conſequens ſecundum naturam ſuam.

Periodus Grammatica eſt oratoria. Diſpoſitæ ſeu compoſitæ voces aut efficiũt Inciſum, aut Membrũ, aut Periodũ.

Inciſa vel articuli, Græce commata ſunt imperfectæ orationes, quæ tametſi interdum ſententiam comprehendunt, tamen propter breuitatem cõciſe ſunt, neque membra, neque periodi dicuntur, vt; ad ædes meas acceſſit, me foras euocauit, euocatum arripuit, arreptũ proſtrauit, proſtratum pedibus conculcauit, ac ſeminecem reliquit.

Membrum Græcis κῶλον eſt ſententiæ comprehẽſio, inciſo longior, ac pene perfecta oratio. Notatur duobus punctis, vt, ſæpe in animo habui hominem illum iuuare omnibus meis opibus: ſed, &c. Quod ſi longum eſt membrum, vocatur à Græcis Rhetoribus κῶλον σχοινοτενές, id eſt, extentum, prolixum.

Periodus, Latine Ambitus, circuitus, Cõprehenſio, Conuerſio etiam Ciceroni, & conuerſio abſoluta ex commatis & colis conſtituitur, & ſententiam aliquam perfecte abſoluit. Itaq; eſt continuatio commatum & membrorum ita inter ſe rotunde connexorum, vt plenam, ſententiam referant ſeu exprimant.

Periodorum genera duo ſunt: Vnum verum, Periodus, quæ vno ſpiritu efferri poteſt, ac ſummum quatuor membris abſoluitur: Alterũ eſt quaſi Periodus, Periodicum dicitur & περιγραφὴ περιοδική, circumſcriptio periodica, quæ plura quam quatuor mẽbra continet.

Veræ Periodi quatuor ſunt ſpecies, μονόκωλος, δίκωλος, τρίκωλος, τετράκωλος.

Monocolos conſtat tantum vno membro. Sed tamen illud ipſum aliquo ſaltem modo producit, vt: Hic quoque apparet nauiter impudentis & imprudentis hominis factum. Quæ homines arant, nauigant, ædificant, virtuti omnia parent. Salluſt. Hoc fieri melius, quam dici aut ſcribi volunt. Cic.

Δίκωλος (Bimembris) duobus membris abſoluitur. Cum Cicero ſit pater eloquentiæ, merito præ omnibus accuratiſſime legitur.

Tri-

Τρίκωλος eſt ſententia ſpatio trium membrorum comprehenſa, vt pro Quinctio. In eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur: in quibus quo plus propter virtutem nobilitatemq; poſſunt eo minus quantum poſſunt, debent oſtendere.

Τετράκωλος (quadrimẽbris) quatuor eſt membrorum, vt; Cum ei natura nihil melius quam vocem dediſſet; Pater nihil præter libertatem reliquiſſet; vocem in quæſtum contulit: libertate vſus eſt, quo impunius dicax eſſet.

Sed trahit inuitam noua vis: aliud cupido,
Mens aliud ſuadet: video meliora, proboque
Deteriora ſequor.

Tribus poſtremis ſpeciebus accidunt *ἰσοκωλία*, *μυυρία* ſeu *βραχυκωλία*, & *μακροκωλία*.

Ἰσοκωλία eſt parium Membrorum coniunctio (cum vnum membrum tot ſyllabas habet, quot habet alterum,) vt, oro te vehementer & obſecro Marce, vt auxilium feras antequam pereamus.

[P]eriodus [μύ]ουρος [v]el μύου-[ρος] vel βρα-[χ]ύκωλος.

Μυυρία ſeu *βραχυκωλία* dicitur, cum finis Periodi breuior eſt, ſeu paucioribus ſyllabis conſtat, quam principium, vt Cicer. Quæ res in ciuitate duæ plurimum poſſunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, ſumma Gratia & Eloquentia: quarum alterum Aquili vereor, alterum metuo. Quas nuper ad me dediſti literas, eas lubens perlegi.

Sic verſus *μύυρος* dicitur, qui in fine habet breuem pro longa vocali, Pyrrichium pro ſpondæo. Iliad. 12.

Τρῶες δ' ἐῤῥίγησαν: ὅπως ἴδον αἰόλον ὄφιν,
Iſt hinden auß kurtz wie ein Mäußſchwäntzelein.

Μακροκωλία eſt cum extremum membrum eſt longius priore, vt, Etiam atque etiam te rogo, ne me in tam perdito & afflicto rerum mearum ſtatu tam leuibus de cauſis deſeras.

Tricoli Periodi accidens eſt *Iſoſcelia*, cum duo eius membra paria ſunt, & tertium quoduis eſt impar. vt, Quas ſuperioribus diebus ad me dediſti literas; queq; de rebus tuis mihi narraſti; grata fuerunt.

Ἰσοσκελία metaphoræ. à figura triquetra æquicrura.

Περιγραφὴ Periodica Compoſitio, artificioſa, numerum quatuor membrorum excedens, dicitur etiam *πνεῦμα*, id eſt, ſpiritus, quia multæ ſententiæ in illa continuantur ita, vt in ſingulis fere membris liceat interſpirare. Hoc genere compoſitionis frequenter vtimur in ſynonymia; vt Nemini facta eſt maior iniuria, nemo atrocius læſus, nemo miſerius vexatus, nullius exiſtimatio magis oppugnata.

A quibuſdam περιβολή.

Apud Terent. in 1. ſcen. Heautont. act. 1. Quanquam hæc inter nos &c. Periodus habet ſex membra, ſatis prolixa.

Πνευμάτων duo genera ſunt, quæ etiam ad veras periodos accommodari poſſunt.

Vnum Inſiſtens & Tardum: Alterum celere, (*ὠκύ*.)

Tardum eſt cum in principio aut medio verbum ponitur, à quo omniũ mẽbrorum ſententia pendet, vt, meum cõſilium ſemper fuit & aliorum amicorum, & totius ſenatus, & conſulis, quem noſti tui amantiſſimum eſſe: vt vrbem ad tempus relinqueres, fugeres conſuetudines improborum, ab iſtis abeſſes, qui exiſtimationem tuam perditam cupiunt.

Celere ſeu velox, in quo in finem vſq; reſeruatur verbum illud, à quo omnis dependet ſententia, vt Cic. contra Catil. Nihil te nocturnum præſidium; nihil vrbis vigiliæ; nihil hic munitiſſimus habendi ſenatum locus: nihil horum ora vultuſq; mouerunt.

Productione ſpiritus ſeu periodica circumſcriptione vtimur in commemo-

ratione ſeu ἐπιμονῇ (vt cum in vna ſententia diutius hæremus) in rebus grauibus, in rebus diuerſis.

Oratio:
- Commatica.
- Membroſa.
- Periodica.
- Flexuoſa.

Compoſitio facta:
- Inciſim.
- Membratim.
- Periodice, vel Periodicis circumſcriptionibus, qua poſtrema multum vtimur in Grandi Genere dicendi.

Peribole flexus ſeu tractus orationis longior.

Quidam diſtinguunt ita, vt dicant Periodum eſſe orationis oratoriæ circuitum: Peribolen vero Hiſtoricę & Poeticæ, vt longioris. Velcurio in 1. de Copia Eraſmi pag. 103.

Periodi Διῃρημέναι, id eſt, *diuiſæ* Ariſtoteli ſunt diſtinctione, vt interuallo, factæ: Ἀντικείμεναι vero comparatione contrariorum factæ. Inſeruiunt eis Coniunctiones aduerſatiuæ, nomina relatiua, & comparatiua. Coniunctiones cauſales, rationales, Aduerbia loci, temporis, ſimilitudinis. Atq; hæc de Periodo Oratoria.

Secundo Periodus eſt Exiſtentiæ, Durationis & Motus, vt Periodus vitæ humanæ; Periodus, id eſt, conuerſio ſeu circumactus motus Solis (qui Periodicus motus dicitur.)

De Periodis Imperiorum, an aliquæ ſint, & ſi ſint, certæne an definitæ ſint & perpetuæ: An vero ſingulis ſint Politiis propriæ, cum ſpecies Politiarum plures reperiantur ac diuerſæ, magna & perplexa quæſtio eſt. Diſputat eam Plato, ſed tam obſcure, vt quanta circumſcribat politias periodo, diuinare difficile ſit. Vid. Epiſt. Caſp. Peuceri pręfixam Chronico Carionis expoſito & aucto à Ph. Mel. & ipſo.

PERIPHERIA.

Peripheria (περιφέρεια) 1. capitur generaliter, vt etiam rotę conueniat tãquam curuatura eius. Eſt igitur linea circum currens ſeu circumducta.

2. Specialiter Geometris eſt circumferentia ſeu linea ambitus circuli, id eſt, linea circularis, hoc eſt, quę planiciem circuli vndiq●q; ambit & includit.

3. Ariſtoteli eſt orbis duabus incluſus ſuperficiebus, conuexa & caua, ſeu exteriore & interiore, quarum vtraq; ab vno eodemq; medio reſpectu ſui abeſt paribus vndiquaq; interuallis. In Aſtr. l. 1. c. 6. Friſchl.

PERMITTERE.

Permittere:
- E duobus bonis minus quaſi inuitum concedere, cum malis maius bonum fieri.
- E duobus malis vnum tolerare, ſiue impune cõcedere, quo plura & grauiora euitentur.
- Non Impedire, cum poſſis, malum. Sic Deus permittit ſeu ſinit mala fieri.

Ad-

Addunt nonnulli quartum modum, qui improprius eſt, vt permittere dicatur, qui quod per ſe bonum eſt plane voluntarie concedit. 1. Cor. 6. v. 7. Hebr. 6. v. 3.

ie proprie um non t, ſed a- m agere ue.

Tertio modo dicitur Deus etiam permittere malũ culpę, quæ permiſſio eſt voluntaria & abſque obligatione inhibendi.

Quarto modo permiſſio in Deo eſt ἐνεργητική.

Permiſſio eſt { Iuſta, vt cum ſit ob pœnam. | Iniuſta, vt cum quis permittit aliquid, quod debet ab eo inhiberi. }

Permiſſio { Ab impotentia. ἐξ ἀδυναμίας. Hęc non cadit in Deum. | Voluntaria. }

PERPETVVM.

Perpetuum { Materialiter. | Formaliter. }

Conſenſus qui facit matrimonium, non eſt perpetuus materialiter, id eſt, quod attinet ad ſubſtantiam actus, quia actus ille ceſſat, & poteſt contrarius ſuccedere: At eſt perpetuus Formaliter, quia eſt de duratione perpetua & continua vinculi. Cõſenſus enim ad tempus in aliquam non facit matrimonium.

Perpetuari.

Perpetuari aliquid ab aliquo, poteſt intelligi duobus modis: Vno, ſecundum idem ſui, vt quod remaneat ſecundum eandem formam in numero: Altero non ſecundum idem ſui, ſed ſecũdum aliam & aliam ſui partem.

Huius diſtinctionis eſt vſus in quæſtione: An corruptibile ex ſua natura poſſit perpetuari ab externo? Hic reſpondetur à Ioh. de Iand. Corruptibile primo modo non perpetuari ab alio: ſed quod eſt corruptibile, ſecundo modo poſſe perpetuari ab alio. Vid. Iohan. de Iandun. in queſt. l. 1. de Coel. & Mund. q. 35. Sed ſimplex reſponſio eſt: & plana: Corruptibile per ſe poteſt perpetuari ab alio, nempe à DEO.

PERSONA.

Perſona eſt qualitas hominis ex ſtatu, id eſt, conditione. Scal. in epiſt. ſeu poſita in morib. & fortuna, vt idem l. 1. Poet. cap. 13. Ducta eſt perſonæ appellatio à Scena in forum aliumq; vſum loquẽdi: Ibi quod agerẽt alio atq; alio amicti veſtitu repræſentabant, vt vel ſtatum Regum, vel priuatorum fortunã ſubiicerent oculis ſpectatorum. Quare παρὰ τοῦ περιζῶσθαι περιζώνη, vnde Perſona, non à Perſonando, vt ait Gellius. Perſona diuina eſt natura diuina Characteriſtica proprietate deuincta. Gerlach. cont. Buſæ. In Comœdiis & Tragœdiis Perſona eſt res animata ficta in ſcena veræ imitatrix.

Primo igitur Perſona aut eſt vera, aut eſt ficta. Vera deſcripta eſt: Ficta vt Dramatica ſeu Scenica.

2. Perſona aut eſt vere, vel quaſi. Vere eſt Subſtantia, vt Diuina, vel Humana. Ita accipitur cum dicitur aliquis

Digitized by Google

alicuius eſſe author ἀυτοπροσώπως, non per alium. Quaſi eſt, quod perſonæ init rationem, vt ranæ, nubes, aues, veſpæ, iis enim ſermones, diſputationes, conſilia in Dramatibus ſunt attributa. Sic quaſi perſonę ſunt idola ſeu formę defunctorum pro ipſis corporibus introductæ.

De Perſonæ origine dubitatur. Gellius dictam putat à perſonando: recte hoc improbat Scal. quia ſono primam habet breuem: veriſimilior eſt notatio περὶ σῶμα, quia perſona dictus eſt habitus is fictus, qui verum imitaretur, id eſt, perſona ex eo dicitur, quod corporis pars tegitur larua, quæ Græcis eſt προσωπεῖον & προσωπὶς, id eſt, perſonata facies.

Perſona à Poetis deſcribitur aut qua ſubſtantia eſt, aut quatenus afficitur accidentibus. Subſtantia aut tota deſignatur, exempli gratia, cum in bello quis occiditur, neque enim aut anima aut corpus deletur morte, ſed Mezentius; aut partis cum animæ habitus deſcribitur, aut corporis πάθος. Accidentia dico, quæ conſtituta ſunt in quantitate, qualitate, ſitu, ac diſpoſitione partium & habitu Vid Scalig. Poet. l.3.c.1.

Perſonalitas.

Perſonalitas eſt Naturæ modus Subſtantialis. Natura ſingularis non eſt in perſonalitate, ſed natura & perſonalitas ſunt in toto compoſito, vt partes hoc conſtituentes.

Perſonari.

Perſonari non dicitur μονοτρόπως.

1. *Enim ſignificat fieri perſonam.* Ita Perſonare eſt dare alicui eſſe Perſonale, ſeu vt ſit perſona: *idq; vel cauſaliter vel formaliter*: Cauſaliter, vt dat cauſa efficiens: Formaliter, vt forma.
2. *Significat dependentiam Perſonalem* ab aliqua perſona, *terminari* ſeu ſuſtentificari à perſona ſeu aſſumi ad vnitatem ſuppoſiti. Item Perſonare eſt perſonam aliquam huiuſmodi dependentiam alicuius naturæ terminare. Gabr. Biel. l.3.diſt.1.quæſt.1.

Perſonari
- Extrinſecus (non formaliter) per aliquid externum.
- Intrinſecus (formaliter)
  - Scipſo, vt Perſona creata.
  - Per aliud, cum quo idem eſt, vt Perſona diuina per proprietatem relatiuam, quæ eadem eſt perſonę diuinæ realiter (non formaliter.)

Intrinſecus] id eſt, eſſe perſonam.

Extrinſecus] Id eſt vniri perſonæ, aſſumi à perſona, eiq; peculiariter, ὑποςατικῶς (ſubſiſtentialiter) vniri.

Incarnatio eſt humana natura ſuſtentificatio à perſona externa natura alterius. Biel. l.3. d.1.quæſt.1.

Perſonaliter alicui perſonæ vniri eſt ipſum fieri vnum cum perſona.

PER-

PERSPICVVM.

Perſpicuum ſeu Diaphanum.

- Indefinitum ſeu indeterminatum (Medium viſus) Tranſparens, quod aſpectus peruadit, in cuius extremitate viſus non ſubſiſtit,
  - Proprio lumine collucens (Ignis in ſua ſphæra) Hoc ſemper illuſtratum eſt actu.
  - Alieno ſeu externo lumine ſplendens. (Aer & aqua) Hoc interdum actu, interdum potentia tantum illuſtratum eſt. Ac definitum eſt ab Ariſt. perſpicuum ſeu diaphanum eſt id, quod non per ſe, ſed alieno lumine viſibile eſt, vt aqua, aer, cryſtallus, vitrum.
- Terminatum corpus, in quo viſus figi poteſt, corpus lumine participans, nec tamen tranſlucidum ob admixtam denſitatẽ. Hoc non eſt medium viſus: Aſtra, vt Luna & res omnes imbutæ coloribus.

Illuſtratum] Luce fulgens, lumine affectum, lumine imbutum.

Sic Scotus ſuſceptiuũ coloris eſt dẽſum, quia color nõ eſt niſi in perſpicuo terminato: & partes perſpicuæ non ſunt receptiuæ lucis, ſed luminis. l. 4. d. 49.

De verbis PERSTRINGO & PRÆSTRINGO.

Quęſitum eſt, dicẽdumne ſit perſtringere aciem animi, oculos mentis, an præſtringere: an denique pręſtinguere.

Reſp. Pręſtinguere hic improbo; Reliqua probo: Inuenio enim apud Ciceronem vtrumq; perſtringere & præſtringere oculos, aciem, animi, mẽtis, ingenii, eadem ſignificatione & notione.

Porro perſtringere 1. accipitur pro tranſire vel attingere, berühren / & adduntur ei Aduerbia ſtrictim, breuiter, leuiter, celeriter, per-quam-breuiter, tantummodo, vel vſurpatur ſine his aduerbiis: vt, hunc locum breuiter perſtrinxi: Perſtringi horrore, ein ſchauer fülen. Liuius. Terram aratro perſtringere, durchpflügen Cic. pro Lagrar.

2. Significat leuiter occulteve reprehendere, pungere, auff den Fittich ſtechen. Significatio vicina priori, vt Cic. vocis libertate vel aſperioribus verbis aliquẽ perſtringere, Einen mit ſträfflichẽ worten angreiffen. Huic etiam interdũ additur qualitatis aduerbium, vt, Cõſulatus meus eum leuiter perſtrinxit, id eſt, ſine vlla contumelia.

3. Occæcare (blenden) hebetare, luminib. officere, fallere, pręſtringere. Huic metaphorę interdum præmittitur προθεραπεια, vt, voluptas rationi inimica mentis, vt ita dicam, perſtringit oculos, id eſt mentis quaſi luminibus officit. Cic. Nonnunquam additur Ablatiuus cauſæ, vt, ſplendore falſi honoris obiecto aciẽ boni ingenii perſtringere. Chriſtus in monte Tabor aciem oculorum Apoſtolorum maieſtate ac ſplendore corporis ſui perſtringebat: vel, ſplendor corporis Chriſti oculos Apoſtolorum perſtringebat.

PERSVASIO.

Perſuaſio Scholaſticis eſt animi adhæſio ad orationem. Scaligero (re redeunte eodem ſeu ſententia eadem) eſt animi coniunctio cum oratione: addit Scal.

Digitized by Google

PETRIFICATIO.

Petrificatio eſt violenta mutatio totius miſti in petram magna vi frigoris facta. In ſubterraneis vidi, inquit Zabarella, multa miſta, vt Paleas & cibaria in Petram mutata à magna vi frigoris omnem calorem extinguentis, omnemq; humiditatem conſumentis.

Mixtum qua mixtum interit
- Diſſolutione Totius in omnia Elementa, Putrefactio: Naturalis interitus.
- Mutatione totius in vnum elementum
  - Calidum, ignem, excepta parte aliqua Terræ. — Combuſtio.
  - Frigidum. — Petrificatio
  - (Combuſtio, Petrificatio:) Violenti & accidentales interitus.

Parte aliqua Terræ.] quæ propter magnam reſiſtendi vim poſt combuſtionem reliqua eſt, licet affecta calore, id quod cinis oſtendit.

Cam. Putref. Naturalis interitus.] Vnumquodque enim naturaliter diſſoluitur in illa, ex quorum compoſitione exiſtit & genitum eſt.

PHILOSOPHIA.

Philoſophia 1. accipitur pro ſtudio ſapientiæ vel actu Philoſophandi à Platonicis.

Sic Philoſ. Alcinous in inſtitutione ad doctrinam Platonis. Philoſophia eſt vehemens ſapientię appetitio vel ſolutio (λύσις) atque auulſio (περιαγωγὴ) animi à corpore, cum ad intelligibilia & ad ea, quæ vere ſunt conuertimur (περιαγωγὴ enim hic non ſignificat circumactionem, ſed auerſionem, vel auulſionem. ſicut περιάγειν Græcis etiam eſt in contrarium agere vel detorquere, quod cum vi difficultateq; eſt coniunctum. Vid. Comm. Bud. in Græc. Ling. & defenſion. Carpent. in 1. cap. Eiſagog. Alcinoi.) Id eſt, Philoſophia eſt animi à corpore auerſio, & ad intelligibilia conuerſio; Quæ & mors Philoſophica dicitur, & vera Philoſophi vita eſt.

[A]nimum in [in]telligibile[m] [ide]a Ideam, [De]um, Deum.

Separatio hæc Philoſophica animi à corpore (in quo is eſt vt in ergaſtulo) duplex eſt: Vna à perturbationibus, quę fit per purgationem Ethicam, id eſt, eam, quam virtutes morum offerunt.

Altera à ſenſibus & falſis rerũ imaginibus ad incorporea, quę ſola vere ſunt (non enim ſunt res fluẽtes, ſed eorũ ſemper omnino eadem eſt eſſentia) quę fit per cõtemplationẽ mẽtis propriã cum pura voluptate cõiunctam. Platonicum hoc eſt effatum, verus Philoſophus corporis oblectamenta deſpicit ſeu floccipendit, dum ad ea ingens diſcendi gaudium, quo ipſe fruitur in inneſtiganda veritate comparat. Et: Philoſophus extra corpus potius viuet, quã in corpore: Deoq; ipſi potius quam ſibi viuet. Lib. de Rep. & in Phœdro & in Phædone. Et Animus tunc ratiocinatur optime, quando nihil horum eum perturbat, neq; auditus, neq; viſus, neque dolor, neque voluptas: ſed quam maxime ſeipſum in ſe recipiens deſerit corpus, nec quicquam quoad fieri poteſt cum illo cõmunicans neq; attingẽs ipſum, quod vere eſt, affectat.

Philoſophia Adepta Petro Seuerino in Idea Medicinæ Philoſophicæ eſt Philoſo-

phia perfectior & operatrix, cuiuſmodi ei eſt Chymica. Suſpicor hanc appellationem ſeu denominationem accepiſſe eum à Scholaſticorum Philoſ. (quem celebrant) *Intellectu Adepto*, de quo Scal. exer. 307. ſ. 19. Materialem intellectum, vbi ſeſe coniunxerit cum agente intellectum agentem dicunt, eumq; tum fieri actu omnia intelligẽtem, æternum atq; incorruptibilem: Adeptum præterea vocant, quia nullius præterea commeatus indigeat ad beatitudinem.

Philoſophia igitur adepta expleta eſt, ad quam præparatio eſt θεωρία quædam vel etiam minus exacta rerum conſideratio, quę perficitur per adeptiorem perfectioris & experientiam.

Ἄλλως.

Philoſophia accipitur

1. Pro ἐγκυκλοπαιδείᾳ vt organicæ etiam δυνάμεις ſeu artes ſeu habitus conceptuum ea contineantur. Hoc Stoicum eſt.
2. Pro diſciplinis & habitibus rerum, vt excludantur inſtrumenta. Hoc Peripateticum.
3. Pro Ethica & Politica, ſeu doctrina vitæ bene honeſteq; inſtituendæ, id eſt, ratione, qua & ſinguli homines tum ſe ipſos, tum familias gubernare debeant, & Reſp. recte adminiſtretur. (Ita Iuriſprudentia vera Philoſophia dicitur.)
4. Per excellentiam pro prima Philoſophia.

Sunt & qui Theologiæ ſtudium Philoſophiam diuinam vocent, eo quod veriſſimę ſit ſapientię, & humana ſapientia omnis cognitio ne Dei pietateq; religioſa deſtituta laruata ſit ſtultitia.

Philoſophia eſt Vniuerſalis vel Particularis, vnde Philoſophus aliquis vel ὅλως vel κατὰ μέρος dicitur.

Vniuerſalis eſt, quę vno quaſi faſce omnes Theoricos & Practicos habitus complectitur. Homo enim ad Ideæ ſuæ perfectionem τόσι αὐτοῦ μέρος ſeu quantum fas eſt aſpirans, cognitione veri & Actione Boni in vniuerſum ſtudia ſua metitur & circumſcribit omnia.

Particularis vero quę τὰ ἐπὶ μέρους ſeu ſingulos habitus continet, vt Naturalis, Mathematica.

Dubii, an Theoria dici poſſit habitus Philoſophicos omnes ſuo ambitu complecti, ſolutionem vide in voce Theoricus.

Philoſophia particularis eſt Theorica, vel Practica.

Theoricæ differentiæ è materiæ ſubiectiuæ diuerſitate petuntur. Explicat illa de Entibus *vel non ſeparatis à ſenſili materia*, vt Phyſiologia: *vel ſeparatis ab illa*: idq; aut Actu ſeu reipſa: Hæc Philoſophorum Theologia eſt περὶ δυνάμεων νοερῶν: aut ſola intelligentia per abſtractionem quandam φανταστικὴν ſeu λογικήν: Hęc Mathematica eſt ἐπιστήμη κατ᾽ ἐξοχὴν ita dicta ἀπὸ τοῦ μαθεῖν, quaſi ſubtiliſſimum hoc doctrinæ genus ſit. Ea propterà Proclo διανοητικὴ ſtatuitur l. 1. Element. cum quidẽ contra Phyſicam faciat δοξαστικήν.

Practica Philoſophia eſt Philoſophia Morum: quo refero νομοθετικὴν & Iuriſprudentiam.

Philoſophari generaliter eſt Philoſophum agere vel Philoſophiæ vacare. Specialiter eſt vel *Diſputare aut commentari*, vt φιλοσοφητέον, Diſputandum eſt: vel quod Scholaſtici dicunt, *Determinare, id eſt, cõſtituere*, Barbari Dogmatizare, Gręce δογματίζειν, vel *Demonſtrare*, veraſq; ac proprias rerum cauſas inquirere ſeu indagare, vel perfecte quippiam definire.

Philoſophema accipitur

1. γενικῶς pro quolibet Aporemate, ſeu Diaporemate, ſeu ſcemmate, ſeu

ζητή-

ζήτημα philoſophico. Vid. Ariſt. 2. de cœl. de ſitu Terræ.

2. Appropriatur Analyticis λόγοις & demonſtrationibus, vt cum dicitur aliquis afferre Pſeudographema vel epicherema pro Philoſophemate, id eſt, pro ratiocinatione neceſſaria. Ariſtot. 8. Topic.

Antiqua Philoſophia duo ſunt genera: *Alterum Italicum*, dictum quod in Italia, quæ tunc magna Græcia dicebatur, potiſſimum philoſopharentur: hoc fluxit à Pythagora Samio, qui in Ægypto, Iudæa, Babylonia, Creta, Lacedæmone Sacra, Phyſica, Mathematica, Ethica, didicit. Archytas fuit eius diſciplinæ Sectator, vt & Epicharmus.

Ordo horum hic: Pherecides, Pythagoras, Telauges F. Xenophanes, Parmenides, Zeno, Eleates, Leucippus, Democritus, Nauſiphanes, Naucides, Epicurus, à quo ſecta Epicurea.

Alterum Ionicum, quia Miletus Ioniæ vrbs eſt clariſſima: fluxit autem ab Aximandro Mileſio. Ordo ſucceſſionis hic eſt: Thales, Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaus, Socrates: ex cuius Schola tanquam ex equo Troiano Philoſophorum ſectæ prodierunt clariſſimæ. Inter diſcipulos enim Socratis præcipui fuerunt Plato & Antiſthenes. Plato Academiæ veteris inuentor; huius diſcipuli Speuſippus & Ariſtoteles. Speuſippus Academiam coluit: Ordo hic eſt ſucceſſionis: Speuſippus, Xenocrates, Polemō, Crātor, Crates, Archeſilaus, Lacydes, Carneades, Clitomachus, Bryſo, Pyrrhon. Ariſtoteles relicta Academia in Lyceo Peripatum inſtituit: huic Theophraſtus ſeu Euphraſtus in Schola peripatetica ſucceſſit.

Antiſthenes Cynicæ ſectæ princeps (quod ad Ethicam attinet.) Succeſſio huius Scholæ talis: Antiſthenes, Diogenes Cynicus, Crates Thebanus, Zeno Cittiæus, Stoicæ ſectæ Ethicę repertor: Cleanthes, Chryſippus.

Philoſophia igitur ex adiuncto tempore vetus eſt, vel noua. Vetus eſt, quæ vſque ad Socratem durauit; hæc fuit Ionica vel Italica. Noua eſt, quæ à Socrate cœpit. Ea in varias deducta eſt ſectas. Vnde Socrates omnium ſectarum pater dicitur.

1. Philoſophica Inſtitutio tractatioque
- ἐξεταστικὴ & argumentoſa, quæ inquirit ὅτι, vt qua in re beatitudo poſita ſit.
- Exegetica, quæ pro confeſſo ſumit omnia, & nuda expoſitione præcepta docet: Ad rudes adoleſcentes docendos comparata.
- Miſta, quæ vtramque rationem coniungit.

2. Eſt Synoptica, vel Diexodica. Illa tantum habet ἔργα, nulla πάρεργα: Hæc apparet in commentariis partim Elencticis, partim Didaſcalicis.

PHOENIX.

Phœnix 1. eſt arbor, palma.

2. Eſt herba, lolium murium, Mäuſekorn.

3. Phœnix eſt auis Arabica ſolitaria, quam deſcribit Plin. libr. 11. cap. 2. De hac Ouid. *Et viuax Phœnix vnica ſemper auis.*

4. Per Tranſlat. ponitur pro viro ſingulari, incomparabili, extra omnem n-

nea: proindeque longe à malo ſeiuncta eſt.

POENITET.

1. Pœnitere ea dicimur, cum quæ fecimus nobis diſplicere incipiunt & moleſta eſſe.

2. Mutare conſilium ei cognatum quidem eſt, ſed aliud tamen; Aliquando aliquis mutat conſilium, vel de ſua ſententia diſcedit ita, vt non pœniteat eum prioris, proprie loquendo.

3. Pœnitere eſt parum videri alicui. Cic. 1. off. Quoad te quantum proficias non pœnitebit.

Pœnitentia Auguſtino eſt quædam dolentis vindicta puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe.

Τὸ Pœnitet interdum neque Genitiuus, neque infinitum verbum ſequitur, ſed Quod cũ finito: vt Pœnitet me quod te offenderim, quod hoc narrauerim; & pœnitet me huius narrationis, vt quæ propius fabulam (id eſt, ſimilior fabulæ) alicui eſſe videatur: &, pœnitet pudetque me hoc narrauiſſe.

POLITICA.

Politica, πολιτικὴ ſcilicet ἐπιστήμη ἢ φρόνησις 1. accipitur pro doctrina de Repub. ſeu ſcientia ciuili, quæ eſt legum, iuris, & actionum ciuilium moderatrix, ita vt ab ea ſit ſeparata & Ethica & Oeconomica. 2. vt complectatur Oeconomicam etiam.

3. Pro tota diſciplina Practica, qua Ethica etiam comprehenſa eſt. Sic accipit 3. lib. 1. Eth. Ariſt. vbi ſic paraphraſtes: De hac vero Politica ſeu ciuili ſcientia, quę de morib. eſt &c. Et paulo poſt: Eſt autem politices materia humana Societas vel vita communis res caduca, fluxaque & inſtabilis, atque hoc modo doctrina Politica, quæ & Moralis eſt, de rebus agit vſitatis illis quidem, ſed non æternis; neque omnis varietatis expertibus.

Politica {
- Vniuerſalis, Ethica.
- Propria {
  - Oeconomica. vel (ἄνευ διαφθορᾶς) Politica, cuius ἀρχὴ eſt œconomica.
  - Politica in ſpecie.

Vel Politicæ Partes ſunt duæ: Elementaria vna, Ethica, cuius lib. 10. Ariſtotelis: Apoteleſmatica altera, Politica ſpeciatim ita dicta, cuius libri octo ſunt.

At cur Ethica Ariſtoteli nomen habet Politices?

Libri Ariſtotelis de moribus Politici & ſunt & nominantur, quod antequam de Rep. peculiariter doceat, de moribus ſingulorum hominum, qui ciuitatem conſtituunt, doceri oportet Cœtus enim congregationis Ciuilis de ſingulis hominibus conſtituitur, qui primæ partes ſunt & quaſi elementa quædam Reipublicæ & tamen res tota Politici eſt. Huc facit quod Ariſt. in Magnis moralibus Eudemæis Ethicam ſcribit eſſe μέρος καὶ ἀρχὴν Politices. & 1. libr. Rhetor. περὶ τὰ ἤθη πραγματείαν ſcribit εἶναι προσαγορεύειν πολιτικήν. Eadem Methodo Ariſtoteles in Analyticis procedit; Cum enim ei propoſitum ſit docere de demonſtratione, primo docet de Syllogiſmorum tota ratione in Prior. lib. Analyſ. atque ita aperit ſibi viam vt in poſterioribus de ἀποδείξει docere incipiat.

...ur Ethi- ...dicatur ...ticæ?

...ua do- ...ina de ...ribus ...ulatum ... Politica ... docemur

Eſromus Rud. Papeberg.

Ad Politicã pertinet de morib. ſingulo-

rum, qui in ciuili congregatione viuunt, doctrina quæ Ethicæ eſt, quæ vniuerſa eo dirigitur, vt inſtituat mores hominum ad vitam non ſolitariam, ſed ciuilem, vt nulla alia poſſit eſſe Ethicæ, quam Ciuilis facultatis ſit ſeu Politices opus. Finis autem Politices bonũ illud complectitur, quod eſt hominis proprium & ſummum, ad quod & ſinguli homines & totæ ciuitates contendere omnesque actiones ſuas dirigere debent.

Pet. Martyr. in prim. Eth. Com.

Quid Moralis facultas tractat niſi elementa ciuilis? Nam partes ex quibus componitur ciuitas, ſunt boni ciues.

Ad ſummam, Ethica eſt doctrina quædam Politica, quia tractat principia Politicę, & bonus vir, quem informat, eſt ciuitatis pars.

PONDVS.

Pondus
- Grauitas
  - Abſoluta Rei.
  - Comparata oppoſita leuitati.
- Menſura Grauitatis, id eſt, rei, qua menſuratur res grauis.
- Res ipſa, quæ ad libram ſeu trutinam ponderatur.

In Prima & ſecunda ſignificatione eſt ſpecies quantitatis intenſiuæ, quia ab eo aliquid dicitur quantum, id eſt, abſolute graue, vel comparate graue.

Dico Intenſiue, non extenſiue; quia in pondere ſpectatur intenſio ſecundum gradus.

In tertia & quarta ſignificatione dicitur Æquale vel Inæquale.

Verum id, quod pondus proprie ſignificat, potiſſimum λόγῳ quodam ex alijs explicemus.

Pondus eſt niſus ſeu impetus quidam cuiusque rei veluti conantis ad locum ſuum.

E. G. Hoc eſt pondus, Fers lapidem manu, pateris, pondus premit manum tuam, quia locum ſuum quærit. Et vis videre quid quærat? Subtrahe manum, venit ad terram, quieſcit in terra: peruenit, quo tendebat, inuenit locum ſuum.

Auguſt. in Enarr. Pſalm. 29. Tom. 4. & Tom. 8. in Sentent. 21.

Pondus ergo illud motus erat quaſi ſpontaneus ſine anima; ſine ſenſu. Sunt & aliqua, quæ ſurſum verſus petunt locum.

Namque ſi aquam mittas ſuper oleum, pondere ſuo ad ima tendit. Locum enim ſuum quærit, ordinari quærit, quia præter ordinem aqua eſt ſuper oleum; donec ergo veniat ad ordinem ſuum, donec teneat locum ſuum, inquietus motus eſt. Contra oleum funde ſub aquam, verbi gratia, quemadmodum ſi vas olei cadat in aquam, in abyſſum, in mare, & frangatur, non ſe patitur oleum ſubter.

Quomodo aqua ſuper oleum miſſa pondere ſuo ad ima locum quærit, ſic oleum ſubter aquam fuſum pondere ſuo ad ſumma locum ſuum quærit.

Si ergo ita eſt, fratres, quo tendit ignis & aqua? Ignis ſurſum fertur, locum ſuum quærit, & aqua locum ſuum quærit pondere ſuo. Gemina igitur pondera ſunt. Quædam res deorſum; quædam ſurſum verſus feruntur.

feruntur pondere ſuo. Rebus ad ima tendentibus in imo ponitur fundamentum. Eccleſia vero Dei in imo poſita tendit in cœlum Fundamentum igitur noſtrum ibi poſitum eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſedens ad Dextram Patris. Auguſt. ibid.

POSITIVVM,

θετικὸν, θετόν.

1. Eſt idem quod conſtitutum arbitrio, Lege, arte: inſtitutum, legitimum: Ac opponitur Naturali. Montecatin. 1. ciuilium. Ariſt. Comment. Ius inſtitutum appello, quod alii ius Poſitiuum, alii ius Legitimum. Quæ natura ſunt, inuariabilia ſunt & perpetua: Quæ vero Lege aut arte ſunt ex noſtro arbitrio facta: Ideo & remoueri poſſunt, & variabilia ſunt: Vnde & θετὰ, poſitiua vocantur, & Arbitraria, ad differentiam eorum, quæ ſunt Naturalia, id eſt, firma, permanentia neque mutabilia nobis.
2. Affirmatiuum eſt, κατὰ τὸ πρᾶγμα Non κατὰ σύνθεσιν, & ita poſitiuum opponitur Negatiuo, (vt; Color eſt res poſitiua.) ſeu ei, quod nihil ponit in Eſſe, cuiuſmodi eſt priuatio, vt in olla rima, cuius integritas eſt res poſitiua.
3. Poſitiuum opponitur Cogitato, λογικῷ, imputato, vt: Dominatus eſt Relatio Poſitiua, id eſt, realis, non rationis. Iuſtitia Fidei reſpectu obedientis Mediatoris eſt Poſitiua: reſpectu noſtri eſt Imputatiua, aiunt Theologi, id eſt, non eſt realiter & ſubiectiue in nobis.

POSITIO.

Poſitio in Doctrina Prædicamentali:
- *Abſoluta*. Hæc quanti eſt: ordinatio partium corporis in corpore.
- *Comparata*. Hæc ſituati eſt: ordinatio partium in toto corpore Comparata ad locum, in quo diuerſę partes totius diuerſum ſitum habent.

Hæc ex rebus Geometricis intelliguntur: Eæ enim θέσιν habent.

Poſitio opponitur Hypotheſi: ſicut Abſolutum & Poſitiuum ὑποθετικῷ. Sic Scaliger. Prior eſt motus, quam curſus: Itaque poſito curſu etiam motus ponitur ab intellectu: Eſt enim curſus cauſa intellectionis motus: Hoc autem eſt neceſſarium, non abſolutum, neque poſitiuum, ſed Hypotheticum.

Poſitio in Grammtica ſeu Proſodia eſt concurſus conſonantium cum vocali: Hæc longa eſſe vel ſyllabam longam facere dicitur.

Poſitio in Logica eſt affirmatio.

Poſitio vnius nō eſt alterius remotio, nec alterū ab altero euertitur. Itaq; nō valet: Chriſt⁹ eſt Filius hominis: Ergo nō eſt Filius Dei. Filius enim Dei ab æterno à Patre genitus: & Filius hominis in tempore ex Matre (Maria) natus non ſunt oppoſita, ſed coniuncta in vnitate Perſonæ Chriſti.

POSSIBILITAS,

Poſſibile.

Poſſibilitas id eſt, per quod aliquid eſt tale, vt poſſit actu eſſe ſine vera abſolutaque repugnantia manifeſte ſeu contradictionis implicatione.

Poſſibile eſt, quod non inuoluit aliquid repugnans rationi Entis: quod non in-

cludit vel implicat Contradictionem: quod licet actu non ſit, eſſe tamen poteſt.

Sic dicitur Deo poſſibile eſſe { Quicquid non includit euidenter contradictionem. | Ad quod non ſequitur Contradictio. }

Philoſopho Tubingenſi Iacobo Schegkio poſſibile includit in ſe Eſſe & non eſſe ſimul: Impoſſibile ſimul vtrumque excludit: Neceſſarium neque ſimul neque alterius permutari eſſe & non eſſe patitur. In org. p. 526. Zabarella.

Poſſibile & Impoſſibile { *Abſolute*, ſecundum ſe. | *Comparate*. }

Abſolute, quod ex natura ſua tale eſt, vt poſſit fieri aut non fieri. Sic poſſibile eſt albedinem videri, quia albedo ex ſeſe ſeu natura ſua talis eſt vt poſſit videri. Impoſſibile ſic eſt videri ſonum, quia ſonus ſua natura eiuſmodi eſt vt videri nequeat.

Comparate; quod reſpectu huius vel illius potentiæ eſt poſſibile vel impoſſibile, vt Homini eſt impoſſibile ambulare, quia habet potentiam ad ambulandum: Impoſſibile vero volare, quia ad volatum non habet potentiam.

E Tabulis Organicis Zabarellæ.

Poſſibile ſumitur dupliciter {
- Id quod actu eſt: Neceſſarium. Hoc poſſibile improprium eſt { Simpliciter ſeu abſolute. | Ex hypotheſi. }
- Id quod cum nondum ſit actu, eſſe tamen poteſt; vt ſi, me non docente, dicam poſſibile eſſe me docere. Hoc poſſibile proprium eſt. }

Abſolute] Hoc in Ente Æterno tantum locum habet: vt Poſſibile eſt Deum eſſe, quia iam Deus eſt, & neceſſarium omnino eſt Deum eſſe.

Ex hypotheſi] Hoc habet locum in rebus caducis & mutabilib. Poſsũt enim eſſe, & non eſſe. Sed ſuppoſito, quod actu ſint, neceſſariũ eſt eas eſſe: vt poſſibile eſt me docere dum actu doceo, & neceſſarium eſt me docere dum doceo: quæ dicitur Neceſſitas ex ſuppoſitione.

Can.

Poſſibile non habet aliud eſſe quam in ſua cauſa.

Hoc Eſſe in cauſa non eſt proprium eſſe & diſtinctum ab eſſe Cauſæ.

Poſſibilia eo modo, quo ſunt in potentia, habent veritatem, Poſſibilia, qua Poſſibilia, manẽt in eſſe poſſibili.

Poſſe eſſe dicit Eſſe Aptitudinale ſecundum potentiam a Naturæ, vel ſimpliciter ſecundum potentiam quamcun-

a Reſ[illegible]

cunque diuinam vel naturalem. At Eſſe dicit Eſſe Actuale. Biel. l.3. d. 23. q.1.

Eſſe poſſibile eſt rei, quæ eſſe poteſt, actu nondum eſt. Reipſa nihil aliud eſt quam eſſe cauſæ ſeu cauſarum ipſarum. Opponuntur ei Eſſe exiſtentiæ, & eſſe eſſentiæ ſeu Eſſentiale, propriũ reale diſtinctum à ſuis cauſis, quæ duo eſſe continentur hoc Axiomate: Generatio terminatur ad Eſſe, id eſt, Subſtantiam rei ſub eſſe Exiſtentiæ.

Poſſibile qua eſt terminus ſeu obiectum omni potentiæ, eſt illud, cui non repugnat eſſe, & quod non poteſt ex ſe eſſe neceſſario. Scot. l.1. d. 44.

POSSE.

Poſſe primum proprie accipitur, vt poſſe eſſe & poſſe non eſſe non diuidunt Ens. Hæc enim ambo ſimul ſunt in eodem, (hoc poteſt eſſe & non eſſe.)

Deinde idem eſt quod valere, pollere: vt hoc poteſt illud.

Poſſe vel non poſſe { De facto, γιγνομένως, ſeu quà ſpectatur γιγνόμενον. / De iure, δεόντως, ſeu qua ſpectatur τὸ δέον.

Scoti & Iuriſconſultorum hæc diſtinctio eſt, qui dicunt, quod quis poteſt facere aliquid, vel de facto, hoc eſt, de potentia ipſius abſoluta, vel de iure, hoc eſt, de potentia ordinata ſecundum iura ſeu Leges. Scot. in Quodlib. l.1. d.44.

Paulus 1. Cor. 10. ait Corinthios Domini poculũ & Dæmoniorum poculum bibere non poſſe, ſcilicet RITE, ſeu bona conſcientia, ſeu ita vt & Deo probetur, & ipſis proſit. Ioh. Piſc. Alii vero intelligunt ſeu interpretantur de Impoſſibilitate facti, vt ſententia ſit, cum impoſſibile ſit duobus Dominis ſeruire. Matth. 6. fieri non poſſe vt Corinthii ſimul ſint participes Dei & Diaboli, menſæ Domini, & menſæ Dæmoniorum: non poſſe conſiſtere communionem Chriſti cum communione Dæmoniorum, quia non poſſumus pariter eſſe membra Chriſti & Diaboli. Vrſinus.

In Geometria Poſſe recta linea quadratum dicitur, quia ducta eſt ſe ipſam facit ſeu conſtituit quadratum. Hinc (abſtracte) δύναμις, ſeu Potentia rectæ eſt quadratum: Quod conſectarium egregium (licet alicui videatur conſectariolum) eſt definitionis quadrati.

Eadem Phraſi vtimur etiam *in Arithmetica.*

Hic Mathematici accipiunt POTENS participialiter, vt Ramus lib. 14. Geom. ad 6. vt, ſit recta a e proportionaliter in i ſecta & figura compleatur; oblonga a y & i e cum quadrato s u æquantur quadratis ex a e & i e potentibus triplum ipſius a i (id eſt, quæ poſſunt triplum.) Vide Schema in Ramo.

Poſſe non & Non poſſe.

Hæc in Philoſophia & Logica non æquipollere, patet exemplis. Hæc enim: Corpus Hominis in ſtatu innocentiæ non potuit mori; falſa eſt: Illa vero; Corpus hominis in ſtatu innocentiæ potuit non mori, vera eſt. In prima enim Propoſitione, quæ negata eſt,

Digitized by Google

τὸ Non additur verbo potuit. In ſecunda, quæ eſt Infinita Affirmata, additur verbo Mori. Subtiliter Scotus: Primus homo habuit potentiam ad moriendum, potuit mori (ex conditione mutabilitatis) Sed ſi in ſtatu Innocētiæ permanſiſſet, potētia hæc non fuiſſet deducta ad actum, & ſic poterat non mori. Fuiſſet enim homo ſtante innocentia translatus in Cœleſtem paradiſum ſine corruptione & morte proprie dicta. Itaq; idem In ſenſu, inquit, compoſito hæc eſt vera: Homo in ſtatu Innocentiæ non potuit mori, Id eſt, ſtante Innocentia.

Hic obiter adiicio diſtinctionem Auguſtini Tom.3. de Geneſ. ad Liter. l.5. c.25. Quodammodo creatus erat homo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione Naturæ. Tom. 4. in quæſt. Veteris & Noui. q.19. Guſtus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat: Lib. 6. c. 25. Mortalis erat Adamus conditione corporis animalis, Immortalis beneficio Creatoris. Corpus quod indiget cibis ad vitæ ſuſtentutionem ad conſeruandum humidum radicale, ex cuius defectu oritur mors, poteſt ſuapte natura mori. Corpus animale indiget cibis, &c. E. poteſt ſuapte natura mori.

Auguſt. 3. Tom. de Geneſ. ad Lit. l.6. Corpus Adami ante peccatum mortale, quia poterat mori, ſed mori non cogebatur: mortuum autem poſt peccatum, quia ita morti obnoxium eſt, vt non poſſit non mori.

POSTRIDIE.

Differunt Poſtridie ſeu Poſtero die & Cras. Dicimus, Venatio, quæ poſtridie eius diei, poſtridie Bacchanalium futura eſt: & Venatio, quæ cras futura eſt. Iudices adeſſe iubentur poſtridie, & iudices adeſſe iubeo cras, ſed diuerſo ſignificatu. Poſterus enim dies poteſt eſſe non craſtinus, ſeu alius quam craſtinus. Poſterum eſt conſequens ſeu ἑπόμενον: non autem craſtinum eſt tantum conſequens. Aliud eſt in poſterum diem diſtulit, aliud in craſtinum diem.

Dicimus, Poſtridie me mane conuenit, at non cras me mane conuenit, ſed conueniet.

Dicitur, Nocte ea, quæ conſecuta eſt poſterum diem Calēdarum Iulii facta eſt mulier; at non dicitur, Nocte ea, quæ conſecuta eſt craſtinum diem, facta eſt, &c. ſed cras erit mulier. Vtrūq; quidē dicimus, Differemus in poſterum, in diem poſterum, in craſtinum, in diem craſtinum; ſed illo notatur tempus in ſe finitum; hoc vero definitum ac certum prorſus. Caue dicas cum barbaris: Multa nocte veniebamus, & ſtatim cras mane remeabamus in Patriam, pro, proxime ſequente die vel poſtridie. φιλόμωνοι & φιλόσοφοι, hæc nullo habent numero; ſed non ſunt negligēda tyronibus.

POSTLIMINIVM.

Poſtliminium proprie eſt ius amiſſæ rei recuperandæ ab extraneo. Hinc poſtliminio redire, recipi; Rē vel ius poſtliminio recipere. Transfertur & ad quemlibet priſtinum ſtatum. Poſtliminii iure reducitur veritas Doctrinæ noſtræ in ea loca, vbi exulat: id eſt, in priſtinum ſtatum reſtituitur. Ciuibus optatam pacem quaſi poſtliminio reddere. Elegans etiam eſt quaſi iure vindiciarum reſtitui; ſumptum ex Scholis ICtor. Sic Luiſinus in Parergis, cum quendam Luciani locum declaraſſet: iam vt opinor ſuus Luciano ſenſus quaſi iure vindiciarum reſtitutus eſt.

POSTVLATVM.

Ita, Mathematicis αἰτήματα, ſunt ...nes inter Principia relatæ,

quæ

quæ per ſe notæ manifeſtæque ſunt, nec vlla indigent demonſtratione, vel intricata & multiplici deſcriptione aut delineatione prolixa; ſed aperta, ſimplici & facili facta delineatione notæ fiũt, ita vt ipſarũ finis ſit ποίησις, fabrefactio, vt αἰτεῖσθαι, petatur, vt à pũcto ad punctũ ducatur linea recta, q.d. Poſtulo à vobis, vt à dato pũcto ad alterũ datum recta ducatur, quod factu facilimum eſt.

Differunt autem Mathematici ab Ariſtotele in poſtulato, quia Ariſtoteles vult poſtulata demonſtrari, nec per ſe nota eſſe; Mathematici contra non demonſtrari, ſed cuiuis obuia eſſe, ea ratione permoti, quod ſecundum Ariſtotelem omnes propoſitiones, quæ per Demonſtrationem creduntur, ad αἰτήματα referenda ſint. Vid. in Voce Hypotheſis de poſtulato Ariſtotelis.

Poſtulatum & axioma in eo conueniunt quod vtrumque eſt deprehenſu facile. Differunt, quod poſtulatum nos iubet aliquid efficere, & comparare ad demonſtrationem faciendam, quod ſimplicem & facilem habet apprehenſionem. Axioma autem proponit quiddam per ſe accidens, & audientibus per ſe manifeſtum, vt, Ignem eſſe calidum: De quo qui dubitarint, δέονται ἢ κολάσεως, ἢ αἰσθήσεως. Ariſt. 1. Top. & Procl. in Euclid. comm.

POTARE ALIQVEM.

Hanc Conſtructionem nonnulli refugiunt, quod potare ſit verbum abſolutum. Itaq; pro potare aliquem dicunt potum alicui præbere, Potionare aliquem; pro potati ſunt in vnum Spiritum 1. Cor. 12. malunt dicere, potionati ſumus in vnũ Spiritũ, id eſt, omnes ſpiritum vnum hauſimus. Caſtellio, ex Suetonio, apud quem eſt, potionatus à Ceſonia vxore, Es iſt jhme mit einem trunck vergeben/welchen jhme Ceſonia geben hat. Itaque μέσον Verbum.

POTVLENTA.

Potulenta ſunt, quæ in potum ſumi poſſunt: Sic eſculentum, quod in cibum ſumi poteſt, vel ad eſcam pertinens, vel eſcam redolens: vt fruſta eſculenta; Poetæ Veſcum vocant, quod in cibis adhibetur, vt veſcum papauer, das zu eſſen iſt (Vid. Philip. Beroaldum & Nicol. Perott.) ad veſcendum aptum, vt loquitur Cicero.

POTENTIA.

Potentia, δύναμις, dupliciter vſurpatur in Philoſophia.

1. Pro Naturali quadam habilitate: ſic puerum adhuc rudem dicimus potentia eſſe Muſicum, eo quod ſit aptus ad eam diſcendam.
2. Pro habitu, quo præditus poteſt prompte operari; ſed fortaſſe quia aliis rebus occupatus eſt, vel non vult, non operatur; vt qui iam Muſicam didicit, poteſt quidem canere, at non ſemper canit. Hic habitus dicitur Potentia reſpectu earum actionum, quæ proficiſcuntur ex ipſo; earundemque reſpectu poteſt dici Potentia ſecunda ad differentiam primæ, quæ hunc habitum præcedit: Reſpectu vero primæ Potentiæ poteſt dici actus, poteſt & nominari actus primus ad differentiam actus ſecundi, qui oritur ex ipſo: actus autem ſecundus idem eſt, quod actio ſeu operatio. Porro potentia ſecunda & actus primus re non differunt, ſed ratione tantum.

Vſus.

Harum diſtinctionum magnus vſus eſt:

Digitized by Google

Id ſic oſtendo. Si cauſa eſt actu, effectum quoque actu erit: Verum eſt, & non eſt verum. Verum eſt, ſi intelligatur de actu ſecundo: Non verum, ſi de primo. Nam ſi præceptor actu docet Muſicam, neceſſe eſt aliquem eſſe qui actu doceatur: At fit vt præceptor præditus ſit habitu doctrinæ, & tamen actu nemo ab ipſo doceatur. Sic pronuntiatum: Id quod eſt potentia tale, reducitur ad actum ab eo, quod eſt actu tale: Verum eſt & non verum. Verum de eo, quod eſt in prima potentia: Nam puer, qui poteſt eſſe Muſicus, actu fit Muſicus ab eo, qui actu tenet Muſicam. Non eſt verum in ſecunda. Is enim qui habitum Muſicæ ſibi comparauit, ſi quando non canit, tunc eſt in potentia, ſed ex tali potentia non traducitur ad actum ab alio, ſed à ſe ipſo, cum vult.

Fallit & in hoc exemplo: Stirpes fiunt actu dulces, flauæ, albæ, &c. non ab eo, quod eſt actu dulce, ſed beneficio aquæ, qua irrigantur, & Solis. Sciens in potentia dicitur vel qui Naturalem habet potentiam ſeu Naturam ad ſciendum, vel qui habet iam habitum ſcientiæ, non tamen actu conſiderat.

Δύναμις παθητικὴ apud Ariſtot. in Eth. l. 2. c. 4. ſunt affectus permanentes & conſtantes in natura inſiti, ex certis naturali tempetie vel ab aduentitia temperatura acquiſiti: in categoriis vocantur ποιότητες παθητικαί.

Potentia accipitur pro *principio Potente ſeu Subſtantia potente*, vel eo quod habet potentiam, ſeu pro materia. Ariſt. in lib. de anima. Anima vegetalis eſt talis potentia, vt conſeruet habens illam, ſecundum quod eſt huiuſmodi, id eſt, vt conſeruet corpus animatum, quatenus animatum eſt. Idem, Actus eſt perfectio potentiæ, id eſt, habentis potentiam ad ipſum, vt anima eſt perfectio propriæ potentiæ, id eſt, materiæ, quæ fit viuens; ſeu anima perficit corpus, quod aptum natum eſt ad recipiendam vitam, Anima ſcilicet non apta nata eſt recipi in quouis corpore indifferenter, ſed in corpore potentia vitam habente, id eſt, apte nato ad animam recipiendam, vt in materia propria & determinata ad ipſam, vt ad formam determinatam.

Non ex quolibet ligno fit Mercurius.

Sic Zabarella: Cum vocatur Materia prima potentia, nomine potentiæ non qualitas ſignificatur, Sed ſubſtantia quædam, quæ eſt fons ſeu radix huius qualitatis, nempe Subſtantia quædam imperfectiſſima, incompleta ſecundum ſpeciem, & incoamentum omnium Specierum. l. 2. de Mater. c. 4.

Canon.

Quilibet actus non in quolibet Subiecto indiſtincte recipitur, ſed in determinato aliquo, ita vt non alio. Actus eſt eius, quod potentia eſt, ratio. Ariſt. 2. de anima. text. 36. id eſt, perfectio materiæ habentis potentiam; eſt Ratio, id eſt, eſſentia & forma rei, (ſeu quod quid eſt) conſtituens rem in ſuo eſſe ſpecifico Hæc forma adimplet potentiam Materiæ.

Scal. ex. 307. ſect. 16. Subſtantia dicitur potentia eſſe efficiendi accidentia, vt eſt in l. 7. diuinæ Philoſophiæ.

1. Po-

In lib. περὶ ἑρμηνείας.

1. Potentiæ
   - Actiuæ
     - ἄλογοι: Hæ non poſſunt efficere oppoſita: ſunt ad vnam ἐνέργειαν determinatæ: Ignis tantum poteſt calefacere, auris audire, ſi non impediatur.
     - λογικαὶ; Hæ ſunt δεκτικαὶ τῶν ἀντικειμένων, id eſt, ad oppoſitas ἐνεργείας ſunt determinatæ; vt Voluntas poteſt velle bonum aut malum; Vna ſcientia eſt contrariorum: à me poteſt cognoſci vtile & inutile; noxium & innoxium.
   - Paſſiuæ, propter quas res ſunt obnoxiæ contradictionibus, id eſt, poſſunt eſſe vel non eſſe.

Canon.

Res omnes extra Deum ſunt præditæ potentia contradictionis. Itaque mutari poſſunt.

2. Potentia ſignificat
   - ἐνέργειαν, vt ſi dicitur de eo, qui iam actu ambulat, poſſe ambulare.
   - Simul futuram ἐνέργειαν & negationem præſentis actus.
   - ἐνέργειαν imperfectam & ſemper fientem, id eſt, perpetuo coniunctam cum potentia, qualis eſt infima potentia. Scheck. lib. περὶ ἑρμην.

Canon.

Diuina habent ἐνέργειαν ſuam potentia, id eſt, ſemper ἐνεργεῖ: Naturalia cum potentia, id eſt, non ſemper agunt.

3. Potentia
   - Paſſionis ſeu receptionis; Hæc potentia eſt
     - In Re, id eſt, in eo, quod mutari poteſt: vt potentia in ſemine, vnde canis fieri poteſt. *In Materia.*
     - Extra rem, id eſt, in eo, vnde res dependet, vt cum dicimus truncum fieri poſſe hominem, Lapides poſſe fieri panes, Fieri hoc poteſt à Deo ſine interuentu Naturæ. *In Efficiente.*
   - Actionis
     - Prima ſeu remota, potentia numerandi vel loquendi in infante.
     - Secunda ſeu propinqua potentia loquendi in adulto. Hęc dici ſolet actus primus, & facultas, id eſt, potentia operandi, & ex ea exiſtit actio, quę dicitur actus ſecũdus & actus aptitudinis, vt, Locutio, Numeratio, Scal. Formæ vniuocæ ſunt in materia poteſtate. Materia prima eſt omnia poteſtate receptionis ſeu recipiendi. Cœli ſunt omnia poteſtate efficiendi.

Digitized by Google

Meteor.cap.3. Loquitur Philoſophus de artibus & Scientiis, quas vocat potentias rationales, quia pendent & determinantur ab electione. Ariſtot. lib.eod.cap.6.id eſt, poſſumus earum actus producere, quando volumus, & dicit eſſe ad oppoſita, quia eadem eſt Scientia contrariorum. Scientiæ ergo liberæ eiuſmodi potentiæ ſunt; non ſunt liberæ formaliter, vt voluntas, à qua actus imperantur, ſed poſſunt dici liberæ, quod liberos actus producant. Sic *μετέχει τοῦ λόγου* appetitus, quia obedit rationi.

Potentia (aliquid, ſecundum quod ens aptum eſt ad agendum vel patiendum) In creatura eſt Qualitas, Eſtque

- Paſſiua qualitas, cum ens aptum eſt ad patiendum.
- Actiua qualitas, ſecundum quam Ens aptum eſt ad agendum, principium agendi
  - 1.
    - Innata, συγγενὴς
      - Concreata.
      - Congenita.
    - Aduentitia ἐπιγινομένη
      - Diuinitus inſpirata, θεόπνευστος, θεόπεμπτος.
      - Acquiſita, ἐπίκτητος, potentia bene agendi vel peccandi ab aſſuefactione.
  - 2.
    - Abſoluta, qua quid aptum eſt ad agendum ſimpliciter ſine determinatione.
    - Determinata, qua quid aptum eſt ad agendum bene vel male.
  - 3.
    - Prima, quæ aliam priorem ſe in eodem ſubiecto non habet, vt potentia abſoluta.
    - Secunda, primæ ſubordinata.
  - 4.
    - Remota, inter quam & actum datur media.
    - Propinqua, inter quam & actum non datur media.
  - 5.
    - Irrationalis, ἄλογος, quę enti rationis experti ineſt, ſiue ſit inanimatum, ſiue animatum, vt potentia ſentiendi in animali.
    - Rationalis, μετὰ λόγου, quæ Enti rationis compoti ineſt, vt potentia intelligendi & volẽdi in homine.

Ariſtot. Rationalis ad vtrumque contrariorum indifferens eſt: Irrationalis ad vnum determinata eſt, intelligendo hoc non de actibus, ſed obiectis contrariis, id eſt, Potentia rationalis natura ſua eſt indifferens ad obiecta contraria: Sed determinata eſt ad vnum tantum actum. Cum enim potentiarum diuerſitas non aliunde colligi poſſit, quam ex diuerſitate actuum, ſequitur volitionem & nolitionem, electionem & repudiationem, loquelam & ſilentium, cum diuerſi actus ſint, etiam potentias, per quas homo eſt aptus ad eiuſmodi actus exercendos, eſſe diuerſas.

Interim datur ens ipſum, quod in ſe habet potentias rationales eſſe ſua natura liberum ac indifferens tam ad actus, quam ad obiecta contraria.

Vſus.

Voluntas poteſt conſiderari dupliciter: Vno modo, vt Potentia ἐνεργητικὴ, id eſt, operatiua: Altero, vt δεκτικὴ, id eſt, receptiua. Primo modo perficitur ſimpliciter, operatione coniungente ſimpliciter optimo; in hoc conſiſtit eſſentialiter Beatitudo. Secundo modo perficitur gaudio vt ſupernaturali paſſione. Scot. in Quodl. lib. 4. diſtinct. 49. quæ realiter differt ab operatione.

Beatitudo eſſentialiter conſiſt. in operatione. Voluptas operationi adueniens eſt velut accidens eius.

Potentia eſt:
- Poſitiua (δεκτικὴ) vt cum Faber à potentia ad actum tranſit.
- Negatiua; vt cum Deo mundum condente, mundus è potentia non poſitiua (nihil enim erat in quo mundus eſſet potentia) ſed negatiua in actum quodammodo exiit. Vid. Scalig. exerc. vlt. ſect. 9. An Dei omnipotentia in non Ens agere poſſit. & D. Tilen. diſput. de creatione.

Scotiſtarum Diuiſio.

Potentia:
- Receptiua, qua res poteſt recipere actum. Hæc potentia eſt materiæ primæ. Alias dicitur potentia ſubiectiua.
- Actiua, qua res poteſt efficere.
- Logica ſeu Obiectiua, qua non repugnat rei eſſe, licet non ſit. Sic ante Mundi creationem Mundus fuit in potentia obiectiua creatoris Dei, à quo poterat produci. At poſtquam materia prima concreata eſt, non poteſt dici eſſe in pura potentia obiectiua, id eſt, eſſe tantum rationis Ens, ſeu aliquid mente conceptum, quod eſſe poſſit.

Receptiua ſeu ſubiectiua potentia, materia, poteſt ſubiici omnibus formis. Huic reſpondet actus formalis, qui eam perficit.

Actiua cauſa poteſt agere.

Potentia obiectiua, effectus, qui actu non eſt, poteſt eſſe reſpectu ſuarum cauſarum, à quibus poteſt produci. Ergo.

Poten-

Potentia tribuitur
- Cauſæ,
  - Subiectiua.
  - Effectiua.
- Effectui, Obiectiua, reſpectu agentis, à quo res poteſt effici.

Contentio.

Sed Zabarella contentus potentia ſubiectiua & Actiua, Obiectiuam non agnoſcit, quod non ſit hæc ab illis reipſa diſtincta. Itaque etiam actum entitatiuum à formali actu re diſtinctum eſſe negat, ac materiam affirmat nullum ex ſe actum habere, nec eſſe actu Ens, ſed tantum poteſtate, exiſtere autem actu per formam ſeu merito formæ. Lib. 2. de Rerum Materia, cap. 2.

Addunt Nonnulli Potentiam impropriè dictam in Diuinis, quæ eſt non repugnantia, vt intelligentia poteſt eſſe Intelligentia, id eſt, non repugnat intelligentiæ eſſe intelligentiam. Iohan. de Ianduno, 1. quæſt. in lib. 1. de Mundo.

Potentia Cognitiua Scoto eſt (l. 1. d. 3.)
- Omnino ſeparata à materia in eſſendo & operando, vt intellectus ſeparatus à corpore.
- Coniuncta Materiæ
  - Et in eſſendo & operando, vt *organica*, quæ & perficit materiam, & non operatur niſi medio organo.
  - In Eſſendo, non in operando, vt Inorganica, vt noſter intellectus.

Potentia Dei.

Potentia Dei ſemper intelligitur Actiua, nunquam Paſſiua.

Deus nunquam poteſt effectum cauſæ formalis facere ſine ipſa, vt Hominem ſine anima humana, album ſine albedine, quia eſt Contradictio.

Deus non poteſt conſeruare rem ſine ſuis principiis eſſentialibus, vt Hominem ſine anima & corpore humano: Ergo nec diſtinctas res poteſt conſeruare ſine diſtinctis principiis eſſentialibus, qualia ſunt Materia & Forma. Scot. in Quodl. l. 4. d. 49.

Potentia Abſoluta poteſt Deus omne illud ſeparare ab alio, quod non eſt de eius eſſentia. Vt ſi gaudium non eſſet de eſſentia Beatitudinis, poteſt ab eo Deus viſionem creatam ſeparare. Scotus ibidem, paulo ante.

Potentia Dei ordinata, eſt potentia Dei Legibus, quæ à Sapientia & voluntate Dei definitæ ſunt, conformis.

Quædam *Non-potentia* eſt potentia & perfectio. Eius exemplum eſt in hoc Auguſtini cap. 30. lib. 22. de Ciuitate Dei. Sicut prima Immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, poſſe non mori; nouiſſima erit non poſſe mori: Ita primum liberum arbitrium poſſe non peccare, nouiſſimum non poſſe peccare. Aliud enim eſt eſſe Deum, aliud participem eſſe Dei. Deus natura peccare non poteſt; Particeps vero Dei ab illo accipit, vt peccare non poſſit, quia accipit virtutem incommutabilitatis. Cap. 62. lib. de Eccleſ. Dogmat.

Digitized by Google

POTESTAS.

Poteſtas accipitur abſolute modo pro potentia, & dicitur Græce *δύναμις*, & opponitur actui, vt producens formam nouam in ſubiecto requirit vt ſubiectum ſit in poteſtate, (id eſt, Potentia) ad formam producendam, non in actu: Modo Relatiue, & dicitur Græce *ἐξουσία*, vt Poteſtas abſoluendi, baptizandi. Illa Poteſtas eſt Actiua, Hæc Paſſiua recipiendi.

Vtraque eſt Naturalis vel *ἐπίκτητος*, id eſt acquiſita.

Scholaſtici diſtinguunt triplicem Poteſtatem, nimirum Auctoritatis, Excellentiæ, & Miniſterii.

Poteſtas Auctoritatis eſt, qua quis ex ſe principaliter, non ab alio ſuperiore aliquid poteſt, vt Dei.

Poteſtas Excellentiæ eſt Poteſtas quodammodo inferiori delegata cum prerogatiua, vt Chriſti ſecundum Humanitatem.

Poteſtas Miniſterialis eſt poteſtas diſpenſandi aliquid, vt Sacerdotis, Apoſtoli.

Poteſtas accipitur ſæpe *pro ſignificatione*, vt in Arithmetica Notatione diſtinguitur inter *poteſtatem natiuam ſeu genuinam*, *& aſſumptitiam notæ*, & dicitur Notam certo loco duplici armari poteſtate, natiua ſcilicet ac ſibi propria, & aſſumptitia, quia ea generaliter locorum ſeruatur ratio, vt Conſequens antecedentis decuplum ſubinde poſſit. Exempli gratia. Nota 4. per ſe quatuor valet, tantundem etiam primo gradu: In ſecundum vero locum promota, quadraginta, vt hic 40. In tertium iterum ſecundi decuplum, nempe quadringenta, hic 400.

PRÆ.

Præ ſignificat ordinem { Temporis. / Naturæ. }

Declarat hoc Caiet. 7. cap. de Ent. Thom. in verbo Præexigo. pag. 31.

Sic Præexiſtere aliquid dicitur Tempore, vel Natura, vel Vtroque.

Canon. Quicquid mouetur *προϋπάρχει* (præexiſtit) quanquam *προϋπάρχον* etiam ſubſiſtens dicat Scaliger. exercit. 6. Sed intelligit ſubſiſtens tantum reſpectu ſequentis, quod nondum eſt.

Effectus dicuntur præexiſtere quodammodo in ſuis cauſis.

Dicitur & aliquid Præſupponi, vt, Nulla datur Productio Naturalis, niſi ex præſuppoſita materia.

PRÆCIPERE.

Præcipere interdum eſt ante capere: Cogitatione præcipere pro præcogitare: vt, Tempus illud cogitatione præcipite.

Præcipere cogitatione Philoſophis eſt præcognoſcere ante diſcurſum de aliquo, vt axiomata, nomen rei, ſubiectum.

Præ me fero.

Errant pueriliter, qui dicunt, præ me fero eſſe Verbum vnum, è tribus vocibus compoſitum. Id præ ſe ferunt tum exempla Latinorum, præ te fers, præ ſe fert, præ nobis ferimus, tum quod etiam dicitur, præ me gero tribus ſeparatis vocibus. Eſt autem præ me fero ſeu gero idem, quod oſtendo ſeu profiteor. *An præ me ferre ſit verbum compoſitum.*

Exemplo

Digitized by Google

Exempla pulchra.

Sophiſtæ docendæ iuuentutis munus præ ſe ferebant, Iohannes Serranus Platonis explanator. Sic Philoſophi in diſputationibus & ſcholis ſuis: ad hoc cõcludendũ præ nobis ferimus hãc hypotheſin, id eſt profitemur, habemus, tenem⁹, præcipim⁹ (id eſt ante capim⁹) Wir ſetzen ex profeſſo: ſic philoſ. & poet. Marcus Auguſtus Philoſophiam vitæ temperantia ſe colere præ ſe tulit, id eſt oſtendit hat in der that bewieſen daß er das ſtadium philoſophicum hoch gehalten hat. Budæus ex Herodiano. *Præ me fero meum facinus, mihi cognita culpa eſt*, id eſt ich bekenn es/confiteor: præ ſe fert magnam in hiſce diligẽtiam: ſingularẽ ſanctitatẽ præ ſe fert hic hierophanta; præ ſe fert ſpeciẽ inuidiæ, calumniæ: Budæus. Abſolutam præ ſe fert eruditionem, hoch gelehrt, perfecte eruditus (non mediocriter.) in hac ſententia, quam aperte (non obſcure) præ me fero, perſeuerabo, id eſt profiteor, oſtento. Odium tui apertiſſime præ ſe ferunt, id eſt, vultu & lingua promptum (expreſſum, expoſitum) habent, vt loquitur Cicero eleganter. ſie laſſen ſich offen lich mund vnverholen mercken.

PRÆCISE.

ἀποτόμως, παντελῶς.

Præciſe 1. idem eſt quod perfecte vel ſimpliciter, vt hoc præciſe tibi nego. Præciſe Synonyma ſunt pure vniuoca: Præciſe homonyma ſunt homonyma ἀπὸ τύχης & valde inter ſe diſiuncta. Subtilitas orationis ſumma eſt, quæ præciſa ſignificatione rem ipſam repræſentat. Græci pro eo nonnunquam παντελῶς.

2. Eſt idem quod per ellipſin, vt pro rata patrimonii dicunt Iureconſulti præciſe, cum ſubaudiendum ſit portione.

Præciſa cauſa.

Præciſa Cauſa à Scholaſticis dicitur cauſa cuiuſque rei propria, quæ dicitur Adæquata, ac continet ſeu includit in ſe vires omnium aliarum cauſarum remotarum (Remota cauſa eſt cauſa cauſæ) ideoque ſatisfacit quæſtioni propter quid. Ea rei vniuerſalis, vniuerſalis eſt; rei ſingularis, ſingularis: rei potentialis, potentialis: rei actualis, actualis.

Præciſio Scaligero eſt *ſpecies eius figuræ, quæ minus dicit quam pro re*. l. 3. poet. c. 77. hæc eius verba ſunt: Præciſio eſt decurtatio. Sic enim loquitur Cicero, præciſe, id eſt, breuiter. Accipit igitur Scaliger præciſionem pro decurtata oratione. Eidem etiam fit Præciſio per ſyllepſin (conceptionem) quoties vel vnus numerus ſingularis multitudinem ſignificat (vt hoſtis pro hoſtibus) vel vnum genus etiam alterum comprehendit. Eidem & hic præciſionis modus eſt, cum verbum ambiguum adhibemus, quo plures vna res declarantur, aliter enim ab aliis exponitur verſus ille:

Tranſuerſa tuentibus hirquis.

Scoto præciſe interdum idem eſt, quod ſeparatim: Ita præciſum ab Eccleſia dicit, qui eſt ſeparatus ac condemnatus ab Eccleſia. 4. lib. d. 25.

Præciſio à Scholaſticis Doctoribus ſæpe accipitur pro Abſtractione ſeu ἀφαιρέσει Philoſophica, vt ſic dicunt præſcindi à ſubiectis, à ſuppoſitis, ab interioribus, pro Abſtrahi. Animalitas eſt idem, quod animalis natura ab inferioribus præciſa; & humanitas eſt i-

dem quod humana ſeu hominis natura à ſingulis hominibus præciſa: Quæ autẽ præciſa ſunt (ait Fonſeca) ab aliquo, abſtracta ab eo eſſe nemo dubitat.

Quid Abſtractio Præciſionis? Hæc Præciſio vocatur etiam Abſtractio Præciſionis; quæ fit cum è duobus coniunctis vnum apprehendimus, alterum relinquimus, vt cum viſu cognoſcimus colorem lactis non cognita eius figura. *Quid Abſtr. Realis?* Et opponitur tum Reali; qua aliquid ab alio ſeparatur re ipſa, vt piſces à fluuio: & Abſtractioni *Quid Abſtr. Negationis.* Negationis, id eſt, Remotioni, qua vnum de altero negamus, quæ Græcis eſt *διαίρεσις*, diuiſio, vt homo non eſt leo.

Eſt & Præciſio, qua abrumpitur Enumeratio, cuius vulgaris formula, &c. Item: Pro qua Ciceroniani: Et ſi quid eiuſmodi: Et ſi qua alia (vt, ſi qua alia ſigna Conturbationis) Et ſi qua his affinia; Et ſi qua eius generis: Et ſic in reliquis: & quis percenſeat omnia numerando?

PRÆDICARI.

Prædicari *in Ethic.* eſt *ἐπαινεῖσθαι*, id eſt, laudari, palam commemorari, celebrari. Cic. vt de ſe ipſo glorioſius prædicare, falſa præſertim, deforme eſt.

Prædicari in Logic. Propoſitione eſt attribui Prædicatum ſubiecto. Prædicatio igitur fit vocum connexione; quæ fit ſecundum communem Naturæ ordinem, vel non: Ph. Mel. in 1. lib. Dial. Erot.

Itaque Ordinaria eſt, vel Extraordinaria. Zabarel. l. 1. de propoſ. Neceſſariis. & alii diuidunt in Naturalem, & Contra Naturam. Naturalem vocant, cum id, quod reuera ineſt, prædicatur de eo, quod ſubeſt, vt Genus & Differentia de ſpecie, & accidens de ſubiecto. Contra naturam, cum prædicatur id, quod reuera ſubeſt & ſubiicitur id quod reuera ineſt, vt ſi dicatur, Rationale eſt homo. Item Naturalis prædicatio eſt cum materia & Forma prædicantur, Compoſitum quod ex his conſtat ſubiicitur. Contra naturam; ſi Compoſitum de ſua materia vel de ſua forma prędicaretur.

Prædicari communiter & Vniuerſe.

Annotatio hæc non debet eſſe *ἐν οὐδετέρῳ μέρει*.

Prædicari Communiter Logicis interdum eſt prædicari indefinite, non vniuerſe ſeu abſolute. Itaque prædicatio Communis eis eſt, in qua dicitur prædicatum de ſubiecto communiter accepto, id eſt, de quibuſuis, quod niſi obſeruetur, committi poteſt facile Fallacia à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, aut Fallac. conſequentis.

Chriſtus eſt Seruator Generis Humani: Hanc propoſitionem intelligere ſeu explicare poſſumus dupliciter. 1. Abſolute: Chriſtus eſt ſeruator Generis humani, ſeu Mundi, id eſt, Mundi vniuerſi & ſingulorum qui in eo ſunt. 2. Communiter, id eſt, Chriſtus eſt ſeruator quorumuis. Sic Deus vult ſaluos fieri omnes communiter, id eſt, indefinite, non abſolute vniuerſeque, id eſt, quoſuis vult quacunque gente, ſorte, conditione vel qualitate externa ſint.

E Sim-

Digitized by Google

E Simplicio.

Prædicari
- In Quid
  - Complete Generice, non conuerſim.
  - Complete, Definitiue. Hic prædicatum dicit totam rei eſſentiam.
- In Quale Quid, vt Differentia: Hæc enim ſubſtantiam cum Qualitate comprehendit, vel dicit eſſentiam rei per modum *οὐσίας*, non qualitatis, vt vult Thomas de Vio
- In Quale, vt accidens.

Alii, vt Boetius, quale quid omittunt, contenti *διχοτομίᾳ*, & prædicari differentia dicunt prædicari in Quale.

PRÆDICATA.

Prædicatum ſubſtantiale differt ab Accidentali: Illud dicit eſſe quidditatiuum ſubiecti, & habet quandam *ταυτότητα* cum Subiecto: Hoc vero nō dicit eſſe quidditatiuum ſubiecti, ſed eſt quiddam aliud ab eſſe Subiecti, Alex. de Ales in 4. Metaph.

Prædicata Accidentalia
- *Per ſe*: Accidentia, quæ internam habent cauſam & ſubiectis ſuis perpetuo inhærent, vt Homini Riſibilitas; numero Par, Impar. Hæc prædicantur
  - Simpliciter.
  - Cum Oppoſitione.
- Prædicatum hic dicitur Vniuerſale, cui ſubiectum æquale eſt, id eſt cuius vniuerſus ambitus in poſito ſubiecto incluſus eſt, & quod extra illud ſubiectum non inuenitur; Animal reſpectu Hominis non poteſt dici prædicatum Vniuerſale, quoniam in homine totum animal, id eſt, totus eis ambitus non continetur. Zab. de propoſit. Neceſſ. lib. 2. cap. 10.
- *Per accidens Zab. 2. poſt. Anal. contex. 6.*
  - Simpliciter; Accidentia, quæ omnino per accidens inſint. Hæc non cadunt ſub Scientiam, quia non pendent à certa cauſa.
  - *Κατά τι*; Accidentia, quæ habent cauſam certam externam, ideoque in ſubiectis ſuis non ſemper inhærent, vt Eclipſis in Luna. Hæc ſub Demonſtrationem cadunt.

Diſtinctio Alberti M.

Prædicata
- Secundum ſe, quæ non prædicantur ſecundum ſubiectum, aut prædicati ſubſtantiam, vt album de homine.
- Per ſe; quæ contra; vt cum dico, Homo eſt animal, prædicatum tribuitur hic homini ſecundum ſubſtantiam hominis.

Zaba-

Digitized by Google

Zabarella in Doctrina Analytica & Propoſ. Neceſſ. l. 2. c. 5. Accidentarium prædicatum vocat, ſine quo ſubiectum eſſe poteſt, indeque prædicationem per accidens: vt Eſſentiale prædicatum contra ſit quicquid in Definitione alicuius rei ſumi poteſt.

Species ſuo generi accidit, ſeu contingens eſt ſuo generi. Itaq; hæc prædicatio, Animal eſt Homo, ei eſt prædicatio per accidens: Poteſt enim animal eſſe ſine homine in aliis ſpeciebus, ſeu datur ſine homine animalis natura in aliis animalibus. Auerroi hic Zabarella συνάδει.

Melanchthon, ſecutus credo Gabrielē Bielem, prædicationem quandam Inuſitatam facit in *Propoſitionibus de filio Dei Incarnato*, quarum non ſint alia exempla in tota rerum vniuerſitate, ideoque ad Regulares Prædicationes non congruant.

Sed Alii negant Inuſitatas eſſe Prædicationes, quod res quidem diſpoſitæ interdum ſint Inuſitatæ: Diſpoſitio vero maneat vſitata, vt his axiomatis, Ferrum natabat, 2. Reg. 6. item, Virgo concipiet & pariet. Luc. 1. Diſponitur notio conſentanea cum conſentanea. Addunt, An ferrum poſſit natare, necne; An virgo poſſit concipere & parere ſalua virginitate, ea non eſſe conſiderationis Logicæ, ſed Phyſicæ & Theologicæ, quod in Logica non naſcantur res; ſed illa tales iudicet, quales inueniat. Pro his ego adſum.

Quidam è Scholaſticis prædicationem aliam faciunt per Inhærentiam, aliam per Identitatem.

Prædicatio per Inhærentiam eſt in concretione, vt, album eſt muſicum.

Prædicatio per Identitatem eſt in abſtractione, vt Bonitas eſt iuſtitia. Hic prædicatum habet identitatem aliquam cum ſubiecto.

Boetio in Prædicam. Prædicatio eſt aut Maior, aut Æqualis. Prædicationes maiores, quæ ſunt de omnibus minoribus: æqualia de æqualibus prædicantur.

Prædicatio cum non poteſt conuerti, quod de alio prædicatur maius eſt re illa, de qua prædicatur. Idem Boet.

Prædicatio etiam alia dicitur Realis, notionis primæ de notione prima, vt Iuſtitia eſt virtus: alia Notionalis, in qua Notio ſecunda prædicatur de prima, vt, Virtus eſt Genus. Hæc vocatur etiam à Nonnullis Scholaſticis Artificialis, quæ directe ſeruit artifici. Ea deuenitur ex noto in cognitionem ignoti. Thom. de Vio.

Prædicatio *Actualis* Scholaſticis eſt, cuius extrema actu ſunt, vt, homine exiſtente dico, Homo eſt animal.

Prædicatio *Aptitudinalis*, cum extrema actu non ſunt, ſed potentia, cum forma (prædicatum) non ineſt ſubiecto ſecundum actum, ſed ſecundum neceſſariam ordinationem fundatam in principiis naturæ, vt roſa non exiſtente roſa eſt planta ſeu flos.

Prædicatio *partim actualis, partim aptitudinalis*, vt Chriſtus in Vet. Teſtamenti Eccleſia fuit. Alii ſic dicunt: Copula accipitur vel ita, vt dicat eſſe actuale extremorum, & ita falſa eſt hæc: Roſa eſt flos nullo flore exiſtente: Vel, vt dicat eſſe potentiale ſeu Aptitudinale, & ita hæc, Roſa eſt flos, Ariſtoteles eſt, Ariſtot. eſt homo, ſunt concedēdę. Sed Biel ſentit, poſſe eſſe nō eſſe: *Eſſe*, vt poſſe eſſe beatū nō eſt eſſe beatū actu: Eſſe, inquit Biel, ſemper dicit actuale, nō eſſe negationē τῦ εἶναι actualis, vt Chriſtus in mortis triduo nō fuit verus homo, quia ſeparata anima à carne deſiit verbū ſubſiſtere in natura humana viuente. Poſſe autem eſſe ſemper dicit eſſe aptitudinale ſecundum potentiam Naturæ, immo ſecundum potentiam quamcunque, ſiue ſit Diuina

uina ſiue naturalis. Vid. l. 3. d. 8. 9. & alibi.

Sed Iuriſconſultus *ſemper* illud negaret, ac pro eo diceret *plerunque* vel *regulariter*. In iure enim eſſe interdum pro eſſe fingi accipiendum eſt, nempe cum ſubſtantiue veritas demonſtrari nequit, vt loquitur Baldus, cuius doctrinam interpretum calculus probauit in l. de fortuit. ff. de pignorat. action.

Prædicatio ſeu Attributio à quibuſdam diuiditur in Verbalem & Realē. Attributionem Verbalem faciunt mutuam vel non mutuam. Mutuam, in qua nomina permutantur, vt cum quod τῷ λόγῳ proprie competit, hoc imputatur carni; & viciſſim, quod patitur Caro, hoc imputatur τῷ λόγῳ. De hac ſunt Patrum Teſtimonia.

Quælibet Naturarum vocabulum alteri impertit. Auguſt. cont. ſermon. Arianor. c. 8. de Trinitat. & Vnitate Dei cap. 6. Et paulo poſt: Diuinitas Humanitatis, Humanitas Diuinitatis nomen accepit. Chriſtus Diuinitatem ſuam non indignam cenſuit Nomine Filii Hominis, ſicut carnem ſuam dignatus eſt Nomine Filii Dei. Auguſt. l. 1. de Ment. peccat. & Remiſſ. c. 3. Verbum dignatum eſt Caro fieri, vt poſſet Caro Verbi, hoc eſt, Dei nomine nuncupari. Item: Quomodo Homo ille; (id eſt, Humanitas illa) habere potuit Dei nomen, niſi quoniam à Deo ſuſceptus (id eſt, ſuſcepta) vnam cum eo (ea) poſſedit nominis dignitatem.

Item. Ex quo Deus author vitæ hominem (id eſt humanitatem) in vnitatem perſonæ ſuſcepit, ex eo ille Homo (illa Humanitas) nomen vitæ authoris obtinuit. Fulgent. l. de Incarnat. c. 10. & ad Tra. l. 3. ex Africanæ Eccleſiæ ſententia.

Item, Homo ille Deus dicitur pro eo, quod eſt à Deo ſuſceptus.

Theodoret. cap. 3. Vnio communia facit nomina.

Cyrill. in epiſt. ad Neſtor. Quia proprium eius corpus factum eſt, quod ex beata Virgine aſſumſit, eam ob cauſam carnis paſſiones ipſius eſſe dicimus diſpenſatiua quadam appropriatione, ſeruata vbique natura impaſſibili.

Ambroſ. citante M. ſentent. lib. 3. 21. d. Quod Caro Verbi patiebatur, manens in Carne Verbum in ſeſe pro corporis aſſumptione referebat, vt pati diceretur, quia Caro patiebatur.

Prædicatio ſeu ſententia, Propria & Impropria, accipitur tripliciter.

1. Ratione Verborum.

2. Ratione Connexionis ſeu modi prædicandi & ſignificandi ſenſum, qui duplex eſt, Proprius & Improprius. Sic propria ſententia eſt, cum Compoſitio propria eſt. Impropria, cum talis eſt compoſitio, quæ aliquādo externa dicitur. Impropria prædicatio eſt: Iactatio digitorum eſt leuitas; ſed non habet tropum λέξεως: Proprie dicitur: Iactatio digitorum eſt indicium leuitatis. Sic hæc; Metaphora eſt ſimilitudo contracta ad vnum verbum; impropria eſt.

3. Proprie prædicari eſt eſſentialiter ſeu per ſe prædicari. Improprie prædicari eſt τυχόντως ſeu per accidens prædicari, vt corpus Domini factum in cruce prædicatur vt Res teſtata de pane fracto in menſa Domini vt de Teſtamento improprie.

Prædicatiua propoſitio Boetio eſt propoſitio Categorica, quæ opponitur Conditionali. In Topic. Cicer.

Prædicatiua in Conditionalem verti po-

teſt: vt, Homo eſt animal: Si homo eſt, animal eſt.

Canon:

Prædicatio à potiore (nobiliori) ſeu principali denominanda eſt.

Vſus.

Cum implicite hæc propoſitio; Homo eſt γελαστικὸς; videatur eſſe effecti de cauſa; γελαστικὸν enim à rationalitate hominis dependet vt à cauſa: cur dicitur prædicatio τοῦ πάθους ſeu accidentis de ſubiecto?

Reſpondeo: 1. Quia prædicatio denominanda eſt ab *actu* potius, quam à poteſtate, ab expreſſo potius, quam ab implicito, ab eo potius, quod ſimpliciter eſt, quam ab eo, quod ſecundum quid, (κατά τι) eſt, ab eo potius, cui abſolute & per ſe attribuitur, quam ab eo, cui attribuitur ratione quadam reſtrictiue: denique à principali potius quam à minus principali.

2. Vterque terminus Enuntiati, tam prædicatus ſeu conſequens, quam ſubiectus ſeu antecedens, dicitur vnus eſſe, non duplex. Ergo hæc prædicatio, Ignis eſt ſumme calidus, vel iſta: Homo eſt γελαστικὸς, non debet dici & effecti de cauſa, & adiuncti proprii de ſubiecto ſimul.

Prædicatio eſt
- Synonymica ſeu Vniuoca, in qua prædicatum de Subiecto dicitur Synonymice, vt Homo eſt animal.
- Paronymica ſeu Denominatiua, quæ conſtat prædicato paronymico, (vnde res denominatur) vt Homo eſt corporeus, rationalis.

Hæc requirit, inquit Thom. Aq. 7.1. Philoſ. diſtinctionem realem inter ſubiectum & prædicatum.

Denominatiuæ ſubiicitur Accidentalis. Hæc ſecundum Thomam fit duobus modis: Vno accidens de accidente prædicatur per accidens, quia ambo eidem ſubiecto accidunt, vt album prædicatur de muſico, quia ambo homini accidunt. Alter modus eſt, cum accidens prędicatur de ſubiecto. vt Socrates eſt Muſicus, quia Muſica accidit Socrati.

Prædicatio Reduplicatiua eſt, quæ fit per reduplicationem ſeu ἀναδίπλωσιν termini, qua res limitatur per ſe ipſam.

Canon.

1. Reduplicatio proprie ſumpta non tollens repugnantiam extremorum (falſæ) falſam ſimpliciter non poteſt reddere veram, vt; Homo vel ciuilis iuſtitia peccatum eſt; falſa eſt. Hanc veram non poteſt facere iſta: Homo qua homo, vel ciuilis iuſtitia peccatum eſt, quia reduplicatio non tollit repugnantiam extremorum (Subiecti & prædicati.) Prædicatio limatata ſynecdochica eſt, cum res reſtringitur per partem, vt Fridericus primus Imperator eſt ruffus ſecundum barbam.

2. Si addatur alteri extremorum, vt prædicato, aliquid ipſum diſtrahens, ita vt diſtractum (nempe prædicatum) non repugnet alteri extremo, ſicut ante repugnauit non diſtractum, propoſitio cum tali determinatione (diſtrahente) vera eſſe poteſt: vt, album ſimpliciter repugnat æthiopi; ideoque hæc eſt falſa, Æthiops eſt albus, ſicut & hæc, Æthiops qua homo eſt albus: Sed addito ad prædicatum, ſecundum

dentes,

dentes, per quod ipſum diſtrahitur, tollitur pugnantia eius cū ſubiecto, ac propotio eſt vera (Æthiops eſt albus ſecundum dentes) quæ ſine hac προσθήκη (id eſt, ſimpliciter enuntiata) nō fuit vera.

3. Denominatur res non ab vnius partis imperfectioris & minus principalis, ſed à partium plurium principalium & perfectiorum proprietate. Itaque Æthiops dicitur non albus, ſed niger.

4. Cum oppoſita inſunt ſecundum diuerſas partes integrantes principes, neutrum denominat totum: vt cum ſcuti medietas vna eſt alba, altera nigra, ſcutum eſſe album vel nigrum ſimpliciter dici nequit.

5. Cum prædicatum natum eſt ineſſe toti per aliquam partē principem, quod huic parti cōuenit, attribuitur toti, ſeu denominat totum. Si ſanari natum eſt ſimpliciter ineſſe homini ſecundum cor, poteſt dici animal ſanum ſimpliciter, quia cor eſt ſanum: ſi tamen ſecundum aliam partem æque homini inſit morbus, non dicetur ſimpliciter animal ſanum, quia tunc duo oppoſita poſſunt ſimul enuntiari de eodem, vt ſi cor ſit ſanum, & epar morboſum.

PRÆIACENS.

Hac voce vtuntur Scholaſtici & Theologi pro eo, quod eſt exiſtens, προϋπαρχον, vt Creatio eſt actio Dei externa qua immediate per ſe res à non eſſe ad eſſe ſine alteratione produxit, idq; aut nulla prorſus præiacente materia, id eſt, præexiſtente, aut in materiam iam ab ipſo creatam formam è nihilo inducendo.

Scholaſticis Logicis, vt Gabrieli Bieli, *propoſitio præiacens* eſt ſimplex ſimpliciter (ſine determinatione) quæ determinatam antecedit.

Canon.

Τὸ *Secundum quod ſemper præſupponit ſuam præiacentem*: vt huius, Chriſtus ſecundum Quod Homo eſt Filius Adoptiuus; Præiacens eſt, Chriſtus eſt Filius Dei adoptiuus. At hæc falſa. Ergo & illa. Hæc, Chriſtus ſecundum humanam naturam eſt Filius Dei adoptiuus, falſa eſt: Si enim vera eſſet, præſupponeret veritatem illius, Humana natura eſt Filius adoptiuus; ſed illa eſt falſa: Filius enim eſt nomen perſonæ. Homo eſt criſpus ſecundum crines: Chriſtus eſt creatus ſecundum humanitatem. Harum præiacentes ſunt: Hominis huius crines ſunt criſpi: Chriſti Humanitas eſt creata. Quæ ſi veræ non eſſent, nec illæ veræ eſſent.

Canon Fonſecæ & aliorum Scholaſticorum Dialecticorum.

Veritas cuiuſque conditionalis enuntiationis neceſſariæ fundatur in veritate alicuius ſimplicis præiacentis, vt veritas huius connexæ; Si Socrates eſt homo, eſt animal; fundatur in veritate huius: Homo eſt animal; & veritas huius, Si Socrates eſt homo, eſt capax ſcientiæ; fundamentum habet in veritate huius; Homo eſt ſcientiæ capax. Non igitur eſt minor neceſſitas ſimplicis enuntiationis, in qua veritas hypotheticæ fundatur, quam ipſius hypotheticæ.

Verum obiicitur, hunc Canonem fallere. Nam hæc conditionalis neceſſaria eſt, Si homo eſt Leo, etiam eſt quadrupes: & tamen neutra ſimplicium, Homo eſt Leo, Homo eſt quadrupes, vera eſt.

Reſp. p diſtinctionē Neceſſarii ſeu Neceſſi

Digitized by Google

ratis. Canon Fonſecæ intelligendus de enunciatione conditionali neceſſaria abſolute. Si conditionalis neceſſaria eſt Simpliciter, eodem quoq; modo neceſſaria eſt ſimplex enunciatio, in qua illius veritas fundata eſt. At hæc conditionalis, Si homo eſt Leo eſt, etiam quadrupes; neceſſaria eſt ἐξ ὑποθέσεως, id eſt, ex conditione ſeu connexione partium, quæ ſeparatim hic veræ non ſunt, multo minus neceſſariæ.

PRÆIVDICIVM.

Præiudicatio, πρόκρισις, eſt ipſa actio præiudicantis.

Præiudicium eſt id, quod ex hac actione exiſtit, Græce πρόκριμα. Sed ſæpiſſime pro eodem accipiuntur.

Per Metonymiam etiam Præiudicium, vt Græcum πρόκριμα, pro ipſa perſona ponitur à Cicerone.

Præiudicata ſententia. In Logica Nonnullorum, vbi agitur de Teſtimonio & auctoritate, habetur argumentum à Præiudicio (Vid. Logic. Andr. Hyperii Theolog.) vel præiudicata opinione, vt loquitur Cicero. Eſt autem Præiudicium, quod cum per authoritatem fuerit ſemel ſtatutum, ſemper affert exemplum, quod alii ſequantur: ſeu cum de re aliqua dubia pronunciare volentes, expendimus & ſequimur iudicium, quod antea per alios de eadem re aut ſimili factum ſeu latum eſt. Naſcitur igitur præiudicium ex auctoritate: Vnde Senarius hic: *Nil veritati auctoritas præiudicat.* Exemplum Luc. 6. Phariſæi accuſabant diſcipulos Chriſti, quod ſabbatho iter facientes per ſata vellerent ſpicas, & confricantes manibus ederent grana. Quid facitis, inquiunt, quod nõ licet facere ſabbatho? Reſpondens *Ieſus* ad eos dixit: Ne hoc quidem legiſtis quod fecit Dauid (1. Sam. 21.) cum eſuriſſet ipſe, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in Domum DEI, & panes propoſitionis ſumſit, quos non licet edere niſi tantum ſacerdotibus? Vbi proponitur non tantum Dauidis, verum etiam ipſorum Sacerdotum de caſu neceſſitatis iudicium.

Eraſm.

Hoc citra præiudicium melioris ſentẽtiæ dictum acceptumq; volo.

PRÆMIVM.

Præmium datur proprie pro virtute, vt Græc. ἆθλον ὁ ſicut pretium pro labore. Hinc verſiculus: *Præmia virtuti dantur, pretiumq; labori.*

Hinc operæ & curæ pretium dicitur.

Sed cum Ioachim. Camerar. illud Ariſt. 1. Oecon. c. 5. μηδ' ἆθλα τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας, vertit, neque præmia virtutis atq; vitiorum, τὸ *Præmia relatum ad virtutem accipitur proprie, ad vitia vero improprie*: Eorum enim meritum proprie eſt pœna: Ita ἆθλον proprie dictum virtutis; ἆθλον vero improprie vitii. In vtraque autem & Græca & Latina locutione modificata eſt vox ἆθλον, præmium, per Synecdochen ſpeciei pro Genere, ἆθλον ſeu præmium, id eſt, meritum. Sic dicere poteſt Ephorus: Beneficiarii principis mihi afficiendi ſunt præmiis, id eſt, meritis ſuis, quæ ſunt vel proprie præmia, vel pœnæ.

PRÆSAGITIO.

1\. Præſagitio eſt diuinationis ſeu prædictionis ſpecies, quæ & præſenſio dicitur.

Præſagiũ eſt prudentia quędam vel ſolertia animi hominis futura præſentiẽtis, etſi cauſa non ſemper nota eſt. Zuingerus

Digitized by Google

gerus Præſagium vocat, quod prædicitur & voce pro certo alicui denuntiatur, non forte fortuna, eoque differt ab Omine, quod fortuito vel fit, vel pronuntiatur, latentem tamen habet coniunctam Diuinationem. Differt item ab Oraculo. Nam Præſagium *vel per homines diuino quodam numine* afflatos pronuntiatur, cum ſupra humanam ſortem captumque ſapere videantur, non penitus tamē & ex profeſſo fatidicos, ſed tunc tantum cum præſagiunt: *vel per bruta*, cum vocem miraculoſe ſunt adepta. Sed Oracula ſunt Deorum reſponſa, & non niſi à diuinis hominibus & Enthuſiaſtis proferuntur, quos vates proprie appellant, & ipſa reſponſa Vaticinia.

Præſagii exemplum Theatrum vitæ humanæ habet illud Senecæ de inuentione per Hiſpanos anno Chriſti 1493 facta, In Tragœdia, quæ inſcribitur Medea:

Venient annis ſecula ſeris
Quibus Oceanus vincula rerum
Laxet, nouoſque Typhis detegat orbes,
Atque ingens pateat tellus,
Nec ſit terris vltima Thule.

Præſagitio eſt Intellectus Theorici vel Practici.

Illa continet prædictiones Phyſicorum (vt Phyſiognomorum, Metopoſcorum, Chiromantarum) Medicorum, & Aſtrologorum, è cauſis Phyſicis inferioribus vel cœleſtibus: Hæc vero Ethicorum & Politicorum. Practicus enim prædicit ex actionibus & obſeruationibus quotidianæ vitę de Rebuſpublicis, vel priuatorum hominum Euentis. Itaq; dicuntur hæ prædictiones Prudentum, & Prudentiæ.

2. Præſagitio accipitur pro vi quadam præſagiendi (prima ſignificatio fuit actus.) Sic vſurpat Cicero de Diuinatione: Ineſt animis præſagitio diuinitus incluſa. Idem eodem libro; Is, inquit, qui ante ſagit, quam oblata res eſt, dicitur præſagire, id eſt, futura ante ſentire. *Sagire enim ſentire acute eſt*, ex quo ſagæ anus, quia multa ſcire volunt; Sagaces canes dicti; vnde & narium ſagacitas, (qua ſignificatur celeritas in odorando) quæ tribuitur iis, quos Germani dicunt habere Tenuem naſum.

Quid Præſagire? Quid Sagire? Quid narium ſagacitas?

PRÆSCIENTIA.

Præſcientia ſeu Prænotio, *πρόγνωσις*, eſt futurorum vel certa, vel incerta; vel neceſſariorum, vel contingentium; Vel Dei, vel creaturæ cognoſcentis. Certa & Infallibilis ſemper Deo conuenit, vt Præſcientia, qua Deus præuidit Adamum eſſe peccaturum.

Huius certitudo ſeu infallibilitas à nonnullis Theologis pendere à Diuina Præordinatione, qua Deus efficaciter decreuit vt Adamus certo peccaret, dicitur. Hoc ego ἀθετέω.

PRÆSCRIPTIO,

ὁρισμός.

Quod Scholaſtici vocant Dictamen, aliis, vt Ciceronianis, eſt Præſcriptio vel præſcriptum, vt Dictamen rectę rationis ſeu legis naturæ, hoc eſt, præſcriptio. Sic Latini dicunt: Præſcriptio formulæ. Ein Vorſchrifft.

Philoſophis etiam Præſcriptio eſt definitio, vel id, quo vnū ab alio ſecluditur, quaſi res aliqua hoc ſibi præſcribat ac vendicet tanquam proprium. Sic Scaliger accipit. Alias dicitur quoque *Modus*.

Scaligero Præſcriptio eſt Separatio, ſegregatio, excluſio, finitio, ὁρισμός, lib. 3. Poet. cap. 54.

Præſcriptio eſt moderatio, qua poſitis multis quædam ſecluduntur, alia admittuntur, idcirco Græci ὁρισμὸν,

Digitized by Google

Quintilianus Finitionem vocat. *Non erit auxilio nobis Ætolus & Arpi, At Meſſapus erit.*

Ita præſcribit fortunam ſuam viris fortibus & felicibus & delectis, ait enim: *Felixque Tolumnius*; & mox, *Delectos Lato & Laurentibus aruis.* Atque excludit Ætolos cum Diomede. Alias etiam ὁρισμὸς pro certo modo, regula & quaſi præſcripto à Græcis capitur 8. Ethicor. ἀκριβὴς ἐν τούτοις οὐκ ἔστιν ὁρισμὸς, in his certa finitio & certus modus conſtitui exacte nequit. ὁριστὴς qui Græcis eſt, Latinis eſt Præſcriptor & finitor, teſte Polluce, id eſt, determinator limitum & confinium. Item cap. 56. Paranomaſia eſt alluſio rei à re deducta cum præſcriptione, mutatis aut additis aut detractis elementis. Idem cap. 54. Vbi refert præſcriptionem ad διατύπωσιν. Ab eodem Totum certis partibus præſcribi dicitur, hoc eſt deſignari & explicari cap. 9.

Verba totum certis partibus præſcribentia.

Definit modum præſcriptione cuiuſque rei, ſiue ſua, ſiue ab alio impoſita. Exemplum prioris, veluti cum lapis ſua natura tantus & talis figuræ, talis ſitus, hoc in loco; Exemplum ſecundi, cum ex eo lapide factum ſigillum Mercurii bipedale, pictum minio, ſtans in templo.

Præſcriptio igitur ad accidentalem Differentiam referenda eſt, eſtque tam animæ in moribus, quam corporis in accidentibus; Eſt & in rebus inanimis, in tempore, in loco, in factis, in dictis.

Præſcriptio Philoſophis interdum eſt præſcriptio finium quantitatis. Sic accepit Scaliger, cum ait: Augmentum eſt promotio præſcriptionis ad vlterius Vbi (id eſt, in auctione, quæ præerat ſuperficies tractus breuioris, habet poſtea in vlteriori loco alium terminum.)

Veteribus Iuriſconſultis præſcriptio eſt exceptio; Nouis eſt acquiſitio dominii. Vide Budæum in Pandectas. & Quintil. l. 7.

Dicimus etiam Præſcriptio Temporis pro Exceptione Temporis. leg. 1. & 5. ff. ſi liber. ingen. eſſe dicat. Vbi tamen præciſa eſt locutio, vt vocauit Cicer. & bene obſeruauit D. Hottomannus. Cum enim dicimus Præſcriptio temporis, ſiue longi temporis, accipimus hoc ac ſi diceretur: Præſcriptio ex poſſeſſione longi temporis, id eſt, exceptio.

Præſcriptionem autem pro Acquiſitione Dom. vſurpatam eſſe apud Veteres Iuriſconſultos non opinor, & nego. Et proinde inſcitia eſt abſq; vllo idoneo authore hoc verbum Accuſatiuo velle iungere, ac ſi liceat dicere, præſcripſi hanc rem, ac ne nunc quidē hunc caſum regit. Licet enim in Ablatiuo Inſtrumenti dicatur, Præſcriptione capere rem, non tamen dicimus præſcribere rem. l. 4. & l. final. ff. pro empt.

Iuriſconſultus dicit Vſucapio eſt acquiſitio vel adiectio dominii per continuationem, poſſeſſionis bonæ fidei, temporis lege definiti. Hic pro Definiti dici poſſet præſcripti, acquiſitio nimirum contingit ex hoc, quod rem alienam continuo quodam tempore à Lege definito, ſeu præſcripto, ſeu conſtituto, ſeu præfinito poſſederis.

Porro Quintiliano quoque præſcribere alicui eſt exceptionem obiicere.

PRÆSCRIPTVM.

Præſcriptum Scaligero eſt ſegregatum, ſeparatum, vt partes liquidæ vnitæ amittunt extremorum præſcriptionem, id eſt, terminorum ſeparationem. In Cramate ſeu vino diluto aqua partes aquæ vel vini non ſunt actu Mathematice, quia non ſunt terminis præ-

Digitized by Google

præſcriptæ atque ſeparatæ, ſed ſunt actu naturali, quia ſua quæque ſub forma propria. Scaliger. exercit. 101. ſect. 1.

Circumſcriptio cum præſcriptione non eſt confundenda: Illa eſt quod dicunt Rationem formalem. Scaliger. exercitat. 257.

Præſcribere, præſcribi pro *finiri*.

Scalig. Geometriæ Cognitio duplex eſt, Abſoluta & Relatiua: Relatiua præſcribitur anguſtioribus terminis.

Idem. Virtus & vitium non præſcribuntur vna definitione.

Idem. Obſepſiſti Cardane Amabile ſola pulchri præſcriptione, id eſt, obiectum amoris tantum feciſti pulcrum, aſtrinxiſti ad pulcrum ſeu pulcro.

PRÆSENS.

1. Præſens eſt aliquid alteri per *συνάφειαν Mathematicam ſeu Phyſicam*, id eſt, per contactum corporalem: Sic caput collo præſens eſt: Sic Res terrenæ corpori noſtro præſentes ſunt in Cœna Domini; Vel *per συνάφειαν Virtutis & efficaciæ*: Sic Luna terris præſens eſt; *aut per συνέχειαν contactu ſpirituali per gratiam*: Sic Caro Chriſti nobis præſens eſt Vnione per Spiritum, caput pedibus corporis præſens eſt per cohærentiam & vitæ *κοινωνίαν*: ſeu, Chriſtus nobis tanquam caput membris vnitur interuentu Spiritus ſui in nobis inhabitantis.

Præſentia igitur eſſe poteſt procul diſſitorum.

2. Præſens quippiam alteri eſt *vel abſolute*, ſeu *reveritate*, id eſt, in ſeſe, vt materialiter; *vel reſpectiue*, vt in ſigno; vt in menſa Domini eſt Corpus Chriſti Sacramentaliter, id eſt, in ſanctificato pane: *vel per ſpeciem*, vt præſens eſt Lux Solis oculo meo per Speciem, (quæ repræſentatio lucis eſt. Scaliger. exercit. 71.)

3. Præſens per
- *Senſum*, vt Sol nobis, quicunque in toto orbe eum intuemur, eſt præſens per viſum.
- *Mentem*, Sponſa ſponſo corpore abſenti præſens eſt animo.
- *Fidem*, Chriſtus etſi in Cœlo loco circumſcribatur; tamen id non vetat, quin vere nunc ſit nobis per Fidem præſens.

Explicat. Terminorum:

4. Præſentia Spiritualis dupliciter accipi poteſt. 1. Pro ea, qua quis ſpiritu ſeu animo alicui præſens eſt: Sic *παρουσία* Spiritualis eſt, qua Caro Chriſti per Spiritum eius fidelibus præſens eſt. 2. Pro ea, qua Spiritus, vt Angelus alicui præſens eſt.

5. *Præſentia Corporis eſt vel corporalis immediata: vel Spiritualis mediata per Spiritum ſanctum*, id eſt, quæ fit Spiritu Chriſti eam efficiente, & Chriſti corpori nos vniente. Vnimur Corpori, quod Filio Dei vnitum eſt perſonaliter, per inhabitantem in illo & in nobis vnum & eundem Spiritum.

Digitized by Google

Non propinquitas loci, ſed rei κοινώνησις efficit, vt res dicatur alteri præſens: nec Longinquitas loci, ſed rei ἀκοινώνησις facit, vt res dicatur alicui abſens; vt qui in Schola docet, tam iis, qui propius Doctorem ſunt, quam iis, qui longius, ex æquo dicitur eſſe & eſt præſens.

Corpus Chriſti fidelibus præſens eſt, nempe ipſorum mentibus, quia reuera Spiritu & fide percipiunt, ſicut & vere ſe Chriſtus illis communicat virtute ſui Spiritus per Verbum & Sacramenta.

Canon.

Quod alicui communicatur, præſens eſſe neceſſe eſt.

Auguſtin. Et nobis ſunt præſentia, quæ ſunt præ ſenſibus noſtris ſiue exterioribus, ſiue interioribus, hoc eſt, ante ſenſus noſtros corporis vel mentis.

Aquinas: Illa dicuntur nobis eſſe præſentia, quæ nobis ſunt in proſpectu, id eſt, quæ percipimus oculis id, quod de proſpectu etiam Mentis intellexit, ait Zanch. lib. 2. de Natura Dei.

Præſens res dicitur alteri
- Qua vere ſe communicat & vere ab illo percipitur, cui dicitur eſſe præſens, etſi localiter ab eo procul diſtet, vt Sol vere præſens eſt oculis noſtris, tametſi ſit διάστημα magnum inter Solem & oculos noſtros.
- Quatenus etiam localiter & locali propinquitate adeſt illi à quo percipitur, vt quæ ſenſu tactus aut guſtus percipimus. Hæc vocatur à Scholaſticis præſentia indiſtantiæ.

Ἄλλως.

Præſens eſt è Genere Relatorum.

Præſentia igitur Relatio eſt. Itaque non eſt proprie accurateve dicta cauſa operandi. Nec etiam Formaliter eſt Actio, etſi ſuo modo dici poſſit Actuoſa & Efficax:

Quatuor modi παρουσίας.

Poteſt aliquid alicubi eſſe præſens quatuor modis.

1. Σημαντικῶς, Repræſentatiue & Sacramentaliter, id eſt, per ſignum, figuram, ſui imaginem. Ita præſens eſt mihi vel huic Princeps Mauritius in imagine, quæ eum repræſentat.
2. Ἀντιληπτικῶς, per apprehenſionem ſeu obiectiua: ita præſens eſt Sponſus Sponſæ, cum de illo re ipſa cogitat. Ita Sol præſens eſt viſui per ſpeciem, non κατ' οὐσίαν.
3. Ἐνεργητικῶς effectiue ſeu virtualiter, per operationem ſeu per effectum. Ita Sol eſt nobis & Terræ præſens efficacitate ſua, per lumen & calorem, quem in terris producit.
4. Αὐτοτάτως, per ſe ipſum, id eſt, per Subſtantiam ſuam, ſeu οὐσιωδῶς. Idque præſentia vel immediata: Ita Sol eſt præſens in Cœlo, non in terra; vel mediata, quaſi caput ſingulis membris præſens eſt vere & reipſa, etiam pedibus, nempe vi animæ & vinculo neruorum.

Vſus.

Ὁμολογούμενον eſt, Chriſtum præſentem eſſe tribus prioribus modis in vſu legitimo Sacramenti Cœnæ.

Nam

1. Per externa ſigna Panis & Vini ex inſtitutione Chriſti Corpus & Sanguis ipſius repræſentantur.

2. Ex

Digitized by Google

2. Ex hac Repræſentatione Chriſtum fide apprehendimus.
3. Per illa ſigna operatur in nobis Chriſtus effectum gratiæ & refectionis ſpiritualis.

Sed quarto modo præſens Zwinglio non eſt in Pane Cœnæ Corpus Domini. Nam per & ſecundum οὐσίαν, vt fuit olim in cruce, ſed nunc eſt in Cœlo. Pontificiis autem præſens eſt ſub & in ſpecie externa Panis, nõ tantum ſecundum figuram, ſed etiam ſecundum veritatem, non ſolum per apprehenſionem, ſed & re ipſa, non ſolum per efficaciam, ſed etiam οὐσιωδῶς, id eſt, per ſe ipſum ſeu propriam eſſentiam.

Quaſi caput ſingulis membris, &c.]

Huc pertinet præſentia Spiritualis (quæ Locali opponitur & corporali) Corporis Domini noſtri. Vt præſens eſt Caput ſingulis membris *non Loci propinquitate*, (alioqui enim caput Pygmæi magis eſſet ſuis pedibus præſens, quam caput Gigantis) *Sed vi vnius animæ & nexu neruorum ac ligamentorum*: Ita nobis præſens eſt Chriſtus per Spiritum. Nam nos noſtraque corpora & corpus Chriſti ſimul vere connectuntur vno & eodem Spiritu, ita vt nos ſimus vnum & idem corpus ſub vno eodemque capite, quod dedit Deus Eccleſiæ, nempe Chriſto.

Porro Præſentia illa πνευματικὴ rurſus diſtinguitur. Nam Fidei Patrum in Vet. Teſtam. præſens fuit ſpiritualiter; præſens fuit *De iure*, vt loquuntur, Chriſti humanitas naſcitura. Noſtræ autem Fidei Spiritualiter nunc præſens eſt, *ipſo*, vt loquuntur, *Facto*.

Omnino τὸ πιστὸν, qua πιστὸν, animo præſens eſt, ſpiritaliter. Πιστὸν materiale eſt extra animam: πιστὸν ſpiritale eſt in anima, vt νοητὸν in intellectu, ſic πιστὸν in anima ſeu corde fideli ſpiritaliter, hoc eſt per ſpeciem, imprimitur, non materialiter: vt in Intellectione fit vnio intellectus cum Intelligibili: Sic in actu credendi fit coniunctio cordis ſeu animæ fidelis cum πιστῷ, id eſt, cum eo, quod creditur.

De præſentia corporali loquitur Athanaſius Oratione contra Idola: Irrationalia animalia ſola, quæ præſentia ſunt, obtuentur, & ad ea ſola, quæ in oculis ſunt, incitantur: Solus homo *ea, quæ extra ſe ſunt* ratiocinatur & cogitat, & quæ præſentia non ſunt, animo complectitur.

Libr. Epiſtolar. epiſtol. ad Paulin. 112. Auguſtin. Præſentia intelligo, quæ præſto ſunt ſenſibus ſiue animi, ſiue corporis. Et: Me abſente, faciem mei corporis cogitas, & illa tibi eſt imago (incorporea corporis ſimilitudo) præſens: Abſens autem facies.

Præſens aliquid dicitur {
- Ex parte rei, reipſa exiſtens præſens.
- Repræſentatum, vt præſens imaginatie.

Præſentia.

Præſentia eſt exiſtentia rei cum re, à qua non diſtat.

In Categoria eſt Relationis, non Actionis, quia poteſt res alicubi eſſe, vbi nihil agit.

Qqqqq

Præſentia eſt diſtantia alicuius ab aliquo.
- Per Entitatem ſuam, Subſtantialis, Realis, Localis', Vere vel Quaſi.
- Per virtutem & efficaciam ſeu applicationem eius; Virtualis.

De eius igitur ratione eſt propinquitas rerum inter ſe, ſiue perfecta, ſiue *κατά τι*: Non autem Vnio.

Non omnia, quæ ſunt ſibi inuicem præſentia, ſunt inter ſe vnita, etſi omnis vnio præſentiam quandam immobilium inter ſe requirat.

Præſentia Corporis
- *Quantitatiua* ſeu Naturalis, qua corpus ita occupat ſpatium, quod replet ſibi æquale & coextenſum, vt ab illo neceſſario excludat aliam quantitatem. Dicitur & Localis. De eius eſſentia eſt extenſio in ordine ad locum.
- *Sacramentalis*, modus corpori adueniens, non neceſſario conſequens eius exiſtentiam; vel ſupernaturalis.

Corpus Chriſti factum eſt capax, propter vnionem ad Verbum, modi exiſtendi in loco indiuiſibiliter, vt habet Alenſis: falſum eſt: quia Vnio Hypoſtatica naturam Corporis Quanti non immutat.

Omnis præſentia eſſentialiter procedit *à corpore*, quod ſit præſens, *& ab exiſtentia*, ſeu actuali Entitate illius tanquam à ſubiecto, quod modificat. Eſt enim præſentia modus exiſtentiæ rei præſentis. Id autem quod eſt tantum modus alterius rei, non poteſt eſſe ſine re, quam modificat, quia non eſt res per ſe diſtincta ſecum ferens propriam Entitatem. Ita non poteſt intelligi figura ſine re figurata, ſeſſio ſine ſedente, vnio ſine re vnita. Quantitas ſuæ ſubſtantiæ fundamentalis ratio eſt exiſtendi in loco.

Præſentia
- Δραστικὴ, actiua.
- Otioſa.

Animæ præſentia eſt cauſa vitæ: abſentia eſt cauſa mortis, id eſt, anima eſt cauſa, vt res ſit, vel non ſit.

PRÆSTIGIÆ.

Præſtigiarum nomen dupliciter accipitur. Primum generaliter, & pro *γοητεία*, id eſt, hac Magiæ parte, qua abſque pharmacis, ſolis carminibus & characteribus, Deo permittente, improbi homines malis alios afficiunt, & pro mirificis actionibus Ludicris agyrtarum & ludionum.

Secundo Specialiter, nempe cum nonnulli hoc nomine ad ludicra tantum Magorum quaſi miracula transferunt, non ad incantamenta.

Per Metaphoram tribuitur Sophiſmatis, Fallaciis ſeu Captionibus: & Verborum præſtigiæ ſunt apud Ciceronem. Ita igitur ſignificat Deluſiones.

PRÆTER.

1. Præter Exceptiua ſeu Contractiua particula eſt, *μόριον διαλεκτικόν*.

Omnia Sacramenta, præter Euchariſtiæ Sacramentum, conſiſtunt in quadam operatione tranſeunte, qua ceſſante deſinit Sacramentum. Gabr. Biel. l. 4. d. 3. q. vn. Vocatur & Particula Reſtrictiua

ctiua ſeu Reſtringens. Eodem ſenſu *Citra* accipitur, vt, Omnia citra Deum, quæ actu ſunt, ex eſſentia & eſſe, hoc eſt, exiſtentia ſunt compoſita, de ſententia Thom. Aquin. Picus de Ente & Vno.

2. Particula eſt Ampliatiua ſeu Extenſiua, ἐκτατικὸν μόριον, pro Vltra.

Perſona ſupponit pro Natura Intellectuali, & *præter* illam nihil aliud importat ſeu cõnotat, quam vel negationem quadruplicis communicabilitatis, quæ negatio ens rationis eſt actus, ſc. interior mentis, quo intellectus intelligendo naturam ipſam diuidit à communicabilitate ſeu innitentia quadruplici. 1. qua pars communicatur ſeu innititur Toti. 2. qua conſtituens conſtituto. 3. qua forma formato. 4. qua ſuſtentificatum ſuſtentificanti; Vel Perſonalitatem, (id eſt, perſonæ ineſſe talem Entitatem.) Id. Gabr. Biel.

Ais Deum à Platonicis Vnum vocari, quia Vnitati eſt ſimilis, quæ licet omnes numeros poteſtate contineat, pares nimirum & impares: ipſa tamen nec par, nec impar eſt. Subtilis hercle appellandi ratio, quæ *præter* id, quod Deus rebus ſimilis eſſe non poteſt, (non enim exemplar mundi mundo eſt ſimile, &c.) alia cauſa ſtare non poteſt. Anton. Citad. ad Picum Mirand. de Ente & Vno.

Fonſeca in Metaphyſ. lib. 1. cap. 1. quæſt. 2. *præter accipit pro Supra.* Duobus modis aliquid fit præter Naturæ ordinem: Vno, ſi ſolus modus faciendi ſit ſupra Naturam: Sic primi parentes facti ſunt à Deo. Altero, ſi formæ ipſæ ſint ſupernaturales, id eſt, non poſſint naturaliter introduci, vt Lumen Gloriæ. p. 59.

Significat aliquando præter Rectiſſum ab ordinario, ſeu *ordinato.* Marſil. Ficin. de Diuin. nomin. Dionyſ. Malum etſi præter intentionem Diuinæ prouidentiæ accidit, cognoſcitur tamen ab ea, &c.

Monſtra ſunt præter factum & præter Naturam, ex ſententia quorundam Peripateticorum, quia non ſunt ordinaria effecta.

Aliquo modo fit aliquid præter Prouidentiam Diuinam, vt malum, non enim aſſentitur: aliquo modo non fit præter illam id, quia non inuita illa, eſſet enim neceſſitas cogens ad contraria. Scaliger. exercit. 307. ſect. 25. In vnaquaque actione vnum tantum rectum eſt, idque à Deo conſtitutum, quodcunque præter hoc eſt, non eſt Dei. Scal. exercit. 249. ſect. 3.

Præter pro extra, Non præter inſtitutum ſciſcitabor, id eſt, extra rem.

Opponi interdum videtur τῷ *Vltra, ac idem eſſe quod Citra*, vt, Intelligentia fines habet, quos vltra ac præter non poteſt deſignari. Scaliger. exercitat. 359. De Intellig. ſect. 4. Præter, id eſt, citra; vt cum dicitur; Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines, Quos vltra citraq; nequit conſiſtere rectum.

Præter particula limitans eſt, Eſt enim Exceptiua: Cœlum tegit omnia præter ſe. Athanaſ. in definit.

Præter naturam eſt, quod Deus vel non ſic creauit, vel quod omnino non creauit, qualia ſunt Mors & peccatum.

Vſus.

Quæritur, Quomodo accipiendum ſit hoc Axioma Philoſophi: Motus non eſt παρὰ τὰ πράγματα.

Reſp. Ita, vt intelligatur τὸ παρὰ opponi τῷ ἐν. Motus non eſt præter res, id eſt, motus eſt in rebus, non ſine rebus. Nullum enim genus mutationis eſt, quod non fiat ſecundum Subſtantiam, vel Quantitatem, vel Qualitatem.

Digitized by Google

Quomodo hoc Philoſophi, quod etiam in ore eſt vulgo literatorum, ὁ γὰρ παρὰ μικρὸν, ὥσπερ οὐδ᾽ ἐν ἀπέχειν δοκεῖ.

Reſp. Hoc Græcis peculiare eſt & Phraſin habet, παρὰ μικρὸν, id eſt, parum vel paululum, vel propemodum. Sententia autem eſt, Si qua parum diſtant, ea nil diſtare videntur, vel Quæ paulum diſtant, ea nil diſtare videntur.

PRÆTERITVM.

Verbum præteriti 1. Proprie aſtringitur ad ſignificationem præteriti; vt vixit.

2. Philoſophi Græci interdum accipiũt hanc Temporis differentiam abſolute ſeu ſimpliciter, id eſt, de omni temporis differentia ad ſignificandum quid fieri ſoleat, vt, Experientia artem genuit, id eſt, generare ſolet. Multas amicitias ſilentium diremit, id eſt, ſolet dirimere. Iſocrat. In paræneſ. ad Demonic. pulcritudo aut tempore conſumpta eſt (ἀνάλωσεν) aut morbo emarcuit (ἐμάρανε.) id eſt, marceſcere conſueuit.

Fonſecæ, qui hoc annotauit, huius Enallages cauſa videtur eſſe, quia ex obſeruatione Præteriti intelligitur quid de futuro omniq; fere tempore iudicandum ſit. 1. Metaph. c. 1. p. 38. Sic, Hoc illi συμβέβηκε, accidit. Ariſt. 1. Metaph. c. 1.

PRÆTEXO.

Prætexo proprie eſt antetexo: hinc prætexta toga, cui purpura prætexitur. Ei pura toga opponitur. Translate eſt obtẽdo, ſeu colorẽ quæro. Hinc prætextum & prætextus. Nota hic prætexendi verba & formulas.

Paria nonnunquam ſunt 1. occaſio, cauſa, Nomen, titulus, Simulatio, prætextus, prætextum, velamentum, obtentus, color, & color quæ ſitus vulgo ſpecies: Græce πρόσχημα, πρόϕασις. Per prætextum, per cauſam, per ſpeciem, per occaſionem, per nomen. 2. Prætendere, obtendere, prætexere, ſpeciẽ præferre, quærere colorem, dare colorem. Exempla ſubiicio. Reperire cauſam deſerendi aliquem: hoſpites relinquendi cauſam reperire, Ciceroniana ſunt. Per cauſam inopum in aliena bona inuolare, Ciceronianũ eſt, & Cic. Pro domo ſua, per cauſam inopũ atq; peregrinorum in bona locupletũ repentinos impetus comparares. Lactantius lib. 1. Vera ſunt quæ loquuntur poetæ, ſed obtentu aliquo, ſpecieque velata. Idem. Non ergo res ipſas geſtas finxerunt poetæ, ſed rebus geſtis addiderunt quendam colorem, eine Farb anſtreichen.

Quintilianus. Dandus deformibus color idque etiam apud malos. Id eſt, cauſa, facti ſpecioſa exquirenda eſt. Idem: Si nulla contingit excuſatio, Sola colorem habet pœnitentia. Idem: Sed ne illud quidem ignorare oportet, quædam eſſe, quæ colorem non recipiant, ſed tamen defendenda ſunt. Cicero colores accipit pro pigmentis rhetoricis ſeu pro orationis ornamentis & luminibus, quibus detractis res ſimpliciter indicata, non magnopere placeret, vt pingere aliquem omnibus artis coloribus, ad Attic. hi colores Rhetorici ſunt. Plato vocat χρώματα & σχήματα 10. de Repub. Marcell. de donationibus inter virum & vxorem, ſi color vel titulus, vt ſic dixerim, donationis quæſitus eſt.

Colores etiam eleganter dicuntur argumenta ſpecioſa in ſpeciem probabilia. Marcell in Tract. de adult. prætextu incredulitatis. Valerius Publicola: Maximorum operum prætextu. Prætextũ neu-

Digitized by Google

neutro genere eſt in Tranquillo ſignificatu eodem. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Liuius. Scita plebis iniuncta patribus ſub titulo æquandarum legum noſtrarū. Plinius in Panegyr. Sub titulo gratiarum agendarum. Idem: Celata morte per ſpeciem alienę fungendę vicis Seruius opes ſuas firmauit. Tranquillus: Specie officii. Liuius lib. 19. ab vrbe condita. Semper aliquam fraudi ſpeciem iuris imponitis. Hinc *ſpecioſa, quæ prætextum & colorem habent,* dicuntur, vt *ſpecioſa criminatio* apud Liuium. Apud Eundem: Bruti haud abnuit cognomen, vt ſub eius obtentu cognominis liberator ille populi Romani animus latens aperiretur tempore ſuo. Cicero ad Atticum: Amiſimus, mi Pomponi, non modo ſuccum & ſanguinem, ſed etiam colorem & ſpeciem priſtinam ciuitatis. Hic color poſitus ἀντὶ σχήματος. Sic Lucanus lib. 9. Non iam regnare pudebit. Nec color imperii nec frons erit vlla ſenatus. Colorari apud Ciceronem 2. de orat. eſt colore infici σχηματοποιεῖσθαι. oratio colorata, quæ habet colores ſeu σχήματα.

Modeſtiam prætendere, modeſtiæ ſpeciem præferre. προκαλύπτεσθαι δόξαν μετριότητος Plato in Protagora. Viri doctiſſimi nomen barbaris moribus prætendere Cic. in Vatinium.

Legem poſtulationi ſuæ prætendere Liuius in 3. ab vrbe. ſic & Cicero.

Imbecillitati ſanitatis appellationem obtendere Quintil. Vergil. nouis prætexere funera ſacris. Et coniugium vocat hoc, prætexit nomine culpam, id eſt velat, tegit. Difficultatis patrocinia prætexim ſegnitiæ Quintilian. lib. 1.

Sine velamento & colore quæſito, id eſt, ſine prætextu ἀπροκαλύπτως Platonice.

Plutarchus accipit nonnunquam πρόσχημα pro magnifica ſpecie, ſeu maieſtate, vid. Guil. Budæum in comment. Græcæ linguæ.

PRÆTORIVM.

1. In Politicis Prætorium eſt, quod ad officium Prætoris pertinet, ſeu quod prætoris intereſt.
2. Per Metaphoram accipitur à Mathematicis cum dicitur, Aſtrologorum decreta non ſunt prætoria, id eſt, nec eueniunt neceſſario, nec homines eis parere coguntur. Sic Phyſiognomica præcepta non ſunt prætoria; quia tantum propenſionem quādam ſignificant, nec neceſſaria ſunt. Iodoc. Villich. Rotellian. in doctrin. Phyſiognom.

PRIMVM.

Primum dicitur per anterioris negationem, quia ante ipſum nil eſt aliud, ſiue ſit primum ſimpliciter, ſiue primū in aliquo genere; ſiue ſit primum natura vel tempore: ſiue primum proportione, ſiue primum poſitione. Ego addo Primum Indiuiſibili Æternitate. Ex Alb. M. in poſter. Et 1. Eth. & Alex. de Ales in 5. Metaph. & Simplic. 8. Phyſ. text. 11.

Duobus Modis πρῶτον dicitur:
- Quod ante omnia ſui ordinis eſt, quod alia præcedit.
- Ante quod nihil eſt, licet poſt ipſum nihil. Hoc præſtantiori ratione primum eſt, quia ratio abſoluta eſt prior & validior.

Seu Primum Eſt Negatiuum, vel Poſitiuum.

Digitized by Google

eſt ſubiectum. Alb. M. in poſt. Anal. Id eſt, Primum Immediatum eſt vel vt Cauſa. vel vt ſubiectum. Opponitur ita Remoto & Mediato, vt aliquid recipere non πρώτως, id eſt, remote & mediate.

Primum non eſt idem prorſus, quod Vniuerſale, quia prima cauſa motrix eſt quidem omnium prima, non tamen ſic vniuerſalis, vt Genera. Alex. Aphrodiſ. in 1. Metaph.

Prima definitione illa eſſe dicuntur, quæ in propria Ratione continent aliqua, quæ non ſumuntur in definitione alteri⁹, Alex. Aphrodiſ. 1. de anima. c. 9.

Prima in Analogis ſua natura accipiuntur in definitione Secundorum. Alex. Alenſ. 9. 1. Phil. text. 1.

Primum:
- Simpliciter, ſimpliciter non habet cauſam vllam, vt Deus.
- In aliquo Genere, in eo genere nullam habet cauſam, vt principia in Diſciplina aliqua.

Marſil. Ficin. in Plotin. Enneade 3. l. 1. cap. 1.

Idem de primo ſimpliciter: Primum penitus, quod eſt & vltimum, non tendit in aliud.

Fonſeca in 5. Met. Ar. c. 11. explanatione diſtinguit ex Philoſophio deſcriptionibus *primum ſimpliciter* definitum à *primo ad aliquid, Primo alicubi, & Primo ab aliquibus.*

Primum Natura ſeu ἁπλῶς definitum eſt, id, quod ſuapte natura eſt primum in aliquo genere, quomodo ortus inerrantium ſtellarum ex ſententia priſcorum Philoſophorum eſt primum quiddam in genere mobilium, & Rex in optime conſtituta Repub.

Primum ad aliquid πρός τι, id eſt, definitum eſt, quod reſpectu alicuius primum eſt, quo modo ſphæra Saturni eſt primum mobile à ſphæra inerrantium ſeu fixarum ſtellarum. Et ſummus Magiſtratus ſub Principe vel Rege eſt primus à Principe vel Rege.

Primum alicubi definitum eſt id, quod obtinet primum locum ſiue natura ſiue reſpectu alicuius deſignatum.

Primum ab aliquibus definitum ſeu deſignatum eſt primum arbitrarium, vt id, vnde libet orationem incoare.

Primum in Exercitationibus nonnunquam accipit Scaliger pro Proximo, vt actus primus, potentia prima, id eſt, proxima.

Interdum etiam idem eſt, quod Principale, ſeu præcipuum; In Communibus, quæ dicuntur ab Vno, & habent prius & poſterius eſt primum, id eſt, Principale analogatum, vt loquuntur Scholaſtici. Hinc fecerunt Primum aliud primitate temporis ac originis ſeu ſecundum originem tantum; Aliud Principalitatis, id eſt Præcipuum vel excellentiſſimum, Scal. ex. 307. ſ. 26.

Primum in Compoſitione eſt vltimum in Reſolutione. Alenſ. 5. Met.

Primum in Intentione principium eſt, quod mouet appetitum, & ſubſtracto principio appetitus à nullo mouetur, & eſt finis vltimus, Marſ. Ficin. in Platon. Phileb. l. 1. c. 2.

Primum falſum eſt fons falſi, de quo Plato in Cratylo. Primo falſo vel inconuenienti dato, reliqua iam multa inconuenientia ſequuntur.

Primum καθόλου eſt, quod cum ſuo ſubiecto eſt reciprocum, vt riſibilitas, ſenſibilitas.

Prima δεκτικὰ recipientia, ſunt propria & ver-

& vernacula, Græce οἰκεῖα, & adæquata ſubiecta (Iis opponuntur δεύτερα) ſunt autem illa vel Abſoluta, vel Limitata, vt cum dico; Omne Corpus Animatum ſuis fungens energiis ſanum eſt: Hic ſanitatis πρῶτον recipiens limitatum conſtituitur. Nutriri ineſt homini, vel animali δευτέρως, ſed corpori animato qua animatum primo & vnice ſubiectum primum Ethicarum virtutum eſt appetitus cum ratione coniunctus. Virtutum Contemplatricium Mens ſine appetitu. Mobilitas proprie ineſt in re naturali vt πρώτῳ δεκτικῷ, propter naturam vt cauſam. Primo ineſt ſubſtantiæ eſſe capax contrariorum.

Primum agens eſt, quo proxime attingitur Patiens, vt Schegk. putat, Primam cauſam effectricem ſanguinis eſſe venoſum genus, Adiuuantes arterias & cor, & carnem iecinoris. Alii Medici primariam cauſam ſanguificam eſſe carnem hepatis, venas vero in cauo eius diſſeminatas inſtrumentariam, quod vis quædam ex carne hepatis influat in venas.

Metaph. 11. dicitur αἴτιον ἐγγυτότατον. Phyſ. β. αἴτιον ἀκρότατον. Per ἐξοχὴν dicitur principium, vt cum Galenus pugnat contra Ariſtotelem Cor non eſſe principium αἱματοποιητικὸν, quia quædam animantia ἄναιμα expertia ſanguinis non habeant dextrum cordis ventriculum. Sed Veſalius cum Ariſtotele ſentiens in animalibus pulmone præditis è corde, non ex hepate cauam venam explantari ſentit, duos eius venæ ramos in gibba hepatis parte implantari.

Primitas multiplex eſt, vt Temporis, Loci, Originis, ſeu fontis & cauſæ; naturæ, ſcopi & intentionis naturæ, ſubiecti, adæquationis, ordinis, dignitatis ſeu honoris.

Ad Naturam refero Entitatem & perfectionem primam. Primæ ſubſtantiæ, id eſt, indiuidua, idem quidem re ſunt cum naturis communibus, ſed plus Entitatis & perfectionis includunt.

Primum Hominis appetibile originis primitate eſt vel voluptas, vel conſeruatio tutelaque propriæ vitæ, ſicut felicitas eſt vltimum Mazon. in Comparat. Philoſ. Ariſtotelicæ & Platon. Vid. vocem *Finis.*

Corpus Miſtum Generationis Subiectum primum eſt primitate Scopi, at primitate Adæquationis commune quod miſta & Elementa complectitur ſeu in ſe cohibet.

Accretio conuenit primo primitate Originis ſimilaribus partibus, at primitate ſcopi naturæ diſſimilaribus ſeu organicis. Nam Diſſimilarium gratia ſimilares à natura ſunt conſtitutæ. Et quandiu creuerint oſſa, tamdiu pro rata portione creſcent etiam partes reliquæ omnes, & totius corporis Quãtitas. Hipp. l. 2. Epidem. & Ariſt. 2. de Generat. Animal.

Vniuerſale primo, id eſt, præcipue ac finaliter intelligitur ab intellectu, non autem primo primitate Originis, cum ita cognoſcatur ſingulare. Zabarel. lib. de Ordine intellig. cap. 5.

Canon iudicii.

Negatio Primitatis Cauſæ non tollit primitatem ſubiecti. Non ſequitur: Color fit viſibilis per Lumen. Ergo non eſt per ſe viſibilis (ſecundo modo dicendi per ſe) Corpus hoc fit ſentiens per animam: Ergo non eſt per ſe ſentiens. *Conuenire enim aliquid alicui per cauſam mediam non impedit, quo minus ei conueniat per ſe: Poteſt aliquid alicui conuenire per ſe, id eſt, eſſentialiter, & tamen per Cauſam, vt Accidentia Propria poſſunt conuenire ſuis Subiectis per ſe licet per cauſam Mediam.* Color eſt viſibilis per lumen vt per cauſam, non vt per

ſubiectum

Digitized by Google

ſubiectum primum. Sic corpus animalis eſt ſentiens per animam, vt per cauſam, non vt per ſubiectum primum. Quid? quod non tantum propria ſenſilia per ſenſilia eſſe & ſentiri dicuntur, ſed etiam communia à Philoſophis (Vid. ex. Scal. 298. ſ. 15.) Sed ſeruato hoc diſcrimine. Propria ſenſilia ſenſilia eſſe & percipi dicuntur per ſe & primo primitate & immediatione ſubiecti: Communia vero per ſe, at non primo, ſed ſecundario, id eſt, per aliud prius ſubiectum, nempe per proprium ſenſile, quicum coniuncta ſunt; Itaque quodam modo per accidens, quo modo locus Ariſtotelis in 2. de anima accipiendus eſt, quem allegat Scal. vbi dicitur percipi illa (communia) per accidens. Hæc diſcant noui aduerſus me diſputatores. Diſtinctio igitur duplicis Primitatis ſeu Immediationis Scholaſtica vtilis eſt, qua Vna dicitur ratione Cauſæ, Alia ratione ſubiecti. Vid. Zab. vltimo cap. lib. 1. de Viſu.

Primus in Arithmetica opponitur Compoſito, vt dicitur Ternarius numerus primus (imparium) quia non eſt compoſitus ex numeris. Dicitur & primus, quia non eſt alio numero numerabilis. Binarius etiam dicitur primus Parium, quia non eſt compoſitus ex numeris; & tantum eſt numerabilis vnitate.

Prima Cauſa.

Prima Cauſa dicitur Prima. 1. Ratione Secundarum. Ita Deus eſt prima Cauſa. 2. Ratione ſui effectus, quod ea nulla effectui prior ſit. Itaque & ſimpliciter proxima dicitur (quæ poſita ponit, ablata aufert.) Atque hæc eſt ad demonſtrationem accommodata. Atque hæc de Cauſa Prima ſingulariter.

Cauſæ Primæ (multitudinis numero) ſunt, quæ in ſcientia aliqua prima principia & elementa ſunt, quibus nihil prius habet illa Scientia. Sic igitur Cauſæ primæ ſunt Remotiſſimæ, ſupremæ, Communiſſimæ: vt prima materia & Forma in Phyſica.

Primæ; id eſt, remotiſſimæ vnius rei cauſæ eſſe poſſunt. *Axiom.*

At Prima, id eſt, ſimpliciter proxima cauſa vniuſcuiuſque rei vnica eſt; ſicut vna duntaxat eſt cuiuſque rei Definitio & Eſſentia. De hac intelligatur Ariſtot. l. 1. poſterior. anal. tex. 97.

Sic aliud eſt *Cauſa Totalis* & *Totales Cauſæ.* Illa vna eſt; Hæ plures ſociatæ.

An duobus vel pluribus poſſint tribui prima?

Primas Sapientiæ poſſumus deferre etiam pluribus: Nam in primis partibus dantur gradus. Itaque Cic. de Clar. or. Etſi vtrique *Primas, priores* tamen *deferunt* Lælio.

Primo.

Primo interdum eſt præcipue.

Primo primum.

Motus voluntatis primo primi, qui exercentur abſque rationis iudicio: Itaque in noſtra poteſtate non ſunt. Tales ſunt ſubiti & repentini motus; vel exercentur præeunte iudicio, ſed non libero, verum ſubito ac ſine vlla deliberatione tam formali, quam virtuali.

Primo & per ſe.

Primo & per ſe differunt: Vt Totum

Digitized by Google

Compoſitum ex organo & potentia animæ non mouet primo, ſed per ſe; ipſa autem anima primo. Ignis per ſe calefacit, at non primo; ſed calor primo calefacit. Scot. l. 4. d. 49.

Non omne per ſe eſt primo; Omne autem primo eſt per ſe. Simplic. 2. Phyſ.

Anima eſt primum, quo viuimus & ſentimus; Corpus animatum eſt ſecundum: & tamen Corpus animatum per ſe dicitur viuere.

Non omnia *per ſe primo contraria* ſunt *prima contraria*. Sunt enim calor & frigus per ſe primo contraria, id eſt, ſe totis contraria, ſed nõ ſunt prima contraria ſimpliciter, cuiuſmodi ſunt Forma & Priuatio, (formæ.) In Genere interminato, vt in genere ſenſibilium qualitatum aliqua Contraria prima dici poſſunt.

Primum non primo.

Riſibilitas ineſt homini ſeu attribuitur homini vt Primo ſubiecto, ſed non Primo, id eſt, non ſine medio Cauſæ: Poteſt enim per cauſam propriam ſeu primam demonſtrari. Hic τὸ primum reſpicit ſubiectum, τὸ primo Cauſam ſeu μέσον. Schegk.

Ineſſe ſeu attribui primo dicitur duobus modis,
- Primo ineſſe ſine medio cauſæ.
- Non alii Subiecto priori, vt Febris non eſt primo inanimati, id eſt, alii priori ineſt, quam animali. Schegk. l. 3. Demonſtr.

Vſio.

Quid vnice attribui Zabarellæ? Homo eſt proprium ſubiectum, cui Riſibilitas attribuenda eſt primo & vnice, id eſt, non alii ſubiecto prius. Sic Compoſitum eſt proprium ſubiectum, cui primo (id eſt, non ante hoc alii) eſt accretio attribuenda. Zab. l. de Accret. c. 24. *Quid primo ineſſe?*

Primo definiri.

Πρώτως & ἁπλῶς, hoc eſt, primo & abſolute definiri opponitur τῷ definiri ἐκ προσθέσεως. Primæ & abſolutæ definitiones ſunt ſubſtantiarum (quæ non ſunt aliquid in aliquo.) Affectiones Propriæ definiuntur ἐκ προσθέσεως, id eſt, ex adiunctione ſeu determinatione ſubiecti. Sicut enim ſeipſis non ſunt, ita nec definiuntur: vt Facultas ὀπτικὴ ſeu ὁρατικὴ, quæ aliquid in oculo eſt, mentione oculi definitur. Maſculinum non definitur niſi includatur in definitionem Animal. χύλωσις definiri nequit ſine determinatione ſubiecti ventriculi bene temperati ſeu calore præditi.

Schegk. 4. de Demonſt.

Materia & accidens ſuapte natura ἀόριστα non niſi adminiculo determinationeque οὐσίας cuiusdam ἐκ προσθέσεως definita intelliguntur. Materia enim & accidens reſpectu eius ſubiecti non ſunt τόδε τι quiddam ſed ἐν ἑτέρῳ, quiddam non ſunt ἁπλῶς ὄν, ſed πῶς & ποσόν, aut πρός τι ὄν quoddam. *Subſtantia ſunt ἐκεῖνο. Accidentia ἐκείνινον, quiddam reſpectu ſubiectorũ.*

Virtus igitur ſentiendi non poteſt definiri ſine additione ſubiecti, nempe Corporis animati, *cui per ſe & eſſentialiter ineſt.*

Cum

Cum primis pro *valde* an ſit dictio compoſita?

Volunt cum primis eſſe vocem compoſitam, quia veteres dixerunt Apprime & Comprime, quorum hoc prorſus nunc exoleuit. Mihi placet magis cum primis eſſe duas voces, vt in primis ad differentiam Verbi inprimis. In primis autem & cum primis idem ſunt, vt Homo in primis vel cum primis eruditus.

Primus pilus & *primipilus*.

Primipilus fuit primus centurio inter decem centuriones triariorum, qui cæteris omnibus, vt haſtatis, & principibus in legione ætate, vſu, fortitudine præſtabant; & aquilæ præerat, vt ait Vegetius. Idem, Centurio qui primum pilum ducit, & centurio primi pili. Primus autem pilus non ſignificat ordinis ductorem, ſed ipſum ordinem ſeu centurionatum, id eſt, honorem & officium Centurionis.

Porro dicitur Primum pilum capeſſere, primum pilum alicui aſſignari, primi pili honore perfunctum eſſe, primipilum fieri.

Primipilaris dicitur, qui functus eſt honore hoc. Dicitur & primipilaris authoritas.

Primitiuum.

Cauſa Primitiua Barbaris eſt, quæ Græcis *προκαταρκτική*. Latinis irritatrix.

Primitiua Vox dupliciter intelligi poteſt.

1. Vox, à qua alia deriuata.

2. Vox, quæ à nulla: Alias primigenia & primaria. Quia primum dicitur aut cum anteit, vt vnitas; vt cum etſi non anteit, tamen ne anteitur quidē, quippe primogenitus etiam vnicus poteſt dici filius. Scal. l. 4. de c. l. l. c. 102.

Vſus.

Aliqua ſunt primaria ſeu primitiua, à quibus nihil deductum eſt, Duobus enim modis Primum dicitur. Vide Vocem Primum.

Primores.

Primores dicuntur 1. qui principe loco ſunt ſeu primo.

2. Sunt ſummæ vel extremæ quæque res.

Primores Viros & Primores fœminas dixit Suetonius. Hinc confici ſi quis aiat aliquando primores eſſe generis Cōmunis. Huic reſponſum velim: 1. Primores eſſe ſubſtantiuum generis maſculini, ſed interdum induere adiectiui naturam. 2. Si cum dicitur Primores Fœminæ, primores generis fœminini eſt; conſequi quoq;, cū dicitur à Cicerone primoribus (hoc eſt, externis) labris; & à Scaligero, Niſi à primoribus elementis ordiare, neceſſario cogeris idem repetere; Primoribus eſſe generis neutrius. Vtrumcunque dixeris, tamen nec Primores labra, nec primoria labra dicitur. De hac conflictatione alibi quoque; vbi quæſitum, An Primores fœminæ dicatur ex præcepto *Appoſitionis*, vt cibus lucanica.

Digitized by Google

PRIVS vel POSTERIVS.

Prius vel Poſterius ſecundum
- Rem, Κατὰ πρᾶγμα, κατὰ φύσιν.
- Nos, Καθ' ἡμᾶς καὶ πρὸς ἡμᾶς, id eſt, ratione cognitionis noſtræ.

Vſus.

Prius Natura eſt Vniuerſale: Quo ad nos Particularia ſunt priora.

Eſſentia prior eſt Omnipotentia DEI, non ſecundum rem, ſed ratione noſtræ apprehenſionis.

Natura prius competit inferioribus & caducis rebus, Cœlo poſterius ſecundum nos, quia illa hoc nobis ſunt notiora, vt familiaria. Zab. de Nat. Scient. l. c. 10.

Prius eſſe eſt in cauſa vt ſit notius, & dupliciter dicitur, quoad nos & quoad naturam. Alb. M. in Poſter.

Prius & poſterius nõ eſt in Deo, ſed in his, quæ bona ordinis nuncupantur. Gab. Buratell. de Ideis l. 1.

Prius natura eſt Eſſe ſimpliciter quam quodammodo. Alex. & Euſtrat. in 2. poſteriorum.

Prius naturaliter eſt, quod ſine aliis eſſe poteſt, & ſine quo alia eſſe nõ poſſunt. Auer.

Prioritas ſecundum Subiectum & materiam eſt prioritas ſecundum naturam, Auer. 2. de gener. text. 4.

Prius eſt quod informat, quam quod ipſius informatione perficitur. Boet. in Porph.

Prius eſt id, quod actu eſt, eo, quod potentia eſt. Simplic. in prædic. Prius eſt alterius naturam conſtituens, eo quod conſtituitur, Ammon. in Porphyr.

Perfectum eſt prius ſimpliciter imperfecto, & actus potentia.

In vno & eodem potentia eſt prior actu tempore, licet poſterior ſit natura. Thom. Aq. 1. Metaph. & Ammonius.

In Præteritis Priora (ſecundum Tempus) ſunt remotiora ab ipſo Nunc. In Futuris priora (ſecundum Tempus) ſunt propiora ipſi Nunc. Ariſtot. 5. Metaph. c. 11.

Poſteriora ſecundum principia eſſendi dependent à prioribus Albertus M. in 1. Metaph.

Prius quinque dicitur modis à Magen. in 1. Meteor.
- *Natura*, vt Pater Filio.
- *Tempore*, vt ſenex iuuene. Huc pertinet prius generatione.
- *Numero*, vt vnum duobus.
- *Ordine*, vt fundamentum pariete.
- *Dignitate*, vt Dominus ſeruo. Huc pertinet *prius vſu & poteſtate.*

Hæ

His modis adde Prius ſecundum Locum, Secundum motum, Secundum cognitionem & attributionem.

Pater Filio] Pater *Natura*, id eſt, *Naturali eſſendi ordine*, prior eſt quam filius. Nā Phyſice Pater Filii ſolum cauſa eſt, & Filius non cauſa, ſed tantum effectum. Sed Logice Filius quoque patris cauſa eſt, vt Pater eſt Filii cauſa, facit enim Filius vt Pater ſit Pater; & Pater vt Filius ſit filius. Nam *Logica conſideratione Relatorum alterum alterius mutuo cauſa eſt.* Canon.

Prius Cognitione eſt Prius vel Ratione vel ſenſu.

Ratione priora ſimpliciter ſeu natura priora cenſeri debent, vt vniuerſalia particularibus, cauſæ effectis, partes toto.

Senſu, vt particularia vniuerſalibus, totum partibus, effecta vt plurimum cauſis.

Tempore] Opica verba priora ſunt tempore, quam noſtratia.

Ordine.] Hic intelligitur non naturalis eſſendi ordo, ſed tantū ordo Enumerationis: non intelligitur ordo Generationis aut corruptionis, vt in Fidibus ea chorda cenſetur prior ordine, quæ minori diſtat numero à media, quam Muſici faciunt principium & q. caput aliarum. Illa dicitur prior κατὰ τάξιν in choro; in quo minor numerus abſoluitur facto initio numerationis à Chorago, id eſt, Duce & capite chori.

Vnum & idem diuerſimode ſpectatum eſt & prius & poſterius, vt Muſicum eſt Ratione poſterius homine, vt accidens ſubiecto. Sed vt eſt pars hominis Muſici prius Ratione eſt, quam homo, Muſicus.

Totum ordine generationis prius eſt potentia, quam actu. At ordine corruptionis prius eſt actu, quam iterum ſit potentia ſecundum ſpeciem.

In modis & affectionibus Entis inuenitur Prius & poſterius, ideoque ordo *Ratione ſaltem*, vt affectio Entis vnum antecedit Affectionem, Bonum. Itaque Boni ſimplicitas aut compoſitio pendet à ſimplicitate aut compoſitione vnius. Cordatiſſ. Scal. ex. 307. ſ. 27.

Dignitate] Sic Scotus diſtinguit inter Primum ſecundum aliquam præeminentiam (κατ' ἀξίαν ἢ τιμὴν) & ſecundum eſſentialem dependentiam alius ad ipſum: Sic ait Scotus, Cœli motus primus dicitur ſecūdum eminentiam, non ſecundum eſſentialem dependētiam aliorum motuum ad ipſum. l. 4. d. 49. Itaque Cœli motus ceſſare poteſt manentibus aliis motibus.

Secundum Locum.] Aqua dicitur prior aere, quia loci ratione propior eſt centro mundi: aer poſterior aqua, quia remotior à cētro. Aer eſt proprior aquæ, quia propius accedit ad cœū. Aqua eſt poſterior aere, quia longius abeſt à Cœlo, quam aer.

Prius attributione ſeu prædicatione.] cauſa prius & proprie dicitur de cauſa per ſe, poſterius de cauſa per accidens, quæ non eſt cauſa niſi merito cauſæ per ſe, cui eſt coniuncta. Zabar. 2. Phyſic. comment. ad text. 35. Eſt autem cauſa ex eorum numero, quæ dicuntur communia ab vno, & habent prius & poſterius.

Idem prius & poſterius eſt ratione vel ſignificatione diuerſa. Canon. Potentia abſolute accepta prior eſt ſuo actu, ad quem producendum dirigitur. Actus abſolute conſideratus prior eſt potentia, quæ ſine actu aliquo nihil eſt. Potentia & actus, qua reſpiciunt ſe mutuo, quodammodo ſimul ſunt.

Verborum ſignificatio prior eſt, Rerum

etiam ſignificatio prior eſt. Non pugnant hæc, quia prius eſt ambiguum. Verborum ſignificatio prior eſt propriè: Rerum ſignificatio eſt prior, hoc eſt, potior, quod probatur l. 1. in princ. ff. Si cert. petat.

PRINCIPIVM,

ἀρχή.

Principium eſt vnum ex Analogis ſecundum proportionem. Dicitur autem aut ratione Ordinis & cuiuſcunq; connexionis aut conſecutionis vnius ad aliud: aut ratione cauſalitatis.

Euolutio.

1. Principium in Metaphyſicis eſt id, vnde aliquid eſt, verbo eſt latiſſime ſeu fuſiſſime accepto, id eſt, ita vt eo non præcipuus tantum eſſendi modus eſſe realiter complete, ſed etiam ſecundi Eſſe realiter incoate (quod eſt Fieri,) & Tertii, eſſe in intellectu, intelligatur. Itaque principium eſt id, vnde aliquid aut eſt aut fit, aut cognoſcitur.

Vnde intellige fuſiſſime, nempe vt complectatur poſt quod (id eſt, priuationē) A quo, Ex quo, per quod, propter quod.

Ariſtotelis Definitio hæc eſt, Principium eſt primum, vnde aliquid aut eſt, aut fit, aut cognoſcitur. ἀρχὴ ἐστι πρῶτον, ὅθεν ἢ ἔστιν, ἢ γίνεται, ἢ γινώσκεται.

2. Ab Ariſt. Principium l. 2. de Generat. animal. Particulariter accipitur, cum ait: Hoc eſt principiū eſſe, vt ipſum quidem cauſa ſit multorum, ſed ipſius nulla ſit ſuperior cauſa: Conuenit hæc deſcriptio cauſis primis, & quidem non tantum ſimpliciter primis, ſed etiā primis in hoc vel illo genere. Ita cor in genere materialium partium, ex quib. animal integratur, principium animalis dicitur.

3. In libro Poetices Ariſtoteles principium ait, eſt, quod ipſum quidem poſt aliud neceſſario non eſt (quatenus principium eſt) poſt illud autem natum eſt eſſe vel fieri. Hic quoque principium accipit Ariſtoteles ſpecialiter, id eſt, definit principium rei quantæ ſeu extenſæ, ſiue extenſio hæc propria ſit, ſiue impropria, quæ intenſionem ſeu gradualem latitudinem comprehendit: Cuiuſmodi principium eſt Vnitas in Numero, punctus in linea, aurora in die, exordium in oratione, in calore primus gradus. Tale principium definiri ibi à Philoſopho, apparebit locum cap. 7. inſpicienti. Ergo principium eſt id, quod in toto aliquo quomodocunque extenſo neceſſario non eſt poſt aliud, poſt illud autem aliud natum eſt eſſe vel fieri.

4. In aditu Phyſicorum Ariſtoteles dicit principia eſſe, quę neq; ex ſeſe, neq; ex aliis, ſed ex quibus omnia ſunt. Et hæc acceptio particularis eſt, accommodataque ad res naturales: at definitionis ſententia eſt: Principia, quæ ad cuiuſuis rei naturalis ſiue conſtitutionem, ſiue etiam generationem concurrunt, ea ſunt, quæ neq; ex ſeſe, neq; ex aliis, ſed ex quibus illa (res naturalis) per ſe conſtat aut etiam gignitur. Fonſ. in Met. Ariſt. l. 5. c. 1. q. 2. Euidentius autem in definitione hac comprehenduntur principia Conſtitutionis, quam Generationis. Verbum enim *Sunt* magis compoſitionem & conſtitutionem è materia & forma, quam effectionem ſeu generationem ſignificat.

Diſtin-

Digitized by Google

Diſtinctiones.

1. Principium eſt
   - Ens, vt Materia.
   - Non ens, vt priuatio.

2. Principia ſunt
   - Entium.
   - Non Entium, vt Inane ſpatium incipit, vbi Cœlum extremum deſinit.

Principia Ariſtoteli ſunt
- *Κείμενα*, eorum quæ vere ſunt, id eſt, quibus verum aliquid & non fictum ſignificatur.
- *Πλασματώδη*, quibus fictum aliquid ſignificatur.

3. Principia
   - Actu, quæ actu referuntur ad principiata, id eſt, ad ea, quorum ſunt principia.
   - In Potentia. *Sic* primogenitus principium eſt, antequam alii naſcantur.

4. Principium
   - Primum, Radicale, vt anima. *Sic* Pater principium perſonarum reliquarum.
   - Proximum, vt potentia animæ operationum vitalium.

5. *ἀρχὴ* eſt *εἰδοποιὸς* vel Indiniduationis, *εἰδοποιὸς* ſeu ſpecifica eſt, quæ conſtituit ſpeciem.

Principium Indiuiduationis eſt id, per quod ſeu quo natura ſpecifica primo & redditur incommunicabilis, & diſtinguitur ab aliis eiuſdem ſpeciei realiter: Incommunicabilis, inquam, ita vt repugnet ei communicari pluribus, vt ſuperius inferioribus communicatur. Agitur autẽ hic, inquit Caietanus in c. 6. de Ente & Eſſ. Thom, de *incommunicabilitate*: quæ opponitur *communicationi Reali*, non autem de incommunicabilitate, quæ opponitur *communicationi formæ*. Hanc .n. nemo dubitat primo conuenire materiæ. Similiter agitur hic de diſtinctione reali indiuiduorum ſub eadem ſpecie, quæ non eſt niſi inter entia realia; Non autem de Diſtinctione, qua Socrates viuus & Plato mortuus diſtinguuntur.

* * *

- Principia
  - Eſſendi, τοῦ εἶναι.
  - Effectionis, τοῦ γίνεσθαι.
  - Cognitionis, τοῦ γνῶναι.
  - Sub his comprehenduntur principia *Appetitionis*, quia nihil appetitur niſi apprehenſum ſeu cognitum.

Addunt quidam principia operationis ſeu operandi, quæ Fonſec. complectitur in Principiis eſſendi, eo quod res inde habeat, vt operetur, vnde habet vt ſit: Vel in principiis Effectionis, voce hac latius ſumpta.

Διχοτόμως.

- Eſſe Rerum eſt
  - Reale
    - *Vt iam perfectum.* Huius principium dicitur Eſſendi.
    - *Vt eſt in fieri, ſeu vt Incoatum*: Huius principium dicitur Effectionis ſeu Fiendi.
  - Obiectiuum: Huius principium dicitur Cognitionis ſeu Cognoſcendi.

Seu:

- Ens
  - Reale
    - Permanens,
    - Succeſſiuum
  - Habens ſolum eſſe cognitum
- Habet principium
  - Eſſendi; Materia & Forma.
  - Effectionis, priuatio.
  - Cognitionis, (per quod aliquid cognoſcitur) Motus & operationes.

Per motum enim cognita eſt materia, per operationes forma, per vtraque Corpus Naturale. Fonſec.

- Principium multis modis dicitur Ariſtot. 5. Primæ Phil. cap. 1.
  - Primo, Id Rei, vnde Motus incipit: Huc reuocatur Principium Motus & Temporis.
  - Secundo, Id vnde actio commode incoatur.
  - Tertio, Rei pars primo exiſtens, vt Materia, vt Membrum illud quod in animali aliquo primum producitur.
  - Quarto Efficiens
    - Naturaliter, ἄνευ προαιρέσεως.
    - Electione ἐκ προαιρέσεως.
    - Arte, τεχνικῶς.
  - Quinto, Id vnde res primum cognoſci poteſt, (Sic ὑποθέσεις dicuntur ἀρχαὶ ἀποδείξεως. ὅθεν γνωστὸν τὸ πρᾶγμα πρῶτον, inquit Ariſt. Cognitio autem eſt vel à priori vel à poſteriori.

Princi-

Principia dicta
- Abſolute; vt principia vnde aliquid eſt, Materia & Forma.
- Cum additione; vt principia Cognitionis: Principia enim hæc non ſimpliciter dicuntur principia rei cognitæ, ſed cognitionis rei, ſeu, quod idem eſt, rei cognitę, vt cognitę, ait Fonſeca.

Cenſura modeſta.

Sed videtur Ariſtoteles, non comprehendiſſe omnia genera, ſeu potius omnes modos principiorum. Itaque melius feceris, ſi pro illo modo, qui ei eſt Efficiens, ponas, *Cauſa*, & ſic dicas, addendo etiam principia Metaphyſica.

Principium dicitur primo modo id rei, vnde motus incipit.

Secundo id, vnde commode quid incoatur.

Tertio Cauſa, eaq; vel Finalis, vel Agens ſeu producens: vel Materialis: vel Formalis.

Quarto Genera ſumma & differentiæ omnes etiam indiuiduales.

Quinto pars rei integralis primo exiſtens.

Sexto id vnde res primum cognoſci poteſt. Et quia quædam principia ſunt ſimul Cognitionis & Eſſentiæ vel effectionis, Forma enim eſt principium eſſentiæ & principium rei cognitionis à priori, Finis eſt principium & effectionis & cognitionis: iccirco hanc quoque diſtinctionem malim; Principia aut ſunt eſſendi, aut Fiendi, aut Cognoſcendi: aut eſſendi vel fiendi vel cognoſcendi ſimul.

Aliud eſt dare vitam, aliud operari, ſeu aliud eſt eſſe principium Eſſendi, & eſſe principium operandi, etſi vnum idemq; ſit principium vtriuſque. Nam anima eſt immediatum principium formale eſſendi, & immediatum principium operandi. Sic Scotus, Anima eſt principium formale, quo viuum eſt viuum, quia ipſa formaliter dat eſſe viuum: Sed anima eſt principium operationis, qua reducta eſt ad genus cauſæ efficientis, ſeu qua habet ſe vt ars ad effectum, ſc. in genere principii effectiui.

Principia Actionum
- Maxime vniuerſale, καθολικώτατον. *Deus auctor naturæ.*
- Commune, *Natura*: Dicitur & Natura Communis.
- Particulare vel ſingulare in rebus
  - Inanimatis, *Inclinatio Naturalis.*
  - Animatis
    - Brutis, *Inſtinctus*, ὁρμή.
    - Intelligẽtibus
      - Angelis.
      - Hominibus.
      - (Angelis & Hominibus:) Voluntas, προαίρεσις.

Vſus in Phyſicis.

Concluſ. Monſtra non Cauſæ vniuerſali Deo, non cauſis communibus tribui poſſunt.

Aſſumptio. Sunt enim monſtra errata.

Propoſitio. Error autem neq; in Deum, neq; in communem naturam cadit.

Conſectarium concluſ. Itaque propriis & particularibus cauſis tribuantur neceſſe eſt.

Principium Agendi eſt Reale aut Intentionale ſeu Spiritale: Reale in Materiam, Spiritale in ſenſum tam interiorem, quam exteriorem vel Intellectum.

Principium
- Primum.
- Secundum.

Anima vitæ primum principium,

Cor vitæ ſecundum & quaſi inſtrumentale principium eſt. Thom. Aq.

Anima ſecundum eſſentiam ſuam eſt actus, (ſubſtantialis) & eſſentia animæ immediate dat eſſe & viuere. At non eſt immediatum operationis principium, ſed mediantibus potentiis in ſecundos actus dirigitur: Per Calidum autem influens in actum producit facultates.

PRINCIPALE & PRINCIPIALE.

Principale & Principiale differunt. *Principiale* dicitur à principio, & eſt id quod ad principia pertinet: Alias Originale etiam dicitur. *Principale* eſt à principe, eſtque id quod principem locum obtinet, vel arte obtinere debet. Illud Talęus dici vult ἀρχικὸν. Hoc vero κύριον & ἡγεμονικὸν. Sed notent ſtudioſi contra Talæũ ἀρχικὸν etiam poſſe eſſe idem quod principale, quia ἀρχὴ (id eſt, principium) & de fine dicitur, & de capite rei, & de eo, quod in quaque re potiſſimum eſt, atque adeo de ipſo principatu, & deniq; de eo, quod principem locum obtinet.

Ἀρχικὸν
- Principii naturam ſeu rationem habens, vel pertinens ad principia.
- Primarium, vt Imperatorium: Sic Imperatoria fortitudo Gręcis eſt ἀνδρεία ἀρχικὴ: Ἀρχικώτερον eſt magis principale.

Cognatæ quodammodo ſunt hæ ſignificationes: quia principia in vnaquaque ſcientia principem locum obtinent.

PRINCIPALIVS.

Principalius aliquid altero
- Eſſentialius, vt in Coniugio proles.
- Dignius, vt in coniugio pactio ſeu fides coniugalis.

Homini eſt eſſentialius eſſe naturæ, quam eſſe creaturæ; quamuis eſſe Gratiæ ſit dignius: digniſſimum autem eſſe Gloriæ.

PRINCIPIARE.

A principio Scholaſticis eſt Principiare, vt à cauſa cauſare. Eſt autem principiare eſſe principium, id eſt, à quo aliquid eſt vel dependenter, vel independenter. Dependenter Otto eſt à Mauritio. Independenter ſecunda Perſona Diuina eſt à prima. Ac ſæpe accipitur *Principiare*

Digitized by Google

cipiare pro Cauſare. Fonſ. 5. 1. Phil. cap. 1. q. 5. Etſi vnum genus principii poteſt pendere ab alio in ratione eſſendi, vt Materia à Forma: tamen in ratione principiandi nullum genus pendet ab alio. Neque enim materia ſuum cauſandi modum habet à modo cauſandi formæ, ac proinde nec principiandi: etſi illo indigeat ad cauſandum & principiandum: Eodemq; modo neque forma ab efficiente.

Diſtinctiones.

Alia principiant intrinſecus, alia extrinſecus: Alia vt actus, alia vt potentiæ. Alia ſecundum intentionem; principium finale eſt intentione primum (vt finis princeps) alia ſecundum Executionem. Alia principia principiant cauſando, alia non, cauſæ voce proprie accepta.

PRIVATIO.

Priuatio
- Nuda, pura, ſimplex, non inferens malam διάθεσιν & affectionem, vt Quies, motus: Eſſe deſiiſſe τῷ eſſe.
- Miſta male etiam diſponens efficienſque ſubiectum, vt Morbus priuatio ſanitatis eſt non pura, ſed κακῶς afficiens & vitians ſubiectum. Sic peccatum cum priuatione rectitudinis coniunctam habet quandam aduerſam qualitatem vitioſam.

Vide Scharpium Scoti de miſero hominis ſtatu.

Malum ſubſtantiue (ſimpliciter) ſumptum eſt pura priuatio, id eſt, indigentia, ſeu defectus boni. At adiectiue (κατά τι) vt cum dicimus hominem malum, eſt ens poſitiuum.

Priuatio
- Magis propria
  - ἕξεως ἀπουσία (habitus ſeu formæ abſentia.)
  - Actus priuandi, qui eſt motus ſpecies.
- Impropria, Negatio pura.

Vt: Frigus aut è priuatione cauſarum gignentium calorem oritur, id eſt, vel ex actu priuandi: vel ex pura negatione cauſarum gignentium motum, aut ex alio frigore.

Reminiſcentia eſt reperitio & euolutio amiſſarum ſpecierum ſeu recordationum. Scal. ex. 307. ſ. 13.

Priuatio
- Simpliciter, cum aliquid caret forma, quam natum eſt habere ſecundum ſe & quando oportet. Sic Talpa non eſt cœca.
- κατά τι, quando quid caret forma, quam non natum eſt habere ſecundum ſe, ſed ſecundum ſuum genus. Sic Talpa cœca.

Mancum eſt quod caret eo cuius eget, aut omnino, aut cum habere dicitur. Scal. ex. 140. Catulus non dicitur Cœcus, qui per primores ab ortu ſuo dies non vtitur oculis, ſed non videns.

Vſus.

Quæritur an peccatum ſit ſimplex ſeu pura puta priuatio?

Reſpondetur Negatè: Quia non eſt ſimplex defectus, ſed defectus cum Reatu, id eſt, Relatione atq; ordinatione ad pœnam propter defectum.

Quæritur an prauarum actionum ſit aliqua forma?

Reſpondent nonnulli cum Scaligero ſtudioſarum actionum quaſi forma quædam eſt ea, quam rectam rationē vocant Philoſophi. Prauarum vero forma nulla eſt, ſed illius (rectæ rationis) abſentia mali ſumus, aut neq; boni, neq; mali. Abſentia rectę rationis, vt boni priuatio eſt, q̄ nihil magis ponit q̄ nuditas, priuatio autē nō eſt forma, non eſt Ens poſitiuum, non eſt accidens reale.

Digitized by Google

Alii contra Formale peccati faciunt reatum ſeu obligationem ad pœnam, quod priores faciunt peccati conſequens. Horum an aliqua ſit διαλλαγὴ (Conciliatio) tu videris.

Priuatio perfectionis & boni
- In ſubſtantia, quod poterat & debebat habere.
- In Actione
  - Modi & menſuræ, quibus actio fieri debebat, ἀμετρία.
  - Ordinis, ἀταξία.

Phyſici docent, ex priuatione aliquid fieri, &: Priuationem ſequi habitum ſeu formam: At Ariſtoteles ait ex priuatione non fieri regreſſum ad habitum ſeu formam. Hæc videntur inter ſe eſſe contraria.

Reſp. Non ſunt. Nam priuatio accipitur Proprie & Improprie. Priuatio proprie nihil aliud eſt, quam formæ, quæ natura ineſſe, ac tum quando ineſſe debet, carentia ſeu abſentia: Itaq; ad eam referuntur, quæ ſignificant ſpoliationem ſeu ablationem formæ irrecuperabilem, vt ſunt cæcitas, orbitas, mutilatio membrorum, quæ nunquam renaſcuntur, aut rariſſime. De hac priuatione intelliges Decretum Philoſophicum: Ex priuatione non fit regreſſio ad habitum.

Improprie accipitur pro contrario habitui ſeu formæ, hoc eſt, pro formæ ſeu habitus carentia ſeu abſentia, ſed ad materiam acceſſuræ. Poteſt etiam reſponderi ex hac tabella.

Priuatio accipitur
- Laxe pro quauis abſentia cuiuſque poſitionis. (Ita vitium eſt priuatio virtutis) quod omnibus oppoſitorum generibus, ſed æquivoce accommodari poteſt. Scal. ex. 65. ſ. 2.
- Preſſius pro habitus, qui recipi poteſt, abſentia. Eius duę differentiæ
  - Abſentia eius formę, quę iam fuit vel eſſe debuit. Ei oppoſita forma
    - Irrecuperabilis, vt per naturam ſurdus non recipit auditum.
    - Recuperabilis, vt dormiens euigilat.
  - Abſentia eius formæ, quæ futura eſt
    - Propinqua.
    - Remota.

Abſen-

Digitized by Google

Abſentia eius formæ, quę futura eſt & acceſſura ad materiam ſeu ſubiectum cum habilitate ad formam recipiendam, eſt Priuatio Phyſica Ariſtotelica tertium Generationis, ex huius familiæ ſententia principium, vt cum ex non homine fit homo. Remota hæc eſt, ſi, verbi gratia, terra dicitur habere priuationem hominis. Hinc Decreta philoſophica: A Priuatione Remota fit ad formam tranſitus ſeu mutatio interiectis plurimis mutationibus. A propinqua vna tantum fit mutatio, per quam forma acquiritur.

Priuationi forma opponitur ita, vt tamen formam connotet, & aliam ſemper connexam ſeu coniunctam habeat. Id eſt, priuatio phyſica nõ eſt pura abſentia formę, ſed coniuncta eſt cum quadam forma præcedente formam generandam, cui priuatio illa opponitur, & conſtituente in materia potentiam recipiendi illam formam, vt in corpore nigro eſt priuatio albedinis cum potentia ad illam. Itaque album non fit ex omni nõ albo, ſed ex nigro, vel medio. Priuatio formæ humanæ non eſt quælibet eius abſentia: nõ enim ea eſt, q̃ in lapide eſt, ſed ea quæ eſt cõiuncta cũ certa quadã forma, quę eſt forma ſeminis humani: hæc enim ſola eſt, quæ conſtituit propriam priuationem oppoſitam formæ humanæ, & potentiam proximam ad eam Zab. l. 1. de rerum mater. c. 7.

P R O.

Particula PRO 1. ſignificat Vice ſeu Loco, Græcè ἀντὶ, vt cum dico: Labora vel concionare pro me: Habet eam pro vxore: Chriſtus pro me & te eſt mortuus; id eſt, vice noſtra. Pro ſe quiſque, id eſt, non vice alterius. Sanguis Chriſti eſt redemptio noſtra, quia eſt ἀντίλυτρον ſeu iuſtum pretiũ pro peccatis noſtris expiandis à Chriſto perſolutum. Lamb. Dan. in Exam. Kemnit. cap. 24. Sic Chriſtus pro nobis paſſus eſt, pro impiis & peccatoribus mortuus eſt: Hîc ſignificatur permutatio.

2. Significat ſecundum, Græc. κτ. habita ratione. Significat enim etiam reſpectum ſeu χάριν, vt miſerere mei, pro miſericordia tua: Nota, hîc eſt efficientis cauſæ, ſeu originis; pro ratione cauſæ, nach geſtalt der Sachen/ defendam te pro meis opibus: mali pro multitudine benè ſentientium admodũ pauci ſunt, nach dem jr viel iſt: Pro gratia à Deo mihi conceſſa, de his diſſeram. Hæc vos concupiſſe pro veſtra ſtultitia non miror, id eſt, quæ veſtra ſtultitia eſt, vel quod veſtræ ſtultitiæ eſt. Pro ſe quiſque, ein jeder nach vermögen: pro ſua quiſque parte, facultate, Pro ætate ſua nimis ſapiens.

3. Idem eſt quod Gratia, ſeu Propter, ſeu Ad, Nota cauſæ Finalis, vt Chriſti Caro data eſt pro mundi vita, pugnare pro aris & focis. Chriſtus pro nobis ſuper cœlos aſcendit, vt ſederet ad dextram Patris. Auguſt. cap. 9. l. contra Iudæos & Pagan.

Sunt & qui Pro aliquando poſitum eſſe velint, pro propter, vt nota cauſæ impulſiuæ, vt pro amore noſtro, id eſt, propter amorem noſtrum.

4. Significat obiectiuè, vt Ora pro Me.

5. Significat tanquam, Græcè ὡς, vt Cicero: Omnis voluptas præterita pro nihilo eſt: Hoc pro certo habeo, id eſt, tanquam certum: Pro occiſo relictus eſt, id eſt, vt occiſus; vendicare aliquid pro ſuo.

ὡς autem ſeu *tanquam* interdum eſt particula ſimilitudinis vel nota improprietatis. Interdum eſt Aſſertiua, id eſt, Aſſerendo rei improprietatem attribuens.

6. Idem eſt quod verè & propriè: vt, Maria honoranda eſt pro Matre Domini, id eſt, vt quæ ſit verè proprieque Mater Domini; pro certo eſt, id eſt, Certum; pro comperto, pro explorato

Digitized by Google

exiſtimes, habeas, id eſt, planè tibi perſuadeas.

7. Eſt nota ſubiecti cui vel Defenſionis, & opponitur ei contra. Pro me, vulgò, facit pro me, Græc. πρὸς ἐμῦ, id eſt, adiuuat meam ſententiam; Diſputare pro aliquo contra alium.

8. Idem eſt quod Ante vel Præ, vt pro foribus, ſedens pro foribus, pro æde, caſtris; nota Loci.

9. Finis & Vicis, vel obiecti nota ſimul eſt, vt Chriſtus paſſus eſt pro nobis, id eſt, vice noſtra, & propter nos. (At cum dicitur, Chriſtus pro nobis ſolus ſatisfecit, dependendum Chriſto fuit quod Patri pro me ſpopondit: hîc τὸ Loco noſtro ſignificatur.) Deus pugnat pro nobis, id eſt, loco noſtri, & propter nos. Ponam animam pro ouibus, id eſt, loco ouium & propter oues. Dabo carnem pro Mundi vita, id eſt, ob Mundi vitam & pretium redemptionis: Hîc pretium conſignificatur. Ita in ſequenti exemplo duæ ſignificationes concurrunt: Gratias ago vobis pro veſtris in me meritis, id eſt, de beneficiis, & propter beneficia.

10. Pro interdum dupliciter accipitur ad duo relatum membra, Pro Lege & Grege animam ſuam ponere; Pro lege, id eſt, propter legem, legis cauſa: Pro Grege, id eſt, loco gregis. Cum dicitur, pugnare pro Grege, ſignificatur propter gregem ad defenſionem gregis, non vice gregis. Sic pro aris & focis.

Pro { Obiectiuè, ora pro me, id mihi bono.
Æquiparatè ἀνταλλακτικῶς, Ora pro me, vice mea. }

Exempla.

Spiritus Sanctus gemit pro nobis, id eſt, gementes nos facit. Auguſt. ad quæſt. 12. Oroſ.

Agere pro incorruptibili corona conſequenda; pugnare pro corona, id eſt, Ad, vel Ob. Hic Græci adhibent ὑπὲρ. Seruire Domino pro filia, vt præmio: Diſputare pro honore conſequendo Magiſterii, Mori pro conſequenda Gloria, ὑπὲρ τῦ ἐντυχεῖν καλῆς δόξης θανεῖν. Ioc. id eſt, ob conſequendam Gloriam, ad conſeqnendam gloriam. Dabo carnem meam pro Mundi vita, ὑπὲρ τῆς τῦ κόσμυ ζωῆς: id eſt, acquirendæ vitæ cauſa iis, quos mihi dedit Pater, ex quibuſuis orbis terrarum gentibus ſelectos & ſelegendos. Ioh. Piſcat. Coloſſ. 1. Pro vobis gaudeo, ὑπὲρ ὑμῶν, id eſt, pro veſtro commodo & fructu. Sanctifico meipſum pro eis, Ioh. 17. ὑπὲρ αὐτῶν, eorum cauſa ſacerdos & victima, (nullum enim in eo peccatum, quod indigeret expiatione) ſed pro ſalute totius Eccleſiæ.

Dare librum pro libro, frumentum pro panno: Hîc pro τῷ ἀντὶ Græcorum reſpondet & ſignificat permutationem, pretium, vicem, locum. Iugulari pro aliquo, id eſt, loco alicuius. Coma data mulieri pro velamine, ἀντὶ περιβολαίου, id eſt, loco velaminis vel finaliter, id eſt, vt eſſet velamen. Vtrem pro cithara gaudet habere Midas. Voluntatem pro facto habere, id eſt, vice facti, pro aliquo ſubſtituere, id eſt, in locum alicuius. Cic. Hoc pro mercede, pro præmio tibi erit, id eſt, vice ſeu loco. Hoc vnum argumentum eſt pro omnibus, id eſt, loco omnium. Sic, Caro vnus mihi eſt pro centum, pro millibus; eſſe pro prætore, id eſt, loco prætoris.

Quod à parte ſua, & ex parte ſua dicunt Scholaſtici, dicitur etiam, pro parte ſua.

Canones.

1. Cum quid pro aliquo homine, pro aliqua pſona fieri factumue eſſe dicitur, τὸ Pro Aliquo denotat ſubiectum Cui, ſeu Finem ꝙ, Cui bono (id eſt, cômodo) alquid fiat factumue ſit.

Exempl.

Digitized by

Exempl.

Chriſtus dedit Redemptionis pretium Animam ſuam pro Multis, ἀντὶ πολλῶν, id eſt, vice ſeu loco multorum. Matth. 20. Animam ſuam poſuit pro ouibus, ὑπὲρ προβάτων, id eſt, vice ouium.

Reſpondere pro Titio, id eſt, loco Titii.

2. Cum quid dicitur, fieri vel factũ eſſe, ꝑ aliquo negotio ſeu re inanimata, ſignificatur obiectum, finis ꝟ, cuius gratia, alicuius conſequendi aut deuitandi cauſa, vt, Chriſtus eſt mortuus pro peccatis noſtris, ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, id eſt, propter noſtra peccata, vt nimirum ea expiaret. 1. Corinth. 15. Paſſus eſt pro peccatis, περὶ ἁμαρτιῶν, id eſt, peccatorum nomine ſeu cauſa ad hæc expianda. Auguſt de Trinit. Incarnatio pro ſalute noſtra reparanda facta eſt. Theſes diſputandæ pro honoribus Magiſt. conſequendis, id eſt, conſequendi gratia.

3. Si de Perſona ſermo ſit, æquipollent ſcripturæ Pro aliquo, Vice alicuius, Propter aliquem. Mortuus propter fratrem fidelem, δι᾽ ἀδελφόν. 1. Cor. 8. id eſt, pro fratre, vice fratris.

4. Sin de re, quæ perſona non eſt, vnum & idem ſunt pro aliquo, & propter aliquid, ſeu alicuius cauſa, vt: Traditus eſt propter lapſus noſtros, διὰ τῶν παραπτωμάτων ἡμῶν. Rom. 4. id eſt, pro lapſibus noſtris, hoc eſt, ob expiationem tranſgreſſionum, vt eſt Heb. 9. Vide Ludouic. Lucium in Reſponſ. ad Epiſt. Micha. Gittich. Socin. Sic Eſaias dicit caſtigatum Meſſiam propter iniquitates noſtras.

PROBARE.

Probare κατ᾽ ἐξοχὴν ſignificat notam facere rem ignotam per aliam notiorem.

Generaliter ſignificat declarare veritatem alicuius rei, rem confirmare quoquo modo.

Si reſpicias primam ſignificationem, rectè dicitur, Definitio alicuius rei probari non poſſe, quia eſt principium. Si poſteriorem, dici poteſt definitionem Diuiſiua, Inductiua, poſſe probari.

Ariſtoteles Definitionem ſcientiæ communi hominum conſenſione confirmat.

Ne *(a)* autem putes ſic eum probare ſcientiæ Definitionem; ſiquidem ea eſt principium huius artis, quod probari non poteſt: *(b)* Probatio enim propriè dicitur notificatio rei ignotę per aliam notiorem. Hæc autem non eſt huiuſmodi: ſed eſt potius declaratio euidentiæ huius definitionis, per commune omnium hominum teſtimonium eam approbantium.

a) *Concluſ. ſyllogiſmi.*

b) *Propoſitio.*

Probatio ſeu Approbatio
- *Propriè dicta*; Notificatio rei ignotæ per aliam notiorem. Sic Definitio ſcientiæ probari nequit. Particula *enim* interdum eſt Declaratiua, interdum Probatiua.
- *Impropriè dicta.* Declaratio euidentiæ alicuius rei. Sic definitio ſcientiæ probatur communi hominum conſenſione ſeu teſtimonio.

Approbatio interdum ſignificat probationem probationi annexam ſeu ſubiunctam.

PROCREATIO.

Cicero vocem Procreandi interdum accipit Metaphyſicè, vt cum Deum dicit eſſe Procreatorem Mundi, id eſt, authorem. Interdum, & quidem ſæpius, Phyſicè & Ethicè, vt cum parentes vocat Procreatores, cum dicit malum procreari.

Digitized by Google

Sed noſtris Philoſophis Procreatio eſt generatio, vt præpoſitio Pro habeat vim propagationis, vt cum dicitur, Hominum Propagatio non eſt Circularis. Nicol. Taurell. de Rerum æternit. p. 3. Ita vulgò iactatum efferri poteſt; Homo procreat hominem, id eſt, producit.

PRODVCO.

Producere modò eſt in apertum proferre, modò Gignere, Procreare. Barb. Schol. In eſſe producere. Græc. παράγειν. Vnde αἴτιον παρακλικὸν, cauſa habens vim producendi. Philoponus, corpus expoſitum lumini eſt cauſa παρακλικὴ τοῦ καθ' αὑτὸ μὴ ὄντος, per ſe non entis, id eſt, Vmbræ; Valdè enim craſsè dictum eſt, Vmbram eſſe aerem carentem ſole ex corporis opaci obiectu.

Produci aliquid dicitur, vel ἐνεργητικῶς, vel παθητικῶς: Item Actu vel Potētia.

Vſus.

Protuliſſe Terram tertio creationis die herbam virentem & arbores certum eſt. Id enim diſertè ſcribit Moſes Hiſtoricus omni exceptione maior. Sed duo in dubium vocantur.

1. Produxeritne Terra Plantas ἐνεργητικῶς, an παθητικῶς, hoc eſt, Terrane ſit cauſa efficiens plantarum, an verò ſit ſubiectum, ex quo Deus vt αἴτιον ἐνεργοῦν illas produxerit? Qui priorem ſententiam tuentur, in iis ſunt, qui terræ tribuunt vitam ſeu animam ſeu δύναμιν ζωτικὴν: Inter hos eſt Lamb. Dan. in phyſ. Sed terra, qua terra, neq; actiuè producit & germinat arbores, quæ nullo prouenit ſeminio, neque animata eſt.

In qua igitur re eſt vis actiua & vitalis ad producendum? In ſemine quod in Terra eſt ſeu deliteſcit. Itaq; per virtutem ſeminalem planta ex planta propagatur.

2. Dub. An Terra herbas & arbores dicto Creationis die produxerit actu? an potentia, id eſt, an Tum terra tantam vim acceperit illas, poſtea producendi? an verò reipſa exſtantes protulerit? Nos ſtatuimus prius; id eſt, omnes plantas quoad ſpecies ſuas fuiſſe tunc in aliquibus earum ſpecierum indiuiduis actu factas, antequam deinceps & progreſſu temporis vi ſeminali alia ex alia propagaretur; ſeu omnium ſpecierum fructus fuiſſe tunc maturos. Vt enim Cœlum, Terra, aſtra, animalia tempore creationis ſunt actu facta: ſic & Plantæ. Ac vt nunc vi ſeminis traducuntur animalia: ſic & plantæ. *Cont. Auguſtin.*

Obiectio.

Cap. 2. Gen. Fecit Deus omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemq; herbam regionis antequam germinaret.

Ergo nihil omninò plantarum tunc à Deo factum eſt actu.

Reſpon.

Non ſignificat ſolum potentia factas plantas, antequam actu fierent, ſed omnes, quoad ſpecies ſuas fuiſſe tunc in aliquibus earum ſpecierum indiuiduis actu factas, antequam deinceps quoq; ſucceſſione temporis per virtutem ſeminalem alia ex aliis propagarentur. Ac diſtinguendum inter ſtatum creationis & generationis. *[Nunc non maturescūt omnes ſimul, ſed certo tempore. At tum maturi omnes fuerunt fructus.]*

In Grammaticis Producere eſt longum facere: opp. Corripere.

PROFECTIO.

In Phyſicis Vox Profectionis tribuitur motui metaphoricè, quia eſt via, iter, vel progreſſio ab imperfecto ad perfectum, à termino à quo, ad terminum ad quem.

In Aſtrologia Profectio eſt æqualis quædam

Digitized by Google

dam ſeu regularis inceſſio ſignificatoris, ſecundum ſignorum Zodiaci conſequentiam. Quid ſignificator ſit, Vide in DIRIGO.

Eſt autem profectio triplex, Annua, Menſurna & Diurna, id eſt, tripliciter proficiſcuntur ſignificatores cuiuſq; genituræ ſeu natiuitatis, per annos videlicet, menſes & dies, vt placet Ptolemæo, idemque approbat Regiomontan. problem. 20.

PROFESSIO.

Profeſſio eſt ἕξις, id eſt, habitudo, qua quis præ ſe fert aliquid actionis ad viuendi rationem. Sic definit Scalig. l. 1. Poet. c. 13. in quo agit de perſonis Comicis. Ita alia eſt profeſſio militis, alia caculæ, alia agricolæ, alia lenonis, alia meretricis, alia trapezitæ, mercatoris, nautæ.

Profiteri (klar oder offentlich bekennen) opponit Scaliger verbo Innuendi (andeuten) vt Ariſtoteles hoc illic profitetur, hîc innuit.

PROGRESSIO.

Progreſſio *in Phyſicis* eſt motus animantium quorundam. Ea, ſeu is motus, eſt corpori animalis, quatenus graue eſt, violentus: Itaque animalis progredientis corpus defatigatur: Quatenus verò animatum eſt, Naturalis eſt.

In Arithmetica Progreſſio Geometrica eſt proportionis Geometricæ continuæ in terminis continuatio, vt in his terminis, 1. 2. 4. 8. 16. 32. 64. continuatio eſt è ſubdupla terminorum ſeptem, ideoq; progreſſio ſeptem terminorum.

Progreſſio Arithmetica eſt proportionis Arithmeticæ continuæ in terminis continuatio, vt 1. 5. 9. 13. 17. 21. 25. 29.

In Aſtronomia etiam Planetarum quædam progreſſio eſt, quæ opponitur Retrogradationi, ſeu Retroceſſioni & ſtationi.

Progreſſio
- Propria, Phyſica animantium.
- Metaphorica
  - Arithmetica ſeu Mathematica
    - Arithmetica.
    - Geometrica.
  - Aſtronomica, ſtellarum. (Hæc dicitur ab artificibus *Directio.*) Item Logica, &c.

Directus Planeta dicitur cum ſuo corpore incedit ſecundum ſeriem ſignorũ: Retrogradus, cum iterum in præcedẽtia retrocedit: Stationarius, cum eodẽ loco ſigniferi aliquandiu ſubſiſtere videtur.

Progreſſionis etiam vox metaphoricè tribuitur ORDINI artificioſo & naturali, & Motui.

PROINDEQVE,

Ideoq;, Propterea, Διό.

Propterea, Ideoque, Proindeque ex Dictis aliquid inferunt. Ideò dicuntur particulæ Illatiuę. Sed non eſt hoc perpetuum. Exempli cauſa. Ariſtoteles Ethica ſic orditur: Omnis ars & omnis methodus, itemque praxis & proæreſis, bonum aliquod appetere videtur. Ideoque ſcitè veteres id eſſe bonum definierunt. Quod omnia appetunt, Hîc nonnulli putant hanc eſſe ſententiam: Quia illa quatuor bonum expetunt, ideò verum eſſe, quod omnia bonum appetant, quaſi hoc inductione ſit planum. Verum Petrus Martyr hanc ſententiam non approbat, eo quod non ſit perfecta inductio, quando tantum quatuor ſunt allata. Itaque arbitratur potius contradicendum,

Digitized by Google

confirmari quatuor illa bonum appetere, quia omnia bonum appetant; vt, ſit argumentatio ab vniuerſali ad particulare. Omnia quæ ſunt, bonum deſiderant; Quatuor illa numerantur inter ea, quæ ſunt; Ergo hæc ipſa quoq; bonum deſiderant.

Obiect.

Sed Ariſtotelis locutio videtur obſtare: Nam, inquit, Διό, quaſi ex ante egreſſis inferat.

Reſpon.

Verùm, inquit Martyr, non ita eſt. Non enim ex dictis hoc infert Ariſtoteles, quod ſequitur: ſed ſenſus eſt: Ideò iudico ad iſtud quod poſui confirmandum pulcrè facere, quod antiqui dixerunt: Bonum eſſe quod appetunt cuncta. Omnia feruntur in bonum, vt in finem, atque hoc (Bonum) eſt, quod omnia appetunt, vt teſtantur antiqui: Ergo & humana, vt omnis ars, omnis methodus, praxis, electio bonum appetunt.

Humanis rebus præſtitutus eſt aliquis finis vt Bonum.

PROMISCVVM.

Promiſcuũ Genus accipitur, tum Grammaticè, tum Phyſicè. Grammat. dicitur Epicœnum.

Sæpè opponitur Simplici & Vniformi.

In Ethicis opponitur Religioſo, ac alias dicitur commune, vt Virtus promiſcua eſt, quæ poſita eſt in vita communi, (quæ non eſt Religioſorum.) Dauid Schramus in Adyto Ethices.

PROPORTIO.

1. Proportio accipitur propriè & ſpecialiter in Matheſi pro duarum magnitudinum eiuſdem generis mutua quadam ſecundum quantitatem habitudine ſeu comparatione. 5. Euclid. Itaq; 1. ita linea cum ſuperficie, numerus cum linea non poteſt comparari. Linea & ſuperficies, numerus & linea nõ ſunt quantitates eiuſdem generis. 2. Si conferatur linea aliqua cum alia linea ſecundum qualitatem, id eſt, qua vna eſt alba, & altera nigra; vna calida, & altera frigida, quamuis ambæ ſint homegeneæ, non dicetur ea comparatio Proportio vel ratio, quia non fit ſecundum quantitatem.

Hîc Quantitas, quæ ad aliam refertur, dicitur proportionis Antecedens: Ea verò, ad quam alia refertur, Conſequens, vt in proportione lineæ 6. palmorum ad lineam 3. palmorum, linea 6. pal. dicitur antecedens proportionis: ac linea 3. palm. proportionis conſequens.

2. In Phyſicis & Ethicis extenditur ſignificatio Proportionis, ad ea nimirum, quę quantitatis naturam aliquo modo reſipiunt.

λόγος (pro proportione enim alii Rationem dicunt) fit ſecundum quantitatem inter eiuſdem generis duo,
- Quantitates. πρώτως.
  - Magnitudines.
  - Numeros.
- Aliquo modo quantitatis naturam ſapientia, δευτέρως.
  - Tempora.
  - Sonos & voces.
  - Loca.
  - Motus.
  - Pondera.
  - Potentias ac virtutes.

Vt cum dicimus Tempus.

Tempore eſſe maius vel minus, einſmodi habitudo ſeu σχέσις dicitur λόγος. quia tempora tunc conſiderantur, vt quantitates quædam.

Scholaſtici D. interdum accipiunt pro ſimili-

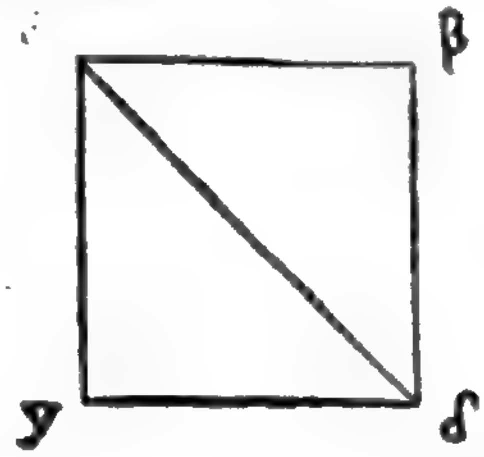
ſimilitudine mutatiua ſeu habitudine effectus ad cauſam. Sic Thomas dicit dari proportionem inter finitum & infinitum. Ea opponitur habitudini determinatæ diſtantiæ.

Proportionis voci cognata eſt Symmetria. Itaque interdum pro hac accipitur, vt: Sanitas non eſt proportio, id eſt, ſymmetria qualitatum, ſed conſtans certaq; qualitas ex iis conflata.

Proportio primum Rationalis eſt vel Irrationalis. Rationalis eſt ea, quę in numeris poteſt exhiberi, qualis eſt ꝓportio lineæ viginti palmorum ad lineam 10. palmorum. Hæc enim proportio in hiſce numeris viginti & decem oſtenditur, quæ eſt dupla. Irrationalis ꝓportio eſt, quæ in numeris reperiri & exhiberi nequit, qualis eſt proportio diametri cuiuslibet quadrati ad latus eiuſdem quadrati. Seu; proportio Rationalis eſt, quę inter quantitates cōmenſurabiles exiſtit ſeu ſymmetrias. Irrationalis eſt, quæ inter quantitates eſt incommenſurabiles ſeu aſſymmetras.

Quantitates commenſurabiles dicuntur, quæ habent vnam communem partem aliquotam, id eſt, quas eadem cōmunis menſura metitur, exempli cauſa: Linea viginti palmorum, & linea octo palmorum ſunt magnitudine ſymmetræ, quia linea quatuor palmorum eſt vtriuſque pars aliquota, ſimiliter linea duorum palmorum. Sicut enim linea, tam quatuor, quam duorum palmorum metitur lineam viginti palmorum: ita quoque eadem linea, tum quatuor, tum duorum palmorum lineam octo palmorum metitur: ſic omnes numeri dicuntur ſymmetri, id eſt, commenſurabiles, quia ſaltem vnitas omnes metitur ſeu menſurat.

Quantitates incommenſurabiles dicuntur, quæ nullam habent communem partem aliquotam, ſeu quarum nullam menſuram cōmunem contingit inueniri: cuiuſmodi ſunt diameter,

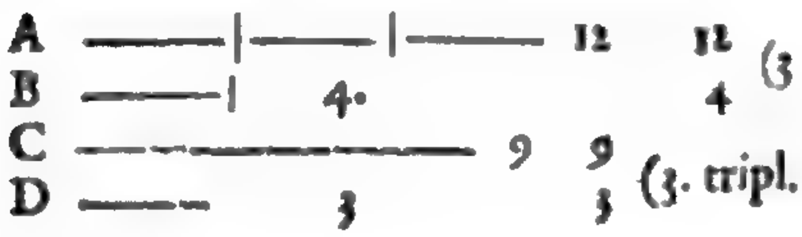

& latus eiuſdem quadrati. Etſi enim quęlibet harum linearum infinitas habeat partes aliquotas, vt partem dimidiatam, tertiam, quartam, &c. tamen nulla pars aliquota vnius quantumuis minima alteram metiri poteſt. Itaque in numeris inuenitur ſola proportio Rationalis: in Quantitate verò continua, tam Rationalis quam Irrationalis proportio continetur.

2. Proportio eſt Æqualitatis, vel Inæqualitatis. Æqualitatis proportio eſt inter duas quantitates æquales, ſiue magnæ, ſiue paruæ fuerint, vt inter decem & decem, inter centum & centum: Hæc amplius ſubdiuidi nequit. Proportio Inæqualitatis eſt inter duas quantitates inæquales, vt inter lineam ſex palmorum, & inter lineam duorum palmorum. Hæc ſubdiuiditur in proportionem Maioris inæqualitatis, & Minoris inæqualitatis: proportio maioris inæqualitatis eſt, cum maior quantitas cum minore confertur, qualis eſt viginti ad decem. Proportio minoris inæqualitatis eſt, cum minor quantitas ad maiorem refertur, qualis eſt proportio decem ad viginti. Atque hæ ſunt Generales Diuiſiones Proportionis. Speciales vide apud Arithmeticos.

Hinc PROPORTIONALES MAGNITVDINES Mathematicis dicuntur magnitudines, quæ eandem habent

rationem, vt ſi magnitudinum a b c d eadem ſit proporto a ad b, quæ c ad d, dicentur eæ magnitudines proportionales.

A B C D (3/2 (1 1/2 1 2/8 (1 4/8 | 3/4 | 1/2
2 3 8 12

vt duo milites ad tria ſtipendia, ſic duo Doctores ad tria δίδακτρα, proportio eſt ſeſquialtera vtrobique.

Sed alii multi proportionis vocem aliter accipiunt, quod qui non obſeruant, facilè implicari poſſunt errore. Proportio enim iis eſt non ratio ipſa, ſed rationum ſimilitudo, ſeu ſimilis habitudo, quæ Græcis eſt analogia, & nonnullis Latinis Proportionalitas: Neque enim putant hac voce violari fidem Latinitatis. Quemadmodum igitur comparationem duarum vel plurium quantitatum inter ſe dicunt proportionem: ita comparationem duarum vel plurium proportionum inter ſe ſolent nuncupare proportionalitatem, eamque diuidunt in Arithmeticam, Geometricam & Muſicam (de quibus Boetius & Iordanus.)

Arithmetica proportionalitas, ſeu proportionum habitudo eſt, cum tres vel plures numeri per eandem differentiam progrediuntur continuè vel diſcretè, vt hi numeri 4. 7. 10. 13. 16. quorum quilibet ſuum antecedentem ternario ſuperat, dicuntur conſtituere proportionalitatem ſeu medietatem Arithmeticam, & quidem continua medietate, quia in hac progreſſione numerorum nulla fit interruptio, ſed quilibet cum proximè antecedente confertur: ſic hi numeri, 4. 7. 8. 11. 30. 33. conſtituunt medietatem Arithmeticam, & quidem Diſcretam, quia in numerorum horum progreſſione fit interruptio, ita vt bini (je ſille vnd ſille) tantum inter ſe conferantur, non autem quilibet cum proximè antecedente. Eadem etiam differentia eſt inter binos 4.7. & 8.11. & 30.33. non autem inter 4.7. & 7.8.

Geometrica proportionalitas ſeu analogia eſt, cum tres vel plures numeri eandem habent proportionem, maximè propriè dictam, quam quidem Euclides definiuit, vt hi numeri 2. 6. 18. 54. quia quilibet ad ſuum antecedentem eandem habet proportionem, triplam conſtituunt proportionalitatem eandem Geometricam: & hæc duplex eſt, Continua & Diſcreta. Vide Arithmeticos.

Muſica ſeu Harmonica Medietas eſt, cum tres numeri ita ordinantur, vt eadem ſit proportio maximi ad minimum, quæ differentiæ inter maiores duos ad differentiam inter duos minores, ita vt nec eadem inter eos ſit differentia, vt in Arithmetica, nec eadem proportio, vt in Geometrica: Vt tres hi numeri 3. 4. 6. quia eadem eſt proportio maximi 6. ad minimum 3. quæ differentia inter maximum 6. & minimum 4. nimirum numeri 2. ad differentiam inter medium 4. & minimum 3. id eſt, ad 1. (cum vtrobique proportio ſit dupla) conſtituunt medietatem Muſicam: ipſi verò neque eandem habent differentiam, neque eandem proportionem: ſic etiam tres hi numeri 42. 12. 7. harmoniam conſtituunt, quia eadem proportio eſt maximi 42. ad minimum 7. quæ differentia inter maximum 42. & medium 12. hoc eſt, numeri 30. ad differentiam 5. inter medium 12. & minimum 7. cum vtrobique proportio ſit ſextupla. Dicitur autem huiuſmodi Proportionalitas Muſica ſiue Harmonica, quia plerumque eius numeri habet eas proportiones, in quib. cōſiſtunt

συμφω-

συμφωνίας, id eſt, conſonantiæ Muſicæ, vt in priori exemplo inter 6 & 4. eſt proportio ſeſquialtera ($1\frac{1}{2}$) conſtituens conſonantiam, quæ dicitur diapente, vulgo quinta, item inter quatuor & tria eſt proportio ſeſquitertia ($1\frac{1}{3}$) conſtituens conſonantiam, quæ dicitur Diateſſaron, vulgo Quarta: Deniq; inter extremos 6. & 3. cernitur proportio dupla, quæ conſtituit conſonantiam Diapaſon, vulgo octauam.

Per Διχοτομίαν.

- Proportionalitas dicta
  - Proprie, Analogia, Geometrica.
  - Improprie
    - Arithmetica.
    - Muſica.

Medietas dicitur propter medios terminos, qui certa quadam ratione inter extremos interiiciuntur.

Corollarium.

Itaque Arithmetica Medietas habet terminorum differentias æquales: Proportiones vero eorundem inæquales: Geometrica Proportionalitas contra Differentias terminorum habet inæquales, proportiones vero eorundem æquales: Harmonica denique neque differentias, neque proportiones terminorum æquales habet. Hæc etſi *κλήσει* ſint Mathematica, *χρήσει* tamen & applicatione ſunt Ethica, Politica, immo quodammodo etiam Phyſica & Theologica, id quod patet ex Ethicis Ariſtotelis, & Phyſicis, ex libris Bodini de Repub. ex Commentariis Politicis Montecatini politiſſimis, & Hypomnematis Vict. Strigelii: Videſis etiam ſi placet Tonſtallum in Arithmeticis, & Ioh. Serranum in Timæ. Platon. Exempli cauſa, in Phyſicis ſæpe dicitur agens ad aliquod patiens habere proportionem ratione potentiæ: Ergo etiam ibi locum habet proportionalitas. Agens aliquod ad patiens habeat proportionem decuplam, ita vt agens ſit 10. & patiens 1. iam ſi agens augeatur, vt fiat 20. patiens autem maneat 1. tum duplo maiorem habebit potentiam agens reſpectu eiuſdem patientis, quam prius. Contra, ſi agens aliquod ad patiens habeat proportionem ſubdecuplam, ita vt agens ſit 1. & patiens 10. tum certe agens quod eſt duo, duplo erit potentius reſpectu eiuſdem patientis 10. quam agens 1.

Ariſtoteles 5. Eth. oſtendit in Diſtributiua iuſtitia haberi rationem proportionis Geometricę, ita vt vna ex parte conſtituantur perſonę, inter quas diſtributio eſt facienda, ex altera vero res diſtribuendæ, ac deinde fiat perſonarum inter ſe, mox & rerum ſeu præmiorum inter ſe comparatio, & porro quoq; perſonę cum rebus ſeu præmiis cõuenientibus conferantur: hæc vbi facta fuerint, peruenitur ad mediocritatem, nec nõ, vnusquiſq;, quod æquũ eſt *κατ' ἀξίαν* accipit: ita proportio ſpectatur (quod ibidem Philoſophus dicit) nõ tantum in numero numerante, qui dicitur *μοναδικὸς*, quod ex monadibus ſeu vnitatibus conſtat: verum etiam in numero numerato, id eſt, rebus ipſis numeratis.

Exemplum eſto. Duæ ſint perſonæ, quibus præmia factis digna conferentur, Achilles vt miles valde ſtrenuus, & Aiax vt miles minus ſtrenuus: præmia i-

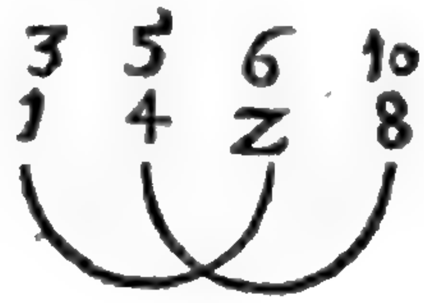
Digitized by Google

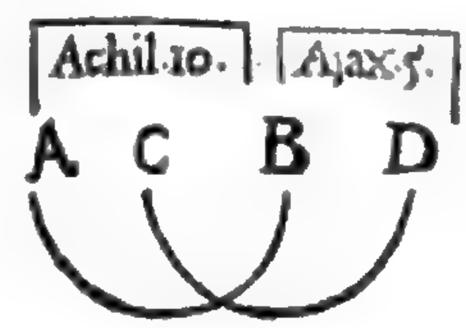
tem ſeorſum ſtatuantur, altera vt decem, altera vt tantum quinq;: Iam fiet comparatio primo perſonarum: Achilles inuenitur præſtantior duplo Aiace, quia duplo maiora edidit facinora, quam hic: Deinde comparemus præmia: inuenimus autem quæ ſunt vt 10. duplo præſtantiora iis eſſe, quæ ſunt vt 5. Ergo tunc pronuntiabimus, facta proportionum permutatione, illa vt 10. deberi Achilli, iſta vt 5. danda eſſe Aiaci. Permutata enim proportio dicitur, cum permutantur termini, ita vt in conſequente primus terminus ad tertium conferatur, ſecundus ad quartum, vt ſicut ſe habent ſex ad tria,

Quid proportio permutata?

ita ſe habent decem ad quinq; (dupla vtrobiq; proportio.) Ergo per permutationem ſeu ἐναλλάξ, ſicut ſe habent tria ad quinque, ita ſe habent 6. ad 10. Sic autem deducitur argumentationis formula, hoc eſt, fit ἀναλογισμὸς, id eſt, Syllogiſmus proportionalis: Sicut ſe habet Achilles ad Aiacē, ita ſe habēt 10. ad 5. Ergo vt diſtribuatur vnicuiq; præmium pro meritis, ἐναλλάξ, id eſt, permutata proportione Achilli dabuntur 10. Aiaci 5. (Hæc proportio pro pari ſeruari debet in μελλοδιδασκάλοις, id eſt, licentiatis, vel candidatis Magiſterii competitoribus.) Hæc ex diagrammate ſequenti ſunt manifeſta.

Quid analogismus?

Hæc Iuſtitiæ διανεμητικῆς proportio & & Analogia oſtenditur in Politica, vbi dicitur Imperatori datam coronam triumphalem: ei qui primus murum hoſtium per vim aſcendit, muralem: ei, qui ciuem conſeruaſſet, interfecto hoſte, ciuicam: ei, qui primus hoſtium caſtra pugnans introiuiſſet, Caſtrenſem: ei deniq;, qui primus in hoſtium naues armatus vi tranſiliiſſet, naualem. Gell. l. 5. c. 6.

Iuſtitia Correctiua ſeu Commutatiua ſequitur Medietatem Arithmeticam, id eſt, habet rationem non perſonarum, ſed rerum permutandarum, ita vt ſi in contractu (ſiue in vendendo & emendo, ſiue in elocando & conducendo) permutatio inſtituatur, neutra pars habeat, quod vel de lucro glorietur, vel de damno conqueratur. Hæc medietas vt inueniatur, propter media, quibus rerum pretia æſtimantur, (cuiuſmodi eſt hodie nummus) tenendus eſt modus, qui conſiſtit in rerum inter ſe collatione, vt quantum vna alteram vel dignitate vel pretio ſuperat, aut ab altera ſuperatur, tantum in defectu vel exceſſu compenſetur.

In Temperamento Phyſico, quod quaſi ſoboles eſt mixtionis, conſideratur proportio ſeu analogia. Temperamētum eſt quatuor Elementorum congrua ac ſymmetra miſtio ad recte obeundas actiones. In eo *Analogia ſpectatur vel Arithmetica, vel Geometrica.*

Arithmetica eſt, in qua æqualia elementa æqualibus ponderibus mole atq; magnitudine concurrunt. *Quod Æquale ad pondus dicitur.* Hoc ἀνάλογον τὸ Temperamentum facilius cogitari quam reperiri poteſt: Sicut officium illud perfectum, quod Stoici κατόρθωμα dicunt, Cic. 1. Off. *Geometrica* eſt qualiscuuq;, optime tamen conſentiens, & cuiq; rei ad peculiarem ſui naturam conueniens Elementorum coitio ſeu

συνζευξις

συνίζεσις: Vnde dicitur *Temperies ad iuſtitiam*. Germana hæc officio medio, quod dicitur καθῆκον. Huius proportionis ſeu analogiæ temperamentum eſt *Simplex vel Compoſitum*. Simplex, in quo vna qualitas excellit. Itaq; eſt vel Calidum, vel Humidum, vel Frigidũ, vel Siccum. Compoſitum, in quo binę qualitates coniunctæ excellunt, nimirum vel Calidum & Humidum, vel Calidum & Siccum, vel Frigidum & Humidum, vel Frigidum & Siccum.

Scaliger ex.300. etiam accipit proportionem pro Ratione. Sed in eo eſt ſuus (contra communem Mathematicorum ſententiam) quod nullam rationem Æqualitatis agnoſcit, id eſt, inter duo & duo proportionem eſſe negat. Vult enim omnem proportionem ſeu rationem eſſe Inæqualitatis. Itaque proportionem, id eſt, Rationem dicit eſſe diuerſitatem rerum cum certo mutuo reſponſu. Proportio, inquit, eſt in inæqualitate, Et, proportio ſi eſt rerum inæqualitas, quæ inter ſe commẽſum *a* mutuum & reſponſum habent, non eſſe poteſt æqualitas. Inter quæ eſt æqualitas, inter ea non eſt proportio. Inter duo & duo eſt æqualitas. Ergo inter duo & duo non eſt proportio.

a Græci Symmetriã dicunt. Cõmenſus eſt vox Vitruuii.

Denique proportio, ait, eſt ratio totius cuiuſpiam, quod ſit alterius portio. Fateor vocem proportionis proprie conuenire Inæqualitatis rationi: Sed rem potius ſpecto, quam nomen, cum nomina interdum ſint re notata anguſtiora. Vocabulum interim Rationis accommodatum eſt ad vtrumque genus, nempe Æqualitatis & Inæqualitatis. Habeamus hic Scaligerum pro exercitatore, non pro Dictatore: Teneamuſq; interim fixe hoc eius viciſſim pronuntiatum: Proportionem eſſe affectũ entis (reſpectiuum) in ſummo ambitu, hoc eſt, tranſuolans per omnia prædicamenta.

Impugnat idem quod proportio à multis dicitur comparatio hoc argumento: Quod comparatio ſit actus intellectus noſtri. Si igitur proportio eſt comparatio, ceſſante intellectu nulla erit in rebus proportio, quod eſt abſurdum. Sed ſciendum contra, cum dicitur proportio eſſe comparatio, intelligi comparationem paſſiuam & potentialem, ſeu ſimilitudinem, ſeu conuenientiam, quæ in ipſis comparatis eſt, ad quã poſtea accedit intellectus noſter comparans. Ergo vt vela contrahamus, tandem vel manum de Tabula:

Proportio intelligitur
- Tranſcendenter ſeu in Ente vniuerſe.
- In certo genere Entium
  - *Generaliter in quantitatibus* (vt cum dicitur λόγος eſt duarum quantitatum eiuſdẽ generum καθ' ἑαυτάς mutua σχέσις)
    - *Abſtractis*, vt quaternione & octernione. Mathem.
    - *Concretis*, id eſt, rebus quantis, vt 4. vel 8 equis vel perſonis.
  - *Specialiter* in
    - *Magnitudinibus*, vt cum Eucl. dicit, λόγος eſt duarum magnitudinum eiuſdem generis.
    - *Numeris*, vt cum Arithmeticus dicit, λόγος eſt duorum numerorum &c.

Proportionale ſeu proportionatum. σχετικὸν	Proportio σχέσις, habitudo, conuenientia	Proportionale ſeu proportionatum σχετὸν
RELATVM (vt Afficiens)	RELATIO (vt Affectio)	CORRELATVM (vt Affectum)
4	8 4	IDENTITAS.
Terminus à quo	Terminus ad quem.	Fundamentum ſeu cauſa ſeu ratio referendi
	Sic	
Symmetrum, analogum, Relatiuum.	Symmetria, analogia: Relatio.	Symmetro analogum, Correlatiuum.

PROPORTIONATA.

Proportionata ſunt
- Quoad gradum perfectionis vel certam ſpeciem proportionis. Ita Finiti ad Infinitum non eſt proportio.
- Quoad σχέσιν, qua poteſt vnum
  - Dependere ab alio.
  - Recipere ab alio.
  - Agere in aliud.

  Ita quæ ſunt infinitæ diſtantiæ, poſſunt inter ſe eſſe proportionata.

Hac diſtinctione recte vteris ad quæſtionem, An Finiti ſit ad Infinitum proportio ſeu ratio? Hic & alia diſtinctio adhiberi poteſt: Non eſt finiti ad infinitum Logos ſ. Mathematicus vel Phyſicus: Creatura enim & Deus nō ſunt res eiuſdem generis, nec comparantur vel ſecundum quantitatem, hoc eſt, ſecundum quod vna res eſt maior quàm altera, vel minor, vel æqualis, nec ſecundum id, quod aliquo modo naturam ſapit, vt ſunt tempora, ſoni, voces, loca, motus, pondera, potentiæ. Habitudo tamen & conuenientia aliqua inter Deum & creaturam intercedit Dependentiæ, quæ Rationis naturalis inſtar habet.

Proportionatis opponuntur Æquata. Vide Adæquatum.

PROPOSITIO.

Propoſitio eſt Immediata vel Mediata. Immediata, in qua prædicatum ſubiecto conuenit immediate & primo. Mediata contra, id eſt, Ratione alterius. Exempli cauſa, Immediata propoſitio eſt, Aqua eſt humida, color eſt albus, eſt diſgregatiuus. Mediata eſt, Paries albus eſt diſgregatiuus viſus, ſpongia hæc eſt humida. Sed Scholaſtico Gabrieli Biel etiam penitiori ratione Mediata eſt hæc: Paries eſt albus. Hoc enim concretum prædicatur de pariete ratione albedinis (ipſi inhærentis per accidens) vt accidentis à pariete diſtincti. Mediate igitur, non ratione eſſentiæ ſeu naturæ propriæ: Non itaque eſſentialiter. Huc pertinet hæc etiam: Aqua eſt humida.

Concreta prædicantur
- Tantum Immediate: Verbum aſſumpſit Carnem: Albedo inhæret, informat.
- Tantum Mediate, vt Mel eſt dulce, paries albus.
- Indifferenter, id eſt, & mediate & immediate, vt ignis eſt calefactiuus.

Falſum igitur: Omne per accidens poteſt reduci ad aliquid per ſe.

Albedo vel Nigredo non prædicatur de aliquo immediate, quia habere albedinem vel nigrorem ſibi inhærentem non conuenit rei ex ſe ipſa, ſed per albedinem vel nigredinem.

Spongia, quæ aquæ immerſa eſt, humida eſt

eſt humiditate extranea, id eſt, non humiditate ipſimet (ſpongiæ) inhærente, ſed aquæ propria, id eſt, aquæ proprie inhærente.

Ferrum vel carbo fit candens, Glutroth/ vt ignis, ex vnione cum igni, ſeu quia ignitus eſt: Candor hic ferro ineſt mediate, proprie autem inhæret igni, non ipſimet ferro. Laterna dicitur lucere, quia ei ineſt lucerna, in qua Lux inhæret. Ergo & Caro Chriſti omnipotens eſt, quia Deificata, id eſt, τῷ λόγῳ vnita eſt, ſeu propter vnionem cum λόγῳ. Ita nonnulli collegerunt, ſed diſparem alii dicunt eſſe rationem, ideoque hanc illationem eſſe nullam.

De Carbone vel ferro ignito prædicatur Candor *ignis*, quia ignis accidentaliter & accidentali vnione ineſt ferro, qua etiam ferrum alteratur: vt, fit calidum mollius, purius.

At Deitas λόγου neq; vt forma accidentalis neque vt ſubſtantialis in carne ipſamet ineſt. Itaque Omnipræſentia λόγου de carne non prædicatur.

2. Ignis & eius candor differunt realiter vt ſubſtantia & accidens. At Deitas & Omnipotentia, Deus & omnipotens re idem ſunt. Quia igitur neq; Deitas neq; Deus poteſt de carne vnita (quæ velut inſtrumentum eſt omnipotentis Dei, per quod noſtram Redemptionem operatus eſt vt cauſam meritoriam) etiam Caro neq; omnipotentia, neq; omnipotens dici debet.

Barb. ſic dicunt, Prædicatio eſt Actualis vel Aptitudinalis, ſeu Potentialis. Tu ſic dices: prædicatum interdum intelligitur de *ἐνεργείᾳ* (actu) interdum de *δυνάμει* (potentia,) vt, Homo eſt animal loquens & ridens, id eſt, quod loqui & ridere poteſt.

Propoſitiones veræ ſunt Synonymæ, vel non Synonymæ.

Synonymæ ſunt vnius ſpeciei.

Non Synonymæ ſunt ſpeciei diſtinctæ, vt illa Patrum: Chriſtus eſt venturus: & hæc: Chriſtus nunc venit. Diſtinguuntur hæ ſpecies propter diuerſam temporis ſignificationem ſeu connotationem, nec ſimul veræ ſunt, ſed vna ſi earum vera eſt, altera falſa eſt. Biel. l. 3. d. 25. q. vn.

Propoſitio
- Propria
- Figurata, id eſt, impropria, Ex parte
  - Subiecti vel prædicati.
  - Vtriuſque.

Mirandula in Apol.

Illa locutio Apoſtoli, Panis, quem frangimus, &c. eſt Figuratiua tam ex parte ſubiecti, quam ex parte prædicati id eſt, ſiue ſubiectum, ſiue prædicatum ſpectes. Nam panis ſupponit pro Sacramento ſenſibili, ſcilicet ſpeciebus panis: Corpus autem Chriſti etiam ſumitur figurate. Vnde ſecundũ gloſſam per illam locutionẽ non datur intelligi, ꝙ ſubſtantia panis aut ſpecies panis ſit vere ſeu realiter corpus Chriſti, ſeu ꝙ corpus Chriſti prædicetur in Recto (Directe) de ſubſtantia panis aut ſpecie panis, ſed eſt ſenſus, panis quem frangimus in Sacramento, id eſt, participatio panis fracti in altari eſt participatio corporis diuini, id eſt, facit nos vnum eſſe cũ Chriſto. Hactenus Picus.

Prædicatio eſt Regularis ſeu Canonica, alias propria: vel Irregularis ſeu Impropria. Propria, quæ ſeruat regulam Modi affectionis extremorum inter ſeſe: Impropria, qua ab illa regula receditur, vt cum quid enuntiandum eſt oblique, ſeu flexe, Paronymice, cauſaliter, comparate, enuntiatur recte, Synonymice, formaliter, abſolute. *Vt, Genus eſt materia, id eſt, inſtar materiæ.*

Propoſitio, eſt Abſoluta (Determinationis expers) vel Limitata.

Digitized by Google

Limitatæ exemplum eſt: Nulla forma vna componitur ex partibus eſſentialiter & ſpecifice diſtinctis. Bricot. 1. de Generat.

Limitata Falſam, vel eam, quæ pati poteſt inſtantiam, poteſt facere veram. Non eſt generaliter vera: Quæcunq; ſunt idem ſuppoſito, vbicunq; eſt vnum, ibi eſt & reliquum: vt, vbi eſt Muſica Ioſquini, ibi ſunt eius reliquæ qualitates ſeu habitus. Hæc omnino vera erit, ſi dicas: Quæcunq; ſunt idem ſuppoſito Limitata, vbicunq; eſt vnum, ibi eſt reliquum. Dico autem Limitata, quia ſi vnum eſſet limitatum ſeu circumſcriptum, & alterum nō limitatum ſeu incircumſcriptum, vbi eſſet limitatum, ibi quidem etiam eſſet illimitatum, ſed non viciſſim.

Interdum quę apparet Pura ſeu Abſoluta, Limitate, vt Reduplicatiue, intelligenda eſt, nempe cum crypſis eſt reduplicatiuæ particulæ. Auguſt. ſerm. de Temp. 119. Si quis dixerit atq; crediderit Filium Dei Deum paſſum fuiſſe, anathema ſit, id eſt, qua Deus. Si quis dixerit atque crediderit hominem Ieſum Chriſtum hominem, (id eſt, qua homo) impaſſibilē fuiſſe, anathema ſit.

PROPOSITVM.

Propoſitum ſignificat inſtitutum.

Interdum idem eſt quod propoſitio, Thema.

Interdum eſt finis, vt id quod artifex ſibi proponit, & quo effecto ceſſat ab opere. Sic in Medicina propoſitum ſeu ſcopus eſt in humano corpore vt ſubiecto, ſanitatem efficere. Dialectica eſt ars diſſerendi de quolibet propoſito, id eſt, Themate ſeu argumento.

Interd. eſt voluntas exſequendi ea, quæ iam electa ſunt.

PROPRIVM.

ἴδιον, οἰκεῖον, κύριον.

Proprium, ἴδιον, vni conueniens ſeu ſingulare eſt, quod opponitur communi, ſeu naturæ communi ſpecificæ, Græc. eſt ἄτομον. Verbum Diuinum aſſumſit naturam humanam propriam, id eſt, ſingularem, ſeu ἐν ἀτόμῳ, vt loquitur Damaſcenus.

Proprium οἰκεῖον, ſuum eſt, & naturale, συγγενὲς, quod opponitur extraneo ἀλλοφύλῳ, adulterino, vt Verbum Diuinum aſſumſit humanam naturam ſingularem propria ſingularitate indiuiduam, non externa. Biel. l. 3. d. 2. q. 1. Extraneus Filius non eſt proprius & naturalis, ſed adoptiuus, ICtis.

Vnica veritas vnico medio conſtituitur, & vnius concluſionis neceſſariæ vnicū eſt οἰκεῖον, proprium, genuinum & immediatum, axioma, ſeu vnica cauſa formalis ſumme neceſſaria. Huic principio (οἰκείῳ) opponitur principium falſum, quod dicitur ψευδογράφημα (ex Geometria) principium Alienum, quod per μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος ſumptum dicitur.

Cognata ſignificatio eſt *Conuenientis*, ſic οἰκείως eſt conuenienter.

Κύριον de cauſa dictum interdum eſt πρωτουργὸν, primarium, vt Spiritus S. eſt κύριον αἴτιον, id eſt, primarium ſeu princeps efficiens conuerſionis hominis ad Deum.

Eſt etiam idem, quod in primaria ſignificatione vſurpatum; ei oppoſitum ἄκυρον. Ita accepit Caſpar Laurentius in obſeruatione de publicis Diſputationibus in controuerſ. de Religione è veterum ſcriptis potiſſimum deſumpta, cum ait: *Omne vocabulum, quod non eſt proprium, κύριον, & in propria ſua ſignificatione vſurpatum, non ſtatim eſt improprium vel ἄκυρον: Poteſt enim eſſe figuratū ſeu tropicum, ἐσχηματισμένον ἢ τετραμμένον, & proprium potius dici debet ex eo quod nihil inueniri poſſit ſignificantius.* Sic acceptum ab eo eſt Improprium ſpeciatim pro Abuſiuo & Catachreſtico, & proprium κατά τι & comparate. Proprium enim ſimpliciter & tropicum opponuntur.

Pro-

Digitized by Google

Proprium
- Præciſe.
- Secundũ quid, non præciſe.

Appellatio veri Dei propria quidem eſt Patris, ſed non præciſe: Nam propria eſt illius, & Filii, ſicut & Spiritus Sancti. Alii tamen falſi Dii gentium & creaturæ ab eo excluduntur.

Proprietas
- Eſſentialis.
- Perſonalis ſeu relatiua: vocatur interdum relatio perſonalis.

Abſtracta relatione, quæ ſit proprietas perſonalis, non manet Hypoſtaſis.

Proprietates perſonales vocantur etiam ſubſiſtentiæ, quæ in diuinis Tres ſunt.

Proprium
- Communiter
  - Generis
  - Speciei totius.
- Singulariter
  - Multorum indiuiduorum.
  - Vnius, prorſus extraordinarium.

Verſor in 4. Eth. de Temperantia.

Proprium ſolius Chriſti Carnis (itaque omnino extraordinarium) ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ex vnionis & muneris gratia. Mori pro Mundi vita, ex ἀνακολουθίᾳ naturę, vt vtar phraſi Chryſoſtomi.

Peccatum originis eſt ſpeciei humanæ & omnium indiuiduorum.

ἐπιθυμιῶν & delectationum quędam ſunt communes, quædam propriæ.

Communes dicuntur Naturales: Hæ ſequuntur naturam generis vel ſpeciei: vt appetitiones cibi & potus: Propriæ, ad quas quidam propendent: Hic pauci peccant. Pro natura indiuidui, vt ἐπιθυμία talis vel talis cibi: vbi à multis peccatur.

Propria
- Totius.
- Solius partis.

Propria corporis animati ſunt, quæ ei ab anima vt principio dantur, vt ſenſus. Propria ſolius animæ, quæ huic ſoli inſunt vt ſubiecto, non corpori, vt Inuiſibilitas, immortalitas.

Propriorum coniunctorum
- Vtrumque
- Alterum

conuenit
- Indefinito.
- Certo & definito ſeu deſignato.

Explicatio & vſus.

Proprie ſeu ἰδίως & per fluxum ab ὑγρά vocales ſunt vel ſemper breues, vel ſemper longæ, vel communes, quod quomodo ſit accipiendum, videſis vocem ANCEPS in A.

Digitized by Google

At enim inquis, Quomodo erit propria communis Quantitas communium Syllabarum? Incerta enim eſt. Ἴδιον autem vt à certa fluit natura, ſic etiam non fallit, ſed eſt perpetuum.

Reſpondetur ex præcedente Tabella. Numero ſecundum Totum Genus vtrumq; competit, par & impar: Sed certo numero alterum tantum. Sic etiam communibus vocalibus (vt α ι υ) in genere vtrunq; conuenit, corripi & produci: aut vni cuipiam deſignatæ, alterutrum tantum. Huic reſponſioni addit Scaliger hanc quoque acutiſſimam: Hoc ipſum eſt earum vocalium proprium, variari: hocq; ipſum, quod eſt variari, eſt perpetuum, nec variatur. Declarat hoc Scal. egregio exemplo eſſe corruptibile eſt affectio rerum naturalium, quæ hac ipſa ſcientia (phyſica) comprehenduntur, quod corruptibilia ſunt. Hoc enim ipſum eſſe corruptibile non corrumpitur: Semper enim tale eſt. Vide & B. Perer. in comment. Phyſ.

Propoſitiones ſunt perpetua.

Propria Materia.

Propria Materia eſt materia præparata & adepta potentiam particularem ad hanc formam, ita vt non ad alias: Alias Determinata: vt propria Hominis materia eſt ſemen humanum, non aliud, vt equinum: itaque materia ex qua non eſt quælibet, ſed Determinata.

Propria Dei operatio.

Propria Dei operatio eſt, quando ſe mouet à ſe, ſeu cum per ſemetipſum operatur ſine mediante creatura: ex ea prouenit prima participatio, qua nimirum Deus ſeſe præbet per ſe, qua, v. g. Angelus aliquis Deum ſine medio ſuſcipit. Hugo in Schol. in Cœleſt. Hierarch. Galliarũ Apoſtoli Dionyſii. Vbi & hoc eſt: Illa eſt altiſſima creatura, ad quam eſt prima operatio & in qua eſt prima participatio.

Proprietas, ἰδιότης.

Proprietatem Proclus vocat *σύμπτωμα χαρακτηριστικὸν καὶ ἀντιστρέφον*, in doctrina de Parallelismo. Eſt autem vere proprium rei accidens.

Interdum proprietas intelligitur de *ἐνεργείᾳ* ſeu actu proprio: quales Dei ſunt Creare Mundum, peccatum remittere, mortuos reſuſcitare.

Fonſ. in Inſt. Log. Locum proprietatis reuocat ad locum deſcriptionis: Hæ ex propriis principiis demonſtrantur.

Proprietas linguæ, vt Græcæ, Hebraicæ, Idiotiſmus eſt: alias Idioma ſpecialiter vocatur Helleniſmus, Atticiſmus, Hebraiſmus. Poet. l. 4. c. 5. *Scal.* proprietatem appellat non quæ excludit Metaphoras, hæc enim proprietas nequaquam perpetua eſt orationi, ſed natiuam vim ſignificandi ex vſu doctorum. Loquitur de *proprietate ſtyli ſeu Orationis.*

Scholaſticis Metaph. quædam proprietates ſunt vera ſeu Formaliter Entia, ſeu vera accidentia, id eſt, veram habent entitatem & proprie inhærent, vt qualitates, Terminus Corporis, ſine quo corpus eſſe non poteſt. *Quædam ſunt puræ ſeu omnimodæ aptitudines ſeu propenſiones:* quę ita habent ſe ad ſubiecta, vt hęc ſine illis, & illæ ſine his nulla prorſus virtute conſeruari poſſint: ſicut iſti (Scholaſt.) diſputant. Hæ proprietates non habent veram Entitatem, nec peculiarem ſibi vendicant exiſtentiam, nec proprie inhærent, ſed idem ſunt cum rebus, quarum ſunt proprietates, ſola modali diſtinctione ab iis diſtinctæ. Numerantur enim in puris eſſendi modis: vt ſunt Relatio actualis Dependentiæ materiæ à Deo, & exiſtentia in ſpatio extenſiuo & ſucceſſiuo apud Schol. Doct.

Axioma.

Exiſtentiæ rerum creatarum non ſunt formaliter Entia.

Medici

Medici per proprietates ſeu ἰδιότητας rerum intelligunt, qualitates occultas, abditas, latentesq́; , ſeu ἀῤῥήτους rerum cauſas. Vide Alex. Aphrod. in præfat. in 1. Problem.

In iure ſignificat dominium vſufructu deminutum. Vnde Iuriſconſulti Proprietarium deducunt.

PROPRIE,

κυρίως, οἰκείως.

1. Aliquid *Propriè* eſſe vel dici dicitur Proprietate, Rationis vel ſignificationis, non *analogicè*. (Sic dictio propria eſt, cuius natiua ſignificatio eſt, cui opponitur Tropica.)
2. Proprietate ſeu Regula Syntaxeως Grammaticæ (cui opponitur Anomalia.
3. Proprietate Enuntiationis Dialecticæ (ſic prædicatio Propria dicitur & Formalis.)
4. Proprietate ſeu conuenientia Naturæ, ac per ſe (cui opponitur per accidens.)

Propriè proprietate
- Logica ſeu λόγῳ
  - Orationis ſeu ſermonis ex
    - Natiua ſignificatione, vel formali definitione
      - Vocis vnius, λέξεως.
      - Plurium vocum, φράσεως.
    - Regula ſyntaxeως Grammaticæ.
  - Attributionis ſeu Enuntiationis, ſeu ſententiæ Dialecticæ.
- Phyſica ſeu φύσεως, per ſe
  - Immediatè.
  - Mediatè.
- Politica.

Διχοτόμως.

Logica vel Philoſophica : Philoſophica Naturali vel Ciuili.

5. Propriè eſt ſingulariter ſeu indiuiduè, non communiter, cui opponitur κοινῶς, καθόλου, communiter, vniuerſæ.
6. Eſt principaliter, ἐξόχως.
7. Πρώτως primò, immediatè.
8. Eſt οἰκείως, non extranea ſeu aliena ratione: opponitur ei extraneè, alienè, ἀλλοτρίως, ἔξω.

Exempla.

Horum omnium σαφήνεια ex exemplis eſt.

Phyſic. 1. Motus accipitur propriè, id eſt, ſtrictè vel largè ſeu laxè, id eſt, impropriè nonnunquam.

2. Homo eſt animal, propriè proprietate, & vocum ſingularum, & attributionis ſeu compoſitionis, & naturæ.

3. Impropria & Hypallactica eſt ſententia: panis Cœnæ qui frangitur, eſt fractio corporis Chriſti: Pro, Panis fractio eſt corporis fractio. Sic peccatum eſt natura corrupta, pro naturæ corruptio. *Gramm.* *Actio non prædicatur propriè de ſubſtantia.*

4. Dico creatura, Salis Vrbs Alexandriȩ, & conceditur hoc mihi ex ſenſu Intranſitiuo, vt ſententia ſit Creatura (Dei) Sal, Vrbs Alexandriȩ, (ita enim ſyntaxis ἀνώμαλος in Regularem conuertitur ſeu canonicam) ſed impropriè ita loquor & ἀνωμάλως, enallage Grāmatica. In ſenſu enim Tranſitiuo nō conceditur. quia in eo prorſus

Digitized by Google

falſa eſt. Videndum hic quid vſus approbet. Nõ dico, Socrates eſt creatura Hominis, pro creatura Homo. Biel. l. 3. d. 7. q. 1.

5. Eſſentia eſt illud, quo aliquid dicitur propriè, id eſt, formaliter ens. Propriè patri conuenit, id eſt, definitiuè, ſeu ad rationem patris requiritur, Producere aliquid viuens de ſua ſubſtantia in eadem ſpecie.

Patris ratio formalis ac propria.

6. Deſcriptio Baptiſmi in paruo Catech. à Luthero facta eſt impropriè: Quia Baptiſmus (cum actio ſit) propriè non eſt aqua, quę res eſt permanens, ſed lotio in aqua, quæ eſt actio tranſiens.

7. Dei filius paſſus eſt propriè, id eſt, & paſſione propriè dicta, & phyſicè, ſed ſecundum quid, id eſt, carne. Non eſt paſſus propriè, id eſt, abſolutè, & proprietate Diuinæ naturæ: quo fit, vt dicatur paſſus, κατ' ἄλλο, & τῇ ἀλλοιώσει quadam à Theologis.

8. Corpus Chriſti frangitur & editur propriè, id eſt, & manducatione propriè, nõ metaphoricè dicta, & naturaliter, ſed κατ' ἄλλο, ſeu in alio, ſeu in ſpecie aliena (nõ propria) nempe in pane per verbum ſanctificato, vt in obiecto materiali, am Brodt/welches das Wort hat. Non propriè, id eſt, non abſolutè frangitur & editur, id eſt, nõ in propria materia & forma, nõ in propria eſſentia & natura,

9. Sacramentum Baptiſmi propriè fit in aqua; ſed Baptiſmus ſanguinis (martyrium pro Chriſto) dicitur baptiſmus impropriè & attributiuè, quia habet effectum ſimilem baptiſmo (propriè dicto) Gabriel Biel. l. 4. diſt. 4. q. 2.

10. *Caro Chriſti* dicitur omnipotens, non propriè & formaliter, ſed per attributionem ad omnipotentiam τοῦ λόγου, & quaſi ęquiuocè, ſicut manus (ingenioſi hominis) dicitur ingenioſa per attributionem ad ingenium hominis, cuius manus eſt inſtrumentum. Vide Iac. Schegk. in l. de perſ. Chriſti præfat. & Iohan. Buſæum de hoc argumento. Ita omnipot. eſt commune ἀφ' ἑνὸς, vel πρὸς ἕν.

11. Ieſus Chriſtus eſt Filius Dei propriè, id eſt, κατὰ φύσιν, natura & eſſentia, non adoptione, ſeu adoptionis gratia, non κατὰ χάριν.

12. Panis Cœna Dominicæ ſeu Euchariſticus eſt corpus Chriſti, & propriè dictum, (quod verum dici ſolet) nempe quod pro nobis traditum eſt, & myſticum, quod eſt Eccleſia, ſed non proprietate prædicationis: non proprietate naturæ ſuæ, id eſt, non eſſentialiter, ſeu συνωνύμως, ſed adiectione gratiæ, & τάξει ἱερατικῇ, σχετικῶς, & extrema attributione. Nec enim natura, nec gratia facit ſeu inducit confuſionem diſparatorum.

13. Ieſu Chriſti natiuitas, quantumuis ſancta, ſicut & antegreſſa in vtero geſtatio, & conſequens lactatio, fuit & propriè dicta & verè naturalis, quatenus Chriſtus aperto matris vtero, illæſa tamen eius virginitate aliorum hominum vita moreq; natus, & in hanc lucem editus fuit. Et ſic duplici ratione propriè natus eſt Homo Ieſus Chriſtus.

14. Conceptio Ieſu Chriſti fuit propriè quidem dicta conceptio, ſed planè ſancta, tranſnaturalis, extraordinaria & miraculoſa. Chriſtus enim non fuit conceptus ex naturali congreſſu coniugum, ſed ex hyperphyſica Spiritus S. virtute. Eadem conceptio propria etiam eſt hoc ſenſu, quod eſt ſingularis planè.

Apparet hinc diſcrimen inter proprietatem λεξικὴν & φυσικὴν, inter Logicam & καθυποστατικὴν, hoc eſt, dictionis & ſententiæ, inter Grammaticam & Dialecticam, quod obſeruatum in controuerſia Sacramentaria eſt vtile & neceſſarium.

☞ Propriè cognatum, non prorſus idem, eſt Appropriatè, quod Scholaſticis eſt idem

idem, quod maximè vel peculiariter proprium: ἰδιαίτατα Græci, & κατ' ἐξοχὴν, ἴδιον, ſic Deo Patri conuenit Creatio appropriatè, Filio Redemptio. Sic leges & mores ab oratoribus Ethnicis & Politicis appropriatè accipiuntur, & dicuntur de bonis. Sic Germani noſtri, lerne mores, id eſt, gute Sitten.

Gramm. Roma ſignificat propriè, Vrbs communiter. Donatus Grammaticus.

Theolog. Seſſio ad Dexteram Dei Patris conuenit ꝓpriè, id eſt, ſingulariter, Carni Chriſti, Deus nos conuertit, remittit nobis peccata, nos ſaluat κυρίως, id eſt, principaliter, Barbari auctoritatiuè, non ὑπηρετικῶς. Mens eſt propriè (πρώτως & formaliter) logica lingua inſtrumentaliter.

Theolog. ὁ λόγος aſſumpſit naturam ſingularem propria ſingularitate, id eſt, non aliena.

Analyt. Theorema vel problema merè Theologiam medio philoſophico non probatur propriè, id eſt, medio vernaculo, ſeu homogeneo, non alieno ſeu extraneo, ἀλλόθεν, exotericè.

Viuimus propriè anima formaliter corpore inſtrumentaliter, & ſubiectiuè Deo propriè omnipotentia attribuitur, qua Deus; Igitur ἀμέσως: Chriſto propriè tribuitur omnipotentia, quia Deus, igitur ἐμμέσως.

Beatum fieri conuenit propriè id eſt, primò ſeu immediatè hominis ſpiritui. Ei enim ſoli ineſt actus beneficus, vt ait Gabriel Biel. l. 3. diſt. 2. q. 1. Corpori autem mediatè, id eſt, interuentu ſeu animæ immortalis, quia ex beatitate ſpiritus fluit beatitas corporis, ſeu beatitudo animi redundat in corpus, vt eius particeps fiat.

Canon.

Cum enim attributum conuenit pluribus per vnam eandemque rationem propriam (a), illis immediatè conuenit, quibus ineſt ratio illa propria, cæteris verò mediatè propter aliquam σχέσιν vel coniunctionem cum eo, cui ineſt talis ratio.

a) *Scholaſtici etiam dicunt Formalem.*

Canon.

Quod vni propriè conuenit, non conuenit alii natura & ſpecie ab illo differenti, eo modo, quo illi proprium eſt. Propriè conuenit ſcientia menti. Eadem ſcientia non ita conuenit manui vel linguæ, ſed tantum mediatè & organicè.

Proprium huius κτήσει non poteſt eſſe commune, alii eodem modo, nempe κτήσει, ſed poteſt eſſe χρήσει, id eſt, vſu.

Canon.

Terminus conueniens aliquibus ſecundum eandem rationem ſeu Definitionem conuenit *æquè propriè* cuilibet eorum. Terminus Homo conuenit Filio Dei & Petro, ſecundum eandem Definitionem (animal rationale.)

Ergo Filius Dei *æquè, verè ac propriè eſt homo*, atque Petrus vel Paulus, etiam *ſecundum ſermonis proprietatē.* Vid. Gabr. Hîc pro τῷ propriè etiam dicitur vniuocè ſeu συνωνύμως, qua vniuocum, vt loquuntur, diſtinguitur contra æquiuocum, id eſt, diſcernitur ab ęquiuoco. Itaque vniuocum eſt vox vni conceptui naturaliter propriè ſignificanti ſubordinata, vt Petrus & Paulus.

Scholaſticis ſecundum proprietatem ſermonis etiam dicitur ſecundum rigorem ſermonis.

Quæ extenſo nomine ſeu καταχρηστικῶς dicuntur, etiam Minus propriè dicta eſſe dicuntur, vt cum mendacii vel falſitatis vox extenditur ad ea, quibus impropriè tribuitur.

Quod ꝓpriè vni conuenit, alteri attribuitur nōnunq̃ Analogicè. Propriè adoratur Rex interna & externa adoratione,

k d

Digitized by Google

ſed adoratio etiam attribuitur analogicè & diuerſimodè regis purpuræ, qua indutus eſt, (quæ propter ſe non eſt adorabilis) propter cóiunctionem. non eodem quidem adorationis actu interiore, ſed exteriore, vt genuflexione, capitis nudatione. Hæc enim faciunt coram, & Rege, & eius purpura, vel diademate.

Partes Scholaſticorum Aggregatione analogicè ſunt partes integrantes. Vide Partes, vt hoc intelligas.

Propriè pro Eximiè, & abſolutè, οἰκειοτάτως, μάλιστα, maximè; vt, μεταβλητικὴ rerum & pecuniæ inter ſe propriè, hoc eſt, eximiè, ſeu κατ' ἐξοχὴν, χρηματιστικὴ, id eſt, ratio rei pecuniariæ dicitur. χρήματα enim Græci pecuniam κατ' ἐξοχὴν vocant, qua vltrò citroque data vel accepta commutatio nititur. Zuing. in Polit. 1. Ariſt.

2. *Pro non impropriè*, vt ſigni ſeu characteris impreſſio nummum ſeu pecuniam propriè dictam (κυρίως) produxit. Idem.

3. *Non communiter*, vt: Vrbs ſignificat communiter, Roma propriè, Donat.

PROPTER.

Cauſæ Internæ, inquit Zab. l. 2. Phyſ. p. 4. ad text. 1. & 2. non conuenit dictio Propter: Propter enim ſignificat cauſam Externam. Attamen dicuntur corpora agere propter formam, & Pati propter materiam, quia formæ eſt agere, materiæ pati.

PRORSVS.

Prorſus eſt præciſè, vel adæquatum ſeu completum, vt, prorſus de ratione ſeu Eſſentiæ alicuius eſſe, eſt de adæquata ratione rei eſſe.

PROSCHOLVS.

Proſcholus erat 1. In ſchola ſeu ludo puerorum ille, qui docendis tam pueris, quam eorum moribus præfectus erat, (Morum κοσμήτης, ſeu cultor) vt ſcilicet concinnè ad magiſtrum accederent, vt togam componerent, vt omni geſtu, inceſſu, veſtitu compoſiti eſſent. Nam ante ſcholæ auditorium (ἀκροατήριον) erat locus Proſcholii nomine ab auditorio ipſo, velo, tanquã aliquo intergerino pariete diſſeptus. Ibi pueri conueniebant eius loci præfectum, quem Proſcholum vocabant, vt monerentur ſui officii, antequam ad magiſtrum reducto velo accederent. Vide Ioſeph. Scalig. in Auſon. lect. lib. 1. cap. 14.

2. In Schola Grammaticorum aut Rhetorum Proſcholus habuit munus docendi, fuitque ὑποδιδάσκαλος, Subdoctor.

3. Proſcholus idem eſt, quod Promagiſter, id eſt, ordinarii Doctoris vicarius.

PROTASIS.

Protaſis Logicis eſt pronunciatum, ſeu propoſitio, vt Deus prouidet rebus humanis. Hæc ſignificatio eſt φυσικὴ: Antiprotaſis eſt oppoſita propoſitio.

2. Ab Ariſtotele in Top. accipitur pro Quæſtione, quæ in vtramque partem ſimpliciter effertur, vt, ſuntne diuitiæ bonæ; Quam ſi in vtramq; efferas partem, problema fiet, ſintne diuitiæ bonæ, an non bonæ? vel, ſintne diuitiæ bonæ, an potius malæ? Vtrum nubere, an vri melius?

3. Ab Ariſtoteleis accipitur anguſtius aliquando, vt non ſit idem, quod Enunciatio. Sic Zab. in Comm. in 1. Poſt. An. Nomen Enunciationis non modò propoſitiones ſyllogiſmi, ſed etiam concluſionem ſignificat. Nomen autem propoſitionis conueniens concluſioni non eſt, & quiſquis concluſionem propoſitionem vocat, non rectè loquitur, quia propoſitio dicitur tanquam propoſita concluſioni. Hæc Zab. in doctr. ſyllogiſt. Hæc veriſſima ſunt; Cæteroqnin extra ſyllogiſmum, ſeu citra reſpectum ad ſyllogiſmum conclu-

Digitized by Google

concluſio, quæ dicitur à Scholaſticis, etiam eſt Enuntiatio.

4. In Dramatis ſeu fabulis eſt argumenti tantum, id eſt, eſt pars dramatis, in qua proponitur & narratur ſumma rei ſine declaratione exitus, definitore Scaligero. Hinc Perſona προτατικὴ eſt, quæ introducitur in hac parte fabulæ.

In Geometria Euclidea duo propoſitionum genera ſunt
- Ἀρχαὶ, principia
  - ὑποθέσεις, cum aliquis concedit aſſumenti ſubiectam aliquam rem, cuius tamen cognitionem non habet, veram eſſe; vocat & ὅρους.
  - Αἰτήματα, poſtulata ſeu propoſitiones immediatæ, quibus petitur aliquid factu facilè, vt ducatur linea recta à puncto ad punctum.
  - Ἀξιώματα, pronuntiata ita manifeſta, vt per ſe fidem faciant, vt, Totum maius eſt qualibet ſua parte.
  - Κοιναὶ ἔννοιαι, propoſitiones immediatæ, quæ per ſe manifeſtæ ſunt, communi omnium conſenſu ſine apodixi.
- προτάσεις, μετὰ τὰς ἀρχάς: propoſitiones, quæ ſequuntur principia, & ex his dimanant, & indigent demonſtratione
  - Προβλήματα, propoſitiones, in quibus aliquid proponitur nobis ad agendum. Horum ſcopus eſt ποίησις; fieri quid volunt. In his interdum διδόμενον, ſeu θέσις, ſeu ὑποκείμενον deſideratur, ζητούμενον non poteſt omitti deſiderariue.
  - Θεωρήματα, in quibus quiddam ad contemplationem proponitur, vt rei συμπτώματα, ſeu πάθη, ſeu συμβεβηκότα. Hæc ſcire quid expetunt? Finis eſt γνῶσις.

Nota axiomata & κοινὰς ἐννοίας pro vno poni ſæpè: Item θέσεις, ὑποθέσεις & ὅρους ſæpè. Vide Euclid.

προτάσεις, ſeu pronuntiata, ſiue ſint Theoretica, ſiue problemata, ſunt
- Ἁπλᾶ.
- σύνθετα
  - ἀσύμπλεκτα, incomplexa.
  - συμπεπλεγμένα, q. complexa.

Ἁπλᾶ ſeu ἀδιαίρετα, id eſt, quorum vnicum eſt datum, & vnicum quæſitum.

Σύνθετα, quorum vel vnicum eſt datum, & plura quęſita, vel vnicum quęſitum, & plura data, vel plura data, & plura quæſita.

Incomplexa ſunt, quæ non diuiduntur in ſimplicia (4. l. 1. Eucl. In ea datum non poteſt diuidi in ſimplicia) ex quibus poſſint alia confici.

Complexa, quæ in ſimplicia diuiduntur, ſeu ex quibus duo poſſunt fieri, vt Trigona & Parallelogramma ſub eadem conſtituta altitudine eandem rationem habent, quam baſis ipſa.

Faciunt autem προτάσεως talium partes διδόμενον, (a) datum, & ζητούμενον, quæſitum, quod vt intelligatur, teneatur hoc. a) Subiectū. Prædicatū.

Vt omne Subiectum Enuntiationis eſt Antecedens; at non omne antecedens propriè eſt ſubiectum: Sic omne quidē datum eſt ſubiectum, ſed non omne ſubiectum eſt datum, vt Trigonum æquicrurum cōſtituere, cuius angulus ad baſin reliqui ſit duplus: Hîc nullum

Digitized by Google

eſt datum: Itaq; nec explicatio dati ſeu ἔκθεσις, quia non entis nulla ſunt accidentia. (Sed tantum eſt hîc ſubiectũ.) Hinc Logicus iudicare poteſt de quæſtione, An rectè conſtituantur partes propoſitionis Geometricæ διωρισμένον καὶ ζητούμενον? Neg.

Nonnunquam ſolum quæſitum proponitur, quod aut cognoſcendum, vt in Theorematibus; aut efficiendum, vt in Problematibus.

PROTEVS.

Proteus eſt metrum variabile ſeu variè vertibile. vt:

Perfide ſperaſti te diuos fallere Proteu. Et:
Proteu ſperaſti te perfide fallere diuos. Et:
Perfide ſperaſti te Proteu fallere diuos Et:
Fallere te diuos ſperaſti perfide Proteu. Et:
Speraſti Proteu te fallere perfide diuos.

Sed mutatio ſæpè facit verſum incomptum, inuenuſtũ, & minus gratum; vt:

Fraterno primi maduerũt ſanguine muri,

Muta ſic:

Sanguine fraterno primi muri maduerũt,

& periit verſus gratia.

PROVT.

Prout idem eſt, quod *Ex Ratione, Vt:* ſicut loquuntur Latiniores; vt, Forma coniuncta materiæ habet ſubſtantialem quendam modum eſſendi, qui modus eſt diuerſus à modo proprio materiæ, & à modo proprio formæ & ratione, vt per ſe cõſiderantur disiunctæ inuicem atq; diſſociatæ. B. Perer. 7. de natura. c. 21. Idem eodem loci. Propriæ paſſiones dicuntur eſſe ipſius Cõpoſiti, quia non oriuntur ex materia, niſi *Prout* eſt actuata & determinata à forma, nec oriuntur à forma, niſi *ea ratione, vt* eſt vnita materiæ.

PROVIDERE.

Prouidere nihil aliud eſt, quam ſubdita benè diſponere, & ad bonũ pducere. Hæc ſignificatio nõ tantũ eſt Politica, ſed etiam Theologica. Marſ. Ficin.

PSEVDOGRAPHEMA.

Pſeudographema eſt ſyllogiſmus ignorantiæ ſeu Paralogiſmus, in quo ad propoſitum falſum demonſtrandum perperam ſeu vitioſè applicantur ſeu accommodantur ea, quæ alioqui vera ſunt. Tranſlata vox eſt à Geometria, cuius propria eſt. Talib. omnes profeſſores refertæ ſunt, cum profeſſores errores ſuos conantur defendere veris diſciplinæ rationibus. Oppoſitum eſt Pſeudographema Apodixi.

Triplex eſt: Primum cum prædicatum eſt διττόν, nec ea, qua debet, ſignificatione accipitur ſeu vſurpatur: Itaq; in cauſa eſt, vt falſum concludatur.

Secundum eſt, cum ſubiectum non eſt ritè determinatum, & ſic eſt cauſa falſi concluſi.

Tertium eſt, cum medium eſt διττόν, id eſt, duplici vſurpatur ſignificatione. Hoc non tantum Apodixi, ſed & ſyllogiſmo oppoſitum eſt.

Pſeudographema eſt principium, quod vitioſa interpretatione vel applicatione corrumpitur ſeu deprauatur adhibitum ad monſtrandum aliquid, & ita parit Paralogiſmũ κατὰ πρᾶγμα, vt: Quicquid fit, fit ex ente: pſeudographema eſt, ſi non rectè adhibetur: Itaq; ſi applicetur prædicatum ens ad ens actu exiſtens, paralogiſmus eſt κατὰ πρᾶγμα: Quicquid fit, ex ente fit. Res naturales fiunt. E. ex ente fiunt. Sin adhibeatur ad ens δυνάμει exiſtẽs, ſyllogiſmus eſt.

Exemplum primi iam ante habuimus. Exemplum ſecundi ſit: Quicquid cõcretum eſt ex cõtrariis, eſt ἀειπαθὴς, id eſt, ſemper contra naturam afficitur. Corpus animalis eſt concretum ex cõtrariis. Ergo ἀειπαθὴς eſt. Propoſitio fallit: Concretũ ex contrariis per ſe, & qua ipſum non eſt cauſa ἀειπαθείας contra naturam, ſed quia habitu cõtra naturam prȩditum eſt. Falſa igitur hȩc: Omne igitur concretum ex contrariis eſt ἀειπαθὴς: corrigenda eſt ſubiecti limitatione. Omne concretum ex contrariis particeps habitus contra naturã eſt

eſt ἀπαθὴς: ſicut contra, omne concretum ex contrariis, & præditũ ſecundum naturam habitu eſt δυσπαθὴς vel εὐπαθὴς. Omne quo exercentur animæ actiones. Ergo craſis eſt anima. Propoſitionis ſubiectum determinandum erat: Omne quo primò exercentur, &c. At craſi non exercentur primò. Ergo craſis non eſt anima.

Exemplum Tertii: Simpliciſſimum conſtituens quippiam principium eſt. Atomos eſt ſimpliciſſimũ. Ergo: Maior vera eſt de ſimpliciſſimo ſpecie, ſeu quoad τὸ εἶδος. De eo minor eſt falſa, quia atomos eſt ſimpliciſſimum τῷ μεγέθει, id eſt, magnitudine.

Stultum Lemma, quod nuſquam reperitur in ſcriptura, neque quoad verba, neq; quoad διάνοιαν, neq; directè, neq; deductione per conſequentiam, dicitur pſeudographema.

PSEVDOGRAPHIA.

ψευδογραφία, id eſt, falſa deſcriptio dicitur, cum quis ex principiis alicuius artis malè aſſumptis falſum aliquid concludit. Vox deducta à falſis Geometræ deſcriptionibus, quibus decipitur. Vid. ad locum 15. l. 5. Topic, Ariſt. Profeſſores Logic. Venetæ Academiæ.

PVLCRITVDO.

Pulcritudo accipitur variè: Eſt
- Increata ipſum pulcrum, αὐτόκαλον, Idea pulcri; Hæc eſt Deus, omnium rerum pulcrarum cauſa.
- Creata: Hæc eſt apta cõpoſitio aliquorũ inter ſe ordinatorum,
  - Corporis
    - Aggregati è ſingulis
      - Multis.
      - Cunctis, id eſt, vniuerſi mundi.

      Hæc eſt apta corporum inter ſe cõpoſitio.
    - Vnius p ſe, Accepta.
      - Latè, vitæ expertis, & viuentis ſimul. Hæc eſt apta partium corporis inter ſe compoſitio.
      - Strictè, Animalis tantum: Hæc eſt concinna membrorum compoſitio cum quadam coloris ſuauitate. Hęc eſt partim à Temperamenti bonitate, partim à virtute formatrice & auctrice.
  - Animi, vt cum huius vires ita ſunt compoſitæ, vt inter eos ſit harmonia & conſenſio quædam.

Pul. creata
- Simplex
  - Corporis.
  - Animi.
- Compoſita, vt Pulcritudo Corporis cum Virtute excellente, cum anima & corpus (a) proportione quadam harmonica congruunt.

(a) I. Ficin.

Vero Pulcro opponitur Pulcri εἴδωλον.

Pulcritudo Geometrica etiam quædã eſt. Figuræ enim dicuntur ordinatæ. Ordinatio autem figuræ formoſitas quædã ſeu pulcritudo eſt, ſita in Perimetri eleganti ſpecie, quæ non tantum figuram comprehendit, ſed pulcrè etiam & decorè comprehendit. Hæc pulcritudo ſita eſt in Terminorũ & Angulorũ æqualitate, cuius cauſa eſt congruentia: vt cõgruentia ſit ordinationis parens.

Pulcritudo propriè dicta eſt, cuiuſque partis

Digitized by Google

primum, deinde partium commiſſarum temperamento oriens qualitas: vel eſt qualitas conflata ex modo quātitat s,temperatura, qualitate, & partium ſitu conuenenienti. Hæc corporis eſt, comprehenditur ſub Bonitate Relatiua.

Prædicatio, Pulcritudo eſt conuenientia, *Vitruu.* συμμετρία,commenſus, eſt impropria,vera in ſenſu cauſali, nam pulcritudinis cauſa eſt conuenientia: Pulcritudo eſt qualitas ex conuenientia.

Pulcritudo partium eſt ex modo, figura, ſitu,numero, colore, conflata ſpecies delectabilis.

Pulcritudo Totius eſt ſpecies excitata ex partium modo, figura, ſitu,numero, colore.

Perfectio ſumma & gratia pulcritudinis eſt Venuſtas,quā Græci dicunt,χάρις.

Translatè conuenit Pulcritudo Orationi & Rationi ſeu animo,imò & Deo.

Pulcritudo Orationis eſt omnium, quibus oratio conficitur conuenientia quædam & modus. Quare & color orationi tribuitur, id eſt,verborū nitor.

Pulcritudo animæ eſt, tum conuenientia virium animæ ſuperiorum & inferiorum inter ſe,tum ornatus eius ex ſcientiis & virtutibus. Hæc continetur ſub Bonitate Morali.

Pulcritudo Diuina eſt ipſe Deus. Hic eſt Pulcrum ſimpliciter, quod ex ſeipſo ſatis eſt ad omnia: vbique ſemper omninò poteſt oblectare. Vide Scal. ex. 300.ſect.4. Opponitur ei Pulcrum ſecundum quid.

P V L L A B I L E.

Barbariuſculè loquentes Doctrinæ gratia,Phyſici, Peripatetici per Pullabile intelligunt in doctrina de Materia prima id, quod poteſt aſſumere formam pulli. Ex ouo nondum pullo,inquiunt, ſed pullabili,id eſt,quod poteſt induere formam pulli, fit tandem pullus. Hîc ouum eſt materia; (rectius in oua eſt materia) pullabile eſt priuatio: pullus eſt forma, (rectius formatum) neque aliud requiritur ad cōſtitutionem & ſubſtantiam pulli abſoluendam. Itaq; Principium tantum corporis Naturalis à Peripateticis conſtituitur.

Pullificatio eſt generatio pulli.

Sic Barbari dicunt Plurificabile pro Multiplicabili.

P V L S V S.

Pulſus duobus attribuitur.

1. Arteriarum pulſus eſt, qui Plinio percuſſus,Græc. σφυγμὸς, altera ἐνέργειαν cordis. Cordis enim propriè & κατὰ φύσιν actiones ſeu ἐνέργειαι duæ ſunt. pulſus & πάθη ſeu affectus, qui fiunt ſine contactu, ſequentes notitiam pulſus; Ille fit συστολῇ(contractione)& διαστολῇ (dilatatione)cordis & arteriæ. Eſtq; vel κατὰ φύσιν,vel παρὰ φύσιν: Compoſitus ſeu ordinatus,vel ἄτακτος. Corpore rectè valente,& animo non perturbato affectibus; Pulſus eſt κατὰ φύσιν: in Morbis autem accidit ei aliquid παρὰ φύσιν. Mutant igitur pulſum & Morbi,& animi affectus,ac efficiunt vtraq; πήδησιν (ſaltum) καὶ ἀναπήδησιν,vt Ariſtoteles nominat, id eſt, ſubſultationē cordis, quam videtur facere in lib. de Spiritu σφυγμὸν παρὰ φύσιν. Πηδήσεως autem ſpecies eſt παλμὸς ſeu tremor cordis,& quidē πηδήσεως παρὰ φύσιν. Docendi enim cauſa cum Eſromo πήδησιν facio duplicem; Vnam κατὰ φύσιν, quam Ariſtot. non agnoſcit: alteram παρὰ φύσιν. Nam affectus cū ſint à natura inſiti,nō omnis in his cordis motus πήδησις,aut σφυγμὸς παρὰ φύσιν eſſe videtur,etiamſi vſitatū pulſum mutat, & aliū huic motū affert.Sed eos tātum affect⁹ παρὰ φύσιν eſſe apparet,qui modū naturæ excedunt,vt cum metu aut lætitia homines exanimantur: Πήδησις igitur etiā quędā κατὰ φύσιν eſt in affectib⁹ naturā iuuātib⁹,moderata,& naturā nō lædēs.In morib.& omnib.naturā proſternētib. affectib. cōtra, παρὰ φύσιν,de qua ſola docent Ariſtotelica.

2. σφυγμὸς

2. σφυγμὸς ſeu Pulſus ab Ariſt. in Meteor. etiam Terræ attribuitur, vt eius affectio ſeu accidens, ſicut & Tremor, qui Græcis eſt τρόμος.

PVGNA.

In polemica pugna ſtataria eſt firma, conglobata, cōferta, in qua ordines nō ſunt laxati, in qua milites arctius coniuncti ſunt, pede quaſi collato cum pede. Liuius alicubi etiam vocat ſtabilem pugnam. Hic politici ediſſertant, intereſſe plurimum ad victoriam ſcire laxare ordines cum premitur acies, ſeu pandere aciem cum in auguſtum coacta, ſeu in artum compulſa concluſaque, vide diſſert. polit. 20. lib. Scip. Amirati.

- Pugna
  - Proprie prælium, vt incerti ſunt exitus pugnæ.
  - Trāslate
    - Verborum, λογομαχία.
    - Rerum πραγματομαχία vel affectuū cum ratione.

PVRGATIO.

Purgare eſt purum facere vel putare, vt, purgare prouinciam malis hominibus, ἐκκαθᾶραι.

Purgatio Phyſica eſt moleſtorum, vtilibus relictis, in corpore euacuatio. Itaq; cacochymiæ ſubtractio. Moleſta ſunt tum excrementa & humores ſuperuacui aut nimium craſſi, aut glutinoſi, aut acres: tum ſucci, ſi vel intēperiem, vel alienam qualitatem vel corruptionem ſubſtantiæ ſortiti ſunt. Quod ſi cum inutili & vitioſo ſimul vtile deducatur è corpore, aut alienus etiam humor trahatur, effrenata ſeu immodica eſt purgatio, quæ Græcis ὑπερκάθαρσις eſt (ſuperpurgatio.)

- Purgatio
  - Spontanea, quæ fit ſponte.
  - Artificioſa, quæ fit ope medicamēti.
    - Vniuerſalis, quæ ex vniuerſo corpore vel maxima è parte ſuperuacua extrahit
      - Clyſter, id eſt, alui perfuſio.
      - Vomitio, id eſt, impetu ventriculi ſurſum facta reiectio.
      - Alui deiectio.
    - Particularis, quæ partem aliquam propriis vitiis expurgat.

Vid. Fernel. l. 3. Method. Medendi.

Purgatio Metallica eſt impuri à puro ſeparatio.

Purgatio Oratoria & Politica ſequitur. In ſtatu Iuredeciali defenſori, vbi defenſio per ſe infirma eſt, adduntur purgatio criminis, Translatio & Deprecatio. Purgatio eſt cum conceſſione aliqua defenſio, qua aliqua ex parte leuatur culpa, vt cum negamus dolo eſſe factū, (feci errore, iratus, non animo lædendi.) Translatio criminis culpā confert in alios, vt promiſi coactus metu, qui cadit etiam in virum conſtantem: feci iuſſus ab alio. Deprecatio petit miſericordiam.

Digitized by Google

In Iure purgare eſt ſe excuſare vel innocentiam ſuam oſtendere.

Purgare ſe olim ſolebant ſuſpecti de crimine, qui conuinci non poterant,
- *Duello* ſeu Monomachia.
- Aqua
  - Frigida
  - Feruente
  - In quam nudi mittebantur.
- *Ferro* candenti vel ignito. Poſtea vero introducta eſt purgatio per Iuramentum.

Probationes ſeu innocentiæ oſtenſiones tales dictæ ſunt *Canonicæ*, quod canonibus ſint inſtitutæ.

Purgare moram eſt eluere, delere, emendare moram: quod fit quando debitor interpellatus ſeu appellatus, cum aliquando dare noluerit, poſtea tamen offert. Donell. de Mora.

Compurgatores dicuntur, qui ſuſpectum ſe purgantem ſua affirmatione religioſa adiuuant. Talis autem formula introducta eſt purgandi. Delatus apud Magiſtratum adhibet ſeptem vel etiam pro rei qualitate pauciores, qui teſtimonium innocentiæ illius præſtare poſſint, quia & fide digni ſint, & propter vicinitatem compertam habere poſſint veritatem. Tum ipſe ſuſpectus iurat ſe iſtud crimen non admiſiſſe, quod obiicitur. Compurgatores autem iurant ſe credere, quod principalis iurans dicat veritatem, ſeu non peieret.

Purgamina in Politicis, Magia & Aruſpicina dicebantur expiationes: vt confuſi cineres: quæ iaciebantur in flumina vel mare, vt nimirum auferrentur ab oculis & pedibus mortalium, quod putarent vel aſpectu illorum, vel tactu, contagium trahi. Eodem ſenſu dicta Luſtramina.

Tibullus:

—— Quicquid Triſte timemus,
In Pelagus rapidis euehat amnis aquis.

Liuius. lib. 27. de infante monſtroſo nato. Id vero Aruſpices ex Hetruria acciti fœdum ac turpe prodigium dicere: extorrem agro Romano procul terræ contactu alto mergendum.

Et. l. 36. de bobus quibusdam: Eos viuos comburi, cineremq́; eorum in Tyberim deiici aruſpices iuſſerunt.

Euſtath. lib. 1. Iliad. Coniiciebant in mare purgamina (λύματα) cui data abluendi vis & natura: Vnde parœmium, mare abluit omnes hominum ſordes.

Iaciebantur autem purgamina trans caput: Profanus hic ritus: & credibile eſt in hac ceremonia magnam partem Magicæ diſciplinæ (ſi diſciplina nominanda eſt) conſtitiſſe.

Patet hoc ex Virgil. Ecl. 8.

Fer Cineres Amarylli foras riuoq́; fluenti
Transq́; caput iace, ne reſpexeris.

Id eſt, cineres è verbenis, lauris, floribus, thure foras fer, iace in riuum fluentem, ſed auerſo capite. Allucet etiam ex aliis: Claudianus.

Trans caput auerſis manibus iaculantur in Auſtrum
Secum rapturas cantata piacula tædas.

Plaut. in Moſtel. Caue reſpexetis. & Ouid. 5. Faſt.

Auerſuſq́; iacit nec reſpicit. Nemeſ.
Cineres auerſa effudit in amnem.

Cauſam huius moris vid. apud L. de La Cerda in Eclog. 8. Virg. Comm.

PVRVM.

Purum accipitur Oratorie, Logice.

Pura Oratio Oratoribus & propria generis &

tis & populi, nulla inquinata barbarie, vt apud Latinos Latina, apud Græcos Græca: ſeu eſt aut in qua nihil eſt peregrinum vel corruptum, aut in qua nihil eſt ſordidum ſeu lutulentum. Opponitur ei impura, qualis & multorum eſt Scholaſticorum.

Logicis pura propoſitio eſt quæ opponitur Modali, vt Homo moritur.

Pure eſt ſincere ſeu mere, ſeu præciſe, ſeu ſimpliciter, non mixte, vt cum dico pure Synonymum, pure Æquiuocum.

Purum putum aurum vel argentum quid ſit, diſputant Critici, inter quos eſt Franc. Luiſinus. Gellius, & Budæus in Pandectis exponunt argentum putum purum valde purum expurgatumque & excoctum, omnique aliena materia carens, omnibuſque ex eo vitiis detractis, emaculatum & candefactum, ſicut loquitur Gellius l. 6. c. 5.

Sed Feſto purum putum ſignificat quod eſt ſine ſignis & emblematis. Veteres enim, præſertim Siculi, præclara quædam & operoſa emblemata argenteis poculis addebant, quæ cum eſſent detracta, argentum purum remanebat, quod demonſtrat Cicero actione 6. in Ver. Tali argento ſcil. ſine ſignis puto opponitur cælatum, id eſt, argentum cum ſignis ſeu Sigillis, vt ſimulacris Deorum. Sed non erraueris, ſi in vtraque ſignificatione vſurpaueris, id eſt, ſi dicas, argentum purum eſſe vel cui ſigna detracta ſunt & emblemata, vel quod eſt purgatum ſatis ab extranea materia.

PVLSATIO.

Pulſare verberare eſt grauiter, vt hominem vel fores. Interdum accipitur per metaphoram vt pulſare aliquem conuitiis, id eſt, lædere, violare. In Phyſiologia corporis humani eſt cordis actio ſyſtole & diaſtole, id eſt, contractione & deductione conſtans.

Alia ab hac eſt palpitatio, quę cordis concuſſio eſt, quam barbari minuſque polito humanitatē vocant Iectigationē.

Pulſari ad ſolutionem, Iuriſconſultis eſt conueniri, in iudicium vocari, &c.

PVTARE.

Putari proprie arbores & vites dicuntur.

2. Puto eſt hæſitantis, id eſt, ambigentis potius ſeu dubitantis, quam aſſeuerantis.

Paulus Apoſtolus cum dicit: Puto me Spiritum Chriſti habere, vtitur peculiariter, vt ſignificetur eo grauis & acris Sarcaſmus, quo reprehendit omnes de ipſius vocatione & doctrina dubitantes.

PVTREFACTIO.

Nomen putrefactionis videtur proprie ſignificare præuiam alterationem tendentem ad interitum ſubſtantiæ (miſtæ) & ad diſſolutionem miſti. Tunc enim rem putreſcere dicimus, cum eſt in via ad perfectam diſſolutionem. Zab. l. 2. de Miſti generatione & inter. c. 6. Putrefactio eſt miſti diſſolutio in quatuor elementa. Eſt interitus miſti per corruptionem caloris naturalis, facta à calore extraneo. Eſt corruptio proprii & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis ſeu continentis. Conſtat hæc Definitio Ariſtotelea Genere, ſubiecto & cauſa. Genus eſt corruptio caloris proprii. Subiectum proprium eſt Humidum: Hoc enim ſolum eſt putreſcibile. Cauſa proxima priuatiua efficiens eſt externus ambientis calor. Eſſentia putredinis eſt ſeparatio humidi à ſicco, quam ſeparationem facit ipſa corruptio caloris. Itaq; dici poteſt putredo eſſe humidi & ſicci ſeparatio, prouenięns à corruptione proprii caloris, facta à continentis calore. Ariſtoteles autem hanc ſeparationem implicite comprehendit ſub proprii caloris corruptione.

Caloris proprii corruptio in ſe cōtinet ſeparationem humidi à ſicco, quæ eſt putrefactionis eſſentia & deſtructio ſeu interitus formæ mixti.

Galeno putredo eſt mutatio ad interitū totius ſubſtantiæ putreſcentis ab aliena caliditate. l. 11. Method. cap. 8.

Digitized by Google

Primaria cauſa putredinis eſt calor alienus, nempe ambientis. Secundaria proprium frigus, id eſt, defectus proprii caloris.

Diſtinctio è gradibus.

Putredo eſt perfecta vel imperfecta. Illa maior, hæc minor: Illa ſecundum totum, Hæc ſecundum partem.

Perfecta ſeu ſumma eſt, qua miſtum penitus in elementa diſſoluitur, ita vt nihil eius reliquum appareat quam terra. Ita putreſcunt Caro, Pomum, ſtercus, & alia omnia miſta, quæ ſolida & per exceſſum terrea ſunt ſeu terra ſicca.

Seu perfecta eſt, qua penitus abiungitur humidum à ſicco. Talis eſt in iis, quę ſunt fluida & magno exceſſu aquea, vt in vino. In hoc enim multo maior ineſt humoris vis & copia, quam vt educi totus poſſit, & à ſicco ſeparari. Hæc igitur putredo Ariſtoteli eſt interitus ſecundum partem, quia non penitus ſeparatur humidum à ſicco.

Non autem eſt hæc Diuiſio generis in ſpecies: quia differentia ſecundum magis & minus non variat ſpeciem, ſed tantum varios gradus efficit.

De perfecta putrefactione vſurpatur verbum *Incinerari*, quod eſt totam humiditatem educi & ita exareſcere aliquid, vt cinis fiat: ita raro humor aliquis in corpore humano putreſcit. Solent humores in animalibus putreſcere putredine ſecundum partem, ſicut vinum, aqua, & alię res liquidæ putreſcunt.

Imperfecta ſeu ſecundum partem putredo, id eſt, quæ ad diſſolutionem in elementa non peruenit, eſt leuior ſeu minor: vel grauior ſeu maior: Datur enim maior & minor receſſus à natura. Leuior, vt cum res alteratur ſolum ſeu mutatur ſecundum accidentia. *Hæc igitur mera eſt alteratio.* Grauior, cum forma ſubſtantialis perditur ſeu interit. *Hæc igitur corruptio ſeu interitus eſt* (formæ ſubſtantialis) *ſeu mutatio miſti in aliam miſti ſpeciem.* Prioris exemplum. Videmus interdum leuiter putreſcere vinum, vt vinum eſſe non deſinat. Hic in accidentibus vini facta eſt mutatio, quæ ne pergat & maior fiat, remedio aliquo calorem cohibemus, ne euaporet. Ita aliquando ſanguis incipit putreſcere in venis, cui putredini medicina afferri poteſt: quod argumento eſt formam ſanguinis nondum interiiſſe. Compoſitum enim quod perit, nunquam idem redit, teſte Ariſtotele & experientia. Exemplum poſterioris eſt, cum vinum ita putrefactum eſt, vt non ſit amplius vinum, niſi forte æqui uoce, ſicut cum cadauer vocamus hominem. Cum ſanguis ita putrefit, vt non amplius ſit ſanguis. *Axioma*

Putrefactio eſt vere, vel quaſi. Hanc diſtinctionem ſumpſi è Zab. de Miſti Gen. & inter. l. 3. c. 10. Acetum, inquit, ex vino genitum modo quodam eſt ſimile putrefactioni (id eſt, acetum non proprie dicitur vinum putrefactum,) quia calor educitur & conſumitur humidum: non eſt tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elemẽtaris, ſed ſolus animalis. In vera vini putrefactione fit ebullitio, quę indicat humidi euaporationem, at in conuerſione vini in acetum non fit. Vinum autem vere putridum dicitur vappa. Videmus, inquit Zabatella c. 6. æſtatis tempore vinum putreſcere, cum propter ambientis calorem incaleſcit & ebulliendo fit putridum, & vappa. Et hæc omnium prorſus conſenſione eſt vini putrefactio. (Vera.) *Acetum ñ eſt vinum putridum.* *Vappa vinum putridum.*

PYLORVS.

Pylorus 1. ſignificat Ianitorem ſeu oſtiarium, vnde Iliad. 8. Horæ, ὧραι, in cœlo apud Homerum dicuntur πυλωροὶ, id eſt, portarum cœli cuſtodes.

2. Πυλωρὸς ſignificat inferius orificium ven-

ventriculi, quod arctius & anguſtius eſt quam ſuperius, vt ne quid non ſatis elaboratum perfluere poſſit. Superius amplius eſt, quia homo interdum non manſa, ſeu res non tritas magnas deuorat: quanquam etiam non adeo anguſtum eſſe inferius fatendum eſt. Nam, teſte Galeno lib. de Natural. facult. quidam annulum aureum, qui ore tenebatur, imprudenter deglutitum prompte ſine noxa excreuit. Et And. Veſalius, Anatomicorum facile princeps, narrat, Bacchidem quandam Clinianam fuiſſe, cui Hiſpanus quidam 40. vniones & auream crucem quinque gemmis ornatiſſimam ſuffuratus ſit ſeu furtim deglutierit. Illa namque cum huic noctem ſe daturam, niſi prius numeratis 50. aureis, negaret, atque is tandem annuiſſet, ipſa vt comptior & amabilior eſſet, tam pretioſas res collo appendit, ibidemque in lectulo etiam, ne forte ſubducerentur, ſeruauit. Hiſpanus monili inhians, meretriculam, quam potuit ſalaciſſime, vt ſuauius tandem obdormiret, exercuit, ac poſtea ſoluto monili, ſingulos vniones & crucem, tandemque fidem, (die Schnur) ne ipſe furti argui poſſet, deuorauit. Grādia igitur etiam tranſmittere inferius os ventriculi, quem πυλωρὸν dicimus, experientia docuit. Pylori autem opus & beneficium proprium Gabrieli Fallopio Mutin. eſt retentionis (comminuti in ore cibi) ventriculi πυλωρὸς ſcilicet ſe contrahit, & fibras ſuas orbiculares. Eum adiuuant fibræ tranſuerſæ & obliquæ in exteriore vētriculi tunica, quamdiu quieſcūt, aut dum leniter contrahi incipiunt, teſte eodem Fallopio, qui de vſu & officio fibrarum à Veſalio diſſentit.

Pytho.

Pytho dæmō erat Delphis & alibi, qui ſub ſpecie ſerpentis colebatur. Ab hoc Apoſtolus Paulus virginem fatidicam in Philippis obſeſſam vindicauit. Dicitur & Spiritus Pythonicus.

Pyrauſta.

Pyrauſta pennatum quadrupes in ærarijs Cypri fornacibus per medium ignem volat, & oberrat; in igne viuit, ſed non naſcitur ex eo Ariſt. 1. de Hiſt. animaliū.

Pyropus.

Pyropus gemma alias dicta Rubinus, eſt Æthiopum amethyſtus ebrietatem arcens ἀπὸ τοῦ α priuat. particula & μεθύω, inebrio. Heliodorus in hiſtoria Ægyptiaca, Amethyſtus Æthiopica ex profundo vt ignis rutilat, quod ſi tenens hanc gemmam circumuerſes radium proijcit aureum, non obſcurantem aſperitate viſum, ſed gratia quadam & puritate ſingulari illuſtrantem. Hi rubini ſeu carbunculi ſunt orientales: Sunt vero etiam occidentales illis fortaſſe inferiores.

Rubinus eſt amuletum ebrietatis.

LITERA

Q.

QVA, VT.

1 SIGNIFICAT primum ſubiectū paſſionis, vt Homo, qua Homo, eſt diſciplinæ capax. Reduplicatiua hæc dicitur.

2. Significat cauſam, id eſt, à parte ſubiecti, exprimit cauſam prædicati, vt homo qua rationalis, ſeu vt rationalis, eſt diſciplinæ capax.

Ætiologicam vocant ſeu cauſalem propoſitionem.

Digitized by Google

Sed Dialectici hanc quoque, in qua ſubiectum non repetitur, reduplicatiuam vocant.

Quicquid alicui conuenit quatenus eſt ſubſtantia, competit omni ſubſtantiæ. Hic quatenus ſumitur reduplicatiue. Reduplicatio autem exigit, vt reduplicatum ſit cauſa, cur prædicatum primo & æquate inſit ſubiecto.

3. Significat modum conſiderandi, qui & formalis ratio dicitur.

4. Significat conditionem. Quilibet eſt moderator & arbiter rerum ſuarum, qua ſeu quatenus Lex arbitrium non impedit, id eſt, ſub hac conditione, niſi lex imperiũ impediat. D. Ant. Matthæus in notis & animaduerſionibus in lib. 1. Inſtit. iuris. Verbum Dei eſt medium efficaciæ Dei in conuertendis hominibus, qua prædicatum eſt & non negligenter auſcultatum, non qua fingitur vis quædam latens ſpiritualis eſſe in verbo.

Porro, Qua, Elliptica locutio eſſe videtur, ſeu præciſa, quæ ſuppletur eleganter loquentibus τῷ ratione. Sic enim loquitur Viottus lib. 1. de Demonſtr. Video Petrum, & non video. Video enim per colorem, magnitudinem & figuram, quæ in ipſo ſunt: non video autem illum ſimpliciter, per ſe & ex ſua natura, ratione, qua Petrus. Sic ratione, qua indiuiduum eſt corruptibile, nihil de ipſo demonſtrari poteſt: at ratione, qua illi accidit, vt vniuerſæ naturæ particeps fuerit, multa de ipſo & demonſtrari & ſciri potuerunt.

Vſus ex diſputatione Matth. Fl. Illyrici & Victorini Strigelij Vinariensis,

Explicatione facta per προσδιορισμὸν hæ propoſitiones inter ſe non pugnant,
Voluntas creata aſſentitur:
Voluntas ſanata, ſeu quæ cœpit ſanari aſſentitur.

Reſp. 1. Voluntas creata quidem aſſentitur, qua voluntas etiam κατ' ἰδίαν mãſit integra poſt hominis primi lapſum, Sed aſſentitur non qua creata, ſed qua cœpit ſanari à Sp. S.

2. Deus eſt efficax in voluntate ſua vi efficacique motione, qua flectitur voluntas ad obedientiam Chriſti, & ita hic aſſenſus eſt opus Dei ſeu Spiritus S. Sed quatenus eſt ſpontaneus & liber aſſenſus, non coactus, non vi expreſſus, voluntatis eſt, quæ ita condita eſt, vt libertas à coactione ſeu vi ſit ei eſſentialis. Voluntas ideo non cogitur, quia ita eſt condita, vt cogi non poſſit.

QVATENVS collatum cum Dum.

Quatenus disiungit, ita vt intelligatur hoc non eſſe illud formaliter.

Sed Dum ſeu cum coniungit duo, vt quę natura vel voluntas coniuncta eſſe vult. Exempli cauſa: *Quatenus* aliquid corrumpitur, eatenus non generatur, & viciſſim: (Generatio enim non eſt formaliter & proprie corruptio, nec corruptio eſt generatio proprie) etſi dum hoc corrumpitur, aliud generetur: vt dum corrumpitur ouum, procreatur gallina. Errare igitur videntur qui putant inter generationem & corruptionem, quæ ſpecies mutationis ſunt contrariis differentijs diſtinctæ, nihil eſſe diuerſitatis. Illa enim eſt ab eſſe ad non eſſe: hæc vero à non eſſe ad eſſe.

Vnum, bonum, verum differunt ab ENTE tantum effectu & χρείᾳ quadam. Ens eſt bonum qua ab appetitu expetibile eſt; verum qua æquatur intellectui. Vnum 1. qua ſeu vt à ſe ipſo eſt indiuiduum, nec à ſe ipſo diſtractum. 2. qua ſeu vt à diuerſis eſt disiunctum.

Qua-

Quatenus, qua, vt ſic, in quantũ; in eo quod; ea ratione, qua: quoad: ſignũ partis enuntiati determinatæ
- Seipſa reduplicata, id eſt, repetita; eſtque partis
  - Subiectæ: peccatum, qua peccatum malum eſt. Filius Dei quatenus Deus eſt αὐτόθεος, quatenus Filius eſt à Patre. — Oſtenditur hic, ſub qua conſideratione prædicatum de ſubiecto dicatur reduplicata proprie dicta.
  - Attributæ motus eſt perfectio calidi quatenus calidum.
- Alio
  - Cauſa attributionis prædicati — Enunciatio determinatiua cauſalis. Homo qua rationalis eſt capax ſcientiæ
  - Genere ſubiecti. Homo quaten⁹ animal ſentit. / Parte. Homo quoad animam eſt immortalis. / Accidente. Ignis, qua calidus vrit. — Enunciatio determin. reſtricta, ſeu limitata in ſpecie. Hic modo ſubiectum modo prædicatũ reſtringitur.

Immolatio in rigore & proprietate vocis ſignificat cruentam oblationem ſeu veram mactationem cum reali effuſione ſanguinis. In hoc rigore ſumpta non eſt de ratione ſacrificij vt ſic (id eſt, qua ſacrificium eſt) ſed ſacrificij tantum cruenti. Suarez. 1. Thom. de ſacram, pag. 953.

Pro quatenus, ſeu qua ratione Latine etiam dicitur, Qua ex parte: vt infinitũ, inquit Ariſtot. qua ex parte infinitum eſt, ignotum eſt. Vicomercat. libr. 1. de principijs c. 7. Seruit definitionibus τὸ Quatenus ad complẽdum eas; vt potentia κινητικὴ eſt principium mouendi aliquid quatenus aliud. Potentia παθητικὴ, eſt principium mouendi aliquid quatenus ipſum. Schegkius ex Ariſt. in 1. priorum Analyt.

Qua tale: quatenus tale, ᾗ τοιοῦτον, idem eſt, quod ſecundum ſuam rationem. Sic enim qui Latinitati ſtudent, reddunt. Ariſt. motus eſt entelechia τοῦ δυνάμει ὄντος ᾗ τοιοῦτον. 3. Acroaſeωs, id eſt, motus eſt eius, quod in vnoquoq; genere fieri poteſt entelechia, id eſt, productio quædam ſeu effectio ſecundum rationem ipſius. Et in 6. φαμὲν δ' εἶναι κίνησιν ἐντελέχειαν τοῦ κινητοῦ, ᾗ κινητόν: Affirmam⁹ ſeu dicim⁹ motũ eſſe ἐντελέχειαν eius, quod moueri poteſt ſecundũ rationem ſuam, vel quatenus eſt mobile.

Obſeruatio Grammatica.

Grãmatici antiqui Qua, Quatenus coniunctiones vocabant, teſte Scal. *Abſolutiuas & perfectiuas*, quod perficiant ſeu abſoluant ſententiam (præſertim definitiuam & demonſtratiuam.)

Obſeruatio Logica.

Cũ in explicatione Quatenus adhibetur, non limitat prædicatũ, ſed ſubiectum. Hoc ſunt qui pronuncient & quidem mihi aduerſũ. Veritas vero à me ſtat, cuius hoc pronunciatũ. *Quod reduplicatur particula Quatenus, ſeu æquipollente, nõ ſemper ſubiectũ, ſed ſæpe etiã prædicatũ eſt.* Ariſt. in phyſ. exemplũ ſuppeditat ſcholaſticis celebratũ & frequentatum. Motus eſt actus mobilis quatenus eſt mobile. Eſt actus in potentia, quatenus huiuſmodi. Eſt actus eius quod agere & pati poteſt, quatenus tale eſt. Phyſ. 3. cap. 3. text. 23. Eſt affectio corporis mobilis, non qua corpus, ſed qua mobile, vt indicetur τὸ καθ' αὑτό. Tale eſt hoc: Viſio eſt actus oculi, qua oculus.

An hic quatenus & qua limitant ſubiectum? Minime. Quid igitur? prædicatum. Definitio nonnunquam habet vocem quatenus. Definitio autem prædicatum eſt, vt definitum eſt ſubiectum. Ergo, &c.

Quatenus ſeu Qua ratione non poteſt adhiberi ſubiectis omniũ propoſitionũ per ſe, etiamſi primo ſint per ſe, ſed illis tantum, quæ ſunt κατὰ παντός.

Seu; Omnes propoſitiones, quæ ſunt per ſe primo, ſunt veræ cũ reduplicatione ſubiecti, modo ſint de omni, vt Animal, quatenus animal eſt ſenſus particeps. At non licet dicere, animal, qua animal, eſt rationis particeps, quia hæc, Animal eſt rationis particeps, non eſt κατὰ παντὸς (cum non omne animal ſit λογικόν) & homo, cui primo conuenit eſſe rationis participem, non includitur formaliter in ratione animalis.

Deus eſt homo an prædicatio ſit eſſentialis?

Obſerua ſis has, Deus eſt Homo, Verbum Diuinum eſt homo, quæ vel per ſe ſunt, non proprie, ſed analogice & inuſitato mirabilique modo, vel mediæ ſunt inter per ſe & per accidens, (nec enim Homo eſt de ratione Dei vel verbi diuini, nec Deus aut verbum diuinum eſt de ratione hominis, vt quidem Ariſtoteles rationem intelligit, nec Homo proprie accidens Dei eſt, nec Deus accidens Hominis, & tamẽ homo de Deo prædicatur Hypoſtatice & ſecundum ac propter vnitatem ſubſiſtentiæ perſonalis non admittere reduplicationem ſubiectorũ: Falſum enim, Deus, qua Deus, eſt homo: verbum diuinum, quatenus verbum diuiuum eſt homo. Vid. Fonſ. in 5. Met. c. 8. q. 7. p. 449. Profecto ſi Deus, quatenus Deus, eſſet homo, Pater etiam & Spiritus Sanctus eſſet homo; quod ἀθεόλογον. Hæc autem vera eſt: Deus non primo, ſed ratione verbi eſt homo. Subiectum. n. pro verbo diuino accipitur, & ita propoſitio vera ſit.

Qua pro Quo, Qui vel Qua pro Quod.

Abuſus τοῦ Qua pro Quo, vel Qui pro Quod in definitionibus & deſcriptionibus multis familiaris tibi vitandus eſt. Differentia eſt qua numerus differt à numero; Tu dices eſt quo. Pars, inquiunt, eſt quæ continetur à Toto, Tu dices pars eſt, quod cõtinetur, &c.

Numerus eſt ſecundum quem vnumquodq; numeratur, tu, ſecundũ quod. Cum enim dicitur ſecundum quem, Numerus, deſcriptum, in deſcriptionẽ ingreditur, quod vitioſum. Sic, pars eſt; quæ (ſcilicet pars) continetur, &c.

Ergo vitioſa erit, inquis, hæc definitio, Propria qualitas eſt, quæ ſoli ſubiecto cõuenit, Reſponſio eſt. Nõ eſt vitioſa, quia hic quæ non continet definitum. Propria Qualitas, ſed Genus intellectũ Qualitas. Propria qualitas eſt qualitas quæ ſoli ſubiecto conuenit. Si diceres, propria qualitas eſt, quod ſoli ſubiecto conuenit, vitioſe deſcriberes, quia anima vitę ſenſus & rationis particeps ſoli homini cõuenit, nec tamen eſt propria qualitas, ſed ſubſtantia.

Gul. Tempellus in ſcripto ad Ioh. Piſcat. de Rami Dialectica reprehẽdit quod Piſcator ait, propria qualitas eſt, quæ ſoli ſubiecto conuenit, eo quod iſtud non ſit καθόλου πρῶτον, cum anima vitæ ſenſus & rationis particeps vni homini conueniat, & tamen non ſit propria hominis qualitas; cum vlmus ſoli terræ actis radicibus innaſcatur, & tamen vlmus in propriis terræ qualitatibus non numeretur. pagin. 238. Sed reprehẽſio ſeu animaduerſio hæc Tempelli non eſt iuſta. Cum enim Piſcator dicit, propriam qualitatem eſſe, quæ ſoli ſubiecto conueniat, quid aliud dicit, quam propriam qualitatem eſſe qualitatem ſoli ſubiecto conuenientem? Atque hoc ipſum eſt καθόλου πρῶτον ac reciprocum, ſeu reciproce verum.

QVA-

QVADRATVM.

1. Quadratum Schema Geometriæ eſt, ſpecies Quadrilateri. Eſtq; figura æquilatera & rectãgula, id eſt, cuius omnia quatuor latera inter ſe ſunt æqualia omneſque anguli recti. Itaq; quadrangulum æquilaterum & non rectangulum, vel contra rectangulum & non æquilaterum, non appellatur Quadratum, vt quod altera parte longius eſt, item Rhombus, Romboides, Trapezia.

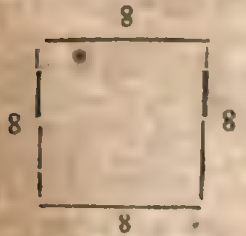

fig. rectang. & æquilatera.

figura rectangula, at non æquilatera.

2. Hinc in Arithmetica Figurata tranſlate numerus quadratus dicitur, qui reſultat ex ſe ducto in ſeipſum, vt 16. 4. in ſe ipſum ductus eum parit (quater ſcilicet quaterna faciunt 16)

3. Et In Ethicis Vir beatus vere bonus & quadratus dicitur Ariſtoteli. 1.cap.10. hoc eſt, perfectus, conſtans & firmus, à figura quadrata: & 3. Rhet. idem ait: τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα φάναι εἶναι τετράγωνον μεταφορά: ἄμφω γὰρ τέλεια. Poteſt metaphora etiam eſſe à cubo ſeu figura cubica petita, quippe quæ habeat ſex facies, quarum quælibet habet quadratam figuram & quatuor angulos, vnde quocunque modo iaciatur, firma ſtat. Pet. Martyr in Comment. in Ethic. Ariſt. χειροτονεῖ Theodorus Zuingerus.

Ratio metaphoræ à perfectione.

Vir bonus inquit, appellatur ab Ariſt. 1. Eth. quod ratus eleganti metaphora quod ſit μονιμώτατος, i. e. nulla fortunæ vi euerti poſſit, ſed ſibi ſemper conſtet, & quomodocũq; volũtatis baſin firmam habeat inſtar cubi, qui non facile mouetur, motus autẽ in ſe ipſum recumbit. Non rotundus, credo quod non ſit ſimilis globo omnium corporum maxime volubili.

Quadratum eiuſq; perfectio eſt in
- Numero
  - Monadico & abſoluto, nempe Quaternario. Hic quadratus eſt potentia. Quadratus enim vt 16. emergit ex quaternario in ſeipſum ducto (quater quaterna ſunt 16.)
  - Multiplicato & figurato.
- Figura (intellige plane)
- Corpore, ſeu ſolido.

Bonus & beatus vir eſt
- Numerus quaternarus.
- Numerus quadratus.
- Quadratum planum.
- Corpus quadratum.

Num. quater.] vt continet quaternio in ſe omnem perfectionem numeri: ſic vir bonus & beatus continet in ſe omnes perfectiones virtutis, quibus recte vtitur in quacunq; fortuna, quoad eius facere poteſt.

Num.quadr.) Vt partes numeri quadrati ſunt ęquales: ſic operationes vere boni viri ſemper ſunt ſimiles & mediocritatem virtutis ſemper ſeruant.

Quadr.planum.] Vt figura quadrata habet quatuor lineas æquales, & 4. angulos rectos: Ita vir bonus & beatus non eſt varius, non mutatur à fortuna, ſed ſemper eſt ſui ſimilis & rectus.

Corpus Quadr.]Vir bonus. Vid. ſententiam ſuperiorem Zuingeri.

Mutare quadrata rotundis, prouerbiale eſt, conuenit hoc in malos logicos ſeu ſophiſtas, qui cōfundunt ea, quæ confundi, ἄλογον eſt.

Quadrata cōpoſitio ponitur pro æqualiter fuſa, ab oratoribus. In vere quadrato enim omnia ſunt æqualia.

4. In Poetica metrum quadratum eſt, quod imitatur figuram quadratam.

5. Columellæ de re Ruſtica, quadratæ oues & quadrati canes ſunt, qui ſunt cōmodæ & iuſtæ ſtaturæ, wol gehaben. libr. 7.

Quadratura ſeu quadratio eſt in quadrum redactio: Tetragoniſmus.

Linea Quadratrix in Geometria, Græce τετραγωνίζουσα, eſt linea inflexa in quadrato deſcripta ad circuli quadraturā excogitata. Vid. Clauiū l. 6. Geometr. Euclideæ.

Quadrare eſt diſponere quadrangulari forma, ſicut aliquando diſponitur agmen: Et quadrum eſt idem quod quadrangulare. Per metaphoram quadrare ſeu in quadrum redigere eſt εὐσχημόνως componere, εὐτάκτως concinnare, ita vt nihil diſcrepet, nihil abeat ab ordine, vt par eſt milites eſſe in acie. Iohann. Lud. de La Cerda in notis in 2. Georg. Virgil. in explic. huius loci.

Indulge ordinibus, nec ſecius omnis in vnguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

Sententia eſt, Non ſecius, id eſt, non minus quærenda eſt ſpecioſitas, efficiendumq; vt viæ omnes, id eſt, arborum interſtitia quadrent, hoc eſt, nihil inter ſe diſcrepent, ſecto veluti ad vnguem limite.

Quadrantilis figura dicitur Teſſera, non à laterum numero, ſex enim ſunt, ſed quia quatuor ramis (tot enim habet angulos) in ſeipſum ductus, figuram illam conſtituit. Scalig. exer. 104. ſ. 21. *Quadra* orbis menſæ eſt: Hinc, *Aliena viuere quadra*. Quadra autem non tantum eſt ex ſtanno, argento, ligno, ſed etiam eſt ex pane, quod videre eſt in aula.

In Aſtronomia notatur Prima, Secunda, Tertia, quarta ſeu vltima quadra Lunæ, quæ quatuor ſunt partes cuiuslibet Lunationis, vt loquuntur.

Tempus ſeu dies Plenilunii dicitur ſecunda quadra completa. Finis quadræ vltimæ eſt tempus ☌ ſeu συνόδου (id eſt, nouilunii) proxime ſequentis.

In quadrum redigere.

Cum concinnitatis, ordinis vel viæ anomalia aliqua eſt, pulcra tranſlatione vſurpatur verbum Quadrandi, vt ſyllogiſmum alicuius authoris (qui à legitima diſpoſitione propoſitionū abiit Logica κρύψεως vſus) redigere in quadrum, id eſt, εὐτάκτως componere, id quod analytici Dialectici eſt. Tranſlatum à re Geometrica.

Quadriuium quatuor viæ ſunt. Ponitur Tranſalte pro 4 artibus, ſequentibus tres artes Logicas, quæ dicuntur Triuium.

Qua-

Quadrirotum ciſium eſt ciſium quatuor rotarum, ein Wage; Ciſium birotum, ein Karre: Ciſium vnirotũ, ein Schuffkarre: Hoc obiter, non ex inſtituto.

QVALITAS.

Qualitas 1. eſt accidens, vnde quippiam quale eſſe dicitur. Notionalis definitio: Græce ποιότης. Ita opponitur Formæ Eſſentiali.

2. Sed & accipitur generalius. Itaq; teneatur hæc tabula.

- Qualitas
  - Abſoluta, dicta
    - Magis proprie
      - A — Forma Eſſentialis. Differentia Eſſentialis vel propria.
      - Forma accidẽtaria
        - B — Incorporeorum, vt ſpirituum, Animæ (qualitas, quæ ineſt animo) Spiritualis
          - Inſita.
          - Ἐπίκτητος.
        - Corporum
          - Naturaliũ
            - Cœleſtium, Ætheria qualitas.
            - Sublunarium: Elementaris
              - Elementorũ
                - C — Naturalis.
                  - Manifeſta
                    - Princeps ſeu prima actiuitatis.
                      - Maioris.
                      - Minoris.
                    - Secunda, de principibus orta.
                  - Occulta, virtualis.
                - Externa ſeu adventitia.
              - Miſtorum
                - Actualis
                  - D — Refracta.
                  - Integra.
                  - (Refracta, Integra:) Ex hypotheſi, diſputãtium.
                - Virtualis.
          - Artificialium.
    - Improprie
      - Perfectio formalis vel eminens Diuina. Ἀκρότης: Bonitas eſt Dei qualitas, id eſt natura & perfectio.
      - Vt quantitatem, motum ſeu actionem & paſſionem etiam comprehendit.
  - Comparata vel Relata ad aliud, vel compoſita, vt pulcritudo.

Digitized by Google

II. Diſtinct.

Ex qualitatibus corporum naturaliũ aliæ ſunt (E) Materiales ſeu corporales, vt rubor in facie: Aliæ ſunt (F) ſpiritales, vt ſpecies rei coloratæ: illæ reales, hæ intentionales etiam à Scholaſticis dicuntur.

Explicatio.

A Forma propria] Sic in iuriſprudentia aliquando qualitates accipiuntur pro differentiis facientibus rem certam & determinatam & contrahentibus rem ad indiuiduum. Zaſius.

B Incorpor. vt animæ) Huc pertinet conceptus formalis intellectui inhærens, vel conceptus aliquis habitualis.

C Naturalis exter.) Qualitates Elementorum ſunt vel naturales & inſeparabiles, quæ proprias eorum naturas inſequuntur, vel ſunt externę ſeu *εἰσφερόμεναι*, quę in Elementis iam exiſtentibus ab externo agente generantur. Naturales ſunt *Motrices*; Grauitas & Leuitas: vel *Alteratrices*, quæ ſunt materia miſtorum, vel altioris & occultioris effectionis.

D Refracta) Media huc pertinet Qualitas: Dicitur autẽ media, quę fit remiſſis excellentiis qualitatum Elementorum. Eſtq; Thomæ Aquinati in 1. de Gener. & corr. propria qualitas miſti.

E Realis) Qualitatis realis alteratio eſt via ad generationem.

F Spirital. Intentionales) vt dantur ſubſtantiæ ſpirituales, quæ veriſſime ſunt ſubſtantiæ: Ita etiam dantur accidentia ſpiritalia, quæ veram habent entitatem licet minorem, quam accidentia materialia, à quibus proficiſcuntur. Reales enim ſunt principes qualitates: Intentionales ſunt de Principibus ortæ: vt de colore ſpecies coloris.

Ex Tabell. colligitur Qualitatem eſſe vel prædicamentalem, vel Tranſcendentem.

G Comparata) Similia qualitate conuenire dicuntur, id eſt, illud dicitur alicui ſimile, quod habet illius rei vel eſſentialem qualitatem ſeu *οὐσιώδη* formam (ſic Filius dicitur ſimilis Patri ſuo, cum humanę eius naturæ ſit particeps) vel qualitatem aliquam animi vel corporis (Sic filius dicitur ſimilis patri ob virtutem, ob Temperamentum, ob lineamenta corporis.)

De qualitatibus Phyſicis in mixtis plenius.

Qualitates Phyſicæ elementares ſunt Primæ, Secundæ, Tertiæ.

Primæ
- *Δραστικαὶ ποιητικαὶ* quæ formam referunt.
  - Calor
  - Frigus
  - Qualitates formales.
- *παθητικαὶ* actionem excipientes *ὑλικωτέραι*: quę materiam inſtat habent, quę actionis expers tantum patitur
  - Humiditas
  - Siccitas
  - Qualitates materiales.

Ariſtoteles initio 4 Meteor.

Tales autem ſunt primæ qualitates de quorundam ſententia ſimpliciter. De aliorum vero opinione comparatæ, id eſt omnes qualitates ſunt promiſ-

ſcue

ſeue & actiuę & paſſiuę: Calor tamen & actiuæ frigus appellantur ἐκ τοῦ μᾶλλον, id eſt quod habeant maiorem vim ad agendum & minorem ad reſiſtendum actioni. Humiditas vero & ſiccitas paſſiuæ cōtraria de cauſa. Ita poſteriores ſentiunt ex eo, quod & Ariſtoteles 4. Meteor. frigus ſcribit eſſe & τῶν παθητικῶν μᾶλλον, & ποιητικὸν ὡς φθαρτικὸν, i. efficiens corruptiuum: & experientia docet calorem etiam affici atq; pati à frigore, & frigus à calore (ſicut & calor in calorem, & frigus in frigus agit) humorem humectare, ſiccum exiccare. Itaq; ex primis qualitatibus alię vel ſolę vel maxime agunt: aliæ vel tantum vel magis παθητικαὶ ſunt.

Calor qualitas eſt congregans eiuſdem generis corpora: τὸ συγκρῖνον τὰ ὁμογενῆ Ariſtoteles libro ſecundo de ortu & interitu. Vulgo additur & ſecernens aliena: τὸ διακρῖνον ἑτερογενῆ. ὁμογενῆ dicũtur etiam ὁμόφυλα, quæ eiuſdem naturę ſunt: ἑτερογενῆ vero ἀνομοιογενῆ. Caloris per ſe eſt συνορίζειν, colligere συγκρίνειν, ἑνοῦν, vnire. Separare eius eſt per accidens. Dum enim congregat ſimilia, eiicit aliena: etſi nō neſciam Pythagoricos & Platonicos, inter quos Proclus, docere colorē per ſe diſſipare & ſegregare, congregationes vero fieri ab eo per accidens, & cũ tolluntur aliena à ſimilibus, ſequi hoc, vt ſimilia confluant & cōcurrāt. Procli rationes ſunt 1. quod omnia, quæ ſunt naturæ igneæ, diſſipandi virtutem habeant, quam inferunt omnibus ſenſibus & tactus deducatur à calore, & viſus à ſplendore diſſipetur, guſtatus ab acredine, quod omnia medicamenta calida ſunt διαφορητικὰ, id eſt diſſipandi vim habeant.

2. Quod omnia quæ colligendi vim habent, eiuſmodi ſunt, vt circumſtare & quaſi obſidere conentur id, quod eſt colligendum, & hoc modo in vnum cogant id, quod obſident, ſed ignis nō hoc agat, vt obſideat corpora, ſed vt penetret. 3. quod ignis inter omnia Elementa ſit λεπτομερέστατον, id eſt tenuiſſimarum partium. Talia autem quæ ſunt, cum alia corpora ſubeunt, diſſipant potius, quā colligunt præterea quod ignis per ſe diſſipet, non colligat, arguere hoc quoque videtur, quod non tantum diuerſi generis quæ ſunt, inter ſe ſeparat, ſed ex his etiam ſingula, vt cum in maſſa diuerſorum metallorum liquefacit & reſoluit ſingula vt fluant: quam fluxionem pro diſſipatione haberi volunt: Cæterum probabilior eſt diſputatio eorum, qui calorem per ſe & κατὰ πρῶτον λόγον diſſipare volunt, & non per accidens διακριτικὸν eſſe hoc argumento, quod calor rarefacit & fluxa facit corpora, ea nimirum, quæ ab hoc liquefieri poſſunt, quæ fluxio διάκρισις id eſt ſeparatio ſeu ſecretio quædā his eſt autoribus, qui hanc fluxionē hoc docent ſequi κατὰ δεύτερον λόγον, id eſt ſecundario, vt ſeparentur aliena in mixtis, & vniantur ſimilia.

Cum enim funditur & fluit aliquid, vnumquodque ad ſuum genus concedit, eique adiungitur: vt in metallorum conflatione videmus, cum pura ſunt, ea quæ liquuntur, congregari & vniri in ſeſe, quando à terreſtri, quod liquefieri nequit & ſcoria eſt, ſeparantur. Quod aut χύσις ſeu fuſio, quam calor efficit, cauſa ſit ſeparationis, alienorum, & non ignis ſeu calor per ſe & primo docent hoc modo, quod ſi duæ res ſunt eiuſmodi, quæ vno & eodem tempore liquefiant ab igne, neque vna quam altera calorem ferre poſſit diutius, ignis in talibus nullam ſeparationem efficere poteſt, ſed con-

Digitized by Google

tra potius ita hæc cogit & vnit, vt ſepararari poſtea nequeant.

FRIGVS eſt qualitas promiſcue cogens & congregás tam eiuſdem, quam diuerſi generis corpora, τὸ συνάγον καὶ συγκρίνον ὁμοίως τά τε συγγενῆ καὶ τὰ μὴ ὁμόφυλα. vt in congelationib. omnia, quæ frigus corripuit, promiſcue compingit ſine ſeparatione, ita in ſuccino cũ & beſtiolę, & feſtucę, & arenulę, & alia, atq; ita diuerſi generis corpora compacta reperiantur, neque hęc vno in loco, ſed per corpus maſſæ hinc inde ſparſa, argumentum etiam hoc eſt frigore eſſe cõcretũ, ſicut & illud, quod calore reſoluitur: Quod ſi caloris eſſet in ſuccino compactio ἑτερογενῆ, illa in vno loco, vt in ſuperficie aut fundo hærerent compacta, nec eſſent ſparſa diuerſis locis. Colligit igitur & frigus, ſed promiſcue & ſine ſeparatione, atque ita etiam cum obſtructione. At calor cum ſeparatione colligit, vt ſimul attenuet, rarefaciat & aperiat ſeu laxet & ampliet.

Humidum Ariſtoteli eſt τὸ ἀόριστον οἰκείῳ ὅρῳ εὐόριστον ὄν, quod à ſe non concluditur, ſeu determinatur in durabilem figuram aliquam, ſed facile ab alieno clauditur: Diffluunt enim humida, neque certam formam habent, cumq; hoc modo ſint ἀόριστα accipiunt figuram à quocunque continente. Figura autem claudit corpus, cuius πέρατα ſunt lineæ, quę deſcriptio aerem eſſe aqua (vt peripatetici docent) humidiorem oſtendit, cum aer ſit ἀοριστότερον, quam aqua: Neque enim aqua cum diffunditur, ita comminuitur, vt aer cum aqua ſit multo παχυμερέστερον, id eſt grandiorum partium quã aer, & in maxima diffuſione atque comminutione aquæ in rotundas tamen partes aliquas ſe colligat, quæ apparent & in conſpectu ſunt. Ἀόριστον igitur hic κατά τι accipiendum eſt, cum per ſe non habito reſpectu diffluxionis, aqua rotunda eſſe doceatur, & ita corpus eſſe ὡρισμένον propriam habens figuram. Porro humidum eſt δυσμεταβλητικώτερον, id eſt non facile actiones caloris & frigoris excipit, firmiter reſiſtit cum afficitur: minor tamen eſt in eo reſiſtētia, quam in ſiccitate.

Aqua [illegible] ὡρισμέν. eſt.

Humidum in rebus { Expreſſius. / Occultius.

In lacrimys arborũ eſt notius & expreſſius. In gemmis concretis occultius: in metallis occultiſſimum.

Siccum deſcribit Ariſtoteles τὸ εὐόριστον μὲν οἰκείῳ ὅρῳ, δυσόριστον δὲ, id eſt quod ſuapte natura terminis concluſum in aliam figuram ab ea, quam habet, non facile redigi poteſt. Quid audio, inquiat aliquis. 1. Cinis & arena ſicca ſunt: At hęc non concluduntur figura certa, ſed diffluunt, & facile figuram à quocunque continente accipiunt. 2. Ignis eſt ex ſicciſſimis: at is accipit formam à camino vel furno, & cæteris, quæ comprehēdit, atq; ita alieno termino formatur, & facile quidē ab omni corpore, quo continetur.

Reſp. Elenchus nõ cauſæ vt cauſæ hic eſt: Arena enim & cinis σύστασιν ſeu conſiſtentiam habent propriam eam, quæ in granis horum apparet, quę minime diffluit, ſed manet & δυσόριστος eſt, itaque accumulari etiam poſſunt, quod cum humiditas ideo, quia ἀόριστα ſunt, fieri nequit, tamen coaceruata εὐόριστα fiunt à cõtinēte, hoc eis accidit, nõ quia ſicca ſunt, ſed quia λεπτομερῆ, (tenuiorum partium,) Tenuia aũt habēt hanc cum humidis cognationem, *quod non* facile circumſcribuntur ſuis finibus, at facile alienis, & ſunt ἀναπλαστικά, id eſt, ad replendum idonea, qualis eſt natura [illegible], quam hac in parte [illegible] niſi per ſe ſicca ſunt.

Grana [illegible] ὡρισμέν[illegible]

Quid [illegible] ὁριστ[illegible]

Quid [illegible] [illegible]πλασ[illegible]

Itaq;

Itaq; Ariſtoteles tenuia ſub humidis, & craſſa ſub ſiccis, alicubi cōprehendit. 2. Ignis figuram certam & propriam habet, quam nunquam exuit, hoc eſt σχῆμα πυραμοειδές. Cum hac ſua forma ſurſum tendit, quæ neq; diſſipatur neque diffluit, neque aliam figuram vnquam accipit, neque ſe terminis includi patitur. Sed contra potius cum terminis includitur nec habet ἀπόῤῥοιν, (effluxū,) in vacuo loco ab incendio tum ignis ſuffocatur atq; ita extinguitur. Nō igitur ab ambiente ſeu continente vnquam formatur, ſed cum ſua & propria forma hæret in iis, quę corripit dum pabulū ex his vi ſua educere poteſt. Quod tamen ſe applicare vndique poteſt iis, quæ corripit, hoc ideo fit, quod & pabulum ſequitur, & quod tractabilis ſit & mollis, cum ſit rariſſimus & tenerrimus: atque hoc modo humidi εὐόριστον repręſentat. (Sicut omnia quæ ſunt, λεπτομερῆ) cum ita exacte, vt humidū nunquam ad corpus continens cōformetur, & ſuapte natura δυσόριστον vel potius δυσοριστότατον eſſe non deſinat, & figuram pyramidalem ſuam immutabiliter retineat.

Siccum eſt δυσμεταβλητικώτατον, vel, vt loquuntur, maximæ eſt omniū reſiſtētiæ, difficilime vim recipit atq; obruitur. Nihil enim magis repugnat agenti virtuti, aut difficilius tollitur & mutatur, quam ſiccitas, & facilius calor, frigus & humor euertuntur, quā quod eſt ſiccum, humectetur aut in humorem abeat.

Notetur obiter Phraſis: Reſiſtentiam habere magnam, quod eſt non facile actiones agētium qualitatem excipere, firmiter reſiſtere, cū afficitur firmum eſſe in reſiſtendo violentiæ ἐπικρατούντων, id eſt, Dominatum obtinentium, valde reſiſtere virtuti, id eſt, efficacium qualitatum. Hæc enim repugnantia qualitates ſpectat vt earum πάθος ſeu proprietas: & gradus habet, hoc eſt, maior, minor, maxima.

Secundę qualitates appellantur, quod ex primis fiant, & ad eas in principia reducantur teſte Ariſtotele, ſeu, vt alii loquuntur, quod de diuerſo primarum temperamento conficiant. Ceterum Scaliger. exerc. 297. ſ. 4. ſcribit, falſum eſſe, ſecundas qualitates à primis oriri, quod ego nunc in medio relinquo. Hę qualitates vel ſub ſenſum cadunt tactus, guſtus, odoratus, viſus, & dicuntur Tactiles, Sapores, Odores, Colores, vel ſunt facultates quædā, quæ interuentu aliarum maxime tactilium à primis profluunt, nempe facultas generandi carnē, quę eſt à ſiccitate & leni deterſione: facultas cicatricem inducendo, quæ eſt à valida ſiccitate & vi conſtringente: facultas glutinādi, quę eſt ab iiſdē, ſed moderatiorib. G. Scrib. in Phy. Quod attinet ad qualitates ſecūdas, quę ſub tactū cadūt, eę sūt durities, mollities: lenitas ſeu lubricitas & ariditas: leuitas & aſperitas: craſſities & tenuitas (vel ſubtilitas:) grauitas & leuitas.

Durities eſt qualitas ſecunda, quæ partiū eſt exiccatarum, vnde corpus dicitur durum (σκληρόν.)

Mollities eſt qualitas humiditatē participās, Corpora tactui cedere faciens, ſecundū quam corpus dicitur molle.

Durum ex ſicco eſt & terreſtri, niſi ex humore conſtrictū ſit, aut propter copiā & plenitudinē durū, ſicut vtrē aere aut aqua turgentem dicimus durum.

Molle cōtra aqueo vel aerio humore ſupāte fit, vt caro pruna ceraſa mollia sūt. Lubricitas ex humiditate eſt, vnde corpus dicitur lubricū: Ariditas ſeu friabilitas ex nimia ſiccitate: vnde quid aridum dicitur.

Lubricum ſeu Lentū, γλισχρόν, quod & viſcidum appellatur, ex aeris & aquę partibus dominantibus temperatur, vt in humore frigido inſit aliquid humidi aerii. Scal. Lentū cedendo vincit.

Aridum ſeu rigidum & friabile, quod ψαθυρὸν græcis ex aqua & terra eſt (vt cõmune lutum: ſed argilla aliud eſt, quia in ea eſt lentum, & ἐπικρατεῖ, id eſt dominatur aerium & aqueum) Et talia habent nimirum aeris. Eſt igitur humidi aquei & ſicci terreſtris crama ſeu mixtio.

Leue ſeu glabrum etiam eſt ex aeria & aquea materia dominante & copioſa vtraque: ſequitur igitur humorem dominantẽ, pro eo etiam lene dicitur, & lenitas dicitur qualitas corpus æqualiter compoſita & plana reddens, vt in cryſtallo gemmiſque aliis. Læue eſt in quo tangendo fit motus continuus & æqualis. In eo non poteſt eſſe breuior ſuperficies. Itaque rectitudine definietur mathematice.

Aſperitas (τραχὺ) & ſcabritia contra à ſiccitate eſt. Non enim poteſt deficiente humido ęquabilis mixto fieri. Ideo nõ fit ſuperficies plana ſeu leuis, ſed quædam eminent, quædam ſunt depreſſa. Aſperum igitur eſt, cuius partes minores ſuperficiei, nõ ſunt æqualiter continuæ. Huc pertinet Scabrũ. Craſſum (παχὺ) terreſtre eſt: etſi & aqua παχυμερέστερον eſt. Talia igitur ſunt, in quibus dominatur ſiccum terreſtre, aut humidum aqueum, atq; hęc quidem minus, illa magis. Ita tenuia (λεπτὰ) ſunt, in quibus ſuperant igneæ & aerię partes. Tenuitas autem qualitas eſt, qua partes corporis ſubtiliter comminuuntur: Ea eſt in aere puro.

Quid qualitatis motiuæ.

Leuitas eſt qualitas, qua quid mouetur breuiſſima linea ſurſum propter dominatum naturæ aeriæ.

Grauitas eſt qualitas, qua corpus mouetur breuiſſima linea deorſum propter dominatum naturæ terreæ. Itaque hę qualitates ſeu δυνάμεις dicuntur motiuæ, hoc eſt, quæ poſſunt mouere quæ mouent potẽtia. Mouentes dicũtur cũ mouent. Denſitas eſt qualitas ſolidius firmiuſq; corpus cogens, nec admittens rimas in ſilice & cote, vt glacie & ferro. Cauſa eius eſt vniformitas. Nam inter quæ nihil aliud intercedit, eius partes interſe aptas eſſe neceſſe eſt id, ꝙ denſo conuenit: quod ſępe difficile eſt ſolubile, vt viſcum. Scall. ex. 283.

Raritas eſt qualitas, propter quam hiant quaſi partes, vel lumen tranſmittunt: vnde corpus rarum dicitur, vt nubes ſpõgia, cinis, pumex, Caſeus oculatus, id eſt, pumicoſus fungus. Rarum ſeu μανὸν Scaligero dupliciter dicitur. Aut quia trãſlucidum eſt, tametſi partium cohęſione multa ſit pręditum, vt aqua aut inter cuius aliquas partes, & alias partes alius generis minus ſolidum aliquid intereſt, Exempli gratia vel aer vel aqua in ſpongia.

Sunt autẽ rara & arida affinia eodem iudice Exerc. 16. ſect. 1. vbi dicitur ſimilem ac veram naturã obtinere rara & arida neque potius re quã definitione differre hoc eſt non genere ſed modo quod omne aridum ſit rarius ſeipſo nõ arido. Vide Exerc. 74. ſ. 8.

Sapores habẽt ſedem in humido, per ſiccum percolato, dulcis ſapor calorem temperatum arguit, & qui humidum cum ſicco optime miſcuerit: & quo maior calor, eo maior dulcedo, & cõtra tanto minor, quo calor remiſſior, vt moderata dulcedine poſita in iis quæ ſine illa moleſtia guſtum afficiunt, vt panis, pinguedo, aqua: Incremento Caloris poſt hanc moderatam dulcedinem fit in primo gradu exuperans dulcedo, qualis eſt ſaccari. In ſecundo dulcedo magna, ſed non ſimplex qualis eſt mellis, in quo & acrimoniæ aliquid ineſt: vlterius tamen ſi intendatur calor, pro materia, ſeu ſubiecta re, in qua hęret, fiunt ſalſus, amarus, acris ſapor. Nam hi ſunt ſapores calidi: In remiſſione autem caloris fit primo dulcedo obtuſior. Secundo inſipidum, poſtea, acerbus, auſterus, acidus, qui ſunt frigidi. Ita enim à mo-

Gradus dulced.

à moderata dulcedine per frigoris exuperantiam recedunt, ſicut illi per caloris. Salſus eſt ex calore exuperante in ſicco terreo aduſto & attenuato à calore, quo tum humidum afficitur, quod non eſt in tali ſapore copioſum, ſed exiguum & percoctum. Amarus fit adhuc creſcente magis calore in tali ſubiecto. Nam amara calidiora ſunt ſalſis, & minus habent humidi, quam ſalſa, neque vllus ſapor ſiccior eſt, quam amarus. Acris fit cũ tantus calor in materiam ſalis aut valde etiã humidam incidit, & quæ habet admixtum ſiccum terreum minus copioſum. Hęc enim coquens & attenuans calor vehemẽs efficit acredinem: ſed cum frigus calorem ſuperat fiunt cruditates, actione caloris impedita. Eſt autem frigus hoc in ſubſtãtia, quæ habet vel ſiccum terreum, vel humidum aqueum. Recedunt igitur à temperamento per frigoris & cruditatis exceſſum & ſunt reliqui ſapores tẽperamenti frigidi ſubſtãtiæ terreſtris vel aqueæ.

Auſterus, qui & ſtipticus Galeno, fit, cũ in materia terreſtri, & quæ parum humoris habet, frigus quidem dominatur, non tamen ſummum frigus, ſed cum quo caloris quoq; coniunctum ſit tantum, vt virtus huius aliqua apparere poſſit, qui calor humorem exiguum illum attrahat, & cum ſicco terreo aliquantulum attenuato miſceat, vt nõ prorſus terrea natura in hoc exuperet. Sic & pauci humoris & attenuati ſicci, & caloris alicuius, & non ſummi frigoris argumentum eſt hic ſapor. Acerbus autem Græce στρυφνὸς in materia terreſtri eſt & ipſe, quę multo plus frigoris habeat, & caloris minus quã auſteri materia. Ideo Galenus στρυφνὸν eſſe ſcribit ἐπιτεταμένον αὐστηρὸν, id eſt intenſum auſterum: ſi enim frigus intẽdatur, & minuatur calor, ex auſtero acerbũ fiet; Vincitur in hoc ſapore ita calor à frigore, vt actiones caloris, impediantur, & non poſſit neque conficere, neque attenuare ſiccum, & cum humido cõmiſcere, ſed leui tantũ impreſſione hæc duo efficiat, & propterea materia terreſtris manet quam minime affecta. Acidus ſuperat frigore vtrumq; ſed non eſt in ſicco terreo, ſed in humido aqueo. Calor enim in hoc ſapore tantum incepit agere in humidum & ſubtiliores partes terrei ſicci adurere, atq; ita defecit, & exhalauit multo antequã terminum aſſequi potuit. Prodit igitur & humoris copiam, atque ſubtilitatem, & caloris veſtigia in aduſtione partium, & ipſius caloris euaneſcentiam. Hæc ſaporum diſcrimina examinari poſſunt in vua immatura & aceto, & ijs quæ inter hęc extrema ſunt interiecta, nempe vua matura, muſto vino, quod deferbuit, & vino vetere, Mel. 3. Phyſic. Hæc de ſapore, qui qualitas eſt facta partis ſiccæ percolatione in humido, à calore. Odor eſt affectio, quæ à ſiccitate rei habentis ſaporem permanat ad nares, Alex. Aphrodiſ. de ſenſu & ſenſ. Odor conſiſtit in ſicco aerio aliqualiter, vt loquitur Thomas Aquinas in 2. de an[illegible], cõtẽperato. In odore dominatur ſiccitas, ſicut in ſapore humiditas fere: Eſtque gratus vel ingratus.

Ad colorum eſſentiam cum elemẽtorum qualitate lux concurrit Scalig. exerc. 325. ſect. 5. Eſtque color in extremitate perſpicui terminati.

Hæ qualitates ſæpe coniunctæ reperiuntur, vnde aliqua earum familiaritas & cognatio intelligitur. Quædam enim tenuia ſunt rara, quia tenuia ſunt, quo rum naturalia minima ſunt puſilla, Scal. ex. 273. Denſum ferrum idemq; craſſum denſiſſimi nerui fibræue roboris & craſſiſſimi.

Tenue aliud eſt, quam anguſtum, illud λεπτὸν, hoc στενὸν, illud habet τάσιν, extenſionem, vt ait Ariſtoteles. Hoc au-

tem ἄγχει ob laterũ viciniã. Itaq; carpit abuſum vocis in Cardano Scaliger his verbis, loquẽdi modum quo meatus (ideſt cauitates) vocas tenuiſſimos, minus è natura vocabuli reor eſſe, (intelligit Scaliger per naturam vocabuli propriam & familiarem ſignificationẽ vocabuli tenuis, nõ peregrinã.) Tenue namq; exile eſt extenſum: Aer purus & tenuis ait Cicero. Sic tenuis ſubſtantia Galeno eſt, quę ad minima facile redigi poteſt: In ſiccis quidem mutuo abſceſſu ſeparabilia. In humidis viſcidis productilia: In aqueis, quæ poſſunt ſubire & penetrare. Sæpe etiã qualitatũ harum ſit cõmutatio. Nã idem lapis denſus fuit, qui rarus poſtea. Scal. exer. 283. ſ. 2. In lapide vbi humor ille, qui eſt autor denſitatis Scal. ex. 283. ſ. 1. exuſtus aut exuct⁹ fuerit, hiat partes & fit rarũ corpus vt pumex. Sanguis qui craſſus eſt, attenuatur in mãmillis & teſtibus, ideſt fit partiũ tenuiorũ. Tenerũ aliud eſt quã friabile Scal. ex. 299. ſ. 3. idemq; etiam inter friabile & lentũ diſtinguit. Friabile eſt cuius partes abſiſtũt facile, eſt continuum, quod facile diſcretum fieri poteſt: Tenerũ vero, quod totum conſtat cõtinuatione quanquã motis partib. Græcis Tener dicitur τέρην per metatheſin. Lentũ eſt quod tractu aut compreſſione diſſipari facile nequit, ceſſione vincens, non reſiſtentia.

Sunt & hæ παθητικαὶ δυνάμεις & ἀδυναμίαι Ariſtoteli, quæ de primis qualitatibus & materia rei aliquid oſtendunt concretile, incõcretile: Liquabile Illiquabile, Mollificabile, Immollibile ſeu immollificabile: Humectatile, Inhumectatile: Flexile, Inflexile: Fractile, Infractile: Friabile, Infriabile: Impreſſile, Inimpreſſile: Formatile, Informatile: Preſſatile, Impreſſatile: Tractile, Intractile: Ductile, Inductile: Fiſſile, Infiſſile: Sectile, Inſectile: Tenax, remittens: Denſatile, Indenſatile: Combuſtile, Incombuſtile: Exhalabile, Inexhalabile.

CONCRETILIA.

Concretilia, quæ Græcis ſunt πηκτά, ſunt quæ indurari atque aſtringi vel concreſcere ſeu compingi poſſunt, nempe quæ humorem aquæ aut aqueum in ſe continent, ſiue inſitum ſiue aduentitium.

Nam compactio exiccatio quædam eſt & exiccatio humoris eſt tantum. *Quæ cõpingãtur*

Compinguntur talia vel à calore, vel à frigore. A calore ſic, vt exiccetur atque excoquatur humidum & euaporet: vt in NITRO & SALE. A frigore ſic, vt exprimatur ſeu elidatur calor vt cum aqua in glaciẽ aſtringitur. Tunc enim Spiritus & aeria, quæ congelari non poſſunt, & conglaciationem, dum aſſunt, impediunt, in hoc eliduntur, & pura aqua relicta conſtringitur. Itaque in alijs humoris, in alijs caloris defectus compactionis (πῆξεως) cauſa fit. Sed quæ humore deficiente aſtringuntur, terrea ſunt, & quæ calore, aquea. *Modi cõpactionis*

Caue autem cum barbaris dicas, concreſcibilia & compingibilia.

INCONCRETILIA ἄπηκτα ſunt, quæ concreſcere & aſtringi nequeunt, nempe ea quę aquei humoris in ſe nihil continent, neque ſunt generis aquei, ſed plus habent caloris & terrei.

Appellantur autem, aquei generis ea, quorum humor conſumi & in vaporem reſolui poteſt, qui vapor poſtea in aquã condenſatur. qualia ſunt vinum, Lixiuium, vrina, ſerum: ſunt & ἄπηκτα (inconcretilia) quæ ſunt lenta. Neq; enim ſiceſcere poſſunt lentore humorem conſeruante ne exiccetur.

ELIQVABILIA.

Eliquabilia, quæ vocant, Græcis ſunt τηκτὰ, id eſt, quæ liquefieri poſſunt. Nam quæ calore deficiente, atque ita frigore vrgente compacta ſunt, ea à calore liqueſcunt. Quæ vero ex humoris defectu conſtiterunt vrgente calore, hæc cum calor & ſiccitas compegerit

pegerit, humido & frigido reſoluuntur, vt Nitrum, Sal, Terra lutoſa. Sunt igitur τηκτὰ, quæ humorem habent in ſe congelatum, aut quæ ſicca ſunt & terreſtria, ſed ita compacta, vt poros habeant amplos, quos humor ſubire poſſit.

Ineliquabilia.

Ἄτηκτα vero ſunt, quæ & à calore & à frigore atque, ita ab vtroque non ab alterutro tantum compactionem ſuam habent, calore reſoluente humorem, & frigore exprimente Spiritus & aeria: vt Ollæ. In his enim neque frigus neq; calor habet quod agat amplius, & ſi ſoluerentur à calore & frigore, ſimul ſoluerentur, quod fieri non poteſt. Item quæ ita coierunt, vt poris ſint anguſtioribus, quam vt humor ſubire poſſit.

EMOLLIBILIA,
Immollificabilia.

Emollibilia ſeu Mollibilia μαλακτὰ & ἀμάλακτα, ſunt, quæ molliri poſſunt aut non poſſunt manente ſubſtantia. Talia ſunt, non quæ aquea ſunt maxime, ſed quæ plus terræ habent, ita tamen, vt omnis humor in his ſit exiccatus. In mollibus enim & ſiccas ſeu terreas & humidas partes eſſe oportet & æqualiter mixtas, aut certe humidas non multum ſuperari à ſiccis. Ita neque aqua, neque aquea mollia ſunt. Et glacies non mollitur, ſed liquitur: Nihil enim aut perparum habet terrei. Sal, Nitrum nihil habent humoris tenuioris, ideo neque ipſa molliri poſſunt, ſed liqueſiunt, quod humoris craſſi adhuc aliquid habeant, qui liquitur humore frigido accedente.

Fictilia etiam ſunt ἀμάλακτα, quod nihil aut perparum humoris habeant, aut quod humor, qui molliat, non poſſit poros ſubire. Sunt autem μαλακτὰ, vt ferrum, aurum, argentum, cera, pix, quæ trahi aut duci poſſunt.

Humectatilia, Inhumectatilia.

Τεγκτὰ ſunt, quæ aquam ſiue alium humorem accipere atque imbibere poſſunt: ἄτεγκτα, quæ non poſſunt. Neque enim quicquid humore perfunditur, etiam humorem accipit: ſed humor alias ſuperficiem tantum imbuit (ſuperficiaria humefactio hæc eſt) alias interiores partes.

Quæ in ſola ſuperficie madeſiunt, διερὰ (madida) ſunt Ariſtoteli: quæ per totam ſuam ſubſtantiam vel præcipuam partem rigantur atque ita humida, &, quod conſequens eſt, molliora redduntur, neque tamen diſſoluuntur, τεγκτὰ ſunt & βεβρεγμένα (humectata, macerata.) Nihil enim τεγκτὸν eſt, quod non fiat mollius: ſicut Lana, Terra, Spongia. Ἄτεγκτα ſunt fictilia, Æs & metalla alia: Sal & Nitrum etiam ſunt talia. Quæ igitur τεγκτὰ ſunt, terrea eſſe vel ſicca oportet, & vt meatus ſeu poros habeant eiuſmodi, quæ ad molliciem per humorem deduci poſſint, & firmior ſit ſeu durior, quam aquæ, ne diſſoluatur ſubſtantia. Ἄτεγκτα ſunt his contraria, vt glacies & aquea omnia.

Flexibile, Inflexibile.

Καμπτὸν flexile eſt, ἄκαμπτον inflexile ſeu rigidum. Flexile autem humor efficit aqueus & aerius, & pro eo vt humor eſt tenuis, craſſus aut lentus, diſcrimina in flexionibus apparent; & in rectum aut curuum ſtatim redit, aut non redit, vel facile aut difficulter redit flexibile. (Inde iudicatur de præſtantia ferramenti in gladiis & arcubus.)

Digitized by Google

Quod inflectitur humore exareſcente flexile eſſe deſinit & fit κατακτὸν.

Ruptile, fractile.

Κατακτὸν eſt quod rumpi poteſt: ἀκάτακτον, quod rumpi non poteſt. θραυστὸν eſt fragile: ἄθραυστον non fragile.

Differunt autem κατακτὰ & θραυστά, quod κάταξις in magnas partes & non multas, duas plerumque, materiam diuidit & diducit: θραῦσις in multas pro eo vt cadit & plures duabus rem comminuit.

Ita virgultum, os κατάγνυται, & κατακτὰ ſunt non θραυστά. Vitrum, teſta, glacies, ſuccinum & ſimilia, θραύεται, id eſt, θραυστὰ ſuut & ἀκάτακτα.

Quædam vero & κατακτὰ ſunt & θραυστὰ, vt fictile. In lingua latina fractionis verbum de vtroque vſurpant, & ruptiones de mollibus ferme dixerunt, aut non rigidis, & quæ trahendo diſſiliunt: vt filis, funibus, panno, quæ ῥῆξις eſt: vel κατάρρηξις potius fractio eſt: θραῦσις comminutio. Transfertur & fractio ad lineas, vt cum dicitur linea recta à ſe ipſa fracta diſcrepat. Franciſco Vatablo Ariſtotelis interpreti κατακτὸν eſt fractile: θραυστὸν friabile: ἀκάτακτον infractile: ἄθραυστον infriabile: δυσκάτακτον frangi pertinax ſeu fractu contumax. Itaque hæc nominum explicatio eſt. Ad rem quod attinet omnis & ruptio & fractio poros ſequitur.

Nam qua parte continua eſt Materia, ibi nihil rumpitur aut frangitur. Nullum autem corpus à natura ſis miſceri poteſt, vt totum ſolidum ſit & continuum.

Poros igitur ſeu meatus habent naturalia corpora omnia, ſed alia plures, alia pauciores. Illa rara appellantur, hæc denſa corpora.

Item pori in alijs corporibus ſunt παράλλαξ ſeu παραλλάττοντες (vtroque enim modo Ariſtoteles loquitur) id eſt, permutati ſunt, vt vnus in longum, alter in latum protendatur, qui ſunt obliqui & recti, neque per totum corpus pertineant, ſed aliquo tantum vſque: alij per totum corpus pertinent.

Quæ igitur poros habent & multos παραλλαττοντας θραυστα ſunt, & pro meatuum copia & ſitu comminuuntur. Quorum vero pori vniuſmodi ſunt & per totum pertinent, κατακτὰ ſunt: Quæ vtriusque generis poros habent, & θραυστὰ ſunt & κατακτὰ.

Ita hæ δυνάμεις & ἀδυναμίαι præcipue ſubactionem humidi cum ſicco arguunt: vnde meatuum eſt ſeu pororũ in corporibus diuerſitas & humoris penuria. Ariſtoteles glaciem etiam inter θραυστὰ nominat, quale eſſe docent oculi. Ergo & hæc poroſa erit.

Quomodo vero cũ ſit aqua aſtricta, quæ poros non habet? Sed non eſt aqua ſimplex glacies, ſed habet aliquid terrei, eſſe parum, vnde ſubtilior humor euaporauit & ex glacie lapis fit cognominis.

θλαστὸν, ἄθλαστον.

His verbis aliter Galenus, aliter Ariſtoteles vti videtur. Eſt autem θλαστὸν, quod cedit tactui ſeu impreſſioni in profundum, extrema ſuperficie illæſa manente, ſiue dura ſint, ſiue mollia (id eſt mollia ſimpliciter ſiue comparatione) θλαστὰ & dura pulſata aut icta percullioni ſic cedunt, vt impreſſionem recipiãt, vt metalla, æs, plumbum, aurum, ferrum: ligna etiam nunc arte quædam θλαστὰ reddũtur. Hæc igitur ſunt δύσθλαστα. Mollia θλαστὰ ſunt, vt cutis hydropici aut alio humore inflati corporis, cera, adeps, quæ tactui cedunt & εὔθλαστα ſunt.

Ἄθλαστα ſunt vel dura, vt lapis, fictile, vel humida, quæ vulgo non recte mollia, vel aqua quæ cedit impreſſioni, ſed nõ κατὰ μέρος ſuperficiei ſuę ſed κατὰ ἀντι-

μετά-

μετάςασιν, id eſt, loci mutationē, qua ſe ei, cū cedit, circūfundit, quæ eſt & ἀντιπερίςασις Ariſt. Nam in eadē ſignifitione vtroq; verbo vtitur. Sunt igitur θλαςὰ, in quib. humor eſt, & hic quo eſt maior, tenuior & rarior, eo facilior eſt impreſſio. Sicca & terrea δύσθλαςα ſunt, vt ferrū. Etiam in quib. ſiccæ partes cū viſcoſo humore miſcentur, vt in ære, argento, auro, quæ tamen minus ſunt quā ferrū, δύσθλαςα quod humoris plus habeant & melius temperati. Ἄθλαςα ſicca ſunt & denſa. Ceterū quidam qui doctrinam Ariſtoteleā de his explicandā ſibi ſumpſerunt, cōpreſſilia nominant nō θλαςὰ, ſed πιεςὰ qualia ſunt, Lana & ſpongia (quæ non ſunt θλαςὰ.) atq; θλαςὸν & πιεςὸν latinis nominibus non diſtinguunt.

FORMABILIA, non formabilia.

Πλαςὸν, ἄπλαςον eſt, quod fingi ſeu formari ſe patitur aut nō patitur. Formabile illud, hoc non formabile. (Informabile ambiguū eſt: Interdū enim eſt quod informari poteſt (vt in doctrina de materia) ſic eſt affirmatum. Interdū quod formari nequit, vt hoc loco. Sūt autē πλαςὰ ex genere τῶν θλαςῶν, ſed ea tantū quæ εὔθλαςα ſunt, id eſt, quæ impreſſionē facile admittūt & eā retinēt ſeu cōſeruāt, vt impreſſio ſit μόνιμος, id eſt, durabilis, qualia ſunt, cera, lutū. Sunt igitur πλαςὰ mollia & lēta, quæ continuatione partiū obſeruata omnē ſitum recipiūt, in quib. nimirū eſt humor aerius multus, qui tenax eſt & lentus, vt in cera, vel partes terreæ cū humido mixtæ ſunt, quæ propter pōdus ſitum acceptum retinent, vt lutū. Ἄπλαςα & δύσπλαςα ſunt omnia, vt metalla, & εὔθλαςα ea, quæ θλᾶσιν ſeu impreſſionis cauum non retinent.

PRESSIBILE, non compreſſibile.

Πιεςὸν eſt quod compreſſionē admittit (ἀπίεςον quod non admittit.) Talia ſunt θλαςὰ eiuſmodi, quæ & εὔθλαςα ſunt. & impreſſionis cauū non cōſeruant. Hæc enim ἄπλαςα ſunt & πιεςὰ tantum ſicut medulla ſambuci, ſpongiæ & lanæ, & cōpreſſionem non admittunt, vt in ſeſe coeant, ſuperficie externa manēte integra & ſibi permiſſa in priſtinum ſtatum ſuum redeant. Πιεςὰ igitur ſunt rara corpora, & quæ in meatibus ſeu foraminibus corpus contineant mollius quā ipſa ſint, id eſt aerē, qui vulgo vacuū eſt, aut humorē fluidū, vt in ſpongia aqua plena. Ἀπίεςα quę meatus tales, aut humidū molliens nō habent, vt, lapis, ferrū, pumex, cera, aqua & omnia humida, cum cera quidē in vulgatis exēplis Ariſtot. inter πιεςὰ referatur, ſed falſo vel librarij culpa, vel vt ſit ἁμάρτημα μνημονικὸν, quod poſterius magis ſuſpicatur doctiſſimus Eſramus R. quē hæc docentē ſumma cū voluptate audiui: Et ſane in his facile fit vt impingatur & vnum pro altero nominetur. Ita lutum etiam nominat inter πιεςὰ, quod proprie eſt πιλητὸν. Habet enim cōpreſſionē durabilē ex qua nō redit in ſtatū priſtinum. In capite περὶ ἑλκτῶν & aqua inter πιεςὰ ab Ariſtotele nominatur errore manifeſto. Cera igitur propter poros paucos & anguſtos nō eſt πιεςὸν, ſicut nec ἑλκτὸν, & deſcriptiones Ariſtotelcę τοῦ πιεςοῦ ceræ inter hæc locum non concedunt.

TRACTILE, non tractile.

Ἑλκτὸν eſt quod trahi poteſt: Ἄνελκτον quod trahi nō poteſt: id eſt quæ ex reb. nō duris, atque ita ſine ictu extenſionē in latus ſeu tranſuerſum admittant, ita vt cōtinua maneant. Ἑλκτὰ ſunt pilus, lorum, neruus, maſſa farinæ ſubactæ, viſcum, phlegma, mel, pix liquida, ſaccarum. Ἀνελκτὰ ſunt aqua, lapis, lignū. Ex genere τῶν ἑλκτῶν quædam ſimul & πιεςὰ ſunt, vt lana: Quædā ἑλκτὰ & nō πιεςὰ, vt phlegma: Quædam πιεςὰ & nō ἑλκτὰ, vt ſpongia. Diſcrimināda etiā hic ſunt γλισχρὰ (viſcoſa) & ἑλκτὰ.

Digitized by Google

Quædē.n.τῶν ἑλκτῶν γλισχρὰ ſunt, atq; ea quidē quæ alieno humore imbuta ſunt, vt maſſa farinæ, gummi reſolutū in aquam, vel propriū humorē habēt ἐνεργείᾳ, vt mel, pix liquida, ſaccarum: Quædā δυνάμει tantū humorem in ſe continent, eaq; ſunt ἑλκτὰ tantum, nō γλισχρά, vt lana. Hæc vero δύναμις & ἀδυναμία humorem lentū arguit, & in quibus humor aerius & aqueus cū omnibus partibus ſicci terrei bene ſit cōmixtus & partem cū parte probe ac firmiter nectat: Quę vero ita ſunt ἑλκτὰ vt ſibi permiſſa in ſtatū priſtinū reuertātur, in ijs humor ſiccitate terminatur, q̃ cōſtrictionis cauſa eſt. Ανελκτα omnia vel non habent humoris ſatis vel temperamentum humoris cū ſicco, non plenum, non perfectum.

Ductile, Inductile ſeu non ductile.

Ἐλατὸν eſt quod duci, ἀνήλατον quod non duci poteſt. Illa & dura ſunt atque ita non niſi icta ductilia ſunt. Intelligitur autē DVCTVS talis quo vno ictu ſuperficies in latū & profundum extēditur κατὰ μέρος, id eſt non tota ſuperficies ſimul, ſed ea pars, quæ tunditur: Afficiuntur autem & mutantur in talibus vno ictu vel duo vel tria διαστήματα (dimenſiones.) Mutato enim profundo ſimul etiam latitudo, interdum & longitudo mutatur, vtrumque ſic vt creſcat profundum aut vt decreſcat. Ἐλατὰ nonnulli cum ijs miſcent quæ θλαστὰ ſunt, non recte, vt videtur. Nā etſi non ſunt metalla θλαστά, ſed δύσθλαστα & ἐλατὰ ſimul, diſtinguit tamen hæc Ariſtoteles. Nō enim omnis θλάσις etiā longitudinis aut latitudinis dimenſionem mutat, ſed magna tātum non parua. In extenſione vero τῶν ἐλατῶν θλᾶσιν fieri neceſſe eſt & magnā. Et ſunt omnia ἐλατὰ etiam θλαστά, ſed non omnia θλαστὰ etiam ἐλατά, vt lignum, quod tamen arte quadā nunc ita, vt metalla, ἐλατὸν redditur, vt ſicut metalla ſignationem recipiant numiſmatum inſtar, atq; ita aliquo etiā modo ἐλατὸν fieri videatur. Ex genere etiā τῶν πιεστῶν quædam ἐλατὰ ſunt Ariſtot. vt cera & lutū, cū neutrum ſit πιεστόν. De cera.n. dictum eſt ante & lutum eſt πιλητὸν potius quam πιεστόν, niſi quod πιλητὰ ex genere ſunt τῶν πιεστῶν. Ἐλατὰ vero habent vel humorem tenuē, cum lētore mixtum, vel humorem tenuem & lentū cum partibus ſiccis firmiter ſubactum, vt nexa inter ſe firmiter cohæreant nec facile diſſoluantur. De hac poſteriori cauſa metalla ſunt ἐλατά, cum lapides non cedant percutienti, ſed rumpantur aut comminuātur, cum humor non ſit qui partes terreas contineat, ex genere ſunt τῶν πιεστῶν. Quo vero humor eſt ſubtilior, magis miſcetur terreis partibus meliusque eas ſubigit & comprehendit atq; continet: Ita aurū eſt ductibilius argento, argentum ære, æs ferro & plumbo, ferrū tamen magis eſt ἐλατὸν quā plumbū albū aut nigrū, nō quod humidius ſit, ſed q̃ terrearū & humidarū partiū in hoc maior ſit ſubactio, vel, vt loquūtur, firmius tēperamentū.

Profundū ſubſtantiue pro profunditate.

Porro fertur, Tiberio principe, excogitatū vitri tēperamentū, vt ductile ſeu flexibile id inſtar chartæ fieret. vid. lib. 1. rerum memor. Guidonis Panc.

FISSILE, non fiſſile.

Σχιστὸν ſeu fiſſile, das ſich ſpalten läſt, eſt q̃ amplius quam qua parte attingitur ab eo quod diuidit, diuidi poteſt: ſeu q̃ poteſt vlterius diuidi quam à diuidēte diuiditur, vt Ariſtot. definit. Talia quæ ſunt poroſa ſunt κατὰ μῆκος, ſeu poros habent in longum extenſos & Spiritu plenos, qui pori quaſi venæ ſunt & arteriæ eius quod finditur. Cū enim initium ſit apertionis foraminū ſeu porōrū, à findente Spiritus qui intra poros continetur impetu mouetur & fiſſionem adiuuat, cū πνεῦμα ſit ex ſententia Ariſt. κινητικώτατον: non.n. nunquam cum ſtrepitu erumpit, & ligna σχιστὰ cum ſono diſſiliunt. Arbores etiam eorū lignorū quæ σχιστὰ ſunt pro-

ctiores ſunt cæteris, quod de poris rectis ſeu in longũ extenſis argumentũ eſt: Qui pori & ſpirituum incluſorum copia fiſſionis cauſa ſunt, & præterea mediocris ariditas vel lentoris vacuitas, qui partes firmius continet; Itaque & nodoſa ligna minus ſunt fiſſilia, quia foraminum directio impeditur: Neq; querna ligna etiam non nodoſa facile finduntur, quod habent poros non æqualiter in longũ tendentes. Sicut autẽ in ijs quę θλαστὰ ſunt, ita & in genere τῶν σχιστῶν καὶ τμητῶν (id eſt fiſſiliũ & ſectilium) ſciſſio & fiſſio poros ſequitur. Sunt igitur ex commemoratis cauſis ἄσχιστα & mollia omnia, quæ per ſe & ſimpliciter mollia ſunt, non cõparatione, & ex duris ea tantũ quæ vel humida ſunt ſeu τηκτὰ vel θραυστὰ vel θλαστά: Etſi ligna θλαστὰ cum ſint σχιστὰ ſunt, nõ tamen ita ſunt θλαστὰ vt metalla: & fiſſilia ligna minus ſunt θλαστὰ quam non fiſſilia. Simpliciter vero mollia, & quę dura ſũt & θλαστά, vt metalla: hæc inquã cum σχιστὰ non ſint τμητὰ ſunt.

SECTILE, non ſectile.

Τμητὸν ſectile eſt, ἄτμητον inſectile. Τμητὰ ſunt quæ ita ſecando diuidi poſſunt vt non neceſſe ſit diuiſione vlterius quã qua parte à ferramento diuidentis attingitur progredi, aut diuiſio vt ferrũ antegrediatur. Diuidũtur igitur Τμητὰ ſeu ſectilia eouſq; quouſq; ſecãs ferramẽtũ ſeu quicquid eſt, quo ſectionis fit diuiſio, acie ſua pertingit: fit tamen nõnunquã vt idẽ ſit & σχιστὸν & τμητόν. Tale ſiquid eſt aut eſſe poteſt, in eo ſectionis diuiſio fiſſionem ſimul cõmouere poteſt: etſi cõmuniter quod fiſſile eſt non eſt ſectile, cum habeãt meatuum ſeu foraminum ſitum cõtrariũ. Cum igitur τμητὸν deſcribit Ariſt. dicit, non eſſe neceſſe vt diuiſio diuiſorẽ antecedat. Hoc.n ſibi vult eo in loco neceſſitatis mentio. Sunt autem τμητὰ mollia & dura τῶν θλαστῶν, vt caro, cera, metalla & quæ non ſunt θραυστά. Cauſa τοῦ τμητοῦ eſt foraminũ ſeu pororum poſitus in latum ſicut fiſſilium in longum: cum.n & ſectio & fiſſio & fractio, poros ſequitur, fiſſilia in longũ, ſectilia in latum diuiduntur. Præter hunc pororũ ſitum requiritur etiã materia non duriſſima & ſicciſſima: ideo θλαστὰ eſſe oportet quæ τμητὰ ſunt, ſiue εὔθλαστα ſint ſiue δύσθλαστα. Ideo ἄτμητα ſunt ea quæ θραυστὰ ſunt, & ἄθλαστα propter duritiẽ, vt lapides & quæ humida ſunt & fluxa, vt aqua propter molliciem nimiã: quæ tamen in aqua non poteſt proprie nominari. *Aqua improprie mollis dicitur.*

LENTVM, aridum: Quod teri vel non teri poteſt.

Γλισχρὸν lentum, tenax ſeu glutinoſum eſt: Ψαθυρὸν aridum. Et ſunt hæc proprie non δυνάμεις aut ἀδυναμίαι, ſed qualitates, quæ ἐνεργείᾳ ſunt. Lentum temperatur ex aerio & aqueo calore agente, vel tãto qui ad materiam ſatis ſit, vt in oleo & pice, vel qui deficiat actione inchoata, vt in pituita, de cuius lentore propterea ſic loquuntur aliqui, vt è frigore eſſe dicant. Et ſunt lenta omnia aut liquida, vt pituita, oleũ, aut mollia, vt, cera, pix, viſcum: vel quæ actu ſicca ſunt, & alieno humore humectantur, vt maſſa farinæ bene ſubactæ. Ψαθυρὰ vero quæ & κραυρὰ vel nimis parum habent humoris, vel raucum humorem tantum, ſed vt δυνάμεις & ἀδυναμίας iudicemus, quæ ex his qualitatibus exiſtunt. *Mutua cohærentia in difformium partib. fit per humidum.* γλισχρὰ omnia & ἑλκτὰ ſunt & extenſionem admittunt. In his enim ſiccæ & humidæ partes ita ſunt inter ſe temperatæ & ſubactæ, vt catenarum in modum cohæreant, neque vna ab altera facile diuellatur. Sed non omnia ἑλκτὰ etiam γλισχρὰ ſunt, vt cornu, lana. Ψαθυρὰ vero friabilia ſunt & teri poſſunt, ſi ſunt ex genere ſiccorum & nõ ὑδατώδη. Vtrumq; autẽ genus τῶν ψαθυρῶν ἄνελκτον eſt, tam ſicca quam

aquea. Quidã peculiare caput introducunt eorũ quæ teri aut nõ teri poſſunt. Quæ vero teri poſſunt ſunt, ψαθυρά, ſicca, quæ non teri poſſunt γλίσχρα ſunt liquida aut mollia, vt noua diſtinctione aliqua nõ videatur opus.

COACTILE, non coactile; Denſatile non denſatile.

Πιλητὰ ſunt quæ ſubactionẽ aliquã ferũtur: ἀπίλητα quæ nullã. Sunt a. Πιλητὰ quæ cõpreſſionẽ ſeu πίεσιν admittunt durabilẽ, neq; in priſtinũ ſtatũ redeũt. Itaque πιλητὰ ſpecies ſunt τῶν πιεστῶν. Quæ .n. πίεσιν firmiter retinẽt, πιλητὰ ſunt: quæ nõ retinent, πιεστὰ tantum, non πιλητὰ. Et πιλητὰ omnia πιεστὰ ſunt ſed nõ omnia πιεστὰ etiã πιλητὰ. Ἀπίλητα vero vel prorſus non ſunt πιεστὰ, vel non habent durabilem πίεσιν. Πιλητὰ ſunt lutũ, cera, maſſa farinæ perfuſa ad panificiũ. Maxime vero illuſtris eſt πίλησις in fauo cũ cellulæ cõprimũtur. Sunt omnia πιλητὰ etiã πλαστὰ. Ideo aliqui τῶν πιλητῶν genus omittunt, quod ſub ijs, quæ πλαστὰ ſunt, cõprehendere videantur. Ἀπίλητον eſt panis recte coctus & ſimilia. Retinent a. πίεσιν τὰ πιλητὰ ideo quod vel lentoris aliquid habent, vel ponderis, vt lutũ & denſiora ſunt: Quæ rariora ſunt minusq; lenta & leuia, non retinent cõpreſſionẽ, ſed ad ſeſe redeunt, & ſunt πιεστὰ καὶ ἀπίλητα, ſicut de pane cocto dixi, cum nõ ſatis coctus πιλητὸς ſit. Denſantur aliquando quæ recipiunt intra ſe partes peregrinas ita vt poſtea hæ fiãt propriæ: vt cum per harmoniã coeũt oſſa in ætate iuuenili, poſteaquã ſeniũ aduenit, ea quæ inter duo oſſa intereſt cartilago, tãdẽ fit os, ita vt duo illa vnũ fiãt. Scal. ex. 282. ſ. 2.

CREMABILE, non cremabile.

Καυστὸν eſt quod poteſt cremari: ἄκαυστον quod nõ: crematur autẽ quod ab igne vincitur ſeu ſuperatur. Καυστὰ ſunt, vt ligna, oſſa, lana: ἄκαυστα vt lapidũ genus, maxima ex parte glacies, item metalla quæ τηκτὰ ſunt. Καυστὸν habet tres proprietates: primum habet poros ſeu meatus eiuſmodi, qui ignẽ capere poſſunt, id eſt non anguſtiſſimos, & hos quidem. Κατ' εὐθυωρίαν (hoc eſt directos ſeu in rectum protenſos) vt Ariſt. loquitur, vt ignis in his exiſtere poſſit & qui extitit ne ſuffocetur, cum flexi pori neque ortum igni, neq; durationem concedant, ſed ſuffocationis cauſam afferant. Secundo intra hos poros ſuos humorem habet eiuſmodi, qui ab igne ſeparari poſſit, vel igne qui ſit imbecilior vt pabulum eius fieri poſſit: neque .n. ignis ſine pabulo vſpiam durare poteſt. Hoc vero præſtat humor nõ aquoſus & dilutus, ſed pinguis & aerius, quem ἀρχὴν πυρὸς nominat Theophraſtus. *Flamma* Flamma enim ipſa nihil aliud eſt, quã Spiritus aut aer *quid.* incenſus, vt à Galeno definitur ſequẽte Ariſtotelẽ, qui dicit ignem eſſe fumum ardentem, qui ſemper admiſtũ *Ignis definitio Ariſtotelis.* habet de terreis partibus aliquid: ideo & in oculos incurrit, cum ἀναθυμίασις ſit ἀόρατόν ῃ. Hoc enim inter alia & ipſum oſtendere poteſt ignis cũ aere cognationem, cuius humor cũ tenuis ſit & imbecillus facile ab igni ſuperatur & in alimentum huius conuertitur: Tertia proprietas καυστῶν dictis additur: oportere talia eſſe terrea: quod vt vere dicitur, ita explorationis eget. Ex lapidum enim genere pleriq; cum maxime terrei ſint, ignem tamen non admittunt, ſicut neque terra ipſa, quæ nihil minus καυστὸν eſt, vt cineres oſtẽdunt. Terra igitur & terrea ignis materia tantum fiunt, quando aeriũ humorem habent admixtum, qui vehementer accendatur, & ita ardens in partes terreas agat, quas tamen non comburit, ſed in cinerem reſoluit, vt ſit terra ſubiectũ, quod illum cremabilem humorem contineat. In lapidib. enim qui ἄκαυστα ſũt, & aerius humor pene nullus eſt & terreæ partes cum a-

quco

Digitized by Google

queo humore miſtę ſũt. Ideo nõ accẽduntur & conſumuntur potius igne, quã comburuntur. Quæ igitur καυςὰ ſunt & indicatas ἰδιότητας habent igne ſuperari poſſunt & in cinerẽ reſoluuntur. Cum enim omnia καυςὰ vel terrea, ſint, & aeria, vt ligna, vel terrea & aquea, vt lapides καυςοὶ, fit in combuſtione hoc vt tenue aerium & aqueum, ex eo quod comburitur, educatur atque conſumatur. Aerium enim pabulum eſt ignis, qui accenſus hoc conſumit & aqueum, quod portione minus eſt, exiccat: Ita relinquuntur partes terreę, quę propter omnẽ humorem, (qui velut coagulum eſt in corporea coagmentatione) ſubtractũ non amplius cohærere poſſunt, ſed iacent diſſolutæ, qui cinis eſt. In genere enim τῶν καυςῶν tantum cinis fit, & eſt hic id totum, quod à calore ignis vinci non poteſt. Quæ enim cineres non relinquunt, conſumi quidem ab igni poſſunt, vt de lapidum communi genere diximus, ſed proprie καυςὰ nõ ſunt. Ariſtoteles ſcribit καυςὰ eſſe, quę vel calore ſolo vel calore & frigore ſimul coguntur. Ex priori genere ligna ſunt quæ ſunt terrea & aeria: ex poſteriori lapides ii, qui καυςοὶ ſunt, & ſimilia, quæ maxima ſui parte aeria & terrea ſunt. Metalla neq; καυςὰ ſunt, neque ἄκαυςα, cum igne conſumantur, neq; in cineres redigãtur, ſed τηκτὰ ſũt.

Καυςὰ ſunt quę cinerem relinquunt ac omnia ſunt
- θυμιατὰ quæ incẽſa & igne vrgente ſuffitum reddunt, id eſt halitum ſeu fumum & odoratum ex ſe emittunt.
- φλογιςὰ, quæ flammas concipiunt.
- Ανθρακιυτὰ, quæ in carbones reſoluuntur.

Eſt enim ignis, quem καῦσις habet & gignit, *vel flamma vel carbo tantum.*

Ἄκαυςα ſunt, id eſt, 1. ea quę poros habẽt eiuſmodi, quales in genere τῶν καυςῶν requiruntur, & quos ignis ſubire vel aperire ſibi poſſit, vt ſubeat & intra hos humorem etiam contineat, ſed non cremabilem humorem, ſeu qui ab igne ſuperari poſſit. Talia enim ab igni quidem interdum conſumuntur, ſed comburi non poſſunt, vt ferrum & ex lapidibus qui ἄκαυςοι ſunt. Eſt & non cremabilis humor in iis, quæ τηκτὰ ſunt vt in metallis reliquis, qui igne reſoluitur vt fluat, atq; etiam conſumitur tandem, ſed καυςὸς nõ eſt, cum ſit dilutior & minus naturę aerię habeat, quam vt ignẽ alere poſſit: Itaq; & cinerem poſt ſe non relinquit ſed ſcoriam potius. Item non cremabilis humor eſt aqueus, qui redundans in corporibus combuſtionem impedit quandiu non exiccatur, & in ligno viridi quod ἄκαυςον eſt antequã ſiccetur, ita vt aerium ſuperet, ſi eſt ex genere eorum, in quibus aqueus humor abũdat. Nam quæ pingui & aerio humore ſunt plena, etiã viridia & recenter ſecta καυςὰ ſunt, vt: abies, pinus. Sunt & ἄκαυςα vel δύσκαυςα ſaltẽ ea, in quibus aerii humoris tantum ineſt, vt ignis ab eo ali poſſit, ſed ita cum ſiccis partibus mixtus & ſubactus quaſique conglutinatus, vel plane etiã cũ his vnitus, vt ſeparari ſicca & humida à ſe mutuo non poſſint, vt lini genus quoddã & pannus ex hoc confectus, de quo Regum funebres tunicas factas ſcribit Plin. & quæ vulgo Salamandræ pennę appellãtur. Quędã etiã nimis parũ humoris habent & aquei & aerii, ſed aerii imprimis & pene nihil huius: vt genus omne lapidum, quod ἄκαυςον eſt. Terra etiam ipſa propter humoris penuriam & quę plurimũ huius habent, vt lapides pleriq; & Ebenus, ἄκαυςα ſunt. 2. Secũdum genus τῶν ἀκαύςων eſt, quod propter poros ſeu foramina impedita tale eſt; In quibuſdã enim corporib. huius generis pori παραλλαττοντες ſunt, in quib. ignis ſuffocatur, in aliis poris anguſtiores ſunt, quam vt ignis ſubeat

Digitized by Google

poſſit, aut hi ab igni aperiri: vt in lateribus aut aliis lapidib⁹, qui ignẽ non admittunt. In his.n. vtraq; cauſa concurrit, pororum ſcil. anguſtia & humoris penuria: & in Ebeno ſoliditas magna eſt & humoris parum. Qui vero καυστοὶ ſunt lapides pleriq; δύσκαυστοι ſũt, ſed καυστοὶ tamẽ, vt ſilices qui ſunt calcis materia: In quib. difficilis combuſtionis eædẽ cauſæ ſunt humor cõpactus cũ ſiccis partibus, & foraminum paruitas: ideo multo igne his opus eſt quo ſoluãtur. In lino aũt illo mirifico & panno huius eædẽ cauſæ cõcurrũt. Quod etiãſi rarum & molle corpus ſit, ſubactio tamẽ in hoc fit ſicci & humidi inſeparabilis & meatus in hoc etiã grãdiuſculi propter humorẽ ita admixtum cõtrahuntur à calore, vt humor intra hoc corpus magis concludatur, atq; ita in ignẽ mutari, aut pabulũ huius fieri nõ poſſit vel difficulter admodũ, tum ſcil. cum cõtinuũ in his ſoluitur. Fumus habet aliquid peculiare: Et ſi enim καυστὸν eſt, tamen terreę partes in hoc ita & tenues & paucę ſunt, vt cineres nõ relinquat, ſed alimentũ fiat ignis vniuerſus is, qui accẽditur, ſicut & in iis quæ καυστὰ ſunt, ſemper de terreis & aqueis partibus aliquid in combuſtione conſumitur.

Quid Cinis Cineris aũt voce hic terreæ partes, quæ cõbuſtionẽ nõ admittũt, accipiendæ ſunt. Ita & paleæ incenſæ & lapides in calcẽ reſoluti cinerẽ habẽt nõ quidẽ vt ligna, ſed eũ quẽ fert natura & tẽperamẽtum ipſorũ. Et calx quid eſt niſi ſilicis cinis: oſſiũ etiã & cõcharũ cinis eſt, quo pro calce alicubi vti maris accolæ dicũtur. θυμιατὰ ſuffitibus ſeu ſuffiminibus apta ad καυστῶν genus ideo pertinẽt, quod ignẽ admittãt nec ſuffitũ reddãt niſi incẽſa. Ariſtot. θυμιατὸν definit, quod humorẽ in ſe cõtinet, ſed eius generis, & ita cum ſiccis, ſeu terreis partibus mixtum & cõtinuum: vt cũ corpus accẽditur ſeparatim humor & ſine ſiccis partibus exhalare nõ poſſit: ac propter hãc firmã atq; inſeparabilẽ humoris & ſiccitatis cõiunctionẽ fit vt θυμιατὰ ab igne ferme tota abſumãtur, & vt καυστὰ cineris perpaucum aut nihil relinquant. Cognoſcitur etiã ex hac θυμιατῶν deſcriptione ea, quę nõ tam firmo nexu cõiunctas habent terreas & humidas partes & propterea cum incẽduntur humorẽ ſolum exhalant: Hæc igitur θυμιατὰ nõ eſſe. Ita terra madefacta ſeu lutum humidum cum vritur ſuffitum nõ reddit, ſed humor ſolus exhalat. Aqua etiã cum elixatur halitũ ſuum emittit, cum ſicci terrei nihil habeat. Talia igitur vtriuſque generis, ἀτμιστὰ ſunt nõ θυμιατὰ & quia ſiccæ partes in genere θυμιατῶν cũ humidis ita cohęrẽt, ſic vt θυμίασις nõ humectet, ſicut ἀτμὶς. Intellige poſſe à calore vrẽte ſeu incẽdẽte, quod eſt θερμὸν, καυστικὸν & ἀτμίδα & θυμίασιν excitari. Ἀτμὶς eſt quod calore tali ex humore corporis quo vtitur excitatũ, ita ab hoc excernitur, vt aer & ſpiritus fiat, & quæ attingit humectet. Hic vapor eſſe videtur, ſed θυμίασις eſt ꝙ à calore incẽdẽte nõ de humore tãtũ corporis vſti, ſed & de humore & ſiccitate communiter eiicitur ſeu excernitur, & quidẽ ἀθρόως i. cumulate, quæ & hac de cauſa, i. propter ſiccitatẽ cõiunctã non humectat, ſed calore tãtũ inficit, quod attingit: At latinis eſt ſuffitus. Habent igitur hoc commune vapor, & ſuffitus ſeu ἀτμὶς & θυμίασις, ꝙ θερμὸν καυστικὸν eſt, quod vtrũq; excitat. Nã de leui calore neutrũ gignitur, vtrumq; enim ex humore educitur, & arida quæ ſunt neutrum emittunt, ſed differũt in his quod ἀτμὶς vapor ex humore ſolo exiſtit aquæ & reb. aqueis, θυμίασις ſeu ſuffit⁹ vero nõ ex humore ſolo, ſed ex humore & ſicco cõmuniter, atq; ita ex terreſtrib. magis quæ humorẽ habẽt inſitũ, vapor etiã humectare põt ſeu madefacere, ꝙ θυμίασις nõ poteſt, ſed colorat

Ἀτμὶς eſt vapor.

Arida nec vaporem, nec ſuffitũ emittunt.

rat tantũ. Vapor etiã in aerẽ & ſpiritũ reſoluitur, ſi ſpiritum aeris fluxum intelligimus, cum ſit ſubſtãtiæ humidæ. θυμίασις autẽ ſoluitur in ſpiritũ eum, qui calidus & ſiccus eſt, quale eſt ventorum genus, & πνεῦμα proprie habet multũ ſicci terrei & parum humoris aquei. INTER ſuffitum & vaporẽ ſeu ἀναθυμίασιν & ἀτμίδα interiectum eſt genus quoddam, halitus medium, quod ex his, quæ θυμιατὰ ſunt, ſine incenſione ſeu calore vrente exhalat tẽporis longinquitate. Quod genus ita ab vtroq; differt: à vapore & ſuffitu communiter, quod non à calore vrente gignatur, ſed leui calore aut temporis virtute, & pręterea à vapore ſic quod hoc genus nõ humectet, quę attingit, nec in ſpiritum conuertatur: à ſuffitu autẽ præter indicatum diſcrimẽ cauſæ efficiẽtis, quæ eſt in ſuffitu calor igneus, quo tantum fit θυμίασις, pręter hoc igitur materia differt hic interiectus vapor, cum ex humore ſolo fieri videatur: ſicut & alterum vaporis genus, quod igne excitatur: vnde & ea de quibus exhalat, tandem fiunt ſicca & terrea καὶ κεπρώδη: Item ſuffitus vel ſpiritus quidã eſt, vel in ſpiritũ reſoluitur, ſed medius hic vapor non item.

Sicut autẽ quę comburuntur ignis aut ἀτμίδα aut θυμίασιν emittunt: ita ſolis etiam calor qui non eſt igneus ſeu καυστικὸς, ſed ab hoc genere ſeparandus: hic igitur ſolis calor & ipſe ſimili modo de terræ & aquæ globo, quẽ calefacit, halitus educit vtriuſque generis. Hoc ſolis opus eſt Ariſtoteli ἀναθυμίασις: quæ ſimiliter vt illa, quæ igne è corporibus educunt, & codẽ modo quo illa duplex eſt: Neq; enim vnũ & idẽ genus halituũ ex duriſſimis corporibus terræ & aquæ educi poteſt. Ita igitur Αναθυμίασις ex humido in terra ἀτμὶς eſt ſeu ἀτμιδωδεστέρα Ariſtoteli: Terræ aũt halitus πνευματωδέστερος ſeu πνευματώδης, quem & ſępe generis verbo ἀναθυμίασιν appellãt, aliquando & καπνώδη ἀναθυμίασιν nõ καπνὸν, cum ferme de eo καπνὸς dicatur, qui igne educitur. Ex latinis vocabulis de ea quę ἀναθυμίασις eſt, exhalationis nomine aliqui vtuntur, aliqui genus ſecũdum ἀναθυμιάσεως Ariſtotelicæ, quę πνευματώδης eſt, exhalationem nominant: Ατμίδα vaporẽ pleriq; nominãt etiam halitum: Hæc duplex exhalatio Ariſtoteli eſt principiũ omnium, quæ in ſublimi & terræ viſceribus procreantur. *Quid καπνός.*

διάγραμμα.

Ex corporibus educit halitus, qui in genere ſunt Αναθυμιάσεις, triplex calor

- 1. IGNEVS, ſeu καυστικὸς cũ corpus naturale vritur, hi halitus sũt
  - Ατμὶς
  - θυμίασις ſeu θύμα, cuius ſpecies ſunt
    - καπνὸς
    - λιγνὺς
    - κνῖσσα
    - αἰθάλη.
- 2. Solis calor cum ſole incaleſcit corpus, non igne vritur: & fit Αναθυμίασις quæ eſt
  - Ατμιδώδης.
  - πνευματώδης ſeu πνεῦμα etiam ſimpliciter: vulgo Exhalatio, q̃ eſt & καπνώδης ἀναθυμίασις. (nõ tamẽ ſimpliciter καπνὸς)
  - & ſimpliciter etiã ἀναθυμίασις.
- 3. Calor leuior quam ſolis aut ignis & temporis longinquitas. Hic Halitus eſt medium quid inter Ατμίδα & θυμίασιν, ſicut fit in putrib. & ætate exoleſcẽtib. ſeu odorẽ amittentib. Hũc halitũ in odoratis internus & σύμφυτος calor exprimit. Itaq; odoris exhalatione corpora attenuantur, quędam etiã prorſus euaneſcunt. *Quid exoleſcere.*

Digitized by Google

Ατμὶς igitur eſt duplex nēpe, vel igne & vrente calore excitatus, vel ſole. Sicca etiam exhalatio duplex, à calore ſolis aut igneo excitata: etſi ab igne excitatā θυμίασιν & θυμίαμα ferme appellet doctrina Ariſtotelica: quę vero à ſole educitur ἀναθυμίασις πνευματώδης & καπνώδης eſt vel ἀναθυμίασις generis verbo καπνὸς, fumus, eſt θυμίασις ξυλώδης σύμφυλος idest ſuffitus, qui de corpore fit cui⁹ natura ligni naturā refert, i. terrę plus habet quā aquæ. Talia ſunt ligna in prunis: ſed & oſſa, pili & ſimilia. Neq; enim commune nomen habent ea, quę καπνώδη ſunt, ſed aquea & terrea ſunt omnia & plus quidē terræ habent.

Λιγνὺς Fuligo eſt θυμίασις πίονος i. ſuffitus ſeu halitus, igne extort⁹ è re pingui. Talia ſunt cera, thus, pyx, myrrha, & quicquid eſt ex genere eorum, quæ gummi & reſinæ appellantur, & aeria ſunt & terrea.

Quid λιπαρά. Κνίσσα nidor, τῶν λιπαρῶν θυμίασις eſt. Sūt autē λιπαρὰ quæ pinguedinem habent madidam & euidentem, vt olea, lardum, adeps & carnium pinguedo, & ſimilia aeria & aquea: vt πίονα ſunt quæ pinguedinē ſuā cū ſolidiori & ſicciori corpore habent mixtam, neque ἐνεργείᾳ humidam, & quæ tactu percipiatur. Diſtinctio hæc eſt Ariſtotelea, vulgo λιπαρὰ vocant vnctuoſa. Quid πίονα.

Αἰθάλη id eſt, quod ex dictis θυμιάσεσιν in furno aut caminis colligitur, ἡ τοῦ πυρὸς ἀποφορά.

Tingunt autem & colorant hæ omnes θυμιάσεις, non humectāt, quia ſiccitas terrena cum humore inſeparabiliter coniuncta ſimul exhalat, quæ adhereſcit in eo, quod attingit & madefactionem impedit, etſi καπνὸς plus humoris habet aquei. vt apparet in ligno viridi ꝙ plus fumat propter humorē aqueū, quem continet λιγνὺς ſiccior eſt & minus habet aerii humoris κνίσσα, quā fumus ſiccior eſt & humidior, quam λιγνὺς, & aerii quidem humoris plus habet. Sed πνεῦμα ex omni genere halituum ſicciſſimum eſt, & non tātū q̄ ἀτμίδες & ἀτμιδώδη, ſed & q̄ θυμιατά, id eſt ea, quæ igne excitātur, ſiccius eſt: etſi ab igne πνεύματα excitantur in Æolopylis cum aqua in halitus vertitur, qui cum impetu per anguſtum exitum ab igne vrgente extruſi ventum faciunt, ſed ἀτμιδωδέστερον, vt πνεῦμα inter θυμιάσεις non commode referri, & iis halitibus, qui à Sole fiunt relinquendum videatur. Vox αἰολοπύλαι eſt ab Æolus & πύλαι quaſi Æoli portæ, ſunt autem forma Sphærica ex aere vel alia materia factæ, intus cauæ, quibus ineſt punctum anguſtiſſimum, quo aqua infunditur: inde igni admotæ ſimul atque aqua feruere ceperit flatum tantiſper emittunt. dum aqua, quæ in fumum reſoluta, paulatim efflatur, durauerit.

φλογιστὰ ſunt, quæ flāmam reddere poſſunt: ἀφλόγιστα quæ non poſſunt, φλογιστὰ ſunt duplicia: Alia per ſe & ſola flammam reddunt, alia non ſola, ſed potius cum aliis coniuncta. φλογιστὰ autem per ſe ſunt ea, quę ex genere θυμιατῶν non ſunt re ipſa ſeu actu fluida ac humida, id eſt, quę ſiccis conſtant partibus, in primis quæ fumum reddunt: flamma autem ſpiritus aut fumus ardens eſt.

Talia ſunt, quæ ſiccis conſtant partibus, ſicca autem in ignem facile mutantur, vt lignum, & quędam quæ ſunt generis ξυλώδες, vt pili & pennæ. Quæ vero liquida sūt τῶν θυμιατῶν reipſa aut δυνάμει, vt pinguia & vnctuoſa, adiuuant potius in aliis flammam, quam vt ipſa efficiant, vt, pix, oleum, cera, ſulphur, quæ ſiccas partes non habent multas, ſed aeris multum, & λιγνὺν & κνίσσαν habent, non κάπνον, quæ tamen plæraque etiam ſola ardent cum liquefacta inardeſcant.

Itaq;

Itaque inter φλογιστὰ locum habent: maxime tamen flammam augent in aliis. Sed quomodo ardet vinum dulce Ariſtoteli, maxime vero quod ſublimatum vocant? quod & καυστὸν eſt, & φλογιστὸν, & θυμιατὸν cum incenditur; Etſi neque λιγνὺν, neque κνίσαν, proprie emittit, cum non ſit neque λιπαρὸν neque πιὸν, ſed πνευματῶδες potius aliquid. Quod tamen in his ardet non eſt diuerſum, à genere τῶν φλογιστῶν. Inſunt enim in hoc vini genere halitus ſicci & ignei quidam, terræ perparum habentes, ſed aliquid tantum, & hi halitus hærent in materia aquea, qui calidi & ſicci, vt diximus, igne accedente, fiunt ignis. Cum enim ſiccum incaleſcit ignis fit. Ideoque φλὸξ πνεῦμα ἢ κάπνος ἐστὶ καιόμενος Ariſtoteli. Sed in his πνεῦμα ardens, vt videtur non κάπνος, vt hoc modo θυμίασις etiam quędã ſit πνευματῶδες: ſicut & in multis extractionibus ſuccorum, quæ à noſtratibus artificibus, Chym. in hoc genere fiunt mirifice.

Hoc vero Spiritu conſumto remanet poſt combuſtionem humor aqueus, qui habet, vt ſic dicam Cineris inſtar, ſeparatis & conſumtis terreis & aereis partibus ſubtilioribus. Dulce autem vinum non inter vini genera habet Ariſtoteles, quæ ſunt ἀτμιστά, & ideo ad aquæ genus referuntur: ſed terreum & ſiccum facit. Fumus autem φλογιστὸν eſt, qui ſiccas partes terreas & aereas habet, & humor aerius incenſus alit ignem, & ſiccas partes in ignem conuertit; Sicut autem combuſtionis, ita & inflammationis, & liquationis, & vt aliquid liqueſcat, & non ardeat, vel ardeat & non liqueſcat; horum igitur omnium cauſa eſt, humoris temperamentum. De combuſtione dictum eſt, quæ fit in humore aereo, ſic etiam inflãmatio. Aqueus humor ſi ſuperat, inflammationem impedit, ſed τῆξιν efficit, ſi eſt terreis partibus firmiter admixtus, vt in metallis. Hęc igitur hac de cauſa τηκτὰ ſunt, non φλογιστά, neq; καυστὰ proprie. Ligna φλογιστὰ ſunt, nõ τηκτὰ, quod aquei humoris minus habeant, & plus aerei, & hunc quidem cum ſiccis partibus tam miſtum firmiter, quam in metallis aqueus humor cum ſiccis miſcetur. Vnctuoſa & pinguia flammam augent in aliis, & ſunt φλογιστά, magis tamen cum aliis, quam per ſe: quædam etiam τηκτά, vt cera, pix; Et de thure expreſſe monet Ariſtoteles, quod ancipitem naturã habeat, partim φλογιστὸν, partim τηκτόν. Ἀνθρακευτὰ ſunt ex genere τῶν φλογιστῶν, quæ plus habent terræ quam aeris, vt ligna; & non ἀνθρακευτά, quæ magis ſunt aeria, vt ſtipula, fœnum, ſtramen. Ἀνθρακεύω eſt, carbones & titiones facio, & ἀνθρακεὺς carbonari⁹, ἀνθρακὶς pruna.

Tertia Qualitas eſt formæ δύναμις, id eſt, vis ſeu virtus εἰδοποιὸς naturęq; vniuſcuiuſque perfectio, & vt dialectici appellant, differentia vel cauſa etiam huius δυνάμεως, id eſt, qualitas peculiaris, quæ illam δύναμιν εἰδοποιὸν mixto conciliat. Hęc virtus vniuſcuiuſq; corporis aut qualitatum primarum vel ſecundarum, id eſt, elementorũ in mixto temperamentum ſequitur, vel manifeſtum vel quod ſapientes inquirant atque demonſtrent: aut occultas habet cauſas, quæ in forma rei inſunt, & à quibuſdam forma ipſa rei iudicatur. Eſt enim forma non ipſum temperamentum, ſed ſtatus & ἐντελέχεια rei, quę tẽperamentum ſequitur. In hoc ſecundo genere aut non eſt in temperamẽto virtus illa, aut in temperante occulto & peculiari, quod ἰδιοσυγκρασίαν, vocant: & eſſe occulta, viuifica & inexplicabilis proprietas rei dicitur, aut arcanum naturarum, quæ omnia complectuntur, ignorationis confeſſionẽ, quo fit vt occultæ proprietates à nonnullis ignorantiæ aſylum vocentur, è quibus etiam ſunt qui ſalutare aſylum

Duo genera qualitatum tertiarum.

occultæ (quæ omnimo latet animos temperatos) proprietates irrideant, putantes ſeſe, cuncta ad certas cauſas reducere manifeſtas poſſe. Contra hos ſic iudicat Scaliger: Qualitatibus manifeſtis omnia attribuunt imprudentes. Et: Qui ad Elementorum manifeſtas omnia reducunt qualitates, ipſi nihil aliud, quam Elementa ſunt: Tertia qualitas etiam dicitur per excellentiã *δυνάμεις*, id eſt, Efficacia, & Virtualis: vt in Magnete vis trahendi ferrum: *εἰδοποιὸς* dicitur, quia certæ naturæ eſt propria ſeu eſt facultas, efficiendi certam actionem naturalem, quę propria eſt alicuius ſpeciei. *Virtualis*, quia per hanc exerit ſe virtus illa in cæteris effectionibus producendis, quæ non inueniuntur in aliis corporibus. *Formalis* à quibuſdam dicitur, quia à forma ipſa adeoque eſſentia rei fluit *ἰδιοσυγκρασία* vel *ἰδιοκρασία* dicitur ſingulare & proprium temperamentum.

Diuiditur hæc qualitas in *συμπάθειαν* & *ἀντιπάθειαν*, & propriam per *ἰδιοσυγκρασίαν ἢ ἰδιοκρασίαν*. Sympathia eſt naturalis quędam conſpiratio inter res phyſicas ex peculiari & occulta cognatione exiſtens. Latine Naturalis conſenſus, Naturę conuenientia, Rerũ naturalium contagio. Eſtque inter eaſdem ſpecies: vel diuerſas: qualis eſt inter cœleſtia & terrena, inter aſtra & herbas nonnullas, inter lapides & herbas quaſdam. Antipathia eſt naturalis rerum phyſicarum inicimitia & diſſenſio. Al. Naturale diſſidium (quale eſt rutę & braſſicæ) vel congenita repugnantia. Hæ ergo ſunt qualitates obſcuræ & abditæ, quibus res certæ naturales agunt & patiuntur aliquid, cuius ratio ex primis & ſecundis qualitatibus non facile reddi poteſt: quo fit, vt quoque qualitates *ἄῤῥητοι* dicantur. Vide Iohan. Lang. epiſt. medicin. lib. 2. ep. 55. & lib. 1. epiſt. 33. & 13.

Occultæ qualitates
- Propriæ per *ἰδιοσυγκρασίας* ſeu *ἰδιοκρασίας*, id eſt, congenitæ cuiuſque rei proprietates.
- Patheticæ
  - Concordes *συμπάθεια*.
  - Diſcordes *ἀντιπάθεια*.

Iambic. *Suam fateri inſcitiam Candoris eſt*, in hoc qualitatum genere.

De quaſi qualitate Dei.

An Qualitas ſeu ποιότης recte Deo attribuatur? Seruanda eſt inprimis ſanorum verborum Hypotypoſis.

De Deo parce, religioſe, ſobrie, circumſpecte loquendum. Itaque pietatis eſt quærere, an recte attribuantur Deo qualitates? Negatiuam perſuadet hoc: Diuina natura eſt expers omnis compoſitionis. Quicquid igitur eſt illi eſſentiale idioma, idem quoque eſt in ea vt eſſentia, non vt qualitas. Quo alludit hoc Auguſtini: Deus eſt bonus ſine qualitate, & magnus ſine quantitate. Atque huc facit, quod Scotus ait: Natura diuina, & quicquid ineſt naturæ, vt natura eſt, eſt Dei perfectio, (ſcilicet Eſſentialis.)

2. Idiomata Dei eſſentialia ſunt *συςατικὰ τῆς φύσεως* id eſt, ipſam naturam ſeu eſſentiam conſtituunt, vt loquitur Chemnitius. Itaque ab eſſentiæ realitate nihil differunt. Itaque non ſunt qualitates emanantes ab eſſentia diuina, ita, vt accidentia propria, natura poſteriora ſubiecto cuius ſunt.

Affirmatam ſuadent quod in Symb. Ath. dicitur: Qualis (*οἷος*) Pater, talis (*τοιοῦτος*) Filius. Ad quæ verba Chriſtoph. Cornerus Theol. expoſitor, Eædem ſunt qualitates Perſonarum, ſed ab eſſentia non diſtinctæ. Sunt enim ſubſtantiales, non accidentales. Ab Auguſt. 15. de Trin. c. 5. Si dicam ęternus, immortalis, iuſtus, bonus, beatus, ſpiritus: Horum omnium

Digitized by Google

omnium nouiſſimum, quod poſui videtur ſignificare ſubſtantiam, cetera vero huius ſubſtantię qualitates. A Damaſceno, Si bonum, ſi iuſtũ, ſi ſapiens, ſi quodcunque aliud dicas, non naturam dicis Dei, ſed τὰ περὶ φύσιν, quæ ſunt circa naturam, ſeu τῇ φύσει παρεπόμενα, quæ naturam inſequuntur neceſſario. Scotus hæc dicta adducit in Quodl. q. 1.

Conciliatio.

1. Deus non habet qualitates, ſcil. ab eſſentia reipſa diſtinctas. Deus habet qualitates, ſed ab eſſentia ipſa re non diſtinctas, non differentes ab eſſentia rei diuerſitate.

2. In Deum non cadunt qualitates Prædicamentales, id eſt, pertinentes ad prædicamentum qualitatis. In Deum cadunt qualitates ſc. Tranſcendentes & tranſuolantes prædicamenta, & θεοπρεπεῖς ſeu vt perfectiones diuinæ formales, quæ alterius cõditionis ſunt, quam Categoricæ.

3. Qualitates attribuuntur Deo pro noſtro more & modo concipiendi & apprehendendi: Seu noſtri ratione, ſeu τῷ ἐπιλογισμῷ noſtro: Alia enim eſſentiæ Dei, alia iuſtitiæ Dei definitio eſt. Nec nos poſſumus aliter cogitare quam eſſentiam eſſe radicem & fundamentum idiomatũ Dei, cum Deus à nobis comprehendi non poſſit. Itaq; cum quęritur à nobis: Qualis eſt Deus? Reſpondemus Bonum & verum ſummum ac perfectiſſimum. Sic Noſtro modo & more intelligendi Dei vnum attributum pendet ab alio. Itaque interea ordo quidam eſt, proindeque Deo attribuitur aliquid prius, aliquid poſterius: vt Actus purus, Immutabilitas, Æternitas, Deus eſt actus purus. E. Deus eſt omnino immutabilis. Deus eſt omnino immutabilis: E. eſt ęternus. Vid. Scal. exer. in fine.

4. Si Qualitas deſcribitur ſpecialius Accidens &c. Deus non habet qualitatẽ. Sin generalius, Ens quo quid dicitur quale vel accidentaliter, vel formaliter aut eminenter, Deus Qualitates habere dicitur. Ita qui non diſtinguunt, videntur σοφίζεσθαι περὶ τὸ ὄνομα, vt cum Platone loquar.

Ita Deus dicitur habere aures non per naturam, ſed per effectum: quod tamen alio pertinet.

Eſtne ergo in Deo compoſitio? Reſp. vera realiſque in Deo compoſitio ſeu σύνθεσις non eſt, ſed διάκρισις, *Diſtinctio* tantum. Ac licet eſſentiæ diuinæ συστατικὰ eſſe dicantur à Græcis Idiomata ſeu attributa, Sapientia, Potentia; non tamen componunt eam. Si eſſentia & idioma in Deo reale quippiam diuerſum conſtituerent, tum eſſet in Deo compoſitio. Nec licet Deſcriptio Dei conficiatur & conſtituatur ex attributis, ipſe tamen Deus compoſitus eſt καθ᾽ ἑαυτόν.

Digitized by Google

E Scholaſticis nonnulli ſic diſtinxerunt.

Qualitas
- Naturalis, quæ habet in corpore eſſe naturale: Interdum idem quod Eſſentialis.
- Intentionalis, quæ habet in corpore eſſe intentionale.
- Intentionalis & naturalis ſimul, quæ habet in corpore eſſe intentionale & naturale ſimul propter ſuam perfectionem & eminentiam: vt Lux qualitas primi corporis nempe cœleſtis, per ſe ſenſibilis, eſt vt res naturalis. Lux ſupra ſenſum (viſum) poſita receptaq; in organo viſus, non impedit ſenſationem (viſionem) vt eſt intentionalis.

Lux τῷ eſſe intentionali in corpore poteſt concurrere ad corporalem viſionem, vt ſpecies intentionalis in aere.

Lux τῷ eſſe naturali poteſt aliquid agere, vt tranſmutare corpora calefaciendo, exſiccando.

Axiomata.

1. Nihil, quod habet affectus naturales, eſt mere intentionale. Lumen habet affectus naturales, qui Solis Radii calefaciunt, exiccãt, & ita corpora tranſmutant φυσικῶς. Ergo Lumen non eſt qualitas mere intentionalis.
2. A ſpecie intentionali non denominatur res, vt à ſpecie intentionali coloris aer non denominatur coloratus. At à lumine denominatur aer lucidus. Ergo lumen non eſt qualitas intentionalis.

Exſtat quoque hac Diſtinctio.

Qualitas
- Simplex, res ſimplex, quæ habet partes eiuſdem rationis.
- Intenſiua, quæ habet partes eiuſdem rationis, id eſt, gradus per quos intenditur.

Intelligi aliquid pro qualitate ſeu conditione argumenti vel negotii, eſt intelligi ſecundum, vt loqui ſolent, ſubiectam materiam.

Intellige Quantitatem virtualem.

Numi qualitas interna eſt numi authoritas, dignitas, æſtimatio & pretium: quod & Quantitas à Iuriſconſ. & Ariſtotele 6. Polit. dicitur, quia quanti quiſq; numus ſit, quantumue vel minutiorum numorum, vel venalium rerum valeat, demonſtrat. Hotomann. de re numaria p. 18. potiſſima hæc numi pars eſt & tanquam forma. Figura numi eſt externa eius qualitas, nota publica, qua impreſſa numi cuiuſque auctoritas deſignatur.

Quale quid,
ποῖόν τι.

Per quale quid Ariſtoteles intelligit in prædicamento ſubſtantiæ (cum ait Genus & ſpecies non ſignificare hoc vel illud, ſed quale quid) non qualitatem ſimpliciter, vt album, ſed talem, quæ ſit eſſentialis, & ingrediatur ipſam conſtitutionem eſſentiæ. Quidam interpretes Ariſtotelis aiunt eo loci eum intelligere non naturam ſecundarum ſubſtantiarum, ſed nomina, vt ea quale quid ſignificent.

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO.

Quæſtio
- Simplex, Quid Deus eſt?
- Coniuncta Huc pertinet Quæſtio
  - Eſſentiæ, οὐσίας, qua quæritur quid ſit res, ſeu quæ ſpectat ad eſſentiam rei an Deus ſit Ens?
  - Exiſtentiæ, ὑπάρξεως, qua quæritur an ſit res, quæ attinet ad rei exiſtentiam: an Deus ſit?

Eſſentia eſt illud quo res certam ſpeciem adipiſcitur: Alia Quidditas, quia ex notione eſſentiæ ſcimus quid ſit res, vt Roſa eſt planta. &c.

Exiſtentia eſt illud, quo res exiſtit, ſeu eſt, id eſt, exiſtit; Eſſe enim pro exiſtere & exiſtentia ſæpe accipitur, vt Deus nō eſt compoſitus ex eſſentia & eſſe, id eſt, ex exiſtentia. Thom. Aq. imo eſt pura exiſtentia.

Quæſtio
- Facti, τοῦ γινομένου, vel τοῦ γενομένου: An veritas odium parit?
- Iuris, τοῦ δέοντος.

Quæſtio eſt, An verum ſit hoc pronunciatum copulatū: De controuerſiis Religionis iudicandum eſt ex verbo Dei & Patribus? Reſp. per diſtinctionem: *Alia eſt quæſtio ſeu controuerſia iuris, alia facti. Si controuerſia ſit iuris diuini*, ſeu de dogmatibus in Eccleſia; ſolum verbū eſt norma iudicii. *Sic igitur* copulatum iſtud enuntiatum falſum eſt. Auguſt. l. 3. cont. Maxim. c. 4. αὐτόθεν. Scripturarum authoritatibus, non quorūcunque propriis, ſed vtriſque communibus teſtibus, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione decertet. *At ſi quæſtio ſit facti*, nempe quid ſcripſerint vel ſenſerint hi vel illi Patres, quidue vetus Eccleſia ante tot annos, quā Patres erudierint, ſenſerit; tum ex Patribus quæſtio illa merito deciditur.

C. Oleuian. ad lect. 16. c. 8. l. 2. Inſtitut. Caluini.

Quæſtio
- Cognitionis θεωρητική.
- Actionis, πρακτική.

...lias Hypotheſis.

Quæſtio eſt Finita vel Infinita. Finita eſt, quæ habet conſignationem certi alicuius vel loci, vel temporis, vel perſonarum, vel cuiuſcunque circumſtantiæ, vt ſintne bella ea, quæ geſſit Alex. M. illuſtriora his bellis, quæ Scipio Africanus geſſit? Sitne Deiotarus inſidiatus vitæ Cæſaris.

...ſis Theſis.

Infinita eſt, quæ nullis certis, nec temporum, nec locorum, neque perſonarū circumſtantiis notata eſt, vt, ſitne juſtitia præferenda prudentiæ? Sitne ſapienti viro nauigandum?

Finitas quæſtiones Oratores frequentius explicant, Philoſophi Infinitas, tametſi vtraque in alteram fere ſemper ſit traducenda. Iuſtus Vulteius in Rhetor. quæſt. Quæſtionis Finitæ genera

faciunt ἐπιδεικτικὸν (Demonſtratiuum)συμβουλευτικὸν(Deliberatiuum) δικανικὸν, Iudiciale.)

Quæſtio, id eſt, cauſa habens controuerſiam , profligata Ciceroni eſt perdita, deperdita, confecta, ad interitum deducta. Ita res dicuntur profligatæ.

In Politicis Quæſtio interdum accipitur pro iudicio publico, in re præſertim criminali, vt quæſtio hæc eſt conſtituta de vi, id eſt, iudicium. Cic. pro Mil.

Quærere rem eſt quæſtionem habere, id eſt, cognoſcere & expendere controuerſiam ἐξετάζειν τὸ πρᾶγμα, & ἀνακρίνειν, veritatem criminis, ex reo vel teſtibus, vel tormentis, alioue pacto explorare & inueſtigare; Pro quo dicitur etiam Inquirere. Venire in conſilium publicæ quæſtionis eſt venire in iudicium rei capitalis. Barthol. Latom. in expl. orat. pro Cæcin.

Quæſitor iudex capitalis eſt, qui quæſtioni præeſt. Idem.

In Logica Argumentum à quæſtionibus eſt, quod pertinet ad Teſtimonium humanum. Sumptum hoc eſt ex Politicis: vbi Quæſtiones accipiuntur interdum pro Tormentis, quæ adhibentur in extorquenda veritate. Quorum inſigne inſtrumentum vocant Eculeum, cum imponunt torquendum in dorſum acuti equi, vt in illo ſedens ſcindatur: poteſt & vſurpari pro fidiculis, cum quis trahitur fune & demittitur. Cæl. Secund. Cur. in Scholiis Milonianis.

QVANTITAS.

Quantitas eſt accidens, quo Ens dicitur quantum, id eſt, magnum vel numerabile ſeu quotum. Itaque eſt Magnitudo ſeu Continua Quantitas, ſeu Continua extenſio: vel Multitudo ſeu Diſcreta Quantitas.

Extenſio illa vel proprie dicta eſt, nempe ſolius corporis, & dicitur Quantitas Molis : Eius ſpecies eſt ſpatium ſeu διάστημα ſeu interſtitium inter duo extrema interiectum: vel Improprie & analogice , & eſt 1. vel Continuatio quæuis rei, vt durationis, rei vel ſucceſſiuæ, vt Tempus, menſura rerum generabilium & corruptibilium ſecundum rem ipſam & proprie; & Æuum, menſura incorruptibilium rerum , Intelligentiarum ſeu Mentium ; vel permanentis, vt Æternitas, menſura durationis Diuinæ interminabilis. 2. vel extenſio Gradualis, quæ dicitur *Intenſio*. Sic calor dicitur calore maior vel minor.

Huc pertinet *Quantitas Virtualis & perfectionis*: quo Canon pertinet: Primum & perfectiſſimum in quoуis genere eſt aliorum menſura; *Et Extenſio Grauitatis, ſeu Ponderoſitas.* *Quantitas Ponderis eſt ſpecies quantitatis intenſiuæ.*

Quantitas Diſcreta eſt Numerus , qui ſumitur vel late pro quarumlibet rerũ multitudine , & vocatur Tranſcendentalis, qualis eſt in rebus etiam non proprie quantis, vt ſpiritibus & accidentibus: vel Strictius, pro collectione quantorum diſterminatorum ſeu diſſeparatorum , & vocatur à nonnullis Prædicamentalis. *Qui conſideratur abſolute, vt ternio, quo aliquid numeramus : vel determinate* ad certum ſubiectum numeratum (vt Grex) *multitudo rerum numerata.*

Quantitas eſt Abſoluta vel Comparata.

Abſoluta eſt, qua aliquid dicitur in ſe ſeu ſimpliciter quantum , ſine comparatione ad aliud.

Comparata, à qua aliud dicitur quantum cum comparatione cum alio , vt magnum aut paruum; longum aut breue; multum aut paucum.

Quantitas in poetica & doctrina proſodica eſt ſyllabæ longitudo vel breuitas. Hæc apud Poetas inuenitur regularis, irregularis: certa , dubia, iuſta ſeu recta, vitioſa, νόμιμος, παράνομος: vſitata, antiquata. Iuuat exempla nonnulla, ſubiicere.

Cratu

Digitized by Google

Crater crateris, an 1. habeat indifferentem? Neg.

Contentio mihi fuit cum homine non indocto: ſed φιλοσυμμάχῳ, & in poeſi non ſatis exercitato, de quantitate primæ in CRATER, quam corripuerat, cui cum obiicerem authoritatem Virgilii, productam eam volebat eſſe à Virgilio per ἔκτασιν, (qui metaplaſmus eſt) eo, quod ſit origine breuis: κρατέω enim capio ſeu teneo primam habet correptam, vnde cratera deducit Perothus: ſed quia apud Homerum & Virgilium κρατὴρ crater, ſemper primam habet longam, correptionem iudico eſſe vitioſam, & facio cum iis, qui deducunt à κεράννυμαι, id eſt, miſceo. A Crater, quod obiter addo, eſt craterium κρατήριον, paruum poculum. Crater ſoterius (σωτήριος poetis σωτὴρ ſubſtantiuum pro adiectiuo ſalutaris,) eſt ein Becher auff eines geſundtheit oder wolfarth getruncken. Fuit quoq; crater boni genii.

De Philomela & Luſcinia.

Falluntur qui ducunt Philomela à φίλος & μέλος, quod amans ſit cantus. Nam in Græco eſt ἡ φιλομήλα Luſcinia, antepenultimam habet correptam non ſolum authoritate Martialis lib. 7. Luſciniæ tremulum ſi Theleſina dedit. Sed etiam deriuatione. Eſt enim à luce & cano, vel cecini. Fr. Philelph⁹ quidem produxit hinc: Nec culices elephas pia nec luſcinia coruos. Sed hic author vnus è recentioribus tantus nō eſt, vt authoritati eius tuto poſſis confidere, præſertim cum canon alio ducat. Elegans eſt illud Iohannis Maioris φιλοφιλίππῳ in Philippomaſtigas βλακάς.

Quid ſtrepitis cuculi? pereunt iactata per auras.

Crimina veſtra: manent carmina Luſcinia.

De ad. voce iugis, iuge, iugiter.

Fallunt & falluntur, qui primam in voce iugis indifferentem eſſe ſtatuunt ex eo, quod Sedulius modo corripuerit, modo produxerit. Semper enim longa eſt, nec Sedulius, quamuis ſedulus, ſatis probatus mihi poeta eſt: Iugis autē & iuge accipiuntur hic pro eo, quod eſt perennis & perenne. Nam iniuges (id eſt non coniuges) equi dicitur in breui.

De vocibus mucro & theatrum.

Primam in mucro Neſtor ait corripi, ſecuti hūc ſunt Georg. Fabricius Chemnicēſis, in lib. de arte poetica eruditiſſ. & Iohannes Maior Ioachimus in parentalibus de Antiocho.

Arma infert Hebri populis ſtrictoque mucrone

Dira latrocinia & cædes exercet apertas.

Ego qui veteres ſemper producere video, nolim tibi author eſſe vt corripias, idem iudica de ſyllaba proxime vltimam, ſeu a in voce theatrum. Origine enim longa eſt. Cum igitur Iohannes Maior in die Catharinæ recitato carmine canit. Quin theatrum ſine mente ſonis, & murmure inani Perſtrepitans, &c. Intellige contrahi theatrum vt ſit diſſyllabum, ſic eādem pro eadem Anteā pro antea.

De voce Allophylus.

Neſtor in hac voce, quæ ſignificat Alienigenam, υ producit & recte quidem. Nam φῦλον & φυλὴ υ producta dicitur à Græcis poetis. Caue igitur, decipiant te Riga, Prudētius, & B. Mantuanus, qui υ in Allophylus corripuerunt. Diſpauterii vide verſificatoriā, qui hic quoq;

noſter eſt. De quantitate vltimæ in Poſtea.

Et antea.

Vltimas in poſtea,antea, propterea,præterea,interea produci dico. Quod vltima in poſtea correpta legatur, id fit Reſolutione compoſitionis Poſt ea: Sic antea reſoluitur in ante ea,& interea in inter ea. Celebratur quidem diſtichon.Quo vobis mentes rectæ quæ ſtare ſolebant Antea dementi ſeſe flexere ruina.Sed ego lego hic Ant'ea,ſeu Ante ea, vel potius Antea duabus ſyllabis contractis in vnam.

De quantitate media in choragus.

Choragus ſiue ſit Græcum à χόρος & ἄγω, ſiue GræcoLatinum α corripit, Plautus tamẽ produxit. Choragus eodem ſignificato, mediam habet longam. Græci enim dicunt χορηγὸς pro dux chori. Dores mutant η in α. Sic mutatur mater,ſic balare (ouium à βῆ βῆ) pro bolare.

De quantitate Crepidæ & Crapulæ.

De crepidis Horatii anxie diſputauit Aldus philologus in annotationibus in lib.1.ſermonum,vbi Horatius.Sapiens crepidas ſibi nunquam, Aut ſoleas fecit.Cum enim à Græcis dicatur κρηπὶς κρηπῖδος vtraque priore ſyllaba longa, Crepida quoque poeta dicere debuit. Sed reſpondent alii pro Horatio deductionem huius vocis eſſe latinam, ſeu crepidas dictas eſſe à crepando, quod raro ſint in ingrediente ſine crepitu.Itaq; Horatium, Catullum & Perſium vtramque priorem in hac voce recte corripuiſſe.De crapula ſimilis fere dubitatio eſt. Cum enim videatur eſſe Græcum κραιπάλη, primam non ab re produxit Sidonius: Quem crapula vexat. Et tamen Georg. Buchananus eam corripuit reſpiciens ſine dubio eo,quod Latini Græcam diphthongũ αι mutarint in α breuem abiecta ι.Detractam enim literam ſyllabam longam poſſe facere breuem oſtendunt Choragia à Cheiragra,& offella ab offa: & geminata mutata ſcriptura ſæpe mutatur quantitas, Opilio 1. habet breuem, vpilio eandem longam: Epops primam habet breuem in vpupa (quod factum ex epops) docti eandẽ produxerunt, vt, Vpupa ſtercoribus ſemper odora ſuis. Si ex veteri aliquo poeta quiſpiam monſtrauerit mihi primæ correptionem, reuocabo me. Notetur Polypus, vt ſingulare, quod licet Græcis ſit πολύπους, tamen apud Ouidium habet primam logam.

De quantitate Vocis ſitibundus.

Dubia eſt quantitas antepenultimæ in Sitibundus,quia dubia eſſe videtur origo. Si vox deducta eſt à Supino Sititum,vt placet Aldo, ti longum eſt,nec recte corripuerunt Mantuanus, Iohannes Picus Mirandulanus,Eobanus Heſſus, M. Palingenius lib. 2. in Tauro Paling. Cui non compertum eſt multos inducere morbos Ingluuiem, Vexare animos & corpora Bacchi Humorem immodicum ſitibunda in viſcera merſum.Idem lib.9. in Scorpione. Cuius habet ius Imperiumque tenet ſitibunda ſuperbia honoris.

Iohannes Franciſcus Picus in ſtauroſticho de diſcordia. In cædes & bella ruit ſitibunda cruoris.

Sed hi aliunde quam ſupino ſititum deducunt,& faciunt puto regulam.1.ante bundus corripitur: Sed alii exiſtimant ab hoc canone excipiendum ſitibundus à ſititum, non à nomine ſitis,à quo eſt ſiticuloſus, quod etiam ſi pro-

Digitized by Google

produxit. Similis ferè dubitatio eſt de prima in Verbo fragro (pro redoleo) ſtatuunt F. Widebramus, & Secceruitius poetæ inſignes eam eſſe indifferētem. Corripuit enim eam. Iohannes Secceruitius Vratiſlauienſis in Eccleſiaſtico.

Greſce virens, accreſce fragrans ô candida turba
Ipſius in laudes inſinuanda Dei.

Et niſi forte labor memoria Iacobus Micillus συνᾴδει, ſicut & Deſpauteri⁹ ante eum. Sed Iohannes Claius Hirsbergenſis corripi negat, quia forte non occurrit ei exemplum correptionis. Flabrū ſemper habet primam longam à flatu, ſed Flabellum habet primam ancipitē.

De quantitate Vocum nates.

Nates primam habet breuem exemplo Perſii, Horatii, Martialis. Itaque nec Auſonius qui ſemel produxit, nec author ridiculi verſiculi: *Quamuis arte nates, tamen apparent tibi nates.* imitādus eſt.

De antepenultima in petiturus Aliquando bonus dormitat Homerus. Claudianus 3. de raptu Proſerpinæ: Ipſum etiam petiturum Iouem. Caue hoc imiteris. Ti in petiturus ſemper producitur. Corripuit & Arator: Sed hic non raro peccat in quantitate, ſicut & T. Greſemundus in carmine de violata cruce.

De Quantitate primæ in Butyrum.

Prima in Butyrum origine Græc. longa eſt, etſi Valgius, Macer, Serenus, Egnatius, Sidonius & hoc ſecutus Eobanus Heſſus in Pſalt. corripuerunt, quo fit vt Deſpauterius in Verſificatoria aiat, latinos hic variare.

De quantitate antepenultimæ in deſtinatus.

In deſtinatus antepenultima breuis eſt, à deſtino. Itaque hoc Iuuenalis in ſatyra 4. non eſt imitandum: Et domini gladiis iam deſtinata, ſed olim.

De quantitate penultimæ in adamantinus.

Petrarcha lib. 2. epiſt. male corripuit penultimam in adamantinus hic: Vox adamantina eſt, calamus quoq; ferreus, &c. Corrige ſic ex Ouidio 7. metam. Vox adamantea eſt.

DE Quantitate antepenultimæ in FEBRICITO.

Error cuiuſdam notandus eſt, qui corripuit antepenultimam in Febricito & febricitans. Nam Martialis lib. epiſt. 99. in hoc ſcazonte produxit, Febricitantem baſiabit & flentem. Sic Catullus bri in Febriculoſus (quæ Vox eſt à Febricula) produxit: Verum neſcio quid febriculoſi ſcorti diligis, hoc pudet fateri.

Ratio accedit ad exemplum. Febricito enim frequentatiuum eſt deductione irregulare à Febrire, quod eſt febrim habere, correptum eſſe febri, quibus libentius vtor, quam Febricito: Febriculoſum ſomnium eſt apud Scaligerum.

De quantitate antepenultimæ in voce conditio.

Cornelius Gallus, cuius meminit Virgilius in Bucolicis, ſic cecinit.

O quam dura premit miſeros conditio vitæ!
Nec mors humano ſubiacet arbitrio.

Vitioſum hoc: antepenultima enim breuis eſt, à ſupino conditu.

De quantitate vltimæ reſponde.

Vltimę in reſponde imperatiuo correptio antiquata eſt: Inuenitur apud Martialem,

Si quando veniet, dicet: reſponde roganti
Tunc veniet Romam cum Cytharœdus erit.

Digitized by Google

Priſci enim dicebant etiam reſpondere in coniugatione in am prima, quæ veteribus tertia. Manilius:

Vaſto reſpondere mundo.

Vide Scaligerum in Manilium. Doctiſſimus Criticus Iohannes Pincierus ad me Herborna ſcribẽs Anno 98. April. 23. epiſtolam, in qua percontatur me, vtrum Appendice penultima longa, an Appendice penultima breui ſit dicendum, Martialem ſic imitatus.

Hos verſus pangens ſcripſi haud tamen abſque liturio,.
Quos venia dignare tua, & reſponde roganti.

De quantitate penultimæ in Appendicis & antepenultimæ in Appendicula.

Quãtitatẽ penultimæ in Appẽdicis D. Ioh. Pincier' dubiã facit. Nam vulgo Appendicis penultima extra verſum quoties eam vocem pronunciamus, corripitur. Et vox ei cõſimilis coxẽdice à Q. Sereno Sammõca, qui Gordiani iunioris præceptor fuit, penultima ponitur breui: Sic enim ille in curatione Iſchiadis.

Sæpius occultus victa coxendice morbus
Perfurit, & greſſus diro languore moratur.

Et alibi:

Clauſa acies inter gemina coxendicis vmbras.

Contra penultimam in Appendice produxit Sabellicus in hoc verſu:

Appendice parat foſſaque ambire profunda.

Cuius tamen autoritatem tanti non facio, vt ſecure imitari auſim. Veruntamen nec illi deeſt vox conſimilis, qua penultimam produci debere veriſimile faciat. Sic enim Lucretius:

Quæ capris adipes & coturnicibus auget:

Et Ouidius:

Ecce coturnices inter ſua prælia viuunt.

Quid igitur de Appendice dices, & coxendice; an Appendice, vt coturnicibus & coturnices, an communem ſeu ancipitem penultimam ſtatues? Vix enim apud veterum poetarum aliquem caſus obliquos à coxendix & appendix deductos reperiri crediderim. Ego ſtatuo ex analogia: vt perpendiculum dicitur antepenultima breui (exemplũ eſt in Auſonio) ita & appẽdiculæ & appendicis penult. vt vehiculũ à vehis, ſic perpendiculum à perpendis. Scaliger etiam indubium vocauit correptionẽ penultimarum in Diutinus & Serotinus, vide lib. de cauſ. l. ling.

De quantitate penultimæ in Decoro.

Scripſi alicubi, non inueniri decoro, o longo, Scriptum hoc nolo. Etſi enim apud Virgilium, Ouidium & cæteros eius ætatis non occurrat: tamen eſt apud Silium Italicum & Palingenium. His autem eſt, vt à Decus, decoris, decoro, Ita à Decor, decoris, decoro. Nicolaus Perottus in Cornucopia ab eis eſt: A decus, inquit, eſt decoro media breui, quod eſt honeſto, inſignio, honorifico: A decor decoro media longa, quod ſignificat pulchrum viſu vel auditu reddo, ſeu ſignificat decentiam quandam rebus, perſonis, temporibus, locis, ſiue in agendo, ſiue in loquendo acommodatam. Vel potius à Decor eſt decoris (quæ vox aliquando ad virtutes transfertur & honeſtum) hinc decore. A decorus eſt decoro Horat lib. 1. Epiſtol. epiſt. 6.

[illegible] ſeu [illegible] la.

Et bene nummatum decorat ſuadela, Venusq.

Silius Italicus lib. 12.

Inque vicem amplexi permiſta voce triumphum
Tarpei clamant Iouis ac delubra decorant.

Paling. lib. 2.

——Ille in pretio eſt, quem pulcra decorant
Veſtimenta. ——

Maneat igitur & aliquo loco ſit ac numero vulgatus verſiculus,

Hunc homines decorant, quem veſtimenta decorant.

Elogium primam habet longam (prima enim non eſt Græc.) Exemplum productionis eſt in Virg. in Culice.

Hic tumulus ſuperinſertur, tum fronte locatur

Elogium

Elogium tacita, &c. Quod exemplum etiã Smeti⁹ annotauit. De deriuatione ſeu origine ſi quærat quiſpiam, eſt mihi vox à præpoſitione latina e, & Græco λόγο.

Quantum, ποσόν.

Omne ποσὸν aut eſt ſimpliciter ποσὸν (quantum) vt συνεχὲς, id eſt, continuum; aut ποσὸν ποσάκις, id eſt, diſcretum. Cum igitur Ariſtoteles dicit, Imparem aut parem numerum eſſe ποσὸν, intelligendum eſt omnem (reſpectu vnitatis vt materiæ) eſſe ποσὸν ποσάκις, id eſt, diſcretum ſeu diſterminatum. Materiæ cauſa accidit numero cuiuis vt ſit παρώνυμον ſeu multiplex ποσόν. Quod ipſum reſpectu vnitatis dicitur ποσὸν ποσάκις; vt, ſexies repetita vnitas eſt ποσὸν ποσάκις. Reſpectu vero numeri compoſiti ex aliis numeris appellatur ποσάκις ποσὸν, vt ſenarius ſexies repetitus eſt ποσάκις ποσὸν, quia non eſt idem ipſum eſſe ſenarium, & ſexies repetitum dici quippiam: quod etiam dicitur de his, quæ non ſunt ſenarius ipſe. A materia enim denominata vocabula de multis dicuntur, de quibus ſynonyma tamen non poſſunt prædicari, vt aureum effertur de multis, de quibus tamen aurum enuntiari nequit. Vt ergo ποσὸν ποσάκις diſtinguitur contra ποσὸν συνεχὲς: ita ποσάκις ποσὸν, id eſt, numerus compoſitus diſtinguitur contra primum ſeu incõpoſitum. Schegk. 5. Demonſtr.

Ποσὸν eſt συνωνύμως, id eſt, abſtracte, ſeu ratione εἴδους & οὐσίας, vel παρωνύμως, id eſt, ratione denominatiua, ποσότητος ποσόν.

Quantum:
- Formaliter. Hoc non videtur. Sic video te non κατ' οὐσίαν, ſed κατ' εἴδωλον: video te realiter, nõ autem eſſentialiter Res, inquiunt Philoſ. videtur per ſpeciem.
- Repræſentatiue, hoc videtur.

Quantus-Quantus.

Elegans, pro, quam magnus, quantus-quantus. Scal. ex. 23. ſ. 2. Negant caloris naturalis pabula vel augeri, vel iminuẽtur, tantundem reponi poſſe. Si enim id eueniret, non fieret generati diſſolutio, quæ dicitur mors. Quotidianis enim ſupplementis reficeretur ita, vt ſemper eſſet integer, quantus—quantus in ipſis fuerat primordiis.

Immane quantum.

Immane quantum, pro perquam valde vel maxime, præponitur nominibus abſolutis adiectiuis, participiis & verbis, Differo, diſto, mutor, mutatus, diſſimilis: vt Immane quantum diſcrepant, diſtant, immane quantum mutatus, Immane quantum diſſimilis, hic temperatiſſimus, ille luxurioſiſſimus. Sic Cuſpinianus vſus eſt.

QVASI.

Metaphora ſi durior ſit & κινδυνώδης, id eſt, periculoſa, adiicienda ei eſt nota εἰκασίας Quaſi, Velut, Tanquam, vt fiat ἀσφαλεστέρα (tutior.) Quaſi enim, inquit Scal. eſt nota temperationis.

Idem Scaliger improprietatem mitigat ſæpe duabus particulis coniunctis, Quaſi & quidam, interdum vna, vt Ge-

nus materia quaſi quædam ſpecierum eſt: Album nigredine aſpergitur, atque ei quaſi officitur. Natura vt eſt artifex quaſi quidam eorum, quæ molitur: ita artifex tanquam natura quædã eorum, quæ figurat. Eſt alterum indiciorum genus natura prius, & cauſa quaſi quædam eiuſce rei, quam diſcimus, l. 1. de c.l.l. c.1. 2.3.4. Sic Paulus ait; creatura vindicabitur à ſeruitute corruptionis, id eſt, à corruptione, quæ eſt quædam quaſi ſeruitus. Sicut enim ſeruus inuitus ſeruit: ſic creaturæ inuitæ intereunt. Piſcat. in Schol. ad Rom. 8.

Alias ſignificat ſimilitudinem, vt Græcum οἷον. Rom. 9. v. 6. Non tamen hoc loquor, quaſi quod exciderit ſermo ille Dei: in Græco eſt, οὐχ οἷόν τε ὅτι. Etſi ſint qui ibi οὐχ οἷόν τε exponant pro ἀδύνατον (quod fieri non poteſt.) Vid. vocem οἷον.

Quaſi nota ſimilitudinis interdum omittitur, vt in Enuntiato ſit ſubaudienda. Cor. 1. cap. 10. Nos multi ſumus vnus panis, id eſt, quaſi vnum corpus.

Interdum *Quaſi* accipitur pro *Ferè*, vt Academici Marpurgi ſunt quaſi trecenti, id eſt, plus minus trecenti.

Al. quando *Vicis ſignificationem* habet. Sic commune aliquid, quod vere proprieque Genus non eſt, interdum dicitur Quaſi Genus, quod vice generis ſit: vt Perſona quaſi Genus eſt Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Improprietas talis interdum notatur particula Quidam, quod alibi annotauimus, vt Ratiocinatio eſt Quidam animi motus.

Vſus.

Ioh. Sturmius in Partitionibus Logicis l. 1. Differentiam vocat quaſi Genus & γενικόν τι, vt animal hominis genus, mente præditum eſſe quaſi Genus, differentia eſt: quid ita? Reſp. Quia Differentia reuera Genus non eſt, affinitatem tamen aliquam habet cum Genere. Vocat igitur Sturmius differentiam Quaſi genus & generale quid, quod generalis ſit notio communis pluribus formis, id eſt, ſpeciebus.

Conſpexi Spiritum deſcendentem Quaſi columbam (ὡσεὶ περιστερὰν) id eſt, apparuit & conſpectus mihi eſt Spiritus S. non in natura ſua, eſt enim inuiſibilis, ſed in columba (vera) tanquam ſpecie & imagine.

Particula Quaſi emolitur ſententia Platonis, qua Mundum animatum dixit.

Pro Quaſi interdum dicitur SVO MODO.

Quaſi opponitur τῷ εἶναι, reipſa, & eſt idem, quod verbotenus. Idem eſt ad aliquid dictum (id eſt Relatiuum ſecundum dici) & Quaſi ad aliquid: *Quæcunque enim non ſunt vere ad aliquid* (vocant Relatiua ſecundum eſſe & per ſe) *ſunt Quaſi ad aliquid* per formam quandam accidentalem attributam ab intellectu. Hoc autem eſt dici ad Aliquid, hoc eſt, referri per intellectum ſub certo modo (ideo & Relatiua per accidens dicuntur.)

Pro quaſi eſſe eleganter Scaliger *dicit Inire alicuius rationem*, vt Rana init rationem perſonæ, id eſt, eſt quaſi perſona: quia attribuitur ei ſermo à Poeta. Sic & nubibus, & ſimilibus rebus inanimatis.

Ἄλλως.

Τῷ Quaſi vel Tanquam opponitur Sincere. Exemplum egregium eſt deſumptum ex Viotto: Singularium abſolute ſcientiam non haberi non dixit Ariſtoteles, ſed addidit, Ex natura ſua: ſed haberi ſtatim ſubdidit Quaſi Velut ſecundum accidens, non etiam

etiam, ſincere ſecundum accidens haberi pronuntians, ſed addens ὥ-τως ὥσπερ quaſi velut. Neque enim rei caducæ & diſſipabilis ex ſua natura eſt ſcientia, neque etiam per accidens ſciri dicetur: ſed quaſi velut per accidens; hoc eſt, quaſi accidere videatur illi ſingulari, quod ſub tali vniuerſali comperiatur, cuius gratia ſciri dicitur. Nam primo & per ſe demonſtratur proprietas de eo, cui primo conuenit; poſterius & quaſi per accidens de indiuiduo.

Alterum hic vacare videtur, ſicut ſæpe apud Græcos ὡς.

Quaſi ſeu Tanquam, Terminus
- Ἀποφατικὸς ſeu negatiuus veri vel proprii.
- Ἐπανορθωτικὸς, Correctiuus vel ſimilitudinis: cuiuſmodi interdum Hebræis eſt כ Caph: Terminus Diminuens.
- Καταφατικὸς, ſignificationis veri vel proprii. S. Paul. Eph. 5. Ambulate ὡς lucis filii, id eſt, vt qui, vtpote, quippe qui.

Exempla. Chryſoſt. in Mar. homil. 3. vbi dicitur ὡς (tanquam) non veritas, ſed ſimilitudo monſtratur.
Idem de Euchariſtia in Encæniis: ὡς τὸ τρίτον μέρος, id eſt, fere tertia pars, ὡς τριάκοντα, circiter triginta, ὡς ἕκαστοι, fere ſinguli. Hic reſtringitur per particulam ὡς vel Quaſi totum vniuerſale vel numerale.

Reputato ſalutarem ſanguinem quaſi è diuino & impolluto Latere effluere. Scotus. Scientia Dei, quæ in eo eſt quædam perfectio abſoluta, hæc eſt natura ipſius, eſt tanquam pars artificis, quæ huic ratio eſt, qua poteſt producere. Sol eſt tanquam animatus: Mundus eſt quaſi animal: Aqua quaſi animata quaſi Spiritus ſanctus virtute regenerat. Hic particula Quaſi eſt Correctiua eius, quod durius dictum eſſe videtur.

Q. Solet dici à Theologis. Non facta eſt Caro tota Trinitas: Ecquomodo Trinitas eſt Totum? Reſpondet Scotus: Trinitas in Diuinis eſt *quaſi quoddam totum Numerale*. In Quodlibet. lib. 2. diſt. 15.

Quaſi ſimile.

Scotus in Quodlib. quæſt. 1. In diuinis dicitur Eſſentiale, quod ſimile eſt Eſſentiæ in modo prædicandi, vel in communitate reali: Notionale, quod nec ſic prædicatur, nec habet talem communitatem: Sic dicta quod ad notitiam diſtinctionis Perſonarum pertinet.

Quaſi forma, id eſt forma analogice, inſtar formæ.

Voluntas inſtitutumque vtentium eſt quaſi forma numi. Si enim illa mutetur, numi pretium vtilitasque perit, nihil enim æſtimatur. Ipſe numus, & quicquid eſt quaſi eius forma eſt à lege. Montecatinus in 1. Ciuil. Ariſtot. pag. 358.

Quaſi colores ſunt, qui non habent veram & expreſſam Entitatem, qui non ſint veri ſecundum naturam, & tantum dicuntur colores ex analogia ad veros colores, qui ex miſtione certarum qualitatum oriuntur. Vocantur Apparentes.

Quaſi vox. Tibia edit quaſi vocem, id eſt, non proprie, quia vox proprie conuenit animantibus, nec tamen omnibus: Caret enim ea exſanguia, & ex iis, quæ habent ſanguinem, piſces, cum hi non reſpirent, vox autem ſit ſonus animalis reſpirantis & quidem aerem reſpiratione attrahentis.

Digitized by Google

Modus conſiderandi quaſi forma eſt, ſeu inſtar formæ eſt, & certam ſubiecti naturam conſtituere dicitur, quæ cuiuſq; ſcientiæ propria eſt, nec poteſt cum alia communicari.

Oculi cácrorum quaſi lapides ſunt. Nam in oculis cancrorum lapides non ſunt, niſi ipſi oculi: oculi ſane lapidea duricie, in quibus non gignitur lapis, ſed cum eis illa duricies, ex iudicio Scalig. exerc. 24. ſect. 1.

Pro Voce Quaſi hic vſurpatur etiam Pro, vt promuſcide pro manu & calice vtitur Elephas, non pro ore vt culex. Scalig. exer. 194. ſect. 6.

QVIDDITAS.

Quidditas eſt ipſa rei eſſentia nude accepta ſine omni reſpectu.

Quidditas proprie eſt Subſtantiarum.

Itaque, ait Aquarius in Metaph. accidentium non eſt Quidditas. Sed aliis eſt & accidentium ſecundario, vt eſſentia.

Opticis lucis & coloris eſt Quidditas, hoc eſt, Eſſentia & Differentia Eſſentialis. Vitell lib. 3. Optic. Propoſ. 67.

Primum, quod comprehendit virtus Diſtinctiua ex intentionibus appropriatis formæ viſibili, eſt Quidditas lucis & coloris. Quamuis enim Lux & color ſint per ſe ipſa & primo viſibilia, ipſorum tamen Quidditates & eſſentiales differentiæ ſolo ſenſu viſus comprehendi nequeunt. Συλλογισμὸς hic opus eſt virtutis Animæ γνωστικῆς ſeu diſtinctiuæ.

Quidditates ſunt totum quiddam, partium cauſa, indiuiduum, & omnino quiddam ὅλως ὅλον.

Quidditates ſunt ſecretiſſimum, (id eſt, ſimpliciſſimum & puriſſimum) quiddam, & nihil prorſus alieni habent admiſtum.

Sunt Ariſtoteli vt numeri, ſeu ſimiles numeri, quia vt numeris nihil neque addi poteſt, neque adimi, quin tota eorum immutetur ſpecies: Ita Quidditatibus etiam nihil addi, nihil detrahi poteſt, quin tota ipſa immutetur & nulla ſit Quidditas.

QVIES, ἠρεμία, ἀνάπαυσις.

1. Quies accepta generaliter ſeu Ἀνάπαυσις proprie eſt *laboris intermiſſio*.

2. Quies in Phyſicis priuatio modo eſt, modo perfectio, vt Quies motui oppoſita eſt perfectio & quidem vltima perficientis & perfecti motu nobilior, quia propter eã motus, & finis eſt motus & habitus ad ſitum & vbi pertinẽs.

Oppoſita vigiliis eſt priuatio, nempe quędam actionum ceſſatio. Sic Scal. Quies eſt perfectio corporis mobilis cũ quieſcit in ſuo loco. Quies corporis in loco non proprio motus priuatio eſt, vt lapis cum quieſcit in agro, caret motu naturali. Nam corpus graue vergit deorſum ad centium.

3. Specialiter & Translate Quies accipitur pro Somno (qui & ἀνάπαυσις ὕπνου dicitur Homero θεσπέσιος?) vt cum dico, Vidi hoc per Quietem. Ea πάθος eſt πρώτου αἰσθητικοῦ, ὡς αἰσθητικοῦ. ait Scal. ex Ariſtotele.

Hęc ſpontanea eſt vel violenta; vt omnis ſomnus diurnus, excepto illo, qui ex defatigatione eſt & labore, eſt violentus, hoc eſt, vim inferens naturæ. Itaq; de die in recte valente ſomnus non oboritur. Interdiu ſcilicet cerebrum caleſcit & actionibus corporis & animæ intentione vſque adeo, vt calor eius ad depaſcendum & diſcutiendum fumos, qui ab elixatione offeruntur, ſit ἀνάλογος, & quia conſumuntur illi halitus aut per cranii ſuturas exhalant, nõ ſuppeditatur materia ſomno. Sed ſi contineantur cum cerebri infrigidatione, quæ eſt ex calore ſubducto, ſunt cauſa ſomni violenti. Huc accedit & hæc cauſa, quod natura non deſtinauit diem ſomno, quia ſpiritus gaudent

Cur de [...] uente de die ſomnus non oborea-tur

gaudent luce diurna propter materiam σύγγονον ſeu genuinam, hoc eſt, ſimilem ac cognatam, quia ſpiritus ſunt lucidi.

2. Somnus eſt reparator naturæ ſeu reficiens naturam; vel perditor aut labefactator eius.

3. Eſt Repletorum vel ieiunorum.

Sed quomodo ieiunus dormire poteſt, cum vapor ex alimento aſſurgens materiem ſomno ſuppeditet? Reſp. Etſi in ieiuno vapores ex alimento, quod in eo nullum eſt, non aſſurgunt; tamen in defectu illo alimenti incipit conſumi ἰκμὰς ſeu humor cerebri, & liquefieri ſubſtantia eius. Hinc igitur quaſi quædam colliquatio in cerebro fit, vnde ſomnus: qui fere non reficit naturam, ſed inſtar febris hecticæ ſe habet.

Quidam ſomni materialem cauſam faciunt infrigidationem cerebri. Sed hęc vere eſt cauſa efficiens: De qua vide in voce *Infrigidatio.*

Somnus Ariſtoteli eſt ἀνάπαυσις, id eſt, quies ſeu requies.

Sed ad vocem Quietis, vt ſomno ab Ariſtotele tribuitur, redeo, animi & politioris ac humanioris eruditionis (qua interdum quæ in medium afferimus condienda ſunt) gratia. Ariſtoteli ſomnus eſt Quies ſeu Ἀνάπαυσις translate: Dixi enim Quietem proprie eſſe πόνου intermiſſionem. Sed ſomnus eſt quies motus & ſenſus reſpectu: hæc enim intercepta ceſſant; Senſus vero & motus quaſi labor quidam ſunt naturæ, & finis huius; quem cum non poſſit ferre perpetuo, quiete ei ab his aliqua opus eſt. Itaque Ariſtoteles expoſitis rationibus metaphoram ſeu tranſlationem laudat. Nec tamen in hoc tantum eſt metaphora, ſed quod quies in animante eſt προαιρετικόν τι: Somnus autem ἐξ ἀνάγκης (neceſſario) fit, vnde & δεσμὸς, id eſt, vinculum quoddam ſenſuum à Philoſopho nominatur, ſicut ἐγρήγορσις, id eſt, euigilatio horum, λύσις & ἄνεσις.

In quo ſimilitudo ſit ſomni & quietis?

Quemadmodum enim cum motus ἐκ προαιρέσεως vel liber omittitur, quieſcit animal, vt in voluntario decubitu aut ſtatu corporis: Ita in ſomno ſenſuum principio affecto corpus ſic afficitur, vt foris neque ſentire, neque moueri poſſit. Atque hoc modo ſimilitudo appellationis ab ea, quę proprie Quies eſt & libera, ad ſomnum transfertur. Ineſt autem ſemper in metaphora ſimilitudo, vel potius ſimilitudo hæc eſt non explicata. Quod ſi proprie eſſet quies, ἀδυναμίαν ſenſus & motus non afferret.

Metaphora ſimilitudo non explicata.

Cui enim parti quietem concedit animal, eius eodem tempore vſum habet integrum minimeque impeditum, ſi porro expedire ei forte libeat. Etſi autem metaphoricæ definitiones non præſtant ἀκρίβειαν eam, quam artes & ſcientiæ profitentur, in primis Phyſicæ & Mathematicæ: idoneum tamen eſt Quietis vocabulum ad diſtinguendum ſomnum à morborum malis, quæ ſenſum & motum intercipiunt, vt ſunt animi deliquium, Epilepſia, Hyſtericæ affectiones, & ſimiles, in quibus id, quod ſenſum & motum corpori confert, minime quieſcit, ſed grauiter laborat & afficitur. Infert autem hæc ſomni quies ἀκινησίαν, id eſt, motus ceſſationem ſeu orbationem, cum facultas motrix (κινητικὴ δύναμις) quæ eadem & ſenſitrix (αἰσθητικὴ) eſt, tum affecta quieſcat. Eadem δύναμις & organon huius in ſomno etiam ἀδυνατεῖ, id eſt, *ita affecta ſunt, vt munus ſuum præſtare non poſſint.* Atque ita non cuiuſcunque generis vel modi, ſed huius δυνάμεως ἀδυναμία (potentiæ impotentia) eſt ſomnus, id eſt, vſus ſenſuum (χρήσεως αἰσθήσεων) & motionis καθ' ὁρμὴν ſeu liberi ἀδυναμία quædã eſt. Vtrum vero hæc ἀδυναμία ſit ſomnus ipſe formaliter,

Definitiones Metaphoricæ non ſunt ἀκριβεῖς.

Quid ἀκινησία?

Quid ἀδυνατεῖν?

Digitized by Google

an vero ſomnus hanc ſequatur ſeu comitetur, hic diſputare nihil attinet. Exilis hæc diſputatio fuerit, ac ſi ſubtilis alicui videatur, vtilis tamen admodum non videtur eſſe. Quomodo autem & qualis ἀδυναμία tribuatur ſomno, hoc explicatu vtile eſt: De quo in voce impotentia ſeu ἀδυναμία, vbi & dicitur, quod ἀδυναμίαν hanc quæ ſomni eſt inſequatur ἀκινησία (motus priuatio.)

Ex Clem. Timplero.

Quies oppoſita Motui Phyſico accepta
- Proprie, Ceſſatio corporis naturalis à ſuo motu
  - Spontanea, ad quã mobile tendit ſua ſponte
    - Perfecta, cum mobile terminum ad quẽ perfecte aſſecutum eſt.
    - Imperfecta, cum ex parte.
  - Violenta, μετὰ βίας, ad quam tendit mobile coacte.
- Improprie, Finis motus.
  - Res per motum acquiſita.
  - Rei aſſecutio & poſſeſſio.

Scot. l. 4. d. 49. Quies præciſe accepta pro motus carentia eſt imperfectior motu, qui & ipſe imperfectum quid eſt, quia non eſt ἀποτέλεσμα. Si in quiete nonnullorum reſpicitur ad ſubſtratum, identitatem & ſtabilitatem eſſentiæ, hoc ſimpliciter perfectius eſt, quã eſt poſitiuum in motu, ſcilicet aliter & aliter ſe habere.

Quies Phyſica.

Quies in Phyſicis alias dicitur reſpectu Termini à quo, cum ſcilicet ſubiectum quieſcit, antequam ad nouam formam incipiat moueri. Ita ouum dicitur quieſcere antequam ſupponitur gallinæ; Item aqua frigida antequam ad ignem apponitur: item lapis antequam loco mouetur: granum antequam in terram proiicitur, quod tamen etiam in terram proiectum aliquandiu quieſcit, antequam ſcilicet Spiritus in illud incipit agere. Et de hac ſpecie quietis proprie intelligenda eſt deſcriptio, quod quies ſit priuatio motus in ſubiecto mobili, vbi quies intelligitur reſpectu motus ſequentis.

Alias quies dicitur reſpectu termini ad quem, quando ſcilicet ſubiectum noua forma iam acquiſita ceſſat moueri & in illa forma conſiſtit: Ideo quies alias definitur, quod ſit finis motus, quia motus ideo eſt in natura, vt comparetur aliquis terminus, ſeu forma aut quaſi forma, qua acquiſita quieſcit ſubiectum. Item definitur quies, quod ſit ſtatus ſeu perfectio rei conſecutæ ſuam formam. Item quod ſit ceſſatio à motu in ſubiecto quod moueri poterat, vt cum ex ouo natus eſt pullus, ſubiectum dicitur quieſcere. Sic in augmentatione cum eſt acquiſitum tantum incrementum vt amplius fieri nequeat, ſubiectum dicitur quieſcere: Sic in calore quando terminus eſt acquiſitus, id eſt, cum tantus calor eſt introductus, quantus eſſe poſſit, ceſſat motus, id eſt, calefactio. Quod ſi calefaciendo pergatur, vere attenuatur aqua. Homo adultus ante ἀκμὴν augetur, in παρακμῇ decreſcit, ipſa ἀκμῇ quieſcit.

Quies,

Quies quæ vulgo videtur, interdum eſt actio vel motus quidam, & quieſcens agens. Stare eſt quieſcentis, dicit ille: At hoc ipſum ſtare etiam eſt agentis & laborantis: Fit per κίνησιν quandam τονικὴν interiorem.

Explicatio.

Mouetur muſculus in vehementi extenſione & contractione etiam ſi in vno loco membrum fixum contineatur, cum ὦσις, id eſt, truſio, & ἕλξις, id eſt, tractio ſint motus ſecundum locum, & muſculus tum laboret, quod ſine motu fieri non poteſt.

Et hæc quæ quies vulgo videtur & appellatur, motus eſt quidam τονικὸς, quomodo & ſtatio ὦσιν habet. Extendit enim pedum muſculos. Ideo talis & contractio & tenſio & ſtatio atque τόνος defatigationem affert, cum quies muſculum aut neruum defatigare non poſſit, & is tantum muſculi ſitus quietem habet, qui motus & fatigationis expers membrum non exercet, id eſt, omne ἀβίαςον, vt in decubitu & remiſſione muſculi naturali. Nam ſimpliciter loquendo ne in decubitu quidem quieſcunt omnes muſculi, cum & in hoc & in ſomno extenſio & attractio fiat multorum, & dormientes etiam aliqui obuerſentur. Quia igitur ἕλξις & ὦσις nonnunquam corpus loco continent, ideo ad virtutis Κινητικῆς κατὰ τόπον actiones & opera etiam ſtatus & ſeſſio & τονικὴ illa referuntur. Vnius enim & eiuſdem virtutis eſt Loco Mouere, & in loco continere. Τονικὴ κίνησις eſt motus qui fit per extenſionem.

Probatur, quod ſtatio ſit actio quædam. Vbi membri exercitium, ibi actus. Muſculus in ſtante ac operatur & ſedente.

...Momentanea.

Generatio momentanea, quæ terminus & complementum eſt generationis proprie dictæ, imo quies eſt ad quam tendit naturaliter generatio, nomine Quietis intelligenda eſt in definitione Ariſtotelica Naturæ, iudice Fonſeca in 5. Metaphyſic. cap. quæſt. 2. ſect. 4. pag. 204.

Quies pro Generatione Momentanea.

1. Quies eſt per ſe vel per accidens: Poſtquam generata eſt ſubſtantia, ſubiectum quod ad generationem ſubſtantiæ attinet, quieſcit per ſe: Quod vero attinet ad accidentia, per accidens. Cum ceſſat motus localis, pedes quieſcunt per ſe, cæteræ vero corporis partes per accidens.

2. Quies eſt κατὰ φύσιν, vel παρὰ φύσιν. *Quies ſecundum Naturam aut eſt voluntaria*, vt cum ab opere animal ceſſat: quæ proprie vocatur Ἀνάπαυσις ſeu quies animalis.

Atque hæc quies eſt à principio interno, quod eſt in ipſa οὐσίᾳ & natura animalis, non tamen à neruis, ſed à cognitione in cerebro, quæ vel motum vel quietem neruis poteſt imperare.

Aut eſt Non voluntaria, quam naturalem licet appellare, cuius principium & cauſa eſt natura in ſubiecto, vt cum pullus eſt natus; cum corpus ad iuſtam magnitudinem peruenit; cum lapis ad terram cecidit: Subiecti natura eſt vt quieſcat.

Aut mixta, vt cum veſica non mouetur, cum intermittitur Spiratio.

Παρὰ φύσιν, violenta quies eſt, quæ his opponitur, vt Animali ſeu voluntariæ opponitur, cum quis catenis conſtrictus impeditur; cum membra patiuntur defectum & priuationem motus, vt in podagra, luxatione. Talia ſunt cæcitas, ſurditas, apoplexia, in qua totalis eſt obſtructio in neruis ſenſus & motus, ita vt nulli prorſus ſpiritus animales in eos illabi poſſint.

Non voluntariæ ſeu naturali quieti opponuntur, cum lapis ſurſum ſuſpenditur, cum obſtructo neruo qui à cerebro ad cor tendit, impeditur motus cordis, vt fit in apoplexia θανατηφόρῳ, quæ mortem affert, Mixtæ quieti κατὰ

φύσει opponitur, cum impeditur & ceſſat motus pulmonis in Ephialte motus veſicæ, in ſtranguria motus obſcœnarum partium incantationibus.

3. Quies eſt abſoluta vel reſpectiua: Totalis vel partialis, vt ſomnus dicitur Quies reſpectu ſenſus & motus ſeu virtutis animalis, cuius hæc ſunt propria. Vnde & ſomnus ab Ariſtotele dicitur *ἀκινησία*, immobilitas, *ἀδυναμία* & *στέρησις*, reſpectu ſcilicet motus animalis: Quieſcit .n. animal à ſenſu & motu, nec tamen eſt totalis ceſſatio, alioquin enim homo non poſſet dormiens obambulare, aut ſe vertere, nec poſſet excitari ſomno. Multo min⁹ ceſſant ſenſus interiores, quod oſtendunt ſomnia. Non autem vocatur ſomnus Quies reſpectu motus naturalis vel mixti, quia motus naturalis non ceſſat in ſomno, vt motus cerebri, cordis, imo magis intenditur, vnde & Spiratio eſt vehemētior. De motu vero mixto certum eſt eum ſępiuſcule dormientibus accidere, vt cū ſomniantibus vrina effluit, vbi videtur in ſomniis aliquid accidere ſimile, quod vigilantibus fit per proæreſin. Diſputat tamen Ariſtoteles, vt ſupra dixi, ſomnum appellari quietem metaphorice, quia *ἀνάπαυσις*, id eſt, quies fiat ex proæreſi, vt cum quis ſpōte ceſſat à motu locali, vt à curſu; ſed ſomnus fit ex neceſſitate, cum ſcilicet cerebrum afficitur ab halitibus ex vētriculo aſcendētibus, qui ibi liquefacti obſtruunt principia neruorum ſenſitiuorum & motiuorum, vnde ſenſum & motum ceſſare neceſſe eſt, ideoque mauult Somni genus eſſe *πάθος* quam *ἀνάπαυσιν*.

Quieſcere.

1. In Phyſicis quieſcere dicitur ſubiectū, quod non procedit ad aliquam formam acquirendam, ſed in præſenti forma tanquam in ſtatu ſuo conſiſtit & perdurat.

2. Scholaſtici Doctores & optici ita loquuntur: formę ſeu ſpecies rerum *quieſcunt in anima*, id eſt, reſident ſeu inſident in animo, ſunt fixæ in phantaſia, inhærent in anima, ſeu ei ſunt impreſſæ.

Eſſentia viſibilis percipitur è ſpeciebus viſibilibus beneficio formæ fixæ in imaginatione reſidētis in anima, quieſcentis in anima, quæ peruenit in animam. Res enim ipſæ extra animam exiſtunt. Conceptus bouis in animo quieſcit, id eſt, in animo eſt impreſſus infixusque.

Logici Scholaſtici propoſitionem vel Rationem in anima quieſcentem dicunt *Immotam*, & conſtantem, de qua non amplius dubitatur quicquā, & in qua ſtatur, vt loquuntur, ita vt vlterius non pergatur. Sic Scotus lib. 1. diſt. 3 Propoſitio quieſcens in anima eſt; Quicquid euenit vt in pluribus (Græce *ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ*) ab aliqua cauſa non libera, eſt effectus naturalis illius cauſæ. Hæc enim propoſitio nota eſt intellectui per experientiam intellectis terminis. Itaq; termini ante cognoſcendi ſunt.

Canon

Si diuerſi ſenſus habeant diuerſa iudicia de aliquo ſenſili (puta, dicit viſus baculum eſſe fractum, cuius pars eſt in aqua & pars in aere, tactus dicit eſſe integrum) *& alter ſenſus errat* (viſus,) *Propoſitio quieſcens in anima iudicante, id eſt, de qua non dubitat mens* (Baculus ille eſt integer.) *certior eſt iudicio ſenſus.* Sic propoſitio in anima quieſcens eſt: Nullum durius frangitur ad tactum alicuius mollis, ei cedentis, quia per ſe nota eſt ex terminis. Vid. Scot. l. 1. d. 3. Quod baculus ſit durior aqua, & quod aqua ipſi cedat, vterq; ſenſus & viſus & tactus quaſi dicit. Non igitur baculus fractus eſt, vt ſenſus viſus iudicat. Itaq; errorē viſus intellectus corrigit: Ac *A ſenſibus ſincera*

Terminorum antecipata [illegible]

Digitized by Google

Iambicus enarius.

ſincera non eſt veritas, id eſt, à ſenſibus ſolis. Nihilominus enim veriſſimum manet hoc Auguſtini 15. de Trinit. c. 12. *Abſit à nobis vt ea, quæ didicimus per ſenſus corporis, vera eſſe dubitemus: per eos quippe didicimus Cœlum, Terram, & ea, quæ in eis nota ſunt nobis, quantum ille, qui nos & illa condidit, innoteſcere nobis voluit.*

QVINQVERTIO *ſeu Quinquertius.*

Græcis eſt πένταθλος. Erat autem πένταθλος, qui in quinque certaminum generibus reportaret victoriam, id eſt, lucta, ſaltu, diſco, iaculo, curſu. Huic Plato in Dial. Amab. comparat Philoſophum, quem vult debere omnium artium rationes generales intelligere.

Quo: *Secundum. Quod καθ᾽ ὃ* Ariſtoteles 5. Metaph. cum expoſitione Alexandri Aphrodiſæi: Secundum quod ſeu quo dicitur multis modis, *Vno quidem* forma ſeu eſſentia cuiuſque rei, vt, Quid eſt id, quo bonus eſt bonus. Ipſum bonum, id eſt, bonitas. Nam ſtatua per formam ſeu ſecundum formam ſuam dicitur eſſe ſtatua. Homo pari ratione per formam (ſeu ſecundum animam rationalem.) Homo eſſe dicitur. *Secundo modo* id dicitur, in quo primo apta eſt res fieri, vt in ſuperficie color. Itaque id, quo aliquid primo dicitur, forma eſt: Secundo autem loco, quod eſt, vt materia cuiuſque eſt ſubiectum cuique primum. Nam corpus ſecundum vel per ſuperficiem colorari dicitur: *Quoniam* ſuperficies prima colorem excipit. Sic ſtatua non per formam tantum, ſed etiam per æs ſtatua eſſe dicitur, & homo non per formam ſolum, ſed etiam per ſubiectam formæ materiam homo eſſe dicitur. Vniuerſe autem, quot modis dicitur cauſa, totidem etiam dicitur ſecundum quod: Solemus enim dicere, ſecundum quod, vel cuius cauſa (Socrates,) huc acceſſit, Nempe quo fine: vel, ſecundum quod vitioſa, vel bona ratiocinatio fuerit, id eſt, quę ſit cauſa efficiens ſyllogiſmi vel paralogiſmi. Huc vſque Ariſtoteles & eius interpretes. Cum dicitur, Chriſtus ſecundum humanitatem eſt creatura: Limitatio ſynecdochica eſt. Non igitur ſecundum eandē eſt Deus creator. Cum dicitur: Κοινωνίαν quę eſt ſecūdū ὑπόστασιν verbi, cui vni hypoſtaſi cōmunes ſunt proprietates diuinæ & humanæ, cōcilia admittūt: hic Secundū modum vel ſpeciem ſignificat, Secūdum ſe eſt abſtractum, vt, Aſtrologꝰ ſignum Sphæræ nō conſiderat ſecundum ſe & nulla ratione habita corporis Naturalis, cuius eſt figura. Quia mente illam abſtrahit à talis corporis natura.

Secūdum aliquādo determinatiua exegetica eſt, vt: Chriſtus adorādus eſt ſecundum vtramque naturam: eſt Deus non ſecundum vtramque naturam: Interdum eſt reſtrictiua, vt paſſus ſecundum carnem Deus.

Secundum naturam interdum Doctoribus eſt proprietate naturæ, vt, Chriſtus eſt omnipotens ſecundum diuinam naturam, id eſt, proprietate diuinæ naturæ: quod alias dicunt PROPRIE, vt Filius Dei proprie eſt omnipotens, id eſt ſecundum proprietatem diuinæ eſſentiæ.

QVOD, QVO, *in quo.*

Quod & Quo vtiliter diſtinguuntur in Doctrina & diſputationibus de efficientibus & patientibus. In compoſitis ſubſtantiis id Quod operatur eſt compoſitum: Id autem Quo operatur eſt aliqua eius pars. At in ſubſtantiis ſimplicibus (ſeu puris formis) Idē οὐσιωδῶς eſt Quod operatur: & Quo operatur: vt Deus & Infinita eiꝰ δύναμις. Vid. B. Pererium in Phyſ. pag. 394. Homo intelligit (vt Quod) anima intellectiua

(vt Quo) miniſterio φαντασμάτων; & in ea (vt in Quo.)

In initio Conuerſionis Voluntas hominis habet ſe vt ſubiectum *in Quo* Spiritus S. operatur (vt Agens *Quod*) Poſtea vero etiam ſpectatur, & habet ſe vt Inſtrumentum, *Quo* operatur. Nam excitata accenſaque à Spiritu S. ipſa quoque actiones ſuas ciet. Atque hoc eſt quod in Colloquio Vinar. ait Victorinus: Voluntas humana non habet rationem cauſæ in Conuerſione ad Deum, niſi quatenus à Spiritu S. mouetur ſeu impellitur, pag. 172.

Hypomnema. *Idem enim poteſt eſſe & ſubiectum & Inſtrumentum diuerſo tempore.*

Terminus ſeu vox ſignum conceptuum & rei. Vſus horum quoque eſt in doctrina de Terminis, conceptibus & ſignificatione. Voces ſignificant conceptus noſtros vt *Quo*, id eſt, vt media quædam ſeu inſtrumenta, quibus res concipiuntur. Significant res vt *Quod*, vt propriũ & principale ſignificatũ. Res eſt fundamentũ, cõcept⁹ & cõceptus, pendent à rebus. Item in diſputatione de Menſura, Amuſſi & Criteria Boni. Eſtne *vir* bonus ſeu probus Criterium Boni, an naturalis Lex (quam conſcientia approbat) Illud ponit Ariſtoteles, Hoc Plato. Dico, vt perpetuo in ſpeciem pugnantia fœdere conſtent, loqui Ariſtotelem de Criterio Quod, Platonem de Criterio Quo. Suppoſitum agens & diiudicans voluptates ſecundum rectam rationem eſt vir probus Ariſtoteli. Sed idem vir probus iudicium promit Platoni per rectam quandam conſtitutionem internam ſeu intellectum practicum, à quo pendent omnia recta iudicia & & leges poſitiuæ.

Quod quid eſt,

Τὸ τί ἦν εἶναι.

Quod quid erat eſſe rei, & Quod quid eſt, Ariſtoteli ſunt Forma ſubſtantialis. 3. de anima text. 26.

Quod quid eſt, eſt obiectum intellectus. Ariſtoteli τὸ τί ἦν εἶναι Quod quid eſt nihil aliud eſt quam Quidditas ſeu eſſentia & natura rei ſignificata per definitionem, vel ipſa Definitio Eſſentialis. Vid. Ariſtot. 7. Metaph. c. 11. text. 41.

Apud Auerroem *Quidditas & Eſſentia* diſtinguuntur: Quidditas forma eſt: Eſſentia eſt habens formam. *Hæc in Deo ſunt idem*

Quod pro Quatenus.

Quod pro Quatenus, καθότι & καθ' ὅσον more Græcorum per Enallagen adhibetur, Linacer, Omnia hæc confingam, quod erit mihi bonum atque commodum, id eſt, quoad ſeu quatenus. Terent. in Phorm. act. 1. ſcen. 2.

Quod pro *vt.*

Barbari Scholaſtici Quod pro vt vſurpant. Quod non eſt imitandum, vt cum dicunt, Adeo quod, Fieri poteſt quod: Tu dices, Fieri poteſt vt pro quo Græci interdum ἐστὶν ὅπως, quem Græciſmum Latini imitati dicunt, Nõ eſt vt copia maior Ab Ioue donari poſſit. Horat. l. 1. epiſt. Non eſt vt credere poſſis Eſſe infinitis diſtãtia ſomnia formis. Lucr. l. 2. Quod ſi linquũtur & inſunt, Haud erit, vt poſſit permitti longius alter. Ariſt. Eth. Nicomac. l. 5. c. 5. locum ἐν τούτοις ἐστι, &c. Lambinus ſic vertit: In his eſt vt alter cum altero & æquum & iniquum conſequatur, id eſt, fieri poteſt.

Quod determinatiuum.

Quod interdum eſt particula determinatiua. Omne animal ſanguineum quod pulmonibus præditum eſt, reſpirat. Id eſt, Quoad pulm. Opera bona quæ ex fide fiunt pro ſanctis à Deo operibus reputantur, id eſt, quoad

Digitized by Google

adſiant. Schegk.in annotat,in lib. περὶ ἑρμηνείας. Quod in verbis Inſtitutionis Cœnæ, cum dicitur, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis,&c.facit notam Determinationis.

Principium quoddam ſcientiæ eſſe dicimus quo terminos cognoſcimus. Ariſt.3.cap.lib.1.poſt.Anal.cont.21.Senſus,teſte Zabarella,horum verborum hiceſt: Datur præter concluſionis ſcientiam habitus principiorum,qui dicitur νοῦς, quo terminos, id eſt prima ſcientiæ principia cognoſcimus. Dictio namque Quo non in ſenſu cauſali,ſed in ſenſu formali accipienda eſt, vt perinde ſit ac ſi legerem⁹ Quaten⁹. In Græco eſt ᾗ, quæ dictio non magis hic poteſt ſignificare *Quo* quam Quatenus.

Q V O D.

Quod ſuſpendens diſpoſitionem in aliquem futurum euentum, facit conditionem, Bartolus:vt: quod ſi non præſtiteris promiſſum, neque ego tibi obſtrictus ero.Alias cauſale eſt, pro quia vel εἰδικόν : vt Scio, quod redemptor meus viuit. Quæ ſignificationes ſunt primariæ.

Quidam , Quædam, Quoddam, τί.

Obſeruatu dignum eſt hanc determinationem apud Ariſtotelem nonnunquam notare aliquam improprietatē, & idem fere eſſe quod Quaſi, vel Tanquam, vel Quodā modo. In Procœm. Phyſ. context. 4. Vniuerſale totum quoddam eſt, cum multa velut partes complectatur. Hic Genus quoddam Totum vocat, quia neque ex eſſentialibus,neque ex integrantibus partibus, ſed ex ſpeciebus conſtat, quæ non vere partes,ſed ceu partes ſunt. Vid.Fort. Crell.ad eum locum,& Zabarell.cuius verba lectiſſima ſubiicio: Non vult Ariſtoteles vniuerſale abſolute appellare totum , ſed totum quiddam, quia non ita proprie dicitur totum, ſed per quandam ſimilitudinem cum toto proprie dicto, cum nō habeat eſſe reale,ſed ſit opus intellectus, & partes nō actu , ſed potentia contineat, ideo declarans iſtam comparationem, Ariſtoteles dicit,Multa enim cōtinet, vt partes vniuerſale: Non enim dicit multas partes continet, ſed multa continet,vt partes, id eſt, ad ſimilitudinem partiū. Hæc velim conſiderent ἰσχυρογνώμονες illi, qui ſuauiter rident Quaſi genus.

Intellectus ſeu Mentis quidam motus eſt, id eſt,motus analogicus reflecti in ſe ipſum poteſt ſe ſuamq; operationem cognoſcendo, quod minime conuenit in facultates ſenſitiuas.

Accidentium quædam materia eſt, quædam forma, id eſt, accidentia proprie loquendo neque materiam neque formam habent, ſed modo quodam: Materia enim accidentis nulla eſt alia quam ſubiectum, & eſt materia externa,in qua eſt, non interna,ex qua fiat. Et omne accidens eſt forma quædam.

Accidentium naturalium materiā quandam eſſe dici poteſt,id eſt,non habent ea materiam, tametſi pro ſubiecto ipſam rei ſubſtantiam,quæ *quoque modo* materia eorum dici poteſt.Fonſeca.

Ariſt. 5. Eth. c. 5. ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον δίκαιον ἔμψυχον , iudex vult eſſe quaſi iuſtum animatum:Pro quaſi ibi verſio Latina habet Quoddam. Cū enim ius per ſe non poſſit expedire actu quod eſt iuſtum , nec poſſit æqualitatem definire inter partes diſſentientes de aliqua cauſa , neceſſe eſt vt Quaſi vitam accipiat à iudice,&c.

Scal.ex.18. Priuatio videtur habere entis cuiuſpiam rationem. Idem enim quodāmodo cū eo eſſe habitu, qui contra-

rius eſt ei habitui, cuius eſt priuatio, ſentit Philoſophus. Quia cæcus habitum quendam habet, propter quē cæcus eſt, qui viſionis habitui contrarius eſt: atque iccirco priuatio, (quendam habitū id eſt, habitum improprie dictum.) Acutiſſime. Atque hoc modo dicitur in quinto, priuationem eſſe habitum quendam, (id eſt, quaſi habitum ſeu formam πῶς, quodammodo) Non enim eſt verus habitus vt ſpecies differentiis conſtituta, aut ſpeciem cōſtituens differentia.

In Deſcriptione Naturæ, quam Zabarella vocat Definitionem Nominalem, vox Quoddam accipitur proprie. 2. Phyſ. cap. 1. Natura eſt principium Quoddam, &c. Vbi tamen Quoddam ſeu Aliquod omitti poteſt, ſicut non neceſſe eſt dicere, Homo eſt animal quoddam rationis particeps, etſi non neſciam Zabarellam dicere ad hunc locum 2. Phyſ. Ita ſolemus dicere in prædicatione generis de ſpecie, Homo eſt animal quoddam rationis particeps. Intelligitur quidem ex abiecta determinatatione differentiæ Quoddam animal; Sed particularis nota non ſolet definitioni inſeri. Libellum meum de definiendi ratione confer hiſce.

Vſus.

Theologo etiam neceſſaria eſt hac obſeruatio, quod oſtendit Diſputatio de Euchariſtia Gardineri & Pet. Martyris Oxon. pag. 329. Apud Origenem. lib. 8. contra Celſum ita legitur: σῶμα ἅγιόν τι, Id eſt, Corpus quoddam ſanctum. In verſione particula τι non eſt prætereunda. *Sæpe enim adhibetur hæc particula, cum proprietas & rigor ſignificationis aliquo modo eleuatur*: vt cum dicimus: Lacrymas eſſe quendam animæ ſanguinem. Hic enim non intelligimus Lacrymas eſſe reuera ſanguinem, ſed aliquid ſimile ſanguini. Vulgatus igitur interpres ita locum totum reddidit: Nos vero Conditori morem gerentes, pro eius in nos collatis beneficiis vbi gratias diximus, oblatis panibus veſcimur, qui vtique ex oratione & precibus ſanctis *quoddam* corpus conſtantur, quod ſane ſanctiores hos reddit, qui mente integra hoc ipſo vtuntur.

Panes non ſimpliciter fieri corpus illud, quod ſignificatur, ſed quoddā corpus, dicit Origenes.

Vtilis etiam eſt Iuriſconſulto. Dicitur Titul. de Legatis 20. Legatum eſt quædam donatio ſeu libertas. l. 5. hæred. ff. mandat. Quædam dicitur. Legatum enim non eſt proprie donatio vel liberalitas, ſiquidem mortui non agunt ex virtute, teſte Ariſtotele: Non igitur ex liberalitate. Hæc virtus proprie inter viuos viget. Neque quicquam habet commune cum forma donationis, ne quidem cum illa quæ fit mortis cauſa, vt ex titul. de donationib. 5. conſtat. Singularis igitur eſt Emphaſis in voce Quædam: Quædam donatio, quaſi dicatur delibatio Patrimonii, quæ ſpeciem quandam habet liberalitatis, non tamen proprie eſt liberalitas. l. legatum 36. ff. de legat. 2.

Mortuus liberalis non eſt.

Quo.

Quo nonnunquam idem eſt quod quam ad rem: vt quo facit iſtud; id eſt ad quā rem. Sic Iuriſconſultus Scæuola: Si duo rei ſint ſtipulandi, & alter alterum hæredem ſcripſit, videndum, an confundatur obligatio: placet non confundi: quo bonum eſt hoc dicere, id eſt, quā ad rem vtile eſt hoc dicere. Hotomannus.

Quodammodo.

Quodāmodo & aliquo pacto paria ſunt. Interdū eſt Nota improprietatis, Barbari dicūt Aliqualiter, (ſicut & Aliqualis)

Quorſum.

Quorſum nō ſemper Loci notationē habet, ſed interdū finis: ac idē valet, quod Ad quid: vt Quorſum iſta? Quorſū ſunt nomina, niſi vt demōſtrent voluntatē dicētis? id eſt, quā ad rē. Quorſum hoc? id eſt, quid ad rhombum: quid ad rem propoſitā hoc facit? Quid attinet hoc commemorare?

by Google

LITERA

R.

RADIVS.

1. RADIVS Scaligero lucis ſimilitudo eſt, ſeu lumen exiens, ſeu ſpecies producta à corpore lucido, 1. Solis inprimis; deinde reliquarum etiam ſtellarum eſt & aſtrorum.

2. Tum oculorum, tum marmoris, vt quod fulgeat.

3. In rotis ligna per circumferentiam ſeu extremitatem extenta radii ſunt, Radſpeychen. Virg. 6. Æn.

Saxum ingens voluunt alii, radiisque rotarum
Diſtricti pendent. ———

4. Radius eſt inſtrumentum Textorum.

5. Eſt hoſtorium, id eſt, lignum quo mẽſuræ ſtringuntur ſeu raduntur & æquantur, Ein Streichholtz.

6. Apud Virg. eſt genus oblongæ oliuæ, 2. Georg.

Radius forte dictum à figura longiuſcula: Eſtque radius maior vel minor.

7. Radius in Geometria I. eſt ſemiſſis ſeu dimidium diametri. Eſt enim Diameter duplicatus Radius. Vid. Geometr. Rotund. lib. 1. Thom. Finckii. De hoc intelligatur axioma: Æquantur omnes radii figuræ rotundæ. Æquatio radiorum omnium (nullo excepto) peculiaris eſt rotundo.

II. Eſt inſtrumentum Geodæticum, id eſt, magnitudinibus metiendis cuiuſcunque materiæ aptum. Itaque vere Geometricum. Definitur autem Norma crurum inæqualium: alterius recti metiendæ magnitudini reliqui parallelũ. Crura Radii ſunt Index & Tranſuerſarium, quorum terminis dioptræ affixæ ſunt. Index eſt radii crus maius, à cuius termino viſus eſt. Tranſuerſarium eſt radii crus minus, per cuius terminum viſus eſt. De hoc intelligatur illud Poetæ 3. Eclog.

——— Ecquis fuit alter
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem?

Et hoc eiuſdem:

——— Cœliq́; meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent.

Vergilio igitur Radius aptum inſtrumentum eſt non ſolum metiendæ terræ, ſed etiam aſtris loco ordineque definiendis, cunctiſque ſuperlunaris iſtius ciuitatis regionib. ac viis deſcribendis. Vulgo dicitur Baculus Iacobi, quaſi à Sancto illo Patriarcha iam olim inuentus ſit. Rami & Thom. Finck. lib. 11. de Geodæſia rectarum. Vocatur & Virga Mathematica, Meſruute. *A puluere & radio* excitare aliquem. Cic.

8. In Opticis [illegible] radius tribuitur & oculo & luci colorique, ſeu omni viſibili: vt quod per medium radiet.

Opticis igitur eſt Radius vel manifeſtus, vel occultus.

Definitur autem à nonnullis linea recta naturali ſpeciem rei, vnde venit, perferente. L. Schoner.

Radius manifeſtus præcipue & κατ' ἐξοχὴν radius dicitur, nempe radius corporis luminoſi vel lucidi.

Radius Corporis luminoſi vel lucidi eſt lumen huius ſecundum rectam lineam in puncto temporis ad corpus oppoſitum delatum, ſiue hoc corpus ſit tranſparens, id eſt, quod radios tranſmittit; ſiue ſit ſolidum & denſum, quod radios à ſe reuerberat.

Radius incidere dicitur, cum is è luminoſo corpore egreſſus ſecundum rectam lineam per medium ex omni parte æquale ſeu homogeneum in inſtanti in corpus oppoſitum cadit.

Punctum, in quo radius ſuperficiem corporis oppoſiti contingit, dicitur punctum incidentiæ.

Radii luminoſi non tantum à centro luminoſi corporis, ſed etiam ab huius quolibet puncto ſecundum omnem rectam lineam, quæ ab illo puncto ad ſuperficiem oppoſitam illuminandam duci poteſt, diffunduntur. Hanc diffuſionem optici vocant radii multiplicationem.

Incidentium radiorum alii ſunt paralleli, qui in infinitum protracti nulla ſui parte concurrunt: alii ſe inuicem interſecant, per 18. Secundi Euclid.

Radiorum etiam alius eſt Perpendicularis; aliis Obliquus. Vterque ſic dictus à ratione Incidentiæ.

RADIX.

1. Radix Hebræis eſt vox primum nata vulgo primitiua, cui opponitur flexa ſeu de prima orta, ſeu reperta: Ac quod Hebræis Radix eſt, Græcis eſt *θέμα*, Thema. Dicta autem eſt Radix, quod inde cæteræ voces oriantur. A dictione Hebræa prima per adiectionem fluunt deinde Perſonæ, numeri, genera, nomina, &c. Tribus ea conſtat literis radicalibus. Literæ radicales dicuntur, quæ thema ſeu radicem conſtituunt, nec vnquam miniſterium aliquod ſuſtinent ſeu in tempore, ſeu in perſona, ſeu in numero, ſeu in alio quopiam accidente conſtituendo. Hæ & eſſentiales perpetuo dici poſſunt literæ. His opponuntur ſeruiles, quæ ita dicuntur, quod ſeruiant tam verbis quam nominibus in conſtitutione temporum, numerorum, & generum, &c.

2. Mathematicis Arabicis latus numeri figurati æquilateri dicitur Radix: quia æquilaterus à latere producitur, ſicut ſurgit à radice caulis. Latus autem eſt factor æquilateri, vt 4. figuratus æquilaterus fit à latere 2. per æquale latus 2, ſiue à 2. per ſe multiplicato: & hic binarius dicitur latus quaternarii. Radix hæc vocatur etiam Latus Radicale.

Vtrobique Radicis nomen eſt Metaphoricum.

Extrahere Radicem quadrati: eſt exquirere latus quadrati: per ſegmenta ſua. Sic extrahere radicem cubicam eſt inueſtigare latus cubi. Atque hoc eſt quadratum vel cubum *ἀναλύειν*. Vide Lazarum Schonerum de numero figurato.

Accipitur & Radix Metaphorice pro prima origine & ſede, vt cum dicitur à Zabarellæ diſcipulis præcipua animæ ſedes & quaſi radix eſſe in corde, vnde non modo ſecundum facultates, ſed etiam ſecundum eſſentiam per totum corpus & quamlibet eius partem diffundatur: *Cum omnis forma ἐντελέχεια non ſolum totius, ſed cuiuslibet etiam partis ſit perfectio.* Canon.

Radix Natiuitatis ſeu Genituræ Aſtrologis eſt eius principium.

Radicale eſt Radicitus infixum, quod & Radicatum dicitur.

Radicale humidum in viuente corpore quod ab ortus initio trahitur. Id ante mor-

mortem nunquam penitus conſumitur. Opponitur ei aduentitium, quod eſt cibale, vt vocant, quod ex alimento generatur.

Radicaliter & radicate interdum à Scholaſticis opponuntur, vt illud accipiatur actiue vel abſolute; hoc paſſiue: Pro Radicate etiam dicitur, vt in Radice.

In Phyſicis Radicaliter ſeu in Radice opponitur τῷ formaliter & actu, vt in anima rationali ſeu intellectiua non manet Potentia ſenſitiua actu & formaliter, ſed vt in radice, manent autem actu potentiæ ſpiritales, quæ in ea recipiuntur, Doctoribus Thomiſtis.

Oratores Latini dicunt *Radicitus* aliquid tollere, euellere, extrahere; non Radicaliter. Sicut dicunt Stirpitus, funditus tollere, euellere ex animis, non Fundamentaliter. Virtus quæ radices egit, defixa altiſſimis radicibus, non Radicata, à qua voce phyſicorum genius non abhorret.

Radicari, quaſi fundari.

Radicari in aliquo eſt figi in eo vt radice, hoc eſt, vt principio; vt potentia & actus (vt actus imaginandi, appetendi) radicantur in anima & intime ab ea fluunt.

Creatura eſt bona proprie ſeu formaliter denominatione interna & radicaliter, denominatione fundamentali & radicali, id eſt, bonitas creaturæ dependet à bonitate diuina tanquam à fundamento quodam & origine, ſeu vt ab exemplari principio.

Radicari dicuntur Logica, Phyſica, Matheſis in prima Philoſophia, affectiones Entis in exiſtentia, vniuerſale in ſingularibus (Radix diſciplinarum prima Philoſophia, Radix affectionum entis, exiſtentia.) In materia prima Phyſica dicuntur radicari & radicata eſſe omnia corpora reliqua. *Materia prima naturalis radix corporum naturalium.*

Radicatum nonnunquam opponunt Philoſophi participato, vt cum Zabarella dicit animam in præcipuo aliquo membro habere eſſe Radicatum, in reliquis vero Eſſe Participatum.

RANA.

1. Phyſicis Ranæ ſunt animalecula coaxantia paluſtria, lutaria & terreſtria. De quibus: Tandem rana etiam ſat conculcata coaxat, (à coax ſono) Generantur non tantum vniuoca (ex ouo ranino) ſed etiam æquiuoca ſeu tralatitia (ex aqua) generatione. Sicut enim mus non ſemper è parentum ſemine, ſed è quiſquiliis in naui: Sic in aere ranæ haud ex ouo, ſed ex aqua genitali cæleſti rore condenſata ac conformata generantur. Et Geſnerus author eſt temporarias ranas, ſeu æſtiuas, quæ reptant in viis & littorib. Klein fröſchlein, naſci ex puluere, imbribus æſtiuis madefacto, vnde dicuntur θερινοὶ βάτραχοι. (æſtiuæ.)

Ranæ, quæ ſunt vniuoca generatione
- Terreſtres, vt rubetæ, Laubfroſch.
- Aquaneæ
  - Fluuiales.
  - Paluſtres.

2. Rana & Ranula morbi bobus familiaris nomen eſt, Ein geſchwulſt oder geſchwer auff der Zungen.

RANCOR.

Rancor 1. proprie eſt putor è vetuſtate,

Digitized by Google

putredine, corruptione. Fäule, Schimel. Hinc rancidum, putidum garſtig, vt:

Non vir is eſt pauper, in cuius ſæpe culina
Mucidus eſt panis, caro rancida, pendula vina.

2. Recentiores per Metaphoram vſurparũt pro affectione animi, qua aliquis alteri minus acceptus eſt.

Hinc apud A. Gellium rancidum eſt pro exoleto & ingrato. Finitio prærancida, Rancida calumnia pro putida continuum & peruulgatam eſt: ſic ſubrancida. Sub minuit; præ auget.

R A R V M.

Rarum eſt, cuius partes à ſe inuicem diſtitæ ſunt, vt interuenire poſſit aliquid heterogeneum, vt ſpongia. Opponitur ei denſum, cuius partes propinquæ & coniunctæ ſunt, vt nihil interuenire heterogeneum poſſit, vt ferrum & aqua. Rarum eſt quod ſub magnis dimenſionibus parum obtinet materiæ: Denſum quod ſub paruis multum materiæ cohibet. l. 4. Phyſ. c. 9. Hæc definitio magis ſitum & poſitum innuit.

Raritas & Denſitas Thomæ Aquinati ſunt qualitates tactui ſubiectæ conſequentes corpora ex eo quod multum paruumue habeant materiæ ſub dimẽſionibus. Vid. Coll. Con. p. 265. in Phyſ. & lib. de partibus etiam Ariſt. inter qualitates tactui ſubiectas numerat: loquitur autem de iis tantum prout in mundi regione ſublunari ſunt. Nam etiam quædam raritas & denſitas cæleſtis eſt. Vide doctrinam Ariſt. de ſtellis, & Exer. Scal.

Raritas ſignificat {
- Subſtantiæ tenuitatem ſeu ſubtilitatem. Hæc eſt de genere Qualitatis.
- Diſtantiam partium. Hæc eſt de categoria ſitus.

Zabar. l. 1. de viſu c. 3. de perſpicuo: Albertus notat neceſſarium quidem eſſe vt perſpicuum habeat materiale Subſtantiam raram, ſed id non ſufficit ad perſpicuitatem faciendam, ſed requiritur etiam ſubtilitas ſubſtantiæ; id eſt, vult perſpicuum non conſiſtere in illa raritate, quæ ſignificat partium diſtãtiam, ſed in ea quæ ſignificat tenuitatem ſubſtantiæ. Hæc enim facit perſpicuitatem, atque hinc oritur & differentia perſpicuorum. Quo enim quid tenuioris eſt ſubſtantiæ, eo magis perſpicuum eſt.

R A T I O.

Λόγος, Ratio, & Logice & Philoſophice & Mathematice & Phyſice accipitur.

Logice argumentum eſt probabile, neceſſarium, apparens.

Philoſophice conceptus eſt vel Formalis vel obiectiuus: Et quidem vterque vel ſimplex vel Complexus.

Formalis eſt actualis imago ſeu ſimilitudo rei ab intellectu producta ad rem exprimendam. Definitio eſt αἰτιώδης ex forma, ſubiecto, efficiente & fine.

Simplex dicitur *Verbum Mentis.*

Complexus dicitur *Ratio Formalis*, vt conceptus definitiuus. Formalis dicitur, quia & repræſentat rem ſub ea forma naturaue, ſecundum quam intelligitur, & eſt forma accidentalis intellectui inhærens. Exempli cauſa, Conceptus, qui reſpondet ſubiecto huius enunciati: Homo eſt animal λογικὸν, ſimplex eſt, qui prædicato complexus adeoque Definitiuus.

Phyſice Ratio proprie dicta eſt vel analogice.

Digitized by Google

Ratio proprie dicta Hominis eſt, vt cum dicitur aliquid præciſum ratione, id eſt, abſtractum, vt commune à ſuis particularibus; cum dicit Ariſt. l. 2. Phy. tex. 12. Rationem, id eſt, intellectum cognoſcere formam diuerſam à materia (vide Zab. p. 24.) ſeu Rationem ſeparare formam à materia ſecundum eſſentiam, non ſecundum exiſtentiā.

Ratio ἀναλόγως dicta dici ſolet Particularis, quæ brutis nonnullis tribuitur.

Mathematice Ratio eſt σχέσις. Vnde exiſtit Analogia ſeu, proportionalitas, quæ eſt συνεχὴς (continua,) vel διῃρημένη.

Huic ἀνάλογος eſt quæ in rebus Phyſicis, artificioſis, Ethicis & Politicis reperitur, vt ęris ad ſtatuam, ligni ad lectum, architecti ad fabrum lignarium vel ſutorem, artis ad artificiale, naturæ ad naturale, naturæ ad Deum, magiſtratus ad gubernatorem. Hinc in definitam perfectamque, & indefinitam imperfectamque diſtingui ſolet. Illa Mathematica eſt; Hæc v. g. eſt conuenientia quædam (analogica) inter Deum & Creaturas. Exemplum pulcrum eſt Analogiæ ſeu conuenientiæ Phyſicarum qualitatum & humanarum voluntatum: Vt in miſtis refractę ſeu quaſi retuſæ ſunt primæ qualitates, indeque exurgit ſeu erigitur alia qualitas: Ita in ſocietate voluntates ſingulorum ſunt refractæ, indeque inſurgit communis voluntas.

ἄλλως.

Ratio 1. accipitur pro ratione formali ſeu pro forma. Duplex autem eſt ratio formalis, vna quæ eſt ex parte ſubiecti vt res eſt, vt in ſubiecto Philoſophiæ Phyſicæ mobilitas dicitur ratio formalis eius; in ſubiecto Metaphyſicæ Entitas. Secunda eſt ratio formalis ſubiecti vt obiectum eſt, & hæc vocatur modus cognoſcendi, vt abſtractio à materia particulari eſt ratio obiecti Philoſophiæ naturalis vt obiectum eſt: abſtractio ab omni materia ſenſili ſeu particulari in vniuerſali eſt ratio formalis in Mathematica, quæ non abſtrahit à materia intelligibili. Abſtractio vero ab omni materia tam ſenſili quam intelligibili eſt ratio formalis obiecti vt obiectum eſt in Metaphyſica. Marth. Aquar. in 6. Metaph. dilucid. 4.

Scal. ex. 1. Ratio rei eſt forma. Sic Zab. Ratio apud Ariſtotelem ſignificat formam. Vnum ſpecie ſunt ea, quorum ratio eſt vna, id eſt, forma vna. Ariſt. 7. Metaph. Ratio animæ eſt ratio hominis, id eſt, ratio hominis ex ratione animæ ducitur. Genus enim & differentia hominis ex diuerſis gradibus animæ ſimul cum materia acceptæ ſumuntur. Hic accipit rationem pro definitione, vel conceptu formali ſeu definitiuo.

2. Pro modo. Scal. ex. 5. ſ. 7. Modum quātitatiuum Barbari noſtri vocarunt id, quod rationem quantitatis dicere poſſumus. Non eſt tamen ratio, qua quantitas eſt: Sed eſt præſcriptio corporeitatis in prædicamento quantitatis, qua aliquid maius in minore non poteſt eſſe. Igitur Latine dicas Modū commenſionis. *Ratio eſt rei modus.*

Canon.

Non poteſt eſſe modus ſine re, cuius eſt modus, à qua pendet eſſentialiter. Exiſtentia eſt modus rei cuius eſt, exiſtentia. Itaque re ſuperſtite & incolumi ſemper manet.

3. Pro rerum (vt magnitudinum & numerorum) certa inter ſe σχέσει, id eſt, habitudine.

4. Pro vi intellectus, qua diſcurrimus, id eſt, cuius effectus eſt λογισμὸς, vel motione quadam intellectus ad concluſionem. Scal. ex. 167. ſ. 2.

Ratio Logic. & Metaph.

Ratio, quam ſignificat nomen, eſt de-

Digitized by Google

finitio. 4 Metaph.text.com.28.

Verum hoc eſt in habentibus definitionem. In aliis autem quidem eſt ratio, ſed non definitio. Ratio enim communior eſt definitione. Itaque ratio nonnunquam eſt, quod eſt loco definitionis rei.

Dicitur propria alicuius ratio, & ratio formalis ac quidditatiua, id eſt, formalis conceptus, vt ratio formalis vnius eſt indiuiſibile ſeu indiuiſum in ſe eſſe, Thom. Aq.

Quantitas definiri non poteſt, ſicut nec alia generaliſſima, quia non habent genus ſupra ſe, nec differentiam συστατικὴν, id eſt, conſtitutiuam. Iccirco id, per quod Quantitas declaratur ſeu explicatur, dicitur ratio Quantitatis. Aliud igitur eſt eſſe rationem, aliud eſſe proprietaté alicuius, aliud eſt eſſe de ratione rei, aliud conſequi vt proprietatem, (quæ accidens eſt) vt principium numeri ſoncinati non eſt ratio vnitatis, ſed proprietas ipſam conſequens.

Ratio eadem eſt natura ex æquo participata, vt ſynonyma non tantum habent commune nomen, ſed etiam eandem rationem.

Partes eiuſdem rationis dicuntur partes eiuſdem ſpeciei, vt quælibet pars ligni eſt lignum, quælibet pars aquæ eſt aqua.

Partes diuerſarum rationum ſunt eſſentiales Materia & Forma: Materia enim potentia eſt, Forma vero actus.

Partes quantitatiuæ, id eſt, integrales remota quantitate non habent rationé partis. Remota enim forma denominante, remouetur effectus formalis & denominatio à forma.

Motus Angelorum no
alterius rationis: R
bus & humano cap

Quodlibet proprium
cum ſuo per ſe ſubi
ſtentiam attinet.
ratione alterum ab
audit⁹ & ratione, i
ſubiecto diſtingu
nim definitur viſus,
viſus eſt in oculo, a

Commune Nomen
Quidditati rerum
Sed Mens dicitur R
vt cuius proprium
& diſcurrere: Qui
libet Ratio eſt Rat
nabilis, quia Qui
nobis non inno
nio.

In materialibus comp
hoc, vt ſimũ 6. Me
plis quipp iam eſt
nem materiæ. Qu
quidditas à compo
ratiocinante ſolum

In ſimplicibus & à m
ditas ratione ratio
per purum opus in
tur ab eo, cuius eſt
non eſt hoc in hoc
ſimplex forma nih
ueniat ratio mater

Viuens, eſſentia viu
re, ſubiecto, nume
dem, differunt rati
eſt, definitione ac τ
Eſſe. Hinc fit vt co
ſit animatum, viu
vita vero dici nequ
uens, habere vitam,

Digitized by Google

Ratio formalis Entis alicuius
- Cuiuslibet rei
  - Conceptus
    - Proprius & eſſentialis.
    - Analogicus.
  - Obiectiua, ipſa rei Eſſentia per mentalem rationem explicata.
- Certarum rerum, Mentalis Definitio adæquate & perfecte naturam explicans, vel Deſcriptio Proportionata aliquo modo naturam explicans.

Definitio adæquata conſtat ex Genere & Differentia, vel ex Materia & Forma; Hæc eſt in rebus finitis & compoſitis: Deſcriptio vero eſt ſimplicis eſſentiæ.

Ratio
- Formalis, quæ dicitur definitio Mentalis.
- Obiectiua, id eſt, res ipſa, quatenus Definitioni reſpondet (vnde & ratio obiectiua & definitiua dicitur id, quod definitioni reſpondet. Dicitur forma, vt eſt natura ſpecifica more Platonis. lib.8.c.5. Metaphyſ.explic.Fonſ.p.489.

Conſtat, ſi Verbum Naturam humanam poſſet dimittere, ſtatim hæc haberet propriam ſubſiſtentiam, & rationem ſuppoſiti & Perſonæ, licet hanc non habeat vnita verbo; & eſſet quoad eſſentiam eadem humanitas, quæ prius erat vnita. Picus in Apolog.

ue Ratio eli?

Ratio Mali
- Naturæ
- Moris

Eſt in priuatione actus
- Primi alioquin debiti.
- Secundi, qui ab eo ſubiecto remouetur, in quo reperiri debebat.

Ratio in Phyſ.

Ratio eſt apprehenſio intellectus noſtri, vt cum dicimus, hæc differunt & multæ res ſunt ratione.

id ratio anima… animalis

Vel, *Ratio eſt plurium rerum intellectarum collatio ad rei incertæ cognitionem eruendam.* Hæc definitio brutis conuenire non poteſt. Differt igitur ab intellectu humano non vt diuerſa quædam animæ facultas, ſed tantum vt motus à quiete, vt τὸ ζητεῖν ἀπὸ τοῦ ἔχειν (vt inquirere & habere.)

Ratio circa concluſiones potius quam circa principia occupatur: Intellectus potius circa principia.

Ratio quam ſignificat nomen aliquod intellectui noſtro eſt conceptio illa, quam facit mens noſtra de re per nomen ſignificata. Aliud ſeu diuerſam rem concipit intellectus noſter, cum audit nomen iuſtitiæ, aliud cum percipit nomen miſericordiæ. In Deo igitur iuſtitia & miſericordia dicuntur diſtingui & multa eſſe ratione. Hæc ratio cum ſimplicitate Dei non pugnat; in Deo nihil ponit, ſed tantum hæret in noſtro intellectu. Ratio, in

Digitized by Google

qua differunt, nihil aliud eſt quam conceptio, quam intellectus noſter de his perfectionibus diuinis per nomina ſignificatis ex nominibus concipit. Vide Zanch. lib. 1. de Natur. Dei, quæſt. 4. qui præclare: Si eſſentiam Dei, vt ſe habet, poſſemus vno intuitu ſeu vno actu intellectus percipere, non fuiſſet variis nominibus opus ad eam nobis vtrinque indicandam.

Scaligero Ratio nihil aliud eſt, quam intellectus motio ad concluſionem, vel ad Electionem, adeo vt λόγος & νοῦς ſint apud veteres ſicut Filius & Pater in diuinis, & apud Ariſtotelem νοῦς ſignificet prima principia notiſſima: λόγος autem eſſentiam & definitionem & τὸ τί ἦν εἶναι. Ex quibus duobus tertium fit quaſi Spiritus productus, id eſt, Scientia ex Concluſione. Vel, Eſt animæ ſeu Intellectus vis, quæ mouet ſe ab effectibus ad cauſas inueſtigandas, & viciſſim à cauſis ad ea, quorum illæ cauſæ ſunt.

Ratio in mente humana, qua ſuperantur affectus, nihil aliud eſt quam radius quidam, vt ita dicam, primæ illius lucis, ſine qua omnia ſane merito & dicuntur & ſunt tenebræ. Scal. lib. 3. Poet.

Ratio dicitur à Græcis ἡγεμονικὸν, σχετικῶς, id eſt, reſpectu aliarum facultatum, ab altero eius officio, quia aliarum facultatum directio & gubernatio ei incumbit. Tilenus.

Ratio Arithmet.

In Arithmeticis Ratio eſt mutuus duorum terminorum reſpectus: terminorum ſecundum quantitatem certa inter ſe habitudo; ſicut proportio eſt ſimilium ſeu æqualium rationum σχέσις ſeu habitudo, τῶν λόγων ὁμοιότης, rationum ſimilitudo, Euclid. diſtinct. 5. τῶν λόγων ἰσότης, rationum æqualitas.

Ariſtotel. lib. 5. ca
λόγων ταυτότης,
R. Salignac. vt Ra
proportio eſt in 3
4. 8. 16.

Philoſophis & Logicis,
Communes, aut
nes, quæ multis
media: Propriæ,
tæ ſcientiæ, vt Nat
thematicæ Mathe
ces. Communes ſ
tiones Logicę & T
Analyticæ & Dem
lib. 1. de Natur. Lo
eſt pluribus Scient
quoque commun
tiam non parit; Id
propriæ rationis.

Ratio

Ratio, quæ vulgo dic
cauſa legis ab ipſi
promulgaretur m
ſpectata, extruct
l. de quibus 32. d
ſic ad verba, quo
ma hominis ad c
& poteſtas legis.
verba earum tene
ſtatem. l. ſcire leg.
eſt mens & volunt
bi lex propoſitum
quod lata eſt, ſine
Denique quod L
endo conſequi vol
finali hæc ratio i
ratio ceſſat, ibi etia
Correcta ratione L
que correcta vider
de ætat. & qualit.
uand. ord.

Quod ex fauore vel
eſt, finita cauſa oc
tur. Quod metu p

Digitized by Google

poris neceſſitate conceptum, ceſſante metu vel neceſſitate eſt tollendum. Quia ratio legis fuit fauor perſonæ, qui vbi non fuerit ſpectatus, ibi legi locus non erit. l. Quod fauore & l. nulla C. de legib. cap. quod ob 61. de reg. iuris in 6.

Ratio Legis pro mente legis: Legis ratio eſt mens legis. Dynus in cap. vlt. ad fin. de reg. iur. lib. 6. Baldus l. 1. in prin. ff. ſi cert. petatur, Ratio eſt mens & medulla ipſius ſtatuti. Ratio legis pro cauſa finali legis. Imol.

Ratio eſt mens legis, eſt lex ipſa, id eſt, eſſentia legis eſt in mente.

Ratio vitæ
- Prima Eſſe rei conſtituit, id eſt, eſt vita, eſt actus ſubſtantialis.
- Secunda conſiſtit in operando, & includit eam, per quam calor in humido conſeruatur.

Ratio ſeminalis eſt forma ſeminis, quatenus ſemen, vel ſubſtantialis, vel qualitas ſubſtantialem ſeminis forma conſequens.

RATIONE.

Hæc vox varie à recentioribus accipitur. Vnde diſputationum mirificæ tricæ extiterunt.

Ratione interdum accipitur pro eo quod eſt RESPECTV, id eſt, pro Secundum, quo proprium determinatur, vt cum quidam dicunt, homo ratione ſuæ propriæ naturæ perſonaliter, ratione vero diuinæ naturæ eſſentialiter Deus eſt. Iac. And. contra Bez. fol. 53. id eſt, Homo ſecundum ſuam propriam naturam, id eſt, formaliter & καθ' ἑαυτὸν conſideratus: Homo ſecundum diuinam naturam. Seu, Chriſtus vt Homo, Chriſtus vt Deus.

At alii dicũt, Caro aſſumpta vnitaue, ſeu etiam in aſſumptione in perſonam verbi conſiderata, non *eſt ratione naturæ* ſuæ (creatæ) perſonaliter Deus & omnipotens, id eſt, in ſua ipſius natura ſeu in ſeſe & ſecundum ſeſe.

Caro Chriſti eſt omnipotens Ratione Verbi, in quo ſubſiſtit: Ratione accipe Terminatiue ſeu reſtrictiue ad proprium, vt oſtendatur καὶ ἄλλο & vi conſecutionis excluſiue, vt *Verbum tãtum proprie ſit omnipotens*.

Accipitur & Ratione Cauſaliter ſeu αἰτιολογικῶς, vt cum dicunt quidam, Caro Chriſti eſt omnipræſens Ratione ſuæ in verbo ſubſiſtentiæ, pro eo, quod eſt: propter & per ſuam in verbo ſubſiſtentiam: ſeu, quia vnita eſt Verbo, & Verbo appropriata.

Athan. cont. Arrian. 2. c. 4. Scriptura nõ intelligit ſubſtantiam verbi exaltatam, ſed ad humanitatem eius hoc ſpectat, & propter ipſam exaltari dicitur. Cum enim ipſius ſit corpus, merito ipſe, vt Homo *ratione* ſui corporis humanitas exaltari & accipere memoratur, &c. id eſt, quia homo.

Iiſdem modis pro *Ratione* accipitur etiam *In*, vt 1. Cauſaliter, Aſſumpta caro non eſt Deus etiam in perſonæ Verbi vnitate & ſubſiſtentia, id eſt, quia & in quantum vnita eſt verbo, eiuſq; propria facta. Sic Cyrill. ad Oriental. ex 2. Dial. Theodoret. per incarnationis modum & vnionem inſeparabilem Caro eſt caro (id eſt, manet caro.) Non Diuinitas, etiãſi facta eſt Dei caro. Similiter Verbum Deus eſt, non Caro, etiamſi propriam fecit carnem per diſpenſationem.

2. Terminatiue ad proprium, vt ſignificetur κατ᾽ ἄλλο, Scholaſt. Quomodo datum eſt humanitati vt ſit Deus Verbum, *In ipſa* ſcilicet perſona Verbi, in qua geſtatur: Ita etiam ei datum eſt, vt ſit omnipotens in perſona Verbi, in qua habet ſubſiſtentiam: Non igitur in ſeſe, ſed κατ᾽ ἄλλο, ſed Deitatis Verbi reſpectu.

Bez. Humanitas eſt Deus non in ſeſe ſeu ratione ſui, ſed in Perſona verbi, cuius per aſſumptionem propria facta eſt; per modum igitur Imputationis.

Ratione differre.

1. Re differunt, quæ non ſunt idem ſubiecto. 2. Quæ diſcrepant eſſentia, hoc eſt, aliã habent rationem ab eo, cũ quo & in quo ſũt. Sic differt albedo niuis ab albedine cygni, & numerus à re numerata. Illic quidẽ, quia diuerſa ſubiecta; hic vero, quia ratio & eſſentia diuerſa. Ratione aũt, quia vel eſsẽtia, vel notio alia, vt fundamẽti & χέσεως, vel etiam quod mens ipſa ſeparet, quæ reapſe coniuncta ſunt, vt albedinem ab homine albo. Fr. Bonam. 3. de met. c. 25. Ratione differre eſt differre definitione, ratione ſignificandi. Scal. 973. notione, conſideratione.

Axiom. Quæ ratione diſtinguuntur, diuerſas habent definitiones. Rei enim diuerſæ definitiones conueniunt pro diuerſis eius conſiderationibus.

Ratione ſumi tranſlationem eſt apta & ad rẽ accommodata ſumi & abſque catachreſi: Ea enim in metaphora ſolet reprehendi. Hic in voce Ratione eſt Syneed. generis pro ſpecie.

R A T V M.

1. Scoto eſt habens verum eſſe ſiue eſſentiæ ſiue exiſtentiæ, vel cui non repugnat eſſe verum eſſentiæ vel exiſtentiæ. Sic ens ratum eſt, quod non eſt figmentum. Scot. l. 1. diſt. 37.

2. Ens ratum eſt firmum & ſtabile.

REACTIO.

Reactio eſt retributa ſeu reciprocata patientis actio quadam, qua reſiſtit agenti, (renititur aduerſus agens) *& id commutat dum ab eo commutatur.* Itaque & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicitur. Duo corollar. Et repaſſio eſt reciprocata paſſio.

Sumũtur tum late, tum ſtricte. Late cum nullo habito diſcrimine agentis & patientis vtrumq; dicimus reagere, & vtrumq; repati. Stricte vero ſeu proprie, cum id, quod in actione principalius eſt, & vincit, vocatur agens, alterum autem vocatur patiens. Sic enim patienti Reactio, & Agenti Repaſſio tribuitur. Nam ſicut alterum ſolum vocatur agens, quatenus principalius eſt: Ita reliquum tanquam debilius vocatur reagens, & viciſſim hoc idem vocatur patiens, agens vero principalius repatiens potius dicitur, quam patiens. Itaque *Reagere proprie ſignificat ſecundario agere, & Repati ſecundario pati.*

Reactio { Φυσική.
Πνευματική, vt in potentia cognoſcente.

R E C E P T I V V M,

δεκτικόν, Suſceptiuum.

1. Receptiuum eſt, quod habet vim recipiendi vel eſt Recipiens, vt materia eſt ſubiectũ receptiuum omnium formarum ſubſtantialium & accidentalium.

Re-

Digitized by Google

2. Receptiuum non datur ſine receptibili, nec receptibile ſine receptiuo.

Explicatio.

Non datur aliquid potens fieri, quin detur etiam agens potens id facere; & viciſſim.

Natura nihil patitur fruſtra. Nihil enim eſt fruſtra in natura.

Oportet receptiuum denudari à natura recepti. Ergo, inquiat aliquis, oportet materiam carere omni forma ſubſtantiali, vt poſſit aliam recipere, nempe formam mixti?

Hic reſpondet Auicenna, Non oportere ipſam denudari ab omni forma vel à toto genere recepti, ſed à natura ſpecifica recepti. Vid. Scot. lib. 2. diſt. 15.

Quicquid eſt per ſe receptiuum, vel per ſe ratio recipiendi formam ſubſtantialem, eſt de Subſtantia compoſiti. Scot. lib. 2. diſt. 15. Materia igitur eſt de eſſentia compoſiti Subſtantialis, non accidens.

Effatum.

Receptiuum eſt in eodem genere, ſeu eſt eiuſdem generis cum recepto.

Cenſura.

Hoc effatum eſt fallax: Nam eſſentia animæ eſt immediatum principium (id eſt, cauſa) & proximum receptiuum, (id eſt, ſubiectum) potentiarum: Et tamen non ſunt potentiæ in eodem genere cum eſſentia animæ, Thomas enim Aq. potentias animæ non collocat in Categoria Subſtantiæ, ſed Qualitatis ſecundę ſpec. Idem faciunt Simplicius & Damaſcenus in Logica ſua.

Vſus.

Aiunt nonnulli; Idem ſimplex non poteſt eſſe principium diuerſarum operationum.

Hoc falſum eſſe ex eo probatur, quod animæ ſubſtantia eſt immediatum Receptiuum trium potentiarum, ſicut & in anima eſt virtus producens potentias. *Fluere enim ab eſſentia attribuitur virtuti actiuæ eſſentiæ.*

Quicquid recipit, qua recipit, prodit imperfectionem ſeu defectum quēdam, vel in οὐσίᾳ ſua, vel in δυνάμει, vel in ἐνεργείᾳ. Deus igitur nihil in ſe recipit.

Recipi per modum tranſeuntis aliquid, eſt recipi per modum dependentiæ, quia quod ita productum eſt, dependet in Eſſe & conſeruari, vt lumen in aere, & illuſtratio ſeu ſplendor, quo mox ab exortu ſpirituum à cerebro cunctæ partes illuſtrantur in neruis & arteriis: Calor vero, qui communicatur à corde partibus, recipitur *per modum permanentis*, manet enim ablata cauſa; licet propter deceſſionem quotidianam egeamus perpetuo cordis influxu.

RECESSVS *à natura.*

Receſſus ſeu ſeparatio à natura. 1. Significat amiſſionem formæ ſubſtantialis.

2. Significat receſſum ſecundum aliquem gradū à qualitatibus naturam rei conſequentibus, quæ dici ſolent Eſſentiales & Naturales. Sic aqua dicitur recedere à natura, quatenus aliquantum recedit à ſuis naturalibus qualitatibus, quas habebat, quatenus erat miſtum quoddam.

d by Google

Recedit res à ſua natura per
- Qualitates ſibi contrarias : vt in imperfecta putredine.
- Amiſſionem formæ miſti, vt in perfecta Putredine, quæ eſt corruptio totius Subſtantiæ.

Receſſus igitur à natura eſt maior, vel minor. Maior, vt cum mutatio fit ſecundum ſubſtantiam : Minor, cum in accidentibus. Vid. Zabarell lib. 2. de Generat. & Interit. misti cap. vlt.

Totius] Quia vltima forma deſtruitur, quæ dat rei eſſe ſpecificum, etſi materia relinquitur.

R E C I D I V A.

Recidiua propriè eſt morbi iam ſoluti & vtcumque terminati ad eundem relapſus : Eſt cum ſua radice idem morbus vnitate cauſæ formalis & materialis.

Ii morbi recidiuam faciunt, qui ad ſenſum extincti videntur, apparente ſolum ex morbo præterito Symptomate aliquo, quod morboſam diſpoſitionem ſupereſſe adhuc ſignificat.

Eſtque Legitima vel Spuria.

Intellige recidiuam non ſemper vno eodemque modo fieri, ſed aliquando manentibus morbi & cauſæ ſimul reliquiis. (Hæc legitima recidiua eſt) Nonnunquam vero euacuata tota materia, & ſolum relicta forma, aut contra ſuperſtite materiæ aliqua portione. (Hæc illegitima recidiua eſt.)

Impropriè Recidiuæ nomine comprehenduntur Morbi Redeuntes ſeu Recurrentes ſeu Reuerſiui, qui dicuntur ita, cum peruenit ægrotus ad morbi imminutionem, manente & iterum creſcente eodem morbo.

Transfertur à Scholaſticis Theologis ad vitia cum dicitur, Recidiua peccati.

Pro Barbaro Recidiuare dices Relabi, vt in malum, vt in peccatum.

R E C O R D A T I O.

Reminiſcentia.

Recordatio opera intellectus ſpecies recolentis. Seu, Recognitio rei, quam homo oblitus eſt ; Oblitus quidem propter ſimulacri idem repræſentantis amiſſionem, quia in cerebro euanuit.

Recognitio per ſimulacri amiſſi inſtaurationem, quæ fit diſcurſu ab vno principio noto ad aliud ignotum & conſideratione circumſtantiarum temporis præſentis, quo per ſenſum vel per intellectum res cognita eſt, vel ſimilium & affinium, vel contrariorum.

Reminiſcentia diſquiſitio tectarum ſpecierum, amotio importunarum, digeſtio obturbatarum. Hæc facit vt intellectui ſibi præſens ſit.

R E C T V M.

1. Rectum conuenit & Vero & Bono & Perfecto : Eſtque quod vitioſitatis & prauitatis expers eſt. Oppon. Diſtortum, Obliquum.
2. Rectum eſt Summum, Deus.
3. Vel Inferius a Deo conſtitutum. Hæc Diſtinctio eſt Scaligeri Exer. 249. ſect. 3. Vbi ſummum rectum abſolute κατ᾽ ἐξοχὴν dicit, Rectum αὐτὸ ὀρθόν, Plat. ipſum rectum. Ad Inferius pertinet Rectum in Ethicis, quod eſt conſentiens virtuti, vt arti, ſcientiæ, prudentiæ; & hoc axioma Scaligeri: *In vnaquaque actione vnum tantum rectum eſt.* Idq; à Recto; id eſt, à Summo Recto, Deo ipſo, conſtitutum ; Is illius eſt Regula & Menſura.
4. In Geometria Rectum opponitur Obli-

Obliquo & Curuo. Veritas vnica eſt, & huius aſſequendæ via certa & determinata velut linea recta vnica ſpecie eſt, obliquæ vero multæ & indeterminatæ. Barth. Viott. in l. 1. de Demonſt. Sic Græci κατ' ὀρθὸν πλεῖν, rectum tenere curſum, cui opponitur, Obliquare, Virg.

5. In Ethicis Ciceronis Rectum officium ſeu recte factum accipitur per Excellentiam (Synecdoch.) pro perfecto officio, quod Græci vocant κατόρθωμα. Si verbum verbo reddere, velles, diceres: Quod ſecundum Rectum, id eſt, ſecundum virtutem factum eſt, à verbo κατορθόω quod cum virtute vel excellenter facere aliquid ſignificat. Ei opponitur officium inchoatum ſeu medium, cuius, cur recte factum ſit, probabilis redditur ratio, Græc. καθῆκον. Hoc non habet omnes numeros, vt Stoici loquuntur.

6. Rectum Subſtantiue ſeu Rectitudo eſt recta ratio. Græc ὀρθότης: vt, vitæ, morum, ratiocinationum, locutionũ rectitudo: Rectum in vita, in motibus, &c. Recta ratio quaſi forma eſt ſeu tanquam differentia formalis actionum. Scal. ex. 307. ſ. 27. Rectæ ratiocinationi opponitur mentis διεστραμμένος λογισμός.

7. Rectum idem eſt quod verum per Synecd. quia quod verum, eſt, ſemper rectum eſt: ὀρθὸν ἡ ἀλήθεια ἀεὶ, Quo fit, vt quod Plato dixit, ὀρθότερόν ἐστὶ λέγειν, Cicero verterit, Dictu verius & melius.

8. Rectum iudicium mentis eſt dictamen rectæ rationis, quod congruit cum norma æterna & immota, quæ eſt in mente diuina, patefacta in Decalogo: Vel eſt Dictamen rectæ rationis, quod eſt Lex Naturæ, & aliæ leges congruentes cum eo & Lege diuina. In Epitom. Moral. Phil. Melanch.

Rectam rationem I. Lipſius definit lib. 1. Conſtant. cap. 4. De rebus humanis diuiniſque, quatenus eæ ad nos ſpectãt, verum iudicium ac ſenſus.

Recta ratio ſubordinata eſt Legi Dei: Hęc illius norma & menſura eſt.

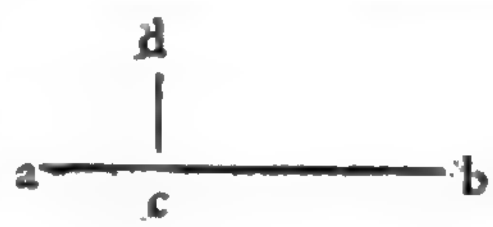
9. *Rectitudo eſt Abſoluta*, vt Dei: *vel Deo Proportionata*, vt creaturæ; Eaque *eſt Formalis vel Accidentalis.*

Vſus.

In dicto Geneſ. 1, 31. Deus vidit omnia, quæ fecit, & erant valde bona, omnibus rebus à Deo creatis, Bonitas tribuitur. Qua ſignificatione? Reſp. Bonum ibi ſignificat Rectitudinem Formalem, ſeu naturalem, ſeu natiuam. D. Pareus libro de Grat. hominis primi.

Collatio cum Græca Lingua.

In Gręca Lingua ὀρθὸν ſpecialius eſt quam εὐθύ. Ὀρθὸν enim eſt in altum erectum (ὀρθὴ γραμμὴ, linea erecta: Εὐθὺ præter hoc etiam eſt quod eſt porrectum ſeu extenſum in longitudinem:

Rectum autem in Lingua Latina tam eſt id quod in altum recte vergit (ſurſum ſpectans) quam id, quod in longum porrectum extenditur, τὸ μὴ ἑλικοειδὲς, μηδὲ ἔχον τινα σκολιότητα ἄν τι ἀνάρροον ἢ ἄν τι κείμενον, Es ſtehe in der Höhe/oder lige. Ita Rectum opponitur non ſolum τῷ ἑλικοειδεῖ, tortuoſo, intorto, & σκολιῷ, id eſt, obliquo, flexuoſo, prauo, (Sic Ciceroni Contorquere eſt oratione non recta, ſed tortuoſa vti, quo genere plerunque ſolebant ſuas argumentationes Stoici contexere) ſed etiam iacenti.

Veruntamen Scaliger Rectum ab Erecto doctrinæ gratia diſtinguit, &

Recta eſt, cuius partes tenorem extremorum non egrediuntur

interpretatur vocem ὀρθὴν erectam: vocem vero εὐθεῖαν Rectam. Rectæ, inquit, (lineæ) ratio eſt à partibus, ne extremorum rationem egrediantur. Erectæ autem ratio eſt à ſitu & relatione vniuerſitatis; cuius ſcilicet partes extremę non egrediuntur lineam mũdi perpendicularem. Ita etiam curuus ſtylus poteſt erectus eſſe, & ſtylus rectus iacens. Opponitur enim recto obliquum: Erecto autem iacens. Idcirco dicimus in definitione Erecti, cuius extremæ partes non exeunt lineam mundi perpendicularem, quoniam etiam curua erecta eſſe poſſunt. Vere autem erectum ſic intelligas: Nam nutans licet non ſit iacens non tamen vere erectus eſt, ſed eſt, vt aiunt, in fieri. Definitiones autem ſunt rerum perfectarum. Hæc Scal. l. 4. de cauſ. l. l. cap. 85.

Rectum relatum ad rectum dicitur ei cõforme.

De vocabulo REDARGVITIE.

Quæſitũ eſt ex nobis à doctiſſimo & prudentiſſimo Hieronymo Heiſardt ciue Magdeburgenſi per Epiſtolam de voce Redargutionis, qua de controuerſia ipſi fuit cum aduocato quodam in eadem Repub. an ſit Latina? Hic reſpondimus, Redargutionem dici ex vſu, Regula & analogia, non autem Redarguitionem. Quod ad vſum attinet, is eſt & Theologorum, & Ictorum, & Dialecticorum, & Philologorum. E Philoſophis & Logicis eſt tanquam vnus pro multis Raph. Volaterranus, qui Elenchos Ariſtotelis vertit, eoſque nominat Redargutiones. Verba eius ſunt in Iſag. in 1. lib. Elench. Ariſtotelis, hæc quinque ſunt genera diſputationum, quorum cauſa ſit ſyllogiſmus ſophiſticus, Redargutio (id eſt, Reprehenſio) Falſum, Opinabile,

Solœciſmus, Nu
raſ. Roter. Theo.
cum Tremelio &
3. ita conuerſun
Scriptura eſt vt
nem.

2\. Quod ad regula
baſia in io deriu
à fruitu fruitio, à
tio.

3\. De analogia, ſicu
cutio, à diminutu
tu euolutio, à co
à munitu munitio
ab ablutu abluti
non acuimen: it
darguitio.

Sed obi

A Sputu eſt ſpuitio,
ſanguinis apud P
(Sic ICti dicu
gnoris) à tutu
tio: Ita quoque
darguitio.

Reſp. Hic negamus
ſin: Nam ſpuitio
pinis ſputu & ex
luitio Ictorum à
tio à tuitu: Sicut
(*Viderat at contr*
brem, apud Sabin
ruitu.

2\. Obiicitur. Dicit
turus. Ergo etia
tio, Redarguitio

Reſ. Hoc minime ſe
dum participio i
men id non fit ir
ta: *Dextera qua*
fuit. Vt igitur à L
(pro Orturus) P
rus) & tamen di
ritus) Partus:
Salluſtio dicitur

Digitized by Google

men dicitur Redargutio, non Redarguitio.

3. Obiicitur: Forte vt à ſupino Fautu eſt Fauitor apud Plautum: ita eſſe poteſt à Redargutu Redarguitio.

Reſp. Nulla hic prorſus eſt analogia, Nam fauitor pro fautor eſt à fauitu, non à fautu, vnde fautor.

4. Fortaſſis dixerit quiſpiam, τὸ Redarguitio eſt à ſupino Redarguitu.

Reſp. per inficiationem: Vt Redarguitum & Redarguitu vix approbat vſus: Sic & Redarguitio.

REDVCO.

Reducere notat motum, ait Scal. de cauſ. L. L. c. 80. l. 4.

Reduci ad cauſas per ſe eventus fortuitos 1. eſt eos referri ad cauſas certas & definitas, vt ad Deum, ad Angelos bonos vel malos, ad temperamentum, ad inclinationes naturales, ad mores, ad materiæ fluxibilitatem.

2. Eſt eos coniungi effectui per ſe alicuius cauſæ.

In nullo genere Cauſarum poteſt per accidens eſſe primum: Itaque Caſus & fortuna reducuntur ad cauſas per ſe agentes, ſcilicet ad Naturam & Intentionem ſeu Propoſitum. Scotus lib. 1. diſt. 2.

Sic Suaretz. Non neceſſe eſt, vt omnis effectus, qualiſcunque ſit, habeat cauſam per ſe, ſed ſatis eſt vt coniungatur effectui per ſe alicuius cauſæ, & hoc ſenſu intelligendum eſt cum dicitur: Reduci ad cauſam per ſe.

Sic reprehendit Scaliger Grammaticos male Definientes Caſum.

Quod ad aliquid reducitur, non eſt idem cum eo.

Caſus reducuntur ad declinationes, tanquam ad capita.

E. caſus non eſt declinatio nominis 4. lib. de cauſ. l. l. c. 80.

Geometræ voce Reductionis etiam vtuntur pro Translatione. Reducere enim vnum problema vel Theorema ad aliud eſt transferre ad aliud, quo cognito & percepto comparatoque, etiam id, quod primo propoſitum eſt, fit manifeſtum: vt quando duplicationem cubi inueſtigant, quæſtionem huius propoſitionis ad aliam propoſitionem, quæ hanc ſequitur, tranſtulerunt, nempe Inuenire duas medias rectas proportionales, & quod reſtabat, inueſtigarunt: qua ratione datis duabus rectis duæ mediæ inueniri poſſint proportionales.

REDVPLICATIO.

Reduplicatio eſt quædam conditio poſita in propoſitione reddens rationem, qua prædicatum attribuitur Subiecto, vt Qua, Καθ' ὅ, Quatenus.

Eſtque nota
- Principii & Cauſæ
  - Materialis, Homo, qua Compoſitus è contrariis, eſt φθαρτός.
  - Formalis: Homo, qua habet animam rationalem, eſt imago Dei.
  - Efficientis, Mauritius, qua Wilhelmi filius, eſt eius hæres.
  - Finalis; Homo, qua ad beatitudinem eſt deſtinatus, eſt immortalis.
- Accidentis, Homo, qua coloratus, eſt viſibilis.
- Suppoſiti: Socrates, qua Socrates, eſt indiuiduum.

Effecta, vt Ceſſio Diaboli, Sanatio ægroti, tribuuntur nomini Chriſti, non qua nomen ſed qua inuocatum. Hierom in vita Hilationis ait Hilarionem profligaſſe dæmonas nomine Ieſu inuocato. Orig. lib. 1. cont. Celſum: Dæmones ceſſerunt ad ſolum nomen Chriſti inuocatum. Et lib. 3. ait ægros ſanati inuocato ſuper eos vniuerſorum Deo.

Crux Chriſti, qua in mente ſanati, magnam habet efficaciam. Chryſoſt. hom. 55. in Matth. Crucem non ſimpliciter digito in corpore, ſed magna profecto fide in mente formare oportet.

Perſpectiua conſiderat lucem non quatenus eſt Mathematica, ſed quatenus eſt naturalis. Vid. Zab. c. 12. de Trib. præcog.

Sic cum dicũt Auer. & Ioh. Gramm. Formam, quatenus eſt Forma quanta, augeri; particula *quatenus* denotat conditionem materialem ipſi formæ neceſſariam & ſine qua non. Sola enim forma anima vegetans, quatenus eſt anima vegetans, eſt ratio cur corpora ſint augmentabilia: Sed hoc non præſtat, niſi per materiam quantam extenſa ſit. *Animatio formæ in augmentabilitate. Quantum conditio materialis.*

Reduplicatio fit terminorum Syncategorematicorum, Qua, Quatenus, ſecundum, additione ad propoſitionem
- Proprie: termini in eadem propoſitione repetitio,
  - Eiuſdem.
  - Synonymi.
- Improprie.

Reduplicatiua propoſitio.

Reduplicatiua propoſitio nonnullis latius ſignificat, nonnullis ſtrictius. Latius accipiunt Philoponus & Simplicius, vt ſit propoſitio in qua idem terminus iteratur: & Reduplicatio ſit eiuſdem termini in eadem propoſitione, repetitio, vt: Homo qua homo, &c. Strictius Albertus in priore c. 38. vt ſit propoſitio, in qua medius terminus ſuper extremũ repetitur, vt cauſam inhærẽtiæ prædicati in ſubiecto indicet. Reſpicit autẽ hac deſcriptione vſum Syllogiſticum, & voce cauſæ intelligit rationem, ſiue ſit medium conſequẽtiæ, videlicet ratio, tantum & extremis natura poſterior, ſiue eſſendi ſimul & cõſequendi, nec non extremis natura prior. Porro repetitio medio termini fit additione terminorum Syncategorematicorũ. Quatenus, prout, Qua, ſecundum quod, ἢ καθ' ὃ, inter quos terminos

Digitized by Google

minos Simonius nullum facit diſcrimen, ſed Simplicius ſtatuit ita inter ſe differre, quod Quatenus indicet prædicatũ eſſe aliquã ſubiecti affectionẽ propriã, vt: Animal qua animal ſentit: Secundum vero quod, non eſſe aliud prædicatum, quam ſubiecti eſſentiam conſtitens aliquid: vt, Homo, qua homo, eſt animal. Itaq; hæc propoſitio. Ariſtoteli vera eſt, Homo ſecundum quod homo, eſt γελαστικός: Sed Simplicio eſt falſa, vt qui cẽſeat καθ' ὃ ſignificare duntaxat prædicatum, quod eſſentiã ſubiecti cõſtituat, quemadmodũ ᾗ ſeu Quatenus affectionem, quæ cum ſubiecto in prędicatione conuertatur.

Reduplicatio ex præcepto Ariſtotelis ad maius extremũ addi debet, ſed quod reduplicatur eſt ipſum ſubiectũ. Subiectũ aũt repetitur aliquando eodem termino: aliquando voce, quæ vel integram cauſam ſeu rationem, vel aliquid rationis talis ſuppoſitionis afferat, vt nimirum ſubiectum cum illa adſignificetur & ſubintelligatur, vt ſanum quatenus bonum eſt ſcibile. Hircoceruus quatenus eſt non ens eſt opinabilis. Neq; vero cum terminus repetitur in propoſitione reduplicante plane eſt ταυτολογία, ſed eiuſdẽ repetitio. Nam priori loco poſitum reſpicit ſuppoſita; repetitum vero cum particula reduplicante rationem duntaxat ſuppoſitionis ſignificat. Species earum tot ſunt, quot cauſæ ὅλως γὰρ τὸ καθ' ὃ ἰσαχῶς καὶ τὸ αἴτιον ὑπάρξει, ait Ariſtoteles 5. Metaph. cap. 18. Cauſa autẽ duplex eſt. Aut illationis duntaxat, ſeu Inferendi, aut eſſendi & inferendi ſimul. Cauſam inferendi duntaxat voco externam: Inferendi & eſſendi ſimul internam. Cauſa interna (Græce ἐνυπάρχουσα) ſubiecto eadem eſt & ratione ſui & noſtri: vt Homo quatenus eſt homo eſt docilis: vel ratione ſui tãtum, & hæc eſt vel integra definitio: vt, Homo quatenus animal rationale eſt, docilis eſt. Homo eſt caducus, ſeu mutationi obnoxius, quatenus conſtat è materia: vel pars definitionis formalis, vt: Homo eſt γελαστικός quatenus eſt λογικός. Externæ cauſæ ſunt efficiens & finis; quæ ſunt illationis tantũm cauſæ, præſertim in ſubſtantiis iam conſiſtentibus & in accidentibus quoq;, cum maioris termini duntaxat cauſa ſunt, non item ſubiecti, vt cum dicitur, *Socrates* interiit, quatenus venenum bibit. Bellum gerendum, quatenus pace frui tandem volumus. Quod ſi efficiens cauſa affectionis quæ extra eſſentiam eſt, ſit etiam ſubiecti aliqua cauſa, tum eſſentialis & interna dicitur, atque vocatur forma & eſſentiæ cauſa ab Euſtratio 6. Eth. cap. 1. Ad hunc modum externarum cauſarum reuocantur illa reduplicata, quę à materia ſumuntur, materia inquam, non quæ vt compoſiti vel definiti pars accipitur, ſed quæ ſubiecta vocatur, & vt poſterior eſt ipſo compoſito, vt, Æthiops eſt albus dentes. Homo eſt albus quatenus habet corpus. Verba Ariſtotelis in prima Philoſophia ſunt, καθ' ὃ multipliciter dicitur: vno modo, forma & ſubſtantia vniuſcuiuſq; rei (intellige id ſecundum formalia prædicata, ſiue à genere, ſiue à differentia ſumantur, ambo enim οὐσίαν rei conſtituunt) Altero, in quo primum fieri aptum eſt, vt color in ſuperficie tanquam primo eius ſubiecto. Etſi autem Ariſtoteles neq; ſpecificatorum, neq; reduplicatorũ, prout hæc ab illis differunt, nuſpiam meminerit, tamen prior modus Reduplicatiuus nomine generis, ſecundus ſpecificatiuus dici poteſt, ſed primus modus à ſecũdo non ideo diſtinguitur, quod in primo non afferatur cauſa, in ſecundo cõtra afferatur, ſed ideo potius, quod terminus ſpecificãs non relinquit ſubiectum, cui apponitur, in ſua formali ſupponẽdi ratione abſolute atq; interne accepta, ſed ipſã

reſtringit, proindeq; non poteſt ex eo propoſitio vniuerſalis abſoluta extundi. Neque enim valet: Æthiops eſt albus ſecundum dentes, & omnis Æthiops eſt albus. Homo eſt albus quatenus habet corpus. Ergo omnis homo eſt albus. Canis latrat quatenus furem intuetur. Ergo omnis canis latrat. Ens eſt ſubiectum primæ Philoſophiæ prout ens. Omne igitur ens ſubiectum eſt primæ Philoſophiæ. Quapropter modificatæ potius, quia rem duntaxat denominatã deſignant quam reduplicatæ ſeu cauſales, id eſt, cauſam afferentes iſtiuſmodi propoſitiones à Scholaſticis nonnullis appellantur. Audiatur Caietanꝰ in p. parte ſum. quæſt. 52. art. 1. Secundum quod dupliciter ſumi poteſt, primo vt denotat rem denominatam tantum, vt, cum dicitur Socrates eſt albus ſecundum dentes. Altero, vt cauſam deſignat ſeu radicem, vt cũ dicitur: Homo ſecundum quod rationalis eſt, eſt artifex. Quanquam nõ inficier tales poſſe etiam cauſales vocari. Nam & accidens à ſubiecto in genere cauſæ materialis pendet, & efficiens ac finis dicuntur eſſe cauſæ, quam etiam cauſæ rationem ſubiectũ reſpectu ſcientiæ, cuius eſt ſubiectum, gerit. Hæc eſt cauſa, cur eiuſmodi propoſitiones ſæpe confundãtur, vt videlicet vna, eademq; propoſitio reſpectu ſubiecti ſpecificans & reduplicans nominari poſſit, prout videlicet ſupponendi ratio non accipitur eadem, ſed alia. Quomodo hæc: Homo qua homo eſt animal: cauſalis vocatur? Reſpond. Quia animal non ineſt homini per naturam animalis abſolute: Sic namq; omne animal eſſet homo, ſed per naturam hominis, quoniam determinatio generis ad ſpeciem fit per differentiam acceptam à propria ſpeciei forma. Cur iſta, Animal quatenus animal eſt ſubſtantia, à Thoma vocatur Reduplicans? Reſp. Quia in ſubiecto includitur id, quod eſt cauſa talis inhærentiæ. Hæc de Reduplicationis ſententia eſt Simonis Simonii Lucenſis Medici & Philoſophi, cuius diſtinctionem ſubiicio.

Reduplicatio
- Proprie dicta, primaria.
- Improprie dicta
  - Media ſeu ſecundaria.
  - Infima.

Reduplicatiua propoſitio
- Interna.
- Externa.

Explicatio.

Proprie reduplicatio illa eſt, in qua vel ſubiectum ſynonymum vel definitio ſubiecti vel forma eius repetitur. Minus propie dicitur, cum quippiã repetitur quod non ſic ad ſubiectum expreſſe pertinet. Prima igitur reduplicationis Species quaſi analogatum ſic definitur, vt ſit illa, qua cauſa affertur prædicati, quod per ſe primo ineſt, vt Homo, qua homo docilis eſt. Homo vt anima intelligente præditus docilis eſt. Hæc maxime digna eſt reduplicationis titulo, quia repetitur ipſum ſubiectum, vel id quod eſt definitio ac eſſentia ſubiecti. Secunda reduplicationis internæ ſpecies ipſa quoque affert cauſam prędicati, quod per ſe tantũ nõ etiam primo inſit ſubiecto, vt Homo, qua-

Cauſa immediata & adæquata.

Cauſa m dicta

Digitized by G

quatenus animal, ſentit: quanquam enim ſenſus primo ineſt animali, non tamen primo ineſt homini.

Hæc ſpecies non conſtituit prædicationem primam, ſed per ſe tantum, in qua videlicet prædicatum in ſubiecto quidem cauſam habet, ſed non *a* adæquatam ſubiecto: vt illa prioris ſpeciei, Homo, qua homo, docilis eſt.

a Nõ totam ſubiecti rationem.

Tertia & infirma reduplicationis ſpecies ipſa quoque cauſam affert & ſubiectum adſignificat, ſed non quæ primo aut ſic per ſe ſubiecto accidat.

Cauſalis externa.

Hic Simonius quatenus ipſum explicat. Αὐτὸ ipſum, inquiens, accipitur vel pro omni eo quod actualiter & formaliter res eſſe dicitur, vel pro eo tantum, quo formaliter à cæteris res differt: Et particula ᾗ ſeu quatenus vel in genere deſignat cauſam cur prædicatum inſit huic; vel cauſam adæquatam qua prædicatio dicatur ineſſe ſimpliciter. Prior acceptio magis impropria eſt, poſterior magis propria. Priori modo accepta particula ipſum tam genus prædicati. Quatenus ipſum quamuis non prædicetur ἀντιστρόφως (reciproce) quam definitio, differentia, affectio propria de ſpecie vel ſubiecto. At ſi ſecundo modo vſurpetur genus non plane dicitur prædicati quatenus ipſum. Nam differentia ſpecifica, quã ſignificat reduplicatio Synonymo addita non eſt adæquata ratio cur genus inſit, quemadmodum adæquata ratio eſt cur ipſamet inſit affectio Synonymi propria. Liquet hoc, quia genus extra talem differentiam ſpecificam quoq; inuenitur & multa inferioribus conueniunt per ſe ratione ſuperiorum, quę tamen non conueniunt inferiori ratione illius, quo differt ab aliis. Vnde iſta, Homo, quatenus homo, habet ſenſum tactus, eſt, quia ipſum, ſed nõ ſecundo modo, proindeque non conuertitur. Ergo quicquid ineſt alicui ratione ſuæ definitionis, id eſt, partis ſuæ definitionis, ineſt omne, quia ipſum: ſed non omne proprie, quia ipſum, id eſt, ſecundo modo. At ſi inſit ratione ſuæ definitionis, id eſt, ratione omnium ſuarum partium ſimul vel formæ, vere, id eſt, proprie quatenus ipſum ineſſe dicitur, & cõuerti: proprie, inquã, quia non excedit illud, cui ineſt (Proprie eſt idem, quod conuertibiliter.) Thomas Aquin. 2. contra Gentes c. 13.

Quapropter ab Ariſtotele vocatur prædicatum primo, quia nimirum nulli alii prius ineſt, quod formaliter à ſuo priori ſubiecto differat, id eſt, formalem habeat conceptum differentem. Sic tam iſta eſt prædicatio primo, Homo quatenus eſt animal rationale eſt γελαστικὸς, & hæc, Homo quatenus rationalis eſt γελαστικὸς, quam illa, Homo quatenus homo eſt γελαστικὸς. Atque hæc de diſtinctione duplicis prædicati vniuerſalis quam fortaſſe ſignificauit Ariſtoteles duplici definitione vniuerſalis: vna videlicet latiori & quę tam primum, quam ſecundum modũ dicendi per ſe complectitur præmiſſis demonſtrationis conueniens.

Altera preſſiori, quę concluſioni demonſtrationis duntaxat accommodata eſt, & ſecundum modum dicendi per ſe magis reſpicere videtur, Ariſtotelem autem prædicatũ proprie. Quia ipſum cenſuiſſe, illud eſſe quod primo & conuertibiliter ineſt, liquet ex illis verbis cap. 5. in quibus quod antea vocauerat vniuerſale, & quia ipſum nominat primum & conuertibile. Dico autem primum, &c. Illud igitur non eſt καθόλου primum ſeu immediatum, vt ab Ariſtotele definitur, Socrates eſt diſciplinæ ſeu doctrinæ capax, quia prædicatum excedit ſubiectum, etſi detur eſſe, quia ipſum ſeu per ſe: ita iſta, Socrates eſt homo, & ſimiles. Hæc de Reduplicatiuis doctrina eſt Simoniana.

Schegkiana doctrina hæc eſt è Scholaſticis; Limitatio ſeu determinatio prædi-

cati reſpectu ſubiecti principalis triplex eſt: Vna eſt, cum de ſubiecto prędicatur aliquid, quia ipſum: Vt ſi de bono prædicatur, quod eius ſcientia quædam ſit, quia bonum: Aut ſi de Chriſto, quod in æternum ſit regnaturus, quia Chriſtus. Hanc limitationem Græci vocant ἀναδίπλωσιν: vulgo in ſcholis nominant Reduplicatiuam. Claudius Albinus vocat conduplicationem. Altera eſt αἰτιολογική, vt qua intelligitur ac exprimitur cauſa, quæ ſit aliud quiddam quam ſubiectum, propter quam prædicatum inſit ſubiecto. Eam ſuo modo Scholaſtici appellant ſpeciuocam, propter εἶδος nimirũ cauſæ, vt cum dico Thragelaphus, quia nihil eſt, ſcientia nō comprehenditur: Chriſtus, qua humanitate præditus eſt, eſt creatura. Latine dicitur cauſalis.

Tertia ſpecies limitationis eſt, diminuens ſeu diſtrahens, quæ etiam vocatur Synecdochica, vt ſi immortale prædicetur de homine ſecundum animam: ſi dicatur Chriſtus ſecundum humanitatem eſt creatura: ſecundum vel propter humanitatem eſt particeps perfectionis.

Limitans igitur terminus ſignificat vel immediationem, ſeu negationem cauſæ, vel cauſam attributionis, vel partem. Nota de his tres Regulas cum de Chriſto agitur: Prima. Cum aliquid de Chriſto enunciatur, quia ipſe, id eſt, cum limitatur prędicatũ κατ' ἀναδίπλωσιν, hoc eſt reduplicatiue, neceſſe eſt, vt prædicatum illud ſimpliciter etiam & vere efferatur de ſubiecto, non minus atq; compoſitum & limitatum prædicatũ vere dicitur: vt de Chriſto, quia Chriſtus, vere dicitur, quod ſit iudex viuorum & mortuorum, quod poteſtas ei data ſit omnium. Itaq; hæc prædicata vere quoq; de Chriſto, vt ſubiecto enunciabuntur ſimpliciter. Secunda regula ſi vera fuerit limitatio ſpecifica, non neceſſe eſt etiam ſemper prædicatum ſimpliciter vere de ſubiecto enũciari, vt verum quidem eſt hominem, quia nimium bibit, eſſe ebrium, ſed idcirco non neceſſario verum eſt: Homo eſt ebrius: quia contingit hoc eſſe verum. Tertia in limitatione diminuente prædicata quaſi Synecdochice de ſubiecto prædicantur, quia de parte tãtum, vel toto ſecundum partem intelliguntur. Sic de Chriſto prædicatur mortalitas.

In exemplis etiã diſſenſio eſt inter Scheggkium & Simonium. Nam, vt vnũ tantum afferam Schegkius affirmat in hac Chriſtus, qua homo eſt creatura, particulam Qua, magis perſonam Chriſti ſeu hypoſtaſin naturæ humanę ſignificare quam naturam. Ideoq; eam eſſe falſam. Sed Simonius contendit particula Qua nō ſignificari hypoſtaſin, ſed Naturam, & adducit pro ſe Thomam Aquinatem ex 3. parte ſummæ q. 6. art. 10. Nomen ſic acceptum in Reduplicatione magis proprie pro natura tenetur, quam pro ſuppoſito & idcirco cōcedenda magis eſt illa quam neganda: Chriſtus qua homo eſt creatura. Ego aſſentior Aquinati & Simonio & propter humanitatem (non ἁπλῶς) Chriſtum creaturam recte dici affirmo.

Reduplicatione ſæpe ſoluuntur contradictiones. Et ea eſt vis reduplicationis, vt per & propter eam vim vni eidemq; contraria conuenire dicantur, diuerſo modo, vt: Ille motus, qui animali naturalis eſt, quatenus eſt animal, eſt ei violentus alio modo, ratione elementi ἐπικρατοῦντος (prædominantis.) Habet enim animal duo motus principia, Animam & Elementum prædominãs. Quæ ad motus contra nos inclinant, vnde exiſtit labor & defatigatio in motu progreſſiuo animalis, propter grauitatem terræ dominantis, trahentem animam deorſum.

REFLECTI, REFLEXIO,

RE-

REFLEXVS.

Reflecti 1. proprie eſt vel rurſus ſeu iterum flecti, vel retro flecti.

2. Tranſlate eſt reuocari, reprimi, ſedari, cui opponitur incitari. Sic Cicero vſurpauit. Vide Nizol.

3. Tralatitium etiam eſt, quod Phyſici Reflexionem intellectui tribuunt. Reflexio enim Intellectus eis eſt, cum poſtquam intellectus concepit rem aliquã, rurſus concipit ſe concepiſſe eam, & conſiderat ac metitur, qua certitudine & modo illam cognouerit, &, ſi opus fuerit, iterum atq; iterum conuertit ſe ſeu reuertitur ad ſe & ad actus ſuos (Hoc dicunt Scholaſtici Reflecti ſupra actus ipſos reflexos.) Quod argumento eſt, Intellectum eſſe diuinum & immaterialem. Breuiter, Reflexio intellectus eſt intima actio, qua recognoſcit tum ſe ipſum, tum ſuos actus & ſuas ſpecies.

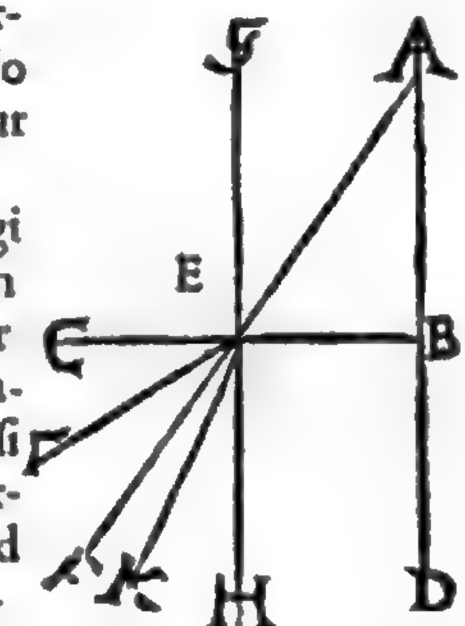
Quid ſit Intellectũ ſupra ſe & ſupra actus ſuos reflecti.

Itaque Reflecti mataphorice etiam tribuitur motui mentis, quo mens quaſi in ſe redit. Aliud eſt intelligere rẽ, & aliud intelligere ipſam intẽtionẽ intellectã, (id eſt, ſimilitudinẽ acceptã in intellectu, de re intellecta, q̃ verba exteriora ſignificant) quod Intellectus facit dum ſupra opus ſuum reflectitur.

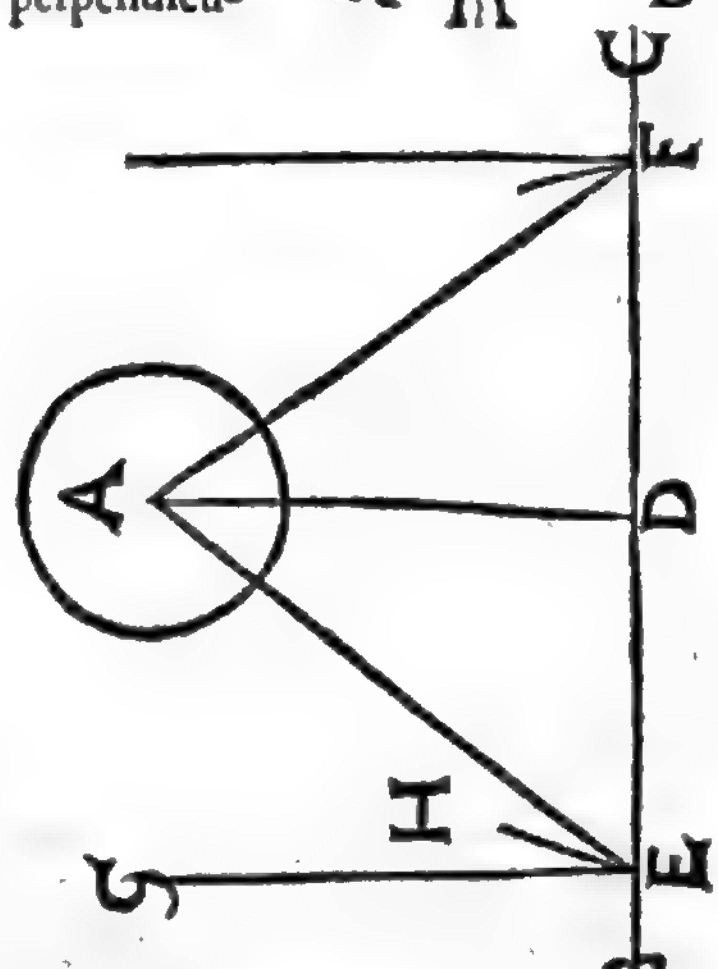
4. In opticis Reflecti eſt quaſi curuari vel reſultare, & tribuitur Radio, & Reflexio Radii eſt eius ἀνάκλασις (quæ tamen vox Ariſtoteli generalis eſt ad reflexionem & refractionem) & reſultatio ſeu reuerberatio alio.

Radius reflecti dicitur, quando in corpus ſolidũ vel denſum, vel ſimile, vt in vaporem reflexioni aptum incidit, & ab eius corporis ſuperficie verſus corpus luminoſum, cum ipſi per corpus oppoſitum non pateat tranſitus, reuerberatur: In qua Reflexione Radius perpendicularis, ſiue hic in planam, ſiue in conuexam ſuperficiem incidat, abſq; angulo in ſe ipſum ſecundum lineã ſuæ incidentiæ reflectitur, & quaſi ſeipſum duplicat, per 11. 12. & 21. q̃nti. Qui vero Radius oblique in corpus oppoſitũ incidit, is in puncto incidẽtiæ (q etiã punctũ reflexionis eſt nominãdũ) quaſi prius iter repetiturus ita reuerberatur ad aliã partẽ q̃ qua incidit, vt cũ radio incidente angulũ includat.

Radius eſt reflexus in ſe, vel à ſe. In ſe, cũ quaſi duplicat ſe ipſum, vt radius perpendicularis, id eſt, perpendiculariter incidens in ſuperficiem. A ſe, cũ reuerberatur ad aliam partem quam qua incidit, vt radius obliquus, id eſt, oblique illabens in ſuperficiẽ. Reflexioni opponitur refractio.

Radium refringi eſt eum cum tranſmittitur à corpore diaphano, quaſi frangi ſeu torqueri, vel ad perpendiculum, vel à perpendiculo.

Corporum διαφανῶν, ſeu eorum quæ radios tranſmittunt, *aliud eſt primum, aliud ſecundum.* Primum dicitur, per quod

radius à corpore luminoſo exiens prius mouetur. Secundum vero nominatur, ad quod radius poſt primum διαφανὲς iam ſuperatum accedit. Vt ſi radius luminoſus per aerem ad nubem deferatur, aer dicitur primum diaphanum, nubes ſecundum. Contra ſi radius per nubem in aerem incidat, illa Primum diaphanum, hic ſecundum vocatur.

Radius autem perpendicularis, ſiue à diaphano rariori ad denſius, (vt aere ad aquam) ſiue à denſiori ad rarius feratur, ſemper abſq; vlla refractione recta tranſit, per 42. & 44. ſecundi. Qui vero radius oblique in diaphanum aliquod refractioni aptum incidit, is quidem per hoc tranſit, ſed ita, vt in ſuperficie huius diaphani curuatus ſeu fractus in duos radios, in incidentem & refractum, qui angulum refractionis comprehendunt, diuidatur. Secundũ rectam lineam igitur penetrat per diaphanum primum, & ſecundum aliam per diaphanum ſecundum.

Linea autem perpendicularis in puncto refractionis (quod eſt idem cum puncto incidentiæ) ſuper ſuperficiem diaphani corporis planam, vel ſi per lineam, quæ ſphæricam diaphani corporis ſuperficiem in puncto incidentiæ vel refractionis contingit, erecta cum radio incidente angulum incidentiæ cõponit: Etſi eadem intra diaphani corpus protrahatur, cum radio refracto angulum refractum includit.

Ad aliam autem partem radius obliquus refringitur, quando in ſuperficiem ſecundi diaphani denſioris primo incidit: in aliam, quando ad ſuperficiem ſecundi diaphani rarioris primo defertur. Nam ſi è rariori in denſius diaphanum illabitur, frangitur ad perpendicularem in puncto incidentiæ ſeu refractionis excitatam, (quæ cum radio incidente & refracto conſtituit angulum tum incidentię, tum refractum. Si vero è denſiori in rarius diaphanum incidit, ab illa perpendiculari per refractionem torquetur, per 43. 45. 47. ſecundi & per 4. decimi.

Declaratio.

Sit centrum corporis luminoſi A. ſuperficies anterior corporis diaphani & oppoſiti BC Huius diaphani profunditas B D. A B C. diaphanum primum, ſeu id, per quod prius radii feruntur. B C D. diaphanum ſecundum, ad quod ex primo diaphano radii perueniunt. Radius perpendicularis A B. Radius obliquus A E. Punctum obliquæ incidentiæ E. Perpendicularis in puncto incidentiæ E erecta G E, quæ in ſecundũ diaphanum protracta cadit in H. Si igitur diaphanum A B C rarius eſt diaphano B C D, radius perpendicularis A B recta tranſit in D. Radius vero obliquns A E non ſecundum rectam lineam E F diaphanum ſecundum recta trãſibit. Nam alioqui diaphanũ A B C eſſet eiuſdem raritatis vel denſitatis cũ diaphano B C D: quod eſt contra hypotheſin. Cum autem radius A E è rariori in denſius moueatur, refringitur ad perpẽdicularem E H ſecundum lineam E K. Quare radius refractus eſt E K: angulus refractionis A E K: angulus incidentiæ A E G: & angelus refractus H E K, qui eſt minor angulo incidentiæ. Nam angulus H E K minor eſt angulo H E F, & angulus H E F æqualis eſt angulo A E G per 15. primi elementorum. Quare etiam angulus H E K minor eſt angulo A E G.

Si vero ponamus diaphanum A B C denſius eſſet diaphano B C D, radius obliquus A E iterum non recta tranſibit, ſed refringetur à perpendiculari E H ſecundum lineam E L. Erit igitur radius refractus E L: angulus incidentiæ, vt antea A E G: angulus refractionis A E L: angulus refractus H E L, qui maior eſt angulo incidentiæ A E G. Nam angulus H E L maior eſt angulo F E H, &

F E H, & angulus F E H æqualis eſt angulo A E G per 15. primi elementorum. Ergo etiam angulus H E L maior eſt angulo A E G.

A centrum corporis luminoſi.

B C corpus oppoſitum planum.

A D radius perpendicularis in ſeſe reflexus.

A E & A F radii obliqui.

E punctum incidentiæ & reflexionis.

E G radius reflexus.

E H linea perpẽdicularis in puncto incidentiæ. E ſuper ſuperficiem planam oppoſiti corporis excitata.

A E H angulus incidentiæ.

H E G angulus reflexionis.

A E D F repræſentat pyramidem illuminationis ſeu irradiationis.

E F baſis pyramidis.

D centrum pyramidis.

A D axis pyramidis.

A pyramidis vertex.

REGENERATIO.

Regeneratio κατὰ τὸ ὄνομα eſt iterata generatio: Græc. παλιγγενεσία.

Regeneratio Chymicis eſt rei naturæ auxilio natæ ſecundum naturæ viam generatio ad inuehendam ſpeciei propagationem & multiplicationem. Id quod ſecundum naturæ viam renaſci poteſt, eſt ſemen à natura ſua habens. Definitio eſt Nollii.

REGRESSVS, Ἐπάνοδος.

Regreſſus in Logica eſt illa demonſtrandi via ſeu ratio, qua prius cauſam ignotam ex effectu notiore colligimus, poſtea verò facto examine iuſto regredientes ex eadem cauſa eundem effectum demonſtramus.

Fit enim ſæpè, vt cauſa non cognita ſcientiam propter Quid habere nequeamus, niſi prius ex effectu notiore cauſam venemur. Exempla in phyſicis hoc oſtendunt illuſtria, quæ habet Zabarella. Alio nomine dicitur circulus philoſophicus & Demonſtratio circularis philoſophica.

Regreſſus igitur complectitur duas ſimul ἀποδείξεις: quarum prior eſt demonſtratio ſigni, poſterior cauſæ. Prior poſſet vocari progreſſus, poſterior Regreſſus. Hic enim propriè fit in poſteriore demonſtratione, cùm à cauſa ad effectum regredimur: ſed quia regredi non poſſemus, niſi priori modo progreſſi fuiſſemus, ſeu proceſſiſſemus, vtriuſque demonſtrationis reſpectu Regreſſus dicitur.

Regreſſus ſic fit: Quæ aſſumptio erat prioris demonſtrationis, ea concluſio fit in demonſtratione cauſę, & quæ ante concluſio erat, ea poſtea aſſumptio fit, ꝓpoſitione maiore ſuo loco ꝑmanente, ſed cõuerſa: & fit hoc interuentu conſiderationis cuiuſdam iudicii & examinis, quo intelligimus illud, quod ex effectu notiore collegimus proximam & adæquatam illius cauſam eſſe, ſeu id quod concluſimus cum effectu neceſſario & eſſentialiter cohærere, maioremq; ſimpliciter conuerti poſſe, q̃ ſimpliciter nõ cõuerteretur, ſi effectu latius pateret, quod illatum eſt, itaque regreſſus locum nullum haberet. Intelligimus autem illud ex iſtius cauſæ naturæ & conditionum conſideratione ex actione. Exemplum. Quod poteſt ſentire, habet animam ſentientem. Animal poteſt ſentire. Ergo animal habet animam ſentientem. Contra per regreſſum. Quod habet animam ſentientem poteſt ſentire. Animal habet animam ſentientem. Ergo animal poteſt ſentire.

Differt Regreſſus à circulo Antiquorum, qui Ariſtotelem anteceſſerunt, vel Sophiſtio, tripliciter, Materia, Forma, Fine. Materia, quia in circulo hoc idem ſemper eſt medium: In regreſſu eſt medium diuerſum.

Forma, quia in circulo ſicut concluſio è propoſitionibus: Ita propoſitiones ambæ altera poſt alteram ex concluſione, & ex ſe inuicẽ demonſtrantur.

Digitized by Google

In regreſſu verò minor tantũ propoſitio demonſtratur. Fine ex effecto, quia circuli vna eademq; eſt ſcientia, nempe διότι, quia medium in eo ſemper cauſa eſt. Exemplũ circuli. 1. Quicquid habet animam ſentientem poteſt ſentire. Animal habet animam ſentientẽ. Ergo animal poteſt ſentire. 2. Quicquid habet animam ſentientem, eſt animal. Quicquid ſentit, habet animã ſentientem. Ergo quicquid ſentit, eſt animal. Hic circulus ſic refutatur. Si eſſet circulus, idem eſſet ſui ipſius reſpectu cauſa & effectus, prius & poſterius, notius & ignotius, idem denique prorſus per ſeipſum demonſtrantur. At horum nullum eſt. Non igitur eſt circulus. (Vide Zabarellam & Fortunatum Crellium eius Epitomicum de Regreſſu.) In circulo enim antiquorũ primum per cauſam immediatã probatur effectum: deinde verò hic effectus fit immediata cauſa, hoc eſt, per eum demonſtratur immediata cauſa, ac ſi hic effectus eſſet: quod eſt ἄλογον.

Regreſſus ſeu circularis probatio habens petitionem principii, ſeu petens principium fit, cum pro confeſſo accipitur id, de quo omnis eſt controuerſia: vt cum quidam contendunt Chriſtum vocando panem corpus ſuum docere voluiſſe, quod corpus ſuum in pane exiſtat: ſenſum hunc verborum Chriſti, quem illis tribuunt, volunt obtinere per præſentiam corporis Chriſti in multis locis, ſeu omnibus locis Eccleſiæ. (Reſtrictam omnipræſentiam vocant.) Hanc verò, cum iubentur probare ac firmare, vltimum ipſorum refugium eſt ſenſus ille verborum cœnæ, quod corpus Chriſti exiſtat in pane. Itaq; ſic arguunt. Quod eſt in multis locis, ſeu omnibus locis, vbi Eccleſia eſt, id etiam eſt in omni pane Euchariſtico. Corpus Chriſti eſt in omnibus locis, vbi Eccleſia eſt, ſeu fidelium cœtus. Ergo corpus Chriſti etiam eſt in omni pane Euchariſtico. Prob. minor: Quod eſt in omnib. panib. Euchariſtiæ, id eſt, vbicunq; eſt Eccleſia. Corpus Chriſti eſt in omnib. panib. Euchariſtiæ, ſeu in omnibus locis, vbi cœna adminiſtratur. Ergo corpus Chriſti eſt, vbicunque eſt Eccleſia. Quod comeditur ore, eſt in pane Euchariſtico. Corpus Chriſti comeditur ore. Ergo corpus Chriſti editur in pane Euchariſtico. Prob. minor. Quicquid eſt in pane Euchariſtico, comeditur ore. Corpus Chriſti eſt in pane Euchariſtico. Ergo corpus Chriſti comeditur ore. Vtrobique petitio eſt principii. Hæc ipſa enim quæruntur. An iſte ſit verborum Chriſti ſenſus, quod corpus ipſius exiſtat in pane, & quod reuera ore comedatur? quæ aſtipulatores corporalis præſentiæ pro certiſſimis habent, & quaſi ſupponunt, vt oracula.

De Circulo veterum, qui ante Ariſtotelem fuerunt, vide plura in voce Circulus.

REGVLA.

1. Breuis rerum præceptio. Hæc ſæpè ἔνστασιν ſeu exceptionem patitur: Ac nonnunquam vocatur Definitio, id eſt ſententia aliquid definiens. Dicitur & canon.

Eſtque Regula Theorica, vel πρακτικὴ, quæ & Regula vitæ dicitur. Itaque à Theologis diſputatur de canone ſeu regula credendorum & faciendorum, id eſt, agendorum.

2. Regula ſeu canon eſt menſura quædam, cui nihil adimi, nihil adiici poteſt. Hinc authoritas quorundam Librorum dicitur Canonica: & Canonicum pro Authentico accipitur.

Voluntas diuina eſt ſui actus lex & regula: Itaque Deus ſimpliciter eſt ἀναμάρτητος (vulgò dicitur: Eſt impeccabilis) Axiomata.

Voluntas

Voluntas creata non eſt ſui actus regula. Itaque κατά τι ἀναμάρτητος eſt, qua & quandiu diuinę voluntati tanquam regulæ ſuæ adhæreſcit. Peccare igitur quoque poteſt.

Regula accipitur
- Propriè pro præcepto, quod patitur exceptionē. Hinc Regulare dicitur, quod non eſt generale, ſed fit plerunque.
- Impropriè pro præcepto, quod nunquam fallit, quod perpetuum eſt.

Propriè.] Sic regulariter eſt idem, quod ordinariè ſeu plerumque, Græcè ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ferè, ſemper, & opponitur ei Generaliter, & ἀεὶ, ſemper ſeu in vniuerſum, teſte Panormitano in c. venerabil. de Electione.

In iure tamen τὸ ſemper ſua natura Caſuum regularitatem ſignificare ait Eberhardus in Top. loco 9. vt in l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regulis iuris. & in l. ſemper in coniunctionibus. ff. de ritu Nuptiarum.

In Philoſophia Regula, vel eſt ſemper neceſſarioq́; vera, vel plerumq;.

SCHEGKIVS.

Regulæ, quia ſunt aliorum menſura, fallere non debent. Idem.

In Pragmaticis diſciplinis Propoſitiones de Ineſſe ferè intelligendæ ſunt, regulariter, id eſt, ſi nihil impediat.

Regularia ſunt, quæ non ſunt neceſſaria abſolutè, ſed ex hypotheſi, id eſt, quæ admittunt conditionem, & quæ ratione loci aut temporis poſſunt habere inſtantiam quandam.

Regula Lesbia, ſeu apud Lesbios eſt regula plumbea, quæ lapidibus applicatur. Cæteroquin alii Architecti amuſſi, & perpendiculo lapides & ſaxa, quibus in ædificando vtuntur, applicant, vt teſtatur Trochaicus, Πρὸς στάθμην πέτρον τίθει, μήτι πρὸς πέτρον στάθμην. Plutar. Ariſt. 5. Eth. Lesbiæ regulæ plebiſcita comparat, quæ rebus ipſis accommodanda ſunt, vt contra legib. res ipſæ accommodandæ ſunt, quoad eius fieri poteſt. Vide Zuingerum.

Regula Regularum eſt Algebra, quæ alias dicitur Ars Magna, ſcientia creaturæ & creaturarum, Regina ſcientiarum. Gul. Goſſelinus Cadomenſis l. 1. de Arte Magna c. 3. qui eandem etiam occultam partem numerorum vocat, definitq́; ſcientiam numerandi, quæ doceat ex falſo verum elicere, & ex incognito quæſitum & cognitum deprehendere. cap. eodem.

Regulo, Regulor, Canonizor.

Barbarum eſt. Latini dicunt, Ad Regulā examino, formo, artis præceptis aſtringo, ad regulam dirigo, metior, regula colligo, cōſtituo, Græcè κανονίζω. Paulus princeps de la Scala & Hun. in oratione ad Pontificem.

Principium Regulatiuum in Dial. Scholaſtici vocant principium Dici de Omni & Nullo. Latin. Directiuum, Græc. κανονικὸν, vel potius ἀκροθετικόν.

RELATIO.

Relatio eſt relatorum σχέσις, ſiue ea ſit in re propter naturam rei, ſiue propter conceptum intellectus,

Eſtq́; vel ſecundum Rem, vel ſecundum Rationem.

Secundum Rem vulgò dicitur Realis, vbi eſt ordo & dependentia Realis. Alex. Alenſ. Secundum Rationem dicitur Rationis ſeu Rationalis.

Relatio dicitur vulgò verſari inter duo, quorum alterū dicitur Fundamentū, alterum Terminus. Fundamentum eſt res ſeu ratio, vnde oritur Relatio: Terminus eſt Res, ad quam ordinata eſt Relatio, vocatur etiam Terminus ad Quem, ſicut quidam vocant etiā Fundamentū Terminū. Ex quo. (Sunt & quib. Materiale Relationū & Fundamētū ſunt ſynonyma. Mel. in l. 1. Dial.)

Fundatur

Fundatur Relatio, aut in Menſura, aut in Potentia Actiue, aut in Conuenientia, vel diſcrepantia. Ad hos modos generales reliqui facilè reduci poſſunt.

Diſtinctionis huius Veritas apparet ex conſideratione creaturæ ad Deum.

1. Refertur creatura ad Deum Relatione ſimilitudinis fundata in vnitate, vt Imago ad cauſam exemplarem. *Barb. vocăt Exemplatŭ.*
2. Relatione cauſalitatis fundata in potentia, vt productum ad producens.
3. Relatione, vt menſurati ad menſuram, vt creatura eſt ordinata ad Deum, tanquam ad cauſam finalem.

Subtiliter tamē diſputari poteſt. Omnem reſpectum creaturæ ad Deum eſſe ſecundum tertium modum. I. enim, In duobus primis modis Ariſtoteles vult eſſe mutuam relationem, in tertio nō, quia in hoc vnum dicitur ad aliud, quia aliquid eſt eius, omnis autem Relatio creaturæ ad Deum non eſt mutua, ſed dicitur tantum DEVS ad creaturam, quia cretura ad ipſum. 2. Cum ſimilitudo hæc non ſit vniuocationis, ſed imitationis, pertinet ad tertium modum, in quo ponitur relatio ſcientiæ ad ſcibile, & vniuerſim menſurati ad menſuram. Exemplar autem habet rationem menſuræ, reſpectu eius, cuius exemplar eſt.

Relationis exempla.

Repræſentatio diuina in homine eſt relatio per collationem: Subiectum Homo, Fundamentum, Perfectionum Dei participatio; Terminus Deus; Relatum Repræſentans ſeu Referens, Imago Dei; Correlatum archetypus ſeu exemplar repræſentatum.

Vnio Hypoſtatica eſt Relatio. Terminus à quo eius eſt Natura humana aſſumpta, Terminus Verbum aſſumens: Fundamentum, potentia, qua perfectionis capax ſeu particeps eſt, quam terminat Verbum & Dei beneplacitum, Relatum Vniens; Correlatum, Vnitum.

Gratia, loquendo Theologicè, vt accipitur actiuè, id eſt, gratuita Dei miſericordia eſt Relatio. Subiectum, Deus placans: Fundamentum, Mors Chriſti fide apprehenſa: Terminus, Homo credens: Relatum, In gratiam (a) recipiens, ſeu fauens, pius: Correlatum acceptus, dilectus, cui fauetur, qui Latinis eſt gratioſus.

a) Theologi Scholaſtici vocant Gratiſicum

Gratia, Latinè loquendò, vt accipitur paſſiuè, relatio eſt: Subiectum eſt Horatius: Fundamentum, Virtus, Eruditio, Merita: Terminus eſt Mecœnas: Relatum acceptus, gratioſus: Correlatum Acceptum habens, Fauens.

Honor Diuinis Relatio eſt: Subiectum, Homo vel Angelus: Fundamentum, attributa Chriſti: Terminus Chriſtus: Relatum Honorans, Correlatum Honoratus: Regnum Chriſti Relatio; quę ordinatio: Terminus à quo θεάνθρωπος: Fundam. δύναμις & ἐξουσία. Terminus ad quem Electi: Relatum Rex; Correlatum Eccleſia.

Conſulatus eſt Relatio, ordinatio nimirum ad Remp. Terminus à quo eſt Cicero: Terminus ad quem eſt certa hominum multitudo: Fundamentum prudentia & ἀξία conſularis, id eſt, cōſule digna: Relatum Conſul: Correlatum Reſpub.

Aſcenſio Chriſti ſurſum eſt Relatio.

Subiectum.	*Fundamentum.*	*Terminus.*
Chriſtus qua homo ſeu ſubiectum. Quod Chriſtus ſ. Quo, caro humilis in Terra.	Potentia ſeu vis diuina.	Altum ſeu cœlum, ſedes paternæ glorię. Non .n. aſcenſio, ſed exaltatio fit ad dextram Dei.
Relatum.		*Correlatum.*
Aſcendens.		Aſcenſum (quo aſcenditur.)

Regnum

Regnum Chriſti eſt relatio, quæ ordinatio, Terminus à quo θεάνθρωπος: Fundamentum δύναμις & ἐξουσία: Terminus ad quem Electi: Relatum Rex: Correlatum, Subditi Eccleſia.

Teſtatio eſt relatio, Subiectum Titius: Fundamentum Veritas adiuncta perſonæ & rei : Terminus cædes (verbi cauſa) Relatum Teſtis; Correlatum Teſtatum.

Imputatio iuſtitiæ Chriſti eſt Relatio: Subiectum eſt Chriſtus; Eſt enim in eo ſubiectiuè realiter & formaliter iuſtitia (In nobis eſt imputatione) Fundamentum eſt ſatisfactio, hoc eſt, impletio legis propter nos & obedientia in paſſione pro nobis λύτρον cauſa meritoria (vel δύναμις & ἐνέργεια ſacerdotis noſtri, & Mediatoris λύτρον, & dignitas Perſonæ;) Terminus eſt homo applicans, id eſt, agens pœnitentiam & credens : Relatum eſt iuſtificans; Correlatum iuſtificatus. Iuſtificatio eſt applicatio meriti Chriſti (iuſtitiæ morte Chriſti partæ) ad perſonam conuerſam, quæ applicatio fit fide in vero agone conſcientiæ, & nihil aliud eſt quam acceptio Remiſſionis peccatorum, reconciliationis cum Deo, imputationis iuſtitiæ & acceptationis ad vitam æternam propter Chriſtum.

Relatio
φίλησις actus amandi. Eius

Subiectum.	*Fundamentum.*	*Terminus.*
Pamphilus.	Forma.	Glycerium.
Relatum.		*Correlatum.*
Amans.		Amatum.

Relationes ſunt Diuinæ, vel Humanæ: Illæ Tranſcendentes : Hæ Prædicamentales.

Relationes Diuinæ ſunt alterius rationis & generis, quam creaturarũ : ſicut Eſſentia Dei eſt alterius rationis quam rei creatitiæ, ſicut extra hunc mundum eſt mundus alterius generis.

Et Relatio, & Eſſentia in Deo ſubſtantia eſt.

Primum Relationes diuinæ (vt Paternitas) non ſunt accidentia, propter Dei perfectionem ſummam, vt creaturarum. In nobis & aliis creaturis relationes habent eſſe dependens, quia eorum eſſe aliud eſt ab eſſe Subſtantiæ: At in Deo non.

Secundò Relationes in Deo comparantur ad ſuum abſolutum τρόπῳ ταυτότητος, id eſt, ſecundum modum Identitatis, hoc eſt, ſicut idem ad idem. Quia τῷ εἶναι, id eſt, ſecundum rem idem cum ipſa Eſſentia ſunt, tantum ab ea differentes MODALITER. Filius enim Dei nihil aliud eſt quam eſſentia ipſa, quæ etiam eſt Patris, ſed cum proprio ſubſiſtendi modo, nempe quod exiſtit ὑποστατῶς. Nam Eſſentia Diuina non ſubſiſtit extra Perſonas, ſed in Perſonis. Vt proprietates eſſentiales in DEO, iuſtitia, ſapientia, miſericordia, & alia Dei attributa, quæ vna tantum Eſſentia ſunt, τῷ λόγῳ ſeu ratione inter ſe, & ab eſſentia differunt, nempe quatenus iuſtitiæ nomen aliquid addit ſua ſignificatione ſupra eſſentiam, & aliquid diuerſum à ſapientia. Ratio huius aſſeuerationis eſt perfectiſſima diuinæ eſſentiæ ſimplicitas.

Nõ eſt Deus extra Perſonas.

Sed in rebus creatis relatio comparatur ad ſuum abſolutum, ſicut accidens ad ſubiectum.

Tertiò in Relationibus diuinis vnum tantum eſt abſolutum, nempe οὐσία, quia duæ ibi relationes ab vna vtriuſq;

Hhhhhh

Digitized by Google

eſſentia τοῦ εἶναι non differunt. At in creatis ſunt plura abſoluta, vt duo diuerſa ſubiecta, vt duæ ad numerum ſubſtātiæ, vt alius homo eſt Dominus, & alius homo eſt ſeruus.

Relationes in Deo, id eſt, reſpectus mutui inter pſonas Deitatis ſunt reales: Realiter enim diſtinguuntur Perſonæ, non tantum ratione & apprehenſione intellectus noſtri: Et tamen eſſentia Dei eſt ſimpliciſſima Non autem Relationes hæ in Deo inferunt compoſitionem, quia in eo ſunt ſecundum Modum ſimplicis Eſſentiæ.

Thomæ Aquinatis Pronuntiatum.

Relatio in Diuinis tenet locum principii indiuiduantis, Eſſentia autem ſpeciei, i. e. eſt quaſi, nō ꝓpriè principiū indiuiduans, eſt quaſi ſpecies: hoc eſt, Diuerſis modis ſubſiſtendi, ſeu diuerſis proprietatibus perſonalibus vna eademq; eſſentia in tria ὑφιστάμενα ceu indiuidua diſtincta eſt. Perſonæ quaſi indiuiduantur ſuis modis ſubſiſtendi, quæ ſunt relationes. His ipſis relationibus aliud τό δέ τι & indiuiduum eſt Filius, & aliud τό δέ τι ipſe Spiritus S. Nuda eſſentia, id eſt, eſſentia ſine relationibus ſeu conſideratione diuerſarum proprietatum perſonalium non conſtituit principium Indiuiduationis.

Principium Indiuiduationis dicitur id, per quod ſubſiſtit indiuiduum.

Sic Scholaſtici: Eſſentia Dei ſecundum perfectionem ſuam habet ſeu induit rationem communis: Perſona verò ſecundum relationem ſuam habet rationem particularis ſubſiſtentis in vno & communi eſſe.

Eſſe commune eſt: Subſiſtere cuiuſq; perſona propri[illegible] ac ſingular[illegible] eſt.

Eſſentia communem rationem habet in eo, quod quid eſt, ſubſiſtentia oſtendit quis eſt, & ſingulare, de quo prædicatur eſſentia, determinat.

Relatio { Verè, Reſpectus inter duo accidentia.
Quaſi, vt in ſitu quædam quaſi relatio eſt inter partes ſubſtantiarum, id eſt, ſitus habet magnam cognationem cum relatione, ſicut & ἔχειν.

Quæritur. *Vtrum Relationes ſint verè & formaliter entia*, an tantum modi entitatiui? Item, an ſint quiddam πλασματώδεις, id eſt, figmenta rationis? Redarguendi videntur, qui negant in vniuerſum. Relationes & relatiua eſſe veras res, ſed tantum eſſe nudas inaneſque mentis noſtræ imagines, verbi gratia; Dominium & Seruitutem tantum in mente eſſe, non in rebus, vt putat Aureolus. Sanè realis eſt differentia inter Dominum & Seruum, & natura hos primum introduxit; quod diſcrimen ſi tolleretur, qua ratione Domini vendicant ſibi ſeruos, eadem qui ſerui ſunt Dominos ſibi vendicarent, omniaque eſſent confuſa, communia, eiuſdemq; prorſus iuris ac naturæ: imò nec communia, nec eiuſdem iuris, quandoquidem idem & commune, quia relatiua ſunt, eſſent verba inania. Ecquis dixerit κτῆμα (quod habetur in bonis) & κτήτωρ (habens in bonis) quæ relata ſunt, non eſſe veras res, eſſe inanes rationes ac titulos?

Relatum & Correlatum ſunt diſtincta inter ſe vel Realiter (vt res & res) vel Ratione ſeu Formaliter.

Reipſa diſtinguuntur Patronus & Cliens; adumbrans & adumbratum, vmbra & imago ſeu veritas. Si de Chriſto agatur, qui & ſacerdos eſt noſter, & hoſtia pro peccatis ipſa ſacrificans, (Relatum) & ſacrificatum ſeu ſacrificium (correlatum) τοῦ λόγου diſtinguuntur, ſicut in ſpirituali cibatu eſt, & hoſpes ſeu cibator, & ipſum epulum ſeu cibus. Eph. 5. Chriſtus tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & victimam Deo. Ioh. 17. Pro eis ſanctifico (id eſt, offero) meipſum.

RELIGIOSVM.

Tribuitur 1. *homini*, qui colit Deum, qui quæ ad Dei cultum pertinent diligenter tractat. *Sic & auribus hominis*: vt aures teretes & religioſæ apud Cic. vt

Religioſi Monachi & aſcetrię. Et *nationi*, vt Italica natio religioſa eſt. Deuotam vocant Barb. Scholaſt.

2. *Rei quæ colitur*, vt ſigno: vt non violanda tibi crux Chriſti relligioſa. Sic altare religioſum dicitur.

3. *Tempori*, Dies religioſi, quibus niſi quod neceſſe eſt, nefas habetur facere.

4. *Loco*, vt domus, fanum, delubrum, religioſum, ædicula religioſa.

5. *Actioni*, vnde religioſum dicimus, in ędem Bonę Dei virum introire, aduerſus auſpicia legem ad populum ferre: & *Religioſè commendare*, id eſt, accuratè & ſanctè. Religioſum, ſi de loco aut re inanimata dicitur interdum, idem eſt, quod ſacrum : interdum diuerſum. Idem, vt ædificium religioſum, ara religioſa, id eſt, ſacra ſacrata, dedicata, ſeu conſecrata Deo. Diuerſum, vt ſepulchra religioſa, (vbi mortui ſunt ſepulti.) Hæc enim non ſunt ſacra, ſepulchrum enim non eſt alicui Deo dicatum. Sacrum contra eſt. Sacrum ſi attingitur à profanis, violatur. Sepulchrum non item. Sacrum publicam religionem, ſepulchrum priuatam obtinet. Ita religioſus & ſanctus interdũ eadem ſunt, interdum diuerſa. Eadem: Nam templa, & religioſa, & ſancta appellare licet. Si enim Deus ſanctus, nomen Dei ſanctum, imò ſanctiſſimum; ſanctum quoq; templum domus eius. Diuerſa: vt Deus ſanctus dicitur non religioſus, quia non vocatur ſacer. At Dei ſigna religioſa dicuntur, quia ſacra. Nam quę ſacra, eadem religioſa dicuntur, non contra quicquid ſacrum, idem religioſum.

Sacroſanct⁹ & religioſus ſunt diuerſa, Tribuni plebis ſacroſancti ſunt, nec tamẽ ideo ſequitur, vt ſint religioſi.

Religioſi ſunt quidam homines, at non ideo ſacroſancti. Loca ſunt religioſa, non eadem ſacroſancta, nec quæ ſacroſancta, eadem religioſa.

2. Sanctum tribuitur
- Deo. Sanctus Deus (non ſacer, non ſacroſanctus.)
- Humanis
  - Templo, manibus, & muris, qui ſunt circum oppidum, & καθ' ἀναλογίαν ſepulcris, apud Cic. 9. in Anton. & apud Poetam.
  - Cauſæ. Non cauſa hac ſanctior vlla eſt magiſtratui, vati, ſacerdoti, coniugi, ignibus, legibus, animę, Sancta anima, i.e. incorrupta. Sanctæ leges ſunt, quæ non debent violari, ſeu pœnæ ſanctione corrumpi. *Tuq; ô ſanctiſſima coniux Fœlix mente tua*, id eſt, incorruptæ caſtitatis.

Dicitur vates ſanct⁹, ſacer, diuin⁹, Deo plen⁹. Sanct⁹ pater Romanis fuit Deus nuptiarũ.

3. Sacrũ accipitur in partem.
- Bonam: Deo ſacratam, vt lucus, ſaxum, ignes, vel cui tanquam ſacræ rei honos habetur. Sic vates dicitur ſacer. Fontes à Virgilio dicuntur ſacri, quia Numina iis præſidere creduntur.
- Malam: Quem impunè occidere fas. Sic Horatius Satyr. 6. Vid. Al. Manut. Paul. Fil. de ſacro, ſacroſancto & religioſo.

4. Sacroſanctum, ꝙ per poteſtatem ſeu ἐξουσίαν ſancitum eſt
- Inanimatum, vt ſacroſanctum fœdus. Cic. ſacroſanctæ poſſeſſiones, i.e. ſacræ, vt idem vocat. (quas non licet violare.)
- Animatum, vt Tribuni plebis, & ædiles eiuſdem ordinis, Veſtæ ſacerdos, ſacroſancta, id eſt, ſanctione populi Veſtæ dicata.

RENASCI.

Renaſci eſt idem ꝙ denuò naſci, vel Numero, quod ὑπὲρ φύσιν, vel ſpecie, quod Naturale. Atq; hoc poſterius intelligitur cum animalium è putredine genitorum partes præciſæ dicuntur renaſci, etſi Scaliger ait, omnium propemodum Latinè & Græcè loquentium hunc morem eſſe, ſeu non eſſe hanc

Digitized by Google

loquendi cõſuetudinem ſubtilem: ſeu eſſe modum loquendi imprudentem, rem ipſam pro comperta receptam. Exer. 195. Nam quãdo, inquit, aut vbi locorum euenit vnquam, vt vlla præciſa pars renaſceretur? Sanè in præciſæ locum noua ſubit Partem igitur renaſci Latinis & Græcis eſt ſubire nouam in locum veteris.

REPENDO.

Rependere eſt reponere, reddere, quaſi remetire, vt beneficium rependere. Prouerbium eſt κριὸς τροφεῖα ἀπέτισεν, id eſt, aries alituram rependit. Hoc exiſtimat Eraſmus quadrare in ingratos, qui nimirũ ꝓ benefactis maleficiũ reponunt, allegoria ſumpta ab eo, quod aries cornibus cum petat, aut vas in quo pabulum apponitur, ipſoſque quorum opera nutritus eſt, aut etiam nunc nutritur, cornibus inceſſat. Sed Franciſcus Luiſinus Vtinenſis l.1. parergωn, ex Plutarcho putat, prouerbium hoc commodius exponi poſſe, ita vt conueniat, ſeu accommodetur in homines gratos. Locus Plutarchi hic eſt in vita Theſei, τρεφόμενον δὲ ἐπιστάτην, &c. id eſt, cumq; apud Pitthæum educaretur cuſtodem & pædagogum Cõnidam quẽdam nomine habuiſſe, cui ad noſtram vſq; ętatem, vno ante Theſei die Athenis arietem immolant, memoriaq; beneficii & honoribus hunc multò æquius proſequuntur, quam ſi Lanionem & Parthaſium, qui imaginis Theſei pictores & fictores extiterũt. Dicit hic Plutarchus, Athenienſes in Connidam gratos, quod ille Theſeũ ſanctè inſtituiſſet, & præclarè educaſſet, arietẽ ei tanquã ἄθλον, hoc eſt, præmiũ, grati animi indiciũ pignusq; immolaſſe. Hoc autem prouerbium ἀμφίδοξον eſt ſumptum ex Menandro. Recompenſare barbarum eſt, pro quo dices exæquare, cõpẽſare. Quod huic negotio diminutum eſt induſtria tua cõpẽſabis, exęquabis. Ciceronianũ eſt.

REPERCVSSIO.

Repercuſſio generaliter vicem percuſſionis ſignificat. In Optica eſt in leui & ſolido corpore reuerberatio, eius duæ ſunt cauſæ, prima eſt priuatio penetrabilitatis. Quia radius corporalis incidens in ipſum, non poteſt penetrare per ipſum: Ideo reflectitur. Altera eſt impetus violentiæ, qua reflectitur retrò, vt pila in pariete, iuxta opinionem ponentium viſum fieri per extramiſſionem. Albertus Magnus de ſenſu & ſenſilibus tractatu 1. cap. 8.

REPLETIVE *eſſe in loco omni.*

Deus dicitur à Scholaſticis eſſe in omni loco Repletiuè, nõ ſicut corpus, quod occupare & replere ſuum locum dicitur, quatenus impedit, ne in loco quo capitur, locetur aliud corpus: ſed ſicut Deus omni loco, vt ſit Locus, & vt cõſeruet Locatum, & efficiens, vt omnia ſint in loco, & locum ſuum pro modo naturæ ſuæ ſine ἀταξίᾳ repleant. Impꝛriè igitur. Vbiq; in omnibus reb. *per Eſſentiam*, non vt pars Eſſentiæ, ſed vt principium vniuerſale efficiens & cõſeruans; *per præſentiam*, quia omnia ſunt nuda & aperta coram oculis eius, *per potentiam*, quatenus omnia ei ſunt ſubiecta. Modo igitur ſupereminenti.

REPLICO.

Replicare vtũtur Scholaſtici ꝓ regerere, ſeu viciſſim opponere. Ciceroniani vtuntur pro Repetere, vt replicare memoriam temporum.

Phyſicis Replicatio Mundi ſeu Cœli eſt eius conuerſio.

Replicatiuè in loco eſſe Scholaſticis nonnullis eſt animam eſſe in toto corpore totã, & rurſus in corde, manu, pede totã. Dicitur etiam eſſe in loco per quãdam replicationẽ. Alii ſubiiciunt hunc modũ ſecundo, qui eſt Definitiuè eſſe in loco, h.e. ita, vt cum hîc ſit Eſſentia, non ſit alibi, nec pars eius ſit in alia loci parte. Vide Vitum Amerbach. lib. 4. phyſ. pag. 286.

Decretum Philoſophicum.

Gyratio ſeu Replicatio cœleſtium non eſt actu infinita, ſed potentia. Hæc, Scholaſtici dicunt non eſt infinita Categorematice, ſed Syncategorematice. Ego dico clarius: Non ſecundum exiſtentiam, ſed ſecundum Fictionem, id eſt, conceptionem ſeu conſiderationem Mathematicam. Ne enim Deus quidem poteſt Infinitum actu creare, quod principium non ſolum Philoſophicum, ſed Theologicum etiam mihi eſt. Abſit interim vt Dei potentiam conſtringam.

Replicatio Logicis eſt eiuſdem termini bis in propoſitione ſumptio. Vnde terminus replicatus dicitur. Ioh. Grammat. in 1. Prior. c. 38. Eodem ſenſu dicitur Reduplicatio.

REPRÆSENTO.

Patres Græci Panem & Vinum vocarunt antitypa Corporis & Sanguinis Domini, quia repræſentant Corpus & ſanguinem Domini.

Repræſentare autem eſt 1. Significare: vt Fractio panis in Cœna Domini repręſentat Corporis Chriſti in Cruce, Paſſionem & immolationem.

2. Rem præſentem facere.

Priore in ſignificatione accipit P. Martyr. in poſteriore Suaretz. Verba Tertulliani lib. 1. contr. Marci. c. 14. Panem, quo ipſum Corpus ſuum repræſentat.

Repræſentare
- Abſens modo quodam præſens facere
  - Chriſtus repræſentat ſuum corpus pane.
  - Panis repræſentat Corpus Chriſti.
  - Corpus Chriſti repræſentatur Pane.
- Præſentiam alicuius, ſeu præſens aliquid exhibere, vt repræſentare pecuniam, pretium rei emptæ, id eſt, præſentem exhibere. Reus ſe repræſentat, id eſt, iudicio ſe ſiſtit.

Matth. 18. Eccleſia ſumitur pro ipſis Eccleſiæ Propoſitis, qui vulgo Eccleſia Repræſentatiua dicuntur.

Repræſentare per rationem
- Similitudinis.
- Proportionalitatis.

Proportionaliter repræſentare eſt cum ratio repræſentantis non eſt formaliter in prototypo, ſed tantum aliquid rationi illi analogum ſeu proportionale: vt, Modus ſeu menſura repræſentat in Deo aliquid ſub ratione proportionalitatis, quia limitatio producti repræſentat potentiam illimitatã producentis. Species in creatura repręſentat ſummam pulcritudinem in Deo ſub ratione ſimilitudinis, Scot. l. 1. diſt. 3.

Finitum poteſt repræſentare aliquid ſub ratione infiniti: per Repræſentatiuũ in ſe mutabile poteſt repræſentari aliqd ſub ratione immutabilis, quia eſſentia Dei repræſentatur intellectu ſub ratione immutabilitatis per aliquod omnino mutabile, ſiue illud ſit ſpecies, ſiue actus. Scot.

REPRODVCTIO.

Reproductio eſt vnius eiuſdemq; iterata productio. De qua quæri ſolet

1. An ſubſtantiæ deſtructæ eiuſdem numero poſſibilis ſit, an impoſſibilis reproductio?

Digitized by Google

2\. An ſubſtantialis Entis non deſtructi,ſed integri manentis eiuſdem numero reproductio ſit poſſibilis, an impoſſibilis; & ſi impoſſibilis, An ex parte Dei producentis,an ex parte rei productæ, an ex vtraq;?

Pronuntiata.

Naturæ omnis reproductio ſeu iterata generatio eiuſdem rei ad numerum eſt impoſſibilis.

Deus non poteſt rem creatam non abolitam,ſed ſuperſtitem manẽtem ἀνακτίζειν, id eſt, iterato creare eandem numero: Quia hoc eſt ἀσύςατον ἀντιλογικῆς Sophiſtarum. Quod enim iam eſſentiam & exiſtentiam habet, idem eandem accipere denuo non poteſt. Vide Theſes de hoc argumento Iohannis VVirtzii Tigur.

REPVDIVM.

Repudium eſt diremptio ſponſaliũ. Eſtq; legitimum vel non legitimum. Sed diuortium eſt matrimonii conſummati diremptio: A diuertendo, quod alter ab altero deflectat.

Sponſalia diſſoluuntur repudio { Proprie / Improprie } Nempe { Vera & rata. / Ipſo iure nulla.

Sic & coniugia diuortio. Vid. Tract. Th. Bez.de Diuort. & Repud.

Repudiare eſt nuntium remittere,eiicere domo.

REPVGNANTIA.

Repugnantia à Græcis dicuntur τὰ μὴ ὑπάρχοντα, μὴ ἐνδεχόμενα ὑπάρχειν, hoc eſt, quæ contingit ineſſe, ϗ ἀλλότρια, id eſt, aliena. Suntq; vere quæ nos alias abſurda & inconuenientia; item Diſparata vocamus. Talia cauſæ maxime repugnant: Ideo oratores hoc loco vtuntur, cum eliciunt abſurditates & ἀπροσδόκητα, quæ ex aduerſariorum oratione ſequi videantur. Exemplum eſt apud Ciceronem pro Cælio,cum reſpondet ad obiectionem de parato veneno, & cæteris.

Repugnantia prope idem valent quod Abſurda.

Robertell.ſubiiciente D. Eglino,ſunt cõtrariorum conſequentia, vt eſſe hoſtem & amare: eſſe amicum & odiſſe.

Duo Corpora ex Repugnantia inter ſe non poſſunt vno loco circumſcribi.

Repugnantia eſt non abſoluta, vel abſoluta: Non Abſoluta, vt, verbi cauſa, contrarietas. Repugnantia abſoluta eſt contradictio.

Repugnantia {
Effectiua, quæ eſt inter agens & patiens, vt ignem & aquam. Hæc requirit loci approximationem, quia agens & patiens dicuntur eſſe ſimul; vel ſaltem intra certam ſphæram.
Formalis,qua ipſæ formæ formaliter inter ſe pugnant, ita vt vna expellat alteram; Talis eſt inter calorem & frigus. Hæc requirit intimam præſentiam localem.
}

Scotus Repugnantiam ſeu oppoſitionem facit aliam Formalem, aliam Virtualem. Repugnantia Formalis eſt illorũ, quæ ſecundum ſe & ſuos effectus opponuntur, cuiuſmodi ſunt contraria, vt album & nigrum. Virtualiter repugnat cauſa naturalis & oppoſitum ſui effecti. V. gr. ſi cœlum de hac materia produceret vermem, & agens fortius ſuperueniens induceret in eandem materiam formam aliquam oppoſitam formæ vermis: iſta virtualiter opponetur cælo vel Soli. Scot. diſt. 49. l. 4. Vel: Virtualis eſt repugnãtia alicuius ad oppoſitum ſui effectus, intellige ſi aliqua forma nata eſt producere aliquem effectum, effectum oppoſitum illi effectui opponi cauſæ effectus virtualiter. Cauſa enim virtualiter continet effectum oppoſitum illi effectui, & naturaliter ſequeretur, niſi eſſet impediens aliquid. Exempli cauſa, Repu-

Digitized by Google

gnat Mortalitas Beatitudini non formaliter, ſed ratione repugnantiæ effectuum naturaliter conſequentium, id eſt, quia effectus vnius repugnat effectui alterius, & per conſequens cauſa illius effectus Scot. l. 4. d. 49.

Vſus.

Quæritur quomodo contraria repugnẽt, Formaliter, an Efficienter? Reſp. Cum ignis frigus ab aqua expellit, frigus id expellit efficienter, quia per ſuam actionem producit calorem, quo frigus pellitur vt cauſa corrumpente: ſed calor non pellit frigus effectiue, ſeu productiue, ſeu per modum efficientis quaſi inſtrumentarii. Contraria in gradibus intenſis pugnant inter ſe Formaliter, ſeq; formaliter extrudunt à ſubiecto, quia poſitionem vnius conſequitur deſitio alterius ob incompaſſibilitatem terminorum inter ſe.

Can. Non eſt ponenda formalis inter aliqua Repugnantia, niſi vel in rationibus eorum propriis aliqua repugnantia includatur manifeſte: vel neceſſaria ratione probetur includi vel ſequi. Scot. in Quodlib. quæſt. 19.

...finitiua ...Manife... ...nſecuti...

Repugnantia non tantum Abſtracte & proprie, ſed nonnunquam etiam improprie pro concreto accipitur à Philoſophis, id eſt, pro eo, cui repugnat: ꝙ obſeruandum in explicatione vocis *Aptitudinis.* Exempli cauſa, cum dicitur: In Mauritio eſt repugnantia eſſendi in pluribus, ſententia eſt: In Mauritio eſt aliquid, cui repugnat eſſe in pluribus, vtpote differẽtia aliqua eius indiuiduans, aut quicquid id demum ſit, cui primo repugnet Mauritium multiplicari. Itaq; Repugnantia Eſſendi in pluribꝰ, quã dicitur negare aptitudo ad hunc actum, non eſt negatio aptitudinis ad illum (Fonſ. Metaph. l. 5. c. 28. q. 4. pag. 647.) ſed id cui repugnat, &c.

In Ethicis & Theologicis Repugnãtia eſt carnis affectuũ ὁρμῆς, qua aduerſantur rectę rationi, legi Dei, Spiritui Dei. Duplex autem Repugnantia eſt; Vna contumaciæ; Altera Infirmitatis.

RES.

Res 1. accipitur generaliſſime, vt etiam nomen complectatur. Sic nomen eſt res: Quidditas nominis eſt quod eſt ſignum rei cognitæ vel intellectæ.

2. Specialiter. Sic in Grammatica res opponitur Corpori.

3. Rerũ ſimulacra ſunt res tãtũ ὁμωνύμως.

In Iuriſprud. & politica generali opp. Perſonis & actionibus. In oratoria perſonis & factis, vt laudantur aut perſonæ, vt Cicero, aut res, vt Eloquẽtia, aut facta, vt detectio coniurationis Catilinariæ. Specialiter etiam res accipitur ꝓ euentu vel pro facto. Hæc ſignificatio etiam reperitur apud Ciceronẽ in orat. pro Leg. Manil. Satius eſt re, ꝗ verbꝭ calumniam refutare. Man hüte ſich vor der That/den Lügen wirdt wol Rath.

In Philoſophia Res ſumitur *Communiſſime, Cõmuniter,* & *ſtrictiſſime* ſeu *appropriate.*

Communiſſime, vt includat etiã modum rei, pro omni eo, ꝙ nõ eſt nihil. Hoc autẽ poteſt intelligi dupliciter: Primum enim illud eſt nihil, ꝙ includit contradictionẽ: & excludit omne eſſe & extra intellectum, & in Intellectu. Quod enim ſic includit contradictionẽ, ſicut nõ poteſt eſſe extra intellectũ ſeu animã; ita non poteſt eſſe aliquid intelligibile, id eſt, aliꝗ Ens in Intellectu ſeu anima, qa nunꝗ contradictorium cum contradictorio conſtituit vnum intelligibile, neq; vt obiectum cum obiecto, neq; vt modus cum obiecto. Secundo dicitur Nihil, ꝙ nec eſt, nec eſſe poteſt aliquod Ens extra animã. Id eſt, Primo modo Res accipitur omnino communiſſime, vt extendat ſe ad quodcunq; non includens contradictionem, ſiue ſit Ens rationis (ꝙ præciſe habet eſſe in intellectu conſiderante) ſiue ſit Ens reale (quod habet aliquam entitatem extra intellectus conſiderationem.)

Digitized by Google

Altero modo minus communiter pro ente, quod habet vel habere poteſt aliquam entitatem citra conſideratione intellectus. Primo modo dicimus Intẽtiones Logicas eſſe res Rationis. Relationes rationis eſſe res rationis; & tamẽ iſta nõ poſſunt eſſe extra intellectum: Nõ igitur nomẽ rei ex vſu loquendi aſtringitur ſeu contrahitur ad rẽ extra animã. Ac in hoc intellectu communiſſimo (vt res dicitur Quodlibet conceptibile non includens contradictionem) ſiue iſta communitas ſit Analogię, ſiue vniuocationis, poſſet res poni primum obiectum intellectus, quia nihil poteſt eſſe intelligibile, quod non eo modo rationẽ Entis includat, quomodo etiam quęcunq; ſcientia, ſiue ſit Realis, ſiue Rationis, eſt de Re. In ſecundo membro primi iſtius membri dicitur Res, quæ habet vel habere poteſt Entitatem extra animam: hoc modo accipit Auicenna in Metaph. c. 5.

Communiter accipit Boetius rem, vt excludat modum, ſeu diſtinguẽdo Rem contra Modum Rei (ſeu habitudinem aut circumſtantiam Rei) lib. de Trin. Aliæ prædicationes quaſi Rem monſtrant, aliæ circumſtantiam Rei; Vt Cicero eſt Homo: Hæc prædicatio ſecundum ſe Rem aliquam monſtrat. Cicero eſt Pater. Hæc extrinſecus aliquid apponit. Sic ſecundum Boetium ſubſtantia, Qualitas, Quantitas Rem monſtrant: Relatio vero, Actio, Paſſio circumſtantias Rei. Nomen igitur Res in ſecundo membro acceptum dicit aliquod Ens abſolutum, diſtinctum contra modum, qui dicit habitudinem vnius ad alterum.

Strictiſſime per Synedochen accipitur pro Ente potiſſimo, id eſt, cui per ſe & primo conuenit eſſe, quod eſt ſubſtantia ſola. Ita igitur accidentia excluduntur. Sic virtus non eſt Res ſeu Ens, niſi quia eſt Rei ſeu Entis. Ariſt. 17. Metaph.

Res modum
- Includit, ſumpta generaliter.
- Excludit, ſumpta ſpecialiter.

Res ſeu Ens accept.
- Communiſſime eſt
  - Quod non includit contradictionem, ſiue ſit Ens Reale, ſiue Rationis.
  - Quod habet vel habere poteſt proprium Eſſe extra intellectum: Ens Reale.
- Communiter eſt ens reale & abſolutum.
- Strictiſſime Ens per ſe, id eſt, ſubſtantia.

Diſtinctionis huius vſus eſt cum quæritur, An Paternitas ſit Res, perſona vtrũ ſit Res an Modus: de quibus Zanchius & Keckerm. poſt Scotum.

Quomodo in Analyt. c. 17. Subcontraria ſint Ariſtoteli oppoſita?

Subcontrariã ſunt oppoſita Nomine, nõ Re, quia in illis eſt affirmatio & negatio eiuſdem ſubiecti & prædicati, ſed non ſecundum eas partes ſubiectas, vnde & ſimul veræ eſſe poſſunt, vt, Quædam poma ſunt flaua, Quædam poma non ſunt flaua.

Res, πρᾶγμα, χρῆμα, Species ſeu imago, εἴδωλον, ὁμοίωμα.

Hæc diligenter inter ſe ſunt diſcernendã. Res enim non eſt ipſa ſpecies: Nec ſpecies eſt ipſa Res: vt prius & poſterius hæc differunt. Res videtur per ſpeciẽ, & res intelligitur per ſpeciem: Per Rem hic intelligo Rei ſubſtantiam: vt ſenſus recipit ſpeciem ſenſilem, non ipſum σῶμα: ita intellectus intelligibilem, q̃ rei ſimilem iudicat. Exemplis probis hoc planum faciemus.

1. Sicut omnes res illæ, quæ ſenſus noſtros externos afficiunt, non perueniunt ad noſtram mentem, ſed earum tantum ὁμοιώματα: Sic Ieſus Chriſtus, quem viderunt Apoſtoli & palparunt, non per-

peruenit ad mentem eorum οὐσιωδῶς, ſed eius tantum ὁμοίωμα.

2. *Sicut* ſonum, qui aures ferit, aut corpora phyſica vel articioſa, quæ oculis videntur, eſſe realiter in mente nemo quidem vnquam cogitare poſſit, eſſet enim hoc inſanire, non cogitare: Ita nõ eſt cogitandũ Corpus Filii ſui, ꝙ vidit Maria, realiter fuiſſe in anima Mariæ.

3. Paſſio Domini non eſt in anima fideli, ſed imago eius, vt pueritia mea, quæ iam non eſt, in tempore præterito eſt, quod iam non eſt, imaginem vero eius recolo & narro, & eatenus in præſenti tempore intueor, vt quæ ſit adhuc in memoria mea. Auguſt. l. 11. Confeſſ. c. 18. Ita Mors & Paſſio Domini fuit ſeu præteriit, imago vero eius in memoria eſt, eiq; præſens. Non Fides proprie, ſed Spiritus nos cum Chriſto arctiſſime coniungit ſecundum potẽtiam efficaciter in nobis agentem, vt vitam, quæ in ipſo eſt, hauriamus. Fides coniunctionis & κοινωνίας Spiritualis vinculum eſt.

Strictius autem vox Rei hic accipitur, ſi enim accipiatur laxius, quod ſæpe fit, imagines etiam & picturæ ſunt res, id eſt, ſi res accipiatur pro ente. Ita accipit Scaliger in definitione rerum l. 7. Poet. c. 2. Cum ait: Omne quod eſt rei appellatione demonſtratur, id eſt, ſignificatur. Harum autem rerum quædam ſunt primariæ, vt Homo, bos, quercus: quædam illarum ſunt imagines, vt Hominis vel bouis picturæ, aut aliuſmodi expreſſiones. Harum imaginum aliæ ſunt ab arte totæ; Alias totas ſibi natura vindicat: nonnullæ miſtæ ſunt, in quibus ars aliquid addidit naturæ.

Sic etiam Thom. Aq. q. 1. de Malo, art. 1. Malum eſt ens non rei, ſed rationis, & ita bonum eſt, vbi res rationi opponitur. Quomodo autem hoc ſit intelligendum, de eo vide vocem Malum. Malum enim natura bonum eſſe qui dici poteſt. Sic iterum Scal. cum ait, verba eſſe imagines Rerum, & rerum notiones eſſe ipſa nomina & veritatẽ eſſe adæquationem notionum cum iis rebus, quarum notiones ſunt. Lib. 7. Poet. c. 2.

Diſtinctio inter Res ſeu ſpecies ipſas & Verba ſeu Nomina, ſiue abſolute, ſiue ſimiliter, ſiue proprie, ſiue modificate conſiderata ſpectataque quantam habeat vtilitatem, exemplo Mathematico oſtendam.

Qui è Mathematicis non imi ſubſellii defendunt hanc ſententiã (quæ vera eſt.) De figuratis numeris, puta de quadrato & cubo, in Arithmetica, nõ in Geometrica eſſe docendũ, horum iudiciũ continetur hoc Syllogiſmo: Quæ Numeratio explicat figurarũ affectiones ſine geometricis proprietatibus, eſt Arithmeticę tribuenda; quia illæ proprietates explicatæ ſunt natura priores figura, ideoq; ex arte priore ad eam deſcendunt. Multiplicatio & Diuiſio figuratæ explicant figurarum proprietates ſine Geometricis proprietatibus. Ergo ſunt Arithmeticæ tribuendæ.

Hoc iudicium refellit P. Ram. in Scholis Mathem. argumentis aliquod, quibus aſſumptioni magis aduerſatur, propoſitionem relinquens intactam. Ac primum reprehenſionis eius argumentum eſt è diſſimili: Syllogiſmus autem hic eſt: Multiplicatio Arithmetica eſt vnitatum & facit vnitates. Multiplicatio Geometrica nec eſt vnitatum, nec facit vnitates, ſed linearum potius, & facit areas. E. Multiplicatio Geometrica non eſt Arithmetica aut Arithmeticæ ſimilis.

Hic reſpondetur Ramo, aſſumptionẽ huius Syllogiſmi eſſe falſam. Nam etiam Geometrica iſta Numeratio eſt vnitatum & facit vnitates, ſecus nõ eſſet numeris explicabilis: Eſtq; ſimilitudinis in rebus & verbis, horumq; modificatione diſpar conditio. Omnes figura-

tæ proprietates ab Arithmetica, ad Geometricas figuras deſcendunt; non contra à figura ad numeros aſcendunt omnes. Sic quadrati Arithmetici proprietates in geneſi & analyſi omnes accommodantur ad quadratũ Geometricum, quatenus videlicet eius figura ſit numerus, vt paulo ante dixit Ariſtoteles. Eademq; ratio eſt data linea recta 5. pedũ explicandæ areæ eius quadratæ, quæ dato ſolo numero 5. ſi quęratur quis ſit eius numerus quadratus, nempe multiplicatio 5. per 5. quæ dat 25. Nam datur linea vt factor: Ergo efficitur etiam area vt numerus factus. Neq; numerus figuratus quicq̃ Geometricum in Geometria præſtat; Nam neq; latus deſcribit, neq; angulũ comprehendit, nec figuram ædificat, tantum explicator & interpres eſt dimenſionis. Itaq; rerum ſimilitudo à numeris ad figuras prorſus ex Arithmetica deſcendit.

Contra Verborum aliqua ſimilitudo à Geometrica figura ad numerum aſcẽdit: Quadratus enim numerus nomine figuræ dicitur quadratus, figura ipſa nomine numeri non dicitur. Neq; enim quiſquam ſic loquitur, cum Geometricum quadratum intelligit, vt dicat figuram factam à recta per ſe. Quare duplex ſimilitudo hic conſideranda eſt & diſparis conditionis, vt intelligatur figuratas numerorũ qualitates in numeris per ſe iam ante figuram eſſe, & ex Arithmetica in Geometriam citari. Neq; hoc primo Syllogiſmo figuratorum Arithmetica quicquam labefactabitur.

2. Argumẽtum aduerſus eandem aſſumptionem veterum eſt diuerſitas figuratarum affectionum, quarum aliquæ tantum explicationi per numeros ſubiiciantur, non omnes tamen. Syllogiſmus hic eſt: Si omnes figuratorum affectiones numeris explicarentur, recte figuratorum differentia Arithmeticæ tribueretur. At non omnes explicantur. Ergo non eſt Arithmeticæ tribuenda doctrina Figuratorum.

Reſpondeo ad aſſumptionem: Omnes figuratorum proprietates numerabiles numeris explicari, quod author dudũ dixit. Quod autem quædam ita ſint Geometricæ, vt numeros effugiant, quales ſunt laterum ductus, & angulorum comprehenſiones, & reliquę ſtructuræ, earum cauſa numeros figuratos Geometria nõ requirit, cum ad eas nihil proſint, etiamſi in nuda Geometria præcipiantur, poſſentq; hoc argumento tam Geometrię, quam Arithmeticę finibus eiici.

Aſſumptionẽ Ramus duobus exemplis, adiuuat, ſed falſis. Nã Arithmetica nõ tantũ duplicat quadratum & cubũ, ſed quauis etiam ratione multiplicẽ & ſub multiplicẽ facile reperit. Hæc eadẽ ars docuit Geometriam, quidnam ſit duplum, triplum, &c. nec nomina iſta aliunde modificata ſumpſit, ſed propria habet & Geometriæ & aliis artib⁹ largitur. Interim tamen fabricam & ædificationem duplæ figuræ relinquit Geometriæ, tam apud hunc authorem, q̃ apud veteres. Neq; ad has fabricas quicquam proderit P. Ramo figuratorum Numeratio in Geometriam aſſumpta.

3. Argumentum eſt mutilatio corporis, & q̃dam Geometriæ clades ex Arithmetica figuratorum præceptione metuenda. Syllogiſmus hic eſt: Vera & legitima Geometria omnibus ſuis membris conſtabit. Si præcepta de planis & ſolidis numeris ad Arithmeticã referãtur, Geometria ſuis mẽbris non conſtabit. Ergo non erit doctrina legitima.

Hic quoq; aſſumptio neganda eſt, vt quę nullo adhuc argumento ſit probata. Tũ enim Arithmetica parte aliqua ſui priuaret Geometriã, ſi quid proprium ſibi Geometricũ ſumeret. At cum numeros figuratos ſibi ſumit, res ſuas repetit, vt eos Arithmetice tractet, vt teſtatur

ſtatur tũ vetus ipſius P. Rami doctrina de figuratis poſtea repudiata cũ fuiſſet tertius liber Arithmeticæ, tũ etiam Lazari Schoneri liber de iiſdem. Vtrobiq; enim figuræ Geometricæ nihil eſt adhibitum.

4. Argumentũ eſt Hyſterologia Methodi in duplici illo Matheſeως corpore, Arithmetico & Geometrico. Syllogiſmus hic eſt: Species pcedere, Genera ſeq eſt præpoſterum. Si numeri figurati in Arithmetica doceantur, ſpecies ibi figuratũ præcedent, genus ipſum figuræ hic demum in Geometria ſequetur. Ergo erit præpoſtera doctrina. Iterum negatur aſſumptio: Non enim ſpecies ipſæ, ſed ſpecierũ nomina quædã modificata κατ' ἀναλογίαν numeris generalioribus accommodata præcedunt, vt author ipſe paulo ante faſſus eſt, verborũ ſimilitudines hic eſſe, hoc eſt, modificationes. Numeri enim figuras naturali ordine pcedere debent, etiamſi alicubi nominẽtur modificatis ſpecialiũ rerum nominibus. Nomina autem hæc modificata neceſſitas poſtulauit, cum propriis non poſſet ſermo tã perſpicuus & breuis eſſe. Maneat ergo Figuratorum doctrina in Arithmetica, vt inde in Geometriã, vbi opus eſt, citetur. Atq; hæc προσθήκη vt rei acceſſit, ſic alia quoq; nõnulla prorſus ἐν προσθήκης μέρει habentor.

Canones.

1. Frequenter quæ ſunt ſignificatorum, attribuuntur ſignis, & viciſſim.
2. Frequenter per Res intelliguntur Nomina rerum, id eſt, frequenter nomina rerum ſeu primæ intentiones accipiũtur non pro rebus, ſed pro ipſis nominibus. Qualitas accidentaliter prædicatur de ſubiecto, id eſt, concretum ſignificans qualitatem accidentaliter prædicatur de nomine ſubiecti, vt hic: Homo eſt qualis.
3. Nonnunquam nomina rerum attribuuntur ſignis q. metaphorice propter proportionalẽ ſimilitudinem, vt Genus aliquando dicitur Materia Biel. l. 1. d. 8. q. 2. Nihil definitur niſi ſit res vna. Biel, id eſt, terminus ſignificans rẽ.

Obſeruatio.

Poteſt manere res, etiamſi eius notio pereat. Exẽpli cauſa: Anima hominis eſt χωριστὸν quid, & incorporeũ: Hæc vbi è corpore migrauerit, etſi ipſa nõ pereat, notio tamen eius perit. Neq; enim erit Anima amplius niſi ὁμωνύμως, cũ corpus nõ amplius animet, nec actiones organicas vllas exercere amplius poſſit, ſed ſuas tantũ & pprias, ad quas ei miniſterio Corporis non eſt opus.

Res aut ſunt τῇ δυνάμει, id eſt, poteſtate; aut τῇ ἐνεργείᾳ, ideſt, actu. Hæ naturæ ſuæ perfectionẽ & quaſi maturitatem quandã adeptæ ſunt, itaq; abſolutæ vocari poſſunt, vt vinũ, nutrimentũ, & oleũ: In his enim forma iã & finis ineſt, ſuiſq; omnibus numeris & partib. ſunt expletę. Illę vero δύναμιν in ſe exiſtentẽ continent, ſed reipſa nondum ſunt: Nã in iis efficiens tantũ & materia eſt. Itaq; Hottomanus ICtus eas vocat informes, informatas, incoatas, (verum accipit hic informatas non vt phyſici, ſed vt Cicero aliique oratores pro iis, quæ nondum ſunt perfectæ.) Sic ouum quod à gallina fouetur potentia pullus eſt, iuglans lactea, quæ arboris ſucco alitur, potentia & ſpe nux eſt; Seges frumentum; Vuæ pendentes Vinum. Hic quærunt ICti an partus nondum editus recte dicatur Homo? Negatam vide in L. Falcid. 9. D. ad Leg. Falcid. Papin. Phyſica conſideratione Homo eſt, non Legali.

ICti rei vocem etiam tribuunt ſeruis & ancillis, qui alias dicuntur perſonæ: Aiunt enim, Res quarum commercium eſt, alias eſſe corporales, alias incorporales. Corporales eſſe animatas, vel inanimatas; Animatas eſſe rationales vel irrationales: Rationales eſſe ſeruum & ancillam.

- Res
  - Vna
    - Ad ſe, Res abſoluta
      - Per ſe ſtans, id eſt, nulli ſubiecto inhærens. Deus, Anima, Corpus.
      - In alio: quantitas, potentiæ, habitus.
    - Ad aliud, Res σχετικὴ, *Idea, vnio*, πρότερον. Nam eiuſdem ad ſe ipſum nulla eſt prioritas. Sic Entitas quoq; dicitur Eſſe Abſoluta vel Reſpectiua. Sic ἑτερότης, quæ Barbaris eſt alteritas.
  - Plures.

Axiom. Eiuſdem ad ſe ipſum non eſt σχέσις ἑτερότητος.

Ἔργα ſeu opera animę καθ' ἑαυτὴν, quę edit per ſe citra opem & miniſterium aliorum corporis organorum. Ἔργα animæ ἐν τῷ πρός τι, relata ad aliquid, q̃ peragit anima auxilio & ope plurium organorum. Galen. vt αἰσθητικὰ, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, & κινητικὰ καθ' ὁρμὴν ἢ κατὰ προαίρεσιν, quæ appetitione aut conſilio cientur.

Appetitus directus virtute bene ſe habet ad ſe ipſum, vel ad alterum :ad ſe, vt in fortibus & temperãtibus. Ad alterum aliquis habere ſe bene poteſt dupliciter; primo communicando ſe alteri, quantum poteſt ſe illi communicare. Secundo communicando illi aliquid aliud quam ſe, vt communicando ſua: Idq́; vel externum vel internum bonum, vel Bonum pertinens ad conuictum humanum. In amicitia aliquis ſe ipſum dat proximo quãtum poteſt: In iuſtitia commutatiua dantur proximo bona externa: In præſidentia ſeu dominatione iuſta & obedientia communicatio eſt bonorum ad vitã humanã, (id eſt, conuictum in aliqua cõmunitate ciuili vel domeſtica) ptinentium.

Sicut in diuinis eſt vna Eſſentia & diſtinctio perſonalis per res relatiuas : ſic in Imagine creata (anima) erit vna eſſentia cum tribus potentiis re Relatiua diſtinctis. Scot. l.2 d.15. Vnius eiuſdemque eſſentiæ neceſſe eſt eſſe hæc tria. (Non ſunt Tria abſoluta.)

Res ſunt Diuinæ vel Humanæ.

In Diuinis Res accipitur Eſſentialiter & Notionaliter, hoc eſt, Perſonaliter, vt eſt in Quodl. Scot. q.1. præfatione. Probatur hoc Auguſt. primo de doctrina Chriſtiana c.2. Res, quibus fruendum eſt, ſunt Pater, Filius & Spiritus Sãctus, eademq; Trinitas vna quædã ſumma res cõmunis omnibus fruentibus ea. In prima parte huius authoritatis accipitur Res perſonaliter: in ſecunda Eſſentialiter, vt vere iudicat Scotus. D. Cunradus Vorſtius hoc eſt ſecutus in Tractatu de attributis Dei, proptereaque non ſatis æque à nonnullis acceptus.

Res humanæ ſeu Humana generaliſſime intelliguntur, vt etiam complectantur Rationẽ & orationem, quibus Res cognoſcuntur & explicantur, vt cũ dicitur Philoſophi ſtudium in tribus, vt Plato voluit, verſari videtur rebus : In eorum q̃ ſunt, contemplatione & cognitione. In actione honeſtorũ; In Rationis & orationis conformatione. In Inſt. Alcinoi ad doctrinã Platonicã c.3.

- Humana
  - θεωρητά.
  - πρακτά.
  - λογικὰ & ποιητά.

2. Res humanæ ſeu Humana generaliter dicuntur ſeu intelliguntur omnia, q̃ in vniuerſitate propter hominem ſunt : ſeu tum omnia naturalia corpora & cœleſtia, & ea q̃ mundo hoc inferiore continentur, quorum homo quodãmodo finis eſt; tum ea, q̃ ad Hominis Ethicam & Politicam vitam pertinẽt.

3. Specialiter ſolum ea intelliguntur, q̃ ad inſtitutionẽ vitæ humanæ pertinent, quæ Philoſophiæ moralis propria eſt.

Secundo modo accipiuntur, cum dicitur à Platonicis. Sapientia vel Philoſophia eſt rerum diuinarum & humanarum ſcien-

Digitized by Google

ſcientia ſeu cognitio. Poſtremo vero modo, cum dicit Marſ. Fic. Diuinorum ſapientia ſeu intelligentia eſt Naturalium ſcientia: Humanorum prudentia: quod & Ariſtotelicum eſt.

Res
- Diuinæ, vt ſummum principium, & æterna omninoque prima omnnium rerum cauſa, DEVS: & Mentes.
- Humanæ
  - Naturales
    - Elementares.
    - Cœleſtes.
  - Morales.

Omninò prima cauſa.] Platonicis cauſæ omninò primæ ſunt in genere ſubiecti materia prima: In Exemplaribus Idea: In Efficientibus Deus. Sed nos nec materiam primam omninò primam cauſam, nec Ideam & Deum reipſa duo facimus.

Res aut ſunt ſenſiles, aut ſunt Intellectiles.

Senſiles percipi poſſunt ſenſu, quales ſunt res corporatæ.

Intellectiles animo & ratione intelligi poſſunt. Huc pertinent Abſtractæ, vt ſunt apud Philoſophos Sapientia, Virtus; apud ICtos ſeruitus, hæreditas.

Vſus.

Quæſtio eſt, vtrum ſecundæ ſubſtantiæ ſint res ſenſiles, an intellectiles?

Ratio dubitandi eſt hinc. Prima ſubſtantia, v. g. Petrus, vt corpus ſenſui obiectum cerni ac tangi poteſt: Itaque res ſenſilis eſt. Sed Homo ſubſtantia ſecunda ſub ſenſum cadere non videtur: Itaque etiam dicenda videtur res intellectilis.

Rurſus: Homo recenſetur inter ſubſtantias corporeas à Philoſophis: Ergo fortaſſe ſubſtantiæ ſecundæ videntur dicendæ partim ſenſiles, partim intellectiles res.

Reſp. Si Platonicos ſequimur, Subſtantiæ ſecundæ res erunt intellectæ, hoc eſt, eiuſmodi, quæ ratione & intelligentia contineantur: ſi verò Ariſtotelicos nonnullos, ſecundas ſubſtantias ſubiiciemus ſenſibilibus, vt Primas. Etſi enim ſecunda ſubſtantia nō percipitur ſenſu, ſed à ratione & intellectu; id tamen fit ſenſuum opera, miniſterio & inſtrumēto. Nonnullos dico, quia ſunt etiam non pauci, qui referunt ad res νοητάς, quia ex innumerabilibus indiuiduis, quæ ſenſu percipiuntur, ἰδέαν, id eſt, notionem generis animo concipimus: ſic ex multis natantib⁹ animalibus generalis piſcis notio concipitur, ſeu in mente & memoria imprimitur, vt ſemper vbiq; omnes piſces agnoſci poſſint. Sed priores regerunt notionem illam non eſſe τὸ ὑφεστηκός, non eſſe naturam.

Ego ſic iudico; Quæ notione & intelligentia comprehenduntur, ſunt νοητά. Species & genera notione & intelligentia comprehenduntur. Ergò Species & Genera ſunt res νοηταὶ ſeu intellectæ.

Res ſpectatur, vel vt Eſt, vel vt cognoſcitur. Ita principium quoddam rei eſt, vel vt eſt, vel vt cognoſcitur. Vide vocem ἀρχὴ ſeu principium. Rei vt eſt cognitio, eſt veritas, id eſt, conuenientia rerum & conceptuum noſtrorum.

Vſus.

Tota multitudo rerum poſſibilium non eſt actu in rerum natura, ſed in cognitione Dei: Nulla enim Res poſſibilis eſt, quam Deus actu ignoret.

Res aliæ ſunt eædem, vt genere, ſpecie vel Definitione, & Numero: vel Diuerſæ.

Τὸ Diuerſæ hoc loco eſt accipiendum generaliter, vt etiam complectatur Contraria: vel ſi diſtinguantur Diuerſa à contrariis, quod propriè fit, Res erunt Eædem, aut Diuerſæ, aut Oppoſitæ: Oppoſitis contrarię ſubiiciuntur. Itaq; rerum aliæ ſunt conſentaneæ, quarum

inter ſe rationes cõſentiunt, vt in Muſica numeri, voces, modi; aliæ ſunt Diſſentaneæ, quæ inter ſe Diſcrepant, vt res Diſparatæ: Vbi nota res etiam conſentaneas poſſe eſſe diuerſas, ſicut ſentit Hottomannus lib. 1. Dialect. cap. 19. Vbi res diuerſas etiam vocat differentes: Vbi etiam Relatas res diuerſas facit.

Res interdum opponitur *Rei Modo* ſeu ſtatui.

Res communis eſſe poteſt, Modus proprius. Cognitio Angelo & Deo communis: Sed Deus, qui eſt omnis perfectio ſimpliciter perfectiſſimo cognitionis modo cognoſcit & ſe, & omnia alia à ſe.

Res facta miraculosè poteſt Apoſtolis cum Chriſto eſſe communis. Ioh. 14. Sed modus faciendi, qui Chriſti eſt, nõ eſt Apoſtolorum etiam. Miracula, inquit Picus, Chriſti quoad rem factam ſunt argumentum, quod fuerunt facta in virtute diuina. Quoad modum faciendi, ſunt argumentum, quod ipſe Chriſtus faciens virtutem diuinam à ſe habeat, non aliunde. Pic. propoſ. 40. & 41.

Axioma Scholaſt. Virtus Dei non eſt adſtricta modo naturali. Non eſt neceſſe, vt res, quæ alicui vnitur, vniatur illi ſecundum omnem entitatem & modum realem, quem in ſe habet.

Interdum Rei opponitur ſignum, Typus, id eſt, figura, ſpecies, vmbra, pictura, verbum, titulus, εἴδωλον. Sacramenta in ſignis diuerſa ſunt, ſed in re, quæ ſignificatur, paria. Auguſtin. Chriſtus occiſus eſt ab initio Mundi in typis, vt ſacrificiis, non re ipſa.

Manducatione reali Chriſti corporis, quę eſt inuiſibilis & πνευματικὴ, opponitur ſacramentalis, quæ eſt viſibilis, externa, corporalis, ceremonialis. Plato. Res rerum vmbris opponitur (ὕπαρ, ὄναρ:) τὸ Realiter, τῷ Vmbraliter. Idea non eſt aliud extra rem. Ergo idea non eſt res ipſa. Certamen, hoc eſt, verbale, non reale, non πραγματομαχία, ſed λογομαχία. Communicatio Idiomatum non eſt Realis, ſed Verbalis, id eſt, mutua prædicatio, non eſt res ipſa.

Res videtur per ſpeciem. Res & veritas Sacramenti vſus ſunt. Auguſt.

Res opponitur ſpei. Iuſtificatis fide, qui ſpe ſalui ſunt, neceſſaria ſunt opera ad ſalutem & vitam æternam, Re actuque poſſidendam. Pueri Ariſtoteli ſpe beati, perfectæ ætatis homines Re.

Rei interdum opponitur Narratio. Theodor. Zuinger. in Th. Nos hiſtorica fide non tam quid geſtum (quæ Rei veritas appellatur) quam quid ab aliis ſcriptum ſit (quæ Narrationis Veritas dici poteſt) in medium producemus.

Stet penes authores fama fideſq; ſuos.

REALITAS.

Abſtractum rei eſt, vt Generis, vt Differentiæ, (hæc enim ſunt res) Genus ſignificat rem ſub ratione potentię; Differentia ſub ratione actus. Res igitur ſeu ſpecies alicuius certi generis ſeu compoſitum habet duas Realitates, quæ ei inſunt, potẽtiæ ſcilicet, & actus cuiuſdã rerũ ſignificatarũ. Vid. Schegk. in 4. Top. ad loc. 65. opponitur Realitati Formalitas.

Realitas { Abſoluta / Relatiua } Potentiæ animæ ſunt idem eſſentiæ animæ realitate abſoluta; diſtinctæ tamen inter ſe realiter relatiua. Scot. l. 2. diſt. 15.

Deus realiter Creator & Dominus eſt; & tamen in Deo reales reſpectus nõ ſunt. Si enim eſſent, derogarent ſimplicitati Dei. Sunt igitur Reales illi reſpectus inter Deum & creaturã. Nec actiones tranſeuntes ſunt in agẽte, ſed ab agẽte, (ſunt in patiente.) Creatio eſt actio tranſiens. Non igitur eſt in Deo, ſed à Deo

Digitized by Google

Deo, qui totus eſt ſubſtátia & ἐνέργεια.

In Myſterio Trinitatis Scholaſtici diſtinguunt inter Totam Realitatem, & Omnem modum Realitatis. Sic enim loquuntur. Eſſentia Diuina & Perſonæ ſunt vna ſimplex Entitas, q̃ habet duplicem Modum ſeu ſtatũ Eſſendi: Vnũ abſolutum, & ſic dicitur Eſſentia, Bonitas, Sapientia, Intellectus, Voluntas, Omnipotentia: Alterum Relatiuum, & ſic dicitur Paternitas, Filiatio, Proceſſio, Spiratio, Perſona. Igitur Entitas illa perfectioq; ſecundum Totã Realitatem, quam habet à Patre, cõmunicata eſt Filio: Non tamen ſecundũ omnẽ modum Realitatis. Eſt enim illi communicata ſecundum modum Abſolutum, non ſecundũ modum Relatiuũ. Implicat enim eãdẽ perſonã ſimul eſſe Patrem & Filium reſpectu eiuſdem.

Reale opponitur interdum Rationali: Interdũ *Imaginario*: Interdum *Verbali*: Vt, Non eſt *Realis* cõnexus ſoni cum re deſignata. Vnio inter ſonum prędicationis ſeu præconii Euangelii & rem promiſſam eſt *Intelligibilis* & πιστή.

Realiter, Reapſe.

Diſtinguitur à τῷ Formaliter, id eſt, ſecundum Eſſe formale, quod in ſe res recipit, vel ſecundum ꝓportiones formales, & λογικῶς. Diuina natura non diſtinguitur realiter à Perſona Verbi, vt Humana natura: ſed formaliter. (Eſſentia non eſt formaliter Perſona.) Nec Deitas & ὁ λόγος ſunt Termini Synonymi. ὁ λόγος (terminus) includit σχέσιν ad Creaturas: at θεότης (terminus) non.

Deitas Perſona non ... ſuo.

Diſtinguitur à τῷ Notionaliter vel materialiter, ſeu δεικτικῶς, & idem eſt quod ſignificatiuè, Proprietas ſignorũ eſt cõnotare. Id quod in Diuinis *realiter Verbum* eſt, nihil connotat. At *Terminus Verbum* cõnotat creaturas, quas reſpicit. Amo nõ realiter, hoc eſt, ſignificatiuè, ſed materialiter ſumptum eſt diſſyllabum.

ly m.

Realiter & actu diſtinguitur à virtute, vt Eſſentia Dei licet realiter & actu vnica ſit & ſimplex: tamen virtute eſt multiplex, & multa officia ſuſtinet.

Accipitur pro Verè, vt Naturæ, Diuina & Humana, Realiter ſunt in Chriſto, id eſt, verè.

Accipitur ꝓ Formaliter & Propriè, In ſe ipſo, τῇ οὐσίᾳ. Gabr. Biel. l. 3. diſt. 27. q. 1. Amor inhians habere (id eſt, ad habendum) quod amatur, cupiditas eſt. Id autem habens, eoq; fruens lætitia eſt: fugiens, quod aduerſatur ei, timor eſt: idq; ſi acciderit, ſentiens triſtitia eſt. Auguſt. 14. de Ciu. Dei c. 7. Sed loquitur Auguſtinus nõ formaliter, ſed cauſaliter, ſecundum expoſitionem multorum, quia amor nõ eſt realiter cupiditas, id eſt, ſpes ſeu deſiderium, neque lætitia, neq; timor, neque triſtitia, nam amor, qui affectus eſt, eſt actus voluntatis immanens liberè elicitus in ea, cętera ſunt πάθη amorẽ, vt principium & cauſam immediatam, vel mediatam naturaliter conſequentia.

Τὸ Realiter (ſicut & Veraciter) opponitur Virtute, ſeu ſecundũ effectũ. Sic in Apol. Io. Pic. Mirand. q. 1. de deſcenſu ad inferos. Cõcluſio prima ex ꝓpoſitis à me, q̃ damnarũt, fuit hæc: Chriſtus nõ veraciter, & quantũ ad realẽ præſentiã deſcendit ad inferos, vt ponit Thomas, & cõmunis via, ſed ſolũ quoad effectũ ſeu operationẽ. Sic Rex, qui exiſtit ὄντως *ſeu realiter* in palatio, dicitur eſſe ſimul in alio loco prouinciæ, vbi auctoritate poteſtatis ſuę & imperio ſuo aliq̃d agit ſeu operatur, *ideoq;* τῇ ἐξουσίᾳ καὶ ἐνεργείᾳ, nõ realiter, i. e. quoad locũ vel motum localẽ, qui ſubiectiuè ſit in Rege, ſed quoad effectũ ſeu efficacẽ operationẽ.

Humana natura Chriſti nõ habet Deitatẽ omnipotẽtiãq; Dei realiter in ſemetipſa, vt Deitas omnipotẽtiaue ſit forma Humanitatẽ informãs (ſed pſonaliter, i. e. vt pſonali vnione nexuq; eã geſtat.)

Vnio animati corporis cum Verbo eſt Gabrieli lib. 3. d. 2. q vn. realiter & formaliter ipſa incarnatio.

Rea-

Realiter per ſynecdochen generis ponitur pro Corporaliter, Subſtantialiter, Realiter. Opponuntur ei Obiectiuè, per ſpeciem, Typicè, Ceremonialiter, Spiritualiter, qua hoc ſignificat idem quod per ſpeciem, Repræſentatiuè: Vt Quæſtio vexatiſſima eſt Vbiuis locorum: Vtrum in ſigno ſacramentali corpus Domini cõtineatur Realiter, ſicut corpus idem (Chriſti) in cœlo ſede Maieſtatis Diuinæ: an Repræſentatiuè, ſeu per modum Repræſentationis, ſicut ſignatum in ſigno?

Chriſtus nõ eſt vnctus Typicè, ſeu Ceremonialiter, ſed Realiter, i.e. Spiritualiter, quod ad rem ſignificatam attinet. Nam & quod ſpirituale eſt, Reale dicitur, cum Reale ſit commune πρὸς ἕν, latius patens quam ſpirituale.

Reale πρὸς ἕν ſeu transſcendens potius.

Fides vera tantæ eſt efficaciæ, vt res abſentes conſtituat præſentes, non quidem realiter ſeu materialiter, ſeu καθ' ὑπόστασιν, ſed ſpiritualiter, id eſt, non ſubſtantialiter, ſed per ſpeciem. Ita Caro Chriſti crucifixa eſt in animis noſtris verè & efficaciter, etſi non realiter, id eſt, corporaliter. Ita Apoſtolus ſcribit, Chriſtum crucifixum fuiſſe ante oculos Galatarum. Ita ſponſus ſponſam in animo habet vi amoris. Ita res corporeæ, & ex materia concretæ, dicuntur eſſe in ſpeculo ſine materialibus & phyſicis conditionibus.

Ea, quæ ſenſu recipiuntur, adſunt ſenſibiliter per ſpeciem ſenſilem. Quæ recipiuntur animo, aſſunt ſpiritualiter per ſpeciem intelligibilem. *εὔλογον enim eſt, vt res, quæ alicubi ſuſcipitur. Modum ſuum ab eo habeat, à quo ſuſcipitur.*

Canon Philoſoph.

Abrahamo Caro Chriſti futura præſens fuit, non realiter, ſed obiectiuè. Cum enim præſentia & coexiſtentia ſupponant exiſtentiam, quod non exiſtit realiter, non poteſt realiter coexiſtere, aut præſens eſſe. Quod adeò verum eſt; vt Res futuræ ne Deo quidem coexiſtant, & ſint præſentes realiter ab æterno, ſed tantum obiectiuè. Cum enim non ſint extra ſuas cauſas ab æterno res futuræ, non exiſtunt realiter ab æterno. Becan. de ſcientia Dei.

Ioh. Pic. Mirand. Concord. Comes in Apol. fol. 46. Realiter accipiens pro eo, quod eſt per veram exiſtentiam ſuę naturæ, opponit ei, quod eſt per ſolam Idiomatum communicationem, vt cum dicit ex Durandi ſententia, In Sacramento Altaris corpus Chriſti eſt per veram exiſtentiam ſuæ naturæ, ſeu realiter, non per ſolam idiomatum communicationem.

Interdum Realiter opponitur τῷ Eſſentialiter, vt video corpus tuum realiter, id eſt, reuera, licet non eſſentialiter, id eſt, κατ' οὐσίαν.

RESISTENTIA.

Reſiſtentia:

- *Priuatiua* ſeu Paſſiua, qua ſubiectum etſi aptum ſit ad recipiendum formam ab agente, ei tamen aut non, aut ægrè cedit, & eius actionem remoratur, verum ſine actione, vt cum prædurum ſaxum frangere nitenti reſiſtit. Huic oppoſita eſt Actio. Datur hæc reſiſtentia in motu locali. Si enim coneris montem loco mouere, reſiſtet tibi mons nõ agendo, ſed impatibilitate, quia non admittit motum.
- *Contraria ſeu Actiua*, qua aliquid actione ſua cum aduerſario congreditur, eiuſque vim contra pugnando quoad poteſt, infirmat, vt cum aqua reſiſtit igni: ſeu eſt Impatibilitas quędam ac contumacia, ſecundum quam non facilè qualitas à ſubiecto pellitur, nec ſubiectum ipſum à contrario patitur.

Sic

Digitized by Google

Sic Reſiſtere eſt { Non pati, Ariſtoteles in Categoria Qualitatis. | Agere per contrariam qualitatem. }

E Scal. ex. 307. ſ. 20.

Mentes non habent in ſe principium reſiſtendi infinitati & nutui Dei, ſi velit eas deponere ab ea eſſentia , in qua ſunt ab illo conſtitutæ. Videtur quibuſdam addenda eſſe Reſiſtentia Negatiua, quæ conſiſtit in ſola Non-capacitate ſeu ineptitudine ſubiecti ad recipiendam formam. Sic cœlum dicitur reſiſtere ignis calori, cuius non eſt capax.

Reſiſtentia eſt motus, per quem actio agentis, aut omninò impeditur, aut ſaltem retardatur.

Hæc eſt Perfecta, vel Imperfecta.

Perfecta, per quam actio agentis ſimpliciter impeditur, vt effectus planè induci non poſſit.

Imperfecta, per quam actio patientis ſecundum quid impeditur, ita vt facilè nequeat induci effectus.

Ea habet latitudinem , vt loquuntur, id eſt, Gradus. Itaque eſt Maior vel Minor, pro diuerſa & inæquali cauſæ efficientis, à qua reſiſtentia pendet, διαθέσει ac virtute. Scholaſt. hanc virtutem Barb. vocant potentiam Reſtitiuam. Vide Phyſ. Timpleri.

RESOLVTIO.

Reſolutio eſt cuiuſque rei ad ſua principia, vnde componitur, reuocatio: ſeu, eſt operis facti reductio ad principia, id eſt, ea, è quibus compoſitum eſt.

Reſolutio Logica eſt, cuiuſque ad vltima vſque principia & elementa reuocatio, vt iudicari poſſit, ſitne perfectè & accommodatè ad ſuam naturam conſtitutum.

Eſt autem Reſolutio Conſequentiæ vel Conſequentis.

Reſolutio conſequentiæ ſeu argumentationis eſt huius ad ſua principia, quib. conſtat, reuocatio. Quę fit, cum oſtendimus, conſequentiam eſſe bonam, quod conſtet propoſitionibus & terminis ad illationem accommodatè diſpoſitis.

Reſolutio conſequentis eſt alicuius conſequentis neceſſarii ad ſua principia, ex quibus illatum eſt, reuocatio. Quæ fit, cum oſtendimus, ipſum cõſequens eſſe illatum è principiis neceſſariis & primis, quibus nemo poſſit refragari. In hac reſolutione ſemper præſupponitur Reſolutio conſequentiæ. Nam niſi ſit bona cõſecutio, non poteſt neceſſariò colligi neceſſarium cõſequens è propoſitionibus neceſſariis.

Reſolutio propoſitionis vnius ad aliam cognatam vel æquipollentem eſt Reductio quædam.

Non opus eſt exercitio in leuioribus artibus, & non eſt opus in difficilioribus; Reſolutio huius copulatiuæ in Hypotheticam ætiologicam æquipollentem hæc eſt: Cum opus ſit exercitio in leuioribus artibus, conſentaneum eſt & in difficilioribus artib. exercitio opus eſſe. Cicer. in lib. de Diuinat. Non ſunt Dii, & nihil ſignificant. Græcis admodum familiaris eſt talis oratio, & quidem Geometricis. Sententia autem eſt : Non eſt conſentaneum cum ſit Deus, non ſignificare eum futura. Nõ ſunt æquales chordæ, & nõ ſunt æquales arcus, id eſt, ſi ſunt æquales chordę, & non ſunt æquales arcus, id eſt; ſi ſunt æquales chordæ, vt certo ſunt, æquales etiam arcus fuerint.

Auguſtini Pſal. 98. hoc eſt, ἀξιομνημόνευτον & ἀξιόλογον. Non quod ſonat ſine ratione, delectat aures , & verbum Dei non delectat. Hanc Victor. Strig. in explicat. Logic. facit ſenſu hypotheticam affirmatiuam indefinitam : Sic enim interpretatur eam: Cum Muſica aures

by Google

delectet, conſentaneum eſt etiam verbo Dei cor delectari. Veteres quidam vocant argumentum à Fortiori, id eſt, à minori ad maius.

Interdum vocatur talis Reſolutio Reuocatio vnius propoſitionis ad aliam. Interdum dico, Quia hæc phraſis generalior eſt & latior. Significat enim etiam relationem alicuius ad aliquod prius. Itaque Fonſ. l. 5. Metaph. ait: Reuocari vnum ad aliud nihil aliud eſt, quam referri illud tanquã ad aliquod prius natura: *ſiue generationis ordine:* quomodo totum reuocatur ad partes: *ſiue perfectionis*, qua ratione reuocantur partes ad Totum, vbi voci Reſolutionis locus prorſus nullus eſt. Non enim dicuntur partes reſolui in vel ad totũ. Nec ſatis commoda eſt vox Reductionis. Ac quod aliud propriè ſit Reuocatio, aliud Reductio, ex hoc pronuntiato Fonſecæ perſpicitur: Quæ in prædicamentis per ſe locum habent, & reliqua, quæ ad illa reducuntur, omnia ad Deum, tanquam ad omnium principium finemque reuocantur, id eſt, referuntur.

Sic eidem Fonſecæ non rectè loquuntur, qui dicunt, Deum ad prædicamenta reduci, tanquam cauſam primam ad ſua effecta. Nam cauſæ Efficiens & Finalis non reducuntur ad ſua effecta, ſed potius effecta ad cauſas illas. Efficiens & Finalis ſignatè dico, Quià Materialis & Formalis cauſæ dicuntur, reduci ad cõpoſitũ. Differũt ergò Reuocatio & Reductio, vt Genus & Species.

Cæterum hæc paria ſunt, hoc eſt, idem ſignificant. Reuocantur Entia Rationis per entia realia ad prædicam. & Reducuntur entia Rationis per entia realia ad prædicamenta, vt ignobiliora per nobiliora, perfectiora per imperfectiora: Sic partes integrantes per totum integrum; Materia & forma per Compoſitum.

Reſolutio Demonſtr. eſt quædam demonſtrationis inuerſio ex effectis, nempe cauſam concludens. Demonſtrationis intell. propriè & abſolutè dictę. Vocant Demonſtrationem à ſigno vel effecto.

In Phyſicis Reductio eſt Cauſarum per accidens ad cauſas per ſe, obſcurarum ad perſpicuas, occultarum ad manifeſtas, impropriarum ad proprias. Hîc etiam vti licet voce Reuocationis.

In Phyſ. *Reſolui* dicitur Calor naturalis, vbi ſubducto pabulo reducitur, quaſi ad minima naturalia, è quibus, vt ita dicam, compoſitum eſt, inquit Scalig. ex. 152.ſ.1. Hæc enim eſt reſolutio totius in partes, vbi connexa diſſipantur: ſcilicet naturalis humor ab eo carpitur ita, vt ſibi tyrannus ille ſubducat fundamentum. Extinguitur autem manente integro ſubiecto materiali, & introducta noua qualitate. Exemplũ eſt in re calefacta velut in carbone: In eo aboletur ignis extinctione: ſcilicet nulla facta quantitatis diminutione; ſi quis infundat aquam. Reſoluitur autem pabulo deficiente.

RESPECTVS.

Reſpectus σχέσις ſeu ratio eſt.

Reſpectus
- Relatiuus, Relationis.
- Aliorum generum, qui à quibuſdam dicitur Tranſcendens.

Reſpectus pertinens ad τὰ πρός τι eſſentialiter ſeu formaliter eſt ad aliud, non vt ὑλικὸν, aut efficientẽ, aut finalem, aut formalem cauſam, ſed præciſè eſt ad aliud, vt Terminum ad quem; Vt vnum relatorum nec eſt finis, nec forma, nec efficiens alterius, ſed terminus. Itaq; Alb. M. negat vnũ Relatiuorum

eſſe

eſſe definiendum per alterum, qua τὸ Per ſignificat cauſalitatem. Sic Caiet. in prædicam. Relatiua definiuntur ad alterum, non per alterum: Nam Per ſignificat cauſale, Ad verò σχέσιν.

Reſpectus aliorum Generum, qui à quibuſdam dicuntur Tranſcendentes, reſpiciunt eſſentialiter aliud, vt ſubiectum, vel materiam, vel formam, vel huiuſmodi. Sic enim materia reſpicit formam, & viciſſim.

Regula: Reſpectus etiam aliqui abſolutis adhærent multis, vt amori, iræ.

Vſus.

Inhærentia aptitudinalis importat reſpectum ad aliud, vt σχετικόν: Non igitur eſt de Genere Relationis, ſed cuilibet generi identificata modo abſolutum, modo relatiuum ens ſignificat. Itaque nihil vetat, quò minus inhærentia aptitudinalis cum ſit reſpectus, ſit de eſſentia abſoluti accidentis. Imò ex eo, quod accidens à ſubiecto abſolutum non eſt, etſi ſit abſolutum à termino, ſequitur de eſſentia eius eſſe eſſentialem dependentiam ad ſubiectũ, quam inhærentia aptitudinalis explicat. Caiet. in 7. cap. de Ente. Eſt igitur inhærentia aptitudinalis reſpectus quidam, etſi non ſit Relatio. E Schola Thomæ.

Reſpectus
- In, vt accidentis omnis, quod aptum natum eſt recipi in alio; Itaque ſubiectum reſpicit.
- Ad, vt accidentis relat. hoc enim reſpicit aliud, vt Terminum.

Reſpectiuum ad aliud
- Vt Terminum.
- Vt Subiectum.

Relatio habet eſſe debile: Itaq; non poteſt ſeipſam fulcire. Requirit igitur fundamentum, quod eſt in alio.

Plures reſpectus fundari poſſunt ſuper vno, vt ſuper vna albedine plures ſimilitudines.

Reſpectus interdum ſignificatur voce Secundum; vt, Quæritur: An Corpus & Sanguis Domini iam poſſint eſſe ſeparata? Reſp. Secundum ſe conſiderata Corpus & Sanguis Domini non diuelluntur, id eſt, reſpectu ſui ipſorũ; ſed ſecundum rationem ſacramentalem ſpectata, qua nobis repræſentant, quod ſemel factum eſt, Corpus à Sanguine ſeparatur.

RESPONSIO
Perſonalis.

Eſt Reſponſio ad perſonam directa, vt ſi quis dicat: Deo nihil eſt impoſſibile, ſeu Deus eſt omnipotens? Ergo poteſt mentiri. Reſponde ei; Vtinam Deus feciſſet te ſapientem.

RESPVBLICA.

1. Reſpublica eſt populi & rerum eius in vnum corpus per certas leges coordinatio ad felicitatem. Populus & res ciuiles ſunt Materia Harmonica diſtinctaq; ſingularum partium Reipublicæ: Coordinatio eſt forma Reipub. *Harmonica, id eſt, per certas leges iuraq́;.*
2. Reſpublica eſt res populi, quæ complectitur res animatas, vt miniſtros publicos, beſtias, cicures, & feras, & inanimas, quæ ſunt immobiles, vel mobiles: Immobiles naturales, vel artificiales: Naturales, vt maria, agros, ſyluas, fodinas metallicas, ſalinas: Artificiales, vt domos, pagos, vrbes: Mobiles, vt Reditus publicos, inſtrumenta publica.

Digitized by Google

Reſpublica dicta:
- Propriè, ordo ciuitatis, ſeu ciuilis ſocietas.
- Impropriè, quæ diſcedit à vera ratione ciuitatum gubernatarum, vt non videatur eſſe appellanda Reſpublica. Nulla Reſpublica.

Reſpublica accepta:
- Laxius, pro mala etiam & illegitima.
- Specialius & preſſius, pro bona tantum.

RESTAVRO.

Inſtauro placet & redintegro, vt pugnam redintegrare, quod Græcis eſt ἀναμάχεσθαι, Eraſ. l. 1. Apopht. Etſi Reſtauro in barbaris non ponam.

Reſtaurum Alberti M. Vide in voce Humidum.

RESVMPTIO, ἀνάληψις.

Reſumere Græcè ἀναλαμβάνειν propriè eſt iterum in manus ſumere. Philoſophi hac voce vtuntur, cum poſt interfata ſeu interiecta quædam explicationi alicuius redeunt ad inſtitutum: vel eſt argumentum iam ante illatum repetere. Ariſtot. 4. cap. lib. 1. Eth.

Reſumamus igitur ea, quæ initio expoſita ſunt, & ita in opera ſuſcepta progrediamur. Sic dicimus: ſed interfati hæc de Methodo ad inſtitutum reuertamur.

Medici hoc verbo vtuntur in Recollectione virium ex longo morbo interruptarum, (ἀνάληψις ſeu reſumptio virium, id eſt, reparatio.) Vnde pharmaca analeptica, quæ recreandis defectis compoſita ſunt.

Epanalepſis, Reſumptio, eſt cum interiecta longa parentheſi ad inſtitutum reuertimur, ſeu iiſdem verbis, ſeu variatis, eadem tamen ſententia ſeruata. Cœl. Secund. in Comment. in Or. pro C. Rabir. Perduell.

RETIA.

Retia propriè piſcatorum ſunt, vel venatorum ad capiendum facta.

Rete mirabile in doctrina Anatomica eſt plexus flexuoſus retiformis in cerebro ex arteriis & venis, quas dicunt Carotides. Admirabile dicitur propter connexionem naturæ, quæ fit ineffabili induſtria, ſeu propter perplexos anfractus (propter plexus mirabiliter implicatos) Græcè δικτυοειδὲς πλέγμα.

Reticulum 1. faſcia eſt mulierum implicans capillos. 2. ſacculus viatorum, quo portant commeatum.

Feneſtræ reticulatæ Varroni ſunt, quæ reticulis ſeu cancellis munitæ ſunt.

RETRO *commeare.*

Retrò commeare dupliciter accipitur. 1. Eſt conuerti, vt ſubiectum & proprium adiunctum. 2. Eſt ſibi mutuo ſuccedere in eodem. Hoc eſt contrariorum. Contraria retrò commeare poſſunt, id eſt, ſibi mutuo ſuccedere in eodem ſubiecto, exceptis iis, quæ ſunt inſeparabilia, vt calor ab igni. Priuatio conſummata ſeu abſoluta & habitus non commeant retrò, id eſt, ab illa priuatione, quæ eſt potentiæ cum actu, non poteſt eſſe regreſſio ad habitum.

RHOMBVS.

Rhombus eſt figura quadrata ſolida æquilatera, non rectangula, id eſt, tribus lateribus æqualibus, angulis verò obliquis. Seu, Rhombus eſt parallelogrammum obliquangulum æquilaterum. Ram.

2. Eſt

2. Eſt vtenſile ſimile figuræ huic Geometricæ, quod noſtrates dicunt Garnwinde / oder Spulradt / vel rotula ſeu parua machinula, quæ inter nendum vertitur, Ein Spinnradt.
3. Eſt piſcis cognatus paſſeri, Ein Plateiſen/aculeatus vel leuis: Horat.

Putet aper, rhombusq́; recens, mala copia quando
Ægrum ſollicitant ſtomachum.

4. Fuit etiam genus quoddam ſaltationis.

Rhomboides eſt Parallelogrammum obliquangulum inæquilaterum. Ram. ſeu; figura neque rectangula, neque æquilatera, quæ nec latera æqualia, neque angulos æquales habet. Dicitur & de figura aciei.

Per Metaphoram Piſcis à Rhombo paululum differens. *Geſnerus.*

RHYTHMARMONICA *Metrica ſuperioris ſeculi Scholaſtica.*

Cum recte Sixto Senenſi lib. 3. Bibliothecæ S. per totam Europam mos iam inoleuiſſet, vt incôditi verſus in eandem finalis Syllabæ conſonantiam deſinêtes vulgari vniuſcuiuſq; prouinciæ idiomate compoſiti cantarentur, cœpit vulgarium rhythmorum Poeſis tanto in pretio haberi (hoc eſt glandes præferri frumento) vt nullum Poema plauſu vel laude aliqua videretur dignum, quod eſſet Rhythmica harmonia deſtitutum. Quocirca Scholaſtici Theologi (Monachi ſententiarii) cum cuperent homines ſui temporis Rhythmis dedito ad ſtudia litterarum allicere, accepta hinc occaſione, excogitarût & ipſi nouam metricæ artis rationem ex veteri Latina & recenti vernacula Poeſi compoſitam. Ex veteri quidem acceperunt Syllabarum quantitatem, numerum pedum, ac totius carminis leges & menſuras diligenter obſeruandas: Ex noua autem & vulgari ſumpſerunt rhythmorum conſonantias, Syllabarum aſſimiles deſinentias, & parem nonnunquam literatum & ſyllabarum in diuerſis metris numerum. Hanc Mixtam ſeu Nouantiquam Poeſin ſeu Metricam diſtinxerunt in duas ſpecies, *Pezometricam* ſeu mixtam proſa, quæ ex metris proſa intermiſtis exiſtit; & *pure metricam*, quæ ſolis metris conſtat. Hanc vero diuiſerunt in partes duas, *Rhythmicam & Leoninam.*

Rhythmica conſtat ex inconditis & imperfectis verſibus, qui ſibi ipſis parium ſyllabarum numero & finalium ſimilitudine reſpondent. Exemplum ſatis rude viſitur in Expoſ. Dionyſ. Carthuſ. Euang. ſecundum Ioh.

Tu verbum in principio
Eras ex nullo initio,
In Patre æternaliter
Manes intemporaliter.

In ſequenti exemplo vides Strophas diuerſum finem Symphoniacum habere.

1. Piſcatores hominum ſacerdotes Dei,
Præcones veridici, lucerna diei,
Caritatis radio fulgentes & ſpei,
Auribus percipite verba oris mei.
2. Stroph. Eſtote beneuoli, ſobrii, prudentes,
Iuſti, caſti, ſimplices, patientes,
Hoſpitales, humiles, ſubditos docêtes:
Conſolantes miſeros, prauos corrigentes.

Leonini verſus Ethicis (Dic mihi quiſnam clamor? Amor: quiſnam furor? vror) ſimiles ſunt, teſte Scaligero l. 2. c. 29. Poet. Ibidem ait ſe cauſam nominis ignorare. Sixtus Senenſis putat dictos à primo authore Leone. Quidam appellarunt Æquiuocos, ab æquo, id eſt, æquali ſeu ſimili ſono: Græce dici poſſent ἰσόφθογγοι & ὁμοιόφθογγοι.

Hæc autem (Leonina) Rhythmica conſonantia multiplex eſt.

1. Verſus continue ſe ſequentes ſimiliter deſinunt, vt cum ſinguli quiq; duo hexametri in ſimiliter deſinentibus ſyllabis extremum pedem terminantes

Digitized by Google

rhythmicam Symphoniam efficiunt, vt Raimund.

Quod ſi perfecte nequeo res edere cunctas,
Vt deſint vires, tamen eſt laudanda voluntas.

2. Finis vnius verſus eiuſdem medio conſonat. Exempla Hexametra. Bedæ verſus hi ſunt de notis menſium 12.

Poto, ligna cremo, de vite ſuperflua demo,
Do germẽ gratum, mihi flos ſeruit, mihi pratũ,
Spicas deſtino, a b meſſes meto, vina propino,
Semen humi iacto, mihi paſco ſues mihi macto.

a Malo, deſtino ego, quia i. in deſtino breue eſt.
b Fruges meto.

De Temporibus anni 4.

Temporibus veris modicum prandere iuberis,
Sed calor æſtatis dapibus nocet immoderatis,
Autumni fructus caueas, ne ſint tibi luctus,
De menſa ſume quantumuis tempore brumæ.

Epitaphium Abingdonis, authore Thoma Moro, Martyre Angliæ.

Hic iacet Henricus ſemper pietatis amicus,
Nomen Abingdon erat. Si quis ſua a munia quærat,
Bellus hic Eccleſia fuerat ſuccentor in alma,
Regis & in bella cantor fuit ipſe capella:
Millibus in mille cantor fuit optimus ille,
Præter ea & iſta fuit optimus organiſta.
Huic igitur Chriſte, quoniam tibi ſeruiit iſte,
Semper in orbe ſoli, da quoq́; regna poli.

a i.e. eius.

Morus, vt erat doctiſſimus, ante ſcripſerat Elegiacum Epigramma ſatis elegans, & quod doctis placuiſſet. Sed Iano (ille enim petiuerat) diſplicuit, quia non reſonabant verſus. Videns igitur Morus quales lactucas talia labra peterent, ridens ridendos verſus effudit, quos ſtatim Ianus gaudens ab ipſo accepit, & tumulo inſculpendos curauit.

Exemplum Elegiaci carminis Erigerdi ad Caſp. Francum, quo die ſuo natali vincitur.

Ecce nouum natum, Mecœnas optime vatum,
Quo ſe ſtella rotat, lux hodierna notat.
Ecce dedere Dei nato tria dona Sabæi,
Quæ mihi curabis tu tria dona dabis.
Sed tamen, vt reris, nimium ne forte graueris,
Patrono vero non ita durus ero.
Si bene ſum ſanus, dabit auri munera canus
Caſpar, at errabis, ni mihi tute dabis.
Sed venit in mentem, te non dare ſponte volentem,
Cogi alioq́; modo poſſe alioq́; modo.
Ecce ſacratorum ſolennia feſta Magorum,
Colla liganda docent, haud ea vincula noceñt.
Vincula Caſparum venerando nomine clarum
Cogunt, inſtigant, carminibusq́; ligant.
Ergo haud iratis redeunt cui nomina fatis,
Inclyte Caſpar aue, carminibusq́; faue.
Carmina mittuntur, niſi des quæ rite petuntur,
Non mihi ſolueris, non mihi liber eris.
Pars bene multa mei voti eſt vt dona Lyæi
Hanc hilarent lucem, diminuantq́; crucem.
Qua crucior pœna, leuis eſt ipſa ære crumena,
Vatibus eſſe ſolet ſors maleſida bonis.
Ergo age Mecœnas ſoluas haud ſegnis habenas,
Qui forſan cogat non minus ipſe rogas.
Nobiſcum gaude, nec refragier aude,
Sic vrgent Leges, Aoniiq́; greges.
Cumq́; domo tota nunc Bacchi a munera pota,
Et fac patroni nos meminiſſe boni.
Sis hodie læta, cum læto, mente, Poeta,
Omnes clamabunt, atq́; ea vota dabunt.
Viuat Caſparus, qui non erat Hoſpes auarus,
Qui nos curabat, qui bona vina daba.

Monachus quiſpiam de Eraſmo Roterod. mortuo:

Hic iacet Eraſmus, fuerat qui a ridiculus mus.

a Alii riſerat.

RVBRICA.

Rubrica, media longa, proprie eſt Terra rubra.

Rubri-

- Rubrica
  - Natiua foſſilis Berg Röttel
    - Sinopica (ſic dicta à Sinope vrbe) & terra Lemnia (ſic dicta ab inſula Lemno.)
    - Noſtras ex Ochra (terra lutea, gelbe Erde)
      - Natiua in fodinis calore terræ aut ſolis aduſta & degenerante.
      - Natiua ad flumina, calore ſolis aut terræ exuſta & degenerante, quæ nimirum cum aduritur, fit pignitis (terra quædam nigra) indurata.
  - Factitia, fabrilis, quæ fit ex Ochra vſta arte in nouis fictilibus, Braun Röttel.

2. Rubricæ accipiuntur pro titulis ſeu librorum indicibus, quia veteres interdum titulos notabant rubrica. Interdum dico, quia etiam minio notabāt. Paulus in l.2. § recuper. ff. de interdict. Recuperandę, inquit, poſſeſſionis cauſa interdicta proponuntur ſub rubrica. Ac diſtinguitur rubrica à contextu.

Terra Lemnia.) Hæc alias dicitur Terra ſigillata: Sic dicta, quia à Sacerdotibus diuinæ ſignabatur imagine Dianæ, in cuius tutela erat.

Hæc ſupra in R ante A. omiſſa ad ſuum Lector referet locum.

Radius perpendicularis ſeu normalis ratione incidentiæ eſt, qui ſi in planum corpus incidat, ad huius ſuperficiem planam conſtituit angulos rectos: vel qui, ſi ad ſphæricum corpus deferatur, cum linea contingente ſuperficiem in puncto incidentię angulos rectos componit, & ſi protrahatur, centrum illius ſphærici corporis tranſit.

Radius vero obliquus vocatur, qui, ſi in planum corpus incidat, cum ſuperficie plana angulos obliquos efformat: vel qui ſi in ſphæricum corpus demittatur, cum linea, quę ſuperficiem in puncto incidentiæ contingit, angulos obliquos includit.

Vnus autem poteſt eſſe perpendicularis: reliqui omnes ſunt obliqui, id eſt, ex omnibus radiis, ab vno corporis luminoſi puncto egreſſis vnus tantum in corpus oppoſitum πρὸς ὀρθὰς incidere poteſt, reliqui vero omnes ab eodem corporis luminoſi puncto ſparſi ad ſuperficiem eiuſdem oppoſiti corporis oblique perferuntur.

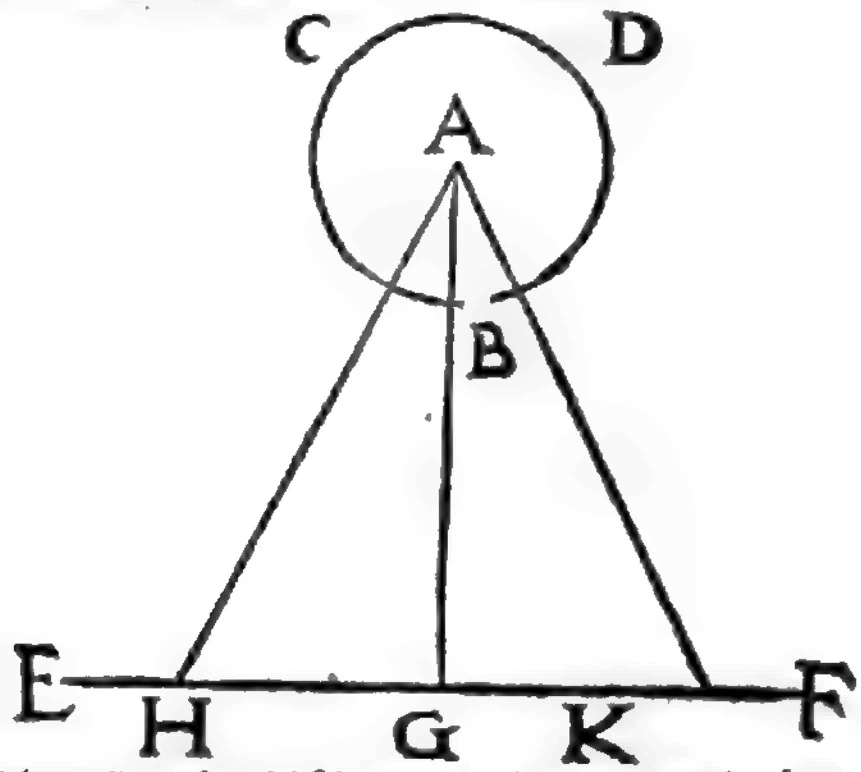
Ex obliquis radiis ab vno puncto corporis ſecundum æquales angulos in oppoſitum diffuſis effingitur pyramis vi radiationis, ſeu illuminationis, cuius vertex eſt in corpore luminoſo, baſis in corporis oppoſiti ſuperficie, centrū in media baſi: quod conuenit cum puncto, in quo radius perpendicularis in corpus oppoſitum incidat.

Axis pyramidis eſt linea recta à vertice pyramidis in mediam baſin ducta & ad angulos rectos in ſuperficiem corporis oppoſiti protracta: ſeu eſt ipſe radius πρὸς ὀρθὰς incidens. Hi radii qui huiuſmodi pyramidem includunt.

Sit centrum luminoſi corporis A ſuperficies eiuſdē corporis luminoſi BCD Li-

Digitized by Google

nea E F repræſentet corpus oppoſitum planum. In hoc incidat ex centro luminoſi corporis radius perpendicularis A G ad angulos rectos A G E & A G F, &c. Pyramis A H K. Illuminationis.

Vide de Iride Doctr. Ioh. Fleiſcheri Vratiſlau. edit. VVitteb. anno 1571.

Radius mariti, radius mentis, radius diuinæ ſapientiæ habent elegantem & ſignificantem metaphoram.

Radiatura eſt è corpore radiorum emiſſio.

Radiatura in opticis ſimplex eſt vel compoſita ſeu generata.

Simplex radiatura eſt, cuius radicis eſt vnica recta linea.

Radiatura locus ſeu interuallum in corpore perſpicuo dicitur medium eius.

Ideoq; fit viſu cum luce & colore in eodem medio, tanquam interuallo radiaturæ conſtituto.

Explicatio.

Vna recta linea eſt radius lucis, vna radius coloris, vna item radius viſus, quando hæc ſunt ſimul in aere, vt corpore tranſparente, conſtituta, quoniam medium vnum & ſimplex eſt: nec intelligitur ſimplex radiatura ex vno tantum recto radio, ſed ex horum trium omnibus vna rectis. Eodem modo ſimplex radiatura fit ſi ſint ſimul in aqua conſtituta, cum & aqua perſpicua ſit. Quod ſi vel lux vel color in alio perſpicuo ſint, quam viſus, vel color & viſus quam lux, vel viſus & lux, quam color, iam non erit ſimplex, ſed geminata radiatura.

Geminata Radiatura eſt, cuius radius angulum rectilineum facit. Eſtque Catoptrica vel Meſoptica. Catoptrica radiatura eſt, qua radius à denſi corporis ſuperficie verſus partem, vnde venit, reuerberatur: hoc eſt, reflectitur radius ſuperne incidens in ſuperiorem inferne incidens in inferiorem locum.

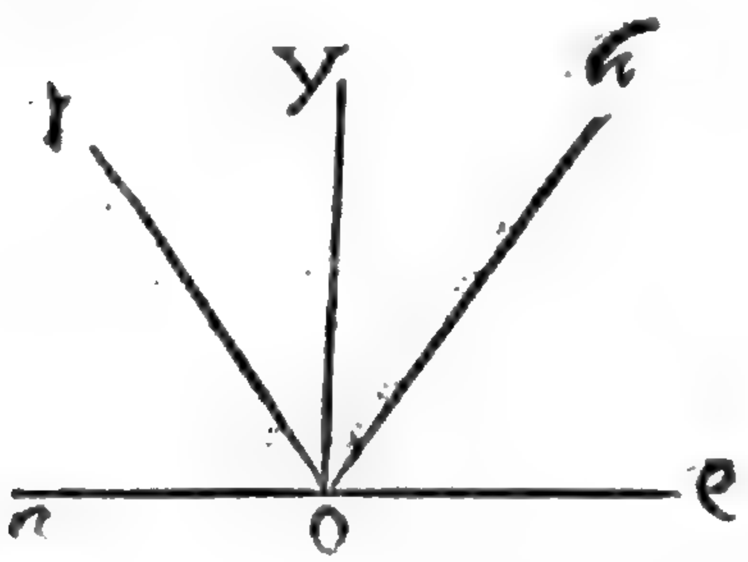
Reflexio hæc eſt quidam reditus vel repulſus in eum locum ſeu eam regionem, in qua ſitum eſt luminoſum. *Quadru[illegible] xio Radii.*

Nomen Catoptricæ eſt à κατόπτρῳ, id eſt, ſpeculo, tanquam diceretur ſpeculans: quia ſingularis quędam eius ſpecies eſt ea, quę fit à ſpeculo: quanquam à quouis denſo fiat radiorum reuerberatio. *Appellatio Catoptricæ à parte [illegible] principe.* Sic igitur radius ſolis à terræ ſuperficie κατοπτρικῶς reuerberatur, ideoq; calorem ſuum apud nos multiplicat: idque etiam magis in vallibus ſentitur, quo montes vtrinq; fortiſſimos radios compellunt incidente ſole. Sic à ſpeculo fit reuerberatio eiuſdem lucis. Sic ab aqua, ſic à luna cæteriſq; ſtellis ſolis lux Catoptrice reſilit. Verum oculus ſpecularem reflexionē tātum percipit, non eam, quę fit à ſuperficiebus aſperis.

Ca-

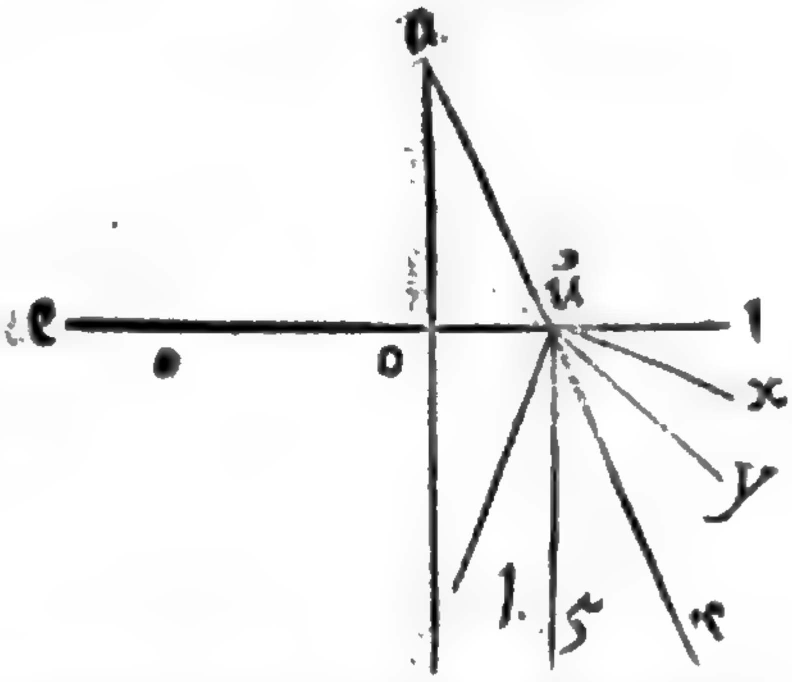
Digitized by Google

Catoptrica radiatura angulos facit in ſuperficie denſi corporis, quorum alter dicitur incidentiæ, alter reflexionis. Angulos incidentiæ eſt, quem in ſuperficie denſi corporis facit radius aduenions: Angulos reflexionis, quem facit idem radius inde reſiliens. Eſt autem angulus incidentiæ æqualis angulo reflexionis 6. 2. perſpi. cõmunis.

Eſto ſuperficies denſi corporis a e, in quã incidat radius lucis vel caloris ex puncto i in punctum o. Hic radius non terminatur puncto o, ſed inde in alteram partem reflectitur, puta ad u. Ergo duo fiunt anguli: i o a incidentiæ: & u o e reflexionis: Atque ita radius geminatur, & fit i o u. quanquam ſæpe etiam hi anguli referuntur ad perpendicularem è ſubiecta planicie à puncto incidentiæ ſurgentem: cuiuſmodi hic eſto o y. Tũ enim angulus incidentiæ erit y o u trans perpendicularem. Canon. Radius a perpendicularis à ſpeculo in ſeipſum reflectitur, ſeu redit, (non alio, vt quaſi geminatus fiat) *Radiatura* Meſoptica eſt, qua radius in aliud mediũ incidens frangitur. Medium aliud eſt corpus perſpicuum, quod radius trãſmiſſo eo in quo eſt, luminoſum etiam penetrat: ſed eſt priore vel rarius vel denſius. Sic igitur, verbi cauſa, luminoſum in aere poſitum mittit radios ſuos per aquam etiam, per vitrum, per gemmam perſpicuam, id eſt, per medium denſius, ex qua denſitate accidit, vt trãs ſuperficiem radius à ſua rectitudine detorqueatur: Vnde hæc radiatura à medii diuerſitate meſoptica (quaſi medii optica) dicitur. Fitq; in ſuperficie rarius & denſius perſpicuũ cõmuniter terminante 14. p. 1. perſpect. comm. Radiorũ Meſopticorũ rectus in mediorum communẽ ſuperficiem, recta tranſit rectæ lineæ formã conſeruans. Obliquus vero frangitur, hoc eſt, *angulum facit, cuius alterum crus eſt trans* ſuperficiem. Eſtque Fractio ſeu Refractio diſceſſus hic à rectitudine. *Radius Meſopticus rectus vel obliquus eſt.* *Quid frangit?* *Quid fractio radii?*

Declaratio.

Eſto radioſum a, vnde radii mittantur per duplex medium: prius ſit in quo eſt iſum a vſq; ad e i ſuperficiẽ: Deinceps alterum infra e i, ita vt e i ſuperficies corporum duorum perſpicuorum, quę media dicuntur, ſit communis terminus. Radius ex a in communem ſuperficiem perpendicularis ſeu rectus ſit a o: Hic radius porro cõtinuatur eadem rectitudine, tanquam medium eſſet ſimplex & vnicum, nec quicquã nouæ ſoliditatis occurſu patitur, & tãquam rectitudine ſua fretus nihil offendit. At eſto obliquus a u. Hic offenditur nouo medio, vbi ad u venit. Inde enim refringitur, & formã duplicis rectę ſiue anguli plani rectilinei ſumit, nec rectitudinẽ ſuam cõſeruat, & ita fractus eſt radius a u y, vel a u s, pro-

Digitized by Google

pterea quod medium infra e i eſt perſpicuum quidem, ſed ſuperiore rarius aut denſius. Atqui ſi recto ductu continuaretur, eſſet potius a u r. Quare ob medii diuerſitatem radius ſimplex fit geminatus, altero crure ſupra, altero infra communẽ mediorũ ſuperficiem angulum faciẽs. Quo igitur obliquior radius, eo maior eius infirmitas & debilitatio perſpect. vide comm. 3 p. 3. Huc vſq; declaratio.

Si radius obliquus inciderit in medium denſius, frangetur perpendiculũ verſus: Si in rarius, à perpendiculo 15 & 16 p. 1. perſpect. cõmunis & 43 45 47 p. 2 Vitellon.

Quid perpendiculũ fractionis ſeu refractionis?

Vt in eadem figura. Eſto lucidum a in aere, vnde radius emiſſus cadat, etiam in aquam obliquus, & ſit a u perpendiculum fractionis (quod à puncto incidentiæ in alteram partem educitur) ſit u l, Radius rectitudine ſua eſſet a u r. Ac propter aquæ denſitatem depellitur ab ea verſus u l perpendiculũ, fitq; a u s. Contra ſi a ſit in aqua, & obliquus radius veniat ex u in aerem frangetur vltra rectitudinis locum, propter occurſum tenuioris ſiue rarioris medii, fietq; a u y. Hoc eſt refringi à perpendiculo in medio rariori. Subtilia vide de Reflexione & refractione in Scalig. exer. 75. ſect. 10.

Thomæ Aquinatis axioma eſt in 2. met. l. 4. Radii qui æqualiter diſtant à perpendiculari & refringuntur ad angulos rectos in puncto refractionis, faciunt figuram circularem.

Intell. Rectitudo ſiu perpendicularitas.

I. Franciſ. Pic. Mirand. hoc eſt Radii Directio & obliquitas parit intenſionem & remiſſionem caloris & luminis.

Quid eſt extra locũ ſuum rem apparere?

De fractis radiis hoc opticum perſpectiuæ comm. Res viſa per radios refractos apparet extra ſuum locum, *id eſt propius vel longius, quam abeſt, videtur, ſi ſuperior ſit, inferior, ſi dexterior* ſit, ſiniſterior eſſe videtur.

Radiatũ & Radians idẽ ſunt, vt caput radiatum id eſt radians, cuiuſmodi Chriſto & Diuis appingitur. Plin. in paneg.

Corradiatio græcis eſt συναύγεια vt ſtellarũ vt radiorum oculi & ſpeciei viſibilis. Alhaz. optic. l. 1. 24. pag. 15. Viſio videtur fieri per συναύγειαν id eſt receptos ſimul & emiſſos radios: cuius aſſertionis ſeu ſententiæ ego hic moderator & diſceptator eſſe nolo.

Reductio.

Reductio eſt ſpecies quædã Metaboles. Reductio eſt vnius ad aliud, diuerſorum ad eadẽ, cauſæ ad cauſam, improprii ad proprium, heterogeneorum ad homogenea, pluriũ ad pauciora, maiorũ ad minora, integrorum ad partes, partium ad integra, tẽporis ad tẽpus; imperfectioris ad perfectius reuocatio. In Logica Reductio ſyllogiſmi, vel propoſitionis alicuius ad æquipollentem fit perſpicuitatis cauſa. Vt ſyllogiſmus eſt. Quorum Deus eſt Deus, illi viuunt, cuius loco Chriſtus affert æquipollentem. Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viuentiũ. At Abrahami, Iſaaci & Iacobi Deus eſt Deus. Ergo Abrahamus, Iſaacus, & Iacobus viuunt. Huius permutatio fieri poteſt æquipollente clariore.

DA Qui Deũ pro patre habent, illi viuũt.
RI Abraham, Iſaac & Iacob Deũ pro patre habent.
I Ergo Abraham Iſaac & Iacob viuunt.

Syllogiſmus in prima figura, nõ in tertia.

In Logica Syllogiſtica reductio oſtenſiua conuerſione aliquarũ propoſitionum transfert ſecundæ aut tertię figurę modos in primam; vt Ceſare ad Celarent. Dicitur oſtẽſiua, quia oſtẽdit ad primã figurã cõgruere cõſequẽtias aliarũ duarũ figurarũ. Reductione per impoſſibile ſyllogiſmus cõfirmatur, quod ad materiã attinet. Cũ enim vna cõtradictoria arguitur eſſe impoſſibilis, alteram veram eſſe neceſſario ſequitur.

Præceptum ne occidito reductũ ad oratio-

tionem indicatiuã, fit enunciatio ſimplex, in qua intelligitur homicidium, cum quod fit manu: quod proprium, tum quod fit corde, quod tropice dictum. Qui audit legatos Chriſti, Chriſtum audit. Hic intelligitur & audire externa aure & audire animo.

Hic pro reductione eodẽ prorſus ſenſu nonnunquam dicitur RESOLVTIO, vt cõditionales & cauſales propoſitiones nõnũquã reſoluũtur in copulatiuas, quia cauſa cũ effecto cõiuncta eſt; vt: Et do & dabis. Et dies eſt & lux eſt. Audieras & fama fuit, id eſt, quia fama fuit. Non opus eſt exercitio in leuioribus artibus, & non eſt opus in difficilioribus, id eſt, ſi opus in leuioribus, multo magis in difficilioribus.

Vide RESOLVTIO.

Apud Virgilium.

Reductio duarum vel plurium fractionũ ad cognomines, ſeu ad idẽ nomen, ſeu ad eandem denominationem fit, & eſt primũ ſumptio minimi communis diuidui à nominibus pro communi nomine, tum multiplicatio quorum ex eo cuiuis dato non cognominis per eius numeratorẽ, cujus factus eſt reductus numerator: ſic fractiones $\frac{3}{4}$ & $\frac{5}{6}$ diuerſi nominis, reductæ ad commune nomen ſunt $\frac{9}{12}$ $\frac{10}{12}$

Reductio duarum fractionum nominibus inter ſe primis ad commune nomen eſt multiplicatio terminorũ per nomen alternum. vt: $\frac{2}{3} \times \frac{3}{4}$ | $\frac{8}{12}$ $\frac{9}{12}$

Reductio integrorum ad fractionem eſt eorum multiplicatio per datũ fractionis nomen, facto ipſo nomine ſupernotato. Sic reducere 12 aſſes ad vncias ſeu denarios eſt multiplicare numerum integrorum 12 aſſium per 12 nomen datum duodecimarum, cum denarius ſit aſſis $\frac{1}{12}$ vnde factus 144 pro numeratore ſupernotatus nomini dato, interiecta linea efficit hanc fractionem $\frac{144}{12}$ & ſunt cẽtum quadraginta quatuor duodecimæ, ſignificante 144 denarios aſſibus 12 eſſe æquales.

Vnitas ſeu vnũ integrum ſic reducitur ad ſecundas ſi nominatori 2 ſupernotes hoc modo $\frac{2}{2}$ & ſunt duæ ſecundæ. Sic eadẽ ad tertias, ad quartas & quaslibet omnino partes, reducitur, ſi nominatori ęqualem numeratorẽ ſupernotes ſic $\frac{1}{1}$. Reductio fractionis ſeu partium ad integra eſt numeratoris diuiſio per ſuum nomen, cuius quotus integra ſignificat. Sic $\frac{144}{12}$ reduci poſſunt ad integra, quia numerator poteſt diuidi per nominatorem, & quotus eſt 12. ſignificans $\frac{144}{12}$ continere 12 integra. Sic $\frac{2}{2}$ $\frac{3}{3}$ $\frac{4}{4}$ reducuntur ad 1.

In proportione diſiuncta directa terminus aliquis ſi fuerit obſcurior, antecedente reductione corrigitur propter heterogeneam; vel etiam cõtradictionem quæſtionis, vt Hebdomadæ 3 habent 504 horas, dies 4, quot horas habent? Hic primus terminus eſt integrarum hebdomadarum, tertius dierũ, cumq; dies ſit pars $\frac{1}{7}$ hebdomadę, hebdomadas 3 rediges multiplicatione per 7 ad dies 21. tumq; dices 21 dies ſũt horę 504. Ergo dies 4 ſunt horę 96.

Alia μεταβολή.

Contractio fit ad minores terminos, cum primus cum ſecundo vel cum tertio reducitur, vel etiam cum vtroq;, vt 4 vlnæ emuntur aureis 12. ergo 7 vlnæ quanti? Reſp. 21. Hic pro primo & ſecundo pones 1. & 3. minimos, & proportionẽ ſic concludes 1. 3. 7. 21.

Huius loci eſt Reductio fractionis ad æquiualentem alterius nominis. Vt enim nomen datæ eſt ad ſuum numeratorem, ſic nomen quæſitum eſt ad ſuum, vt, ſi quæratur $\frac{3}{4}$ quot ſunt 12 Hic tres habes terminos 4 nomen, 3 numeratorem, iterum 12 nomen, & hic quæſtionem facit de numeratore ſuo, qui per auream regulam eſt 9. Supernotabis igitur & habebis $\frac{9}{12}$ 9 tantundem ſunt in integro, quantum $\frac{3}{4}$ Sic $\frac{6}{7}$ reductæ ad æquiualentes $\frac{2}{7}$ n ſunt $\frac{18}{21}$ Vide de hac μεταβολῇ ipſos Arithmeticos.

Reductitie.

Reductitie à Scholaſticis ponitur pro indirecte per aliud analogice, improprie per accidens, vt reductitie cauſare, ei opponitur cauſare directe & per ſe. Vide Fonſec. l. 5. 1. phil. c. 2. quæſt. 11. ſ. 3. & 4. Mouẽs reductitie ſeu improprie ſeu metaphorice eſt obiectiue alliciens: nõ vere efficiens: Nõnullis Deus non ponitur in prædicamentis reductitie: ad illa .n. non reducitur. ſed participatiue, vt qui ab illis participetur, ſeu tãquam cauſa in ſuis effectis, Pater & Christus à patribus Græcis dicuntur *συνκτίζειν* & *συνάρχειν* vna creare & vna regnare. Reductitie conſideratione Logica ſunt cauſæ ſociæ, hoc eſt vna operantes (Barbari dicunt coagentes) & tamen *ὄντως* ſunt vna cauſa. Pater meus hactenus operatur, & ego operor Ioh. 5. vt: nõ pugnant inter ſe Pater, Filius & Sp. S. ſunt *tres res* (ſubſiſtentes) *notionaliter* ſeu perſonaliter, & ſunt vna res eſſentialiter Auguſtin. l. 1. de doctr. Chriſt. c. 2. quem Scotus hic ſequitur, & Luth. in 1. capit. Geneſ. explic. & alii Theologi, nec ii quidẽ cõtemptiſſimi.

LITERA

S.

SACRA *Fames Auri.*

Coniectura eſt minime ridẽda, quod Virgilius Auri ſacram famem dixerit pro ingente ſeu magna imitatione Græcorũ, vt Plutarchi & aliorũ, quib. interdum *ἱερὸν* eſt *μέγα*, ideſt, magnum; ſicut *ἱερὰ* in Græca lingua ſignificat interdum maiorem & tutiorem ancoram (latini hic dicunt Sacram ancorã) Ita Sacri tripodes fuerint magni. Huic ſententiæ fauent Codrus & Iacobus Spiegelius Seleſtanus in enarratione *σαυροστίχου* Iohannis Franciſci Pici Mirandulæ Domini & Cõcordiæ Comitis. Paria igitur ſunt Auri ſacra fames, & Auri infrenis amor.

Sæpe, πολλάκις.

Numeri proprie eſt, non temporis. Quoties hic fuiſti? Sæpe Sæpe fui hoc die Caſſellis. Accipitur pro eo quod eſt vt plurimum, & opponitur τῷ Raro & ſemper. Ariſtoteles cum dicit Eclipſin fieri ſæpe, dictionẽ ſæpe accipit in ſenſu non affirmatiuo (pro τῷ vt plurimũ *ἐπὶ τὸ πλεῖστον*) ſed tantum in ſenſu negatiuo pro eo, quod eſt Non ſemper. Nullum hic alium ſenſum habet quam negationem ſempiternitatis.

Eclipſis non fit raro ſimpliciter, ſed ex omni parte, quia ratione tantum Subiecti raro fit. Sed ſemper ratione cauſæ cum in actu poſita eſt. Itaque Eclipſis quæ eueniet, eſt *ἐσόμενον*, non *μέλλον*, Vid. libr 2. de Neceſſariis propoſ. cap. 17. Zabarellæ. & Schegkium in organum Ariſtotelis.

Vſus.

Hinc iudicari poteſt de Quæſtione, Quomodo Eclipſis fiat raro, quomodo ſẽp & neceſſario, quomodo ſæpe? Exẽplo eſt eclipſis. Accidẽtia per ſe quę ſuis ſubiectis nõ ſemp inhærẽt ſemper inhærere dicuntur *κατά τι*, nempe dum externa cauſa reſpicitur. Vid. Zabarell. l. 2. de propoſ. neceſſ. cap. 16.

SALTEM *ἐλαττωτικῶς ſignificans.*

Ad minimum & minimum Cicer. Barbari dicunt Ad minus. Clauius dicit Pauciſſimus

ciſſimus lib.5.Euclidis Geometriæ pag. 255. id quod obſeruatu eſt dignum. Proportio in tribus Saltem terminis pauciſſimis conſiſtit, id eſt, in tribus Saltem terminis, in tribus minimum terminis. Terminus enim medius in continua proportione bis ſumitur, cum ſit conſequens vnius proportionis & antecedens alterius terminus. Caue dicas cum præcocibus ſcriptoribus Saltem pro duntaxat. Non dicendum: Vnus ſaltem Deus eſt, pro tantum.

Theod. Zuingerus in Eth. Qualiſcunque finis ſit ſiue actio, ſiue opus, bonus eſt, aut ſaltem bonus eſſe videtur. Hic nō recte diceretur Duntaxat, Solum.

At etiam ſignificat ἐλαττωτικῶς nonnunquam, id eſt quod minus eſt. Cic. pro Flacco: ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ: ſi non hominis: at humanitatis rationē haberet. Tales particulæ à græcis dicūtur coniunctiones Elattoticæ.

Salutem dicere, χαίρειν.

Salutem dicere literis eſt deſerere literas ſeu ſtudia, literas valere iubere.

Titius Muſis ſalute dicta (literis valere iuſſis) in militiam profectus eſt. Sic, viuite, ſæpe eſt valedicentis vel auerſantis. Viuant, qui mihi male volunt, i.e. valeant, res agant ſuas, nec quicquam rei mecum iam habeant. *Cum ſuis viuat valeatq; mœchis*, Catull. Hic ſynonyma ſunt viuere & valere. Valeat cum ſuo commento, cum ſuo Ariſtotele, ἐῤῥίτω eſt apud Theocritum.

Sanguis
- In vaſis
  - Prop.
    - In venis. Huius officina Epar.
    - In arteriis. Hic eſt ex ſiniſtro thalamo cordis. †
- Extra vaſa.
  - Improp.
    - Cruor, vt ſanguinis ἀναφορὰ, id eſt reiectio, hoc eſt, cruenta exſcreatio.

† (Ille ſanguis, qui ex vena caua ſeu Epatica fertur ad cor, percoquitur magis, & percoctus ex ſiniſtro euectus ventriculo voluitur in arteriis.)

Puto cauam dici venam κατ' ἐξοχὴν propter inſignē cauitatem, quia omnes venæ alias ſunt cauæ. Illa autem Scaturigo & origo eſt omnium venarum totius corporis; ſiue enaſcatur ex Epate, ſiue ex corde, quod poſterius placet Ariſtoteli, quem excuſat & defendit hic Veſalius.

Sanguinem in vaſis faciunt calidum, vel frigidum, & pronunciant illum facere prudentes, hunc vero ſtultos. Acutum ingenium, ex ſanguine calido, obtuſius è frigido. Seruius Virgilii interpres.

SANGVINEVS.

1. Sanguineum ſanguinis plenum eſt: ideo temperamento à Phyſicis attribuitur, & alii dicuntur ſanguinei, alii phlegmatici, alii cholerici, alii melancholici. Et αἱματικὸς χυμὸς dicitur pro eo quod eſt αἷμα, id eſt, ſanguis, ſeu ſanguinis humor.
2. Sanguineum eſt, quod ex ſanguine ortum eſt, ſic ſunt membra animantis quædam ſanguinea, græce αἱματικὰ, quædam ſpermatica, id eſt, orta ex ſpermate ſeu ſemine. Sanguinea Ariſtoteli ſunt σπλάγχνα, vt lien, Epar pulmo, renes. Hæc habent αἱματικὴν φύσιν, eo quod ad venarum meatus & ramos interiectos ſita ſunt, n...

dice Ariſtotele, qui etiam ſanguinis περιχεύματα hæc viſcera nominet. Sed medici hic ab Ariſtotele diſſentiunt. horum ſententia, quæ melior & Exquiſitior videtur Ariſtotelea hoc tenendum. Cum ea, quibus corpus noſtrum deſtituitur, partim à rebus extra hoc poſitis, partim ab iis, quę intra hoc ſunt, oriantur, illud primum genus σπερματικὸν eſt, & eorum, quæ ex ſemine & ſanguine materno ortum ducunt, & corpus hoc modo aliunde accipit.

Quæ membra ſanguinea? Alterum eſt ſanguineum eorum, quæ de alimento oblato & ſanguine, qui ex alimento conficitur, corpus ipſum ſibi intus per certa organa elaborant, non extrinſecus in hoc inſeruntur. Talia ſunt, ſpiritus ſanguis & humores. Sanguinem ſcilicet maternum, quo in vtero infans per vmbilicum alitur, Epar fœtus in chymos conuertit, eo modo, quo poſtea, cum per os alimentum accipitur, de chylo illi conficiuntur, quibus ea, quæ natura de ſeminis materia in corpore finxit & formauit, perficiuntur, aluntur, & ſuſtentantur.

Quæ membra ſpermatica? Sunt igitur membra ſpermatica in corpore, ea, quę membrorum ſeu partium homogenearum nomen apud Medicos habent, qualia ſunt caro viſcerum & inteſtinorum omnium, teſticuli, & cerebri ſubſtantia, venæ, arteriæ, nerui, cutis, membranæ, chordæ, ſeu tendines, ligamenta, cartilagines, oſſa & quę ſunt horum genuina, id eſt, quæ ſunt cognatæ naturæ cum his.

Nota inter partes ſpermaticas & ſanguineas hanc quoque differentiam; quod hæ in corpore poſſunt reparari: illæ contra non poſſunt, cum materiam in corpore nullam amplius habeant.

3\. Sanguineum dicitur, quod ſanguinem repræſentat, quod habet aliquid ſanguinei coloris, αἱματοειδὴς, vt ſanguineus color eſt, qui ſanguinem refert, qualis in roſa, quam è Veneris ſanguine colorem traxiſſe fabulantur Græci. Scaliger exerc. 325. ſect. 10. vbi pro exemplo affert ſanguineum colorem eius, quod pronunciauit, colorum nomina quorundam oſtendere eſſentiam, & quaſi pro differentia ſumi poſſe ad ſpeciem deſcribendam.

4\. Sanguineum dicitur, ſeu αἱματώδης cruendum vel cruentatum, ſic accipit alicubi Galenus lib. 1. ad Glauc. Color ſanguinem præ ſe ferens à Dioſcoride lib. 2. vocatur αἱμαλωπὶς.

SANVS, SANITAS.

Sanus in communi eſt ab vno propriè & prius animanti conuenit. Hinc ſanitas deſcribitur ſtatus corporis, quo actionibus ſalubriter obeundis illud eſt aptum conſiſtitque in εὐκρασίᾳ & ſalubri διαπλάσει. Seu eſt conſtans certaque qualitas, ex qualitatibus Symmetris, ſeu proportionatis conflata. *Quid ſanitas propriè dicta?*

Sanitas conſiſtit in:
- Bona temperie partium ſimilarium.
- Proba compoſitione organicarum.
- Vtrarumque recta vnitate.

Sic Cicero Tuſcul. 4. Corporis temperatio, cum ea congruunt inter ſe, è quibus conſtamus, ſanitas eſt.

Secundario ſeu Metalepticωs attribuitur cibo, medicinæ, vrinæ. Denique menti ſeu animo quoque & orationi.

Hoc ego quotidie de lecto ſurgo precatus:

Chriſte mihi maneat mens ſana in corpore ſano.

SANCTVS.

Sanctus 1. Proprium Epitheton eſt Dei, qui ab omnibus creaturis ſegregatus eſt.

2. Significat Platoni agenti de ὁσίῳ & δικαίῳ mundum à culpa, quod ad religioſum Dei cultum attinet, Græce ὅσιον.

3. Legitimum & ex puro thoro natum Paul. 1. Corinth. 7. docens matrimonium inter fidelem & infidelem non ſtatim diſſolui, alioqui inquit filii veſtri immundi eſſent, id eſt illegitimi, nunc autem ſancti ſunt, id eſt legitime & honeſte concepti. Sic Ambroſius & Auguſtinus.

SATVRVS.

Quid ſatur ſit, Notum eſt ex eo, Qui ſatur eſt pleno laudat ieiunia ventre. Satura eſt cibi genus ex variis rebus conditum, autore Feſto, vel lanx multis ciborum generibus conferta, vel genus farciminis, vbi paſſa & polenta, & nuclei pinei ex mulſo cõſperſi. Varro, Sextus Pompeius & Iſidor. Vel genus Carminis, in quo multis de rebus coniunctim & confuſe agitur.

Lex Satura quæ multis Legibus aliis conferta eſt, νόμος πολλὰ δεικνὺς, lex multa continens, id eſt, ſatura dicitur, cum multa & diuerſa ſimul capita in vnam legem congeruntur. Sic dicta à ſaturitate, id eſt, copia, ſicut lex miſcella à varietate. Oppoſita ei lex ſimplex.

A. Firmianus laudatur cuiuſdam libri hiſtoriarumque per ſaturam, id eſt, Miſcellanea.

Martianus Capella Saturam vocat libros illos ſuos, quibus omnium laudatarum artium explicationem complexus eſt.

Phraſes ſunt aliquid inducere per Saturam vel Satyram, id eſt, inordinate, nullo recto inſtituto, ſed more quodam ſaltantis & ludentis Satyri. Scipio Gentilis lib. 2. Parergωn. cap. 18. Exquirere ſententias per Satyram, id eſt paſſim, nullo ordine, ſummatim, ſeu ſparſim, hinc inde. Scipio Gentilis lib. 2. Parerg. Aliquid paſſim & quaſi per Satyram collectum, id eſt, confuſe, per Satyram tractare aliquid, id eſt, non admodum ordinatim, huic opponitur erudito ordine & via ſeu Methodo.

Saturus color Phyſicis plenior, plenus, conſpicuus, non dilutus color eſt.

SAPIENTIA.

Sapientia vniuerſaliter ſignificat Ariſtoteli habitum compoſitum ex mente & ſcientia eumque principem. Particulariter vero pro arte quauis ſumitur & pro ipſa etiam prudentia, ſic ſapiens Medicus dicitur per ſimilitudinem quandam, quod vt Sapiens omnia rerum prima & anapodeicta principia nouit. Ita etiam Medicus bonus Philoſophus præſidio inſtructus corporis humani quatenus ægrum eſt & ſanum principia & ex his orta deductaque cognita habet, ſic ab Ariſtotele cap. 9. 6. de Moribus. σοφὸς τὰ γεωμετρικὰ dicitur & abſolute σοφὸς antiquo more pro Sophiſta atque Philoſopho: primus enim Pythagoras Sapientis appellationem Deo non homini conuenire aſſeruit, ſeque Philoſophum non σοφὸν aut σοφιστὴν dici voluit.

Vniuerſalis itaq; Sapientia in hominẽ nõ

cadit,ſed in Deum tantum. Et tamen ſimilis eſt, quam primam Philoſophiam & Theologiam olim, recentiores Metaphyſicam nominarũt omnium rerum principia cauſaſq; primas, quãtum quidem homini cognoſcere fas eſt, comprehendens. Per Metonymiã ſapientia accipitur pro argumentis ſeu rationibus ſapientiæ. Sic ſapientia dicitur ab Apoſt.1.Cor.1. pro argumentis rationis humanæ per ſynecdochen generis pro ſpecie.

Græci quærunt ſapientiam, ſc. ſuam, ſeu argumenta, quæ rationis vi naturali poſſint comprehendere. At Chriſtus crucifixus ibidem vocatur Dei ſapientia per Metonymiam,eo quod omnes Sapientiæ Theſauri in Chriſto ſunt reconditi,hoc eſt quod ſapientiſſimum Dei de Electorum ſalute conſilium nobis cum patefecit, tum etiã exſecutus eſt.

SATISFACERE.

Satisfacere 1. generaliter eſt implere ſeu præſtare ad quod obligati ſumus. Interdum eſt ſoluere.Doct.Vult.in cõm. in Inſtitut.

2. Specialiter eſt tantum facere, quãtum ſatis ſit irato ad vindictam. Aſcon.in Tertiam Verr. In qua ciuitate legatus populi Rom. aliqua ex parte violatus eſt, niſi publice ſatisfactum ſit,ei ciuitati bellum indici atq; inferri ſolet.

Interdum diſtinguitur ſeu diſiungitur ſatisfactio à ſolutione,vt ſoluere intelligatur is,qui pretium numerat: ſatisfacere vero,qui pignus vel expromiſſorem aut fideiuſſorem dat ſeu exhibet. Apud Pompon.L. quod vendidi 19.ff. de contr.empt. Quod vendidi, non aliter fit accipientis, quã ſi aut pretium nobis ſolutum ſit, aut ſatis eo nomine factum.

In Theologia ſatisfactio Chriſti accipitur & pro impletione legis,& pro ſolutione pretii.

In Iure Canonico ſatisfactio Canonica dicitur , quam Canones exigunt , vt quis liberetur ab obligatione & reatu.

SCALA.

Scala in Muſicis eſt clauium & vocum in ſyſtemate coniunctio. Eſtq; regularis, vel irregularis. Regularis quæ voce Mi in claue ♮ regitur. Cantus, cui hæc Scala ſeruit,regularis ſeu canonicus dictus eſt, & initio omiſſo b cognoſcitur, Voces cæterarũ clauium ſunt, A la re ♮ mi C fa mi,D ſol re E la mi F fa G ſol ut. Irregularis ſeu tranſpoſita eſt quæ voce Fa in claue b regitur. Cantus cui hæc ſcala ſeruit irregularis, ſeu tranſpoſitus dictus initio b. præſcripto cognoſcitur. Voces ceterarum clauium ſunt. A la mi , B Fa C ſol ut, D la re, E mi , F fa ut , G ſol re.

Scala in doctrina Metaphyſica & prædicamentali accipitur pro ſerie ſuperiorum, in quibus vnum ſummum, mediorum & infimorum. In ſerie entitatis ſummum eſt ens.

In prima Philoſophia eſt Scala ſubiecti principiorum affectionum & ſpecierum.

In ſerie cauſalitatis principia prima ſumma ſunt : In ſerie affectionalitatis, vt hoc verbo vtar , propriæ affectiones ſunt ſummæ.

In Scala categorica genus generaliſſimum ſummum eſt,quod ab Ente tranſcenditur: ſubalterna , media : infimum & ſtrictiſſimum,ſingulare.

Canon.

Genus eſt eiuſdem Scalæ prædicamentalis,cum ſibi ſubiectis ſpeciebus, id eſt eiuſdem ordinis & ſeriei. Eadem metaphora dicitur in politicis Scala cognationis.

SCELVS.

Sunt qui ſcelus 1. Proprie cædis crimen eſſe velint, vt ſcelus dictum ſit quaſi σκιλιτὸν.

Adducunt huc Sueton. in Claud. cap. 1. Supremum diem obiit morbo in æſtiuis caſtris, quæ ex eo ſcelerata ſunt appellata, intellige propter obitam ibi mortem. Sic vicus Romæ ſceleratus dictus eſt ab iacente ibi occiſo Rege Seruio: Scelerata porta ab exitu Fabiorum, qui cæſi omnes. Romana Arena ſcelerata dicta eſt, vbi gladiatorum ſanguis fundebatur. Campus ſceleratus dictus prope portam Collinam, vbi Veſtales viuæ infodiebantur.

2. Traduci ad atrox facinus, quod atrocitate ſua fuſum cruorem ſeu cædem imitatur. Sed ego ſum in ea ſententia, proprie Scelus ſignificare magnum & atrox facinus, vt eſt homicidium, inceſtus: κατ' ἐξοχὴν vero ſignificare cædem. Huic ſententiæ ſubſeruit locus Liuii libr. 8. de Minutia Veſtali. Facto iudicio viua ſub terra ad portam Collinam dextra via ſtratam defoſſa ſcelerato Campo: Credo ab inceſto id ei loco nomen factum. Sed hoc etymon Iohan. Ludo. de la Cerd. nauſeam mouet, vt qui ſtatuat ſceleratum locum dici à cædibus ibi factis.

Scelus pro quaſi ſcelere ſeu quaſi cæde eſt apud Martialem lib. 1. Epigram. 19. Scelus eſt iugulare falernum, quod hodie frequentiſſimum eſt.

SCENOGRAPHIA.

Σκηνογραφία ſeu σκηνογραφικὴ eſt pars Opticæ, quæ inueſtigat, quomodo ædificationum imagines pingere conueniat, & oſtendit, quomodo fieri poſſit, vt quæ in imaginibus apparent, non videantur inconcinna vel deformia, propter diſtantias & altitudines partium, quæ deſignatæ ſunt. (Sic idem ſæpe ſunt Chymiatria & Chymiatrice.) Vtitur Scenographica theorematis Opticis, iiſque quaſi ὑπάλληλος eſt.

Poteſt & ſic definiri: Scenographia ſeu σκηνογραφικὴ eſt ea pars opticæ, quæ res aſpectabiles ita vt obtutui noſtro ſeſe conſpiciendas offerunt, rurſum in alia re expreſſas exhibet. Sic dicta à Scenarum picturis: vnde origo eius eſſe videtur. Eſt igitur τῆς σκηνῶν γραφή.

Scopus eſt (qui è definitione facile intelligitur) figuram rei cuiuſpiam viſam ita vt apparet in plano propoſito delineare & depingere.

Planum propoſitum eſt id, in quo figura oblata eſt delineanda: quod quidem ſuper horizontem ad perpendiculum erectum imaginandum eſt: vt paries, tabula ſeu abacus.

Vtilis eſt inprimis ad mechanicam & architecturam. Nec abſque ea ars pictoria cognoſci poteſt.

Eſtque in ea conſideratio aut punctorum, aut linearum aut figurarum, ſiue eæ ſint planæ, ſiue ſolidæ.

In conſideratione figurarum planarum Scenographicarum prior eſt Ichnographia.

Ichnographia eſt delineatio aut figurarum planarum, aut communium ſectionum, quas efficiunt planum horizontis communis, eæque ſuperficies, quæ per lineamenta corporum delineandorum traiectæ, horizonti ad perpendiculum inſiſtunt. Vulgo vocatur fundamentum, der Grundt/ aut ductus fundamenti Grundtriß / aut poſitio fundamenti die Grundtlegung. Hinc eſt Scenograph⁹. De reliquis Fridericus Commandinus videatur.

SCIENTIA.

Scientia duobus modis accipitur: Proprie

pro eo habitu, quem per demonſtrationem acquirimus. Sic accipit Ariſt. lib.6.Ethic.c.3. Demonſtratio requirit materiam ſubiectam eodem ſe modo ſemper habentem, materiam ex qua principia, hoc eſt, tales propoſitiones, quæ cauſas concluſionis proximas & æternas contineat. Scientia, inquit Themiſtius, eſt notitia per demonſtrationem acquiſita.

Improprie accipitur pro quibuſuis aliis habitibus intellectiuis. Hoc tamen intereſt, quod quando proprie ſumitur, abſolute ſcientia vocatur: quando vero improprie, additur id, cuius eſt Scientia. Sic lib.6.c.7. de Sapientia inquit Ariſtoteles: ὥσπερ κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμην τῶν τιμιωτάτων. Et ibidem Prudentiam vocat ſcientiam Politicam. Pari ratione Intelligentia (νοῦς) poſſet appellari ſcientia principiorum. Frequenter authores Scientiam pro arte ponunt (improprie.) Sic Medicina à Galeno Scientia dicitur: Sic & Ars (quæ vox alias pro habitu ποιητικῷ ſeu μηχανικῷ, vel effectu quodam ipſius habitus, vel viua voce, vel ſcripto rem ipſam docentis ſumitur) nonnunquam improprie pro ſcientia vſurpatur. Improprie inquam; quia in ſcientiis & ſubiectum conſtans eſt, & cognitio perfecta: in artibus vero nec ſubiectum ſemper eodem modo ſe habet, ſed vt plurimum tantum, neque demonſtrationes vbique afferri poſſunt perpetuæ veritatis, vt Theod. Zuinger. ait in Schol. in 3. Ethic. cap.5. Scimus quatuor; Rem eſſe, Quid ſit res, Talem rei effectum eſſe, ſeu ita rem ſe habere, & cur ita ſe res habeat: quibus totidem reſpondent quæſtiones; An ſit, Quid ſit, An ita ſit, Cur ita ſit. Ariſt.2.analyt.poſt. τὸ ὅτι, τὸ διότι, εἰ ἔστι, τί ἐστι. Scire τὸ ὅτι non eſt ſcire rem eſſe, ſed ita rem ſe habere, verbi cauſa ſolem deficere, Mundum eſſe conditum: Scire autem rem eſſe reſpondet quæſtioni εἰ ἔστι, id eſt, an Res ſit ſimpliciter, quæ longe alia eſt eſt à quæſtione ὅτι. Dionyſ. Lambinus contra verſionem Perionii in lib. 1. Ethicor. cap.3. Iam hæc loquẽdi forma, Quærere ὅτι, vel quæſtio ὅτι, nata eſt à Græcorum loquendi conſuetudine. Cum enim ſignificabant ſe ſcire rei alicuius effectum; verbi cauſa, Lunam deficere, dicebant ſe ſcire ὅτι ἔστι, id eſt, rem ita ſe habere, quod Latini Philoſophi barbare loquentes verterunt, ſcire quia eſt vel quod eſt. Itaque quærere τὸ ὅτι, quod vulgo vocant in Scholis quærere quia, eſt quærere de effectu rei. Iccirco dixit Ariſtoteles primo libro ſapientiæ ἐμπείρους (vſu peritos) τὸ ὅτι μὲν εἰδέναι, διότι δ᾽ οὐκ εἰδέναι. Scire τὸ ὅτι, exempli cauſa ſcire hanc radicem eſſe ad hoc vulnus ſanandum vtilem, cur ſit vtilis autem, neſcire. Scire eſt ſpeciem & rationem ſcibilis in ſe continere, eſtque ſimpliciter, vel ſecundum quid ſcire, vel per ſe, vel ſecundum accidens ſcire, vel potentia vel actu ſcire, vel vti, vel vti poſſe ſcientia: Aliud eſt habere ſcientiam, & non vti, aliud eam exercere. Ariſtot. Magn. Moral. 2.c.7. & 7. Ethic. ad Nicom. c.7. Scientiæ aliæ ſunt ſpeculatiuæ, vt Mathematica, Phyſica & Metaphyſica. Hæ ſunt propter ſe ipſas: aliæ Practicæ: Hæ ſunt propter opus. Tho. Aq. in 1. de anima l.1. text. 1. Auerroes addit ad has artes dirigentes ad illas ſeu auxiliantes illis, vt Logicas.

Albert. Magn. Scientiam ait dici quatuor modis. Primo Scientia largiſſime eſt comprehenſio rei per cauſam, quia poteſt quocunq; modo concludi. Ita ſciuntur contingentia ad vtrumlibet. Secundo eſt comprehenſio veritatis rei, per ea, quæ contingunt frequenter, & ita contingens actu ſcitur. Tertio eſt comprehenſio veritatis vno modo & immutabiliter ſe habentiũ. Et ſic principia & demonſtratiuæ concluſiones ſciun-

Digitized by Google

ſciuntur. Quarto eſt compreheſio veritatis vno modo ſe habentis & immutabilis per acceptionem alterius prioris, à quo habet ſuam veritatem, quomodo definitur ſcire 1. Poſteriorum: Hæc maxime proprie dicta ſimplex & abſoluta Scientia eſt, quæ emanat per ſe è principiis fidem facientibus.

Exquiſitæ ſeu ἀκριβεῖς ſcientię dicuntur, quarum res ſubiectæ ita ſecretæ ſunt, vt nihil vel parum admiſtum habeant alieni (quod nihil pertinet ad ὑγιοῦς ſinceri εἴδους) propter quod aliter habere ſe poſſint, quam habeant ratione veritatis. Exquiſitarum ſunt gradus. Nam prima Philoſophia ſeu ſapientia, ſcientia dicitur exquiſitiſſima & eminentiſſima, ἐπιστήμη ἀκριβεστάτη, ſciētię ſumma perfectio. Itaq; res ſpeciesque illæ ſoli menti ſunt conſpicuæ.

Exquiſitæ poſt exquiſitiſſimam, quæ τῶν μάλιστα καθόλου contemplatrix eſt, ſunt Mathematicæ diſciplinæ. Eæque ſuperiores ac ſimplices ſunt, vel inferiores & miſtæ. Simplices quæ conſiderant ὄντα ἐξ ἀφαιρέσεως Arithmetica & Geometria. Arithmetica eſt abſtractior puriorq; quam Geometria (ideoq; ἀκριβεστέρα Ariſtoteli.) Habet enim ſubiectum compoſitum ex ἀδιαιρέτων, ex vnitatibus, quibus numeri ſunt diuidui. Vnitas autem arithmetica ſecreta fere ab omni ſenſili ſubiecto intelligitur. Geometria compoſitior eſt, quia excepto corpore, quod nimium abſtractum dicitur ratione corporis Phyſici, aliæ ſpecies intelliguntur ſubiectorum tanquā priuationes quæ dant eſſe, quę aut στερήσεις ſunt, ſine ſubiecto definiri nequeūt. Mixtæ ſeu miſti generis, quæ principia aſſumunt Phyſica, vel quæ partim Phyſicæ, partim Mathematicæ eſſe videntur. Nam habent ſubiectum compoſitum vel affectum qualitate aliqua ſenſili, vt Muſica, Optica, Tectonica, Muſica, vt numerorum particeps eſt, requirit rationes demōſtrationum ſuarū, ex Arithmeticis quatenus naturāliū particeps, Phyſica eius ſunt principia. Dicuntur alias Math. cōpoſitæ.

Minus exquiſitæ dicuntur, in quibus non eſt vbiq; veritatis exquiſitio, ſeu ad tenuē limatio ac perpetuitas: vt Minus exquiſitæ ob ἀοριστίαν materiæ & fictorum ſunt Phyſica & Practica Philoſophia. Phyſica conſiderat εἴδη ſeu orta ex προσθέσεως, id eſt, ſpecies cum materia naturali concretas. Harū cauſæ etſi ſunt neceſſariæ & immutabiles, tamen effectus ita neceſſarii non ſunt, ſed plerunq; contingētes, quia propter materiam, quę ſubiicitur δυνάμει ἀντιφάσεως reliquarum cauſarum vis & efficacia impediri poſſit. Hinc Ariſtot. 2. Phyſ. In Phyſicis, inquit, καὶ οὕτως ἂν μή τι ἐμποδίζῃ, ſemper ſic, niſi quid impediat. Practica Philoſophia, vt Politica occupata eſt in πράξεσιν, quarū valde magna eſt varietas. Itaque Phyſica perfectior eſt & exquiſitior ſcientia, quam hæc:

Scientia igitur eſt ex conſideratione ὄντων
- Vniuerſalis, quæ conſiderat ſimpliciter ὄντα, ſeu ὂν ᾗ ὄν. Prima Philoſophia.
- Particularis quę conſiderat ὄντα definita, id eſt, vt ſunt in ſubiecto quodam diuiduo.
  - Theorica
    - Matheſis, vt ſunt in ſubiecto diuiduo ſecundū quantitatem τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως.
    - Phyſica: vt ſunt in corpore mobili τὰ ἐκ προσθέσεως.
  - Practica, vt ſunt hominis Politici & actionum humanarum.

Simpliciter αὐτὰ ſunt reipſa ſecreta: ſed τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως ſunt ἐπινοίᾳ id eſt, intelligentia ſeparata, alias propter materiam concreta. Habent materiam quodammodo νοητὴν, vt Ariſtoteles appellat, propter quam Mathematicæ res in partes diuidi poſſunt, vt circulus in ſua ſegmenta.

Themiſtio ſcire dicitur modis latius & preſſius.

Latius, vt cum omnem notitiam vocamus ſcientiam, ſiue ſit de ſolis accidentibus, ſiue de alia re.

Preſſius, cum cauſam illam tenere nos credimus, à qua res vt ſit habet, & quæ cauſa eſſe cognoſcitur, nec putamus aliter eſſe poſſe. in 1. poſt. c. 4.

Scire Alberto Mag. in prior. tribus dicitur modis. 1. In Vniuerſali quod particularis principium eſt. 2. In Particulari ſeu in propria natura. Res enim quæq; per propriam naturam eſt particularis. 3. In Agendo, cum aliquis quod eſt actu refert ipſum ad ſua principia.

Quid neceſſaria? Iohan. Grammat. in 1. poſter. cap. 26. hæc habet: Scientia alia verſatur circa cognitionem neceſſariorum, id eſt, eorum, quæ ſemper eodem modo ſe habent, per Syllogiſmum: Alia circa neceſſaria, quæ cognoſcuntur per indemonſtrabilem ſcientiam, quæ diuiditur in acceptionem ſeu intellectionem immediatarum propoſitionum & communium notionum.

Scientia eſt στοχαστικὴ, coniecturalis, vel τῶν ἀϊδίων γνωστικὴ, id eſt, ea, quæ rerum perpetuarum cognitionem habet. Hæc eſt ἀνυπόθετος, quæ à nullis pendet hypotheſibus, cuiuſmodi eſt ἐπιστήμη ἀκροτάτη, ſuprema ſcientia, PRIMA PHILOSOPHIA, (ſeu, à qua omnium ſcientiarum manent principia) vel orditur ab hypotheſibus, certaque habet principia, vt ſunt Mathematica & Phyſica, Plato in lib. de Republica.

Scientia, inquit Scotus, lib. 3. diſt. 24. aliquando accipitur pro notitia cum adhæſione firma, talis ſcientia poteſt ſtare cum fide, Auguſt. 1. retractationum cap. 12. Hæc exceptio eſt impropria. In Analyticis autem Ariſtotelis accipitur proprie pro certa concluſionum notitia è veris cauſis.

A SCIENTIA diuerſa eſt FIDES, vt aliud eſt ἐπιστητὸν, aliud πιστόν.

Petrus Pomponatius Mantuanus Monachus ob ſtaturæ breuitatem vulgo Perettus (Peterchen) dictus, qui in celeberrimis Italię Gymnaſiis multis annis Philoſophiam profeſſus fuit ſuperiori ſeculo, cũ atheos eſſet, de animæ mortalitate ex profeſſo ſcripſit, & miris ſtrophis ac ſophiſmatibus impietatis patronum Ariſtotelem laudauit: A legato Bononienſi ob impium dogma accitus, & vtrum immortalem eſſe animam crederet interrogatus: Non credo, reſpondit. Ibi exclamantibus vniuerſis renitens ſubintulit; Immortalem eſſe *non credo, ſed ſcio*. Itaque re in iocum verſa impune dimiſſus eſt. Ioh. Vier. libr. 5. de dæmon. præſtigiis. & Theod. Zwinger. Theatr. vitæ human. volum. 15. l. 2.

SCIENTIA

Scientia accipitur,
- Proprie pro notitia demonſtrate acquiſita.
- Improprie pro quibuſuis habitibus intellectiuis. Et tantum additur id, cuius eſt ſcientia, vt ſapientia eſt ἐπιστήμη τῶν τιμιωτάτων: Prudentia eſt ἐπιστήμη πολιτική: Rhetorica ἐπιστήμη λόγων.

Scientia

Scientia
- Simpliciter veri contemplabilis triplicis ὄντος
  - Simpliciter ſeu ἁπλῶς. Prima Philoſophia.
  - Ἐξ ἀφαιρέσεως. Mathem.
  - Ἐκ προσθέσεως: Phyſica.
- Κατά τι prudentia ciuilis πρακτῶν, & Ars ποιητῶν, quæ diuerſæ genere ſcientię participant, nec dicuntur ſimpliciter ſcientiæ, ſed πρακτικαὶ & ποιητικαὶ ſcientiæ. Scientiæ, quia communes habent quaſdam rationes ſemperq; veras. πρακτ. & ποιητ. quia habent finem alium, quam veri contemplationem.

Scientia στοχαστικὴ coniecturalis vel τῶν ἀϊδίων γνωστικὴ, id eſt ea, quæ rerum perpetuarum cognitionem habet. Hæc eſt ἀνυπόθετος quæ à nullis pendet hypotheſibus, cuiuſmodi eſt ἐπιστήμη ἀκροτάτη ſuprema ſcientia ſeu prima Philoſophia (à qua omnium ſcientiarum manant principia) vel orditur ab hypotheſibus certaq; habet principia, vt ſunt Mathematica & Phyſica. Plato in lib. de Repub.

Scientia
- Τοῦ ὅτι cum ſcitur tantum quod res ipſa ſit. Ab inducta perfectione.
- Τοῦ διότι cum ſcitur, rem ita eſſe, ſed etiam cauſa per quam.

Scientia
- Confuſa, cum ſcitur quid ſecũdũ generalẽ naturã.
- Diſtincta cum ſcitur quid ſecundum propriam naturam.
- Ab inducta generalitate & ſpecialitate

Scientia
- Rei incomplexæ & ſimplicis.
- Rei complexæ
  - Principiorum.
  - Cõcluſionum.
- Ab obiecto ſcibili ſeu intelligibili.

Scientia
- *Perfecta* ſimpliciter dicta, diſtincta, particularis.
- *Potentialis*, quæ in alio præcognito virtute continetur, vt potentialis in ſuis principiis, vt in propoſitione præcognita continetur virtute quædam concluſio Imperfecta, vniuerſalis, confuſa.

Scientia
- Cognitio, quæ eſt cum animi certitudine: ſic quoque cognitię principiorum vt certiſſima eſt ſcientia, poſt. analyt. context. 8.
- Cognitio per demonſtrationem ſeu cauſam; quæ ſatisfacit quæſtioni propter Quid eſt, & quæſtioni Quid eſt.

Scientiam diuinam eſſe duobus modis intelligi poteſt; vel quia Deus eam habet, vel quia de rebus diuinis de Deo eſt. Ariſt. in Metaph.

Digitized by Google

Thom. q. 4. art. 9.

Scientia Dei { Simplicis intelligentiæ Naturalis & neceſſaria, qua Deus cognoſcit omnia poſſibilia.
Viſionis libera, qua cognoſcit omnia præterita, præſentia, futura.

Scientia Dei { Abſoluta poſſibilium, Naturalis mere.
Conditionata Futurorum { Abſolute. Libera
Sub conditione, media

Naturalis] qua Deus ab æterno neceſſario & naturaliter ante omne liberum decretum cognoſcit res omnes poſſibiles.

Libera] qua poſt decretum ſuæ voluntatis abſolute & determinate cognoſcit omnes res futuras, hac Deus potuiſſet non cognoſcere futura, ſi nimirum ſtatuiſſet eas non producere.

Media] Qua ab æterno ſub conditione cognouit, quid pro ſua libertate homines & angeli facturi eſſent, ſi cum his vel illis circumſtantiis in tali, vel tali ordine rerum collocarentur.

Hac ſcientia Deus potuiſſet non præſcire ea, quæ Angeli & homines reuera facturi ſunt, ſi pro ſua libertate non fuiſſent eu facturi, ſed aliquid aliud. Molina q. 14. art. 13. diſp. 17.

Porro ſciẽtia Dei infinita eſt, Quæris cur? Quia extendit ſe ad omnia intelligibilia & ad creaturas omnes poſſibiles. Poſſibiles res dicuntur, quę habent eſſe poſſibile ſeu in potentia. Hoc eſſe poſſibile poteſt dici reale non actu, ſed potentia, actu tamen poteſt cognoſci.

Scientia { Simpliciter. Sapientum.
Secundum accidens. Modo ſophiſtico cap. 2. lib. 1. poſt. ſophiſtarum.

Hic enim non ex ipſa rerum natura, ſed ex accidentibus & extraneis ſcientiam rerum venabantur.

Extrem.	Medium inter hæc.	Extremum
Perfecta ſcientia.	Cõfuſa & potentialis cognitio, ex qua acquiritur perfecta.	Perfecta ignorantia.
Extr.	Medium inter hæc	Extrem.
Ens perfectum.	Ens poteſtate, è quo fit Ens perfectum.	Purum, nihil.

Sciẽtia potẽtialis in ſuis principiis opponitur ſciẽtiæ perfectæ à Zabar. Eſt aũt ſcientia potẽtialis, à qua ad perfectam ſcientiam tranſitus datur, vt à potentia ad actum. In propoſitione maiore quę prę exiſtit & reſpõdet materiæ, cõcluſio in ea latens præcognoſcitur & dum maior actu prænoſcitur concluſio cognoſcitur poteſtate. Aſſumptio eſt tanquam agens proximum: adiecta cum propoſitioni trahit concluſionẽ de poteſtate ad actum ſeu perfectionem & de cognita poteſtate facit actu cognitam.

Scientia { κατὰ μέρος: quæ eſt aliquorum particularium theorematum.
Tota, quæ eſt aggregatum multorum particularium theorematum.

Scientia Diuina.

Scientiale eſt habẽs cauſæ cognitionem ſeu demonſtrationẽ, vt alia eſt Aſtrologia vulgaris, vt nautica & ruſtica. Alia

Digitized by Google

Scientialis, id eſt quæ eſt ſciētia habēs cognitionem cauſæ, ſeu per cauſas demonſtrans: ſic Muſica ſcientia eſt (ſpeculatiua) vel ars (operatrix) intelligē muſicam vocalē, vide Zabar. in li. 1. poſt. analyt. ad contextum 100. pag. 90.

SCRIBO γράφω.

Primo eſt literas pingo, duco lineam, ita eſt Grammaticorum, Pictorum, Geometrarum, vt cum in papyro noſtrate (quæ ex contuſis fit linteis) vel tabula exaro aliquid aut pugillaribus.

Secundo literis mando, prodo ſeu trado.

Tertio eſt ſoluta ſeu libera oratione aliquid ſcribo, vt hiſtoric. & opponitur τῷ ποιεῖν, quod poetæ eſt, id eſt, fingo carmen. Nam poetæ, præter λέξιν, & τάξιν conuenientem, conuenit, & proprie eſt fictio, teſte Ariſtotele in poetica, ita accipit Iſocrates ad Nicomachum.

Quarto politici accipiunt pro rogationem ferre, γράφειν ſciſcendum ferre: τῇ γραφῇ τίθεσθαι, vt loquitur Plato ſcriptura ponere.

Termini ſcriptionis duo ſunt: Terminus à quo, & Terminus ad quem. Hi diſponuntur vel ſecundum longitudinem vel ſecundum latitudinem (κατὰ μῆκος, vel κατὰ πλάτος.

Secundum latitudinem vel à dextro latere in ſiniſtrum, motum primum ſeu primi mobilis ab oriente in occidentē æmulando, qui ſcribendi modus Hebræis & Ægyptiis teſte Herodoto lib. ſecund. vſitatus eſt. Vel à ſiniſtro in dextrum, qui motum Planetarum videtur imitari à Gręcis & Latinis introductus, ſecundum Longitudinem vero à ſummo ad infimum, & hinc rurſus aſcendendo & deſcendendo veluti per ſpiras, quales Sol annuo motu per Zodiacum facere dicitur. Hunc ſcribendi modum utrumque Gothos veteres in vetuſtiſſimis ſaxis, quæ etiamnum extent, obſeruaſſe ſcribit. Olaus Magnus in Hiſtoria ſeptentrionalium.

SCRVPVLVM.

Scrupulum dictum eſt à ſcrupo, id eſt lapillo, ludere ſcrupis eſt ludere lapillis. Hinc ſcrupulus: Quæ vox metaphorice ſignificat dubitationem vel difficultatem translatione ſumpta inde, quod lapilli in pedum calceos iniecti ſunt nobis infeſti & moleſti: Barbari dicunt nobis ægre faciant: quibus cum caue loquaris. In ponderibus Scrupulum vigeſima quarta pars eſt vnciæ, Budæus lib. 1. de aſſe. Sic dicitur Argenti ſcrupulum. In menſuris eſt centenum pedum.

Tropice accipitur pro quouis minuto. Sic ſcrupuloſius ſcrutari eſt minutius ſcrutari omnia. Quintil. & Differentia ſcrupularis Plinio idem eſt, quod minuta, genauw geſucht. Alias ſcrupuloſa Quintiliano.

Aliud eſt ſcrupulum, vt cum dicitur vncia vna pars libræ diuiditur in viginti quatuor ſcrupula, in obolos 48. Gulielmus Philander Caſtilionenſis in Epitome de ponderibus & menſuris Romanorum.

Scrupulum primum eſt vnius gradus partis horæ aut cuiuslibet integri ſexageſima particula. Hoc in ſexaginta ſecunda propagatur. Scrupulum ſecundum in ſexaginta tertia.

Primum $\frac{1}{60}$ id eſt vna ſexageſima pars.

Secundum $\frac{1}{3600}$ per ſexagenariam multiplicationem.

Scrupulum Tertium $\frac{1}{216000}$.

Quartum $\frac{1}{12960000}$

Quintum $\frac{1}{777600000}$

Sextum $\frac{1}{46656000000}$

Scrupula vnius horæ ſexaginta ſunt as horarius, id eſt integra hora.

Deunx ſcrupula 55 vel $\frac{11}{12}$ vnius horæ.

Dextans ſcrup. 50 vel $\frac{5}{6}$ vnius horæ.

Dodrans 45 vel $\frac{3}{4}$
Bes 40 vel $\frac{2}{3}$
Septunx 35 vel $\frac{7}{12}$
Semis 30 vel $\frac{1}{2}$
Quincunx 25 vel $\frac{5}{12}$
Triens 20 vel $\frac{1}{3}$
Quadrans 15 vel $\frac{1}{4}$
Sextans 10 vel $\frac{1}{6}$
Vncia 5 vel $\frac{1}{12}$

Vnciæ partes ſunt ſemuncia 2 prima ſcru. 30. ſecunda.
Duella 2 prima. 40 ſecunda.
Silicum 1 prim. 40 ſec.
Sextula 50 ſecunda
Drachma 37 ſecunda 30 tertia.

SECTA.

Secta, hæreſis, diſciplina, familia, paria ſunt.

Philoſophorum ſectæ ſunt: Academica, Stoica, Peripatetica, Epicurea (à Socrate profectæ.)

Academici Platonis æmuli ſectatoreſq; dicuntur à gymnaſio, quod Athenis erat Academia: is locus erat ſuburbanus & nemoroſus ab Academo heroe ſic appellatus Philoſophorum eorum, qui Platonis inſtituto in Academia permanſerunt. Alii veteres, alii noui dicuntur. Veteres à Platone ad Arceſilã vſque ſunt, qui in Academia Platonis dogmata quædam ſua tradebant, quibus neceſſario aſſentiendum ſit, omiſſa pene veteri & Socratica, quam Plato etiam tenuit, Philoſophandi modeſtia. Noui Academici à Cratore vſque ad ætatem Ciceronis viguerunt, qui de rebus obſcuris vtrinque diſputabant, Philoſophorum decreta non Deorum oracula putabant, nullam ſcholam perpetuo ſequebantur, & tamen in omnibus Scholis, quod verum aut veriſimile videretur, libere ſequebantur ac docebant. His duplex diſſerendi ratio propoſita erat. Vna de rebus controuerſis, propoſitis in partes contrarias, qualis eſt Ciceronis de Finibus bonorum & malorum, de Natura Deorum. Altera doctrinæ cuiuſdam & artis via progreſſa eſt, cum ea quæ probabilia viderentur perpetuis præceptis explicabant, quod genus diſſerendi Cicero in lib. de officiis ſecutus eſt. Διαλεκτικὴ. Διδασκαλικὴ.

Hi reſpectu noſtri temporis ſunt Antiqui, quo etiam nonnulli reperiuntur tales Academici (Ego neutros ſector, ſed eos qui tanquam mercatores & inſtitores ſapientiæ, ad vnius alicuius philoſophi diſciplinam & κυρίας δόξας non tanquam ad ſaxum adhæreſcunt, ſed qui, ſiquid in Platonis dialogis commodum ipſis & vtile videtur, ſibi comparant, ſi quid in hortis Epicuri proſtat boni, non contemnũt: ſi quid melius Ariſtoteles vendit, aſſumunt: ſi magis ſunt vendibiles merces Zenonis, quam Ariſtotelis, Ariſtotelem relinquunt, ad Zenonis officinam ſe conuertunt: ſi quędam vana ſunt & inutilia, quæ venduntur in philoſophorum tabernis, ea prorſus non emunt.)

Cæterum noua quæ appellata eſt Academia Ciceroni videtur vetus appellanda, quia in Platonis libris modeſte, libereq; in vtramq; partem multa diſſeruntur.

Sic Audomarus Talæus in Academia

ſua

Digitized by

ſua poſt deſcriptionem ſeu circumſcriptionem nouæ Academiæ, Cicer. libr. 2. de Finibus. Hæc eſt Academiæ nouæ adumbrata quædam deſcriptio, quæ tamen non noua, ſed vetus potius appellanda, cum iſto modo Democritus, Anaxagoras, Empedocles, Socrates, Plato diſputarint, & eorum conſuetudinem qui noui dicuntur poſtea reuocarint. Sic nouum, quod dicitur, Euangelium, id eſt reuocatum in Eccleſiam, eſt vetus quippe Apoſtolicum.

Vetus igitur illa ratio philoſophandi Academice, quæ modeſtiam philoſophandi, & prudentiam nihil temere decernendi habuit, poteſt Socratica & Platonica dici à Platone Socratis alumno Academicorum principe, vt à quo profecta ſit. Is enim ſub perſona Socratis in ſuis ſcriptis nihil affirmat, & in vtramque partem multa diſſerit, de omnibus pene rebus dubitat, quod probabile eſt, ſequitur.

Noua vero poſt Platonem ad Archeſilam vſque Speuſippea à diſcipulo Platonis Speuſippo, quæ à modeſtia illa prudentiaque vetere receſſit. Denique vetus intermiſſa renouata Archeſilea: quia ab Archeſila cœpit: Qui à cæteris Philoſophis, qui ſe multa ſcire profitebantur, diſſentiens duas res inprimis à Philoſophia vera remouendas, cenſebat κατάληψιν id eſt comprehenſionem, & συγκατάθεσιν, id eſt aſſenſionem & approbationem, & cõtra adhibendam ἐποχὴν, id eſt, aſſenſionis retentionem & iudicii ſuſpenſionem.

Zuingerus Academicam ſectam facit { Veterem à Platone / Mediam ab Archeſilao / Nouam à Lacyde. } Inuentoribus.

Sed non videtur mihi opus media.

Nam Platoni ſucceſſerunt Speuſippus, Xenocrates, Polemon, Crantor, Crates. Archeſilao ſucceſſerunt Lacydes, Carneades, Clitomachus, Briſo, Pyrrhon, qui omnes recte ad nouam referuntur, vt illi ad veterem.

Ego temperatam ex vetere & noua probo ἀκαταληψίαν omnium: quæ nihil præter incertas & ambiguas opiniones relinquit, reiicio Philoſophiam eſſe ὄναρ ἀμφισβητήσιμον hyperbolice dictum pronuntio, etſi plura & neſciantur & agitentur opinionibus, quã cognita, & ſcientia percepta ſint proprie dicta: Itaq; ſæpe ἐπέχειν & διασκέπτεσθαι liceat.

mnium ... bium Se... tis.

2. Secta Ariſtotelica ſeu peripatetica Dogmatica & Eléchica, cuius author Ariſtoteles Stagyrita, qui docebat in Lyceo deambulans, & primus collegit Philoſophiæ præcepta in vnum, eorũ cauſas & fontes tradidit, τὸ ὅτι & τὸ διότι coniunxit, ſeminaq; à ſuperioribus philoſophis accepta tã diligenter excoluit, vt ad Philoſophiæ arcem penetraſſe videri poſſit. Hęc aliquid certi in plurimis decernit: & tamen qui eam ſequitur nemo in ſententia ſua ita conſtans eſt, quin aliquando agat Academicum. Modus docẽdi modo eſt διεξοδικὸς conueniens commentationib⁹ & commentariis, modo Synopticus ſeu breuis, conueniens primæ inſtitutioni.

Stoica ſecta à στοά, porticu, in qua docebat Athenis autor eius Zeno Cratetis Cynici diſcipulus, ſicut & Cleanthes, cui ſucceſſit Chryſippus. Fuerunt & Stoici è veterib. Græcis Poſidonius, Athenodorus, Epictetus, Arrianus; E Latinis Seneca.

In Ethicis docuit nihil vtile eſſe, quod non idem ſit honeſtum. Cicero in Offic. vbi turpitudo eſt, ibi vtilitatem eſſe non poſſe. Honeſtatem ſolam propter ſe expetendam: in Phyſicis docuit hominem nil niſi abſolutam quandam

mentem eſſe corpus tantũ, eſſe eius inſtrumentũ (ſicut contra Epicurei dixerunt hominẽ nihil eſſe niſi corpus.)

Epicurea ſecta dicta eſt ab Epicuro diſcipulo Democriti Nanſiphanis & Pamphili, qui diſcipulus fuit Platonis, ſcripſit κυρίας δόξας Epicurus, quæ illud quoq; cõtinebant vniuerſitatẽ hanc temere ferri, ex atomis fieri aerem, terram & mare, & cõpoſita in atomos reſolui. Idem etſi voluptatẽ finem hominis fecit, Virtutẽ tamen ab ea non excluſit, vnde illud eius dictum celebratur, Non poſſe ſuauiter & iucunde viui, niſi honeſte & iuſte viuatur.

Præcipuæ hæ ſectæ fuerunt, præcipuæ inquam, id eſt maxime celebratæ ac nobilitatæ, quia fuit etiam Cynica, ſic dicta quod doceret in gymnaſio Cynoſarges, princeps eius fuit Antiſthenes Athenienſis præceptor Diogenis Canis, Huius diſcipulus Crates.

Duæ ſunt familiæ ſeu ſectæ Theologorum inter Catholicos, vna Scotiſtarum, altera Thomiſtarum, quę inter ſe diſſentiunt de rebus plane maximis: Tertia præterea eſt familia, quæ ab vtriſq; diſſentit. Occamiſtarum, quorum magiſter Occamus Anglicus, ſcripſit plurima aduerſus vtroſq;, & is plures habet diſcipulos, quam vel Scotus vel Thomas, illi reales, at hi nominales.

Rucelinus Brito natione, M. Petri Abelgardi præceptor, primus ſectam Nominalẽ inſtituiſſe dicitur contra Reales, & nominũ cognitione rerũ quoq; cognitionẽ cõprehendi magno conatu defendit ſub annum Domini 1140. ita vt eam ob rem in Pariſienſi Academia cruenta fuerint excitatã prælia inter ſtudioſos, Epigramma hoc recitat Auentinus Hiſtoricus.

Quas Ruceline doces non vult Dialectica voces,
Iamq; dolens de ſe non vult in vocibus eſſe,
Res amat, in rebus cunctis vult eſſe diebus,
Voce retractetur, res ſit quod voce docetur,
Plorat Ariſtoteles nugas tradendo ſeniles
Res ſibi ſubtractas per voces intitulatas,
Porphyriuſq; gemit, quia res ſibi lector ademit,
Qui res abrodis Ruceline Boetius odit,
Non argumentis, nulloq; ſophiſmate ſentis,
Rex exiſtentes in vocibus eſſe manentes,

Ludouicus Viues de cauſis corruptarum artium lib. 1. ſcribit ſectam Scholaſticam à Guilielmo Occamo defluxiſſe, & Nominalium ſe appellaſſe, eamq; ridere, quæ Iohannes Scotus & ii qui Reales dicuntur de punctis, de momentis, de interuallis, de indiuiſibilibus affirmant, & tamen illos ipſos diſputantes, vel in Logicis de Incipit & Deſinit, vel in Phyſicis de motu & tẽpore, opinionem Scoti tanquam veram ſubiicere, vt ſit dimicatio diuturnior.

SECTIO.

Alia eſt Sectio Mathematica, alia Anatomicorum & Medicorum, alia Muſica, alia Metallica, alia Politica, alia denique Logica: Alia eſt vulgaris, alia artificioſa.

Primo igitur generaliter loquendo fit diuiſione Totius. Sic exercitationum Scaligeri ſectiones ſunt.

2. Specialiter partitio ſectio Logica eſt.
3. Eſt & ſectio corporis humani & artificioſa illa quidem Anatomicorum ſcilicet. 4. Medicorum ſectio venæ eſt.
5. Metallicorum ſectio & ſectura metallica eſt. Apud Cæſarem ſectura æraria eſt, Ein Ertzgrube.
6. In Politicis ſectio eſt abgeſchatzt vnnd verfallen gut (res confiſcatæ) qua voce etiam Cæſar vſus eſt. 2. Antonius Pompeii ſector dicitur à Cicerone, quia Antonius Pompeii bona haſtæ expoſita redemerat, vt ſector ſit, der ein verfallen gut kaufft / æſtimator & redemptor, bonorum damnati vel proſcripti; ſic dictus quod ſpem ſectetur

ctetur lucri ſui, id eſt, ſequatur ſpem æſtimationis ſuæ, vt ſentiunt multi Iuriſconſ. cum Aſconio Pædiano.

Sed ſciendum non hanc eſſe veram Etymologiam, ſed tantum Alluſionem. Nam ſectionis vocem, qua, quæ nunc dicitur confiſcatio (hoc eſt alicuius bonorũ publicatio) ſignificatur, certũ eſt deriuatam eſſe ex eo, quod prædã ex hoſtibus captam milites inter ſe ſecabant, id eſt, diuidebant. Vid. Hotomann. & Schard Lexicon.

7. Sectio in Geometria eſt ſegmentum circuli, intus cõprehenſum ab vna recta, quæ baſis ſectionis dicitur, vt:

Abſoluere circuli ſectionem eſt datæ ſectionis circulum deſcribere. Id fit inuento centro. Centri inuentio ſic eſt. Si inſcripta recte biſſecet inſcriptam: eſt diameter circuli, eiuſq; mediũ cẽtrũ 1.p 3. ſector eſt ſegmẽtum circuli intus comprehenſum à recta duplici angulum faciente. Eius (ſectoris) baſis eſt peripheria, cui inſiſtit.

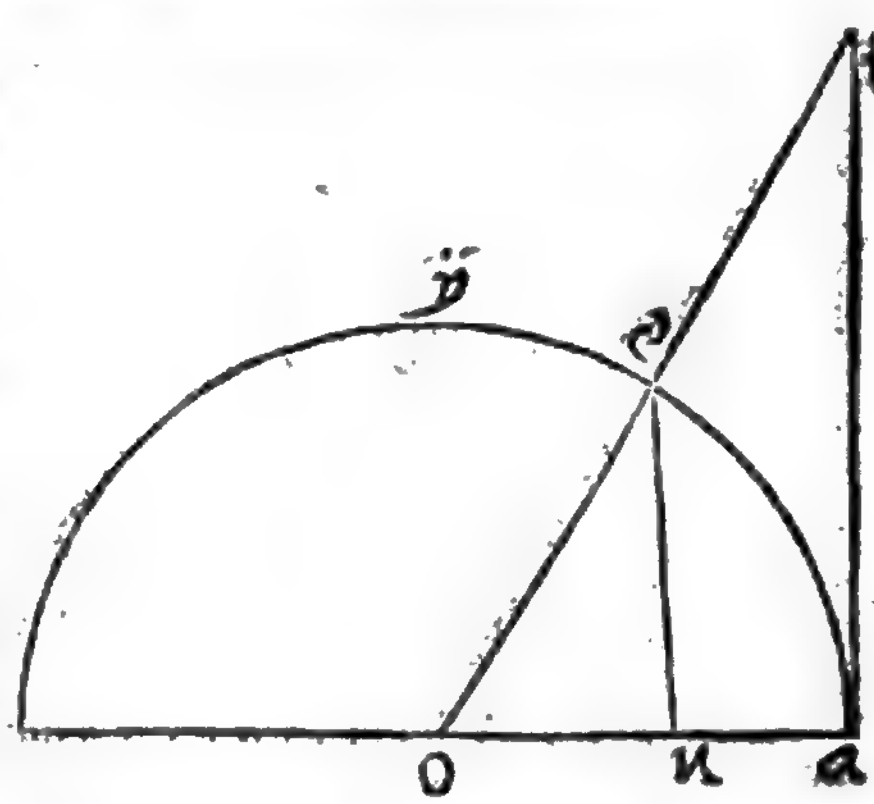

Euclides definit ſpecialius qui angulum continet ad centrum.

Segmentum circuli eſt quod cõprehẽditur extrinſecus, à peripheria, intus à recta, Eſtq;
- Sector. Hic diſtinguitur ex angulo
  - In Centro.
  - In Peripheria.
- Sectio.

Secans eſt ſpecies rectæ finibus connexæ, cui opponitur tangens. Definitiue ſecans eſt radius per terminum peripheriæ in tangentem continuatus cum continuatione.

Peripheriæ a e ſecãs eſt o e i nempe radius o e continuatus in terminum tangentis e cum continuatione e i.

8. In Muſica ſectio ſeu comma eſt primus ſonorum diuerſorum minimo interuallo diſtantium.

Secundum, ſecundũ Quod, prout, Qua ratione, In quantum, id eſt quatenus.

vel barbara dicit o quanto.

Scholaſticis primo ſecundum quod (vel qua) ſpecificat Rationem ſigni ſeu conceptus: vt ignis in quantum ſubiectum: ignis qua ſpecies, &c.

Vel Rationem principii ſeu cauſæ, vt ignis ſecundum quod calidus calefacit. Homo quatenus habet liberum arbitrium, peccat.

Hinc duo ὑπομνήματα. Primo Terminus ſpecificans ſeu cauſaliter acceptus ſignificat illud, cuius Ratione prædicatum principale conuenit ſubiecto, vt Chriſtus in quantum homo paſſus eſt, & reſurrexit: ſecundum quod Deus eſt creator. Hic in Quantum

Digitized by Google

ſignificat humanam naturam , cuius reſpectu paſſio & reſurrectio Chriſto attribuitur.Secundo Terminus ſpecificans rationem conceptus facit vocé ſecundæ impoſitionis , ſeu appellationem rationis, Deus qua nomen , nihil creat.

Secundo Secundum Quod interdum ponitur pro ſecundum ſigno diminuente ſignificatum , vt Homo Secundum quod mortuus eſt , cadauer eſt, Chriſtus eſt creatura ſecundum quod Homo eſt, Æthiops ſecundum quod dentatus , eſt albus , Gabriel Biel.lib.3.diſt.7.Quæſtion.vn.

Vſus.

Chriſtus in quantũ Hic Homo eſt Deus, falſa eſt intellecta ſpecificatiue ſeu cauſaliter,quia Chriſtum eſſe hunc hominem, non eſt cauſa Chriſtum eſſendi Deum (id eſt ob quam Chriſtus ſit De⁹) nec humana natura aſſumpta eſt ratio,propter quam Chriſtus eſt Deus. Chriſtus ſecundum quod Deus eſt, perſona eſt vel eſt Chriſtus ſolũ deitatis reſpectu proprie perſona eſt , Chriſtus , qua homo , non eſt perſona etſi humanitas ſit aliquid perſonæ.

Sic Auguſt. In vnitatem perſonæ acceſſit verbo anima Rationalis & caro:In Enchiridio ad Laurentium cap.35.

Secundum ſe,opponitur ei quod eſt ſecundum aliud ſecundum rationem aliquam.

Quæſtio eſt, an corpus Chriſti à ſanguine ſit ſeparandum , vel ſeparatum etiam in ſacramento Euchariſtiæ?

Reſp.Corpus humanum & ſanguis nõ diuelluntur ſecundum ſe conſiderata. At corpus illud à ſanguine ſeparatur, vt ſpectantur hæc ſecũdum rationem ſacramẽtalẽ,qua nobis repræſentant, porro,quod ſemel factũ eſt in cruce.

Secundum ſe igitur & Abſolute ſunt ἰσόῤῥοπα (æquiualent) ſic ſecundum rationem aliquam,(τινὰ τρόπον Græce καθ' ἔλλειψιν) & σχετικῶς ſunt ἀντίστροφα.

Secundum ſeipſum aliud eſt quam Qua ipſum. Quod ſecundum ſeipſum alicui conuenit poteſt ei non conuenire primo Quod qua ipſum conuenit, præter id q̃ cõuenit ſecundũ ſeipſum, ſeu καθ' ἑαυτὸ, etiam primo conuenit & adæquatur ei.Proclus in 1. Alcibiad.

Secundum (detracto) quod eſt determinatio diminuens,vel diſtrahẽs. Diſtrahit enim ſeu auocat terminum cui additur à ſua ſuppoſitione , id eſt, acceptione propria,vt Titius ſecundum faciem eſt pinguis, Æthiops eſt albus tantum ſecundum dentes.Hic ſecundum determinat prædicatum , ita vt prædicatũ accipiatur pro homine macro habente faciem pinguem , aut nigro habente dentes albos. Tales ſunt, Hic eſt criſpus ſecundum crines.

Secundum ſe multipliciter dicitur,vt definitio de definito,vt partes definitionis dicuntur,quæ exiſtunt in eo quod quid eſt,vt ſubiecto attribuitur proprium.

Secundum ſe conſideratum opponitur ei,quod eſt vt Relatum ad aliud. Exempli cauſa. Alia conueniunt homini ſecundum ſe conſiderato, & quatenus eſt homo , alia vt relata ad aliud, & quatenus eſt pater. Nam habere filium , eſt illi accidens tanquam homini,idq; ſeparabile , ſed eidem tanquam patri eſt eſſentiale. Sic etiam albedo accidit homini, καθ' ἑαυτὸν ſumpto,ſed eſt de eius eſſẽtia, quatenus eſt homo albus,quia locum formæ obtinet;qua eſt homo albus, & non niger. Sic lupo,in quo formalis eſſentia eſt , vt loquitur Scaliger , ſeu forma, qua lupus eſt , quam tum demum amittit , cum deſinit eſſe lupo inquam ſecundum ſe ſumpto , accidit feritas , qua ferus eſt , à qua vacuus eſſe poteſt humanæ ſocietatis aſſuetudine. Sed feritas eſt de eius eſſentia, qua eſt lupus ferus. Et putredo accidit pomo, ſed quatenus pomum putri-

putridum eſt, eſt de eius eſſentia. Ita peccatum vel corruptio homini ſecundum ſe ſumpto accidit, nec eſt de eius eſſentia, ſed qua eſt homo corruptus vel peccator, pertinet corruptio, vel peccatum ad eius eſſentiam.

Hanc conſiderationem ſi Matth. Flacius Illyricus adhibuiſſet, non ſcripſiſſet ſimpliciter, peccatum originis eſſe de hominis eſſentia.

Definitio Zabarellæ hic notetur: Non eſt ἄλογον ἢ ἄτοπον, vt accidens ſit de eſſentia ſubſtantiæ, non quidem ſecundum ſe acceptæ, ſed ſecundum aliam conſiderationem 1. de rer. materia cap. 13. Materia prima non exiſtit actu ſecundum ſe, ſeu per ſe ipſam, ſeu ſecundum ſuam naturam, ſed per formam, ſeu merito formæ. Thomiſtarum, vt & Zabarellæ hæc ſententia eſt.

Secundum partem opponitur nonnunquam ei, quod eſt perfectum: nonnunquam idem eſt, quod ſecundum accidentia: eique ex aduerſo reſpondet ſecundum ſubſtantiam: Imperfecto enim aliqua pars, vel aliquæ deſunt. Et accidens non eſt tota res, ſed aliquid rei, itaque pars quædam eſt analogia ſignificationis.

Vſus.

Putrefactio quædam ſecundum partem dicitur. Quid hic ſignificat ſecundum partem?

Reſp. Significare imperfectum, ſeu non ſecundum totum. Sic, ægritudo alicuius membri propria, poteſt dici morbus, ſecundum partem, vt diſtinguatur à morbo, qui eſt totius corporis.

Cur alteratio aliquando dicitur generatio ſecundum partem? Reſp. Quia alteratio eſt generatio tantum ſecundum accidentia. At cur hæc dicitur ſecundum partem? Reſp. Quia accidens non eſt totum, ſed aliquid totius quod eſt quaſi pars, ſeu pars analogice tantum. Interitus miſti ſecundum partem eſt imperfectus, quo mutatur in miſtum diuerſæ ſpeciei. Perfectius vero eſt, quo diſſoluitur in Elementum Zabarellæ iudicio p. 591. de miſt. generatione vlt. cap. lib. 2.

SECVLVM.

1. Seculum definire ſolent centum annis, quo facit illud, quod Ludi ſeculares Romæ dicti ſunt, qui centeſimo quoque anno inſtaurabantur.
2. Seculum quandoque ſumitur generaliter pro tempore & viciſſim tempus pro ſeculo, & dicitur tempus ſeculare, & ſeculum temporale. Lincolnienſis in myſtica Theologia Dionyſii.

Seculum ſeu tempus, vel eſt viæ (hominis viatoris, hoc eſt, quaſi peregrinantis in hoc mundo) finitum, vel eſt viæ & termini (hominis comprehenſoris ſeu beati) infinitum ſeu nunquam finiendum. Reliquæ ſignificationes ſunt poeticę fere.

3. Secula quatuor poetarum, ferreũ, plũbeum, argẽteum, aureum, Plato tranſtulit in hominum ingenia Marſ. Ficin.

SEDERE.

Sedere proprie accipitur phyſice, vt, ſedes ſit, cuius Spondyli recte renibus porriguntur, ſed crura non porriguntur ad inferiora ob ſuſtentationem Alb. Mag. Huc pertinet illud, Sedendo homines fiunt ſapientiores.

In Politicis eſt regnare, eſtque in categoria Actionis.

Interdum etiam eſt otioſum eſſe: huc pertinet illud: Non veniet tibi deſuper aſſa columba ſedenti. Ita ſuperſedere eſt ſuper aliqua re ceſſare, in aliqua re eſſe otioſum. *Sedere notat otium.*

Conſtruitur cum Ablatiuo à Cicerone, Datiuo ab aliis rarius tamen, & infinitiuo à Liuio: Sed inuenio etiam ad Herennium. Hęc cauſa non viſa eſt ſuperſedenda; videtur hoc olére Gręciã.

Digitized by Google

SEMPER.

Semper primo ſignificat temporis perpetuitatem. Secundo ſignificat rei vniuerſitatem, vt, Non ergo neceſſe eſt ſemper moueri ab alio, eoque modo. Et: id quod cauſa eſt per ſe, ſemper prius eſt eo, quod eſt cauſa per aliud, Ariſt. 8. Phyſicorum text. 39. Semper, id eſt vbique & in omnibus & neceſſario.

Sic Aliquando primo ſignificat negationem perpetuitatis temporis.

Secundo idem eſt, quod Tandem. Non ſtatim, poſt aliquod tempus. Vide exemp. apud Zabarel. in 8. Phyſ. ex contextu 32. Ariſtotelis pag. 157.

SEMEN, SEMINIVM.

Semen eſt materia ſerendi: plantarum & animalium, & eſt ex quo, & cuius, A quo.n. deceſſit, eius eſt ſemẽ, vt equi & eius, quod ex illo futurũ eſt, vt muli, Ariſtoteles de Hiſtor. Animal. 7. cap. vis eius πλαστικὴ (formatiua) dicitur: Huic ſemen genitale, ſeminaria vis, ratio ſeminalis, qua ſublata res caſu potius contingerent, quam natura fierent. Marſil. Ficinus in Plotin. Enn. 2. lib. 3. cap.

Transfertur & ad alia: Etenim ſemina quę terra à cœleſti coniuge recipit, ſunt rores & pluuiæ. Leo Hebr.

Semen in cornu proiectum eſt prouerbium Platonicum de Sclerandris (duris hominibus) Nam vt ſemina in cornu proiecta non molliuntur igne: Sic hi homines perſuaſionib⁹ imo ipſa πειθανάγκῃ (perſuadendi arte) molliri nequeunt. de leg. 9.

Ἄλλως & quidem latius.

Semen primo accipitur generaliter, vt complectatur & agri ſeu ſoli & maris fœminæque & vteri ſemina.

Secundo accipitur ſpecialiter, pro vtili ſuperfluitate vltimi alimenti, è qua fœtus vi caloris vteri exiſtit. In eo ſunt materia & virtus ſeu vis. Quod ad hanc attinet eſt ſemen ab omnibus membris, ſed quod ad illam, i. e. molem & materiam ſeminis attinet, non eſt ab omnibus membris. Deciditur autẽ, ſeu deriuatur maxima pars à corde, cerebro, & iecore: quia quando vel vehemẽter, vel tenuiter ſeu leui⁹ læſæ ſunt, aut debilitatæ partes illæ, ſemen fit ineptum ad generationem, vel partus fit imbecillis.

Seminis autem generatio proprie non eſt τοῦ γεννητικοῦ, id eſt, virtutis generandi & procreandi, ſed τοῦ θρεπτικοῦ, id eſt, virtutis nutricis, at in ſemine eſt vis γεννητικὴ ſeu τὸ γεννητικόν, quod ſeminis materiam mutat (quæ virtus eſt μεταβλητικὴ ſeu tranſmutatrix) & membra fœtus format ac producit, (quæ virtus eſt διαπλαστικὴ ſeu figuratrix. *Quid τὸ γεννητικόν? Quid τὸ θρεπτικόν? Quid μεταβλητικὸν ſignificet.*

τοῦ γεννητικοῦ partes { μεταβλητικὴ, ſubſtantiam; διαπλαστικὴ, Figuram. } Ei, quod gignitur, conferẽs.

Id quod ſemina fœcunda reddit eſt Spiritus, qui rationem quandam habet ad elementum ſiderum Ariſt. lib. 2. περὶ γενέσεως, vt ſit aliquid in ſemine elementorum natura maius & præſtantius atq; diuinius, quod cœleſte & æthereum eſſe oporteat. Neque enim omnia ex elementis producit Ariſtoteles, vt Galenus.

Tertio Semen accipitur metaphorice pro principio, pro cauſa efficiente, pro creante vel materia alicuius rei.

Hæc ſignificatio eſt apud Ciceronem & Poet. Nemo patrem nouit, niſi filius, & quibus huius Semina notitiæ Filius ipſe dedit. Hoc eſt principia ſeu initia.

Quarto Metaleptice ſeu metonymice pro eo, quod ex ſemine ortum eſt.

Seminilegus eſt auis, quã Gaza vocat frugilegam.

gilegam. Hæc roſtro refoſſa ſemina col ligit & depaſcitur, per metaphoram ſignificat libenter verba funditantem & blateronem (Græce dicitur Spermologus) vel eum qui ſaltuatim & vellicatim, vt loquitur A. Gellius lectis Autoribus & ex iis enotatis ſ. voculis aliquot veluti collectis ſolidæ doctrinæ ſeminibus magnus ſeu egregius vir haberi vult & ſeſe verboſius iactans eruditionem oſtentat.

Deſcriptio ſeminilogi.

Vaſa Seminaria ſunt quæ ſemen genitale recipiunt, ſeminis ſunt conceptacula, ἀγγεῖα σπερματικά.

Seminale quod ſeritur vel ſeri poteſt, vt Viciæ ſeminales apud Columellam.

SENEX.

Senex proprie ob ætatem dicitur: improprie ſeu tranſlate ob virtutem. Sic adoleſcẽs etiam dicitur ſenex qui ſenili eſt iudicio. Vtraque ſignificatio eſt in ſententia prouerbiali, quæ monet mature fieri ſenem ſi diu velis eſſe ſenex. Intellig. Fieri ſenem moribus, &c. ſi velis eſſe ſenex ætate, Mature oportet te ſapere, valetudinis rationem habere, non mancipare corpus voluptati, ſi velis eſſe vitalis ſeu longæuus.

Sic iuuenis aliquis proprie eſt ætate: tranſlate moribus. Ille Ariſtoteli in Ethicis eſt νέος τὴν ἡλικίαν Hic vero νεαρὸς τὸ ἦθος. Similiter puer accipitur Phyſice, vt Ethice.

Senes capulares dicuntur qui ſunt vicini veretro, annorum iam ſaturi, qui boues Solis comederunt, vt loquat cum Homero, νήπιοι οἱ κατὰ βοῦς ὑπερίονος ἠελίοιο ἤσθιον. id eſt, qui multos annos viuendo expleuerunt, Henricus Stephanus. Galeno lib. 5. de ſanitate tuenda; Hi ſenes ſunt ἐσχατόγηροι. Opponuntur his ὠμογέροντες, qui ſunt in prima Senectute, quibus adhuc eſt viridis ſenectus. Cardanus Gemmis proprie ſenectutem tribuit, quia ſentit eas viuere. At Scaliger pleriſque omnibus (ait enim, Adamantem ſenectam pati nondum compertum eſt) per metaphoram, quia vitam eis non tribuit, (vt nec animam, ſed naturam.)

SENTIRE.

Sentire primo eſt ſpeciem exiſtentem in materia præter materam interuentu organi corporei percipere ſeu cognoſcere. Itaque recte Zabarella ſentire eſt formaliter cognoſcere: aliud autem eſt ſentiri per ſe, aliud per accidens. Sentiri per ſe nihil aliud eſt, quam ſpeciem ſuam in ſenſu producere. Sentiri per accidens eſt non per ſpeciem propriam, ſed per alienam ſpeciem ſenſilem producere. Zabarell. L. De ſenſu agente c. 5.

Secundo ſentire accipitur tranſlate pro eo, quod eſt intellectu intelligere, cõprehendere, intellectu iudicare.

SENSVS.

In Phyſicis ſenſus ſignificat modo facultatem ſentiendi, modo operationem ipſam. Ariſtoteles.

Senſus in Logica pro διανοίᾳ ſeu conceptu ponitur mentis, vt cũ dicitur ſenſus eſt formalis vel cauſalis.

Cauſalis eſt qui prædicat cauſam, vt ſonus eſt motio vel fractio (Ariſtoteles) id eſt, ex motu vel fractione reſultat. Sonus eſt ictus aeris; id eſt, ex ictu aeris reſultat, ſonus ex fractione & compreſſione medii corporis reſultat. Vera igitur eſt propoſitio in ſenſu cauſali. In Phyſica ſenſus eſt vel vis, vel actus ſentiendi. Sed redeo ad ſenſum phyſice acceptum.

Digitized by Google

Senſus, id eſt, ſentiendi actus, eſt per ſe rei ſingularis, vniuerſalis vero per accidens. Senſus, id eſt ſenſus natura, reſpicit vniuerſale, vt obiectum adæquatum Zabarell. ad context. 206. 2. poſt. Hinc percipitur diſtinctionis vtilitas.

Alberto Magno 1. Senſus alius eſt magis ſpiritualis, alius magis corporalis. Spiritualis, vt auditus, viſus: Corporalis, vt guſtatus.

2. Senſus aut eſt exquiſitus, aut minus exquiſitus. Exquiſitum ſenſum duobus modis intelligere licet. Scalig. exerc. 286. nempe aut ſummam celeremque vim ad recipiendam rei ſenſibilis impreſſionem, aut facultatem in medio conſtitutam, ad omnium ſenſilium differentias dignoſcendas. In prima intellectione bruta comprehenduntur, quibus efficaciſſimam poteſtatem natura inſinuauit, ad ea ſentiendum, quæ ſenſibus quatuor percipiuntur. Ita quam acutiſſime, quam remotiſſima cernit Aquila Solisque patitur radios abſque detrimento. Vultur quam maxime diſtantia capit odoratu. Auditum talpæ, ac vulpi attribuunt excellentiſſimum: Guſtum nos gallinis multiſque aliis auibus; Tactus homini certiſſimus ac exploratiſſimus.

Altera ſignificatio ad exquiſiti iudicii perfectionem penes hominem eſt, Is enim cum ad beatitudinem creatus ſit, ad eam vias illi muniuit natura: idcirco mediocriter, omnia hæc: Tactum vero dedit perfectiſſimum. Quia nudum & imparatum, maxime, & dignoſcere oportuit, & cauere. Aquilæ, & aliis ſenſuum ſuprema perfectio comparanda fuerat, ob quærendum victum Homini manus, ac mens ſatis præſtitere, & imperium in multa animalia, quibus tanquam armis vteretur.

Minus exquiſitus contra, qui minus viget, vt eorum animalium, quæ non repentina ſenſione aliquid vel admittunt, vel reſpuunt, vel auerſantur. Ita hominis ſenſus, καθ' σύγκρισιν gallinæ non eſt exquiſitus. Nam gallina craſſiſſimum aridiſſimum quodque receptum ore illico diiudicat: at homo nõ niſi manſa Senſus eſt per neruos, vel ſine neruis.

Vſus huius diſtinctionis.

Cor habet ſenſum à cerebro per neruos: morbos enim & vulnera non ſentiret, niſi haberet neruos. Sed quod ſentit, & quaſi intelligit pœnas ac triſtitiam, illud non fit per neruos, quia non eſt hic contactus corporis alicuius: ſed ſenſus tantum iudicii & cogitationis, qui ſenſus ineſt cordi, à propria & ſpecifica natura. Hæc pertinẽt ad quæſtionem: Quomodo cor ſentiat.

Senſitiua cognitio eſt, quæ fit ſenſu, vel oritur à ſenſu. Hæc eſt occaſio & ἀρχὴ cognitionis intellectiuę. Senſus autem non comprehendit rerum eſſentias, vt intellectus.

SENSITERIVM.

Barbarum Scholaſticorum, qui interdum ſunt Simiæ Græcorum. Hi dicunt αἰσθητήριον, ex quo illi fecerunt ſenſiterium pro ſenſorio, id eſt, organo ſenſus. Hoc agendo patitur, ait Simplicius; Et ſenſus patitur ſenſorio principaliter patiente, dum in propriam excitatur & incumbit actionem, teſte eodem.

SENSVALITAS.

Barbarum eſt, quod vſurpare te nolim, pro eo, quod eſt appetitus ſenſitiuus, qui & animalis dicitur, vel ab anima, quia primã animæ (ſenſitiuæ) apprehenſionem ſequitur; Vel ab animali, quia conuenit omni animali & homini, non qua homo, ſed qua animal.

Videtur

Quid motus animalis. Videtur autem ſenſualitas dicta à motu ſenſibili. Motus autem eſt actus ſenſitiui appetitus apprehenſionem conſequens. Sic Armandus: per ſenſualitatem intelligitur potentia appetitiua, quæ appetitus ſenſitiuus eſt. Per ſenſualem motum, intelligitur potentiæ appetitiuæ operatio.

SENTENTIA.

Huius vocis hanc ſtatuo eſſe vim, vt idem valeat quod iudicium, qualis eſt, verbi gratia, opinio ſeu opinatio. Quo fit, vt in Politicis accipiatur, pro decreto & concluſione, vbi crebro occurrunt hæc, ſententiam ferre de re, ſententias rogare de re. Omnium ſententiis abſolui. Interdum accipitur pro enunciatione, ſeu propoſitione, de qua Logici, per ſynecdochen, pro lumine orationis, oratione breuiter monente aliquid ad vitam pertinente θεωρητικὴν vel πρακτικὴν. Talia enim dicta ſunt ſimilia conſiliis & decretis. Hinc author aliquis ſententioſus & oratio ſententioſa dicitur. Dicuntur Aphoriſmi didaſcalici ſeu doctrinales, quia ſunt breues definitiones doctrinam continentes: Dicuntur Gnomæ à γιγνώσκω, à cognoſcendo & χρείαι ab vſu, ſeu operando.

SEPARABILITAS.

Separabilitas eſt δύναμις, qua quid poteſt ab alio ſeparari: vel eſt negatio neceſſariæ conſecutionis ſui eſſe perfecti ad eſſe ſubiecti. Itaque eſt quoddam non eſſe. Sic Caietanus. Ex rei potentialitate prouenire neceſſe eſt imperfectionem accidentis & ſeparabilitatem eius ſecundum actum: vt contra ex actualitate rei neceſſe eſt prouenire Eſſe accidens perfectum & inſeparabile ſecundum actum, vt 7. cap. de Ente & eſſe Thomæ.

Separata dicuntur quæpiam ſecundum rem, vel ſecundum rationem vel ſecundum vtrumque, vt Deus.

Separata in conceptu id eſt ſecundum rationem ab alio, non ſunt de eſſentia illius Alex. Alenſis in 7.1. Philoſ. Aliquid etiam dicitur ſeparatum ab alio ſecundum eſſe vel ſecundum operationem Alb. Mag. Separatum ab aliquo per eſſentialem operationem, ſeparatum eſt ab eodem per eſſentiam.

SEPARABILE.

Χωριστὸν, Separabile, quod ſeparari poteſt ab aliquo eſt ſeparabile vel re ſeu τῇ ἐνεργείᾳ vt cogitatione ſeu ἐπινοίᾳ, id eſt, mentis conceptione. Atque hoc poſterius bifariam fit; vel quia id in quo eſt ſubiectum ſcilicet, cui contingit ineſſe, intelligi poſſit ſine ipſo: vel quia hoc ſine illo, propterea, quod neutrius horum natura ab alterius pendeat natura, etſi re ſeparata non comperiantur in rerum natura. Priore accipitur modo à Porphyrio in inſtitutionibus cap. de Accidente cum loquens de Accidente inſeparabili ſumpto exemplo à corui & Æthiopis nigredine monſtrat quomodo ratione, id eſt, cogitatione poſſit eſſe ſeparabilis, his verbis poteſt tamen & coruus albus & Æthiops mutato intelligi colore ſine rei interitu cui adhæret. Poſteriori vero modo accipitur 2. de naturali auſcult. text. 18. cum loquens de Mathematicis formis eas à motu, id eſt, à materia ſenſili poſſe abiungi. Iohan. Talentonius, Philoſoph. & Medicus in Parmenſi Gymnaſio libr. 3. cap. 9. rerum reconditarum. Sic ſeparatum ſecretumque eſt re vel cogitatione. Mentes ſeparatæ dicuntur ſecretæ à conſortio materiæ.

Secretio hæc realis eſt intellectus ſeparatus Ariſtoteli lib. 3. de anima eſt intellectus, non commiſtus corpori, ratio-

Digitized by Google

æ operationis, loquitur enim Ariſtoteles ibi de intellectu hominis, alias generatim loquendo de intellectu.

Intellectus intelligitur ſeparatus
- A materia vt corpore ſecundum eſſe, vt poſt mortem.
- Ab organo qua in corpore non eſt actus alicuius organi: vt ante mortem hominis.

Deus eſt ipſum bonum κεχωρισμένον, id eſt ſeparatum, & prorſus ſimpliciter & cum aliquid in aliquo bonum, vt noſtra felicitas, quæ participatum eſt bonum & non quiddam αὐτὸ ἀγαθὸν. Vid. Titulum de Abſtractione & vniuerſali. Species ſenſilium ſunt res à materia & ab iis, quæ materiæ adhærét diuulſæ, eaque à quibus ſunt ſecretæ repræſentant, vt eorum ſimilitudines ſint formæ ſine materia, quæ recipiuntur in organo hoc modo, quo annuli ferrei vel aurei in cera ſine ferro & auro in ea recipiuntur.

Differunt χωριστὸς & χωρισθεὶς, vt ſeparabilis & ſeparatus, vt Actus primus & Actus Secundus lib. 3. tamen de anima text. 7. & alibi ab Ariſtotele ſumitur χωριστὸς ſeparabilis pro χωρισθεὶς ſeparatus.

SEPARATVM.

Separatum eſt 1. Generaliter quod ab aliquo ſeiunctum eſt. 2. Specialiter 1. quod reipſa verſatur extra materiam non vnitum corpori ipſumq; non informans. 2. Quod non eſt ortum ex coalitu materiæ. 3. Quod organo corporeo non eſt affixum.

Vſus.

Ariſtoteles in lib. de anima intellectum vocat Separatum & immixtum ſecunda & tertia ſignificatione.

Separatio, Seiunctio, Segregatio, Secretio.

Separatio ſeu ſolutio eſt
- Mentalis.
- Realis
  - Impropria. Quæ eſt interitus. Quid eſt mors niſi ſeparatio vitæ à viuente. Hier. Zanch. lib. 2. de natura Dei, q. 3. cap. 5. per ſeparationem intelligit interitum.
  - Propria. Cum homo moritur proprie anima rationalis ſeparari dicitur, hoc eſt à corpore auelli & diſcedere, non corrumpi, ſed permanere ſalua. Sic Albertus Magnus contra Auerroem de vnitate intellectus cap. 7. Ex anima fluunt potentiæ ſeparatę à materia & non ſeparatæ: & ſecundum ſe anima eſt incorruptibilis & permanens licet ſecundum eſſe quarundam potentiarum ſit corruptibilis. Et hæc dicemus de anima humana, non de alia. Hactenus Albertus.

Idem de morte & vita tract. 2. c. 3. Anima quæcunq; eſt forma in materia, abſq; dubio corruptibilis eſt ſubiecto ſuo corrupto & vegetabilis & ſenſibilis. Hic pro corruptibilis dici poteſt, inſeparabilis, ſenſu eodem. Sic Simplicius 3. de anima. ſect. 2. text. 20. Anima quæ hoc corpus viuificat ſeparabiliter aliquando

quando viuit & intelligit. Sic Thomas Aquinas 2.Phyſ.l.4.text.26.c.20. Animæ rationales ſunt ſeparatæ in quantum intellectiua virtus non eſt actus alienus corporis organici, vt virtus viſiua eſt actus oculi: Sed ſunt in materia, vt quantum dant Eſſe tali corpori.

Cuiuslibet viuentis mors eſt præcipue & immediate deſtructio animę vegetantis, non ſeparatio eſt, non abitus ſeu ſeceſſio à corpore Zabarell. de facultat. animæ c.9. Anima enim vegetatiua extra ſubiectum corpus non habet Eſſe. Hic ſeparatio eſt auulſio. Sic ramus auulſus à tota arbore dicitur ſeparatus, vid.cap.11.

Quæ ſeparantur poſt diſſolutionem, ſubſiſtunt. Simplic. de anim. text.8.cap.25. Quædam potentię animę ſunt ſeparatæ, quædam corpori coniunctæ, vt virtutes in corpore operantes Alb. Mag. contra Auer.11.de vnitate intell.cap.5.

Separatio (cui opponitur cõiunctio)
- *Per intellectum, κατ' ἐπίνοιαν* cum duæ reuera coniuncta ſeparatim concipimus ſeu apprehendimus.
- *Secundum rem, κατὰ τὸ πρᾶγμα*, cum quæ coniuncta ſunt reipſa diuelluntur, vt diuerſis ſint in locis, ideoque non corrumpantur, vt anima & corpus hominis mortui.

Nam diſiunctio formarũ à ſubiectis cum ſit earum corruptio, ſeparatio non eſt.

COROLLARIVM.

Proprie igitur quæ non permanent, ſed pereunt, Separari non dicuntur, ſed Perire & Aboleri. Itaque

Accidentia quæ naturaliter remouentur à ſubiecto, vt virtus ab homine realiter ab eo ſeparari ſeu abſtrahi proprie dici non poſſunt (ſed perire) quia naturaliter, quod addit Fonſeca, ſine ſubiecto cohærere non poſſunt.

IN DOCTRINA Aſtrologica de Planetarũ aſpectibus SEPARATIO à coniunctione vel aſpectu dicitur cum planeta inferior à ſuperiore receſſit per quantitatem orbis ſui, ita tamen vt ſe adhuc orbes vtriuſque contingant. Ei opponitur Applicatio ad coniunctionem vel aſpectum, quæ dicitur cum planeta inferior accedit ad ſuperiorem, ita vt orbes vtriuſque ſe contingant. Heur. Ranzouius in tract. Aſtrol.

Barbaris ſeparatio in fieri eſt, quę fit, in facto eſſe, quæ facta eſt. Canon.

Quorum vnum inſtar materiæ, alterum rationem actus habet, ea χωριστὰ ſeu ſeparatim eſſe nequeunt.

S E R V V M.

Seruus eſt perſona ſubiecta domino. Ariſtoteli eſt inſtrumentum domini animatum. Seruus dicitur in Iuriſprud. Romana cui libertas arbitrio ſuo viuendi adempta eſt. Opponitur ei liber, itaque ſeruilis etiam neceſſitas opponitur liberæ voluntati.

Seruus pœnæ dicitur in iure, quia vt ſeruus Domino, ita ille, in quem atrox ſententia dicta eſt, pœnæ eſt mancipatus. D. Ant. Matthæ. in not. lib.1. Inſtitut. Seu:

Seruus pœnæ dicitur, qui damnatus addicitur metallo, vel operi publico. Corporalis hæc ſeruitus eſt & legalis. Vid. Iuriſconſ. Ariſtoteli in Politicis.

Seruꝰ natura eſt, qui eſt ingenio & animo ſeruili, qui poteſt alienus eſſe ideoque alterius, eſt, qui tantũ particeps eſt rationis & conſilii ex alio, vt ipſe non habeat. Huic opponitur ſeruus ſecundũ leges Ariſt. 1.Polit. c.4. *Seruus à natiuitate Alb. M.*

Alexander Aphr. Seruum τῇ φύσει Ariſtoteleum intelligit, cũ ait, Seruus eſt qui cũ homo ſit, alterius eſt, qualis eſt, qui ob ingenii tarditatem non ad cognitionem rerum, ſed ad ſeruiendũ aptus eſt.

Digitized by Google

Seruus etiam adiectiue accipitur à Iuriſconſult.& Cicerone Contra Rull. Or. prædia libera meliore cõditione ſunt, quam ſerua. Sic fundus ſeruus apud Iuriſconſ. Ita etiam inuenio apud Eruditos in genere neutro, adminiſtrum, æmulum, alumnum, καὶ ἀναλογίαν. Theodorus Zuingerus in Phyſiolog. Medica ca.7. Ligamentum συνδεσμὸς vinculum cartilagine mollius, membrana durius, tenaciſſimum & robuſtiſſimum corpus, interdum cartilaginis, interdum membranæ æmulum. Idem alibi corpus luxuriæ alumnum dixit. Cicero Alumna pacis temporum felicitas.

In Politicis ſeruorum quinque ſunt genera, Bodin.in lib.1. de Repub. Vnum eorum, qui natura ſerui dicuntur, ex ancilla concepti: alterum eorum, qui capti ſunt ab hoſtibus, qui antiquo iure belli ſerui fiebant: tertium eſt eorum, qui ad opera publica damnati fuerant, qui ſerui pœnę appellabantur: quartum eorum, qui ſe ipſos in ſeruitutem ſponte dediderunt, ac potiſſimum ii, qui ſuæ libertatis pretium acceperunt: Extremum eſt eorum, qui à piratis, aut latronibus venditi, bona fide ab emptoribus poſſidentur.

Τριχοτόμ.

Serui
- Natura, ex ancilla concepti.
- Voluntate. Qui ſponte ſeruitutem ſubierunt.
- Vi
  - Capti.
  - Ad opera publ. damnati, ſerui pœnæ.

Διχοτόμ.

Serui
- Natura.
- Præter naturam.
  - Voluntate.
  - Vi
    - Ab hoſtibus capti.
    - Damnati, ita vt ſint ergaſtula.

SERPENTINVM, ANGVINVM.

Verſus Serpentini ſunt: 1. Cum vt hexametron cœptum eſt, ita finitur pentameter, cum finis ad alterius principium conuerti videtur, inquit Bebelius. Alias Epanaleptici:

Tu noua ſtella maris, qua lux eſt reddita terris,
Ortus es & Solis tu noua ſtella maris.

Sedul.

Vna fuit mulier, patuit qua ianua letho, Eua.
Ex qua vita redit, vna fuit mulier. Maria.

Dicuntur etiam Symplectici, quia inter principium & finem eſt συμπλοκὴ ſeu coniunctio quædam. Symplecticon latinis eſt copulatiuum.

Serpentini dicuntur, quia ſerpentis morem imitantur, hoc eſt, in ſe redeunt, cum initio conſentiente fine, vt ait Hadrianus Iunius.

2. Sed hæc ſignificatio eſt ſpecialior. Generaliter igitur Serpentini Verſus ſunt

Digitized by Google

ſunt, qui in ſe recurrunt, ita, vt finis conſentiat cum initio, ſiue hoc fiat tãtum in vno verbo, ſiue in commate: in vno verbo, vt Creſcit amor nummi quãtum ipſa pecunia creſcit. In commate, vt

Graia iuuenca venit quæ te patriamq; domumq;

Perdat, lo prohibe: Graia iuuenca venit.

Huic Henricus Bebelius Suſtingenſis, Poeta laureatus in racemationib. ſuis contrarium facit concatenatum, vt:

Me tibi donat honor, ſed honor qui me tibi donat,

Creditur altus amor, ſed amor qui creditur altus:

Me iubet eſſe tuum, vel amor qui me tibi iunxit:

Ego voco Epanodicum, à figura Epanodo quæ latinis eſt regreſſio.

SESSIO.

Seſſio accipitur proprie & improprie, proprie de ea quæ eſt ſeſſularia, vt cum Magiſter docet ſedés in cathedra. De hac Ammonius. Seſſio eſt diſpoſitio totius corporis (locati) qua pars eius ſtat, pars vero curua eſt.

De hac diſputatio eſt, inſit ne primo corpori, an partibus. Concludendum videtur Simonio ſeſſionem eſſe diſpoſitionem totius corporis propter partium diuerſum ſitum, reſpectu loci, & ſeſſionem prædicari de toto reſpectu partium, non autem de partibus reſpectu totius. Seſſio enim ſi totius corporis partibus primo ineſt, cur de parte quæ erecta eſt non dicitur, eccur neque de ea, quæ eſt curua? Sed Schegkius ſentit ſeſſionem primo per ſe & proprie ineſſe partibus reſpectu totius: At ſedere primo ineſſe toti propter partium diuerſum ſitum, vt Synonymum & paronymium hic ſint in diuerſis primis ſubiectis.

In politicis vox vſurpatur metaphorice, vt ſeſſio ſit gubernatio regia, vel iudiciaria, & habet locum in categoria nõ θέσεως ſeu τῦ κεῖσθαι (ſitus) ſed actionis. Sic ſtare pugnantis eſt. Sedere interdum accipitur συνωνύμως pro ipſa ſeſſione, vt ſtare pro ſtatione, interdum pro παρωνύμως hoc eſt, pro eo, quod eſt eſſe ſedẽtem, vt ſtare pro eo, quod eſt eſſe ſtantem.

SEXVS.

Sexus proprie dictus eſt natura diſtincta animãtium perfectiorum ad generationem factorum. Scaligero eſt altervtra poteſtas generandi li. 4. de cauſ. l. c. 79. perfectiorum dixi, quia non omnibus animantibus conuenit ſexus.

Albertus Magnus: ſexus diſcretio ſeu diſtinctio eſt in his animalibus, quę ſanguinem habent, vt ſunt omnia greſſilia. In ſanguine carentibus non ſunt perfecte diſtincti.

Sexus eſt certus vel promiſcuus. Certus maſculinus, vel fœmininus. Promiſcuus ſpectatur in androgyno, id eſt mariſfœmina, ſeu mareſfœmina. Differt mas à fœmina, non ſpecie, ſed accidentaliter.

Sexus analogice ſeu tranſlate dictus, iis attribuitur, quæ animalis naturam habitumq; referunt.

Sexagenarios de ponte deiicere.

Sexagenarios de ponte deiicere eſt ſexagenariis adimere ius ſuffragandi ſeu ferendi ſuffragia, authoritatem ſexagenariorum eleuare, quod fieri ſolet à iunioribus ſciolis.

Hoc inde tractum. Quo tempore Romæ primum per pontem ceperũt comitiis ſuffragium ferre, iuniores conclamauerunt, vt de ponte deiicerentur ſexagenarii, qui iam nullo publico munere fungerentur, vt ipſi potius ſibi quam illi deligerent Imperatorem. Autor eſt Feſtus, qui idem ait Depontanos ſenes appellatos. Vid. Manutium de Leg. Rom.

Digitized by Google

S I.

Modi vſurpationis particulæ S I, conſideratione digni ſunt.

Si eſt particula

- Ætiologica, id eſt ſignificans cauſam, AFFIRMATE. Exempli gratia: ſi quis vel aquæ hauſtum, cui ex minimis meorum propter doctrinam dederit: dabitur ei præmium.
  Et Negate: ſi quis nõ vult laborare, nõ comedet. Si obedieris Euãgelio. Si feceris fructus dignos pœnitẽtia, ſaluaberis. Omnibus enim ſaluandis ſeu glorificandis bona opera ſunt neceſſaria, vt ſalutis cauſa ſine qua non.
- Syllogiſtica, id eſt, deſignans conſequentiam.
  Si eſt particula collectiua. Tunc ſignificatur ea præter alia ſæpe
  - Ordo. Si intumuit vterus, pariet.
  - Conditio ſine qua non. Si non habes ſymbolum à quæſtore, non conceditur tibi tranſitus.
  - Signum, ſi mane cœlum rubet, poſtea flatus erunt ventorum. Hic ſi apponit τεκμήριον antecedens.
  - Modus. Si libere hoc mihi dederis, acceptum erit. Hic ſi apponit modum agendi.
  - Collatio. Si conuerſi ad Deum, in vita mortali affliguntur, quanto magis punientur Epicurei?
- Interrogatiua, vel dubitatiua. Probate ſpiritus, Si ex Deo ſunt, id eſt, an ex Deo ſint, Ioh. in Epiſtola canonica. Eſt autem Græciſmus.
- Optatiua, ſi nunc ſeſe aureus ille oſtendat nobis ramus pro vtinam vel ô ſi.
- Negantis in iurando, ſi introibunt in requiem meam, id eſt non introibunt pſal. 95. Eſt autem Hebraiſmus.
- Sunt qui addant Abnegatiuam, de quo infra. Non placet.

Si pro Cum, vel Qua facit enuntiatum, cuius antecedens non ſub conditione ponitur, ſed tanquã certũ affirmatur, vt ſi Tullius eſt orator, eſt etiam dicendi peritus, id eſt, cum Tullius ſit, &c. Ramus nominat conſequentię Relationem. At videtur Ioh. Piſcatori potius eſſe Enthymema aſſumptione & concluſione conſtans, quam enunciatum.

Si quis, ſi qua, ſi quid interdum eſt idem, q omnis qui, omnis quæ, omne quod, ſeu quicunque, quæcunq;, quodcũq;, vt ſi quis diliget me ſermonẽ meũ ſeruabit. Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem nõ videbit in æternum.

Si quicquam iuſtum eſt, idem eſt vtile, id eſt, quicquid eſt iuſtum, id eſt vtile. Hinc fit ſyllogiſmus ſimplex.

Sic: Si quid homo eſt, animal eſt. Socrates homo eſt, Ergo Socrates animal eſt.

Hinc commonefactio hæc Logica.

Aliquando ſecundum connexarum ſeu conditionalium ſyllogiſmorum modos ſimpliciter non coniunctè concluditur, cum nõ idem vel aſſumitur, vel tollitur, ſed ex generali ſpeciale, vt Catullus ad Lesbiam.

Si

Propoſitio. Si quicquam cupidoq; optantiq; obtigit vnquam & inſperanti, hoc eſt gratum animo proprie.

Quare hoc eſt gratum, nobis quoq; carius auro.

Concluſio. Quod te reſtituis Leſbia mi cupido.

Aſſumptio. Si quicquam cupido obtigit vere gratum eſt. Id eſt quicquid obtigit.

Leſbia Catullo obtigit.

Eſt igitur Leſbia vere grata Catullo.

Hic aſſumitur ex generali ſpeciale.

Si quicquam homo eſt, animal eſt.

Lapis non eſt animal.

Lapis igitur homo eſt.

Hic tollitur ex generali ſpeciale.

Collatio cum Scaligero.

Scaliger interdum pro eodem accipit ἀιτιολογικὴν, & συλλογιστικὴν, ſeu collectiuam. τὸ Si continuatiuam & cauſalem dicit, voce cauſæ generaliter ſumpta pro ratione ſeu argumento, vt cauſalis ſit rationalis, vt ſi ſtertit, dormit. Cauſa enim proprie dicta dormiendi, etſi nō eſt ipſum ſtertere, ſed è contrario: tamen ipſa coniunctio neceſſario hanc rem, quæ ſtertit, ſubdit dormire, vt quemadmodum res à re dependet, ita intellectus ordine contrario: ſi currit, mouetur. Prior eſt motus quam curſus. Itaque poſito curſu, etiā ponitur ab intellectu motꝰ. Hoc autē neceſſarium eſt ὑποθετικόν. Fit autem hoc, quia continetur à ſpecie Genus. Idem Scaliger, ſub eodem genere, inquit, ſcilicet continuatarum coniunctionum, ſunt abnegatiuæ, vt ſi interfuiſſem, pugnaſſem, oſtendunt enim affectum abeſſe, quia defuerit cauſa. Hoc autem non ex coniunctione fit, ſed merito. Modorum & temporum. Simile enim eſt id, ſi interero, pugnabo, pugnaui, quia læſus ſum. Hic quia proprie cauſatiua eſt. Si homo, ergo animal: Hic ſi collectiua eſt, præponens cauſam, id eſt rationem.

SICVT.

Sicut interdum eſt μόριον declarans paritatem vel ſimilitudinem, & quidem ſpecialem interdum imitatiuam vel analogicam ſimilitudinem. Interdum identitatem ſeu ταυτότητα. Interdum eſt particula παραδειγματική. Sicut Petrus dimenſiones habet tres, Ita quoque Chriſtus, qua homo. Hic eſt nota paritatis ſeu æqualitatis.

Sicut Petrus mortalis eſt, ita quoque Chriſtus. Hic eſt nota ſimilium. Sicut Pater Deus eſt, ita quoque Filius. Hic nota eſt identitatis eſſentiæ. In A fœminina ſunt, ſicut (i.e. vt) Muſa. Hic eſt nota exempli. Subſtantiæ non inſunt in ſubiecto, ſicut accidentia. Hic non modi, ſed ſimplex negatio eſt.

Paritatem vel ſimilitudinem Modi ſignificat hic.

Auguſtinus de ſpiritu & anima c. p. 18.

Ex eo intellectuales naturas corporeas eſſe dicimus, quia loco circumſcribuntur. Sicut & anima humana, quæ carne clauditur, quæ idcirco in loco & localis eſſe dicitur. In loco, quia hic alicubi præſens eſt. Localis quia quod alicubi præſens eſt totum, alibi non eſt. Non habet tamen corporalem dimenſionem, nec corporalem circumſcriptionem, quoniam corporalis quantitatis eſt expers.

Sed quia per præſentiam & operationem in loco concluditur, localis & ipſa dicitur. Veruntamen non ſicut corpus, cui ſecūdum locum, principium, medium & finis aſſignatur.

Exemplum ſignificationis paritatis.

Auguſtinus: Non eſt neceſſariū vt quod in Deo eſt ſit vbique, ſicut Deus. Hic particula ſicut declarat nobis *paritatem*, non *identitatem*: quod autem

Digitized by Google

paritatem ſignificet, non identitatem, euincit totus contextus, qui ſic habet: non eſt conſequens, vt quod in Deo eſt, ita ſit vbique vt Deus. Nam & de nobis veraciſſima ſcriptura dicit, quod in illo viuimus, mouemur & ſumus: nec tamen ſicut ille vbiq; ſumus, ſed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine, proprio quodam & ſingulari modo. Homo hic ponitur pro abſtracto, humanitas. Humanitas, eſt in Deo & Deus in humanitate proprie.) ſententia eſt: Vt nos non ſumus vbique ex eo, quod in Deo viuimus & mouemur, ita etiam caro Chriſti non eſt vbique ex eo quod ſingulariter in Deo eſt, vtrobique pariter hic negatur omnipræſentia: nec nobis nec carni Chriſti tribuitur omnipręſentia diuerſo modo. Non vult Auguſtinus carnem Chriſti eſſe modo quodam vbique, quod & clarius ex his paulo poſt ſequentibus eius verbis cernitur. Chriſtus ſecundum hominem in terra erat, non in cœlo, vbi nunc eſt quando dicebat: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis qui eſt in cœlo, quamuis ſecundum id, quod filius Dei erat, eſſet in cœlo, ſecundum vero id quod filius hominis erat, adhuc eſſet in terra, aſcendiſſetq; in cœlum. In eiuſdem Auguſtini verbis ſequentibus. Identitatis ſignificatio manifeſtiſſima eſt. Sic venturus eſt homo Chriſtus Ieſus illa angelica voce teſtante. Quemadmodum ire viſus eſt in cœlum. Id eſt in eadem carnis forma atque ſubſtantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam nō abſtulit. Apud Scaligerum exerc. 365. hoc exemplum eſt.

Vocabulum ὑπερούσιος amandat Deum ſupra omnem ſubſtantiam, quando non eſt οὐσία, quomodo noſtra. Hic quæri poteſt, an ſimpliciter neget Deum ſubſtantiam eſſe? an affirmet, Deum quidem eſſe ſubſtantiam, ſed non ea ratione, qua nos ſumus ſubſtantiæ. Hic locus à multis euocatus eſt in aciem, ad expugnandum eos, qui Deum in categorica ſubſtantiæ collocaſſent, προβληματικῶς.

In Epiſt. 57. ad Dardanum Auguſtinus: Hoc arbitramur intereſſe inter caput (Chriſtum) & membra cætera, quod in quolibet & quamuis præcipuo membro, velut in aliquo magno Propheta aut Apoſtolo quamuis diuinitas habitet, non tamen ſicut in capite, quod eſt *Chriſtus*, omnis plenitudo Deitatis? Nam & in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed non tantus, quantus in capite, vbi prorſus omnis eſt quinque partibus. Ibi enim & viſus & auditus, & guſtus & olfactus & tactus: In ceteris autem ſolus eſt tactus. Hic Non *ſicut* ſignificat imparitatem mēſuræ & graduum, vel diſſimilitudinem *modi*.

Sicut particula rationalis.

Iohan. 17. Glorifica filium, vt & *filius* te glorificet, ſicut (id eſt, quia) dediſti ei poteſtatem omnis carnis. Ibidem: vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus, id eſt quia vnum ſumus. Matth. 6. Eſtote perfecti ſicut & pater veſter perfectus eſt: id eſt, quia; ſic ad Corinth. *1.* c. 5. Sicut eſtis ἄζυμοι, id eſt, quia expertes fermenti veteris eſſe debetis. Nam τὸ Eſt interdum de iure, non de facto accipitur. Eccleſia eſt columna veritatis, id eſt, eſſe debet.

SIGILLARE.

Sigillare Scholaſticorū, vt Thomæ Aquinatis vocabulū eſt pro proprie afficere ſin-

ſingulis adaptare, ad ſingula tranſmittere. Sic vſus eſt Mercatus in lib. de partib. Cum ait, largitur iecur, quod nulla pars corporis poteſt, ſingulis partibus temperamentum ea proportione, & menſura concinnum, vt quæq; particularum, ſit cuiuſuis temperamenti fomentum, & attemperationem ſibi ſimilem ſortiatur ſuſcepto ſanguine. Nam ea eſt iecoris conditio, is principatus, & ea natura, vt non ſolum ſanguinem gignat, ſed etiá qualem eſſe oportet ad rei viuentis nutritionem, & cum viuentia variis cõſtent partibus, oportet alimentum vnicuique reſpondere, æquiuoca enim fruitur quantitate, præter beneficiū quod à corde ſuſcipiat, & ea ratione dicunt communem virtutem ſortiri, qua ſigillaret alimentum; idq; ſingulis partibus idoneum ac fere ſimile tranſmitteret. Qua ſigillatione ſeu aptitudine, ac diſpoſitione præditum, dum parti adhæret, ob ſimilitudinem ſeu familiaritatē ſigillatione cõtractā temperiem fouet, reficit, tuetur, & facillime modū ſubſtantiæ comparat, quo ex ſimili idem fiat cum parte, cui adhæret alimentum. Et principalium membrorum virtutes aliis partibus communicantur ſpiritu, illuſtratione, & ſanguine. Sanguinem deferri conſtat ex varietate partium, quæ eo aluntur & ex ſimilitudine liberorum & parentum Sanguis ſcilicet ſigillatus ſecū fert veſtigium ſimilitudinis parentum, q̄ actio vegetabilis, potentia elucet ſimilis. Et: in iecore ſanguis & vapor defert ſecum ſigillationem, ſeu aptitudinem ſeu diſpoſitionem, eſſe alimentum huius particulæ, & non alterius. Et: ex ſanguine à iecore tranſmiſſo & ſigillato fiunt omnes actiones vegetabiles, tanquam ex materia apta.

Sigillatio ſubſtantialis animæ ad hoc corpus.

Caietanus ita loquitur in explic. 5. cap. Thomæ de eſſentia & Ente, & alibi, pro eo quod coaptatio συμμετρία, cõmenſus & commenſuratio, proportionatio, reſponſus, vt Eleganter latini, ſubſtantialis aptitudo animæ ad hoc corpus. Seu ordinatio ac deſtinatio animæ ad ſingulare corpus. Forma enim huius leonis oportet vt ſit commenſurata ſeu proportionata huic corpori leonino, ita vt nō illi, puta huic equino. Miſſa igitur voce ſigillationis ita potius loquamur. Anima non indiuiduatur, id eſt, non eſt hæc formaliter, id eſt, formali ratione, per actualem vnionem ad corpus, ſed conditionaliter, id eſt, tanquam per conditionem ſine qua non. Indiuiduatur autem formaliter per reſponſum, ſeu commenſum, ſeu aptitudinem, ſeu coaptationem ſubſtantialem, ad hoc corpus, quam prius habeat, quam vnionem actualem, neceſſe eſt, (Scotus dicit indiuiduari ſe ipſa, fieri hanc ſua hacceitate barbare.)

Formaliter & conditionaliter opponuntur.

Thom. Aquin.

Explicatio.

Indiuiduari eſt eſſe hoc. Indiuiduare eſt conſtituere aliquid hoc. Actualis vnio eſt exiſtentia in materia. Aptitudo ſubſtantialis, ad corpus, vel materiam, eſt aptitudo eſſendi, in corpore, vel in materia.

Quælibet res poſita extra intellectum & cauſam, eſt. Hæc (τόδε τι) ſeu ſingularis.

Quod aliquid eſt in actu extra cauſam & intellectum eſt Hoc. Oportet enim non fieri, ſed productum eſſe. Vt de eſſentia animæ καθόλου eſt, eſſentialiter eſſe, proportionatum corpori phyſico organico, quia hoc in animæ definitione adhibetur. Ita de eſſentia animæ humanæ, eſt commenſurari corpori Humano, cum ſit perfectio

corpòris humani (non equini) eam conſtituens.

Sigillare, eſt Sigillum apponere. Chymicorum etiam vox **zuſchlieſſen**/occludere. Seneca vtitur verbo obſigillare.

1. Signare eſt, ſignũ rei ponere ſeu ſtatuere. 2. Sigillo obfirmare ἀποσφραγίζειν.

Signatores dicuntur, qui ſignis ſuis aliquid, (vt ſacculum pecunia plenum) obſignant. Speciatim ſunt teſtes ad contractus alicuius tabulas annulis ſuis obſignandis adhibiti. Ita Iuriſconſ. vſurpant.

Signata materia Scholaſticis eſt materia talis ſeu affecta proprie ad aliquid deſtinata.

Signatam materiam Epar mittit ad membra, quæ vegetantur. Ita Mercatus.

Signata mulier dicitur, quæ fert vterum, quæ plena eſt, non vacua. Plutarch. in vita Alexand. Philippus ſpatio aliquo poſt nuptias vidit in ſomnis, vxoris ſe ventrem conſignare; Ea viſione ſignificatum, quod Philippi vxor conceperit, ac vterum ferat. Nihil enim inane ſignatur.

Signata mulier ea quoq; ratione dici poteſt, quod, cum iam concepit, cella illa clauditur, & à natura quaſi ſignatur, id eſt, obſignatur. Scipio Gentilis lib. 1. παρέργων.

SIGNIFICATIO.

Significatio eſt Rei vel Vocis.

Significatio rei:
- Phyſica: Talis eſt quorundam φαινομένων naturalium.
- Moralis: Talis eſt ſignorum interioris cultus Dei, vt genuflexio.
- Myſtica: Talis eſt cœnæ, quæ eſt Memoriale Corporis Domini.

Significatio vocis aut eſt propria ac princeps, aut eſt communis, impropria, minus principalis.

Canon Scal. l. 13. de cauſ. l. l. c. 193. Vnius vocis vna tantum eſt ſignificatio propria ac princeps: ceteræ autem communes, aut acceſſoriæ, aut etiam ſpuriæ. Hæ tanquam legiones ad illam vt ad teſſeram reducendæ.

Significatum Scholaſt. diſtinguunt in ſubſtratiuum, Materiale & Formale.

Canon.

Princeps omnium ſignificatus indagandus eſt. Is enim eſt reliquorum norma. Vid. Scal. l. 13. de cauſ. l. l. c. 193.

Significatio aut eſt primaria & directa, vt cum voces brutorum ſignificant ſolum moleſtum & iucundum: aut eſt ſecundaria conſecutiua: Sic brutorum voces aliquo modo explicant ipſorum conceptiones.

Significatio aut eſt actualis, aut habitualis. Habitualis, qua quid natum eſt ſignificare, id eſt, potentia dicitur ſignificatiua. Itaq; potentialis dicitur ſignificatius. Hanc diſtinctionem vſurpant quidam Scholaſtici, cum diſputant & quærunt, An ſignificatio ſit de eſſentia Sacramenti. Biel videatur l. 4. d. 9. q. 1.

Ita diſtinguere non eſt nonnullorum iudicio ἀλυσιτελὲς & ἀσύμφορον.

Sed hoc nõ probo, quod ſignificationem Habitualem Biel dicit eſſe ipſas ſpecies Sacramentales natas ſignificare ex diuina inſtitutione. Nam ſpecies ſimplices formæ ſunt, quibus accidit ſignificatio.

Signi-

Digitized by Google

Significatio eſt Rei vel Modi ſeu circumſtantiæ. Hæc diſtinctio eſt ſumpta è Scal. hiſce verbis: Quodcunq; eſt, eſt aut hoc, aut ſic. Verba igitur nuda & ſingularia ſignificant hoc, id eſt, quod quidq; eſt, vt hominem, aut album: vt montem, aut aureum. Compoſita vero ſignificant ſic, vt Homo albus, non aureus. Sic deſignatio alia eſt ſimplex, vt Æneas pugnat: alia addit modos ac circumſtantias, quæ deſignatio περιστατικὴ dici poteſt, vt Æneas pugnat in equo iratus, 7. Poet. c. 2.

Significatio.

Significare
- Mediate, vt mediante aliquo ſuperiori, vt animal ſignificat ſpecies ſuas mediate nempe per naturam ſentientem: non enim animal ſignificat hominem, niſi quia homo eſt ſubſtantia animata ſentiens.
- Immediate, vt non per aliquam naturam ſuperiorem, ſed per ſeipſam primo, vt animal ſignificat gradum ſenſitiuum ſeu naturam a αἰσθητικὴν δύναμιν.

a Realitatē dicunt Scholaſtici.

Significatione duo communicare dicuntur quæ idem ſignificant, vt nonnunquam πρὸς & Apud.

Significatio
- Late accepta vt etiam comprehendat quaſi ſignificationem, vt cum dicit Fr. Iunius verbi ſignificatio aut eſt propria aut figurata. Si propria aut eſt κατηγορουμένη (Barb. ſecundi adiecti) vt Deus eſt: aut προσκατηγορουμένη ſeu vt alii loquuntur συγκατηγορηματικὴ, Barbari tertii adiecti) vt Deus eſt iuſtus.
- Proprie accepta.

Significatum.

Significatum & ſignificans repræſentans & repręſentatiuum differũt σχετικῶς, vt potentia & actus vt intelligibile & intellectum: Illud eſt aptitudinale, hoc actuale. Significatum quod habet vim ſignificandi. Significans quod actu ſignificat ſeu repræſentat. Intelligibile reſpectus rei & conſequens rei abſolute intellectum, ſuppoſita cognitione.

Significare
- Per ſe
- Per accidens

An vna & eadem vox ſignificet & per ſe & per accidens?

Populus (nomen collectiuum) vnum ſignificat è multis confectum: Multa igitur ſignificat per ſe: vnum per accidens. Scaliger.

SIMPLICITER.

Multiplex notio eſt vocis ſimpliciter, primum ſumitur ſimpliciter, ita vt ei opponatur per accidens vel cum additione. Ariſtoteles. 2. Topic. 3. c. Simpliciter dico quod ſine additione dico. Sic demonſtratio ὅτι, eſt demonſtratio ſimpliciter, cum non ſit demonſtratio per accidens.

Digitized by Google

2. Sumitur pro abſolute ſeu perfectiſſime. Ita demonſtratio διότι (propter quid) dicitur demonſtratio ſimpliciter, quia facit ſcire perfectiſſimo modo, non autem demonſtratio ὅτι (vulgo quia,) cum hæc non faciat ſcire perfectiſſime.

3. Idem eſt, quod non pluribus modis, Porphyrius in prædicab. cap. de genere. Genus & ſpecies non videntur ſimpliciter dici, quia vtrumque pluribus modis dicitur, ita igitur opponitur τῷ Multipliciter.

4. Pro non contracte, ita Ariſtoteli in lib. 1 prior. Syllogiſmus ſimpliciter dictus eſt, id eſt, non contractus ad aliquam materiam, puta vel neceſſariam, vel probabilem, vel Sophiſticam, ſed abſtractus ſeu ſecretus ab omni materia huiuſmodi. Ita in diſputationib. primæ philoſophiæ Ens ſimpliciter intelligitur Ens abſtractum ab omnibus naturis. Cum quæritur an Ens ſimpliciter ſit primæ Philoſophiæ ſubiectum.

Simpliciter & primo differunt. Exemp. cauſa, Verbum diuinum ſubſiſtit ſimpliciter in natura humana, quia natura eſt Ens ſimpliciter, id eſt, ſubſtantia. At verbum diuinum non ſubſiſtit primo in humana natura. Non enim ſubſiſtit primo exiſtentia humana, ſed diuina. Nam hæc ſubſiſtit ab æterno: Illa vero ex tempore, de quo diſcrimine ante me etiam monuerunt Scholaſtici ſententiarii.

5. Simpliciter ſeu abſolute Ariſtoteli ſignificat idem, quod ſecundum propriam naturam, ratione noſtræ infirmitatis ſepoſita: ſine vllo ingenii noſtri reſpectu: vt cauſæ ſunt priores & notiores ſimpliciter effectibus, quia natura ſua, vi ſua, ſponte & per ſe ipſę notiores eſſe debuerant, niſi mentis noſtræ imbecillitas obſtaret. Petrus Martyr in commentat. in 1. Ethicorum Ariſtotelis. Oppoſitum eſt Notiora ſeu Manifeſtiora Nobis, vt ſunt effecta & Symptomata. Sic Iacobus Mazonius in comparat. Philoſophiæ Platonicæ & Ariſtotelicæ lib. 1. Simpliciter & nobis ἁπλῶς & ἡμῖν opponit, vt ſimpliciter ſit idem, quod in idea. Nobis vero, in concreto, id eſt, vt communiter quid inuenitur in hominibus. Sic enim ait: Theologi loquuntur de libero arbitrio, nobis, ſiue, vt aiunt in concreto, id eſt, de libero arbitrio ſpectato & conſiderato in nobis, non κατ' ἰδίαν, &c.

Si liberum arbitrium conſideretur ſimpliciter ſeu in idea quadam, &c. Et: menſura liberi arbitrii eſt deſumenda à libero arbitrio ſimpliciter, non à libero arbitrio Nobis, id eſt, quo ad nos, in quibus multum eſt imperfectionis. Et: primo Enti propria ſunt, quæ liberum arbitrium habent ſimpliciter, remotiora, quæ liberum arbitrium habent nobis, pag. 18.

Simpliciter.

Aduerbio ἁπλῶς interdum Ariſtoteles opponit κατά τι, vel πῶς, vel cum coarctione, ſeu reſtrictione, ſeu moderatione, vel ex ſuppoſitione: vt primo poſteriorũ analyticorum contextu 6. Simpliciter de omni numero, id eſt, ſine reſtrictione, concluſio eſt vera non ſimpliciter, ſed ex hypotheſi, ſi veræ ſunt præmiſſæ, Hoc bonum eſt non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſeu modo quodam. Sic ſimpliciter eſt idem, quod omnino. Simpliciter propria πῶς fiunt communia, nempe vſu, Ariſtoteles 2. polit. c. 5. Interdũ Ariſtoteles ſic vtitur eo, vt quoddã primũ & principale, inter multa ſignificet (vt in iis quæ dicuntur ἀφ' ἑνός. Sic

Digitized by Google

Sic prius ἁπλῶς, vſurpatur reſpectu temporis, id eſt, prius tempore reliquis ſignificatis prioris potius, & prius eſſe dicitur.) Nam lib. 1. de ortu & interit. inquit Philoſophus. τὸ δὲ ἁπλῶς ἤτοι τὸ πρῶτον σημαίνει καθ' ἑκάστην κατηγορίαν τοῦ ὄντος ἢ τὸ καθόλου καὶ τὰ πάντα περιέχον, id eſt, vocabulum ſimpliciter, aut primum ſignificat, in vnaquaque categoria Entis, aut id quod vniuerſum eſt, & omnia continet.

Interdum ſimpliciter opponitur τῷ complexè, compoſitè, concretè, coniunctim, vt ſenio eſt ſimpliciter, id eſt, abſtractè, numerus eſt numerus ſimplex, id eſt, abſtractus. γελαϛικὸν prædicatur de homine ſimpliciter, id eſt, ſolitariè. Par non eſt proprium numeri ſimpliciter ſeu ſeorſum acceptum. Par & impar coniunctim cum diſiunctiua particula prædicantur de numero.

Interdum idem eſt, quod per ſe, vt Æneas vicit Turnum tantum ſimpliciter, id eſt, per ſe, contingens, eſt, ſed neceſſarium eſt, propter irreuocabilem temporis circumſtantiam.

Interdum ſimpliciter, idem eſt quod propriè, vt res dicuntur, ad literam, nudè, non ornatè, ac opponitur τῷ impropriè, tropicè, figuratè, σχηματισμένως.

SIMPLICITAS.

Simplicitas accipitur pro

- ἀσυνθεσίᾳ, ſeu immunitate; à rerum vel notionum diuerſarum compoſitione, qualis conuenit Deo ſimpliciſſimo Enti.
- Sinceritate & candore, oppoſito ſimulationi & hypocryſi: ita ſimplex dicitur, qui habet animum apertum, omnis fuci & doli expertem.
- ταπεινοφροσύνῃ, ſeu humilitate oppoſita faſtui, & ornatui pompoſo: ſic ſimplex dicitur, qui animo eſt demiſſus, nihil habet in ſe, quod ſit pompoſum aut magnificum.
- Metaph. fatuitate, ἀγνοίᾳ, imperitiaque. Sic ſimplices dicuntur pueri & indocti. Aſinina hæc ſimplicitas.
- Oppoſito Reſpectui vel Comparationi, vel ei, quod eſt ſecundum quid.

Vtilis commonefactio.

Quælibet propoſitio ſortitur duplicem ſignificationem: *quarum altera eſt Directa ac princeps: Altera verò indirecta & ſecunda.* Directa ſeu principalis eſt, quam termini propoſitionis primò demonſtrant, quippe quę fluat ex eorum principe ſignificatu. Hac ratione propoſitio non ſeipſam, ſed alia extra ipſam ſignificat. Et Ægid. in Comm. in Elench. nominat hanc ſignificationem *Formalem*. Indirecta verò & ſecundaria fit ratione alicuius extremi, quod accipitur in ſuppoſitione pro vniuerſa ea propoſitione, cuius eſt extremum. Vocatur etiam à multis hæc ſignificatio Reflexa: Ægidius vocat Materialem, quia extremum illud accipitur pro illo complexo materiali, quæ eſt ipſa propoſitio, & non pro ſignifica-

Digitized by Google

tione formali, quæ eſt extra propoſitionem illam. Nam ſicut apud Ciceronem lib. 5. de finib. illud quod arte comprehenditur, ſemper eſt extra artem, (nulla enim ars in ſeipſa verſatur, ſed in alio, & aliud eſt ars ipſa, aliud quod arti eſt propoſitum.) Ita propoſitio primò & per ſe ea ſignificat, quæ extra ſunt.

Vſus.

Diſtinctio hæc vtilis eſt ad refellendum ludos & captiones Inſolubilinm, quæ vocant Stoici, ſeu Inextricabilium, vt, Cretenſes ſunt mendaces. Id dixit Epimenides, qui fuit Cretenſis. Ergo & ipſe mendax fuit. Sunt igitur veraces Cretenſes. Hîc reſpondetur prima & formali ſignificatione indicari Cretenſes eſſe mendaces: ſecunda verò ſeu reflexa, ſeu indirecta, ſeu materiali demõſtrari Epimenidem, vt eſt loquens, eſſe veracem. Idem reſpondetur ad ἀσύςατον (Inconſiſtens) de ſomnio quod eſt apud Lactantium; ſomniaſſe quendam, ne ſomniis crederet: ſi enim crediderit, tum ſequitur, vt credẽdum non ſit: ſi autem non crediderit, tum ſequitur, vt credendum ſit: Ad hoc, inquam, reſpondetur: Somnium illud directa ſignificatione falſitatem aliorum ſomniorum patefacere; indirecta vero, ſui veritatem. Idem reſpondetur ad iſtud: Nulla datur veritas (i.e. rerum comprehẽſio in intellectu) verum eſt. Ergo datur veritas. Nam propoſitio illa, Nulla datur veritas, infert extra ſe nullam reperiri veritatem: ſed indirectè & reflexè ſuimet veritatem concedit: Ergò & negantes veritatem, omninò etiam tollere nequeũt. (Datur hæc veritas, quod nullum verum dari poteſt, præter hoc effatum: Nullum verum dari poteſt.) Ariſtoteles captionẽ ſeu pſeudomenon Epimenidis diſſoluerit diſtinctione ſimpliciter & ſecundum quid. Siquidem quod ſimpliciter ſeu abſolutè, id eſt, formali, vniuerſali, principe & directa ſignificatione in

Quid veritas?

Mentiente dicitur, demonſtrat, Cretenſes eſſe mendaces. At ſecundum quid, i. e. materiali, particulari, ſecundaria & indirecta ſignificatione innuitur, Epimenidem fuiſſe veracem. Vide vocem Inexplicabile.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONIBVS.

Latina lingua vno verbo interdum contraria comprehendere videtur. Exemplo nobis ſunt ſacer, conficio, Tempeſtiuum, de quo tamen Aldus Manut. P. Filius dubitat. In de conuiuio tempeſtiuo ſeu intempeſtiuo. Non cõficit ſcientiam oſcitantibus Deus, i e. efficit. Cic. confecit famam ex armis. Negotium conficiundum, vetuſtas omnia conficit, i. e. conſumit. Cic. Horat. ſacer homo, i. e. ἄτιμος, diris deuotus, deteſtabilis. Antiquare legem, eſt abolere ſeu tollere, vel ſuffragiis improbare: cui opponitur accipere, ſeu ſciſcere. P. Manut. de Leg. Rom. Et A litera inſcripta tabellæ valebat Antiquo, hoc eſt, nihil nouari volo, antiqua probo, in morem priſtinum (ſeu antiquum) reduco, vt explanat Feſtus. Vide eundem P. Manut. ibid. Sic exigo etiam prorſus diuerſos habet ſignificat⁹. Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ, apud Politianum in Ruſtico, eſt idem quod agit tranquillam & quietam vitã. Alias eſt expellere, explodere. Agere vitam eſt vitam degere. Animã agere eſt vitam deponere, eſt animam efflare & expellere. Bellum & feſtiuum hoc Martialis, Si deſit quod agas, Attalo agas animam, i. e. flatum, halitum, ſpiritum tenuiſſimũ, auram expires. Quædam igitur verba ſunt ancipitis ſignificationis. Sic licentia modo eſt libera poteſtas: modo libertas immoderata & intoleranda. Exempla quære in Nizolio. Eſt & licẽtia exornatio ſeu ſchema oratoriũ, cum apud eos, quos metuere debemus; tamen aliquid ꝑ iure noſtro dicimus, quod minimè offendat eos, aut quos hi diligunt, cum in aliquo er-

Regula 1.

Tres ſignificationes licentiæ.

igitized by Google

rato verè reprehendi poſſe videantur. Cic.ad Heren.

2. Reg. Vnum & idem verbum repetitū in eadē ſententia, interdū oppoſita ſignificat, vt prodo nunc eſt edo (vt aliquid in lucem erutū prodere, fürgeben / ans liecht bringen) nunc eſt deſero. Hinc intelligitur Iambic⁹ meus verſicul⁹: prodenda, nō prodenda nobis veritas, i.e. aperienda, nō deſerenda eſt nobis veritas. Apud Machiauel. etiam hoc alio ſenſu diceretur, nempe hoc, quo Eunuchus vir non dicitur. Man ſoll die Warheit ſagen/ vnd doch nit ſagen/ ꝙ eſt ἀνεισμῶ.

3. Reg. In vna ſententia poteſt vna vox habere duas ſignificationes ſimul, vnā ꝓpriā, alterā impropriā, vel vnā primariā, alterā ſecundariā. Exēplorū plurimorū opib. hoc iam ante euici contra nōnullos, quorū perſuaſio more vel authoritate concepta diu impediuit veritatis conſpectū. Placet tamen hîc perſpicuū exemplū ponere huius ſententię. Cum Ariſt. 1. Oecon. c. 5. dicit: ἄθλα ἀρετῆς καὶ κακίας, præmia virtutis & vitiorum. τὸ præmiū relatum ad virtutē accipitur propriè; ad vitia verò impropriè. Eorū enim meritū ꝓpriè eſt pœna. Ita ἄθλον virtutis propriè dictum videtur: ἄθλον verò vitii impropriè. In Liuio occurrit locus de Annibale, vbi indoles accipitur in partem & bonam & malam. Sic cum hac indole virtutum atque vitiorum triennio ſub Haſdrubale imperatore meruit.

Sicut agri flores, ſic mundi conſtat honores
Tempore ſtare breui, conditione leui.

Hîc ſtare relatum ad flores magis ꝓpriè, ad honores impropriè dicitur.

Filius Dauid eſt Filius altiſſimi. Hîc Filius accipitur & propriè & impropriè: Eſt enim Filius Dauid & Filius Dei Naturalis & ęternus, per quē omnia creata ſunt, & Filius Dei in tempore genitus per gratiā conceptionis de ſpiritu S. Vt autem vnus Chriſtus: ſic vnus Filius.

His ἐνεργατικοῖς exēplis pugno cōtra eos, qui perfractè negāt vnā vocē aliquando ſonare duo, ſeu ſuſtinere duas ſignificationes in vna enunciatione, ſeu ſententia, ſed hos à ſententia ſua deſtitutos ſpero, niſi fortè obſtinatio, quæ vim veritati affert, obſtiterit.

Qui genuit, Clarius docuitq; fideliter artes
Bis genuit, vita, bis pater ille tua eſt.

In hui⁹ diſtichi pētametro Genuit & pater accipiūtur propriè & metaphoricè. Diſtichon eſt Ioh. Glandorpii Monaſt.

Pugno adhuc contra eos hoc exemplo. Cōiunctionis ciuilis vinculū eſt λόγος. λόγος ſignificat Rationem & orationē. Conciliantur .n. inter ſe homines, ac ſocietas cōiunctioq; hominū ſeruatur ratione & oratione. Doctiſſ. Ioh. Martinus Cutslinenſis hîc etiam meus eſt, cum dicitur, Hic eſt mihi Pater, Patris ſignificatione duo contineri intelligi poteſt, Naturā & Ius ſeu Authoritatē, ꝙ docē etiā Scholæ Politicæ. D. Dounamus videtur hoc agnoſcere, cuius verba adſcribā, ne mihi, ꝙ aiunt, ſine pignore credatur. Si naturā ſpectes, i.e. quatenus Æneas genuit, patrē eſſe eſt effectū Æneæ, vt motus: Aſcanius eſt effectū, vt res motu facta. Si authoritatem & ius, patrē eſſe ſeu paternitas eſt adiunctum Æneæ, & Aſcanius item adiunctum eſt, Auſon. in Epigram.

Reminiſco Ruffus dixit in verſu ſuo:
Cor ergò verſus, imò Ruffus non habet.

Hîc *Cor* relatū ad Ruffum, formaliter accipitur ꝓ καρδία: Ad verſū, materialiter, pro ſyllaba integra Cor. Lepidū ſanę.

Particulæ q̄dā modò deminuunt, modo augēt, vt Adnumero eſt ad numerum addo. Adnitor, valdè nitor, Allaboro, valdè laboro. Sic accreſco, adiūgo, adſcribo, admiſceo. Intermori interdū eſt omninò deleri, interdū deficere morientiū ſimilitudine. Sed Addubitare idē eſt ꝙ aliqua ex parte, ſeu aliquātulū dubitare. Interdū etiā paſſiuū Addubitatū eſt idē, ꝙ in diſcrimen adductū, vbi neq; minuitur, neq; augetur ſignificatio ſimplicis: vt Cicero in offic. In tranquillo tēpeſtatē aduerſam optare, 4. Reg.

Digitized by Google

dementis eſt: ſubuenire autem tempeſtati quauis ratione ſapientis; eoq; magis, ſi plus adipiſcare re explicata, boni, quam addubitata, mali. Explicata, id eſt, ad finem, exitum perducta. Addubitata, id eſt, in periculum adducta.

5. *Reg.* Deminutiuũ adiectiuũ valet interdũ tropo quodã deminutiuũ ſubſtantiuũ, vt eburneola fiſtula, aureolus puer, lichnuchus ligneolus: Cicero ein hültzern leuchter/lucernę fulcrum, quia lichnuculus non dicitur.

6. *Reg.* Origine mutata, mutatur ferè ſignificatio, vt portitor à porta ſignificat ſeruum atrienſem. A portu ſignificat eum qui in portu exigit vectigalia.

Canones ſpeciales.

1. Nomina Verbalia adiectiua aliquando promiſcuè, actiuè & paſſiuè vſurpantur in vtraque lingua, & quidem in Græca cum adſignificatione temporis, cuiuſmodi eſt participiorum φίλος, comis, gratus, amicus, beneuolus, qui amicitiam contraxit.
2. Aliquando etiam ſubſtantiua paſſiuè, alias ſignificantia, ponuntur actiuè.

Exempla.

Anima ſenſibilis Phyſicis eſt anima ſentiendi vi prædita. Obiectum ſenſibile eſt obiectum quod ſentiri poteſt. εὐπερίστατος ex Græcæ Linguæ vſu ſignificat paſſiuè. At in epiſt. ad Hebr. c. 12. ἁμαρτία εὐπερίστατος actiuè ponitur pro inuitatione ad peccandum, quæ nos circumſtat impellens ad Chriſti abnegationem. De ea namque Apoſtolus iſtic agit. Idem iudica de vocabulo ἀπαραίτητος, quod à Syracide c. 10. actiuè ponitur pro eo, qui minimè recuſat, ſeu detrectat obedire. Eſa. 53. Quis credit auditui noſtro? id eſt, ſermoni, qui proponitur vt audiatur, vel famæ ſeu rumori.

πλήρωμα πόλεως 3. Polit. ab Ariſtotele accipitur paſſiuè, hoc eſt, ſignificat illud, quo aliquid plenum, hoc eſt, integrum eſt, aut efficitur, ſiue quo alterum quid ſuis partibus ſiue numeris impletur. In ſacris libris nonnunquam πλήρωμα vocatur Eccleſia, ſeu cœtus fidelium, quem Chriſtus omni ſpirituali bono locupletat. Vtraque ſignificatio videtur concurrere in his Noui Inſtrumenti ſententiis. Ioh. 1. ἐκ τοῦ πληρώματος eius omnes accepimus. Col. 2. In quo habitat omne πλήρωμα Deitatis. Vtrobique voce πληρώματος ſignificatur beatiſſima copia bonorũ ſpiritualium ad Eccleſiæ ſalutem in manu Chriſti, vt Pontificis poſita. Itaque non videntur ſatisfacere Paulinæ ſententiæ interpretes ii, qui πλήρωμα interpretantur de cumulatiſſima rerũ diuinarũ, vt ſapientiæ & iuſtitiæ, copia data huic homini, vt pręcellat omnib. creaturis. Vera quidem eſt hæc ſententia; ſed tamen Paulus potius reſpicit ad bona illa, quæ Chriſtus Eccleſiæ tribuit, tanquam verus Pontifex, manus eleuans ſuper Eccleſiam, vt olim ſolebat ſacerdos, & vt ipſe quoque aſcendens ad cœlum viſibili aſcenſu eleuauit eaſdẽ manus ſuper ſuos, plenas omni bono pro Eccleſia, idq́ue in hanc effundentes.

Rom. 6. In θνητῷ corpore noſtro. 2. Cor. 4. In θνητῇ carne veſtra. Rom. 8. viuificabit θνητὰ corpora veſtra. Hîc θνητὸν ponitur cum ſignificatione temporis pro τεθνηκὸς, vel τεθνηξόμενον, id eſt, pro Mortuus, non pro mortalis.

Rom. 7. παθήματα peccatorum ſunt ἐνεργήματα, vel potius ἐνέργειαι, id eſt, exercitationes voluntariæ. Rom. 1. πάθη ἀτιμίας, id eſt, perpetrationes impuræ voluntate praua ſuſceptæ.

3. *Pronomina actionem & paſſionem ſignificare videntur*, vt carmina tua, id eſt, quæ tu condis, vel quæ ſunt de te ſcripta. *Contra Vall.* Cic. Philip. 10. An verò hoc pro nihilo putas,

putas,in quo quidam pro amicitia tua iure dolere ſoleo,id eſt,pro amore quo tu diligeris, vt exponit elegantiſſimus Budæus. Significatio actiua non eſt controuerſa. Itaq; de ea exempla non affero.

4. Genitiuus poſſeſſionis ſignificat actionem & paſſionem,vt vulnus Achillis, & quod Achilles intulit,& quod ab alio paſſus eſt.

5. Interdum ſignificatio vocis impropria longè vſitatior eſt propria. Exempla. Nefandum propriè eſt quod nequeas fari.Sed vſus iam detorſit ad rationem criminis. Sic Indignum propriè eſt, quod nequeas indicare & æſtimare pro magnitudine, etiamſi iam vſus traduxerit ad rationem contumeliæ. Vide Ioſ.Scal.in Citin.Virg. & Iohan. Ludouicum de la Cerda Toletan. in Bucol. Virg. Sic ἀνάξιον Atticis eſt, quod facilè æſtimari non poteſt.

6. Vnus & idem loquendi modus interdum eſt permiſſiuus, vt loquuntur Grammatici: Interdum eſt præceptiuus & approbatiuus. Apoſt.Paulus: Si diſcedit infidelis, diſcedat, id eſt, ipſi imputetur. Hîc non approbatur deſertio,ſed permittitur tantum, vt illic, Qui ſordeſcit,ſordeſcat adhuc.

DE SIGNIFICATIONE AD *imitationem Iureconſultorum.*

Significatio duplex eſt verborum & rerum. Bifariam enim aliquid oſtenditur & declaratur,alias,verbis, alias, rebus. Verborum ſignificatio ex vocabulorum documentis è lexicis vel authoribus probatis colligitur, & ad demonſtrationem rerum, vt ſic dicam, ſuperficiariam pertinet. Rerum verò ſignificatio progreditur longius latiusque ad demonſtrationem naturæ cauſarum & circumſtantiarum, quas res habet. Itaque notæ Interpretationum Id eſt, Hoc eſt,ſępè non ad verba, ſed ad res pertinent. Exemplis hoc planius facit Iohan. Oldendorpius in de dupl.ſignif.tract.

Significatio verbi eſt vis ac poteſtas eius, vel notionalis eius definitiuncula.Huius miniſterio ferè vtimur ad intelligendas res ex vero & communi linguarum vſu: quod probatur eleganti diſputatione inter Seruium & Labeonem ff.de ſupellectil. legat.l.Labeo.& teſtimonio Ariſtotelis in Elenchis; Qui virtutes vocabulorum ignorant, iis facilè imponitur à ſophiſtis. Itaque ſignificatio verborum prior eſt ſignificatione rerum. Hæc rerum intellectio fit per voces proprias vel modificatas. Significatio igitur verborum eſt propria vel aliena,quæ tantundem prętlet quantum propria. Significatio rerum alias ex ipſis rebus,etiam ſine verborũ miniſterio deprehenditur, vt cum res ἐναργὴς eſt,& ita euidens, vt ipſe ſeſe oſtendat, vel digito monſtrari poſſit. Alias ex ipſa vi rerum & negatione,vt ex circumſtantia quadam ſingulari ad eum ſenſum trahitur,qui verior eſt,vel humanior aut commodior, non ſine verborum adminiculo.Itaq; ſignificatio rerum eſt potior verborum ſignificatione,id eſt,potius eſt ſcire,quid res ſignificet per vocem repræſentata ac denotata. Itaq; rerum ſignificatio vera dicitur κατ᾽ ἐξοχὴν,id eſt,màgis,quam verborum,vera. Huc pertinent hęc Iuriſconſultorum: ſcire leges,nõ eſt verba earum tenere,ſed vim & poteſtatẽ, (id eſt,efficacem intentionẽ,mentem, ſententiam, virtutem, leg. Celſus. & l.legis virtus. ff. de legib. In conuentionibus, contrahentium voluntas potius quam verba ſpectari placuit. l.Papinianus ff.de verbo.ſign. Optimũ eſt,ait Pedius, non propriã verborum ſignificationem ſcrutari,ſed imprimis, quid teſtator demonſtrare voluerit, deinde qua in præſumptione ſint, qui in vtraq; regione commorãtur,Paulus

Quid ſit ex Legibus?

in l. cum de lanionis. §. Aſinam.ff.de Inſtruct.vel inſtrument. legat. Verbũ Ex Legibus ſic accipiendum eſt: Tam ex legum ſententia, quàm ex verbis: (tam formaliter quam materialiter dicunt Scholaſtici eodem ſenſu) l.Papin. ff. de verb.ſign. Rerum ſignificationes habent ceremoniæ, vt faces, quę ſolent in conferendis Magiſtrorum & Doctorum titulis adhiberi.

Significatio verborum eſt philoſophica, vel popularis. (Hæc diſtinctio ſumpta eſt ex Ariſtot.& Cicer. Veteres, inquit Cicer de legib. Verbotenus acutè quidem illi, ſed non ad hunc vſum popularem atq; ciuilem de Repub. diſſerebant.) Eſt communis, vel peculiaris, vt Eccleſiaſtica. Eſt vel certa, vel dubia, ſeu ambigua. Vnde interdum variæ & diſcrepantes etiam verſiones ac interpretationes exſiſtunt. Exempli gratia.

1. Vlulare incertæ ſignificationis ſeu dubiũ verbum eſt, ac poteſt pro lugubri vel læto cantu intelligi. Verbum igitur hoc modo luctus ſeu triſtitiæ, modo lætitiæ verbum eſt: Exempla triſtitiæ, Canes vlulatum dederunt, Interpres Pauſaniæ, canes quoq; quorum natura eſt extra homines eſſe nõ poſſe, lachrymoſis vlulatib. vagi luporũ ritu oberrarũt, Oroſius l.5.c.18. Canes circa tentoriũ eius (Maximini) vltra duodecim vlularũt, & animã quaſi flendo poſuerunt, ac prima luce mortui ſunt deprehenſi. Canes vlularunt inſtar luporum. Interpres Appiani.

Inq; foro circumq; domos & templa Deorum
Nocturnos vlulaſſe canes. Ouid.15.Metam.

His horrendus & dirus latratus canum ſignificatur. Exemplũ lætitiæ eſt apud Lucanum. Lætis vlulare triumphis. Exercitus vlulatus eſt, exercit⁹ κραυγὴ, id eſt, clamor, cuiuſmodi eſt ebriorum nonnunquam.

Huius generis eſt particula Io. Eſt enim vnius afflati, vel ouantis, lætantis, exultantis: nunc mœrentis vox, vt *Dicite Io Pæan*, &c. Ouid.ſic: *Io Bacche. Io triumphe.*

Vror Io: remoue ſæua puella faces. Tibullus.
Illa quidem clamabat Io cariſſima mater
Auferor. Ouid. 4. Faſtorum.

Et apud Sophocl. Philoctetes ſaucius clamat Io & Io. 2. Satyra ſecunda Horat. Cum tua prouideas oculis mala lippus inunctis, cur in amicorum vitiis tam cernis acutum, Quam aut aquila aut ſerpens Epidautius? Hæc ſententia aliqua difficultate implicata eſt, & dubia redditur. Aſcentii & aliorum interpretatio hæc eſt. Cum tu lippus ſeu malè videns perſpicias propria vitia oculis collyrio impeditis, ne rectè videas, cur aquilinis, & ſerpentinis, hoc eſt, acutiſſimis, cernis aliorum vitia? ſed cum pugnare inter ſe videãtur, eſſe lippum, ſeu laborare ex fluxu oculorum, & videre oculis collyrio impeditis, & rectè videre, ac quidem peruidere, h.e. perſpicaciter intueri, & Poeta dicat, nos min⁹ oculatos eſſe in vidẽdis & noſtris ipſorum vitiis, in aliorum contra vitiis notandis perſpicaces. Petrus Nannius Alemarianus coniicit, Horatium hic verbum peruidere, adhibere nouè & ſingulariter, vt ſignificationem habeat cæcutiendi, ſeu parum videndi, coniecturam eius firmat; quod per in compoſitione interdum eſt μόριον ἐλαττωτικὸν ἢ ϛερητικὸν (ſignificans priuationẽ) vt apparet in perdo, pereo, pfidia, (i.e. deſtitutio) perfidus. ἰυϛόχως fortaſſe hoc, vt multa alia, ſed ſi peruideas interpreteris voce noſtra et kennen, fortè nihil ineptũ, ſeu ἄτοπον alienumq; ab hoc loco feceris. Nolim mihi hic aduerſariam conſtitutam, velimq; valere faſtidioſè iudicantes.

3. Sic loquitur Laertius in 37. τὰς πλείϛας ἔλεγε τῷ δακτύλῳ μαίνεσϑαι. Hoc quidam verterunt. Dicebat plurimos inſanire præter digitum. Alii. Dicebat plurimos inſanire propè digitum, vel: Dicebat plurimos inſanire interuallo digiti.

digiti, παρὰ enim interdum præter, interdum propè ſignificat, quod ex G. Budęo & Lexicis manifeſtum eſt. Latini dicunt, vno digito ab inſania diſtāt, vix digituli ſpatio ab inſania abſunt: ſicut & dicunt, vix digituli ſpatio, ſeu interuallo à morte abeſt, παρὰ μικρὸν, i.e. ꝑpemodū ſeu parū abeſt ſeu abſuit.

4. Imperitare nonnullis eſt frequentatiuum. Aliis minuit potius ac deprauat ſignificationē primitiui, vt imperitare dicatur is, qui capeſſit imperium, ad quod eſt ineptus vel imperitus, regiren wöllen / vnd doch nit ein Löffel darzu waſchen wiſſen / gerere ædilitatem ſine ſuffragio populi. prouerbial.

Sicut ſermo eſt exterior vel interior, ſic ſermonis ſignificatio eſt vel exterior, vel interior. Exterior in verborum facie & compoſitione. Interior in mentis conceptu & ſenſu conſiſtit. Qui omiſſa interiore arripit tantum exteriorem, ſaluis verbis legis ſententiam eius circūuenit. Oldendorp. è Paulo ICto.

Alius eſt vſus vocis Credulitas in Ciceronis monumentis, alius in philoſophia.

1. Credulitas Ciceroni eſt credendi facilitas vel temeritas error magis quā culpa. Maximè cadit in ſimplices homines & ſuperſtitioſos.

Sic Credulus, qui facilè vel temerè credit. *Quò quiſq; eſt melior, magis eſt hoc credulus idem*, Hoc eſt, q Cicero ait Epiſtolar. famil. lib. 10. epiſtola 23. Credulitas in optimi cuiuſq; mentem facillimè irrepit. Idem ad Att. Verba mihi dari facilè patior in hoc, meque libenter præbeo credulū. Pro Fonteio, ſtultus auditor & credulus. De Senectute. Senex ſtultus credulus. De Amic. Hæc in fabulis ſtultiſſima perſona eſt improuidorum & credulorum ſenum. De Diuinat. Imbecilli animi facilè ſuperſtitioſa iſta concipiunt. Nunquam autem Credulitas accipitur à Cicerone ꝓ Fide, quæ eſt inclinatio rationis ad vnam partē, & in ea acquieſcētia, q̄ efficit perſuaſio. Alb. M. & Ioh. Gram.

2. In Philoſophia nonnunquam in bonam partem Credulitas accipitur: vt Credulitas omnes doctrinas præcedit Chalced. in Platon. Timæū. Credulitas accōmodatur ſenſibilib', ſc. q̄ oculis, aurib. cæteriſq; ſenſib. cōprehēdūtur. Itaq; Simplicius de cœlo 1. text. 16. duplicē facit credulitatē: Aliam ſine demonſtratione ἀλόγως, (ſine diſcurſu) factam: Aliam per demonſtrationē, q̄ certa eſt, & veritati entiū innititur. Hic accipitur Credulitas ꝓ Fide ſeu πίστει.

Apud Virg. h.e. 9. Ecl. Me quoq; vatem paſtores dicunt, ſed non ego Credulus illis, i.e. non illico credo illis: vel non credo illis.

3. Et Theolog. & Ethici nonnulli diſtinguunt inter Prouidam, circumſpectā ſeu prudentē. & ſtolidā, variam, leuem credulitatem. Stulta Credulitas eſt temerè qd interꝑtari vel alicui aſſentiri, ſine iuſta vel ꝓbabili cauſa, vel quādo ſunt rationes manifeſtæ aut ꝓbabiles, tamen credere contrarium de aliquo.

Hęc in exceſſu Candori aduerſatur I.VR. & ſæpè Credulitas abſolutè (ſine adiectiōe) dicitur: vt hîc Nō eſt credulitas, ſed eſt temerari' error. Vera fides verbo nititur illa Dei. De hac credulitate accipies hoc Ouid. *Credula res amor eſt.*

Canones.

1. Verbi ſignificatio nuda eſt inutilis, niſi vera ſignificatio rei accedat. Exēpli cauſa, ex Iurec. Vlp. cōdemnatū accipere debemus eū, q ritè cōdemnatus eſt, vt ſentētia valeat: cęterū ſi aliqua ratione ſentētia nullius momēti ſit, dicēdū eſt, condemnationis verbum non tenere.

2. Cum verborum prior, rerum autē potior ſit cognitio, ante omnia verba diligenter ſunt inſpicienda, deinde res, quarum incidit tractatio.

3. In omnib. ſententiis primum omnium id intelligimus & ſequimur, quod verba oſtendunt nō ambigua. Nunquam à natiua verborum proprietate recedēdum eſt niſi neceſſitas cogat, & niſi

manifeſta interpretationis ratio afferatur. Regula certa hęc eſt, & ab omnibus approbata. D. Conrad. Vorſtius.

4. Et à ſignificatione verborum non oportet recedi, niſi cum manifeſtum eſt aliud ſenſiſſe authorem. Rerum enim ſenſus vincit verba.

5. Cum verba ſunt ambigua recurrendũ eſt in interpretatione ad circumſtantias perſonarum, loci, tẽporis, rerum, ſcopi, id eſt, quod vulgo dicitur verba ſecundum ſubiectam materiam accipi debent. l. ex conduct. §. Papinianus. ff. locat.

6. Cum ſermo duas ſententias exprimit, ea potiſſimum accipiatur, quæ rei eſt aptior.

7. Cum vtraq; ſignificatio eſt dubia, tam rerum quam verborum, tunc ad interpretationem prudenter accedendum eſt, ſc. vt inter multas præferatur ἰυλοσόϑέρα æquior, vel rationi magis conſentanea.

(Differunt Significatio & Interpretatio. Interpretatio enim verſatur circa ſignificationem, & eam explicat. Adiunctum igitur occupatũ eſt, vt ſignificatio obiectum. Diſcrimen hoc patet ex axiomate Oldendorpii: Qui non rectè interpretatur ſignificationem ipſam, is errorem parit rerum valdè pernicioſum.)

8. Significatio verbi interdum partim rei veritatem, partim fictionem in ſe habet. Exemplo eſt poſtliminium, cuius capita ſunt duo: primum nullam continet fictionem, nimirum, vt reuerſus ſtatim ac fines noſtros ingreditur, omnia ſua recipiat. Alterum continet fictionem, nimirum vt reuerſus fingatur ſemper fuiſſe in ciuitate, ac ſemper habuiſſe iura ſua, ad quæ reſtituitur, quamuis ſeruitutis tempore verè non habuerit. Vide vocem poſtliminium.

9. Significatione, priùs cadẽ cognata, ſeu affinia παρὰ μικρὸν etiã differentia & diuerſa prorſus q̃ ſint, philoſopho & philologo diligenter diſpiciendum, verbi gratia. Quidam diſtinguit inter odoratum & odorum, vt hoc ſit ex ſe, & per ſe, illud verò aliunde ſeu ab alio. Non placet, ſicut enim Græcis idem ſignificant ἴυοσμον & ἰυώδης. Dioſcorid. ἰυώδης μετὰ βάρυς, cum grauitate odoratum præcellens odore, ſeu odoratiſſimum : Ita odoratum & odorum ταυτὸ ſunt, Plinius ſanè ea etiam quæ per ſe odorem habent ſeu ſpirant, odorata vocat, verum vnum altero eſt odoratius. Si tamen dicas, odorum propriè & primò ſignificare, quod habet odorem ex ſe (ſic odora canum vis apud Virgilium) odoratum verò, quod odorem vel proprium, vel aliunde acceptum ſpirat, vt hoc ſit generalius, illud ſpecialius, non repugnauerim. Odoro dolia muſto dixit Angelus Politianus in Ruſtico. In minus accuratis tamen λόγοις locum habet illud: ſi qua parum diſtant, ea nihil diſtare videntur.

10. Materiale in vocibus diſtinguendum à formali, & ſignificatio ab adſignificatione.

Vſus.

Hæc commonefactio vtilis eſt ad ſolutionem ἀπορίας; An eadem vox iterata poſſit eſſe duplex dictio? Sophiſma eſt, canis latrat, Hoc aſtrum eſt canis, Ergo hoc aſtrum latrat, ad quod reſpondetur; quatuor hic eſſe terminos ſeu voces: Itaque ἀσυλλόγιστον. Erit igitur CANIS duæ dictiones. Videtur ſanè vna eſſe dictio, cum vtrobique ſint eædem numero literæ & ſyllabæ. Reſpondeo per diſtinctionem, Canis eſt vna dictio, Grammaticè RATIONE CONSTITVTIONIS MATERIALIS, & adſignificationum (vt ſunt caſus, genus) Canis eſt gemina, non vna dictio, LOGICE & PHILOSOPHICE ratione duplicis SIGNIFICATIONIS ſeu FORMÆ

Adeò

Adeo hoc verum eſt, vt etiam *vox ſemel dicta ſcriptaue poſſit eſſe duæ propter ambiguitatem*. Exemplum eſt apud Auguſtinum lib. 13. de ciuitate Dei cap. 11. Conuenienter itaque factum eſt, vt quemadmodum quod ſignificat, non poteſt agendo, ita ipſum verbum (Mortuum) declinari loquendo non poſſit.

Hic Auguſtinus luſit ambiguitate verbi διττοῦ DECLINARI. Agendo inquit non poteſt mortuum declinari, id eſt, vitari, nec loquendo declinari, id eſt, per caſus participii præteriti temporis inflecti; declinatur enim tempore, vt fatuus, ex ſententia Auguſtini.

SIGNVM.

Signum accipitur
- Fuſe ſeu laxe, eſtq;
  - Quod ſeipſum ſenſui & præter ſe aliquid animo repræſentat.
  - Seu
  - Quod imprimit ſui ſpeciem ſenſui vt exinde afferat alterius cognitionẽ, Ex. cauſa, fumus eſt ſignum ignis, perceptus enim à ſenſu viſus eſt in cauſa vt viſus (percipiens) ex vi illius in ignis latentis notitiam prouehatur ſeu promoueatur.
- Preſſe. Eſtq; indicium quod potentiæ cognoſcenti aliquid à ſe diſtinctum repræſentat, hoc eſt præſens facit.

Cognoſcens hic eſt ſenſus vel intellectus. Motus qui à ſenſu percipitur eſt ſignum animæ latentis, quam ratio ipſa percipit ſeu cognoſcit. Sacramentum cœnæ Dominicæ vt ſignum oſtẽdit ſe ſenſui oculorum, eſt enim viſibile & aliquid præter ſe animo nempe inuiſibilem gratiam: perceptio igitur ſigni affert cognitionem ſignificati.

Scholaſtici quidam dicunt ad rationem ſigni ſufficere aptitudinem ad repræſentandum: qui faciunt duplicem repræſentationem, aptitudinalem & actualem: Scotus. Dicunt & Signum eſſe rationem cognoſcendi, non cognitionem ipſam: Signi duplex relatio, vna, ad πρᾶγμα, altera ad δύναμιν.

In omni ſigno ſunt duæ σχέσεις ſeu Relationes.
- Vna ſeu prior ad rem ſeu ad σημαινόμενον rem ſignificatam, vt fumus ad ignem.
- Altera & poſterior ad potentiam, cui rem obiicit, cui ſignificat ſeu repræſentat, vt fumus ad potentiam ſentiendi.

Itaq; de ratione Signi, qua Signum, eſt ſignificare.

Diſtinctum autem eſt ſignum à ſignificato
- Realiter, vt imago à repræſentato.
- Ratione, vt actualiter diuerſa non ſint, vt cum Cornelius vel Acolaſtus ſeipſum repræſentat in comœdia.

Itaque nihil proprie expreſſeque eſt nota ſui, nihil ſeipſum proprie ſignificat immediateque.

Quædam ſigna ſignificant etiam ſeipſa, ſed confuſe & ſecundario, vt vocabulum Nomen, quod ſignificat omnia

Digitized by Google

Nomina inter quæ ipſum quoq; numeratur, cum nomen quoddam ſit, eſt ſignum ſeipſum etiam ſignificans: cōceptus formatus de conceptu communi ſeipſum repræſentat, quatenus continetur cum reliquis ſub conceptu cōmuni. Idem cum parit notitiam ſui vt eſſentia Dei vel angeli non eſt ſignum, ſed obiectum.

Ex adiunctis membra formaliter potius diſtinguuntur, quam materialiter.

- Signa ſunt
  - παρόντων præſentium. Demonſtratiua.
  - ἀπόντων
    - Præteritorum ἀναμνηστικὰ Recordatiua.
    - Futurorum προγνωστικὰ prænuntiatiua.

Ex efficientibus.

a Signa ex libera voluntate ſeu arbitratu intelligētis.

b Conſecutiu eſt ob ſimilitudinē cum vero ſigno, ſcripta enim ſunt ſigna vocum.

- Signa ſunt
  - Naturalia habentia vim à natura aliquid ſignificandi conceptus. Itaque apud omnes idem ſignificant.
  - Inſtituta ſeu impoſita *a* aſcititia vt voces, habentia vim ſignificandi (vt conceptus iidem apud omnes, ſic voces diuerſæ.)
  - Ex inſtituto ἐκ συνθήκης ex placito
    - Dei, vt Sacramenta.
    - Hominū. Impoſita
      - Per ſe: vox.
      - *b* Conſecutiue, Scriptura per impoſitionē vocis.

- Signa ſunt
  - Inſtrumentalia, vt voces, ſigna & quaſi vicarii conceptuum & affectionum animi.
  - Formalia, vt ſpecies potentiis impreſſæ. Eæ enim maxime præſentia faciunt obiecta, quæ exprimunt.

Inſtrumentalia ſunt, quæ cognita efficiunt alterius rei cognitionem. Hæc ſignificant per conſtitutionem externam.

Hæc ſignificant per eſſentiam ſuam.

Formalia ſunt imagines ſeu idola & ſimilitudines rerū, quæ non cognitæ deducunt in rerum notitiam, ſuntque
- Impreſſa potentiis.
- Non impreſſa, vt phantaſmata non inhærent in intellectu.

Phantaſmata enim ſingularium ſunt ſigna formalia reſpectu intellectus, cum quo ſimul concurrunt ad cognitionem ſingularium.

Naturalibus accenſenda idea artificis, quæ ſignum eſt arte facti, & cuius eſſentia conſiſtit iu repræſentatione. Item imagines pictorum. Imago ad viuum repræſentans principem.

Signum ſigni eſt ſignum ſignificati in eodem genere ſigni, in quo ipſum dicitur ſignificare aliud ſignū phantaſma fumi eſt ſignum ignis non quidem immediatum, ſed remotum.

Signi-

- Significant
  - Inſtrumentalia per ſui cognitionem vt voces quæ ſignificant
    - Conceptus. vox vehiculum verbi interioris.
    - Res ipſas.
  - Formalia ſine cognitione ſui. Non cognita efficiunt cognitionẽ

Vocabula rerum quæ finguntur etſi rem veram non ſignificant, deſignant tamen obiectum confictum per modum veri.

Nutus qui vice verborum ſunt huc pertinent, ſignificant & conceptus & res.

- Signa
  - Doctrinalia διδασκαλικά
    - Cõcept⁹
    - Voces
      - Propriæ
      - Vicariæ
        - Vox ſcripta
          - Simplex omnino quid vnum
          - Complexa vnum ſecundum quid. Oratio.
            - Finita
            - Infinita
  - Non doctrinalia.

Signum eiuſdem rei vocabulum nuncupatur quãquam improprie, propter vnionem.

- Signum
  - Speculatiuum ſeu ſpeculabile conceptus in intellectu de ſignificato, vt homo ſignificat naturam humanam.
  - Practicum quod ſignat ſignificatum eſſe vel fieri, vt cum ſi ex inſtitutione legiſlatoris tactus manus ſignificet pacem.

Signum in ſpecie diuinatorium complectitur omina, auguria, auſpicia, prodigia, portenta, oſtenta, ſomnia quædam. Sumuntur eiuſmodi ſigna ex rebus *vel incorporeis* (vt variis ſpectris, quæ vel humi vel in ſublimi in aere aut aqua ſpectantur) *vel corporatis*, & quidem *mundi vel ſuperioris*, puta ex ſideribus eorumque paſſionibus, motu, eclipſi, coloribus, figuris, quantitate) *vel inferioris*: Nimirum ex *corporibus vel ſimplicibus*: (ab Elementis ſcilicet eorundemq; accidentibus: cuius generis ſunt ὑπεκκαύματα exuſtiones, incendia, inundationes, venti, hiatus, terræ motus) *vel mixtis naturalibus*: iiſq; *vel Inanimatis*. Tum *ſupra terram* (à meteoris, grandine, pluuia) *tum in terra, vel ſubtus terram* (à ſaxis, metallis) *vel Animatis*, puta à *ſtirpibus* earundemque fructibus: *& animalibus: ſiue rationis compotibus*, hominibus: *ſiue rationis expertibus: tum terreſtribus*, quadrupedibus, reptilibus, feris, cicuribusue, *tũ Aquatilibus*: tũ deniq; *volatilibus*. Quę omnia, pueniũt à cauſa *vel naturali* vel *nõ naturali*, id eſt, diuiniore aliqua *vel vtraq*, mixtim. Ἄλλως *& explicatius*.

Signa ſeu indicia ſeu Notæ Græcis σημεῖα. 1. Generatim ſunt q̃uis ſigna ſiue certa & neceſſaria ſint ſiue εἰκότα, id eſt, ꝓbabilia. 2. Speciatim ſunt εἰκότα tantũ & diſtinguũtur à Galeno in τεκμήρια, id eſt, certa minimeq; fallẽtia & σημεῖα, id eſt, veriſimilia, non perpetua. Ex his q̃dam vt plurimum idem denotant, itaque accenſentur contingentibus vt plurimũ, (ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.) Quædã ſunt leuia, communia, & ambigua, ἀμφίβολα, quorũ ſignificatis euentus reſpondent rarius (ἐπ᾽ ἔλαττον) priori generi annumero ſigna phyſiognomonica plæraq; q̃ ex naturæ notitia & conſideratione, hoc eſt, ex notis exterioribus in corpore, vt ex vultu habituq; faciei vel oratione depr[illegible]untur. Signũ pręualens Chryſ. vocat τεκμήριον προση…μενον. Omnia ſigna generatim voce accepta aut ſunt ſigna tantũ ſeu pure ſigna, aut ſunt ſigna & cauſæ ſimul (q̃ ſignificant faciendo,) aut ſunt ſigna & effecta vel ſymptomata affectionẽſue. Quæ ſigna tantũ ſunt, aut antecedẽtia ſunt, propter aliq̃ cum cauſis copulationem, aut ſunt comitantia (συνεζευγμένα) vel ſequentia ex cohæſione vel connexu ex affectibus vel ſymptomatibus.

[Left margin notes, cut off: "…inctio è …ilis va" ; "…ctio è effici-"]

Barb. Æquiuoca, id eſt, dubia.

Digitized by Google

Si accidentia ſunt, neceſſario dicuntur conditiones ſine quibus non & improprie αἴτια ὧν οὐκ ἄνευ, cauſæ ſine quibus non. Ad primum genus ſignorum pertinent μεταδοτικὰ, id eſt, exhibentia.

Signa alia ſunt προγνωστικὰ præſaga Futurorum: alia δεικτικὰ (oſtenſiua) ſeu διαγνωστικὰ (demonſtratiua) præſentium: alia ſunt ἀναμνηστικὰ, quæ in memoriam reuocant: præteritorum alia ſunt a μνημονευτικὰ & δεικτικὰ ſeu ἐνδεικτικὰ ſimul, id eſt, in memoriam reuocantia & oſtenſiua ſeu indicantia ſimul. Tale eſt ritus circumciſionis. Reuocat enim in Memoriam promiſſionem, in qua fit mentio ſeminis & oſtendit victimam ex poſteritate Abrahæ naſcituram. Tale etiam ſignum eſt mactatio agni paſchalis.

a Scholaſtici vocant Rememoratiua.

Signa aut ſunt proprie dicta, nempe ſignificantia, & repræſentantia, μιμητικὰ (imaginem referentia) vel improprie, nempe ſignificationis expertia, ἄσημα: Significantia vel ex naturali ſimilitudine: vel ex inſtitutione diuina aut humana: vel ex vtraque. Huc in Euchariſtia Sacramentalia Elementa pertinent: Vt per panẽ & vinum corpus reficitur nutriturq́;: ita per gratiam vita animæ conſeruatur & fouetur, Gabriel Biel lib. 4. diſt. 8. quæſt. 1. Et ſicut panis conficitur ex multis granis, & vinum ex multis racemis confluit. Ita corpus Chriſti verum ex multis membris, corpus Chriſti myſticum ex multis fidelibus.

Signa ſunt vel Efficacia, Scotus vocat practica, quæ habent aliquam cauſalitatem reſpectu ſignati; vel non efficacia. Efficacia, vt Sacramenta, quæ ex inſtitutione, & ſunt ſigna applicantia. Diuina effectum gratuitum efficaciter ſignificant. Diuiſio huic cognata eſt in εὔχρηστα & ἄχρηστα: ad εὔχρηστα pertinent diſtinctiua, quæ oſtendunt aliquorum diſtinctionem. Sic Sacramenta ſunt notæ profeſſionis (Græc. διαιρετικὰ) & configuratiua, quibus configurantur Signata, Scholaſtici hoc Signum vocant characterem.

Signa (ſecluſa ratione) ſunt coniuncta cum rebus, quo pertinent ſigna συνεκτικὰ (continentia) aut ſunt à rebus ſeiuncta.

Vſus.

Quæſtio eſt 1. An poſſit cœlum eius rei ſignum eſſe, cuius cauſa non ſit. 2. An ſidera ſint tantum ſigna inferiorum, An etiam ſint cauſæ ac ſignificent efficiendo efficiantq́; ſignificando.

Si ſint ſigna tantum, non eſt à ſideribus noſtri deſiderii impetus, ſed quemadmodum alia propriis & particularibus fiunt cauſis, licet indicentur ab aſtris, ſic motus quoque deſiderii non cœleſtem conſtellationem, ſed vim ipſam imaginatricem, noſtram electionem, vim animi appetentem, & quæ extrinſecus laceſſunt ſenſum & animum, pro origine & cauſa ſortiuntur. Picus Mirand. lib. 4. aduerſus Aſtrologos cap. 12. & 13.

Signum eſſe cauſam vel effectum ... de effectu & ratione Signi

Ex diſtinctione Signorum in diſputatione de reſtitutione rei alienæ deſcribitur dubium probabile eius eſſe, qui habet rationem dubitandi ex probabilibus ſignis facientibus probabilem & apparentem ſuſpicionem ſeu præſumptionem, ex quibus communiter à ſapientibus iudicatur res eſſe aliena iudicio, non certitudinis, ſed præſumptionis. In tali enim dubio recipiens rem alienam propior eſt ſcienti, quæ neſcienti ſecus: ſi non fuerit dubium probabile, ſed ex ſcrupuloſa conſcientia ortum, aut ex ſignis leuibus & incertis aut indifferentibus. Tale enim dubium eſt ſpernendum, Gabriel Biel lib. 4. diſt. 15. quæſt. 3. & Gerſon Cancellar. Ex hac deſcriptione hoc etiam obſerua, quod Scholaſtici non-

nunquam probabilia argumenta & ſigna, quę Germanis ſunt ſcheinbare vnd greiflliche vocát. Apparẽtia hoc eſt ſpecioſa, plauſibilia. Refutantur ex diſtinctione ſuperiori, quidam ἀνιάτως ἔχοντες, qui ſic argumentantur: Si Sacramenta ſunt ſigna gratiæ, non poſſunt eſſe inſtrumenta. Reſp. Quaſi vero nulla ſigna ſint, quæ habeant Efficaciam ſeu cauſalitatem, quæ ſint minimum cauſę ſine quibus non, vel diſpoſitiones ad effectum, quæ habeant inſtar inſtrumentalium cauſarum. Dico igitur: Signa ſunt vel cauſæ ſignificatorum vel effectus, vel cauſis effectibuſue copulata τεκμήρια phyſica, cum verarum & ſufficientium (non particularium) cauſarum vim vicemque pręſtant effectum, de quo monét, exequuntur ac complent, cum effectuum rationem ſuſtinent ſuarum, cauſarum vim referunt ac oſtendunt cum cauſis effectiue nexa cohærent ceu propria ſuorum ſubiectorum naturam exprimunt & declarant. Peucerus.

Efficacia autẽ ſignorum vel eſt ex propria natura, vel ab ordinatione hominum aut Dei, de cuius pactione, προστάσει ſeu Aſſiſtentia, qua adeſt verbo & Sacramentis, alibi dicitur: nam ipſa vis regeneratiua proprie Dei eſt.

Signa ſunt
- Senſibilia, vt viſibilia, audibilia.
- Non ſenſibilia, vt intelligibilia, ſpiritualia.

Ἄκυρος eſſe videtur hæc Bielis diſtinctio, quod vel ipſe aliquo modo agnoſcit: quia, inquit, licet de facto ſolum de ſigno ſenſibili prædicetur ſignum, poteſt tamen prædicari de ſigno ſpiritualiter, id eſt, actu tum demum de hoc prædicaretur, ſi à Deo aliquod ſignum ſpirituale inſtitueretur, ad ſignificandum aliquid lib. 4. diſt. 1. quæſt. 1. vt aliqua alicuius rei interior cogitatio ſeu meditatio.

Q. An columba ſuper Chriſto viſa & linguæ igneæ in capitibus Apoſtolorum fuerint σημεῖα ἐνεργητικά? Reſp. Fuerunt tantum σημαντικὰ ſignificatiua plenitudinis gratiæ in Chriſto & Apoſtolis. Biel ibidem.

In Logicis ſigna ſunt: Reduplicatiuum vt qua ἐφ ᾧ ſpecificatiuum ſeu cauſale vt ſecundum quod (ſic Scholaſtici, Chriſtus ſecundum quod Homo ſedet ad dextram Dei) Diminutiuum vel Diſtractiuum (diſtrahens terminum à propria perfectaue ſignificatione,) vt Iohannes eſt pinguis ſecundum faciem. Ampliatiuum, amplians ſeu extendens terminum extra propriam ſignificationem, cuiuſmodi ſunt potentia potentialiter obiectiue.

...eminecis ...uiuum mi- ...ratur ſur- ...n cadauer: ...ntai mine ...e Canicie ...h Pirscte- ...s halb ...dt.

Signa
- Naturalia ἀπὸ φύσεως.
- Arbitraria, vt ſunt ἀπὸ συνθήματος ex compacto & conſtituto.

Contingit dare ſignum rei & ſignum ſigni, & vtrumq; in ſuo genere ſigni rationem participare.

Vt Rudolphus eſt ſignum ex inſtituto ſignificans hoc indiuiduum ſeu ſingulare humanæ ſpeciei: & τὸ Nomen proprium etiam ſignum eſt ex inſtituto ſignificans ipſum Nomen Rodolphus, ac vtrumque verum nomen eſt ſeu vocalis terminus. Sic poteſt dari ſacrificium ſignificans aliud ſacrificium.

Itaque poteſt ali[illegible] Rei

imago ſeu ſignum. Nomen igitur etiam Res eſt. Quid audio, inquiat aliquis? Quę igitur & nominis quidditas? Rerum quidditas nominis eſt quod eſt, quod eſt ſignum rei cognitæ vel intellectæ.

Signum aliquando idem eſt quod argumentum, ſic accipit Plato cap. 7. & Demoſthenes de falſa legat. & Plato 7. Epiſtola σημεῖον. Eſt & vox politica pro vexillo, quod ſignum militare eſt. Eſt deniq; vox Geometrica, ponitur enim pro puncto, Ariſtoteles de Mundo.

Signa cœli pro Numinibus ſeu Idolis ad ſtellarum ſimilitudinem effectis eſt metonymice dictum. Si ſignum cœli nolite metuere.

SIMILIA.

Similia ſunt in quibus eſt vna forma ſecundũ ſpeciem accidentalem vel ſubſtantialem.

Similitudo ſeu aſſimilatio eſt dicta.
- Proprie creata
  - Creaturæ ad creatorem per imitationem
    - Imperfecta, in gratia
    - Perfecta, in gloria
  - Creaturæ ad creaturam per vnius naturæ participationem.
- Improprie Increata EMINENS & ſumma diuinæ perſonæ ad diuinam per indiuiſionem.

Improprie) ideo contra Arianos Athanaſiani dixerunt perſonas eſſe ὁμοουσίους, id eſt, eaſdem eſſentia, non ὁμοιουσίους, ſimiles eſſentia.

Actus cognoſcendi eſt eius quod cognoſcitur naturalis ſimilitudo repræſentatiua, id eſt, naturaliter repræſentat & ſignificat menti quod cognoſcitur ſimilitudo eſt: mutua vel non mutua: vt: Deus rebus ſimilis eſſe non poteſt teſte Thoma, quia exemplar mundi non eſt ſimile mundo, nec homo picturæ Antonius Citadinus ad Picum de ente. Idem apud Platonicos eſt, Dei typum eſſe vnitatem, & apud Dionyſium Deum vnice eſſe omnia; Picus ad marginem ibidem.

Simile improprie ponitur nonnunquam pro Eodem, vt apud Bielem lib. 3. diſt. 13. quæſt. vnica: Quicquid conuenit vni indiuiduo (vt γελαστικὸν Petro) ſimile poteſt conuenire cuilibet alteri eiuſdem rationis (vt Paulo:) Hic ſimile dicitur pro eo, quod eſt idem. Vel lege pro ſimile ſimiliter, quod melius eſt, hoc eſt pariter ſeu æque.

Similitudo
- Naturalis per
  - Participationem
  - Analogiam
- Extra naturam rei conſtituta à voluntarie agente.

Vſus.

Quæritur, an eſſe poſſit ſimilitudo σωματικῶν πρὸς πνευματικὰ rerum corporalium ad res ſpirituales, vt eſt diuina gratia ſeu dona Dei gratuita in anima noſtra. Reſp. per diſtinctionem. Corporalia non poſſunt eſſe ſimilia ſpiritualibus Naturali ſimilitudine per participationem eiuſdem qualitatis. Nulla enim qualitas ſecundum ſpeciem iis communis eſt ſeu vtriſq; ineſt: poſſunt autem eſſe ſimilitudine per Analogiã, quę eſt ſimilitudo proportionatorum. in qua

in qua par eſt ratio, vt ſicut ſe habet hoc ad illud, ita hoc ad iſtud: vt ſicut ſe habet aqua ad diluendas eluendaſue maculas corporales, ita ſe habet gratia Dei ad tollendas maculas ſpirituales. Thom. quæſt. 1. art. 2. diſt. 1.

Analogia in Sacr. Baptiſm.

Obiectio.

Actus peccati actualis, poſtquam commiſſum eſt, tranſit, non manet. Similes igitur erunt, qui nihil commiſit mali, & qui aliquid commiſit. Reſpondēt Biel & Occam in 4. q. 8. & 9. Qui nihil commiſit & qui commiſit ſunt ſimiles quod attinet ad qualitates realiter ἐνυπαρχούσας, non autē quod attinet ad Rationē peccatoris, quia ea conuenit committenti, non nihil committenti. Et ſimiles omnino dicuntur quibus eadē prędicata ſecundum ſpeciem cōueniunt.

2. Nego conſequentiam, quia conſequens non eſt antecedenti adæquatum. Cū enim in peccatore aliquid maneat, etſi actus peccati prætcrierit, ordinatio nimirum ad pœnā commeritam & peccatore dignam, ſeu reatus macula & offenſa, quæ nō ſunt nihil, is qui commiſit & is qui non commiſit hac in parte ſimiles dici non poſſunt. Offenſa enim eſt actus diuinæ voluntatis quo vult vindicare peccatum. 3. Adde quod ſępe eſt habitus vitii durans, cum tranſiit actus. Is habitus (ex malis actionibus frequentatis genitus) non eſt in non peccante actualiter.

Similia à nonnullis ita diſtinguuntur, vt ſimilia ſimpliciter dicantur, cū quibus ex vtraq; parte eſt ſimilitudinis reciprocatio, vt ſicut hoc dicitur ſimile illi, ita viciſſim illud dicatur ſimile huic. Similia contra quodammodo, quæ non ſunt reciproca: ita Entia (creata) dicūtur ſimilia Deo, qua entia ſunt. At Deus illis ſimilis non dicitur. Fonſeca in 4. Philoſ. 1 Thom. 7. p. q. 4. art. 3. Dionyſius cap 9. de nominibus diuinis.

SIMILITVDO.

Similitudo eſt rerum conuenientia in qualitate primo: in Actione, Paſſione, & Relatione ſecundo. Secundum eam dicuntur aliqua ſimilia.

Similitudo Dialectica
- Abſolute dicta. Ei opponitur ſæpe vera ratio alicuius.
- In relatioue ad aliud conſiſtens, ea eſt
  - Ad aliquid.
  - In aliquo.

Eſt & ſophiſtica ſimilitudo ex figura dictionis.

Canon.

Ex Ariſtotelis Top.

Eorum quæ ſimiliter ſe habent ad aliquid, vel in aliquo eſt eadem ratio.

Similitudo ſecundum
- Quandam habitudinem (σχέσιν) vt ſicut medicus ad ſanitatem, ſic gymnaſtes ad bonum habitum.
- Inexiſtentiam, (ἐνύπαρξιν) vt comburere ὁμοίως ineſt flammæ & carboni.

Illinc dicitur ὁμοίως ἔχοντα, quæ ſimiliter ſe habent: hinc ὁμοίως ὑπάρχοντα, quæ ſimiliter inſunt.

Exemplum ſimilitudinis analogicæ.

Ariſtoteles calidum naturale nominauit corpus diuinum, & dixit illud eſſe analogum, hoc eſt, cognatum ſeu ſimile elemento ſtellarum ſeu quinto corpori, hoc eſt cœlo, quia tales habet effectiones, quales corpus cœleſte habet in hac natura inferiore, vt calor ęthereus ſolis generat aliquid in excrementis, (vt vermes) generatione æquinoca: ita calor noſter eſt viuificus.

Oportet eſſe analogiam inter potentiam cognoſcentem & hoc quod cognoſcitur. Quia cognoſcēs & quod cognoſcitur, ita iungūtur vt fiant vnū, &, vt inquit Philoſophus, intellectus in ipſa intelligibilia

Digitized by Google

Calor depaſcitur humorem.

tranſit. Ioachim. Curæus l. 1. de ſenſ. & ſenſibilibus. c. 8. Humor alimentarius, id eſt, qui ex alimento quotidie apponitur bonitate par non eſt humori naturali, ideo ſenſim mutatur calor, ac demum vbi ex ætatum, temporum, anni, conditionis, vitæ mutatione, nutrimento conueniente maxima ex parte orbatus eſt, prorſus extinguitur. Sed analogia intercedit inter hos humores. Id eſt humor alimentarius ἀρχηγόνῳ, id eſt, primigenio eſt ἀνάλογος. Sicut & ſpiritus naturalis fluens (qui vna cum nutrimento ab epate affluit) ingenito ex proportione reſpondet.

Analogum Latum proportione reſpondens.

Iſtud habe hic ἐν μέρει παρέργου:

Cera velut lychni lento conſumitur igni,
Vel nimio delet, craſſa liquore face.
Sic calor humorem ſuperans humorve calorem,
Nos facit, alterutro deficiente, mori.

Similitudo:
- Perfectiſſima in participatione formæ eſſentialis, vt: Cicero filius humanæ naturæ hac in forma Eſſentiali patri ſimilis eſt. Chriſtus ſimillimus eſt patri, vnde eius imago (Eſſentialis) dicitur.
- Minus perfecta in participatione conſiſtit.
- Qualitatis:
  - Animi
  - Corporis
  - Vel officii.

Sic omnes creaturæ ſunt Deo ſimiles, quia aliquas Dei perfectiones poſſident, eaſq; imperfecte, non veluti in Deo ſunt.

Iudices & Magiſtratus dicuntur Dii, quia Deo ſunt ſimiles hoc officio.

Scriptura interdum Idola vocat Deos, non quod inter ipſa & Deum ſit ſimilitudo reuera, ſed ex opinione Idololatrarum gentilium.

1. Corinth. 8. v. 5. Multi dii ſunt, id eſt, habentur.

SIMPLEX.

Simplex per negationem:
- Compoſitionis:
  - *Omnimodam*, Deus ſimplex, ſimpliciter ſeu ſumme.
  - *Aliquam*, Angelus, anima, ſimplex κατά τι.
- Perfectionis: Materia prima.

Euolutio.

1. Deus dicitur ſimplex per negationem & quidem omnem compoſitionis, nõ perfectionis. Eſt enim perfectiſſimus.
2. Anima dicitur ſimplex per negationem aliquam compoſitionis. Eſſe autem multiplex dicitur in virtute ſeu potentia operandi.
3. Materia prima dicitur ſimplex per negationem perfectionis. Non enim eſt Ens completum ſeu abſolutum. Dicuntur & accidentia formæ ſimplices. Falſum igitur: Quodlibet ſimplex dicere perfectionem ſimpliciter.

Vſus in Conciliatione ἐναντιοφανῶν.

Forma *a* ſimplex non poteſt eſſe ſubiectum inhæſionis: Forma *b* ſimplex poteſt eſſe ſubiectum inhæſionis.

Conciliat.

a *Simpliciter ſimplex (quæ nullam prorſus admittit compoſitionem) vt Deus, qui ὂν eſt per ſe ſubſiſtens.*

b *Simplex κατά τι, qua aliquam admittit compoſitionem, vt νοῦς.*

SIMVL.

Simultas aliquorum barbaris eſt eorum non mutua excluſio: Latinis ferè idem eſt, quod inimicitia, vt veterem ſimultatem deponere.

Simultas duorum Scholaſticis eſt
- Negatiua ratione medii, inter quæ nihil eſt medium.
- Poſitiua ratione
  - Temporis, eorum, quæ in eodem tempore vel momento fiunt, aut durant.
  - Actus: Cum duo aliqua cognoſcuntur, ſeu apprehenduntur eodem actu.

Simul
- 1. Tempore, quorum generatio in eodem tempore eſt, vt ſimul tempore in homine ſunt rationale & riſibile. Hic eſt proprius modus & propria ſignificatio huius aduerbii ſimul.
- Natura
  - Quæ conuertuntur ſecundum exiſtendi conſequentiam, ſed neutrum eſt cauſa alterius, vt relatiua. (Scotus, correlatiuum non eſt cauſa correlatiui, etſi eſſentia relati ſit ad relatum, vt eſſentia totius ad partem, & partis ad totum. Scalig. lib. 6. de cauſis. lat. 129.) Dicuntur enim ſimul eſſe natura Duplum & Dimidium.
  - Quæ ex eodem genere prodeuntia è diuerſo inuicem diuiduntur, vt oppoſitæ differentiæ diuidentes aliquod genus, vt corporeum & incorporeum, ſunt ſimul natura: ſimiliter omnes ſpecies ſub aliquo genere contentę, & æqualiter ob eo diſtantes, vt homo & equus: ſi enim comparatio fiat non inter æqualia, ſed inter inferius & ſuperius, non ſunt ſimul natura. Nam ſuperius eſt natura prius inferiori.

Hic aliquis quęrat non abs re, Cur Ariſtoteles τὸ ſimul loco omiſerit? R. hoc inde factum, ꝙ duo corpora ſimul eſſe in vno loco poſſe negauerit, eo quod hoc implicet contradictionem. Sed phyſicus τὸ ſimul loco non negligit, vt nec prius & poſterius loco. Etſi enim duo corpora non poſſunt eſſe in vno loco ꝓprio ſimul, tamen in eo duorũ corporũ ſuperficies coniungi poſſunt, & hac ratione dicit: ſimul ſunt ea, quæ ſunt in eodem loco.

Ἅμα ſeu ſimul apud Ariſtotelem in vna ſententia potiſſimum habet duplicem poteſtatem, nempe in hoc ꝓnunciato, quod eſt in phyſicis, τὸ κινοῦν καὶ τὸ κινούμενον ἅμα εἰσί. Mouens & motum ſimul ſunt. Primum intelligit Ariſt. hoc de loco, cum ſc. ſuperficies ſunt contiguæ, vt cum pharmacum applicatur parti læſæ in corpore. 2. de virtute, quæ propriè contactus non eſt, vt cum magnes occulta qualitate ſeu ἰδιοσυγκρασίᾳ trahit ferrum.

Explicatio.

Alia corpora ex interuallo vim ſuã exercere poſſunt. Alia non item. In his quæ nõ poſſunt agere ex interuallo requi- *Diſtinctio corporum ex circumſtantia agendi.*

Digitized by Google

ritur hoc, vt ſint ſimul, & contigua, cum his quæ patiuntur. Reliqua, quæ ex interuallo agunt, neque ſunt ſimul, neq; contigua cum his quę patiuntur, niſi virtute tantum & qualitatibus, vt cum ſtellæ agunt in hæc inferiora.

SIMVLTANEVM.

Barbarorum voces ſunt ſimultas, ſimultaneitas & ſimultaneum. Simultanea autem vocāt, quæ ſimul ſunt, vel fiunt nec inter ſe habent ordinem originis.

Eſtne, inquiunt, omnium membrorum maximè pręcipuorum hominis ſimultanea in vtero generatio, aut delineatio, pro eo, quod eſt: Oriunturne omnia membra ſimul, an eſt ordo generationis aut delineationis.

Simultanea eſt ſeminalium membrorum generatio, ꝙ attinet ad inchoationem, & adumbrationē, non ꝙ ad abſolutionē, ꝑ eo ꝙ eſt: ſeminalia mēbra ſimul inchoantur, ſed non ſimul ꝑficiuntur.

Quid illuſtratio partis alicuius in corpore animalis? Motus arteriarū & cordis eſt ſimultane⁹, id eſt, vnica illuſtratione media cor & arteriæ mouentur. Illuſtratio ſeu ſplendor hîc eſt qualitas, qua modū & *διάθεσιν* organon ſuſcipit ad operationē.

SINE, *abſque*, *χωρὶς*.

Sine ſignificat ſeorſum vel diuulsè, vt Anima mea iam nō eſt ſine corpore, i. e. nō habet ſeorſim ſuam *ὕπαρξιν*. Anima humana, quandiu eſt in corpore vnito ſibi, non edit quidem omnes actiones ſuas per corpus, etſi non ſine ſuo corpore, ſed quaſdā agat abſq; cōcurſu & *συνεργείᾳ* corporis, nec tamen extra vnionē cum corpore ſubſiſtens. Non ſequitur igitur. Anima dum eſt in corpore, potentias ſuas non exercet ſine corpore, i. e. ſeorſim extra vnionē poſita, & ſubſiſtens. Ergo corpus fit ſynergon omnium operationum animæ.

Sic ſine ſignificat negationē ſocietatis, ſeu cōcurſ⁹ cauſalitatis, vt nihil agit anima noſtra ſine corpore, i. e. ſine cooperatione corporis: ſine corpore nihil operat⁹ eſt Chriſtus, i. e. ſine *συνεργείᾳ* corporis ſeu carnis aſſumptæ, ꝙ falſum eſt.

Lux primæua non ſubſiſtit ſine ſolari corpore, nec corpus ſolis ſine iſta luce habet *ὕπαρξιν*, i. e. vtraq; hæc natura organica, lux & corpus ſolare, poſt vnionē ſeorſum, & per ſe nō exiſtit. Iuſtinus Martyr hoc ſic dicit, originaria lux eſt in corpore ſolari cōtracta, & illi vnita, &: poſt vnionē primigenio lucis cū corpore ſolari haudquaq̄, & quis à ſe inuicē ſecernat. In lib. de expo. fidei.

Sine ſignificat etiā diſtinctè, *διακριτικῶς*, non reipſa diuulsè ac diſtractè, vt ὁ *λόγος* poteſt animo cōcipi, cogitari & intelligi ſine carne, etſi non ſeparatim, & diuulsè ſubſiſtat.

Differunt Sine & extra. *Sine aliquo eſſe* ſignificat eſſe ab aliquo ſeparatum ſeu ſeiunctum, vel re, vel ratione.

Sine aliquo non eſſe ſignificat vnius rei connexionem & conſociationem, vel ſolubilem vel diſſolubilem, nec ſignificat locum. Vt non poteſt ſubſiſtere aſſumpta natura ſine τῷ *λόγῳ*, i. e. ſeorſum ſeu ſeparatim à *λόγῳ*. Sic *χωρὶς* Græcis idem eſt, quod diuulsè, ſeorſum, diſtinctè, *διακριτικῶς*. Extra locū rei denotat vel ſitum, vt alibi quoque eſſe poſſit, quā ſit res, cum qua vel cōiuncta eſt, vel nō, vt brachium eſt extra thoracem, non propterea tamen à brachio ſeparatur, niſi amputetur. Sic ὁ *λόγος* qui in carne eſt aſſumpta, eſt etiam extra carnem (nō enim concluditur capiturq́; hac vt carcere) nec tamē propterea ſeparatur à carne. Quæ hypoſtaticè vnita ſunt, ſic tamen copulata & conſociata ſunt, vt vnum extra aliud locum habere, & ſitum eſſe poſſit, verum ſic coniuncta vinculo compoſitionis tenentur, vt alterum ſine altero ſubſiſtere non poſſit. Sic igitur dicitur vnum extra alterum locari, E. g. pes vnitur hypoſtaticè capiti, in eodē corpore viuente, & tamen pes eſt extra caput, i. e. pes ipſius corporis eſt extra eum locum, in quo eiuſdem corporis caput collocatum eſt. Sine capite tamen

men ſuo, pes iſte non eſt, vel ſubſiſtit, vt ſit hui' corporis pes; alioquin enim fieret eiuſdem corporis diuulſio, nec iam iſte pes, eſſet vel pes, vel huius corporis pes, ſed vel cadauer, vel cadaueris tamen pars quædam. Non ſequitur igitur Deitas τῦ λόγυ iam ſine humana natura aſſumpta eſſe non poteſt, (quod verum.) E. Deitas τῦ λόγυ nullo modo extra naturam illam aſſumptam eſſe poteſt (hoc falſum, quamuis ad palatum nonnullorum) & vi conſequentis, vtraq; natura Chriſti poſt vnionẽ æqualiter patet, & loci ratione ſemper naturæ illæ coexiſtunt ſimul, quod falſum. Infinito enim finitum exæquari nequit. Non vt anima noſtra in noſtro corpore comprehenſa, & concluſa eſt, ita quoque λόγος in carne aſſumpta concluditur, vt Athanaſius egregiè.

Ariſtoteles lib. 1. de cœlo c. 7. τὸ ἔξω καὶ εἴσω τόπον σημαίνει, i. e. Extra & intus locum ſignificat.

Sine interdum ſignificat & diſtinctionẽ & excluſionẽ, i. e. eſt particula diſcernendi & diſtinguẽdi: ſi quis ſic arguat: Sine me nihil poteſtis facere, inquit Chriſtus. Ergo Chriſtus ſolus omnia facit in nobis patientibus impreſſionẽ nouarũ qualitatũ, virtutũ & motuum.

Reſp. Ex vi vocabuli, hanc eſſe ſentẽtiam dicti, voluntas ſine auxilio diuino ſpeciali nõ poteſt efficere ſpirituales motus, ſeu actiones placentes, &c.

Particula Sine primò ſignificatur diſtinctio noſtrorum conatuum ab efficacia & beneficiis Filii Dei. Deinde ſignificatur reiectio excluſionis efficaciæ beneficiorum & auxilii Diuini. Intellige autem hîc voluntatem, quæ cœpit diuinitus renaſci ſeu conuerti. Scholaſticis pro SINE familiare eſſe phraſin circumſcriptis aliis alibi dixi, vt partiale efficitur, eſt, quod nõ ſufficit aliis omnib. circumſcriptis, i. e. quod non ſufficit, ſine aliis, ſeu aliis ſecluſis, opponitur ei Totale, quod nõ ſufficit ſine aliis, ſeu aliis excluſis. Vid. Vitũ Amerb. 2. Phyſ.

SINGVLARIA.

Singularia ſunt indiuidua, Græcè καθέκαστα. Hîc & Nunc quiddã exiſtentia, vt Schegkius loquitur, ſingulares res, ἄτομα, quę Platoni quoq; ſunt, πολλά, multa & ἄπειρα, i. e. quaſi infinita, quę ad vnã ideam reuocãtur, vt Petrus, Paulus ad hominẽ. Opponitur his καθόλυ. Idem in Timæo καθ᾽ ἕκαστον aduerbialiter accipit, pro ſingulatim, eiq; opponit ἐν κεφαλαίοις, i. e. per capita, ſeu ſummatim (paratus ſum Socrates tibi explicare, non tantum ſummatim, ſed etiam ſingulatim) ſingularibus opponuntur τὰ καθόλυ (vniuerſalia.)

Singularis enuntiatio eſt ſpecialis ꝓpriè, quę & ꝓpria dicitur, vt Cicero eſt homo, cui opponitur ſpecialis indefinite, i. e. particularis, vt quidã homo eſt albus.

Sic Singulares quæſtiones ſunt rerum propriarum, & dicuntur hypotheſes, quibus opponuntur theſes.

Singularis etiam ꝑdicatio dicitur, quę Scholaſticis quibuſdã eſt *inuſitata* (ἄχρηστος Grecè) cuius non ſunt ſimilia exempla in tota rerum natura, quę eſt in propoſitionib. de ſingulari vnione τῦ λόγυ, (ſapientiæ Patris) & carnis in Chriſto, Deus eſt Homo, Homo eſt Deus, Deus eſt conceptus de Maria, &c.

Singulare oppoſitũ cõmuni Græcis dicitur nonnunquã διάφορον, vt; Quicquid conuenit primò alicui διαφόρῳ, i. e. cõmuni nulli eius ſingulari repugnat, vt potentia ridendi primò conuenit homini; eadem igitur non repugnat Ciceroni, Catoni, &c. Etſi non omnes rideant. *Canon.*

Actio eſt eorum, & circa ea, quę ſunt καθέκαστα: hîc ſcil. & nunc quiddam, exiſtentia καθόλυ magis ad intelligentiam pertinet. Scholaſtici ſingulare diſtinguunt, vt ſit ſingulari vel actuali ſingularitate (i. e. in actu) vel aptitudine ad aliquid.

SINVS.

Sinus in doctrina phyſica 1. eſt intra pectoris & brachiorum complexum. Valla lib. 4. c. 37. [illegible] Sed Gre-

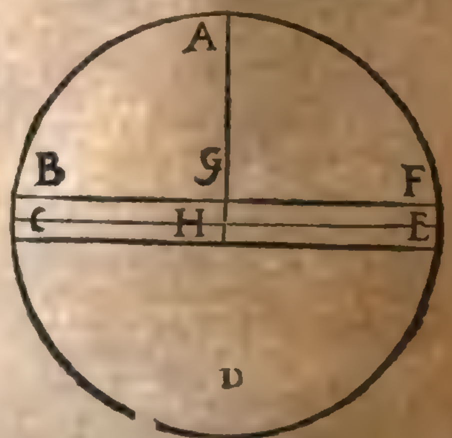
mium eſt inter complexum femorum, der Schoß.

2. Sinus oculorum anguli ſunt, è quibus erumpunt lachrymæ.

3. Sinus cordis ſunt duo cordis ventriculi, ſeu thalami, quorum alter dexter, alter ſiniſter. Dextero infixæ ſunt duæ venæ; Caua (canalis ſanguinis ab epate transmiſſi) & arterialis, ex corde oriens, qua in pulmonem vehitur ſanguis ſubtilior. In ſiniſtro (qui gignit ſpiritus vitales ex ſubtiliſſimo ſanguine è dextro ſinu eo exudante) naſcuntur duo canales grandiuſculi. Arteria aorta (omniũ arteriarum in toto corpore ſtipes) & arteria venoſa, quæ porrigitur in pulmonem.

4. In doctrina Geographica ſinus ſunt curua littora, quæ mare quaſi amplectuntur. Dicuntur etiam translatè à Poetis veſtium ſinus.

In Matheſi ſinus vulgò dicitur ſubtenſio ſeu chordæ ſemiſſis (id eſt, chorda dimidiata.) Chorda eſt linea recta, quæ duos arcus ſubtendit æquales. Hæc recta vocatur à Græcis ὑποτείνουσα, id ſubtenſa, vel ſubtendens. Ac eadem, cum circuli circumferentia ſegmentũ circuli continet, quod per lineam rectã perpendicularẽ, in duo æqualia, ſeu duos arcus dimidiatos diuiditur.

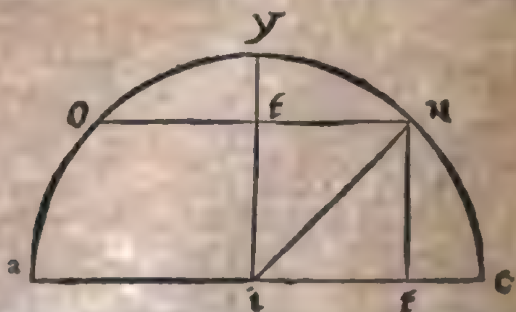
A.B.C.D.E. linea circuli H. centrum circuli E.H.C. Diameter circuli A.G.H. linea perpendicularis, Diametro inſiſtens. E.H.C.D. ſemicirculus. F. G. B. chorda ſeu linea ſubtendens duos arcus. A.F.G. & A.B.G.F.G. & G.B. ſunt duo ſinus, quorum ille ſubtendit arcum F.A. hic arcum A.B.

Subtilius Philippus Lansbergius, & Thomas Finckius ſinum definiunt. Huic ſinus eſt recta à termino peripheriæ perpendicularis: illi recta linea in ſemicirculo, ab arcus termino perpendicularis.

Sinus autem Vocabulum in hac ſignificatione eſt barbarum. Eſt enim Arabicum multorum ſeculorum conſenſu in arte retentum.

Sinus eſt rectus vel verſus. Sinus rectus eſt, ſinus in Diametrum, per reliquum arcus terminũ ductam. Thom. Finck. vocat primum.

Sinus verſus eſt ſinus ab arcus termino altero, ad ſinum rectum perpendicularis. Quidam vocant ſagittam. Thom. Finck. vocat ſecundum.

1. Arcus y. u. ſinus primus eſt perpendicularis u. f. à termino vno, Verbi gratia u. in dia-

in diametrum i. y. ductam per alterũ terminum datæ peripheriæ. Sic arcus u. e. ſinus primus ſeu rectus eſt recta u. t. ita arcus o. y. ſinus primus eſt recta o. ſ.

2. Peripheriæ y. u. ſinus verſus (Thom. Finckius ſecundum vocat) eſt recta y. ſ. à termino y. in ſinum primum ſeu rectum u. ſ. perpendicularis. Sic ſecundus arcus u. t. eſt recta, e. t. arcus u. y. a. eſt recta a. i. t.

Per ſynecdochen etiam generis pro ſpecie ſinus accipitur pro ſinu recto. Sic Finckius. Hic ſinus (ſcilicet primus ſeu rectus) ſemper intelligitur (ab artificibus) cum ſinus ſimpliciter vocatur.

SOCIETAS.

Societas opponitur ſolitudini, vt ſocia vitæ Monaſticæ. Scaliger. Societas eſt in narratione: in lectione eſt ſolitudo. Homo eſt animal ſociale, non ſolitarium. In politica eſt cõtractus eorum, qui negotiantur vna, in quo alius pecuniam, alius operam ſeu laborem cõfert, ea conditione ac lege, vt vnicuiq; ſua pars lucri & damni cedat, & neuter, vel ſolus lucrum, vel ſolus damnũ ſentiat. Hinc regula ſocietatis in Arithmetica.

SOLIDVM.

Solidum opponitur fluido & in Phyſicis, & Politicis. In Phyſicis, vt cum partes quædam corporis dicuntur ſolidæ, vt caro, quædam fluidæ, vt humores. In Politicis, vt cum res populi naturales fluidę dicuntur, maria, flumina, ſtagna: ſolida verò agri, prata, valles. Ponitur etiam pro toto ſeu integro.

Solidus quaſi integer eſt aureus nummus, vt ſolidorum adulter, falſcher Müntzer.

Solida proprietas, in qua eſt vſusfructus.

Solidum {
- Habens tres dimenſiones, στερεὸν.
- *Quod non eſt concauum*, vt globus ſolidus, non excauatus.
- *Integrum*, quod conſtat ex partibus homogeneis.
- *Perfectum*, vt ſolidè doctus.
- *Firmum*, minimè fluxum, quod firmæ eſt συστάσεως ſeu conſiſtentiæ; ita opponitur ei liquidum.

Solidum corpus Latinis eſt, quod Græcis Medicis ἔνσαρκον, quod prouenit ex optima mixtione humidi cum ſicco. Vide Zuing. in cap. 1. lib. 5. Ethic. Ariſt. Scaliger, iudicio Zuingeri, plurib. antiquorum præferendus, paucis comparandus. ex. 67.

Solidum, diceret ſapiens, eſt, quod eſt ſui plenum totum, non alieni. Ita aqua quoq; ſolida & aer, at aquam ſolidam nullus è populo diceret, tantò minus aerem.

SOLIDITAS.

1. Trina dimenſio, vt terræ ſoliditas ſeu corporeitas.
2. Carentia concauitatis.
3. Integritas Totius homogenei.
4. Perfectio.
5. Firmitas corporis: ita opponitur ei liquiditas.

Solidari eſt confirmari. Sic dicimus: Solidamur in Fide miraculis, vel conſenſu Eccleſiæ.

SOLOECISMVS.

1. Solœciſmus propriè Grammaticus, eſt oratio inconſequens ſeu vitium cõſecutionis. Aliud ſunt ab eo ſolœcophanes, Barbariſmus, & Barbaralexis. Nam Barbariſmus eſt, cum verbum aliquod vitioſè profertur, aut ſcribitur, quod fit adiectione, detractione, immutatione, tranſpoſitione, literæ, ſyllabæ, temporis, toni, vel aſpirationis. Barbaralexis eſt, peregrina dictio, vt bladũ pro frumento, recõpenſo, pro compenſo. Solœcophanes eſt, apparens ſolœciſmus, τὸ δοκεῖν μὲν μετέχειν

Digitized by Google

σολοικισμοῦ, μὴ μετέχον δέ; Eſt compoſitio ſolœciſmi ſimilitudinem præferens, inquit Budæus: ſeu oratio ad ſolœciſmum prope accedens. Quintilianus ait, quæ faciem ſolœciſmi habent, ſed non ſunt vitioſa, vt Docete πάντα τὰ ἔθνη, baptizantes αὐτούς. Sunt & qui γενικώτερον ſolœciſmũ accipiunt, pro ſyntaxi figurata, vt antiptoſi. Enallage numeri, Hetereoſi generis, &c. quæ alii ad ſolœcophanes referunt, ſeu ſolœciſmum, qui certa ratione excuſari poteſt, ὃ συνδοκεῖ μοι τοῦτο. Eſt & ſolœciſmus logicus, vt Zoilus eſt vitium, pro vitioſus. Accidens enim de ſubiecto prædicari paronymicῶs docent logici.

Lib. 1. c. 10.

Patres interdum dicũt, Chriſtum aſſumpſiſſe totum hominem, vel verbum aſſumpſiſſe hominẽ. Fonſeca ait, hanc ꝓpoſitionem eſſe figuratam, id eſt, impropriam & exponendam, vel ꝙ homo impropriè hîc ſumatur pro humana natura, quæ ſola formaliter, ſignificetur hominis nomine, tametſi ꝑ modum per ſe ſubſiſtens; vel quod aſſumptio ponatur pro terminatione aſſumptionis, ſeu quod aſſumpſiſſe ponatur, per aſſumptionem terminaſſe, vt ſententia ſit, verbum terminauit aſſumptionem carnis, adhoc, vt eſſet homo, atq; adeò hic homo ſingularis. Secundum priorem igitur explicationem eſſet locutio Metonymica effectus formalis pro forma. Scaligero eſſet ſolœciſmus logicus & philoſphicus. Aliis prædicatio impropria concreti, pro abſtracto.

Eſt & ſolœciſmus Mathematicus, vt pſeudographia, & Ethicus, cum quid prauè ſeu vitioſè agitur. Eſt & translatè ſolœciſmus actionis Rhetoricæ ſeu oratoriæ, teſte Quintiliano. Vitiũ cenſetur ſi geſtus & ſententia inter ſe pugnent, ac diſſentiunt. Vnde Polemon ſophiſta hiſtrionẽ tragœdiarum, qui in Olympiis, ô Iupiter, pronunciaret, oſtenſa terra, *ô terra* manu in cœlum projecta, ſubmouit à præmiis (præſidebat enim ei certamini) dicens. Hic manu commiſit ſolœciſmum.

S O L V S.

Solus excluſiua particula accipitur, vel categorematicè vel ſyncategorematicè. Sumpta categorematicè abſolutè ſignificat ſolitudinem quandam ſubiecti, vt Deus eſt ſolus, pater eſt ſolus, id eſt, ſolitarius.

Vocant dictionem taxatiuam.

Sumpta ſyncategorematicè ſignificat χῶριν ſeu ordinem quendam ſubiecti ad prædicatum, vt Deus ſolus creat, id eſt, nullus alius à Deo, Deum in creando adiuuat.

Vſus in Theologia.

Deuteronomii 32. dicitur, Videte quod ego ſum ſolus. Hîc ſolus accipiturne categorematicè, an ſyncategorematicè? Reſp. ſententia eſt ipſum eſſe ſolum verum Deum: Ita igitur accipitur ibi dictio ſolus ſyncategorematicè, id quod etiam patet ex adiunctis verbis. Et non eſt alius Deus præter me. Gregor. de Valentia. Fides iuſtificans, non quidem exiſtit ſola. (Hoc ſolum categorematicum eſt,) ſed ſemper cohæret, ſeu coniuncta eſt cum bonis operib⁹; ſed ſola tamen iuſtificat, i. e. actum habet amplectendi meritum Chriſti. Hoc ſolum eſt ſyncategorematicum.

Solum pro ſolitario ſemoto ab hominib.

Ouidius.

Si quis amat loca ſola, nocent, loca ſola caueto.

SOLVTVS, SOLVTIO.

Vox eſt Politica, Oratoria, Logica, Muſica. Nam politici dicunt, ſolutum legibus. Solutum iureiurando (id eſt, abſolutum) ſoluere legem, id eſt, abrogare, & ſolutionem, quæ tam ab obligatione, quàm à pecunia aut debito eſt. Sic Cic. 2. Offic. Fides nulla eſſe poteſt, niſi fiat ſolutio rerum creditarum. Ethicis riſus ſolutus, qui ab iis in vitio ponitur, eſt cachinnus.

Oratoribus

Oratoribus, ſoluta oratio eſt, non aſtricta numeris, hoc eſt, libera, non alligata metris, qualis in ſermone & epiſtolis eſt, ſicut ait Quintilianus: Nonnullis etiam ſoluta oratio eſt, quæ à Græcis dicitur ἀσυνδέτως, cuius dictiones nulla copulatione coniunguntur. Muſicis notæ ſolutæ opponuntur ligatis, quas vulgò vocant ligaturas. Galeno, prima ſolutio febris dicitur, vbi λύσις pro fine ponitur lib. 1. ad Glauconem. Phyſicis ſolutio animæ à corpore eſt ſeparatio ab eo, vt ſuperſtes ſit, itaque eſt mors corporalis. Logicis, ſolutio ſeu ἐπίλυσις eſt refutatio artificioſa obiectionum.

Hæc eſt
- Primaria, Ad Rem
  - Generalis, qua reſpondetur ad
    - Formam Reprehenſione conſequentiæ formalis.
    - Materiam
      - inficiatione,
      - diſtinctione,
      - inſtantia,
      - inuerſione,
      - confeſſione.
    - Vtramque.
  - Specialis. Oſtenſione fallaciæ in dictione vel extra dictionem.
- Secūdaria ad opponentem perſonam, quæ fit
  - Eleuatione ſeu extenuatione ἐξουθενισμῷ.
  - Retorſione
    - ἐπιπλήξει, id eſt, increpatione.
    - ἀντεισαγωγῇ, id eſt, compenſatione rei alterius priori oppoſitæ.
  - Digreſſione.
    - Simplici παρεκβάσει, id eſt, excurſione ad heterogenea.
    - Abductione doloſa à ſcopo vel ſtatu controuerſiæ, ἀποπλανήσει.

Hiſce inſeruit Δείνωσις.

Δεινώσει κατασκευάζειν καὶ ἀνασκευάζειν eſt pro rationibus & argumentis confirmantibus & refellentibus, & ea proferre quæ affectus mouent, & quæ ad amplificandum atque exaggerandum potius faciunt, quam ad probandum. Hæc δείνωσις Sophiſtis eſt familiaris vtentibus locis patheticis & μεταβάσει, ἐκβολαῖς & ἐπεμβολαῖς, id eſt, deflexione à propoſito, digreſſionibus & variorum interiectionibus, vt vim argumentorum declinent, vt verſuti homines.

Solutio κατ'
- ἔνστασιν, qua tollitur concluſio aduerſarii inficiando.
- ἀντιπαράστασιν, cum argumentum aduerſarii cum ſimili vel pari abſurdo comparamus. Fit ſæpè conceſſione aliqua. *Ex Hermogene de inuentione.*
- βίαιον ὅρον, qua concluſio Aduerſarii in vſum conuertitur contrarium, illeque conuincitur illo ipſo λόγῳ, quo maximè fretus nos erat adortus
- Genus λύσεως ἰσχυρότατον & νικητικώτατον.

Digitized by Google

Exempla: πρότασις, ſeu κεφάλαιον.

Eſt iudicandum de fratribus infirmiorib.

Enſtaſis.

Non eſt iudicandum de fratribus infirmioribus.

Antiparaſtaſis.

Et ſi eſt iudicandum, non de fratribus infirmioribus iudicandum eſt, ſed hoc potius, vt ne offendiculum ponas fratri.

κεφάλαιον.

Omnia mihi licent.

Antiparaſtaſis.

Sed vt omnia tibi liceāt, ſi propter eſcam frater tuus triſtitia afficitur, non iam ambulas ex caritate, vt omnia tibi liceant, ne eſca tua illum perdito, pro quo Chriſtus eſt mortuus. Vt omnia nobis liceant, ne bonum noſtrum exponitor calumniis, vt omnia nobis liceant, quæ ad pacem faciunt, ſectemur, & quæ ad mutuam ædificationē.

κεφάλαιον.

Omnia ſunt pura.

ἀντιπαράστασις.

Vt omnia ſint pura, malum eſt tamen homini qui edit cum offendiculo.

Obiectio.

Firmus ſum: valeant igitur infirmi.

Solutio κατὰ βλαιον.

Fateor te firmum eſſe, vt certè laudo fidem tuam, ſed interim infirmum debes tolerare, debes proximo infirmo ad eius ædificationem indulgere (eum aſſumere) ac non indulgere ſibiipſi.

TABVLA DE REALI SOLVTIONE, ORDINEM TRACTAtionis oſtendens.

- Peccatum in Ratiocinatione
  - Simplex in
    - Reb⁹:
      - Quęſtione
        - Aliena: Hîc *Reiectione* / *Simplici cōceſſione* — vtimur.
        - Multiplice: Hîc *Præciſione*.
      - Sumptionib⁹. Hîc vtimur
        - *Negatione*
          - Simplici, quæ dicitur *Inficiatio*. Huc pertinet
            - *Deductio ad abſurdum.*
            - *Conuerſio.*
            - *Obuerſio.*
          - *Inſtantia* 1. modi.
        - *Conceſſione mixta:*
          - *Anteiſagoge:*
            - *Reprobatione fiduciaria.*
            - Inſtantia 2. modi:
              - *Antiparaſtaſi.*
              - *Regeſſione* quadam in rem.
          - *Diſtinctione.* Hîc ſæpè locus eſt *Reſtrictioni.*
    - FORMA. Hîc vtimur *Reprehenſione Conſecutionis*, quæ nonnunquam *Retorſione obiectionis* in opponentem oſtenditur. Interdum etiam vtimur *Reprehenſione Crypſeos*, quæ eſt in confuſione.
  - Multiplex in materia (hoc eſt rebus vel verbis) & forma ſimul. Hîc vtimur Reprehenſione
    - Formæ: *Negatione conſequentiæ.*
    - &
    - Materiæ:
      - *Inficiatione vel Inſtantia.*
      - *Diſtinctione rerum aut ambiguorum, ac explicatione obſcurorum.*

Interdum

Digitized by Google

Interdum non rei, ſed homini ſeu perſonæ reſpondetur. Sed hæc reſponſio non eſt obiecti ſolutio. Notari igitur ſequens quoque tabella poterit veterum diſtinctionem continens.

- Solutio
  - Vere: Realis: cum
    - Dicimus vitium eſſe in
      - Materia.
      - Forma.
      - Vtroq;.
    - Oſtendimus ſpecialius fallaciam
      - in λέξει.
      - extra λέξιν.
  - Quaſi: Perſonalis: quia elapſio potius eſt quam ſolutio. Elabimur
    - Eleuando obiectū aduerſarii velut nullius momenti: Eleuamus
      - ἐξουθενισμῷ, extenuatione.
      - ὑποκρίσει, geſtu & pronunciatione.
    - Regerendo aliquid
      - Increpatione: cum dicimus, non decere perſonam aduerſarii hoc obiicere nobis.
      - Relatione ſeu regeſtione paris: vt cum lutum luto purgatur, quod dicitur prouerb.
    - Digrediendo: cum diſputantis mentē à ſcopo auocamus, velut declamando: vel alterius rei commemoratione obruimus.
      - παρεκβάσει: Excurſu.
      - ἀποπλανήσει. Deductione ad alia à re nobis contraria.
      - Hanc quaſi ſolutionem, vt ſophiſticam, minime omnium approbo.

Somnus.

Proprie in doctrina phyſica ſomnus generaliter eſt *πάθος*, & eiuſmodi quidem, quod priuationem & *ἀδυναμίαν* quandam mouendi (quæ eſt *ἀκινησία*) ac ſentiendi facultatis, ac quietem huius corpori infert, ſiue corpus alleuet, ſiue grauet. *Specialiter* de alleuante vel (comparate) de non tam grauante, aut debilitante, quam recreante, & alleuante dicitur. 2. Poetis eſt Deus huius quietis ea corpori *σωτηρίαν* afferens. Scribit Pauſanias in Corinthiacis in vrbe quadam Peloponeſi non longe à Templo Muſarum, quod prope forum eius vrbis fuerit, aram conſecratam à Vulcani filio Ardalo, qui & templum illud Muſis dedicauerit, & tibiæ autor fuerit, in illa igitur ara Græcos ſacrificaſſe Muſis & Sopori, quod dicerent nullum Numen eſſe amicius Muſis ſomno. 3. Per translationem Platonicis etiam placida mors eſt, quam Poetæ etiam Chriſtiani ſomni ſororem vocant, vt quando tibi ſomni mors obeunda ſoror.

4. Theologis etiam ſomnus & veternus quidam ſpiritualis eſt, & metaphoricus, quo peccatum quaſi dormit, conſcientia conſopita eſt, quo ceſſatur à bene agendo.

Cæterum de ſomno Phyſico Ariſtoteles vtitur his vocabulis πάθος, στέρησις, ἀδυναμία, ἀκινησία, δεσμός. πάθος ſomno tribuitur proprie (accipiendum autem vocabulum vt in categoria τοῦ πάσχειν, id eſt, paſſionis, vſurpatur.) In dormiente enim ita ſenſus & motus principium afficitur, vt præſtare corpori operam ſuam non poſſit, quod græcis eſt ἀδυνατεῖν. Ἀδυναμία eſt ſomnus, ſed quorum? vſus ſenſuum & & motus, καθ' ὁρμὴν ſeu voluntarii, quam adynamiam ſomnus inſequitur, ſi non eſt ſomnus ipſe. Hæc autem ἀδυναμία, ex qua ſomnus fit, peculiaris cuiuſdam modi eſt ἀδυναμία, neq; cæterarum ſimilis, quæ proprie perfectæq; ἀδυναμίαι appellantur. Quietem enim præſtat naturæ, & hanc recreat. Neque ab Ariſtotele eo modo impotentia ſomnus appellari videtur, quod vigiliam, potentiam intelligi velit aut ſomnum qualitatem eſſe, ſed quod ſomnus impotentiam ſenſum & motum ſuppedianti parti inferat.

Ἀκινησία dictus eſt ſomnus, quia ἀκινησίαν, id eſt, motus ceſſationem ſeu priuationem infert, cum potentia motrix & ſenſitrix tum affecta quieſcat. Iam quo modo ἀδυναμία & ἀκινησία; eodem στέρησιν enim appellari manifeſtum eſt. Nam etſi vigiliæ ſeu ἐγρηγόρσεως, in qua ſenſus & motus vigent, & impotentia huius δυνάμεως, & ἀκινησία corporis deſinit, priuatio fit: per ſe tamen exquiſita conſideratione, non eſt talis priuatio, qualis vitæ mors eſt, aut viſus cæcitas, aut vmbra lucis, quæ id, cuius ſunt priuatio, quod non fit in ſomno. In ſomno enim ſenſus motus & facultas manet, ſed ἐνέργεια tantum ſeu actus intercipitur, & cum ſint eiuſdem, vt loquuntur ſubiecti ſenſus, vigilia & ſomnus: Vigilia tamen & ſomnus non ita vt ſentire & non ſentire opponuntur, id eſt, ἁπλῶς, ſed κατά τι. Itaque Ariſtoteles cautius etiam ὡς στέρησιν, & ἐγρηγόρσεως στέρησιν nominat.

Ἀναπαύσεως autem, ſeu quietis vel ſomni naturæ conueniens eſt, cum quidem in eo vel rigatio, vel obturatio cerebri & neruorum, quæ refrigerantur, quietem inducat κινήσεως, καθ' ὁρμὴν, & liberi & ſenſus communis, quam cæterorum etiam ſenſuum quies ſequitur inprimis Tactus. Et ſomnum eſſe quietem magis ſenſus & motus, quam δεσμὸν vt Ariſtoteles etiam nominat, arguunt & ſomnia in interioribus, & quod ſenſibus exterioribus omnibus, excepto viſu aliquo modo etiam vti poſſunt dormientes, & iactate corpus, omnes alioqui etiam prorſus ingredi. Cum igitur in ſomno appareant, ſenſuum reliquiæ quædam δεσμὸς ſeu vinculum eorum eſt κατά τι tantum. *Cura quu- cuns ſomno.*

Porro ſomnus πάθος eſt primi ſenſorii. Id pacitur (πάσχει) hic ſeu afficitur nempe cor Ariſtoteli, quod & κοινὸν & κύριον καὶ αἰσθητήριον nominat, ſed nerui nihil à ſe præſtare poſſunt, niſi vita eis à corde ſuppeditetur. Cor tamen non ſenſus & motus, ſed vitæ penus eſt, & cerebrum vbi vitam concepit tum à ſe motum & ſenſum, per neruos, qui ab ipſo oriuntur corpori præſtat vt cauſa proxima ſeu immediata, cum cor non aliter quam quod vitam cerebro ſicut & vniuerſo corpori ſubmittit, cauſa harum in cerebro affectionum fiat & dici poſſit, atque ita vt mediata cauſa. Cor etiam in ſomno minime ita affici in actione huius vllę ceſſent, aut impediantur, argumenta manifeſta ſunt, neque vlla ei quies, à Spiritus & vitæ ſubminiſtratione in corpore recte valente eſſe aut concedi poteſt. Quare ſic concludamus cum iis, qui hic ab Ariſtotele diſceſſionem faciunt.

Si ſenſus & motus in ſomno quieſcunt, neceſ-

neceſſe eſt eam partem affici, ſeu affectam eſſe, quæ hæc corpori præ cæteris ſuppeditat. Sed verum prius: verum igitur & poſterius. Suppeditat autem corpori ſenſum & motum præ cæteris partibus cerebrum. Ergo primo cerebrum in ſomno affici neceſſe eſt, Zabarella hic acute diſputat pro Ariſtotele, ſed hoc alterius eſt loci & conſiderationis. Itaque non videtur faciendum, vt hic à me diſputetur ſpinoſius & operoſius.

Somnus
- Naturalis, qui fit naturaliter, & ſub noctem, (cum dies ad ſomnum non ſit à natura ordinatus, deſtinatusq́;) ex naturalibus refrigerationibus.
- παρὰ φύσιν & violentus, qui fit præter naturam, vt diurnus vulgaris. Excipitur enim diurnus, tum is, qui ex vigiliis contrahitur, tum is qui eſt ægrotorum, & puerorum, quibus ſc. per inualetudinem & ætatem ac cerebri humiditatem neceſſitas huius affertur. Somnus autem παρὰ φύσιν eſt ex videntis refrigerationibus & humectationibus, quæ fiunt 1. Vel à medicamentis aut cibis frigidis. 2. Vel ab halituoſis, id eſt, copioſis vel nimios halitus gignentibus (ſic vinum forte ſoporiferum eſt.) 3. Vel à laboribus. 4. Vel aere externo, frigido. 5. Vel morbis humidis & frigidis, quibus humoris in cerebro copia gignitur, vt ſunt lethargus & carus. 6. Vel à venenis.

SOMNIVM.

Somnium ἐνύπνιον accipitur proprie vel improprie. Proprie & phyſice, pro viſo ſeu apparitione φανταστικῇ facta in ſomno: improprie, pro nugis vel opinione falſa per metaphoram, vt nugæ hæ ſunt ſomniaq́; delirantium, ait Scaliger. *Somnium fit in ſenſu communi.*

Somnium proprie dictum
- Ordinarium
  - Vulgare ſeu commune, phyſicum ortum ex principiis
    - Externis
    - Internis
  - Proprium aliquibus. Præſagiens.
- Extraordinarium
  - θεῖον diuinum, θεόπεμπτον immiſſum à Deo
    - Mediate per bonos angelos.
    - Immediate.
  - Diabolicum δαιμονιόπεμπτον.

Thomas Bricot. in lib. Ariſtotelis de ſomno & vigilia. Terminum ſomnii phyſice acceptum ait capi dupliciter. Primo modo laxe pro actuali cognitione, non intellectiua, de ſignificato materiali, facta in ſomnio, ſiue ea cognitio ſit de ſenſilibus ſub præſenti tẽpore, ſiue ſub præterito. Ita ſomnium ſub ſe comprehendit actum memorandi, qui in ſomno fit. Altero modo pro actuali cognitione, quæ fit in ſomno mediante ſpecie reſeruata in phantaſia repræſentante Res ſub differentia temporis præſentis: Ita ſomnium eſt paſſio ſenſus communis, qua phantaſticus.

Digitized by Google

Somnia
- Turbida, confuſa, obſcuriora, vt ebriorum & ægrotorum.
- Lucidiora, translucida, explanatiora ſacrorum & ſobriorum.

Diſt. è qualitatibus phantaſmatum ſeu viſorum.

Phyſica ſomnia ſunt vel δηλωτικὰ παρόντων, id eſt, oſtendunt, ſeu indicant, arguuntve res præſentes; vel μνημονευτικὰ προγεγονότων in memoriam reuocant iam præterita. Poſterioris generis ſunt, cum reliquiæ earum rerum agitantur, de quibus vigilantes aut cogitauimus aut egimus. Itaq; oriuntur ab externa cauſa prioris, cum temperamenta affectioneſue corporum, aut partium aliquarum, vel humorum redundantiæ, & agitationes aut cōfluxus & decubitus, in membra ſenſu prædita phantaſmata in cerebro commouent. Itaque oriuntur ab interno principio, quo fit vt ſomnia bilioſorum ſunt incendia caloris flaui, volatus, rixę, pugnæ, Melancholicorum caligines, atri fumi, oberrationes, nocturnæque vagationes, per ſolitaria loca, ſpectra, tetræ ſpecies, phlegmaticorum balnea, merſiones in aquam, nauigationes, onera grauantia, & impedientia inceſſum: ſanguineorum, læta conuiuia, chorearum complexus, rutila, Amantium complexus eorum, quos amant, amicæ & blandæ collocutionea, ſitientem hauſtus vini vel cereuiſiæ.

Quibus affecta ſunt vel obſtructa poſteriora cerebri humore viſcido, velut premi ſe ac ſtrangulari imaginantur in ſomno. Morbus hic vocatur incubus ſeu Ephialtes.

Quibus oſculum ventriculi confertum eſt vitioſis humoribus, ex aſcenſu venenatorum halituum cerebrum afficientium, tetris vexantur ſomniis, & terrentur muſitatis pauoribus. Peucerus de ſomniis in comment. de diuinat.

Diuinitus immiſſa ſunt vel θεωρηματικὰ ſeu ἐναργῆ & explicata (vt interpretatione indigeant:) vel allegorica, id eſt, implicata ambagibus, ſeu αἰνιγματώδη & obſcura.

Diabolica autem ſunt, σημαντικὰ præmonentia eliquid. Atq; hæc ſolent eſſe ἀμφίβολα & ὕπουλα, id eſt, ambigua & perplexa: aliquando tamen vera, id eſt, vere futura deſignantia. Vel ſunt ἀσήμαντα ſignificationis expertia, quæ ſtruuntur à Diabolo, ad ludificandos ipſi mancipatos miniſtros, vt cum veneficæ ſomniant, ſe in cœlum beatorum euehi, aut verſari in ornatiſſimis aruis. Hæc ſomnia falſa ſunt.

Eodē fere recidit hæc diſtinctio.

Somnia
- Naturalia ſeu phyſica à cauſis internis vel externis,
  - Vulgaria quæ nihil futuri ſignificant, ſed poſſunt aliquid rei præſentis in corpore, vel de temperamento ſignificare.
  - Præſaga.
- Non naturalia
  - Diuina μαντικὰ quæ voluntatem Dei, vel res futuras ſignificant.
  - Diabolica, quibus Diabolus ludit, & decipit homines.

Fatidica
- ἐνθυόνειρα quæ directe pingunt, ſeu ſignificant, quæ etiam quiuis iudicare poteſt.
- φασματικὰ quæ oblique, per imagines φάσματα ἢ φαντάσματα, viſa, & ænigmatica, futura denunciant.

Explica-

Explicatio.

Εὐθυόνειρα) Quædam recte & diſerte repræſentant vel nunciant futura, quæ Deus vult, vt cum Deus miſſo angelo Ioſepho nunciat, quid faciendum ſit, ne à tyranno interficiatur. Hoc ſomnium proprie non eſt φάσμα aut φαντασία inane aut vanum. Quædam offeruntur non directe, ſed per imagines; Talia ſunt Ioſephi & Danielis ſomnia.

Diabolica) Tale fuit eius, qui ſomniauerat ſe inuenire theſaurum in agro effoſſum, & ne aberraret à loco, iuſſus erat, eum locum ſignare proprio excremento, euigilans vero auroque inhians, lectum inquinauerat.

SONANS.

1. Sono affectum. 2. Sonum efficiens. Corpora, quæ edunt ſonum, ſic ſonantia dicũtur, id eſt, ſonum efficientia. Sonorum eſt, quod aptum eſt ad excitandum prolixiorem ſonum, vt metalla quędam. Gręce ἠχῶδες, quod etiam ſignificat reſonabile. Ouid. 3. Metam. Nec prior ipſa loqui didicit reſonabilis echo, id eſt cuius natura eſt reſonare.

SONVS.

Sonum Stoici dicunt eſſe aerem laceratum, ſed prædicatione impropria: eſt enim ſenſile & ſentiri aptum.

Sonus in muſica eſt quo cantus concinitur. Rectius, eſt qualitas ſenſilis per auditum. Eſtque idem vel diuerſus. Idem eſt in notis, eadem ſyſtematis ſede iunctis; dictus eſt vniſonus. Diuerſus eſt in notis aliquo interuallo diſtantibus variatus.

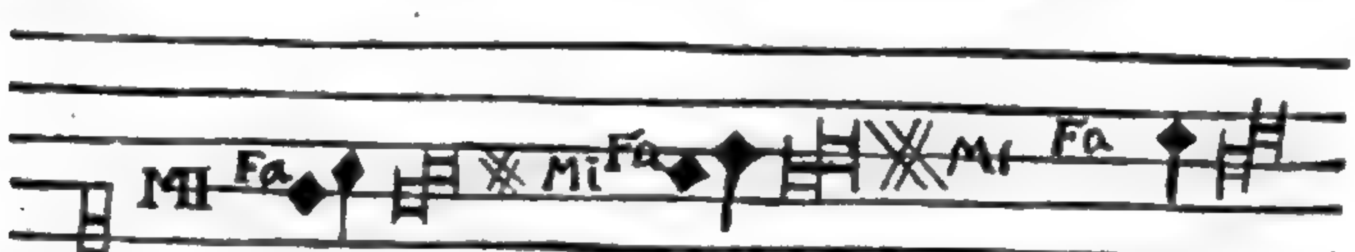
Diſtantia eſt ſonorum variatio articulata vocis intentione, & remiſſione (Græci dicunt ἄρσις καὶ θέσις) conſtans: Alias interuallum.

Intentio vocis, eſt vnius ſoni ſupra alterum ſublatio. Remiſſio vocis eſt vnius ſoni infra alterum depreſſio. Sonus diuerſus eſt primus, vel deductus inde. Primus eſt ſonorum minimo interuallo diſtantium. Dicitur comma ſeu inciſio, quod eo ſoni incidantur.

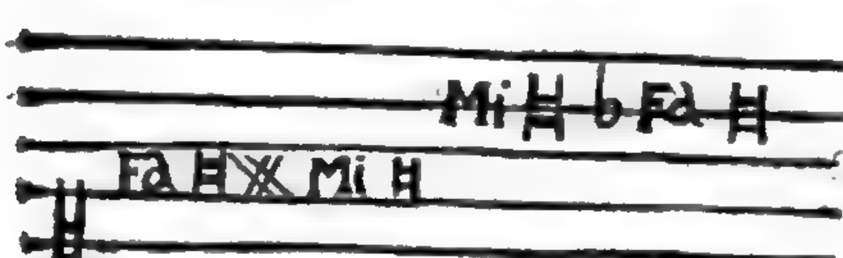
Deducti è primis duo ſunt genera.

Primum eſt ſoni immediate deducti. Is eſt vel ſimplex, vel compoſitus.

Simplex eſt ſonus conſtans è ſolis commatis: dicitur Semitonus, eſtque quoties Mi Fa vel natiua vel aliena ſede canendum eſt.

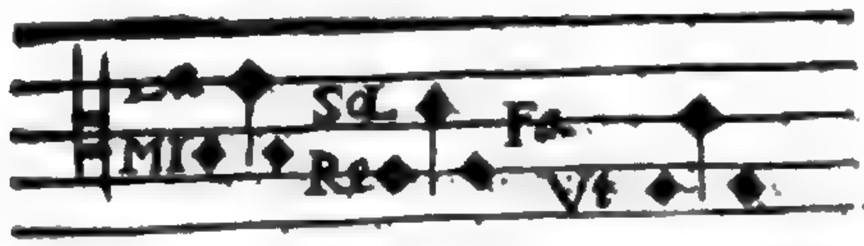
Eſtq; minor vel maior. Minor eſt qui fere quatuor cõmata cõplectitur. Dicitur ſemitonus minor, eſtque in notis per voces Mi Fa mollius edendis. Maior eſt qui fere quinq; commata complectitur. Dictus ſemitonus maior. Eſtq; notis in eadem ſyſtematis ſede per voces Mi Fa modulandis.

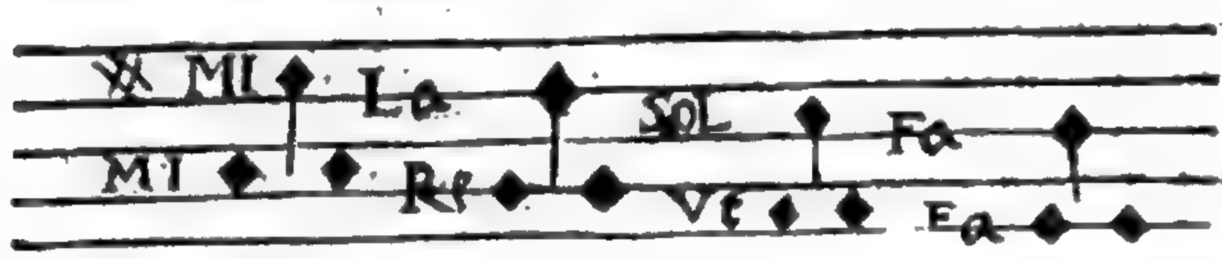
Sonus immediate cõpoſitus eſt TONVS qui fere nouem commatis circũſcriptus, vtriuſque ſemitonium complectitur. Eſtque in omni interuallo contiguo, excepto eo, quod vocibus Mi Fa contiguus editur.

Secundum genus ſoni deducti à primis eſt ſoni mediate deducti, vt primo ſonus quartæ, & quintæ.

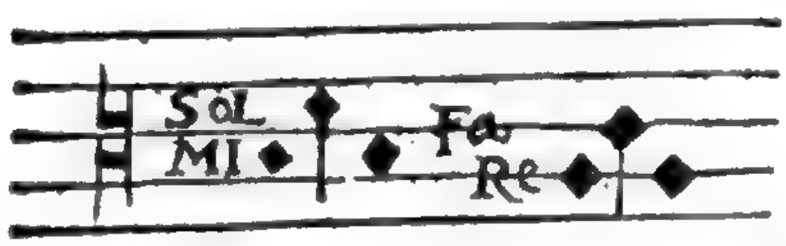
Sonus quartæ eſt, qui ſemitonij maioris & duorum tonorum extremitate, circũſcriptus in interuallo quartę editur.

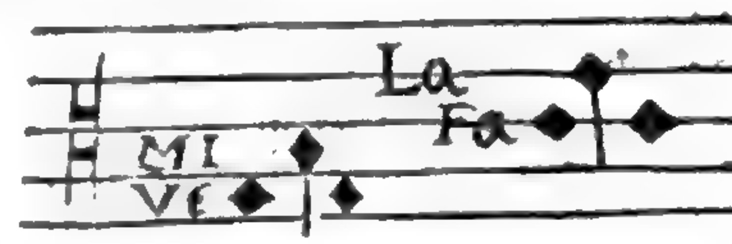

Sonus quintæ eſt, qui ſemitonij & trium tonorum extremitate circumſcriptus in interuallo quintæ editur.

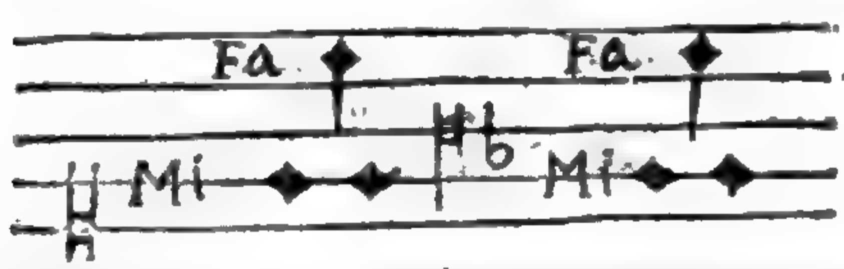
Secundo ſonus tertiæ & ſextæ. Vterq; eſt minor vel maior. Minor eſt, qui extremitate ſemitonij, & toni circumſcriptus, tertiæ imperfectæ, ſonus vulgo dicitur.

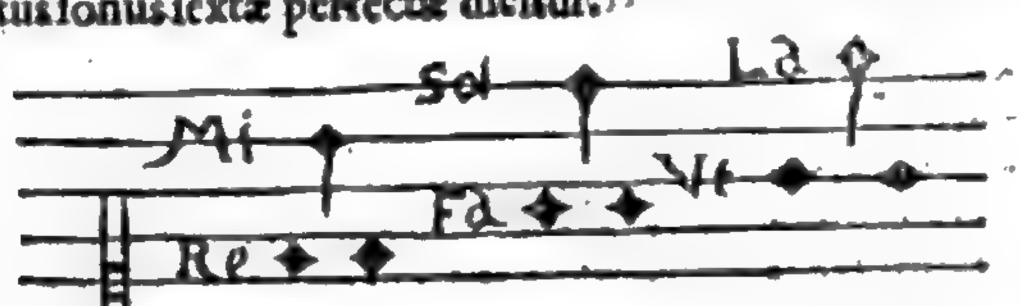

Maior eſt, qui extremitate duorū tonorū circumſcriptus, tertiæ perfectæ ſonus dicitur. Sonus ſextæ, eſt in interuallo ſextæ.

Minor ſonus ſextæ eſt, qui duorum ſemitonorum, & trium tonorum extremitate circumſcriptus, ſextæ imperfectæ ſonus dicitur.

Maior ſextæ ſonus eſt, qui ſemitonij, & quatuor tonorum extremitate circumſcriptus ſonus ſextæ perfectæ dicitur.

Tertio ſonus octauæ.

- Sonus
  - Idem
  - Diuerſus
    - Primus κόμμα
    - Deductus
      - Immediatus
        - Simplex ſemitonus
          - maior
          - minor
        - Compoſitus Tonus.
      - Mediatus
        - Tertiæ.
        - Quartæ
        - Quintæ.
        - Sextæ
        - Octauæ.

Stritii

Soritici verſus.

Soritici & quaſi catenati verſus dicuntur, qui fiunt, vel facti ſunt, ad imitationem ſoritæ logici (vt quo propoſitiones gradatim accumulantur) qui eſt ſyllogiſmus, cum pro ſyllogiſmis complicatus; in quo plures præmiſſę quam duæ, eo ordine connectuntur, vt prædicatum præcedentis ſit ſubiectum ſequentis, vnde concluſio infertur, in qua prædicatum vltimæ præmiſſæ attribuitur ſubiecto, primę pręmiſſæ. Latinis dicitur argumentatio Generalis & quaſi Catenata.

Eiuſmodi eſt hoc diſtichon.

Puluis & vmbra ſumus; puluis nihil eſt, niſi fumus; At nihil eſt fumus: Nos nihil ergo ſumus. Sorites quatuor propoſitionum.

Spatium.

Spatium eſt alijs interuallum finitum, in quo aliquid eſt, vel eſſe poteſt. Eſtque loci vel temporis. Alijs ſpatium eſt capedo, ſeu interuallum vel finitum, vel infinitum, & vtrumque quidem, vel ſucceſſiuum, vel extenſiuum.

Infinitum ſucceſſiuum, quod ab æterno fuit, & in æternum erit; Infinitum ſeu immenſum extenſiuum, quod reſpectu noſtri in omnem partem infinite extenditur ſurſum, deorſum, & in cæteras loci differentias. Hæc ſpatia eis non ſunt fictitia, ſed vera, ideſt, eiuſmodi, vt abſque operatione intellectus dentur, & neceſſaria, quod ſine iis nec motus, nec locus phyſicus eſſe poſſit, id eſt, quod ſine ſpatio ſucceſſiuo motus, ſine ſpatio extenſiuo locus dari nequeat. Non tamen capacites, motuũ quidẽ, quo ad ſucceſſionẽ, corporum vero quo ad extenſionem.

Quomodo concilias hæc; Spatium, extenſiuum infinitum eſt imaginarium; & ſpatium hoc eſt verum, non imaginarium; non fictitium? R. ſic: Verum eſt, quia non pendet ex noſtra imaginatione, quaſi nullum ſit, niſi cum nos illud fingimus, ſed vere & corporibus occupatur, & extra cœlum infinite in omnem partem diſtenſum, eſt, nec aliqua coarctatur: Imaginarium autem eſt κα[illegible], quia non eſt realis & vera quantitas, ſed imaginaria & ficta. Non enim eſt verum Ens, quia nec creatum eſt; nec increatum Ens, nec eſt ſubſtantia, nec accidens, quãtitas autem vera, Ens eſt verum & quidem accidens. Adde, quod quantitas realis inhæret ſubiecto; ſpatium hoc non. Et ſi hoc ſpatium eſſet realis quantitas, eſſet quantitas trinæ dimenſionis, id eſt corpus in Categoria quantitatis: ſed non hoc: Eſt, enim hoc ſpatium (extenſum) Aptitudo quædam ad capiendam quantitatem trinæ dimenſionis: non igitur eſt realis quantitas. De vero ſpatio illo opinionem ſcito eſſe Auguſtini lib. 11. de ciuit. Dei. P. Fonſecæ in comment. in 5. Metaphyſ. Ariſtotelis: Conradi Vorſtij Theologi, qui, præter, inquit, creatorem aliquid eſt increatum, ipſi Deo coæternum, nempe immenſum ſpatium ſeu immenſa regio, &c. Et Bernardi Saſignaci Burdogalenſis in explic. Dialecticæ Rami, ad locum de ſubiecto loco.

Sed hiſce obijcitur. Reperiſtis ergo aliquid quod nec creator ſit, nec creatura. Ergo falſus Philo, qui ſcripſit πρὸ γενέσεως οὐκ ἦν τι σὺν τῷ θεῷ, id eſt ante creationem non erat cum Deo quicquam, laudante Matthæo Slado contra Cunrad. Vorſt. Ad hanc obiectionem reſponderet Fonſeca diſtinctione & explicatione vocis ambiguæ aliquid, vel quicquam. Aliquid interdum eſt idem, quod verum Ens, ſeu vera res; ita Trinitati coæternum aliquid non eſt, ita non datur ſpatium hoc (de quo hic agitur) vt quod neque creator ſit; neque creatum. Interdum late accipitur etiam pro eo, quod non eſt prorſus nihil, vt pro rei capacitate ita datur ſpatium hoc, vt neque ſit na-

tura creans, nec res creata, & tamen non ſit nihil omnino, vel purum putum figmentum, ac ita aliquid Trinitati coæternum eſſe dicere quidam non verentur è philoſophis & Theologis.

Obſeruaſis, quo hæc ſententia quodammodo fulcitur, quod Fonſeca ſtatuit, Connexiones etiam rerum, per ſe nec eſſe res veras, nec item commentitias, ſed tantum rerum identitates, pure negatiuas (lib. 5. in Metaph. Ariſtotelis cap. 5. quæſt. 2. pag. 259.) proindeque non mirum eſſe, ſi nec ſint res creatæ, nec increatæ: per res veras intellige Res vere exiſtentes in rerum natura. Quid plura? concluſum hoc ſit: Spatium Inane non eſt verum Ens, ſed capedo quædam corporum, ſed quid corporum capedo? nihil aliud, quam repugnantiæ negatio ad capienda corpora.

Quid res veræ

Ex Fonſeca ſententia.

SPECIES,

εἶδος.

Species ſumitur primo pro forma externa rei. Sic Chriſtus cum transfiguratus eſt in monte, ſpeciem permutauit ſplendore, id eſt externam formam ſeu ſpeciem.

2. Pro pulchritudine, vnde res ſpecioſa dicitur id eſt formoſa.

3. Pro imagine vel mente concepta, vt 1. de anima cap. 12. vel picta ſculptaue ab artifice, ſiue ſit inanis, ſiue veram rem repræſentet ſeu exprimat.

4. Pro forma interna rei.

5. Pro rei eſſentia, vt in Phyſicis.

6. Pro Toto eſſentia conſtante ſingulari & indiuiduo. Sic Indiuidua Ariſt. 1. poſter. Analyt. vocat ἔσχατα εἴδη, id eſt, formas ſeu naturas plene & vltimo definitas, ita vt amplius reſtringi non poſſint.

7. Pro Idea pſeudoplatonica, vt, valeant Ideæ: ſunt enim τερετίσματα.

8. Pro notione Logica, per quam à nobis concipitur res vniuerſalis alteri magis vniuerſali ſubiecta. Ita eſt eſſentiale quid τεταγμένον ὑπὸ τὸ γένος, ſubordinatum generi. Eſtq; perfecta generis perfecti: vel Imperfecta, generis imperfecti. Item alia eſt ſubalterna, quæ ſic eſt ſpecies ſuperioris, vt ſimul ſit Genus Inferiorum: Alia ſpecialiſſima ſeu Infima, quæ tantum eſt ſpecies. Sed ſpecies infima etiam genus quandoque dicitur generaliſſima & populari quadam ſignificatione, vt B. Keckerm. l. 1. Syſtem. Logic. iudicat. Ramei hoc ſequuntur. Vltimo Ariſtoteles etiam ſpecies ſeu εἴδη vocat quicquid eſt ſine materia, primo poſteriorum Analyt. text. 101. ait, Mathematicum verſari circa εἴδη, circa formas. Ita ſpecies ſenſiles etiam 3. de anima formæ dicuntur. Sunt enim ſine materia.

Diſtinctiones variæ ſequuntur.

Species { Realis, quæ ex materia, & materia ipſi aduentante forma compoſita eſt.
In mente, quæ repræſentat ſpeciem, vt loquuntur realem, id eſt, externam. }

Scaligero vna fit ſpecies in mente, ex vtroque ſimul iuncto, genere & differentia.

Species & effigies differunt, vt φυσικὸν & τεχνικὸν, ſpecies eſt naturalis imago, imago eius quod repręſentat.

Effigies eſt artificioſa imago eius, quod repræſentat, dicitur ſæpe imago abſolute (ſine ἐπιθέτῳ. Etſi inter εἶδος & μορφὴν (ſpeciem & formam) apud Græcos nulla fere ſit differentia, tamen nonnunquam inter ea eſt differentia

rentia apud Latinos teſte Vito Amerbachio in lib.2. de natur. philoſophia. Homo generat hominem ſecundum ſpeciem, & non ſecundum formam, id eſt, non transfundit, ſuam formam in aliam, nec retinendo ſimul eam, (ſicut fieri in diuina generatione dicunt Scholaſtici) nec amittendo: ſed hic homo hunc hominem efficit, qui ſunt iidem ſpecie (non numero.)

Species intelligibilis.

Species intelligibilis eſt, 1. Imago rei intelligendæ (vt obiecti.)
2. Concurrit cum intellectu, ad eliciendam intellectionem, vt principium, ſeu ratio intelligendi.
3. Inhæret intellectui, vt accidens.

Species
- Impreſſa (intellectui) intelligibilis.
    - Intuitiua, clara.
    - Abſtractiua, hæc efficienter concurrit ad intellectionem.
- Expreſſa conceptus formalis, ſeu verbum mentis, hoc eſt terminus intellectionis qui eſt qualitas: at ipſa intellectio eſt actio: Vtraque repræſentat rem intellectam.

Conceptus) eſt quaſi vitalis quædam imago rei intellectæ: cum intelligere nihil aliud ſit, quam vitaliter efformare, ſeu exprimere imaginem rei intellectæ.

Scoto alia eſt ſpecies inhærens, alia illapſa lib.1. diſtinct.3.

Perfecta notitia veritatis eſt, cum duæ ſpecies exemplares concurrunt in mente, vna inhærens, ſcilicet cauſata; altera illapſa, ſcilicet non cauſata in mente lucendo. Vide vocabulum exemplar. Species νοηταὶ & actus intelligendi, & ſcientia ſunt in intellectu ſubiectiue, id eſt, vt in ſubiecto. Quod offertur intellectui, (Ens reale, Ens rationis, priuationes, negationes) eſt in intellectu obiectiue, vnde obiecta intelligibilia dicuntur. Ens rationis proprie dictum, eſt in intellectu conſecutiue. Auicenna 1. Metaphyſ. cap.6. laudante Paulo Scalig. lib.3. epiſt. Cath.

Species intelligibiles ſunt vel vagæ, vt noſtræ, vel perpetuo nexæ, vt angelicæ. Sic Paulus Scaliger. Species Angelicæ menti indiuidua copula, non vt humano intellectui accidit, vaga & tranſlatitia, ſed perpetuis nexibus vniuntur. Concl.210. de mundo intellectuali.

Ἄλλως.

Species primum ſignificat notionem: eſtq; ſimplex, vt Deus, vel συμπεπλεγμένη (Complexa) id eſt, complexio notionum, vt Deus eſt bonus. Scalig. ex. 307. In intellectu meo eſt hæc ſpecies, Deus eſt bonus.

Secundo ſignificat rem, cuius eſt forma, principium nimirum internum, & eſſentiale rei.

Tertio Ideam eſſentialem, ſeu formam ac perfectionem ſubſtantiarum, vt cum Platonici dicunt εἶδος πράγματος.

Quarto externam formam, vt ſpecies argumenti pulcra. Rationis ſpecies falſa. Sic Scaliger ſpecies logica interdum dicitur idea. Sunt quædam homonyma, quorum ſignificata inter ſe differunt, καθ᾽ ὅλην ἰδέαν, id eſt, tota ſpecie & eſſentialiter. 5. Ethic. cap.2.

Species quæ apprehenditur, dicitur eſſe effectrix effectus, id eſt, notio ſeu repræſentatio.

Species in Grammatica accipitur pro affe-

Digitized by Google

ctione ſeu accidente vocum communi, quæ diſquiritur primane ſit vox, an deriuata? Vnde vox primitiua vulgo & deriuatiua dicitur, vt cum dicitur clamo eſt primitiuæ ſpeciei, clamito deriuatiuæ.

Sed in Dialectica pro parte ſubiecta generi, vt cum dicitur Enallage vocis eſt, cum vna ſpecies vocis pro altera ponitur, vt verbum pro nomine, cum vox dicitur genus, nomen ſpecies vocis.

Vſus.

In Grammaticis diuiditur notatio in ſpeciem & figuram. Notatio ſpeciem ſub ſe habet, vt ſpecies accipitur grammatice, quæ ſpecies accidentalis eſt, ſed non habet ſub ſe, ſeu non continet ſpeciem, vt ſpecies accipitur logice, quæ ſpecies eſſentialis eſt. Nomen enim, quæ vocis ſpecies eſt, non eſt notatio.

Species dicuntur, quæ manant ab accidentibus vt ſpecies ab albedine. Species (lumen) à luce. Species ſunt rerum notæ primæ, vt oratio eſt earum notionum nota.

Species ſeu forma Intentionalis.

Thomas docet ſenſationem fieri per receptionem formarum, ſeu ſpecierum intentionalium obiecti. Species autem intentionales obiectorum, dicuntur formæ eorum ſine materia (vt ſignum quod recipit cera annuli ſine ferro, & auro) quia non ſunt naturales eorum formæ, ſed eam tantũ vim habent, vt vice eorum, vna cum potentia efficiant ſenſationem, quo ipſo concipiuntur & habentur pro ipſis formis obiectorum. Opponitur igitur ſpeciebus realibus.

Species coloris purioris & defecatioris naturæ ſunt, quam color.

Specificatiua Prop.

Propoſitio ſpecificatiua Scholaſticis eſt, in qua explicatur in qua ſignificatione ſubiectum accipiatur, vt illi prædicatum attribuatur. Seu in qua eſt dictio, qua ſubiectum denotatur ſpecificari. Sic enim dicta eſt à dictione Quatenus vel ſecundum quod καθ' ὃ ſpecificatiue accepta, hoc eſt ita vt determinet rationem, & ſignificationem ſubiecti, ſecundum quam conueniat ei prædicatum: vt cum dicitur homo ſignificat perſonam quatenus ſubſiſtit in natura humana. Dico diſerte. Quatenus ſpecificatiue accepto; Quia quatenus etiam ſæpe reduplicatiue accipitur, vt ſignificet aliquid, quod ſubiecto conuenit eſſe cauſam prædicati. Vt cum dico: Homo qua rationalis eſt diſciplinæ capax; vel adhibeatur ad repetitionem ſubiecti: vt homo qua homo eſt animal rationale. Ἀναδίπλωσις hæc dicitur reduplicatio ſeu repetitio eiuſdem vocis.

Propoſitio cum ſpecificatione opponitur ſimplici & ſine ſpecificatione, vt ſimplex: Maria eſt vera Mater Dei: cum ſpecificatione eſt: Maria eſt vera Mater Dei ſecundum aſſumptam naturam.

Specificatio

- Specificatio
  - 1. *Speciei effectio εἰδοποίησις*
    - *Naturalis*, E Materia & Forma.
    - *Transnaturalis*, E genere & differentia.
    - *Artificioſa* ex Materia facta
      - Propria
      - Aliena huius ſpecies eſt
        - Reducibilis ad priorem & rudem materiam.
        - Non reducibilis
      - Partim ſua ſeu propria, partim aliena lib. 2. Inſtit. Titul. 1. de rer. diuiſion.
  - 2. SPECIES ACTVS: ſeu *Denominationis ſpecificæ* conſecutio ſeu ſortitio.
  - 3. *Quæſtionis à genere* ad ſpeciem abductio, theſεως ad hypotheſin traductio ſeu translatio, (cui opponitur hypotheſεως ad theſin reuocatio) vt per ſpecialia generalium declaratio. (Sic Barbaris exemplificatio eſt definitionis, ſententiæ, regulæ per exempla expoſitio.)
  - 4. *Vnius è pluribus electio.* In diſcipl. pract. Scholaſtic.

Libertas, qua electionem reſpicit, cõtrarietatis à Scholaſticis dicitur ſpecificationis, cũ ex duobus vel pluribus propoſitum vnum libere eligitur. Ei opponitur Libertas contradictionis, quę à Scholaſticis vocatur libertas Exercitij: cum vno tantum propoſito illud vel eligitur vel repudiatur. In diſputatione de Libero arbitrio & vitibus humanis magnum vſum habet diſtinctio hæc. Voluntas *ἀδιαφόρως*, id eſt indifferẽter cõparata ad vtrunq; oppoſitorum. Libertas ſpecificationis ſeu contrarietatis eſt voluntas qua potis eſt agere vel non agere, hoc libertas exercitij ſeu cõtradictionis. An eiuſmodi libertatẽ adhuc habeam⁹, quæritur.

Explicatio.

Propria) vt ſi quis ex ſuis vuis vinum fecerit. Aliena ſi quis ex alieno auro vas aliquod fecerit, vel ex alieno vino & melle mulſum miſcuerit.

Reducibilis) vt vas conflatum poteſt ad rudem materiam auri reduci.

Non reducibilis) vinum ad vuas reuerti nequit, mulſum ad vinum, & mel reſolui non poteſt. Partim ſua, partim aliena) vt ſi quis ex ſuis & alienis medicamentis Emplaſtrum aut collyrium compoſuerit. *Species autem fit ex materia eiuſdem generis, vel ex diuerſis materiis, vt electrum* ex auro & argento. Diuerſę enim ſubſtantiæ res confuſæ nouam etiam ſpeciem efficiunt.

Specificari.

Eſt denominationẽ ſpecificã ſortiri, dem Kindt einen Nahmen geben: Motus & mutatio ſpecificantur, id eſt, denominationẽ ſpecificã nanciſcuntur, ſeu accipiunt à termino. Robertus Linconienſis ſpecificatũ opponit talificato (à qua voce abhorreo vt Barbara, & minus vſitata.) verba eius ſunt, corpus.n. vnde corpus eſt quãtũ, ad quod proxime ſequitur figuratũ, & huic proximũ corp⁹ aliqua forma naturali ſpecificatũ & cõſequẽter accidentib. ſpeciei cõuenieẽtb. talificatũ (id eſt tale redditũ) ad q̃ ſequitur ꝙ ſit quãtũ quãtitate determinata pfecta; cõueniẽte ſpeciei ſecũ-

dum tres dimenſiones. In myſticæ Theologiæ Dionyſij expoſitione.

Specimen.

Specimen proprie eſt paruum illud quod mercatores merces maiores vendituri Emptoribus oſtendere ſolent, vt ex eo cernere & iudicare poſſint, quales ſint merces. Fieri id maxime ſolet in venditione frumenti, vulgus vocat probam.

Deinde pro exemplo, indicio, facto laudabili, probatione & δοκιμασίᾳ ponitur, vt Scæuola, temperantiæ & prudentiæ Specimen, id eſt, exemplum. Tu qua in re ſpecimen cæteris aliquod dediſti, id eſt, aliquid laudabile. Cicero ſic ſpecimen imitationis aliorum optimorum quorumque dicuntur.

SPECVLVM
ex Opticis.

Speculum in Optica ſeu Catoptrica eſt denſi & opaci corporis ſuperficies polita. Talia igitur ſunt, quæ fiunt è chalybe, item è vitro ſubducto plumbo. Item è quibusdam lapidibus non vehementer coloratis. Tale ſpeculum eſt immobilis aqua, præſertim cum vmbra in eam incidit. Tum enim rerum ſpecies ita remittit, tanquam vmbra illa pro plumbo ſubduceretur. Vnde Virgilianus Paſtor Eclog. 2.

——————*Nuper me in littore vidi,*
Cum placidum e ventis ſtaret mare. ——

Tale ſpeculum Tyberis eſt Æneid. 8. Syluoſa ſua littora inter nauigandum repræſentans Troianis;

Qui longo ſuperant flexus variiſque teguntur,
Arboribus, virideſq́; ſecant placido æquore ſyluas.

Secare enim ſyluas hic eſt Tyberim ſyluarum ſuarum ſpeculum ſecare, Metonymica locutione. Specula denique naturalia ſunt Luna & omnes ſtellæ ſphærica conuexa: Sed ſpecula Solis tantum lucem eius ex ſuperficiebus ſuis ad nos mittentia.

Quæſtio: Quomodo Tyberis poſſit ſecare ſyluas

- Speculum
  - Artificioſum, vt vitreum.
  - Naturale
    - Animatum, oculus.
    - Inanimum, vt Sol.

- Speculum
  - Regulare
    - Planum.
    - Gibbũ.
      - Concauum. } vtrumque aut
      - Conuexum. } vtrumque aut
        - Sphæricum,
        - Cylindraceum.
        - Conicum.
  - Irregulare, vt Parabolicum.

Explicatio.

Irregulare ſpeculum concauum inſigne eſt, quod parabolicum dicitur (à παραβολῆ) cuius gibbum fit helice conica, quæ parabole dicitur circa ſuum axem conuerſa: in quo ſpeculo omnes omnino radij paralleli incidentes reflectuntur ad vnum punctum, ignem ibi vehementiſſimum gignentes.

Ex Ariſtotele.

Specula aliquando non colores ſolum, ſed & imagines & figuras oſtendunt: Alia autem colores tantum: Et hæc ſunt parua, ac nullam habent ſenſibilem diuiſionem. 3. Meteor.

Ex Alb. Mag.

Speculum duobus modis ſumitur. 1. eſt quod

quod habet naturam ſpeculi, vt eſt, ſplēdidum, terſum, aliquo modo ſpiſſum, tenens ea, quæ ipſi imprimuntur, licet ſit peruium. Hoc apparet in aere & aqua. 2. eſt, quod omnes proprietates habet ſpeculi terminati, quod diſtincte reflectit imaginem ipſum intuentem. Ita nec aer, nec aqua ſunt ſpeculum.

Hic corporum figuræ ſeu imagines dicuntur ſimulacra. Iacob. Carpentar. in Alcin. Platon.

Specularis Lapis.

Specularem lapidem Plinius vitri modo pellucidum facile in quamlibet tenues cruſtas findi ait. Specularia ſeu ſpeculares lapides materia quædam lucida erant & inſtar aeris transparens, inquit Baſil. Magnus. Specularia dicta ſunt, quibus lumen & Sol in ædes admittebatur ſeu transfundebatur vt hodie per vitreamina & chartacea, ſic dicta, quod ex ſpeculari lapide eſſent confecta, ait Henricus Salmuth in notis ad rerum memorabilium, &c. Guidon. Pancirolli Iuriſc.

Speculariј in iure dicuntur, qui feneſtris ſpecularia ad arcendum hyeme frigus componunt l. 1. C. de excuſ. artif. li. 10.

Barbari lapidem ſpecularem vocant lapidem ſpeculeum, qui perſpicuus eſt vt vitrum, Alb. Mag.

SPHÆRA GLOBVS.

In Scholis philoſophicis accipitur Sphæra proprie & improprie.

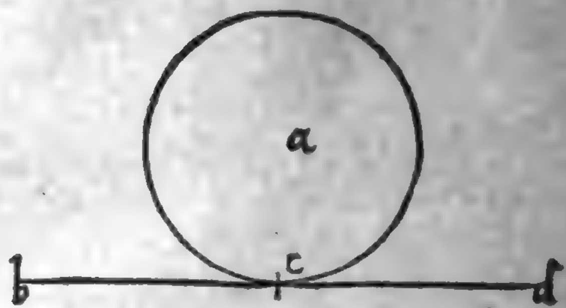
- Sphæra
  - Naturalis Mundana
    - Cœleſtis ſeu ſtellifera.
    - Terreſtris ſeu Terrena.
  - Artificioſa
    - Solida
      - Aſtrographica.
      - Geographica.
    - Excauata, Armillaris, Geometrica.

Extat edita anno ſeruatoris 1600. Sphæra ſtellifera, in qua vt ſpeculo quodam firmamenti, vniuerſum ſiderum ornatum ac ſtellarum ordinem, ſumma qua fieri potuit diligentia, & induſtria à Gulielmo Iariſſonio, magni Tychonis quodam diſcipulo accuratiſſime artificioſiſſimeque diſpoſitum earumque numerum multo quam hactenus auctiorem ex obſeruationibus, recens à Nobili viro D. Tychone Brahe Aſtronomo incomparabili habitis, intueri liceat Solida (Græce στερεὰ: Armillaris) Grece κρικωτὴ, Proclus in hypotypoſi Aſtron. hypotheſeων) id eſt diſtinctis circulis conſpicua. Effigies certarum Sphæræ partium dicitur à Thoma Finckio.

2. *In Geometria Sphæra eſt rotundum ſolidum ſeu corpus à Sphærico, ſeu à ſuperficie Sphærica (vt termino ſeu perimetro) comprehenſum.* Verum Rotundum dici rotundius eſt, dicit ille, ore rotundo. Geometræ illam fieri & quaſi generari dicent conuerſione ſemicirculi manente Diametro, vt baſi eius, nimirum ſi concipias ſpatium illud, quod in conuerſione ſemicirculus attingit, ſolidari, & quaſi corporari, id quod in officinis tornariorum videre fas eſt. Ibi enim corpus, circa polos & axem motum, ſpatium rotundat. Breuiter & rotunde: Sphæra fit ſemicirculo ſuper Diametro ſua rotatio.

Sphæricum accipitur dupliciter primo adiectiue pro eo quod eſt globoſum, ſeu σφαιροειδὴς.

2. Subſtantiue pro ſuperficie Sphærica, vt cum dicitur, Quemadmodum peripheria tangit rectam vnico puncto, vt hic Sphæricum a tangit planum b c d in puncto c.

3. Sphæra accipitur etiam pro pila; vt pila ſeu Sphæra cœleſtis dicitur, quæ in ſublime pellitur, qua vſi ſunt Phæaces. E Polluce Giphanius σφαιρομαχία Ballſpiel.

Sphæram inter ſe reddere Senecæ prouerb. einem andern den Ballen zuſchlagen / colludere.

4. Metaphorice accipitur pro certo termino, vel deſcriptione aut circumſcriptione, pro cancellis & ſeptis, cum dicitur à Scholaſticis res ſphæram actiuitatis ſuæ non excedere, & à Theologo quodam. Rectius fecerimus, ſi Dialectica & Philoſophia in ſua ſphæra relictis diſcamus loqui nouis linguis in regno fidei extra omnem ſphæram alioquin futurum eſt, vt vinum nouum in vtres veteres mittamus & vtrumque perdamus.

Canones.

Nihil agit & patitur extra ſuas ſpecies ſphæra ſeu ambitu comprehenſas vires.

Quod in quouis rerum genere eſt perfectiſſimum cauſa eſt eorum, quæ ſunt intra generis iſtius ſphæram, id eſt, ambitum. (Itaque perfectionis, creaturarum cauſa Deus μάλιστα τέλειος καὶ αὐτάρκης, Rerum omnium perfectiones, perfectiſſime & eminentiſſimo modo obtinens) *Omnis effectus manet in ſphæra ſua cauſa.* Axioma hoc ſcholaſticum obſcurũ videtur. Habet autem hanc ſententiam. *Nullus effectus vltra propriam ſuam cauſam.* (Sic loquitur Marſilius Ficinus.) *ſe extendit. lib.* 10. *cap.* 8. Theologiæ Platonicæ. Præceptum ſeu lex de alicuius artis ſphæra eſt lex de præſcribendis & regendis artis finibus, ita vt ars intra eos ſe contineat. Hæ locutiones omnes ſunt metaphoricæ. *Expoſitio Scholaſtici axiomatis.*

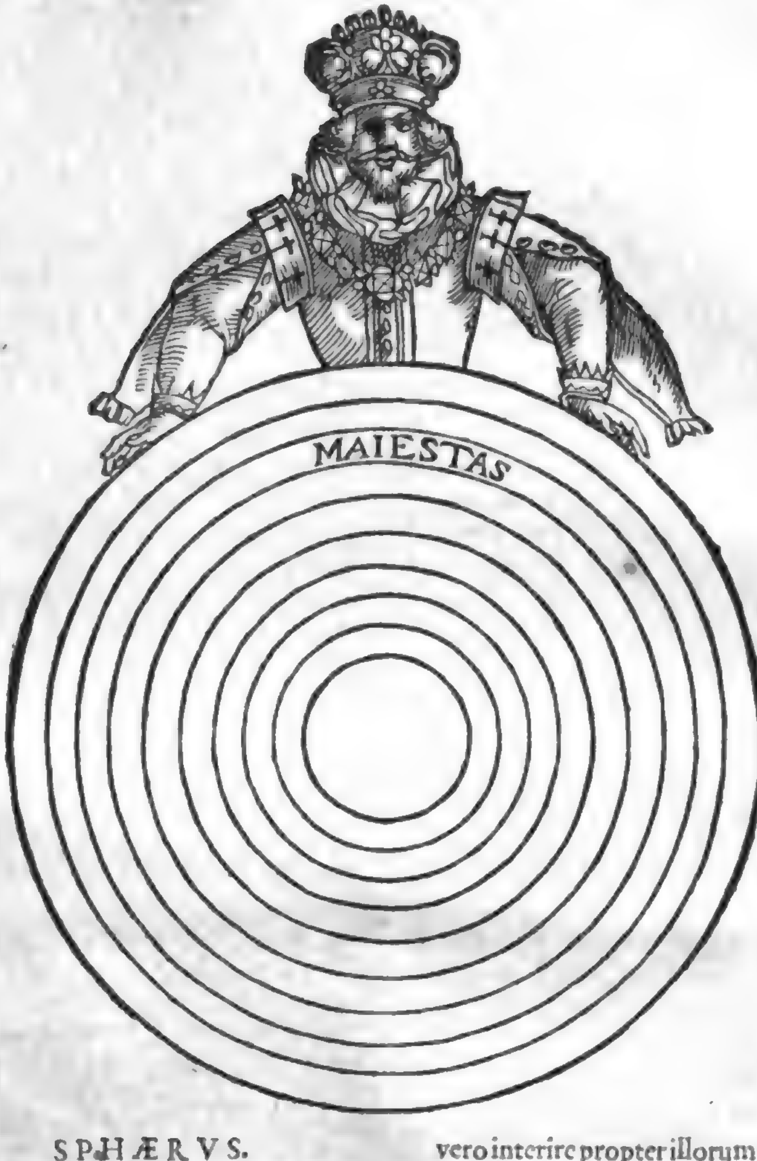
Axiomata.

Cauſæ ſecundæ ſphæra primæ cohibentur, id eſt, cauſæ ſecundæ continentur & definiuntur primæ cauſæ ambitu, nec extra hoc ſeptum pro arbitrio aut natura ſua euagantur.

Scholaſtici vocant determinationem diuinam. Refractaria hominis voluntas intra ſphęram prouidentiæ Dei ſubſiſtit, id eſt intra ſepta & cancellos prouidentię ſubſiſtit, ei quaſi incluſa & ſubiecta eſt, etſi contra Dei voluntatem feratur.

Sphæra ciuitatis eſt Reip. recte & pie ex legibus adminiſtrandi ratio. M. Iohan. Caſo Oxonienſis. Hæc enim eſt huius doctrinę Caſ. inſcriptio. Met. à Sphæra mundana cuius partibus analogicæ reſpondent. Summũ orbis caput Imperator imperii proceres Imperatoris axioma, virtutes & bona externa ad felicitatem attinentia. Eius σχηματισμὸν tibi lector ſtudioſe exhibeo.

SHPÆ-

SPHÆRVS.

Sphærus Empedocli eſt ipſum cœlum, quemDeum facit, à quo excludit diſcordiam. De hoc Fonſecæ in explan. 4.c l. 3. Metaph. Ariſtot. Etſi omnia 4.elementis conſtent, quædam tamen perpetuo exiſtere propter perpetuam elementorum amicitiam, id eſt, concordiam ſeu cõuenientiam. Quædam vero interire propter illorum contentionem ſeu diſcordiam, tradidit Empedocles. Dicebat enim vno excepto Deo, id eſt, cœlo, quem Sphærum appellabat, & ſapientiſſimum eſſe, pronunciabat, cætera õia habere in ſua compoſitione admixtã diſcordiã: illum autẽ ſolum ita cõſtare elementis, vt ab eius cõpoſitione omnis diſcordia longe relegata eſſet.

Digitized by Google

SPIRITVS.

- Spiritus
  - Naturalis
    - Vitalis
      - Inſitus. ἔμφυλον, σύμφυτον, αὐτοφυὲς, αὐτόφυτον πνεῦμα.
      - Influens: Hic cum peruenit ad cerebrum alteratus & per neruos in membra ſubiecta dicitur Spiritus animalis.
    - Non vitalis vapor craſſus & impurus, qui inter concoquendum ex chylo in ventriculo vel ex chymo in epate, vel in ſanguine in venis & extra venas in ſingulis mẽbris reſolut⁹.
  - Præternaturalis, qui cauſa eſt multorum affectuum præternaturalium
    - Inflationis & diſtenſionis membrorum;
    - Rugitus ventris;
    - Singultus;
    - Doloris Cholici & Iliaci.
    - Vertiginis: tinnitus aurium;
    - Epilepſiæ.

Spiritus 1. ſignificat auram vel ventum, & ita aliquid eſt corporeum: Spiramentũ animę accipitur pro pulmone à poetis.

2. Subſtantiam incorpoream & materiæ expertẽ, vt cum dico, ſunt Spiritus plani, id eſt, deceptores & mali genij Irrgeiſter.

3. Spiritus in oratoria (πνεῦμα) eſt quaſi Periodus ſeu perigraphe periodica numerum quatuor membrorum excedens, cuius exempla vide in voce PERIODVS.

Explicatio.

Symphytus Spiritus (πνεῦμα σύμφυτον) eſt corpori à natura inſitus, id eſt ſingulis membris & partibus homogeneis, vt calor, ſic & Spiritus peculiaris eſt, & proprius, quem non cum aliis communicat. Hoc continentur facultates ſingularum partium, quo alimẽtum attrahunt, retinent, mutant, & expellunt ea, quæ naturæ ſiue contraria aut inimica ſunt. Hic Spiritus eſt ex ſeminum natura & elementis.

ἐπιφερόμενος qui foris in corpus infertur, vt Spiritus qui naribus & per arteriam, & per totius corporis poros accipitur. Hic Spiritus cor & cerebrum refrigerat, & ad vtriusq; etiam Spiritus alendos vel conſeruandos potius & excitandos aliquid confert, ſicut Diogenes Laertius ſcribit, quendam ſibi prorogaſſe longiorem vitam per aliquot dies odore calidi panis.

Is qui in corpore de alimento naſcitur Spiritus, duplex eſt, κατὰ φύσιν & παρὰ φύσιν.

παρὰ φύσιν appello Spiritus, qui excrementa ſunt, etſi fiunt naturaliter, vt 1. ἀτμίδες in coctionibus, qui vſum habent in corpore, quod ſomni q. materia ſint. 2. Flatus qui ex debilis caloris coctione exiſtunt, ex quo genere etiam ructus ſunt.

Κατὰ φύσιν ſeu naturalis ſpiritus, qui in corpore de alimento gignitur, eſt is, quem epar, cor, cerebrum virtute ſua peculiari & ſpiritu inſito gignunt, & in corpus vniuerſum infundunt, abſque cuius ſpiritus opera nulla pars corporis vires ſuas retinere poſſet, & conficiunt ſingulæ ex nominatis tribus partibus, peculiarem corporis ſpiritũ: vt ſit hic κατὰ φύσιν, ſpiritus triplex. Gignitur. n. primo in Epate ἀτμοειδὴς quidam, id eſt, vapori ſimilis Spiritus, qui cum ſanguine vehitur, & φυσικὸς Spiritus eſt, ac per venas vna cum ſanguine corpori communicatur. Deinde ex hoc, vbi ad cor delatus eſt, cor aereum ſpiritum excoquit; qui eſt vitalis, ſeu vitæ ſpiritus; Græce ζωτικός. Et hi ambo in corpus vniuerſum per venas & arterias effunduntur; & mirabiliter

quidem

quidem etiam eo, vbi venæ & arteriæ nullæ ſunt, vt in ligamentis, cartilagine, oſſibus. De vitali autem cerebrum animalem ſpiritum elaborat maxima ex parte (ἐπὶ πλεῖον) vt docet Galenus. Nam εἰσφερόμενον etiam πνεῦμα (id eſt ſpiritus, qui foris infertur) aliquid ad huius naturam confert. Quem veriſimile eſt, eſſe lucidum & æthereũ quẽdã ſpiritũ, qui ibi tantũ eſt, vbi nerui sũt, & fila horũ: per neruos.n.in corpus perfertur, neq; hoc opus eſt omnibus corporis partibus, cum nõ omnes corporis partes ſenſum etiam & motum habeant, ſicut nutriri omnes oportet, vt vitam habere, vt nutriantur. Tertio Spiritus φυσικὸς gignitur: ſed de hoc tum dubitatio, tum controuerſia eſt. (Quæritur enim, an ex iecore exiſtat, & prouehatur, vel an hoc fiat, vt vitalis ſpiritus è corde in Epar tranſmiſſus, ibi naturalem gignat, & hoc modo hic etiam ſit cordis potius opus, quam Epatis, ſed cum epatis facultas eiuſmodi ſit, quæ vniuerſo corpori inſeruiat, & ſanguinem communiter fundat, omnibus partibus, ſpiritum etiam ab hoc communem, & quaſi publicum quendam in vniuerſum corpus dimanare eſt valde cõſentaneum, qui & ab epate peculiarẽ ad modum excoctus ita ſit, vt à vitali & animali diuerſus ſit, & ad hos q. vapor ſit, cum flãmeo ſpiritui & aerio cõparatur, quo ſpiritu ali & conſeruari ille ſymphytus ſingulis partib. ſpiritus putatur, etſi & εἰσφερόμενος ſpiritus, qui per poros accipitur, aliquid conferre ad hoc exiſtimatur. Inprimis autẽ vitalis in arteriis hoc (ſpiritu qui in epate, ſit(conſeruatur, cũ ſint cõmunia vtriuſq; generis valorum oſcula, atque ita inter ſe miſceantur: neque halitus melancholici, quomodo cerebrũ afficere poſſint, ſi non ſint peculiares etiam & φυλικὸς epatis ſpiritus explicari poteſt. Omnino igitur hæc tria mẽbra vt naturam præcipuam, ſic ſpiritum ẽt peculiarem habere videntur. Eſromus R. P. (Naturalis ſpiritus eſt ſimilis vapori,, animalis flammæ, vitalis aeri.)

Spiritale.

Spiritale, πνευματικὸν, Spirituale eſt interdum flatuoſum, plenum flatibus, vel flatus ciens. Interdũ eſt ſpirationi inſeuiens, vel vitale; membra ſpiritalia.

Interdum ſpiritui deputatum, vt locus ſpiritualis naturæ vel qualitatis.

Interdum ſpiritale eſt idẽ, quod Barbaris intentionale: Eique opponitur materiale. Sic ſępe accipit Zab. vt cum dicit colores ſpiritales, ſpecies ſpiritales, eſſe ſpiritale. vid. eius lib. de viſu.

In Mechanica ſeu βαναυσικῆ machina quędam dicitur ſpiritalis. Vnum enim genus machinarum Vitruuius facit Scãſorium, (ἀκροβατικὸν) alterum ſpiritale (πνευματικὸν) tertium tractorium (βαναυσόν.)

Spiratio.

Spiratio primum accipitur propriè pro πνοὴ & ἀναπνοὴ. Pro ipſa vita per metonymiã, vt ſpirare pro viuere. Inſpiratione proprie dicta, fiunt duo. Nam aer vel attrahitur, quæ eſt εἰσπνοὴ (inſpiratio) vel emittitur, quæ eſt ἐκπνοὴ (exſpiratio) Inſpiratio vſum habet τῆς θρέψεως, & ἐμψύξεως (nutritionis & refrigerationis) id eſt, fit vt alatur aere qui hac accipitur, ſpiritus ψυχικὸς animalis, & conſeruetur ſymmetria naturalis ſeu inſiti caloris. Expiratio reddit aerem, quem natura non aſſumſit, & internus calor fuliginoſum & ad refrigerandum inutilem reddit, & præterea habet vſum ad vocem & dialectũ formandam, quæ de illius aeris materia conficitur. Aer enim attractus diuiditur in duas partes, quarum maxima per tracheam arteriam in pulmones defertur, minima per nares in cerebrum.

Diſtinctiones. I.

Spiratio eſt
- Simplex.
- Contenta vel remiſſa.

I I.

Spiratio eſt Galeno
- ἀβίαστος, non violenta.
- βιαία violenta
  - Naturalis κατὰ φύσιν, hic ἄπονον eſt
    - ἄψοφος
    - ψοφώδης.
  - Præternatural. παρὰ φύσιν.

Si ἐκπνοὴ ſeu exſpiratio magna ſit & vehemens, dicitur ἐκφύσησις Galen.lib. 5. de ſymptomatum cauſis, & ea quoque vel eſt παρὰ φύσιν, vel κατὰ φύσιν: illa in morbis; hæc in ſomno, & vocis vſu.

Explicatio.

Spiratio ἀβίαστος eſt, in qua organa ſpirationis nihil allaborant, vltra eam aeris attractionem & emiſſionem, quæ in recte valentibus & ſemper, & ſine defatigatione fit, alendi ſpiritus naturalis & temperandi caloris naturalis cauſa.

Spiratio βιαία ſeu violenta eſt, in qua amplius aliquid fit, & quæ laboris alicuius contentionem habet, eamque vel magnam vel paruam. Etſi autem Ariſtoteli βιαῖον eſt παρὰ φύσιν, tamen acutiſſimus vir Eſromus R. hic vtitur vocabulo illo vt Galenus. Huius doctrina, vt explicetur ſpirationem violentam in naturalem & non naturalem diuidimus.

Non naturalis, ſeu παρὰ φύσιν βιαία Spiratio eſt in morbis, vt aſthmate, apoplexia, Veterno, paralyſi: aut cum vulnerato thorace vnius lateris vſus tollitur: Item in iis, quæ ſunt καυσώδη νοσήματα (morbi ardentes) & febribus. Cum enim plus eſt caloris in pectore, quam natura fert, ſpiratione vehementiore vtimur. Huc pertinent Anhelatio, quæ eſt concitata ſpiratio, & ἐκφύσησις quædam παρὰ φύσιν, id eſt, expiratio ex morbo & affectione corporis, maior atque vehementior. *Quid anhelatio. Quid ἐκφύσησις præter naturam.*

Spiratio violenta naturalis, primum in ſomno aliqua eſſe videtur, cum enim calore ad cor retracto, aliquando copioſiore aere frigido opus eſt, quam vſitata reſpiratio ſuppeditat, vnde etiam inſpiratio, & quod conſequens eſt, expiratio etiam maior fit, qualis erat apud Maronem illius, qui toto proflabat pectore ſomnum.

2. Mutatur etiam vt pulſus, ita vſitata & ἀβίαστος (non coacta, ſeu ſine violentia) ἀναπνοὴ in animi affectibus vehementioribus, vt iracundiæ commotione, & triſtitiæ anxietate, vt ſunt gemitus.

3. Ad vocem etiam, formandumque ſermonem, ſpiritu maiori opus eſt, & plurium partium allaboratione, quam iis, qui ſimplicem ſpirationem effi-

efficiunt, ideoque & clamando, & loquendo defatigatur natura reſpirando. Non item & quia hæc fiunt emiſſione ſpiritus, Galenus ἐκπνοὴν violentam, quæ fit κατὰ φύσιν diſtinguit in ἐκφύσησιν duplicem ἄψοφον & ψοφώδη, id eſt, ſine ſono & cum ſono. Eſt autem ἐκφύσησις ſpiritus confertim facta emiſſio, ἐκφύσησις ἐστὶ σφόδρα (vehemens) ἐκπνοὴ & ἀθρόα (frequentior) quæ in morbis eſt, παρὰ φύσιν: ſed in ſomno animi affectibus vocis & ſermonis vſu κατὰ φύσιν eſſe non deſinit, etiamſi contentione aliqua, & pluribus organis, ad hanc opus eſt. Hæc ἐκφύσησις in ſomno, iracundiæ commotione, & ſimilibus eſt ἄψοφος (id eſt ſine voce.) ψοφώδης autem fundamentum eſt vocis & ſermonis, ſeu φωνῆς & διαλέκτου. Horũ õium materia quædam eſt aer, ſeu ſpiritus, quo fit θρέψις & ἔμψυξις & ἐκφύσησις naturalis & non naturalis. Vſus enim ſpirationis præcipuus eſt ἐκφύσησις. Secundarius θρέψις, ἔμψυξις, (id eſt, cordis refrigeratio) fit & per inſpirationem, id eſt, attractionem aeris, qua calor refrigeratur, & per expirationem, qua fuliginoſus aer, & ad refrigerationem inutilis emittitur, θρέψις autem tantum fit attractione aeris in cerebrum. In reſpiratione, & huius cauſa præcipue mouentur pulmones & thorax. Horũ motus perficitur diaphragmate, muſculis intercoſtalibus, & iis, qui ſunt ἐπιγάστριοι, item dorſi, ſeptem, & à collo tribus demiſſis muſculis.

Spirationem ἀβίαστον præcipue efficit diaphragma, quod vt muſculus motu voluntario cietur, & motu eiuſmodi, quo pectus infra à peripheria ad centrum cõtrahitur, quod cum fit ſupra pectus dilatari neceſſe eſt. Tum igitur ne vacuum ibi fiat, pulmo aerem attrahit motu concitatus alieno, quod ipſe à ſe & per ſe, quo moueatur, non habet, cum neque muſculus ſit, & neruos habeat in ſubſtantia ſua ferme nullos: Tales certe nullos, à quibus motus ille ſpirationis effici poſſit. Itaque diaphragma, ſeu ſeptum tranſuerſum cauſa prima eſt diaſtoles & ſyſtoles thoracis in aſpiratione.

...modo ...no at- ...but cum ...habeat *muſculi & neruos.*

Εἰσπνοὴ ἀβίαστος à ſolo diaphragmate exiſtit, ſed εἰσπνοὴ huius generis adiuuatur à muſculis in epigaſtrio, quibus diaphragma tanquam ſedi immittitur. Violenta vero inſpiratio aſſumit muſculos in ſumma parte ſcapularum, & ex intercoſtalibus interiores: Expiratio violenta, quæ eſt ἐκφύσησις, intercoſtales exteriores. Ex his primi duo diaſtolen amplificant tantum ſuperioris partis thoracis, duo extremi ſyſtolen tantum contrahunt inferioris: Collares autem elatiores thoracis partes extendunt, & dilatant, & extrema ad coſtas breuiores, quod & dorſales faciunt. Ita thorax quaſi remus pulmorum dilatationem & compreſſionem gubernat, & pro affectionis, quæ corpori accidit, ratione huius ſpirationis commotio exiſtit magna aut parua, vt vel aliquorum vel omnium muſculorum, quibus pectus dilatatur, aut comprimitur, opera concurrat.

Ἐκφύσησιν ἄψοφον, intercoſtales exteriores commouent: ψοφώδη pharyngis ſeu faucium vocem laryngis, id eſt, gutturis, muſculi, διάλεκτον (id eſt, ſermonem) aut linguam format aſſumpta dentium, labiorum, & palati ope. Atque eſt materia vocis aer, qui expiratur: ſermonis autem vox, quæ eſt in gutture formata. Vide vocabula Syſtoles & Diaſtoles.

Spirans.

Spirans eſt 1. Spiritum ducens vel edens.

2. Spiritum continens; vel in ſe habens, ita humidum quoddam ſpirans dicitur Alberto Magno, quod differt & ab humido vaporatiuo & manante. Manans intimum eſt σύμμικτον & continuans. Vaporans ſeu vaporoſum compoſitum eſt ex partibus ſubtilibus ad formam corporis propter ſubtilitatem & humiditatem leuis alterabilibus. Huiuſmodi ſpumoſum ex triplici ſubſtantia compoſitum eſt; Quædam eſt in eo fluens ſecundum formam alterius. Quædam eſt viſcoſa circumſtans & continens. Quædam eſt ſpirans & pulſans: prima harum ſubſtantiarum fluit ad formā membri formandi: Secunda continet ſpiritum, ne euaporet: Tertia habet in ſe ſpiritum inſtrumentū virtutis πλαστικῆς (Formatiuæ) Et hic humor eſt materia in generatione corporum animatorum.

Humidū ſpirans habet differentias duas: Quædam eius pars eſt quaſi homogenea, declinans ad terreſtrem naturam. Vocant terreſtreitatem; Ex hac generantur corpora plantarum. Quædam eius eſt magis heterogenea & magis humida, ac ſpumoſa aeria ſpumoſitate. *In hoc eſt & terreſtre*, ex quo generantur oſſa, *& viſcoſum*, ex quo fiunt nerui, & pellis; *& molle*, ex quo caro. Alber. Mag. de anim. lib. 20. tract. 1. cap. 1.

SPONTE.

Sponte & ſua ſponte, non tantum tribuitur agentibus voluntate, ſed etiam natura, ac idem eſt, quod vltro, ſua natura, ſuapte natura, vi ſua, per ſe, à ſe.

Cic. ſuapte vi ac natura moueri. Ignis per ſe ipſe ac ſua ſponte mouetur, conſumptus ſua ſponte extinguitur. Qui ſua ſponte & volūtate aliquid faciunt. Latius igitur patet ſpontaneum quam voluntarium. Spontaneum ſc. etiā rebus animo carentibus conuenit, non autem voluntarium.

In Ethicis ſpontaneum eſt, vel conſulto vel inconſulto faciens vel factum, ac opponitur ei non voluntarium ſeu inuitum, quod facit vel fit, per imprudētiam vel per vim: Illud violentum, hoc imprudens dicitur. Cicero etiam pro illo dicit neceſſitate aſtrictum (id eſt, coactum) ſuæ ſpontis eſt apud Celſum & Varronem, Græcis ſpontaneum eſt αὐθαίρετον & ἑκούσιον. Sponte, modo ἀπροαιρέτως, vel αὐτομάτως, modo ἑκουσίως. Spōtale pro ſpōtaneo improbo. De ſignificatione vocis ſponte etiā annoto quæ habet Lambinus in annot. in 3. Eth. Ar. ἑκούσιον, quod vno vocab. Latino exprimi non poterat, ſponte factū, vel ſponte ſuſceptum ſemper appellaui. Porro nominibus Gręcis ἑκὼν ἄκων Latina ſponte & inuitus reſpondere exiſtimaui. Iam ἀκούσια, quæ ſunt ἑκουσίοις contraria inuite facta, aut inuite ſuſcepta, quæue inuite ſuſcipiuntur, aut fiunt nominaui. Nam qui ea inuolūtaria dixerūt, voce vſi ſunt minus Latina: qui non voluntaria, in eam, quā tantopere vitauimus, confuſionē inciderunt. Ariſtot. n. perſpicue hæc tria diſtinguit ἑκὼν, ἄκων, οὐκ ἑκών: & ἑκούσια, ἀκούσια, οὐχ ἑκούσια vt, ſint ἑκούσια quę ſpōte fiunt, ἀκούσια, quæ inuite, οὐχ ἑκούσια, quę nō ſponte fiunt, ſed quid ea, quæ non ſpōte fiunt ab iis, quę fiūt inuite, differunt? Eo vide quod in peccatis dicitur is egiſſe nō ſponte, quæ inſciēs egit quidem ille, ſed multa moleſtia ex eo ꝙ egit afficitur. Inuite autem egit, qui ex eo ꝙ egit inſciens & coactus, dolore ac moleſtia afficitur. Et paulo poſt: Dico ſponte locum habere, tum in rebus inanimis, tum inanimatis. Atq; in rebus inamis quidem & animantibus rationis expertibus ſponte ſua idem valere, quod per ſe, nulla vi ſeu neceſſitate coactionis, aut nulla arte adhibita: in iis autē, quæ ratione ſunt prædita, interdum ſua vi & per ſe, & nō rogata, neque adiuta: Interdum ēt ſua volūtate: vt Cic. partit. qui ſua ſponte & voluntate aliqd faciūt. Et ad Attic.

lib. 13.

l. 15. Gaudeo te id mihi ſuadere, quod ego mea ſponte pridie feceram. Et epiſt. l. 9. ad Dolab. Quanquam veriſſimè poſſum reſpondere, te quæ facias, tuo iudicio & tua ſponte facere, nec cuiuſquam egere conſilio. Hoc loco autem Tua ſponte valere idem quod tua voluntate, declarat locus ille in epiſt. ad Papyr. Pætum eod. lib. Non poſſum ei non amicus eſſe, neq; ſolum tua commendatione, quæ apud me, vt debet, valet plurimum; ſed etiam voluntate ac iudicio meo. Eadem enim vtrobiq; dicuntur aliis verbis. Idem de Orat. l. 2. Aut Senatui parendum de ſalute Reip. fuit, qui aliud conſilium inſtituendum, aut ſua ſponte faciendum. Et Terent. Adelph. Potius conſuefacere filium ſua ſponte rectè facere, quam alieno metu.

Itaque non approbo, quod Scal. contra Cardanum ſcripſit ex. 77. ſ. 1. Sponte nihil aliud, quam voluntariè ac libenter.

STATVS.

Status primum vox oratorum eſt, vt ſtatus controuerſiæ. In oratoria ſtatus cauſæ ſeu controuerſiæ conſtitutio eſt, & idem propè valet, quod propoſitio. Propè dico, quia in genere Iudiciali, ſtatus & propoſitio, non ſunt idem, quod ita intelligatur. Sicut geminæ ſunt perſonæ, quę corā iudice agunt, vna perſona diſceptatrix, ſeu accuſatrix; altera criminis depultrix, ſeu defendens: ita duo ſunt genera omniū propoſitionum, quæ in hoc genere continentur: Vnum intentio ſeu κατηγορία accuſatio: Alterum defenſio, ἀπολογία, depulſio: ab his ita differt ſtatus, vt ſtatus non ſit ipſa propoſitio accuſationis vel defenſionis, ſed quaſi cardo, in quo tam accuſatoris quàm defenſoris propoſitio verſatur, ſeu meta, de qua vterq; diſceptat, ſeu caput & arx controuerſiæ ſeu τὸ κρινόμενον, quod ex intentione & defenſione exiſtit, & quo quid in iudicium deuenit, & qua de re diſceptatur, quæri ſolet: vt in defenſione Miloniana propoſitio Apologetica eſt, Milo iuſtè Clodium interfecit. Accuſatoria fuit, Milo iniuſtè interemit Clodium. Cardo vtriusq; propoſitionis eſt iuſtene an iniuſte à Milone Clodius ſit trucidatus. Ac facillimum eſt ſtatum agnoſcere; ſi accuſatoris & defenſoris propoſitiones inter ſe conferantur. Sic enim illico patet, quid ſit in controuerſia, & qua de re partes mutuo dimicent.

2. Politicorum, vt ſtatus hominum. 3. à Philoſophis accipitur pro termino, quiete vel motu, vt in quolibet ordine eſſentiali eſt ſtatus ad aliquod vnum, ſeu in aliquo vno; idem dicitur per periphraſin, non ire in infinitum, vt in appetibilibus eſt ordo eſſentialis, in quo non eſt ire in infinitum. Scotus lib. 1. diſt. 2. quæſt. 1. & lib. 4. diſt. 49. ad quæſtionem primam.

STARE, SVPPONI.

Significat accipi: vt cum dico Deus generat, ſubiectum Deus ſtat pro perſona aliqua, hoc eſt, reſtringitur ad perſonam patris. Cum dicitur Deus generat, terminus Deus ſupponitur determinatè pro perſona, id eſt, propriè perſonam ſignificat. Stare pro aliquo, id eſt, intelligi de aliquo. ſic Scholaſt. Analogum, per ſe poſitum (id eſt, cum nihil ei additū eſt) ſtat pro ſuo ſignificato famoſiori (id eſt intelligitur de ſpecie principali) *Stare in Aſtronomia* eſt q. ſtare. Planeta ſtare dicitur, cum eius motus, quem permutare incipit, oculis deprehendi nequit.

CANON.

Talia ſunt ſubiecta, qualia à prædicatis

eſſe permittuntur, non abſurde, ſed dextre intellectis, vt cum dico; Paulus eſt pictus, imago intelligitur.

Stitio.

Notatum à Scaligero in lib. 2. de plantis pro motus prohibitione, à ſiſtendo, ſicut ſtatio dicitur à ſtando.

Statarium.

Primum ſtàtaria Græce διαμένοντα Entia philoſophis ſunt permanentia, quibus opponunt ſucceſſiua, vt ſtatus eſt Ens ſtatarium motus ſucceſſiuum. Secundo in poetica ſtataria Comœdia opponitur motoriæ ſeu turbulentæ. 3. in Polit. dicitur ſtataria pugna, quæ fit συςάδην, id eſt, comin⁹. In Rhetoricis Ariſtoteles ingenia laudata, alia ait eſſe ſtataria, Græce ςάσιμα, alia εὐφυῆ. ςάσιμα longo tempore indigent, ad aliquid bene apprehendendum: tale fuit Socratis ingenium & Cimonis. Ευφυῆ vero ſunt, quæ prompte & expedite omnia vel per ſe inueniunt, vel ab alio diſcũt. Tali ingenio fuit prædirus Alcibiades, quod ſi igitur ςάσιμα ingenia cum illis, quæ dicũtur εὐφυῆ, conferas, tarda eſſe videbuntur.

In ſe ipſo ſtare.

Phraſis philoſophica eſt Iulij Scaligeri in 3. Poetices, eaq; Emphatica. Cui opponitur in actum exire. Vtriſque (moralibus & contemplantibus) habitibus, vt iuſtitiæ & prudentiæ communis eſt cognitio, ſed cõtemplantibus in ſe ipſa ſtat, moralibus ad actum exit. Scalig. 3. Poetices cap. 1.

Vſus.

Doctrinas diſtinguunt veteres, vt alias faciant contemplantes, alias actiuas. Sunt è recentitioribus qui hanc diſtinctionem reprehendant, eo, quod omniũ doctrinarũ communis ſit θεωρία, vt etiam ſua phyſicæ ſic quoq; ſua Ethicæ theoria eſt. Sed reſpondendũm eſt Theoriam & cognitionem phyſicæ vel mathematicæ in ſe ipſa verti, politicæ vero exire ad actionem & opus.

Per ſe ſtare.

Per ſe ſtare à Scholaſticis vt Armando interdum accipitur pro permanens eſſe, ſeu permanere, vt calor eſt Ens per ſe ſtans, id eſt permanens, cui opponitur fluens, vt calefactio.

Per ſe ſtare eſt nulli ſubiecto inhærere, vt accidentia, quę inſunt vel per inhęſionem, vel per prædicationem, ait Biel. id eſt, inſunt actu, vel ineſſe poſſunt lib. 4. diſt. 10. quæſt. vnic. Ergo per ſe ſtãs eſt, quod nõ inhæret ſubiecto. Hic quæritur. Forma inhæret materiæ, inquit Pererius; Eſtne igitur per ſe ſtans?

STARE DECRETO,

Promiſſis, &c.

Stare teſtimonio alicuius, promiſſis, pactis conuentis; ſtare decreto phraſes ſunt Ciceronis & Latinorum Iuriſconſultorum, dem Vrtheil ſtat geben vnd nicht prouocieren. Non eſt temere ſtandum ſententiis etiam communibus & peruulgatis iudiciis è Philebo Platonis, ſed in dubium vocatur; hæc cõſtructionis ne exempla ſint cum Datiuo, an cũ Ablatiuo. Ego nihil hic dubito, ſed aſſero, certum enim mihi eſt, decreto, pactis, eſſe Datiuos. Nam legitur l. 28. §. vlt. ff. de recept. qui arbitr. ſtare ſententiæ arbitri: quod nihil eſt aliud, vt ait Briſ. quam id agere quantum in ſe eſt, vt arbitr. ſententiæ pareatur, & in ep. Iulii Scalig. ad Braſſicum numero 28. eſt Homo perditus, appellauit à prę ſide prouincię, cuius decreto prætoris ſententiæ ſtandũ iubebatur. Ex quo hoc quoq; intelligitur, ſtare ſententię & appellare ab aliquo inter ſe opponi. Significat igitur in hac conſtructione ſtare idem, quod

pareto

patere, obedire, locum relinquere. Stare iudicio dem Vrtheil ſtatt geben vnd nicht provocieren. Quibus verbis vt adiungitur Datiuus, ſic & verbo æquipollenti STARE. Ex quo fit, vt non vereatur dicere recte dici, voci Dei ſtandum, non conſuetudini ſeu mori veteri. Non recte: Non veteri ſtandum eſt more, ſed ore Dei: Adiungitur quidem & verbo ſtandi ablatiuus, ſed ſignificatu alio: vt hic ego iudicio ſtoq; cadoq; tuo. Hic ſto opponitur iaceo vel cado, idemq; eſt quod vinco. Non veteri ſtamus more, ſed ore Dei, id eſt, vincimus wir beſtehn. Exemplum imitationis. Sto ſententiæ publicis mortalium receptę iudiciis, atq; conſenſionibus approbatæ. Hic non dico ſententia.

STELLIO.

Stellio eſt animalculum Lacerta minus,
ore maſculo, qui latebramq; petit, aptumque colori, Nomen habet variis
ſtellatus corpora guttis.

Ab hoc animalculo translato nomine ſtelliones dicti ſunt homines ſubdoli, vafri, verſuti & ad decipiendum apti. Ita ſtellionum nomen in maledictum translatum eſt. Quocirca & Venus irata Cupidinem Filium probroſo & maledico nomine Stellionem vocat apud Apuleiū l.5. Mileſiac. Hinc *Stellionatus crimen* non legitimum, id eſt, non ordinarium, ſed extraordinariū (id eſt, quod extra ordinem puniri ſoleat) Vlpian. dicit in l.3. §. pœna ff. de crimine Stell. Hoc crimine omnis fallacia, impoſtura, diſſimulatio, & quicquid turpiter fit in fraudem alterius, quod proprii criminis nomē non habet, continetur. Incurret igitur in ſtellionatum, qui ſubiicit aliud pro alio (hoc.n.eſt facere impoſturam) qui res alii iā obligatas alii vendidit, aut permutauit, qui merces adulterauit aut ſuppoſuit, puta orichalcum pro auro, qui gemmas vitreas vendidit pro veris.

Seplaſiarios etiam ſtelliones dictos eſſe author eſt Henr. Salmuth in notis ad l.1. rerum memorab. Guid. Pancirolli. An famoſum ſit nec ne, id eſt infamia afficiat delinquentem, de eo conſule Iuriſconſult. Vid. Anton. Gomezium l.3. Reſolut. c.7.

STIPES.

Stipes ſignificatu primo eſt caudex arboris. 2. eſt fuſtis terræ defixus, authore Feſto, quo boues & cetera animalia alligantur, vt retineantur certo loco, ne noceant arbuſculis. Hæc ſignificatio eſt antiqua. 3. Eſt in arbore Porphyriana pars tum aſcendens, tum deſcendens, continēs ſeriatim genera & ſpecies, vbi in cacumine eſt ſummum genus; in radice Indiuid. inter hęc genera ſubalterna, ſpecies ſubalternæ & ſpecialiſſimæ. 4. In arbore conſanguinitatis ciuili & canonica ſtipes eſt perſona, à qua plures carnali propagatione deſcendunt.

STRICTVM.

Dicitur aliquid ſtricti iuris, ad differentiā eius, ꝙ dicitur bona fide: ſic actiones & contractus alii ſunt bonæ fidei, alii ſtricti iuris. In cōtractibus bonę fidei plus valet æquitas, quam nimia ſubtilitas, ait Bald. conſ. 434. 2. Dicitur quid ſtricti iuris, quod ſtricte, præciſe proprieq;, non late improprieq; intelligendum ac interpretandum eſt. Hoc ſenſu conſuetudines & ſtatuta dicuntur eſſe ſtricti iuris (id eſt, nulla interpretatione extenſiua adiuuanda) ita ſtrictum quoq; ius eſt, cui nihil addi, vel detrahi poteſt, cum nec latum quidem vnguem à verbis liceat diſcedere.

Quæ odioſa ſunt, ſunt ſtricti iuris. Regula iuris eſt. Odia reſtringi, fauores ampliari conuenit.

Nonnunquam æquitas & iuſtitia contra

ius ſtrictum coniunguntur l. proxime ff. de his quæ in teſt. delen. In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus iuſtius eſt, quam tutius. Nam vt poſtea dicemus, benigna interpretatio æquitas eſt; & Cicero ad Herennium definit iuſtitiam æquitatem, ius cuiq; tribuentem.

3. Strictum dicitur ius, quod quodammodo æquitati ſeu æquitatis benignitati, ſeu bono & æquo aduerſatur. Dicitur regulare, quod regulam imitatur. Sic opponitur ei exceptio, quæ ex æquitate procedit, ſeu quæ mater eſt æquitatis. Itemq; Fauorabilis eſt. Hoc ius dicitur nonnunquam ius ſimpliciter. Dicitur & præfractum & rigidum, & rigor iuris, & ius ſubtile & ſummum ius. Nonnunquam nimis ſubtile. Ius ſtrictum verbis & ſcripto æquitas potiſſimum mente, ſententia & voluntate nititur, vt apparet ex Cic. in orat. pro Cæcinna & Murena.

Ἄλλως.

In politicis ſtrictum ius accipitur 1. propriè magis pro rigore iuris oppoſito τῇ ἐπιεικείᾳ, id eſt, æquitati, cum ſcriptæ leges nimis ſeuere ac ſine vllo temperamento aut trahuntur per interpretationem ad caſus ſimiles, in quibus tamen ratione circumſtantiarum eſt aliqua diſſimilitudo; aut in caſu, de quo loquuntur, nimis durus ſenſus extorquetur. Alias dicitur etiam ſummum ius, Merum ἀκριβὲς & ſubtile ius, quod reſtricte (genaw) ad verborum præſcriptum dirigitur & tanquam ad viuum reſecatur.

2. Accipitur improprie, cum fit fraus legi, id eſt, cum ſaluis verbis legis ſententia eius circumuenitur detorſione eius ad aliena, aut eluſione per rationem Sophiſticam, Vid. Lexic. I. Calu.

Interpretatio ſtricta dicitur, quæ fit nullo cum moderamine (vulgus nulla cum limitatione.) Interpretatio pactorum ſtrictiſsima eſt, vnde obſcuri pacti interpretatio regulariter fit contra eum, qui legem contractus dicere potuit apertius, ſiue is emptor ſit, ſiue venditor. In diſput. de pactis D. Chriſtoph. Deichmann.

Strictum idem eſt quod compreſsius. L. Valla. *Strictiuum* eſt quod manu ſtringitur vt folia ex arboribus, abgeſtreifft. *Strictura* ſunt maſſæ terreæ, è quibus, fit ferrum, Eiſen erz: vel ſcintillæ ferri candentis, cum cuditur, glüende füncklen vom Eiſen.

S V A V E.

Suaue Latinis, & ἡδὺ Græcis non tantum ſapori, odori, voci & tactui, ſed etiam colori tribuitur atq; etiam ſermonibus & actionibus. Coloris enim ſuauitas eſt in Ciceronis Tuſcul. q. 1. & Amaracus ſuauiter rubens eſt apud Iulium Firmicum c. 7. Suaue rubens hyacinthus apud Virg. Suauitas mea (vt animus meus) phraſis eſt blandientis apud Comicos de mulieribus. Suauitatem omnibus ſermonibus & actionibus miſcebat, quam eruditio augebat: Colloquia plena prudentiæ & eruditionis, & condita ſuauitate ſumma. In oratione de Friderico Duce Sax. Elector. Phil. Mel. Dicitur etiam, Cicero eſt ſuauis author.

Subalternatum alteri ſuppoſitum Subalterna ſunt, quorum vnum ſub altero eſt.

Subalternatum eſt, quod ſi b altero poſitum ſeu ordinatum eſt, vt enunciatum particulare affirmans, ſuo vniuerſali affirmante: vel quod ex ſuperiore exiſtit, ſeu ſequitur ſubalternæ enunciationes ſunt duæ particulares eorundem terminorum, quarum altera eſt affirmata, altera negata. Hæ non ſunt oppoſitæ. 1. Quia non pugnant ſecundum affirmationem & nega-

negationem. 2. nec ſecundum veritatem & falſitatem. Nam ex veritate ſubalternantis (vniuerſalis) concluditur ſeu infertur veritas ſubalternata (particularis) & ex falſitate illius colligitur falſitas huius.

Subalternata ſcientia eſt, quæ ſubalternanti ſubſtat: ſeu ſubalternatæ ſcientiæ ſunt, quæ verſantur in eodem ſubiecto.

Vſus.

Loco primariæ concluſionis ſubalternam illius, id eſt, eam, quæ ex illa ſequitur, ac ſub illa continetur, autores ſæpe exprimunt, exempli cauſa 1. phyſ. Ariſtotelis.

Ex quorum cognitione cæterorum ſcientiæ pendent, illa in omni diſciplina prius cognoſcenda ſunt.

Ex principiorum cognitione cæterorum quæ ex principiis conſtant, ſcientia in omni diſciplina, quæ principia habet, pendet.

Principia igitur in naturali quoq; ſcientia prius cognoſcenda ſunt. Crypſis hæc eſt Syllogiſtica (loco primarii conſequentis ponitur ſecundarium ſeu ſubalternum;) Syllogiſmus manifeſtus ſic eſt. Ex quorum cognitione, &c. E principiorum cognitione, &c. Ergo principia in omni diſciplina, quæ principia habet, prius cognoſcenda ſunt, & per conſequens, in Phyſica etiam principia primo loco ſunt cognoſcenda. 2. Optica ſubalternata, ſeu ſuppoſita eſt Geometriæ, quia conſiderat lineam in viſione poſitam, cum Geometria lineam ἁπλῶς contemplatur. Muſica conſiderans numeros in ſonis dicitur ſubalternari Arithmeticæ, quæ ſimpliciter numerum contemplatur. Scientia quæſtionum mechanicarum eſt ſubalternatã Stereometriæ, vt inferior ſuperiori, quia Stereometria abſolute ὅτι[?] ... ſolida; Mechanica vero in iis verſatur ſumptis cum põderoſitate, vt ait Zabarella, ſuperior ſolidũ abſtrahit ab omni ſenſili qualitate: inferior alligata eſt ſenſili materiæ.

Ἄλλως.

Subalterna dicuntur, quorum vnum eſt ſubiectum alteri, vt ſpecies generi, vel quæ ſunt homogenea. Res quæ contagione læduntur, quæ contagione inficiuntur, ſubalterna eſſe oportet, id eſt, ſub eodem genere comprehenſa.

Vſus.

Quæritur an aer quantumuis putris contactu ſeu contagio nos inficiat? Reſp. Iordanus Med. improprie hoc dici, eo quod aer corpori ſimplici, homo vero mixto perfecte animatoq; ſubiiciatur. Verius autem & magis congrue vuas ab vuis, poma à pomis putredinem concipere, homines in homines peſtiferæ contagionis transfundere ſemina dici, cum ſint ſimilia, & contagium in ſimili vt & putredo, etiamſi ab aere putridæ virulentiæ fraus fundatur. *Contagiũ poſtulat ſimile.*

SVBCONTRARIA.

1. Subcontraria Ariſtoteli ſunt lib. 1. de corrupt. & generat. cap. 1. quodammodo vera, quodammodo falſa, & quæ ſe vtcunq; (vt vulgo loquuntur) compati poſſunt (Græce ὑπεναντία) ſicut propoſitiones ſubcontrariæ. Societas Conimbricẽſis in explicatione huius capitis. Earum autem non eſt vera ἀντίφασις (contradictio) ſunt enim propoſitiones ſubcontrariæ, particularis affirmata, & particularis negata; vt; Quidam Angeli ſunt boni, quidam Angeli ſunt mali. Hæ vere con-

Digitized by Google

contradicentes non ſunt, quia ſunt diſtributiones vel diſtributionum æmulæ.

2. Subcontrarium noue accepit, & ſcite Jacobus Mazonius, pro ita diuerſo ab alio, vt tamen ei ſubſit.

Priuatio fulta Ente. *Ens eſt ſub ditione Boni.* Quin priuatio per ſe non reperitur, ſed ſemper eſt ipſo Ente fulta, quippe quæ illi inhæreat, & quia Ens apud Platonem ſub Boni conditione continetur, ideo dicitur malum bono ſubcontrarium; Id eſt, valde quidem remotum à bono, ſed tamen ſub eius manu & poteſtate poſitum. Sect. prim. comparat. Phiſoph. Platon. & Ariſt. pag. 32.

SVBDOLVS.

Subdolus eſt ad malitiam callidus, vt loquitur quidam è veteribus Latinis: ein heimlicher Teuſcher / dicitur & verſutus, quia naturam ſuam, quã ad tempus regit, verſat, hoc eſt, huc atque illuc torquet & flectit. Tales ſimulatores ſunt, qui nulli factioni ſe addicunt, ſed cũ vtraq; parte colludunt: dicũtur & verſipelles verſchlagen / verſchmitzt. qui ſe omnibus formis & locis attemperãt, Grec⁹ Poeta vocat ἀλλοπρόσαλλος. Itaq; Cic. 3. de natura Deorum recte inquit: verſutos appello eos, quorũ mens celeriter verſatur. Polypus piſcis accommodat ſe ad id ſaxum cui adhæreſcit: itaq; Plautus per metaphoram hos vocat polypos: Polypi mentem obtine, du muſt Fuchs vnd Haſe ſeyn.

SVBIECTVM.

- Subiectũ
  - Metaphyſicum Topicũ quod reſpicit accidens, eſtque
    - Subiectum preſſius acceptũ.
      - Denominationis, quod principale, quod dependentiam accidentium vltimo terminat. Hoc in rebus naturalib. eſt compoſitum phyſicum, ſingulare dicitur & ſubiectum Totale Coll. Conimb. diſp. de anima ſeparat. art. 2.
      - Inhæſionis vere vel quaſi: Quo: cui accidentia proxime inhærent, dicitur Aliq. ſubiectum partiale & medium recipiendi.
    - Obiectum.
  - Axiomaticum quod reſpicit prædicatũ eſt, ſubiectum prædicationis ſeu antecedens terminus enunciati.

Vltimo terminare eſt ad vlterius non referre, ſed in ſe claudere & finire, vt Socrates accidentium dependentiam vltimo terminat, id eſt, accidẽtia pro ſe fulcit & ſuſtentat, nec eorum dependentiam ad vlterius refert.

Subiectum denominationis cæcitatis eſt Animal. Subiectum Quo eſt ea materia, in qua prius inerat forma, & ὄψις oculo. Atque hoc ſubiectum per ſe eſt: Subiectum per accidens eſt oculus. Oculus igitur cætus eſt accidẽs.

Vſus.

In reddenda materia ſubiectiue παθῶν (affectionum) nõ ſolum aſſerendum eſt ſubiectum primum denominationis, cuiuſmodi eſt animal reſpectu ſomni, ſed etiam primum inhæſionis, quod in animali eſt pars illa, quę eſt prima ſedes vigiliæ oppoſitæ, ſiue ea ſit cor, vt Ariſt. ſiue cerebrum, vt Plato exiſtimauit & Medici aſſerunt. Nam non hæret primo in animali toto ſomnus, ſed interuentu eius partis, in qua eſt fons & origo ſenſuum, cor aut caput dormire, ſed animal ipſum: itaq; in definitione *Vnde aliæ partiũs communicatur. eſſe proprium dicuntur.*

finitione ſomni, pars quæ primum patitur ſomnum & ad cæteras diffundit nominanda eſt.

Quælibet forma ſubſtantialis attribuitur compoſito, non materiæ primæ. At inhæret primę materiæ, vt forma lapidis inhæret in materia prima, de quorundam philoſophorum ſententia, nec tamen forma materiæ nominatur. Sed forma lapidis, vt Entis actu. Nominatio enim fit ab actu.

Sic accidentia nonnullis Philoſophis inhærent in prima materia, cumque dicũt Ariſt. Auerroes accidentia habere ſubiectũ ſenſile, & Ens actu (compoſitũ) intelligunt ſubiectum denominationis. Vid. Zab. in lib. de gener. & interit. ca. 8. & 9. Alii tamen philoſophi ſunt, qui exiſtimãt formas in compoſito immediate inhærere, non in prima nudaque materia.

Subiectum accidentis
- Quo, in quo recipiuntur accidentia immediate. Hoc alteri ſubiecto innititur.
- Quod, quod per ſe non beneficio alterius ſuſtentat & ſubit accidentia, vt ſubſtantia.

Subiectum *Quo* vel principium *Quo* voce abſtracta effertur ſubiectum *quod* vel principium *quod* voce concreta. Perſona diuina patitur vt ſubiectum quod ſignificatum concreto. Natura humana (in qua vis patiendi eſt, non in Deitate) patitur vt ſubiectum *quo* ſignificatum abſtracto, ſeu Deus patitur ſecundum carnem ſuam proprie, vt ſubiectum quo homo ſentit, φαντάζεται vt principium, Quod & compoſitum, humana natura ſentit vt principium Quo. Sequens tabula eſt generalior.

Subiectum
- Topicum & Metaphyſicum
  - ὑποκείμενον, ſubiectum in ſpecie
    - Ex quo, Materia
      - Permanens.
      - Tranſiens.
    - In quo, Recipiẽs
      - 1.
        - Inhærentiæ ἐνυπάρξεως ὑποκείμενον καθ' ὕπαρξιν vocat Ammonius Quo.
        - Denominationis, Attributionis, Quod.
      - 2.
        - Totale.
        - Partiale.
  - Ἀντικείμενον, obiectum
    - Partiale, μερικὸν
      - Principale.
      - Minus principale.
    - Totale
      - Mediatum ſeu commune vel Remotum.
      - Propinquum, proprium ſeu immediatum & adęquatum, cuius partes in ſcientia ſunt
        - Materiale, vt res conſiderata.
        - Formale, Modus conſiderandi.
- Enuntiatiuum; Antecedens enuntiati.
- In Philoſ. Practica ſubiectum eſt quod paret Domino ſuo. Ita quoque per Metaphoram ab Ariſt. in Ethic. quædam diſciplinæ dicuntur ſubiectæ & ſubordinatæ ſuperiori, vt Principi ſeu Imperatori.

Occurrunt etiam hæ diſtinctiones apud Scholaſticos.

- Subiectum
  - Informationis, ſic forma eſt in materia.
  - Prædicationis, ſic naturæ ſiue ſubſtantiæ communes ſunt in ſingularibus vt ſuppoſitis, materia eſt in toto, non vt forma inhærens, ſed vt pars componens.

- Subiectum
  - Exiſtentiæ.
  - Denominationis.

Hæc ſubiecta in ſ loco habitu & actione concurrunt: ſunt hæc extra ſubiectum denominationis, ſed non poſſunt eſſe extra ſubiectum exiſtentiæ.

Subiectum ſæpe in diſputationibus principio ſeu radici ἀντιθέσει, vt potentiæ intellectiuæ ſunt in anima ſeu eſſentia eius vt in ſubiecto, ſed potentiæ corpori affixæ comparantur ad animam, ſicut ad ſuam radicem, ſeu ſuum principium: ſed ad coniunctum vt ad ſubiectum, vnde ſunt in coniuncto ſeu compoſito vt in ſubiecto. Armandus de Bello viſu tract. 2. de ſpecier. qual. c. 1. 3. 8.

Interdum etiam compoſito, vt deſtructo ſubiecto deſtruitur accidens, quod & ad ipſum & ad operationem ipſius attinet. Sed deſtructo compoſito ſeu coniuncto, non neceſſe eſt omnes potentias deſtrui. Quædam omnium ſunt totius compoſiti ſeu partis, in doctrina de animæ & animati facultatibus hoc explicatur.

Conſideres licet hanc quoque diſtinct.

- Subiectum
  - Recipiens, ſubiacens, ſubſtratum, δεκτικὸν
    - Inhæſionis, cui inhæret aliquid, ſic ratio ſubiecta Logicæ eſt.
    - Adhæſionis, vel adiacentiæ, cui adhæret ſeu adiacet aliquid.
  - Occupans tunc accipitur
    - Generatim pro quacunq; re, in qua explicanda præcepta diſciplinę verſantur. Sic ſubiectũ Logicę ſunt notiones ſecundæ, rationis vſum dirigentes.
    - Speciatim
      - Improprie, pro fine interno, quod ſubiectum nominant ſubiectum cognitionis, ſeu ſubiectum quo. Sic ſubiectum Logic. eſt modus bene diſſerendi.
      - Proprie pro materia externa circa quam diſciplinæ occupatæ ſunt, hoc eſt,
        - Demonſtrationis, quale habent ſcientiæ contemplatrices.
        - Diſciplinarum practicarum, ſic ſubiectũ Logici ſunt notiones primę, quatenus ſecundis ſubſternuntur, ſeu ſubſtant. ſeu omne Ens, & non Ens (per notionẽ Entis) idem Ens verum & fictum, qua diſſeribile.

Subiectum	Materiale ſubiectum diuiſibile, compoſitum, concretum, alterationibus ex ſe & per ſe obnoxium.	
	Spirituale indiuiſibile, ſimplex, minime concretum, minime etiã alterationibus obnoxium. Dico ex ſe, patitur enim propter corpus.	

1. Subiectum δεκτικὸν definitas certaſq; habet qualitates, id eſt, nõ poteſt quaslibet in ſe recipere.
2. Subiectum quodlibet habet certum gradum, ſeu eſt determinatum ad certum gradum, certum habet gradum, vltra quem non poteſt recipere aliam perfectionem ſtante ſeu ſalua natura ſubiecti, lignum non poteſt recipere calorem quãtumlibet intenſum, ſed ſi maior calor introducitur, ſtatim lignum corrumperetur & mutaretur in ignem. Deus animæ Chriſti ſummam contulit gloriam naturæ intellectuali dari poſſibilem ſecundum Dei potentiam, ordinatam.
3. Subiectum ſpirituale non poteſt recipere qualitatem materialem, vt lapis non poteſt recipere ſcientiam.
4. Subiectum materiale, nõ poteſt recipere qualitatem ſpiritualem, vt anima rationalis non poteſt recipere albedinem, aut caliditatem.
5. Quod immortale eſt & diuinum, non niſi à ſubiecto immortali primo recipitur, vt fides in Deum.

Cum dicit Biel, locus non eſt ſubiectum locato libr. 4. diſt. 12. quæſt. 1. accipit ſubiectum preſſe pro ſubiecto inhæſionis. Locus non inhæret corpori.

Ἀξιόλογος etiam eſt hæc diſtinctio ſubiecti. Subiectum eſt ſimplex, ſeu illimitatum, vel σύνθετον ſeu compoſitum; limitatum ſeu conditionatum, hoc eſt aliqua conditione inſtructũ, illimitatum eſt nominatum, Vel ex toto, vt Chriſtus θεάνθρωπος, vel ex parte, vt filius hominis, Filius Dei. Quo fit, vt quædam dicantur de Chriſto ſine cõmunicatione proprietatum, quædam per communicationem earum.

Limitatum ſeu compoſitum, vt omnes homines iuſtificati fide: omnes homines quatenus ſunt in Chriſto Ieſu.

Vſus.

Πρὸ ἔργου hæc eſſe oſtendo. In prædicationibus per ſe, id eſt in quibus ſubiectũ neceſſitudine immutabili, cum attributo iungitur. Interdum ſubſternit ſubiectum ſine conditione vlla, abſolute proprieque vel quaſi ſynecdochice, interdum adhibita conditione, ſeu limitatione. *Quid ſint prædicationis per ſe?*

Iuſtificati ex fide, ſunt reconciliati per filii mortẽ, ſunt iuſtificati in ſanguine Chriſti: attributiones per ſe ſunt primo modo, quia ſubiectum definiri nequit ſiue mentione ſanguinis Chriſti, & mortis Filii Dei, Chriſtus ſeu Mediator noſter eſt Deus & homo, ſeu eſt θεάνθρωπος, prædicatio eſt realis neceſſaria per ſe primo modo, in qua de hyphiſtameno naturæ prædicantur παρωνύμως. Hic ſubiectum eſt illimitatum ὁλοτελὲς: (Barb. vocant Totale) prędicatio autem per ſe primo modo eſt, quia Deus & homo prædicata veniunt in definitionem ſubiecti. Non enim poteſt definiri Chriſtus ſeu Mediator, niſi facta mentione Dei & hominis. Chriſtus fuit etiã ante primum Adamum & ante omnes angelos, Chriſtus redimit, abſoluit, iuſtificat, ſanctificat, eſt ἀρχηγὸς ζωῆς, excitat è mortuis, donat vita æterna.

Prædicationes reales neceſſariæ & per ſe, ſecundo modo ſunt, quia hæc attri-

buta non poſſunt definiri, niſi facta mentione Dei, qui de Chriſto dicitur primo modo. Chriſtus conceptus eſt ex Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine, eſt paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus pro nobis, deſcendit ad inferna, tertia die reſurrexit à mortuis, aſcendit in cœlum propria virtute propter ſuam & patris gloriam, & propter nos, ſedet ad dextram Dei patris, è cœlo venturus eſt, ad iudicandum viuos & mortuos, prædicationes reales ſunt neceſſariæ & per ſe ſecũdo modo, quia hæc attributa nec poſſunt definiri niſi facta mentione Hominis, qui de Chriſto dicitur primo modo. Subiectum rurſus hic eſt ſimplex, duas tamen naturas comprehendens. Itaque illa dicuntur ἁπλῶς ſine vlla communicatione idiomatum. Filius Dei fudit ſanguinem pro Eccleſia: Filius hominis adeſt Eccleſiæ ſuæ reapſe vſque ad conſummationem ſeculi, attributiones ſeu prædicationes ſunt reales neceſſariæ & per ſe Secundo modo, etiamſi cauſa fuſionis ſanguinis in Deo non reſideat, ſed in humanitate, etſi κύριον αἴτιον non ſit in ipſamet carne, ſed in Filio Dei. Hic ſubſternitur Chriſtus nominatus ab vna natura in qua cauſa attributi non reſidet. Itaque dicuntur hæc per ἀντίδοσιν ſeu communicationem proprietatum, ſeu per mutationem nominum, vt loquiquitur Bernardus, quæ Græcis eſt enallage ὀνομάτων.

Quid quartus modus dicendi per ſe. Omnes illi homines, qui ſunt in Chriſto Ieſu donantur Vita æterna: prædicatio neceſſaria, & per ſe eſt quarto modo, quo propter aliquid certa & neceſſaria conditione adiectum ſeu additum prædicatum de ſubiecto dicitur. Hic igitur ὑποκείμενον eſt σύνθετον, id eſt ſubiectum ſeu antecedens eſt cõplexum. Sic: omnes iuſtificati fide pacem habent erga Deum: Ferrum qua ignitum eſt, vrit.

Extat & hæc diſtinctio.

Subiectum accidentis eſt perfectum in ſpecie, vt homo naturaue humana: vel imperfectum quatenus habet rationem ſuppoſiti, vt caput, manus, Picus in Aſtrologia.

Cauendum in accurata diſſertatione ne perfectum cum imperfecto confundatur, ſicut & propinquum ſeu immediatum cum remoto.

Quantitas eſt immediatum ſubiectum qualitatis: Remotum eſt ſubſtantia. Vid. Petrum de Palude in 4. diſtinct. 12. quæſt. 3. Iohannes Picus in apologia hæc habet: Color in ſubſtantia ſuſtentatur, vt in ſubiecto, mediante alio accidente, verbi gratia, ſuperficie, non quidẽ, quod ſuperficies ſit ſubiectum (ſcilicet ſuſtentatiuum) coloris, quia vnum accidens non eſt alterius *b* ſubiectum, eo quod vt dicitur à Philoſopho, qualitatis nõ eſt qualitas, ſed ideo, quia color non ineſt ſubiecto niſi in in ordine ſi eſt in habitudine ad ſuperficiem (id eſt niſi interueniente ſeu mediante ſuperficie.) *a Logicum tamen eſt ſubiectum. b Sc. vt ſuſtentamentum.*

Obiectio vſum oſtendens.

Quod accidens eſt, nõ poteſt eſſe alterius ſubiectum.

Superficies eſt accidens corporeæ ſubſtantiæ.

Ergo ſuperficies nõ poteſt eſſe ſubiectũ coloris.

R. 1. accidens non poteſt eſſe alterius ſubiectum ſimpliciter, id eſt ſuſtinens in quo illud alterũ ſuſtentetur. ſuperficies igitur nõ poteſt eſſe tale ſubiectũ coloris. Aliquo interim modo ſubiectũ coloris eſt ſuperficies, nimirũ quia color adiunctum eſt ſuperficiei & quidem ei ita adiungitur, vt in ſuperficie videatur ac dicatur ſuperficies eſſe colorata attributione Logica adiuncti de ſubiecto.

2. Eſt

2. Eſt qui reſpondet colorem in corporata ſubſtantia ſubſiſtere ἐπουσιωδῶς (accidentaliter) in ſuperficie vero ſubſiſtere : De quo cuiq; ſuum relinquo iudicium liberum. 3. Cum prima reſponſione congruit hęc. Accidens non poteſt eſſe alterius ſubiectum primo: At poteſt per & propter aliud. Forte non incommode diceretur, color in corpore, vt in ſubſtantia ſubſiſtit, in ſuperficie vt accidente corporis inhæret.

De ſubiecto Totali accidentia grauiſſimi ſcriptores ſæpe inter ſe diſceptant. e.c. Thomæ & Alberto ſubiecta accidentium pure materialium (vt ſunt qualitates primæ, caliditas, frigiditas.) Totalia ſunt ſubſtantiæ compoſitæ ex materia & forma ſubſtantiali, non forma aut materia tantum.

Aliis cõtra accidentia pure materialia inſunt, materiæ per realem inhęrentiam non toti compoſito, niſi ratione materiæ, vt cui per ſe ei primo inhæreant.

Totale Accidentis ſubiectum ſæpe proprium dicitur κατ᾽ ἐξοχὴν. Græce etiam vocant ὁλόκληρον, id eſt omnib. ſuis partibus conſtans. Ciceroniani dicerent ſolidum, vel Integrum.

Vnius eiuſdemq; affectionis ſubiecti varietas ex hoc illuſtri exemplo perſpicitur. Chriſti Humanitas moritur, quia poſt ſeparationem animæ à corpore deſiit habere vitam : Deſiit igitur eſſe humanitas. Sic totum compoſitum moritur, cum deſinit eſſe cõpoſitum. Et caro Chriſti moritur, quia priuatur forma quæ eſſentialiter vita eſt. ὁ λόγος moritur per communicationem Idiomatum, quia deſiit ſubſiſtere in humana natura viuente, anima ſeparata à carne.

Ex Dominici de Flandria lib. 2. de anima tract. 1.

Subiectum accipitur dupliciter. Vno modo proprie, pro eo quod per ſe ſubſiſtens dat fulcrum ſeu ſtabilimentum eſſendi alteri. Et hoc modo, quod ſubiectum habet, dicitur forma accidentalis. Altero modo accipitur ſubiectum pro omni eo, quod eſt δεκτικὸν (ſuſceptiuum) perfectionis ſiue ſubſtantialis ſiue accidentalis. Ita corpus humanum eſt ſubiectum animæ rationalis.

Vſus.

Ex hac diſtinctione ſoluitur argumentũ, illa forma, quæ habet ſubiectum, eſt accidentalis.

Anima non eſt forma accidentalis, quia dat corpori eſſe animatum.

Ergo anima non habet ſubiectum.

Subiectum demonſtrandi propoſiti Ariſtoteles 1. Analyt. vocat πρᾶγμα ὑποκείμενον, quod ſit quaſi fundamentum reliquorum, quæ de ipſo prædicãtur.

De hoc primo videndum eſt, vt ſi demõſtrandum eſt, de vera viuaq; fide, quod iuſtificet, quid fides ſit.

Id eſt (cũ interpretamur aliquid) eleganter ſic dicitur: His verbis hæc ſententia ſubiecta eſt. Cic pro eodẽ dicit, quod ita interpretamur. Exemp. ex l. de Fin. ſecundum naturam viuere eſt viuere ex hominis natura vndiq; perfecta & nihil requirere.

SVBIECTARI.

Subiectari, Scholaſticis & Medicis nonnullis vſitatum, eſt in ſubiecto recipi: vt cum dicunt pleraq; accidentium ſubiectantur in materia prima, vt ſubiacet formæ. Cæterum potentiæ non ſubiectantur niſi in toto compoſito, quod plerique Thomiſtarum ſtatuunt, inquit Mercatus.

Et potentiæ animæ omnes præterquam intellectus & volũtas immediate ſubiectantur in ipſo coniuncto ex anima & corpore.

Digitized by Google

Id eſt,

Nullum accidens poteſt eſſe in materia prima, eo quod accidentia requirant ſubiectum iam conſtitutum. Nequit enim eſſe accidens niſi vbi prius materia informetur. Itaque cum potentia vegetatrix & ſenſitrix ſint accidentia corporalia, inhærent media quantitate, proindeque in ſubiecto Quantitatis, quæ eſt materia informata. Hæc expendant mihi φοιτικώτεροι.

Pro eodem dicunt & ſuſceptari (vt ſuſceptare pro ſuſcipere.)

S V B I T O.

Subito idem eſt, quod repente, tempore imperceptibili, valde celeriter, ſine mora, vt Angeli poſſunt ſubito ſeu repente applicare paſſiuis actiua, ad productionem effectuum à cauſis ſuis naturalibus. Gabriel Biel.libr. 2. diſt. 8.quæſt 2.

Quod dealbatur non ſubito totum dealbatur. Improprie etiã interdum ampleq; accipitur pro ἐν τῷ νῦν, inſtantanee, in non tempore, ſeu in puncto temporis, vt ad vltimam tubam ſubito (hoc eſt momento & ictu oculi) mortui ſuſcitabuntur. Miraculo tranſit aqua in vinum & ſanguinem motu ſubito & momentaneo. Caſp. Peucer. in lib. de diuin. id eſt fit tota ſimul illa conuerſio. Opponuntur ei Lente, perpetuato motu, ſucceſſiue & progreſſiue, quod Barbaris etiam eſt Moroſe, id eſt cum mora.

Sic dicunt ſucceſſiuam & moroſam applicationem cooperantium, vel agentium ad patientia eſſe naturalem.

Conuerſio noſtra ad Deum non fit ſubito in hac vita, ſed eſt in perpetuo motu ac luctu, donec in cœleſti vita τελειότητα conſequetur, hoc eſt, perfectionem. τὸ ſubito nonnunquam philoſophi explicant actu indiuiduo vel τῷ ſimul: quod illuc recidit. Id quod denigratur, non denigratur totum ſubito, id eſt ſimul, ſeu actu indiuiduo, ſed parti denigrationis pars denigratione & tempori priori tempus poſterius in motione hac ſuccedit. Itaque denigratio parietis, eſt actus diuiduus ἐγκράτεια, καρτερία, continentia & tolerantia in nobis omninoque ſanctificatio non fiunt in nobis ſubito, id eſt non ſunt in hac vita indiuidui & perfecti, quamdiu viuimus, ſanctificamur. Sanctificatio habet progreſſionis partes, temporaq; diſiuncta, ſunt eius gradus, & αὔξησις eſt διάθεσι. incoata & continuata vi ſpiritus Chriſti. Eſt igitur actus diuiduus, ſed ita vt tandem poſt reſurrectionem hic actus reddatur perfectus & conſtans, vt vere habitus ſeu permanens qualitas.

Oratoribus etiam ſubito eſt, Ex improuiſo ἀπροσδοκήτως præter expectationem, & ἐπικαιρῶ (ex tempore) contingit.

Subito quod non toto accidit animo, quod veteres dixerũt. Accidit in puncto quod non euenit in animo. Cicero ſubita atq; improuiſa formido.

De motu lucis quæritur, Sit ne punctali (id eſt an fiat ἐν τῷ νῦν in inſtanti) an habeat aliquam latitudinem.

Dionyſius Areopagita ad Caium Epiſtola 3. ſubito ſeu repente, ſeu ſtatim dicitur, cum quid præter ſpem profertur in lucem.

An conuerſio hominis ad Deum ſit mutatio mentis, voluntatis, cordis ſubitanea, vel momentanea, an fiat per continuos profectus ſeu progreſſus. R. Eſt actus diuiduus & imperfectus, totaque hominis pii vita, eſt militia, cuius nullus niſi in morte finis eſt. Vita Chriſtiana non eſt iuſtitia, ſed iuſtificari (Qui iuſtificatus eſt, iuſtificetur adhuc) non eſt ſanitas, ſed ſanum fieri

fieri non eſt eſſe, ſed fieri, non quies ſed motus ſeu ἄσκησις (exercitium) non terminus, ſed via.

Lutherus contra Bullam Caluin. lib. 3. c. 3. inſtitut. & Matth. Bergius in l. de arte interpretandi ſcripturam; vt Terminus à Quo Calefactionis non eſt Calefactio, ſed ipſe motus ſeu fluxus: ſic Terminus à Quo conuerſionis hominis ad Deum non eſt conuerſio.

Quæritur à Scholaſticis doctoribus, conceptus, formatio, animatio & aſſumptio corporis Chriſti in virgine an perfecta fuerit ſubito, hoc eſt in inſtanti, id eſt, tota ſimul. Reſpondent conceptionem cum vnione factam fuiſſe in inſtanti, conceptus nutritionem in vtero partium & lactationem ſucceſſiue. Quæritur enim Angel⁹, qui eſt in cœlo, in momēto temporis poſſit eſſe infra. R. Angelus inquit Aug. poteſt eſſe vbi vult, ſeu eſt ibi vbi vult, ſcilicet breui temporis decurſu, ſine magna longaue temporis mora.

SVBLIMARI.

Alius eſt vſus huius verbi in Aſtrologia, alius in Chymica. Nam planeta ſublimati dicitur in eius ſideris domicilio, in quo eſt felicior, id eſt, magis beneficus. Vide Picum de Aſtrolog. Alias dicitur hoc exaltari & exaltatio inter Dignitates Planetæ eſſentiales numeratur, verbi gratia, exaltatur Sol. in ♈. Luna in ♉. Saturnus in ♎ Iupiter ♋. Mars in ♑. Venus in ♓. Mercurius in ♍. caput Draconis in ♊ cauda Draconis in ♐. Hinc verſus.

Sol oue, Luna Boue, Saturnus lance leuatur,
(id eſt, exaltatur.)
In Cancroque Tonans, in te Capricorne Gradiuus,
Stilbontem ſua virgo leuat, Piſceſque Dionem,
Et caput erigitur Ledaa prole Draconis.

Opponitur huic caſus. Nam Planeta dicitur eſſe in caſu, cum obtinet ſignum oppoſitum ſigno exaltationis, & tunc eſt debilis.

In Doctrina Chymica Sublimatio fit per extractionem artificialem. Sic Albert. Magn. Vinum ſi ſublimatur, vt aqua roſacea, quod primo emittitur eſt humiditas aquea & inſipida, & illo educto remanent partes terreſtres vini infuſæ humiditati pingui oleagineæ, quę ſi vltra ſublimentur igne lento, egreditur oleum; & quanto fortius vinum, tanto maior quantitas olei, & minor aquæ exhibetur.

Sublimationes autem dicūtur diſtillationes Chymicæ ob vaporum in ſublime aſcenſum, ad diſcrimen diſtillationis per deſcenſum, quo olla vitreata in ſcrobe Terræ defoſſà, huicque alia medicamentis referta in fundo foraminibus pertuſa inſeritur, terraque obruitur, ſupra quam lignis ſiccis accenſis medicamenti liquor per ollæ fundi foramina in ollam inferiorem deſtillat ſeu deſcendit.

Patres etiam Latini Sublimari pro Exaltari dicunt. Vigil. 5. cont. Eutych. de carnis Chriſti exaltatione: Diuina natura non indiget honoribus ſublimari, dignitatis prouectibus augeri, poteſtatem cœli & terræ obedientiæ merito accipere. Secundum humanam igitur naturam illa adeptus eſt, qui ſecundum Naturam Verbi horum nihil eguit aliquando.

SVBNOTIO.

Barbarum Picolomineo pro adiunctione, & opponitur ei, quod eſt abſolute; vt cognoſcitur aliquid primo abſolute, ſecundo cum Subnotione boni vel mali, iucundi vel moleſti. Grad. 1. de Materia virtutum cap. 7.

SVBORDINATA.

Subordinata ſibi inuicem ſunt, quorum

Digitized by Google

vnum ab altero continetur, eo includitur, ſicut prius à poſteriori, & inferius à ſuperiori, anguſtius à latiore, vt homo ſubiicitur ſeu ſubordinatur animali, non homo non animali, ſenſus intellectui, quia eſt inferior & anguſtior in cognoſcendo. Quæ ſe mutuo ponunt aut ſubordinata ſunt, opponi non poſſunt. Iuſtitia inhærens in nobis non tollit imputatam Chriſti, quæ noſtra fit iure donationis. Spōſa Chriſti eſt pulcra pulcritudine aſcititia à ſponſo per perfectam imputationem, & in ſe incoatione in hac vita.

Canon.

Modus argumentandi à permutata proportione non valet in his rebus, quæ ſibi inuicem ſubordinatæ, ὑποτεταγμέναι.

Coordinata ſunt, quæ ſimul ordinata ſunt, vt cauſæ coordinatę ad effectum, materia & forma.

Nota particulam Sub in compoſitione & extra compoſitionem, ſæpe ſignificare ſpeciem, vt cum dicimus hominem eſſe ſub animali. *De ſingularibus ſub genere comprehenſis idem eſt iudicium*, qui Canon vtiliſſimus eſt. Sæpe diminutionem poteſtatis, vt hypophetam ſub propheta intelligimus. Subrideo, notum. Sic ſubcontinuatiuæ coniunctiones veteribus ſunt poſitæ ſub continuatiuis, quas nunc conditionales vocamus, vt ſpecies ſub genere. Amplitudo enim continuatiuæ coniunctionis percipitur ex eo, quod etiam impoſſibile aliquando præſupponit; vt ſi digito tetigeris Sphæram Lunæ. Scaliger in hac voce ſubcontinuat: ſignificationem diminutionis poteſtatis prorſus reiicit, eo quod ſubcontinuatiuæ poteſtas maior ſit, quam continuatiuæ, vt hoc intelligas lege ſi placet libr. 11. de cauſis Latin. Ling. cap. 168.

Interdum *Sub* loci rationem ſignificat.

SVBREPTITIVM.

Scholaſtici quoſdam motus vocant ſubreptitios, vt delectationem dicunt ſubreptitiam, vt Aliquando aliqua delectatio ſubreptitia omnem actum liberum voluntatis in voluntate præcedit. Sic voluntas patitur aliquando ſubreptitio motu, qui conſenſum pręuenit, qualis paſſio voluntati conuenit, vt naturę teſte Scoto, qui (barbare) propaſſionem dici poſſe ait (Græce melius προπάθεια) quæ rationem conturbet.

SVBSISTERE.

Subſiſtere I. accipitur pro eo, quod eſt eſſe ſubſtantiam, non eſſe in ſubiecto inhærentiæ. Alias dicitur eſſe per ſe: ſic omnes animæ ſunt ſubſiſtentes.

II. Pro non eſſe, per modum partis aut formæ in aliquo, à quo in ſuo eſſe dependeat. Hoc etiam dicitur eſſe per ſe. Ita anima intellectiua, (quæ dependet à materia quo ad ſuum eſſe) eſt ſubſiſtens in corpore.

III. Pro eſſe per ſe ita, vt neque actu, neque potentia ſit, in aliquo per modum partis, aut formæ, aut quaſi formæ. Ita anima intellectiua non eſt ſubſiſtens, quia eſt hominis pars actu, dum componit totum potentia, dum eſt extra materiam.

Sub-

Subſiſtens igitur eſt
- Completum, perfectumque, vt homo, vt totum.
- Incompletum, vt anima: itaque anima eſt aliquo modo, Hoc Aliquid.

Et ſubſiſtentia eſt
- Totalis, vt compoſiti.
- Partialis, vt animus. Coll. lib. 1. de generatione pag. 59.

Axioma.

Actiones & paſſiones ſunt ſubſiſtentium. Interdum additur à Philoſophis, per ſe, vt Anima rationalis per ſe ſubſiſtit. Coll. Conimbr.

Subſiſtere, ſubſiſtentia
- Propria: Sic Petrus perſona humana ſubſiſtit.
- Aliena, vt anima Chriſti ſubſiſtit ſubſiſtentia verbi diuini, vt quæ cōmunicari queat, cum deſtituta ſit propria ſubſiſtentia, ſeu perſonalitate.

Thomas. Naturæ in perſona ſubſiſtunt: Perſona Filii ſubſiſtit ſecundum vtramque naturam, Diuina πρώτως & à ſe, Humana δευτέρως ex vnione.

Ἄλλως.

Subſiſtere accipitur .1. Pro eo, quod habet verbum, ὑφίστασθαι, non φαινόμενον apparens. Opponitur igitur Ei, quod Specietenus eſt. Sic Accipit Ariſtoteles in lib. de mundo, Meteora, (Ea, quæ in aere ſunt, aut fiunt) aut ſubſiſtunt, aut Specietenus ſunt, aut ſunt ὑποστάσεις, aut ſunt ἐμφάσεις, impreſſionesque.

2. Pro eo, quod alicui ſubeſt. Opponitur ita eminenti. Sic fundamentum ſubſiſtit, reliqua eminent.

3. Pro eo, quod eſt, non eſſe in ſubiecto inhæſionis. Sic ſæpiſſime accipiunt Philoſophi. Et Thomas Aquinas.

4. Pro eſſe Entis ſubſtantialis completo, quod non eſt in alio, vt pars in toto, aut Forma in ſubiecto. Sic accipit Scotus in Quodlibet. 4. art. 2.

Ex acceptione 3. & 4. colligitur, diſtingui inter ſubiectum inhæſionis (cui aliquid inhæret) & ſubiectum informationis (quod informatur.) Itaque dicitur, ſubſtantia eſt Ens, quod exiſtit independenter, & à ſubiecto inhæſionis ac informationis & à toto, cuius eſt pars.

6. Sumitur pro eſſe per ſe ἀκοινωνήτως, (incommunicabiliter.) Sic dicuntur ſubſiſtere ſola ὑφιστάμενα, ſeu ſuppoſita ſingularia, vt Gabriel Angelus. Ita ſubſtantia exiſtit per ſe, vt quoddam totum conſtitutum ex natura & ſubſiſtentia.

Hæc tamen vox interdum pro ſubſtantia ſubſiſtente accipitur. Subſiſtentia eſt modus ſuppoſiti, ſeu Modus ſubſtantialis, qui formalis eſt cauſa per-

Digitized by Google

ſe ἀκοινωνήτως, ſubſiſtendi perſonalitas eſt modus perſonæ.

Subſiſtere aliquid poteſt, duplici ratione Bulæus c. 2. doctrinæ Cathol. de Perſona Chriſti. I. Quia non eſt in alio tanquam in ſubiecto. Hoc ſenſu Damaſcenus lib. 3. c. 9. & 11. ſcribit naturam humanam eſſe ἐνυπόστατον, id eſt, ſubſiſtere in verbo ſeu in Perſona diuina.

II. Quia ita per ſe exiſtit, vt ab alio non pendeat: Hoc modo non ſubſiſtit, niſi perſona, ſeu hypoſtaſis naturarũ Chriſti. Primum ſubſiſtere Schola vocat negatiuum. Alterum vero poſitiuum: illud etiam naturis in Chriſto, Hoc tãtum perſonæ Chriſti conuenit.

Vſus.

Hinc cognoſcere licet, litem inter Iacobum Schegkium & Simonem Simonium Philoſophos, quorum ille negabat naturam ſubſiſtere in perſona, Hic vero perſonam in natura; tãtum fuiſſe λογομαχίαν, id eſt, verbi ſeu phraſeos controuerſiam. Perſonæ proprium eſt ſubſiſtere, & quoniam officium ſubſiſtendi exercet in natura humana, non quod ab illa pẽdeat, ſed quia ſubſiſtendo eam terminat & ſuſtentat, dicitur in humana natura ſubſiſtere.

Subſiſtere κατ᾽ ἐξοχὴν ſubſtantiæ conuenit & πρώτως: ſic qualitas non ſubſiſtit, ſed inhæret.

Subſiſtere {
- Per ſe eſſe, non inhærere & in alio eſſe vt pars in Toto.
- Incommunicabiliter per ſe eſſe, & ita dicuntur tres ſubſiſtentes, tres Perſonæ. Perſonæ conuenit per ſe ſubſiſtere. Sola autem eſſentia eſt ratio ſubſiſtendi. Scot. in Quodl. q. 4.

SVBSISTENTIA.

Subſiſtentia accipitur 1. abſtracte, pro eo quod ſubſiſtit, id eſt, pro ratione ſubſiſtendi, & hæc ſignificatio eſt propria.

2. Accipitur impropric pro concreto, id eſt, pro ſubſiſtente ſeu habente ſubſiſtentiam, vt perſona: In Trinitate ſunt 3. Subſiſtentiæ, & vnum ſubſiſtens.

Ἄλλως.

Subſiſtentia eſt actus ſeu perfectio ſubſiſtentis. Quidam è Scholaſticis Theologis ſentiunt ſubſiſtẽtiam, qua quæq; perſona eſt, perſona, id eſt, ſubſtantia ſubſiſtens, & diſtinguitur ab eſſentia naturaque communi, nec eſſe ſubſtantiam, nec accidens, ſed affectionem & modum ſubſtantialem. Punctum lineæ neque eſſe ſubſtantiam, neque accidens, cum non ſit quantitas, partem enim nullam habet, & omnino indiuiduum eſt, ſed terminus vel modus quantitatis, quo longitudo determinatur & modificatur. Relationes denique proprie neque eſſe accidentia, neque eſſe natura ſua ſubſtantias, ſed modos quoſdam accidentium & ſubſtantiarum. Ergo non eſt adæquata Enti diſtinctio eius in ſubſtantiam & accidens.

Reſpond. Concedo, ſi formaliter loquamur, ſubſiſtentiam (vt etiam exiſtentiam rei) nec etiam ſubſtantiam, nec accidens. Reuocari autem ad ſubſtantiæ Categoriam, ſi παρωνύμως loquamur aut intelligamus, quia ſubſiſtentia eſt forma ſeu modus quidam non accidentalis, ſed ſubſtantialis, quo ſubſtantia per ſe ſubſiſtit, & immediate, diſtinguitur ab accidentibus, quæ ita ſubſiſtere non poſſunt. Punctum

etiam

Digitized by Google

etiam dico non eſſe in Categoria Quantitatis directe, ſed tantum reductiue. Quod ad relationes attinet recte dicuntur eæ accidentia licet ſint res infirmæ ac debiles. Subiecto enim ſeu ſubſtantiæ relatio non inhæret proxime, ſed interuentu & adminiculo alius accidentis, quod fundamentum relationis dicitur, quia ab eo, vt firmiore, fulcitur hoc Ens. Relatio igitur, qua accidens indiget ſubiecto, quod eſt ſubſtantia. Qua debile accidens, loco fundamenti alio accidenti, vt numero vel qualitate indiget.

Aliquid eſt ſubſiſtens vel omnino vel Interuentu alicuius. Omnes & ſolæ ſubſtantiæ primæ, id eſt ſingulares, vt Iohannes, Petrus OMNINO per ſe ſubſiſtunt, ideoque etiam per ſe ſubiiciuntur actionibus agentium. Secundæ, id eſt, vniuerſales ſubſiſtunt per ſe Interuentu primæ.

SVBSTANTIA.

Subſtantia primum accipitur generaliter, vt etiam Deo conueniat. 2. Specialiter, vt tantum conueniat creaturæ. 3. Specialius, vt ſignificet ſubſtantiam complectentem materiam & formam. 4. Accipitur pro parte ſubſtantiæ, vt ſunt forma & materia. Nulla Species eſt in ambitu Naturæ, quæ non habeat ſuam propriam ſubſtantiam, ſiue ſubſtantiam capias pro materia ſiue pro forma. Scaliger. 5. Pro perſona. 6. Pro eſſentia, vt exorciſmus, id eſt, adiuratio Diaboli, non eſt de ſubſtantia & neceſſitate Baptiſmi. Gabriel Biel. Corpus Chriſti quod pependit in cruce, regnare nunc glorioſum in cœlo, in ſede maieſtatis paternę eſt de ſubſtantia fidei Catholicæ.

Subſtantiam legis cuiuſque, tum ex verbis, tum ex ſententia ſeu διανοίᾳ metimur, verba ſunt voces, quibus vnaquæque lex eſt concepta. Sententia eſt legũ intellectus ex verbis per rationẽ informatis explanandus. Verba igitur materiam, ſenſus vero ſeu poteſtas formam legis refert: Scientia autem legum conſiſtit potius in forma, quam in materia. Itaque ſcire leges non eſt verba earum tenere, ſed vim & poteſtatem: leg. ſcire 17. de legib.

Chymici ſubſtantiam diuidunt in fugitiuam & fixam. Sic argenti viui ſubſtantiam dicunt fugitiuam. Vid. Portam lib. 3. Magiæ cap. 8.

Vſus in Theolog.

Ad primum modum dicendi per ſe etſi pertinent quæ eſſentialiter (ſeu ratione formæ) attribuuntur ſubiectis, tamen eo reuocari (indirecte ſaltem & imperfecte) poſſe etiam ea, quæ dicuntur ſubſtantialiter de ſubiectis, docent Thomas & alii. Subſtantia enim non tantum ſignificat eſſentiam, à qua eſſentialis prædicatio nomen accepit, ſed etiam hypoſtaſin, id eſt, perſonam, à qua ſubſtantialis, hoc eſt perſonalis, prædicatio ſumi poteſt. Sic Deus eſt homo, prædicatum dicitur de ſubiecto ſubſtantialiter, id eſt, non ratione naturæ, vt in prædicatione hac naturali (ſeu eſſentiali & formali) Petrus eſt homo, ſed ratione perſonæ in tali natura ſubſiſtentis.

Ἄλλως.

Subſtantia accipitur magis proprie & abuſiue Magis proprie generaliſſime, vt Deo etiam conueniat. Ita eſt Ens reuera per ſe ſubſiſtens τὸ καθ' ἑαυτὸ ὑφιστικός.

Generaliter, vt ſubſtantiæ tantum creatæ, quæ accidentibus ſubſtat, ſiue ſit vniuerſalis, ſeu ſecunda, vt homo, ſiue ſingularis ſeu prima, vt Cato, Specialiter, vt indiuiduis ſeu ſingularibus, quæ

ſunt. Hoc aliquid, vt ſunt Cicero, Ariſtoteles, ſubſtantiæ etiam dicuntur partes conſtituentes compoſitum.

Abuſiue pro eſſentia, quæ etiam accidentium eſt, vt virtutis, coloris. Albedo igitur proprie ſubſtantiuum nomen eſt, quia ſubſtantiam proprie dictam non ſignificat. Eſt enim accidens. Recte igitur cum Scaligero nominamus nomen eſſentiale, quippe, quod tam ſubſtantiæ, quam accidentis, hoc ipſum, quod ſit, ſignificet, propter hanc Improprietatem, & abuſionem ſunt quibus placet hæc diſtinctio.

Subſtantia { Prædicamentalis, Hypoſtaſis. Ens per ſe ſubſiſtens.
Prædicabilis. Eſſentia ſeu quidditas rei.

Accidens { Prædicamentale. Ens in alio.
Prædicabile. Quod accidit alii ſeu quod eſt extra quidditatem alterius. Hinc Regulæ.

1. Quod eſt accidens prædicamentale reſpectu alicuius poteſt eſſe ſubſtantia prædicabilis, vt qualitas eſt accidens prædicamentale, & tamen eſt de ſubſtantia, (id eſt, de eſſentia) coloris.

2. Quod eſt ſubſtantia prædicamentalis, poteſt eſſe prædicabile accidens, reſpectu alterius, vt lignum eſt in Categoria ſubſtantiæ, & tamen accidit triangulo. Poteſt enim triangulum eſſe ex ferro.

3. Quod ſemel eſt ſubſtantia prædicamentalis, nuſquam poteſt eſſe accidens.

4. Et quod ſemel eſt accidens in creaturis, nuſquam eſt ſubſtantia prædicamentalis.

5. Quæ in creaturis ſunt accidentia, in Deo ſunt ſubſtantia propter ſummam eius ſimplicitatem. Subſtantia perfecta vel imperfecta dicitur duplici ſenſu.

1. Subſtantia { Perfecta quę ratione partis non ſuſcipit, nec alterius ſubſtantię compoſitionem ingreditur.
Imperfecta, quæ ordinata ſeu deſtinata eſt ad alterius ſubiecti compoſitionem, vt quæ habent rationem partis eſſentialis vel integralis. Materia enim & forma οὐσίας vocat Ariſtoteles lib. 1. de anima.

2. Subſtantia { Perfecta, quæ propter ſe eſt, vt elementatum, id eſt, concretum ex elementis.
Imperfecta, quæ propter aliud eſt, quæ comparata eſt, ad vlteriorem finem, quam ſuum, vt Elementa. Vid. Scal. lib. 4. de cauſis l. l.

Subſtantia à Scholaſticis dicitur eſſe totalis vel partialis. Totalis vt compoſitum, partialis, vt pars compoſiti.

Subſtantiæ partialis triplex modus	Imperfectus cum dependentia in terra à materia, vt diſtinguitur ab inhærentia accidentium.
	Perfectior, qui forma per ſe eſt ſine dependentia à materia, ita tamen, vt materiam informet.
	Perfectiſſimus excludens omnem modum eſſendi in alio.

Imperfectus] talem modum habent omnes formæ ſubſtantiales corporum.

Perfectior] talem habent animæ rationales in corpore.

Perfectiſſ.] Talem habent animæ ſecretæ à corpore.

Q. Vtrum vniuerſalibus, an ſingularibus ſubſtantiis primo conueniant ſubſiſtere & ſubſtare?

1. Subſtantia vel ſubſiſtit tantum, vel ſubſiſtit & ſubſtat ſimul.

2. Deus per ſe & à ſe ſubſiſtens, ſed non ſubſtat accidentibus, quibus afficiatur.

Intelligo actualem ſubſiſtentiam.

3. At ſubſtantiæ creatæ & ſubſiſtunt, & ſubſtant accidentibus, ſiue ſint primæ ſiue ſingulares, vt Rodolphus: Siue ſint ſecundæ ſeu vniuerſales, vt Homo, & animal, quæ in ſingularibus & per ſingularia ſubſiſtunt, ita, vt cum iis vnum per ſe & actu conſtituant. Conueniunt autem & ſubſiſtere & & ſubſtare ſingularibus ſubſtantiis primo: vniuerſalibus Secundario & ratione illarum, id eſt, per ſingulares ſubſtantias: ſic oſtenditur. Illi primo conuenit ſubſiſtere, cui conuenit exiſtere & operari. Sed hæc primo conueniunt ſingularibus. Ariſtoteles 1. Phil. Ergo ſingularia primo ſubſiſtunt, quod inde etiam perſpicitur: quod actualis ſubſiſtentia eſt modus ſeu terminus naturæ ſingularis ſeu indiuiduæ, ſeu quod ſubſiſtentia non poteſt terminare naturam communem, niſi vt ſingularem effectam. 2. Accidens non poteſt afficere naturam communem, niſi vt exiſtat in natura ſingulari. Ergo neceſſe eſt, vt natura ſeu ſubſtantia ſingularis primo accidenti ſubſtet ſeu ſubſtrata ſit.

Obiectio.

Proprietates per ſe primo conueniunt ſecundis ſubſtantiis, non primis, quia γελαστικὸν eſſe eſt proprium hominis. Rodolphus eſt γελαστικὸς qua eſt homo, non contra. Ergo & ſubſtare primo conuenit ſubſtantiis ſecundis. Reſpond. Ad antecedens diſtinguendo inter conſiderationem neceſſariæ connexionis & actualis inhærentiæ. Proprium primo conuenit ſecundæ ſubſtantiæ ratione neceſſariæ connexionis, quæ eſt inter eſſentiam rei & proprium. Adæquata enim ratio proprii eſt eſſentia καθ' ἑαυτὴν (ſecundum ſe) ſpectata, non vt contracta eſt ad ſingulare. Ac ſi ſpectetur realis & actualis inhærentia & ſuſtentatio proprii, vt accidentis hæc ſemper tribuitur per ſe primo ſubſtantiæ indiuiduæ. Quia illi primo conuenit recipere, cui eſſe & agere. Eſſe & agere primo conuenit ſingularibus. Ergo & recipere primo ac per ſe conuenit ſingularibus. Quod igitur è veteribus quidam ſcripſerint, ſecũdas ſeu cõmunes ſubſtantias non ſubſtare, grano ſalis condiendum eſt. Subſtantiæ ſecundæ non ſubſtant, niſi per indiuidua, quia extra indiuidua non ſubſiſtunt. Sic Ariſtoteles, Corpus, inquit, commune nullum eſt, intellige extra indiuidua actu exiſtens. 1. de generatione text. 31. Scalig. lib. de cauſ. Lat. Linguæ.

Digitized by Google

Subſtantiæ appellatione abuſi ſunt Grammatici pro eſſentia, ſicut Græci nomine οὐσία; in prædicamento. Namq; οὐσία etiam conuenit rebus extra prædicamenta, vt Deo. At Subſtantia neque extra prædicamenta, neque in omnibus, ſed in iis tantum, quæ ſubſtant accidentibus. Quare nomen hoc Albedo non erit Subſtantia, quia ſubſtantiam non ſignificat. Nos itaque eſſentiale nomen appellauimus, quippe quod tam ſubſtantiæ quam accident. hoc ipſum quod ſint ſignificaret.

Subſtantialis ſigillatio animæ ad hoc corpus. Caietanus ita loquitur barbariſſime. cap. 6. de Ente & eſſentia, pro quo nos dicimus, coaptatio, commenſuratio, ſubſtantialis aptitudo animæ ad corpus hoc, ordinatio, deſtinatio ad hoc corpus. Non dicimus animam indiuiduari formaliter per actualem vnionem ad corpus, ſed per coaptationem ſubſtantialem ad hoc corpus, quam prius habeat, quam actualem vnionem, neceſſe eſt. Animæ indiuiduantur per aptitudinem ſubſtantialem, ſeu commenſurationem ad hoc corpus. Formaliter, id eſt, formali ratione, per vnionem vero actualem, ad corpus conditionaliter, id eſt, tanquam per conditionem ſine qua non.

Subſtantiale opponitur accidentali. Picus lib. 3. de Aſtrol.

In aſtris aliquid eſt {
- Subſtantiale (qualitates intimæ) perpetuum quod ſubſtantiam rei conſequitur inſeparabiliter, vt motus in orbem, circularis figura, immarceſſibilitas.
- Accidentale, variabile, vt poſitus ſeu ſitus mutatio, viciſſitudo luminis in luna, radii intenſio vel remiſſio.

Subſtantialiter opponitur τῷ virtualiter & radicaliter.

Deſtructo compoſito, ſeu coniuncto, neceſſe eſt deſtrui potentias ſenſitiuas & affixas organis ſubſtantialiter, & earum actus, ſed in anima ſeparata manent virtualiter, vt in radice ſeu principio. Potentię autem intellectiuę manent οὐσιωδῶς in ſe, & realiter in ſua operatione. Amandus de Bello viſ. tract. 2 de 2. ſpecie qual. 138. cap.

SVBSTANTIALITER.

Scholaſtici interdum ſubſtantialiter accipiunt pro eſſentialiter.

Vnus eſt Deus {
- *Subſtantialiter*, id eſt, eſſentialiter intra ſe.
- *Obiectiue.* Pater enim non cognoſcitur, niſi in Filio per Spiritum ſanctum.
- *Actiue*, quia Pater, Filius & Spiritus ſanctus, vnus & idem Deus author & creator eſt mundi. Luther. in 1. cap. Geneſ.

Subſtratum, Subſtratiuum, Subſtratiue, Subſternere.

Doctor Scholaſticus Gabriel Biel ſubſtratum accipit pro ſubſtante, ſubiecto, Materiali, ſuppoſito; & inſubſtrato, pro eo, quod eſt ſecũdum ſe, & primo lib. 2. diſtinct. vlt. quæſt. vnic. ſubſtrata res, quæ ſubeſt, ſeu ſubiecta eſt alicui.

Subſternere eſt ſubiicere, ſubſterni eſt ſubiici. Potentia peccandi licet conſiderata, quoad ſubſtratum, hoc eſt, (quo ad materiale) i. e. voluntas, ſeu potius voluntatis

voluͤtatis libertas, eſt à Deo. Cõſiderata vero quoad deformitatẽ, quę eſt forma ſe in peccato, non eſt à Deo. Sic poſſe peccare non eſt poſſe, ſed eſt non poſſe. Et paulo ante. Nihil dicit libertas voluntatis quam voluntatem in ſubſtrato (id eſt ipſam voluntatem ſeu voluntatem vt ſubiectum, ſeu voluntatem primo & abſolute) & cõnotat eam circa obiectum ipſi ab intellectu oſteſum, poſſe velle aut nolle. lib. 2. diſt. 3. quæſt. 2.

Conceptus proprie eſt concretum & adiectiuum, ſignificans rem conceptam ſubſtratiue (ac ita non eſt ipſa conceptio rei) & connotat actum concipiendi, ſeu cognoſcendi, libr. 1. diſt. 2. quæſt. 9.

Conceptus connotatiuus cum ſignificato vno ſubſtratiuo, id eſt, materiali, hoc eſt ſubiectiuo ſignificat aliud formaliter, Biel libr. 3 diſtinctio 7. quæſt. vnic. Conceptus connotatiuus (qui connotat) præſupponit conceptum ſubſtrati, quod denominat cum dicitur, album, homo, vel paries eſt ſubſtratum, albedo eſt connotatum: aliter album ſupponit pro ſubiecto (id eſt notat ſubiectum) & connotat albedinem. Album eſt ſubſtantia, cui ineſt albedo, quæ eſt accidens.

Cum dicitur Chriſtus, perſona verbi, ſeu τȣ̃ λόγȣ eſt ſubſtratum. Humana natura eſt connotatum.

Aliter hæc ita dicũtur ab eodem Gabriele Biel li. 1. diſt. 30. quæſt. 4. Chriſtus ſupponit pro perſona verbi & connotat aſſumptam naturam humanam. Itaq; Chriſtus eſt verbum habens naturam humanam ſibi hypoſtatice vnitam ſeu ſubſiſtens in natura humana: connotatur perſonæ ſubſiſtentis in duabus naturis. Chriſtus eſt Deus & homo, id eſt Chriſtus eſt Deus habens in ſe vere & realiter humanam naturam, animã ſc. & carnem, vnde homo dicitur, lib. 2. diſt. 16. quæſt. vnic.

Cum dicimus humanitatem componi ex anima & corpore, corpus nihil aliud dicit, quam materiam quoad ſubſtratum (id eſt ſubiectum inſtrumentale.) Idem: ſignificatus termini ſubſtratiuus eſt id, quo terminus ſupponit, (id eſt, id quod terminus ſignificat) vt Chriſtus vel hic homo ſupponit pro perſona verbi habente naturam humanam. Homo ſubſtratiue, (id eſt ſubiectiue) ſignificat ſuppoſitum ἑνωδῶς formaliter, naturam ſubſtantialem, nempe humanam à qua ſuppoſitum denominatur, lib. 3. diſt. 7. quæſt. vnic.

Ampliatio (ſeu extenſio termini) reſpicit ſignificatum termini ſubſtratiuũ, hoc eſt illud pro quo terminus accipitur, ſeu quod terminus ſignificat, vt hic: Chriſtus fuit homo & erit in æternum homo. Hæc dicitur propoſitio ampliatiua, reſpectu huius Chriſtus eſt homo.

Lib. 4. diſt. 3. quæſt. vnic. In Sacramento duo conſiderantur 1. ſenſibile aliquid, quod ſignificat effectum ſacramentalem 2. ipſa ſignificatio, propter quam ſenſibile ſignũ inſtitutum eſt, pro primo ſupponit nomen ſacramentum, & ſecundum connotat. Et ita primũ nẽpe ſignum eſt ſubſtratum ſeu materiale: ſecundum eſt formale ſeu connotatum. Et ſicut in compoſito ſubſtantiali materia ſubſtat formæ, & forma dat eſſe ſpecificum compoſito, ita in adductis per terminos connotatiuos, ſignificantes ſubſtantiam & accidens, ei inhærens. Significatum ſubſtratiue eſt materia ſeu ſubiectum denominationis formæ accidentalis, quæ connotatur: & cõnotatum eſt forma accidentalis inhærens ſubiecto, vt patet in calido, albo, iuſto. *Album nõ eſt ſubſtantia & accidens ſimul.*

Et hinc generaliter ſignificatum ſubſtratiue per quoſcunq; terminos connotatiuos dicitur Materia: & ſignificatum formale dicitur forma Atq; ita loquendo de ſacramentis, omnia ſenſibilium

cis, (vt in baptiſmo aqua, lotio, verba) dicũtur Materia: & ipſa ſignificatio forma.

Alii tamen conſideratione Auguſtinus & Hugo elementum materiam ſacramenti dicunt & verba formam. Sic modo dictus Gabriel Biel eodem loco. Elementum quia magis materiale ſeu corporale, dicitur materia, & verba, quia magis ſpiritualia ſunt (quod ad interiorem vim attinet) dicũtur forma: ſicut in compoſito ſubſtantiali quod per ſe vnum eſt, forma eſt ſpiritualior materia, & principalior pars compoſiti, vt verba in ſignificando ſunt principaliora, quam res ſenſibilis (Auguſtin. 2. de doctrina Chriſtiana verba inter homines obtinuerũt principatũ in ſignificando.)

Subſtratum ſæpe diuerſimode (πολυτρόπως) accipitur, vel diuerſis acceptionibus ſignificatur. Politiores ſic loquuntur. Subiectum modo ſimplex, modo compoſitum (conditione aliqua adhibita) ſubſternendum eſt, ſimplex vt homines: compoſitum vt homines iuſtificari fide. Claud. Alberius, Verę fidei verbum Dei ſubſtratum eſt. actus ſubſtratus peccato nõ eſt à Deo, Scotus lib. 2. diſt. 37.

Sic ſternendum eſt ſubiectum, id eſt ponendum Eleganter dicitur. D. Scholaſticus Gabriel Biel diceret ſubſtratum religionis eſt iuſtitia Dei. Tu dices πρώτιστον & λογικώτερον: iuſtitia Dei eſt ſubiectum ὁλοτελές, quo vera religio veruſq; Dei cultus fundatur.

Barbari: Duo ſubſtrata, identificantur aliquando: Latini ſic. Duo ſubiecta aliquando ſunt vel fiunt vnum copulatione ſeu ἑνώσει, id eſt vnione, vel per ſe, vel per accidens, vt Chriſtus & Eccleſia, caput & membra, vitis & palmites, maritus & vxor, Pater & Filius, mater & fœtus qui in vtero matris eſt, & vita matris quodãmodo videtur ſuſtentari: λόγος & natura humana.

Termini nonnulli cõnotatiui, non connotãt id quod ineſt ſuo ſubſtrato, ſed quod ei infuit vel alteri ineſt, vt Ebrioſus, condemnatus (ſententia iudicis)

Subiecta relationi dicuntur vulgo ſubſtrata.

Interdum ſubſtratum diſtinguitur cõtra abſtractum Iacob. Mazonius. In malo morali & peccato mali ratio apparet primo in ea deformitate, quæ videtur in auerſione à recta ratione (vocant Theologi abſtractum) deinde nempe per aliud, id eſt per impulſum cõcupiſcentię aut per impetum iræ in ea actione, quæ rationis limites egreditur, quam etiã Theologi peccati ſubſtratũ appellant lib. 1. comparationis philoſoph. Platon. & Ariſtotel. pag. 32.

SVBINFERRE.

Græcis eſt, συνεπιφέρειν, vt cauum ſignificat commune quoddam ſeparatum, quod poteſt omnibus commune eſſe: ſed additum naſo, ſignificat determinatam quandam cauitatem propriam naſi, vt quæ non poſit eſſe niſi in naſo, qualis iam appellatur σιμότης cauitas, ſubinferens certum ſubiectum. Idem dici poteſt de cauitate crurum, cuius gratia varus aut valgus dicitur quiſpiam.

Differentia ſubinfert, vel proximum genus vel commune quoddam ſuperius, vt ſi duorũ *contra ſe mutuo diſtinctorum* generum eædem fuerint differentiæ. Schegkius lib. 13. demonſt. pag. 382. Par συνεπιφέρει numerum.

SVCCESSIVVM.

Primum Philoſopho & Phyſico familiare vocabulum, pro eo quod eſt in ſucceſſione poſitum, cuius partes ſimul cohærere nequeunt, ſed vni intereunti altera ſuccedit. Hinc Ens ſucceſſi-

ceſſiuum dicitur ſeu fluxum, vt ſunt Tempus (cuius ſucceſſione ſpecies ſoni ad aures prolabitur) motus, ſonus (qualitas auditu ſenſilis.)

Eſtq; ſucceſſiuum quid
- Per ſe & interne, vt motus.
- Per accidens, vt ſonus ob ſucceſſionē motus corporum ſeſe collidentium.

S V C C V S.

Vox eſt à Sugo vel ſuggo. Proprie enim eſt humor qui exſuggitur, Græce χυλὸς.

Speciatim ſuccus dicitur in corpore animalis humor, ſanguis, phlegma, flaua & atra bilis, quæ eſt ſuccus melancholicus. Et humor ex planta aut alia materia manibus aut torculari aut igne expreſſus, Marcell lib. 1. Dioſcor.

Itaque in Chymica doctrina ſuccus eſt eſſentia proxime è corpore συςάσει (conſiſtentia χυλοειδεῖ Chyliformi) extracta. Nonnihil corpulentiæ ſecum vehit. Itaque ſi cum myſterio (de quo in quinta eſſentia agitur) conferatur corpus, dici poteſt, cum non ſit omnino elaborata eſſentia, ſed adhuc rudior. Nec raro eſt myſteriorum materia. Habet ſecum aliquid humidi, quod eſt exhalabile, aut euaporabile.

Hinc ſuccus concretus dicitur, cum liquidior paulatim per digeſtionem ſeu coctionem inſpiſſatur, vt concreſcat. Qui & ſuccus inſpiſſatus dicitur. Huc pertinent ſyrupi, ſapæ, decocta, tinctus.

S V C C I N V M.

Succinum, ſeu electrum eſt lacryma arborum reſinatarum, populi, pini, pinaſtri. Eſt ſuccus arborum qui in mare proximum delapſus dureſcit & coit, poteſt vt tæda ſuccendi, alit ſua pinguedine flammam, eamq; optime olentem.

Dioſcoridi ſuccinum fit ex reſina populi deſtillata in Eridanum, & indurata calore, vel proprio, vel aquæ.

De hoc Ouidius 2. Metamorph.

> Inde fluunt lacrymæ ſtillataq; ſole rigeſcunt
> De ramis Electra nouis, quæ liuidus amnis
> Excipit, & nuribus mittit guſtanda latinis.

Legitur in parte Boruſſiæ am Schrande, id eſt, litore, vnde magiſter literis Schrandtmeiſter dicitur, qui iis, qui Electrum legunt, mercedem reddit ſale. Legitur etiā in litore finitimarum Boruſſiæ regionum.

Succinum eſt
- Simplex
  - Liquidum, flauum, fuluum, pellucidum, q. vitreū, quod Glaſſum & Gleſſum dixerūt, à vitri perſpicuitate. Huc pertinet ſuccinum falernum, id eſt, vini falerni colorē habens, wein farbe vom ſtein.
  - Obſcurum craſſum, album, candidum pene oſſeum flauum, non pellucens Baſtardt
    - Purum
    - Impurum, albo & nigro miſtum colore,
- Mixtum cum aliis ſuccis: vt ſuccinū mellei coloris, cui annatum atramentum.

M. Rulandus in Lexico Alchymiæ.

Succinum eſſe lacrymam ſeu reſinam arborum quarundam, non tantum odor, color, materiaque ipſa, cum atteritur & accenditur, oſtendit, ſed etiā hoc argumēto eſt, liquidū pri-

mum deſtillaſſe reſinam, ex arboribus quod in ſuccino translucent, muſcę, aranei, formicæ, culices, quæ animalia forte inciderunt cum deſtillaret gutta in aquam vel dum penderet adhuc in aere iam cadens, & ita cum maſſa coierunt & induruerunt. Tale ſuccinum dicitur Grauidum.

Arabes Succinum vocant Carabe, quod princeps Aboali interpretatur, rapiens paleas. Gagates lapis ſuccino affinis eſt, ſed non eſt idem cum eo, quia fit ex bitumine. Affinitas eorum conſiſtit in attractione, & paſſionibus. Nam 1. & ſuccinum & Gagates calefactus attrahit paleas, ſtipulas, fila, (ſi tamen feſticula, ſiue palea, oleo liniatur, vt ait Scaliger exerc. 104. ſect. 12. attractio non fit.) 2. & vterq; igne accenſus flagrat. Sed ſuccinum non ardet in aquis, licet oleo quodammodo ardeat, propter reſinæ, vnde fit, debilitatem.

Gagates vero magis ardet in aqua, & hæc accenditur propter vim bituminis, ſicut oleo reſtinguitur. Germani hos lapides miſcent.

Gagates { E petroleo, ſeu naphtha ſubtili colore ſimilis pelli leonis. | E naphtha nigra. Lapis Thracius, ſchwartzer Augſtein. }

SVFFICIENTIA.

Sufficientia perfectionis quædam ſpecies eſt. Primum eſt ſumma increata Dei αὐτάρκεια: Deinde eſt inferior, creata, vt hominis αὐτάρκεια.

In Theologia dicitur: Satisfactio Chriſti noſtris peccatis, etſi temporaria ſit: tamen eſt perfecta & ſufficiens: Imo eſt æterna, non quidem infinito tempore, ſed ſufficientia, valore, & efficacia.

In Recentiorum Philoſophia ſufficientia eſt exacta ratio ſeu ſufficiens conſtitutio (σύστασις) aliquorum, vt numeri, principiorum, partium. Sic Scal. ex. 297. ſ. 1. cuius inſcriptio eſt ſenſuum ſufficientia: Rerum ſufficientiam recentiores Philoſophi ſeſe explorare dicunt, vbi quærunt, pluresne ſint ſpecies ſiue partes, an pauciores, tum vero an eſſe poſſint. Et ex. 106. ſect. 2. Sufficientiam Barbari noſtri vocant, quoties exacta initur ratio principiorum, quæ cuipiam rei attribuuntur. e. c. Quare non ſint plures quam tres figuræ ad ratiocinandi colligendique artem conſtitutæ. An quippiam ſit ſatis digeſtum; An allata omnia ſint diuiſionis membra. Idem Scalig. hanc vocem barbaram donauit ciuitate Latina, quod hac authoritate præditum ſit iudicium Philoſophorum, quos nominibus fingendis atque imponendis iure communis ſapientiæ æquum ſit perpetuam gerere dictaturam.

SVNT.

Sunt ſignificat nexum, hyparxin, ſyſtaſin, exiſtentiam, effectionem, vt Antipodes ſunt populi: Antipodes ſunt, i. e. exiſtunt. Homo eſt ab homine, vi hominis eſt, id eſt efficitur. Magis tamen compoſitionem ſeu conſtitutionem, quam effectionem ſignificat. Ariſt. 1. Phyſ. c. 5. Omnia ſunt à principiis, id eſt conſtant vel fiunt. Nam definitione principiorum videtur Ariſtotel. complecti & conſtitutionis & generationis principia. Vid. Fonſec. in lib. 5. Metaph. c. 3. qu. 2. pag. 16.

A Plu-

A Plutarcho refertur in Rom. problematis ſpuria ſignificare lingua Sabina eas partes, quibus mulieres ſunt: id eſt, quibus mulieres ſunt id ipſum, quod ſunt.

Sunt interdum intelligitur de potentia. Sunt, id eſt, eſſe poſſunt interdum huic opponitur, vt cum I C. dicit: Ad alterum genus ſuorum pertinent nepotes, qui non quidem ſui ſunt, ſed eſſe poſſunt, filiis ſcil. mortuis; Atque ſic ſuorum loco habentur, non reuera ſunt: Sunt ſui repræſentatione paterna.

Superficies, ἐπιφάνεια.

1. Superficies eſt quãtitas duarum dimenſionum ſeu ſuperficies, qua corpus quodque terminatur, latitudo eſt in corpore, ſine vlla ſui profunditate.

Eius conſideratio eſt philoſophica & phyſica, vel mathematica: Phyſico more accepta ſuperficies eſt actu in corpore tanquam eius extremitas. Quæ in medio corpore potentia eſt, reduci poteſt ad actũ reali diuiſione, Mathematico more accepta abſtrahitur à corpore.

2. Locus Ariſtotelicus dicitur ſuperficies (concaua) qua locatũ corpus à corpore ambiente continetur. Hæc ſuperficies nõ reddit formaliter rem quantam, ſed quanta ſupponit, formaliterque efficit locatam.

Superficies diſtinguitur in internam & externam. Interna inhæret ei, quod denominat quantum dupliciter dimenſum. Itaque inhærens dici poteſt. Externa non inhæret ei, quod denominat locatum. Intellige locum non inhærere corporibus, à quibus occupatur, loco conuenire non realem inhærentiam, ſed realem coniunctionem.

Locus eſt immobilis per realem cõiunctionẽ.

SVPERFOETATIO.

Superfœtatio duplex eſt, vna propria, cũ vno conceptu iam facto, ſecundus proxime ſecutus denuo nouam domũ ſibi parat: Altera impropria, cum plures fœtus vno concubitu generantur, quos gemellos vulgari nomine appellant. L. Mercatus.

Superlatiuum ſummum.

Summũ (ſicut omne ſuperlatiuum Maximum, beatiſſimum) accipitur dupliciter ſecundum duplicem eius ἔκθεσιν, affirmatiuam & negatiuam. Affirmatiue ſummum vel maxime eſt, quod omni alio maius eſt. Negatiue ſummum vel maximum, quo nullum eſt maius.

Vſus.

Quæritur vtrum creabilis ſumma ſit gratia. Hic ſumma ſi ſummatum poſitiue ſeu affirmatiue ſententia eſt, vtrum gratia õi alia maior, ſeu omnem aliam omnino tranſcendens ſit creabilis. Si negatiue, quæſtionis ſententia eſt, vtrum gratia creabilis ſit, qua nulla alia maior. Primo modo non poteſt, niſi vni conuenire ſummum, ſecundo modo poſſunt eſſe plura ſumma primo modo ſi ſumatur, ſummum non poteſt gratia creari, ſumma creatu poſſibilis. Quæcunque enim talis creatur in quocunque ſubiecto, Deus poſſet hunc ſimilem creare in alio ſubiecto, exempli cauſa. Quantamcunque gratiam creet Deus in anima Chriſti, cum abſoluta potentia poſſit dimiſſa illa anima, aliam aſſumere, poteſt tantam gratiam in hac creare, & per conſequens gratia in anima Chriſti producta non eſt affirmatiue ſumma.

An aut creabilis ſit ſumma negatiue, dubium eſt? Scotus ſentit dari non poſſe ſummam gratiam à Deo creabilem, eo quod in formarum extenſione ponendus ſit ſtatus, ſeu terminus, vltra quem procedi nequeat. Occam contra ſtatuit in gratiæ ſicut omnes forma intenſibilis αὐξήσει poſſe procedi in

infinitum, vt ignis in infinitum augeri poteſt, & maior fieri, ſi adſit combuſtile, etſi ignis actu infinitus non ſit poſſibilis. Vid. Bielem (qui poſteriorem affectatur ſententiam) lib.3.in Magiſtr.diſt.3.quæſt.1.

Summum
- Ἁπλῶς & infinite. Sic Deus eſt vnus ὑπέρτατος & ἄριςος.
- κατά τι & limitate, & in ſuo genere animæ Chriſti data gloria ſumma, id eſt excedens gloriam cuiuslibet creaturæ, vel ſumma perfectio poſſibilis creaturę intelligenti: vt ſumma perfectio naturæ humanæ, eſt vnio hypoſtatica Gabriel. Biel.

Poſitiones Bieli ex Scoto.

Probabile eſt, ſubiectum ſimpliciter determinare ſibi certum gradum qualitatis, quam recipit ita vt maiorem (etiam per potentiam Dei abſolutam) recipere non poſſit. Quo poſito datove, datur ſumma gratia poſſibilis naturæ intelligenti, non autem ſumma ſimpliciter.

Subiectum ſuſceptiuum alicuius perfectionis determinatur ad certum gradum, vltra quem non poteſt recipere perfectiorem: Vt enim actiuitas, ſic quoque receptiuitas finita eſt.

Omne δεκτικὸν gratiæ accidentalis eſt in potentia obedientiali, ad recipiendum à Deo quemcunque gradum gratiæ, quę capere poteſt anima Chriſti ſummam percipit gratiam, cuius capax eſt creatura intelligens, ſecundum potentiam Dei ordinatam, id eſt, totā gratiam datur δυνατὸν ἢ κατὰ τὸ μέτρον, ſed ſine modo infinitam. Sic & Deus animæ Chriſti contulit ſummam gloriam & beatitudinem, cuius capax eſt intelligens creatura. Hoc ſummum & totū gratiæ & gloriæ, eſt plenitudo excellentis prærogatiuæ, ſufficientiæ, & abundantiæ.

SVPPOSITVM.

Suppoſitum dicitur quod ad concluſionem vel quæſtionem concludendam ſumitur; vt concludēdum eſt auctum & nutritum ſemper manere idem. Vt hoc recte fiat, ſupponit aliquid poſſe dici vnū ſeu Idem Numero his modis.

Idem numero dicitur aliquid
- Proprie, cum manet ſemper idem
  - Secundum ſenſum, vt cœlum.
  - Secundum ſe totum, vel ſaltem ſecundum præcipuam aliquam ſui partem, vt formam, vt Homo a.
- Improprie ſeu minus proprie, quod manet idem
  - Secundum aliquam ſui partem, quæcunque tandem ea ſit. Sic homo dicitur idem numero, ſi ſemper ex aliqua ex partibus ortis generatione ex ſemine perſeueret.
  - Secundum b æquiualentiam & eandem rationem cum ijs, quæ perierunt, vt populus, fluuius.

Explicatio.

a. Homo.] A forma maxime vnitas & diſtinctio ſumitur.

b. Æquiualent.] Hic idem numero dicitur id quod licet ſecundum ſe totum & omnes ſui partes mutetur, non tamen ſimul, ſed ſucceſſiue & paulatim, ſuffectis nimirum partibus ſimillimis his, quæ ſoluuntur, maxime ſi manet eadem figura. Sic flamma candelæ, fluuius, populus licet perpetuo fluant, idem tamen eſt populus, idem fluuius, eadem flamma, quia id quod de integro additur ſeu reparatur, ſeu reficitur, quod deperditum eſt, non eſt pars eſſentialis, quæ poſſit mutare eſſentiam præexiſtentis, ſed ſolum æqualis & eiuſdem rationis cum alijs. Ita nutritum manet idem numero, præſertim in animalibus perfectis. Ευλόγιςον ſcilicet quibuſdam eſt acutiſſimis Philoſophis, in imperfectis reptilibus, & annuoſis animalibus & oſſa non habentibus, vel ex putredine terræ natis, mutata per nouam reparationem vniuerſa materia, numero etiam mutari nutritum, quia forma pariter educta de materiæ potentia (quod eis placitum eſt) creſcit & decreſcit. Vide Mercatum in l. de anima & eius potent.

SVPPOSITALE.

Sic loquuntur Barbari, eſt autem ſuppoſitale eſſe, eſſe ſubſtantiale, ſubſtantiæ indiuiduæ, cuiusmodi eſt eſſe hypoſtaticum.

Nihil dicitur accidentaliter de ſuppoſito, & eſſe accidens eius, ſi ad eius eſſe ſubſtantiale hypoſtaticum ſiue ſuppoſitale pertineat.

Vnio humanæ naturæ ſuppoſitalis eſt vnio perſonalis ſeu hypoſtatica; facta enim eſt in ſubſiſtentia verbi, non in eſſentia.

Suppoſitalitas interdum accipitur pro perſonalitate, per Synecdochen, ſicut ſuppoſitum pro natura eodem tropo, vt cum dicit Anshelmus: nulla creatura poteſt eſſe impeccabilis, niſi ſit aſſumpta à ſuppoſito diuino, id eſt, Perſona diuina. Scotus lib. 2. diſtinctione 23.

Suppoſitiones Græce hypoſtaſes, ſunt pronunciata, quæ in ſcientijs vel demonſtrationibus conficiendis ponuntur eſſe vera, ita vt non per alia demonſtrentur. Dicuntur principia ſcientiæ & demonſtrationis.

SVPPOSITARE, & ſuppoſitum.

Suppoſitans eſt ſubſiſtere faciens. Omnis natura aut in ſe ſubſiſtit, aut alteri innititur, vel vt pars toti, vel vt forma ſubiecto, vel vt natura ſuppoſitanti. Gabriel Biel 3. lib diſt. paulo ante 23. de incarnat.

Suppoſitum eſt quod in ſe ſubſiſtit, alteri non innititur; ſi fuerit natura intelligens eſt perſona. Idem ibidem: Suppoſitum eſt res, per ſe ſubſiſtens. Pererius. Cuius Canon eſt; Actiones ſunt denominatiue ſuppoſitorum, id eſt, rerum per ſe ſubſiſtentium; id eſt, ſubſtantiarum accidentibus affectarum.

Suppoſitale eſſe, eſt eſſe ſubſtantiale, ſubſtantiæ indiuiduæ, cuiuſmodi eſt eſſe hypoſtaticum.

Fonſeca in Metaph. libr. 5. cap. 8. quæſt. 7.

Nihil dicitur accidentaliter de ſuppoſito, & eſſe accidens eius, ſi ad eius eſſe ſubſtantiale hypoſtaticum ſiue ſuppoſitale pertinet. Caro Chriſti habet tum eſſe naturale: tum eſſe hypoſtaticum; Illud in ſe, hoc in perſona verbi diuini; per ſe enim non ſubſiſtit, etſi ſuis qualitatibus, vt ſubiectum ſubſternitur. Suppoſitalis

vnio humanæ naturæ, eſt vnio perſonalis hypoſtatica (Græcis eſt ἕνωσις κατὰ ὑπόστασιν, id eſt, vnio ſecundum ſubſiſtentiam.) Facta enim eſt in ſubſiſtentia verbi diuini, non in eſſentia. Vnio animæ & corporis eſt naturalis.

Supra, Super, Plus.

Scholaſtici hæc modo intenſiue, mõ extenſiue, modo vtroq; mõ accipiunt. Itaq; dicũt, Dilectio Dei effectiua (qua præcepta eius ſeruantur) ſuper omnia, includit intenſionem & extenſionem maiorem. Debemus Deum diligere ſuper omnia, tam extenſiue, quam intenſiue. Extenſiue, quia præceptis Dei nec alicuius creaturæ, nec omnium ſimul iuſſa, conſilia, prohibitiones, minas debeo proponere. Intenſiue, quia actu gradualiter intenſiſſimo, ſeu maiori ſtudio, conatu ac diligentia eniti debeo, vt præcepta ipſius impleam, quam quicquam aliud faciam.

Surdus.

Surdus accipitur Phyſice, Grammatice & Arithmetice. Phyſice proprie vel improprie. Proprie, vt cum dicitur ſurditas eſſe priuatio vel impedimentum auditus ὁλικὸν ortum ex humoribus oppilantibus neruos auditiuos (quos Barbari vocant audibiles) & buccas aurium ita replentibus, vt in eis nulla poſſit fieri alliſio. ὁλικὸν dico, quia cum ex diminutione humoris exiſtit difficultas ex auditione, proprie non dicitur ſurditas, ſed auditus grauitas: improprie vt cum Ioannes Baptiſta Porta Magiæ naturalis libr. 3. ait. Stannum, quia per ſe molle eſt ſurdum: cedit enim percutienti, metallis vero reliquis aſſociatum fit magis durum & ſonorum. Quo loco docet, quomodo Stanno ſurditas adimi poſſit.

In Grammatica Diphthongi ſurdæ ſunt, quæ exaudiuntur. In Arithmetica numerus figuratus explicabilis eſt, vel inexplicabilis. Inexplicabilis vulgo ſurdus appellatur, vt ſurda buccina, vt ſurdi ictus, quia non audiuntur, hic numerus, hic ſurdus, quia numero explicari non poteſt vt latus 3. 5. 7. item l c: 4. 6 9. Item ll. 10. 12. 14. cuiuſmodi laterum additio & ſubductio propria quędam eſt, ſi dati ſurdorum figurati ita ſymmetri ſint, vt communi menſura ad ſimiles veros ſui generis figuratos reduci poſſint, vt quadrati ad quadratos, cubi ad cubos, biquadrati ad biquadratos. Hinc addere ſurda, & tollere ſurdum latus à ſurdo latere dicimus. Vide Algebr.

Surſum.

Surſum accipitur in Phyſicis φιλοσοφικῶς, vt eſt terminus motus leuium. Sic nihil magis eſt ſurſum, quam locus, in quem fertur ignis, 2. ſecundum communem modum loquendi, id, quod eſt remotius à medio, vocatur ſurſum, 3. Vocatur ſurſum id, quod eſt locus omnium diuinorum.

Secundum primam ſignificationem non eſt intelligendum, quod dicitur, Quod extremum totius mundi eſt, (intellige extremum cœlum) eſt maxime ſurſum, & Omnes homines locum, qui eſt ſurſum, attribuunt Deo. Vide Thomam Aquinat. lib. 1. de cœlo & mundo lect. 20.

Ca-

Cœlum
- Extremum, totius mundi, ſuprema ſphæra.
- Omnes ſphæræ cœleſtium corporum Totus mundus, ſeu vniuerſitas corporum quæ continentur ab vltima ſphæra. Hac vocis cœli explicatione opus eſt cum reſpondendum eſt ad quæſtionem: An cœlum ſit ſurſum?

Ἄλλως.

Surſum accipitur & proprie & comparate vel reſpectiue. *Proprie*, vt cum dicitur ſurſum eſſe, ad quod feruntur leuia. Simplic. Surſum eſt quod à medio ferri natum eſt. Ariſtot. 4. de cœl. caput animalium eſt ſurſum. Ariſt. 2. de anima. Et ſurſum eſt, vnde eſt motus 2. de cœlo.

Comparate, vt cum ab Ariſtot. radices in ſtirpibus dicuntur eſſe ſurſum, nempe quia habent ſe vt os in animalibus, ſeu ſunt proportionales ori animalium, Ariſt. de animal. inceſſu.

SVSCEPTIBILE.

Accipitur 1. Paſſiue pro δεκτῷ: Sic Forma eſt ſuſceptibilis. 2. Actiue pro δεκτικῷ, id eſt capace ſeu receptiuo alicuius, quod barbariſſime dicitur capibile & capabile, quod non imitandum: Tu dices Materia hæc eſt huius formæ δεκτικὴ ſeu ſubiectiua. Sæpe additur ei vox ſubiectum, vt ſuppoſitum. Anima intellectiua eſt Gratiæ ſubiectum ſuſceptibile. Biel. lib. 4. d. 1. qu. 1. Suſceptiuum eſt vel mediatum vel immediatum, vt anima eſt pars hominis capacis beatitudinis, & immediate ſuſceptiuum huius. Tota autem natura hominis eſt ſuſceptiuum mediatum, nempe per animam, quæ eſt aliquid hominis. Scotus lib. 4. diſt. 49.

Totum ſuſceptiuum boni, formę, operationis
- Immediatum, vt compoſitum viſionis. Hæc primo recipitur in toto.
- Mediante (vt loquuntur) ſeu intercedente aliqua parte, vt corpus albedinis mediante ſuperficie.

Suſcipere aliquid in ſeſe Donato Acc. idem eſt quod recipere καθ' ἑαυτὸ: Ei opponitur ſuſcipere in alio, ἐν ἄλλῳ & κατ' ἄλλο: ita quædam animi potentia ſuſcipit rationem in ſe; quædam vero in alio, & ſecundum aliud, vt vis appetitiua rationem recipit ſeu appetit, cum potentiæ rationali obedit. Vid. Ariſt. in Eth.

SVSPENSVM.

Anantapodeton.

Suſpenſa oratio eſt imperfecta vt anantapodetos, vt ſi quis τὸ μὲν, alia quidem adhibens omitteret τὸ δὲ, alia vero.

In Philoſophia ſuſpenſa actio eſt dilata. Sic ſuſpenſus aſſenſus alicuius dicitur.

In Geographia à centro terræ, ſuſpenſa manere in æquilibrio dicitur magnitudo terræ.

Suſpenſa ſententia eſt ſententia, quæ nihil definit, qualis eſt eorum, qui de nulla re pronuntiant; nec aſſeuerant certo, qualis eſt eiuſmodi Academicorum, qui in ambas partes pugnantes, & contrarias diſſerebant; eiuſmodi ſententiam Græci vocant ἐποχὴν. Vide vocabulum ἐποχη. De hac Viottus Medicus Taurinenſis in præfatione in 5. libros de demonſtratione. Fauorinus euſque erudiendos diſcipulos

cenſet, vt de quaque re ſuſpenſam ſententiam ſuſtinere poſſit.

Suſpendi ab officio politica phraſis eſt. Quanquam eſſet abſolute, eodem verbo dicitur ſuſpendi & ſuſpenſio. Intellige autem ſuſpenſionem ſpiritualem, canonicam & eccleſiaſticam, quæ contingit in officio, vel beneficio, vel vtroque. Dico ſpiritualis, quia etiam eſt quædam ſupenſio corporalis, vt cum quis in furcas tollitur.

SVSTENTARE.

Voce ſuſtentandi denotatur:
- Actus ſecundus, vt Deus ſuſtentat creaturam à ſe factam (per modum Actionis.)
- Actus primus. Sic natura humana ſubſiſtendio velut actu primo in perſona verbi ſuſtentatur: vt hic vnum ſit perſonale.

Non actu ſecundo ſuſtentatur à Filio Dei humana caro aſſumpta, ſicut Domus à fundamentis, aut mundus à Deo, ſed actu primo per modum naturæ, ſeu in genere cauſæ formalis, qua vt materia acceſſione formæ perficitur, ſic natura beneficio perſonæ, vltimam accipit, eamque ſubſtantialem ſubſiſtendi perfectionem, vel ſicut ramus inſitus ab arbore alterius ſpeciei ſuſtentatur, cum qua in vnam quaſi hypoſtaſin caleſcit.

Suſtentamentum.

Suſtentamentum ſeu ſuppoſitum ſuſtentans, at ſuſtentamentum immediatum, eſt ſubiectum ſuſtentans accidens, vt quod ei innitatur quod ſubiectum: ideo etiam vltimatum vocat, ſed barbare, Picus, vt anima eſt ſubiectum virtutis vel ſcientiæ vltimatum corpus aſpectabile eſt ſubiectum coloris vltimatum ſubiectum ſubſtantiale, quo color fulcitur. Et hoc ſenſu immediatum dici poteſt. Potentia igitur animæ eſt ſubiectum virtutis. Superficies ſubiectum coloris, ſed nõ vltimatum: itaque à Pico ſubiectum aliquo modo dicitur, quia potentia animæ per animam & ſuperficies per corpus ſuſtentatur. Phyſica hæc conſideratio eſt. Quæ vero analytice, proxime, & primo virtus attribuitur potentiæ animæ, in qua ineſt, & color ſuperficiei, in qua ineſt, hac ratione virtutis ſubiectum immediatum ac propinquum dicitur animæ facultas & coloris ſuperficies. Subiectum vero virtutis mediatum & remotum animæ & coloris, corpus, quia interueniente potentię virtus animæ, & interuentu ſuperficiei color corpori viſibili attribuitur.

Ex hac diſtinctione intelligitur canõ Pici. Vtrũ accidens põt eſſe ſubiectũ alteri', vt qualitas, qualitatis, quanquam non vltimatum. Quod ita conciliari poteſt cum illo Ariſtotelis. Accidentis non eſt accidens. Qualitatis non eſt qualitas. Vide Apologiam Pici, ſuperficies nõ poteſt eſſe coloris ſubiectum, cum ipſa ſuperficies ſit accidens; Subiectum ſcilicet in ſe ſuſtentans. Eſt, qui dicat, *color exiſtit in ſuperficie, ſed ſubſiſtit in corpore.* Id non probo, quia non eſt à philoſophis receptum.

Suſt-

Suſtineri.

Suſtineri pro deſinere. Elegans eſt, vt vbi Analyſis ſuſtinetur, id eſt deſinit, ibi geneſis exorditur, in ædificando antequam ad opus conficiendum veniatur finis domus primus eſt, ſeu primo occurrit, deinde adhibita deliberatione hac conſultatione tegumentum inuenitur, tunc ſub cogitationis acumen parietes ſubeunt & ſuccedunt: tandem diligenter inquirentibus occurrunt fundamenta, ad extremum de foſſione terræ cogitatur, hæc analyſis eſt, ſed ſi ſpectetur geneſis, ſeu operis confectio, Primo ad foſſionem terræ incumbitur, tum fundamenta iaciuntur ac locantur, deinde parietes conſtruuntur & coagmentantur, poſtremo tegumenta adornantur, & diffunduntur. Guilielmus Tempellus de vnica methodo. Et Simplicius: Hæc duplex conſideratio vtilis ad conſiderationem inter ſcientiarum inuentionem ſeu inueſtigationem per inductionem, & eorum, quæ inductione ſpeciatim conſtitutæ ſunt, ordine collocandorum methodum facilius intelligendam.

Alia geneſeos, alia analyſeos ratio.

Suſtinere rationem formæ eſt eſſe pro forma: vt in coniugio perſonæ ſuſtinent rationem materiæ: obligatio ipſa libero & pleno fit cõſenſu ſuſtinet rationem formæ matrimonii, & velut anima quædam huius eſt.

In cœna Domini ſunt, & ſuſtinent rationem formæ panem & vinum benedicere, panem frangere, dare, accipere, manducare, vinum itidem cum benedictione indere, accipere, & bibere. Hæc enim ſunt, quibus conſtat ſacramentalis actio. Ab hac diſtinctæ ſunt accidentariæ circumſtantię, quæ ſunt variabiles, vt hoc vel illo tempore, tali vel tali vino cœnam celebrare.

SVVS.

Suus, 1. Poſſeſſiue accipitur. 2. Idem eſt quod proprius, & opponitur ei alienus, non ſuus. Exempla; pedem vbi ponat in ſuo non habet. Hortenſius è vita ceſſit ſuo magis, quam ciuium ſuorum tempore. Cic. de Clar. Orat. & ibidem, Alieniſſimo Reipub. tempore. Sic dicit Scaliger, hic eſt ſuus, interdum proprius ſuo additur, per ſeu propter emphaſin; vt ſua cuiq; virtuti laus propria debetur, Cic.

Suus hæres eſt, qui quaſi proprius, vernaculus, Domeſticus, οἰκεῖος ſeu domi natus, nec aliunde accitus eſt: γνήσιος Græcis.

Sui { Natura: in primo gradu filii, filiæ. / Succeſſione, legeque: vlteriore gradu, nepotes, aut poſteriores. }

Lege) lex eis patris ſui ius ſic attribuit, vt patrem ſuum repræſentent. Scripſerunt ad eum ſui intell. neceſſarii, familiares. Vicina ſignificatio eſt, cum ſuus dicitur, qui ſuæ poteſtatis eſt, ſui iuris. Alterius non ſit, qui ſuus eſſe poteſt.

Suum interdum eſt debitum, iuſtum, naturale, vt creditor ſuum repetit. Suæ ætatis eſt factus, id eſt, iuſtæ: exceſſit minorem ætatem, ſua morte defunctus: Suetonius in Iulio: id eſt, naturali, quæ naturæ debetur.

Vltimo ſuus eſt idem, quod ſanæ mentis, vt furioſus non eſt ſuus, id eſt, non ſanæ mentis, exiit è poteſtate, non eſt in poteſtate mentis, ſed redeo ad ſuum pro proprio. Eius inſigne exẽplũ eſt in hoc demõſtratiuo ſyllogiſmo Iul. Scal. Omne ſpatium, ad quod mouetur cor-

pus naturaliter eſt ſuum (id eſt, proprium) corpus illius. Ignis ſurſum mouetur naturaliter. Ergo ſpatium ſupremum eſt ſuum ignis, (ideſt, proprium eſt ignis, ſeu igni.) Hoc eſt, ignis locus eſt, in ſupremo ſpatio ſub luna ſupra aerem, exercit. 9. Concluſio hęc demonſtrata.

Suitas.

Vt Chymici dicunt oleitas, ab oleo pro eſſentia olei vel vnctuoſitate: Sic Iureconſult. Suitas à ſuis, vt ius habere ſuitatis, Sic D. Vultejus quoque in comment. Inſtitut. loquitur. Ita duitas pro dualitas dicitur Græce δυάς.

Etſi autem ſuitas apud veteres non reperiatur, tamen ab vſu huius vocis non abhortemus. In his enim, quæ ad docendum apta ſunt, modo vſu paulatim ſenſimue recepta frequentataque ſint, non nimis Grammaticorum, & Ciceronianorum Canonibus, decretis, ac ſcitis obſtrictos nos eſſe decet.

Suitas autem, Græcis γνησιότης, Latin. Germanitas eſt ſui hæredis qualitas.

Alciatus ſuitatem definit, quod ſit qualitas hæredũ, qui primum in paterna poteſtate locum obtinent, contnuationem dominii, ac neceſſitatem ſucceſſionis inducens,

Cautio.

Suum pro eius, ſeu illius ſæpe indocti, interdum etiam docti vſurparunt. Hoc ἄκυρον non imitaberis, obſeruabis tamen exempla ex Enchiridio ad verborum copiam, Animus ſuus eſt, ad ſolam virtutem inflexus: pro eius. ſuis natalibus nihil eſt nobilius, id eſt, eius. Nihil ſuo genere eſt illuſtrius, pro eius. φιλαργυρία mentem ſuam tenet, occupat, illigat. Nullus eſt ſuorum ſcelerum modus, pro eius nulla libido ab oculis, nullum facinus à manibus vnquam ſuis, nullum flagitium à corpore abfuit, pro eius. Suo cerebello nihil putidius, lingua nihil barbarius, ingenio nihil ſtupidius, pro eius. In ſuo ore puriſſima reſidet latinæ linguæ proprietas. Seſſitat in labris Suada diſerta ſuis. In labris Pitho ſtat reuerenda ſuis. Suis labris perſuadendi Deam ſeſſitaſſe nemo neſcit, mollita quædam ſuauitas ori ſuo inſidet: pro eius. Vetus hoc eſt. Quod ſibi quiſque ſerit, præſentis tempore vitæ. Hæc ſibi meſſis erit, cum dicitur, ite venite. Hic dicendum erat. Hoc ei meſſis erit.

Symbolum.

1. Symbolum eſt, quod à multis in vnum confertur. 2. Symbolum eſt indicium, nota, teſſera. Ariſtot. nomina rerum ſymbola vocat, hoc eſt, ſigna & notas, quaſi teſſeras, quæ primigenia ſunt, vel deducta, ſeu orta. Nomen dicitur eſſe ſymbolum rei, id eſt, rem notare. Notat autem, cum habet generalem quandam cum re conuenientiam, & quaſi cognationem. Sic Gentil. lib. Orig. debet eſſe rei conſentaneum nomen. Secundo, quæ barbare dicuntur comeſſalia, ſymbola græcis ſunt. Sic in Log. Genus eſt ſymbolum cauſarũ, id eſt nota cauſarum; hoc eſt, ſignificatione eſſentiales cauſas comprehendit: vnde & cauſa ſymbolica dicitur. Coniugata habent ſymbolum argumentorum conſentaneorum & ſimplicium. Ab iis enim orta ſunt.

3. Symbola dicuntur, quæ in omni actu legitimo profano, vel ſacro, humano, vel diuino, ciuili, vel canonico, interueniunt aſpectibilia; vt in teſtamentis æs & libra, in emancipatione alapa. 4. In Phyſic. Symbolum eſt conuenientia in qualitate, & ſymbolica elementa dicuntur ea, quæ ſocietate qualitatis alicuius in excellenti

gradu

gradu conueniunt, quæ ἐπικρατοῦν, id eſt, dominantem calorem, terrę & ignis, quæ ſiccitatem dominantem cõmunem habent: Alias, Habentia ſymbolum: Eaq; facilius in ſeſe commeant. Non ſymbolica ſeu ἀσύμβολα contra, id eſt, quæ ſymbolum ſeu conuenientiam in aliqua qualitate non habent.

5. Apud Iuſtinianum in Nouel. conſt. 81. ſymbola dicũtur codicilli, ſeu diplomata, quæ continent teſtimonium collati à principe publici muneris. Apud Suetonium in Claudio: Codicilli datorum officiorum.

6. Symbola denique ſunt magnorum virorum dicta ipſis familiaria: quale eſt hoc Illuſtriſſ. Haſſ. Principis Mauritii: Conſilio & Virtute.

SYNECDOCHE.

Synecdoche eſt comprehenſio, vt conceptio, intellectio.

Synecdoche
- Logica
  - Rhetorica, *vocis*, vt frigidus annus, pro frigida hieme Virgil.
  - Dialectica, *ſententiæ*, vt Deus eſt mortuus.
  - Grammatica, *locutionis*, vt Nuda genu.
- Philoſophica. *Appellationis*, vt in voce Geometra.

Synecdoche oratoria eſt tropus, in quo pars pro toto vel contra ponitur. Ramus vel Synecdoche rhetorica eſt, in quo pars pro toto, vel contra, vel continens pro contento ſumitur. Melanchthon 2. Rhetoric. & Eraſmus in lib. de copia, vt Epoti cadi, pro vino Epoto. Deus ſcrutatur corda & renes, id eſt, intimas cogitationes & cupiditates hominum. Aliis hæc dicitur Metonymia.

Synecdoche dialectica eſt, cum toti attribuitur, quod proprium eſt partis.

Sic Vitus Amerbachius lib. 3. de Philoſophia naturali pag. 265. Sæpe toti tribuitur per ſynecdochen, quod in parte tantum eſt, vt Virgilius eſt Poeta, ſecundum partem, hoc eſt animam, non ſecundum totum, quod eſt corpus cum anima. Mihi propoſitio eſt non determinata, limitabilis, ſecundum partem intelligenda, ſic homo eſt albus, eſt ſciens proprie & primo ſuperficie, alba eſt, & pars animæ ratiocinatiua ſciens. Ita intelligatur quod idem Amerbachius ait, Aliquid in ſe eſt, per Synecdochen pag. 264. vt ſi vas cum vino haberetur, pro toto, id in ſe eſſet quatenus pars, hoc eſt, vinum eſſet in parte, hoc eſt in ipſo vaſe, receptaculo vini, vt nihil ſit aliud ſic totum eſſe in ſe ipſo, quam totum ex partibus conſtare, quarum altera inſit alteri. Sic ſi panis cum corpore Chriſti haberetur pro toto, ita vt partes huius (totius) ſimul eſſent per contactum, id (totũ) in ſe eſſet, quatenus pars, hoc eſt corpus Chriſti, eſſet in parte, hoc eſt in ipſo pane.

Hanc Synecdochen ſententiæ intelligit Lutherus, cum in confeſſione de cœna ſic inquit. Verus tropus eſt, quem ſcriptura & omnes adhuc Doctores vſurparunt, vt Chriſtus eſt mortuus.

Melanchthoni etiã Synecdochica prædicatio eſt, in qua coniunctum prædicatur de coniuncto, vt flammæ in ore Apoſtolorum erant Spiritus S. Figura-

Digitized by Google

tam hanc vocat in ſermone improprio. Mihi eſt attributio ſeu prædicatio impropria, ſeu irregularis Grammatica locutionis ſeu Syntaxeos Synecdoche, ſeu Synecdochica conſtructio, eſt, cum adiectiuo vel verbo quaſi totum ſignificanti additur accuſatiuus partem ſignificans vt Nuda genu, doleo caput, ἀλγῶ κεφαλήν. Gaza. vbi Ellipſis eſt præpoſitionis κατὰ Attica.

Philoſophica Synecdoche eſt, cum alicui imponitur nomen à parte, cum aliquid denominatur à parte, non autem pars pro toto ponitur, vt cum cœna ſeu communio Euchariſtica dicitur fractio panis, cum loquendi ars dicitur Grammatica, cum Chriſtus ſeu θεάνθρωπος dicitur Filius hominis. Denominata hic eſt perſona ab vna natura nomine concretiuo.

Vſus.

Diuerſas haſce acceptiones auctorum ſcire magnæ eſt vtilitatis. Diſputatum acriter eſt, an ſint Synecdoche affectę hæ propoſitiones; Chriſtus eſt clauis affixus, mortuus, eſt ſepultus. Qui reſpexerunt ad ſubiectum proprium ἐν ᾧ, in Quo, contenderunt eſſe in iis tropum Synecdoches Rhetoricæ ſecuti Bernardum in explic. Symboli Apoſtolici: Tulerunt dominum meum, id eſt, corpus domini mei. Et paulo ante ad verba, Qui conceptus eſt: Qui inquam Chriſtus, ſiue qui Filius Dei ſecundum aſſumptam humanitatem conceptus eſt è Spiritu Sancto, ac ſi dicat: Cuius humanitas de ipſa ſubſtantia virginis per operationem diuinæ gratiæ concepta & nata eſt: Et Auguſtinum de anima & eius origine ad Renatum lib. 1. tom. 7. pag. 1158. Ex parte totum, & ex toto partem, diuina Eloquia ſignificare conſueuerunt. Ex parte enim totum ſignificatum eſt, vbi legitur: Ad te omnis caro veniet, quia ex carne intelligitur totus homo. Ex toto autem pars, cum dicitur Chriſtus ſepultus, cum ſola eius caro ſepulta ſit, & Vigilium lib. 2. cap. 3. Deus legitur ſepultus, & in monumento tribus iacuiſſe diebus, cum ſola caro ſepulta ſit. Sepultura enim non conuenit verbi naturæ.

Qui vero reſpexerunt ad vnionem perſonalem, & vnitatem perſonæ ſubiectumque denominationis ſeu ὅ, voluerunt hic ſingulas voces eſſe proprias, nullum tropi Synecdoches eſſe affectam. Vtramque Synecdochen & Logicam & Rhetoricam habet & approbat Iohannes Caſſianus de Incarnat. Domini in fine lib. 6. & vocat tropum Synecdoches, quo & è parte totum intelligitur, & à toto portio nominatur. τρόπος enim, id eſt, modus vox ambigua eſt, & non tantum attribuitur orationi (quæ Rhetorum eſt,) ſed etiam enuntiationi (quæ Logicorum eſt.)

Ego nolo cum iis pugnare, qui hanc, Filius Dei eſt paſſus & mortuus, & ſimiles propriis vocibus conſtare contendunt, Rhetorice non eſſe modificatas, exponendas autem particula diſtinctiua ſecundum, eamque cum expreſſa non ſit animo, tamen eſſe concipiendam, addita natura cui attributum proprie conuenit.

Ad Synecdochen etiam oratoriam Iodocus Willichius & Chriſtoph. Cornerus referunt, cum duæ præcipuæ partes nominantur, è quibus intelligitur totum, vt Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram, id eſt, totum mundum. In explicat. Pſalmorum.

Secun-

Secundum Quod, καθ' ὅ, Quo, Quatenus, ἐφ' ᾧ.

Ariſtoteles 5. Metaphyſ. cum expoſ. Alexandr. Aphrodiſ. ſecundum Quod ſeu Quo dicitur multis modis. Vno quidem forma ſeu Eſſentia cuiuſque rei, vt Quod eſt id quo bonus eſt bonus? ipſum bonum, id eſt, bonitas. Nam ſtatua per formam (ſeu ſecundum formam ſuam) dicitur eſſe ſtatua, & homo pari ratione per formam (ſeu ſecundum animam rationalem) homo eſſe dicitur. 2. Modo id dicitur, in quo primo apta eſt res fieri, vt in ſuperficie color. Itaque id, quo aliquid primo dicitur, forma eſt, ſecundo autem loco, quod eſt vt materia cuiuſque, & ſubiectum cuique primum. Naturale corpus ſecundum vel ſuperficiem colorari dicitur, quoniam ſuperficies prima colorem excipit, ſic ſtatua non per formam tantum, ſed etiam per æs ſtatua eſſe dicitur; vt homo non per formam ſolum, ſed etiam per ſubiectam formæ materiam homo eſſe dicitur. Vniuerſæ autem quot modis dicitur cauſa, totidem etiam dicitur, ſecundum Quod. Solemus enim dicere ſecundum quod vitioſa vel bona ratiocinatio fieri, id eſt, quæ ſit cauſa efficiens Syllogiſmi vel paralogiſmi. Hucuſque Ariſtoteles & eius interpres.

Chriſtus ſecundum humanitatem eſt creatura. Limitatio Synecdochica eſt ſeu reſtrictiua. Non igitur ſecundum eandem eſt Deus creator. Caro aſſumpta ſecundum proprietatem ſuę naturæ & eſſentiæ (alias hoc dicunt proprie) λόγος non eſt κοινωνίᾳ, quæ eſt ſecundum ὑπόστασιν, verbi cui vni hypoſtaſi communes ſunt proprietates diuinæ & humanæ.

Eſſe actuale hominis dupliciter ſumitur: vno modo ſecundum ſe, id eſt, ſimpliciter; Altero, prout eſt huius. Materia ſecundum quod materia, id eſt, materia qua materia, ad excluſionem materiæ ſecundæ.

Secundum ſe eſt Abſtracte, vt Aſtrologus figuram ſphæricam conſiderat ſecundum ſe & nulla ratione habita corporis naturalis, cuius eſt figura, quia mente illam abſtrahit à talis corporis natura.

Secundum determinatiua, exegetiua eſt, vti Chriſtus eſt Dominus noſter per ſecundum vtramque naturam. Interdum diſtinctiua, reſtrictiua, vt paſſus ſecundum carnem Deus. Secundum naturam interdum eſt idem quod proprietate naturæ, vt Chriſtus eſt omnipotens ſecundum Deitatem, id eſt, proprietate diuinæ naturæ.

1. ad Corinth. 3. Secundum laborem ſuum quiſque accipiet ſuam mercedem. Hoc quidam interpretantur particula pro, vt ſententia ſit pro merito laboris. Eodem redit interpretatio Dionyſii Car. ſecundum exigentiam ſui laboris. Alii vero ἀναλόγως ſic: vt labores miniſtrorum fuerunt diuerſi, ſic diuerſi futuri ſunt gradus gloriæ.

Quodcunque conuenit alicui ſecundum quod ipſum præſupponit de omni neceſſarium & per ſe: Res immaterialis etiam Deus ipſe ſecundum quod eſt in intellectu noſtro obiectiue repræſentatur per modum rerum materialium ſcilicet non repræſentatis proprietatibus indiuiduificis. Res enim illæ non cognoſcuntur à nobis ſecundum quod in ipſis ſunt, ſed per modum rerum materialium non per proprias ſpecies, ſed alienas nempe rerum materialium. Humanitas in quantum huiuſmodi non eſt perſona alieni.

Digitized by Google

Pro ſecundum ſe interdum dicunt Scholaſtici ex ſe id eſt ratione ſui, ſeu qua tale: poſitiue. Ex ſe negatiue non cum alio ſumptum.

Secundum aliquando ſignificat conditionem neceſſariam, aliquando formalitatem: vt quæſtio eſt, Vtrum finis ſit cauſa, ſecundum eſſe intentionale, quod vocant barbari philoſophi, an vero ſecundum eſſe Reale. Reſpondetur è Caietano. Si ſecundum ſumatur, vt ſignificat conditionem ſine qua finis nõ mouet, neque omnino cauſat, finis eſt cauſa ſecundum eſſe intentionale. Neque enim finis mouet cauſam efficientem ad agendum, niſi apprehendatur, vel ab ea vel ab alia ſuperiori, à qua efficiens dirigatur. Si vero ſumatur, vt ſignificat id, quo finis formaliter cauſat ac efficiẽtem cauſam ad agendum allicit, finis eſt cauſa ſecundum eſſe reale. Id enim quo agens formaliter allicitur ad agendum, eſt ipſum eſſe reale rei, quam conſequi deſiderat. P. Fonſeca in 5 Metaph.

Quæritur: quomodo finis cauſet ſecundum eſſe reale, vtrum ſecundum eſſe reale vt futurum eſt, an vero vt abſolute ſumitur. Reſp. Fonſec. Si de conditione finis (intellige finem cuius) agitur, futurum eſſe eſt: Conditio, ſine qua non cauſat (quemadmodum eſſe apprehenſum.) Si vero de eo, quo formaliter cauſat, eſſe reale abſolute ſumptum eſt, id quod mouet. Etſi enim ſanitas non mouet efficientem niſi vt futura, hoc eſt, niſi vt nondum eſt: Id tamen quo mouet non eſt ipſum futurum eſſe, ſed ipſa ſanitas abſolute accepta, cui accidit, vt nondum ſit.

Eſſe Reale quod intenditur, eſt ratio mouendi. Conceptio illius eſt conditio ſine qua non mouet. Finis eſt primũ in intentione. Secundum eſſe reale & vltimum in executione, ſecundum idem eſſe. Nam id ipſum primo intendit agens quod tandem actione acquirit, & conſequitur. Fonſec. Ibidem.

Secundum & A interdum coniunguntur, interdum diſiunguntur. Bona fiunt & ſecundum Dei prouidentiam & ab ea. Mala culpæ fiunt ſecundum Dei prouidentiam, ſed non ab ea.

SESTERTIVS.

Seſtertius eſt nummus argenteus (nunquã fuit æreus, inquit Budæus) quarta denarii pars, quod efficiatur ex duob⁹ aſſibus & tertio ſemiſſe Vitruuius 3. c. 1. Alias Dupondius & ſemis. Numus Seſtertius: Seſtertius numus: & Numus (ſimpliciter.) Primo valebat duos aſſes & ſemiſſem quaſi ſemis tertius, Mætianus: Quatuor Seſtertii Denarium explent. Fr. Hotomannus de Re nummaria pag. 172. Nota Seſtertii HS.

Poetæ & Græci dixerunt pro Seſtertii Seſtertia, ſicut Aſſaria dicuntur pro Aſſarii, & Denaria (in Pandectis) pro Denarii: Hotomannus, nixus autoritate Priſciani & aliorum veterum, exindeque negans Seſtertium genere neutro dici pro mille Seſtertii g. maſ. Ideoque addens hanc aſſertionem: veteres ſemper dicebant mille Seſtertios, nunquã vnum Seſtertium aut ſingula Seſtertia dicebant.

At cum poetæ genitiuum Seſtertiorum ſeu Seſtertium non poſſent ſuis verſibus includere & aſſidue tamen in ore omnium verſari viderent, pro ſua licẽtia primum Seſtertia ꝑ mille Seſtertii vſurpare cœperunt. Horat. epiſt. 2. Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia numũ, id eſt, accipit inſuper bis dena ſeſtertium numum.

1. *Columella* Seſtertium eſt bipalium lib. 1. de arbor. cap. 1. Agrum, quẽ Seminario deſtinaueris, ſat erit bipalio vertere, ꝙ vocant Ruſtici Seſtertium. Nam bipaliũ duos pedes & ſemis latũ ſignificat.

Romæ etiam locus fuit quidam carceris, in quo ſumi ſupplicium ſolebat, Plutarchus in vita Galbæ. Is vocabatur Seſtertium.

ſtertium. Appellationis ratio eſt, quod ita fere anguſtus eſſet locus hic, vt non amplior pede Seſtertio videretur, id eſt, ſpatio duorum pedum & ſemis.

In lege XII. tabularum Seſtertius pes eſt Duo pedes & ſemis.

Hæc omnia ex ſententia Hottomanni. Sed alii multi (quorum his cenſor eſt in hoc argumento) non per omnia conſentiunt. 1. enim Itali, Sabellicus, Beroaldus, Egnatius, opinantur, Seſtertium virili genere pronunciatum nummum æreum fuiſſe duorum aſſiũ & ſemiſſis (ſummæ minoris.) Seſtertium autem generis neutrius nummũ fuiſſe argenteum duarum librarum & ſemiſſis (ſummę maioris.) Hos A. Turnebus Gallus ſecutus eſt. Gallus Gu. Budæus ita ſentit lib. 1. de aſſe ſeſtertia mille argenteos nummos ſeſtertios ſignificant: nam duæ libræ & ſelibra ducentas & quinquaginta drachmas valent, quæ, ſi quaternario multiplicentur mille nummos efficient. Seſtertia verò duas libras ſingula & ſelibram argenti valent, ſeu ſingula dicuntur millia ſeſtertiorum. Poetæ Seſtertia dicunt, non pro nummis ſeſtertiis, ſed pro mille nummorum ſumma: vt apud Martial. centum ſeſtertia, id eſt, centũ ſeſtertiorum millia per conciſionem. In Epigramm. in Prætorem.

Hunc ſequitur Alciatus, vt & Tonſtallus Anglus, Lambinus. Germanus Georgius Agricola lib. de menſur. & ponder. iudicat, Seſtertium gen. maſc. & Seſtertium gen. neutr. eundem declarare nummum argenteum, qui quarta denarii pars ſit. Seſtertium gen. neut. plerumq; Poetis in vſu eſſe: Seſtertium maſc. gen. reliquis ſcriptorib. Martialis:

Mutua viginti ſeſtertia fortè rogabam,

id eſt, viginti ſeſtertios ſeu paruos nũmos. Idem Agricola habet hanc regulam: Vbicunq; apud Oratores legitur, (ex lapſu librariorum ob notam HS) ſeſtertia, corrigendum eſſe ſeſtertium, & vocẽ millia ſubaudiendã. Tranquil. in Caligula: Compererat prouincialem locupletem ducenta HS numeraſſe viatoribus, id eſt, ducenta ſeſtertium nummorum millia. Hic teneat lector, quod habet pro probabiliore.

S T V D E O.

Varia eſt conſtructio verbi STVDEO: Primum, pro curo ſeu operam do, regit accuſatiuum Rei, vt: Hoc vnicè ſtudeo. Vnum ſentitis, vnum ſtudetis omnes, id eſt, operam datis. Cic. Sicut enim dicitur: id curo, Id curandum eſt: Ita quoque dicitur, Id do operam, Id cum primis danda eſt opera. Atticiſm* hic eſt. Secundò, pro vaco ſtudium, do vel pono, operam nauo, Datiuum rei, vt, ſtudere laudi, arti, id eſt, ponere ſtudium in arte, artis eſſe ſtudioſum, dare ſtudium arti. Interdum Datiuus omittitur: Studere (intellige artibus.) Sic ſtudioſus (intellige artium.) Tertiò, pro faueo, Datiuum perſonæ, vt: Studeo tibi, ſum tui ſtudioſus. Quartò, pro curam habeo, regit Genitiuum, vt: ſtudet tui, eſt tui ſtudioſus, apud Ciceron. lib. 1. de Nat. Deor. quod Græciſmum olet, quem fas imitari.

Digitized by Google

LITERA T.

TACTVS.

TACTVS in Phyſicis accipitur generaliter & ſpecialiter.

Generaliter autem conuenit omnibus ſenſibus exterioribus. Sic Guſtus eſt Tactus quidam.

Specialiter pro ſenſu exteriore contradiſtincto à guſtatu, viſu, auditu.

In Muſicis Tactus eſt motio cum mora ſeu ſucceſſiua in cantu menſuram dirigens. Seu eſt motus regulatus certus, & perpetuò ſibi æqualiter conſtans, ad quem diuerſæ voces, diuerſas quantitates decantant. Alias dicitur Menſura.

Vnicus eſt, niſi quod ratione augmentationis, & diminutionis graduum, ſigna, nunc ad tactum imperfectæ confirmatum, tunc vero ad tactum imperfectæ æquiparatum applicentur.

Tactu proportionato canentes ſolent vti in proportionibus tripla, ſemicola, maiori, ſeſquialtera & hemiola minore decantandis.

TALE.

Tale, & de ſubſtantialibus & de accidentalibus dicitur à Philoſophis; magis propriè tamen de accidentibus & affectione; impropriè de ſubſtantia. Itaque vt ſentit Vitus Amerbach. lib. 2. de Philoſophia naturali, rectius forma deſcribitur λόγος πράγματος, quam id, quo res eſt talis: Oratio hæc, inquit, eſt ambigua, &, quæ eſt vocabuli. Talis natura, citius intelligatur de accidente, quam de ſubſtantia. Maximè autem neceſſaria eſt ſermonis proprietas in definitionibus. Et Tale opponit Abſoluto ac Simplici. P. Seuerinus in idea Medicinæ philoſoph. Verba eius aſcribo: Cum dicit Hippocrates: Corpora humana conſtare ex calido, frigido, humido, ſicco, multi intelligunt Elementa abſoluta communia ſimplicia, ſed perperam. Non enim ex calido, frigido, humido, ſicco, ſimplici vel abſoluto, ſed ex tali vel tali corpora omnium animantium conſtituuntur. Itaque ex tali calido, frigido, &c. ex tali ſanguine, pituita, & duplici bile, ex tali igne & aqua, talia prodire neceſſe eſt, qualia ſunt ſemina, quæ elementa vel materiam, radicem rei, talem vel talem effecerunt. Similiter in ſale, ſulphure, Mercurio, talia ſemina habitare neceſſe eſt. Loca enim, matrices, elementa, corpora, ſeminibus conſentanea eſſe dicuntur, alioquin non fiet generatio, pag. 84. Vide vocem Generatio.

TARTARVS.

Tartarus Platoni eſt theſaurus aquarum, quas euomit atque reſorbet, & pro terrarum qualitate, ſaporem & colorem mutat. *Tartarus Platonicus.*

Aliis

Aliis eſt profundiſſimus ᾅδη ſeu inferiorum locus.

In Chymia Tartarus eſt vini calculus, (Weinſtein) aut lapis vaſorum lateribus adhærens. Paracelſo dicitur calculus in homine renum lapis, arena quoque reliquorum membrorum, materiæ podragæ, & aliorum morborum.

Fecem in vino barbari vocarunt Tartarum: in oleo verò Latini Græca origine Amurcam, Græcè dicitur ἀμόργη: Scalig. exerc. 101. ſect. 7.

Dicitur & Tartarum, quod ex vini fecibus eſt, quæ doliis adhærent.

Per Tartarum Philoſophorum etiam intelligunt Chymici materiam primam.

Tartaria eſt Scythia, quæ à populis dicitur Tatarſchia.

Tartari ſeu Scythæ carnium (crudarum) fruſta condunt ſub Ephippiis, in quibus inſeſſione & equitatione calefacta vorant. Scal. exerc. 22. Vtuntur ligneis ſandaliis (Holtzſchue) ad iter ſuper glacie faciendum. ex. 217. ſ. 2.

Tautogrammaton.

Metrum vel carmen Tautogrammatum eſt, cuius voces ab vna eademque litera incipiunt. Vocantur alias metrum vel carmen paromœum. Beda.

Chriſtiades Chriſti cunas cantate Camœnæ.
Nobile nequitia nunquam nanciſcere nomen.
Vince voluptatum vires virtute virili.

Eſtque tale vel ex toto, vel partialiter, vt loquar cum Arnobio. Hoc propriè paromœum, παρόμοιον dicitur, id eſt, propè aſſimile. παρὰ enim minuit, vt tales caſus Caſſandra canebat.

Fata ferenda feram: duri patientia victrix.
Multa mouet mundus, Martem mortemq; minatur.
Perdura: pulcrum pro pietate mori.

Ex toto:

Dilige Doctores docilis, diſcendaque diſce:
Defuge deſidiam: dilige dona Dei.

Loquitur virtus de ſe:

Viuida vim virtus vinco: vi viuida vincor.

Laudatur virtus.

Viuam vna virtute valet vir viuere vitam,
Vana voluptati viuere vita; vale.

Eſt purum vel mixtum: purum cum vna litera regnat per omnium dictionum initiales literas in toto aliquo poemate. Eiuſmodi eſt pugna porcorum Publii Portii Poetæ. Et carmen cuiuſdam è veteribus de Caluis, cuius initium eſt:

Carmina clariſonæ Caluis cantate Camœnæ.

Mixtum eſt, cum cuiuſuis verſus dictiones inchoantur ab eadem, vel vocali, vel conſonante ſecundum longitudinem. Hîc aliquando ſuperne inferius deſcendendo nomen animaduertitur alterius.

Ad Matthiam, in die Matthiæ Apoſtoli.

Matthia memori Matthia menſe memento,
Artibus ante, alios Artiſcie Amabilis Almis,
Tartareas Tempſit Tenebras Terrenaq; Tandem,
Tecta Triumphando Tenuit Tranquilla Tonantis.

Huius

Digitized by Google

Huius Habebuntur Hodierni Heroïs Honores.
Iccircò Inuigiles Illumq; Imiteris Ieſu.
Auguſti Acceptus Aliis Adiunctus Alumnus.
Sacratis Sociis Seruans Solemnia Salue.

Compoſitum ex Acroſticho & Paromœo videtur, ſed redeo ad putum.

In die inſigni memoria Viti:

Vitum vincio: vino vincito vincula vita.
Vana voluptati, virtuti viuere vera.
Vita; viam vitii vitato, viue valeq;.

Illuſtriſſ. Princip. ac Domini Dn. M.L.H. hoc aliud agendo αὐτοσχεδιασθὲν F.

Autor Adamum adamans ab amato adamatur Adamo.
Bruta beatificant Baldum benè bella bonorum.
Chriſticolis Chriſti crux cœli celſa corona.
De dapibus Domini demunt digiti dominarum.
Excordes errant, eſt ex erroribus error.
Fictores fingunt fabricāt fabrilia fabri.
Gutture grus gracili, gurges, gryps gauſaq; gaudent.

Vel:

Gaudet glute gula: gladio galeaq; gradiuus.
Hornotinos hauſtus hilare hoſpitis hauriat hoſpes.
Improbitate ignes infernos improbus implet.
a) *Lætantur lepores: latantur laude lepores,* (a) *Pro læto afficiuntur.*)
Magnimomuros magnus Mars milite munit.
Nocte nihil noceas nigra; nox nulla nocebit.
Omnes omnipotentis ope orbes ordine oberrant.
Pacifici placida poſt prælia pace probantur.
Quotidiana quies queis quadrat cumq; quieſcant.
Rura ruunt rapidis riuis, rus rore reſurgit.
Tartara torquebunt tetricos tenebroſa Tyrannos.
Somnia ſomnicolis ſanis ſunt ſomnia ſana.

Vel:

Spes ſeruare ſolet, ſublata ſorte ſecunda.
Iura iuuant iuuenes, iucundaq; iura iuuencas.
Virgo virum vincens victrix virtute virago. Vel:
Virgo viri victrix virtute, virago vocetur.

TEMERE.

Temerè propriè idem valet, quod ſine ratione, ita temerarium agens accipitur; ac referri conſueuit ad modum agendi: Græcis eſt εἰκῆ. Impropriè idem eſt quod fruſtra, Græcè μάτην. Sic quidam accipiunt locum ad Romanos c. 13. Non εἰκῆ magiſtratus geſtat gladium, id eſt, non fruſtra: Videtur enim Apoſtolus de cauſa finali loqui, ad quam fruſtra refertur, ſicut alibi diximus, fruſtra id fieri, ſeu fruſtraneum, vt ita dicam, eſſe, quo agens non conſequitur finem in agendo ſibi propoſitum.

Temerè agere; ſortuitò agere; & fruſtra agere.

Temerè, fortuitò, fruſtra agere à nonnullis imperitè nonnunquam confunduntur. Nobis, quibus conuenit ſtudioſis eſſe proprietatis, ea ſunt inter ſe diſtinguenda.

Temerè agere dicitur, is, qui agit ſine ratione. vnbeſonnen/inconſideratè, inconſultè, ſine iudicio, imprudenter, nullo conſilio, nulla electione. Ita temerè loqui eſt ſtultè loqui, & dare ſonum ſine mente: temerè aſſentiri eſt ſtulta credulitate & imprudenter aſſentiri.

Opponitur igitur hoc agens efficienti

προαιρετικῷ, ſeu agenti per prudentiam, aut conſilium; & temerè facta, licet ſint voluntatis, non tamen ſunt conſilii. Temerè agere etiam interdum eſt temerario affectu, audacter, (quod ſine certa fit ratione) non fortiter agere. Ac ita quoque temerè agens eſt efficiens voluntarium.

Fortuitò agere, ſeu efficere dicitur is, qui παρὰ σκοπὸν καὶ βουλὴν, præter ſcopum & conſilium ſeu propoſitum animi aliquid ſui efficit, quod effectum fortuitò eueniſſe dicitur; ideoque quandoque vocatur euentus. Nam temerè non conuenit euentui, ſed cauſæ agẽti: ſed fortuito tribuitur, & euentui, & cauſæ agenti. Itaque qui fortuitò aliquid effeciſſe dicitur, ſeu caſu, cum ratione & conſilio, (ἅμα λόγῳ καὶ βουλῇ egit) opponitur hoc agens cauſæ per ſe.

Fruſtra agere, eſt, ſine euẽtu, fructu, & vſu, ſeu nequicquam & inutiliter agere, non aſſequi ſuum finem. Opponitur igitur adeptioni finis, vſui & euentui.

TEMPERATVRA, *Temperamentum*.

Temperatura ſeu Temperamentum eſt
- *Relatio*, primarum qualitatum ſymmetria & proportio.
- *Qualitas*
  - *Vna ſeu ſimplex* Quinta quædam diuerſa à primis, ex earum actione & perpeſſione orta. Auicenna.
  - *Compoſita ſeu plures*, nempe quatuor primæ qualitates ad temperamentum reductæ. Coll. Conimb.

Prima ſententia niſi commodè explicetur, admitti non poteſt. Temperamẽti enim eſſentia in ipſa proportionis relatione non conſiſtit, ſed relationem hanc quaſi conſignificatam neceſſariò importat, ac ſi diceretur, Temperamentum ſunt primæ qualitates ſub certa proportione, ſeu ad ſymmetriam deductæ, quod temperamentum in animali probè ſe habens dicitur ſanitas. Tertia enim ſententia verior eſt.

Temperamentum humani corporis eſt Totale vel Partiale. Totale ſeu commune eſt, quod ex omnibus particularibus conſtat, hominemque ſic vel ſic temperatum denominat. Hoc continet virtualiter omnium particulariũ temperamentorum aliarum corporis partium vim ac rationem.

Temperamentum Partis ſeu Partiale eſt cuique parti (cui inhæret, vt forma) proprium. Sic ventriculus, iecur, cor, caput, & cætera totius corporis membra ſuum ſortiuntur peculiare temperamentum.

TEMPVS.

1. Tempus accipitur propriè & impropriè. Propriè à Peripateticis pleriſque pro duratione ſimpliciter ſumpta & mutabili Entis creati, vel naturalis ſaltem. Atque hoc ſucceſſiuum eſt, quod partium ſucceſſionem habet ſecundum prius & poſterius. Nam Tempus, quod quidam huic opponunt momentaneum, propriè tempus non eſt, ſi momentum puncti inſtar quid eſſe intelligitur.
2. Impropriè à Rameis, vt omne in tempore eſſe dicatur, & aliud tempus ſit infinitum & æternum (æternitas Dei propria) aliud finitum, proprium

creaturæ. Improprietas hæc apparet planè ex eo,quod DEVM temporalem non dicimus, non temporeum, non tempori ſubiectum. Itaque Timplerus & alii χρόνους αἰωνίους non interpretantur tempora æterna; ſed tempora ſecularia, id eſt, certis ſeculis menſurata, vel totum tempus, quod à condito orbe in finem mundi vſque fluit.

Porrò tempus eſt externum vel internum: Externum eſt duratio certa ac definita ad menſurandum tempus internum. Hoc Ariſtoteles & interpretes eius intelligunt in Phyſicis, cum dicunt, tempus eſſe menſuram motus: eſſe numerum motus, id eſt, motum numeratum ab intellectu ſecundum prius & poſterius. Scaliger vocat Nunc fluens.

Internum tempus eſt duratio, per quam Ens creatum, vel ſaltem naturale reuera in ſua manet exiſtentia. Dico ſignatè ſaltem, quia Scholaſtici ſolent Intelligentiis ſeu mentibus creatis tribuere Æuum, quod eſt limitata quædam æternitas, id eſt, ſecundum quid tantum infinita, quia etſi principium & ſucceſſionem habet, finem tamen non habet. Quidam vocant non malè Æternitatem participatam.

Thomiſtæ ſubtiliter quidem, ſed non admodum vtiliter diſtinguunt inter continuum tempus (quod nobis ſufficit) & diſcretum, quod tribuunt Angelis, cum vna illorum operatio, vt intellectio, ſuccedat poſt aliam. De hoc, quod Metaphyſicum vocant, ſi placet, conſule Pererium libro 12. cap. 7. de tempore, Æternitate, & Æuo.

3. Grammaticis Tempus eſt mora efferendæ ſyllabæ. Longa ſyllaba conſtat duobus temporibus; breuis vno. De hoc ſic Scaliger de cauſis l. l. 2. lib. cap. 35. Syllabæ moram maiorem minoremue longitudinis linea metimur. Productione enim vocis comparatur. Itaque tardi ſermonis aut citi ſermonis dicimus hominem; Idcircò cui ſyllabæ plus impenderent temporis, eam longam dixerunt, cui minus, breuem. Vtrumque autem ſub quantitatis ratione continetur: ſed ita vt inter ſe referantur, atque relatione ſint contraria, ſicut magnum & paruum. Idcircò vno pluribusue temporibus conſtitutas dixere ſyllabas. At omne tempus quantum eſt, &c.

4. Grammatici verba diuiſerunt certis momentis, quæ nominant tempora, nempe in partem, quæ iam ſubibit, & in id, quo hæc duo coniunguntur, id eſt, præteritum & futurum & præſens, quod quidam vocant inſtans. Vide de his doctè & ſubtiliter diſſerentem Scaligerum de c. l. l. lib. 5. c. 113.

Tempora interdum ſunt opportunitates, & imitatione Græcorum accipiuntur nonnunquam etiam pro circumſtantiis. Nam Græci veteres dixerunt καιροὺς ἀντὶ περιστάσεων. Cicero, Non iidem erunt neceſſitudinum gradus, qui & temporum. In Officiis. Tempora, id eſt, circumſtantiæ (in quibus præcipua habetur tempus) mutant aliquando gradus.

Nomine temporum ibi complecti Ciceronem etiam vicinitatem & loci ꝓpinquitatē oſtendunt exempla eius.

TEMPESTIVVM.

Tempeſtiuum eſt idem, quod opportunum. At quid veteribus tempeſtiuum conuiuium. Hic nonnulli quaſi in ſalibus hærent ὡς μῦς ἐν πίσσῃ (vt mus in pice.) Tu ſic habeto. Tempeſtiuum non ſemper ſignificat opportunum, præſertim cum eſt ἐπίθετον conuiuii vel epularum. Ciceroni enim & Tacito, tempeſtiua conuiuia ſunt, quæ ſtatis temporibus ſodalitates agitabant, in quibus erat multa licentia, multus ſermo, ſed ad hilaritatem &

extra-

εὐτραπελίαν, non ad ſeueritatem comparatus, ſolche Geſellſchafften/ welche auff ein gewiſſen Tag gehalten werden/ vnd darin man ein vbrigen Trunck thůt. Conuiuia, welche zu gewiſſer zeit vblich ſein. Opponuntur conuiuiis moderatis, & omninò grauibus. Huius affirmationis documentũ afferunt ſequẽtia. Cicero ad Attic. Audio multa in me & ſeuera in cõuiuiis tẽpeſtiuis quidem diſputari. Pro Muræna: Nemo ferè ſaltat ſobrius, niſi fortè inſanit, neque in ſolitudine, neque in conuiuio moderato atque honeſto: Tempeſtiui conuiuii (deß Wollebens) amœni loci, multarum delitiarum comes eſt extrema ſaltatio. Dicit Cicero, non interfuiſſe Murænam diſſoluto & immodico conuiuio. Pro Archia. Quantum alii tribuunt tempeſtiuis conuiuiis, tantum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero. In Catone maiore: Ego verò propter ſermonis delectationem tempeſtiuis conuiuiis delector, id eſt, non propter epulas, ſed propter cœtum amicorum ſermone delectantium. Quid multa? Tempeſtiuis conuiuiis inerat maior libertas, feſtiuitas, iucunditas ſermonis, ludi. Vide Ald. Manutium de conuiuio tempeſtiuo & intempeſtiuo; qui quidem ex veteribus libris locum ex Mureniana aliter legit, nempe ſic: intempeſtiui cõuiuii: (hoc eſt, turpis ſeu turpitudinem aliquam habentis) amœni loci multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio. Sic Suetonius & Curtius quoque intempeſtiua conuiuia dicunt pro non opportuno, ſed alieno tempore paratis concelebratiſque, licentiæ plenis & luxurioſis immoderatiſque. Moderata conuiuia à Cicerone vocantur Honeſta.

TENEO, TENERI, *λαμβάνειν, λαμβάνεσθαι, vbi, an rectè loquantur diſputatores, Tenet conſequentia, conſequentia non tenet, diſceptatur.*

Primũ Teneo & Teneor elegãter ponũtur ꝓ conuinco, cõuincor, capio & capior, obtineo, obtineor. Eius quod dico laudo teſtem Guilielmum Budæũ ſcriptorem ſatis accuratum, idq; firmo exemplis.

Demoſthenes τὰ ὁ [illegible] ἐργαζόμενον ληφθῆναι, id eſt, conuinci & teneri.

Hoc argumentum tenet aduerſarios, Es faſſet ſie/ conuincit eos, es hafftet/ eſt vrgentiſſimum. Cic. in Ver. Neq; ſolum vrgeo, ſed etiam certis teſtibus iſtius audacia tenebatur. Tenetur er iſt gefaſſet. In rebus tum maximis, tum maniſeſtiſſimis tenetur.

Idem.

Plautus: Manifeſtè miſer teneor. Idem. Manifeſto teneo in noxa inimicos meos. Græcè εἷλον ἐν αὐτοφώρῳ. Paulus Iuriſconſult. in l. vlt. ff. de except. rei iudicat. Qui in rem egiſſet, nec tenuiſſet. Imperator. Anton. in l. 1. C. ad l. Fabiam de Plagiar. Si verè in cauſa tenuerit etiam l. Fabiæ crimen perſequi poterit Philippus, & in l. ſexta. C. ad l. Cornel. de falſ. Qui falſas tabulas dixerit, nec tenuerit. L. 12. C. de inofficioſ. teſtam. Eum, ait Gordianus, qui inofficioſi cauſam delatam nõ tenuit, à falſi accuſatione ſummoueri placuit. Cic. in Orat. pro Cæcinna: Dixiſti Scęuolã cauſam apud Centumuiros nõ tenuiſſe, i. e. nõ obtinuiſſe. Suetonius in Domitian. c. 9. Vt accuſatori, qui cauſam non teneret, exilium pœna eſſet. Sic Sophocl. κρατεῖ φάσις, fama obtinet ſeu valet hîc. Locutio, conſequẽtia tenet, reprehenſa eſt in nõnullis, à quodam magni nominis viro, q barbarorũ philoſophorum ſit, ſicut & hoc: Argumentum non tenet. Sed illi ad formam iſtam loquendi defendendum adducunt hoc Ciceronis 4. de Finibus. His propoſitis, tenuit prorſus conſequentia, hats erhalten.

Locutio animaduertenda.

At decipiuntur (vt pace horum liberè dicam, quod verum eſt) confuſione abſtracti & concreti, ſeu ὁμοιοχυμοσύνη orta ex identitate terminationis adiectiui numeri pluralis, & ſubſtantiui ſingularis. Sententia enim eſt: His propoſitis, vt primis Zeno tenuit prorſus cōſequentia, i.e. ea quæ conſequuntur ex præpoſitis, vt ex iis nata: paulò poſt enim hæc ſequuntur: ſi ea quæ rem aliquam conſequantur, &c. Et: conſequentibus veſtris ſublatis prima tolluntur; quæ ſequuntur igitur. Ad hunc locum Franciſcus Hottoman. reſpexiſſe mihi videtur in de Re Numaria pag 131. cum ait: Videamus, ne falſis poſitis principiis, vera eſſe conſequentia non poſſint: Noli igitur hîc, vti δικαιολογίας ſchemate. Non quis dicat, ſed quid dicatur videndum.

Obtinere etiam aliud ſignificat, nempe retinere & conſeruare συντηρεῖν, vt, Hæc quæ ſunt ſanctiſſimè conſeruata religionem ſuam obtinebunt, id eſt, retinebunt.

Tenere aliquando eſt poſſidere, κατέχειν. Apud Lucanum libro 1. Orbemque tenere, In medio eſt non ſuum, ſed communem orbem poſſidere. Nam orbis Romanus inito triumuiratu, neque Cæſaris, neque Pompeii, neque Craſſi, ſed conſortium eorum erat commune. Sic Græci εἰς μέσον καταθεῖναι, in medium ponere, in medio conſtituere eſt εἰς κοινὸν καταθεῖναι, Herodot.

Tenere ſeu ἔχειν *etiam eſt continere vel arcere*, 2. Georg. pecus omne tenendum, id eſt, arcendum, (ne noceatur tenellis vitibus.) Hoc loco ſe Treatius tenere non potuit, id eſt, ſibi à ſermone temperare. Cicero in 2. de Finibus. Ex vulgi ſermone ab eo ſumptum. Er hat ſich nicht können halten.

TERGIVERSARI.

Tergiuerſari propriè eſt eorum, qui terga vertentes adhuc tamen pugnant. Itaque transfertur eleganter ad diſputantes eos, qui non benè ſtantes dicta mutant, veritatem diſſimulant, nec deſiſtunt contendere, licet penè victi ſint. Quid in hac re, quæ tam aperta eſt, quam quæ maximè, contra me tergiuerſaris? quæris rimas, per quas elabaris? ſuchſt außflucht / wilt die Warheit nicht bekennen? Hinc Tergiuerſatio, quæ Græcis eſt ἀκκισμός, ab ἀκκίζω vel ἀκκίζομαι, hoc eſt, ſimulatè repudio, ſeu ſimulo nolle, diſſimulo: à muliere, cui nomen fuit Acco, tracto verbo. Multi hodie vtuntur accismo, id eſt, ficta recuſatione, ne parum ciuiles eſſe videantur. Dextera recuſat: at ſiniſtra expetit: Dann ein wenig wegern ſcheinet oder ſtehet ehrlich oder höflich. Acciſmus ad puellas amantes ludibundas etiam transfertur. *Iohannem timet & fugit puella: Iohannem capit & trahit puella.*

Virgil. 3. Eclog.

Malo me Galatea petit laſciua puella:
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.

Ingenium hoc amantium fœminarum eſt: Ita fugiunt, vt velint videri, & ſuum factū reſciri: Ita pugnant, vt velint ſuperari. Ita odia exercent, vt tunc ament maximè. Alliciunt ſeu inuitant ad Venerem & commercium voluptatis, (Hoc eſt, malis petere prouerbialiter,) & interim fugiunt ſimulatè. Quid multa? Nolunt: Volunt, ſeu volunt: nolunt in ſpeciem, ſeu fictè & ſimulatè, ſeu dicis cauſa (δίκης χάριν) vt priſci locuti ſunt.

Tergiuer-

Tergiuerſans.

Tergiuerſans eſt, qui ſcopum diſſimulat & aliud reſpondet, quam rogatur, ne aut obmuteſcat, aut crimen falſum agnoſcat. Ineptus eſt, qui ſcopum orationis non animaduertit.

Hinc fallacia Tergiuerſationis Sophiſtica eſt.

Ἄλλως.

Terminus eſt *1.* Generaliter Rei; vniuscuiuſq; rei extremitas ſeu extremum, à quo vel ad quod. Exempl. Mors eſt extremum vitæ. Continuum eſt, cuius partes communi termino abſq; vlla ſecretione continentur. Ariſtoteles 1. Categ. primæ ſcientiæ principia ſunt termini à quibus (non ad quos) contemplatio inchoatur, ait Zabarella.

2. Specialiter quantitatis continuæ & figuræ.

3. Eſſentiæ ipſa definito λόγος explicans ipſum quid eſt eſſe, τὸ τὶ ἦν εἶναι, id eſt, oratio rei eſſentiam ſignificans, ſeu id ſecundum quod ipſa res habet eſſe. Hoc autem eſt forma, ἦν εἶναι ponitur pro eſt, ex conſuetudine linguæ Atticæ. Quemadmodum enim terminis, qui in agris ponuntur, vnusquiſque ager circumſcribitur, vt ne quid vnius excludatur, ne quid alterius includatur. Sic definitio rem vnamquamque ita circumſcribit vt ne quid eius excludatur, neque aliud alius includatur.

4. Subiecti occupantis, id eſt, obiectum, res in quam terminatur, ſeu res in quã fertur aliquid, vt potentia, vel actus videndi fertur in coloratum. Res in quam fertur, ac terminatur memorandi actus eſt res præterita iam cognita.

Nulla poteſt eſſe actio ſine termino agentis, id eſt omnis actio verſatur circa aliquod obiectum, vt ſecare, circa materiam duram, quæ diuiditur: Calefacere circa id, quod calefacit: Viſio non eſt niſi obiecti: Nulla intellectio eſt, quæ non extendat ſe ad obiectum. Hic terminus interdum à Scholaſticis vocatur Paſſum; vt.

Tranſeuntes actiones dicuntur, per quas tranſmutatur terminus actionis, id eſt, obiectum actionis. Hæ & recipiuntur ſubiectiue in paſſo.

Immanentes ſunt, per quas paſſum, id eſt, ſubiectum non tranſmutatur. Hæ manent ſubiectiue in agente. Tales ſunt operationes potentiarum animæ cognitiuarum & appetitiuarum. Qui videt puellam, non tranſmutat puellam ex ea viſione, id eſt, inde quod eam videt, nec puella denominatur viſa per aliquã formam, quæ in eo exiſtat, ſed tantum externa denominatione, nempe per viſionem, quæ eſt in alio, (vidente.) *5. Logicè ſignificat* extremũ enuntiati, id eſt, ſubiectum & prædicatum, vt propoſitio reciprocans, & ex partibus confecta, terminis. 6. Cauſam Finalem, ſignificat Ariſtoteli 1. Polit. vt natura proprie eſt terminus, ſeu ὅρος, id eſt, finis generationis, & finis generationis eſt natura proprie dicta, id eſt, forma. 7. Philoſophis nonnullis ſignificat Relatum & correlatum, quia inter hæc tanquam extrema relatio eſt. Sic accipit Montecatinus commẽt. in 1. Politicor. Ariſtotelis. Cum ait, permutatio omnis (vt relatio,) qua permutatio eſt, vertitur neceſſario inter duos terminos (vnũ à quo; alterum ad quem.) Etſi datur aliquid vt aliquid fiat, neceſſe eſt viciſſim hoc fieri, vt illud detur. Vltimo in Tabulis Logicis Zabarella Terminum accipit pro correlato, vt ſeruo, ſicut Fundamentum pro Relato, vt Domino.

Termini
- Reciprocabiles prædicatione pares ſe mutuo conſequentes vocat Ariſtoteles cap.3.lib.1.poſter.analyt.in fine.
- Inconuertibiles
  - Latiores.
  - Anguſtiores.

γενέσεως Terminus vt
- Qui: principalis, vt ſubſtantia. Ab hoc tempore ſumitur appellatio generationis.
- Sub Quo: Secundarius, vt exiſtentia rerum creatarum.

Generatio tendit & terminatur ad eſſe, id eſt, ad οὐσίαν rei ſub eſſe exiſtentiæ ita vt ſubſtantia terminus ſit Qui, exiſtentia vero terminus ſub Quo. Hæc exiſtentia licet accidentarie rebus creatis & naturalibus conueniat, non tamen iccirco generationes ſubſtantiarum accidentales vocandæ ſunt, cũ princeps terminus ſubſtantia ſit, proindeque generationum appellatio & ſpecies ab eo ſumatur.

Generationis terminus vt
- Quod ȯ Qui, vt Quod, producitur: compoſitum: quod per ſe exiſtit ſeu in ſuo eſſe ſubſiſtit Terminus principalis: intentione prior quam forma.
- Quod ȯ id quo aliud eſt Forma; quæ comproducitur: quia in præcipuo generationis termino qui totum compoſitum eſt continetur, Anima tamen rationalis, ſi creatur, proprie produci dicitur. Terminus formalis, immediatus & proximus origine prior quam compoſitum.

Sic per generationem accidentariam per ſe fit Album vt Quod, vt compoſitum, At Quo fit Albedine.

Axioma continens vtrumq; terminum.

Naturale compoſitum generatur introductione ſeu vnitione formę cum materia. E materia enim & forma coaleſcit. Humana Chriſti generatio è ſubſtantia Mariæ virginis terminatur ad perſonam verbi diuini non quidem ſecundum ſe, ſed vt verbum cum humanitate ſingulariter componit hunc hominem, ita vt Terminus principalis ſit ipſum ſuppoſitum ſeu ὑφιστάμενον, hoc eſt, perſona: verbum enim diuinum eſt genitum ex Maria. Formalis autem à quo generatio ſumit ſpeciem ſub forma humana, quæ eſt eiuſdem ſpeciei cum formis aliorum hominum vid. colleg. Conimbr. comment. 1. lib. 1. de generatione & corrupt. cap. 4. quæſt. 14.

Terminus generationis
- A Quo priuatio formæ introducendæ. Non Ens.
- Terminus ad Quem.
  - Princeps: compoſitum } Ens.
  - Minus princeps. Forma } Ens.

Gene-

Generatio enim eſt mutatio in ſubiecto, quæ procedit ſeu tranſit à priuatione formæ ſubſtantialis vt non Ente ad formam ſubſtantialem vt Ens. Itaque via eſt ad naturam lib.3.Phyſ.cap.1.

Forma] informans quæ appellatur forma partis vt anima. Nam humanitas eſt forma totius.

Termini Rei) termino accepto pro obiecto: & Rationis ſeu cauſæ rei, ſæpe vtiliſſima diſtinctio eſt, & maxime neceſſaria in diſputationibus. Ratio rei eſt cauſa rei. Terminus obiectum rei.

Quæſtio agitata à Theologis tum olim, tum hodie fuit, an Chriſti natura ſit excludenda ab adoratione. Hic vtendum eſt diſtinctione, quam habet Scotus lib.3. diſt.9. Non debet excludi natura humana Chriſti ab adorationis termino, quia ſi ipſa non includeretur adorationi noſtræ, non adoraretur totum, ſed interim caro Chriſti non eſt ratio adorandi ſeu adorationis, ſed ὁ λόγος ſeu perſona Verbi. Scotus affert exemplum de rege & purpura, Rex cum purpura adiuncta eſt adorandus nō quod purpura ipſi adiuncta ſit cauſa adorationis, Rex enim propter ſe & in ſeſe adorandus eſt. Affert etiam exemplum de toto& partibus cum reuereor hominem propter ſapientiam, totum reuereor, nempe animam & corpus, neutro excluſo à reuerentia. Sic cum totum principem adoro, non honoro præciſe eius caput excluſis aliis partibus. Damaſcen. cap. 53. Chriſtus Deus perfectus & homo perfectus, quem adoramus cum patre & Spiritu S. vna adoratione, cum incontaminabili carne eius, non inadorabilem carnem eius dicentes: adoratur enim in vna verbi hypoſtaſi, quæ eius hypoſtaſis facta eſt, ſicut timeo lignum tangere, propter ligno immixtum ignem. Sic adoro carnem Chriſti non vt caro eſt, ſed vt hypoſtatice vnitam τῷ λόγῳ: & vt mediatrix cum hoc eſt.

Caro nō eſt adorabilis in filio Dei vt ſit ratio adorationis in ipſo.

Log. & Metaph.

1. Terminus eſt abſolutus, vel connotatiuus (conſignificans.)

2. Abſolutus, qui ſignificat vnum aliquid, ſine aliquo coniuncto.

3. Connotatiuus eſt cum alio ſignificatiuus, ſeu qui cum ſignificato vno ſubiectiuo a ſignificat aliud formaliter. Habet igitur duplex ſignificatum, nempe Materiale & Formale.

a) Subſtractiuo dicit Biel.

4. Eiuſmodi ſunt concreta. Nullum enim concretum proprie dictum, eſt pure & abſolute, hoc eſt, ſimpliciter abſoluta.

5. Concreta ſubſtantialia ſignificant ſubiectiue ſuppoſitum, formaliter ſignificant, id eſt, connotant naturam ſubſtantialem, à quo denominatur ſuppoſitum.

6. Cum dico, Deus eſt homo, homo connotat ſubſiſtentiam a in natura humana, quam non connotat Deus. Deus connotat ſubſiſtentiam a in natura diuina, quam non connotat homo.

a) Quæ non eſt eſſentialis Deo.
a) Quæ non non eſt pure eſſentialis Deo.

7. Concreta accidentium ſignificant ſubiectum, & connotant formam, diatheſin, habitudinem accidentalem. Diues connotat accidentaliter diuitias, Dominus ſeruum. Accidentaliter dico, quia diuitiæ ſunt extra rationem ſubiecti, id eſt, non includuntur in definitione ſubiecti.

8. Idem iudicium eſt de differentiis eſſentialibus.

9. Sed alii faciunt hos terminos ſubſtantiales, Homo, Deus, animal abſolutos,

Digitized by Google

iis terminis abſolutus eſt, qui non ſignificat aliam χέσιν eſſentialem vel accidentalem à ſuppoſitali, id eſt, ſubſtantiali, vel perſonali. Biel lib. 3. diſt. 7. quæſt. vnica, vt connotatiuus terminus ſit, qui præter χέσιν, ſuppoſitalē infert aliam aliquam χέσιν cum ſuo ſignificato ſubſtratiuo, Biel ibidem.

Canon.

Abſolutum non eſt ſpecies aut genus cōnotatiui, Biel ibid. Connotatio termini à Scholaſticis diſcernitur à ſuppoſitione & denominatione.

Concreta Deus Homo, Chriſtus ſupponunt pro ſuppoſito, id eſt, accipiuntur pro ſuppoſito, ſeu ſignificant ὑφισάμενον, (quod vnum eſt ſubſiſtens in duabus naturis) ſed connotant naturam, Chriſtus vtramq;: Homo, mortalis, genitus ex virgine humanam tantum: Deus verbum, Filius patris, creator, diuinam tantum. Supponunt igitur pro eodem, ſed non idem connotant.

Filius, Pater, Mater, denominant ſuppoſitum, & connotant generationem actiuam vel paſſiuam cum diſcretione ſexus Biel. lib. 3. diſtinct. 2. quæſt. 1. Ita differunt denominatio & connotatio, vt prius & poſterius.

Termini connotatiui connotant aliquid vnum, vel plura: vnum, vt ſciens, iuſtus, albus; plura, vt Reatus, id eſt, ordinatio peccatoris ad pœnam.

Canon è Biele.

Vt terminus connotatiuus alicui vere cōueniat, ſufficit vt connotatiuum ita ſe habeat, ſiue in re illa, ſiue in alia, vt per ipſum connotatur. Qui ebrioſus eſt, dicitur formaliter Ebrioſus non ab aliquo quod ipſi inſit, ſed ab actionibus Ebrii quæ tranſierunt, etiamſi nullum in ipſo habitum genuiſſent; Dicitur aliquis peccator ab ordinatione diuina, quapropter peccatum, quod tranſiit, & iam non eſt, quoad actum, ad pœnam deſtinatus eſt.

In phyſicis Scholaſtici ſæpe diſtinguunt inter Terminum à Quo, vel ad Quem Totalem & Partialem, vt Res priuata *a* eſt Terminus à quo totalis: priuatio eſt terminus à quo partialis. *a (Id eſt, orbata forma.)*

Terminus à quo totalis totali ad quem contrarius eſt, vt habens formam priuato forma; partialis partiali, vt forma priuationi formæ, ſed totales termini ſunt contrarii per ſe ſecundario, id eſt, per partiales. Partiales vero ſunt contrarii per ſe primo. Fonſeca 5. 1. Phil. cap. 1.

Totales] id eſt, forma & priuatio formæ contraria ſunt ſe totis. Itaque alterum totum, alterum expellere poteſt ſubiecto.

Partiales] id eſt, præditum forma, & priuatum ea, non ſunt contraria ſe totis. Itaque alterum totum, alterum è ſubiecto expellere nequit, cum ipſa non inſint in ſubiecto, ſed ſubiectum includant.

Terminus eſt {
- Eſſentiæ & virtutis, vt locati, (*& omnium rerum naturalium.*)
- Dimenſionis, vt loci cœleſtis, ætherii, aerei, terreſtris. Caro non eſt extra ſuæ ſubſtantiæ terminos.

Terminus eſt {
- Punctalis.
- Habens certam latitudinem.

Quæritur an viuentium ſit terminus, quantitatis ratione. Reſp. Affirmate, ſed terminus ille nunquam habet inſtar puncti, ſed eſt πλατικὸς, id eſt,

præ-

prædi̇tus eſt certa latitudine. Cuiuslibet viuentis datur quantitas Maxima & Minima: (ſcilicet in ſuo Genere) Non Maximam interdum actu habere poteſt, propter nimiam paruitatem: Non Minimam, propter nimiam magnitudinem. In igne, qui eſt non viuens, alia ratio eſt; Ignis enim augmentum in infinitum fit quouſque fuerit materia combuſtilis, nec requirit membrorum figurationem ad certum terminum, ſicut corpus viuens, vide vocem INTENSIO.

In Geometria vox Termini eſt ambigua. Nã 1. crura anguli dicũtur termini angulũ comprehendentes, quæ Euclidi ſunt πλευρὰ, id eſt, latera. Termini hic dicuntur non proprie velut extrema anguli, ſed potius vt principia, & cauſæ anguli, quæ quia angulum veluti pedibus nixum fultumue ſuſtinent, ideo Metaphorice crura dicuntur, cum interim etiam aliarum magnitudinum ſint termini. Cruribus autem ſubiicitur terminus, qui dicitur baſis anguli, tanquam ſolum cui inſiſtat angulus. 2. Termini, ſeu πέρατα accipiuntur pro extremis, vt Termini, id eſt, extrema lineæ ſunt puncta. id eſt, linea punctis terminatur actu, vel potentia; actu in linea recta, potentia ſeu νοήσει in perfecta peripheria.

Cur terminus ſeu latera anguli crura?

Termini homologi in Matheſi dicuntur, qui ſunt eiuſdem rationis, ſeu proportionis.

Figuræ ſimiles habent homologos terminos æqualibus angulis ſubtenſos. Homologi termini ſunt è ſumptis proportionalibus. Primus & tertius, ſecundus & quartus. id eſt, alterni, vt ſicut ſe habent (a) 2. ad 3. ita 4. ad 6. nimirum proportione ſeſquialtera. (a) Et vt 2. ad. 4. ita 3. ad 6. proportione dupla.

a Directe.
a Alterne.

Aliud ſunt Homogenei, id eſt, genere iidem, vt anguli recti rectilinei ſunt inter ſe homogenei.

In doctrina Aſtronomica ſeu Geographica potius, terminus cœli eſt Horizon, ſeu Finitor, qui & Terminator viſus, Terminus & finis viſionis (ὅρος τῆς ὄψεως) & circulus Hemiſphærii ὁρίζων ἡμῖν τότε φανερὸν καὶ τὸ ἀφανὲς μέρος τοῦ κόσμου, vt ait Proclus, id eſt, diſtinguens ſeu ſeparans apparentem mundi partem ab ea, quæ occultatur: Aſtrologi partem eius Orientalem vocant Horoſcopum, Domum primam, occidentalem vero Cuſpidem ſeptimæ domus vel domum ſeptimam.

Terminare eſt finibus continere, vel concludere, ſeu circumſcribere. Terminus terminatum continet, ait Simplicius, & forma materiam: Terminantis ad terminatum proportio Chriſti, qua homo, poteſtas terminata (id eſt, definita) eſt cœlo & terra.

TERMINARI
& ſtatui differunt.

Illud generalius eſt, hoc ſpecialius: Oleum terminatur ſuis terminis, quibus cohibetur. At ceræ terminus ſtatuitur ſi commiſceantur. Oleum ſolos ſuos quidem habet terminos, quos tamen mutet, varioſque habet propter ſuam liquiditatem. A pice vero aut cera habet certos. Scalig. exer. 60. ſ. 3.

Terminabilitas.

Terminabilitas in corporibus reipſa non differt à præſcriptione corporeitatis eius, quæ in prædicamẽto quantitatis ponitur, qua aliquid maius in minore nõ poteſt eſſe, Barbari vocant modum quantitatiuum, pro quo Scaliger latine dici cenſet modum commenſionis. Exer. 5. ſ. 7. is nulli rei competit niſi per quantitatem, itaque à Barbaris quantitatiuus dicitur.

ESSE IN TERMINO.

Eſſe in termino vel habere aliquid in termino, Scholaſticis perfectionē; & vt ſic dicā, totalitatē denotat, vt gratia angelorū eſt in termino, id eſt, ita perfecta eſt vt nō augeatur, èſt in viſione & fruitione perfecta perfectiſſimi, habēt gratiam in termino, id eſt, quæ augeri amplius nequeat, quæ ita tota ſit, vt gradus vlteriores non recipiat Biel. 4. d. 9. quæſt. 1.

Terminari dependentiam cauſalem accipitur à Biele pro terminate dependentiam conſeruati ad conſeruans. In de incarnatione.

TERMINATIVE.

Terminatiue interd[um] ex aduerſo reſpondet ſubiectiue apud Scholaſticos. Sic n. loquitur Georgius. Rei terminus; partialis generationis ſimpliciter, id eſt primariæ, eſt forma ſubſtantialis.

Terminus totalis eſt totum compoſitum ſubſtanale, Materia autem non generatur Terminatiue; ſed ſubiectiue; id eſt, eſt ſubiectum generationis; non terminus(finis obiectum, P. Georgius Reiſch.

Interdum inchoatiue. Actio ſiue inchoatiue ſiue terminatiue conuenit primo ſingularibus.

Obiectiue poſſibilia non niſi prout ſunt in potentia cauſæ, ſunt terminatiue ſeu obiectiue vera. Res terminant obiectiue diuinam cognitionem ſecundum ſuum eſſe. Perſona verbi terminat innitentiam ſeu dependentiam ſuppoſitalem aſſumptæ(Humanitatis, id eſt, perſonat eam. Gab. Biel. lib. 3. paulo ante diſt. de Incarnatione.

Licet vna perſona in Trinitate non poſſit terminare dependentiam cauſalem, ſeu conſeruati ad conſeruans ſine alia: tamen vna poteſt terminare dependentiam ſuppoſitalem (naturæ humanæ aſſumptæ) ſine alia. Tantum enim verbum diuinum aſſumit ſeu incarnatur.

Terminatum dicitur, quod habet terminos proprios [v]el alienos. Cum quæritur à Philoſophis. Sit ne materia prima terminata, an interminata, hoc quæritur, An ſit protenſa tribus dimenſionibus, hoc eſt, in longitudinem, latitudinem & profunditatem affirmat Auerroes.

Indefinitū aliud eſt ab eo. Itaq; indefinita materia dicitur, quatenus nō eſt aſtricta certæ formæ, ſeu qua in diuerſas formas transformatur: Subtiliter Scal. exercit. 359. Sect. 4. ipſa liquida non alienis, vt alii ſentiunt, finibus terminantur, ſed propriis neceſſario, quandoquidem ſuapte natura finita ſunt: Sed mutare figuram dicūtur à terminis alienis. Interminatum appellatur in doctrina de viſu perſpicuum. Perſpicuum enim illud eſt, quod propter partium tenuitatem transparet, nec viſum terminat. Quod ſi perſpicuum incraſſetur & condenſetur, ita vt deſinat transparere, & viſum terminet, nec ſinat vlterius per intimam eius ſubſtantiam porrigi, tum amiſſa eius perſpicuitate colorem *loco* eius recipit in ſuperſicie, quo moueat & terminet viſum: Tale perſpicuum vocatur à Philoſopho Terminatum, ac id neceſſe eſt, vt ſit coloratum. Nam ſua ſuperficie viſum terminare, eſt eſſe coloratum, quia terminare viſum non poteſt niſi per colorem aliquem, (perſpicuum, cum ex condenſatione deſinit eſſe perſpicuum fit coloratum, vt album, idque vel ſplendens, vt ignis, vel non ſplendens, vt aer, aqua) & per ſuam ſuperficiem mouet viſum.

Terminare viſum phraſi Scholaſtica eſt mouere viſum.

Quantitas corporis naturalis actu Ter-

minata

minata eſt & figura eam determinat: vnde omne corpus eſt figuratum.

TETER.

Deterrimus & Teterrimus non ſunt idẽ. Deterrimum aliquid eſſe poteſt, quod neque tetrum eſt, neq; teterrimum (ſtatus tuus deterior eſt meo, non tetrior) Ac Teterrime plus eſt, quam deterrime. Illud eſt peſſime, vt: Deterrime viuere, id eſt, deterrima eſſe conditione, vt loquitur Cic. Hoc vero eſt admodum fœde & odioſiſſimè, vt cadunt ea, quæ diligentiſſime ſunt cogitata, teterrime, ſehr ſchändlich/ vnd ſcheußlich. Cic. ad Attic. interdum vni eidemque tribuuntur, manente interim diuerſa ſignificatione, vt: Martia vis, vxoria lis, deterrima (vel teterrima) peſtis.

THEMA.

Thema eſt poſitio.

In Grammaticis eſt vox prima, vnde alia deducitur. *Logicis & Oratoribus* eſt poſitio, vt ita dicam, facti vel euentus, id eſt, facti ſpecies, vulgo caſus, materies ad diſputandum propoſita.

Aſtrologis eſt Genitura, ſidus natalitium, horoſcopus, hoc eſt, id quod Genethliaci notant, quomodo ſit cœlum affectum compoſitaq; ſidera, cum homines & animantes oriuntur.

Falſum eſt Statium veterem Poetam primam in Thema produxiſſe. Verſus enim,

Themate propoſito narrat Thetis alma rapinam.

Non eſt Statii, ſed autoris argumentorum in eum. Nec proficitur quicquam verſu Aratoris,

Ad vitam præcepta piam ſic themate iuncto.

Nam hi authores non ſunt claſſici, & vt loquar cum Micillo iudice, eorum authoritas tanta non eſt, vt in exemplum trahenda ſit. A τίθειμαι Bœotico quidem regulariter deduceretur θεῖμα; ſed dicitur θέμα, inquit Clenardus reiecta ſubiunctiua. Itaq; θέμα eſt à regulari τίθιμαι, teſte eodem pag. 306. in recognit. Sylburgii.

TINGO.

Tingere eſſe inficere, immergere, imbuere, notum eſt. Quid ergo eſt calamum mente tingere? Reſp. τὸν κάλαμον εἰς νοῦν ἀποβρέχειν id eſt calamum mente macerare ſeu imbuere, μεταφορικῶς dictum eſt. Græci dicunt Ariſtotelem ſcribentem ſolitum τὸν κάλαμον εἰς νοῦν ἀποβρέχειν, mente calamum tingere, id eſt, Sapienter cogitatas ſententias, & ſagaciter ex ipſis naturæ fontibus erutas proferre; ſcribere ſapienter & prudenter. In Orat. de Ariſt. quæ extat in tertio tomo Selectarum Declamat. Melancht. pag. 353. Id omnibus nobis quoque propoſitum eſſe debet. Non leuiter literis tinctus, ſed penitus imbutus eſt bene (imo egregie) eruditus.

Titillatus; vt loquitur Plinius.

Titillatio proprie eſt riſus, ortus ex illius partis corporis humani, quæ ſubter alas eſt, tractatione; etſi in aliis partibus corporibus etiam accidit, vt in veſtigio & labris, ſecundum Ariſtotelem: Sed in partibus tamen vicinis diaphragmati maxime, ibique potiſſimum riſum efficit; cuius rei cauſam quærit. in Sect. 25. Probl. Græce γαργαλισμὸς & γιγκλισμὸς vel Titillatio eſt leuis attrectatio alarum aliarumve mollium corporis humani partium; qua riſus commouetur inuoluntarius. Transfertur in Ethicis ad voluptates vt ſignificet ſuauem motionem, vt voluptas titillat ſenſus. Voluptatum in ſene quaſi titillatio. Multos titillat gloria, id eſt, voluptatem affert ſeu ſuauem animi commotionem.

TOTVM.

- **Totum**
  - Quod nulla parte deſtituitur ad ſui conſtitutionem neceſſaria. Huic opponitur MANCVM ſeu mutilum, (quanquam magis integro.)
  - Quod partes habet cum eo coniunctas, Totū
    - Per ſe cōſtās partibus ꝑprie dictis.
      - Eſſentiale ὅλον ὀυσιῶδες, quod conſtat ex partibus ſeu principiis eſſentiam conſtituentibus: vt è materia & forma compoſitum Ens.
      - Vniuerſale καθόλου quod partes habet ſibi ſubiectas, quibus eſſentiam ſuam communicat.
        - Genus reſpectu ſuarum ſpecierum.
          - Exquiſitum & ſimpliciter vniuocum.
          - Minus exquiſitum.
        - Species reſpectu ſuorum Indiuiduorum.
      - Integrale σωώολον conſtans ex partibus integrantib.
        - Phyſicum ſeu naturale, qđ habet partes ſenſiles per naturam cōiunctas
          - Similare, homogeneum cuius partes totæ ſunt cognomines & congeneres.
          - Diſſimilare; heterogeneum, cuius partes nomine & definitione ab ipſo differunt.
        - Non Phyſicum ſeu poſitiuū, quod habet partes voluntate in vnum redactas
          - Profanū quod voluntate hominū conſtitutum eſt.
            - Artificiale, quod arte conſtitutū eſt.
              - Corporeū, vt dom⁹.
              - Incorporeū, vt diſciplina.
            - Politicum, (vt cōcio ciuilis) quod conſenſu hominum per certas leges eſt conſtitutum.
          - Sacrum quod à Deo per miniſtrum euangelicum conſtitutum eſt, Eccleſia.
    - Per accidens conſtans ex partibus proprie dictis
      - Cauſa, Cauſatum, Subiectum, Adiunctum reſpectu diuerſorum
        - Cauſatorum.
        - Cauſarum.
        - Adiunctorum.
        - Subiectorum.

TOTVM.

TOTVM.

Totum aliquando idem eſt, quod *perfectum* vel *indiuiſum*, non vero idem declarat, quod ſecundum omnes partes, vt cum dicitur totus Chriſtus eſt pro nobis paſſus. Fulgentius lib. 3. ad Traſymundum Reg. cap. 34. Totus Chriſtus ſecundum ſolam animam ad infernum deſcendit, idemque atque inſeparabilis Chriſtus ſecundum totum hominem, quem accepit, terram localiter deſerens ad cœlum aſcendit. Et vt ſecundum carnem in ſepulchro iaceret, totus Chriſtus fecit, ſed ſepulturæ capax ſola caro naturaliter fuit. Et paulo poſt. Eodem tempore totus in cœlo & in terra, non ceſſabat Chriſtus operari, ſed ſolius diuinitatis fuit, & loco non teneri, & quæ ad vniuerſitatis gubernationem pertinent cum patre æqualiter & naturaliter operari, Auguſt. libr. 3. de Symbolo ad Catechumenos.

Totus filius ad patrem, totus in cœlo, totus in terra, totus in vtero virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiſo, quo latronem introduxit.

Et epiſt. apud Dardanum 57. Chriſtum vbique totum præſentem eſſe non dubites tanquam Deum. Et in loco aliquo cœli propter veri corporis modum.

Generatio eſt mutatio totius, inquit Ariſt. Hic Totum ſumitur coniunctim, & ſignificat compoſitũ ſeu integritatem ſubſtantiæ cuiusque corporis naturalis, quæ ex omnibus partibus conflata eſt, ſed potiſſimum conſtituitur ab vltima forma, quæ omnes alias continet. Ideo à Philoſopho 2. Phyſ. text. 31. Forma vocatur Totum: Eſtque ſententia Philoſophi: Ex vnius ſubſtantialis partis interitu totum compoſitum dici interire, & aliud totum generari, quia fiat alia ſpecies corporis naturalis. *Fieri aliud totum eſt, fieri aliud compoſitũ.*

Totum mutari in Totum ſeu mutari ex hoc in hoc Ariſtoteli eſt hoc compoſitum interire, & hoc aliud compoſitum generari, quod nihil aliud eſt, quam mutari vltimam formam. Hac enim mutata etſi nihil aliud mutetur; mutari tamen totum dicitur & fieri aliud σύνθετον.

Alias Totum ſumitur diſiunctim, vt ſi quis dicat, Totam pecuniæ ſummam eſſe dilapidatam, vt ne quidem obolus ſuperſit: Totum Chriſtum paſſum eſſe, vt & caro cum anima & Deitas eius paſſa ſit: quod falſum eſt: & vt ſemel dicam, ita interiſſe totum, vt omnes partes nulla ſeruata interierint. Diſtinctio hæc eſt in Zabar. lib. de Generat. & inter. cap. 4. & habet vſum quoque in Theol.

Totum Integrale:
- Simpliciter, proprie, id eſt, vere, quod ex partibus conſtat proprie dictis.
- Quaſi: Hypoſtaticum, quod ex perſona & natura conſtat.

Scholaſtici ſæpe diſtinguunt inter Totum *Re & Ratione*, h. e. definitione, *& Ratione quidem vel omnino, vel quodam modo.* vt 1. Cum animal prædicatur de homine, totum quidem eius anima ſignificatum de homine enunciatur, verum non Totum Re, cum natura animalis, quæ in vno eius eſt indiuiduo, in nullo alio re ipſa exiſtat, ſed totum omnino Ratione, cum ratio animalis eadem ſit omnino, id eſt, ex æquo in omnibus animantibus. 2. Cum dico, homo eſt Ens, non ſignifico ho-

minem eſſe reipſa quicquid eſt Ens, ſed conuenire totam quodammodo rationem Entis.

Secundum Totum mutatio, phraſis Ariſtotelica, non eſt interitus omnium prorſus ſubſtantiæ partium. Prima enim materia in mutatione Subſtantiali non interit: Sed compoſiti vel vltimæ formæ deſtructio: quæ cum alia omnia contineat, & det rei eſſe ſpecificum, vocatur Totum. Hinc explicatur quæſtio: Quomodo mutatio omnis ſubſtantialis dicatur & ſit mutatio ſecundum Totum. Putredo integra, ſicut & Mors totius ſubſtantiæ eſt interitus. Relinquitur in putredine prima materia, & Zabarellæ ſecunda etiam aliquo modo relinqui videtur, cum per putredinem perfectam diſſoluatur miſtum in elementa, quæ aliquo modo in ipſo inerant, & ita illa, quæ ſimul erant commiſta, poſtea ſeparantur. In morte remanet cadauer, quod poſtea interit per putredinem. Sed in miſto miſti formæ, & in viuente animæ corruptio dicitur corruptio totius ſubſtantiæ, tum miſti, tum animati, cum vtriuſque auferatur eiſe εἰδοποιόν.

Totius materia Scoto eſt ipſum compoſitum extra animam exiſtens, vt partis materia ei eſt altera pars compoſiti. Zab. lib. de conſtit. indiuid. c. 8. & 9. Totius hic ponitur intranſitiue.

Toti attribuitur putrefactio, & totum ab eo nominatur.

Si ex omnibus partibus integrantibus pars aliqua humidi euaporet, totum putreſcere dicitur. Zab. de miſt. Gener. & inter. cap. 6.

a. Intellige ſimpliciter.

In toto poteſtatiuo ſiue in naturalibus, ſiue in ciuilibus, inferior non (a) habet actum ſuperioris, vt ſenſus nō habet actum intellectus, Satrapes non habet actum Regis. Limitatur hoc axioma à Magno. In toto poteſtatis tam ciuili quam phyſico inferius habet contractum, quod eſt in ſuperiori abſolutum & vniuerſe, ſicut Satrapes habet poteſtatem Regis, alioqui ipſi non obediretur: ſenſus participat cognitionem intellectus contractam ad organa & determinatam ad ſenſilia.

TOTALITER,

ὅλως.

Id eſt, omnimodè, omnino, vt ſolidū, vt qui homo eſt, habet in ſe aliquam ϛοργὴν, quam non habet humanitas, & idcirco non eſt totaliter idem homo & humanitas. Id eſt, differunt vt concretum, & abſtractum. Homo exiſtentiam rei ſimul cum eſſentia complectitur.

Totaliter à Scholaſticis accipitur pro eo, quod eſt ſecundum omnem modum & perfectionem, vt anima eſt tota in omnibus membris. Vox à præceptore emiſſa tota eſt in ſingulis auditorum auribus. Deitas eſt tota in carne Chriſti, non tamen eſt *ex toto*, vt loquitur Auguſtinus, vel *Secundum totum*, vt Damaſcenus, *vel totaliter*, vt loquitur ſchola. Bulæus l. 2. in diſq. de perſ. Chriſti. Hinc fit, vt licet quælibet pars corporis totius animæ capax ſit, non tamen ſit vbi anima ſit: licet quælibet auris auditorum totam Magiſtri vocem hauriat, non tamen ſit, vbi cæteræ aures: licet denique caro Chriſti totam diuinitatem capiat, non tamen ſit vbicunque eſt ſecundum ſuam eſſentiam, præſentiam & potentiam diuinitatis.

Totaliter, ὅλως.

Τὸ ὅλως opponitur τῷ κατὰ μέρη. Totus homo (perſona hominis) moritur, quia compoſitum diſſoluitur, ſed Totum hominis non moritur. De toto Chriſti ὅλως conſiderato, recte dicitur quod ſit paſſus, quod de toto Chriſto, id eſt, de ſingulis eius naturis falſum fuerit affirmare. Totus Chriſtus ὅλως ſeu perſonaliter non κατὰ μέρη conſideratus omnipotens eſt. *Non quicquid Conon. προσωπικῶς, id eſt, de tota perſona, ſeu*

συνθέτῳ ὑποςάσει, vt loquitur Damaſcenus, *dicitur, etiam de toto perſona dicitur*. Lombardus diſtinct. 22. lib. 3. Totus Chriſtus, id eſt, tota perſona in vtraque natura ſubſiſtens eſt vbique. Non Totum, id eſt, non ſecundum vtramque naturam.

Diſtinctio inter totus & totum habet vſum, & vſurpari poteſt cõmode, immo appoſitiſſime, in doctrina de generatione & interitu. Nam totus ignis interit (cum mutatur in aliud elementum) ſed in totum eius. Interit totus, quia fit aliud elementum. Non autem totum eius, quia tantum forma ignis interit materia manente. Sic dici poteſt totus quaternarius interit ſeu deſtruitur (cum fit ex eo ternarius ſublata vnitate) at non totum eius, quia etſi diſtincta integritate quaternarii, alia facta eſt numeri ſpecies, tamen manet ternarius ſublata vnitate.

Totaliter ex toto. Auguſt. ad Dardan. Deus in quo habitat, totus eſt illi præſens, quamuis eum non ex toto (alias totaliter) capiat.

TOTALITAS.

Totalitas ſecundum:
- Perfectam rationem eſſentiæ: Hanc habent incorporeæ ſubſtantiæ, quæ non ſunt quantæ ſeu menſurabiles ſecundum quantitatem.
- Quantitatem: Hæc eſt in ſubſtantiis corporeis.

Eſſe in toto & vnaquaque totius parte totaliter eſt eſſe in toto & quaque parte totius indiuiſum, vt eſſe animam, vt ſpiritum, in toto corpore ſibi adunato, & qualibet corporis parte indiuiſam, ſic eſſe in toto corpore, vt ſingulæ corporis partes habeant totam; Sic eſſe totam in vna parte, vt æque ſit tota in omnibus non *μεριςὴν*, id eſt, partibilis in ſubſtantia partibili, & in ſingulis partibus illius. Idque propter Naturam continuitatis ſpiritalis, quæ ſubſtantiæ eſt incorporeæ. Anima noſtra eſt tota in toto, tota in parte vna, tota in partibus duabus, & in capite & in pedibus vtraſq; continens ſpirituali modo. Hoc ergo *eſt in Toto Partibusque ſingulis Totius eſſe Totaliter* (*ὁλικῶς* vt *ὅλως ὅλον*). Deus eſt vbiq;, id eſt, in omnibus ſingulis, Totus totaliter, Diuina natura tota ſimul vbiq; eſt per modũ cauſæ agentis, eſſentia, præſentia, potentia primo & per ſe. In corpore autem Chriſti per vnionem Gratioſam, qui modus ſingulari prorſus & gratioſo eſſendi modo ſumme ſingularis eſt. Fr. Iun. in defenſ. 1. Cathol. doctrin. de Trinit.

Totalitas:
- Quanta
  - Per ſe.
  - Per accidens.
- Non quanta in ſpiritalibus & Metaphyſicis.

Quanta] Quæ commenſum habet cum loci propii quantitate, quæ à quantitate locali differt tantum natura.

TRADVCES.

Hanc vocem vſurpamus ſermone & ſcriptis, cum quæritur, an anima rationalis vel iuſtitia Dei traducatur ad poſteros per generationem carnalem.

Sic autem loquũtur qui terſiores videri volunt. Anima mortalis, diuinior hominis pars non ſuppeditat traduces ad generandum. Totus homo, hoc eſt, vtraq; ſua parte non ſuppeditat traduces, id eſt, ſpiritus hominis immortalis non deſcendit de parentibus ſecundum ratione͂ ſeminalem. Iuſtitia Dei cum traducibus diuiniores hominis partes nõ transfert in hæredes ſeu poſteros. Pars hominis mortalis traduces ſuppeditat, eaq; homo hominem generat. Carnis traduces non ſemper habent adiunctam & comitem Dei benedictionem, id eſt, benedictio domini non ſemper tranſit in hæredes. Traduces carnis à muneribus illis præſtantiſſimis, quæ animæ ſeu ſpiritui primo donantur poſſunt deſeri. In carnis traduces dona & munera Dei præſtantiſſima, Fides & iuſtitia Dei, non transeunt. Claudius Alber. Oratio. Apod. 5. de ſucceſ. Ab Apoſtolis traducem & doctrinæ ſemina Eccleſiæ noſtræ mutuata ſunt. Vide Tertull. de præſcript. aduerſ. hæret.

Eccleſia Apoſtolica ſūs traduces & origines fidei.

Morte contagioſi dicuntur traduci & quaſi tranſplantari, vapores ſunt contagii Traduces, id eſt, contagii communicatio per vapores propagatur. Thom. Iordan. Tract. 1. de phænomenis peſtis.

Tranſanimatio. Tranſcorporatio, Μετεμψύχωσιν D. Auguſt. vertit tranſanimationem. Eſt autem tranſanimatio reuocatio animæ iam pridem morte functæ, vt loquitur Mazonius, in corpus humanum: Atq; hoc ſenſu Tertullianus in lib. de anima μετεμψύχωσιν accipit. Docuit hanc vetus Academia & Ægyptiaca.

Ab hac aliud eſt μετενσωμάτωσις, id eſt, tranſcorporatio, quæ eſt animæ de corpore humano in corpus ferinum migratio, quam Zoroaſter ſcribitur appellaſſe παλιγγενεσίαν, id eſt, regenerationem. Hic in duas abiere Platonici ſententias. Plotinus, qui cum conſentit Numenius, putat animam depoſita hominis figura inſerere ſe ſe ferino fœtui eiuſque beſtiæ ſubire corpus, cuius ſe moribus ſimillimam præſtitit. Sed Proclus & Syrianus exiſtimant animam humanam ferinæ ſe iungere, ac feræ fieri comitem.

Tranſelementatio μεταστοιχείωσις. Tranſelementatio eſt phyſicis elementi mutatio, ſeu conuerſio, ſeu tranſitio in aliud. Ea fit κατ᾽ οὐσίαν. Non igitur eſt abitio in nihilum.

Tranſſubſtantiatio differt ab illa, vt genus à ſpecie. Eſt enim, ſubſtantiæ in ſubſtantiam tranſitio, Scolaſtici Doctores vſurparunt vocem tranſelementationis pro miraculoſa conuerſione panis in corpus Domini, & vini in ſanguinem eius. Alii tranſelementari, hoc eſt, Tranſire in elementa diuinarum rerum & induere formam ſymbolicam, & quidem ſacramentum. P. M. Sic loquitur verſor Theophylacti in Marc. 24. cap. Miſericors dominus noſtræ infirmitati condeſce͂de͂s, ſpeciem quidem panis & vini ſeruat, in virtutem autem carnis & ſanguinis tranſelementat. (De tranſelementatione noſtri in Chriſtum ſeu corpus eius, quæ eſt tranſmutatio ſpiritualis, quæ fit ſecundum δύναμιν ſeu virtutem: Ac maxime eſt Methaphorica. Itaq; Theophylactus in 6. caput Ioannis addit aduerbium Quodammodo ſic: Qui manducat me, viuet propter me, dicitur quodammodo, miſcetur mihi, & tranſelementatur in me) de hac igitur mutatione μυστηριώδει vide diſputationem Petri Martyris & Gardoneti, qui recte eam

ita moderatur, Tranſelemētationis ſignificatio rei, cui exprimendæ adiicitur, accommodanda eſt, ne veritati præiudicet, ſed ſubſeruiat, hoc eſt, vt carnis Chriſti ſubſtantia propter myſterium vnionis, manente ipſa, ita cenſeatur mea, ac ſi in meam demigraſſet. Et ad imminuendum Tranſelementationis ſignificationem additur Quodammodo, de Euchariſt. part. 4. p. 603.

Tranſelementatio ſeu Transformatio 1.
- Propria, *κατὰ ὐσίαν, & εἰς ὐσίαν.*
- Impropria, *κατὰ δύναμιν & εἰς δύναμιν ὐσίας.*

2.
- Naturalis.
- Non naturalis.

Tranſelementatio in Grammaticis eſt transmutatio literæ in literam (literæ enim dicuntur elementa) præſertim cognatæ in cognatam, diphthongi in literam vel diphthongum. Exempla huius tranſmutationis ſunt D. in B. vt duonum bonum; Duellum bellum. *δὶς* bis. D. in L. *ὀδυσσεὺς* Vlyſſes: Sedla, Sella. *χ* in *γ*. vt *ἄγχω* ango. *φ* ſeu ph. in F. *φήμη* ſeu phama, Fama, *φύγη* ſeu phyga, Fuga. D in R. Medidies in Meridies. *μέρος* enim *μέσον* & mediū ſunt cognata. K. in G. vt *κυβερνάω* guberno, *κυβερνήτης, κυβερνατὴρ* & *κυβερνάτωρ*, gubernator. S. in R. Honos *ὁδὸς* honor, *ὁδὸν*. *π* in B. vt, *πύξος* buxus, *ἄραψ* Arabs, *ἄψις* Abſis & apſis, *λὶψ* Libs. *ζ* in geminum *σ*; *μάζα* maſſa. A in e *τάλαντον* talentum: Y in u *ῥόμυλος* Romulus. *μῦς* mus: o in e, vt vorti pro verti, polcrum pro pulcrum. *αι* in a longum, *κραιπάλη* Crapula; *ει* in e longum *λυκεῖον, μουσεῖον*, lyceum, Muſeum. *οι* in oe, vt *ποινὴ* pœna: *οι* in u, *μοῦσα* Muſa; *ω* diphthongus ſpuria (*ῳ*) in oe vel o longum, vt *κωμῳδία* comoedia: *ᾠδὴ* ode.

Aſpiratio mutatur in v, vt *ἳς* vis, *ἐνετοι*, Veneti; *ἑσπέρα* veſpera; vel in *σ*, *ἓξ* ſex, *ἑπτὰ* ſeptem; *ἕδος* ſedes.

Obſeruat.

Cōnſuetudo ſeu vſus veterum mutationis hic attendenda eſt. Cum igitur illo deſtituaris, ne dicas ſtratagema pro ſtrategema, *ὄψον* edulium, pani additum, & vino præſertim coctum, Latini vocant opſonium, ſine mutatione *ψ* in b s vel obſonium, obolus. (*ὄβολος*) genus minuti nummi, non obulus dicitur: obelus (*ὀβελος*) aliud eſt nempe veru. Hinc obeliſco dignū & obeliſco notare.

Hæc obſeruabis.

TRANSFIGVRATIO, *Transformatio.*

Transfiguratio 1. eſt accidentalis figuræ mutatio, ſeu eſt mutatio alicuius corporis ſecundum externam figuram in aliud. Eaq; vel vere ſeu reuera, vel *προσποιήσει*, in ſpeciem tantum, ſimulate, aut ex opinione ac *φαντασίᾳ* deprauata.

2. Idem eſt impropric magis, quod trāſformatio, id eſt mutatio corporis ſecundum ſubſtantiam ſeu formam ſubſtantialem. Transfigurationum quatuor ſunt genera; Poeticum ſeu fabuloſum vnum; Phyſicum ſecun-

Digitized by Google

dum; Magicum tertium: Quartum Diuinum.

- Transformatio
  - Vera
    - Phyſica,
    - Diuina.
  - Non vera
    - Fere, Magica; ſimulata, quæ non eſt quod repræſentat.
    - Semper: Poetica, ficta.

Transformationis Poeticæ, id eſt, à Poetis confictæ exemplum eſt commutatio ſociorum Diomedis in aues, ſociorum Vlyſſis à Circe magna in varias animantium formas conuerſio. Huius generis etiam eſt à non poetis tradita Arcadum ſtagnum quoddam eius regionis tranantium in lupos transfiguratio, id eſt conuerſio.

Phyſicæ exemplum eſt, quod papiliones ex erucis, erucæ ex virentibus foliis, maximeq; ex braſſica naſcuntur, quod fit ex quodam verme grandiore, qui velut cornua gemina protendit, primum toto immutato eruca, deinde quæ bombyx appellatur.

Apud Iappon. dicitur eſſe animal quoddam terreſtre, quod certo quodam tempore incipiat vehementer appetere & frequẽtare mare, & in idẽtidem natans & ſeſe merſans, particulatim & membratim piſcis fieri incipiat, &c.

Magica & Diaboli potentia factæ μεταμορφώσεις fere non ſunt veræ, quia fere non ſunt id quod repræſentant. Dico fere, quia forte aliquę fuerunt veræ. Huc quidam referunt transformationes Magorũ in Ægypto factas vt Moſi reſiſterent. in Exod. Auguſtin. narrat in lib. 18. cap. 18. de ciu. Dei. Fuiſſe ſuo tempore in Italia mulieres quaſdam ſtabularias, quæ viatoribus caſeum dabant, neſcio quibus veneficiis infectumque ſumpto protinus illi vertebantur in iumenta, & portabant onera, eoq; labore perfuncti rurſus menti & figuræ hominis reſtituebantur.

Diuina Transformatio eſt quæ fit omnipotenti Dei vi & poteſtate vel ad declarandam iuſtitiam ſcelerum vltricem, vel ad oſtendendam potentiam aut beneficentiam diuinam erga homines. Hæc vel eſt ſubſtantialis, vel accidentalis. Illuc pertinet mutatio vxoris Loth in ſtatuam ſalis: conuerſio aquę in vinum. Huc referatur cõuerſio Regis Nabuchodonoſoris in ferã ſeu beſtiam. Vid. Bened. Peter. in Daniel.

Eſt & Metaphorica Transfiguratio, quæ dici poſſit Ethica, vt cum homines in lupos cõuerti dicuntur, qui tyrannice agunt, & in ſues, qui ſunt voraces ventriq; deditiſſimi. Prima igitur & generalis diſtinctio fuerit hæc: Transfiguratio aut eſt propria, aut impropria ſeu metaphorica.

Transformare orationem, λόγον μεταποιεῖν.

Transformare orationem eſt mutare orationem in æquipollẽtẽ, magis perſpicuam, propriam, Latinam, figuratam &c. vt hæc, fide iuſtificamur, transformanda eſt in orationem correlatiuam, Melanchthon Dialecticæ libro primo in quinta regula de relatis. Nam res illa, qua peccata noſtra ſunt expiata nobiſq; remiſſio eorum à Deo imputata eſt, id ipſum eſt

proprie quod nobis ad iuſtitiam à Deo imputatur. At ſola ſatisfactio ſeu obedientia Chriſti prõ nobis patientis eſt id,quo peccata noſtra ſunt expiata, nobiſq; remiſſio illorum à Deo impetrata. Ergo ſola ſatisfactio Chriſti eſt res illa, qua peccata noſtra ſunt expiata nobiſq; eorum remiſſio à Deo imputata.

Translatio.

Translatio Phyſica τοπικὴ, id eſt,localis eſt, vt è loco inferiore in ſuperiorem.

In Rhetoricis Transl. generaliter accipitur pro quouis tropo vt ſynecdoche, ſeu ſyllepſi etiam, vt cum Bernardus dicit in expoſit. ſymboli Apoſtolici, ſæpe de toto ad partes vel de partibus ad totum fiunt translationes nominum. Specialiter pro metaphora preſſe dicta,cum propter ſimilitudinem transfertur vox à propria ſignificatione.

In oratoria & politica Translatio & μετάστασις criminis eſt eius remotio,& trãsmotio alio.

In doctrina organica, de ſophiſtica Translatio quæſtionis eſt ,cum mutatur ſtatus quæſtionis ſeu controuerſiæ, cum reſpondetur de eo, quo de non eſt quæſitum,id quod ſophiſticum eſt, videndum igitur in omni diſputatione , in quo proprie poſita ſit controuerſia. Non controuertitur inter diſſidẽtes de cœna Euchariſtica , An Chriſtus nobis communicetur, ſed quo modo,ſed an ſubſtantia carnis Chriſti ſub ſtantiæ vel ſpeciei panis ita coniuncta ſit,vt manibus &ore cum ſigno ſumatur?

Ex Translatione (ἐκ μεταθέσεως:) propoſitiones dicũtur propoſitiones infinitæ (ἀόριστοι) in quibus particula negandi poſtponitur verbo Eſt, vt Nullum ens eſt non bonum.

Translatiuum pro alieno.

Aer & aqua à ſua natura diſcedunt , tralatitiaſque cœlitus demiſſas qualitates induunt , aut à tellure, promulgata malignitatis ſemina aſſumunt , cuius merito etiam putreſcere vere dicũtur, Thomas Iordanus tract. 1. de peſte.

Tranſparens ſeu perſpicuum.

Tranſparens abſolute ſumptum eſt corpus tenue aptum recipere introrſum, id eſt in ſua ſubſtantia, vt lumen & tenebras. (Sicut materia prima apta eſt, recipere & formam & priuationem.)

Sumptum reſpectu viſus,id eſt, vt mediũ viſui inſeruiens, eſt, quod lumini peruium eſt, propter tenuitatem ſeu ſubtilitatem ſubſtantię ideoq; medium deferens colorem & viſum. Ita materia perſpicua, eſt corpus ſubtile. Forma ſeu actus lumen; cauſa efficiens ſubſtantiæ Subtilitas : per eam enim poteſt lumen intima penetrare. Atque hinc perſpicuorum ſeu tranſparẽtium oritur differentia. Quæ enim habent ſubtiliorem ſubſtantiam,ea maiorem; quæ minus ſubtilem,ea minorem habent perſpicuitatem. Minus perſpicua eſt aqua,quam ignis& aer,quia parum recedit à natura terræ, quæ elemẽtum opacum eſt &expers omnis perſpicuitatis:Aer magis perſpicuus eſt, ſed proxime omniũ ignis elemẽtaris tenuiſſimus & ἀόρατος,qui tamẽ ſi cõdenſetur ob alicuius terreſtris materiæ admiſtionẽ,fit lucidus & viſibilis : ſic etiam aer vel aqua, ſi cõdenſetur & incraſſetur, in ſuperficie coloratur,albeſcit.

Elementum
- Opacum
- Tranſparens,propter tenuitatem ſeu propter raritatẽ eiuſmodi, cum qua coniuncta eſt ſubtilitas ſubſtantiæ,
  - Magis
    - Ignis
    - Aer
  - Minus, aqua.

Quæſtio eſt An tranſparens ſeruata ſua perſpicuitate poſſit recipere colores?

R. Diſtingue inter colores veros, ſeu reales, & apparentes ſeu ſpiritales: poteſt perſpicuum recipere ſeruata perſpicuitate ſpecierum coloris realis ſpiritalem, at non ipſum colorem realem, hic enim perſpicuitati repugnat, cum perſpicuitas notet priuationem realis coloris qui non eſt, niſi in corpore habente terminationem (perſpicuitati oppoſitam:) Quod ſi perſpicuum condenſetur, & fiat ex perſpicuo terminatum; tum poteſt recipere colorem realem. Perſpicuum igitur eſt coloratum, & viſibile potentia: ſeu perſpicuitas, notat priuationem coloris, & viſibilitatis, cum aptitudine ad recipiendum colorem & viſibilitatem conſequendam.

Tranſſumptio.

Tranſſumptio eſt cum
- Nomen magis notum ſumitur pro nomine minus noto. Boetius, vt ſapiens pro Philoſopho.
- Nomen per metaphoram ſumtum explicatur per proprium. Ioh. Cæſarius. Iac. Faber Buridanus, vt methodus per ſcientiam; ardere per vehementer amare.
- Theſis ad hypotheſin transfertur, vt ſi quęratur quid iuſtitia in omni re valeat, & oſtendatur eam multum poſſe in adminiſtratione Reipub. Raianus in Cæſar.

TRIBVO.

Tribuere eſt *primum* impertire, vt teſtimonio fidem tribuere. Anima eſt actus tribuens vitam & eſſe compoſito. Nam eſſe propriũ cuiusq; eſt à forma. Pro eo etiam vtimur voce participationis. Mercatus.

Secundo, eſt attribuere. *Tertio*, eſt diuidere, vt: tribuere rem vniuerſam in partes, id eſt diſtribuere. ſic vſurpauit Cicero. Sicut & tributionem pro diſtributionem, vt: æquabilis tributio.

TRICAVSALE.

Quidam è Scholaſticis Deum vocant Tricauſalem, quod ſit rerum efficiens, forma & finis. Per formam autem hic caue intelligas cauſam internam, quæ rei pars eſt.

Id cui nihil deeſt non poteſt illam cauſam, quæ eſt imperfecta, supplere.

Deus enim nullius rei pars eſt. (Hinc eſt Decretum Philoſophorum: Deus nõ poteſt ſupplere cauſalitatem materialis vel formalis cauſæ, quia Deus eſt perfectiſſimus & puriſſimus actus; & hæ cauſæ imperfectionem ſignificant. Itaq; non poteſt Deus facere hominem ſine anima.) ſed cauſam exemplarem, quæ ad efficientem reducitur.

TRINITAS.

Trinitas ſeu trias Ariſtoteli eſt natura & forma communis ternarii numeri, quam omnia quæ tria ſunt participãt. omnes enim & ſingulę res habẽt principium, medium, & finem, quibus perficiuntur.

TROPICVM.

Magiſter ſententiarum lib. 3. diſtinctio. 11. quæſtion. 1. Illa locutio tropica eſt, qua Chriſtus dicitur creatura. Bonauentura ad hunc ſic: videtur iſta locutio non eſſe tropica. Nulla enim ibi eſt tranſſumptio, imo ſecun-

Digitized by Google

cundum proprietatem ſermonis dicitur. Reſp. Tropicus ſermo dupliciter poteſt dici, vno modo tropicus ſermo dicitur, in quo eſt aliquod vitium tropo excuſatum. Eſt enim tropus figura, & figura eſt vitium ratione excuſatum. Alio modo dicitur ſermo tropicus quilibet ſermo, qui habet aliquam improprietatem, ſed excuſatur, vel remouetur per aliquam determinationem, vt Chriſtus eſt creatura ſecundum humanitatem. Secundo, igitur modo tropica dicitur. Poſſet & dici quod vocet Magiſter etiam tropicam accipiendo tropum pro figura: poſſunt enim dici tales locutiones ſynecdochicæ, quia quod eſt partis, attribuitur toti, & accipitur largo modo pars & totum, vt dicantur humana natura quodammodo pars reſpectu Chriſti licet non proprie. Et ſic poteſt dici tales locutiones eſſe tropicas & ſignatas per Synecdochen, quia Synecdoche eſt figura locutionis. Sicut enim dicunt periti Grammaticæ ſynecdoche aliquando eſt figura locutionis; aliquando conſtructionis. Idem Bonauentura lib. 3. diſt. 8. quæſt. 2. Humana natura eſt nata de virgine ratione partis conſtitutiuæ (carnis non animæ) per Synecdochen.

In Aſtrolog. Tropica ſeu mobilia ſigna generatim ſic dicta ſunt, à quibus anni tempora commutantur vt prima 4. ſigna quatuor anni temporum, vt ſunt ♈. ♋. ♎. ♑. ſole intrante ♈ hyems in nouũ ver commutatur. Dicuntur & centrica quod 4. centra conſtituant. opponunt his fixa ſeu ſolida, in quibus ſtatus temporis efficiuntur firmi & vehementiores, quę mobilia ſigna ſequuntur ♉. ♌. ♏. & ♒.

Tropica ſigna ſpeciatim ſic dicta ſunt Cãcer & capricornus, ſic dicta quod ☉ in eorum initio ad alterutram mũdi partem ſe conuertat, noctuum etiã & dierum viciſſitudo incipiat. Iis opponũtur æquinoctialia ♈. & ♎. in quæ Sol ingrediens facit æquinoctium.

Tropicus ſeu vertens annus eſt ſpatium temporis, quo Sol ab vno ad idem punctum redit. Dicitur Tropicus, quia numeramus tempus ab ipſis punctis ſolſtitiorum aut æquinoctiorum.

In Muſicis Tropi, Melopœiæ dicuntur eſſe plures: nonnulli ἐρωτικοὶ: (amatorii) quidem comici; aliqui ἐγκωμιαστικοί: (laudatorii) vocantur autem Tropi, quod quendam affectum mentis repræſentent.

TRVNCVS, STIPES.

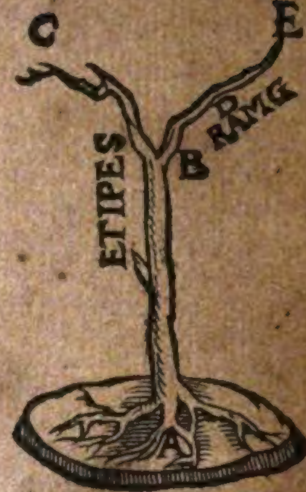
De ſignificationibus hæc habet Scaliger exercit. 140. Stipes vbi truncatur, truncus eſt. Cadauer poeta abſciſſo capite truncum appellauit. Veteres lignatores amputatis ramis ab ſe ſe relictum dicebant truncum.

Surculum vero eſſe ſtipitis partem, aut rami, & ratio vocis indicat, & declarat vſus. Nam vox diminutionem notat à ſuro, ſurum palum dixere priſci, vnde & ſura in homine.

De vſu vero vocabuli quid? Meminiſti ne? cuiuſdam vxor de arbore cum ſe ſuſpẽdiſſet, quæſo, inquit Vicinus, cedo ſurculum. Serere namq; cupiebat, vt ex eo creſceret arbor, vnde ſua quoque pari felicitate pendere poſſet. Nicolaus Leonicus in comment. in Ariſtotelem de iuuentute & ſenectute, vita & morte. In arbore, inquit, partium feruntur vocabula, Radicum ceſpites, ſiue radices, quæ terra continentur. Stipes ſiue caudex, qui primo à terra ſurgit & erigitur. Trunci, qui à ſtipite ſc. vndiq; exeunt rami, veluti arboris ipſius brachia. Rami tenuior truncorum portio: ſurculi ramorum extremitates, & tanquam deſinentes in arboris nouellæ germina. Truncus, ait Ariſtoteles, eſt quoddam arboris principium ſimul & medium æqui-

Digitized by Google

ualet enim hic cum principio medium. Nam in medio altricis facultatis principium animæ reperitur. Idem Leonicus, Truncus medium eſt ipſius rami & ſtipitis ſiue caudicis. Hæc oculata percipiuntur fide.

Sit arboris ſtipes A B C, cuius truncus quidem ſit B D E, ramus autem trunci ipſius pars D E. Hoc in caſu, truncus vt videtur, cum ipſius rami eſt principiũ, tum etiã medium, medius namque rami & ſtipitis ipſe eſt truncus. Truncum & ſtipitem per Metaph. dici hominẽ ſtupidum, quis eſt qui neſciat.

In Doctrina anatomica Truncus corporis opponitur artubus.

Partes Corporis
- Similares, ſeu ſimplices
  - Internæ, vt oſſa.
  - Externæ, vt crus.
- Compoſitæ ſeu organicæ
  - Trunci
    - Capitis, thoracis.
    - Ventris.
  - Artuum, vt, humeri, cubitus, manus, pedes.

T V M, T V M.

Tum geminatum peculiarem habet vſum in diuiſione: Nam vnum eius membrum conficit. Exemplum huius ὑπομνήματος eſt apud Scaligerum, quod alio etiam loco laudaui. Quædam animalia ex aliis tum fortuita origine (1. diuiſionis pars) vt mus; tum ex mutuo tantum coitu (2. diuiſionis pars) naſcuntur, vt homo. Pro eodem duplicatur partim, id eſt, dicitur partim, partim.

T V R G E R E.

Theophraſto in libr. de cauſis plantar. plantas turgere ὀργᾷν, eſt habere appetitum, & impetum, ſeu concitationem quandam naturalem germinandi, & producendi fructus ex materia, quam hyeme contraxerunt. Idem, inquit, plantas Turgere ad partum.

Apud Ariſtotelem turgere naturale deſiderium ſignificat, & inſitum appetitum, quo fœminæ concubitum quærunt, ad ſobolem propagandam.

Ariſtoteles quadrupedum fœminas ait ad concubitum turgere, ex prominentia genitalium partium, ex cognitione & frequenti mictu.

Galeno ὀργᾷν partem, eſt ad excretionem feſtinare ac incitari partem, quæ laborat.

Ludo-

Digitized by Google